

*«...Бигзор ин фарҳанги ҷомеъ ҳамчун мероси азизи
гузаштағони мо дастраси ҳар хонадони тоҷик ва китоби
рӯимизии ҳар фарди бонангу номуси миллат бошад».*

Эмомалӣ Раҳмон

«... Бگذار این فرهنگ جامع همچون میراث عزیز گذشتگان ما دسترس هر
خاندان تاجیک و کتاب روی میزی هر فرد با ننگ و ناموس ملت باشد»

امام علی رحمان

اكديميه علم‌هاي جمهوري تاجيكستان
پژوهشگاه زبان و ادبيات به نام رودكي

فرهنگ تفسيري زبان تاجيكي

(عبارت از ۲ جلد)

جلد ۱

۱-ن

زیر تحریر

سیف‌الدین نظرزاده (رئیس)، احمدجان سنگین‌اف،

سید کریم‌اف، میرزا حسن سلطان

دوشنبه - ۲۰۰۸

АКАДЕМИЯИ ИЛМҲОИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
ПАЖӢҲИШГОҲИ ЗАБОН ВА АДАБИӢТИ БА НОМИ РӢДАКӢ

ФАРҲАНГИ ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОҶИКӢ

(ибораг аз 2 ҷилд)

ҶИЛДИ 1

А – Н

Зери таҳрири

Сайфиддин Назарзода (раис), Аҳмадҷон Сангинов,

Саид Каримов, Мирзо Ҳасани Султон

Душанбе – 2008

**ББК92 Я2+81.2 Тоҷик – 4 +81.2 Форс – 4
Ф-41**

Тартибдиҳандагон:

С. Назарзода, А. Сангинов, Р. Ҳошим, Ҳ. Рауфзода

Иштирокдорони таҳрир ва такмили аввал:

С. Назарзода, А. Сангинов, А. Маниёзов, С. Каримов,
М.-Ҳ. Султон, О. Қосимов, С. Матробов, С.Сабзаев

Иштирокдорони таҳрири ниҳой:

С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов
Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова, С. Каримов

Таҳрири назоратӣ: Ф. Қодиров, С. Холматова

Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ беш аз 80 ҳазор вожаву ибора ва таркибҳои забони тоҷикиро фаро гирифта, аз лиҳози сохтор калимаву таркиб ва истилоҳоти ҳам давраи классикии инкишофи забон ва ҳам давраи муосири рушди онро дар бар гирифтааст.

Дар охири фарҳанг мифтоҳи арабӣ замима шудааст.

Фарҳанг барои истифодаи доираи васеи хонандагон пешбинӣ мешавад.

Тасҳеҳот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Г. Усмонова,
Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева

Чопи компютерӣ:

а) бо хати кирилласос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева,
С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Рачабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А.
Шералиева;

б) бо хати арабисос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М.
Музофиршоев, С. Матробов.

ISBN 978-99947-715-5-4 (ҷ.1)

ISBN 978-99947-715-7-8

©Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти Рӯдакӣ, 2008

П Е Ш Г У Ф Т О Р

Фарҳангнигорӣ дар таърихи забони тоҷикӣ собиқаи дерина ва намунаҳои барҷаста дорад. Фарҳангу луғатномаҳои фаровон, ки луғатшиносон ва фарҳангнигорони машҳур дар давраҳои гуногун таҳия ва таълиф кардаанд, ганҷинаи бебаҳои вожагони забони тоҷикӣ маҳсуб гардида, то имрӯз қолаб ва шаклу гунаҳои мухталифи калимасозӣ ва истилоҳофаринии забон аз рӯи онҳо омӯхта мешавад. Дар ин фарҳанг ва луғатҳои гуногунҳадаф муаллифону мурағибон тағйироту таҳаввулоту баҳши вожагони забон ва калимаҳои навсохту тозаҷодӣ замони худро бо шарҳу тафсир сабт карда, барои ниғаҳдошту такмил ба ояндагон мерос мондаанд.

Фарҳангнигорӣ як риштаи басо муҳими забоншиносии тоҷик буда, таҳлил ва баррасии он яке аз василаҳои асосии пажӯҳиш ва таҳқиқи баҳши вожагони забон маҳсуб мешавад.

Ҳадафи асосии чунин таҳқиқот таҳияи феҳристи мукаммали фарҳангҳои тоҷикӣ-форсӣ, тартиб додани маҷмӯи умумии барғаҳои хаттӣ ва компютери вожагон ва таркибҳои дар ин фарҳангҳо сабтшуда, баррасии илмии усулҳои фарҳангнависӣ, таҳия ва нашри матни интиқодии фарҳангҳои пешин, бунёди як маркази умумии таҳқиқи муқоисавии фарҳангҳо ва дар ниҳоят, дар асоси ин фарҳангҳо таҳия намудани як фарҳанги мукаммали вожагони тамоми минтақаҳои интишори забон мебошад.

Муҳаққиқони забоншинос марҳилаҳои таърихи фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсиро ба таври шартӣ ба марҳилаҳои тоисломӣ ва баъдиисломӣ ҷудо менамоянд.

Аз давраи тоисломии фарҳангшиносии тоҷик ба ғайр аз чанд намуна, аз қабилӣ «Фарҳанги оим-евак» (Frahang-i oim-evak), «Фарҳанги паҳлавик» (Frahang-i pahlavik) дигар осоре ба дасти мо нарасидааст, ки дар асоси онҳо оид ба сатҳи фарҳангшиносии дар як давраи тақрибан якунимҳазорсолаи таърихи забон ба таври муфассал қазоват намоем. Дар «Фарҳанги оим-евак», ки бо хуруфоти авестой ва паҳлавӣ таҳия шудааст, калимаҳои вожаҳои авестой ба забони паҳлавӣ шарҳ ёфта ва дар «Фарҳанги паҳлавик» бошад, идеограммаҳои забони форсии миёна (паҳлавӣ) тафсир шудаанд. Бояд гуфт, ки фарҳангнависӣ барои матнҳои бостонӣ, махсусан матнҳои динии зардуштӣ баъдан ҳам идома ёфта, нусхаҳои ин гуна фарҳангҳо дар марказҳои эроншиносии дунё маҳфузанд.¹

Замони авҷу густариши фарҳангшиносии ба давраи навини таърихи забон, ки бо номи форсии нав ё форсии дарӣ машҳур аст, рост меояд. Тавре ки маълум аст, аз асри XI сар карда ба забони тоҷикиву форсиву дарӣ фарҳангҳои сершуморе, аз қабилӣ «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ, «Фарҳанги Ҷаҳонگیرӣ»-и Хусайни Инҷу, «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор, «Фарҳангнома»-и Хусайни Вафой, «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдуррашиди Таттаӣ, «Бурҳони қотъ»-и Муҳаммадхусайни Халафи Табрзӣ,

¹ Муфассал ниг: Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. – Москва, 1981, –С. 14-15, 235-236; Энциклопедияи советии тоҷик, – Душанбе, 1987, ҷилди 7. –С. 537-538; Маҷидов Ҳ. Забони адабии муосири тоҷик, – Душанбе, 2007, ҷ. 1, –С.191; Баевский И. С. Описание таджикско-персидских рукописей Института народов Азии. – Вып. 4. – Москва, 1962, –С. 51-52.

«Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммади Ғиёсуддин, «Чароғи ҳидоят»-и Алихони Орзу ва дахҳо луғатномаҳои дигар таҳия ва тадвин шудааст. Устод Саид Нафисӣ дар мақолаи «Фарҳангҳои порсӣ» феҳристи фарҳангҳои форсиро овардааст, ки он 202 луғатро дар бар мегирад ва қисме аз онҳо то замони мо нарасидааст. Дар «Луғатнома»-и Деххудо шумораи ин фарҳангҳо 250 китоб нишон дода шудааст.²

Муҳаққиқон ин давраро ба таври кулӣ ба ду марҳила – марҳилаи фарҳангшиносии минтақаи Хуросон (асрҳои X-XV) ва давраи луғатсозӣ дар сарзамини Ҳиндустон (асрҳои XVI-XIX) ҷудо кардаанд.³ Ба ин даврбандӣ бояд як марҳилаи дигар - марҳилаи фарҳангшиносии замони муосир (асрҳои XX-XXI) низ илова шавад, зеро ин марҳилаест, ки дар фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ таҳаввулоти амиқе рух дод ва он имрӯз бояд аз ҷониби муҳаққиқон ба таври алоҳида мавриди баррасии амиқии илмӣ қарор гирад.

Қадимтарин луғати тафсирий, ки то замони мо маҳфуз мондааст, «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ (асри XI) мебошад. «Луғати фурс» тафсири калимаҳои нодиреро, ки дар осори шоирони Осиёи Миёна ва қисми шарқии Хуросони асри X ва ибтидои асри XI воমেҳӯранд, фаро мегирад. Ин калимаҳо бо намунаҳо аз ашъори Рӯдакӣ, Дақиқӣ, Фирдавсӣ, Унсурӣ, Фаррухӣ ва дигарон оварда шудаанд. Дар фарҳангҳои баъдина аз осори Ҳоконӣ, Низомӣ, Саъдӣ ва дигарон низ шохид оварда шудааст. Ба ин тариқ, фарҳангҳо тадричан ташаккули такомул ёфта, забони тоҷикӣ-форсиро дар тамоми қаламрави интишори ин забон дар бар гирифтаанд. Метавон гуфт, ки фарҳангҳои то асри XV таълифшуда дар минтақаи Осиёи Миёна ва Хуросону Эрон идомаи

мантиқии ҳамин «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ мебошанд.

Дар асри XV ва махсусан дар асри XVI баъд аз барқарории давлати теуриёни Ҳинд ва интишори забони тоҷикӣ-форсӣ дар ин сарзамин маркази илми фарҳангшиносии тоҷикӣ форс низ ба ин кишвари паҳновар интиқол ёфт. Дар асрҳои XV–XVII дар Ҳиндустон фарҳангҳои машхуре мисли «Шарафномаи Мунярӣ»-и Иброҳим Қавоми Форуқӣ (асри XV), «Тухфатуссаодат»-и Зиёуддини Муҳаммад (асри XVI), «Муаййидулфузало»-и Муҳаммад ибни Лоди Дехлавӣ (1519), «Мадорулафозил»-и Файз ибни Асадулломо (1593), «Фарҳанги Ҷаҳонгирӣ»-и Хусайни Инҷу (1608), «Бурҳони қотъ»-и Муҳаммадхусайн ибни Халафи Табрзӣ (1652), «Фарҳанги Рашидӣ»-и Абдуррашиди Таттавӣ (1654) ва дигарон таълиф ёфтаанд. Дар садаҳои XVIII–XIX дар минтақаҳои форсизабон фарҳангу луғатномаҳои зиёде таҳия шудаанд, ки намоёнтарину муҳимтарини онҳо «Баҳори Аҷам»-и Рой Текчанди Баҳор (1739), «Сирочуллоғот» ва «Чароғи ҳидоят»-и Сирочиддин Алихони Орзу (миёнаҳои асри XVIII), «Ҳафт қулзум»-и Ғозиуддин Ҳайдар (1818), «Ғиёсуллоғот»-и Муҳаммад Ғиёсиддин (1827), «Фарҳанги Онандроҷ»-и Муҳаммади Подшоҳ (1888) мебошанд.⁴

Ошноии эронӣ бо фарҳангу дастовардҳои илмӣ ва фарҳангу тамаддуни аврупоӣ ва нуфузи сиёсӣ иҷтимоии ҷаҳони Ғарб дар фарҳангшиносии анъанавии эронӣ садаи XX низ дигаргуниҳои ҷиддӣ ба вучуд овард. Вуруди ҳазорон мафҳум ва луғоту истилоҳоти нав аз забонҳои пешрафтаи дунё дар ҳаёти иҷтимоӣ сиёсӣ ва зиндагии рӯзмарраи мардуми Эрон аз соҳибони забони форсии муосир тақозо мекард, ки барои онҳо

² Ниг: «Бурҳони қотъ», наири Муҳаммади Муин, ҷони I, ҷ. I. -Техрон, 1330 ҳичрии шамсӣ, муқаддима. -С. 71–77; Назарзода С. Забон ва истилоҳот (Андашаҳо дар атрофи забони тоҷикӣ ва ташаккули истилоҳот). -Душанбе, 2003, -С. 78.

³ Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. -Душанбе, 2007, ҷ. I, -С. 191.

⁴ Ниг. Фарҳанги забони тоҷикӣ (аз асрҳои X то ибтидои асри XX), иборат аз 2 ҷилд. -Москва, 1969, ҷ. I. Сарсухан, - С. 5-7; Маҷидов Х. Забони адабии муосири тоҷик. - Душанбе, 2007, ҷ. I. -С. 191; Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX вв. -Душанбе, 1987. -С. 5.

муодиле пайдо кунанд ва ё дар луғатномаҳое онҳоро чамъ оварда ба мардум тақдим намоянд. Бинобар ин дар луғатсозӣ низ марҳилаи нав оғоз шуд ва чандин фарҳангномаҳои мӯътабар таҳия ва тадвин гардид. Аз луғатномаҳои тафсирии Эрони муосир, ки дар луғатнависи тоҷик ва ҳосатан дар фарҳанги ҳозир таъсири худро гузоштанд, инҳо мебошанд:

«Фарҳанги Нафисӣ ва ё «Фарнудсор»⁵, таълифи Алиакбари Нафисӣ, фарҳанги тафсириест, ки солҳои 1899-1924 таълиф гардида, 158431 моддаи луғавиро дар бар мегирад, ки аз он 58879-тоаш форсӣ ва 99552-тоаш арабист. Дар фарҳанг калимаҳои туркӣ ва аврупоӣ, ки ба забони форсӣ гузаштаанд, низ тафсир ёфтаанд. Барои он ки талаффуз фаҳмо бошад, дар ҳар як сарвожаи моддаи луғавӣ овонавишти лотинии он ҳам сабт шудааст. Пас аз тафсири маъноӣ калимаҳо таркибҳо ва ибораҳои фразеологӣ онҳо дар ҳамон моддаи луғавӣ шарҳ меёбанд. Муаллиф дар тафсир ба тобишҳои маъноӣ калима ва гунаҳои он диққат додааст. «Фарҳанги Нафисӣ» дар 5 ҷилд бори аввал солҳои 1938-1955 дар Техрон ба таъб расид.

«Луғатнома»-и Алиакбари Деххудо⁶, фарҳанги бисёрҷилдаи энциклопедӣ ва аввалин фарҳанги ҷомеест, ки калима ва истилоҳоти соҳаҳои гуногунро фаро мегирад. Яке аз хусусиятҳои барҷастаи ин «Луғатнома» айнан овардани вожагон ва ашъори шоирон аз фарҳангу луғатномаҳои тафсирии давраи классикӣ мебошад ва он як навъ чамъбасти фарҳангшиносии тоҷикӣ-форсӣ аз «Луғати фурс»-и Асадии Тӯсӣ то ибтидои асри XX ба ҳисоб меравад.

⁵ Алиакбари Нафисӣ, *Фарҳанги Нафисӣ*, дар панҷ ҷилд. - *Техрон*, 1964; *Энциклопедияи советии тоҷик*, - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 537.

⁶ Алиакбари Деххудо, *Луғатнома*, дар 17 ҷилд. - *Техрон*, 1373//1995; *Энциклопедияи советии тоҷик*. - Душанбе, 1983, ҷилди 4. - С. 72.

«Фарҳанги Амид»⁷, таълифи Ҳасани Амид, фарҳанги тафсириест, ки зиёда аз 25 ҳазор калимаро дар бар мегирад. Тарзи дуруст хондани баъзе калимаҳо бо ҳаракатҳои замма, фатҳа ва қасра нишон дода шуда, овонавишти лотинии калимаҳои иқтибосии аврупоӣ низ оварда шудааст.

«Фарҳанги форсӣ»⁸, таълифи доктор Муҳаммади Муин луғати тафсирӣ мебошад, ки солҳои 1963-1973 дар 6 ҷилд ба таъб расидааст. Се ҷилди аввали он калимаҳо, таркибҳои феълӣ ва ибораҳои рехтаро дар бар мегирад. Дар охири ҷилди 3 таркиботи хориҷӣ, фаронсаӣ, англисӣ ва ғ. илова шудааст. Дар радифи сарвожа ва баъзе ибораҳо овонавишти лотинии онҳо оварда шуда, номи лотинии истилоҳоти тиб, наботот, ҳайвонот ва ғ. дар поварақ ишора гардидааст.

Тавре мебинем, тайи садаи бист қадамҳои чиддӣ дар фарҳангнависи Эрон бардошта шудааст.

Вале пешрафтҳои илмӣ ва фарҳангии солҳои охир зарурати таҳия ва тадвини як фарҳанги ҷомеи забони форсӣ мутобиқ ба ниёзмандии рӯзро ба миён овард. Аз ин рӯ «Интишороти сухан» кори таълиф ва ҷопи як фарҳанги мӯътабарро бо номи «Фарҳанги бузурги сухан»⁹ оғоз намуд ва тайи солҳои 1995-2003 он дар 8 ҷилд аз ҷоп баромад. Фарҳанги мазкур ба таври кулл мутобиқ ба завқ ва фаҳмиши табақаи миёнаи босаводони эронӣ ва ҳамчунин дигар хонандагони кишварҳои ҳамзабон таҳия ва тадвин шудааст, то ки ҳам эҳтиёҷоти қасоне, ки ба матнҳои муосир ва вожаҳои ноошноии забони гуфторӣ рӯзмарра бармехӯранд ва ҳам ниёзи

⁷ Ҳасани Амид, *Фарҳанги Амид*, дар ду ҷилд, ҷопи шашум, *Техрон*, 1351//1973; *Энциклопедияи советии тоҷик*. - Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 536.

⁸ Муҳаммади Муин, *Фарҳанги форсӣ*, дар шаш ҷилд. - *Техрон*, 1963-1973; *Энциклопедияи советии тоҷик*, Душанбе, 1983, ҷилди 7. - С. 538.

⁹ Ҳасани Анварӣ, *Фарҳанги бузурги сухан*, дар 8 ҷилд. - *Техрон*, 1995-2003

ононеро, ки ба матнҳо ва осори куҳан саруқор доранд, бароварда тавонад.

Фарҳангҳои тафсирии забони тоҷикӣ дар замони шӯравӣ нисбат ба луғатҳои дузабонаи русӣ-тоҷикӣ ва тоҷикӣ-русӣ таърих ва умри кӯтоҳтаре доранд. Тавре ки медонем, нахустин кӯшиш барои сохтани чунин фарҳанг ҳанӯз солҳои 30-юм аз ҷониби устод С. Айнӣ оғоз гардида буд. Ӯ соли 1938 нусхаи дастнависи фарҳангро барои таҳрир ба академик Е.Э. Бертелс фиристода буд. Бо сабабҳои гуногун ва шояд ба сабаби оғози Ҷанги Бузурги Ватанӣ нусхаи он, ки барои чоп ба Нашриёти Давлатии Тоҷикистон фиристода шуда буд, аз байн рафтааст. Нусхаи дуоми ба хуруфоти лотинӣ баргардоншудаи он соли 1944 аз ҷониби А. Дехотӣ ва Я. Калонтаров ошқор гардид. Ин фарҳанг бо такмили иловаҳо аз осори устод аз тарафи Х. Рауфзода ва Р. Ҳошим мутобики усулҳои вожашиносии нав таҳия гардида, соли 1976 ба сурати ҷилди алоҳидаи Куллийт, ба муносибати 100-солагии устод С. Айнӣ ба чоп расид. Фарҳанги мазкур «Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик»¹⁰ ном дошта, бештар аз 11000 вожаро фаро мегирад.

Яке аз ҳодисаҳои муҳиме, ки дар таърихи фарҳангсозии забони тоҷикӣ дар даврони шӯравӣ ва ҳатто хато нахоҳад буд, агар гӯем дар ҳаёти фарҳангии Тоҷикистон рух дод, ин чопи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» дар ду ҷилд аст, ки 45000 калима ва таркиботро дар бар мегирад. Соли 1958 таҳияи ин фарҳанг дар нақшаи корҳои илмии Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ дохил карда шуд ва баъд аз ин кори ҷиддӣ барои сохтани ин луғат оғоз гардид. Баъди таҳминан 10 сол (1969) ҳосили меҳнати ҳайати калони вожашиносон ва олимони соҳаҳои забон ва адабиёт бо номи «Фарҳанги забони тоҷикӣ»

дар ду ҷилд зери таҳрири М. Шуқуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, Н.А. Маъсумӣ рӯи чопро дид. Ин нахустин фарҳанге буд, ки дар қарни XX нашр шуда, вожаҳои забони тоҷикиро (албатта дар ҳудуди имконоти ин ду ҷилд) аз асри X то ибтидои садаи XX дар бар мегирифт. Дар таҳияи ин луғат фарҳангҳои маъруф ва серистеъмоли забони тоҷикӣ, чун «Бурҳони қотеъ», «Ғиёсуллуғот» ва мисли инҳо истифода шуда, маводи фаровон ва мисолу иқтибосоти зиёд аз осори шоиру нависандагони классикӣ дар он ҷой дода шудааст. Қайд кардан бамаврид аст, ки ҳамин «Фарҳанги забони тоҷикӣ» бо баргардон аз хати кириллӣ ба форсӣ ва бо баъзе шарҳҳои Мӯҳсини Шучой аз тарафи муассисаи «Фарҳанги муосир»-и Эрон дар 2 ҷилд (Техрон, 2006) ба таъб расид.

Табиист, ки забон ҳамчун падидаи ҷамъиятӣ ҳамеша дар ҳоли инкишофи такомул ва тағйиру таҳаввул буда, пайваста мафҳумҳои нав ва маълумоти тозаи фаровон тавассути расонаҳои мухталифи ахборӣ ба он ворид мегардад. Маъмулан, ин гуна воситаҳои ифода дар фарҳангҳои тафсирии забон танзим, такмил ва ниғаҳдорӣ мешаванд. Дар забони тоҷикӣ то имрӯз чунин нақшро «Фарҳанги забони тоҷикӣ» мебозид, ки он ҳам бештар барои омӯзишу тадқиқи забони адабиёти классикӣ ба кор меравад. Ҳамчунин эътироф бояд кард, ки «Фарҳанги забони тоҷикӣ» асосан калимаву таъбироти адабиёти китобии асрҳои X то ибтидои асри XX-ро фаро гирифтааст. Имрӯз аз чопи он тақрибан ним аср мегузарад. Дар тӯли ин муддат дар ҳаёти иҷтимоию сиёсӣ ва фарҳангии Тоҷикистон рӯйдодҳои басо муҳим ва дигаргуниҳои бисёр амиқ ба вуқӯъ пайвастанд. Махсусан, пас аз эълони истиқлолият ва забони давлатӣ шудани забони тоҷикӣ дар бахши вожагону истилоҳоти он тағйироти зиёде ба вуҷуд омад. Ин таҳаввулот ва ин ҳама истилоҳоту наввожагон дар таркиби захираи луғавии забон бояд ҷойгоҳи худро пайдо кунанд. Ифодаи забонии падидаҳои иҷтимоии даврони муосир дар ягон фарҳанги дигар

¹⁰ Айнӣ С. Луғати нимтафсилии тоҷикӣ барои забони адабии тоҷик // Куллийт: 13 ҷилд, ҷ.12 -Душанбе: Ирфон, 1976.

сабту танзим нагардидааст. Яке аз сабабҳои нобасомониҳои забон ва худсарихо дар истифодаи забони ду-се даҳсолаи охир низ ҳамин омил аст.

Бори аввал аст, ки барои тасвир ва инъикоси ин тағйироту таҳаввулот ва пешрафтҳои, ки дар як муддати тӯлонӣ, яъне қариб як аср дар таркиби луғавии забони адабии тоҷикӣ рух додаанд, фарҳанги тафсирии бо фарогирии тақрибан 80 ҳазор калимаву ибора мураттаб ва нашр мешавад.

Дар таҳияи ин фарҳанг нуктаҳои зерин дар назар гирифта шудааст:

- инъикоси хусусиятҳои асосии забони тоҷикии давраи классикӣ то садаи XX ба таври фишурда бо истифода аз маводи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангу луғатҳои давраи классикӣ бидуни овардани намунаҳо аз осори шоирон ва адибони ин давра;

- истифода аз таҷрибаи фарҳангсозиву луғатнигории ҳамзабонони мо дар Эрону Афғонистон. Дар ин маврид аз фарҳангу луғатномаҳои ҳамзабонон фақат вожаву таркибҳои серистеъмол гирифта шуд, ки аз лиҳози дарку фаҳмиш барои тамоми форсизабонон муштарақанд;

- истифода аз калимаву истилоҳот ва таркибҳои забони тоҷикии муосир, ки то кунун дар фарҳангҳои тафсирии инъикос наёфта буд.

Забони тоҷикӣ тӯли се даҳсолаи охир аз вожаҳову ифодаҳои дари Афғонистон ва форсии Эрон фаровон истифода бурда, таркиби луғавии хешро ғанӣ ва эҳтиёҷоти ифодаи мафҳуму падидаҳои навинро таъмин сохтааст. Айнан ҳамин гуна ниёзмандӣ дар забони дариву форсӣ низ мавҷуд аст ва «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» барои ҳамзабононамон чунин шароитро фароҳам хоҳад овард. Гузашта аз ин, «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» имкон медиҳад, тамоми мафҳуму зухуроти дар садсолаи гузашта дар калимаву истилоҳоти забони тоҷикӣ ифодагашта мавриди таваҷҷӯҳи ҳамзабонон қарор гиранд.

Манбаи асосии калимаву ибораҳои мавриди тафсири ин фарҳанг захираи бисёр

бузурги ганчинаи баргаҳо-вожаҳои мисолдори то солҳои 80-уми асри гузашта аз осори адабиёти бадеӣ, сиёсӣ ва иҷтимоӣ, илмӣ соҳавӣ, аз матбуоти даврӣ, ҳуҷҷатҳои расмӣ, китобҳои дарсӣ ва аз тарҷумаи асарҳои бадеии гуногун интиҳоб ва ҷамъомада мебошад, ки аз тарафи кормандони шӯъбаи фарҳангнигорӣ ва истилоҳоти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба вучуд оварда шудааст. Ин ганчина дар таҳияи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» низ ба таври васеъ истифода шудааст.¹¹ Азбаски аз ибтидои солҳои 90-уми асри XX интиҳоб ва барҷидани калимаву ибораҳо дар ин шӯъба бинобар камбуди қувваи қарӣ қатъ гардид, дар таҳия, ислоҳ ва такмили «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» маводи «Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ» ҳамчун сарчашмаи асосии вожагон ва ибораҳои забони муосири тоҷикӣ истифода гардид.

Инчунин, ба ғайр аз вожаву таркибҳои забони меъёр дар фарҳанг як теъдод воҳидҳои луғавӣ аз забони зиндаи халқ, ки аз лиҳози сохт зебову шинам, аз ҷиҳати ифодаи маъно бенуқсонанд ва аксар дар осори шоирону нависандагон истифода шудаанд, ҷойгоҳи худро ёфтаанд. Ин амал барои аз нав зинда кардани калимаҳои нобу асили тоҷикӣ ва мавриди истифодаи минбаъда қарор гирифтани онҳо нақши муҳим хоҳад дошт.

Мураттибони фарҳанги ҳозир ба сифати дастур ва раҳнамо дар қатори фарҳангҳои тафсирии тоҷикӣ ва форсии гуногун аз маводи ҳамаи луғатҳои дузабонаи тоҷикӣ-русӣ ва русӣ-тоҷикӣ, форсӣ ба русӣ ва русӣ ба форсӣ, Энциклопедияи советии тоҷик дар ҳашт ҷилд, Энциклопедияи адабиёт ва санъат дар се ҷилд ва дигар луғатномаҳои мӯътабар ҳамчун сарчашма васеъ истифода бурдаанд

¹¹ *Фарҳанги тоҷикӣ ба русӣ ҷ.1, зери таҳрири С. Д. Холматова, С. Солеҳов, С. Каримов. - Душанбе, 2004; ҷ.2, зери таҳрири Д. Саймиiddинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. - Душанбе, 2005; наشري дувум бо илова, такмил ва ислоҳ, зери таҳрири Д. Саймиiddинов, С. Д. Холматова, С. Каримов. - Душанбе, 2006.*

ва ба услуби нигориши онҳо пайравӣ намудаанд.

Дар таҳияи ин фарҳанг «Фарҳанги забони ҳозираи тоҷикӣ», ки бо баъзе сабабҳо дар охири солҳои 80-уми садаи ХХ рӯи чопро надид, ҳамчун асос ва манбаъ ба таври васеъ истифода гардид. Фарҳанги мазкур дар охири солҳои 60-уми садаи ХХ бо истифода аз маводи асосии чопшуда ва боқимондаи «Фарҳанги забони тоҷикӣ» (дар 2 ҷилд, соли 1969) ва маводи забони тоҷикии садаи ХХ оғоз шуда, ба таври ниҳойи соли 1975 анҷом ёфта ба чоп тавсия шуда буд. Дар таҳияи ин фарҳанги чопнашуда Ходими шоистаи илми Тоҷикистон Раҳим Ҳошим, номзади илми филология Х. Рауфзода ва номзади илми филология А. Сангинов иштирок намуданд. Дар аснои таълифи ин фарҳанг ҳамон вақт кормандони собиқи шӯъбаи фарҳангшиносӣ ва истилоҳот номзадҳои илми филология А. Отахонова, М. Собирова, М. Юсуфова дар интихоби мисолу шохидҳо ба мураттибон ёрии бевоситаи худро расонидаанд. Солҳои 1996-2005 ҳарфҳои ҷилди аввал аз тарафи А. Сангинов тақмилу ислоҳ шуда буд. Ин ҷилд аз тарафи узви вобастаи АИ ҶТ А. Маниёзов низ қисман таҳриру тақмил ва ислоҳ шуд. Матни ҳамин ҷилди якум дар Шӯрои илми Пажӯҳишгоҳ 2 июни соли 2006 мавриди муҳокимаи ҷилди қарор гирифт. Дар ин ҷаласа зикр гардид, ки бо дарназардошти тағйироту инкишофи забон дар даврони истиқлолият ба забон калимаву ибораҳои зиёде ворид гардидааст, ки дар ин фарҳанг ханӯз инъикос нашудааст ва ҳар ду ҷилди ин фарҳанг ба таҳрир ва тақмилу иловаҳои ҷилди ниёз дорад. Бинобар ин, Шӯрои илми қарор кард, ки барои таҳрир, тақмил ва ислоҳи бунёди гурӯҳи корӣ ва ҳайати таҳририя созмон дода, фарҳанг бо истифода аз вожаҳову таркибҳои имрӯзаи забони тоҷикӣ таҷдиди назар шавад.

Ҳамин тариқ, дар таҳияву таҳрир ва тақмили ниҳии «Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ» ҳайати зерини муаллифон ва муҳаррирон иштирок намуданд:

I. Таълифи фарҳанг:

- ҳарфҳои И, К, Л, М (м-мол), О, Р, С, Т, Х, Ҳ (х-ҳарф), Ш – Р. Ҳошим;

- ҳарфҳои А, Г, Ғ, Е, Ё, Ж, М (мола-мӯя), Н, П, Ү, Ҳ (ҳасаб-хӯрт), Ч, Ҷ, Э, Ю, Я - Ҳ. Рауфзода;

- ҳарфҳои Б, В, Д, З, Й, Қ, У - А. Сангинов;

- бахши аъзами иловаҳо – С. Назарзода.

II. Таҳриру тақмили фарҳанг:

А. Ҷилди аввали фарҳанг.

1. Таҳрири аввал (то иловаҳои бунёди) - А. Сангинов (ҳамаи ҳарфҳо), А. Маниёзов (ҳарфҳои А, Б, В, Г, Д, Е, Ё, Ж, З ва қисми аввали Қ).

2. Таҳрир ва тақмил (иловаҳои бунёди) - С. Назарзода (ҳарфҳои А-Н), С. Каримов (ҳарфҳои А-Н), М.-Ҳ. Султон (ҳарфҳои Б-Н), А. Маниёзов (ҳарфҳои Г, Ғ), К (қисман), О, Қосимов (ҳарфҳои А, Б, И, Қ), С. Матробов (ҳарфҳои А, В, З, К, М), С. Сабзаев (ҳарфи Н).

3. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

4. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

5. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

6. Тасҳеҳот: И. Мискинов, С. Зарафшонӣ, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, О. Мирзоева.

Б. Ҷилди дуюми фарҳанг.

1. Таҳрир ва тақмил: С. Назарзода (ҳарфҳои О-Я), М. Музофиршоев (ҳарфҳои Ҷ, Ш, Э, Ю, Я), С. Сабзаев (ҳарфҳои Х, Ҳ), О. Саидҷаъфаров (ҳарфҳои О, У, Ү, Ф), О. Қосимов (ҳарфҳои Ф, Х, Ҳ, Ч), С. Матробов (ҳарфҳои П, Т, Ҳ), Қ. Тӯраҳасанов (ҳарфҳои Р, Т), М.-Ҳ. Султон (ҳарфи С, Ф, Ш).

2. Таҳрири ниҳой: С. Назарзода, С. Каримов, М.-Ҳ. Султон, А. Сангинов.

3. Таҳрири назоратӣ: Ғ. Қодиров ва С. Холматова.

4. Ҳамгунсозӣ ва коркарди фарҳангшиносӣ: С. Холматова ва С. Каримов.

5. Тасҳеҳот: И. Мискинов, Г. Усмонова, Ч. Назаршоева, С. Некбахтшоева, О. Мирзоева.

III. Мифтоҳи арабии вожагон: Фирӯзи Набавӣ ва И. Мискинов.

IV. Чопи компютерӣ:

а) бо хати кириллиасос: Ч. Назаршоева, Н. Ашӯрова, О. Мирзоева, С. Некбахтшоева, Г. Усмонова, М. Раҷабова, Ш. Назарзода, М. Носирова, А. Шералиева;

б) бо хати арабиасос: И. Мискинов, Г. Усмонова, О. Қосимов, М. Музофиршоев, С. Матроров.

Роҳбарияти Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ ба аъзои Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳ ва кормандони фаъоли он аъзои вобаста ва пайвастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон М. Шакурӣ, Х. Отахонова, Д. Саймиддинов, М. Муллоаҳмадов, докторҳои илми филология Р. Ходизода, Д. Карамшоев, Б. Тилавов, Ф. Зикриёев, А. Мирзоев, М. Файзов, Д. Обидов, номзадҳои илми филология С. Мирзоев, А.

Набиев, Р. Аҳмадов, В. Самадов, Ш. Солеҳов, Б. Алиев, М. Муҳаммадиев, ки дар баррасӣ ва муҳокимаи ин фарҳанг фаъолон иштирок намуда, маслиҳатҳои муфид ва арзишманд додаанд, изҳори сипос ва ташаккур менамояд.

Албатта, дар баробари муваффақияту дастовардҳо, ин фарҳанг аз камбуду нуқсонҳо низ ӯрӣ нест. Бинобар ин аз тамоми алоқамандоне, ки дар бораи ҳусну кубҳи ин фарҳанг изҳори ақида кардан меҳоянд, хоҳишмандем мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро ба нишони шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 21, Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакии Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон бифиристанд, то дар нашрҳои минбаъда ба эътибор гирифта шаванд.

پیشگفتار

تهیه نمودن یک فرهنگ مکمل واژگان تمام منطقه‌های انتشار زبان می باشد.

محققان زبان‌شناس مرحله‌های تاریخ فرهنگ نگاری تاجیکی - فارسی را به طور شرطی به مرحله‌های تا اسلامی و بعد اسلامی جدا می نمایند. از دوره تا اسلامی فرهنگ نگاری تاجیک به غیر از چند نمونه، از قبیل «فرهنگ آیم اوک» (Frahang-i oim-evak)، «فرهنگ پهلویک» (Frahang-i pahlavik)، دیگر آثاری به دست ما نرسیده است، که در اساس آنها عائد به سطح فرهنگ نگاری در یک دوره‌ی تقریباً یک و نیم هزار ساله‌ی تاریخ زبان به طور مفصل قضاوت نمایم. در «فرهنگ آیم اوک»، که به حروفات اوستایی و پهلوی تهیه شده است، کلمه و واژه‌های اوستایی به زبان پهلوی شرح یافته و در «فرهنگ پهلویک» باشد ایدئاگرهای زبان فارسی میانه (پهلوی) تفسیر شده اند. باید گفت، که فرهنگ نویسی برای متن‌های باستان، مخصوصاً متن‌های دینی زردشتی بعداً هم ادامه یافته، نسخه‌های این گونه فرهنگ‌ها در مرکزهای ایران‌شناسی دنیا محفوظ اند¹.

فرهنگ‌نگاری در تاریخ زبان تاجیکی سابقه‌ی دیرینه و نمونه‌های برجسته دارد. فرهنگ و لغت نامه‌های فراوان، که لغت‌شناسان و فرهنگ‌نگاران مشهور در دوره‌های گوناگون تهیه و تالیف کرده‌اند، گنجینه‌ی بی‌بهای واژگان زبان تاجیکی محسوب گردیده، تا امروز قالب و شکل و گونه‌های مختلف کلمه‌سازی و اصطلاح‌آفرینی زبان از روی آنها آموخته می‌شود. در این فرهنگ و لغت‌های گوناگون هدف مؤلفان و مرتبان تغییرات و تحولات بخش واژگان زبان و کلمه‌های نوساخت و تازه‌ایجاد زمان خود را با شرح و تفسیر ثبت کرده، برای نگهداشت و تکمیل به آیندگان میراث مانده‌اند.

فرهنگ‌نگاری یک رشته‌ی بسا مهم زبان‌شناسی تاجیک بوده، تحلیل و بررسی آن یکی از وسیله‌های اساسی پژوهش و تحقیق بخش واژگان زبان محسوب می‌شود. هدف اساسی چنین تحقیقات تهیه فهرست مکمل فرهنگ‌های تاجیکی - فارسی، ترتیب دادن مجموع عمومی برگه‌های خطی و کامپیوتری واژگان و ترکیب‌های در این فرهنگ‌ها ثبت شده، بررسی علمی اصولهای فرهنگ‌نویسی، تهیه و نشر متن انتقادی فرهنگ‌های پیشین، بنیاد یک مرکز عمومی تحقیقی مقایسوی فرهنگ‌ها و در نهایت در اساس این فرهنگ‌ها

¹ Основы иранского языкознания. Среднеиранские языки. - Москва, 1981, -С. 14-15, 235-236; Баевский И. С. Описание таджикско - персидских рукописей Института народов Азии. - Вып. 4. - Москва, 1962, -С. 51-52.

امروز باید از جانب محققان به طور علی حده مورد بررسی عمیق علمی قرار گیرد.

قدیم‌ترین لغت تفسیری که تا زمان ما محفوظ مانده است «لغت فرس» اسدی طوسی (عصر XI) می باشد. «لغت فرس» تفسیر کلمه‌های نادری را که در آثار شاعران آسیای میانه و قسم شرقی خراسان عصر X و ابتدای عصر XI و می خورند، فرا می گیرد. این کلمه ها با نمونه ها از اشعار رودکی، دقیقی، فردوسی، عنصری، فرخی و دیگران آورده شده‌اند. در فرهنگ های بعدینه از آثار خاقانی، نظامی، سعدی و دیگران نیز شاهد آورده شده است. به این طریق فرهنگ ها تدریجا شکل و تکامل یافته، زبان تاجیکی-فارسی را در تمام قلمرو انتشار این زبان در بر گرفته‌اند، می توان گفت، که فرهنگ ها تا عصر پانزده تألیف شده در منطقه‌ی آسیای میانه و خراسان و ایران ادامه‌ی منطقی همین «لغت فرس» اسدی طوسی می باشند.

در عصر XV و مخصوصاً در عصر XVI بعد از برقراری دولت تیموریان هند و انتشار زبان تاجیکی-فارسی در این سرزمین مرکز علم فرهنگ نگاری تاجیک و فارس نیز به این کشور پهناور انتقال یافت. در عصرهای XV-XVII در هندوستان فرهنگ های مشهوری مثل «شرف نامه منیری» ابراهیم قوام فاروقی (عصر XV)، «تحفة السعادت» ضیاء‌الدین محمد (عصر XVI)، «مویدالفضلا» محمدبن لاد دهلوی (۱۵۱۹)، «مدارالافاضل» فیض ابن اسدالعلما (۱۵۹۳)، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو (۱۶۰۸) «برهان قاطع» محمدحسین بن خلف تبریزی (۱۶۵۲)، «فرهنگ رشیدی»

زمان اوج و گسترش فرهنگ نگاری به دوره‌ی نوین تاریخ زبان، که به نام فارسی نو یا فارسی دری مشهور است، راست می آید. طوری که معلوم است از عصر XI سرکرده به زبان تاجیکی و فارسی و دری فرهنگ‌های سیرشمار، از قبیل «لغت فرس» اسدی طوسی، «فرهنگ جهانگیری» حسین انجو، «بهار عجم» رای تیکچند بهار، «فرهنگ نامه» حسین وفای، «فرهنگ رشیدی» عبدالرشید تتوی، «برهان قاطع» محمد حسین خلف تبریزی، «غیاث الغات» محمد غیاث‌الدین، «چراغ هدایت» علی خان آرزو و دهها لغت نامه های دیگر تهیه و تدوین شده است. استاد سعید نفیسی در مقاله‌ی «فرهنگ‌های پارسی» فهرست فرهنگ های فارسی را آورده است، که آن ۲۰۲ لغت را در بر می گیرد و قسمی از آنها تا زمان ما نرسیده است. در «لغت نامه» دهخدا شماره‌ی این فرهنگ ها ۲۵۰ کتاب نشان داده شده است.^۱

محققان این دوره را به طور کلی به دو مرحله - مرحله‌ی فرهنگ نگاری منطقه‌ی خراسان (عصرهای X-XV) و دوره‌ی لغت سازی در سرزمین هندوستان (عصرهای XVI-XIX) جدا کرده‌اند.^۲ به این دوره‌بندی باید یک مرحله‌ی دیگر - مرحله‌ی فرهنگ نگاری زبان معاصر (عصرهای XI-XX) نیز علاوه شود، زیرا این مرحله‌یست که در فرهنگ‌نگارئی تاجیکی-فارسی تحولات عمیقی رخ داد و آن

^۱ انسکلاپیدیة ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸-۵۳۷؛ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، جلد ۱، ص. ۱۹۱.

^۲ نگ. «برهان قاطع» نشر محمد معین، چاپ ۱، ج ۱، تهران ۱۳۳۰ هجری شمسی، مقدمه، ص. ۷۷-۷۱؛ نظرزاده س. زبان و اصطلاحات (اندیشه ها در اطراف زبان تاجیکی و شکل اصطلاحات). دوشنبه ۲۰۰۳، ص. ۷۸.

^۳ مجیداف ح، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷، ج ۱، ص. ۱۹۱.

«فرهنگ نفیسی» و یا «فرنودسار»^۵ تألف علی اکبر نفیسی فرهنگ تفسیری است، که سالهای ۱۸۹۹ تا ۱۹۲۴ تألیف گردیده ۱۵۸۴۳۱ مادهی لغوی را در بر می گیرد، که از آن ۵۸۸۷۹ فارسی و ۹۹۵۵۲ عربی است. در فرهنگ کلمه‌های ترکی و اروپایی، که به زبان فارسی گذشته‌اند، نیز تفسیر یافته‌اند. برای آن که تلفظ فهما باشد، در هر یک سرواژه مادهی لغوی آوانوشت لاتینی آن هم ثبت شده است. پس از تفسیر معنای کلمه‌ها، ترکیب‌ها و عباره‌های آنها در همان مادهی لغوی شرح می یابند. مؤلف در تفسیر به تابش های معنایی کلمه و گونه‌های آن دقت داده است. «فرهنگ نفیسی» در ۵ جلد بار اول سالهای ۱۹۳۸-۱۹۵۵ در تهران به طبع رسید.

«لغت نامه»ی علی اکبر دهخدا^۶. فرهنگ بسیار جلده انسکلاییدی و اولین فرهنگ جامع است که کلمه و اصطلاحات ساحه‌های گوناگون را فرا می گیرد. یکی از خصوصیت های برجسته این «لغت نامه» عیناً آوردن واژگان و اشعار شاعران از فرهنگ و لغت نامه‌های تفسیری دوره‌ی کلاسیکی می باشد. و آن یک نوع جمع بست فرهنگ نگاری تاجیکی - فارسی از «لغت فرس» اسدی طوسی تا ابتدای عصر XX به حساب می رود.

عبدالرشید تتوی (۱۶۵۴) و دیگران تألیف یافته‌اند. در سده‌های XIX-XVIII در منطقه‌های فارسی زبان فرهنگ و لغت نامه‌های زیادی تهیه شده‌اند که نمایان‌ترین و مهم‌ترین آنها «بهار عجم» رای تیکچند بهار (۱۷۳۹)، «سراج اللغات» و «چراغ هدایت» سراج الدین علی خان آرزو (میان‌های عصر XVII)، «هفت قلزوم» غازی الدین حیدر (۱۸۱۸)، «غیاث اللغات» محمد غیاث الدین (۱۸۲۷)، «فرهنگ آندارج» محمد پادشاه (۱۸۸۸) می باشند^۴.

آشنایی ایرانیان با فرهنگ و دستاوردهای علمی و فرهنگ و تمدن اروپاییان و نفوذ سیاسی و اجتماعی جهان غرب در فرهنگ نگاری عنعنوی ایرانیان سده XX نیز دگرگونی‌های جدی به وجود آورد. ورود هزاران مفهوم و لغت و اصطلاحات نو از زبانهای پیشرفته دنیا در حیات اجتماعی و سیاسی و زندگی روزمره مردم ایران از صاحبان زبان فارسی معاصر تقاضا می کرد، که برای آنها معادلی پیدا کنند و یا در لغت نامه‌های آنها را جمع آورده به مردم تقدیم نمایند. بنا بر این در لغت سازی نیز مرحله‌ی نو آغاز شد و چندین فرهنگ نامه‌های معتبر تهیه و تدوین گردید. از لغت نامه‌های تفسیری ایران معاصر، که در لغت نویسی تاجیک و خصوصاً در فرهنگ حاضر تاثیر خود را گذاشتند، اینها می باشند:

^۵ علی اکبر نفیسی، فرهنگ نفیسی، در پنج جلد، تهران، ۱۹۶۴، انسکلاییدی ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۳، جلد ۷، ص. ۵۳۷.

^۶ علی اکبر دهخدا، لغت نامه، در ۱۷ جلد، تهران، ۱۳۷۳ = ۱۹۹۵، انسکلاییدی ساویتی تاجیک،

دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۷۲.

^۴ نگ. فرهنگ زبان تاجیکی (عصرهای X تا ابتدای عصر XX)، عبارت از ۲ جلد، مسکو،

۱۹۶۹، جلد ۱، سر سخن، ص. ۷-۵؛ مجیداف ج، زبان و ادبیات معاصر تاجیک، دوشنبه، ۲۰۰۷،

ج. ۱، ص. ۱۹۱: Капранов В. А. Таджикско-персидская лексикография в Индии XVI-XIX

هم زبان تهیه و تدوین شده است، تا که هم احتیاجات کسانی، که به متن های معاصر و واژه های نا آشنای زبان گفتاری روزمره بر می خورند و هم نیاز آنانی را، که به متن ها و آثار کهن سروکار دارند برآورده تواند.

فرهنگ های تفسیری زبان تاجیکی در زمان شوروی نسبت به لغت های دو زبانه روسی تاجیکی و تاجیکی روسی تأریخ و عمر کوتاه تری دارند. طوری که می دانیم، نخستین کوشش برای ساختن چنین فرهنگ هنوز سالهای سی ام از جانب استاد صدر الدین عینی آغاز گردیده بود. او سال ۱۹۳۸ نسخه‌ی دست نویس فرهنگ را برای تحریر به اکدیمیک ای. ا. برتیس فرستاده بود. با سبب های گوناگون و شاید به سبب آغاز جنگ بزرگ وطنی نسخه‌ی آن که برای چاپ به نشریات دولتی تاجیکستان فرستاده شده بود از بین زفته است. نسخه‌ی دوم با حروفات لاتینی برگردان شده‌ی آن سال ۱۹۴۴ از جانب دهاتی و کلانتراف آشکار گردید. این فرهنگ با تکمیل و علاوه ها از آثار استاد از طرف حفیظ رئوف زاده و رحیم هاشم مطابق اصول های واژه شناسی نو تهیه گردیده، سال ۱۹۷۶ به صورت جلد علی حده کلیات، به مناسبت صد سالگی استاد عینی به چاپ رسید. فرهنگ مذکور «لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک»^{۱۰} نام داشته، بیشتر از ۱۱ هزار واژه را فرا می گیرد. یکی از حادثه های مهمی که در تاریخ فرهنگ سازی زبان تاجیکی در دوران شوروی و حتی خطا نخواهد بود، اگر گوییم در حیات فرهنگی تاجیکستان رخ داد، این

«فرهنگ عمید»^۷، تألف حسن عمید فرهنگ تفسیری است که زیاده از ۲۵ هزار کلمه را در بر می گیرد. طرز درست خواندن بعضی کلمه ها با حرکت های ضمه، فتحه و کسره نشان داده شده، آوانوشت لاتینی کلمه های اقتباسی اوروپائی نیز آورده شده است.

«فرهنگ فارسی»^۸ تألف دکتر محمد معین لغت تفسیری می باشد، که سالهای ۱۹۶۳ تا ۱۹۷۳ در شش جلد به طبع رسیده است. سه جلد اول آن کلمه ها، ترکیب های فعلی و عباره های ریخته را در بر می گیرد. در آخر جلد ۳ ترکیبات خارجی، فرانسوی، انگلیسی و غیره علاوه شده است. در ردیف سرواژه و بعضی عباره ها آوانوشت لاتینی آنها آورده شده، نام لاتینی اصطلاحات طب، نباتات، حیوانات و غیره در پاورق اشاره گردیده است.

طوری می بینیم، طی سده ی XX قدم های جدی در فرهنگ نویسی ایران برداشته شده است. ولی پیشرفت های علمی و فرهنگی سالهای آخر ضرورت تهیه و تدوین یک فرهنگ جامع زبان فارسی مطابق به نیازمندی های روزرا به میان آورد. از این رو «انتشارات سخن» کار تالیف و چاپ یک فرهنگ معتبری را به نام «فرهنگ بزرگ سخن»^۹ آغاز نمود. طی سالهای ۲۰۰۳-۱۹۹۵ آن در هشت جلد از چاپ بر آمد. فرهنگ مذکور به طور کل مطابق با ذوق و فهمش طبقه میانه باسوادان ایرانی و همچنین دیگر خوانندگان کشورهای

^۷ حسن عمید، فرهنگ عمید، در دو جلد، چاپ ششم، تهران ۱۳۵۱/۱۹۷۳؛ انسکلاپدیة ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۶.

^۸ محمد معین، فرهنگ فارسی، در شش جلد، تهران، ۱۹۷۳/۱۹۶۳. انسکلاپدیة ساویتی تاجیک، دوشنبه، ۱۹۸۷، جلد ۷، ص. ۵۳۸.

^۹ حسن انوری، فرهنگ بزرگ سخن، در هشت جلد، تهران ۱۹۹۵ تا ۲۰۰۳.

^{۱۰} عینی ص. لغت نیم تفصیلی تاجیکی برای زبان ادبی تاجیک // کلیات: ۱۳ جلد - جلد ۱۲.

دوشنبه: عرفان، ۱۹۷۶.

نگهداری می شوند. در زبان تاجیکی تا امروز چنین نقش را «فرهنگ زبان تاجیکی» می بازید، که آن هم بیشتر برای آموزش و تدقیق زبان ادبیات کلاسیکی بکار می رود. همچنین اعتراف باید کرد، که «فرهنگ زبان تاجیکی» اساساً کلمه و تعبیرات ادبیات کتابی عصرهای X تا ابتدای عصر XX-را فرا گرفته است. امروز از چاپ آن تقریباً نیم عصر می گذرد. در طول این مدت در حیات اجتماعی و سیاسی و فرهنگی تاجیکستان رویدادهای بسا مهم و دگرگونی های بسیار عمیق به وقوع پیوست. مخصوصاً، پس از اعلان استقلالیت و زبان دولتی شدن زبان تاجیکی در بخش واژگان و اصطلاحات آن تغییرات زیادی به وجود آمد. این تحولات و این همه اصطلاحات و نوواژگان در ترکیب ذخیره ی لغوی زبان باید جایگاه خود را پیدا کنند. افاده ی زبانی پدیده های اجتماعی دوران معاصر در یگان فرهنگ دیگر ثبت و تنظیم نگردیده است. یکی از سبب های نابسامانی های زبان و خود سری ها در استفاده زبان دو سه ده ساله آخر نیز همین عامل است.

بار اول است که برای تصویر و انعکاس این تغییرات و تحولات و پیشرفت های که در یک مدت طولانی، یعنی قریب یک عصر در ترکیب لغوی و فرزآلاگیی زبان ادبی تاجیکی رخ داده اند، فرهنگ تفسیری با فراگیری تقریباً ۸۰ هزار کلمه و عباره مرتب و نشر می شود.

در تهیه این فرهنگ نکته های زیرین در نظر گرفته شده است:

- انعکاس خصوصیت های اساسی زبان تاجیکی دوره کلاسیکی تا سده ی XX به طور فشرده با استفاده از مواد

چاپ «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد است که ۴۵۰۰۰ کلمه و ترکیبات را در بر می گیرد. سال ۱۹۵۸ تهیه این فرهنگ در نقشه کارهای علمی پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی داخل کرده شد و بعد از این کار جدی برای ساختن این لغت آغاز گردید. بعد تخمیناً ده سال (۱۹۶۹) حاصل محنت هیئت کلان واژه شناسان و عالمان ساحه های زبان و ادبیات به نام «فرهنگ زبان تاجیکی» در دو جلد زیر تحریر محمد جان شکوراف و ولدیمیر کیرناف، رحیم هاشم، ناصر جان معصومی روی چاپ را دید. این نخستین فرهنگی بود که در قرن XX نشر شده، واژگان زبان تاجیکی را (البته در حدود امکانات این دو جلد) از عصر X تا ابتدای سده ی XX در بر می گرفت. در تهیه این لغت، فرهنگ های معروف و سیر استعمال زبان تاجیکی، چون «برهان قاطع»، «غیاث اللغات» و مثل اینها استفاده شده، مواد فراوان و مثال و اقتباسات زیاد از آثار شاعر و نویسندگان کلاسیکی در آن جای داده شده است. قید کردن به مورد است، که همین «فرهنگ زبان تاجیکی» با برگردان از خط کریلی به فارسی و با بعضی شرح های محسین شجاعی از طرف مؤسسه ی «فرهنگ معاصر» ایران در ۲ جلد (تهران ۲۰۰۶) به طبع رسید.

طبیعی است که زبان همچون پدیده جمعیتی همیشه در حال انکشاف و تکامل و تغییر و تحول بوده، پیوسته مفهوم های نو و معلومات تازه ی فراوان توسط رسانه های مختلف اخباری به آن وارد می گردد. معمولاً، این گونه واسطه های افاده در فرهنگ های تفسیری زبان تنظیم، تکمیل و

رسمی، کتابهای درسی و از ترجمه‌ی اثرهای بدیعی گوناگون انتخاب و جمع‌آمده می‌باشد، که از طرف کارمندان شعبه فرهنگ‌نگاری و اصطلاحات (شعبه لغت) پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به وجود آورده شده است. این گنجینه در تهیه «فرهنگ تاجیکی به روسی» نیز به طور وسیع استفاده شده است.^{۱۱} از بسکه از ابتدائی سالهای ۹۰ عصر XX انتخاب و برچیدن کلمه و عباره‌ها در این شعبه بنا بر کمبود قوه‌ی کاری قطع گردید، در تهیه، اصلاح و تکمیل «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» مواد «فرهنگ تاجیکی به روسی» همچون سرچشمه‌ی اساسی واژگان و عباره‌های زبان معاصر تاجیکی استفاده گردید. اینچنین به غیر از واژه و ترکیب‌های زبان معیار در فرهنگ یک تعداد واحدهای لغوی از زبان زنده‌ی خلق، که از لحاظ ساخت زیبا و شمن، از جهت افاده معنایی نقصانند و اکثر در آثار شاعران و نویسندگان استفاده شده‌اند، جایگاه خود را یافته‌اند. این عمل برای از نو زنده کردن کلمه‌های ناب و اصیل تاجیکی و مورد استفاده‌ی منبعده قرار گرفتن آنها نقش مهم خواهد داشت.

مرتبان فرهنگ حاضر به صفت دستور و رهنما در قطار فرهنگ‌های تفسیری تاجیکی و فارسی گوناگون از مواد همه لغت‌های دو زبانه‌ی تاجیکی- روسی و روسی- تاجیکی، فارسی به روسی و روسی به فارسی، انسیکلاپدیه ساویتی تاجیک (در ۸ جلد) انسیکلاپدیه ادبیات و صنعت (در ۳

«فرهنگ زبان تاجیکی» و دیگر فرهنگ و لغت‌های دوره کلاسیکی بدون آوردن نمونه‌ها از آثار شاعران و ادیبان این دوره؛

- استفاده از تجربه‌ی فرهنگ‌سازی و لغت‌نگاری همزبانان ما در ایران و افغانستان. در این مورد از فرهنگ و لغت نامه‌های همزبانان فقط واژه و ترکیب‌های سیر استعمال گرفته شد، که از لحاظ درک و فهمش برای تمام فارسی‌زبانان مشترکند؛

- استفاده از کلمه و اصطلاحات و ترکیب‌های زبان تاجیکی معاصر، که تا کنون در فرهنگ‌های تفسیری انعکاس نیافته بود.

زبان تاجیکی طول سه ده ساله، آخر از واژه‌ها و افاده‌های دری افغانستان و فارسی ایران فراوان استفاده برده، ترکیب لغوی خویش را غنی و احتیاجات افاده‌ی مفهوم و پدیده‌های نوین را تأمین ساخته است. عیناً همین گونه نیازمندی در زبان دری و فارسی نیز موجود است و «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» برای همزبانانمان چنین شرایطی را فراهم خواهد آورد. گذشته از این، «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» امکان می‌دهد، تمام مفهوم و ظهورات در صد ساله‌ی گذشته در کلمه و اصطلاحات زبان تاجیکی افاده گشته مورد توجه همزبانان قرار گیرد.

منبع اساسی کلمه و عباره‌های مورد تفسیر این فرهنگ ذخیره‌ی بسیار بزرگ، گنجینه‌ی برگه‌ها-واژه‌های مثال دار تا سالهای ۸۰ عصر گذشته آثار ادبیات بدیعی، سیاسی و اجتماعی، علمی و ساحوی، از مطبوعات دوری، حجت‌های

۱۱ فرهنگ تاجیکی به روسی، جلد ۱، زیر تحریر س.د. خالمتاوا، س. صالح اف، س. کریماف،

دوشنبه، ۲۰۰۴؛ جلد ۲، زیر تحریر د.سیم الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه، ۲۰۰۵؛

نشر دوم بعلاوه، تکمیل و اصلاح، زیر تحریر د.سیم الدین اف، س.د. خالمتاوا، س. کریماف، دوشنبه،

تحریر، تکمیل و اصلاح بنیادی گروه کاری و هیئت تحریریه سازمان داده و فرهنگ با استفاده از واژه ها و ترکیب های امروزه ی زبان تاجیکی تجدید نظر شود.

همین طریق، در تهیه و تحریر و تکمیل نهائی «فرهنگ تفسیری زبان تاجیکی» هیئت زیرین مؤلفان و محرران اشتراک نمودند:

I. تألیف فرهنگ: حرفهای ا، ک، ل، م (تا مال)، آ، ر، س، ت، ف، خ، ح (تا حرف)، ش) - ر. هاشم؛ حرفهای (آ، گ، غ، ای، یا، ژ، م، (مال - مویه)، ن، پ، او، ح، (حسب - هورت)، چ، ج، ای، یو، ی) - ح. رئوف زاده؛ (حرف های ب، و، د، ز، ق، ی، او) - ا. سنگیناف؛ بخش اعظم علاوه ها - س. نظرزاده.

II. تحریر و تکمیل فرهنگ.

الف) جلد اول فرهنگ:

تحریر اول (تا علاوه های بنیادی) - ا. سنگیناف (همه ی حرفها)، ا. منیازاف (حرفهای ا، ب، و، گ، د، ای، یا، ژ، ز و قسم اول ک).

۲. تحریر و تکمیل (علاوه های بنیادی) - س. نظر زاده (حرفهای ا-ن)، س. کریماف (حرفهای ا-ن)، م. ح. سلطان (حرف های ب-ن)، ا. منیازاف (حرفهای گ، غ، ک (قسماً)، آ. قاسماف (حرفهای ا، ب، ی، ق)، س. متراباف (حرفهای ا، و، ز، ک، م)، س. سبزه یف (حرف ن).

۳. تحریر نهایی: س. نظر زاده، س. کریماف، م. ح. سلطان، ا. سنگیناف.

۴. تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا

جلد) و دیگر لغت نامه های معتبر همچون سرچشمه وسیع استفاده برده اند و از اسلوب نگارش آنها پیروی نموده اند.

در تهیه این فرهنگ «فرهنگ زبان حاضره ی تاجیکی»، که با بعضی سبب ها در آخر سال های ۸۰ سده ی XX روی چاپ را ندید، همچون اساس و منبع به طوری وسیع استفاده گردید. فرهنگ مذکور در آخر سالهای ۶۰ سده ی XX با استفاده از مواد اساسی چاپ شده و باقی مانده ی «فرهنگ زبان تاجیکی» (در دو جلد سال ۱۹۶۹) و مواد زبان تاجیکی سده XX آغاز شده به طور نهایی سال ۱۹۷۵ انجام یافته به چاپ توصیه شده بود. در تهیه این فرهنگ چاپ نشده خادیم شایسته ی علم تاجیکستان رحیم هاشم، نامزد علم فلاگاهی حفیظ رئوف زاده و نامزد علم فلاگاهی احمد جان سنگیناف اشتراک نمودند. در اثنای تألیف این فرهنگ همان وقت کارمندان سابق شعبه ی فرهنگ نگاری و اصطلاحات نامزدهای علم فلاگاهی ا. آتخاناوا، م. صابراوا، م. یوسفاوا در انتخاب مثال و شاهد ها به مرتبان یاری بی واسطه خود را رسانیدند. سالهای ۱۹۹۶-۲۰۰۵ حرفهای جلد اول از طرف ا. سنگیناف تکمیل و اصلاح شده بود. این جلد از طرف عضو وابسته اکدیمیة علمها ا. منیازاف نیز قسماً تحریر و تکمیل و اصلاح شد. متن همین جلد یکم در شورای علمی پژوهشگاه ۲ ایون سال ۲۰۰۶ مورد محاکمه ی جدی قرار گرفت. در این جلسه ذکر گردید که با نظر داشت تغییرات و انکشاف زبان در دوران استقلالیت به زبان کلمه و عباره های زیادی وارد گردیده است که در این فرهنگ هنوز انعکاس نشده است و هر دو جلد این فرهنگ به تحریر و تکمیل و علاوه های جدی نیاز دارد. بنا بر این شورای علمی قرار کرد که برای

б) با خط عربی اساس: ا. مسکیناف، گ. عثمان‌اوا، آ. قاسماف، م. مظافرشایف، س. متراباف

رهبریت پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی به اعضای شورای علمی پژوهشگاه و کارمندان فعال آن اعضای وابسته و پیوسته اکدیمیه علمهای جمهوری تاجیکستان: م.شکوری، خ. آتخاناوا، د.سیم‌الدیناف، م.ملااحمداف، داکتارهای علم فلاگاهی: ر. هادی زاده، د. کرمشایف، ب. تلواف، ف. ذکریشایف، آ. میرزایف، م. فیضاف، د. عابداف، نامزدهای علم: س. میرزایف، ا. نبییف، ر. احمداف، و. صمداف، ش. صالحاف، ب. علی یف، م. محمدی یف که در بررسی و محاکمه‌ی این فرهنگ فعالانه اشتراک نموده مصلحت‌های مفید و ارزشمندی داده اند، اظهار سپاس و تشکر می نمایند.

البته در برابر موفقیت و دستاوردها، این فرهنگ از کمبود و نقصان‌ها نیز عاری نیست. بنابراین از تمام علاقمندانی که در باره‌ی حسن و قبح این فرهنگ اظهار عقیده کردن می خواهند، خواهشمندیم ملاحظه و پیشنهاد‌های خود را به نشانی شهر دوشنبه، خیابان رودکی، ۲۱، پژوهشگاه زبان و ادبیات به نام رودکی اکدیمیة علم‌های جمهوری تاجیکستان بفرستند تا در نشر‌های آینده به اعتبار گرفته شوند.

۵. همگون‌سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریماف
۶. تصحیحات: ا. مسکیناف، س. زرافشانی، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت‌شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا
- ب) - جلد دوم فرهنگ.
- ۱-تحریر و تکمیل:
- س. نظرزاده (آ-ی)، م. مظافرشایف (حرفهای ج، ش، ای، یوی)، س. سبزه‌یف (حرفهای خ، ح)، آ. سعیدجعفراف (حرفهای او، ا، ف)، آ. قاسماف (حرفهای ف، ح، چ)، مطراباف، س. (حرف پ، ت، ح، ق)، توره حسناف (حرفهای ر، ت)، م. ح. سلطان (حرف س، ف، ش).
- ۲-تحریر نهایی: س. نظرزاده، س. کریماف، م. ح. سلطان
- ۳-تحریر نظارتی: غ. قادراف، س. خالمتاوا.
- ۴-همگون‌سازی و کارکرد فرهنگ نگاری: س. خالمتاوا، س. کریموف.
- ۵-تصحیحات: ا. مسکیناف، چ. نظرشایوا، س. نیکبخت‌شایوا، گ. عثمان‌اوا، آ. میرزایوا.
- III. مفتاح عربی واژه گان: فیرز نبوی، ا. مسکیناف
- IV. چاپ کامپیوتری.
- الف) با خط کریلی اساس:
- چ. نظرشایوا، ن. عاشوراوا، آ. میرزایوا، گ. عثمان‌اوا، س. نیکبخت‌شایوا، م. رجب‌اوا، ش. نظرزاده، م. ناصیراوا، ا. شیر علی یوا.

МУНДАРИЧА ВА СОХТИ ФАРҲАНГ

Забони адабии муосири тоҷикӣ забони давлатӣ ва расмӣи Ҷумҳурии соҳибистиклоли Тоҷикистон буда, тамоми коргузори расмӣ, таҳсил дар макотиби таҳсилоти умумӣ ва олий, муошират ва мубодилаи афкор, матбуот, радио ва телевизион ба воситаи он сурат мегирад. Таркиби луғавии забони ҳозираи тоҷикӣ хеле ғанӣ ва дар айни замон мураккаб буда, маҳсули давраҳои тулонии таҳаввулу тараққиёти ҷомеа мебошад ва хусусиятҳои хоси он то ҳади имкон дар ин фарҳанг таҷассум ёфтааст.

Мундарича ва сохти фарҳанг дар асоси дастовардҳои ахири илмӣ фарҳангшиносии ҷаҳон таҳия шуда, дорои хусусиятҳои зерин мебошад:

1. Ба фарҳанг дар навбати аввал калимаву ибораҳои ба қоидаҳои забони адабӣ мувофиқ ва ба таври умумӣ истеъмолшаванда ворид шудаанд. Ҳамчунин бо назардошти тамоюли рӯзафзуни рӯ овардан ба асолат ва покизагии забон як миқдор вожа ва таъбироти китобӣ, таърихӣ ва кӯҳнашудае, ки дар асарҳои адабиёти классикӣ, таърихӣ ва илмӣ истифода мешуданд ва ҳоло қисми зиёди онҳо аз нав эҳё мешаванд, дар фарҳанг ҷой дода шудаанд.

2. Ба фарҳанг аз рӯи вазифа калимаҳои гурӯҳи зерин дохил нашудаанд:

-калимаҳои махсус, ки ба соҳаҳои касбу кор ва ихтисосҳои маҳдуд мансубанд, инчунин истилоҳоти камистеъмоле, ки хоси ягон риштаи нодири илму техника мебошанд;

-калимаҳои хоси лаҳҷаи маҳалле, ки дар нутқи қаҳрамонони адабиёти бадеӣ ё дар матбуоти даврӣ ба нудрат вохӯранд ҳам, истифодаи зиёд надоранд;

-калимаю ибораҳои аз доираи одоб берун;

-калимаҳои хоси услуби ин ё он адиб, ки доираи хеле маҳдуди истеъмолдоранд;

-калимаҳои кӯҳнашудаю китобӣ, ки фақат дар баъзе луғатҳои тафсирии қадимӣ бо онҳо дучор омадан мумкин аст;

-ихтисораҳои хуруфӣ ва хичой;

-исмҳои хоси мардонаю занона, номҳои ҷуғрофӣ, унвони корхонаву идораҳо ва ғ. (ба истиснои баъзе номҳои машҳур ва таърихӣ диниву асотирӣ);

-сифатҳои дараҷаҳои қиёсӣ ва олий (ба истиснои «бештар», «калонтар» барин калимаҳо, ки маънои луғавӣ низ пайдо кардаанд).

3. Дар шарҳу эзоҳи маънои калимаю ибораҳо аз усулу принципҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ва дигар фарҳангҳои тафсирии пешини тоҷикӣ ва форсии муосир истифода бурда шудааст. Пеш аз ҳама, маънои асли ва бевоситаи воҳидҳои луғавӣ дода шуда, сипас маъноҳои киноявӣ маҷозӣ ва ниҳоят маъноҳои наву навтарини онҳо тафсир мегарданд.

Нахуст маънидоди начандон муфассали хоси калимаю ибораҳо оварда, баъд муродифҳои онҳо ва ниҳоят дар охир ҳамчун як воситаи дигари тафсир калимаҳои сермаъно ё баъзе шаклҳои дар қолиби онҳо сохташуда барои муқоиса ҷой дода шудаанд. Агар калимаву иборати мавриди тафсир муродифҳо дошта бошад, шарҳи муфассали маъно дар моддаи луғавӣ яке аз онҳо, ки истеъмоли бештаре дорад, оварда шудааст. Муродифҳои дигар ҳар кадом аз рӯи ҳарфҳояшон дар ҷои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил медиҳанд ва дар шарҳи маънои онҳо бо зикри муродиф ё муродифҳо иктифо карда мешавад. Масалан:

ОФТОБ آفتاب ситораи нурдиҳанда, мааркази низоми офтобӣ, ки равшанӣро ҳарорати замин аз онҷост, хуршед, меҳр, шамс.

ХУРШЕД خورشيد офтоб, меҳр, шамс.

ШАМС شمس офтоб, хуршед, меҳр.

4. Омониҳо (ҳамсонҳо), яъне калимаҳои аз ҷиҳати тарзи талаффуз ва шакли навишт айнан ба ҳам монанд, ки маъноҳои гуногундоранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ омада, ба воситаи рақамҳои римӣ ишора мешаванд. Масалан:

АЛАМ I االم дард, ранҷ, озор, ғусса....

АЛАМ II ا. علم байрак, ливо, парчам.

БОЗ باز 1. *асоси замони ҳозира аз бохтан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда: қиморбоз, ҳуққабоз, бедонабоз...*

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав, мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан, боз пурсидан, боз мурочиат кардан**. 2. илова бар ин, болои ин, ба замми ин; ҳам, ғайр аз ин: **боз ба кучо равам**. 3. *пасванд* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ... ин чониб: *ду рӯз боз*. 4. *ҳиссачаи таъкиди* мабодо...

БОЗ II باز кушода, яла, во; *муқоб. баста; боз кардан* кушодан...

БОЗ III باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдари шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз, бози шикорӣ**.

5. Шаклҳои дучори ҳодисаҳои гуногуни овой, имлоӣ ва луғавигардидаи калимаҳо, ки дар забони адабии хаттӣ ва гуфтугӯии тоҷикӣ мавриди истеъмоли дошта, дар қоидаҳои мавҷудаи имло инъикоси худро ёфтаанд, дар фарҳанг ҷой дода, ба шаклҳои асли ва дурусташон ишора ва зимнан ҳавола карда мешаванд. Чунончи:

а) калимаҳое, ки бештар бо талаби вазн дар назм ва ё умуман дар забони гуфтугӯӣ дар онҳо овозе афтида, ихтисор ё сабук шудаанд:

В-АР ور *шакли кӯтоҳшудаи ва агар*.

З-ИН زين *шакли кӯтоҳшудаи зи ин ва аз ин*.

ГАР I گر *шакли кӯтоҳшудаи агар...*

НАХОД نخاذ [*аслаш нахоҳад*] *гуфт.*, *ҳиссача* магар, оё.

б) калимаҳое, ки баъзе овозҳо-ҳарфҳои онҳо ҷой якдигарро иваз намудаанд ва дар ин шакл ҳам дар забони навишторӣ ва ҳам гуфторӣ таърихан ва ҳоло низ истеъмоли зиёд доранд:

КУҲАН كهن *шакли дигари кӯҳна*.

СУРФА I سرفه 1. садои раъшадоре, ки бо сабаби сармоҳӯрдагӣ... аз сина ба гулӯ мебарояд, сулфа. 2. *шакли ҷойивазнамудаи суфра*.

в) калимаҳое, ки мутобиқи қоидаи қонунияти ҳичосозии забони тоҷикӣ анъанавӣ бадал шудани овозҳо ва тағйири шакл намудан доранд ва дучори дигар ҳодисаҳои овой шудаанд:

ИШКАМ اشكم *шакли дигари шикам*.

КУНУН كون *шакли дигари акнун...*

ЗИ ز *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вазн кор фармуда мешавад)*.

Агар калимаҳои гуруҳи мазкур ҳам дар шакли дурусту асли ва ҳам дар шакли ба

ҳодисаҳои овой имлоӣ дучоргардида мавриди истеъмоли васеъ дошта бошанд, шакли тағйирхӯрда ба шакли асли ҳавола карда мешавад. Масалан:

ҚУЛФ قلف *шакли ҷойивазнамудаи куфл*.

ҚУФЛ قفل 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандуқ, ҷевон ва ғ.-ро маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдони силоҳи оташфишон: **куфли пулемёт...**

КИТФ كنف сари шонаи бадани одам, дӯш; **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изхори беҳабарӣ кардан.

КИФТ كفت *шакли ҷойивазнамудаи китф*.

Дар сурати мавҷуд будани маъно ё ибораи таркибӣ, ки фақат хоси яке аз шаклҳои он, чунин тафовутҳо дар моддаи луғавии марбута ҷой ва шарҳ дода мешаванд. Чунончи:

МАҲ مه *муҳаффафи моҳ*; **аз (дар) рӯи касе маҳ дидан** касеро одами фавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта шефтаи ӯ шудан...

6. Калимаҳои навсохт ва навпайдо, вожаҳои серистеъмоли забони гуфтугӯӣ, инчунин баъзе калимаҳои махсуси лаҳҷавӣ ва калимаҳои зиёди тасвирӣ ва тақлиди овозӣ бо ишораҳои махсус дар фарҳанг ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

ЧАРХБОЛ چرخبال *нав.* навъе аз ҳавопаймои гирдбол, ки хангоми боло шудан ва фуруд омадан метавонад ба тариқи амудӣ парвоз кунад, вертолёт.

ҚАПИДАН قبيدن *гуфт.* 1. чизеро ба чолокӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан... 2. *маҷ.* дастгир кардан, боздошт кардан...

КАШТАЛ كشتل *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яха.

АККАС/АККОС اكسس/اككاس *калимаи тақлиди овози ҷакидани сағ, садои сағ.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلبلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои ҷӯшидани чизи моеъро ифода мекунад.*

7. Калимаҳои иқтибосии арабие, ки ҳамсадоҳои охири онҳо таърихан ташдид доранд (**зид(д)**, **қад(д)**, **фан(н)**, **хат(т)...**) ё дар охир, ба истилоҳ, ҳарфи «то»-и зид доранд (**ишора(т)**, **қувва(т)...**), инчунин калимаҳои аслан тоҷикӣ, ки дар охир ҳарфи «й»-и факултативӣ (**гӯй//гӯ**, **мӯй//мӯ**, **рӯй//рӯ** ё ба шакли **ганҷӯ(й)...**) ва дар тарзи бавоситаи феълҳо садоноки факултативии **и** доранд (**давон(и)дан**, **дуздон(и)дан**, **хобон(и)дан...**) ва м. инҳо ҳама дар як моддаи луғавӣ ҷойгир ва маънидод карда мешаванд. Вале дар ин ҳолат ҳарфи дуҷуми ташдид, ҳарфҳои зид ва факултативӣ дар тартиби алифбоии фарҳанг ба эътибор гирифта намешавад. Агар байни

шаклҳои кӯтоҳ ва пурраи ин гуна калимаҳо аз рӯи тартиби алифбой калимаҳои дигар воқеъ шуда бошанд, истисноан шакли пурра ё кӯтоҳи дубораоварда ба шакли дигар ҳавола карда мешавад. Чунончи:

ГӮ *гӯ* *ниг.* **гӯй.**

ГӮГИРД *گوگرد* 1. моддаи сӯзанда... 2. чӯбчаҳо...

ГӮГИРДЧӮБ *گوگردچوب* **гӯгирд**, **чӯбчаи гӯгирд**...

гӯй//гӯ *گو* 1. *асоси замони*...

ГӮЙ *گوى* 1. кулӯлаи аз ресмон...

Ҳамчунин калимаҳои иқтибосии арабии дар охир алифи мақсура ва аломати танвини фатҳадошта, ки дар забони тоҷикӣ бе назардошти ин алифу аломат низ талаффуз ёфта, мӯҷиби дар ду шакл истеъмол шудани он вожаҳо гардидаанд, одатан ҳар ду шакл як моддаи луғавиро ташкил додаанд ва гоҳе дар моддаҳои ҷудоғонаи луғавӣ оварда шудаанд. Масалан:

МАӢНО//МАӢНӢ *ا. معنا/معنى* 1. он чи калима, ишора, аломат *ва ғайра* онро ифода мекунад; мазмуни калом... **маӢнои луғавӣ**..., **маӢнои мачозӣ**... 2. мақсад, мурод, манзур. 3. моҳият, мазмун.

АСЛАН *ا. اصلاً* 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати насаб, аз ҷиҳати баромад. 3. *ниг.* **асло**.

АСЛО *ا. اصلاً* [*аслаш аслан*] тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

8. Калимаҳои шакли арабигрифта – *муарраб* қоидатан шарҳ дода намешаванд ва ба асли тоҷикии худ ҳавола мегарданд. Вале қисми зиёди онҳо дар баробари асли тоҷикиашон дар забони имрӯзаи тоҷикӣ мавриди истеъмол доранд. Бинобар ин вобаста ба дараҷаи истеъмол дар шакли серистеъмол ва умумихалқиашон маънидод карда мешаванд. Чунончи:

ПИЛ *پيل* *ниг.* **фил**; **пили дамон** фили чангии хучумкунанда, пили ғуранда.

ФИЛ *فيل* [*муарраби пил*] ҳайвони (хушкигард) калонҷуссаи хартумдор, пил.

ФАРСАНГ *فرسنگ* *кхн.* воҳиди масоҳат наздик ба шаш ё ҳафт километр.

ФАРСАХ *فرسخ* *муарраби фарсанг*.

9. Исмҳои ҷамъи шикаста ва баъзе шаклҳои ҷамъи солими арабӣ, ки дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд, асосан ба шакли танҳояшон ҳавола мегарданд.

Масалан:

АСОМӢ *ا. اسمى* *ҷ.* **исм** (номҳо).

МАЛОИК//МАЛОИКА *ملائك/ملائكة* *ҷ.* **малак**; **агар малонкаҳо омин гуфта бошанд** *гуфт.* агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.

Агар маънои ин қабил шаклҳои танҳо ва ҷамъи исмиҳо барои хонандаи имрӯза душворфаҳм ба назар расад ва бо назардошти ин ки шакли танҳои онҳо аз рӯи тартиби ҳарфҳои алифбо дар ҳарфи дигар ё дар ҷилди дуҷуми фарҳанг меояд, дар фарҳанг баъд аз зикри шакли танҳо маъноҳои асосии онҳо мухтасаран дар қавсайн нишон дода мешаванд. Масалан:

АХӢН *ا. احيان* *ҷ.* **хин** (вақтҳо, замонҳо); **ахӢн-ахӢн** гоҳ-гоҳ, баъзан, ахӢнан.

ИХВОН *ا. اخوان* *ҷ.* **ах** (бародарон).

Агар чунин калимаҳо дар шакли ҷамъ маънои тозае пайдо карда ё дар ҳайати таркибу иборои ҳосе омада бошанд, ки дар шакли танҳо вонамехӯранд, пас аз зикри шакли танҳо он маънои нав ва он таркибу иборои ҳос ба тартиб дар ин моддаи луғавӣ оварда мешавад. Масалан:

АБРОР *ا. ابرار* *ҷ.* **бирр** 1. порсоён, тақводорон... 2. неқӯкорон; эҳсонкорон...

АЙӢМ *ا. ايام* 1. *ҷ.* **явм** (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт; мавсим, фасл.

АФВОӢ *ا. افواه* *ҷ.* **фӯх** 1. даҳонҳо. 2. овозаҳои даҳанақӣ; **шӯхраи афвоӢ шудан** вирди забон гаштан; машхур шудан.

Ҳамчунин шаклҳои ҷамъи дугонаи исмиҳои арабӣ бо риояи тарзу усули исмиҳои ҷамъи шикаста ҷо дода шудаанд:

АБАВАЙН *ا. ابوين* *кит.*, *ҷ.* *дугонаи аб*; падару модар, волидайн.

КАВСАЙН *ا. قوسين* 1. *ҷ.* *дугонаи қавс*...

Як гурӯҳ сифатҳои нисбӣ ва сифатҳои феълӣ, ки ба вазифаи исм омада пасванди ҷамъ мегарданд ва баъзе исмиҳо, ки дар шакли ҷамъ машхур гардидаанд, дар фарҳанг моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Масалан:

АТРОФИӢН *اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.

ГУЗАШТАГОН *گذشتگان* *ҷ.* **гузашта**. 1. пешиниён, қадимиҳо...

НИӢГОН//НИӢКОН *نياگان/نياکان* 1. *ҷ.* **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод...

Баъзе сифатҳо, зарфҳо, ҷонишинҳо... ҳам, ки тобиши маъноии тоза гирифта, бо пасванди ҷамъ ҳамроҳ омада метавонанд, асосан дар моддаҳои луғавии шакли танҳо ҳамчун таркиб ҷой дода шудаанд. Чунончи:

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз чиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; муқоб. **дур**: роҳи наздик, рӯзҳои наздик. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздикон** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабеҳ...

КАЙ کي *ҷонишини саволи* чӣ вақт, чӣ замон, кадом вақт; **кайҳо** хеле вақт шуд, ки...;

кайҳо боз дер боз, хеле боз, муддатҳост, ки ...; **то кай/то ба кай** то кадом вақт, то чӣ муддат.

10. Баъзе исму сифатҳои ҷинси занонаи арабии бо пасванди –а сохташуда, ки дар забони тоҷикӣ як андоза мавриди истеъмоли васеъ доранд, дар моддаҳои алоҳидаи луғавӣ ҷой дода шуда, шакли *муаннас*-ҷинси занонаи калимае будани онҳо зикр мегарданд. Чунончи:

ЗАҲРО ا. ظهري 1. *муаннаси азхар*; дурахшон, тобон, равшан... 2. зани сафедрӯи зебо. 3. лақаби Фотима - яке аз духтарони Муҳаммади пайғамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

КУБРО ا. کبرى *муаннаси акбар*.

11. Сифатҳои таъкидии навъи **заб-зард**, **наппа-нав**... мувофиқи тартиби алифбоии ҳарфҳои худ моддаҳои алоҳидаи луғавиро ташкил додаанд. Чунончи:

ЗАБ-ЗАРД زب زرد *гуфт*. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касали ё хафтагӣ ниҳоят рангпариди ва пажмурда.

НАППА-НАВ نو *гуфт*. тамоман нав, ниҳоят нав.

Вале калимаҳои ҷуфти такрор ҳамчун таркибҳои дар дохили моддаи луғавии калимаҳои танҳо ҷой ва шарҳ дода шудаанд. Масалан:

КАМ کم ...**кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадриҷ, оҳиста-оҳиста.

РАФТА رفته *сифати феълии замони гузашта аз рафтан*... **рафта-рафта** ба мурури замон, тадриҷан...

Исму сифатҳо ва баъзе калимаҳои шакли хурдию навозишидошта (бо пасвандҳои –**ак** ва –**ча**) ва аксар маъно ё тобиши маъноии дигаре пайдокарда дар фарҳанг моддаҳои мустақили луғавиро ташкил додаанд ва ба *шакли тасғир* ё *тасғир ва навозишини* калимае будани онҳо ишора шудааст. Чунончи:

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғир* **асп**; аспча. 2. аспӣ ҷубин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. *зоол.* номи ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об метозад: **аспаки обӣ**.

ГУЛОМАК غلامک *шакли тасғир ва навозишини гулом*; гуломи хурдсол.

КАМОНЧА کمانچه 1. *шакли тасғир* **камон**; камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани гижжак... 3. *мус.* асбоби тории аз гижжак хурдтар.

12. Исму, сифатҳо, зарфҳо ва феълҳо (дар шакли масдарӣ) қоидатан бе тавзеҳоти грамматикӣ оварда ва шарҳ дода шудаанд.

Калимаҳои тасғирӣ ва тақлиди овозӣ, шумораҳо, ҷонишинҳо, пешвандҳои пасвандҳо, пайвандаҳо, ҳиссаҳо ва нидоҳо бо қайди грамматикӣ, шарҳи маъно ва хатталимкон бо зикри мавриди истифодаи онҳо оварда шудаанд.

Исми феълӣ, исми амал, сифати феълӣ ва феъли ҳол ҳамчун воҳидҳои мустақили луғавӣ вориди фарҳанг гардида, пас аз тавзеҳоти грамматикӣ маъноҳои онҳо шарҳ дода шудаанд. Чунончи:

БИНИШ بينش 1. *исми феълӣ аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **нури биниш**, **чашиони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

ҚАРЗДИХӢ قرض دهی *исми амал аз қарз додан*; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани пуле ё чизе.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз арзидан*. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри гаронбаҳо.

ГУФТАНӢ گفتنی *сифати феълии замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст...

ДИДАНӢ دیدنی 1. *сифати феълии замони оянда аз дидан*. 2. шоистаи дидан, дархури дидан... 3. *мач.* пешомад, тақдир, рӯзи саҳт.

КАНДА کنده 1. *сифати феълии замони гузашта аз кандан*; **канда-канда** а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда...; б) фосилдор: **овози канда-канди** ӯ...; **канда гирифтан** чудо карда гирифтан... 2. ҷуқурии махсус кофташуда, хандак...

БАСТАГӢ I بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан*. 2. баста будан, масдудӣ, банд будан: **бастагии роҳ**.

ТОЗОН تازان *феъли ҳол аз тохтан*; дар ҳоли тохтан, давида-давида, давон.

Дар шарҳи бархе аз исмҳои амал азбаски феъли таркибии аз онҳо сохташуда дар фарҳанг оварда нашудааст (*мас.*, **гап фурӯхтан**), ба исми амали аз таркибе будани он ишора карда намешавад. Чунончи:

ГАПФУРӢШӢ گپفروشی *бисёр гап зада амалан* коре накардан; сафсатагӯӣ.

13. Сифатҳои нисбӣ, ки аз исм ба воситаи пасванди –ӣ («ё»-и нисбат) ташкил ёфтаанд, дар фарҳанг нахуст ба мансубияти онҳо

ишора гардида, сипас маънои онҳо шарҳ дода мешавад. Масалан:

ДЕВОРӢ دیواری *мансуб ба девор*; он чи ба девор меовезанд: **рӯзномаи деворӣ, соати деворӣ...**

ЧАНУБӢ جنوبی *мансуб ба чануб*; воқеъ дар тарафи чануб: **канори чанубии..., тарафи чанубӣ.**

Дар баъзе аз ин қабил калимаҳо, ки дар онҳо пасванди **-ӣ** муштарақвазифа аст, ба мансубият ишора нашуда, маънои бевоситаи луғавии онҳо шарҳ дода мешавад. Чунончи:

БУМӢ بومی маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

ҒАЮРӢ غیوری 1. ғайрат, серғайра-тӣ; далерӣ...

ЧӮПОНӢ چوپانی 1. шуғлу амали чӯпон, шӯбонӣ... **чӯпонӣ кардан.** 2. *мансуб ба чӯпон...* саги чӯпонӣ.

14. Асосҳои феълҳо, ки аксар ғайр аз маънои софи дастурӣ маъноҳои хоси луғавӣ ҳам доранд, аввал асоси феълӣ алоҳида бо ҳарфҳои хурди ғафс оварда шуда, сипас ҳамшакли он ҳамчун воҳиди луғавии мустақил моддаи ҷудогонаро ташкил кардааст. Чунончи:

андоз انداز 1. *асоси замони ҳозира аз андохтан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои иҷроқунандаи амал ё соҳиби касбу кор:* **сангандоз, тирандоз...**

АНДОЗ انداز пул ё моле, ки давлат аз даромади одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чорпо, нақлиёт *ва ғ.* ба таври ҳатми мегундорад; хироч: **андози молӣ... андози нақда...**

гузашт گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан.*

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, мурур, гузашта рафтан: **гузашти айём.** 2. *маҷ.* даст кашидан аз нафъи худ...

Масдарҳои феълии бавосита ба тарзи бевоситаи худ ҳавола карда ва агар маънои дигаре дошта бошанд, шарҳ дода мешаванд. Масалан:

НИГАРОН(И)ДАН نگراندن // نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан.* 2. *равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.*

Маънои тарзи фоилии феълҳо ва хусусан феълҳои таркибӣ шарҳ дода шуда, тарзи мафъулий, ҳамчун қоида, ба тарзи фоилӣ ҳавола карда мешавад. Масалан:

КӮТОӢ کوتاه ... **кӯтоҳ кардан** а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан, кашол надодан (*мас.*, гапро); **кӯтоҳ шудан тарзи мафъулиш кӯтоҳ кардан.**

Феълҳои таркибии номӣ, ки ба воситаи феълҳои ғридиҳандаи **қардан, шудан, задан, ёфтан** *ва ғ.* ташкил ёфтаанд, асосан дар моддаи луғавии ҷузъи номӣ (яъне исму сифатҳо *ва м. инҳо*) оварда шарҳ дода мешаванд. Вале таркибҳои зиёди феълӣ барои таъйиди мавриди дурусти истемол ҳамчун шохид бидуни шарҳ дар моддаҳои луғавии феълҳо низ зикр мегарданд.

15. Ибораҳои истиоравӣ баъд аз шарҳи маъно ё силсилаи маъноҳои луғавию маҷозии сарвожаҳо асосан бидуни тафсири маъно оварда мешаванд. Чунончи:

БАҲОР بهار 1. яке аз ҳаҷр фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор...; аввали баҳор...** 2. *киноя аз авҷи гул-гулшукӯфӣ, айна ривочу равнақи кор:* **баҳори озодӣ, баҳори беҳазон...**

ДУД دود 1. моддаи тираанги абру бухормонанд... 2. *маҷ.* ох; оху нола, фиғон. 3. *маҷ.* *ба маънои сиёҳӣ, тирагии ғамангез ва ғ.* *истемол мешавад:* **дуди алам, дуди ох, дуди ситам...**

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтобу моҳ, чароғ, оташ *ва ғ.*);... *ба таври истиора:* **нури дониш, нури маърифат...**

16. Баъд аз овардани сарвожаҳои ғайриточикӣ ишораҳои решаиносӣ (этимологӣ) гузошта шуда, аз кадом забон омадани ин вожаҳо нишон медиҳанд: *а.*-арабӣ, *ю.*-юнонӣ... Пас аз ин тарзи навишти арабии сарвожаҳо нишон дода мешавад. Воҳидҳои луғавии худӣ ва иқтибосии забони тоҷикӣ, ки дар давраҳои гуногуни таҳаввулу рушди худ дучори тағйироти зиёди маъноиву услубӣ шудаанд, дар моддаҳои луғавӣ қабл аз шарҳи маънои калимаҳо ба китобӣ (*кит.*), кӯнашуда (*к.н.*), таърихӣ (*таър.*) ва нав ё навохт (*нав.*) будани онҳо ишора шудааст. Масалан:

ИНКИШОФ ا. انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *маҷ.* ба воя расида ва паҳн шуда пеш рафтани ҳар чиз; рушд, пешрафт, таракқӣ; **инкишоф додан...**

МАЪРАКА а. معركة 1. *кит.* майдони ҷанг, майдони корзор; ҷанг, муҳориба, задухӯрд. 2. *маҷ.* ҷамъомади мардум барои гузаронидани мусобиқа ё иҷрои ягон кор; давраи муташаккилона гузаронидани коре ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: **маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи кишукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтани...** 3. *нав.* маросими тӯӣ ё азо: **маъракаи хурсандӣ...**

17. Калимаҳои аз забонҳои дигар баргирифта (иқтибосшуда), ки дар асл дорой шакл ва маъноҳои гуногун буданд, асосан дар

он шакл ва бо он маъноҳое ба фарҳанг ворид гардида ва шарҳ дода шудаанд, ки дар забони муосири тоҷикӣ мавриди истеъмоли то андозае устувор пайдо кардаанд ва дар қоидаҳои мавҷудаи имлои тоҷикӣ инъикос ёфтаанд. Масалан:

АРАФА *а.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нуҳуми моҳи зулҳиҷҷа, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафаи интиҳобот, арафи чашни истиқлол.**

МАХДУМ *а.* مخدوم 1. *кит.* он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд, хоҷа, хӯҷаин. 2. *кҲн.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд; (**махсум шакли гуфтугӯиш ин калима аст.**)

МАХСУМ *а.* محسوم *гуфт.*, шакли вайроншудаи маҳдум.

МАЪТАЛ *а.* معطل [*аслаш муаттал*] интизор, мунтазир. **маътали қасе ё чизе будан** дар интизори қасе ё чизе будан... **маътал кардан** дар интизори нигоҳ доштан...

СОХТИ ФАРҲАНГ

1. Ҳамаи калимаҳои тафсиршаванда ба тартиби алифбо паси ҳам омадаанд ва бо ҳарфҳои калони нимғафс чоп шудаанд.

2. Агар калимае дар алоҳидагӣ истеъмоли нашавад ё онро ҷудогона шарҳ додан душвор бошад, пас аз сабти он ҳамчун сарвожа аломати баён (дунукта) гузошта шуда, баъд аз он ибора ё таркибе, ки ин калима одатан дар дохили он меояд, бо ҳарфҳои хурди ғафс зикр ва эзоҳ меёбад:

КАЛОЧА *к.* کلاچه :**гапу калоча**, гапу хабари зиёдатӣ...; **гапу калоча кардан**; овоза кардан, мавриди гуфтугузор қарор додан.

ГАПЧА *к.* گپچه :**гапу гапча** а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои рости дурӯғ, миш-мишҳо.

3. Пасванд ва пешвандҳо асосан дар сурате, ки дар навишт бо калимаи дигар ҳамшакл воқеъ гардида бошанд, алоҳида ва пеш аз калимаҳои ҳамшакл зикр шуда, бо ҳарфҳои хурди ғафс ва шарҳҳои грамматикӣ бо ҳарфҳои курсив чоп мешаванд:

-гар *к.* گار *пасванди калимасоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ омада маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шугле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I *к.* گر 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар...* 2. ҳарчанд, гарчанд...

ГАР II *к.* گر хориш, реш, қутур (дард).

4. Маъноҳои гуногуни калимаҳо аз якдигар бо рақамҳои арабӣ ҷудо карда мешаванд. Дар вақти эзоҳи ҳар маънои калима пас аз муродифҳо ва ибораҳои муродифӣ, ки маъношон ба якдигар хеле наздик аст, аломати вергул гузошта шуда, агар ин муродифҳо аз ҷиҳати маъно аз якдигар андак дурӣ ва ё бо ягон тобиши маъноӣ аз ҳам фарқ дошта бошанд, байни онҳо аломати нуқтавергул гузошта мешавад.

Маънои маҷозии калима баъди маънои аслии калима шарҳ дода мешавад ва бо аломати ихтисории *мач.* ишора мегардад.

Он маънои калима, ки аз истифодаи киноявӣ он ба вучуд омадааст, бо ихтисораи шартӣ *кин.* (киноятан) ва дар шарҳи ибораҳо бо ифодаи *киноя аз* ишора шудааст.

5. Агар маънои ибора ва таркибҳо аз маънои тафсирбандаи калимаҳо тафовуте надошта бошад, баъд аз шарҳи маънои калимаҳо аломати дунукта гузошта, ин қабил ибораву таркибҳо бидуни шарҳи маъно зикр мегарданд:

МАВЧ *м.* موج 1. чунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурук: **мавчи баҳр, мавчи зарбатӣ.** 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо, мавчи кӯтоҳ, миёна ва дарози радио..., мавчҳои электромагнитӣ...**

Агар калимаи шарҳбанда дар ибораи устувор ва рехта ба ҳеҷ як аз маъноҳои мутобиқ наояд, чунин ибораҳо пас аз шарҳи ҳамаи маъноҳои калима бо аломати ромб (◊) ҷой дода мешаванд. Зарбулмасал ва мақолҳо низ бо ишораи (*зарб.*) ва (*мач.*) метавонанд ба ин гурӯҳи ибораҳо дохил шаванд, вале азбаски онҳо зери маъноҳои гуногуни сарвожа дар аввал, мобайн ва охири моддаи луғавӣ омадаанд, бе ишораи аломати ромб (◊) оварда мешаванд:

АСП *асп* 1. чорпои хонагии сумдори саворӣ ва боркаш: **аспи бидав... аспӣ бодпой... аспӣ боркаш..., аспӣ саманд... аз асп фуруяд ҳам, аз узангу намефуруяд (мақ.)** мавкеи пешбарандашро аз даст дода бошад ҳам, калонгариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин (мақ.)** ба одами нағзу бофаросат як даҳан гап кофӣ бошад, ба одами баду бефаросат гапи бисёр ҳам таъсир надорад...

ИЛЛАТ *а. عِلَّت* 1. *kit.* сабаб, боис, вачҳ. 2. беморӣ, касалӣ, дард. 3. айб, нуқсон, камбудӣ: **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат** (*зарб.*).

6. Маънои калимаву ибораҳо ба забони адабии имрӯзаи тоҷикӣ шарҳ меёбад. Дар шарҳи маъно аз истифодаи калимаву ибораҳое, ки имрӯз хеле камистеъмоланд ё кӯхнашуда ба ҳисоб мераванд ё маънои матруке доранд ва инчунин аз калимаю таркибҳои маҷозӣ ё маънои духӯрадошта то ҳадди имкон худдорӣ шудааст.

7. Агар калимаи шарҳёбанда калимаи зидмаъноӣ худро (антоним) дошта бошад, он бо ҳарфҳои хурди ғафс дар охири шарҳ бо

ишораи *муқоб.* (яъне, муқобили..) зикр мегардад:

ДУР دور чизе ки (аз мо) дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст, *муқоб.* **наздиқ: муддати дуру дароз, роҳи дур(у дароз); хомӯшии дуру дароз..., дур будан... дур кардан...**

8. Агар маънои ду калима ё яке аз маъноҳои ду калима ба якдигар наздиқ бошанд ва ё воҳиди шарҳёбанда аз ҷиҳати сохт бо ягон воҳиди луғавӣ ва таъбири дигар қаробате дошта бошад, чунин наздиқӣ ва қаробат дар поёни шарҳи маъно бо аломати ихтисории *муқ.* (муқоиса шавад бо...) ишора мегардад.

ИБОРАВУ ТАРКИБҲО

1. Ибора ва таркибҳои мавриди шарҳи фарҳангро аз рӯи сохт ва таркиб ба навъҳои умдаи зерин тақсим кардан мумкин аст:

а) ибораҳои изофӣ ва баёнӣ (ибораҳои исмӣ, сифатӣ, феълиҳолӣ);

б) ибораҳои ҷонишинӣ ва пешванддор;

в) ибораҳои феълӣ (масдари сода ва тафсилӣ, сифати феълӣ ва феълиҳолӣ).

2. Ибораҳо асосан дар моддаи луғавии калимаи мустақилмаъноӣ аввали онҳо оварда эзоҳ шудаанд, вале гоҳо, мумкин аст, ки шарҳи онҳо дар моддаи луғавии калимаи дигари бунёдии ибора низ оварда шавад.

3. Дар фарҳанг аввал ибораҳои номӣ (изофӣ, баёнӣ, сифати феълӣ, феълиҳолӣ, пешванддор ва ибораҳои ҷонишинию пешоянддор) ва сипас кулли ибораҳои феълӣ ҷой дода шудаанд, ки дар мисоли зер иҷмолан тасвир кардан мумкин аст:

1. гули бехор	7. қаду баст
2. гули сари сабад	8. даст задан
3. ду дунё	9. даст ба сар ниходан
4. андак-андак	10. дасти ёри дароз кардан
5. дам ба дам	11. аз даст додан
6. аз аввал то охир	12. дастатон дардро набинад

4. Хамаи ибораю таркибҳои фарҳанг дар дохили худ низ бо риояи тартиби алифбоии ҳарфҳо ҷой дода шудаанд. Агар калимаи шарҳёбанда дар аввали ибора омада бошад, тартиби алифбо аз калимаи дуҷуми ибора ба эътибор гирифта мешавад.

5. Агар ду ибора як маъно дошта, вале аз рӯи тартиби ҳарфҳо аз якдигар дур ҷой гирифта бошанд, фақат маънои иборай маъмултар шарҳ дода мешавад ва иборай дуҷум бе шарҳи маъно ба иборай яқум ҳавола мегардад. Дар сурати ба тартиби алифбо паси ҳам омадани ду иборай ҳаммаъно онҳо дар як ҷо оварда шуда, дар байнашон аломати мувозӣ (//) гузошта мешавад:

синни балоғат//ҳадди балоғат

бори сафар бастан//рахти сафар бастан

6. Агар ибора ду ё якчанд маъно дошта бошад, ин маъноҳо аз ҳам бо ҳарф ва қавс ҷудо карда мешаванд:

ёд кардан а) ёдовар шудан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан.

7. Агар ягон калимаи ибора муродифи ҷойгузин дошта бошад, ин муродиф дар қавсайн зикр мешавад: **савганд (қасам) ёд кардан.**

Ҷузъи фаръии ибораҳо низ дар қавсайн гирифта шудаанд: **(аз) сар то по, гап дар (сари) чизе будан.**

ИХТИСОРАҶО

<i>а.</i> - арабӣ	<i>кҳн.</i> – кӯҳнашуда	<i>санъ.</i> - санъат
<i>адш.</i> - адабиётшиносӣ	<i>лаҳҷ.</i> - лаҳҷавӣ	<i>сохт.</i> – сохтмон
<i>ак.</i> - аккадӣ	<i>лот.</i> - лотинӣ	<i>сур.</i> - суриёний
<i>анат.</i> - анатомия	<i>м.</i> - муғулӣ	<i>т.</i> - туркӣ
<i>англ.</i> - англисӣ	<i>мақ.</i> - мақол	<i>т.-м.</i> -туркию муғулӣ
<i>асот.</i> - асотирӣ, асотиршиносӣ	<i>мал.</i> - малайзӣ	<i>тахҷ.</i> - сухани таҳкиромез
<i>афс.</i> - афсонавӣ	<i>мант.</i> - мантиқ	<i>таър.</i> - таърихӣ
<i>байт.</i> - байторӣ	<i>мас.</i> - масалан	<i>тех.</i> - техника
<i>барқ.</i> - барқӣ, электрӣ	<i>маҷ.</i> - маҷозан	<i>тиб.</i> - тиббӣ
<i>баҳр.</i> - баҳрнавардӣ	<i>маъд.</i> - маъданшиносӣ	<i>тибет.</i> - тибетӣ
<i>биол.</i> - биология	<i>меъ.</i> - меъморӣ	<i>фалс.</i> - фалсафа
<i>боғп.</i> - боғпарварӣ	<i>мол.</i> - молия	<i>физ.</i> - физика
<i>бот.</i> - ботаника	<i>муқ.</i> - муқоиса шавад бо...	<i>фин.</i> - финландӣ
<i>боф.</i> - бофандагӣ	<i>муқоб.</i> - муқобили...	<i>фолк.</i> - фолклор
<i>ва г.</i> - ва ғайра	<i>мус.</i> - мусиқӣ	<i>фр.</i> - фаронсавӣ
<i>ва м.ин.</i> – ва монанди ин	<i>нав.</i> - навсохт	<i>хим.</i> - химия
<i>варз.</i> - варзиш	<i>нашр.</i> - нашриёт	<i>хит.</i> - хитой
<i>геол.</i> - геология	<i>ниг.</i> - нигаред ба...	<i>хӯр.</i> - хӯроқворӣ
<i>грам.</i> - грамматика	<i>нум.</i> - нумератив	<i>ҳ.</i> - ҳиндӣ
<i>гуфт.</i> - гуфтугӯӣ	<i>нуч.</i> - илми нучум	<i>ҳ.</i> - ҳарбӣ
<i>д.</i> - динӣ	<i>обҳш.</i> – обуҳавошиносӣ	<i>ҳанд.</i> - хандаса
<i>дӯз.</i> - дӯзандагӣ	<i>олм.</i> - олмонӣ	<i>ҳисобд.</i> - ҳисобдорӣ
<i>зарб.</i> - зарбулмасал	<i>омӯз.</i> - омӯзгорӣ	<i>ҳол.</i> - ҳолландӣ
<i>зби.</i> - забоншиносӣ	<i>пасв.</i> - пасванд	<i>ҳуқ.</i> - ҳуқуқшиносӣ
<i>зоол.</i> - зоология	<i>пешв.</i> - пешванд	<i>ч.</i> - чехӣ
<i>ибр.</i> - ибрӣ	<i>пол.</i> - поландӣ	<i>чорв.</i> - чорводорӣ
<i>икт.</i> - иқтисод	<i>порт.</i> - португалӣ	<i>ҷ.</i> - ҷамъи...
<i>исп.</i> - испанӣ	<i>р.</i> - русӣ	<i>ҷугр.</i> - ҷуғрофия
<i>ит.</i> - италиявӣ	<i>радио.</i> - радиотехника	<i>ш.</i> - шаҳри...
<i>итт.</i> - иттилоотшиносӣ	<i>риёз.</i> – риёзиёт,	<i>швед.</i> - шведӣ
<i>кайҳ.</i> - кайҳоннавардӣ	математика	<i>ю.</i> - юнонӣ
<i>кин.</i> – киноявӣ	<i>р.</i> - оҳ. - роҳи оҳан	<i>я.</i> - яхудӣ
<i>кит.</i> – китобӣ	<i>с.</i> – сиёсӣ	<i>яп.</i> - японӣ
<i>кишов.</i> – кишоварзӣ	<i>санс.</i> – санскрит	

Алифбои тоҷикӣ

№	Ҳарфҳо	Номи харфҳо	№	Ҳарфҳо	Номи харфҳо
1	А а	а	19	О о	о
2	Б б	бе	20	П п	пе
3	В в	ве	21	Р р	ре
4	Г г	ге	22	С с	се
5	Ғ ғ	ғе	23	Т т	те
6	Д д	де	24	У у	у
7	Е е	йе	25	Ӯ ў	ӯ
8	Ё ё	йо	26	Ф ф	фе
9	Ж ж	же	27	Х х	хе
10	З з	зе	28	Ҳ ҳ	ҳе
11	И и	и	29	Ч ч	че
12	Ӣ ӣ	ӣ	30	Ц ц	це
13	Ӯ ў	ӯи	31	Ш ш	ше
14	К к	ке	32	Ъ ъ	ъ
15	Қ қ	қе	33	Э э	э
16	Л л	ле	34	Ю ю	йу
17	М м	ме	35	Я я	йа
18	Н н	не			

А

А ҳарфи аввали алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا), «айн» (ع) ва дар охири як гурӯҳ калимаҳо бо «ҳои ҳавваз» (ه) ифода мешавад; ҳарфи «алиф» дар ҳисоби абҷад ба адади 1 баробар аст; ҳарфи «А» дар гурӯҳбандии синфҳои таълимӣ, табақабандии мавзӯҳо ва ғ. ба ҷои шумораи якум ба кор меравад.

-А ҳиссаҷаест, ки бо феъл омада, маънои тааччуб, таассуф, эҳсос, ҳаяҷон ва ғайраро ифода мекунад: **ҷӣ гуфтед-а?**, **бахтро бинед-а!**

ААМ(М) а. اعم кит. омтар, умумитар, фарогиртар; **аам аз он ки...** сарфи назар аз он ки..., бо вучуди он ки..., новобаста ба он

АБ^{ки} а. اب کит. падар, волид.

АБАВАӢН а. ابوين кит., ҷ. дугонаи **аб**; падару модар, волидайн.

АБАВИЯТ а. ابويت кит. падарӣ, падарӣ кардан.

АБАВӢ а. ابوى мансуб ба **аб**.

АБАВОН а. ابوان кит. падару модар, волидайн.

АБАД а. ابد кит. ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **умри абад**; **то абад** ҳамеша, доим; **ҳабси абад** ҳабси якумрӣ, ҳабси доимӣ.

АБАДА а. عېده ҷ. **обид**; **абадаи авсон** бутпарастон.

АБАДАН а. ابدأ 1. ба таври ҳамешагӣ, ҷовидон. 2. ҳаргиз, ҳеҷ гоҳ, ҳеҷ вақт.

АБАДЗИНДА а. ابدزنده ҷовидон, абадӣ, ҳамешазинда, ба таври ҳамешагӣ, фанонопазир.

АБАДИЯТ а. ابدیت фалс. ҷовидонӣ, пояндагӣ, фанонопазирӣ: **абадияти вақт**, **абадияти олам**, **абадияти ҳаракат**.

АБАДӢ ابدى ҳамешагӣ, ҷовидон, доимӣ: **хотираи абадӣ**.

АБАДУДДАҲР а. ابدالدهر ҷовидон, ҳамеша, ба таври ҳамешагӣ.

АБАДУЛАБАД а. ابدالابد ҷовидон, то абад, то интиҳо, ҳамеша, то вучуди ҷаҳон.

АБАДУЛОБИДИН а. ابدالآبدین кит. ҳамеша, ҷовидон, поянда.

АБАДУЛОБОД а. ابدالآباد кит., ниг. абадулабад.

абар- ابر пешванд боло, фавқ: **абарқудрат**, **абармард**.

АБАР а. ابر 1. шакли қадимии пешванди **бар**. 2. дар. 3. ба, мувофиқи.

АБАРҚУДРАТ а. ابرقدرت басо нерӯманд, бисёр қудратманд, бисёр муқтадир ва қавӣ: **давлати абарқудрат**.

АБАРҚУДРАТӢ ابرقدرتى нерӯмандӣ, қудратмандӣ, пурқудратӣ, муқтадирӣ.

АБАРМАРД а. ابرمرد марди фавқулода бузург, бузургмард, марди басо нерӯманд.

АБАС I а. عبث беҳуда, бенатича, барабас: **кори абас**; **(бар) абас рафт** бенатича мондан.

АБАС II а. عبث 1. кит. туршрӯй; ғамгинӣ; беилтифотӣ. 2. бавл, шоша. 3. саргин, пору, нурии хушк.

АББОС а. عباس кит. 1. бисёр туршрӯй. 2. шери даранда.

АББОСИЁН عباسيان таър. номи сулолаи хулафои араб (750-1258), ки бунёдгузори он Аббос аз наҷоди амаки пайғамбари ислом мебошад.

АББОСИЯ عباسيه ниг. аббосиён.

АББОСӢ I عباسى *кит.* ҳилагарӣ, маккорӣ.

АББОСӢ II *а.* عباسى 1. мансуб ба **аббос**. 2. сиккаҳои мансуб ба номи шоҳ Аббоси Сафавӣ. 3. мансуб ба **хулафои аббосӣ**. 4. ранги сурхи моил ба кабуд. 5. киноя аз ранги сиёҳ (ба муносибати он ки хулафои аббосӣ маъмулан либоси сиёҳ меӯшиданд); **хилъати аббосӣ** хилъати сиёҳ.

АБВОБ *а.* ابواب *кит.*, *ҷ.* **боб**.

АБГОР ابگار *ниг.* **афгор**.

АБГОРӢ ابگارى *ниг.* **афгорӣ**.

АБД *а.* عبد *кит.* банда, ғулом.

АБДОЛ *а.* ابدال *кит.* 1. *ҷ.* бадал ва **бадил**. 2. наҷибон, шарифон (*сифати хосони Худо*).

АБЕ ابى *шакли қадими пешванди бе*.

АБЕДОНИШ ابى دانش *бедониш, нодон*.

АБЕРА ابيره *фарзанди набера*.

АБЕША ابيشه *кит.* чосус, хабаркаш.

АБӢТ *а.* ابیات *ҷ.* **байт I**.

АБЗОЛ ابزال *ниг.* **абзор//афзор**.

АБЗОР ابزار *ниг.* **афзор**.

АБЗОРДОН ابزاردان 1. халта ва ё куттие, ки дар он асбобу абзор ва ё васоили дигар нигоҳдорӣ мешаванд. 2. куттие, ки дар он доруворӣ ва растаниҳои хуштаъму хушбӯӣ аз қабилӣ мурчу зира *ва г.* гузошта мешавад.

АБЗОРСОЗ ابزارساز *шахси созандаи олоту абзор, он ки асбобу абзор месозад*.

АБЗОРСОЗӢ ابزارسازى *амал ё фаъолияти марбут ба сохтани олоту абзор*.

АБЗОРФУРӢШ ابزارفروش *фурӯшандаи абзор ва асбобу олот*.

АБЗОРФУРӢШӢ ابزارفروشى *ҷой ё дӯкони фурӯши асбобу олот ва ё афзор*.

АБИР *а.* عبير *навъе аз хушбӯиҳои хушк аз қабилӣ мушк; номи хушбӯии сиёҳтоб, ки аз сандалу гулоб ва мушку заъфарон омода мешавад*.

АБИРАФШОН عبيرافشان *пошандаи абир, афшонандаи хушбӯӣ ва ҳар гуна бӯи муаттар*.

АБИРОГАНД عبيرآگند *пур аз абир, пур аз*

хушбӯӣ.

АБИРОМЕЗ عبيرآميز *омехта бо абир; хушбӯӣ*.

АБИРСИРИШТ عبيرسريشت *бо абир омехташуда, бо абир сиришта*.

АБИРФИШОН عبيرفشان *ниг.* **абирафшон**.

АБКАМ *а.* ابکم *кит.* гунг, лол.

АБҚАРӢ عبقرى 1. мансуб ба **Абқар** (*номи мавзеи афсонавӣ*). 2. либоси нафис, чомаи ҳарир.

АБЛАҒ *а.* ابلاغ *кит.*, *ҷ.* **балиғ**; расотар, балиғтар; беҳтар, хубтар.

АБЛАҚ *а.* ابلق *кит.* чизи дуранг, сафеду сиёҳ, ало.

АБЛАҚӢ ابلقى *дурангӣ, сиёҳию сафедӣ*.

АБЛАҚСАВОР ابلقسوار *савори аспӣ аблақ; аспсавор*.

АБЛАҲ *а.* ابله *аҳмақ, бефаҳм, нодон, камақл*.

АБЛАҲВАШ ابلهوش *ниг.* **аблаҳвор**.

АБЛАҲВОР ابلهوار *аблаҳмонанд, монанд ба аблаҳ, шабеҳи аблаҳ, мисли аблаҳ*.

АБЛАҲӢ ابلهى *аҳмақӣ, бефаҳмӣ, нодонӣ, камақлӣ*.

АБЛАҲНАМО ابلهنما *ниг.* **аблаҳвор**.

АБЛАҲОНА ابلهانه *аз рӯи аблаҳӣ, аҳмақона, беақлона*.

АБЛАҲФИРЕБ ابلهفريب *ҳилагар, фиребгар, маккор, найрангбоз; чизе, ки бо он аблаҳ фирефта мешавад*.

АБЛАҲФИРЕБӢ ابلهفريبى *макру фиреби ошкор, фирефтани аблаҳон*.

АБЛАҲФИРЕБОНА ابلهفريبانه *фиребандаи аблаҳон, фирефтани аблаҳон: **сухани аблаҳфиребона***.

АБЛУЧ//АБЛУЧ ابلوچ//ابلوچ *қанд ва шакари сафед*.

АБНО *а.* ابنا *ҷ.* **ибн**; **абнои башар** мардум, халқ; **абнои замон//абнои рӯзгор** ҳамзамон; аҳли олам.

АБО I ابا//عبا *шакли қадими пешванди бо*.

АБО II ابا *кит.* ош, таом, хӯрок, хурданӣ.

АБО III *а.* عبا *кҳн.* чомаи васеи дарози ос-

тинкӯтоҳ, ки аз болои либос пӯшида мешавад; **панҷ тани оли або** *д.* пайғамбар Муҳаммад (с), Алӣ ибни Абутолиб (р), Фотима (р) – духтари пағамбар (с), Ҳасан ва Ҳусайн – писарони Алӣ.

АБОБИЛ *а.* *ابابيل* парастухо, гурӯҳе аз фароштурукҳо.

АБР I *абр* бухори об, ки аз замин бо таъсири харорат ба ҳаво пароканда шуда, аз он барфу борон ҳосил мешавад; **абри (нав)бахор** абри бороновари баҳорӣ; абре, ки дар баҳор бороно меоварад; **абри найсон** абри баҳорӣ; **абри сафед** абри камбориш; *муқоб.* **абри сиёҳ**; **абри сиёҳ (тира)** абри ғафси боранда; **абри хокистаранг** абри тираранг.

АБР II *абр* алочае, ки нақшҳояш монанди абри баҳорӣ парча-парча аст.

АБР III *абр* *кит.* **теғ.**

АБРА *абре* тарафи рӯи либосҳои дуқабата дӯхташуда; *муқоб.* **астар**; *д.* **абраю астари кореро рӯгардон кардан** амиқ тафтиш кардани коре.

АБРААСТАР *абре* астар либоси абраву астардори бепахта; **чомаи абраастар** чомаи абраю астардори бепахта.

АБРАҚ *а.* *ابرق* 1. хоки бо сангу гилу рег омехта. 2. моддаи сафеди пӯка, ки дар тиб истифода мешуд. 3. ҳар чизи рангоранг.

АБРАҚӢ *абри* *мансуб ба абрақ*; ранг ба ранг, рангоранг.

АБРАНДУД *абр* *андуд* абрнок, абролуд, бо абр фаро гирифташуда.

АБРАНЧАН//АБРАНЧИН *абр* *нҷн* ҳалқаи тилло ё нуқра, ки занон ҳамчун асбоби зинат дар даст ё по мебанданд.

АБРАС *а.* *ابرس* 1. гирифтори бемории сафедшавии пӯст, ки дар бадани инсон пайдо мешавад. 2. пес.

АБРАШ *а.* *ابرش* 1. сурху сафед; рангоранг. 2. асп, аспило, чавқар.

АБРБАНД *абр* *банд* *боф.* он ки абрбандӣ мекунад.

АБРБАНДӢ *абр* *бандӣ* *боф.* ҷо-ҷо бастан ва ранг кардани маштут, ки пас аз бофтани матоъ

нақшҳои абрмонанд пайдо мешаванд.

АБРГИРИФТА *абр* *гирфта* *ниг.* **абрӣ.**

АБРДОР *абр* *дор* *ниг.* **абрнок.**

АБРЕШИМ//АБРЕШУМ *абр* *ишм* 1. тори бисёр нозуку маҳкам ва дурахшон ба ранги сафед ё ширӣ, ки кирми пилла ба даври худ метанад. 2. гуле ба сурати риштаҳои борик овехта ба ранги зард ё сурх, ки дар тобистон мерӯяд. 3. матои абрешимӣ, харир, шоҳӣ: **калобаи абрешим**. 4. *кит.* тори соз, тори асбобҳои мусиқӣ; *д.* **абрешим барин мулоим шудан** аз хашм фурумадан; ба ифока омадан.

АБРЕШИМБАҲО *абр* *ишм* *ба* *маҷ.* дастмузди навозанда, пуле, ки ба навозанда бар ивази ҳаққи кор пардохт мешавад.

АБРЕШИМБОРӢ *абр* *ишм* *барӣ* *ниг.* **абрешимворӣ.**

АБРЕШИМБОФ *абр* *ишм* *боф* харирбоф, шоҳибоф.

АБРЕШИМБОФӢ *абр* *ишм* *бофӣ* харирбофӣ, шоҳибофӣ.

АБРЕШИМВОР *абр* *ишм* *вор* монанди абрешим; мисли абрешим нарм.

АБРЕШИМВОРӢ *абр* *ишм* *ворӣ* матоъҳои аз нахи абрешим бофташуда.

АБРЕШИМГУН *абр* *ишм* *гон* ба гунаи абрешим, абрешимвор.

АБРЕШИМДӢЗ *абр* *ишм* *дӯз* он ки кораш абрешимдӯзист, пешаи абрешимдӯзӣ.

АБРЕШИМДӢЗӢ *абр* *ишм* *дӯзӣ* дӯхтани нақшу нигор ба рӯи матоъҳо бо нахи абрешимӣ.

АБРЕШИМИН *абр* *ишм* *ин* *ниг.* **абрешимӣ.**

АБРЕШИМӢ *абр* *ишм* 1. *мансуб ба абрешим*. 2. аз абрешим бофташуда (*газвор ва монанди он*): **матои абрешимӣ, чомаи абрешимӣ.**

АБРЕШИМКАШӢ *абр* *ишм* *кашӣ* пилакашӣ.

АБРЕШИМКОР *абр* *ишм* *кор* шахси машғул ба таҳияи нахи абрешим ё хариду фурӯши он.

АБРЕШИМКОРӢ *абр* *ишм* *корӣ* ороиши порча ва матоъҳои гуногун бо истифода аз нахи абрешимӣ.

АБРЕШИММОНАНД *абр* *ишм* *мананд* *ниг.* **абрешимвор: мӯи абрешиммонанд.**

- АБРЕШИМРАНГ** *ابريشم رنگ* *ниг.* **абрешимгун.**
- АБРЕШИМРЕС** *ابريشم ريس* *абрешимтоб,*
ресандаи нахи абрешим.
- АБРЕШИМРЕСӢ** *ابريشم ريسى* *абрешимтобӣ;*
тайёр кардани нахи абрешим: дастгоҳи
абрешимресӣ.
- АБРЕШИМТОБ** *ابريشم تاب* *ниг.* **абрешимрес.**
- АБРЕШИМТОБӢ** *ابريشم تايى* *ниг.* **абрешимресӣ.**
- АБРӢ** *ابرى* *ниг.* **абрнок.**
- АБРНОГУЗАР** *ابرنما گذر* *монё ба гузаштани абр;*
кӯхҳои абрногузар кӯхҳои баланд.
- АБРНОК** *ابرناک* *бо абр пӯшидашуда, абрӣ,*
абргирифта: осмони абрнок, ҳавои абрнок.
- АБРНОКӢ** *ابرنما گى* *абрнок будан.*
- АБРОЛУД** *ابرا لود* *ниг.* **абрнок.**
- АБРОЛУДА** *ابرا لوده* *ниг.* **абролуд.**
- АБРОР** *a. ابرار* *ҷ. бир(р);* 1. порсоён, такводорон,
парҳезкорон, бузургон. 2. неқӯкорон, эҳсон-
корон, хайрхоҳон.
- АБРПОРА** *ابرا پاره* *пораи абр.*
- АБРПӢШ** *ابرا پوش* *бо абр пӯшида: қуллаҳои*
абрпӯш.
- АБРСИФАТ** *ابرا صفت* *абрранг, абрсон, монанди*
абр.
- АБРТӢДА** *ابرا توده* *тӯдаи абр, абрҳои ғуншуда.*
- АБРӢ//АБРӢӢ** *ابرو//ابروي* *хати камоншакли*
мӯйҳо, ки дар болои чашм қарор дорад;
абрӯи қачи дунболадор абрӯи хамида ва да-
роз; абрӯи мушкин абрӯи сиёҳи ғафс; абрӯи
пайваст(а) абрӯи бо ҳам пайваста; ◇ теги абрӯ
абрӯи дилрабои маҳбуба; абрӯ ба ҳам каши-
дан хашму ғазаб зоҳир кардан; абрӯ гиреҳ
задан қиёфаи чиддӣ гирифтани; ба ғазаб ома-
дан; абрӯ ҳам накардан бепарво будан; абрӯ
чин кардан *изхори норизоият кардан, қиёфаи*
чиддӣ ба худ гирифтани; бар абрӯ чин доштан
хашмнок будан; хафа будан; дар абрӯвон чин
афтодан *дигаргун шудани ҳолат; қиёфаи*
чиддӣ ба худ гирифтани; чини абрӯ кушода
шудан аз қаҳру ғазаб фуромадан.
- АБРӢБОРИК** *ابروباريک* *дорои абрӯҳои борик.*
- АБРӢДАРОЗ** *ابرو دراز* *дорои абрӯвони дароз.*
- АБРӢКАМОН** *ابرو کمان* *он ки абрӯи чун камон*
хамида дорад, камонабрӯ.
- АБРӢКУШОДА** *ابرو کشاده* *мач. шоду хурсанд,*
дорои табӣи хушу болида.
- АБРӢКУШОДАГӢ** *ابرو کشادگى* *шод будан,*
хурсанд будан; болида будан.
- АБРӢҚАЛАМ** *ابرو قلم* *он ки абрӯвони кашида*
дорад.
- АБРӢПАЙВАСТ** *ابرو پيوست* *он ки абрӯвонаш ба*
ҳам пайванданд, пайвастаабрӯ.
- АБРӢСИЁХ** *ابرو سياه* *он ки абрӯвони сиёҳ дорад,*
сиёҳабрӯ.
- АБРӢФАРОХ** *ابرو فراخ* *ниг.* **абрӯкушода.**
- АБРӢФАРОХӢ** *ابرو فراخى* *ниг.* **абрӯкушодагӣ.**
- АБРӢҲИЛОЛ** *ابرو هلال* *он ки абрӯвонаш ба*
шакли ҳилол аст.
- АБРӢЧИНАК** *ابرو چينک* *асбобест, ки бо он абрӯ*
мечинанд.
- АБРӢЧИНӢ** *ابرو چينى* *ба тартиб овардан ва*
чидани абрӯ.
- АБСОРЕСӢЯ** *лот. ابسار بيسيە* *хим., физ.* *чаббидан,*
ба худ кашида гирифтани; чаббиш, фурубарӣ:
абсорбсиёи газ, абсорбсиёи овоз, абсорбсиёи
равшанӣ.
- АБСТРАКТ** *лот. ابستراکت* *мафҳуми мучаррад;*
умумӣ, номуайян; муқоб. конкрет.
- АБСТРАКТСИОНИЗМ** *лот. ابستراکتسيانزم* *равия-*
ии санъати абстракт, санъати мавҳум ва
мучарради дур аз воқеият.
- АБСТРАКТСИОНИСТ** *лот. ابستراکتسيانيست* *пайрави*
равияи абстрактсионизм.
- АБСТРАКТСИЯ** *лот. ابستراکتسيه* *чиҳат ва*
хусусиятҳои чизеро фикран аз худӣ он чиз
чудо кардан; мафҳуми мучаррад.
- АБСТРАКТӢ** *کتى ابستراکت* *мансуб ба абстракт.*
- АБТАР** *a. ابتر* *кит.* 1. думбурида, кӯтоҳдум. 2.
бефоида, ноқис. 3. вайрон, хароб; абтар кар-
дан аз байн бурдан, несту нобуд кардан.
- АБУ(Л)** *a. ابو(ل)* 1. *кит.* падар. 2. дар арабӣ
ҳамчун чузъи якуми калимаҳои мураккаб
маъноӣ соҳибро дорад: Абуабдуллоҳ, Абул-
фазл.

АБУЛБАШАР *a.* ابوالبشر *d.* падари инсоният; *киноя аз* ҳазрати Одам, ки тибқи таълимоти динӣ насли одамизод аз ӯ сар шудааст.

АБУЛҲАВЛ *a.* ابوالهول *kit.* мучассамаи бузурги сангӣ ба шакли шери хобида бо сари одамай (*аз ёдгориҳои Мисри қадим*), сфинкс.

АБУС *a.* عبوس *kit.* бадқавоқ, туршрӯ.

АБХОЗӢ ابخازى 1. мансуб ба **Абхозия**; забони **абхозӣ**. 2. номи халқе, ки як қисми аҳолии Абхозияро ташкил медиҳад: **сокини Абхозия**.

АБҲАР *a.* عبهر *kit.* 1. наргис, ёсуман. 2. маҷ. чашм.

АБҲАРӢ عبهرى *kit.* мансуб ба **абҳар**; **чашми абҳарӣ** чашми зебо, наргисмонанд.

АБҶАД *a.* ابجد тартиби махсуси алифбои арабӣ, ки аз ҳафт калимаи таркибёфта аз номҳои 28 ҳарф иборат буда, дар он ҳар ҳарф ададери ифода мекунад; ин калимаҳо ва ифодаи ададӣ онҳо ба таври зер аст: абҷад

ҳав(в)аз хут(т)ӣ каламан

ابجد	هوز	حطى	كلمن
1 – ا	5 – ه	8 – ح	20 – ك
2 – ب	6 – و	9 – ط	30 – ل
3 – ج	7 – ز	10 – ي	40 – م
4 – د			50 – ن
саъфас	қарашат	сахиз	засиг
سعفس	قرشت	ثخذ	ضظغ
60 – س	100 – ق	500 – ث	800 – ض
70 – ع	200 – ر	600 – خ	900 – ظ
80 – ف	300 – ش	700 – ذ	1000 – غ
90 – ص	400 – ت		

ҳисоби абҷад аз рӯи қимати рақамии ҳарфҳо ёфтани моддаи таърих.

АБҶАДҲОН اجدخوان он ки аз абҷад сабақ мегирад; сабақомӯз, навомӯз.

АБҶАДҲОНӢ اجدخوانى абҷад хондан; даврани омӯзиши абҷад; навомӯзӣ.

АБЧИЛ//АБЧИР ابيجيل//ابجير *гуфт.* 1. чорпои савории хушрафтору чолок. 2. *киноя аз* одами чусту чолок.

АБӢАД *a.* ابعد дуртар, бӯъдтар.

АБӢОД *a.* ابعاد *ҷ.* бӯъд; **абӢоди сегона (салоса)**: *риёз.* тӯл, арз ва умқ.

АБӢАЗ *a.* ابيض *kit.* сафед, сафедранг.

АВ-АВ او او *калимаи тақлиди овози аккоси сағ;* аф-аф, ак-ак, аккос.

АВАСТО اوستا номи китоби муқаддаси зардуштиён.

АВАСТОӢ اوستائى *мансуб ба авасто*: **забон ва хати авастой**.

АВБОРИДАН اوباريدن нахоида хӯрдан, нахоида фуру бурдан.

АВБОШ اوباش бадкеш, фурумоя, нокас; шӯрапушт, бадахлок.

АВБОШӢ اوباشى бадкешӣ; шӯрапуштӣ; бад-ахлоқӣ.

АВБОШОНА اوباشانه рафтори монанд ба авбош, мисли авбош.

АВВАЛ *a.* اوّل 1. нахуст, якум. 2. ибтидо, оғоз, шурӯъ; **аз аввал** аз оғоз; **аз аввали...** аз ибтидои..., аз оғози...; **аввали олам** ибтидои олам; **дар аввали...** дар ибтидои....

АВВАЛА اوّله нахустин, бори нахуст; дафъаи якум.

АВВАЛАН اوّلاً 1. нахуст, дар аввал. 2. пеш аз ҳама, қабл аз ҳама.

АВВАЛИН اوّلين нахустин, якумин, аз ҳама нахуст.

АВВАЛИНДАРАҶА اوّلين درجه дараҷаи якум; муҳимтарин, заруртарин: **вазифаи аввалиндараҷа**, **масъалаи аввалиндараҷа**.

АВВАЛИЯ *a.* اوّليه 1. якум, аз ҳама пеш. 2. ибтидоӣ, моя; **моддаи аввалия** нахустмодда, моддаи ибтидоӣ, нахустмоя.

АВВАЛӢ اوّلى нахустин, пешина, аввалия.

АВВАЛМАҚОМ اوّل مقام мақоми аввал, мақоми нахуст, воломақом.

АВВАЛО اوّلا *ниг.* аввалан.

АВВАЛҲО اوّلها *гуфт.* давраҳои аввал, пештар.

АВВАЛШАҲС اوّل شخص шахси дорои мақоми аввал, шахси воломақом.

- АВВО** *a.* عوّا *kit.* 1. саги бисёр чаканда, саги уллосӣ. 2. *нуч.* яке аз бурҷҳои осмон, ки манзили сенздаҳуми Моҳ аст.
- АВГУСТ** *اوگست* моҳи ҳаштуми солшумории мелодӣ.
- АВГУСТӢ** *اوگستی* мансуб ба август.
- АВД** *a.* عود *kit.* бозгашт, баргашт; **авд кардан** баргаштан.
- АВЕСТО** *اوستا* *ниг.* авасто.
- АВЗОӢ** *a.* اوضاع *ч.* **вазъ**; **авзои кор** вазъи кор, рафти кор; **авзои олам** вазъи олам, ҳолати дунё; **авзои касе бечо шудан** дигар шудани ҳолати (кайфияти) касе.
- АВИА** *лот.* اوئه *хамчун ҷузъи аввали калимаҳои мураккаб ба маънои* ҳавоӣ, авиатсионӣ, ҳавопаймоӣ.
- АВИАПОЧТА** *اوئهپاچته* почтаи ҳавоӣ, почтаи авиатсионӣ.
- АВИАЦИОНӢ** *اوئىسيانى* мансуб ба авиатсия; махсус барои ҳавопаймо: **бензини авиатсионӣ**.
- АВИАЦИЯ** *фр.* اوئىسيه *ҳавопаймоӣ, ҳавоӣ: авиатсияи реактивӣ, авиатсияи низомӣ.*
- АВИС** *a.* عويص *kit.* душвор, мушкил, сухане, ки дарки он мушкил бошад.
- АВИТАМИНОЗ** *اويتيميناز* *биол., тиб.* бемориҳое, ки аз истеъмоли пайвастаи хӯрокҳои камғизо дар натиҷаи нарасидани витаминҳои зарурӣ пайдо мешаванд.
- АВҚОТ I** *a.* اوقات *ч.* **вақт**; **авқоти касеро талх кардан** таъби касеро хира кардан.
- АВҚОТ II** *اوقات* *шакли вайроншудаи* **ақвот**; *ч.* **қут**; *гуфт.* хӯрок, қут.
- АВҚОТВОРӢ** *اوقاتوارى* *гуфт.* хӯрду хӯрок(а), хӯрокворӣ.
- АВҚОТПАЗӢ** *اوقاتپزى* *гуфт.* хӯрокпазӣ.
- АВҚОТГАЛХ** *اوقاتلخ* *kit.* асабонӣ ва нороҳат, мушкилоти вазъи рӯҳонӣ.
- АВҚОТГАЛХӢ** *اوقاتلخى* *маҷ.* асабоният ва нороҳатӣ.
- АВҚОТХӢРӢ** *اوقاتخورى* *гуфт.* хӯрокхӯрӣ.
- АВҚОФ** *a.* اوقاف *ч.* **вақф**; **ичорадори авқоф** иҷорадори заминҳои вақф ё бинои вақф.
- АВЛ I** *a.* عول *kit.* майл, тамоюл.
- АВЛ II** *a.* عول *kit.* ниғаҳдории аёл, таъмини оила.
- АВЛАВИЯТ** *a.* اولويت *бартарӣ, дар дараҷаи аввал қарор доштан.*
- АВЛИЁ** *a.* اوليا *ч.* **валӣ**; 1. *д.* одамони муқаддасе, ки гӯё кашфу қаромат карда метавонистанд. 2. бузургон: **авлиёи давлат.**
- АВЛИТАР** *اوليتار* *ниг.* авлотар.
- АВЛО** *a.* اول *бартар*; болотар; бехтар, хубтар; **авло доништан** бартар доништан, бехтар шумурдан.
- АВЛОД** *a.* اولاد *ч.* **валад**; фарзандон; насл; **авлоди башар** насли инсон; инсонҳо, одамон; **ачдоду авлод** бобоёну фарзандон; гузаштагону ояндагон, ҳамаи наслҳо; **авлод ба авлод** насл ба насл; наслҳо, чандин насл.
- АВЛОДӢ** *اولادى* 1. *мансуб ба* **авлод**. 2. ирсӣ, маврусӣ.
- АВОИЛ** *a.* اوائل *ч.* **аввал.**
- АВОҚИБ** *a.* عواقب *ч.* **оқибат.**
- АВОМ** *a.* عوام 1. *ч.* **омма**. 2. омӣ, бесавод; нодон.
- АВОМОНА** *عوامانه* *мансуб ба* **авом**, авомвор, омиёна.
- АВОМУННОС** *a.* عوامالناس *kit.* оммаи халқ.
- АВОМФАҲМ** *عوامفهم* *оммафаҳм*; сода ва қобили дарк, фаҳмо, даркшаванда, мутобиқи дарки авом.
- АВОМФИРЕБ** *عوامفريب* *мардумфиреб*, фирефтақунандаи омма.
- АВОМФИРЕБӢ** *عوامفريبى* *мардумфиребӣ.*
- АВОМФИРЕБОНА** *عوامفريبانه* *ба тарзи авомфиребӣ: порсоии авомфиребона.*
- АВОН I** *a.* اوان *kit.* ҳангом, замон, вақт.
- АВОН II** *a.* عوان *kit.* сарҳанги девони подшоҳӣ, посбони давлатӣ.
- АВОРА** *اواره* *д.* дафтари ҳисоби бандагон, дафтари аъмол.
- АВОРИЗ** *a.* عوارض *ч.* **ориза.**

- АВОСИТ** *a.* اواسط *ч.* авсат.
- АВОСИФ** *a.* عواصف *ч.* осиф.
- АВОТИФ** *a.* عواطف *ч.* отифа.
- АВОХИР** *a.* اواخر *ч.* охир.
- АВРАНГ** *a.* اورنگ 1. тахт, маснад, сарири подшоҳӣ. 2. зебой.
- АВРАНД** *a.* اورند 1. шукӯх; бузургӣ. 2. *мач.* макру хилла.
- АВРАНДИДАН** *a.* اورنديدن *мач.* макру хила кардан.
- АВРАТ** *a.* عورت 1. *кит.* андоми ниҳонӣ, андоми шарм; узвҳои сатршавандаи инсон: **сатри аврат**. 2. зан, завҷа.
- АВРИНГ** *a.* اورينگ *ниг.* овринг.
- АВРОД** *a.* اوراد *ч.* вирд; 1. такрори паси ҳам. 2. *д.* дуохо: **вирду аврод**; **вирду аврод хондан** зикр гуфтан, зикр кардан, дуо хондан.
- АВРОДХОНӢ** *a.* اورادخوانى *дуохонӣ.*
- АВРОҚ** *a.* اوراق *ч.* варақ; **авроқи китоби зиндагонӣ** ҳодисоту воқеоти рӯзмарраи зиндагӣ.
- АВРУПОИДӢ** *a.* اروپاى دوخت *ба таври аврупоӣ* дӯхташуда, дӯхти аврупоӣ.
- АВРУПОӢ** *a.* اروپاى *мансуб ба Аврупо:* одами аврупоӣ, либоси аврупоӣ.
- АВСАТ** *a.* اوسط 1. миёна, миён. 2. дар миёна буда.
- АВСОФ** *a.* اوصاف *ч.* васф.
- АВСУН** *a.* اوسون *гуфт.* нисбати занҳои бародарон ба ҳамдигар.
- АВТОБУС** *ю.* اوتابوس *мошини мусофиркаш.*
- АВТОГЕНӢ** *a.* اوتاگينى *:кафшери автогенӣ* кафшери газӣ, газкафшер.
- АВТОДРОМ** *ю.* اوتادرام *майдони автомобилронӣ, майдони автомобилронӣ дар мусобиқот.*
- АВТОКРАН** *ю.-англ.* اوتاكرن *автомобили крандор, крани ба автомобил шинондашуда.*
- АВТОМАТ** *ю.* اوتامت 1. дастгоҳи худкор. 2. навъе аз силоҳи дастии худкор.
- АВТОМАТИКА** *ю.* اوتامتيكه *соҳаи илм ва техника, ки ҳамаи воситаҳои техникӣ ва усулҳои аз меҳнати дастӣ озод кардани инсонро дар бар мегирад.*
- АВТОМАТӢ** *a.* اوتامتى *мансуб ба автомат;* ба таври худкор, **сохтори автоматӣ, ба таври автоматӣ.**
- АВТОМАТОНИДАН** *a.* اوتامتانيدن *ба тарзи худкор мучаҳҳаз сохтан.*
- АВТОМАТОНӢ** *a.* اوتامتانى *ба усули худкор гузаронидани ин ё он система, соҳа, раванди ба тарзи худкор гузаронидан.*
- АВТОМАТЧӢ** *a.* اوتامتچى 1. он ки автоматро идора мекунад. 2. шахси бо автомат мусаллаҳ.
- АВТОМАШИНА** *a.* اوتامشینه *ниг.* **автомобил:** **автомашини боркаш, автомашини сабукрав.**
- АВТОМОБИЛ** *ю.-лот.* اوتامابيل *воситаи худгарди нақлиёт (боркашонӣ ва мусофирбарӣ).*
- АВТОМОБИЛГАРД** *a.* اوتامابيلگرد *:роҳи автомобилгард роҳи мошингард.*
- АВТОМОБИЛӢ** *a.* اوتامابيلى *мансуб ба автомобил:* **нақлиёти автомобилӣ, саноати автомобилӣ.**
- АВТОМОБИЛРОН** *a.* اوتامابيلران *мошинрон, ронандаи мошин.*
- АВТОМОБИЛРОНӢ** *a.* اوتامابيلراني *мошинронӣ.*
- АВТОМОБИЛСОЗӢ** *a.* اوتامابيلسازى *сохтани автомобил, истеҳсоли автомобил:* **корхонаи автомобилсозӣ.**
- АВТОН** *a.* اوطان *кит. ч.* ватан.
- АВТОРУЧКА** *a.* اوتاروچکه *қалами худнавис ё худкор.*
- АВТОСИСТЕРНА** *a.* اوتاسيستيرنه *систернаи дар автомобил шинондашуда.*
- АВУЛ** *т.* اول *деҳ (дар Догистон, Қирғизистон, Туркманистон ва Қазоқистон).*
- АВФ** *a.* اوف *шакли тағйирёфтаи афв.*
- АВФАР** *a.* اوفر *кит.* бисёртар, бештар, фаровонтар.
- АВҲОМ** *a.* اوهام *ч.* ваҳм.

АВЧ *а.* **اوج** 1. боло, баландӣ, нуқтаи баландтарини ҳар чиз, нуқтаи оӣ. 2. дараҷаи баланд, **авчи баҳор** ҳангоми нашъу нумувви табиат ва шукуфои рустаниҳо; **авчи девонагӣ** шиддати девонагӣ; **авчи кор** ҳангоми чӯшу хурӯши кор; **авчи осмон // авчи фалак** баландтарин нуқтаи осмон; **авчи чанг** шиддат ва сахтии чанг. 3. баландии оҳанг дар мусиқӣ; **авчу акс** *мус.* баму зер. 4. тараққӣ, пешрафт, инкишоф, равнак; **авч гирифтан** а) баланд шудан; боло рафтан; б) тараққӣ кардан, пеш рафтан, равнак пайдо кардан; в) шиддат гирифтан; **авч доштан** дар равнак будан; **авч ёфтан** равнак ёфтан, нашъунамо кардан, сабзидан; **авч кардан** равнак ёфтан, ривоч ёфтан, муваффақият пайдо кардан; **аз авч фуromaдан** паст шудан; аз болоравӣ (сабзиш) мондан; **ба авчи аъло расидан** ба баландтарин дараҷа расидан; **ба авчи иззат расидан** соҳиби иззату эҳтироми баланд гардидан; **дар авчу барор будан** дар холи пешрафт будан.

АВЧГИРӢ *а.* **اوج گيرى** *исми амал аз авч гирифтан;* ҳолати ривочу равнак ва болоравии коре.

АВЧНАВАРД *а.* **اوج نورد** *баландпарвоз.*

АВЧПАР *а.* **اوج پر** *ниг.* баландпарвоз.

АВЧРАВ *а.* **اوج رو** *киноя аз фалакпаймо.*

АГАР *а.* **اگر** *пайвандак* 1. дар сурате ки..., ба шарте ки..., модом ки... 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанд ки..., бо вучуди он ки....

АГАРЧАНД *а.* **اگر چند** *ҳарчанд ки..., бо вучуди он ки....*

АГАРЧИ *а.* **اگر چه** *ҳарчанд, гарчи, бо вучуди он ки..., ҳар қадар ки....*

АГЕНТ *лот.* **اگنت** 1. намояндаи расмӣ, сиёсӣ, хоричӣ *ва г.*, ки вакили ягон идора, муассиса ва давлат буда, вазифа ё супоришero иҷро мекунад: **агенти сиёсӣ**. 2. он ки ба манфиати ҷонибе хидмат мекунад ва сирру асрори як тарафро ба тарафи дигар мерасонад, ҷосус: **агенти махфӣ**.

АГЕНТӢ *а.* **اگنتى** 1. *мансуб ба агент.* 2. шӯъбаи маҳаллии ягон идора; номи баъзе идораҳои ахбор, хабаргузорӣ, намояндагӣ: **Агентии шаҳрии ҳавопаймоии «Тоҷикистон»**, **Агентии иттилоотӣ**, **Агентии телеграфӣ**.

АГЛОМЕРАТ *лот.* **اگلاميرت** *маъдани кӯҳии обшуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар*

шуда ва ба ҳам часпидаи ковок, ки дар саноат истифода мешавад.

АГЛОМЕРАТСИЯ *лот.* **اگلاميرتسيه** *тех.* чараёни ҳосил кардани кулӯлаҳои агломерат бо роҳи гудозиши омехтаи оҳанрезаҳо.

АГНОСТИЦИЗМ *лот.* **اگناستيتسيسيزم** *фалс.* таълимоти фалсафии идеалистӣ, ки имконияти донисташавандагии олами ҳастӣ ва қонуниятҳои онро инкор мекунад.

АГРАРӢ *а.* **اگررى** *мансуб ба замин;* кишт, кишоварзӣ ва хоҷагии деҳқонӣ: **ислоҳоти аграрӣ**, **мамлакати аграрӣ**.

АГРЕГАТ *лот.* **اگرىگت** 1. *тех.* дастгоҳи иборат аз чанд мошин ё қисмҳои гуногун барои иҷрои коре (*комбайн, мошини пахтачинӣ, трактор ва г.*). 2. таҷҳизот, қисми ягон мошинаи мураккаб, ки кори муайянеро иҷро мекунад (*мас., муҳарриқи автомобил*).

АГРОБИОЛОГИЯ *лот.* **اگرابنالايه** *илм дар бораи қонунҳои умумии биологӣ дар соҳаи зироат ва чорводорӣ, биологияи агрономӣ.*

АГРОБИОЛОГӢ *а.* **اگرابنالايگى** *мансуб ба агробиология.*

АГРОНОМ *лот.* **اگرانام** *мутахассиси кишоварзӣ.*

АГРОНОМИЯ *лот.* **اگراناميه** *илми кишоварзӣ.*

АГРОНОМӢ *а.* **اگرانامى** *мансуб ба агрономия; илми агрономӣ.*

АГРОТЕХНИКА *лот.* **اگراتخنيكه** *маҷмӯи усул ва тадбирҳои техникаи кишоварзӣ.*

АГРОТЕХНИКӢ *а.* **اگراتخنيكى** *мансуб ба агротехника.*

АГРОФИЗИКА *лот.* **اگرافيزيكه** *илм дар бораи усулҳои физикии таҳқиқи шароитҳои берунӣ ҳаёти растаниҳо ва фаъолияти онҳо.*

АГРОХИМИЯ *лот.* **اگراخيميه** *илми ғизодихӣ ба растаниҳо, истифодаи нуриҳои маъданӣ ва муҳофизати кишт ба воситаи доруҳои химиявӣ.*

АГАР(Р) *а.* **اغر** 1. марди нек ва неққирдор, бошараф, мӯхтарам; *муқоб.* **ғар**. 2. аспӣ қашқа.

АҒБА *а.* **اغبه** *ҷои аз ҳама пасти тегаи кӯҳҳо, ки ҳамчун гузаргоҳи мувофиқтари байни водихои ду тарафи кӯҳ истифода мешавад; ақаба, давон, гардана.*

АҒБАР *a.* اغبر *kit.* гардолуд, губоролуд, хокранг.

АҒБАРӢ *a.* اغبرى *kit.* мансуб ба ағбар; хокрангӣ.

АҒЁР *a.* اغيار *q.* ғайр.

АҒЗИЯ *a.* اغزیه *q.* ғизо.

АҒЛАБ *a.* اغلب 1. бештар, аксар. 2. ғолибан, аксаран.

АҒЛОТ *a.* اغلاط *q.* ғалат.

АҒНИЁ *a.* اغنيا *q.* ғанӣ; сарватмандон, дороён, бойхо.

АҒОЛУҚ *m.* اغالق 1. *kit.* соҳиб, хоҷа. 2. *таър.* яке аз мансабҳои олий дар аморати Бухоро.

АҒОНИСАРО *a.* اغاني سرا *kun.* сароянда, овозхон.

АҒОНӢ *a.* اغاني *q.* уғния.

АД(Д) *a.* عد *kit.* ҳисоб, шумор; шумурдан, ҳисоб кардан.

АДАБ *a.* ادب 1. ахлоқ ва кирдору рафтори нек; **шарти адаб** меъёри ахлоқу одоб; **адаб додан** а) одоб омӯхтан, ахлоқ омӯхтан; б) *маҷ.* танбеҳ кардан, ҷазо додан; **адаб ёд додан** ба касе одобу ахлоқ омӯхтан; **адаби касеро додан** касеро танбеҳ додан, ҷазо додан ба касе; **бо ду дасти адаб супурдани чизе** бо камоли риояти адаб додани чизе (ба касе), боадабона оварда супурдани чизе (ба касе). 2. илм, дониш; илми адабиёт; адабиёт; **ахли адаб** адибон, суҳанварон, доираҳои илму адаб.

АДАБГОҲ//АДАБГАҲ *a.* ادب گاه//ادب گاه *q.* адаб-омӯзӣ.

АДАБДОН *a.* ادب دان *q.* ошно бо адабу фарҳанг.

АДАБДОНӢ *a.* ادب داني *q.* ошноӣ бо одобу ахлоқ ва фарҳанг.

АДАБДҶУСТ *a.* ادب دوست *nig.* адабиётдӯст.

АДАБДҶУСТӢ *a.* ادب دوستي *q.* дӯстдори адабу фарҳанг.

АДАБИЁТ *a.* ادبيات 1. маҷмӯи осори бадеӣ, осори манзуму мансур, осори илмӣ ва адабӣ: **адабиёти бадеӣ**, **адабиёти бачагона**, **адабиёти классикӣ**, **адабиёти антикӣ**, **адабиёти хоричӣ**, **дарси адабиёт**, **назарияи адабиёт**, **таърихи адабиёт**. 2. маҷмӯи осори хаттии соҳаҳои гуногун: **адабиёти илмӣ**, **адабиёти иқтисодӣ**,

адабиёти сиёсӣ, **адабиёти техникӣ**.

АДАБИЁТДҶУСТ *a.* ادبيات دوست *q.* он ки ба назму наср шавқу ҳавас дорад, касе, ки адабиёти бадеиро нағз мебинад, дӯстдори адабиёт, адабдӯст.

АДАБИЁТДҶУСТӢ *a.* ادبيات دوستي *q.* адабдӯстӣ, китобдӯстӣ.

АДАБИЁТШИНОС *a.* ادبيات شناس *q.* он ки ба таҳқиқу омӯзиши адабиёти бадеӣ машғул аст ва аз масъалаҳои адабӣ огоҳӣ дорад.

АДАБИЁТШИНОСӢ *a.* ادبيات شناسي *q.* илме, ки қонунҳои тараққиёти адабиёти бадеиро меомӯзад.

АДАБИНАВИС *a.* ادبي نويس *q.* он ки дар нависандагӣ ё навиштан меъёри адабиёти риоя мекунад, риояи меъёри адабӣ дар навиштан.

АДАБИСТОН *a.* ادبستان *nig.* дабистон.

АДАБӢ *a.* ادبي *q.* мансуб ба адаб; **забони адабӣ** забоне, ки дорои меъёри адабӣ мебошад; **фаъолияти адабӣ**, **кори адабӣ** кор ва фаъолияти марбут ба адабиёт ва адабиётшиносӣ; **пешрафти адабӣ** роҳи тараққи ва инкишофи шеърӯ шоирӣ ва маҳорати адабӣ; **танқиди адабӣ** як бахши илми адабиётшиносӣ, ки ҳадафи асосии он муайян намудани моҳият ва мавқеи адабиёт ва осори адабӣ дар ҷомеа мебошад, нақди адабӣ.

АДАБОМӮЗ *a.* ادب آموز *q.* он ки илму адаб меомӯзад, муаллим ва мураббӣ; тарбиятгар, омӯзгор.

АДАБОМӮЗӢ *a.* ادب آموزي *q.* тарбиятгарӣ, одоб омӯхтан.

АДАБПАРВАР *a.* ادب پرور *q.* таблиғгар ва тарвиҷгари фарҳангу дониш, донишдӯст, фарҳангпарвар.

АДАБПАРВАРДА *a.* ادب پرورده *q.* адабгирифта, боадаб, тарбиятдида.

АДАБПЕША *a.* ادب پيشه *q.* боадаб; донишманд, фозил.

АДАБСАНҶ *a.* ادب سنج *q.* киноя аз донишманд, фозил.

АДАБСАРО(Ӣ) *a.* ادب سرا(ي) *q.* адабгоҳ, таълимгоҳ, мактаб.

АДАБХОНА *a.* ادب خانه *q.* маҳал ва ҷои парвариш, мактаб, мадраса, таълимгоҳ.

АДАБЧӢБ ادب چوب 1. чӢб ё химчаи дарозе, ки мактабдорон дар гузашта бо он толибилмонро танбеҳ медоданд. 2. маҷ. чӢбе, ки бо он сарбозони гунаҳгорро мезаданд.

АДАВОТ а. ادوات ҷ. адот: асбобу адавот, олоту адавот.

АДАД а. عدد 1. шумор, шумора, теъдод. 2. рақам дар ҳисоб, монанди чаҳор, панҷ ва ғ.: **адади абстрактӣ**, адади алгебравӣ, адади арифметикӣ, адади асосӣ, адади пурра, адади даҳӣ, адади касрӣ, адади мутлақ, адади ратсионалӣ. 3. микдор, саршумор: адади ғусфандон.

АДАДАН عددًا аз рӯи адад; аз чихати микдор: ададан ин қадар аст.

АДАДӢ عددى мансуб ба адад: таносуби ададӣ.

АДАДНАВИСӢ عددنویسی рақамнависӣ, шартан ба воситаи адад чизеро дарҷ кардан.

АДАЖИО ум. ادژيا мус. асари мусиқӣ ё қисми асари мусиқӣ, ки оромона ва оҳиста навохта мешавад.

АДАМ а. عدم кит. 1. нестӣ, нобудӣ; муқоб. вучуд; хоки адам рехтан бар сари касе ва ё чизе киноя аз нобуд кардани касе ва ё чизе; ба водии адам рафтан маҷ. мурдан, нобуд шудан; раҳи адам гирифтан киноя аз несту нобуд шудан. 2. бидуни..., фоқиди..., набудани...: адами мусоадат, адами илтифот, адами эътино.

АДАС а. عدس ниг. наск.

АДАСӢ عدسى ниг. адасшакл.

АДАСШАКЛ عدسشکل наскмонанд.

АДВИЁТ ادويات ниг. адвияҷот 1.

АДВИЯ а. ادويه ҷ. даво.

АДВИЯҶОТ ادويجات ҷ. адвия. 1. доруву давоҳои гуногун. 2. навъҳои доруҳо.

АДВОКАТ лот. ادواکت вакили ҳимоятгар дар мурофиаи судӣ, вакили мудофеъ, ҳимоятгар.

АДВОКАТӢ ادواکتى ҳимоятгарӣ ва вакилӣ дар мурофиаи судӣ.

АДВОР I а. ادوار ҷ. давр.

АДВОР II а. ادوار тарзи ҳоси доиравии ифода ва ишораи вазну оҳангҳо дар илми арӯз ва

мусиқӣ.

АДДОӢ ادای кит. калимаест, ки маъмулан дар поёни номаҳо навишта шуда ва маънои дуоғӯи шумо, камина, банда ва ё фақирро дорад.

АДӢН а. ادیان ҷ. дин.

АДИБ а. ادیب нависанда, шоир, адабиётшинос; суҳанвар, суҳандон.

АДИБОНА ادیبانه 1. бо шеваи аҳли адаб. 2. дорои хусусият ва услуби адабӣ: суҳанони адибона, номаи адибона.

АДИЛ а. عدیل баробар дар қадру мартаба, ҳамто, монанд.

АДИМ I а. عدیم кит. 1. пӯсти даббоғишуда, пӯсти дибоғатшуда, чарм; чарми булғор. 2. маҷ. фарш, рӯй.

АДИМ II а. عدیم кит. 1. нестшуда, фаношуда, маҳвшуда, маъдум. 2. маҷ. ниёзманд, дарвеш.

АДИР ادیر ғуфт. теппа, баландӣ; домани кӯҳу пуштаи на чандон баланд.

АДКАН а. ادکن кит. хокистарранг, тираранг, моил ба сиёҳӣ.

АДЛ а. عدل 1. миёна, айни мобайни чизе. 2. адолат, инсоф, дурусткорӣ; муқоб. зулм; адлу дод адолату инсоф; бисоти адл барпо кардан (намудан) киноя аз адолату инсофро барқарор кардан.

АДЛВАРЗ عدلورز додгар, адлчӯ, одил, додварз.

АДЛВАРЗӢ عدلورزی додгарӣ, адлчӯӣ, одилӣ, додварзӣ.

АДЛГУСТАР عدلگستر одил, додгустар.

АДЛГУСТАРӢ عدلگستری одилӣ, додгустарӣ.

АДЛИЯ а. عدليه идораи корҳои ҳуқуқ ва суд; додгустарӣ: вазорати адлия, идораи адлия.

АДЛИЯВӢ عدليوى мансуб ба адлия.

АДЛӢ عدلى 1. мансуб ба адл. 2. навъи сикка дар Рай ва Гургони асри миёна.

АДЛКИРДОР عدل کردار адлпеша, одил, нақӯкор, додрас.

АДЛКИРДОРӢ عدل کردارى адлпешагӣ, одилӣ, нақӯкорӣ.

АДЛПАРВАР عدلپرور адолатхоҳ, адолатчӯӣ.

АДЛПАРВАРӢ عدلپروری адлгустарӢ, адо-латхоӢ, ривоч додани адлу додгустарӢ.

АДЛСИГОЛ عدلسگال бисёр одил, хусусияти шахсе, ки доимо дар андешаи адолат кардан ба касе аст.

АДЛФАРМО(Ӣ) (عدلفرمای) шахсе, ки барои иҷрои адлу додгарӣ фармон медиҳад.

АДЛЧӢ(Ӣ) (عدلجوی) чӯяндаи ҳақиқату адолат, хоҳандаи адолат.

АДЛЧӢӢ عدلجویи чустани адолату ҳақиқат, талабгори адлу инсоф.

АДМИРАЛ از اميرل [аз амирулбаҳр-и арабӣ] унвони олий дар нерӯҳои ҳарбии баҳрӣ.

АДМИРАЛӢ اميرلى унвон ё чизе, ки ба адмирал иртибот дорад: **унвони адмиралӣ**.

АДН *a.* عدن боғҳои биҳишт, фирдавс, чаннат.

АДНО *a.* ادنى *кит.* пасттар; паст; *муқоб.* **аъло**; **аълову адно** а) пасту баланд; б) *киноя* аз до-рову камбағал.

АДО *a.* ادا 1. пардохт, пардохтан; итмом, анҷом: **адои қарз**, **адои ҳаққи хизмат**. 2. баҷооварӣ; риоя; **адо кардан (намудан)** а) пардохтан, тамом кардан, ба итмом расонидан (чизеро); б) иҷро кардан, ба ҷо овардан; **адо шудан** а) тамом шудан, ба охир расидан; **хуми шинӣ ба лесидан адо намешавад** (*зарб.*); б) абгор шудан, тамоман аз кор баромадан. 3. хубии рафтор; ноз, ишва, карашма; **нозу адо** карашмаю ишва; нозу нуз. 4. *мач.* бемадор, сушт, беқувват; **адою абгор** беҳолу бемадор; **адоят ман** қурбонат шавам, фидоят шавам, садқаат шавам.

АДОВАТ *a.* عداوت душманӣ, хусумат, бадхоӢ, кина; муҳолифат; **кинаю адоват** қаҳру ғазаб, адовату хусумат; **адоват доштан** кина доштан, душманӣ кардан; **туҳми адоват коштан** *киноя* аз ихтилоф андохтан байни одамон.

АДОВАТНОК عداوتناк бадхоҳона: **нигоҳи адоватнок**.

АДОВАТХОӢ عداوتخواه адоватталаб.

АДОВАТЧӢ(Ӣ) (عدلجوی) киначӯӣ, бадхоҳ, душман.

АДОЛАТ *a.* عدالت адлу инсоф; додгарӣ.

АДОЛАТГОӢ عدالتگاه ҷои адлу инсоф;

маҳкамаи додпурсӣ.

АДОЛАТГУСТАР عدالتگستر одил, адолатпарвар.

АДОЛАТГУСТАРӢ عدالتگستری одилӣ, адолатпарварӣ.

АДОЛАТДӢСТ عدالتدوست адолатпарвар, адолатхоӢ.

АДОЛАТМАНД عدالتمند одил, боинсоф, адолатпеша.

АДОЛАТНОК عدالتناк *ниг.* адолатманд.

АДОЛАТПАРВАР عدالتپرور *ниг.* адолатхоӢ, адолатпеша.

АДОЛАТПАРВАРӢ عدالتپروری адолатхоӢ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТПАРВАРОНА عدالتپرورانه адолатхоҳона, аз рӯи адлу инсоф.

АДОЛАТПЕША عدالتپیشه адолатхоӢ, адолатпарвар.

АДОЛАТХОНА عدالتخانه ҷои адлу дод, додгустарӣ, адолатгоҳ.

АДОЛАТХОӢ عدالتخواه адолатпарвар, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОӢӢ عدالتخواهی адолатпарварӣ, адолатчӯӣ.

АДОЛАТХОӢОНА عدالتخواهانه орзуи адолатхоӢ.

АДОНАШАВАНДА ادانشونده *гуфт.* тамомношуданӣ, беохир, бепоён, анҷомнопазир.

АДООМЕЗ اداآمیز бо нозу карашма.

АДОТ *a.* ادات 1. асбоб ва олат барои ҳосил кардани чизе; восита. 2. *кҳн.*, *грам.* бандак, часпак; **адоти ташбеҳ** *ади.* воситаҳои санъати маънавии ташбеҳ (*аз қабилли* чун, мисли..., монанди... *ва ғ.*).

АДОФАӢМ ادافهم рамузфаҳм, нуктадон; зирак, тезхуш, зақӣ, бофаросат.

АДОФАӢМӢ ادافهمی нуктадонӣ, нозукфаҳмӣ, заковат.

АДРАС ادريس як навъ матои дастибофи тораши абрешими пудаш аз ресмон, ки мисли беқасаб алобуло ва ё якрағ мешавад.

АДРАСБОФ *ادرسباف* он ки ба адрасбофӣ машғул аст; касе, ки адрасбофӣ пешаи асосии ӯст, бофандаи адрас.

АДРАСБОФӢ *ادرسبافي* шуғли адрас бофтан.

АДРАСМОН *ادرسمان* *ниг.* ҳазориспанд.

АДРАСПӢШ *ادرسپوش* он ки либосаш (чомааш) аз адрас дӯхта шудааст: **одами адраспӯш**.

АДРЕС *фр.* *адрес* 1. *ниг.* **нишонӣ**. 2. он чи барои табрики касе навишта шудааст, папкаи табрикӣ; **ба адреси...** дар бораи..., дар ҳаққи...: **ба адреси касе гап задан**.

АДУ//АДУВ(В) *а.* *عدو* *ниг.* **адӯ**.

АДӢ *а.* *عدو* душман, хасм.

АДӢБАНД *عدوبند* душманбанд, асиркунандаи душман; голиб.

АДӢСӢЗ *عدوسوز* несту нобудкунандаи душман, сӯзандаи душман.

АДӢШИКАН *عدوشكن* душманшикан, голиб, пирӯз.

АДХАМ *а.* *ادهم* *кит.* 1. тира, сиёҳ; сурхи чигариранг. 2. аспи сиёҳ. 3. *киноя* аз шаб.

АДӢИЯ *а.* *ادعيه* *ч.* **дуо**; **адӢиия мустачоба** *д.* дуоҳои қабулшаванда.

АДӢУТАНТ *лот.* *اديوونت* *ҳ.* афсари ёрдамчии командир дар корҳои хизмати ҳарбӣ.

АӢ *ايا* *нидо* эй!

АӢҒ//АӢҚ *т.* *اياغ//اياق* *кит.* пиёла, қадах, соғар.

АӢДАТ *а.* *عيادت* *гуфт.* (*шакли дурустаи иёдат*) хабаргирии бемор, пурсиши ҳоли бемор.

АӢЛ *а.* *عيال* [*аслаи иёл*] 1. ҳамсари мард, зан. 2. оила; зан ва фарзандон; **аҳлу аёл** оила, аҳли хона; зану фарзанд; хонавода.

АӢЛАТ *а.* *عيالت* *ниг.* **иёлат**.

АӢЛДОР *دار* *عيال* хонадор, соҳиби зан ва фарзандони хурдсол.

АӢЛМАНД *عيالمند* зану бачадор; каси серфарзанд.

АӢЛМАНДӢ *عيالمندى* серфарзандӣ; соҳиби зану фарзанд будан.

АӢН *а.* *عيان* маълум, ошкор, равшан, возех,

фаҳмо; он чи аён аст, чӣ ҳоҷат ба баён. (*зарб.*); **аён дидан** ошкоро дидан, аниқ дидан; **аён донистан** ба таври равшан донистан, возех донистан; **аён кардан** маълум кардан, аниқ кардан; нишон додан; **аён шудан (гаштан)** ошкор шудан, маълум шудан; машҳур гаштан.

АӢНАН *а.* *عياناً* ба таври возеху ошкор.

АӢНИЯТ *а.* *عيانيت* чизҳои аён; воситаҳои аёнии дарс.

АӢНӢ *عياني* 1. маълумӣ, равшанӣ, возехӣ. 2. намоён, барои намуна ва мисол намоиш додашаванда: **воситаҳои аёнӣ, омӯзиши аёнӣ**.

АӢНТАР *عيانتر* равшантар; возехтар: **торафт аёнтар шунида мешуд, торафт аёнтар ҷило меод.**

АӢР//ИӢР *а.* *ايار* санҷидани дараҷаи холисияти тиллову нукра бо маҳак *ва г.*; **зар(р)и иёр** тиллои холис.

АӢРА *اياره* 1. ёра, дастбиранчан, дастпонаи тилло ва нукра. 2. *таър*. ҳисобу китоби дахлу харҷ.

АӢРИЧ *اياريج* *кит.* доруи мусҳил.

АӢС *اياس* ҳавои хунук; **ҳавои аёс** ҳавои сард, ҳавои хуноки шамолдор.

АӢҒАЛ *اژغل* :**ажғал-дажғал** // **ажғол-дажғол** майда-чӯйда, шикастаю рехта, лашу луш; латта-путта, кӯҳнапора.

АӢДАР *اژدر* мори калони афсонавӣ, ки тибқи ривоятҳо аз даҳонаш оташ мебарорад ва ҳама чизро фуру мекашад, аждаҳо: **аждари дусара**; *ба тариқи истиора* **аждари зулм**.

АӢДАРГУН *اژدرگون* *ниг.* **аждармонанд**.

АӢДАРНИҲОД *اژدرنهاده* 1. ниҳоди аждарӣ, аждархӯй. 2. *маҷ.* бадкор, бадкирдор.

АӢДАРҲО *اژدرها* 1. ҷонвари бадҳайбат ва хавфноки афсонавӣ ба шакли сузмор, ки ҳама чизро несту нобуд карда метавонад. 2. *ниг.* **аждар**; **аз мор аждар шудан** а) ривоятест, ки тибқи он мор калон шавад, ба аждаҳо мубаддал мегардад; б) *киноя* аз қувват гирифтани душмани хатарнок.

АӢДАҲО *اژدها* *ниг.* **аждарҳо**.

АӢДАҲОБОРА *اژدهاباره* *кит.* аждаҳокирдор,

аждаҳохӯй.

АЖДАҲОВАШ *اژدهاوش* 1. *ниг.* аждаҳомонанд. 2. *мач.* аждаҳокирдор, бадкор, бадҳайбат.

АЖДАҲОДУШ *аژدهادوش* *киноя аз* Заҳҳок – қаҳрамони афсонавии «Шохнома»-и Фирдавсӣ, ки аз китфонаш мор рӯидааст ва ўро Заҳҳоки морон меғуфтанд.

АЖДАҲОК *аژدهاک* номи қадимии Заҳҳок, Заҳҳоки морон, подшоҳи афсонавӣ, ки дар «Шохнома» тасвир шудааст.

АЖДАҲОКЕШ *аژدهاکیش* *ниг.* аждаҳохӯй.

АЖДАҲОМОҲАНД *аژدهамананд* монанди аждаҳо, мисли аждаҳо.

АЖДАҲОНАФС *аژدهанфс* *мач.* баднафс, одами калоннафс.

АЖДАҲОПАЙКАР *аژدهапайкар* калонҷусса, қавитан.

АЖДАҲОСАР *аژدهасар* он чи ё он ки сари калони бадвоҳима дорад.

АЖДАҲОФАШ *аژدهафаш* *кит.* монанди аждаҳо, аждаҳомонанд, ҳайбатнок.

АЖДАҲОХҲҲ(Ӣ) *аژدهахо(ӣ)* 1. аждаҳокирдор, аждаҳотабъ, аждаҳосиришт. 2. *мач.* бадкирдор, бадтабиат.

АЖДАҲОШАВАНДА *аژدهашونده*: **асои аждаҳошавандаи Мӯсо** *киноя аз* асои Мӯсо пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ҳангоми ба замин партофтани он ба аждаҳо мубаддал гашта, молу амволи соҳиронро ғурӯ бурдааст.

АЖДАҲОШИКОР *аژدهашикар* 1. шахсе, ки шикори аждаҳо мекунад. 2. *мач.* пурзӯр, тавоно, қавӣ.

АЖДАҲОШИКОРӢ *аژدهашикари* 1. шикори аждаҳо кардан, аждаҳогирӣ. 2. *мач.* пурзӯрӣ, пурқувватӣ, тавоноӣ.

АЖРИҚИЧАШМ *аژرقى چشم* зебочашм.

АЖРИҚӢ *аژرقى*: **чашмони ажриқӣ** чашмони зебо.

АЗ *аз* *пешоянд* 1. *сарчашмаи амалу ҳаракатро* ифода мекунад; **ранчидан аз касе**, **тарсидан аз чизе...** 2. *ашёро мефаҳмонад*, ки дар иҷрои амал истифода мешавад ва саришави амал ва

объекти ҳаракат ба вай вобаста аст; дар ин маврид беитар бо феълҳои доштан, гирифтани меояд: аз даст касе доштан. 3. *барои ифодаи муносибатҳои сабаби рӯй додани ҳаракату амал истифода мешавад: аз гушнагӣ, аз мондагӣ.* 4. *ҷои зухури шахс ё чизи дигарро ифода мекунад: аз деҳаи..., аз шаҳри...* 5. *барои муқоисаи ду ё якчанд ашё истифода мешавад: аз касе (чизе) калонтар.* 6. *ба ҷузъи гурӯҳ, чизи том ё навъи чизҳо ишора мекунад: аз растаҳои...* 7. *аз як ҳолат баромадан ва ба ҳолати дигар баргаштанро ифода мекунад. баргаштан аз ақида, аз роҳ.* 8. *чизеро нишон медиҳад, ки чизи дигар аз он сохта шудааст: аз оҳану пӯлод.* 9. *ба манбаъ ва ҷои ҳосил шудан ва гирифта шудани чизе, ба ҳудуди доираи мавзӯ ва ашё ишора мекунад: аз ҳаёти..., аз саргузашти...* 10. *ба муносибатҳои замони (саршави ҳаракату амал ва г.) ишора мекунад, дар ин маврид беитар калимаҳои ифодакунандаи вақту замон (рӯз, аввал, сол, ҷавонӣ, саҳар, тобистон, ғурсат ва г.) бо пешоянди «аз» кор фармуда мешаванд: аз тирамоҳи..., аз соли...* 11. *бо ҷонишинҳои шахсӣ ва ишоратӣ омада, мансубиятро ифода мекунад; аз ту, аз он, аз вай.* 12. *бо пешоянди то ва ба (аз... то..., аз... ба...) омада, фосилаи муайяни масоҳату вақт ва оғози чизеро ифода мекунад: аз сари шом то саҳар.* 13. *таркибҳои зарфӣ месозад: аз боло, аз нав, аз миён, аз поён, аз сари нав ва г.* 14. *ба воситаи бандани изофӣ аз калимаҳои дигар пешвандҳои номи изофӣ месозад: аз барои, аз баҳри, аз боиси, аз вачҳи, аз ғояти, аз даст, аз қабилӣ, аз қабри, аз лаби, аз мобайни, аз роҳи, аз сабаби, аз сари, аз тарафи, аз хусуси, аз ҳузурӣ, аз ҷониби, аз ҷумлаи, аз шарофати ...* 15. *таркибҳои пешоянди номие месозад, ки худи пешоянди аз дар он ҷузъи дувумро ташиқ медиҳад: берун аз, қабл аз, мақсад аз ва г.* 16. *бо феъл омада навъи муайяни фразеологизмҳои феълро ташиқ медиҳад: аз даст баровардан, аз даст додан, аз назар гузаронидан, аз по афтодан, аз чашм мондан, аз чизе (ҷое) гузаштан; аз нав боз, дубора, такроран; аз бар кардан аз ёд кардан, ҳифз кардан.*

АЗАЛ *а.* *ازل* аввали аввалҳои замон, ибтидои даҳр; **аз азал** аз ибтидо, аз аввал, аз рӯзи аввал; **рӯзи азал** *д.* аввали офариниши ҷаҳон, рӯзи нахустини пайдоиши олам.

АЗАЛА *a.* عضله мушак, мушаки бадан.

АЗАЛӢ ازلى абадӢ, човидонӢ, ҳамешагӢ.

АЗАМАТ *a.* عظمت 1. бузургӢ, калонӢ; хашамат, шукӯх. 2. *мач.* баходур, далер, қахрамон, диловар.

АЗБ *a.* عذب *кит.* форам, бомаза, гуворо, хуштаъм; ширин.

АЗБАС ازبس *шакли кӯтоҳишудаи азбаски.*

АЗБАСКИ ازبسکه *пайвандак* зеро, зеро ки, аз сабаби он ки, дар натиҷаи он ки, чунки, бинобар, бинобар он ки.

АЗБГӢ عذب گوى *кит.* ширинсухан, хушбаён.

АЗВОҚ *a.* اذواق *ч.* завқ.

АЗВОЧ *a.* ازواج *ч.* завч.

АЗДАСТДИХӢ از دست دهی *исми амали аз даст додан; бойдиҳӢ, зоеъ кардан, гум кардан.*

АЗДИГАРСОЗӢ ازديگرسازى *исми амали аз дигар сохтан; азнавсозӢ, аз нав ташкил кардан, аз нав барқарор кардан.*

АЗДОД *a.* اضافة 1. *ч.* зид(д). 2. *зби.* калимае, ки ду маънои зидди якдигар дорад (*мас., калимаи фароз дар адабиёти классикӣ ҳам ба маънои «кушод» ва ҳам ба маънои «баста» истеъмолишудааст*).

АЗДУСАР از دوسر ба ҳар ҳол, хоҳӣ нахоҳӣ, ҳатман.

АЗЕРО(К) ازيرا(ك) *кхн.* зеро, зеро ки, чунки, бинобар ин, аз ин сабаб, бинобар, аз ин ҷиҳат.

АЗЗАВАЧАЛ(Л) *a.* عظه و جل бузург, пурқудрат, кабир (*аз номҳои Худованд*).

АЗИЗ *a.* عزيز 1. гаронбаҳо, пурарзиш; гиромӣ, арҷманд. 2. мӯътабар; муқаддас. 3. меҳрубон, ғамхор, шафик; **азиз доштан** гиромӣ доштан, ҳурмат кардан. 4. порсо, диндор.

АЗИЗУЛВУЧУД عزيز الوجود ноёб, қимат, гаронқадр.

АЗИМ *a.* عظيم 1. калон, бузург, боазамат: **кӯҳи азим**. 2. васеъ, паҳновар, нопадоканор. 3. хеле бисёр, анбӯх: **сипоҳи азим, издиҳоми азим; балои азим** офати калон, ҳодисаи ногаҳонии пурдаҳшат; **савоби азим** кори басе хайр, некии зиёд.

АЗИМАТ *a.* عظيّم 1. қасд, хоҳиш, майл, ният. 2. майли сафар кардан ба ҷое, сафар. 3. сеҳр, афсун, чоду.

АЗИМАТГАР عزيزمگر *кит.* афсунгар, чодугар.

АЗИМӢ عظيمى азамат, калонӢ, бузургӢ.

АЗИМУТ ازيمت (*аз ассумут-и арабӣ*) кунҷи байни хати ҳаракати муайян ва самти шимол, ассамт: **аз рӯи азимут роҳ паймудан.**

АЗИМУШШАЪН *a.* عظيم الشأن олиқадр, баландмартаба.

АЗИЯТ *a.* اذيت озор, азобу алам, кулфат, ранҷ; **азият дидан, азият кашидан** азоб кашидан, азоб дидан.

АЗИЯТДИДА اذيت ديده азобкашида, ранҷида.

АЗИЯТДИХАНДА اذيت دهندة азобдиҳанда, ранҷрасон.

АЗИЯТДИХӢ اذيت دهی озор додан, ранҷу кулфат додан.

АЗИЯТКАШ اذيت كش азобкашанда, озорбинанда, чафокаш.

АЗИЯТОВАР اذيت آور азобовар.

АЗКИЁ(Ъ) *a.* از كياء *ч.* закӣ.

АЗКОР *a.* اذكار *ч.* зикр.

АЗКОРАФТОДА از كار افتاده корношоям, кӯҳна.

АЗКОРАФТОДАГӢ از كار افتادگی корношоямӣ, чизи бекора, кӯҳна.

АЗЛ *a.* عزل *кит.* аз кор холи кардан, бекор кардан, аз мансаб гирифтган.

АЗЛАМУЗЗОЛИМИН *a.* اظلم الظالمين *кит.* золимтарини золимон.

АЗМ I *a.* عزم ният, қасд, ирода; **азми росих** иродаи маҳкам (қавӣ); **азму саъй** кӯшишу ғайрат, чидду чаҳд; **азм кардан (намудан)** ният кардан, қасд кардан; **азмо чазм кардан** саҳт миён бастан барои иҷрои коре; **азми худро шикастан** аз қавли худ гаштан.

АЗМ II *a.* عظم *кит.* устухон; **азми рамим** устухони пӯсида, кӯҳна.

АЗМИНА *a.* ازمنه *ч.* замон.

АЗНАВСОЗӢ از نوسازى *исми амали аз сари нав сохтан; азнавсозии шабакаи обёрӣ, азнавсо-*

- зи хочагӣ, азнавсозии барномаи таълим.
- АЗНАЗАРГУЗАРОНӢ** از نظر گذرانی *исми амали аз назар гузаронидан*; санчиш, тафтиш, дида баромадан: **азназаргузаронии чумхуриявии ҳаваскорони санъат.**
- АЗНОБ** *a.* اذنب *ҷ.* занаб.
- АЗО** *a.* عزا сӯг, сӯгворӣ, мотам; маросими мотам: **либоси азо; азо гирифтан** мотам гирифтани; **азо доштан** маросими сӯгворӣ ба ҷо овардан, сӯгвор будан.
- АЗОБ** *a.* عذاب озор, дард, ранҷ, машаққат, укубат: **азоби ботинӣ, азоби рӯҳӣ, азоби вичдон; азоби гуруснагӣ** машаққати гуруснагӣ, гуруснагии бисёр сахт; **азоби гӯр** *a)* *д.* азобе, ки тибқи ривоятҳои динӣ ду фаришта – Мункару Накир ба одами гунаҳкор дар гӯр медиханд; *б)* *мач.* азоби сахт: **азоби зиндагӣ** ранҷу кулфати рӯзгор; **азоби марг** дарди ҷонканӣ, таҳлукаю талвосаи мурдан; **азоби охират** азоби дӯзах; **азоби ҷисмонӣ** лату кӯб, шаттаю шаллоқ, дарди бадан; **дар азоб будан** (рӯҳан ва ҷисман) азобу машаққат кашидан.
- АЗОБДИДА** عذاب دیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб дидан*; азобкашида; абгору дардманд.
- АЗОБДИХАНДА** عذاب دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз азоб додан*; азиятдиҳанда, озоррасон.
- АЗОБДИХӢ** عذاب دهی *исми амал аз азоб додан*; озордиҳӣ, лату кӯб кардан.
- АЗОБКАДА** عذاب کده *кит.* ҷои азобдиҳӣ, хонаи шиканча.
- АЗОБКАШИДА** عذاب کشیده *сифати феълии замони гузашта аз азоб кашидан*; азобдида, ранҷкашида.
- АЗОБКАШӢ** عذاب کشی *исми амал аз азоб кашидан*; ба дарду ранҷ будан, ранҷбинӣ, дучоршавӣ ба машаққат.
- АЗОБНОК** عذاب ناک дарднок, ранҷовар.
- АЗОБОВАР** عذاب آور машаққатовар, азиятдиҳанда.
- АЗОГИРӢ** عزایری *исми амал аз азо гирифтани*; мотамгирӣ.
- АЗОДОР** عذار *мотамдор, сӯгвор, мотамзада,*
- азогирифта.
- АЗОДОРӢ** عزاداری *исми амал аз азо доштан*; сӯгворӣ, азогирӣ: **азодорӣ кардан.**
- АЗОЗИЛ** *a.* عزازیل *номи шайтон, иблис.*
- АЗОИМ** *a.* عزائم // عزایم *1. ҷ. азимат. 2. ҷ. азм I. 3. афсун ва дуохое, ки ба беморон мехонанд, дуохонӣ.*
- АЗОИМХОН** عزائم خوان *дуохон, афсунгар.*
- АЗОИМХОНӢ** عزائم خوانی *исми амал аз азоим хондан*; афсун хондан, дуо хондан.
- АЗОН** *a.* اذان *д.* бонги даъват ба намоз, даъвати муаззин барои хондани намоз; **азони бемаҳал** азоне, ки ба ақидаи хурофотпарастон барои дафъи бало хонда мешавад; **азон гуфтан // azon хондан** даъват кардан ба намоз.
- АЗОНГӢ(Ӣ)** اذان گوئی *он ки azon мегӯяд, муаззин.*
- АЗОНГӢӢ** اذان گوئی *азон гуфтан.*
- АЗОНИХУДӢ** از آن خودی *одами худӣ, одами наздик.*
- АЗОТ** *ю.* ازات *хим.* унсури химиявӣ, ки аз гази бибӯй ва беранг иборат аст.
- АЗОТӢ** ازاتی *мансуб ба азот*; аз азот ҳосилшуда: **нуриҳои азотӣ.**
- АЗОХОН** عزاخوان *навҳагар, шахсе, ки дар мотами касе навҳа ва гиряву нола мекунад.*
- АЗОХОНА** عزاخانه *ҷое, ки дар он касе мурдааст, мотамхона.*
- АЗОХОНӢ** عزاخوانی *исми амал аз азо хондан*; навҳагарӣ дар мотами касе.
- АЗПОАФТОДА** از پافتاده *сифати феълии замони гузаштаи аз по афтодан*; базаминафтода; аз-помонда.
- АЗПОМОНДА** از پامانده *сифати феълии замони гузаштаи аз по мондан*; маҳрум аз қобилияти роҳравӣ: **бемори азпомонда.**
- АЗРАҚ** *a.* ازرق *кит.* ранги кабуд, нилгун, осмониранг.
- АЗРАҚӢ** ازرقی *кит.* *1. мансуб ба азрақ. 2. нилгун, кабудранг*
- АЗРАҚЛИБОС** ازرق لباس *1. кабудлибос, кабудпӯш. 2. киноя аз сӯфӣ, аҳли тасаввуф.*

АЗРАҚПӢШ ازرق پوش шахси либосаш азракӣ, кабудпӯш.

АЗРАҚФОМ ازرق فام кабудранг, осмониранг, нилгун.

АЗРАҚЧАШМ ازرق چشم кабудчашм; зоғчашм; гурбачашм.

АЗРО *a.* عذرا *kit.* духтар, дӯшиза; бокира, афифа.

АЗРОИЛ *a.* عزرائيل *d.* номи фариштаи марг, малакулмавт.

АЗРОР *a.* اضرار *ч.* зарар.

АЗУД *a.* عضد *kit.* 1. бозу. 2. маҷ. ёр, ҳамдам; мададгор, пушту паноҳ.

АЗУЛ *a.* عدول *kit.* 1. маломаткунанда, маломатгӯй. 2. ғайбаткунанда, ғайбатгӯй.

АЗФАР *a.* اذفر *kit.* тезбӯ; **мушки азфар** мушки бисёр хушбӯй, мушки холис.

АЗХУДКУНӢ از خود كنى 1. *исми амали аз худ кардан*; азбаркунӣ, ёдкунӣ, ҳифзкунӣ; ёдгирӣ: **азхудкунии дарс**. 2. соҳибӣ кардан, ба даст даровардан. 3. ба кор даровардан: **азхудкунии саноат**, **азхудкунии заминҳои бе-корхобида**.

АЗХУДРАФТА از خودرفته 1. *сифати феълӣ замони гузаштаи аз худ рафтан*; худро фаромӯшкарда. 2. пуркибру ғурур.

АЗҲАР *a.* اهر 1. дурахшонтар, тобонтар, равшантар. 2. дурахшон, тобон, равшан.

АЗҲО *a.* اضحى *d.* иди қурбон, ки дар даҳуми моҳи зулҳичча барпо мегардад.

АИЗЗА *a.* اعزه *ч.* азиз; **аиззаи аҳбоб** азизони маҳбуб, ёрони боиззат.

АИЛЛАЙИЛ *t.* اييل *гуфт.* тасмаи маҳсусе, ки бо он тӯкумро ба ҳайвони саворӣ (*аспу хар*) мебанданд, пуштанг.

АИММА *a.* ائمه *ч.* имом.

АЙ *а* نيدوи тааччуб, ҳайронӣ, таассуф *ва м. ин.*

АЙБ *a.* عيب 1. норасоӣ, нуқсон, камбудӣ: **ин мол ҳеч айб надорад**. 2. таъна, маломат, сарзаниш; **айба кӣ қунад? маиб** (*зарб.*). 3. нанг, ор, боиси шарм: **пурсидан айб нест, дар ин кор ҳеч ҷои айб нест**. 4. гуноҳ, ҷурм, амали нораво; **ба айби ... а)** бо гуноҳи ...; **бо хатои ...; б)**

ба сабаби ..., аз сабаби ..., бинобар он ки; ба касофати ...; **айби шаръӣ** нуқсони қонунӣ (*аз рӯи ҳукми шариаат*); **айбу гуноҳ** нуқсон гуноҳ; **айбу нанг** шарму нанг, ору номус, нангу ор; **айбу нуқсон** камбудию иллат; **айб донистан** нанг ҳисоб кардан, нораво донистан; **айб ёфтан** ошкор сохтани нуқсоне, иллат ёфтан; эрод гирифтани; **айб мондан** ба касе ё ба чизе эрод гирифтани, касеро ё чизеро наҳ задани; **айб ҷустан** нуқсон гуноҳи норасоӣ кофтан; хӯрдагирӣ кардан; **айби касеро ба гарданаш мондан** камбудии касеро собит кардан; **айбро ба гардани касе мондан** касеро айбдор кардан, ба зиммаи касе гуноҳе бор кардан; **айб мадор** таъна назан, айбдор нақун.

АЙБА *a.* عيبه *kit.* 1. халта, саноч, ки аз чарм дӯхта мешавад; ҷомадон, тӯрбаи чармин. 2. ҷавшан.

АЙББИН عيب بين айбҷӯй, бадандеш, баднок.

АЙБГИР عيب گير *ниг.* айбҷӯй, айбгӯй(ӣ).

АЙБГИРӢ عيب گيري *ниг.* айбҷӯй, айбгӯй.

АЙБГУЗОРӢ عيب گذارى *исми амал аз айб гузоштан*; гуноҳеро ба гардани касе бор кардан; айбдоркунӣ.

АЙБГӢ(Ӣ) عيب گوي *он ки ба рафтор ва гуфтори дигарон айб мемонад, нуқсонҷӯ, хурдагир.*

АЙБГӢӢ عيب گوئي *нуқсонҷӯй, хурдагирӣ, айбу эрод гирифтани аз касе, амал ва рафтори айбҷӯ.*

АЙБДОН عيب دان *хусусияти шахсе, ки айбро мешиносад ва ё аз айб огоҳ аст, донандаи айбу нуқсон.*

АЙБДОР عيب دار 1. *он ки аз ӯ камбудие сар за-дааст; гунаҳгор, мучрим: айбдор кардан, айбдор шудан.* 2. иллатнок, нуқсондор.

АЙБДОРӢ عيب داري *исми амал аз айб доштан.*

АЙБДОРКУНАНДА عيب دار كننده *сифати феълӣ замони ҳозира аз айбдор кардан*; он ки касеро гунаҳгор мекунад; он ки айбу нуқсони касеро собит мекунад: *ҳуқ.* **айбдоркунандаи давлатӣ, айбдоркунандаи ҷамъиятӣ.**

АЙБДОРКУНӢ عيب دار كنى *исми амал аз айбдор кардан*; гунаҳгор кардан.

АЙБДОРШАВАНДА عيب دار شونده *сифати феълӣ*

- замони ҳозира аз **айбдор шудан**; шахсе, ки ба гуноҳе айбдор карда мешавад.
- АЙБДОРШУДА** عیبدارشده сифати феълии замони гузашта аз **айбдор шудан**; гунаҳгоршуда, маҳкумшуда ба гуноҳ.
- АЙБМОНӢ** عیب مانی исми амал аз **айб мондан**; айбдор кардан: ҳуқ. **айбмонии обективӣ**.
- АЙБНОК** عیبناк айбдор; нуқсоннок, иллатнок.
- АЙБНОКӢ** عیبناکی айбдорӣ, айбнок будан, ҳолат ва вазъияти айбнок.
- АЙБНОМА** عیب نامه ҳуқ. ҳукми айбдоркунӣ, ҳуччати айбдоркунӣ, ҳулосаи ҳукми мурофиа.
- АЙБПӢШ** عیب پوش он ки ё он чи нуқсон ва гуноҳи касеро мепӯшонад.
- АЙБПӢШӢ** عیب پوشی исми амал аз **айби касе ё чизеро пӯшидан**; тарафгирӣ.
- АЙБЧӢ(Ӣ)** عیب جوی бадгӯӣ, бадҳоҳ, бадандеш, хӯрдагир.
- АЙБЧӢӢ** عیب جویی исми амал аз **айб чустан**; нуқсончӯӣ, хӯрдагирӣ, бадҳоҳӣ.
- АЙБШУМОР** عیب شمار шуморандаи айбу нуқсонҳои дигарон; шахсе, ки айби дигаронро баршумурда баён мекунад.
- АЙВОН** ا. ايوان 1. пеши хона, ки болояш пӯшида ва тарафи пешаш кушода бошад; нишастгоҳ, суфаи баланди болопӯшида. 2. кит. коҳ, қаср.
- АЙВОНДОР** ايواندار хона ва биное, ки айвон дорад.
- АЙВОНЧА** ايوانچه 1. шакли тасгири **айвон**, айвони хурд. 2. соябони поядор; суфаи болопӯшида дар истгоҳи нақлиёти мусофиркашӣ (аз қабилӣ автобус, троллейбус ва ғ.).
- АЙФИР** т. ايغیر гуфт. аспӣ нари зотӣ; муқоб. байтал.
- АЙҒОҚ** т. ايغاق гуфт. авбош, пархошчӯ, ҳангомачӯ, беодоб, шӯрапушт.
- АЙҒОҚӢ** т. ايغاقی гуфт. авбошӣ, ҷангарагӣ, ҳангоматалабӣ.
- АЙДУН** ايدون шакли дигари **эдун**. 1. акнун, ҳозир. 2. инчунин; ҳамин тариқа, ба ин тариқ.
- АЙӢМ** ا. ايام 1. ҷ. явм (рӯзҳо). 2. даврон, замон. 3. вақт, фасл, мавсим: **айӢми аҷуз**, **айӢми гузашта**, **айӢми ид**, **айӢми наврӯз**, **айӢми обҳезӣ**, **айӢми ҷавонӣ**, **айӢми барфу борон**, **айӢми собиқа**; **гардиши айӢм** гузашти рӯзгор.
- АЙӢР** ا. عيار зирак, чобук, маккор, хилагар, фиребгар; найрангбоз, фиребанда; ♠ **дилбари айӢр** дилбари шӯҳи фаттон ва дилфиреб.
- АЙӢРӢ** عياری айӢр будан, зиракӣ; маккорӣ, фиребгарӣ.
- АЙӢРНАМО** عيارنامа намои айӢрӣ доштан, монанди айӢр будан.
- АЙӢРОН** عياران таър. табақа ё гурӯҳи мардум дар даврони Аббосиён дар Хуросону Мовароуннаҳру Сиистон, ки ҷасуру силахшур ва ҷавонмард буда, аз бенавоён ва камбағалон ҳимоят мекарданд.
- АЙӢРОНА** عيارانه айӢрмонанд; ба таври айӢр амалкунанда: **ҷашмони айӢрона**, **айӢрона гап задан**, **айӢрона табассум кардан**, **айӢрона ҷашмакӣ задан**.
- АЙӢРПЕША** عيارپیشه маккор, фиребгар, дузд.
- АЙӢШ** ا. عياش ба айш додашуда, айшдӯст, айшпараст, айшунӯшкунанда.
- АЙӢШӢ** عياشی умр бо хушӣ гузарондан, ишратпарастӣ, айшпарастӣ.
- АЙӢШОНА** عياشانه монанди айӢш, ба тарзи айӢш.
- АЙЗАН** ا. ايضا кит. дубора, бори дигар, такроран; боз; низ.
- АЙЛОҚ** т. ايلاق (шакли дигари **яйлоқ**) ҷои серобу алаф, ки дар тобистон ва қисман зимистон чорворо он ҷо мечаронанд ва парво мекунанд.
- АЙМАН** ا. ايمن кит. 1. рост, тарафи рост. 2. хучиста, муборак.
- АЙН** ا. عين 1. номи ҳарфи бисту якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ع), ки дар ҳисоби абҷад ба адади 70 баробар аст; **айни мӯҳмала** ҳарфи айни бенуқта дар алифбои арабии тоҷикӣ; муқ. **ғайни мӯъчама** (ғайни нуқтадор). 2. кит. ҷашм, дида, басар. 3. кит. моҳият, асл, сарҷашма; **айни** ... худи..., дар худи ...; **дар айни** ... дар худи ..., дар ҳамон вақти...; **дар айни замон** дар ҳамон вақт, дар худи ҳамон вақт;

ҳамзамон; дар айни ҳол дар ҳамин вақт, ҳоло.

АЙНАК عینک асбоб ва василаи дорои ду даста ва ду шиша, ки барои пурзӯр кардани биной, ҳимояи чашм аз нури хуршед ё инъикоси сафедии барф, пешгирӣ аз даромадани ашёи беруна ба чашм истифода шуда, болои бинӣ гузошта мешавад: **айнаки ғаввосӣ**, **айнаки дудӣ**, **айнаки офтобӣ**, **айнаки чӯшкорӣ (кафшерӣ)**, **айнаки шиноварӣ**; $\diamond$ **айнаки зону** устухони гирди рӯи зону, кулчаи зону, сари зону.

АЙНАКДОР دار عینک он ки ба чашм айнак гирифта бошад, айнакпӯш; $\diamond$ **мори айнакдор** мори захрнок, ки гирди чашмонаш айнак барин ҳалқа дорад.

АЙНАКӢ عینکی *ниг.* айнакдор.

АЙНАКНОК عینک ناک *ниг.* айнакдор.

АЙНАКСОЗ عینک ساز он ки айнак месозад: **устои айнаксоз**.

АЙНАКСОЗӢ عینک سازی 1. амал ва шугли айнаксоз. 2. фурушгоҳ ё коргоҳе, ки дар он айнак месозанд ё таъмир мекунанд ва мефурушанд.

АЙНАКФУРӢШ عینک فروش фурушандаи айнак.

АЙНАКФУРӢШӢ عینک فروشی 1. маҳал ва ҷои фуруши айнак: **мағозаи айнакфурушӣ**. 2. амал ва шугли айнакфуруш.

АЙНАН *a.* عیناً монанд, назир; тамоман монанд, баробари асл, шабеҳи асл; **айнан нақл кардан** гуфтаи касеро бе каму зиёд овардан ва ё гуфтан.

АЙНИШИНОС عیني شناس он ки ба омӯзиш ва таҳқиқи ҳаёту фаъолияти Садриддин Айни машғул аст.

АЙНИШИНОСӢ عیني شناسي соҳаи махсуси адабиётшиносӣ, ки ҳаёт ва фаъолияти илмию адабии Садриддин Айниро меомӯзад.

АЙНИЯТ *a.* عینیت 1. аслият, худӣ будан, зотӣ будан. 2. монандӣ, баробарӣ, яксонӣ.

АЙНӢ عینی 1. он чи ба чашм дида мешавад. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ; мушаххас; *муқоб.* **зеҳнӣ**; **додари айнӣ** додари ҳақиқӣ, додари ҳамбатн. 3. таҳаллуси сардафтари адабиёти давраи нави тоҷик Садриддин Саидмуродзода Айни

(1878-1954).

АЙНУЛАӢН *a.* عین العیان *кит.* бисёр возеҳ ва равшан.

АЙНУЛКАМОЛ *a.* عین الکمال чашмзаҳм, бадназарӣ, чашмрасӣ.

АЙНУЛҲАӢТ *a.* عین الحیات *кит.*, *ниг.* **об (оби зиндагӣ)**.

АЙНУЛЯҚИН *a.* عین الیقین маълумоти аниқ, дониши дуруст, маълумоте, ки аз мушоҳида ва дарк намудани чизе пайдо шудааст.

АЙРОН *t.* ايران чурғоти беравған, дӯғ.

АЙСАР *t.* ایسر *кит.* чап, самти чап, тарафи чап.

АЙСБЕРГ *англ.* айсберг кӯҳи яҳини шиновар дар уқёнус, ки барои киштиҳо ва баҳрнавардон хеле хавфнок мебошад.

АЙТОМ *a.* ایتم *ч.* ятим.

АЙФУДА ایفده *кит.* беҳуда; ёва, лофу газоф.

АЙФУДАСАРӢ ایفده سری *кит.* лофзанӣ, беҳудагӯӣ.

АЙШ *a.* عیش ҳаёти хушу хурсандона; кайфу сафо ва беғамӣ, хушгузаронӣ, ишрат: **зикри айш** – **нисфи айш** (*мақ.*); **айшу ишрат** // **айшу нишот** кайф, хузур ҳаловат; хурсандиву хушхолӣ; **айш кардан** кайф кардан, роҳату хузур кардан; **ба айши касе халал расондан** кайфи касеро парондан, ба роҳати касе монё шудан; **айшу нуш маҷ.** хушгузаронӣ бо бодагусорӣ; **доди айш додан** айшу ишрат ва шодию бозиро ба дараҷаи олий расондан.

АЙШАФРӢЗ عیش افروز тарабангез, айш гармкунанда, нишотовар.

АЙШГОҲ عیش گاه маҳал ва макони хушгузаронӣ, ҷои айшу ишрат.

АЙШДӢСТ عیش دوست он ки хушгузарониро дӯст медорад, айшпараст, айёш.

АЙШДӢСТӢ عیش دوستی амал ва рафтори айшдӯст.

АЙШОБОД عیش آباد диёр ё маҳалли айш, ҷои маишат.

АЙШПАРАСТ عیش پرست *ниг.* айшдӯст.

АЙШПАРАСТӢ عیش پرستی *ниг.* айшдӯстӣ.

АЙШПАРВАР عیش پرور *ниг.* айшдӯст.

АЙШПАРВАРӢ *پرورى عيش* *ниг.* айшдӯстӣ.

АЙШСОЗ *ساز عيش* хушди́лу шодмон ё хушгузарон, созмондихандаи айшу тараб.

АЙШСОЗӢ *سازى عيش* созмондиҳии амали айшу ишрат, хушгузаронӣ.

АЙШТАЛАБ *طلب عيش* талабгори хушгузаронӣ, он ки барои айшу ишрат кӯшиши тамом дорад, чӯёи кайфу сафо.

АЙШХОНА *عيش خانه* ҷои хушгузаронӣ бо бодагусориву созу суруду ракс.

АЙҶОҲАННОС *ا. ايها الناس* *кит.* калимаи хитоб: эй мардум!, эй ҷамоат!, мардум!

АЙҶОҲАССАЛОТ *ا. ايها الصلاة* *д.* эй намозгузарон! (даъвати мардум ба намоз).

АЙҶОҲАССОҚӢ *ا. ايها الساقى* *калимаи хитоб:* эй соқӣ!

АКА *ا. كه* 1. бародари калонӣ. 2. *калимаи мурочиат*, ки хурдон ба ҷавонону мардон аз худ калон аз рӯи иззату хурмат мегӯянд, ё ба номи онҳо ҳамроҳ мекунанд.

АКАДЕМИЗМ *ю. اكدمىزم* *кхн.* пурра ба анъана дода шудан ё аз паси назария шуда, аз амалия дур гаштан дар соҳаи илм.

АКАДЕМИК *ю. اكدمىك* узви пайвастаи (ҳақиқии) академияи илмҳо.

АКАДЕМИКӢ *اكدمىكى* *мансуб ба академик;* ба академик хос: **маоши академикӣ.**

АКАДЕМИЯ *ю. اكدميه* 1. муассисаи оли тадқиқи илм ё санъат: **академияи илмҳо, академияи кишоварзӣ, академияи илмҳои омӯзгорӣ.** 2. номи баъзе мактабҳои оли: **академияи муҳандисии ҳарбӣ.**

АКАДЕМИЯВӢ *اكدمىوى* *мансуб ба академия:* муассисаи академиявӣ.

АКАДЕМӢ *اكدمى* 1. *мансуб ба академизм;* риоякунандаи анъанаҳои нек; **театри академӣ** номи фаҳрие, ки ба театрҳои беҳтарин аз тарафи ҳукумат дода мешавад. 2. таълимӣ: **соати академӣ, рухсатии академӣ.**

АК-АК *اكاك* *калимаи тақлиди овоз* барои ифодаи садои саг, аккас: **ак-аки саг.**

АКАМУЛЛО *اكدملا* *гуфт.* *калимаи мурочиат* эҳтиром ба марди аз худ калон.

АКБАР *ا. اكبر* кабиртар; калонтар, бузургтар.

АКВАМАРИН *лот.* *اكومرين* як навъ санги қиматбаҳои шаффофи ҷилдор, ки осмониранг ё сабзтоб аст.

АКВАРЕЛ *фр.* *اكوريل* 1. ранги обӣ, ранге, ки дар об ҳал мешавад. 2. сурате, ки бо ранги обӣ кашида шудааст.

АКВАРИУМ *лот.* *اكوريوم* зарфи махсуси шишагӣ барои нигоҳ доштани ҷонварҳои обӣ, аз қабилҳои моҳӣ ё растаниҳои обӣ.

АКДАР *а. اكدر* *кит.* тиратар, тира.

АКДИШ *т. اكدش* *кит.* 1. омехта, имтизоҷефта. 2. омехтаи ду хун, дурага. 3. *мач.* аспидурага. 4. *д.* нафси инсонист, ки аз лохутӣ – раҳмонӣ ва носутӣ – инсонӣ имтизоҷ (таркиб) ҷефтааст. 5. маҳбуб, маҳбуба.

АКИД *а. اكيد* *кит.* маҳкам, сахт, устувор.

АКИДАН I *а. اكيداً* қатъан, ҷиддан.

АКИДАН II *اكيدن* ак-ак кардан, ҷакидани саг.

АККА *عكه* *зоол.* номи парандаи думдароз аз ҷинси зоғ.

АККАС//АККОС *اكدس//اكاس* *калимаи тақлиди овози саг, садои саг.*

АККОЛ I *اكال* *лаҳҷ.* бозиест, ки дар он бо калтаки начандон дароз ҷубҷаи ду нӯгаши тарошидашудаеро зада мепарронанд, ҷилликдангал.

АККОЛ II *а. اكال* 1. *кит.* пурхӯр, носерам. 2. моддаи моеи сӯзонанда ва хӯранда, ки мисли тезоб ба ҳар чӣ расад, сӯроҳ мекунад.

АККОЛБОЗӢ *اكالبازى* бозии аккол, ҷилликбозӣ, ҷилликдангал.

АККОЛДАСТА *اكالدسته* дангал, ҷубе, ки ба воситаи он ҷилликро мезананд.

АККОРД *ит.* *اكارد* ҳамовозии ҷандин лаҳни мусиқие, ки нотаҳои онҳо аз якдигар дар фосилаҳои гуногун воқеъ шудаанд.

АККОРДЕОН *фр.* *اكارديان* *мус.* асбоби мусиқӣ аз навъи баян.

АККОС I *اكدس* *ниг.* **аккас;** **аккос задан** ав-ав кардан, ҷакидан.

АККОС II *а. عكاس* *кит.* суратгир, аксбардор.

АККОСЗАӢ اکاسزني چاكيداني саг: саг ба аккосзанӢ даромад.

АККОСӢ عكاسي суратгирӢ; касби суратгир; коғазии аккосӢ коғазии махсус барои расм.

АККОСХОНА عكاسخانه аккосӢ, ҷои (хонаи) суратгирӢ.

АККРЕДИТИВ олм. اکريديتو 1. мол. пешпардохт, ҳучҷати пулӣ, ки ба намояндаи як муассисаи кредитӣ барои аз дигар муассисаи қарздиҳанда гирифтани пул дода мешавад, варақаи эътибор. 2. дипл. эътиборнома, ваколатномаи намояндаи як давлат дар давлати дигар.

АККУМУЛЯТОР лот. اکومليتار асбоби ғункунии қувваи барқ (аз қабилӣ батарея), барқанбор.

АККУМУЛЯТОРӢ اکومليتاري мансуб ба аккумулятор: батареяи аккумуляторӣ.

АКЛ а. اكل кит. хӯрдан.

АКМАЛ а. اكمل комилтар, пурратар.

АКМАҲ а. اكمه кит. кӯри модарзод; муқоб. аъмо.

АКНОФ а. اكناف ҷ. канаф; гирду атроф; ғӯшаву канораҳо.

АКНУН//КУНУН اكنون//كنون ҳоло, ҳозир, имрӯз, ин вақт, ҳамин дам, алҳол.

АКО اكا ниг. ака.

АКОБИР а. اكابر ҷ. кабир; калонон; бузургон; аъён.

АКОБИРЗОДА اکابريزاده калонзода, аъёнзода.

АКОСИРА اكاسيره ҷ. кисро (муарраби Хусрав буда, ба забони арабӣ дар шакли Кисро дохил шуда, шакли ҷамъи он ба маънии шоҳон сохта шудааст, подшоҳони сосонӣ).

АКР англ. اكر андозаи масоҳати замин дар Англия ва Америка, ки ба 4 ҳазору 47 метри мураббаъ баробар аст.

АКРАМ а. اكرم киромитар, бузургтар, баландтар.

АКРИХИН лот. اكرخين тиб. номи доруест, ки барои муолиҷаи табларза истифода мешавад.

АКРОБАТИКА ю. اكرابتيكه навъи варзиш, ки

гурӯҳи машқҳои гимнастикиро дар бар мегирад.

АКРОБАТИӢ اكرابتي مانсуб ба акробатика.

АКС а. عكس 1. шакл ва намуди чизе, ки дар рӯи чизҳои шаффоф ва чилодор дида мешавад; инъикос. 2. сурати фотография; акс гирифтаи аксбардорӣ қардан, сурат гирифтаи нусха бардоштан; акс ёфтаи инъикоси як чиз дар чизи дигар. 3. муқобил, зид, муҳолиф, баръакс; акси садо ҷавоби овоз, баргашти садо (мас., дар қӯҳ); авҷу акс мус. зеру бам; акси гуфтаи касеро қардан ба муқобили гуфтаи касе қор қардан. 4. ади. як навъ санъати шеърӣ, ки мисраи аввалро ба ду ҳисса тақсим ва ҷояшонро иваз карда хонем, мисраи дуюм ҳосил мешавад.

АКСА عكسه шакли вайроншудаи атса.

АКСАНДОЗ عكسانداز инъикоскунанда; инъикосёбанда.

АКСАНДОЗӢ عكساندازي инъикосёбӣ, аксшавӣ.

АКСАР а. اكثر қисми зиёд, бисёртар, бештар; аксар вақт бисёр вақт, бештар, қариб ҳама вақт.

АКСАРАН а. اكثرًا бисёртар, ба таври аксар, бештар.

АКСАРИЮН а. اكثرليون таър. ҳизби болшевикҳо; болшевикҳо.

АКСАРИЯТ а. اكثرية қисми бештар, қисми зиёдтар, бештар.

АКСБАРДОР عكسبردار суратбардор, суратгир.

АКСБАРДОРӢ عكسبرداري 1. расмгирӣ, суратгирӣ. 2. нусхабардорӣ, рӯбардорӣ.

АКСБАРОРӢ عكسبراري зоҳиркунии расм ба воситаи доруи химиявӣ, тасвири чизеро бар рӯи навори аксбардорӣ сабт қардан.

АКСГИР عكسگير он чи ки сурати чизеро инъикос мекунад; аксгиранда.

АКСГИРӢ عكسگيري исми амал аз акс гирифтаи суратгирӣ, расмгирӣ, аксбардорӣ: дастгоҳи аксгирӣ.

АКСДОР عكسدор дорои тасвир, сурат ё нақш, суратдор.

АКССОЗ عكسساز созандаи акс, суратсоз.

АКССОЗӢ عكس سازى амали сохтани акс, суратсозӣ.

АКСЕНТ лот. اکسنت 1. зби. бо зарба талаффуз кардан. 2. тарзи талаффуз.

АКСИЗ лот. اكسيز андози ғайри мустақим, ки бо роҳи баланд кардани нархи молҳои серистеъмол (қанд, чой, тамоқу ва ғ.) ба воситаи фурушандаҳои ин молҳо рӯёнида мешавад.

АКСИЯ фр. اكسيه ниг. сахм.

АКСКУНАНДА عكس كنده 1. инъикос кунанда. 2. тасвиркунанда.

АКСКУНОНӢ عكس كنانى инъикоскунӣ; мунъа-кис кардан; тасвир намудан.

АКСУЛАМАЛ а. عكس العمل вокуниш, акси амал; муқоб. амал зидди амал: **аксулаамал нишон додан**.

АКСУЛИНҚИЛОБ а. عكس الانقلاب зидди инқилоб; муқоб. **инқилоб**.

АКСУЛИНҚИЛОБӢ عكس الانقلابى он ки муқобили инқилоб мечангад, зидди инқилоб мечангад, зиддиинқилобӣ.

АКСУЛҲАРАКАТ а. عكس الحركة акси ҳаракат; иртиҷоъ.

АКСУЛҲАРАКАТЧӢ عكس الحركةچى иртиҷоӣ, муртаҷеъ.

АКСУЛҲУЧУМ а. عكس الهجوم хучуми ҷавобӣ: ба **аксулхучум гузаштан**.

АКТ лот. اكت кхн., ниг. санад, хуччат.

АКТӢР фр. اكتيار бозингари синамо, театр ва ё сирк, ҳунарпеша.

АКТӢРӢ اكتيارى касби актёр, ҳунарпешагӣ.

АКТИВ лот. اكتيو ҳисобд. дороии (пул ё моли) мавҷуди ягон муассиса, ки бо фаъолияти бонк вобаста бошад.

АКТИНИЙ ю. اكتننى хим. унсури радиоактивӣ, ки дар конҳои уран ва торий вомахӯрад.

АКТИНИЯ лот. اكتنيه ҷонвари баҳрӣ аз оилаи ҷонварони обии марҷонӣ, ки ҳалқашакли нармустухон мешавад.

АКТИНОМИТСЕТҲО اکتناميتستها занбӯруғақҳои шуъшакл, ки дар об, хок, ҳаво ва рӯи растаниҳо пайдо мешаванд, баъзеашон каса-

лиоваранд, аз онҳо баъзе антибиотикҳо низ ҳосил мекунанд.

АКУСТИКА ю. اکوستيکه як соҳаи илми физика, ки дар бораи савт (садо) баҳс мекунад, савтшиносӣ.

АКУСТИКӢ اکوستيکى мансуб ба **акустика**; савтӣ.

АКУШЕР фр. اکوشير момодоя, доя.

АКУШЕРӢ اکوشيري момодоягӣ, доягӣ.

АҚАБА а. عقبه гарданаи кӯҳ ва кӯтал, роҳи душворгузари кӯҳсор, ағба.

АҚАЛ(Л) а. اقل камтарин, қисми хеле хурд; муқоб.; **аксар**; **ҳадди ақал(л)** камтарин миқдор, минимум.

АҚАЛЛАН а. اقلًا 1. камтар бошад ҳам, ба миқдори кам бошад ҳам, лоақал; муқоб. **аксаран**. 2. ҳатто.

АҚАЛЛИЮН اقليون таър. чараёне дар ҳаракати сотсиал-демократияи Русия ва пайравони он, меншевикҳо.

АҚАЛЛИЯТ а. اقليت қисми кам, ҳиссаи хурд; муқоб. **аксарият**.

АҚБА а. عقبه ниг. ағба.

АҚВОМ а. اقوام ҷ. қавм (мардумон).

АҚВОТ а. اقوات ҷ. қут; хӯрок (**ақвот** ба ин маънӣ шакли вайрони **ақвот аст**).

АҚД а. عقد 1. аҳд, паймон, созиш. 2. никоҳ; **ақди никоҳ бастан** паймони занушӯӣ бастан, маросими издивоҷ ба ҷо овардан.

АҚДАС а. اقدس кит. муқаддастар; поктар (*тавсифи шоҳон ва рӯҳониён*); **зоти ақдас** зоти муқаддас.

АҚДБАНДӢ عقدبندى исми амал аз **ақд бастан**.

АҚДКАРДА عقد کرده сифати феълии замони гузашта аз **ақд кардан**; он ки ба ҳамсарии марде даромада ҳанӯз расман арӯсӣ (тӯй) накардааст.

АҚДКАРДАГӢ عقدکردگى шакли дигари сифати феълии **ақдкарда**; вазъ ва ҳолати ақдкарда.

АҚДНОМА عقدنامه шартнома, қарордод, хучҷате, ки дар он паймони издивоҷи зану мард бо тамоми хусусиятҳо сабт мешавад.

АҚИБ *а.* عقب 1. паси чизе, қафои чизе, тарафи пушти чизе. 2. пай, пас, дунбол. 3. охир, поён; **аз ақиб...** а) аз паси..., паси..., пушти...; **аз ақиб дар;** б) аз пайи..., аз дунболи...; **ба ақибаш** ба пасаш, ба қафояш; **пои ақиб** ду пои пас (*дар чорпоён*); **ақиб андохтан // ақиб кашидан** худро ба қафо гирифтани, ақиб рафтани; **ақиб афтодан** қафо мондан (*нисбат ба дигарон*); **ақиб гардондан** ба қафо гардондан, пас гардондан, баргардондан; **ақиб гаштан** ақибнишинӣ кардан, ба қафо гаштан; **ақиб гузоштан** қафо монондан, ба таъхир андохтан, суст кардан (*пеширафти чизеро*); **ақиб кашидан** (*худро*) ақибравӣ кардан, ба қафо гирифтани; **ақиб мондан** а) қафо мондан, пас мондан; б) вақтро аз будаш кам нишон додан(-и соат); в) *киноя аз* пеш нарафтани, таракқӣ накардани; **ақиб нишастан** қафо рафтани, ақибнишинӣ кардан; **ақиб партофтан** а) ба қафо ҳаво додан (чизеро); б) дер монондан, ба таъхир андохтан (кореро); **ақиб рафтани** қафо гаштани, ақибнишинӣ кардан.

АҚИБАНДОЗ عقب‌انداز *гуфт.* пасандоз, захира.

АҚИБАФТОДА عقب افتاده *сифати феълӣи замони гузашта аз* ақиб афтодан; ақибмонда, хусусияти аз лиҳози фарҳангӣ ақиб мондани ҷомеа; кори ақибмонда.

АҚИБАФТОДАГӢ عقب‌افتادگی *шакли дигари сифати феълӣи* ақибфтода; ақибмондагӣ.

АҚИБГАРДӢ عقب‌گردӣ *ниг.* ақибнишинӣ.

АҚИБГОҲ عقب‌گاه *ақиб* хати ҷабҳа, ҷойҳое, ки дар паси хати ҷанг воқеъ шудаанд.

АҚИБКАШӢ عقب‌کشی *исми амал аз* ақиб кашидан; ба ақиб кашола кардан, аз пешравӣ боздоштан, паскашӣ.

АҚИБМОНДА عقب‌مانده *сифати феълӣи замони гузашта аз* ақиб мондан; қафомонда нисбат ба дигарон (*хоҳ дар кор, хоҳ дар масъалаҳои дигар*); **ақибмондагонро** пеш кашидан пасмондагонро пеш бурдан.

АҚИБМОНДАГӢ عقب‌ماندگی *шакли дигари сифати феълӣи* ақибмонда; ақибмонда будан, қафомондагӣ, пасмондагӣ.

АҚИБМОНӢ عقب‌مانی *исми амал аз* ақиб мондан; қафо мондан; қафомонӣ (*чи дар рафтор, чи дар корҳои дигар*): **аз ақибмонӣ баромадан.**

АҚИБНИШИНӢ عقب‌نشینی *исми амал аз* ақиб кашидан; ақиб нишастан, қафо рафтани, пас гаштани, ақибравӣ; **ақибнишинӣ кардан** а) ақиб рафтани, қафо гаштани (*мас., дар ҷанг*); б) *мач.* гузашт кардан.

АҚИБНОКӢ عقب‌ناکی *бо* ақиб, *бо* пушт, *пушт*-нокӣ: **ақибнокӣ афтидан;** **ақибнокӣ рафтани** пуштнокӣ рафтани, *бо* пушт рафтани.

АҚИБРАВӢ عقب‌روی 1. *исми амал аз* ақиб рафтани; ақибнишинӣ. 2. ақибмонӣ, қафомонӣ.

АҚИДА *а.* عقیده 1. эътиқод, боварӣ; *маслак;* **ақида доштан** бовар ва эътиқод доштан ба чизе ё касе. 2. фикр, мулоҳиза; **ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи мулоҳизаи...; **назар ба ақидаи...** назар ба фикри..., аз рӯи фикри....

АҚИҚ *а.* عقیق 1. як навъ санги қиматбаҳо, ки сурхранг ва зарди норанҷӣ аст; **ақиқ шинондан** ба чизе *бо* ақиқ зинат додан. 2. *мач.* сурхранг, сурх; **лабони ақиқ** лабҳои сурх; **ақиқи Яман** (**яманӣ**) ақиқи сурхи машҳуре, ки аз Яман меоранд; **ҷоми ақиқ** *киноя аз* қадаҳи пур аз шароби сурх.

АҚИҚА *а.* عقیقه *кит.* зиёфати номгузорӣ, ки дар ҳафтрӯзагии кӯдак барпо мешавад; **ақиқа кардан** расми ақиқаро ба ҷо овардан.

АҚИҚИН عقیقین 1. аз ақиқ сохташуда. 2. сурхранг, қирмизӣ.

АҚИҚФОМ عقیق‌فام монанди ақиқ, ақиқмонанд, ба ранги ақиқ, сурх.

АҚИМ *а.* عقیم *кит.* 1. нозой, он ки аз насл мондааст. 2. *мач.* бесамар, бебаҳра, бемаҳсул.

АҚЛ *а.* عقل қобилияти дарки моҳияти чизҳо, қобилияти фаҳмиш, қувваи идрок ва дарёфти неку бад; зеҳн, фаҳм, хирад: **ақли баркамол,** **ақли расо,** **ақли солим,** **ақлу заковат,** **ақлу тамиз,** **ақлу фаросат,** **ақлу фаҳм,** **ақлу ҳуш;** **ақл ба чизе** (*қасе*) **банд шудан** дар фикри чизе (*қасе*) шудан; **ақро ба ҷояш мондан** хушёр шудан; **ақл бовар накардан** нодурустии чизеро фаҳмидан, ғайривоқеъ будани чизеро дарк кардан, шубҳа кардан; **ақл бой додан** мафтун шудан, шефтаи чизе шудан; **ақл гум кардан** парешонхотир гаштани; **аз ақл бегона шудан** девона шудан; **ақл даромадан** боақл шудан, неку бадро фарқ мекардагӣ шудан; **ақл дар ҷояш будан** қобилияти дарккунӣ

доштан, ақлноқ будан, хушёр будан; **ақл доштан** боақл будан, соҳиби фаҳму шуур будан; бомулоҳиза будан дар корҳо: **ақл ме-дошт, ин корро намекард; ақл ёд додан, ақл омӯхтан ба дигарон** гӯё аз худ нодонтаронро кор (гап) ёд додан; **ақли худро хӯрдан** беақлона кор кардан, бефикр рафтор намудан; девона шудан; **ақли худро шинохтан** боақл шудан, ба воя расидан; **ақл(ро) кор фармудан** мулоҳиза кардан, андеша намудан; **ақли касеро рабудан** мафтун кардан; шефтаи худ намудан; **ақл нарасидан** фаҳмида натавоништан, қобили дарки чизе набудан; **ақлу хуш бурдан (дуздидан)** моту мабхут кардан; хайрон намудан, касеро мафтуну шефтаи худ кардан, **ақлу хуш аз сар паридан** беидрок гардидан, қобилияти идрокро гум кардан; **ақлу хуш чамъ кардан** барои дарёфти чизе тайёр шудан, фикри худро ба як ҷо чамъ намудан; **аз ақл берун** ғайри қобили дарк; ғайри боварибахш; ғайри қобили қиёс; бемаънӣ; **аз ақл дур** аз имкон дур, ғайривоқеъ; **аз ақл бегона шудан** ақл гум кардан; девона шудан: **ақли нодон пас аз пешин ме-дарояд (мақ.)** дар ҳаққи касе гуфта мешавад, ки баъди кор аз кор гузаштан моҳияти масъаларо дарк мекунад ё кореро аз вақташ гузаронида, баъд ба иҷрояш кӯшиш мекунад; **ба ақл намеғунҷад (рост намеояд)** аз доираи ақл берун аст; **бо чаши ақл нигаристан** ақдро кор фармудан дар коре, муносибати мулоҳиза-қорона кардан; **бо ақли худ кор кардан** мувофиқи фикри худ мустақилан амал намудан; **одаму ақл** яъне одам бо ақлаш одам аст, ақл одамро одам кардааст.

АҚЛАН *a. عقلاً* мувофиқи ақл, аз рӯи ақл.

АҚЛАК *عقلک* *гуфт.* он ки худро нисбат ба дигарон боақлтар нишон медиҳад, маҳмаддоно.

АҚЛАКӢ *عقلکى* *гуфт.* донотарошӣ, маҳмаддоно.

АҚЛБАР *عقلبر* беҳушқунанда, аз хуш равонанда.

АҚЛГАРО *عقلگرا* *фалс.* хирадгаро, ба ақл тақяқунанда.

АҚЛГАРОӢ *عقلگرایى* *фалс.* хирадгароӣ, он ки тақя ба ақл мекунад.

АҚЛДУЗД *عقلدزد* дуздандаи ақл, моту мабхут-

қунанда, ба хайрат андозанда, хайронқунанда.

АҚЛӢ *عقلى* *мансуб ба ақл.*

АҚЛКӢУТОӢ *عقل کناه* *ниг.* кӯтоҳақл.

АҚЛМУХТАСАР *عقل مختصر* *кит.* бетамиз; кам-ақл, аҳмақ.

АҚЛНОК *عقلناک* боақл, соҳибақл.

АҚЛНОРАС *عقل نارس* дур аз ақл, берун аз ақл, берун аз доираи идрок.

АҚЛОЗМОӢ *عقل آزمای* ақлсанҷ, озмоёндаи хирад.

АҚЛОМ *a. اقلام* *ҷ.* қалам.

АҚЛОНӢ *عقلانى* *мансуб ба ақл;* марбут ба ақл, оқилона; **илмҳои (улуми) ақлонӣ** илмҳои назарӣ.

АҚЛПИСАНД *عقل پسند* мувофиқ ва мутобиқи ақл, писанди ақл.

АҚЛРАМИДА *عقل رمیده* *киноя аз* ақлгумкарда, девона.

АҚЛРАС *عقل رس* ба ақл рост оянда, қобили дарк.

АҚЛРАСО *عقل رسا* комилақл, он ки ақли расо дорад.

АҚЛСАНҶ *عقل سنج* ақлозмой, озмоёндаи ақл.

АҚЛХИРАКУНАНДА *عقل خيره کننده* ошуфтақунандаи ақл.

АҚМИША *a. اقمشه* *ҷ.* қумош; **ақмишаву амтиа** матоъ ва чизҳои дигар.

АҚОИД *a. عقائد* *ҷ.* ақида(т).

АҚОҚИӢ *a. عقاقيا* *бот.* номи дарахтест, ки гули хӯшагии хушбӯи сафед дорад.

АҚОР *a. عقار* замину об, мулк; мулки ғайри манқул, асбобу анҷомҳое, ки аз як ҷо ба ҷои дигар кӯҷонида намешаванд.

АҚОРИБ *a. اقارب* 1. *ҷ.* ақраб. 2. наздикон, хешон, хешу табор.

АҚРАБ I *a. اقرب* *кит.* наздиктар.

АҚРАБ II *a. عقرب* 1. кажум. 2. бурҷи ҳаштум аз дувоздаҳ бурҷи осмон; номи моҳи ҳаштум аз солшумории шамсӣ, ки ба октябр ва ноябр рост меояд (*дар форсӣ обон аст*).

АҚРАБАК اقربك ҳар як аз милатирҳои борики филизии рӯи соат ва асбобҳои ченкунандаи дигар: **ақрабаки соат**, **ақрабаки суръатсанҷ**.

АҚРАБО *a.* اقربا *ҷ.* қариб (наздикон, хешон, хешовандон); **хешу ақрабо** наздикону хешовандон.

АҚРАБОӢ اقرباي хешӣ, хешовандӣ; **муносибати ақрабоӣ** муносибати хешовандӣ.

АҚРАН *a.* اقرن *кит.* шохдор.

АҚРОН *a.* اقران *ҷ.* қарин.

АҚСАР *a.* اقصر кӯтоҳтар, калтатар.

АҚСО *a.* اقصى *кит.* канорҳо, гӯшаю канорҳои дур; **Шарки Ақсо** Шарки Дур.

АҚСОМ *a.* اقسام *ҷ.* қисм; навъҳо, гунаҳо.

АҚСУМ اقسام тайёр будан ба ҳамла ё паридан ба ҷое (чизе); **ақсум шудан** а) ҳамлавар шудан; б) дар пайи касе шудан, дар таъкиби касе шудан; кинавар шудан.

АҚТАЪ *a.* اقطع дастбурида.

АҚЪАҚ *a.* عقق akka, алошақшаққа.

АЛАВ الو оташ, алов; **алав гирифтани гӯши касе** тасфидани гӯш аз таъсири зарби ягон чиз ё гӯё аз суханҳое, ки дар ҳаққи ӯ мегӯянд; **алав афтодан ба дили касе** ниҳоят дар изтироб шудан аз ягон кори нохуш ё хабари нохуш.

АЛАВГИРӢ الوگيري *исми амал аз алав гирифтани ба алавгирӣ омадан*; дар вақти ба рафтани шитоб кардани касе гуфта мешавад.

АЛАВДОН الودان оташдон, дегдон.

АЛАВИГАРӢ علوىگرى мансубият додан ба хонадони ҳазрати Алӣ (р) ва бо он ифтихор кардан.

АЛАВИЯ *a.* علويه аз насли Алӣ (р); пайрави Алӣ (р).

АЛАВӢ علوى 1. авлоди Алӣ (р). 2. пайрав ва тарафдори Алӣ (р).

АЛАВКУШ الوكوش *гуфт.* хомӯшкунандаи сӯхтор; **мошинаи алавкуш** мошинаи махсуси сӯхторнишон.

АЛАВМОН الومان он ки дар оташдон ё оташхона алав дармегиронад.

АЛАВПОРА الوپاره 1. пораи алав, оташпора. 2.

мач. одами серҳаракат.

АЛАВПОШӢ الوپاشى оташзанӣ, оташпошӣ.

АЛАВХОНА الوخانه оташхона.

АЛАҒДА الغده *гуфт.* 1. дарҳаму барҳам, омехта, бетартиб. 2. алобуло, хол-хол.

АЛАДДАВОМ *a.* علىالدوام *кит.* ҳамеша, ҳамвора, бардавом.

АЛАЙК *a.* عليك 1. бар ту. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙКАССАЛОМ *a.* عليكالسلام салом бар ту, дуруд бар ту.

АЛАЙКУМ *a.* عليكم 1. ба шумо, бар шумо. 2. ҷавоби салом.

АЛАЙҲИ... а. عليه *нешоянд, кит.* ба муқобили... **бар алайҳи...** бар хилофи...; бар муқобили..., зидди..., муқобили...

АЛАЙҲИССАЛОМ *a.* عليهالسلام осудагӣ бод бар вай.

АЛАЛФАВР *a.* علىالفور фавран, дарҳол, ба зудӣ; ҳозир, ба тезӣ, зуд.

АЛАЛХУСУС *a.* علىالخصوص хусусан, бахусус, бавосита.

АЛАЛҲОЛ *a.* علىالحال ҳозир, ҳамин вақт, ҳамин дам, ҳамин фурсат.

АЛАЛҶУМЛА *a.* علىالجملة мухтасар, хулоса.

АЛАМ I *a.* الم дард, ранҷ, озор, ғусса; **алам доштан** ғамгину аламнок будан, аламзада будан; **алам кардан** *гуфт.* таъсир кардан; саҳт муассир шудан (аз чизе).

АЛАМ II *a.* علم байрақ, ливо, парчам.

АЛАМАНГЕЗ المانگيز дарднок, ғамангез, ғуссаовар.

АЛАМАНГЕЗОНА المانگيزانه ба таври дарднок, ғуссаоварона.

АЛАМБАР المبر парчамдор, парчамбар, байрақдор, байрақбар.

АЛАМБАРОР المبرار ғамбарор, таскиндиҳанда.

АЛАМДИДА المديده ранчида, аламзада, ранчур, дардманд.

АЛАМДОР I المدار ғамнок, аламзада.

АЛАМДОР II علمدار байрақдор.

АЛАМЗАДА علم زده гуссанок, андӯҳгин, хафаю малул, аламкашида.

АЛАМЗАДАГӢ المزدگی ғамгинӣ, маҳзунӣ; дарднокӣ, ранчурӣ.

АЛАМКАШ علم كاش андӯҳнок, азобдида, касе, ки дарду ғами зиёд дорад.

АЛАМНОК الم ناك дарднок, маҳзун, пуралам.

АЛАМОВАР الم آوار дардовар, ғамангез, хузновар.

АЛАМОН المان 1. тохтутоз барои ғорат ва гирифтани асирон. 2. *гуфт*. ба шӯр омадани издиҳом барои ҷазо додан ба гунаҳгоне; издиҳомии башӯромада; **ба аламон бархостан** шӯриш бардоштан ба муқобили касе (гурӯхе).

АЛАМРАСИДА الم رسیده аламзада, ранчдида, гуссанок.

АЛАН//АЛАНӢ علن//علنی *кит.* ошкор, хувайдо; *муқоб.* маҳфӣ; маҷлиси аланӣ маҷлиси кушода.

АЛАНГА النگه забонаи оташ, шӯълаи оташ; шӯъла; **аланга задан** шӯълавар шуда сӯхтан.

АЛАНГАДОР النگه دار шӯълазан, фӯрӯзон.

АЛАНИЯТ ا. علنيت *кит.* ошкоро, кушода.

АЛАНӢ علنی *ниг.* алан.

АЛАС الس 1. навъи табобат ба воситаи аловгардонӣ, ки аз оини зардуштӣ боқӣ мондааст; **алас кардан** (*касоро*) алов гардондан касоро. 2. девона, беҳушу гӯш.

АЛАССАБОҲ ا. على الصباح *кит.* бомдодон, субҳгоҳон, пагоҳирӯзӣ, сахаргоҳон, хангоми субҳ.

АЛАССАВИЯ ا. على السويه *кит.* мусовӣ, баробар.

АЛАСТ ا. الست d. рӯзи ибтидои офариниш; рӯзи азал мутобиқи тафсири Куръон, замони оғозин, ки рӯхҳо (арвоҳ) офарида шуда буданд, вале ҷасадҳо (аҷсод) ханӯз офарида нашуда буданд.

АЛАТАРОҚ m. التراق *гуфт*. 1. матои алобуло. 2. як навъи касалии асп.

АЛАФ ا. علف номи умумии гурӯҳе аз гиёҳони бесоқи ғайриҷубии яксола ё чандсолаи хурӯи зироатӣ; гиёҳи тару хушки хӯроки

чорво (*аз қабил* юнучқа, печак...); **алафи бегона** растани алафии хурӯӣ, гиёҳи ғайри зироатӣ; **алафи ошӣ** тара, тарина, алафи хӯрданбоб; **алафи «саломалеӣк»** як навъ алафи бегона, ки баъди кандан ҳам аз решаи боқимондаш тез сабзидан мегирад; **алафи шӯра** алафе, ки дар шӯразор ва беҳи деворхою вайронаҳо мерӯяд ва таъми шӯр дорад; **алаф додан** хӯрок додан (*ба чорво*).

АЛАФГОҲ علف گاه *ниг.* алафзор.

АЛАФГУНДОР علف غندار воситаи чамъовари алаф: техникаи алафгундор.

АЛАФГУНДОРӢ علف غنداری чамъ овардани алаф, захира кардани алаф.

АЛАФДАРАВ علف درو 1. он ки алафро дарав мекунад. 2. вақти муайяни алафдаравӣ. 3. мошини алафдарав.

АЛАФДАРАВ(АК) علف درو//علف دروك асбоби алафдаравӣ: мошини алафдаравак.

АЛАФДАРАВӢ علف دروی *исми амал аз алаф даравидан*; дарав кардани алаф; алаф даравида чамъ кардани он.

АЛАФЗОР علف زار 1. чаман, ҷои сералаф, сабзаю себаргазор. 2. чарогоҳ.

АЛАФИН//АЛАФӢ علفين//علفی 1. мансуб ба алаф. 2. ҳар он чи аз алаф тайёр карда ва ё пухта шуда бошад: **санбӯсаи алафин**.

АЛАФКОРӢ علف کاری *исми амал аз алаф коридан*; коштани алафҳо аз қабил юнучқа ва ғ.

АЛАФМОЛКУНӢ علف مالکنی *таър.* муайян кардани худуди заминҳои алафзор барои гирифтани андоз.

АЛАФМОНАНД علف مانند растаниҳои монанди алаф.

АЛАФПОЯ علف پایه пояи алаф, танаи алаф.

АЛАФҲОР علف خوار *ниг.* алафхӯр.

АЛАФХӢР علف خور ҷонварҳое, ки алаф меҳӯранд; **хайвонҳои алафхӯр** *муқоб.* хайвонҳои гӯштхӯр.

АЛАФХӢРОНӢ علف خورانی чаронидан, алаф додан.

АЛАҲУШТАК علف هشتك *гуфт*. номи халқии як навъ парандаи даштӣ.

- АЛБАСТӢ** البستي чизи мавҳуми баднамо аз қабилӣ шайтон, чин; шабаҳи хавфнок.
- АЛБАТТА** а. البتّه ҳатмӣ, ҳатман, бегуфтугӯ, ба таври яқин.
- АЛБИСА** а. البسه ч. либос.
- АЛБОҚӢ** а. الباقي кит. боқимонда; бақия.
- АЛБОМ** фр. البام 1. дафтари расмқашӣ. 2. китоб ва ё дафтари махсуси варақаҳояш мустаҳкам, ки барои часпондани суратҳо, марқаҳо ва ғ. кор фармуда мешавад.
- АЛВАҚТ** а. الوقت кит. ҳоло, ҳозир, алҳол, имрӯз.
- АЛВИДОӢ** а. الوداع хайрухуш, падруд (вақти аз ҳам ҷудо шудан гуфта мешавад).
- АЛВОН I** а. الوان ч. лавн (рангҳо); **неъматӣ алвон** хӯроқиҳои гуногун ва фаровон, неъматӣ фаровони ҳархела.
- АЛВОН II** а. الوان матои якранги сурх; **алвон барин сурх шудан** суп-сурх шудан; **алвон шудани чизе (касе)** сурх шудани чизе (касе), гулгун шудани чизе (касе).
- АЛВОНПӢШ** الوانپوش сурхпӯш, матои сурхпӯш: мизи алвонпӯш.
- АЛВОНЧ** الوانچ 1. ниг. **аргунҷак**. 2. ҳаракатдиҳӣ, пасу пеш ҳаракат додан; дар ҳаво ин тарафу он тараф тоб хӯрдан; **алвонч додан** ҳой додан, бод додан, тоб додан; **алвонч хӯрдан** пасу пеш тоб хӯрда чунбидан.
- АЛВОНЧБОЗӢ** الوانچبازی ба алвонч нишаста ҳой рафтан.
- АЛВОНЧДИХӢ** الوانچدهى 1. исми амал аз **алвонч додан**; дар алвонч шинонда ҳой додан. 2. дар ҳаво чунбиш дода тоб хӯрондан.
- АЛВОНЧХӢРАНДА** الوانچخورنده 1. сифати феълӣ замони ҳозира аз **алвонч хӯрдан**; тобхӯранда, ларзанда, тоб хӯрда чунбанда. 2. суст, ноустувор, номустаҳкам.
- АЛВОНЧХӢРӢ** الوانچخورى 1. исми амал аз **алвонч хӯрдан**; дар алвонч (аргунҷак) нишаста тоб хӯрдан. 2. дар ҳаво тоб хӯрда чунбидан: **алвончхӯрии лангари соат**.
- АЛВОНЧХӢРОН** الوانچخوران феълӣ ҳол аз **алвонч хӯрдан**; дар ҳолати алвонч хӯрдан.
- АЛГЕБРА** الگيبره (аз алҷабр-и арабӣ) як соҳаи илми риёзиёт, ки дар он амали бузургӣҳо бештар ба воситаи ҳарфҳо ифода мегардад.
- АЛГЕБРӢ** الگيبرى мансуб ба алгебра.
- АЛГОРИТМ** лот. الگارتيم риёз. (шакли лотинии Ал-Хоразмӣ) маҷмӯи амали риёзӣ, ки барои ҳалли масъалае истифода мешавад.
- АЛҒАВ** т. الغو :**алғав-далғав** гуфт. ғалоғула, ҷанҷол, ғавғо, бетартибӣ.
- АЛҒАРАЗ** а. الغرض ниг. алқисса.
- АЛҒАШ** т. الغش :**алғаш-далғаш** дарҳаму барҳам, аралаш.
- АЛҒИӢС** а. الغياث кит. калимаи нидо дод, фарёд; талаби ёрӣ.
- АЛҒОВ** т. الغاو тағр. барзаговҳоро ҷуфт баста, ба навбат замин шудгор қардани ду деҳқон, ки яктогӣ барзагов доштанд; **алғов қардан** бо усули алғов замин шудгор қардан.
- АЛЕЙК** а. عليك ниг. алайк.
- АЛИЙЯ** а. عليّه кит. баландмартаба, олимақом.
- АЛИЛ** а. عليل кит. касал, бемор, ночӯр; иллатнок.
- АЛИЛӢ** عليلى беморӣ, касалӣ, ночӯрӣ.
- АЛИЛУЛМИЗОЧ** عليلالمزاج дорои мизочи бемор, мизочи носолим.
- АЛИМ I** а. اليم дарднок, дарди шиддатнок; **азоби алим** азоби саҳт, дарди шиддатнок.
- АЛИМ II** а. عليم кит. олим, донишманд, доно, боҳабар, огоҳ.
- АЛИМЕНТ** лот. المينت нафақае, ки як шахс аз рӯи қонун ба фарзандони ҷудо зиндагикунандаи худ ва ба волидайнӣ пиронсол медиҳад, нафақапулӣ.
- АЛИФ I** а. الف номи ҳарфи якуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (f), ки дар ҳисоби абҷад адади 1-ро ифода мекунад; **алифро калтак (таёк) гуфтан** бесавод будан.
- АЛИФ II** а. اليف кит. ҳамдам, ҳамнишин, дӯст.
- АЛИФ III** اليف як навъ равғани растанӣ, ки дар қорҳои гуногуни рангубор истифода мебаранд.
- АЛИФБО** а. الفبا 1. маҷмӯи ҳарфҳо, ки системаи

хати ин ё он забонро ташкил мекунад. 2. китоби аввалини дарсӣ, ки таълими савод аз он сар мешавад; китоби суратдори синфи якум; аз алифбо сар кардан кореро аз ибтидош сар кардан; ҳарфҳои алифбои ҳозираи забони тоҷикӣ, ки теъдоди онҳо 35-то аст; ҳарфҳои алифбо ғайр аз вазифаи саводомӯзӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва дар гурӯҳбандӣ, табақабандӣ ва рақамгузорӣ низ ба кор мераванд (*мас.*, синфи якуми «А», аз нуктаи «Б» то «Д» ва ғ.).

АЛИФБОӢ الفبائى *мансуб ба алифбо.*

АЛИФБОНАВИС الفبانويس 1. навомӯзе, ки ба навиштани ҳарфҳо акнун шурӯъ кардааст. 2. муаллифи китоби алифбо.

АЛИФБОНАВИСӢ الفبانويسى *исми амал аз алифбо навиштан*; навиштани ҳарфҳо.

АЛИФБОҲОНӢ الفباخوانى *хондани китоби алифбо.*

АЛИФВОР الفوار *ниг. алифосо.*

АЛИФЛОМ الفلام *пайвастаи ду ҳарфи арабии «алиф» ва «лом» (ال); (ду) даст алифлом кардан (намудан) бо ишорати (ду) даст ифода кардани маъние.*

АЛИФОСО الفآسا *монанди алиф, рост.*

АЛИФУЛҚАД *الفالق* *ростқомат, мавзунқад.*

АЛКАЛОИД *а.-ю. الكلايد* *моддаҳои органикии азотдор, ки бештар аз растаниҳо ҳосил мешаванд.*

АЛКАН *а. الكن* *кундзабон, он ки забонаш лакнат дорад, он ки вақти гап задан забонаш мегирад.*

АЛКИМИЁ *а. الكيمياء* *илми сеҳру ҷоду ба воситаи доруҳои кимиёвӣ дар асрҳои миёна.*

АЛКУЛ الكول [*аз ал-куҳул-и арабӣ*] 1. *хим.* моеъ бо таъми тунду сӯзон, ки дар саноати пизишкӣ ва дар таҳияи машруботи алкулдор (спиртдор) ба кор меравад. 2. нӯшобаҳои омехта бо спирт.

АЛКУЛӢ الكولى 1. дорои алкул, нӯшобаи алкулдор 2. мӯътад ба нӯшидани алкул

АЛҚАЗО *а. القضا* *иттифоқан, тасодуфан, ногоҳ.*

АЛҚИССА *а. القصة* *хулосаи калом, хулласи гап.*

АЛҚОБ *а. القاب* *ҷ. лақаб.*

АЛҚУНДӢ القندى *собуни алқундӣ гуфт.* *кисми ками баъди шустушӯ боқимондаи собун, пасмондаи собун.*

АЛЛА *الله* *таронаи модарон барои хобонидани кӯдак; алла гуфтан* *суруди алларо хондан.*

АЛЛАГӢ *الله گويى* 1. алла гуфтан. 2. суруди алла хондан.

АЛЛАКАӢ *الكى* *кайҳо, кайҳо боз, дер боз, бисёр вақт инҷониб.*

АЛЛЕГРО *ит. اليگرا* *мус.* *суръати тез дар мусикӣ, бо суръати тез иҷро шудани асари мусикӣ ё қисме аз он.*

АЛЛЕРГИЯ *ю. اليرغية* *тиб.* *вокуниши бадан аз таъсири батакрори микробҳо ва баъзе сафедаҳои бегона, ҳассосият.*

АЛЛОМ *а. علام* *бисёр донанда, бисёр доно, олим.*

АЛЛОМА *а. علامه* *донишманди калон, олими олимон; сарвари аҳли илм.*

АЛЛОҲОНДАН *الاندن* *гуфт.* *фирефтан, фанд додан, фиреб кардан.*

АЛЛОТРОПИЯ *ю. الاترايبه* *қобилияти вучуд дошта тавонистани баъзе унсурҳои химиявӣ дар якҷанд шакл (мас., углерод дар шакли графит ва алмос).*

АЛЛОТРОПӢ *الاترايبى* *мансуб ба аллотропия.*

АЛЛОҲ *а. علاف* *қит.* 1. алаффуруш, коҳфуруш. 2. касе, ки орд, гандум, ҷав ва монанди ин чизҳоро харида мефурушад, ҳаннот.

АЛЛОҲӢ *علافى* 1. шугли аллоф. 2. дӯкони аллоф.

АЛЛОҲ *а. الله* *Худо; Аллоҳу Акбар* *д. Худо бузург аст, Аллоҳу аҳад Худо яқтост.*

АЛМОС *الماس* 1. санги маъдани қиматбаҳо, ки ҷиҳати дурахшонӣ, хушсифатӣ ва сахтӣ аз дигар сангҳои нодир болоӣ дорад. 2. *маҷ.* ҳар чизи тез ва пурчило. 3. асбоби шишабурӣ.

АЛМОСВОР *الماسوار* *чун алмос, мисли алмос дурахшон.*

АЛМОСГУН *الماس گون* *алмосранг, алмосмонанд; донаҳои ашки алмосгун.*

АЛМОСДОР *الماسدار* *дорои алмос.*

АЛМОСӢ الماسى мансуб ба алмос; ашӢи аз алмос сохта.

АЛМОСКОРӢ الماس كارى бо алмос оро додашуда: халқаи алмоскорӢ.

АЛМОСМОНАНД الماسمانند ба алмос монанд, чун алмос.

АЛМОСПАЙКОН الماسپيكان тири пайконаш пӯлодии тез.

АЛМОСПОРА الماسپاره 1. пораи алмос. 2. ҳар чизи хурди дурахшон.

АЛМОСРАНГ الماسرنگ ба монанди алмос, ба ранги алмос, обгун.

АЛМОСТАРОШ الماستراش 1. он ки алмос метарошад. 2. асбоб ва олати алмостарошӢ.

АЛМОСТАРОШӢ الماستراشي 1. амал ва фаъолияти алмостарош. 2. ҷой ва коргоҳи алмостарошӢ.

АЛО I الا 1. ҳарранга, дуранга ва сиёҳу сафед. 2. ҳар ҳайвон ва парандаи аблақ (*аз қабилӣ* асп, сағ, акка, гов *ва г.*); **ало нигоҳ кардан** чашм песонда нигоҳ кардан, қач-қач нигоҳ кардан; **чашм ало кардан // ало-ало нигоҳ кардан** бо норизоӣ ва хашмгинӣ нигоҳ кардан, бо назари бад нигаристан.

АЛО II الا *нидо* ҳой!, эй!, *ҳангоми хитоб* *ё барои огоҳӣ* *додан ба касе гуфта мешавад*; огоҳ бош!

АЛОБУЛО الابل рангоранг, песа; сиёҳу сафед; **чашм алобуло шудан** чашм бечо шудан, тағйир ёфтани ҳолати чашм.

АЛОВ الو *ниг.* алав.

АЛОВБОЗӢ الوبازى бо алов бозӢ кардан; бо алов машқ кардан.

АЛОВГИРАК الوگيرك 1. асбоби махсус барои оташгири. 2. хокандоз.

АЛОВДОН الودون *гуфт.* оташдон, дегдон.

АЛОВӢ الوى *мансуб ба алов.*

АЛОВМОН الومان 1. он ки алов мегиронад; оташгирон. 2. *мач.* шӯрандоз, чангандоз.

АЛОВХОНА الوخانه оташхона.

АЛОЗОЛИК *а.* الولى *кит.* бинобар ин, мувофиқ бар ҳамин, ба ҳамин қарор.

АЛОИҚ *а.* علائق *ҷ.* алоқа.

АЛОИМ *а.* علائم *ҷ.* аломат.

АЛОӢ الاى ало (сафеду сиёҳ) будан; **гов мирад ҳам алоии чашмаш намеравад** (*мақ.*). 2. *гуфт.*; **алоӢ гуфтан** аз шиддати дард ё беморӣ ва ё девонагӣ суханҳои мафҳуму номафҳум гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан, ҳазён гуфтан.

АЛОҚА *а.* علاقه 1. муносибат, иртибот, рабт; рафтуомад; додугирифт: **алоқаи бавосита, алоқаи бевосита, алоқаи ғайрирасмӣ, алоқаи зич, алоқаи махфӣ, алоқаи мустақкам, алоқаи расмӣ, алоқаи хешӣ; алоқа бастан** муносибат барпо кардан; **алоқа доштан** муносибат доштан, иртибот доштан; **алоқа канда шудан** (*аз ҷое ва ё касе*) қатъ шудани муносибат. 2. робитаи байни гурӯҳҳои иҷтимоӣ, робитаи давлатӣ *ва г.*: **алоқаи дипломатӣ, алоқаи иқтисодӣ, алоқаи сиёсӣ.** 3. маҷмӯи муассисаҳои, ки бо васоили техникӣ барои робита ба масофаи дур хизмат мекунад: **вазорати алоқа, алоқаи телеграфӣ, алоқаи ҳавой.**

АЛОҚАГОҲ علاقه گاه маҳалли робита, ҷои вохӯри.

АЛОҚАДОР علاقه دار муносибатдор, тааллуқдор, марбут.

АЛОҚАДОРӢ علاقه داري *исми амал аз алоқа доштан*; алоқамандӣ, тааллуқмандӣ.

АЛОҚАДР الوقدر :**алоқадри...** ба андозаи...; **алоқадри ҳол** ба қадри имкон, мувофиқи ҳоли аҳвол, ба қадри қудрат ва тавоноӣ.

АЛОҚАМАНД علاقه مند *ниг.* алоқадор; **алоқаманд кардан** вобаста кардан: **алоқаманд кардани таълим бо истехсолот.**

АЛОҚАМАНДӢ علاقه مندى *ниг.* алоқадорӣ.

АЛОҚАНОҚ الوقنه ناک *ниг.* алоқадор.

АЛОҚАЧӢ الوقچى 1. корманди почта, телеграф ва телефон. 2. аскарӣ махсуси алоқаи ҳарбӣ.

АЛОЛО *а.* علا لا *кит.* бонг, ғавго, ғулгула, ғалогула.

АЛОМАТ *а.* علامت 1. нишона, асари чизе; **сукут – аломати ризо** (*мақ.*). 2. ишора, қайди махсус дар хату китобат; **аломати савол** *грам.* аломате, ки дар охири ҷумлаҳои саволи гузошта мешавад. **аломати савол мондан** (*гузоштан*);

- аломатҳои ист;** *грам;* **аломати мусовӣ** *риёз.* аломати баробарӣ; **аломатҳои таваккуф** аз *қабил* нукта, вергул, дунукта, бисёрнукта *ва г.*; **аломатҳои роҳ** нишонаҳо дар роҳҳои автомобилгард ва поезд.
- АЛОМАТГУЗОРӢ** *علامت‌گذاری* нишонамонӣ, нишона мондан.
- АЛОМУШАК** *الامشك* 1. номи чонварест аз оилаи мушҳо. 2. ҳар чизе, ки ба ранги ин чонвар бошад. 3. сафеду сиёҳ.
- АЛОНИЯ** *ا. علانية* *кит.* ошкор, рӯирост, ошкоро, ба таври аланӣ.
- АЛОҲИДА** *ا. عليه* *чудогона;* махсус, ба таври чудо ва хос; **алоҳида-алоҳида** чудо-чудо.
- АЛОҲОЗО** *ا. هذا* *бинобар ин,* ва инчунин, ба ҳамин тариқ, ҳамин тавр, ва ғайра, ва ҳоказо.
- АЛОЧА** *علاجه* матое, ки аз нахи пахта ё шохии рах-рахи рангоранг бофта мешавад; **алочаи жандагии кӯлобӣ** як хел алочаи бонакшу нигор, ки гулхояш чун дарбех ба назар менамояд ва он пеш асосан дар вилояти Кӯлоб бофта мешуд; **алочаи ресмони нуратой** навъе аз алоча, ки дар шаҳри Нурато бофта мешуд.
- АЛОЧАБОФ** *الاچه‌باف* он ки алочабофӣ пешани ӯст.
- АЛОЧАБОФӢ** *الاچه‌بافي* касб ва ҷои кори алочабоф: **корхонаи алочабофӣ.**
- АЛОЧАПӢШ** *الاچه‌پوش* он ки либоси алочагӣ дар бар дорад.
- АЛОЧАШМ** *الاچشم* он ки чашмони бардамида дорад, чашмало.
- АЛОЧИПОР** *الاچار* *гуфт.* алобуло, хол-хол, дорои ранги сафеду сиёҳ *ва г.*
- АЛОШАҚШАҚА** *الاشقشقه* акка, зоғи ало.
- АЛПИНИЗМ** *лот. пинизим* *ниг.* кӯхнавардӣ.
- АЛСАҒ** *ا. النخ* *кит.* он ки дар забонаш вақти сухан сактагӣ меояд ва ё харфери ба ҷои харфи дигаре талаффуз мекунад.
- АЛТ** *ит.-лот. الت* *мус.* 1. овози пасти занона ё бачагона дар сурудҳои. 2. асбоби мусиқии калонтар аз скрипка.
- АЛТАФ** *ا. الطف* латифтар, нозуктар, нафистар.
- АЛТЕРНАТИВА** *фр.-лот. التيرنتيوه* зарурати
- ихтиёр кардани (хостани) яке аз ду ё якчанд имконияти мухталиф.
- АЛТЕРНАТИВӢ** *التيرنتيوى* *мансуб ба алтернатива:* **ба тариқи алтернативӣ.**
- АЛТОФ** *ا. الطاف* *ҷ.* лутф; меҳрубонӣ, хайрхоҳӣ; лутфу марҳамат.
- АЛФ** *ا. الف* *кит.* ҳазор.
- АЛФА** *ю. الف* 1. номи ҳарфи аввали алифбои юнонӣ. 2. аввали ягон чиз, оғози коре.
- АЛФА-ЗАРРАҲО** *الفه‌زرّها* ҳастаҳои атомии гелий, ки дар таркибашон 2 протон ва 2 нейтрон доранд.
- АЛФА-КОҲИШ** *الفه‌كاهش* навъи коҳиши радиоактивии ҳастаи атомӣ, ки дар натиҷаи хорич шудани алфа-зарраҳо ба вучуд меояд.
- АЛФАНЧИДАН** *الفنجيدن* *ниг.* алфактан.
- АЛФАХТАН** *الفختن* *кит.* андӯхтан, чамъ кардан, зиёд кардан.
- АЛФИРОҚ** *ا. الفراق* *калимаи нидо* дар вақтҳои аз ҳам ҷудо шудан ва сӯзи ҳичрон гуфта мешавад.
- АЛФОЗ** *ا. الفاظ* *ҷ.* **лафз** (гапҳо, ҳарфҳо); сухан; **алфози қабех(а)** суханҳои аз одоб дур; суханҳои зишт ва таҳқиркунанда; **алфози китобӣ** гапҳои китобӣ, калимаҳои китобӣ; **алфози кӯчагӣ** гапҳои ҳарза, гапҳои аз одоб берун.
- АЛҲАЗАР** *ا. الحذر* эҳтиёт бош!, боҳабар бош!
- АЛҲАҚ** *ا. الحق* ҳаққо ки..., ба ростӣ ки..., дар ҳақиқат.
- АЛҲАМД** *ا. الحمد* *д.* номи сураи аввалини Қуръон, ки хониш дар мактаби динӣ аз он сар мешавад.
- АЛҲАМДУЛИЛЛОҲ** *ا. الحمدلله* шукр Худоро, шукри Худо, ҳамду ситоиш барои Худованд аст.
- АЛҲОЛ** *ا. الحال* акнун, ҳозир, имрӯз, ин замон, ҳоло.
- АЛҲОН** *ا. الحان* *ҷ.* **лаҳн;** нағмаҳо, оҳангҳо, овозҳои мусиқӣ.
- АЛҶАБР** *ا. الجبر* *кҲн.* алгебра.
- АЛЪАМОН** *ا. الامان* *калимаи нидо* раҳм кунед!, мадад кунед! (*дар сахтӣ мушкӣ барои*

ёрмандӣ, паноҳчӯӣ ва додхоҳӣ гуфта мешавад).

АЛӢОН *а.* الآن ҳозир, ҳозиракак, холо, даррав, акнун, ҳамакнун; дар ин рӯзгор, ҳамин лаҳза.

АЛЮМИН *اليومين* *ниг.* **алюминий**.

АЛЮМИНИЙ *лот.* *اليوميني* филизи сабуки мулоим ва сафеди нуқрамонанд.

АЛЮМИНӢ *اليوميني* аз алюминий сохташуда: **дегҷаи алюминӣ**.

АМАД *а.* *عمد* василаи гузаштан ва боргузаронӣ аз дарё, ки аз ҷӯбҳои баҳамбаста ё аз ҷӯбҳои хикҳои дамкарда иборат аст, сал; **амади саночӣ** амади аз хикҳо сохташуда.

АМАДРОН *عمدران* барандаи амад, салҷӣ.

АМАДЧӢ *عمدچي* *ниг.* **амадрон**.

АМАК *عمك* 1. бародари падар, аму. 2. *гуфт.* аз рӯи хурмату эҳтиром ба мардони аз худ қалонтар гуфта мешавад.

АМАКБАЧА *عمك بچه* писари амак; фарзанди амак.

АМАКБОБО *عمك بابا* бародари падарқалон, амаки падар.

АМАКЗОДА *عمك زاده* амакбача.

АМАКӢ *عمكي* *ниг.* **амак**.

АМАКХОНД *عمك خواند* шахси ба сифати амак қабулшуда, шахси амакхонда.

АМАЛ *а.* *عمل* 1. кор, меҳнат, фаъолияти меҳнатӣ. 2. вазифа, мансаб, мартаба. 3. таъсир, асар; **амали дору** таъсири дору, фоидаи дору. 4. сабзиш; нашъунамо; **нағз амал қардан** тез сабзидан, дар нашъунамо шудан. 5. амалия, таҷриба; **илму амал** назарияю амалия; **дар амал** дар воқеъ, дар ҳақиқат, ҳақиқатан ҳам; **ба амал овардан** дар ҳаёт татбиқ қардан, иҷро қардани амале, коре; **дар амал нишон додан** дар ҳақиқати ҳаёт нишон додан, амалан собит қардан; **ба гуфт(а)и касе амал қардан** мувофиқи нишондод ва ақидаи касе кор қардан; **дар (ба) амал татбиқ қардани (намудани)** *чизе* амалан иҷро қардан, дар таҷриба нишон додан.

АМАЛАН *а.* *عملاً* ҳақиқатан, дар ҳақиқат, дар амал, воқеан.

АМАЛДОР *عملدار* мансабдор, маъмури давлат, соҳибмансаб.

АМАЛДОРӢ *عملداري* мансабдорӣ, соҳибмансабӣ.

АМАЛИЁТ *عمليات* фаъолият, ҳаракат; иҷрои кор: **амалиёти ҳарбӣ**, **амалиёти ҷарроҳӣ**.

АМАЛИЯ *а.* *عمليه* *ниг.* **амалиёт**; *муқоб.* **назария**.

АМАЛӢ *عملی* 1. *мансуб ба амал*; ҳақиқӣ, воқеӣ, мушаххас: **ҷораҳои амалӣ**. 2. таҷрибавӣ, корӣ, вобастаи амал, татбиқӣ; *муқоб.* **назариявӣ**: **корҳои амалӣ**, **фанҳои амалӣ**, **фаъолияти амалӣ**.

АМАЛКАРД *عمل كرد* 1. амал. 2. воқуниш, аксуламал. 3. ҳосил ва натиҷаи кор. 4. фаъолият

АМАЛПАРАСТ *عمل پرست* мансабпараст, мансабдӯст.

АМАЛПАРАСТӢ *عمل پرستي* мансабдӯстӣ, ҷоҳу мансабпарастӣ.

АМАЛФАРМО *عمل فرما* корфармо, саркор; роҳнамо.

АМАЛҲОНА *عمل خانه* маҳал ва ҷои амалдор, ҳоким ё коргузори ҳукумати, девонхона.

АМБУЛАТОРИЯ *лот.* *امبيلاتاريه* *ниг.* **дармонгоҳ**.

АМБУЛАТОРӢ *امبيلاتاري* *мансуб ба амбулатория*: **табобати амбулаторӣ**.

АМВОЛ *а.* *اموال* *ҷ.* **мол**; **амволу ашъ** молу чиз, чизу чора, колои хона.

АМВОҶ *а.* *امواج* *ҷ.* **мавҷ**.

АМВОҶЗАНОН *امواج زنان* *ниг.* **мавҷзанон**.

АМД *а.* *عمد* *қит.* **ният**, қасд, мақсад.

АМДАН *а.* *عمداً* қасдан, бо нияти махсус.

АМЕРКОН//АМЕРКОНӢ *اميركان//اميركاني* [*аслаи америкоӣ*] *гуфт.* 1. *мансуб ба Америка*. 2. локзада, аз чарми локӣ: **мӯзаи амеркон**, **кафши амерконӣ**.

АМӢБА *лот.* *اميبابه* *зоол.* як навъ ҷонвари якхуҷайрагӣ, ки шакли муқаррарию муайяне надорад.

АМЗИҶА *а.* *امزجه* *ҷ.* **мизоҷ**.

АМЗОДА *عم زاده* амакзода, писари амак.

АМИД *а.* *عميد* сардори бузург, пешвои қадим.

АМИК *a.* عميق чуқур, жарф.

АМИҚӢ عميقي чуқурӣ, амиқ будан.

АМИҚУЛФИКР *a.* عميق الفكر соҳиби тасаввуроти пурра, дорои андешаҳои ҳаматарафа ва фикри расо.

АМИМ *a.* عميم бар хама шомил, фарогиранда, умумӣ; фаровон.

АМИН *a.* امين 1. этимоднок, одами росткор; ростқавл, мӯътамад; **амин будан** бовар доштан, мутмаин будан. 2. *таър.* сардори ноҳия ва ё кишлоқ дар хонигарии Бухоро. 3. *таър.* маъмури андозгири бозор.

АМИНОКИСЛОТА *лот.* اميناكيسلاته кислотани органикӣ, ки унсури асосии сохти сафедаҳои наботот ва ҳайвонот аст.

АМИНОНА امينانه *таър.* андозе, ки амин (*асосан аз савдои бозор*) мегирифт.

АМИР *a.* امير 1. амрдиханда, фармондиханда; ҳукмраво. 2. *таър.* лақаби ҳукмронони Осӣи Миёна ва Афғонистон.

АМИРЗОДА اميرزاده фарзанди амир; валиаҳди амир.

АМИРӢ اميري 1. мансуб ба **амир**. 2. аморат, мансаби амир. 3. номи яке аз навъҳои харбуза ва ангур.

АМИРОХУР اميرآخور *ниг.* мирохур.

АМИРУЛБАҲР *a.* اميرالبحر *кит., ниг.* адмирал.

АМИРУЛМУЪМИНИН *a.* اميرالمؤمنين *таър.* лақабе, ки ба халифаҳо ва бисёр подшоҳони Шарқи исломӣ дода мешуд.

АМИРУЛҲУҶЗОБ *a.* اميرالحجاب *таър.* сардори ҳочибҳо, сардори дарбонҳо.

АМИРУШШУАРО *a.* اميرالشعرا *таър.* маликушшуаро, сарвари шоирони дарбор.

АМИРШИНОС اميرشناس касе, ки бо амир шиносӣ ва ба дарбори ӯ рафтуомад дорад.

АМЛАС *a.* املس *кит.* ҳамвор, суфта; бепастию баландӣ.

АМЛАҲ *a.* املح малехтар; бомалоҳат, намакин, бонамак.

АМЛАҲУШШУАРО *a.* املحالشعرا шоири малехсухан, ширинсухан, ширингуфтор, бехтарини суханварон.

АМЛОК *a.* املاك *ҷ.* мулк (мулкҳо, дороиҳо, сарватҳо); **амлоку амвол** молу мулк, дорой, чизу чора, сомони хона; **амлоку ускуна** хонаю хавлӣ, мулки ғайриманқула; **замини амлок таър.** мулки подшоҳӣ; замин, ки аз таъри амирону подшоҳон ба ивази хизмати харбӣ ба феодалҳо дода мешуд; *муқ.* **иктоъ**.

АМЛОҚДОР املاكدار *таър.* 1. соҳиби замин, заминдори калон. 2. мансабдори андозгиранда аз амлок дар аморати Бухоро.

АМЛОҚДОРХОНА املاكدارخانه *таър.* идораи амлоқдор.

АММ *a.* عم *ниг.* амак.

АММА عمّه хоҳари падар (*хоҳ аз падар калон бошад, хоҳ хурд*).

АММАБАЧА عمه بچه писари амма, фарзанди амма.

АММИАК *ю.* اميئك гази берангу бадбӯ, ки аз омехтаи азоту гидроген ҳосил мешавад.

АММО اما *пайвандаки хилофӣ* лекин, вале; бо вучуди ин, бо вучуди он.

АММОМА *a.* عمّامه салла, дастор.

АММОҲАЛ *лот.* امّانل омехтаи моддаҳои тарканди гурӯҳи аммиакӣ - селитрӣ, ки барои таркандани теппаҳо, шикастани сангҳои калон истифода мешавад.

АММОНИЙ *лот.* امّاني *хим.* моддаи таркибии намакҳои гуногун, ки дар техника ва кишоварзӣ истифода мешавад.

АММОНИТ *лот.* امّانيت *хим.* омехтаи тарканди аммиаки селитрӣ, ки нитротаркибҳо ҷузъи ҳатмии он мебошанд.

АММОР *a.* امّار *кит.* бисёр амрдиханда, саҳт ҳукмкунанда, амркунанда, фармоянда.

АММОРА *a.* امّاره *муаннаси аммор; нафси аммора* нафси барангезанда ба бадӣ; *муқоб.* **нафси хайир**.

АММОФОС *лот.* عمّافاس *хим.* нурии мураккаб, ки хока ва сафед мешавад.

АМН *a.* امن амонӣ, тинҷӣ, бехатарӣ, осоиштагӣ; **амну амон**.

АМНИЯТ *a.* امنيت осоиштагӣ, оромӣ, тинҷӣ, бехавфӣ, бехатарӣ; **сулҳу амният**.

АМНИЯТӢ امنيتى *мансуб ба амният: нерӯҳои амниятӣ.*

АМНИЯТҲОҲ امنيت خواه сулҳдӯст, он ки тарафдори сулҳу амонӣ аст.

АМНИЯТҚҶӢ امنيت جوى сулҳқҷӯӣ, амният-парвар.

АМНОБОД امن آباد маҳалли осоишӣ ва фароғату ободӣ.

АМО *a.* عما 1. кӯрӣ, нобиной. 2. *мач.* гумроҳӣ.

АМОКИН *a.* اماکن *ҷ.* макон.

АМОН امن 1. тинҷӣ, осоиш, эминӣ, бехавфӣ; **амну амон** тинчию осоиштагӣ. 2. зинҳор, паноҳ, наҷот; **роҳи амон** роҳи халосӣ, роҳи наҷот, роҳи гурез ба ҷои бехавф; **хати амон** ҳуччати бахшоиши гуноҳ, афвнома; **амон бурдан** паноҳ бурдан (*ба ҷое*); **амон додан** ором гузоштан, тинҷ гузоштан; бахшидан, афв кардан; **амон ёфтан** наҷот ёфтан, халосӣ ёфтан; **амон надодан** раҳо накардан, ором нагузоштан. **амон талабидан // амон хостан** зинҳор хостан, паноҳ талабидан; афв пурсидан.

АМОНАТ *a.* امانت 1. он чи ба касе месупоранд, то онро ниғаҳдорӣ намояд ё онро ба дигаре бирасонад. 2. амин будан; ростӣ, дурусткорӣ; *муқоб.* хиёнат; чизи барои ниғаҳдорӣ муваққатан ба касе супурдашуда; **амонат гирифтан** муваққатан гирифтан; **амонатро хиёнат кардан (намудан)** боварии касеро ба ҷо наовардан, ба муқобили боварии касе рафтор кардан.

АМОНАТГУЗОР امانت گذار он ки чизи (пасандози) худро ба амонат мегузорад.

АМОНАТГУЗОРӢ امانت گذارى пулу чизи худро ба амонат гузоштан; **бонки амонатгузорӣ** муассисаи коғазҳои махсуси давлатӣ, ки пулу коғазҳои қиматдори аҳолиро барои нигоҳ доштан қабул мекунад.

АМОНАТДОР امانت دار он ки амонатеро муҳофизат мекунад ва нигоҳ медорад.

АМОНАТӢ امانتى он ки ба шахси амин ба амонат супурда мешавад, ҳар он чи, ки муваққатан ба касе дода мешавад.

АМОНАТКАССА امانت كسه *кҳн.* кассаи амонатгузорӣ, ки ҳоло ба бахшҳои бонки амонатгузорӣ табдили ном кардааст.

АМОНАТНИГОҲДОР امانت نگاهدار он ки амонаташро нигоҳ медорад; касе, ки амонат ба ӯ дода шудааст.

АМОНАТФУРӢШ امانت فروش он ки чиз ё колоро барои фурӯш ба амонат мегирад.

АМОНАТФУРӢШӢ امانت فروشى 1. касб ва шӯғли амонатфурӯш. 2. ҷой ва маконе, ки дар он молу чизҳо барои фурӯш ба амонат гузошта мешавад.

АМОНГОҲ امان گاه ҷои бехатар; паноҳгоҳ.

АМОНӢ امانى оромӣ, тинҷӣ, осоиштагӣ, сулҳ, бехатарӣ; **амонию арзонӣ** серию пурӣ, тинчию осудаҳолӣ; **вақти амонӣ** замони амну амонӣ; вақти тинчию осудагӣ.

АМОННОМА امان نامه нома ва ё ҳукмномае, ки барои эмин нигоҳ дошта шудани касе ба дастии ӯ дода мешавад.

АМОНОТ *a.* امانات 1. *ҷ.* амонат. 2. навъи хати кӯфӣ, ки дар навиштани ҳукму сана ва ҳуччатҳо ба кор мерафт (хушнависӣ).

АМОНПУЛӢ امان پولى *таър.* пули товони чанг, тазминоти ҳарбӣ.

АМОРАТ *a.* امارت 1. ҳукумати амирӣ; тарзи ҳукмронии амир. 2. амирӣ, мақоми амир.

АМОРАТПАНОҲ امارت پناه *таър.* яке аз лақабҳои амир ва ё вазири калони ӯ.

АМОРИДОР امارى دار *ниг.* аморикаш.

АМОРИКАШ امارى كش шутуркаше (ё филроне), ки бо аморӣ кирокашӣ мекунад, кирокаши аморӣ; барандаи маҳди маҳмил ё тахти равон.

АМОРИӢ امارى тахти равон ё қачоваи одамнишин, ки бар болои уштур ва ё фил баста, сафар мекарданд, хавдаҷ, иморӣ.

АМОРТИЗАТОР *фр.* امارت زتار қисми (абзори) махсус дар автомобил, ҳавопаймо ва ғ., ки ҳангоми ҳаракат шиддати таконро паст мекунад.

АМОРТИЗАТСИОНӢ امارت زتسيانى *мансуб ба амортизатсия.*

АМОРТИЗАТСИЯ *лот.* امارت زتسيه 1. рафта-рафта ба сабаби кӯҳнашавӣ арзиши худро кам кардани мошина, асбобу анҷом ва ҳонаву иморат, истехлок. 2. *тех.* суст ва нарм

- кардани шиддати зарба.
- АМОЧ** *амаж* *ниг.* **омоч.**
- АМПЕР** *фр.* *ампир* *физ.* воҳиди қувваи ҷараёни барқ (аз номи физики машҳури франсавӣ Ампер (1775-1836) гирифта шудааст).
- АМПЕРМЕТР** *ю.* *ампирмитр* *физ.* асбоби махсус, ки қувваи ҷараёни барқро чен мекунад.
- АМПЛИТУДА** *лот.* *амплитуде* *физ.* навасон, шиддати навасон, вусъати лаппиш (*мас., майлони ҳаракати раққосак*).
- АМПУЛА** *лот.* *ампуле* *тиб.* шишаҷаи сарбастаи доруҳои моеъ, найча.
- АМПУТАТСИЯ** *лот.* *ампутатсия* *тиб.* бо амали ҷарроҳӣ бурида партофтани узви бадани инсон (*даст, по*).
- АМР** *а.* *амр* 1. ҳукм, фармон, дастур, фармоиш; **амр кардан (фармудан)** фармон додан. 2. қор; ҳодиса *ва г.*; **амри маҳол** // **амри муҳол** қори бисе душвор, чизи ғайри мумкин, қори ношуданӣ; **амри хайр** а) қори нағз; б) *киноя аз тӯй*; **амру наҳй** *д.* фармонҳо ва қонуну қоидаҳои динӣ (*қоиз ва ноқоиз*); **амри маъруф** таблиғи қорҳои нек дар шарият.
- АМРАД** *а.* *амрад* 1. навҷавоне, ки ҳанӯз риш набаровардааст. 2. навҷавоне, ки мавриди бачабозӣ қарор гирифтааст.
- АМРАДБОЗӢ** *амрадбазӣ* бачабозӣ.
- АМРБАР** *амрбар* хидматгор, навқар, фармонбардор.
- АМРДИҲАНДА** *амрдеҳде* фармондеҳ, дастурдеҳ, фармояндаи қоре.
- АМРДИҲӢ** *амрдеҳӣ* фармондеҳӣ, фармонфармоӣ, ҳукмфармоӣ.
- АМРӢ** *амрӣ* *мансуб ба амр*; **сиғаи амрӣ** *ниг.* **сиға.**
- АМРКУНАНДА** *амркенде* *ниг.* **амрдиҳанда.**
- АМРОЗ** *а.* *амراض* *ҷ.* **мараз** (қасалиҳо, дардҳо).
- АМРУД** *амруд* як навъи нок, муруд.
- АМРУДБУН** *амрудбин* *кит.* дарахти амруд.
- АМРҲАТ** *амрхат* ҳуҷҷати расмӣ мазмуни фармон, амр ё супоришдошта (*мас., барои соҳиби ҳона шудан, барои кофтукӯви ҳона, барои ҳабс кардан ва г.*)
- АМСОЛ I** *а.* *амثال* *ҷ.* **масал.**
- АМСОЛ II** *а.* *امثال* *ҷ.* **мисл.**
- АМТИА** *а.* *امتعه* *ҷ.* **мағоъ.**
- АМУД** *а.* *عمود* 1. *риёз.* хате, ки бо хати дигар қунҷи навад дараҷа месозад. 2. *риёз.* хате, ки бо тамоми хатҳои як саҳифа қунҷи навад дараҷа месозад. 3. хати мустақим, хати рост. 4. *кит.* сутуни хайма, ҳона ва биноҳои дигар. 5. *кит.* гурз, кӯпол (*олати ҷанг*).
- АМУДАН** *а.* *عموداً* ба тарзи амудӣ.
- АМУДӢ** *عودى* 1. *мансуб ба амуд*; доруи ҳолати амуд. 2. рост истода, мустақим.
- АМФИБИЯ** *лот.* *амфибие* 1. ҳайвоноти сутунмӯҳрадор, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ мекунад (*монанди сангушт, қурбоққа ва г.*) обҳои. 2. навъи ҳавопаймо, танк ва баъзе мошинҳо, ки ҳам дар хушкӣ ва ҳам дар об ҳаракат карда метавонад: **ҳавопаймои амфибия, танки амфибия.**
- АМФИТЕАТР** *ю.* *امفئاتر* 1. *таър.* дар Рими қадим тамошоғаҳи болокушодаи нишастгоҳаш гирда ё нимдоираи зина-зина. 2. қатори курсиҳои толори театрҳо аз портер ақибтар.
- АНА** *انه* *шорачонишин* инак, ин аст, мана: **ана он сӯй, ана он ҷо, ана он тараф, ана аз ҳамин сабаб, ана ин тавр, ана гап!, ана халос!, ана-мана; ана-мана нагуфта гуфт.** дар андак вақт, дар фурсати ниҳоят кам.
- АНАБАЗИС** *ю.* *انبازيس* *биол.* як навъ растании захрдор, ки аз он барои дафъи ҳашароти зарраррасон дору месозанд.
- АНАБИОЗ** *ю.* *انباز* *биол.* қатъи ҳаёти ҳуҷайраҳои зинда дар шароити номувофиқ ва барқарор гаштани ҳаёти онҳо баробари пайдо шудани шароити мувофиқ.
- АНАЛИЗАТОР** *ю.* *انليزاتر* 1. *физ.* асбоби оптикӣ санҷандаи қутби рӯшноӣ. 2. узвҳои одам ва ҳайвонҳои инкишофёфта, ки қобилияти таҳлил кардани таъсири беруна ва дохилро доранд.
- АНАЛИТИКӢ** *аналитики* таҳлилий; қиёсӣ; **забонҳои аналитикӣ** забонҳое, ки дар онҳо муносибати байни калимаҳо ба воситаҳои унсурҳои ёрирасон ба амал меояд.
- АНАЛҲАҚ** *а.* *انالحق* *таър.* «ман ҳақиқат ҳастам, ман худо ҳастам» (*сухани Ҳусайн ибни Мансури Ҳаллоҷ, ки бо игвои муллоҳо ўро барои*

даъвои худой карданиш ба дор кашиди буданд).

АНАНАС ю. اننس *бот.* 1. як навъ растани тропикӣ, ки меваи калони ширини сершира медиҳад. 2. меваи ин дарахт.

АНАРХИЗМ ю. انرخيزم *чараёни сиёсии майдабуржуазӣ, ки нишонаи аслии он инкори ҳама гуна давлату ҳукумат аст; бесарӣ, худсарӣ, бесомонӣ, харчу марч.*

АНАРХИСТ ю. انرخصت *пайрави чараёни анархизм.*

АНАРХИСТӢ انرخصتى *мансуб ба анархизм.*

АНАРХИЯ ю. انرخصيه *бедавлатӣ, беҳукуматӣ, харчу марч, бетартибӣ, бесарусомонӣ (дар системаи давлатдорӣ).*

АНАРХОСИНДИКАЛИЗМ ю. انرخصيسندكليزم *с. чараёне дар ҳаракати коргарӣ, ки бе муборизаи сиёсӣ, танҳо бо фаъолияти иттифоқҳои касаба аз капитализм халос шуданро тарғиб мекунад.*

АНАТОМ ю. انتام *мутахассис ва олими анатомия.*

АНАТОМИЯ ю. انتاميه *тиб. илми ташреҳ, илм дар бораи сохт ва инкишофи бадан: анатомияи одам, анатомияи ҳайвонот, анатомияи растани.*

АНАТОМӢ انتامى *мансуб ба анатомия.*

АНАХРОНИЗМ ю. انخرانيزم 1. иштибоҳ дар нисбат додани воқеаҳои таърихӣ як давр ба даври дигар (*монанди қасам хӯрдани Искандар ба салиб, дар сурате, ки Искандар ним аср пеш аз Исо ба дунё омадааст*); дурӯғи таърихӣ. 2. урфу одатҳои замони кӯҳна, ки ба замони нав мувофиқ намеоянд.

АНБА а. عنبه *бот.* як навъ дарахти мевадори минтақаи ҳорра, мева.

АНБАР//АМБАР а. انبر//عمير *моддаи муммонанди хокистарранг, ки аз меъдаи моҳии анбар (кашалот) гирифта мешавад ва хеле хушбӯӣ буда, дар саноати атриёт истифода мешавад.*

АНБАРАФШОН انبرافشان *муаттар, хушбӯӣ.*

АНБАРБЕЗ انبربيز *ниг. анбарафшон: гесӯи анбарбез.*

АНБАРБОР انبربار *ниг. анбарафшон.*

АНБАРБОРИС انبرباريس *як навъ меваи буттаи кӯҳӣ, зирк.*

АНБАРБӢ(Ӣ) انبربو(ى) *ниг. анбарафшон.*

АНБАРГА انبرگه *ниг. анбарина.*

АНБАРЗО(Ӣ) انبرز(اى) *гови анбарзой, гови баҳрие, ки анбар аз он тавлид меёбад.*

АНБАРИН انبرين *анбарбӯӣ, мисли анбар хушбӯӣ; насими анбарин.*

АНБАРИНА انبرينه 1. хушбӯие, ки аз мушку уду анбар месозанд. 2. асбоби зинати занон, ки онро аз анбар пур карда ба гардан меовезанд, анбарга.

АНБАРИНГЕСӢ(Ӣ) انبرينگيسو(ى) *анбармӯӣ, анбарзулф, муаттаргесӯӣ.*

АНБАРИНДОР انبريندار *дорандаи анбарин, шахсе, ки анбарин дорад.*

АНБАРИНМӢ(Ӣ) انبرينمو(ى) 1. муаттармӯӣ. 2. киноя аз маҳбуба.

АНБАРӢ انبرى *ниг. анбарин.*

АНБАРМОҲӢ انبرماهى *моҳии анбар (кашалот), моҳие, ки аз меъдаи он моддаи муаттари тираранг гирифта мешавад ва он дар саноати атриёт мавриди истифода қарор мегирад.*

АНБАРМӢӢ انبرموى *ниг. анбаринмӯӣ(ӣ).*

АНБАРНИСОР انبرنثار *анбарбор, атрпош.*

АНБАРОГИН انبراگين 1. пур аз анбар. 2. *маҷ.* бағоят хушбӯӣ.

АНБАРОИН انبراين *кит. анбармонанд, сиёҳ ва хушбӯӣ.*

АНБАРОЛУД انبرآلود *ниг. анбаромез.*

АНБАРОМЕЗ انبرآمиз *омехта ба анбар, хушбӯӣ, атрнок, муаттар.*

АНБАРОСО انبرآسا 1. монанди анбар, анбарсон. 2. *маҷ.* хушбӯӣ.

АНБАРПОШ انبرپاش *пошандаи хушбӯӣ, анбарфишон.*

АНБАРСИРИШТ انبرسرشت 1. бо анбар сиришта. 2. *маҷ.* ниҳоят хушбӯӣ; **абоҳон анбарсиришт** таомҳои лазизи хуштаъм ва хушбӯӣ.

АНБАРСИРИШТА انبرسرشته *ниг. анбарсиришт.*

АНБАРСО انبرسا 1. сояндаи анбар, омехта бо анбар. 2. *мач.* муаттар, хушбӯй: **зулфи анбарсо**.

АНБАРСӢЗ انبرسوز 1. сӯзонандаи анбар. 2. *мач.* муаттар ва муаттаркунанда, хушбӯ ва хушбӯкунанда.

АНБАРФИШОН انبرفشان *ниг.* **анбарафшон**.

АНБАРФУРӢШ انبرفروش фурӯшандаи анбар ва маводи хушбӯй, атрфурӯш.

АНБАРШИКАН انبرشكن 1. бартар аз анбар. 2. *мач.* бениҳоят хушбӯй.

АНБАСТА *кит.* انبسته ғализ, сахт; $\diamond$ **хуни анба-ста** қатраҳои ғализи хунин.

АНБИӢ *а.* انبيا пайғамбарон, *ҷ.* **набӣ**.

АНБИҚ *а.* انبيق олате, ки чисмҳои моеъро ба қатраҳо бармегардонад.

анбоз انباز *асоси замони ҳозираи феъли* **анбоштан**.

АНБОЗ انباز 1. шарик, рафиқ, ҳамдаму ҳамроз; ҳамроҳ. 2. *мач.* ҳамто, монанд, назир, мисл.

АНБОЗӢ انبازى шарикӣ, ширкат; ҳамроҳӣ; ҳамдастӣ, ҳамкорӣ.

АНБОН انبان халтачаи чармини сафарӣ, саноч, кӯлвор.

АНБОНА انبانه *ниг.* **анбон**.

АНБОНЧА انبانچه анбони хурд.

АНБОР انبار ҷои анбоштан ва ниғаждории молу ашё, ғалладона *ва г.*; **анбор-анбор** бисёр, хеле фаровон; **аз анбори холӣ сад ман шолӣ** (*зарб.*); ваъдаи бисёри хушку холӣ; **анбор кардан (намудан)** ғун кардан, чамъ кардан, захира намудан.

АНБОРБОН انباربان ниғаҳбони анбор, анбордор.

АНБОРДОР انباردار 1. шахси масъули анбор, мудири анбор. 2. *таър.* ханноте, ки ғалла ва озукаи дигарро бо нияти гарон фурӯхтан харида захира мекунад.

АНБОРДОРӢ انباردارى 1. амал ва шугли анбордор. 2. ҳазинаҳои ниғаждории колоҳо дар анбор, ки аз соҳиб ё харидори коло дарёфт мешавад.

АНБОРЗАДА انبارزده чизи хеле зиёд дар анбор

монда (*мас., лӯбиё, гандум ва г.*).

АНБОРИДАН انباريدن *ниг.* **анбоштан**.

АНБОРӢ انبارى 1. *марбут ё мансуб ба* **анбор**. 2. ниғаждоришуда ё қобили ниғаждорӣ дар анбор.

АНБОРКУНӢ انباركنى *исми амал аз* **анбор кардан**; чамъ кардани молу ғалла дар анбор.

АНБОРХОНА انبارخانه бинои анбор, ҷое, ки ғаллаю дона ва дигар молу ашё чамъ оварда, нигоҳ дошта мешавад.

АНБОРЧӢ انبارچى мудири анбор, анбордор.

АНБОШТА انباشته *сифати феълии замони гузашта аз* **анбоштан**; **анбошта гаштан** пур гаштан.

АНБОШТАН انباشتن пур кардан; ғун кардан, чамъ намудан; захира кардан.

АНБУЗАН//АНБУДАН انبودن//انبودن 1. *фалс.* моддаи аввалӣ, ки ҳама чиз аз он таркиб ёфтааст, офариниш. 2. *ниг.* **анбоштан**.

АНБУР//АНБӢР انبر//انبور 1. абзори оҳании душоха барои гирифтани оташ *ва г.* 2. олати мехкашӣ ва симпечонии дуредгарону челонгарон; **анбӯри кафшерӣ ё чӯшкорӣ** анбӯре, ки электроди чӯшкориро бо он мегиранд; **анбӯри қалогӣ** абзори дастӣ бо ду дастаи саркаҷ ва нӯлҳои мувозӣ ва қобили танзим дар чанд ҳолат; **анбӯри қандгирӣ** анбӯр барои гирифтани курси қанд; **анбӯри қуфлӣ** анбӯре, ки паҳнии фуқи он бо печ танзим мешавад.

АНБУРАК انبرك анбури хурди кӯчак.

АНБӢХ انبوه 1. бисёр, зиёд, пур, мамлӯ; **анбӯҳи мардум** зиёдии мардум, издиҳом. 2. зич, ҷафс; **дарахтони анбӯҳ**; **анбӯҳ-анбӯҳ** тӯб-тӯб; даста-даста; бисёр-бисёр.

АНБӢХӢ انبوهي зичӣ, ғафсӣ, ғулигӣ, бисерӣ: **анбӯҳии беша**.

АНВАР *а.* انور равшантар, нуронитар; **моҳи анвар** моҳи нурафшон, моҳи мунаввар; **субҳи анвар** субҳи пурнур, субҳи босафо.

АНВОР *а.* انوار *ҷ.* **нур**; **нашри анвор** нурпошӣ, нурборӣ; зиёбахшӣ.

АНВОРАФШОН انوارافشان *ниг.* **нурафшон**.

АНВОӢ *а.* انواع *ҷ.* **навъ**.

АНГ I انگ *кҳн.* кубурҳои сафолин, облӯлаҳо; гузаргоҳи зеризаминии об.

АНГ II انگ *кҳн.* нишон, тамға (*болои молҳои тиҷоратӣ*).

АНГАБИН انگبين *ниг.* **ангубин.**

АНГАК انگک *ниг.* **ангат.**

АНГАЛ انگل *зоол.* чондоре, ки дар сатҳи пӯст ё даруни бадани чонвари дигаре зиндагӣ мекунад ва аз ҳисоби он гизо гирифта инкишоф меёбад, паразит.

АНГАЛА انگله *ниг.* **ангула.**

АНГАЛЮН ю. انگليون 1. китоби Инчил. 2. порчаи абрешимии рангоранг, дар гузашта масеҳиёни Машрикзамин Инчилро дар лиффаи абрешимии рангоранг мелечониданд, ки аз ин рӯ маҷозан Инчилро низ ангалгоҳ номидаанд. 3. номи китоби Моники наққош.

АНГАР фр. انگر *ҷойгоҳи рӯйпӯшида барои ист ва таъмири ҳавопаймоҳо.*

АНГАТ انگت *бот.* як навъ буттаи хорноки меваш хурди турунчиранг, ки бештар дар кӯҳистон мерӯяд ва шарбату равғанаш дар тиб истифода мешавад.

АНГАТЗОР انگتزار *ҷои бисёр рӯидани ангат, ҷангали ангат.*

АНГАФ انگف *сӯроҳӣ, тарқиш, ҷои кафидаи девор; рахҳои қабатҳои хишти девор.*

АНГАНБА انگنبه *кит.* деҳқони молдор, деҳқони некуаҳвол, ки бисёр коргар дорад.

ангез انگيز 1. *асоси замони ҳозира аз ангехтан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои бавучудоранда:* **хайратангез, даҳшатангез, шӯрангез...**

АНГЕЗ انگيز *қасд, оҳанг; ангез кардан қасд кардан; ҳамла кардан.*

АНГЕЗА انگيزه *сабаб, боиси коре.*

АНГЕЗАНДА انگيزنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз ангехтан;* таҳрикунанда, ба ҳаракат андозанда.

АНГЕЗИДАН انگيزيدن *ниг.* **ангехтан.**

АНГЕЗИШ انگيزش 1. *биол.* барангехтан, барангехта шудан. 2. ҳаракат, чунбиш, тохту тоз. 3. растохез, қиёмат.

АНГЕХТА انگيخته *сифати феълӣ замони гузашта аз ангехтан;* шӯрида, бархеста, барҷаста.

АНГЕЗОН انگيزان *шӯълавар, ангезонида.*

АНГЕЗОНИДАН انگيزانيدن *шакли бавоситаи ангехтан;* ба воситаи чизе ангехтан,

АНГЕХТАН انگيختن *аз ҷо ҳаракат додан; ба ҳаяҷон овардан, шӯрондан, бархезондан; муқ.* **барангехтан.**

АНГИДРИД ю. انگيدرد *хим.* пайвастаи ягон унсур бо оксиген.

АНГИНА лот. انگينه *тиб.* илтиҳоби қабати луобии ҳалқ, дарди гулӯ.

АНГИШТ انگشت *нимсӯхтаи ҷӯб, лахчаи хомӯшкардаи сиёҳ, ки бо мақсади чун сӯзишворӣ истифода бурдан таҳия мекунад, зугол; ангиштсанг.*

АНГИШТБАРОРӢ انگشتبرارى *ниг.* **ангиштканӣ.**

АНГИШТВОР انگشتوار *мисли ангишт, ангиштмонанд.*

АНГИШТГАР انگشتگر *он ки ҳезумро сӯзонда ангишт тайёр мекунад:* **кӯраи ангиштгар.**

АНГИШТКАН انگشتکن *он ки аз маъдан ангишт меканад, коргари кони ангишт.*

АНГИШТКАНӢ انگشتکنى *истихроҷи ангишт, ангиштбарорӣ; шуғли ангишткан.*

АНГИШТОЛ انگشتال *кит.* касал, бемор, дардманд.

АНГИШТПОРА انگشتپاره *пораи ангишт, ангиштпарча.*

АНГИШТПУЛӢ انگشتپولى *кҳн.* маблағе, ки шогирдон барои хароҷоти сӯзишворӣ медоданд, ҳезумпулӣ.

АНГИШТСАНГ انگشتسنگ *зуғолсанг, сӯзишвории маъданӣ, ки аз кон мекананд.*

АНГИШТФУРӢШ انگشتفروش *фурӯшандаи ангишт.*

АНГИШТФУРӢШӢ انگشتفروشى *фурӯши ангишт; шуғли фурӯшандаи ангишт.*

АНГИШТҲОНА انگشتخانه *ҷой барои нигоҳ доштани ангишт; ҳезумхона.*

АНГЛИСЗАБОН انگلیس‌زبان 1. он ки забони модарияш англисӣ аст. 2. он ки танҳо бо англисӣ ҳарф мезанад.

АНГЛИСИЗАБОН انگلیسی‌زبان *ниг.* англисзабон.

АНГЛИСӢ انگلیسی 1. *марбут ба Англия*; кишваре дар шимолу ғарби Аврупо. 2. *ниг. англисӣ*; забони англисӣ забоне аз шоҳаи забонҳои германӣ, аз хонаводаи забонҳои хиндуаврупой, ки дар Инглистон, Иёлоти Муттаҳидаи Амрико, Канада, Австралия ва бархе аз кишварҳои дигар роиҷ аст.

АНГОЗ انگاز олат, афзор, асбоб, адот.

ангор انگار *асоси замони ҳозира аз ангоштан.*

АНГОР انگار майдони кишт, ки ҳосилашро гундошта, дар он ҷо чорво мечаронанд; замини қорам, киштзор.

АНГОРА انگاره 1. пиндор, фикру хаёл, тасаввур. 2. саргузашт, дoston, афсона. 3. *санъ.* ҳар чизи нотамом, суратгарӣ ва сангтарошии нотамом.

АНГОРАҲАР انگاره‌خو *киноя аз* толиби афсонаву қисса, моили саргузашту ҳикояҳои аҷибу ғариб.

АНГОРИДАН انگاریدن *ниг.* ангоштан.

АНГОШТАН انگاشتن *кит.* пиндоштан, тасаввур қардан, гумон қардан.

АНГСТРЕМ швед. انگستريم *физ.* воҳиди ченаки масофа, ки мусовий як ҳиссаи садмилионии сантиметр буда, барои чен қардани дарозии мавҷи рӯшноӣ *ва г.* истифода мешавад.

АНГУБИН انگبين 1. асал, шаҳд. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз қалимаҳои мураккаб ба маънии* шаҳду ширин: **сарангубин, газангубин...**

АНГУБИНА انگبينه 1. ҳалвое, ки бо орду асал мепазанд. 2. асал.

АНГУБИНДОР انگبيندار 1. асалдор. 2. *маҷ.* ширинидор.

АНГУБИНЛАБ انگبين‌لب *киноя аз* ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

АНГУБИНХОНА انگبين‌خانه ҷои занбӯрҳо, хонаи занбӯр, кандуи асал.

АНГУДОН انگودان *бот.* гиёҳоне аз хонаводаи қаъфарӣ, ки алафӣ ва поядор буда ҳастанд ва

барги онҳо буридагии зиёде дорад.

АНГУЛА انگوله *кит.* ҳалқае, ки тугмаро аз он мегузаронанд, тугмабанд.

АНГУР انگور меваи тоқ, ки иборат аз хӯшаҳост ва навъҳои гуногун дорад: **ангури бахтиёрӣ, ангури бихиштӣ, ангури васарға, ангури кишмиш, ангури обакӣ, ангури соҳибӣ, ангури тағобӣ, ангури тоифӣ, ангури дорой, ангури соҳибӣ, ангури чиллағӣ, ангури шибирғонӣ, ангури ҳусайнӣ, ангури чавз; ангури фаҳрӣ** а) хасангур, ангури ёбой; б) *бот.* як навъ буттаи ёбой, ки донаҳои қулӯлаи сиёҳ дорад ва боби хӯрдан нест, сагангур; **ангури хасак** як навъ ангури ёбой, ки хӯрданбоб нест; **◇ ангур ангурро дида чашмак мезанад // ангур ангурро дида ранг мегирад маҷ.** таъсири мусбат ва ё манфӣ гирифтани қасе аз қаси дигар (*дар мавриди ба қоре ё чизе пайравӣ ё тақлид қардани қасе гуфта мешавад*); **ангура хӯру боғаша напурс гуфт., маҷ.** дар мавриди қунҷқовии бемаврид ё пурсуҷӯи байсрори чизе мегӯянд.

АНГУРАЛО انگورالا *гуфт.* вақти нав ранг гирифтани ангур, арафаи ангурпазӣ.

АНГУРДОН انگوردان дастгоҳ ё ҷойгоҳе, ки дар он ангурро барои қашидани шароб мерезанд ва мефишоранд.

АНГУРЗОР انگورزار тоқзор, боғи ангур.

АНГУРӢ انگورى 1. ҳар он ҷӣ аз меваи ангур тайёр мешавад; **мураббон ангурӣ, шароби ангурӣ, ширини ангурӣ** *ва г.* 2. ангурфурӯш. 3. соҳиби боғи ангур.

АНГУРПАЗ انگورپز 1. вақти пухтани ангур. 2. қасе, ки аз шираи ангур ширинӣ тайёр мекунад.

АНГУРПАЗӢ انگورپزی *ниг.* ангурпазон.

АНГУРПАЗОН انگورپزان мавсими ангурпаз.

АНГУРПАРВАР انگورپرور шахсе ва ё хоҷағие, ки ба парвариши тоқзор машғул мебошад, тоқпарвар.

АНГУРПАРВАРӢ انگورپرورى тоқпарварӣ.

АНГУРФУРӢШ انگورفروش фурӯшандаи ангур, савдоғари ангур.

АНГУРФУРӢШӢ انگورفروشى амали ангурфурӯш.

АНГУРЧИН انگورچين шахс ё коргари тоқзор, ки ба ғундоштани ангур машғул аст.

АНГУРЧИНӢ انگورچيني амал ва корҳои чидани ангур.

АНГУШТ انگشت 1. қисми охири мутаҳаррики даст ва пой одам, ки маъмулан панҷтоӣ мешаванд, чиллик, лелак. 2. воҳиди ченак, ки баробари паҳнои як ангушт аст: **чор ангушт**, **панҷ ангушт**; **ангушти беном** ангушти чорум, бинсир; **ангушти дароз** // **ангушти васат** ангушти сеюм, ангушти миёна; **ангушти зоид** ангушти шашум (*дар баъзе одамон*), ангушти баракат; **ангушти ишорат** (**ишоратӣ**) ангушти дувум баъд аз ангушти калон, ангушти саб-боба; **ангушти калон** нарангушт, ангушти ибҳом; **ангушти хурд** ангушти панҷум, ангушти хинсир; **ангушти шаҳодат** *ниг.* **ангушти ишорат**; **◇ ангушт дар даҳон** хайрон, дар таачҷуб монда; **ангушт (ба дандон) газидан** // **ангушти хайрат ба дандон газидан** хайрону вола шуда мондан; **ангушт бар лаб ниҳодан** барои хомӯш (чим) шиштан ва гап назадан ишора кардан; **ангушт бар чашм ниҳодан** итоат ва фармонбардорӣ кардан; **ба ангушт риш хилол кардан** бо панҷаҳо ришро шона задан; **бо пушти ангушт мӯйлаб молидан** изҳори кибру ғурур кардан; **панҷ ангушташ хунар** бисёр хунарманд, хеле кордон ва моҳир; **панҷ ангушт якбора ба даҳон андохта...** ҳарисона ва тамаъкорона чанд корро якбора карданӣ шуда (аммо кореро анҷом дода натавониста).

АНГУШТА انگشته панҷшоҳаи чӯбини хирманбодкунӣ, авшин, панҷшоҳа.

АНГУШТАК انگشتک 1. *шакли тасғир ва навозиши* ангушт. 2. як қисми хурди поршен, ки ангуштмонанд аст; **◇ ангуштак задан** вақти рақс ё шодӣ ангуштҳо ба ҳам зада садо баровардан, шикан-шикан кардан.

АНГУШТАР انگشتر *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРИН انگشترين *ниг.* **ангуштарӣ**.

АНГУШТАРӢ انگشتری ҳалқаи маҳсуси зинатӣ, ки ба ангушт меғузаронанд (*нигиндор ва бенигин*), ангуштарин.

АНГУШТВОНА انگشتوان *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТГАЗ انگشتگاز мавриди хайрат шудан, хайрати зиёд, ки сабабгори газидани ангушт

мешавад.

АНГУШТГАЗОН انگشتگزان *феъли ҳол аз ангушт газидан*, пушаймон, бо надомат.

АНГУШТМОНАНД انگشت مانند ба шакли ангушт, ангуштшакл: **барғҳои ангуштмонанд**.

АНГУШТНАМО انگشتناما машҳур, маъруф; ягона, барҷаста; **ангуштнамои мардум шудан** дар байни мардум машҳур шудан (*ба некӣ ё ба бадӣ*).

АНГУШТНАМОӢ انگشتنمائي ангуштнамо будан, машҳурӣ.

АНГУШТОНА انگشتانه *ниг.* **ангуштпона**.

АНГУШТПЕЧ انگشتپيچ дастовез, дастак, баҳона.

АНГУШТПОНА انگشتپانه асбоби филизии хурди хол-хол, ки дӯзандагон ба сари ангушт меғӯшанд, то ки ҳангоми дӯхтан сӯзан ба ангушт нахалад.

АНГУШТХОӢ انگشتخائي афсӯс хӯрдан, таассуф доштан, мутаассиф будан.

АНГУШТШУМОР انگشتشمار 1. бо ангуштҳо шумурдан; якта-якта шумурдан. 2. кам, ба қадри шумораи ангуштон.

АНД اند адади мубҳам ва номаълум, ки аз се то нӯхро нишон медиҳад: **хафтоду анд**, **саду анд ва ғ.**

АНДАК اندک миқдори кам, кам; *муқоб.* **зиёд, беш**; **андаке** каме, камтар; **дар андак муддат** дар муддати кӯтоҳ; **андак-андак** кам-кам, камтар-камтар.

АНДАКӢ اندک ياب камёб, ноёб.

АНДАКМОЯ اندکمايه 1. кам, ночиз. 2. *мач.* дорои мол ё фаҳму дониши кам.

АНДАКМОЯӢ اندکمايگی нодонӣ, бесаводӣ.

АНДАК-МУНДАК اندکمندک *гуфт.* 1. камтар, чандон зиёд не. 2. осон, сахл; **кори андак-мундак набудан** кори чандон осон набудан.

АНДАКРИШ اندکريش камриш, кӯса.

АНДАКСИДАН اندکسیدن *кит.* паноҳ бурдан, паноҳгоҳ чустан.

АНДАКХИРАД اندکخرد камақл, камфаҳм.

АНДАКХОР اندکخوار *ниг.* **андакхӯр**.

АНДАКХӢР *اندک خور* он ки ғизояш кам аст, камхӢр, камхӢрок.

АНДАЛЕБ *ا. عنديب* булбул, ҳазордастон.

АНДАЛЕБОҲАНГ *عنديب آهنگ* булбуловоз, хушовоз, хушнаво, хушхон.

АНДАМА *اندمه* *кит.* ғамҳои гузашта,

АНДАР *اندر* 1. *шакли дигари пешванди дар*. 2. *дар миёни ду калима омада, маънои фаровонӣ ва бисёрро ифода мекунад: ғалат андар ғалат*. 3. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб, ки ифодагари маънои хешовандӣ ва хешутаборӣ мебошад: падарандар, модарандар*.

АНДАРАФТОДАН *اندرافتادن* 1. воқеъ шудан, иттифоқ афтодан. 2. афтодан, ғалтидан. 3. ҳучум кардан ба касе ё чизе.

АНДАРГОҲ *اندرگاه* *нуч.* панҷ рӯзе, ки дар қадим ба солшумории эронӣ дар моҳи обон илова мекарданд, ҳамсаи мустариқа.

АНДАРГУЗАШТАН *اندرگذشتن* 1. даргузарондан, убур додан. 2. *мач.* вафот кардан.

АНДАРӢФТ *اندريافت* *кит.* дарӢфт, пай бурдан, сарфаҳм рафтан, дарк кардан.

АНДАРЗ *اندرز* панд, насиҳат.

АНДАРЗГӢ(Ӣ) *اندرزگو(ي)* панддиханда, насихаткунанда, носех.

АНДАРЗНОМА *اندرزنامه* панднома, насиҳатнома.

АНДАРЗХОНӢ *اندرزخواني* пандгӢӣ, насиҳатгӢӣ.

АНДАРКАШИДАН *اندرکشیدن* 1. кашидан, баровардан. 2. густариш додан, густурдан. 3. ба як бор нӯшидан, якбора дам кашидан. 4. ҳаракат додан. 5. ҳаракат кардан, рафтан. 6. сипарӣ шудан, гузаштан.

АНДАРМОН *اندرمان* банд, машғул, гирифтори коре; **андармон кардан (намудан)** а) машғул кардан; б) банд кардан; **андармон шудан (гардидан)** а) банд шудан, машғул шуда мондан; б) печида банд шудан, печида дармондан.

АНДАРМОНДАН *اندرماندن* дармондан, очиз шудан.

АНДАРМОНӢ *اندرماني* машғулӣ, банд будан (бо коре).

АНДАРОВАРДАН *اندرآوردن* 1. дохил кардан,

даровардан, ворид кардан. 2. шуруъ кардан, сар кардан, оғоз кардан. 3. фуруд овардан, поин овардан.

АНДАРОВЕХТАН *اندرآويختن* 1. овезон шудан, муаллақ шудан. 2. овезон кардан, муаллақ кардан.

АНДАРОМАДАН *اندرآمدن* 1. омадан. 2. дохил шудан. 3. фуруд омадан, поин омадан, расидан. 4. ҳаракат кардан, ҷунбидан.

АНДАРСИДАН *اندررسیدن* расидан, омадан, ҳамон замон расидан.

АНДАРУН *اندرون* 1. дарун, мобайн, миён. 2. *мач.* дохил, ботин, замир.

АНДАРУНӢ *اندروني* 1. дарунӣ, мобайнӣ. 2. дохилӣ, ботинӣ, қалбӣ.

АНДАРХӢР *اندرخور* шоиста, лоик, сазовор, муносиб.

АНДАРХӢРД *اندرخورد* *ниг.* андархур.

АНДАРХӢРДАН *اندرخوردن* шоиста будан, муносиб будан.

АНДАРШУДАН *اندرشدن* дохил шудан, даромадан.

АНДАРЯК *اندریک* ба ҳисоби миёна; ба тарзи умумӣ.

АНДЕ *اندى*: **анде ки..** а) бувад ки..., бошад ки..., б) хоса ки..., махсусан ки... в) *кит.* барои он ки, ҷунки, зеро ки.

андеш *انديش* 1. *асоси замони ҳозира аз андешидан*. 2. *ҷузъи насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маънои андешанда: бадандеш, хайрандеш, дурандеш...*

АНДЕША *انديشه* фикр, хаёл, тааммул; фикру хаёле, ки аз тарсу ваҳм пеш ояд; **аввал андеша в-он гаҳе гуфтор** (*зарб.*); **фикру андеша** фикру хаёл; **андеша кардан (намудан)** фикр кардан, мулоҳиза намудан; **ба андеша фуру рафтан** ғарқи фикру хаёл гаштан; **дар (ба) андеша афтодан** фикр карда мондан, ғарқи хаёл гаштан.

АНДЕШАВАР *انديشه‌ور* *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАВАРЗ *انديشه‌ورز* *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАКОР *انديشه‌کار* дурандеш, мутафаккир, бо мулоҳиза.

АНДЕШАКОРӢ *اندیشه کاری* дурандешӢ, му-
тафаккир будан дар пешбини коре, бомуло-
ҳизагӢ.

АНДЕШАМАНД *اندیشه مند* фикркунанда; муло-
ҳизакор, нигарон.

АНДЕШАМАНДӢ *اندیشه مندی* мулоҳизакорӢ,
бомулоҳизагӢ, нигаронӢ.

АНДЕШАМАНДОНА *اندیشه مندانه* хаёломезона;
мутафаккирона.

АНДЕШАНОК *اندیشه ناک* *ниг.* андешаманд.

АНДЕШАНОКӢ *اندیشه ناکي* *ниг.* андешамандӢ.

АНДЕШАРОНӢ *اندیشه رانی* фикр ба кор бурдан;
фикрронӢ.

АНДЕШАСАНЧ *اندیشه سنج* бомулоҳиза, окибат-
бин, дурандеш.

АНДЕШАСИГОЛ *اندیشه سگال* тааммулкор, не-
кандеш.

АНДЕШАСӢЗ *اندیشه سوز* сӯзандаи фикр, аз байн
барандаи фикру хаёл.

АНДЕШИДАН *اندیشیدن* 1. андеша кардан, та-
аммул намудан, фикр кардан. 2. бим доштан
аз коре.

АНДО I //АНДОӢ *اندا/انداي* каҳгил молидан,
андова кардан.

АНДО II *اندا* *кит.* ғайбат, бадгӯӢ.

АНДОВА *انداوه* 1. асбоби махсуси гилкорӢ, ки аз
чӯб ё оҳан сохта мешавад. 2. бо каҳгил,
гачхок ё масолеҳи бетонӢ молида ҳамвор
кардани девору бом *ва г.*; **андова кардан** ан-
довидан, лой молидан, лойпӯш кардан.

АНДОВАГАР *انداوه گر* он ки ба корҳои андова
(2) машғул аст.

АНДОВАКУНӢ *انداوه کنی* *исми амал аз андова*
кардан; каҳгилмоӢ, лоймоӢ ва ҳамвору
суфтакунии дару девор.

АНДОВАЧӢ *انداوه چی* *ниг.* андовагар.

АНДОВАЧӢӢ *انداوه چوب* чӯби андова, асбоби
махсус, ки бо он андова мекунад.

АНДОВАШУДА *انداوه شده* *сифати феълии замони*
гузашта аз андова шудан; девор ё бом ва ё
фарше, ки андова шудааст.

АНДОВИДАН *انداويدن* андова кардан, каҳгил

молидан.

андоз *انداز* 1. *асоси замони ҳозира аз андохтан*. 2.
ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба
маънии иҷрокунандаи амал ё соҳиби касбу
кор: **сангандоз**, **тирандоз**...

АНДОЗ *انداز* пул ё моле, ки давлат аз даромади
одамон ва корхонаҳо ё аз замину хона, чор-
во, нақлиёт *ва г.* ба таври ҳатмӣ меғундорад,
хироч; **андози молӢ** андозе, ки дар шакли
чиз, мол ё чорвои зинда гирифта мешуд; **ан-**
дозии нақда андозии пулӣ; **андозии мустақим** ан-
дозии доимӣ, андозии тағйирнаёбанда; **андозии**
ноустувор андозе, ки ҳамеша тағйир меёбад
ва каму зиёд мешавад; **андоз гирифтани** андоз
ҷамъ кардан, хироч гирифтани; **андоз додан**
хироч додан, аз ҳисоби ҳосил ба миқдори
муайян ба давлат чиз ё пул супурдан.

АНДОЗА *اندازه* 1. асбобест, ки дарозӣ ва паҳнии
замин ва инчунин дигар чизҳои саҳту моеъро
чен мекунад, паймона, ченак; **андозаи дарозӣ**
ченаки дарозӣ, чадвал; **андозаи вазн** ченаки
вазн; **ба андозаи...** ба ҳадди..., ба қадри..., ба
дараҷаи... 2. миқёс, миқдор, шумор; худуд,
ҳад, дараҷа; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд,
беҳад, бешумор; **андозаи либосдӯзӣ** тасмаи
махсуси рақамкашида, ки бо он қаду бари
либосро чен карда мебуранд; **як андоза** як
қадар, каме, андаке; **андоза гирифтани** чен
кардан, қиёс гирифтани; **андоза доштани** *чизе*
ҳадду канор доштани чизе; **андоза намудани**
(**кардан**) чен кардан; **ҳадду андоза доштани**
чизе, ҳадду канор, ҳадду ҳисоб доштани чизе;
андоза ниғаҳ дор, **ки андоза нақӯст** (*зарб.*).

АНДОЗАГИР *اندازه گیر* ченкунанда, масоҳатгар,
ӯлчаққунанда.

АНДОЗАГИРӢ *اندازه گیری* *исми амал аз андоза*
гирифтани; чен кардан.

АНДОЗАГУЗОРӢ *اندازه گذاری* таъйини масофа,
дарозӣ, баландӣ, паҳно, жарфо бар рӯи
нақша, таъйини миқёс.

АНДОЗАШИНОС *اندازه شناس* донандаи мавқеъ,
мавқеъшинос, он ки ҳадду андозаи хешро
мешиносад.

АНДОЗДИҲАНДА *اندازه دهنده* *сифати феълии*
замони ҳозира аз андоз додан; он ки андоз
медихад.

АНДОЗПАРДОЗ *انداز پرداز* молиятдеҳ, андоз-

- супоранда.
- АНДОЗСУПОР** اندازسپار *ниг.* андозпардоз.
- АНДОЗЧИНИӢ** اندازچيني андоз чамъ кардан; андозгирӣ.
- АНДОИДАН** اندائيدن *ниг.* андовидан.
- АНДОИШ** اندايش 1. молиш. 2. гилкорӣ, қаҳ-гилкорӣ, андова.
- АНДОИШГАР** اندايشگر *ниг.* андовагар.
- АНДОМ** اندام 1. бадан, тан. 2. қадду қомат; на-муди зоҳирии инсон; **андоми мавзун** қомати зебо; **афту андом** афту башара, шаклу шамоил.
- андохт** انداخت *асоси замони гузаштаи феъл аз андохтан;* тирандозӣ.
- АНДОХТ** انداخت гадбир, андеша, тарх, нақша.
- АНДОХТА** انداختе пасмонда, партофта.
- АНДОХТАН** انداختن 1. партофтан, ҳаво додан, партоб кардан. 2. паҳн кардан, густурдан: **тир андохтан, тир парондан дастархон андохтан, ҷой андохтан.** 3. даруни чизе гузоштан, дохили чизе кардан, чизеро ба чизе рехтан *ва г.* 4. даровардан; **ба кор андохтан** ба кор даровардан. 5. сохтан, бино кардан (*хона ва иморатро*): **иморат андохтан, хона андохтан.** 6. *ҳамчун феъли ёридиҳанда:* **мева андохтан; гӯш андохтан** гӯш кардан, гӯш додан.
- АНДОХТАНИӢ** انداختني *сифати феълии замони оянда аз андохтан;* лоиқи дур афкандан, қобили дур кардан, партофтани.
- андуд** اندود 1. *асоси замони гузашта аз андудан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бо чизе андуда шудани рӯи чизе:* **зандрандуд, нукраандуд, гиландуд...**
- АНДУДАН** اندودن рӯкаш кардан, чизеро ба рӯи чизе молидан (*мас., гачро ба девор*).
- андӯз** اندوز *асоси замони ҳозира аз андӯхтан.*
- андӯхт** اندوخت *асоси замони гузашта аз андӯхтан.*
- АНДӢХТ** اندوخت андӯхтан, захира кардан; **андӯхти сармоя.**
- АНДӢХТА** اندوخته 1. *сифати феълии замони гузашта аз андӯхтан.* 2. он чи гирдоварӣ ва ниғаҳдорӣ шудааст, чамъшуда; захирашуда, пасандоз. 3. *маҷ.* маълумот, таҷриба.
- АНДӢХТАН** اندوختن чамъ кардан, захира кардан, пасандоз намудан.
- АНДӢХ** اندوه ғам, ғусса, ҳузн; *муқоб.* **шодӣ;** **андӯхи рӯзгор** ғами зиндагӣ; **дар андӯх афтодан (мондан)** ба ғаму ғусса гирифторм шудан.
- АНДӢХАНГЕЗ** اندوهانگيز он чи ки ғаму андӯх орад, ғамангез.
- АНДӢХГИН** اندوه گين ғамгин, хафа, малул; **андӯхгин шудан (гардидан)** ғамгин шудан.
- АНДӢХГИНИӢ** اندوه گيني ғамгинӣ, хафагӣ.
- АНДӢХГИНОНА** اندوه گينانه ғамгинона.
- АНДӢХГУСОР** اندوه گسار он ки барои дигаре дилсӯзӣ мекунад, ғамгусор.
- АНДӢХГУСОРИӢ** اندوه گساري ғамгусорӣ, дилсӯзӣ, меҳрубонӣ.
- АНДӢХЗАДА** اندوه زده ғамзада, ғамгин.
- АНДӢХКАШ** اندوه کش аз байн барандаи ғаму андӯх, ғамзудо.
- АНДӢХМАНД** اندوه مند ғамгин, афсурда, но-роҳат.
- АНДӢХНОК** اندوه ناک *ниг.* андӯхгин.
- АНДӢХОВАР** اندوه آور ғаму андӯх оваранда.
- АНДӢХСАРОӢ** اندوه سراي ҷои пурғам; $\diamond$ **ин андухсарой** дунё.
- АНДӢХХЕЗ** اندوه خيز барангезандаи ғаму андӯх, он чи ки бо худ ғаму андӯх меоварад.
- АНДӢХХОР** اندوه خوار ғамхор, ғамгусор, он ки андӯху ғам кам мекунад.
- АНӢБ** *а.* انياب *ҷ.* **ноб** (дандонҳои ашк).
- АНЗОР** *а.* انظار *ҷ.* **назар.**
- АНЗУР** انزور [*аслаи ансул*] *бот.* як навъ пиёзи кӯҳӣ: **пиёзи анзур.**
- АНЗУРАТ** انزورت 1. як навъ шилми талх, ки ба марҳамҳо ҳамроҳ мекунанд, анзарут. 2. як навъ гиёҳи шифой.
- АНИД** *а.* عنيد *кит.* саркаш, радкунанда, беитоат, худраъӣ, инодкор.
- АНИҚ** *а.* انيق 1. рост, дуруст, муайян: **далелу рақамҳои аниқ.** 2. фаҳмо, равшан: **равшан ва аниқ нишон додан; аниқ кардан (намудан)** равшан гардонидан, маълум сохтан; **аниқ**

фаҳмидан равшан тасаввур кардан.

АНИҚӢ انيقى 1. дурустӣ, муайянӣ. 2. равшанӣ, возеҳӣ.

АНИН а. انين *кит.* нола, зорӣ, оху вовайло; оҳи вазнин ва дарднок.

АНИС I а. انيس ёр, рафик, дӯст, ҳамдам, ҳамнафас, мусоҳиб; **анису мӯнис** ҳамдаму ғамхор; **анис будан** ҳамдам будан, ҳамнафас будан; **анис шудан** ҳамдам гардидан, ҳамнафас шудан.

АНИС II انيس *бот.* 1. растаниест аз оилаи соябонгулҳо, ки аз донааш рағғани анис мегиранд. 2. як навъи себ: **себи анис**.

АНИФ а. عنيف *кит.* 1. сахт, дурушт. 2. золим, ситамгор; дилозор.

АНКАБУТ а. عنكبوت *тортанак.*

АНКЕТА фр. انكيتة *ниг.* пурсишнома.

АНҚАРИБ а. عنقريب ба қарибӣ, ба тезӣ, дар ояндаи наздик, ба ин наздикӣ.

АНҚО а. عنقا 1. мурғи афсонавие, ки гӯё дар паси кӯҳи Қоф зиндагӣ мекардааст, мурғи номаш машхури ҳудаш номавчуд. 2. *мач.* чизи ноёфт; **анқо будан** ноёфт будан; **тухми анқо** чизи ноёфт.

АННОТАТСИЯ лот. اناتتسيه *ниг.* фишурда.

АНО а. عنا *кит.* 1. ранҷ, сахтӣ, машаққат, заҳмат: **чавру ано**. 2. ғам, андӯҳ.

АНОД ю. اناد *физ.* электроди мусбати манбаи ҷараёни барқ.

АНОДИЛ а. عنادل *ч.* андалеб.

АНОӢ اناي *гуфт.* гӯл, сода, содалавҳ; **аной не!** гӯл не!, сода не!

АНОКИБ а. عناكب *ч.* анкабут.

АНОМ а. انام *кит.* халқ, махлук.

АНОМАЛИЯ ю. انامليه аз доираи меъёри умумӣ ё қонуниятҳои умумӣ берун баромадан; нодурустӣ.

АНОНС фр. انانس эълони пешакӣ (*дар бораи концерт, филм ва ғ.*).

АНОР انار 1. номи дарахти мевадори маълум, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин

дарахт мазаи ширину турш дошта, пур аз донаҳои сурхи обдор аст; **мисли анор** ба ранги анор сурх, сурхранг; **чун анори фушурда** он ки мағзаш рафта, пӯсташ мондааст.

АНОРБУН انارين дарахти анор.

АНОРГУЛ انارگل гули дарахти анор.

АНОРДОНА اناردانه донаи анор.

АНОРДОНАК اناردانك анордонаи хушкшуда.

АНОРЗОР انارزار *чое,* ки дарахтони анори бисёр дорад.

АНОРИСТОН انارستان *ниг.* **анорзор.**

АНОРӢ اناري 1. *мансуб ба анор;* аз ҷӯби анор тарошидашуда. 2. ба ранги донаи анор, сурх.

АНОРРАНГ اناررنگ мисли ранги анор сурх, сурхранг.

АНОСИР а. عناصر *ч.* **унсур;** **аносири арбаа** чор унсур (*об, хок, бод, отаи*).

АНОФЕЛЕС ю. انافيليس *зоол.* пашшае, ки касалии табларза паҳн мекунад.

АНСАМБЛ фр. انسمبل 1. мувофиқат ва тартиби дурусти ҷузъҳои ягон чизи том. 2. ҳайати хунарипешагон (*хофизон, раққосон, созандагон ва ғ.*), ки ҳамчун як дастаи алоҳида кор мекунанд: **ансамбли хофизон, ансамбли навозандагон, ансамбли рақс ва тарона.**

АНСОБ انساب *ч.* **насаб.**

АНСОР انصار *ч.* **наср.**

АНСУЛ انسول *ниг.* **ансур.**

АНСУР انصور *ниг.* **ансур.**

АНТАГОНИЗМ ю. انتگانزم зиддияти оштинопазири гурӯҳҳо, табақаҳо, синфҳо *ва ғ.*; мухолифат; рақобат.

АНТЕННА лот. انتينه *ниг.* **мавҷгир;** сими лучи берунаи ба чизе (*мас., ба хода*) басташудаи радиоприёмник ё телевизор, ки барои қабули мавҷҳо хизмат мекунад; **антеннаи беруна** антеннае, ки берун аз хона ба чизе баста мешавад; **антеннаи хонагӣ** антеннае, ки дар дохили хона насб мешавад.

АНТИ- ю. انت *пешванд* зидди, муқобили: **антигезис, антифашистӣ...**

АНТИБИОТИКҲО انتبئاتكها *хим.* моддаҳои аз

- баъзе микроорганизмҳо тайёркарда, ки қобилияти барҳам додани бактерияву микробҳоро доранд ва дар тиб ҳамчун дору истифода бурда мешаванд.
- АНТИҚА** *عنتيقه* 1. кӯҳна, қадима; камёфт, но-дир; *муқ. атиқа*. 2. бехтарин, баргузида.
- АНТИҚАФУРҶШ** *عنتيقهفروش* фурушандаи чизҳои нодира қадима; *муқ. антиқафуруш*.
- АНТИҚАФУРҶШӢ** *عنتيقهفروشي* 1. касбу кори антиқафуруш. 2. ҷой ва маҳалли фуруши ашёи бостонӣ; *муқ. атиқафурушӣ*.
- АНТИҚӢ** *عنتيقي* 1. кӯҳна, қадима; бостонӣ; *муқ. атиқӣ*. 2. *мач.* зебой, латофат.
- АНТИСЕПТИКА** *ю. انتسيپتيكه* *тиб.* 1. бо усулҳои химиявӣ ва биологӣ безарар гардонидани ҷароҳат ва асбобҳои муолиҷакунӣ. 2. воситаҳои (доруҳои) зидди уфунат ва пешгирии хавфи фасоди ҷароҳат.
- АНТИСИКЛОН** *ю. انتسكلان* *обҳи.* соҳаи фишори баланди атмосфера (ҳаво), ки дар маркази худ ҳавои паст дорад; ҳавои ором ва беабр, гарм ё хуноки доимӣ.
- АНТИТЕЗИС** *ю. انتتيزس* *фалс.* мулоҳизаи зидди тезис, афкори акси тезис.
- АНТИФАШИСТ** *ю. انتفشت* тарафдори мубо-ризаи зиддифашистӣ.
- АНТОНИМ** *ю. انتانيم* *ниг.* зидмаъно.
- АНТРОПОЛОГ** *ю. انتراپالوگ* мутахассис ва олими антропология.
- АНТРОПОЛОГИЯ** *ю. انتراپالوگيه* илмест, ки хусусиятҳои табиати биологии инсонро таҳқиқ мекунад.
- АНУД** *انود* ситезанда; инодкор; **шӯриши ануд** шӯриши ситезакорона.
- АНУДОҲА** *انودانه* инодкорона, ситезакорона.
- АНҶША** *انوشه* хушҳол, шод, хурсанд, хушбахт, саодатманд.
- АНФ/УНФ** *а. عنف* *кит.* дуруштӣ, дағалий.
- АНФОС** *انفاس* *ҷ.* нафас.
- АНФУС** *انفس* *ҷ.* нафс; **анфусу офок** олами ботинӣ ва зоҳирӣ.
- АНҲОР** *а. انهار* 1. *ҷ.* наҳр. 2. дарё; ҷӯи калон; **анҳор-анҳор** дарё-дарё, хеле бисёр, хеле фа- ровон.
- АНҶА** *انچه* *гуфт.* хело, бисёр; **анча-мунча** андаке, қадре, ба андозае; **анча-мунча не!** кам не, андаке не!; ҳазл не!, шӯҳӣ не!
- АНҶАР** *انچر* дарахти заҳрдори гармсер аз чинси тут, ки дар мамлакатҳои Осиёи Ҷанубӣ мерӯяд.
- АНҶАРА** *انجره* *бот.* гиёҳи яксола аз хонаводаи наъноъ (пудина), ки хушбӯст ва саршоҳаҳои он дар саноати дорусозӣ истифода мешавад.
- АНҶИБАР** *انجيب* (*муарраби ангибор*) *бот.* рас-тании буттагии гармихӯх, ки аз баргу пояи сабзи он рағани эфир мегиранд, геран: **анҷибари гулобӣ**.
- АНҶИДА** *انجيده* 1. *сифати феълии замони гу-зашта аз анҷидан*; реза-резашуда, пора-порашуда. 2. *мач.* захмин, мачрӯҳ.
- АНҶИДАН** *انجيدن* реза-реза кардан, пора-пора кардан.
- АНҶИР** *انجير* 1. дарахти мевадори маъруф, ки дар мамлакатҳои гарм мерӯяд. 2. меваи ин дарахт, ки кулӯла ё кулчамонанди доначадор ва ширин буда, ранги зард ва сиеҳи сурхча-тоб дорад; **анҷири хокӣ** анҷири дар охири тирамоҳ зери хок кардашуда, ки ғӯра баста, пас аз кушодан ба тезӣ мепазад (*навъи анҷири тезпазак*).
- АНҶИРБҶН** *انجيربن* дарахти анҷир.
- АНҶИРЗОР** *انجيرزار* ҷое, ки дарахтҳои зиёди анҷир дорад, боғи анҷир.
- АНҶИРПАЗОН** *انجيرپزان* *мач.* замони гармон шадид, ки анҷир мерасад.
- АНҶИРҲОР** *انجيرخوار* *ниг.* заргулдор.
- АНҶИРҲӢР** *انجيرخور* *ниг.* анҷирхор.
- АНҶОМ I** *انجام* 1. охир, интиҳо, поён; *муқоб.* оғоз; охири ҳар кор; оқибат. 2. иҷро, адо; **анҷом додан** а) итмом кардан, ба охир расонидан, хотима додан; б) иҷро кардан; **анҷом ёфтан** (**анҷом пазируфтан, ба анҷом расидан**) а) хотима ёфтан, ба охир расидан; тамом шудан; б) иҷро шудан.
- АНҶОМ II** *انجام* асбоб, ашё, чизу чора; **асбобу анҷом // анҷому ашё** асбобу ускуна, чизу чо-ра, асбобу олат.

АНҶОМА انجامه 1. он чи дар поёни китоб навишта мешавад, мас., хангоми нусха кардани китоб аз рӯи кадом нусха ва ба хати кадом касе навишта шудааст, нишон дода мешавад. 2. грам. бандак.

АНҶОМБАХШ انجامبخش *ниг.* анҷомпазир.

АНҶОМДИҲАНДА انجامدهنده ба охир расонанда; иҷрокунанда.

АНҶОМИДАН انجاميدن 1. ба охир расидан, хотима ёфтани, тамоми шудан. 2. иҷро шудан; **кор ба ҷое анҷомид** кор ба ҷое расид, кор ба дараҷае расид; **ба дер анҷомидан** дур кашидан, тӯл кашидан.

АНҶОМНОПАЗИР انجامناپزير нашудани, ғайри амалӣ: **кори анҷомнопазир**.

АНҶОМПАЗИР انجامپزير амалӣ, иҷрошаванда.

АНҶОМХОНА انجام خانه ҷой ва макони ниғаҳдории захира ва ашёи лозимии эҳтиётӣ ва ғ.

АНҶОМШУДАНИ انجام شدنى қобили иҷро, иҷропазир.

АНҶУДОН انجدان [*муарраби анҷудон*] *ниг.* анҷудон.

АНҶУМ *a.* انجام *ҷ.* начм (ситораҳо); **хайли (хели) анҷум** гурӯҳи ситораҳо; **Ҳафт Анҷум** Ҳафтдодарон.

АНҶУМАН انجمن 1. ҷои ҷамъомади мардум ё як гурӯҳи муайян. 2. маҷлис, машварат. 3. ҷамъомади мардуми бисёр барои машварате, конгресс; форум. 4. созмон ё гурӯҳе, ки бо ҳамафиқри ва машварат барои расидан ба ҳадаф ё мақсадҳои муайян ташкил ёфтааст: **анҷумани хайрия**.

АНҶУМАНАФРӮЗ انجمنافروز афрӯзандаи анҷуман, ба анҷуман нурбахшанда, зеби ҷамъомад.

АНҶУМАНГОҲ انجمنگاه маҳалли анҷуман, ҷамъомадгоҳ, маҷлисогоҳ.

АНҶУМАНОРО انجمنآرا ородиҳандаи анҷуман, гармкунандаи маҷлис, равнақу ривочбахшандаи ҷамъомад, маҷлисо.

АНҶУМАНПИРО انجمنپيرا *ниг.* анҷуманоро.

АНҶУМАНСОЗ انجمنساز *киноя аз* хирадманд, донишманд.

АНҶУМСИПОҲ انجمنسپاه он ки лашкари бисёр дорад.

АНҶУМШИНОС انجمنشناس ситорашинос, мунаҷҷим.

АНҶУРА انجوره *ниг.* газна.

АНҶУХ انجوخ *кит.* чини пӯсти чеҳраву бадан.

АНҶУХИДАН انجوخيدن *кҳн.* чини ожанг пайдо кардани пӯсти рӯй ё тани одам.

АНЪАНА *a.* عنعنه 1. расму қоида, урфу одатҳои, ки аз як насл ба насли дигар мегузарад ё аз наслҳои гузашта мерос мондааст. 2. расму одат ва тартибу қоидаҳои мустаҳкамшуда дар тарзи зиндагӣ, афкор ва ғоя, суннат; **анъанаҳои динӣ** расму одатҳои мазҳабӣ ва динӣ; **анъанаҳои милли** расму қоидаҳои хоси як миллат; **ба ҳукми анъана даромадан** анъанавӣ шудан, расм шудан.

АНЪАНАВӢ عنعنوی *мансуб ба* анъана, суннатӣ, урфӣ: **меъмории анъанавӣ**.

АНЪАНАПАРАСТ عنعنهپرست пайравии анъана, риоякунандаи анъана.

АНЪАНАПАРАСТӢ عنعنهپرستی пайравӣ кардан ба анъанот.

АПА *апе гурӯҳи.* 1. хоҳари калонӣ, ҳамшираи калонӣ. 2. *муроҷиати эҳтиромона нисбат ба зани бегона.*

АПАТИТ *ю.* اپتيت *маъд.* чинсе (минерале), ки аз он нуриҳои фосфатӣ тайёр мекунамд ё барои тайёр кардани суперфосфат ба кор меравад.

АПРЕЛ اپريل моҳи чоруми солшумории мелодӣ.

АПРЕЛӢ اپریلی *мансуб ба* апрел.

АР ار *кит., шакли қӯтоҳшудаи* агар.

АРАБ *a.* عرب 1. номи халқе, ки сокини якҷанд мамлақати Шарқи Наздик ва Африкаи Шимолиест, забонаш ба гурӯҳи забонҳои семӣ (семитӣ) тааллуқ дорад; **алифбои араб** хати арабӣ. 2. сокини мамолики араб.

АРАБЗАБОН عربزبان он ки забони модариаш арабист.

АРАБЗОДА عربزاده зодаи араб, аз насли араб.

АРАБИЗМ عربيزم унсурҳои мансуб ба забони

- арабӣ, ки ба забони дигар дохил шудааст; кор фармудани калима ва ибораҳои арабӣ.
- АРАБӢ** عربى 1. мансуб ба араб. 2. забони халқи араб, забони тозӣ: **хуруфоти арабӣ**. 3. маъмул дар байни араб. 4. сохташуда ё баамаломата дар байни арабҳо.
- АРАБПАРВАРД** عرب پرورد он ки дар байни қабоили араб тарбия ёфтааст, парвардаи араб.
- АРАБШИНОС** عرب شناس мутахассиси илми арабшиносӣ.
- АРАБШИНОСӢ** عرب شناسى маҷмӯи илмҳои, ки забон, адабиёт ва маданияти арабҳоро меомӯзад.
- АРАЗ** *a.* عرض 1. *фалс.* аломати зоҳирии ашё, ки ба зоти худ қоним намебошад, *мас.*, ранг ва матоъ; *муқоб.* **гавҳар**. 2. беморие, ки дар натиҷаи бемории дигар рӯй медиҳад, беморӣ.
- АРАЗӢ** عرضى мансуб ба араз.
- АРАҚ I** *a.* عرق қатраҳои об, ки аз таъсири ҳарорат ва ҳаракати зиёд аз ғадудҳои зерӣ пӯсти бадан метаровад; **арақ кардан** аз таъсири ҳарорату ҳаракат аз бадан таровиш кардани қатраҳои об; аз таъсири шарму хичолат дар обу арақ шудан; **арақ рехтан** арақ ҷорӣ шудан; **арақ пахш кардан** зерӣ арақ мондан (аз шарм); **ба обу арақ ҷӯлидан** (ғӯтидан) арақшор шудан; **дар зерӣ обу арақ мондан** бисёр арақ кардан (аз хичолат); **арақи чабин рехтан // арақ аз пешонӣ жола кардан** бисёр кор кардан; **меҳнати ҳалол кардан**; **бо арақи чабин ёфтан** бо меҳнати саҳту ҳалол ба даст даровардани чизе.
- АРАҚ II** *a.* عرق 1. нӯшобаи масткунанда, ки дар натиҷаи таъсири шираи ангур ва меваҳо ҳосил мешавад, май, бода. 2. атр ва доруворие, ки дар натиҷаи тақдир ҳосил мешавад; **арақи пудина**.
- АРАҚГИРӢ** عرق گیرى 1. пок кардани бадан аз арақ. 2. арақшӣ.
- АРАКИН** عرقين арақнок, араққарда, арақолуд.
- АРАҚӢ** عرقى 1. мансуб ба арақ I. 2. бемории тиф.
- АРАҚКАШ** عرق کش 1. тайёркунандаи арақ, майкаш, бодакаш. 2. он ки арақ мерезад, майрез.
- АРАҚКАШӢ** عرق کشى арақтайёркунӣ, арақсозӣ.
- АРАҚНОК** عرق ناک арақолуд, ғарқи арақ(-и бадан).
- АРАҚНӢШ** عرق نوش арақхӯр, майнӯш; майпараст, майҳора.
- АРАҚНӢШӢ** عرق نوشى майнӯшӣ; майпарастӣ, бодапарастӣ.
- АРАҚОБ** عرق آب оби арақ, арақ.
- АРАҚОВАР** عرق آور он чи арақ меоварад, арақоваранда, арақбарор.
- АРАҚОЛУД** عرق آلود *ниг.* арақнок.
- АРАҚРЕЗ** عرق ریز 1. арақрезанда, арақшор. 2. майрез, бодакаш.
- АРАҚРЕЗӢ** عرق ریزی майрезӣ, бодакашӣ.
- АРАҚРЕЗОН** عرق ریزان *феълӣ ҳол аз арақ рехтан*; дар ҳоли арақ рехтан бар асари кори бисёр.
- АРАҚСӢЗ** عرق سوز *тиб.* хусусияти ҳоси пӯст, ки бар асари илтиҳоби ғадудҳои зерӣ он аз арақ сурх шуда, сӯзиш мекунад.
- АРАҚСӢЗӢ** عرق سوزى *кит.* ҳолати арақсӯз, арақсӯз будан.
- АРАҚФУРӢШ** عرق فروش фурӯшандаи арақ, майфурӯш.
- АРАҚФУРӢШӢ** عرق فروشى *исми амал аз арақ фурӯштан*; майфурӯшӣ; ҷои майфурӯшӣ.
- АРАҚХӢР** عرق خور *ниг.* арақнӯш.
- АРАҚХӢРӢ** عرق خورى *ниг.* арақнӯшӣ.
- АРАҚЧИН** عرق چین 1. як навъ каллапӯше, ки аз матои тунук дӯхта мешавад ва бештар аз тағи кулоҳҳои дигар мепӯшанд. 2. як навъ афзори аз матои тунук дӯхташуда, ки аз тағи полони аспу хар партофта мешавад.
- АРАҚҶӢШ** عرق جوش тани одам, ки бар асари арақи бисёр кардан пур аз обилаҳои арақӣ шуда, сурх мешавад.
- АРАҚШОР** عرق شار пурарақ, арақрез, ба арақ ғӯтида, ғарқи обу арақ.

АРАЛ *т.* ارل 1. замини ихоташуда бо об, қазира. 2. номи баҳре дар қитъаи Осиё (дар шимолу ғарби ҷумҳуриҳои Ўзбекистон ва Қазоқистон).

АРАЛАШ *т.* ارلش *гуфт.* 1. омехта, дарҳам, дохили ҳамдигар. 2. дахл, даҳолат; **аралаш шудан** даҳолат кардан.

АРАНГ *т.* ارنگ *гуфт.* кам-кам, андак-андак, базӯр-базӯр.

АРАНГЕ *т.* ارنگи *гуфт.* каме, андаке; базӯр.

АР-АР *т.* ار ار 1. дарахте аз чинси сафедор; **ар-ари сафед** сафедори паҳншоҳ, ки пушти баргаш нарми патдор аст; **ар-ари сиёҳ** сафедори росткаде, ки пушти баргаш сабз аст. 2. *калимаи тақлиди* овози баланди хар, ҳангоси хар.

АР-АРӢ *т.* ارارى монанди дарахти ар-ар баланд.

АР-АРКУНОН *т.* ار ارکنان 1. *феъли ҳол аз* **ар-ар кардан**; дар ҳоли ар-ар кардан. 2. дар ҳоли хашму ғазаб ё нолаву зорӣ ба овози баланд чизе гуфтан.

АРАСОТ *а.* اعرصات 1. *ч.* **арса**. 2. *д.* саҳрои қиёмат, ҷои пурсиши савобу гуноҳи одамон, ки дар вақти ба охир расидани дунё барпо мешавад; **рӯзи арасот** рӯзи қиёмат, рӯзи растохез. 3. *маҷ.* шӯру ғавғо, ғалоғула, вазъи нобасомон.

АРАФА *а.* عرفه 1. *д.* номи рӯзи нӯҳуми моҳи зулҳиҷча, ки ҳоҷиён он рӯзро дар кӯҳи Арафот (назди Макка) мегузаронанд. 2. рӯзи пеш аз иди Қурбон; як рӯз ё чанд рӯзи пеш аз ҳар ид ё ягон маърака: **арафаи интиҳобот**, **арафаи ҷашни истиқлол**.

АРАШ *т.* ارش *кит.* воҳиди ченаки дарозӣ, ки аз сарангушт то оринҷ аст, аршин.

АРБАДА *а.* عربده 1. доду фарёд ва ҷанҷолу хархаша ҳамроҳ бо ситезаҷӯӣ ва пархошгарӣ. 2. ҳолате, ки баъд аз шароби зиёд хӯрдан пеш меояд ва касро ба доду фарёд ва рафтори нораво вомедорад. 3. тундхӯӣ, бадхулқӣ, хархаша, ҷанҷол, ғавғо; ҷангарағӣ; **арбада кардан** ҷанҷол кардан, хархаша намудан.

АРБАДАКАШ *т.* عربده کش *ниг.* **арбадаҷӯ**.

АРБАДАКАШОН *т.* عربده کشان *феъли ҳол аз* **арбада кашидан**; дар ҳоли арбадакашӣ.

АРБАДАКОР *т.* عربده کار *ниг.* **арбадаҷӯ(ӣ)**.

АРБАДАКУНОН *т.* عربده کنان *ниг.* **арбадакашон**.

АРБАДАҶӢ(Ӣ) *т.* عربده جو(ى) ҷанҷоли, ҷангара, ситезаҷӯӣ.

АРБАДАҶӢӢ *т.* عربده جو(ى) ҷанҷӯёна, мочарочӯёна, бохархаша.

АРБАДАҶӢӢ ҷанҷӯӣ, мочарочӯӣ, ситезаҷӯӣ.

АРБИТРАЖ *фр.* اربيترز 1. суди ҳакамхо. 2. ҳуқуқмақома, ки баҳси молии байни ташкилоту муассисаҳоро дар микёси байналхалқӣ ҳал менамояд; **арбитражи байналхалқӣ** суди ҳаками байналхалқӣ, ки баҳси ба ӯ воғузоршудаи байни давлатҳоро дида баромада ҳал менамояд, суди иқтисодӣ.

АРБОБ *а.* ارباب 1. *ч.* **рабб**. 2. ходими фаъоли ягон соҳаи маданият ё ҳукумат, корманди намоёни соҳаҳои гуногун: **арбоби адабиёт**, **арбоби давлат**, **арбоби илм**. 3. *таър.* калони деҳа ё ягон маҳаллаи шаҳру ноҳия; оқсақол; **арбоби деҳа** калони қишлоқ. 4. хӯҷаин, соҳиб, молик.

АРБОБЗОДА *т.* اربابزاده он ки фарзанд, набера ё бозмондаи заминдор, молик, корфармо ё сарватманде аст.

АРБОБӢ *т.* اربابى 1. *марбут ба* **арбоб**; мутааллиқ ба арбоб. 2. арбоб будан, замон ё давраи арбобӣ.

АРБОБОНА *т.* اربابانه 1. ба шева ва лаҳни арбоб, омирона. 2. монанди раисон ва бузургон. 3. *таър.* андози молӣ, ки арбобон гӯё ба ивази хизматашон ба ғоиди худ меситонданд.

АРВАНД *т.* اروند *кит.* 1. иқтидор, қудрат, зӯр. 2. таҷриба. 3. фиреб, ҳила, ҷоду. 4. номи дарёи Даҷла, ки онро Арвандрӯд низ меноманд.

АРВОНА *т.* اروانه 1. шутури мода. 2. *бот.* гули арвона.

АРВОҲ *а.* ارواح *ч.* **рӯҳ** 1. ҷонҳо, равонҳо. 2. *д.* рӯҳҳои мурдагон; **арвоҳи пир** зиёфате, ки аҳли як касб ба хоҳири пири он пеша, ки аз рӯи эътиқод ривож ва касоди кори онон во-баста ба ризои хоҳири вай буд, барпо мекарданд; **арвоҳи касеро аз худ розӣ кунондан** *д.* рӯҳи каси мурдаро шод кардан (*бо хондани дуо ё бо кори нек дар ҳаққи ӯ*); **арвоҳи касеро шод кардан** касеро ёдоварӣ карда, рӯҳи ӯро аз худ розӣ кунондан; **ба арвоҳи касе (дуою) фотиҳа кардан (хондан)** а) *д.* каси мурдаро бо

дуо ёд кардан; б) *мач.* касеро мурда пиндоштан, касеро мурда ҳисоб кардан; **барои арвоҳи падарат (гузаштагонат)** ба ҳурмати хотири мурдагонат (*дар мавриди хоҳиши гуфта мешавад*). 3. дар санъати кимиёгарӣ гӯгирд, зарних, симоб ва навшодир, ки ба ақидаи қадимиён яке аз се қисми маъданиёт (арвоҳ, аҷсод (часадҳо) ва аҷҳор (сангҳо) аст ва аз он ҷиҳат онҳоро арвоҳ мегӯянд, ки чун оташ ба онҳо мерасад, мепазанд.

АРГ *арг* *ниг.* *арк.*

АРГО *фр.* *арга* *зби.* забони баъзе табақаҳои иҷтимоӣ, ки бо як қатор калимаҳову ибораҳои хоси дар байни ҳамин табақаҳо мустаъмал аз забони умумихалқӣ фарқ мекунад; *муқ.* **жаргон.**

АРГОН *ю.* *арган* *хим.* гази инертии берангу бӯй, ки дар таркиби ҳаво мавҷуд аст.

АРҒАМЧИН *арғамҷин* ресмони ғафс, ки бештар аз пахта, пашм, канаб тофта мешавад ва барои бастанӣ чизҳо истифода мекунад, расан, таноб, банд; **арғамчин кашидан** ресмонро кашидан бастан; **арғамчин тоб додан** ресмон тофтан, расан тофтан; **арғамчинро дароз партофта мондан** барои иҷрои коре ғурӯсати муносибро поидан, ҳаракату амали номақбулро ба ҳоли худ мондан, барои қатъи он вақти муносибро мунтазир шудан.

АРҒАМЧИНБОФ *арғамҷин боф* он ки арғамчин мебофад.

АРҒАМЧИНБОҒ *арғамҷин боғ* шуғл ва амали арғамчинбоф.

АРҒАМЧИНТОБ *арғамҷин тоб* *исми амал аз арғамчин тофтан*; ресмон тофта арғамчин тайёр кардан.

АРҒАМЧИНФУРӯШ *арғамҷин فروش* он ки арғамчин мефурӯшад, фурӯшандаи банди арғамчин.

АРҒАМЧИНФУРӯШӢ *арғамҷин فروشӣ* арғамчин фурӯштан, ба фурӯши арғамчин машғул шудан; амали арғамчинфурӯш.

АРҒАН *ю.* *арған* *шакли қӯтоҳшудаи арғунун.*

АРҒАНД//АРҒАНДА *арғанд//арғанда* *кит.* 1. хашмигин, ғазабнок; **шерӣ арғанд** шерӣ пурхашм. 2.

ҳарис, чашмгурӯсна.

АРҒАЧ//АРҒИЧ *арғҷ* *бот.*, *кҳн.* номи гиёҳе, ки ба дарахт мепечад ва онро хушк мекунад, печак.

АРҒОМ *арғам* ҳақир кардан, хор кардан, ба хок андохтан.

АРҒУВОН//АРҒАВОН *арғуван* 1. гули сурхранги ба соқа часпида, ки пеш аз намоён шуданаш баргҳояш намудор мешаванд. 2. дарахти ин гул, ки баланд аст ва баргҳои гирд дорад ва дар саноати доруворӣ истифода мешавад. 3. *мач.* арғувонӣ, сурх. 4. *мач.* чехраи зебо ва гулгун.

АРҒУВОНИРАНГ *арғуванӣ ранг* сурхранг.

АРҒУВОНӢ *арғуванӣ* ба ранги арғувон, сурхи баланд, сурхи моил ба бунафш, суп-сурх; сурх; **майӣ арғувонӣ** шароби сурх; **(ба) ранги арғувонӣ** (ба) ранги сурх.

АРҒУМАК//АРҒУМОҚ *арғумак//арғумоқ* як навъ аспӣ чобук ва тезрави саворӣ аз зоти аспҳои Шарқ.

АРҒУН *арғун* 1. *ниг.* **арғунун.** 2. навъи аспӣ тундраву тезрафтор.

АРҒУНУН//АРҒАНУН *ю.* *арғунун* *мус.* номи як навъ асбоби мусиқӣ, орган (*аз arganon-и юнонӣ*).

АРҒУНУНЗАН *арғунун зан* *ниг.* **арғунуннавоз.**

АРҒУНУНӢ *арғунунӣ* *марбут ба арғунун*; навои эҷодшуда ба василаи арғунун.

АРҒУНУННАВОЗ *арғунуннавоз* навозандаи арғунун.

АРҒУНУННАВОЗӢ *арғунуннавозӣ* навохтани арғунун.

АРҒУНУНСОЗ *арғунунсоз* созандаи арғунун, устои арғунун.

АРҒУНЧАК *арғунҷак* таноб ё арғамчине, ки ду сари онро ба шохи дарахт ва ё ҷое баланд баста, бачаҳо ба он савор шуда, пешу ақиб дар ҳаво ҳаракат мекунад, алвонҷ, бодпеч, бозпеч, ҳой.

АРҒУНЧАКБОЗӢ *арғунҷак боӣ* дар арғунҷак, бо арғунҷак алвонҷ хӯрда боӣ кардан.

АРҒУШТ//АРҒУШТАК *арғушт//арғуштак* рақсе, ки ба зону нишаста адо мекунад; **арғушт**

рафтан рақс кардан, рақсидан.

АРД ارد гоҳшумории бостон, рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони қадим, ород.

АРДАМ اردم 1. ҳар як сураи китоби Занд. 2. кори нек, хунари хуб.

АРДОМ اردام *лахч.* ҳабсхона.

АРДОФ ارداف вазирон ва наздикони подшоҳ, бузургони дарбор.

АРЖАН ارژن дарахти бодоми кӯҳӣ аз хонаводаи гули сурх, ки дар минтақаҳои хушки кӯҳистон мерӯяд ва меваи талху чӯби сахту рост дорад, арчан.

АРЖАНГ//АРТАНГ//АРСАНГ

ارژنگ//ارتنگ//ارسنگ 1. номи китоби Монӣ, ки сурат ва нақшҳои зебо доштааст; **аржанги Монӣ**. 2. сурат, лавҳаи наққошӣ. 3. номи як паҳлавони тӯронӣ. 4. номи деве аз Мозандарон, ки бо дасти Рустам кушта шудааст.

арз ارز *асоси* замони ҳозира аз **арзидан**.

АРЗ I а. ارزش замин, хок; **арзу само** заминую осмон; **кураи арз** кураи Замин.

АРЗ II а. عرض 1. баён, изҳор. 2. баёни аҳвол, гузориши аҳвол. 3. хоҳиш, талаб; **арзи ҳол** изҳори аҳвол, баёни ҳол; **арзу дод** шикоят; **арз доштан** а) майли гуфтани чизеро доштан; б) талаб доштан; **арз кардан**, изҳор намудан, гуфтан; **арз шудан** изҳор гардидан; маълум карда шудан; **арзи касеро шунидан** шикояти касеро шунидан; ҳочату талаби касеро гӯш кардан; **арзи муддао кардан** матлаби худро баён намудан; **арзи ташаккур намудан** сипосгузорӣ кардан, ташаккур гуфтан; **арзу дод кардан** шикоят намудан; **арзу доди касеро пурсидан** талаб ва шикояти касеро гӯш кардан; **ба арзу доди касе расидан** а) шикояти касеро гӯш кардан; б) хоҳишҳои касеро ба ҷо овардан; **арзи ҳастӣ кардан** даъвои мавҷудият кардан; ба вучуд омадан.

АРЗ III а. عرض 1. паҳноӣ, бар; *муқоб.* тӯл; **арзу тӯл** паҳноӣ ва дарозӣ, бару қад; **дар арзи...** дар муддати... 2. фосилае, ки аз экватор ба тарафи шимол ва ҷануб дар хати меридиан ба воситаи дараҷаҳо ифода мегардад.

АРЗ IV ارز *ниг.* асьор.

АРЗА а. عرضه *ниг.* ариза.

АРЗАДОШТ عرضهداشت баёни аҳвол; шикоят аз ҳоли худ.

АРЗАН ارزن 1. навъе аз ғалладона, ки аксар ба парандагон медаханд ва аз орди он нон ҳам мепазанд. 2. гиёҳи арзан, ки аз хонаводаи гандумҳо мебошад, говрас; **аз гунчишк тарсӣ, арзан накор** (*зарб.*); **арзан барин...** хеле кам...; ҳеч.

АРЗАНДА ارزنده 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **арзидан**. 2. сазовор, шоиста, лоиқ, муносиб, меарзидагӣ. 3. қиматбаҳо, арзишнок; **гавҳари арзанда** дурри қиматбаҳо.

АРЗАНДАГӢ ارزندگى сазоворӣ, шоистагӣ, лоиқӣ.

АРЗАНЗОР ارزنزوار маҳалли кишти арзан, киштзори арзан.

АРЗАНӢ ارزنى *мансуб ба арзан*; аз арзан пухташуда; **нони арзанӣ** нони аз орди арзан пухташуда; **давои нони арзанӣ** – оби чӯш (*зарб.*).

АРЗАНКОРӢ ارزنكارى *исми амал аз арзан коридан*; кишти арзан.

АРЗАНХОРА ارزنخوار *кит., ниг.* арзанхӯр(ак).

АРЗАНХӢР(АК) ارزنخور(ك) *зоол.* як навъ парандаи хушхони даштӣ.

АРЗБАР ارزبر хусусияти барномаҳои иқтисодии ниёзманд ба арзҳои хориҷӣ дар кишварҳои камрушд ва рӯ ба тараққӣ.

АРЗБАРӢ ارزبرى мизони пардохтҳои арзӣ дар тавлиди молу коло нисбат ба арзиши умумии он.

АРЗӢБ ارزياب таъйинкунандаи арзиши чизе, баровардкунандаи қимат ва нарх.

АРЗӢБӢ ارزيابى 1. баррасии ҷанбаҳои мусбат ва манфии чизе. 2. муайян кардани арзиши чизе, баҳодихӣ; **арзӢбӣ кардан** баҳо додан; дар бораи арзишу аҳамияти чизе изҳори ақида кардан.

АРЗИДАН ارزيدن 1. қимат доштан, арзиш доштан, баҳо доштан; **ба як пули пучак намеарзад // ба як ҷав намеарзад** ҳеч қимат надорад, ба арзише соҳиб нест. 2. *мач.* сазовор будан, шоиста ва лоиқ будан; **ба таъриф меарзидагӣ** шоистаи таъриф.

АРЗИЗ ارزيز қалъагӣ (*ба маънои алюминий ис-*

теъмол шуданаиш галат аст).

АРЗИШ ارزش 1. қимат, баҳо, нарх; **арзиш доштан** арзидан. 2. *мач.* кадр, шоистагӣ, сазоворӣ. 3. *икт.* миқдори муайяни меҳнати ҳатмии ҷамъиятӣ, ки барои истеҳсоли мол сарф шуда, дар ҳуди ҳамин мол таҷассум ёфтааст: **арзиши асли**, **арзиши изофа**, **арзиши меҳнат**, **арзиши мубодилавӣ**.

АРЗИШГУЗОРӢ ارزش‌گذارى арзишбӯӣ, нархгузорӣ, қиматгузорӣ.

АРЗИШБӢ ارزش‌یابی муайян ва таъйин кардани арзиши чизе бар асоси қонунҳо ва муқаррароти ҳос.

АРЗИШМАНД ارزشمند 1. гаронбаҳо, пурқимат, нафис, пурарзиш. 2. арҷманд, мӯхтарам, дорои кадрӯ эҳтиром: **инсонӣ арзишманд**.

АРЗИШНОҚ ارزشناк қиматдор, қиматноқ, баҳодошта.

АРЗӢ I عرضى арздошта, аризадор.

АРЗӢ II ارضى *мансуб ба арз*; заминӣ, худудӣ.

АРЗКУНАНДА عرض‌کننده *сифати феълии замони ҳозира аз арз кардан*; он ки арз мекунад, шикоятчӣ, шокӣ.

АРЗМАНД ارزشمند арзишманд, дорои арзиш, боарзиш.

АРЗНОМА عرض‌نامه номаи арз, номае, ки дар он арзу хоҳишу баёноти касе навишта шудааст.

АРЗОҚ ارزاق *ҷ. ризқ* (озуқа).

АРЗОЛ *а.* ارذال *ҷ. разил* (нокасон).

АРЗОН ارزان 1. камбаҳо, камқимат, камарзиш, зидди гарон; **арзон кардани арзиши асли** маҷмӯи қимати (арзиши) чизҳои ба тавлиди ягон мол сарфшавандаро камтар карда, он молро истеҳсол кардан. 2. аз нархи муқаррарӣ пасттар, на ба дараҷаи нархи муқаррарӣ, балки камтар аз он; **ба нархи арзон...** а) камтар аз арзиши худ, бо баҳои кам; ба нархи нозил; б) *мач.* ба осонӣ, бе саъю кӯшиши зиёд; **корғари арзон** корғаре, ки музди меҳнати ӯ нисбат ба музди меҳнати коргарони дигар барои корфармо камтар аст; **арзон афтидан** бо пул ё меҳнати андак ба даст даромадан, бо маблағи камтар ҳосил шудан; **арзон кардан** нархи чизеро аз пештара паст-

тар кардан, аз нархи муқаррарӣ пасттар кардани чизе; **арзон нарх кардан** нархи чизеро паст кардан, нархашро аз будаш кам кардан; **арзон рафтан** бо баҳои кам фурухта шудан; **арзон фурухтан** а) нисбат ба нархи муқаррарӣ камтар фурухтан, аз арзиши худ кам карда фурухтан; б) *киноя аз зоеъ* гардонидан, камқадр кардан; **ба нархи арзон рафтан** камтар аз нархи худ ба фуруш рафтан, бо баҳои кам фурухта шудан; **нарх арзон шудан** паст фуромадани баҳо; аз пештара поён фуромадани баҳо, поён фуромадани нархи пештара.

АРЗОНБАҲО ارزانبها он чи баҳои арзон дорад, камбаҳо, камарзиш.

АРЗОНӢ ارزانى 1. арзон будан, камбаҳои чизҳо, ба нархи арзон ёфт шудани ҳамаи чизҳо; *муқоб.* **қиматӣ ва гаронӣ**; *мач.* фаровонӣ. 2. *мач.* муносиб, сазовор, шоиста; **арзонӣ доштан** ато кардан, бахшидан.

АРЗОНФУРӢШ ارزانفروش фурушандаи молу чинсҳо бо нархи камтар аз ҳадди маъмул.

АРЗОНФУРӢШӢ ارزانفروشى фурухтани молу ашё бо қимати камтар аз ҳадди маъмул.

АРИЗА *а.* عريضة 1. номаи хоҳиш ва илтимос доир ба ягон кор ё аҳволи худ, ки ба қасони масъули дахлдор ё ба номи идораҳо навишта мешавад, арзи ҳол, номаи баёни ҳол. 2. арз, хоҳиш, илтимос, шикоятнома; **ариза додан** илтимоснома навишта супуридан.

АРИЗАБАР عريضة‌بر *таър.* он ки номаҳои хоҳиш, шикоят ва ғайраро ба марказ мерасонид.

АРИЗАБАРДОР عريضة‌بردار *таър.* шахси амалдори даргоҳи ҳокимон, ки илтимосномаҳои гуногун аз дасти ӯ мегузаштанд.

АРИЗАБАРӢ عريضة‌برى *таър.* вақти муайяни ариза қабул кардани ҳокимон аз амалдорони худ, ки дар даргоҳи онҳо барпо мегардид.

АРИЗАБОЗ عريضة‌باز он ки баҳудаю беҳуда ариза менависад, аризаи шикоятӣ навиштанро дӯст медорад.

АРИЗАБОЗӢ عريضة‌بازى баҳудаю беҳуда машғули аризанависӣ шудан.

АРИЗАДИҲАНДА عريضة‌دهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ариза додан*. 2. он ки

ариза медахад (*барои ба кор қабул шудан ё аз кор рафтани ва м. ин*).

АРИЗАНАВИС *ю. عريضة نويس* он ки ариза менависад, нависандаи ариза.

АРИЗАНАВИСӢ *исми амал аз* **ариза навиштан**; бо навиштани ариза машғул шудан.

АРИЗАХОН *خوان عريضة* таър. он ки дар ҳузури подшоҳ ё ҳоким аризахоро меҳонд.

АРИЗАЧӢ *عريضي* 1. таър. амалдоре, ки вази-фааш аз пешниҳод намудани ариза, илти-моснома, шикоятномаҳои омада ба амир ва ҳоким иборат буд. 2. *гуфт.* аризадиҳанда, шикояткунанда.

АРИЗАЧӢБ *عريضة چوب* таър. чӯби махсуси лӯлашакли дарунҳолӣ, ки амалдорони амир дар даруни он ариза, талабнома ва илти-мосномаҳои андохта, ба даргоҳ мефи-ристонданд.

АРИКА *ю. اريکه* *кит.* тахт, тахти ораста.

АРИН *а. عرين* *кит.* беша, чангалзор, найзор; **шерии арин** шерии чангал.

АРИФМЕТИКА *ю. اريفمتيکه* илм дар бораи ададҳо ва амалиёти доир ба онҳо, илми ҳисоб, илми шумор.

АРИФМЕТИКӢ *арифметики мансуб ба* **ариф-метика**.

АРИФМОМЕТР *ю. اريفماتر* асбоби ҳисоб-барории рӯимизӣ.

АРИШ *а. عريش* 1. ду шоҳтири ароба, ки аспро ба миёни он мебанданд. 2. *кит.* коза, хайма, кулба.

АРИЯ *ит. اريه* суруде, ки дар опера як кас бо мусиқӣ меҳонад.

АРИЕРГАРД *ар. ارييرگرد* ҳ. як қисми лашкар, ки барои муҳофизати қувваҳои асосӣ аз паси он ҳаракат мекунад, акибдор; *муқоб.* **чилавдор**.

АРК *арк* қалъаи амир, хон ё ҳокимнишин дар даруни ҳисори шаҳр, қалъаи хурд дар миёни қалъаи бузург.

АРКОН *а. ارکان* 1. *ч. рукн* (сутунҳо). 2. *мач.* узвҳои асосии бадан. 3. *мач.* бузургон, калонҳо, коргардонон; **аркони давлат** зи-

момдорони давлат, мансабдорони бузурги ҳукумат.

АРКТИКА *ю. ارکتيکه* минтақаи қутби шимолии кураи Замин.

АРКТИКӢ *аркитики мансуб ба* **Арктика: экспе-дитсияи арктикӣ**.

АРҚАМ *а. ارقم* *кит., зоол.* мори сиёҳу сафед, мори алобуло ва чипор, мори захрнок.

АРҚОМ *а. ارقام* *ч. рақам*.

АРМАД *а. ارمد* 1. ранги хокистарӣ, хокистаргун, хокистарранг. 2. он ки дарду касалии чашм дорад, беморчашм.

АРМАЛ *а. ارمل* *кит.* 1. марди безан, мучаррад. 2. *мач.* марди бечора, мӯхтоҷ ва нотавон.

АРМАЛА *а. ارمله* *кит.* 1. зани бешавҳар, бева-зан. 2. *мач.* зани бечора, мӯхтоҷу нотавон.

АРМАНДА *а. ارمنده* *кҳн.* ором, соқит, беҳаракат.

АРМАНИӢ *армени* 1. *мансуб ба* **Арманистон; забони арманӣ** забоне аз хонаводаи забонҳои ҳиндуаврупоӣ, ки дар Арманистон, Туркия ва баъзе кишварҳои дигар ривож дорад; **арманиҳо** халқи Арманистон, мардуми ар-ман. 2. соқини Арманистон.

АРМАНИТАБОР *армени* *тарбар* арманинаҷод, мар-думи арманиасл.

АРМАТУРА *лот. ارمتوره* 1. асбоб ва анҷомҳои ягон дастгоҳ, мошина ё таҷҳизоти барқӣ. 2. *сохт.* устухонбандии филизӣ, ки дар байни маснуоти бетонӣ мегузоранд (*барои мустаҳкам шудани он*), сикхул.

АРМАТУРБАНД *ар. ارماتوربند* он ки дар сохтмон ба бастании арматураҳо машғул аст.

АРМАТУРСОЗӢ *ар. ارماتورسازي* муассиса ва корхонае, ки ба истеҳсоли арматура машғул аст.

АРМАТУРЧӢ *ар. ارماتورچي* он ки устухонбандиҳои филизӣ месозад, коргари арматурсоз.

АРМОН *арман* орзу, ҳасрат; **аз ҷаҳон ба армон рафтани** орзуҳо амалӣ нагардида фавтидан, ноумед аз дунё гузаштан; **ба дил армон дош-тан** ҳасрате доштан; **дар дил армон намондан** ҳамаи орзуҳо амалӣ гардидан.

АРМУҶОН *арман* *тӯхфае*, ки мусофир аз сафар меоварад, ҳадя, савғот, раҳовард; **армуҷон**

овардан тӯхфа овардан.

АРМУҒОНӢ ارمنغانى тӯхфашаванда, савғотӣ.

АРНАБ *а.* ارنب *кит.* харгӯш.

АРОБА араба воситаи нақлиёти чархдор, ки маъмулан аз чӯб сохта мешавад ва аз он барои боркашӣ ва саворӣ истифода баранд; **аробаи аспӣ** аробае, ки онро асп мекашад; **аробаи дучарха** аробае, ки ду чарх дорад; **аробаи каппадор** аробаи болопӯш; **аробаи кӯтак** аробаи худчарх; **аробаи рессордор** аробае, ки нишастгоҳи он дар рӯи рессор - пружина сохта шудааст; **аробаи чорчарха** аробае, ки чор чарх дорад; **аробаи кӯқандӣ** аробаи чарххояш калон, ки болопӯшида ҳам мешавад; **аробаи кашидан (рондан)** ба аробакашӣ машғул шудан; $\diamond$ **аробаи хушқу холиро гирифта гурехтан** моҳияти масъаларо нафаҳмида ғавғо бардоштан.

АРОБАГАРД арабаگرد: **роҳи аробагард** роҳе, ки аз он ароба мегардад, роҳи барои рафтуоии ароба мувофиқ.

АРОБАГУЗАР арабаگذر *чое*, ки бо ароба гузаштан мумкин аст: **роҳи аробагузар**.

АРОБАДАРО араба دارа *чое* ё даре, ки аз он даромада баромадани ароба мумкин аст.

АРОБАКАШ арабаکش он ки ароба меронад.

АРОБАКАШӢ арабаکشى *исми амал аз* **ароба кашидан**; шуғл ва касби аробакаш.

АРОБАРОН арабарان *ниг.* **аробакаш**.

АРОБАРОНӢ арабарانى *ниг.* **аробакашӣ**.

АРОБАСАВОР арабасوار *аробарон*, савори ароба, аробанишин.

АРОБАСАВОРӢ арабасوارى дар ароба савор шуда сайру гашт кардан.

АРОБАСОЗ арабасاز он ки ароба месозад, устони созандаи ароба.

АРОБАСОЗӢ арабасازى *ароба сохтан*: **устохонаи аробасозӣ**.

АРОБАХОНА арабаخانه *ҳавлӣ* ё сарое, ки аробаҳо меистанд.

АРОБАЧА арабچه *аробаи хурд*; **аробачаи бачагона** аробаи хурд барои савор карда гаштани бачаҳои хурдсол.

АРОЗ ارز *гуфт.* ранчиш, ранчидан; ранчидан аз рӯи ноз; қаҳр кардани касе аз рӯи он, ки гӯё ба иззати нафасаш расида бошанд.

АРОЗИЛ *а.* ارادل *ҷ.* **арзал** (разилон, нокасон).

АРПАБОДИЁН арапهباديان *бот.* 1. гиёҳи якдусолае, ки тухмаш зирамонанди хушбӯи равғандор аст ва дар қаннодӣ, тиб ва атриёт ба кор бурда мешавад. 2. тухми бодиён, роziёна.

АРПАХОН//АРПАҒОН арапخان//ارپغان *бот.* як навъ гиёҳи қадпаст, ки дар дашту адир мерӯяд.

АРПАШОЛӢ арапeshالى *бот.* навъе аз шолӣ, ки хӯша ва донааш нисбатан дарозтар аст.

АРРА اره *абзори оҳанини дандонадори бодаста* ва камон, ки бо он чӯбу тахта ва филизот мебуранд; **арраи барқӣ** аррае, ки ба воситаи қувваи барқ ба ҳаракат дароварда мешавад; **арра кардан // арра кашидан** бо арра буридан; $\diamond$ **арраи пушт мӯхраҳои пушт**; **арраи умр** одами бад, ки табъи касро хира кардан мегирад; «дандон дорад» **гуфта**, **арраро дар хона роҳ наодан** аз бадӣ хеле эҳтиёт кардан.

АРРАВОР ارهوار *аррамонанд*.

АРРАГӢ اره گى 1. *мансуб ба* **арра**. 2. мисли дандони арра, дандонадор.

АРРАДОС ارهداس *ниг.* **бедабурак**.

АРРАЗАБОН ارهزيان 1. он чи ба дандонҳои арра монанд аст. 2. *маҷ.* теззабон, забондароз, бадзабон.

АРРАКАШ اره کش он ки бо арра мебурад, аррақунанда.

АРРАКАШӢ اره کشى *исми амал аз* **арра кашидан**; арра кардан, бо арра буридан; шуғли арракаш.

АРРАМАЙДА ارهמידه *резаҳое*, ки дар вақти бо арра буридани чӯбу тахта ва филизот ҳосил мешавад.

АРРАМОНАНД ارهمانند *мисли дандонаи арра*, арравор.

АРРАМОҲӢ اره ماهى *зоол.* навъи моҳӣ бо бадани дарозрӯя, ки фуки дарози он ба арра монанд аст.

АРРАМУӢ *арра* бо дандонаҳои бисёр резаи риштамонанд барои нозуку маҳин буридани чӯб ва гулбурӣ дар чӯб.

АРРАПУШТ *ниг. сутунмӯхра.*

АРРАПУШТДОР *аррапуштдор* **зоол.** ҳайвоноте, ки аррапушт доранд; ҳайвонҳое, ки пушти баданашон мисли арра дандонашакл аст.

АРРАС//АРРОС *арс//арас* 1. *ниг.* **ар-ар** 2. доду фарёди баланд; наъраи гӯшхарош; **аррос задан** баланд фарёд кардан.

АРРОДА *а.* *ероде* *кҳн.* олати ҷангии қадимии манҷаниқмонанд, ки бо он ба тарафи душман санг мепартофтанд.

АРС I *арс* *кҳн.* ашк, оби дида.

АРС II *а.* *арс* *кит.* чобуку боғайрат будан, ҷасур будан.

АРСА *а.* *арсе* 1. майдон, сахро; **арсаи кор** майдони меҳнат ва фаъолият; **арсаи корзор**, **арсаи мубориза** майдони мубориза; майдони ҷангу набард; **арсаи ҳаёт** зиндагӣ. 2. *мач.* микёс: **арсаи байналхалқӣ**; **арсаи шатранч** тахтаи шатранч.

АРСАГОҲ *а.* *арсе* *кит.* сахна, майдон.

АРСАЛОН *т.* *арслан* *кит.* 1. шер. 2. *мач.* шуҷоъ, далер.

АРСИНҲО *хим.* *арсинҳо* гурӯҳи таркибҳои органикии маргимуш, ки заҳролудкунанда мебошанд.

АРТЕЗИАНӢ *артезианӣ* **чоҳи артезианӣ** чоҳи чуқури пармашуда, ки обаш бо фишори худ берун мерезад.

АРТЕЛ *р.* *артил* *таър.* 1. ширкати як гурӯҳ одамони ягон ихтисос ё касб барои кори якҷоя дар асоси меҳнат ва ҷавобгарии умумӣ. 2. *кҳн.* шакли асосии сотсиалистии иттиҳодияи истеҳсолии меҳнаткашон, ки дар даврони шӯравӣ дар заминаи умумӣ будани воситаҳои истеҳсолот хоҷагии коллективно-наро ташкил карда буданд: **артели либосдӯзӣ**, **артели мӯзадӯзон**.

АРТЕРИОСКЛЕРОЗ *ю.* *артеросклероз* *тиб.* бемории рағҳои шараён.

АРТИКЛ *фр.* *артикул* *зби.* ҳиссачаест, ки дар баъзе забонҳо бо исми омада, ба он маъноҳои муайяни ё номуайяни, мансубият ба чинс ва г. медеҳад.

АРТИЛЛЕРИЯ *фр.* *артиллерия* *ҳ.* 1. маҷмӯи силоҳҳои калони оташфишони ҷангӣ (*аз қабилӣ тӯп*). 2. наъри артиш, ки аслиҳаи асосии он тӯпҳо мебошанд.

АРТИСТ *фр.* *артист* *таър.* он ки бо касбу кори хондани сурудҳо, навохтани оҳангҳои мусиқӣ ва иҷрои нақшҳо дар сахна машғул аст, хунарпеша: **артисти халқӣ**, **артисти шоистаи Тоҷикистон**; **артисти Халқии ИҶШС** унвони фахрие буд (*дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*), ки ба хунарпешагон барои хизматҳои шоёнашон дода мешуд.

АРТИШ *артиш* қувваҳои мусаллаҳи низомии давлат, армия; лашкар, кӯшун; **артиш кашидан** *ниг.* **лашкар** (**лашкар кашидан**).

АРӢЗ *а.* *арӯз* *адш.* 1. илми вазни шеър ва қоидаҳои он; вазни шеър. 2. охири рӯки мисраи аввали ҳар байт.

АРӢЗӢ *арӯзӣ* 1. *мансуб ба арӯз*; *марбут ба арӯз*. 2. он ки аз илми арӯз огоҳ аст, олими арӯзшинос.

АРӢЗШИНОС *арӯзшинос* коршиноси риштаи арӯз, вазни шеър.

АРӢС *а.* *арӯс* 1. духтаре, ки нав шавҳар кардааст. 2. зан нисбат ба хонаводаи шавҳараш, келин; **арӯс овардан**, **арӯс фурувардан** хонадор кардани писар. 3. *мач.* ҳар чизи бисёр зебо ва марғуб; $\diamond$ **арӯси сол** фасли баҳор; **арӯси ховар** офтоб.

АРӢСАК *арӯсак* 1. *шакли тасғир ва навозишии арӯс*; арӯси хурду камсинну соли зебо. 2. лӯъбати кӯдакон (хусусан духтарчаҳо), ки ба шакли инсон сохта шудааст, лӯхтак, зоча. 3. *кҳн.* олати ҷангии қадимӣ, ки бо он ба тарафи душман санг меандохтанд, манҷаниқи хурд.

АРӢСАКАНДОЗ *арӯсакандоз* *кҳн.* он ки дар майдони ҷанг бо арӯсак (манҷаниқи хурд) ба тарафи душман сангу оташ меандохт.

АРӢСАКБОЗ *арӯсакбоз* кӯдакон ва махсусан духтарчаҳое, ки бо арӯсак бозӣ мекунанд, лӯхтакбоз.

АРӢСАКБОЗӢ *عروسک‌بازی* бозӢ кардан бо арӢсак, лӢхтакбозӢ.

АРӢСБАРОН *عروسک‌بران* маросими бурдани арӢс ба хонаи домод.

АРӢСБИНОН//АРӢСБИНӢ *عروسبېنانه//عروسبېنې* маросими аввалин бор ба дидани арӢс омадани хешон ва наздикон пас аз тӢйи никоҳ.

АРӢСӢ *عروسی* 1. *мансуб ба арӢс*; он чи ба арӢс хос аст: **либоси арӢсӢ**, **одоби арӢсӢ**. 2. чашни издивоч, никоҳ.

АРӢСТАЛ(А)БОН *عروسطلبان* маросими даъвати (омадани) арӢс ба хонаи волидайн.

АРӢШАВАНДА *عروس‌شونده* духтаре, ки барон арӢсӢ номзад шудааст, арӢси оянда.

АРФА *олм. арфе мус.* як навъ асбоби мусикии чангмонанди калон, ки бо нохун навохта мешавад; уд.

АРХАИЗМ *ю. ارخيزم збш.* калима ё ибораи аз истеъмол баромада, кӢхнашуда.

АРХАР *зоол. ارخر* ҳайвони чуфтсум аз хонаводаи мешҳо.

АРХЕЙ *ю. ارخيي*: эраи архей қадимтарин давраи таърихи геологияи замин; эраи азой.

АРХЕОЛОГ *ю. ارخيا لاگ* *ниг. бостоншинос.*

АРХЕОЛОГИЯ *ю. ارخي آلاگيه* *ниг. бостоншиносӢ.*

АРХИВ *лот. ارخيو* *ниг. бойгонӢ.*

АРХИТЕКТОР *ю. ارخيتيكتار* *ниг. меъмор.*

АРХИТЕКТУРА *ю. ارخيتيكتوره* *ниг. меъморӢ (санъати меъморӢ).*

АРҲАМ *а. ارحم* раҳимтар, меҳрубонтар, бахшандатар.

АРҲАМАРРОҲИМИН *а. ارحم‌الراحمين* *д. раҳмдилтарини раҳмдилон, бисёр раҳмкунанда; бахшандатарини бахшандагон (сифати Худо).*

АРҲОМ *а. ارحام* *ч. раҳим II: арҳоми замин таги замин, даруни замин.*

АРЧА *арче* як навъ дарахти сӯзанбарги ҳамешабз, ки бештар дар кӢхҳо мерӯяд; коч; **арчаи солинавӢ** а) дарахти арчаи барои пешвози соли нав оро додашуда; б) чашни шеър рақси одатан атфол барои истиқболи соли

нав дар атрофи арчаи бо бозичаҳо зинат додашуда.

АРЧАЗОР *арچه‌زار* ҷое, ки арчаи бисёр дорад, ҷои серарча.

АРЧАНД *арچند* *шакли кӢтоҳишудаи агарчанд.*

АРЧИ *арچه* *шакли кӢтоҳишудаи агарчи.*

АРЧ *арچ* кадр, қимат, эътибор; **арч гузоштан** баҳои сазовор додан; иззату ҳурмат кардан.

АРҶАЛ *арجل* *кит.* 1. аспе, ки дар як пояш аломати сафедӣ бошад, аспе, ки як пояш сафед бошад. 2. *мач.* сафед.

АРҶМАНД *арجمند* 1. боқадру қимат, соҳибқадр, иззатманд, гиромӣ, азизу мӯҳтарам; **арҷманд кардан** соҳиби қадру эътибор намудан, иззатманд гардонидан; **арҷманд шудан** соҳиби мартаба гаштан, қадру қимат пайдо намудан. 2. пурқимат, гаронбаҳо.

АРҶМАНДӢ *арجمندی* соҳибэҳтиромӣ, иззатмандӣ, сазоворӣ, шоистагӣ, бузургворӣ, баландмақомӣ; **арҷмандӢ ёфтан** иззату эҳтиром пайдо кардан, арҷманд шудан.

АРШ *а. عرش* 1. тахт, сарир. 2. осмон; **арши аъло** осмони баланд; **аршу фарш** осмону замин; **ба арши аъло бардоштан** бисёр таъриф кардан, бисёр бардор-бардор кардан; **нола ба арш баровардан** саҳт нолидан; **худро дар арши аъло дидан** кибру ғурурро ба дараҷаи аъло расонидан, аз мартабаи худ хеле болидан.

АРША *а. عرشه* *кит.* 1. баландии саҳни киштӣ, ки аз он ҷо киштиро идора мекунанд. 2. айвон, пешайвон, шипанг.

АРШАД *а. ارشد* *кит.* калонтар, бузургтар.

АРШИЁН *عرشيان* *д. киноя аз фариштагон.*

АРШӢ *عرشي* *мансуб ба арш.*

АРШНИШИН *عرش‌نشين* *кит.* тахтнишин, подшоҳ.

АРШПАЙМО *عرش‌پيما* паймояндаи арш, аршгард, осмонгард.

АСАБ *а. عصب* пай ё торҳои борик, ки аз мағзи сар ба тамоми узвҳои бадан паҳн шудааст ва хиссу ҳаракат дар аъзои бадан ба он вобаста аст; **системаи асаб** тамоми торҳои асаб, ки бо

мағзи сар пайваст мебошад; ◇ **асаб вайрон гардидан (шудан)** ба ҳаяҷон омадан, оташин шудан; **асаб ором гирифтан** вазъи мўътадил пайдо кардан, ором шудан, таскин ёфтан; **ба асаби касе расидан // ба торҳои асаби касе нохун задан** касеро асабонӣ кардан.

АСАБА *a. عصبه кит.* 1. *ниг.* **асаб.** 2. хешовандони мардина аз тарафи падар; фарзандони писарӣ.

АСАБДАРД *عصب درد тиб.* бемории асабҳои канорӣ, ки бо илтиҳобу омос ва неврит менамояд (невралгия).

АСАБИЁНА *عصبیانه* дар ҳолати асабонӣ, хашмгинона, оташинона.

АСАБИМИЗОЧ *عصبی مزاج* он ки мизочи ба андак сахтии рӯзгор тобнооваранда дорад; он ки ба ҳар чиз зуд асабонӣ мешавад, зудранҷ; тундмизоч.

АСАБИНАМО *عصبی نما* монанд ба асабонӣ, асабонишуда, хашмгиншуда.

АСАБИЯТ *a. عصبیت* ҳолати асабӣ будан, хашмгинӣ; **асабият гирифтан** *ниг.* дар **асабият афтодан**; дар **асабият афтодан** асабонӣ шудан, хашмгин гардидан, дар ғазаб шудан.

АСАБӢ *عصبی* 1. зуд ба ҳаяҷон оянда, ноором, рӯҳан норухат. 2. хашмгин, ғазабнок; **асабӣ шудан** а) ба сустии асаб гирифтани шудан, ба касалии асаб дучор шудан; б) ба хашм омадан, ғазабнок гардидан.

АСАБКАШӢ *عصب کشی тиб.* дар дандонпишиқӣ маҷмӯи амалиётест оид ба гирифтани торҳои асаб ва тозаву зиддиуфунӣ кардани ҷои решаи дандон ва инчунин пур кардани он.

АСАБКУШӢ *عصب کشی тиб.* бо истифода аз усулҳои физикӣ ва химиявӣ аз байн бурдани бофтаҳои асаб барои таскини дард.

АСАБОНИЯТ *عصبانیت* асабият, хашмгинӣ, ғазабнокӣ.

АСАБОНӢ *عصبانی* асабӣ, хашмгин, ғазабнок; **асабонӣ кардан** ба хашм овардан, ғазабнок намудан; **асабонӣ шудан (гардидан)** хашмгин шудан, ғазабнок гардидан, ҳолати таодули мизочи худро аз даст додан.

АСАБШИНОСӢ *عصب شناسی тиб., биол.* гурӯҳи илмҳо дар бораи сохтор ва низоми қору табобати бемориҳои системаи асаб, неврология.

АСАВ *اسو* 1. як навъ касалии асп, ки аз камқувватӣ падидор мегардад. 2. аспии лоғар ва корношоям.

АСАД *a. اسد* 1. шер, шери даранда, шери беша. 2. номи моҳи панҷуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ моҳи мурдод ном дорад ва он ба июл ва август рост меояд: **бурҷи Асад** *нуч.* номи яке аз дувоздаҳ бурҷи фалақӣ.

АСАЛ *a. عسل* моддаи шакарини ғафс, ки занбӯри асал аз шираи гулҳо ҳосил мекунад, шахд, ангубин; **гул хор дораду асал занбӯр (зарб.)**; **занбӯри асал** *ниг.* **занбӯр**; ◇ **аз даҳонаш асал мечакад (мерезад)** хеле хушғуфтор аст.

АСАЛАК *عسلک* 1. шакарак, ки дар барги растаниҳо аз шираи онҳо пайдо мешавад. 2. *гуфт.* ширинак, меҳрубонак: **асалаки бобо.**

АСАЛИН//АСАЛӢ *عسلین//عسلی* 1. мансуб ба асал; асалдор. 2. бисёр ширин: **кулҷаи асалӣ.**

АСАЛПАРВАР *عسل پرور* он ки бо парвариши занбӯри асал машғул аст.

АСАЛПАРВАРӢ *عسل پروری* парвариши занбӯри асал.

АСАЛТАЪМ *عسل طعام* дорои таъми асал; бисёр ширин, хеле ширин.

АСАМ(М) *a. اسم کит.* он ки гӯшаш намешунавад, қар.

АСАН(Н) *a. اسن کит.* қалонсолтар, солхӯрдатар, мусин(н).

АСАР *a. اثر* 1. аломат, нишона; аломати боқимонда аз чизе; **асар ёфтан** аз *касе*, *чизе* дарак пайдо кардан, хабар ёфтани; **асари ҳаёт намондан** барҳам хӯрдани зиндагӣ; **асари ҳаёт (зиндагӣ) нишон додан** зинда будан, зинда будани худро нишон додан; **асар намондан** аз *чизе* аломате набудан, мавҷуд набудани он чиз. 2. нақш аз ҷои пой, пайи по, из. 3. таъсир; **асар гузоштан** чизе боқӣ мондан; нишон боқӣ гузоштан; **асар бахшидан** таъсир кардан; **асар дидан** таъсир ёфтани, таъсир гирифтани; нишонае дидани; **асар доштан** таъсир кардан; **асар кардан** таъсир бахшидан. 4. чи-

- зи навишташуда, чизи таълифгардида, чизи эҷодкарда.
- АСАРБАХШ** اثربخش *ниг.* таъсирбахш.
- АСАРБАХШӢ** اثربخشی *ниг.* таъсирбахшӢ.
- АСАРГУЗОР** اثرگذار *кит.* пайгузор, асарбахш.
- АСАРГУЗОРӢ** اثرگذاری *кит.* асар гузоштан, таъсир, пайгузорӢ.
- АСАРДУЗД** اثر دزد он ки таълифи шахси дигарро тамоман ё қисман дуздида, аз они худ қаламдод мекунад.
- АСАРДУЗДӢ** اثر دزدی навиштаҷоти шахси дигарро дуздида, аз они худ вонамудан; сирқати адаби.
- АСАРКУНАНДА** اثرکننده *сифати феълии замони гузашта аз асар қардан;* он чи таъсир дорад, ботаъсир, таъсирбахш.
- АСАРНОК** اثرناк таъсирбахш, муассир.
- АСАРПАЗИР** اثرپذیر таҳти таъсир қароргиранда, мутаассиршаванда.
- АСАРПАЗИРӢ** اثرپذیری асарпазир будан; вазъ ва ҳолати асарпазир.
- АСАС** *а.* عسس *таър.* сардори шабгардон, миршаб.
- АСАФ** *а.* اسف *кит.* ғам, андӯх, ҳасрат.
- АСБЕСТ** *ю.* اسبيست *маъд.* маъданест, ки ба оташ тоб оварда, гармиро намегузаронад ва дар техника бисёр кор фармуда мешавад, сангпахта.
- АСБОБ** *а.* اسباب 1. *ҷ.* сабаб. 2. васила, восита. 3. лавозимот, чизу чораи даркорӣ; **асбоби аёнӣ** олатҳои намоишӣ барои таълим; **асбоби деҳқонӣ** лавозимоти деҳқонӣ; **асбоби зиёфат** васоили тараб, масолеҳи меҳмондорӣ; **асбоби зироат** олати киштуқор; **асбоби истироҳат** васоили дамгирӣ; **асбоби китобат** // **асбоби хатнависӣ** лавозимоти хатнависӣ (*қалам, дафтар ва ғ.*); **асбоби маишат** васоили зиндагӣ; **асбоби мусиқӣ** соз, олати мусиқӣ (*дӯтор, най, рубоб ва ғ.*); **асбоби роҳ** чизҳои дарқорӣ сафар; **асбоби рӯзгор** чизҳои лозими зиндагӣ; **асбоби такфин** чизу чора барои дафни мурда; **асбоби тараб** васоили айш, василаҳои кайфу сафо; **асбобу абзол** олату афзор; **асбобу анҷом** чизу чораи рӯзгор; **асбобу ашӯ** // **асбобу ускуна** олату афзор, чизу чора.
- АСБОББОРОРӢ** اسباب براری *истехсоли воситаҳои қору зиндагӣ:* саноати асбоббарорӣ.
- АСБОБДОР** اسباب دار соҳиби лавозимот, соҳиби олату афзор; соҳиби молу мулк, доро, бадавлат.
- АСБОБСОЗ** اسباب ساز созанда ва истеҳсолкунандаи абзору олати рӯзгор.
- АСБОБСОЗӢ** اسباب سازی *истехсоли асбоб:* дастгоҳи асбобсозӣ.
- АСБОБХОНА** اسباب خانه ҷои ниғаҳдории асбобу анҷоми қору.
- АСБОСЕМЕНТ** *ю.* اسباسمينت *сементи бо асбест омехта.*
- АСГУДОР** اسگدار *қҳн.* қосид, чопар.
- АСҒАР** *а.* اصغر *кит.* хурдтар, майдатар.
- АСЕПТИКА** *ю.* اسپتيكه *тиб.* чорабиниҳои пешгирӣ аз фосид шудани хун дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ ё муолиҷаи ҷароҳатҳо.
- АСЕТАТ** *лот.* اسيتت *хим.* намаки кислотаи сирко.
- АСЕТИЛЕН** *лот.* اسيتيلن *гази беранги захрдору бадбӯи сӯхтанӣ, ки дар кафшери филизот, ҳосил намудани каучуки синтетикӣ ва ғ. истифода мешавад.*
- АСИДА** *а.* عصيده *қҳн., хӯр.* як навъ ҳалво, ҳалвои тар.
- АСИДОЗ** *лот.* اسيداز *биол.* беморие, ки аз бисёр шудани кислота дар хун ва дигар бофтаҳои бадан пайдо мегардад; хунуқӣ гузаштан.
- АСИЛ** *а.* اصيل 1. покнаҷод, соҳибнасаб; наҷиб, дорои хислат ва хусусиятҳои хуб. 2. ҳақиқӣ, асли.
- АСИЛЗОДА** اصيلزاده 1. он ки насаби олий дорад. 2. одами ҳақиқӣ, соҳиби хусусиятҳои хуб.
- АСИЛЗОДАГӢ** اصيلزاده گي *асилзода будан, бонасаб будан, покнаҷодӣ.*
- АСИ(М)МЕТРИЯ** *ю.* اسيمتريه *вайрони таносуб, номутаносибӣ.*
- АСИНХРОНӢ** *ю.* اسينخرواني *:муҳарриқи барқии*

АСИ

асинхоронӣ муҳаррики чараёни тағйир-ёбандаи барқ.

АСИР *a.* اسپر 1. дастгиршуда дар ҷанг ё тохтутоз, бандӣ. 2. гирифтдор, побанд; мутеъ. 3. *мач.* ошиқ, дилдода, мафтун; **асири ишқ** гирифтори ишқ, дилдода; **асири ҳарбӣ** он ки дар ҷанг ба дасти душман афтодааст, бандӣ; **асир афтодан** бандӣ шудан; **асир гирифтдан** бандӣ кардан дар ҷанг; **асир кардан** а) гирифтдор намудан, побанд сохтан; б) *мач.* мафтун сохтан; **асир шудан** гирифтдор гаштан, бандӣ шудан. 4. мушқил, душвор, сахт. 5. шира, шираи ангур.

АСИРАК اسپرک 1. *шакли тасгири асир.* 2. праи харбузаю тарбуз, карч.

АСИРАФТОДА اسپرافتاده *сифати феълӣи замони гузашта аз асир афтодан;* он ки ба асорат афтодааст.

АСИРВОР اسپروار мисли асир, асирмонанд.

АСИРӢ اسپرى 1. асир будан, побандӣ, бандигӣ, муқайяд гаштан; **ба асирӣ гирифтдан** асир кардан, муқайяд сохтан. 2. гирифтдорӣ, побанди чизе будан.

АСКАР *a.* عسكر 1. хизматчи қатории қувваҳои мусаллаҳи давлат, сарбоз, ҷанговар, сипоҳӣ. 2. лашкар, сипоҳ; **аскари ихтиёрӣ** касе, ки бо ихтиёри худ ба сафи қувваҳои мусаллаҳ дохил шудааст, фидой; **аскари қаторӣ** хизматчи ҳарбии одӣ (бе рутба) дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, ҷанговари одӣ; **аскари пиёда** ҷанговари кӯшунҳои пиёдагард; **аскари савора** сарбози кӯшунҳои аспсавор; **аскари сурх таър.** ҷанговари рутбаи хурди шӯравӣ то аввалҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ.

АСКАРБАЧА عسكرچە сарбози ҷавон, ҷанговари ҷавон.

АСКАРБОШӢ عسكرباشى *таър.* сардори лашкар, саркарда.

АСКАРГИРӢ عسكرگيرى даъват ба хизмат дар қувваҳои мусаллаҳи давлат, сафарбарӣ ба аскарӣ.

АСКАРИДА ю. اسپریده *зоол.* кирми паразити рӯдаи ҳайвоноти ширхор ва инсон, кичча.

АСКАРӢ عسكرى 1. *мансуб ба аскар;* хизмати ҳарбӣ; чун аскар хизмат кардан: **ба хизмати аскарӣ рафтдан.** 2. ҳарбӣ, низомӣ; **интизоми**

аскарӣ тартиб ва низоми ҳарбӣ; **либоси аскарӣ** либоси махсуси низомӣ, ки аскарҳо мепошанд.

АСКАРКАШӢ عسكرکشى роҳбарӣ кардан ба лашкар, лашкаркашӣ; ҳучум, ҳамла бо лашкар.

АСКАРХОНА عسكرخانه *гуфт.* ҷои истиқомати аскарон, лашкаргоҳ, сарбозхона, казарма.

АСКИЯ اسكيه *t.* бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтдан, мутоиба; **аския гуфтдан (кардан)** мутоиба кардан.

АСКИЯБОЗ اسكيه باز аскиягӯӣ, бо ҳазлу шӯҳӣ сухангӯянда.

АСКИЯГӢ اسكيه گوئى *исми амал аз аския гуфтдан;* аскиягӯӣ кардан бо ҳамдигар бо ҳазлу шӯҳӣ сухан гуфтдан, мутоиба гуфтдан.

АСКИЯГӢ اسكيه گوى мутоибагӯӣ, хуштабъ, шӯҳ.

АСКИЯЧӢ عسكيجى *ниг.* аскиягӯӣ.

АСҚОЛ *a.* انتقال *ҷ.* **сиқл** (чизҳои вазнин; вазниниҳо).

АСЛ *a.* اصل 1. реша, бех; асос, моҳият; **асли масъала** моҳияти масъала. 2. ҳақиқӣ, асил. 3. зот, насл, насаб, авлод, наҷод; **аслу насаб** наҷод, насл, зоту зурриёт; **аз асл ниг. дар асл;** **ба асли...** ба худӣ..., ба моҳияти...; **дар асли...** дар нусаҳои асли..., дар матни ҳақиқии...; **дар асл** а) аслан, аз ҷиҳати баромад; б) моҳиятан; дар ҳақиқат; **мисли асли қадим** монанди пештара, пештара барин.

АСЛАМ *a.* اسلام 1. *кит.* солимтар, тандурусттар, сихаттар; дурусттар.

АСЛАН *a.* اصلاً 1. асосан, ҳақиқатан, дар ҳақиқат. 2. дар асл, аз ҷиҳати насаб, аз ҷиҳати баромад. 3. *ниг.* асло.

АСЛАӢ *a.* اصلي *кит.* марде, ки мӯйҳои пеши сараш рехта бошад, одамсар.

АСЛИӢА *a.* اسلحه *ҷ.* **силоҳ;** 1. ҳама навъи силоҳ ё яроқи ҷангӣ (*шамшеру туфангу тӯп ва ғ.*); **анҷому аслиӢа** яроқи лавозимот; **бо зӯри аслиӢа** ба воситаи яроқ. 2. *мач.* восита.

АСЛИӢАДОР اسلحه دار 1. силоҳдор, босилоҳ, бояроқ, яроқнок. 2. масъули анбори аслиӢа, посбони анбори аслиӢа.

АСЛИҲАДОРӢ اسلحه‌داری 1. силоҳ доштан, бо худ нигоҳ доштани силоҳ. 2. *ниг.* **аслиҳахона.**

АСЛИҲАНОК اسلحه‌نار ярокнок, силоҳдор; **аслиҳанок шудан** ярокдор шудан, мусаллаҳ шудан.

АСЛИҲАНОКШАВӢ اسلحه‌ناکشوی *исми амал аз аслиҳанок шудан*; ярокнок шудан, мусаллаҳшавӢ.

АСЛИҲАПАРТОӢ اسلحه‌پرتایی тарки аслиҳа кардан, ярокпартой, халғи силоҳ.

АСЛИҲАСОЗ اسلحه‌ساز яроксоz.

АСЛИҲАСОЗӢ اسلحه‌سازی аслиҳа сохтан, яроксоzӢ: **корхонаи аслиҳасоzӢ.**

АСЛИҲАХОНА اسلحه‌خانه ҷои нигоҳ доштани аслиҳа, анбори ярок, кӯрхона.

АСЛИЯТ *a.* اصلیت *kit.* асл будан, асилӢ.

АСЛӢ اصلی асосӢ; ҳақиқӢ: **мақсади аслӢ**; **нусхаи аслӢ** дастнавис ӯ тасвири, ки аз рӯи он чоп мекунад ӯ нусхаҳои дигар мебардоранд.

АСЛО *a.* اصلا аслан, тамоман, ҳеч, ҳеч гоҳ, ҳаргиз.

АСЛОФ *a.* اسلاف ҷ. салаф (гузаштагон, пешинӢ).

АСМАР *a.* اسمر *kit.* гандумгун, сабзина.

АСМО *a.* اسما ҷ. исм (номҳо).

АСНО *a.* اثنا миёна, байн; **дар аснои** дар байни..., хангоми..., дар вақти...; **дар ин асно** дар ин вақт, дар ин хангом, дар ин байн.

АСНОД *a.* اسناد ҷ. санад (хуччатҳо); **идораи сабти аснод** идораи нотариалӢ.

АСНОМ *a.* اصنام ҷ. санам, (бутҳо).

АСНОФ *a.* اصناف ҷ. синф; **аснофи меҳнатӢ // аснофи муздур** синфҳои аҳли меҳнат.

АСО *a.* عَصا 1. ҷӯбе, ки барои тақя карда роҳ гаштан истифода мешавад, ҷӯбдаст, таёқ; **асои бағалӢ** *ниг.* **асобағал**; **асои Мӯсо** *d.* асои Мӯсо-пайғамбар, ки тибқи ривоятҳо ба замин мепартофт, аждаҳо мешуд; **асои пирии падарон** *киноя аз фарзандон*, ки дар пири мададгори падаронанд; **асои пир ба ҷои пир** (*зарб.*) дар мавриде гуфта мешавад, ки касе ҳозир набошаду шахси дигар ӯро иваз карда

тавонад; **асо мегирифтагӢ шудан** пир шудан ӯ бемадор гаштан. 2. *маҷ.* тақягоҳ; мададгор; **асои касе будан (шудан)** мададгор ва тақягоҳи касе будан (шудан); **асои дасти касе шудан (гаштан)** тақягоҳу мададгори касе шудан.

АСОБАҒАЛ عصابغل асои махсусе, ки одамони ланг ӯ дарди по ба зери бағал гирифта тақякунон мегарданд.

АСОБАДАСТ عصابدست асодор: **одами асобадаст.**

АСОЗАНОН عصازنان *феъл*и ҳол аз **асо задан**, ба асо тақякунон.

АСОКАШ عساکش он ки аз дасти одами нобино дошта роҳнамоӣ мекунад, кӯркаш.

АСОКИР *a.* عساکر *kit.* 1. ҷ. аскар. 2. лашкар, сипоҳ.

АСОЛАТ *a.* اصالت асилӢ, наҷобат, асилзодагӢ.

АСОМӢ *a.* اسامي ҷ. исм (номҳо).

АСОРАТ *a.* اسارت асирӢ, гирифторм, бандагӢ; **ба асорат афтидан // гирифторм асорат шудан** ба асирӢ афтидан, асир гаштан.

АСОРАТОВАР اسارت‌آور асоратоваранда, ба асорат гирифтормкунанда.

АСОС *a.* اساس 1. поя, бунёд, таҳкурсӢ, замина; ниҳод, асл, беҳ; **ба асоси // дар асоси...** мувофиқи..., аз рӯи...; **асос гузоштан** бунёд ниҳодан, замина ҳозир кардан; **асос ӯфтан** бунёд гардидан, барқарор шудан. 2. *маҷ.* қонун, қоида. 3. далел, сабаб; **асос доштан** далел доштан; **асос кардан // ба асос гирифторм** чизеро ба ҳисоб гирифторм, чизеро мадди назар доштан; ба далеле тақя кардан. 4. *грам.* қисми беванди калима, реша; **асосҳои феълӢ** *грам.* қисми бевандаку махсус сохтаи феълҳо, ки аз онҳо шаклҳои замони феълҳо сохта мешаванд: **асоси замони гузаштаи феъл, асоси замони ҳозираи феъл.**

АСОСА *a.* اثاثه *kit.* мол, ашё, матоъ; чизу ҷораи хона; **асосаву дабдаба** ҳашамат, шукӯҳ.

АСОСАН *a.* اساساً 1. аслан, ҳақиқатан, ба эътибори асос (асл). 2. умуман, моҳиятан. 3. бештар; аксаран.

АСОСГУЗОР اساس‌گذار асосгузорманда, он ки

бунёд, тахкурсӣ мениҳад, бунёдгузор, барпо-
кунанда.

АСОСГУЗОРАНДА اساس گزارنده *сифати феълӣи
замони ҳозира аз асос гузоштан; ниг. асогу-
зор.*

АСОСДОР اساس دار *ниг. асоснок.*

АСОСӢ اساسى 1. аслӣ; ҳақиқӣ; умда. 2. муҳим,
аҳамиятнок: **кори асосӣ**, **мавзӯи асосӣ**; **аз
ҳама асосиаш** аз ҳама муҳимаш; **роҳи (кӯчаи)
асосӣ** роҳи калони саррафтуой нисбат ба ди-
гар роҳҳо; **сохтмони асосӣ** сохтмони калон
ва муҳим нисбат ба дигар сохтмонҳо. 3.
доимӣ, ҳамешагӣ.

АСОСНОК اساس ناک он чи ки асос дорад, да-
лелнок; **асоснок кардан (намудан)** бо далелҳо
мустаҳкам кардан, мустанада кардан.

АСОСНОКӢ اساس ناکى асос доштан, далелдорӣ.

АСОСНОМА اساس نامه маҷмӯаи қоидаву қонун-
ҳо, ки дар он сохт ва тарзи фаъолияти ягон
созмон ё ҳизбе муқаррар карда шудааст,
оиннома.

АСОТИН а. اساطين//اساتين ҷ. **устувона** (сутунҳо;
баданаҳо); **асотини салотин** султонҳои бу-
зург.

АСОТИР а. اساطير 1. ҷ. **устура**. 2. *адш.* ривоят ва
қиссаву афсонаҳои қадимӣ дар бораи
худого, қаҳрамонҳо, деу арвоҳ *ва ғ.*

АСОТИРӢ اساطيرى *марбут ба асотир.*

АСОТИРШИНОС اساطير شناس олиме, ки ба
таҳқиқи пайдоиши қисмҳо ва афсонаҳои
асотирӣ машғул аст, мифолог.

АСОТИРШИНОСӢ اساطير شناسى *адш.* илме, ки
пайдоиши ривояту қиссаҳо ва афсонаҳои
асотирӣ ва инъикоси ҳаётро дар онҳо
меомӯзад, мифология.

АСОФИЛ а. اسافل ҷ. **асфал** (поинтарҳо,
пасттарҳо); **асофили бадан** андоми ниҳонӣ,
шармгоҳ.

АСОЧӢБ اسوچوب асо, чӯбдаст, таёк.

АСП اسپ 1. чорпои хонагӣ, сумдори саворӣ ва
боркаш; **аспи бидав** аспӣ даванда; **аспи бод-
пой** аспӣ тезрав; **аспи боркаш** аспе, ки бо он
бор мекашанд; **аспи бузкашӣ // аспӣ**

кӯпкоригӣ аспӣ махсуси мусобикаи бузкашӣ;
аспи даврӣ аспе, ки дар муддати муайян са-
вор мешаванд; **аспи етакӣ** аспе, ки аз
лаҷомаш гирифта аз паси худ мебаранд; **аспи
лақай** як зоти асп аст, ки дар Тоҷикистони
марказӣ ва ҷанубӣ парвариш меёбад; **аспи
маст** аспӣ саркаш; **аспи рахдор** аспӣ рафто-
раш мӯътадил, аспӣ хушрафтор; **аспи саманд**
а) аспӣ зардранг; б) аспӣ даванд; **аспи
сиёҳмушкин** аспӣ сиёҳранг; **аспи саворӣ** асп
барои саворшавӣ; **аспи тозӣ** а) аспӣ араби-
зот; б) аспӣ тезрав; **аспи тӯруқ** аспӣ
чигариранги хушсурат; **аспи харос** аспӣ
чувозкашӣ; **асп давонидан** асп тохтан, асп
рондан. 2. *варз.* мӯҳраи аспшакл дар бозии
шоҳмот. 3. паҳлуи чуқурчаноки бучул, ки
дар бучулбозӣ бурдро ифода мекунад; **аз
асп фурояд ҳам, аз узангу намефурояд** мавқеи
пештараашро аз даст дода бошад ҳам, кало-
нигариро тарк карданӣ нест; **ба аспӣ нағз як
қамчин, ба аспӣ бад сад қамчин (зарб.)** ба
одами нағз як даҳан гап кофӣ бошад, ба
одами бад гапи бисёр ҳам таъсир намекунад;
**ба асп наъл зананд, қурбоққа ҳам пояшро
бардоштааст (мақ.)** дар мавриди имконияти
худро ба ҳисоб нагирифта, кӯркӯрона тақлид
кардан гуфта мешавад.

АСПА اسپه *гуфт.* рост истодани бучул бо
тарафи асп ба боло, ки бурдро ифода
мекунад, олҷӣ.

АСПАК اسپک 1. *шакли тасғири асп*; аспча. 2.
аспӣ чӯбин, ки бачаҳо бозӣ мекунанд. 3. но-
ми ҷонварест мисли мӯрча, ки дар рӯи об ме-
тозад: **аспаки обӣ.**

АСПАКБОЗӢ اسپک بازی 1. бо бозичаҳои асп-
шакл бозӣ кардани бачагон. 2. як навъ ракс,
ки аспҳои сохтаи чӯбинро савор шуда иҷро
менамоянд.

АСПАКӢ اسپکى аспсавор, савори асп; **аспакӣ
рафтан** аспсавор рафтан.

АСПАНГЕЗ اسپ انگيز *ниг. маҳмез.*

АСПАРАҒМ//АСПАРҒАМ اسپرغم *ниг. ис-
парғам.*

АСПАФКАН اسپ افکن 1. он ки аспро аз пой
меафтанад. 2. *маҷ.* шуҷоъ, диловар, баҳодур.

АСПБАНДӢ اسپ بندى *исми амал аз асп бастан;*

- яккачилав аспро ба чоѐ бастан; **яккамехҳои аспбандӣ** мехҳои калони оҳанин ѐ чӯбин, ки яккачилав аспро мебанданд.
- АСПБОЗ** اسپباز он ки асп пойида савор шуданро дӯст медорад, аспдӯст, ишқбози асп.
- АСПБОЗӢ** اسپبازى дӯстдории асп, аспдориву аспсаворӣ.
- АСПБОН** اسپبان нигохубинкунандаи асп, саис.
- АСПБОНӢ** اسپبانى нигохубини асп, саисӣ.
- АСПВОР** اسپوار аспмонанд, мисли асп.
- АСПДАВОН** اسپدوان он ки аспро метозонад, асптоз, човандоз.
- АСПДАВОНӢ** اسپدوانى *исми амал аз асп давондан*; машқ ва мусобикаи асп тозондан.
- АСПДОР** اسپدار дорандаи асп, соҳиби асп; ниғаҳбон ва парваришкунандаи асп.
- АСПДОРӢ** اسپدارى ниғаҳбонӣ ва парвариши асп.
- АСПДУЗД** اسپدزد дузди асп, он ки қору бори ӯ дуздидани асп аст.
- АСПДУЗДӢ** اسپدزدى дуздидани асп, машғулиятҳои аспдузд.
- АСПДӢСТ** اسپدوست ишқбози асп, аспбоз.
- АСПИЛ** اسپيل *кхн.*, *ниг.* аспдузд.
- АСПИРАНТ** *лот.* اسپرانت он ки ба дониستاني чизе меқӯшад; касе, ки дар аспирантураи донишкадаҳои олий ва муассисаҳои илмии тадқиқотӣ ба фаъолияти илмӣ тайёри мебинанд.
- АСПИРАНТӢ** اسپرانتى *мансуб ба аспирант: солҳои аспирантӣ.*
- АСПИРАНТУРА** *лот.* اسپرنتوره яке аз намудҳои тайёр кардани кадрҳои омӯзгорӣ ва илмӣ барои мактабҳои олий ва муассисаҳои илмии тадқиқотӣ.
- АСПИРИН** *лот.* اسپرين *тиб.* доруи пасткунандаи ҳарорат ва рафъи дард.
- АСПИСТ** اسپست *кхн.*, *ниг.* **юнучка**.
- АСПӢ** اسپى *мансуб ба асп; чувози аспӢ* чувозе, ки онро асп мегардонад.
- АСПНАМАД** اسپ نمد *ниг.* **намадзин**.
- АСПОНА** اسپانه *таър.* навъе аз андоз, ки барои асп гирифта мешуд.
- АСППАРВАР** اسپپرور 1. парваришкунандаи асп. 2. аспдӯст, аспбоз.
- АСППАРВАРӢ** اسپپرورى 1. асп парваридан, асп парвариш кардан; нигохубин кардан ба асп. 2. соҳаи чорводорӣ, ки ба парвариш ва ба вучуд овардани зотҳои хубу нави аспҳо машғул аст: **фермаи асппарварӣ**.
- АСППОЙ** اسپ پاى *ниг.* **аспбон**.
- АСППОЙӢ** اسپ پائى *ниг.* **аспбонӣ**.
- АСПРЕЗ//АСПРЕС** اسپرئز//اسپريس чоӣ аспдавонӣ, майдони варзиши аспдавонӣ, ипподром.
- АСПРОМКУНӢ** اسپ رامكنى аспи ҳанӯз зинназадари барои саворӣ тайёр кардан.
- АСПСАВОР** اسپسوار 1. шахси савори асп, аспакӣ, савора: **аспсавор омадан**. 2. *киноя аз аспшинос; асппарвар*.
- АСПСАВОРӢ** اسپسوارى асп савор шудан, аспакӣ будан, савора будан, саворагӣ.
- АСПТОЗ** اسپ تاز аспсавори моҳир, човандоз.
- АСПТОЗӢ** اسپ تازى *исми амал аз асп тохтан*; асп давондан, аспдавонӣ.
- АСПХОНА** اسپخانه чоѐ, ки дар он асп мебанданд ва нигоҳ медоранд, тавила, саисхона.
- АСПЧАЛЛОБ** اسپچلاب он ки асп харида бо нархи гарон мефурӯшад, чаллоби асп.
- АСПЧАЛЛОБӢ** اسپچلابى шуғли аспчаллоб.
- АСР I а.** *عصر* 1. замоне, ки сад солро дар бар мегирад, сада, қарн. 2. замон, давр, аҳд; **асрҳои аср** якчанд аср, замонҳои дароз; **асрҳои миёна** марҳалаи таърихи олам (охири а. 5 - миёнаи а. 17), ки баъди таърихи дунёи қадим ва пеш аз таърихи дунёи нав меояд.
- АСР II а.** *عصر* вақти байни пешину шом, вақти фуруравию офтоб, бегоҳ: **асру шом, намози аср**.
- АСР III а.** *عصر* *кит.* 1. фишурдан, фишурда шираи чизеро гирифтани. 2. *маҷ.* фишору шиканца.
- АСР IV а.** *اسر* *кит.* бандӣ кардан, асир кардан,

ба зиндон андохтан.

АСРАТ *a.* عشرت/عشرة *kit.* хато, гуноҳ.

АСРИМИЁНАГӢ عصرميانگي *мансуб ба асрҳои миёна: шароити истибдоди феодалии асри-миёнагӣ.*

АСРИНА عسرينه *кӯҳан, қадимӣ; орзуи асрина орзуи дерина, орзуи қадима.*

АСРӢ عصرى *мансуб ба аср I.*

АСРОР *a.* اسرا *ч.* сирр; маҳрами асрор бохабар аз розҳои ниҳонӣ; шахси бозғатимод, ки аз розҳо хабар дорад ва ба вай асрори дил гуфтани мумкин аст; маҳрами роз; **сирру асрори пинҳонӣ** розҳои маҳфӣ ва пӯшида; **асрори касе ё чизеро кушодан // асрори касе ё чизеро фош кардан** сирҳои касе ё чизеро ошкор кардан; **аз асрори касе ё чизе воқиф будан** аз сирҳои касе ё чизе бохабар будан; **парда аз рӯи асрор бардоштан** сирҳоро кушодан, чизи ноаёнро ошкор намудан; **◇ асрори ғайб** сирҳои олами берун.

АСРОРАНГЕЗ اسرارانگيز *сирдор; мармуз; пурмуаммо.*

АСРОРАНГЕЗОНА اسرارانگيزانه *1. номаълумона, пинҳонӣ. 2. ҳайратоварона, ба тарзи аҷоиб.*

АСРОРНОК اسرارناк *асроромез; пурмуаммо.*

АСРОРОМЕЗ اسرارآمиз *омехта бо розҳо, пӯшида; пурмуаммо.*

АСРОРОМЕЗОНА اسرارآمیزانه *асрорнок; рамзнок.*

АССАЛО *a.* الصلا *нидо барои даъват марҳамат!, марҳамат кунед!; ассало задан даъват кардан.*

АССАЛОМ *a.* السلام *салом, дуруд (ба шумо); ассалому алайкум салом ба шумо; осоиш меҳоҳам ба шумо.*

АССАМБЛЕЯ *фр.* اسمبليه *ниг. маҷмаъ.*

АССИМИЛЯТСИЯ *лот.* اسيميليتسيه *1. мувофиқ шудан, айният пайдо кардан ба чизе; дар натиҷаи аз худ намудани забон, урфу одат ва ғайраи як халқ ба он ҳамроҳ шуда рафтани халқи дигар. 2. збш. монандшавӣ, яъне ҳамгун шудани як овоз ба овози дигар дар вақти талаффуз (мисли бадтар – баттар, шанбе – шамбе), идғом.*

АССИСТЕНТ *лот.* اسپستنت *1. ёридоханда, ёвар, ёрирасони мутахассис (мас., ёвари профессор, ҷарроҳ ё имтиҳонгиранда). 2. вазифаи аввалине, ки ба муаллимони мактабҳои оли дода мешавад ва соҳиби ҳамин вазифа.*

АССОР *a.* عصار *kit.* равғанкаш, чувозкаш.

АССОТСИАТСИЯ *лот.* اساتستسيه *кҳн. иттиҳодияи одамон ё муассисаҳои гуногун барои расидан ба ягон мақсади умумӣ дар соҳаҳои иқтисодӣ, сиёсӣ, илмӣ, маданӣ ва ғ.; иттиҳодия, иттифок, анҷуман.*

АСТ است *грам.* бандаки хабарӣ (*шахси сеюми шумораи танҳо*), ки ҳиссае аз хабари ҷумла буда, барои бо хабар алоқаманд кардани мубтадо истеъмом мешавад.

АСТА I استه *кҳн. донаи мева (хурмо, шафтолу, зардолу ва ғ.).*

АСТА II استه *шакли гуфтугӯи оҳиста; аста-аста оҳиста-оҳиста.*

АСТАҒФИРУЛЛОҲ استغفرالله *д.* аз Худо омуриш меҳоҳам, бахшоиш металабам; тавба кардам.

АСТАР I استر *ниг. остар; муқоб. абра; чомаи абра-астар* чомае, ки фақат абраву астар дорад, чомаи бепахта; **◇ астару абраи чизе (касе)-ро кушода партофтан** тамоман фош кардан, пурра ошкор намудани айби касе ^{чизе}

АСТАР II استر *kit., ниг. хачир.*

АСТАРБОР استربار *гуфт., ниг. астарвор.*

АСТАРБОРӢ استربارى *гуфт., ниг. остарворӣ; лоиқи остар.*

АСТАРВАН استرون *kit.* зани нозой, зани безурет, ақим.

АСТАРВОР استروار *матоб барои астар.*

АСТАРВОРӢ استروارى *ниг. остарворӣ.*

АСТАРДОР استردار *ниг. остардор.*

АСТАРШОҲӢ استرشاهى *ниг. остарӣ.*

АСТЕРОИДҲО استرائدها *1. нуч. сайёраҳои хурде, ки гирди Офтоб мегарданд. 2. зоол. ситораҳои баҳрӣ.*

АСТРОЛОГИЯ *ю.* استرالاگيه *таълимоти мавҳум,*

- ки тақдиру пешомад ва воқеаи ояндаро аз рӯи мавқеи ситораҳо ва дигар ҷирмҳои осмонӣ пешгӯӣ мекунад, илми нучум, ситорашиносӣ.
- АСТРОНАВТ** *ю.* استراناوت *ниг.* **кайҳоннавард.**
- АСТРОНАВТИКА** *ю.* استراناوتيکه *ниг.* **кайҳоннавардӣ.**
- АСТРОНОМИЯ** *ю.* استرانااميه *илм дар бораи сохт ва инкишофи ҷисмҳои осмонӣ, ситорашиносӣ, илми нучум.*
- АСТРОФИЗИКА** *ю.* استرافزيکه *як соҳаи астрономия, ки сохти ҷирмҳои осмонӣ ва хусусиятҳои физикии онҳоро меомӯзад.*
- АСФАЛАССОФИЛИН** *а.* اسفلالسافلين 1. *кит.* дараҷаи пасттарин. 2. *д.* табақаи пасттарин ва чуқуртарини (ҳафтумини) дӯзах; **♦ ба асфалассофилин фиристодан** куштан, нобуд кардан.
- АСФАЛТ** *ю.* اسفلت *омехтаи мум бо сангрзаҳо, ки барои фарши роҳ истифода мешавад.*
- АСФАЛТПҶҶШ** *асфалт пӯш* бо асфалт пӯшидашуда, асфалтфарш, мумфарш: **роҳи асфалтпӯш, асфалтпӯш кардан.**
- АСФАЛУССОФИЛИН** *а.* اسفلالسافلين *ниг.* **асфалассофилин.**
- АСФАР** *а.* اصفر *кит.* зард, зардранг.
- АСФО** *а.* اصفى *кит.* баргузидатар; холистар, софтар.
- АСҲАЛ** *а.* اسهل *кит.* осонтар, сабуктар, саҳлтар.
- АСҲОБ** *а.* اصحاب *ҷ.* **соҳиб; асҳоби дониш** аҳли дониш, донишмандон; **асҳоби завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **асҳоби зулм** золимон, зулмкунандагон; **асҳоби қаҳф** *асот.* ҳафт нафаре, ки аз тарси Дақёнус ном подшоҳи золим ба ғоре паноҳ бурда, дар он ҷо солҳои зиёде хобидаанд; **асҳоби қисас** ровиён, ривояткунандагон; қиссагӯйҳо; **асҳоби фил** пайравони Абраҳа ном подшоҳи Ҳабашистон, ки пеш аз ислом бо филҳои ҷангӣ барои хароб кардани хонаи Каъба ба шаҳри Макка ҳучум оварда буданд ва онҳоро қавми фил ҳам меноманд; **асҳоби ҳавоич** ҳочатмандон, соҳибони ҳочат.
- АСЪАБ** *а.* اصعب *кит.* мушкилтар, душвортар, сахттар, саъбтар.
- АСЪАД** *а.* اسعد *кит.* некбахтар, босаодаттар; **ахтари асъад** ситораи бахт.
- АСЪОР** *а.* اسعار 1. воҳиди пул, ки асоси сохтори пулии мамлакатеро ташкил медиҳад (*мас., сомонӣ дар Тоҷикистон*): **асъори миллӣ.** 2. пулҳои хоричӣ, ки дар ҳисобу китоби байни давлатҳо ба кор меравад (*мас., доллари америкӣ*), арз.
- АТАВИЗМ** *лот.* اتويزم *дар аъзои бадан зохир шудани хусусият ва аломатҳои гузаштагонӣ қадимтари онҳо.*
- АТБОЪ** *а.* اتباع *кит. ҷ.* **тобеъ.**
- АТВОР** *а.* اطوار 1. *ҷ.* **тавр.** 2. роҳу равиш; ҳаракат, рафтор; **атвору кирдор** роҳу равиш; **фелу атвор** қору кирдор, амалу рафтор; **хулку атвор** таъбу рафтор, майлу ҳаракат.
- АТИББО** *а.* اطبا *кит., ҷ.* **табиб.**
- АТИҚ** *а.* عتيق 1. кӯҳна, қадима, кӯҳан; **аҳди атиқ** даври қадим. 2. баргузида, камёб.
- АТИҚА** *а.* عتيقه *муаннаси* **атиқ; осори атиқа** ёдгориҳои қадима.
- АТИҚАФУРҶШ** عتيقهفروش *фурӯшандаи ашӯи нодири қадима.*
- АТИҚАФУРҶШӢ** عتيقهفروشي 1. қасбу шугли атиқафурӯш. 2. ҷое ё мағозае, ки ашӯи нодири қадима мефурӯшанд.
- АТИҚАШИНОС** شناس عتيقه *он ки ашӯи қадимиро таҳқиқ медиҳад.*
- АТИҚӢ** عتيقى *кӯҳна, қадима; бостонӣ.*
- АТИЯ//АТИЯТ** *а.* عطيه//عطيت *кит.* бахшиш, тӯҳфа, ато, ҳада.
- АТЛАНТ** *ю.* اتلنت *асот.* дар асотири Юнони Қадим баҳодури қавиҳайкал, ки дар сар гунбади осмонро нигоҳ медоштааст.
- АТЛАС I** اطلس *як навъ матои абрешимӣ, ки як рӯи он барроқ аст, дебо: куртаи атлас, либоси атлас; атласи мулъам* атласи мумтоз ва олисифат, атласи баргузида; **атласи румӣ** матои абрешимии нафис, ки махсуси Рум будааст. 2. навъи матои сунъӣ, ки ба матои абрешимӣ монанд аст; **♦ (ин) атласи лочвард** осмони қабуд; **атласи сабз, атласи фирӯза** осмон.

АТЛАС II ю. اطلس 1. маҷмӯи харитаҳои ҷуғрофӣ, таърихӣ дар шакли албом ё китоб. 2. маҷмӯи сурат, ё чадвалҳо, ки ба шакли асбобҳои аёнӣ дар корҳои илмию омӯзгорӣ истифода мешавад. 3. *ниг.* **фалак(-и нӯҳум**, ки ба номи Гунбади Атлас маъруф аст).

АТЛАСБОФ اطلسباف он ки касбаш бофтани атлас аст.

АТЛАСБОФӢ اطلسبافي бофтани матои атлас, атлас бофтан.

АТЛАСӢ اطلسي мансуб ба атлас; аз атлас дӯхташуда.

АТЛАСКУРТА اطلسكرته куртаи атлас, пирохани аз матои атлас дӯхташуда.

АТЛАСПӯШ اطلسپوش он ки дар бар куртаи атлас дорад.

АТМОСФЕРА ю. اتماسفيره 1. ҳаво – қабати газмонанде, ки атрофи Замин ва баъзе сайёраи дигарро иҳота кардааст. 2. *тех.* воҳиди қиёсии фишори газҳо.

АТМОСФЕРӢ اتماسفيري мансуб ба атмосфера: боришҳои атмосферӣ, фишори атмосферӣ.

АТО а. عطا бахшиш, инъом; аз хурдон хато, аз бузургон ато (*зарб.*); меҳмон атои худо, аспаш балои худо (*зарб.*); ато кардан бахшидан; атои ўро ба ликои ў бахшидам дар мавриди гузаштан ҳам аз баҳри фоидаву ҳам аз дидори одами бад гуфта мешавад.

АТОБАК т. اتابكит. 1. падари бузургвор; мураббӣ; тарбиятгари шоҳзодагон. 2. подшоҳе аз сулолаи Атобакон, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрон ҳукумат доштанд.

АТОБАКОН اتابكان таър. сулолаи шоҳони Атобак, ки дар асрҳои XII-XIII дар Эрони ҷануби ғарбӣ ҳукмронӣ мекарданд.

АТОБАХШ عطابخش сахӣ, кушодадаст, фароҳдаст.

АТОЛА اتاله таоми сабуке, ки бо роҳи ҷӯшонидани орди бирён дар об тайёр мекунад, ҳарира: атола пухтан; атолаи явғон атолаи бе равған пухташуда; ◇ атола кардани чизе (*коре*) ба ҳам омехта вайрон кардани чизе ё коре.

АТОЛАПАЗӢ اتالهپزي исми амал аз атола пух-

тан.

АТОЛАПО اتالهپا *гуфт.* очиз дар роҳ рафтан, каси аз роҳравӣ тез мондашаванда.

АТОЛАХӢР اتالهخور атолахӯранда; ◇ ошхӯр ошаша меҳӯраду атолахӯр атолаша *гуфт.* ҳар кас ба қадри тавони худ амал мекунад.

АТОЛИҚ т. اتاليق таър. понздаҳумин дараҷаи мансаб дар хонигарии Бухоро, ки аз ҳама баланд ҳисоб мешуд.

АТОМ ю. اتم [маънои *ибтидоияи тақсими-нашаванда*] хурдтарин зарра-ҳиссаҷаи унсури химиявӣ, ки аз ҳастаи атомӣ ва электронҳо иборат аст; таҷзияи атом тақсимишавии атом.

АТОМИЗМ//АТОМИСТИКА ю. اتاميزم//اتامستيکه *фалс.* таълимоти фалсафии маънидоди табиат (*табиатро аз материя ва материяро аз хурдтарин зарраҳои тақсимишаванда иборат дониш*), ки аввал аз тарафи файласуфони Ҳинди Қадим ва баъд Юнони Қадим инкишоф дода шуда, минбаъд бо бозёфтҳои илм ва дар заминаи илмӣ тараққӣ кардааст.

АТОМӢ اتمي мансуб ба атом; ҳастай; бомбаи атомӣ бомбае, ки таркиши он ба ҳаракати зарядҳои атом вобаста аст; **вазни атомӣ** вазни нисбии атоми ягон унсури химиявӣ, ки дар натиҷаи ҳамчун воҳид қабул шудани 1/16 ҳиссаи вазни атоми оксиген муқаррар шудааст; **қувваи атомӣ** қувваи ҳаракати мутақобилаи ҳиссаҳои ядрои атом.

АТОПЕША عطاپيشه он ки ато карданро дӯст медорад, сахипеша.

АТОРУД а. عطارد [*аслаи Уторид*] сайёраи ба Офтоб наздиктарин, Тир.

АТР а. عطر 1. хушбӯие, ки аз гулҳо ё чизҳои дигар ҳосил мекунад ва бештар дар шишаҳои нигоҳ медоранд; **атри яҳак** хушбӯии хушконидашуда, ки ба пахта молида ё ба чизе баста бо худ медоштанд; **атр задан** атр пошидан. 2. бӯи хуш, роиҳаи хуш.

АТРАФЗО عطرافزا афзояндаи хушбӯӣ, афзункуандаи атр.

АТРАФШОН عطرافشان атрпош, хушбӯйкуанда.

АТРАФШОНӢ عطرافشاني атрпошӣ, паҳн кардани бӯйҳои хуш.

- АТРБОР** *عطر بار* атрафшон, атрогин, атромез.
- АТРБӢ** *عطربو* хушбӯ, муаттар, атрафшон, атромез.
- АТРГАРДОН** *عطر گردان* *кит.* пароканандаи атриёту хушбӯй, паҳнкунандаи хушбӯй.
- АТРИГИРӢ** *عطر گيري* амали таҳияи атр (*хусусан аз гиёҳҳо*).
- АТРИГУЛ** *عطر گل* гуле, ки бӯи атр дорад, садбарг.
- АТРИДОН** *عطر دان* зарфе, ки дар он атр мегиранд.
- АТРИЁТ** *عطريات* чизҳои хушбӯй; атрҳо.
- АТРИӢ** *عطري* муаттар, хушбӯ; **шамъдони атри** анчибари хушбӯ.
- АТРИМОЯ** *عطرمايه* моддае, ки таркиби асосии атриёт ва маводи хушбӯйкунандаро ташкил медиҳад, чавҳари атрҳо.
- АТРОГИН** *عطر آگين* муаттар, хушбӯй.
- АТРОК** *ا. اتراک* *кит.*, *ч.* **турк** (туркҳо, туркон).
- АТРОМЕЗ** *عطر آميز* омехта ба атр, атрнок, муаттар: **боди атромез, насими атромез.**
- АТРОФ** *ا. اطراف* 1. *ч.* **тараф**. 2. гирд, гирдогирд, давр, пиромун. 3. гирду пеш; гӯшаву канор; **аз атроф** аз гирду пеш, аз гӯшаву канор; **ба атроф** ба гирду пеш, ба ҳар тараф; **ба атрофи..** а) гирди..., даври...; б) ба гирду пешии...; **гирду атроф** атрофу ҷониб, гирду пеш; **давру атроф** гирду атроф, гирду пеш; **дар атрофи...** а) дар гирди..., гирдогирди...; б) дар хусусии..., дар бораи...
- АТРОФИЁН** *اطرافيان* дар атроф будагон; наздикон, шиносон.
- АТРИПОШАК** *عطرپاشک* асбоби махсус, ки бо он ба сару рӯ атр мепошанд.
- АТРИСО(Ӣ)** *عطر سا* паҳнкунандаи бӯи атр, атрафшон; хушбӯидиҳанда, муаттар.
- АТРИСОЗ** *عطر ساز* он ки атриёт месозад, созанда ва таҳиякунандаи атриёт.
- АТРИСОЗӢ** *عطر سازي* амали сохтани атрҳо: **коргоҳи атрисозӣ.**
- АТРИСӢ** *عطر سوز* шамъ ё қандиле, ки дар он барои сӯзондан атрро ба кор мебаранд.
- АТРИФАЗО** *عطر فزا* *ниг.* атрфазо.
- АТРИФУРӢШ** *عطر فروش* он ки атр мефурӯшад, аттор.
- АТРИФУРӢШӢ** *عطر فروشي* 1. касб ва шугли атрфурӯш. 2. ҷое, ки дар он атриёт мефурӯшанд.
- АТРИСА** *ا. عطسه* беихтиёр бо шиддат ва бо садо аз даҳон ва бинӣ баромадани ҳаво: **атриса задан.**
- АТРИСАОВАР** *عطر سه آور* чизе ё доруе, ки боиси атриса мешавад.
- АТРИША** *фр. اتشي* рутбаи дипломатӣ ва вазифаи штатӣ дар сафоратхонаҳо оид ба корҳои ҳарбӣ, савдо, матбуот *ва ғ.*: **атришаи ҳарбӣ, атришаи савдо.**
- АТРИСТАТ** *лот. اتيستت* *күн.* гувоҳиномаи таҳсил, ки ба хатмкардаи мактаби ҳамагонӣ медиҳанд, номаи камол.
- АТРИСТАТДИХӢ** *عطر استدهي* муайян намудани хусусияти қор ва савияи ихтисоси корманди идорае аз тарафи комиссияи махсус.
- АТРИСТАТСИОНӢ** *عطر استت سياني* *мансуб ба атристатсия*; оид ба атристатсия; **комиссияи атристатсионӣ** ҳайати махсус, ки барои гузаронидани атристатсия ташкил дода шудааст.
- АТРИСТАТСИЯ** *лот. اتيستتسيه* аз тарафи комиссияи махсус тарзи қор ва савияи кормандони идораеро аз назар гузаронида ба он баҳо додан.
- АТРИТОР** *ا. عطار* атрфурӯш; доруфурӯш; **мушк он аст, ки худ бибӯяд, на он ки аттор бигӯяд.** (*мақ.*); $\diamond$ **аз (дар) қуттии аттор ҳам ёфт намешавад** тамоман ноёб аст, ҳеч пайдо нест.
- АТРИТОРӢ** *عطاري* касби аттор; атрфурӯшӣ; доруворфурӯшӣ; **растан атторӣ** растане, ки дӯкониҳои атторон ҷо гирифтааст.
- АТРИТРАКСИОН** *фр. اترکسيان* барномаи навбатии намоиши сирк ё бозиҳо.
- АТРИФ** *ا. عطف* *кит.* 1. бозгашт; **атри қардан** бозгаштан; **атри инон қардан** сари аспро баргардонидан; ба тарафи дигар баргаштан. 2. майлу тавачҷӯх; шафқат; меҳрубонӣ. 3. порчае, ки дар ҳошияи либос дӯхта шудааст, зеҳ, шероза; **атри доман** шероза ва зеҳи доман.
- АТРИФОЛ** *ا. اطفال* *ч.* **тифл**; **зану атрипол** зану бача, бачаву кача.
- АТРИИМА** *عطمه* *ч.* таом.

АУДИТ лот. *اؤدوت* нав. экспертизаи мустақили фаъолияти молиявии муассисаҳо аз тарафи аудиторҳо – коршиносони баландихтисос.

АУДИТОР лот. *اؤدوتار* нав. муфаттиши махсус, ки фаъолияти молиявии муассисаҳову ширкатҳоро тафтиш мекунад, бозраси молия.

АУДИТОРӢ *اؤدوتارى* нав. мансуб ба аудитор: тафтишоти аудиторӣ, хизмати аудиторӣ.

АУЗУБИЛЛОҲ а. *اعوذ بالله* д. паноҳ бар Худо! Худо нигоҳ дорад! (*иборае, ки дар мавриди канораҷӯӣ қардан аз бадие, зиштие, тӯҳмате ва ғ. гуфта мешавад*).

АУКСИОН лот. *اؤكسيان* ниг. музояда.

АФАНДИГӢ *افندگى* содагӣ, содалавҳӣ, гӯлӣ.

АФАНДӢ *افندى* 1. кҳн. калимаи эҳтиромиест дар туркии усмонӣ, ки вақти мурочиат ба бузургон истеъмол мешавад ва гоҳо ба охири номҳо илова мегардад; оғо, ҷаноб. 2. қаҳрамони латифаҳои халқӣ, ки ҳамчун шахси ҳозирҷавоб, шӯҳ, ҳазлгӯӣ ва баъзан содалавҳу гӯл тасвир меёбад.

АФ-АФ *اف اف* ниг. ав-ав.

АФВ а. *عفو* бахшидан, гузаштан аз гуноҳ; **афви умумӣ** сабук қардани ҷазо ё озод намудани гунаҳкорони маҳкумшуда ё зерӣ тафтишот-буда бо қарори ҳукумат; **афв қардан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

АФВНОПАЗИР *عفوناپزير* бахшиданошуданӣ, бахшиданашаванда.

АФВОТ а. *افوات* 1. ҷ. **фавт**. 2. мурдагон.

АФВОҲ а. *افواه* ҷ. **фӯҳ** 1. даҳанҳо. 2. овозаҳои даҳонакӣ); **шӯҳраи афвоҳ шудан** вирди забон гаштан; машҳур гардидан.

АФВОҶ а. *افواج* ҷ. **фавҷ** (гурӯҳҳо, тӯдаҳо).

АФВПАЗИРӢ *عفوپزيرى* афвпазир будан, бахшоянда будан.

АФВТАЛАБОНА *عفوطلبانه* бо афвталабӣ; узрхоҳона: **афвталабона суҳан гуфтан**.

АФГАНДАН *افگندن* ниг. афкандан.

АФГОНА *افگانه* бачаи норасида таваллудшуда, бармаҳал аз шикам афтида, чала, норасид.

АФГОР *افگار* 1. маҷрӯҳ. 2. хаста, озурда;

ғамгин, андӯхгин; фиғор, абгор; **афгор қардан** а) маҷрӯҳ ва захмдор намудан; б) хаставу беҳол қардан; **афгор шудан** захмӣ шудан, реш шудан.

АФҒОН I *افغان* зорӣ, нола, фарёд, фиғон; **доду афғон** // **нолаву афғон** доду фарёд, шеван, оҳу нола; **афғон қашидан** фиғон қардан, нола намудан; *муқ. фиғон*.

АФҒОН II *افغان* 1. номи халқе, ки бахше аз сокинони кишварҳои Афғонистону Покистонро ташкил медиҳад: **мардуми (халқи) афғон**. 2. аҳли Афғонистон; сокини Афғонистон.

АФҒОНӢ *افغانى* 1. мансуб ба афғон. 2. воҳиди пули Афғонистон. 3. сохташуда ё баамаломада дар Афғонистон: **қолини афғонӣ**; **саллаи афғонӣ** дасторе, ки тарзи бастанаш махсуси афғонҳост; **боди (шамоли) афғонӣ** боди саҳти чангу ғубордоре, ки аксар ҳаворо фаро мегирад ва ба кас таъсири бад мебахшад.

АФДАР *افدر* кҳн. бародари падар, амак.

АФЗАЛ а. *افضل* 1. фозилтар, соҳибфазилаттар. 2. бартар; беҳтар; **афзал доништан (шуморидан)** беҳтар шуморидан, бартар ҳисоб қардан.

АФЗАЛИЯТ а. *افضليت* афзал будан, бартарӣ, беҳтарӣ; **афзалият доштан** бартарӣ доштан, ба имтиёзе соҳиб будан.

АФЗАЛӢ *افضلى* ниг. афзалият.

АФЗОИШ *افزايش* *исми феълӣ аз афзудан*; афзун гардидан, бисёр шудан.

АФЗОИШНОК *افزايشناک* афзоянда, бисёршаванда.

АФЗОР *افزار* 1. асбоб, олат, абзор. 2. *қит.* дорувории таом аз қабилӣ мурҷ, зира, қаланфур.

АФЗОРСОЗ *افزارساز* ниг. абзорсоз.

АФЗОРСОЗӢ *افزارسازى* ниг. абзорсозӣ.

АФЗОЯНДА *افزاينده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз афзудан*; афзункунанда, зиёдкунанда; афзоишбанда; рушдкунанда.

АФЗУДА *افزوده* *сифати феълӣи замони гузашта аз афзудан*; афзоишбета.

АФЗУДАГӢ *افزودگى* *шакли дигари сифати феълӣи замони гузаштаи афзуда*; афзунӣ, афзоиш.

АФЗУДАН افزودن 1. зиёд кардан, афзун гардонидан; изофа намудан. 2. зиёд шудан, афзун гаштан; аз ҳад афзудан аз ҳад бисёр кардан; аз ҳад зиёд афзудан хеле афзун гаштан, хеле бисёр шудан; беш аз пеш афзудан нисбат ба пештара афзунтар гардидан; суръат(ро) афзудан суръат(ро) тезонидан; яке бар даҳ афзудан даҳчанд зиёд шудан; борҳо фузун гаштан.

АФЗУДАНИ افزودنى сифати феълӣи замони оянда аз афзудан; он чи шоиста ва қобили афзудан аст.

АФЗУН افزون беш, зиёд, бисёр; аз ҳад афзун аз ҳад зиёд, хеле; афзун гардонидан (кардан) зиёд кардан; афзун шудан (гаштан) бисёр шудан; зиёд шудан.

АФЗУНГАРДОНӢ افزونگردانى исми амал аз афзун гардонидан: афзунгардонии истехсоли мол.

АФЗУНӢ افزونى бешӣ, бисёрӣ, зиёд будан; фаровонӣ.

АФИН а. عفن кит. гандида, бадбӯйшуда; вайроншуда.

АФИФ а. عفيف кит. покдоман, боиффат, парҳезгор.

АФИФА а. عفيفه муаннаси афиф; зани покдоман.

АФКАНАНДА افکننده 1. он ки ё он чизе, ки касе ё чизеро мепартояд. 2. мағлубкунанда (касе-ро).

АФКАНДА//АФГАНДА افکنده//افکنده сифати феълӣи замони гузашта аз афкандан // афгандан.

АФКАНДАГӢ افکندي 1. шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз афкандан вазъ ва ҳолати афканда. 2. фурӯтанӣ, хоксорӣ. 3. зиллату хорӣ.

АФКАНДАН//АФГАНДАН افکندن//افگندن 1. андохтан, партофтан; дур афкандан дур кардан, дур андохтан. 2. партофтан, паҳн кардан, густурдан; пошидан; партав афкандан нур пошидан; рӯшноӣ афкандан равшанӣ додан, нур пошидан; соя афкандан соя кардан, соя партофтан. 3. ғалтондан, аз по андохтан, ба замин задан. 4. поин кардан, ҳам кардан; сар ба зер афкандан сар ҳам кардан, сар поин

кардан; шармгинӣ зоҳир намудан; назар (нигоҳ) афкандан нигоҳ кардан.

АФКАНДАНИ//АФГАНДАНИ افکندى//افگندى сифати феълӣи замони оянда аз афкандан//афгандан; ҳар чизи қобили афкандан.

АФКОР а. افکار ҷ. фикр (фикрҳо, андешаҳо); ақида: афкори тарбиявию ахлоқӣ, афкори фалсафӣ, афкори чамъиятӣ; афкори пешқадам ғояҳои мутараққӣ; афкори умум // афкори омма фикри умумихалқӣ; мубодилаи афкор // табудули афкор бо ҳам иваз кардани фикру андешаҳо, фаҳмидани фикри якдигар; озодии афкор озод, бемонеа будани изхори фикру ақида, озодфикрӣ, озодандешӣ.

АФЛЕСУН افليسون меваи ситрусии хушмазаи хушбӯй, ки рангаш зард аст, пуртақол.

АФЛОК а. افلاک ҷ. фалак (осмонҳо); гардиши афлок гузашти рӯзгор, мурури замон; кӯҳҳои сар бар афлок кӯҳҳои ниҳоят баланд.

АФЛОКӢ افلاکى кит. 1. мансуб ба афлок. 2. ғайримоддӣ, ғайризаминӣ; муқ. хокӣ. 3. маҷ. фаришта.

АФЛОКШИНОС افلاکشناس ситорашинос, ахтаршинос, мунаҷҷим.

АФЛОТУНИЯ افلاتونيه фалс. равияи идеалистӣ, ки аз таълимоти Афлотун (олами ирфонии идеяҳои ба олами воқеи ашӣ муқобил мегузошт) маншаъ мегирад, платонизм.

АФЛОТУНӢ افلاتونى марбут ба Афлотун; ◇ ишқи афлотунӣ ишқе, ки мақсади он лаззати рӯҳӣ мебошад, ишқи ғайришаҳвонӣ.

АФОЗИЛ а. افاضل ҷ. афзал.

АФОРИЗМ ю. افاريزم сухани мӯъҷазӣ ҳикматноку пандомез аз қабилӣ мақол, зарбулмасал ва ғ.; амсол ва ҳикам.

АФРОД а. افراد ҷ. фард (ашхос, касон).

афроз افزاز асоси замони ҳозира аз афроҳтан. 2. ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои баланд, боло: сарафроз, қадафроз...

АФРОЗ افزاز баландӣ: афрои қуллаҳо.

АФРОХТАҚОМАТ افراخته قامت қоматбаланд, баландқад.

АФРОХТАН افراختن баланд кардан, боло кардан, бардоштан; сар афроҳтан сар боло кар-

дан; баланд шудан; **кад (комат) афрохтан** кад баланд кардан, комат рост кардан.

АФРОШТАН افراشتن *ниг.* **афрохтан.**

афрӯз افروز 1. *асоси замони ҳозира аз афрӯхтан.* 2. *чӯзӣи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои афрӯзанда ва дигар маъноҳоро ифода мекунад: оташафрӯз, оламафрӯз, дилафрӯз...*

АФРҮЗИШ//ФУРҮЗИШ افروزش//فروزش *исми феълӣ аз афрӯхтан; тобиш, дурахш.*

АФРҮЗОН افروزان *кит., ниг.* **фурӯзон.**

АФРҮЗОН(И)ДАН افروزانیدن//افروزاندن *тарзи бавоситаи афрӯхтан.*

АФРҮХТА افروخته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан.* 2. даргирифта, фурӯзон: **шамӣи афрӯхта** шамӣи фурӯзон; **афрӯхта шудан** равшан шудан, шӯълавар шудан.

АФРҮХТАГӢ افروختگی 1. *шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз афрӯхтан; ваъ ва ҳолати он чи дар ҳолати сӯхтан ва афрӯхтан аст.* 2. *сурх шудани рӯй ва монанди он.*

АФРҮХТАН افروختن 1. *даргирондан (отаириро, чароғро ва ғ.); оташ афрӯхтан* оташ задан. 2. *даргирифтани, сӯхтани.* 3. *равшан шудани, шӯълавар гардидани, тобон гаштани; ♦ оташи ғазаб афрӯхтан* бисёр ғазабнок шудани; **оташи шавк афрӯхтан** хеле шавқманд гардонидани.

АФСАД افسد *кит.* **ниҳоят фосид, гандида; афсади мафосид** фосидтарини фосидҳо, бадтарини фосидҳо.

АФСАР I افسر *точ,* кулоҳи подшоҳӣ.

АФСАР II افسر *нав.* соҳибмансаби кувваҳои мусаллаҳ, милитсия, политсия *ва ғ.,* ки рутбаи аз лейтенанти хурд то полковник дорад, офитсер.

АФСАРӢ افسری 1. *мансуб ва мутааллиқ ба афсар II; афсар будани.*

АФСАРТИРОЗ افسر طراز *кит.* **точдор, подшоҳ.**

АФСАҲ افسح *кит.* **фасеҳтар, бофасоҳаттар.**

АФСАҲБАӢН افسح بيان *кит.* **фасеҳбаён, равшанбаён.**

АФСОНА افسانه 1. *яке аз жанрҳои насрии эҷодиёти шифоҳии халқ, ки асоси онро воқеаю саргузаштҳои бофтаю ҳаёли ташкил*

медихад; қисса, достон, ҳикоят, нақл. 2. *суханҳои бофта, ҳикояҳои беасл; афсона гардидан//афсона шудан* вирди забонҳо шудани, овоза шудани; **афсона гуфтан** а) *қиссаву ҳикоят нақл кардани;* б) *мач.* *дурӯғ гуфтан, сафсата хондани; афсона кардан* достон кардани; *машҳур сохтани; афсона хондан* қисса гуфтан; ♦ **афсонаро ба ҳақиқат табдил додан** корҳои бузурги дар орзуҳо бударо амали гардондани.

АФСОНАВӢ افسانوی 1. *мансуб ба афсона; дар афсонаҳо ҷойдошта: қахрамони афсонавӣ, ҷаннати афсонавӣ.* 2. *ҳаёли, бофта; беасос, бардурӯғ.*

АФСОНАВОР افسانوار *афсонамонанд; ба тарзи афсонавӣ, чунон ки дар афсона бошад: афсонавор таракӣ кардани.*

АФСОНАГӢ افسانگی *ниг.* **афсонавӣ.**

АФСОНАГӢӢ افسانه گوئی 1. *исми амал аз афсона гуфтан; қиссаву ҳикоят нақл намудани.* 2. *мач.* *дурӯғ гуфтан; гапҳои беасос гуфтан.*

АФСОНАГӢӢ افسانه گوی *гӯяндаи афсона, қиссахон, ҳикояткунанда.*

АФСОНАМОНАНД افسانه مانند *шабеҳи афсона, афсонавор; боварнакардани; бофта.*

АФСОНАПАРАСТ افسانه پرست *афсонаписанд, дӯстдори афсона.*

АФСОНАПАРДОЗ افسانه پرداز 1. *гӯяндаи афсона, он ки афсона меғӯяд, афсонагӯӣ.* 2. *он ки ҳангоми гуфтани воқеаҳо ба муболиға ва тахайюл роҳ дода, қисса мекунад.*

АФСОНАПАРДОЗӢ افسانه پردازى *амали афсонапардоз, қиссагӯӣ.*

АФСОНАСАРО افسانه سرا *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСАРОӢ افسانه سرائى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАСОЗ افسانه ساز *ниг.* **афсонапардоз.**

АФСОНАСОЗӢ افسانه سازى *ниг.* **афсонапардозӣ.**

АФСОНАҲОН افسانه خوان *хонандаи афсона, афсонагӯӣ.*

АФСОНАҲОНӢ افسانه خوانى *исми амал аз афсона хондани; афсонагӯӣ, қиссахонӣ.*

АФСОНАШУНАВӢ افسانه‌شنوی *исми амал аз афсона шундан*; афсона гӯш кардан.

АФСОР افسار тасма ва ресмоне, ки ба сару гардани аспу хар мебанданд, нӯхта, нӯхтабанд.

АФСОРГУСЕХТА افسارگسيخته 1. он чи афсораши бозу гусехта бошад. 2. *мач.* он чи ё он ки худро ниғаҳдорӣ ва назорат карда наметавонад; бенӯхта.

АФСУН *а.* افسون 1. дуоҳои хурофотӣ, ки дуохон ва азоимхонҳо барои ром кардани чизе ё касе мехонданд. 2. сеҳр, чоду, ҳила, тазвир, найранг; **афсун кардан (намудан)** *а)* ҳила кардан, макр кардан; *б)* сеҳру чоду кардан; **афсун хондан** *а)* гапҳои дурӯғро гуфта ҳила ба кор бурдан; *б)* азоим хондан.

АФСУНГАР افسونگر сохир, чодугар; **чаши афсунгар** дидаи сеҳркунанда (*сифати чаши маъшук*).

АФСУНГАРӢ افسونگرى афсунгар будан, сохирӣ, чодугарӣ.

АФСУНКОР افسونكار *ниг.* афсунгар.

АФСУНСОЗ افسونساز 1. ҳилагар, афсунгар. 2. сеҳрангез.

АФСУНСОЗӢ افسونسازى ҳилагарӣ, дурӯғбофӣ, дурӯғгӯӣ.

АФСУНСУХАН افسونسخن *кит.* он ки гапаш таъсирбахшу диққатҷалбкунанда аст, чодусухан.

АФСУНХОН افسونخوان 1. афсунхонанда, азоимхон. 2. сохир, чодугар.

АФСУРДА افسرده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афсурдан*; сармозада; яхкарда. 2. *мач.* ғамгин, андӯҳгин.

АФСУРДАГӢ افسردگى 1. дар ҳолати афсурда будан; пажмурдагӣ. 2. андӯҳгинӣ, зиқӣ, ғамгинӣ.

АФСУРДАДИЛ افسردهدل пажмурдадил, дилсард, бешавку ҳавас, дилмурда.

АФСУРДАДИЛӢ افسردهدلى пажмурдадилӣ; дилсардӣ, дилмурдагӣ.

АФСУРДАН افسردن 1. сард шудан, хунук шудан. 2. пажмурда шудан. 3. *мач.* дилсард шудан; андӯҳгин шудан.

АФСУРДАРӢ(Ӣ) افسرده‌رو(ى) *кит.* пажмурда, ғамгин.

АФСУРДАХОТИР افسرده‌خاطر ошуфтахотир, гирифтахотир; ғамгин, андӯҳгин.

АФСУРДАХОТИРӢ افسرده‌خاطري ошуфтахотирӣ, гирифтахотирӣ; ғамгинӣ, андӯҳгинӣ.

АФСУРДАҶОН افسرده‌جان пажмурда, мурдадил.

АФСУРДАШУДА افسرده‌شده *сифати феълии замони гузашта аз афсурда шудан*; сардшуда, хунукхӯрда; пажмурда.

АФСӢС افسوس эҳсоси таассуф, ҳасрат, дарег, надомат, пушаймонӣ; дарег! хайфо! (*нидо барои ифодаи пушаймонӣ ва надомат*); **афсӢс, ки...** дарег, ки..., хайфо, ки...; **афсӢсу надомат** дарегу пушаймонӣ; **бо афсӢс** бо таассуф, мутаассифона; **афсӢс хӯрдан** ҳасрату надомат кардан, изхори таассуф кардан, пушаймонӣ баён кардан.

АФСӢСОМЕЗ افسوس‌آمیز боафсӢс, бодарег, ҳасратомез.

АФСӢСХӢРОНА افسوس‌خورانه дар ҳолати афсӢс гуфтан, афсӢсгӯён, бо афсӢсхӯрӣ.

афт افت *асоси замони ҳозира аз афтодан //афтидан.*

АФТ افت рӯӣ, андом, киёфа; намуди зоҳирӣ (*умуман*); **афту андом** шаклу шамоил, намуди зоҳирӣ; **афту башара** афту андом, намуди зоҳирӣ, киёфа; **аз афташ** зоҳиран, маълум мешавад, ки ...; **аз афти кор** маълум мешавад, ки ...; зоҳиран; эҳтимол.

АФТАСӢ اפטسى *кит.* паҳнии бинӣ, пачақии бинӣ, пучуқӣ.

АФТИДАН افتيدن *ниг.* афтодан.

АФТИДАМОНДА افتيده‌مانده *ниг.* афтодамонда.

АФТИШ افتش *исми феъли аз афтидан*; поин ғалтидан.

АФТОДА افتاده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтодан*; ғалтида, ғелида, азпомонда; **афтода мондан** *гуфт.* беихтиёр ё нохост ғалтидан. 2. гирифтор, муқайяд, побанд. 3. дармонда; ноилоҷмонда; бечора, нотавон, заиф.

АФТОДАГӢ افتادگى 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз афтодан.* 2. беҳолӣ,

бекуватӣ, сустӣ. 3. бечорагӣ; хорӣ.

АФТОДАМОНДА افتادهمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз афтода мондан*; ғалтидамонда. 2. бехолшуда, аз ҳол рафта.

АФТОДАН//АФТИДАН افتادن//افتيدن 1. аз боло ба поин бо зарб омадан, ғалтидан; суқут кардан. 2. аз по даромадан, хобидан (*ба сабаби беморӣ, мондагӣ ва ғ.*). 3. поин шудан, овезон гаштан, кашол шудан. 4. рехтан, боридан. 5. *ҳамчун ҷузъи таркиби феълҳои таркибӣ омада, ба онҳо маъноҳои гирифтӣ* шудан, мондан, шудан, ғалтидан *ва ғ.* *медиҳад*: **ба бандагӣ афтодан, дар талаби чизе афтодан, дур афтодан, ба бало афтодан ва ғ.**; **аз пайи касе афтодан** таъкиб кардан, дунболагирӣ кардан; **ба ҳарос афтодан** ваҳмидан, тарсидан; **зарур афтодан** зарур шудан; **ба гардан афтодан** бор шудан, ба зимма қарор гирифтӣ; **ба (дар) андеша афтодан** ба фикр фуру рафтӣ; **ба дом афтодан** гирифтӣ шудан; **ба изтироб афтодан** ошуфта гардидан, ба ҳаяҷон омадан; **ба роҳ афтодан** рафтӣ, равона шудан, ба роҳ даромадан; **ба сӯзу гудоз афтодан** дар ғаму ғусса мондан; **ба такудав афтодан** дар ташвиш мондан, дар тараддуди чизе шудан; **ба талваса афтодан** беқарор шудан; **ба умед афтодан** умедвор шудан; **ба (дар) фикр афтодан** ба фикр фуру рафтӣ, фикр карда мондан, дар фикр шудан; **ба фикри чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, чизеро мақсад кардан; **ба хаёл афтодан** ба хаёл фуру рафтӣ, фикр карда мондан; **ба шубҳа афтодан** шубҳа кардан; **ба ҷое афтодан** ба ҷое дохил шудан, дар ҷое воқеъ шудан; **ба ҷустуҷӯ афтодан** кофтуков кардан; **гузор афтодан** роҳ рост омадан, воқеъ шудан дар ҷо; **дам (нафас) ба дарун афтодан** нафас набаровардан; хомӯш шудан, тамоман дам шудан; **дар банд афтодан** гирифтӣ шудан; **дар гӯшаи нокомӣ афтодан** гирифтӣ номурадӣ шудан; бечора шудан; **дар миёна афтодан** воқеъ шудан; **дар пайи чизе афтодан** аз пайи чизе шудан, аз паси коре шудан; **дар таачҷуб афтодан** ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; **дар тарс афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **дар ташвиш афтодан** беқарор шудан; нотинҷ гаштан; **дар ҳашм афтодан** ҳашмгин шудан; **дар ҳайрат афтодан** мутаҳаййир шудан, ҳайрон шудан; **дар ҳаяҷон афтодан** ба изтироб омадан, безобита шудан; **зебанда афтодан** муно-

сиб омадан, мувофиқ воқеъ шудан; **маъқул афтодан** писандида шудан, писанд омадан; **мақбул афтодан** писанд омадан, мавриди қабул қарор гирифтӣ; **писандида афтодан** маъқул шудан, писанд омадан; **роҳ афтодан** гузор рост омадан, гузор воқеъ шудан; **ҷашм афтодан** нигаристан, нигоҳ кардан; **шинам афтодан** муносиб воқеъ шудан, мувофиқ омадан; **қимат афтодан** гарон воқеъ шудан, бо нархи баланд ба даст даромадан; **ба даст афтодан (афтидан)** гирифтӣ шудан, дастгир шудан; **ба дунбол афтодан** таъкиб кардан; **ба сар афтодани чизе (ходисае)** дучор шудани (омадани) чизе (ходисае); бор шудани чизе; **дар рӯзи саҳт афтодан** ба ҳолати бад дучор шудан, ба вазъияти ногувор гирифтӣ гаштан; **кор афтодан ба касе** мӯҳтоҷ шудан ба мадади касе, эҳтиёче воқеъ шудан ба касе; **латтаи касе ба (дар) об афтодан** пуч баромадани умеди касе; ноумед шудан.

АФТОДАОВОЗ افتاده آواز одами овозаш гирифта, хиррӣ.

АФТОДАРӢХ افتاده روح *ниг.* рӯҳафтода.

АФТОДАҲОЛ افتاده حال 1. хастаҳол, бемадор. 2. фақир, бенаво.

афтон افتان *асоси замони ҳозира аз афтодан.*

АФТОН افتان *феъли ҳоли афтидан*; дар ҳолати афтидан, афтида-афтида, ғалтон; **афтону хезон** афтидаву хеста, хеставу ғалтида; лангон-лангон.

АФТОНДАН افتاندан *тарзи бавоситаи афтодан//афтидан*; ғалтондан; **ба замин афтондан, аз по афтондан** хобондан, ғалтондан; **аз ҷашм афтондан** ба ҷашм бад намоёндан (касиро); **ба даст афтондан** дастгир кардан, доштан; дастгир куноидан; **ба дом афтондан** гирифтӣ кардан, ба дом гирифтӣ.

АФТОНИДАН افتانيدن *ниг.* афтондан.

АФТУДАРАФТ افت و درفت гирудор, занозанӣ, задухӯрд, часпачаспӣ, ҷангу ҷидол; **афтударафт кардан** часпачаспӣ кардан, занозанӣ намудан.

АФТУХЕЗ افت و خيز 1. афтидану хестан; калавидану пешпо хӯрдан. 2. *мач.* часпу талош, задухӯрд.

АФФИКС *лот.* افيكس *ниг.* ванд.

АФҲОМ *a.* افهام *ч.* фаҳм.

АФЧА افچه *кит., ниг.* хӯса.

афшон افشان 1. *асоси замони ҳозира аз афшондан.* 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои резанда, пошанда, афшонанда: болафшон, нурафшон, зарафшон, оташафшон...*

АФШОН افشان 1. хол-хол нақшшуда, ҳар ҷо-ҳар ҷо нақшшуда; нақшу нигорест, ки дар коғаз ё ба девор ба воситаи пош додани рангҳо пайдо мешавад. 2. *кит.* ошуфта, парешон.

АФШОН(И)ДАН افشانیدن//افشاندن 1. пошидан, чошидан. 2. ларзон(и)дан, чунбон(и)дан; **пушт афшондан** пушт ларзондан, пушт чунбондан, пушт дарҳам кашидан. 3. барои чангу хоки чизеро равондан онро саҳт тақон додан, шиппондан. 4. нисор кардан, рехтан. 5. нақшу нигор кардан, нақш ниҳодан; **бол афшондан** бол задан; **гулӯ афшондан** сулфидан; **даст афшондан** а) даст чунбондан (*барои хайрухуш кардан*); б) *мач.* изҳори норизогӣ кардан, қаҳру ранчиш зоҳир намудан (*бо ҳаракати хоси даст*); **доман афшондан** а) доман шиппондан; б) *мач.* чизеро тарк карда рафтан, аз чизе умеди худро қанда рафтан; **кисаро афшондан** кисаро холӣ кардан; **◇ даст афшондану по кӯфтан** рақсидан.

АФШУРА افشوره 1. оби мева ва наботот, ки фушурда мегиранд, шарбат, шира: **афшураи ангат**. 2. туфола, усора.

АФШУРДА افشورده *сифати феълӣ замони гузашта аз афшурдан; лимӯи афшурда* лимӯи ғичим қарда ё паҳш қарда обашро гирифта.

АФШУРДАГОМ افشورده گام *кит.* собитқадам, устувор.

АФШУРДАН افشوردن 1. бо зӯри даст паҳш қарда баровардани оби чизе, фушурдан, ғичим қардан. 2. *мач.* танг қардан, азоб додан.

АФЪӢ//АФЪО *a.* افعى навъе аз морҳои заҳрдор бо бадани ғафсу думи кӯтоҳ ва сари паҳни секунҷамонанд, ки намудҳои гуногун дорад.

АФЪОЛ *a.* افعال *ч.* феъл (қорҳо, амалҳо); **афъоли бад** қорҳои бад; **афъоли нек** рафтору қирдори хуб ва муносиб; **афъолу атвор** рафтору қирдор.

АФӢОН افيون моддаи беҳушқунанда ва мастиоваре, ки аз шираи ғӯзаи кӯкнор ҳосил мекунад, тарёк.

АФӢОНӢ افيونى 1. *мансуб ба афӢон.* 2. тарёкӣ, нашъаманд, истеъмолқунандаи афӢон.

АФӢОНХӢР افيون خور тарёкӣ, нашъаманд.

АХ *a.* اخ *кит.* бародар, додар.

АХАВОН *a.* اخوان *ч.* ах.

АХБОР *a.* اخبار 1. *ч.* хабар; **арбоби ахбор** хабардиҳандагон, хабарнигорон; **воситаҳои ахбори умум** *ниг.* **восита; ахбор гирифта** хабар гирифта, бохабар шудан. 2. барномаи хабарҳои тоза дар бораи вазъияти рӯз, ки аз радио, телевизион ва дигар воситаҳо паҳш ва нашр мегардад: **ахбори варзишӣ, ахбори рӯз, ахбори сиёсӣ; ахбор додан** а) хабар додан, бохабар қардан; б) шунавонидани хабарҳои тоза, паҳши ахбор ба воситаи радио ва телевизион. 3. *д.* ҳадис ва ривоятҳои, ки аз Муҳаммади пайғамбар (с) ва саҳобаҳои ӯ нақл шудааст.

АХБОРДИҲАНДА اخباردهنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз хабар додан; хабардиҳанда, маълумотдиҳанда.*

АХБОРДИҲӢ اخباردهى *исми феълӣ аз ахбор додан; хабар додан, маълумот додан.*

АХБОРНАВИС اخبارنويس хабардиҳандаи воқеаҳо, хабарнигор, мухбир.

АХБОРНАВИСӢ اخبارنويسى амал ва шӯғли ахборнавис, мухбирӣ, хабарнигорӣ.

АХБОРНОМА اخبارنامه навиштаҷоти махсус, ки аз ягон воқеаи муҳим хабар медиҳад.

АХГАР اخگر 1. пораи оташи афрӯхта, ангишти афрӯхта, оташпора, лаҳча. 2. шарора, оташпораи бисёр майдае, ки дар миёнаи шӯла сар зада, пош мехӯрад.

АХГАРВОР اخگروار мисли лаҳча, монанди оташпора.

АХГАРИСТОН اخگرستان *кит.* маҳалли ахгар, оташдон, манқал.

АХГАРОСО اخگر آسا *ниг.* ахгарвор.

АХГУЛ *اڭگل* хасҳои сӯзанмонанди хӯшаҳои ҷав ва гандум, суки хӯшаи ғалла.

АХӢР *ا. اڅيار ҷ.* **хайр ва хайир** (некон ва некӯкорон).

АХЗ *а. اخذ kit.* гирифтани, дарёфт, ба даст овардан; **ахз кардан** гирифтани, дарёфт кардан.

АХЗАР *а. اخضر kit.* кабуд, нилгун; **чархи ахзар** осмони нилгун.

АХЗАРӢ *ا. اخصري* кабудтоб, нилгун.

АХИР *а. اخير kit.* **охир**.

АХИРАН *а. اخيراً* дар вақтҳои охир, ба наздикӣ.

АХЛОҚ *а. اخلاق ҷ.* **хулқ**. 1. қоидаҳои рафтору одоб, хислатҳои рӯҳиву маънавий ва фарҳангии пазируфта миёни мардум ва риояи онҳо аз тарафи ҳар як фарди ҷамъият; **ахлоқи нек** хулқу одоби писандида; **ахлоқу одоб** рафтор, тарзу равиш, хулқу атвор. 2. хислат, табъ; **илми ахлоқ** як соҳаи илми фалсафа, ки бо омӯзишу таҳқиқи масъалаҳои ахлоқ машғул аст.

АХЛОҚАН *а. اخلاقاً* аз ҷиҳати ахлоқ, аз ҷиҳати одоб.

АХЛОҚИӢТ *ا. اخلاقيات* қули масъалаҳои ахлоқӣ.

АХЛОҚӢ *ا. اخلاقي* **мансуб ба ахлоқ; савияи ахлоқӣ**.

АХЛОҚОМУӢӢ *ا. اخلاق آموزي* омӯхтани талабот ва қоидаҳои ахлоқ.

АХЛОТ *а. اخلات 1. ҷ.* **хилт**; **ахлоти арбаа** ҷаҳор унсур – хун, сафро, савдо ва балғам, ки ба ақидаи табибони қадим бемориҳо аз онҳо сар мезананд. 2. пору; хокрӯба, чизҳои пас партофташуда.

АХЛОТКАШОНӢ *ا. اخلات كشانى* кашондани ахлоту партовҳо.

АХЛОТПАРТОӢ *ا. اخلات پرتائى 1.* партофтан ё бурда ба ҷое рехтани ахлот. 2. ҷои партофтани ахлот ва хасу хокрӯбаҳо: **қутгии ахлотпартоӣ, зарфи ахлотпартоӣ**.

АХЛОТРЕӢӢ *ا. اخلات ريزى 1.* рехтани ахлот. 2. ҷои рехтани ахлот ва партову хокрӯбаҳо, ахлотпартоӣ.

АХЛОТТӢДА *ا. اخلات توده* тӯдаи ахлот, ҷамъшудаи ахлот.

АХЛОТХОНА *ا. اخلات خانه* ҷои ахлот, ҷои ахлотрезӣ, ахлотҷой.

АХЛОТҶОӢ *ا. اخلات جاي* ҷои ахлотрезӣ.

АХЛОФ *а. اخلاف ҷ.* **халаф** (фарзандон; пасояндагон).

АХРАБ *а. اڅرب 1. kit.* харобтар, вайронтар. 2. *ади.* дар арӯз номи зихофест, ки дар натиҷаи партофта шудани ҳиҷои аввал ва кӯтоҳ шудани ҳиҷои охири рукни асосии баҳри ҳазаҷ – «мафойлун» шакли «фойлу» ба вучуд ояда ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлу»-ро истифода мебаранд; вазни анъанавии рубоӣ шаҷараи ахраб ва шаҷараи ахрами баҳри ҳазаҷ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **ахрам**.

АХРАМ *а. اڅرم 1. kit.* он ки девораки биниаш бурида шудааст, ҷокбинӣ. 2. *kit.* буридашуда; *муқ.* **мураххам**. 3. *ади.* дар арӯз номи зихофест, ки дар асл «мафойлун» буда, дар натиҷаи исқоти ҳиҷои аввали он «фойлун» боқӣ монда бошад ҳам, ба ҷои он рукни «мафъӯлун»-ро кор мефармоянд; яке аз ду шаҷараи вазни рубоӣ ба ҳамин зихоф асос ёфта, шаҷараи ахрам ном дорад ва аз дувоздаҳ навъ иборат аст; *муқ.* **ахраб**.

АХТА *а. اڅته* бехоя, ҳайвоне, ки хояшро гирифтаанд; **ахта кардан** барои боздошти ҷуфтшавии ҳайвонҳо канда гирифтани хояро ҳайвонҳои нарина (*аз қабилӣ асп, барзагов ва ғ.*).

АХТАКУНӢ *а. اڅته كنى* **исми амал аз ахта кардан; амалиёти ахта кардан**.

АХТАР *1. اختر* ситора, кавкаб, наҷм; *ба тариқи истиора:* **ахтари бахт, ахтари толеъ**. 2. *мач.* бахт, иқбол, толеъ; **ахтари ситезасар** бахти қачрафтор ва носазовор; **ахтари дунболадор** *ниг.* ситораи думдор; **ахтари қутб** ситораи қутб; **ахтари сарсабз** ситораи бахт, сайёраи саъд; **ахтари шабгард** а) ситораи номусоид, ситораи наҳс; б) моҳ; **ахтари қовиён** парчами Фаридун, байрақи Қоваи охангар; **ахтар шуморидан** (*ё шумурдан*) *ниг.* ситора (шумурдан); **бедор гаштани ахтари хуфта** омад кардани бахт.

АХТАРБИН *а. اڅتر بين* *кхн.* ахтаршинос, ситора-

- шинос, мунаҷчим.
- АҲТАРГӢ (Ӣ)** (اخترگو(ى) *kit.* мунаҷчим, фолбин.
- АҲТАРӢ** اخترى 1. мансуб ба ахтар. 2. мунаҷчим, ситорашинос.
- АҲТАРНИГОРӢ** اخترنگارى *нав.* аксбардорӣ аз чирмҳои осмонӣ бо истифода аз дурбинҳои махсуси ситорашиносӣ.
- АҲТАРСИПОҲ** اخترسپاه *маҷ.* серлашкар, бо сипохи бешумор.
- АҲТАРСӢХТА** اخترسوخته *киноя аз* бадбахт, баргаштабахт.
- АҲТАРШИНОС** اخترشناس *ниг.* ситорашинос.
- АҲТАРШИНОСӢ** اخترشناسى *ниг.* ситорашиносӣ.
- АҲТАРШУМОР** اخترشمار *ниг.* ситора шумор.
- АҲТАРШУМОРӢ** اخترشمارى *ниг.* ситора шуморӣ.
- АҲТАҲОНА** اخته خانه саисхона, тавила.
- АҲТОР** *а.* اخطار 1. ҷ. хатар. 2. танбех; огоҳӣ.
- АҲФАШ** اخفش *kit.* он ки мубтало ба бемории хафаш аст, яъне ба рӯшноӣ нигариста наметавонад; *муқоб.* шабқур; он ки чашмаш заиф ва камнур аст; $\diamond$ бузи ахфаш он ки гапери надониставу нафаҳмида тасдиқ мекунад.
- АҲШ** اخش *kit.* арзиш, баҳо, қимат.
- АҲШАМ** *а.* اخشم *kit.* он ки ҳисси бӯй - қувваи шомма надорад.
- АҲШЕҶ** اخشيچ *кҳн.* 1. зид, муҳолиф. 2. ҳар яке аз чор унсур.
- АҲШЕҶОН** اخشيخان *ниг.* чор (унсур).
- АҲАД** *а.* احد *kit.* як; воҳид; фард, нафар.
- АҲАДИЯТ** *а.* احديت *kit.* ягонагӣ, беҳамтоӣ (*сифати Худо*).
- АҲАМ(М)** *а.* اهم *kit.* муҳимтар, заруртар, муҳимтарин, заруртарин.
- АҲАМИЯТ** *а.* اهميت муҳим будан, муҳим ва зарур шуморидани коре (чизе): аҳамияти таърихӣ, аҳамияти иҷтимоӣ; аҳамият додан
- эътибор додан, диққат кардан, таваҷҷӯҳ додан; аҳамият доштан ба эътибор соҳиб будан, муҳим будан; аз аҳамият холи набудан муҳим будан; манфиат доштан.
- АҲАМИЯТДОР** اهميتدار *ниг.* аҳамиятнок.
- АҲАМИЯТНОК** اهميتناк дорои аҳамият, соҳиби аҳамият, муҳим, эътиборнок.
- АҲАМИЯТНОКӢ** اهميتناكى аҳамият доштан, эътиборнокӣ.
- АҲБОБ** *а.* احباب ҷ. ҳабиб (дӯстон, дӯстдорон).
- АҲВАЛ** *а.* احوال *kit.* олуs, чашмкаҷ, қачбин, дубин.
- АҲВАР** *а.* احور *kit.* дорои чашми сиёҳранги зебо, сиёҳчашм, оҳучашм.
- АҲВАТ** *а.* احوط *kit.* баэҳтиёттар, эҳтиёткорона.
- АҲВОЛ** *а.* احوال ҷ. ҳол; ҳолат; вазъ, вазъият; чигунагии ҳол, чигунагии мизоҷ (беморӣ, тандурустӣ); аҳволи бад вазъияти ногувор; аҳволи байналхалқӣ вазъияти муносибатҳои байниҳамдигарии халқҳо; аҳволи дарунӣ вазъияти дохилӣ; аҳволи рӯҳия кайфияти рӯҳӣ, ҳолати рӯҳӣ; аҳволи сикҳатӣ вазъи тандурустӣ; шарҳи аҳвол баёни вазъият; баёни қору ҳаёти шахсе; ҳолу аҳвол вазъияту ҳолат; арзи аҳвол кардан вазъиятро маълум кардан, ҳолатро баён намудан; аҳволи касе танг будан (шудан) вазъияти касе душвор будан (шудан), вазъи касе бад будан (шудан); аҳвол нағз шудан вазъият беҳтар гардидан; аҳвол пурсидан ҳолу аҳволи касеро пурсон шудан, вазъи қори касеро пурсон шудан; ба аҳволи касе хандидан ҳолати касеро масҳара кардан, ба вазъияти касе бо тамасхур нигоҳ кардан.
- АҲВОЛДОН** احوالدان донандаи аҳвол, ҳолдон.
- АҲВОЛПУРСӢ** احوال پرسى *исми феълӣ аз* аҳвол пурсидан; пурсидани аҳвол (-и якдигар), аз қору бор ва вазъияти зиндагӣ пурсон шудан, ҳолпурсӣ; аҳволпурсӣ кардан ҳоли якдигарро пурсидан, аз қору бору зиндагӣ пурсон шудан.
- АҲВОЛФАҲМӢ** احوال فهمى фаҳмидани аҳвол, донистани вазъият.
- АҲВОЛҶӢ** احوال جوئى *ниг.* аҳволпурсӣ.

АҲД *а.* عهد 1. паймон, шарт, қарордод, муоҳида; ваъда; **аҳду вафо** паймону садоқат; қавл додан ва дар қавли худ устувор будан; **аҳду паймон** қавлу ваъда; **аҳд бастан** паймон қардан; **аҳд қардан** қавл додан; **аҳду паймон бастан** қарордод қардан, шарту паймон қардан; **аҳду паймон қардан** шарту қарордод намудан; **аҳд шикастан** қарордод вайрон қардан; ваъдаҳилофӣ намудан; **ба аҳд пойдор будан** ба ваъда устувор будан; **ба аҳд вафо қардан** мувофиқи қарордод амал қардан, ба паймон ва ваъда устувор будан. 2. замон, давр; **аҳди сиғар** давраи хурдсолӣ, замони кӯдакӣ; **аҳди шабоб** айёми ҷавонӣ, давраи ҷавонӣ; **аҳди қадим** замони гузашта, давраи кӯҳна; **аҳди гул** фасли баҳор.

АҲДАБ *а.* احداب *kit.* кӯзапушт, букрӣ.

АҲДБАНДӢ عهدبندى *исми амал аз аҳд бастан;* паймонбандӣ.

АҲДНОМА عهدنامه *шартнома,* қарордод, паймоннома.

АҲДОБ *а.* اهداب *kit.* мижгон.

АҲДОС *а.* احداث 1. ҷ. **ҳадас** (чизҳои нав пайдошуда; ҳодисаҳои ногаҳонӣ...); **аҳдоси замона** ҳодисаҳои рӯзгор. 2. *таър.* маблағе, ки шаҳна ё миршаб барои нигоҳдорӣ ва посбонии бозор мегирифт.

АҲДШИКАН عهدشكن *он ки аз аҳд рӯй тофтааст,* он ки ба қавлу паймон вафо накардааст, паймоншикан.

АҲДШИКАНӢ عهدشكنى *исми амал аз аҳд шикастан;* ваъдаҳилофӣ.

АҲДШИКАНОНА عهدشکنانه *аҳдро шикаста,* қарордодро вайронқунон, паймоншиканона.

АҲӢН *а.* احيان ҷ. **ҳин** (вақтҳо, замон); **аҳён-аҳён** гоҳ-гоҳ, баъзан, аҳёнан.

АҲӢНАН *а.* احياناً *гоҳо,* баъзе вақт, баъзан; иттифоқан.

АҲКОМ *а.* احكام ҷ. **ҳукм;** қоидаву қонунҳо; **аҳкоми дин** *ниг.* **аҳкоми шариат;** **аҳкоми салтанат** қоидаву қонунҳои подшоҳӣ, ҳукмҳои подшоҳӣ; **аҳкоми шариат** (ё **шаръ**) *д.* қонунҳои шариат, фармудаҳои шариат; **аҳкоми анҷум** *нуч.* хусусиятҳои гардиши

ситораҳо (*аз рӯи илми нучуми қадим гӯё вазъияти ситорагон тақдир ва сарнавишти одамонро муайян мекардааст*).

АҲЛ *а.* اهل 1. зан, аёл; **аҳлу аёл** зану фарзандон, аъзои хонавода, ҳар яке аз афроди хонадон. 2. мардум, халқ; бошандагон, сокинон; **аҳли шаҳр** сокинони шаҳр. 3. лоиқ, сазовор, муносиб. 4. тифоқ, муттафиқ; **ёр аҳл аст, кор саҳл аст** (*зарб.*). 5. мансуб, мутааллиқ; **аҳли ҳар пеша;** **аҳли адаб** (**адабиёт**) адибон, нависандагону шоирон; **аҳли байт** зану фарзандон, аъзои оила, афроди хонавода; **аҳли басар//аҳли басират** дурандешон, одамони бофаросат, зирак, доно; **аҳли башорат** огоҳони ҳол, донандагони роз, маҳрамони асрор; **аҳли бедод** бедодгарон, золимон; **аҳли бидъат** эҷодқунанда ва тарафдорони унсуру қоидаҳои нав ва муҳолифи дин; **аҳли вафо** вафодорон, соҳибони қавл; **аҳли ваҳдат** *д.* касоне, ки ба ягонагии Худо эътиқод доранд; **аҳли тасаввуф,** сӯфиён; **аҳли ғадр** хиёнатгарон, фиребгарон, маккорон; **аҳли давлат** а) давлатмандон, сарватдорон; б) арбоби давлат, ҳукуматдорон; **аҳли дарбор** дарбориён, одамони дарбор, мансубон ба дарбор; **аҳли дард** а) дардманд(он); б) *киноя аз* ошиқ(он); **аҳли дил** аҳли сидқу сафо; соҳибдил, ориф, донишманд; **аҳли завқ** соҳибони истеъдоди адабӣ, наққошӣ, мусиқӣ *ва ғ.*; **аҳли замона** муосирон, ҳамасрон, ҳамаҳдон; **аҳли иқтоъ таър.** ба иқтоъ ноилшудагон, касоне, ки подшоҳ ба онҳо ба таври инъом ва мукофот замин, деҳ ва ё мулке додаст; **аҳли илм** олимон, касоне, ки бо илм машғуланд; **аҳли имон** *д.* мӯъминон, диндорон; **аҳли иродат** мухлисон ва пайравони тариқат; **аҳли ирфон** а) орифон, донишмандон, хирадмандон, одамони бомаърифат; б) сӯфиён; **аҳли исён** шӯришгарон, одамони исёнбардошта; **аҳли калом** суханварон, адибон; **аҳли камол** ба камол расидагон, аҳли фазлу дониш; **аҳли карам** саҳиён, ҷавонмардон, одамони босаховат, кушодадаст, олиҳиммат; **аҳли кимийе** а) кимийегарҳо, ононе, ки бо илми кимийе машғуланд; б) *маҷ.* фиребгарон, хилагарон, маккорон; **аҳли китоб** *д.* яҳудиён, исавиён ва мусулмонон, ки дини ҳар қадом дорои китоби муқаддас («Таврот», «Инҷил», «Забури», «Қуръон») мебошад; **аҳли кор** кормандон, меҳнаткашон; кордон, аз кор огоҳ; **аҳли қорвон** қорвониён, сафарқунандагон бо қорвон; **аҳли қалам** нависандагон, адибон; **аҳли қофила** қорвониён, ҳамсафарон; **аҳли қубур**

мурдагон, даргузаштагон; **аҳли малоҳат** малехон, зебоён, хушрӯён, соҳибчамолон; **аҳли маънӣ** соҳибони фаҳму фаросат, соҳибони маърифат; **аҳли маърифат** а) орифон, доноён, ҳакимон; б) сӯфиён; **аҳли меҳнат** аҳли кор, меҳнаткашон; **аҳли мурувват** чавонмардон, инсондӯстон; одамони олиҳиммат; **аҳли назар** мардумони бофаросат, одамони зирак; **аҳли ниёз** мӯҳтоҷон, эҳтиёҷмандон, бенавоён; **аҳли оила** аъзои хонавода, аъзои оила, аҳли байт; **аҳли олам** оламиён, ҷаҳониён; **аҳли пеша** ҳунармандон, косибон; **аҳли риё** риёкорон, қаллобон, одамони дурӯя, мунофиқ, сохтакор; **аҳли роз** маҳрамон, ҳамрозон, сирдонон; **аҳли роӣ** одамони донишманд, соҳибони ақлу тадбир; **аҳли савдо** савдогарон; машғулони кори савдо; **аҳли санъат** санъатварон, одамоне, ки бо санъат машғуланд; **аҳли сӯҳбат** мусоҳибон, ҳамсӯҳбатон; **аҳли тақво** порсоён, худотарсон, парҳезгорон; **аҳли тамиз** одамони оқил, доно, хушёр; **аҳли тараб** хушу хурсандикунандагон; вақтхушкунандагон; **аҳли тариқат** д. зоҳидон, сӯфиён; **аҳли хилват** гӯшанишинон, ибодаткунандагон; **аҳли хирад** оқилон, хирадмандон; **аҳли хок** мурдагон, даргузаштагон; **аҳли ҳасад** одамони бахил, бадрашк, нотавонбин; **аҳли хирфа** ҳунармандон, санъаткорон, пешаварон; **аҳли ҳунар** ҳунармандон; эҷодкорон; **аҳли ҷамъият** аъзои ҷомеа; омма, мардум; **аҳли ҷаҳон** ҷаҳониён, халқҳо; **аҳли яқин** а) одамони ҳақиқатшинос, хирадмандон, муҳаққикон; б) д. порсоён, сӯфиён.

АҲЛИЯТ *a.* اهليت *kit.* 1. лаёқат, истеъдод. 2. шоистагӣ, сазоворӣ, арзандагӣ.

АҲЛӢ *kit.* унсгирифта, одаткарда; ромшуда, хонагӣ.

АҲЛОНА *a.* اهلا نه муттафик; муттафиқона, бо тифоқӣ; **меҳнати аҳлона** кори муттафиқона.

АҲМАҚ *a.* احمق аблаҳ, нодон, гӯл, бефаҳм, беақл; **аҳмақ кардан** *касера* фиреб додан, гӯл кардан; **аҳмақ шудан** фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

АҲМАҚӢ *kit.* احمقى аблаҳӣ, ҳамоқат; **аҳмақӣ кардан** аблаҳӣ кардан, гӯлӣ намудан.

АҲМАҚНАМО *a.* احمق نما мисли аҳмақ, мушобех ба аблаҳ.

АҲМАҚОНА *a.* احمقانه 1. шабеҳи аҳмақ, аҳмақвор, аблаҳона. 2. бемаъниёна; **кори аҳмақона** амалу рафтори аблаҳона; **ҳаракатҳои аҳмақона** рафтори бечо ва бемаънӣ.

АҲМАҚФИРЕБ *a.* احمق فريب фиребандаи аҳмақ; он чи ба аблаҳ мақбул аст.

АҲМАР *a.* احمر сурх, сурхранг; **гули аҳмар** гули сурх; **ёқути аҳмар** ёқути сурх; **ливои аҳмар** байрақи сурх; **лолаи аҳмар** лолаи сурх.

АҲОДИС *a.* احاديث ҷ. ҳадис.

АҲОЛИНИШИН *a.* اهالي نشين маскан, ҷои истиқомати аҳоли, мардумнишин; **маркази аҳолинишин**.

АҲОЛӢ *a.* اهالي 1. ҷ. аҳл. 2. бошандагон, сокинони деҳа, шаҳр ё вилоят; **аҳолии меҳнатӣ** мардуми меҳнаткаш, одамони заҳматкаш; **аҳолии одӣ** мардуми одӣ, авом.

АҲОР *a.* اهار *ниг.* оҳор.

АҲРАМАН *a.* اهرمن *ниг.* аҳриман.

АҲРЕМАН *a.* اهريمن *ниг.* аҳриман.

АҲРИМАН *a.* اهريمن 1. қувва ва рӯҳи бадӣ дар дини зардуштӣ. 2. дев, шайтон, чин.

АҲРОМ *a.* اهرام ҷ. ҳарам; шакл ё қисми бисёррӯя, ки қисми поёнии он сегӯша буда, рӯйҳои секунҷаи паҳлуиаш як қуллаи умумӣ дорад; **аҳроми Миср** макбараҳои бузурги сангини фиръавнҳои Мисри қадим, ки ба мисли аҳром маҳрутшакланд.

АҲРОММОНАНД *a.* اهرام مانند аҳромшакл, аҳромнамуд; **қуллаҳои аҳроммонанд**.

АҲРОМШАКЛ *a.* اهرام شكل *ниг.* аҳроммонанд.

АҲРОР *a.* احرار ҷ. хурр (озодон, озодихоҳон).

АҲСАН *a.* احسن 1. беҳтар, аълотар; **ба вачҳи аҳсан** *ниг.* вачҳ. 2. *нидо* таҳсин, офарин; **аҳсан гуфтан** // **аҳсан хондан** офарин гуфтан, таҳсин кардан.

АҲСАНТ *a.* احسنت *ниг.* аҳсан 2.

АҲУРОМАЗДО *a.* اهورا مزدا дар дини зардуштӣ, ҳамчун худои қувваҳои некӣ ва рӯшноӣ парастии мекарданд, Хурмуз.

АҶАБ *a. عجب* 1. он чи сабаби ҳайронӣ мешавад, ҳайратовар, ҳайратангез, таачҷубовар, шигифтовар. 2. *нидои ҳайрату таачҷуб* воачабо, ачабо, таачҷубовар аст, ки...; **чӣ ачаб!** чӣ ҷои таачҷуб!; **эй ачаб** ачабо, таачҷубовар аст, ки...; **ачаб доштан** ҳайрон будан, дар таачҷуб будан; **ачаб кардан** а) таачҷуб намудан, ҳайрон шудан; б) *мач.* кори хуб кардан; **дар ачаб мондан** ҳайрон шудан, мутаҳаййир гаштан; **дар ачаб шудан** ҳайрон шудан, таачҷуб кардан; **ачаб не // ачаб нест, ки...** ЭХТИМОЛ, шояд, аз ЭХТИМОЛ дур нест, ки..., мумкин аст, ки ...

АҶАБО *عجبا* *нидои ҳайрату таачҷуб* ҳайратовар аст, ки..., ҳайратангез аст, ки..., таачҷубовар аст, ки...

АҶАЛ I *a. اجل* 1. *кит.* муддат, мӯҳлат; вақт, ҳангом. 2. ба охир расидани умр, марг; **дард дигар, ачал дигар** (*зарб.*); **ачали муаллақ** марги ногаҳонӣ; **ачал расидан** умр ба интиҳо расидан, марг наздик шудан; **агар ачал амон дихад** зиндагиву саломатӣ бошад, агар намурам...; **аз дасти ачал халос кардан** аз марг раҳо додан, аз марг вораҳонидан; **ба чанголи ачал афтидан** ба марг дучор шудан, ба мурдан расидан; **бе ачал куштан** пеш аз вақт куштан, бе марги табиӣ нобуд кардан; **бо ачали худ мурдан** бо марги табиӣ мурдан; **туҳми ачал коштан** ҳамаро ба ҳалокат расонидан, қир кардан.

АҶАЛ III/АҶАЛЛ *a. اجل* *кит.* чалилтар, боҷалолтар, бузургвортар.

АҶАЛА *a. عجله* *кит.* шитоб, таъчил; **бо ачала** шитобон, саросемавор, шитобкорона.

АҶАЛГИЁҲ *اجل گياه* *бот.* як оилаи гиёҳҳои бисёрсолаи доруӣ ва ороишии захрнок, ки решаи картошкмонанд дорад, аконит.

АҶАЛРАСИДА *اجل رسیده* он ки марги ӯ наздик шуда бошад.

АҶАМ I *a. عجم* *кит.* ҷангал, беша.

АҶАМ II *a. عجم* 1. мардumi ғайриараб; қавми форсу тоҷикзабон. 2. сарзамини форсу тоҷикзабон. 3. *мус.* яке аз оҳангҳои мақоми панҷуми «Шашмақом» – «Сегоҳ», ки бо номҳои «Наврӯзи Аҷам» ва «Баёти Аҷам» машхур аст.

АҶАМИНАЖОД *عجمی نژاد* аз наҷоди ғайриараб – форсу тоҷик; эрониасл.

АҶАМӢ *عجمی* *мансуб ба аҷам II*; аҷамнаҷод, эрониасл.

АҶДОД *a. اجداد* *ҷ.* **ҷадд** (бобоён, ниёгон, гузаштагон); **бобову аҷдод** гузаштагон.

АҶДОДӢ *اجدادی* *мансуб ба аҷдод*; авлодӣ, наслӣ.

АҶЗ *a. عجز* нотавонӣ, очизӣ, заъф, сустӣ; **аҷзу нотавонӣ** заифиву сустӣ, очизӣ; **аҷзу ниёз** нотавонии мӯҳтоҷӣ.

АҶЗО *a. اجزا* *ҷ.* **ҷузъ**; қисмҳои таркибии чизе; воҳидҳои ҷудогонаи чизҳои муайян, ки воҳиди куллиро ташкил мекунанд.

АҶИБ *a. عجيب* таачҷубовар, ҳайратовар, ҳайратангез, ачаб, ғалатӣ; **аҷибу ғариб** ҳайратовар, таачҷубовар; ғалатӣ; **аҷиб будан** таачҷубовар будан, ҳайратангез будан; ғалатӣ будан.

АҶИБТАБИАТ *عجيب طبيعت* соҳиби табиати аҷиб, аҷоибхислат: **одами аҷибтабиат**.

АҶИБУЛАХЛОҚ *a. عجيب الاخلاق* дорои хулқ ва атвору рафтори ғайриодӣ.

АҶИНА *اجينه* мувофиқи ақидаи хурофотии кӯҳна қувваи ғайритабии ноҷамоён, ки ба мардум зарар расониданаш мумкин будааст, ҷин; **аҷина задан (асар кардан)** аҷина осеб расондан (*ақидаи хурофӣ*).

АҶИНАБОДАК *اجينه بادک* *ғуфт.* гирдбоди хурд, ки бо печутоб боло мебарояд; *муқ.* **девбод**.

АҶИНАЗАДА *زده* *ажине* беморе, ки гӯё ба вай аҷина асар кардааст; ҷиннӣ.

АҶИНАХОНА *اجينه خانه* ҷое, ки гӯё макони аҷинаҳо аст.

АҶИР *a. اجير* *кит.* коргари дастмуздгир, муздур; **аҷир кардан** ба муздурӣ гирифтани рӯзмӯзд ба кор гирифтани.

АҶИРИҚ *اجيرق* *бот.* алафи худрӯи паҳн, ки аз решаи хазандааш зиёд шуда меравад; **аз туҳми аҷириқ ҳам бисёр** хеле зиёд, ниҳоят бисёр.

АҶИРИҚЗОР *اجيرقزار* ҷое, ки аҷириқ бисёр

- рӯидааст, ҷои пур аз ачирик: **замини ачирикзор**.
- АЧНАБӢ** اجنبى бегона, хоричӢ.
- АЧНОС** а. اجناس 1. ҷ. **чинс** (хелҳо, навъҳо). 2. мол, матоъ, чизҳои фурӯхташаванда.
- АЧОБАТ** عجات 1. ачибӢ, ҳайратоварӢ, шигифтӢ; ҷои таачҷуб. 2. ғайриодӢ будан, ғайримуқаррарӢ будани ягон қор ё воқеа; **ачобат доштан** а) таачҷубовар будан; б) ғайриодӢ намудан, ғайримуқаррарӢ будан.
- АЧОБАТАНГЕЗ** عجاتانگيز ҳайратангез, таачҷубовар, шигифтангез.
- АЧОИБ** а. عجائب 1. ачиб, ҳайратовар, ачибу ғариб. 2. диққатҷалбуқунанда, шавқовар; **ачоибу ғариб** ачибу ғариб, таачҷубовар, шигифтовар.
- АЧОИБЛИБОС** عجائبلباس либосаш ачоиб, ғайриодӢ.
- АЧОИБОТ** а. عجائب ҷ. **ачоиб**; чизҳои ачибу ғариб ва ғайриодӢ, чизҳои ҳайратовар; **ачоиботу ғарибот** ачибу ғарибҳо, чизҳои ҳайратовар.
- АЧОИБУЛМАХЛУҚОТ** а. اجائب المخلوقات махлуқҳои ғайриодӢ, махлуқоти аъҷуба; «**Ачоибул-махлуқот ва ғариб-ул-мавҷудот**» номи чанде аз асарҳои ба ачоиботу ғариботи олам бахшидаи олимону сайёҳони форсу тоҷик (асрҳои 12-13).
- АЧОИБХИЛҚАТ** عجائبخلقت ба тарзи ачоиб офаридашуда; ачоибсохт.
- АЧОИБХИСЛАТ** عجائب خصلت дорои хислати ачиб, соҳиби хусусияти ачоиб.
- АЧОИБХОНА** عجائب خانه 1. хонае, ки дар он чизҳои ачоиб намоиш дода мешавад, намоишгоҳи чизҳои ачоиб. 2. қҳн. осорхона, музей.
- АЧОИБШАКЛ** عجائبشكل аз ҷиҳати намуд ачибу ҳайратовар.
- АЧОЛАТ** а. عجالت шитобқорона, саросемагӢ; **бо ачолат рафтан** саросема рафтан, шитобон рафтан.
- АЧОНИБ** а. اجانب ҷ. **ачнабӢ**.
- АЧР** а. اجر қит. подош, музд, муқофот.
- АЧРИК** اجر يق ниғ. ачирик.
- АЧРОМ** а. اجرام ҷ. **чирм**; **ачроми осмонӢ** ситораҳо.
- АЧСОД** а. اجساد ҷ. **ҷасад**.
- АЧСОМ** а. اجسام ҷ. **ҷисм**; **ачсоми майита** ҷисмҳои бечон.
- АЧУЗ//АЧУЗА** а. عجوزه//عجوز 1. пиру фартут; пиразан, кампир. 2. духтар; ♠ **ачузи фартут** дунӢи кӯҳна.
- АЧУЗКАМПИР** عجوزكمپير 1. зани пир, пиразан. 2. *гуфт*. номи нӯҳ рӯзи охир аз хунуктарин рӯзҳои зимистон; *муқ.* **айӢми ачуз**.
- АЧУЛ** а. عجول қит. шитобқор, шитобанда, саросема.
- АЧУЛӢ** عجولي қит. шитобқорӢ, саросемагӢ.
- АЧУЛОНА** عجولانه қит. шитобқорона, бо ачала, бо саросемагӢ.
- АШАДД** а. اشد қит. шадидтар, сахттар.
- АШАДДӢ** اشدّӣ: **душмани ашаддӢ** душмани бадтарин, душмани қаттол ва хавфнок; **мухлиси ашаддӢ** мухлиси гузаро, аз ҳад зиёд дӯстдорандаи чизе: **мухлиси ашаддӢи шохмот**.
- АШАН I** اشن қҳн. ҷомаи чаппагардон.
- АШАН II** اشن қҳн. хом; харбузай хом.
- АШАҚА** а. اشقه қит., ниғ. **ошиққечон**.
- АШҒОЛ** а. اشغال ҷ. **шуғл**; қору бор; гирифторихо.
- АШӢ** а. اشيا(ء) ҷ. **шайъ** (чизҳо, чизу чора); **ашӢн нодир** чизҳои ноӢб, чизу чораи камӢб; **ашӢн хом** масолеҳи барои саноат зарур, чизҳои дар саноат қор қардашаванда; **амволу ашӢ**, **анҷому ашӢ**, **асбобу ашӢ**, **молу ашӢ** молу матоъ, чизу чора.
- АШӢЪ** а. اشياء ҷ. **шиа**.
- АШИР** а. عشير қит. даҳяк; **ушри ашир** садяк.
- АШИРА(Т)** а. عشيرت//عشيرت қит. 1. хешу табор.

2. тоифа, қабила; қавм.

АШК I اشک 1. обе, ки аз гиря ва бо таъсири хиссиёти чисмӣ ё рӯҳӣ аз чашм фурӯ мерезад, сиришк, оби дида; қатраи оби чашм. 2. гиря; **ашки кабоб** қатраҳое, ки вақти пухтани кабоб ба рӯи оташ мечаканд; **ашки меғ** (ё **саҳоб**) киноя аз борон; борон; **ашки гарм** *ниг.* **ашки сӯзон**; **ашки лолагун** *ниг.* **ашки хунин**; **ашки равон** оби дидаи қорӣ, сиришки қатор; **ашки сӯзон**, **ашки талх**, **ашки хунин** гиряи чонсӯз, гиряи ғаму андӯх; **ашки шашкатор** рехтани ашки бисёр; **ашки шодӣ** гиря аз хурсандӣ; **ашки ятим** қатраҳои калон-калони оби чашм; **ашки ҳасрат** гиря аз ғаму андӯх; **донаҳои ашк** қатраҳои оби дида; **сели ашк** бисёрии оби чашм; **аз ашк доман пур шудан** киноя аз бисёр гиристан; **ашк боридан** гиря кардан; **ашк фишондан** ашк рехтан, гиря кардан; **ашки шодиёна рехтан** аз хурсандӣ гиристан; **ашк чарх задан//ашк ҳалқа задан** донаҳои ашк пайдо шудан (*дар чашм*); **ашк рехтан** гиря кардан; ◊ **ашки суроҳӣ**, **ашки ток шароб**, май.

АШК II اشک 1. чаҳор дандони калон, ки дутоӣ дар болою поини даҳони инсон дар байни дандонҳои пеш ва курсӣ воқеанд, дандони неш, анёб: **дандони ашк**. 2. ду дандони калон аз боло, ки дар баъзе ҳайвонҳо аз даҳон ба-ромада меистад (*мас., дандони фил*).

АШКАФШОН اشک افشان *ниг.* **ашкфишон**.

АШКАФШОНӢ اشک افشانی *ниг.* **ашкфишонӣ**.

АШКБОР اشکبار ашкрез, ашкфишон, гирён: **дидаи ашкбор**, **чашми ашкбор**.

АШКБОРӢ اشکباری *исми амал аз ашк боридан*; ашкрезӣ.

АШКОВАР اشک آور боиси рехтани ашк, ашк-варанда: **гази ашковар**.

АШКОЛ اشکال *ч.* **шакл**; **ашколи хандасӣ** шаклҳое, ки дар бораи онҳо баҳс мекунанд.

АШКОЛУД اشکالود тар аз ашк, пурашк, ашкдор, ашкбор: **дидагони (чашмони) ашколуд**.

АШКОНИЁН اشکانیان *таър.* номи сулолаи подшоҳоне, ки дар Порт байни солҳои 250 то мелод - 224 мелод ҳукмронӣ кардаанд.

АШКПАЙМО اشک پيما *ниг.* **ашкбор**.

АШКПОЛО اشک پالا ашколуд; ашкрезон.

АШКРЕЗ اشک ريز ашкбор, гирён: **дидаи ашкрез**.

АШКРЕЗӢ اشک ريزی *исми амал аз ашк рехтан*, ашкфишонӣ; гиря.

АШКРЕЗОН اشک ريزان *феъли ҳол аз ашк рехтан*; дар ҳолати ашк рехтан, гирён.

АШКӢБ اشکوب *кҳн.* 1. сақфи хона. 2. ошёна, табақа, қабат.

АШКФИШОН اشک فشان ашкбор; ашкрезон, гирён.

АШКФИШОНӢ اشک فشانی *исми амал аз ашк фишондан*; ашкрезӣ.

АШҚАР *а.* اشقر 1. *кит.* сурхи ба зардӣ моил (*дар бораи асп*). 2. *кит.* асп; **ашқари бодной** аспи тезрав. 3. *лаҳҷ.* қаддароз, қоматбаланд.

АШНА اشنه *ниг.* **ушна**.

АШОИР *а.* عشائر *ч.* **ашира(т)**.

АШРАФ *а.* اشرف *кит.* шарифтар, бузургвортар; шарифтарин; муборактарин; ◊ **ашрафи махлуқот** инсон, одам.

АШРАФӢ اشرفی 1. *мансуб ба ашраф*. 2. *таър.* пули тилло, ки асрҳои XVII-XIX дар аморати Бухоро роиҷ буд.

АШРОР *а.* اشرار *ч.* **шарир** (бадон, бадкорон).

АШРОФ *а.* اشراف *ч.* **шариф**; аён, амалдорону мансабдорон; **ашроф ва аён (кибор)** калонҳо, бузургон, соҳибони чоҳу мансаб.

АШРОФЗОДА اشرافزاده бузургзода, фарзанди шахси калоншаванда.

АШРОФОНА اشرافانه монанди ашроф, ашроф-вор; **зиндагии ашрофона** ҳаёти бодабдаба.

АШТАҚ *т.* اشتق зардолуи хушконидае, ки ба дарунаш мағзи донак чо карда шудааст.

АШТАҚӢ اشتقی навъе аз зардолу, ки аз он аштақ тайёр мекунанд.

АШӢЛА *т.* اشوله суруд, тарона: **ашӢлаи ошиқона**, **ашӢла хондан** (гуфтан).

АШӢЛАГӢӢ اشوله گونى *исми амал аз ашӢла гуфтан*; сурудхонӣ, таронагӢӢ.

АШӢЛАХОН اشوله خوان сурудхон, сароянда, хофиз.

АШӢЛАХОНӢ اشوله خوانى *исми амал аз ашӢла хондан*; сурудхонӣ, сурудгӢӢ.

АШӢЛАЧӢ اشوله چى *гуфт.*, *ниг.* ашӢлаҳон.

АШӢОС *а.* اشخاص *ҷ.* шахс; ашӢоси бузург одамони бузург ва машхур.

АШӢАБ *а.* اشهب *кит.* 1. сиёҳу сафед; хокистарӣ, хокистарранг. 2. аспи хокистарранг, хинг.

АШӢАЛ *а.* اشهل *кит.* марди мешчашм; *муқ.* шаҳло.

АШӢАР *а.* اشهر *кит.* шахиртар, машхуртар; хеле маъруф.

АШӢОР *а.* اشجار *ҷ.* шаҷар (дарахтҳо).

АШӢОР *а.* اشار *таър.* ғунқунандаи андозҳо; даҳякгир.

АШӢОР اشعار *ҷ.* шеър; ашӢори латиф шеърҳои тару тоза; шеърҳои дилчасп; ашӢори обдор шеърҳои латиф, шеърҳои фасеҳу равон; ашӢори ошиқона шеърҳои лириқӣ; ашӢори рангин шеърҳои бообу ранг, назми санъаткорона; ашӢори ҳазин шеърҳои ғамангез; ашӢор сароидан // ашӢор сурудан *а)* шеър гуфтан; *б)* шеърро бо оҳанг хондан.

АӢВАР *а.* اعور *кит.* одами якчашма.

АӢВОН *а.* اعوان 1. *ҷ.* авн (ёриҳо, мададҳо). 2. мададгори, ёридаҳандагон.

АӢДО *а.* اعدا *ҷ.* адӯ.

АӢДОД *а.* اعداد *ҷ.* адал.

АӢӢН *а.* اعيان бузургон, ашроф; аӢӢну ашроф бузургон, саркардагон.

АӢЗАМ *а.* اعظم *кит.* азимтар, калонтар, бузургтар; *вазири аъзам//садри аъзам* сарвазир.

АӢЗО *а.* اعضا *ҷ.* узв. 1. узвҳои тани одам, қисмҳои бадан; аъзои бадан узвҳои тан, узвҳои бадан. 2. узви ягон гурӯҳ, созмон, ҳайат ва ҳар як фарди ин гурӯҳ, созмон,

ҳайат ва г. (ба ин маъно, яъне *исми танҳо истифода шудани исми ҷомеи аъзо галати ом аст*): аъзои комиссия; аъзои оила ҳар яке аз афроди хонавода; узвҳои хонавода; аъзо шудан дар ягон созмон узви созмоне гардидан; ◊ аъзои ҷумла *грам.* калимаҳои мустақилмаъно ё ибораҳои ҷумла: аъзои пайрави ҷумла.

АӢЛАМ *а.* اعلم *кит.* 1. олимтар, донишмандтар; олими калон: аълами уламо. 2. *таър.* дар аморати Бухоро мансаби расмие буд, ки ба калонтарини муллоҳо дода мешуд ва ӯ масъалаҳои низоъноки диниеро, ки дар байни муллоҳо рӯй меод, ҳал мекард; **валлоҳу аълам** *д.* Худо медонад (*ибораест, ки вақти шакку тардид гуфта мешавад*).

АӢЛАМӢ اعلمى *мансуб ба аълам*: мансаби аъламӣ.

АӢЛО *а.* اعلا//اعلى 1. баландтар, бартар, болотар. 2. хеле хуб, бисёр хуб; беҳтар аз чизҳои дигар, баландсифат, хубтар, нафис; олий; **замини аъло, матои аъло**. 3. баҳои баландтарин баҳои дониши мактабиён, ки ифодаи рақами он дар кишвари мо «панҷ» аст: **мактабро бо баҳои аъло тамои кардан, баҳои аъло гирифтани аз фанне; навъи аъло навъи олий, навъи хеле баландсифат; хеле аъло бисёр нағз, ба дараҷаи хеле баланд; ҳосили аъло ҳосили баланд; ба авҷи аъло расидан (баромадан)** хеле баланд шудан, хеле авҷ гирифтани; **ба арши аъло баровардан** хеле баланд бардоштан; дар таърифи чизе бисёр муқолиға кардан.

АӢЛОДАРАҶА اعليدرجه дараҷааш аъло, соҳиби дараҷаи аъло; хубтарин, беҳтарин.

АӢЛОСИФАТ اعليصفت дорои сифати аъло, баландсифат; навъи беҳтарини чизе.

АӢЛОМ اعلام *ҷ.* алам (байрақҳо, парчамҳо).

АӢЛОХОН اعليخوان талаба ё донишҷӯе, ки аз хама фанҳо баҳои «аъло» (5) мегирад, аълоҷӣ.

АӢЛОХОНӢ اعليخوانى бо баҳои аъло хондан, аълохон будан.

АӢЛОҲАЗРАТ اعليحضرت *таър.* ҷаноби олий, (*қаллаи ҳурмат, ки пеш аз номи одамони олимансаб, ҳусусан, подшоҳон, гуфта мешавад*).

АЪЛОЧӢ اعليچى 1. *ниг.* аълохон: аълочиёни хо-ниш. 2. коркуне, ки вазифаи худро ба таври аълову ба вачҳи аҳсан иҷро мекунад, пешқадам; **аълочии маорифи Тоҷикистон** нишони сарисинагӣ, ки коркуни бехтарини мактабҳо ва муассисаҳои дигари соҳаи маорифу илм бо он мукофотонида мешавад.

АЪМАШ *a.* اعمش *кит.* он ки ба сабаби беморӣ об аз чашмаш мерезад.

АЪМО *a.* اعمي *кит.* кӯр, нобино; **чашми аъмо** чашми нобино.

АЪМОҚ *a.* اعماق *ҷ.* умқ (чуқуриҳо); **аъмоқи замин** қабатҳои чуқури замин.

АЪМОЛ *a.* اعمال *ҷ.* амал (корҳо, кардаҳо, кирдорҳо); **аъмоли зиддиқонунӣ** қорҳои хилофи қонун; **номаи аъмо** *d.* китоби кирдору рафтори мусулмон дар назди Худованд; **гӯри худ, аъмоли худ//ҳар касу гӯру аъмолаш** (*мақ.*) ҳарчи мешавад, аз кори худаи мешавад, ҳар кас мувофиқи кардаи худ ҷазо мебинад.

АЪРОБ *a.* اعراب *ҷ.* аъробӣ.

АЪРОБӢ اعرابى *кит.* араби бодиянишин.

АЪРОФ *a.* اعراف *d.* маҳаллаи байни бихишту дӯзах, мавзеи миёни бихишту дузах.

АЪСОБ *a.* اعصاب *ҷ.* асаб.

АЪЧУБА *a.* اعجوبه [аслаш **ӯъчуба**] он чи ё он ки одамро ба таачҷуб меоварад; фавкулода, аҷоиб, ниҳоят аҷиб, бисёр ҳайратовар: **махлуки аъчуба**.

АЪШОР *a.* اعشار *ҷ.* ушр (дахякҳо).

АЪШОРӢ اعشارى *мансуб ба аъшор; касри аъшорӣ* *риёз.* касри даҳӣ, касри даҳ-даҳӣ.

АЭРОДИНАМИКА *лот.* اثراينميكه илми ҳаракати ҳаво ва газҳои дигар ва таъсири онҳо ба ҷизҳои муқобилаткунанда.

АЭРОДРОМ *ю.* اثرادرام *ҷ.* майдони нишаст ва парвози ҳавопаймо ва чархбол, фурудгоҳи муваққатӣ.

АЭРОЗОЛ *ю.* اثرازال заррачаҳои моеъ, ки дар газ пароканда шудаанд ё заррачаҳои сахт, ки дар таркиби дуд мавҷуданд.

АЭРОНАВИГАТСИЯ *ю.* اثرانويگتسيه илмест, ки ба воситаи асбобҳои маҳсус (*харита, радио ва ғ.*) муайян намудани роҳи парвози ҳавопаймоҳоро меомӯзад.

АЭРОНАВТИКА *ю.* اثرانوتيكه назария ва амалияи ба воситаҳои дастгоҳҳои асосан аз ҳаво сабук ҳаракат кардан дар ҳаво; *ниг.* **ҳавонавардӣ**.

АЭРОПЛАН *ю.* اثراپلان *кҳн.* ҳавопаймо.

АЭРОПОРТ *ю.* اثراپارت *ниг.* фурудгоҳ.

АЭРОСТАТ *ю.* اثراستат дастгоҳи парвоз, ки бо қувваи болокаши гази дар чилди он ҷо кардашуда баланд мешавад: **аэростати идоранашаванда** (*дирижабл*), **аэростати идорашаванда** (*мас., аэростати аргамчинбанд, балони ҳавоӣ, қураи ҳавоӣ*).

Б

Б ҳарфи дувуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи бо, бе (ب); дар ҳисоби абҷад ба адади 2 баробар аст; дар рақамбандии дарсҳои мактабӣ ва донишҷӯӣ намояндаи мартабаи дуҷум аст: 1 «б», 2 «б» ва г.; дар гурӯҳбандии мавзӯҳо ба ҷои шумораи 2 меояд: а) ва б).

БА به пешоянд 1. самти равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба боло**, **ба поён**, **ба хона**; **ба пеши**... дар назди..., дар наздикии...: **ба пеши бародараш рафт**; **ба сари**... а) ба сӯи... ба тарафи...: **ба сари ҷӯй рафт**; б) ба болои...: **оғтоб ба сари девор афтод**. 2. нисбат доштани чизеро бо чизе нишон медиҳад: **ин гап ба ӯ саҳт расид**. 3. ба дохили чизе равона шудани амалро мефаҳмонад: **ба хона даромад**. 4. ба ҷое ё чизе рафта расидан ва бархӯрдани чизеро мефаҳмонад: **қатраҳои борон ба рӯи ӯ зад**; **овозе ба гӯш расид**; **баландии он ба сад метр мерасад**. 5. ба сабаби..., бо мақсади..., барои...: **ман ба гуфтани ин гап омадам**; **ба хидмат омода шуд**. 6. ба дараҷаи..., ба ҳолати..., то ҳадди...; **куртааш ба даридан расидааст**. 7. дар таркиби пайвандҳои таркибии тобеъкунандаи миқдор ва дараҷа, тарзи амал ва хилофӣ меояд: **ба андозае ки...**, **ба ҳадде ки...**, **ба қадре ки...**, **ба ҷои он ки...**; **ба тарзи...** // **ба тариқи...** // **ба таври...**, **ҳамчун**, **чун**. 8. мувофиқи... мутобиқи...; **баробари...**, **мисли...**, **монанди...** 9. бо: **ба овози баланд гуфт**, **ба пой худ баромад...**; **ба мурури замон...** бо гузашти замон; **ба воситаи...** тавасути...; **ба туфайли...**, **ба сабаби...** 10. баробари..., бо баробари... 11. аз рӯи..., бино ба..., мутобиқи...: **ба гуфти директори мактаб...** 12. дар: **ин гап ба ёдам омадааст**. 13. баҳри..., барои... 14. *бо чанде аз калимаҳо омада, зарфҳои таркибӣ месозад*: **ба зудӣ** // **ба тезӣ** дар андак вақт, бе даранг; **ба таври очил**, **фавран**; **ба зӯрӣ** зӯран, маҷбуран; **ба осонӣ** бидуни сарфи қувваи зиёд, душворӣ

накашида, ба сухулат, осон; **ба хубӣ** а) хуб, нағз: **рӯзгораш ба хубӣ мегузашт**; б) равшан, аниқ; в) маҷ. ба нағзӣ, бе сухани зиёдӣ, бо маслиҳат. 15. аз такрори баъзе калимаҳо таркибҳои зарфӣ месозад: **дам ба дам ниг. дам**; **ранг ба ранг ниг. ранг**; **рӯ ба рӯ ниг. рӯ**; **сар ба сар ниг. сар**; **ба муносибати...** бо фаро расидани..., бо; **ба сабаби...** дар натиҷаи..., бино бар...; **ба ғайр аз ғайри...**, **ҷуз**, **ба истиснои...**; **нисбат ба назар ба** (дар мавриди муқоиса); **ба ном** расман, зоҳиран; **ба пеш!** амр барои пеш рафтан ва ҳучум; **ба саломат** солиман, солиму сиҳҳат; **ба ҳар ҳол** дар ҳар сурат, чи тавре ки набошад; **ба ҷашм** дар мавриди бо майлу рағбати том итоат кардан ба амр ё пазируфтани пешниҳоди касе истифода мебаранд; **ба ҷон** бо камоли майлу рағбат; **ба як бор** якбора, аз сидки дил, дафъатан; **ба ҳам дидан чизеро** ба таври шарикӣ ва якҷоя истифода кардан аз чизе; **ба ҳам омадан** а) рӯй додан, ба амал омадан; б) гӯшт гирифтани, беҳ шудани (-и ҷароҳат); **ба ҷо мондан** боқӣ мондан; **ба ҷо овардан** иҷро кардан, анҷом додан (*вазифа, хизмат, супоришу фармон, ваъдаву илтимос, иззату эҳтиром, расму одат* ва г. -ро).

БААМД بعهد амдан, қасдан.

БААҚЛ بعقل ниг. боақл.

БААҚЛӢ بعقلӣ ниг. боақлӣ.

БААНДЕША باندیشه ниг. боандеша.

БААНДЕШАГӢ باندیشگی ниг. боандешагӣ.

БААНДОМ باندادم хушандом, базеб, хубсурат, хушқадду баст.

БАБАРАКАТ ببرکت ниг. бобарака(т).

БАБАРАКАТӢ ببرکتی ниг. бобаракагӣ.

БАБАРДОШТ ببرداشت бақувват, бадошт, пурбардошт.

БАБР *бир зоол.* хайвони дарандаи гуштхӯр аз чинси гурбаҳо, ки болои пӯшташ наворҳои сиёҳранг дорад ва шабеҳи паланг аст.

БАБРАФКАН *بيرافکن маҷ.* зӯр, боқувват, қавӣ.

БАВВОБ *а. بواب кит.* дарбон, ҳочиб, қаровули қаср, дарвозабон, ниғаҳбон.

БАВВОБӢ *буобӣ дарбонӣ, қаровули, ниғаҳбонӣ, амал ва шуғли баввоб.*

БАВЕЖА//БАВИЖА *بوژه махсусан, хусусан, алалхусус, билхосса.*

БАВИЧДОН *بوجدان ниг.* бовичдон.

БАВИШ *بوش кҲн.* қазову қадар, қисмати азали.

БАВЛ *а. بول* пешоб, мезак.

БАВЛИДАН *بولیدن* пешоб кардан, шошидан, мезидан.

БАВН *а. بون кит., кҲн.* 1. ҳисса, баҳра; аз бавни... аз баҳри... 2. чудой, фосила, дурӣ (*байни ду чиз*).

БАВОДӢ *а. بوادی ҷ.* бодия.

БАВОР *а. بوار кит.* 1. нестӣ, нобудӣ, ҳалокат. 2. вайронӣ, харобӣ, талаф, марг.

БАВОРИД *а. بوارد* 1. сардқунанда, чизҳое, ки сардӣ эҷод мекунад, монанди туршиҷот. 2. *маҷ.* нописанд, номатбуъ.

БАВОРИҚ *а. بوارق кит. ҷ.* бориқ ва бориқа.

БАВОСИР *а. بواسير тиб.* беморие, ки дар мақъад пайдо мешавад.

БАВОСИРӢ *بواسیری* мубтало ба бемории бавосир, он ки бемории бавосир дорад.

БАВОСИТА *بواسطه* ашё ва амале, ки рост ва мустақим набуда ва рӯй надода, ба воситае ё ба амале вобаста аст; **пурқунандаи бавосита** *грам.* пурқунандае, ки таъсир ва ҳаракати хабари ҷумла ба воситае ба он мегузарад.

БАВОТИН *а. بواطن ҷ.* ботин.

БАВОЧИБ *بواجب кит.* ба қадри даркорӣ, ҷунонки, бояду шояд, сазовор, лоиқ.

БАВУЧУДОВАРӢ *به وجود آوری исми амал аз ба вучуд овардан; бунёд кардан, офаридан.*

БАВУЧУДОӢ *بوجود آیی* пайдоиш, ба вуқӯъ пайвастан.

вастан.

БАВУЧУДОРӢ *بوجود آری ниг.* бавучудоварӣ.

БАВШ *بوش кит.* карруфар, худнамоӣ.

БАВШҚӢ *بوشجو кит.* толиби карруфар, худпараст.

БАГНӢ *بگنی* шаробе, ки аз биринҷ, чав, арзан ва ғ. омода созанд.

БАГОНА *بگانه* :багонаву бегона *гуфт.* худӣ, аз они худӣ ва ғайрихудӣ, худиву бегона.

БАГРАС *بگرس* болопӯш, чомаи боронӣ.

БАГТАР//БАКТАР *بگتر//بکتر таър.* чомаи оҳанӣ, ки чанговарони қадим дар вақти чанг мепӯшиданд.

БАҒАЙРАТ *بغيرت ниг.* боғайрат.

БАҒАЙРАТӢ *بغيرتی ниг.* боғайратӣ.

БАҒАЙРАТОНА *بغيرتانه ниг.* боғайратона.

БАҒАЛ *بغل* 1. зери пайвандгоҳи дасту китф, каш. 2. оғӯш, канор, бар, сина, дӯш; аз (зери) бағали касе гирифтан а) бозуи касеро даст гирифтан, аз зери каши касе гирифтан; б) *маҷ.* ба касе мадад расонидан, кӯмак кардан, дастгирӣ кардан (*дар дармондагӣ*); ба (дар) бағал гирифтан (кашидан) оғӯш кардан, дар канор кашидан. 3. *маҷ.* дарун, миён, байн, мобайн: бағали қӯҳ, бағали дара, бағали водию биёбон. 4. холигие, ки аз бастани миён дар ду тарафи чома (*болотар аз миён*) пайдо мешавад; кисаи бағал *ниг.* бағалкиса. 5. миқдори ҳезум, алаф ё чизи дигар, ки бо ду дасти калонкушода онро ба оғӯш гирифта бардоштан мумкин аст; $\diamond$ бағали касеро бо чормағзи пуч пур кардан бо ваъдаи хушқу холи фирефтан.

БАҒАЛАК *بغلک* 1. чароҳати доначашакл, ки дар зери бағали одам пайдо мешавад, пуччаки зери бағал. 2. *байт.* реш дар бағали аспу хар, ки аксаран боиси ҳалоки онҳо мешавад.

БАҒАЛАСО *بغل عصا ниг.* асобағал.

БАҒАЛБАНД *بغل بند* 1. тасма ё танобе, ки дар зери бағали асп мебанданд. 2. порчаи қуфлак, ки зери бағал ба остини либос медӯзанд, зеркаш, нимостарӣ.

БАҒАЛҒОҲ بغل گاه 1. қисмати паҳлуи инсон. 2. бахше аз либос, ки қисмати бағалро мепӯшонад.

БАҒАЛӢ بغلى 1. мансуб ба бағал; кисаи бағалӣ *ниг.* бағалкиса. 2. қисми аз реша то шохҳои асосии танаи дарахт, ки одатан навдаву шохҳои наврустаи онро сари чанд вақт мебуранд. 3. канорӣ, паҳлуй; ◊ **дафтари бағалӣ** дафтари хурди кисагӣ.

БАҒАЛКАШ بغلكش :воҳӯрии (хайрбоди) бағалкаш ҳамдигарро ба оғӯш кашида, воҳӯрӣ ё хайрбод кардан.

БАҒАЛКАШӢ بغل كشي оғӯшкашӣ, воҳӯрии бағалкаш.

БАҒАЛКИСА بغل كيسه кисаи дарунии таги китфии либос, кисаи бағалӣ, кисабағал.

БАҒАЛПАНЧАРА بغل پنجره панҷараи паҳлуи зина ва нардбонҳо (*дар биноҳои бисёррошона ва иншооти дигар*).

БАҒАЛТОК بغل تاك токе, ки шохҳояш рӯи замин паҳн аст.

БАҒАЛТОҚ بغل تاق *кит.* 1. каллапӯш, кулоҳ. 2. чомаи абрешимӣ, қабо.

БАҒАЛШОХ بغل شاخ шоҳаи аз паҳлу рустаи ниҳол ё гулбутта.

БАҒБАҒА بغبغه *аслаш* ғабғаб.

БАҒДОДӢ بغدادى 1. *марбут ба* Бағдод: аҳли Бағдод. 2. шинохташуда, сохта ё баамаломата дар Бағдод. 3. оҳанге дар мусикии эронӣ.

БАҒИЯТ a. بغيت *кит.* анчоми кори нораво дар ҳаққи касе, бадкорӣ.

БАҒӢ a. بغى *кит.* 1. нофармонӣ, беитоатӣ, саркашӣ. 2. бадкорӣ, фасод, ситамкорӣ. 3. зани зинокор, зани нопок.

БАҒЛ a. بغل *кҳн.* ҳаҷири нар, қотири нар.

БАҒЛОБА بغلابه навъи ҳалво, ки аз мағзи бодом бо шакар мепазанд.

БАҒОВАТ a. بغاوت *кит.* саркашӣ, беитоатӣ, гарданкашӣ.

БАҒОЗ بغاز *ниг.* фона.

БАҒОЧ بغاج *ниг.* бағоч.

БАҒОЧ بغاج чизу чорае, ки барои ба чое фири-стодан бо роҳи оҳан, ҳавопаймо *ва г.* баста месупоранд; **бағоч кардан** баста супоридани бор (*барои бо роҳи оҳан ё роҳи ҳавоӣ фири-стодан ба чое*).

БАҒОЧКАШОНӢ بغاج كشانى ҳамлу нақли бағоч: **аробачаи бағочкашонӣ.**

БАҒОЧМОНАК بغاج مانك чои махсус дар мошинҳо, ки одатан мусофирон борҳои худро дар он мегузоранд.

БАҒОЧХОНА بغاج خانه чои қабул ва нигоҳ доштани бори мусофирон дар истгоҳи роҳи оҳану фурудгоҳҳо, борхона.

БАҒОЯТ بغايت бениҳоят, аз ҳад зиёд, хеле зиёд, беандоза.

БАҒПУР بغپور 1. *кит.* фарзанди худо. 2. *асом.* форсиёни қадим подшоҳи худро бағпур ё фағфур меномиданд.

БАҒРО//БУҒРО t.-m. بغرا 1. *кҳн.* номи таоме, ки аз риштаҳои дароз-дарози хамир тайёр мекардаанд. 2. хӯриш барои палав, ки аз гӯшт, нахӯди куфта, равғану зардаи тухм *ва г.* тайёр мешавад.

БАД I بد 1. ноҳуб, ношоиста, нописандида, беадаб, бетарбия; *муқоб.* хуб, нек, нағз: **ахлоқи бад, кирдори бад, нияти бад, одами бад, қасди бад, баду нек; колои бад ба риши сохибаш** (*мақ.*). 2. зишт, ганда, нобоб, номақбул: **бо бад нишинӣ, бад шавӣ** (*мақ.*). 3. чихати манфии чизе, манфӣ: **таъсири бад, феъли бад; баҳои бад** баҳои манфӣ, баҳои ғайриқаноатбахш (*мас., дар имтиҳон*). 4. душвор, вазнин, сахт: **аҳволи бад, дарди бад, рӯзи бад, холи бад.** 5. нохуш, шум: **толеи бад, фоли бад, хабари бад.** 6. ногувор, нофорам: **бӯи бад, давои бад, таъми бад; дарди бад-давои бад** (*мақ.*). 7. бадӣ; **бад кардан** бадӣ кардан, кори ношоиста кардан; **обу ҳавои бад** обу ҳавои номусоид; **бад будан** бо касе хусумат доштан бо касе, носоз будан бо касе; **бад дидан касеро, чизеро** нафрат доштан ба касе чизе; **бад намудан** (*ба назари касе*) зишт, номақбул намоен шудан; **бад шудани кор** ё **холи касе** а) вазнин шудан, рӯ ба бадӣ овардани кор ё аҳволи касе; б) табоҳ шудан, чатоқ шудани кори касе; **бад набудан** зарар надоштан, аз фоида холӣ набудан: **бад-бад нигоҳ кардан** бо нияти бад ё ҳашмолудона

нигаристан ба касе, чизе; **чаши бад** чашме, ки гӯё нигоҳаш асари бад дорад, чашме, ки чашм- захм мезанад; **чаши бад расидан**; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан; **дуои бад кардан** бади касеро хостан, ба касе бадӣ хостан; **бад кардан касеро** касеро ганда карда нишон додан; ғайбат кардан касеро; **бо чаши бад нигоҳ кардан** нисбат ба касе тамаъ кардан; ба касе кинаву ғараз доштан.

БАД II *بد* *шакли дигари пешоянди* ба, ки бештар дар назм кор фармуда мешавад: **бад-ин**, **бад-он**, **бад-ӯ**.

БАДАВЗОӢ *بداوضاع* 1. он ки ҳолаташ хуб нест, бадҳолат. 2. бадният.

БАДАВИЯТ *ا. بدويت* саҳронишинӣ, бодиянишинӣ, биёбонӣ будан.

БАДАВӢ *بدوى* саҳронишин, бодиянишин, кӯчманчӣ, биёбонӣ.

БАДАВЛАТ *بدولت* давлатманд, доро.

БАДАЛ *ا. بدل* 1. ҳар чизе, ки ҷои чизи дигареро мегирад, иваз. 2. арзиш, қимат; **ба бадали...** а) ба ивази..., ба ҷои..., ба подоши...; б) ба нархи..., ба қимати...; **дар бадали...** а) ба ивази...; б) дар муддати..., дар давоми..., дар байни...; **бадал кардан** иваз кардан, ба ҷои чизе чизи дигаре додан; **бадал шудан** (**гардидан**, **гаштан**) табдил ёфттан, мубаддал шудан; **радду бадал шудан** а) аз дасте ба дасти дигаре гузаштани чизе; б) *мач.* гуфта шудан; баҳсу мунозира ба амал омадан. 3. чизи камарзиш, ки ба ҷои чизи боарзише истифода шавад; тақаллуб, бадалкорӣ.

БАДАЛИСОЗӢ *بدلي سازى* сохтани чавохироту зеварҳои сохтаву сунъӣ.

БАДАЛИҶОТ *بدليجات* чавохирот ва гавҳарҳои сунъӣ.

БАДАЛӢ *بدلي* сохта, сунъӣ; чаълӣ, тақаллубӣ, қалбакӣ.

БАДАЛШАВАНДА *بدلشونده* *сифати феълии замони ҳозира аз бадал шудан*; қобили табдил, қобили иваз.

БАДАЛШАВАНДАГӢ *بدلشوندگى* хосияти табдил шудан, қобилияти ивазшавандагӣ.

БАДАЛШАВӢ *بدلشوى* *исми амал аз бадал шудан*; табдилёбӣ, ивазшавӣ.

БАДАМАЛ *بدعمل* 1. бадқирдор, бадрафтор. 2. саркаш, нофармон: **аспи бадамал**.

БАДАН *بدن* ҷисми ҳайвон, инсон ба ғайр аз дастҳо, поҳо ва сар; тан, андом.

БАДАНА *بدنه* *тех.* тана, пайкар; **баданаи киштӣ** танаи киштӣ.

БАДАНДАРӢ *بداندرون* бадтинат, бадсиришт, бадзот.

БАДАНДЕШ *بدانديش* 1. касе, ки дар ҳаққи дигарон нияти бад дорад, бадхоҳ, бадният. 2. бадбин, он ки дар ҳаққи дигарон гумони бад дорад, бадгумон. 3. *мач.* душман, хасм.

БАДАНДЕША *بدانديشه* *ниг.* бадандеш.

БАДАНДЕШӢ *بدانديشى* қасду нияти бад доштан, бадхоҳӣ.

БАДАНДОМ *بداندام* он ки қадду қомати нозебу номутаносиб дорад, бадшакл, безеб.

БАДАНИӢ *بدني* *мансуб ба бадан*: **ҳаракатҳои баданӣ** варзиши ҷисмонӣ, варзиши бадан.

БАДАНҶОМ *بدانجام* он чи оқибаташ хуб нест, бадоқибат, бадфарҷом.

БАДАР *بدر* берун, хорич (*одатан дар таркиби феълҳои меояд*): **бадар андохтан** бароварда партофттан; **бадар бурдан** гирифта бурдан; раҳонидан, халос кардан (*мас., ҷонро*); **бадар рафттан** баромада рафттан; **аз сар бадар кардан** (*фикреро*) аз лавҳи хотир дур сохтан фикреро, дигар дар бораи чизе фикр накардан.

БАДАРАҶОТ *بدرجات* хеле зиёд, барзиёд.

БАДАРҒА *بدرغه* касеро ба тариқи ҷазо аз ҷои зисташ ба ҷои дигаре рондан, табъид; **бадарға кардан** рондани касе аз ҷое чун ҷазо: **бадарға шудан** маҳкум ба табъид гардидан.

БАДАРҒАГӢ *بدرغگى* *мансуб ба бадарға*; дар бадарға будан.

БАДАРҒАШУДА *بدرغه شده* *сифати феълии замони гузашта аз бадарға шудан*; маҳкуми бадарға.

БАДАРД *بدرد* дарднок; дардовар.

БАДАРДХӢРД *بدرد خورد* лозим, зарур.

БАДАСЛ *بداصل* бадзот, бадсиришт.

БАДАСТ *بدست* *ниг.* бадастуно.

БАДАСТА *بدسته* *гуфт.* бо дасти худ, мустақиман, бевосита.

БАДАСТУПО *بدستوپا* чолок, ўҳдабаро, чобук.

БАДАСТУПОГӢ *بدستوپاگي* чолокӣ, ўҳдабароӣ, чобукӣ.

БАДАФТ *بدافت* зиштрӯ, бадандом, безеб, баднамо, қарех.

БАДАФӢОЛ *بدافعال* он ки атвору кирдораш нописанд аст, бадкирдор, бадхӯ.

БАДАХЛОҚ *بداخلاق* 1. он ки ахлоқи зишт ва нописанд дорад, беодоб; *муқоб.* **хушахлоқ.** 2. бадзот, бадсиришт.

БАДАХЛОҚӢ *بداخلاقي* амали бадахлоқ, беодобӣ.

БАДАХТАР *بداختر* 1. дорои бахту иқболи бад, бадбахт. 2. шум, номуборак; бадтолеъ.

БАДАХТАРӢ *بداختری* бадахтар будан, бадбахтӣ.

БАДАХШӢ *بدخشي* *ниг.* бадахшонӣ.

БАДАХШОНӢ *بدخشاني* 1. мансуб ба Бадахшон. 2. аҳли Бадахшон; сокини Бадахшон.

БАДАХД *بدعهد* паймоншикан, аҳдшикан, ба қавли худ ноустувор; ваъдахилоф.

БАДАХДӢ *بدعهدي* бадахд будан; паймоншиканӣ, аҳдшиканӣ, бевафой.

БАДАӢМОЛ *بداعمال* *ниг.* бадамал.

БАДАӢМОЛӢ *بداعمالي* бадкорӣ, бадкирдорӣ.

БАДБАДРАҚА *بدبدرقه* мизбоне, ки ба меҳмон баъд аз муддате рӯи хуш нишон надихад.

БАДБАНДА *بدبنده* *кит.* он ки дар вазифаи бандагии хеш бадрафторӣ қардааст.

БАДБАНДАГӢ *بدبنديگي* *кит.* амал накардан ва ибодат накардан, иҷро накардани вазифаҳои динӣ.

БАДБАХТ *بدبخت* 1. бадтолеъ, шӯрбахт, сияҳбахт, тирарӯз; *муқоб.* **хушбахт.** 2. лаънатӣ, шум (*дар мавриди дашном қор мефармоянд*).

БАДБАХТӢ *بدبختي* бадтолей, бетолей, бадбахт будан, вазъ ва ҳолати бадбахт.

БАДБАХТОНА *بدبختانه* аз рӯи бадбахтӣ; мутаассифона; *муқоб.* **хушбахтона.**

БАДБАШАРА *بدبشره* *ниг.* бадафт.

БАДБИН *بدبين* 1. он ки ба қасон бо назари бадхоҳона мениғарад, бадхоҳ. 2. қасе, ки ба ҳар рӯйдоди зиндагӣ ва ба оянда бо назари бад ва ноумедӣ мениғарад ва дунёро пур аз бадбахтӣ, яъс медонад; *муқоб.* **хушбин;** маънос, навмед.

БАДБИНӢ *بدبيني* 1. бад дидан ва напосандидан (*қасеро, қизеро*). 2. пессимизм; *муқоб.* **хушбинӣ.**

БАДБИНОНА *بدبينانه* дар ҳолати бадбинӣ, аз рӯи бадбинӣ.

БАДБОТИН *بدباطن* бадтинат, мунофиқ, баддил.

БАДБУНА *بدبنه* бадахвол, бадвазъ.

БАДБУНӢД *بدبنيداد* 1. суштбунӢд, номустаҳкам, ноустувор (*иморат*). 2. маҷ. бадзот, ноасл.

БАДБУРИШ *بدبرش* 1. бадбуридашуда, вайрон буридашуда (*либос ва амсоли он*). 2. маҷ. баднамо, бадшакл.

БАДБУРУТ *بدبروت* 1. марди сермӯйлаб, мӯйлабдароз, қалонмӯйлаб. 2. маҷ. бадҳайбат, даҳшатвар (*доир ба одам*).

БАДБӢ(Ӣ) *بدبوي(ي)* 1. он чи бӯи бад дорад, бӯйнок; *муқоб.* **хушбӯй.** 2. маҷ. бад, зишт, қабех; **сухани бадбӯ** сухани қабех, носазо, фӯхш.

БАДБӢӢ *بدبويي* бадбӯ будан, бӯи бад доштан, бӯйнокӣ.

БАДБӢШУДА *بدبوشده* *сифати феъли* замони *гузашта* аз бадбӯ шудан; бӯйоварда, гандида, бӯйнок.

БАДВ I *ا. بدو* *кит.* ибтидо, оғоз.

БАДВ II *ا. بدو* *кит., ниг.* бадавиат.

БАДВАЗӢ *بدوضع* 1. бадшакл, зишт. 2. бадҳолат.

БАДВАЗӢӢ *بدوضعي* 1. бадшаклӣ, зиштӣ. 2. бадҳолатӣ.

БАДВОӢИМА *بدواهمه* даҳшатнок, мудҳиш, воҳиманок; хавфнок, хатарнок.

БАДГАВӢАР *بدگوهر* бадасл, бадзот.

БАДГАВӢАРӢ *بدگوهری* бадзотӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.

БАДГАП بدگپ сахтгап, дуруштгуфтор; тез-забон; дағал.

БАДГАПӢ بدگپي сахтгапӢ, дуруштгуфторӢ; дағалӢ.

БАДГАРД بدگرد 1. он ки роҳравиаш нохуб аст; бадрафтор: **аспи бадгард**. 2. *мач*. бадахлок, бераҳа.

БАДГАШТ بدگشت *ниг.* бадгард.

БАДГАШТӢ بدگشتي *мач*. бадахлокӢ, бераҳа-гардӢ.

БАДГИЛ بدگل зиштрӯ, бадрӯ, бадсиришт.

БАДГИЛӢ بدگلي бадсириштӢ, зиштрӯӢ, бадрӯӢ.

БАДГИР بدگير 1. газанда, нохост ҳамлақунанда (*мас., сағ*). 2. кинаварз, қасосгир.

БАДГИРӢ بدگيري кинаварзӢ, кинагирӢ; сахт-гирӢ, бадмуомилағӢ (*аз рӯи кина ва интиқому қасос*).

БАДГУВОР بدگوار бадҳазм, ногувор, нофорам, бемаза (*оид ба хӯрок*).

БАДГУЗАРОН بدگذران тангдаст ва камбағал, ки зиндагиаш бад мегузарад.

БАДГУЛӢ بدگلي пурхӯрӢ, носерӢ.

БАДГУМОН بدگمان гумони бад баранда, хаёли бад кунанда, шубҳақунанда, нобовар нисбат ба касе; **бадгумон будан** андешаи нодуруст доштан дар ҳаққи касе, дар бораи касе шубҳа доштан; **бадгумон шудан** аз касе хаёли бад кардан дар ҳаққи касе, аз касе гумони бад бурдан.

БАДГУМОНӢ بدگماني гумони бад бурдан, нобоварӢ, шубҳа кардан; **аз бадгумонӢ баровардан** шубҳаро бартараф кардан.

БАДГУФТОР بدگفتار носазогӯ, бадгӯӣ, бадаҳон.

БАДГУФТОРӢ بدگفتاري бадаҳонӢ, бадгӯӣ.

БАДГУҲАР بدگهر *ниг.* бадгавҳар.

БАДГӢ(Ӣ) بدگو(ي) носазогӯ, айбчӯ; ғайбатчӣ.

БАДГӢӢ بدگوئي носазогӯӢ, айбгӯӢ, тӯхмат; ғайбат; **бадгӯӣ кардан** сухани носазо гуфтан дар ҳаққи касе, касеро бад кардан.

БАДГӢШТ بدگوش 1. гӯшти талх. 2. он ки заҳми баданаш дер сихат мешавад.

БАДДАРУНӢ بددروني *ниг.* бадзотӢ.

БАДДАҲАН بددهن *ниг.* бадгап.

БАДДАҲАНӢ//БАДДАҲОНӢ بددهني//بددهاني 1. *ниг.* бадгапӢ. 2. *мач*. бе истиҳола ва бе андеша гап задан; шаттоҳӣ намудан.

БАДДИЛ بددل 1. бадгумон, гумонбар, шубҳақунанда; **баддил шудан** гумонбар шудан аз касе, дар ҳаққи касе шубҳа кардан. 2. тарсончак, тарсу, буздил.

БАДДИЛӢ بددلي 1. баддил будан, бадгумонӢ. 2. тарсончакӢ, буздилӢ.

БАДДИМОҒ بددماغ 1. ҳавобаланд, мутақаббир. 2. бадқаҳр, бадчаҳл.

БАДДИМОҒӢ بددماغي 1. баддимог будан; ҳавобаландӢ, кибр, гурур. 2. бадчаҳлӢ, тундхӯӣ.

БАДДИН بددين бадмазҳаб, бадкеш, бадоин; бедин, бемазҳаб.

БАДДИНӢ بدديني бадмазҳабӢ, бадкешӢ; бединӢ, бемазҳабӢ.

БАДДӢЗӢ بددوزي ба тарзи номарғуб ва бесифат дӯхтан.

БАДДӢХТ بددوخت чизи бесифат дӯхташуда; матои дорои дӯхти бад.

БАДЕА ا. بديعه 1. *шакли муаннаси бадеъ*. 2. асари бадеӣ; асари навардозона.

БАДЕИЁТ ا. بديعيات *ади.* 1. маҷмӯи асарҳои бадеӣ. 2. санъати бадеӣ.

БАДЕИЯТ ا. بديعيت *ади.* яке аз хусусияти асосӣ ва фарққунандаи санъат ва асарҳои бадеӣ аз асарҳои илмист, ки воқеиятро ба таври бадеӣ инъикос мекунад; санъати бадеӣ.

БАДЕӢ بديعي *мансуб ба бадеъ; адабиёти бадеӣ* *ади.* яке аз соҳаҳои санъат, ки ҳаёт ва ҳаёлот тавассути сухан ба тарзи образнок тасвир мешавад; **асари бадеӣ** *ади.* асаре, ки ба адабиёти бадеӣ мансуб аст; **шаби бадеӣ** шабнишиние, ки дар он шоирон шеърҳои кунанд; **ҳаваскори бадеӣ** иштирокдори дастаи ҳаваскорон, ки бо шеърхонию сурудҳои ва намоиш додани дигар навъҳои санъат машғул мешавад.

БАДЕУЛҶАМОЛ *a.* بديع الجمال бағоят хушрӯй, ниҳоят ҷамил ва зебочеҳра.

БАДЕҲА *a.* بديهه *адш.* 1. шеъре, ки бадоҳатан ва беомодагӣ, яъне фавран ва ҳозирчавобона гуфта шудааст. 2. суруде, ки аз тарафи зану мард сароида мешавад; **ба тарзи бадеҳа** *ниг.* **бадеҳатан;** **дар бадеҳа** фавран, хозирчавобона; бадеҳатан.

БАДЕҲАГӮ(Ӣ) (بديهه گوی) *адш.* шоире, ки бадеҳатан, фавран ва бе тайёрии пешақӣ шеър мегӯяд.

БАДЕҲАГӮӢ بديهه گویی 1. *адш.* бадеҳатан, фавран ва хозирчавобона шеър гуфтан. 2. сурудхонии ду нафар; **бадеҳагӯӣ кардан** суруд хондани ду нафар ба ҷавоби якдигар.

БАДЕҲАНАВОЗ بديهه نواز *ниг.* **бадоҳанавоз.**

БАДЕҲАНАВОЗӢ بديهه نوازی *ниг.* **бадоҳанавозӣ.**

БАДЕҲАТАН *a.* بديهتاً *адш.* ба таври бадеҳа, фавран, бе тааммул шеър гуфтан ё сурудан.

БАДЕҲАХОН بديهه خوان он ки бадеҳа мехонад, сарояндаи бадеҳа (2).

БАДЕҲИӢТ *a.* بديهيات он чи барои донистани он хочати фикр кардан нест, он чи дар назари ақл ошкор ва равшан аст (*мас., ду карат ду - чор*).

БАДЕҲӢ بديهی *ниг.* **бадеҳиӢт;** **бадеҳист** ки... равшан аст, ки..., возеҳ аст, ки....

БАДЕӢ *a.* بديع ҳар чизи нав, тозабаромад; аҷиб, хайратангез; **илми бадеӢ** илме, ки дар он аз санъатҳои калом ва тарзи ифодаи зебо ва нафис сухан меравад; **каломи бадеӢ** *адш.* суханҳои навоварона ва зебо.

БАДЗАБОН بد زبان бадгап, баддаҳан; носазогӯӣ.

БАДЗАБОНӢ بدزبانی бадгапӣ; дашномдихӣ, носазогӯӣ, гуфтани суханони талх ва таънаомез.

БАДЗАҲР بد زهر дорои заҳри зиёд; заҳрдор, заҳрнок (*мас., заҳри занбӯр, пашиша*).

БАДЗАҲРА بد زهره *кит.* буздил, камчуръат, тарсу.

БАДЗАҲРӢ بد زهری дорои заҳри зиёд будан; заҳрдорӣ, заҳрнокӣ.

БАДЗИН بد زين аспе, ки ба хубӣ ром намешавад, зуд зери зин намеравад.

БАДЗО بدزا он ки бо душворӣ ва сахтӣ мезояд.

БАДЗОТ بد ذات 1. бадгавҳар, бадасл, ғайри асил. 2. *мач.* муфсид, разил, табаҳкор, паст, дун.

БАДИҚБОЛ بد اقبال *кит., ниг.* **бадбахт** 1.

БАДИҚБОЛӢ بد اقبالی *кит., ниг.* **бадбахтӣ.**

БАДИЛ بديل *кит., ниг.* **бадал.**

БАД-ИН بدین *шакли китоби ба ин:* **бад-ин** минвол, **бад-ин** шакл.

БАДИШТИҲО بد اشتها дорои иштиҳои кам, камхӯрок.

БАДӢ بدی 1. шарр, кори зишт; *муқоб.* **неқӣ.** 2. нуқсон, айб; хуб набудан. 3. нохушӣ; носозгорӣ: **аз бадӣ толеъ;** **бадӣ кардан** а) рафтори нодуруст кардан; муомилаи дурушт кардан; б) зарар расондан ба касе; **ба бадӣ ном баровардан** бадном шудан, шармандаву беобрӯ шудан.

БАДКАЛЛА بد كلة *гуфт.* мағзтиҳӣ, бекалла, бемағз.

БАДКАШ بد كاش аспӣ суҷҳаракат, аспӣ саркаш, бадфеъл; **аспӣ бадкаш** – азоби аробакаш (*зарб.*).

БАДКЕШ بد كيش 1. баддин; бадмазҳаб, бедин, кофир. 2. *мач.* бешараф; бадният, бадқасд; бераҳм.

БАДКЕШӢ بد كيشی 1. баддинӣ, бадмазҳабӣ; бединӣ. 2. *мач.* бешарафӣ; бадниятӣ; бераҳмӣ.

БАДКИН//БАДКИНА بد كين//بد كينه кинавар, кинадор, соҳибкина; бадният, бадқасд: **душманни бадкин.**

БАДКИРДОР بد كردار бадкор, бадамал, бадрафтор, бадхулқ.

БАДКИРДОРӢ بد كرداری бадрафторӣ, бадахлоқӣ.

БАДКИРДОРОНА بد كردارانه рафтори бадкирдор, бадгавҳарона.

БАДКОМ بد كام *кит.* бадхоҳ, бадандеш; бадтинат, бадзот.

БАДКОМА بد كامه душман, ҳасуд, бадхоҳ.

БАДКОР بد كار *ниг.* бадамал.

БАДКОРА بد كاره руспӣ, бадкор, фоҳиша.

- БАДКОРАГӢ** بدكارگى амали бадкор, бадкора.
- БАДКОРӢ** بدكارى бадамалӣ; шарорат, бадкор будан.
- БАДКУНИШ** بدکنش *ниг.* бадкор.
- БАДКУНИШӢ** بدکنشى *ниг.* бадкорӣ.
- БАДҚАВЛ** بدقول он ки дар қавлу ваъдаи худ ноустувор аст, бадахд.
- БАДҚАВЛӢ** بدقولى ноустуворӣ дар сухан ва ваъдаи худ, бадахдӣ.
- БАДҚАВОҚ** بدقواق туршрӯ, абус; *муқоб.* кушодарӯ; тундмизоч, бадмизоч.
- БАДҚАВОҚӢ** بدقواقى туршрӯӣ, абусӣ; *муқоб.* кушодарӯӣ.
- БАДҚАВОРА** بدقواره он ки намуди зоҳирии зебо надорад, бадрӯ, бадқиёфа.
- БАДҚАВОРАГӢ** بدقوارگى зиштӣ ва безебии чизе ё касе ба сабаби ноҳамоҳангии чузъҳои баддан.
- БАДҚАДАМ** بدقدم он ки ба чое қадам гузоштанаширо сабаби мусибат ва бадбахтӣ медонанд, шумқадам, номуборак.
- БАДҚАДАМӢ** بدقدemy бадқадам будан, шумқадамӣ.
- БАДҚАЛБ** بدقلب баддил, бадниҳод, бадсиришт.
- БАДҚАЛБӢ** بدقلبي баддилӣ, бадниҳодӣ, бадсириштӣ.
- БАДҚАСД** بدقصد бадандеш, бадният; қасосгиранда.
- БАДҚАСДӢ** بدقصدى бадандешӣ, бадхоҳӣ, бадниятӣ.
- БАДҚАСДОНА** بدقصدانه бо нияти бад, аз рӯи бадхоҳӣ, муғризна.
- БАДҚАХР** بدقهر пурхашм, ғазабнок; бадчаҳл; бадқаҳр шудан оташин шудан, хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.
- БАДҚАХРӢ** بدقهرى хашмгинӣ, оташинӣ.
- БАДҚАХРОНА** بدقهرانه дар ҳолати оташинӣ, бо хашму ғазаб.
- БАДҚИЁФА** بدقيافه *ниг.* бадафт.
- БАДҚИЁФАГӢ** بدقيافگى бадқиёфа будан, зиштрӯӣ.
- БАДҚИЛИҚ** بدقليق он ки феълӣ атвораши нописанд аст, бадхӯ.
- БАДҚИЛИҚӢ** بدقليقى рафтори носозгор ва нописанд.
- БАДҚИМОР** بدقمار каллоб дар киморбозӣ; фирром.
- БАДҚИМОРӢ** بدقمارى *исми амал аз* бадқимор будан; тақаллубкорӣ.
- БАДЛАГОМ** بدلگام *ниг.* бадлаҷом.
- БАДЛАГОМӢ** بدلگامى *кит.* саркашӣ, тавсанӣ.
- БАДЛАХҶА** بدلخچه он ки хуб сухан гуфта наметавонад, бадаҳон, бадзабон.
- БАДЛАҶОМ** بدلجام аспӣ саркаш, ромнашаванда.
- БАДМАЗА** بدمزه бадтаъм, ногувор, бадмазоқ.
- БАДМАЗАГӢ** بدمزگى бадтаъм будан, мазаӣ ногувор доштан.
- БАДМАЗОҚ** بدمذاق *ниг.* бадмаза.
- БАДМАЗҶАБ** بدمذهب *ниг.* бадкеш.
- БАДМАЗҶАБӢ** بدمذهبي *ниг.* бадкешӣ.
- БАДМАНЗАР** بدمنظر нозебо, бадшакл, баднамо, ситорахунук.
- БАДМАНЗАРӢ** بدمنظري баднамоӣ, бадрӯӣ.
- БАДМАНИШ** بدمنش *кит.* 1. бадсиришт, бадниҳод. 2. *мач.* бадфикр, бадақида.
- БАДМАНСАБ** بدمنصب он ки бо мансабу мақоми худ мағрур бошад ва бо зердастон ва атрофиён тундхӯӣ ва бадрафторӣ кунад.
- БАДМАОШ** بدمعاش *кит.* 1. он ки маишати ӯ бад аст, зиндағониаш танг аст, рӯзгораш саҳт аст. 2. бадрафтор, фосик.
- БАДМАОШӢ** بدمعاشي *кит.* 1. бадмаош будан, тангии рӯзгор. 2. бадрафторӣ, фосикӣ.
- БАДМАРД** بدمرد ночавонмард, номард, бадкор.
- БАДМАРДӢ** بدمردى ночавонмардӣ, бадкорӣ.
- БАДМАСИР** بدمسير маҳалле, ки масири расидан бо он пурпечухам ва роҳҳои душворгузар дорад.
- БАДМАСТ** بدمست 1. касе, ки дар мастӣ ғавғо ва арбада мекунад, касе, ки хангоми мастӣ

- харза мегӯяд. 2. майзада.
- БАДМАСТӢ** *بدمستی* 1. амали бадмаст; мастигарии доимӣ, ғавғо ва чанҷол хезондан дар ҳолати мастӣ. 2. майзадагӣ.
- БАДМАҲЗАР** *بدمحضر* *kit.* бадният, бадмизоч.
- БАДМЕХР** *بدمهر* *kit.* номехрубон, бемехр, бемуҳаббат.
- БАДМЕХРӢ** *بدمهری* *kit.* бемехрӣ, номехрубонӣ.
- БАДМИЗОЧ** *بدمزاج* тундхӯ, бадхулк.
- БАДМИНТОН** *англ. badminton* *варз. بدمنتان* бозие, ки ду кас бо ракетка тӯбчаи тӯрдор (волан)-ро ба тарафи якдигар аз болои тӯр ҳаво медиҳанд.
- БАДМИНТОНБОЗ** *باز بدمنتان* бозигари бадминтон; **мусобиқаи бадминтонбозон.**
- БАДМИНТОНБОЗӢ** *بدمنتان بازی* 1. бозии бадминтон. 2. *мансуб ба бозии бадминтон;* машғулияти бадминтонбозон.
- БАДМУОМИЛА** *بدمعامله* 1. касе, ки дар додугирифт рафтори нодуруст мекунад; фиребгар. 2. дағал, дурушт, бадрафтор.
- БАДМУОМИЛАГӢ** *بدمعاملگی* 1. нодурусткорӣ дар додугирифт ва савдо, чатоқкорӣ. 2. дағалӣ, дуруштӣ.
- БАДМУОШИРАТ** *بدمعاشرت* он ки усул ва одоби муоширатро риоя намекунад, безътино ба одоби рафтор.
- БАДМУР** *بدمر* саҳтҷон, ҷонсаҳт, касе ё чизе, ки ба саҳтӣ ҷон медиҳад.
- БАДНАЖОД** *بدنژاد* бадасл, бадзот.
- БАДНАЗАР** *بدنظر* *ниг.* бадҷашм.
- БАДНАҚШ** *بدنقش* дорои нақшу нигори безеб.
- БАДНАМО** *بدنما* безеб, бадафт, бадшакл, зишт, ситорахунук.
- БАДНАМОӢ** *بدنمایی* безебӣ, бадафтӣ, зиштӣ, хунукбашарагӣ, бадшаклӣ.
- БАДНАМУД** *بدنمود* *ниг.* баднамо.
- БАДНАФАС** *بدنفس* *маҷ.* шахсе, ки нафаси хунук мекунад; шумпай, наҳсовар.
- БАДНАФС** *بدنفس* пурхӯр, носерам; чашм-гурусна, ҳарис.
- БАДНАФСӢ** *بدنفسی* пурхӯрӣ, носерамӣ; чашм-гуруснагӣ, ҳарисӣ.
- БАДНАЪЛ** *بدنعل* хайвони саркашиқунанда ҳангоми задани наъл
- БАДНАЪЛӢ** *بدنعلی* саркашӣ қардани хайвони боркаш, аспу ҳар ҳангоми наълзани.
- БАДНИХОД** *بدنهاده* бадасл, бадтинат, пастфитрат, бадзот.
- БАДНИХОДӢ** *بدنهادی* бадасли, бадтинатӣ, пастфитратӣ, бадзотӣ.
- БАДНИЯТ** *بدنیت* бадқасд, бадандеш; бадхоҳ.
- БАДНОМ** *بدنام* ба бадӣ машхургардида; беобрӯ, расво, бешараф; **бадном қардан (намудан)** номи касеро ба бадӣ баровардан, беобрӯ (расво, беномус) қардан.
- БАДНОМӢ** *بدنامی* беобрӯӣ, расвоӣ, бешарафӣ.
- БАДНОМКУНӢ** *بدنام کنی* *исми амал аз бадном қардан;* номи касеро ба бадӣ баровардан.
- БАДО** *بدا* барои баёни таассуф ва дарег дар бораи шахсе, ки ба вазъи нохуш дучор шудааст, гуфта мешавад.
- БАДОАТ** *ا. بداعت* *ниг.* бидоят.
- БАДОБУҲАВО** *بدآبوهوا* ҷое, ки обу ҳавои хуб надорад; *муқоб.* хушобуҳаво.
- БАДОВАТ** *ا. بداوت* бидавӣ будан, саҳронишинӣ, биёбонгардӣ.
- БАДОВОЗ** *بدآواز* он ки садои нофорам дорад, нохушовоз.
- БАДОҒ** *بداغ* *бот.* дарахтча ва бутгаи зинатӣ, ки дорои гулҳои хӯшагини хурду реза буда, мевай баъзеи онҳо хӯрданбоб аст.
- БАДОДАТ** *بدهادات* *kit.* 1. он ки дорои одати зишт аст. 2. *маҷ.* инчик; эрка.
- БАДОЕЪ** *ا. بدایع* *ҷ.* бадеъ.
- БАДОИН** *بدآیین* он ки рафтори шоиста надорад, гумроҳ, кофир, баддин.
- БАДОҒОЗ** *بدآغاز* 1. он ки хилқаташ ё қисматаш гӯё аз ибтидо бад будааст, бадбахт, бадқисмат. 2. коре, ки аз ибтидо бад шурӯъ шуда бошад.
- БАДОМАД** *بدآمد* нохушоянд ва ногувор; *муқоб.*

хушоянд.

БАДОМЕЗ بدآمیز он ки рафтору кирдори некро ба рафтору кирдори бад меомезад, бадзот.

БАДОМУЗ بدآموز 1. он ки омӯхтаи корҳои бад аст, бадхӯ; шахси нодуруст тарбиятёфта. 2. ёддихандаи корҳои бад ва ношоиста.

БАДОМУЗӢ بدآموزى омӯзиш додани корҳои бад ва ношоиста, рафтори нодуруст ва ғайриахлоқӣ.

БАДОМУХТА بدآمخته 1. *ниг.* бадомӯз. 2. ба ягон чизи бад одаткарда.

БАД-ОН بدان *шакли китоби ба он.*

БАДОРКАШӢ بدارکشی *исми амал аз ба дор кашидан, ба дор овехтан.*

БАДОҲА *а.* بداهه ба зехн омадани андеша, шеър ё унсури хунарӣ бе фикру омодагӣ ва ногаҳонӣ, бадеҳа.

БАДОҲАНАВОЗ بداههنواز навозандаи ягон порчаи мусиқӣ бе андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОҲАНАВОЗӢ بداههنوازی навохтани як порчаи мусиқӣ бе омодагии пешакӣ.

БАДОҲАПАРДОЗ بداههپرداز дорои истеъдоди худодод, ки бе доштани дониши пешакӣ асарии хунарии хуберо ба вучуд меорад: **шоири бадоҳапардоз.**

БАДОҲАСАРО بداههسرا шоири, ки бе омодагии пешакӣ шеъре эҷод мекунад.

БАДОҲАСАРОӢ بداههسرایی сурудани шеър бе андеша ва омодагии пешакӣ.

БАДОҲАСОЗ بداههساز *ниг.* бадоҳапардоз.

БАДОҲАТ *а.* بداهت 1. *кит.* ногоҳ пайдо шудан. 2. бе андеша сухан гуфтан, бидуни тааммул гуфтан ва навиштан.

БАДОҲАТАН *а.* بداهتاً *ниг.* бадеҳатан.

БАДОҲАХОН بداههخوان хонандаи ягон порчаи шеърӣ бе омодагӣ ва машки пешакӣ.

БАДОҲАХОНӢ بداههخوانی *исми амал аз бадоҳахон.*

БАДОШТ بداشت ҳар чизи зиёд умрбинанда, бобақо, дерпой, устувор, доштнок, бодавом: **магон бадост.**

БАДОШТӢ بداشتی бадост будан, доштнокӣ.

БАДПАЙВАНД بدپیوند он ки дар дӯстӣ ва муошират пайванду рағбати хуб надорад.

БАДПАЙМОН بدپییمان *ниг.* бадахл.

БАДПИСАНД بدپسند 1. мушкилписанд. 2. он ки барои дигарон бадӣ мецоҳад, писанднакунанда.

БАДПӢШОК بدپوشاک он ки сару либоси бад мепӯшад.

БАДР *а.* بدر 1. моҳи пурра, моҳи тамои, моҳи чордах-понздаҳрӯза. 2. *маҷ.* рӯи зебо; **бадри мунир** а) моҳи пурраи тобон, моҳи мунаввар; б) *киноя аз* маҳбубаи соҳибчамол.

БАДРА *а.* بدره *кит.* халтаи пул, пулхалта, ҳамён (-и пули танга).

БАДРАВ بدرو 1. бадрафтор, бадроҳ: **чорпои бадрав.** 2. *маҷ.* номусоид, номувофик.

БАДРАГ بدرگ бадзот, ноасл; бадтинат, паст; **бадраги якраҳа** гарданшах, гапнодаро.

БАДРАГӢ بدرگی бадзотӣ, бадчинсӣ.

БАДРАҚА *а.* بدرقه 1. раҳнамо, роҳбалад (-и корвон). 2. мушоятқунанда дар сафар, ҳамроҳ, ҳамсафар. 3. посбон, ниғаҳбон, қаровул.

БАДРАНГ بدرنگ чизе, ки дорои ранги бад аст, баднамуд.

БАДРАФТОР بدرفتار он ки муомилаи нек надорад, дағал.

БАДРАФТОРӢ بدرفتاری бадмуомилагӣ; беодобӣ: **бадрафторӣ кардан.**

БАДРАШК بدرشک саҳт рашкбаранда, бисёр рашкнок.

БАДРАШКӢ بدرشکی саҳт рашкбаранда будан, ниҳоят рашкнок будан.

БАДРАШКОНА بدرشکانه аз рӯи бадрашкӣ, саҳт рашк бурда.

БАДРАӢӢ//БАДРОӢ بدرای//بدرای *ниг.* бадандеш.

БАДРЕХТ بدریخت бадқиёфа, дорои намуди зоҳирии нохушоянд.

БАДРЕХТӢ بدریختی зоҳир ва қиёфаи нохушоянд доштан, баднамуд.

БАДРЕША بدریشه он ки асл ва насаби дуруст надорад, бадасл, баднажод.

БАДРИКОБ بدرکاب *кит.* 1. он ки сахт савори асп мешавад. 2. чорпои бадрав.

БАДРИКОБӢ بدرکابی бадрикоб будан, саркаш будан.

БАДРОӢ بدرای *ниг.* бадандеш.

БАДРОӢӢ بدرایی бадандешӣ, бадхоҳӣ, душманӣ.

БАДРОМ بدرام ҳайвоне, ки ба осонӣ ром намешавад, саркаш.

БАДРОҲ بدراه 1. аспе, ки роҳгардиаш хуб нест, бадрав. 2. ба роҳи хато афтода; бадахлок, гандагард.

БАДРОҲӢ بدراهی дар роҳи хато рафтан; бадахлокӣ.

БАДРУД بدروд *ниг.* падруд.

БАДРӮ(Ӣ) بدروی он ки рӯи нозебу хунук дорад, бадафт, безеб, бадбашара; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДРӮЗ بدروز бадбахт, сиёҳбахт, бадтолеъ, бадрӯзгор.

БАДРӮЗГОР بدروزگار бадбахт, сиёҳбахт, тира-рӯз.

БАДРӮЗГОРӢ بدروزگاری бадрӯзӣ, бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

БАДРӮЗӢ بدروزی бадбахтӣ, тирарӯзӣ, бад-рӯзгорӣ.

БАДРӮӢ بدروئی 1. бо дигарон бо зиштиву нописандӣ рафтор кардан, бадрафторӣ. 2. безебӣ, бадафтӣ; *муқоб.* хушрӯӣ.

БАДСАДО بد صدا дорои садо ва овози нофорам ва нохушоянд.

БАДСАЛИҚА بد سلیقه 1. бадтабиат, бадсиришт, пастсалиқа. 2. он ки дар коре салиқаи хуб надорад, бадзавқ; *муқоб.* хушсалиқа; **шоири бадсалиқа** шоири тарзи ифода ва услуби баёнаш бад.

БАДСАР بد سر бадрафтор, носозгор.

БАДСАРӢ بد سری бадрафторӣ, носозгорӣ.

БАДСИГОЛ بدسگال бадхоҳ, душман, бадандеш.

БАДСИГОЛӢ بدسگالی бадсигол будан, бад-андешӣ, бадхоҳӣ; душманӣ.

БАДСИМО بدسیما *ниг.* бадқиёфа.

БАДСИРАТ بدسیرت бадтинат, бадкирдор.

БАДСИРАТӢ بدسیرتی бадтинатӣ, бадкирдорӣ.

БАДСИРИШТ بدسرشت бадтинат, бадниҳод, бадзот.

БАДСИРИШТӢ بدسرشتی бадзотӣ, бадниҳодӣ.

БАДСИФАТ بدصفت сифатан паст, пастсифат: маҳсулоти бадсифат баровардан, бадсифат таъмир кардан.

БАДСИФАТӢ بدصفتی бадсифат будан, пастсифатӣ.

БАДСИЯР بدسیر *ниг.* бадсират.

БАДСОБИҚА بدسابقه он ки пешинаи хуб надорад ва мардум ӯро ба бадӣ мешиносанд.

БАДСОЗ بدساز 1. носозгор, номувофиқ. 2. он ки бо ҳеч кас созгору мувофиқ нест, бадрафтор.

БАДСОЗӢ بدسازی бадсоз будан, бадрафторӣ, бадсулукӣ.

БАДСОХТ بدساخت аз чихати сохт баду безеб.

БАДСОХТАГӢ بدساختگی носозгорӣ.

БАДСУЛУК بدسلوک бадрафтор, гандагард.

БАДСУЛУКӢ بدسلوکی бадрафторӣ, бадкирдорӣ, беадабӣ.

БАДСУРАТ بدصورت бадшақл, бадафт, бад-андом; нозеб, зиштрӯӣ.

БАДСУХАН بدسخن *ниг.* бадгап.

БАДТАН بدتن қабехчусса, бадандом.

БАДТАНӢ بدتنی бадандомӣ.

БАДТАЪМ بدطعم чизе, ки таъми нохуш дорад, ногувор, нофорам.

БАДТАЪМӢ بدطعمی ба таъм ногувор (нофорам) будан, бемазагӣ.

БАДТИНАТ بدطینت бадхӯ, бадзот, бадсиришт.

БАДТИНАТӢ بدطینتی бадзотӣ, бадсириштӣ.

БАДТОЛЕӢ بدطالی бадбахтӣ, шӯрбахтӣ, бетолей.

БАДТОЛЕӢ بدطالع бадбахт, сияҳбахт, шӯрбахт,

бетолель.

БАДФАРҶОМ بدفرجام он чи анҷом ва оқибаташ нек нест: **бахти бадфарҷом**.**БАДФЕЪЛ** بدفعل бадхӯ; дуруштмуомила; бадқаҳр, бадҳашм.**БАДФЕЪЛӢ** بدفعلى бадхӯй, бадқаҳр, бадҳашмӣ.**БАДФИКР** بدفكر бадандеша; он ки дар бораи касе ё чизе фикру ақидаи бад дорад.**БАДФИТРАТ** بدفطرت бадсират, бадсиришт, бадниҳод, пастфитрат.**БАДХАЁЛ** بدخيال *ниг.* бадгумон.**БАДХАЁЛӢ** بدخيالى *ниг.* бадгумонӣ.**БАДХАРҶ** بدخرج исрофкор, он ки харчи зиёд мекунад, ғайрисарфаҷӯ.**БАДХАТ** بدخط 1. он ки ҳусни хат надорад ва безеб менависад; *муқоб.* **хушхат**. 2. бо хати бад навишташуда, ноҳоно: **дастнависи бадхат**.**БАДХАТӢ** بدخطى 1. бадхат будан, ҳусни хат надоштан. 2. бо хати баду ноҳоно навишташудан.**БАДХАШМ** بدخشم хашмгин, бадқаҳр, ғазабнок, оташин, ғазаболуд; **бадхашм шудан** хашмгин шудан, ба ғазаб омадан.**БАДХАШМӢ** بدخشمى хашмгинӣ, бадқаҳрӣ, оташинӣ.**БАДХАШМОНА** بدخشمانه аз рӯи бадхашмӣ, бадқаҳрона, хашмгинона, ғазаболудона.**БАДХИМ** بدخم *кит.* дарде, ки дармони он душвор аст, бештар дар бораи бемориҳои саратонӣ гӯянд; *муқоб.* **хушхим**.**БАДХИСЛАТ** بدخصلت *ниг.* бадхисол.**БАДХИСОЛ** بدخصال бадхислат, бадтабиат; бадрафтор.**БАДХОБ** بدخواب он ки хобаш нороҳат ва беҳаловат бошад, ё сабабе беҳобӣ мекашад; касе, ки хобҳои парешон мебинад.**БАДХОБӢ** بدخوابى бадхоб будан, бадхоб шудан.**БАДХОН** بدخوان 1. талабае, ки бо баҳои бад меҳонад. 2. хате, ки хондани он душвор аст: **хати бадхон**.**БАДХОНӢ** بدخوانى 1. дар хондани матне ба иштибоҳ роҳ додан, ғалат хондан. 2. бадхон будан, ноҳоноӣ.**БАДХОҶ** بدخواه он ки ба одамон бадӣ меҷӯяд (*аз рӯи хусумат, рақобат, ҳасад ва ғ.*), бадандеш; *муқоб.* **некхоҳ**.**БАДХОҶӢ** بدخواهى бадандешӣ, душманӣ, адоват.**БАДХОҶОНА** بدخواهانه ғайридӯстона, душманона, бадандешона.**БАДХУЛҚ** بدخلق он ки хулқу одати бад дорад; бадрафтор, бадмуомила; дағал.**БАДХУЛҚӢ** بدخلقى бадрафторӣ, бадмуомилагӣ; дағалӣ.**БАДХӮ(Ӣ)** بدخوى(ى) бадхулқ, тундмизоч; чангара, чанҷолий.**БАДХӮӢ** بدخوىى феълу хӯи бад доштан, тундмизочӣ.**БАДХӮР** بدخور бемаза, бадтаъм, ба хӯрдан ногувор.**БАДҶАВО** بدخوا 1. ҷое, ки ҳавояш дам, вазнин ва вайрон аст: **ҳонаи бадҷаво**. 2. *мач.* ҳавобаланд, даҳанкалон, калонгир; ботакаб-бур.**БАДҶАВОӢ** بدخواى 1. дамӣ ҳаво, ғализу вайрон будани ҳаво. 2. *мач.* ҳавобаландӣ, даҳанкалонӣ, калонгирӣ; мағрурӣ.**БАДҶАЗМ** بدھضم хӯроке, ки ба душворӣ ҳазм мешавад.**БАДҶАЗМӢ** بدھضمى ба душворӣ ҳазм кардани хӯрок, вайронии қувваи ҳозима.**БАДҶАЙАТ** بدھيئت дорои намуди зоҳирии безебу номутаносиб.**БАДҶАЙБАТ** بدھيبت даҳшатовар, ваҳмангез; воҳиманок.**БАДҶАЙБАТӢ** بدھيبتى бадҷайбат будан; воҳиманокӣ, ваҳмангезӣ.**БАДҶАЙБАТОНА** بدھيبتانه бо намуди бадҷайбат.**БАДҶИҶОБ** بدحجاب он ки пӯшиши зоҳирии худро хуб нигоҳ намедорад.**БАДҶИҶОБӢ** بدحجابى бадҷиҷоб будан, ҳиҷоб-

- ро риоя накардан.
- БАДҲОЛ** بدحال 1. беҳол, аз ҳол рафта. 2. ба ҳолати бад афтада, афтадоҳол, бечора.
- БАДҲОЛАТ** بدحالت 1. дорои намуди нохушо-янд, безеб. 2. бо вазъ ва ҳолати нохушо-янд.
- БАДЧАШМ** بدچشم 1. он ки гӯё чашми шум до-рад ва аз нигоҳи ӯ зиён мерасад. 2. *мач.* мар-де, ки ба занҳо бо назари шаҳвонӣ менига-рад.
- БАДЧАШМӢ** بدچشمي 1. бадчашм будан. 2. *мач.* чашми тамаъ доштан, тамаъкорӣ, аз рӯи шаҳват нигоҳ кардан.
- БАДЧАҲЛ** بدجهل одами зуд оташиншаванда, бадқаҳр.
- БАДЧАҲЛӢ** بدجهلي бадчаҳл будан, оташинӣ.
- БАДЧАҲЛОНА** بدجهلانه бадқаҳрона, бо қаҳру ғазаб.
- БАДЧИЛАВ** بدجلو аспе, ки савор шудан наме-монад, бадфеъл, саркаш.
- БАДЧИНС** بدجنس бадзот, бадниҳод; паст, фурумоҷа, дун.
- БАДЧИНСӢ** بدجنسي бадзотӣ, бадниҳодӣ, пастӣ, фурумоҷагӣ.
- БАДШАКЛ** بدشكل бадафт, баднамуд, дорои сурати нозеб.
- БАДШАКЛӢ** بدشكلي бадафтӣ, зиштруӣ.
- БАДШИОР** بدشعار бадрасму оин, бадтабиат, бадсират.
- БАДШУГУН** بدشگون он ки ё он чи, ки дар оянда ҳодисаи номубораке ба вучуд меорад; шумном, бадгом, бадқадам, шумқадам.
- БАДШУГУНӢ** بدشگوني бадшугун будан, нахсӣ, шумӣ.
- БАӢЗ** *а.* بياض 1. сафедӣ; **баӢзи гардан** сафо ва сафедии гардан. 2. коғазӣ наонавишта, коғазӣ сафед. 3. *ади.* дафтаре, ки дар он шеърҳои тоза ва гузидаи як ё чанд шоир чамъ оварда шудааст; мачмӯаи ашъор.
- БАӢН** *а.* بيان 1. изҳор, гуфтор; **чизе, ки аӢн аст, чӣ хочат ба баӢн аст** (*зарб.*). 2. шарҳ, ташреҳ; **баӢни аҳвол.** 3. сухани фасеҳ; каломи бадеъ; **аломати баӢн** *грам.* аломати китобат – ду нуктаи болои ҳам, ки пеш аз баӢни матлабе ё нақли сухани касе гузошта мешавад; **тарзи баӢн** *ади.* тарикъ ва усули гуфтор ва навишти нависанда; **баӢн кардан (намудан)** изҳор кардан, гуфтан; нақл кардан; **баӢн шудан (Ӣфтан)** гуфта шудан, зикр Ӣфтан, сухан рафтан.
- БАӢНИЯ** بيانیه 1. иттилоия, навишта ва хабари расмӣ; аз тарафи созмоне, идорае ё шахси масъуле. 2. *грам.* хели муайянкунанда, ки бо исмҳои ифода Ӣфта, муайяншавандаро аз ягон ҷиҳат эзоҳ медиҳад; **бобои Карим, Салими садқора; устод Айнӣ, Ҳасани аробақаш.**
- БАӢНКУНАНДА** بيانکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **баӢн кардан**; изҳоркунанда.
- БАӢННОМА** بياننامه варақа ё эълумияе, ки дар он маром ва мақсади ҳизб ё ҳукумате шарҳ дода шудааст, изҳорнома, декларатсия.
- БАӢНОТ** *а.* بيانات 1. *ҷ.* **баӢн.** 2. изҳорот, ахбор; эзоҳот.
- БАӢТ I** بيات *мус.* номи яке аз шӯъбаҳои мақомҳои «Шашмақом».
- БАӢТ II** بيات :**нони баӢт** нони шабина; нони шабмондаи обаш гурехта.
- БАЖ//БУЖ** بز *кҳн.* гардана, ағба.
- БАЗ(З)** *а.* بز чома, қумош, катон ва матоъҳои ғайриабрешимӣ, газвор.
- БАЗА** *фр.* بزه *ниг.* **пойгоҳ.**
- БАЗАЛТ** *лот.* بزلت *геол.* чинси кӯҳии вулкони, ки ҳамчун ашё дар сохтмон кор фармуда мешавад.
- БАЗАРБА** بزره *ниг.* **бозарба.**
- БАЗАҲ** بزه *кит., ниг.* **гуноҳ, хато.**
- БАЗАҲГАР** بزهگر *кит., ниг.* **гунаҳгор, хатокор.**
- БАЗАҲКОР** بزهكار *ниг.* **гунаҳгор, хатокор.**
- БАЗАҲКОРӢ** بزهكاري *ниг.* **гунаҳгорӣ, хатокорӣ.**
- БАЗЕБ** بزيب 1. зебо, хушрӯй. 2. зебанда; шинам; **базеб кардан (намудан)** зинат додан; зебо кардан.
- БАЗЕБӢ** بزيبی 1. зебой, хушрӯй. 2. зебандагӣ, шинамӣ.
- БАЗЗОЗ** *а.* بزّاز газворфуруш, матоъфуруш.
- БАЗЗОЗӢ** بزّازي *кит.* 1. шуғл ва амали баззоз. 2. ҷои газворфурушӣ; **растан баззозӣ.**

БАЗЗОЛ *a.* بَدَال *kit.* бисёр базлқунанда; бахшанда, сахӣ.

БАЗИН *بزين kit., nig.* вазон, вазанда.

БАЗИС *ю.* بزيس *nig.* зербино.

БАЗЛ *a.* بذل *kit.* бахшидан, додан; бахшиш, ато.

БАЗЛА *a.* بزله латифа, аския, ҳазлу шӯхӣ.

БАЗЛАГӢ(Ӣ) *بزله گويي* латифагӢй, аскиягӢй; одами шӯхтабӯ хушгап.

БАЗЛАГӢӢ *بزله گويي* латифагӢй, аскиягӢй.

БАЗЛАХОНӢ *بزله خواني* латифагӢй, суханҳои шӯхиомез гуфтан, аскиягӢй.

БАЗМ *بزم* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибаш (*тӯй ва ғ.*) бо иштироки хофизон, раққосон ва созандагон ороста мешавад; маҷлиси айшу тараб; **базм кардан (оростан)** базм ташкил кардан; **базми дойрагӣ** базме, ки ба он ғайр аз одамони даъватӣ ҳар кас, ки садои дойраро шунавад, барои мусиқӣ шунидан омада метавонад; **базми кунҷорагӣ** базми бузург (*дар Бухорои пештара*); **базми хонагӣ** базме, ки барои доираи маҳдуд дар хонаи яке аз иштироккунандагони он ташкил мешавад; **базми хоса** базме, ки барои шахсони алоҳида ороста мешавад; маҷфили рақсу суруд, ки барои доираи танги ҳаводорон барпо мегардад; **базми ҷамоатӣ** базме, ки бо иштироки умум гузаронида мешавад; **базми ҷамшедӣ** базми бисёр пурдадабаву бошукӯҳ.

БАЗМА *بزمه* як гӯшаи базмгоҳ.

БАЗМАК *بزمک* шакли *тасғири* базм.

БАЗМАФРӢЗ *بزم افروز* он ки бо зебӣ, хушсуханӣ ва дилрабоии худ маҷфили базмхоро орову зинат медиҳад.

БАЗМГАРД *بزم گرد* шахсе, ки тӯй ба тӯй, базм ба базм гаштанро дӯст медорад.

БАЗМГАРДӢ *بزم گردی* дар базмҳо гаштан, ба базмҳо рафтан.

БАЗМГАХ//БАЗМГОХ *بزم گاه//بزم گاه* ҷои базм, маҳалли айшу нӯш, зиёфатгоҳ.

БАЗМДӢСТ *بزم دوست* дӯстдори базм, дӯстдори айшу тараб.

БАЗМӢ *بزمی* базмгард, базмдӯст.

БАЗМНИШИН *بزم نشين* дар базм ширкаткунанда, иштирокдори базм.

БАЗМОВАРД *بزم آورد* *x̄rp.* хӯроке, ки аз гӯшту тухми мурғ ва сабзӣ омода мешавад.

БАЗМОРО *بزم آرا* он ки базмро метафсонад; маҷфилоро.

БАЗМОРОӢ *بزم آرائی* маҷфилороӣ, базмро тафсондан.

БАЗМСОЗ *بزم ساز* 1. тайёркунандаи базм. 2. *мач.* шод, хурсанд, хушхол.

БАЗМТАЛАБ *بزم طلب* талабгори базм, хоҳони базм, базмдӯст.

БАЗМХОНА *بزم خانه* хонае, ки дар он базм барпо мегардад, зиёфатхона.

БАЗОНА *بزانه* вазанда.

БАЗР *a.* بذر *kit.* тухм, дона.

БАЗРАФШОН *بذرافشان* 1. тухмафшон, донакор, тухмпӯш. 2. *мач.* деҳқон.

БАЗРУЛБАНЧ *a.* بذرالبنج *kit., nig.* банғдона.

БАЗӢР *بزور* 1. бо азобу машаққат, ба душворӣ: **базӢр қадам задан.** 2. маҷбуран, аз рӯи маҷбури, аз рӯи ночорӣ; **базӢр-базӢр нолидан** ба азоб ва бо овози паст нола кардан.

БАЗӢРӢ *بزوری*: **базӢрӣ баста мондан** *гуфт.* як навъ карда баста мондан, ба душворӣ баста мондан.

БАИБО *بهابا* 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор. 2. шармгин, боҳаё.

БАИД *a.* بعيد *kit.* дур; муқоб. **наздик.**

БАИДУЛҒАВР *a.* بعيد الغور *kit.* чуқур, амиқ, жарф; чуқурии воҳиманок.

БАИДУЛФИКР *a.* بعيد الفكر *kit.* дурандеш, пешбин; мулоҳизакор, бохирад.

БАИЗЗАТ *بعزت* *nig.* боиззат.

БАИНСОФ *بهانصاف* *nig.* боинсоф.

БАЙ-БАЙ *بی بی* *nido* ваҳ-ваҳ, ҳай-ҳай (*бо аломати таҳсин ва тааҷҷуб*).

БАЙҒОРА *بيغاره* *kit.* маломат, нақӯхиш, сар-

заниш, таъна, мазамат.

БАӢГУЛА *بيغوله* *kit.* 1. гӯша, кунҷ, канора. 2. бeрoҳa.

БАӢГУЛАНИШИН *بيغوله نشين* гӯшанишин, хa-рoбaнишин.

БАӢДАҚ *بيدق* *муарраби* *пиёда*, мӯҳрa дар бoзи шoҳмoт.

БАӢДО(Ъ) *a.* (*ء*) *بيدا* *kit.* чӯл, биёбoн.

БАӢЁЪ *a.* *بياع* байъкунанда, даллол.

БАӢЗА *a.* *بيضه* *kit.* 1. тухм; тухми мурғ. 2. кулоҳи чангӣ, кулоҳхӯд, тoскулoҳ.

БАӢЗАВӢ *بيضوى* *ниг.* байзамoнaнд.

БАӢЗАҚ *a.* *بيزق* *kit.* 1. *ниг.* байдақ. 2. роҳнамо дар сафар, роҳбалад.

БАӢЗАМОНАНД *بيضه مانند* ба шaкли тухм, тухмшaкл, тухммoнaнд.

БАӢЗАОСО *آسا بيضه* *ниг.* байзамoнaнд.

БАӢЗАШАҚЛ *بيضه شكل* *ниг.* байзамoнaнд.

БАӢЗӢ *بيضى* яке аз шaклҳoи хaндасӣ, ки бa доираи дарoзрӯя (яъне, тухми мурғ) мoнaнд аст, эллипс.

БАӢЗО *a.* *بيضا* сафед(ӣ), соф(ӣ); **байзон офтоб** дурахш ва равшaнии офтоб; **яди байзо** *ниг.* яд.

БАӢИНА *a.* *بينه* кӯн. пайдо, хувайдо; далeли возeҳ ва oшкoрo, хуччaти возeҳ; гувоҳи иc-бoти муддaо.

БАӢЛАҚ *بيلاک* *ниг.* бeлaқ.

БАӢН *a.* *بين* миён, мoбайн; вaсaт, миёна; **байни**... а) миёни..., мoбайни...: **муносибaти байни онҳo хуб набуд**; б) миёначoи..., мaркaзи...; в) фoсилaи..., мaсoфaи...; г) даруни...; дохил...; **аз байн(и)** а) аз миёни..., аз мoбайни..., аз миёначoи...; б) аз даруни..., аз дохил...; в) аз он муддaт; г) аз чумлaи...; **дар байн** дар миён; миёни худ; **дар байни**... а) мoбайни..., дар миёни...; б) дар вaсaти..., дар миёначoи...; в) дар кaтoри..., аз чумлaи...; г) бa даруни..., дар дохил...: **дар байни дуду oтaш**; ф) дар муддaти...: **дар байни як ҳaфтa**; д) дар aснoи..., дар дaвoми...: **дар байни ин кoрҳo**; **дар байни худ** бo хaм, бo хaмдигар; **дар ин байн** дар ин миён, дар ин муддaт; **байн-байн** байно-

байн, дар миёна; **аз байн бурдан** нестy нoбуд кaрдaн; бaртaрaф кaрдaн; **гап (дар) байни худaмoн мoнaд** сухaн аз доираи худaмoн бeрун нaбaрoяд, гaп дар доираи oдaмoни худӣ мoнaд.

БАӢНАЛАВОМ *a.* *بين العوام* дар байни мaрдум, дар байни oммa, байни умум, байнaннoс.

БАӢНАЛМИЛАЛ *a.* *بين الملل* 1. байни миллaтҳo, байни хaлқҳo. 2. *таър.* иттixoдияи байнaлхaлқии кaлoн, интeрнaтcиoнaл: **байнaлмилaли ceюм** с. нoми дигaри Иттixoди хизбҳoи кoммунистии чaҳoн, ки солҳoи 1919-43 aмaл мeкaрд.

БАӢНАЛМИЛАЛӢ *بين المللي* *мансуб ба байнaл-милaл*; байнaлхaлқӣ; чaҳoнӣ; **кaлимaҳoи байнaлмилaлӣ** *зби.* кaлимaҳoе, ки бaрoи aкc-рaри зaбoнҳoи миллӣи дунё умумиaнд.

БАӢНАЛОБИДИН *a.* *بين الابدین* *kit.* миёни aзaл вa aбaд, байни aввaл вa oхири чaҳoн.

БАӢНАЛХАЛҚӢ *بين الخلقى* 1. *мансуб ба* сиёсaти хoриҷӣ вa бa рaвoбити байни хaлқҳo вa мaмлaкaтҳo: **сиёсaти байнaлхaлқӣ**, **вaзъияти байнaлхaлқӣ**. 2. он чи дар байни хaлқҳo чoрӣ вa мaвчуд аст: **ҳaмoвoзии байнaлхaлқии мeхнaткaшoн**; **иди байнaлхaлқии зaнoн рӯзи 8-уми мaрт**, ки бo қaрoри кoнфeрeнсияи зaнoни сoтcиaлиcт (сoли 1910 дар шaҳри Кoпeнгaгeни Дaниa) ҳaмчун рӯзи oзoдӣ вa бaрoбaрхуқуқии зaнoни тaмoми чaҳoн тaҷлил кaрдa мeшaвaд.

БАӢНАЛҲОЧИБАӢН *a.* *بين الحاجبين* дар миёни aбрӯҳo.

БАӢНАННАХРАӢН *a.* *بين النهرين* 1. байни ду нaхр, байни ду дарё. 2. байни дарёҳoи Дaчлa вa Фурoт дар Oсиёи Ғaрбӣ, ки ҳoлo қисми зиёди он хoки дaвлaти Ирoқ аст.

БАӢНАННОС *a.* *بين الناس* байни мaрдум, дар миёнаи мaрдум, бaйнaлaвoм; байни хaлқ, дар байни хaлқ.

БАӢНИВАЗOРАТӢ *بين وزارتى* 1. дар байни вaзoрaтҳoи гуногун бaамaлoмaдa ё тaшкил-ёфтa. 2. муттaхидкунандаи фaёлияти вaзoрaтҳoи гуногун; муштaрaқ дар байни чaнд вaзoрaт; **кoмиссияи байнивaзoрaтӣ** кoмиссияе, ки аз нaмoяндаи чaнд вaзoрaт мурaттaб шудaст.

БАӢНИВИЛОЯТӢ *بين ولايتى* 1. дар байни вилoятҳo бaамaлoмaдa ё тaъcиcёфтa. 2. муш-

тарак ва умумӢ барои чанд вилоят: **роххон автомобилгарди байнивилоятӢ**; **мачлиси машваратии байнивилоятӢ** чаласаи машваратии намояндагони чанд вилоят (*дар ягон соҳа*).

БАӢНИДАВЛАТӢ *بين دولتي* *марбут ба* равобити мобайни давлатҳо.

БАӢНИДАНДОНӢ *بين دنداني* *зби.* овозе, ки дар натиҷаи ба ҳам наздик кардан ва ё ба ҳам расонидани дандонҳои болову поён талаффуз мешавад.

БАӢНИДАРӢ *بين دري* тахтаи амудие, ки дар миёни ду табақаи дарҳои дутабақа зада мешавад.

БАӢНИЗАБОНӢ *بين زباني* *зби.* дар байни забони халқҳои гуногун вучуддошта: **робитаҳои байнизабонӢ**.

БАӢНИИДОРАВӢ *بين اداروي* *ниг.* **байниидорӢ**.

БАӢНИИДОРӢ *بين اداري* *марбут ба* ду ё чанд идораву муассиса.

БАӢНИКИТОБХОНАВӢ *بين كتابخاني* дар байни китобхонаҳо мавҷуд; муштарак мобайни китобхонаҳо: **обунаи байникитобхонавӢ**.

БАӢНИКОРХОНАВӢ *بين كارخاني* вобаста ба ду ё чанд корхона: қарордоди **байни корхонавӢ**.

БАӢНИҚАБИЛАВӢ *بين قبيلولي* *мансуб ба* байни қабилаҳо: **муносибатҳои байниқабилавӢ**.

БАӢНИҚАБУРҒАВӢ *بين قبرغوي* воқеъ дар байни қабурғаҳо: **мушакҳои байниқабурғавии одам**.

БАӢНИҚАТОРӢ *بين قطاري* *кишов.* *мансуб ба* байни қаторҳо (-и кишти пахта *ва г.*): **коркарди байниқатории пахта**.

БАӢНИҚИТЌАВӢ *بين قطعي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни қитъаҳо: **парвози байниқитъавии мушакҳои дурпарвоз**.

БАӢНИМАВСИМӢ *بين موسمي* фосолаи байни мавсимҳо; муддати замони байни фаслҳои сол (*ки барои қору фаъолияте мусоид аст*).

БАӢНИМИНТАҚАВӢ *بين منطقوي* вобаста ба ду ё чанд минтақаҳои гуногун, алоқадор ба ду ё чанд минтақа.

БАӢНИНОҲӢЯВӢ *بين ناحيوي* 1. мавҷуд дар байни ноҳияҳои гуногун. 2. муштарак ва

умумӣ барои чанд ноҳия (*воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шахрҳои калон*): **роххон автомобилгарди байниноҳиявӢ**.

БАӢНИПАРЛАМЕНТӢ//БАӢНИПАРЛУ-

МОНӢ *بين پرلمنتي//بين پرلماني* 1. иборат аз намояндагони парламенти давлатҳои гуногун. 2. дахлдор ба равобити мобайни парламентҳо; **мубодилаи афкори байнипарламентӢ** мубодилаи афкор дар байни намояндагони парламентҳои давлатҳои гуногун.

БАӢНИСАӢӢРАВӢ *بين سياروي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни сайёраҳо: **мушаки байнисайёравӢ** мушаки дурпарвоз, ки дар байни сайёраҳо (*Зӯҳра, Миррих ва г.*) парвоз карда метавонад.

БАӢНИСИНФӢ *بين صنفی* *марбут ба* корҳои умумӣ ва таълимӣ, ки дар байни синфҳои мактабҳо сурат мегирад.

БАӢНИСИТОРАВӢ *بين ستاروي* мавҷуд ё ба вуқӯоянда дар байни ситораҳои осмонӣ.

БАӢНИСОҲАВӢ *بين ساحوي* мавҷуд ва бавуқӯоянда дар соҳаҳо.

БАӢНИФАКУЛТАВӢ *بين فكلتوي* муштарак ва умумӣ барои факултаҳои гуногуни мактаби олий; **кафедраи байнифакултавӢ** кафедрае, ки фанҳои дар факултаҳои гуногун таълим медиҳад.

БАӢНИХУДӢ *بين خودي* дар байни одамони худӣ мавҷуд ё ба вуқӯоянда.

БАӢНИҲАМДИГАРӢ *بين همدگري* *мансуб ба* равобити байни ҳамдигар: **ёрии иқтисодии байниҳамдигарӢ**.

БАӢНИҲУКУМАТӢ *بين حكومتي* оид ба равобити байни ҳукуматҳо; чорӣ ва амалкунанда дар мобайни давлатҳо.

БАӢНИҲУҶАӢРАВӢ *بين حجبروي* *биол.* дар байни ҳуҷайраҳои бофтаи ҳайвонот ва растаниҳо ҷойгирифта.

БАӢНИҲУҶРАВӢ *بين حجروي* 1. дар байни ҳуҷраҳо мавҷуд ё ба вуқӯоянда. 2. муштарак барои чанд ҳуҷра.

БАӢНИҶУМҲУРИЯВӢ *بين جمهوري* *ниг.* **байниҷумҳурӣ**.

БАӢНИҶУМҲУРӢ *بين جمهوري* 1. дар байни ҷумҳуриятҳо мавҷуд ё рӯйдиҳанда. 2. муштарак ва умумӣ барои якчанд ҷумҳурӣ:

мачлиси машваратии байниҷумҳурии роҳбарони ҷумҳуриҳо (-и Осиёи Марказӣ).

БАЙНИШАҲРӢ بين شهري 1. дар байни шаҳрҳои гуногун мавҷуд ва амалкунанда. 2. муштарак ва умумӣ барои чанд шаҳр; **телефони байнишаҳрӣ** телефон барои алоқа (гуфтугӯ) бо шаҳрҳои дигар.

БАЙНОБАӢН بينابين дар миёна, байн-байн.

БАЙРАҚ//БАЙРОҚ m. بيرق//بيراق матои ранги муайян, ки ба ҷӯби борики дарозе насб мекунанд ва дар он аксаран сурати нишони давлат, миллат, ҷамъият, ташкилот ҳамчун рамзи мавҷудият кашида мешавад, парчам, ливо, алам: **байрақи давлатӣ, байрақи сурх, байрақи харбӣ.**

БАЙРАҚБАР بيرقبر барандаи байрақ., байрақбардор.

БАЙРАҚБАРДОР بيرقبردار 1. мутасаддии бардоштани байрақ (*дар намоишҳои қисмҳои харбӣ ва ғ.*). 2. он ки барои хизматҳои шоиста бо байрақ мукофотонида шудааст; пешқадам, пешбарандаи ягон кор ё ҳаракати иҷтимоӣ.

БАЙРАҚДОР بيرقدار дорандаи байрақ, бардорандаи байрақ, парчамдор.

БАЙРАҚКАШ كاشبيرق *ниг.* байрақбар.

БАЙРАҚСИТОН بيرقستان 1. гирандаи байрақ аз дасти душман, ситонандаи байрақ. 2. маҷ. ғолиб, музаффар. 3. васфи муболиғавие, ки дар ҳаққи паҳлавоне ва шахси пурқуввате мегӯянд.

БАЙРАҚЧА بيرقچه *шакли тасғири байрақ.*

БАЙТ I a. بيت 1. *адш.* хурдтарин воҳиди шеърӣ суннатӣ, ки аз ду мисраи ба ҳам пайваста иборат аст, ду мисраи шеър; **байт хондан** а) ду мисраъ шеъреро аз ғазале *ва ғ.* гуфтан; б) шеър хондан; суруд хондан. 2. *маҷ.* шеъри аз ду мисраъ зиёд, асосан рубой.

БАЙТ II a. بيت хона, хонаи иқоматӣ; **аҳли байт** аъзои оила, аҳли хонавода.

БАЙТ III *англ.* بيت *итт.* воҳиди маълуми компютерӣ.

БАЙТАЛ m. بيتل аспӣ мода, модӣён.

БАЙТБАНДӢ بيتبندی мисраъбандӣ.

БАЙТБАРАК بيتبرک бозист, ки яке аз ҳарифон як байтро аз ёд мегӯяд, ҳарифи дигар бояд дар ҷавоб байтро аз ёд хонад, ки аввали он бо ҳарфи охири байти гуфтаи ҳариф сар шавад.

БАЙТБАРАКБОЗӢ بيتبرکبازى *ниг.* байтбарак.

БАЙТОР a. بيطار табиби ҳайвонот, домпизишк.

БАЙТОРӢ بيطارى амали табиби ҳайвонот, домпизишкӣ.

БАЙТУЛАДВИЯ a. بيتالادويه дорухона, ҷои давоҳо.

БАЙТУЛАМАЛ a. بيتالعمل хонаи истехсоли чизе, коргоҳ, корхона.

БАЙТУЛАРӢС a. بيتالعروس хонаи арӯс.

БАЙТУЛАСНОМ a. بيتالاصنام бутқада, санамхона, бутхона.

БАЙТУЛАҲЗОН a. بيتالاحزان *кит.* 1. хонаи хузн, хонаи андӯх, ғамхона; гӯшаи ҷудой ва фирок. 2. *киноя аз* хонаи Яъқуб мебошад, ки вақти ҷудой аз писараш Юсуф он ҷо азо мегирифтааст.

БАЙТУЛҒАЗАЛ a. بيتالغزل бехтарин байти ғазал.

БАЙТУЛКАЪБА a. بيتالكعبة хонаи Каъба.

БАЙТУЛҚАСИДА a. بيتالقصيدة 1. байте дар як қасида, ки аз байтҳои дигар зеботару дилпазиртар бошад; байти баргузидаи қасида; шохбайт. 2. байте дар қасида, ки мазмуни он пештар ба зехни шоир омада ва шакли шеърӣ гирифта ва байтҳои боқимонда бар пояи он гузошта шуда бошанд.

БАЙТУЛЛАҲМ a. بيتاللحم номи маҳалле дар наздикии Байтулмақаддас, ки Исо аз Марям дар ҳамин ҷо зоида шудааст.

БАЙТУЛЛОҲ a. بيتالله *ниг.* байтулҳарам.

БАЙТУЛМАЪМУР a. بيتالمعمور байти маъмур, ибодатхонае дар ҷои Каъба то тӯфони Нӯҳ, ки баъд гӯё дар осмони чорум дар муқобили Каъба қарор гирифта бошад.

БАЙТУЛМОЛ a. بيتالمال *кит.* хазинаи давлатӣ дар кишварҳои исломӣ барои нигоҳ доштани пул ва мол.

БАЙТУЛМУЛК a. بيتالملک *кин.* аз қасри шох, қасри воли.

БАӢТУЛНАҲЛ *a.* بيت النحل хонаи занбӯри асал.

БАӢТУЛҲАЛО *a.* بيت الخلا *kit.* обхона, мистароҳ, хочатхона.

БАӢТУЛҲАЗАН بيت الحزن *ниг.* байтулаҳзон.

БАӢТУЛҲАРАМ//БАӢТУЛҲАРОМ *a.* بيت الحرم//بيت الحرام хонаи Каъба дар Макка.

БАӢТУЛҶУНУН *a.* بيت الجنون девонахона, хонаи чинниён, бошишгоҳи девонагон.

БАӢТУЛЭҲЗОН *a.* بيت الاحزان *ниг.* байтулаҳзон.

БАӢТУССАМАД *a.* بيت الصمد хонаи Худо, ибодатгоҳ.

БАӢТУССАНАМ *a.* بيت الصنم бутхона, буткада, санамхона, нигорхона.

БАӢТУШШАРАФ *a.* بيت الشرف *kit.* 1. хонаи нек, хонаи бошарофат. 2. *нуч.* бурче, ки ба он дохил шудани ситораи муайяне аз ҳафт ситораи сайёр нек ва бошарофат шумурда мешавад, бурчи ҳамал, ки шарафи хуршед дар он аст.

БАӢТХОНӢ بيت خواني шеърхонӣ, сурудхонӣ.

БАӢӢ *a.* بيع созиш ва мувофиқат оид ба байъ (*дар харидуфурӯш*), савдои пазондашуда; **байъи шаръӣ** савдое, ки дар ҳузури намояндаи шариат ба иҷро мерасид; **байъ кардан** а) дар бораи байъ ё кирои чизе ба як қарор омадан; б) *фурӯхтан*.

БАӢЪАТ *a.* بيعت *kit.* муоҳида, аҳду паймон, муоҳидаи дӯстӣ, паймон бастан барои фармонбардорӣ ва итоат аз касе, ки одатан бо даст додан анҷом меёфтааст; пешвой ё роҳбарии касеро пазируфтан.

БАӢЪАТӢ بيعتى *марбут ба байъат*; бахшидашуда хангоми байъат.

БАӢЪАТНОМА بيعتنامه навиштаи дорои байъат, аҳднома, ки асосан ба подшоҳон ва амирон байъат мекарданд.

БАӢЪНОМА بيعنامه санади харидуфурӯш.

БАӢЪОНА بيعانه як миқдор пуле, ки вақти муомила пешакӣ ба соҳиби мол медиҳанд, пешбаҳо, пешпардохт.

БАӢЪПУЛӢ بيع پولى *ниг.* байъона.

БАК I *фр.* بك зарфест барои нигоҳ доштани сӯзишвории моеъ дар мошин, ҳавопаймо ва

дигар воситаҳои техникӣ.

БАК II بك *мус.* яке аз зарбҳои мусиқӣ.

БАКАБУМ بكهيم *мус.* калимаи тақлиди овозӣ, ки аз садои доира ва нақора гирифта шудааст.

БАКАВУЛ//БАКОВУЛ *т.-м.* بكاول//بکول *таър.* 1. маъмури сариштадорӣ лашкар, аз ҷумла пардохти музди сипоҳиён. 2. маъмури таҳияи хӯрду хӯрок барои шоҳон ва амирон, сардори ошпазҳо, калони ошпазҳо; **ба оши тайёр бакавул** (*мақ.*) муфтхӯр ва тайёрхӯр.

БАКАВУЛӢ بكولى амали бакавул, касбу кори бакавул, шуғли бакавул.

БАКАЛАВР *лот.* بكالور зинаи аввали таҳсилоти олий пеш аз магистр.

БАКОРА بكاره :**баковару бекора** даркору нодаркор, лозиму нолозим.

БАКОРАТ *a.* بكارت 1. бикр будан, духтар будан, духтарӣ, дӯшиза. 2. пардаи бакорат. 3. *маҷ.* тозаю покизагӣ.

БАКТАР بکتر *ниг.* багтар.

БАКТЕРИОЛОГИЯ *ю.* بکترآلاگيه илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКТЕРИОЛОГӢ بکترآلاگي *мансуб ба бактерия; чанги бактериологӣ* чанге, ки дар он микробҳои гуногунро дар шакли бомба ва ғ. ҳамчун воситаи қатли ом истифода мебаранд, чанги микробӣ.

БАКТЕРИЯ *ю.* بکتریه мавҷудоти хурдтарини ба назар нономоён, ки дар зери заррабин дида мешавад, микроб, ангал.

БАКТЕРИЯШИНОСӢ بکتریه شناسي соҳаи илм дар бораи бактерияҳо, микробшиносӣ, ангалшиносӣ.

БАКУЛӢ بکلى тамоман, батамом, ба таври кулӣ.

БАКАДР بهقدر кадрнок, киматнок, арзишманд, боэҳтиром, бақимат.

БАК(Қ)АМ *a.* بقم 1. дарахтест чӯбаш сурхранг, ки аз пӯсти он ранги сурх тайёр мекунанд, дарахти зардранги сурх. 2. *маҷ.* сурх.

БАҚАР *a.* بقر *kit.* гов; **соли бақар** соли дуҷуми силсилаи солшумории дувоздаҳгона бо номи ҳайвонот, соли гов.

БАҚАРРОС بقراس *калимаи тақлиди овози* чӯшиши сахти об ва дигар моеот, балаққос.

БАҚИМАТ بديمت *пурбаҳо, қиматнок, қиматбаҳо.*

БАҚИЯ *a.* بقية 1. монда, бозмонда; боқимонда, мобакӣ; **бақияи пул** зиёдати пул, пули боқимонда баъди хариди чизе; **бақияи умр** қисми боқимондаи умр. 2. думбола, идома.

БАҚИЯПУЛӢ بقية پولى *ниг. бақия (-и пул).*

БАҚҚОЛ *a.* بقال *дӯкандори озукафурӯш, фурӯшандаи озука (аз қабилӣ орд, сабзавот, равған биринҷ ва ғ.).*

БАҚҚОЛӢ بقالى 1. *мансуб ба баққол;* амали баққол, қору касби баққол. 2. *дӯкони озукафурӯшӣ, макони фурӯши хӯрокворӣ.*

БАҚЛ *a.* بقل *кит. нӯшгиёх, номи умумии гиёҳҳои хӯрокӣ (ҳамчун пудина, тарра);* кабудӣ, сабзавот.

БАҚО *a.* بقاء 1. боқӣ будан, абадият, ҷовидон; мондагор будан, бардавомӣ; **бақои умр** бардавомии умр, безаволии умр, дарозумрӣ; **бақои ҳаёт** дарозумрӣ. 2. *маҷ. пойдорӣ, устуворӣ, ҳастӣ, пояндагӣ.* 3. *физ. собит мондани миқдор ва каммияти физикӣ, монанди нерӯ ё вазн ҳангоми ба вуқӯъ омадани тағйироти физикӣ ё химиявӣ барои энергия; бақои чирм, қонуни бақо.*

БАҚОӢ بقايا *кит. 1. боқимондаҳо, чизҳои боқимонда. 2. бозмондагон, чузъҳои боқимондаи чизе. 3. асарҳо ва нишонаҳои барҷомонда.*

БАҚУВВАТ بقوت 1. *ниг. боқувват. 2. маҷ. сахт, маҳкам; доштнок; матои ғафси бақувват.*

БАҚУВВАТӢ بقوتى *ниг. боқувватӣ.*

БАҚУРБ بقرب *қурбнок, қиматнок, арзишнок; дорои қадру қимати зиёд.*

БАЛ بل *шакли қӯтоҳшудаи балки.*

БАЛАД I *a.* بلد 1. *шинос бо чизе; воқиф, огоҳ; роҳнамо; балад будан ба чизе* шинос будан бо чизе, огоҳӣ доштан аз (сирру асрори) чизе.

БАЛАД II *a.* بلد *ниг. балда.*

БАЛАДӢ بلدى 1. *марбут ба балад ва балда; шахрӣ. 2. балад будан, ошно будан, до-нистан.*

БАЛАЗЗАТ بلذت *ниг. болаззат.*

БАЛАҚ-БАЛАҚ بلق بلق *калимаи тақлиди овоз, ки садои чӯшидани чизи моеъро ифода мекунад.*

БАЛАҚҚАС//БАЛАҚҚОС بلقاس//بلقس *калимаи тақлиди овози сахт чӯшидани чизҳои обакӣ.*

БАЛАҚҚОСЗАНОН بلقاسزانان *феъли ҳол аз балаққос задан; дар ҳолати балаққос зада чӯшидан.*

БАЛАНД بلند 1. *афрошта, боло; муқоб. паст: девори баланд, кӯҳи баланд. 2. дароз, навча, муқоб. кӯтоҳ: қад баланд. 3. бисёр, зиёд, афзун: иқтидори баланд. 4. тез, гузаро, шунаво (oid ба садо, ханда): баланд-баланд хондан. 5. бисёр сахт, бошидат: оташи баланд, таби баланд. 6. ғализ, пурранг (нисбат ба ранг): кабуди баланд, сурхи баланд. 7. маҷ. хеле хуб, хориқулода, олий: маҳорати баланд, мазмуни баланд, сухани баланд, таъби баланд, истеъдоди баланд; нархи баланд қимати гарон; тамоқуи баланд тамоқуи тунду таъсирнок; баланд бардоштан а) боло кардан (мас., дастро); б) зиёд намудан, афзун намудан, бисёр кардан (мас., ҳосил ва ё иқтидорро); баланд гардидан // баланд гаштан *ниг. баланд шудан; баланд гирифтан а) якбора бо садои баланд шуруъ кардан (мас., дар сурудҳои, ки одатан оҳиста-оҳиста ба авҷ расонида мешавад); б) худро афзал донистан, худро беҳтар шумурдан; баланд кардан (намудан) а) боло кардан, бардоштан: сар баланд кардан; б) равшан кардан, пурқувват кардан (-и чароғ, оташ ва ғ.); в) сохтан, барпо намудан; баланд шудан а) боло баромадан; зоҳир шудан, намудор гаштан; б) боло шудан, бардошта шудан; в) зиёд шудан, афзудан (мас., обрӯ, шӯҳрат, рутба ва ғ.); г) қомат рост кардан, қад афрохтан; ғ) баромадан, шунида шудан, ба гӯш расидан (-и овоз); д) гапи баланду паст (ё пасту баланд) задан дурушту дағал гап задан, сухани бемаъниву беҳуда гуфтан, дурушт муомила кардан; нархи чизеро баланд кардан қимати чизеро гарон кардан, баҳои чизеро зиёд кардан; овоз баланд кардан дод задан, фарёд баровардан.**

БАЛАНДАХТАР بلنداختر 1. *толеъбаланд, неқбахт. 2. тавоно, нерӯманд, муқтадир.*

БАЛАНДАХТАРӢ بلنداختري *неқбахтӣ, хушбахтӣ, саодат.*

БАЛАНДБОЛО بلندبالا *ниг.* болобаланд.

БАЛАНДВОЛТ بلندوالت *дорои волти зиёд: хати барки баландволт.*

БАЛАНДГӢ بلندگو 1. василае, ки шиддати садоро таквият медиҳад. 2. василае, ки ишораи баркро ба садо табдил медиҳад. 3. василаи расондани паём ё таблиғи чизе; карнаи радио.

БАЛАНДГӢӢ بلندگویی *мач.* даъвоҳои бечо ва лофу газоф задан.

БАЛАНДГӢӢЯК بلندگویک *ниг.* баландгӢ.

БАЛАНДҒОЯ بلندغایه *дорои ғояи баланд, аз ҷиҳати ғоявӣ дар дараҷаи ниҳой.*

БАЛАНДДЕВОР بلنددیوار *дорои девори баланд (мас., ҳавлӣ, сарой, қалъа).*

БАЛАНДИӢР بلندعیار *кит.* дорои иёри баланд, комилиӢр, холис.

БАЛАНДИҚБОЛ بلنداقبال *толеъбаланд, некбахт, хушбахт.*

БАЛАНДИҚБОЛӢ بلنداقبالی *толеъбаландӣ, некбахтӣ, хушбахтӣ.*

БАЛАНДИН بلندین *болодарӣ, ҷӯби болоии дари хона, чорҷӯби дар.*

БАЛАНДИРОДА بلنداراده *бо иродаи мустаҳкам, дорои иродаи матин.*

БАЛАНДИСАНӢ بلندیسنج *сохт.* олати заминсанҷӣ барои муайян кардани андозаи баландӣ.

БАЛАНДИХТИСОС بلنداختصاص *дорои ихтисоси баланд, донандаи хуби касбу кор.*

БАЛАНДӢ بلندی 1. ҷои баланд, тепа; *муқоб.* **пастӣ; пастию баландӣ** а) шебу фароз; ноҳамворӣ; б) *киноя аз* неку бад; мушкилот (-и рӯзгор). 2. боло. 3. дарозӣ ба амуд, иртифоъ; қад; *муқоб.* **кӯтоҳӣ; баландӣ доштан** баланд будан, дорои иртифоъ будан; **баландӣ ёфтан** баланд шудан; рост шудан. 4. қулла; авҷ. 5. баланд будан, боло будан, оӣ (дараҷа) будан; бузургӣ, азамат. 6. *мач.* шиддат; афзунӣ, зиёдӣ; **толеи касе баландӣ кардан** бахти касе тофтан.

БАЛАНДКӢӢ بلندکوه 1. кӯҳи баланд. 2. воқеъ дар байни кӯҳҳои баланд: **деҳаи баландкӯҳ.**

БАЛАНДҚАД بلندقد *ниг.* қадбаланд.

БАЛАНДҚОМАТ بلندقامت *ниг.* қоматбаланд.

БАЛАНДМАЗМУН بلندمضمون *дорои мазмуни баланд, пурмазмун.*

БАЛАНДМАҚОМ بلندمقام *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДМАРТАБА بلندمرتبه *дорои мақом ва дараҷаи баланд; воломақом, олимақом; олиқадр, баландпоя.*

БАЛАНДМАРТАБАГӢ بلندمرتگی *баландпоя будан, баландмартаба будан, воломақомӣ.*

БАЛАНДМАҲАК بلندمهک *ниг.* баландиӢр.

БАЛАНДМАҲСУЛ بلندمحصول *он чи маҳсули зиёд медиҳад, сермаҳсул.*

БАЛАНДМАӢРИФАТ بلندمعرفت *соҳиби маӢрифати баланд; фозилу доно.*

БАЛАНДМАӢРИФАТӢ بلندمعرفتی *баландмаӢрифат будан; доноӣ, фозилӣ.*

БАЛАНДНАЗАР بلندنظر *он ки ба ҷизҳои майда-ҷӯйда ва назарногир аҳамият намедиҳад, баландҳиммат.*

БАЛАНДНАЗАРӢ بلندنظری *баландназар будан.*

БАЛАНДНОМ بلندنام *баландовоза, машхур, некном.*

БАЛАНДОБРӢӢ بلندآبروی *соҳиби обрӯю эътибори баланд.*

БАЛАНДОВОЗ بلندآواز *садои баланд дошта.*

БАЛАНДОВОЗА بلندآوازه *овозадор, машхур, шӯҳратманд, номдор, маӢруф.*

БАЛАНДОҲАНГ بلندآهنگ *ниг.* баланд овоз.

БАЛАНДОШӢНА بلندآشيانه *дорои ошӢнаи бисёр, чандтабақа.*

БАЛАНДПАРВОЗ بلندپرواز 1. боло ва дур парвозкунанда: **парандаи баландпарвоз.** 2. *мач.* гӯяндаи фикрҳои баланд дар шеър.

БАЛАНДПАРВОЗӢ بلندپروازی *баландпарвоз будан, парвози баланд доштан.*

БАЛАНДПОЯ بلندپایه 1. дорои пояҳои дароз: **мизи баландпоя.** 2. *ниг.* баландмартаба.

БАЛАНДПОЯГӢ بلندپایگی 1. баландпоя будан, пояҳои дароз доштан. 2. *ниг.* баландмартабагӢ.

БАЛАНДРУТБА بلندرطبه дорои рутбаву мартабаи калон, олимақом: **афсари баландрутба**.

БАЛАНДСАДО بلندصدا *ниг.* **баландовоз**.

БАЛАНДСИФАТ بلندصفت дорои сифат ва навъи баланд, аълосифат.

БАЛАНДСИФАТӢ بلندصفتى баландсифат будан; аълосифатӣ.

БАЛАНДТАБЪ بلندطبع соҳиби табъи баланд, соҳибзавқ; шоири хушсалиқа.

БАЛАНДТОЛЕЪ بلندطالع некбахт, бахташ омадкарда.

БАЛАНДФИШОР بلندفشار дорои қувваи муқовимат ба фишори зиёд, тобовар ба фишори калон: **қубурҳои баландфишор**.

БАЛАНДҲАВО بلندهوا 1. *ниг.* **ҳавобаланд**. 2. ҳавобаландона, мағрурона.

БАЛАНДҲАРОРАТ بلندحرارت дорои ҳарорати баланд, гарм, тафсон.

БАЛАНДҲИММАТ بلندهمت *ниг.* **ҳимматбаланд**.

БАЛАНДҲИММАТӢ بلندهمتى *ниг.* **ҳимматбаландӣ**.

БАЛАНДҲОСИЛ بلندحاصل кишт ё замин, ки ҳосили зиёд медиҳад.

БАЛАНДШАВАНДА بلندشونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **баланд шудан**; болобароянда, болошаванда.

БАЛАНДШИДДАТ بلندشدت дорои шиддати зиёд; *муқ.* **баландволт**: **хати баландшиддати қувваи барқ**.

БАЛАНС *фр.* *биланс* ҳисобд., *ниг.* **тавозун**.

БАЛАСОН *ю.* بلسان 1. дарахтест хордор, ки асосан дар Арабистон ва Ҳабашистон мерӯяд ва бо теғ задан аз он самғе (моддаи часпанда) давоӣ мебарояд. 2. самғи муаттаре, ки аз чанд гиёҳ, аз ҷумла аз самғи баласон ба даст меояд.

БАЛВО *а.* بلوا ғавғо, ошӯб, шӯриш, исён (*бо қасди табаддулоти давлатӣ*).

БАЛВОАНГЕЗ بلوانگيز *ниг.* **балвогар**.

БАЛВОГАР بلواگر ошӯбандоз; шӯришгар.

БАЛВОГАРӢ بلواگرى балво ҳезондан, ошӯбгарӣ, исёнгарӣ.

БАЛВОГАРОНА بلواگرانه 1. исёнкорона; ошӯбгарона: **балвогарона гап задан**. 2. дорои хусусияти ба ошӯбу исён даъваткунанда: **шиори балвогарона, суханони балвогарона**.

БАЛҒАМ *а.* بلغم мояи ғализе, ки бо сулфа аз гулӯ (-и бемор) чудо мешавад: **балғам партофтан**.

БАЛҒАМИМИЗОЧ بلغمىمزاج дорои табиати балғамӣ.

БАЛҒАМӢ بلغمى 1. беморе, ки аз гулӯяш бо сулфа балғам мебарояд. 2. ранги сабзи паст, сабзчаранг: **пиёлаи балғамӣ**.

БАЛҒАМОВАР بلغم آور бавучудоварандаи балғам, боиси балғампартоӣ шудан: **доруи балғамовар**.

БАЛҒАМПАРТОӢ بلغم پرتاى *исми амал аз балғам партофтан*.

БАЛҒУР بلغور донаи қӯбидашуда ва шикастаи ғалладона, монанди гандум ва чав, рез.

БАЛҒУРӢ بلغورى *мансуб ба балғур*; таҳияшуда аз балғур.

БАЛДА *а.* بلدة *кит.* маҳалли аҳолинишин; шаҳр.

БАЛДОҚ بلدق ҳалқаи доирашакле, ки занон барои зебу зинат ба бинӣ мекардаанд; гӯшвораи доирашакл.

БАЛЕ *а.* بلى 1. *ҳиссаҷаи тасдиқӣ* оре, ҳа, ҳо; **бале гуфтан** тасдиқ кардан; розӣ шудан. 2. *нидо* офарин, аҳсан; **бале-бале гуфтан** ба тасдиқи сухани касе «ҳа-ҳа» гуфтан.

БАЛЕГӢ (Ӣ) بلى گوى 1. *мач.* хушомадгӯ, лаббайгӯ, чоплус. 2. *кҳн.* ёридиҳандаи маддоҳон – хонандағони қиссаҳои ривоятӣ, ки дар вақти қиссаҳои бо нидои худ диққати сомонро ба тарафи қиссаҳон ҷалб менамуданд.

БАЛЕГӢӢ بلى گويى 1. *исми амал аз бале гуфтан*; тасдиқ кардан; изҳори ризомандӣ. 2. *мач.* хушомадгӯӣ, лаббайгӯӣ, чоплусӣ.

БАЛЕҒ *а.* بليغ *ниг.* **балиғ**.

БАЛЕТ *фр.* ballet 1. як навъи санъати рақс. 2. як намуди намоишҳои сахнаӣ иборат аз рақс ва имову ишорат таҳти оҳанги мусиқӣ.

БАЛЕТМЕЙСТЕР *олм.* بليت ميستر *басаҳнагузорандаи рақсҳои балет*.

БАЛИҒ//БАЛЕҒ *а.* بلغ 1. расо, комил; фасех, зебо (*сифати сухан*). 2. суханвар, забонвар, зебогуфтор.

БАЛИД *а.* بليد *кит.* кундфаҳм, кундзехн.

БАЛИҚ *т.* بليق моҳӣ; гӯшти шӯр ва андак хушк кардаи тахтапушти моҳиҳои сурх.

БАЛИЛА *ю.-а.* بليله 1. меваи зардранг ва тухмшаклу дарозрӯя, ки донаи он хусусияти доругӣ дорад ва дар дорусозӣ истифода мешавад. 2. гиёҳи ин мева, ки дарахтчаест аз хонаводаи бодомӣ ҳиндӣ.

БАЛИСОН *ю.-а.* بليسان *ниг.* баласон.

БАЛИЯ(Т) *а.* بليت//بليه 1. *кит., ниг.* **бало**. 2. мусибат, бадбахтӣ, фақирӣ, мӯхтоҷӣ.

БАЛК بلك *шакли кӯтоҳшудаи балки.*

БАЛКАН بلكن *кҳн.* 1. сари девор. 2. *ниг.* **манчаник**.

БАЛКИ بلكه 1. *чӯзӣ пасини пайвандаки чуфти хилофӣ:* **на танҳо..., балки; на фақат..., балки.** 2. *ҳиссаҳои таъкидӣ* ҳатто. 3. баръакс.

БАЛЛ *фр.* بل 1. воҳиди ченаки дараҷа ё шиддати ҳодисаҳо (*аз қабилӣ бод, зилзила*). 2. баҳое, ки ба дараҷаи дониши талабагон дар мактабҳо ва ба маҳорати варзишгарон дар мусобиқаҳо дода мешавад, ҳол.

БАЛЛАДА *фр.* بلده *адш.* яке аз намудҳои назми лирикию ҳамосавист, ки аз шеърӣ начандон калони сюжетнок иборат буда, дар он лаҳзаҳои қаҳрамонӣ ва г. тасвир меёбад, қисса.

БАЛЛИСТИКА *ю.* بليستিকে *ҳ.* илм дар бораи қонуниятҳои парвози тиру мушакҳо.

БАЛЛИСТИКӢ بليستيكي **:мушаки баллистикӣ** мушаки худпар бо хати сайри ҷисми озодҳаракаткунанда.

БАЛЛОН *фр.* بلان 1. зарфи шишагӣ ё филизӣ барои кашондан ва нигоҳ доштани чизҳои моеъ ва газ. 2. чархи резинӣ, ки ба дарунаш ҳаво пур карда мешавад.

БАЛО *а.* بلا 1. офат, фалокат, бадбахтӣ; **балони ногаҳонӣ // балони осмонӣ** офати табиӣ (*аз қабилӣ тӯфон, жола, сел, раъду барқ*); **балони азим** а) офати ниҳоят калон; б) *маҷ.* ниҳоят шайтону маккор; **балову қазо барин** мисли офати ногаҳонӣ ва баноҳост дучоршаванда;

ба балони бад гирифтор шудан дучори мусибат гардидан, гирифтори бадбахтӣ шудан. 2. сахтӣ, машаққат, азоб. 3. осеб, зарар, зиён; **бало задан** а) осеб расидан, зарар дидан; дучори нохушӣ шудан; б) *маҷ.* расво ва бемаза шудани коре; **ҳеч бало карда натавонистан** ягон зарар расонида натавонистан. 4. *маҷ.* дарди сар, ташвиши сарзиёд: **ин корро кунӣ ҳам, як бало, нақунӣ ҳам, як бало**. 5. *маҷ.* маккор, шайтон, айёр; шахси шуми ба ҳар кирдор қодир ва рӯйнагардонанда аз ҳеч чиз; **баду бало** одами ҳилагару айёр, ки аз ҳар гуна душворӣ ба осонӣ мебарояд; **балову бадтар // балою батар** а) офату бадбахтӣ; азобу машаққат; б) *киноя* аз ҳар гуна чизҳои даркору нодаркор, лашу луш, чизҳои гуногун; **ба бало мондан** а) дучори мусибат шудан, гирифтори бадбахтӣ шудан; б) *маҷ.* ба худ дарди сар харидан, дар натиҷаи ягон амали худ ба ташвиш мондан; **чӣ бало** а) *ҳиссаҳои таркибии ифодакунандаи ҳайрат ва тааҷҷуб* магар?; б) чӣ гап?, чӣ воқеа?; **боз чӣ балони дигар** ҳар навъ корҳои дигар; **балони чон шудан (гардидан)** боиси ташвиш ва нороҳатӣ шудан, заҳмати сарзиёдӣ шудан; **аз бало ҳазар (мақ.)** аз бад дур будан беҳтар аст, бо бадӣ кордор нашудан хубтар аст; **бало ба пасаш** ҳар фалокате, ки бошад, ба ҳудаш шавад (*дар мавриди кордор нашудан, ба аҳволи худ воғузоштани касе, чизе гуфта мешавад*); **балоят (балояш) занад; балоятро (балота) гирам** тасаддуқат шавам, қурбонат гардам (*одатан дар мавриди навозиши гуфта мешавад*); **дили одаткарда – балони чон (мақ.)** тарки одат амри муҳол.

БАЛОАНГЕЗ بلاانگيز 1. офатовар; зарару хисороти бисёр оваранда. 2. шӯрангез, фитнаовар.

БАЛОГАРДОН بلاگردان 1. он чи ё он ки балоро аз кас дур мекунад; муҳофизаткунанда аз балову офат. 2. д. лақаби Баҳоваддини Нақшбанд, ки аҳли дину тариқат гӯё барои дур кардани бало ва офат ба рӯҳи ӯ назру садақа мекунанд.

БАЛОҒ *а.* بلاغ *кит.* 1. кифоят, басандагӣ; камол. 2. расонидан (*ба чизе, ба дараҷае*).

БАЛОҒАТ *а.* بلاغت 1. расидагӣ, пухтагӣ, камолот, булуғ; **балоғати ақлӣ** камолоти ақлӣ; **синни балоғат // ҳадди балоғат** синну сол, ки

- баробари пурра шудани он ҳар як шахс шахрванди комилҳуқуқ ва камолёфта шинохта мешавад; **ба балоғат расидан** пурра шудани синну соли шахси ҷавон; ба ҳадди булуғ расидан, камол ёфтан. 2. ҳадди камолот дар суҳанварӣ.
- БАЛОҒӢ** بلاغӣ *марбут ба балоғат*: улуми балоғӣ.
- БАЛОДАТ** *а.* بلاد *кит.* кундзехнӣ, кундфаҳмӣ.
- БАЛОДИДА** بلاديده он ки ба бало дучор шудааст.
- БАЛОЗАДА** بلازده 1. бадбахт, берӯзӣ (*ҳамчун дашном ва таҳқир гуфта мешавад*). 2. бекура, корношоям.
- БАЛОЗАДАГӢ** بلازديگӣ дучор шудан ба балову мусибат, мусибатзадагӣ.
- БАЛОКАШ** بلاکش *кит.* гирифтори бадбахтӣ ва мусибат; мубтало ба сахтӣ ва машаққат; бадбахт, бечора.
- БАЛОКАШӢ** بلاکشي таҳаммули ҳар балову ранҷ, тоқат кардан ба ҳар балову бадбахтӣ.
- БАЛОЛАК** بالاک *ниг.* балорак.
- БАЛОН** *фр.* блан *ниг.* баллон.
- БАЛООВАР** بلاآور *ниг.* балоангез.
- БАЛОРАК** *ҳ.* بلارک *кҳн.* 1. шамшери ҳиндӣ, ки аз пӯлоди асл сохта мешавад. 2. ҷавҳари пӯлод. 3. фӯлоди ҷавҳардор.
- БАЛОРАСИДА** بلارسیده *ниг.* балозада.
- БАЛОРАЧ** بلارچ *кит., ниг.* лаклак.
- БАЛОХЕЗ** بلاخيز маконе (ҷо), ки аз он мусибату бало бихезад.
- БАЛОХӢР** بلاخور 1. он ки аз ҳисоби дастранчи дигарон рӯз мегузаронад, муфтхӯр. 2. *таър.* сардори дастаи дуздони майда. 3. *таър.* шахсе, ки аввали таоми ашрофро чашида мидид; **балохӯрони бозор** *киноя аз* қаллобон, ханнотон ва савдогарон; **балохӯрони кишлок** *таър.* калонҳои деҳа (*арбоб ва ғ.*), ки одатан аз ҳисоби дигарон рӯз мегузарониданд; **нафси балохӯр** нафсе, ки ба чизи андак қонъ намешавад, нафси бад.
- БАЛОХӢРДА** بلاخورده ба ранҷу бало гирифтورشуда.
- БАЛОҲАТ** *а.* بلاهت *кит.* 1. аблаҳӣ, нодонӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ. 2. содадилӣ.
- БАЛОЧА** بلاچه *шакли тасғири бало* (*одатан дар вақти навозиши ба кӯдак гуфта мешавад*), шӯх, шайтон.
- БАЛОЧ** بلاچ *кҳн.* бӯрӯ, ҳасир.
- БАЛОЧӢ(Ӣ)** بلاچو(ى) 1. ҷӯяндаи бадбахтӣ ва мусибат. 2. *мач.* пархошчӯй, чангчӯй.
- БАЛОЯ** بلايه *кит.* қаҳба, руспӣ, фоҳиша, сабукпо.
- БАЛУТ** بلوت *ниг.* булут.
- БАЛУЧ** بلوچ номи халқе, ки як қисми аҳолии Эрон ва Покистонро ташкил мекунад.
- БАЛУЧӢ** بلوچى 1. *мансуб ба балучҳо*: забони балучӣ. 2. сокини Балучистон; аҳли Балучистон.
- БАЛХӢ** بلخي *мансуб ба Балх* (шаҳрест дар шимоли Афғонистони имрӯза); **тути балхӣ** як навъи беҳтарини тут.
- БАЛЧИК** بلچيق *гуфт.* лойқа, ваҳал, лаҷан, лойи часпаки тунук.
- БАЛЪ** *а.* بلع балъидан, фуру бурдан, нахоида курт кардан.
- БАЛЪИДАН** بلعيدن *кит.* фуру бурдан (*ба гулӯ*).
- БАМ** بم садои дурушт ва ғафс; овози баланд ва ғафси асбоби мусиқӣ; *муқоб.* зер.
- БАМАВРИД** بمورد он чи дар мавқеаш, яъне дар вақти матлуб иҷро мешавад; айни муддао.
- БАМАЗА** بمزه *ниг.* бомаза.
- БАМАЗАХӢРАК** بمزهخورک зуккаҳӯр.
- БАМАӢНӢ** بمعني 1. маънидор, пурмазмун; оқилна: **суханони бамаӢнӣ**. 2. баақл, ба одоб, ботамкин.
- БАМБУК** *фр.* بمبوک як навъ растании наймонанди минтақои ҳорра, хайзурон, найи ҳиндӣ.
- БАМӢ** بمى вазъ ва ҳолати бам будан, муқобили зерии садо.
- БАМУЛОҲИЗА** بهملاحظه *ниг.* боандеша.
- БАМУЛОҲИЗАГӢ** بهملاحظگى *ниг.* боандешагӣ.

БАНАВОРГИРӢ به‌نوار گيرى *исми амал аз ба навор гирифтан* (*мас., филмро*).

БАНАҚШАГИРӢ بنقشه گيرى *исми амал аз ба нақша гирифтан*; ба нақша дохил кардани коре ё чое.

БАНАН *исп. البن* *бот.* як навъ растании минтақаи гармсер, ки меваи лазиз дорад, мавз.

БАНАФШ بنفش *ниг.* бунафш.

БАНГ بنگ 1. гиёҳи яқсолаест, ки барои ҳосил кардани нашъа ва равған дар баъзе кишварҳои гарм парвариш мекунад. 2. моддаи сабзранги кайфовар, ки аз шираи банг ҳосил мешавад, нашъа, чарс; **банг кашидан** // **банг задан** банг истеъмол кардан; ◊ **банги девона** *бот.* як навъ гиёҳи захрнок ва бадбӯй, ки ҳамчун алафи бегона мерӯяд ва дар тиб аз он ҳамчун гиёҳи шифобахш истифода мебаранд.

БАНГДОНА بنگدانه 1. тухми банг, ки аз пӯсти он моддаи кайфовар тайёр мекунад. 2. *ниг.* банг.

БАНГИЁНА بنگيانه бангивор, мисли бангӣ: хаёлҳои бангиёна.

БАНГИХОНА بنگي خانه маҳалле, ки бангиён барои кашидани банг чамъ мешуданд.

БАНГӢ بنگي он ки мубталои банг кашидан аст, мӯътоди банг.

БАНГОЛӢ بنگالي 1. *мансуб ба* вилояти қадимаи Бангола, ки ҳоло ҷумҳурии Бангладешро ташкил медиҳад. 2. сокини Бангола.

банд بند 1. *асоси замони ҳозира аз бастан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои банданда (девбанд, нақшбанд, чашмбанд...)* ва басташаванда ба чое (*гулӯбанд, камарбанд...).*

БАНД بند 1. риштае, ки барои ба ҳам пайвастанӣ чизҳо ба кор меравад, канаб, ресмон *ва г.* 2. он чи пои бандӣ ва асирон, ё поҳои ҷонварони ваҳширо бо он мебанданд, занҷир, завлона *ва г.* 3. ҷои ба ҳам пайвастанӣ устухонҳои бадан, мафсил, буғум; умуман ҷои пайваст шудани чизҳо: **банди най.** 4. гиреҳ, уқда. 5. кайд, дом; ҳабс, зиндон; **ба банд гирифтан** ҳабс кардан. 6. машғул, саргарм, андармон. 7. девор, монеа дар пеши

ҷое, чизе. 8. садди пеши об, сарбанд, дарғот. 9. як микдор алаф, ҳезум *ва г.*, ки ба ҳам баста шудааст, дарза: **як банд алаф, як банд ҳезум.** 10. қисме (порчае) аз шеър, суруд ва навиштае. 11. ҳар як фасл ва моддаҳои қонун ва аҳдномаҳо; **банди даст** ҷои байни панча ва соид; **банди по** бучулаки по; **аз банди...** аз бе-хи..., аз таги...; **дар банди...** дар қайди...; гирифтори...; **банд будан** а) масдуд будан, баста будан (-и роҳ, равзан *ва г.*); б) саргарм будан, машғул ва андармон будан; **банд кардан** а) бастан, пайвастан, васл кардан; б) пеши роҳро гирифтан, масдуд кардан; танг кардани роҳе, дар роҳи чизе монеа ба вучуд овардан; в) ихота кардан, печонида гирифтан; г) гирифтори намудан, мубтало кардан; *ғ) маҷ.* касеро дар баҳс ё бозие мағлуб кардан, мот кардан; **банд шудан** а) баста шудан, масдуд шудани роҳе; б) ба монеа дучор шуда, бозистодани чизе, дармондани чизе дар ҷое; в) андармон (саргарм) шудан, машғул шудан бо коре; г) *маҷ.* мот шудан, мағлуб шудан (*дар бозӣ*); **сармоя (маблағ ё пул)-ро банд кардан** сармоя гузоштан ба чизе, гузоштани маблағе барои чизе; **фикр (хаёл) банд будан** дар бораи чизе пайваста фикр кардан; *чизеро ба чое банд кардан* насб кардан, часпондан, гузоштан; гузарондан; **чоеро банд кардан** ишғол кардани чое, нишастан ба чое; ◊ **бору банд** чизу чораи рӯзгор, асбобҳои хона; **кӯчу банд** чизу чораи рӯзгор, ки барои кӯчидан баста шудааст, бору буна; **банди дили касе кушодан** шод шудан, хурсанд шудани касе; **дасти касе банд будан** ба коре саҳт андармон будан, машғули коре будани касе; *касеро ба касе банд кардан* касеро хонадор кардан; **сари касе банд будан** номзад доштан (-и духтаре).

БАНДА بنده 1. гулом, абд, зархарид. 2. *маҷ.* навкар, фармонбардор, хизматгор, чокар. 3. *маҷ.* побанд, дилдодаи чизе; **бандаи нафсу шикам** *маҷ.* баднафс, пурхӯр, шикампараст; **бандаи шахват** *маҷ.* шахватпараст; ишратпараст. 4. камина, ман (*аз рӯи хоксорӣ шахси гӯянда худро меномад*). 5. *д.* одам, инсон, ки мувофиқи ақидаи динӣ халққарда ва ғуломи Худо ҳисоб меёбад; **бандаи хокӣ** инсон, одам; **бандаи Худо** а) абди Аллоҳ; б) *маҷ.* одами ҳақир, одами одӣ. 6. *гуфт.* киморбозе, ки дар кимор бой дода, то адо кардани қарзи худ мисли асир мутеи ҳарифи худ шуда мемонад.

БАНДАВОР *бандهوار* монанди банда, ба мисли ғулом.

БАНДАГӢ *бندگی* 1. банда будан, ғуломӣ; асо- рат. 2. чокарӣ, навкарӣ, хизматгорӣ. 3. итоат ва фармонбардории бечунучаро (*мутобиқи ақидаи динӣ*); $\diamond$ **бандагӢ кардан** // **бандагии худоро ба(р) чо овардан** мурдан, вафот кардан.

БАНДАЗОДА *бندهزاده* лақабе, ки волидон хангоми суҳбат кардан аз фарзанди худ ба- рои ибрази фурӯтанӣ ном мебаранд, фарзан- ди ман.

БАНДАК I *بندک* ҳар чизи ресмонмонанди кӯтоҳак, ки бо он ду чиз ва ё ду тарафи як чизро ба ҳам мебаранд.

БАНДАК II *بندک* *грам.* воситаи грамматикӣ, ки алокаи байни калимаҳоро ифода мекунад; **бандаки изофӣ** бандаки «и» (-йи), ки калимаи муайянкунандаро бо муайяншаванда мебан- дад; **бандакҳои хабарӣ** воситаҳои грамматикӣ, ки бо хабарҳои ҷумла омада, шахс ва шумораро ифода намуда, алокаи байни хабарро бо мубтадо таъмин мекунанд.

БАНДАКДОР *بندکدار* ресмондор, дорои бан- дак: **пойафзоли бандакдор**.

БАНДАКҶОНИШИН *بندک جانشین* *грам.* ҷони- шинҳои пайваста, ки бо исмҳо омада, соҳибият ва муносибатҳои мафъулиро ифода мекунанд: **китобам, китобат, китобаш; дода- маш** ба $\bar{u}$ додам; **хобондамаш** $\bar{u}$ ро хобонидам.

БАНДАНАВОЗ *بندهنواز* 1. *кҳн.* сифати шахси ба ғуломону хизматгорон меҳрубон. 2. раҳмдил, меҳрубон.

БАНДАНАВОЗӢ *بندهنوازی* банданавоз будан; раҳмдилӣ, меҳрубонӣ.

БАНДАПАРВАР *بندهنپروور* *ниг.* банданавоз.

БАНДАПАРВАРӢ *بندهنپرووری* *ниг.* банданавозӣ.

БАНДАР *بندر* ҷои маҳсус барои таваккуф, боргири ва борфарории киштиҳо дар соҳили баҳр ва дарё, лангаргоҳ.

БАНДАРГОҲ *بندرگاه* 1. *кит.* бандар. 2. ҷои ба ҳам пайвастании чанд роҳе, чорраҳа.

БАНДАРӢ *بندری* *мансуб ба* **бандар**; воқеъ дар бандар.

БАНДАФУРӢШ *بندهنفروش* фурӯшандаи ғуло- мону асирон, наххос, ғуломфурӯш.

БАНДАФУРӢШӢ *بندهنفروشی* қору шугли банда- фурӯш, ғуломфурӯшӣ.

БАНДАҲОНА *بندهنخانه* 1. хонаи ғулом. 2. хонаи ман, хонаи камина (*шахси гӯянда аз рӯи хоксорӣ истеъмол мекунад*).

БАНДБОЗ *بندباز* 1. он ки бо банд бозӣ мекунад, дорбоз. 2. он ки дар лаҳзаҳои ҳассосу нозук тавоноии иҷрои кореро аз даст намедихад.

БАНДВАРҒ *بندورغ* *кҳн.* банди об, ҷои бастании об.

БАНДЕРОЛ *фр.* *бандирал* китобу рӯзнома ва ди- гар чизҳои хурду сабук, ки барои бо почта фиристондан қоғазпеч карда мебаранд, фи- риста, баста.

БАНДИБОН *بندی بان* ниғаҳбони бандихо дар зиндон ва ҳабсхонаҳо.

БАНДИВОР *بندی وار* ба монанди бандӣ, шабеҳи бандиён.

БАНДИНА *بندینه* 1. воситаи бандбандӣ (*аз қабилӣ* канаб, навда, алаф). 2. ҳар чизе, ки онро мебаранд, яъне дарзаю бандча меку- нанд.

БАНДИХОНА *بندی خانه* ҷои нигоҳ доштани бандиён, ҳабсхона, зиндон.

БАНДӢ *بندی* асир; маҳбус; **бандӣ кардан** а) да- стгир кардан; б) ҳабс кардан; дар зиндон нигоҳ доштан; **бандӣ шудан** ҳабс шудан.

БАНДКАНА *بندکنه* марғ, як навъ алафи азрак- монанд.

БАНДКУШО//БАНДГУШО *بندکشا//بندگشا* 1. кушояндаи банд. 2. уқдакушо, гирехкушо; баргарафкунандаи монеа.

БАНДКУШОӢ *بندکشایی* 1. кушодани банд. 2. уқдакушӣ, гирехкушӣ; баргараф кардани монеа.

БАНДОНДАН *بنداندن* *тарзи бавоситаи бастан*; водор ба бастан кардан, масдуд кунондан.

БАНДСОЗӢ *بندسازی* сохтмони банд, дарғот; *ниг.* банд 8.

БАНДУБАСТ *بندوبست* 1. дар банд будан; қайд, гирифтӣ. 2. тартиб, низом. 3. *адш.* компо-

зитсия, устухонбандии асар.

БАНДЧА *بنديچه* шакли тасғири банд; банди хурд; як қабза чизе (кашнич, пиёзи кабуд *ва г.*) ки дар шакли дарзаи хурд баста шудааст: **як бандча кашнич.**

БАНИЗ *بنيز* *кит.* 1. инчунин, боз ҳам, низ. 2. ҳаргиз, қатъан, асло.

БАНИ *а.* *بنى* *ч.* **ибн (писар);** насл, авлод.

БАНИ-БАШАР *بنى بشر* *ниг.* **бани-одам.**

БАНИ-ОДАМ *بنى آدم* фарзандони одам, авлоди одам; мардумон, одамизод.

БАНК *фр.* *банк* *ниг.* **бонк.**

БАНКА *р.* *بنكه* 1. зарфи устувонашакли шишагӣ, тунукагӣ *ва г.* барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ ва ордак; куттӣ: **банкаи консерва.** 2. *ниг.* **бодкаш** 2.

БАНКИР *олм.* *بنكر* соҳиби бонк ва саҳмдори калони ширкати бонк, бонкдор.

БАНКОМАТ *фр.* *بنكamat* нуқтаҳои худкори бонкӣ, ки ба воситаи қортҳои пластикӣ пули нақд мегиранд.

БАНО *а.* *بنا* *кит.* бинокор, бинокунанда; устои гилкор.

БАНОГОҲ *بنگاه* ногаҳон, банохост, тасодуфан, иттифоқо.

БАНОГҶШ *بنگوش* буни гӯш, нармаи гӯш.

БАНОМУС *بناموس* бошарму ҳаё, шаъну шарафи худро нигоҳдоранда, ориятнок.

БАНОМУСӢ *بناموسى* баномус будан, ору номус доштан, боҳаёӣ.

БАНОН *а.* *بنان* *кит.* сари ангуштон; ангуштон.

БАНОРАС *بنارس* як навъ матои шоҳии чомавории майданақши дуранга.

БАНОТ *а.* *بنات* 1. *ч.* **бинт.** 2. *мач.* ҳамсохт, ҳамто, ҳамҳайат; *◇* **баноти гардун** а) ситораҳои дар як саф қарордошта, галаситораҳо, Ҳафтдодарон; б) ҳамаи ситораҳои осмон.

БАНОТУННАЪШ *а.* *بنات النعش* *ниг.* **Ҳафтдодарон.**

БАНОХОСТ *بنخواست* *ниг.* **баногоҳ.**

БАНОҲАҚ *بناحق* на аз рӯи адлу инсоф, беинсофона; бардурӯғ.

фона; бардурӯғ.

БАНОЧОР *بناچار* аз рӯи ночорӣ, аз рӯи ноилоҷӣ, ноилоҷ.

БАНУР *بنور* нурдор, равшан, нуронӣ.

БАНУФУЗ *بنفوذ* 1. бозътибор, зътибордор, обрӯманд. 2. ботаъсир, амру фармонаш иҷрошаванда.

БАНЧ *بنج* *муарраби* **банг.**

БАОБРҶ(Ӣ) *بآبرو(ى)* обрӯманд, бозътибор, бонуфуз.

БАОБРҶӢ *بآبرويى* обрӯмандӣ, бозътиборӣ.

БАОВОЗМОНӢ *باوازماني* *исми амал аз ба овоз мондан,* раъйгирӣ.

БАОДОБ *باداب* хушахлоқ, шахсе, ки дорои хулку атвори хуб аст, он ки одобу ахлоқро риоя мекунад.

БАОДОБӢ *بادابى* баодоб будан, хушахлоқӣ, хушфеълӣ.

БАОДОБОНА *بادابانه* 1. хушахлоқона, муаддабона. 2. бозхтиром, ботавозӯ.

БАОҚИБАТ *بعاقبت* вафодор, пойдор ва устувор дар дӯстӣ: **дӯстони баоқибат.**

БАОС *بناس* садои чорпоён, махсусан гову гӯсола, бузу гӯспанд *ва г.*

БАПО *بيا* *ниг.* **барпо.**

БАПОИҚАДАМ *بپاى قدم* бахтовар, хушқадам, он ки бо омаданаи муваффақияту шодмонӣ меорад.

БАПОКУНАНДА *بپاكننده* *ниг.* **барпоқунанда.**

бар *بر* *асоси замони ҳозира аз бурдан.*

бар- *بر* *пешванд,* ки дар аввали исмҳои омада, калимаҳои нав месозад: **бардавом, барқарор, баръакс.**

БАР I *بر* *пешванд* 1. ба: **вой бар ҳоли ман.** 2. болои..., ба болои...; **бари...//дар бари...** назди..., пеши...; **аз бари...** а) аз пеши..., аз назди..., аз паҳлӯи...; б) аз чониби..., аз сӯи..., аз номи...; **бар болои ...** а) аз болои...; б) дар хусуси..., дар бораи...; **бар болои ин** ба замми ин, илова бар ин; **бар хилофи...** баръакси..., алорағми...; **як(е) бар ду ду баробар, ду бор зиёд;** **бар задан** боло кардан (-и остин, до-

ман); $\diamond$ **бар бод додан** а) талаф гардонидан, зоеъ намудан; нобуд кардан; б) бархам задан, аз байн бурдан; в) вайрон кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан, талаф гардидан; аз байн рафтан, нобуд шудан; **бар ҳазар будан** ҳазар кардан, парҳез намудан, эҳтиёт шудан.

БАР II **بر** 1. оғӯш, бағал; **ба бар кашидан** бағал кардан, дар оғӯш гирифтан; **дар бар гирифтан** фаро гирифтан, муштамил будан. 2. сина; сари сина. 3. тан, бадан; **ба бар кардан** пӯшидан.

БАР III **بر** пахной, арз, кундалангӣ; *муқоб.* **қад; дарозӣ.**

БАР IV **بر** 1. тараф, чониб, сӯй. 2. канор, гӯша, лаба; **бари чома** ду тарафи пеши ба ҳам расандаи чомаи пешкушода аз боло то поин; **бари роҳ** канори роҳ, паҳлуи роҳ; **бари рӯй** сафҳаи рӯй, он қисми рӯи инсон, ки дар байни гӯшу даҳон воқеъ аст, руҳ; $\diamond$ **аз бар кардан** аз ёд (ҳифз) кардан, дар хотир нигоҳ доштан; **аз бар хондан** аз ёд гуфтан; **бараш ба бараш нарасида** қашшоқона, камбағалона.

БАР V **بر** бор, самара, ҳосил; меваи дарахт.

БАР(Р) *а.* **بر** хушкӣ, қитъа, замин; *муқоб.* **бахр; бахру бар** бахру хушкӣ; олам, дунё, ҷаҳон.

БАРА **بره** *ниг.* **барра.**

БАРАБАС **برعبث** беҳуда, бекора, бефоида.

БАРАВНАҚ **برونق** барорноқ, баривоч.

БАРАК I **برک** *хӯр.* навъи хӯроқ, ки хаамири тунуки чоркунҷабуридаро бо гӯшти қима ва пиёзу равған дар об мепазанд; *ниг.* **тушбера.**

БАРАК II **برک** *шакли тасғири бар IV;* гӯшяқ, канорча.

БАРАК III *р.* **برک** *гуфт.* бинои чӯбини муваққатӣ барои истиқомат.

БАРАКА I **برکه** 1. ангушти шашум, ки дар дасти баъзе қасон мешавад. 2. шахсе, ки дар яке аз дастҳояш шаш ангушт дорад. 3. ду дона мева ва ё сабзавоте, ки ба ҳам пайвастаанд, қӯша.

БАРАКА II//БАРАКАТ *а.* **برکه//برکت** 1. афзоиш, зиёдатӣ, фаровонӣ, файз, футӯҳ. 2. фоида, нафъ; **барака диҳад** афзоиш ва фаровонӣ диҳад (*ба тариқи дуо гуфта мешавад*); **барака ёфтан** а) нафъ ёфтан, фоидабардор шудан, хайри қореро дидан; б) *мач.* хушбахт (сао-

датманд) шудан; **хайру барака(т)** фаровонӣ (*одатан дар вақти харидуфурӯи меғӯянд, то ки моли харидааш ба харидор некиву хубӣ ва пули он ба фурӯшанда файзу фаровонӣ орад*); **ҳаракату баракат** (*мақ.*) агар кӯшиш кунӣ, албатта натиҷаи матлуб ба даст меояд; **барака(т) надоштани қоре** натиҷаи матлуб надодани қоре, барор надоштани қоре; **барақати чизеро парондан** ба фаровонии чизе ҳалал расондан, файзу футӯҳи чизеро равондан; **паридани (хайру) барака** нест шудани файз.

БАРАКАЛЛОҲ *а.* **برک الله** *аслаи* **боракаллоҳ.**

БАРАКА(Т)НОҚ **برکتناک** 1. бобарака, файзбахш. 2. бонатича, натиҷааш хуб.

БАРАКАТ *а.* **برکت** *ниг.* **барака.**

БАРАКАТНОҚ **برکتناک** *ниг.* **барака(т)ноқ.**

БАРАКГИРАҚ **برک گیرک** *хӯр.* кафғири маҳсус барои аз дег бардоштани барак ва амсоли он, ҷавлӣ, чӯлпӣ.

БАРАҚӢ **برکی** ба як тараф, якпаҳлӯ; **барақӣ роҳ рафтан.**

БАРАКОТ *а.* **برکات** *ҷ.* **барака//барақат.**

БАРАКОТУЛАРЗ *а.* **برکات العرض** 1. барақатҳои замин. 2. *мач.* наботот.

БАРАКОТУССАМОӢ *а.* **برکات السماء** *мач.* барақоти осмон; барфу борон, абру нур *ва м. инҳо.*

БАРАЛО **براعلا** *гуфт.*, *ниг.* **баръало.**

БАРАЛОИНА **براعلايينه** *гуфт.* ба таври ошқоро, аён.

БАРАНГЕЗАНДА **برانگيزنده** *сифати феълӣ* *замони ҳозира аз барангехтан;* бавучудоранда; боисшаванда: **барангезандаи беморӣ.**

БАРАНГЕЗИШ **برانگيزش** *исми феълӣ аз барангехтан;* шӯронидан, таҳрик, тезонидан (*мас., касеро бар муқобили касе*).

БАРАНГЕЗОНИДАН **برانگيزانيدن** *тарзи бавоситаи барангехтан.*

БАРАНГЕХТАН **برانگيختن** 1. шӯронидан, ба шӯр овардан, таҳрик кардан; ба чӯш овардан, тез кардан; ба по ҳезондан. 2. иғво андохан, шӯр андохтан..

БАРАНГОШТАН **برانگاشتن** *кит.* ангоштан, пиндоштан, тасаввур кардан.

БАРАНДА I برنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан; он ки чизеро аз чое ба чое мебарад. 2. он ки маҳфиле ё маҷлисери идора мекунад; **барандаи концерт** хунарпешае, ки дар концертҳо баромади хунарпешаҳоро эълон мекунад. 3. *варз.* он ки дар мусобиқаҳо, бозиҳои варзишӣ, кимор *ва ғ.* пирӯз мешавад.

БАРАНДА II برنده сифати феълӣи замони ҳозира аз бурдан II; ғолиби озмун; касе, ки чоиза гирифтааст.

БАРАНДАГӢ برندگی 1. пирӯз шудан, дар мусобиқа ё киморбозӣ. 2. шуғли бурдани маҳфил ё чамъомад, ё концерт.

БАРАНДОЗ برانداز *кҳн.* харҷ, харочот, сарф, махориҷ.

БАРАНДОХТАН برانداختن 1. партофтан; ба канор андохтан, дур кардан; ҳаво додан; канда партофтан. 2. нест кардан, аз байн бурдан. 3. маҳв кардан, бекор кардан.

БАРАНДУДАН براندودن андова кардан, молидан.

БАРАС *а.* برص *ниг.* пес 1; песь.

БАРАСОТ *ҳ.* برسات *кҳн.* мавсими борон дар Ҳиндустон.

БАРАФЗУДАН برافزودن 1. афзудан, зиёд кардан. 2. афзуда шудан, изофа шудан.

БАРАФКАНДАН برافكندن партофтан, ҳаво додан, барандохтан; канда партофтан.

БАРАФРОХТАН برافراختن баланд кардан, боло бардоштан, афрохтан.

БАРАФРОШТА برافراشته сифати феълӣи замони гузашта аз **барафроштан**: барафрошта шудан.

БАРАФРОШТАН برافراشتن *ниг.* **барафрохтан**.

БАРАФРӢХТАГӢ برافروختگی 1. ҳолати сурху равшан шудан бар асари сӯхтани оташ ё ҷароғ. 2. ҳолати сурх шудани чеҳра бар асари гармо, хашм ё ҳаяҷон.

БАРАФРӢХТАН برافروختن 1. даргирондан; даргирифттан (-и ҷароғ *ва ғ.*). 2. сурх шудан аз таъсири гармо ё хашму ғазаб.

БАРАФШОНДАН برافشاندن рехтан, резондан, пошидан, нисор кардан.

БАРАҲМАН *санс.* برهمن рӯҳонии хиндувон; пайрави бараҳмания.

БАРАҲМАНИЯ *санс.* برهمنیه яке аз динҳои қадимтарини хиндуён.

БАРАҲМАНИ برهمنی *мансуб ба* **бараҳман**.

БАРАҲНА برهنه урён, лухт, луч; **шамшери бараҳна** шамшери аз ғилоф кашидашуда.

БАРАҲНАГӢ برهنگی бараҳна будан, лучӣ, урёнӣ.

БАРАҲНАПО(Ӣ) برهنه(پا)ی 1. пойлуч. 2. *маҷ.* фақир, бенаво, камбағал, бебизоат.

БАРАҲНАСАР برهنه سر сарлуч.

БАРАҲНАТАН برهنه تن танбараҳна, танлуч.

БАРАЪЛО براعلا *ниг.* **баръало**.

БАРБАНД بريند тасмае, ки бо он зинро ба синаи асп мебастанд.

БАРБАР(ҲО) بربر(ها) 1. гурӯҳи халқҳое, ки аҳолии асосии кишварҳои Африқои Шимолро ташкил медиҳанд. 2. қавмҳои берун аз тамаддуни Юнон, Рум ва Эрон.

БАРБАРИЗМ بربريزم *ниг.* **барбарият**.

БАРБАРИЯТ بربريت *таър.* давраи дуҷуми таърихи инсоният, ки баъд аз давраи ҷоҳилият ва пеш аз тамаддун воқеъ аст.

БАРБАРӢ بربری 1. *мансуб ба* **барбар(ҳо)**: **забони барбарӣ**. 2. *маҷ.* ҷоҳилӣ; ваҳшигӣ; дағалӣ, нисбат ба юнониҳо ва румиён.

БАРБАСТ بر بست басташуда, чамъшуда; **бори барбаст** бори барои фиристондан омодашуда.

БАРБАСТА بر بسته 1. сифати феълӣи замони гузашта аз **барбастан**; басташуда, бандкардашуда. 2. аз нашъунамо монда, пажмурдаву афсурдашуда.

БАРБАСТАН بر بستن бо ҳам бастан, пайвастан, ба ҳам пайванд кардан; $\diamond$ **камар барбастан** омода ва тайёр шудан (*ба коре*); **рахт барбастан** а) кӯчидан, ба сафар баромадан; б) рафттан.

БАРБАТ *ю.* بربط *мус.* асбоби қадимии танбӯрмонанд, ки дорои ҳашт тор буда, имрӯз ҳам дар байни хиндуҳо машҳур аст; уд.

БАРБАТЗАН بربط زن *ниг.* **барбатнавоз**.

БАРБАТНАВОЗ *بربط نواز* касе, ки барбат навозад, навозандаи барбат.

БАРБОДДЕХ *بربادده* *ниг.* барбоддиханда.

БАРБОДДИХАНДА *برباددهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз бар бод додан*; зоеъкунанда, талафкунанда.

БАРБОДДИХӢ *برباددهي* *исми амал аз бар бод додан*.

БАРБОДРАВӢ *بربادروي* *исми амал аз бар бод рафтан*.

БАРБОДРАФТА *بربادرفته* *сифати феълии замони гузашта аз бар бод рафтан*; зоеъгашта, талафгашта; барҳамхӯрда, азбайнрафта: **умри барбодрафта, умеди барбодрафта**.

БАРБУРДАН *بربردن* *кит.* боло бурдан, боло бардоштан.

БАРВАЗИДАН *بروزيدن* *кит.* вазидан.

БАРВАҚТ *بروقت* пеш аз вақти муайян, қабл аз мӯҳлати муайян, бармаҳал; **пагоҳии барвақт** // **сахарии барвақт** аввали сахар; **барвақт будан** (*барои коре*) фаро нарасидани вақти иҷрои коре.

БАРВАҚТАКАК *بروقتکک* барвақттар, бармаҳалтар.

БАРВАҚТӢ *بروقتي* 1. *гуфт.* сахаргоҳон, субҳи барвақт. 2. пешпазак: **тарбузи барвақтӢ**.

БАРГ *برگ* 1. узви аз ҳаво ва аз нури офтоб гизогирандаи дарахт ва растаниҳо. 2. порчаи хабири тунук кардашуда, ки ба он самбӯса, тушбера *ва г.* мепечонанд. 3. порча аз харбузаву тарбуз, ки баъд аз коса кардан аз кӯндалангаш бурида мешавад; **барги карам** а) варақи сабзранги карам; б) як навъи атлас, ки гулҳои калон-калони зангор дорад; **барги сабз** а) барги тару тоза; б) *мач.* тӯхфаи майда, ҳадяи ночиз; **ҳалқани барги марворидкорӣ** гӯшвораи марворидкорӣ, ки ба шакли барг сохта шудааст. 4. як навъ кабоб, ки аз гӯшти нарми гӯсола ё гӯсфанд парча парча таҳия мешавад, кабоби барг. 5. созунаво, нағма, оҳанг. 6. воҳиди шумориш; **як барг қоғаз**; **чун барги бед ларзидан** саҳт ларзидан (*аз ваҳму ҳарос*); **чун барги хушк рехтан** якбора ва бисёр рехтан; нобуд шудан. ◊ **баргу зод** тӯшаву сомони сафар, зоди сафар.

БАРГА *برگه* 1. порчаи муайяни қоғаз, ки барои навиштани чизе истифода мешавад, фиш. 2. буришҳои баъзе аз меваҳо, ба монанди зардолуви шафтолу, ки онро хушк карда бошанд. 3. баргҳои майдаву хурд, ки дар ҷои пайвасти думҷаҳои гул мебароянд. 4. порча ё қисми беҳаракати абзор ё дастгоҳ, ки ба шакли тега ё дастаи реза аст, забонак.

БАРГАДОН *برگه دان* қуттиҳои махсус, ки дар он баргаҳо нигоҳдорӣ мешаванд.

БАРГАК *برگک* 1. зардолуи дукафони бедонаки хушконидашуда. 2. як навъ асбоби баргшакли зинати занон, ки аз зар месозанд ва ба пешонӣ мебаранд.

БАРГАНАВИСӢ *برگه نويسی* 1. навиштани баргаҳо. 2. дар китобдорӣ навиштани мушаххасоти китоб рӯи баргаҳои махсуси китобхона.

БАРГАНЧИРӢ *برگه انچیری* гиёҳи ҳамешасабз бо баргҳои бисёр паҳни монанди барги анҷир, ки паҳноии онҳо гоҳе ба ним метр ва дарозии онҳо ба як метр мерасад.

БАРГАРДАНДА *برگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргаштан*, бозгарданда.

БАРГАРДИДАН *برگرديدن* *ниг.* баргаштан.

баргардон *برگردان* 1. *асоси замони ҳозира аз баргардонидан*. 2. тарҷума; табдили матне аз як хат ба хати дигар (*мас., аз хати арабӣ ба хати кириллӣ*).

БАРГАРДОН(И)ДА *برگردانده//برگردانیده* *сифати феълии замони ҳозира аз баргардон(и)дан*; **баргардонда фиристодан** пас фиристодан, ақиб гардонидан.

БАРГАРДОН(И)ДАН *برگرداندن//برگردانیدن* 1. бозгардонидан, пас гардонидан, ақиб гардонидан. 2. чаппа кардан. 3. табдил намудан, мубаддал кардан; **ба ҳамдигар пушт баргардондан** а) аз ҳамдигар рӯи гардонидан, аз ҳамдигар рӯи тофтан; б) *мач.* қаҳрӣ шудан, ба ҳамдигар қаҳр кардан.

БАРГАШТ *برگشت* 1. бозгашт, ақиб омадан, пас омадан, пасомад. 2. гардиш, аломати такрор.

БАРГАШТА *برگشته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз баргаштан*; баргардида, пасгардида; **баргашта додан** пас гардонда додан. 2. аз нав, аз сари нав; дубора; **гаштаю баргашта** такроран, такрор ба такрор; ◊ **толеи баргаш-**

та толеи бад, бахти носозгор, бахти вожгун.

БАРГАШТААЙЁМ برگشته ایام *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТААХТАР برگشته اختر *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАБАХТ برگشته بخت *мач.* бадбахт, вожгунбахт, бетолеъ; берӯзӣ.

БАРГАШТАГӢ برگشتگی 1. қисмати баргаштагии чизе. 2. баргашта будан.

БАРГАШТАДАВЛАТ برگشته دولت *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТАМИЖГОН برگشته مژگان касе, ки миҷгонҳояш аз расоӣ ҳам шуда бошанд.

БАРГАШТАН//БАРГАРДИДАН

برگشتن//برگردیدن 1. бозгаштан, бозгашт намудан; пас гашта омадан. 2. пас рафтан, пас гашта рафтан, ақиб гаштан. 3. тоб хӯрдан, қач шудан; тағйир додани роҳу самт. 4. рӯ гардондан, рӯ тофтан (*аз чизе, касе*); даст кашидан аз чизе. 5. *мач.* амалӣ нагардидан, вайрон шудан (-и ягон муомила); **ба сари чизе баргаштан** дубора мавзӯи сӯҳбату баҳс қарор додани чизе, боз дар болои масъалае фикр кардан.

БАРГАШТАНӢ برگشتنی *сифати феълӣи замони оянда аз баргаштан*, баргаштанӣ шудан.

БАРГАШТАТОЛЕӢ برگشته طالع *ниг.* баргашта-бахт.

БАРГАШТНОПАЗИР برگشت ناپذیر барнагаштан, имкони баргашт надоштан.

БАРГАШТНОПАЗИРӢ برگشت ناپذیری баргашт-нопазир будан.

БАРГАШТПАЗИР برگشت پذیر *ниг.* бозгарданда.

БАРГАШТПАЗИРӢ برگشت پذیری қобилияти бозгардандагӣ.

БАРГДОР برگ دار (шоҳу танаи) дорои барг, баргбароварда.

БАРГЗАН برگ زن занандаи барг, бештар дар пилладорӣ ҳангоми задани баргҳои тут истифода мешавад.

БАРГЗАНӢ برگ زنی амал ва кори баргзан.

БАРГИРИФТАН برگ گرفتن гирифтани, бардош-

тани чизе аз ҷое.

БАРГОШТАН برگ داشتن *кҳн.*, *ниг.* баргардон-(и)дан.

БАРГПАЙВАНД برگ پیوند навъе аз пайванди дарахт (*аз ҷумлаи исканайванд, мугчапайванд ва ғ.*).

БАРГРЕЗ برگ ریز 1. хусусияти дарахтоне, ки баргҳои онҳо дар тирамоҳ мерезанд. 2. баргрезанда, дарахти баргрез. 3. *мач.* тирамоҳ, пойиз; **мавсими баргрез**.

БАРГРЕЗӢ برگ ریزی рехтани баргҳои дарахтон; **мавсими баргрезӣ** мавсими ҳазон; фасли тирамоҳ.

БАРГРЕЗОН برگ ریزان 1. мавсими рехтани барги дарахтон; фасли тирамоҳ, ҳазон. 2. рехтани баргҳо.

БАРГРЕЗОНӢ برگ ریزانی амалиёти химиявӣ махсус барои ба таври сунъӣ резонидани баргҳои ғӯзапоӣ, дефолиатсия.

БАРГУЗАРДАН برگ زردن боло бурдан, боло гузоштан.

БАРГУЗАРОН(И)ДАН برگ زرداندن//برگردانیدن *ниг.* гузарондан.

БАРГУЗАШТАН برگ داشتن гузашта рафтан, тай шудан, сипарӣ шудан, болотар рафтан, фаротар рафтан.

БАРГУЗИДА برگ زیده *сифати феълӣи замони гузашта аз баргузидан*; сара, мақбул, писандида; интиҳобшуда, мунтахаб: **ашъори баргузида**.

БАРГУЗИДАГӢ برگ زیدگی интиҳобшуда, баргузида будан.

БАРГУЗИДАН برگ زیدن сара кардан, интиҳоб кардан, тарҷех додан, бартар шумурдан.

БАРГУЗИДАНӢ برگ زیدنی шоистаи баргузидан, шоистаи интиҳоб, интиҳобшуданӣ.

БАРГУЗОР برگ دار: **баргузор кардан (шудан)** барпо кардан (шудан): **мачлис дар чойхона баргузор шуд**.

БАРГУЗОРӢ برگ داری барпо кардан, баргузор кардан: **баргузори чашн**.

БАРГУЗОШТАН برگ گذاشتен анҷом додан; баргузоридан.

БАРГУМОШТАН برگماشتن маъмур (вакил) кардан, таъйин намудани касе ба коре.

БАРГУСТУВОН برگستوان *кҗн.* 1. пӯшиши зирехдори чанговарон. 2. болопӯши зирехдор барои муҳофизати асп ё фил дар рӯзи чанг.

БАРГУСТУВОНВАР برگستوانور *ниг.* баргустувондор.

БАРГУСТУВОНДОР برگستوانдар дорои баргустувон, пӯшидашуда бо баргустувон.

БАРГУФТАН برگفتن гуфтан, гуфта додан.

БАРГХҶҶРАК برگخورک *зоол.* як навъ гамбуски зараррасон, ки барги растанихоро мехӯрад.

БАРГЧА برگچه *шакли тасгири барг.*

БАРГШАКЛ برگشکل шабеҳи барг, монанди барг (-и дарахт).

БАРҒАЛАТ برغلط саҳван, иштибоҳан, бархато; нодуруст.

БАРД *а.* برد *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ: **барди ачуз** *ниг.* айём (-и ачуз).

БАРДА برده *кит.* 1. асир, бандӣ. 2. ғулом, банда, каниз.

БАРДАВИДА بردويده боло давида; саркашида.

БАРДАВОМ بردوام 1. доим, мудом, ҳамеша. 2. давомнок, доимӣ, абадӣ, човид: **сулхи бардавом.**

БАРДАГӢ بردگي *кит.* 1. асирӣ, асорат. 2. ғуломӣ, бандагӣ.

БАРДАДОР بردهدار ғуломдор, соҳиби барда.

БАРДАДОРӢ بردهداری *кит.* ғуломдорӣ, нигоҳ доштани ғулом ба мақсади баҳрабардорӣ аз кори онҳо ва ё харидуфурӯши онҳо.

БАРДАМ بردم боқувват, зӯр; солим; **бардам-бардам кадам задан** боқувват ва устувор кадам монда, роҳ рафтан.

БАРДАМА بردمه *гуфт.* 1. пуроб, лабрез (*ҷӯй ва каналҳои обёриқунанда*). 2. банди об, дарғот; **обро бардама кардан** банд кардани пеши об.

БАРДАМИДАН بردميدان 1. сабзида баромадан, сабзидан; рӯидан, рустан. 2. зоҳир (намудор) шудан. 3. варам кардан, дамида баромадан, ҷӯшидан. 4. дамидан, пуф кардан.

БАРДАМӢ بردمي бардам будан, боқувватӣ; солимию тандурустӣ.

лимию тандурустӣ.

БАРДАМОНДАН بردماندن 1. *тарзи бавоситаи феъли бардамидан.* 2. рӯёндан, дамандан.

БАРДАФУРӢШ بردهفروش ғуломфурӯш, фурӯшандаи барда.

БАРДАФУРӢШӢ بردهفروشي ғуломфурӯшӣ, кор ва амали бардафурӯш, фурӯхтани барда.

БАРДИДАН برديدن *кит.* аз роҳ канор гирифтан, гурехтан, дур шудан.

БАРДӢ بردي *бот.* гиёҳе аз чинси лух, ки дар об мерӯяд ва аз он коғаз месохтанд.

БАРДОДАН بردادن *кит.* 1. додан, супоридан. 2. сар додан, раҳо кардан. 3. шумурдан, як-як ном бурдан.

бардор بردار 1. *асоси замони ҳозира аз бардоштан; бардор-бардор кардан (касоро) маҷ.* бисёр таърифу тавсиф кардан; аз ҳад зиёд иззату хурмат намудан касоро. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бардоранда, тобовар, оташбардор, оббардор.*

БАРДОР I بردار *таър.* ғаллае, ки дар вақти бардоштани ҳосил аз хирман бо ғалберҳо чен карда, ба давлат дода мешуд; **бардор карда гирифтан** аз сари хирман бо ғалбер андоза карда гирифтани ғалла.

БАРДОР II بردار бордор, мевадор, босамар, ҳосилдор.

БАРДОРАНДА بردارنده 1. он ки чизеро намебардорад, болобар, болобаранда, болоқунанда; ҳамлқунанда, ҳомил.

БАРДОРОН(И)ДАН بردارانيدن//بردارانندن *тарзи бавоситаи феъли бардоштан.*

БАРДОРУЗАН برداروزن зарбу лат дар натиҷаи роҳ рафтани воситаи нақлиёт дар ҷойҳои ноҳамвор: **бардорузан кардан.**

бардошт برداشت *асоси замони гузафта аз бардоштан; дар як бардошт дар як дафъа бардоштан, яқу якбора.*

БАРДОШТ برداشت 1. сабр, тоқат, бурдборӣ, таҳаммул; **бардошт кардан** сабр (тоқат) кардан, тоб овардан, истодагарӣ кардан. 2. натиҷагирӣ, хулосабардорӣ.

БАРДОШТА برداشته *сифати феълии замони гузафта аз бардоштан; парваришшуда, ба*

мақоми баланд расида, мақомаш болорафта: **бардошта тавонистан.**

БАРДОШТАН برداشتن 1. боло (баланд) кардан (*чизеро аз замин*); **пардаро бардоштан** пардаро кушодан (боз кардан); **сар бардоштан** а) сар боло кардан; б) *маҷ.* ба по хестан, шӯридан, исён кардан. 2. нигоҳ доштан, қуввати нигоҳдорӣ доштан. 3. ба даст гирифтани; **байрақ бардоштан** байрақ ба даст гирифтани, байрақ афроштан. 4. бурдан; гирифта бурдан. 5. ғундоштан, чамъ овардан: **хирман (хосил) бардоштан.** 6. *маҷ.* хӯрдан, нӯшидан (*беиштар шаробро*); **қадах бардоштан** шароб нӯшидан, май хӯрдан. 7. *маҷ.* тоб овардан, тоқат кардан: **нози касеро бардоштан** ба инчиқии касе тоб овардан, нозу нузи касеро қабул кардан. 8. мувофиқи тобу тавон наомадан; номувофиқ омадан. 9. *маҷ.* гӯру чӯб кардан, дафн кардан. 10. *ҳамчун феъли ғридиҳанда бо исмҳо феълҳои таркибӣ сохта, ба маънои оғоз ёфтани, сар шудани амал истифода мешавад:* **гирия бардоштан, мағал бардоштан, нола бардоштан, фарёд бардоштан, ғавғо бардоштан; масъала бардоштан** масъала ба миён гузоштан, мавриди баҳс қарор додани масъала; **санг набардоштан** тарозузеркун набудан, вазн надоштан; **қарз бардоштан** қарз гирифтани; **об бардоштани биринч** обро ба худ кашидани биринч (*дар вақти палав пухтани*); **харочоти чизеро бардоштан** ба харочоти чизе басанда будан, масрафи кореро таъмин карда тавонистан; **дил бардоштан** майл доштан ба чизе, чизеро дил кашидан; **дили касеро бардоштан** таскин додан, тасалли додан ба касе; **қадам бардоштан** роҳ рафтани, ҳаракат кардан; **аз миён бардоштан** аз байн бурдан, маҳв кардан; **мушт бардоштан ба сари касе** таҳдид кардан; касеро бо мушт задан; **чоеро ба сар бардоштан** баланд садо баровардан; саҳт доду фарёд кардан, шӯру ғавғо кардан.

БАРДОШТАНӢ برداشتنӣ қобили бардоштан, доштани имконияти бардоштан.

БАРДОШТНОК برداشتناк тобовар, босабр, бурдбор.

БАРДОШТНОПАЗИР برداشت‌ناپذیر тоқатфарсо, берун аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТНОПАЗИРӢ برداشت‌ناپذیری тоқатфарсой, берун будан аз қувваи таҳаммул.

БАРДОШТГАЛАБ برداشت طلب коре, ки сабру тоқат талаб мекунад, тоқатталаб.

БАРДУРӢ بردوغ 1. аз ҳақиқат дур, ба асли воқеъ хилоф, бофта: **гапи бардурӯғ, сухани бардурӯғ, ҷавоби бардурӯғ.** 2. сохтакорона, рӯякӣ; қалбақӣ: **санади бардурӯғ, шохиди бардурӯғ.**

БАРДӢХТАН بردوختن дӯхтан, баҳя кардан, васла кардан.

БАРЕЗАН//БАРЕҶАН بریزن//بريجن *кит.* танӯр, танӯри заминӣ.

БАРЕШИМ بریشم *шакли дигари* абрешим.

БАРЕШИМЗАН بریشم‌زن навозандаи созҳои торӣ, ки зеҳи онҳо абрешимист.

БАРЕШИМИН بریشمین *ниг.* абрешимӣ.

БАРЕШИМКАШӢ بریشم‌کشی *ниг.* абрешимкашӣ.

БАРЕШИМНАВОЗ بریشمنواز торнавоз, мутриб, навозанда.

БАРЗ برز *кит.* кишоварзӣ, кишт, зироат.

БАРЗАГАР برزگر *ниг.* барзгар.

БАРЗАГОВ برزگاو *гови кори деҳқонӣ (аз ҷинси нар), гови ҷуфтӣ, варзгов.*

БАРЗАДАН برزدن 1. боло кардан ва қатъ кардан (-и остини курта, домани чома); **доман барзадан** ду бари чома боло карда, ба камарбанд халонда мондан; **остин барзадан** а) остин боло кардан; б) *маҷ.* тайёр шудан, омода шудан (*барои иҷрои коре*). 2. барафроштан.

БАРЗАКОР برزگار *ниг.* барзгар.

БАРЗАН برزن *кит.* кӯча, гузар, маҳалла, майдони идғоҳи шаҳр.

БАРЗАНГӢ برزنگی 1. одами калонҷуссаи сиёҳи бадхайбат. 2. *фолк.* дев.

БАРЗАНДА برزنده амалкунанда ба коре.

БАРЗАХ برزخ *кҳн.* 1. чизе, ки дар миёни ду чизи ба ҳам муқобил воқеъ бошад; миёни ду чизи зидди яқдигар. 2. *ниг.* гардана. 3. гарданаи миёни ду баҳр.

БАРЗГАР برزگر деҳқон, кишоварз, зироаткор.

БАРЗГАРӢ برزگری деҳқонӣ, кишоварзӣ, зи-

- роаткорӣ.
- БАРЗГОР** بزرگار *ниг.* барзгар.
- БАРЗИГАР** برزىگار *ниг.* барзгар.
- БАРЗИГАРӢ** برزىگارى *ниг.* барзгарӣ.
- БАРЗИДАН** برزیدن *кит.* амал кардан, анҷом додан, кардан.
- БАРЗИӢД** برزىاد 1. аз ҳадди даркорӣ зиёд, зиёдатӣ; **барзиӢд мондан** зиёдатӣ кардан; боқӣ мондан. 2. нодаркор, беҳуда. 3. ба таври илова, иловатан, изофатан; **вақти барзиӢд доштан** *мач.* фурсат доштан, вақти ҳолӣ аз кор доштан.
- БАРЗИӢДӢ** برزىادى *гуфт.* чизи зиӢдӣ кардашуда; чизи зиӢдатӣ.
- БАРЗИШ** برزش 1. аз феъли барзидан, кишт, зироат. 2. амал кардан.
- БАРЗКӢХ** برزکوه кӯҳи бузург, кӯҳи бисёр баланд.
- БАРИД** *а.* برید *кит.* қосид, пайк, номарасон, номабар, чопар; **бариди фалак** *киноя аз* Моҳ ва сайёраи Зухал.
- БАРИДӢ** بریدى *кит.* 1. шӯғли барид, номабарӣ, номарасонӣ. 2. роҳбарии баридон, раӢсати гурӯҳе, ки ба фиристондани номаҳои даркор машғул буданд.
- БАРИЗОФА** برضافه изофатан, ба таври илова, иловатан.
- БАРИӢ** *лот.* برى унсури химиявӣ, ки аз як навъ филизи нарми нуқратоб иборат аст.
- БАРИҚ** *а.* بریق *кит.* дурахшон, тобон.
- БАРИЛОВА** برعلاوه *ниг.* баризофа.
- БАРИН I** برين *пасоянд* 1. монанди..., мисли..., чун. 2. гӯё, мисли ин ки, монанди ин ки. 3. тахмин, қариб, наздик; **сағ барин чон додан** ба хориву зорӣ мурдан.
- БАРИН II** برين *кит.* баланд, боло; бартар, баландтарин, болотарин; **чархи барин** осмони баланд.
- БАРИНАК** برينک *гуфт.*, *шакли хурдӣ ва навозиши барин I*, 1.
- БАРИСТОДАН** براستان *кит.* қоим шудан, устуворӣ намудан, саҳт истодан.
- БАРИТОН** *ю.* بریتان *мус.* 1. овози миёнаи мардона (*байни тенор ва бас*); ҳофизи дорои чунин овоз. 2. сози нафасии лабгирдор.
- БАРӢ** برى *кит.* пок, ҳолӣ, дур аз чизе, орь; **барӢ аз айб будан** айб надоштан, беайб будан; **барӢ шудан аз чизе** пок шудан аз чизе.
- БАРКАМОЛ** برکمال 1. бакамолрасида, бавоярасида. 2. комил, расо; мукаммал.
- БАРКАМОЛӢ** برکمالى 1. дар ҳолати камол. 2. комил будан, мукаммалӣ.
- БАРКАНДА** برکنده кандашуда, канда.
- БАРКАНДАН** برکندن 1. кандан, гусастан; решақан кардан. 2. аз байн бурдан, нобуд кардан. 3. буридан, қатъ кардан. 4. баровардан: **либос баркандан**. 5. бардоштан ва берун кардан.
- БАРКАНОР** برکنار 1. беалоқа, дур, бепайвастагӣ. 2. маъзул, сабукдӯш, озод шудан; **барканор кардан** дур кардан, сабукдӯш кардан.
- БАРКАНОРӢ** برکنارى сабукдӯш шудан, озод шудан, маъзул шудан.
- БАРКАРДАН** برکردن *кит.* 1. бардоштан, боло бардоштан. 2. баровардан, берун баровардан, ба боло баровардан. 3. аз бар кардан, аз Ӣд кардан, ҳифз кардан; **чароғ баркардан** чароғ равшан кардан, чароғ афрӯхтан.
- баркаш** برکش *асоси замони ҳозира аз баркашидан*.
- БАРКАШ I** برکش 1. баркашидан, вазн кардан. 2. миқдори як бор вазн кардан. 3. *мач.* вазн, эътибор.
- БАРКАШ II** برکش *рост кардани бинои чӯбкорӣ Ӣ пойдеворе, ки ягон тарафаш фуру рафтааст Ӣ қач шудааст*.
- БАРКАШАНДА** برکشنده болобаранда, кашанда; *мач.* тараққидиҳанда.
- БАРКАШИДА** برکشیده 1. *сифати феълии замони гузашта аз баркашидан*; баркашида шудан. 2. болорафта, қадкашида, баланд. 3. аз ғилоф беруноварда, аз наём кашида.
- БАРКАШИДАН** برکشیدن 1. вазн кардан бо таразу, баркаш кардан, санҷидан. 2. бо ягон зарф андоза кардан. 3. кашидан, нақш кардан. 4. берун овардан, хорич кардан, кашида

баровардан.

БАРКУШОДАН//БАРКУШУДАН

برکشادن//برکشودن кушодан, боз кардан; **даҳон баркушодан (баркушудан)** маҷ. ба гап сар кардан, ба гуфтор шурӯъ кардан.

БАРКЎФТАН بر كوفتن *ниг.* кӯфтан.

БАРҚ *а.* برق 1. ходисаи табиат, ки дар натиҷаи бархӯрдани зарядҳои мусбату манфии абрҳо бо дурахшиш ва таркиши босуръату пурқувват дар фазои Замин ба амал меояд, аловак, озарахш, соиқа: **барқ задан касеро (чизеро)** сӯзондан ва ё ҳалок кардани барқ чизе ё касеро. 2. нерӯи барқ, қувваи барқ; **ҳисобкунаки барқ** олати ҳисобкунандаи масрафи қувваи барқ, барқҳисобкунак. 3. *маҷ.* равшани, нур; дурахш, чило: **барқи маърифат; барқ задан** *маҷ.* дурахшидан, тобидан, чило додан.

БАРҚА برقه 1. *физ.* заряд. 2. дурахш, шарора.

БАРҚАД برقد 1. ба андозаи қад, мутобиқи андозаи қад; **кӯрпаи барқад** кӯрпаи мувофиқи қад. 2. дароз, қадбаланд: **чавони барқад**

БАРҚАДОР برقه دار *физ.* дорои заряд.

БАРҚАНДОЗ برق انداز 1. *кҳн.* паронандаи асбоби қадимии харбии даҳанпур (*монанди тӯн*), шамхолҷӣ. 2. тобон, рахшон, дурахшанда.

БАРҚАРОР برقرار *пойдор, устувор, побарҷо, барпо; барқарор будан* а) *пойдор будан, устувор будан;* б) *ҳукмфармо будан; барқарор кардан // барқарор намудан* а) *барпо намудан; ташкил кардан, таъсис намудан;* б) *аз нав ба вучуд овардан; барқарор мондан* *пойдор (устувор) мондан;* ба қарори собиқ мондан; **барқарор сохтан** *ниг.* **барқарор кардан; барқарор шудан (гардидан, гаштан)** а) *устувор шудан, пойдор гаштан;* б) *таъсис ёфтан, ташкил шудан;* в) *барпо (ҳукмфармо) шудан.*

БАРҚАРОРӢ برقرارى барқарор будан; устуворӣ, пойдорӣ.

БАРҚАРОРКУНАНДА برقرارکننده *сифати феълии замони ҳозира* аз **барқарор кардан.**

БАРҚАСД برقصه *ниг.* қасдан.

БАРҚАСДОНА برقصه انده аз рӯи қасд, бомақсад.

БАРҚАФШОН برق افشان *маҷ.* дурахшон, пурнур,

нурпош.

БАРҚАФШОНӢ برق افشانی барқафшон будан, нурпошӣ: **барқафшонӣ кардан.**

БАРҚВОР برق وار 1. *мисли барқ, барқмонанд, барқосо.* 2. *маҷ.* бисёр тез, тезу тунд, ниҳоят босуръат.

БАРҚГАРДОН برق گردان *нав.* милаи оҳанӣ, ки дар болои бомҳои биноҳои баланд гузошта шуда, бо сим ё воситаи дигар ба замин васл мегардад, то ба воситаи ба замин гузарондани нерӯи барқ соиқа дар биноҳо сӯхтор ба амал наояд.

БАРҚГИР برق گیر *ниг.* барқгардон.

БАРҚГИРИФТА برق گرفته барқзада, дучори барқгирифтагӣ шудан.

БАРҚГИРИФТАГӢ برق گرفتگی *холате, ки маъмулан баъд аз задани барқ ва ҷараён гирифтани барқ дар бадан пайдо мешавад ва таъсири зиёд ба асаб расонда, боиси сӯхтагӣ ва марг мегардад.*

БАРҚДАРМОНӢ برق درماني *нав.* ҳар гуна табобат ва дармон ба воситаи ҷараёни барқ.

БАРҚДОР برق دار 1. дорои ҷараёни барқ. 2. дорои рӯшноӣ ва дурахшиш.

БАРҚДУЗДӢ برق دزدی *бе иҷозат истифода бурдан аз нерӯи барқ.*

БАРҚЗАБОН برق زبان *маҷ.* теззабон, тезкалом, оташинсухан.

БАРҚЗАДА برق زده *сифати феълии замони гузашта аз барқ задан;* он ки мавриди задани ҷараёни барқ ё соиқа қарор гирифтааст.

БАРҚЗАДАГӢ برق زدگی *он ки ё он чи (дарахт, сохтмон), ки дучори зарбаи соиқа, барқ шудааст.*

БАРҚЗАНАНДА برق زننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз барқ задан.* 2. дурахшанда, тобон, пурнур.

БАРҚЗАНӢ برق زنی 1. *исми амал аз барқ задан;* дурахшидани барқ. 2. *маҷ.* дурахшандагӣ, тобандагӣ.

БАРҚЗАНОН برق زنان *феъли ҳоли замони ҳозира аз барқ задан.*

БАРҚИЯ برقيه *нав.* мактуби таъчилӣ, ки тавасути почта ба унвони касе ё ҷоe фиристода мешавад, телеграмма.

БАРҚӢ برقى *мансуб ба барқ; нерӯгоҳи барқӣ* муассисаи истеҳсолкунандаи қувваи барқ, стансияи электрикӣ (*кҳн.*); **ҷароғи барқӣ** ҷароғи аз қувваи барқ даргиранда.

БАРҚКОР برق کار он ки васоили барқиро насб ва тармим мекунад, электрик.

БАРҚКОРӢ برق کارى 1. насб ва таъмири васоили барқӣ. 2. амал ва шугли барқкор.

БАРҚМОҲАНД برق مانند мисли барқ, барқосо.

БАРҚМОҲӢ برق ماهى *навъи моҳӣ, ки барои химояи худ ва муқобилият ба душман дар бадани худ нерӯи барқ тавлид мекунад, мормоҳиҳо ва суфрамоҳиҳо.*

БАРҚНАМО برق نما *нав.* асбоб барои таъхиси вучуд доштани барқ дар бадан ё ҷисм.

БАРҚНИГОҲ برق نگاه касе, ки нигоҳи тезу таъсирнок дорад, тезнигоҳ.

БАРҚНОК برق ناک дурахшанда, дурахшон, тобишноқ.

БАРҚОСО برق آسا монанди барқ, зуд, тез; шитобон.

БАРҚПАРВОЗ برق پرواز тезпарвоз, тездав.

БАРҚПОШ برق پاش дурахшанда, чилодиҳанда.

БАРҚРАВ برق رو *ниг.* барқрафтор.

БАРҚРАСОНӢ برق رسانی барқ расондан, ё таъмини барқ, эҷоди шабака барои таъмини барқ.

БАРҚРАФТОР برق رفتار тезрафтор, тезрав.

БАРҚСАНЧ برق سنج асбоби санчиш ва андозагирии барқ, электрометр.

БАРҚСИФАТ برق صفت *ниг.* барқосо.

БАРҚЧАВЛОН برق جولان тезрафтор; чувт, чолок.

БАРЛОС т. برلاس номи яке аз қабилаҳои туркнаҷод.

БАРМ برم *кҳн.* оби кӯле, ки аз борон пайдо шудааст, толоб, истаҳр.

БАРМАЛО برملا ошкор, фош, равшан, возеҳ.

БАРМАНИШ برمنش *кит.* худписанд, мағрур, мутақаббир.

БАРМАНИШӢ برمنشى худписандӣ, гурур, тақаббур.

БАРМАХИДАН برمخیدن *кит.* муҳолифат ва нофармонӣ кардан ба падару модар; оқ шудан, осӣ шудан.

БАРМАҲАЛ برمحل *ниг.* барвақт.

БАРМОЛИДАН برمالیدن *кит.* 1. молидан. 2. барзадан, боло кардани остин ва эзорпоча.

БАРНАВИШТАН//БАРНАБИШТАН

برنوشتن//برنبشتن *кит., ниг.* навиштан; остин барнабиштан *киноя аз остин барзада ба коре омода шудан.*

БАРНИГОРИДАН برنگاریدن *нигоридан, навиштан.*

БАРНИҲОДАН برنهادن 1. ниҳодан, гузоштани чизе ба болои чизе. 2. ба қароре омадан, азм кардан, тасмим гирифтан.

БАРНИШАСТАН برنشستن 1. нишастан. 2. савор шудан ба асп.

БАРНИШОНДАН برنشاندن 1. феъли *бавоситаи барнишастан*; шинондан, нишондан. 2. савор кардан.

БАРНО برنا чавон, навчавон; *муқоб.* пир; **пиру барно** пиру чавон, хурду калон; ҳама; $\diamond$ **бахти барно** бахти нек, хушбахтӣ.

БАРНОДИЛ برنادل калонсоли (кӯҳансоли) чавондил.

БАРНОӢ برنایی чавонӣ, навчавонӣ.

БАРНОМА برنامه 1. зикри номгӯи корҳое, ки бо ҳадафи муайян ба анҷом мерасанд: **барномаи дарозмуддат**, **барномаи миёнамӯҳлат**, **барномаи кӯтоҳмуддат**; **барнома сохтан**, **барнома тартиб додан**. 2. феҳристи мундариҷаи гуфторҳои радио, намоишҳои театр, кино ва телевизион, программа. 3. маҷмӯаи дастурҳое, ки дар компютер дода мешавад ва онро компютер бо тартиб иҷро мекунад. 4. он чи ки дар ибтидои китоб ё рисолае навишта мешавад; муқаддима, сарсухан *ва ғ.*

БАРНОМАВӢ برناموى *мансуб ба барнома*; аз рӯи барномаву нақша иҷрошаванда.

БАРНОМАГУЗОРӢ برنامه‌گذاری *ниг.* барнома-масозӢ.

БАРНОМАНАВИС برنامه‌نویس он ки барнома менависад ё таҳия мекунад: **барноманависи компютер.**

БАРНОМАНАВИСӢ برنامه‌نویسی амали навиштани барнома.

БАРНОМАРЕЗӢ برنامه‌ریزی *ниг.* барномасозӢ.

БАРНОМАСАНЧӢ برنامه‌سنجی баррасӣ ва санчиши барномаҳо пеш аз мавриди амал қарор гирифтан.

БАРНОМАСОЗ برنامه‌ساز созандаи барнома, таҳиякунанда ва тартибдиҳандаи барномаву нақшаи коре.

БАРНОМАСОЗӢ برنامه‌سازی *исми амал аз барнома сохтан;* таҳияи барнома, тартиб додани барнома.

БАРНОС برناس *кит.* ғофил, нодон.

БАРОАТ I *а.* برائت *кит.* 1. пок шудан аз айб ва тӯҳмат. 2. покӣ, бегуноҳӣ, беайбӣ.

БАРОАТ II *а.* براعت *кит.* фазилат, бартарӣ, маҳорат, кордонӣ; **бароати истехлол** *ади.* чанд лафзе ё иборае дар ибтидои китоб ё қасидаву маснави, ки мақсад ва мароми шоирро маълум мегардонад.

БАРОАТУТТАЛАБ *а.* براعت‌الطلب *ади.* дар қасида талаб кардани чизе аз мадҳшаванда бо забони ширин ва ибораҳои дилпазир.

БАРОБАР برابر 1. як хел, якранг, яксон. 2. ҳамто, назир; мисл, монанд; наздик. 3. мусовӣ, муодил, мутобиқ. 4. рӯ ба рӯ, муқобил. 5. якҷоя, ҳамроҳ. 6. якбора, дар як вақт, дар айни замон; **баробари...** а) дар як вақт бо...; б) ҳамона, ҳамон замон; **дар баробари...** дар қатори...; **дар баробари ин // баробари ин (ҳамин)** дар айни замон; дар зимн, зимнан; **баробар будан ба касе (дар сол)** ҳамсинну ҳамсол будан бо касе; **баробар кардан** а) ҳамвазн гардонидан, ҳамсон намудан; б) ҳисоби додугирифтро яктарафа кардан; в) додан, пардохтан, адо кардан (-и қарз); **баробар кардани касе бо касе** дар як саф ҷой додан, дар як қатор гузоштани касе бо касе; **баробар омадан** мувофиқат кардан, дуруст (мувофик) омадан; **баробар омада натавони-стан** ҳариф шуда натавонистан, муқобилат

карда натавонистан; **баробар шудан бо касе** а) дар коре расида гирифтани ба касе, мусовӣ шудан, ҳамсон шудан; б) *маҷ.* муқобилият нишон додан ба касе; чангу ҷидол кардан бо касе; **ба (бо) ҷон баробар** азиз, гиромӣ; **бо ҳама баробар будан** бо ҳама як хел муносибат доштан; ҳамаро ба як чашм دیدан; **дар ҳама ҷо хурӯс баробар ҷеғ мезанад (мақ.)** вазъият дар ҳама ҷо як хел аст; **об ба лаби ҷӯ(ӣ) баробар шудан** хуб анҷом ёфтани кор, рӯ ба беҳбудӣ овардани кор.

БАРОБАРАНДОЗА برابراندازه аз ҷиҳати андоза якхела, аз ҷиҳати миқёсу миқдор якхела.

БАРОБАРВАЗН برابروزن аз ҷиҳати вазн мусовӣ, ҳамвазн.

БАРОБАРВАЗНӢ برابروزنی баробарвазн будан; ҳамвазнӣ.

БАРОБАРӢ برابری 1. ҳамвазнӣ, ҳамсонӣ, мутобиқат. 2. вазъияти мардум дар ҷамъият, ки дар ҳуқуқи сиёсӣ ва шахрвандӣ ҳама мусовӣ мебошанд, мусовот. 3. нисфӣ, нимӣ.

БАРОБАРКУНЧА برابرکنجه *ҳанд.* дорои кунҷҳои якхела.

БАРОБАРҚИМАТ برابرقيمت аз ҷиҳати қимат якхела, дорои баҳои ба ҳам монанд.

БАРОБАРҚУВВА برابرقوة дорои қувваи баробар, қувваи якхела дошта.

БАРОБАРМАӢНО برابرمعنی дорои маънои якхела, ҳаммаъно.

БАРОБАРМАӢНОӢ برابرمعنایی баробармаъно будан, якхелагии маъно, ҳаммаъноӣ.

БАРОБАРМИҚДОР برابرمقدار аз ҷиҳати миқдор мусовӣ, аз рӯи шумор фарқнадошта.

БАРОБАРНИҲОДА برابرنهادе *ниг.* баробарӣ, эквивалент.

БАРОБАРО برآبرو: **дар айни баробаро** ҳангоми баромадан, дар ҳини хорич шудан аз ҷое.

БАРОБАРПАҲЛУ برابرپهلو *ҳанд.* дорои паҳлуҳои баробар аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи баробарпахлу.**

БАРОБАРСУРЪАТ برابرسرعت дорои суръати якхела, аз ҷиҳати суръат мусовӣ.

БАРОБАРТАРАФ برابرطرف *ҳанд.* дорои тарафҳои якхела аз ҷиҳати дарозӣ: **секунҷаи**

баробаргараф.

БАРОБАРТАЪСИР برابرتأثير *физ.* дорои таъсири якхела.

БАРОБАРҲАЧМ برابر حجم аз чихати ҳаҷм яксон, ҳаҷми якхела дошта.

БАРОБАРҲУКУҚ برابر حقوق дорои ҳуқуқи якхела, аз чихати ҳуқуқ яксон.

БАРОБАРҲУКУҚӢ برابر حقوقӣ баробарҳуқуқ будан, дорои ҳуқуқи якхела будан, аз чихати ҳуқуқ яксон будан.

БАРОБАРШАВӢ برابرشوى *исми амал аз баробар шудан; мусовӣ шудан.*

БАРОВАР برآور *ниг. боровар.*

БАРОВАРАНДА برآورنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баровардан; хоричкунанда, берункунанда.* 2. *равонкунанда, иҷобаткунанда.*

баровард برآورد *асоси замони гузашта аз баровардан.*

БАРОВАРД برآورد ҳисобу китоби пешакӣ, смета; **бо бароварду фурувард** (*гап задан ё шеър хондан*) а) бо риояи задаҳо ва тақозои маънӣ баланду паст хондани шеър; б) муқаддимапардозии дуру дароз дар гуфтор.

БАРОВАРДА برآورده 1. *сифати феълии замони гузашта аз феъли баровардан.* 2. *шаҳси ба мартабаи баланд расида, парваришёфта, тарбиятшуда.* 3. *бинои баланд, ҳисор, қалъа.* 4. *маҳсулот, моли истехсолшуда.*

БАРОВАРДАН برآوردن 1. *берун кардан, берун овардан; муқоб. даровардан; овоз баровардан* садо додан, гап задан; **сар баровардан** а) *сар берун кардан;* б) *пайдо шудан, намоён гардидан.* 2. *хорич намудан, бадар кардан; аз кор баровардан* а) *аз кор хорич кардан;* б) *маҷ. вайрон кардан, хароб кардан, ғайри қобили истифода сохтан.* 3. *боло бурдан, баланд кардан; бурдан; ба кор баровардан* ба сари кор хозир кардан, ба кор сафарбар намудан. 4. *истехсол кардан.* 5. *хонда ба маънояш сарфаҳм рафтани; хонда маънидод карда тавоништан.* 6. *нашр кардан; рӯзнома баровардан* варақа баровардан; **духтар баровардан** духтарро бо тӯю сур ба шавҳар додан; **мондагири баровардан** осори хастагири

бартараф кардан, мондагири рафъ кардан, дам гирифтани; **мурда баровардан** мурдари гӯрондан, дафн кардан, гӯру чӯб кардан; **нағзак баровардан** ба бемории нағзак дучор шудан; **об баровардан** чӯю канал канда, об чорӣ кунондан; **савод баровардан** саводнок кардан (шудан), соҳиби савод кардан (шудан); **таб баровардан** баланд шудани ҳарорати бадан, таб кардан; **хулоса баровардан** ба хулосае омадан, натиҷа гирифтани; **хун баровардан** а) *чорӣ ё резондани хун ба воситаи раг задан;* б) *д. чонвареро кушта, худой ё садақа кардан; хочат баровардан* эҳтиёчи касеро рафъ кардан; **аз гумони бад баровардан** рафъи бадгумонӣ кардан, бадгумониро бартараф сохтани; **аз дил чизе баровардан** чизеро фикр карда ёфтани; **чизеро аз худ бофтани;** **ном баровардан** машҳур шудан, шӯҳрат ёфтани, маъруф гардидани, овоза баровардан; **губори дил баровардан** кудуратро бартараф кардан; **гаму гуссаро фаромӯш кардан, қусури чизеро баровардан** товони чизеро гирифтани, талофӣ кардан, ба бадали коре (чизе) коре кардан, ки чои онро гирад; **чони касеро баровардан** а) *ҳалок (нобуд) кардан;* б) *бисёр ба танг овардан;* **аз роҳ баровардан** бериҳа кардан, аз роҳ задани; **касеро гумроҳ кардан, ба корҳои бад талкин намудани; аз хотир (ёд) баровардан** фаромӯш кардан; **гард аз чизе баровардан** несту нобуд кардан, маҳв кардан; **димор аз рӯзгори касе баровардан** касеро куштани, маҳв кардан, ҳалок намудани; **чизеро аз дили касе баровардан** а) *ногуворӣ ва ё нохуширо фаромӯш кунондани;* б) *кинаро бартараф кунондани.*

БАРОВАРДАНИӢ برآوردنی *шоистаи баровардан, дархӯри баровардан.*

БАРОВЕХТАН برآويختن 1. *овехтани, овезон кардан.* 2. *ба ҳам дарафтодани, часпу чидол кардан, афтударафт кардан.*

БАРОДАР برادر 1. *писари як падару модар нисбат ба писару духтарони дигари он падару модар, додар; бародари зоида* ду писари аз як модар зоидашуда, бародари модаряк; **чумхурии бародар** чумхурии муносибати дӯстии чун бародар дошта. 2. *мухотаб барои муроҷиати эҳтиромона нисбат ба мардон.*

БАРОДАРАНДАР برادراندر *бародари падаряки*

модарчудо, ё баръакс, бародари ўгай.

БАРОДАРВОР برادروار мисли бародар, бародарона.

БАРОДАРЗАН برادرزن *ниг.* додарарӯс.

БАРОДАРЗОДА برادرزاده фарзанди бародар, додарзода.

БАРОДАРИ برادری бародар будан; дӯст будан чун бародар; аз рӯи бародарӣ дӯстона, самимона.

БАРОДАРКУШ برادرکش кушандаи бародар; чанги бародаркуш.

БАРОДАРКУШӢ برادرکشی якдигарро куштани бародарҳо; чанги бародаркушӣ маҷ. чанги дохилии як халқ.

БАРОДАРОНА برادرانه 1. ба таври бародар, чун бародар, ба монанди бародар. 2. самимӣ, самимона, дӯстона; ёрии бародарона кумаки беғарази дӯстона.

БАРОДАРХОНД برادرخواند марде, ки аз тарафи дӯсте ба сифати бародар шинохта шудааст, додархонд.

БАРОДАРХОНДА برادرخوانده *ниг.* бародархонд.

БАРОДАРХОНДАГӢ برادرخواندگی бародархонда будан, вазъ ва ҳолати бародархонда.

БАРОДАРШАҲР برادرشهر *нав.* шаҳре, ки бо шаҳри дигаре аҳду паймони дӯстии бародарона бастааст.

БАРОДАРШӢ برادرشوی *ниг.* додаршӯ.

бароз براز *асоси* замони ҳозира аз барозидан.

БАРОЗ I براز *кит.* зебӣ, зинат ва некӯӣ, оростагӣ.

БАРОЗ II براز *кит.* чӯбе, ки дар кафшдӯзӣ миёни қолиби кафш ва г. мегузоранд; фона.

БАРОЗАНДА برازنده *кит.* сифати феълӣ замони ҳозира аз барозидан; зебанда; шоиста, сазовор.

БАРОЗАНДАГӢ برازندگی барозанда будан, шоистагӣ.

БАРОЗИДАН برازیدن *кит.* 1. хуб ва зебо кардан, оростан ва зинат додан. 2. сазовор будан, шоиста будан, зебанда будан.

БАРОИ برای *пешванд* 1. баҳри..., аз баҳри...; дар

роҳи...; бо мақсади...: **барои гирифтани ҷои якум мубориза бурдан; барои ту аз баҳри ту, ба хоҳири ту.** 2. ба; **барои чӣ?** аз чӣ сабаб?; **барои як сол** ба муддати як сол; **барои ҳамин** ба ин сабаб, бинобар ин; **барои ин ки...** *пайвандак* бо сабаби ин ки...; бо мақсади ин ки...

БАРОҚ a. براق *гуфт.* 1. ало, алобуло. 2. пахмок; сермӯй; **абрӯвони бароқ** абрӯвони сермӯи парешон.

БАРОҚАБРӢ براقابرو он ки абрӯвони бароқ дорад.

баромад برآمد *асоси* замони гузашта аз **баромадан; баромад-баромади офтоб** қариби вақти тулӯи офтоб.

БАРОМАД I برآمد 1. *гуфт.* баромадан ба минбар барои суханронӣ (*дар маҷлиси ҷамъомадҳо*); ворида сахна шудан барои сурудхонӣ, раққосӣ (*дар концерту намоишҳо*); **баромад кардан** сухан кардан ё суруд хондан дар маҷлис ё концертҳо. 2. сарф. харч; масориф, хароҷот; **даромаду баромад** дахлу харч. 3. мансубият ба табақаҳои ҷамъиятӣ (*аз рӯи касбу кори падару модар*): **баромади иҷтимоӣ.**

БАРОМАД II برآمد баромадгоҳ; дари баромад.

БАРОМАДА برآمده *сифати феълӣ* замони гузашта аз **баромадан** (*ки беиштар қалимаҳои мураккаб месозад*): **азистеъмолбаромада** истеъмолнашаванда, ғайри мустаъмал, аз доираи истеъмол беруншуда; **азқорбаромада** қобилияти қориашро гумкарда; заиф ва очизшуда: **ҷашмони азқорбаромада**).

БАРОМАДАГӢ برآمدگی *гуфт.* 1. *шакли дигари сифати феълӣ* замони гузашта аз **баромадан**. 2. дӯнг, дӯнгӣ, барҷастагӣ, баҳше аз як чиз, ки аз қисматҳои дигар болотар, барҷастатар аст.

БАРОМАДАН برآمدن 1. берун шудан, хориҷ гаштан, бадар рафтан; *муқоб.* **даромадан**. 2. боло шудан, баланд шудан (*бо зина, ба бом*). 3. *тиб.* аз ҷо бечо шудани устухони дасту пой ва г. 4. рафтан: **ба саёҳат баромадан, ба кӯча баромадан; ба қор баромадан** ба қор рафтан; ҳозир шудан ба сари қор; **ба пешвози касе баромадан** ба пешвози касе рафтан, касеро пешвоз гирифтан, истикбол кардан. 5. раси-

дан. 6. рӯидан, рустан; сабз шудан. 7. шунида шудан, ба гӯш расидан, баланд шудан (*мас.*, *садо*). 8. пайдо шудан, ёфт шудан. 9. намудор гаштан. 10. тулӯъ кардан: **офтоб баромадан**. 11. сар задан, ба вукуъ пайвастан. 12. содир шудан (*мас.*, *фармон*, *қарор*). 13. зухур кардан. 14. *бо сифати феълӣ омада, пуррагӣ ва тамомияти амалро ифода мекунад*: **дида баромадан**, **хонда баромадан**; **зӯр баромадан** голиб шудан, ғалаба кардан; **хеш баромадан** *бо касе* маълум шудани хешигарии ҳамдигар; **голиб баромадан** ғалаба кардан, нусрат ёфтани, музаффар гардидан; **аз гапи касе баромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан; нофармонӣ кардан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, гуфтан; **аз ин мебарояд, ки...** аз ин маълум мешавад, ки...; аз ин ба чунин хулоса омадан мумкин аст, ки...; **аз кор баромадан** а) аз кор хориҷ шудан; б) *мач.* вайрон шудан, корношоям шудан; қобилияти кориро гум кардан; ба кор наомадани чизе; **аз хотир баромадан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан; **аз ўҳдан коре баромадан** лаёқати ичрои кореро доштан; кореро ичро карда тавоништан; **ба шавҳар баромадан** бо марде ақди никоҳ бастан, зани касе шудан; **гапи касе рост баромадан** тасдиқ шудани дурустии сухани касе; **гап аз як чо баромадан** як хел будани фикру андешаи чанд кас, ба ҳам мувофиқат кардани фикру гуфтори ду кас; **дуд аз чигар баромадан** саҳт андӯхгин шудан.

БАРОМАДАНГОҲ *брамден ғаҳ* *мач.* маҳалли тулӯъ, машрик, чои баромадани офтоб.

БАРОМАДГОҲ *брамден ғаҳ* чои баромад, маҳалли хориҷ шудан.

БАРОМЕТР *ю.* *браметр* *ниг.* **фишорсанҷ.**

БАРОМЕХТАН *брамихтан* 1. *ниг.* **омехтан**. 2. ба ҳамдигар дарафтдан, даст ба гиребон шудан, часпу талош кардан.

БАРОМУДАН *брамудан* *кит.* 1. омудан, пур шудан, саршор шудан; пур кардан, саршор кардан. 2. омехтан, омезиш додан, дарҳам кардан.

БАРОН *фр.* *бран* яке аз унвонҳои дворянӣ дар баъзе кишварҳои Аврупо.

БАРОНҒОР *бранғар* *кит.* самти рости лашкар.

БАРОНДАН *бранден* *тарзи бавоситаи феълӣ бурдан*; **хоби касеро барондан** касеро хобондан;

дан; **хоби касеро барондан** касеро хобондан.

барор *бар* *асоси замони ҳозира аз баровардан*.

БАРОР *бар* пешрафт, муваффақият; омади кор; **авчу барор** нашъунамо; ривочу раванк; **барор гирифтани (кардани) кор** омад кардан, бо муваффақият анҷом ёфтани коре.

БАРОРАНДА *барранде* *ниг.* **бароваранда**; истехсолкунанда, тавлидкунанда.

БАРОРИШ *барарш* *исми феълӣ аз баровардан*; қисме аз ягон нашрия.

БАРОРНОК *барарнак* бобарор, бомуваффақият, муваффақиятомез; пешрав.

БАРОРНОКӢ *барарнаки* баробарӣ, бомуваффақиятӣ, муваффақиятнокӣ; пешравӣ.

БАРОРОСТА *барроста* *ниг.* **ороста, ороишдида.**

БАРОРОСТАН *барростан* *кит.*, *ниг.* **оростан.**

БАРОСУДАН *баросудан* осудан, дам гирифтани.

БАРОТ I *а.* *брот* *кит.* 1. хати озодӣ, ҳуҷчати авфи гуноҳ; бароти начот, раҳнома, хати озодӣ. 2. ҳуҷчате, ки дар асоси он пулу мол ба касе гузаронида мешавад, ҳавола.

БАРОТ II *брот* номи рӯзи 15-уми моҳи шаъбон – моҳи 8-уми солшумории хичрии қамарӣ.

БАРОҲАТ *браҳат* 1. орому осуда; бофароғат. 2. осудаҳолона, оромона; фориғболона.

БАРОҲИМА *а.* *браҳме* *ч.* **бараҳман.**

БАРОҲИН *а.* *браҳин* *ч.* **бурҳон.**

БАРОҲЕХТАН *браҳихтан* *кит.* аз ғилоф берун кашидан, баровардан (шамшерро).

БАРОШУФТАН *брашфтан* дар ғзаб омадан, хашмгин шудан, шӯридан; ба ҳаяҷон омадан.

БАРОЯНД *брайнд* хосияти таъсири омилҳои гуногун; **бароянди нерӯҳои сиёсӣ.**

БАРОЯНДА *брайнде* *сифати феълӣи замони ҳозира аз баромадан*: **марди аз хона бароянда, чавони ба дарахт бароянда.**

БАРПАРИДАН *барпрیدن* ба парвоз омадан, паридан, парвоз кардан.

БАРПО *барпа* 1. пойдор, барқарор; устувор. 2. барафрохта, қоим; **барпо кардан (намудан)** а) бунёд кардан, сохтан, бино кардан; таъсис

кардан; б) оростан (базм ё чашнеро); в) хезондан, бардоштан (*мас., фитна, ошӯб, гавго ва ғ.*); **барпо шудан** (**гардидан, гаштан**) а) сохта шудан, бунёд гардидан, бино шудан; қомат рост кардан; б) таъсис ёфтан, ташкил шудан; в) баргузор гардидан, доир шудан; г) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан.

БАРПОКУНАНДА *برپاکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз барпо кардан*; 1. созанда, бинокор; бунёдгар. 2. ташкилкунанда, муассис.

БАРР *а. бар* *ниг. бар(р)*.

БАР(Р)А *بره* 1. бачаи гӯсфанд; бачаи оху; **барраи ширмаст** барраи фарбеҳи ширхор. 2. *мач.* тару тоза, ботароват: **пиёзи барра, бодиринги барра**; *◇ бурчи барра* *ниг. хамал (бурчи хамал)*.

БАРРАБИРӢН *بره بريان* барраи бирён, гӯшти бирёнкардашудаи барра.

БАРРАГОВ *بره گاو* *кит. гӯсола*.

БАРРАЗОӢ *بره زائي* барра зоидаи меш.

БАРРАКАБОБ *بره كباب* кабоби аз гӯшти барраи дар буғ ва ё дар сих пухта.

БАРРАПИӢЗ *بره پياز* пиёзи кабудӣ тару тоза.

БАРРАСИДАН *بررسيدن* 1. расидан, даромадан. 2. тафтиш кардан, кофтуков кардан. 3. иттилоъ ҳосил кардан, хабар ёфтан, фаҳмидан.

БАРРАСӢ *برسي* таҳқиқ, омӯзиш, мутолиа: **баррасӣ кардан, баррасӣ шудан**.

БАРРАЧА *بره چه* 1. *шакли тасғири барра*. 2. *мач.* азиз, меҳрубон (*одатан ҳангоми навозиши ва дӯстдориши фарзанди хурдсол мегӯянд*).

БАРРЕЛ *англ. بريل* воҳиди паймоиши ҳисмҳои пошхӯранда ва моеъ дар баъзе мамлакатҳо (*мас., баррели нафт дар Амрико ба 159 л. баробар аст*).

БАРРӢ *بری* *мансуб ба бар(р)*; биёбонӣ, даштӣ.

БАРРОҚ *а. برّاق* барқзананда, дурахшон, тобон; **барфи барроқ** барфи сафеди чилодиҳанда; **чашмони барроқ** чашмони оташбори пурнур.

БАРРУСТАН *بررستن* *кит.* рӯида боло гирифтан, сабзида қад афроштан, қад баланд намудан.

БАРРӢИДАН *برروييدن* *кит.* рӯидан, рустан.

БАРС *برس* :**гурсу барс** *гүфт.* тануманди боқувват.

БАРСАМ *برسم* *кун.* химчаҳо ё шохчаҳо аз дарахти газ ё анор, ки рӯҳониёни зардуштӣ дар мавриди иҷрои маросими динӣ ба даст мегирифтанд.

БАРСОМ *برسام* *тиб.* варами шуш, зотулҷанб (плеврит).

БАРСОХТАН *برساختن* *кит.* сохтан, омода кардан, ҳозир гардонидан.

БАРТАН *برتن* *кит.* мағрур, мутақаббир; *муқоб. фурутан*.

БАРТАНГ *برتنگ* 1. тасмае, ки бо он зинро бар пушти асп мебанданд. 2. мавзее дар Бадахшони Тоҷикистон.

БАРТАНГӢ *برتنگي* 1. *мансуб ба Бартанг* (ноҳия). 2. сокини Бартанг.

БАРТАНИДАН *برتنيدن* *ниг. танидан*.

БАРТАНӢ *برتنی* мағрурӣ, такаббур, *муқоб. фурутанӣ*.

БАРТАР *برتر* 1. болотар, авлотар: **бартар доништан**. 2. баландтар; *муқоб. фурутар*. 3. онсӯтар, фаротар.

БАРТАРАФ *برطرف* :**бартараф кардан (намудан)** барҳам додан, нест кардан, аз байн бурдан; рафъ кардан; дур кардан; **бартараф шудан (гардидан)** барҳам хӯрдан, нест шудан, аз байн рафтан; яктарафа шудан.

БАРТАРАФКУНАНДА *برطرف کننده* *сифати феълии замони ҳозира аз бартараф кардан*; барҳамдиҳанда, несткунанда, азбайнбаранда, рафъкунанда.

БАРТАРАФШУДА *برطرف شده* *сифати феълии замони гузашта аз бартараф шудан*; барҳамхӯрда, нестшуда, рафъгардида.

БАРТАРИДОШТА *برتری داشته* *сифати феълии замони гузашта аз бартарӣ доштан*.

БАРТАРИН *برترین* 1. болотарин аз ҷиҳати мақом, синну сол *ва ғ.* 2. дорои болотарин макон, болотарин.

БАРТАРИЧӢӢ *برتریجویی* бартарӣ чустан дар мақоми корҳои дигар аз дигарон, худро аз

- дигарон баландтар донистан, авлавиятҷӯӣ.
- БАРТАРӢ** برترى 1. бартар будан, афзалият, фавқият; имтиёз; **бартарӣ доштан** афзалият доштан, фазилят доштан, беҳтар будан. 2. баландӣ, иртифоъ.
- БАРТЕР** *англ.* برتير мубодилаи бевоситаи молу чиз ё ягон хизмат дар байни муассисаҳои давлатҳо.
- БАРТОФТАН** برتافتن 1. тоб додан, тофтан. 2. баргардонидан, дур кардан.
- БАРӢХАТГИРӢ** برويختگيرى *дурӯстаи* рӯи-хатгирӣ.
- БАРӢМАНД** برومند 1. нерӯи қавӣ, рашид. 2. боровар, мевадор. 3. ҳосилхез, обод. 4. комёб, комраво.
- БАРФ** برف резаҳои майдаи оби яхбаста, ки дар зимистони хунук меборад; **аз барф гурехта ба борон дучор шуд** (*зарб.*); **барфи лаклакӣ** барфе, ки порча-порча, паға-паға меборад; **барфи тар** барфе, ки вақти боридан аз мулоимии ҳаво ба замин расидан замон об шуда меравад; **барф барин сафед** а) ниҳоят сафед, тамоман сафед; б) *мач.* сафеду зебо; ◇ **барфи сар** мӯи сафеди сар.
- БАРФАК** برفک *шакли тасғири* **барф**. 1. зарраҳои яхӣ, ки бар асари дохил шудани об ба дохили яхкунаки яхдон дар канорҳои он пайдо мешавад. 2. духтари барфии афсонавӣ, ки гӯё бо омадани баҳор об шуда мерафтааст, набераи бобои барфӣ.
- БАРФАКТАРОШ** برفک تراش абзори пластикӣ, ки бо он барфақҳои яхдонро тоза мекунад.
- БАРФАНДОЗ** برف انداز 1. бориши шадиди барф. 2. ҷои партоби барф.
- БАРФАРОЗАНДА** برفرازنده болобар, болобаранда, баландкунанда.
- БАРФАРОЗИДАН** برفرازیدن *ниг.* **барафрохтан**.
- БАРФАРОХТАН** برفراختن *ниг.* **барафрохтан**.
- БАРФАРОШТА** برفراشته *ниг.* **барафрошта**.
- БАРФАРОШТАН** برفراشتن *ниг.* **барафроштан**.
- БАРФБЕЛКУНӢ** برف بيلکني аз барф тоза кардани рӯи ҳавлӣ, болои бом *ва г.* (*бо бели маҳсус*).
- сус*).
- БАРФБОЗӢ** برفبازى 1. бозиест, ки бачагон якдигарро шӯхикунон бо барф мезананд ва ё ба барф мегелонанд. 2. бозии парандагон, ки худро ба барф меҷулонанд ё барфро ба ҳар тараф мепошанд.
- БАРФГИР** برفگير хусусияти замин, минтақа, кӯҳ ё ҳар чизе, ки бо сабаби сардӣ ё баландии зиёд ё соягӣ доимо ё вақти зиёде барфпӯш аст.
- БАРФГИРИФТА** برفگرفته пӯшида бо барф, барфпӯш.
- БАРФИКАНДАН** برفکندن *ниг.* **барафкандан**.
- БАРФИН** برفين 1. *ниг.* **барфӣ**. 2. барфдор, барфнок; пурбарф.
- БАРФИШОНДАН** برفشاندن *ниг.* **барафшондан**.
- БАРФӢ** برفى 1. аз барф сохташуда; **одами барфӣ** ҳайкале, ки бачаҳо бозикунон аз барф месозанд. 2. мактуби манзуме, ки дӯстон, одатан вақти боридани барфи аввал, номаълум ба якдигар месупоранд ва дар он мактуб оро-стани зиёфате бо зикри номҳои таом ва обу мева хоҳиш карда мешавад; агар ҳангоми супоридан соҳиби мактуб ба даст афтад, мачбур аст, ки айнаи он зиёфатро худӣ ӯ ташкил кунад: **хати барфӣ**. 3. зиёфате, ки ба муносибати боҳти хати барфӣ ораста мешавад; **бобои барфӣ** *ниг.* **бобо**.
- БАРФКӢБ** برفکوب **боди барфкӯб** боди тунде, ки барфро ба дару девор меҷӯбад.
- БАРФКӢРӢ** برفکورى *тиб.* осеб дидани чашм бар асари рӯзҳои офтобӣ муддати зиёд нигоҳ кардан ба барф.
- БАРФНИГОҲДОРӢ** برفنگاهدارى *кишов.* ба таври сунъӣ нигоҳ доштани барфҳои зимистон дар заминҳои кишт барои намӣ.
- БАРФОБ** برفآب 1. обе, ки дар натиҷаи об шудани барф ба вучуд меояд, оби барф. 2. обе, ки барои сарду хунук шудан миқдоре барф ба он мепартоянд.
- БАРФОЛУД(А)** برفآلود(ه) ба барф олууда, бо барф омехта, барфаралаш: **боди барфолуд**, **борони барфолуд**, **тӯфони барфолуд**.

БАРФОМЕХТА برف آميخته махлут бо барф, барфолуд.

БАРФОСО برف آسا барфвор, монанди барф сафед, ниҳоят сафед.

БАРФПОК برف پاک *ниг.* барфпоккун.

БАРФПОККУН برف پاک کن василае барои тоза кардани шишаҳои пеш ва ақиби мошин аз барфу борон ва ғайра, барфпок.

БАРФПОРА برف پاره *ниг.* барфреза.

БАРФПҶШ برف پوش бо барф пӯшонидашуда.

БАРФРЕЗА برف ريزه зарраҳои барф, пораҳои барф.

БАРФРЕЗОН برف ريزان 1. ҳангоми резиши барф. 2. *мач.* зимистон.

БАРФРҶБ برف روب рӯбандаи барфҳои кӯчаву хиёбонҳо *ва г.*

БАРФРҶБА برف روبه *ниг.* барфтӯда.

БАРФРҶБӢ برف روبي рӯфтани барф, тоза кардани барфи кӯчаву роҳҳо; **мошини барфрӯбӣ** мошини махсус барои рӯфта чамъ карда бурдани барфҳои кӯчаву роҳҳо, майдонҳои фурудгоҳ *ва г.*

БАРФСАНЧ برف سنج асбоб барои муайян кардани ғафсии қабати барф.

БАРФТОЗАКУНАК برف تازه کنک тозакунандаи барфҳои пиёдароҳхову хиёбонҳо, поккунандаи барфҳо; мошини барфрӯбӣ.

БАРФТҶДА برف توده тӯдаи барф, анбӯҳи барф, ки аз бориши зиёд ба вучуд омада ва ё аз кӯҳҳо кӯчида афтада бошад.

БАРФТҶФОН برف طوفان тӯфони барфолуд.

БАРФУЗУДАН برف زودن афзудан, зиёд кардан.

БАРФУРҶЗОНДАН برف روزاندىн афрӯхтан, шӯълавар кардан.

БАРФУРҶХТАН برف روختن *ниг.* барафрӯхтан.

БАРХ برخ 1. бахш, қисмат. 2. баҳра, насиб.

БАРХАТО برخا сахван, иштибоҳан; ба ғайри қасд.

БАРХАФЧ برخفچ *кит., ниг.* кобус.

БАРХЕ برخى 1. *ниг.* баъзе. 2. андаке; ҳиссае, қисме.

БАРХЕЗОН(И)ДАН برخيزاندىن//برخيزانيدن *тарзи бавоситаи бархестан*; 1. ба по хезондан, аз ҷо баланд кардан. 2. *мач.* ба шӯр овардан, шӯрондан.

БАРХЕСТАН//БАРХОСТАН برخاستن//برخيستن 1. ба по хестан, баланд шудан аз ҷо. 2. бедор шудан аз хоб, аз ҷои хоб хестан. 3. қиём кардан, исён бардоштан; **ба по бархостан** қиём кардан, исён бардоштан; **ба чанг бархостан** омодаи чанг шудан; **валвала бархестан** шӯру ошӯб барпо шудан; **чанг бархестан** чанг рӯй додан, харб сар шудан.

БАРХИЛОФ برخلاف хилофи чизе ё касе.

БАРХИРА برخيره *кит.* беаклона, бетамизона, беадабона.

БАРХӢ برخى *кит.* фидо, қурбонӣ, фидя.

БАРХОН برخان тепшаҳои кумӣ, ки бод дар баъзе биёбонҳо дуруст мекунад, ки аз ҷо ба ҷое мекӯчанд.

БАРХОСТ برخاست **:нишасту бархост** шиштухез; мусоҳибат.

БАРХОСТА برخاسته баландшуда, барҷаста.

БАРХОСТАН برخاستن *ниг.* бархестан.

БАРХУР برخور *ниг.* бархӯр.

БАРХУРАНДА برخورنده норохаткунанда, саҳт расида, ҳақоратомез.

БАРХУРДА برخورده бо ҳам зада, тасодумкарда.

БАРХУРДОР برخوردار баҳраманд, баҳравар; комёб; **бархурдор шудан** баҳра бурдан аз чизе, баҳраманд гардидан.

БАРХУРДОРӢ برخوردارى бархурдор будан; баҳрамандӣ, баҳравардӣ.

БАРХУРҶШИДАН برخوشيدن *ниг.* хурӯшидан.

БАРХӢР برخور *кит.* 1. баробар, ҳамто. 2. *ниг.* бархурдор.

бархӯрд برخورد *асоси замони гузашта* аз **бархӯрдан**.

БАРХӢРД برخورد 1. ба ҳам расидани ду чиз; тасодум. 2. дучоршавӣ, ҳамдигарро дидан, мулоқот. 3. чигунагии рафтор, муносибат. 4. даргирӣ, муноқиша.

БАРХӢРДАН بر خوردن 1. ба ҳам расидан, ба чизе сахт расидан; задан. 2. дучор шудан, вохӢрдан; назар ба чизе бархӢрдан чашм ба чизе афтодан.

БАРХӢРДОР بر خوردار *ниг.* бархурдор.

БАРХӢРДОРӢ بر خوردارى *ниг.* бархурдорӢ.

БАРХАВО بر هوا 1. баланду васеи хушхаво. 2. *мач.* ҳамашунав, шунаво.

БАРХАӢТ بر حيات дар қайди ҳаёт, зинда.

БАРХАЗАР بر حذر 1. боэҳтиёт, хабардор. 2. *кит.* тарсу ҳароснок, хавфу бимнок.

БАРХАҚ بر حق ҳаққонӢ, дуруст, ҳақдор.

БАРХАМ بر هم: барҳам додан нест кардан, аз байн бурдан; барҳам задан вайрон кардан; несту нобуд кардан, маҳв кардан; барҳам хӢрдан аз байн рафтани, нест шудан.

БАРХАМДИХӢ بر هم دهى *исми амал аз барҳам додан*; нест кардан, аз байн бурдан; қатъ қундани фаъолияти ширкате Ӣ созмоне.

БАРХАМЗАН بر هم زن барҳамдиҳанда, нестқунанда, азбайнбаранда.

БАРХАМХӢРӢ بر هم خورى *исми амал аз барҳам хӢрдан*; нест шудан; азбайнравӢ; фаъолияти худро қатъ кардани созмоне.

БАРХАМХӢРДАГӢ بر هم خوردگى ошуфтагӢ, парешонӢ.

БАРЧ برج *ниг.* барш.

БАРЧА بر چه *бот.* андоми модинаи гул, ки дарунтарин бахши гул аст ва аз се бахш – гулола, хома ва тухмдон ташкил шудааст.

БАРЧАК بر چك *кхн.* гулбанди дастаи найза Ӣ шамшер.

БАРЧАСП بر چسپ тамғаи рӯи молҳои тичоратӢ, ки дар он ном ва нархи мол, корхонаи истехсолкарда ва г. зикр Ӣфтааст.

БАРЧИДА بر چيده *сифати феълӣи замони гузаашта аз барчидан*; интиҳобшуда, баргузида.

БАРЧИДАГӢ بر چيدگى барчида шудан; *мач.* аз байн рафтани коре, муассисае, низоми давлате ва г.

БАРЧИДАН بر چيدن *ниг.* чидан.

БАРЧАСТА برجسته 1. *сифати феълӣи замони гузаашта аз барчастан*; чаҳида, барчаста хестан. 2. баромада, болобаромада, дӢнг. 3. *мач.* намоён, машхур, бузург: олими барчаста, шоири барчаста.

БАРЧАСТАГӢ برجستگى 1. *сифати феълӣи замони гузаашта аз барчастан*. 2. баромадагӢ, дӢнгӢ.

БАРЧАСТАДӢЗӢ برجسته دوزى навъи гулдӢзӢи ва эҷоди нақшу нигор бо шакли барчаста ба рӯи порчаҳо, матоъҳо ва монанди инҳо.

БАРЧАСТАКОР برجستكار он ки барчастакорӢ мекунад.

БАРЧАСТАКОРӢ برجستكارى амал ва кори барчастакор.

БАРЧАСТАН برجستن 1. чаҳидан, (боло) паридан. 2. бархестан, зуд хестан. 3. дамида баромадан.

БАРЧАСТАРУХСОР برجسته رخسار он ки рухсораҳои бардамида дорад.

БАРЧАСТАТАБӢ برجسته طبع дорои табъи баланд, соҳиби завқӣ бадеӣ ва заковат.

БАРЧАСТАТАБӢӢ برجسته طبعى табъи баланд доштан, соҳиби табъи баланд будан.

БАРЧАСТАУСТУХОН برجسته استخوان он ки устухонҳои бадани ӯ намоён аст.

БАРЧАХИДАН برجھيدن *ниг.* барчастан.

БАРЧО برجا барқарор, пойдор; барчо мондан барқарор мондан, боқӣ мондан.

БАРЧОМОНДА برجامانده 1. беморе, ки ба сабаби вазнинии касалиаш аз ҷо хеста наметавонад. 2. нотавон, заиф; **пири барчомонда** пири фаргут, дармонда; **барчомонда шудан** сусту бемадор шудан.

БАРЧОМОНДАГӢ برجاماندهگى нотавонӢ, сустӢ, заифӢ.

БАРЧӢШИДАН برچوشيدن *кит.* 1. чӢшидан, чӢш задан. 2. *мач.* шӢридан, ошуфтан.

БАРШ//БАРЧ برش//برج маъҷунест кайфовар, ки афюн ва дорувории дигарро бо асал омехта мепазанд.

БАРШИКАСТА برشکسته шикастхӢрда, шикас-

та.

БАРШИКОФТАН برشكافتن *ниг.* шикофтан.**БАРШПАЗ** برشپاز он ки барш тайёр мекунад, пазандаи барш.**БАРШУДА** برشده *сифати феълӣи замони гузашта аз бар шудан.***БАРШУДАН** برشدن *кит.* боло шудан, боло баромадан, боло рафтан.**БАРШУКУФТАН** برشكافتن *кит., ниг.* шукуфтан.**БАРШУМУРДАН** برشمردن *кит., ниг.* шумурдан.**БАРШӮРИДАН** برشورидن *кит.* шӯридан, ба шӯр омадан.**БАРӢАКС** برعكس *вожгуна; билъакс, бархилоф; баръакси... бар хилофи..., бар зидди..., алорағми...***БАРӢАЛО** برعلا *ошкоро, рӯирост; аён, ба таври возех, равшан.***БАРӢАЛОИНА** برعلاينه *ба таври возех, равшан.***БАС** بس 1. басанда, кифоя, кофӣ. 2. басо, басе, бисёр, хеле. 3. фақат, танҳо. 4. чун, азбаски, баски; **зи (аз) бас** чунки, азбаски, аз сабаби ин ки; **бас набуд, ки...**, кифоя набуд, ки ...; **хаминаш намерасид, ки...**; **кам набуд, ки ...;** **бас кардан** қатъ кардан, бозистодан; тарки коре кардан.**БАСАБР** بصبر *ниг.* босабр.**БАСАБРӢ** بصبرى *ниг.* босабрӣ.**БАСАБРОНА** بصبرانه *ниг.* босаброна.**БАСАВЛАТ** بصولت *ниг.* босавлат.**БАСАҒДА** بسغده *кит.* тайёр, омода, муҳайё.**БАСАЗО** بسزا *чунон ки бояду шояд, сазовор.***БАСАЛ** *а.* بصل *кит., ниг.* пиёз.**БАСАЛИҚА** بسليقه *ниг.* босалиқа.**БАСАНДА** بسنده *кифоякунанда, кофӣ, кифоя.***БАСАР** *а.* بصر 1. чашм, дида. 2. биной, қувваи босира.**БАСАРИШТА** بسرشته *ниг.* босаришта.**БАСАРФА** به صرفه *сарфакор, эҳтиёткор дар харч.***БАСАРФАГӢ** بصره گى *сарфакорӣ, эҳтиёткорӣ дар харч.***БАСАФО** بصفا *ниг.* босафо.**БАСАҲНАГУЗОРАНДА** بسحنه گذارنده *роҳбари ба сахна гузоштани намоишҳои театри, таҳиягари намоишҳои сахнави.***БАСЕ** بسى 1. бисёр, зиёд; ниҳоят; басо. 2. бисёрҳо; борҳо.**БАСЕЧИДАН** بسچيدن *кит.* 1. тайёри дидан, омодагӣ гирифтан. 2. қасд кардан, ирода кардан.**БАСЕЧ** بسچ *ниг.* басич.**БАСЕЧИДАН** بسچيدن *ниг.* басечидан.**БАСИМ** بسيم *кит.* хандонрӯ, шукуфтарӯй; он ки чеҳраи ӯ ҳамеша моил ба табассум аст.**БАСИР** *а.* بصير 1. бино, бинанда. 2. *маҷ.* бофаросат, зирак, дурандеш, доно.**БАСИРАТ** *а.* بصيرت 1. биной, биниш. 2. *маҷ.* фаросат, зиракӣ, хушфаҳмӣ.**БАСИТ** *а.* بسيط *кит.* 1. чоӣ фарох, паҳновар ва васеъ. 2. сатҳи кураи Замин, рӯи Замин; **басити Замин** рӯи Замин. 3. сода, ғайри мураккаб: **адади басит.** 4. *адш.* номи баҳри шеърест дар вазни арӯз.**БАСИТЕЗА** بستيزه *ситезакорона, бо хашму хусумат: сухани баситеза.***БАСИЧ//БАСИЧ** بسچ//بسچ 1. омодагии қувваҳои низомӣ; сафарбарии аҳоли ба сафи низомӣ. 2. чиҳоз, асбоб, васоил; **басич додан** васоили иҷроӣ кореро омода кардан.**БАСКЕТБОЛ** انگل. بسكتبال *варз.* бозиест, ки тӯбро дар тарафи ҳариф ба тӯрсабади сари чӯб бо даст мепартоянд, то аз бозӣ хол гиранд.**БАСКЕТБОЛБОЗ** بسكتبال باز *варз.* он ки дар бозии баскетбол иштирок мекунад, бозигари баскетбол: **дастаи баскетболбозон.****БАСКЕТБОЛБОЗӢ** بسكتبال بازى 1. бозии баскетбол. 2. машғулияти баскетболбозон.**БАСКИ** بسكه *шакли қӯтоҳшудаи азбаски.***БАСМАБАС** بسمبس *шакли гуфтугӯи баҳс ба баҳс.*

БАСО *ниг.* **басе.**

БАСОВАНДА *кит.* **басованда,** молишкунанда.

БАСОВИДАН *кит.* **басовидан,** молидан, дастмол кардан.

БАСОМАД *басмад* шумораи чизе, ки такрор мешавад: **басомади вожаҳо** андоза ва миқдори истифодаи вожаҳо, фаровонӣ.

БАСОМАДӢ *басмади марбут ба басомад;* бар асоси басомад **фарҳанги басомадӢ.**

БАСОМОН *басаман* мураттаб; муназзам; басаранҷом.

БАСОТИН *а.* **басатин** *ч.* **бӯстон.**

БАСТ I *баст* 1. баста, банд. 2. як навбат қор, ки баъд аз он қоргарон иваз мешаванд; ҳайати қорӣ, шат, шумораи қормандон аз рӯи вазифаи қорӣ басти қорманрони як муассиса. 3. **қаду баст** а) қаду қомат; б) *қиноя аз ҷусса,* тану тӯш.

БАСТ II *баст* *кит.* 1. фарохӣ, вусъат. 2. баён, шарҳ, тафсилот.

БАСТА *басте* 1. *сифати феълии замони гузашта аз бастан.* 2. чизи дар банд кардашуда (*ботаноб, когаз ё матое*). 3. пӯшида, масдуд; *муқоб.* **қушода:** **дари баста;** **баста шудан** а) пӯшида шудан, маҳкам шудан; б) фаъолияти худро қатъ кардан, барҳам хӯрдан (-и идорае); **роҳи гурез баста будан** имконияти гурез намондан, мавҷуд набудани имкони фирор. 4. побанд, асир, гирифтор. 5. *маҷ.* вобаста, алоқадор. 6. сахтшуда, яхшуда (*аз ҳолати шуррутӣ*): **шири баста,** **хуни баста;** **иштиҳо баста шудан** хоҳиши хӯрокхӯрӣ надоштан, иштиҳо надоштан.

БАСТАБАНД *бастебанд* он ки қораш бастабандӣ аст.

БАСТАБАНДӢ *бастебандӣ* баста-баста кардан, печонда бастанӣ моле (*мас., ба қуттиҳо, халтачаҳо*).

БАСТАГӢ I *бастагӣ* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз бастан.* 2. масдудӣ; банд будан: **бастагии роҳ.**

БАСТАГӢ II *бастагӣ* *кит., ниг.* **вобастагӣ.**

БАСТАГОН *бастаган* 1. қасоне, ки бо ҳамдигар

хешовандӣ доранд. 2. вобастагон ва атрофиёни шахс, мулозимон.

БАСТАДАМ *бастедам* *кит.* лаббаста, даҳонбаста, хомӯш.

БАСТАДАСТ *бастедаст* 1. дастбаста. 2. *маҷ.* он ки имкони иҷрои ягон қорро надорад.

БАСТАДАҲОН *бастедаҳан* даҳонбаста, гунг, забонбаста.

БАСТАДИЛ *бастедил* дилтанг, озурдахотир.

БАСТАЗАБОН *бастезабан* забонбаста, гунг, даҳонбаста.

БАСТАКОР *бастекар* 1. *ниг.* **оҳангсоз.** 2. он ки ба бастабандӣ машғул аст.

БАСТАМИЁН *бастемиан* он ки доимо омодаи қорест, миёнбаста, омода, тайёр.

БАСТАН *бастан* 1. гирех қарда пайвастан, нӯг ба нӯг васл қардан (*нӯги ду риштаро*). 2. чизеро ба чизе ё ба ҷое бо банд пайвастан (*аспро ба ароба, харро ба дарахт, барзаговро ба ҷуфт ва ғ.*); *муқоб.* **қушодан.** 3. печондан (*чизеро ба чизе*); **салла бастан** салларо ба гирди сар печонидан. 4. *тиб.* латтапеч қардан (*мас., ҷароҳатро*); ҷо ба ҷо монда печондан (*ҷои шикастаи устухонро*). 5. банд қардан, масдуд қардан (*мас., пеши обро бо банд*); **роҳи (пеши роҳи) касеро бастан** монеи қори касе шудан, ба касе имкони иҷрои қореро надодан. 6. пӯшондан (*дару тирезаро*); қулф зада маҳкам қардан; *муқоб.* **боз қардан.** 7. *маҷ.* маҷбур ба бозистодан қардан, қатъи фаъолият намудан (-и идора ё мағозае). 8. баровардан, мева пайдо қардани растание: **муғча бастан,** **ғӯра бастан,** **хӯша бастан.** 9. афсурдан, мунҷамид шудан: **ях бастан,** **қаймоқ бастан.** 10. мунҷамид қардан, қабул қардан (*қарордод, шартнома ё аҳду паймони байни ду кас ё ду давлат*): **аҳднома бастан,** **шартнома бастан.** 11. *чун феъли ғридиҳанда бо баъзе қалимаҳо омада, феъли таркибӣ месозад:* **бор бастан,** **занҷир бастан,** **нақш бастан,** **рахт бастан,** **саф бастан;** **манаҳи касеро бастан** а) бо порчаи суфе сару манаҳи мурдаро печонда бастан (*то ҷогаи наафтад*); б) *маҷ.* касеро хомӯш қардан, аз гапи бисёр боздоштан; **дил бастан** а) меҳр мондан, дӯст доштан; б) розӣ шудан, тан додан; **лаб (фурӯ) бастан** хомӯш (соқит) шудан, суқут қардан; **меҳр**

бастан дӯст доштан, нағз дидан, дил бастан; **умед бастан** дар умеди касе (чизе) шудан, чашм доштан; умедвор шудан; **чашм (дида) бастан** чашм пӯшидан, нанигаристан; **шеър бастан** шеър бофтан, шеър эҷод кардан; **бори сафар бастан** // **рахти сафар бастан** сафар кардан, мусофират кардан; рафтан; **дахони касеро бастан** касеро хомӯш кунондан, аз гуфтор боздоштан; **забони касеро бастан** касеро хомӯш кардан, касеро аз сухан бозмондан; **ба по хино бастан** *гуфт.* дар мавриди суғҳаракат кардани ягон воситаи нақлиёт ё дар иҷрои коре шитоб накардани касе гуфта мешавад; **сӯхбат қаймоқ бастан** тафсидани сӯхбат (авҷ гирифт).

БАСТАНИӢ بستنی 1. қобилияти бастан, басташаванда: **як бастанӣ ангур** *гуфт.* як хӯша ангури ба банд (ток) басташаванда. 2. яхмос, ширях.

БАСТАПО بسته‌پا побанд, гирифтгор.

БАСТАТ *а.* بسطت *кит.* вусъат, пахноӣ, кушодагӣ, фарохӣ.

БАСТАШАВАНДА بسته‌شونده *сифати феълии замони ҳозира аз баста шудан.*

БАСТАШУДА بسته‌شده *сифати феълии замони гузашта аз баста шудан.*

БАСУРЪАТ بسرعت *ниг.* босуръат.

БАТ *а.* بط *кит.* мурғобӣ.

БАТАДБИР بتدبير *ниг.* ботадбир.

БАТАДРИЧ بتدریج тадричан, дараҷа ба дараҷа, оҳиста-оҳиста; андак-андак.

БАТАКРОР بتکرار такроран, такрор, ба такрор, ба каррот.

БАТАЛ *а.* بطل *кит.* шуҷоъ, далер, диловар.

БАТАЛИОН *фр.* بتلیان *ҳ.* қисми низомӣ, ки аз се-чор рота ва взводҳои гуногун иборат буда, ба ҳайати полк дохил мешавад.

БАТАМКИН بتمکین *ниг.* ботамкин.

БАТАМОМ بتمام *ниг.* тамоман.

БАТАР بتر *шакли қӯтоҳшудаи бадгар; балову батар* *ниг.* бало.

БАТАРЕЯ I *фр.* بتريه *ҳ.* қисми артиллерия ё миномётҳо, ки аз якчанд тӯп ё миномёт иборат аст.

рат аст.

БАТАРЕЯ II *фр.* بتريه пайвастаи гурӯҳи олот, таҷҳизот *ва ғ.* барои амали якҷоя, барқанбор: **батареяи аккумуляторӣ, батареяи буғӣ, батареяи гармидиҳӣ.**

БАТАРОВАТ بطراوت *ниг.* ботароват.

БАТАРТИБ بترتیب *ниг.* ботартиб.

БАТАРТИБАНДОЗӢ بترتیب‌اندازی *исми амал аз ба тартиб андохтан ва ба тартиб овардан; ба тартиб даровардан, муназзам кардан.*

БАТАРТИБОВАРӢ بترتیب‌آوری *ниг.* батартибандозӣ.

БАТАФСИЛ بتفصیل *ниг.* ботафсил: маълумоти батафсил.

БАТБОТ بتبات *бот.* як навъ гиёҳи худрӯест аз оилаи торониҳо, ки дар чармгарӣ барои ранг кардан ба кор мебаранд.

БАТЕӢ *а.* بطی *кит.* суғҳаракат, оҳиста, суғ.

БАТИН *а.* بطین шикамқалон.

БАТИС(Т) *фр.* بتس//بتست навъи матои тунук аз нахи пахта ё зағирпоя.

БАТКӢБ بطکوب *кҲн.* як навъ хӯроке, ки аз чормағз, шир, мост ва шибит тайёр мекардаанд.

БАТЛОН *а.* بطلان [аслаш бутлон] 1. ботил шудан, зоеъ шудан. 2. лағв; **хати батлон** кашидан *ниг.* хат.

БАТН *а.* بطن шикам; дарун, андарун.

БАТНӢ بطني *мансуб ба батн; шикамӣ; дарунӣ.*

БАТОБ بتاب обутоб додашуда: **пӯлоди батоб.**

БАТОЗ بتاز тозон, давон.

БАТОЛАТ *а.* بطالت танбалӣ, коҳилӣ; бекоргардӣ, беҳудагардӣ.

БАТСИЛЛА *лот.* بتسیله *тиб.* як навъ бактерияи касалиовар, ки чӯбчашакл аст [бамзилла].

БАТТОЛ *а.* بطّال 1. *кит.* бекор, танбал. 2. *кит.* дурӯғгӯй, ботилгуфтор. 3. маккор, ҳилагар. 4. бадқирдор, беодоб, авбош, густох: **деви баттол, душмани баттол.**

БАТТОЛӢ بطّالی 1. *кит.* бекорӣ, танбалӣ,

- коҳилӣ. 2. *kit.* дурӯғгӯӣ. 3. маккорӣ, ҳилагарӣ. 4. бадкирдорӣ; беодобӣ.
- БАТШ** *a.* بطش *kit.* 1. ҳучум, ҳамла. 2. қувват, қудрат, зӯр.
- БАУМЕД** باميد *ниг.* боумед.
- БАФАӢЗ** بفيض *ниг.* бофайз.
- БАФАРОҒАТ** بفراغت *ниг.* бофароғат.
- БАФАҲМ** بفهم *ниг.* бофаҳм.
- БАФУРҶА** بفرجه *гүфт.* бафурсат; оромона, саросема нашуда.
- БАХАӢР** بخير *хуб, нек; чӣ шуд?, тинҷӣ аст? (ба ин маънӣ беиштар ба тариқи савол гүфта мешавад); субҳ ба хайр* субҳи шумо бобарор бошад.
- БАХИДАН** بخيدن *кҲн.* ҳаллоҷӣ кардан, пашм ё пахтаро наддофӣ кардан.
- БАХИЁЗА** بخيازه *тӯҳфае, ки ба ивази муборақбодии чизи нав медиҳанд.*
- БАХИЛ** بخيل 1. *kit.* хасис, мумсик. 2. он ки хушию барори кори дигаронро чашми дидан надорад, ҳасуд, нотавонбин.
- БАХИЛӢ** بخيلي 1. *kit.* хасосат, хасисӣ, мумсикӣ, бухл. 2. ҳасодат, нотавонбинӣ.
- БАХИЯ//БАХЯ** بخيه 1. як навъи дарздӯзӣ, ки дӯхти он аз рӯи шакл дида мешавад, кӯк, чок, дарз, чоӣ дӯхташуда. 2. як навъи нақшу нигордӯзӣ; **бахя (бахия) кардан // бахя (бахия) задан** а) кӯк кардан, дӯхтан; б) нақшу нигор дӯхтан. 3. *тиб.* ҳар як аз кӯкҳо ё гиреҳҳо бо истифода аз нахи маҳсус барои дӯхтани чойҳои бурида ё чудошудаи бадан, маҳсусан дар амали чарроҳӣ. 4. *тиб.* нахи маҳсус аз чинси абрешим, пластик, филиз ва монанди онҳо, ки дар амали чарроҳӣ барои дӯхтани чойҳои бурида истифода мешавад; **бахия рӯи кор рафтан** ошкор гардидани сир, фош шудани роз; **бахя нахӯрдани гап** таъсир набахшидани гап, нагузаштани гап.
- БАХИЯДӢЗӢ//БАХЯДӢЗӢ** بخيهدوزى 1. бахя дӯхтан; амали бахядӯз. 2. нақшу нигори маҳсус, ки дусӯзана дӯхта мешавад; **мошинаи бахядӯзӣ** мошинае, ки амали бахиядӯзиро анҷом медиҳад.
- БАХМАЛ** بخمل *навъи матои патдори ғафс, маҳмал.*
- мал.
- БАХМАЛБАРГ** بخملبرگ *растании кӯҳӣ, ки баргҳои баҳмалмонанди сурхи кушод дорад.*
- БАХМАЛГУЛ** گل بخمل *ниг.* бӯстонафрӯз.
- БАХМАЛИН** بخمليّن 1. *мансуб ба баҳмал; ҳар чизи аз баҳмал дӯхташуда.* 2. *ниг.* баҳмалмонанд.
- БАХМАЛМОНАНД** بخملمانند 1. шабеҳи баҳмал, патдор. 2. нарму нозук (*чун баҳмал*).
- БАХНАВ** بخنو *kit.* раъд, тундар.
- БАХОСИЯТ** بخاصيت *дорои хосияти нек, некиовар, нек; хушбин, хушпоикадам.*
- БАХСИДАН** بخسيدن *kit.* 1. гудохтан, об кардани филизот. 2. пажмурда шудан, афсурда.
- БАХСОНИДАН** بخسانيدن *тарзи бавоситаи баҳсидан.*
- БАХТ** بخت *дар бовари мардум он чи ба ҳолати пешбиниашуда дар зиндагӣ рӯӣ медиҳад, сарнавишт, иқбол, толеъ, қисмат, насиба, баҳра: баҳти бад, баҳти баланд, баҳти безавол; ба баҳти... ба толеи..., ба хушбахтии...; баҳти бадфарҷом баҳти бад, толеи паст; баҳти баргашта баҳти номусоид; баҳти фирӯз иқболи баланд; баҳти шум бадбахтӣ, толеи бад; **бахти бедор** толеи нек, иқболи баланд; баҳти сафед толеи нек, баҳти бедор; баҳти сиёҳ қисмати бад, толеи паст; бадбахтӣ; баҳти хуфта баҳти номусоид, толеи мададнакунанда; баҳт тофтан толеи касе баландӣ кардан; кори касе омад кардан; баҳт ёр будан саодатманд будан, хушбахт будан, баҳтиёр будан; баҳт сиёҳ будан носозгор будани баҳти касе, паст будани толеи касе; баҳт ба ком будан баҳти касе тофтан; кори касе омад кардан; баҳт ёрӣ надодан толеъ пастӣ кардан; кор омад накардан; баҳт мададгорат шавад баҳтат ёрӣ диҳад, толеат баландӣ кунад; корат омад кунад; баҳтатро сафед кунад баҳтат кушода шавад, хушбахт шав (*хоҳиши хушбахтӣ*).*
- БАХТА** بخته *зоол.* 1. гӯсфанди нари сесола ё чорсола; гӯсфанди нари ахтакарда. 2. пӯстканда, пӯстгирифта.
- БАХТБАРГАШТА** بختبرگشته *бетолеъ, бадбахт.*
- БАХТБАРГАШТАГӢ** بختبرگشتگى *бахтбаргашта будан.*

БАХТБАСТА *بخت بسته* он ки бахташ баста шуда бошад.

БАХТБЕДОР *بخت بيدار* *ниг.* бедорбахт.

БАХТВАР *بخت وور* бахтиёр, хушбахт.

БАХТЁР *بختيار* *ниг.* бахтиёр.

БАХТИЁР *بختيار* хушбахт, саодатманд; батолеъ, толеъбаланд.

БАХТИЁРӢ *بختيارى* 1. хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. навъи ангури тунукпӯст. 3. номи яке аз халқиятҳои эронӣ.

БАХТИЁРОНА *بختيارانه* хушбахтона, саодатмандона; толеъбаландона.

БАХТКУШО *بخت کشا* он ки он чи бахти касеро боз мекунад.

БАХТКУШОӢ *بخت کشايى* кушодани бахт, бахти касеро кушодан.

БАХТКӢР *بخت کور* бахтбаста, он ки пеши кораш баста бошад, шӯрбахт, кӯрбахт.

БАХТҚАРИНӢ *بخت قرينى* *ниг.* бахтиёр.

БАХТНОМА *بخت نامه* *кит., маҷ.* тӯмор, таъвиз, бозубанд.

БАХТОВАР *بخت آور* чизе (касе), ки бахту толеи нек меоварад, саодатбахш.

БАХТОЗМОӢ *بخت آزمايى* бахтро санчидан, толеъро озмудан; *бахтозмой кардан* а) бахтро санчида дидан; б) таваккал кардан.

БАХТСАФЕД *بخت سفيد* сафедбахт, некбахт, хушбахт.

БАХТУР *بختور* *ниг.* бухтур.

БАХТФИРӢЗ *بخت فيروز* некбахт, толеъбаланд, саодатманд.

БАХТҚУНБОН *بخت جنبان* васила ва сабабгори кушода шудани бахт.

БАХТҚӢӢ *بخت جوى* чӯяндаи бахт, он ки дар чустуҷӯи хушбахтист.

БАХУР *بخور* *ниг.* бухур.

бахш *بخش* 1. асоси замони ҳозира аз бахшидан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои бахшидашуда: *худобахш, гахворабахш...*

БАХШ *بخش* 1. ҳисса, қисм; шӯъба, боб; *бахш-бахш* қисм-қисм; пора-пора. 2. насиба,

қисмат; *бахши... гуфт.* аз барои..., барои...; *◇ оши бахш хӯр.* палаве, ки сабзиви гӯшти онро ба тарзи махсус мепазанд.

БАХШАНДА *بخشنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бахшидан.* 2. сахӣ, дасткушода, атоқунанда, инъомқунанда.

БАХШАНДАГӢ *بخشندگى* бахшанда будан, бахшояндагӣ.

БАХШГОҲ *بخشگاه* *нав., ҷугр.* марзи байни ҳавзаи дарёҳо, ки аз он обҳои атмосферӣ ба тарафҳои гуногун тақсим шуда мераванд, обтақсимқунак.

БАХШИДА *بخشیده* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз бахшидан.* 2. маҷ. арӯсшаванда, номзадшуда ба шахсе.

БАХШИДАН *بخشیدن* 1. бе иваз додан, ато кардан, эҳсон намудан, тӯҳфа кардан, тақдим намудан; додан. 2. таҳсис додан, вақф кардан. 3. афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан; маъзур доштан; *мебахшед...* *калимаи туфайлӣ* маъзур доред, авф кунед, узрро қабул намоед; *гуноҳи касеро бахшидан* аз гуноҳи касе гузаштан, афв кардан. 4. аз баҳри чизе гузаштан, аз чизе сарфи назар кардан. 5. *ҳамчун феълӣи ёридиҳанда дар таркиби ибораҳо омада, феълҳои додан, кардан, расондан ва гайраро иваз карда метавонад:* *илҳом бахшидан, натиҷа бахшидан, нур бахшидан, рӯҳ бахшидан, сабуқӣ бахшидан, таъсир бахшидан, шифо бахшидан, ҳаловат бахшидан ва ғ.; чон бахшидан* а) зинда кардан; чоннок кардан; б) чони худро фидо кардан, чони худро нисор сохтан (*барои касе ё чизе*).

БАХШИДАӢ *بخشيدنى* шоистаи атову бахшиш; шоистаи тақсим кардан.

БАХШИШ *بخشش* 1. *исми феълӣ аз бахшидан;* инъом, тӯҳфа, ҳадя. 2. ҳуқ. молу мулки худро ройгон дар ихтиёри шахси дигар гузоштани ягон шахс. 3. садақа, хайр: *бахшиш додан, бахшиш гирифтан, бахшиш кардан. ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак (зарб.).*

БАХШИШГИРӢ *بخشش گيرى* *исми амал аз бахшиш гирифтан;* инъомгирӣ, тӯҳфагирӣ, ҳадягирӣ; садақагирӣ.

БАХШИШДИҲӢ *بخشش دهى* *исми амал аз бахшиш додан;* инъомдиҳӣ, тӯҳфадихӣ, ҳадя-

диҳӣ; садақадиҳӣ.

БАҲШИШНОМА بخششنامه 1. ҳуқ. номае, ки ба воситаи он чизе ба касе тӯҳфа мешавад. 2. навишта ё ҳукмномае, ки ба воситаи он гуноҳи касеро афв мекунад, барот.

БАҲШИШНОПАЗИР بخششناپذير ғайри қобили афв, гузаштнопазир.

БАҲШИШСИТОНӢ بخششستاني *ниг.* бахшиш-гирӣ.

БАҲШӢ بخشي 1. гӯянда, ҳофиз. 2. д. он ки сари беморон рафта, дуохонӣ ва азоимхонӣ мекунад; фолбин.

БАҲШОИДАН بخشائيدن *ниг.* бахшидан.

БАҲШОИШ بخشايش *ниг.* бахшиш.

БАҲШОНАНДА بخشاننده 1. сифати феълӣи замонӣ ҳозира аз бахшидан. 2. боиси афви гуноҳ шаванда.

БАҲШОНДАН بخشاندن *кит., тарзи бавоситаи бахшидан; хуни касеро бахшондан* восита шудан барои афви гуноҳи касе.

БАҲШУДАН بخشودن *ниг.* бахшидан.

БАҲЯ بخيه *ниг.* бахия.

БАҲЯДӢЗӢ بخيهدوزى *ниг.* бахиядӢзӣ.

БАҲАБСГИРӢ بحبس گيرى *исми амал аз ба ҳабс гирифтан; ҳабс кардан, бандӣ кардан.*

БАҲАВО بهوا *ниг.* барҳаво.

БАҲАВСАЛА بحوصله *ниг.* боҳавсала.

БАҲАВСАЛАГӢ بحوصلاگى *ниг.* боҳавсалагӣ.

БАҲМАНГОН بهمنگان *кит.* ҷашни эронӣни қадим ба муносибати як шудани номи рӯз бо номи моҳ дар рӯзи дуҷуми баҳман.

БАҲАМЗИД بهمزد *ниг.* боҳамзид.

БАҲАМОМЕЗӢ بهم آميزى *исми амал аз ба ҳам омехтан; омезишбӣ, омезиш ба якдигар, махлут шудан, омезиш ёфтан, пайванд гардидан, як шудан.*

БАҲАРАКАТДАРОРӢ بحرکت درارى *исми амал аз ба ҳаракат даровардан; ба кор андохтан (мас., мотори автомобилро).*

БАҲ-БАҲ به به *нидои таҳайюр, тааҷҷуб ва таҳсин; ваҳ-ваҳ, паҳ-паҳ.*

БАҲИМА *а.* بهيمه *кит.* чорпо, ҳайвон (*аз қабилӣ гов, асп, шутур*).

БАҲИММАТ به همت *ниг.* боҳиммат.

БАҲИСОБГИРӢ بحساب گيرى *исми амал аз ба ҳисоб гирифтан; рӯйхат кардан (ашёи корхона ё муассисаеро), ҳисобгирӣ.*

БАҲӢ *а.* بهى *кит.* дурахшон, тобон; некӯ, зебо.

БАҲЛА بهله *кит.* дасткаши чармин, ки шикорчиён бозу шоҳинро бо он даст мегиранд.

БАҲЛАДӢЗ بهلهدوز *он ки баҳла медӢзад.*

БАҲМАН بهمن 1. моҳи ёздаҳуми соли шамсӣ (мутобиқи далв) аст, ки ба 21 январ – 19 феврал рост меояд. 2. гиёҳи дусолаи сабзранг бо гулҳои зардранг, ки решаи он хусусияти табобатӣ дорад; гули баҳман, ки бо номҳои бойчечак ва гули тағорашиканак дар байни мардум маълум аст. 3. рӯзи дувуми ҳар моҳ дар гоҳшумории Эрони қадим. 4. дар фарҳанги бостонӣ фариштаи муваққал ба рӯз ва моҳи баҳман ва ниғаҳбони чорвои судманд аст.

БАҲМОН بهمان *кит.* ҷонишини номуайяни касе, шахсе: баҳмону бостор, фалону баҳмон.

БАҲМУТ بهموت *зоол.* ҳайвонест бисёр бузургҷуссаи обию хокӣ, аспӣ обӣ.

БАҲО بها 1. қимат, нарх, арзиш; баҳои хун чиз ё пуле, ки ба ивази хуни шахси кушташуда ба ворисони ӯ медоданд, хунбаҳо; баҳо кардан нарх таъйин кардан, қимат гузоштан, арзиши чизеро муқаррар кардан; баҳо карда додан а) нарх монда додан, қимати чизеро таъйин карда додан; б) ба бадали қарз, андоз, маош ва ғ. чизеро ҳисоб карда додан; баҳо надорад а) нархаш таъйин нашудааст, қиматаш муқаррар нашудааст; б) киноя аз гаронбаҳо аст, пурқимат аст; азизу арҷманд аст. 2. фикру мулоҳиза, ақида, андеша; баҳо додан изҳори ақида кардан, фикр баён кардан, арзбӣ кардан; баҳои баланд додан хеле тақдир кардан; зиёд таърифу тавсиф кардан; баҳои сазовор додан ба таври шоиста тақдир кардан. 3. дараҷагузорӣ ба дониши талаба бо рақамҳо (*мас., 2, 3, 4 ва 5*) ё бо калимаҳои сифат (*бад, миёна, хуб, аъло*): баҳо гузоштан, баҳо мондан; дар баҳои... ба музди ...; ба ивази...; ба баҳои ҷон харидан ба нархи бисёр гарон харидан; ба даст овардан бо

қимати хеле баланд.

БАҲО(Ъ) *а.* بهاء//بها *қит.* 1. равшани, дурахшандагӣ; равнақ. 2. зебой, нақӯӣ.

БАҲОГУЗОР بهاگذار 1. шахсе, ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор. 2. яке аз аъзои комиссияи имтиҳонот, ки ба дафтарчаи имтиҳонсупоранда баҳо мегузорад.

БАҲОГУЗОРӢ بهاگذارى 1. *исми амал аз баҳо гузоштан*; нархгузорӣ, муқаррар кардани қимати чизе. 2. чараён ва амали гузоштани баҳо ба дониши хонандагон.

БАҲОДИҲАНДА بهادهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо додан*. 2. он ки қимати чизеро муқаррар мекунад, нархгузор.

БАҲОДИҲӢ بهادى 1. *исми амал аз баҳо додан*; муқаррар кардани қимати чизе, нархгузорӣ, баҳогузорӣ. 2. баёни фикру ақида дар хусуси чизе; арзёбӣ; муайян намудани чихатҳои мусбат ва манфии чизе.

БАҲОДОР بهادار *ниг.* қиматнок.

БАҲОДУР بهادر далер, часур, шучоъ; паҳлавон, зӯру тавоно; **баҳодурони меҳнат** қахрамонони майдони қор.

БАҲОДУРӢ بهادارى далерӣ, часурӣ; паҳлавонӣ; қахрамонӣ.

БАҲОДУРОНА بهادرانه далерона, часурона, шучоатмандона; паҳлавонона; **муборизаи баҳодуро** муборизаи часурона; **қадамҳои баҳодуро** қадамҳои қалон-қалон.

БАҲОИМ *а.* بهايم *ҷ.* баҳима.

БАҲОИЯ بهائيه *д.* таълимоти динӣ (асосгузораш Хусайн Алии Нурӣ мулаққаб ба Баҳоуллоҳ), ки дар миёнаи а. XIX дар Ироқ ва Эрон пайдо шуда, як навъ ислоҳоти ислом асоси онро ташкил медиҳад ва пайравонаш бо тарғиби ғояҳои мазҳабии бародарӣ ва забони ягонаи ҷаҳонӣ дини умумибашарино бунёд карданианд.

БАҲОӢ بهايى пайрави таълимоти исломии баҳоия.

БАҲОКУНАНДА بهاکننده *сифати феълии замони ҳозира аз баҳо кардан*; *ниг.* баҳодиханда.

БАҲОМОНИ بهامانى *ниг.* баҳогузорӣ.

БАҲОНА بهانه сабаби беасосу сохта, далели сохта, дастак; тақал (*барои накардани қор*): **баҳона ёфтан**, **баҳона кардан**, **баҳона чустан**; **ба (бо) андак баҳона** бо баҳонаи ночизе; бесабаб, беасос; **ба (бо) баҳонае** чизеро дастак карда, тақал карда; **бо (ба) баҳонаи чизе** чизеро бардурӯғ сабаб нишон дода, чизеро дастак карда; **бо (ба) ин баҳона** бо ин сабаб; ба ин далели беасос; **бо (ба) ҳар баҳона** бо ҳар гуна сабабҳои беасос.

БАҲОНАГИР بهانه گير он ки баҳона мечӯяд, баҳоначӯ.

БАҲОНАКОВ بهانه کاو *ниг.* баҳоначӯ.

БАҲОНАКОВӢ بهانه کاوى *ниг.* баҳоначӯӣ.

БАҲОНАТАЛАБ بهانه طلب он ки барои сар кардани ягон ҷанҷолу хархаша сабаб мечӯяд, мочарочӯ.

БАҲОНАТАЛАБӢ بهانه طلبى баҳонаталаб будан; амали баҳонаталаб.

БАҲОНАТАРОШӢ بهانه تراشى узр ва далели бечо овардан бо қасди эрод гирифтани ё худдорӣ аз анҷоми қор.

БАҲОНАЧӢ(Ӣ) بهانه چوى 1. шахсе, ки барои саркашӣ аз қор, наҳ задани чизе *ва ғ.* далелҳои сохтаву беасос меорад; хӯрдагир. 2. мочарочӯ.

БАҲОНАЧӢӢ بهانه چويى 1. сабабҳои сохтаву узри беасос овардан барои саркашӣ аз қор, наҳ задани чизе *ва ғ.*, хӯрдагирӣ. 2. мочарочӯӣ кардан.

БАҲОР I بهار 1. яке аз ҷаҳор фасли сол, ки баъд аз зимистон меояд; **абри баҳор** абри фасли баҳор, ки барои зироат муфид аст; **аввали баҳор** ибтидои фасли баҳор, ки мавсими хеле мусоиди киштуқор аст. 2. *қиноя аз авҷи гулгулшуқӯӣ*; айни ривочу равнақи қор: **баҳори озодӣ**; **баҳори беҳазон** а) баҳори ҳамеша сабзу шуқӯфон; б) айёми гулгулшуқӯфии беохир, нашъунамои бардавом, ривочу равнақи ҷовид; **баҳори умр // баҳори ҳаёт** солҳои гулгулшуқӯфии умр; даври ҷавонӣ.

БАҲОР II بهار бутхона, бутқада.

БАҲОРГОҲ بهار گاه *ниг.* баҳористон.

БАҲОРИЁТ بهاريات баҳорияҳо, шеърҳо дар

- васфи баҳор.
- БАҲОРИКОРӢ** بهارى كارى киштукори баҳорӣ, зироати баҳорӣ.
- БАҲОРИСТОН** بهارستان *мач.* чои пур аз гулу сабзаҳои рангоранг, боғи ниҳоят сабзу хурама; гулзор, гулистон, бўстон.
- БАҲОРИЯ** بهاربه *ади.* шеъре, ки ба тавсифи баҳор бахшида шудааст.
- БАҲОРӢ** بهارى 1. *мансуб ба баҳор:* **борони баҳорӣ, гул(хо)и баҳорӣ, абри баҳорӣ, насими баҳорӣ, хавои (форами) баҳорӣ.** 2. зироат ё галладонае, ки дар баҳор мекоранд ва тобистон ё тирамоҳи ҳамон сол мепазад: **гандуми баҳорӣ, чави баҳорӣ; кишти (киштукори) баҳорӣ** маъракаи киштукор, ки дар фасли баҳор сурат мегирад.
- БАҲОРОН** بهاران фасли баҳор; айёми баҳор, ҳангоми баҳор.
- БАҲОРОНА** بهارانه *мансуб ба фасли баҳор;* **либоси баҳорона** пӯшоки хоси фасли баҳор.
- БАҲОРРӢЯ** بهارويه наздики мавсими баҳор, қариби оғози фасли баҳор.
- БАҲОРҲОБ** بهارخواب айвоне, ки ду ё се тарафи он боз аст ва дар фасли гармо дар он чо истироҳат мекунад ё мехобанд.
- БАҲОРҲОНА** بهارخانه бутхона, бутқада.
- БАҲР I** *а.* بحر дарёи бузурги шӯр, дарёе, ки бо як қисмаш ба укёнус пайванд буда, қисми дигарашро хушкӣ иҳота кардааст: **бахри Хазар, баҳри Миёназамин...**; **бахри мухит укёнус; баҳру бар** а) об ва хушкӣ; б) *мач.* олам, дунё, ҷаҳон. 2. *ади.* гурӯҳи вазни шеър дар арӯз, ки иборат аз 19-то аст: **бахри ҳазач, баҳри рачаз, баҳри рамал, баҳри мутақориб ва г.**; **бахри дили касеро кушодан** касеро аз ғаму ғусса раҳонидан, фараҳманд кардан, табъи касеро хуш кардан.
- БАҲР II** بهر :**бахри...** барои... ба чиҳати...; **аз баҳри** аз барои...; **бахри чизе (қасе) гузаштан (баромадан)** аз чизе ё қасе даст кашидан, сарфи назар кардан, чизе ё қасеро тарк намудан.
- БАҲР III** بهر *ниг.* **бахра.**
- БАҲРА** بهره 1. нафъ, суд, фоида. 2. ҳисса, бахш, қисме аз чизе: **бахра бардоштан, баҳра бурдан, баҳра гирифтган; баҳра дидан** а) ҳисса гирифтган; нафъ дидан; б) лаззат (ҳаловат) бурдан.
- БАҲРААНДӢЗ** بهرهاندوز *кит.* баҳрамандшаванда; фоидабаранда.
- БАҲРААНДӢЗӢ** بهرهاندوزى *кит.* баҳрамандӣ, фоидабарӣ.
- БАҲРАБАР** بهرهبر *ниг.* **бахраманд.**
- БАҲРАБАРДОР** بهرهبردار 1. баҳравар, баҳраманд, бархурдор. 2. мутахассис ё масъули баҳрабардорӣ 2.
- БАҲРАБАРДОРӢ** بهرهبردارى 1. *исми амал аз баҳра бардоштан.* 2. *нав.* истифодабарӣ, ба кор дароварда истифода бурдан (*аз корхона, фабрика, роҳу иморатҳо ва г.*).
- БАҲРАБАРӢ** بهرهبرى *ниг.* **бахрамандӣ.**
- БАҲРАВАР** بهرهور *ниг.* **бахраманд.**
- БАҲРАВАРӢ** بهرهورى *ниг.* **бахрамандӣ.**
- БАҲРАӢБ** بهرهياب *ниг.* **бахраманд.**
- БАҲРАӢБӢ** بهرهيابى *ниг.* **бахрамандӣ.**
- БАҲРАӢН** *а.* بحرين 1. дугонаи баҳр. 2. номи кишвар дар халиҷи Форс, ки сарзaminaш нафтхез аст; **бахрайни чашм** ду чашми гирён ва ашкрез.
- БАҲРАӢНӢ** بحرينى 1. *мансуб ба Баҳраин,* кишваре дар халиҷи Форс, аҳли Баҳраин. 2. сохташуда ё баамаломата дар Баҳраин.
- БАҲРАМАНД** بهرهمند бархурдор, баҳравар; насибадор; манфиатёфта; **бахраманд шудан** фоида бурдан, манфиат дидан.
- БАҲРАМАНДӢ** بهرهمندى баҳраманд будан, бархурдорӣ; манфиат дидан.
- БАҲРАМОН** بهرمان *кит.* 1. матои абрешимини ранга. 2. ёкути сурх.
- БАҲРГАРД** بهرگرد *ниг.* **бахрनावард.**
- БАҲРГАРДӢ** بهرگردى *ниг.* **бахрनावардӣ.**
- БАҲРДАСТ** بهردست *кит.* карим, сахӣ, ҷавонмард.
- БАҲРӢ** بهرى *мансуб ба баҳр:* **бо роҳи баҳрӣ, сарҳади баҳрӣ.**

БАҲРНАВАРД بحر نورд шинокунанда дар баҳрхо, дарёгард, баҳрпаймо.

БАҲРНАВАРДӢ بحر نوردى шугли баҳрнавард, дарёгардӣ, маллоҳӣ.

БАҲРНИГОР بحرنگار нав. расоме, ки манзараҳои баҳрро мекашад.

БАҲРОМ بهرام 1. номи тоҷикӣ - форсии сайёраи Миррих. 2. *kit.* номи рӯзи бистуми ҳар моҳи шамсӣ дар гоҳшумории форсиён. 3. дар асо-тири Эрони бостон, фариштаи муваккал ба мусофирон ва рӯзи Баҳром аст.

БАҲРОМА بهرامه *kit.* абрешим; **кирми баҳрома** кирми пилла.

БАҲРОСО بحر آسا монанди баҳр, ба мисли баҳр.

БАҲРПАЙМО بحر پيما *ниг.* баҳрнавард.

БАҲРПАЙМОӢ بحر پيمايى *ниг.* баҳрнавардӣ.

БАҲС *a.* بحث 1. гуфтугӯ дар атрофи масъалае, ки ҳар кас фикри худро гузарониданӣ мешавад, мубоҳиса, мунозира. 2. кашмакаши забонӣ, хархаша, муноқиша, низоъ: **бахсу мунозира**, **бахсу кашмакаш**, **бахсу мочаро**, **бахсу талош**; **бахс кардан (намудан)** дар хусуси чизе мубоҳиса намудан бо касе; дар хусуси чизе фикру ақидаи худро баён кардани ду тараф; $\diamond$ **бахс ба бахс** мусобиқакунон, тараф ба тараф.

БАҲСАНГЕЗ بحث انگيز мавриди баҳс, он чи, ки ихтилофи назар дорад.

БАҲСБРАНГЕЗ بحث بر انگيز *ниг.* баҳсангез.

БАҲСМАБАҲС بحث مباحث *гуфт.*, *аслаш* бахс ба бахс.

БАҲСНОК بحثناк мубоҳисаталаб, ба бахс эҳтиёҷдошта: **масъалаи бахснок**.

БАҲСНОПАЗИР بحث ناپذير ба бахс эҳтиёҷнадошта, мубоҳисанопазир; бешубҳа; бегуфтугӯ, эътирознопазир.

БАҲСНОТАЛАБ بحث ناطلب *ниг.* бахснопазир.

БАҲСПАЗИР بحث پذير *ниг.* бахснок.

БАҲСТАЛАБ بحث طلب *ниг.* бахснок.

БАҲТ *a.* بحث *kit.* ноб, сода, холис, соф.

БАҲУДА بهوده :бахудаю бехуда даркору нодакор; бемавқеъ.

БАҲУЗУР بحضور бемалол, озодона, фориғ-болона, бароҳат; оромона: **бахузур хобидан**, **бахузур нишастан**, **бахузур зиндагонӣ кардан**, **бахузур хӯрок хӯрдан**.

БАҲУШ بهوش *ниг.* боҳуш.

БАҲҶАТ *a.* بهجت *kit.* шодӣ, сурур, шодмонӣ, масаррат.

БАЧА بچه 1. фарзанди одамизод, кӯдак, тифл. **боғчаи бачагон** муассисае, ки бачаҳо аз сесолагӣ то мактаб рафта дар он тарбия меёбанд, кӯдакестон; **хонаи бачаҳо** муассисае, ки дар он атфоли бепарастор ва ятим таълиму тарбия мегиранд; **бача партофта** исқоти ҳамл, тифли нав дар раҳм пайдошударо бо роҳи сунъӣ нобуд кардан. 2. *ҳамчун калимаи муҷриҳат ба хурдонии мардина аз тарафи калонсолон гуфта мешавад:* чавон, чавонмард. 3. насли ҳайвон: **бачаи шер**, **бачаи гург**; **бачаю кача** зану фарзанд, аҳли оила; **очаю бача** ду чизи якҷинсаи хурду калон, ки яке аз дигаре ҳаҷман тафовути зиёд дорад; **дар қади зане бача будан** хомила (бордор) будани зане; **бача дар камар**, **номаш Музаффар** (*зарб.*).

БАЧАБОЗ بچه باز марде, ки бо марди дигар алоқаи ҷинсӣ мекунад, амрадбоз.

БАЧАБОЗӢ بچه بازی амали бачабоз, алоқаи ҷинсии байни ду мард, амрадбозӣ.

БАЧАБОН بچه بان он ки тифлонро нигоҳубин ва парасторӣ мекунад, мураббӣ, бачапой.

БАЧАБОНӢ بچه باني нигоҳубин кардан ба бачаҳо, мураббигӣ; **бачабонӣ кардан** ба бачаҳо нигоҳубин кардан.

БАЧАГӢ بچگي овони хурдсолӣ, бача будан, кӯдакӣ, туфулият; **дар бачагӣ** дар айёми хурдсолӣ, дар овони бачагӣ; **бачагӣ кардан** ба монанди бачаҳои хурдсол рафтор кардан; шӯҳӣ кардан.

БАЧАГОНА بچه گانه 1. *мансуб ба бача*; **куртаи бачагона** куртае, ки барои пӯшидани бачагон дӯхта шудааст. 2. ба бачагон хосу ба шахсон калонсол номуносиб, ғайриҷиддӣ; **сабукии бачагона** сабукие, ки хоси бачагон аст. 3. монанди бача, мисли бача: **бачагона кор кардан**.

БАЧАҒАР *бچه غر* *гуфт.* харомзода, валадуззино (калимаи даином).

БАЧАДОН *бچه دان* *биол.* раҳм, захдон.

БАЧАДОР *бچه دار* фарзанддор; наслдор; **бачадор шудан** а) соҳиби фарзанд шудан (-и зан, мард); б) ҳомила шудан (-и зан).

БАЧАДОРӢ *бچه داری* бачадор будан, бача доштан, соҳиби фарзанд будан.

БАЧАДУЗД *бچه دزد* рабоянда ва дуздандаи кӯдакон ба хотири гаравгирӣ, фуруш ва ғ.

БАЧАДУЗДӢ *бچه دزدی* дуздидани бачаҳо.

БАЧАДӢСТ *бچه دوست* дӯстдорандаи бачаҳо; фарзанддӯст.

БАЧАЗО *бچه زوا* кӯдакзо, ҳосияти махлуқе, ки чанинаш баъд аз бордор шудан дар шиками модар даруни раҳмдон рушд мекунад.

БАЧАЗОӢ *бچه زایی* *исми амал аз бача зоидан;* зоиш, таваллуд кардан.

БАЧАКУШ *бچه کش* 1. он ки аз камоли бераҳмию сангдилӣ ҳатто аз куштани кӯдаку бачаҳо худдорӣ намекунад, кушандаи бачаҳо. 2. ҳайвоне, ки насли худро мекушад.

БАЧАКУШАК *бچه کشک* :**офтоби бачакушак** офтобе, ки дар рӯзҳои сард (*хусусан зимистон*) мебарояд ва хеле банур бошад ҳам, гармӣ надорад.

БАЧАМАРД *бچه مرد* *гуфт.* шермард, бӯзбала; ҷавони пурзӯро боқувват.

БАЧАМАРДУМ *бچه مردم* *гуфт.* бачагон; наврасон; ҷавонон.

БАЧАМУР *бچه مور* 1. зане, ки фарзандони ӯ мемуранд. 2. ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемураанд.

БАЧАМУРДА *бچه مرده* 1. он ки бачааш мурдааст, ҳайвони модае, ки бачаҳои ӯ мемуранд. 2. *гуфт.*, *мач.* бадбахт.

БАЧАПАРТО *бچه پرتا* зане, ки дар натиҷаи касалие бачааш (ҷанинаш) ҳамеша дар шикамаш мурда меафтад.

БАЧАПАРТОӢ *бچه پرتایی* дар шиками модар мурда афтодани ҷанин; исқоти ҷанин; **бачапартоии сунӣ** бо мудохилаи тиббӣ пеш аз

вақт афтондани ҷамл, исқоти ҷамл.

БАЧАПО(Ӣ) (*бچه پای*) *гуфт.*, *ниг.* бачабон.

БАЧАПОӢ *бچه پائی* *гуфт.*, *ниг.* бачабонӣ.

БАЧАХОР *бچه خوار* *ниг.* бачахӯр.

БАЧАХӢР *бچه خور* ҳайвоне, ки насли худро меҳӯрад (*мас.*, *баъзе моҳиҳо*).

БАЧАХӢРАК *بچه خورک* меваи норасидаи обгирифта ба пухтан саркарда: **тути бачахӯрак;** **бачахӯрак шудан** обгирифта ба пухтан саркардани баъзе меваҳо.

БАЧАЧА *бچه چه* *ниг.* бачаяк; бачаи хурд.

БАЧАЯК *بچه یک* *шакли тасғир ва навозиши бача.*

БАЧИЛЛА *بچه* он ки ханӯз чиллааш набаромадааст: **арӯси бачилла, зани (навзондаи) бачилла.**

БАЧКАМ *بچه کم* хонаи тобистонӣ, хонае, ки гирдоғирдаш панчара кашида шудааст, башкам.

БАЧКӢ *بچه کی* растании ҷуворӣ ё ҷуворимакка, ки зич мекоранд ва баъд аз баланд шудани қадаш ҳосилашро мунтазир нашуда, барои хӯроки чорво медараванд.

БАҶО *بجا* 1. бамаврид, бамавқеъ; мувофиқ, муносиб: **гапи бачо, хандаи бачо.** 2. хуб, нағз; дуруст; **бачо ҳастед?;** аҳволатон хуб аст?; **бачо кардан** *гуфт.* пинҳон кардан, руст кардан, қоим кардан.

БАҶОНРАСОНАНДА *بجان رساننده* *сифати феълии замони ҳозираи ба ҷон расондан;* бо исроркорӣ ва шилқинии худ безоркунанда, дилбазанкунанда.

БАҶООВАРАНДА *بجا آورنده* *сифати феълии замони ҳозираи ба ҷо овардан;* иҷрокунанда, адоқунанда.

БАҶООВАРӢ *بجا آوری* *исми амал аз ба ҷо овардан;* иҷро кардан, амалӣ кардан.

БАҶУРЪАТ *بجرات* *ниг.* бочуръат.

БАШ I *بش* банд, банди оҳанин, банде аз мис, нуқра ва монанди ин, ки дар баъзе ҷойҳои сандуқ ва ё дару дарвоза барои устуворӣ насб мекунанд.

БАШ II *بش* *кит.* ёл ё мӯи гардани асп.

БАШАВҚОМАДА *بشوق آمده* *сифати феълии за-*

мони гузаиттаи ба шавқ омадан.

БАШАР *a.* بشر инсон, одам; мардум, одамизод; **абнои башар** // **навъи башар** мардумон, одамизод, инсоният.

БАШАРА *a.* بشره афт, рӯй, намуди зоҳирии рӯи одамӣ; **афту башара** намуди зоҳирӣ, шаклу шамоил.

БАШАРДӢСТ *a.* بشردوست инсондӯст, дӯстдори башарият.

БАШАРДӢСТӢ *a.* بشردوستى инсондӯстӣ, гуманизм.

БАШАРДӢСТОНА *a.* بشردوستانه инсондӯстона; аз рӯи дӯстдории одамон; **ёрии башардӯстона** кумак бо хӯрокворӣ ва молҳои саноатӣ, ки баъзе давлатҳо ба мамлакатҳои султараққикарда ва рӯбаинкишоф мерасонанд.

БАШАРИЯТ *a.* بشريت бани одам, авлоди башар; инсоният.

БАШАРӢ *a.* بشرى мансуб ба **башар**; инсонӣ, одамӣ.

БАШАСТ *a.* بشست 1. бошиддат; бо суръати башанд, зуд. 2. бо тамоми қувва.

БАШИДДАТ *a.* بشدت *ниг.* бошиддат.

БАШИР I *a.* بشير *кит.* башоратдиҳанда, муждарасон.

БАШИР II *a.* بشير 1. ширдор, ширнок; бо шир пухташуда: **нони башир**. 2. ширдиҳанда: **гови башир**.

БАШИТОБ *a.* بشتاب *ниг.* бошитоб.

БАШК I *a.* بشك *кит.* ишва, ғамза, ноз карашма; **башк задан** ноз кардан, карашма намудан.

БАШК II *a.* بشك *кит.*, *ниг.* шабнам.

БАШКАМ *a.* بشكم *ниг.* бачкам.

БАШЛИДАН *a.* بشليدن *кҲн.* ба ҳам часпидан, баровехтан, даровехтан.

БАШМ *a.* بشم *кит.* қирав, қатраҳои рези оби яхшуда.

БАШН *a.* بشن 1. *кит.* қад, қомат. 2. қисмати мукааби бино, ки болои он бештар гунбад меояд.

БАШОРАТ *a.* بشارت мужда, хабари хуш, хуш-

хабар: **башорат додан**.

БАШОРАТНОМА *a.* بشارتنامه пайки шодӣ, номае, ки дар он хабари хуш омада бошад.

БАШОШАТ *a.* بشاشت *кит.* хушӣ, хурсандӣ, шодӣ; кушодарӯй.

БАШУМОР//БАШУМУР *a.* بشمار//بشمر он чи имкони шумурдан дорад (*бинобар кам будани теъдод*), шуморааш маълум: **рӯзҳои башумор мондааст**.

БАШШОШ *a.* بشاش *кит.* кушодарӯй, хандонрӯй; шодмон.

БАӢД *a.* بعد 1. пас, сипас, сонӣ; пас аз он; *муқоб.* қабл; **баӢ аз** // **баӢди...** пас аз, аз қибали...; чанде пас аз; **баӢ аз ин (он)** пас аз ин (он), пас аз ба вуқӯъ омадани...; **баӢ аз он ки...** пас аз он ки...; **баӢ аз пешин** // **баӢди пешин** нимаи дуҷуми рӯз; пас аз қиёми офтоб, пас аз зӯҳр. 2. баӢдина, минбаӢда; **аз ин баӢд** минбаӢд, дар оянда; **баӢдҳо** минбаӢд; пас аз мурури замон.

БАӢДАН *a.* بعداً пас, сипас; сониян; пас аз он.

БАӢДИИНҚИЛОБӢ *a.* بعدانقلابى баӢд аз инқилоби Октябр бавуқӯъомада.

БАӢДИНА *a.* بعدينه минбаӢда.

БАӢДИЧАНГӢ *a.* بعدچنگى замони баӢди ҷанг; пас аз ҷанг воқеъгардида, асосан замони баӢди Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-1945) дар назар аст.

БАӢДӢ *a.* بعدى воқеъ дар марҳилаи баӢдӣ.

БАӢЗАН *a.* بعضاً гоҳе, гоҳо, гоҳ-гоҳ.

БАӢЗЕ *a.* بعضى чузъе аз том, қисме аз кул; поре, қадре, миқдоре, қисме; чанде, якчанд; **баӢзеашон** // **баӢзеҳашон** қисме аз онҳо, чанде аз онҳо; **баӢзе аз** қисме аз, чанде аз, як қисме...; **дар баӢзе** дар қисме аз, дар якчанд.

БАӢС I *a.* بعث *кит.* 1. барангехтан, таҳрик кардан. 2. фиристодан. 3. *д.* рӯзи қиёмат, ҳашр, растохез.

БАӢС II//БОС *a.* باس//باس *кит.* 1. хавф, бим, тарс. 2. кудрат; далерӣ, бебоқӣ.

БАӢХТИӢТ *a.* باحتياط *ниг.* боӢхтиӢт.

БАӢӢТИБОР *a.* باعتبار *ниг.* боӢӢтибор.

БАЮГОҲ *بيوگان* *kit.* арӯс.

БАЮСИДАҲ *بيوسيدن* *kit.* умедвор будан, интизор доштан.

БАЯКБОР *بيکبار* якбора, дафъатан.

БАЯҲ *р.* *بين* *мус.* навъи асбоби мусикии аз гармон калонтар.

БЕ I *بي* 1. *пешванди инкорӣ* бидуни...; ғайр аз, ғайри...; **бе ин (он) ҳам** бидуни ин (он) ҳам; **бе он ки...** *пайвандаки тобеъкунанда* ба чоин он ки..., ин корро накарда...; **бе ҳеч ташвиш** бидуни камтарин ташвиш, бемалол. 2. *пешв.* бо исм омада, сифат месозад, ки ба аломат ва хислате доро набудани предметро ифода мекунад: **безарар, бекор, бегубор** *ва г.* 3. *пешв.* бо як гурӯҳ исмҳо, инчунин бо баъзе феълҳо омада, зарф месозад: **беихтиёр, беибо, беист** *ва г.*

БЕ II *ب* *номи ҳарфи дуҷуми алифбои ҳозираи тоҷикии Б.*

БЕАБР *بيابر* аз абр ҳолӣ, абрнадошта; **осмони беабр** осмони соф; **ҳавои беабр.**

БЕАБРӢ *بيابري* беабр будан, соф будани ҳаво.

БЕАБРӢ *بيابرو* абрунадошта, бекош.

БЕАВЗОН *بياوزان* *kit., ниг.* бевазн.

БЕАВЛОД *بياولاد* бенасл, бепарзанд.

БЕАДАБ//БЕОДОБ *بيادب//بي آداب* тарбиятнодида, бадахлок, густох.

БЕАДАБӢ//БЕОДОБӢ *بيادبي//بي آدابي* густохӣ, дағали: **беадабӣ кардан.**

БЕАДАБОНА *بيادبانه* ғайримуаддабона, на аз рӯи одоб, густохона.

БЕАДАД *بي عدد* бешумор, аз ҳад зиёд.

БЕАДИЛ *بي عديل* *kit.* бемонанд, беҳамто, беназир.

БЕАДОЛАТ *بي عدالت* беинсоф, ноинсоф, ноодил.

БЕАДОЛАТӢ *بي عدالتي* ноинсофӣ, бедодгарӣ.

БЕАДОЛАТОНА *بي عدالتانه* ноинсофона, ғайриодилона, ноҳақ.

БЕАЗИЯТ *بي اذيت* беозор, беазоб.

БЕАЗ М *بي عزم* *ниг.* беирода.

БЕАЗМӢ *بي عزمي* беиродагӣ.

БЕАӢБ *بي عيب* 1. бенуқсон, беиллат. 2. бегуноҳ, маъсум.

БЕАӢБӢ *بي عيبي* бегуноҳӣ, гуноҳ (айб) надоштан.

БЕАҚИДА *بي عقيدة* бефикр, безътикод.

БЕАҚЛ *بي عقل* камақл, нодон; аҳмақ, аблаҳ.

БЕАҚЛӢ *بي عقلي* камақлӣ, беҳирадӣ; нодонӣ; аблаҳӣ, аҳмақӣ; **беақлӣ кардан** аз рӯи ақл амал накардан, беақлона рафтор кардан, аҳмақӣ кардан.

БЕАҚЛОНА *بي عقلا نه* на аз рӯи ақлу фаросат, ғайриоқилона; аҳмақона; аблаҳона: **бахси беақлона, ҳаракати беақлона, кори беақлона.**

БЕАЛАФ *بي علف* ҳолӣ аз алаф, гиёҳу алаф надошта: **дашти беалаф.**

БЕАЛАФӢ *بي علفي* набудани алафу гиёҳ, қаҳтии хӯроки ҳайвонот.

БЕАЛКОГОЛ *بي الكاگال* машруботе, ки дар таркиби худ спирт надорад; беспирт; **нӯшокиҳои беалкогол.**

БЕАЛОИҚ *بي علايق* *ниг.* беалоқа.

БЕАЛОҚА *بي علاقه* 1. алоқанадошта, бемуносибат, беробита. 2. берабт, мазмунан ба ҳам вобастагӣ надошта: **ҷумлаҳои беалоқа.**

БЕАЛОҚАГӢ *بي علاقگي* надоштани алоқа, мавҷуд набудани муносибату робита.

БЕАМАЛ *بي عمل* он ки дониши андӯхтаи худро дар ҳаёт татбиқ намекунад ва мувофиқи дониши худ кор намебарад, ғайрифаъол; **олими беамал – занбӯри беасал** (*зарб.*).

БЕАМАЛӢ *بي عملي* беамал будан, ба гуфтаи худ амал накардан.

БЕАМЛОҚ *بي املاک* *кҳн.* мулкнадошта, он ки ҳамчун моли хусусӣ замин надорад, безамин.

БЕАМОН *بي امان* 1. бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марғи беамон, ҳасми беамон, тири беамон.** 2. *мач.* шадид, саҳт: **чанғи беамон, зарбаи беамон, муборизаи беамон.**

БЕАМОНАТ *بي امانت* он ки амонатро риоя намекунад.

БЕАМОНАТӢ *биаманти* беамонат будан, хиёнат кардан, хиёнаткор будан.

БЕАНБОЗ *бианбаз* берахнамо, ягона, бешарик.

БЕАНГУШТ *биангашт* ангуштнадошта; дасту пое, ки ангишт надорад.

БЕАНДЕША *биандише* 1. бемулоҳиза, ғайри-мулоҳизакор, кӯтоҳандеш; кӯтоҳназар, камақл. 2. он ки рӯихотирро намедонад, берӯихотир, густох. 3. бемулоҳизакорона, беақлона: **кори беандеша**.

БЕАНДЕШАГӢ *биандишги* беақлӣ, рафтори беақлона, рафтори ношоиста ва нодуруст: **беандешагӣ кардан**.

БЕАНДОЗ *биандаз* бидуни андоз, бе андозбандӣ.

БЕАНДОЗА *биандазе* беҳадду бешумор, аз ҳад зиёд, беҳадду канор, бепоён: **хурсандии беандоза, меҳри беандоза**.

БЕАНДОМ *биандам* баднамо, бадафт, зиштсурат; *муқоб.* **баандом**.

БЕАНДОМӢ *биандами* баднамоӣ, бадсуратӣ, номутаносибӣ.

БЕАНЧОМ I *бианҷам* беохир, охирнадошта, ба-поённарасида, нотамом.

БЕАНЧОМ II *бианҷам* асбобу ускуна надошта, бедастгоҳ: **устои беанҷом**.

БЕАНЧОМӢ I *бианҷами* беохирӣ, интиҳо надоштан; нотамом.

БЕАНЧОМӢ II *бианҷами* беанҷом будан, надоштани (набудани) асбобу анҷом.

БЕАРЗ *биарз* *нав.* бидуни асёр: **фурӯши беарз**.

БЕАРЗИШ *биарзш* қимату арзишнадошта, бекадр.

БЕАРМОН *биарман* 1. ба орзу расида, ба муроду мақсадрасида. 2. бепушаймонӣ, беафсӯс, бе-надомат, беҳасрат.

БЕАРЧ *биарҷ* бекадр, беаҳтиром, хору забун.

БЕАСАЛ *биасал* асалнадиҳанда, асалнадошта: **занбӯри беасал**.

БЕАСАР *биасар* 1. бетаъсир, таъсирнадошта; бенатича; **беасар рафтган** таъсир (кор) накардан, муассир воқеъ нагаштан. 2. беному нишон, бедарак.

БЕАСБОБ *биасбоб* беанҷом, бидуни асбоб.

БЕАСЛ *биасл* 1. беасос, асоснадошта, нодуруст, пуч; **вахми беасл** ваҳми беҳуда, тарси беасос; беаслу насаб. 2. *мач.* номаълумасл; бадаслу баднасаб; паст, сифла.

БЕАСЛИҲА *биаслиҳе* *ниг.* **бесилоҳ**.

БЕАСОЛАТ *биасалат* бе аслу насаб, ғайриасил, нопок, аз асл бебаҳра.

БЕАСОС *биасас* асоснадошта, холӣ аз замина; бесабаб, бедалел; нодуруст; **беасос баромадан** нодуруст баромадан (-и умед, орзу, ваъда); **даъвои касеро беасос шумурдан** бино бар набудани далел даъвои касеро нодуруст ҳисоб кардан ва ғайри қобили қабул доништан.

БЕАСОСӢ *биасаси* асоси дуруст надоштан, нодуруст будан, замина надоштан; сабаб на-доштан; далел надоштан.

БЕАСТАР *биастар* аз дарун астар надошта; **либоси беастар, беастар будан**.

БЕАҲАМИЯТ *биаҳмият* аҳамият надошта, ғайримухим, камаҳамият.

БЕАҲАМИЯТӢ *биаҳмияти* 1. беаҳамият будан, аҳамият надоштан; муҳим набудан. 2. диққат надодан, тавачҷӯҳ зоҳир накардан; беаҳамиятӣ кардан.

БЕАҲД *биаҳд* он ки дар аҳди худ устувор нест, бевафо.

БЕАҲДӢ *биаҳди* бевафой, дар аҳди худ устувор набудан.

БЕАҲОЛӢ *биаҳали* аз аҳолӣ холӣ; ғайримаскун, беодам.

БЕБАДАЛ *бибадал* 1. бадал надошта, бадалнаша-ванда, беиваз; беҳамто, беназир, бемислу монанд. 2. муфт, ройгон; **бебадал нагузоштан** ба ивази коре иҷро кардани коре; кусури чи-зеро баровардан.

БЕБАДӢ *бибади* бидуни бадӣ, дурӣ чустан аз бадӣ.

БЕБАҚО *бибақа* 1. ғайриҷовид, кӯтоҳумр, ноустувор, нопойдор: **дунёи бебақо, умри бебақо**. 2. бедошт, камдошт: **матои бебақо**.

БЕБАҚОӢ *бибақайи* 1. ҷовид (абадӣ) набудан, ноустуворӣ, нопойдорӣ. 2. камдоштӣ, дошт надоштан.

БЕБАНДУБОР *би биндобар* нобасомон, ошуфта, лоқайд, надоштани низоми тааххуд ба кор.

БЕБАНДУБОРӢ *би биндобарӣ* нобасомонӣ, ошуфтагӣ, лоқайдӣ.

БЕБАР *би бар* беҳосил, бесамар, бенатича.

БЕБАРАКА(Т) *би барка/би баркта* 1. он чи зиёд ва ба қадри кофӣ нест; **бебаракат будани чизе** бекурб, ҳастаку нестак будани чизе (*мас., пули нав, ҳосили имсола ва ғ.*). 2. бефайз: **дасти бебаракат**.

БЕБАРАКАТӢ *би барктаӣ* 1. фаровон набудан, зуд тамои шудани чизе. 2. бефайзӣ; беҳосилӣ.

БЕБАРГ *би барг* 1. барг надошта: **дарахти бебаргу бор**. 2. *кит., маҷ.* бенаво, бечизу чора, фақир, камбағал.

БЕБАРГӢ *би баргӣ* бенавоӣ, фақирӣ, камбағалӣ, надоштани чизу чора.

БЕБАРӢ *би барӣ* бесамарӣ, беҳосилӣ.

БЕБАРКАШ *би баркаш* 1. барнакашида; беҳисоб. 2. *маҷ.* насанчида; бемулоҳиза, беандеша.

БЕБАРҚ *би барқ* бе чараёни барқ.

БЕБАРОР *би барар* бемуваффақият, омаднакарда: **шиқори бебарор**.

БЕБАРОРӢ *би барарӣ* бемуваффақиятӣ, пеш на-рафтани кор, ноомади кор.

БЕБАРФ *би барф* барфнадошта; **зимистони бебарф** зимистоне, ки барф наборидааст.

БЕБАСАР *би басар* нобино, кӯр, аъмо.

БЕБАСАРӢ *би басарӣ* нобиноӣ, кӯрӣ.

БЕБАХТ *би бахт* бадбахт, бетолъ.

БЕБАХШ *би бахш* бебахра; бенасиб.

БЕБАҲО *би баҳо* гаронбаҳо, пурбаҳо, пурқимат, беҳамто, бемислу монанд, беназир (*дар гаронқиматӣ*): **дурри бебаҳо, тӯхфаи бебаҳо, ганчи бебаҳо, одами бебаҳо**.

БЕБАҲР *би баҳр* *ниг.* бебахра.

БЕБАҲРА *би баҳре* бенасиб, беҳисса, нобархурдор: **бебахра мондан** бенасиб мондан, баҳраманд нашуда мондан; маҳрум мондан аз чизе.

БЕБАҲС *би баҳс* баҳсноталаб, баҳснопазир: **ҳақиқати бебаҳс**.

БЕБАЧА *би бече* бефарзанд, бенасл.

БЕБАЧАГӢ *би бечегӣ* бебача будан, бача надоштан, бефарзандӣ.

БЕБИЗОАТ *би бизаат* бемолу чиз; камбизоат, камбағал, тангдаст.

БЕБИЗОАТӢ *би бизаатӣ* молу чиз надоштан; камбизоатӣ, камбағалӣ, тангдастӣ.

БЕБИМ *би бим* нотарс, бебок; нотарсона, бебокона.

БЕБИНИ *би бини* бининадошта; пучук.

БЕБИСОТ *би бисат* бемолу давлат, беасбобу ускуна; нодор, кашшоқ.

БЕБОД *би бод* *ниг.* бешамол.

БЕБОДӢ *би бодӣ* *ниг.* бешамолӣ.

БЕБОЗГАШТ *би базгашт* бозгаштнадошта, баргаштанаоянда, дубора намеомадагӣ: **талафоти бебозгашт, умри бебозгашт; бебозгашт додан** чизеро ба касе тамоман додан.

БЕБОК *би бак* 1. нотарс, бочуръат; часур, далер; беибо, густох. 2. *ниг.* **бебокона**.

БЕБОКӢ *би баки* нотарсӣ; чуръатнокӣ, часурӣ, далерӣ; густохӣ.

БЕБОКОНА *би бақане* бетарсу бим, нахаросида, нотарсона; часуруна, далерона: **ҷавоби бебокона, саволи бебокона, қадами бебокона, рафтори бебокона**.

БЕБОКЧА *би бақچه* *мус.* номи яке аз оҳангҳои машҳури тоҷикӣ.

БЕБОЛ *би бал* 1. болу парнадошта. 2. *маҷ.* нота-вон, очиз.

БЕБОЛОБАНДӢ *би бобандӣ* бетаърифу тавсиф, обурангнадода; пӯстканда.

БЕБОР *би бар* 1. бебар, беҳосил, бесамар: **дарахти бебор**. 2. борнадошта, холӣ: **мошини бебор, хари бебор**.

БЕБОРИШ *би барш* бебарфу борон: **ҳавои бебориш**; ҳавои боришнадошта, ҳавои соф.

БЕБОРИШӢ *би барши* наборидани барфу борон, хушқолӣ.

БЕБОРОН *би баран* бороннаборида, боронна-дошта; бебориш; **беборон омадани баҳорон** наборидани борон дар фасли баҳор.

БЕБОРОНӢ *бибарани* борон наборидан, наборидани борон; беборишӣ.

БЕБОХТ *бибахт* бохтнадошта; бидуни бойдиҳӣ: лотереяи бебохт.

БЕБОЧ *бибаҷ* нав. аз пардохти боҷ озод, боҷи гумрукӣ напардохта: **молҳои бебоҷ воридшуда, бебоҷ ворид кардани амвол.**

БЕБУНӢД *бибниад* 1. асоснадошта, бидуни асоси мустаҳкам, ноустувор, сустбунӢд. 2. *мач.* ноасл; пастфитрат, сифла.

БЕБУНӢДӢ *бибниадӣ* 1. надоштани асоси мустаҳкам, сустбунӢдӣ, ноустуворӣ. 2. *мач.* ноаслӣ; пастфитратӣ, сифлагӣ.

БЕБУРИШ *биберш* ноӯҳдабаро, лаванд; беқатъият.

БЕБУРИШӢ *биберши* ноӯҳдабароӣ, лавандӣ; қатъият надоштан дар қорҳо.

БЕБУРУТ *бибурут* бурутнадошта, бемӯйлаб; мӯйлабнабароварда.

БЕБӢ(Ӣ) *бибуӣ* бӯйнадошта: гули бебӯӣ.

БЕВА *бию* 1. зани шавҳармурда Ӣ аз шавҳар ҷудошуда, бевазан. 2. марди безан Ӣ занмурда: **зани бева, беваи бекас, беваю бечораҳо; бева мондан, бева шудан.**

БЕВАГӢ *биюгӣ* 1. бешавҳарӣ, бешавҳар мондани зани шавҳардида. 2. безанӣ, безан мондани марди зандида.

БЕВАЗАН *биюзан* *ниг.* **бева** 1.

БЕВАЗН *биюзн* 1. бевазн будан, вазннадошта, бевазн, сабук; **шеъри бевазн адш.** шеъре, ки дар он қоидаи вазни арӯз риоя нашудааст. 2. *мач.* беаҳамият, камъятибор.

БЕВАЗНӢ *биюзни* 1. вазн надоштан, сабук будан. 2. ҳолате, ки ҳангоми берун шудан аз ҳудуди кашиши замин воқеъ мешавад.

БЕВАҚТ *биуқат* бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **бевақту соат** бемаҳал, бемавқеъ, нобаҳангом; **гаштирӯзии бевақт** хеле баъдтар аз гашти рӯз, охири вақти гаштирӯзӣ; **кирмаки бевақт** кирмаке, ки дар охири мавсими кирмақдорӣ парваронда мешавад; **бевақт мондан** дер кардан, ақиб мондан; аз вақти муайян ва муқаррарӣ гузарондан, ба таъхир афтодан; **бевақт шудан** дер шудан, аз вақти муайян гу-

заштан; **рӯз бевақт шудан** бегоҳ шудан, ба поён расида истодани рӯз.

БЕВАҚТИРӢЗӢ *биуқатрози* вақти ба охир расида истодани рӯз, охири рӯз, бегоҳирӯзӣ.

БЕВАҚТӢ *биуқатӣ* 1. вақту замоне, ки аз шаб посе гузаштааст; посе аз шаб гузашта: **дар бевақтии шаб.** 2. дермонда аз вақти муқаррарӣ, нобаҳангом; **кишти бевақтӣ** зироате, ки баъд аз гузаштани мӯҳлати муқаррарӣ кошта шудааст: **пахтаи бевақтӣ.**

БЕВАҚФА *биуқфа* *кит.* бидуни таваққуф, беист, бетанаффус, паёпай, пайдарҳам.

БЕВАМАРГ *биюмерг* он ки дар ҳоли бевагӣ аз дунё мегузарад.

БЕВАМАРД *биюмерд* *ниг.* **бева** 2.

БЕВАПИР *биюпири* духтаре, ки солхӯрда бошад ҳам, ба шавҳар набаромадааст, пирдухтар.

БЕВАР *биюри* *кҳн.* даҳ ҳазор (10 000) (*ба забони паҳлавӣ*).

БЕВАТАН *биютан* 1. аз ватан ҷудошуда; бехонумон; ғариб, бекасу кӯӣ. 2. шахсе, ки нисбат ба ватани худ безътиной мекунад, манфиатҳои халқи худро химоя намекунад ва маданияти миллии хешро ба назари эътибор намегирад, космополит.

БЕВАТАНӢ *биютани* беватан будан, ватан надоштан.

БЕВАФО *биюфа* он ки ба қавлу ваъдаи худ устувор нест, он ки дар дӯстӣ содиқ нест, аҳдшикан, паймоншикан: **Ӣри бевафо, дунӢи бевафо, фалаки бевафо.**

БЕВАФӢ *биюфайӣ* вафо накардан ба қавлу ваъдаи худ, устувору пойдор набудан дар аҳду паймони дӯстӣ: **бевафӢ кардан.**

БЕВАҲМ *биюҳем*: **беваҳму тарс** нотарсона, бидуни биму ҳарос, наҳаросида.

БЕВАҶҲ *биюҷе* бесабаб, беасос, бедалел; беҳуда.

БЕВИҚОР *биюқар* он ки тамкину вазнинӣ дар хулку атвор надорад.

БЕВИЧДОН *биюҷдан* он ки барои рафтор ва кирдори худ масъулияте ҳис намекунад; ноинсоф.

БЕВИЧДОНӢ *بي وجداني* бевичдон будан; ноинсофӣ.

БЕВИЧДОНОНА *بي وجدانانه* дар рафтору кирдори худ масъулиятро ба назар нагирифта; беинсофона.

БЕВОРА *بي واره* *kit.* 1. бекас, ғариб. 2. бекадр, безътибор.

БЕВОРИС *بي وارث* меросхӯрнадошта; аз меросхӯр маҳрумшуда.

БЕВОРИСӢ *بي وارثي* меросхӯр надоштан, маҳрум аз меросхӯр будан.

БЕВОСИТА *بي واسطه* 1. рост, бидуни он ки чизе ё касе дар байн воқеъ бошад. 2. *мач.* дафъатан, бидуни фосилаи вақт дар миён: **бевосита пас аз инқилоб**. 3. бе ёрдами беруна, бе иштироки шахси дуюм, бе мадади миёнҷӣ, мустақиман, шахсан; **даҳолати бевосита** даҳолати шахсӣ, мудохила бе иштироки миёнарав ё шахси дигар; **иштироки бевосита** шахсан иштирок кардан (доштан); **ҳамсоия бевосита** ҳамсоия девордармиён, ду ҳамсоия, ки мобайни онҳо хонаи ҳамсоия дигар воқеъ нагардидааст.

БЕВУЗӮӢ *بي وضوء* бетаҳорат, бидуни вузӯъ.

БЕВУҚУФ *بي وقوف* *kit.* ноогоҳ, нодон, дар холи беҳабарӣ, беҳабар.

БЕВУҚУД *بي وجود* 1. он ки вучудаш ба кор ё вазъият асаре надорад, ғайримуфид; беасар. 2. паст, фурӯмоя, ҳақир.

БЕВУҚУДӢ *بي وجودي* носудманд будан, беасар будан.

БЕГ *بيگ* *ниг.* бек.

БЕГАЗАНД *بي گزند* *kit.* безарар, беосеб.

БЕГАП *بي گپ* хомӯш, сокит; хомӯшона; **бегап** *калоча* бегуфтугӯ; бечуну чаро; **бегап набудан** бесабаб набудан; иллату асос доштан (-и ходисае).

БЕГАҲ *بيگه* *ниг.* бегоҳ; **гоху бегоҳ**.

БЕГАҲӢ *بيگهي* *ниг.* бегоҳӣ.

БЕГАҲХЕЗ *بيگه خيز* *ниг.* бегоҳхез.

БЕГИЁҲ *بي گياه* гиёҳнадошта, аз гиёҳу алаф холи; **биёбони бегиёҳ**, **дашти бегиёҳ**, **кӯхи бегиёҳ**.

БЕГИЁҲӢ *بي گياهي* бегиёҳ будан, гиёҳу алаф надоштан.

доштан.

БЕГИЛА *بي گله* бегиламандӣ, бидуни шикояту шиква.

БЕГИМ *بيگيم* 1. *таър.* зани амир; амирзодазан; лақаби занони аъён ашроф ва занони мӯхтарам. 2. *барои ифодаи меҳру навозиш дар охири номҳои занона илова мешавад:* **Улфат-бегим, Анорбегим** ва ғ.

БЕГИЧОН *بيگي جان* 1. фарзанди бег, бегзода. 2. *дар мавриди навозиш ва ифодаи эҳтиром нисбат ба фарзандони аъён гуфта мешуд.*

БЕГӢ *بيگي* 1. *мансуб ба бег.* 2. *таър.* идора ва ҳукумати бек.

БЕГОНА *بيگانه* 1. ношинос; ноошно: **чавони бегона, зани бегона, марди бегона**. 2. бо риштаи хешу таборӣ пайванд набуда, ғайрихеш, ғайрихудӣ; **аз дӯсти дур бегонаи наздик хуб аст** (*мақ.*); **бегона шудан** шахси ғайрихудӣ шудан, дур шудан аз хешу дӯстон. 3. дигар, ғайр; хоричӣ, аҷнабӣ: **лашқари бегона, сипоҳи бегона, синфи бегона**. 4. чое, ки зодгоҳ ё маҳалли иқомати доимии касе намебошад: **кишвари бегона, шаҳри бегона, деҳаи бегона**; **алафи бегона** алафи худрӯи даруни киштзор; **дасти бегона** шахси ғайрихудӣ; шахси муҳолиф; **аз ақл бегона шудан** ақро гум кардан, девона шудан; **пулро бегона кардан** аз шахси ғайрихудӣ мол харидан.

БЕГОНАВОР *بيگانهوار* монанди бегонаҳо, мисли шахси ношиносу ноошно ё ғайри хешу табор.

БЕГОНАГӢ *بيگانگي* бегона будан; **бегонагӣ кардан** ҳамчун бегонаҳо рафтор кардан.

БЕГОНАЗАБОН *بيگانه زبان* *нав.* он ки бо забони дигар гап мезанад, он ки забони ӯ забони хоричист.

БЕГОНАЗАМИН *بيگانه زمين* чое, ки зодгоҳ ё манзили доимии касе нест, кишвари бегона, мулки бегона.

БЕГОНАПАРАСТ *بيگانه پرست* он ки бегонаро аз одамони худӣ бартар медонад ва бо бегонагон нишасту бархост ва сару кор дорад, бегонаписанд.

БЕГОНАПАРАСТӢ *بيگانه پرستي* бегонапараст будан, парастии бегонагон.

- БЕГОНАПИСАНД** *بيگانه پسنده* *ниг.* **бегонепараст.**
- БЕГОНАРӢ** *بيگانه رو* *ниг.* **бегона, ношинос.**
- БЕГОР** *بيگار* *таър.* кори маҷбурии бемузд, ки мардум дар заминҳои амир ва амалдорон ба ҷо меоварданд; кори маҷбурии ва бемузд.
- БЕГОРӢ** *بيگارى* касеро маҷбуран ва бемузд кор фармудан.
- БЕГОӢ** *بيگاه* охири рӯз пеш аз фурӯ рафтани офтоб; аввали шаб; **аз пагоҳ то бегоҳ** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бегоҳи ҷумъа** охири рӯзи панҷшанбе, ки пас аз он ҷумъа меояд; **рӯз бегоҳ шудан** ба поён расидани рӯз, бевақт шудани рӯз; **рӯзро бегоҳ кардан** рӯзро ба поён расондан, тамоми рӯзро бо коре гузарондан; **гоҳу бегоҳ // гаҳу бегаҳ** бамавриду бамаврид, вақту бевақт; **пагоҳ-бегоҳ** ба қарибӣ, дар рӯзҳои наздик.
- БЕГОӢИРӢЗ(Ӣ)** *بيگاهى روزى* охири рӯз (*асосан баъд аз нишастани офтоб то сар шудани шаб*).
- БЕГОӢӢ** *بيگاهى* 1. *ниг.* **бегоҳ; бегоҳии бевақт, бегоҳии рӯзи дигар.** 2. *мансуб ба бегоҳ; насими бегоҳӣ, хӯроки бегоҳӣ; синфҳои бегоҳӣ* синфҳои мактаби шабона.
- БЕГОӢОН//БЕГОӢОӢӢ** *بيگاهان//بيگاهانى* *ниг.* **бегоҳ.**
- БЕГОӢХЕЗ** *بيگاه خيز* 1. он ки дер аз хоб меҳезад. 2. саҳарҳез.
- БЕГУЗАШТ** *بي گذشت* гузаштнакунанда; яқрав.
- БЕГУМОН** *بي گمان* бешубҳа, бешак, яқинан, бидуни шакку тардид, он ки дар бораи касе ё чизе шак надорад.
- БЕГУНАӢ//БЕГУНОӢ** *بي گناه//بي گناه* он ки ҷурм надорад, гунаҳгор нест, беайб, маъсум; **мусичаи бегуноҳ** он ки ҳудро беайбу бечора нишон медиҳад.
- БЕГУНОӢӢ** *بي گناهي* бегуноҳ будан, гуноҳ надостан, беайбӣ.
- БЕГУРДА** *بي گرده* тарсу, буздил, бечуръат.
- БЕГУРДАӢ** *بي گردگى* тарсончақӣ, буздилӣ, бечуръатӣ.
- БЕГУФТУГӢ(Ӣ)** *بي گفتوگوى* 1. бидуни сухани барзиёд, бечуну чаро; бешарту шароит. 2. бешак, бешубҳа, албатта, ҳатман.
- БЕГӢШ** *بي گوش* он ки гӯш надорад; гӯшбурида.
- БЕГӢШТ** *بي گوشت* хӯроке, ки ба он гӯшт намеандозанд; гӯшнадошта: **хӯроки бегушт.**
- БЕҒАВҒО** *بي غوغا* *ниг.* **беғалоғула.**
- БЕҒАӢРАТ** *بي غيرت* 1. он ки ғайрат надорад ва дар иҷрои корҳо саъю кӯшиш намекунад; танбал, коҳил. 2. *гуфт.* тарсончак, буздил, тарсу. 3. марди камқувват.
- БЕҒАӢРАТӢ** *بي غيرتى* 1. беғайрат будан, сайъу кӯшиш накардан дар иҷрои корҳо. 2. *гуфт.* тарсончақӣ, буздилӣ. 3. камқувватӣ, камғайратӣ (*оид ба* мард).
- БЕҒАЛАТ** *بي غلط* 1. холи аз ғалат, бехато. 2. ғалат накарда, ба саҳву хато роҳ надода.
- БЕҒАЛОҒУЛА** *بي غلاغوله* бемағал, беғавғо, шӯру ғавғо накарда.
- БЕҒАМ** *بي غم* он ки ғаму ғусса надорад, дур аз андӯх: **беғаму ғусса будан;** **дами беғам задан** а) аз ғаму ташвиш фориғ шуда, роҳат кардан, беғамона дам гирифтан; б) фориғболона умр ба сар бурдан, осуда зиндагонӣ кардан.
- БЕҒАМӢ** *بي غمى* беғам будан, ғам надостан; осудахотирӣ.
- БЕҒАМОҲА** *بي غمانه* фориғ аз ғаму ғусса; бепарвоёна, фориғболона.
- БЕҒАРАЗ** *بي غرض* 1. он ки дар коре манфиати шахсии ҳудро ба назар намегирад, бетамар; **дӯсти беғараз.** 2. *ниг.* **беғаразона.**
- БЕҒАРАЗӢ** *بي غرضى* беғараз будан, тамар надостан, бетамарӣ.
- БЕҒАРАЗОНА** *بي غرضانه* на аз рӯи ғараз, холисона, бо нияти холис; бо дили соф; объективона, бетарафона: **дӯстии беғаразона, ёрии беғаразона, танкиди беғаразона.**
- БЕҒАШ** *بي غش* 1. олудаву омехтанашуда (*бо чизи камбаҳотар аз худ*), тилло ва нуқрае, ки бо филиз дигар омехта нашудааст, беомезиш; соф, холис, сара. 2. шароби бедурд, соф, ноб. 3. *маҷ.* бериё, бемакру ҳила; пок, беолоиш; бекудурат: **дили беғаш, дӯстии беғаш, муҳаббати беғаш.**
- БЕҒИЛ** *بي غل* **беғилу ғаш** а) соф, покиза, ноолуда; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адо-

да; б) бекинаву фиреб, бенайрангу адоват.

БЕҒОЯ *بی غایه* он чи ғоя надорад, беидея; дорон ғояи паст (*дар борои асарҳои санъат*).

БЕҒУБОР *بی غبار* он чи гарде рӯи онро нагирифтааст, ё бо гарду ғуборе олудава омехта нест, соф, шаффоф: **осмони беғубор, оинаи беғубор.**

БЕҒУРБАТ *بی غربت* бечанҷол, ором, тинҷ: **диёри беғурбат.**

БЕҒӮЛА *بی غوله* *ниг.* байғӯла.

БЕҒӮЛАНИШИН *بی غوله نشین* *ниг.* байғӯланишин.

БЕД I *بید* дарахти бесамари соядор, ки шохҳои росту дароз дошта, бештар дар лаби ҷӯй ва ҷойҳои сернам мерӯяд ва навъҳои зерини он машҳур аст: **мачнунбед, беди сурх (сурхбед), беди сиёҳ (сияҳбед), зарбед, беди сафед ва ғ.**; **чун барги бед ларзидан // чун бед ларзидан** *мач.* сахт ларзидан (*одатан аз тарс*); **ман тут гӯям, шумо бед мегӯед (зарб.)** ба саволи касе ҷавоби номувофиқ додан; сухани мусоҳибро дуруст нафаҳмида, гапи номувофиқ ва бемавқеъ гуфтан.

БЕД II *بید* *ниг.* кӯя.

БЕДА *بیده* алафи хушк; юнучка (умуман): **банди беда, ғарами беда; беда додан, беда партофтан; бедаи кабуд** юнучкаи хушке, ки дар натиҷаи дар соя хушк кардан ранги кабудии худро нигоҳ доштааст.

БЕДАБУРАК *بیدهبرک* олати оҳанини махсус барои бурида майда кардани алафу хошоки ҳайвонот, аррадос.

БЕДАБУРӢ *بیدهبری* буридани беда, бурида майда кардани беда.

БЕДАВЛАТ *بی دولت* 1. он ки молу мулк надорад, нодор, тангдаст, камбағал. 2. *мач.* бетолей, шӯрбахт; бечора, бесоҳиб.

БЕДАВЛАТӢ *بی دولتی* 1. камбағалӣ, нодорӣ, фақирӣ. 2. *мач.* бадбахтӣ, беикқоболӣ, бетолей.

БЕДАВО *بی دوا* 1. давонашаванда, бедармон, табобатнашаванд; сихатнашаванда, муолиҷанаёбанда, дармоннопазир, ноилоҷ. 2. *мач.* ислоҳнопазир, ғайри қобили ислоҳ, ислоҳнашаванда; **дарди бедаво** а) бемории сихатнашаванда, дарди муолиҷанопазир; б) *мач.* мушкиле, ки ҳалли он имконнопазир аст;

вазъияти баде, ки аз он халосӣ муҳол аст.

БЕДАВОМ *بی دوام* давомнадошта, кӯтоҳмӯҳлат, кӯтоҳмуддат, кӯтоҳумр; нопойдор.

БЕДАЛЕЛ *بی دلیل* беасос, исботнашаванда: **гапи бедалел.**

БЕДАЛЕЛӢ *بی دلیلی* бедалел будан; исбот надостан.

БЕДАМ *بی دم* беҳаво, дамнакарда, холӣ.

БЕДАНДОН *بی دندان* он ки дандон надорад, дандоннадошта: **даҳони бедандон; бедандон шудан.**

БЕДАНДОНӢ *بی دندانӣ* бедандон будан, дандон надостан.

БЕДАНЧИР *بیدانچیر* *бот.* растани алафӣ, ки аз тухми он равғани гарчак (канадона) мегиранд.

БЕДАПОЯ//БЕДАПАЯ *بیده پایه//بیده پایه* юнучказор, ки юнучкааш даравида шудааст (*одатан баъд аз дарав ба он ҳайвонотро сар медиҳанд то ки боқимонда ва ё резупошишудан юнучқаро чидан хӯрад*).

БЕДАР *بی در* хонае, ки барои даробаро ҷои дар гузошта шуда бошад ҳам, дар шинонда нашудааст: **хонаи бедару тиреза.**

БЕДАРАК *بی درک* 1. беасар, беному нишон; беҳабар; **бедарак шудан** а) беному нишон шудан, аз худ ҳабар надодан; б) номаълум ғайб задан, гум шуда рафтан. 2. бесабаб, беасос, беҳуда. 3. бидуни зарурат, бекор, бе қасди муайян; **бедарак нагуфтаанд, ки ... // бедарак нест, ки ...** бесабаб нест, ки ...

БЕДАРАНГ *بی درنگ* *кит.* бетаъхир, фавран, бетавақуф.

БЕДАРАНГӢ *بی درنگӣ* *кит.* 1. бетаъхир амал кардан. 2. *мач.* ноустувор, бепоя.

БЕДАРАХТ *بی درخت* дарахтнарӯида, дарахтнадошта: **замини бедарахт.**

БЕДАРАХТӢ *بی درختӣ* луч будани замин, дарахтнадошта.

БЕДАРВОЗА *بی دروازه* муҳавватае (ҳаётае) аз қабилҳои ҳавлию сарой, ки дарвоза шинонда нашудааст; *муқ.* **бедар**; **шаҳри бедарвоза** ҷои беназорат, ҷои бесоҳиб.

БЕДАРД *بی درد* 1. он ки дарду беморие надорад,

солим. 2. б еозор, дард накунонда. 3. *мач.* касе, ки ғаму алам надорад; беғаму бепарво; ◇ **бедарди миён** бидуни меҳнат, осонакак, муфт, ройгон (*мас., пули бедарди миён* пули муфт бадастомада).

БЕДАРДГАРДОНӢ *بي دردگرداني* рафъи хисси дард, карахт кардан (*ба воситаи дору*).

БЕДАРДИСАР *بي دردسر* беташвиш: **кори бедардисар**.

БЕДАРДӢ *بي دردي* 1. бедард будан, дард надоштан. 2. *мач.* беғамӣ, бепарвоӣ.

БЕДАРЕҒ *بي دريغ* 1. бе хайфу афсӯс, бе пушаймонию надомат; раҳм накарда, бераҳмона. 2. бидуни музояка, дарег надошта, хасисӣ накарда, саховатмандона. 3. *мач.* чоннисорона, чонро дарег надошта.

БЕДАРМОН *بي درمان* 1. *ниг.* **бедаво**. 2. камқувват, беҳол, бемадор, нотавон.

БЕДАРМОНӢ *بي درماني* 1. бедармон будан, муолиҷанопазирӣ, сихатнашавандагӣ. 2. беҳолӣ, бемадорӣ; камқувватӣ, сустӣ.

БЕДАРОМАД *بي درامد* даромаднадошта, бидуни дахл; бефоида, бесуд; нафъ ва манфиат надошта: **харчи бедаромад**.

БЕДАСТ *بي دست* он ки даст надорад; ◇ **бедасту по** ноӯҳдабаро, бехунар, мӯҳмал.

БЕДАСТА *بي دسته* хар чизе, ки даста надорад (*аз қабилӣ кӯза, чойник, табар*).

БЕДАСТАР *بي دستر* *зоол.* чонвари ширхӯр аз хонаводаи хояндагон, ки ҷуссаи нисбатан калон ва пӯсти зебӯе дорад ва хуб шино мекунад.

БЕДАСТГОҲ *بي دستگاه* *кит.* дову дастгоҳ-надошта; бечизу чора: **дарвешӣ бедастгоҳ**.

БЕДАСТГОҲӢ *بي دستگاهي* бечизӣ, бенавоӣ, факирӣ, камбағалӣ.

БЕДАСТӢ *بي دستيار* дастёрнадошта; бемададгор.

БЕДАСТӢРӢ//БЕДАСТИӢРӢ *بي دستياري* бедастёр будан, мададгору ёридиҳанда надоштан.

БЕДАҲЛ *بي دخل* *кит.* 1. бе даҳолати касе, бидуни мудохила. 2. *ниг.* **бедаромад**.

БЕДАҲОНА *بيده خانه* чой барои нигоҳ доштани

юнучкаву алафҳои дигари хушкондашуда, анбори беда.

БЕДАҲАН//БЕДАҲОН *بي دهان//بي دهن* баддаҳан, бадзабон, бадгап; сергап, лаққӣ.

БЕДБАРГ *بيدبرگ* 1. барги бед. 2. *кҲн.* пайкони тир, ки шаклаш ба барги бед монанд аст.

БЕДБУН *بيدين* *кит.* дарахти бед.

БЕДГУЛ *بيدگل* дарахти бутташакли ҳамешасабз, ки гулҳои сурх, сафед ва гулобиранг дорад.

БЕДГУН *بيدگون* бедранг, ба ранги бед, сабзу кабуд.

БЕДЕВОР *بي ديوار* 1. бино ва ё иморате, ки дар болои пояхо бе девор сохта шудааст. 2. ҳавлие, ки атрофаш бо девор ихота нашудааст.

БЕДЗОР *بيدزار* макони бисёрии бед, чое, ки дарахтони бед анбӯх рӯидаанд, бедистон.

БЕДИӢНАТ *بي ديانت* 1. он ки фармудаҳои дину мазҳабро риоя намекунад, бедин, бемазҳаб, мулҳид. 2. *мач.* ноинсоф, бевичдон, норосткор.

БЕДИӢНАТӢ *بي ديانتی* 1. бединӣ, ломазҳабӣ, мулҳидӣ. 2. *мач.* ноинсофӣ, бевичдонӣ

БЕДИҚҚАТ *بي دقت* он ки ба иҷрои коре нағз диққат намекунад, сарсарӣ, бепарво, бетаваҷҷӯх.

БЕДИҚҚАТӢ *بي دقتي* бедикқат будан, бепарвоӣ, безътиноӣ, бетаваҷҷӯхӣ.

БЕДИЛ *بيدل* 1. дилхунук, дилмонда, дилгир: **бедил шудан** *аз касе*. 2. *кит.* ошиқи дилбохта, ошиқи беқарор. 3. *мач.* тарсончак, буздил, бегурда. 4. таҳаллуסי шоири бузурги форсу тоҷик Мирзо Абдулқодир (1644-1721).

БЕДИЛӢ *بيدلي* 1. дилхунукӣ, дилмондагӣ. 2. *мач.* тарсончакӣ, буздилӣ.

БЕДИЛОН *بي دلان*: **дилу бедилон** хоҳону нохоҳон, хоставу нахоста, дилаш кашидаю накашида; дилхунукона.

БЕДИЛҲОН *بيدلخوان* 1. он ки ашъори Бедилро аз девони ӯ азёд мекунад. 2. *таър.* талабаи синфҳои болоии мадрасаҳои пешин, ки дар марҳилаи охири таълими савод девони ғазалиёти Бедилро мекунад ва шарҳ меод.

БЕДИЛҲОНӢ *بيدلخواني* 1. хондани ашъори Бедил. 2. маҳфиле, ки аъзои он бо шарҳи ашъори Бедил машғул буданд.

БЕДИЛШИНОС *بيدل شناس* адабиётшиносе, ки мавзӯи омӯзиш ва тадқиқоти ӯ эҷодиёти Мирзо Абдулқодири Бедил мебошад.

БЕДИЛШИНОСӢ *بيدلشناسي* шоҳае дар адабиётшиносӣ, ки ба омӯзишу таҳқиқи ҳаёт ва фаъолияти адабии Мирзо Абдулқодири Бедил ва мактаби ӯ машғул аст.

БЕДИМОҒ *بي دماغ* димоғсӯхта, хафа, зик, хиратабъ.

БЕДИМОҒӢ *بي دماغي* димоғсӯхтагӣ, хафагӣ, зикӣ, хиратабъӣ.

БЕДИН *بي دين* он ки ба дин эътиқод надорад ва расму русуми шариатро риоя намекунад, бемазҳаб; аз дин рӯй гардонда, мулҳид.

БЕДИНӢ *بي ديني* бедин будан, эътиқод надоштан ба дину мазҳаб.

БЕДИСТОН *بيدستان* 1. *ниг.* бедзор. 2. *мач.* боғи бесамар.

БЕДМУШК *بيدمشک* дарахте аз чинси бед, ки гули зарди сабзтоби бисёр хушбӯӣ дорад; араки онро мегиранд, ки хеле хушбӯ буда, хосияти давой дорад.

БЕДОВ *بيداو*: бедову дастгоҳ *гуфт.* беасбобу ускуна; бечизу чора.

БЕДОҒ *بي داغ* 1. он ки дар рӯи пӯсташ доғ - нишонаҳои сиёҳчатоб надорад. 2. ҳар чизе, ки дар он лаккае нест, соф, пок, ғайри доғдор.

БЕДОД *بي داد* 1. беадолатӣ, зулм, ситам, чавр: бедоду ситам, зулму бедод; аҳли бедод золимон, ситамгарон, чафопешагон. 2. оху фиғон, нолаву зорӣ: доду бедод; доду бедод кардан.

БЕДОДГАР *بي دادگر* золим, ситамгар, чафопеша.

БЕДОДГАРӢ *بي دادگري* беадолатӣ, зулм, ситам: чавр, чафо, истибдод: бедодгарӣ кардан.

БЕДОДГАРОНА *بي دادگرانه* беадолатона, ноинсофона; золимона, ситамгарона.

БЕДОДӢ *بي دادی* *ниг.* бедодгарӣ.

БЕДОДПЕША *بي دادپيشه* *ниг.* бедодгар.

БЕДОЛ *بي دال*: бедолу дарахт маконе, ки ҳеҷ дарахт надорад (*дашт, биёбон, сахро ва ғ.*).

БЕДОҲА I *بيدانه* парандаи сахроии хушовоз, ки аз гунчишк калонтар мебошад (*шавқмандон онро сайд карда, барои овози форам ё чангӣ буданиаш дар хонаҳо нигоҳ медоранд*), вартиш, карак: бедонаи чегӣ, бедонаи чангӣ.

БЕДОҲА II *بيدانه* мевае, ки донак надорад (*аз қабилӣ ангури кишмиш*): хурмои бедона.

БЕДОҲАБОЗ *بيدانه باز* он ки бедонахоро барои чанг андохтан нигоҳ медорад.

БЕДОҲАБОЗӢ *بيدانه بازي* бедона доштан ва чанги бедона ташкил кардан, амали бедонабоз.

БЕДОҲАК *بيدانهک* 1. растание, ки аз тухм намерӯяд (*аз қабилӣ сафедор, бед ва ғ.*). 2. *ниг.* бедона II.

БЕДОҲИШ *بي دانش* беилм, бесавод, нодон, чоҳил.

БЕДОҲИШӢ *بي دانشي* бедониш будан, бесаводӣ, нодонӣ, чоҳилӣ.

БЕДОР *بيدار* 1. он ки дар ҳолати хоб нест; *муқоб.* хуфта ва хобида: аз хоб бедор кардан, аз хоб бедор шудан; бедор мондан нахобидан, хоб нарафтан; шабро бедор гузаронидан шабзиндадорӣ кардан, бедорхобӣ кашидан. 2. *мач.* хушёр, огоҳ, бохабар; бедор кардан а) касеро аз хоб хезондан; б) *мач.* касеро аз чизе огоҳонидан; аз ҳолати ғафлат ва беҳабарӣ баровардан; бедор шудан а) аз хоб хестан; б) хушёр шудан, огоҳ шудан; бохабар шудан; в) *мач.* аз ғафлат баромадан, аз чаҳолат раҳой ёфтан; г) *мач.* дар аввали баҳор зинда шуда, ба муғчабарорӣ сар кардани дарахтон ва ба неш задан шурӯъ кардани наботот; **бахти бедор // толеи бедор** бахти мусоид ва мададгор, толеи омадкарда; аз хоби ғафлат бедор шудан аз нодонию чаҳолат баромадан, бохабар шудан (*аз воқеаву ҳодисаҳои рӯзгор*).

БЕДОРБАХТ *بيداربخت* *мач.* хушбахт, саодатманд, батолё.

БЕДОРБОШ *بيدارباش* овоз ва садое, ки барои бедор шудани одамон дар сарбозхонаҳо ва муассисаҳои дигари низомиву қудратӣ монанди овози шайпур дар бошишгоҳҳои харбӣ садо медиҳад.

БЕДОРДИЛ بيداردل дилогоҳ, зиндадил, равшанзамир, бомаърифат; *муқоб.* **ҒОФИЛ**.

БЕДОРДИЛӢ بيداردلى бедордил будан, хушёрӣ, огоҳӣ.

БЕДОРӢ بيدارى 1. бедор будан, ҳолати ғайри хоб, дар хоб набудан, бехобӣ. 2. *мач.* хушёрӣ, огоҳӣ, хабардорӣ; маърифатнокӣ.

БЕДОРМАҒЗ بيدارمغز *киноя аз* оқилу хушёр ва огоҳ.

БЕДОРФИКР بيدارفكر *мач.* хушёру доно; хабардор, огоҳ, бомаърифат.

БЕДОРХОБ بيدارخواب азхобмонда, хобпарида; **бедорхоб будан** нахобидан; шабро бедор гузаронидан.

БЕДОРХОБӢ بيدارخوابى аз хоб мондан, нахобидан, ҳолати касе, ки шаб хоб карда натавонистааст; **бедорхобӣ** **кашидан** нахобида шабро рӯз кардан (*аз беморие*), шабзиндадорӣ кардан.

БЕДОРШУДА بيدارشده *сифати феълӣи замони гузашта аз* **бедор шудан**; 1. аз хоб бархоста. 2. огоҳшуда, хушёршуда.

БЕДОШТ بيداشت хар чизе, ки дошт надорад, бебако; *муқоб.* **бадошт**.

БЕДУД بيدود 1. дуднадошта, ҳолӣ аз дуд; соф, фурузон; дуд намекардагӣ: **оташи бедуд**, **чароғи бедуд**, **шамъи бедуд**, **шўълаи бедуд**. 2. *мач.* хар чизе (одатан таоме), ки муфт, бе меҳнат ба даст меояд: **халвои бедуд**, **шўрбои бедуд**; **бедуд сўхтан** *киноя аз* номаълум ғам хўрдан, ба дигарон аён накарда, дар оташи ғаму андӯх сўхтан.

БЕДУДМОН بيدودمان *кит.* он ки хонаву хонавода надорад, бехонумон.

БЕДУМ بيدم думнадошта; думбурида: **хари бедум**.

БЕӢВАР بيداور он ки мададгору ёрирасоне надорад.

БЕӢВАРӢ بيداورى беӢвар будан, мададгору ёрирасон надоштан.

БЕӢД بيد *бехуш*, аз хуш рафта.

БЕӢР بيدар он ки ёру дўст надорад, яккаву танҳо, бекасу бепаноҳ.

без *биз* *асоси замони ҳозира аз* **бехтан**.

БЕЗ I بيز 1. лўндачаи гўштии бо иллоте шах ва гирехшуда, ки аз даруни равған ё гўшт мебарояд, гудда, ғадуд. 2. *тиб.* яке аз узвҳои инсон ва ҳайвонот, ки барои хун моддаҳои ҳаётан зарур чун мекунад ва моддаҳои нодаркоро чун карда, берун меандозад: **бези таги гулӯ**.

БЕЗ II بيز *гуфт.* навъи матои пахтагини дурушт, хомсуф.

БЕЗАБОН بيزبان 1. он ки умуман қобилияти нутқ надорад, гунг, лол: **хайвони безабон**, **маҳлуқи безабон**. 2. он ки маҳорати баланди суҳанпардозӣ надорад, очиз дар нутқ. 3. *мач.* сокит, хомӯш. 4. *мач.* ҳайвон.

БЕЗАБОНӢ بيزبانى хомӯшӣ, сукут, сокитӣ, тавони суҳангӯӣ надоштан: **безабонӣ нишонаи марг аст** (*мақ.*).

БЕЗАВҚ بيزوق 1. он ки шавку завқ ва майлу рағбат ба чизе ё коре надорад. 2. шахсе, ки зебоиро ҳис намекунад ва аз он лаззат намебарад.

БЕЗАВҚӢ بيزوقى безавқ будан; бесалиқагӣ.

БЕЗАВОЛ بيزوال заволнопазир, ҳамешагӣ, ҷовид, абадӣ; офатнопазир, намуранда: **бахти безавол**, **ишқи безавол**, **ҳусни безавол**.

БЕЗАВОЛӢ بيزوالى заволнопазир будан, абадӣ будан; абадият.

БЕЗАДА بيزده *хичои* **безада зби**. хичое, ки хангоми талаффуз ба он зада намеафтад.

БЕЗАМИН بيزمين он ки барои киштукор замини хусусӣ надорад: **деҳқони безамин**, **камбағали безамин**.

БЕЗАМИНА بيزمينه заминанадошта, беасос, бепоя, бевунёд.

БЕЗАМИНӢ بيزمينى безамин будан, замини кишт надоштан.

БЕЗАН بيزان марде, ки зан нагирифтааст, ё дар айни ҳол зан надорад, мучаррад.

БЕЗАНӢ بيزانى безан будан, зан надоштан (-и мард).

БЕЗАР بيزر *кит.* бепул; бибизоат, бенаво; нотавон, бечора.

БЕЗАРАР بيزر 1. чизе (коре), ки зиён ва нуқсон надорад, бенуқсон, беайб. 2. касе (чи-

- зе), ки аз вай ба касе (чизе) зиёне намерасад: **одами безарар, доруи безарар; безарар кардан** қобилияти зиёнрасонии чизе ё касеро аз байн бурдан; коре кардан, ки осебе расонда натавонад; **безарар мондан** осеб нарасида мондан, зарар надидан.
- БЕЗАРДА** *بي زرده* тарсончак, бечуръат; беоруномус, беҳамият.
- БЕЗАРӢ** *بي زرى* *kit.* бепулӣ; бибизоатӣ, бенавой, камбағалӣ.
- БЕЗАРФ** *بي ظرف* аз зарф истифода набурда, бидуни зарф: **безарф кашондани бор.**
- БЕЗАРФИЯТ** *بي ظرفيت* камчанба, он ки тоқати шунидани суханҳои дигаронро надорад ва безътиной зоҳир мекунад.
- БЕЗАРФИЯТӢ** *بي ظرفيتى* безарфият будан, камтаҳаммул будан.
- БЕЗАРФӢ** *بي ظرفي* ҳолӣ будан, бетаҳаммул, худписандӣ, дуруштӣ.
- БЕЗАҲМАТ** *بي زحمت* осон, барохат.
- БЕЗАҲРА** *بي زهره* бечуръат, тарсончак.
- БЕЗАҲРАГӢ** *بي زهرگى* бечуръатӣ, тарсончакӣ.
- БЕЗГАК** *بيزگگ* *гүфт.* табларза, вараҷа; **безгак гирифтан** а) саршавии бемории безгак; б) *мач.* саҳт тарсида ларзидан.
- БЕЗЕБ** *بي زيب* нозеб, аз назокат дур, хунук: **рафтори безеб.**
- БЕЗЕБӢ** *بي زيبى* безеб будан, аз ҳусну зебоӣ дур будан.
- БЕЗИЁ** *بي ضيا* *kit.* бенур, бепартав, бедурахшиш: **безиё шудан.**
- БЕЗИЁН** *بي زيان* 1. *ниг.* **безарар.** 2. зарарнадида, бидуни офату осеб. 3. зарарноовар, хисоратнаоваранда: **моли безиён, савдои безиён.**
- БЕЗИЁНӢ** *بي زيانى* *би* безиён будан, зарару зиён надоштан.
- БЕЗИНҲОР** *بي زينهار//بي زنهار* *kit.* беамон, берахм.
- БЕЗОБИТА** *بي ضابطه* 1. баташвишафтада, баташвишмонда, бесаранҷом: **безобита кардан, безобита шудан.** 2. парешон, мушаввашхавотир.
- БЕЗОБИТАГӢ** *بي ضابطگى* бесаранҷомӣ, парешонӣ, мушаввашӣ, дар хавотир будан, ба изтироб афтадан.
- БЕЗОВАР** *بيزاور* *kit.* беқувват, беқудрат, беиктидор.
- БЕЗОД** *بي زاد* бетӯша, бидуни тӯша.
- БЕЗОН** *بيزان* 1. *феъли ҳол аз бехтан;* дар ҳоли бехтан. 2. безанда. 3. *чӯзӣ пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои* безанда, фирболкунанда: **атрбезон, гулбезон.**
- БЕЗОР** *بيزار* бемайл ва берағбат нисбат ба чизе, рӯғардоншуда, гурезон (*аз чизе ё касе*); мутанаффир; **аз бекор ҳама безор (зарб.); безор кардан касеро** бо ягон ҳаракат ё кори худ касеро ба ҷон расондан; **аз ҷон безор кардан (шудан)** аз ҷон сер кардан (шудан); ба ҷон расондан (расидан), ниҳоят танг кардан (шудан), дилгир кардан (шудан).
- БЕЗОРӢ** *بيزاري* *гүфт.* авбош, бекоргард, тарбиятнодида, вайронгари тартиботи ҷамъиятӣ.
- БЕЗОРКУНАНДА** *بيزاركننده* *сифати феълии замони ҳозира аз* **безор кардан;** нафратовар, дилбазан, дилгиркунанда.
- БЕЗОТ** *بي ذات* 1. зотнадошта, бадзот: **хайвони безот.** 2. *тахҷ.* беаслу насаб, ночинс.
- БЕЗУРӢТ//БЕЗУРИӢТ** *بي ذريات* он ки аз ӯ фарзанд намешавад, бенасл, беавлод.
- БЕЗУРӢТӢ//БЕЗУРИӢТӢ** *بي ذرياتي* безурӢт будан; надоштани қобилияти фарзанддоршавӣ, беавлодӣ.
- БЕИБО** *بي ابا* аз ҳеҷ чиз худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида; беистихола, беҳаё.
- БЕИБОГӢ//БЕИБОӢ** *بي اباگى//بي ابايى* беибо будан, беистихолагӣ, беҳаёӣ.
- БЕИБОӢНА** *بي ابايانه* ибо накарда, истихола накарда; густохона.
- БЕИДЕЯ** *بي اديه* *ниг.* **беғоя.**
- БЕИДРОК** *بي ادراك* бефаҳм, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.
- БЕИДРОКӢ** *بي ادراكي* бефаҳмӣ, қобилияти дарк кардани чизеро надоштан.
- БЕИӢР** *بي عيار* тамғаи иёрнадошта; бемаҳак: **тиллову нуқраи беиӢр.**

БЕИЗЗАТ *بی عزت* *ниг.* беҳурмат.

БЕИЗЗАТӢ *بی عزتی* *ниг.* беҳурматӢ.

БЕИҚТИДОР *بی اقتدار* безӯр, беқудрат, беқувват.

БЕИҚТИДОРӢ *بی اقتداری* беиқтидор будан, безӯрӢ, беқувватӢ.

БЕИЛЛАТ *بی علت* иллатнадошта, бенуқсон, беайбу камбудӢ; **узвҳои беиллати бадан** узвҳои сихати бадан.

БЕИЛЛАТӢ *بی علتی* беиллат будан, айбу нуқсон надоштан.

БЕИЛМ *بی علم* он ки илму дониш надорад, нохонда, таҳсили илм накарда, бесавод.

БЕИЛМӢ *بی علمی* беилм будан, бедонишӢ, бесаводӢ.

БЕИЛОЧ *بی علاج* 1. шифонаёбанда, дармоннопазир, бедаво: дарди беилоч. 2. ноилоч, чоранадошта.

БЕИЛОЧӢ *بی علاجی* 1. беилоч будан, шифонаёбандагӢ, дармоннопазирӢ; бедаво будан. 2. ноилочӢ, чора надоштан.

БЕИЛТИФОТ *بی التفات* номехрубон, ҳусни таваччӯх надошта, белутифу марҳамат.

БЕИЛТИФОТӢ *بی التفاتی* беилтифот будан, номехрубонӢ, безътиной.

БЕИЛТИФОТОНА *بی التفاتانه* номехрубона, бидуни ҳусни таваччӯх, ба ғайри лутф ва мехрубонӢ.

БЕИМДОД *بی امداد* бемадад, бекумак, беёрӢ.

БЕИМДОДӢ *بی امدادی* бемадад будан, нотавонӢ.

БЕИМЗО *بی امضا* имзонадошта, беном; **мақтуби беимзо** номаи нависандааш номаълум.

БЕИМОН *بی ایمان* 1. бедин, бемазҳаб. 2. *тахқ.* он ки ба ҳеҷ чиз имону эътиқод надорад, безътиқод; бевичдон, ноинсоф.

БЕИМОНӢ *بی ایمانی* 1. беимон будан, бединӢ, бемазҳабӢ. 2. имону эътиқод ба ҳеҷ чиз надоштан; бевичдонӢ, беинсофӢ.

БЕИМТИЁЗ *بی امتیاز* бидуни бартарӢ, бебартарӢ.

БЕИМТИҲОН *بی امتحان* имтиҳон надода, имтиҳон насупорида.

БЕИНСОФ *بی انصاف* ноинсоф, ноодил, бедодгар, беадолат; бевичдон.

БЕИНСОФӢ *بی انصافی* ноинсофӢ, бедодгарӢ, беадолатӢ; бевичдонӢ.

БЕИНСОФОНА *بی انصافانه* ноинсофона, ноодилна, беадолатона; бевичдонона.

БЕИНТИЗОМ *بی انتظام* он ки интизомро риоя намекунад, бетартиб.

БЕИНТИЗОМӢ *بی انتظامی* беинтизом будан, бетартибӢ.

БЕИНТИҲО *بی انتها* 1. аз ҳад афзун, беҳад зиёд, ниҳоят бисёр: **муҳаббати беинтиҳо, хурсандии беинтиҳо**. 2. беохир, бепоён; беканор, нопадоканор, васеъ, фарох: **замини беинтиҳо, баҳри беинтиҳо; беинтиҳо будан** зиёд (бисёр) будан; аз ҳад зиёд будан, беҳад афзун будан.

БЕИНТИҲОӢ *بی انتهای* беинтиҳо будан; интиҳо надоштан; беохирӢ.

БЕИРОДА *بی اراده* он ки дар қавлу қарори худ устувор нест, ноустувор, беқатъият.

БЕИРОДАГӢ *بی ارادگی* ноустуворӢ, сустиродагӢ.

БЕИСБОТ *بی اثبات* бедалел, берақам.

БЕИСМ *بی اسم* 1. беном, номнадошта. 2. беимзо.

БЕИСТ *بی ایست* наистода, таваққуф накарда, якзайл, муттасил: **беист қор қардан, беист парвоз қардан, беист гап задан, беист тирпаронӢ қардан**.

БЕИСТЕЪДОД *بی استعداد* он ки қобилият ва лаёқати қорӢ надорад, беқобилият, белаёқат: **шогирди беистеъдод**.

БЕИСТЕЪДОДӢ *بی استعدادی* беистеъдод будан, истеъдод надоштан, белаёқатӢ, беқобилиятӢ.

БЕИСТИСНО *بی استثنا* 1. истисно накарда, бидуни истисно, аз як сар. 2. истиснонадошта: **қоидаи беистисно**.

БЕИСТИФОДА *بی استفاده* истифода нашуда, мавриди истифода қарор нагирифта.

БЕИСТИҲОЛА *بی استحاله* беибо, берӯихотир; рӯихотир накарда.

БЕИТМИНОН *بی اطمینان* аз итминон дур, боварнадошта, мутмаиннабуда.

БЕИТМИНОӢ *بي اطمینانی* итминон надоштан, бовар надоштан, мутмаин набудан.

БЕИТОАТ *بي اطاعت* итоат накарда, мутеъ нашуда.

БЕИТОАТӢ *بي اطاعتی* итоат накардан, нофармонӢ.

БЕИТТИЛОӢ *بي اطلاعی* беиттилоъ будан, иттилоъ надоштан, беҳабарӢ, ноогоӢ.

БЕИТТИЛОӢ *بي اطلاع* беҳабар, ноогоҳ, иттилоънадошта, новоқиф.

БЕИХЛОС *بي اخلاص* эътиқоднадошта, ғайриихлосманд.

БЕИХЛОСӢ *بي اخلاصی* беихлос будан, ақидан мустаҳкам надоштан ба чизе, эътиқод надоштан, ғайриихлосмандӢ, адами ихлос.

БЕИХТИЁР *بي اختيار* аз ғайри хоҳиш ва ирода, бешуурона, нохост.

БЕИХТИЁРОНА *بي اختيارانه* *ниг.* беихтиёр.

БЕИХТИЛОФ *بي اختلاف* бемуноқиша, бечангучидол.

БЕИХТИЛОФӢ *بي اختلافی* бечанчоӢ, беихтилоф будан.

БЕИШТИБОӢ *بي اشتباه* беғалат, бехато, сахв накарда, иштибоҳ накарда.

БЕИШТИХОӢ *بي اشتهايي* иштихо надоштан, адами иштихо.

БЕИЧОЗАТ *بي اجازت* *ниг.* берухсат.

БЕК *т.* *بيک* 1. *таър.* ҳокими шаҳру ноҳия, ки ба хон ё амир итоат мекард. 2. *таър.* унвони расмӣ ва ғажри ашроф, асилзода ва мансабдорони аморат, бег. 3. *барои ифодаи меҳрубонӣ ва навозиши дар охири номҳои мардона илова карда мешавад (мас., Чӯрабек, Атобек, Абдуллобек ва ғ.).*

БЕКАЙФ *بي كيف* бидуни лаззату хушӣ, белаазат.

БЕКАЛЛА *بي كله* 1. чудо аз калла, он ки калла надорад, сарбурида. 2. *маҷ.* беақл, каллаварам, бемағз.

БЕКАМ *بي کم*: бекаму кост пурра, бе ҳеҷ камбудӣ ва нуқсон.

БЕКАМАР *بي کمر* 1. он ки камари мурассаъ надорад, ки дар гузашта аломати мансаб-

дорад, ки дар гузашта аломати мансабдорӣ ва подшоҳӣ буд. 2. *маҷ.* камқувват.

БЕКАМБУДӢ *بي کمبودی* камбудӣ надошта, бенуқсон.

БЕКАМУЗИЁД *بي کم و زياد* бе коҳишу афзоиш, аниқ, бетағйир.

БЕКАМУКОСТӢ *بي کم و کاستی* бекаму кост будан, каму кост надоштан, бенуқсонӢ.

БЕКАНОР *بي کنار* бесоҳил, аз ҳад зиёд васеъ ва фарох, нопадоканор, бепоён, беинтиҳо, беохир: **бахри беканор, осмони беканор, фазои беканор, дашти беканор, мулки беканор.**

БЕКАНОРА *بي کناره* 1. *кит.* беканор. 2. канорнадошта; хошиянадошта, зехнадошта.

БЕКАНОРӢ *بي کناری* беканор будан, беинтиҳоӣ, ниҳоят васеъ ва фарох будан.

БЕКАРОН *بي کران* *ниг.* беканор.

БЕКАРОНА *بي کرانه* *ниг.* беканора.

БЕКАС *بي کس* 1. он ки ҳешу ақрабо ё ёру дӯсти наздик надорад; танҳо. 2. бечора, нотавон: **бекасу бечора, бекасу беёр, беваи бекас, ғарибу бекас; бекасу қўй // бекасу беқўй** бешу табор ва беҳонаву чой; танҳою беҳонумон: **яtimi бекасу қўй.** 3. *гуфт.* чои одамнадошта, холӣ аз одам, хилват: **хонаи бекас.**

БЕКАСӢ *بي کسی* 1. бекас будан, танҳоӣ, ғамхору мададгор надоштан, бедастиёрӣ. 2. бепушту паноҳ будан, химоятгар надоштан.

БЕКАФАН *بي کفن* 1. мурдае, ки кафан пӯшонда нашудааст; мурдае, ки кафан надорад. 2. *маҷ.* камбағал, бенаво.

БЕКАФАНӢ *بي کفنی* кафан надоштан, бисёр фақир, нодор ва дармонда будан.

БЕКЗОДА *بي کزاده* писар ё духтари бек, фарзанди бек; аз авлоди бекҳо.

БЕКЗОТӢ *بي کزادتي* навъи харбузаи миёнапазак.

БЕКИГАРӢ *بي کي گری* *таър.* дар аморати Бухоро минтақаҳо ва ноҳияҳое, ки дар он бекҳо ҳоким буданд: **бекигарии Балҷувон.**

БЕКИНА *بي کينه* он ки кинаву адоват надорад, беадоват.

БЕКИНАГӢ *بي کينگی* бекина будан, кину адоват надоштан.

БЕКӢРДОР *بي كردار* беамал, он чи ки паёмал надорад.

БЕКӢТОБ *بي كتاب* 1. он ки пайрави ягон дине (сохибкитоб) нест. 2. бе китоб ба дарс рафтани: **донишчӯи бекитоб**.

БЕКӢФОЯТ *بي كفايت* нолоик, он ки шоистагӣ ва лаёқати анҷоми кореро надорад, безарфият.

БЕКӢФОЯТӢ *بي كفايتي* нолоикӣ, белаёқатӣ, шоистагии анҷоми кореро надоштан.

БЕКӢШТ *بي كشت* киштукорнашуда, нокорам.

БЕКӢ *بيكي* 1. *мансуб ба бек*. 2. *таър*. шаҳру ноҳияе, ки дар аморати Бухоро бек ҳокими он буд.

БЕКӢМ *بي كام* ноком, номуваффақ, беафар.

БЕКӢМӢ *بي کامي* нокомӣ, бидуни муваффақият, бепирӯзӣ.

БЕКӢНКӢРС *بي كانكرس* *ниг.* беозмун.

БЕКӢР *بيكار* 1. он ки бо кори фойданоке машғул нест; **аз бекор ҳама безор** (*зарб.*); **бекор нишастан** бо коре машғул набудан, кор накардан. 2. он ки бо кор ва моҳонаи барои рӯзгузаронӣ зарур таъмин намебошад. 3. аз қору амал дурқардашуда; аз вазифа сабуқдӯшшуда, аз мансаб рондашуда; **аз коре бекор қардан** касеро аз қор ҳолӣ қардан, қорич қардан, маъзул сохтан. 4. лағв, мансух, аз эътибор соқит, безътибор (*oid* ба фармон, ҳукм, ҳуқуқ ва г.). 5. *ниг.* **бекора**; **бекор мондан** бе истифода мондан; аз чизе фойда нагирифта мондан; **бекор хобидани** чизе мавриди истифода қарор нагирифтани чизе, фойда наовардани чизе; **бекор шудани** чизе нодарқор шудани чизе, мавриди истифода қарор нагирифтани чизе. 6. бефойда, нафънадошта; **гапи бекор** гапи беасосу пуч; **бекор рафтани** бефойда (беҳуда) сарф шудан; натиҷа наодан; **ин омаданатон бекор** ин омаданатон ҳисоб не, берун аз ҳисоб аст.

БЕКӢРА *بيكاره* 1. нодарқор, нолозим, бемасриф; ношоям. 2. беҳуда, бефойда.

БЕКӢРАГАРД *بيكاره گرد* *ниг.* бекоргард.

БЕКӢРАГӢ *بيكارگي* *ниг.* бекорӣ.

БЕКӢРГАРД *بيكارگرد* беҳудагард, ҳарзагард, сарсаригард, бекорхӯча.

БЕКӢРГАРДӢ *بيكارگردی* беҳудагардӣ, ҳарзагардӣ, сарсаригардӣ, бекорхӯчагӣ.

БЕКӢРИСТӢ *بيكارايستي* қор накардан, беистифода будан, истифода нашудан; **бекористии трактор** (дастгоҳ, қорхона ва г.).

БЕКӢРӢ *بيكاري* 1. бекор будан, машғул набудан бо қори ба қамъият фойдабахш; **бекор нишастан**, бешуғлӣ; **аз бекорӣ - кадуқорӣ** (*зарб.*) аз бекор нишастан бо қори қамъамият низ машғул шудан беҳтар ва фойдабахш аст. 2. таъмин набудани қоргар бо қору маоши барои рӯзгузаронӣ зарур. 3. қориф аз қор, қолӣ аз қор, озод аз қор (муваққатан): **вақти бекорӣ**, **соатҳои бекорӣ**; **дар бекорӣ** дар вақти қориф аз қор, қангоми аз қор қолӣ мондани даст.

БЕКӢРМОНДА *بيكارمانده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор мондан**; он ки барояш қор пайдо нашудааст, бо қор таъминнашуда.

БЕКӢРМОНӢ *بيكارماني* *исми амал* аз **бекор мондан**; бо сабаби набудани қои қолӣ қор накардан; бо қор таъмин набудан.

БЕКӢРУБОР *بيكاروبار* бидуни қасбу қор, бекор.

БЕКӢРХОБИДА *بيكارخوابيده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор хобидан**; истифоданашуда; **замини бекорхобида** замини солҳои сол кишт нашуда; замини нокорам.

БЕКӢРХОБӢ *بيكارخوابي* *исми амал* аз **бекор хобидан**; мавриди истифода воқеъ нашудан.

БЕКӢРХӢЧА *بيكارخوجه* он ки бо қори ба қамъият фойданок машғул шудан намеҳад; лаванд, танбал, қоргурез.

БЕКӢРХӢЧАГӢ *بيكارخوجگي* бекорхӯча будан, бо коре машғул нашуда гаштан; лавандӣ, танбалӣ; қоргурезӣ.

БЕКӢРШУДА *بيكارشده* *сифати феълии замони гузашта* аз **бекор шудан**; 1. аз қору амал дурқардашуда, рондашуда аз мансаб. 2. соқитшуда аз эътибор, лағвшуда, мансух.

БЕКӢСТ *بيكاست* *ниг.* **бекам(-у қост)**.

БЕКӢОШӢ *بيكناشي* *бот.* як навъ бутгаи қордор ва меваи он.

БЕКӢДУРАТ *بي كدورت* 1. *қит.* қудуратнадошта; равшан, пок. 2. бедушманӣ, беадоват.

БЕКӢЛОҲ *بي كلاه* 1. сари луч буда, сарлуч. 2.

- бемансаб, бевазифа.
- БЕКУЛОҲӢ** *بي كلاهي* мақом ва мансаб надоштан; *муқоб.* **кулохдорӢ.**
- БЕКӢ(Ӣ)** *بيكوي* *ниг.* **бекас(-у кӢй)**; бекӢю бекафан, бехонаву бечизу чора.
- БЕҚАВЛ** *بي قول* бадқавл, ваъдабоз, дар қавл наистода, беаҳд.
- БЕҚАВЛӢ** *بي قولی* ваъдабозӢ, бар аҳд вафо накардан, беаҳдӢ.
- БЕҚАВОРА** *بي قواره* *ниг.* **бекиёфа.**
- БЕҚАДР** *بي قدر* 1. он чи арзишу қимат надорад, ба чизе намеарзад, камбаҳо, ночиз. 2. *мач.* беиззату эътибор; хору зор: **беқадр шуморидан, беқадр шудан.**
- БЕҚАДРӢ** *بي قدری* беқадр будан; безътиборӢ, хору зор будан.
- БЕҚАӢД** *بي قيد* 1. лоқайд, бепарво, безътино (*нисбат ба расму одатҳо ва тартиботи зиндагии иҷтимоӣ*). 2. қайднашуда, сабтнагардида; ба расмият надароварда: **никоҳи беқайд.**
- БЕҚАӢДӢ** *بي قیدی* беқайд будан, лоқайдӢ, ба ҳар чиз бепарво нигаристан ва муомила кардан, озод будан аз тааллуқоти дунё, лоуболи.
- БЕҚАӢДОНА** *بي قيدانه* лоқайдона, безътиноёна; бепарвоёна (*нисбат ба тааллуқоти дунё*).
- БЕҚАРИН** *بي قرين* *кит.* 1. (дӯсти) қарин надошта. 2. *мач.* бемисл, бемонанд, беназир.
- БЕҚАРОР** *بي قرار* 1. ноором, ҳамеша дар ҳаракату чунбиш: **рӯди беқарор, мавчи беқарор.** 2. музтариб, ба изтироб афтода, бетоқату беором: **ошиқи беқарор, дили беқарор; беқарор кардан, беқарор шудан.** 3. *ниг.* **беқаророна.**
- БЕҚАРОРӢ** *بي قراری* 1. беқарор будан, ором надоштан. 2. бетоқатӢ, бесабрӢ, бесаранҷомӢ.
- БЕҚАРОРОНА** *بي قرارانه* 1. нооромона, бетоқатона, дар ҳолати изтироб. 2. қарор нагирифта, ором нашуда, дам нагирифта, беист, якзайл.
- БЕҚАСАБ** *بيقصب* матои нимабрешимии раҳрах, ки аз он асосан чома медӯзанд: **чомаи беқасаб.**
- БЕҚАСАББОФ** *بيقصبباف* он ки беқасаб мебофад, бофандаи беқасаб.
- БЕҚАСАМ I** *بي قسم* бесавганд, қасам ёд накарда.
- БЕҚАСАМ II** *بيقسم* *гуфт.*, *ниг.* **беқасаб.**
- БЕҚАТӢИЯТ** *بي قطعیت* бидуни қатъият, рафтори ғайриқатъӢ, беисрор.
- БЕҚАТӢИЯТӢ** *بي قطعیتی* бесуботӢ, исрор накардан.
- БЕҚИЁС** *بي قياس* 1. беҳамто, беназир; ғайри қобили муқоиса, муқоисанашаванда. 2. беандоза, аз ҳад зиёд: **бекиёс шод шудан.**
- БЕҚИЁФА** *بي قیافه* берӯ, қиёфа ё чеҳра надоштан, бечеҳра.
- БЕҚИЛТИҚ** *بي قلتق* 1. моҳие, ки гӯшти он устухонҳои майдаю борик надорад. 2. бесӯк, холи аз қилтиқ (*oid* ба ғалла: чав, гандум, шолӣ).
- БЕҚИЛУҚОЛ** *بي قيل وقال* бегуфтугӯ, бечунучаро: бешубҳа; албатта: **бекилу қол розӢ шудан.**
- БЕҚИМАТ** *بي قيمت* нархнадошта, беарзиш, беқадр.
- БЕҚОБИЛИЯТ** *بي قابليت* он ки қобилияти кореро надорад; беистеъдод; ноӯҳдабаро.
- БЕҚОБИЛИЯТӢ** *بي قابليتی* қобилият надоштан; беистеъдодӢ; ноӯҳдабароӢ.
- БЕҚОИДА** *بي قاعده* нодуруст, беасос, бе тартиби муайян.
- БЕҚОИДАГӢ** *بي قاعدگی* *гуфт.* нодуруст будан, бетартибӢ беасос будан.
- БЕҚОЛИБ** *بي قالب* он чи қолиби (шақли) муайян надорад, номуайяншақл.
- БЕҚОНУНӢ** *بي قانونی* на аз рӯи қонун будан; бенизомӢ, қонунро риоя накардан, ғайриқонунӢ.
- БЕҚОФИЯ** *بي قافیه* фоқиди қофия, шеъри қофия надошта.
- БЕҚОШ** *بي قاش* *ниг.* **беабрӯ.**
- БЕҚУВВАТ** *بي قوت* бемадор, беҳол, суст; камқувват, камзӯр: **беқувват будан, беқувват шудан.**
- БЕҚУВВАТӢ** *بي قوتی* бемадорӢ, сустӢ, заъф.
- БЕҚУРБ** *بي قرب* қурбнадошта, аз қурб маҳрум, арзиш ва қимат надошта: **беқурб шудани пул.**

БЕҚУРБШАВӢ *بيقر بشوى* арзиш ва қимати худро гум кардан; паст шудани қурби чизе: **беқурбшавии пул.**

БЕЛ *بيل* 1. абзори оҳанин ва ё чӯбини паҳни дорои дастаи чӯбин, ки навъҳои гуногуни онро дар деҳқонӣ, сохтмон ва корҳои рӯзгор (*барфпоққунӣ, хокандозӣ ва ғ.*) истифода мебаранд: **бели оҳанин, бели чӯбин, бели нӯгтез; бел кардан** а) ба воситаи бел нарм ё шудгор кардани замин; б) тоза кардани бом, рӯи ҳавлӣ *ва ғ.* аз барф. 2. хоҷаи чӯбин ё аз филизи сабук сохташудаи нӯгпахн, ки барои қаиқу заврақронӣ ба кор мебаранд: **бели заврақ, бели киштиронӣ, бел задан; ◇ на дар бел меистад, на дар ғалбер** дар бораи гапи бисёр пучу бемаънӣ, дашноми дағал *ва ғ.* гуфта мешавад.

БЕЛАБ *بي لب* он ки лаб надорад; ◇ **белабу лаҳча** (**дахон**) аз ӯҳдаи гап набароянда, он ки гапашро ба таври бояду шояд гуфта наметавонад.

БЕЛАГАНДА *بي لگنده* лаганда нашуда: **кӯрпаи белаганда.**

БЕЛАГОМ *بي لگام* *ниг.* **белачом.**

БЕЛАЁҚАТ *بي لياقت* беқобилият, беистеъдод.

БЕЛАЁҚАТӢ *بي لياقتى* белаёқат будан, лаёқат надоштан, беқобилиятӣ, беистеъдодӣ.

БЕЛАЗЗАТ *بي لذت* бемаза, фач, бадтаъм (*доир ба таом ва хӯрданӣ*).

БЕЛАЗЗАТӢ *بي لذتى* белаззат будан, бадтаъмӣ.

БЕЛАК *بيلك* *биол.* шонаи китф, тағояк.

БЕЛАККА *بيلكه* лакканадошта, бедоғ.

БЕЛАҚАБ *بي لقب* лақабнадошта, тахаллуснадошта.

БЕЛАТОФАТ *بي لطافت* бебезб, нозебо, безарофат.

БЕЛАФЗ *بي لفظ* *мач.* ваъдахилоф, дар қавли худ ноустувор.

БЕЛАҶОМ *بي لجام* 1. аспе, ки лачом надорад. 2. *мач.* шахси даҳонаш бефаровез, бадзабон, бемулоҳиза.

БЕЛАҶОМӢ *بي لجامى* 1. лачомканда, лачомгусхта, лачом надоштан. 2. ҳарзагӯӣ, бадзабонӣ, бефаровезии даҳон.

БЕЛБИНӢ *بيل بينى* *зоол.* як чинси моҳии дарёӣ (*аз оилаи тосмоҳӣ*), ки фуқи белшакл ва думи дарози бо пулакчаҳои устухонӣ пӯшондашуда дорад.

БЕЛГАРДОН *بيل گردان*: **белгардон кардан** гардонидани замин бо бел, бел кардан.

БЕЛГИЯГӢ *بيلگيگى* 1. *мансуб ба* **Белгия** (мамлакат). 2. сокини Белгия.

БЕЛДАНДОН *بيل دندان* он ки дандонҳои болоии пешаш калони белшакл аст.

БЕЛДОР *بيل دار* 1. он ки бо бел кор мекунад, кишоварз. 2. *таър.* он ки кораш анҷом додани корҳои сохтмонӣ ба монанди сангар сохтан, кандани хандаку нақбҳо ва сохтани монеаҳо мебошад.

БЕЛЗАН *بيل زن* 1. он ки бо бел кор мекунад (*хусусан дар деҳқонӣ*). 2. *ниг.* **белкаш.**

БЕЛЗАНИӢ *بيل زنى* *исми амал аз* **бел задан**; амали белзан (1).

БЕЛИНЧАК *بيلنچک* *лаҳч.* расани дуқат карда ба ду сутун баста, ки дар мобайни он барои кӯдакон ҷои хоб сохта, ба ҳар сӯ алвонҷ медиханд, алвонҷак.

БЕЛКАШ *بيلكش* он ки бо бел қаиқу заврақ меронад, белзан, қаикрон, заврақрон.

БЕЛКАШӢ *بيلكشى* амали белкаш, белзанӣ.

БЕЛКОРӢ *بيلكارى* хоки заминро бо бел чаппа кардан.

БЕЛОНА *بي لانه* 1. паранда ё чаранда, ки лона надорад, беошён. 2. *мач.* беҳонумон, бесарпаноҳ.

БЕЛОФ *بي لاف*: **белофу газоф** бидуни лофу худситоӣ, бетаърифӣ ситоиш.

БЕЛПО(Ӣ) *بيل پاي* 1. панчае, ки ангуштонаш бо пардаҳо ба ҳамдигар пайваст мебошад. 2. *зоол.* **белпойҳо** номи гурӯҳи ширхӯронӣ обӣ (*монанди морж, тюлен ва ғ.*), ки дасту пой онҳо шабеҳи боли моҳӣ буда, ба шиноварӣ мусоидат мекунад.

БЕЛУТФ *بي لطف* 1. белатофату зарофат. 2. беилтифоту меҳрубонӣ.

БЕЛУТФӢ *بي لطفى* лутфу меҳрубонӣ надоштан, номеҳрубонӣ.

БЕЛЧА بيلچه 1. бели хурд. 2. бели хурди хокандозмонанд, ки ғалладона, шакар ва озуқаҳои дигари резандаро бо он мегиранд.

БЕМАВКЕЪ بى موقع *ниг.* бемаврид.

БЕМАВРИД بى مورد кор ё гапи дар вақти зарурӣ карда ё гуфтанашуда, бемавкеъ, бечо, бемуносибат.

БЕМАҒЗ بى مغز 1. беақл, нодон; аблах, бетамиз. 2. донаки мева, ки мағз надорад, пуч, дарунхолоӣ: **донаки бемағзи бодом, pistaи бемағз.**

БЕМАҒЗӢ بى مغزى беақлӣ, нодонӣ, аблахӣ, аҳмақӣ.

БЕМАДАНИЯТ بى مدنيت касе, ки дарачаи маданияташ паст аст, бефарҳанг; беодоб.

БЕМАДАНИЯТӢ بى مدنيتى бефарҳанг будан, маданияти паст доштан.

БЕМАДОР بى مدار беқувват, камқувват; беҳол, хаста; суст, нотавон (*бештар ба сабаби дардмандӣ*): **беҳолу бемадор, сусту бемадор.**

БЕМАДОРӢ بى مدارى камқувватӣ, беҳолӣ, хастагӣ; сустӣ, нотавонӣ.

БЕМАДОРО بى مدارا носозгор, бегузашт, берахм.

БЕМАДОРОНА بى مدارانه дар ҳолати беқувватӣ, беҳолона, хастаҳола, афсурдаҳола.

БЕМАЗА بى مزه 1. хӯроке, ки таъми нохуш ва ногувор дорад, фач. 2. бемаънӣ, беобуранг; кабах: **асари бемаза, чавоби бемаза.** 3. *мач.* одами фач, гоч, нофорам; **бемаза будани забон (ё даҳон)** ҳолати ногувории забон ё даҳон дар натиҷаи беморие; **кор бемаза шудан** кор расво шудан; аҳвол бад шуд.

БЕМАЗАГӢ بى مزگى 1. бемаза будан, таъми дурӯст надоштани хӯрок, бадтаъмӣ, ногуворӣ. 2. *мач.* фачӣ, кабоҳат, аҳмақӣ; расвой.

БЕМАЗМУН بى مضمون мазмуни муайян надошта, бемаънӣ, пуч, фач.

БЕМАЗҲАБ بى مذهب *ниг.* бедин.

БЕМАЗҲАБӢ بى مذهبي *ниг.* бединӣ.

БЕМАЙЛ بى ميل на аз рӯи майлу рағбат, бемайлона, берағбатона; бо дили нохоҳам.

БЕМАЙЛӢ بى ميلى майлу рағбат надоштан,

берағбатӣ.

БЕМАЙЛОН بى ميلان 1. аз роҳи асосӣ берун на-рафта, качу килеб нашуда, рост, устуворона, собитқадамона. 2. якзайл, пайваста, мутта-силан.

БЕМАЙЛОНА بى ميلانه *ниг.* бемайл.

БЕМАЙНА بى مينه бемағз, бемиа, беақл.

БЕМАКОН بى مكان он ки манзил ё сарпаноҳи доимӣ надорад, беҳонумон, бекӯй, ломакон.

БЕМАКОНӢ بى مكاني бемакон будан, макон ва сарпаноҳ надоштан, беҳонумонӣ, бекӯй.

БЕМАКР بى مكر бефиреб, беҳила.

БЕМАҚСАД بى مقصد беҳадаф.

БЕМАЛОЛ بى ملال 1. беташвиш, баҳузур, безобита нашуда; осуда, хотирчамъона, беҳалал: **бемалол зиндагонӣ кардан, бемалол зистан дар чое, бемалол нишастан, бемалол рафтан ба хонае, бемалол хобидан, бемалол сӯхбат карда нишастан.** 2. беминнат: **нони бемалол, кори бемалол.** 3. озод, озодона; осон, ба осонӣ, осонакак, ба хубӣ, бемамониат: **бемалол гап задан ба забоне, баромадан аз ӯҳдан коре, бемалол истифода бурдан аз чизе; агар бемалол бошад...** агар малол наояд; агар захмат ҳисоб накунед...

БЕМАМОНИАТ بى ممانعت бемонеа, бемалол.

БЕМАНЗИЛ بى منزل он ки манзилгоҳ надорад, бе чои истиқомат, беҳона, бемакон.

БЕМАНЗИЛӢ بى منزلى беманзил будан, беҳонагӣ.

БЕМАНТИҚ بى منطق мантиқнадошта, аз мантиқ дур, ғайримантиқӣ, на аз рӯи мантиқ: **суха-нони бемантиқ, чавоби бемантиқ.**

БЕМАНТИҚӢ بى منطقي бемантиқ будан, мантиқ надоштан.

БЕМАНФИАТ بى منفعت 1. он чи манфиат надо-рад, бенафъ, бефоида. 2. барабас, беҳуда.

БЕМАНФИАТӢ بى منفعتى манфиат надоштан; бенафъӣ, бефоидагӣ.

БЕМАОШ بى معاش бо маош таъминнашуда; он ки музди моҳона намегирад; **бемаош мондан** дар сари вақт моҳона нагирифтан.

- БЕМАРГ** *بی مرگ* човидон, абадӣ, безавол.
- БЕМАРГӢ** *بی مرگی* човидонӣ, абадият, безаволӣ.
- БЕМАРЗ** *بی مرز* бесарҳад, бидуни марз.
- БЕМАРОҚ** *بی مراق* бешавқу ҳавас, берағбат; бепарвоёна.
- БЕМАРОҚӢ** *بی مراقی* бешавқу ҳавас будан, берағбатӣ, бепарвоӣ.
- БЕМАРОҚОНА** *بی مراقانه* бидуни шавқу ҳавас; берағбат.
- БЕМАРҲАМАТ** *بی مرحمت* номехрубон, белуфт.
- БЕМАРҲАМАТӢ** *بی مرحمتی* номехрубонӣ, белуфтӣ.
- БЕМАСЛАК** *بی مسلک* бе роҳу равиши муайян; бесубот, беусул.
- БЕМАСЛАКӢ** *بی مسلکی* бемаслак будан, роҳу равиши муайян надоштан; бесуботӣ.
- БЕМАСЛИҲАТ** *بی مصلحت* на аз рӯи маслиҳату машварат, аз касе маслиҳат нагирифта, бо касе маслиҳат накарда.
- БЕМАСРАФ** *بی مصرف* беистифода, ғайриқобили истифода, нолозим, бидуни корбурд.
- БЕМАСЪУЛИЯТ** *بی مسئولیت* он ки ҳисси масъулият надорад ва ҷавобгариро намедонад, масъулиятношинос, бепарво.
- БЕМАСЪУЛИЯТӢ** *بی مسئولیتی* надоштани ҳисси масъулият; хунуқназарӣ, бепарвоӣ.
- БЕМАСЪУЛИЯТОНА** *بی مسئولیتانه* бидуни ҳисси масъулият, ҷавобгарӣ ҳис накарда, хунуқназарона, бепарвоёна.
- БЕМАТЛАБ** *بی مطلب* матлабу хости муайян надошта; бидуни мақсад.
- БЕМАҲАК** *بی محک* 1. *ниг.* бемеъёр. 2. *кит.* бекадру қимат, беарзиш.
- БЕМАҲАЛ** *بی محل* 1. бемаврид, бемавқеъ, нобахангом, бечо: **бонги бемаҳал**. 2. пеш аз вақти маълум, барвақт: **азони бемаҳал, марги бемаҳал**.
- БЕМАҲСУЛ** *بی محصول* беҳосил, бесамар, бенатича.
- БЕМАҲТОБ** *بی مهتاب* моҳ дар осмон на-
- баромада; моҳ дар паси абрҳо пинҳон, торик; **шаби бемаҳтоб** шаби бемоҳ; шаби торик.
- БЕМАҶОЛ** *بی مجال* бемадор, беҳол, беқувват: **бемачол шудан**.
- БЕМАШАҚҚАТ** *بی مشقت* беазоб, беаҳмад, бемеҳнат; осону сахл.
- БЕМАЪНАВИЯТ** *بی معنویت* *нав.* он ки олами ботинии ӯ, қобилияти зеҳнии ӯ маҳдуд аст; он ки тарбияи маънавӣ надидааст.
- БЕМАЪНАВИЯТӢ** *بی معنویتی* бемаънавият будан, тарбияи маънавӣ надоштан.
- БЕМАЪНИГӢ** *بی معنیگی* кор ё сухани беақлона; ҳарзақорӣ; ёвағӯӣ; **бемаънигӣ кардан** беақлӣ (аҳмақӣ) кардан, кори беҳуда кардан.
- БЕМАЪНИГӢӢ** *بی معنیگی* ҳарзағӯӣ, ёвағӯӣ, беҳудағӯӣ, сафсатағӯӣ.
- БЕМАЪНӢ** *بی معنی* 1. холӣ аз маънӣ, орӣ аз мундариҷа ва мазмуни муайяну саҳеҳ; беҳуда, пуч: **гуфтугӯӣ бемаънӣ, шеърӣ бемаънӣ, сухани бемаънӣ**. 2. беақл, бемаза; аҳмақ.
- БЕМАЪНО** *بی معنا* *ниг.* бемаънӣ 1.
- БЕМАЪРИФАТ** *بی معرفت* маърифатнадошта, аз илму дониш ва фаҳму фаросат дур.
- БЕМАЪРИФАТӢ** *بی معرفتی* бемаърифат будан, аз маърифат дур будан.
- БЕМЕВА** *بی میوه* дарахте, ки самар надорад, бесамар, бепар, беҳосил.
- БЕМЕҲНАТ** *بی محنت* муфт, ройгон: **нони бемеҳнат**.
- БЕМЕҲР** *بی مهر* номехрубон, меҳру муҳаббат надошта.
- БЕМЕҲРӢ** *بی مهری* номехрубонӣ, меҳру муҳаббат надоштан.
- БЕМИҚДОР** *بی مقدار* 1. бешумор, беҳисоб. 2. *кит.* бекадр, хор.
- БЕМИННАТ** *بی منت* бидуни миннат, аз ғайри миннатгузорӣ; **дастёри беминнат** мададгоре, ки хизматашро ба рӯ намеорад, он ки барои ёриаш миннатдорӣ наметалабад; **обу нони беминнат** ғизои бо меҳнати ҳалолу бевоситаи худ бадастомада, ки ба ивазаш ба касе

сипосгузорӣ кардан лозим нест.

БЕМИСЛ *بی مثل* ба худ монанд нашошта, беҳамто, беназир: **бемислу монанд, хусни бемисл, шӯҳрати бемисл, ғалабаи бемисл.**

БЕМИСОЛ *بی مثال* 1. аз мисол орӣ, мисол оварданашуда, бенамуна. 2. *ниг.* **бемисл.**

БЕМОДАР *بی مادر* он ки модар надорад, ятим: **бемодар мондан.**

БЕМОДАРӢ *بی مادری* бемодар мондан, модар нашоштан.

БЕМОЛ I *بی مال* нодор, бебизоат, камбағал.

БЕМОЛ II *فر* *بی مال* *мус.* аломате дар нотаҳо, ки ним парда паст кардани садоро ифода мекунад.

БЕМОНАНД *بی مانند* *ниг.* **бемисл:** хунарманди бемонанд, часорати бемонанд, бемонанд будан.

БЕМОНЕА *بی مانعه* *ниг.* **бемамониат.**

БЕМОР *بیمار* гирифтори дарде, нотоб, ранчур, касал, мариз: **бемори азпомонда, бемори барҷомонда, бемори бистарӣ; бемор афтодан, бемор гардидан, бемор хобидан, бемор шудан; худро бемор сохтан** худро касал вонамуд кардан, худро ба беморӣ задан.

БЕМОРАК *بیمارک* 1. *шакли хурдӣ ва навозишии бемор.* 2. *бот.* ғӯрачаҳои ниҳоят хурди дарахтони мевадор (*аз қабилӣ зардолу, себ, олуҷа*), ки баробари аз гул баромадан ба иллате зард шуда меафтанд.

БЕМОРБИНӢ *بیماربینی* рафтани ба дидан ва аҳволпурсии бемор, аёдат, касалбинӣ.

БЕМОРГУНА *بیمارگونه* 1. дорои ҳолати монанди беморон, ранчур, рангпаридани.

БЕМОРДИЛ *بیماردل* 1. шахсе, ки ранчур аст, дили бемор. 2. *мач.* он ки дилаш нопок аст ва ҳақ наменпазирад.

БЕМОРДОР *بیماردار* он ки ба бемор нигоҳубин мекунад, парастори бемор.

БЕМОРДОРӢ *بیمارداری* нигоҳубини бемор, касалпой, парастории бемор.

БЕМОРӢБӢ *بیماریابی* *нав.* шиносӣ ва чустану ёфтани беморон дар ҷомеа.

БЕМОРИЗО *بیماریزا* хусусияти ҳар чизе, ки сабаби пайдоиши бемориҳо мешавад.

баби пайдоиши бемориҳо мешавад.

БЕМОРИСТОН *بیمارستان* *ниг.* **беморхона.**

БЕМОРӢ *بیماری* 1. касалӣ, ранчурӣ, нотобӣ; дард, мараз: **бемории варача, бемории сил, бемории рӯхӣ, бемории хориш, бемории қанд.** 2. *мач.* хислати бад, одати ношоиста; **бемории бахрӣ** ҳолати беҳузур шудани дил ва чарх задани сар дар натиҷаи талотуми баҳр ва бардорозанҳои дигар; **варақаи беморӣ** хуччате, ки барои муддати муайян аз кор озод будан ва ба гирифтани ёрии моддӣ (музди моҳона) ҳақ доштани коргарону хизматчиёни беморшуда аз тарафи муассисаҳои тиббӣ дода мешавад; **худро ба беморӣ андохтан** худро бемор нишон додан, худро касал вонамуд кардан.

БЕМОРНАМО *بیمارنامه* он ки зоҳиран бемор менамояд; одами саломатиаш начандон хуб, касалнамо.

БЕМОРОНА *بیمارانه* 1. монанди бемор, мисли бемор. 2. ба бемор хос: **нафаси дарози беморона кашидан.**

БЕМОРПАРАСТ *بیمارپرست* бемордор, парастори бемор.

БЕМОРПАРАСТӢ *بیمارپرستی* парасторӣ аз бемор, бемордорӣ, нигоҳубини бемор.

БЕМОРПУРС *بیمارپرس* он ки барои хабаргирии бемор меояд, касалбин.

БЕМОРПУРСӢ *بیمارپرسی* аҳволпурсии бемор, хабаргирии аз ҳоли аҳволи бемор, аёдат.

БЕМОРПУРСОН *بیمارپرسان* *ниг.* **беморпурсӣ.**

БЕМОРСОН *بیمارسان* *шакли қӯтоҳшудаи бемористон.*

БЕМОРХЕЗ *بیمارخیز* касе, ки нав аз беморӣ хестааст ва ҳанӯз асари беморӣ аз вай дур нашудааст.

БЕМОРХОНА *بیمارخانه* ҷое, ки беморонро хо-бонда, дармон ва нигоҳубин мекунанд, касалхона, шифохона, бемористон: **беморхонаи шахрӣ, беморхонаи ҳарбӣ.**

БЕМОЯ *بی مایه* 1. бепулу мол, бемолу мулк, нодор, бенаво, фақир. 2. *мач.* фурӯмоя, паст, дун. 3. хамире, ки хамирмоя надорад, хамири беҳамиртуруш.

БЕМУБОЛИҒА *بی مبالغه* бидуни муболиға, бе-

муҳобот.

БЕМУБОҲИСА *بی مباحثه* *ниг.* бебахс.**БЕМУВАФФАҚИЯТ** *بی موفقیت* бебарор, тав-фик наёфта, нокомона, натиҷаи матлуб надода.**БЕМУВАФФАҚИЯТӢ** *بی موفقیتی* бебарорӣ, нокомӣ.**БЕМУДДАТ** *بی مدت* *ниг.* бемӯҳлат.**БЕМУДОВО** *بی مداوا* бедаво, бедармон: дарди бемудово.**БЕМУЗД** *بی مزد* бепул, муфт, ройгон: **кори бемуз**, меҳнати бемузди маҷбури, бемуз **кор** (хизмат) кардан, бемуз **кор фармудан**.**БЕМУКОФОТ** *بی مکافات* беподош, бечоиза.**БЕМУЛК** *بی ملک* он ки дар тасарруфи худ замин ва дороии ғайриманқули дигар надорад.**БЕМУЛОҲИЗА** *بی ملاحظه* 1. беандеша, ғайримулоҳизакор, кӯтоҳандеш, сабук; *муқоб. дурандеш*. 2. кӯтоҳандешона, ба таври бояду шояд мулоҳиза накарда: **бемулоҳиза кор кардан**.**БЕМУЛОҲИЗАГӢ** *بی ملاحظگی* беандешагӣ, кӯтоҳандешӣ, сабуки, рафтори ғайри мулоҳизакорона ва беибоёна.**БЕМУНОСИБАТ** *بی مناسبت* 1. берабт, беалоқа. 2. бемаврид, бемавқеъ, бечо; номувофиқ, номуносиб.**БЕМУНТАҲО** *بی منتها* беохир, бепоён, беанҷом.**БЕМУРОД** *بی مراد* *кит.*, *ниг.* **номурод**.**БЕМУРОДӢ** *بی مرادی* *кит.*, *ниг.* **номуродӣ**.**БЕМУРУВВАТ** *بی مروت* 1. ночавонмард, пастҳиммат; лутфу эҳсоннадошта. 2. бераҳм, дилсахт, бешафқат.**БЕМУРУВВАТӢ** *بی مروتی* 1. ночавонмардӣ, пастҳимматӣ, лутфу эҳсон надостан. 2. бераҳмӣ, дилсахтӣ, бешафқатӣ.**БЕМУРУР** *بی مرور* *кит.* ғайри қобили убури, чое, ки гузар надорад.**БЕМУСТАСНО** *بی مستثنا* *ниг.* **бенстисно**.**БЕМУТТАКО** *بی متکا* 1. бепоя, муттақонадошта, таҷяғнадошта. 2. *маҷ.* бепушту паноҳ, бе таҷяғ.**БЕМУҲОБО(Т)** *بی محابا(ت)* 1. *кит.* бебокона, ибо

ва гузашт накарда, бедареғ. 2. бидуни муболиға.

БЕМУҲОКИМА *بی محاکمه* муҳокима наронда, беандеша, мулоҳиза накарда; баҳс накарда, бемуҳоҳиса.**БЕМӢ** *بی موی* мӯйнадошта, аз мӯй орий; **сари бемӢ** сари тос, сари кал.**БЕМӢЛАБ** *بی مویلب* он ки мӯйлаб надорад.**БЕМӢНИС** *بی مونس* он ки мӯнису ҳамдам надорад, яккаву танҳо.**БЕМӢҲЛАТ** *بی مهلت* он чи мӯҳлати муайян надорад, бемуддат; **шиносномаи бемӯҳлат** шиносномае, ки мӯҳлати эътибораш яқумра аст.**БЕМӢҲРА** *بی مهره* 1. *ниг.* **бесутунмӯҳра**. 2. он чи мӯҳра надорад.**БЕНАВБАТ** *بی نوبت* берун аз навбат, ғайринавбат.**БЕНАВО I** *بینوا* бетӯша, бечизу чора, нодор, фақир, камбағал, қашшоқ; бечора, мискин: **ятими бенаво**, **қашшоқу бенаво**, **фақиру бенаво**; **бенаво будан**, **бенаво шудан**.**БЕНАВО II** *بینوا* *кит.* бесадо, хомӯш, сокист.**БЕНАВОЁНА** *بی نوایانه* фақирона, камбағалона, мискинона: **зиндагии бенавоёна**.**БЕНАВОӢ I** *بی نوایی* нодорӣ, фақирӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бетӯшагӣ; мискинӣ.**БЕНАВОӢ II** *بی نوایی* *кит.* сукут, хомӯшӣ, беовозӣ.**БЕНАДИД** *بی ندید* бемонанд, беназир, бемисл, беҳамто.**БЕНАЁМ** *بی نیام* *ниг.* **бениём**.**БЕНАЗАРӢ** *بی نظری* надостани ақида ё фикри махсус; беандеша будан, беақида будан.**БЕНАЗИР** *بی نظیر* бемислу монанд, беҳамто; мумтоз яғона: **бахори беназир**, **қувваи беназир**, **комёбии беназир**, **ғамхори беназир**, **дошишманди беназир**, **беназир будан**.**БЕНАЗМ** *بی نظم* бетартиб, бесару сомон.**БЕНАЗМӢ** *بی نظمی* бетартибӣ, бесарусомонӣ.**БЕНАЗОКАТ** *بی نزاکت* 1. ғайрилатиф, нозеб. 2. беадаб, риоянақунандаи одоб дар рафтор ва гуфтор.**БЕНАЗОКАТӢ** *بی نزاکتی* беназокат будан, риоя

- накардани одоб.
- БЕНАЗОРАТ** *بي نظارت* зери назар гирифта-нашуда, берун аз назорат, ба холи худ монда.
- БЕНАЗОРАТӢ** *بي نظارتى* беназорат будан, аз назорат берун мондан, ба холи худ мондан.
- БЕНАӢРАНГ** *بي نيرنگ* бефиребу ҳила, холи аз макр.
- БЕНАҚС** *بي نقص* *ниг.* **бенуқсон.**
- БЕНАҚША** *بي نقشه* 1. нақшанадошта. 2. на аз рӯи нақшаву реча, ба холи худ.
- БЕНАМАК** *بي نمک* 1. он чи намак надорад (*oid* ба хӯрокворӣ). 2. *мач.* одами фач, шахси сӯхбаташ бемаънӣ ва хунук.
- БЕНАМАКӢ** *بي نمكى* 1. бенамак будан, намак надостан (-и хӯрокворӣ). 2. *мач.* фачӣ, бемазагӣ, ланҷӣ, бемаънигӣ.
- БЕНАМОЗ** *بي نماز* 1. он ки бинобар сушт будан ё умуман надостани эътиқод ба расму оини дин намоз намехонад. 2. *д.* нопок, таҳоратшикаста. 3. ҳайздида, моҳдида, шайтонзада (*дар ин мавридҳо адои намоз ҷоиз намебошад*): **бенамоз кардан, бенамоз шудан.**
- БЕНАМОЗӢ** *بي نمازى* бенамоз будан, бетаҳорат будан, нопокӣ, нопок будан.
- БЕНАМУД** *بي نمود* 1. он чи намуди зоҳирӣ надорад, диданашаванда. 2. баднамо, назарногир, бенур.
- БЕНАМУДӢ** *بي نمودى* 1. бенамуд будан. 2. баднамоӣ, назарногирӣ, бенур будан.
- БЕНАНГ** *بي ننگ* беномус, беор, бешарм, беҳаё, бешараф: **душмани бенангу номус, бенангу ор.**
- БЕНАНГӢ** *بي ننگى* беномусӣ, бешармӣ, беҳаёӣ; бешарафӣ.
- БЕНАСАБ** *بي نسب* беасл, безот, он ки авлод ва хонаводаи асил надорад, асилзода набудан.
- БЕНАСИБ** *بي نصيب* аз чизе маҳрум, бебаҳра, дур (чудо) аз чизе: **бенасиб шудан, бенасиб мондан.**
- БЕНАСИБӢ** *بي نصيبى* бенасиб будан, бебаҳрагӣ.
- БЕНАСЛ** *بي نسل* безот, бефарзанд, безурёт.
- БЕНАСЛӢ** *بي نسلى* бенасл будан, бефарзандӣ,
- нозоӣ, безурётӣ, безот будан.
- БЕНАТИЧА** *بي نتيجہ* беҳосил, бефоида, беоқибат, беҳуда, барабас: **кӯшишҳои бенатиҷа, ҷидду ҷаҳди бенатиҷа, бенатиҷа мондан.**
- БЕНАФАС** *بي نفس* нафаснакашандаю нафаснабароранда, бедам, бечон.
- БЕНАФОСАТ** *بي نفاست* ғайринафис, орий аз латофату назокат.
- БЕНАФӢ** *بي نفع* бефоида, манфиатнадошта, суднадошта.
- БЕНАӢЛ** *بي نعل* наӢл надостан, бидуни наӢл.
- БЕНЗИН** *фр.* *بينزين* сӯзишвории моеъ, ки аз нафт ҳосил мешавад ва дар муҳаррикҳои дарунсӯз истифода мебаранд: **бензини автомобилӣ, бензини авиатсионӣ, баки бензин, чалаки бензин, бензин андохтан (ба...), бензин додан, бензин фурӯхтан.**
- БЕНЗИНАНДОЗАК** *بينزين اندازک* зарфи ченакдор барои аз бочка гирифта ба баки мошинаву трактор *ва ғ.* рехтани бензин.
- БЕНЗИНДИХӢ** *بينزين دهي* *исми амал аз бензин додан; калонкаи бензиндихӣ* дастгоҳи маҳсуси насосдор, ки дар нуқтаҳои барои ба автомобил ва техникаи дигар додани бензин насб карда мешавад.
- БЕНЗИНКАШ** *بينزين کش* *нав.* нақлиёт барои кашонидани бензин: **мошини бензинкаш.**
- БЕНЗИНФУРӢШ** *بينزين فروش* фурӯшандаи бензин.
- БЕНЗИНФУРӢШӢ** *بينزين فروشى* 1. *исми амал аз бензин фурӯхтан; касбу кори фурӯшандаи бензин.* 2. ҷои фурӯхтани бензин: **нуқтаи бензинфурӯшӣ.**
- БЕНЗОЛ** *лот.* *بينزال* *хим.* моеи беранги зуддаргиранда, ки аз қири ангиштсанг ҳосил мекунанд ва барои тайёр кардани рангубор, моддаҳои тарканд, дорувор *ва ғ.* ба кор меравад.
- БЕНИГАХБОН** *بي نگاهبان* бепарастор: **бенигаҳбон мондан.**
- БЕНИГОҲУБИН** *بي نگاهوبين* беназорат, нигоҳубин накарда.
- БЕНИӢЗ** *بي نياز* он ки эҳтиёҷ ба чизе надорад, беэҳтиёҷ, ғайримӯҳтоҷ, мустағнӣ, таъмин.

БЕНИЁЗӢ *بى نيازى* бениёз будан, бениёз шудан, беҳтиёчӣ, истиғно.

БЕНИЁМ *بى نيام* беғилоф, луч: **шамшери бениём**.

БЕНИЗОӢ *بى نزاى* бенизоъ будан, бемуноқиша будан.

БЕНИЗОМ *بى نظام* бетартиб, беназм, фориғ аз тартибу низоми муайян.

БЕНИЗОМӢ *بى نظامى* бенизом будан, беназмӣ, бетартибӣ, номурааттабӣ.

БЕНИЗОЪ *بى نزاى* бемуноқиша, бидуни низоъ.

БЕНИКОХ *بى نکاح* зану шӯе, ки бе қайди никоҳ зиндагонӣ мекунад.

БЕНИКОБ *بى نقاب* бепарда, берӯпӯш; бефаранҷӣ ва чашмбанд.

БЕНИХОЯТ *بى نهايت* беинтиҳо, бепоён, беҳад, беандоза, аз ҳад зиёд: **бенихоят хурсанд шудан**.

БЕНИШОН *بى نشان* 1. беаломат; беасар. 2. *мач.* номаълум. гум, нопадид; гумном, бедарак; **беному (бе) бенишон шудан** а) номаълум шудан, гум (нопадид) шудан; б) *мач.* маҳв (нест) шудан.

БЕНИШОНӢ *بى نشانى* 1. бенишон будан, беаломатӣ, беасар будан. 2. *мач.* номаълумӣ, нопадидӣ; гумномӣ.

БЕНОМ *بى نام* 1. он ки ё он чи ном надорад, беисм. 2. он чи ном бурданаши дар назди баъзе касон чоиз нест ва ҳисси нафрати касеро меорад. 3. *мач.* номаълум, гумном, ғайримашхур, мачхул; **ангушти беном** ангушти чаҳорум дар панҷаи даст, ангушти бинсир; **сахми беном** сахме, ки нишондиҳандаи он соҳибаш ҳисоб меёбад; **беному нишон шудан** а) гум (нопадид) шудан, ғайб задан; б) несту нобуд шудан; **беному нишон аз чаҳон рафтани (гузаштани)** аз худ осоре нагузошта мурдан, кори неке накарда аз дунё гузаштан.

БЕНОМУНАНГ *بى ناموننگ* беобрӯ, бенанг, он ки обрӯву эътибор надорад, беору беномус, бешарм.

БЕНОМУС *بى ناموس* бешараф, беҳамият, беорунанг, бешарм, беҳаё.

БЕНОМУСӢ *بى ناموسى* бешарафӣ, беҳамиятӣ,

бешармӣ, беҳаёӣ.

БЕНОМУСОҲА *بى ناموسانه* бидуни ҳисси номус, дар ҳоли беномусӣ.

БЕНОН *بى نان* ноннадошта; **бенону насиб** беризку рӯзӣ.

БЕНОХУН *بى ناخون* 1. он ки ва ё он чи нохун надорад, бидуни нохун. 2. *мач.* беинсоф, бемурувват. 3. нотавон, дармонда.

БЕНУҚС *بى نقص* **аслаи бенақс**.

БЕНУҚСОН *بى نقصان* бекамбудӣ; беиллат, беайб: **кори бенуқсон**.

БЕНУР *بى نور* 1. нурнадошта; норавшан, камнур, хира; рангпарида, рангканда, бепартав. 2. *мач.* беҷозибар; бадафт, баднамо, хунук, безеб.

БЕНУРӢ *بى نورى* 1. бенур будан, норавшанӣ, камнурӣ, хирагӣ. 2. *мач.* беҷозибаргӣ; бадафт (баднамо) будан.

БЕНУТҚ *بى نطق* бесухан, гунг.

БЕНУФУС *بى نفوس* беодам, беаҳолӣ.

БЕНӢГ *بى نوگ* нӯгнадошта, сари тез надошта: **қалами бенӢг**.

БЕНӢХТА *بى نوخته* 1. нӯхтанадошта, белаҷом. 2. *мач.* беқайд; саркаш, худсар: **бенӢхта шудан**.

БЕОБ *بى آب* чое, ки умуман об (дарёву чашма...) надорад ва ё об бароварда нашудааст, обнадошта; хушк: **дашти беобу гиёҳ**, **сахрои беоб**; **деҳқони беобу замин** деҳқоне, ки соҳиби замини хусусӣ нест; **беоб мондан** аз об таъмин нашудан; **обёрӣ** нашудан; **беобу нон** беризку рӯзӣ, беҳӯрок, беозуқа; **беобу ранг** а) бетароват, белатофат; б) аз бадеият дур; **беобу тоб** бетароват, бедурахш.

БЕОБГУРЕЗ *بى ابگرز* беобраз, образ надошта.

БЕОБӢ *بى آبى* беоб будан, об надоштан; **обёрӣ** нашудан.

БЕОБРАВ *بى ابرو* образ надошта.

БЕОБУРАНГ *بى آبورنگ* 1. бидуни зебоиву латофат, берангу рӯ. 2. якранг: **асари беобуранг**.

БЕОБУРАНГӢ *بى آبورنگى* беобуранг будан, обуранг надоштан.

БЕОБРӢ(Ӣ) *بى ابروى* 1. бекадру эътибор. 2.

- бадном, бешараф.
- БЕОБРӢ** *بي آبروي* 1. безътиборӣ, бекадрӣ. 2. беобрӯ будан, шармандагӣ, расвой, бадномӣ, бешарафӣ.
- БЕОВОЗ** *بي آواز* бесадо, хомӯш, сокит; хомӯшона, чим: **беовоз хондан чизеро**.
- БЕОДАМ** *بي آدم* 1. аз одам холӣ; хилват: **кӯчаи беодам, хонаи беодам, беодам мондан**. 2. *мач*. нообод, ғайримаъмур.
- БЕОДАМӢ** *بي آدمي* беодам будан, холӣ аз одам будан; **беодамӣ кашидан** хомию мададгор надоштан, дасттанҳо будан, дастёр надоштан.
- БЕОДОБ** *بي آداب* *ниг.* беадаб.
- БЕОДОБӢ** *بي آدابي* *ниг.* беадабӣ; **беодобӣ кардан, беодобӣ содир шудан аз касе**.
- БЕОДОБОНА** *بي آدابانه* дар ҳоли беодобӣ; **рафтори беодобона** беадабона рафтор кардан.
- БЕОЗАРМ** *بي آزم* *кит.* густох, бешарм, беҳаё.
- БЕОЗАРМӢ** *بي آزرمي* *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ, густохӣ.
- БЕОЗМУН** *بي آزمون* бидуни иштирок дар озмун, хориҷ аз озмун, беконкурс: **қабули беозмуни донишҷӯён**.
- БЕОЗОР** *بي آزار* озорнарасонанда, азобнадиҳанда, безарар, беziён; **одами беозор** одами безарар; шахси халим.
- БЕОЗОРӢ** *بي آزاري* беозор будан, безарарӣ, беziёнӣ.
- БЕОИЛА** *بي عائله* оиланадошта, бехонавода, безану фарзанд.
- БЕОИЛАГӢ** *بي عائلگي* бехонаводагӣ, безану фарзанд будан, муҷаррад будан, беоиладан.
- БЕОҚИБАТ** *بي عاقبت* 1. бенатиҷа: **беоқибат мондан**. 2. *гуфт.* дар аҳди худ ноустувор, дар дӯстӣ нопойдор.
- БЕОҚИБАТӢ** *بي عاقبتي* 1. беоқибат будан, натиҷа надодан, бенатиҷагӣ. 2. *гуфт.* ба аҳду паймони худ устувор набудан, бадахдӣ; бемехрӣ, нопойдорӣ дар дӯстӣ.
- БЕОЛОИШ** *بي آلايش* 1. пок, покиза, омехта-нашуда, холис. 2. софдил, покдил.
- БЕОЛОИШӢ** *بي آلايشي* софу тозагӣ, бериёӣ, бепироягӣ.
- БЕОР** *بي عار* 1. беҳаё, бешарм, беномус: **беору номус, беору нанг**. 2. растание, ки парастории махсус талаб намекунад, ҳарҷосабз: **дарахти беор**.
- БЕОРӢ** *بي عاري* беҳаёӣ, бешармӣ, беномусӣ; берӯӣ.
- БЕОРМОН** *بي آرمان* *ниг.* **беармон**.
- БЕОРОМ** *بي آرام* 1. беқарор, бетоқат, бесабр. 2. беист, қарор нагирифта, наистода, якзайл: **беором гап задан, беором гиристан; мавчи беором** мавчи ноором, мавчи муттасил.
- БЕОРОМӢ** *بي آرامي* беқарорӣ, бетоқатӣ, бесабрӣ.
- БЕОСЕБ** *بي آسيب* 1. беозор, аз ранҷу дард дур. 2. беофат, осеб надида, зарар надида: **кишти кайҳонӣ беосеб ба замин фуромад**.
- БЕОСТИН** *بي آستين* курта ва ҳар либосе, ки остин надорад.
- БЕОФАТ** *بي آفت* безарар, беосеб, офату зарар нарасида.
- БЕОФТОБ** *بي آفتاب* *гуфт.* абрӣ, ҳавои камабри хира.
- БЕОХИР** *بي آخر* тамомнашаванда, беинтиҳо, бепоён: **роҳи беохир, сахрои беохир**.
- БЕОХИРӢ** *بي آخري* беинтиҳой, охир надоштан.
- БЕОҲАНГ** *بي آهنگ* *ниг.* **бенаво 2**.
- БЕПАДАР** *بي پدر* падарнадошта, сағира, ятим: **бепадару модар, бепадар мондан**.
- БЕПАЙВАНДАК** *بي پيوندک* *грам.* пайвандакнадошта: **ҷумлаи мураккаби бепайвандак**.
- БЕПАЙКОН** *بي پيکان* *кҳн.* 1. бесарак (*дар тири камон*). 2. ҳ. бе сараки ҷангӣ (*oid ба мушак*).
- БЕПАНОҲ** *بي پناه* 1. он ки пуштибон надорад, беҳомӣ, беҳимоятгар; бенигаҳбон, бепарастор. 2. он ки сарпаноҳ надорад, бепаноҳгоҳ.
- БЕПАНОҲӢ** *بي پناهي* 1. бепаноҳ будан, беҳимоятгарӣ; бенигаҳбонӣ, бепарасторӣ. 2. бепаноҳгоҳ будан, бехонумонӣ.
- БЕПАР** *بي پر* *ниг.* **бебол**.
- БЕПАРАСТОР** *بي پرستار* он ки парастор надорад, бенигаҳбон; **бачаи бепарастор** бачаи бе-

касу кӯй.

БЕПАРАСТОРИ *би прастари* бенигаҳбон будан.

БЕПАРВО *би پرو* 1. беғам, фориғбол, холабеғам, мусоҳилакор; бемайлу рағбат, лоқайд. 2. безътино, безътибор; **бепарво будан** парво надоштан, ташвиш накашидан, хотирчамъ будан, лоқайд будан.

БЕПАРВОЁНА *би پروايانه* 1. фориғболона, хунсардона. 2. безътиноёна, безътиборона, зътибор надода; аҳамият надода: **бепарвоёна гузашта рафтан**, **бепарвоёна ҷавоб додан**, **бепарвоёна гап задан**.

БЕПАРВОӢ *би پروائي* 1. беғамӣ, фориғболӣ, холабеғамӣ. 2. сахлгирӣ, бемасъулиятӣ (*дар иҷрои коре*): **бепарвоӢ кардан**.

БЕПАРВОФАЛАК *би پروافلک* *гуфт*. 1. беғам, фориғбол, холабеғам. 2. танбал, коҳил, лаванд.

БЕПАРДА I *би پرده* 1. дар ё тирезае, ки парда надорад. 2. *мач*. ошкоро, рӯирост, пӯстканд, кушода; **бепарда гап задан** бемулоҳиза гап задан, шарм надошта гап задан; **бепарда кардан** *касоро* бадном кардан, обрӯи касоро рехтан.

БЕПАРДА II *би پرده* парданадошта: асбоби муסיқии бепарда.

БЕПАРДАӢ *би پردگی* 1. парда надоштани дару тиреза. 2. *мач*. берӯӣ, беҳаёӣ. 3. *мач*. расвоӣ, шармандагӣ, беобрӯӣ, кор ё рафтори бешармона, беҳаёёна, беодобона.

БЕПАРДАӢӢ *би پرده گویی* ошкоргӯӣ, ростгӯӣ.

БЕПАРДОЗ *би پرداز* *ниг.* **берангубор**.

БЕПАРТОВ *би پرتاو*: **истехсолоти бепартов**.

БЕПАРҲЕЗ *би پرهيز* 1. он ки парҳез намекунад. 2. он ки аз ҳеҷ чиз ё коре рӯӣ наметобад.

БЕПАСОЯНД *би پسایند* *грам.* бепасванд, пасоянднадошта.

БЕПАТ *би پت* қолин ё матое, ки пат надорад.

БЕПЕШОЯНД *би پیشایند* *грам.* бепешванд, пешоянднадошта: **ибораи бепешоянд**.

БЕПИР *би پير* 1. беустод, бемураббӣ. 2. бетарбия, беодоб.

БЕПИРОЯ *би پرایه* зебу зинатдоданашуда, оро-

доданашуда, безевар; содаву самимӣ, беолоиш.

БЕПИРОЯӢ *би پرایگی* бепироя будан, беолоиш, покиву самимият.

БЕПО(Ӣ) (*би پای*) *пойнадошта*, *ҷудо аз по*; **бепой шудан** а) *ҷудо гаштан аз по*; б) *мач*. саросема шудан, дасту по гум кардан, бесаранҷом шудан; *♦ бепою кадам* беҳосият, шум.

БЕПОВУСАР *би پاورسر* 1. бесарупо. 2. беинтиҳо, бекарон. 3. ошуфта, саросема.

БЕПОДОШ *би پاداش* бечазо, бемукофот (*хоҳ барои кори нек ва хоҳ бад*).

БЕПОЁН *би پایان* 1. беинтиҳо, беохир; беканор; беандоза, беҳад, аз ҳад афзун, ниҳоят, зиёд: **бахри бепоён**, **биёбони бепоён**, **фазои бепоён**, **муҳаббати бепоён**, **хурсандии бепоён**, **эҳтироми бепоён**. 2. бетағ, амиқ: **дараи бепоён**, **дарёи бепоён**.

БЕПОЁНӢ *би پایانی* бепоён будан, беинтиҳой, беохирӣ; беканор будан, интиҳо надоштан.

БЕПОСБОН *би پاسبان* беқаровул, бенигаҳбон.

БЕПОШНА *би پاشنه* 1. пойафзоле, ки пошна надорад: **кафши бепошна**. 2. *гуфт.*, *мач*. зани бадахлок.

БЕПОЯ *би پایه* беасос, бебунёд.

БЕПОЯӢ *би پایگی* бепоя будан, сустӣ, пучӣ, беасос будан.

БЕПРИНСИП *би پرینسپ* касе, ки ҳеҷ гуна принципи муайяне надорад; шахси дар ақидаҳои худ ноустувор, беусул.

БЕПРИНСИПӢ *би پرینسیپی* бепринсип будан, ноустувор будан дар ақидаҳои худ, беусулӣ.

БЕПРИНСИПОНА *би پرینسپانه* *ниг.* **бепринсип**.

БЕПУЛ *би پول* 1. пулнадошта; камбағал, нодор; **бепулро ҷӣ парвои кисабур** (*зарб.*). 2. бемуздр, муфт, ройгон: **тамошон бепул**, **хизмати бепул**, **бепул будани чизе**.

БЕПУЛӢ *би پولی* бепул будан, пул надоштан.

БЕПУРСИШ *би پرسش* напурсида; таҳқику тафтиш накарда.

БЕПУШТ *би پشت* *ниг.* **бепаноҳ**.

БЕПУШТИБОН *би پشتبان* беҳомӣ, беҳимоятгар,

- бепаноҳ, бекас.
- БЕПУШТУПАНОҲ** *بی پشت و پناه* беёру ёвар, он ки ҳимоягар ва паноҳгоҳе надорад.
- БЕПӮСТ** *بی پوست* пӯстнадошта; пӯстканда.
- БЕРАБТ** *بی ربط* ба ҳам (мантиқан) алоқанадошта, ба ҳамдигар муносибатнадошта, беробита, беалоқа: **суханони берабт, чумлаҳои берабт.**
- БЕРАБТӢ** *بی ربطی* берабт будан, рабт надоштан; **берабтии чумлаҳо** ба ҳам алоқаманд набудани чумлаҳо.
- БЕРАВҒАН** *بی روغن* он чи равған надорад, равғаннадошта; камравған: **гӯшти беравған, хӯроки беравған.**
- БЕРАВНАҚ** *بی رونق* бидуни равнақ, ривоч ва пешравӣ надошта.
- БЕРАҒБАТ** *بی رغبت* он ки ба чизе майлу рағбат надорад, беалоқа, бемайл.
- БЕРАҒБАТӢ** *بی رغبتی* берағбат будан, беалоқа будан, бемайлӣ, беҳавсалагӣ.
- БЕРАД** *بی رد* *kit.* 1. раднашаванда. 2. *мач.* нағз, некӯ.
- БЕРАМАҚ** *بی رمق* 1. он ки тавоноии анҷоми кореро надошта бошад, заиф, беҳол. 2. он чи ранг, намуд ва қуввати кофӣ надошта бошад, ночиз. 3. рақиқ ва обакӣ будани маводи физойӣ.
- БЕРАМАҚӢ** *بی رمقی* касе ё чизе камқуввату нотавон, заифӣ, нотавонӣ.
- БЕРАНГ** *بی رنگ* 1. он чи ранг надорад, оғӣ аз ранг, сода, соф. 2. бенур, рангпарид, бечило, бесафо, бетароват.
- БЕРАНГӢ** *بی رنگی* беранг будан, рангу гуна надоштан.
- БЕРАНГУБОР** *بی رنگوبار* рангнокарда; бепардоз, сайқал доданашуда.
- БЕРАНГУБӮ** *بی رنگوبو* он чи тару тозагӣ надорад; бетароват.
- БЕРАНЧ** *بی رنج* 1. он чи бе захмат ба даст омадааст ва ё меояд, муфт, ройгон. 2. осон, сахл.
- БЕРАҲ** *بی ره* *ниг.* **берох//бероҳа.**
- БЕРАҲА** *بی رهه* *ниг.* **берох // бероҳа.**
- БЕРАҲӢ** *بی رهی* *ниг.* **берохӣ.**
- БЕРАҲМ** *بی رحم* он ки нисбат ба дигарон раҳму шафқат надорад, дилсахт, сангдил.
- БЕРАҲМӢ** *بی رحمی* бераҳм будан, бешафқатӣ; сангдилӣ.
- БЕРАҲМАТ** *بی رحمت* *kit., ниг.* **бераҳм.**
- БЕРАҲМОҲА** *بی رحمانه* раҳм накарда, бидуни тараҳҳум, сангдилона; ноинсофона; беамон: **истисмори бераҳмоҳа, чанги бераҳмоҳа, муборизаи бераҳмоҳа.**
- БЕРЕСМОН** *بی ريسمان* он чи ресмон надорад, беришта, ресмоннадошта: **сӯзани бересмон, ғалтаки бересмон; ◇ бересмон бастан** касеро аз рӯи мачбурият ё ҳурмат нисбат ба худ муддати зиёд интизор намудан; худ дер омада, боиси маътали зиёди касе шудан.
- БЕРЕҶА** *بی ریجه* *гӯфт.* речаи муайян надошта, ба нақша гирифтанишуда.
- БЕРЕША** *بی ریشه* беаслу насаб.
- БЕРЕШАГӢ** *بی ریشگی* беаслу насаб будан, надоштани аслу насаб.
- БЕРИВОҶ** *بی رواج* беравнақ, бепешрафт, бе-муваффақиятӣ.
- БЕРИВОҶӢ** *بی رواجی* пешравию тараққӣ ва равнақ надоштани чизе, касодӣ.
- БЕРИЁ** *بی ریا* 1. ғайримунофиқона, бе рӯйбинӣ. 2. беғараз, бетамаъ: **дӯсти берие; хайри берие** хайр қардан бе чашмдошти муқофоте, хайри холисона.
- БЕРИЁӢ** *بی ریائی* берие будан, як будани зохиру ботин, садоқат.
- БЕРИШ** *بی ریش* ришнабароварда, ришна-дошта, содарух; амрад.
- БЕРОБИТА** *بی رابطه* беалоқа, бемуносибат.
- БЕРОҲА//БЕРАҲА** *بی راهه//بی رهه* сахрою биёбоне, ки дар он роҳе мавҷуд нест; роҳи ғайримаъмул; роҳи қач; ◇ **бераҳа қардан** касеро аз роҳ задан, гумроҳ қардан, ба роҳи ғалат бурдан касеро.
- БЕРОҲАГӢ** *بی راهگی* *мач.* бадрафторӣ, бадахлоқӣ.
- БЕРОҲАТ** *بی راحت* нороҳат, бешароит.

БЕРОҲАШУДА *بیراهه شده* аз роҳ беруншуда, худсар, бераҳашуда.

БЕРОҲӢ//БЕРАҲӢ *بی راهی//بی رهی* 1. роҳ надоштан; мавҷуд набудани роҳи обод. 2. *мач.* гумроҳӣ, качравӣ.

БЕРУН *بیرون* 1. хорич; *муқоб.* дарун: **беруни шаҳр**; **берун аз худуди...** дар хоричи..., дур аз хоки... 2. хорича, кишвари беруна; **беруни дар (дарвоза)** пушти дар, паси дар, ақибӣ дар (дарвоза); **дари берун** дари баромади ҳавлӣ, дари тарафи кӯча; **ҳавлини берун** қисми ба кӯча наздики ҳавлӣ, ки он ҷо меҳмонхона, молхона ва хонаҳои дигари фаръӣ воқеанд; **аз андоза берун** аз ҳад зиёд, хеле; **аз одат берун** бар хилофи одат, ғайримуқаррарӣ, ғавқулода; **берун аз ихтиёр** ғайри (бидуни) хоҳиш, на аз рӯи ирода; **машғулияти берун аз дарс** машғулияти, ки ғайри ҷадвали дарсӣ гузаронида мешавад; **қабули берун аз озмун (конкурс)** қабули донишҷӯ ба мактаб, ки бидуни иштирок дар озмун сурат мегирад; **берун баромадан** а) хорич шудан, баромадан аз ҷое; б) *киноя аз* ҳоҷатхона рафтан; **берун кардан** баровардан, дур кардан (*мас., гуссаро аз дил, касеро аз қатори чизе, фикреро аз сар*); **аз гуфтаи (фармони) касе берун баромадан** мувофиқи гапу фармони касе амал накардан; ба касе итоат накардан; **аз қонун берун баромадан** бар хилофи қонун кор кардан, мувофиқи қонун амал накардан; **берун намондан аз коре** дар канор намондан аз коре, иштирок кардан дар коре; **берун шудан аз гапи (харфи) касе** мувофиқи гуфтаи касе амал накардан, аз гапи касе баромадан.

БЕРУНА *بیرونه* 1. воқеъшуда дар берун, дар хоричи чизе буда: **болохонаи беруна, хонаи беруна**. 2. бегона, ғайрихудӣ.

БЕРУНИШАҲРӢ *بیرون شهری* дар беруни шаҳр воқеъшуда: **боғи берунишаҳрӣ**.

БЕРУНӢ *بیرونی* 1. воқеъ дар тарафи берун, хорич аз бино (хона): **равоқи берунии ҳучра, девори берунии хона**. 2. зоҳирӣ: **намуди берунӣ**. 3. *мансуб ба* алоқа бо давлатҳои хоричӣ; *муқоб.* дохилӣ: **савдои берунӣ, сиёсати берунӣ**. 4. таҳаллуси донишманди бузурги тоҷик Абурайҳони Берунӣ (973-1048).

БЕРУНМАРЗӢ *بیرون مرزی* *нав.* берун аз сарҳад; хорич аз кишвар; берун аз марз воқеъшуда:

маҳалҳои тоҷикнишини берунмарзӣ.

БЕРУҲСАТ *بی رخصت* беиҷозат, бидуни руҳсат.

БЕРӮЁНА *بی رویانه* бешармона, густохона.

БЕРӮЗӢ *بی روزی* 1. аз ризку рузӣ бенасиб, бенаво, бечора. 2. *мач.* бадбахт, бетолё.

БЕРӮӢ *بی روی* берӯ будан, бешармӣ, густоҳӣ, беҳаёӣ.

БЕРӮӢ *بی روی//بی روی* он ки айбу шармро намедонад, бешарму ҳаё, густоҳ.

БЕРӮҲ *بی روح* бечон, равоннадошта; ғайри зинда, мурда.

БЕРӮҲӢ *بی روحی* берӯҳ будан, равон надоштан, бечон будан.

БЕСАБАБ *بی سبب* 1. бебоис, беасос, бехуда: **бесабаб оташин шудан, бесабаб нест, ки...** 2. бемавқеъ, бечо, бемуносибат: **шодии бесабаб, табассуми бесабаб**.

БЕСАБР *بی صبر* бетоқат, бетаҳаммул, ношикебо.

БЕСАБРӢ *بی صبری* бетоқатӣ, бетаҳаммулӣ, ношикебой.

БЕСАБРОНА *بی صبرانه* бидуни сабру тоқат, бетоқатона.

БЕСАВОД *بی سواد* он ки хонда ва навишта наметавонад, беилму дониш.

БЕСАВОДӢ *بی سوادى* хату савод надоштан, беилмудонишӣ: **маҳви бесаводӣ**.

БЕСАВОДОНА *بی سوادانه* чаласаводона, кӯр-саводона.

БЕСАДО *بی صدا* 1. беовоз, хомӯш. 2. хомӯшона, овоз набароварда, оромона; даму чим.

БЕСАДОҚАТ *بی صداقت* риёкор, бемеҳр, дуруғгӯ.

БЕСАДОҚАТӢ *بی صداقتی* риёкорӣ, дурӯғ-гӯӣ, бесадоқат будан.

БЕСАЗО *بی سزا* бечазо, чазонадида.

БЕСАӢҚАЛ *بی صیقل* бечило, сайқалнаёфта.

БЕСАЛАБ *بی سلب* *кит.* белибос, урён, бараҳна.

БЕСАЛИҚА *بی سلیقه* 1. қобилияти кореро на-дошта, белаёқат, ноӯҳдабаро. 2. безавқ. 3. безеб, дағал.

БЕСАЛИҚАГӢ *بی سلیقگی* 1. ноӯҳдабарой, беса-

- лиқа будан, 2. безавқ будан, безавқӣ.
- БЕСАЛОҲИЯТ** *بی صلاحیت* салоҳиятнадошта, шоистаи коре нашуда; белаёқат.
- БЕСАЛОҲИЯТӢ** *بی صلاحیتی* бесалоҳият будан, салоҳият надоштан, шоистагии кореро надоштан; белаёқатӣ.
- БЕСАМАР** *بی ثمر* 1. беҳосил, ғайриборвар: **дарахти бесамар**. 2. бенатиҷа, бефоида: **бесамар гузаштани чавонӣ**.
- БЕСАМАРА** *بی ثمره* *ниг.* бесамар.
- БЕСАМАРӢ** *بی ثمری* 1. бесамар будан, беҳосилӣ. 2. натиҷа надоштан, бефоида будан.
- БЕСАНГ** *بی سنگ* 1. чое, ки санг надорад; замини бесанг. 2. *маҷ.*, *кит.* сабук, кӯтоҳандеш. 3. *маҷ.*, *кит.* бетоқат, беқарор.
- БЕСАР** *بی سر* 1. сарбурида; кушташуда: **тани бесар**. 2. бесаробон, бепарастор; ба сари (ҳоли) худ монда; худсар, нофармонбардор; **бачаи бесар** бачаи ба сари худ монда; бачаи бетартиб (беинтизом); **бесару бар** бесаробон, бепарастор; бекас; $\diamond$ **бесару бепо** *ниг.* **бесару по**; **бесару бун** // **бесару нӯг** подархаво, мубҳам, муғлақ, сарбаста, бемаънӣ: **сухан(хо)и бесару нӯг**, **чавоби бесару нӯг**; **бесару по** урён, бараҳна; бечизу чора; **бесару сомон** а) бесаранҷом, парешонҳол; б) бетартиб, дархаму барҳам: **бесару сомон шудани кор**; **бесару тан** белибос; луч, урён, бараҳна; **бесар-бесар гаштан** худсарона овора гаштан.
- БЕСАРАНҶОМ** *بی سرانجام* ошуфта, мушавваш, парешон, изтиробнок; нотинҷ; беором, бетоқат: **бесаранҷом кардан**, **бесаранҷом шудан**.
- БЕСАРАНҶОМӢ** *بی سرانجامی* ошуфтагӣ, парешонхотирӣ; изтироб; бетоқатӣ; бетартибӣ.
- БЕСАРАНҶОМОНА** *بی سرانجامانه* ошуфтаҳола, парешонхотирона, изтиробнок, бетоқатона.
- БЕСАРИШТА** *بی سرشته* 1. саросема; бесаранҷом, мушаввашхотир, парешонҳол; **бесаришта кардан** саросема кардан; парешонҳол (мушавваш) кардан; ба ташвиш андохтан; **бесаришта шудан** ба ташвиш афтодан, парешонҳол шудан. 2. *гуфт.* бетартиб; ғайрисариштакор.
- БЕСАРИШТАГӢ** *بی سرشتگی* 1. саросемагӣ; бесаранҷомӣ, парешонҳолӣ. 2. *гуфт.* бетартибӣ, бесарусомонӣ.
- БЕСАРӢ** *بی سری* *маҷ.* 1. худсарӣ, амал кардан ба ихтиёри худ. 2. бетартибӣ, беинтизомӣ.
- БЕСАРОБОН** *بی سرابان* бепарастор, бекас, бесарпанох.
- БЕСАРОБОНӢ** *بی سرابانی* бесаробон будан, бепарасторӣ.
- БЕСАРПАНОҲ** *بی سرپناه* он ки панохгоҳ надорад, беҳонумон, бемакон.
- БЕСАРПАНОҲӢ** *بی سرپناهی* беҳонумонӣ, бемаконӣ.
- БЕСАРПАРАСТ** *بی سرپرست* беҳимоят, бeroҳбар, бесаробон.
- БЕСАРПАРАСТӢ** *بی سرپرستی* бесарпараст будан, бeroҳбар будан, бепарастор мондан.
- БЕСАРУНӢҲ** *بی سرونوگ* 1. бетартиб, дархамбарҳам. 2. чигил, печида, муғлақ: **чавоби бесарунӢг**.
- БЕСАРУНӢҲӢ** *بی سرونوگی* 1. бесарунӢг будан, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. чигилӣ, печидагӣ, дархам-барҳамӣ.
- БЕСАРУПО(Ӣ)** *بی سروپا(ی)* 1. белибос, бетӯхфа аз тарафи домод ё арӯс. 2. *маҷ.* беназму тартиб, ошуфта.
- БЕСАРУПОӢ** *بی روپایی* белибосӣ, лучию бараҳнагӣ.
- БЕСАРУСАДО** *بی سروصدا* беҳаёхуй, ором, соқит.
- БЕСАРУСОМОН** *بی سروسامان* 1. он ки хонаву зиндагии доимӣ надорад, беҳонумон, дарбар. 2. ошуфта, беназм, бетартиб. 3. ошуфтаҳол, парешонҳол.
- БЕСАРУСОМОНӢ** *بی سروسامانی* 1. бесаранҷомӣ, ошуфтагӣ; бетартибӣ, дархам-барҳамӣ; парокандагӣ. 2. *кҳн.* бенавой, камбағалӣ.
- БЕСАРФА** *بی صرفه* *кит.* 1. бефоида, бесуд, бенафъ. 2. он ки дар фикри фоидаву суд нест.
- БЕСАТР** *بی ستر* *кит.* бепарда, бепӯшиш, белибос.
- БЕСАТРӢ** *بی ستري* бепарда будан, белибосӣ.

БЕСАФО *بي صفا* 1. ҷое, ки дилпазир ва босафо нест; *муқоб.* **босафо**. 2. он ки бо дигарон муносибати соз ва якрӯ надорад.

БЕСАҲВ *بي سهو* бехато, беиштибоҳ.

БЕСАҲН *بي صحن* беайвон, бесаҳна.

БЕСИЁСАТ *بي سياست* 1. он ки тафаккур ва салобати ба назар гирифтани тамоми паҳлуҳои корро надорад. 2. сиёсат надоштан.

БЕСИЁСАТИ *بي سياستي* бесиёсат будан, беҳтиётӣ ва дар назар нагирифтани чанбаҳои кор.

БЕСИККА *بي سگه* 1. пуле, ки сикка надорад. 2. *мач.* бекадр, безътибор; номаълуму номашхур.

БЕСИЛОҲ *بي سلاح* беаслиҳа, беяроқ, ғайримусаллаҳ; **бесилоҳ гардонидан**.

БЕСИМ I *بي سيم* *кхн.* бепул, нодор, бенаво; **мардуми бесиму зар**.

БЕСИМ II *بي سيم* дастгоҳи бе сими ноқил коркунанда: **телеграфи бесим, телефони бесим**.

БЕСИМӢ *بي سيمي* *кхн.* бепулӣ, бесармоя будан, бесиму зар будан.

БЕСИМО *بي سيما* симонадошта; симои хоси худро надошта.

БЕСИНФ *بي صنف* ба синфҳо ҷудо нашуда ё нашаванда: **чамъияти бесинф**.

БЕСИПОС *بي سپاس* *ниг.* носипос.

БЕСИПОСӢ *بي سپاسي* *ниг.* носипосӣ.

БЕСИРАТ *بي سيرت* 1. он ки сират, кирдор ва равиши шоиста надорад. 2. расво, беобрӯ.

БЕСИРАТИ *بي سيرتي* бесират будан, расвоӣ, беобрӯӣ.

БЕСИРОЯТ *بي سرايت* сироятнакарда, сироятнопазир.

БЕСИТОРА *بي ستاره* абрӣ, бидуни ситора: **осмони беситора**.

БЕСИФАТ *بي صفت* бадсифат, пастсифат: **молҳои бесифат**.

БЕСИФАТИ *بي صفتي* бесифат будан, бадсифатӣ, пастсифатӣ.

БЕСОБИҚА *بي سابقه* собиқанадошта, пеш аз ин

вучуд надошта.

БЕСОЗ *بي ساز* *кит.* бесилоҳ, бебарг, он ки василае барои сафар, чанг ва ғайра надорад.

БЕСОЗИШ *بي سازش* номувофиқ, ба созиш наоянда, носозгор.

БЕСОМОН *بي سامان* 1. бетартиб, парешон, пароканда: **бесомон қардан, бесомон шудан**. 2. *мач.* он ки ба таври кофӣ воситаи рӯзгузаронӣ надорад, рӯзгораш ғайри муназзам аст; бечизу чора, бенаво, бехонумон.

БЕСОМОНӢ *بي ساماني* 1. бетартибӣ, парешонӣ, бесомон будан. 2. *мач.* камбағалӣ, бенавоӣ, бе чизу чора будан.

БЕСОҲИБ *بي صاحب* 1. он чи соҳиб (молик) надорад: **хонаи бесоҳиб, замини бесоҳиб**. 2. он ки ба сари худ, ба ихтиёри худ воғузошта шудааст, бекас, бехешу табор, беёру ёвар: **кӯдаки бесоҳиб, мурдаи бесоҳиб, бесоҳиб мондан; сағи бесоҳиб сағи дайду, сағи кӯчагард**.

БЕСОҲИБӢ *بي صاحبي* бесоҳиб будан, дар тасарруфи касе набудан.

БЕСОҲИБМОНДА *بي صاحب مانده* он ки соҳиб, сарпараст ва пушту паноҳ надорад, бепарастормонда.

БЕСОҲИЛ *بي ساحل* 1. соҳил надоштан. 2. *мач.* бечо, бехонумон, дархатарбуда.

БЕСУБОТ *بي ثبات* 1. ноустувор, нопойдор, номустаҳкам. 2. *мач.* беирода, сустирода.

БЕСУБОТИ *بي ثباتي* 1. ноустуворӣ, нопойдорӣ, номустаҳкамӣ. 2. *мач.* беиродагӣ, сустиродагӣ.

БЕСУД *بي سود* суднадошта, бефоида, нафънаоваранда.

БЕСУККОН *بي سگان* *кит.* 1. бечилав (чанбари киштӣ). 2. беодам, беаҳоли, бесокин.

БЕСУКУН *بي سکون* бекарору беором.

БЕСУЛУҚ *بي سلوق* белаҷом, лаҷомназада: **аспи бесулук**.

БЕСУРАТ *بي صورت* расмнадошта, суратнадошта: **китоби бесурат**.

БЕСУТУН *بي ستون* иморате, ки сутун надорад; **кӯҳи Бесутун** (*аслаи Бағастона*) номи кӯҳест

- дар наздикии ш. Кирмоншоҳ (Эрон), ки дар он катибаи қадимии форсӣ ба хати меҳӣ канда шудааст.
- БЕСУТУНМӢХРА** بی ستون مهره *зоол.* қонваре, ки сутунмӢхра надорад.
- БЕСУХАН** بی سخن бегап, хомӯш(она); **нақши бесухан** *санъ.* нақше, ки иҷроқунандаи он нутқ намекунад.
- БЕСӢЗ** بی سوز бедарду алам: бесӢзу гудоз.
- БЕСӢК** بی سوک гандум ё ҷаве, ки сӢк надорад.
- БЕТААЗЗУР** بی تعذر *кит.* бесахтӣ, бе душворӣ; номумкинӣ.
- БЕТААЛЛУҚ** بی تعلق беалоқамандӣ, новобаста; бедилбастагӣ.
- БЕТААЛЛУҚӢ** بی تعلقӣ бетааллуқ будан, беқайдӣ.
- БЕТААММУЛ** بی تأمل беандеша, бемулоҳиза; мулоҳиза накарда.
- БЕТААММУЛӢ** بی تأملӣ беандешагӣ, бемулоҳидагӣ.
- БЕТА-АФКАНИШ** بیته افکنش нурхо ва шуоҳон бета.
- БЕТАВАҚҚУФ** بی توقف дар ҷое таваққуф накарда, беист, наистода; пайваста, доим.
- БЕТАВАҚҚӢЪ** بی توقع бечашмдошт, интизори ҷизе нашуда; беҳошиш.
- БЕТАВАҚҚӢХ** بی توجه он ки ҳусни тавачқӢх надорад, ба ҷизе ё касе диққату эътибор намедихад; бепарво.
- БЕТАВАҚҚӢХӢ** بی توجهӣ бетаваққӢх будан, бедикқатӣ: **бетаваққӢхӣ қардан**, **бетаваққӢхӣ зохир қардан**.
- БЕТАВОН** بی توان *ниг.* нотагон.
- БЕТАВФИҚ** بی توفیق 1. бадқор, бадахлоқ. 2. *д.* он ки худо мададгояш нест.
- БЕТАВФИҚӢ** بی توفیقӣ 1. бадқирдорӣ, бад-ахлоқӣ. 2. *д.* аз таъйиду мадади илоҳӣ бена-сиб будан.
- БЕТАГ** بی تگ 1. он чи қисми поёнӣ (зерӣ) на-дорад, бетаҳ: **сатили бетаг**, **бочкаи бетаг**. 2. та-гаш номаълум, хеле чуқур, амик; **дарёи бетаг**.
3. *маҷ.* ниҳоят қалон, пурнашаванда: **қисаи бетаг**, **ҳамёни бетаг**. 4. *маҷ.* беасос; бардурӯғ; беҳуда.
- БЕТАҒӢИР** بی تغییر дучори тағйир нагардида, бе дигаргунӣ, дигаргун нашуда, тағйир на-ёфта.
- БЕТАДБИР** بی تدبیر он ки хуб андешида ва маслиҳати нағз дода наметавонад, шахси ноӯҳдабаро дар муносибат ва муомила бо одамон.
- БЕТАДБИРӢ** بی تدبیری бетадбир будан, чора андешида ва маслиҳати нағз дода ната-вонистан ба одамон, ноӯҳдабарой.
- БЕТАЗАЛЗУЛ** بی تزلزل *кит.* босубот, устувор, ночунбон.
- БЕТА-ЗАРРАҲО** بیته زرّها электрон ва позитро-не, ки ҳастаи атом ҳангоми бета-қоҳиш ҷудо мекунад.
- БЕТАЗВИР** بی تزوير бемақру ҳила, самимӣ, бо-самимият.
- БЕТАКАЛЛУФ** بی تکلف ба одоби муоширати маълум побанд нашуда, бидуни иззатталабӣ, ба даъват ва «гиред, гиред»-ҳо мунтазир на-шуда; бемалол, беибо.
- БЕТАКАЛЛУФӢ** بی تکلفӣ бетакаллуф будан, побанди одоби муошират набудан, иззатта-лаб набудан.
- БЕТАКАЛЛУФОНА** بی تکلفانه бемалолона, озодона.
- БЕТА-ҚОҲИШ** بیته کاهش *физ.* пароканиши ра-диоактивии ҳастаи атом, ки дар натиҷаи он электрон ё позитрон ҷудо мешавад.
- БЕТАҚСИР** بی تقصیر *кит.* беғуноҳ, беайб.
- БЕТАҚСИРӢ** بی تقصیری бенуқсонӣ, беғуноҳӣ, беайбӣ.
- БЕТАЛАФ** بی تلف талаф накарда, ба нобуд шу-дан роҳ надода: **беталаф ҷида гирифтани пахта**.
- БЕТАЛАФОТ** بی تلفات *ниг.* беталаф.
- БЕТАМАӢ** بی طمعӣ бетамаъ будан, тамаъ на-доштан.
- БЕТАМАЛЛУҚ** بی تملق хушомад назада, чоплусӣ

накарда, бидуни лаганбардорӣ.

БЕТАМАЛЛУҚӢ *би тмққ* бетамаллуқ будан; хушомадназанӣ, чоплусӣ накардан.

БЕТАМАЪ *би طمع* он ки аз рӯи ҳирс аз касе дар умеди рӯёнидани чизе нест, беғараз.

БЕТАМИЗ *би تمیز* 1. он ки неку бадро аз ҳам фарқ карда наметавонад, нофаҳм, бефаросат. 2. беақл, аҳмақ, аблаҳ. 3. беҳамият, безарда, беору номус.

БЕТАМИЗӢ *би تمیزی* 1. нофаҳмӣ, бефаросатӣ. 2. аҳмақӣ, номаъқулӣ. 3. беҳамиятӣ, безардагӣ, беоруномусӣ.

БЕТАНА *би تنه* 1. бебадан, бетан. 2. *мач. сари бетана шудан* ҳайрон шудан, чӣ гуфтан ва чӣ кардани худро надонистан.

БЕТАНАФУС *би تنفس* танафус накарда, дам нагирифта; пайваста, доим.

БЕТАНОСУБ *би تناسب* таносубнадошта, номутаносиб.

БЕТАНОСУБӢ *би تناسبی* бетаносуб будан, номутаносибӣ.

БЕТАОРУФ *би تعارف* бетакаллуф, бегапу калоча, беодоб.

БЕТАРАФ *би طرف* 1. он ки тарафкашӣ ва чо-нибдорӣ намекунад, холис. 2. кишвар ё давлате, ки ба гурӯҳбандиҳои сиёсии давлатҳо дохил нест; ғайри мутааҳҳид: **давлатҳои бетараф, кишварҳои бетараф**. 3. касе, ки вақти овоздиҳӣ (раъйдиҳӣ) аз овоз додан ба яке аз тарафҳо худдорӣ кардааст.

БЕТАРАФӢ *би طرفی* бетараф (холис, беғараз) будан.

БЕТАРАФОНА *би طرفانه* 1. холисона, беғаразона. 2. даҳолат накарда, мудохила накарда.

БЕТАРАХХУМ *би ترخم* 1. он ки раҳму шафқат надорад, бераҳм, сангдил, дилсаҳт: **марғи бетарахҳум, фалаки бетарахҳум**. 2. бераҳмона, раҳм накарда: **бетарахҳум задан**.

БЕТАРАХХУМӢ *би ترخمی* бераҳмӣ, дилсаҳтӣ, сангдилӣ.

БЕТАРБИЯ(Т) *би تربیه//بی تربیت* тарбиянадида; беодоб.

БЕТАРБИЯТӢ *بی تربیتی* бетарбият будан, тарбиятнадида будан.

БЕТАРДИД *بی تردید* дудила нашуда, бидуни дудилагӣ, бешак, бешубҳа.

БЕТАРОВАТ *بی طراوت* 1. он чи тару тозагии худро аз даст додааст; пажмурда, афсурда: **гули бетароват**. 2. *мач.* беобуранг; обшуста.

БЕТАРТИБ *بی ترتیب* 1. бесару сомон, он чи ва он чое, ки дар он тартибу интизоми муайян нест. 2. аз рӯи аломат ё мутобиқи ягон ҳислату ҳосият чо ба чо гузоштанишуда; бенизома, бетартибона: **бетартиб хобидани чизе, бетартиб навишта шудани рӯйҳат**. 3. *мач.* тартибу интизомро риоянакунанда; беинтизом, бадахлоқ.

БЕТАРТИБӢ *بی ترتیبی* 1. риоя накардани тартибу қоида, бетартиб будан, тартиб надоштан, беинтизомӣ. 2. бесарусомонӣ, ҳарчу марҷ, набудани низоми муайян дар коре ё чое. 3. вайрон кардани тартиботи ҷамъиятӣ: **бетартибӣ кардан**.

БЕТАРТИБОНА *بی ترتیبانه* *ниг.* бетартиб 2.

БЕТАФОВУТ *بی تفاوت* бефарқ, бетафрика; фарқ накарда; ҷудо накарда.

БЕТАФОВУТӢ *بی تفاوتی* бетафовут будан; фарқ нагузоштан.

БЕТАХАЛЛУФ *بی تخلف* беҳилофкорӣ, бе вайрон кардани тартибот ё конунгузорӣ.

БЕТАХ *بی ته* *ниг.* бетаг.

БЕТАХАММУЛ *بی تحمل* бетоқат, тоқатнопазир, тобнаоварда.

БЕТАХАММУЛӢ *بی تحملی* бетоқатӣ, тобнаовардагӣ.

БЕТАХАРРУК *بی تحرک* беҳаракат, ночунбон, бефаъолият.

БЕТАХАРРУКӢ *بی تحرکی* ҳаракат ва фаъолият надоштан; беҳаракатӣ, ночунбонӣ, ночунбон будан.

БЕТАХОРАТ *بی طهارت* шуштушӯи маҳсули пеш аз намозро иҷронакарда, таҳорат–накарда; нопок.

БЕТАҲОРАТӢ *би тоҳарати* бетаҳорат будан, таҳорат накарда, нопок.

БЕТАҲОШӢ *би тоҳашӣ* *kit.* худдорӣ накарда, имтиноъ наварзида, парҳез накарда, бепарво, бемулоҳиза.

БЕТАҲОШО *би тоҳаша* *ниг.* бетаҳошӣ.

БЕТАҶРИБА *би тоҷрибе* он ки дар коре таҷриба надорад; он ки аз таҷрибаи рӯзгор бебаҳра аст, ноозмудакор, корнодида.

БЕТАҶРИБАГӢ *би тоҷрибегӣ* бетаҷриба будан, надоштани таҷриба, ноозмудакорӣ.

БЕТАШАББУС *би тошбт* ташаббуснадошта, ибтикори амал надошта, ғайрифаъол: **одами беташаббус**.

БЕТАШАББУСӢ *би тошбтӣ* беташаббус будан; фаъол набудан.

БЕТАШВИШ *би тошвиш* 1. ташвишнадиҳанда, безаҳмат; ором, осуда: **кори беташвиш** кори нисбатан ором, коре, ки давуғечи зиёд надорад. 2. ташвиш нақаша, бемалол, хотирчамъона, оромона.

БЕТАШВИШӢ *би тошвишӣ* беташвиш будан, оромӣ, осудагӣ.

БЕТАӢМИР *би тоемир* таъмирнашуда, тармимнаёфта, рӯи таъмирро надида: **хонаи бетаъмир**.

БЕТАӢРИХ *би тоариҳ* бесана, таъриҳ нагузошта.

БЕТАӢСИР *би тоасир* 1. таъсирнакунанда, таъсирнарасонанда, ғайримуассир; **бетаъсир намондан** таъсир расондан, аз худ осору нишона гузоштан; кори худро кардани чизе; **бетаъсир рафтан** асар накардан (-и чизе ба касе), фоида набахшидан. 2. сухане ё шеър, ки чозоба надорад, ҷаззобу чолиб нест, дар хотири шунаванда ё хонанда аз худ нишоне намегузорад.

БЕТАӢСИРӢ *би тоасирӣ* бетаъсир будан, таъсир накардан, асар надоштан.

БЕТАӢХИР *би тоахир* бедаранг, дер намонда, бетавақуф, ба таъхир наандохта; зуд, фавран.

БЕТИМОР *би тоимар* *kit.* беандӯх, осуда.

БЕТИМОРӢ *би тоимарӣ* *kit.* беандӯхӣ, бетимор будан.

БЕТИМСОЛ *би тоамал* бенақш, бесурат, берасм.

БЕТИР *би тоир* тирнадошта, тираш тамомшуда: **таппончаи бетир**.

БЕТОАТ *би тоат* он ки тоату ибодат намекунад, беибодат.

БЕТОАТӢ *би тоатӣ* бетоат будан, беибодат будан.

БЕТОБ *би тоаб* 1. бемадор, камқувват; нотоб, бемор, касал. 2. *kit.* бесабр, бетоқат, бекарор: **бетоб шудан**; **бетобу тавон** хеле суст, бемадор, беҳол; бемору бемадор; **бетобу тоқат** хеле бетоқат, бесабр, бекарор.

БЕТОБӢ *би тоабӣ* 1. бемадорӣ, камқувватӣ, нотобӣ, беморӣ, касалӣ. 2. *kit.* бесабрӣ, бетоқатӣ, бекарорӣ.

БЕТОҚАТ *би тоақат* он ки сабру тоқат надорад, бебардошт; бекарор, беором, ноором: **дили бетоқат**, **бетоқат шудан** (гаштан).

БЕТОҚАТӢ *би тоақатӣ* бесабрӣ, ношикебой, бекарорӣ.

БЕТОҚАТОНА *би тоақатане* бесаброна, бетоқат шуда, бекарор шуда; дар ҳолати бетоқатӣ.

БЕТОЛЕӢ *би тоалеӣ* толеъ надоштан, бадбахт (сиёҳбахт) будан.

БЕТОЛЕӢ *би тоале* он ки толеъ надорад, он ки кораш омад намекунад, бадбахт, сиёҳбахт.

БЕТОН *фр.* *битан* *тех.* бо об омехтаи (*хоҳ шахшуда ва хоҳ лоймонанди*) семент, рег, шағал ё сангрета, ки ҳамчун маводи бинокорӣ истифода мешавад: **бетон рехтан**, **бетон тайёр кардан**, **бетон хобондан**, **бетон кашондан**; **оҳану бетон** омехтаи бетон бо сикҳулҳои оҳанӣ (ё пӯлодӣ), ки дар сохтмонҳо ба кор меравад; **бетон кардан** бетон рехта, чизе тайёр кардан; аз бетон рӯйкаш кардани чое (*мас., роҳ, канал ва ғ.*).

БЕТОНГАР *би тоангар* *ниг.* бетонрез.

БЕТОНӢ *би тоанӣ* *мансуб ба бетон*; аз бетон сохташуда: **девори бетонӣ**.

БЕТОНПӢШ *би тоанпӯш* бо бетон пӯшонидашуда, бетонӣ: **каналҳои бетонпӯш**, **роҳи бетонпӯш**.

БЕТОНПӢШӢ *би тоанпӯшӣ* пӯшонда бо бетон, бетон кардан.

БЕТОНРЕЗ بیتانریز коргаре, ки бетон фарш мекунад; бинокоре, ки бетон рехта, маснуоти сохтмонӣ тайёр мекунад; **коргарони бетонрез**.

БЕТОНРЕЗӢ بیتانریزی *исми амал аз бетон рехтан*; амали бетонрез.

БЕТОР بی تار торнадошта: **асбобҳои мусикии бетор**.

БЕТУХМ بی تخم тухмнадошта: **растанҳои бетухм** растаниҳое, ки тухм надоранд ва бо роҳи қаламчашинонӣ афзоиш меёбанд.

БЕТӢШ بی توش бекуват, безӯр, нотавон; **бетану бетӯш** *гуфт*. хурдҷусса.

БЕТӢША بی توشе он ки дар сафар бо худ хӯрдани ва нӯшидани надорад; бехӯрок.

БЕУЛФАТ بی الفت уснагиранда бо ҳам, хӯнагиранда бо одамон, ноулфат, одамгурез.

БЕУЛФАТӢ بی الفتی беулфат будан, одамгурезӣ.

БЕУММАТ بی اّمّت умматнадошта, пайравнадошта.

БЕУСТУХОН بی استخوان 1. устухоннадошта, холи аз устухон: **гӯшти беустухон**. 2. *мач*. мохир, усто дар коре.

БЕФАӢЗ بی فیض он ки нафъаш ба касе намерасад, бехайру баракат.

БЕФАӢЗӢ بی فیضی бехайру бебаракатӣ.

БЕФАЗЛ بی فضل бебахра аз фазлу доноӣ, бедониш.

БЕФАЗЛӢ بی فضلی бефазл будан, бедонишӣ.

БЕФАНО بی فنا бефарҷом, фанонопазир, абадӣ.

БЕФАРАНЧӢ بی فرنجی *таър*. он ки фаранҷӣ ба сар намегирад; он ки фаранҷиро партофтааст: **зани бефаранҷӣ, бефаранҷӣ шудан**.

БЕФАРДО بی فردа он чи ва он ки ба фардо намерасад, беоянда.

БЕФАРӢД بی فریاد 1. бесадо, ҳамӯш. 2. ситамгар.

БЕФАРЗАНД بی فرزند он ки фарзанд надорад, бебача, беавлод; безурёт.

БЕФАРЗАНДӢ بی فرزندی фарзанд надоштан, бебачагӣ; безурётӣ.

БЕФАРҚ بی فرق *ниг.* бетафовут.

БЕФАРМОН بی فرمان *ниг.* нофармон I.

БЕФАРМОНӢ بی فرمانی *ниг.* нофармонӣ.

БЕФАРОВЕЗ بی فراویز либосе, ки бе фаровез дӯхта шудааст; $\diamond$ **дахони бефаровез** лаққӣ, харзагӯӣ.

БЕФАРОСАТ بی فراست бефаҳм, кундзехн.

БЕФАРОСАТӢ بی فراستی бефаҳмӣ, кундзехнӣ.

БЕФАРХАНГ بی فرهنگ он ки дараҷаи маданияту маърифаташ паст аст; беодоб.

БЕФАРХАНГӢ بی فرهنگی бефарханг будан; бемаданиятӣ, беодобӣ.

БЕФАРҶОМ بی فرجام беоқибат, беохир, беанҷом, бехотима.

БЕФАСОҶАТ بی فصاحت ғайрифасех, хубсухангӯӣ набудан; *муқоб.* **бофасоҷат**.

БЕФАҶМ بی فهم нодон, камақл, каллаварам.

БЕФАҶМӢ بی فهمی бефаҳм будан, нодонӣ, камақлӣ.

БЕФАӢОЛИЯТ بی فعالیت беҳаракат, собит, ночунбон, ғайрифаӢол.

БЕФАӢОЛИЯТӢ بی فعالیتی бефаӢолият будан, беҳаракатӣ, ночунбонӣ.

БЕФИҚР بی فکر беандеша; касе, ки дурандеш нест.

БЕФИҚРӢ بی فکری бефиқр будан, беандешагӣ.

БЕФОИДА بی فائده 1. нафънадиҳанда, суднаоранда, фойданадиҳанда, бефоиз. 2. бехуда, барабас: **бахси бефоида, гапи бефоида, кори бефоида, ҷустуҷӯи бефоида, бефоида мондан**.

БЕФОИЗ بی فايظ ба ҳисоби фоиз нафънадиҳанда, бидуни фойдаи дарсад; **қарзи бефоиз** *ниг.* **ҳасана (қарзи ҳасана)**.

БЕФОСИЛА بی فاصله муттасил, пайваста, беист.

БЕФУРӢҶ بی فروغ бедурахш, бечило; бесафо, бенур.

БЕФУРӢЗ بی فروز *кит.* 1. хира, норавшан, беранг. 2. *мач.* нодон, бетарбия.

БЕФУРӢШАНДА بی فروشنده фурӯшанданадошта: **мағозаи бефурӯшанда**.

БЕХ بیخ 1. решаи асосии наботот. 2. маҳсули

танаи асосии сабзавоти бехмева: **беҳи сабзӣ**, **беҳи пиёз**; **беҳ бастан** ҳосил андохтан (-и сабзӣ, пиёз ва дигар сабзавот). 3. воҳиди ҳисоби ниҳолу растанӣ, дарахт. 4. *мач.* асос, асл, бунёд: **беҳу бунёд**, **аз беҳу бун**. 5. *бот.* решаи як навъ растанӣ, ки вақти дар об ҷӯшонда лакондан аз шираи он кафк ҳосил мешавад ва ин кафк дар ҳалвогарӣ (*мас.*, *нишаллопазӣ*) ба кор меравад; **беҳи бинӣ** тағӣ банӣ; **беҳи дандон** тағи дандон; **аз беҳаш** а) тамоман, комилан; б) аз манбааш; аз маншааш; **аз беҳ қандан чизеро** // **решаи чизеро аз беҳаш қандан** а) бо решаш қандан (*дарахтеро*); б) *мач.* чизеро аз асосаш нобуд қардан, тамоман маҳв қардан; **беҳу бунёди чизеро** (*касеро*) **қандан** тамоман несту нобуд қардан, аз байн бурдан чизеро ё касеро; **беҳи чизе** (*касе*)-ро **сӯхтан** // **оташ ба беҳи чизе задан** чизеро ё касеро несту нобуд қардан, тамоман аз байн бурдан.

БЕХАБАР *би خبر* 1. он ки аз чизе ё коре огоҳӣ надорад; беиттилоъ, ноогоҳ; ғофил, дар ғафлатмонда, ғафлатзада; **беҳабар мондан** ғофил мондан; нофаҳмида мондан, надоништа мондан; **беҳабар намондан** аз *касе* аз аҳволи *касе* воқиф будан, аҳволи *касера* хабар гирифта истодан. 2. бедаъват, даъватнашуда; **аз дунё** (**олам**) **беҳабар** фориғ аз воқеаҳои дунё; фориғбол, бепарво, лоубол; **аз худ беҳабар** беҳуд, мадҳуш.

БЕХАБАРӢ *би خبرӣ* 1. беҳабар будан, хабар надоштан, ғофил мондан. 2. *мач.* нодонӣ.

БЕХАВОТИР *би خواطر* хавотир нақашада, парешон нашуда; беҳавф; ором, осуда, тинҷ.

БЕХАВФ *би خوف* беҳатар, эмин аз хавф: **роҳи беҳавфу хатар**.

БЕХАВФӢ *би خوفӣ* беҳатарӣ, эминӣ.

БЕХАӢЛ *би خيال* *ниг.* беҳаӢлона.

БЕХАӢЛОНА *би خيالانه* беҳитиёр, фикру хаёл накарда: **беҳаӢлона коре қардан**.

БЕХАЗОН *би خزان* ҳамеша шуқуфон, ҳамешасабз: **баҳори беҳазон**, **боғи беҳазон**, **гулшани беҳазон**; **ҷавонии беҳазон** ҷавонии ҷовид, ҷавонии абадӣ.

БЕХАӢР *би خير* он ки хайру эҳсон надорад, хасис; **беҳайру маъзур** *гуфт.* хайрухуш накарда, бидуни худоҳофизӣ, видоъ накарда.

БЕХАЛАЛ *би خلل* беозор, беташвиш; барохат, бемалол; **ҷои беҳалал** *мач.* ҷои хилват, хилватгоҳ.

БЕХАРҶ *би خرج* *ниг.* бесарфа.

БЕХАРҶӢ *би خرجӣ* он ки барои рӯзгузаронӣ пул надорад, бепулӣ.

БЕХАТ *би خط* 1. хатнадошта, халққое, ки забони онҳо хату алифбо надорад. 2. он ки навишта наметавонад; бесавод; **беҳату савод** он ки навишта ва хонда наметавонад.

БЕХАТАР *би خطر* ғайрихатарнок, эмин аз хавфу хатар, беҳавф: **роҳи беҳатар**, **беҳатар будан**, **беҳатар қардан**, **беҳатар мондан**, **беҳатар шудан**; **сафар беҳатар** (**бошад**, **шавад**)! **роҳи сафеду беҳатар**! (*ба шахси сафаррав ҳамчун хоҳишу орзу гуфта мешавад*).

БЕХАТАРӢ *би خطرى* беҳатар будан, эмин будан аз хатар, таҳдид накардани хавфу хатар, беҳавфӣ, амният: **идораи беҳатарӣ**, **қумитани беҳатарӣ**; **беҳатарии давлатӣ** амну амонии кишвар; **техникаи беҳатарӣ** маҷмӯи қоидаҳо ва ҷорабиниҳо барои эминӣ аз хавфу хатар; **қоидаи беҳатарии ҳаракат** маҷмӯи тарзу усули ҳаракати нақлиёт ва роҳгардии пиёдаравҳо.

БЕХАТӢ *би خطى* 1. хату алифбо надоштан. 2. беҳат будан, хат навишта натавоништан; бесаводӣ.

БЕХАТО *би خطا* хатонадошта, бесаҳв, беғалат; бидуни хато, хато нахӯрда: **ҳисоби беҳато**, **беҳато навиштан**, **беҳато хондан**; **беҳато задан** рост ба ҳадаф задан.

БЕХАТУСАВОДӢ *би خطوسوادى* хату савод надоштан, хондаву навишта натавоништан, бесавод будан.

БЕХГӢШӢ *بيخگوشي* **беҳгӯшӣ** ҳарф задан гӯшақӣ гап задан, пичир-пичир қардан.

БЕХЕШ *би خویش* 1. *ниг.* беҳешованд. 2. *ниг.* беҳештан.

БЕХЕШОВАНД *би خویشاوند* он ки хешу табор надорад.

БЕХЕШТАН *би خویشن* *кит.* беҳуд, азҳолрафта.

БЕХЕШУТАБОР *би خویشوتبار* *ниг.* беҳешованд.

БЕХИРАД *би خرد* беақл, нодон, аҳмақ.

- БЕХИРАДӢ** *بي خردى* беҳирад будан, беақлӣ, нодонӣ; аҳмақӣ.
- БЕХИРОҚ** *بي خراج* аз хирочу андоз озод, хирочу андоз надода.
- БЕХӢ** *بيخى* лаҳҷ. сабзӣ, зардак.
- БЕХКАН** *بيخکن* аз беҳ кананда.
- БЕХКАНДА** *بيخکنده* решақаншуда; **беҳканда шудан** *ماچ*. тамоман бархам хӯрдан.
- БЕХМЕВА** *بيخميوه* *бот*. сабзавоте, ки ҳосили он дар реша аст (*аз қабилӣ* сабзӣ, картошка, лаблабу).
- БЕХОБ** *بي خواب* он ки хобаш намеояд; бедорхоб: **чаши беҳоб**.
- БЕХОБӢ** *بي خوابى* беҳоб будан, дар вақташ набурдани хоб, хоб нарафтан, бедории давомдор (ба иллате): **дарди беҳобӣ**.
- БЕХОНА** *بي خانه* он ки хонаву сарпаноҳ надорад, бемаскан: **беҳонаю чой**, **беҳонаю бенаво**.
- БЕХОНАВОДА** *بي خانواده* *ниг.* беоила.
- БЕХОНАДОН** *بي خاندان* он ки оила надорад, беоила; бе зану фарзанд ва хонаю чой.
- БЕХОНУМОН** *بي خانومان//بي خانمان* он ки ягон сарпаноҳ надорад, овора, беҳонаю чой: **беҳонумон қардан**, **беҳонумон шудан**.
- БЕХОНУМОНӢ** *بي خانمانى//بي خانوماني* беҳонумон будан, надоштани сарпаноҳ, беҳонаю чой будан.
- БЕХОР** *بي خار* растание, ки хор надорад: **гули беҳор**.
- БЕХОСИЯТ** *بي خاصيت* *маҷ.* бепою кадам, шум, наҳс.
- БЕХОСТ** *بي خواست* 1. *ниг.* **ноҳост**. 2. *лаҳҷ.* хотирчамъона, бепарвоёна.
- БЕХОСТА** *بي خواسته* *кит.* бесарват, бепулу мол.
- БЕХОТИРА** *بي خاطره* беёд, ёднадошта, хотираш заифбуда.
- БЕХПӢЁЗ** *بيخپياز* ҳосили решаи пиёз.
- БЕХТА** *بيخته* *сифати феълии замони гузашта* аз **беҳтан**; **беҳташуда**: **орди беҳта**.
- БЕХТАН** *بيختن* 1. аз ғалбер (парвезан) ва элак гузаронида тоза қардан, элак қардан: **орд**
- беҳтан**, **гандум беҳтан**. 2. афшондан, пошидан.
- БЕХУД** *بيخود* 1. он ки ихтиёри идора қардани худро аз даст додааст, аз худ беҳабар, ниҳоят парешон ва ошуфта. 2. беҳуш, мадҳуш, беҳол; **беҳуд шудан** а) беҳуш шудан, аз ҳуш рафтан, аз ҳол рафтан; парешонҳол ва ошуфта шудан; б) *маҷ.* аз худ рафтан, мағрур шудан.
- БЕХУДӢ** *بيخودي* 1. аз худ беҳабарӣ; шӯридагӣ, изтироб. 2. беҳушӣ, мадҳушӣ; беҳоливу бемадорӣ.
- БЕХУДО** *بي خدا* худношинос, бедин, мул–ҳид.
- БЕХУДОВАНД** *بي خداوند* *кит.* бесоҳиб, бемолик.
- БЕХУДОНА** *بي خودانه* дар ҳолати беҳушӣ, беҳушона; беихтиёрона, бидуни ирода.
- БЕХУН** *بي خون* 1. хуннадошта; камхун; **лабҳон** **беҳун** лабҳои рангпариди. 2. *гуфт.* бераҳм, нотарс.
- БЕХУНӢ** *بي خوني* беҳун будан, хун надоштан; камхунӣ.
- БЕХӢРОК** *بي خوراک* он ки аз хӯрок таъмин нест; **беҳӯрок мондан** хӯрду хӯрок надоштан, аз хӯрок таъмин набудан.
- БЕХӢРОКӢ** *بي خوراکي* беҳӯрок будан, беҳӯрок мондан.
- БЕХЧАСТ** *بيخجست* нардохе, ки аз решаи дарахт сабзидаанд; **ниҳоли беҳчаст** дарахти аз кунда ё решае сабзида.
- БЕХ I** *به* 1. хуб, нағз, некӯ, писандида. 2. сихат, тандуруст; **беҳ шудан** а) хуб шудан, нек шудан; б) шифо ёфттан, сихат ёфттан, саломат шудан. 3. *ниг.* **беҳтар**.
- БЕХ II** *به* *кит., ниг.* **биҳӣ**.
- БЕХАВАС** *بي هوس* шавқу ҳаваснадошта, он ки нисбат ба чизе шавқу ҳавас надорад; *муқоб.* **ҳавасманд**.
- БЕХАВАСӢ** *بي هوسي* беҳавас будан, шавқу рағбат надоштан.

БЕҲАВО I *بي هوا* ҳавонадошта, ҳолӣ аз ҳаво: фазои беҳаво.

БЕҲАВО II *بي هوا* *гӯфт.* равишу тарзи кор на-дошта; он ки низоми хуби кор надорад.

БЕҲАВСАЛА *بي حوصله* он ки ба иҷрои коре хоҳиш надорад, фориғбол; дилхунуқшуда аз коре: **беҳавсала шудан.**

БЕҲАВСАЛАГӢ *بي حوصلگي* ҳавсала ва майлу рағбат надоштан ба ягон кор; **бо беҳавсалагӢ** дилу бедилон, бо дили ноҳоҳам; хунсардона.

БЕҲАД(Д) *بي حد* 1. беохир, беинтиҳо, бепоён, беканор: **беҳадду канор, беҳадду бепоён.** 2. **беҳадду ҳисоб** беҳисоб, бешумор, зиёд, бисёр: **ғайрати беҳад.** 3. хеле; аз ҳад берун, беандоза: **роҳи беҳад вайрон, ҳавои беҳад дилнишин, беҳад меҳрубон будан, беҳад миннатдор будан, беҳад хурсанд шудан.**

БЕҲАДАФ *بي هدف* бемақсад, бе фикру барномаи муайян.

БЕҲАӢ *بي حيا* бешарм, берӯй, густоҳ, беадаб.

БЕҲАӢГӢ *بي حياگي* бешармӣ, берӯй; густоҳӣ, беобрӯй: **беҳаӢгӢ кардан.**

БЕҲАӢӢ *بي حيايي* *ниг.* беҳаӢгӢ.

БЕҲАӢОНА *بي حيايانه* бешармона, беибоёна; густоҳона.

БЕҲАЙСИЯТ *بي حيثيت* бекадр, безътибор, беобрӯй.

БЕҲАЙСИЯТӢ *بي حيثيتي* бекадрию безътиборӣ, беобрӯй.

БЕҲАЛОВАТ *بي حلاوت* он чи лаззату ширинӣ надорад, ногувор, ғайриҳаловатбахш.

БЕҲАЛОВАТӢ *بي حلاوتي* беҳаловат будан, ҳаловатбахш набудан; ногуворӣ.

БЕҲАМИЯТ *بي حميت* он ки ору номус надорад; бешараф, нокас.

БЕҲАМИЯТӢ *بي حميتي* беорӣ, беномусӣ; бешарафӣ, нокасӣ.

БЕҲАМТО *بي همتا* беназир, бемислу монанд; ягона: **хусни беҳамто.**

БЕҲАНҶОР *بي هنجار* *кит.* ноҳанҷор, беусул, бериҳу равиши муайян.

БЕҲАНҶОРӢ *بي هنجاري* бериҳӣ, бетариқӣ.

БЕҲАРАКАТ *بي حرکت* ночунбон, ором, сокил; **беҳаракат хобидан** а) ором хобидан; ночунбида хобидан; б) *маҷ.* бекор истодан, дар ҳолати ноистифода истодан.

БЕҲАРАКАТӢ *بي حرکتي* 1. ночунбонӣ; оромӣ. 2. саъю кӯшиш накардан, бефаъолиятӣ.

БЕҲАРОС *بي هراس* нотарсона, бебокона, бетарсу бим.

БЕҲАФТОД *بي هفتاد* *кит.* салоҳ ва беҳбудӣ, хуш-ҳолӣ.

БЕҲАҶОН *بي هيجان* бидуни ҳаяҷон, оромона, хотирчамъона.

БЕҲ-БЕҲ *به به* *калимаи тақлиди овози* барои ба назди худ хондани хару асп.

БЕҲБУД *بي هبود* 1. *ниг.* **беҳбудӣ.** 2. тандурустӣ, саломатӣ.

БЕҲБУДӢ *بي هبودي* 1. хубӣ, некӣ; беҳ шудан, нек шудан: **беҳбудии аҳволи халқ, беҳбудии кор.** 2. сихатёбӣ, шифоёбӣ; **беҳбудӣ ёфтан** а) рӯ ба беҳбудӣ овардан, беҳ (хуб) шудан (-и корҳо); б) сихат шудан, шифо ёфтан.

БЕҲГУЗИН *بي گزين* *кит.* 1. беҳгузинанда, хуб ва некро интиҳобкунанда. 2. некикунанда; нақӯкор.

БЕҲДОШТ *بي هداشت* *нав.* соҳаи илми тиб, ки ҳифз ва беҳатарии тандурустии одамро дар алоқамандӣ бо муҳити беруна омӯхта, барои пешгирӣ аз касалиҳо ва нигоҳдории тандурустӣ чораҳо меандешад, гигиена: **беҳдошти мактабиён, беҳдошти меҳнат, беҳдошти шахсӣ.**

БЕҲДОШТӢ *بي هداشتي* *мансуб ба беҳдошт:* назорати беҳдоштӣ.

БЕҲЗИСТӢ *بي هزيستي* хушзиндагонӣ, осударӯзгорӣ; осудаҳолӣ.

БЕҲЗОДӢ بهزادى мансуб ба Камолиддини Бехзод – рассоми асримиёнагии тоҷику форс: қалами тасвири бехзодӣ.

БЕҲИҚМАТ بهى حكمت аз ҳикмат дур; бемазмун.

БЕҲИЛА بهى حيله бемакру бефиреб: бехилаву найранг.

БЕҲИММАТ بهى همت 1. беғайрат ва бечасорат дар роҳи некӣ; он ки иродаи қавӣ надорад. 2. бесаховат, бечуд.

БЕҲИММАТӢ بهى همتى бехиммат будан; ҳиммату саховат надоштан; пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

БЕҲИММАТОНА بهى همتانه дар ҳолати бехимматӣ.

БЕҲИМОЯТ بهى حمايت бепушту паноҳ, химоятнадошта, беҳомӣ.

БЕҲИН بهين бехтарин, хубтарин, нағзтарин.

БЕҲИС(С) بهى حس 1. он ки қобилияти ҳис надорад, беҳсос: бехиссу ҳаракат истодан (хобидан). 2. он, ки ба нозуқиҳо сарфаҳм намеравад, назокатро фарқ намекунад; кундфаҳм; бехис қардан ба воситаи дору қарахт қардан (ягон узви баданро).

БЕҲИСКУНАНДА بهى حس کننده сифати феълии замони ҳозира аз бехис қардан; тиб. қарахтқунанда ва таскинбахш (oid ба дору).

БЕҲИСОБ بهى حساب бешумор, бисёр, зиёд: ганчи бехисоб, боигарии бехисоб.

БЕҲИСОБӢ بهى حسابى бешуморӣ, бисёрӣ.

БЕҲИССӢ بهى حسى 1. бехис будан; эҳсос нақардан; бехушӣ; қарахтӣ, бехаракатӣ. 2. дарк нақардани нозуқиҳо; кундфаҳмӣ.

БЕҲИФОЗ بهى حفاظ кит. аз роҳи ҳавову ҳавас худдорӣ нақунанда, беор, бебок.

БЕҲИЧОБ بهى حجاب бепарда, бечодир ва чашмбанд; рӯйқушода: духтари бехичоб; бехисобу китоб ҳисобу китоб нақарда, ҳисобро баробар нақарда.

БЕҲӢ بهى хубӣ, нағзӣ, некӣ; бехбудӣ.

БЕҲМАДОН بهمدان ниг. фалон.

БЕҲНОНА بهنانه кит. кулчаи сафед; нони равғанин.

БЕҲОКИМИЯТӢ بهى حاکميتи адами ҳокимияти давлатӣ ё маҳаллӣ.

БЕҲОЛ بهى حال беқувват, бемадор, хастаҳол, монда, шалпар: бехол қардан, бехол шудан; бехол афтодан аз қувват монда афтодан; бехуш афтодан.

БЕҲОЛӢ بهى حالى бехол будан, беқувватӣ, бемадорӣ, сустӣ; хастагӣ.

БЕҲОЛКУНАНДА بهى حال کننده сифати феълии замони ҳозира аз бехол қардан; мондақунанда, хастақунанда.

БЕҲОЛОНА بهى حالانه дар ҳолати заъф ва нотавонӣ, базӯр, бохастагӣ.

БЕҲОМӢ بهى حامى бепушту паноҳ, бемададгор, бехимоятгар, бетакягоҳ.

БЕҲОСИЛ بهى حاصل 1. ҳосилнадиҳанда, бесамар, бебар, бемева: дарахти бехосил, замини бехосил. 2. бенатича, бефоида, бехуда: мунозираи бехосил, давидани бехосил.

БЕҲОСИЛӢ بهى حاصلى 1. бехосил будан, бесамарӣ. 2. бенатичагӣ, бефоидагӣ.

БЕҲРӮЗ بهروز он ки зиндагиаш хуш мегузарад, некрӯз, хушбахт, саодатманд.

БЕҲРӮЗӢ بهروزى некрӯзӣ, хушбахтӣ, саодатмандӣ.

БЕҲТАР بهتر 1. сифати дараҷаи қиёсӣ аз бех; хубтар, нағзтар. 2. авлотар, афзалтар; чаве мушк бехтар, ки як тӯда гил (зарб.); чизеро аз чизе бехтар доништан (шуморидан) чизеро афзал шумурдан; бехтар аст, ки авлотар аст, ки...; бехтар шудан рӯ ба бехбудӣ овардан; як дараҷа шифо ёфтан, сихат шудан.

БЕҲУВИЯТ بهى هويت худбохта, аз худ бегона, он ки дорои рафтор, кирдор, тафаккур ва шахсияти мустақил набуда, ба дигарон тақлид ё пайравӣ мекунад.

БЕҲУДА بهوده 1. бефоида, барабас: зӯри бехуда, кори бехуда, бехуда сарф қардан, бехуда гузаштани вақт; зӯри бехуда миён мешиканад (зарб.); зӯри бехуда задан кӯшиши бефоида қардан, барабас талош қардан. 2. ноҳақ; бе-сабаб: бехуда ранҷондан, бехуда азоб додан. 3. бемавқеъ; нодаркор: нози бехуда, қурбонии бехуда, бехуда ҳавотир шудан, бехуда ҷон коҳондан; гапи бехуда сухани бемаънӣ, ҳарфи пуч; бехудаю бехуда дарқору нодар-

кор, лозиму нолозим; **беҳуда нагуфтаанд** (намегӯянд), **ки** ... бедарак нагуфтаанд (намегӯянд), **ки...**; **беҳуда рафтан** зоеъ шудан, натиҷаи матлуб надодан (-и ғайрат, меҳнат, кофтуков *ва ғ.*).

БЕҲУДАГАРД *биеҳуде гурд* оворагард, сарсаригард.

БЕҲУДАГАРДӢ *биеҳуде гурди* оворагардӢ, сарсаригардӢ.

БЕҲУДАГӢ *биеҳуде гурди* бефоида будан, беҳуда будан.

БЕҲУДАГУӢ(Ӣ) (*биеҳуде гурди*) он ки суханони пучу бемаънӣ ва бемаврид мегӯяд, ёвагӯ, сафсатагӯ.

БЕҲУДАГУӢӢ *биеҳуде гурди* ёвагӯӣ, сафсатагӯӣ, бемаънигӯӣ.

БЕҲУДУД *биеҳуде гурди* беҳад, беканор, фарох, васеъ; бидуни сарҳад.

БЕҲУЗУР *биеҳуде гурди* беҳаловат; нороҳат, безобита; **беҳузур кардан касеро** а) нороҳат кардан касеро; б) *мач.* дилбазану безор кардан касеро; **беҳузур шудани дил** бечо шудани дил, худро ногувор ҳис кардан.

БЕҲУЗУРӢ *биеҳуде гурди* ҳисси нороҳатӣ, безобитагӣ; ноҳушии мизоч.

БЕҲУҚУҚ *биеҳуде гурди* аз ҳуқуқ маҳрум, ҳуқуқнадошта: **беҳуқуқ будан**.

БЕҲУҚУҚӢ *биеҳуде гурди* беҳуқуқ будан, маҳрум будан аз ҳуқуқ, ҳуқуқнадоштан.

БЕҲУНАР *биеҳуде гурди* 1. он ки касбу ҳунаро аз худ накардааст, пешаеро ёд нагирифтааст. 2. беистеъдод, беқобилият; бемаҳорат; ноӯҳдабаро.

БЕҲУНАРӢ *биеҳуде гурди* 1. беҳунар будан, соҳиби пешаю ҳирфае набудан. 2. беистеъдодӣ, беқобилиятӣ, белаёқатӣ; ноӯҳдабароӣ.

БЕҲУНАРОНА *биеҳуде гурди* беистеъдодона, белаёқатона; ноӯҳдабароёна.

БЕҲУРМАТ *биеҳуде гурди* беиззат, беэҳтиром, беобрӯ; беқадру безътибор; **беҳурмат кардан** обрӯи касеро резондан.

БЕҲУРМАТӢ *биеҳуде гурди* беэҳтиромӣ, беодобӣ, густохӣ (*дар ҳаққи касе ё чизе*).

БЕҲУСН *биеҳуде гурди* нозебо, безеб: **беҳусну чамол**.

БЕҲУШ *биеҳуде гурди* 1. азҳушрафта, мадҳуш, беҳис, беҳуд: **беҳуш афтодан**, **беҳуш хобидан**, **беҳуш шудан**. 2. *гуфт.* парешонхотир, фаромӯшхотир.

БЕҲУШӢ *биеҳуде гурди* 1. ҳолати аз ҳуш рафтан, беҳудӣ, беҳиссӣ. 2. *гуфт.* парешонхотирӣ, фаромӯшхотирӣ.

БЕҲУШОНА *биеҳуде гурди* дар ҳолати беҳушӣ, беҳудона; беихтиёрона; **беҳушона гап задан**, **беҳушона кардан** (*кореро*).

БЕЧАШМ *биеҳуде гурди* он ки ва ё он чи чашм надорад; нобино, кӯр, аъмо.

БЕЧАШМӢ *биеҳуде гурди* нобиноӣ, кӯрӣ, кӯр будан, нобино будан.

БЕЧАШМУРӢ *биеҳуде гурди* беҳаё, густох.

БЕЧАШМУРӢӢ *биеҳуде гурди* *мач.* густохӣ, беҳаёӣ.

БЕЧИЗ *биеҳуде гурди* 1. он ки молу чиз надорад, нодор: **бечизу чора**. 2. *гуфт.* беасос, бесабаб, беҳуда: **бечиз намегӯянд, ки...**, **бечиз нест, ки...**

БЕЧИЗӢ *биеҳуде гурди* бечиз будан, нодорӣ; камбағалӣ.

БЕЧОРА *биеҳуде гурди* 1. он ки барои беҳбудии кори худ чораю илоҷ надорад, дармонда; очиз. 2. камбағал, бенаво, фақир; бепушту паноҳ: **деҳқони бечора**, **косиби бечора**, **бекасу бечора**, **бечораю бенаво**, **беваву бечора**. 3. бадбахт, бетолеъ, шӯрбахт (*беиштар ҳангоми гамхорӣ ва ё изҳори таассуф ба ҳоли касе мегӯянд*): **модари бечора**, **зани бечора**, **ошиқи бечора**; **бечора шудан** а) ноилоҷ (ночор) шудан, танг шудан (-и ҳоли касе); б) очизу дармонда шудан; камбағалу бенаво шудан; в) бадбахт (берӯзӣ) шудан.

БЕЧОРАВОР *биеҳуде гурди* мисли бечора, монанди бечора; камбағалона, фақирона.

БЕЧОРАГӢ *биеҳуде гурди* 1. ноҷорӣ, ноилоҷӣ. 2. камбағалӣ, тангдастӣ, бенавоӣ, фақр. 3. *гуфт.* касбу кори каммузду фақирона; машғулият ва зиндагии хоксорона; **бечорагӣ кардан** бо кори каммузд машғул будан; бо кори каммузд рӯз гузаронидан.

БЕЧОРАПАРВАР *биеҳуде гурди* он ки ба дар-

мондагону мӯхтоҷон лутфу эҳсон мекунад, дасти ёрӣ дароз карданро дӯст медорад; муқ. камбағалпарвар.

БЕЧОРАҲОЛ بیچاره حال 1. камбағал, тангдаст. 2. фақирона, камбағалона.

БЕЧУН بیچون 1. бемонанд, бемисл, беназир. 2. д. яке аз сифатҳои Худо; **бечуну чаро** бегуфтугӯ, бе шарту шароит; хатман, албатта: **бечуну чаро иҷро кардан, бечуну чаро розӣ шудан.**

БЕЧУНӢ بیچونی беҳамтоӣ, бемонандӣ, беназирӣ.

БЕЧУНУЧАРО بی چون و چرا хатмӣ, бешак, он чиро, ки дар борааш шак намекунад.

БЕЧАВОБ بی جواب чавоб нагардонда, посух нагуфта; **бечавоб мондан** а) чавоб нагардондан (*ба савол, нома, мактуб ва ғ.*); номаи чавобӣ нанавиштан; б) иҷро нашудан.

БЕЧАВҲАР بی جوهر беасл, белаёқат, бемағз; нотавон.

БЕЧАВҲАРӢ بی جوهرӣ белаёқатӣ, бемағзӣ; нотавонӣ, беаслӣ.

БЕЧАЗО بی جزа чазо надида, бидуни подош ба амали бад: **бечазо мондан, бечазо гузоштан.**

БЕЧАМОЛ بی جمال нозебо, зишт, беҳусн.

БЕЧАНҚОЛ بی جنجال чанқол накарда, бидуни низову кашмакаш; оромона; ◇ **сари бечанқоли худро ба чанқол гузоштан** кореро, ки кардан ё ба он ҳамроҳ шудан нашояд, карда, худро ба ташвиш монондан.

БЕЧАРАНГ بی جرنگ :хамсадоҳон **бечаранг зби.** ҳамсадоҳое, ки бе иштироки садо ба вучуд меоянд (*аз қабилӣ к,п,с,т...*).

БЕЧИГАР بی جگر тарсончак, буздил, тарсу, бечуръат.

БЕЧИЛО بی چلا чилонадошта; сайқалнаёфта.

БЕЧИРМ بی جرم муқ. он чи нақсе надорад, беиллат, беайб, ҳеҷ доғу лаккае надошта: **зардолуи бечирм, чехраи бечирм.**

БЕЧИХАТ بی جهت бесабаб, беҳуда, беасос.

БЕЧИХОЗ بی جهاز 1. бисоту афзорнадошта, беасбобу анҷом (*oid ба хона*). 2. бебисот, чихознадошта (*oid ба духтар*).

БЕЧО بیجا 1. он ки барои истиқомат ҷой (сарпаноҳ) надорад, беҳона, беманзил. 2. бемаврид, бемавқеъ: **хандаи бечо.** 3. беҳуда, барабас; бесабаб: **бечо набудани гапи касе, бечо набудани шубҳа ё гумони касе; чизеро аз ҷояш бечо кардан** чизеро аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, ҷои чизеро тағйир додан, аз ҷояш ҷунбондан; ◇ **бечо қадам мондан** кори нодуруст кардан, бемулоҳиза кор кардан; рафтори ношоиста кардан, аз роҳи дуруст баромадан; **авзон касе бечо шудан** тағйир ёфтани намуди зоҳирии касе; тағйир ёфтани ҳоли касе; **дили касе бечо шудан ниг. беҳузур (дили касе беҳузур шудан); дили касеро бечо кардан** дили касеро вайрон кардан, дили касеро беҳузур кардан; **чашми касе бечо будан** аз ҳоли табиӣ баромадани нигоҳи касе; аз ҳаракат ва рафтори касе зоҳир гаштани қасди бади он; **бечо не гуфт.** бад нест: **одами бечо не; хаёлаш бечо гуфт.** хаёлаш парешон, мушаввашхотир.

БЕЧОГАРД بیجاگرد гандагард, бетартиб, айёш.

БЕЧОГАРДӢ بیجاگردӣ гандагардӣ, айёшӣ.

БЕЧОДА I بیجاده маъд. як навъ санги сурх ё зардранги ёқутмонанд, ки хосияти қаҳрабодорад.

БЕЧОДА II بیجاده берох, роҳ надошта.

БЕЧОДАГӢ بیجادگی берохӣ, роҳ надоштан.

БЕЧОДАГУН بیجاده گون *кит.* сурхранг, сурх, лаби сурхранг.

БЕЧОДАЛАБ بیجاده لب сурхлаб, лаби сурх.

БЕЧОДАРАНГ بیجاده رنگ *ниг.* бечодагун.

БЕЧОӢ بیجای беҳонаву дар, бесарпаноҳ.

БЕЧОӢГОӢ بیجایگاه *ниг.* бечоӢ.

БЕЧОН بیجان 1. мурда, ғайризинда; кушта: **часади бечон; бечон кардан (намудан)** куштан, қатл кардан. 2. *маҷ.* бемадор, беҳол, камқувват; *муқ.* **нимчон;** ◇ **биёбони бечон** биёбони беғиёху бедарахти хомӯш ва беодам; **моли бечон** чизу чораи рӯзгор (ғайри ҳайвонот); *муқоб.* **моли чондор.**

БЕЧОНӢ بیجانی 1. бечон будан, рӯҳ надоштан, мурдагӣ. 2. *маҷ.* беҳолӣ, бемадорӣ, беқувватӣ.

БЕЧОХАРЧӢ بیجاخرجی харчи беҳуда кардан, харчи бемавқеъ; исрофкорӣ.

БЕЧУРМ *بی جرم* бегуноҳ, надоштани гуноҳ.

БЕЧУРЪАТ *بی جرئت* он ки чуръат надорад, буздил, тарсончак.

БЕЧУРЪАТӢ *بی جرئتی* бекатъиятӣ; буздилӣ, тарсончакӣ: **бечуръатӣ кардан**.

БЕЧУРЪАТОНА *بی جرئانه* чуръат накарда; дудила шуда, ба таври ғайриқатъӣ; буздилона.

БЕШ *بیش* бисёр, зиёд, афзун: **аз ҳама беш** зиёдтар аз дигарон: **аз ҳама беш пахта чидан**; **аз андоза (ҳад) беш** беандоза; бениҳоят зиёд; **беш аз беш** торафт бештар, рӯз аз рӯз афзун; **беш аз пеш** аз пештара зиёдтар; назар ба пештара бештар; **беш аз ҳисоб** беҳисоб, бешумор; бениҳоят зиёд; **каму беш** *ниг.* кам (каму беш).

БЕШ//БИШ *بیش* гиёҳест, ки решаи он заҳри қотил аст, ҳалоҳил.

БЕША *بیشه* дарахтзори табиӣ ва худрӯ, ҷангал; майдони сердарахт; **беша бе шеру дарё** *бе моҳӣ намешавад* (*зарб.*).

БЕШАБОҒ *بیشه باغ* боғи сердарахти ғулӣ.

БЕШАБОН *بیشه بان* он ки бешаро посбонӣ мекунад, посбони беша, ҷангалбон.

БЕШАБОНӢ *بیشه بانی* касбу кори бешабон; посбонии беша, ҷангалбонӣ.

БЕШАВҚ *بی شوق* *ниг.* беҳавас.

БЕШАВҲАР *بی شوهر* зане, ки шавҳар надорад, бешӯ, бевазан.

БЕШАВҲАРӢ *بی شوهری* бешавҳар будан, бевазанӣ.

БЕШАГӢ *بیشگی* *мансуб ба беша*; дар беша рӯида, ҷангалӣ: **гулҳои бешагӣ**.

БЕШАДАШТ *بیشه دشت* *ҷугр.* минтақаи даште, ки ҷо-ҷо бешаҳои хурд дорад, ҷангалдашт.

БЕШАДОР *بیشه دار* бешадошта, ҷангалдор; сербеша: **минтақаҳои бешадор**.

БЕШАДОРӢ *بیشه داری* *ниг.* ҷангалпарварӣ.

БЕШАДОШТА *بیشه داشته* *ниг.* бешадор.

БЕШАЗОР *بیشه زار* 1. *ниг.* беша. 2. ҷое, ки бешаҳои зиёд воқеъ аст.

БЕШАК(К) *بی شک* *ниг.* бешубҳа: **бешак(к)у**

шубҳа.

БЕШАКЛ *بی شکل* шакли муайян надошта.

БЕШАКЛӢ *بی شکلی* бешакл будан, надоштани шакли муайян.

БЕШАМОЛ *بی شمال* шамолнадошта, боднавазанда, бебод: **рӯзҳои бешамол**.

БЕШАМОЛӢ *بی شمالي* бешамол будан, навазидани бод, бебодӣ.

БЕШАРАФ *بی شرف* бевичдон, беору номус, бешарму ҳаё; беобрӯ, беиззат.

БЕШАРАФӢ *بی شرفی* бевичдонӣ, беномусӣ; беобрӯӣ, расвой: **бешарафӣ кардан**.

БЕШАРАФОНА *بی شرفانه* бо бевичдонӣ, беномусона; беобрӯёна.

БЕШАРИК *بی شریک* ҳамроҳнадошта, беҳамкор, беанбоз, танҳо.

БЕШАРМ *بی شرم* он ки шарму ҳаё надорад, беҳаё, беору номус; берӯ, густоҳ.

БЕШАРМӢ *بی شرمی* беҳаёӣ, беномусӣ; берӯӣ, густоҳӣ: **бешармӣ кардан**.

БЕШАРМОНА *بی شرمانه* 1. беорона, беномусона, берӯёна, бевичдонона: **даъвои бешармона**, **дурӯғи бешармона**. 2. бидуни шарм, ору номус накарда: **бешармона дурӯғ гуфтан**.

БЕШАРОФАТ *بی شرافت* *ниг.* бешараф.

БЕШАРОФАТӢ *بی شرافتی* *ниг.* бешарафӣ.

БЕШАФҚАТ *بی شفقت* бераҳм, дилсахт, сангдил.

БЕШАФҚАТӢ *بی شفقتی* бераҳмӣ, сангдилӣ, дилсахтӣ.

БЕШАХС *بی شخص* *грам.* 1. бемубтадо, номаълуммубтадо; **ҷумлаи бешахс** ҷумлаи яктаркибае, ки танҳо аз як сараъзо – ҳабар иборат буда, шахсро ифода намекунад: **бойд кард**, **мебоист кард**. 2. феъле, ки дар шахси сеюми танҳо амалу ҳолати худ аз худ воқеъшавандаро мефаҳмонад: **шаб шуд**, **торик шуд**.

БЕШАХРӢ *بی شهری* аз шахру диёри худ ҷудо ва дур будан; дури аз ватан, ғарибӣ.

БЕШИКАСТ *بی شکست* шикастнопазир, мустаҳкам, қавӣ.

БЕШИКВА *بی شکوه* шикоят накарда, бидуни шикваву гила.

БЕШИНА *بيشینه* бештарин, ҳадди аксар.

БЕШИР *بيشير* ширнадиҳанда, ширдиҳиро қатъкарда: **гови бешир: гови бешир овози баланд дорад** (*зарб.*).

БЕШИТОБ *بيشتاب* бидуни шитоб, саросема нашуда, оромона.

БЕШӢ *بيشى* 1. афзунӣ, зиёдта, афзоиш. 2. *мач.* зиёдталабӣ, истизодат.

БЕШОГИРД *بي شاگرد* касе, ки шогирд надорад: **устои бешогирд.**

БЕШОХ *بي شاخ* 1. он чи шох надорад (*хоҳ гов, буз, оҳу ва г. инҳо ва хоҳ ниҳолу дарахте, ки шоха набаровардааст ё шохааш шикастааст*): **гови бешох, дарахти бешоху барг.** 2. *гуфт., мач.* бетарбия, густох.

БЕШОҲА *بي شاخه* дарахти шохнабароварда ё шохаву навдааш шикаста.

БЕШТАР *بيشتر* 1. *сифати дараҷаи қиёсӣ аз беш;* зиёдтар, бисёртар, афзунтар: **бештар аз..., бештар аз ҳама.** 2. аксари вақт, аксаран; **бештари...** аксари..., қисми зиёди..., қисми асосии..., ағлаби...

БЕШТАРИН *بيشترين* *сифати дараҷаи олий аз бештар;* аксар, ағлаб, дорои миқдор ва кайфияти болотарин.

БЕШУБҲА *بي شيهه* бегумон, бешак, албатта; бегуфтуғу, бечуну чаро.

БЕШУМАР *بي شمر* *ниг.* бешумор.

БЕШУМОР *بي شمار* беҳисоб, беадад, аз ҳад афзун, бисёр зиёд: **даромади бешумор, сарвати бешумор, ранчи бешумор.**

БЕШУМУР *بي شمر* *ниг.* бешумор.

БЕШУУР *بي شعور* 1. он ки шуур надорад, бефаҳм, беақлу фаросат. 2. *ниг.* бешууруна.

БЕШУУРӢ *بي شعورى* шуур надоштан, бефаҳмӣ, беақлию бефаросатӣ.

БЕШУУРОНА *بي شعورانه* бешушона, худ ба худ; беидрок, беҳтиёр.

БЕШӢ(Ӣ) *بي شوى* *ниг.* бешавҳар.

БЕШӢӢ *بي شويى* *ниг.* бешавҳарӣ.

БЕШӢӢӢ *بي شوخى* бидуни ҳазлу шӯҳӣ, ба таври чиддӣ.

БЕӢӢӢӢ *بي احتياط* 1. он ки дар иҷрои корҳо эҳтиётро риоя намекунад ва насанчида суҳанеро мегӯяд, ё кореро мекунад, ноэҳтиёткор. 2. *ниг.* **беӢӢӢӢтона.**

БЕӢӢӢӢӢ *بي احتياطي* беӢӢӢӢ будан, ноэҳтиёткорӣ; ғайри оқибатандешӣ: **беӢӢӢӢӢ кардан.**

БЕӢӢӢӢӢӢ *بي احتياطانه* 1. он чи на аз рӯи эҳтиёт карда ё гуфта шудааст, бемулоҳиза: **суҳани беӢӢӢӢӢтона, ҷавоби беӢӢӢӢӢтона.** 2. на аз рӯи эҳтиёт, эҳтиёт накарда, бепарвоёна.

БЕӢӢӢӢӢӢӢ *بي احتياج* бидуни эҳтиёт; ҳоҷатнадошта, бениёз, мӯҳтоҷнабудан.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي احتياجي* беӢӢӢӢӢ будан, ниёзу эҳтиёт надоштан, мӯҳтоҷ набудан.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي احترام* он ки хурмату эҳтиром надорад, беобрӯ.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي احترامانه* эҳтиром накарда, хурмату иззатро ба ҷо наоварда.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي احترامى* эҳтиром накардан, беҳурматӣ, беиззатӣ; **беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ кардан** иззату эҳтироми касеро ба ҷо наовардан, нисбат ба касе беҳурматӣ кардан.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتبار* 1. он ки эътибор надорад, бекадрӣ кимат, беобрӯ: **беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ кардан, беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ шудан.** 2. аз эътибор соқит, аҳамияташро гумкарда, бекора, мансух (*дар бораи ҳуҷҷатҳо*): **беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ доништан, беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ хисоб кардан.**

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتبارى* 1. эътибор надоштан; бекадрӣ, қадру кимат ва обрӯ надоштан. 2. соқит аз эътибор, эътибор ва аҳамияти худро гум кардан (-и ҳуҷҷат).

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتبارانه* эътибор надода, беаҳамиятона; назарногирона, нописандона: **беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ даст афшондан.**

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتدال* аз дараҷаи миёна беруншуда, аз ҳарфи эътидол баромада, ғайримӯътадилӣ.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتدالى* беӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ будан, аз дараҷаи миёна берун шудан, ғайримӯътадил.

БЕӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢӢ *بي اعتقاد* 1. он ки ба чизе эътиқод надорад; нобовар, боварнакунанда. 2. бедин, бемазҳаб.

БЕЪТИҚОДӢ *بي اعتقادى* 1. безътиқод будан, муътақид набудан, бовар надостан ба чизе. 2. бединӣ, бемазҳабӣ.

БЕЪТИМОД *بي اعتماد* он ки қобили эътимод нест, ба он бовар кардан мумкин нест, номӯътамад.

БЕЪТИМОДӢ *بي اعتمادى* қобили эътимод набудан, номӯътамадӣ; нобоварӣ.

БЕЪТИНО *بي اعتنا* 1. бедикқат, безътибор, бетаваҷҷӯҳ; **безътино шудан**. 2. *ниг.* **безътиноёна**.

БЕЪТИНОЁНА *بي اعتنايانه* бедикқатона, аҳамият надода; писанд накарда, нописандона; **назари безътиноёна, безътиноёна гап задан, безътиноёна нигоҳ кардан; безътиноёна гӯш кардан**.

БЕЪТИНОӢ *بي اعتنايى* эътино накардан, эътибор надодан, тавачҷӯҳ зоҳир накардан, бетаваҷҷӯҳӣ; нописандӣ: **безътиноӢ кардан; бо безътиноӢ** безътиноёна, эътибор надода; нописандона.

БЕЪТИРОЗ *بي اعتراض* эътироз накарда, норозигӣ баён накарда, муқобилат нишон навода.

БЕЯРОҚ *بي يراق* *ниг.* **бесилоҳ.**

БЕЯРОҚӢ *بي يراقى* *ниг.* **бесилоҳӣ.**

БИАТЛОН *лот.* *بياتلان* *варз.* навъи бозии зими-стона, ки аз лижаронию тирандозӣ иборат аст.

БИБИКАЙВОНӢ *بيبي كيوانى* зани одатан кӯҳансоле, ки дар маърақаҳои занон бо нону ошмонӣ машғул мешавад ва сардори маърақа дар дастархондорӣ ҳисоб меёбад, ходим, кайвонӣ.

БИБИКАЛОН *بيبي كلان* 1. модари бибӣ, модари модаркалон ва бобо. 2. *гуфт.* хонум, кадбону.

БИБИОТУН *بيبي آتون* *кҳн.* 1. мактабдори мактаби духтарона. 2. зани аз адабиёти динӣ бохабар, ки дар маърақаҳои занон дар ин бораҳо ваъзгӯӣ мекунад.

БИБИСЕШАНБЕ *بيبي سه شنبه* маъракаи занони хурофотпараст, ки рӯзҳои сешанбе бо нияту назре барпо мегардад ва дар он отунҳо аз

китобҳои динию ғайридинӣ порчаҳо меҳонанд.

БИБИХАЛИФА *بيبي خليفه* *кҳн.* мактабдори мактаби духтарона, бибиотун.

БИБИЧА *بيبيچه* 1. *шакли тасвири бибӣ*. 2. модар.

БИБИҶОН *بيبيجان* *шакли навозишии бибӣ*.

БИБӢ *بيبي* 1. модаркалон, модари падар ё модар. 2. *гуфт.* модар, волида. 3. калимаи мурочиати эҳтиромона ба занони калонсол. 4. *ҷузъи таркиби исми хоси занона:* Нурбибӣ, Зайнаббибӣ, Бибиоиша... (*муқ.* **бону, хонум**).

БИБЛИОГРАФИЯ *ببلياءگرفيه* 1. тасвири илмӣ чигунагии китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо, китобиёт, китобнигорӣ. 2. илм дар бораи тарз ва усулҳои тасвири китобҳо ва тартибдиҳии феҳристи адабиёт.

БИБЛИОГРАФӢ *ببلياءگرفى* *мансуб ба библиография:* **шӯъбаи библиография.**

БИГЗОР *بيگزار* *шакли кӯтоҳшудаи бигузур.*

БИГИЗ *т.* *بيگزر* *гуфт.*, *ниг.* **дирафш I.**

БИГМОЗ *т.* *بيگماز* *кит.* 1. шароб, май, бода. 2. *мач.* пиёлаи шароб.

БИГУЗОР *بيگزار* 1. *феъли фармоиш аз (би)гузоштан.* 2. *ҳиссаҳои модалӣ-уродавӣ* мон, мон, ки..., ҳамин тавр бояд шавад, ҳамин тавр шуданаш лозим.

БИДАВ *بدو*: **аспи бидав** аспӣ даванда, аспӣ тезрафтор.

БИДАСТ *بدست* як вачаб, бидист.

БИДИР-БИДИР *بديدر*: **бидир-бидир кардан** ба қасе навбат надода, густохона ва беистихола гап задан; сергапӣ кардан.

БИДИРРОС *بديراس* *ниг.* **бидир-бидир; бидиррос задан** чолокона гап задан; сергапӣ кардан.

БИДОАТ *ا. بدائت* *ниг.* **бидоят.**

БИДОН I *بدان* 1. *феъли фармоиш аз (би)донистан.* 2. *таър.* «Бидон» - номи яке аз китобҳои таълими забони арабӣ, ки ба забони тоҷикӣ тартиб дода шуда буд ва дар мадрасаҳои қадим ҳамчун китоби дарсии ибтидоӣ истифода мебуданд (*аввали он китоб бо калимаи бидон шурӯъ мешуд*).

БИДОН II *بدان* зарфи нисбатан калони филизӣ (тунукагӣ) барои моеот.

БИДОЯТ *a.* *بدایت* *кит.* ибтидо, оғоз, шурӯъ, бадв.

БИДРУД *بدرو* *ниг.* падруд.

БИДУНИ *بدون* *пешоянд* бе, ғайр аз, аз ғайри..., ғайри...: **бидуни ин**, **бидуни хато**, **бидуни шубҳа**, **бидуни ҳисоб**.

БИДЪАТ *a.* *بدعت* *д.* 1. ақида ва қоидаҳои нав дар дин, ки муҳолифи таълимоти ҳукмрони дин мебошад; дар ислом ҳар унсур ва қоидаи нав, ки баъди Муҳаммад (с) пайдо мешуд, бидъат ном мегирифт. 2. риоя накардани расму одати маълум, берун рафтани аз расму одати маълум; **аҳли бидъат** онҳое, ки аз дин рӯ нагардонда бошанд ҳам, қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунанд.

БИДЪАТКОР *بدعت کار* *д.* он ки аз дин рӯ нагардонда бошад ҳам, баъзе аз расму қоида ва ҳукми шариатро риоя намекунад ва бо роҳи наве рафтани мехоҳад.

БИЁ *بیا* 1. *феъли фармоиш аз (би)омадан*. 2. *ҳиссаҷаи модалӣ-иродавӣ, ки маънои хоҳиш ва даъват ба қореро ифода мекунад*: **биёед мехонем**, **биё мон...**

БИЁБОН *بیابان* саҳрои васеи беобу беалаф ва ё каму беш гиёҳҳои хурӯи ёбӣ дошта, чӯл, дашт, бодия; **биёбони мурда** *маҷ.* биёбони беобу алаф; **ғули биёбон** деви бадҳайбати афсонавие, ки ғӯе дар биёбон мезистааст.

БИЁБОНГАРД *بیابان گرد* тайқунандаи биёбон, биёбоннавард.

БИЁБОНГАРДӢ *بیابان گردی* биёбоннавардӣ; дар биёбон умр ба сар бурдан.

БИЁБОНЗУДОӢ *بیابانزدایی* *нав.* ободонии биёбон, табдили биёбон ба навоҳӣ ва минтақаҳои сарсабз бо василаи қорҳои обрасонӣ ва ниҳолшинонӣ.

БИЁБОНӢ *بیابانی* *мансуб ба биёбон*; **гули биёбонӣ** гули саҳроӣ.

БИЁБОНМАРГ *بیابان مرگ* *кит.* 1. дар биёбон мурда. 2. бе ному нишон, гумшуда.

БИЁБОННАВАРД *بیابان نورد* *ниг.* биёбонгард.

БИЁБОННАВАРДӢ *بیابان نوردی* *ниг.* биёбонгардӣ.

БИЁБОННИШИН *بیابان نشین* он ки дар биёбон зисту зиндагонӣ мекунад, сокини биёбон,

бодиянишин.

бизан *بزن* *феъли фармоиш аз (би)задан*; задухӯрд, даргирӣ.

БИЗАН *بزن* мохир, чусту чолок; гузаро.

БИЗАНГОҲ *بزن گاه* *кит.* қои хатарнок, маҳалли дуздон ва роҳзанон.

БИЗЗАРУРАТ *a.* *بالضرورت* *кит.* аз рӯи зарурат, заруратан; ночор.

БИЗЗОТ *a.* *بالذات* *кит.* зотан, аслан; моҳиятан.

БИЗНЕС *англ.* *بزنيس* қору машғулияте, ки бо мақсади ба даст даровардани ғоида ва сарватманд шудан анҷом дода мешавад, қору машғулияти сердаромад; қорчаллонӣ, бозаргонӣ.

БИЗНЕСМЕН *англ.* *بزنيسمن* қорчаллон; бозаргон, савдогар, тоҷир; соҳиби муассисаи тичоратӣ ва саноатӣ.

БИЗОАТ *a.* *بضاعت* молу чиз, чизу чора, дорой; бисот.

БИЗОН *лот.* *بز* *зоол.* гови ёбонӣ амриқой.

БИЗЪ(А) *a.* *بضع* *қҳн.* 1. шумораҳои аз 3 то 9. 2. чанд, якчанд.

БИЙ *т.* *بی* *таър.* яке аз рутбаҳои олий дар аморати Бухоро.

БИКА *بکه* *гуфт.* хонум (дар Бухоро қонони соҳибэҳтиром ва давлатмандро чунин хитоб мекарданд); *муқ.* **бибӣ**, **хотун**, **бону**.

БИКР *a.* *بکر* 1. дӯшиза, афифа; духтар (-и ба шавҳар набаромада). 2. *маҷ.* қое, ки пой одамизодро надидааст ва ё дасти он нарасидааст (*мас., замин, биёбон, беша ва ғ.*). 3. *маҷ.* нав, тару тоза: **фикри бикр**, **мазмуни бикр**.

БИКРУЛАМАЛ *a.* *بكر العمل* тозақор, навқор, дар фаъолияти қорӣ навадеш.

БИЛЕТ *фр.* *билет* 1. ҳуччат барои истифода аз нақлиёт (*қатора, ҳавопаймо, автобус ва ғ.*) ва ё барои дохил шудан ба тамошоғоҳ (*кино, театр ва ғ.*), ки ба ивази пул медиҳанд; пата (*барои қатора*), чипта: **билет гирифта**, **билет додан**, **билет харидан**. 2. ҳуччати расмӣ (*ода-тан ба шакли китобча ё дафтарча*), ки аз тааллуқ доштан ба ягон созмон, ҳизб ва ё аз ўҳдадор будан дар қоре шаҳодат медиҳад:

билети хизбӣ, билети харбӣ, билети донишчӯӣ. 3. варақае, ки дар он саволҳои имтиҳонӣ навишта шудааст: **билети имтиҳонӣ.**

БИЛЕТФУРӢШ *билит فروش* он ки билет мефурӯшад, фурӯшандаи билет, чиптафурӯш.

БИЛЕТФУРӢШӢ *билит فروشى* амали билетфурӯш; билет (1) фурӯхтан; чиптафурӯшӣ.

БИЛКУЛЛ *а. بالكل* ба таври куллӣ, ба куллӣ, куллан, тамоман.

БИЛҚУВВА *а. بالقوة* дар қувват ва имконият, ба ҳолати зуҳур ва вуқӯъ нопайваста, аз қувва ба феъл наомада.

БИЛЛАХ *а. بالله* *ниг.* биллоҳ.

БИЛИЯРД *фр. бليرد* навъи бозӣ бо гӯйҳо ва чӯби билиярдбозӣ (кий), ки дар рӯи мизи махсус сурат мегирад.

БИЛИЯРДБОЗ *билيرد باز* он ки билиярд бозӣ мекунад ва дар бозии билиярд малака ва маҳорат дорад.

БИЛИЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* 1. *ниг.* билиярд. 2. *мансуб ба бозии билиярд: хонаи билиярдбозӣ.*

БИЛИОН *фр. بليون* адади муодили ҳазор миллион, миллиард.

БИЛЛОҶ *а. بالله* *калимаи қасам, ки барои бовар кунондани қасе ба чизе ё коре истифода мебаранд:* ба Худо ки, қасам ба Худо; *биллоҳ гуфт.* қасам ба Худо.

БИЛМАРРА *а. بالمرّة* *кит.* 1. якбора, дафъатан. 2. тамоман, ҳама.

БИЛМУОЯНА *а. بالمعينة* *кит.* 1. бо чашмони худ дида. 2. аён ва ошкоро.

БИЛО *а. بلا* *нешванди инкорӣ дар калима ва ибораҳои аз забони арабӣ иқтибосшуда;* бе, бидуни..., ғайри... (*мас., билловосита, биллоирода, биллоистисно*).

БИЛОАМАЛ *а. بلاعمل* *кит.* беамал: **илми биллоамал.**

БИЛОД *а. بلاد* *ҷ.* **балад (балда).**

БИЛОИВАЗ *а. بلاعوض* беиваз, бебадал; муфт, ройгон.

БИЛОИРОДА *а. بلااراده* *кит.* аз ғайри хоҳиш ва ихтиёр.

БИЛОЛ *а. بلال* *кит.* 1. об ва чизе, ки бо он гулӯро тар мекунад. 2. *таър.* номи муаззини ҳабашӣ, ки дар замони Муҳаммад (с) мезист.

БИЛОНИҶОЯ *а. بلانهايه* *кит.* бениҳоят, аз ҳад зиёд: **саломии билонихоя.**

БИЛООХИР *а. بلاآخر* беохир, беинтиҳо.

БИЛОТАВАҚҚУФ *а. بلاتوقف* *кит., ниг.* бетаваққуф.

БИЛОТАЪХИР *а. بلاتأخير* *кит., ниг.* бетаъхир.

БИЛОХИРА *а. بالآخرة* дар охир, ахиран; ниҳоят, дар ниҳояти кор.

БИЛФАВР *а. بالفور* фавран, дарҳол, даррав.

БИЛФАРЗ *а. بالفرض* фаразан, аз рӯи фарз, фарз кардем, ки...

БИЛФЕЪЛ *а. بالفعل* *кит.* дар амал, дар воқеъ, воқеан; дар ҳоли ҳозир, ҳоло, феълан.

БИЛҶОС(С)А *а. بالخاصه* хусусан, алаҳхусус, махсусан.

БИЛҶУМЛА *а. بالجمله* умуман, ҳулоса (тан), ҳуллас.

БИЛӢАКС *а. بالعكس* *ниг.* барӢакс.

БИЛЯРД *билيرد* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗ *билيرد باز* *ниг.* билиярд.

БИЛЯРДБОЗӢ *билيرد بازى* *ниг.* билиярдбозӣ.

БИМ *بيم* тарс, ҳарос; хавф, хатар: **бими гуруснагӣ, бими марг, биму ҳарос, аз бими он ки...;** **бим додан** тарсондан; **бим доштан** аз чизе (*қасе*) хавф доштан аз чизе (*қасе*); **дар бим афтодан** ба тарсу воҳима афтодан; **дар бим шудан** тарсидан, ба воҳима афтодан.

БИМА *بيمه* 1. қарордоде, ки миёни ду тараф (бимагузор ва бимагар) баста шуда, дар асоси он бимагар бо гирифтани маблағи муайян аз тарафи бимагузор ўҳдадор мешавад, то ўро ҳангоми дучор шудан ба хатарҳои эҳтимоли (*сўхтор, сел ва ғ.*) ҳимоя карда, маблағи зиёни воридшударо ҷуброн намояд, суғурта. 2. ширкат ё созмон, ки корҳои марбут ба бимаро анҷом медиҳад, ширкати суғурта. 3. дорои замонат ва масъулият ҳангоми рӯй додани хатар ё осеб дидан.

БИМАГАР *بيمه گر* шахси ҳуқуқӣ ё воқеӣ, ки ўҳдадор аст, то шахси бимагузорро дар мав-

риди дучор шудан ба хатари эҳтимолӣ ҳимоят ё зарари ўро чуброн кунад; суғуртакунанда.

БИМАГУЗОР بیمه گزار шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, ки сармоя, амвол ва ҷони худро бима кардааст, суғурташаванда.

БИМАНОМА بیمه نامه нав. қарордоди бима, ки дар он шартҳо ва ҳуқуқҳои бимагузор ва бимагар зикр шудааст.

БИМАШУДА بیمه شده ниг. бимагузор.

БИМГОҲ بیمگاه ҷои хатарнок, маҳалли хавфу хатар.

БИМЗАДА بیم زده гирифтори хавф ва тарсу ваҳм; бимзада шудан ҳамеша дар ҳолати тарсу ҳарос қарор доштан.

БИМНОК بیمناک 1. тарсовар, даҳшатангез, воҳиманок. 2. тарсанда; он ки дар тарсу ҳарос аст.

БИМОЛУД بیم آلود олула ба тарс, ҳамроҳ бо тарсу ҳарос.

бин بن 1. асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз дидан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бинанда: **борикбин**, **дакиқбин**, **заррабин**.

БИН بن ниг. ибн.

БИНАНДА بیننده 1. сифати феълии замони ҳозира аз дидан; тамошобин. 2. он ки дида метавонад, қобилияти биной дорад, бино, басир.

БИНИБОРИК بینیباریک ниг. **борикбинӣ**.

БИНИДАРӢ بینیدری зеҳтахта, ки дар як табақи дару дарвоза барои нигоҳ доштани табақи дуҷум парчин мекунамд.

БИНИДАРОЗ بینیدراز он ки бинии дароз дорад, дарозбинӣ.

БИНИДАРОЗАҚҲО بینیدرازکها зоол. оилаи гамбускҳо, ки хартумчаҳои дароздоранд.

БИНИКАЛОН بینیکلان он, ки бинии калон дорад.

БИНИКАЧ بینیکچ он ки тегаи бинии ў ба иллате қач шудааст.

БИНИКАШӢ بینیکشی бо бинӣ кашидани ҳаво барои наҷақидани оби бинӣ.

БИНИПАЧАҚ بینیپچق ниг. **бинипучук**.

БИНИПУЧУҚ بینیپچق он ки қисми болоии (назди чашми) биниаш фурурафта мебошад.

БИНИСУРХ بینیسرخ он ки ранги пӯсти бинии ў ба иллате сурх аст.

БИНИШ بینش 1. *исми феъли аз дидан*; қобилияти дидан, биной: **нури биниш**, **чашмони аз биниш монда**. 2. басират, дид, назар.

БИНИШВАР بینشور кит. дорои биниш, дорои қобилияти дид, бино, бинанда.

БИНИ بینی узви ҳисси шомаи инсон ва ҳайвон, димоғ: **бинии борик**, **бинии дароз**, **бинии уқубии нӯғхамида**, **парраи бинӣ**, **тегаи бинӣ**; **бинӣ афшондан** нафасро бошиддат аз бинӣ бароварда ҳолӣ кардани роҳи нафас аз оби бинӣ, **бинӣ кашидан** бо бинӣ ҳаворо саҳт ба дарун кашидан, то ин ки оби бинӣ наҷақад. 2. қисми пеши чизе: **бинии киштӣ**, **бинии кафш**; $\diamond$ **дар таги бинӣ** наздик; хеле наздик; **ду даст дар бинӣ а)** бо дасти хушқу ҳолӣ, бе дастовез; **б)** ба чизе соҳиб нашуда; ба мақсад нарасида; **бо бинӣ заминро хат кашидан** бо гардани ҳам, сархамона; **бинии касе бӯй бурдан** аз чизе пай бурдан, боҳабар шудан аз сирре; **биниро боло гирифтан** ҳавобаланд шудан, писанд накардан дигаронро; **аз бинии касе баровардан (чизеро)** ба нохушӣ гирифтори кардани касе дар ҷавоби кирдораш, ҷазои амали нодурусти касеро додан; қасди чизеро аз касе гирифтан; **аз бинии касе баромадан** бо нохушӣ анҷом ёфтани (-и коре, хурсандие); ҷазои амали нодурусти худро дидан; **аз бинӣ боло гап задан** ба касе гапи аз ҳадди муқаррарӣ саҳттар задан; ба касе дурушт муомила кардан; **биниашро гиред (доред)**, **ҷонаш мебарояд** хеле лоғару нотавон аст.

БИНО I ا. بنا 1. иморат, хона: **бинои истиқоматӣ**, **бинои мактаб**. 2. асос, бунёд: **бинои умр**, **бинои ҷаҳон**; **бино ёфтани** соҳта шудан; **бино кардан (намудан, соҳтан)** а) соҳтан, бунёд кардан; **б)** ба вучуд овардан, офаридан: барпо кардан; **бино шудан // бино гардидан** соҳта шудан; $\diamond$ **бино ба...** назар ба..., аз рӯи...: **бино ба қавли...**, **бино ба хабари пешакӣ**, **бино ба эътирофи...**; **бино мондан** а) ниҳоят диққат додан, аҳамияти бисёр додан; **б)** бо ягон чиз ё каси худ фаҳр кардан; худситоӣ кардан; **бинои кореро (чизеро) гузоштан** ба коре шурӯъ кардан.

БИНО II *бина* бинанда, басир, соҳиби қобилияти дидан: **чаши бино**, **дидаи бино**; **қӯр чӣ мехоҳад?** – ду **дидаи бино** (*зарб.*)

БИНОАН *а.* **бина** бинобар ин, ба ин сабаб.

БИНОБАР *бйнаир* *пайвандак* ба сабаби..., ба-рои...; **бинобар ин (он)** аз ин сабаб, аз ин рӯ.

БИНОГАР *бйнагр* *ниг.* **биносоз.**

БИНОДИЛ *бинادل* *кит.* равшанзамир, хирад-манд, хушманд.

БИНОӢ I *бинائي* 1. яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон – қобилияти дидан, қувваи босира. 2. бино будан, дорои қобилияти бинандагӣ.

БИНОӢ II *бинائي* *суфт.* лоқи дидан, ба дидан арзанда, диданӣ; хуб, марғуб.

БИНОКОР *бйнакар* 1. он ки бо кори сохтмон машғул аст; **устои бинокор** роҳбари як қисми сохтмон, ки якчанд бинокор таҳти назорати ӯ кор мекунад. 2. *мач.* бинокунанда, созанда, офаранда: **бинокори ҳаёти нав.**

БИНОКОРӢ *бйнаکاری* 1. сохтани бино, иморат-созӣ, сохтмон: **гурӯҳи бинокорӣ**, **муассисаи бинокорӣ**. 2. *мансуб ба* сохтани бино ва умуман сохтмон; **масолеҳи бинокорӣ** ашё, ки барои сохтмон сарф мешавад (*аз қабилӣ чӯб, рег, хишт, семент ва ғ.*).

БИНОКУНАНДА *бйнакнنده* *сифати феъли* замони ҳозира аз **бино кардан**; созанда, бунёдкунанда, офаранда, эҷодкор.

БИНОСОЗ *бйнасоз* хонасоз, устое, ки иморат месозад.

БИНОСОЗӢ *бйнаسازی* иморатсозӣ, бинокорӣ, сохтмон.

БИНСИР *а.* **бйнаسر** ангушти чаҳорум, ки дар байни ангушти миёна ва хурд воқеъ аст, ангушти беном, ангушти зинҳор.

БИНТ I *а.* **бينت** *кит.* духтар.

БИНТ II *олм.* **бينت** *тиб.* докаи тасмашакл, ки барои бастанӣ чароҳат *ва ғ.* ба кор мебаранд, тасмадока: **бинт бастан**, **бинтро кушодан**, **бо бинт печонидан**.

БИНТПЕЧ *бينتپچ*: **бинтпеч кардан** бо бинт печондан, бастан (*чароҳатро, захмро*).

БИОЛОГ *ю.* **бйалаг** мутахассис ва олими соҳаи биология, ҳаётшинос.

БИОЛОГИЯ *ю.* **бйалаגיע** илмест, ки қонунияти пайдоиш ва тақомули табиати зиндаро меомӯзад, илми ҳаёт, ҳаётшиносӣ.

БИОЛОГӢ *бйالاگی* *мансуб ба* биология: **илмҳои биологӣ**, **экспедитсияи биологӣ**, **таҳқиқоти биологӣ**.

БИОНИКА *ю.* **бйанکه** як соҳаи кибернетика, ки имконияти ҳалли масъалаҳои муҳандисиро дар асоси таҳлили сохт ва фаъолияти ҷисмҳои зинда меомӯзад.

БИОСЕНОЗ *ю.* **бйاسيناز** маҷмӯи растанӣ ва ҳайвонот, ки дар муҳити шароиташ якхела ҳамроҳ воқеъ шудаанд: **биосенози пахта**.

БИОСФЕРА *ю.* **بىاسفيره** минтақаи паҳн шудани ҳаёт дар кураи Замин (*дар рӯи замин, дар об ва дар қисми поёни атмосфера*): **муҳофизати биосфера**.

БИОФИЗИКА *ю.* **بىافيزيکه** қисми биология, ки мувофиқи қонунҳои физика ва химия инкишоф ёфтани организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИОФИЗИКӢ *бйافيزيکی* *мансуб ба* биофизика.

БИОХИМИК *ю.* **بىاخيميک** мутахассис ва олими соҳаи биохимия.

БИОХИМИКӢ *бйاخيميکی* *мансуб ба* биохимия.

БИОХИМИЯ *ю.* **بىاخيميه** химияи биологӣ – илме, ки равандҳои химиявии ҳоси организмҳои зиндаро меомӯзад.

БИР I *бир* *кит.* барқ, сойқа.

БИР II *а.* **بر** *ниг.* **бирр.**

БИРЕШИМ *بريشم* *шакли дигари* **абрешим**: **бирешими чортор**, **бирешими нарм**.

БИРЕШИМӢ *بريشمی* *ниг.* **абрешимӣ**.

БИРЕШИМНАВОЗ *بريشمنواز* *кит.* навозандаи соҳаи тордор; созанда, навозанда, мутриб.

БИРӢН *بريان* 1. чизи дар деги хушки тафсон ё дар рағани доғ пухташуда, зирбондашуда; кабошуда: **барраи бирӢн**, **гандуми бирӢн**, **гӯшти бирӢн**, **моҳии бирӢн**, **наҳӯди бирӢн**. 2. тафсон, сӯзон; доғ: **дашти бирӢн**, **чӯли бирӢн**; **бирӢн кардан** а) сурх карда пухтан (*дар*

равган ё бевосита дар оташ), таф додан; ка-
боб кардан; б) *мач.* азоб додан, обу адо кар-
дан; **бирён шудан** а) дар оташ кабоб шудан;
б) сӯхта нобуд шудан; хушк шудан (*аз камобӣ*
ё беобӣ); **парту бирён шудан** сӯхта нобуд шу-
дан; ◊ **гирёну бирён** дар ҳолати гиристан ва
ғамгинӣ; **бо дили бирён // бо чигари бирён**
оғушта ба ғаму дард, ниҳоят ғамгинона, хеле
андӯхгинона.

БИРЖА *лот.* برژه муассисаест барои бастанӣ
шартномаҳои молиявӣ ва тичоратӣ; **биржаи**
меҳнат муассисаест, ки байни коргарон ва
соҳибони корхонаҳо дар киро кардани
қувваи корӣ миёнаравӣ мекунад.

БИРИНЧ برنج навъе аз ғалладонаҳои хӯроқӣ,
ки дар кишварҳои гарми сернам мекоранд;
дони шолӣ, ки баъд аз чӯвоз кардан ҳосил
мешавад, гурунч: **биринчи девзира**, **биринчи**
лӯнда, **биринчи окпар**; **биринчи миёнколӣ** а)
биринчи оббардоре, ки вақти ош пухтан би-
сёр меёзад; б) *мач.* дар ҳаққи касе гуфта ме-
шавад, ки қад кашида ёзида истодааст; **мошу**
биринч а) як навъ шавлаи мошу биринчдор;
б) *мач.* ранги сиёҳу сафед: **риши мошу**
биринч; ◊ **биринчи касе об набардоштан**
зудранчу гапнобардор будани касе; нозук
будани табъи касе.

БИРИНЧДОР برنجدار дорои биринч, дар
таркибаш биринч (*оид ба* хӯрок), биринч.

БИРИНЧЗОР برنجزار *ниг.* шолизор.

БИРИНЧӢ I برنجی I *мансуб ба* биринч; аз биринч
тайёршуда.

БИРИНЧӢ II برنجی II 1. хӯлаи мис бо қалъагӣ,
алюминий ва баъзе филизоти дигар. 2. аз
хӯлаи биринчӣ сохташуда: **асбобу анҷоми**
биринчӣ, **хайкали биринчӣ**; **нишони (медали)**
биринчӣ нишони аз биринчӣ сохташуда, ки
одатан ба ишғолкунандагони ҷои сеюми
мусобиқаҳо дода мешавад.

БИРИНЧКОР برنجکار *ниг.* шоликор.

БИРИНЧКОРӢ برنجکاری *ниг.* шоликорӣ.

БИРИНЧОБА برنجآبه таоми обдоре, ки аз
биринч пухта мешавад.

БИРИНЧФУРӢШ برنجفروشی фурӯшандаи би-
ринч.

БИРИНЧФУРӢШӢ برنجفروشی фурӯштани би-
ринч; шуғли фурӯшандаи биринч.

БИРИШТА برشته *кит.* 1. *сифати феълии замони*
гузашта аз бирештан. 2. обу тобёфта; гулгун.

БИРИШТАН برشتن *кит.* бирён кардан, таф
дода сурх кардан.

БИРКА a. برکه 1. сардоба, обанбори рӯпӯшида,
ки дар даруни шаҳр ва роҳҳои корвонгард
сохта мешуд ва онро бештар бо оби борон
пур мекарданд. 2. ҳавз, истаҳр.

БИРР a. بر *кит.* накӯӣ; бахшиш, эҳсон.

БИСӢР بسیار 1. зиёд, беш, фаровон: **(бо)**
кӯшиши бисёр, **бисёр гиристан**, **бисёр гап за-**
дан. 2. хеле, басе, бениҳоят: **бисёр азиз**, **бисёр**
сахт, **бисёр хуб**, **бисёр ширин**. 3. аксар, акса-
рият. 4. дер, муддати дароз: **бисёр наистодан**
дар ҷое. 5. зуд-зуд; ҳамеша. 6. борҳо, якчанд
дафъа: **бисёр дидаам**, **бисёр шудааст**, **ки...**;
бисёрҳо борҳо, муқаррар. **бисёр шудан (-и**
ҳосили меҳнат) афзудан, зиёд гаштан (-и
ҳосили меҳнат); **(агар) бисёр равад...**
ниҳояташ; ҳамагӣ.

БИСӢРАСРА بسیارعصره таърихи якчанд ас-
рдошта, чандинасра: **адабиёти бисёрасра**, **ма-**
данияти бисёрасра.

БИСӢРДИДА بسیار دیده пурдида; чаҳонгашта:
одами бисёрдида.

БИСӢРЗАБОНӢ بسیارزبانی *нав.* мавҷудияти
якчанд забони расмӣ дар давлат.

БИСӢРЗАНӢ بسیارزنی шакли никоҳе, ки як
мард дар айни вақт якчанд зан дошта мета-
вонад.

БИСӢРӢ بسیاری 1. бисёр будан; сершуморӣ,
касрат афзунӣ; *муқоб.* **камӣ**. 2. аксар, аксари-
ят, қисми зиёд: **бисёрии вақташро...**, **бисёрии**
коргарони ин истгоҳ; **бисёриҳо** аксарият,
қисми зиёд.

БИСӢРКУНЧА بسیارکنجه *ҳанд.* 1. шакли ҳанда-
сие, ки даври онро хати шикаста ташкил
медихад ва ҳар ҷузъи он зиёда аз чор кунч
дорад. 2. дорои кунчи зиёд, серкунча,
бисёргӯша.

БИСӢРҚАБАТА بسیارقبته *ниг.* бисёррошона.

БИСӢРҚИМАТА بسیارقیمته *риёз.* дорои якчанд
қиматҳои ададӣ.

БИСӢРҚУТБА بسيارقطبه дорои якчанд кутб; чахони бисӢрқутба чахоне, ки онро якбора якчанд давлатҳои абарқудрат идора меку-
нанд.

БИСӢРМАҒЗ بسيارمغز *кит., маҷ.* пурмағз, оқил, доно.

БИСӢРМАНЗИЛА بسيارمنزله *нав.* дорои ман-
зилҳои зиёд: **бинои бисӢрманзила.**

БИСӢРМАР بسيارمر *кит.* сершумор.

БИСӢРНИКОҲӢ بسيارنكاحي дар як вақт бо
якчанд зан ақди никоҳ доштани мард,
бисӢрзанӣ.

БИСӢРНУҚТА بسيارنقطه *ниг.* сернуқта.

БИСӢРОВОЗ بسيارآواز дорои овозҳои сершу-
мор.

БИСӢРОВОЗА بسيارآوازه :**музикии бисӢрОВОЗА**
музикие, ки дар он якчанд овозу оҳангҳои
мустақил якҷоя садо медиҳанд.

БИСӢРОШӢНА بسيارآشيانه *биное,* ки якчанд
ошӢна (табақа) дорад.

БИСӢРПАРДА بسيارپرده *санъ.* иборат аз якчанд
парда: **пиесаи бисӢрпарда.**

БИСӢРПОЗА بسيارپازه *испоре,* ки позаҳои зиёд
дорад.

БИСӢРРӢЯ بسياررويّه *ҳанд.* шакли ҳандасии
дорои тарафҳои зиёди ҳамвор ё барҷаста.

БИСӢРСАРДОРӢ بسيارسرداري дорои роҳ-
барони сершумор.

БИСӢРСОЛА بسيارساله солиёни зиёд анҷомёфта
ё вучуддошта; чандинсола: **кори бисӢрсола,**
анъанани бисӢрсола.

БИСӢРСОҲА بسيارساحه *ниг.* серсоҳа.

БИСӢРТАР بسيارتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз*
бисӢр; зиёдтар, бештар.

БИСӢРТАРИН بسيارترين 1. *сифати дараҷаи олии*
аз бисӢр; зиёдтарин, бештарин. 2. аксар, ак-
сарият.

БИСӢРТИРА I بسيارتيره *ҳ.* дорои тирҳои зиёд,
тири бисӢрдошта: **автомати бисӢртира,** ту-
фанги бисӢртира.

БИСӢРТИРА II بسيارتيره дорои якчанд мехвар,

мехвари зиёддошта: **аробаи бисӢртира.**

БИСӢРУЗВА بسيارعضوه дорои узвҳои сершумор.

БИСӢРФАН بسيارفن *кит.* донандаи тадбир ва
ҳилаҳои гуногун; пурфиреб, ҳилагар.

БИСӢРҲОР//БИСӢРҲОРА بسيارخوار//بسيارخواره
ниг. бисӢрхӯр.

БИСӢРҲУДОӢ بسيارخدائي сохтори диние, ки
парастии худоҳои зиёдро эътироф мекунад.

БИСӢРҲӢР بسيارخور пурхӯр, баднафс.

БИСӢРҲАРБА بسيارحربه *нав., варз.* навъи
қувваозмоии варзишгарон аз рӯи чанд
машқҳои ҷисмонӣ (*мас., давидан, чаҳидан,*
найзапартоӣ ва ғ.); мусобиқа дар чанд навъи
варзиш: **мусобиқаи бисӢрҳарба.**

БИСӢРҲИЗБӢ بسيارحزبي *нав.* мавҷудияти
ҳизбҳои гуногуни расман иҷозатдор дар дав-
лате.

БИСӢРҲОКИМИЯТӢ بسيارحاکميتي *нав.* дар як
вақт мавҷуд будани якчанд ҳукумат дар
мамлакате.

БИСӢРҲУЧРА بسيارحجره *нав.* дорои ҳучраҳои
зиёд, утокҳои зиёддошта: **манзили бисӢр-
ҳучра.**

БИСӢРЧЕНА بسيارچينه *андозагирии*
чандқарата.

БИСӢРҶОНИБА بسيارجانبه бо ҷонибҳои зиёд,
чандтарафа: **гуфтушунидҳои бисӢрҷониба.**

БИСӢРШАВҲАРӢ بسيارشوهری шакли никоҳе,
ки як зан дар як вақт якчанд шавҳар дошта
метавонад (полиандрия), сершавҳарӣ.

БИСМАДОН بسمدان *ҷонишини номуайяни* чиз ё
кори номаълум: **фалону бисмадон.**

БИСМИЛ *а.* بسمل 1. сарбурида, гулӯбурида,
кушташуда: **мурғи бисмил.** 2. *маҷ.* қурбон-
шуда; **бисмил қардан** сар буридан, сар задан,
куштан.

БИСМИЛЛОҲ بسم الله 1. *д.* ба номи Худо, ба
исми Худо (*калмае, ки пеш аз сар қардан ба*
қоре ба забон меоранд). 2. *маҷ.* ибтидо, оғоз
(қоре).

БИСОТ *а.* بساط 1. ҳар чизе, ки дар зери по паҳн
қарда мешавад, ҳар чизи густурдани (*аз*

қабилӣ гилем, палос). 2. асбобу анчом, чизу чора, сомон, бизоат; дорой, боигарӣ: **бисоти хона**; ◊ дар **бисотам** дар ихтиёрам, дар дастам; **бисоти адл ба(р)по намудан** адлу инсофро пойдор кардан; адолат чорӣ сохтан; **бисоти айш оростан** лавозими айшу ишратро мухайё кардан; айшу ишрат кардан.

БИСОТДОР بساطدار соҳиби чизу чора ва хонаву чой; доро.

БИСЕКТРИСА بسیکتریسە ҳанд. хати росте, ки кунҷро ба ду ҳиссаи баробар чудо мекунад.

БИСТ I بیست 1. шумораи миқдорӣ адади 20, миқдори ду даҳ. 2. маъракае, ки баъди гузаштани 20 рӯз аз марғи касе ба ёди ӯ барпо карда мешуд.

БИСТ II بیست *шақли қӯтоҳшудаи биист феълии фармоиш аз (би) истодан*; ◊ **исту бисту касе** (чизе) тамоми ҳастии касе (чизе), буду шуди касе (чизе).

БИСТАР بستر раҳти хоб, чои хоб, чогаҳ; кӯрпача; ◊ **бистари ноз** чои роҳат ва фароғат; **бистари касеро хушк кардан** касеро ба қатл расонидан; **дар бистари ноз парвариш ёфтан** эркаву нозпарвар калон шудан.

БИСТАРИШУДА بستری شده беморшуда, касе, ки ба дарде гирифтор шудааст.

БИСТАРӢ بستری 1. мансуб ба **бистар**. 2. баби-старафтада, барҷомонда; азпомонда; **бистарӣ шудан** дар бистар хобидан (*ба сабаби беморие*).

БИСТГОНӢ بیستگانی таър. маоши лашқариён ва ё навқарон.

БИСТСОЛА بیستساله бабистдаромада, бист солро пуркарда: **чавони бистсола**; **хизмати бистсола** хизмати дар муддати бист сол анҷомдода.

БИСТСОЛАГӢ بیست سالگی бистсола будан; аз **бистсолагӣ то имрӯз** аз он вақте ки бистро пур карда буд, то имрӯз.

БИСТУМ//БИСТУМИН بیستم//بیستمین шумораи тартибӣ аз **бист**; **чароғи бистум** як навъ чароғи (лампаи) равшани карасинӣ.

БИСТӢХ بستوه кит. хаста, дармонда дар ҳолати танг омада.

БИСТЯК بیکт аз бист ҳисса як ҳисса, аз

бист чузъ як чузъ.

БИСУЛФАТ лот. بسلفت хим. намаки турши кислотаи сулфат, хидросулфат.

БИТНАТ а. بطنت кит. аз ҳад зиёд пур кардани шикам аз таом, шикампурӣ, пурхӯрӣ.

БИТОЛАТ بطالت кит. бекорӣ, муатталӣ.

БИТОНА(Т) а. بطانته//بطانت кит. 1. астар, остар (-и чома ва ғ.). 2. маҷ. наздикон; дӯстон.

БИТУМ лот. بتم номи моддаҳои саҳт, моеъ ё газшакли органикии табиӣ (*аз қабилӣ нафт, гудрон*); **битуми сунъӣ** он чи аз коркарди нафт, ангиштсанг ва торф ҳосил мешавад, қир.

БИФШТЕКС англ. بيفشتكس хӯр. навъе аз хӯрок, ки аз як парча гӯшти кима ва хӯрише иборат аст.

БИХРАД بخرد кит., ниг. хирадманд.

БИХРАДӢ بخردی кит., ниг. хирадмандӣ.

БИХИГИН بهیگین ниг. бихигӣ.

БИХИГӢ بهیگی мансуб ба **бихӣ**; аз бихӣ тайёршуда: **мураббӯи бихигӣ**.

БИХИЛ بهل 1. феъли фармоиш аз **(би)ҳиштан**. 2. ҳиссаҳои модалӣ-иродавӣ бигуздор, бимон, сардеҳ; **бихил кардан гуфт**. бахшидани гуноҳ, авф кардани гуноҳ.

БИХИШТ بهشت д. аз рӯи таълимоти ислом боғу бӯстони он дунё, ки мусулмонони неку беғуноҳ дар он чо зиндагиро давом медиҳанд, ҷаннат, фирдавс, ҳулд; *муқоб.* **дӯзах** ва **чаҳаннам**; **бихишти рӯи замин маҷ.** бехтарин, ободтарин чои рӯи замин.

БИХИШТИРӢ بهشت روی зебо, хушрӯӣ.

БИХИШТӢ بهشتی 1. мансуб ба **бихишт**. 2. маҷ. беғуноҳ, пок; беозор. 3. навъи ангур.

БИХӢ بهی дараҳти мевадор, ки меваҳои он хушбӯӣ мисли себу нок аст, обӣ.

БИЧАК بچک гуфт. як навъи самбӯса: **бичаки танӯрӣ**, **бичаки деғӣ**.

БИЧИРРАС//БИЧИРРОС بچراس//بچراس гуфт. 1. ҳисси рангорангӣ, алобулоӣ, алағдагӣ дар пеши чашм. 2. ҳисси дамидани мурғак дар бадану тахтапушт (*аз тарси дидан ё шунидани воқеаи даҳшатангез ва ё сухани ниҳоят*

сахт). 3. хисси ногувори дасту по, ки дар натиҷаи зер карда нишастани по ё якпахлу хобидан бо даст ба амал меояд: **бичиррас задан, бичиррас кардан**.

БИШ *بیش* *кит.*, *ниг.* ачалгиёҳ.

БИШКУФА *بشکفه* *кит.* 1. шукуфа ва гули дарахт. 2. шукуфтан ва гул кардани дарахт.

БИШКҶЛИДАН *بشکولیدن* *кит.* 1. чустию чолокӣ ва хушёрӣ намудан. 2. меҳнатдӯстӣ нишон додан.

БИШҶЛИДА *بشکولیده* *кит.* сифати феълӣ **бишҷлидан**; парешоншуда, мушавваш, парешон ва ошуфта.

БИШҶЛИДАН *بشولیدن* *кит.* 1. барҳам задан, парешон кардан. 2. дармонда ва мутаҳайир нишастан.

БИЯ *بیہ* растаниест, ки бештар дар лаби дарёҳо мерӯяд, ширинбия.

БЛОК I *фр.* *блак* *ниг.* паймон, муоҳида; **блоки ҳарбӣ** иттифоқи ҳарбии байни давлатҳову гурӯҳҳо.

БЛОК II *англ.* *блак* 1. *сохт.* як навъ хишти калонҳачми аз сementу гач ва дигар мавод сохташуда. 2. чузве аз иморат; шӯъбае аз иншоот. 3. *тех.* баданаи муҳаррики мошинҳо, ки чанд цилиндрро ба ҳам мепайвандад.

БЛЮМИНГ *англ.* *блיוمنگ* *тех.* дастгоҳи азими тайёр кардани фӯлоди тунук (*бо роҳи фишор*).

БО I *ба* *пешванд* 1. ҳамроҳ будан, якҷоя шудан ва иштирок карданро дар иҷрои ягон амал (*бо шахсе ё чизе*) ифода мекунад; ҳамроҳӣ..., дар якҷоягӣ..., ба иштироки...: **бо ҳам, бо ҳамдигар, бо ҳамроҳии, бо касе гап (на) задан, бо касе вохӯрдӣ кардан, бо касе зиндагӣ кардан, бо касе маслиҳат кардан, бо касе нишастан, бо касе сару кор (қору бор) доштан, бо касе ҳамдаст будан, бо чизе хӯрдан (чизеро), бо ҳаёлотӣ худ банд будан, бо худ гирифттан (будан) чизе ё касеро, бо худ овардан чизеро; меҳмон бо ризқаш меояд (зарб.); бо худӣ... шахсан бо ...; мустақиман бо ... 2. *воситаи иҷроӣ амалро ифода мекунад*; ба воситаи..., тавассути..., чизеро ба кор бурда; бо мадади..., ба ёрмандии...: **бо бинӣ нафас кашидан,****

бо дасти чап хӯрдан (хестан), бо китф тела додан, бо нӯги остин пок кардан, бо обпошак об пошидан, бо пахта об чакондан, бо санг зада шикастан, гуноҳи худро бо хизмат ва садоқат харида гирифттан. 3. *тарзи амал ва ҳолати ашӯро ифода мекунад*: **бо диққати тамом, бо рӯи қушод, бо рӯи хандон, бо сари ҳам, бо тарсу ваҳм, бо чашмони гиряолуд, бо чехраи зард, бо иштиҳо(-и том) хӯрдан, бо мамнуният қабул кардан, бо нигоҳи пурҳашм ҷавоб додан, бо овози баланд суруд хондан.** 4. *замони амалеро, ки дар як вақт ё паси ҳам бо амали дигар иҷро мешавад, нишон медиҳад*; баробари...: **бо дидани ин ҳол, бо шунидани ин гап.** 5. *сабаби амалеро нишон медиҳад*: **бо ҳар баҳона дашном додан; бо баҳонае корро ақиб партофттан, бо тӯҳмат айбдор шудан; 6. аз рӯи...; мувофиқи...; ҳасби...: бо иҷозати..., бо руҳсати..., бо илтимоси касе (кореро кардан), бо ишораи касе (берун баромадан); бо навбат (суруд хондан, даст фишурдан), бо супориши касе (кореро иҷро кардан), бо талаби ҳаёт (кореро кардан).** 7. *нисбат ба...*, дар ҳаққи...; **бо касе бад будан** нисбат ба касе хусумат доштан. 8. *сӯи чизеро, ки ба он амал равона шудааст, нишон медиҳад*, ба. 9. *аз чизе ташкил ёфтагӣ ва ё бо чизе мусаллаҳ будани предметро нишон медиҳад*; аз: **бо чизе пур шудан, бо чизе мусаллаҳ будан; бо вучуди...** қатъи назар аз...; сарфи назар аз...; **бо вучуди ин (он) сарфи назар аз ин (он); бо гардани баста** бе майлу хоҳиш; аз рӯи маҷбурӣ; **бо дили пур** бо боварии том, мутмаинона, дилпуруна; **бо дилу чон** аз рӯи сидқ, самимона; **бо (ду) дасти адаб** ниҳоят боодобона, бо иззату эҳтироми зиёд; **бо ин ҳама** бо вучуди ин, сарфи назар аз ин; **бо камоли...** дар ниҳояти..., ниҳоят; **бо назари суол саволомез; бо номи...** ба исми..., таҳти номи; **бо пои худ а)** ба ихтиёри худ; ба даъвату хабари касе мунтазир нашуда; б) муфт, ройгон, бе меҳнат; **бо ҳамин ҳамин тавр**; дар ҳамин чо; **бо чон баробар** ниҳоят азиз; **бо роҳи касе рафттан** аз пайи касе рафттан, ба касе пайравӣ кардан.

БО II *ба* *номи ҳарфи дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (ب).

БО III *ба* *кит.* оши обакӣ, оши моеъ.

БОАДАБ *بادب* *ниг.* боодоб.

БОАДАБӢ بادبى *ниг.* боодобӢ.

БОАДАБОНА بادبانه *ниг.* боодобона.

БОАДОЛАТ باعدالت боинсоф, одил.

БОАДОЛАТӢ باعدالتى боинсофӢ, одилӢ.

БОАДОЛАТОНА باعدالتانه боинсофона, одилона, аз рӯи инсофу адл.

БОАЗАМАТ باعظمت пуразамат; азим, бошукӯх; бинои боазамат.

БОАЗМ باعزم боният, бомақсад.

БОАҚЛ باعقل оқил, бофаҳм, бофаросат, пурдон; чавони боқл.

БОАҚЛАК باعقلک *шакли навозиши боқл.*

БОАҚЛӢ باعقلی оқилӢ, доноӢ, фаросатнокӢ, бофаҳмӢ; рафтори оқилона.

БОАҚЛОНА باعقلانه оқилона, маъқул, аз рӯи ақлу фаросат: **кори боқлона кардан, маслиҳати боқлона додан.**

БОАНДЕША بانديشه он ки пеш аз сар кардани коре фикр мекунад, мулоҳизакор, баандеша, бамулоҳиза.

БОАНДЕШАГӢ بانديشگي мулоҳизакорӢ, бо-мулоҳизагӢ, боандеша будан.

БОАНДОМ باندام мавзун, бо қомати зебо.

БОАСОС باساس бодалел, асосдошта, асоснок.

БОБ I باب шоиста, лоик, сазовор, муносиб, мувофиқ, дархӯр; соз, хуб: **шаронти боб, чавоби боб; боби дандон** нарм, мулоим, дандон мегузаштагӢ (*дар бораи хӯрок*); **боб кардан** а) ба тарзи шоиста ва хубу марғуб иҷро кардани кор, айни муддао кардан, соз кардан; б) *маҷ.* адаби касеро додан; расвои касеро баровардан; в) *маҷ.* фиреб додан, фирефтан; **боб шудан** чазои худро дидан, адаби худро дидан; **боби касе будани чизе** ба касе хеле мувофиқ ва зебанда будани чизе; **боб карда задан** саҳт задан.

БОБ II باب *кит.* падар; бобо.

БОБ III a. باب 1. *кит.* дар, дарвоза. 2. калонтарин қисми асари илмӢ ва адабӢ, ки дар навбати худ ба бахшу фаслҳо тақсим мешавад. 3. бобат, бора, хусус, чихат, вачҳ; **аз ин боб, аз ҳар боб, дар боби...**, **дар ин боб.**

БОБАК بابک *шакли тасғир ва навозиши боб.*

БОБАҚО بابقا *ниг.* бадошт; муқоб. бебақо 2.

БОБАРАКА(Т) بابركه//بابرکت 1. он ки аз ӯ хайру барака мерасад, пурфайз: **одами бобарака(т).** 2. зиёд, фаровон, бисёр; пурманфиат, пурсамар, сермахсул, серҳосил.

БОБАРАКАТӢ بابركتى 1. бобаракат будан, файзу баракат доштан. 2. пурсамарӢ, сермахсулӢ.

БОБАРДОШТ بابرداشت босабр, пуртоқат, бурдбор.

БОБАРОР بابرار барорнок, бомуваффақият; пешрав.

БОБАРОРӢ بابرارى бобарор будан, барорнокӢ, муваффақият.

БОБАТ بابت хусус, бора; чихат, вачҳ; **аз бобати...** дар бораи..., дар хусуси...; **аз ҳар бобат** аз ҳар чихат, аз ҳар вачҳ, аз ҳар хусус; **дар бобати...** дар хусуси..., дар бораи..., аз чихати...; **дар ин бобат** аз ин хусус; аз ин чихат, вобаста ба ин.

БОБЗАН بابزن *кҲн.* сих, сихи кабоб, махсусан сихи мурғкабоб.

БОБИЗОАТ بابضاعت молу чиздошта, молдор; осудаҳол.

БОБИЛ بابيل *шакли кӯтоҳшудаи аобил.*

БОБИЯ بابه *д.* таълимоти динию сиёсие (асосгузораш Сайид Алӣ Муҳаммади Шерозӣ мулаққаб ба Боб), ки ҳамчун афкори ислоҳотталабии ислом ва ҷунбишҳои демократии Эрон (1848-1852) ба муқобили ҳукмронии шоҳ, инчунин даҳлати кишварҳои хориҷӣ шинохта шудааст.

БОБИӢ بابي *д.* пайрави чараёни исломии бобия.

БОБО بابا 1. падари падар ё падари модар, ниё, ҷад: **бобои падарӣ, бобои модарӣ.** 2. *маҷ.* насли гузашта, аҷдод (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ – бобоён* ва **бобоҳо** меояд); гузаштагон; **падару бобо (-и мо)** гузаштагон (-и мо), аҷдод (-и мо). 3. *таър.* сардори ҷамъиятҳои косибону хунармандони замони пеш: **бобои кафшдӯзон, бобои машқобон, бобои сансҳо; бобои барфӣ** қаҳрамони афсонавии ҷашнҳои солинавӣ – рамзи сармо дар халқҳои Аврупо,

ки мӯйсафеди рӯсурхи ришу мӯйлабдор буда, дар тан пӯстину дар сар телпак дорад ва дар расми истиқболи соли нав дар атрофи арчаи солинавӣ ба бачаҳо тӯҳфаҳо тақдим мекунад; **шерӣ бобо // чони бобо** дар мавриди изҳори навозиш аз тарафи мӯйсафедон ба бачагон гуфта мешавад.

БОБОЁНА بابايانه *таър.* ҳаққе, ки бобо – роҳбари пешаварон барои миёнаравӣ дар байни соҳибкорон ва хунармандон аз ҳар ду тараф мегирифт.

БОБОӢ بابائى 1. *мансуб ба бобо*; ба бобо тааллуқдошта; аз бобо монда: **омочи бобой**. 2. қадима, кӯҳна; аз қадим монда. 3. навъи зардолуи калон-калон.

БОБОКАЛОН باباكلان падари бобо; нахуст-падари авлод.

БОБОПИРАК باباپيرك *бот.* як навъ алаф ва растании печон аз оилаи чинорақҳо, девток.

БОБОХОНА باباخانه *таър.* ҷои истиқомати бобо – роҳбари пешаварон ва пойкори ӯ, ки косибони бекормонда дар он ҷо истиқомат мекарданд.

БОБОҶОН باباجان калимаи мурочиати эҳтиромона ба бобо; азиз.

БОБУНА بابونه *бот.* гиёҳи хушбӯе, ки баргҳои канори гулаш сафед ва мобайни он зардранг аст.

БОВАР باور рост ва мувофиқи ҳақиқат пиндошта пазируфтани (-и қавли касе), яқин ҳосил намудан, эътимод кардан (бо сухани касе); **бовар кардан (намудан)** а) рост пиндоштан (*махсусан суханони касеро*), яқин ҳосил намудан; б) ба сидку дурустқории касе эътимод доштан, эътиқод зоҳир кардан ба касе; аз касе дилшур будан.

БОВАРИБАХШ باورىبخش қобили эътимод.

БОВАРИНОК باوريناك эътимодноқ, қобили итминон: **шахси боваринок**.

БОВАРӢ باورى бовар доштан, бовар кардан; эътимод; эътиқод; **бовари комил (тамом, том)** бо итминони пурра; дилпуруна; бо чуръат, бо қатъият (*мас., гап задан*); **боварӣ доштан**, дилшур будан, итминон доштан; **бовари касе наомадан** ба коре бовар накардан, эътимод надоштан; **боварӣ кардан ба касе**

итминон доштан ба касе (*дар коре*).

БОВАРКУНАНДА باورکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бовар кардан*; бовар мекардагӣ, қобили эътимод, боваринок.

БОВАРХАТ باورخط *гуфт.* ваколатнома.

БОВАФО باوفا вафодор; содик: **дӯсти бовафо, ёри бовафо**.

БОВАФӢ باوفائى бовафо будан, вафодорӣ.

БОВИҚОР باوقار 1. ботамкин, вазнин (*дар муомила, гуфтор ва рафтор*): **марди бовиқор**. 2. *ниг.* **бовиқорона**.

БОВИҚОРӢ باوقارى бовиқор будан, ботамкинӣ; вазнинӣ.

БОВИҚОРОНА باوقارانه ботамкинона, вазнинона: **бовиқорона ба гап даромадан, бовиқорона роҳ рафтан**.

БОВИЧДОН باوجدان он ки аз рӯи вичдон амал мекунад; боинсоф; поквичдон, ҳалолкор.

БОВИЧДОНӢ باوجدانى бовичдон будан; боинсофӣ, поквичдонӣ, ҳалолкорӣ.

БОВИЧДОНОНА باوجدانانه боинсофона, ҳалолкорона, поквичдонона.

БОҒ باغ 1. қитъаи замини ихоташудае, ки дар он дарахтони мевадору бемева ва гулҳои гуногун шинонда, сабзу хуррам карда шудааст, ҳадиқа, равза, бӯстон. 2. ҷои васеи сабзу хуррами сердолу дарахт ва гулу сабзаҳои зиёд, ки хиёбонҳои курсию ҳаракдор ва тамошогоҳҳо дорад ва маҳалли истироҳати мадания аҳолист, чорбоғ: **боғи (марказии) фарҳангу фароғат, боғи истироҳат, боғи шаҳрӣ; боғи ботаникӣ ниг. ботаникӣ; боғи ҳайвонот** муассисае, ки дар он ҳайвоноти гуногуни ҷаҳон барои тамошои мардум гузошта шудааст; **боғу роғ** боғ ва марғзор; **боғу бӯстон шудан** обод ва сабзу хуррам шудан; **боғи ирам** а) боғи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳи асотирӣ онро ҳамчун бихишт сохта буд; б) *мач.* ҷои сабзу хуррам; **♦ яке аз боғу дигаре аз роғ** берабт, беробита, бемаврид.

БОҒАЙРАТ باغيريت 1. ғайратманд, ғаюр, саъйкунанда, кӯшо; серҳаракат, чусту чолок: **ҷавони боғайрат**. 2. боору номус, боҳамият. 3. *ниг.* **боғайратона**.

БОҒАЙРАТӢ باغيرتى ғайратнокӣ, саъю кӯшиш

доштан; серҳаракатӣ.

БОҒАЙРАТОНА باغیرتانه ғайратмандона, ғаюрона, бо саъю кӯшиш; ғаёлона; чолокона.

БОҒАРАЗ باغرض *ниг.* ғаразнок.

БОҒАРАЗОНА باغرضانه аз рӯи ғараз, бо нияти бад (*барои манфиати худ*), муғризона.

БОҒБАНД باغبند бунёди қитъаҳои боғ, қисматҳои боғ.

БОҒБОН باغبان он ки мутасаддии муҳофизати боғ ва нигоҳубину парвариши дарахтони мевадору гулҳои он аст, ниғаҳбони боғ.

БОҒБОНӢ باغبانی 1. амалу ҳунари боғбон: **боғбонӣ кардан**. 2. *ниг.* **боғдорӣ**.

БОҒДОР باغدار 1. соҳиби боғ. 2. мутахассиси боғдорӣ.

БОҒДОРӢ باغداری нигоҳубин ва парвариши боғ ҳамчун як соҳаи растанипарварӣ, мевапарварӣ: **гурӯҳи боғдорӣ**, **муассисаи боғдорӣ**; **боғдорӣ кардан** бо нигоҳубин ва парвариши боғҳо машғул шудан.

БОҒИСТОН باغستان ҷое, ки боғҳои зиёд дорад, ҷои сербоғ.

БОҒӢ باغی 1. *мансуб ба* **боғ**. 2. набототе, ки кошта рӯёнида мешавад; *муқоб.* **худрӯ** ва **ёбой**: **пудинаи боғӣ**, **чормағзи боғӣ**.

БОҒКОР باغکار боғбон, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғ.

БОҒКҮЧӢ باغکچی кӯчидан ба боғ (*аз шахр дар мавсими тобистон*).

БОҒНИШИН باغنشین сокини боғ, истиқоматкунанда дар боғ.

БОҒОТ باغات 1. *ҷ.* **боғ**. 2. *мач.* маҳалу деҳоте, ки боғҳои зиёд дорад, боғистон.

БОҒПАРВАР باغپرور мутахассиси боғдорӣ, нигоҳубин ва парваришкунандаи боғҳои гулу мевадиханда.

БОҒПАРВАРӢ باغپروری *ниг.* **боғдорӣ**.

БОҒПЕРО(Ӣ) باغپیرای *кит.* ораста ва перостакунандаи боғ, боғбон.

БОҒСОЗ باغساز *нав.* созандаи боғи фароғатӣ бо иншооти марбутатаи он.

БОҒСОЗӢ باغسازی *нав.* бунёд кардани боғҳои

фарҳангӣ дар шахру деҳот.

БОҒУЛҒУЛА باغلغله *ниг.* ғулғуладор.

БОҒУНДА باغنده *кит.* кулӯлаи пахтаи ҳаллоҷикарда барои риштан, поғунда.

БОҒУРУР باغورур мағрур, худписанд, ботакаббур.

БОҒЧА باغچه 1. *шакли тасғири боғ*; боғи хурди наздиҳавлигӣ: **боғчаи навсабз**, **боғчаи ҳавлӣ**. 2. муассисаи тарбиявию таълимии кӯдакони синни томактабӣ (*яъне аз 3 то 7 сола*): **боғчаи бачагон**, **боғчаю кӯдакистон**.

БОҒЧАДОР باغچهدار ҳавлии боғчадор, ҳавлие, ки одатан дар ҳаётааш боғи хурде дорад.

БОҒШАҲР باغشهر шаҳре, ки боғҳои зиёд, кӯча ва хиёбонҳои сабзу хуррам дорад.

БОД I باد 1. чараёни уфуқии ҳаво, вазиши ҳаво, шамол; яке аз чаҳор унсури ташкилдихандаи чаҳони ҳастӣ (*об, оташ, хок, бод*); **боди афғонӣ** шамоли саҳту гарми чанубӣ, ки аз тарафи Афғонистон бо чанги регомез мевазад, тафбод; **боди мувофиқ // боди мурод** шамоли матлуб, ки ба ҳаракати киштиҳои бодбонӣ мусоидат мекунад; **боди муҳолиф // боди муқобил** шамоли номатлубе, ки аз рӯ ба рӯй вазида, ба ҳаракати киштӣ монеъ мешавад; **боди сабо** насими форам; **боди шурга** шамоле, ки мувофиқи рафти киштӣ мевазад. 2. ҳаво, пуф, дам, нафх; **бод додан** а) ба муқобили бод гузоштани чизе; шамол додани чизе (*барои хушконидаи, хунук кардан ва ғ.*); б) *мач.* беҳуда сарф кардан (*пулро*), несту нобуд кардан; **бод кардан** а) шамол додан бо бодбезан ё чизи дигар (*барои хунук ё хушк кардани чизе*); б) пош додани ғалладонаи кӯфташуда барои тоза кардани он аз қоҳ ва гарду чанг; 3. боде, ки аз шикам мебарояд, боди шикам, тиз. 4. нафхе, ки ба эътиқоди қадимиён дар натиҷаи хӯрдани баъзе ғизоҳо дар бадан пайдо мешудааст; варам, омос. 5. *тиб.* дарде, ки дар натиҷаи тамоман шифо наёфта боқӣ мондани осори ягон беморӣ пайдо мешавад; асари дар бадан мондаи ягон касалӣ: **боди нағзак**; **бод кашидан** а) аз як зарф ба зарфи дигар ё дар худи ҳамон зарф бардошта рехтани моеъ, гардон-гардон кардан (*мас., чойро баъд аз дам кардан, шири дар дег ҷӯшидаистодаро барои надамидан бо кафлезе ё чумча кам-кам гирифта дубора ба*

дег рехтан); б) баромадагӣ ё варами узве аз бадан бар асари беморӣ (шамол хӯрдан) ва ё зарба; **боди фатқ** бемории дабба, чурра; **бар бод додан** а) беҳуда сарф кардан, зоеъ намудан; б) аз байн бурдан, несту нобуд кардан; **бар бод рафтан** зоеъ шудан; нест шудан; **ба боди дашном гирифтан** маҷ. сахт дашном додан; **ба боди фано рафтан** нобуд шудан, нест гардидан; **коҳи кӯхнаро бод кардан (додан)** ягон кор ё воқеаи нохуши гузаштаре ба ёд овардан; ягон сухани гузаштаре ба хотир овардан; **нафасатро бод барад!** сухани бадат бо худат нест шавад (*таъбири дашном, ки дар мавриди гапи шуме задани қасе гуфта мешавад*).

БОД II باد *шакли кӯтоҳшудаи бошад (дар хитоб):* зинда бод!, нест бод!, **чо нам фидои ту (шумо) бод!**; **муборақ бод!** табрик мекунам, табрик мегӯям; **ҳалолат бод офарин!**, аҳсан!; **ҳар чӣ бодо бод!** ҳар чӣ шудани бошад, шудан гирад! (*дар мавриди таваққалан ба қоре даст задан гуфта мешавад*).

БОДА باده май, шароб; **бодаи гулгун** майи сурх, шароби лаългун; **бодаи ноб** шароби соф, майи бедурд (беғаш, рақик); **бода кашидан** шаробнӯшӣ кардан, май нӯшидан.

БОДАБДАБА بادبده дабдабанок, пурдабдаба, баландовоза, бо шукӯҳу карруфар: **зиёфати бодабдаба, тӯйи бодабдаба.**

БОДАВЛАТ بادولت *ниг.* бадавлат.

БОДАГУСОР باده گسار боданӯш, майнӯш, шаробхӯр.

БОДАГУСОРӢ باده گسارى боданӯшӣ, майнӯшӣ, шаробнӯшӣ.

БОДАДЕХ باده ده *ниг.* бодакаш.

БОДАКАШ باده كش 1. соқӣ. 2. майнӯш, шаробхӯр.

БОДАКАШӢ باده كشي 1. бодакаш будан, сокигӣ кардан. 2. майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАНГЕЗ بادانگيز ангезандаи бод, бодовар.

БОДАНӢШ باده نوش майнӯш, майхӯр, шаробхӯр.

БОДАНӢШӢ باده نوشي бода нӯшидан, майнӯшӣ, шаробхӯрӣ.

БОДАПАЙМО باده پيما *ниг.* боданӯш.

БОДАПАЙМОӢ باده پيمايي *ниг.* боданӯшӣ.

БОДАПАРАСТ باده پرست майпараст, майзада, дӯстдори шаробнӯшӣ.

БОДАПАРАСТӢ باده پرستي майпарастӣ, муштоқи шаробнӯшӣ будан.

БОДАРАНГ باده رنگ ба ранги шароби сурх, сурхранг.

БОДАСТУПО باده ستوپا *ниг.* бадаст (бадаступо).

БОДАФРОҲ باده افراه *кит.* мучозот, чазо, подош.

БОДАФУРӢШ باده فروش фурӯшандаи бода, майфурӯш.

БОДАФУРӢШӢ باده فروشي амали майфурӯшӣ, май фурӯхтан.

БОДАҲОНА باده خانه майхона, хонаи шаробфурӯшӣ, майқада.

БОДАҲОР باده خوار *кит., ниг.* боданӯш.

БОДАҲОРӢ باده خواري *кит., ниг.* боданӯшӣ.

БОДАҲОҲ باده خواه бодачӯ, майталаб, шаробдӯст.

БОДАҲО باده ما соҳибаклу хуш, бозақоват.

БОДБАДАСТ باده دست *маҷ.* бенасиб, бебаҳра, бечиз, тихидаст.

БОДБАНД باده بند *кит.* қисми тақвиятқунандаи деворҳои бино ба муқобили бод, заминчунбӣ ва ғ., ки аз чӯб ё оҳан сохта мешаванд.

БОДБАНДӢ باده بندي бодбанд кардан, тақвияти сохтмонҳо бо чӯбу оҳану бетон.

БОДБАРАК باده برک чизест, ки бачагон аз қоғазу найи тунуктарошида ё чӯбҳои тунук ва ширеш сохта, ресмон баста, дар вақти вазидани бод ба ҳаво сар медиҳанд.

БОДБАРАКБОЗ باده برک باز бачагоне, ки бо бодбарак бозӣ мекунанд; бодбодакбозӣ.

БОДБАРАКБОЗӢ باده برک بازي бозии бачагон бо бодбарак: **бодбаракбозӣ кардан.**

БОДБАРАКПАРРОНӢ باده برک پراني сар додани бодбарак; бодбаракбозӣ: **бодбаракпарронӣ кардан.**

БОДБЕЗАК باده بيزک он чи вақти гармои ҳаво худро бо он шамол медиҳанд, мирваҳа.

БОДБЕЗАКМОНАНД باده بيزک مانند шабеҳи бодбезак, мисли бодбезак.

БОДБЕЗАКШАКЛ بادبیزک شکل монанди бодбезак, шаклан чун бодбезак.

БОДБЕЗАН بادبیزن *ниг.* бодбезак.

БОДБОН بادبان пардаи махсусест, ки дар киштиҳои бодӣ онро ба муқобили бод кашада, бо қуввати шамол киштиро ба ҳаракат меоваранд.

БОДБОНДОР بادباندار мучахҳаз бо бодбон: киштии бодбондор.

БОДБОНӢ بادبانی *мансуб ба бодбон; киштии бодбонӣ* киштие, ки ба воситаи бодбон ҳаракат мекунад.

БОДБУР بادبر :*доруи бодбур* доруе, ки боди шикаму меъдаро рафъ мекунад.

БОДВОР بادوار монанди бод, бод барин; тез, зуд, шитобон.

БОДГАР بادگر он ки ғаллаи дар хирман кӯфтаре ба ҳаво пош дода, аз гарду коҳ тоза мекунад.

БОДГАРДОН بادگردان *ниг.* шамолгардон; *дарахтзори бодгардон*, дарахтзоре, ки махсус барои гирифтани пеши роҳи шамолҳои харобиовар бунёд мекунанд.

БОДГАРӢ بادگرӣ амали бодгар; ба ҳаво пош додани гандум ва дигар ғалладона барои тоза кардан аз коҳу гард.

БОДГИР بادگیر 1. сӯрохе дар девор ё сакфи хонаҳо барои тоза кардани ҳавои хона; бодкашак. 2. ҳар чизе, ки пеши бодро бигирад.

БОДГИРИФТА بادگرفته *сифати феълии замони гузашта аз бод гирифтани*; варамкарда, омосида.

БОДҒАР//БОДҒАРД بادغر//بادغر *кҳн.* шамолчо, шамолгоҳ; ҷое, ки бод аз ҳар тараф ба он ҷо медарояд (*монанди хонаи тобистонӣ*).

БОДДАРО باددرا *ниг.* бодгир 1.

БОДДАСТ باددست он ки дар даст пул нигоҳ дошта наметавонад, исрофкор, бесарфа.

БОДДАСТӢ باددستی исрофкорӣ, бехудахарчӣ.

БОДДИҲАК باددهک *кишов.* мошин барои шамол додани ғаллаи кӯфта ва ҷудо кардани дон.

БОДДИҲАНДА باددهنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бод додан.* 2. бодгар.

БОДДОР باددار 1. хаводор, пур аз ҳаво. 2. бодгирифта; варамкарда, варамдор.

БОДИГАР بادى گر *ниг.* бодгар.

БОДИГАРӢ بادى گرى 1. *ниг.* бодгарӣ. 2. *гуфт.*, *ниг.* бодигӣ.

БОДИГӢ بادى گى *гуфт.* кибр, ғурур, нахват; ҳавобаландӣ, калонигарӣ.

БОДИЁН بادبان *бот.* растании ҳамешасабз, ки тухми хушбӯ дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ истифода мебаранд.

БОДИЁНА بادبانه *ниг.* бодиён.

БОДИЁНАТ بادبانت диндор, такводор.

БОДИЁНӢ بادبانى *мансуб ба бодиён; ҳалвои бодиёнӣ* як навъ ҳалво, ки барои хушбӯӣ ба он донаҳои бодиён ҳамроҳ карда мешавад.

БОДИҚҚАТ بادقت 1. диққаткорона; тамоми диққатро ба як нуқта равона карда; ҳама тан чун гӯш шуда: *бодикқат мутолиа кардан, бодикқат аз назар гузарон(и)дан, бодикқат шунидан.* 2. дақиқкор, нозук; борикбин, нуктасанҷ.

БОДИҚҚАТӢ بادقتى бодикқат будан дар иҷрои корҳо, бодикқатона амал кардан, дақиқкорӣ.

БОДИЛ بادل пурдил, далер, шучоъ, бодилу чигар.

БОДИНОН بادعنان *мач.* аспӣ тезрав, бодпо.

БОДИНЧОН بادنجان як навъ сабзавоти хӯрокист, ки самари он ба шакли бодиринг, вале бунафш ё сиёхранг аст ва онро бирён карда ё дар намакоб хобонда мехӯранд; *бодинчон арзон, харчако (харчхо) дорад (зарб.).*

БОДИРИНГ بادرننگ растании полизӣ бо ҳосили сабзранг ва борики дароз, хиёр; *бодиринги намакӣ // бодиринги шӯр* бодиринги дар намакоб хобондашуда.

БОДИЯ I باديه дашти беобу алаф, биёбон, сахро, ҳомун.

БОДИЯ II *а.* باديه *кит.*, *кҳн.* зарфи калони мисин; косаи калон.

БОДИЯГАРД باديه گرد 1. биёбонгард. 2. кӯчманчӣ.

БОДИЯГАРДӢ باديه گردى 1. биёбонгардӣ. 2. кӯчманчигӣ, кӯчигӣ.

БОДИЯНИШИН باديه نشين 1. сокини бодия, биёбоннишин. 2. кӯчманчӣ, кӯчӣ, ғайри-муқим: қабिलाҳои бодиянишин.

БОДИЯНИШИНӢ باديه نشيني 1. бодиянишин будан. 2. тарзи ҳаёти кӯчманчиён, кӯчманчиғӣ.

БОДИЯПАЙМО باديه پيما *ниг.* бодиягард.

БОДӢ بادى 1. бо қувваи бод корқунанда, бо қувваи бод ҳаракатқунанда: **киштии бодӣ**, **осиёи бодӣ**, **таппонча ё туфанги бодӣ**. 2. *мансуб ба бод*; **бодӣ шудани гандум** майда гашта, қобили чош шудани гандум дар хирман. 3. *мач.* лофзан, мутаққабир, ҳавобаланд, қалонгир.

БОДКАРДА باد کرده 1. пуршуда аз ҳаво, ҳавогирифта. 2. варамкарда.

БОДКАШ بادکش 1. *ниг.* бодгир; бодкаши чилим сӯрохи ҳаводарои чилим (*ба андозае, ки бо нӯги ангушт нӯшонидан мумкин аст*). 2. *тиб.* зарфи шишагии махсусест, ки барои пӯсти баданро кашида, суръатнок кардани ҳаракати хун ба тахтапушти бадани бемори шамолхӯрда меғузоранд.

БОДКАШАК بادکشک даричаи ҳаводарои тиреза, бодгир.

БОДМОНАНД بادمانند ба монанди бод, шабеҳи бод.

БОДМӢРӢ بادمورى роҳи ҳавокашӣ дар девор.

БОДНАМО بادنامа олате, ки самти вазиши бодро нишон медиҳад.

БОДНОК بادناк боддор, дорои боду шамол.

БОДО باد *ниг.* бод II: **ҳар чӣ бодо бод!**

БОДОБОД باداباد барои муборакбодӣ ва таҳсину офарин гуфта мешавад.

БОДОВАРД بادآورد 1. чизе, ки бод овардааст, он чи шамол ҳамроҳ овардааст. 2. *мач.* ҳар чизе, ки муфт ва бе меҳнат ба даст омадааст, ройгон: **бозёфти бодовард**, **фондаи бодовард**. 3. номи яке аз ганҷҳои Хусрави Парвиз.

БОДОВАРДА بادآورده бе ранҷу азоб ба дастомада, муфту ройгон омада.

БОДОВАР بادآور хусусияти нӯшидани ё хӯрдани, ки истеъмоли онҳо барои баъзе касон

номувофик, яъне зарарнок буда, дами шикам меоварад.

БОДОМ بادام дарахте, ки аввали баҳор пеш аз дигар дарахтон гул мекунад ва мағзи донаки он бомаза ё талх аст, лавз: **бодоми заминӣ**, **бодоми қоғотӣ**, **бодоми кӯҳӣ**, **бодоми талх**, **бодоми шириндона**, мағзи бодом.

БОДОМАК بادامک *шакли тасғири бодом*; **бодомаки гулӯ** бофтаҳои лимфатикӣ, ки дар ҳалқ ба шакли донаи бодом чамъ шудааст, лавзатайн.

БОДОМГУЛ بادام گل *ниг.* бодомчагул.

БОДОМЗОР بادامزار чое, ки дарахтони зиёди бодом дорад, дарахтзори бодом.

БОДОМӢ بادامى 1. аз мағзи бодом тайёршуда; **ҳалвои бодомӣ**. 2. бодомшакл, монанд ба шакли донаки бодом: **чашм(он)и бодомӣ**.

БОДОМИСТОН بادامستان *ниг.* бодомзор.

БОДОМЧА بادامچه 1. *шакли тасғири бодом*. 2. як намуди бодоми худрӯй.

БОДОМЧАГУЛ بادامچه گل нақши бодомшакл (*дар тоқӣ ва ғ.*).

БОДОМЧАШМ بادامچشم дорои чашмони шабеҳи донаки бодом дарози кунҷҳояш борик: **духтари бодомчашм**.

БОДОМШАКЛ بادامشکل монанд ба донаки бодом: **чашми бодомшакл**.

БОДОМШИКАН(АК) بادامشکنк//بادامشکنк анбӯр барои шикаста мағзашро гирифтани донаки бодомро гирифтани.

БОДОСО بادآسا *мач.* тез, зуд; бошитоб: **бодосо рафтан**.

БОДПАЙМО(Ӣ) بادپيماى 1. *ниг.* **бодрафтор**: **аспи бодпаймо**. 2. асп ё шутури тезрафтор. 3. *мач.* ҳарзағӯй ва беҳудакор; одами бодӣ, лофзан.

БОДПАЙМОӢ بادپيمايى 1. тезрафторӣ, бодрафторӣ. 2. *мач.* ҳарзағӯй ва беҳудакорӣ; бодигарӣ.

БОДПО(Ӣ) بادپاى 1. тезрав, тезрафтор, даванда: **аспи бодпо**. 2. *мач.* аспӣ тезрафтор.

БОДРАНГ I بادرننگ 1. турунч, навъе аз афлесун,

ки пӯсташ дурушт, зард ва хушбӯст. 2. бодиринг, хиёр.

БОДРАНГ II بادرننگ 1. бодмонанд, шабеҳи бод. 2. *мач.* аспӣ бодпо, даванд.

БОДРАНЧБӢЯ بادرنجبويه *кит.*, *бот.* як навъ гиёҳест, ки барои муолиҷаи тангии нафас ба кор мебарданд.

БОДРАФТОР بادرفتار тезрафтор, тезрав; чусту чолок.

БОДРЕЗ//БОДРЕЗАК بادريز//بادريزк меваи кирмзада ё пухтарасида, ки бо вазиши бод ба таги дарахт рехтааст.

БОДРЕСА بادريسه чӯб ё чарме, ки барои дар як ҷо печидани ресмон дар гирди гулӯи дуки чархи ресмонресӣ устувор карда мешавад.

БОДРУМ بادرم *кит.* беҳуда, табоҳ, абас.

БОДРУЧ بادروح навъи райҳони кӯҳӣ бо баргҳои хурду реза ва гулҳои сурхранг, ки донаи он тухми шарбатӣ номида мешавад.

БОДРӢЗА بادروزه *кхн.* чизҳои даркориҳои ҳаррӯза дар зиндагӣ, ҳамчун хӯрок, либос *ва г.*

БОДРӢЯ بادرويّه чои бисёр шамолдошта; бодхез, шамолрӯя.

БОДСАНЧ I بادسنج *обҳш.* олат барои санчидани қувваи вазиши бод.

БОДСАНЧ II بادسنج *мач.* ҳарзагӯй, ҳарзақор, беҳудақор; хомтамаъ.

БОДСАР بادسر пурғурур, мутақаббир, гарданшах

БОДСОР بادسار 1. сабук, бетамкину викор. 2. *мач.* сабуксайр, тезгард.

БОДСОРӢ بادسارى бодсор будан, ғуруру такаббур кардан.

БОДХЕЗ بادخيز шамолгоҳ, шамолчо, чои сершамол, бодрӯя: **дараи бодхез.**

БОДХОН بادخوان гузаргоҳи бод, сӯроҳ ва равзанаи бодгузар дар хона.

БОДХӢР بادخور 1. чое, ки дар он ҷо бод бисёр мевазад. 2. истироҳат ё танаффус дар миёни фаъолият ё кори хастакунанда.

БОДХӢРА بادخور *тиб.* яке аз навъҳои сили

пӯст, ки бадани одамро хӯрда рафтан мегирад; *муқ.* **бодхӯрда** 2.

БОДХӢРАК بادخورک *зоол.* парандаест парастумонанд ва аз гунчишк калонтар, ки қариб ҳамеша дар парвоз аст.

БОДХӢРДА بادخورده 1. дар шамол хушкшуда. 2. гирифтор ба бемории бодхӯра, бо таъсири бемории бодхӯра нобудшуда (*одатан як қисми бинӣ, лаб ва г.*).

БОДШИКАН بادشکن *тиб.* дору ё хӯроке, ки бод ва варами шикамро аз байн мебарад.

БОЕЪ *а.* байъ байъқунанда, фурӯшанда.

БОЁНА بایانه ба одамони бой хос, хоси давлатдорон.

БОЖ باژ *шакли дигари боч.*

БОЖГОҲ باژگاه *ниг.* бочгоҳ.

БОЖГУНА باژگونه *шакли дигари вожгуна.*

БОЖДОР باژدار *ниг.* бочдор.

БОЖСИТОН باژستان *ниг.* бочситон.

БОЗ باز 1. *асоси замони ҳозира* аз **бохтан**. 2. *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои машғулшаванда:* **бедонабоз, киморбоз, ҳуккабоз; созу боз** зебу зинат, ороиш. 3. *чузъи пешини калимаҳои мураккаб ва феълҳо ба маънои дубора, аз нав рӯй додан, такрор ёфтани амал:* **бозгаштан, бозомадан, бозомӯзӣ.**

БОЗ I باز 1. бори дигар, аз нав;, мучаддадан, такроран, дубора: **боз такрор кардан, боз пурсидан, боз мурочиат кардан, боз фикр карда лидан; боз ҳам** а) ин дафъа ҳам; б) аз пештара зиёдтар, бештар аз собиқ. 2. илова бар ин, ба болои ин, ба замми ин, низ, ҳам, ғайр аз ин: **сабр кардан, боз 5-сентнерӣ ҳосил додан, боз ба кучо равам.** 3. *пасванд* давомнокии амалро ифода мекунад; дар муддати..., ин чониб: **ду рӯз боз, се ҳафта боз, чанд вақт боз, чандин сол боз, солҳо боз, кайҳо боз; аз бозе ки...** аз вақте ки..., аз он даме ки...; **аз қадим боз** аз замонҳои қадим сар карда то имрӯз...; **дер боз** хеле вақт мешавад, ки... 4. *ҳиссаҷаи таъкидӣ* мабодо.

БОЗ II باز кушода, яла, во; *муқоб.* **баста; боз кардан** кушодан, во кардан (*дару тиреза, занҷиру қулф ва г.*); **боз шудан** кушода шудан;

- ◇ **дари касе ба рӯи касе боз будан** ба пазиروي ва қабули касе тайёр будани касе; ба хизмати касе ҳозир будани касе; **даҳон боз кардан//лаб боз кардан** ба сухан даромадан, гап задан; **даҳонаш боз монд** ҳайрон шуд, мутаҳаййир шуд.
- БОЗ III** باز парандаи қавичанголи нӯлдароз, ки парандагон ва ҳайвоноти майдаро шикор мекунад, куш: **бози дастомӯз, бози шикорӣ.**
- БОЗ IV** باز *кит., ниг. қулоч.*
- БОЗА** بازه *кҲн. чӯбдаст.*
- БОЗАВҚ** باذوق соҳиби завқ, завқманд: **мардуми бозавқ, хонандаи бозавқ.**
- БОЗАКОВАТ** باذكاوت зақӣ, хуштабъ, боистеъдод.
- БОЗАНДА** بازنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз бохтан; бозидоранда (мас., дар қимор пули худро); бозикунанда, бозигар.*
- БОЗАНДЕШИДАН** بازانديشيدن дубора андеша кардан, аз нав фикр кардан.
- БОЗАРБА** باضربه боқувват, сахт; бошиддат.
- БОЗАРГОН//БОЗУРГОН** بازارگان савдогар, тоҷир.
- БОЗАРГОНӢ//БОЗУРГОНӢ** بازارگاني савдогарӣ, тичорат, харидуфурӯш.
- БОЗАРОФАТ** باظرافت 1. соҳиби зарофат, зариф. 2. зарифона, хуштабъона.
- БОЗАРОФАТӢ** باظرافتي бозарофат будан, зарофатнокӣ; хуштабъӣ.
- БОЗАФАР** باظفر зафарманд, соҳибзафар, ғолиб: **бозафар будан.**
- БОЗАФКАНДАН** بازافكندن 1. афкандан, густурдан ба рӯи замин, паҳн кардан. 2. ба ақиб партофтан, ба таъвиқ андохтан.
- БОЗБАСТА** بازبسته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз бозбастан.* 2. хешу табор (*бештар дар шакли чамъ меояд*), вобастагон.
- БОЗБАСТАН** بازبستن 1. бастан, пайванд кардан; банд кардан. 2. дубора пайванд кардан.
- БОЗБИНӢ** بازبيني аз нав дида баромадан ва баррасӣ кардан.
- БОЗБОН** بازبان нигоҳдоранда ва парвариш-
- кунандаи боз, қушбон.
- бозгард** بازگرد *асоси замони ҳозира аз бозгаштан; бозгарданда, пасгард: дастгоҳи бозгарди мушаки кайхонӣ.*
- БОЗГАРДАНДА** بازگردنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз бозгаштан; ниг. бозгард.*
- БОЗГАРДИДАН** بازگرديدن *ниг. бозгаштан.*
- БОЗГАРДОН(И)ДАН** بازگرداندن//بازگردانيدن *тарзи бевоситаи бозгардидан; пас гардондан, гашта додан.*
- БОЗГАШТ** بازگشت баргаштан, гашта омадан, пас гаштан; **дар бозгашт** вақти баргаштан.
- БОЗГАШТА** بازگشته *сифати феълӣи замони гузашта аз бозгаштан; баргашта, гардонда, пас: бозгашта гирифтан, бозгашта додан.*
- БОЗГАШТАН** بازگشتن баргаштан, бозомадан, гашта омадан; гашта рафтан, ба ҷои пештара рафтан, раҷъат намудан; ба ҳоли пештара баргаштан: **аз саёҳат бозгаштан, аз шаҳр бозгаштан, ба ватан бозгаштан.**
- БОЗГАШТӢ** بازگشتي *ниг. бозгашт.*
- БОЗГАШТНОПАЗИР** بازگشتناپذير бозгашт-надошта, бебозгашт, баргаштанопазир.
- БОЗГИРИФТАН** بازگرفتن пас гирифтан, аз нав гирифтан; гирифтан, қабул кардан; нигоҳ доштани касе ё чизе дар ҷое; боздошт кардан, тавқиф кардан; боздоштан, мутаваққиф кардан.
- БОЗГИРӢ** بازگيري азнавгирӣ, дубора гирифтан.
- БОЗГУЗАШТАН** بازگزيستن гузаштан, убур кардан.
- БОЗГУЗОШТАН** بازگذاشتن 1. раҳо кардан, даст кашидан аз коре ё чизе. 2. вогузоштан.
- БОЗГУНА** بازگونه *ниг. вожгуна.*
- БОЗГУСАСТАН** بازگسستن *чудо кардан, кандан, қатъи робита кардан, буридани алоқа.*
- БОЗГУСТУРДАН** بازگستردن паҳн кардан, густурдан.
- БОЗГУФТАН** بازگفتن такроран гуфтан; муфассал нақл кардан.
- бозгӯ(ӣ)** بازگو(ي) *асоси замони ҳозира аз бозгӯф-*

тан.

БОЗГӢӢ بازگوئى *исми амал аз бозгуфтан*; баён кардан.

БОЗГӢӢ بازگوئى *гашта нақл кардани чизи хонда ё шунида; нақли муфассал кардан.*

БОЗГӢКУНАНДА بازگوکننده *баёнкунанда, шарҳдиханда, баёнгар.*

БОЗДЕХ بازده *даромаднокӣ; самаранокӣ, маҳсулноки.*

БОЗДЕХӢ بازدهى *ниг. боздеҳ.*

БОЗДИД بازديد 1. *вохӯрӣ баъд аз чудой; дидорбинӣ, мулоқот.* 2. *сафари ҷавобии расмӣ: боздиди расмӣ, боздид кардан* ташриф овардан, мулоқот кардан; *диду боздид* мулоқот, дидорбинӣ; *зиёрат(-и дӯстон).*

БОЗДИДКУНАНДА بازديدکننده *сифати феълӣ замони ҳозира аз боздид кардан; ташрифоваранда.*

БОЗДОД بازداد *ҳуқ. супурдани ҷинояткор аз тарафи давлате ба давлати дигар, ки ҷинояткор шаҳрванди он аст (барои ба ҷавобгарӣ кашидан ё ба иҷро расондани ҳукми судӣ), экстрадитсия.*

БОЗДОДАН بازدادن *пас додан, гардонда додан.*

БОЗДОНИСТАН بازدانستن 1. *фарқ гузоштан ё ташхис додани чизҳо.* 2. *шинохтан, бачооварӣ.*

БОЗДОР بازدار *сайёде, ки бо боз ё дигар мурғони шикорӣ сайд мекунад; ниг. бозбон.*

БОЗДОРАНДА بازدارنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз боздоштан; он ки боздошт мекунад, ҷилавгир, пешгиранда.*

БОЗДОРӢ I بازدارى *исми амал аз боздоштан; боздошт, манъ кардан.*

БОЗДОРӢ II بازدارى *боздор будан, нигоҳ доштани боз ва парвариш кардани он.*

БОЗДОШТ بازداشت *нигоҳдошт, нигоҳдорӣ, манъ кардан; нигоҳ доштан аз чизе.*

БОЗДОШТА بازداشته *сифати феълӣ замони гузашта аз боздоштан; зиндонӣ, маҳбус.*

БОЗДОШТАН بازداشتن *нигоҳ доштан аз чизе, монёш шудан; манъ кардан; хобондан (коре-ро); пеши роҳи касеро гирифтани; ба истодан маҷбур кардан, нагузоштан: аз рафтан (роҳ)*

боздоштан, аз гиря (ханда) боздоштан, аз ҳучум (чанг) боздоштан.

БОЗДОШТГОҲ بازداشتگاه *ҷое, ки боздошт-шудагонро нигоҳ медоранд, маҳалли боздоштагон.*

БОЗДОШТШУДА بازداشتشده *дастгиршуда.*

БОЗЕҲН باذهن *боҳушу боақл.*

БОЗӢБӢ بازبایى *дубора ёфтан ва пайдо кардани чизе.*

БОЗӢФТ بازىافت 1. *чизи тоза ба даст даромада, нав ёфтшуда; кашфиёт; шӯъбаи бозӢфтҳо* шӯъбае, ки чизҳои гумкардаи одамон ёфта шаванд, он ҷо нигоҳ дошта мешаванд. 2. *фоида, нафъ; чизи бемехнат ба даст омада.*

БОЗӢФТА بازىافته *сифати феълӣ замони гузашта аз бозӢфтан; дубора ба даст омада, аз нав пайдо шуда.*

БОЗӢФТАН بازىافتن *тоза ба даст даровардан, аз нав ёфтан; чизи аз даст рафтаре гашта ба даст даровардан.*

БОЗИГАР بازىگر 1. *бозикунанда, иштироккунандаи ягон бозӣ (футбол, билиярд, шоҳмот, қимор ва ғ.).* 2. *гуфт.* рақсунанда, раққос. 3. *ичроқунандаи ягон нақш дар филм, театр ва сирк.* 4. *маҷ. шӯҳ; серҳаракат, беором: бачаи бозигар, аспни бозигар, чашми бозигар.*

БОЗИГАРДОН بازىگردان 1. *бозигаре, ки ҳангоми бозӣ бозигарони вобастаи худро бо машварат ва амалҳои дигар идора мекунад.* 2. *он ки дар намоиш ва филмҳо лӯхтақоро ба ҳаракат оварда, онҳоро намоиш медиҳад.*

БОЗИГАРДОНӢ بازىگردانى *амали бозигардон.*

БОЗИГАРӢ بازىگرى 1. *амали бозигар дар филму намоишҳо.* 2. *шӯғли бозигар.* 3. *найрангбозӣ, ҳуққабозӣ.*

БОЗИГОҲ بازىگاه *кит. ҷои махсус барои бозӣ.*

БОЗИГӢШ بازىگوش *кит. бозидӯст; шӯҳу шанг, густоҳ.*

БОЗИДАН بازيدن 1. *ниг. бохтан.* 2. *бо ягон бозӣ (футбол, шоҳмот ва ғ.) машғул будан, бозӣ кардан; нақш бозидан а) иҷро кардан ягон нақшо дар филм, театр ё сирк; б) бо асар ё фаъолияти худ дар ягон соҳа мақомро ишғол кардан; в) маҷ. аҳамият доштани чизе*

дар коре.

БОЗИДЕХ بازی ده фиребдиханда, фиребгар.

БОЗИЛ а. باذل базлунанда, бахшанда, сахӢ.

БОЗИН بازی бо ин, боз.

БОЗИНАТ بازینت бо зебу зинат, зебо ородода.

БОЗИНГАР بازیگر *ниг.* бозигар.

БОЗИСТОДАН بازیستان қатъ шудан ё қатъ кардан (-и ягон ҳаракат), таваққуф: **аз гардиш бозистодан, аз сухан бозистодан; бозистодани хун** аз ҷараён мондани хун, қатъ шудани резиши хун.

БОЗИЧА بازیچه 1. чизе, ки бо он бачагон бозӣ мекунанд, асбоби бозии кӯдакон (*аз қабилӣ зоча, мошинча, тракторча ва ғ.*). 2. кори ғайриҷиддӣ, кори сахл ва осон. 3. *мач.* олати дасти касе, чизи тобеи касе; **бозичаи дасти касе шудан** бо гуфтаи касе кор кардан, олати дасти касе шудан.

БОЗИЧАФУРӢШ بازیچهفروش фурӯшандаи бозичаҳои бачагон.

БОЗИЧАФУРӢШӢ بازیچهفروشی 1. ҷои фурӯштани бозичаҳои бачагон: **дӯкони бозичафурӯшӣ**. 2. амали бозичафурӯш; бозичафурӯш будан.

БОЗӢ بازی 1. машғулияти шавқу ҳавасангез ё амали дигар барои андармонӣ, дамгирӣ ва ё мусобиқа (*аз қабилӣ шохмотбозӣ, билиярдбозӣ, теннисбозӣ, лухтакбозии бачагон ва ғ.*); **бозии рафиқона** вохӯрии ғайрирасмии ду ва зиёда аз тарафҳо дар ягон навъи бозӣ (*мас., футбол*). 2. иҷрои нақш дар филму театру сирк; ҳунарнамоӣ; **нақшero бозӣ кардан** а) иҷро кардани нақше дар филм, театр ва сирк; б) *мач.* мақом ва аҳамият доштани касе (чизе) дар коре. 3. *мач.* ҳаракат, чунбиш; **бозии бод** вазиши гарму форами бод; **бозии мавчи дарё** чунбиши мавҷҳои дарё. 4. *мач.* рақс, усул. 5. *мач.* ҳила, найранг; фиреб. 6. ҳазл, шӯҳӣ; **шӯҳию бозӣ, хандаю бозӣ**. 7. маълум кардан ва баровардани бурдҳо ба вомбарг ва лотерея (*ба воситаи қуръакашӣ ва ғ.*): **бозӣ-бозӣ** бозикунон; ҳазлкунон, шӯҳӣ ба шӯҳӣ; **бозӣ дорондан** а) *тарзи бавоситаи бозӣ доштан*; б) чунбондан, ба ҳаракат даровардан; **бозӣ доштан** а) саргарм кардан, андармон кардан (*бо машғулиятe, хусусан бачагонро*);

б) ба чунбиш овардан, ҳаракат додан; **бозӣ кардан** а) худро саргарм (банд, андармон) кардан, машғули бозие шудан; б) иҷро кардани нақше дар театр, филм ва сирк; в) рақсидан, усул кардан; г) оҳиста чунбидан, нарм-нарм ҳаракат кардан; ғ) навохтан; д) *мач.* намудор будан; чилвагарӣ кардан, дурахшидан (*мас., ашк дар чаши, табассум дар лаб, акси моҳ дар об*); **бо пул бозӣ кардан** а) дар қимори пулакӣ иштирок кардан; б) *мач.* ҳамеша серпул будан; пули зиёд доштан; **бозихои олимпӣ** мусобиқаҳои байналхалқии варзишгарон, ки аз соли 1896 дар ҳар чаҳор сол як бор гузаронида мешаванд, олимпиада; **бозӣ додан** фиреб додан, гӯл кардан касеро; **бозӣ кардани шамшер** (ё **тозиёна**) *дар сари касе* таҳдид кардан касеро, дар таҳти хавфу хатар нигоҳ доштан касеро; **ба доираи** (ё **нақораи**) *касе бозӣ кардан* аз рӯи нишондоди касе кор кардан, ба гуфтаи касе мутеона амал кардан; **бо сар бозӣ кардан** кори ниҳоят хавфнок кардан, бо коре, ки хавфи марг дорад, машғул шудан; **дили касе бозӣ кардан** ғайримӯътадил задани дил, берун аз ҳадди эътидол саҳт тапидани дил (*мас., аз ҳаяҷон*).

БОЗКАШИДАН بازکشیدن дурӣ чустан, парҳез кардан аз коре ё чизе.

БОЗКУНАНДА بازکننده азбайнбарандаи монеа ё садде, ки дар роҳи ҳаракат ё мачро қарор дорад, кушоянда, бозгар.

БОЗКӢШИДАН بازکوشیدن кӯшиш кардан, саъй кардан; чаҳд кардан.

БОЗМОНДА بازمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз бозмондан*. 2. боқимонда; пасмонда: **бозмондаи масолеҳи бинокорӣ**. 3. *мач.* авлод, насл; ворис (*беитар дар шакли ҷамъ – бозмондагон истеъмол мешавад*).

БОЗМОНДАН بازماندن 1. ақиб мондан, қафо мондан. 2. аз кор мондан, таваққуф намудан, истодан: **аз кор бозмондани мошин, аз ҳаракат бозмондани чизе; аз мева додан бозмондани дарахт** ҳосилдихиро қатъ кардани дарахт; **аз ҳаракат бозмондани касе** аз по афтодани касе.

БОЗМОНОНДАН بازماناندن 1. *шакли бавоситаи бозмондан*. 2. нигоҳ доштан (*аз коре*).

БОЗНАМУДАН باز نمودن *кит.* кушодан; ошкор

кардан, баён кардан.

БОЗНИГАРӢ بازنگری аз нав дида баромадан; бозрасии дубора, таҷдиди назар.

БОЗНИШАСТА بازنشسته *ниг.* барҷомонда.

БОЗНОГАРД بازناگرد бозгаштнадошта, такрорнашаванда.

БОЗНОМА بازنامه *нав.* варакаи махсуси почтави барои мактуби боз ё табрикоат.

БОЗОМАДАН بازآمدن бозгаштан аз ҷое, гашта омадан.

БОЗОМУӢЗӢ بازآموزی *нав.* аз нав омӯхтани касбу ихтисосе; такмили донишҳо оид ба ихтисос.

БОЗОНДАН بازاندن *шакли бавоситаи* бозидан.

БОЗОР بازار 1. маҳалли махсуси харидуфурӯш, ки аз раставу дӯконҳои зиёде иборат аст: **бозори ғалла**, **бозори китоб**, **бозори болокушода**, **бозори болопӯшида**. 2. рӯзи муайяни харидуфурӯш, ки одатан ҳар ҳафта як ё ду бор барпо мегардад: **рӯзи бозор**; **бозори шаб** // **бозори шабона** бозоре, ки одатан дар шабҳои моҳи рамазон барпо мегардид; **шаби бозор** шаби бевоситаи баъди рӯзи бозор, яъне беғоҳи рӯзи душанбе (*ки одатан оши палав меназанд*). 3. фурӯш; савдо, харидуфурӯш: **барои бозор**, **ба бозор баровардани чизе**; **бозори калоба** а) ҷои фурӯши калоба б) *маҷ.* ҷои пурмағал, серғаво ва бетартиб; **бозори тез** савдои ҷаққон; серхаридорӣ; **бозор кушодан** бозор барпо кардан, ба фурӯш гузоштани молу чиз; **аз бозор мондан** ба фурӯш нарафтани; **бозори касе авҷ гирифтани** // **бозори касе барор ёфтани** а) зиёд шудани харидору талабгор ба ҷизи фурӯшии касе; б) ривочу равақ ёфтани кори касе; **бозори чизе ё коре гарм шудан (тафсидан)** а) авҷ гирифтани савдо ва харидуфурӯши чизе; харидору талабгори зиёд пайдо шудан (*ба чизе ё коре*); б) равақ ёфтани коре; **бозори чизе ё кореро гарм кардан** *киноя аз* ривочу равақ додан, ба авҷаш расондан (*кореро*); **бозори чизе касод будан** набудани харидор (талабгор) аз чизе; суат будани савдои чизе; **сухани (гапи) хона ба бозор рост намеояд (маҷ.)** дар мавриди мутобиқат накардан ё нодуруст баромадани маслиҳат ва мулоҳизаҳои пешакӣ ба сабаби тағйир ёфтани вазъият гуфта мешавад.

БОЗОРАКӢ بازارکی фурӯшанда ва харидор;

аҳли бозор.

БОЗОРГАРД بازارگرد 1. дӯстдорандаи гардиш дар бозор. 2. он ки корҳои харидуфурӯшро ба ӯҳда дорад, бозорӣ.

БОЗОРГАРДӢ بازارگردی бозоргард будан; дар бозор (беҳуда) гаштан.

БОЗОРГИР بازارگیر талабгору харидораш зиёд, серхаридор: **моли бозоргир**.

БОЗОРГОН بازارگان *ниг.* бозаргон.

БОЗОРГОНӢ بازارگانی *ниг.* бозаргонӣ.

БОЗОРГОҲ بازارگاه маҳалле ё майдоне, ки дар он ҷо бозор барпо мегардад, бозорҷо.

БОЗОРЕӢ بازارياب он ки кораш ёфтани бозори хуб барои фурӯши маҳсулот аст.

БОЗОРЕӢӢ بازاريابی шуғл ва амали бозорёб.

БОЗОРИДӢӢ بازارىدوز 1. дӯхташуда дар бозор аз тарафи дӯзандаи ношинос, ки одатан кайфияти хуб надорад ва кори дӯзанда пинҳонӣ аст. 2. дӯзандаи бозор, ки пинҳонӣ амал мекунад.

БОЗОРИДӢӢӢ بازارىدوزى дӯхтани чизе барои фурӯш дар бозору фурӯшгоҳҳо ба тариқи пинҳонӣ, молҳои беичозат дӯхташуда.

БОЗОРИЁНА بازارىبانه ба шеваи бозор–риён.

БОЗОРИЗОДА بازارىزاده фарзанди бозорӣ, бозорӣ.

БОЗОРИ بازارى 1. *мансуб ба бозор*; **нони бозорӣ** ноне, ки барои фурӯш пухта шудааст. 2. дар бозор буда, аҳли бозор.

БОЗОРНОГУЗАР بازارناگذر касмахар, касод, ба фурӯш нараванда, ғайрибозоргир: **моли бозорногузар**.

БОЗОРЧА بازارچه *шакли тасғири* бозор; бозори хурд.

БОЗОРЧӢ بازارچى *гуфт.* он ки корҳои харидуфурӯшро ба ӯҳда дорад (*мас., дар ягон оила*).

БОЗОРЧО(Ӣ) بازارچاى(ى) *ниг.* бозоргоҳ.

БОЗОРШИНОС بازارشناس *нав.* мутахассиси маркетинг (бозоршиносӣ), маркетинголог.

БОЗОРШИНОСӢ بازارشناسى *нав.* амали бозоршинос, маркетинг.

БОЗПАЙВАСТАН بازپيوستن дубора ба ҳам омадан; аз нав пайванд шудан.

БОЗПАРВАРДАН بازپروردن парвариш додан, тарбия кардан.

БОЗПАРВАРӢ بازپروری *нав.* 1. тарбия ва ислоҳи шахсони нашъаманд ё бемор ва омода кардани онҳо барои бозгашт ба чомеа. 2. аз нав барқарор кардани нерӯ ва қувва ба роҳи варзишкорӣ ва речаи хӯрок. 3. маҳалле, ки дар он ҷо нашъамандон барои тарки одатҳои бад ниғаҳдорӣ ва табобат мешаванд.

БОЗПАРДОХТ بازپرداخت *икт.* пас додани қарз ба бонк ё муассисаи дигари молиявӣ.

БОЗПАРДОХТАН بازپرداختن *икт.* қарзро баргардондан, пардохт кардан.

БОЗПАС بازپس қафо; ақиб; **бозпас додан** баргардонидан, гардонда додан; **бозпас мондан** ақиб мондан, қафо мондан.

БОЗПАСГИРӢ بازپسگیری дубора ба даст овардани он чи ки дар ихтиёри дигаре буд.

БОЗПАСИН بازپسين вопасин, охири.

БОЗПЕЧ بازپيچ *икт.* 1. шаддаи мӯҳра, ки барои бозии тифл аз ҷӯби гахвора овезон карда мемонанд. 2. алвонч, аргунчак.

БОЗПИРОӢ بازپيرائي ораста ва зебо кардан, пироиш кардан.

БОЗПУРС بازپرس *ниг.* муфаттиш, истинтоқгар, пурсанда.

БОЗПУРСИДАН بازپرسيدن 1. пурсидан, тафтиш кардан. 2. аҳволпурсӣ кардан.

БОЗПУРСӢ بازپرسی *нав.* пурсиш; таҳқиқ; истинтоқ.

БОЗПУХТ بازپخت *нав.* коркарди ҳароратии филиз ва шиша, гармӣ додан ва сипас хунук кардани мавод барои нарма кардани онҳо ё тағйир додани сифати онҳо.

БОЗРАС بازرس *нав.* он ки дар идораи бозрасӣ кор мекунад, нозир.

БОЗРАСӢ بازرسی *нав.* низом ва идора – системаи назорат аз болои дуруст иҷро шудани қонун ва қарорҳои ягон соҳа, нозирот; инспексия; **бозрасии давлатии автомобилӣ** мақоми давлатӣ оид ба таъмини тартиботи

истифодабарии нақлиёти автомобилӣ ва ҳаракат дар роҳҳо ва инчунин назорат бар онҳо.

БОЗРАСТАН بازرستن *икт.* наҷот ёфтан, раҳо шудан.

БОЗРАФТАН بازرفتن *икт.* рафтан; рафта расидан, восил шудан.

БОЗСОЗӢ بازسازي 1. навсозӣ, дигаргунсозӣ, ислоҳот. 2. *таър.* ислоҳоти кулӣ ва ҳамачонибаи ҷамъияти шӯравӣ, ки ҳукумати шӯравии собиқ соли 1985 эълон намуда буд.

БОЗУ بازو 1. қисми болои даст аз китф то оринҷ; **бозувони қавӣ**, **банди бозу**; **бокитфу бозу** тануманд; боқувват. 2. *мач.* зӯр, қувват, иқтидор; **бо зӯри бозу** ба воситаи зӯри, бо ёрии қувва.

БОЗУБАНД بازوبند 1. асбоби зинати бозу, дастпона. 2. *д.* тӯморе, ки ба бозу мебандад.

БОЗУДАРОЗ بازودراز 1. дастдароз. 2. *кин.* қавидаст, зӯрманд, тавоно.

БОЗӢ بازو *ниг.* бозу.

БОЗХАРИД بازخريد *ниг.* бозхаридан.

БОЗХАРИДАН بازخريدن 1. дубора ва аз нав харидани чизе, ки қаблан фурухта ё бахшида шуда ё касе зӯран соҳибӣ кардааст. 2. харида озод кардани асир ё гулом.

БОЗХОНД بازخواند *исми феълӣ аз бозхондан*; пас даъват карда гирифтан, ҷеғ зада гирифтан (*фиристода, гумошта ё интиҳобкардаи худро*): **бозхонди намоянда**.

БОЗХОНДА بازخوانده *сифати феълӣи замони гузашта аз бозхондан*; ҷеғзадагирифта, баргаштагирифта (*аз мансабе*).

БОЗХОНДАН بازخواندن пас даъват карда гирифтан, ҷеғ зада гирифтан (*фиристода, таъйинкарда ё интиҳобнамудаи хешро*).

БОЗХОНӢ بازخواني 1. дубора хондани навишта ё матн. 2. хондани асари қадима барои таҳқиқи пажӯҳиш.

БОЗХОСТ بازخواست 1. пурсиш, пурсуҷӯ, пурсукови сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқ, тафтиш. 2. итоб; ҷазо; **бозхост кардан (намудан)** а) пурсуков кардани сабаби гуноҳ ё рафтори касе, таҳқиқи тафтиш кардан; б) ба

чавобгарӣ кашидан; чазо додан; ◇ рӯзи бозхост
рӯзи қиёмат, охират, рӯзи растохез.

БОЗХОСТАН بازخواستن баргашта талаб кардан,
пас талабидан.

БОЗХОҲ بازخواه хоҳанда, талабкунанда.

БОЗЧУСТАН بازچستن тафтиш кардан, таҳқиқ
кардан.

БОЗЧҮӢ بازجوی тафтиш, таҳқиқ.

БОЗШУМОРӢ بازشماری нав. аз нав шумурдан,
дубора ҳисоб кардан.

БОИДРОК باادراك соҳибидрок, бофаҳму фаро-
сат, хушфаҳм, зирак.

БОИЗЗАТ باعزت иззатманд, арҷманд, азиз.

БОИЗТИРОБ بااضطراب боҳавф, дорои изтиробу
ҳавфу хотир.

БОИҚИДОР بااقتدار муқтадир, тавоно, қавӣ,
боқувват.

БОИЛТИФОТ بالتفات 1. он ки лутфу илтифот
дорад; меҳрубон. 2. аз рӯи лутфу марҳамат,
илтифоткорона.

БОИЛТИФОТӢ بالتفاتي боилтифот будан;
лутфу марҳамат нишон додан; меҳрубонӣ.

БОИМОН بايمان имондошта, мӯъмин.

БОИМТИӢЗ بامتمياز имтиёзманд, бартаридор,
афзалиятнок: **табақаҳои боимтиёз**.

БОИМҶОН بايمجان *ниг.* бодинҷон.

БОИН *а.* باين//باين *кит.* чудо, чудошуда; **се**
талоқи боин *д.* се талоқи чудоқунанда (*зану*
шавҳарро).

БОИНСОФ بانصاف он ки аз рӯи адлу инсоф
амал мекунад, инсофдор, одил: **дузд бошу**
боинсоф бош (*мақ.*).

БОИНСОФӢ بانصافي боинсоф будан; инсоф
доштан, одилӣ.

БОИНСОФОНА بانصافانه аз рӯи адлу инсоф.

БОИНТИЗОМ بانتظام он ки интизом дорад,
ботартиб.

БОИНТИЗОМӢ بانتظامي боинтизом будан,
тартибу интизом доштан, интизомнокӣ.

БОИРОДА باراده соҳибирода; дорои иродаи
мустаҳкам.

БОИС باعث сабаб, мӯҷиб; **аз боиси...** а) аз
сабаби ..., ба сабаби...; б) барои ..., ба хоти-
ри...; **боиси чизе гардидан (шудан)** сабабгори
чизе шудан.

БОИСМАТ باعصمت покдоман, бегуноҳ.

БОИСМАТӢ باعصمتي боисмат будан, поку
бегуноҳ будан.

БОИСРОР بااصرار истодагарона, исроркорона.

БОИСТ بايست лозим, зарур, вочиб; бояд.

БОИСТА بايسته лозим, зарурӣ, сазовор, шоиста,
муносиб.

БОИСТАГӢ بايستگي зарурат, лозимӣ, боиста
будан; шоистагӣ, лаёқатмандӣ.

БОИСТАН بايستن лозим будан, зарур будан,
даркор будан.

БОИСТАНӢ بايستني *сифати феъли* замони
оянда аз **боистан**; коре, ки иҷро шуданаш
лозим ва зарур аст.

БОИСТЕҲҚОҚ باستحقاق *кит.* сазовор, шоиста,
ҳақдор.

БОИСТЕӢДОД باستعداد соҳибистеӢдод, истеӢ-
доднок; қобилиятнок, болаёқат: **шоири бои-**
стеӢдод, ҷавони боистеӢдод.

БОИСТЕӢДОДӢ باستعدادي боистеӢдод будан,
истеӢдоднокӣ; қобилиятнокӣ, лаёқатмандӣ.

БОИФТИХОР باافتخار бофаҳр, бовикор.

БОИФФАТ باعفت аз шаҳват парҳезқунанда,
парҳезгор, покдоман.

БОИФФАТӢ باعفتي покдоманӣ, парҳезгорӣ.

БОИХТИСОС باختصاص ихтисоснок, соҳиб-
ихтисос; аз рӯи таҳассусе таълимдида: **муал-**
лими боихтисос.

БОИХТИСОСӢ باختصاصي ихтисоснокӣ, соҳиб-
ихтисосӣ, мутаҳассис будан.

БОӢ *l m.* باي сарватманд, давлатманд, молдор,
ғанӣ, доро; ғайримӯҳтоҷ, таъмин; **забони бой**
забони захираи луғавиаш зиёд ва соҳти
грамматикиаш мукамал; **бой шудан (гарди-**
дан) давлати фаровон ёфтани, соҳиби пулу
моли зиёд шудан, сарватманд гардидан; **аз**
чизе бой будан чизеро фаровон доштан, ба
миқдори номаҳлуд соҳиб будан ба чизе.

БОЙ II **бай**: **бой додан** а) бохтан, мағлуб шудан, таслим гаштан, банд шудан (*дар ягон бозӣ, мусобиқа, гарав, мубоҳиса ва ғ.*); б) аз чизе маҳрум шудан, аз даст додан (*мас., пулро дар қимор*); **д** **дили худро бой додан** а) тарсидан, ҳаросидан; б) ба касе ошиқ шудан, ба ишқи касе гирифтор шудан; **корро бой додан** имкониятро аз даст додан, дар коре шикаст ёфтан; **сир бой надодан** замири дили худро пинҳон доштан; ҳолати ботинии худро махфӣ нигоҳ доштан; **худро бой додан** а) аз тарсу ҳарос чӣ кор кардани худро надониста мондан; б) харобу лоғар шудан (*муқ. худро гирондан*); в) худро аз даст додан; аз ҳол рафтан; **ҳеч чиз бой надодан** ягон зарар наديدан; чизеро гум накардан.

БОЙБАЧА **байбече** 1. писари бой, фарзанди бой. 2. *мач.* калонхарч (*аз пули бедарди миён*).

БОЙБАЧАГӢ **байбичегӣ** 1. бойбача будан. 2. *мач.* калонхарчӣ (*аз пули муфт*); **бойбачагӣ кардан** калонхарчӣ кардан.

БОЙБАЧЧА **байбиче** *гуфт.*, *ниг.* **бойбача**.

БОЙБИКА **байбике** *кҳн.* бойзан, хӯчаинзан.

БОЙБОБО **бай баба** калимаест, ки одатан зердастон дар мурочиат ба шахси сарватманд ба кор мебаранд.

БОЙГОН **байган** он ки кораш чо ба чо кардани маводи бойгонӣ аст.

БОЙГОНӢ **байгани** 1. муассисае, ки он чо ҳуҷчатҳои кӯҳнаю қадима ва ёдгориҳои хаттӣ нигоҳ дошта мешаванд; шӯъбае дар муассиса, ки дар он ҳуҷчатҳои кӯҳнаи он муассиса маҳфуз дошта мешаванд. 2. *мачмӯи* дастнависҳо, мактубҳо ва дигар асноди *марбут ба* фаъолияти шахсе, архив: **бойгонии нависанда**.

БОЙДИҲАНДА **бай дехнде** *сифати феълии* замони *ҳозира* аз **бой додан**.

БОЙДОДА **байдаде** *сифати феълии* замони *гузашта* аз **бой додан**; шахси бозиро бохта, мағлуб дар қимор ва ё мусобиқае.

БОЙДУХТАР **байдухтер** 1. духтари шахси бой. 2. духтари молу чиздор, духтари бадавлат.

БОЙЗАН **бай зан** 1. зани бой. 2. зани бадавлат; хӯчаинзан, хӯчаинзанак.

БОЙГАРӢ **байгарӣ** *мачмӯи* чизҳои қиматдошта

(*хоҳ молу хоҳ канданиҳои ғоиданок*); сарват, дороӣ, давлат: **бойгарҳои зеризаминӣ**, **бойгарҳои табиӣ**.

БОЙИМЧОН **байимҷан** *ниг.* **бодинҷон**.

БОЙӢ **бай** 1. *мансуб ба бой(ҳо)*. 2. боигарӣ, давлатмандӣ, бой будан.

БОЙЧА **байче** *шакли тасғири бой*: бойи начандон калон; шахси нав пулу чизро дида.

БОЙЧЕЧАК **байҷичек** *бот.* гиёҳи гули зарду сафедчадор, ки дар кӯҳу саҳро баъди тамом шудани барфҳо мерӯяд ва муждарасони баҳор шумурда мешавад, гули баҳман, нарғис.

БОЙШАВӢ **байшӯи** *исми амал аз бой шудан*; сарватандӯзӣ, давлатғундорӣ.

БОК **бак** тарс, хавф, бим; **бок надостан** тарс надостан, парво надостан (*аз касе ё чизе*); **боке нест // ҳеч боке не** воқеаи баде рӯи надодааст, кори ганда нашудааст; зарар надорад; ҳеч гап не.

БОКАЛЛА **бақле** боақл, бохуш, дорои огоҳӣ ва қудрати андеша.

БОКАРРУФАР **бақрофр** ботакаббур, олуфта, боғурур.

БОКИРА *а.* **бақре** духтари ба шавҳар набаромада, шавҳарнадида, дӯшиза.

БОКИРАГӢ **бақргӣ** бокира будан, вазъ ва ҳолати бокира.

БОКИФОЯТ **бақфайт** дорои қифоят, кордонӣ, ботақдбир.

БОКӢ *а.* **бақӣ** *кит.* гиряқунанда, гирянда.

БОКС *англ.* **бакс** *варз.* навъи бозии варзишгарон, ки иборат аст аз муштзанӣ (*бо дастпӯшакҳои маҳсу*) дар байни ду каси ҳамвазн бо риояи қоидаҳои муайян.

БОКСИТ *фр.* **баксит** *маъд.* чинси кӯҳӣ, ки дар таркибаш асосан оксиди алюминий ва оҳан мавҷуд аст ва беҳтарин навъи алюминийро аз он мегиранд.

БОКСИТДОР **бакситдар** дорои боксит.

БОКСЧӢ **баксҷӣ** варзишгаре, ки бо бокс машғул аст, муштзан (боксер).

БОКУРА *а.* **бақуре** *кит.* 1. меваи пешпазак, меваи наврас. 2. мевае, ки ҳанӯз нағз напухта-

аст, меваи нимпухта, меваи нимдунбул.

БОКУРРА *a.* باقوره байтали бачадор, моди-ёни дорои курра; *мач.* зани бачадор.

БОҚИДОР باقىدار он ки қарз ё воми худро пурра пардохт накарда, як қисмаш боқӣ мондааст.

БОҚИМОНДА باقىمانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз боқӣ мондан.* 2. бозмонда, мобақия, бақия; бакорнарафта; пасмонда; зиёдатӣ: пули боқимонда, боқимондаи хӯрок. 3. ҳиссаи барҳамнахӯрдаи чизе; қисми аз-байннарафтаи гурӯҳе: боқимондаҳои давраи гузашта.

БОҚӢ *a.* باقى 1. поянда, пойдор, устувор, барқарор: то даме ки нафас боқист, то чаҳон боқист. 2. бақия, мобақӣ; бозмонда, пасмонда; зиёдӣ кардамонда; қисми дигари чизе, ҳиссаи дигари чизе. 3. *риёз.* ҳосили тарҳи як адад аз адади дигар; **боқӣ мондан** а) пойдор (барқарор) мондан; махфуз мондан, нигоҳ дошта шудан; б) ба чо мондан, пас мондан аз касе (чизе), сарф нашуда мондан; в) барта-раф нашудан, барҳам нахӯрдан; нест нашудан; **аз худ боқӣ гузоштан** монда рафтан, ба ёдгор мондан; **аз чизе асаре боқӣ намондан** тамоман аз байн рафтан, ба кулӣ маҳв шудани чизе.

БОҚУВВАТ باقوت 1. зӯр, тавоно, қавӣ, бақувват; тануманд; солиму бардам. 2. қувватдиҳанда; серғизо, ғизобаҳш: **хӯроки боқувват.** 3. маҳкам, мустаҳкам, саҳт: **иморати боқувват.**

БОҚУВВАТӢ باقوتى боқувват будан, зӯрӣ, тавоноӣ.

БОҚУДРАТ باقدرت боиктидор, боқувват, муқтадирӣ, қавӣ.

БОҚУДРАТӢ باقدرتى қудратнокӣ, боқувватӣ, муқтадир, тавоноӣ.

бол بال *асоси замони ҳозираи болидан.*

БОЛ I بال 1. узве, ки парандаҳо ва баъзе ҳашарот ба воситаи он парвоз мекунанд, қанот. 2. қисми ба ду тараф паҳншудаи ҳавопаймо; **болу пар** а) қанот; б) *мач.* қувва(т), иқтидор, тавон; в) *мач.* тақягоҳ, пушту паноҳ; **болу пар бароварда...** киноя аз шитобон, бо майлу рағбати зиёд (*мас.*, *омадан*, *рафтан*

ба чое); **бол афшондан** // **бол задан** // **бол кушодан** паридан, парвоз кардан; **боли касеро кандан** киноя аз касеро очизу нотавон кардан (*мисли мурғи беболу пар*); **болу пар бахшидан** қуввату тавоноӣ додан; ба воя расондан, ба камол расондан; **болу пар задан дар талаби чизе** (*мас.*, *илму дониш*) саъю кӯшиш кардан барои ба даст даровардани чизе; **болу пар шикастан** аз болу пар чудо шудан; қобилияти парвозро гум кардан; **аз болу пар чудо шудан** *мач.* бекасу бепаноҳ шудан.

БОЛ II بال *кит.* дил, қалб; хотир; **ба фароғи бол** фориғболона, хотирчамъона, бо хотири чамъ.

БОЛАЁҚАТ بالياقت лаёқатнок, қобилиятнок; боистеъдод: **шогирди болаёқат, чавони болаёқат.**

БОЛАЁҚАТӢ بالياقتى лаёқатнокӣ, қобилиятнокӣ.

БОЛАЗЗАТ بالذت лаззатнок, лазиз, хуштаъм, бомаза, гуворо: **таоми болаззат, хӯроки болаззат.**

БОЛАЗЗАТӢ بالذتى лаззатнокӣ, лазизӣ, хуштаъмӣ: болаззат будан.

БОЛАНДА بالنده *сифати феълии замони ҳозира аз болидан.*

БОЛАТОФАТ بالطافت латофатдошта, латиф.

БОЛАФШОН بالفشان болчунбон; дар ҳолати парвоз, парида; **болафшон шудан** а) дар парвоз шудан, паридан; б) *мач.* ракс кардан, ба ракс омадан.

БОЛАФШОНӢ بالفشاني *исми амал аз бол афшондан.*

БОЛВОЯ بالوايه *кит.*, *ниг.* фароштурук.

БОЛҒА بالغه путк, хоиск, чаккуш.

БОЛҒАЧА بالغچه путки хурд.

БОЛДОР بالدار дорои бол, қанотдор (*асосан сифати парандагон*).

БОЛЗАНОН بالزنان дар ҳоли ба ҳам задани болҳо.

БОЛИҒ *a.* بالغ 1. *кит.* расида; расо; **болиғ ба...** дар ҳудуди...; тақрибан: **болиғ ба як тонна.** 2. ба балоғат расида; чавон; **болиғ шудан** ба синни балоғат расидан, ба ҳадди камол ра-

сидан.

БОЛИҒДАВЛАТ بالغدولت *кит. киноя аз давлат-манд.*

БОЛИҒДИЛ بالغدل *кит. равшанзамир, доно.*

БОЛИҒНАЗАР بالغنظر *кит. сохибназар; дурандеш.*

БОЛИД ю. باليد *нуч. шихоби калони дурахшон.*

БОЛИДА باليده 1. *сифати феълии замони гузашта аз болидан.* 2. *мач. сарфарозона, сарбаландона; ифтихормандона; таъби болида* а) таъби баланд; б) таъби хуш.

БОЛИДАН باليدان 1. *рӯидан; нумӯ кардан.* 2. *сар афрохтан; фахр кардан, нозидан.* 3. *мач. хушвакт шудан, хушҳол гаштан; рӯҳбаланд шудан; ба худ болидан фахр кардан бо ягон чиз ё хислати худ; мағрур шудан; таъби касе болидан* а) кушода шудани таъби касе; хушҳол шудан; б) *мач. ба завку илҳом омадан.*

БОЛИН بالين *ниг. болиш; чои сар мондан дар вақти хоб: болини беморӣ, болини марг; ба (бар) сари болини касе дар назди чои хоби касе, ба пеши бистари касе (рафтан, нишастан); дар як болин сар мондан бо касе ҳамхоба шудан; зану шӯ шудан.*

БОЛИШ بالش *исми феъли аз болидан; сабзиш, рӯиш, нашъунамо.*

БОЛИШ(Т) بالش//بالشت он чи вақти хоб зери сар мегуздоранд, болин; така: болишти пар.

БОЛИШТАК بالشتك 1. *шакли тасгири болиш(т).* 2. *тех. такагоҳ дар механизмҳои гуногун; асоси иморат.*

БОЛИШТЧА بالشتچه болишти хурд.

БОЛО I بالا 1. қисми баланди ҳар чиз, забар, фавк; *муқоб. поён, зер: хучраи болои дарвоза, иморати болои арк.* 2. *рӯй; рӯи чизе; муқоб. таг (тах): болои дастархон, болои кат (хобидан), болои миз, болои майсаву сабза.* 3. *сар, тор, фарқи сари чизе: болои душман бомба партофтан, аз болои теппаҳо гузаштан, болои куллаҳои баландро абр пӯшондааст.* 4. *баландӣ, теппа; рӯ ба боло рӯ ба сӯи осмон; рӯйноқӣ.* 5. *дар мавқеи баланд воқеъгардида (нисбат ба дигаре), болоӣ: хонаи боло, деҳан боло, боғи боло.* 6. *кит. дароз: қадди боло. 7.*

мач. қад, қомат (мас., болобаланд, қадбаланд).

8. *баланд: ҳавопаймо боз болотар парид.* 9. *гуфт., мач. тарафи болоии хона, пешгоҳ; аз боло гузаред, ба боло марҳамат кунед.* 10. *мач. марказ, ҳукумати марказӣ; идораю муассисаҳои роҳбарикунанда нисбат ба тобеъ: аз боло фармон гирифта (омадан); болои роҳ сари роҳ, қадди роҳ; ҳавлии болои роҳ; болои сар* а) *тори сар; б) тарафи осмон, сӯи ҳаво; болои ҳам // боло-болои ҳам* а) *яке аз фавқи ё паси дигаре: болои ҳам чидани қанори пахта; б) яке аз рӯи дигар, якеро ба рӯи дигар: чанд қабат чомаро боло-болои ҳам пӯшидан; в) мач. паси ҳам, пайи ҳам; пайваста, муттасил: боло-болои ҳам борон борид; аз болои... а) аз фавқи..., аз тори...; б) аз тарафи болоии...; в) аз мавзӯи..., аз масъалаи...; г) аз вачҳи..., аз ҳисоби...; ғ) аз пушти..., аз паси...; д) баъд аз, баъди..., пас аз; ё) аз хусуси..., дар бораи...: аз болои касе шикоят кардан; ба болои... а) ба сари касе (мас., худро партофтан); б) дар назди..., дар пеши...; в) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., аз барои... (чизе ё касе талош кардан, гапгузаронӣ кардан бо касе); ба (бар) болои ин ба замми ин, илова бар ин; ғайр аз ин; дар болои... // бар болои а) дар фавқи..., дар сари... (девор, тал, роҳрав, дарвоза); б) дар бораи..., дар хусуси..., аз бобати..., дар атрофи..., дар мавзӯи...: дар болои масъалае мунозира кардан, суҳан дар (бар) болои чизе ме-рафт, шӯру ғавғо бар болои чизе буд...; в) дар аснои..., ҳангоми...; болою поён // боло-поин а) баланду паст (чунбондан, рафтани чизе); б) қабати болоию поёнии бино; аз... боло аз... зиёд, зиёдтар аз ...; марди синнаш аз 40 боло; аз боло ба поён аз фароз ба нишеб; боло бардоштан а) ба ҳаво бардоштан чизеро; б) *мач. таърифи беҳад кардан; в) касеро пешбарӣ кардан ба коре; боло гирифта* авч гирифта, ба дараҷаи аъло расидан (мас., оташ, овоз, садо); боло кардан (намудан) а) бардоштан, рост кардан (-и сар, чашм, гиребони палто ва ғ.); барафрохтан (байрақро); б) барзадан (мас., остинро); в) ба сар бардоштан, ба ҳаво бардоштан (мас., қамчинро); боло рафтан а) зиёд шудан, афзудан(-и шавқ, завқ); б) авч гирифта, барор гирифтани коре; аз болои касе дарро бастан аз берун дарро баста (занҷир карда, қулф карда) касеро банд кардан; аз болои сар омадан (рост шудан)-и оф-*

тоб ба қиём расидани офтоб; **дар (ба) болои сари касе** **рост истодан** дар назди шахси нишаста чизеро мунтазир шуда ё талаб карда истодан; **болои дида** дар мавриди ниҳоят хушнудона қабул кардани меҳмоне гуфта мешавад; **муқ. нури дида, тоҷи сар; болои чашм** дар мавриди итоат ба фармони касе гуфта мешавад; **ба чашм; ид болои ид, тӯй болои тӯй** хурсандие тамом нашуда дигаре сар мешавад; **ба болои кор рафтан** дар айни чӯшу хурӯши коре ҳозир шудан (*ба чое*); **ба болои коре мондан** касеро ба коре вазифадор кардан; касеро роҳбари коре таъйин кардан, роҳбарии кореро ба зиммаи касе вогузоштан; **болои чизеро пӯшондан** чизеро пинҳон кардан (*мас., гаперо*), аз паҳн шудан нигоҳ доштан (кореро); **ба болояш даромадан** дар айни содир шудани амале ба чое даромада мондан; **кор бар болои чизе омадан** расидани навбати чизе дар коре; **рӯҳи касеро боло бардоштан** таъби касеро хуш кардан, рӯҳбаланд кардан; **болои сӯхта намақоб** (*мақ.*) ба замми як мусибат омадани мусибати дигар; ба як азобу укубати вазнин илова шудани азобу машаққати дигар.

БОЛО III БОЛОӢ بالايي/بالا кхн. аспи кутал, аспи етакӣ, чанибат; асп.

БОЛОБАЛАНД بالابند қаддароз, қоматбаланд; мавзунқомат, хушқаду қомат.

БОЛОБАЛАНДӢ بالابندی хушқадӣ, мавзунқоматӣ.

БОЛОБАР بالابر 1. василае барои боло бурдани масолеҳи сохтмонӣ, ки бо барқ кор мекунад. 2. лифт, осонбар. 3. абзоре дар автомобил барои болову поин кардани шиша.

БОЛОБАРДОР بالابردار ба боло бардоранда, ба чоӣ баланд бурда расонанда (*мас., кран, лифт, мошин*); **болобардор кардан** аз ҳад зиёд таърифу тавсиф кардан касеро.

БОЛОБАРДОРӢ بالابرداری 1. зиёд кардани қимат, баланд кардани нарх. 2. *маҷ.* таъриф, тавсиф, бардор-бардор кардан (*бештар бо мақсади хушомад*).

БОЛОБАРОӢ بالابرائي *исми амал аз боло баромадан*; баромадан ба болои чизе (*мас., қӯҳ*).

БОЛОГАРАВ بالاگرو гарав бастанӣ тамошобинони ягон мусобиқа дар байни худ (*мас., дар бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду*

бедонабозӣ ба гайр аз гараве, ки ду бедонабоз бо ҳам бастаанд, тамошобинон ҳам аз болои бедонаҳои онон байни худ гарав мебаранд).

БОЛОГУЗАР بالاگذر: **меҳмони бологузар** *гуфт.* меҳмони азиз, меҳмони боиззат.

БОЛОДАРАЧА بالادرجه дорои дараҷаи баланд, олидараҷа.

БОЛОД بلاد *кит., ниг.* боло II.

БОЛОДАРӢ بالادري тарафи болои чорчӯбаи дару дарвоза.

БОЛОДАРОЗ بالادراز *кит., ниг.* болобаланд.

БОЛОДАСТ بالادست *кит.* забардаст, тавоно, голиб, дастболо.

БОЛОДАСТӢ بالادستي забардастӣ, тавоноӣ; голибӣ, дастболоӣ.

БОЛОДОР بالادار дорои қади баланд, қадбаланд, баландқомат.

БОЛОИҚУТБӢ بالائي قطبي: **парвози болоиқутбӣ** парвоз дар фазои қутбҳои кураи Замин.

БОЛОИҲАМ بالايي هم рӯбарӯ, қабат-қабат.

БОЛОӢ I بالايي 1. воқеъ дар боло; *муқоб.* поёнӣ; **қисми болои бино, айвони болоӣ, лаби болоӣ.** 2. *мансуб ба боло* (марказ): **идораҳои болоӣ, ташкилотҳои болоӣ.**

БОЛОӢ II بالايي гарав, замонат (*хусусан дар қимор*).

БОЛОӢ بالاي *ниг.* боло II.

БОЛОКОРӢ بالاكاري: **ба болокорӣ** *гуфт.* ба замми..., илова бар..., гайр аз...

БОЛОКУШОД(A) بالاكشاده) рӯкушода, болонопӯшида; бешифт: **мошини болокушода, вағони болокушода.**

БОЛОКУЧА بالاكوجه кӯчаи дар боло воқеъшуда.

БОЛОН I بالان 1. феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозираи **болидан.** 2. мутаҳаррик, чунбон.

БОЛОН II بالان кхн., *ниг.* долон.

БОЛОНИШИН بالانشين 1. он ки дар чое (*маъракае, маҷлисе, нишасте*) аз ҳама боло менишинад, шахси афзалиятдошта, баргузи-

- шинад, шахси афзалиятдошта, баргузида. 2. *мач.* садрнишин, мансабдор; ◇ **камхарчи болонишин** чизи арзон, вале хубу хушсифат.
- БОЛОНИШИНӢ** بالانشينى 1. нисбат ба дигарон дар ҷои баландтаре нишастан. 2. *мач.* баланд артаба будан, болонишин будан.
- БОЛООБ** بالاآب наздик ба ҷои саршавии об, сари об: **болооби дарё**.
- БОЛОПУР** بالاپر *кҳн.* тӯпу туфанг, ки тир аз даҳони милаш бо сунба ҷой карда мешуд: **милтики болопур**.
- БОЛОПӢШ** بالاپوش 1. *ниг.* **болопӯшида**. 2. ҳар чизе, ки барои болоро пӯшида хобидан ба кор мебаранд; кампал: **кӯрпай болопӯш**. 2. либоси рӯ, либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабилӣ ҷома, палто*).
- БОЛОПӢШАК** بالاپوشک 1. сарпӯшак, сарпӯш. 2. *ниг.* **болопӯш** 2.
- БОЛОПӢШИДА** بالاپوشيده ҳар чизе, ки боляш пӯшидааст; *муқоб.* **болочушод(а)**: **долони болопӯшида, растан болопӯшида, аробаи болопӯшида** аробаи каппанок.
- БОЛОР** بالاړ чӯби дарози ғафс, ки вақти пӯшонидани сақф нӯгҳояшро ба ду синҷи девор монда, ба боляш васса ё тахта мезананд.
- БОЛОРАВӢ** بالاړوى 1. *исми амал аз боло рафтан*. 2. афзоиш, зиёд шудан; густариш; пешравӣ, тараққиёт: **болоравии ҳудогоҳии миллӣ, болоравии шуури иҷтимоӣ: дар болоравӣ будан** дар айни авҷири ва чӯшу хурӯш будан.
- БОЛОРИ** بالاړى чӯби болор, чӯбе, ки барои болор истифода мешавад, рав.
- БОЛОСАНГ** بالاسنگ санги фавқонии осӣ; *муқоб.* **таксанг, зерсанг**.
- БОЛОСОХТ** بالاساخت 1. ба болои чизе бино сохтан, баландтар кардани биное ё иншооте, болохона. 2. *фалс.* ҳар чизи моддӣ ё андешае, ки дар болои поя (базис) устувор мешавад.
- БОЛОХОНА** بالاخانه хонае, ки бар болои биное сохта шудааст, ошёнаи дуюм дар биноҳои дуқабата; *муқоб.* **таххона**.

БОЛОХОНАДОР بالاخانهدار 1. болохонадошта, дорои болохона: **бинои болохонадор**. 2. *мач.* бодабадаба, дабдабанок (*мас., номи шахс, номи идораю ташиқлот ва ғ.*); **дашноми болохонадор** дашноми бениҳоят қабеху саҳт; **таърифи болохонадор** таърифи аз ҳад зиёд суханпардозона; таърифу тавсифи муболиғаомез.

БОЛСУРХ بال سرخ дорои болҳои сурхранг.

БОЛУ I بالو *кит.* озах.

БОЛУ II بالو *кҳн.* бародаре, ки аз як падару модар таваллуд шудааст (*нисбат ба бародар ва ё хоҳари дигар*), бародари ҳамхун, бародари ҳамтан.

БОЛУА а. بالوعه чоҳи сартанг дар хона ё дар рӯи ҳавлӣ, ки дар он обҳои мустаъмал ва барзиёдро мерезанд, обрез.

БОЛУҒ بالغ *кҳн.* шоҳи дарунҳолии гов ё чӯби миёнҳолий, ки бо он шароб менӯшанд; паймонаи шароб.

БОЛШЕВИЗМ р. بالشويزم *таър.* чараёни марксистии инқилобии афкори сиёсии корғарии рус ва байналхалқии асри XX, ки минбаъд асоси назария ва амалияи ҳизби болшевикӣ қарор гирифтааст.

БОЛШЕВИК р. بالشويک *таър.* узви ҳизби болшевикон, тарафдори болшевизм; *ниг.* **коммунист**.

БОЛШЕВИКӢ بالشويکى *таър.* **мансуб ба болшевик: ҳизби болшевикӣ**.

БОЛШИКАСТА بالشکسته 1. болҳояш шикаста, аз болу пар ҷудошуда. 2. *мач.* ба рӯзи саҳт афтада, очиз.

БОМ I بام пӯшиши бино, болои хона; тарафи берунии шифти хона: **боми пастак, боми тунукағӣ, боми хаспӯш; номи баланд бех аз боми баланд (зарб.)**; ◇ **боми фалак** осмон; **боми ҷаҳон** *кит.* минтақаи баландкӯҳи Помир (Бадахшон); **бому дар II дару бом** *кит.* хонаю ҷой; манзил; **як бому ду ҳаво** дар мавриди дар айни як шароит ҷой доштани ду фикри мухталиф гуфта мешавад.

БОМ II *шакли қўтоҳишудаи бомдод; аз бом то шом* аз пагоҳӣ то бегоҳӣ; тамоми рӯз.

БОМАҒЗ *بامغز* 1. хирадманд, оқил. 2. хирадмандона, оқилона, маъқул.

БОМАДАНИЯТ *бамденият* соҳиби маданият, бофарҳанг, маданӣ.

БОМАДАНИЯТӢ *бамденияти* бомаданият будан, маданиятнокӣ, бофарҳангӣ.

БОМАЗА *бамزه* дорои таъми фораму гуворо, лазиз, хуштаъм: **хӯроки бомаза**.

БОМАЛОҲАТ *бамлаحت* малех, зебо, зеборӯ, ситорагарми хушрӯ.

БОМАНИШ *бамниш* хирадманд, бобасират, некниҳод, хушманиш; дорои хислатҳои неки инсонӣ.

БОМАНТИҚ *бамантиқдор* мантиқдор, дорои мантиқ.

БОМАСЛАК *бамаслак* маслакдор, соҳибмаслак, соҳибтарикат, он ки роҳу равиши муайяни сиёсӣ дорад, дорои ҷаҳонбинӣ ва мафкураи муайян; *муқ.* **бемаслак**.

БОМАСЛИҲАТ *бамслиҳат* аз рӯи маслиҳат, коре, ки бо маслиҳат ва мулоҳиза анҷом ёфтааст: **ҷомаи бомаслиҳат қўтоҳ намеояд** (*зарб.*).

БОМАТОНАТ *баматанат* матин, суботкор, собитқадам, устувор.

БОМАҲОРАТ *бамҳарат* моҳир, усто дар коре: **рассоми бомаҳорат**.

БОМАШАҚҚАТ *бамшққат* бо азобу душворӣ, бо мушкилӣ.

БОМАШАҚҚАТӢ *бамшққати* вазъи бомашаққат, душворӣ кашидан.

БОМАЪЛУМОТ *бамълумот* *ниг.* **соҳибмаълумот**.

БОМАЪНӢ *бамъни* 1. дорои маънӣ ё мафҳуми мантиқӣ. 2. шахси бомаънӣ, боодоб, ботарбия.

БОМАЪРИФАТ *бамърифат* соҳибмаърифат, маърифатнок; воқиф, огоҳ: **шахси бомаърифат**.

БОМАЪРИФАТӢ *бамърифати* маърифатнок будан, соҳибмаърифат будан.

БОМБ *фр.* *бамб* *гуфт.*, *ниг.* **бомба**.

БОМБА *фр.* *бамбе* навъи лавозимоти ҷангӣ, ки бо моддаҳои тарканда, сӯзанда *ва г.* пур кар-

да шудааст ва маъмулан аз ҳавопаймои бомбаандоз барои маҳви душман партофта мешавад: **бомбаи атомӣ, бомбаи оташафрӯз, бомбаи зиддтанкӣ, таркиши бомба, бомба партофтан**.

БОМБААНДОЗ *бамбеандоз* *ҳ.* ҳавопаймои махсус барои партофтани бомба: **ҳавопаймои бомбаандоз**.

БОМБААНДОЗӢ *бамбеандозӣ* амали ҳавопаймои бомбаандоз, бомбапартоӣ.

БОМБАБОРОН *бамбебаран* якбора аз ҳавопаймоҳои бисёр рехтани бомба: **бомбаборон кардан**.

БОМБАПАРТО *бамбепрота* *ниг.* **бомбаандоз**.

БОМБАПАРТОӢ *бамбепротایی* *исми амал аз бомба партофтан*; бомбаандозӣ.

БОМГОҲ *бамгаҳ* *ниг.* **бомдод**.

БОМГҶША *бамгоше* 1. гӯшаи бом, кунҷи бом; бом. 2. *маҷ.* хона: **бомгӯшаи падар**.

БОМДОД *бамдод* субҳ, пагоҳӣ; сахар: **вақти бомдод, насими бомдод, намози бомдод**; муддати замон аз соати дувоздаҳи шаб (24) то соати дувоздаҳи рӯз; муддати замон аз ҳангоми равшан шудани ҳаво то тулӯи офтоб ва як то ду соати баъд аз он.

БОМДОДӢ *бамдодӣ* *мансуб ба* **бомдод**; сахарӣ: **ситораҳои бомдодӣ**.

БОМДОДОН *бамдодан* ҳангоми бомдод, вақти сахар, субҳгоҳон.

БОМДОР *бамдар* дорои бом, бомпӯш.

БОМЗАД *бамзад* табл ё нақорае, ки одатан ҳангоми фаро расидани субҳ навохта мешавад.

БОМЕҲР *бамеҳр* бо муҳаббат, бо меҳрубонӣ.

БОМКҶБА(К) *бамкӯбе/бамкӯбӣ* асбоби шабеҳи ўғурдаста, ки бо он хоку гили бомро зада, саҳту ҳамвор мекунанд.

БОМПҶШ *бампӯш* он ки бо корҳои пӯшонидани бомҳо машғул аст: **устои бомпӯш**. 2. пӯшише, ки аз он барои пӯшонидани болои хонаҳо, чашмаҳо, чоҳҳо истифода мешавад.

БОМПҶШӢ *бампӯши* кор ва амали бомпӯш;

БОМУВАФФАҚИЯТ *бамувафқият* ба таври муваф-

фақиятнок, бобарор: **анҷоми бомуваффақияти қор.**

БОМУЗД بامزد музднок, пулакӣ: **қори бомузд.**

БОМУЛОҶИЗА باملاحظه 1. мулоҳизакор, эҳтиёткор; дурандеш: **одами бомулоҳиза.** 2. мулоҳизакорона, эҳтиёткорона; дурандешона: **ҷавоби бомулоҳиза.**

БОМУЛОҶИЗАГӢ باملاحظگي мулоҳизакорӣ, эҳтиёткорӣ, дурандешӣ.

БОМУҶАББАТ بامحبت меҳрубону самимӣ ва дӯстдори дигарон, бомеҳр.

БОМЧА بامچه *шакли тасғири бом:* **боми хурду пастак.**

БОН I بان дарахти мавзуне, ки барғҳои нозуку хушбӯӣ дорад ва аз донаҳои пистамонанди он рағғани хушбӯӣ мегиранд, хуббулбон.

БОН II بان *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои* ниғаҳбон, ҳифзқунанда, доранда, варзанда: **боғбон, шугурбон, ниғаҳбон, сарҳадбон, посбон, меҳрубон.**

БОНАВО بانوا он ки хӯроку пӯшок ва дигар чизҳои барои зиндагӣ зарурро дорад, тавонгар, давлатманд, некӯаҳвол; *муқоб.* **бенаво.**

БОНАЗОКАТ بانزاکت хушмуомила, боодоб; зариф, нозуктабъ; **рафтори боназокат** рафтори нарму боодобона.

БОНАЗОКАТӢ بانزاکتي хушмуомилагӣ, боодобӣ; зарифӣ, нозуктабъӣ; *муқоб.* **беназокатӣ.**

БОНАФОСАТ بانفاسات нафосатдошта, нафис, нозуку латиф.

БОНГ بانگ 1. овози баланд, фарёд. 2. садои чеғи ҳайвонот: **бонги хурӯс; бонги намоз** даъват ба намоз, азон; **бонги нӯш** садои «бинӯш» ҳангоми шаробнӯшӣ, «нӯш бод!» гуфтан; **бонги хатар** садои баланди дурударози огоҳқунанда аз ягон хатар: **бонги хатар задан; бонг задан** а) фарёд кардан, дод задан, бо овози баланд гап задан бо касе, чеғ задан; б) наъра кашидан, аррос кардан.

БОНЕЪМАТ بانعمت соҳибнеъмат, давлатманд.

БОНИЗОМ بانظام дорои тартибу низом, ботартиб, тартибноқ.

БОНИШОТ بانشاط зиндадил, шодмон, хурсанд, масрур.

БОНӢ I باني биноқунанда, созанда; бунёдгузор.

БОНӢ II باني 1. нигоҳубинқунанда, парастор. 2. посбон, муҳофиз; **бонӣ қардан** а) нигоҳубин қардан, парасторӣ намудан; б) муҳофизат намудан, посбонӣ қардан (*мас., ватанро*).

БОНК بانک 1. муассисаи молиқу иқтисодии махсусест, ки муомилаҳои мухталифи пулӣ ба воситаи он иҷро мешавад: **бонқи давлатӣ, бонқи миллӣ, бонқи тичоратӣ.** 2. биное, ки дар он ин муассиса ҷойгир шудааст.

БОНКА بانکه *гуфт., ниг.* **банка.**

БОНҚДОР بانکدار соҳиб ё саҳмдори асосии бонк.

БОНҚДОРӢ بانکداري фаъолият барои идора қардани бонқҳо ё ҳар чизе, ки ба бонк иртибот дорад: **риштаи бонқдорӣ, қорманди бонқдорӣ.**

БОНҚӢ بانکي *марбут ба* **бонқ;** дорои эътибор дар бонқ: **чеки бонқӣ; ҳисоби бонқӣ.**

БОНУ بانو 1. соҳибхоназан, соҳибхитиёри хона. 2. хонум, бегим: **дар хона ҳафт бону, хокаш то ба зону** (*зарб.*).

БОНУФУЗ بانفوذ вазну таъсирдошта, он ки ҳукму гапаш гузаранда аст, эътиборноқ, обрӯманд: **шаҳси бонуфуз, созмони бонуфуз.**

БООБРӢ(Ӣ) باآبرويي *ниг.* **баобрӯ(ӣ).**

БООДОБ باآداب адабомӯхта, тарбиядида; хушхулқ: **духтари боодоб, ҷавони боодоб.**

БООДОБӢ باآدابي боодоб будан, тарбиядидагӣ; хушхулқӣ, хушмуомилагӣ.

БООДОБОНА باآدابانه аз рӯи одоб, ба таври хушхулқӣ.

бор بار 1. *асоси замони ҳозира аз боридан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои* боранда, резанда, пошанда *ва маънои* зиёдии чизе: **мушқбор, нурбор, ашқбор, рӯдбор, дарёбор, ҷӯйбор** *ва ғ.*

БОР I بار 1. он чи ба дӯш ё пушти инсон, қорпо ё болои мошин ниҳода, аз ҷое ба ҷое мебаранд; моли кашондашаванда; чизу қораи басташуда барои ҳамлу нақл; **бори қач ба манзил намерасад** (*зарб.*); **гапи бисёр ба хар бор** (*зарб.*). 2. вазнинӣ, гаронӣ; **бори рӯзгор** //

бори зиндагӣ ташвиш ва корҳои рӯзмараи оила. 3. ҳамли занон, бачае, ки дар батни модар аст, чанин. 4. *маҷ.* чизи барзиёд, чизи нодаркор; **бори гарон** // **бори вазнин** а) чизи сарзиёду номатлуб, дарди сар; б) *маҷ.* хизмати вазнину пурмашаққат, ташвиши рӯзгор; **бор кардан** чизеро ба болои нақлиёт, чорпо ё пушти касе гузоштан (*барои бурдан ба ҷое*); **бор кашондан** // **бор кашидан** чизеро нақл кардан, аз ҷое ба ҷое бурдан (овардан); **бор фурувардан** // **бор ҳолӣ кардан** чизеро аз болои нақлиёт ё аспу хар гирифта, ба поён гузоштан; ◊ **бори зиёдати** // **бори барзиёд** чизи нодаркор; ташвиши беҳуда, дарди сар; **бори наков** а) чизҳои шишагӣ, чинивор ва зарфҳои сафолӣ, ки бечо даст расонида шавад, мешикананд; б) *маҷ.* шахсе, ки ба ӯ гап занед ё кордор шавед, ягон зарар мебинед, шахсе, ки ба андак гап шӯрида, оташин мешавад; **бору буна** // **бору буд** тамоми чизу чора, ҳамаи дорой; **қору бор** машғулият, шуғл, фаъолият, корҳои гуногун; **бор (бар)бастан** омодаи сафар шудан, ба рафтан тайёри дидан; рафтан; **бор кушодан ба ҷое маҷ.** ҷоеро манзил қарор додан, ҷо гирифтани дар маконе; **ба гардани касе бор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан, касеро ба иҷрои коре вазифадор кардан; **ба гардани касе бор шудани чизе ё коре** ба зиммаи касе афтодани иҷрои коре ё масъулияти чизе; **бори касеро бардоштан** корҳои мушкили касеро иҷро кардан; аз барои касе азобу машаққат кашидан; **бори худро ба гардани касе андохтан (партофтан)** ташвиши худро ба сари дигарон партофтан; таъминоти рӯзмарраи худро ба ӯҳдаи касе гузоштан; **дар зери бори таъна (сарзаниш) мондан** мавриди таъна (сарзаниш) қарор гирифтани.

БОР II *бар* бар, мева, самар, ҳосили дарахт; **бор овардан** // **бор додан** а) мева додан, ҳосил кардан; б) натиҷа бахшидан, **ба бор омадан** ҳосил бастан, ба ҳосил даромадан.

БОР III *бар* дафъа, қарат, мартаба: **аввалин бор, чанд бор; боре** а) як дафъа, як бор; б) рӯзе, замоне; **борҳо** якчанд дафъа, чандин бор; **бори дигар** дафъаи дигар, боз, минбаъд; **ягон бор** ҳеч гоҳ, ҳеч, ҳаргиз; **як бор** - ним бор гоҳо, баъзан.

БОР IV *бар* *кит.* рухсат, иҷозат барои даромадан ба ҷое; **бор додан** касеро пазироӣ кар-

дан, роҳ додан, **бор ёфтан** иҷозати дохилшавӣ гирифтани; ба ҳузури касе (*мас., шох*) расидан.

БОР V *лот.* *бар* *хим.* унсури химиявии душворгудоз, ки аз ҷиҳати сахтӣ ба алмос наздик аст.

БОРА I *бар* бобат, хусус; **дар бораи...** дар хусуси..., дар ҳаққи..., дар бобати..., вобаста ба..., марбут ба...; **дар ин бора** дар ин хусус, дар ин бобат, аз ин хусус.

БОРА II *бар* дафъа, қарат (**бора ба ин маънӣ бештар ба адад ҳамроҳ меояд: якбора, дубора, себора**).

БОРА III *бар* *кит.* асп, фарас.

БОРА IV *бар* *кит.* девори қалъа, хисор; хоктеппаи баланд дар гирдогирди шаҳр,

БОРАГИ *бар* *ниг.* бора III.

БОРАҒБАТ *бар* рағбатнок, рағбатдошта, роғиб.

БОРАК *бар* *кит.* кӯтоҳшудаи боракаллоҳ.

БОРАКАЛЛОҲ *бар* *нидо* Худо ба ту баракат диҳад!, офарин!, аҳсант!

БОРАНДА *бар* 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз боридан. 2. он чи меборад.

БОРАНДАГИ *бар* боридани барфу борон ё жола, бориш.

БОРАНДОЗ *бар* ҷое дар сохил ё бандар, ки киштиҳо бори худро рӯи он мефуроранд; **борандоз кардан** ист кардан, таваккуф кардан, манзил гирифтани.

БОРАНДОЗӢ *бар* 1. борфурорӣ. 2. ҷой ва маҳалли исти киштӣ барои борфурорӣ.

БОРАҒКАНӢ *бар* *кит.* вазъи ҳамл, зоидан, омадани вақт ва замони зоидан.

БОРАҒТИДА *бар* 1. чорпое, ки бораш афтида бошад; 2. соҳиби бор, ки бораш афтода бошад; 3. он ки дар зиндагӣ ба душворӣ афтида бошад, зиёндида.

БОРАҒМ *бар* *ниг.* раҳмдил.

БОРАШК *бар* рашкнок, рашкбаранда; ғаюр; *муҷ.* бадрашк.

БОРБАНД *барбند* 1. он ки бо бастану ҷой кардани чизҳои кашондашаванда машғул аст. 2. банд барои баста аз ҷое ба ҷое бурдани кӯрпаю ҷома ва дигар борҳо.

БОРБАНДАК *барбندк* *ниг.* борбанд 2.

БОРБАНДӢ *барбندی* 1. *исми амал аз бор бастан*; бор печондан. 2. амали борбанд 1.

БОРБАР *барбар* барандаи бор, боркаш: **хари борбар**.

БОРБАРДОР *барбардор* 1. бардорандаи бор: **крани борбардор, ғаргараи борбардор, олати борбардор**. 2. боркаш: **аспи борбардор**. 3. ҳаммом, бардорандаи бор. 4. *мач.* бурдбор, пуртоқат.

БОРБАРДОРӢ *барбардари* 1. бардоштани бор; болою поён бурдани бор: **қобилияти борбардорӣ, қувваи борбардорӣ**. 2. ҳаммомӣ. 3. иқтидори бардоштани кашондани бор.

БОРВАР *барвор* *ниг.* боровар.

БОРВАРӢ *барвори* тавоноии мавҷуди зинда барои тавлиди насл; суддихӣ, ғоидадихӣ.

БОРВАРСОЗӢ *барорسازی* 1. бо роҳи гардафшонӣ борвар кардани дарахтон. 2. бордор кардани ҷонварон бо роҳи маснӯӣ. 3. амали ҳосилхез кардани замин бо роҳи пошидани доруву поруву нуриҳои маъданӣ.

БОРВОР *барвар* ба мисли бори пуштора кардашуда, монанди бор.

БОРГАҲ *баргә* *ниг.* боргоҳ.

БОРГИН *баргин* *кит.* 1. обгир, кӯл, хавз, ки дар миёни шаҳр ё деҳ ҷойгир аст. 2. обпартоби ҳаммом ва ошхона.

БОРГИР *баргир* 1. гирандаи бор. 2. ҳайвони боркаш ва саворӣ ҳамчун асп, шутур *ва г.*

БОРГИРАНДА *баргирنده* гирандаи бор, он ки борро қабул мекунад (*мас.*, *барои ҳамл ба ҷое*).

БОРГИРӢ *баргирӣ* гирифтани бор барои кашондан, қабули молу чизи кашондашаванда.

БОРГОҲ *баргә* 1. *кит.* қабулгоҳи подшоҳон ва амирон; қаср ё хаймаи махсуси подшоҳон. 2. қаср, кох: **боргоҳи илму маданият**.

БОРГУЗОРӢ *баргзари* бор гузоштан, таъйин ва муайян кардани вазни ба бино ё сохтмон

боршуда, вазни умумии бино ё иншоот.

БОРДЕҲ *барде* бордиханда, мевадиханда, ҳосилдиханда.

БОРДИХӢ *бардеҳӣ* бороварӣ, ҳосилдихӣ.

БОРДОН *бардан* 1. хӯрчин, ҷувол; сабад барои меваи хушк; халтача, сабадча *ва г.*, ки чизҳои харидашударо ба он мегузоранд, ҷогах. 2. ҷои махсус дар нақлиёт барои гузоштани бори мусофирон.

БОРДОР *бардар* 1. он ки бо худ бор дорад; ҳомил, бор кардашуда: **мошини бордор, уштури бордор**. 2. ҳомила, обистан; **бордор кардан (намудан)** а) обистан кардан; б) гарди наринаи гулро ба модина гузоштан, ҳосилдор кардан; **бордор шудан** ҳомила шудан.

БОРДОРӢ *бардари* обистанӣ, ҳомиладорӣ, ҳосилдорӣ.

БОРЕША *бареше* 1. дорои реша. 2. *мач.* соҳиби хонаводаи маъруфу машҳур, боаслу насаб.

БОРЕЪ *а. барع* *кит.* некӯ, писандида, ғоик; дар фазилат ё ҷамол бартарӣ дошта.

БОРӢБ *барياب* *кит.* ба қабули касе мушаррафшаванда, хузурёбанда.

БОРИД *а. бард* *кит.* 1. хунук, сард. 2. хунуктабиат, дорои мизочи сард.

БОРИДАН *баридн* 1. фуру рехтан, фуруд омадани қатраҳои борон, барф *ва г.* аз абр. 2. рехтан, рехта шудан: **ашк боридан; тир боридан** пайи ҳам ва беист рехтан ё андохта шудани тир. 3. пошидан, афкандан; шӯълапошӣ кардан (-и нур, зиё, рӯшноӣ); **нур боридан аз рӯи касе** нуронӣ будан, рӯи базеб доштан; аз зоҳири касе аён шуда истодани хислати неки ӯ; **оғаш боридан аз чашми касе** барқ задани чашми касе аз шиддати хашму ғазаб, мастӣ *ва г.*; **санги маломат боридан ба сари касе** мавриди маломату сарзаниши зиёд воқеъ гаштани касе; (**аз осмон**) **санг борад ҳам...** бо вучуди ниҳоят бад будани обу ҳаво, сарфи назар аз номусоидии обу ҳаво; дар ҳар сурат.

БОРИЗ *а. барз* *кит.* 1. ошкор, намоён. 2. бурузқунанда, зоҳиршаванда, пайдошаванда.

БОРИК *барик* 1. камбар, танг; *муқоб.* **сербар**: **пайраҳаи борик, пули борик, ҷӯи борик**. 2. камкутр; *муқоб.* **ғафс**: **ангушти борик, миёни**

борик, **ресмони борик**, **сими борик**; **абрӯвони борик** абрӯвони нозуку базеб; **лабони борик** лабони тунук. 3. *мач.* дақиқ, нозук, мушкилфаҳм (*оид ба нукта ё сухан*); **то нуктаҳои борик** *мач.* то ҳамаи чузъиёт, муфассалан, то хурдтарин масъалаҳо. 4. лоғар, хароб; *муқоб.* **фарбех**: **марди борик** дароз; **борик шудан** (**гардидан**) лоғар гаштан, хушқу хароб шудан. 5. баланд, тез (*оид ба овоз*).

БОРИКАНДЕШ *барикандиш* дақиқназару нозукбин.

БОРИКАНДЕШӢ *барикандиши* дақиқназарӣ, нозукбинӣ, андешаву тафаккур кардан дар бораи чузъиёт.

БОРИКАНДОМ *барикандам* дорои андоми борику лоғар.

БОРИКБАДАН *барикбодан* лоғарбадан, лоғарандом, нозукбадан.

БОРИКБИН *барикбин* нуктасанҷ, дақиқназар; зирак, хушёр.

БОРИКБИНӢ I *барикбини* он ки биниаш камбари нӯгтез аст, биниборик.

БОРИКБИНӢ II *барикбини* нуктасанҷӣ, дақиқназарӣ.

БОРИКГИР *барикгир* сахтгир, хурдагир.

БОРИКӢ *барикӣ* борик будан.

БОРИКМИЁН *барикмиан* камарборик, дорои камари борик, химчамииён.

БОРИКСАНҶ *бариксанҷ* *ниг.* **борикбин**.

БОРИКХАЁЛ *барикхиял* нозукхаёл, нуктасанҷ, мӯшикоф.

БОРИҚ *а.* *барқ* *кит.* барқзананда, дурахшанда, тобон.

БОРИҚА *а.* *барқе* *муаннаси* **борик**; тобиш, дурахш.

БОРИШ *барш* 1. *исми амал аз боридан*. 2. борон, барф: **дар вақти бориш**, **бориш сар шуд**, **дар зери боду бориш**.

БОРИШНОК *баршнак* борондор, боранда; боронӣ: **боришнок будан**.

БОРИШОТ *баршот* *обҳи.* боронгарӣ, барфу борон, бориш: **боришоти солона**.

БОРӢ *а.* *барӣ* офаринанда, холиқ (*аз номҳои Худованд*).

БОРӢ-ТАОЛО *а.* *барӣтаъалӣ* *кит.* Худои мутаол.

БОРКАШ *барکش* 1. кашонандаи бор, борбар: **автомобили боркаш**, **каторои боркаш**, **кишти боркаш**, **хари боркаш**. 2. коргари борбардор дар фурудгоҳу саристгоҳи роҳи оҳан, ҳаммол.

БОРКАШӢ *баркши* *ниг.* **боркашонӣ**; **олати боркашӣ** олати кашондани бор.

БОРКАШОН *баркшан* *ниг.* **боркаш**.

БОРКАШОНӢ *баркшани* *исми амал аз бор кашондан*; кашондани бор аз чое ба чое, бурдану овардани бор, ҳамлу нақли бор.

БОРКУНАК *баркнк* *гӯфт.* олати механикии бор кардану бор фурувардан: **боркунаки худкор**.

БОРКУНАНДА *баркнنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз бор кардан*; **мошини боркунанда** мошини махсус барои ба нақлиёт бор кардани амвол.

БОРМОНАК *барманак* ҷои махсус дар мошин, мотосикл ва ё велосипед барои гузоштани чизҳои майда-чӯйда; бордон.

БОРНОМА I *барнаме* 1. *кҳн.* рухсатнома барои бор ёфтан ба ҳузури шоҳу амирон. 2. *мач.* воқитаи тафохур, асбоби ҳашамат ва бузургӣ.

БОРНОМА II *барнаме* ҳуҷҷате, ки дар он навъи моли аз чое ба ҷои дигар фиристодашаванда, вазн ва миқдори он қайд шудааст, борхат.

БОРОВАР *барآور* мевадор, босамар; ҳосилдиҳанда: **боровар шудан**.

БОРОВАРӢ *барآوری* амал ва қобилияти ҳосил додан, самароварӣ, босамарӣ.

БОРОН *баран* 1. қатраҳои об, ки аз абр фуру мерезанд: **борони майда**, **борони найсон**, **борони аввали баҳор**. 2. *мач.* бисёрӣ, зиёдӣ, афзунӣ (-и чизе): **борони савол**, **борони тир**, **борони ғам**; $\diamond$ **аз борон гурехта**, **ба новдон дучор гардидан** аз як азобу уқубат ё балову нохушӣ раҳой ёфта, ба дигари бадтар аз он гирифтор шудан; **ба зери борони чизе мондан** ба чизе дучор шудан (*мас.*, *ҳақорат*, *маломат*); **аз қавақаш барфу борон меборад** а) хеле туршрӯ аст, саҳт хиратабъ аст; б) ниҳоят

- хиратабъ аст; б) ниҳоят хашмгин аст, хеле бадқахр аст.
- БОРОНАК** بارانک *шакли тасғири борон*; 1. борони қатраҳояш майда, ки бардавом ва ором меборад, резаборон. 2. гиёҳи дорои соки хордор, шоҳаҳои ба ранги бунафш, меваи хӯрданбоб, ки дар дорусозӣ истифода мешавад.
- БОРОНГАРӢ** بارانگرى 1. мавсими бориш. 2. боришҳо, боришот; рӯзҳои **боронгарӣ** рӯзҳои серборон.
- БОРОНГИР** بارانگیر баромадагии пеши бино, ки асосан барои нарасидани борон сохта мешавад; собот.
- БОРОНГУЗАР** بارانگذر борону намиро аз худ гузаронанда: **матои боронгузар**.
- БОРОНДИДА** بارانديده *сифати феълии замони гузашта аз борон дидан*; ◇ **гурги борондида** а) неку бади рӯзгорро чашида, ботачриба, пухта; б) маккор, хилагар.
- БОРОНЗО** بارانزا хусусияти абре, ки метавонад борон биёрад, абри сиёҳи боронӣ, абри борон.
- БОРОНИДАН** بارانيدن *тарзи бавоситаи борида*; **оташ боронидан** аз ҳар тараф ва пайи ҳам тир андохтан, тирборон кардан.
- БОРОНӢ** بارانى 1. чомаи сабуки боронногузар, ки дар рӯзҳои борон мепӯшанд. 2. боронбор, бороновар, борандаи борон: **абрҳои боронӣ**, **ҳавои боронӣ**; **кирми боронӣ** кирми сурхчаранге, ки хангоми борон пайдо мешавад.
- БОРОННОГУЗАР** بارانناگذر намиро нагузаронанда, тарию намиро ба худ нагиранда.
- БОРОНРАСИДА** بارانرسیده дар зери борон монда, таршуда.
- БОРОНСАНЧ** بارانسنج *обҳи*. асбоб барои ба ҳисоб гирифтани миқдори бороне, ки дар муддати муайян боридааст.
- БОРОНСАНЧӢ** بارانسنجى андозагирии миқдори бориши борон дар як муддати муайян дар як минтақаи мушаххас.
- БОРОНХӢРДА** بارانخورده *ниг. борондида*.
- БОРСАНЧ** بارسنج *р.оҳ.* тарозу(ҳо)и махсус, ки вазни бори вагон ё автомобилхоро муайян мекунад.
- БОРСОЛОР** بارسالار *таър.* 1. соҳиби бор, хӯчаини бор дар корвонҳо. 2. он ки дар дарборҳои подшоҳон корҳои ташрифиро барӯҳда дошт; раиси боргоҳ.
- БОРТ** олм. بارت девораи паҳлӯии киштӣ; девораи кузови автомобили боркаш.
- БОРТМЕХАНИК** олм. بارتميخنيک яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки иҷрокунандаи корҳои механикии ҳавопаймоист.
- БОРТРАДИСТ** олм. بارترديست яке аз сарнишинони ҳавопаймо, ки масъули алоқаи радиои ҳавопаймо мебошад.
- БОРУ** بارو *ниг. бора IV*.
- БОРУБУНА** باروبونه молу манол, сарват, амвол.
- БОРУТ** باروت моддаи тарканда, ки барои тайёр кардани тиру гулӯла ва мушакҳо ба кор мееравад, доруи милтик.
- БОРУТДОН** باروتدان халта ё зарфи махсус барои нигоҳ доштани борут.
- БОРУТӢ** باروتى *мансуб ба борут*.
- БОРУТКӢБ** باروتكوب он ки кораш кӯбидани борут аст.
- БОРУТКӢБӢ** باروتكوبى 1. кӯбидан ва омода кардани борут барои истифода. 2. коргоҳ ё корхонаи кӯбидани борут.
- БОРУТСОЗ** باروتساز шахсе, ки шуғлу кори ӯ таҳия ва сохтани борут аст.
- БОРУТСОЗӢ** باروتسازى 1. амал ва шуғли борутсоз. 2. ҷое, ки дар он борут таҳия мешавад: **корхонаи борутсозӣ**.
- БОРУТӢХОНА** باروتخانه ҷои нигоҳ доштани борут, анбори борут.
- БОРФИРИСТАНДА** بارفريستنده шахсе, ки бореро ба почта ё ба муассисаи нақлиётӣ барои равон кардан ба ҷое месупорад, фиристонандаи бор.
- БОРФИРИСТОНАНДА** بارفريستاننده *ниг. борфистанда*.
- БОРФИРИСТОНӢ** بارفريستانى *исми амал аз борфистондан*; амали борфистонанда.
- БОРФУРОР** بارفزار фурорандаи бор; он ки ба ҳолӣ кардани бори чизе машғул аст.

БОРФУРОРӢ بارفروارى фурувардан ё холи кардани бори чизе; **шӯъбаи боркунӣи борфурорӣ** шӯъбаи холи кардану бор кардани вагонҳо дар истгоҳҳои роҳи оҳан.

БОРФУРӢШӢ بارفروشӣ 1. амал ва шӯғли касе, ки бор мефурӯшад. 2. чое, ки дар он чо мевачот ва сабзичот фурӯхта мешавад.

БОРҲАЛТА بارخلته халтаи махсус барои баста пуштура кардани чизу чора дар сафару саёҳат; кӯлбор.

БОРҲАТ بارخط *ниг.* борнома.

БОРҲЕЗ بارخيز шоҳаҳои мевадихандаи дарахт.

БОРҲЕЗӢ بارخيزى қобилияти мевадихии дарахт.

БОРҲОНА بارخانه чои нигоҳ доштани борҳо, бағочҳо; анбори маҳсулоти тайёр (*дар корхонаҳо*): **бор дар борҳона азиз** (*зарб.*).

БОРҲОҲ بارخواه *кит.* дархосткунандаи ичозаи вуруд (*маҳсусан ба даргоҳи шоҳон*).

БОРҲУДО بارخدا *кит.* 1. Худо. 2. подшоҳи бузург.

БОРҶОМА بارجامه маводи борпечонӣ ва борбандӣ; ҷувол; хӯрчин.

БОСАБОТ باثبات суботкор, устувор, матин.

БОСАБОТӢ باثباتى суботкорӣ, устуворӣ, матонат.

БОСАБР باصبر пуртоқат, шикейбанда, бурдбор, собир.

БОСАБРӢ باصبرى пуртоқатӣ, шикейбандагӣ, бурдборӣ, собирӣ.

БОСАБРОНА باصبرانه собирона, пуртоқатона, бурдборона: **босаброна гӯш андохтан**, **босаброна шунидан**.

БОСАВЛАТ باصولت 1. боҳайбат, салобатнок; бошукӯҳ; сатанг: **марди босавлат**, **чавони босавлат**. 2. босавлатона, босалобатона; мутакаббирона: **босавлат нишастан**, **босавлат роҳ рафтан**.

БОСАВОД باسواد дорои хату савод, саводнок; касе, ки саводаш пухта ва пурра аст: **муаллими босавод**.

БОСАВОДӢ باسوادى соҳиби хату савод будан, саводнокӣ.

БОСАВОДОНА باسوادانه тавре ки ба шахси саводнок мебояд, саводнокона: **босаводона навиштан**, **босаводона тартиб додан**, **босаводона хондан чизеро**.

БОСАДОҚАТ باصداقت 1. садоқатманд, содик, вафодор. 2. содикона, сидқан, аз таҳти дил: **босадоқат меҳнат кардан**.

БОСАЛИҚА باسليقه 1. соҳибзавқ, хушсалиқа. 2. ба тарзи писандида, хушоянӣ.

БОСАЛОБАТ باصلايت *ниг.* босавлат 1.

БОСАЛОБАТӢ باصلايتى босалобат будан; салобатнокӣ, савлат доштан.

БОСАМАР//БОСАМАРА باثمر//باثمره 1. мевадор, борвар; ҳосилдиханда: **дарахти босамар**. 2. самарабахш; пурмаҳсул.

БОСАОДАТ باسعادت саодатманд, хушбахт: **чавони босаодат**, **халқи босаодат**.

БОСАОДАТӢ باسعادتى саодатмандӣ, хушбахтӣ.

БОСАРВАТ باثروت *ниг.* сарватманд.

БОСАРИШТА باسرشته сариштакор; сарфакор.

БОСАРИШТАГӢ باسرشتگى сариштакорӣ; сарфакорӣ.

БОСАРФА باصرفه сарфакор, сарфачӯ.

БОСАФО باصفا 1. соф, пок; равшан; беғаш, беғубор. 2. сафобахш; хуррамибахш, ҳаловатбахш, фараҳбахш: **даврони босафо**, **зиндагии босафо**, **манзараи босафо**, **рӯзи босафо**, **субҳи босафо**.

БОСАҲО باسحا *ниг.* босаховат.

БОСАХОВАТ باسحاوت сахӣ, саховатпеша, дасткушод: **замини босаховат**, **марди босаховат**.

БОСИЁСАТ باسياست *ниг.* сиёсатмадор.

БОСИҚ *а.* باسق дароз ва баланд.

БОСИР *а.* باصر *кит.* бинанда, бино.

БОСИРА *а.* باصره қувваи биниш, биной: **қувваи босира**.

БОСИФАТ باصفت сифатнок; хушсифат: **маҳсулоти босифат**, **босифат иҷро шудани коре**.

БОСҚОҚ *т.-м.* باسقاق *таър.* 1. маъмури андоз дар давраи ҳукмронии муғулҳо. 2. воли, ҳукуматдори ҳамин давра.

БОСҚОН *т.* باسقان *тех.* болғаи калону вазнин барои шикастани санг *ва г.*

БОСЛИҚ *ю.* باسليق *кит., биол.* шоҳраги даст, ки аз он хун мегиранд.

БОСМА *матои аз пашми дағал ба воситаи кӯфтани задан (ғайри бофтан) тайёр кардашуда, матои намадӣ: чакмани босма.*

БОСМАЧИГАРӢ *ниг.* باسمچيگري *ниг.* босмачигӣ.

БОСМАЧИГӢ *таър., с.* ҳаракати ақсулинкилобӣ ва озодихоҳона, ки дар солҳои аввали баъди ғалабаи Инқилоби Октябр дар Осиеи Миёна бо ташаббуси амалдорони соҳти амирӣ ва рӯҳониён барои муборизаи мусаллаҳона бурдан бар зидди Ҳокимияти Шӯравӣ ба вучуд омада буд.

БОСМАЧӢ *1. таър., с.* он ки дар ҳаракати босмачигӣ иштирок кардааст.

БОСТОН *бастан* қадим, гузаштаи дур.

БОСТОНГАРОӢ *эҳё ва аз нав зинда кардан ва истифода бурдани расму анъана ва вожагони қадим.*

БОСТОНӢ *бастанӣ* қадимӣ, қадима, дерина; дорои таърихи қадимӣ: **сарзамини бостонӣ.**

БОСТОНШИНОС *бастаншинос* таърихшиносе, ки ба омӯхтани таърихи қадим машғул аст; археолог.

БОСТОНШИНОСӢ *бастаншиносӣ* 1. илмест, ки тарзи зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти қадимро аз рӯи осори маданияти моддӣ меомӯзад, археология. 2. *мансуб ба илми бостоншиносӣ, археологӣ: ковишҳои бостоншиносӣ.*

БОСТУРМА *т.* باسترمه *лаҳҷ.* ҷои маҳсуси мисли хавозаи тоқ, ки рӯи он алафу ҳезум мечинанд, собот.

БОСУБОТ *баъбат* *гуфт., ниг.* босабот.

БОСУБОТӢ *баъбатӣ* *гуфт.* босаботӣ.

БОСУР *а.* باسور *ниг.* бавосир.

БОСУРЪАТ *суръатнок, бошитоб, тез, зуд; бошиддат: ҷараёни босуръати об (дарё), босуръат тоҳтан, босуръат пеш рафтани коре.*

БОТААЧҚУБ *баъҷаб* таачқубомез, боҳайрат.

БОТАДБИР *1. батдибир* он ки тадбиру илоҷи ҳалли ҳар масъала ё корро медонад, чорасоз; кордон. 2. соҳибмаслиҳат; пурдон, оқил; **на ҳар кас, ки пир аст, ботадбир аст (мақ.).**

БОТАДБИРӢ *1. батдибирӣ* ботадбир будан; чорасоз будан. 2. соҳибмаслиҳатӣ: **хирамандию ботадбирӣ.**

БОТАДРИЧ *батдриҷ* оҳиста-оҳиста, тадричан.

БОТАКАЛЛУФ *1. баткалф* пуртакаллуф, сертакаллуф; иззатгалаб. 2. пуртакаллуфона, иззатгалабона; **муносибаташ ботакаллуф буд муносибаташ пуртакаллуфона буд дастархонаш хеле ботакаллуф буд дастархонаш хеле пурнозу неъмат ва ораста буд.**

БОТАКАЛЛУФӢ *баткалфӣ* ботакаллуф будан; пуртакаллуфӣ; *муқоб.* бетакаллуфӣ.

БОТАКАЛЛУФОНА *баткалфана* *ниг.* ботакаллуф 2.

БОТАЛОТУМ *баталатум* *ниг.* пурталотум.

БОТАМИЗ *батмиз* он ки фарқи неку бадро мефаҳмад; боақл, бофаросат; *муқоб.* **бетамиз: ҷавони ботамиз.**

БОТАМИЗӢ *батмизӣ* ботамиз будан, бофаросатӣ; *муқоб.* бетамизӣ.

БОТАМКИН *батмакин* 1. бурдбор, вазнин, бовиқор. 2. ба оромӣ; вазнинона, бовиқорона.

БОТАМКИНӢ *батмакинӣ* 1. бурдборӣ, вазнинӣ, бовиқорӣ. 2. оромӣ, хунсардӣ.

БОТАМКИНОНА *батмакинана* 1. бурдборона, вазнинона; бовиқорона. 2. хунсардона; оромона.

БОТАНИК *ю.* باتنيك мутахассис ва олими ботаника, гиёҳшинос.

БОТАНИКА *ю.* باتنيكه илмест, ки масъалаҳои инкишоф, афзоишу густариш ва таснифоти растаниҳоро меомӯзад, набототшиносӣ, гиёҳшиносӣ.

БОТАНИКӢ *батаникӣ* *мансуб ба ботаника; боғи ботаникӣ* боғе, ки дар он намунаи растанию гиёҳҳои гуногун барои омӯхтан ва таҳқиқоти илмӣ бурдан сабзонида ва парвариш карда мешавад.

БОТАНТАНА *баътанне* бокарруфар, бошукӯҳ, бодабада, тантананок; **маросими ботантана.**

БОТАРАҲҲУМ *баъраҳҳ* бораҳму шафқат, меҳ-

рубон.

БОТАРА باتره *kit.* доира, даф.

БОТАРОВАТ باطراوت тару тоза, тароватнок; сабзу хуррам.

БОТАРТИБ باترتيب 1. аз рӯи тартибу низоми муайян, бо риояи қоидаву тартиб. 2. риоякунандаи тартибу қоида, боинтизом, батартиб. 3. аз як сар, бо навбат.

БОТАРТИБӢ باترتيبى ботартиб будан, батартибӣ; боинтизомӣ.

БОТАФСИЛ باتفصيل муфассалан, батафсил, пурра; мукаммал, бо тамоми чузъиёташ, нукта ба нукта: **накли ботафсили вокеа**.

БОТАҲАММУЛ باتحمل токатнок, сабур, бо-сабр; пуртокат, бурдбор.

БОТАЧРИБА باتجربه таҷрибадор, соҳибтаҷриба, озмудақор, қордида: **деҳқони ботаҷриба, муаллими ботаҷриба**.

БОТАШАББУС باتشيب *ниг.* ташаббусқор.

БОТАЪСИР باتاثير муассир, таъсирнок, таъсиркунанда, таъсирбахш.

БОТАЪЧИЛ باتعجيل таъчилан; саросемавор, шитобон.

БОТИЛ *a.* باطل беҳуда, бекора, ночиз; **хаёли ботил** хаёли хом, андешаи пуч; **ботил қардан** а) бекор қардан, лағв намудан, безътибор қардан, аз эътибор соқит қардан; б) ҳеч қардан; нест қардан, аз байн бурдан; **ботил шудан** а) лағв гаштан, бекор шудан, безътибор гардидан; б) зоеъ шудан, ҳеч шудан; бекораву нодарқор шудан.

БОТИН *a.* باطن 1. даруни чизе, дохили ҳар чиз. 2. олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, дил, замир; **дар ботин** а) ботинан, дарунакӣ; б) дар асл, дар ҳақиқат; **зоҳиру ботин** аёну ноаён, ошқор ниҳон; **зоҳири қасе бо ботинаш мувофиқ будан** (мувофиқат қардан) яқранг будани намуди беруни (афту андом, сару либос) ва олами маънавии қасе.

БОТИНАН *a.* باطناً 1. дар ботин, қалбан, замиран, дар тағи дил. 2. аслан, дар асл, дар ҳақиқат; моҳиятан; **зоҳиран ва ботинан** ҳам дар намуд ва ҳам дар асл; ҳаматарафа.

БОТИНБИН باطنبين он ки дар дарки олами рӯҳӣ қобилияти зиёд дорад; *муқоб.* **зоҳирбин**.

БОТИНӢ باطنى 1. *мансуб ба ботин*; дарунӣ, қалбӣ: **изтиробӣ ботинӣ, азоби рӯҳию ботинӣ, хаяҷони ботинӣ**. 2. аслӣ, ҳақиқӣ, воқеӣ.

БОТИНСИЁҲ باطنسيه дилсиёҳ, баддил, бадандеш.

БОТИНҲАРОБ باطنخراب бадзот, дарунсиёҳ.

БОТИНШИНОС باطنشناس бохабар аз олами дарунӣ, рӯҳӣ ва қалбии инсон, донандаи рӯҳу замири инсон: **пири ботиншинос**.

БОТИЯ *a.* باطيه *kit.* 1. зарфи сафолӣ барои нигоҳ доштани шароб.

БОТЛОҚ باتلاق замини серлою гили душворгузари дорои обҳои истода ва бадбӯӣ: **ботлоқи қасноғузар, ботлоқи қамишзор**; $\diamond$ **ба ботлоқи чизе ғӯтидан** ба умқи чизе фуру рафтани, дар ихотаи чизе мондан.

БОТЛОҚЗАМИН باتلاقزمين *ниг.* **ботлоқзор**.

БОТЛОҚЗОР باتلاقزار замин, ки аз ботлоқҳои зиёд иборат аст; ҷои ботлоқӣ; ҷои серлою гил.

БОТЛОҚӢ باتلاقى *мансуб ба ботлоқ*; замини ботлоқӣ ботлоқзор.

БОТУР باتور *лаҳҷ.* баҳодур, далер, часур.

БОУМЕД باميد умедвор, интизор.

боф باف 1. *асоси замони ҳозира аз бофтан*. 2. *чузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънии бофанда*: **бӯрӯбоф, шоҳибоф, карбосбоф...**

БОФА بافه мӯйҳои баланду дарози бо ҳам бофташуда.

БОФАЗИЛАТ بافضيلت фозил, соҳибмаърифат.

БОФАЗЛ بافضل соҳиби фазлу камол, фозил; дорои хислатҳои начибу сифатҳои нек.

БОФАӢЗ بافيض файзбахш, бобарақат; маҳсулаш зиёд; натиҷааш хуб.

БОФАНДА بافنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз бофтан*. 2. қоргар ё устое, ки дар дастгоҳҳо аз ресмон матоъ мебофад, чулоҳ, нассоҷ: **устои бофанда, чун (монанди) моқуи бофанда зуд рафтуо қардан**.

БОФАНДАӢ بافندگى 1. тайёр қардани матоъ аз ресмон, чулоҳӣ, нассоҷӣ: **дастгоҳи бофандаӢ, қорхонаи бофандаӢ, саноати бофандаӢ**. 2. қасб ва шуғли бофанда: **қасби**

бофандагӣ.

БОФАР(Р) بافر дорои фар(р), бошукӯх, шукӯх-манд.

БОФАРОҒАТ بافراغت осуда, ором, бо роҳату ҳаловат: **зиндагии бофароғат.**

БОФАРОСАТ بافراسات бофаҳм; хушзеҳн: **бачаи бофаросат.**

БОФАРОСАТӢ بافراساتӣ фаросатмандӣ; бофаҳмӣ.

БОФАРҲАНГ بافرهنگ *кит.* боилму дониш; ба-одоб, бомаданият, шахси фарҳангӣ

БОФАРҲАНГӢ بافرهنگӣ соҳиби илму дониш будан, бофарҳанг будан, бомаданиятӣ, соҳиби маданият будан.

БОФАСОҲАТ بافصاحت ба таври фасех, равшан, буро.

БОФАТОНАТ بافطانت зирак, хушёр, бохуш, хушманд.

БОФАҲМ بافهم тезфаҳм, зирак, хушёр, боақл, боидрок, шуурнок: **бофаҳу фаросат, бофаҳму идрок.**

БОФБАНД//БОФТБАНД бафбанд//бафтбанд *боф.* он ки тору пудро баста, дӯконро барои бофтани матоъ тайёр мекунад.

БОФБАНДӢ//БОФТБАНДӢ бафбандӣ//бафтбандӣ *боф.* тору пудро баста, тайёр кардани дӯкон барои бофтани матоъ.

БОФДУМ بافدم *кит.* оқибат, охир.

БОФЗАН بافرن *боф.* коргаре, ки пуди абрешимро аз калоба ба чархак мезанад (*мепечонад*).

БОФИДАН بافيدن *ниг.* **бофтан**

бофт بافت *асоси замони гузашта аз бофт.*

БОФТ بافت 1. бофташуда, мансуч: **атласи бофти Душанбе.** 2. миқдори матоъ: **як бофт алоча.**

БОФТА I بافته 1. *сифати феълии замони гузашта аз бофтан;* бофтагӣ: **мӯи бофта, сабади бофта.** 2. матоъ, газвор. 3. *мач.* фикр карда бароварда, хаёлий, ғайривоқеъ. 4. *мач.* сохта, дурӯғ, беасос: **гапи бофта.**

БОФТА II بافته :**бофтаҳо** *биол.* низоми алоқаманди ҳуҷайраҳои ҳайвонот ва растаниҳо.

БОФТАН بافتن 1. пуди ресмонҳои наҳӣ ё риштаҳои мӯиро андар қабати ҳам карда, матоъ, гилем *ва г.* ба вучуд овардан, наху торхоро ба ҳам пайваста танидан: **бӯрӯ бофтан, карбос бофтан, шохӣ бофтан, қолин бофтан; мӯӣ бофтан** якчанд тори мӯиро ба таври махсус ба ҳам карда, ду милла ё ба кокулҳои зиёд ҷудо кардан; **сабад бофтан** лух ё навдаҳои борику дарозро ба таври хос печонда сабад сохтан. 2. *мач.* фикр карда баровардан, аз худ баровардан (*мас., шеър, гап ё бӯҳтонеро*); **аз худ бофтан** а) хаёл баровардан, аз худ баровардан; б) *мач.* дурӯғ гуфтан.

БОФТАНӢ بافتنӣ *сифати феълии замони оянда аз бофтан;* ҳар чизи муносиби бофтан.

БОФТАШИНОС بافته شناس *тиб.* мутахассис ва олими бофташиносӣ.

БОФТАШИНОСӢ بافته شناسӣ *тиб.* илмест, ки бофтаҳои ҷондорон ва набототро мавриди омӯзиш ва таҳқиқ қарор медиҳад, гистология.

БОФТБАНД бафтбанд *ниг.* **бофбанд.**

БОФТБАНДӢ бафтбандӣ *ниг.* **бофбандӣ.**

БОФТБАРДОРӢ بافت برداری *тиб.* ҳуҷайрабардорӣ, намунабардории ҳуҷайраҳо ва бофтаҳо.

БОФТШИНОСӢ بافته شناسӣ *ниг.* **бофташиносӣ.**

БОҲА باحه *кит.* сангпушт.

БОҲАБАР باخبر огоҳ, хабардор, воқиф: **боҳабар кардан; боҳабар будан** а) огоҳ будан, хабар доштан; доништан, фаҳмидан; б) эҳтиёт шудан, хушёр будан; **боҳабар шудан;** а) огоҳ шудан, хабар ёфтан, воқиф шудан; доништан, фаҳмидан; б) аҳволи касеро пурсида истодан, аз аҳволи касе хабар гирифтан; **аз худ боҳабар будан (шудан)** аз вазъи (аҳволи) худ хушёр шудан, эҳтиёт кардан.

БОҲАТ باخط дорои хат, соҳибхат; **боҳату савод** саводнок, таълимдида, маълумотнок.

БОХИРАД باخرد *ниг.* **хирадманд.**

БОХИРАДӢ باخردӣ *ниг.* **хирадмандӣ.**

бохт باخت *асоси замони гузашта аз бохтан.*

БОХТА باخته *сифати феълии замони гузашта аз бохтан;* бойдода, бохткарда.

БОҶТАН باختن 1. бой додан, аз даст додан; мағлуб шудан, шикаст хӯрдан (*аз ҳариф дар қимор ё бозие*); муқоб. **бурдан**: **бозиро боҳтан**. 2. *кит.* бозӣ кардан, бо бозие машғул шудан (*шоҳмот, футбол ва ғ.*); **дил боҳтан** ба ишқи касе (ё коре) гирифтор шудан, дӯст доштан, ошиқ шудан ба касе (ё кору касбе); **ҷон боҳтан** ҷони худро дар коре нисор кардан; фидокорӣ кардан; **сари худро боҳтан** ҷони худро қурбон кардан, ҷон додан (*дар роҳи мақсаде*); **ақлу хушро боҳтан** аз ақлу хуш ҷудо шудан; девона шудан.

БОҶТАР باختر 1. ғарб, мағриб. 2. *кит.* шарқ, ховар, машриқ. 3. *таър.* номи қадимии минтақаи Балх, ки имрӯз номи яке аз вилоятҳои маъмурии Давлати Исломии Афғонистон аст. Афғонистони Шимолӣ, Тоҷикистони ҷанубиву марказӣ, Узбекистони ҷанубӣ, Марви Туркманистон ҷузви ин сарзамин таърихӣ буд.

БОҶТАРЗАМИН باختريزمين 1. кишварҳои ғарбӣ, мағрибзамин, Аврупо ва Амрико. 2. *таър.* сарзамини Боҳтар, кишвари Боҳтар.

БОҶТАРӢ باختری 1. *мансуб ба боҳтар*. 2. сокини сарзамини Боҳтар.

БОҶТХЕЗ باختخيز :**боҳтхез** **бозӣ кардан** мувофиқи шартӣ пешакӣ бозӣ кардан, касе, ки дар навбати худ бозиро бой диҳад, аз бозӣ баромада ҳисоб меёбад.

БОҶ *а.* باه *кит.* шаҳват, қувваи шахвонӣ, қувваи ҷимӯъ.

БОҶАВО باهوا *васеъ*, фарох; *муқ.* **барҳаво**.

БОҶАВСАЛА باحوصله он ки корхоро бо ҷузъи-ёташ аз сидқи дил ба ҷо меорад; баҳавсала; босабру тоқат, бурдбор, борағбат.

БОҶАВСАЛАГӢ باحوصلگي боҳавсала будан; рағбатнокӣ; босабрӣ.

БОҶАДАФ باهدف бомақсад, дорои ҳадаф ва мақсади муайян, ҳадафдор.

БОҶАӢ باحيا шармгин; бонангу номус: **ҷавони шармгин ва боҳаӢ**.

БОҶАӢӢ باحيائي шармгинӣ, ҳаӢ доштан, ору номус доштан; *муқоб.* **беҳаӢӢ**.

БОҶАӢБАТ باهيبت ҳайбатнок, бадвоҳима: **овози боҳайбат**.

БОҶАЛОВАТ باحلاوت баҳузур, бароҳат: **хоби**

боҳаловат.

БОҶАМЗИД//БАҶАМЗИД باهمزد ба якдигар муқобил, муҳолифи якдигар амалқунанда: **гурӯхҳои боҳамзид**.

БОҶАРОРАТ باحرارات 1. дорои гармои саҳт, ҳарорати баланд. 2. *мач.* дорои шӯру шавқи бисёр, пурҷӯшу хурӯш: **боҳарорат сухан гуфтан**.

БОҶАШАМАТ باحشمت бошукӯҳ, боазамат, бузург, дабдабанок.

БОҶИММАТ باهمت 1. саховатманд, дасткушод, олиҳиммат, ҳимматбаланд, баҳиммат. 2. соҳиби азму иродаи мустаҳкам дар иҷрои корҳои бузург: **Ӣрони боҳиммат**.

БОҶИММАТӢ باهمتي саховатмандӣ, дасткушодӣ; ҳимматбаландӣ.

БОҶИР *а.* باهر *кит.* равшан, ошкор, возех, сарех.

БОҶИҶОБ باحجاب ҳичобдор, мастур, бопарда (*хусусан оид ба занону духтарони дорои нӯшиши исломӣ*); фаранҷидор.

БОҶТУР//БАҶТУР باهتور *зоол.* як навъи мори беаҳри зард.

БОҶУ باهو *кит.* 1. *ниг.* бозу. 2. ҷӯбдаст, ҷӯби ҷӯпону шутурбонон, говрон.

БОҶУНАР باهنر *кит.* хунарманд.

БОҶУР *а.* باحور *ниг.* боҳуро.

БОҶУРӢ باحوري *марбут ба боҳур*, бисёр гарм.

БОҶУРМАТ باحرمت соҳибэҳтиром, мӯҳтарам, боиззат, киромӣ: **шаҳси боҳурмат**.

БОҶУРО *а.* باحورا *кит.* шиддати гармои тоби-стон.

БОҶУШ باهوش хушёр, зирак.

БОҶУШӢ باهوشي *вазъ ва ҳолати боҳуш*, хушёрӣ, бедорӣ.

БОҶКА *р.* باچكه зарфи ҷубӣ ё оҳании устуво-нашақли шикамдор барои нигоҳ доштани чизҳои обакӣ; чалак: **бочкаи об**, **бочкаи карасин**.

БОҶКАМОНАНД باچکهمانند шақлан шабеҳи бочка: **духули бочкамонанд**.

БОҶКАСОЗ باچکهساز *усто ва коргари соҳибхтисос*, ки бочка месозад; **дуредгари**

бочкасоз.

БОЧ باج 1. таър. пулу чизе, ки подшоҳони бузург аз подшоҳони зердаст ё аз раият мегирифтан, хироч, андоз, молиёт. 2. андози пули давлатӣ, ки хангоми аз сарҳади мамлакат гузаронидани молҳои тиҷоратӣ гирифта мешавад: **бочи гумрук**, **бочи воридот**, **боч гирифтани (ситондан)**, **боч додан**.

БОЧА بچه ду марде, ки ду хоҳарро ба занӣ гирифтаанд, нисбат ба ҳамдигар боча ҳисоб мешаванд.

БОЧАВҲАР باجوهر дорои асолат ва истеъдод, чавҳардор.

БОЧГИР باجگیر гирандаи боч, ситонандаи боч, бочситон.

БОЧГИРӢ باجگیری исми амал аз **боч гирифтани**; гирифтани боч, бочситонӣ.

БОЧГОҲ باجگاه *ниг.* **бочхона**.

БОЧГУЗОР باجگذار бочсупор, хирочгузор.

БОЧГУЗОРӢ باجگذارى пардохти боч, гузордани боч, хирочгузорӣ.

БОЧДЕҲ باده бочдиҳанда, шахси супорандаи боч.

БОЧДОВ باجداو *ниг.* **бочгир**.

БОЧПУЛӢ باجپولى маблағе, ки ҳамчун боч гирифта мешавад.

БОЧСИТОН باجستان *ниг.* **бочгир**.

БОЧСИТОНӢ باجستاني *ниг.* **бочгирӣ**.

БОЧУРЪАТ باجرات 1. чуръатнок, далер, шуҷоъ: **одамони бочуръат**, **бочуръат будан**. 2. далерона, нотарсона.

БОЧУРЪАТӢ باجراتى чуръатнокӣ; нотарсӣ; часорат, далерӣ.

БОЧУРЪАТОНА باجراتانه нотарсона, чуръат карда, часурина.

БОЧХОНА باجخانه муассисаи гумрукие, ки ба гузаронидани молҳо аз сарҳад назорат карда, андозҳои (бочи) муқарраршударо мегирад, гумрук.

БОЧХОҲ باجخواه *ниг.* **бочгир**.

бош باش 1. асоси замони ҳозира ва феъли амр аз будан. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънии бошанда: **шодбош**, **хушбош**, **омодабош**.

БОШ باش нидое, ки вақти чуфтронӣ барои шитоб накардани барзаговҳо ба кор мебаранд.

БОША I باشه парандаи шикории аз боз хурдтар.

БОША II باشه меъ. қисми куббадори сари сутун.

БОШАВКАТ باشوكت боҳашамат, бошукӯх, мӯхташам; азим: **кишвари бошавкат**, **лашқари бошавкат**.

БОШАВҚ باشوق боҳавас, бо шавқмандӣ.

БОШАД باشد 1. шакли аористи будан дар шахси сеюми танҳо. 2. пайвандаки хилофӣ аммо, вале; **бошад ҳам** сарфи назар аз он, ки ҳарчанд, гарчанде ки ...: **ӯ пир бошад ҳам, хеле боқувват аст**. 3. ҳиссаҳои тасдиқӣ хуб, майлаш; **ҳар чӣ бошад а)** ба ҳар ҳол, дар ҳар сурат; **б)** хайрият, хуб шуд, ки...

БОШАНГ باشنگ *кит.* хӯшаи ангур, хӯшаи овезони ангур, пошанг.

БОШАНДА باشنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз будан. 2. он ки дар ҷое зиндагонӣ дорад, сокин, иқоматкунанда, истиқоматкунанда; **бошандагони деҳа** сокинони деҳа, аҳолии деҳа, мардуми қишлоқ.

БОШАРАФ باشرف 1. шарафнок, шарафманд, пуршаъну ифтихорнок: **вазифаи бошараф**, **касби бошараф**, **номи бошараф**, **роҳи бошарафро тай кардан**. 2. бовичдон; боору номус, асил, начиб, шариф: **фарзанди бошарафи халқ**.

БОШАРАФӢ باشرفى 1. шарофатнокӣ; бошаъну ифтихорнок будан. 2. бовичдонӣ, ору номус доштан.

БОШАРАФОНА باشرفانه шарафмандона, ифтихормандона; сарбаландона, бо камоли сарбаландӣ: **бошарафона иҷро кардан**.

БОШАРОФАТ باشرافت 1. баҳосият, некқадам, пою қадамаш нек. 2. поквичдон; боору номус; шариф, асил, начиб.

БОШАФҚАТ باشفقت мушфиқ, шариф, меҳрубон, ғамхор: **зани бошафқат**.

БОШАҲОМАТ باشهامت 1. бошукӯх, боҳашамат, мӯхташам. 2. далер, бебок, шуҷоъ: **марди бошаҳомат**.

БОШГАҲ//БОШГОҲ باشگاه//باشگه бошишгоҳ, манзил, макон, истиқоматгоҳ.

БОШГОҲӢ باشگاهӣ *марбут ба бошгоҳ.*

БОШИДА باشيده муқим, сокин, бошанда.

БОШИДАН باشيدن будан; иқомат кардан.

БОШИДДАТ باشدт 1. шиддатнок, сахт, босуръат, тез: **борони бошиддат, сели бошиддат, нафаскашии бошиддат.** 2. баланд, шунаво (*доир ба овоз*).

БОШИТОБ باشتاب шитобон, босуръат, тез, зуд: **кори бошитоб, бошитоб роҳ гаштан.**

БОШИШ باشش *исми феълӣ аз будан*; истиқомат, сукунат.

БОШИШГАҲ//БОШИШГОҲ باششگاهе//باششگاه

1. маҳалли зист, истиқоматгоҳ, маскан, манзил, хавлию чой; қароргоҳ. 2. айвоне, ки дар саҳро барои дамгирӣ ва хӯрокхӯрӣ сохта шудааст, шипанг: **бошишгаҳи саҳрой; бошишгаҳи тобистонаи мактабиён** чои маҳсус барои дар тобистон истироҳат кардани мактаббачагон.

БОШҚИРД باشقرد номи халқи сокини Ҷумҳурии Бошқирдистон (дар ҳайати Федератсияи Руссия).

БОШҚИРДӢ باشقردى *мансуб ба бошқирд*: забони бошқирдӣ.

БОШУКӢХ باشكوه 1. дорои шукӯху шавкат, боҳашамат, ҳашаматнок, мӯхташам: **бинои бошукӯх, манзараи бошукӯх.** 2. дабдабанок, тантананок: **мачлиси бошукӯх, зиёфати бошукӯх.**

БОШУУР باشعور он ки ҳодисаҳои воқеъшавандаро дуруст фаҳмида, ҳулосаҳои даркорӣ бароварда метавонад: бофаҳм, бофаросат: **одами бошуур.**

БОШУУРӢ باشعورى бошуур будан; шуурнокӣ.

БОШУУРОНА باشعورانه аз рӯи ақлу шуур, фаҳмида, дарк карда; пурмаънӣ; бомақсаду бомаром: **интизоми бошууруна; ҳаёти бошууруна** ҳаёт ва зиндагии пурмуборизаи бо мақсаду мароми муайян ба нафъи ҷамъият.

БОШУҶОАТ باشجاعت *ниг. шучоатнок.*

БОӒҲТИӒТ بااحتياط 1. эҳтиёткор; *муқоб. бе-эҳтиёт.* 2. мулоҳизакор, боандеша.

БОӒҲТИӒТӢ بااحتياطي боӒҲТИӒТ будан, эҳтиёт-

корӣ.

БОӒҲТИМОМ بااهتمام *кит. бо саъйу кӯшиш, бо заҳмат.*

БОӒҲТИРОМ بااحترام дорои ҳурмату эҳтиром.

БОӒЪТИБОР باعتبار соҳибӒътибор, мӯътабар, обрӯманд.

БОӒЪТИДОЛ بااعتدال дар ҳадди Ӓътидол, мӯътадил.

БОӒЪТИҚОД بااعتقاد Ӓътиқодманд, мӯътақид, боварқунанда ба чизе.

БОӒЪТИМОД بااعتماد он ки ба вай Ӓътимод ва бовар қардан мумкин аст, сазовори боварӣ, боваринок, боварибахш, дилпуршаванда: **дӯсти боӒътимод, посбони боӒътимод.**

БОЯД بايد 1. *шакли аористи боистан дар шахси сеюми танҳо.* 2. *ҳамчун калимаи модалӣ дар таркиби феълҳо ба маънои шояд, эҳтимол, мумкин меояд; бо феълӣ асосӣ омада, феълӣ бешаҳс месозад: чӣ бояд қард? бояд қайд қард, ки...; бояду шояд ба дараҷаи лозимӣ; пурра, комилан.*

БОЯРОҚ بايراق яроқнок, босилоҳ, мусаллаҳ(она); *муқоб. беяроқ.*

БРАК p. برک *қҳн. маҳсулоте, ки ягон иллат дорад, моли нуқсондор; брак баровардан бо ягон нуқсон маҳсулот истеҳсол қардан, маҳсулоти иллатдор баровардан; **брак қардан** маҳсулотро ба сабаби ягон нуқсон нобоб дониста, қабул накардан.*

БРЕЗЕНТ ҳол. بريزنت матои дурушту ғафси обногузар, ки аз он бодбони киштӣ, пӯшиши мошинҳо, чодарҳои гуногун *ва ғ.* месозанд.

БРЕЗЕНТӢ بريزنتى *мансуб ба брезент*; аз брезент сохташуда: **мӯзаи брезентӣ, хаймаи брезентӣ, чодари брезентӣ.**

БРЕЗЕНТПӢШ بريزنتپوش бо брезент пӯшидашуда: **мошини боркаши боляш брезентпӯш.**

БРИКЕТ фр. брикет чизҳои хишт ё тахташакли бо фишори мангана сохта хушк қардашуда (*аз хокаи ангиштсанг, хошоки чорво ва ғ.*): **брикет сохтан, брикет тайёр қардан.**

БРИЛЛИАНТ фр. بريلىنت алмоси тарошида ва сайқал додашуда.

БРОЙЛЕР *англ.* برايلير 1. мурғ ё чўчаи барои гўшт парваришѐфта. 2. мурғхонае, ки дар он барои гўшт мурғпарварӣ мекунад.

БРОКЕР *англ.* براكير восита, миѐнарав дар харидуфурӯши ягон хел мол ё муомилаи мушаххаси дигар.

БРОМ *ю.* برم унсури химиявӣ, ки моддаи моеъи чигарианг буда, дорои бӯи тези нохуш аст ва дар саноат ва тиб истифода мешавад.

БРОН *р.* بران 1. пешакӣ ба номи касе банд карда мондани ҷое (ҳучрае) дар меҳмонхона, чипта барои ҳавопаймо ва роҳи оҳан ё ягон чизи дигар: **bron кардан**. 2. ҳуччате, ки банд карда шудани ҷо дар меҳмонхона, билет барои нақлиёт, озод карда шудан аз хизмати ҳарбӣ (*дар солҳои ҷанг*) ё барои касе нигоҳ доштани чизеро тасдиқ мекунад: **bron додан**.

БРОНХИТ *ю.* برانخيit *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРОНХХО برانخها *тиб.* шоҳаҳои нойи нафаскашии шуш.

БРУТСЕЛЛЁЗ *англ.* بروتسيلياز *тиб.* касалии сироятии ҳайвонот, ки аз бактерияҳо ба вучуд меояд ва ба одам низ гузаштани мумкин аст.

БУБ بوب *кит.* палос, фарш.

БУБУ بوبو *кит.* худхуд, шонасарак.

БУВА بوه *лаҳҷ.* бибӣ.

БУВАД بود *шакли қадимии аористи будан дар шахси сеюми танҳо*; бошад.

БУВИШ بوش *кит.* бошиш, ҳастӣ, зисту ҳаёт.

БУГОН بوگان *кхн.* бачадон, раҳм.

БУҒ I بوغ бухор; хавр; **буғ додан** дар бухори оби чўш чизеро нигоҳ доштан (*барои нарм кардан, мас., тилла, ҷавдор ва ғ.-ро*).

БУҒ II بوغ [*аслаш бук*] 1. олати дарози дарунковоки устухонӣ, сафолӣ ё филизӣ, ки бо даҳон ба он бод медаманд ва садо медиҳад; собиқ дар осиеб ва ҳаммомҳо сар шудани корро ба воситаи буғ хабар медоданд; шайпур. 2. бонг, хуштак, ки корхонаҳо соатҳои оғозу анҷоми кор ва вақти танаффусро хабар медиҳанд; бонги паровоз ва киштӣ ҳангоми расидан ба истгоҳ ва равона шудан аз он, гудок: **буғ кашидан**.

БУҒ III بوغ *ниг.* буғӣ II.

БУҒАНБОР بوغانبار *тех.* ҷои ҷамъ шудани буғ.

БУҒГАРД بوغگرد *тех.* василае, ки ба воситаи буғ кор мекунад: **осиеби буғгард**.

БУҒГАРДОНӢ بوغگردانى *ниг.* табхир.

БУҒГАРМКУНАК بوغگرمکنک *тех.* дастгоҳ барои гарм кардани бухори хунукшуда.

БУҒДИХӢ بوغدهى *исми амал аз буғ додан*; бухордиҳӣ.

БУҒДОДА بوغداده *сифати феълӣи замони гузашта аз буғ додан*; ба воситаи буғ нарма шуда.

БУҒЗ بوغز *а.* بغض 1. *кит.* кина, адоват, душманӣ: **буғзу адоват**. 2. *маҷ.* зикӣ, гирифтагии хотир, бухс (*гуфт.*), кудурат; **буғзи дилро баровардан** (**кафондан, холӣ кардан**) хафагиро баровардан, ғамгиниро аз худ дур кардан; дил холӣ кардан, ҳасрат карда тасалло ѐфтан; **дил буғз кардан** зик шудан, дилтанг шудан.

БУҒИКУНАНДА بوغىکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз буғӣ кардан*; хафакунанда.

БУҒӢ I بوغى *мансуб ба буғ*; **батареяи буғӣ** батареяе, ки ба воситаи буғ гарм карда мешавад.

БУҒӢ II بوغى :**буғӣ кардан** а) бо даст ё ресмон гулуи ҷондорро фишор дода, роҳи нафаси ўро банд кардан (*барои куштан*), хафа карда куштан; нафасгардон кардан; б) *киш.* аз танг кардан, фишор овардан; **танқидро буғӣ кардан** *киш.* фишор овардан ба танқид; роҳ наодан ба танқид.

БУҒКАШӢ بوغكشى хуштаккашӣ; бонг, гудок: **садои буғкашии паровоз**.

БУҒКУНАК بوغکنک *тех.* дастгоҳ барои ба буғ табдил додани моеъҳо.

БУҒМА I بوغمه *бот.* гиёҳи лўндабеҳи бисёрсола, ки бештар ҳамчун гиёҳи шифобахш машхур аст.

БУҒМА II بوغمه *лаҳҷ.* гулўзиндонак.

БУҒРАНҶ بوغرنج чигил, печ дар печ.

БУҒРОНАК بوغرانک *ниг.* **буғкунак**.

БУҒРОНӢ بوغرانى буғ рондан, гузарондани буғ.

БУҒСАРДКУНАК بوغسردکنک *тех.* асбоб барои танзими ҳарорати бухор.

БУҒТАҚСИМКУНАК *بوغ تقسیم کنک* *тех.* дастгоҳи тақсимкунандаи буғ ба кубурҳо.

БУҒТОБ *بوغ تاب*: **буғтоб кардан** дар буғ пазондани матоъ барои беҳтар шудани сифати он.

БУҒТОБШУДА *بوغ تابشده* матоъ ё порчае, ки буғтоб шудааст.

БУҒУМ *بغوم* 1. *биол.* ҷои пайванд шудани устухонҳои бадан, пайванд, банд: **буғуми пой, дарди буғум**. 2. қисми соқои растании ҷуворӣ, ҷуворимакка, наздаи тоқ ва монанди ин, ки дар байни ду пайванд воқеъ аст.

БУҒУМАК *بغومک* *ниг.* чилбуғум.

БУҒУМДАРД *بغومدرد* дарди буғум, ревматизм.

БУҒУМПОЙҲО *بغوم پایها* гурӯҳи олии ҷондорҳои бесутунмӯҳра (*харчанг ва дигар хазандаҳо*), ки бадани онҳо аз буғумҳо иборат аст.

БУҒҶЗ *بغوز* *гуфт.* бордор, ҳомила: **буғҷз шудан**.

БУҒҶЗАК *بغوزک* *шакли тасғир ва навозишии буғҷз*; $\diamond$ **буғҷзак шудани муғҷаҳои дарахтон** об гирифтани муғҷаҳои дарахтон.

БУҒҶЗӢ *بغوزی* *гуфт.* буғҷз будан; ҳолати бордор будан (-и *мас.*, *хайвонот*).

БУҒҲОНА *بوغخانه* *ниг.* бухорхона.

БУҒҶА *بغچه* *ниг.* бӯғҷа.

БУҒШАВАНДАГӢ *بوغ شونداگی* *ниг.* буғшавӣ.

БУҒШАВӢ *بوغ شوی* қобилияти ба буғ табдил ёфтани ҷисмҳо, бухор шудан.

БУҒҶОМА *بغجامه* 1. матои калони чоркунҷа барои баста мондани кӯрпаву болишт; *муқ.* бӯғҷа. 2. чодар, матои калони чоркунҷа барои афшонда гирифтани тут, зардолу *ва ғ.*

буд *بود* *асоси замони гузашта аз будан*.

БУД *بود* 1. он чи мавҷуд аст, мавҷуд: **аз будаш зиёд карда нишон додан, буди қор ҳамин; буд кардан** иҷро кардан, пур кардан, ба итмом расонидан (*мас.*, *қореро*); **буд шудан** иҷро шудан, пур шудан, итмом пазируфтани. 2. дорой, сарват, сарватнокӣ; **буд набуд** таъбири оғози анъанавии афсонаҳои тоҷикӣ, сарафсона; **буду набуд** ҳамаи чизу чора, молу мулк, дорой; **буду шуд** а) асл, ҳақ, ҳақиқат: **буду шуди гап, буду шуди воқеа**; б) тамоми чизи дар ихтиёр дошта, ҳамаи дорой.

БУДА *بوده* 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз будан*; **маълум буда бошад, ки...** маълум гардад, ки..., маълум бод, ки... 2.

ҳозир, ҳузурдошта, мавҷудбуда (*ба ин маъно одатан дар шакли ҷамъ меояд*).

БУДАГӢ *بودگی* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз будан*. 2. ҳузурдошта, мавҷуд, он чи ҳаст.

БУДАН *بودن* 1. вучуд доштан; мавҷудият, ҳастӣ; **кӣ будан** чӣ гуна феълӣ хӯй доштан; чӣ мақсад доштан. 2. ҳузур доштан; ҳозирӣ; воқеъ гаштан. 3. истиқомат доштан, қарор гирифтани; истодан. 4. банд шудан. 5. *ҳамҷун феъли ёридиханда феълҳои таркибии номӣ мезодад*: **дузд будан, қимат будан, озод будан; дузд бошу баинсоф бош** (*мақ.*); $\diamond$ **то будан** то вақти зинда мондан.

БУДАНИ *بدنی* *сифати феълии замони оянда аз будан*; он чи қобили будан аст, мешудани.

БУДГОР *بودگار* будани (*дар сароғози афсонаҳо*).

БУДДИЗМ *санс.* *بدزم* *ниг.* буддоия.

БУДДОИЯ *بدائییه* яке аз қадимтарин динҳои ҷаҳонӣ, ки муассиси он Буддо (асрҳои 6-5 то м.) мебошад ва буддоия дар Ҳиндустон, Хитой, Япония, Ҳиндухитой ва дигар мамлакатҳои шарқи Осиё паҳн шудааст.

БУДДОӢ *بدائی* 1. пайрави дини буддоия. 2. ҳар чизи ба буддоия мансуб.

БУДОҒ *بداغ* *бот.* як навъ растании бутта ё дарахтчаи ҳамешасабз, ки дар Тоҷикистон ҷун растании ороишӣ маъмул аст, калина.

БУДУБОШ *بودوباش* бошиш, истиқомат, зиндагонӣ: **маҳалли будубош**.

БУДҶА//БУДҶЕТ *фр.* *بدجه//بدجیت* *ниг.* **бучет**.

БУЗ *بز* ҳайвони ҷуфтсуми алафхӯри хонагӣ аз ҷинси гӯсфанд, ки дорой шох, риши дароз ва думи кӯтоҳ аст ва барои гӯшт, пашм ва шир парвариш мекунад; **бузи кӯҳӣ** як зоти бузи шабеҳи оху, ки дар кӯҳҳои Тоҷикистон мавҷуд аст.

БУЗАК *بزک* 1. *шакли тасғир ва навозишии буз*; бузғола. 2. бозичаи ҷӯбини ба шакли буз, ки ба воситаи ресмонҳо ба ҳаракат дароварда мешавад.

БУЗБОЗӢ *بزبازی* масҳара, масҳарабозӣ; найрангбозӣ, найрангу фиреб.

БУЗВОР *بزوار* монанди буз, ба мисли буз: **бузвор ҷаҳидан (тоҳтан)**; **риши бузвор** риши борикӣ ба мисли риши буз, ки танҳо дар манаҳ рӯида бошад.

БУЗҶОЛА *بزغاله* бачаи буз, бузича.

БУЗДИЛ بزدل *киноя аз* одами тарсончак, тарсу, бечуръат.

БУЗДИЛӢ بزدلى тарсончакӣ, бечуръатӣ.

БУЗДИЛОНА بزدلانه бо тарс, тарсида, бечуръатона.

БУЗИЧА بزيچه *ниг.* бузгола.

БУЗКАШ بزکش иштироккунандаи бузкашӣ, човандоз, кӯбкоритоз.

БУЗКАШАК بزکشک *гуфт.*, *ниг.* бузкашӣ.

БУЗКАШӢ بزکشی навъи варзиши миллӣ, ки бузкашҳо аспсавор барои буз ё гӯсолаи сарбуридаро аз ҷои муайян гирифта ба марра бурда расонидан мусобиқа мекунанд, кӯбкорӣ; **бузкашӣ кардан** иштирок кардан дар бозии бузкашӣ.

БУЗПАРВАРӢ بزپرورى соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши бузҳо барои ширу гӯшт ва пашм машғул аст: **фермаи бузпарварӣ, хочагии бузпарварӣ.**

БУЗРАҲА بزهره *гуфт.* пайраҳаи танги кӯҳӣ, ки одатан чорпоёни майда роҳ гашта метавонанд.

БУЗРИШ بزريش он ки монанди буз фақат дар манаҳ риш дорад.

БУЗУРГ بزرگ 1. калон; *муқоб.* хурд; азим, кабир; мӯхташам, боҳашамат: **иморати бузург, оббанди бузург.** 2. паҳновар, васеъ, фарох: **дарёи бузург, кишвари бузург.** 3. калонсол, дорои синну соли зиёд, зиёд умрида нисбат ба касе: **бародари бузург, хурду бузург; фарзанди бузург** фарзанди аз ҳама пеш ба дунё омада, фарзанди нахустин. 4. шахси соҳибъятибор, мӯхтарам; соҳибфазилат. 5. калоншаванда, роҳбар, сардор; олимақом; **бузургони давлат** ҳукуматдорон, аркони давлат; **гуноҳи бузург** гуноҳи азим, чурми калон; **давлати бузург** давлати тавоно, пуриқтидор; давлате, ки дар арсаи байналхалқӣ яке аз давлатҳои асосӣ ба шумор меравад; **муваффақияти бузург** муваффақияти шоён, муваффақияти ба назар намоён; **халқи бузург** халқи сернуфуси дорои таъриху анъанаи ганӣ; **қисми бузург** қисми бисёр, баҳши аъзам; аксар(ият); **бузург шудан (гардидан)** а) калон шудан; ҳаҷман афзудан; б) калонсол шудан; ба воя расидан. б. мақоме аз мусикии классикии тоҷикии «Шашмақом», ки бо номи «Бузрук» ҳам ёд мешавад.

БУЗУРГВОР بزرگوار 1. шариф, начиб, оли-

чаноб. 2. шахси табаррук, мӯътабар; соҳибъятибор: **пири бузургвор.** 3. *кҳн.* авлиё, валӣ.

БУЗУРГВОРОНА بزرگوارانه дархӯри бузургворон, лоиқи бузургворон: **фикри бузургворона.**

БУЗУРГДИЛ بزرگدل шучоъ, диловар, часур, далер.

БУЗУРГДИЛӢ بزرگدلى диловарӣ, шучоатмандӣ, часурӣ, далерӣ.

БУЗУРГДОШТ بزرگداشت таҷлил, эҳтиром; **мачлиси бузургдошт** чамъомаде, ки ба ёдбуди шахси бузург барпо мегардад.

БУЗУРГЗОДА بزرگزاده *кит.* начиб, шариф (*аз ҷиҳати баромад*); асилзода.

БУЗУРГЗОДАГӢ بزرگزادگى асолати хонаводагӣ доштан, начибзодагӣ, асилзода будан.

БУЗУРГӢ بزرگى 1. калонӣ; азамат, шукӯҳ, ҳашамат; азимҷуссагӣ. 2. паҳноварӣ, вусъат. 3. андоза, ҳаҷм. 4. *риёз.* он чи имкони андозагирӣ ва ҳисоб кардан дорад: **бузургҳои доимӣ ва тағйирёбанда.**

БУЗУРГМАНИШ بزرگمنش *кит.* 1. олитабиат, ниҳоди бузург дошта; олиҳиммат. 2. он ки аз ҷиҳати баромад асилу начиб аст; асилзода, ашроф. 3. номи форсии галаситораи Ҷаббор.

БУЗУРГМАНИШӢ بزرگمنشى *кит.* 1. бузургманиш будан; олитабиатӣ; олиҳимматӣ. 2. асилзодагӣ, ашрофзодагӣ.

БУЗУРГМАНИШОНА بزرگمنشانه бо шева ва рафтори бузургманиш, бузургманиш.

БУЗУРГМАРД بزرگمرد абармард, марди барҷаста ва бузург, бузургвор.

БУЗУРГМАРДӢ بزرگمردى бузургворӣ, азамат, шарофат.

БУЗУРГОНА بزرگانه монанди бузургон, бо равиш ва рафтори бузургон.

БУЗУРГСОЛ بزرگسال он ки давраи кӯдакӣ ва ҷавониро гузаронидааст, дорои синну соли калонтар аз ба балоғат расида; *муқоб.* хурдсол.

БУЗУРГСОЛӢ بزرگسالى бузургсол будан, пиронсолӣ.

БУЗУРГҲАҶМ بزرگحجم калонҳаҷм, ҳаҷман бузург.

БУЗУРГҶУССА بزرگچته калонҷусса, азимҷусса, тануманд.

БУККАК *بوگگ* *гуфт.* хамидақомат: **кампири буккак.**

БУКО *а. بكا* *кит.* гиристан; гирия.

БУКРӢ *بوكرى* пуштхамида, кӯзапушт.

БУКСИР *голл. бексир* 1. *ниг.* **ядак (таноби ядак); ба буксир гирифтан** бо симтаноб ё арғамчин баста кашидани киштӣ, автомобил *ва г.* 2. *ниг.* **ядаккиштӣ.**

БУКТЕРХАЛТА *بو كتر خلته* борхалтаи мусофири савора.

БУҚАЛАМУН *بو قلمون* *ниг.* бӯқаламун.

БУҚҚА *т. بقه* гови нари ахтанокарда.

БУҚОҚ *т. بقاق* *лаҳҷ.* чоғар, гуррӣ.

БУҚЪА *а. بقعه* *кит.* 1. қитъаи замин, ки аз заминҳои дигар ҷудо карда шудааст. 2. хона, ҳавлӣ, сарой; мусофирхона.

БУЛАЧАБ *а. بلعجب* тааччубовар, хайратангез; ачиб, ғалатӣ.

БУЛБУЛ *بلبل* парандаи хушовоз ба андозаи гунчишк бо пушти қаҳвай ва шиками хокистарӣ, андалеб, ҳазордастон: **булбули кӯҳӣ, булбули сармаст, булбули хушилхон;** ◊ **чашии булбул** навъи нақшу нигор, ки дар матоъ партофта мешавад; **булбули Шероз** Хоча Ҳофиз; **булбули шӯрида** ошиқ.

БУЛБУЛА *بلبله* кӯзаи лӯладор, ки дар он шароб мерехтанд.

БУЛБУЛАГАРДОН *بلبله گردان* гардонандаи кӯзаи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАГАРДОНӢ *بلبله گردانى* гардондани кӯзаи шароб дар базму маҳфилҳо.

БУЛБУЛАК *بلبلک* 1. *шакли тасғир ва навозишии* булбул. 2. хуштакчаи гилии бачагона, ки ба он об пур карда кашанд, мисли хониши булбул садо медиҳад.

БУЛБУЛВОР *بلبلوار* монанди булбул, ба мисли булбул.

БУЛБУЛЗАБОН *بلبل زبان* ширинсухан, хушсухан.

БУЛБУЛЗАБОНӢ *بلبل زبانى* ширинсуханӣ, хушсуханӣ.

БУЛБУЛИСТОН *بلبلستان* ҷое, ки дар он булбул зиёд аст, макони булбулон.

БУЛБУЛНАВО *بلبلنوا* дорони овози булбулмонанд; хушовоз.

БУЛБУЛСИТОН *بلبلستان* *ниг.* булбулистон.

БУЛВАФО *а. بوالوفا* вафодор, бовафо.

БУЛҒА *а. بلغه* *кит.* 1. кифоят, хӯроки якрӯза. 2. ўҳдабаро, моҳир.

БУЛҒОК *т. بلغاک* *кит.* фитна, шӯр ва ғавғои бисёр.

БУЛҒОР I *بلغار* номи халқе аз славянҳо, ки аҳолии асосии мамлакати Булғористонро ташкил медиҳанд.

БУЛҒОР II *بلغار* як навъ чарми хушранг; **кафши булғор** *ниг.* булғорӣ.

БУЛҒОРӢ I *بلغارى* 1. *мансуб ба булғор:* **забони булғорӣ, либоси булғорӣ; қаланфури булғорӣ** навъи қаланфури калони ғайри тунди хӯроқӣ, қаланфури дӯлма. 2. сокини Булғористон.

БУЛҒОРӢ II *بلغارى* аз чарми булғор дӯхташуда: **кафши булғорӣ.**

БУЛҒУР *بلغور* *кит.* 1. ҳар чизи кӯфта дарҳамомехта. 2. ярмаи гандуми нимпухта. 3. таоме, ки аз ин ярмаи гандум мепазанд.

БУЛДОЗЕР *англ. بلدازير* тракторе, ки дар пеши он бели калони махсус барои ҳамвор кардани замин ва ба ҷои дигар тела дода бурдани хок пайваст карда шудааст.

БУЛДОЗЕРЧӢ *بلدازيرچى* ронандаи булдозер.

БУЛКАНҶАК *بلکنجک* *кҳн.* ачиб, ачоиб, турфа.

БУЛКАРАМ *а. بوالکرم* *кит.* соҳибкарам, соҳиби бахшиш, саховатманд.

БУЛКАФД *а. بلکفد* *кит.* пора, ришва.

БУЛУҒ *بلوغ* *кит.* расиш ба балоғат, расидан ба синни рушд: **ҳадди булуғ.**

БУЛУК *т. بلوک* *тағр.* ноҳияе, ки аз якчанд деҳа иборат аст.

БУЛУҚ *а. بلق* садои оби аз замин бароянда; **булуқ-булуқ кардан** аз замин захида баромадани об.

БУЛУТ I *بلوط* дарахти зебои сербаргу азимҷусса, ки ҷӯби саҳт дорад, балут.

БУЛУТ II *بلوت* *гуфт.* абр, меғ.

БУЛУТЗОР *بلوطزار* ҷангали дарахтони булут, ҷое, ки дарахтони булут зиёд аст.

БУЛУТӢ *بلوطى* аз ҷӯби дарахти булут сохташуда.

БУЛӢР *ю. بلور* 1. шишаи аълосифати шаффофе, ки дар рӯшноӣ тобиш ва ҷилои зебое медиҳад. 2. ҷисми якҷинсаи сахтест, ки атом, ион ва молекулаҳо дар шакли панҷараи

фазой мураттаб ҷойгир шудаанд ва дар табиат дар шакли бисёрқирра вомехӯрад; кристалл; **булӯри кӯҳӣ** навъи шаффофи кварц, ки дар оптика ва дар сохтани маснуоти заргарӣ ба кор меравад.

БУЛҶРВОР بلوروار монанди булӯр, ба мисли булӯр софу шаффоф; **оби булӯрвор** оби соф.

БУЛҶРГАРДӢ بلورگردӣ ба булӯр табдилёбӣ; хосияти ба булӯр табдил гаштан.

БУЛҶРИН بلورين 1. аз булӯр сохташуда: **кандили булӯрин**, **ҷоми булӯрин**. 2. *мач.* соф, шаффоф; **дасти булӯрин** дасти сап-сафеду зебо ва нозук (-и маъшуқа).

БУЛҶРИНА بلورينه булӯрӣ; он чи аз чинси булӯр аст.

БУЛҶРӢ بلورى *ниг.* булӯрин.

БУЛҶРШАКЛ بلورشكل шаклан монанди булӯр.

БУЛҶРШИНОСӢ بلورشناسى шохае аз илми физика, ки ба баррасиву пажӯҳиши сохтор ва хусусиятҳои булӯрҳо машғул аст.

БУЛҶУЗУЛ ا. بوالفضول *кит.* пургӯй, сергап, маҳмаддоно; донотарош.

БУЛҶАВАС ا. بوالهوس 1. побанди ҳавою ҳавас, серҳавас; ошики ҳардамхаёл. 2. *мач.* ҳаваскор, ҳавасманд.

БУЛҶАВАСӢ بوالهوسى булҳавас будан, ҳардамхаёлӣ; ишқи ғайриҷиддӣ.

БУЛҶАВАСОНА بوالهوسانه аз рӯи ҳавою ҳавас; ҳардамхаёлона; ҳаваскорона, аз рӯи орзую ҳавас иҷро кардашуда: **шеъри булҳавасона**.

БУМ I ا. بوم парандаи чанголдори шабпарӣ аз ҷуғз калонтар, ки байни мардум шум ва бехосият шумурда мешавад, хуғӯяк: **буми шум**; **лони бум** *мач.* вайрона, харобазор.

БУМ II بوم хок, замин (-и *нокорам*); сарзамин, кишвар, мамлакат: **марзу бум**.

БУМАЗӢ p. بومزى 1. матои пахтагии рӯяш патдор [*аслаш бумазея*]. 2. либос ё чизи дигари аз матои мазкур сохташуда: **куртаи бумазӣ**.

БУМӢ بومى маҳаллӣ, таҳҷой, сокини аслии маконе.

БУМҶАН بومهن *кит.* заминчунбӣ, зилзила.

БУҶ بون//بن 1. бех, реша, асос, бунёд; **буни мӯ** беҳи мӯ. 2. қисми зерини ҳар чиз, поён, таг: **буни девор**, **буни тал**, **буни чоҳ**; **буни гардан** паси гардан; пушти сар; **буни гӯш** таги гӯш, зери гӯш; баногӯш; **буни дандон** милки дандон, вора; **бу-**

ни кӯх домани кӯх; **буни ғор** дохили ғор; **аз бун (бар)кандан** а) аз решааш кандан, решакан кардан (*дарахтро*); б) *мач.* тамоман маҳв кардан, несту нобуд кардан (*чизеро, касеро*); **аз бун II аз беху бун** тамоман, саросар, ба куллӣ (*мас., аз бун хушк шудан, аз бун канда шудани решаи зулм*); **бесару бун** беаввалу охир, парешон, бетартиб (*мас., суханҳои бесару бун, ҳаёлотҳои бесару бун*).

БУҶА I بنه 1. асбобу анҷом, молу чиз; лоқу пари хона. 2. асбоби сафар, зод, тӯша: **бору буна** асбобу анҷом, молу чиз; **касера буна карда...** *лаҳҷ.* ба умеди касе шуда..., ба касе умеди зиёд баста... 3. хона, манзил, ошона.

БУҶА II بنه 1. асл, реша, бун. 2. бутта, дарахти қадқӯтоҳ.

БУҶАДОР بنهدار *лаҳҷ.* хонадор, масъули ниғаҳбонӣ ва мутасаддии буна.

БУҶАК بنک маблағе, ки барои қоре ё ҳосили кишти пешакӣ дода мешуд; маблағе, ки умуман барои иҷрои қоре пешакӣ мегирифт (*мас., барои сафари хизматӣ, барои дӯхтану сохтани чизе ва ғ.*), пешмузд, пешпардохт: **бунак гирифта**, **бунак додан**.

БУҶАКДИҶӢ بنکدهى *исми амал аз бунак додан*; пардохти бунак.

БУҶАҚДОР بنکدار он ки аз болои қори ояндааш аз соҳиби қорхона пешакӣ маблағ мегирифт.

БУҶАФШ بنفش ранги қабуди моил ба ранги гули бунафша, нилуфарӣ, нофармон, нилгун.

БУҶАФША بنفشه гиёҳе, ки гулҳои майдаю сархами қабудранги хушбӯй дорад ва дар баҳор пеш аз гулҳои дигар мешукуфад.

БУҶАФШАГУҶ بنفشه گون *ниг.* бунафшаранг.

БУҶАФШАЗОР بنفشه زار ҷое, ки бунафшаи бисёр мерӯяд.

БУҶАФШАРАНГ بنفشه رنگ монанд ба ранги гули бунафша.

БУҶАХЕЗ بنه خيز хонахез, ботамом кӯч бастан, бо тамоми хонавор кӯчидан.

БУҶБАСТ بنبست 1. сарбаста (*дар бораи кӯча*). 2. қори душворе, ки роҳи ҳал надорад.

БУҶГОҶ//БУҶГАҶ بنگاه//بنگه 1. қҳн. анбор, маҳзан. 2. муассиса ё марказе, ки барои иҷрои ягон хизмат махсус гардонида шудааст: **буҶгоҳи тиббӣ**.

БУҶГОҶӢ بنگاهى *мансуб ба буҶгоҳ*.

БУНДОР بندار *кит.* 1. решадор. 2. ҳамёндор; сохиби молу манзил, хонаю молдошта. 3. касе, ки молро арзон харида қимат мефурушад, чаллоб, ҳаннот.

БУНДУҚ I بندق гулӯла, гирд, лӯнда, ғелак.

БУНДУҚ II بندوق *кхн.* туфанг, милтик.

БУНДУҚДОР بندقدار *кхн.* туфангдор, милтиқдор.

БУНӢД بنياد 1. пойдевор, таҳкурсӣ, поя; **бунӢд кардан (ниходан)** сохтан, барпо кардан, ба вучуд овардан (*мас., хона, бог, шахр, иншоот ва ғайраро*); **бунӢд шудан (гардидан, ёфтан)** сохта шудан, ба вучуд омадан. 2. *мач.* асос, асл; ниҳод, сиришт; **бунӢди чизеро сӯхтан (кандан)** чизеро маҳв кардан, нест кардан.

БУНӢДГАР بنيادگر *ниг.* бунӢдкор.

БУНӢДГАРО بنيادگرا *нав.* пайрави чараёни бунӢдгарой.

БУНӢДГАРОӢ بنيادگرایی *нав.* чараёни динӣ, ки тарафдорони он ба танқиди аҳкоми дин ва шак овардан ба он муқобиланд.

БУНӢДГУЗОР بنيادگذار асосгузор, созанда, бинокунанда.

БУНӢДГУЗОРӢ بنيادگذاري гузоштани асоси чизе; барпокунӣ, таъсис.

БУНӢДӢ بنيادي асосӣ, аслӣ, бунӢнӣ.

БУНӢДКАН بنيادکن нобудкунанда, харобкунанда, аз реша несткунанда.

БУНӢДКОР بنيادكار созанда, барпокунанда, бинокор.

БУНӢДКОРӢ بنيادكاري бунӢд кардан; созандагӣ, барпо кардан, таъсис.

БУНӢДКОРОНА بنيادكارانه мисли бунӢдкор; ба сохтан равона кардашуда: **меҳнати бунӢдкорона.**

БУНӢДКУНАНДА بنيادکننده *сифати феълии замони ҳозира аз бунӢд кардан;* бунӢдкор.

БУНӢН بنيان 1. бунӢд, поя, асос. 2. *кит.* сохти хона, сохти иморат.

БУНӢНГУЗОР بنيانگذار *ниг.* бунӢдгузор.

БУНӢНГУЗОРӢ بنيانگذاري *ниг.* бунӢдгузорӣ.

БУНӢНӢ بنياني *ниг.* бунӢдӣ.

БУНӢНКАН بنيانکن харобкунанда, вайронкунандаи бунӢди чизе; харобиовар.

БУНӢНФИКАН بنيانفکن 1. *ниг.* бунӢнкан. 2. *мач.* хонумонсӯз, хонасӯз.

БУНИГАРДАНИ بنيگردني зарбе, ки ба паси сару пушти гардан мезананд.

БУНИЯ ا. بنيه ниҳод, фитрат, сиришт; вучуд.

БУНЛОД بنلاد *кит.* бунӢд, таҳкурсӣ, пойдевор.

БУНМОЯ بنمايه мояи асосӣ, сириштмоя, мавзӯъ ё мӯҳтавои асосии як асари бадеӣ ё ҳунари, ки дигар мавзӯҳо дар алоқамандӣ ба он матраҳ мешаванд.

БУНОГӢШ بناگوش *ниг.* баногӯш.

БУНСОЛА بن سالة кӯҳан, кӯҳансол, солхӯрда, пир.

БУНЧА بنچه решаю танайи хурду борики гиёҳу алафҳои навруста.

БУНЯ ا. بنيه *ниг.* буния.

бур بر 1. *асоси замони ҳозира аз буридан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои буранда:* **токбур, кисабур** ва ғ.

БУР(Р) ا. بر *кит.* гандум.

БУРАНДА برنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз буридан.* 2. тез, гузаро; бурро: **теги буранда.** 3. хайёте, ки бо чен карда буридани матоъ (*барои либос дӯхтан*) машғул аст, чокбур; **бурандаю даранда** касе, ки гапаш пуртаъсир аст, гапдон; **бурандаю дӯзанда** зани кордон.

БУРАНДАГӢ برندگي 1. амали буранда. 2. коргоҳи либосдӯзӣ, ки дар он матоъро барои либос мебуранд, коргоҳи чокбурӣ.

БУРГАН برگن *бот.* алафи хурдӯи биёбонии танааш ғафс (*аз ҷинси шибоғ*).

БУРГУТ т. برگوت *зоол.* парандаи калонҷуссаи чанголдор аз оилаи бозҳои шикорӣ.

БУРГУТБИНӢ برگوتبيني он ки бинии миёнаш дӯнгу нӯгаш хамида дорад: **ҷавони бургутбинӣ.**

БУРҒУ т. برغو *шоҳи дарунхолӣ,* ки монанди буғ менавозанд, шайпур, буғ.

бурд برد *асоси замони гузашта аз бурдан.*

БУРД I برد 1. он чи дар бозии лотерея, вомбарг ва ғ. ба даст мебарояд; он чи дар қимор мебуранд; *муқоб.* **бохт:** пули бурд. 2. нафъ, фоида, суд; **бурду бало** суду зиён; **бурду бохт** ғолибият ва мағлубият; бурдан ва бой додан; **бурд кардан** ғалаба кардан, ғолиб шудан.

БУРД II برد *навъе аз матои катонии рах-рах,* ки беҳтарини он бурди яманӣ ҳисоб мешуд.

БУРДА I برده *сифати феълии замони гузашта аз*

бурдан: бурда мондан, бурда расондан.

БУРДА II برده пора, тикка, буридае, қисме аз хӯрок: **як бурда нон, як бурда гӯшт; бурда-бурда** порчаҳои зиёд, пора-пора.

БУРДАГӢ بردگی сифати феълии замони гузаштаи шакли дуҷум аз **бурдан II**; **тарафи бурдагӣ** сӯи ғолиб, ҷониби дастболо.

БУРДАН I بردن 1. аз ҷое ба ҷое интиқол додан (*хоҳ бардошта, хоҳ кашида ва хоҳ ба пои худ*), муқоб. **овардан**. 2. гузоштан, дароз карда расондан (*мас., дастро ба китф, гӯшаки телефонро ба гӯи ва г.*). 3. гунчидан, гунҷоиш додан. 4. шунавондан, хабар додан, расондан: **паём бурдан, хабар бурдан**. 5. ситондан, рабудан, кашида гирифтани. 6. *феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ва феълӣ:* **бахра бурдан, гирифта бурдан, гумон бурдан, истифода бурдан, мубориза бурдан, ном бурдан, пай бурдан, паноҳ бурдан, рашк бурдан, ҳасад бурдан; ◇ ақлу хуши касеро бурдан** а) касеро аз ақл бегона кардан, девона кардан; б) касеро мафтунӣ худ гардондан, шефта сохтан; **дили касеро бурдан** шефта кардан, мафтун сохтан; **ошиқ гардондан; сабқат аз касе бурдан // гӯи сабқат бурдан** пешдастӣ доштан, бартарӣ доштан (*аз касе дар коре*); **умр ба сар бурдан** зистан; **чашми касеро бурдан** аз шиддати равшанӣ ва дурахшонии чизе пеши чашми касе тира шудан, чашмро хира кардани чизе; **ба кор бурдан** истифода кардан, кор фармудан; **ба сар бурдан** аз сар гузарондан, паси сар кардан; **ба тороч бурдан** ғорат кардан, ба яғмо бурдан, тороч кардан.

БУРДАН II بردن 1. ғолиб омадан, барор ёфтан, омад кардан дар ягон бозӣ, муқоб. **бохтан; мусобиқаро бурдан** ғолиб омадан дар мусобиқа. 2. нафъ дидан, фоида ёфтан: **харидӣ – бурдӣ, фурӯхтӣ – мурдӣ** (*зарб.*).

БУРДБОР بردبار босабру тоқат, тоқатовар.

БУРДБОРӢ بردبارӣ сабру таҳаммул, бардошт, тоқат; **бурдборӣ кардан** сабру таҳаммул кардан, тоқат овардан.

БУРДНОК بردناк бурд дошта, дорои бурд; ҳаққи иштирок дошта дар бозиҳои барои бурдани пул ташкилбанда: **вомбарги бурднок, пасандози бурднок**.

БУРДУОВАРД بردآورд муовиза, муомила; додану гирифтани тӯҳфа ва молу чиз дар тӯйҳо; **бурдуовард кардан** а) доду гирифт кардан; б)

мач., гуфт. баҳсу мунозира кардан.

БУРЖУАЗИЯ фр. буржуазия синфи ҳукмрони ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи истеҳсолот дар моликияти хусусии ӯ мебошад ва аз ҳисоби даромади меҳнати кироя умр ба сар мебарад; **буржуазияи майда** табақаи дар ҷамъияти сармоядорӣ, ки воситаи маҳдуди истеҳсолот моликияти хусусии он буда, аз меҳнати кироя кам истифода мебарад ва ё тамоман истифода намебарад, майдабуржуазия.

БУРЖУАЗӢ буржуазӣ мансуб ба буржуазия: **давлати буржуазӣ, мафкураи буржуазӣ**.

БУРЗ برز кит. 1. боло, баландӣ. 2. қад, қомат; **бурзу боло** қадду қомати расо, баланд.

БУРИДА بریده 1. сифати феълии замони гузашта аз **буридан**. 2. чизи буридашуда, қатъгардида; **мӯи бурида** мӯи кӯтоҳшуда; **либоси бурида (бурида монда)** матои ба андоми касе чен карда қайчида, ки ханӯз дӯхта нашудааст; **бурида гаштан** аз болои ҷое гузаштан (*мас., роҳе роҳи дигарро*); ҷоеро миёнабур карда гузаштан, убур кардан аз мавзее; **бурида шудан** а) қатъ ёфтан; хомӯш шудан (-и гуфтугузор, тирпарронӣ); б) якбора тамом шудан, дафъатан хотима ёфтани чизе ё коре; ◇ **оши бурида** оши угро; **бурида-бурида** канда-канда, бо фосила; **бурида гардидани пои рафтуомад** қатъ гардидани рафтуомад; канда шудани робита.

БУРИДАН بریدن 1. чизеро бо ягон олотӣ тезу буранда ба ду ҳисса ё зиёда аз он чудо кардан; пора кардан, қатъ кардан; чок кардан, тилим кардан; **гул буридан** а) гул кандан; б) нақшу нигор баровардан (*дар рӯи чизе*); в) *тиб.* амалиёти махсуси тиббӣ барои пешгирии саросарии бемории нағзак, ки асосан кӯдакон ба он гирифтӣ мешаванд; **обро буридан** а) буридани об хангоми шиноварӣ бо дасту по; б) *киноя* аз шиноварӣ кардан; **сар буридан** сар аз тан чудо кардан; касеро куштан; **ток буридан** дар аввали баҳор буридани нардҳои зиёдӣ ва хушкшудаи ток. 2. аз рӯи андозае қайчӣ кардани матоъ. 3. чен карда, зиёдатиашро гирифтани, кам кардан: **замини касеро бурида, ба касе додан, обро аз касе бурида, ба касе додан**. 4. ҷароҳат пайдо кардан, тилим-тилим гаштан (-и рӯи забон аз шиддати туршӣ ё ширинӣ, даст аз оҳак ва г.). 5. турш шудани шир; ◇ **муносибатро буридан**

муносибатро кандан, қатъи робита кардан, тарки алоқа кардан; **ошноиро буридан** аз касе қатъи ошноӣ кардан, хотима додан ба дӯстӣ; **миёни чизеро буридан** чизеро ба давом додан нагузоштан, давоми чизеро қатъ кардан (*мас., сухан, чанҷол, машқ, сӯҳбатро*); **пои худро аз чое буридан** рафтуоро ба чое тарк кардан; **сухани касеро буридан** касеро аз суханаш боздоштан, сухани касеро қатъ кардан, ба мобайни гапи касе даромадан.

БУРИШ برش 1. *исми феълӣ аз буридан*. 2. либосбури, чокбури; тарзу шакли буридану дӯхтани либос.

БУРИШГОҲ برشگاه чои ҳамдигарро бурида гузаштан: **буришгоҳи роҳ**.

БУРҚАЪ а. برقع *кит.* сарбанди занон; чашмбанд, пардаи рӯйпӯши занон, рӯбанд, ниқоб.

БУРМА برمه *лаҳҷ.* чин, очинг, қат (*мас., дар либос*); **бурма-бурма** пурчин; кату пат; ноҳамвор; **бурма шудан** а) чиндор шудан; б) ноҳамвор шудан, уреб шудан ва кашида истодани либос; **дахонро бурма кардани чизе** даҳони инсонро хушк кардан ва афшурдани чизҳои турш ё бо таъми хос (*аз қабилӣ пӯсти анор, баъзе навъи хурмо ва ғ.*); **рӯй (лаб, лунҷ)-ро бурма кардан** рӯй турш кардан (*чун изҳори норизоӣ*).

БУРНУС ю. برنوس 1. *кит.* либосе шабеҳи боронӣ, ки қулоҳи он пайванд бо либос аст ва бештар рӯҳониёни масеҳӣ мепӯшиданд. 2. навъи қулоҳи баланд, ки бештар дарвешон ё масеҳиён мепӯшиданд.

БУРОҚ а. براق 1. номи аспӣ Муҳаммади пайғамбар (с), ки дар шаби меъроҷ савори он аз Макка то ба Байтулмақаддас ва аз он ҷо ба осмон рафтааст. 2. *мач.* асп.

БУРРО برا 1. буррон, бур(р)анда, тез, қотё: аслиҳаи буро: **теги бурро**. 2. *мач.* фасеҳ, фаҳмо, возеҳ, аниқ; гӯё: **забони бурро, нутқи бурро, бурро гап задан, бурро ва бегалат хондан; бурро-бурро** якта-якта, фаҳмо (*хондан, гап задан*); **шоҳиди бурро** шоҳиди гапдон, гувоҳи гапаш пухтаю асоснок.

БУРРОГӢ براگي *ниг.* бурроӣ.

БУРРОӢ براي 1. тезӣ, қобилияти буридан доштан, бурро будан. 2. фасеҳӣ, возеҳӣ; гӯёӣ; фаҳмо гап задан.

БУРРОН بران *ниг.* бурро 1.

БУРС برس *бот.* арча.

БУРУДАТ а. برودت *кит.* сармо, хунукӣ, сардӣ.

БУРУДУЗ برودوز 1. буридан ва дӯхтани либос. 2. аз сари нав дӯхтани либос.

БУРУЗ а. بروز *кит.* зухур, зоҳир шудан, падидаӣ, ошкор гаштан; **буруз кардан** зоҳир шудан, намоён гаштан.

БУРУН برون *шакли дигари берун*.

БУРУНА برونه *ниг.* беруна.

БУРУНАФКАНӢ برونافکنی *ниг.* берунафканӣ.

БУРУНӢ برونی *ниг.* берунӣ.

БУРУНМАРЗӢ برونمرزی *ниг.* берунмарзӣ.

БУРУНРЕЗ برونریز *биол.* хусусияту вежагии гадуе, ки баровардаҳои худро берун мерезад; *муқоб.* дарунрез.

БУРУНСӢ برونسو сатҳ ё баҳши хориҷии чизе; *муқоб.* дарунсӢ.

БУРУНШАҲРӢ برونشهری *ниг.* беруншаҳрӣ.

БУРУТ بروت мӯйлаб, сибил: **бурути сиёҳ, бурут мондан, бурут тоб додан (тофтан)**; $\diamond$ боди бурут ҳавобаландӣ; **имои бурут** ишорати ноаёну мағрурона, супориш бо имову ишора; **буруташро табар намебурад** мағрур, ҳавобаланд аст.

БУРУТӢ بروتی мӯйлабдор, сибилӣ.

БУРУФА بروفه *кит.* фӯта; рӯймоли миён.

БУРУҶ а. بروج ҷ. бурҷ.

БУРҶОН برهان далел; хуччат, санад, далели қотё; **амри бадехиро хочати бурҷон нест** (*мақ.*) коре, ки худ аз худ равшан аст, ба исбот хочат надорад; **бурҷони қотё** а) далел ва санади қатъӣ, далели раднашаванда; б) «**Бурҷони қотё**» номи луғати маъруфи тафсири, ки Муҳаммад Хусайн ибни Халафи Табретӣ мутахаллис ба Бурҷон дар соли 1652 таълиф кардааст.

БУРҶАК т. برچک *гуфт.* кунҷ, кунҷак [*аслаш бурҷак*]: **бурҷаки сандалӣ, бурҷаки хона**.

БУРҶ а. برج 1. биноӣ манорашакле, ки барои дидбонӣ ва ё ҳамчун нишони махсуси роҳ (-и киштигардӣ) месозанд; биноӣ манорамонанди мустаҳкам, ки дар гӯшаҳои қалъа ва ҳисор сохта мешуд: **бурҷи қалъа, соати бурҷи Кремл; бурҷи фонус** манораи фонусҳои лаби дарёву баҳр, ки ҳамчун роҳнамо хизмат мекунад. 2. кунҷ, гӯша: **бурҷи девор, бурҷи хона, бурҷи ҳавлӣ**. 3. *нуч.* ҳар як аз дувоздаҳ галаситораҳои осмонӣ, ки офтоб дар тӯли як

- сол дар атрофи онҳо давр мезанад ва соли таквими шамсӣ мутобиқи онҳо ба моҳҳо тақсим мешавад (Ҳамал, Савр, Ҷавзо *ва ғ.*).
- БУРҶСОЗӢ** برجسازى сохтани бурҷ, бунёди бурҷҳои баланд дар шаҳрҳо.
- БУРЯТ** بریت 1. номи халқе, ки аксари аҳолии Бурятиястон (дар ҳайати Русия)-ро ташкил медиҳад. 2. нафаре аз аҳолии Бурятиястон.
- БУРЯТӢ** بریتی мансуб ба бурятҳо: забони бурятӣ.
- БУССАД** а. بسد кит. марҷон; ду буссад киноя аз ду лаби маҳбуба.
- БУССАДИН** بسدین кит., мансуб ба буссад; марҷонӣ, аз марҷон сохташуда.
- БУСТОН** بستان ниг. бӯстон.
- БУТ** بت 1. ҳайкали филизӣ ё аз ҷӯбу санг тарошидаи инсон ё ҳайвон, ки бутпарастон ба он ибодат мекунад, санам. 2. маҷ. маъшуқаи соҳибҷамол, нигори нозанин: **бути нозанин, бути соҳибҷамол.**
- БУТАЛА** بوتله шутурча, шутурбача.
- БУТАФОРӢА** ut. بوتفاريه ашӯ ва асбобу анҷомҳои сохтае, ки барои саҳнае дар театр ва ташкили витринаи мағоза истифода мебаранд.
- БУТАФОРӢ** بوتفاري мансуб ба бутафория.
- БУТГАР** بتگر он ки аз филиз ё сангу ҷӯб ҳайкали санам мерехт ё метарошид, бутсоз.
- БУТГАРӢ** بتگری амал ва шуғли бутгар.
- БУТЕМОР** بوتيمار ниг. бутимор.
- БУТЕРБРОД** англ. بوتيربراد хӯр. бурдаи нон, ки ба рӯяш ҳасиб ё панир дорад ва ё рағғани маска молида шудааст.
- БУТИМОР** بوتيمار кит. як хел мурғи сафедранги лаклакмонанди моҳихӯр, ки дар канори об зиндагӣ мекунад.
- БУТКАДА** بتکده ниг. бутқона.
- БУТЛОН** а. بطلان ниг. батлон.
- БУТПАРАСТ** بتپرست парастишкунандаи бутҳо, санампараст.
- БУТПАРАСТӢ** بتپرستی ақидаи диние, ки пайравони он ба бутҳо ҳамчун таҷассуми худоҳо ибодат мекунад, парастии бутҳо.
- БУТПАРАСТОНА** بتپرستانе ба шева ва рафтори бутпарастон.
- БУТСОЗ** 1. ниг. буттарош. 2. он ки ба хотири аз хад зиёд дӯст доштан ё парастидани чизе ё касе онро дар зехни худ ба як мавҷуди парастиданӣ табдил медиҳад.
- БУТТА** بتّه 1. растани сершоҳу барги кӯтоҳпоя, ки қариб аз наздики решааш шох меронад. 2. поя, бех; нумератив дар шумури растаниҳои қадпаст: **буттаи гул, буттаи хор.**
- БУТТАБУР** بتّه بور нав. қайҷии маҳсул барои бурида кӯтоҳ кардани буттаҳо (-и ороишӣ), қайҷии ороиши буттаҳо.
- БУТТАГӢ** بتگى мансуб ба бутта.
- БУТТАДЕВОР** بتهديوار нав. қатори зичи бутта ё дарахтони баландиашон якхела, ки вазифаи деворро иҷро мекунад.
- БУТТАЗОР** بتّه زار ҷои сербутта, макони рӯидани буттаҳои бисёр.
- БУТТАРОШ** بت تراش бутсоз, он ки қораш сохтани бутҳои ҷӯбӣ, филизӣ, сангӣ *ва ғ* аст.
- БУТТАРОШӢ** بت تراشى амали буттарош; бутсоз.
- БУТУН I** m. بتون 1. том, комил; нони бутун нони нашикаста; тухми бутун тухми дуруст, тухми солим; **як рӯзи бутун** тамоми рӯз, рӯзи дароз; **бутун будан** дуруст будан, бенуқсон будан. 2. тамоман, комилан, пурра; $\diamond$ **адади бутун рӯз.** адади ба ҳиссаҳо тақсимнашуда, адади яклухт (чун 1, 7, 20).
- БУТУН II** بطون ҷ. батн.
- БУТУН III** بطون кит. пӯшида; пӯшидагӣ, нуҳуфтагӣ; **зуҳур ва бутун** зоҳир шудан ва пинҳон шудан.
- БУТҚОНА** بتخانه ибодатхонаи бутпарастон, бутқада.
- БУТШИКАН** بتشکن 1. он ки бут мешиканад. 2. маҷ. риоятнакунанда ба расму русум ва анъанаҳо.
- БУФЕР** англ. بوفير қисмҳои маҳсули зарбагир дар пешу паси вагон, автомобил *ва ғ.*, ки вақти тасодум шиддати зарба ё таконро кам мекунад.
- БУФЕТ** фр. بفيет ҷои фурӯши хӯроқҳои сабук ва нӯшобаҳо дар мактабу идораҳо ва ҷойҳои чамъиятӣ; шӯъбаи фурӯши машрубот ва газакҳо (*дар ошхонаву ресторанҳо*): **буфети истгоҳи роҳи оҳан, буфети мактаб.**
- БУФЕТЧӢ** بفييتچى гуфт. фурӯшанда-қорманди буфет.
- БУҲГАЛТЕР** олм. بىخگلتير ниг. ҳисобдор.

БУХГАЛТЕРИЯ олм. *бухгалтерия* ниг. **хисобдорӣ**.

БУХГАЛТЕРӢ *бухгалтер* мансуб ба бухгалтер ва бухгалтерия.

БУХЛ а. *بخل* 1. кит. бахилӣ, хасисӣ, мумсикӣ. 2. хасудӣ, нотавонбинӣ.

БУХОР а. *بخار* зарраҷаҳои об дар шакли газ, ки бо таъсири гармӣ аз об, замини нам, дарахтон, бадани инсон ҳайвон ва ғ. ҷудо мешаванд; буғ, хавр; **бухори чизе баромадан**.

БУХОРИГӢ *بخاریگی* мансуб ба **бухорӣ II**; хоси сокини Бухоро: **ширинсухани бухоригӣ**.

БУХОРИДӢ *بخاری دوخت* ба тарзи хоси бухороӣҳо дӯхташуда, тарзи буришу дӯхтанаш ба бухороӣҳо хос: **мӯзаи амрико-нии бухоридӯхти пошнабаланд, телпаки бухоридӯхт**.

БУХОРИСОЗ *بخاری ساز* он ки ба сохтани бухорӣ машғул аст, устои бухорӣ.

БУХОРИСОЗӢ *بخاری سازی* 1. амал ва шуғли бухорисоз. 2. ҷои бухорисозӣ.

БУХОРӢ I *بخاری* 1. *мансуб ба бухор*; ба воситаи буғ коркунанда, буғӣ: **мошини бухорӣ, киштии бухорӣ**. 2. оташдони рӯкушодаи мӯридор, ки мисли тоқча дар девори хона барои гарм кардани он месозанд, манқал.

БУХОРӢ II *بخاری* ниг. **бухорой**.

БУХОРКУНАК *بخارکنک* ниг. **бугкунак**.

БУХОРОМОНАНД *بخارمانند* шабеҳи бухор, ба буғ монанд, мисли хавр.

БУХОРОӢ *بخارای* мансуб ба **Бухоро**; аҳли Бухоро; **тангаи бухорӣ таър.** тангаи зарби Бухоро.

БУХОРОЛУД *بخارآلود* бухордор, омехта бо бухор.

БУХОРПАЗ *بخارپز* 1. абзори барқӣ барои пухтани хӯрок ба воситаи бухор. 2. таоми дар бухор пухташуда.

БУХОРҲОНА *بخارخانه* 1. бино, хона, ҷе қисме аз мошинҳо, ки дегҳои бухор дар он ҷо гирифтаанд. 2. хонаи гарми махсус дар ҳаммом, ки одамон худашонро буғ медиҳанд. 3. шӯъбаи махсус дар корхонаҳо барои ба воситаи буғ хушконидаи маҳсулот (*мас., маснуоти оҳану бетонӣ дар комбинати хонасозӣ ва ғ.*).

БУХОРҲУДОТ *بخارخداات* [*соҳиби Бухоро*], таър. унвони ҳокимони давлати Бухоро дар асрҳои 7-8.

БУХС *بخس* гуфт., *аслаи буғз*.

БУХТӢ *بختی* шутури дукӯхонаи пашмаш сурхтоб.

БУХТУР *بختور* кит. раъд, тундар, бахтур.

БУХУР а. *بخور* моддаҳои самғии дудашон хушбӯӣ (*аз қабилӣ* уд, мушк, анбар, лодан ва ғ.); **бухур кардан** моддаи хушбӯеро сӯзонда, дуди онро баровардан.

БУХУРДОН *بخوردان* зарфи филизӣ барои дуд кардани хушбӯӣҳо дар ибодатхонаҳои насронӣ, мичмар.

БУҲАЙРА а. *بحیره* кит. кӯл.

БУҲУР а. *بحور* ҷ. **бахр I**.

БУЧА *بچه* лаҳҷ. хоҳари калонӣ [*аслаи бибиҷа*].

БУЧЧА *بچه*: гӯши бурида, гӯшҳои кӯтоҳкардашуда.

БУЧЕТ фр. *бужит* рӯйхати даромад ва хароҷоти давлат ӯ муассисае барои муддати муайян; маҷмӯи дахлу харчи шахсии ягон кас, будҷа, бюджет: **бучети давлатӣ, бучети маҳаллӣ**.

БУЧЕТӢ *бужитӣ* мансуб ба **бучет**; **гурӯҳи бучетӣ** гурӯҳе, ки хароҷоти тахсили донишҷӯёни он аз ҳисоби бучети давлатӣ пардохта мешавад.

БУЧӢ *بوجی* гуфт. чизи ҳаёлии бадҳайбат, ки барои тарсондани кӯдакон номи онро мегиранд, алобучӣ.

БУЧУЛ *بجول* 1. ниг. **бучулак**. 2. устухони суфтаи лӯндаи соқи гӯсфанд ӯ буз, ки бо он қимор мебозанд; **бучул задан** бучулбозӣ кардан; **бучули касе олчи хестан** муваффақият пайдо кардан, барор ӯфтани кори (*одатан ношоиста ва ҳаром*) касе; бахти касе тофтан.

БУЧУЛАК *بجولک* тиб. устухони банди байни соқу пой, шитолинг: **бучулаки пой**.

БУЧУЛБОЗ *بجلباز* он ки дар бучулбозӣ иштирок мекунад; қиморбоз.

БУЧУЛБОЗӢ *بجلبازی* бозии қимор, ки дар он бучулро ҳамчун мӯҳра истифода мебаранд.

БУЧҶАК *بجک* гуфт. пажмурда; фарсуда, фартут: **кампири учҷаку бучҷак**.

БУШ *بش* кит. мӯи гардани асп, ёл.

БУШОЛ *بشال* бот. растании буттагӣ ӯ печон, ки гулҷаҳои хушбӯӣ дорад.

БӢ//БӢӢ *بو//بوӣ* бухори нонамоёне, ки аз чиз ва моддаҳои гуногун ҷудо шуда, дар ҳаво паҳн мегардад ва ба воситаи бинӣ - қувваи шомма хис мешавад, роиҳа: **бӯи бад, бӯи гул, бӯи**

тунд, бӢи ғализ; бӢй гирифтан бадбӢй шудан, бӢи бад пайдо кардан (*дар натиҷаи нӯсиши ва г.*); **бӢ гирондан** паҳн кардани бӢи бад дар чое; **бӢй кардан** а) бо қувваи шомма эҳсос кардан, бӢидан; б) нӯсида бӢй пайдо кардан, гандида бӢйнок шудан; **бӢ(й) кашидан** бӢидан, шамидан, бӢй кардан; **бӢ гирифтани сағ** изи чизеро аз рӯи бӢ дарёфтани сағи пайгир; **рангу бӢ(й)** тароват, тару тозагӣ; сарсабзӣ, зебой; **бӢй бурдан** (*аз чизе ё чизеро*) чизеро пай бурдан; аз ягон сирри ниҳонӣ андаке огоҳӣ ёфтан; **бӢи пилта баромадан** ошкор шудан, фош гардидани сирре; **бӢи тафт кардан (баровардан)** *гуфт*. а) чизе пухтан; б) чизе пухта худой кардан; **бӢи чизе омадан** (*аз чизе ё касе*) зоҳир шудан, маълум шуда истодан (-и нишону аломати чизе ё коре аз чизе, касе); **бӢи чизеро баровардан** ошкор кардан (*сирреро*); маълум кардан (*кореро*); **бӢи шир омадан аз даҳони касе** ханӯз бача будан; **аввал гиребонатонро бӢй кунед...** аввал вазъ ва чигунагии худро санҷед... (*дар мавриди айбгирӣ ба айбгир гуфта мешавад*); **бӢи умед ҳафт** ба иҷро шудани коре андак умед ҳафт.

БӢБУРД *борд* *кит.* булбул, андалеб.

БӢГАН *богн* *ниг.* бугон.

БӢГАНД *богнд* бӢи бисёр бад, бӢи гандида.

БӢГИН *богин* *гуфт.* бӢйнок, бадбӢй.

БӢГИР *богир* дорои бӢйфаҳмии хос; **сағи бӢгир** а) сағи хизмати низомӣ, ки барои бо бӢй дарёфтани пайи касе ё чизе таълим дода шудааст, сағи пайгир; б) *маҷ.* ҷосус, хабаркаш.

БӢГИРИФТА *богирфта* *ниг.* бӢйгирифта.

БӢҒУРСОҚ *т.* *боғурсақ* *гуфт.* ҳамирлӯндаҳои ширу тухмдори дар равшан бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани маросимӣ дар иду тӯйҳо истеъмол мекунад, орзук.

БӢҒЧА *боғча* чизҳои ба чодар басташуда (*хусусан либосҳо*), банд, баста, тугунча; **як бӢғча** як банд; **бугча кардан** ба чодар бастан, дар чодар баста мондан (*бо мақсади гун кардани либосу либосворӣ*); **сарфа кунам, сагон баранд, бӢғча кунам, мушон хӯранд** (*зарб.*); **бугчаи худро бардоштан** чизу чораи худро бардошта рафтан.

БӢҒЧАБАНДӢ *боғчабандӣ* ба бугчома бастанӣ чизу чора, бӢғча кардан.

БӢҒЧАБАРДОР *боғчабардор* он ки бардошта гаштан ё бурдану овардани бӢғчаҳо ба зим-

маи ӯ мебошад (*дар маросимҳо*).

БӢҒЧАДОР *боғчадар* ниғаҳбони либосҳои ба ҳаммом дохилшудагон.

БӢҒЧАЗАДА *боғчазада* матоъ ё либосе ки дар натиҷаи ҳамчун бисот дар бӢғча бисёр нигоҳ доштан кӯҳна ва изи қатҳояш намерафтагӣ шудааст.

БӢҒЧАПЕЧ *боғчапеч* порчаи матои чоркунча барои бӢғча карда бастанӣ либосҳо, бугчома.

БӢДИҲАНДА *буденда* он чи, ки бӢй (-и нохуш) ба атроф паҳн мекунад; бӢйдор; бӢйгирифта.

БӢДОР *будар* *ниг.* бӢйдор.

БӢЁ *буя* бӢйдиханда; хушбӯ, муаттар.

БӢЗА *буза* шаробе, ки аз шираи резаҳои биринҷ, арзан ва ё ҷав дастӣ тайёр карда мешавад; **бӯза хӯрдан.**

БӢЗАХОНА *бузахона* чое, ки дар он бӯза тайёр мекарданд.

БӢЗАХӢР *бузахор* он ки бӯза менӯшад, истеъмолкунандаи бӯза.

БӢЗАХӢРӢ *бузахорӣ* *исми амал аз бӯза хӯрдан;* истеъмоли бӯза.

БӢЗБАЛА *т.* *бзбале* *гуфт.* 1. марди тануманд, ҷавони хузабр, паҳлавони далеру бебок. 2. олуфта, ҷавонмард.

БӢЗИНА *бузине* маймун, ҳамдуна.

БӢЗИНАГӢ *бузинегӣ* *мансуб ба бӯзина;* ба бӯзина хос; **дӯсти бӯзина кардан** кореро ба нафъи касе гумон бурда, иҷро кардан, ки дар асл бар зарари ӯст; *муқ.* хизмати хирсона.

БӢИДАН *буидан* ба воситаи қувваи шомма бӢй хис кардан, бӢй кардан, шамидан, бӢй кашидан.

БӢӢ *буӣ* *ниг.* бӯ.

БӢӢБАР *буӣбар* *нав.* модда ё асбоб барои нест кардани бӢи бад.

БӢӢБАРӢ *буӣбарӣ* аз байн бурдани бӢи чизе (*ба воситаи маводи бӢӣбар*).

БӢӢГИР *буӣгир* *ниг.* бӢгир.

БӢӢГИРИФТА *буӣгирфта* *сифати феълии замони гузашта аз бӢ(й) гирифтани;* бадбӢйгардида, бӢи бад пайдокарда (*аз нӯсиши ва г.*): **гӯшти бӢӣгирифта, моҳии бӢӣгирифта.**

БӢӢДОР *буӣдар* бӢйдиханда; хушбӯ, муаттар.

БӢӢКАШӢ *буӣкашӣ* *исми амал аз бӯ* **кашидан;**

бӯидан, бӯида дидан.

БӢЙМОДАРОН بويمادران *бот.* гиёҳи сокаба-ланде, ки гулҳои хӯшагии сафед дорад ва дар тиб ба кор меравад.

БӢЙНОК بويناك 1. *ниг.* бӯйдор. 2. бадбӯй, дорой бӯи нохуш: **ботлоки бӯйнок.**

БӢҚ بوق 1. аз созои бодӣ, ки навъи қадими он аз шох буда, овози шахсро баланд мекардааст. 2. шайпури шикориён.

БӢҚӢ بوقى 1. он ки бӯку шайпур менавозад, шайпурзан. 2. ба шакли бӯқ, монанди бӯқ. 3. гули шайпурӣ.

БӢҚАЛАМУН بوقلمون 1. яке аз оилаҳои хазандағони сусмормонанди кишварҳои гарм, ки ранги пӯшашонро вобаста ба муҳит тағйир медиҳанд. 2. *маҷ.* рангоранг; **мурғи бӯқаламун** мурғи марҷон. 3. *маҷ.* шахси ноустувор, фикру қарори худро зуд тағйирдиҳанда.

БӢҚАЛАМУНӢ بوقلمونى *мансуб ба бӯқаламун;* монанди бӯқаламун.

БӢҚАЛАМУНСИФАТ بوقلمونصفت ба монанди бӯқаламун; сифату ҳолати бӯқаламунро дошта.

БӢҚАЛАМУНСИФАТӢ بوقلمونصفتى амал ва рафтори шахсе, ки фикру қарори худро ҳар лаҳза дигар мекунад.

БӢЛАК *т.* بولك *гуфт.* пора, бурда; қисм, қитъа; **бӯлаки замин** қитъаи замини ҳамвор; **бӯлак-бӯлак қардан** пора-пора қардан, ба порчаҳои хурд ҷудо қардан, майда қардан, реза қардан; **ду бӯлак қардан** ба ду қисм ҷудо қардан, ба ду ҳисса тақсим қардан.

БӢР I بور порчаи оҳаксанги нарм, ки дар мактабҳо барои дар тахтаи синф навиштан ба кор мебаранд, табошир.

БӢР II بور ранги сурхи сиёҳтоб; қаҳвай; **аспи бӯр** аспӣ тӯруқ.

БӢРА بوره *хим.* моддаи намакмонанд, ки дар тиб ва саноат ба кор мебаранд; танакор.

БӢРАБРАШ بورابرش *кит.* аспӣ сурх, ки нуктаҳои муҳолифи ранги асосии худро дорад, тӯруқи холдор, аспӣ аблақ.

БӢРАК بورك *кит.* 1. мағори нон, пӯпанак. 2. самбӯса.

БӢРДОҚӢ *т.* برداقى *гӯсфанди махсус барои гӯшту равған парво ва фарбеҳшуда; чорпои парвой; бӯрдоқӣ қардан* парвариш қардан,

фарбеҳ қунондан.

БӢРӢ بوريا мафраше, ки аз найи кӯфта бофта шудааст ва одатан барои нагузаронидани намай аз таги палос паҳн мекунад, ҳасир; **қаждуми таги бӯрӢ** душмани макқори пинҳонӣ.

БӢРӢБОФ بورياباف бофандаи бӯрӢ, бӯрӢсоз.

БӢРӢБОФӢ بوريابافى касбу шуғли бӯрӢбоф, бофтани сохтани бӯрӢ.

БӢРӢӢ بورياى аз бӯрӢ сохташуда; бӯрӢпеч.

БӢРӢКӢБОН بورياكوبان зиёфате, ки ба шарафи кӯчидан ба ҳонаи нав ба дӯстон медиҳанд: **бӯрӢкӯбон қардан.**

БӢРӢПЕЧ بورياپيچ бо бӯрӢ печондашуда; **хонакӯчу бӯрӢпеч** бо тамоми чизу чораи хона, ҳамаи ашёи хонаро ҳамроҳ гирифта.

БӢРӢПУЛӢ بورياپولى *таър.* пуле, ки дар мактабҳои кӯҳна аз падару модари талабагон барои харидани бӯрӢву палоси дарсхона мегирифтанд.

БӢРӢПӢШ بريابوش *кин.* одами ниҳоят камбағал.

БӢРӢЧА بورياچه бӯрӢи хурд.

БӢРИКАЛЛА بوريكله навъи харбузаи кулӯла ва алобулои пешпазак.

БӢРОН بوران тундбоди барфу борон омехта (*одатан дар дашту биёбон*); **оромии пеш аз бӯрон** оромие, ки пас аз он талотуми фавқулодае рӯй додана аз эҳтимол дур нест.

БӢРОНӢ بورانى *мансуб ба бӯрон;* ба бӯрон хос; **абри бӯронӣ** абри сиёҳи бӯроновар.

БӢРОНОВАР بورانآور: **абри бӯроновар** абри сиёҳе, ки боиси хестани бӯрон мегардад, абри бӯронӣ.

БӢРРАНГ بوررنگ ба ранги бӯр, сурхи сиёҳтоб.

бӯс بوس 1. *асоси замони ҳозира аз бӯсидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои бӯсанда: дастбӯс, заминбӯс, остонбӯс ва ғ.*

БӢС بوس: **бӯсу қанор** ба оғӯш кашидану бӯсидан.

БӢСА بوسه расонидани лаб ба рухсора, лаб ё дасти касе ё ба чизе ба нишонаи изҳори муҳаббат, эҳтиром ё навозиш: **бӯсаи гарм, бӯсаи ширин, бӯса гирифтани (додан, қардан); бӯса фиристодан** дастро ба лаб расонда, аз

дур ба бӯса ишора кардан ба касе.
БҮСААФШОН بوسه افشان *кит.* касе, ки бисёр бӯса мекунад.
БҮСАБОЗӢ بوسه بازی бӯсидани якдигар ҳангоми ишқбозӣ.
БҮСАБОРОН بوسه باران бисёр бӯсидан касеро.
БҮСАГИР بوسه گیر гирандаи бӯса, бӯсаробо.
БҮСАГОҲ بوسه گاه *кит.* чои бӯсидан ҳамчун лаб, рӯй *ва г.*
БҮСАРАБО بوسه ربا *кит.* бӯсаситон, бӯсагир.
БҮСАСИТОН بوسه ستان он ки бӯса меситонад, бӯсаробо.
БҮСАФИРЕБ بوسه فريب касе ё чизе, ки аз лиҳози бисёр зебо будан диққатҷалбкунанда буда, бӯса талаб мекунад.
БҮСАЧИН بوسه چين бӯсакунанда, он ки бӯса мекунад.
БҮСАҶОӢ بوسه جاي *ниг.* бӯсагоҳ.
БҮСИДАН بوسيدن бӯса кардан, муччӣ кардан; ◇ **замин бӯсидан** *кит.* таъзим кардан.
БҮСОБҮС بوسا بوس бӯса кардани зиёд, бисёр бӯса кардан.
БҮСОБҮСӢ بوسا بوسى бӯсиданҳо, бӯса карданҳо; **бӯсобӯсӣ кардан** бисёр бӯса кардан, зиёд муччӣ кардан (*хусусан якҷанд кас*).
БҮСТОН بوستان 1. боғе, ки дорои меваю гулҳои фаровон ва сабзавоту полиз аст; боғи сабзу хуррам; гулистон, гулзор. 2. «**Бӯстон**»- номи китоби манзуми шайх Саъдии Шерозӣ (1184-1292).
БҮСТОНАФРҮЗ بوستان افروز як навъ гиёҳи ороишӣ, ки хӯшагули чорӯбакии мисли гули тоҷихурӯс арғувониранг дорад, бахмалгул.
БҮСТОНӢ بوستانى *мансуб ба бӯстон*; дар бӯстон рӯида; боғӣ.
БҮСТОНСАРО(Ӣ) بوستان سرا(ى) хонае, ки рӯи ҳавлиаш мисли боғу бӯстон сабзу хуррам аст, хонаи боғчадор; **бӯстонсарои ҳукумати** кӯшкӣ боҳашамати боғу роғдор, ки қароргоҳи ҳукумат мебошад.
БҮТА بوته зарфи аз гилбӯта сохташуда, ки дар он нукра, тилло *ва г.* об мекунанд.
БҮТАБАНД بته بند устои бӯтабандӣ.
БҮТАБАНДӢ بته بندى *тех.* рӯкаш кардани андаруни бӯта *ва г.* бо маводи оташбардор, аз ҷиҳати химиявӣ устувор ё гармоногузар.

БҮТАҚОЛИБ بته قالب *тех.* қолиби бӯтарезӣ.
БҮТАНА بوتنه *лойи бӯтана лаҳҷ.* лойи шуррут.
БҮТАСОЗ بوته ساز созандаи бӯта, тайёркунандаи бӯта.
БҮТАХИШТ بوته خشت *тех.* навъи хишти оташбардор, ки дар сохтани бӯта ба кор мебаранд.
БҮҲЧА بوخچه *гуфт., ниг.* бӯғча.
БҮҲРОН a. بحران 1. *тиб.* лаҳзаи тағйири қатъӣ дар ҳолати бемор. 2. *с., иқт.* аз дараҷаи талабот зиёд истехсол кардани мол дар мамлакат, ки боиси вайрон шудани ҳаёти иқтисодӣ, кам шудани музди кор ва ба амал омадани бекорӣ мегардад: **бӯҳрони иқтисодӣ**; **бӯҳрони сиёсӣ** ошуфтагӣ, норозигӣ ва қаҳру ғазаби оммавӣ дар мамлакат; ҳолатест, ки «боло» дигар ба идора кардан ба тарзи кӯҳна қодир несту «поёниҳо» ба таври пештара зиндагӣ кардан наметавонанд ва тағйир додани тарзи идора карданро талаб мекунанд; **бӯҳрони ҳукумати** қисман ё тамоман ба истеъфо баромадани ҳукумат аз сабаби шикаст хӯрдани сиёсати он ё муҳолифати ҳизбу гурӯҳҳои ҳукмрон ва ё зиддияти байни аъзои ҳукумат.
БҮҲРОНӢ بهراني *мансуб ба бӯҳрон*; **вазъияти бӯҳронӣ**.
БҮҲТОН a. بهتان сухани бади ноҳақ дар бораи касе, тӯҳмат, ифтиро; **бӯҳтон гуфтан дар ҳаққи касе** қасдан паҳн кардани хабари бардурӯғ бо мақсади беобрӯ кардани шахсе; **бӯҳтон задан ба касе** айби набудаи касеро ба вай нисбат додан.
БҮҲТОНГҮӢ بهتان گويى *исми амал аз бӯҳтон гуфтан*; тӯҳмат задан.
БҮҲТОНГҮӢ بهتان گوى он ки дар бораи касе сухани бади ноҳақ мегӯяд, тӯҳматкунанда.
БҮҲТОНЗАН بهتان زن он ки ба касе бӯҳтон мезанад; тӯҳматчӣ.
БҮҲТОНОМЕЗ بهتان آميز бо бӯҳтон омезишдошта; тӯҳматомез(она): **сухани бӯҳтономез**.
БҮШАҲРӢ بوشهرى *бот.* авлоди бутта ва дарахтҳои қадпасти ҳамешасабз, ки чун растани ороишӣ ва доруй парвариш мекунанд (рододендрон).
БҮШИНОС بوشناس фарқ ва чудоқунандаи бӯйҳо; мутахассиси истехсолоти атриёт ба муайян кардани бӯйҳо.

БӢД *a.* بعد *kit.* дурӣ; фосила, андоза; **се бӢди олам** тӯл, арз, умқ *киноя аз* тамоми ҷаҳон, сар то сари дунё.

БӢЯ I *بويه kit.* орзумандӣ; талаб, дархост.

БӢЯ II *بويه*: **оли БӢя таър.** номи сулолаи подшоҳони қадими Дайлам (а. X).

БӢЯНДА *بوينده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз бӢидан*; бӢйкунанда. 2. *kit.* бӢйдиханда, бӢйдор; бӢи хуш диҳанда.

БӢЛЛЕТЕН *ит.* *биолитин* 1. ахбори мухтасари расмӣ дар бораи воқеаҳое, ки аҳамияти ҷамъиятӣ доранд. 2. нашрияи даврии ягон соҳаи илм, ҷамъият *ва г.*; хабарнома.

БӢРО *фр.* *بيورا* 1. мақоми дастаҷамъии роҳбариқунандаи баъзе созмонҳо: **бӢрони**

сиёсӣ, бӢрони хизб. 2. номи баъзе идора ва марказҳо: **бӢрони обу ҳавосанҷӣ, бӢрони тарроҳӣ.**

БӢРОКРАТ *фр.* *بيوراکرت* он ки ба хогири расмиятҳои ғайримуҳим ба моҳияти кор бепарвоӣ мекунад, расмиятгар, расмиятпараст.

БӢРОКРАТИЗМ *фр.* *بيوراکرتизм* расмияти аз ҳад зиёд ва бемаврид дар иҷрои корҳои давлатию ҷамъиятӣ, расмиятпарастӣ.

БӢРОКРАТИЯ *фр.* *بيوراکرتيه* 1. *ниг.* **бӢрократизм.** 2. *с.* амалдорони расмиятпараст.

БӢРОКРАТӢ *بيوراکرتي* *мансуб ба* **бӢрократ ва бӢрократизм**; расмиятпарастӣ; **муносибати бӢрократӣ** муносибат аз рӯи бӢрократизм.

В

В ҳарфи сеюми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи вов (و); дар ҳисоби абҷад ба адади 6 баробар аст.

ВА *و* пайвандаки пайвасткунанда **ва агар, ва аммо, ва ё**; дар сурати паиҳам омадани калимаҳои бо ҳамсадо тамомшаванда «ва» ба «-у» ва агар онҳо бо садонок тамом шаванд, ба «-ву» ё «-ю» табдил меёбад (*мас., молу ҳол, хонаву чо, орзуу умед*); **ва ғайра // ва ҳоказо // ва монанди инҳо** таркиби ифодакунандаи ихтисор дар охири зикри номҳо, мисолҳо ва мавридҳои дигар; **ва алайкум ассалом!** ба шумо ҳам оромӣ меҳоям! (*таъбири ҷавоби салом*).

ВАБАР *وبر* 1. *кит.* пашми шутур. 2. *мач.* чодаре, ки аз пашми шутур тайёр мекарданд.

ВАБО *ا. وبا* 1. бемории сироятии ҳалокатовари меъда ва рӯда, ки боиси дарунравӣ, қай ва умуман вайроншавии мубодилаи обу намаки бадани инсон мегардад, холера. 2. густариши бемории сироятии ҳалокатовари оммавӣ ба воситаи микробҳо, эпидемия; мурумури. 3. *мач.* офат, бало: **ваби умумӣ, вабо омадан.**

ВАБОГИРИФТА *وباگرفته* *ниг.* вабозада.

ВАБОЗАДА *وبازده* дучори бемории вабо, мубталои вабо, вабогирифта.

ВАБОӢ *وبائي* *мансуб ба вабо*; гирифтори бемории вабо.

ВАБОЛ *ا. وبال* [*гӯфт. убол.*] 1. гуноҳ. 2. *мач.* зарар, зиён; азоб. 3. аз рӯи ақидаи мунаҷҷимон номуборак ва наҳс будани вазъияти сайёраҳою ситораҳо.

ВАБОҲОНА *وباخانه* ҷое, ки дар он чо вабо

пахн шудааст.

ВА-ГАР//В-АГАР *واگر//واگر* шакли қўтоҳшудаи **ва агар**.

ВАГАРНА//В-АРНА *واگرنه//اورنه* шакли қўтоҳшудаи пайвандаки шартии **ва агар на**; дар акси ҳол, набошад.

ВАГОН *англ. واگان* воситаи маҳсуси хонамонанд барои кашонидани бор ва мусофирон дар роҳи оҳан, ки ба қатора васл карда мешавад: **вағони боркаш, вағони мусофирбар, вағони нармҷой, вағони сахтҷой; вағони ресторан** вағоне, ки дар он ресторан чо гирифтааст; **вағони умумӣ** вағони мусофирбаре, ки фақат ҷои нишаст дорад; **кор як вагон гӯфт., киноя аз** кори ниҳоят зиёд.

ВАГОНСОЗӢ *واگانسازى* соҳаи саноат, ки барои роҳи оҳан вагон месозад: **корхонаи вагонсозӣ.**

ВАГОНЧА *واگانچه* вағони хурд, вагонетка, вагончаи боркашонӣ дар корхонаҳо.

ВАҒАР-ВАҒАР *واغروغر* 1. *калимаи тақлиди* овози хурӯшидани гурбаю сағ (*ҳангоми чанг*). 2. *мач.* мағал, ғалоғула: **вағар – вағар кардан.**

ВАҒАР-ВУҒУР *واغروغور* *ниг.* вағар-вағар.

ВАҒАСТАН *واغستن* ошкор кардан, зохир кардан.

ВАҒ-ВАҒ *واغوغ* *гӯфт.* доду фарёд, чанҷол, дӯғу пӯписа.

ВАҒҒАС *واغس* *гӯфт.* 1. якбора даргирифтани оташ, башиддат сӯхтан. 2. *мач.* овози саҳти инсон ё чизи дигар.

ВАҒҒИ **وغى**: вағғи даргирифтан *гуфт.* якбора даргирифтани оташ, гӯгирд.

ВАҒЕШ **وغيش** *кит.* бисёр, анбӯх.

ВАҒНИЧ **وغنيچ** буттаест аз чинси настанранҳо мевааш монанд ба олуца, аммо хурд.

ВАҒО **وغا** *кит.* 1. чанг, мухориба. 2. ғалоғула, ғавғо, мағал.

ВАДАА *а.* **ودعه** *кит.* навои садое; садое.

ВАДАВАНГ **ودونگ** *гуфт.* дар авч, бобарор; **кораш вадаванг** дар авчу барор будани кори касе.

ВАДИА//ВАДИАТ *а.* **وديعه//وديعت** *кит.* чизе, ки ба касе барои нигоҳдорӣ дода шудааст, амонат супурдашуда ё гузошташуда, амонат.

ВАДОД//ВИДОД *а.* **وداد** *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.

ВАДОЕЪ *а.* **ودايح** *ч.* **вадиа//вадиат.**

ВАДОЪ *а.* **وداع** *ниг.* **видоъ.**

ВАДУД *а.* **ودود** *кит.* бисёр меҳрубон, дӯст, муҳиб.

ВАЖЖИ **وژى**: **важжи кардан** мисли эҳсоси барқ задан дар бадан (*аз тарс, якбора мутаҳаййир шудан аз хабари ногаҳонӣ ва ғ.*).

ВАЖЖОС **وژاس** *ниг.* **вижжас.**

В-АЗ **وز** *шакли кӯтоҳшудаи ва аз.*

ВАЗАҒ **وزغ** навъе аз қурбоққа, ғук.

ВАЗАК **وزك** *бот.* маҷнунбед, бед.

ВАЗЕЛИН *фр.* **وزيلين** равғани молидание, ки дар тиб, косметика ва техника ба кор мееравад.

ВАЗЕЪ *а.* **وضيع** *кит.* 1. мақому мартабаи паст, дараҷаи поёнӣ. 2. *маҷ.* фурумоя, нокас.

ВАЗИА *а.* **وضيعه** *кит.* 1. зарари моддӣ, осеб, зиён. 2. андоз, хироч.

ВАЗИДАН **وزيدن** 1. ҳаракат кардани бод, ба ҷунбиш омадани шамол. 2. ба машом расидан, омадан(-и бӯй).

ВАЗИМА *а.* **وضيمه** таомдихӣ, оши худой додан пас аз марги наздикон.

ВАЗИР *а.* **وزير** 1. узви ҳайати ҳукумат, ки сарвари вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири**

вари вазоратеро ба ўҳда дорад: **вазири адлия, вазири корҳои хориҷӣ, вазири маориф, вазири молия.** 2. *таър.* мансабдори олимақом, ки баъд аз шоҳ (ё султону амир) мақоми баландро ишғол менамуд ва тамоми корҳои дохилӣ ва хориҷии мамлакатро идора мекард: **вазири дастӣ рост а)** вазири аввал, вазири содиқ ва боэътимод; **б) маҷ.** мададгори наздиктарин, ёрирасони содиктарин.

ВАЗИРАК **وزيرك** *бот.* растании ду ё бисёрсола аз хонаводаи чиллиқгулҳо, ки хусусияти дармонӣ дорад.

ВАЗИРЗОДА **وزيرزاده** фарзанди вазири, аз хонаводаи вазири.

ВАЗИРӢ **وزيرى** амал ва шуғли вазири, вазири будан; мақоми вазири, вазорат.

ВАЗИРОНА **وزيرانه** монанди вазири, ба сони вазири.

ВАЗИФА *а.* **وظيفه** 1. кори муайяне, ки иҷрояш ба ўҳдаи касе воғузур шудааст; коре, ки кас ба иҷрои он ўҳдадор аст, кори ҳаррӯза, ўҳдадорӣ, хизмат, амал: **вазифаи инсонӣ, вазифаи муқаддас, вазифаи фахрӣ; вазифаи хонагӣ** машқ, масъала ва умуман сабак, ки барои дар хона тайёр кардан ба талаба супурда мешавад, супориш барои иҷро кардан дар хона. 2. шуғли расмӣ, мансаб: **аз вазифае озод кардан, ба вазифае таъйин намудан; иҷрокунандаи вазифаи директор** оне, ки муваққатан мансаби директориро ишғол намудааст ва ё дар набудани директор вазифаи ўро иҷро менамояд; **вазифаеро адо кардани** *чизе* кори чизеро ба ҷо овардани як чизи дигар. 3. *таър.* музди кор, маош; нафақа.

ВАЗИФАГИР **وظيفه گير** вазифаталаб, вазифахоҳ

ВАЗИФАДОР **وظيفه دار** ўҳдадор, муваззаф; **вазифадор будан** иҷрои вазифаеро дар зимма доштан; **вазифадор кардан** иҷрои кореро ба зиммаи касе гузоштан.

ВАЗИФАТАЛАБ **وظيفه طلب** мансабхоҳ, мансабталаб.

ВАЗИФАХОҲ **وظيفه خواه** вазифаталаб, вазифагир.

ВАЗИФАХӢР *وظیفه خور* таър. касе, ки ба ӯ маоше таъйин шуда бошад; *ниг. вазифа* 3.

ВАЗИФАШИНОС *وظیفه شناس* он ки кори су-пурдашуда ё ӯҳдадорӣ ба зимма гирифта-ашро бо ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро мекунад; масъулиятшинос.

ВАЗИФАШИНОСӢ *وظیفه شناسی* вазифашинос будан, бо камоли ҳисси масъулият ва аз рӯи вичдон иҷро кардани вазифа; боинти-зомӣ, масъулиятшиносӣ.

ВАЗИШ *وزش* *исми маънӣ аз вазидан: вазиши бод.*

ВАЗН *ا. وزن* 1. вазнинии чизе, ки дар тарозу баркашида ва ё аз рӯи ҳаҷмаш муайян карда мешавад, сикл, гаронӣ, сангинӣ: **вазни сабук, вазни гарон.** 2. *адш.* андоза, ченаки шеър: **вазни арӯз, вазни ҳичо; бар вазни...** а) ба оҳанги..., ба зарби...; б) му-вофиқи усули ...; в) дар қолиби сохт ва та-лаффузи ..., ҳамвазни... (*истилоҳи лугатшиносӣ*). 3. *мач.* эътибор; қадр, қимат: **вазн доштан; вазни хос // вазни киёсӣ** *физ.* таносуби вазни ҷисм ба вазни обе, ки дар ҳаҷм якхела аст (*дар ҳарорати 4 селсий*).

ВАЗНА *ا. وزنه* 1. ҷисми филизӣ ё сангӣ ба вазни муайян, ки барои санчидани вазни ашё дар тарозу истифода мешавад. 2. ҷис-ми филизӣ, ки барои эҷоди баробарвазний дар васоили техникӣ *ва г.* истифода меша-вад. 3. *варз.* гӯйи филизӣ бо вазнҳои мух-талиф.

ВАЗНАБАРДОР *وزن بردار* варзишгаре, ки вазна мебардорад.

ВАЗНАБАРДОРӢ *وزن برداری* навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар бардоштани вазна мусобика мекунанд, штангабардорӣ.

ВАЗНАН *ا. وزنًا* аз рӯи вазн, бо кашидани вазн.

ВАЗНДОР *وزن دار* 1. дорои вазн, вазндошта. 2. *мач.* боътибор; қонёқунанда; **сухани вазндор** сухани боътибор. 3. *адш.* бо рио-яи қоидаи вазн иншошуда (*оид ба шеър*).

ВАЗНДОРӢ *وزن داری* вазндор будан; дорои вазн будан.

ВАЗНИН *وزنين* 1. дорои вазни зиёд, гарон, сангин, сақил; *муқоб. сабук.* 2. душвор, мушқил; саҳт, зӯрталаб: **кори вазнин.** 3. *мач.* ботамкин, ботахаммул, бурдбор: **ваз-нин шудан, худро вазнин нигоҳ доштан.** 4. *мач.* дучон, ҳомила: **бемории вазнин** касалии саҳт ва ҳавфнок; **бори вазнин** а) боре, ки дорои вазни зиёд аст; б) *мач.* кори душ-вор, вазифаи мушқил; в) *мач.* ташвиш, за-ҳмати зиёдатӣ, боиси дарди сар, бори га-рон; **роҳи вазнин** роҳи душворгузар, роҳи пуразоб; роҳи пурхатар; **хӯроки вазнин** хӯроки душворҳазм; **ҳавои вазнин** а) ҳавои ғализ, вайрон, дам; б) муҳити баду ногу-вор; *барои касе вазнин будани коре* барои касе душвор будани иҷрои коре; аз ӯҳдаи иҷрои коре баромада натавонистани касе; **вазнин шудани аҳвол** а) шиддат гирифтани вазъ(-и бемории касе); б) бад, танг ва тоқатфарсо шудани шароити зиндагии касе; **вазнин - вазнин нафас кашидан (гирифт-тан)** бо душворӣ нафас гирифтани, дароз-дароз нафас кашидан; **вазнин-вазнин қадам мондан** душвор ва хеле оҳиста роҳ гаштан; **гӯши вазнин** костагии қобилияти шунавоӣ, дуруст нашунидани гӯш; **саноати вазнин** маҷмӯи соҳаҳои саноат, ки таҷҳизоту дастгоҳи мошинҳо ва маҳсулоти саноати вазнин истехсол мекунад; **вазнин будани хоки ҷое** дар мавриди ба ҷое омада аз он ҷо рафта натавонистан ва муқимӣ шудани касе гуфта мешавад; **ҷинояти касе вазнин шудан** зиёд шудани гуноҳи касе.

ВАЗНИНАК *وزنينک* *шакли тасғир ва навозиши вазнин.*

ВАЗНИНАКАК *وزنينکک* *ниг. вазнинак.*

ВАЗНИНБОР *وزنين بار* дорои бори вазнин; нақлиёте, ки бори вазнин дорад: **киштии вазнинбор, қаторайи вазнинбор, мошини вазнинбор.**

ВАЗНИНӢ *وزنينی* 1. вазни зиёд доштан, га-ронӣ, сангинӣ; **вазнинӣ доштан** (-и мисраи шеъре) *адш.* аз рӯи қоидаи вазни арӯз до-рои ҳичои зиёдатӣ будан, нуқсондор буда-ни мисраи шеъре. 2. душворӣ, мушқилӣ, саҳтӣ: **вазнинӣ кардан** а) душвор будан; б) *мач.* азобу ташвиш пеш овардан, бори га-рон шудан. 3. *мач.* ботамкинӣ, бовиқорӣ;

бардошт, сабру тоқат; **вазнинӣ кардан** дар иҷрои коре сабру тамкин зоҳир кардан; $\diamond$ **вазнинӣ дар гардани касе будан** дар зиммаи касе будани қисми мушқил ва саҳти коре.

ВАЗНИНҚАДАМ وزنبنقدم 1. вазнин ё ботамкин қадам мондани касе, вазнин-вазнин роҳ гаштан (*нисбат ба одамони тануманд гӯянд*). 2. *маҷ.* он ки бо омаданаши ягон воқеаи нохуш рӯй медиҳад.

ВАЗНИННАВО وزنبننوا суруди нохуш, суруди нофорам.

ВАЗНИНОВОЗ وزنبنآواز садои нохуш, садои нофорам.

ВАЗНИНОНА وزنبنانه ботамкин, бовикорона, оромона, оҳиста: **вазнинона гап задан, вазнинона қадам партофтан.**

ВАЗНИНОҲАНГ وزنبنآهنگ оҳанги ҳазин, оҳанги ғамгин.

ВАЗНИНТАБИАТ وزنبنطبيعت бо хӯю хислати вазнин.

ВАЗНИНТАН وزنبنتن бузургҷусса, қавипайкар.

ВАЗНИНҚУССА وزنبنجسته *ниг.* бузургҷусса.

ВАЗНКАШӢ وزن كشي 1. муайян кардани вазни бор ва чизи дигар. 2. *варз.* муайян кардани вазни варзишгарон дар варзишҳои ба монанди муштзанӣ, гӯштин, вазнбардорӣ барои гурӯҳбандии онҳо аз рӯи вазн дар мусобиқаҳо.

ВАЗННОКӢ وزنناكي вазннок будан, вазндорӣ, дорои вазн.

ВАЗОАТ *а.* وضاعت *кит.* хубӣ, покӣ.

ВАЗОН وزن *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз* **вазидан**; дар ҳолати вазиш; вазанда; **вазон шудан** вазидан.

ВАЗОН(И)ДАН وزنبن//وزانبن *тарзи бавоситтаи* **вазидан.**

ВАЗОРАТ *а.* وزارت 1. муассисаи марказии ҳукумати, ки идора кардани соҳае ба он вогузор шудааст. 2. биное, ки ин муассиса ҷой гирифтааст, вазоратхона: **вазорати адлия, вазорати маориф, вазорати молия, вазорати корҳои дохилӣ, вазорати корҳои хо-**

риҷӣ. 3. *кҳн.* амалу мансаби вазир, вазири.

ВАЗОРАТӢ وزارتى *марбут ба* **вазорат**; он ки дар вазорат кор мекунад.

ВАЗОРАТПАНОҲ وزارتپناه *таър.* лақаби вазири аввал дар собиқ аморати Бухоро.

ВАЗОРАТҲОНА وزارتخانه бинои марказии вазорат, сохтмони марказии вазорат; вазорат; ҷои вазорат.

ВАЗОҲАТ *а.* وضاحت *вазехӣ, равшанӣ.*

ВАЗӢ *а.* وضع 1. гузоштан, ниҳодан; гузориш. 2. вазъият, ҳол, ҳолат: **вазъи ҳамл** ҳолати дучонӣ, ҳомилагӣ; зоидан; **вазъ кардан (намудан)** а) ба вучуд овардан; баровардан: **қонуни тозае вазъ кардан**; б) муқаррар кардан, таъйин кардан.

ВАЗӢАН *а.* وضعاً мувофиқ ба шароит; вобаста ба вазъият, ҳолат, аҳвол.

ВАЗӢИЯТ *а.* وضعيت 1. ҳолат, аҳвол, шароит: **вазъияти кор, вазъияти ҳозираи касе; дар вазъияте, ки...** ба тарзе ки..., дар ҳолате ки..., **дар вазъияти ноқулай (ноҳинҷор, бад) мондан** ба ҳолати нобоб дучор шудан. 2. маҷмӯи муносибатҳои ҷамъиятию сиёсӣ: **вазъияти байналхалқӣ, вазъияти дохилии сиёсии мамлакат; вазъияти сиёсӣ ва иҷтимоӣ.** 3. тартибот ва шароити муқарраркардаи ҳукумат дар ҳаёти ҷамъиятӣ: **вазъияти ҳарбӣ эълон кардан** ҳолати ҳарбӣ ҷорӣ кардан. 4. намуди зоҳирӣ, авзоъ, қиёфа; **вазъияти салом** ҳолати дар мавриди саломии низомӣ муқарраршударо гирифтани аскарон; **вазъияти табиӣи кишвар** мавқеи табиӣи кишвар; **вазъияти ҷуғрофӣи мамлакат** ҷой ва мавқеи ҷуғрофӣи мамлакат: **дар вазъияти ғайрирасмӣ** дар ҳолати берун аз расмият; **дар вазъияти самимӣ** дар муҳити дӯстии самимона.

ВАЗӢӢ وضعى *лаҳҷ.* девонатабъ, девонамизоч; ҳаёли.

ВАИД *а.* وعيد *кит.* таҳдид, ваъдаи ҷазои бад, қавл додан ба касе дар бораи иҷрои ягон кори бад (*ҷазодиҳӣ, интиқомгирӣ ва ғ.*); *муқоб.* **ваъда.**

ВАИЛЛО *а.* والا *кит., пайвандаки* **хилофӣ** вагарна, дар акси ҳол.

ВАЙ **وى** 1. *ҷонишини шахси танҳо* ӯ. 2. *ҷонишини ишоратӣ* он, ӯ.

ВАЙЛ I **ا. ويل** *kit.* 1. бадбахтӣ, мусибат, ғаму кулфат; **вайлу субур** фалокат ва ҳалокат. 2. *вой!, хайфо!, дарего!* 3. *д.* номи яке аз водихои дӯзах: **чохи вайл**.

ВАЙЛ II **ويل** *kit.* вақт, фурсат: **вайл ёфтан**, фурсат пайдо кардан.

ВАЙЛА **ا. ويله** *kit.* нолаву фарёд, шӯру вовайло: **вайла кардан (намудан)**.

ВАЙРОН **ويران** 1. шикаста, табоҳ, аз кор баромада; хароб; *муқоб.* **обод: роҳи вайрон, хонаи вайрон**. 2. *ниг.* **вайрона**. 3. нодуруст, тахрифшуда; ғалат, нуқсондор; **забони вайрон** забони носуфта ва олоишёфта; **чумлаи вайрон** чумлаи ғалат, чумлаи хилофи қоидаҳои забон сохташуда. 4. фосид, ганда; **вайрон кардан (намудан)** а) шикастан, хароб кардан, аз кор баровардан; аз байн бурдан, нест кардан; ғалтонидан (*бино, ишшоот, шаҳру деҳот ва ғ.*); б) чизеро зоеъ кардан (*дар тайёр кардани он*), ғайри қобили истифода кардани чизе (*аз ӯҳдаи сохтан, дӯхтан, истифода ё таъмири чизе набаромадан*); в) *маҷ.* бекор (безътибор) кардан, лағв кардан (*хучҷатеро*); г) *маҷ.* риоя накардан (*мас., расму оини пешиниёнро ё қонуни ҷоеро*); бар хилофи чизе кор кардан; **вайрон будан тарзи бевоситаи вайрон кардан; вайрон шудани асаб** асабонӣ шудан, худро боздошта натавонистан; **вайрон шудани меъда** қобилияти ҳозимаашро гум кардани меъда, номӯътадил кор кардани меъда; **вайрон шудани хун** фосид гаштани хун; **вайрон будани ахлоқ** бадахлоқ, бадқирдор, фосик; **вайрон шудани муносибати байни ду кас** рӯй додани дилхунукӣ (нохушӣ), қанда шудани алоқа ва муносибати байни ду кас; **вайрон шудани касе** а) бераҳа шудани касе, аз роҳи дуруст баромадани касе; б) бадрафтор (бадахлоқ) шудани касе; **интизомро вайрон кардан** риоя накардан ба интизом, беинтизомӣ кардан; мувофиқи тартибу қоидаи муқарраршуда рафтор накардан; **пинаки худро вайрон накардан** парво накардан, эътибор надодан ба ҳодисае; **савдору вайрон кардан** барҳам додани созише дар ху-

суи харидуфурӯхти чизе; **сукут (хомӯшӣ)-ро вайрон кардан** хомӯширо халадор кардан, хомӯширо аз байн бурдан.

ВАЙРОНА **ويرانه** бинои харобшуда ва фатарот; хароба, димна, ҷои нообод, харобазор; **вайрона кардан** хароб (валангор) кардан, ба хароба табдил додан; **вайрона шудан тарзи бевоситаи вайрон кардан; ганҷ дар вайрона (зарб.)**.

ВАЙРОНАГӢ **ويرانگي** ноободӣ, харобӣ; парокандагӣ, парешонӣ.

ВАЙРОНАЗОР **ويرانهزار** ҷое, ки харобаҳои зиёд дорад, харобазор.

ВАЙРОНГАР **ويرانگر** вайронқунанда, боиси вайронӣ, вайронкор.

ВАЙРОНГАРӢ **ويرانگرى** вайронгар будан, вайронқунандагӣ, вайронкорӣ.

ВАЙРОНЗОТ **ويرانذات** *гуфт.* он ки насабаш хуб нест, бадзот.

ВАЙРОНӢ **ويرانى** 1. харобӣ; харобшавӣ; нобудшавӣ; шикаст. 2. нақс, иллат; нодурустӣ; **вайронии ҳаво** номусоидии ҳаво, бад будани обу ҳаво.

ВАЙРОНКОР **ويرانكار** 1. харобкор, вайронқунанда; *муқоб.* **ободқунанда**. 2. зарарасон; халалрасонанда; ихтилофандозанда (*дар байни ду кас*). 3. он ки кореро бо нуқсон иҷро мекунад; барорандаи маҳсулоти иллатнок.

ВАЙРОНКОРӢ **ويرانكارى** 1. зиёнкорӣ, харобкорӣ. 2. бо нуқсон иҷро кардани коре, маҳсулоти иллатнок баровардан. 3. риоя накардани қоидаву қонун, қонуншиканӣ.

ВАЙРОНҚУНАНДА **ويرانکننده** 1. *сифати феълии замони ҳозира аз вайрон кардан*. 2. *ниг.* **вайронкор**. 3. риоянақунанда (-и тартибот, қоида, интизом...); **вайронқунандаи сарҳад** он ки бе иҷозати расмӣ аз сарҳади давлате гузаштааст.

ВАЙРОННАШАВАНДА **ويراننشونده** шикастнопазир, халалнопазир; мустаҳкам: **дӯстии вайроннашавандаи халқҳо**.

ВАЙРОННОПАЗИР **ويرانناپذير** харобнашаванда, вайроннашаванда; пойдор, устувор;

безавол.

ВАӢРОНШАВӢ *ويران شوى* *исми амал аз вайрон шудан*; 1. харобшавӢ, табохшавӢ. 2. пӯсидан (*доир ба мева, сабзавот, гӯшт ва ғ.*); **вайроншавии хун** фосид шудани хун.

ВАӢРОНШУДА *ويران شده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз вайрон шудан*. 2. харобгардида, аз кор баромада: **ҳавлии танги вайроншуда**. 3. пӯсида, фосидгашта, гандида, бӯйоварда (*доир ба гӯшт, мева ва сабзавот*); **ҳавои вайроншудаи хона** ҳавои ғализу дами хона. 4. бериҳашуда, аз роҳи дуруст баромада; бадрафтор; бадахлок.

ВАӢҲАК *а. ويحک* *кит.* вой бар ту!, вой бар ҳолат!

ВАКИЛ *а. وكيل* 1. он ки иҷрои коре аз тарафи касе, муассиса ё ҷамъияте ба ӯ супурда шудааст, намоянда; гумошта, фиристода: **вакили анҷуман, вакили мӯътамад, ҳайати вакилони ҳукумати; вакили мухтор таър.** намояндаи соҳибхитиёри давлати марказӣ дар вилояте (*дар солҳои аввали инқилоби Бухоро*); **вакили никоҳ** ду нафаре, ки вақти ақди никоҳ аз тарафи домод ва арӯс ҳозир шуда, онҳоро таъйид мекарданд; **вакили озуқа таър.** маъмури ҷамъ кардани озуқа дар солҳои аввали инқилоби Бухоро; **вакили сиёсӣ таър.** гумоштаи ҳукумати подшоҳии Русия дар Бухорои амирӣ, ки ба корҳои аморат назорат мекард; **вакили харҷ** мутасаддии расмӣ шахсе, муассисае ё созмоне дар хароҷот. 2. намояндаи интихоби дар парламент, маҷлис, депутат; **вакили баҳор** муждарасони баҳор.

ВАКИЛӢ *килий* *ниг.* ваколат; **вакили кардан** намояндагӣ намудан, вакил будан, пешкор будан.

ВАКИЛКУНАНДА *وكيل كننده* *сифати феълии замони ҳозира аз вакил кардан*; он ки аз тарафи худ касеро вакил таъйин мекунад.

ВАКОЛАТ *а. كالت* вакилӣ, гумоштагӣ; ҳуқуқ ва вазифаи вакил, **хати ваколат** *ниг.* **ваколатнома**; **ваколат гирифтани** ҳуқуқи вакилӣ гирифтани; **ваколат додан** ҳуқуқ додан ба касе барои иҷрои коре; расман ба касе ихтиёри вакилӣ додан; **ваколат доштан** ба иҷрои коре маъмур будан; ихтиёри иҷрои

кореро доштан.

ВАКОЛАТДИҲАНДА *وكالت دهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз ваколат додан*; он ки ба касе ихтиёри вакилӣ медиҳад.

ВАКОЛАТДОР *وكالت دار* вакил, намоянда, вакилшуда; **мақомоти ваколатдор** созмон ва идораҳои дорои ҳуқуқи даҳолат ба коре.

ВАКОЛАТӢ *وكالتى* *мансуб ба ваколат*; муомилае, ки бо ваколат анҷом мешавад, аз тариқи ваколат: **хариду фурӯши ваколатӣ; ваколатӣ анҷом додани** *чизе* аз тариқи ваколат анҷом додани *чизе*.

ВАКОЛАТНОМА *وكالت نامه* шаҳодатномаи вакилӣ дар бораи ҳуқуқ доштан ба коре; эътимоднома, эътиборнома.

ВАКОЛАТҲОНА *وكالت خانه* идораи вакил.

ВАКР *а. وكر* *кит.* ошёна, лона, хонаи паранда.

ВАКСИНА *лот. وكسينه* доруе, ки барои пешгирӣ аз касалиҳои гузаранда ба хуни одам ё ҳайвон мегузаронанд.

ВАКУУМ *лот. وكنوم* *физ., тех.* 1. ҳолати беҳавоӣ дар даруни ягон зарфи сарбаста. 2. фазои холи; беҳавоӣ, холигӣ, хало.

ВАКУУМСАНҶ *وكنوم سنج* асбоб барои ҷен кардани тунукии газҳо, халосанҷ.

ВАҚАР-ВАҚАР *وقر وقر* *ниг.* вақ-вақ.

ВАҚ-ВАҚ *وقوق* 1. *калмаи тақлиди овози қурбоққа*. 2. *маҷ.* сафсата, гапи беҳуда; беҳудагӯӣ, лаққигӣ; **вақ-вақ кардан** а) овози хос баровардани қурбоққа; б) *маҷ.* лаққидан, сафсата гуфтан, ҳарзагӯӣ кардан.

ВАҚЗАДА *وقزده* аз ҳадақа баромада (*чаим*); чаҳанда.

ВАҚЕҲ *а. وقیح* *кит.* бешарм, беҳаё, берӯӣ.

ВАҚЕҲАХӢӢ *وقیحه خوی* бадахлок, бешарму ҳаё.

ВАҚИД *а. وقيد* сӯзишворӣ (*аз қабилӣ хасу хошок*); параҳаҳои хушке, ки барои даргирондани оташ ба кор мебаранд; пешдаргирон.

ВАҚҚОД *а. وقاد* *кит.* 1. кӯрасӯз, оташафрӯз, алавмон. 2. фурузон, бисёр равшан, дурах-

шон (*oid ба ситора*). 3. *мач.* расо, тез, равшан, мунаввар (*oid ба табъ, фикр ва зехн*).

ВАҚҚОС *а.* وقّاس و قاس чангчӯ, чангара.

ВАҚОЕЪ *а.* وقايع و ق. вокеа.

ВАҚОЕЪНАВИС وقايع نويس вокеанавис, таърихнавис; мухбир.

ВАҚОЕЪНАВИСӢ وقايع نويسى *ниг.* вокеанависӢ.

ВАҚОЕЪНИГОРӢ وقايع ننگارى *ниг.* вокеанигорӢ.

ВАҚОЕЪНОМА وقايع نامه шарҳи чигунагии ходисаҳои таъриҳӣ бо калами вокеанавис, тасвири ходисаҳо.

ВАҚОҲАТ *а.* وقاحت *кит.* бешармӣ, беҳаёӣ; беадабӣ.

ВАҚТ *а.* وقت 1. гоҳ, ҳангом, ҳиссае аз замон, соатҳои муайяни шабу рӯз: **вақти говгум**, **вақти пешин**, **вақти шом**, **вақти ғуруби офтоб**. 2. фурсат ва муддати одатан муқарраршудаи коре; мӯҳлат: **вақти мувофиқ (муносиб)**, **вақти имтиҳон**, **вақти хуфтан**, **боз чанд вақт**, **чанд вақт боз**. 3. фасл, мавсим: **вақти баҳор**, **вақти гул**, **вақти майса**, **вақти тутпаз(ӣ)**, **дар ин вақти сол**. 4. қарат, навбат: **панҷ вақт намоз**. 5. аҳд, давр замон; **ҳокими вақт** ҳукмрони онвақта; **ба вақти...** хангоми фаро расидани мӯҳлати коре: **ба вақти дарав**, **ба вақти сахар**, **ба вақти ваъдагӣ...**; **баъзе вақт** гоҳо, гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақте ки...** *пайвандаки замон* хангоме ки..., хине ки ..., замоне ки...; **вақти холи** фурсат, соату дақиқаҳои фориғ аз кор; **вақти шаб** шабонгоҳ; **вақт-вақт** гоҳ-гоҳ, баъзан; **вақту бевақт** ҳар замон, гоҳо, бармаҳалу бемаҳал; **вақту соат** замон; фурсати мувофиқ, вақти даркорӣ барои иҷрои коре; **дар андак вақт** дар муддати кӯтоҳ; ба зудӣ, ба тезӣ; **дар вақти...** а) хангоми..., дар ҳини..., дар аснои...; б) дар айёми..., дар овони...; дар солҳои...: **вақти пиронсолӣ**, **вақти муллобачагӣ**, **вақти донишчӯӣ**; в) дар фасли..., дар мавсими... (*боронгарӣ, дарав, ғунҷини ҳосил, сармои саҳт, тайёрӣ ба киштукор...*); **дар вақте ки** // **дар вақтҳои ки...** хангоме ки...; замоне ки...; **дар вақтҳои охир** дар рӯзҳои охири;

замонҳои охир; **дар вақтҳои наздик** ба қарибӣ..., дар рӯзҳои наздик; **ин вақт** а) ин лаҳза, ин дам, ин замон; б) имрӯз, ҳоло, кунун (*ба ин маънӣ бештар дар шакли ҷамъ меояд: ин вақтҳо*); **кадом вақт** а) кай?, дар кадом замон?; б) рӯзе, бор; **тангии вақт** кам будани фурсат; **то ин вақт** то ин замон; то ин рӯз; то кунун, то ҳол; **то он вақт** то он замон, то он рӯз; **то хеле вақт** муддати зиёд; то дергоҳ; **ягон вақт** а) ягон бор; ягон рӯз; фурсат ёфта...; б) ҳеч гоҳ; **ҳеч вақт** ҳаргиз (*бештар бо феъли инкорӣ меояд*); **як вақт** а) муддате; замоне; б) як маҳал, ногаҳон, дар ҳолате; в) чанде пеш аз ин; дар гузашта (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд: як вақтҳо*); **якчанд вақт** муддати чанде; **ҳама вақт** ҳамеша, доимо; **вақти чизе нагузаштан** фурсат аз даст на рафтани, дер нашудани барои иҷрои коре; **вақт доштан** фурсати аз корҳо озод будани, вақти холи доштан; **вақт ёфтани** вақти холи ва ё фурсати мусоид пайдо кардани барои иҷрои коре; **вақтро нагузарондан** фурсатро аз даст надодани, дер нашудани коре кардани; **вақти коре расидани** муҳайё шудани фурсату мавриди мусоиди иҷрои коре, фаро расидани пайти иҷрои коре; **зиёд вақт гирифтани** вақти зиёде талаб кардани, ба мӯҳлати зиёд эҳтиёҷ доштан; **агар вақт шавад** агар фурсат бошад, агар вақт мусоид бошад; **вақт беғоҳ шуда...** рӯз ба поён расида...; **вақте мерасад, ки...** // **як вақт меояд, ки...** замоне мерасад, ки...; рӯзе мешавад, ки...; **вақт танг (аст)** фурсат кам (аст); **дар вақт-вақташ** *ниг.* **дар сари вақт; дар сари вақт** // **сари вақт** а) дар вақту соати даркорӣ; дар мавридаш; дар вақти муқарраршуда; б) таъхир накарда; **вақти касеро гирифтани** касеро бо гапу кори бемаврид андармон кардани, касеро аз кор мондан; **вақти касе хуш будани** хурсанд будани, хушнуд будани касе; **вақту бевақт нагуфта...** рӯзу шаб нагуфта...; вақти худро дарег надошта...; **вақту соаташ ки расид...**

ВАҚТБАЙӢ وقت بيج музде, ки аз рӯи вақти ба ягон кор сарфшуда пардохта мешавад, соатбайӣ.

ВАҚТГИР وقت گير : **кори вақтгир** коре, ки барои анҷом додани он вақти зиёде лозим

аст.

ВАҚТГУЗАРОНӢ وقت گذرانی бо коре андармон шуда вақтро осон гузарондан; вақт кӯр кардан.

ВАҚТӢ وقتی 1. марбут ба вақт. 2. зудгузар, лаҳзавӣ.

ВАҚТКАШӢ وقت کشӣ ба дарозӣ кашидани вақт, масалан дар бозиҳои варзишӣ барои нигоҳ доштани вазъияти барои даста мувофиқ.

ВАҚТХУШ وقت خوش хушҳол, хурсанд.

ВАҚТХУШӢ وقت خوشӣ хушҳолӣ; хурсандӣ, шодмонӣ: вақтхушӣ кардан.

ВАҚТЧОҚ وقت چاق хурсанд, димоғчоқ; хуштабиат.

ВАҚТЧОҚӢ وقت چاقӣ хурсандӣ, димоғчоқӣ.

ВАҚТШИНОС وقت شناس донандаи қадру қимати вақт, вақтро ғанимат донанда, ибнулвақт.

ВАҚТШИНОСӢ وقت شناسӣ ҳолат ва амали вақтшинос.

ВАҚТШУМОР وقت شمار 1. вижагии соате, ки сари ҳар вақт (мас., ҳар ним соат) занг мезанад. 2. нигарон, музтариб.

ВАҚУД а. وقود ниг. вақид.

ВАҚФ а. وقف таър. 1. мулк (замин, бино ва ғ.), ки соҳибаш онро барои масрафи мадраса ё масҷиде бахшида ё васият кардааст. 2. кит. таваққуф, истодан (мас., вақти хондани Қуръон дар миёни оят истодан, вақф кардан).

ВАҚФА а. وقفه 1. ист, даранг, таваққуф; вақфа кардан истодан, даранг намудан. 2. фосилаи замоне мавқуф ва кӯтоҳ; вақти кӯтоҳ; вақфа додан ист додан, бо мавқеъ нафас кашидан (хусусан дар вақти хондани Қуръон).

ВАҚФИЯ а. وقفیه таър. вақфнома, васиқаи вақф, ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замин, бог ва ғ.).

ВАҚФКОР وقف کار таър. он ки дар заминҳои вақф кор мекард: деҳқони вақфкор.

ВАҚФНОМА وقف نامه таър. ҳуҷҷати вақф шудани мулк (замини қорам, ҷӯй, бино ва ғ.); васиқаи вақф, ки дар он ба чи мақсад сарф шудани даромади вақф зикр мегардид.

ВАҚФХӢР وقف خور таър. гирандаи маош аз даромади мулки вақф (мас., имом, муаззин, мударрис).

ВАҚФХӢРӢ وقف خورӣ фоидабинӣ аз молу амволи вақф.

ВАҚЪ а. وقع кит. 1. ҷои баланд, баландӣ. 2. аҳамият; эътибор, арзиш: вақъ гузоштан аҳамият додан, эътибор додан; вақъ додан; ниг. вақъ гузоштан; вақъ доштан арзиш ва эътибор доштан.

ВАЛАВ а. ولو 1. лоақал, ақаллан, ҳеч набошад. 2. агарчӣ, ҳатто; ҳатто агар.

ВАЛАД а. ولد кит. зода, фарзанд; писар: Тоҷиддин валади Файзиддин.

ВАЛАДУЗЗИНО а. ولد الزنا бачае, ки аз падару модари беникоҳ зоида шудааст, ҳаромзода, ҳаромӣ.

ВАЛАНГИДАН و ننگیدن кит. бадгӯй кардан, бетартибӣ кардан.

ВАЛАНГОР و ننگار 1. вайрона, хароба, фатаротгашта; бинои валангор, ҳавлии валангор; валангор кардан, вайрону валангор шудан. 2. бетартиб, бебандубор.

ВАЛАНГОРӢ و ننگاری 1. вайронӣ, харобӣ, валангор будан. 2. бетартибӣ, бебандуборӣ, ҳарзагӣ.

ВАЛАНГОРШУДА و ننگار شده харобшуда, вайроншуда.

ВАЛАЪ а. و لع кит. ҳавову ҳавас; эҳтирос, ҳирс.

ВАЛВАЛА و لوله шӯру ғавғо, ғулғула, доду фарёд; ошӯб, мағал, хархаша: валвала бардоштан, валвала бархостан; валвала андохтан шӯру ошӯб барпо кардан.

ВАЛЕ و لي пайвандаки хилофӣ аммо, лекин.

ВАЛЕК و ليک шакли кӯтоҳшудаи валекин.

ВАЛЕКИН و ليکين ниг. вале.

ВАЛЕНТНОКӢ *ولينتناكى* *хим.* қобилияти пайвастанавии банди химиявӣ ва ҳосил кардани унсурҳои дигари химиявӣ.

ВАЛИАХД *а. ولي عهد* *таър.* писари подшоҳ ё ягон шахси наздики *ӯ*, ки дар вақти барҳаёт будани *ӯ* вориси тоҷу тахт таъйин мешуд, ҷойнишини шоҳ.

ВАЛИАХДӢ *ولي عهدى* 1. мансуб ба валиахд. 2. шуғлу мақоми валиахд, валиахд будан, ҷойнишин будан.

ВАЛИГӢ *وليگى* *д.* вали будан, соҳибкаромӣ, авлиғӣ.

ВАЛИМА *وليمه* *кит.* зиёфате, ки ба муносибати ягон воқеаи хурсандибахш дода мешавад, зиёфат, меҳмондорӣ; базми арӯсӣ.

ВАЛИНЕЪМАТ *а. ولي نعمت* 1. олиҳиммат, соҳибэҳсон, сахӣ. 2. неъматдиханда, хӯчаин; тарбиятгар, сарпараст.

ВАЛИНЕЪМАТӢ *ولي نعمتى* 1. олиҳимматӣ, саховатмандӣ. 2. неъматдихандагӣ; сарпарастӣ.

ВАЛИТАРОШӢ *ولي تراشى* даъвои валигӣ кардан, худро вали ба қалам додан.

ВАЛИУЛЛОҲ *а. ولي الله* *д.* муқарраби Худо, ба Худо наздик; одами муқаддас ва пок.

ВАЛИШИНОС *ولي شناس* донандаи қадру қимати ёру дӯстон кадршинос; бузургшинос, он ки эҳтироми авлиё ва бузургонро ба ҷо меорад.

ВАЛӢ *а. ولي* 1. *кит.* дӯст, дӯстдор; ёвар, мададгор. 2. *д.* дорандаи болотарин мақом дар дин пас аз пайғамбар. 3. соҳибкаромот, авлиё, ғайбгӯ, ғайбдон (*яке аз лақабҳои Али (р.)*).

ВАЛЛАМАТ *ولمت* *гуфт.* аслаш валинеъмат.

ВАЛЛОҲ *а. ولي الله* қасам ба Худо, ба Худо ки..., аз барои Худо ки ...

ВАЛОДАТ *а. ولادت* таваллуд, зода шудан; рӯзи валодат, ҷашни валодат.

ВАЛОДАТГОҲ *ولادت گاه* *кит.* ҷои таваллуд, зодгоҳ.

ВАЛОДАТНОМА *ولادت نامه* шаҳодатномаи та-

валлуд, зоднома.

ВАЛОКИН *ولاكين* валекин, лекин, аммо.

ВАЛС *фр. والس* навъи рақси аврупоии дукаса, ки раққосон мавзунона чарх мезананд (ва мусикии ин рақс).

ВАЛУД *а. ولود* бисёр зоянда, зиёд таваллудкунанда.

ВАЛУЪ *а. ولوع* ҳарис, озманд.

ВАНАНГ *واننگ* 1. навдаи буридаи тоқ, ки вақти баҳор чанд рӯз обрав мешавад. 2. то-ри ангуровезӣ (*барои хушкондан*), ованг.

ВАНГ *وانگ* 1. тихидаст, муфлис, камбағал. 2. гадо. 3. *гуфт.* хеле хуб, бисёр нағз: **кор ванг будан (шудан)**.

ВАНГАС *وانگس* *гуфт.* 1. қалимаи тақлиди овози гирия давомдор бо садои баланд хунг–хунг, хунгас; **вангас зада гирия кардан** бо садои баланд гиристан, хунгос зада гиристан. 2. садои гурба, сағ (*махсусан бачаи гурба*).

ВАНГ-ВАНГ *وانگ گونگ* *гуфт.* 1. қалимаи тақлиди овози гирия бо овози баланд, вангас. 2. садои тези ягон чизи вазнину ларзонанда: **мошинҳо ванг-ванг гузашта мерафтанд**.

ВАНГОС *وانگاس* *ниг.* вангас.

ВАНД *واند* 1. *грам.* ҷузъи пайвандии баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои **узв, вобаста: пасванд, пешванд, миёнванд...** 2. ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои **мансуб, доро, соҳиб: пӯлодванд, Худованд, давлатманд...**

ВАНДАЛ *лот. وندل* 1. яке аз қабилаҳои қадимии олмонӣ, ки бо ҷангҳои шадид як қисми императории Римро забт ва сарватҳои маданияти онро ғорат ва хароб карда, шаҳри Римро ба оташ кашида буд. 2. *мач.* бераҳмона харобкунандаи осори маданият; ҷоҳили гузаро.

ВАНДАЛИЗМ *лот. وندليزم* бераҳмона несту нобуд ва хароб кардани осори пуққимати маданият ва санъат; ҷоҳилӣ; ваҳшоният.

В-АНДАР *واندر* *шакли қўтоҳишудаи ва андар.*

ВАНИЛ *фр.* *ваниль* самари ғӯзаҷаҳои хушбӯи гиёҳи минтақаи гармсер, ки дар саноати қаннодӣ ва атриёт истифода мебаранд.

ВАНИЛДОР *дар* *ванильдар* он чи дар худ ванил дорад, дорои ванил.

ВАНИЛИН *фр.* *ванилин* моддаи хушбӯе, ки аз меваи ванил тайёр мекунад.

ВАННА *лот.* *ванна* зарфи тағорамонанди калони дарозрӯя барои шустушӯи бадан ва ё муолиҷа.

ВАННАҲОНА *ва* *хона* хонаи алоҳидае дар манзил ё ҳаммом, ки дар он ванна гузошта шудааст, хона барои шустушӯ ва оббозӣ.

ВАНОҒ *ва* *нағ* риштаи хом ё камтоб, ки аз нӯги дук то пилтаи дасти ресанда дарозӣ дорад ва хеле ба осонӣ қанда мешавад.

ВАНОНА *ва* *на* *кҳн.* нони гирдаи ғафс.

ВАНЧ *ва* *нҷ* *кҳн.* гунчишк.

ВАНЧАНАК *ва* *нҷ* *кит.* райҳон, нозбӯ.

ВАОР *а.* *ва* *ор* замин ё роҳе, ки пастию баландии бисёр дорад, ҷои ноҳамвор.

В-АР *ва* *ар* *шакли* *қӯтоҳшудаи* *ва* *агар*.

-вар *ва* *р* *ҷузъи* *пасини* *баъзе* *калимаҳои* *мураккаб* *ба* *маънои* *доранда:* **бахравар**, **хунарвар**, **точвар**, **номвар**...

ВАРАЗМ *ва* *рз* *кит.* оташ.

ВАРАҚ *а.* *ва* *р* *қ* 1. барг; гулбарг; **варақи** гулбарги гул. 2. порчаи қоғаз ба шакли ду саҳифаи пушту рӯ буридашуда; варақаи дурӯяи китоб, дафттар *ва* *г.*; **варақ-варақ** а) варақҳои зиёд; б) зиёд, хеле бисёр (*доир* *ба* *қоғаз*); **варақ задан** а) гардондани варақ (*китобу* *дафттарро*); б) *маҷ.* ҳар як варақро ҷудо-ҷудо аз назар гузарондан; сатҳи мутолиа қардан.

ВАРАҚА *а.* *ва* *р* *қ* *а* 1. сафҳаи қоғазӣ калоне, ки дар он ягон масъалаи муҳими сиёсӣ баён ёфтааст; баённома. 2. пурсишнома, барга; сарбарг; **варақаи** **узвият**, **варақаи** **ҳисобгирӣ**; **варақаи** **беморӣ** ҳуҷҷате, ки муваққатан корношоямии шахси беморро тасдиқ қарда, ба ӯ ҳуқуқ медиҳад, ки дар ин муддат кор нақарда, музди кор гирад;

варақаи **имтиҳонот** ҳуҷҷате, ки баҳои аз имтиҳонҳо гирифтаи дохилшавандаи мактаби олий ва ё миёнаи махсус ба он гузошта мешавад.

ВАРАҚАСОЗ *ва* *р* *қ* *а* *с* *о* *з* он ки варақа тайёр мекунад.

ВАРАҚЗАНИ *ва* *р* *қ* *з* *н* *ӣ* 1. *исми* *амал* *аз* **варақ** **задан**; варақ гардондан, гардонидани иваз қардани як сафҳа бо сафҳаи дигар. 2. *маҷ.* мутолиаи сатҳӣ, аз назар гузаронидан, ошноӣ бо китобе.

ВАРАҚИН *ва* *р* *қ* *н* *ӣ* иборат аз чанд варақ – қабат; самбӯса ё фатире, ки хаамири он аз қабатҳои зиёди рағғани иборат аст: **самбӯсаи** **варақин**, **фатири** **варақин**.

ВАРАҚПОРА *ва* *р* *қ* *п* *о* *р* *а* 1. порчаи қоғаз, порчае аз қоғаз. 2. ҳуҷҷати беарзиш.

ВАРАҚСАНГ *ва* *р* *қ* *с* *н* *г* *геол.* чинси қӯҳӣ, ки маъданҳои таркиби онҳо варақ-варақ ҷойгир шудаанд.

ВАРАМ *а.* *ва* *р* *м* ҷои дамида баромадаи бадан ё ягон узви он, омос; умуман дамидагӣ дар рӯи чизе; **варами** **шуш** *тиб.* бемории шуш ба сабаби шамол хӯрдан, ки дар натиҷаи он шуши бемор сурх ва ҳаҷман калон шуда, дар вай таб пайдо мешавад, зотуррия; **варама** **қардан** а) дамида баромадан, омосидан, пайдо шудани варама дар ягон узви бадан; б) дам қардани шикам; в) *маҷ.* болидан; гӯшт гирифттан (*аз* *шодӣ*, *фаҳр* *ва* *г.*).

ВАРАМИДА *ва* *р* *м* *и* *д* *а* *сифати* *феълии* *замони* *гузафта* *аз* **варамидан**; варамақарда, дамида, омосдор; **бо** **ҷашмони** **варамида** бо ҷашмони варамақарда; **ҷои** **варамидаи** **дасту** **пой** ҷои омосдори дасту пой.

ВАРАМИДАН *ва* *р* *м* *и* *д* *н* *дамидани* *баромадан*, *варама* *қардан*, *омосидан*, *пайдо* *шудани* *варама* *дар* *ягон* *узви* *бадан*; *дам* *қардани* *шикам*.

ВАРАМАҚАРДА *ва* *р* *м* *қ* *р* *д* *а* *сифати* *феълии* *замони* *гузафта* *аз* **варама** **қардан**.

ВАРАНДОЗ *ва* *р* *н* *д* *о* *з* *барандоз*.

ВАРАНДОҲТАН *ва* *р* *н* *д* *о* *ҳ* *т* *н* *барандохтан*; аз миён бурдан, дур андохтан.

ВАРАНҶ ورنج зишт, нозебо, паст, фурӯмоя, камарзиш, бемиқдор.

ВАРАНҶӢ ورنجӣ зиштӣ, фурӯмоягӣ, пастӣ; беарзиш будан, бемиқдор будан.

ВАРАСА а. ورثه ҷ. **ворис**.

ВАРАФТОДАН ورافتادن нобуд шудан, аз миён рафтан, дур афтодан, аз мадди назар афтодан.

ВАРАҶА ورجه беморие, ки гирифтори он хунук хӯрда, таб мебарорад, табларза: **варача гирифтани, варача шудани**.

ВАРАҶАГИРИФТА ورجه گرفتن *сифати феълии замони гузашта аз варача гирифтани*; мубталои бемории варача, он ки дар ҳолати табу ларз аст.

ВАРАҶАҲОНА ورجه خانه чое, ки манбаи бемории варача аст, ҷои ботлоқзор ва обҳои чиркин.

ВАРАШОН ورشان *кит.* кабутари ёбоии тираанг, ки болои думаш сафед аст, қумрӣ.

ВАРАӢ а. ورع *кит.* пархезгорӣ, порсой, зӯҳд, такво.

ВАРБАСТАН وربستن бастан.

ВАРВАР ю. وور 1. *ниг.* **барбар**. 2. аз назари юнониҳо ва римиҳои қадим – одами мамлакати дигар, бегона, аҷнабӣ. 3. *мач.* одами чоҳил; ваҳшӣ, дағал.

ВАРВАРИЗМ ю. ووريزم *збш.* калима ва ибораҳои забони хоричӣ, ки дар гуфтугӯи халқе истифода шаванд ҳам, ба меъёр ва қоидаву қонуни забони адабӣ надаромада ва мувофиқат накардаанд.

ВАРҶ ورنج банди об, ки дар пеши ҷӯй ва дарё аз ҷӯбу хас ё хоку санг сохта мешавад, дарғот, банд, сатт.

ВАРҶБАНД ورنج بند *ниг.* **варғ**.

ВАРД ورد *кит.* гули садбарг, гули сурх, гул.

ВАРДАНА وردنه навард, милаи мудаввари гирд, ки ду сари он барои бо даст гирифтани бориктар тарошида шуда, барои паҳн, ҳамвор ва тунук кардани хамир *ва г.* ба кор меравад.

ВАРДАРИДА ودرديده дарида.

ВАРДАСТ وردست *мач.* дастёр, ёвар.

ВАРДОШТАН ورداشتن *гуфт.* бардоштан; бо худ бардошта бурдан; пур кардан, фаро гирифтани; тоб овардан, таҳаммул кардан.

варз ورز 1. *асоси замони ҳозира аз варзидани*. 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънии варзанда: кишоварз, обварз, ишқварз.*

ВАРЗ ورز *кит.* кишт, зироат; тухм.

ВАРЗА ورزه *кит.* зироаткунанда, деҳқон, кишоварз, барзгар; **гови варза** барзагов, ки онро дар гузашта варзагов ҳам мегуфтанд.

ВАРЗГАР ورزگر *кит.* барзгар.

ВАРЗИДА ورزيده 1. *сифати феъли ва феъли ҳоли замони гузашта аз варзидани*. 2. машқдида, ботачриба, моҳиршуда (*дар коре, санъате ва г.*).

ВАРЗИДАН ورزیدن 1. машғул шудан, қореро паёпай кардан; варзиш кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои кардан, намудан меояд: ширкат варзидани; дӯстӣ варзидани; ишқ варзидани ишқбозӣ кардан.*

ВАРЗИШ ورزش 1. маҷмӯи машғулият ва машқҳои қисмонӣ барои тарбияи бадан; бозиҳои варзишӣ, ки кас бо мақсади мустаҳкам кардани саломатӣ ва инкишофи бадан машғул мешавад; гимнастика; атлетика; **варзиш кардан** бо тарбияи бадан машғул шудан; машқҳои гимнастикӣ кардан. 2. машғулият; машқ, тамрин: **риёзиёт варзиши фикр аст.**

ВАРЗИШГАР ورزشگر он ки бо бозию машқҳои варзишӣ машғул аст.

ВАРЗИШГОҲ ورزشگاه ҷои варзиш, толор ва биноҳои дигар барои машқҳои варзишӣ, майдони варзиш; ҷое, ки дар он мусобақаҳои варзишӣ барпо мешавад.

ВАРЗИШДАРМОНӢ ورزشدرمانی *тиб.* дармон ва табобати баъзе дардҳо (*мас., дарди бандҳои бадан ба воситаи варзиши*).

ВАРЗИШӢ ورزشی *мансуб ба варзиш: либосҳои варзишӣ.*

ВАРЗИШНАВИС ورزشنويس нависандаи ҳа-

бару гузоришҳои варзишӣ дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва радиову телевизион.

ВАРЗИШХОНА ورزشخانه маҳал ва ҷои варзиш; ҷои машқ.

ВАРЗӢ ورزشӣ кҳн. кишоварз.

ВАРЗО ورزش кҳн. гови нар, ки бо он заминро шудгор мекунанд, барзагов.

ВАРИАНТ лот. *вариант* 1. навъ ё намуди дигари чизе, гуна, қарина. 2. нусхаҳои аз ҳамдигар фарқдори як асар, таҳрири дигари як асар, ду намуди як лоиха; тафовути ду ё чанд таҳриру навишта.

ВАРИАНТНОКӢ *вариантноки* дорои вариант будан; чанд нусхаи аз ҳамдигар фарқноки асаре, гунанокӣ.

ВАРИД *варид* 1. рағ. 2. рағи гардан.

ВАРКОК *варкак* кҳн. парандаи мурдорхоре аз қабиле карғас.

ВАРҚО *варқа* кабӯтари хокистарранг, фохта

ВАРҚОНӢ *варқани* лаҳҷ. тарзи чӯякашии киштҳои палакӣ, ки ба замини тухмкошташуда чӯя нақашада, як дафъа об мекӯнанд ва баъд аз хишова ва таноб партофтани палаки харбузаву тарбуз ва ғ. дар он чӯя мекашанд.

ВАРҲА *варне* шакли қӯтоҳшудаи вағарна.

ВАРО *вара* шакли қӯтоҳшудаи вайро.

ВАРО(Ъ) *варо(а)* кит. пас, ақиб, он сӯ; аз **варои...** а) ғайр аз...; б) болотар аз, бартар аз, бештар аз; в) дар ғайби; аз **варои** аз он сӯи.

ВАРОВАРДАН *варовардан* баровардан, кандан.

ВАРОМ *варам* ҳар чизи сабук ва камвазн.

ВАРОМАДАН *варамдан* 1. канда шудан, баромадан, аз ҷо даромадан. 2. омода шудани чизе барои ягон коре, **варомадани хамир** омода шудани хамир барои пухтан.

ВАРОСАТ *варосат* ворисӣ, меросхӯрӣ, меросбарӣ, меросгирӣ; ба **варосат** аз рӯи ворисӣ, ба ҳукми ворисӣ.

ВАРОСУДАН *варосудан* осудан.

ВАРПАРИДАН *варпирیدن* маҷ. ба таври ногаҳонӣ мурдан, ногаҳон гузаштан.

ВАРРАСИДА *варрасیدن* баррасидан, баррасӣ кардан, пурсидан.

ВАРРАФОН *варран* кит. он ки авфи гуноҳи ягон гунаҳгорро аз касе илтимос мекунад, шафъ, шафоаткунанда.

ВАРРАФТАН *варран* рафтани пардохтан ва машғул шудан ба чизе; саргарми чизе шудан.

ВАРРОҚ *варрақ* 1. кит. он ки пеш аз пайдоиши саноати чопгарӣ китобхоро нусхабардорӣ ва саҳифабандӣ карда мефурӯхт ва бо супоришу фармоиш ин корро анҷом медод. 2. кит. хатнавис; китобнавис, китобаткунанда.

ВАРСОҚИГӢ *варсақиگوӣ* гуфт. ҳарзагӯӣ, гуфтани гапи бемаънӣ ва бемаврид.

ВАРСОҚИХОНӢ *варсақиخوانӣ* сергапӣ, беҳудагӯӣ, сафсатагӯӣ, лофзанӣ.

ВАРСОҚӢ *варсақи* суханҳои беҳудаю бемаврид, сафсата, лофу газоф; **варсоқӣ хондан** (**гуфтан**) сафсата гуфтан, сергапӣ кардан, пургӯӣ кардан.

ВАРТА *варта* 1. ҷои пурхатар, маҳалли ҳалокатовар (*аз қабиле* чарӣ, партгоҳ). 2. маҷ. гирдоб, ҷои хатарноки оби дарё, баҳр ва ғ.; ба тариқи истиора: **вартаи ҳалокат**, **вартаи фалокат**; **вартаи ҳаёт** гирдоби зиндагонӣ.

ВАРТИШ *вартиш* ниг. бедона.

ВАРТИШБОЗ *вартишбаз* бедонабоз.

ВАРТИШБОЗӢ *вартишбазӣ* бедонабозӣ.

ВАРТОВИСТАН *вартаостан* кҳн. тоб доштан, тобовар будан, тоб овардан, таҳаммул кардан.

ВАРТОҶ *вартаҷ* кит. офтобпараст (*растанӣ*).

ВАРХЕЗИДАН *вархизیدن* бархостан, баланд шудан.

ВАРЧИДАН *варҷидан* барҷидан, чамъ кардан.

ВАРҶ *варҷ* арз, арзиш, қадр, мартаба.

ВАРҶМАНД *варҷманд* арҷманд, дорои қадр, мартаба, бообрӯ, боэҳтиром.

ВАРШИКАСТ ورشکست *кит.* шикаст, шикастхӯрӣ (*дар тиҷорат*); муфлисӣ, хонасалот шудан бо сабаби зиёд будани қарз (нисбат ба дорӣ).

ВАРШИКАСТА ورشکسته дучори варшикастшудагӣ, шикастхӯрда, муфлисшуда.

ВАРШИКАСТАГӢ ورشکستگی вазъияти варшикастхӯрда, ки аз додани қарз очиз аст.

ВАРШИКАСТАН ورشکستن 1. дучори шикастшудан, шикаст хӯрдан. 2. *мач.* муфлисшудан, хонахароб гаштан, хонасалот шудан.

ВАРШУДАН ورشدن боло рафтан, барафрӯхташудан, фурузон шудан.

ВАСАН I *а.* وثن *кит.* бут, санам.

ВАСАН II *а.* وسن *кит.* хоби сабук, пинак, ганаб.

ВАСАРҒА و سرغه навъи ангури хуштаъми донаҳояш лӯнда.

ВАСАТ *а.* وسط миёна; мобайн, миёначо: **дар васати баҳр, васати сахна.**

ВАСАТӢ وسطی *кит.*, мансуб ба **васат**; мобайнӣ.

ВАСАТУССАМОӢ *а.* وسطالسماع *нуч.* миёнаи осмон, баландтарин нуктае дар осмон, ки Офтоб дар вақти ҳаракати худ дар нисфи рӯз ба он мерасад.

ВАСАХ *а.* وسخ *кит.* чирк, рим, ки аз реш барояд.

ВАСВАСА *а.* وسوسه 1. фикру хаёле, ки ба роҳи бад мебарад, андешае, ки ба бадӣ мебарад, нияту андешаи бад. 2. игво, фитна, шӯрангезӣ, ташвиқ ба ягон кори бад, таҳриқоти бад. 3. шакку шубҳа; гумони бад; **васваса кардан (намудан)** ба кори бад таҳрик кардан, ба роҳи бад андохтан; шӯрондан; баддил кардан касеро; **ба (дар) васваса афтодан** а) ғалаба кардани андешаҳои бад; ба фикру хаёлҳои бад афтодан; б) воҳима зер кардан; **ба васваса андохтан тарзи бавоситаи ба (дар) васваса афтодан;** **васвасаи шайтонӣ** талқини фикру андешаҳои фитнаангез; андешаи бад, бадгумонӣ.

ВАСВАСААНГЕЗ وسوسه‌انگيز ба васваса андозанда, ба фикри бад баранда: **фикри**

васвасаангез.

ВАСВАСАБОЗ وسوسه‌باز *ниг.* **васвасақор.**

ВАСВАСАГАР وسوسه‌گر *ниг.* **васвасаангез.**

ВАСВАСАҚОР وسوسه‌کار он ки васваса меандозад, васвасабоз.

ВАСВАСАМАНД وسوسه‌مند дорои васваса, дорои хаёлҳои мубҳам.

ВАСВОС *а.* وسواس 1. ҳолати каси ба васваса гирифта, хаёлотӣ (*одатан ҳамчун бемории рӯҳӣ*). 2. бадгумонӣ; ваҳму ҳарос.

ВАСВОСӢ *а.* وسواسӣ *марбут ба* **васвос**; мубтало ба васвос, дудила; гирифтори бемории васвос (*ваҳмакӣ, бадгумонӣ ва нобоварӣ*), хаёлотӣ: **васвосӣ шудан.**

ВАСВОСОМЕЗ وسواس‌آمیز ҳамроҳ ба васвос, дорои васвос.

ВАСЕӢ وسعی 1. вусъат, фарохӣ, паҳноварӣ. 2. бар, муқоб. қад (ё дарозӣ); **ба васеӢ** ба бар.

ВАСЕӢ *а.* وسیع 1. кушод, фарох, паҳновар; муқоб. **танг**; паҳн; сербар; **васеӢ-васеӢ** фарох-фарох, кушод-кушод; **биебони васеӢ** дашти паҳновар; **остини васеӢ** остини фароҳу кушод; **пешонаи васеӢ** пешонаи фарох, пешонаи калон; **роҳи васеӢ** роҳи калон, роҳи сербар; **ҳавлии васеӢ** ҳавлии кушод, ҳавлии калон; **ҷомаи васеӢ** ҷомаи бараш аз андоза калон. 2. фарогирандаи бисёр ҷиҳатҳои соҳае; **дониши васеӢ** дониши зиёд, маълумоти ҳаматарафа; **мачлиси васеи раёсат** мачлисе, ки ба он ғайр аз аъзои раёсат касони дигари ба масъала дахлдор низ даъват мешаванд; **оммаи васеи меҳнаткашон** ҳамаи табақаҳои аҳли меҳнат, кулли меҳнаткашон; **табақаҳои васеи аҳолӣ** ҳамаи аҳолӣ, умуми аҳолӣ; **қарори васеӢ (қабул кардан)** қарори ҳамаи масъалаҳоро фарогиранда ва муфассал (қабул кардан); **васеӢ кардан** а) сербар кардан; калон кардан (*роҳеро, ҷоеро*); б) зиёд кардан; дар ҳаҷм, масоҳат ё миқдор афзудан (*мас., кореро майдони киштро*); **васеӢ шудан (гардидан)** а) тарзи бевоситаи **васеӢ кардан**; б) вусъат (инкишоф) ёфтан; **ҷаҳонбинӣ васеӢ шудан//доираи назар васеӢ шудан** зиёд, амиқ ва ҳаматарафа гаштани тасаввурот,

дониш ва шавку мароқи касе; ◇ **дилро ва-сеъ кардан** парво накардан, ғам нахӯрдан.

ВАСЕЪПЕШОНӢ وسیع پیشانی 1. он ки пешониаш фарох аст. 2. *маҷ.* серризқ.

ВАСЕЪЧӢҲЯК وسیع جویک *кишов.* дорои чӯякҳои васеъ (*oid ба* кишт).

ВАСЕЪШАВӢ وسیع شوی *исми амал аз* **васеъ шудан**; вусъат пайдо кардан; **васеъшавии истехсолот**; **васеъшавӣ аз гармӣ** *физ.* тағйир ёфтани, яъне бузург шудани ҳаҷми ҷисм дар натиҷаи гарм кардан.

ВАСИГӢ وسیگی 1. васӣ будан; амали васӣ, васоят. 2. *маҷ.* парасторӣ.

ВАСИҚ *а.* وثیق *кит.* устувор, маҳкам.

ВАСИҚА *а.* وثیقه 1. *кит.* аҳду паймони устувор; аҳднома. 2. *таър.* ҳуҷҷате, ки дар он ҳуқуқи моликияти касе ба чизе (*хусусан молу мулки ғайриманқул*) қайд шудааст: **васиқаи замин**, **васиқаи хавлӣ**; **васиқа кардан**.

ВАСИЛА *а.* وسیله 1. воситаи ба даст овардани чизе, воситаи иҷрои коре, роҳи расидан ба мақсаде, восита: **василаи рӯзгузаронӣ**, **ба василаи...**; **ба ин васила** ба ин восита, ба ин роҳ. 2. сабаб, баҳона: **ба ҳар васила** ба ҳар роҳ.

ВАСИЛАСОЗ وسیله ساز 1. фароҳамоварандаи имконот ва шароити лозим барои расидан ба ҳадафе ё барои ҳалли мушкилот; чорасоз. 2. баҳоначӯӣ, баҳонаталаб.

ВАСИЛАСОЗӢ وسیله سازی баҳоначӯӣ, баҳонаталабӣ.

ВАСИЛАЧӢӢ وسیله جویی *ниг.* **василасозӣ**.

ВАСИЛАЧӢӢ وسیله جوی *ниг.* **василасоз**.

ВАСИМ *а.* وسیم *кит.* зебо, хубрӯӣ, дорои нишони зебой.

ВАСИЯТ *а.* وصیت супориши пеш аз марг ё ба сафарравандаи шахс ба бозмондагони худ, орзую хоҳиш ё насиҳате, ки шахс қабл аз мурдан изҳор мекунад: **васият кардан** (**намудан**), **васияти касеро иҷро кардан**.

ВАСИЯТГАР وصیت گر меросдиҳанда, супоришдиҳанда; насиҳатгар.

ВАСИЯТКУНАНДА وصیت کننده он ки васият медиҳад; насиҳаткунанда.

ВАСИЯТНОМА وصیت نامه варақае, ки васияти касе ҳамчун ҳуҷҷат дар он навишта шудааст.

ВАСӢ *а.* وصی ҳуқ. он ки ба ӯ коре васият карда шудааст, саробони фарзандони ноболиғ (*то расидан ба балогат*) ва молу мулки шахсе аз рӯи васият, иҷрокунандаи васият.

ВАСКОРА وسکاره *кит.* деги калон.

ВАСЛ *а.* وصل 1. пайваст, пайванд, часпондан ё часпидани чизе бо чизе. 2. ба ҳам расидан, ба дидори ҳамдигар расидани ошиқу маъшук, висол: **шаби васл**, **айёми васл**; **васл кардан** а) пайванд кардани чизе ба чизе, часпондан, бастан; б) *тех.* насб кардан, маҳкам карда шинондан, ба ҷое гузоштани ягон дастгоҳ; **васл шудан** пайванд (пайваст) шудан; якҷоя шудан.

ВАСЛА I *а.* وصله *кит.* порчаи матоъ ва чарме, ки ба ҷои дарида ё кандашудаи либос, пойафзол медӯзанд ё мечаспонанд, ямок, пина, дарбех.

ВАСЛА II *а.* وصله *зби.* аломате дар имлои арабӣ ба шакли **أ**, ки дар болои ҳарфи алиф гузошта шавад, ба якҷоя хондани ду калима ишора мекунад.

ВАСЛАДОР وصله دار дарбехдор, поргидор.

ВАСЛАК وصلک *нав.* воситаи пайваст ё қатъ кардани ҷараёни барқи таҷҳизоти барқӣ (*асбобҳои рӯшноӣ, бухорӣ, дарзмол, радиову телевизор ва ғ.*).

ВАСЛГАР وصل گر васлқунанда, пайвандгар.

ВАСЛГАРӢ وصل گری пайваст кардан, васл кардан; амали васлгар.

ВАСЛӢ وصلی *мансуб ба* **васл**; васлшуда, пайвандӣ.

ВАСЛКУНАНДА وصل کننده *ниг.* **васлгар**.

ВАСЛХОҲ وصل خواه *ниг.* **васлчӯӣ**.

ВАСЛЧӢӢ وصل جو талабгори висол, чӯяндаи дидори ёр, чӯёи висол.

ВАСЛШАВАНДА وصل شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **васл шудан**; пайванд-

шаванда, баҳамрасанда, часпанда.

ВАСЛШУДА *وصل شده* сифати феълии замони гузашта аз **васл шудан**; ба ҳам пайваста, ба ҳам пайванд.

ВАСМА *ا. اسمه* гиёҳест, ки занону духтарон баргҳои онро фишурда, оби сабзи нилгунанашро ба абрувони худ мемоланд; усма, вусма.

ВАСМАТ *ا. وصمت* *kit.* 1. айб, нуқсон. 2. доғи нанг, шармандагӣ.

ВАСНӢ *ا. وسنى* ду зани як шавҳар нисбат ба ҳамдигар; палонч, кундош, бохчун.

ВАСНОД *ا. وسناد* *kit.* бисёр, хеле, хеле зиёд.

ВАСОВИС *ا. وساوس* *ч.* **васваса**.

ВАСОӢ *ا. وصايا* *ч.* **васият**.

ВАСОӢНОМА *ا. وصايانامه* *kit.* андарзнома, насихатнома.

ВАСОИҚ *ا. وثائق* *ч.* **васиқа**.

ВАСОИЛ *ا. وسائل* *ч.* **васила**; **васоили** зиндагӣ воситаҳои рӯзгузаронӣ; **васоили ҳамлу нақл** воситаҳои нақлиёт, воситаҳои боркашонӣ ва мусофиркашӣ.

ВАСОИТ *ا. وسائل* *ч.* **восита**.

ВАСОҚАТ *ا. وثاقت* устуворӣ, пойдорӣ.

ВАСОТАТ *ا. وساطت* восита шудан, миёнаравӣ, миёнчигарӣ.

ВАСОЯТ *ا. وصايت* 1. **васият**, супориши васӣ. 2. **васигӣ**; **вазифа** ва **кори васӣ**; **ба васояти** худ **гирифтан** парасторӣ ва назорати касеро (*бачаи ноболиг, бемори рӯҳӣ ва ғ.*) ба ӯҳдаи худ гирифтан.

ВАСОЯТАН *ا. وصايتاً* *kit.* ҳамчун васӣ, ба сифати иҷрокунандаи васияти касе.

ВАССА *ا. وسه* чӯбҳои борику кӯтоҳе, ки байни болорҳои сақфи хона кӯндаланг чида мешаванд; **васса шумурдан** а) хомӯш истодан; б) бекор будан, бо коре машғул набудан.

ВАССАБӢРӢ *ا. وسه بوريا* сақфе, ки ба ҷои васса ходаҷаҳои роғ-роғ гузошта, бо бӯрӣ ё камиш мепӯшонанд.

ВАССАЛ *фр. وسل* 1. *таър.* феодали асрҳои миёнаи Аврупои Ғарбӣ, ки ба заминдори аз худ калонтар тобеъ буд ва ба ӯ бочу хироч меод. 2. шахс ё давлате, ки ба шахс ё давлати дигар тобеъ аст, зердаст, мутеъ.

ВАССАЛОМ *а. والسلام* ҳамин асту бас, тамом, тамом шуд, гап ҳамин (*дар мавриди ба охир расидани кор ё хоҳише, маҳдуд гардондани талабе гуфта мешавад*): **нома тамом (кор тамом) вассалом**.

ВАССАҶУФТ *ا. وسه جفت* сақфе, ки аз болои болорҳояш зич васса чида шудааст.

ВАССОФ *а. وصاف* васфқунанда, васфӣ, таърифу тавсифгар, тасвирқунанда; **вассофи** гул киноя аз булбул.

ВАССОФӢ *ا. وصافي* васфгарӣ, санохонӣ, мадхгӯӣ.

ВАСТӢ *ا. وستى* *kit.* шарҳ, тафсир (*аз номи Авасто*).

ВАСФ *а. وصف* 1. баёни чигунагии чизе, тасвири ҳол, сифату шарҳи ҳоли касе. 2. таъриф, тавсиф; мадх; **дар (бар) васфи... // ба васфи...** а) дар баёни..., дар зикри..., дар хусуси..., бахшида ба... б) дар таърифи..., бахшида ба тавсифи..., дар мадҳи...; **васф кардан (намудан)** а) тасвир кардан; б) таърифу тавсиф кардан, хислатҳои хуби касе ё чизеро баён кардан (*мас., дар шеър*). 3. хосият, сифат, хислат.

ВАСФИЯ *а. وصفيه* *адш.* шеъри дар васфу мадҳи касе гуфташуда.

ВАТАН *а. وطن* 1. ҷои таваллуд ва нашъунамо (*мас., деҳа, шаҳр, мамлакат*), зодгоҳ, меҳан; ҷои баромаду пайдоиши чизе. 2. ҷои истиқомат, манзил, макон, маскан; **ватан кардан** ҷои истиқомат ихтиёр кардан, манзил гирифтан. 3. диёр, сарзамин, кишвар, мамлакат; **дар роҳи ватан // барои ватан** дар ҳифзи диёру кишвари худ; **чалои ватан кардан** маҷбуран ё аз рӯи ноилоҷӣ тарки диёр кардан.

ВАТАНБЕЗОР *ا. وطن بيزار* он ки аз шароити ватан норозӣ шуда, илоҷи аз он дур шуданро мекунад; он ки ба ватан муҳаббат надорад.

ВАТАНГАДО *ا. وطن گدا* он ки дар орзуи ватан

дар ғарибӣ умр ба сар мебарад; овора, ғариб.

ВАТАНГУРЕЗ وطن گریز гурезанда аз ватан; тарки ватанкарда.

ВАТАНДОР وطن دار сохиби ватан, сохиби макону ҷой.

ВАТАНДӢСТ وطن دوست дӯстдорандаи зодгоҳи худ; содиқ ба халқу ватани худ, ба халқу ватани худ меҳру муҳаббат дошта, меҳанпараст, ватанпараст, ватанпарвар.

ВАТАНДӢСТӢ وطن دوستӣ меҳру муҳаббат ба ватан, дилбастагӣ ба ватан, хубби ватан, меҳандӯстӣ.

ВАТАНДӢСТОНА وطن دوستانه аз рӯи дӯстдоштани ватани худ, меҳанпарастона.

ВАТАНӢ وطنى мансуб ба ватан; дар диёри худ сохташуда; дар мамлакати худ ба вучуд омада, худӣ, меҳанӣ: **маҳсулоти ватанӣ**, **чанги ватанӣ** чанг бо истилогарони аҷнабӣ барои озодӣ ва истиқлолияти ватан.

ВАТАНПАРАСТ وطن پرست ниг. ватандӯст.

ВАТАНПАРАСТӢ وطن پرستی ниг. ватандӯстӣ.

ВАТАНПАРАСТОНА وطن پرستانه ниг. ватан дӯстона.

ВАТАНПАРВАР وطن پرور ниг. ватандӯст.

ВАТАНПАРВАРӢ وطن پروری ниг. ватандӯстӣ.

ВАТАНФУРӢШ وطن فروش хоини ватан, хиёнаткори халқу ватан.

ВАТАНФУРӢШӢ وطن فروشی хиёнат ба ватан, хоинӣ ба халқу ватан.

ВАТАНХОӢ وطن خواه ниг. ватандӯст.

ВАТАНХОӢӢ وطن خواهی ниг. ватандӯстӣ.

ВАТАР а. وتر кит. 1. риёз. хати рост, ки ду нуқтаи ягон хати қачро ба ҳам пайваст мекунад, хорда; **ватари зовия** риёз. хати рости секунча, ки дар муқобили кунчи рост воқеъ аст, гипотенуза. 2. тори асбоби мусиқӣ. 3. зеҳи камон, ресмони камон.

ВАТВОТ а. وطواط 1. кит. кӯршапарак, хафшош. 2. маҷ. заифҷусса, хурд ва лоғар.

ВАТЕРПОЛО англ. واترپالا варз. тӯббозии рӯи

об.

ВАТИРА а. وتيره кит. роху равиш, тарз, тариқа.

ВАТО а. وطا кит. густурданӣ фарш, палос; **ва то кардан** густурдан, паҳн кардан, андохтан.

ВАТТ англ. واتт физ. воҳиди ченаки иқтидори ҷараёни барқ.

ВАТТ-СОАТ واتت ساعت физ. воҳиди қиёсии ченаки қувваи барқ, ки ба кори дар як соат бо иқтидори як ватт иҷрошаванда баробар аст.

ВАФД а. وفد кит. 1. расулӣ, рисолат, пайғомбурдан назди касе. 2. ҳайати сафорат, ҳайати элчиён, вакилон, намояндагон, фириастодагон.

ВАФӢ а. وفی ниг. вафодор.

ВАФӢӢ олм. وفلی гуфт. навъи нони қандии тунук, ки дар рӯяш нақшҳои чорхона дорад.

ВАФО а. وفا ба ҷо овардани қавлу ваъда; пойдорӣ дар аҳду паймон, садоқат дар дӯстию муҳаббат, сидқ: **меҳру вафо**, **сидқу вафо**; **вафо доштан** садоқат доштан; содиқ будан, дар аҳди худ устувор будан; **вафо кардан (намудан)** ба аҳд (паймон, ваъда ва қавли худ) устувор истодан, садоқат нишон додан, иҷро кардани аҳду паймон ва қавлу ваъдаи худ; $\diamond$ **агар умр вафо кунад...** агар умр боқӣ бошад..., агар зинда бошем...

ВАФОАНДЕШ وفاندیش вафопарвард, вафопарварда.

ВАФОГАР وفاگر ниг. вафодор.

ВАФОДОР وفادار 1. устувор дар дӯстию муҳаббат, бовафо, содиқ: **дӯсти вафодор**, **ёри вафодор**. 2. ҳақшинос, қадршинос, сипосгузор: **фарзанди вафодор**, **шогирди вафодор**.

ВАФОДОРӢ وفاداری 1. содиқ ва устувор будан дар муҳаббат ва дӯстӣ, бовафой, садоқат. 2. ҳақшиносӣ, қадршиносӣ, сипосгузорӣ: **вафодорӣ кардан**, **вафодорӣ нишон додан**.

ВАФОКЕШ وفاكيش *kit.* он ки сидку вафоро оини худ кардааст, вафодор.

ВАФОНОМА وفانامه ахдномаи дӯстиву вафодорӣ.

ВАФОПАРВАРДА وفاپورده *kit.* вафодор, бовафо, садоқатманд.

ВАФОПЕША وفاپيشе вафодор, бовафо, содик.

ВАФОТ *a.* وفات марг, фавт: **рӯзи вафот, соли вафот, баъд аз вафоти...**; **вафот ёфтан** (кардан) мурдан, фавтидан.

ВАФОЦӢӢ وفاجوى чӯяндаи вафо, толиби вафо.

ВАХИМ *a.* وخيم *kit.* ногувор; носозгор; душвор, сахт; хатарнок, бад: **окибати вахим доштан.**

ВАХОМАТ *a.* وخامت *kit.* носозгорӣ; душворӣ, сахтӣ; хавфнокӣ, хатарнокӣ.

ВАХОМАТОМЕЗ وخامتآمиз хатарнок, омехта ба хатар.

ВАХОНӢ وхани 1. мансуб ба **Вахон**; забони вахонӣ. 2. зода ва сокини Вахон.

ВАХШ وخش 1. *kit.* ибтидо, оғоз. 2. номи илоҳаи обу обёрест дар тасавури бохтариёни қадим. 3. номи водиест дар қисми чанубу ғарбии Тоҷикистони ҳозира, ки дар ҷараёни дарёи Вахш (*яке аз шохобҳои Амударё*) воқеъ гардидааст.

ВАХШИЧ وخشيج *бот.* гиёҳи буттагии худрӯ, ки баргу гулҳои он хушбӯӣ аст ва ҳамчун доруворӣ истифода мешавад.

ВАХШУР وخور *kit.* пайғамбар, расул.

ВАҲ وه 1. *нидои тааҷҷуб ва таҳсин* ачаб!, ачабо!, чӣ хуш!; **вах-вах** нидое, ки тааҷҷуби зиёд ва аз чизе ба вачд омаданро ифода мекунад. 2. *нидо* бонге, ки барои нохост тарсондани касе ба тариқи шӯҳӣ мебароранд.

ВАҲАБ *a.* وهب *ниг.* ваҳб.

ВАҲАҚ *a.* وحق *ниг.* ваҳқ.

ВАҲАЛ *a.* وهل *kit.* лой, гил; лойдон; ботлок.

ВАҲАНГ وهنگ *kit.* ҳалқаи чӯбин, ки бар

сари ресмон банд карда, дар вақти бастанӣ бор сари дигари ресмонро аз он ҳалқа гузаронда борро маҳкам баста устувор мекунад.

ВАҲБ//ВАҲАБ *a.* وهب бахшидан, ато кардан; бахшиш, ато.

ВАҲБӢ وهبي мансуб ба ваҳб.

ВАҲДАТ *a.* وحدت 1. ягонагӣ; сарчамъӣ, муттаҳидӣ; **ваҳдати маънавӣ** ягонагӣ аз ҷиҳати фикру ақида, як будани мафкура. 2. *д.* эътиқод ба ягонагии Худо.

ВАҲДАТИСТОН وحدتستان *kit.* ҷой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТОБОД وحدتآباد 1. *kit.* дунё, олам. 2. *маҷ.* ҷой ва макони ваҳдат.

ВАҲДАТСАРО وحدتسرا *ниг.* ваҳдатобод.

ВАҲДОНИЯТ *a.* وحدانيت *д., фалс.* ягонагӣ, яктоии Худо.

ВАҲДОНӢ وحدانى *kit.* ягона, якто.

ВАҲИД *a.* وحيد якка, танҳо; ягона, якто.

ВАҲИДАН *a.* وحيداً *kit.* ба танҳой; **фардан-вахидан** яккаву танҳо, бе ҳамроҳ.

ВАҲИШ *a.* وحش *kit.* бад, зишт, хунук.

ВАҲӢ *a.* وحى *д.* паёми Худованд ба пайғамбар; нидои илоҳӣ.

ВАҲҚ//ВАҲАҚ *a.* وحق *kit.* каманд, таноб, гарданбанди ҳайвонот.

ВАҲЛ *a.* وهل *ниг.* ваҳал.

ВАҲЛА *a.* وهله *kit.* 1. фурсати як миҷазанӣ, лаҳза, дам, он. 2. навбат, карат; **дар ваҳлаи аввал** дар навбати аввал.

ВАҲЛАТАН *a.* وهلتاً *kit.* дафъатан, даррав, якбора.

ВАҲМ *a.* وهم 1. тарс, бим, хавф, ҳарос (*бештар беасос*); **вахму ҳарос, тарсу ваҳм; ваҳми ҷон** тарси ҷон, хавли ҷон; **вахм кардан** тарсидан, ҳаросидан. 2. *kit.* хаёл, тасаввур, гумон; **вахми беасл** хаёли хом, гумони беасос; **вахм гирифтан** воҳима пахш кардан; **вахм зер кардан** ба воҳима афтодан, ҳисси тарсу бим фаро гирифтани касе ро (*мас., аз танҳой, торикӣ*).

ВАҲМАК//ВАҲМАКӢ *وهمک//وهمکی* *гүфт.* тарсу, тарсончак, касе, ки ба осонӣ ва беасос ба тарсу ҳарос меафтад.

ВАҲМАНГЕЗ *وهمانگيز* воҳиманок, даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲМГИРИФТА *وهم گرفته* *ниг.* ваҳшатзада.

ВАҲМИДАН *وهميدان* тарсидан, ҳаросидан, ба ваҳм афтодан.

ВАҲМӢ *وهمی* *ниг.* ваҳмак.

ВАҲМНОК *وهمناк* хавфнок, даҳшатнок, бадвоҳима.

ВАҲҲОБ *ا. وهاب* *кит.* бисёр баҳшанда, бо-саховат.

ВАҲҲОБИЯ *ا. وهابيه* *д.*, чараёни динию сиёсии равияи суннии ислом, ки бозгашт ба исломи асили муҳаммадӣ, тавҳид ва тарки авлиёпарастиро тарғиб намуда, иҷрои баъзе фаризаҳои дини исломро ҳатмӣ ҳисоб намекунад (*асосгузориш Муҳаммад ибни Абдулваҳҳоб (а. 18) мебошад*).

ВАҲҲОБИ *وهابی* пайрави чараёни ваҳҳобия.

ВАҲҲОЧ *ا. وهاج* *кит.* бисёр дурахшон, дурахшон, тобон, фурузон: **чароғи ваҳҳоч**, **шамъи ваҳҳоч**.

ВАҲШ *ا. وحش* *кит.* 1. ваҳшӣ, ёбой, даштӣ. 2. *исми чомеъ* ҳайвоноти ваҳшӣ; **ваҳшу тайр** ҳайвоноти парандагони ваҳшӣ.

ВАҲШАТ *ا. وحشت* 1. рамандагӣ, рамидан, худро ба канор кашидан. 2. тарс, бим, хавф, воҳима, даҳшат. 3. ваҳшигӣ, ваҳшоният, дарандагӣ. 4. *мач.* бедодгарӣ, чабру зулми беандоза; **дар ваҳшат//ба ваҳшат** ҳаросон, ба воҳима афтода; **ваҳшат кардан** саҳт тарсидан, ба даҳшат омадан; **ба ваҳшат андохтан** саҳт тарсидан; **ба ваҳшат афтодан** саҳт тарсидан, ба воҳима афтодан.

ВАҲШАТАНГЕЗ *وحتشانگيز* даҳшатовар, ваҳмангез, бадвоҳима: **манзараи ваҳшатангез**.

ВАҲШАТАФЗО *وحتش افزا* боиси тарсу бими зиёд, афзояндаи тарсу ваҳм.

ВАҲШАТГОҲ *وحتش گاه* *ниг.* ваҳшаткада.

ВАҲШАТЗАДА *وحتش زده* 1. ба воҳима афтода, ба даҳшат афтода. 2. раманда, одамгурез, ваҳшӣ.

ВАҲШАТЗАДАГӢ *وحتش زدگی* ба ҳарос афтодагӣ, даҳшатзадагӣ, ҳаросонӣ.

ВАҲШАТЗО *وحتش زئا* ҳавлангез, бимнок, даҳшатовар.

ВАҲШАТКАДА *وحتش كده* 1. чои пурваҳшат, ваҳшатхона. 2. *мач.* дунё.

ВАҲШАТНОК *وحتش ناك* даҳшатнок, воҳиманок, махуф.

ВАҲШАТОБОД *وحتش آباد* *мач.* дунё, чаҳон.

ВАҲШАТОВАР *وحتش آور* ваҳшатангез: **харобазори ваҳшатовар**.

ВАҲШАТСАРО *وحتش سرا* *ниг.* ваҳшатовод.

ВАҲШАТФИЗО(Ӣ) *وحتش فزا(ی)* *ниг.* ваҳшат-афзо.

ВАҲШИВОР *وحتش وار* *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҲШИГАРӢ *وحتش گری* *ниг.* ваҳшигӣ.

ВАҲШИГӢ *وحتش گي* 1. рамандагӣ; одамгурезӣ. 2. кирдори ба ҳайвони ваҳшӣ хос, дарандагӣ, бераҳмӣ.

ВАҲШИЁНА *وحتش يانه* 1. рамида, рам карда; мисли одами ёбой (гурехтан). 2. мисли ҳайвони ваҳшӣ; ба ҳайвони ваҳшӣ хос; дарандавор; бераҳмона; зулму бедодгарии ваҳшиёна; муомилаи наъраи ваҳшиёна, ваҳшиёна нигоҳ кардан.

ВАҲШИМИЗОЧ *وحتش مزاج* *ниг.* ваҳшисиришт.

ВАҲШИСИРИШТ *وحتش سرش* ваҳшитабиат, дарандаҳӯ; бераҳм.

ВАҲШИСИФАТ *وحتش صفت* 1. одамгурез; раманда. 2. ваҳшимонанд, ваҳшитабиат.

ВАҲШИТАБИАТ *وحتش طبيعت* *ниг.* ваҳшисиришт.

ВАҲШИТАБӢ *وحتش طبع* *ниг.* ваҳшитабиат.

ВАҲШИЯТ *ا. وحشيت* *ниг.* ваҳшоният.

ВАҲШӢ *وحتش* 1. ёбой, даштӣ; *муқоб.* **хонагӣ** (*оид ба ҳайвонот ва парандагон*): **мурғи ваҳшӣ**, **оҳуи ваҳшӣ**, **хуки ваҳшӣ**. 2. дар

ҳолати табиӣ воқеъгардида; ба одам ром нашуда; саркаш: **дарёи ваҳшӣ, рӯди ваҳшӣ**. 3. дар ҳолати чамъияти ибтидоӣ воқеъгардида, ғайри мутамаддин: **қабиларо ваҳшӣ, қавмҳои ваҳшӣ**. 4. раманда, одамгурез, ваҳшитабъ. 5. *мач.* бераҳм, золим, бедодгар, барбар.

ВАҲШОНИЯТ وحشانيت 1. ваҳшигӣ, дарандагӣ; бераҳмӣ, зулму бедодгарии беандоза; **бо камолӣ ваҳшоният** ниҳоят бераҳмона. 2. *мач.* ҷаҳолат, беҳабарӣ аз маданияти инсонӣ.

ВАҲШОНӢ وحشاني *ниг.* ваҳшиёна.

ВАҶ *бот.* وج шамшергӣёх.

ВАҶАБ وجب 1. панҷаи даст дар ҳолати тамом кушода будани ангуштҳо. 2. масофае, ки ба панҷаи даст дар ҳолати калон кушода шудани ангуштон баробар аст; **об, ки аз сар гузашт, ҷӣ як ваҷаб, ҷӣ сад ваҷаб** (*зарб.*) **як ваҷаб замин** андак замин; **ваҷаб ба ваҷаб // ваҷаб-ваҷаб** ҳеч чоро намонда, аз як сар, тамоман; **як ваҷаб буд, ки ...** бисёр хурд буд, ки..., аз хурдиаш...

ВАҶАЛ *а.* وجل *кит.* тарсу бим, ҳарос, хавф.

ВАҶАНОТ *а.* وجنات 1. *ҷ.* **ваҷна//ваҷна(т)**. 2. *мач.* намуди берунӣ, зоҳирӣ.

ВАҶАУЛБАТН *а.* وجع البطن *кит., тиб.* шикамдард, дарди шикам.

ВАҶҶАРОС وجراس *калимаи тақлиди овоз,* ки ҳолати ларзидани бадани инсонро аз таъсири сухани ниҳоят нохуш ё дидани ягон чизи даҳшатангез ифода мекунад.

ВАҶАЪ *а.* وجع *кит.* дард, ранҷ; беморӣ.

ВАҶД *а.* وجد *бехудӣ* аз хурсандӣ, ғояти шавқу шодӣ, завқ; **бо ваҷди тамом** бо шавқу завқи бениҳоят, бо эҳсосоти баланд; **ба ваҷд омадан** худро гум кардан аз ғояти шавқу завқ, ба ҳаяҷон омадан, рӯҳбаланд шудан.

ВАҶДАҶЗО وجدافزا *афзункунандаи шодӣ, шодифзо.*

ВАҶДОМЕЗ وجدآمیز *кит.* хурсандона, шодӣёна.

ВАҶЕҲ *а.* وجيه *кит.* 1. мӯътабар, мӯхтарам,

баобрӯ. 2. хушрӯ, хушсурат, хушнамул.

ВАҶЕЪ *а.* وجيع *кит.* дарднок, пурдарду алам.

ВАҶИЗ *а.* وجيز *мухтасар,* мӯҷаз, кӯтоҳ.

ВАҶНА(Т) *а.* وجنت *кит.* рухсора, рух, бари рӯй.

ВАҶОЗАТ *а.* وجازت *иҳтисор,* мухтасарӣ (*дар нутқ*).

ВАҶОҲАТ *а.* وجاهت *қиёфа,* чеҳра, намуди зоҳирӣ; *авзоъ:* **аз ваҷоҳати ӯ маълум буд, ки .., аломати шодӣ аз ваҷоҳаташ хувайдо буд.**

ВАҶҶ وجه 1. сабаб, далел, асос; **аз ин ваҷҷ** а) аз ин сабаб, аз ин рӯ, аз ин ҷиҳат; *бинобар ин;* б) аз ин хусус, дар ин бора; **бе ҳеч ваҷҷ** бесабаб, беҳуда, бе ягон асос; **ваҷҷ гуфтан** а) сабаб нишон додан; далел овардан; баҳона кардан; б) *мач.* ҳисоби кардан, (қарзро пардохта) ҳисобро баробар кардан. 2. тавр, тарз, тариқа, тартиб; **ба ваҷҷе ки...** чи тавре ки..., тавре ки...; **бар ваҷҷи зайл** ба тариқи зайл, ба тартиби зерин; *чунин*. 3. *кит.* пул, маблағ; **ваҷҷи маош** маблағ барои таъмини зиндагонии рӯзмарра, воситаи рӯзгузаронӣ. 4. *кит.* сӯй, ҷониб тараф. 5. рӯй, симо, чеҳра; **ваҷҷи тамсия зби.** пайдоиш ва баромади калима, сабаби ҷунин номида шудани ҷизе; *решашиносӣ;* **ваҷҷи шаръӣ** *кҳн.* далели қонунӣ аз рӯи шариат; **аз ваҷҷи** а) аз хусуси ..., аз бобати..., дар бораи..., аз ҷиҳати...; б) барои..., ба хотири...; в) ба ивази..., ба бадали...; **аз ҳар ваҷҷ** аз ҳар ҷиҳат, ҳарҷониба, ҳаматарафа; **ба ҳеч ваҷҷ** ҳаргиз, асло.

ВАҶҶАН *а.* وجهاً *кит.* бо ягон ваҷҷ, ба сабаби..., ба сабабе.

ВАШ I وش *мачмӯи донаҳои пахта* ва ғозҳои он ки аз ғӯза берун мекашанд.

ВАШ II وش *сара, хуб; хуш ваши кардан* сара кардан.

ВАШ III وش *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб* ба маънии шабех, монанд: **моҳваш, париваш.**

ВАШАҚ وشق *зоол.* 1. ҳайвони ваҳшии рӯбоҳмонанди аз паланг хурдтар, ки аз пӯсти он пӯстину дасткаш медӯзанд. 2. пӯсти вашақ, пӯстин аз вашақ.

ВАШАНГ وشنگ 1. милаи оҳанӣ, ки бо он пунбаро аз пунбадона ҷудо мекунад. 2. *лаҳҷ.* тӯдаи харбузаю тарбуз *ва м. инҳо;* **вашанг-вашанг** тӯб-тӯб, хеле зиёд.

ВАШИБОФ وشى بوف бофандаи вашӣ (*навъи порчаи қимат, ки дар Ваш (Вашгирд) таҳия мешудааст*).

ВАШИВОР وشى وار 1. монанди вашӣ. 2. сурхранг, гулгун.

ВАШИК وشى كит. пайки тезрафтор, қосиди тезрав.

ВАШИНА وشينه كҲН. чавшан, зирех.

ВАШ(Ш)ИРАЗ وشى راز ранги разӣ (*ангурӣ*), ки ба чомаҳо ранги сурх меодааст.

ВАШИФОМ وشى فام сурхранг.

ВАШӢ وشى 1. *тағр.* мансуб ба **Ваш**; шаҳри қадимие дар Осӣи Миёна дар минтақаи Файзободи Тоҷикистон. 2. як навъ матои абрешимии гулдор: **атласи вашӣ**. 3. *кит.* сурх, сурхранг.

ВАШКАРДА وشكرده пешкор, коргузор.

ВАШКАРИДАН وشكریدن хуб кардан, корхоро ба хубӣ анҷом додан.

ВАШМ I وشم كит. дуд; бухор.

ВАШМ II a. وشم كит. нақше, ки дар бадан бо сӯзанзанӣ ва нилпошӣ кашида мешавад, нақши холкӯбӣ.

ВАШМКАРДА وشم كرده нақши холкӯбӣ карда, холкӯбишуда.

ВАШО وشا بوت. гиёҳи буттагӣ ва чандсола, ки аз соқаҳои он моддаи сақичмонанде ба даст меояд, ки дар ҳаво зуд сахт мешавад, бӯи хос ва масрафи доругӣ дорад.

ВАШОНӢ وشانى كит. як намуди сиккаи тило, ки пастмаҳак будааст (*дар Хуросони қадим*).

ВАШТ وشت كит. хуб, хуш, некӯ.

ВАШТАН وشتن рақсидан, бозӣ кардан, хушӣ кардан.

ВАӢДА a. وعده қавлу қарор оид ба иҷрои коре (*махсусан дар кори нек*): **ваъдаи дидор**, **ваъдаи қатъӣ**, мувофиқи ваъда; (ба) рӯзи

ваъда (дар) рӯзи таъйиншуда; **ваъдаи ҳавой** // **ваъдаи подарҳаво** қавли иҷроношуданӣ; **ваъда додан** // **ваъда кардан** (**намудан**) қавл додан барои иҷрои коре; умедвор кардан ба чизе; таъйин кардани мӯҳлат ва ҳаҷми кори иҷро мекардагии худ; **ба ваъда гирифтан** *чизеро* чизеро аз касе барои мӯҳлати муайяне гирифтан, чизеро аз касе гирифта пардохти маблағашро дар мӯҳлати маълуме ӯҳдадор шудан; **ваъда гирифтан аз касе** қавлу қарор гирифтан аз касе барои коре.

ВАӢДАБОЗ وعده باز он ки ваъда медиҳаду иҷро намекунад, ваъдахилоф.

ВАӢДАБОЗӢ وعده بازى ваъда додану иҷро накардан, мувофиқи қавли худ амал накардан, ваъдахилофӣ.

ВАӢДАГӢ وعده گى ваъда шуда; таъйин шуда: **чизи ваъдагиро талаб кардан**, **вакти ваъдагӣ омадан**.

ВАӢДАГОӢ وعده گاه ҷои иҷрои ваъда; ҷои боздид, маҳалли мулоқот.

ВАӢДАДОР وعده دار 1. муддатдор, дорои таърихи иҷро дар оянда. 2. *гуфт.* он ки ба касе барои иҷрои коре қавл додааст.

ВАӢДАКАЖ وعده كز ваъдахилоф, бадқавл.

ВАӢДАНОМА وعده نامه ваъдае, ки ба тариқи хаттӣ навишта мешавад.

ВАӢДАХИЛОФ وعده خلاف он ки ба ваъдаи худ амал намекунад, қавл дода онро ба ҷо намеорад, ваъдашикан.

ВАӢДАХИЛОФӢ وعده خلافى хилофи ваъда амал кардан, қавлу қарори худро иҷро накардан; ваъдашиканӣ: **ваъдахилофӣ кардан**.

ВАӢДАШИКАН وعده شکن *ниг.* ваъдахилоф.

ВАӢДАШИКАНӢ وعده شکنى *ниг.* ваъдахилофӣ

ВАӢЗ a. وعظ 1. *д.* гуфтори воиз ё касе аз аҳли дин доир ба корҳои савобу вабол ё ягон мавзӯи динӣ. 2. насиҳат, панд: **ваъз гуфтан**; а) *д.* суҳан рондан дар мавзӯи динӣ ё савобу убол (*одатан ба тариқи панду насиҳат*); б) *киноя* аз нутқ кардан, суҳан рондан.

ВАӢЗГӢӢ وعظ گوئى *исми амал* аз **ваъз гуфтан**; суҳанони пандомез гуфтан, насиҳатгӯӣ.

ВАЪЗГӢЙ وعظ گوی 1. *ниг.* **воиз.** 2. *мач.* нотик.

ВАЪЗОМЕЗ وعظ آمیز пандомез, ҳамроҳ ба ваъда.

ВАЪР *а.* وعر *кит.* пасту баланд, ноҳамвор, мушкилгузар (*оид ба роҳ*).

ВЕГЕТАТИВӢ ويگيتتوي *биол.* физогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши организмҳои ҳайвонот ва наботот; узвҳои физогиранда ва таъминкунандаи сабзишу афзоиши растаниҳо (*реша, тана, барг*); **нашъунамои вегетативӣ** нашъунамои ғайри чинсии растаниҳо (*мас., ба роҳи шинондаи қаламча, дар об реша сабзонда ба ҷои дигар кӯчат қардани шохчаи гулҳо*).

ВЕГЕТАТСИОНӢ ويگيتتوي *мансуб ба вегетатсия; давраи вегетатсионӣ* давраи сабзишу расиши растани.

ВЕГЕТАТСИЯ *лот.* ويگيتتسيه *биол.* сабзиш ва расиши растани, фаъолияти ҳаётии растаниҳо.

ВЕЖА ويژه *ниг.* **вижа.**

ВЕКСЕЛ *олм.* ويكسيل *мол.* санади қарз; ҳуҷҷати расмӣ, ки дар он маблағи қарз ва мӯҳлати пардохти он нишон дода шудааст.

ВЕКТОР *лот.* ويكتور *риёз.* порчаи хати рост, ки самти муайян дорад, хати самтдор.

ВЕКТОРӢ ويكتورى *мансуб ба вектор: бузургии векторӣ* қимате, ки на танҳо ба микдор, балки ба самт ҳам ифода меёбад.

ВЕЛ ويل *кит.* раҳо, озод, ба сари худ; **вел қардан** раҳо қардан, вогузоштан; тарк қардан, як сӯ мондан.

ВЕЛГАРД ويلگرد *кит.* оворагард, беҳудагард.

ВЕЛГАРДӢ ويلگردى *кит.* оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ВЕЛОСИПЕД *фр.* ويلاسپيد *воситаи нақлиёти ду ё сечарҳае, ки бо фишори по ба фишангҳои он ҳаракат мекунад, ниг.* **дучарҳа.**

ВЕЛОСИПЕДРОН ويلاسپيدران *ниг.* **дучарҳарон;** варзишгар дар велосипедронӣ

ВЕЛОСИПЕДРОНӢ ويلاسپيدرانى *ниг.* **дучарҳаронӣ;** навъи варзиш, ки иштирокдорони он дар рондани велосипед байни ҳам муСОБИКА мекунад.

ВЕЛОСИПЕДСАВОР ويلاسپيدسوار *ниг.* **дучарҳасавор;** савори велосипед; велосипедрон

ВЕНЕРИКӢ وينيركى *тиб.* бемории олати таносул, бемории чимой.

ВЕНЕРОЛОГ *лот.* وينيرالوگ *тиб.* мутахассиси бемориҳои таносулӣ.

ВЕНЕРОЛОГИЯ *лот.* وينيرالوگيه *тиб.* соҳаи илм, ки касалиҳои олати таносулро (*сӯзок, сифлис ва ғ.*) меомӯзад ва роҳҳои муолиҷаи онро муайян мекунад.

ВЕНЕРОЛОГӢ وينيرالوگى *мансуб ба венерология.*

ВЕНТИЛ *олм.* وينتيل *тех.* даҳонпӯши печдори гулбаҳо ва дигар асбобҳои найчашакл барои қатъ ё танзим қардани чараёни об, буғ, ҳаво *ва ғ.*

ВЕНТИЛЯТОР *лот.* وينتيلتار *асбоби барқии ба вучуд овардани чараёни тези бод (бо мақсади тоза қардани ҳавои хона, хунук қардани ҷое ва ғ.), ҳавотозакунак; ғуборкаш; бодбезани барқӣ.*

ВЕНТИЛЯТСИЯ *лот.* وينتيلتسيه 1. тоза қардани ҳавои хона, шамолдихии хона ба воситаи вентилятор, таҳвия, тасфийи ҳаво. 2. дастгоҳи тозакунандаи ҳаво ё шамолдихӣ дар хонаҳо, дастгоҳи таҳвия.

ВЕРГУЛ *фр.* ويرگول *грам.* аломати фосила (*дар китобат*), ки калимаю ибораҳо ва ё ҷумлаҳо аз якдигар ҷудо мекунад(,).

ВЕРТОЛЁТ *р.* ويرتاليات *ниг.* **чарҳбол.**

ВЕТЕРИНАРИЯ *лот.* ويتيرنريه *илм дар бораи нигоҳубини ҳайвонот, ташҳис ва муолиҷаи касалии онҳо; байторӣ.*

ВЕТНАМӢ *ويطنى* 1. *мансуб ба Ветнам; забони ветнамӣ.* 2. зода ва сокини Ветнам.

ВЕТО *лот.* ويتا *ҳуқуқи боздоштан, манъ ё бекор қардани қарори ягон идораи қонунбарор.*

ВЗВОД *р.* وزواد *ҳ.* 1. қисми на чандон калони аскарӣ иборат аз се отделения (*гурӯҳ*), ки ҷузъи рота, эскадрон ё батарея ҳисоб мешавад. 2. чарҳаки дандонадори кулангдон ва ё даруни кулфи куланги милтиқ.

ВИБРАТОР лот. *вибратор* тех. олати ба вучуд-орандаи ларзиш (*барои беҳтар шибба ё зич карда рехтани бетон ва ғ.*), навасонгар.

ВИБРАТСИЯ лот. *вибратсия* ларзиш, навасон.

ВИБРИОН фр. *вибрион* бактерияи вергулшакл, ки бештари бемориҳо ба воситаи онҳо ба одам мегузаранд: **вибриони вабо**.

ВИГОН англ. *вигон* 1. зоол. ҳайвони ширхӯри Амрикои Чанубӣ аз чинси лама, ки дорои пашми маҳин мебошад. 2. боф. ресмони аз пашми вигон ва ё пахтаю пашм тофташуда; газвори аз ин ресмон бофташуда.

ВИГНА ибн. *вигна* ниг. **юган**.

ВИДЕО- лот. *видео* ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб* ба маънои дидан: **видеомагнитофон**, **видеофилм**, **видеотелефон** ва ғ.

ВИДЕОМАГНИТОФОН лот. *видеомагнитофон* дастгоҳи намоиши сабти тасвир ва садо.

ВИДЕОНАВОР *видео* навор барои дастгоҳҳои видеоӣ.

ВИДЕОСИДӢ *видео* ниг. **висидӢ**.

ВИДЕОТОЛОР *видео* толор ё умуман ҷои баргузори намоиши видеоӣ.

ВИДЕОФИЛМ *видео* филм, концерт ва маърақаҳои сабти навори махсус, ки ба воситаи видеомагнитофон дар телевизор намоиш дода мешавад.

ВИДОД а. *вадод* ниг. **вадод**.

ВИДОӢ *вадод* ба **видоӢ**; хайрбодӣ.

ВИДОӢ а. *вадод* 1. хайрухуш, хушбошӣ, падруд: **видои вопасин**, **видои охирин**, **вакти видоӢ**; **видоӢ кардан** (намудан). 2. *видо* ал-видоӢ!, хайр! хуш бош!, **видоӢ кардан бо чизе киноя** аз чизеро тарк гуфтан; аз чизе тамоман ҷудо шудан; **зиндагиро видоӢ кардан киноя** аз мурдан, вафот кардан.

ВИДОӢНОМА *вадод* номаи хайрбод.

ВИЖА *вижа* 1. соф, холис. 2. хоса, баргузида; хос, махсус; **ба вижа** хусусан, махсусан.

ВИЖАГӢ *вижа* хосият, хислат; хусусият,

чигунагӣ.

ВИЖЖАС/ВИЖЖОС *вижа* калимаи тақлиди овоз. 1. ниг. **вижаас/вижаос**. 2. овози ибтидои ба ҷӯш омадани об, шир ва ғ. (*дар канори дег*); садои баромадани газ аз обҳои маъданӣ.

ВИЗА лот. *виза* ниг. **раводид**.

ВИЗ-ВИЗ *виз* калимаи тақлиди овози занбӯр вақти парвоз.

ВИЗВИЗАК *виз* зоол. як навъи гамбӯс.

ВИЗАС/ВИЗЗОС *виз* калимаи тақлиди овоз. 1. садои парвози занбӯр, магас ва ғ.; садои ҳаворо бурида гузаштани тир, тозиёна ва ғ.; садои хуштаккашон вазидани шамоли саҳту сард. 2. калимае, ки ҳолати аз дарди сӯзишноке ларзида рафтани баданро ифода мекунад: **вижаос задан** (*ба ҳар ду маънӣ меояд*).

ВИЗР а. *визр* 1. кит. бори вазнин, бори гарон; вазнинӣ, гаронӣ. 2. маҷ. гуноҳ, ҷурм, айб.

ВИҚОР а. *вақор* тамкин, бурдборӣ, вазнинӣ; савлат, ҳайбат; **бо** (камоли) **виқору тамкин** ниҳоят бурдборона, хеле ботамкинона.

ВИҚОӢ а. *вақо* амали чинсӣ, чимоӢ.

ВИҚОЯ а. *вақо* кит. ҳифозат, ҳимоят, ниғаҳбонӣ, муҳофизати касе (*аз бадӣ ва офат*); «**Мухтасари виқоя**» таър. номи китоби дарсӣ доир ба фикҳ дар мадрасаҳои кӯҳна.

ВИЛЛА лот. *вилла* ниг. **кӯшк**.

ВИЛОДАТ а. *валодат* ниг. **валодат**.

ВИЛОЯТ I а. *вилаят* 1. минтақаи муайяне, ки аз якҷанд шаҳру ноҳия иборат буда, яке аз воҳидҳои маъмурии марказӣ ҳисоб меёбад: **вилояти Суғд**, **вилояти Хатлон**; **вилояти мухтори Кӯҳистони Бадахшон**; **маркази вилоят** шаҳре, ки дар он идораҳои роҳбарикунанда ва муассисаҳои дигари вилоятӣ ҷойгир шудаанд. 2. кӯн. диёр, кишвар, мамлакат, сарзамин, хитта. 3. кит. волӣ будан, волигӣ, ҳокимӣ; мақоми ҷонишинӣ.

ВИЛОЯТ II а. *вилаят* амр, фармон.

ВИЛОЯТГИР ولايت گير *кхн.* кишваркушо.

ВИЛОЯТГИРӢ ولايت گيرى *кхн.* кишваркушоӢ.

ВИЛОЯТДОРӢ ولايت دارى 1. идора кардани вилоят, рахбарӢ кардан ба корҳои вилоят. 2. ҳукуматдорӢ, ҳукмронӢ.

ВИЛОЯТӢ ولايتى 1. мансуб ба вилоят; китобхонаи вилоятӢ, театри вилоятӢ. 2. сокини вилоят, вилоятнишин.

ВИЛОЯТКУШО ولايت کشا *кит.* кишваркушо, фатҳкунандаи вилоят.

ВИЛОЯТСИТОН ولايتستان *кит.* тасхиркунандаи кишвару вилоят

ВИЛТ *англ.* *ولت* як навъи бемории растаниҳо, махсусан ниҳоли пахта.

В-ИН وين *шакли кӯтоҳшудаи ва ин.*

ВИНГОС ونگاس *калимаи тақлиди овози пасти парвози занбӯр, магас ва ғ.: вингос задан.*

ВИОЛОНЧЕЛ *ит.* *виолончел* *мус.* як навъ гиччаки калони чорторӢ.

ВИОЛОНЧЕЛНАВОЗ *он* *ки* *виолончел* *менавазад, навозандаи виолончел.*

ВИР وير *ёд, хофиза; зехн, хуш.*

ВИРД *а.* *ورد* 1. пай дар пай такрор кардани сухане ё коре; **вирд кардан** такрор кардан. 2. *д.* зикр, дуо, дуохонии пай дар пай (*гайри намоз*); **вирди забон** дар сари забонҳо, дар даҳони хама; **вирди забон шудан (гаштан)** дар сари забони хама будан, мавриди гуфтугӯи умум гаштани номи касе ё чизе; машхур шудан.

ВИРО *ورا* *ёдгирандаи хушёр, омӯзандаи хушзехн.*

ВИРУС *лот.* *вирус* *микробҳои хурдтарини тавлидкунандаи бемориҳои гузаранда: вирусҳои зуком.*

ВИРУСДОР *дар* *вирусдор* *он* *чизе, ки вирусро кабул кардааст.*

ВИРУСӢ *виروسى* *мансуб ба вирус.*

ВИРУСНОК *виروسناک* *ниг.* *вирусдор.*

ВИРУСШИНОС *виروسشناس* *он* *ки* *вирусҳо* *ва* *бемориҳои аз онҳо ба вучудомадаро таҳқиқ мекунад.*

ВИРУСШИНОСӢ *виروسشناسى* *як қисми илми микробиология, ки бо таҳқиқи вирусҳо ва бемориҳои аз онҳо сарзананда машғул аст, вирусология.*

ВИСИДӢ (ВӢ.СӢ.ДӢ) *وسد* [VCD: Video Compact Disk] 1. навъи диски фишурда, ки тасвир ва садо бар рӯи вай қобили сабт ва намоиш аст, видеосидӢ. 2. дастгоҳи пахши ҷунин намуди дискҳо.

ВИСКИ *англ.* *ويسكى* *араке, ки дар Инглистон ва Иёлоти Муттаҳидаи Амрико аз шираи ҷав ё ҷуворимакка тайёр мекунад.*

ВИСОДА *а.* *وساده* *кхн.* болишт, болин.

ВИСОЛ *а.* *وصال* *ба ҳам расидан, мулоқоти ошиқу маъшук, дидор: пайванд; муқоб.* **фирок: орзӯи висол, умеди висол; ба висол расидан** ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан, ба дидори якдигар ноил шудани ошиқу маъшук.

ВИСОҚ *а.* *وثاق* *кит.* 1. банд, қайд, ресмон. 2. хона, манзил.

ВИТАМИН *лот.* *ويتمين* 1. моддаи органикӣ, ки барои фаъолияти мӯътадили организм зарур аст ва бештар дар таркиби меваю сабзавот ва гӯшту рағани ҳайвонот вучуд дорад. 2. доруҳои витаминдор, ки дар мавриди нокифоя истеъмол кардани навъи витамине дар инсон сустӣ, нохушӣ ё беморие рӯй диҳад, истифодаи онро тавсия мекунад.

ВИТАМИНДОР *дар* *ويتميندار* *дорои витамин: растаниҳои витаминдор.*

ВИТАМИНӢ *ويتمينى* *ниг.* *витаминдор.*

ВИФҚ *а.* *وفق* *кит.* мувофиқат, созгорӣ, ҳамоҳангии миёни ду чиз; **бар вифқи ... мувофиқи ...**, мутобиқи..., тибқи ..., аз рӯи...

ВИФОҚ *а.* *وفاق* *кит.* мувофиқат, созгорӣ, созиш.

ВИФОҚАТ *а.* *وفاقت* *мувофиқат, созиш, созгорӣ.*

ВИЧДОН *а.* *وجدان* 1. он чи кас дар натиҷаи муҳокимаҳои ақлӣ дармеёбад; ҳисси масъулияти ахлоқӣ барои рафтор ва кирдори

худ; қувваи ботиние, ки касро аз хубию бадии кирдори ӯ огоҳ мекунад; шуур. 2. *мач.* ҳисси садоқат, вафодорӣ ва самимият ба коре; **вичдони ватандӯстӣ** ҳисси садоқат ба Ватан, ҳисси ватандӯстӣ; **аз рӯи вичдон** боинсофона, бо камоли садоқат (*ичро кардани коре*); **вичдон доштан** а) дар рафтор ва кирдори худ масъулият ҳис кардан; б) инсоф доштан; **вичдони пок** холӣ аз ғаразу кина, (бо) самимияти комил; **қасам ба вичдонам // ба ҳурмати вичдон** таъбири қасам, ки дар мавриди изҳори садоқат ва дурустии гуфтору рафтори худ гуфта мешавад.

ВИЧДОНАН а. وجداناً аз рӯи вичдон, аз рӯи сидқ, аз рӯи инсоф, покдилона; **вичдонан азоб кашидан** рӯҳан азоб кашидан, маънан азоб кашидан.

ВИЧДОНӢ وجدانى *мансуб ба вичдон: қарзи вичдонӣ; азоби вичдонӣ кашидан ниг. вичдонан (азоб кашидан).*

ВИЧДОННОК وجدانناк бовичдон, боинсоф; бошараф.

ВИЧДОНФУРӢШ وجدانفروش бевичдон, он ки вичдону имон надорад.

ВИЧДОНФУРӢШӢ وجدانفروشى бевичдонӣ, беимонӣ.

ВИЧИРРОС وجرّاس *ниг. бичиррос.*

ВИЦОР а. وچار *кит. лонаи ҳайвоноти ваҳшӣ.*

ВИШОҲ а. وشاه *кит.* 1. камарбанди мурассаъ, камарбанди бо чавоҳирот зинат додашуда. 2. гарданбанд, шоли гардан.

ВО I وا боз, кушода, яла: **во кардан** кушодан, яла кардан (*мас., дару тирезаро*); **во шудан (гаштан, гардидан)** а) кушода (боз, яла) шудан; б) *киноя аз таъсис ёфтган, бунёд гардидан; даҳон во будан* ҳайрон будан, дар тааҷҷуб будан; **лаб во кардан** гап задан, суҳан кардан; **чашм во кардан** нигоҳ кардан, нигаристан; **чашми касеро во кардан** касеро аз ҳақиқати чизе боҳабар кардан; (ногаҳон) аз асли чизе воқиф кардан; **чашми касе во шудан** боилму маърифат шудан, босавод шудан; огоҳ шудан аз сирру асрори чаҳон; **чашми рӯз во шуд** субх дамид, рӯз шуд.

ВО II وا *шакли кӯтоҳшудаи вой; во ачаб!, во ачабо!* нидое, ки ҳангоми тааҷҷуби сахт мегӯянд; **во дарего!** *нидо эй дарег!*, вой афсӯс!; **во чигарам!** вой чигарбандам! (*нидои таассуф, ки дар мотами фарзанд ва хешу табори наздик мегӯянд*).

ВО III وا бо баъзе феълҳо пайваста, маънои «пас»-ро медиҳад: **вогирифтган** пас гирифтган, гашта гирифтган; **вомондан** ақиб мондан; гоҳо ба маънии «дубора» ва «боз» меояд: **вогуфтан** боз гуфтан.

ВОАФТОДАН وافتادان рӯболо афтодан, пуштнокӣ афтодан.

ВОБАНД وابند маҳал ва ҷои пайвасти ду девор.

ВОБАСТА وابسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз вобастан, ки ҳоло аз истеъмол баромадааст*; марбут, алоқаманд, мансуб; **вобаста ба ин** алоқамандона ба ин, дар робита бо ин. 2. гирифтгор, баста, побанд, муқайяд; **вобаста кардан** а) алоқаманд кардан, марбут кардан; пайвастан; б) мутасаддӣ кардан, вазифадор кардан (*барои ёри расонидан ба касе ё ҷое*); **узви вобаста** яке аз ду унвоне, ки ба олимони тибқи оинномаи Академияи илмҳо интихобгардида дода мешавад; **вобастаи хаёле будан** бо хаёле банд будан, дар банди хаёле будан.

ВОБАСТАГӢ وابستگى тобеъ будан, истиқлол надоштан; **дар вобастагии...** дар алоқамандии..., алоқамандона ба...; **алоқаи вобастагӣ** *грам.* навъи алоқаи тобеияти байни калимаҳо (*мас., пурқунанда ва ҳол ба хабари феълӣ аз рӯи алоқаи вобастагӣ тобеият доранд*).

ВОБАСТАН وابستن *кит.* вобаста кардан, марбут кардан, алоқаманд кардан, пайвастан.

ВОБИЛ а. وابل *кит.* сахт, бошиддат (*сифати борон*).

ВОБУРИДАН وابريدن 1. буридан. 2. *мач.* боздоштан, ҷудо кардан.

ВОБӢСИДАН وابوسيدن 1. бўсидан; бўса кардан. 2. *мач.* рӯзгардон шудан, бекор шудан; бўсидаву канор гузоштан.

ВОВ واو номи ҳарфи сиёми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (و), ки гоҳе мисли «в»-и ҳозира ва дар баъзе ҳолатҳо монанди «у» ё «ӯ» талаффуз карда мешавад; дар ҳисоби абҷад адади 6-ро ифода мекунад.

ВОВАЙЛО واويلا 1. *нидои таассуф* э (й) вой, дод, во дарего, во ҳасрато. 2. нолаю афгон, гираву зорӣ, навҳа; **худкардаро даво нест, вовайлои пинҳонӣ** (*зарб.*); **вовайло барҳостан** шӯру валвала барҳостан, доду фарёд баланд шудан; **вовайло кардан** навҳа кардан, оху фиғон бардоштан. 3. *мач.* надомат, афсӯсхӯрӣ.

ВОГАРДИДАН واگردیدن *кит.* баргаштан, пасгаштан, бозгаштан.

ВОГАРОИДАН واگرائیدن тафриқ шудан, пароканда шудан.

ВОГАРОӢ واگرایی 1. тафриқ, парокандагӣ; *муқоб.* **ҳамгирой**. 2. ҳосият ва ҳолати вога-ро.

ВОГАШТ واگشتن *кит.* бозгашт, гашта омадан.

ВОГИР واگیر *тиб.* сирояткунанда, сорӣ, гузаранда.

ВОГИРДОР واگردار уфунатдор, сироятдор.

ВОГИРИФТАН واگیرفتن пас гирифтани, гашта гирифтани; гирифтани.

ВОГИРӢ واگیری *тиб.* сироятӣ, сироятдор.

ВОГУЗАР واگذر даргузар, гузаранда.

вогузор واگذار *асоси замони ҳозира аз вогузоштан.*

ВОГУЗОР واگذار **:вогузор кардан (намудан)** супурдан, ҳавола кардан, кореро ба ихтиёри касе мондан.

ВОГУЗОШТАН وا گذاشتن 1. ба ихтиёри касе мондан (кореро ё чизеро), супурдан, ҳавола кардан. 2. канор гузоштан, дур андохтан, партофта мондан; **ба ҳоли худ вогузоштан** ба сари худ мондан, кордор нашудан ба касе.

ВОГУРЕХТАН واگریختن гурехтан, гурехта рафтани.

ВОГУФТАН واگفتن 1. бозгуфтани, ошкоро

гуфтани, гуфта додан, баён кардани. 2. сухани худро гардонда гирифтани.

ВОДЕВИЛ *фр.* وادیویل *санъ.* намоишномаи мазҳакавие, ки ғайр аз муколама рақсу суруд ва мусикӣ ҳам дорад.

ВОДИДАН وادیدن боз дидани, аз нав дида баромадан, тачдиди назар кардани.

ВОДИНИШИН وادی نشین сокини водӣ, истиқоматкунанда дар водӣ.

ВОДӢ وادی 1. сарзамини фарохи байни силсилаи кӯҳсор ё ду канори ҳамвори нахру дарёҳо: **водии Вахш, водии Ҳисор, водии зарҳез**. 2. *кит.* дашт, биёбон, саҳро; *ба тариқи истиора:* **водии зиндагӣ, водии ишқ, водии нокомӣ.**

ВОДОДАН وادادن бозпас додан, баргашта додан, баргардондани.

водор وادار *асоси замони ҳозира аз водоштан.*

ВОДОР وادار мачбур, ўхдадор, вазифадор; **водор кардан (намудан)** мачбур кардани.

ВОДОШТАН واداشتن 1. водор кардани, мачбур кардани. 2. боздоштан, нигоҳ доштан.

ВОӢФТАН وایافتن бозёфтани, аз нав ёфтани, пайдо кардани (*чиз ё каси гумишударо*).

ВОЖА واژه калима, луғат.

ВОЖАГОН واژه گان феҳрасти мачмӯаи вожаҳо, вожаҳои калимаҳои як мавзӯ ё як китоб; лексика.

ВОЖАГОННИГОР واژه گان نگار фарҳангнавис, луғатнигор, фарҳангнигор, луғатнавис, лексикограф.

ВОЖАГОННИГОРӢ واژه گان نگاری фарҳангнависӣ, фарҳангнигорӣ, луғатнигорӣ, луғатнависӣ, лексикография.

ВОЖАГОНШИНОС واژه گان شناس мутахассис ва коршиноси вожагон, луғатнигор, лексиколог, лексикограф.

ВОЖАГОНШИНОСӢ واژه گان شناسی луғатнигорӣ, фарҳангнигорӣ лексикология, лексикография.

ВОЖАНОМА واژه نامه луғатнома, китоби вожаҳо ва истилоҳоти як риштаи муайян

бо муодили онҳо ба ягон забони дигар ба тартиби алифбой.

ВОЖАПАРДОЗ واژه‌پرداز *итт.* нармафзоре барои кор кардан бо матн ва анҷом додани корҳои эҷодӣ, веросторӣ, қолаббандӣ ва чопи матн ва инчунин бо имкониятҳои галатёбии имлоӣ ва дастурӣ.

ВОЖАПАРДОЗӢ واژه‌پردازى *итт.* кор ва амали вожапардоз; кор кардан бо вожапардоз.

ВОЖАСОЗӢ واژه‌سازی калимасозӣ.

ВОЖАТАРОШӢ واژه‌تراشى вожасозии ғайриилмӣ, вожасозии сунъӣ.

ВОЖАШИНОС واژه‌شناس мутахассис дар вожашиносӣ, лексиколог.

ВОЖАШИНОСӢ واژه‌شناسى баҳше дар забоншиносӣ, ки ба омӯхтани таркиби калима ва роҳҳои калимасозӣ машғул аст, лексикология.

ВОЖГУН(А) واژگون//واژگونه 1. сарнагун, сарозер, чаппа; **вожгун кардан (намудан)** сарнагун сохтан, чаппа кардан; аз байн бурдан; **вожгун шудан (гардидан)** тарзи бевоситаи **вожгун кардан**. 2. *мач.* носозгор, муҳолиф, акси муроди инсон; шум, нахс: **бахти вожгун, толеи вожгун**.

ВОЖГУНБАХТ واژگون‌بخت бахтбаргашта, бадбахт, бетолё.

ВОЖГУНБАХТӢ واژگون‌بختى бетолей, бадбахтӣ, баргаштабахтӣ.

ВОЖГУНӢ واژگونى вазъ ва ҳолати вожгун, вожгун будан.

ВОЖИДАН واژیدن гуфтан, сухан кардан.

ВОЖУН(А) واژون//واژونه *ниг.* **вожгун**.

ВОЗ واز *ниг.* во I.

ВОЗЕҲ *а.* واضح равшан, кушоду равшан, пайдо, ҳувайдо, ошкоро; бурро, фаҳмо; **возеҳ аст, ки...** равшан аст, ки..., ҳувайдост, ки ..., маълум аст, ки...

ВОЗЕҲИЯТ *а.* واضحیت кушоду равшанӣ, возеҳу равшан будан; фаҳмидашавандагӣ.

ВОЗЕҲӢ واضحى *ниг.* **возеҳият**.

ВОЗЕЪ I *а.* واضح *кит.* 1. вазъкунанда; муқарраркунанда. 2. асосгузор, муассис.

ВОЗЕЪ II *а.* وازع *кит.* боздоранда, монё, халалрасон.

ВОЗИР *а.* وازر *кит.* 1. борбардор, боркаш, ҳаммол. 2. *мач.* гунаҳгор, ҷинояткор.

ВОЗИЧ واذیح *кит.* хавозаи тоқ, воиш.

ВОИЗ *а.* واعظ *д.* ваъзгӯ, насихатгар, носех (*доир ба масъалаҳои динӣ*).

ВОИЗӢ واعظى *д.* ваъзгӯӣ, насихатгӯӣ.

ВОИСТОДАН واستادن *кит.* 1. бозистодан, истодан, таваққуф кардан. 2. *мач.* истодагарӣ кардан

ВОИШ وائش чӯбҳои бар сари сутунҳо баста, ки токи ангур болои онҳо шоҳу навда паҳн мекунад, хавоза.

ВОӢ وای *нидое*, ки барои изҳори таассуф, гаму андӯҳ, мусибат ё шиддати дард ба кор мебаранд; оҳ!, воҳ!; **эй вой!, вой дод!** *нидое*, ки дар мавриди имдоду инсофталабӣ гуфта мешавад, ал-амон!; **вой гуфтан** а) оху воҳ кардан, нолаю афғон бардоштан; б) *гуфт.* тан додан, иқрор кардан ба ғиромӣ, муттаҳамӣ ва очизии худ; **вой бар ман!** хок бар сари ман!, марг ба ман! (*дар мавриди ба ҳоли бад афтодан нисбат ба худ меғӯянд*); **вой бар холи касе!** дарег, афсӯс ба холи бади касе!; **оҳу вой киноя аз** нолаю фиғон (*ҳамчун изҳори эътироз*).

ВОЙЗАН وایزن *во*йгӯянда, навҳагар.

ВОКАРДА واکرده кушода, яла; **чабҳан** **вокарда** пешонии кушода.

ВОКАФИДАН واکفیدن кафидан, пора шудан, шикаста шудан.

ВОКАШИДАН واکشیدن берун кашидан; ба зӯр ё ба фиреб чизеро аз касе пурсидан ё гирифтан; дароз кашидан, ба тарафи худ кашидан.

ВОКЗАЛ واکزل (*маънои аслиаш сайргоҳ*) бинои калон барои мусофирон дар истоғоҳи роҳи оҳан ё бандаргоҳ; *ниг.* **истгоҳ, саристгоҳ**.

ВОКУНИШ واکنش амале, ки дар ҷавоби коре мекунад, аксуламал, акси амал.

ВОКУНИШГАР واکنشگر нишондихандаи аксуламал; хусусияти моддаҳои кимиявӣ, ки барои ангезонидани дигар моддаҳои кимиявӣ ба хогири андозагириӣ, шиносӣ, таҷриба ва монанди онҳо истифода мешавад.

ВОКУШОДАН واكشادن кушодан; кушода шудан.

ВОКУШУДАН واكشودن *ниг.* вокушодан.

ВОҚЕА *а.* واقعه ҳодиса, пешомад, рӯйдод: воқеаҳои байналхалқӣ, воқеаи таърихӣ, аз воқеа хабар ёфтган, ба сари воқеа расида омадан; илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд кард (*зарб.*) ҳеч воқеа не (*нест*) а) ягон ҳодисаи фавқулода рӯй надодааст; б) ҳеч боқе не; зарар надорад.

ВОҚЕАГАР(Ӣ) واقعه گر(ی) 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз довариҳои ғайривоқеӣ ва ғайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеагаро, тарафдори назарияи воқеагароӣ.

ВОҚЕАДИДА واقعه دیده ботаҷриба дар ҷанг, ҷангдида.

ВОҚЕАН *а.* واقعا дар ҳақиқат, ҳақиқатан, ба ростӣ, яқинан; дар воқеъ.

ВОҚЕАНАВИС واقعه نویس 1. шоҳид ва нави- сандаи тафсилоти воқеае, таърихнавис. 2. *таър.* маъмури аморати Бухоро, ки дар байни аҳоли гашта, мушоҳидаҳои худро пинҳонӣ ба амир мерасонд, ҷосуси амир.

ВОҚЕАНАВИСӢ واقعه نویسی воқеанавис будан, таърихнависӣ.

ВОҚЕАНИГОР واقعه نگار корманди рӯзнома, радио ё телевизион, ки аз маҳалли воқеа хабару мақолаҳо менависад, хабарнавис, мухбир; воқеанигори сиёсӣ шарҳдихандаи вазъияти байналхалқӣ дар матбуот, шорехи сиёсӣ, муфассири сиёсӣ.

ВОҚЕАНИГОРӢ واقعه نگاری амали воқеанигор; хабарнависӣ.

ВОҚЕАТАЛАБ واقعه طلب 1. низоъандозанда дар байни мардум. 2. дӯстдорандаи

ҷанҷолу хархашаҳои байни одамон; ҷангоматалаб, мочарочӯӣ.

ВОҚЕАЧӢ واقعه جو мочарочӯ, ҷангоматалаб.

ВОҚЕИЯТ *а.* واقعت олами объективӣ бо ҳамаи гуногуниҳои ҳодисоти он, ҳаёти воқеӣ; ҳақиқати ҳаёт; олами воқеият олами айни, олами объективӣ.

ВОҚЕӢ واقعی ҳақиқӣ, айни; аз ҳаёт гирифташуда: ҳикояти воқеӣ, аз ҳаёти воқеӣ гирифташуда.

ВОҚЕОТ *а.* واقعات *ҷ.* воқеа.

ВОҚЕЪ *а.* واقع 1. ҳодис, ба вуқӯъомада, рӯйдода. 2. ҷойгиршуда, қароргирифта; воқеъ дар... дар ... ҷойгирифта: шаҳри воқеъ дар водӣ, хавличаи воқеъ дар таги тал; воқеъ будан ҷойгир будан, ҷо гирифта; воқеъ шудан (гаштан) а) рӯй додан, ба вуқӯъ омадан, ба амал омадан: гоҳо ҷанги тан ба тан воқеъ мешуд; ин гуна ҷамъомад бисёр кам воқеъ мешуд; б) иттифоқ афтодан, рост омадан: баъзан ҷунин воқеъ мешавад, ки ...; в) ҷойгир шудан; амри воқеъ он чи ба вуқӯъ омадааст; дар воқеъ воқеан, дар ҳақиқат, ҳақиқатан, дар амал.

ВОҚЕЪБИН واقع بین он ки ҳақиқати ҳолро ба эътибор мегирад.

ВОҚЕЪБИНӢ واقع بینی воқеъбин будан; ҳақиқати ҳолро ба назари эътибор гирифта; парҳез аз ҳаёлпардозӣ.

ВОҚЕЪБИНОНА واقع بینانه бо назардошти ҳақиқати воқеӣ.

ВОҚЕЪГАРО(Ӣ) واقعه گرا(ی) 1. таваҷҷӯхкунанда ва пайрави воқеият ва парҳезкунанда аз довариҳои ғайривоқеӣ ва ғайримантиқӣ. 2. *фалс.* воқеагаро, тарафдори назарияи воқеагароӣ.

ВОҚЕЪГАРОӢНА واقه گرایانه *ниг.* воқеъбинона.

ВОҚЕЪГАРОӢ واقه گرائی 1. амал ва кори воқеагаро. 2. ҳунари достоннависӣ дар пояи ҳодисаҳои воқеӣ ва таваҷҷӯх ба сабабҳои онҳо; реализм. 3. *фалс.* назарияи моддигароӣ, ки мувофиқи он ҳар чиз, ки инсон дарк мекунад, дар берун аз зехни ӯ воқеият

дорад, реализм.

ВОҚЕЪГӢ واقعو ҳақиқатнигор, он ки воқеиятро меғӯяд.

ВОҚЕЪНАМО واقعنما нишондихандаи воқеият, ҳақиқатнигор

ВОҚЕЪНАМОӢ واقعنمائى воқеънамо будан, ҳақиқатнигорӣ.

ВОҚЕЪНИГОР واقعنگار ҳақиқатнавис; воқеанавис; мухбир.

ВОҚЕЪНИГОРӢ واقعنгарى *ниг.* воқеъгароӣ.

ВОҚИФ *a.* واقف 1. огоҳ, бохабар, хабардор, ҳолдон, донандаи чизе: **воқиф будан** аз холи *касе*, **воқиф шудан (гаштан)** аз *нияти кесе*, аз **ахволи чахон**, аз **сирру асрори кесе**... 2. *кит.* вақфқунанда.

ВОЛ I وال *кит.* 1. навъе аз моҳиёни пулакчадор. 2. наҳанг, кит.

ВОЛ II ҳ. وال *кит.* навъе порчаи ҳарири нозук ва марғуб.

ВОЛА I *a.* واله [аслаш **волах**] гирифтори савдои ишқи кесе, шефта, мафтун, шайдо; ҳайрон, сарсон (*аз ишқ*); **вола кардан** мафтунӣ худ кардан, ба қайди муҳаббати худ даровардан.

ВОЛА II واله суроб, шабах.

ВОЛАМИДАН والميدان *кит.* лам кардан, дароз кардан, кашидан.

ВОЛҒУНА//ВОЛГУНА والغونه//والگونه *кит.* гулғунча, ғоза, сурхӣ.

ВОЛЕЙБОЛ *англ.* واليبال *варз.* як навъ туббозии дастӣ, ки дар байни ду гурӯҳи бозигарон барои ба тарафи ҳариф аз болои тӯри махсус задани тӯби волейбол барпо мегардад.

ВОЛЕЙБОЛБОЗ واليبال باز *варз.* бозигари волейбол: **дастан волейболбозон.**

ВОЛЕЙБОЛБОЗӢ واليبال بازى *варз.* 1. волейбол бозӣ кардан. 2. *мансуб ба волейбол;* **майдончаи волейболбозӣ** ҷои мучаҳҳаз бо тӯри махсус барои бозии волейбол.

ВОЛЕХ *a.* واله *ниг.* вола.

ВОЛИГАРӢ والى گرى воли будан; дар мансаби

воли будан.

ВОЛИД *a.* والد соҳиби фарзанд, падар, додо.

ВОЛИДА *a.* والده *муаннаси волид;* оча, модар.

ВОЛИДАӢН *a.* والدين падару модар, волидон.

ВОЛӢ *a.* والى *таър.* он ки ба идораи вилояте таъйин мешуд, ҳокими вилоят.

ВОЛО I *a.* والا 1. боло, баланд. 2. оли, олиқадр, олимартаба; ҳиммати баланд, ҳиммати оли 3. *мач.* қиматбаҳо, пурбаҳо, оли.

ВОЛО II ҳ. والا 1. вол, волотар. 2. дирафш, парчам, байрақ.

ВОЛОБОФ والاباف бофандаи вол, воло, бофандаи порчаи ҳарири нозуку марғуб.

ВОЛОГАВҲАР//ВОЛОГУҲАР

والا گوهر//والا گهر *кит.* олинажод, олинасаб.

ВОЛОД والاد 1. сақф, боми хона. 2. қолиби тоқ ва гумбаз, ки аз тахта ва гил сохта, баъд аз он бо хишт ва гач худӣ онро месозанд.

ВОЛОИШ والانش баландназарӣ, болоназарӣ.

ВОЛОИЯТ *a.* والايه воло будан, авлавиат, бартарӣ, тақаддум; **волоияти қонун** авлавиати қонун.

ВОЛОӢ والائى бузургӣ, баландӣ.

ВОЛОҚАДР والاقدر *кит.* олиқадр, баландмақом.

ВОЛОМАҚОМ والامقام соҳиби манзалат, мартабаи баланд, баландмартаба.

ВОЛОМАНИШ والامنش дорои табъи баланд.

ВОЛОМАРТАБА *a.* والامرته *ниг.* воломақом.

ВОЛОН والان *биол.* розиёна, испанд, исфанд; як навъи растани хушбӯй ва зиддиуфунӣ, ки бӯи хӯш дорад.

ВОЛОНАЖОД والانژاد волотабор, аз насл ва зоти мӯътабар, покнажод.

ВОЛОНАЗАР والانظر назарбаланд, олиҳиммат.

ВОЛОТАБОР والاتبار *кит.* олинажод, олинасаб, олитабор.

ВОЛОТАБОРӢ والاتبارى дорои насаби оли будан, олинажодӣ, олинасабӣ.

ВОЛОХИРАД والاخراد он ки ақлаш расост,

- хирадманд.
- ВОЛОҲАЗРАТ** والاحضرت *таър.* 1. унвони шоҳзодаҳо ва чоғишони салтанат. 2. баландмартаба, дорои мақоми баланд.
- ВОЛОҲИММАТ** والاهمت дорои ҳиммати баланд, ҳимматбаланд.
- ВОЛОҲИММАТӢ** والاهمتӣ дорои ҳиммати баланд будан, ҳимматбаландӣ.
- ВОЛОҶАНОБ** والاجناب воломақом.
- ВОЛОҶОҲ** والاجاه *ниг.* воломақом.
- ВОЛТ** *ит.* والт *физ.* воҳиди асосии андозгирии шиддати чараёни барк (*аз номи физики италиявӣ Александр Волта (1745 - 1827) гирифта шудааст*).
- ВОЛТМЕТР** والتمتر *ниг.* волтсанҷ.
- ВОЛТСАНҶ** والتسنج *физ.* асбоби андозагирии шиддати қувваи барк.
- ВОЛФРАМ** *лот.* والفрум унсури химиявӣ, ки як хел филизи нукраанги саҳти душворғудоз аст.
- вом** *ам* пасванде, ки маънои ранг, гунаро ифода мекунад ва шаклҳои -фом, -пом ҳам дорад: **СИЯҲВОМ**.
- ВОМ** *ам* қарз: **вом додан, вом гирифтан.**
- ВОМБАРГ** وامبرگ як шакли маблағ чамъ кардан ба бучети давлатӣ бо роҳи қарзгирӣ аз аҳоли; қоғазе (варақае), ки мисли пули қоғазӣ арзиш дорад, облигатсия.
- ВОМВОҶА** وامواژه *нав.* вожаҳои иқтибосӣ аз забонҳои дигар, калимаҳои хориҷии ба дигар забон дохилшуда.
- ВОМГИР** وامگير *кит.* қарзгиранда.
- ВОМГИРАНДА** وامگيرنده *ам* сифати феълӣ замони ҳозира аз **вом гирифтан**; он ки қарз мегирад.
- ВОМГИРӢ** وامگيرى *исми амал* аз **вом гирифтан**; қарзгирӣ.
- ВОМГУЗОР** وامگذار қарздор, бидехкор; иддаоқунанда.
- ВОМДОР** وامدار қарздор.
- ВОМДОРӢ** وامدارى вомдор будан, қарздорӣ.
- ВОМИҚ** وامق *кит.* 1. дӯстдоранда. 2. номи қаҳрамони достони «Вомиқу Азро».
- ВОМӢ** وامى *марбут ба* **вом**.
- ВОМОЛИДАН** واماليدن дастмол кардан, ламс кардан, молидани батақроп, даст задан.
- ВОМОНДА** وامانده 1. сифати феълӣ замони гузашта аз **вомондан**. 2. маҷ. пасмондаи (боқимондаи) хӯрок, саркут.
- ВОМОНДАГӢ** واماندى *шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз* **вомондан**; дармондагӣ, очизӣ.
- ВОМОНДАН** واماندن 1. қушода мондан, яла шуда мондан (*мас., даҳони касе*). 2. ақиб (пас, қафо) мондан аз дигарон.
- В-ОН** *ам* *шакли кӯтоҳшудаи* **ва он**.
- ВОН** وان зарфи бузурге аз чинси чинӣ ё сафолӣ ё филизӣ, ки дар ҳаммом барои шустушӯ ба кор меравад.
- ВОНАВИС** وانويس ёддошт, навишта; бознавис.
- ВОНАМУД** وانمود: **вонамуд кардан** а) нишон додан, зоҳир (намоён) кардан; б) чизеро аз будаш зиёдтар (ё саҳттар) карда нишон додан.
- ВОНАМУДАН** وانمودن **вонамуд кардан**, нишон додан, намоён кардан, зоҳир кардан; **бемор вонамудан** дар ҳолати тандурустӣ худро бемор нишон додан, худро ба касали задан.
- ВОНИГАРИСТАН** وانگريستن **нигаристан**, нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан.
- ВОНИҲОДАН** وانهادن **воғузор кардан**, гузоштан, ба замони дигар мондан.
- ВОНИШАСТАН** وانشستن **нишастан**, бознишастан, дубора нишастан.
- ВОНИШОНДАН** وانشاندن **хомӯш кардан**; аз миён бурдан, фуру нишондан.
- ВОПАРДОХТАН** واپرداختن **холӣ кардан**, таҳлия кардан, фароғат ёфтан.
- ВОПАРИДАН** واپريدن **паридан**, бозпаридан, дубора паридан.
- ВОПАС** واپس **ақиб**, қафо, пас; **вопас нишастан** ақибнишинӣ кардан; **вопас рафтан** а) ақиб (қафо) рафтан; б) ақибнишинӣ кардан (*дар майдони чанг*).
- ВОПАСГАРО** واپسگرا он ки дар баробари дигаргунӣ ва навовариҳо ва пешрафтҳои иҷтимоӣ муқовимат мекунад ва барои ҳифзи афкори фарсуда ва кӯҳна мекӯшад; муҳофизакор, муртаҷеъ; ир-

тиҷой.

ВОПАСГАРОӢНА *واپس گرایانه* муҳофизақона, иртиҷоӢна.

ВОПАСГАРОӢ *واپس گرائي* тарафдорӢ аз ниқомҳ ва сиёсати собиқ дар баробари пешрафтҳ ва дигаргуниҳои иҷтимоӢ; ИртиҷоӢ.

ВОПАСИН *واپسين* охири: **видои вопасин**, **дақиқаҳои вопасин**, **суҳани вопасин**; **дами (нафаси) вопасин** дами пеш аз марг, нафаси охири; **вопасин будан** ақибмонда будан, қафмонда будан.

ВОПАСӢ *واپسي* *ниг.* **вопасин**; **вопасмондагӢ**.

ВОПАСМОНДА *واپس مانده* ақибмондаи зеҳнӢ, ақибмонда аз ҳамроҳон.

ВОПАСМОНДАГӢ *واپس ماندگي* ақибмондагӢ, пасмондагӢ; ҳолати ақибмонӢ аз ҳамроҳон.

ВОПАСРАВ *واپس رو* ақибраванда, пасраванда.

ВОПЕЧИДАН *واپيچيدن* печонидан, печидан.

ВОПУРСИДАН *واپرسيدن* боз пурсидан, ошқор пурсидан, пурсидан.

ВОПӢШИДАН *واپوشيدن* пинҳон кардан.

-вор *چارузئي* *пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд*, мисл (**одамвор**, **мардвор**), лоиқ, арзанда ба чизе (**сазовор**, **бузургвор**, **шоҳвор**), миқдори ягон чиз, ки аз он чизе сохта шавад (**ҷомавор мас.**, **як ҷомавор чит**), дорандаи чизе (**умедвор**, **сӯгвор**).

ВОР I *وار* расм, одат, суннат.

ВОР II *وار* *кит.* фасл, мавсим.

ВОРА *واره* 1. милки дандон, буни дандон. 2. *چارузئي* *пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои монанд* ва назир (**сангвора**, **моҳвора**), муносиб, шоиста (**гӯшвора**, **созвора**, **пуштвора**), доранда ва ҳомил (**бодвора**, **номвора**). 3. *кҳн.* навбат.

ВОРАМИДАН *وارميدن* дур шудан, гурехтан.

ВОРАН *وارن* *кит.* оринч, бандгоҳи соид ва бозу.

ВОРАНГ *وارنگ* ранг, рангоранг.

ВОРАНГӢ *وارنگي* инъикоси ранг.

ВОРАСИДАН *وارسيدن* 1. рафта расидан, расидан ба ҷое. 2. аз наздик дидан, санҷида

дидан, тафтиш кардан.

ВОРАСӢ *وارسي* баррасӢ, таҳқиқ.

ВОРАСОНДАН *وارساندن* расондан, бозрасондан.

ВОРАСТА *وارسته* *сифати феълии замони гузашта аз* **ворастан**; раҳоёфта, халосшуда; **фориғ**, **озод**; **вораства шудан (гаштан)** халос шудан, аз қайде раҳой ёфта, озод шудан.

ВОРАСТАГӢ *وارستگي* *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи* **вораства**; халосӢ, озодӢ; **фориғболӢ**.

ВОРАСТАН *وارستن* раҳой ёфта, халос шудан, озод шудан.

ВОРАФТА *وارفته* азхудрафта; шефтаву шайдошуда.

ВОРАФТАГӢ *وارفتگي* аз худ рафтагӢ, шефтаву шайдой.

ВОРАФТАН *وارفتن* баргаштан, бозгаштан, гашта рафтан, беҳол шудан, суст шудан, ҷудо шудан.

ВОРАҲИДАН *وارهيदन* *ниг.* **ворастан**.

ВОРАҲОН(И)ДАН *وارهانندن//وارهانيدن* *тарзи бавоситаи* **ворастан**; раҳо кардан, халос кардан, наҷот додан.

ВОРЕЗ *واريز* рехтан; **фурӯ рехтан**, хароб шудан.

ВОРЕХТА *وارихته* *мач.* **ворафта**; бо ҳам рехта, ошуфта, парешон.

ВОРЕХТАГӢ *وارихتگي* бо ҳам рехтагӢ; аз ҳам пошидагӢ.

ВОРЕХТАН *وارихتن* хароб шудан, вайрон шудан, рехтан, муталошӢ шудан.

ВОРИД *وارد* дароянда, дохилшаванда; **ворид кардан** а) дохил кардан; б) аз мамлақати хориҷа овардани мол; *муқоб.* **содир кардан**; **ворид шудан (гардидан)** даромадан, дохил гардидан (*ба ҷое*); **хасорат ворид гардидан** *кит.* зиён расидан, зарар овардан.

ВОРИДА *وارده* *муаннаси* **ворид**; **хасорати вориди** зарари воридшуда, зиёни расида.

ВОРИДГАР *واردگر* дохилкунанда, ки аз берун меорад; воридкунанда.

ВОРИДКУНАНДА *واردکننده* *ниг.* **воридгар**.

ВОРИДОТ *واردات* 1. *ниг.* **даромад**. 2. молҳои аз берун овардашаванда; *муқоб.*

содирот. 3. аз хориҷа овардани мол барои фурӯш.

ВОРИДОТӢ وارداتی *мансуб ба воридот;* молҳои аз берун овардашуда, воридшуда.

ВОРИС *a.* وارث 1. он ки ба гирифтани мерос ҳақ дорад ва ё мероси касе ба ӯ расидааст, меросхӯр. 2. *мач.* азхудкунанда, давомдиҳандаи қор, роҳ ва хислати касе ё чизе: **вориси фарҳанги қадим.**

ВОРИСИЯТ *a.* وارثیت ворис будан: **ворисияти таъриҳӣ аз мероси гузашта.**

ВОРИСӢ وارثӣ *мансуб ба ворис;* ирсӣ.

ВОРУН وارون *ниг.* **вожгун.**

ВОРУНА وارونه *ниг.* **вожгуна.**

ВОРУНАГУӢ وارونه‌گوӣ дурӯғгӯӣ, гуфтани матлаб ба сурати ғайривоқеӣ ва баръакси ҳақиқат.

ВОРУНӢ وارونӣ 1. ворун будан. 2. *мач.* бадбахтӣ, тирарӯзӣ.

ВОСЕЪ *a.* واسع *васеъ,* фарох, паҳновар.

ВОСИҚ *a.* واثق *кит.* бовардошта, мутмаин, дилпур.

ВОСИЛ *a.* واصل *пайвастшаванда,* васлшаванда; васлшуда, пайваста; ба васл расида; **восилшудан(гаштан)** а) ба васли дӯстдошта расидан; б) расидан ба чизе, чизеро ба даст даровардан, ноил шудан ба чизе ё ба мақсади худ.

ВОСИЛА *a.* واصله *муаннаси* **восил.**

ВОСИТ *a.* واسط *ниг.* **восита** 1.

ВОСИТА *a.* واسطه 1. он ки дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ мекунад, миёнарав, миёнҷӣ. 2. васила, роҳ, чора; сабаб, боис; **воситаҳои истехсолот** *икт.* маҷмӯи ашё аз қабилӣ асбобу олот, замину биноҳо, ки одамон дар чараёни истехсоли неъматҳои моддӣ истифода мебаранд; **воситаи нақлиёт** чизе, ки ба он савор шуда ба ҷое мераванд ва ё чизеро бор карда ба ҷое мебаранд ё аз ҷое меоранд, василаи ҳамла нақл; **ба воситаи...** а) бо миёнравии...; б) ёрдами...; бо мадади...; в) аз чизе истифода бурда, чизеро ба қор бурда, ба василаи...; тавассути...; г) бо даҳолати... (*мас., ба воситаи суд гирифтани товони чизе*); г) аз васати..., аз байни...; **ба ин восита** ба ин тариқ, бо ин роҳ, ба ин васила; **ба ҳар восита** бо ҳар роҳ; ба василаҳои гуногун; **во-**

ситаю васоит ҳар гуна воситаҳо, василаҳои гуногун; **восита будан** дар васат воқеъ гардидан, дар миёна будан; **восита кардан** миёнарав кардан; **восита шудан** миёнаравӣ кардан, дар байни ду кас барои ҳалли матлабе миёнчигӣ кардан.

ВОСИТАГАР واسطه‌گر *ниг.* **восита;** миёнҷӣ, даллол.

ВОСИТАГАРӢ واسطه‌گری *кит.* миёнравӣ; миёнчигарӣ.

ВОСИТАЧӢ واسطچى *миёнарав,* миёнҷӣ, воситашаванда; *муқ.* **восита.**

ВОСИТАШАВАНДА واسطه‌شونده *сифати феълии замони ҳозира аз восита шудан;* миёнарав.

ВОСИТО(Н)ДАН واستادن//واستاندن *кит.* бозгирифтани, пасгирифтани, гашта гирифтани.

ВОСИТАЧӢӢ واسطه‌جوی *касоро ба унвони миёнарав қарор додан, миёнарав ҷустан.*

ВОСИФ *a.* واصف *кит.* васфкунанда, тавсифкунанда, ситоишкунанда.

ВОСУПОРӢ واسپاری *супоридан,* таҳвил, кардан.

восӯхт واسوخت *асоси замони гузашта аз во-* **сӯхтан.**

ВОСӢХТ واسوخت *ади.* яке аз навъҳои шеъри лирикии пурсӯзу гудоз, ки дар он ошиқ аз бевафоии маъшуқааш шикоят карда, бо алам изҳори тарқи ишқи ӯ мекунад.

ВОСӢХТА واسوخته 1. сӯхта ва сиёхшуда бар асари ҳарорат, сӯхта тамои шуда. 2. дорой миҷаҳои рехта ё кӯтоҳ ва ҳолати бемори (-и чашм ва пилки чашм). 3. хушкшуда ё аз тароват афтада бар асари беобӣ (*мас., да-рахт*).

ВОСӢХТАГӢ واسوختگی 1. ҳолати чашмҳои восӯхта. 2. *ади.* ҳолати шоире, ки ба шеваи восӯхт мепардозад.

ВОСӢХТАН واسوختن *кит.* 1. тамои сӯхтан, сӯхта тамои шудан; сӯзондан, сӯхта тамои кардан. 2. рӯ гардонидан, безор шудан (*аз маъшуқа*).

ВОСӢХТАНӢ واسوختنی *ҳолати ранҷиш, эърози ошиқ ва маъшуқ, восӯхт.*

ВОТ I وات *пуштае,* ки дар атрофи замини кишт барои муайян кардани сарҳад, осон обёрӣ кардани киштзор ва барои рафтуоӣ одамон мебардоранд, марза, рош, ҳад.

ВОТ II وات *kit.* пӯстин.

ВОТАКОНИДАН واتکانیدن дубора такон додан, такондан.

ВОТКАШ وات کش он ки дар атрофи замини кишт вот мебардорад; марзакаш.

ВОТКАШӢ وات کشی *исми амал аз вот кашидан*; марзакашӢ.

ВОФИД *a.* وافد *kit.* намоянда, вакил, фиристода.

ВОФИР *a.* وافر бисёр, афзун, фаровон; неъматӣ вофир.

ВОФИРИСТОДАН وافرستان дубора фиристодан, бозфиристодан, пасфиристодан.

ВОФӢ *a.* وافى 1. кифоя, кофӣ, басанда. 2. вафоқунанда, бовафо, содиқ ба аҳд. 3. комил, тамом.

ВОФУР وافور василае, ки аз як дастаи ҷӯбии дарунхоли ва як ҳуққа иборат буда, барои дуд кардани тарёк истифода мешавад.

ВОФУРӢ وافورى *мансуб ба вофур*; тарёккаш.

ВОФУРКАШ وافورکش дудқунандаи тарёк бо вофур.

ВОФУРКАШӢ وافور کشى амали вофуркаш.

ВОФУРҶОНА وافورخانه *кҳн.* маҳал ва ҷои кашидани тарёк.

ВОФУРӢШ وافروش он ки аз қосибу ҳунармандон чизҳои дӯхтаю сохтаи онҳоро яклухт ва бо нархи арзон харида, бо нархи қимат мефурӯшад, ҷаллоб, харидафурӯш.

ВОФУРӢШӢ افروشى амали вофурӯш, ҷаллобӣ, харидафурӯшӣ.

ВОХ واخ *нидо* вой!, вох!, оҳ!

ВОХАЗИДАН واخذیدن хазидан, хaziда даромадан.

ВОХАРИДАН واخذیدن харида гирифтан, бозхаридадан, дубора харидадан.

ВОХИДА واخیده ҳаллоҷишуда, пахтаи задашуда.

ВОХИДАН واخیدن пахта задан, ҳаллоҷӣ кардан.

ВОХОНДАН واخواندن дубора хондан, такроран хондан.

ВОХОСТ واخواست бозхост; муҳосиба, ҳисобгирӣ, ҳисобу китоб.

ВОХОСТА واخواستе вежагии амри мавриди эътироз, бозхоста.

ВОХОСТАН واخواستن хостан, бозхостан, дубора хостан.

ВОХОҶ واخواه он ки дархост мекунад; он ки дар додгоҳ шикоят мекунад.

ВОХОҶӢ واخواهى эътирози шахси ғоиб дар додрасӣ, эътироз ба ҳукми ғоибии додгоҳ.

ВОХӢРДАН واخوردن 1. дучор шудан, дучор омадан; рӯ ба рӯ шудани ду кас ба таври ногаҳонӣ; мулоқот кардан; ҳамдигарро дидан. 2. *мач.* мусобиқа кардан: **дирӯз дастаи «Помир» бо дастаи «Динамо» вохӢрд.** 3. дида шудан, ба назар расидан; пайдо шудан; **ба (бо) касе вохӢрдани чизе а)** дучор шудани касе бо чизе; б) ба назари касе расидани чизе, чизеро дида мондани касе; **бо (ба) касе вохӢрдани касе а)** бо касе дучор шудани касе; б) *мач.* ба қайди касе афтодан, гирифтор шудан; **ба назар вохӢрдан** ба назар расидан, дида шудан, намудор будан; **ба ҷашм вохӢрдан** ба назари касе расидан, чизеро нохост дида мондани касе.

ВОХӢРДӢ واخوردى салом кардан, саломдиҳӣ (*хусусан бо иҷрои одади дастфушурӣ*): **вохӢрдӢ кардан, ба оғӯш кашидани вохӢрдӢ кардан, даст додани вохӢрдӢ кардан, барои вохӢрдӢ даст дароз кардан.**

ВОХӢРӢ واخورى 1. дучоршавӣ, рӯбарӯшавӣ; дидани ҳамдигар, дидорбинӣ. 2. дар як ҷо ҳозир шудани гурӯҳи одамон, боздид, мулоқот (*барои суҳбатҳои расмӣ*): **вохӢрии шоирон бо талабагон, вохӢрии собиқадорони Ҷанги Бузурги Ватанӣ, вохӢрии дӯстони давраи бачагӣ.** 3. мусобиқа (*дар бозиҳои варзишӣ*).

ВОҶ واه *нидо* вой!, ваҳ!, оҳ!: оҳу воҳ; **воҳ гуфтан а)** «воҳ» гӯён фарёд кашидан; б) *киноя аз шикоят кардан.*

ВОҶА *a.* واحه ободӣ дар миёни дашту сахро, қитъаи замини сабз дар биёбон.

ВОҶИБ *a.* واهب *kit.* бахшанда, инъомқунанда.

ВОҶИД *a.* واحد 1. якка, якто, танҳо; **сари воҳид** сари танҳо. 2. меъёре, ки барои андоза кардани чизҳои ҳамчинс қабул шудааст, андоза: **воҳиди андоза (метр), воҳиди вазн (кило), воҳиди қувваи барқ (ампер); ҳар воҳид ҳар ҷузъи мустақил; ◇ дар онҳо воҳид дар як лаҳза (он), дар як дам.**

ВОҲИЛИДАН واهلیدن *kit.* 1. вогузоштан, вогузор кардан, тарк кардан. 2. раҳо кардан, сар додан.

ВОҲИМА *a.* واهمه 1. тарс, бим, даҳшат, ҳарос, ҳавл. 2. як хосияти инсон, ки дар назари кас ягон чизи набудаи мавҳум ё мудҳишро намудор карда, мӯчиби тарсу ваҳм мегардад, тасавури беасоси даҳшатнок, ҳаёли мудҳиш; **воҳима гирифтан (зер кардан)** тарсидан, ҳаросидан; **воҳима кардан а)** тарсидан, ҳаросидан; **б) маҷ.** хавфу хатари чизро аз будаш зиёд карда нишон додан, даҳшат ангехтан, муҳобот кардан (*барои тарсондани касе*); **ба (дар) воҳима андохтан** ҳаросон кардан, ба тарс андохтан; **ба (дар) воҳима афтодан** тарсидан, ҳаросидан; **ба дили касе воҳима андохтан** тарсондан, ҳаросон кардан касеро.

ВОҲИМААНГЕЗ واهمه‌انگيز даҳшатангез, ҳавлноқ.

ВОҲИМААНДОЗ واهمه‌انداز ба воҳима андозанда, ваҳмангез, тарсовар.

ВОҲИМАГАР واهمه‌گر *ниг.* воҳимаандоз.

ВОҲИМАДОР واهمه‌دار *ниг.* воҳиманок; ҳаёли воҳимадор.

ВОҲИМАДОРӢ واهمه‌داري даҳшатнокӣ, ҳавлангезӣ, воҳимадор будан.

ВОҲИМАЗАДА واهمه‌زده тарсон, ваҳмзеркарда.

ВОҲИМАНОК واهمه‌ناک воҳимаангез, бимнок, даҳшатнок, даҳшатовар, мудҳиш; бадвоҳима: **овози воҳиманок, хабари воҳиманок.**

ВОҲИМАОВАР واهمه‌آور *ниг.* воҳимаангез.

ВОҲИМАЧӢ واهمچي *гуфт.* он ки чизро аз будаш зиёд воҳиманок тасаввур мекунад; он ки дар байни мардум овозаҳои беасоси воҳиманок паҳн карда, бесарусомонӣ ба вучуд меорад, воҳимаандоз.

ВОҲИШТАН واهشتن *ниг.* воҳилидан.

ВОҲӢ *a.* واهي *kit.* беасл, беасос, пуч, бемаъно (*мас., сухан*).

ВОЧИДАН وачیدن *kit.* чидан, чамъ кардан, ғун кардан.

ВОҶ I واج 1. *збш.* овозҳои фарқкунандаи маънӣ дар забон ба монанди «б» ва «п» дар калимаҳои «бар» ва «пир». 2. калима, вожа.

ВОҶ II واج хайрон, саргардон: **хоҷу воҷ.**

ВОЧИБ *a.* واجب ҳар коре, ки ба ҷо овардани он ҳатмист; бисёр лозим, зарурӣ; **амри воҷиб** кори иҷрояш ҳатмӣ ва зарур; **воҷиб шуморидани коре** иҷрои кореро ҳатмӣ ва зарур ҳисоб кардан.

ВОЧИБӢ واجبي воҷиб будан, лозим ва зарур будан, ҳатмӣ ва ноғузир будан.

ВОЧИБОТ *a.* واجبات 1. *ҷ.* **воҷиб.** 2. *д.* он фармудаҳои шариат, ки иҷрояш ҳатмӣ ва тарки онҳо гуноҳ ҳисоб меёбад.

ВОЧИБУДДАФӢ *a.* واجب‌الذفع *kit.* чизе, ки аз миён бардоштан ва дур кардани ҳатмӣ мебошад; *муқ.* **воҷибулманъ.**

ВОЧИБУЛВУҶУД *a.* واجب‌الوجود он ки вучуди ӯ ба зоти худ ӯ вобаста аст ва мӯхтоҷи ғайр нест, Худо.

ВОЧИБУЛИЗӢОН *a.* واجب‌الاذعان *kit.* фармоне, ки итоат кардан ба он зарур ва ноғузир аст.

ВОЧИБУЛҚАТЛ *a.* واجب‌القتل он ки сазояш қатл аст, воҷиби қатл.

ВОЧИБУЛМАНӢ *a.* واجب‌المنع он чи манъ ва боздоштани ҳатмӣ ва зарур аст; *муқ.* **воҷибуддафӢ.**

ВОЧИД *a.* واجد *kit.* доранда, доро; **воҷиди шароити...** дорои шароити..., ба шароите доробуда.

ВОҶУСТ واجست бозхост.

ВОҶУСТАН واجستن бозхостан.

ВОША واهه *ниг.* боша.

ВОШАВАНДА واشونده *сифати феълии замони ҳозира аз вошудан;* кушодашаванда.

ВОШГУНА واشگونه *ниг.* воҷгуна.

ВОШИКОФТАН واشکافتن шикофтан, сӯроҳ кардан.

ВОШИНОХТАН واشناختن бозшинохтан, ташхис додан.

ВОШӢ واهي суханчин.

ВОШУДАН واشدن *kit.* кушода шудан, боз шудан.

ВОШУКУФТАН واشکافتن *kit.* шукуфта шудан.

ВОШУМУРДАН واشمردن як ба як шумурдан, аз як сар шумурдан.

ВОШУНИДАН واشنيدن шунидан, бозшунидан.

ВОШУСТАН واشستن бозшустан, дубора шустан.

ВОЯ I وايه камол, рушд; **ба воя расидан** а) бузург шудан, калон шудан; ба камол расидан; б) сабзидан, нашъунамо ёфтан, сабзиш кардан (*доир ба растанӣ*).

ВОЯ II وايه микдори муайяне аз чизҳои нашъадиханда, ки гирифтронии вай ҳар рӯз он микдорро меҳӯранд ё мекашанд; як хӯрдани, як кашидани.

ВОЯ III وايه *кит.* ҳочат, мурод.

ВОЯКАШ وايه كاش он ки аз дигарон тамоку ё кӯкнор талабида мекашад.

ВОЯСОЗӢ وايه سازى *нав.* аз рӯи микдор ва тартиби муайян ба ҳиссаҳо тақсим кардани хӯроки рӯзонаи як нафар.

ВУБОЛ *а.* وبال *ниг.* вабол.

ВУЗАРО *а.* وزرا *ҷ.* вазир.

ВУЗӢ *а.* وضو *д.* шустушӯи пеш аз намоз, таҳорат: **вӯзӣ кардан**.

ВУЗӢӢ *а.* وضوح *кит.* возеҳӣ, равшанӣ, аёнӣ.

ВУКАЛО *а.* وكلا *кит.* ҷ. вакил.

ВУҚУФ *а.* وقوف 1. ист, таваққуф, вақф. 2. огоҳӣ, хабардорӣ, бохабарӣ; **вӯқуф доштан** огоҳӣ доштан, иттилоъ доштан, хабар доштан, воқиф будан.

ВУҚӢ *а.* وقوع воқеъ шудан, рӯйдихӣ, содиршавӣ; **ба вӯқӣ омадан (пайвастан)** воқеъ шудан, рӯй додан, сар задан.

ВУҚӢҶОҲ وقوع گاه ҷои воқеъ шудан, рӯй додани воқеа.

ВУЛГАРИЗМ *лот.* ولگريزم *зби.* калима ва ибораҳои дағал ва дурушти омиёна, ки дар забони адабӣ истифода мешаванд (*мас., сакалту, дайду ва ғ.*).

ВУЛГАРӢ ولگرى аз ҳад зиёд сода карда, ниҳоят содаю мухтасар кардашуда (*то ба дараҷаи вайрон шудани мазмун*): **иктисодиёти сиёсии вулгарӣ, материализми вулгарӣ**.

ВУЛКАН *лот.* ولكن кӯҳи оташфишон, вулқон: **вулканҳои амалқунанда, вулканҳои хомӯш**.

ВУЛКАНИЗАТСИЯ *лот.* ولکنيزتسيه 1. бо сул-

фур ё моддаи дигар тафсонда пайваст кардани маводи каучукӣ ва резинӣ ба тарзе ки хосияти ёзандагиашро гум накунад. 2. ҷой ва маҳалли иҷрои ин кор, устохонае, ки бо ин кор машғул аст.

ВУЛКАНӢ ولكنى *мансуб ба вулкан:* **зилзилаҳои вулканӣ, оташфишонии вулканӣ**.

ВУЛКАНШИНОС ولکنشناس он ки таҳқиқот оид ба вулкан мекунад; муҳаққиқи вулқон.

ВУЛКАНШИНОСӢ ولکنشناسى илми пайдоиш, сохт, ҷараёни фаъолият ва дигар қонуниятҳои вулқонҳо.

ВУЛҚОН ولقان *ниг.* вулкан.

ВУЛОТ *а.* ولات *ҷ.* волӣ

ВУЛӢ *а.* ولوع *кит.* иштиёқ, хоҳиши зиёд.

ВУРЕБ وريب *ниг.* уреб.

ВУРУД *а.* ورود ворид шудан, дохил шудан, даромадан ба ҷое: **вӯруди сармоя**.

ВУРУДӢ ورودى *мансуб ба вӯруд;* **дари вӯрудӣ** дари даромад, дари дохил шудан.

ВУСЛАТ *а.* وصلت 1. васл, пайванд. 2. ба ҳам пайвастан; дидор.

ВУСМА//ВАСМА وسمه 1. *бот.* гурӯҳе аз гиёҳҳои алафии яқсола ё чандсола ки гулҳои баъзеи онҳо хосияти табобативу дармонӣ дорад. 2. моддаи рангие, ки аз ин гиёҳ ба даст меояд ва занҳо дар ранг кардани абрӯҳои худ истифода мебаранд.

ВУСМАДОН وسمه دان зарфи вусма, қуттичае, ки дар он вусма нигоҳдорӣ мешавад.

ВУСМАКАШИДА وسمه كشيده вусмамолида, оғӯшта ба вусма.

ВУСМАКАШӢ وسمه كشي امالي вусмакаш.

ВУСУҚ *а.* وثوق *кит.* эътимод, бовар, итминон.

ВУСТО *а.* وسطا *кит.* 1. *муаннаси авсат* (миёна); **куруни вусто** асрҳои миёна. 2. ангушти миёна.

ВУСУЛ *а.* وصول васл шудан, ба ҳам пайвастан, ба ҳам расидан.

ВУСЪАТ *а.* وسعت 1. васеӣ, фароҳӣ, пахноварӣ. 2. масоҳат; **вусъат гирифтани** а) *ниг.* **вусъат ёфтан;** б) афзудан, зиёд шудан, паҳн шудан; **вусъат ёфтан** а) васеъ шудан, фарох гаштан, аз чихати масоҳат калон шудан; б) инкишоф ёфтан, равнаку ривоч ёфтан; авҷ гирифтани: **вусъат ёфтани сохт-мони биноҳои истиқоматӣ**.

ВУСЪАТГИРӢ وسعت گيرى *исми амал аз вусъат гирифтан.*

ВУСЪАТДИХӢ وسعت دهى *исми амал аз вусъат додан; инкишоф додан, равнақ додан.*

ВУСЪАТӢБӢ وسعت يابى *исми амал аз вусъат ёфтан; ривочу равнақ, густариш, инкишоф: вусъатёбии қорҳои сохтмон.*

ВУСЪАТНОҚ وسعت ناک *васеъ, фароҳ.*

ВУСЪАТОБОД وسعت آباد *кит. арсаи васеъ, майдони паҳновар.*

ВУФУР *а. وفور кит. вофир будан, бисёрӣ, фаровонӣ, серобӣ.*

ВУҲУШ *а. وحوش ҷ. ваҳш 2.*

ВУҲУШПАРВАР وحوش پرور *кит. он ки ҳайвонҳои ваҳширо парвариш ва нигоҳубин мекунад.*

ВУҲУШПАРВАРӢ وحوش پرورى *парвариши ҳайвонҳои ваҳшии сермӯ (барои нӯст).*

ВУЧУД *а. وجود 1. ҳастӣ, мавҷудият; муқоб.*

нестӣ, адам; вучуд доштан будан, мавҷуд будан; ба вучуд овардан пайдо кунондан; офаридан, сохтан, ба миён овардан; ба вучуд омадан; а) пайдо шудан; сохта шудан, бино ёфтан (-и мас., асар, шахр, бог, обанбор); б) ба дунё омадан, таваллуд ёфтан. 2. маҷ. бадан, ҷисм, пайкар, ҷусса; вучуди инсон бадани инсон; бо вучуди... қатъи назар аз..., сарфи назар аз..., ба... нигоҳ накарда; бо вучуди ин (он) // бо вучуди... қатъи назар аз ин (он), сарфи назар аз ин (он), ба ин (он) нигоҳ накарда, бо ҳамаи ин...; бо тамоми вучудаш бо тамоми ҳастияш, тамоми қуваташро ҷамъ карда; аз дилу ҷон.

ВУЧӢҲ *а. وجوه ҷ. вачҳ.*

ВУЧӢҲУЛАӢН *а. وجوه العين кит. пул ва моли мавҷуда, нақдина.*

ВУШМ *кит. бедона, вартиш.*

ВУШОҚ *т. وشاق кит. гуломбача, писарбачаи хизматгор; канизак.*

Г

- Г *ҳарфи чаҳоруми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи гоф (گ); дар ҳисоби абҷад ҳарфи «гоф» монанди «коф» ба адади 20 баробар аст.*
- ГАБАР I** *گبر кит.* санге, ки аз он дегу табак ва дигар асбобу анчоми ошпазхона метарошиданд.
- ГАБАР II** *گبر кит.* хаймаи якутуна.
- ГАБЗ** *گبز кит.* қавӣ; ситабр, ғафс.
- ГАБЗӢ** *گبزی кит.* ситабрӣ; қавӣ будан, ғафсӣ, дуруштӣ.
- ГАБР I** *گبر* пайрави дини оташпарастӣ, пайрави дини Зардушт, оташпараст.
- ГАБР II** *گبر кит.* як навъ либоси чангӣ, ки бо пахта ва абрешим пур ва лаганда шудааст; хафтон, қазоганд.
- ГАБРӢ** *گبری* 1. мансуб ба **габр**. 2. габр будан, оташпараст будан, оташпарастӣ.
- ГАВ** *گو* 1. *ниг.* **гов**. 2. тануманд, бузургчусса; паҳлавон. 3. *мач.* лақаби баъзе одамони тануманди бақувват.
- ГАВАЗН** *گوازن* ҳайвони говмонанди кӯҳӣ, ки шохҳои панҷадори дароз дорад.
- ГАВАЗНБАР(Р)А** *گوازنبره* барои гавазн, бачаи гавазн.
- ГАВАЗНБАЧА** *گوازنبچه* *ниг.* гавазнбар(р)а.
- ГАВАЗНПАРВАР** *گوازنپرور* парварандаи гавазн, он ки кораш парвариши гавазн аст.
- ГАВАЗНПАРВАРӢ** *گوازنپروری* парвариши гавазн, ки соҳаи махсуси чорводорист.
- ГАВАК** *گوک* :**гавак** **кашидан** бо зону ва оринҷ ҳаракат карда роҳ гаштан, ҳазида рафтан.
- ГАВАККАШӢ** *گوشی* *исми амал аз гавак* **кашидан**; гавак рафтан, ҳазида роҳ рафтан.
- ГАВАККАШОН** *گوشان* *феъли ҳол аз гавак* **кашидан**; гавак кашада, дар ҳолати ҳазидан.
- ГАВБОЗ** *گوباز* *ниг.* **говбоз**.
- ГАВГУМ** *گوگم* *ниг.* **говгум**.
- ГАВҒАЛТАК** *گوغلتک* *гуфт.* 1. аробачаи махсуси сечарҳаи дастадор, ки кӯдак онро дошта роҳравиро ёд мегирад. 2. занбарғалтак.
- ГАВД** *گود* *кит.* чуқурӣ, мағок; амик, жарф, фурӯрафта.
- ГАВДА** *گوده* 1. тан, пайкар, бадан, чусса. 2. ҳаргуна зарфи чуқур дар саноат, бак, маҳзан.
- ГАВДАДОР** *گودهدار* тануманд, калончусса.
- ГАВДАКАЛОН** *گودهکلان* калончусса, қави-ҳайкал, паҳлавончусса.
- ГАВДАР(А)** *گودر(ه)* *зоол.* навъе аз мурғобӣ.
- ГАВДАҲАРОМ** *گودهحرام* он ки аз моли ҳаром тани худро мебарварад; танбал, ҳаромхӯр.
- ГАВДБАРДОРӢ** *گودبرداری* *сохт.* қанда гавдкардани ҷое барои сохтани пойдевори бино.
- ГАВДӢ** *گودی* ҷои фурӯрафта ва гавдшуда, чуқурӣ.
- ГАВДНИШАСТ** *گودنشست* *ниг.* гавдрафта.
- ГАВДНИШИН** *گودنشین* он ки ё он чи дар замини паст, гавд ва ғор зиндагӣ мекунад,

горнишин.

ГАВДОБ گودآب *ниг.* гавдоб.

ГАВДОЛ//ГУДОЛ گودال *чое*, ки фурӯрафта ва чуқур бошад, чуқурӣ.

ГАВДРАФТА گودرفته *фурӯрафта*, чуқуршуда, горшуда.

ГАВДӢША گودوشه *ниг.* говдӯша.

ГАВЗ گوز *кҳн.* чавз, чормағз; $\diamond$ **гавз бар гумбаз афшондан** кори бефоида кардан; **гавз дар гунбаз мондан** ба кори номумкин ва ношуданӣ даст задан.

ГАВЗБОЗ گوزباز *кҳн.* чавзбоз, чормағзбоз, он ки чормағзбозӣ мекунад.

ГАВЗБУН گوزبن *кҳн.* дарахти чормағз.

ГАВЗОБ گوزاب *кит.*, *кҳн.* оше, ки аз гӯшт, чормағз, нахӯд ва биринҷ тайёр мешавад.

ГАВЗОДА گوزاده *пахлавонзода*, қаҳрамонзода, он ки аз нажоди паҳлавонону қаҳрамонон аст.

ГАВЛЕС گوليس *мач.* паҳн; ҳамвор; **гавлес карда бастан** ҳамвор карда бастан.

ГАВЛОҚ گولاق *гуфт.* гӯл, аҳмак; ландахур.

ГАВМЕШ گوميش *ниг.* говмеш.

ГАВМИЖА گوميژه *гуфт.*, *ниг.* гулмижа.

ГАВОЖА گواژه *кит.* 1. таъна, сарзаниш. 2. мазох, масҳара; **гавожа задан** таъна задан; масҳара ва мазох кардан.

ГАВОЗ//ГУВОЗ گواز *кит.* чӯбдаст; халачӯби говрон; таёке, ки бо он гов, хар ва дигар чорпоро меронанд.

ГАВОЛИДАН گواليدن *ниг.* гуволидан.

ГАВОНПАХЛАВОН گوانپهلوان *кит.* паҳлавони гавон, паҳлавони паҳлавонон, паҳлавони бузург.

ГАВОНҶӢ گوانجی *кит.* далер, паҳлавон, сардори паҳлавонон, сипаҳсолор.

ГАВОРА گواره *кҳн.* сабади мевагирӣ, сабади ангишткашонӣ; *муқ.* **кавора** 1.

ГАВПОРА گوپاره *гала*, *галаи гову говмеш ва г.*

ГАВРОН گوران *ниг.* говрон.

ГАВРОНА گورانه *ниг.* говрона.

ГАВХОНА گوخانه *ниг.* говхона.

ГАВҲАР گوهر 1. ба ақидаи қадимиён дуррест, ки гӯё аз қатраи борони дар даҳони садаф афтада тадричан ба вучуд меомадааст, марворид, умуман санги қиматбаҳо, гуҳар, чавҳар. 2. *фалс.* асл, зот, асли ҳар чиз, чавҳар. 3. *мач.* фарзанд: **гавҳари шох**; **гавҳари ғалтон** дурри фелон, дурри мудаввар; **гавҳари қимат(баҳо)** а) дурри ноёб; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пурарзиш; **гавҳари ноёб** а) дурри нодир; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пурқимат, ки ба осонӣ ба даст намерояд (*аз қабил* хирад, маҳбуба, ашъори тару тоза); **гавҳари пок // гавҳари рахшон // гавҳари тобон** дурри рахшанда; **гавҳари чашм (дида)** а) гавҳараки чашм, мардумак; б) *киноя* аз чизи пурқимат ва азиз; в) *мач.* фарзанд; **гавҳари шабчароғ** а) гавҳари афсонавиест, ки гӯё дар ториқӣ равшанӣ медиҳад; б) *мач.* чизи ниҳоят қиматбаҳо; **гавҳари якдона (якто)** гавҳари беҳамто, дурри беназир; **дур(р)у гавҳар** а) чавохирот; б) *мач.* чизи қиматбаҳо; **гавҳар афшондан** а) дурр пошидан; б) *мач.* ашк рехтан; $\diamond$ **гавҳари ашк донаи ашк**, қатраи оби дида; **гавҳари мақсуд ёфтан // гавҳари у(м)мед ба даст омадан** ба мақсад расидан; ба орзу ноил гаштан; **гавҳар суфтан** сухани фасеҳ гуфтан.

ГАВҲАРАК گوهرک 1. гавҳари хурд. 2. *тиб.* сиёҳие дар маркази чашм, ки ба воситаи он равшанӣ вориди чашм мешавад, мардумак; $\diamond$ **монанди гавҳараки чашм ниғаҳбонӣ намудан (муҳофизат кардан)** хеле эҳтиёт кардан.

ГАВҲАРАҶШОН گوهرافشان 1. афшонандаи гавҳар, гуҳарпош, гуҳаррез. 2. *мач.* борандаи чизи пурарзиш ва муҳим (*аз қабил* ашк, борони баҳор ва г.).

ГАВҲАРАҶШОНӢ گوهرافشانی амали афшондани гавҳар, нисор кардани гавҳар.

ГАВҲАРБОР گوهربار *ниг.* гавҳарафшон; **табъи гавҳарбор** истеъдоди баланди шоирона; **чашми гавҳарбор** чашми гирёни маҳбуба.

ГАВҲАРГАР گوهرگر гавҳарсоз, созандаи чавохирот.

ГАВҲАРГИН گوهرگين огандаи гавхар, гавхар-корӣ шуда, бо гавхар ородода.

ГАВҲАРДОР گوهردار 1. гавхардошта, соҳиб-гавхар. 2. аз гавхар сохташуда.

ГАВҲАРЗО گوهرزا *ниг.* гавхарзод.

ГАВҲАРЗОД گوهرزاد зодаи гавхар, аз гавхар рӯида; **ганчи гавхарзод** ганчи гавхардеҳ, бахшандаи чизҳои пурарзиш.

ГАВҲАРИН گوهرين аз гавхар сохташуда; он чи бо гавхар ораста ва гавхаркорӣ шудааст.

ГАВҲАРӢ گوهرى 1. мансуб ба гавхар. 2. гавхаршинос; гавхарфурӯш.

ГАВҲАРКАШ گوهرکش 1. кашандаи гавхар, ба худ барандаи гавхар; гирандаи гавхар, ғаввоси гавхаргир. 2. дастпона; **лаъли гавхаркаш** лаби ширинсухану латифсухан.

ГАВҲАРМОЯ گوهرمايه асил, асолатдор, покнажод.

ГАВҲАРНАЖОД گوهرنژاد покнажод; олинасаб, аз авлоди асил.

ГАВҲАРНИГИН گوهرنگين нигинаш аз гавхар: **ангустарини гавхарнигин**.

ГАВҲАРНИГОР گوهرنگار бо ҷавохирот орасташуда, бо гавхар ородода, гавхарнишон.

ГАВҲАРНИШОН گوهرنشان 1. он чи дар он гавхар шинонда шудааст, мурассаъ. 2. маҷ. дорои дандонҳои сафеди дурахшон.

ГАВҲАРПОРА گوهرپاره пораи гавхар; ҳар чизи қиматбаҳо.

ГАВҲАРПОШ گوهرپاش *ниг.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРРЕЗ گوهرريز *ниг.* гавхарбор.

ГАВҲАРСАНҶ گوهرسنج он ки гавхар ва сангҳои дигари қиматро санчида, арзиши онҳоро муайян мекунад.

ГАВҲАРФИШОН گوهرفشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГАВҲАРФУРӢШ گوهرفروش фурӯшандаи гавхар, фурӯшандаи ҷавохирот.

ГАВҲАРФУРӢШӢ گوهرفروشى 1. шуғл ва кори гавхарфурӯш. 2. ҷой ва маҳалли фурӯши гавхар.

ГАВҲАРХЕЗ گوهرخيز *ниг.* гавхарбор; **замини гавхархез** замини серҳосил, замини ҳосилхез.

ГАВҲАРЧИН گوهرچين ҷамъоварандаи гавхар; **гавхарчин шудан** сухани дилнишин ва латиф гуфтан ё шунидан.

ГАВҲАРШИНОС گوهرشناس коршинос ва му-тахассиси гавхаршиносӣ.

ГАВҲАРШИНОСӢ گوهرشناسى амали гавхаршинос; таҳқиқ ва муайян кардани сифати гавхар ва сангҳои қимат.

ГАВҲАРШУМОР گوهرشمار *ниг.* гавхаршинос.

ГАВҶИГАР گوچگر *ниг.* говҷигар.

ГАДАК گدک хӯроки ҳасибмонанд, ки дар пораҳои шиканбаи ғусфанд биринҷу гӯшт пур карда медӯзанд ва мепазанд.

ГАДИК گديک: ғусфанди **гадик** зоти ғусфанди думдори бедунба.

ГАДО//ГАДОӢ گدای//گداى 1. он ки ба сабаби нодорӣ аз дигарон садақа талабида рӯз мегузаронад, соил, дарюзагар; **гадои бекасу кӯӣ** садақахӯри танҳову бесарпаноҳ. 2. нодор, бенаво, камбағал; *муқоб.* **доро**. 3. мӯхточ, ҳочатманд. 4. бечора, мискин, беқадр: **гадо қардан** камбағалу эҳтиёчманд гардонидан касеро. 5. *маҷ.* дилдода, дилбохта, ошиқ; **гадо бор ёфту ҷогах не (ё борҷома наёфт)** (*зарб.*) дар мавриди ҳеч омад нақардани кори камбағале гуфта мешавад; **гадо душмани гадост** (*зарб.*) хангоме гуфта мешавад, ки ягон кас муваффақияти ҳамвазн, ҳамкасб ё ҳамкори худро дида наметавонад.

ГАДОБАҶА گدابچه писари гадо, гадоча; гадои хурдсол.

ГАДОБОЗӢ گدابازى беш аз андоза сарфаҷӯӣ қардан дар харҷ, ҳасисӣ нишон додан, ҳасис будан.

ГАДОГУРУСНА گداگرسنه *маҷ.* гадогушна, пасту фақир.

ГАДОГУШНА گداگشنه *ниг.* гадогурусна.

ГАДОДУХТАР گدادختر 1. духтари гадо; духтаре, ки гадоӣ мекунад, духтари гадоӣ-қунанда. 2. духтари фақир, бенаво, нодор.

ГАДОӢНА گدايانه 1. дар ҳолати гадоӣ. 2. камбағалона, фақирона, бенавоёна; **гадоёна зиндагонӣ кардан** фақирона умр ба сар бурдан.

ГАДОЗАН گدازن зани шахси гадо; зане, ки гадоӣ мекунад.

ГАДОЗОДА گدازاده фарзанди гадо.

ГАДОЗОДАГӢ گدازادگي вазъ ва ҳолати гадозода, гадозода будан.

ГАДОӢ گدائي 1. садақа талабидан аз дигарон барои рӯзгузаронӣ; гадо будан, садақа пурсидан, бахшишталабӣ. 2. бенавоӣ, бечорагӣ, очизӣ, нотавонӣ; **гадоӣ кардан** бахшиш талабидан, садақа пурсидан; **ба гадоӣ афтодан** гадо шудан, очиз ва нотавон гардидан.

ГАДОӢ گدای *ниг.* гадо.

ГАДОӢБАЧА گدای بچه *ниг.* гадобача.

ГАДОКУШ گداکش кушандаи гадо.

ГАДОМАНИШ گدامنش гадотабъ, табъи хасисӣ доштан, гадосифат.

ГАДОМОНАНД گدامانند мисли гадо бечораву бенаво; нодор, фақир.

ГАДОПЕША گداپیشه *ниг.* гадо.

ГАДОРАФТОР گدಾರفتار *ниг.* гадосифат.

ГАДОРӢ(Ӣ) گدارو(ی) 1. гадосимо. 2. маҷ. гадохулк, гадорафтор; берӯӣ, бешарм.

ГАДОСИМО گداسيما *ниг.* гадорӯ(ӣ).

ГАДОСИФАТ گداسيفت гадохислат, гадорафтор.

ГАДОСИФАТӢ گداسيفتي гадохислатӣ, гадоӣ, тарзи рафтори гадоёна.

ГАДОТАБЪ گداطبع 1. он ки табъан гадо аст, ҳарис, чашмгурусна. 2. маҷ. берӯӣ.

ГАДОХИСЛАТ گداخصلت *ниг.* гадосифат.

ГАДОХИСЛАТӢ گداخصلتي *ниг.* гадосифатӣ.

ГАДОҲОНА گداخانه ҷой барои сукунати гадоён, навонхона.

ГАДОХУЛҚ گداخلق *ниг.* гадорӯ(ӣ).

ГАДОҲИММАТ گداهمت хасис, он ки дар харҷ хасисӣ мекунад; муқоб. олиҳиммат.

ГАДОЧАШМ گداچشم чашмгурусна, ҳарис, пастназар, нодида, он ки ба моли дигарон чашм медӯзад.

ГАДОЧАШМӢ گداچشمي чашмгуруснагӣ, ҳарисӣ, пастнигар, нодидагӣ, ба моли дигарон чашм дӯхтан, ҳарис будан ба моли дигарон.

ГАДЯ گديه *ниг.* гидя.

ГАДЯПАРАСТ گديه پرست *ниг.* гидяпарасти.

ГАЖ گز *ниг.* кач.

ГАЖДУМ گزدم шакли дигари **каждум**.

ГАЖДУМА گزدمه *тиб.* як навъ бемории нохунҳо.

ГАЖДУМАК گزدمک *ниг.* **каждумак**.

ГАЖДУМВОР گزدم وار *ниг.* **каждумвор**.

газ گز *асоси замони ҳозира аз газидан.*

ҒАЗ I گز 1. воҳиди андозагирии дарозӣ, ки дар давлатҳои Осиёи Миёна пеш аз гузаштан ба системаи метрӣ барои масофа ба 106,68 см ва барои матоъ ба 61 см баробар буд. 2. олати ҷӯби ё филизӣ барои паймоиш, ки ба дарозии як газ буд; **газ кардан** чен кардан андоза гирифтан; $\diamond$ **гази чизеро кӯтоҳ кардан** а) ба чизе хотима додан, чизеро зуд анҷом додан; б) чизеро қатъ кардан; пеши чизеро гирифтан; дами чизеро гардонида суст кардан.

ҒАЗ II گز *бот.* авлоди растаниҳои асосан буттагии хурӯи сурхҷӯби саҳт, ки дар ҷангалҳои соҳили дарё, заминҳои шӯру санглоҳ ва кӯху биёбон мерӯянд.

ҒАЗ III گز 1. *хим.* ҳолати ҳавомонанди модда, ки ҳаҷм ва шакли муайяне надорад ва дар фаза мисли бухор паҳн мешавад. 2. сӯзишвории газмонанд, ки барои сӯхтан, равшан ва гарм кардан *ва г.* истифода бурда мешавад; **гази табиӣ** гази аз кон истихроҷшуда. 3. *хим.* моддаи захролудкунанда, ки дар ҷанглоҳ барои нобуд кардани аскарони душман истифода мекунад ва он навъҳои гуногун дорад: **гази атсаовар**, **гази ашқовар**, **гази буғикунанда**, **гази захрнок** *ва г.*; **газ додан // газро зер кардан** микдори гардиши муҳарриқро

афзуда, суръати рафти автомашинаро тезонидан.

ГАЗ IV *گاز* боф. навъи матои абрешимии тунук, ҳарир: **рӯймол(ча)-и газ.**

ГАЗА *گزه* гуфт. гузаргоҳи кӯҳӣ.

ГАЗАК I *گازک* он чи баъд аз нӯшидани шароб барои фуру нишондани тезиву талхии он хӯрда мешавад (*аз қабилӣ хӯрдани намакӣ*); **газак кардан** баъд аз нӯшидани шароб чизе хӯрдан.

ГАЗАК II *گازک* бо таъсири расидани ҳавои хунук ё об бадтар шудан ё варам кардани ҷароҳат, захм ё ягон иллати дигар, илтиҳоб; **ба газаки касе даво (на)шудан** фоида (на)доштан, даркор (на)шудан, ба дарди касе (на)хӯрдан.

ГАЗАК III *گازک* 1. фурсат, мавқеият. 2. навбати об дар зироат.

ГАЗАКВОРӢ *گازکوارى* хӯрдани, ки газак шуда метавонад.

ГАЗАН *گازن* дар пойафзолдӯзӣ василаи оҳанӣ бо дами тез барои буридан ва тарошидани чарм.

ГАЗАНГУБИН *گزانگبين* 1. моддаи ширин, ки аз широбаи гиёҳи газ гирифта мешавад, дар истеҳсолоти қаннодӣ ва ширинисозӣ ба кор меравад. 2. дарахти ин гиёҳ, ки газангубин аз он гирифта мешавад.

ГАЗАНД I *گزند* зарар, зиён, осеб.

ГАЗАНД II *گزند* корди мӯзадӯзон.

ГАЗАНДА *گزنده* 1. сифати феълии замони ҳозира аз **газидан**. 2. ҳар ҷонваре, ки мегазад ё неш мезанад: **мори газанда, саги газанда**. 3. маҷ. одаме, ки бо гапи худ (*бо игво ва бадгӯӣ*) ба касон зарар мерасонад.

ГАЗАНДАГӢ *گزندگى* амали газанда, газиш.

ГАЗАНДРАСОН *گزندرسان* зараррасон, осебрасон, зиёнрасон.

ГАЗАР *گزر* сабзӣ, бехӣ, зардак; **ҳалвои газар** ҳалвои сабзӣ.

ГАЗВОР *گزار* чизҳои бофтае, ки бо газ ё метр андоза карда харидуфуруш менамоянд (*аз қабилӣ чит, сатин ва ғ.*), матоъ, порча,

кумош: **газвор бофтан, газвор фуруҳтан.**

ГАЗВОРБОФ *گزارباف* он ки газвор мебофад, бофандаи газвор.

ГАЗВОРБОФӢ *گزاربافى* *исми амал аз газвор бофтан*; истеҳсоли газвор; касбу кори газворбоф.

ГАЗВОРӢ *گزارى* он чи аз матоъҳои газвор омода мешавад.

ГАЗВОРФУРӢШ *گزارفروش* он ки порчаҳои газворӣ мефурушад (*аз қабилӣ чит, сатин ва ғ.*).

ГАЗВОРФУРӢШӢ *گزارفروشى* *исми амал аз газвор фуруҳтан*; касби газворфуруш; дӯкон ё мағозаи фурушандаи газвор, баззозӣ.

ГАЗ-ГАЗ *گازگاز*: **газ-газ шудани дандон, лаҳҷ.** ниҳоят ба хашму газаб омадани касе.

ГАЗГУЗАР *گزگزر*: **кубури газгузар** лӯлае, ки ба воситаи он газ мегузарад (*ё мегузаронанд*).

ГАЗГУЗАРОН *گزگزران* он ки ба хонаҳо ва биноҳо ё дигар иншоот газ мегузаронад, устои газ.

ГАЗГУЗАРОНӢ *گزگزرانى* *исми амал аз газ гузаронидан*; бо гази сӯзанда таъмин кардани хонаҳо, корхонаҳо *ва ғ.*, газрасонӣ.

ГАЗГУН *گزگون* газмонанд: **моддаи газгун, ҳолати газгун.**

ГАЗГУНӢ *گزگونى* газмонандӣ: **газгунии модда.**

ГАЗГӢШ *گزگوش* гӯшдароз, сихгӯш.

ГАЗГӢШТ *گزگوشت* камгӯшт, қоқина; лоғар, хароб.

ГАЗГӢШТӢ *گزگوشتى* газгӯшт будан, камгӯштӣ, қоқинагӣ; лоғарӣ, харобӣ.

ГАЗДОР *گزار* газнок; **оби газдор** оби газнок, оби газноккарда.

ГАЗДУМ *گزدم* *ниг.* **каждум.**

ГАЗЕТА *گزيبته* *кҳн.*, *ниг.* **рӯзнома.**

ГАЗИД//ГАЗИТ *گزيت* *кҳн.* 1. бочу хироч, андоз. 2. *ниг.* **чизя.**

ГАЗИДА *گزيده* *сифати феълии замони гузашта*

аз газидан; **газида гирифтан** аз чизе бо дандон канда гирифтан аз чизе.

ГАЗИДАН گزیدن 1. дандон задани инсон ва ё хайвон ба чизе, чизеро сахт ба дандон гирифтан. 2. неш задани чонварон ва ё ҳашарот; **лаб газидан** а) лабро ба таҳи дандон гирифтан (*барои ба ин воситаи рамз ҳайрат ва таассуфро фаҳмондан ё ба чизе шора кардан ва ғ.*); б) *мач.* хомӯш шудан, лаб фуру бастан.

ГАЗИНА گزینه болғаи дастадарози мисгарон, ки бо он дохили зарфҳои мисинро фароҳ мекунад.

ГАЗИР گزير доруға, асас, посбони шаб.

ГАЗИСТОН گزيستان чое, ки дар он дарахти газ фаровон аст.

ГАЗИШ گزish *исми амал аз газидан*; неш задан.

ГАЗКАФШЕР گزكشيري ба воситаи газ кафшершуда (ё шаванда); асбоб ва абзори кафшери газӣ.

ГАЗКАФШЕРГАР گزكشيرگر устои челонгар, ки бо газ кафшер мекунад.

ГАЗЛАК گزلك *кит.* корд, нохунгир.

ГАЗМ گزم *ниг.* газ.

ГАЗМА م. گزمه посбони гашти шабона.

ГАЗМОЛ گزمال *гуфт.* дарзмол, утғӣ.

ГАЗМОНАНД گزمانند *ниг.* газгун.

ГАЗИНА گزینه *ниг.* газна.

ГАЗНА گزنه *бот.* гиёҳи алафӣ ва худрӯй, ки дар пояҳои барг ва соқаи он моддаи сӯзонандае вучуд дорад, ки хангоми расидан боиси сӯзиши саҳти бадан мешавад.

ГАЗНАЗОР گزندار чое, ки газна зиёд мерӯяд.

ГАЗНОГУЗАР گزناگزر газнагузаронанда; **матои газногузар** матое, ки аз вай газ намегузарад.

ГАЗНОК گزناک *ниг.* газдор.

ГАЗОБ گزاب оби газнок, оби газдоркарда.

ГАЗОБЕТОН پ. گزايبتان *сохт.* навъе аз бетони

сабуки ковок, ки бо роҳи ба хамираи сементу оҳак дамидани ҳаво ё омехтани моддаҳои газдиҳанда рехта мешавад ва дар сохтмон ба кор меравад.

ГАЗОБЕТОНӢ گزايبتاني *сохт.* мансуб ба **газобетон**; аз газобетон сохташуда: **блокҳои газобетонӣ.**

ГАЗОВАНГОН گزوانگان *кит.* бо шитоб, таъчилан; **газовангон рафтани** бо шитоб рафтани.

ГАЗОГЕНЕРАТОР لوت. گزاکنرتار *нав., тех.* дастгоҳе, ки сӯзишвории саҳтро ба газӣ сӯзанда табдил медиҳад.

газо(ӣ) (گزي) 1. *асоси замони ҳозира аз газидан.* 2. *ҷузъи насини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии газандрасон ва газанда: чонгазо, мардумгазо...*

ГАЗОИДАН گزايدن *кит.* 1. *ниг.* газидан. 2. *мач.* газанд расондан, озор додан, ранҷондан, осеб расондан.

ГАЗОЛИН لوت. گزالي *тех.* сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи соф кардани нафт аз қисматҳои сабуки таркиботи он ҳосил мешавад ва аз он барои мошину ҳавопаймо ва ғ. бензин тайёр мекунад.

ГАЗОЛУД گزآلود олудашуда бо газ: **ҳавои газолуд.**

ГАЗОЛУДАГӢ گزآلودگي олудашавӣ бо газ: **газолудагии муҳит.**

ГАЗОЛУДӢ گزآلودى *ниг.* газолудагӣ.

ГАЗОН گزان *феъли ҳол аз газидан*; дар ҳоли газидан, газанда.

ГАЗОНДАН گزاندن *шакли бавоситаи газидан*; 1. *чизеро ба чизе маҳкам кардан, чизеро ба чизе мисли ин ки ба дандон мегазонда бошанд, устувор кардан; маҳкам гузоштан.* 2. *мач.* чо гирондан, чо кардан; капондан.

ГАЗОПРОВОД پ. گزاپراوادم кубури газгузаронӣ, газлӯла.

ГАЗОФ//ГИЗОФ گزاف беҳуда, харза, беасос дурӯғ; **лофу газоф** суханони дурӯғу беҳуда, сафсата.

ГАЗОФА//ГИЗОФА گزافه *кит.* 1. аз ҳадду андоза берун, беҳад, беҳисоб. 2. беҳуда,

- харза.
- ГАЗОФГҮ(Ӣ)** گزافگو(ی) бехудагӯӣ, харзагӯӣ.
- ГАЗОФГҮӢ** گزافگوئی бехудагӯӣ, харзагӯӣ.
- ГАЗОФКОР** گزافکار он ки дар корҳо ифроту муболиға кунад, бехудакор.
- ГАЗОФКОРӢ** گزافکاری 1. ифрот, муболиға. 2. амали бехуда.
- ГАЗОЯНДА** گزاینده 1. озордиҳанда. 2. кайфардиҳанда, ҷазодиҳанда. 3. зананда, кӯбанда.
- ГАЗПОШАК** گزپاشک ҳ. аслиҳаи газпошӣ.
- ГАЗСАНҶ** گزسنج ниг. газченкунак.
- ГАЗСИФАТ** گزصفت газмонанд, дорои сифати газ.
- ГАЗТАҚСИМКУНӢ** گز تقسیمکنی тақсими газ: коргоҳи газтақсимкунӣ.
- ГАЗТАНВИР** گز تنویر ниг. газчароғ.
- ГАЗТОЗАКУНАК** گز تازه کنک асбоби тозакунандаи газ аз дигар омехтаҳо, дастгоҳи махсус барои тасфияи газ.
- ГАЗТОЗАКУНӢ** گز تازه کنی тоза кардани газ: нуқтаи газтозакунӣ.
- ГАЗХЕЗ** گز خیز ҷои сергаз, минтақаи газхез, ҷое, ки газ зиёд дорад.
- ГАЗХОНА** گز خانه 1. ҷои нигоҳ доштани газ; газголдер. 2. *гуфт.* ошпазхонаи алоҳидае, ки бо уҷоқи (плитаи) газ мучаҳҳаз аст.
- ГАЗҲОСИЛКУНӢ** گز حاصل کنی ҳосил кардани газ, истехсоли газ.
- ГАЗЧАРОҒ** گز چراغ ҷароғе, ки ба воситаи газ равшан мешавад.
- ГАЗЧЕНКУН** گز چنکن *тех.* асбоби андозагирии газ, ченкунаки газ, газсанҷ.
- ГАЗЧҮБ** گز چوب чӯби чорраҳи суфтаи гилкорон, ки дар вақти андова кардан бо вай дар ҳамгашти девор ва пеши дарҳо раҳ мебароранд.
- ГАЙКА** *р.* گيکه ҳалқаи аз дарун печдору рӯяш бисёрпахлу, ки ба мурват тоб дода, қисмҳои
- мошину дастгоҳоро бо ҳам пайваст мекунад.
- ГАЙКАТОБ** گيکه تاب тобдиҳандаи гайка; **калиди гайкатоб** асбобе, ки ба воситаи он гайкаро тоб дода, саҳт ё суғт мекунад.
- ГАЙҲОН//ГЕҲОН** گيهان *кит.* дунё, ҷаҳон, олам.
- ГАЙҲОНХИДЕВ//ГЕҲОНХИДЕВ** گيهانخديو *кит.* Худованд, Офаридгор, молики олам.
- ГАЛА//ГАЛЛА** گله 1. гурӯҳе аз чорпоён; рама: **галаи асп**, **галаи оху**; **галаи бесар** тӯдаи бераҳнамун, рамаи ба сари худ. 2. гурӯҳе аз чизҳои ҳамчинс (*ба ин маъно асосан дар таркиби калимаҳои мураккаби галаосиё, галаҷазира... меояд*); **гала-гала** галаҳои бисёр; **як гала як тӯда**, бисёр, миқдоран зиёд; **гала шудан** тӯда шудан, чамъ гаштан.
- ГАЛ(Л)АБАҲОДУР** گله بهادر *таър.* 1. сарвари гурӯҳи сипоҳиён. 2. сипоҳии шуҷоъ ва нотарс; часур, бебок, далер.
- ГАЛ(Л)АБОН** گله بان нигаҳбони рамаи чорпоён (*маҳсусан галаи аспон*); подабон, чӯпон.
- ГАЛ(Л)АБОНӢ** گله بانی бонӣ кардани гала; шуғли галабон; чӯпонӣ: **галабонӣ кардан**.
- ГАЛ(Л)АГОВ** گله گاو 1. якчанд гови аз гардан ба ҳам баста, ки дар хирманкӯбӣ ба кор мебаранд. 2. *маҷ.* бетартибӣ, тӯпаланг, ҳарҷу марҷ; **галагов кардан** а) говҳоро ба ҳам баста хирман кӯфтан; б) *маҷ.* талотӯб кардан, мағалу тӯпаланг барпо кардан.
- ГАЛ(Л)АДОР** گله دار дорандаи гала, соҳиби гала.
- ГАЛ(Л)АДОРӢ** گله داری дорои гала будан ва парвариши он, аспарварӣ.
- ГАЛАКТИКА** *ю.* گلکتیکه *нуч.* системаи бузурги ситораҳо, ки Офтоб бо тамоми сайёраҳои ба он дохил мешавад, олами афлӯкӣ, низоми Роҳи Қаҳқашон.
- ГАЛ(Л)АОСИЁ** گله آسیا 1. якчанд осии наздики ҳам воқеъшуда. 2. номи мавзее, ки дар он осиибҳо зиёданд (*мас., Галаосиё дар Самарқанд*).
- ГАЛ(Л)АРАВ** گله ارو чорвое, ки ба ҳадди ба гала ҳамроҳ кардан расидааст; **мардуми галарав** шахсе, ки ба мардум ҳамроҳ шуда,

- баробарӣ карда ва улфат шуда метавонад.
- ГАЛ(Л)АСИТОРА** گلهستاره *ниг. бурҷ* 3.
- ГАЛ(Л)АСОҲИБӢ** گله صاحبي *соҳиб ва молики гала будан, бадавлатӣ.*
- ГАЛ(Л)АЧАЗИРА** گله جزيره *гурӯҳи чазираҳое, ки наздик ба ҳам воқеъ шудаанд, маҷмаулҷазоир, архипелаг.*
- ГАЛВАНИЗАТСИЯ** *ит. گلونيزتسيه* 1. *физ.* истифодаи ҷараёни доимии ниҳоят сусти барқ барои муолиҷа. 2. *физ.* ба воситаи электролиз бо филизе рӯкаш кардани ягон чиз.
- ГАЛВАНИӢ** گلوني *физ.* ба воситаи галванизатсия пайдошаванда; **ҷараёни галваниӣ барқ** ҷараёни ниҳоят сусти доимии барқ.
- ГАЛВАНОМЕТР** *ит. گلونامتر* *физ.* асбобест барои андоза кардани ҷараёни хеле сусти барқ.
- ГАЛЕРЕЯ** *фр. گلريه* 1. толори дарозрӯя, ки як тарафи қади онро ба ҷои девор поя ва сутунҳо ташкил медиҳанд. 2. роҳрави болопӯшидаи дарозии бино, ки қисматҳои ҷудоғонаи онро ба ҳам мепайвандад, долон. 3. намоишгоҳи ашёи ҳунарий.
- ГАЛИФЕ** *фр. گلپه* шими дӯхти маҳсус барои пӯшидан бо мӯза, ки аз зону болаяш хеле васеъ аст.
- ГАЛЛА** گله *ниг. гала.*
- ГАЛЛОН** *англ. گلان* ченаки ҷисмҳои моеъ ва резон дар баъзе мамлакатҳо (*мас., дар Инглистон ба 4,546 л баробар аст*).
- ГАЛОГЕН(ҲО)** *ю. گلگان(ها)* гурӯҳи унсурҳои химиявӣ, ки аз фтор, хлор, бром, йод ва астат иборат буда, дар ҷадвали химиявӣ зергурӯҳи алоҳидаро ташкил медиҳанд.
- ГАЛОГЕНӢ** گلگاني *мансуб ба галогенҳо; ҷароғҳои галогенӣ* ҷароғҳои ниҳоят равшани баъзе воситаҳои нақлиёт, ки дар таркиби газҳои онҳо газҳои аз галоген ҳосилшуда (*одатан аз йод ё бром*) низ ҳастанд.
- ГАМАСТ** گمست *як навъ санги камарзиш; чизи беарзиш, ҷамаст.*
- ГАМБИТ** *фр. گمبیت* *варз.* усули бозии шатранҷ, ки дар аввали бозӣ бо мақсади зудтар ба ҳуҷум гузаштан ягон доноро муфт қурбон мекунад.
- ГАМБУСАК** گمبسک *шакли тасғири гамбуск; гамбуски хурд, гамбускча.*
- ГАМБУСК** گمبسک 1. номи калонтарин гурӯҳи ҳашароти маъруф аст; **гамбуски саргингелон** ҷинсе аз ҳашароти сиёҳи лӯндашакл, ки болҳояш аз рӯй ҷилд (парда) доранд, чуал. 2. *киноя аз одами мисли гамбуск зишти зараррасони дар гирди чизе ҷамъшуда ва ба он часпида гирифта.*
- ГАМБУСКВОР** گمبسکوار *мисли гамбуск, гамбускмонанд.*
- ГАМӢ** گمي *заврақ, кема, як навъ киштӣ.*
- ГАММА I** *ю. گمه* *мус.* қаторовоз, қатори овозҳои пай дар паю мутаносиби пардаҳо (*байни авҷ ва акс*).
- ГАММА II** *ю. گمه* *номи ҳарфи сеюми алифбои юнонӣ; усули гамма* *ҷугр.* усули геофизикии ҷустуҷӯи маъдан аз рӯи нурафкании радиоактивии ҷинсҳои кӯҳӣ.
- ГАММА-ШУОӢ** گمه شعاعها *физ.* нурафкании электромагнитии кӯтоҳмавҷ, ки дар натиҷаи коҳиши ядроҳои радиоактив ва зарраҳои элементарӣ ҳангоми амалиёти якҷояи зарраҳои заряддор ба вуқӯъ меояд; *муқ. алфа-шуоъ, бета-шуоъ.*
- ГАНГ I** گنگ *гуфт.* тахтакана.
- ГАНГ II** گنگ 1. *кит.* қач, хамида. 2. номи дарё дар Ҳиндустон.
- ГАНГ III** گنگ *кхн., тиб.* беморие, ки дар он буни мӯ мехорад ва то мӯйро нақашанд, бемор ором намешавад.
- ГАНГБОР** گنگبار *чанд ҷазира дар канори ҳамдигар.*
- ГАНГОР** گنگار *мори пӯстпартофта, море, ки пӯсташро иваз кардааст.*
- ГАНГСТЕР** *англ. گنگستر* иштирокдори дастаи роҳзану ғоратгарон дар баъзе мамлакатҳо.
- ГАНГСТЕРИЗМ** *англ. گنگستريزم* роҳзанию ғоратгарии муташаккилона дар баъзе мамлакатҳо.

ГАНД *گند* *кит.*, *ниг.* ганда 1.

ГАНДА *گنده* 1. гандида, бӯйгирифта, бадбӯй, вайроншуда. 2. бад, зишт; **одами чаҳлаш ганда** одами бадчаҳл, шахси зудхашм, тез оташиншаванда; **ганда дидан касеро** бад дидан, нафрат доштан (*аз касе, чизе*); **ганда кардан** (*касе ё чизеро*) бад карда нишон додан (*касе ё чизеро*), бадгӯй кардан дар ҳаққи касе; **ганда шудан** бад шудан, вайрон шудан; **кори ганда кардан** кори бад кардан; ◊ **дилатон ганда нашавад** хафа нашавед, ғамгин нашавед; ҳамдардии маро қабул намоед, сабри чамил меҳоҳам (*дар мавриди таъзия ба наздикони марҳум гуфта мешавад*).

ГАНДАБАР *گندهبر* дарави аввал ва маҳсули он; **ришкаи (юнучкаи) гандабар** бедаи дарави аввали юнучка.

ГАНДАБУР *گندهبر* шохчае, ки баъд аз пиростани дарахт боқӣ мондааст ва ба сабзиши шохҳои дигар ҳалал мерасонад.

ГАНДАБУРИД *گندهبريد* *лаҳҷ.* шоҳи ноҳамвор буридашуда, ки нағз намесабазд; *муқ.* **гандабур**.

ГАНДАБҮӢ *گندهبوي* бӯи ганда диханда, бадбӯй, бӯйнок.

ГАНДАГАП *گندهگپ* гапаш нофорам, дағал-гуфтор, бадгӯй, бадгап.

ГАНДАГАПӢ *گندهگپي* бадгапӣ, гандагӯй.

ГАНДАГАРД *گندهگرد* бадрафтор, бадахлок.

ГАНДАГАШТ *گندهگشت* *ниг.* гандагард.

ГАНДАГӢ *گندگي* бадӣ; бадкорӣ, разилӣ, пастӣ; **гандагӣ кардан** кори бад ва номаъқул кардан; бадӣ кардан дар ҳаққи касе.

ГАНДАГӢ *گندهگو* *ниг.* гандагап.

ГАНДАГӢӢ *گندهگوئي* гандагӯ будан, гандагапӣ.

ГАНДАДАРАВ *گندهدرو* *ниг.* гандабар.

ГАНДАДАҲОН *گندهدهان* 1. он ки даҳонаш бӯи бад дорад. 2. *мач.* одами бадгап.

ГАНДАДИМОҒ *گندهدماغ* бо димоғи бад, зуд хафашаванда.

ГАНДАДИМОҒӢ *گندهدماغي* худхоҳӣ, мағрурӣ.

ГАНДАКОР *گندهكار* 1. он ки сифати қораш паст аст, қораш сарсарӣ аст. 2. зиштор, фасодкор, ҳаромкор.

ГАНДАКОРӢ *گندهكاري* 1. кори бесифат, кори номақбул. 2. кори паст ва зишт кардан; ҳаромкорӣ.

ГАНДАМАҒЗ *گندهمغز* *кит.* 1. бадхулқ; қачбаҳс. 2. саркаш, мутақаббир, мағрур.

ГАНДАМАҒЗӢ *گندهمغزي* 1. ҳарзагӯй. 2. дуруштӣ, бадхулқӣ; қачбаҳсӣ. 3. саркашӣ, мутақаббирӣ, мағрурӣ.

ГАНДАНАВИС *گندهنويس* он ки ҳусни хати бад дорад; *муқоб.* **хушнавис**.

ГАНДАНАВИСӢ *گندهنويسی* баднависӣ, ҳусни хати хуб надоштан.

ГАНДАНО *گندنا* *бот.* сабзаест аз чинси пиёз ва сир.

ГАНДАПАРОН *گندهپران* он ки суҳанонаш носанчида, боло аз ҳад ва ҳамроҳ бо ҳақорату бадгапӣ аст.

ГАНДАПАРОНӢ *گندهپرانی* суҳанони носанчида, подарҳаво ва ҳавой гуфтан.

ГАНДАПИР *گندهپير* 1. пири фартуту бадафт. 2. пири бадхислат ва бадатвор; пирсаг; **гандапир шудан** дар овони пири хислатҳои бад пайдо кардан.

ГАНДАХИШТАК *گندهخشتک* *таҳқ.* одами бадрафтор, айёш, занбоз, занакбоз.

ГАНДБОЛ *گندبال* *англ.* *варз.* навъи тӯббозӣ, ки дар он тӯбро бо даст ба дарвозаи ҳариф мепартоянд.

ГАНДБОЛБОЗ *گندبالباز* *варз.* бозигари гандбол.

ГАНДАҲОН *گندههان* дорои даҳони бадбӯ.

ГАНДДИМОҒ *گنددماغ* *ниг.* гандадимоғ.

ГАНДЗАДА *گندزده* бӯйгирифта, бӯи бад дошта.

ГАНДЗАДАГӢ *گندزدگي* фосидшуда, бӯи бад доштагӣ, бадбӯй шудан.

ГАНДЗУДО *گندزدا* *тиб.* моддаҳои химиявие

- монанди алкул (спиртӣ) *ва г.*, ки микробҳоро нобуд месозанд, зидди уфунат.
- ГАНДЗУДОӢ** *گندزدائی* истифода аз маводи гандзудо барои аз байн бурдани микробу бактерияҳо.
- ГАНДИДА** *گندیده* сифати феъли замони *гузашта* аз **гандидан**; вайроншуда, бӯйгирифта, бадбӯйшуда: **гӯшти гандида**.
- ГАНДИДАГӢ** *گندیدگی* шакли дигари сифати феъли замони *гузашта* аз **гандидан**; фосидшуда, бӯйгирифта, пӯсида.
- ГАНДИДАН** *گندیدن* вайрон шуда бӯи бад овардани чизе, фосид шудан.
- ГАНДӢ** *گندی* белаёқатӣ, фурӯмоягӣ, бадбӯй.
- ГАНДО** *گندا* 1. бӯи бад диханда, бадбӯй. 2. *ماچ*. нафратовар, нафратангез.
- ГАНДОБ** *گندآب* 1. оби олуда ва бадбӯй, оби ганда. 2. ботлок.
- ГАНДОБРАВ** *گندآبرو* ҷои ҷорӣ шудани оби бад ва олуда, ҷои ҷорӣ шудани обрезаҳо.
- ГАНДОНДАН** *گنداندن* фосид ва ифлос кардан, бадбӯ кардан.
- ГАНДПИР** *گندپير* *ниг.* гандапир.
- ГАНДУМ** *گندم* навъе аз ғалладона, ки аз орди он нон ва хӯрокҳои дигар мепазанд ва ҳамчун ғизои асосии инсон истеъмол мешавад; **гандуми баҳорӣ** гандуме, ки дар аввали баҳор кишта мешавад; **гандуми тирамоҳӣ** гандуме, ки дар тирамоҳ мекоранд ва зимистон дар зерин барф мехобад; **гандуми тухмӣ** гандуме, ки барои кишт ҷудо карда мешавад; **гандуми хол киноя** аз холи гандуммонанди маҳбуба; **тухми гандум** гандуми тухмӣ; **гандум аз гандум бирӯяд, ҷав зи ҷав** (*зарб.*) барои таъкиди ба аслаш кашидани ҳар чиз гуфта мешавад; **гандум ҳама ҷо, пазанда ҷо-ҷо** (*зарб.*) ба ҳар қор мутахассис лозим аст.
- ГАНДУМАК** *گندمک* *бот.* алафи гандуммонанд, ки аввали баҳор мерӯяд.
- ГАНДУМБАРДОРӢ** *گندم برداری* гирифтани ҳосили гандум, ҷамъоварии ҳосили гандум.
- ГАНДУМБИРӢН** *گندم بریان* гандуми дар дега бирёнкарда, ки ҳамчун хӯрдани хушк
- мехӯранд ё аз он талқон тайёр мекунанд.
- ГАНДУМБО** *گندم با* оши гандумӣ, шӯрбои гандумӣ, ҳалим.
- ГАНДУМГУН** *گندم گون* ранги шабеҳ ба ранги гандум, гандумранг, сабзина.
- ГАНДУМГУНА** *گندم گونه* *ниг.* гандумгун.
- ГАНДУМГУНӢ** *گندم گونی* гандумгун будан.
- ГАНДУМДАРАВА** *گندم درو* *ниг.* гандумдаравӣ.
- ГАНДУМДАРАВӢ** *گندم دروی* даравидани гандум; мавсими даравида гирифтани гандум.
- ГАНДУМЗОР** *گندم زار* ҷои кишти гандум, замини саросар гандум кошташуда: **замини гандумзор**.
- ГАНДУМИӢН** *گندمیان* хонаводаи бузурге аз гиёҳҳои яқсола бо баргҳои дароз ва решаҳои афшон, ки дар ҳама ҷо ёфт мешавад.
- ГАНДУМИН** *گندمین* *ниг.* гандумӣ.
- ГАНДУМӢ** *گندمی* *мансуб ба* гандум; аз гандум тайёршуда; **нони гандумӣ** нони аз орди гандум пухта; **ё нони гандумӣ ё забони мардумӣ** (*мақ.*) инсон бояд ё дасти сахӣ ва ё забони ширин дошта бошад.
- ГАНДУМҚОР** *گندم کار* он ки ба кишти гандум машғул аст, ғаллақор.
- ГАНДУМҚОРӢ** *گندم کاری* кишти гандум, кишт кардани гандум, ғаллақорӣ.
- ГАНДУМҚӢБ(А)** *گندم کوبه* // *گندم کوبه* василае, ки бо он гандум мекубанд.
- ГАНДУМҚӢБӢ** *گندم کوبی* кӯфтани гандум, кори кӯфта аз қоҳ ҷудо кардани донаи гандум, хирманкӯбӣ.
- ГАНДУМҚӢЧА** *گندم کوچه* як навъ таоми мисли шавла, ки аз гандуми кӯфта (бо иловаи лӯбиё, нахӯд ва гоҳе калла-поча) пухта мешавад.
- ГАНДУМНАМО** *گندم نما* монанд ба гандум; **гандумнамои ҷавфурӯш** он ки чизи сифатан бадро хуб карда нишон дода, одамро фиреб медиҳад; фиребгар, қаллоб.
- ГАНДУМНАМОӢ** *گندم نمائی* гандумнамо бу-

дан, амали гандумнамо.

ГАНДУМПАЗ(Ӣ) گندم پزى // گندم پزى вақти пухта ба дарав расидани гандум.

ГАНДУМПОЯ گندم پايه 1. пояи гандум. 2. гандумзор, замини гандум кошта; замини гандумаш даравидашуда.

ГАНДУМРАНГ گندم رنگ *ниг.* гандумгун; гандумранг шудан гандумгун шудан, сабзина гаштан.

ГАНДУМФУРӢШ گندم فروش он ки гандум мефурӯшад.

ГАНДУМФУРӢШӢ گندم فروشى амал ва шуғли гандумфурӯш; гандумфурӯшӣ кардан.

ГАНДУМХЕЗ گندم خيز замин, ки ҳосили фаровони гандум медиҳад, ҷои ҳосили баланди гандум.

ГАНДУМЧӢШ گندم جوش хӯроке, ки аз гандуми нимпаз пухта мешавад.

ГАНДУМЧӢШАК گندم جوشك *ниг.* гандумчӯш.

ГАНДУМШӢРАК گندم شورک гандуми дар об пухтаи шӯрак.

ГАНТЕЛ *олм.* گنتيل *варз.* асбоби махсуси иборат аз ду кураи ҷӯянии ба дастаи кӯтоҳ пайваст, ки барои инкишофи мушакҳои дасту бозу бо он машқ мекунад.

ГАНЧ گنج 1. тиллову нуқра ва ҷавоҳироти мавҷуд ё дар зерӣ хок пинҳонкарда. 2. ҳазина, маҳзан, ганчина; **ганчи ниҳон** ҳазинаи маҳфӣ, дафина; **ганчи ноёб** дурру гавҳари нодир; **панч ганч киноя аз «Хамса»**-и Низомии Ганҷавӣ; **ганч кушодан** боигарӣ кашф кардан; **дари ганч кушодан киноя аз соҳиби ганч шудан**, ганч ба даст овардан; **аз сухан ганчу гуҳар рехтан** пурмаънӣ сухан кардан; **ганчи Қорун** ҳазинаи пурсарвати афсонавӣ, ки ба Қорун тааллуқ дошта, бинобар ҳасисиаш ўро замин бо ганҷаш фуру бурдааст; **ганч дар вайрона** а) симу зар ва чизи хубу гаронбаҳо дар ҷои назарногир ҳам буда метавонад; б) одамони донову зебо аз хонадони бечораву бенаво ҳам мебароянд.

ГАНЧА گنجه кафасаи дардор барои гузоштани либос ва дигар лавозимоти хона, ҷевон; сандуқи оҳанӣ барои гузоштани дорой.

ГАНЧАВӢ گنجوى مانسوب ба шаҳри Ганча (Озарбойҷон); **Ҳакими Ганҷавӣ** лақаби шоири бузург Низомии Ганҷавӣ.

ГАНЧАФШОНӢ گنج افشاني нисор кардани ганчу мол, афшондани ганчу мол, ганҷбахшӣ.

ГАНЧБАХШ گنج بخش баҳшандаи ганч, ганч-деҳ, баҳшандаи неъмату сарват.

ГАНЧБАХШӢ گنج بخشي амали ганҷбахш; саҳоватмандӣ.

ГАНЧБОН گنج بان ҳазинабон, ниғаҳбони ҳазина.

ГАНЧДОН گنج دان ганҷгоҳ, ҷои нигоҳ доштани ганч.

ГАНЧӢБ گنج ياب 1. ёбандаи ганч. 2. *мач.* фоидабардор, баҳравар.

ГАНЧИНА گنجينه 1. ҷои ганҷдихӣ, ҷои ниғаҳдошти нуқраву тилло ва ҷавоҳироти дигар, маҳзан, ҳазина, дафина. 2. *мач.* кони чизҳои қиматбаҳо; боигарӣ, сарват; **дари ганчинаи чизеро кушодан** ганҷи бисёр ба даст овардан; ба истифода расонидан ё дастрас намудани чизҳои пурарзиш. 3. хоначае дар пешгоҳи хона барои нигоҳ доштани китоб ва чизҳои қиматнок.

ГАНЧИНАДОР گنجينه دار ниғаҳдорандаи ганчина, ҳазинадор, ҳазинаҷӣ.

ГАНЧИНАСАНЧ گنجينه سنج *кҳн.* ҳазинадор, ҳазинабон, мутасаддӣ нигоҳдошти ҳазина; он ки зару ҷавоҳирро санҷида, ба ҳазина қабул мекунад.

ГАНЧӢ گنجي 1. *марбут ба ганч*; шоистаи ниғаҳдорӣ дар ганч, ниғаҳдоришуда дар ганч. 2. *мач.* арзишманд.

ГАНЧКОВ گنج کاو ҷӯяндаи ганч, кобандаи боигарӣ.

ГАНЧКОВӢ گنج کاوی ганҷҷӯӣ, амали ганҷков.

ГАНЧНОМА گنج نامه *кит.* коғаз ё чизи дигар, ки дар он ҷой пинҳон кардани ганч ва миқдори чизҳои қиматбаҳои он нишон дода шудааст.

ГАНЧОГАН گنج آگن *кит.* он ки ганч меандӯзад, он ки молу сарват ҷамъ мекунад.

ГАНЧПАРДОЗ گنج پرداز бахшандаи ганч,
сарфкунандаи сарват.

ГАНЧРЕЗ گنج ريز ганчбахш, гуҳарбор.

ГАНЧСАНЧ گنج سنج он ки ганчро мешиносад
ва қиматашро таъйин карда метавонад,
санчандаи ганч.

ГАНЧУР گنجور *kit.* мутасаддии нигоҳдошти
ганчина, ҳазинадор, хизонадор.

ГАНЧУРА گنجوره 1. ҳазина, ҷои ганчҳо. 2.
анбор, ҷои нигоҳдории ашёи қимат.

ГАНЧУРӢ گنجوري амал ва шуғли ганчур,
ҳазинадорӣ.

ГАНЧҲОНА گنج خانه ҷои нигоҳдории ганч,
ҳазинаҳона, маҳзан.

ГАНЧҲУДО گنج خدا *kit.* соҳиб ва молики
ганч.

ГАНЧҶӢ گنج جوي *ниг.* ганҷковӣ.

ГАНЧҶӢ گنج جوي *ниг.* ганҷков.

ГАП گپ 1. суҳан, калом, гуфтор; гуфтугӯ. 2.
суҳани беасос, лоф. 3. *мач.*, *лаҳҷ.* гаштак;
гап-гап а) гуфтугӯ, ҷақ-ҷақ, сӯҳбат; б)
гапҳои беҳуда, овозаҳои ҳархела, миш-миш
дар ҳаққи касе (чизе); **гапи беҳуда** суҳани
пуч, гапи бемаънӣ; **гапи бечо** ҳарфи
бемаврид; суҳани ноҳақ; **гапи бофта** суҳани
беасос; **гапи дағал** суҳани дурушт; **гапи**
дурӯғ суҳани норост, гапи аз ҳақиқат дур;
гапи дурӯғ по надорад (*зарб.*); **гапи духӯра**
суҳани думаънидор, гапе, ки ду хел – мусбат
ва манфӣ фаҳмида мешавад; **гап(ҳо)-и**
кадучадор суҳанҳои пичингдор, ҳарфи
кинояомез; **гапҳои кӯчагӣ** а) суҳанҳои
беасос, дурӯғ; овозаи дурӯғ ва беасос; б)
суҳанҳои беадабона ва носазо; **гап(ҳо)-и**
майда-ҷӯйда суҳанҳои беҳуда ва камасос,
суҳанҳои беаҳамият ва камарзиш; **гапи**
муҳим суҳани зарур, гапи даркорӣ; **гапи нав**
// гапи тоза суҳани тоза; хабари тоза;
гап(ҳо)-и набуда(гӣ) суҳанҳои беҳуда ва
беасос; **гап(ҳо)--и пасту баланд** суҳанҳои
тезу тунд; суҳанҳои ноҳамвори дағали дар
вақти хашму ғазаб гуфташуда; **гапи пухта**
суҳани эътимоднок, гуфтори боварибахш;
гапи рост суҳани ҳақ; **гапи саҳт** суҳани
дағал, ҳарфи дурушт; **гапи тоза** *ниг.* **гапи**
нав; **гап(ҳо)и умумӣ** суҳанҳои ба ҳама
маълум, суҳанҳои обшуста; **гап(ҳо)-и фачу**

бемаза суҳанҳои бемаънӣ, гуфтори пучу
беасос; **гапи хунук** суҳани нофорам, ки
шуниданаи ба кас ҳиссиёти бад мебахшад;
гапи хушк суҳани пуч ва бемаънӣ; суҳани
беамал; **гапи ширин // суҳани ширин** суҳани
нарам ва гуворо, гапи форам, муомилаи
ҳалимона; **мор ба гапи ширин аз хонааш**
баромадааст (*мақ.*); **гап(ҳо)-и ғалатӣ** суҳан-
ҳои аҷоиб; **гапи ҳақ** суҳани рост; **гапу**
калоча суҳани майда-ҷӯйда, суҳанҳои
бисёри саргуми беҳуда; **асли гап** моҳияти
ҳаққи гап; моҳияти фикри масъала; **дар**
рафти гап ҳангоми сӯҳбат, вақти муколама;
дар омади гап дар ҷараёни суҳан, зимнан;
дар мавриди муносибати суҳан; **таги гап**
асли матлаб, моҳияти масъала; **хулласи гап**
хулласи калом, хулоса; **бе ҳеч гап** лом
нагуфта, бидуни эътироз; **як даҳан гап**
суҳани ниҳоят кам, як-ду ҳарф; **гап**
баромадан ҳар гуна овоза ё миш-мишҳо
пайдо шудан; **гап бофта** суҳанҳои беҳуда
гуфтан, гапи беасос гуфтан; **гап гирифта** аз
касе а) қавл гирифта аз касе, ўҳдадор
кардан касеро; б) аз гуфтаҳои касе сирру
асрорро фаҳмида гирифта; суҳанчинӣ
кардан; **гап гузаронидан** фикри худро
маъқул кунонидан, раъйи худро тасдиқ
кунонидан; **гап додан** а) бисёр гап задан,
пургӯй кардан; б) лаққидан, гап фуруҳтан;
в) *мач.*, *лаҳҷ.* дар навбати худ зиёфати
гаштакро додан; **гап доштан** чизеро гуфтани
будан, хоҳиши изҳор кардани чизе ба касе;
гап ёд додан ба касе суҳан омӯхтан, гуфтани
чизеро омӯзондан, суҳанеро ба касе талқин
кардан, ки дар фикри худи он шахс
набошад; **гап задан** а) суҳан гуфтан, ҳарф
задан; гуфтугӯ кардан, мубодилаи афкор
намудан; аз чизе суҳан кардан, фикр баён
намудан дар хусуси чизе; б) бо касе гуфтугӯ
кардан барои розӣ кунондани он ба коре;
гап зада гап гирифта а) гуфтугӯ кардан,
сӯҳбат намудан, мубодилаи афкор кардан;
б) ҳарфе зада ҷавоби сазовор гирифта, ба
касе гапе гуфта баъд ба бало мондан; **гап**
занондан тарзи бавоситаи гап задан; ба
суҳан даровардан, ба гуфтугӯ водор кардан;
гапи касеро буридан // суҳани касеро буридан
гуфтори касеро қатъ кардан; ба гапзании
касе ҳалал расондан; **гапи касеро гардондан**
// суҳани касеро гардондан суҳани касеро рад
кардан; **гапи саҳт задан** суҳани дағал
гуфтан; маломат кардан, муомилаи дурушт
кардан бо касе; **гап кардан чизе ё касеро**
овозаи бад паҳн кардан дар бораи чизе ё
касе; бадном кардан касеро; **гап-гап кардан**
гуфтугӯ кардан, сӯҳбат намудан, гап задан;

гап кофтан касеро гап занондан барои фаҳмида гирифтани чизе; кунҷковӣ кардан, тагпурсӣ кардан; **гап кушодан** гап сар кардан, сухан оғоз кардан (*дар бораи касе, коре*); бо мақсаде гапери ба миён овардан; **гап маъқул кардан (кунондан)** сухан фаҳмондан, гап фаҳмонда розӣ кардан касеро; **гап наёфта** аз гуфтани ҷавобе очиз мондан; чизе гуфта натавоништан; **гап омадан** фавран ба гуфтани чизе эҳтиёҷ пайдо шудан; забон боз шудан; фаро расидани мавқеи сухан гуфтан; **гап парондан ба касе** ягон сухани кинояомез ба касе расонда гуфтан, сухани ба асаби касе расандаро ба ӯ гуфтан; **гап паргофтан** а) бо мақсади ба гуфтугӯ даровардани касе сухане гуфтан; ба духтарҳои ношинос сухан гуфтани касони беадаб; б) дар хусуси чизе сухан сар карда, раъйи касеро дар бораи он чиз фаҳмиданӣ шудан; лӯқма додан; **гап расидан ба касе** мавриди маломат гардидани касе аз боиси коре; **гап расондан ба касе** а) хабардор кардани касе аз чизе; б) ба маломату сарзаниш дучор кардан касеро; **гап сар кардан (намудан)** сухан оғоз намудан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **гап(на)форидан** майли суханшунавӣ (на)будан, майли гап гӯш кардан (на)доштан; **гап фуруҳтан** гапҳои беҳударо бисёр гуфтан, лаққидан, сафсата гуфтан; **гап чала мондан** *гуфт.* сухан нотамом мондан; хотима наёфта қатъ шудани баҳсе; **гап чидан** гап гӯш карда сирро фаҳмидан, суханчинӣ кардан; **гап-гап шудан** гуфтугӯ шудан, сухан рафтан; баҳс шудан; **гапу гапча шудан** овоза шудан, ба даҳони мардум афтодан; **гап шунидан** а) сухан гӯш кардан; б) мавриди маломат ва сарзаниш қарор гирифтани; **гап яла кардан** *гуфт.* гап сар кардан, сухан оғоз кардан; **гап аз як чо баромадан** ҳамфикр будан, мувофиқу муттафиқ будан (*доир ба чизе ё иҷрои коре*); **гапро ба болои чизе ё касе овардан** суханро ба касе ё чизе оид кунондан, дар аснои гуфтугӯ ба касе ё ба масъалае дахл кардан; **гапро ба худ гирифтани** суханеро ба худ дахлдор доништа мутаассир шудан, ранҷидан аз сухане; **гапро ба шӯҳӣ гардондан** ба гуфторе оҳанги шӯҳӣ додан, ба гапи чиддӣ ранги шӯҳӣ додан; **гапро ба (дар) як чо мондан** ба як қарор омадан; масъаларо пухта кардан; **гапро бисёр кардан** бисёр гап задан, лаққидан; **гапро гум кардан** ҷӣ гуфтани худро надоништа мондан, риштаи суханро гум кардан; **гапи касе дар замин намондан** сухани касе бетаъсир намондан, беэтибор

намондани ҳарфи касе; **гап дар (сари) чизе будан** сухан рафтан дар бораи чизе; ба чизе вобаста будани масъалае; **гапро дароз кардан** суханро кашол додан, бисёр гап задан; **гапро дигар кардан** а) мавзӯи суханро дигар кардан, гуфтугӯро тағйир додан; б) *маҷ.* аз раъй баргаштан, аз қарордод гаштан; **гапро доништа задан (гуфтан)** бо мулоҳиза сухан гуфтан, масъалаеро дуруст фаҳмида, дар бораи он чизе гуфтан; **гапро кашол додан** пургӯй кардан, гапро бисёр кардан; **гапро кӯтоҳ кардан** суханро мухтасар кардан; суханро қатъ кардан, аз гап бозистодан; **гапро харида гирифтани** гапе гуфта дар маломат мондан, боиси гапҳои зиёдате шудан; **гапро як кардан** гапро пазондан, ба як қарор омадан, гапро ба як чо мондан; **гапро ба чош хӯрондан** муносиби мавриду мақом гап задан, сухани хеле бамавқеъ гуфтан; **аз бинӣ боло гап задан** *ниг. бинӣ*; **аз гапи касе набаромадан** мувофиқи раъйи касе кор кардан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; **аз гапи худ гаштан** ваъдаилофӣ кардан, ба қавлу қарордоди пешинаи худ пойдор набудан; **аз гап камӣ надоштан** гапдон будан, дар сухангӯӣ моҳир будан; **аз даҳони касе гапашро гирифтани** а) сухани касеро буридан; б) *маҷ.* касеро забонкӯтоҳ кардан; **аз касе гап намондан** аз масъала хабардор будан, ҳамаро доништан; **ба гап андохтан** ба гуфтугӯ даровардан, ҳарф занондан; **ба гап гирифтани касеро** ба гап андармон кардан касеро, ба гап андохта боздоштан касеро; **ба гап гӯш кардан** сухан шунавидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, розӣ шудан ба гуфтаи касе; **ба гапи касе гӯш андохтан** сухани касеро шунидан; мувофиқи гуфтаи касе амал кардан, сухани касеро ба эътибор гирифтани; **ба гап даровардан** розӣ кунондан; розӣ кунонда ба роҳи худ андохтан; **ба гап даромадан** сухан сар кардан, ба суханронӣ шурӯъ кардан; **ба гапи касе даромадан** а) ба гуфтаи касе эътибор додан, мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; б) бовар кардан ба гапи касе; **ба гап рафтан** бо касе пасту баланд гап задан, тезу тунд шудан бо касе; **ба гап усто будан** гапдон будан, дар суханронӣ маҳорат доштан; **ба гап ҳамроҳ (қатӣ) шудан** ба гуфтугӯи дигарон ҳамроҳ шудан, ба сӯҳбат шарик шудан; **ба гап чома пӯшондан** а) доди сухан додан, бо обу ранг сухан кардан; б) аз ҳад зиёд таъриф карда сухан гуфтан; **таги гапро фаҳмидан** ҳақиқати ҳолро доништан, моҳияти масъаларо дарк кардан; **таноби гап канда шудан** риштаи сухан бурида шудан,

катъ гардидани гуфтор; (як) гапи касеро ду накардан итоаткор будан, фармудаи касеро бегуфтугӯ ичро кардан; гап дар ин (он) ки... масъала дар ин ҷост, ки ...; гап ҳамин... ҳамин тавр..., бехтараш ҳамин...; боз як гапе буд афвпазир буд, бахшидашаванда буд, дарди бахайр буд; ин гапи дигар... ин бехтар аст (*таъбири изҳори розигӣ ва қаноатмандӣ аз коре ё сухане*); ин чӣ гап, ки... аз рӯи кадом қоида..., кай дида шудааст, ки...; рости гап ҳақиқатан, дар ҳақиқат; дурустгараши; хуб гап хуб мешуд, хуб буд; қаноатманд шудан мумкин аст; чӣ гап? чӣ воқеа рӯй дод?, чӣ ходиса шуд?, чӣ шуд?; гап кашол (аст) ҳалли коре ё масъалае дар таъхир будан, ҳоло нарасидани фурсати ичрои коре; рости гапро гуфтан ҳақиқати ҳолро баён кардан, асли воқеаро гуфтан...; таги гапро напурсида ҳақиқати ҳолро нафаҳмида, ба масъала сарфаҳм нарафта; таҳти гапро пурсидан... аз моҳияти масъала хабардор шудан, ҳақиқати ҳолро фаҳмидан хоҳӣ...; хеле гап ҳаст гап кашол, гап бисёр; вақти зиёде лозим аст; ҳеч гап нашудан ходисае рӯй надодан, осебе нарасидан; чои гап набудан худ аз худ равшан будан; бешакку шубҳа; гап аз гап баромадан як гап сабаби гуфтани гапи дигар шудан, аз як гап гапи дигар сар задан; гап нагузаштан эътибор надодани сухан; гап гурахтан хусни тафохум аз байн рафтан; муносибат вайрон шудан; гап (на)пуктан ба як қарор (на)омадан, созиш карда натавоништан; гап дар байн (дар ҳамин ҷо) мондан аз ин сухан ҳеч касро хабардор накардан, ин сухан ба берун набаровардан; дар байн гап гузаштан аз якдигар ранҷидан, муносибат каме бад шудан; гапи бисёр ба хар бор (*зарб.*) сухани зиёдати зарар меоварад, фоида надоштани пургӯй; гапи хона ба бозор (ба кӯча) рост намеояд (*зарб.*) шароити хар чоро ба назар гирифта; нонро (нона) калон газу гапро (гапа) калон назан (*зарб.*) бештар будани зарари калонгапию манманӣ нисбат ба зарари пурхӯрӣ (*дар мавриди насиҳат гуфта мешавад*); як гап сию ду (*шасту чор, сесаду шаст*) паҳлу дорад (*зарб.*) (*дар мавриди таъкиди зарурати андеша карда гап задан гуфта мешавад*); хар сухан маънои зиёде дорад; гап-гап овоза, гапу калоча; гап-гап аст, ки... овоза аст, ки; ♠ гапи калон кори шоёни таҳсин; хуб аст, бисёр хуб мешавад; хуб гап (*дар мавриди изҳори қаноатмандӣ аз коре гуфта мешавад*); гап якто! қарор қатъист, дигар хел намешавад!;

ГАПБАРДОР *گپ بردار* он ки ба гапи саҳт ё танбеҳ тоб меоварад, аз гап ё танқид намеранҷад; итоаткор.

ГАПБОЗ *گپ باز* хушҷақҷак; гапдон; аскиягӯӣ, ҳазлгӯӣ.

ГАПБОЗӢ *گپ بازی* духӯра ва кинояомез гап задан, суханбозӣ.

ГАПБОФ *گپ باف* он ки суханҳои беасос мегӯяд; аз худ гап мебофад; дурӯғгӯӣ.

ГАПБОФӢ *گپ بافی* суханҳои бисёри беасос гуфтан, дурӯғгӯӣ.

ГАПГАРДОНӢ *گپ گردانی* исми амал аз гап гардондан; эътироз, гапро набардошта зуд ҷавоби рад додан.

ГАПГИР *گپ گیر* ниг. гапдаро.

ГАПГИРӢ *گپ گیری* исми амал аз гап гирифта; касеро ба гап андохта гап гирифта, аз рӯи гуфтори касе бохабар шудан аз сирри асрори ӯ.

ГАПГУЗАРОНАК *گپ گزراک* баҳс, мунозира; гапгузаронӣ кардан, зӯр зада гапи худро маъқул кунондани шудан, муноқиша.

ГАПГУЗАРОНӢ *گپ گزرائی* исми амал аз гап гузарондан; гапгузаронӣ кардан гапи худро ба касе бо исрор маъқул кунонидани шудан.

ГАПДАРО *گپ درا* ба гап гӯшиҳанда, фармонбардор, итоаткор, гаправ: бачаи гапдаро.

ГАПДОН *گپ دان* сухандон, моҳир дар гапзанӣ.

ГАПДОНӢ *گپ دانی* ба гап усто будан, маҳорат дар нутқ, суханронӣ.

ГАПДУЗД *گپ دزد* касе, ки дар ҷамъомадҳо гап намезанад, аммо гапҳои ба ҳудаш даркориро чида мегирад, гапгир; гапчин.

ГАПДӢСТ *گپ دوست* дӯстдори хар гуна сӯҳбатҳо; сергап, пургӯӣ.

ГАПЗАНИӢ *گپ زنی* исми амал аз гап задан; сухангӯӣ, гуфтор; гуфтугӯ.

ГАПЗАНОН *گپ زنان* феъли ҳол аз гап задан дар ҳолати гап задан, дар аснои сухангӯӣ; маслиҳат кардан бо касе; гапзанон кардан а) бо ҳам сӯҳбат кардан; б) маслиҳат кардан, ба қароре омадан.

ГАПӢ گپي *гупт.* ошно будан, шинос будан, оштӢ будан; **гапӢ набудан** ошно набудан; б) оштӢ набудан.

ГАПКАЛОН گپ کلان *ниг.* калонгап.

ГАПКОВ گپ کاو гап пурсида хабар чамъ-кунанда, гапчӯй; кунчков.

ГАПКОВӢ گپ کاوی *исми амал аз гап кофтан;* барои дониستاني чизе касеро бо пурсиш ба гап водор кардан; кунчковӢ.

ГАПНАБАРДОР گپ نبردار *ниг.* гапнобардор.

ГАПНАБАРДОРӢ گپ نبرداري ба танбеҳ ва гапи сахт тоб наовардан, гапбардор набудан.

ГАПНОБАРДОР گپ نابردار ба танкиду сарзаниш тобнаоварда; *муқоб.* гапбардор; зудранч.

ГАПНОГИР گپ ناگیر *ниг.* гапнодаро.

ГАПНОДАРО گپ نادرا гапношунав; якрав, гарданшах: **одами гапнодаро, бачаи гапнодаро.**

ГАПНОФАҲМ گپ نافهم бефаҳм, бефаросат, кундзехн.

ГАПНОШУНАВ گپ ناشنو гапнодаро, гарданшах, якрав.

ГАППАРОНӢ گپ پراني *исми амал аз гап парондан;* бо кинаву пичинг ҳарф задан, ба касе расонида гап задан.

ГАППУРСӢ گپ پرسى барои фаҳмидани чизе касеро ба гап андохтан.

ГАПРАВ گپ روا гапдаро, итоаткор.

ГАПФАҲМ گپ فهم бофаросат, бофаҳм, зирак.

ГАПФУРӢШ گپ فروش *мач.* он ки бисёр гап мезанаду дар амал коре намекунад; пургӯй, лакқӣ, сафсатафурӯш.

ГАПФУРӢШӢ گپ فروشى *мач.* бисёр гап зада амалан коре накардан; сафсатагӯй; **гапфурӯшӢ кардан** гапи хушқу холии бисёр гуфтан; сафсата гуфтан.

ГАПХӢР گپ خور *мач.* 1. шахси гапбардор, хомӯш. 2. *лаҳҷ.* иштироккунандаи гаштак, гаштакӢ.

ГАПХӢРӢ گپ خوري *лаҳҷ., мач.* иштирок кардан дар гаштак.

ГАПЧА گپچه :гапу гапча а) гапи майда-чӯйда; б) овозаҳои росту дурӯғ, миш-мишҳо.

ГАПЧИН گپچين *мач.* он ки сухани шахсеро ба дигаре мерасонад, хабаркаш, суханчин.

ГАПЧИНӢ گپچيني *исми амал аз гап чидан;* хабаркашӢ, суханчинӢ.

-гар گر *пасванди калимасоз, ки бо калимаҳо ҳамроҳ омада, маъноҳои зеринро медиҳад:* 1. кунанда, дорандаи касбу шуғле: **коргар, барзгар, ситамгар.** 2. созандаи чизе: **заргар, дуредгар, оҳангар.** 3. соҳиб, дорандаи чизе: **тавонгар.**

ГАР I گر 1. *шакли кӯтоҳшудаи агар.* 2. ҳарчанд, гарчанд, гарчанде ки..., бо вучуди он ки...

ГАР II گر *кит.* хориш, реш, кӯтур (*дард*).

ГАРАВ گرو 1. он чи дар назди касе гузошта, дар ҳудуди арзиши он пул қарз мегиранд (*ба шарте, ки он чиз баъд аз адои қарз ба соҳибаи бозгардониди мешавад*), раҳн; **гарав кардан (мондан)** чизеро ба гарав гузоштан, васиқа; **гарав шудан** ба гарав гузошта шудан; **ба гарав гирифтан** ба касе пуле дода, дар иваз мулк ё моли вайро амонатан гирифтан; **ба гарав додан** ба гарав мондан. 2. чизе, ки барои коре шарт бастаанд; **гарав бастан** шарт бастан дар бораи коре (чизе); **гарав бохтан** бо касе шарт баста, мағлуб шудан; **гарав бурдан** шартӣ бо касе бастаро бурдан; дар коре ғолиб омадан; дар мусобиқа ғалаба кардан. 3. кафил, зомин; **чон гарав, чома гарав (зарб.)** бо ҳар роҳе, ки бошад.

ГАРАВБАНДӢ گروبندي *исми амал аз гарав бастан;* бастанӣ гарав, шарт бастан.

ГАРАВГИР گروگیر он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав гирифтааст.

ГАРАВГИРӢ گروگیری *ниг.* гаравкашӢ; гарав гирифтан.

ГАРАВГОН گروگان 1. он ки бо мақсади аз тарафи одамони манфиатдори ӯ иҷро гардидани талаботи гаравгирифтагон ғайриқонунӣ дастгир шудааст. 2. *ниг.* **гаравӢ.**

ГАРАВГОНГИРӢ گروگانگیری касе ё чизеро

барои ба даст овардани ҳадафҳои гуногун ба гарав гирифтани (*ба тасарруф даровардан*).

ГАРАВГУЗОР *گروگذار* он ки амвол ё ашёи қимати худро ба гарав мегузорад.

ГАРАВГУЗОРӢ *گروگذارى* амали гаравгузор; маҳал ё ҷои ба гарав гузоштан.

ГАРАВДЕХ *گروده* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВДИХАНДА *گرودهنده* он ки чизеро дар бадали чизе ба гарав мондааст.

ГАРАВДОР *گرودار* *ниг.* гаравгиранда.

ГАРАВИДАН *گرويدن* 1. бовар кардан, мӯътақид шудан ба касе; имон овардан. 2. моил шудан, майл кардан ба касе, гароидан.

ГАРАВИШ *گروش* *исми феълӣ аз гаравидан;* имон, эътиқод; гаравидан.

ГАРАВИ *گروى* 1. чизи ба гарав мондашаванда, мархун, раҳин. 2. он ки барои коре ҳамчун гарав нигоҳ дошта шудааст, гаравгон.

ГАРАВКАШӢ *گروكشى* чизеро ба тасарруфи худ ба хоители баргардонидани мол ё чизи дигар даровардан, то молик ва соҳиби он маҷбур ба баргардонидани қарз шавад.

ГАРАВМОН *گرومان* *ниг.* гаравдиханда.

ГАРАВНОМА *گرونامه* *ниг.* гаравхат.

ГАРАВОНДАН *گرواندن* *шакли бавоситаи гаравидан;* ба гаравидан водоштан, ба гаравидан маҷбур кардан.

ГАРАВПУЛӢ *گروپولى* маблағе, ки аз ҳисоби ба гарав мондани чизе ба даст омадааст.

ГАРАВХАТ *گروخط* хати гарав, ҳуччате, ки барои чизи ба гарав мондашуда дода мешавад.

ГАРАВХОНА *گروخانه* ҷое, ки чизҳоро ба мӯҳлати муайян гарав монда, пул қарз мегиранд, ломбард.

ГАРАЖ *фр.* *گرژ* бино барои нигоҳдорӣ, таъмири ҷорӣ ва бо сӯзишворӣ таъмин кардани автомобилу тракторҳо *ва ғ.*

ГАРАМ *گرم* *шакли ихтисоршудаи агарам (агар маро).*

ГАРАНГ *گرنگ* 1. камхуш, сустфаҳм, кундзехн. 2. хайрон, саргум; **гаранг-гаранг** саргарангона, беҳудона; **гаранг кардан** хайрон кардан, саргум кардан; **гаранг шудан (гаштан)** гич шудан, худро гум кардан, чӣ қор кардани худро надониста мондан, хайрон шудан.

ГАРАНГӢ *گرنگى* камфаҳмӣ, кундзехнӣ.

ГАРАНГНАМО *گرنگ نما* он ки ба назари кас кундзехну бефаҳм менамояд, мисли гаранг.

ГАРАНГШУДА *گرنگ شده* *сифати феълӣи замони гузашта аз гаранг шудан;* дар ҳоли гарангӣ қарор гирифтани, гаранг шудани.

ГАРГИН *گرگين* *кит.* 1. бемории хоришдор, гирифтори дарди гар. 2. чиркин, ифлос.

гард *گرد* 1. *асоси замони ҳозира аз гардидан ва гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз ҷое ба ҷое раванда,* гарданда: **дарёгард,** **шабгард,** **роҳи мошингард.** 3. гардиш, гардиш кардан. 4. *маҷ.* чарх, осмон, рӯзгор.

ГАРД *گرد* 1. чангу ғубор, хокреза; зарраҳои майдаи ҳар чиз, ки ба шакли чангу ғубор даромадааст (*мас., гарди орд*). 2. *маҷ.* чизи ночиз, чизи беарзиш; **гардҳои барф** зарраҳои барф; **гарди гул (растаниҳо)** маҳсули шукуфаи гули растаниҳои тухмдор; **гарду чанг // чангу гард** чангу ғубор; **гарду ғубор** чангу хок; **гард ангеҳтан** чанг баровардан; **гард-гард кардан** а) майда-майда кардан, реза-реза кардан; б) *маҷ.* ба хок яксон кардан, гард аз чизе баровардан; **гард-гард шудан** майда-майда шудан, реза-реза шудан; шикаста пора-пора шудан; **гарди ғам** нишонаи ғам, асари андӯх; **гарди ҷоеро хӯрдан** ба шароити ҳолати ҷое ё чизе нағз шинос шудан; воқиф шудан аз қоидаву қонун ва сирру асрори ҷое; **гард аз чизе баровардан** тамоман поймол карда нобуд сохтан, несту нобуд кардан; **ба домани касе гарде нишастан** айбдор (доғдор) шудани касе, халал расидан ба обрӯю эътибори касе; **гардаш ҳам наместонд** ба кулӣ нобуд мешуд; ҳеч чиз наместонд.

ГАРДА *گرده* 1. хока; хокаи сиёҳи ангишт, ки наққошон ба қор мебаранд. 2. як навъ қолиби наққошӣ, ки бо сӯзанзанӣ рӯи қоғаз таҳти чизе қашида мешавад ва онро бо сӯзанакҳо ба тахтае часпонда, ба рӯи он хокаи ангишти ҷӯбро мепоянд, то ки

тарҳи нақш ба он чиз гузарад, яъне нусха мегиранд.

ГАРДАК گردک 1. тухми шабушк, ришк. 2. *бот.* гарди наринаи шукуфаи гулҳо, гардбарг.

ГАРДАН گردن 1. қисме аз бадан, ки байни сар ва танай одам, ҳайвонот, парандагону ҳазандагон *ва м.ин.* воқеъ аст. 2. ҷои танги байни даҳон ва шиками зарфҳо, гардани зарфҳо ва асбобҳои дигар: **гардани кӯза**, **гардани шиша**; **ба гардани...** ба зиммаи..., ба ўҳдаи...; **бо гардани баста** бо дили ноҳолам, маҷбуран; **бо гардани қач** бо аҷзу нотавонӣ; фармонбардорона, мутеона; **гардан буридан** куштан; **гардан додан** а) тан додан; тобеъ шудан; б) розӣ шудан ба коре; **гардан задан** сар бурида куштан; **гардани касеро** (*чизеро*) **ба банд овардан** касеро (*чизеро*) ба қайди худ даровардан, мутеи худ кардан; **гардани касеро** (*чизеро*) **шикастан** касе ё чизеро мағлуб кардан; нобуд кардан; **гардани шахро мулоим кардан** одами якравро ба ифока овардан; **гардан кашидан** нофармонӣ кардан, аз итоат сар тофтан; **гардан ниҳодан** (*ба касе, коре*) таслим шудан; фармонбардорӣ ва итоат кардан; розӣ шудан ба душворие; **гардан тофтан** саркашӣ намудан; **гардан фурувардан** тобеъ шудан, итоат кардан; розӣ шудан, тан додан (*ба коре*); **гардан ёрӣ надодан** хуши касе наомадан, ба коре майл накардан; **гардан қач кардан** (*дар пеши касе*) изҳори аҷзу нотавонӣ кардан ба касе, зорию илтимос кардан аз касе; **гардан ҳам намудан** таслим шудан, итоат кардан; **аз гардан соқит кардан** аз зиммаи худ дур кардан, масъулияти кореро ба ўҳда нагирифтан; аз сар соқит кардан; **ба гардан гирифтан** а) қабул кардан, ба зимма гирифтан, ўҳдадор шудан; б) иқрор шудан ба гуноҳе; **ба гардани касе афтодани чизе** ба зиммаи касе бор шудани масъулияти чизе; **ба гардани касе бори гарон шудан** ба зиммаи касе бор шудан, боиси дарди сари касе гаштан; **ба гардани касе бор кардани чизе** а) зӯран ё бо фиреб ба зиммаи касе гузошта шудани чизе, касеро маҷбуран ба ягон чиз мутасаддӣ кардан; б) ба зиммаи касе вогузоштан чизеро, ўҳдадор кардан касеро ба коре; **айбро ба гардани касе мондан** гуноҳи худро ба дигаре бор кардан; гуноҳе карда, худро ба канор гирифтан; **бори худро ба гардани касе андохтан** вазнинии худро ба дӯши касе гузоштан, мушкили худро ба зиммаи касе гузоштан; **як сару гардан баланд будан** аз

касе а) имтиёз доштан бар касе, бехтар будан нисбат ба каси дигар; б) қадбаланд будан нисбат ба каси дигар; **гуноҳ ба гардани** айби худаш, худ гунаҳкор аст; **гардани ҳамро шамшер намебурад** (*зарб.*) итоаткор аз нохушиҳо эмин аст; шахси хоксор ҳамеша осуда аст.

ГАРДАНА گردنه 1. воситаи пайвастандан ду қисми ягон чиз, асбоб *ва г.*; ҷои борик ва танги ягон чиз, асбоб *ва г.* 2. роҳи борику пурпечу хамаи байни кӯҳҳо, гузаргоҳи кӯҳӣ. 3. *ҷугр.* ҷои борики ду хушкии воқеъ дар об, ки онҳоро ба ҳам мепайвандад, барзах.

ГАРДАНАГИР گردنه گیر дузд, роҳзан; дузди сари гардана.

ГАРДАНАФРОЗ گردن افراز *ниг.* гарданфароз.

ГАРДАНАФРОХТА گردن افراخته 1. *мач.* сарбаланд, боифтихор. 2. рушду нумувкунанда, сабзанда.

ГАРДАНБАНД گردن بند 1. ҳар чизе аз матоъ, ки ба гардан баста ё печонда мешавад (*мас., шарф, галстук ва г.*). 2. асбоби зинат, ки занон ба гардан мебанданд, гулубанд, гафабанд, тавқ. 3. афзоре аз чарм ё чизи дигар, ки ба гардани асп, хар, сағ баста мешавад, килода.

ГАРДАНБОРИК گردن باریک 1. он ки (ё он чи) гардани борик дорад, борикгардан. 2. *мач.* шишаи арақ.

ГАРДАНБУРИДА گردن بریده *ниг.* гарданканнда.

ГАРДАНГИР گردن گیر гиребонгир; он ки гардан мегирад.

ГАРДАНГОҲ گردن گاه *ниг.* гардана.

ГАРДАНҒАФС گردن غفس 1. он ки гардани ғафс дорад, гарданиш пургушти фарбеҳ аст; **шикамкалони гарданғафс**. 2. *мач.* гарданшах, якрав, гапнодаро.

ГАРДАНҒАФСӢ گردن غفسي гарданшахӣ, якравҳағӣ, гапнодарой.

ГАРДАНДА گردنده 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **гардидан**. 2. гирдгарданда, чархзананда; **гарданда гардун киноя** аз осмон. 3. кӯчанда, он ки аз ҷое ба ҷое меравад. 4. нопойдор, мутағаййир.

ГАРДАНДАГӢ گردندگی *шакли дигари сифати*

- феълии замони ҳозираи гарданда*; дигаргунӣ, тағйир, таҳаввул.
- ГАРДАНДАРОЗ** گردن دراز он ки (ё он чи) гардани дароз дорад, дарозгардан.
- ГАРДАНДАРОЗӢ** گردن درازی сарбаландӣ, сарафрозӣ; бартарӣ.
- ГАРДАНДОДАГӢ** گردن دادگی сарсупурдагӣ, фармонбардорӣ, мутей.
- ГАРДАНЗАН** گردن زن бурандаи сар; чаллод.
- ГАРДАНИӢ** گردنی 1. чарми нарме, ки зери кучан мегузоранд. 2. шаллоқи паси гардан, зарбае, ки ба паси гардани гунаҳкор ба даст зада мешавад, бунигардани: **гардани задан**.
- ГАРДАНКАНДА** گردن کنده таҳқ. *калимаи дашном ба маънои мурдан бех, нобакор, разил, бадкирдор; гарданшикаста*.
- ГАРДАНКАЧ** گردن کچ 1. он ки (ё он чи) гарданаш қач аст. 2. *мач*. бечора, нотавон, дасткӯтоҳ.
- ГАРДАНКАШ** گردن کش саркаш, фармоннобардор, худдонам, гапногир, якраҳа.
- ГАРДАНКАШӢ** گردن کشی 1. саркашӣ, нофармонӣ, беитоатӣ: **гарданкашӣ кардан**. 2. исёнгарӣ, исён, балвогарӣ.
- ГАРДАНКӢТОҲ** گردن کوتاه он ки гардани кӯтоҳ дорад, кӯтоҳгардан.
- ГАРДАНО** گردنا *кит.* 1. сихкабоб, кабоби сихӣ, навъи кабоби гӯшт. 2. *мач*. мусиқӣ, навои паст.
- ГАРДАНОВАР** گردن آور *кит.* қавӣ ва далер, часуру паҳлавон.
- ГАРДАНОН** گردنان *кит.* сарварон, бузургон, соҳибқудратон.
- ГАРДАНПЕЧ** گردن پیچ 1. порчае, ки барои ниғаҳдорӣ аз сармо ё аз гарду хок ба гардан мепечонанд, *ба монанди шарф; муқ. гарданбанд* 1. 2. *варз*. яке аз тарзҳои гӯштингирӣ.
- ГАРДАНПЕЧОНАК** گردن پیچانک *ниг.* гарданпеч.
- ГАРДАНТОБӢ** گردن تابی саркашӣ, аз кори фармуда сар тофтан; **гардантобӣ кардан** сарпечӣ кардан, итоат накардан.
- ГАРДАНФАРОЗ** گردن فراز сарбаланд, ифтихорманд.
- ГАРДАНФАРОЗӢ** گردن فرازی сарбаландӣ, ифтихормандӣ.
- ГАРДАНШАХ** گردن شخ якрав, гапнодаро, қайсар.
- ГАРДАНШАХӢ** گردن شخی якравӣ, қайсарӣ.
- ГАРДАНШИКАСТА** گردن شکسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гардан шикастан*; он ки (ё он чи) гарданаш шикастааст. 2. *таҳқ.* нобакор, гарданбурида.
- ГАРДАР** گردر *кит.* замини ноҳамвор ва дорои пастиву баландихо.
- ГАРДАФШОНӢ** گردافشانی гардолуд кардан.
- ГАРДБАРГ//ГАРДАНБАРГ** گرد برگ//گردن برگ *ниг.* гардак 2.
- ГАРДГИР** گردگیر ғилофи резинӣ, ки рӯи пайванди ду чиз мепӯшонанд, то монеи нуфуз ё гузаштани чангу ғубор шавад.
- ГАРДГИРАК** گردگیرک *бот.* узви растанӣ, ки хангоми гардолудшавӣ барои қабули гард хизмат мекунад.
- ГАРДГИРИФТА** گرد گرفته *сифати феълии замони гузашта аз гард гирифтан*; чизе, ки онро гарду ғубор пӯшондааст, чангзада.
- ГАРДГИРӢ** گردگیری амали пок кардани хоку ғубор аз рӯи чизе.
- ГАРДДОН** گردان *бот.* қисми болоии наринаи гул, ки дар он гардак (2) ҳосил мешавад.
- ГАРДДОРШАВӢ** گرددارشوی *ниг.* гардолудшавӣ.
- ГАРДЕРОБ** گرداب *фр.* чои қашида мондан ва нигоҳ доштани либосҳои рӯй дар биноҳои чамъиятӣ, либосхона, чойлибос.
- ГАРДИДАН** گردیدن 1. давр задан, чархидан. 2. гаштан, роҳ рафтан; гардиш кардан, аз ҷое ба ҷое рафтан. 3. аз ҳоле ба ҳоле даромадан, тағйир ёфтан. 4. шудан; **роҳӣ гардидан** ба роҳ даромадан, равона шудан; **гардидани фалак ба коми касе киноя аз омад кардани кори касе; гард!** равона шав! биё, рафтем!: **гард, хамроҳ меравем!**; **гардам // аз сарат**

гардам фидоят шавам, садкаат шавам (навозиш ва эҳтиром ба касе).

ГАРДИНА گردینه резаҳои хурдтарин ё чанг, ки аз кӯфтан ё саҳт совида гард-гард кардани чизҳо ба вучуд меояд.

ГАРДИШ گردش 1. гирдгардӣ, чархзанӣ, даврзанӣ: **чарх ба гардиш даромад**. 2. сайру гашти кӯтоҳмуддат, сайру тамошо, тамошо карда роҳ рафтани. 3. рафтор, ҳаракат. 4. чанбари чизҳои доирашакл: **гардиши доира, гардиши ғалбер**. 5. *мач.* тағйирот, дигаргунӣ, таҳаввулот. 6. ҷои ба тарафи дигар баргаштани роҳ, ҳамгашти роҳ, гардишгоҳ; **гардиши сар** гирд гаштани сар, сарчархзанӣ (*аз беморӣ*); **гардиши фалак** а) чархи фалак; даври замон; б) *мач.* тақдир, қисмат; **бо гардиши фалак** а) бо гузашти рӯзгор; б) *мач.* бо хости тақдир; **гардиш додан шакли бавоситаи гардиш кардан; гардиш кардан** а) чарх задан, давр задан; б) роҳ рафтани барои тафарруҷ, сайру гашт кардан; в) тоб хӯрдан, ба тарафи дигар гаштан; **дар гардиш будан** чарх задан, дар ҳолати даврзанӣ будан; **дар гардиш даромадан** давр задан, чарх задан; дар давра даст ба даст гузаштан: **ҷоми май дар гардиш даромад**.

ГАРДИШБОБ گردشباب мувофиқ ба сайру гардиш, боби гардиш.

ГАРДИШГАР گردشگر сайёҳ, саёҳатгар, чаҳонгард.

ГАРДИШГАРӢ گردشگری сайёҳӣ, чаҳонгардӣ, сайру саёҳат.

ГАРДИШГОҲ گردشگاه 1. ҷои ба тарафе баргаштани роҳ, ҳамгашти роҳ. 2. сайргоҳ, ҷои гардиш.

ГАРДИШДОР گردشدار гардишноқ; **телпаки гардишдор** телпаки гирдаи чанбардор.

ГАРДИШКУНОН گردشکنان *феъли ҳол аз гардиш кардан* дар ҳоли гардиш, гардиш карда истодан.

ГАРДӢ گردی 1. як навъ матои пахтагии гулдори тунқ, ки аз он бештар рӯймол ва баъзан курта медӯзанд: **рӯймоли гардӣ**. 2. *варз.* огоҳ кардани фарзани ҳариф аз маҳшавӣ дар бозӣ.

ГАРДКАМ گردکم *гуфт.* нидое, ки қиморбозон

вакти ба бозӣ партофтани бучул ва бозӣ кардани ҳамаи сарқимор меғӯянд; **гардкам задан** а) қиморбозӣ кардан; б) бозӣ кардан ба тамоми сарқимор. 2. *мач.* то охир, беваргашт.

ГАРДКАШАК گردکشک *тех.* асбоби гарду чангро ба худ кашанда, ки барои тоза кардани ҳавои хона истифода бурда мешавад.

ГАРДНОГУЗАР گردناگذر чангногузар; чизе, ки хосияти нагузаронидани чангу гардро дорад.

ГАРДНУРӢ گردنوری нурии хока, поруи реза-реза.

ГАРДО گردа он чи мегардад, гарданда, гардон.

ГАРДОБА گردآبه гардсӯз, ки аз орду об ва равшану шир тайёр карда мешавад.

ГАРДОГАРД گرداگرد гарданда, он чи мегардад.

ГАРДОЛУД گردآلود олуда ба гард, гарднок, ба чанг олуда ва ғӯтида; **гардолуд шудан бот.** ба воситаи гард бордор шудан (-и гул).

ГАРДОЛУДА گردآلوده *ниг.* гардолуд.

ГАРДОЛУДШАВӢ گردآلودشوی *бот.* аз гарддон ба гардгирак ё ба ҳуҷайратухм рехтани гард, ки боиси бордори мегардад.

гардон گردان 1. *асоси замони ҳозира аз гардон(и)дан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои гардонанда, даврзананда: балогардон, обгардон, саргардон...*

ГАРДОН گردان *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз гардидан;* чизи дар сайру ҳаракати мусалсал буда, чизи даврзананда; чархзананда; **гардуни гардон** фалаки гарданда; **гардон шудан** чарх задан, ба чархзанӣ даромадан; **гардон-гардон кардан (ҷойро) гуфт.** барои серранг ва бомаза шудани ҷойи навамкарда онро ба пиёлае гирифта, боз баргашта ба ҷойник рехтан (*қабл аз ҷойкашӣ*), ба такрор гардондан; **гардон-гардон пурсидан гуфт.** гаштаю баргашта пурсидан, такрор ба такрор пурсидан.

ГАРДОНА گردانه *тех.* сарчарх, чархи калони гардонанда, ки чархҳои дигари таҷҳизотро мегардонад.

ГАРДОНАНДА گرداننده 1. тарзи баво–ситтаи гарданда; ба ҳаракат дароранда, чархонанда. 2. идорақунанда. 3. маҷ. тағйирдиҳанда, дигаргунқунанда.

ГАРДОН(И)ДАН گردانیدن//گردانیدن тарзи баво–ситтаи гардидан. 1. чарх занондан, давр занондан, гардиш додан, ба ҳаракат овардан. 2. тофтан, ба тарафи дигар ҳамондан, қач қардан. 3. табдил додан; мубаддал сохтан, аз ҳоле ба ҳоле бадал қардан. 4. ақиб партофтан, зада ақиб андохтан, дур қардан, рондан. 5. бозовардан, пас овардан, баргардонидан. 6. рад қардан; пас фиристодан. 7. қат қардан, тоб додан. 8. чаппа қардан. 9. пиёларо пур аз ҷой қарда, баргашта ба ҷойник рехтан: гардон–гардон қардан: **ҷойро гардондан**. 10. ҳамчун феълӣ *эридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба маънои қардан, намудан меояд: душман гардондан, дӯст гардондан, танг гардонидан, гардондан аз чизе боздоштан аз чизе; тағйир додани роҳи ҳаракати чизе; варақ гардондан* варақ задан; *дами чизеро гардондан* суръати ҳаракати чизеро паст қардан; *суст қардани шиддати чизе; заминро гардондан* замини киштро рӯгардон (побел) қардан; шудгор қардан; **раӣи касеро гардондан** фикри касеро тағйир додан; **рӯй гардондан аз касе ё чизе** а) ба тарафи дигар гаштан; рӯй тофтан аз касе ё чизе; б) даст кашидан, сарфи назар қардан аз касе ё чизе; **рӯй гардондан ба касе ё чизе** ба касе ё чизе нигоҳ қардан, ба тарафи касе ё чизе нигаристан, рӯ овардан; **тасбеҳ гардондан** д. донаҳои тасбеҳро дар ришта ангушт зада, зикри Худо қарда («субҳоналлоҳ»), паси ҳам гузаронидан; **аз роҳ гардондан** ба рафтани касе монё шудан; аз рафтан боздоштан касеро; аз роҳи рафта пас овардан касеро.

ГАРДПОШ گردپاش гардпошак, абзоре барои пошидани гард ё моддаҳои захрдор барои рафӣи офатҳои гиёҳӣ ва ғ.

ГАРДПОШАК گردپاشک *қишов.* мошини махсус ё дастгоҳе, ки ба воситаи он ба растаниҳо ҷанги доруҳо пошида мешавад.

ГАРДУН گردون 1. чарх, ароба. 2. фалак, сипеҳр, осмон. 3. рӯзгор; дунё, даҳр; **гарданда гардун** осмони даввор, фалаки гардон; **то ба гардун бурдан** ба осмон расондан; хеле баланд қардан.

ГАРДУНА گردونه *кит.* ароба, навъе аз ароба барои кашидани борҳои вазнин ва тӯпҳо.

ГАРДУНГУЗОР گردون گزار 1. гузоранда ва сайркунандаи осмон; гузаранда аз осмон. 2. маҷ. тезрав, тезраванда ва асарқунанда.

ГАРДУНКАШ گردون کش он чи гардун (ароба)–ро мекашад, кашандаи гардун.

ГАРДУНКУЛОҲ گردون کلاه сарбаланд, иззатманд, бузургвор.

ГАРДУННАВАРД گردون نورد фалак–паймо, осмонгард; **нолаи гардуннавард** оху нолаи ниҳоят баланд.

ГАРДУНСАВОР گردون سوار маҷ. тезрав, тундрав, тезтак; **рахши гардунсавор** аспӣ тезрав, аспӣ даванд.

ГАРДУНШУКӢ گردون شکوه баландмар–таба, бо шаъну шавкат; пуриқтидор.

ГАРДУХОКӢ گردو خاکی олудашуда ба гарду хок.

ГАРДФИШОН گردفشان гарду ғубор аф–шонанда; хокистарафшон.

ГАРДЧЕНКУНАК گردچکنک гардсанҷ, андозагири гарду ғубор.

ГАРДЧИН گردچین резачин, ҷмаъқунандаи хурду резаҳои ҳар қиз.

ГАРЕВА//ГИРЕВА گريوه//گريوه *кит.* пушта, тал, теппа; **гарева навардидан** баландиву пастиро тай қардан, кӯху кӯталхоро гузаштан; **ин гареваи саҳт** дунё.

ГАРЗА//ГУРЗА گزه навъе аз мори калони захрдор.

ГАРЗАН گزن тоҷи махсуси подшоҳони қадимӣ будааст, ки бо занҷири тилло бар болои тахт дар ростои сари подшоҳ меовехтаанд ва гӯё ороишфта бо сад дона марвориди ҳар қадам ба андозаи тухми гунчишк будааст.

ГАРМ گرم 1. дорои дамои бештар аз дамои бадани инсон ё дамои муҳити атроф; боҳарорат, ҳароратдор; *муқоб.* **сард, хунук** (*мас., оби гарм, ҳавои гарм*); доғ, тафсон: **оши гарм, бӯи хуши нони гарм; дами гарм** а) нафаси ҳароратдор; б) маҷ. хӯроқи гарми обдор, таоми одии обакӣ. 2. ҳароратдиҳанда: **либоси гарм; на сарду на гарм** мӯътадил (*оид ба об, ҳаво*); **гарм омадан** (-и ҳаво) аз меъёр зиёд будани

гармии ҳаво (-и фасле). 3. *мач.* пурчӯшу хурӯш, самимӣ: **сӯҳбатамон хеле гарм буд**; **гарму сӯзон (чӯшон)** хеле боҳарорат, бо самимият; 4. *мач.* бомеҳр, бомуҳаббат, дилкаш: **нигоҳи гарм, чехраи гарм; гарм кардан** а) ҳарорат додан (*мас., об, ош, хонаро*), тафсондан; б) *киноя аз барангехтани меҳри касе ба касе; рағбат пайдо кунондан (ба коре); дили касеро (ба коре) гарм кардан* майлу рағбати касеро ба коре бедор кардан; **гарм шудан** а) тафсидан, ҳароратнок шудан; б) *мач.* пурчӯшу хурӯш гаштан, авҷ гирифтан, равнақ ёфтан; **ситорааш гарм** одами дилкашу дилпазир; **тани гарм** тани зинда; одами зинда; **гарм будан ба коре** бо рағбати тамом машғул будан бо коре; **гарми чизе будан (шудан)** саҳт ба коре машғул будан, саргарми коре будан; **гарм тофтан** а) хуб писанд афтодан; б) шинос намудан, аз ин пеш гӯё шинос будан; **гарму сардро дидан** неку бад ва сабукию саҳтии зиндагиро аз сар гузарондан; **гарму хунук кардан** а) ҳарорати чизеро муътадил гардондан (*мас., обро*); б) *мач.* бо дуову ҷоду нисбат ба касе меҳру муҳаббат ё баръакс нафрату кароҳат барангехтан; **бозори чизеро гарм кардан** ривочу равнақ додан чизеро, авҷ гирондан кореро; **бозори чизе гарм шудан** ривочу равнақ доштан; серхаридор будани чизе; **даст ба оби хунук (гарму хунук) назадан** кореро иҷро накардан; меҳнат накардан; эркағӣ карда бекор гаштан; **як об гарм кунанд...** ягон маърака гузаронанд, ягон маросим барпо намоянд.

ГАРМА گرمه меваи пешпазак.

ГАРМАК گرمک 1. бокилаи дар об чӯшонидашуда. 2. навъе аз харбузаи дарунсурхи хушбӯ, ки барвақт мепазад, ҳандалак.

ГАРМАКФУРҶШ گرمکفروش фурӯшандаи гармак.

ГАРМАЛАФ گرم علف *бот.* як навъ алафи ботлоқӣ бо гулҳои зард.

ГАРМБҶСӢ گرم بوسى бӯсидан аз рӯи меҳру самимият.

ГАРМГОҲ گرم گاه *кит.* 1. ҷои гарм, макони гарм. 2. вақти нимрӯзӣ, вақти гармии ҳаво дар нисфирӯз, пешин.

ГАРМДИЛ گرم دل 1. *ниг.* дилгарм. 2. *мач.* ошик, дилдода, дилбаста.

ГАРМДИМОҶ گرم دماغ *мач.* маст, арбадакеш; сармаст, сархуш, мағрур.

ГАРМДИМОҶӢ گرم دماغى *мач.* сармастӣ, ғурур.

ГАРМДОР گرم دار ба шавк оваранда, гарм доштани чизе (*мас., маҳфил*); ба шӯру шавк оваранда.

ГАРМДОРУ گرم دارو *ниг.* занчабил.

ГАРМИБАР گرمى بر *тех.* баранда ва гузаронандаи гармӣ.

ГАРМИБАРДОР گرمى بردار *ниг.* гармитобовар.

ГАРМИБАРДОРӢ گرمى بردارى гармибардор будан, гармитобовар будан.

ГАРМИБАХШ گرمى بخش *ниг.* гармидиҳанда.

ГАРМИГУЗАРОН گرمى گزران *ниг.* гармибар.

ГАРМИГУЗАРОНӢ گرمى گزрани интиқоли гармӣ; хосияти интиқоли ҳарорат дар ҷисмҳо.

ГАРМИҶУНҶОИШ گرمى غنجايش зарфияти гармӣ дошта, тоқати гармӣ доштан.

ГАРМИДИҲАНДА گرمى دهنده он чи гармӣ медиҳад, гармидех.

ГАРМИДОР گرمى دار он ки таб ва ҳарорати бадан дорад, аз сабаби гармии мичоз, на аз сабаби беморӣ, гарммизоҷ.

ГАРМИДӢСТ گرمى دوست *ниг.* гармихоҳ; руста-ниҳои гармидӯст.

ГАРМИЁН گرميان як навъи кишмиш.

ГАРМИИВАЗКУНАК گرمى عوض کنک *тех.* абзори таъвици гармӣ.

ГАРМИИВАЗКУНӢ گرمى عوض کنى *тех.* мубодилаи гармӣ, таъвици гармӣ.

ГАРМИНИГОҲДОР گرمى نگاهدار қобилияти гармиро нигоҳдоранда, гарминогузарон.

ГАРМИНИГОҲДОРӢ گرمى نگاهدارى нигоҳдорандаи гармӣ, гарминогузаронӣ.

ГАРМИНОГУЗАР گرمى ناگزور василае, ки гармиро намегузаронад, оиқи гарминогузарон.

ГАРМИПАЗИР گرمى پذير гармопазир, қабул-кунандаи ҳарорат, гузаронандаи гармӣ,

- хароратгиранда.
- ГАРМИСАНЧ** گرمي سنج андозагири гармо.
- ГАРМИТОБОВАР** گرمي تاب آور ба гармо тобоваранда, дорои хосияти вайроннашавӣ ё зарарнабинӣ аз ҳарорати баланд.
- ГАРМИХОҶ** گرمي خواه киште, ки ба нашъунамояш гармӣ бештар лозим аст, гармидӯст.
- ГАРМИЧА** گرميچه бемории пӯст, ки ба сабаби аз гармӣ зиёд арақ кардани инсон дар шакли доначаҳои хурд дар рӯй ва бадан пайдо мешавад.
- ГАРМӢ** گرمي 1. гарм будан, ҳарорат, тафс; муқоб. сардӣ, хунукӣ: гармии бадан, гармии офтоб, гармии ҳаво. 2. маҷ. чӯшу хӯруш, ривочу равнақ, авҷу барор: гармии бозӣ, гармии бозор, гармии қор, гармии тамошо. 3. маҷ. самимият, меҳрубонӣ. 4. маҷ. хашмгинӣ, оташинӣ, ғазабнокӣ; ҳолати тезу тундӣ; гармӣ додан ба чизе гарм кардан чизеро; ♦ гармию сардии рӯзгорро дидан (чашидан) неку бади ҳаётро аз саргузарондан; чашмо гармӣ бурдан андак ба ганаб рафтан.
- ГАРМКИНӢ** گرم کينى кит. душманӣ ва бадбинии сахт.
- ГАРМКУНАК** گرم کنگ гуфт. абзор барои гарм кардани хона дар фаслҳои хунуки сол: гармкунаки баркӣ.
- ГАРМКУНАНДА** گرم کننده он чи гармӣ меорад, абзори гармкунак.
- ГАРМКУНӢ** گرم کنى исми амал аз гарм кардан.
- ГАРМҚОҚ** گرم قاق нони тунуки дар танӯр пухташуда; умуман нони дар мангана хушконидашуда.
- ГАРММИЗОЧ** گرم مزاج 1. он ки мизоч – табиаташ гарм аст; муқоб. хунукмизоч. 2. серғайрат, серҳаракат; оташмизоч, тундхӯ, хунгарм.
- ГАРМНАФАС** گرم نفس хушсӯхбат; хушмуомила.
- ГАРМНИГОҶ** گرم نگاه он ки нигоҳи гарм дорад, нигоҳаш самимӣ ва меҳрубонона аст.
- ГАРМО** گرما ҳавои гарм, гармии ҳаво; рӯзҳои
- баландии ҳарорати ҳаво; муқоб. сармо: дар гармои тобистон, гармову сармо; мавсими гармо тобистон.
- ГАРМОБА** گرمابه ҷои шустушӯ, ки оби гарм дорад, ҳаммом.
- ГАРМОБАБОН** گرمابه بان ҳаммомӣ, мутасаддӣ ва сарқори ҳаммом, ҳаммомчӣ.
- ГАРМОБАДОР** گرمابه دار соҳиби гармоба, ҳаммомӣ, дорои ҳаммом.
- ГАРМОГАРМ** گرم گرم дар ҳолати гарм будан, дар вақти гармиаш, хунук нашуда.
- ГАРМОГАРМӢ** گرم گرمي :дар гармогармӣ а) дар вақти гарм будан; б) дар ҳолати мувофиқ ва мусоид, дар вақташ, дар айни вақташ, дар айни чӯшу хурӯши қоре.
- ГАРМОДАРМОНӢ** گرمادرماني истифода аз гармо барои табобат ва афзоиши ҷараёни хун; термотерапия.
- ГАРМОЗАДА** گرمزده сифати феълии замони гузашта аз гармо задан; он ки аз гармои сахти тобистон бемор шудааст, офтобзада.
- ГАРМОЗАДАГӢ** گرمزده گي шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гармозада; беморие, ки бо сабаби дар зери гармии сахт ва дамои баланд мондан пайдо шуда, боиси сустиву заифӣ, партофт ва тундии набзи бадан мешавад, офтобзадагӣ.
- ГАРМОИШ** گرمایش амали гарм кардани биноҳо бо об ё ҳавои гарм аз тариқи муассисаҳои махсус (маркази гармодихӣ ва ғ.).
- ГАРМОИШӢ** گرمایشی тех. мансуб ба гармоиш; дорои хусусият ё амалқарди гармкунадагӣ.
- ГАРМОӢ** گرمائي 1. мансуб ба гармо. 2. он ки зуд эҳсоси гармӣ кунад ва дар баробари гармо камтоқат бошад.
- ГАРМОН** ю. گرمان мус. асбоби мусиқии тугмачадори маъруф, ки ба воситаи дамсадо мебарорад; муқ. аккордеон ва баян.
- ГАРМОНИЯ** ю. گرمانيه 1. бо ҳам (хеле) дар мувофиқат будани қисмҳои як чизи бутун, мутаносибии ҷузъ ва қулл, ҳамоҳангӣ, мавзунӣ. 2. мус. як соҳаи назарияи мусиқӣ, ки таълимоти дуруст ҷӯр кардани овозҳоро дар оҳангсозӣ дар бар мегирад. 3. мус. номи

аккордҳои ҷудоғона.

ГАРМОННАВОЗ گرمانواز он ки гармон менавозад, навозандаи гармон.

ГАРМОСАНЧ گرماسنج *ниг.* хароратсанҷ.

ГАРМОТАШХИС گرماتشخيص *нав.* ташхиси бемориҳо ба воситаи гармо, термо-диагностика.

ГАРМОҲАНГ گرم آهنگ 1. гуворо, хуш-гувор, дилпазир, дилнишин. 2. *ниг.* гармрафтор.

ГАРМПУРСӢ گرم پرسی *пурсопурсии гарму* ҷӯшон, аҳволпурсии самимона.

ГАРМРАВ گرم رو *кит.* 1. тундрав, тезрав; ҷусту чолок. 2. *маҷ.* машғул, саргарм. 3. дар тасаввуф – солиқ, роҳрави роҳи тариқат.

ГАРМРАФТОР گرم رفتار 1. тундрав, тезрафтор. 2. ҷусту чолок, чобук; серҳаракат.

ГАРМРУҲСОР گرم رخسار *гармрӯй, хуш-чехра,* дилпазир.

ГАРМРӮ(Ӣ) گرم روي (ي) *соҳиби рӯи зебо, хушрӯ;* ситорагарм, дилкаш.

ГАРМСАӢР گرم سير *ниг.* гармрав 1.

ГАРМСАРӢ گرم سري 1. муҳаббат, меҳрубонӣ. 2. мастиву сархушӣ, арбадакашиву чанҷолӣ.

ГАРМСЕЛ گرم سيل *боди гарми хушк, ки ба* набототу ҳайвонот зарар мерасонад, боди сӯзон.

ГАРМСЕЛЗАДА گرم سيل زده *мевае, ки аз* гармсел осеб дидааст.

ГАРМСЕР گرم سير *минтақае, ки дар бештарин* фаслҳои сол ҳавояш гарм мешавад, минтақаи хорра.

ГАРМСЕРӢ گرم سيری *мансуб ба гармсер.*

ГАРМСӮҲБАТ گرم صحبت он ки сӯхбаташ форум аст, хушсӯхбат.

ГАРМТАБӢ گرم طبع *ниг.* гарммизоч.

ГАРМТАК گرم تک *кит.* 1. тезтак, тездав, тундрав. 2. тундрон, тезрон.

ГАРМТОЗ گرم تاز *бо шитоб даванда, тундрав,* тезрав.

ГАРМХЕЗ گرم خيز *зудхез, тезрав, ҷусту чолок.*

ГАРМХЕЗӢ گرم خيزی *маҷ.* тундравӣ, чобукӣ, тезӣ, тундрав будан.

ГАРМХОНА گرم خانه 1. хона(ча)и гарм-тарини ҳаммом ва гармоба, бухорхона. 2. бинои оинабандӣ барои парвариши кӯчатҳо ва зироаткорӣ дар ҳамаи фаслҳои сол; хонаи маҳсус, ки дар он растаниҳои гармиталаб парвариш карда мешаванд.

ГАРМХУН گرم خون 1. одами боғайрату серҳаракат; ҷаққон. 2. тундмизоч, тез, дилтанги зудоташиншав.

ГАРМХУНӢ گرم خونی 1. боғайратӣ, чобукӣ, ҷусту чолок. 2. тундмизочӣ, тезӣ.

ГАРМХУШК گرم خشک *ниг.* гармқок.

ГАРМХӮ گرم خو *маҷ.* хушхулқ, хушахлоқ.

ГАРМХӮӢ گرم خوئی *маҷ.* хушхӯӣ ва хуштабӣ, меҳрубонӣ.

ГАРМЧАШМА گرم چشمه *чашмаҳои дорои* обҳои гарми табобатӣ.

ГАРМЧЕҲРА گرم چهره *ниг.* гармрӯ.

ГАРМЧӮШӢ گرم جوشي *сӯхбат ва гуфтугӯи* гарму самимӣ.

ГАРМШАВӢ گرم شوی 1. *исми амал аз гарм* шудан; хароратгирӣ. 2. барангехтан, оташин шудан; *гармшавии сӯхбат* авҷ гирифтани тафсидани сӯхбат.

ГАРМШИКАМӢ گرم شکمی *кит.* оз, хирс, тамаъкорӣ.

ГАРНА گرمه *шакли кӯтоҳшудаи* агарна.

ГАРНИЗОН *фр.* گرميزان *қисмҳои ҳарбӣ, ки дар* шаҳр, қалъа ё истеҳкоми мудофиавӣ ҷойгир шудаанд, бошгоҳи ҳарбӣ, подгон.

ГАРНИЗОНӢ گرميزانی *мансуб ба гарни-зон;* хизмати гарнизонӣ *хизмати ҳарбӣ дар* гарнизон, хизмати подгонӣ.

ГАРНИТУР *фр.* گرميتور *маҷмӯи ягон чиз, ки* барои истифодаи соҳаи муайян таъйин шудааст; *гарнитури мебели хонаи исти-* қоматӣ *мизу курсиҳо, кат ва ғ., ки ҳама* якранг буда, маҳсус барои эҳтиёҷи манзил сохта шудааст; *гарнитури харфҳо* маҷмӯи

- харфҳои якхелаи гуногунодозаи чопӣ.
- ГАРОИДАН** گرائیدن майл ва рағбат намудан ба чизе; рӯй овардан ба чизе, гаравидан.
- ГАРОИШ//ГИРОИШ** گرایش исми амал аз гароидан; майлу рағбат, қасд, ният, азм.
- ГАРОН//ГИРОН** گران 1. вазнин, сангин, сақил; муқоб. сабук: бори гарон, гурзи гарон. 2. маҷ. сахт, бад; гарон омадан а) вазнинӣ кардан, душворӣ намудан; б) маҷ. боиси малол, ранҷ ва ташвиш шудан. 3. нархаш баланд, пурбаҳо, қимат; муқоб. арзон; гарон кардан баҳои чизеро зиёд кардан; кӯҳи гарон кӯҳи бузург, кӯҳи азим; хоби гарон хоби сахт ва дарозмуддат; хомӯшии гарон хомӯшии ногувор, сукути ноҳинҷор; арзону гарон ба ҳар нархе, ки бошад; ба дил гарон гирифтаи чизеро дида хафа шудан, малул шудан аз чизе.
- ГАРОНБАҲО** گران بها қиматбаҳо, пурар–зиш, дорои нархи баланд.
- ГАРОНБОР//ГИРОНБОР** گران بار 1. инсон ва ҳайвоне, ки бар худ бори вазнин дорад, пурбору сангин; дарахти гаронбор дарахти пурмева. 2. маҷ. одами вазнин, пуртоқат, ботамкин.
- ГАРОНБОРӢ** گران باری гаронбор будан, сангинӣ, сангин будан.
- ГАРОНБОРОНА** گران بارانه вазнинона, ботамкин.
- ГАРОНГӢШ** گرانگوش дорои шунавоии заиф, қар.
- ГАРОНГӢШӢ** گرانگوشӣ гаронгӯш будан, қарӣ.
- ГАРОНДАСТ** گران دست он ки қорро бо тааммул ва дер иҷро мекунад; муқоб. сабукдаст.
- ГАРОНДАСТӢ** گران دستӣ ботааммул будан; ба кундиву сустӣ, оҳиста-оҳиста анҷом додани қор; муқоб. сабукдастӣ.
- ГАРОНИШ** گرانش нав., физ. нерӯи қозибар.
- ГАРОНИШӢ** گرانشی марбут ба гарониш; нерӯи гаронишӣ.
- ГАРОНӢ** گرانی 1. вазнинӣ сангинӣ, сақилӣ. 2. душворӣ, мушкилӣ, сахтӣ. 3. ногуворӣ, ҳолати бад; гаронӣ кардан а) вазнинӣ кардан; б) сахт ва ногувор омадан, боиси малол будан. 4. пурқиматӣ, баланднархӣ; муқоб. арзонӣ.
- ГАРОНҚАДР** گران قدر дорои арзиш ва мартабаи баланд, боқадру қимат, боэҳтиром, бузург.
- ГАРОНҚИМАТ** گران قیمت ниг. гаронбаҳо.
- ГАРОНМОЯ** گرانباه 1. гаронбаҳо, пурқимат. 2. арҷманд, олиқадр.
- ГАРОНМОЯГӢ** گرانباهي гаронмоя будан, арҷмандӣ.
- ГАРОННАРХ** گران نرخ дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо, қиматбаҳо.
- ГАРОНПОЯ** گران پايه маҷ. баландмар–таба, олиқадр.
- ГАРОНРАВ** گران رو он ки ё он чи оҳиста ва суст ҳаракат мекунад, кундрав.
- ГАРОНРИКОБ** گران رکاب кит., маҷ. ботамкин, собитқадам.
- ГАРОНРИКОБӢ** گران رکابي кит., маҷ. амали гаронрикоб, ботамкинӣ, собитқадамӣ.
- ГАРОНСАӢР** گران سير кит. оҳистарав, суфрафтор, кундсайр.
- ГАРОНСАНГ** گران سنگ 1. вазнин, дорои вазни зиёд. 2. маҷ. ботамкин, бовиқор; устувор, матин.
- ГАРОНСАНГӢ** گران سنگي вазнинӣ, сангинӣ, сангин будан.
- ГАРОНСАР** گران سر мағрур, ботақабур; маст, махмур.
- ГАРОНСОЯ** گران سايه олиқадр, дорои мақом ва мартабаи баланд.
- ГАРОНТАМКИН** گران تمکين пуртамкин, бовиқор.
- ГАРОНФУРӢШ** گران فروش он ки молашро қимат мефурӯшад, қиматфурӯш.
- ГАРОНФУРӢШӢ** گران فروشي амали гаронфурӯш, бо қимати зиёд фурӯхтан, қиматфурӯшӣ.
- ГАРОНХЕЗ** گران خيز он ки бо кундӣ ва дер аз

чо бармехезад, суфрафтор.

ГАРОНҲОБ گران خواب сахтхоб; баҳти гаронхоб
баҳти сиёҳ.

ГАРОНҲОР گران خوار *кит.* 1. он чи хӯрда–наш
бисёр ногувор аст. 2. *мач.* пурхӯр.

ГАРОНҶОН گران جان 1. сустркор, коҳил, танбал.
2. бадхулк, бадрафтор. 3. сахтҷон, ҷонсахт.

ГАРОНҶОНӢ گران جاني *кит.* 1. вазъ ва ҳолати
гаронҷон, коҳилӣ, танбалӣ, сустӣ. 2.
бадхулқӣ, бадрафторӣ, номатбӯӣ.

ГАРОЯНДА گر اينده майлу рағбаткунан-да,
қасд ва оҳангкунанда: **гароянда кардан**
равона кардан, фиристондан; **гароянда шудан**
майл кардан, қасду оҳанг кардан.

ГАРЧАНД گر چند *шакли кӯтоҳшудаи агарчанд;*
ҳарчанд ки..., ҳар қадар ки..., бо вучуди он
ки...; **гарчанде ки...** ҳарчанд ки..., бо вучуди
он ки...

ГАРЧИ گر چه *шакли кӯтоҳшудаи агарчи.*

ГАСТРИТ ю. گستريت *тиб.* илтиҳоби пардаи
луобии меъда, газаки меъда.

ГАСТРОЭНТЕРОЛОГИЯ ю. گستراانترالاجيه
тиб. як соҳаи тиб, ки бемориҳои узвҳои
ҳозима ва усулҳои табобати онро меомӯзад,
ҳозимашиносӣ.

ГАҲ گه *ниг.* гоҳ.

ГАҲАНБОР گهنبار *ниг.* гоҳанбор.

ГАҲБУД گهيد *кит.* хазинадор.

ГАҲВОРА گهواره 1. ҷойҳои ҷунбондашаван-
даи кӯдак то якуним-дусолағӣ, ки дасту
пояшро баста, дар он мехобонанд, маҳд. 2.
мач. ҷои ба вучуд омадан ва нашъунамои
чизе: **гаҳвораи тамаддуни башар;** ◊ **аз**
гаҳвора то лаҳад (тобут) тамоми умр,
тамоми давраи зиндагӣ.

ГАҲВОРАБАНДОН گهواره بندان маросими авва-
лин бор ба гаҳвора бастанӣ тифли навзод.

ГАҲВОРАБАХШ گهواره بخش одати аз тарафи
падару модарон ба ҳам номзад кардани
писару духтари навзод, ки баъди ба балоғат
расидан бояд ба издивоҷи ҳамдигар
дароянд.

ГАҲВОРАПҶШ گهواره پوش *ниг.* гаҳворапӯшак.

ГАҲВОРАПҶШАК گهواره پوشك рӯпӯши муно-
сиби ҳаҷми гаҳвора дӯхташуда, ки гаҳво-
раро бо он мепӯшонанд, пӯши болои
гаҳвора, ки ба шаклу намуди гаҳвора дӯхта
шудааст.

ГАҲВОРАСОЗ گهواره ساز он ки аз ҷӯб гаҳвора
месозад: **устои гаҳвора.**

ГАҲВОРАҶУНБОН گهواره جنبان 1. он ки гаҳво-
раро ҷунбонда, кӯдакро мехобонад,
ҷунбонандаи гаҳвора. 2. *зоол.* ҳашараи
сабзу зардранги пойҳои дарози борик, ки
вақти таҳдиди хатар бо пойҳои пеш рост
шуда, худро ҷун гаҳвора алвонҷ медиҳад.

ГАҲВОРАҶУНБОНӢ گهواره جنباني амали гаҳ-
ворачунбон.

ГАҲГИР گه گير 1. аспе, ки имкони саворӣ
намедиҳад. 2. *мач.* саркаш.

ГАҲГИРӢ گه گيري саркашӣ, амали гаҳгир.

ГАЧ گچ моддаи сафеди шабеҳи оҳак, ки дар
натиҷаи сӯзондани гачсанг ба даст меояд ва
дар сохтмон (гачкорӣ), ҳайкалтарошӣ, тиб
(гачбандӣ) ба кор меравад.

ГАЧА گچه *гуфт.* ангуштарини бенигин, шаба ё
чизи дигар, ки дар гачабозӣ истифода
мекунад.

ГАЧАБОЗӢ گچه بازی *гуфт.* бозии бачагона аст,
ки асоси онро ёфтани гачаи дар мушти
дастҳо пинҳонкардаи яке аз иштирок-
кунандагони он ташкил медиҳад.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *ниг.* гачбандӣ.

ГАЧКОРӢ گچکاری *ниг.* гачкорӣ: **хонаи**
гачкорӣ.

ГАЧЧА گچه *лаҳҷ.* он ки дар сухан гуфтан
забонаш мегирад, лакнатдор, алкан, сақав:
бачаи гачча.

ГАЧ گچ *ниг.* гач.

ГАЧАНДУД گچ اندود андуда бо гач, гачкори-
шуда.

ГАЧБАНДӢ گچبندی *тиб.* бо гач бастанӣ узви
шикастаи бадан.

ГАЧБУР گچبر бинокоре, ки ба буридан ва

- омода кардани гачҳои ороишӣ ва тазйинӣ машғул аст.
- ГАЧБУРӢ** گچبری сохтан ва таҳия кардани гач барои сақфу деворҳои бино; буридани нақшҳои гачӣ.
- ГАЧГАР** گچگر *ниг.* гачкор.
- ГАЧГАРӢ** گچگری *ниг.* гачкорӣ.
- ГАЧДӢСТ** گچدوست *бот.* гурӯҳе аз гиёҳони бутгааш яксола ё чандсола аз хонаводаи маҳакҳо.
- ГАЧИН** گچین *ниг.* гачӣ.
- ГАЧИР** گچیر *гуфт.* 1. ғализ, носуфта, дағал. 2. бадхулк; яқрав: **одами гачир**.
- ГАЧӢ** گچی 1. аз гач сохташуда. 2. гачдор.
- ГАЧКОР** گچ کار устои бо гач андовақунанда ва нақшу ниғорбароранда.
- ГАЧКОРӢ** گچکاری 1. шуғл ва касби гачкор. 2. аз гач сохта ё бо гач андова кардашуда. 3. намуди маъруфи санъати амалии ороишӣ бо истифодаи гач (*дар иморатҳо*).
- ГАЧКӢБ** گچ کوب 1. он ки гач мекӯбад, гачро кӯфта майдақунанда. 2. абзоре, ки ба василаи он гачро кӯфта майда меқунанд.
- ГАЧКӢБӢ** گچکوبی қору амали гачкӯб; кӯфтани гач, гачро кӯфта майда кардан (*пас аз пухтан*).
- ГАЧПАЗ** گچ پز он ки гач мепазад, коргари дар кӯра гачпазанда.
- ГАЧПАЗӢ** گچ پزی 1. амал ва шуғли гачпаз. 2. ҷое, ки дар он сангу гачро пухта, барои истифода омода меқунанд.
- ГАЧСАНГ** گچ سنگ санге, ки аз он гач мепазанд.
- ГАЧСОЗ** گچ ساز *сохт.* он ки гачро барои сафед кардани бино омода месозад.
- ГАЧСОЗӢ** گچ سازی амал ва кори гачсоз.
- ГАЧХОК** گچ خاک омехтаи гач бо хок, ки дар бинокорӣ барои андоваи девор ё сафед кардани он истифода мебаранд.
- ГАШ** گش *кит., ниг.* каш.
- ГАШАН** گشن *кит., кхн.* анбӯх, пур, тануманд, фарбеҳ.
- ГАШАНСОР** گشن سار он чи дорои анбӯҳӣ аст, анбӯх, фаровон, бисёр.
- ГАШНИЗ** گشنیز *бот.* гиёҳи алафӣ, яксола ва коштанӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки баргҳо ва саршохаҳои он хӯроқӣ ва нӯшбӯӣ аст ва донҳои он хосияти дорӯӣ дорад, гашниҷ, гашниҷ, кашниҷ.
- ГАШНИЗА** گشنیزه ғӯраи ангур.
- ГАШНИЗӢ** گشنیزی *марбут ба гашниҷ* ё таҳияшуда аз он; монанди гашниҷ.
- ГАШНИЧ//ГАШНИЧ** گشنیچ//گشنیچ *ниг.* кашниҷ.
- ГАШНИЧАК** گشنیچک навъи гулдӯзии шеро-заи либос.
- гашт** گشت 1. *асоси замони гузашта аз гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии гардиш:* **хамгашт, гулгашт...**
- ГАШТ** گشت 1. гаштан, гардиш, ҳаракат: **гашти мошин, гашти қатора, гашти соат.** 2. сайру саёҳат, гардиш, тафарруҷ: **сайру гашт.** 3. рафтор, тарзи роҳгардӣ. 4. баргашт, бозгашт, ричъат; **гашти бозор** вақти ба охир расидани савдо дар бозор; **гашти пешин** баъди пешин, баъд аз зӯҳр; **гашти рӯз** нимаи дуюми рӯз, вақти тамомшавии рӯз; **рӯз гашт** қард рӯз аз нима гузашт; **ба гашту гадоӣ баромадан** дар ба дар гашта талбандагӣ кардан. 5. дигаргунагӣ, гардидан, тағйиру таҳаввул.
- ГАШТА** گشته 1. *сифати феълӣ аз гаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои шуда:* **гумгашта, хамгашта** ва ғ.; **гашта-гашта** а) бисёр гашта, хеле роҳ рафта; бисёр сафар карда; б) такрор ба такрор, такроран; **гаштаю баргашта** такрор ба такрор, такроран, пайваста; **гашта баромадан** давр задан ҷоеро; **гашта гирифтан** гардонда гирифтан, баргардонда гирифтан; **гашта омадан** баргаштан, бозгаштан, авдат кардан; **гашта пурсидан** такроран пурсидан, дубора савол кардан; **гашта рафтан** бозгаштан, пас гашта рафтан.
- ГАШТАК** گشتک чамъомад ё шабнишинӣ ба хотири зиёфат ва сӯхбат, ки одатан бо навбат дар хонаи яке аз иштироккунандагон

гузаронида мешавад, гап, гапхӯрӣ.

ГАШТАН گشتن 1. чархидан, давр задан. 2. давр зада баромадан, ҷустуҷӯ кардан. 3. роҳ рафтан, ҳаракат кардан; гардиш кардан, сайру гашт кардан. 4. баргаштан, риҷъат кардан, қафо рафтан. 5. *мач.* хамидан, поин фуромадан, ба нишастан сар кардан. 6. тағйир ёфтан, аз ҳоле ба ҳоле даромадан; тағйир додан, дигар кардан. 7. шудан, гардидан. 8. *дар феълҳои таркибӣ омада, маънои давоми амалро медиҳад:* **бозӣ карда гаштан, давида гаштан** ва ғ.; **гашта гирифтан** дар *ҷое, коре* давом додан ба *коре*; **нафас гаштан** дам ба дарун афтодан, нафаскашӣ душвор шудан; **пас гаштан** баргаштан, ақиб гаштан, ба ҷои омада пас рафтан; **дар пайи чизе гаштан** аз паси чизе шудан; ба ҷустуҷӯи чизе машғул шудан; **зобон (на)гаштан** ба чизе изҳор карда (на)тавоништан чизеро (*аз рӯи мулоҳиза, истиҳола ё андешае*); **бо касе гаштан** бо касе ишқбозӣ кардан.

ГАШТАНӢ گشتنى баргаштанӣ, нияти гашта омадан доштан.

ГАШТАСАР گشتهسر саргашта, саргардон.

ГАШТЗАНИ گشتزنى гардиш, гашт задан.

ГАШТИРӢ گشتروزي аввали нимаи дуҷуми рӯз; нимаи дуҷуми рӯз: **кори гаштирӯзӣ.**

ГАШТӢ گشتى *марбут ба гашт*; ниғаҳбон ё посбон, ки дар минтақаи муайян гашт мезанад, маъмури гашт.

ГАШТОГАШТ گشتاگشت гардишқунон, гаштугузор.

ГАШТОР گشتار гаштугузор, сайр, чарх задан.

ГАШТОРӢ گشتارى *марбут ба гаштор*; таъвилӣ.

ГАШТУГУЗОР گشتوگزار 1. гардиш, сайру тамошо. 2. давр зада гаштан, қадамзанӣ дар посбонӣ.

ГВАРДИЯ фр. گوردیه 1. аскарони хоса барои муҳофизати сардори давлат ва сарлашқарҳо; қисмҳои баргузида ва имтиёзноки лашқар, горд: **гвардияи миллӣ.** 2. *таър.* дар Армияи Шӯравӣ ба қисму қўшунҳое, ки қорнамоиҳои аълои ҷангӣ, интизом ва муташаккилӣ нишон медиҳанд, номи қисму қўшуни гвардия дода мешуд.

ГЕВА گیوه *кҳн.* навъи пойафзоли бепошнае, ки

тагаш аз чарм ё латтаҳои ба ҳам часпонидашуда ва рӯяш аз ресмони бофта иборат аст, чева.

ГЕВАКАШ گیوه کش косибе, ки гева месозад; пойафзолдӯз.

ГЕЙЗЕР исп. گيزير чашмаи вулконики оби гарм, ки вақт ба вақт обаш фаввора зада мебарояд.

ГЕКТАР ю. گکتر воҳиди андозаи масоҳати замин, ки ба даҳ ҳазор метри мураббаъ баробар аст.

ГЕКТО ю. گکتا ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб* ба маънои сад, сад карат: **гектоватт** сад ватт, **гектолитр** сад литр, **гектометр** сад метр ва ғ.

ГЕКТОВАТТ گیکتاوت ю. сад ватт.

ГЕКТОЛИТР گیکتانتر ю. сад метр.

ГЕКТОМЕТР گیکتامتر ю. сад метр.

ГЕЛИЙ лот. گلی унсурҳои химиявӣ аз гурӯҳи газҳои инертӣ, ки бинобар сабукии ва дарнагирандагииаш дар ҳавопаймоӣ ба кор бурда мешавад.

ГЕЛИО ю. گلیа ҷузъи пешини калимаҳои *мураккаб*, ба маънои Офтоб ва нерӯи вай: **гелиодастгоҳ, гелиотехника...**

ГЕЛИОГРАФИЯ ю. گلیاگرفیه *нуч.* соҳаи астрономие, ки ба таҳқиқи Офтоб машғул аст.

ГЕЛИОДАСТГОҲ گلیادستگاه абзоре, ки ба воситаи нерӯи нурҳои Офтоб амал мекунад.

ГЕЛИОМАРКАЗӢ گلیامرکزی :**низоми гелио-марказии олам** *нуч.* таълимоте, ки Офтобро маркази ҳаракати сайёраҳо ҳисоб мекунад.

ГЕЛИОМЕТР ю. گلیامتر *нуч.* асбоби оптикӣ барои чен кардани қутрҳои ба назар намоёни ҷирмҳои осмонӣ.

ГЕЛИОТЕХНИКА ю. گلیاتخنیکه *тех.* соҳаи техника, ки роҳҳои истифодаи нерӯи Офтобро меомӯзад.

ГЕЛОС گیللاس меваест аз ҷинси олуболу: **гелоси зард, гелоси сурх, гелоси саврӣ.**

ГЕЛОСӢ گیللاسى *мансуб ба гелос*; **мураббон**

- гелосӣ** мураббои аз гелос пухташуда.
- ГЕМАТОЛОГИЯ** *ю.* **گمتالاگيه** *тиб.* соҳаи илми тиб, ки таркиб ва хусусиятҳои хун, бемориҳои хун ва роҳҳои муолиҷаи онҳоро меомӯзад, хуншиносӣ.
- ГЕМОГЛОБИН** *ю.* **گмаглабин** *биол.* моддаи сурхранги хун; қисми таркибии пулакчаҳои сурхи хун.
- ГЕН** *ю.* **گن** *биол.* одитарин омили таъмини ирсият аз насле ба насли дигар; сиришт. 2. *чӯзӣ пасини калимаҳои мураккаб ба маънои асл ва мабдаи пайдоиш ва ҳосилшавии чизе:* **гидроген, оксиген ва ғ.**
- ГЕНДЕР** **گندر** *нав.* чинс, чинсият (мард ва зан).
- ГЕНДЕРӢ** **گندرى** *нав., мансуб ба гендер;* чинсӣ: **аз нуқтаи назари гендерӣ** (*асосан дар мавриди ҳифозати ҳуқуқи занон кор фармуда мешавад*).
- ГЕНЕЗИС** *ю.* **گنзيس** *фалс.* пайдоиш, асл ва ҷараёни ташаккули ҳодисаҳои инкишофёбанда, усули таквин.
- ГЕНЕРАЛ** *лот.* **گنرل** *ҳ.* 1. унвони олии ҳарбӣ ва рутбаи шахсони роҳбарикунандаи қувваҳои мусаллаҳ; **генерали армия** (артиш) унвони олии генералӣ. 2. қисми аввали унвон ва рутбаҳои ҳарбии Ҷумҳурии Тоҷикистон: **генерал-майор, генерал-лейтенант, генерал-полковник.**
- ГЕНЕРАЛ-ГУБЕРНАТОР** *лот.* **گنرل گوברنتар** *таър.* ҳокими ягон кишвар ё вилоят дар Русияи подшоҳӣ ва баъзе мамлакатҳо, ки ҳокимияти ҳарбии маъмури ба дасти ӯ супорида шудааст: **генерал-губернатори кишвари Туркистон.**
- ГЕНЕРАЛИССИМУС** *лот.* **گنرلسيموس** *оли-*тарин рутбаи ҳарбӣ, ки ба сардорони лашкар барои хизматҳои бисёр барҷастаи ҳарбӣ дода мешавад; шахсе, ки ин рутбаро дорад.
- ГЕНЕРАЛИТЕТ** *лот.* **گنرلتيت** ҳайати фармондеҳии олии артиш, ҳайати қумандонҳои олии қувваҳои мусаллаҳ.
- ГЕНЕРАЛӢ** **گنرلى** *мансуб ба генерал:* **мансаби генералӣ, рутбаи генералӣ; нақшаи генералӣ** нақшаи асосӣ ва умумии дарбаргирандаи ҷорабиниҳои муҳим; **ситоди генералӣ** мақоми олии идоракунӣ ба кори тамоми сохторҳои ҳарбии мамлакат.
- ГЕНЕРАТОР** *лот.* **گنرتار** *тех.* ҷиҳоз, олат ё мошине, ки нерӯи механикиро ба нерӯи барқӣ табдил медиҳад, табдилдиҳандаи барқ.
- ГЕНЕРАТОРӢ** **گنرتارى** *мансуб ба генератор;* **гази генераторӣ** газе, ки дар генератори газ ҳосил карда мешавад.
- ГЕНЕТИКА** *ю.* **گنتيکه** *биол.* як соҳаи илми биология, ки ирсият, пайдоиш ва тағйирёбии онро меомӯзад, наслшиносӣ.
- ГЕНЕТИКӢ** **گنتيکى** *мансуб ба генетика.*
- ГЕНОТСИД** *ю.* **گناتسيد** сиёсати аз рӯи аломатҳои наҷодӣ, миллӣ, қавмӣ ё динӣ несту нобуд кардани гурӯҳи алоҳидаи аҳоли.
- ГЕНОФОНД** *ю.* **گنافاند** *биол.* сириштмоя, муҳандисии генӣ, бахши беҳтарин ва хушзоти чизе; **генофонди миллат** сириштмояи миллат, беҳтарин намояндаҳои миллат.
- ГЕНСОЗӢ** **گنسازی** бахши илми биология дар бораи пажӯҳиш ва таҳқиқи ирсият ва пайдоишу тағйирёбии ҳуҷайраҳо ва усули истифодаи онҳо.
- ГЕОБОТАНИКА** *ю.* **گياباتنيکه** соҳаи ботаника, ки сохт, таркиб, инкишоф ва паҳншавии гурӯҳҳои растаниро дар алоқамандӣ бо ҳок, обу ҳаво ва омилҳои дигар меомӯзад.
- ГЕОГРАФИЯ** *ю.* **گياگرفيه** *ниг.* **ҷуғрофия.**
- ГЕОДЕЗИЯ** *ю.* **گيادزيه** илме, ки шакл, андоза ва майдони ҷозибай Заминро омӯхта, қитъаҳои гуногуни рӯи Заминро харита мекашад ва ба нақша мегирад, заминсанҷӣ.
- ГЕОДЕЗӢ** **گيادزى** *мансуб ба геодезия.*
- ГЕОЛОГИЯ** *ю.* **گيالاگيه** илме, ки сохт, таркиб, қонунҳои инкишоф ва таърихи қишри Замин ва тарзҳои ҷустуҷӯи маъданҳоро меомӯзад, заминшиносӣ, илми замин.
- ГЕОМЕТРИЯ** *ю.* **گيامتريه** *ниг.* **ҳандаса.**
- ГЕОСЕНТРИЗМ** *ю.* **گياسنتريزم** *нуч.* таълимоти юнониёни қадим дар бораи Замин, ки гӯё Замин маркази беҳаракати коинот буда,

Офтоб ва сайёраҳои дигар дар атрофи он давр мезадаанд. Ин таълимот баъди ба вучуд омадани низоми гелиомакрази Коперник илман рад шудааст.

ГЕОФИЗИКА *ю.* *گيافيزيکه* маҷмӯи илмҳои, ки хосияти физикии кураи Замин, сохти дохилӣ, ҳодисаҳои физикии дар қабатҳои сахти Замин рӯйдихандаро меомӯзад.

ГЕОФИЗИКӢ *گيافيزيکي* *мансуб ба геофизика:* усули геофизики.

ГЕОХИМИЯ *ю.* *گياخيميه* илме, ки тар-кибҳои химиявии Замин ва дар қишри Замин паҳн ва ҷойгир шудани унсурҳои химиявиرو меомӯзад.

ГЕПАТИТ *ю.* *گيپتيت* номи умумии бемориҳои илтиҳоби чигар.

ГЕПО//ГИПО *گپا//گپا* *кит.* таомест, ки гӯшти кима, биринҷ, пиёз ва ғ. ба шиканбаи гӯсфанд печонда, мурч ё қаламфур пошида мепазанд.

ГЕРАН *ю.* *گرن* *ниг.* **анчибар.**

ГЕРБ *олм.* *گرب* аломати шартии фарқкунандаи ягон давлат, шаҳр ё қавм, ки дар байрақ, мӯҳр ва пулҳо нақш меёбад, нишон, нишони милли.

ГЕРБАРИЙ *лот.* *گريبي* *бот.* маҷмӯаи баргу гиёҳҳои хушқарда, барои таҳқиқи биологӣ.

ГЕРБИТСИД *лот.* *گريپتسيد* моддаҳои химиявӣ барои нест кардани алафҳои бегона.

ГЕРМАНИЙ *олм.* *گرميني* унсури химиявие, ки аз моддаи сахти нукратоби қалъа-гимонанд иборат буда, дар радиотехника ва шишасозӣ истифода мешавад.

ГЕРМАНИЙ *گرمني* *мансуб ба Германия* (Олмон): забонҳои германӣ.

ГЕРОИН *лот.* *گراين* навъи маводи муҳаддири саҳтгаъсир.

ГЕРОНТОЛОГИЯ *ю.* *گرانتالاجيه* *тиб.* илм дар бораи пир шудани мавҷудоти зинда, ба шумули одам ва омӯзиши сабабҳои дарозумрӣ.

ГЕС *گيس* *шакли қўтоҳшудаи гесу.*

ГЕСБОФ *گيسباف* 1. амали бофтани риштаҳои

қолин. 2. ба шакли гесу бофташуда.

ГЕСБОФӢ *گيسبافي* амали бофтани гесу.

ГЕСТАПО *олм.* *گستاپا* *таър.* политсияи махфии давлатӣ дар Олмони фашистӣ, ки яке аз муассисаҳои асосии террористии фашизм маҳсуб мегардад.

ГЕСУ//ГЕСӢ *گيسو* мӯи дарози занон, мӯи бофтаи занон, печа, милла; **гесуи мушкин** мӯи сиёҳи муаттар; **гесуи тобдода** мӯи бофта; **гесуи чанг** торҳои чанг.

ГЕСУБАНД *گيسوبند* 1. навори абрешимӣ барои бастании гесу. 2. асбоби зинат барои халонида мондан бар мӯй.

ГЕСУБУРИДА *گيسوبريده* *кҳн., таҳқ., маҷ.* зани бадахлоқ, беҳаё.

ГЕСУДОР *گيسودار* мӯйдор, кокулдор.

ГЕТИАФРӢЗ *گيتيافروز* оламтоб, равшанкунандаи ҷаҳон, ҷаҳонафрӯз; **шамъи гетиафрӯз** Офтоб.

ГЕТИБОН *گيتيبان* *кит.* ҷаҳонбон, пуштибони ҷаҳон.

ГЕТИДОР *گيتيدار* *кит.* ҷаҳондор, соҳиби дунё, худованди олам.

ГЕТИКУШО(Ӣ) *گيتيکشاي* ҷаҳонкушо, ҷаҳонгир, оламгир.

ГЕТИНАВАРД *گيتينورد* ҷаҳонгард, сайркунандаи ҷаҳон, сайёҳ.

ГЕТИНАМО(Ӣ) *گيتينماي* ҷаҳоннамо; **оинаи гетинамо(Ӣ)** *ниг.* **оина (-и ҷаҳоннамо).**

ГЕТИНИГОР *گيتينگار* ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИОРО *گيتيآرا* ҷаҳоноро, зинатдиҳандаи дунё.

ГЕТИПАЖӢХ *گيتيپژوه* ҷаҳонҷӯй, ҷаҳонпажӯх.

ГЕТИПАЙМО *گيتيپيما* ҷаҳонпаймо, ҷаҳонсард.

ГЕТИПАНОӢ *گيتيپناه* 1. *кит.* ҷаҳонпаноҳ, пуштибони олам. 2. *маҷ.* подшоҳи тавоно ва қудратманд.

ГЕТИСИТОН گيتىستان чаҳонгир, чаҳонкушо.

ГЕТИФУРӢЗ گيتى فروز *ниг.* гетиафрӢз.

ГЕТИШИНОС گيتى شناس дунёшинос, чаҳон-шинос, чаҳондида.

ГЕТИӢ گيتى чаҳон, дунё, олам.

ГЕТТО *ит.* гитта дар баъзе мамлакатҳо маҳаллаи махсус, ки гурӯҳи муайяни аҳолии аз ҷиҳати ирқ ё дин фарқдоштаро зӯран ба он ҷо мекӯчонанд.

ГЕҲОН گهان *кит.* гайҳон, дунё, чаҳон, олам.

ГЕҲОНХИДЕВ گهان خديو *ниг.* гайҳонхидев.

ГИГАБАЙТ *ю.* гигабит *итт.* дар иттилоотшиносӣ воҳиди ченаки ҳаҷми ҳофизаи компютер аст, ки ба 2^{30} (10) байт баробар аст.

ГИГИЕНА *ю.* гигиена *ниг.* бехдошт.

ГИГИЕНӢ گيگيئى *ниг.* бехдоштӣ.

ГИГРО- *ю.* гиғра *чузъи пешини калима–ҳои мураккаб ба маънои намӣ, рутубат:* **гигрометр, гигроскоп...**

ГИГРОМЕТР گيگرامتر *асбоби ченкунии намии (рутубат) ҳаво.*

ГИГРОСКОП *ю.* гиғраскоп *асбобе, ки тағйирёбии намии ҳаворо нишон медиҳад, рутубатнигор.*

ГИГРОСКОПӢ گيگراسكابي *намиро ба худ мекашидагӣ, намкаш; пахтаи гигроскопӣ пахтаи тозаи намкаш, ки дар тиб ба кор меравад.*

ГИДРА *ю.* гидра 1. дар асотири Юнони Қадим мори (аждаҳои) чандсара, ки агар як сарашро буранд, гӯё ба ҷои он ду сари нав пайдо мешудааст. 2. *зоол.* маҳлуқи бемӯҳраи обӣ.

ГИДРАТ *ю.* гидрат *хим.* маҳсули пайвастшавии об бо моддаҳои органикӣ ва гайриорганикӣ.

ГИДРО- *ю.* гидра *чузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои об ва обӣ:* **гидрогенератор, гидрогеология ва ғ.**

ГИДРОАГРЕГАТ *ю.* гидраагригат *гид–ротур-*

бина ва гидрогенератори бо наварди умумӣ пайваста.

ГИДРОГЕН *ю.* гидраген *унсури химиявиест иборат аз гази берангу бӯи сабук, ки бо оксиген пайваст шуда, обро ташкил медиҳад, обзо.*

ГИДРОГЕНЕРАТОР *ю.* гидрагенератор *генераторе, ки нерӯи обро ба нерӯи барқ табдил медиҳад, муваллиди барқи обӣ.*

ГИДРОГЕОЛОГИЯ *ю.* гидрагеология *омӯзиши обҳои зерзаминӣ.*

ГИДРОДИНАМИКА *ю.* гидрадинимика *қисми гидромеханика, ки қонунҳои ҳаракати моеот ва таъсири мутақобили онҳоро ба ҷисмҳои саҳт меомӯзад.*

ГИДРОДИНАМИКӢ گيگرادينميكى *мансуб ба гидродинамика.*

ГИДРОЛИЗ *ю.* гидрализ *хим.* аз ҳам ҷудо шудани химиявӣ моддаҳои мураккаб бо таъсири об.

ГИДРОЛОГИЯ *ю.* гидралагика *илми омӯзиши обҳои рӯзаминӣ (дарё, қӯл, ботлоқ, обанборҳо ва ғ.).*

ГИДРОМЕЛИОРАТИВӢ گيگيراملى آرتيوى *мансуб ба гидромелиоратсия: факултаи гидромелиоративӣ.*

ГИДРОМЕЛИОРАТСИЯ *ю.* гидрамли Артисия *илми обёрӣ қардани замин.*

ГИДРОТЕХНИКА *ю.* гидратехника *тех.* фанни истифода аз обҳои табиӣ.

ГИДРОТУРБИНА *ю.* гидратурбина *муҳаррике, ки ба воситаи қувваи об навардро ба ҳаракат медарорад.*

ГИДЯ//ГАДЯ گديه *гадой, гадой қардан.*

ГИДЯПАРАСТ//ГАДЯПАРАСТ گديه پرست *он ки дар ҳирси гадоист, дӯстдорандаи гадой, гадои ҳарис ва шилқин.*

ГИӢ گيا *ниг.* гиёҳ.

ГИӢБУН گيابن *буттаи гиёҳ.*

ГИӢҒ گياغ *шакли дигари гиёҳ.*

ГИӢДОРУ گيادارو *гиёҳи доруй.*

ГИӢЗОР گياراز *ниг.* алафзор.

ГИӢОСО گياآسا гиӢмонанд, ба шакли гиӢ.

ГИӢХОК گياخاك хоки тираанги ҳосилхез, ки аз пӯсидани гиӢҳо ва ғайра пайдо мешавад.

ГИӢХОР گياخوار *ниг.* гиӢххор.

ГИӢХ گيا алаф, наботот, растани ғайричӯбӣ; гиӢхи баҳорӣ алафи аввали баҳор; гиӢхи бегона *ниг.* бегона (алафи бегона); гиӢхи худрӯӣ алафе, ки нокошта худ рӯидааст.

ГИӢҲАК گياھک шакли тасғири гиӢ.

ГИӢҲДАРМОНӢ گياهدرمانى *нав.* табобат аз роҳи истифодаи гиӢҳои дармонбахшу табобатӣ.

ГИӢҲЗОР گياھزار алафзор, марғзор.

ГИӢҲӢ گياھى *марбут ба* гиӢ; сохташуда аз гиӢ, алафӣ.

ГИӢҲМАНД گياھمند *гуфт.* кӯкнорӣ, бангӣ.

ГИӢҲНОМА گياھنامه китоб дар бораи гиӢҳо ва алафҳои гуногун, махсусан гиӢҳои табобатӣ.

ГИӢҲОБА گياھآبه шарбати алафӣ, шар-бати гиӢӣ.

ГИӢҲОН گياھان *бот.* дастае аз мавҷудоти зинда, ки таҳрикпазиранд, вале ҳаракати худ ба худ надоранд ва дар ҷояшон нашъу нумӯъ мекунад.

ГИӢҲПИЗИШК گياھپزشک *нав.* пизишке, ки бо гиӢ беморонро табобат мекунад.

ГИӢҲПИЗИШКӢ گياھپزشكى амалу шуғ-ли гиӢпизишк, баҳши илмии тиб, ки ба табобати беморон ба воситаи гиӢҳо ва таҳқиқи хусусиятҳои дармонии гиӢҳо машғул аст.

ГИӢҲХОР گياھخوار *зоол.* алафхӯр, ҳайвоне, ки бештар ӯ фақат хӯроки он алаф аст.

ГИӢҲХОРИ گياھخواری гиӢххор будан, алафхӯр будан.

ГИӢҲХӢРД گياھخورد *ниг.* гиӢххор.

ГИӢҲШИНОС گياھشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши гиӢхону растаниҳо машғул аст, мутахассис ва коршиноси гиӢшиносӣ, набототшинос.

ГИӢҲШИНОСӢ گياھشناسي шоҳае аз илми ҳаётшиносӣ, ки ба шиносӣ, радабандӣ ва пажӯҳиши гиӢҳо иртибот дорад, набототшиносӣ.

ГИЗ گيز :дандон гиз кардан *гуфт.* а) дандон нишон додан; б) хандонлаб, кушодҷеҳра.

ГИЗОФ گزاف *ниг.* газоф.

ГИЗОФА گزافه *ниг.* газофа.

ГИЗОҒӢӢ گزافگوى беҳудагӯ, сергап, ҳарзагӯӣ.

ГИЗОҒКОР گزافكار беҳудақор.

ГИЛ گل 1. ҳоке, ки бо об омехта шудааст, лой; хоки саҳт ва хушк; **гили ба оташ тобовар** *ниг.* гилмоя; **кори гил** корҳои марбут ба хок (*аз қабил* хандақ кандану хок кандан, лой кардан *ва ғ.*); **гил задан** бо лой маҳкам кардан; **гил кардан** лой тайёр кардан. 2. *мач.* хоку туроб, турбат; **гили арманӣ // гили сурх** гиле, ки барои шустушӯ мисли собун истифода мебаранд; **гили одам** ҳоке, ки тибқи ривоятҳои динӣ Одам аз он сохта шудааст.

ГИЛА گله шиква, шикоят, норизогӣ аз муносибати каси шинос ӯ наздик; **гила доштан** шикваву шикоят доштан, норозӣ будан; **гила кардан** шикваву шикоят изҳор намудан.

ГИЛАГУЗОРИ گله گزاري шикваву ши-қоят, изҳори норозигӣ аз ягон амалу муносибат.

ГИЛАКУНОН گله کنان *феъли ҳол аз* **гила кардан**; шикояткунон, дар ҳолати гила кардан.

ГИЛАМАНД گله مند шиквакунанда; шикояткунанда: **гиламанд шудан** аз касе шикваву шикоят кардан аз касе, изҳори норозигӣ кардан аз касе.

ГИЛАМАНДОНА گله مندانه бо гиламандӣ, шикоятмандона, гила изҳор карда: **гиламандона гап задан**.

ГИЛАНДУД گل اندود бо гилу лой андовашуда, бо гил пӯшида.

ГИЛАОМЕЗ گله آميزه шикаютomez, бо оҳанги гила ва шиква.

ГИЛАОМЕЗОНА گله آميزانه *ниг.* гила–мандона.

ГИЛБҮТА گل بوته гили ба оташ тобовар, ки аз он барои гудозиши филизот бӯта месозанд.

ГИЛГАР گل گر *ниг.* гилкор.

ГИЛГИР گل گیر *тех.* порчай пластикӣ ё оҳанӣ, ки дар пушти чархҳои автомобилҳо ва дигар васоити нақлиёт барои пешгирӣ аз пошидани лою гил васл мешавад.

ГИЛГИН گلگين *ниг.* гилӣ; сохташуда аз гил.

ГИЛҒИЛМОН گلغلمان *зүфт.* лойолуд, оғуштаи гилу лой.

ГИЛДОР گلدار дорои лойю гил, лойдор.

ГИЛЗА олм. گيلزه 1. найи махсуси филизӣ барои тири милтиқ, тӯп ва ғ., ки ба даруни он борут меандозанд ва дар бунаш барои даргирондан пистонак мегузоранд: **гилзаи тир.** 2. найчай папирос, ки дар нӯғаш тамоку дорад: **гилзаи папирос, коғази гилза.**

ГИЛЕМ گلیم навъе аз палоси пашмин ё нимпашмин, ки ба фарши хона, кат, суфа ва ғ. густурда, бар рӯяш менишинанд, қолини бепат; қолин.

ГИЛЕМБОФ گلیمباف он ки гилем мебофад, бофандаи гилем; қолинбоф.

ГИЛЕМБОФӢ گلیمبافی амали бофтани гилем.

ГИЛЕМПОРА گلیمپاره пораи гилем, гилеми даридаи кӯҳна.

ГИЛЕМФУРҶШ گلیمفروش он ки гилем мефурӯшад, фурӯшандаи гилем.

ГИЛЕМФУРҶШӢ گلیمفروشی фурӯхтани гилем, гилем савдо қардан.

ГИЛЕМЧА گلیمچه гилеми хурд.

ГИЛИН گلین 1. гилдор, гилолуд. 2. аз гил сохташуда, хокӣ: **қулбаи гилин, хонаи гилин.**

ГИЛӢ گلی *ниг.* гилин.

ГИЛКАШ گلکش 1. қоргари сохтмон, ки лойю гилро ба ҷои қори устоҳои андовагару

лойгар ҳамл мекунад. 2. зарфи ҷӯбӣ ё оҳанӣ, ки дар он лойю қум мешӯранд.

ГИЛКАШӢ گلکشی амали бурдану овардани гил, қори гилкаш.

ГИЛКОР گلکار қоргари бинокор ва устое, ки дар сохтану таъмири биноҳо бо гилу лойю хишт қор мекунад, банно.

ГИЛКОРӢ گلکاری 1. шуғл ва касби гилкор. 2. қорҳои андова қардан, лой қардану девор задан ва хишт мондан дар бинокорӣ.

ГИЛМОЛА گلماه *ниг.* андова.

ГИЛМОЛӢ گلماي амали молидани гил ба чизе барои покиза ва тоза қардани чизе ё пӯшондан ва рӯпӯш қардани девор, андова қардан.

ГИЛМОЯ گلمايه гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ГИЛМҶХРА گل مهره 1. қҳн. мӯҳраи гилин; қулӯлаи гилӣ, ки бо ҷӯби дарози найҷамонанд барои шикори гунҷишк ва парандаҳои шабеҳи он меандохтанд. 2. *қит.*, *қиноя аз* қисми одамизод, ки гӯё аз дусад мӯҳра ё порчай устухон иборат аст.

ГИЛНОҚ گلناک олудаи гил, лойноқ, лойолуд.

ГИЛОБА گلابه хоқи обомехта, лойоба.

ГИЛОЛУД گل آلود олуда ба гил, лойолуд; гилноқ: **оби гилолуд.**

ГИЛОЛУДА گل آلوده *ниг.* гилолуд.

ГИЛОЯ گلایه *қит.*, *ниг.* гила.

ГИЛОЯҚУНОН گلایه کنان *қит.*, *ниг.* гилақунон.

ГИЛОЯОМЕЗ گلایه آميز *қит.*, *ниг.* гилаомез.

ГИЛТОБӢ گلتابي пухтани гил, аз гили хом тайёр қардани хишти пухта.

ГИЛФАРШ گلفر фаршаш аз гил, фаршаш хокӣ, заминӣ.

ГИЛХОҚ گلخاک *қим.* оксиди алюминий, ки як навъ моддаи сафедаи кристаллӣ аст.

ГИЛХОРА گلخاره *қит.* қирми лойхӯрақ.

ГИМНАЗИЯ ۱۰. گیمنزیه мактаби таҳсилоти

умумии миёна бо таълимоти амиқи баъзе фанҳо (*одатан фанҳои башарӣ*).

ГИМНАСТИКА *ю.* *гимнастикә* маҷмӯи машқҳои махсуси ҷисмонӣ барои тарбияи бадан, варзиши бадан; **гимнастикаи муолиҷавӣ** варзиш бо мақсади муолиҷаи ягон беморӣ.

ГИМНАСТИКӢ *гимнастикӣ* мансуб ба гимнастика: асбобҳои гимнастикӣ.

ГИНЕКОЛОГИЯ *ю.* *гиникалагия* тиб. илми бемориҳои занона.

ГИНЕКОЛОГӢ *гиникалагӣ* мансуб ба гинекология.

ГИПЕРБОЛА *ю.* *гипербала* *риёз.* хати қачи мусаттаҳ, ки иборат аз шоҳаҳои номаҳдуд аст; қатъи зоида.

ГИПЕРТРОФИЯ *ю.* *гипертрофия* 1. тиб. аз ҳад зиёд калон шудани ягон узви бадан дар натиҷаи касалии ё қори вазнин, ё машқи аз ҳад зиёд (*мас., дар варзишгарон*); бешин-арушдӣ, рушди беш аз ҳад. 2. аз ҳадди эътидол гузашта хеле калон шуда рафтани чизе.

ГИПНОЗ *ю.* *гипназ* 1. ҳолати махсуси ба ҳоб наздики одам ва ҳайвоноти олий, ки ба таври сунъӣ бо роҳи талқин ба вучуд оварда мешавад. 2. қувваи талқин, тариқи хобравонӣ бо роҳи талқин, бо талқин иродаи касеро ба худ итоат қунонидан: **бо гипноз муолиҷа кардан** усули гипнозро ба қор бурда, муолиҷа кардан.

ГИПНОЗГАР *гипназар* *ниг.* гипнозқунанда.

ГИПНОЗҚУНАНДА *гипназқунанда* 1. *сифати феълӣ* замони ҳозира аз гипноз кардан. 2. он ки гипноз мекунад, гипнозгар.

ГИПНОТИЗМ *ю.* *гипнатизм* 1. таълимот дар бораи ҳодисаҳои гипноз. 2. маҷмӯи ҳодисаҳои оид ба гипноз.

ГИПО *гипо* *ниг.* гепо.

ГИПОТЕНУЗА *ю.* *гипотенуза* *риёз.* тарафи муқобили қунҷи рост воқеъгардидаи секунҷаи ростқунҷа, ватари зовияи қоима.

ГИПС *ю.* *гипс* маъд. маъдане, ки онро тафсонда, гачи пухта ва ғ. ҳосил мекунад ва дар истехсолоти чинию шиша ва дар шикастабандии ягон узви бадан, яъне гачбандӣ

истиғода мебаранд, гачсанг, гулгач; **гипс кардан** *гуфт.* гачбандӣ кардан.

гир *гир* 1. *асоси замони ҳозира аз гирифтан*. 2. *ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои* гиранда, азхудқунанда, аҳзқунанда: **дастгир, моҳигир, ҷаҳонгир...**

ГИРАНДА *гиранда* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **гирифтан**; азхудқунанда азқунанда; ситонанда; **сағи гиранда** сағи газанда.

ГИРГИРАК *гиргирак* бозичаи аз қоғаз сохта ба нӯги ҷуб шинонда, ки вақти ба пеш ҳаракат додан қарх мезанад.

ГИРГИРАКБОЗӢ *гиргиракбозӣ* 1. бозии бачагон бо гиргирак. 2. бозии бачагона, ки ҳамчун қоида як нафар аз иштирокқунандагони он барои даст расондан аз паси дигарон медавад ва бачаи даст расондашуда ҳамин амалро бо дигарон давом медиҳад.

ГИРД I *گرد* 1. доирашакл, мудаввар. 2. атроф, давр, пиромун; **гирди...** // **ба гирди...** дар атрофи..., пиромуни..., ба даври...; **аз гирди...** аз атрофи..., гирдогирди...; **гирд-гирди...** атрофи..., давродаври...; **гирду атроф** // **гирду қанор** // **гирду пеш** давродавр, ҳама қониби маҳалле, атроф; **гирд гаштан** давр задан; **гирди чизе гаштан** дар атрофи чизе қарх задан, давродаври чизе гаштан; **гирд гардондан** қарх занондан, тоб додан; **гирд нишастан** доира нишастан, давра зада нишастан; **гирд овардан** қамъ кардан, ғун кардан; **гирд омадан** қамъ шудан, ғун шудан; **гирди номи қасе гаштан** аз паси қасе болидан, обрӯи қаси дигарро паноҳгоҳи худ қарор додан: **гирду ғун кардан** ба тартиб андохтан, ба тартиб овардани чизе.

-**гирд** *گرد* *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои шаҳри аз қониби қасе* бунёдшуда: **Доробгирд, Сиёвахшгирд.**

ГИРДА *گرده* 1. доирашакл, мудаввар. 2. *варз.* чизи паҳни доирашакл барои ҳаво додан ба дурӣ; **гирдаи Моҳ** қурси Моҳ.

ГИРДАК *گردک* 1. чизи мудаввари хурд. 2. *маҷ.* хайма, хиргоҳ.

ГИРДАҚОН *گردگان* *қит.* чормағз, ҷавз.

ГИРДАҚАЗ *گرده‌پز* нонвое, ки нони гирда мепазад.

ГИРДАПАРТОӢ *گرده پرتايي* *варз.* навъи бозиҳои варзишӣ аз рӯи ба дурӣ ҳаво додани гирда.

ГИРДАРӢ *گردرو* дорои рӯи гирда, кулӯларӯӣ, кулчарӯӣ.

ГИРДАСӢХОН *گردهسوهان* сӯҳони мудаввар, сӯҳони гирд.

ГИРДБАГИРДОН *گردبگردان* атрофиён, дар атрофи касе қарор доштагон, мулозимон.

ГИРДБОД *گردباد* боди саҳт ва тезу тунде, ки чангу хок ва хасу хошокро печонда, сутунвор ба ҳаво мебарорад; $\diamond$ **гирдбоди ҳаводис** тӯфони ҳодисаҳо, печутоби ҳодисаҳо.

ГИРДБОДА *گردباده* *ниг.* гирдбод.

ГИРДБОДМОНАНД *گردبادمانند* ба монанди гирдбод, ба сони гирдбод, гирдбодвор, пурпечутоб.

ГИРДБОДОСО *گردبادآسا* *ниг.* гирдбод–монанд.

ГИРДБОЛИШ *گردبالش* болишти гирду хурд, ки хангоми хоб зери сар мегузоранд.

ГИРДБОН *گردبان* кӯҳони шутур.

ГИРДБОФ *گردباف* вежагии он чи ки гирд ё ба шакли ҳалқамонанд бофта шудааст.

ГИРДБУР *گردبر* *тех.* арраи устувонай барои сӯроҳ кардани чӯбу оҳан.

ГИРДГАРД *گردگرد* он чи ба шакли доира ҳаракат мекунад, гирдгардон, гирдгарданда; доиравор.

ГИРДГАРДАНДА *گردگردنده* *сифати феълии замони ҳозира аз гирд гаштан;* чархзананда, гирдгардон, печутобхӯранда.

ГИРДГАРДОН *گردگردان* *феъли ҳол аз гирд гаштан;* гирдгарданда, чархзананда.

ГИРДГОҲ *گردگاه* *кит.* камар, миён.

ГИРДДАНДОН *گرددندان* дандонгирд, он ки дандонҳои гирду мудаввар дорад.

ГИРДИҲАМОӢ *گردهم آبي* *нав.* чамъомади оммавӣ барои муҳокимаи озоди ягон массаи сиёсӣ ё мавзӯи муҳимми дигар, митинг.

ГИРДӢ *گردی* *кит.* доирашаклӣ, мудавварӣ, лӯндагӣ.

ГИРДНО *گردنا* *ниг.* гардано.

ГИРДМОН *گردمان* 1. моҳи шаби чордах, моҳи пурра. 2. *мач.* зеборӯ, чехраи зебо.

ГИРДОБ *گردآب* 1. ҷои давр зада-давр зада фуру рафтани оби равон дар наҳр, дарё ё баҳр. 2. *мач.* ҷои хатарнок, ҷои ҳалокатовар; *ба тариқи истиора:* **гирдоби андеша**, **гирдоби фикру хаёл**, **гирдоби фалокат**, **гирдоби фано** *ва ғ.*

ГИРДОБВАШ *گردابوش* гирдобмонанд, ба худ печандаи фурураванда.

ГИРДОВАРАНДА *گردآورنده* 1. он ки чизҳоеро чамъоварӣ мекунад. 2. он ки хабарҳо, шиор, матолиб ва осори илмӣ чамъ меорад, мураттиб.

ГИРДОВАРӢ *گردآوری* *исми амал аз гирд овардан;* чамъоварӣ; андӯхтан.

ГИРДОГИРД *گرداگرد* атроф, пиромун, ҳама тарафҳои чизе.

ГИРДОМАДА *گردآمده* *сифати феълии замони гузашта аз гирд омадан;* чамъомада, чамъшуда, ғуншуда дар як ҷой, фароҳам-омада дар ҷое.

ГИРДПЕЧ *گردپیچ* муҳосира, давродавр печонида гирифтани.

ГИРДПОӢ *گردپای* *кит.* атрофи тахт, гирдогирди тахт, нишастгоҳ, пиромуни нишастгоҳ.

ГИРДРОН *گردران* қисмати пургӯшти рони гӯсфанд, гов ва монанди онҳо.

ГИРДРӢ *گردروی* *ниг.* гирдарӯ.

ГИРДСӢЗ *گردسوز* :**чароғи гирдсӯз** чароғе, ки пилтааш ба таври мудаввар ҷойгир шудааст.

ГИРДУ *گردو* *ниг.* гирдакон.

ГИРДУБОЗӢ *گردوبازی* *ниг.* чормағзбозӣ.

ГИРДХОН *گردخان* 1. суфра ва дастархони гирду мудаввар. 2. *мач.* осмон.

ГИРЕБОН *گريبان* он қисми либос, ки аз сари

сина сар шуда, атрофи гарданро фаро мегирад, яқа, яха; **гиребон даридан (пора кардан, чок намудан)** ба дод омадан, изҳори бетоқати кардан (*дар марги касе ё аз афсӯсу пушаймонӣ*); **гиребони худро гирифтани** (доштан) ба аломати ҳайронӣ аз гиребони либоси худ доштан, изҳори ҳайрат кардан, ҳайрон шудан; **гиребони худро ҳалос (раҳо) кардан** худро аз қайде раҳо кардан, аз чанги касе озод шудан; **аз гиребони касе гирифтани** ба касе дарафтдан; ба касе даъво кардан, муддаӣ шудан; **аз як гиребон сар баровардан (кашидан)** муттаҳид шудан, ҳамфиқру ҳамқаида шудан дар иҷрои коре; **ба гиребони касе часпидан** даъвогар шудан аз касе; **♦ даст ба гиребон шудан** ба касе дарафтдан; дар чангу ҷидол будан; **аввал гиребони худро бӯй кун!** аввал айб ва камбудии худро бидон (баъд ба дигарон айб гир).

ГИРЕБОНБАНД *бند گريبان* ресмоне, ки бо он гиребонро мебанданд, банди гиребон.

ГИРЕБОНГИР *گريبان گير* ба гиребон часпанда; домангир, муддаӣ; **гиребонгири касе шудан (гардидан)** *мач.* гирифтorkунандаи касе шудан; ба касе даъвогар шудан.

ГИРЕБОНГИРӢ *گريبان گيري* амал ва кори гиребонгир, банди гиребон гирифтани.

ГИРЕБОНДАРИДА *گريبان دريده* 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз гиребон даридан*; он ки гиребони либосаш даридааст. 2. *мач.* ҷабрдида, азобкашида.

ГИРЕБОНӢ *گريباني* *марбут ва мансуб ба гиребон*; беостин, либоси махсуси мардонаи беостин.

ГИРЕБОНКУШОД *گريبان کشاد* бо тугмаҳои боз, дорои гиребони яла, гиребонкушода.

ГИРЕБОНКУШОДА *گريبان کشاده* *ниг.* гиребонкушод.

ГИРЕБОНЧОК *گريبان چاک* 1. дорои гиребони дарида. 2. *мач.* ҳарҷоғард, беҳудагард. 3. *мач.* бо ғаму андӯх, ғамбор.

ГИРЕБОНЯЛА *گريبان يله* гиребонкушода: куртаи гиребоняла.

ГИРЕВА *گريوه* *ниг.* гарева.

ГИРЕВОЗ *گريواز* *кит.* гарданбанд; марворид,

лаъл ва дигар санғҳои зинативу қиматбаҳои ба ришта кашидашуда.

ГИРЕХ *گره* 1. банд, уқда, ки дар натиҷаи бастанӣ чизе пайдо мешавад: **гирех бастан**, **гирехро кушодан**. 2. кулӯлача ва лӯндачаҳое, ки дар решаи дарахтон пайдо мешавад. 3. банд ва уқдаҳое, ки дар узви инсон ва ҳайвон мавҷуд аст; мафсил. 4. чин, оҷинги пешонӣ: **гирехи абрӯ**, **гирехи пешонӣ**; **абрӯ гирех кардан** хашму ғазаб изҳор кардан, қавоқ андохтан. 5. *мач.* мушкилӣ, душворӣ; печдарпечӣ, бесарунӯғӣ; монеа; **гирех боз кардан** масъалаеро ҳал кардан, мушкилиеро осон намудан; **гирех во гардидан** кушода шудани уқда, ҳал шудани масъала, иҷро шудани коре; **бартараф шудани душворӣ**; **гирехи чизеро кушодан** масъалаи мушкили чизеро ҳал намудан; мушкилеро осон гардонидан; **гирех кушода шудан** масъала ҳал гардидан; монеа бартараф гаштан; **мушт гирех кардан (намудан)** мушт фушурдан; **сари гирех ёфт шуд** роҳи бартараф кардани душворӣ пайдо шуд.

ГИРЕХБАНД *گره بند* банди ресмоне, ки бо он як бари либос бо бари дигараш баста мешавад; тугмабанд, ангула.

ГИРЕХБАСТА *گره بسته* 1. вежагии он чи ки гирех зада бошанд. 2. *мач.* пӯшида, мубҳам, номаълум.

ГИРЕХБУР *گره بر* *кит.* кисабур; дузд, таррор.

ГИРЕХГИР *گره گير* *кит.* 1. гирехдор, гирехнок; **абрӯи гирехгир** абрӯи хамида; абрӯи пурчин. 2. *мач.* печутобдор; чингила: **зулфи гирехгир**.

ГИРЕХГОҲ *گره گاه* чои гирех, чое, ки дар он чо гирех зада мешавад.

ГИРЕХДОР *گره دار* 1. богирех, гирехнок. 2. пурчин, пурожанг: **рӯи (чехраи) гирехдор**.

ГИРЕХЗАДА *گره زده* гирехнок, пурчин.

ГИРЕХЗАНИ *گره زني* амали гирех задан.

ГИРЕХКУШО *گره کشا* *мач.* мушкилкушо, мушкилосонкун, ҳалкунандаи ягон масъала, бартарафкунандаи душворӣ.

ГИРЕХКУШО(Ӣ) (*گره کشاي*) *ниг.* гирехкушо.

ГИРЕХКУШОӢ *گره کشاي* мушкилкушоӣ, осон кардани мушкили касон.

ГИРЕХМӢ(Ӣ) (گره‌موی) он ки мӯйҳои пурпеч дорад, чингиламӯй.

ГИРЕХПЕЧ گره‌پيچ гирех бар гирех, печ дар печ, печ-печ, печида (дарҳам).

ГИРЕХПЕШОНӢ گره‌پيشانی маҷ. бадкаҳр, абус, тундхӯ.

ГИРӢН گريان 1. феъли ҳоли замони ҳозира аз **гиристан**; **гирӢн-гирӢн** дар ҳолати гиристан, ашкрезон; **гирӢну бирӢн** // **гирӢну нолон** ашкрезон, сӯхтаву пухта; **гирӢн шудан** гирия кардан. 2. сифати феъли замони ҳозира аз **гиристан**; гириянда, ашкрез, ашкбор.

ГИРӢН(И)ДАН گرياندن//گرينانیدن тарзи бавоситаи **гиристан**; гирия кунондан, водор намудан ба гириякунӣ.

ГИРӢНЧАК گريانچک гуфт. бисёр гириякунанда, сергирия; **бачаи гирӢнчак** бачаи инчики сергирия.

ГИРӢНЧАКӢ گريانچکي бисёр гириякунӣ, сергирия будан.

ГИРИМ//ГИРУМ گيرم гуфт. гириянда, толиб, талабгор.

ГИРИСТАН گريستن гирия кардан, ашк рехтан, оби дида чорӣ кардан; **зор-зор гиристан**, **хой-хой гиристан**; **филик-филик (фих-фих) гиристан** бо овози паст гирия кардан; **хун гиристан** гирияи чоносӯз кардан; **хиққосзанон гиристан** хиқ-хиқ карда гиристан, саҳт гирия кардан; **хунгосзанон гиристан** бо овози баланд гирия кардан, овоз бароварда гирия кардан; **гиристани абр** боридани борон; **гиристани шамъ** об шудани шамъ хангоми сӯхтан; **ҳар кас барои мурдаи худ мегирияд (зарб.)** ҳар кас дар ғами худ мебошад.

гирифт گرفت *асоси замони гузашта аз гирифттан.*

ГИРИФТ گرفت гирифтани Моҳу Офтоб, хусуфу кусуф; **гирифт кардан** халал пайдо кардан, иллат ёфттан; банд шудан.

ГИРИФТА گرفته 1. сифати феъли замони гузашта аз **гирифттан**; **гирифта бурдан** чизеро бо худ аз ҷое ба ҷои дигар бурдан. 2. халалдор, бечо, хира: **табъи гирифта** бедимоғӣ; кайфпаридагӣ. 3. хаста, хиррӣ: **овози гирифта**. 4. тира; абрнок; дим; **забони гирифта** забони лакнатдор; **сари**

худро гирифта рафттан худро халос карда рафттан; ба танҳои ҷоеро тарк кардан.

ГИРИФТАГӢ گرفتن 1. тарзи дигари сифати феъли замони гузашта аз **гирифттан**; лакнатдорӣ, гирифтазабонӣ. 2. чин доштани пешониву абрӯ, дарҳам кашидашуда, абус, туршрӯ.

ГИРИФТАЗАБОН گرفته‌زبان он ки хангоми гуфтор забонаш дармемонад, алкан, лакнатзабон.

ГИРИФТАЛАБ گرفته‌لب 1. лаббаста. 2. маҷ. хомӯш.

ГИРИФТАН گرفتن 1. чизеро аз ҷое бо даст бардоштан: **қаламро гирифттан**, **телпакро аз сар гирифттан**, **чодир аз рӯй гирифттан**. 2. доштан бо даст, қапидан; **даст гирифттан** а) доштан, ба қабза даровардан; б) маҷ. дастгир кардан. 3. қабул кардан, пазируфттан: **ин шайх мурид намегирифт**; **ҳеч касро шарик нагирам ҳам, туро мегирам**. 4. ишғол кардан, забт кардан; соҳиб шудан, ба даст даровардан: **мактуб гирифттан**, **кина дар дил гирифттан**, **аз хондан завқ гирифттан**; **розигии касеро гирифттан** розигии касеро ба даст овардан. 5. рӯндан, ба даст овардан, бардоштан; аз худ кардан, дарёфттан **ҳосил гирифттан**. 6. банд кардан, садд шудан, бастан пеши чизеро: **дахонро маҳкам гирифттан** дахонро маҳкам пӯшондан. 7. ситондан, зӯран рӯндан, рабудан; **товон гирифттан**, **ҷарима гирифттан** зарари чизе ё касеро расидан ё пардохтан. 8. ба нумув даромадан, нумув кардан, сабзидан, амал кардан **нихол гирифт**. 9. тарошидан, буридан: **мӯйсар гирифттан**, **нохун гирифттан**, **риш гирифттан**; **сар гирифттан** сар буридан. 10. сакта пайдо кардан, лакнат пайдо намудан; **забонаш гирифт** забонаш дармонд; **овозаш гирифт** овозаш хаста шуд. 11. сайд кардан, шикор кардан, доштан: **моҳӣ гирифттан**; **дар шикор ду оху гирифт**. 12. воқеъ шудани кусуфу хусуфи Офтобу Моҳ. 13. маҷ. зан кардан, ба издивоҷ даровардан. 14. маҷ. хӯрдан, тановул кардан; нӯшидан: **нон гирифттан**, **ош гирифттан**, **қадах гирифттан**. 15. фарз кардан, тасаввур кардан; **гирем... фарз кунем...; тасаввур кунем...; ба пеши чашм гирифттан** пеши назар овардан, тасаввур кардан. 16. *бо масдарҳо якҷоя омада, сар шудан ва давом доштани амалро мефаҳмонад.* 17. *дар таркибҳои феъли омада, барои худи шахс иҷро карда шудани амалро мефаҳмонад:* **кашида гирифттан**, **навишта**

гирифтан, **харида** **гирифтан**. 18. *ҳамчун феъли ёридиҳанда феълҳои таркибӣ месозад*: **пешвоз** **гирифтан**, **авҷ** **гирифтан**, **барор** **гирифтан**, **дам** **гирифтан**, **нишон** **гирифтан**, **ором** **гирифтан**, **рухсат** **гирифтан**, **фаро** **гирифтан**; **гирифтани** **вақт** гузаронидани вақт; **нафас** **гирифтан** нафас кашидан; **ном** **гирифтан** *ниг.* **ном**; **оташ** **гирифтан** а) шӯълавар шудан, даргирифтан, сӯхтан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, оташин шудан; **печонда** **гирифтан** ихота кардан, даври касе ё чизеро ихота кардан; **унс** **гирифтан** одат кардан; **қарин** шудан; **фаро** **гирифтан** *ниг.* **фаро**; **хун** **гирифтан** *касоро* аз хуни ноҳақ рехтааш дар талвосаи ҷон мондани касе; аз хуни ноҳақ рехташуда бо ягон тариқ ҷазо дидани касе; **қарор** **гирифтан** ором шудан, таскин ёфтан; **акси** *чизеро* **гирифтан** мунъакис гардонидан; сурати чизеро бардоштан; **зери назар** **гирифтан** назорат кардан; дар мадди назар қарор додан; **зери по** **гирифтан** ба тағи по андохтан; **роҳеро пеш** **гирифтан** ба роҳе рафтан; ба воситае амал кардан; **тарафи** *касоро* **гирифтан** касеро Ҳимоя кардан, аз касе тарафгирӣ кардан, касеро ҷонибдорӣ кардан; **худро ба даст** **гирифтан** худро доштан ва идора кардан (*мас., дар вақти хашм*); **шакли** *чизеро* **гирифтан** ба шакли чизе даромадан, ба сурате зоҳир шудан; **аз дасти** *кас* **гирифтан** ба касе мадад расондан; **аз пои** *кас* **гирифтан** ба касе часпидан, ба касе ноҳақ муддаӣ шудан; **ба гап** **гирифтан** ба гап андохта боздоштан, ба гап андармон кардан; **ба назар** **гирифтан** эътибор додан, аҳамият додан; **ба ҳисоб** **гирифтан** а) дар назар доштан; б) ҳисоб кардан; **ҷонро ба каф** **гирифта...** бо тамоми қувва..., бо ҷидду ҷаҳди тамом...; худро ба хатар андохта...

ГИРИФТАНИ *гофтини* *сифати феълӣ* замони оянда аз **гирифтан**; лоиқи **гирифтан**; он чи бояд **гирифта** шавад; **гирифтани** **шудан** *чизеро* майл ва қасди **гирифтани** кардан, **гирифтани** хоستان *чизеро*; **хабар** **гирифтани** хабар **гирифтани** хоستان, нияти хабаргирӣ доштан.

ГИРИФТАХОТИР *гофти* *гофти* *гофти* ғамгин, андӯхгин, маъюс, хафа.

ГИРИФТОР *гофтар* 1. ба банду қайди чизе афтида, побанд, асир: **гирифторони** **ситам**. 2. саргарм, машғул. 3. *маҷ.* ошиқ, дилдода; **гирифтор** **гардидан** (**гаштан**) // **гирифтор** **омадан** // **гирифтор** **шудан** а) ба банду қайд

афтодан, ба даст афтодан; б) дучор шудан; в) *маҷ.* мафтун шудан, ошиқ шудан; **гирифтори** *дарде* **будан** ба дарде мубтало будан, дардманд будан; **гирифтори** *чизе* **кардан** ба чизе дучор гардонидан, мубтало кардан.

ГИРИФТОРӢ *гофтарӣ* 1. ваъъ ва ҳолати бисёр саҳт ва озордиҳанда, вобастагӣ, тааллуқ доштан. 2. ба қайд афтодан, дар банд будан; асирӣ, асорат; аз даст додани озодӣ ё оромиши хотир. 3. *маҷ.* ошиқӣ, мафтунӣ.

ГИРИФТУГИР *гофтугоир* *ниг.* **гирудор** 1.

ГИРИФТУМОН *гофтуоман* *ниг.* **гирумон**.

ГИРИҲА *гоҳе* *зоол.* кана, канаи шутур.

ГИРКИШ *гокиш* *гофт.* ба воситаи сағ касеро пеш кардан, сағро ба касе ҳамлавар сохтан, сағро киш-киш додан.

ГИРО *гоира* 1. гиранда; *чизеро* саҳт гиранда, маҳкам доранда; **дасти** **гирос** саҳтгиранда; дасти пурзӯр. 2. асбоби оҳанинест дар оҳангарӣ барои фушурда нигоҳ доштани чизҳои дигар (*мас., дар вақти сӯхонкорӣ*). 3. қапқон, дом.

ГИРОГИР *гоирагир* 1. дорудор, доругир, гирифтугир, ҳабскунӣ. 2. кашокаш, гирудор, задухӯрд. 3. пайгирона, дунбола-гирона; қариб баробари ҳам.

ГИРОИДАН *гоираидан* *ниг.* **гароидан**.

ГИРОИШ *гоираиш* *ниг.* **гароиш**.

ГИРОӢ *гоираӣ* 1. қуввати гирандагӣ, гирос будан. 2. таъсиргузаронӣ.

ГИРОМӢ *гоирамӣ* киромӣ, арҷманд, азиз, мӯх-тарам, муқаррам; **гиромӣ** **доштан** иззат кардан, эҳтиром намудан.

ГИРОНДАН *гоирондан* 1. *тарзи бавоситаи* **гирифтани**. 2. даргирондан, афрӯхтан: **оташ** **гирондан**, **чароғ** **гирондан**; **худашро** **гирондааст** хароб (логар) шудааст; **хаставу** **беҳол** **гаштааст**.

ГИРУДОР *гоиудар* 1. афтударафт, дастбаги-ребонӣ, пархош, хархаша, кашмакаш. 2. ҳабсу дастгиркунӣ, шиканчадиҳӣ, таъкиб. 3. *маҷ.* рафтор, муомила.

ГИРУМОН *гоируман* *гоируман* такопӯ, даводав; ҳаракату

кӯшиши зиёд дар ичрои коре.

ГИРЯ *گریه* ҳолати аз чашм ашк рехтан, ки аз ғаму андӯҳ ё таассуроти сахт пайдо мешавад; **гирия гулӯгир** гирия саҳти нафасгир; **гирия ниҳонӣ** ашкрезии пинҳонӣ, дарун-дарун гиристан; **гираву зорӣ** ашк рехта зорӣ қардан; **гираву нола** доду фиғон бо ашкрезӣ; **гирия қардан** ашк рехтан, гиристан, гирён шудан; **гирия омадан** ҳолати пайдо шудани ашк аз шиддати ғам, ба гирия моил шудан; **гирия бардоштан** сахт гирия қардан, овоз бароварда гиристан; **гирия сар додан** якбора гиристан; **ба гирия даромадан** гиристан, гирия сар қардан; **бо хой-хой гирия қардан** бо доду фиғон гиристан; ◊ **гирия абр** борон.

ГИРЯАНГЕЗ *گریه‌انگیز* *ниг.* **гириявар.**

ГИРЯНДА *گرینده* *сифати феълии замони ҳозира аз гиристан;* гирияқунанда, гирён, ашкрез, ашқбор.

ГИРЯОВАР *گریه‌آور* ашқовар; ба дараҷае (таъсирбахш), ки гирия меоварад; хузновар, хузнангез.

ГИРЯОЛУД *گریه‌آلود* ашқолуд, осори гирия дар чашму рӯ.

ГИРЯОМЕЗ *گریه‌آمیز* омехта бо гирия, гирия-олуд; **овози гирияomez.**

ГИСТОЛОГИЯ *ю.* *گيستلاگيه* *ниг.* **бофташиносӣ.**

ГИТАРА *лот.* *گيتره* навъи асбоби тордори мусиқӣ.

ГИТАРАНАВОЗ *گيتره‌نواز* он ки гитара менавозад, навозандаи гитара.

ГИТАРАНАВОЗӢ *گيتره‌نوازی* амал ва шуғли гитаранавоз.

ГИЧ *گچ* хайратзада, саргаранг; **бо майнаи гич** бо сари гаранг; **сари (майнаи) касеро гич қардан** касеро гаранг қардан; **сар (майна) гич шудан** гаранг шудан, ҳеч чизро нафаҳмидан.

ГИЧҶА *گيجه* *ниг.* **кичча.**

ГЛИТСЕРИН *ю.* *گليسيرين* моеи шарбатмонанди ғализ, ки бо усули химиявӣ аз равған ҳосил қарда, дар тиб ва техника истифода мебаранд.

ГЛОБАЛИЗАТСИЯ *фр.* *گلوبليزتسيه* *нав.* 1. фарогирии тамоми рӯи Замин; ҷаҳонишавӣ, ҷаҳонигароӣ. 2. *с.* сиёсати хориҷии давлате, ки он ба мудохила ба қорҳои дохилии мамлакатҳои дигар ва бо зӯрӣ бор қардани иродаи худ ба дигарон асос ёфтааст; тамоюли ҳукмрони тамоми ҷаҳон шудан.

ГЛОБУС *лот.* *گلوبوس* қураи Замин, қураи ҷуғрофӣ, ки ба пояи амудӣ насб гардида, дар меҳвари худ давр мезанад.

ГЛЮКОЗА *ю.* *گليوكازه* моддаи ширин, ки дар таркиби аксари меваҳо (*махсусан ангур, анҷир, олу*) мавҷуд аст ва дар саноат бо гидролизи крахмал ҳосил мекунад (*дар қаннодӣ, машруботсозӣ ва тиб истифода мешавад*).

ГНОСЕОЛОГИЯ *ю.* *گناسيالآگيه* *фалс.* назарияи маърифат – таълимот роҷеъ ба имконияти оламо дар қардани инсон, меъёри ҳақиқат ва дурустии маърифат.

ГНОСЕОЛОГӢ *ю.* *گناسيالآگي* *фалс.* мансуб ба **гносеология.**

ГНОСТИЦИЗМ *ю.* *گناستيسيزم* *фалс.* ҷараёни динии фалсафии насронӣ, ки мувофиқи таълимоти он дониши инсон гӯё на аз таъсири ашё ва ҳодисаҳои олами моддӣ, балки дар натиҷаи илҳоми илоҳӣ пайдо шудааст.

ГОВ *گو* 1. чорпои шоҳу сумдори ширдеҳи маъруф, гав; **аз гови шохзан оғили холӣ беҳ (зарб); гови дӯшой // гови ҷӯшой** модагови ширдеҳ; **гови Замин** гови афсонавӣ, ки гӯё Замин дар шохҳои он, худи гов болои моҳӣ ва моҳӣ ба рӯи об қарор гирифта будааст; **гови қорӣ** гове, ки бо он заминро шудгор мекунад, барзагов, наргов. 2. қадаҳ, суроҳӣ, чом, зарфи шароб, ки ба шакли гов сохта шудааст; **гови зарин** чомии тиллоӣ, ки ба сурати гов сохта шудааст. 3. *мач.* паҳлавон, мубориз, далер. 4. *мач.* бузург, қалон, мӯътабар. 5. *мач.* нодон, аблаҳ, аҳмак; ◊ **гови анбарзой** (ё анбар) ҳайвони баҳрӣ, ки аз он анбар мегиранд; **гови баҳрӣ** (ё дарё) *ниг.* **гови анбарзой; гови кӯҳӣ** гавазн; **гови нар дӯшидан** қори беҳуда қардан; **гов бар ганҷ рондан** давлатманд ва тавонгар шудан, соҳиби сарват гардидан (*шиора ба афсонае, ки деҳқоне дар вақти шудгор ганҷ ёфта будааст*); **гов дар хирман қардан** касеро қори касеро помол қардан, расво қардан, қори касеро табоҳ сохтан; **бурчи**

Гов // бурчи Савр ё Гови сипехр аз рӯи таквими қадим номи бурчи дуҷум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ; **соли гов** *ниг.* **бақар.**

ГОВАРС *гаурс* *бот.* арзани манҷурӣ, ки монанди ҷойҷуворӣ буда, баландиаш то 4 метр мешавад ва ҳамчун хӯроки чорво истифода мегардад.

ГОВАРСА *гаурсе* 1. *ниг.* **говарс.** 2. донаи реза ба андозаи як арзан, ки аз тило ва нуқра месохтанд; **говарсаи нуқрагин** *киноя* аз гавҳари теғ, обу тоби шамшер, ки аз тобиши мавҷҳои шамшер иборат аст.

ГОВБАНД *гаобнд* банди калон, дарзаи бузург (-и алаф *ва ғ.*).

ГОВБАНДӢ *гаобндӣ* бастании гов: **ҳавлии (ҷои) говбандӣ.**

ГОВБОЗ *гаобаз* 1. паҳлавоне, ки говро мебардорад. 2. *варз.* он ки пиёда ё савора бо гов мечангад. 3. он ки парвариш ё хариду фурӯши гов шугли дӯстдоштаи ӯст.

ГОВБОЗӢ *гаобазӣ* амали говбоз, говро ба бозӣ гирифтани ва бо он мубориза кардани, бозии миллии мардуми Испания.

ГОВБОН *гаобан* нигоҳубинкунандаи гов; парвокунандаи гов; подабон.

ГОВБОНӢ *гаобанӣ* амал ва шугли говбон, подабонӣ.

ГОВБОРА *гаобаре* *ниг.* **говбон.**

ГОВГАДАНГ *гаогданг* *гуфт.* мисли гов қӯпал, калонҷуссаи бефаҳм, лаванд.

ГОВГОҲ *гаога* ҷоҳи амиқу чуқур ва васеъ.

ГОВГУМ *гаогум* нимторикии беғоҳирӯзӣ, ки дида шинохтани чизҳо душвор мегардад, шомгоҳ.

ГОВГУН *гаогун* *ниг.* **говгум.**

ГОВГӢШ *гаогӯш* аспе, ки параҳои гӯшаш ба тарафи рӯи гӯш хобида бошад.

ГОВДИЛ *гаодил* 1. нотарс, часур. 2. *кит.* аҳмақ, нодон.

ГОВДОР *гаодар* он ки ба парвариш ва нигоҳбонии гов машғул аст.

ГОВДОРӢ *гаодарӣ* 1. амал ва шугли говдор. 2. ҷое, ки дар он ҷо барои истеҳсоли ширу гӯшт ва фурӯши маҳсулоти ширию гӯшти гов парвариш мекунад.

ГОВДУМ *гаодум* *кит.* асбоби мусиқии карнаймонанд, карнайи хурд.

ГОВДӢШ *гаодӯш* 1. он ки дӯшидани говҳо шугли ӯст (*дар чорводорӣ*), говчӯш. 2. *кит.* зарфи саркушод ва тағаш танг, ки маъмулан бо он шир мечӯшанд.

ГОВДӢША *гаодӯше* зарфи сафолити дугӯшаи маҳсули ширдӯшӣ, хурма.

ГОВДӢШӢ *гаодӯшӣ* дӯшидани гов, ширчӯшӣ, говчӯшӣ.

ГОВЁЛ *фр.* *гаовал* *зоол.* навъи тимсоҳ, ки беш аз шаш метр дарозӣ дошта, дар манотиқи Ҳинд ва Укёнусия зиндагӣ мекунад.

ГОВЗАБОН *гаозбан* *бот.* гиёҳе, ки барги он ба забони гов монанд аст ва гули онро дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунанд.

ГОВЗАНБӢР *гаознбор* *зоол.* як чинси занбӯри калон.

ГОВЗАҲРА *гаозҳре* 1. моддаи сангмонанде, ки дар захираи гов пайдо мешавад ва дар тибби халқӣ ҳамчун даво истифода мекунад. 2. *мач.* нотарс, шучоъ, далер.

ГОВЗӢР *гаозор* он ки ниҳоят қавӣ аст; одами зӯр; он ки бе таълиму машқ дар гӯштингирӣ моҳир аст.

ГОВЗӢРӢ *гаозорӣ* *гуфт.*, *мач.* ниҳояти зӯрӣ, боқувватии аз ҳад зиёд; **говзӯрӣ кардан** а) зӯри зиёд нишон додан; б) *мач.* зулму ситам кардан.

ГОВИГАРӢ *гаовигарӣ* беадабӣ; бефаҳмӣ, бефаросатӣ.

ГОВИЗАНА *гаовизне* номи навое аз мусиқӣ.

ГОВӢ *гаовӣ* 1. *марбут ба гов.* 2. таҳияшуда ё бадастомада аз гов. 3. *мач.* нодонӣ, аблаҳӣ, беҳирадӣ.

ГОВКАШ *гаовкаш* бардорандаи гов, пурзӯр, боқувват.

ГОВКИСА *гаовкисе* гове, ки дорои лакҳои

- сафеду сиёҳ аст; ◇ **говкиса ба чарм андар будан** оқибати кор маълум набудан.
- ГОВЛАНД(Ӣ)** گولند(ی) *гуфт.* мисли гов калону бешуур; беақл, лаванд.
- ГОВМАЛАХ** گوملخ *зоол.* як чинси малахи калон.
- ГОВМАРГӢ** گاو مرگی *тиб.* вабои гов, говмири.
- ГОВМЕШ** گاو میش *зоол.* чорпоест аз чинси гов, ки тани бузург, гардани гафси кӯтоҳ ва шохҳои калони хамида дорад.
- ГОВМИРӢ** گاو میری *ниг.* **говмаргӢ.**
- ГОВМОНАНД** گاو مانند монанди гов, ба сони гов, шабеҳи гов.
- ГОВМОҲӢ** گاو ماهی *зоол.* делфин.
- ГОВОРА I** گواره *шакли кӯтоҳшудаи гоҳвора II гаҳвора.*
- ГОВОРА II** گواره *кит.* галаи гов, подаи гов.
- ГОВОҲАН** گاو آهن *кишов.* олати оҳанинест, ки ба нӯги испор (омоч) насб карда, заминро шудгор мекунад, поза, оҳани омоч, оҳани чуфт.
- ГОВПАЙКАР** گاو پیکر одами кавихайкал, бузургчусса, говҳайат; **гурзи говпайкар** *ниг. говсар (гурзи говсар).*
- ГОВПАРАСТ** گاو پرست он ки говро маъбудӣ худ қарор дода, парастииш мекунад.
- ГОВПАРАСТӢ** گاو پرستی амали говпараст (*говпарастӣ ва муқаддас шумурдани он барои гурӯҳе аз мардуми Ҳинд хос аст*).
- ГОВПОӢ** گاو پای чаронидани говҳо; нигоҳубини гов, говбонӣ, подабонӣ.
- ГОВПОӢ** گاو پای парвоқунандаи гов, говбон.
- ГОВПӢСТ** گاو پوست 1. пӯсти гов, ки дар он зар мерехтанд. 2. *маҷ.* воҳиди андозагирии вазн, қинтор (воҳиди андозагирии вазн, ки ба 57-59 кг баробар будааст).
- ГОВРАВҒАН** گاو روغن равғане, ки аз маскаи гов таҳия мешавад, равғани зард.
- ГОВРАНГ** گاو رنگ говмонанд; **гурзи говранг** *ниг. говсар (гурзи говсар).*
- ГОВРИШ** گاوریش 1. *гуфт.* он ки риши дарози ғули дорад. 2. *маҷ.* одами ғул, аҳмақ, аблаҳ, бефаҳм.
- ГОВРОН** گاوران ронандаи говҳо дар вақти чуфтронӣ ё бурдан ба чарогоҳ.
- ГОВРОНА** گاورانه калтаки говронӣ, чӯбдасти говрон.
- ГОВРОНӢ** گاورانی рондани говҳо ба чарогоҳ *ва ғ.*
- ГОВРӢӢ** گاوروی он ки рӯяш монанди гов аст, говчехра, говшакл.
- ГОВСАНДУҚ** گاو صندوق сандуқи калони оҳанӣ барои нигоҳдории пул ва ашёи қимат.
- ГОВСАР** گاو سر 1. чӯбе, ки дар болои чодар ё хайма насб мекунад. 2. *ниг. говсор: гурзи говсар.* 3. аз айбҳои асп.
- ГОВСОР** گاو سار ба шакли сари гов, говмонанд, говшакл; **гурзи говсор таър.** гурзе, ки сараш монанди сари гов ва шохдор будааст.
- ГОВТАБӢӢ** گاو طبعی *кит., маҷ.* аблаҳӣ, нодонӣ, беҳирадӣ.
- ГОВТОЗ** گاو تاز *киноя аз* касе, ки лофи зӯрмандӣ ва паҳлавонӣ мезанад ва худро ба душман ғолиб нишон медиҳад.
- ГОВТОЗӢ** گاو تازی *киноя аз* таҳдид, тарсонидан.
- ГОВХАЛТА** گاو خلته халтаи калон.
- ГОВҲОНА** گاو خانه биное барои баста нигоҳ доштани говҳо; оғил.
- ГОВХӢР** گاو خور *маҷ.* пурхӯр, бисёрхӯр.
- ГОВЧАРОН** گاو چران он ки говро ба чаро мебарад, чаронандаи гов, говпой, говбон.
- ГОВЧАРОНӢ** گاو چرانی говпой, говбонӣ.
- ГОВЧАШМ** گاو چشم 1. он ки чашмаш мисли чашми гов калон аст, чашмқалон, фарохчашм. 2. *бот.* бобуна, номи гули берунсафеди дарунзард.
- ГОВЧЕХР** گاو چهر *кит.* говсурат, говрӯй, говшакл; **гурзи говчехр** *ниг. говсор, гурзи говсор.*
- ГОВЧАЛЛОБ** گاو جلاب он ки чорпоро харида,

бо фоидааш мефурӯшад, савдогари чорпои калон, молчаллоб.

ГОВЧАЛЛОБӢ گاوچلابي амал ва шуғли говчаллобӣ, молчаллобӣ.

ГОВЧИГАР گاوچگر маҷ. нотарс, далер, часур.

ГОВЧУССА گاوچته говпайкар, одами тануманд.

ГОВЧӢШ گاوچوش ниг. говдӢш.

ГОВЧӢШӢ گاوچوشي ниг. говдӢшӣ.

ГОВШИР گاوشير бот. гиёҳи алафӣ аз хонаводаи чаъфарӣ, ки шираи он хосияти давоӣ дорад.

ГОЗ I گاز 1. газиш, газидан бо дандон. 2. анбӯри мехкашӣ; анбӯр. 3. қайчии тоқбурӣ.

ГОЗ II گاز кит. дарахти қоч, санавбар.

ГОЗ III گاز ниг. газ.

ГОЗА گازه ниг. коза.

ГОЗУР گازور кит. либосшӯӣ, чомашӯӣ, шустагар, козур.

ГОЗУРГОҲ گازورگاه ҷои гозурӣ, ҷои чомашӯӣ.

ГОЛ I گال кит. 1. гурезиш, гурехтан. 2. овози баланд.

ГОЛ II انگل. گال варз. холи бурд, ки дар бозии футбол, чавгон, хоккей ва ғ. баъди аз дарвоза гузаронидани тӯб ҳисоб мешавад.

ГОЛИДАН گاليدن кит. 1. овози баланд баровардан, фарёд кардан. 2. гурехтан, дур шудан, канора гирифтан.

ГОЛЛАНДӢ گالندي 1. мансуб ба давлати Голландия. 2. намояндаи миллати голландӣ.

ГОМ گام кит. фосилаи байни ду пой дар вақти рафтан, қадам.

ГОМОФОНИЯ ю. گامافانيه мус. навъе аз музикӣ бисёровоза, ки дар он як овоз мавқеи муҳим дошта, овозҳои дигар ба он ҷӯр мешаванд.

ГОМШУМОР گامشمار :ба гомшумор роҳ рафтан кит. бо эҳтиёт роҳ рафтан.

ГОРД фр. گارد ниг. гвардия.

ГОРИЛЛА انگل. گاريله зоол. маймуни калони одамшакл, ки дар Африқои Марказӣ зиндагӣ мекунад.

ГОРМОН ю. گارمان биол. моддаи аз ҷиҳати биологӣ фаъол, ки онро ғадудҳои дарунӣ ҷудо намуда, бевосита ба таркиби хун дохил мекунад.

ГОСПИТАЛ ю. گاسپيتل беморхонаи ҳарбӣ.

ГОТИКА фр. گاتيکه услуби махсуси санъати меъморӣ Аврупои Ғарбӣ дар асрҳои XII - XV.

ГОТИКӢ گاتيكي мансуб ба готика; ҳуруфи готикӣ хати махсуси ҳарфҳои гушадор.

ГОФ گاف номи ҳарфи бисту шашуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад мисли ҳарфи «коф» ба адади 20 баробар аст.

ГОҲ گاه 1. ҷой, макон (ба ин маъно бештар ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб меояд: коргоҳ, хобгоҳ, ҷароғоҳ). 2. вақт, замон. 3. баъзан, баъзе вақт: гоҳ..., гоҳ(е)...; гоҳе баъзан, баъзе вақт; он гоҳ он вақт; баъд аз он; чанд гоҳ чанд вақт, муддате; ҳар сари чанд гоҳ ҳар сари чанд вақт, ҳар замон; баъзан, гоҳо; ҳар гоҳ ҳар вақт, вақте, мавриде; ҳеч гоҳ ҳеч вақт, ҳаргиз; гоҳ-гоҳ баъзан, аҳёнан, баъзе вақт; гоҳ-ногоҳ // гоҳу беғоҳ ҳар вақт, ҳар замон; баъзан; вақту бевақт. 4. тахт, авранг, сарир, тоҷу тахт.

ГОҲАНБОР گاهنبار мувофиқи ақидаи динӣ шаш рӯз ё шаш гоҳро (замонро) меғӯянд, ки дар ин муддат Худо дунёро офаридааст; масалан, бино ба китоби Зардушт дунё дар шаш гоҳ (замон) офарида шудааст: дар гоҳи аввал дар муддати чил рӯз – осмонҳо, дар гоҳи дуюм дар муддати шаст рӯз – обҳо, дар гоҳи сеюм дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – замин, дар гоҳи чорум дар муддати сӣ рӯз – растанӣ ва гиёҳҳо, дар гоҳи панҷум дар муддати ҳаштод рӯз – ҳайвонот ва дар гоҳи шашум дар муддати ҳафтоду панҷ рӯз – одам; ҳар яке аз ин гоҳҳо номи махсусе дорад.

ГОҲАНГОН گاهنگان нуч. Роҳи Каҳкашон.

ГОҲБОР گاهبار ниг. гоҳанбор.

ГОҲВОР گاهوار ниг. гоҳвора.

ГОҲВОРА گاهواره ниг. гаҳвора.

ГОҲГИР *گاه گير* он ки дар корҳо чиддӣ нест ва фақат гоҳ-гоҳ аз худ чиддияту серталабӣ зоҳир мекунад; он чи, ки хеле ба нудрат пайдо мешавад.

ГОҲӢ *گاهی* *kit.* 1. мансуб ба гоҳ. 2. тахт-нишин, подшоҳ.

ГОҲО *گاهها* гоҳе, баъзан, баъзе вақт, гоҳ-гоҳ.

ГОҲНОМА *گاهنامه* тақвим, чадвали солу моҳу рӯз бо сония, дақиқа ва соат.

ГОҲЧӢӢ *گاهجوى* *kit.* чӯяндаи тахти подшоҳӣ.

ГОҲШУМОРӢ *گاهشماری* нигоҳ доштани ҳисоби солу моҳу рӯз; тақвим, солшуморӣ.

ГОҶ *گاج* аҳмак, аблаҳ; каллакаду: **одами гоҷ**; **гоҷ кардан** *касера* аҳмак кардан, фанд додан, фиреб додан касеро.

ГОҶИГАРӢ *گاجی گری* *ниг.* **гоҷӣ.**

ГОҶӢ *گاجی* аҳмақӣ, аблаҳӣ; бефаросатӣ; **гоҷигарӣ кардан** рафтору гуфтору номакбул кардан (*аз қабилӣ сабуқӣ, беадабӣ, худситоӣ ва ғ.*).

ГОШТАН *گاشتن* 1. гардондан, гардонидан (*сарро, рӯйро*). 2. давр занондан.

ГРАЖДАНИН *گرژدین* *ниг.* **шаҳрванд**; табаа, фукаро.

ГРАЖДАНӢ *گرژدنی* 1. *ниг.* **шаҳрвандӣ**: ҳуқуқи граждани. 2. ғайриҳарбӣ, ғайринизомӣ: **авиатсия (ҳавонаймои) граждани**; **мудофияи граждани** *ниг.* **мудофия**; **ниҳоҳи граждани** қайди ниҳоҳ дар идораи давлатӣ (*бе риояи расму русуми анъанавӣ ва динӣ*); **чанги граждани** муборизаи мусаллаҳона байни синфҳо ва гурӯҳҳои иҷтимоии дохили як давлат, чанги шаҳрвандӣ, чанги дохилӣ.

ГРАММ *фр.* *грам* воҳиди ченаки вазн дар системаи метрӣ, ки аз ҳазор як ҳиссаи килограмм буда, ба вазни як мукааб сантиметр об баробар аст.

ГРАММАТИКА *ю.* *грамматика* 1. *збш.* қисми забоншиносӣ, ки қоидаҳои сохтан, тағйир дода истифода бурдани калимаву ибораҳо ва хелҳои ҷумла, яъне морфология ва синтаксисро дар бар мегирад, сарфу наҳв. 2. китобе, ки дар он қоидаҳои сарфу наҳв баён ёфтааст, дастури забон.

ГРАММАТИКӢ *грамматикӣ* мансуб ба грамматика: хатои (ғалати) грамматикӣ.

ГРАНАТА *олм.* *гранате* *х.* норинҷак, як навъ лавозимоти чангӣ барои нобуд кардани қувваҳои зинда ва техникаи чангии душман, ки ба воситаи тӯп ва ё дастӣ ба нишон мепартоянд.

ГРАНАТААНДОЗ *гранатеانداز* 1. сарбозе, ки аз силоҳи гарнатапартоб истифода мекунад. 2. силоҳи гарнатапартоӣ, гранатамёт.

ГРАНТ *грант* шакли маблағгузори иловагӣ барои корҳои тадқиқотии илмӣ, ки ба тарзи озмун пешниҳод карда мешавад.

ГРАФ *ю.* *граф* унвони ашрофӣ ва соҳиби ин унвон.

ГРАФИКА *график* 1. навъи санъати тасвирӣ, ки расмҳои ба воситаи хату раҳҳои сиёҳ (*бе истифодаи рангҳои гуногун*) мекашанд; асарҳои ин навъи санъати тасвирӣ, сиёҳқалам. 2. *збш.* маҷмӯи воситаи хати забон, таҳқиқи таносуби хат ва ово дар забон.

ГРЕЙДЕР *англ.* *грейдер* *тех.* мошини ҳамворкунандаи сатҳи роҳҳо пеш аз сангфарш кардан ва асфалт пӯшонидан.

ГРИМ *фр.* *грим* ранг ва ҳамираҳои махсусе, ки актёрон намуди зоҳирии худро дигар мекунанд.

ГРИПП *фр.* *грипп* *тиб.* касалии вазнини сирояткунанда ва тез паҳншавандаи роҳҳои нафасгирии инсон, ки табу ларза, дарди сару мушакҳо, сулфаю зуком аз аломатҳои он ҳисоб мешаванд, зуком.

ГРОССМЕЙСТЕР *олм.* *гроссmeister* 1. унвони олии варзишӣ оид ба шохмот ва шашка. 2. устои шохмот ё шашка, ки ба ин унвон сарфароз гардидааст.

ГУВОЖА *گوژه* шӯҳӣ, мазох, масҳара; **гувожа задан** масҳара кардан, сарзаниш кардан, таъна задан.

ГУВОЛИДАН *گواییدن* андӯхтан, анбор кардан, анбоштан; болидан, нумӯъ кардан.

ГУВОР *گوار* 1. гуворо, созгор, форум; хушнуру хушзеҳн, ширин, лаззатнок. 2. *ҷузъи насими баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гуворанда, гуворишшаванда, ҳазмшаванда:*

хушгувор, бадгувор, осонгувор.

ГУВОРАНДА گوارنده *сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; гуворо, ҳазмшаванда.

ГУВОРАНДАГӢ گوارندگي *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз гуворидан*; хушгуворӣ, гуворо будан, дилчаспӣ.

ГУВОРИДАН گواريدن *кит.* 1. ҳазм шудан. 2. хушу форам омадан, форидаан (*дар бораи хӯрданиҳо*).

ГУВОРИШ گواريش *кит.* 1. *исми феълӣ аз гуворидан*; ҳазм, ҳазмкунӣ. 2. *тиб.* маъҷуне ё таркибе, ки барои зуд ҳазм кардани хӯрок меҳӯранд.

ГУВОРО گوارا *хушмаза, хуштаъм, хушҳазм; мувофиқи табъ ва завқ, матбӯъ, форам; гуворо омадан* форам будан; писанд афтодан.

ГУВОРОӢ گوارايي *гуворо будан, форамӣ, матбӯъ будан.*

ГУВОРОН گواران *ниг.* гуворо.

ГУВОҲ گواه *шоҳид, шаҳодатдиханда; гувоҳ нишон додан // гувоҳ овардан* касеро ё чизеро барои тасдиқи амале шоҳид қарор додан; **гувоҳ шудан** шоҳид шудан.

ГУВОҲИНОМА گواهينامه *ниг.* гувоҳнома.

ГУВОҲӢ گواهي *шоҳидӣ, шаҳодат, гувоҳ будан (шудан); гувоҳӣ додан* шаҳодат додан, далели чизе будан; **дил гувоҳӣ додан** боварӣ доштан; яқинан доништан.

ГУВОҲНОМА گواهينامه *ниг.* шаҳодатнома.

ГУВОШТАН گواشتن *гуворидан.*

гудоз گداز 1. *асоси замони ҳозира аз гудохтан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гудозанда: ҷӯянгудоз, пӯлодгудоз, ҷонгудоз...*

ГУДОЗ گداز 1. гудозиш, обшавӣ, гудохташавӣ. 2. *мач.* сӯзиш, дард, алам; **сӯзу гудоз** азоб, машаққат; алам, ғаму андӯхи бисёр.

ГУДОЗА گدازه *моддаҳои сӯзон, ки аз кӯҳҳои оташфишон берун мерезанд, гудохта, тафта.*

ГУДОЗАНДА گدازنده *қобили завб, гудозпазир, оҳан ё филизи дигар, ки обшаванда аст.*

ГУДОЗВАР گدازور *танакор.*

ГУДОЗГАР//ГУДОЗИШГАР گدازگر//گدازشگر *он ки филизотро мегудозад, гудозанда.*

ГУДОЗИДА گدازيده *сифати феълии замони гузашта аз гудохтан*; обшуда, завбшуда, гудохташуда.

ГУДОЗИДАН گدازيدن *тарзи бавоситаи гудохтан*; об кардан.

ГУДОЗИШ گدازش *исми феълӣ аз гудохтан*; аз ҳолати сахтӣ ба ҳолати моеъ гузаштани модда бо таъсири гармӣ, завб.

ГУДОЗИШГАР گدازشگر *ниг.* гудозгар.

гудохт گداخت *асоси замони гузашта аз гудохтан.*

ГУДОХТА گداخته *сифати феълии замони гузашта аз гудохтан*; гудоза; **гудохта шудан** об карда шудан, завб шудан.

ГУДОХТАН گداختن 1. моддаи сахтро ба воситаи гармои баланд моеъ гардонидан, об кардан. 2. об шудан, завб шудан. 3. *мач.* азоби бисёр кашидан, дар азоб сӯхтан; ниҳоят ғам хӯрдан.

ГУДОХТАНӢ گداختني 1. *сифати феълии замони оянда аз гудохтан.* 2. гудохта–шаванда, қобили гудозиш; он чи бояд гудохта шавад.

ГУДРОН فر. گودران *моддаи аз партови нафт ҳосилшуда, ки ҳамчун сӯзишворӣ, маводи оикқорӣ дар симҳои барқ ва барои фарши роҳҳо истифода мешавад, қатрон, қир.*

ГУЖОР گژار *кит.* сангдони мурғ, ҷиғилдони мурғ, ҷинадони мурғ.

гузар گزر 1. *асоси замони ҳозира аз гузаштан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гузаранда: тезгузар, зудгузар.*

ГУЗАР گزر 1. гузаштан, гузариш; **роҳи гузар** гузаргоҳ, роҳи равуо. 2. ҷои убур, гузаргоҳ; роҳи рафтумад. 3. сероҳа ё чорроҳаи шаҳру деҳот, ки дар он мағозаву дӯконҳои гуногун, ҷойхонаву сартарошхона ва ғ. воқеъ аст. 4. *таър.* воҳиди ҳудудии маъмури дар шаҳру деҳоти Осиёи Миёна то инкилоби Октябр (*мас., гузари Сӯзангарон дар Бухоро, гузари Чинор дар Кӯлоб ва ғ.*), маҳалла; **гузар афтодан** ба ҷое иттифоқан аз ҷое гузаштан, тасодуфан аз ҷое убур

кардан; **гузар доштан** а) гузаштан, убуру кардан аз ҷоё роҳе; б) рафтани ба сӯё, омадан ба назди касе; **гузар кардан** а) гузаштан, гузашта рафтани; б) *киноя аз* вафот кардан.

ГУЗАРАНДА گذرنده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз гузаштан*. 2. гузашта раванди, раҳгузар: **диққати гузарандаро ба худ ҷалб мекард**. 3. сирояткунанда: **касалиҳои гузаранда; феълӣ гузаранда** *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул (пуркунанда) мегузарад, феълӣ мутааддӣ; *муқоб.* **монда** (*аз қабилӣ* дидан, овардан, хӯрдан).

ГУЗАРГАХ گذرگاه *ниг.* гузаргоҳ.

ГУЗАРГОҲ گذرگاه ҷои гузаштан, маъбар, убуругоҳ; **гузаргоҳи об** ҷои равон шудани об, ҷараёнгоҳи об, маҷро.

ГУЗАРИШ گذرش *исми феълӣ аз гузаштан*; гузаштан аз як ҷой ба ҷои дигар; **давраи гузариш** замони табдили як ҳолат ба ҳолати дигар.

ГУЗАРӢ گذرى гузаранда, убурукунанда.

ГУЗАРО گذرا 1. гузаранда, гузашта, нопойдор, раванди; **гузарои роҳ** гузарандаи роҳ, роҳгузар. 2. *маҷ.* ҳар чиз ё касе, ки аз ягон ҷиҳат ё сифат аз ҳад гузаштааст ва ё бартариӣ зиёде дорад: **аҳмаки гузаро, донои гузаро, хушхати гузаро; ноинсофии гузаро киноя аз** камолӣ ноинсофӣ, ноинсофии аз ҳад зиёд. 3. *маҷ.* бурро, тез.

ГУЗАРОН گذران *феълӣ ҳол ва сифати феълӣ замони ҳозира аз гузаштан*; 1. гузаранда; **гузарони роҳ** роҳгузар. 2. *маҷ.* бебақо, нопойдор, фонӣ: **умри гузарон, дунёи гузарон**.

ГУЗАРОНАНДА گذراننده *сифати феълӣ замони ҳозира аз гузарон(и)дан*.

ГУЗАРОН(И)ДАН گذرانیدن//گذرانیدن *тарзи бавоси-таи гузаштан*. 1. чизеро аз даруни чизе убуру додан (*мас., риштаро аз сӯроҳи сӯзан*); чизеро ба воситаи чизе интиқол додан. 2. касеро ё чизеро аз ҷоё ба ҷои дигар бурдан; тағйир додани ҷои касе ё чизе; **аз дарё гузаронидан** ба он тарафи дарё убуру додан, ба он тарафи дарё гирифта гузаштан. 3. гирифта бурдан, убуру кунондан, гирифта гузаштан. 4. ба сар бурдан, тай кардан; **рӯз(ро) гузаронидан** умр ба сар бурдан,

зиндагӣ кардан; **умр гузаронидан** умр ба сар бурдан, зиндагӣ кардан. 5. анҷом додан, ба охир расондан. 6. рӯнавис кардан, аз рӯи матне бардошта навиштан, нақл кардан. 7. ташкил кардан, барпо намудан: **маҷлис гузаронидан, намоиш гузаронидан**; **аз дами шамшер гузаронидан** куштан, қатл кардан; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, хаёл кардан; **аз назар гузаронидан** а) дида баромадан, баррасӣ кардан; б) муоина намудан; тамошо кардан; **аз сар гузаронидан** паси сар кардан, ба сар бурдан, дидан, сипарӣ кардан; **аз ҳад гузаронидан** аз доираи эътидол берун баромадан, аз андоза таҷовуз кардан, ифрот кардан; **нафас нагузаронида** беист, таваққуф накарда, дам нагирифта (*мас., гап задан*).

гузашт گذشت *асоси замони гузашта аз гузаштан*.

ГУЗАШТ گذشت 1. гузариш, муруру, гузашта рафтани: **гузашти айём**. 2. *маҷ.* даст кашидан аз нафъи худ ба нафъи каси дигар; **гузашт кардан** бахшидан, ба манфиати каси дигар аз баҳри чизе баромадан; аз қимати аслиаш кам кардан.

ГУЗАШТА گذشته 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз гузаштан*. 2. он ки ё он чи аз ҷоё гузашта рафтааст, рафта, убурукарда. 3. пеш, пешин, пешина, собиқ. 4. вақти пеш, пештар, собиқ. 5. он чи аз сар гузаштааст, саргузашт; **замони гузашта** а) давраи пеш; б) *грам.* яке аз се замони асосии феъл, ки амалу ҳолати пеш аз замони нутқи гуёнда воқеъшуда ё амали ба охир расидаеро ифода мекунад, мозӣ; **дере нагузашта...** пас аз андаке вақт, баъди андаке, баъд аз фурсате; **гузашта рафтани** наистода рафтани, таваққуф накарда роҳи худро давом додан; **аз рӯи касе гузашта натавонистан** хоҳиши касеро рад карда натавонистан.

ГУЗАШТАГАРОӢ گذشته گرايي *гароиш доштан* ва бартарӣ додан ба ҳодисаҳои гузашта, парастии қору бори гузаштагон.

ГУЗАШТАГОН گذشتگان ҷ. **гузашта**; 1. пешинӣ, қадимиҳо. 2. падару бобоҳои раҳматкарда.

ГУЗАШТАН گذشتن 1. гузар кардан, убуру кардан аз ҷоё, раҳгузар шудан аз ҷоё ё аз пешии касе; аз ҷоё ба ҷоё рафтани. 2. дохил шудан, даромадан; нуфуз кардан (*аз байн ё даруни чизе ба ҷоё*). 3. ҷорӣ шудан, равон

гаштан (*мас., об аз банд*). 4. мурур кардан, сипарӣ шудан, тай шудан; **мавсими чизе гузаштан** мавсими чизе паси сар шудан, мавсими чизе тамом шудан; **синнаш аз панҷох гузаштааст** синнаш аз панҷох зиёд аст. 5. интиқол ёфтан аз ҳолате ба ҳолате, табдил ёфтан, тағйир ёфтан: **гузаштани тағйироти микдорӣ ба сифатӣ**. 6. *мач.* вафот кардан, мурдан, фавтидан, даргузаштан. 7. пеш рафтани, пешсаф шудан: **Аҳмад дар мусобика аз ҳама гузашт**. 8. *мач.* зикр шудан, қайд гаштан. 9. аз даъво ё ҳаққи худ сарфи назар кардан; аз баҳри чизе гузаштан, талаб накардан (*қарзро*). 10. *гуфт.* пардохтан, машғул шудан; **дарси нав гузаштан** мавзӯи дарси навро мавриди омӯзиш қарор додан. 11. *дар таркибҳои феълӣ омада, маънои қаблан анҷом ёфтани амалро ифода мекунад:* **гуфта гузаштан, маълумот дода гузаштан; истода гузаштан** таваккуф намудан (*барои шарҳу баён*); **аз баҳри чизе гузаштан** сарфи назар кардан, даст кашидан, тарк кардан; **аз гуноҳи касе гузаштан** гуноҳи касеро бахшидан; **аз дунё гузаштан** вафот кардан, мурдан; **аз имтиҳон гузаштан** а) санҷида шудан; б) комёб шудан дар имтиҳон, баҳои мусбат гирифтани дар имтиҳон; **аз касе камбудие гузаштан** *гуфт.* аз касе сар задани камбудие, ба вуқӯъ пайвастанӣ нуқсоне аз тарафи касе; **аз пеши касе гузаштан** а) *ниг.* **пеш (аз пеши касе гузаштан)**; б) аз имтиҳони касе гузаштан; кӣ будан ва ба чӣ қодир будани худро ба касе нишон додан; **аз сари касе гузаштани чизе** бо касе рӯй додани ҳодисае (воқеае); **аз ҳад гузаштан** аз андоза берун шудан; ба дараҷаи ниҳой расидан; **ба (дар) дил гузаштан** фикр кардан, ҳаёл намудан; **ба тарафи касе гузаштан** пайрави касе шудан, дар паноҳи касе шудан; аз касе тарафдорӣ кардан; **дар (ба) хотир гузаштан** ба ёд расидан, ба хотир омадан; **чашми касе нагузаштан** дида ё хонда натавоништан ба иллати заифии чашм.

ГУЗАШТАНИ *گذشتنی* 1. *сифати феълӣи замони оянда аз гузаштан*; барои гузаштан қулай, гузаштанбоб: **чоӣ гузаштанӣ**. 2. гузаштан хоستان: **гузаштанӣ будан, гузаштанӣ шудан**.

ГУЗАШТКУНАНДА *گذشت کننده* гузаранда, бахшоянда, шахси боандеша.

ГУЗИДА *گزیده* 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гузидан*; интиҳобшуда. 2. мунтахаб, мумтоз; бех, беҳтарин.

ГУЗИДАН *گزیدن* баргузидан, интиҳоб намудан, чудо карда гирифтани, чида гирифтани; **хуш кардан**, писандидан; **канора гузидан** канорагирӣ кардан, дур шудан; **манзил гузидан** чоеро барои истиқомат интиҳоб кардан, сокин шудан; **машғули гузидан** машғул шудан, шуғл доштан.

гузин *گزین* 1. *асоси замони ҳозира аз гузидан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъниши гузинанда:* **хилватгузин, вожагузин**.

ГУЗИН *گزین* 1. гузида, интиҳобшуда; хоста-шуда: **гузин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан. 2. *мач.* сазовор, муносиб, лоик.

ГУЗИР *گزير* раҳой, халосӣ; чора, илоҷ; **гузир надоштан** илоҷ надоштан; **гузир нест** (коре, ки) накарданиш мумкин нест, лоилоҷ бояд карда шавад, ногузир аст.

гузор *گزار* 1. *асоси замони ҳозира аз гузоштан ва гузор(и)дан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъниши а) вазъкунанда, чорикунанда: конунгузор, бидъатгузор; б) озодкунанда, барпокунанда: бунёдгузор, поягузор; в) таъминкунанда: сиёсатгузор, коргузор; г) гузаранда, убурунанда, дарёгузор, раҳгузор*.

ГУЗОР *گزار* 1. гузаштан, гузариш; **гузори касе ба чое афтодан** гузаштани касе аз чое; иттифоқан рафтани касе ба чое. 2. амали гузаштан, убурун, гузар. 3. гузаргоҳ, чоӣ гузар. 4. *мач.* буриш, амали буридан.

ГУЗОРА I *گزاره* гузор, гузариш, убурун; **гузора шудан** убурун кардан, гузаштан, сӯроҳ карда гузаштан аз чизе.

ГУЗОРА II *گزاره* аз ҳад гузаранда, аз ҳад зиёд, бисёр.

ГУЗОРАНДА *گزارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз гузоштан*. 2. ба сахнагузоранда, таҳиягар: **гузорандаи намоиш**. 3. сӯроҳкунанда, шикофанда.

ГУЗОРД *گزارد* амали гузарондан ва убурун додан.

ГУЗОРДАН *گزاردن* *ниг.* гузоштан.

ГУЗОРИДАН *گزاریدن* 1. адо кардан, ба чо овардан. 2. *мач.* арз кардан, гуфтани; **шукр гузоридаш** шукр кардан.

ГУЗОРИШ *گزارش* 1. гузоштан, мондан,

вогузор кардан, супоридан; **гузориши масъала** масъалагузорӣ, гузоштани масъала. 2. баён, шарҳ; **гузориши аҳвол** баёни ҳол; **гузориши илмӣ** суҳанронии мухтасар доир ба мавзӯи баҳс дар маҳфили илмӣ. 3. нав. навъи хабар бо сӯҳбат ва намоиш аз ҷои воқеа дар бораи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, радио, телевизион*). 4. дархост; ҳисобот.

ГУЗОРИШГАР گزارشگر 1. баёнгар, шарҳу эзоҳдиҳанда, баёнқунанда. 2. шарҳи рӯйдодҳои рӯз (*дар матбуот, телевизион ва радио*). 3. маҷ. суратгар, наққош.

ГУЗОРИШДИҲӢ گزارشدهӣ хабардиҳӣ; суҳанронӣ, ҳисоботдиҳӣ.

ГУЗОРИШНОМА گزارشنامه баённома, иттилооти хаттӣ (*дар бораи воқеа*).

ГУЗОРИ گزارى *марбут ба гузор*; гузаранда.

ГУЗОШТАН گزاشتن 1. мондан, ниҳодан: **болои ҳам (ба замин)** гузоштан, **ба киса** гузоштан. 2. тарк кардан, раҳо кардан. 3. боқӣ гузоштан, аз худ ба ёдгӯр мондан, асар (нишона) мондан. 4. мавқуф кардан, мондан; ба таъхир андохтан: **ба вақти дигар гузоштан**. 5. роҳ додан, имкон додан (*ба коре, чизе*); **ба истироҳат гузоштан** ба истироҳат сар додан. 6. ба коре мондан, таъйин кардан; **имзо гузоштан** имзо кардан, даст мондан; **лона гузоштан** лона мондан, ошён сохтан; **қадам гузоштан // по гузоштан** шурӯъ ба рафтани кардан; роҳ рафтани; **ном гузоштан** номидан, ном мондан; **осуда гузоштан** ба ихтиёри худ мондан, ба ҳоли худ мондан; **сахм гузоштан // ҳисса гузоштан** ба коре ё чизе сахми худро ҳамроҳ кардан; **ба майли (ҳоли) худ гузоштан** ба ихтиёри худ мондан; **ба номи касе гузоштан** ба исми касе номидан, мавсум ба номи касе кардан (*чизе ё ҷоеро*); ба номи касе номгузорӣ кардан.

ГУЛ گل 1. гунча ва ё муғчаи вошудаи гиёҳон ва дарахтон, барғҳои рангини ба ҳам пайваста, ки баъзе гиёҳон ва дарахтон дар шоҳаҳои худ ҳосил мекунанд ва аз он тадричан тухм ё мева пайдо мешавад, шукуфаи гиёҳон ва дарахтон. 2. гиёҳное, ки барои гулҳои рангоранг ва хушбӯяшон мекоранд; **гули даштӣ** гули сахроии худрӯй; **гули навруста** гули аввали баҳор; гули навшукуфта; **гули наврӯзӣ** гули аввали баҳор; **гули намозишом** гуле, ки вақти

нишастии офтоб кушода мешавад, гули шомӣ; **гули нор** гули анор; гули ба сурҳӣ моил, гули сурх; **гули ошиқи печон** гуле, ки шоҳаи он ба ҳар чизи ба вай наздик печида боло меравад; **гули пажмурда** гули афсурда; **гули садбарг** гули сурх, сафед ё гулобии калон-калони сербарг, вард; **гули хайрӣ** растание, ки гулҳои сафед, сурх ё бунафш дорад ва дар тибби халқӣ истифода мешавад, тугмачагул; **гули хандон** а) гули шукуфта; б) маҷ. ҷавони шоду хандон; **гули ҳамешабахор** а) гули доимсабз, гули ҳамешашукуфон; б) маҷ. рӯи маҳбуба; **айёми гул // мавсими гул** вақти шукуфтани гул; мавсими баҳор; **иди гул** иди баҳор; вақти нашъунамои гулҳо; **фасли гул** а) мавсими шукуфтани гул; б) кино аз баҳор. 3. маҷ. бехтарин чиз, зубдаи ҳар чиз. 4. маҷ. ҳар чизи нозук ва латиф ё ҳар шахси азиз ва маҳбуб; *ба таври истиора*: **гули орзу**, **гули рухсор**, **гули боғи умед**. 5. нақшу нигоре, ки ба шакли гул дар деворҳо кашида ё ба матоъҳо бофта мешавад; **гул андохтан // гул партофтан** ба чизе нақшу нигор кашидан, ҳар хел тасвир даровардан ба чизе; **гул дӯхтан** ба рӯи матоъ бо сӯзану ришта тасвир даровардан, гулдӯзӣ кардани матоъ. 6. маҷ. сурҳакон (*бемориҳои хавфнок*): **гул баровардан; гул кардан** а) шукуфта шудан, шукуфтани дарахтҳои мева ва растаниҳо; б) маҷ. боло рафтани, авҷ гирифтани чизе ё коре: **гул кардани санъати чумхурӣ**; в) маҷ. масрур гаштан, шоду хандон шудан; завқу шавқ пайдо кардан; **гул партофтан** а) аз гул баромадан; б) ҳосил набаста рехтани гули растаниҳо; **гул пошидан // гул фишондан (афшондан)** ба роҳи касе ё ба рӯи чизе гул партофта, муҳаббату самимият изҳор кардан; **аз гул баромадан** гул партофта ба ҳосил даромадан; **гули сари сабад** чизи бехтарин, писандидатарин, одами азизтар ва бақадртар дар байни як гурӯҳ, зинатбахши маҳфилҳо; **гули ҷашм** як навъ доғи сафеде, ки дар ҷашми одам пайдо мешавад; **гули шамъ** (чароғ) сари нимсӯхтаи пилтаи чароғу фатилаи шамъ; **гул буридан** дар коре маҳорати аз андоза берун нишон додан; **гул буридан дар гап задан; гул-гул шукуфтан** а) аз ҳад зиёд хурсанд шудан; болидан; б) нашвунамо кардан, ривочу равнақ ёфтани, тараққӣ кардан; **гули мақсад чидан** ба мақсад расидан; **гули умеди касе шукуфтан** ба орзу расидан; **аз гул нозук будан** хеле нафис будан; бисёр нозук будан; **аз сад гул якҷаш нашукуфтан** ҳоло ҳама чиз дар пеш будан; акнун зоҳир шудани қувваю

равнак, ханӯз чавон будан; **гул бе хор намешавад** (мақ.) // **гул хор дораду асал – ору** (зарб.) а) ҳар чизи хуб чихати баде ҳам дорад; б) ганҷ бе ранҷ муяссар намешавад: **одамӣ аз гул нозуку аз санг – сахт** (мақ.)

ГУЛА گله афзори кори бофандагист, ки вақти кор торхоро боло-поин бурда, дар байни онҳо барои пуд роҳ мекушоад: **гулаи ресмонӣ**.

ГУЛАК گلک 1. шакли тасгир ва навозишии гул. 2. маҷ. маҳбуба, маъшуқа. 3. маҷ. бача, фарзанд.

ГУЛАКДҶҶ گلک دوزى *ниг.* гулдӯзӣ.

ГУЛАНГДОН گلنگدان ҳ. милаи филизии саркаче, ки бо ҳаракати рафтуомад фишангро ба даруни хизонаи туфанг мебаррад ва пукаи фишангро берун меандозад.

ГУЛАНГУБИН گلانگبین гулқанди асалӣ, ки аз гулу асал тайёр карда мешавад.

ГУЛАНДОЗ گل انداز *сохт.* намое, ки дар бинокорӣ аз хишти пухта ба шакли гул сохта мешавад.

ГУЛАНДОМ گل اندام нозукбадан, латифпайкар: духтари гуландом.

ГУЛАНДОХТА گل انداخته 1. растанӣ ва ё дарахте, ки гул андохтааст. 2. маҷ. афрӯхта ва сурх.

ГУЛАНОР گل انار 1. ҳар чизе, ки ба ранги гули анор бошад. 2. навъи матоъ, ки гулҳояш сурхи баланд мешавад: **куртаи гуланор, чити гуланор**.

ГУЛАФСОР گل افسار нӯхтаи нозуки бандаш чармин, ки аз болои лаҷом ба сари асп андохта, аспро ба чое мебанданд.

ГУЛАФШОН گل افشان 1. гулпош, гулрез, гулнисор. 2. *тиб.* бемории гузарандаи пӯст аст, ки дар бадан, бештар дар рӯи одам пайдо мешавад.

ГУЛАФШОНӢ گل افشاني *исми амал аз гул афшондан*; гулпошӣ, гулрезӣ; **гулафшонӣ кардан** а) гул нисор кардан, гул пошидан; б) маҷ. хунарнамой кардан дар санъати сухан ва ғ.

ГУЛБАДАН گلبدن *ниг.* гуландом.

ГУЛБАЗМ گل بزم маҳфили шеърхонӣ, ки хонанда гул дар даст байт ё порчаи шеърро бо номи гул қироат карда, сипас гулро ба каси дилхоҳаш месупорад. Он кас шеърхониро бо номи гул давом дода, ин амалро такрор мекунад ва ҳамин тарик гул давр хӯрдан мегирад (*ин кор одатан дар ҷашнҳои арусӣ сурат мегирад.*)

ГУЛБАНД گل بند 1. банди оханини корд, ки дар пайвандгоҳи теғ ва дастаи он устувор карда мешавад. 2. маҷ. боғбон.

ГУЛБАНДӢ گلبندي *мансуб ба гулбанд*; дорои тасвири гул, бо гул ороишфта.

ГУЛБАРГ گلبرگ 1. барги гул, варақи гул. 2. маҷ. рӯи зебо; $\diamond$ **гулбарги хандон** а) барги гули навшукуфта; б) маъшуқай соҳибҷамол.

ГУЛБАРГРӢ گلبرگ روى гулрӯӣ, хушрӯӣ, зебо.

ГУЛБАСАР گل بسر гулпӯш, шукуфон: **дарахти гулбасар**; **бодиринги гулбасар** бодиринги наврасида, ки ханӯз гули сарашро напартофтааст.

ГУЛБАХМАЛ گل بخمل *ниг.* гулмаҳмал.

ГУЛБАХМАЛПӢШ گل بخمل پوش *ниг.* гулмаҳмалпӯш.

ГУЛБАҲОР گل بهار гули баҳорӣ, гули тару тоза.

ГУЛБЕЗ گلbez гулпош, гулрез, гулафшон; хушбӯӣ: **боди гулбез**.

ГУЛБИҲӢ گل بهي рангҳои таркибии гули биҳӣ ё шукуфай гули биҳӣ, ки ранги норанҷӣ дорад.

ГУЛБОҒ گل باغ боғе, ки гулҳои бисёр дорад, боғи гул, гулзор; *ба таври истиора*: **гулбоғи зиндагонӣ**.

ГУЛБОД گل باد боди гулбез, боди мушкбез.

ГУЛБОДОМ گل بادام 1. гули бодом. 2. нақшу нигор ба шакли гули бодом; **аспи гулбодом** аспӣ сафедчаранге, ки сар то пой баданаш холҳои бодомшакли сиёҳчаи сурхтоб дорад.

ГУЛБОЗ گل باز дӯстдори гул; гулпарвар.

ГУЛБОМ گل بام *кит.* овоз ва садои баланд, гулбонг.

ГУЛБОН گل بان ниғаҳбони гул, боғбон.

ГУЛБОНГ گلبنگ 1. садои баланд, бонг, фар-ёд. 2. овози хуш, навои форам (*мисли хониши булбул*); хониш ва суруди чандкаса бо шодмонӣ ва хурӯш. 3. садои асбоби мусиқӣ.

ГУЛБОР گلبار гулпош, гулрез, гулафшон.

ГУЛБОРОН گلباران: гулборон кардан гул нисор кардан, фаровон гул рехтан.

ГУЛБОФТ گلபافت бо ороиш ва нақшу нигор бофташуда.

ГУЛБУН گلبن буттаи гул; буттаи гули садбарг; ◊ гулбуни навруста фарзанди чавон.

ГУЛБУР گلبر 1. он ки аз қоғаз ё ягон чизи дигар гул месозад; касе, ки бар рӯи чизҳо нақши гул меандозад: **устои гулбур**. 2. *мач*. устои забардаст дар ҳунари худ.

ГУЛБУРӢ گلبرى 1. гул сохтан аз қоғаз ё чизи дигар; ба рӯи чизҳо гул андохта зинат додан. 2. нақшунигоршуда, зинатдода бо нақшу нигор.

ГУЛБУТТА گلپوته буттаи гул, ниҳоли гул; буттаи гулҳои бӯиданӣ (*мисли садбарг, атргул ва ғ.*), гулбун.

ГУЛБӢ(Ӣ) گلپوى он чи бӯи гул дорад; хушбӯӣ, муаттар.

ГУЛВОЖА گلوژه вожаи зебо, калимаи зебо.

ГУЛВОМ گلوام 1. гулфом, гулранг. 2. *мач*. сурхранг.

ГУЛГАРДОН گلگردان касе, ки дар маросими гулгардонӣ гулро ба даст гирифта мегардонад.

ГУЛГАРДОНӢ گلگردانى маросиме, ки дар он бачагон ё чавонон гули аввали баҳорро ба даст гирифта, барои муборакбодӣ хона ба хонаи мардум мегарданд ва аз онҳо ҳар гуна тӯхфа мегиранд.

ГУЛГАЧ گلگچ 1. гачи бисёр сафеди нарм, ки бо вай хонаҳоро гачкорӣ мекунанд. 2. девораи бо гулгач андовашуда.

ГУЛГАШТ گلگشت 1. сайру гашт дар гулзор ва ҷойҳои дилкушо. 2. гулзор ё боғҳои гул (*ҷои сайру гашти мардум*).

ГУЛГИРАК گلگیر қайҷии махсус барои

буридани сари нимсӯхтаи шамъ ё пилтаи чароғ.

ГУЛГУЗОРИ گلگزاري гулдаста гузоштан ба пояи ҳайкал ё мазори шахсони таърихӣ.

ГУЛГУЛ گل گل 1. гул-гул шукуфтан, пурра шукуфтан, ба тамои шукуфтан, шукуфон ва хандон. 2. дорои доғҳои сурхи гулмонанд.

ГУЛГУН گلگون 1. гулранг, ба ранги гули сурх, сурхранг; сурх: **бодаи гулгун, чехраи гулгун; гулгун кардан** сурхранг гардонидан, сурх намудан; **гулгун гаштан (шудан)** ранги сурх гирифтани, сурх шудан. 2. монанди гул тару тоза ва зебо.

ГУЛГУНА گلگونه 1. гулгун, сурхранг. 2. сурхӣ, ки занҳо ба рӯи мемоланд, сурхӣ. 3. *мач*. рухсора, чехра, рӯи зебо.

ГУЛГУНӢ گلگونى 1. сурхрангӣ, сурхӣ. 2. *мач*. зебой, хушрӯӣ: **гулгунии ҳаёт**.

ГУЛГУНКАФАН گلگون کفن *мач*. шахид, он ки чабран кушта шудааст, қурбонии чанг ё ягон ҳодисаи дигари мусаллаҳона; чабран кушташуда.

ГУЛГУНҚАБО گلگون قبا 1. сурхпӯш, пӯшандаи қабои сурх. 2. *мач*. зебо хушрӯӣ.

ГУЛГУНРУХ گلگونرुخ *ниг*. **гулгунрухсор**.

ГУЛГУНРУХСОР گلگونرخصار сурхрӯӣ, хуш-рӯӣ, гулрухсор.

ГУЛГУНСАВОР گلگونسوار савори аспӣ сурх, аспсавор, савора.

ГУЛҒАНДА گلغنده пахтаи ҳаллочишудаи кулӯла, ки барои риштан тайёр мекунанд.

ГУЛҒАР گلغر *кит*. пашми нарме, ки аз буни мӯи буз бо шона мегиранд ва аз он шол ва чизҳои дигар мебофанд.

ГУЛҒУНЧА گلغنچه 1. гунҷаи гул, гули ношукуфта. 2. *киноя аз махбуба*.

ГУЛДАСТ گلداست моҳир, санъаткор, ҳунарманд: **устои гулдаст, наққоши гулдаст**.

ГУЛДАСТА I گلداسته гулҳои чида якҷоя басташуда, дастаи гул, дастагул.

ГУЛДАСТА II گلداسته 1. манораи ду тарафи даромадгоҳи пештоқдори масҷиду мадраса

ва қалбаҳо. 2. ҷои дастагузори теша ва каланд, ки аз рӯи онҳо қадре баланд мекӯст.

ГУЛДОМ گندام доми хурд; дом.

ГУЛДОН گدان 1. зарфи махсус, ки ба он об андохта, гулҳои чидашударо мегузоранд. 2. тубаки гул.

ГУЛДОР گدار бо нақши гул зинатёфта, гул андохташуда; ҳар чизе, ки нақшу нигор дорад: **қосаи гулдор**, **махмали гулдор**, **қолини гулдор**.

ГУЛДУРОС//ГУЛДУРРОС گلدوراس *қалимаи тақлиди* овози баланди раъду барқ ё тарқиши давомдори тири тӯп ва мисли ин; **гулдурос задан** садо баровардани раъду барқ, овози ниҳоят баланд баровардан.

ГУЛДУРРОСЗАНОН گلدوراسزان *феъли ҳол аз гулдуррос задан*.

ГУЛДӢЗ گدوز он ки ба рӯи матоъҳо нақш медӯзад; касе, ки касбаш ба рӯи матоъҳо гул дӯхтан аст.

ГУЛДӢЗӢ گدوزى 1. дӯхтани нақши гул ба рӯи матоъ; **гулдӢзӣ қардан** нақши гул дӯхтан бар чизе. 2. гул дӯхташуда, бо нақшу нигор ороишёфта.

ГУЛДӢСТ گلدوست дӯстдори гул, гулбоз; гулпарвар.

ГУЛЗОР گلزار ҷое, ки гулҳои бисёр рӯидааст; гулистон, гулшан, гулбоғ.

ГУЛЗОРБОН گلزاربان ниғаҳбони гулзор, побони гулзор, боғбон.

ГУЛИСТОН گلستان 1. маҳалли рӯидан ва парвариш ёфтани гулҳо, боғи гул, гулбоғ; гулзор. 2. *мач.* ҷои ободу сарсабз; **олам гулистон** ҳама чиз мувофиқи табъ; ҳама чиз хуб ва ба ҷои худ; бисёр хуб, хеле нағз.

ГУЛӢ گلى як навъ матои одии гулдор.

ГУЛҚАРАМ گلكرم *бот.* навъи қарам, ки гулҳои онро пухта мехӯранд.

ГУЛҚАРДА گلکرده 1. *сифати феълии замони гузафта аз гул қардан*; шуқуфта, шуқуфон (*оид ба дарахт*). 2. *мач.* боравнақ, обод.

ГУЛҚОР گلکار 1. гулпарвар. 2. устои гулпарто.

ГУЛҚОРӢ گلکاری 1. гул қоштан, гулпарварӣ. 2. гул партофтан ба дару девори хонаю биноро, нақшу нигор, мунаққаш қардан, кашидан.

ГУЛҚАНД گلقد маъҷунест, ки барги гули садбарги ҷойдориро бо қанд ё асал соида, дар офтоб монда ба воя мерасонанд, гулшакар, гулангубин.

ГУЛМАХМАЛ گل مخمل бахмали гулдор, бахмали гулдӯзишуда, гулбахмал.

ГУЛМАХМАЛПӢШ گل مخمل پوش он ки либоси гулмаҳмали ба бар дорад.

ГУЛМЕХ گل ميخ меҳи қорқираи оҳанини қуббадор.

ГУЛМИЖА گل مژه *тиб.* варами ғадудҳои рағғани қанори пилки қашм, ки то пухта баромадани решаш одамро азоб медахад, гавмижа.

ГУЛМОӢ گلماهي моҳии на он қадар қалон, ки дар рӯи баданаш ҳолҳои сурху сиёҳтоб дорад ва гӯшташ хеле болаззат аст, ҳолмоҳӣ.

ГУЛНАҚШ گل نقش нақшу ороиш бо гул, бо тасвири гул орододашуда.

ГУЛНАМ گل نام намнок, намғирифта, қамтар таршуда; **гулнам қардан** намнок қардан, қаме тар қардан.

ГУЛНАСАБ گل نسب *қит.* қиноя аз хушрӯ, зебо.

ГУЛНИСОР گلنثار гулпош, гулафшон.

ГУЛНОР گلنار 1. гули анори одии мевадор ва инҷунин гули анори садбарги наринаи бесама, ки рангаш сурх аст ва онро гулнори фарт низ мегӯянд, гули анор. 2. *мач.* сурхранг, сурх.

ГУЛНОРГУН گلنارگون гулнорранг, монанди гулнор сурх, сурхфом.

ГУЛНОРӢ گلناری *мансуб ба гулнор*; ба ранги гули анор; сурхранг, сурх.

ГУЛНӢШ گلنوش яке аз лаҳнҳои мусиқии бостонӣ.

ГУЛОБ گلآب 1. оби хушбӯи гули садбарг, ки ба воситаи асбоби махсус қашада мешавад ва ҳамчун атриёт, давои қуввати дил ва

- шифобахшандаи бемориҳо ба кор мебаранд. 2. киноя аз шароб, бода. 3. киноя аз ашк, оби дида.
- ГУЛОБГАР** گلابگر *ниг.* гулобгир.
- ГУЛОБГИР** گلابگیر он ки аз гул гулоб мегирад, гулобгар.
- ГУЛОБГИРӢ** گلابگیری амал ва шуғли гулобгир; гирифтани гулоб.
- ГУЛОБДОН** گلابدان зарфи гулоб, ки ба шакли машрабаи гарданборик аст.
- ГУЛОБЗАН** گلابزن афшонандаи гулоб, гулоб-пош.
- ГУЛОБИРАНГ** گلابی رنگ ба ранги гулоб, гулоб-бӣ.
- ГУЛОБИТОБ** گلابی تاب моил ба ранги гулобӣ, гулобиранг.
- ГУЛОБӢ** گلابی ба ранги гули сурх, гулгун.
- ГУЛОБПОШ** گلابی پاش зарфи дастадори гарданборик ва лӯладор, ки хангоми азодорӣ бо он гулоб мепошиданд.
- ГУЛОБТУН** گلابتون 1. риштаҳои нозуки тилло ва нукра, ки ҳамроҳи тори абрешим дар зарбофӣ ба кор меравад. 2. гулҳои барҷаста аз риштаҳои зарин ва нукрагӣ, ки рӯи парчаҳо медӯзанд. 3. бофтаи абрешимӣ ба ранги мӯ, ки бо кокулон якҷоя мебофанд.
- ГУЛОВЕЗ** گلاويز гулбуттаи дорои барғҳои байзашакл, гули бунафш, нилгун, сурхи овезон ё хамида, меваи донаш ангурмонанд, бештар дар гулпарварӣ барои ороиши хонаву ҳавлиҳо истифода мешавад.
- ГУЛОЛА** گلاه *кит.* мӯи печида, зулф, кокул.
- ГУЛОН** گلان нони орди мулоиму маҳини дубез, ки дар равған бирён карда мешавад.
- ГУЛОҶ** گلاج 1. навъе аз ҳалво. 2. нони тунук, ки аз нишоставу тухми мурғ пухта мешавад.
- ГУЛПАР** گلپر *бот.* 1. донаи хушбӯӣ ва зардранги хурд, ки дорӯӣ аст ва кӯбидаи он ба сурати чошнӣ барои баъзе хӯрокиҳо истифода мешавад. 2. гиёҳи ин дона, ки алафи яқсола ё чандсола, худрӯӣ ё коштанӣ аст.
- ГУЛПАРАСТ** گل پرست дӯстдори гул, он ки гулҳоро парастидан мекунад.
- ГУЛПАРАСТӢ** گل پرستی амали гулпарасти, дӯст доштани гул, парастидани гул.
- ГУЛПАРВАР** گل پرور он ки бо парвариши гулҳо машғул аст, парварандаи гул; гулдӯст.
- ГУЛПАРВАРӢ** گل پروری парваридани гул, нигоҳубини гул; соҳаи боғдорӣ, ки бо парвариши растаниҳои ороишӣ машғул аст (*барои бунёд намудани, сабзазор, гулзор ва ғ.*).
- ГУЛПАРТОӢ** گل پرتایی *исми амал аз гул партофтан*; нақши гулҳоро кашидан ё партофтан ба рӯи чизе ё дар матое, нақшу нигор кашидан, мунаққаш кардан.
- ГУЛПЕРАҲАН//ГУЛПИРАҲАН** گلپيرهن 1. он ки пирохонаш гулранг ва чун гул нозуку зебост. 2. *маҷ.* латифандом, нозукбадан, зебо, хушрӯ.
- ГУЛПЕЧАК** گل پيچک *бот.* гули печон.
- ГУЛПОШ** گلپاش пошанда ва нисоркунан-даи гул.
- ГУЛПОШӢ** گلپاشی *исми амал аз гул пошидан*; ба зери қадами шахси азиз ва олиқадр гул пошида, изҳори миннатдорӣ ва муборакбод намудан.
- ГУЛПӢШ** گلپوش 1. пӯшида бо гул, ороста бо гул, бо гул ихоташуда; **гулпӯш кардан** бо гул пӯшидан, бо гул оростан; **гулпӯш шудан** бо гул пӯшида гардидан; шукуфтан. 2. *маҷ* шукуфон, шукуфта: **дарахтони гулпӯш**.
- ГУЛРАНГ** گل رنگ ба ранги гул, гулобӣ, гулгун; **майи гулранг** майи арғувонӣ, шароби сурх.
- ГУЛРЕЗ** گل ريز 1. пошандаи гул, гулпош, гулафшон. 2. навъе аз оташбозӣ, ки дар вақти оташ додан шарораҳои гуногунранг ба атроф пош меҳӯрад.
- ГУЛРЕЗА** گل ريزه гули хурд, гули майда, майдагул.
- ГУЛРЕЗОН** گل ريزان *сифати феъли ва феъли ҳол аз гул рехтан*; дар ҳоли гулрезӣ, гулрез шудан.
- ГУЛРУХ** گل رخ *ниг.* гулрӯ(ӣ).

ГУЛРУХСОР گلرخسار *ниг.* гулрӯ(й).

ГУЛРҮ(Й) (گلروى) он ки рӯяш мисли гул латифу дилкаш аст; хушрӯ, зебо.

ГУЛСАНГ گل سنگ *бот.* гиёҳи сабзи занбӯруғ ва обсабзмонанд, ки дар рӯи санг пайдо мешавад.

ГУЛСАНГШИНОСӢ گل سنگ شناسى баҳши гиёҳшиносӣ, ки ба шинохт ва пажӯҳиши растаниҳои болои санг машғул аст.

ГУЛСИТОН گلستان *кит.* 1. *ниг.* гулистон. 2. *мач.* маҳбубаи зеборух.

ГУЛСИФАТ گل صفت ба мисли гул латифу нозук, гулмонанд.

ГУЛҮ گلو 1. роҳи хӯрок ва нафас, ки дар қисми пеши гардан воқеъ буда, даҳонро бо сурхрӯда ва шушҳо мепайвандад, ҳалқ, ҳалқум. 2. гардан; **гулӯи касеро гирия гирифтан** аз шиддати гирия нафастанг гаштан; **гулӯи касеро фушурдан** роҳи нафаси касеро танг кардан; касеро буғӣ кардан; **гулӯ афшондан** оҳиста сулфа кардан; **гулӯи касеро равған кардан** ба касе пора додан, ришва додан; **гулӯ хоридан** ишора ба ришва талаб кардан; бо анҷом додани коре аз касе чизе тамаъ кардан; **аз гулӯ чизе нагузаштан** иштиҳо надоштан, майли хӯрдан надоштан; чизе хӯрда натавонистан (*ба сабаби нохушии, ҳаяҷон ё интизории касе*); (**пардаи гулӯро даронда дод задан** саҳт дод гуфтан, баланд фарёд задан, аррос задан.

ГУЛҮАФШОНӢ گلو افشاني *исми амал аз гулӯ афшондан*; сулфаи оҳиста (*барои тоза кардани роҳи нафас*).

ГУЛҮБАНД گلوبند *ниг.* гарданбанд 2.

ГУЛҮБАНДА گلوبنده *мач.* шикамбора, чашм-гурӯсна.

ГУЛҮБАНДАГӢ گلوبندگى шикамборагӣ, аз ҳад зиёд ба хӯрок майл доштан.

ГУЛҮГИР گلو گير 1. гулӯгиранда, хафаку-нанда, бандкунандаи роҳи гулӯ; **гирия гулӯгир** гирия саҳт, ки гулӯи касро гирифта, ба гап задан ва нафас гирифтани намемонад; **гулӯгир кардан** гулӯ танг кардан, роҳи нафасро танг кардан; **гулӯгир шудан** аз чизе роҳи нафас танг шудан аз чизе. 2. *мач.* нофорам, ногувор; ғамовар.

ГУЛҮГИРИФТА گلو گرفته хиррӣ, хаста, хафа, гирифта: **садон гулӯгирифта**.

ГУЛҮГИРИФТАГӢ گلو گرفتن овозги-рифта, он ки овозаш ба сабаби дарди гулӯ гирифтааст.

ГУЛҮГОҲ گلو گاه 1. мачрои убури ғизо дар ҳалқ, гузаргоҳи гулӯ, ҳалқум. 2. *ҷугр.* оби борики байни ду қитъаи хушкӣ, ки баҳру уқёнус ё кӯлро ба ҳам мепайвандад.

ГУЛҮДАРД گلودرد *тиб.* илтиҳоби пардаҳои луобии ҳалқ дар натиҷаи шамолкашӣ, дарди гулӯ.

ГУЛҮЗИНДОНАК گلو زندان *тиб.* бемории шадиди сирояткунандаи гулӯ дар кӯдакон, хунок.

ГУЛҮЛА گلوله 1. ҳар чизи гирд ва лӯнда (*ба ин маънӣ беиштар кулӯла машҳур аст*): **гулӯлаи барф**, **гулӯлаи ресмон**. 2. тири тӯп ва аслиҳаи калони ҷангӣ; **гулӯлаи варзиш** кураи филизӣ, ки барои иҷрои машқҳои варзиши сабук истифода мебаранд: **гулӯла андохтан**, **гулӯла партофтан**.

ГУЛҮЛААНДОЗӢ گلوله اندازى *исми амал аз гулӯла андохтан*; оташфишонии тӯп, тирпаронӣ аз тӯп.

ГУЛҮЛАБОРОН گلوله باران партоб ё боридани гулӯлаҳои бисёр ва паёпай бар ҷое ва ё чизе.

ГУЛҮЛАЗАНӢ گلوله زنى *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАКАМОН گلوله کمان камони гулӯла-андозӣ.

ГУЛҮЛАПАРОНӢ گلوله پرانى *ниг.* гулӯлаандозӣ.

ГУЛҮЛАПОРА گلوله پاره пораи тири тӯп, норинҷак ва монанди онҳо.

ГУЛҮЛАРЕЗ گلوله ريز он ки бо завби филизҳо гулӯла мерезад.

ГУЛҮСҮЗ گلوسوز 1. гулӯро сӯзонанда (*чизе бисёр гарм ё тунду тез*). 2. *кит., мач.* бисёр ширин, аз ҳад зиёд ширин, вале дилкаш.

ГУЛҮФИШОР گلو فشار 1. фишорандаи гулӯ, банд шудани гулӯ. 2. *мач.* хафагӣ, зикӣ.

ГУЛҮФАҲШАНГ گلفهشنگ *кит.* обе, ки дар вақти аз баландӣ рехтан ях карда, шӯша

- мебандад.
- ГУЛФИШОН** گلفشان *ниг.* гулафшон 1.
- ГУЛФИШОНӢ** گلفشانی *ниг.* гулафшонӣ.
- ГУЛФОМ** گلفام ранги гул, гулранг, гулгун, сурхранг; **майи гулфом** шароби сурх; **рухи гулфом** рӯи гулгун; рӯи зебо.
- ГУЛФУРӮШ** گلفروش он ки гул мефурӯшад, фурӯшандаи гул.
- ГУЛФУРӮШӢ** گلفروشی 1. фурӯхтани гул; касбу кори гулфурӯш. 2. чое, ки гул мефурӯшанд: **дӯкони гулфурӯшӣ**.
- ГУЛҲАН** گلخن 1. чои махсус, ки дар он оташ гиронда, гарм мешаванд; оташи афрӯхта; **гулхан афрӯхта** оташ афрӯхта. 2. чое дар ҳаммомҳои қадима, ки оташ афрӯхта, ҳаммомро гарм мекунанд, гӯлах.
- ГУЛХАНАФРӮЗ** گلخن افروز даргиронандаи гулхан, оташгирон.
- ГУЛХАНГИРОНӢ** گلخن گرانی даргирон–дани гулхан, афрӯхтани гулхан.
- ГУЛХАНӢ** گلخنی алавмони гулхан; оташ–мони гӯлахи ҳаммом, гӯлахӣ.
- ГУЛХАННИШИН** گلخن نشین нишинандаи гирди гулхан.
- ГУЛХАННИШИНИ** گلخن نشینی нишастан дар гирди гулхан.
- ГУЛХАНДА** گل خنده 1. шукуфтани гул, кушода шудани гул. 2. *мач.* хандаи зебо, хандаи дилкаш.
- ГУЛХАНТОБ** گلخن تاب *ниг.* гулханӣ.
- ГУЛХАТ** گلخط ороиш додани ду тарафи роҳҳо, гулбоғҳо, гулгаштҳо бо шинондани гулҳои ороишӣ.
- ГУЛХЕЗ** گلخیز *киноя аз* сафобахш, кайфиятбахш.
- ГУЛХОНА** گلخانه хонаи оинабандӣ, ки дар чои офтобрӯя барои дар зимистон нигоҳ доштан ва парваридани гулу растаниҳо сохта мешавад, гармхона барои гулҳо.
- ГУЛХӮРАК** گلخورک *зоол.* як навъ ҳашароти гулхӯр.
- ГУЛЧАНБАР** گل چنبر чанбари гул, гулдастаи доирашакл, иклили гул.
- ГУЛЧЕХР** گلچهر *ниг.* гулчеҳра.
- ГУЛЧЕХРА** گلچهره чеҳрааш мисли гул латиф, нозук, рӯяш мисли гул зебо, гулрӯ, гулрухсор.
- ГУЛЧИН I** گلچین 1. он ки гулро интиҳоб карда мечинад ва даста мекунад, чинандаи гул, гулчинанда. 2. *мач.* мунтахаб, гузида; **гулчини ашъор** гузидаи ашъор, шеърҳои мунтахаб; **гулчин кардан** интиҳоб кардан, баргузидан, яккачин кардан, хоста гирифтани.
- ГУЛЧИН II** گلچین порчаи чарм, ки ҳамчун дастак ба ақибии маҳӣ дӯхта мешавад.
- ГУЛЧИНДОР** گلچین دار маҳсие, ки гулчин монда дӯхта шудааст.
- ГУЛЧИНӢ** گلچینی *исми амал аз* гул чидан; чидани гул, гӯл кандан.
- ГУЛЧОӢ** گلچای чойи аз барги садбарг дамкарда.
- ГУЛЧОМ** گل جام 1. қадаҳи зебои сурхи гулдор, чоми нақшҳои сурх. 2. шишаи рангин, ки дар иморати хона ба дару равзан насб мекунанд.
- ГУЛЧӮШ** گلجوش шукуфон; зебо; **оразии гулчӯш** рӯи сурхи дилкаш.
- ГУЛШАКАР** گلشکر *ниг.* гулқанд.
- ГУЛШАН** گلشن чои фаровонии гулҳо, гулзор, гулистон; боғе, ки гулҳои гуногунранги зиёд дорад; *ба тарзи истиора:* **гулшани адаб**, **гулшани ирфон**, **гулшани ҷавонӣ**; **гулшани кардан (намудан)** обод гардондан чоеро.
- ГУЛШАНИ** گلشنӣ *мансуб ба* гулшан; ҳар чизи мавҷуд дар гулшан; **гулшаниён** аҳли гулшан, гулшаннишинон.
- ГУЛШАНОРО** گلشن آرا 1. ороишдиҳандаи гулшан; боғбон. 2. *мач.* хеле зебо, пуртароват (*сифати ҳусни маҳбуба*).
- ГУЛШАНСАРО** گلشن سرا боғсаро, бӯстонсаро, ҳавлии боғчадор.
- ГУЛЪИЗОР** گلزار *ниг.* гулӯзор.

ГУЛӢУЗОР گلزار рӯяш мисли гул, нозуку зебо, гулрӯй, гулрухсор, гулчехра.

ГУМ I گم 1. нопадид, бедарак, ғоиб, мафқуд, нономаён, азбайнрафта; **гум гаштан** *ниг.* **гум шудан**; **гум кардан** а) чизеро аз даст додан; мафқуд кардан: **соати худро гум кардан, қалами худро гум кардан**; б) ягон сифат ё хосияти худро аз даст додан: **сиҳатии худро гум кардан, қобилияти (қувваи) худро гум кардан**; в) надидан касеро, аз назар ғоиб будани касе; **гум шудан** а) фоқид гаштан, нест шудан, талаф гаштан, нобуд шудан; б) аз байн рафтан, барҳам хӯрдан; в) ғайб задан, ғоиб шудан, бедарак шудан, нопадид шудан; **гум шав!** дафъ шав!, аз назарам дур шав! (*таъбири дашином*); **ақл гум кардан** *ниг.* **ақл**; **гапро гум кардан** чӣ гуфтанро надониста мондан; давоми сухани худро фаромӯш кардан; **дасту по гум кардан** *ниг.* **даст**; **роҳ гум кардан** бераҳа шудан, аз роҳи рост баромадан, роҳгум задан; **худро гум кардан** инони ихтиёрро аз даст додан, саросема шудан (*аз гояти шарм, ҳаяҷон ва ғ.*).

ГУМ II گم :дил гум задан *ниг.* дил.

ГУМ III گم чуқур, чоҳи бетаг, чоҳи тагаш нопаддо.

ГУМАНИЗМ лот. گومينيزم *ниг.* **башардӯстӣ.**

ГУМАНИТАРӢ گميتري *марбут ба* инсон ва ҳастиву шуури чамъиятии он; *ниг.* **башардӯстӣ.**

ГУМБУДА گم بوده 1. гумшуда, мафқуд, нопадид. 2. *мач.* хайрон, саргардон; аздастрафта, табоҳшуда.

ГУМБУДАГӢ گم بودگي вазъ ва ҳолати гумбуда, гумроҳӣ; саргардонӣ, хайронӣ, хайрат.

ГУМБУРОС//ГУМБУРРОС گميراس *калимаи тақлиди* овози бардавоми саҳт афтидани чизи вазнин, таркидан ё ба ҳаракат даромадани ягон чиз; **гумбурос задан** овози саҳт баровардан (*бо афтидан, таркидан ё ҳаракати шадиди чизе*).

ГУМГАШТА گمگشته 1. *сифати феълии замони гузашта аз* **гум гаштан**. 2. *мач.* саргашта, сарсон, саргардон, овора.

ГУМГАШТАГӢ گمگشتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз* **гум**

гаштан; вазъ ва ҳолати гумгашта, гумгашта будан.

ГУМ-ГУМ گم گم *калимаи тақлиди* овози пайи ҳам ба чизе бархӯрдани чизе, бо мушт задани девор *ва ғ.*

ГУМГУРС گم گرس :**гумгурс афтодан** бехуд шуда, якбора афтодан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*).

ГУМЗАДАРОӢ گمزده راه *гуфт.* роҳгумкарда роҳгумзада, гумкардароҳ.

ГУМИЗ گمиз *кит.* пешоб, шоша, меза.

ГУМИЗДОН گمیزدان *кит.* пешобдон, шошадон, мезадон, масона.

ГУМКАРДА گمکرده *сифати феълии замони гузашта аз* **гум кардан**; аздастрафта, мафқудгашта; гумшуда.

ГУМКАРДАДИЛ گمکرده دل *кит.* дилгумкарда, дилдода, мафтун, шефта.

ГУМКАРДАПАӢ گمکرده پي *ниг.* **гумкардароҳ**; изи пой гумкарда.

ГУМКАРДАРОӢ گم کرده راه *гумроҳ*, роҳгумкарда, роҳгумзада.

ГУМНОМ گمنام *беному нишон*, номаълум, номашхур, бедарак: **гумном будан**, **гумном кардан**, **гумном шудан**; **гумном шав!** *тахқ.* нест шав!, дур шав!

ГУМНОМӢ گمنامي *беномунишонӣ*, номаълумӣ, номашхурӣ.

ГУМОН گمان *тасаввур*, фарз, пиндошт, ҳадс, занн, хаёл. 2. шак, шубҳа; *муқоб.* **яқин**; **гумону яқин** шубҳаву ростӣ, тахмину ҳақиқат; **ба гумонам (-ат, -аш)** ба фикрам, ба хаёлам; **ба гумони...** ба пиндошти...; ба ақидаи..., ба фикри...; **гумон бурдан** фикр кардан, пиндоштан; тахмин кардан; **гумони бад бурдан** бадгумон шудан аз касе, шубҳа кардан аз касе; **гумон доштан** *ниг.* **гумон кардан**; **гумон кардан** а) пиндоштан, тасаввур кардан; фикр кардан; б) фарз кардан; тахмин намудан; **ба гумон афтодан** а) ба фикру хаёл мондан; б) ба шубҳа мондан, шубҳа кардан; **гумон буд**, **ки...** мумкин набуд, ки..., аз эҳтимол дур буд, ки...; **гумон мерафт (меравад)**, **ки...** а) тасаввур мешуд, ки..., фикре пайдо мегашт, ки...; б) тахмин кардан мумкин буд, ки..., эҳтимол.

ГУМОНА گمانه 1. *кит.* гумон, шак, шубҳа. 2. чоҳи озмоиш барои фаҳмидани будан ё набудани об дар зери замин.

ГУМОНАЗАНӢ گمانه‌زنى 1. чоҳкани, кандани гумона барои озмоиши қабати замин. 2. пешбинӣ, дурнамониғарӣ, таҳмин бо доштани ҳисоби пешакӣ.

ГУМОНБАР گمان‌بر он ки барои дуздидани чизе ё чинояти дигаре дар ҳаққаш шубҳа пайдо шудааст; **гумонбар шудан аз касе** бадгумон шудан аз касе.

ГУМОНБАРӢ گمان‌برى гумон бурдан, шубҳа кардан.

ГУМОНДОР گمان‌دار 1. *ниг.* **гумонбар**. 2. он ки дар ҳаққи касе гумони бад мекунад.

ГУМОНЗАД گمان‌زد *кит.* гумон кардашуда, ҳаёл ва тасаввур карда; **гумонзад шудан** дар тасаввур умедвор шудан.

ГУМОНЗАДА گمان‌زده машқук, гумондор, шубҳақунанда.

ГУМОНИДАН گمانيدن гумон кардан, фарз кардан, пиндоштан.

ГУМОНМАНД گمانمند шубҳадор, тардидқунанда, гумонбар.

ГУМОНМАНДӢ گمانمندی шак(к), шаккокият, шубҳа, тардид.

ГУМОНОМЕЗ گمان‌آمиз бо шакку шубҳа, шубҳаомез.

ГУМОНПАЗИР گمان‌پذير қобили фикру андеша ва ҳаёл; **гумонпазир шудан** дар фикру андеша ва ҳаёл афтодан.

гумор گمار *асоси замони ҳозира аз гуморидан* ва **гумоштан**.

ГУМОРАНДА گمان‌رنده анҷом додани кори водоршуда, маъмурқунанда; вазифадиҳанда, супоришдиҳанда, фармоишдиҳанда.

ГУМОР(И)ДАН گماريدن//گماردن *ниг.* **гумоштан**.

ГУМОШТА گماشته 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз гумоштан*; маъмуршуда аз тарафи касе, таъйиншуда ба иҷроӣ амал ё вазифае аз тарафи касе ё идорае: **гумоштағони ширкат**. 2. фиристода.

ГУМОШТАН گماشتن касеро ба иҷроӣ коре маъмур кардан; касеро бар сари коре гузоштан, таъйин кардан; **◇ дилу чон гумоштан** тамоми ҳастиро додан ба коре; худро фидоӣ коре кардан; **дил бигумор!** дилат гумоштаӣ ту бошад!; тавачҷӯх намо!; бовар кун!

ГУМРАХ گمره *ниг.* **гумроҳ**.

ГУМРАХӢ گمره‌ي гумроҳӣ.

ГУМРОҲ گمراه 1. гумкардароҳ, саргар-дон, овора. 2. *мач.* аз роҳи дуруст баромада, ба роҳи хато рафта; мунҳарифгашта; **гумроҳ кардан** касеро аз роҳи дуруст баровардан, бераҳа кардан.

ГУМРОҲӢ گمراه‌ي роҳи дурустро гум карда, ба роҳи нодуруст (хато) рафтан, гумроҳ будан.

ГУМРОҲШУДА گمراه‌شده *сифати феълӣи замони гузашта аз гумроҳ шудан*; бераҳа-шуда, ба роҳи хато рафта.

ГУМРУК گمرک *т.* идорае, ки воридоту содироти молҳоро аз як давлат ба давлати дигар назорат мекунад ва ҳаққи гумрукӣ меситонад: **идораи гумрук, нозирӣ гумрук**.

ГУМРУКӢ گمرک‌ي *мансуб ба гумрук*: назорати гумрукӣ, ҳаққи гумрукӣ.

ГУМРУКҲОНА گمرک‌خانه биноӣ гумрук; боҷ-хона.

ГУМУГӢР گم‌وگور *гуфт.* гум, гумном, тамоман нопадидшуда.

ГУМУС گموس *бот.* қисми таркибии хок, ки аз пӯсиши растаниҳо пайдо шудааст.

ГУМҶӢӢ گم‌جویي гумшударо чустан; **ба гумҷӢӢ даромадан** ҷустуҷӯ кардани чиз ё каси гум ё бедаракшуда ва ё ғайбада.

ГУМШУДА گم‌شده *сифати феълӣи замони гузашта аз гум шудан*; нопадидшуда, бедаракшуда, мафқудгашта.

-гун گون *пасванди сифатсоз, ки маъноӣ ҳамрангӣ ва монандиро ифода мекунад*: **нилгун, лолагун, гандумгун**.

ГУН گون *кит.* 1. ранг, лавн. 2. навъ, хел, тарз.

ГУНА گونه 1. ранг, лавн. 2. хел, навъ; тарз, равиш, тавр; **гуна-гуна** гуногун, ҳар хел;

ҳархела; **ин гуна** а) ин хел, ин навъ; б) ин тавр, ин тарз; **ҳар гуна** ҳар хел, ҳар навъ; ҳар қадар; **ҳеч гуна** ҳеч навъ, ҳеч хел; **чӣ гуна** а) чӣ хел, чӣ навъ; б) чӣ тарз, чӣ тавр, чӣ тариқ; в) чӣ хел, чӣ қадар, то кадом дараҷа. 3. рӯй, рухсора, ораз, чеҳра. 4. ранги чеҳра. 5. моддае, ки бо он зарро сайқал медиҳанд, моддаи сайқали.

ГУНАҲ گنه *ниг.* гуноҳ.

ГУНАҲГОР گنهگار 1. гуноҳ содиркарда, мучрим; он ки кори бад кардааст, айбдор. 2. *мач.* сабабгор, боис; **гунаҳгор кардан** айбдор шуморидан касеро; **гунаҳгор шудан** айбдор гардидан барои коре ё чизе; **худро гунаҳгор донистан** айби худро ба гардан гирифтани, худро айбдор ҳисоб кардани.

ГУНАҲГОРӢ گنهگارى гуноҳ доштан, айбдор будан.

ГУНАҲГОРОНА گنهگارانه айбдорона, бо гунаҳкорӣ; чун гунаҳкор, тақсиромез.

ГУНАҲКОР گنه کار *ниг.* гунаҳгор.

ГУНАҲКОРӢ گنه کاری *ниг.* гунаҳгорӣ.

ГУНАҲКОРОНА گنه کارانه *ниг.* гунаҳгорона.

ГУНАҲОМУРЗ گنه آموز *ниг.* гуноҳомурз.

ГУНАҲСӮЗ گنه سوز нобудкунандаи гуноҳ, сӯзонандаи гуноҳ.

ГУНБАД گنبد 1. *ниг.* гунбаз; гунбади даввор *ниг.* гунбаз; гунбади афлок (азрак, ахзар, воло, лочвард, мино, мину, муҳит) киноя аз фалак, осмон; осмони кабуд, нилгун, зумуррадгун; гунбади гардун дунё, ҷаҳон. 2. ҷастухез, чорхези ҳайвонот ҳамчун асп, оҳу, гӯр *ва г.*; гунбад задан хез задан, ҷастухез кардан, чорхез задан.

ГУНБАДӢ گنبدى *марбут ба* гунбад.

ГУНБАДМОНАНД گنبدمانند *ниг.* гунбазмонанд.

ГУНБАДСАРОӢ گنبدسرای сарои гунбаздор, дархонае, ки сақфаш гунбазшакл бошад.

ГУНБАДҲОНА گنبدخانه бино ва хонаи гунбаддор, бинои богунбад.

ГУНБАЗ گنيز 1. сақфу боми куббашакли иморат, қисми болоии куббашакли бинои

масҷид, оромгоҳ *ва г.*; биное, ки сақфу бомаш куббашакл сохта шудааст; **гунбази об** хубоб; **гунбази даввор** фалаки гарданда; осмон; **гунбази лочвардӣ (нилӣ)** осмон.

ГУНБАЗДОР گنيزدار гунбазнок; **бинои гунбаздор.**

ГУНБАЗӢ گنيزى гунбазмонанд, гунбаз–шакл; гунбаздор.

ГУНБАЗМОНАНД گنيزمانند шабеҳи гунбаз, гунбазшакл; **сақфи гунбазмонанд.**

ГУНБАЗЧА گنيزچه гунбази хурд.

ГУНБАЗШАКЛ گنيزشکل *ниг.* гунбаз–монанд.

ГУНГ گنگ он ки забони гӯё надорад ва бо имову ишора мақсадашро ифода мекунад, лол, безабон, абкам; **кару гунг будан** а) шунида ва гуфта натавонистан; б) *мач.* хомӯш будан.

ГУНГӢ گنگي гунг будан, надоштани забони гӯё, безабонӣ.

ГУНГОР گنگار мори ба тозагӣ пӯстпартофта.

ГУНДА گنده *кит.* 1. гафс. 2. гӯшти қимаи бо дигар масолах омехтаи кулӯла, ки дар палав, шӯла *ва г.* ба кор мебаранд, кӯфта, гелак. 3. заволаи хамир ба андозаи як нон.

ГУНДӢ گندی *лаҳҷ.* ноне, ки зери хокистар пухта мешавад; нони сабӯсин, ки барои сағ мепазанд.

ГУНДО گندا *кит.* файласуф, доно, ҳаким, олим.

ГУНДОВАР گندآور 1. далер, шуҷоъ, паҳлавон, ҷасур. 2. донишманд, доно.

ГУНДОВАРӢ گندآورى 1. далерӣ, шуҷоат, ҷасурӣ. 2. доноӣ, донишмандӣ.

ГУНӢ گنيا *ниг.* гуниё.

ГУНИӢ گنيا асбоби ҳандасӣ, ки бо он дуредгарону бинокорон ростиву қачии девори бино ва дару тирезахоро (*дар вақти сохтан*) муайян мекунанд.

ГУНӢ گوني *кит.* қанор, ҷувол, халта, линга.

ГУНОГУН گوناگون навъ ба навъ, хел ба хел, мухталиф, ҳархела, мутафаррик; ранг ба

- ранг.
- ГУНОГУНАНДЕШӢ** گوناگون اندیشی *нав.*, с. бе монеа изхор кардани фикру андешаҳои ба ҳам зид, чандандешӣ (плюрализм).
- ГУНОГУНБАРГ** گوناگون برگ *дорои баргҳои зиёди гуногуннавъ.*
- ГУНОГУНВАҚТ** گوناگون وقت *дар замон–ҳои гуногун, ҳар вақт такроршаванда.*
- ГУНОГУНЖАНР** گوناگون ژنр *дорои жанрҳои гуногун, аз ҷиҳати жанраш ҳархела: асарҳои гуногунжанр.*
- ГУНОГУНЗАБОН** گوناگون زبان *дорои забонҳои гуногун, бо лаҳҷаҳо ва забонҳои гуногун.*
- ГУНОГУНЗАБОНӢ** گوناگون زبانی *гуногунзабон будан, забонҳои мухталиф доштан.*
- ГУНОГУНЗОТ** گوناگون ذات *бо зотҳои мухталиф, дорои зотҳои гуногун.*
- ГУНОГУНИХТИСОС** گوناگون اختصاص *дорои ихтисосҳои гуногун, соҳиби ихтисосҳои ҳархела, гуногункасб.*
- ГУНОГУНӢ** گوناگونی *гуногун будан; рангорангӣ, ҳархелагӣ.*
- ГУНОГУНКАСБ** گوناگون کسب *соҳиби касбҳои гуногун, гуногуниҳтисос.*
- ГУНОГУНҚАД** گوناگون قد *аз ҷиҳати қад гуногун, қадашон пасту баланд.*
- ГУНОГУНЛАҒЗ** گوناگون لفظ *ниг. гуногунзабон.*
- ГУНОГУНМАВЗӢ** گوناگون موضوع *дорои мавзӯҳои гуногун, мухталифмавзӯ.*
- ГУНОГУНМАЗМУН** گوناگون مضمون *аз ҷиҳати мазмун гуногун, мухталифмазмун.*
- ГУНОГУНМАӢНО** گوناگون معنا *дорои маъноҳои гуногун, мухталифмаъно.*
- ГУНОГУНМИЛ** گوناگون ميل *бо мил ва қутрҳои мухталиф, дорои милҳои ҳархела.*
- ГУНОГУНМИЛЛАТ** گوناگون ملت *иборат аз миллатҳои гуногун; мамлақати гуногунмиллат кишваре, ки аҳолии онро миллатҳои гуногун ташкил медиҳанд, мамлақати сермиллат.*
- ГУНОГУННАСЛ** گوناگون نسل *дорои наслҳои гуногун, бо наслҳои мухталиф.*
- ГУНОГУННОМ** گوناگون نام *дорои номҳои гуногун, гуногунисм.*
- ГУНОГУНОВОЗ** گوناگون آواز *дорои лаҳну овозҳои мухталиф, гуногуноҳанг.*
- ГУНОГУНОВОЗӢ** گوناگون آوازی *дорои лаҳну овозҳои мухталиф будан, оҳангӣ.*
- ГУНОГУНОҲАНГ** گوناگون آهنگ *ниг. гуногун-овоз.*
- ГУНОГУНОҲАНГӢ** گوناگون آهنگی *дорои навоҳои мухталиф будан, оҳангҳои ҳархела доштан.*
- ГУНОГУНПАҲЛУ** گوناگون پهلو *риёз. дорои паҳлуҳои гуногун, дорои тарафҳои ҳархела: секунҷаи гуногунпаҳлу.*
- ГУНОГУНРАНГ** گوناگون رنگ *дорои рангҳои гуногун, рангоранг, ранг ба ранг: гуногунранг будан, гуногунранг тофтан.*
- ГУНОГУНРУТБА** گوناگون رتبه *соҳиби рутбаҳои мухталиф: ҳарбиёни гуногунрутба.*
- ГУНОГУНСАВИЯ** گوناگون سويه *дорои савияҳои гуногун.*
- ГУНОГУНСИМО** گوناگون سيما *бо гунаҳои мухталиф, дорои гунаҳои ҳархела.*
- ГУНОГУНСОЛ** گوناگون سال *аз ҷиҳати сол гуногун; синну солаш гуногун.*
- ГУНОГУНСОХТ** گوناگون ساخت *аз ҷиҳати сохт гуногун, мухталифсохт; гуногуннавъ, гуногунтамға.*
- ГУНОГУНСОҲА** گوناگون ساحه *марбут ба соҳаҳои гуногун; бисёрсоҳа, мухталифсоҳа.*
- ГУНОГУНТАБАҚА** گوناگون طبقه *дорои табақа ва зинаҳои мухталиф.*
- ГУНОГУНТАБИАТ** گوناگون طبيعت *табиатан гуногун; аз ҷиҳати феълӣ одат мухталиф.*
- ГУНОГУНТАМҒА** گوناگون تمغه *бо тамғаҳои гуногун, тамғаояш ҳархела; гуногун–навъ, гуногунсохт.*
- ГУНОГУНТАСРИФ** گوناگون تسريف *дорои тасрифҳои мухталиф.*

ГУНОГУНТОИФА گوناگون طایفه дорои халку тоифаҳои мухталиф, бо тоифаҳои ҳархела.

ГУНОГУНТУХМ گوناگون تخم тухмашон гуногун, аз тухмҳои гуногун рӯида.

ГУНОГУНХОЛ گوناگون خال дорои холҳои ҳархела, хелҳои мухталифи холҳо.

ГУНОГУНҲАЧМ گوناگون حجم дорои ҳаҷмҳои гуногун.

ГУНОГУНЧИНС گوناگون جنس аз чихати чинс гуногун, марбут ба чинсҳои гуногун, мухталифчинс.

ГУНОГУНЧИНСА گوناگون جنسه *бот.* растани дорои чинсҳои гуногун.

ГУНОГУНШАКЛ گوناگون شکل дорои шаклу гунаҳои мухталиф, бо намудҳои гуногун.

ГУНОҲ//ГУНАҲ گناه//گنه 1. кори бад, амали зишт; хато, тақсир: аз хурдон гуноҳ – аз бузургон ато (*зарб.*). 2. ҷиноят, ҷурм, айб. 3. д. маъсият, кори номашрӯъ, кори хилофи шаръ; вубол; гуноҳ доштан гунаҳгор будан, ҷурму айбе доштан; гуноҳи касеро бахшидан *ниг.* аз гуноҳи касе гузаштан; гуноҳро ба гардан гирифтани худро гунаҳгор шумурдан, ба айби худ иқро кардан; гуноҳро ба касе бор кардан касеро гунаҳгор доништан, касеро айбдор кардан; айби худро ба гардани каси дигар андохтан; аз гуноҳи касе гузаштан бахшидан ҷурми касеро, авф кардан касеро; аз гуноҳ пок шудан бегуноҳ шудан, пок шудан аз гуноҳ; ҳар ки хезад, гуноҳаш резад (*мақ.*) дар охири нишаст, вақти хеста рафтани меғунд.

ГУНОҲБАҲШ گناه بخش бахшандаи гуноҳ; нармдил, бомарҳамат.

ГУНОҲГОРӢ گناه گاری *ниг.* гунаҳкорӣ.

ГУНОҲГОРОНА گناه گارانه *ниг.* гунаҳкорона.

ГУНОҲКОР گناه کار он ки ҷурме содир карда ба гуноҳе муртакиб шудааст, гунаҳгор, мучрим, айбдор, содиркунандаи гуноҳ.

ГУНОҲКОРӢ گناه کاری гунаҳкор будан, айбу гуноҳ ё ҷурме кардан, гунаҳгорӣ.

ГУНОҲКОРОНА گناه کارانه аз рӯи гуноҳкорӣ, намуди гуноҳкорро доштан, бо рафтор ва кирдори гунаҳгор.

ГУНОҲОЛУД گناه آلود олуда ба гуноҳ, ҳамроҳ бо гуноҳ.

ГУНОҲОМУРЗ گناه آموزز 1. он ки гуноҳи дигаронро мебахшад, бахшандаи гуноҳ. 2. омурзандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

ГУНЧИДАН گنجیدن (*дар истеъмол гунчидан*) ҷо гирифтани ҷизе ё касе дар ҷое, ҷойгир шудан.

ГУНЧИШК گنجشک парандаи хурди маъруф, ҷумҷук; гунчишкро кӣ кушад? – қассоб (*мақ.*) ба ҷо овардани ҳар кор ба аҳли он муносиб аст, корро бояд кордон иҷро кунад; аз гунчишк тарсӣ, арзан накор (*мақ.*) агар азми иҷрои кореро кардӣ, аз мушкилоти он натарс; ба ҳар кор суботу ирода лозим аст.

ГУНЧИШКАК گنجشکک шакли таъсири гунчишк; гунчишкча.

ГУНЧИШКӢ گنجشکی мансуб ба гунчишк.

ГУНЧИШКРӢЗӢ گنجشک روزی дорои рӯзӣ ва даромади андак, камрӯзӣ, каммоя.

ГУНҶО گنجا гунҷанда; гунҷоиш.

ГУНҶОИШ گنجایش ҷойгиршавӣ, қобилияти гунҷонидан, зарфият.

ГУНҶОИШДОР گنجایش دار дорои гунҷоиш, бо доштани қобилияти гунҷонидан, зарфиятдор.

ГУНҶОӢ گنجایی гунҷоиш, гунҷоиш, қобилияти ҷойгиршавӣ, вусъат ва ҳаҷми гунчиш.

ГУНҶОН(И)ДАН گنجاندن//گنجانیدن *тарзи бавоситтаи гунчидан*; ҷойгир кардан, ҷой додан, ҷой гирондан дар ҷое.

ГУНҶУЛА گنجوله дарҳамфишурда, ғичим, фишурда.

ГУПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГУППИДАСТА گویی دسته *ниг.* гуппичӯб.

ГУППИЗАНИ گویی زنی *исми амал аз гуппӣ задан.*

ГУППИЧА گوپیچه нимтанаи абра-астардори серпахтаи кӯтоҳ.

ГУППИЧӢБ گوپی چوب чӯбдасте, ки бо он

- гуппӣ мезананд, чахчӯб.
- ГУППӢ I** گویی либоси пахтаноки лаганда карда: **чомаи гуппӣ**.
- ГУППӢ II** зарфи чӯбин ё сафолини дароз, ки дар вай чурғот андохта, бо чӯби парадор лат дода, маска чудо мекунад; **гуппӣ задан** гуппӣ зада равған кашидан.
- ГУПСАР** گوسر машк ё хике, ки дарунашро пурбод карда, бар вай савор шуда, аз об мегузаранд, саноч.
- ГУПСАРСАВОР** گوپرسوار он ки савори гупсар аз об мегузарад, гупсарнишин.
- ГУПЧАК** گوچک қисми мобайнии чарх (*мас., чархи осие*), ки параҳояш ба он пайваст мешавад ва барои гузаронидани тир сӯроҳӣ дорад.
- ГУРБА** گربه чонвари маъруф аз чинси ширхӯрҳои даранда, пишак: **гурбаи ваҳшӣ**, **гурбаи ёбой**, **гурбаи хонагӣ**; $\diamond$ аз **мобайн гурбаи ало (сיעх)** гузаштан вайрон шудани муносибат, қаҳрӣ шудан.
- ГУРБАБЕД** گربه بيد *бот.* мушкбед, як навъ бедаи пашмдор, ки баргҳояш ба панҷаи гурба монанд аст.
- ГУРБАВОР** گربه وار мисли гурба, гурба-монанд. гурбасон.
- ГУРБАГӢ** گربگی *мач.* гурбавор рафтор кардан.
- ГУРБАГУН** گربه گون 1. гурбасон, монанди гурба. 2. *мач.* маккор, хилагар, фиребанда.
- ГУРБАДАВ** گربه دو *ниг.* гурбадавак.
- ГУРБАДАВАК** گربه دوک чорчӯбаи қисми поёнии сандалӣ, ки пойро рӯи он монда менишинанд.
- ГУРБАЛИҚО** گربه لقا *кит.* 1. гурбарӯй. 2. *мач.* баднамо, баднамуд.
- ГУРБАМОҲАНД** گربه مانند монанди гурба, гурбасон, гурбавор.
- ГУРБАМОҲӢ** گربه ماهی *зоол.* навъи моҳӣ, ки мӯйлаби монанди гурба дорад.
- ГУРБАРАВ** گربه رو 1. маҷрои борике, ки аз хишт дар байни фосилаи сохтмон ва замин сохта мешавад, то аз гузаштани намӣ ба девори бино пешгири шавад. 2. чӯйчаи кӯчаке дар ҳавлиҳо барои рафтани об.
- ГУРБАРӢ** گربه روی *мач.* носипос, ҳақношинос.
- ГУРБАСОН** گربه سان *ниг.* гурбавор.
- ГУРБАСОНОН** گربه سانان *зоол.* чонварони гӯштхору даранда монанди шер, паланг, гурба, ки барои шикор истеъдод ва маҳорат дошта, ба гурба монандӣ доранд.
- ГУРБАЧА** گربه چه *шакли тасғири гурба*; гурбаи хурд, пишакча.
- ГУРБАЧАШМ** گربه چشم он ки чашмони мисли чашмони гурба симобирангу доирашакл дорад.
- ГУРБАЧАШМӢ** گربه چشمی чашми монанд ба чашми гурба доштан.
- ГУРБАШӢ(Ӣ)** گربه شو(ی) *шустушӯи саросемавор ва нотамом (мисли гурба, ки рӯйширо бо оби даҳонаи мешӯяд).*
- ГУРБУЗ** گربز *кит.* 1. зирак, доно, оқил. 2. хилавар, маккор. 3. далер, шуҷоъ.
- ГУРБУЗӢ** گربزی 1. хилагарӣ, маккорӣ. 2. дар ҳикмати қадим чихати ифротро мегӯянд, ки муқобили чихати тафрит мебошад; ифрот дар оқилӣ, оқилии бемавқеъ. 3. далерӣ, шуҷоат.
- ГУРГ** گرگ ҳайвони дарандае аз оилаи сагшаклҳо, зиёб, зайб: **гурги ало**, **гурги одамхӯр**; $\diamond$ **гурги борондида** одами озмудақор, ки барои ҳар эҳтимол пешақӣ чора мебинад ва аз ҳар таҳлука худро халос мекунад; шахси гармию сардии рӯзгорро чашида ва маккор; **гурғони дуно** дуздон, ғоратгарон.
- ГУРГАК** گرگک 1. *шакли тасғири гурғ (одатан дар бораи гурғи дар шикор номувофиқ).* 2. навъе аз харбузаи кулӯлаи ширин.
- ГУРГБАНД** گرگ بند асир, гирифта; **гурғбанд кардан** асир кардан; забун кардан; мағлуб сохтан.
- ГУРГБАЧА** گربه چه бачаи гурғ.
- ГУРГВОР** گرگوار мисли гурғ, гурғ барин.
- ГУРГДАВ** گرگ دو гурғвор давидан, бо суръат

- рафтан, пӯяравӣ.
- ГУРГДАНДОН** گرگدندان дандонаш мисли дандони гург тез.
- ГУРГЗОДА** گرگزاده аз насли гург, бачаи гург: **окибат гургзода гург шавад** (зарб.)
- ГУРГИН** گرگين хунхор, даранда, бадхашм.
- ГУРГИНА** گرگينه пӯстин аз пӯсти гург.
- ГУРГИНАДӮЗ** گرگينهدوز дӯзандаи пӯстин аз чарми гург.
- ГУРГИНАЧАРМ** گرگينهچرم чарме, ки аз пӯсти гург тайёр шудааст.
- ГУРГӢ** گرگي 1. мансуб ба гург. 2. даран–дагӢ, хунхорӣ.
- ГУРГКИРДОР** گرگ کردار гургхислат; бад–кирдор; хунхори бераҳм.
- ГУРГМАНИШ** گرگ منيش *ниг.* гургсират.
- ГУРГМАСТ** گرگمست 1. *кит.* озордиханда, чафокор. 2. *маҷ.* маъшуқаи чафопеша, ситамгар.
- ГУРГМИЗОЧ** گرگ مزاج *ниг.* гургсират.
- ГУРГМОНАНД** گرگ مانند монанд ба гург, мисли гург, гургвор.
- ГУРГОВ** گرگاو *кҲн.* навъе аз пойафзор, ки барои пиёдаравӣ муносиб аст.
- ГУРГОНА** گرگانه гургмонанд, гургвор.
- ГУРГОШНОӢ** گرگ آشنایی ошноӣ аз рӯи макру ҳила, дӯстӣ аз рӯи нифоқ; *муқ.* **гургоштӣ**.
- ГУРГОШТӢ** گرگ آشتی сулҳи рӯякии аз рӯи макру фиреб, оштии риёкорона.
- ГУРГПО** گرگ پا *бот.* навъи растанӣ, ки онро панҷаи гург ҳам мегӯянд.
- ГУРГРАБОӢ** گرگ ربایی *маҷ.* ғоратгарӣ, зулму тааддӣи бешумор, ғорат, тороч.
- ГУРГСАГ** گرگ سگ саге, ки аз насли гург ё монанди гург аст.
- ГУРГСИРАТ** گرگ سيرت 1. гургхислат, гург–мизоч, гургтабъ, дарандахислат. 2. *маҷ.* бераҳм; ғаддор, ситамгор.
- ГУРГСИФАТ** گرگ صفت *ниг.* гургмонанд.
- ГУРГСОР** گرگسار 1. монанди гург, мисли гург. 2. *маҷ.* даранда, маккор.
- ГУРГТАБИАТ** گرگ طبيعت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГТИНАТ** گرگ تينت *ниг.* гургсират 1.
- ГУРГҲОНА** گرگ خانه 1. хонаи гург, ҷой ва макони гург. 2. *маҷ.* ҷои чамъомади одамони бадкор, дузду авбош.
- ГУРД** گرد *кит.* паҳлавон, баҳодур; шучоъ.
- ГУРДА** گرده яке аз узвҳои даруни бадан, ки пешоб аз он таровиш карда, дар пешобдон чамъ мешавад, кулия; **дилу гурда** *маҷ.* часорат, чуръат; **дилу гурда доштан** часур будан, часорат доштан; **гурдаи касеро кафондан** касеро саҳт тарсондан.
- ГУРДАГОҲ** گرده گاه 1. ҷои гурда дар бадани одам ва ҳайвон. 2. *маҷ.* камар, миён.
- ГУРДАДОР** گرده دار *маҷ.* часур, нотарс, шучоъ.
- ГУРДАК** گردک *шакли тасғир ва навозишии гурд.*
- ГУРДАКАФ** گرده کف :**гурдакаф кардан** саҳт тарсонидан касеро; **гурдакаф шудан** саҳт тарсидан.
- ГУРДАОЛУ** گرده آلو навъе аз олуи калон, ки рангаш бештар сурҳи сиёҳтоб аст.
- ГУРДАФКАН** گردافکن *кит.* мағлубкунандаи паҳлавонон, афканандаи гурдҳо.
- ГУРДГИР** گردگیر *кит.* паҳлавонгир, ба банд оварандаи паҳлавонон, шучоъ, диловар, баҳодур.
- ГУРДЗОД** گردزاد зодаи паҳлавон, паҳлавон–писар.
- ГУРДӢ** گردی паҳлавонӣ, далерӣ.
- ГУРДОС** گرداس *кит.* ситамгар, золим.
- гурез** گریز 1. *асоси замони ҳозира аз гурехтан; гурез!* феъли фармоиши дур шав!, худро ба канор гир!, роҳ деҳ!. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои гурезанда: коргурез, одамгурез...*
- ГУРЕЗ** گریز 1. гурехтан, фирор, гурезиш; **гурез-**

гурез гурезагӣ, дар ҳолати гурезанда будан; гурезогурез; **роҳи гурез баста будан** имконияти гурехтан набудан; **роҳи гурез кушода будан** барои гурехтан имконият будан; **роҳи гурез наёфтан** гурехта натавонистан; **роҳи гурез пеш гирифтани // рӯ ба гурез ниҳодан** гурехтан, фирор кардан. 2. ягон муносибате ёфта, аз мавзӯе ба мавзӯи дигар гузаштан; **гурез кардан** дар вақти гап задан ё навиштан аз матлабе ба матлаби дигар гузаштан. 3. *адш.* дар қасиданависӣ гузаштан аз ташбиб ва ё насиб ба таърифи мадҳшаванда, ки ба воситаи мисрае, як ё чанд байте ифода меёбад.

ГУРЕЗА *گریزه* аз чое ё аз назди касе гурехта, гурезоншуда, фирорӣ (*хоҳ аз таъқибу фишор ва хоҳ аз иҷрои коре*): **бандиёни гуреза, одами гуреза, аскарӣ гуреза, гурезагон, гуреза шудан.**

ГУРЕЗАГӢ *گریزگی* 1. гурехта гаштан, гурезон будан, дар ҳолати гурезонӣ будан. 2. маҳфӣ, пинҳонӣ; ғайриқонунӣ; **бо роҳи гурезагӣ** ба таври пинҳонӣ, ба таври қочоқ. 3. *мансуб ба гурез* 3: **байти гурезагӣ.**

ГУРЕЗАНДА *گریزنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; гурезон, дар ҳолати фирор. 2. гуреза; гурехта, фироришуда.

ГУРЕЗГОҲ *گریزگاه* 1. маҳалли гурез, чои фирор; паноҳгоҳ, чои паноҳ бурдан. 2. чои гузариш аз як мавзӯ ба мавзӯи дигар дар назм ё наср; *ниг. гурез* 2, 3.

ГУРЕЗГАҲ *گریزگه* *ниг. гурезгоҳ.*

ГУРЕЗИШ *گریزش* гурез, фирор, гурехтан; дурӣ.

ГУРЕЗОГУРЕЗ *گریزاگریز* гурезиши бетартибона, гурехтани басуръат, гурехтан ба таври оммавӣ ва бесаранҷомона.

ГУРЕЗОН *گریزان* 1. *феъли ҳол аз гурехтан*; дар ҳолати гурехтан будан, дар гурез. 2. *сифати феълии замони ҳозира аз гурехтан*; фирорӣ, гуреза; **гурезон шудан** гурехтан, фирор кардан, фирорӣ шудан.

ГУРЕЗОНА *گریزانه* *феъли ҳол аз гурехтан*; дар холи гурехтан.

ГУРЕЗОН(И)ДАН *گریزانیدن//گریزاندن* *тарзи бавоситаи гурехтан.* 1. имконияти фирор фароҳам овардан барои касе, фирор додан

касоро. 2. аз даст додан, гум кардан; **гапро гурезондан** гапро дигар кардан, мавзӯи суханро тағйир додан; **аз чашм нагурезондан** доим дар мадди назар нигоҳ доштан; аз пеши назар дур накардан; надида намондан; **ба як нул зада гурезондан** ба осонӣ мағлуб кардан; ба осонӣ голиб омада, ба фирор маҷбур кардан.

ГУРЕЗОНӢ *گریزانی* гурезон будан; фирор, фирорӣ будан.

ГУРЕЗПО(Ӣ) *گریزپا(ی)* 1. гуреза, гурезанда, фирорӣ. 2. он ки ҳамеша баҳонае ёфта ё бо хилае аз кор мегурезад, бесубот; **тифли гурезпой** кӯдаки мактабгурез.

ГУРЕХТА *گریخته* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз гурехтан*; **гурехта омадан** гурезон омадан; гуреза шуда омадан.

ГУРЕХТАГӢ *گریختگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз гурехтан*; гурезоншуда, гурехтарафта; **аз таги дор гурехтагӣ** корчаллон, қаллоб ва ҳилагар.

ГУРЕХТАН *گریختن* 1. шитобон дур шудан аз назди касе ё аз чизе, давида (тохта) рафтани аз чое, босуръат дур шудан; барои халос шудан аз таъқибу қайди касе ё чизе аз чое ба чои дигар бошитоб рафтани, фирор кардани. 2. дур шудан, канор чустан, худро дур гирифтани: **аз касе гурехтан.** 3. рӯй пинҳон кардани, аз марди бегона рӯй панаҳ кардани зан: **духтар аз вай намегурехт.** 4. рафтани: **хаёли касе гурехтан; аз коре гурехтан** худро аз иҷрои коре ба канор гирифтани, аз коре сар тофтани: **аз хизмати аскарӣ гурехтан; аз чое гурехтан** бошитоб тарк кардани чоеро, фирор кардани аз чое; **аробаи холиро гирифта гурехтан** а) моҳияти масъаларо нафаҳмида, шӯру валвала ё талош кардани; б) бе асос воҳима кардани; **гапаш гурехт** муносибаташ вайрон шуд, бо касе тезутунд шуд; **думашро хода карда гурехт** шармандавор гурехт, расво шуда фирор кард.

ГУРЕХТАНГОҲ *گریختن گاه* *ниг. гурезгоҳ.*

ГУРЕХТАНӢ *گریختنی* *сифати феълии замони оянда аз гурехтан*; гурехтан хостан, қасди гурез кардани.

ГУРЗ *گوز* як навъ олати ҷангии пешинаи дастадори саркулӯла, ки барҷастагиҳои

мехчамонанд дорад, кӯпол, амуди оҳанин.

ГУРЗА گرزه як навъ мори захрдор аз чинси афъӣ, ки сараш ба гурз монанд аст.

ГУРЗБОН گرزبان *кит.*, *кҳн.* гурздор, чанговари гурздор.

ГУРЗДОР گرزدار *кҳн.* дорандаи гурз; дорои гурз: **чанговари гурздор**.

ГУРӢ گورى *кит.* нишот, ишрат, хурсандӣ.

ГУРМ I گرم захми чӯшидабаромадаи танаи дарахт, ғурм.

ГУРМ II گرم *кит.* ғам, андӯҳ, хафагӣ.

ГУРМДОР گرمدار 1. дорои гурм I. 2. ғамдор, дорои ғаму андӯҳ, ғамгин, ғуссадор.

ГУРМЧА گرمچه гурми хурди танаи дарахт.

ГУРОЗ I گراز хуки ёбой, хуки даштӣ.

ГУРОЗ II گراز *кит.* хиромон, чилвагар.

ГУРОЗ III گراز *кҳн.* кӯзаи даҳонтанг, ки мусофирон бо худ гирифта мегаштанд, куро́з.

ГУРОЗА گرازه *ниг.* гу́роз I.

ГУРОЗДАНДОН گرازدندان ҳайвоне, ки дандонҳои дарози монанди дандони гу́роз дорад.

ГУРОЗИДАН گرازيدن *кит.* хиромидан, ба нозу ишва роҳ рафтан.

ГУРОЗОН گرازان *кит.* феъли ҳол аз **гурозонидан**; хиромон, чилвакунон.

ГУРОЗСУМ گرازسم ҳайвоне, ки суми вай монанди суми гу́роз аст.

ГУРРОС گراس *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ҳаракати якбораи ягон гурӯҳ ё овози якбораи ногаҳониеро ифода мекунад: **гуррос** **зада аз чой хестан**.

ГУРС گرس 1. *калимаи тақлиди овози қадаммонии саҳт-саҳт ё бо шиддат кӯфтани ягон чиз*; **гурс-гурс** такрори садои баланди қадаммонӣ, афтодан ё задани чизе. 2. гуруснагӣ.

ГУРСИНА گرسينه *ниг.* гурусна.

ГУРУНЧ گرنج *ниг.* биринч.

ГУРУСНА گرسنه 1. он ки эҳтиёҷ ба хӯрок дорад, гушна; *муқоб.* **сер**. 2. дар ҳолати гуруснагӣ: гурусна кор кардан. 3. оғуҷи аз хӯрдани чизе надорад, бенаво, камбағал: **гадои гурусна**: **гурусна мондан** а) толиб шудан ба хӯрдан, тақозои ғизо кардани меъда; б) бе хӯрдани мондан, бе хӯрок мондан, бе озуқа мондан; **гурусна шудан** гурусна мондан, пайдо шудани майл ба хӯрдан.

ГУРУСНАГӢ گرسنگي 1. гурусна будан, холи ва ба хӯрдан ниҳоят толиб будани меъда, гушнагӣ, чӯъ, *муқоб.* **серӣ**. 2. мӯҳтоҷӣ ба хӯрок; қашшоқӣ, бенавоӣ; **гуруснагӣ кашидан** дар мӯҳтоҷӣ ба ғизо умр ба сар бурдан, гушнагиро аз сар гузарондан; **гуруснагӣ эълон кардан** *ниг.* **гуруснанишинӣ**; **шикам аз гуруснагӣ танбӯр навохтан** ниҳоят гурусна будан.

ГУРУСНАМАРГӢ گرسنه مرگӣ аз гуруснагӣ фаътидан.

ГУРУСНАНИШИНӢ گرسنه نشيني аз хӯрок рӯ гардондан ба аломати эътироз, эътисоби ғизо; **гуруснанишинӣ кардан** гуруснанишинӣ эълон кардан.

ГУРУСНАЧАШМ گرسنه چشم ҳарис, тамаъкор; хасис, мумсик.

ГУРУСНАЧАШМӢ گرسنه چشمي ҳарисӣ, тамаъкорӣ; мумсикӣ, хасисӣ.

ГУРӢХ گروه 1. тӯдае аз мардум, иддае аз мардум; даста. 2. ҷамоат ё тӯдае аз мардум, ки аз рӯи ягон мақсад муттаҳид шудаанд; тоифа, фирқа; табақаи иҷтимоӣ; **гурӯҳ-гурӯҳ** тӯда-тӯда, даста-даста; гурӯҳ аз паси гурӯҳ.

ГУРӢХАК گروهک хизб ё созмони сиёсӣ, ки беаҳамият ва камшумор аст.

ГУРӢХБАНДӢ گروه بندي ба гурӯҳҳо ҷудо кардан; гурӯҳ-гурӯҳ шудан, даста-даста шудан: **гурӯҳбандӣ кардан**.

ГУРӢХБОЗ گروه باز он ки манфиати худ ва гурӯҳи ҳамакидаашро аз манфиатҳои умум пештар гузошта, хилофи тақозои ҷамъият амал мекунад, ҷудоиандоз.

ГУРӢХБОЗӢ گروه بازي манфиати гурӯҳи худро аз манфиатҳои умум болотар гузоштан; гурӯҳбоз будан.

ГУРӢХБОН *بان گروه* рохбари гурӢх, сарпарастии гурӢх.

ГУРӢХӢ *گروهی* мансуб ба гурӢх; машғулияти гурӢхӣ машғулияте, ки бо ҳайати як гурӢх (*мас., гурӢхи донишҷӯён*) гузаронида мешавад.

ГУРӢХОГУРӢХ *گروهاگروه* даста-даста, гурӢх-гурӢх, тӯда-тӯда.

ГУРӢХОН *گروهان* 1. чамъ, чамъомад, гурӢх. 2. тоифаҳо, қабилаҳо.

ГУРӢӢ *گرجی* мансуб ба гурӢӣ: забони гурӢӣ, сокини Гурҷистон, чойи гурӢӣ.

ГУСАСТА//ГУСИСТА *گسته* сифати феълии замони гузашта аз гусастан; аз ҳам гусаста гардидан аз ҳам канда шудан, пора шудан, ҷудо шудан.

ГУСАСТАӢ *گستگی* шакли дигари сифати феълий аз гусастан; гусаста будан, вазъ ва ҳолати гусаста, инқитоъ.

ГУСАСТАДАМ *گستهدم* мубтало ба тангии нафас, нафастанг, банд омадани нафас.

ГУСАСТАДИЛ *گستهدل* шикастадил, афсурдадил, озурдадил, дилтанг, дилреш.

ГУСАСТАИНОН *گستهعنان* ниг. гусасталиҷом.

ГУСАСТАЛИҶОМ *گستهلجام* 1. лаҷомканда, бенӯхта. 2. маҷ. саркаш, худраъӣ, бекайд, афсоргусехта; муқ. гусастамихор.

ГУСАСТАН//ГУСИСТАН *گستن* 1. пора шудан, аз ҳам ҷудо шудан, канда шудан, бурида шудан (*мас., ресмон*). 2. кандан, пора кардан; афсор гусастан а) лаҷом кандан; бенӯхта шудан; б) маҷ. саркаш ва бекайд шудан.

ГУСАСТАНОПАЗИР *گستهناپذير* кандана-шаванда; мустаҳкам.

ГУСАСТАРАВОН *گستهروان* маҷ. афсурда, мутаассир.

ГУСАСТАРАГ *گستهرگ* 1. буридапай. 2. маҷ. суст, беҳаракат, нотавон, очиз.

ГУСАСТАУМЕД//ГУСИСТАУМЕД *گستهاميد* кит. умедканда, ноумед: гусастаумед шудан.

ГУСАСТАХИРАД *گستهخرد* нофаҳм, камақл,

нодон.

ГУСЕЛ *گسيل* 1. рухсати рафтани додан; равон кардан ба ҷое. 2. хайру маъзур бо касе вақти ба сафар рафтани ӯ, падруд, видоъ; гусел кардан а) фиристодан, равона кардан; б) хайрухушкунон бо меҳмон масофае рафтани, мушоият кардан.

ГУСЕЛКУНАНДА *گسيلکننده* сифати феълии замони ҳозира аз гусел кардан; он ки гусел мекунад, гуселонанда.

ГУСЕЛОН(И)ДАН *گسيلاندن//گسيلانیدن* гусел кардан, хайрухуш кардан вақти сафар.

ГУСЕХТА *گسيخته* сифати феълии замони гузашта аз гусехтан; гусаста.

ГУСЕХТАН *گسيختن* кандан, пора кардан, буридан; канда шудан, пора шудан; аз ҳам гусехтан аз ҳам канда шудан; аз ҳам пора кардан.

ГУСИЛИДАН *گسليدن* 1. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. кашидан, ҷудо ва дур кардан аз ҷое. 3. канда шудан, пора шудан.

ГУСИЛОНИДАН *گسلانیدن* 1. кит. шикастан, кандан, буридан, пора кардан. 2. маҷ. ҷудо кардан, дафъ кардан аз чизе. 3. кашида гирифтани.

ГУСИСТАМИҶОР *گستهمهيار* 1. кит. миҳорканда, бенӯхта (*оид ба чорпо*). 2. маҷ. бекайд, саркаш (*оид ба одам*).

ГУСИСТАН *گستن* ниг. гусастан.

гусор *گسار* 1. асоси замони ҳозира аз гусоридан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда, хӯранда: майгусор, ғамгусор.

ГУСОРАНДА *گسارنده* сифати феълии замони ҳозира аз гусоридан; гусорандаи май; хӯрандаи май; соқӣ.

ГУСОР(И)ДАН *گساردن//گساريدن* нӯшидан, хӯрдан; ♦ ғам гусоридан ғам хӯрдан, ғам дидан.

густар *گستر* 1. асоси замони ҳозира аз густурдан. 2. ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои густаранда, қорӣ ва паҳнкунанда: додгустар, адлгустар.

ГУСТАРА گستره *риѐз.* боз кардани ҳисоб, кушоиш.

ГУСТАРАК گسترک *бот.* зағирпояи хобида.

ГУСТАР(И)ДАН گستریدن//گسترندن *ниг.* густурдан.

ГУСТАРДАНИ گسترдени *ниг.* густурдани.

ГУСТАРИН گسترين *кит.* бистар, бисот, фарш, палос.

ГУСТАРИШ گستریش *исми феъли* аз **густар(и)дан**; паҳн шудан.

ГУСТАРОН(И)ДАН گسترانیدن//گستراندن *тарзи бавоси–таи* **густар(и)дан**; паҳн кардан.

ГУСТОХ گستاخ 1. бетакаллуф, беибо; берӯй, бешарм. 2. бебок, нотарс, часур; **густох будан** ба касе беибо будан дар рафтор бо касе, озодона гап зада тавонистан назди касе.

ГУСТОХВОР گستاخوار 1. густохона, бетакаллуффона. 2. нотарсона, далерона, часурина.

ГУСТОХДАСТ گستاخ دست чобук, чолок, чаққон, тезкор.

ГУСТОХӢ گستاخي 1. бетакаллуфӣ, беадабӣ, бешармӣ. 2. бебоқӣ, часорат; **густохӣ кардан** беибо рафтор кардан.

ГУСТОХКОРӢ گستاخکاری бешармӣ, беҳаёӣ, беадабӣ.

ГУСТОХОНА گستاخانه 1. бетакаллуффона, беибо. 2. нотарсона, бебокона.

ГУСТУВОН گستوان *кит., ҳ.* болопӯши зирехдори асп ва фил.

ГУСТУРДА گسترده *сифати феълии замони гузашта аз густурдан; густурда шудан* паҳн карда шудан, партофта шудан.

ГУСТУРДАН گستردن паҳн кардан, партофтан, андохтан: **дастархон густурдан, қолин густурдан; дом густурдан** а) дом гузоштан; б) *мач.* барои ба қайди худ даровардан тадбире андешидан.

ГУСТУРДАНИ گسترдени *сифати феълии замони оянда аз густурдан; ҳар чизи қобили густурдан; фарш; бистар, бисот, гилем.*

гуфт گفت *асоси замони гузашта аз гуфтан.*

ГУФТ I گفت *сухан, гап, гуфтор; назар ба гуфти... ба қавли..., мувофиқи сухани...; аз гуфти касе баромадан* ба фармуда ё насиҳати касе амал накардан.

ГУФТ II گفت *навъи порча ва матои резбофи гафс.*

ГУФТА گفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз гуфтан.* 2. гапи гуфташуда, гуфтор, сухан, калом. 3. қавл, нақл; баён, тақрир. 4. суруда, ашъор, шеър; **аз рӯи гуфтаи... // назар ба гуфтаи... // ба гуфтаи...** мувофиқи гуфтаи..., аз рӯи сухани..., ба қавли...; **гуфта додан** баён кардан, нақл намудан; **гуфта мондан** а) чизеро нохост ба забон овардан, дар аснои сӯҳбат берун аз мавзӯ чизеро ногаҳон баён кардан; б) дар бораи чизе пешакӣ гап задан; огоҳ кардан, хабардор сохтан; **гуфта тавонистан** аз ӯҳдаи гуфтан баромадан, гап зада тавонистан; изҳори эътироз кардан; **аз гуфтаи касе набаромадан (сар натофтан)** мувофиқи гапи касе амал кардан; **ба гуфтаи касе амал кардан** мувофиқи раъйи касе кор кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **гуфтаи касе шудан** кор мувофиқи раъйи касе шудан, мувофиқи фармудаи касе шудан; *чизе гуфта... // чизе ё касеро гуфта...* барои чизе ё касе шуда..., ба хотири чизе ё касе: **дӯст гуфта, рафиқ гуфта...**

ГУФТАН گفتن 1. гап задан, ҳарф задан, сухан кардан; ба забон овардан; изҳор кардан, баён намудан. 2. нақл кардан, ҳикоят кардан; ривоят кардан: **мегуфтанд, ки...** 3. номидан, ном бурдан. 4. ба назм даровардан, сароидан: **шеър гуфтан.** 5. ният кардан, ирода кардан: **рафта гуфтан.** 6. шуморидан, ҳисоб кардан: **касеро девона гуфтан.** 7. фармудан, амр кардан: **ҳар ки гӯяд...; гуфтани шунидан** сӯҳбат кардан, гуфтугӯй кардан; муколама; **дарс гуфтан** омӯзондан; таълим додан, илм омӯзондан; **зери лаб гуфтан** оҳиста гап задан, нашунавонда гап задан; **не гуфтан** розӣ нашудан, рад кардан; **носазо гуфтан** сухани нораво гуфтан; дашном додан; **рост гуфтан** гапи ҳақро задан, ҳақиқатро баён кардан; **хушомад гуфтан** тамаллуқомез гап задан; хушомад кардан; **чизе (ҳеч) нагуфтан** ҷавоб надодан; хомӯш будан; **чӣ гуфтанро надонистан** гап зада натавонистан; ҷавоб гуфта натавонистан; **ақл мегуфт, ки...** ақл талқин мекард, ки..., хирад илқо менамуд, ки...

ГУФТАНБОБ گفتن باب сазовори гуфтан, гуф-

- танӣ.
- ГУФТАНИ** گفتنی *сифати феълии замони оянда аз гуфтан*; он чи гуфта шуданаш лозим аст, лоики гуфтан; чизи гуфта мешудагӣ; **гуфтани** шудан гуфтан хостан.
- ГУФТОР** گفتار 1. сухан, калом, гап. 2. сухангӯӣ, нутқ. 3. сӯхбат, гуфтугӯ; **гуфтори бечо** сухани бемавқеъ; гапи бехуда; **лаб ба гуфтор кушодан** сухан сар кардан, гап задан.
- ГУФТОРДАРМОҶИ** گفتاردرومانӣ *тиб.* 1. истифода аз равиш ва усулҳои тавонбахшӣ барои ислоҳи душворӣ дар гуфтугӯ ва забон. 2. табобати бемориҳои равонӣ бо роҳи гуфтугӯ ва сӯхбати пизишку бемор.
- ГУФТОРИ** گفتاری 1. *марбут ба гуфтор*. 2. он ки танҳо бо гуфтор амал мекунад, ҳарзагӯӣ, калонгап.
- ГУФТОРФУРӯШ** گفتارفرӯш *кит.* суханфурӯш, гапфурӯш, сергап.
- ГУФТУГУЗОР** گفتوگوزار 1. *ниг.* гуфтушунид. 2. баҳс, мубоҳиса, мунозира; **гуфтугузор доштан** а) аз ҳар тараф сӯхбат кардан, сӯхбат доштан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор кардан** а) гапзанон кардан, сӯхбат кардан; б) баҳс кардан; **гуфтугузор рафтан** гуфтугӯ давом кардан, идома доштани гуфтушунид.
- ГУФТУГӯ(Ӣ)** گفتوگو(ی) 1. гуфтугузор, гуфтушунид, муколама, мусоҳиба, сӯхбат. 2. гап-гап, овоза, гапҳои рости дурӯғ: **боз ҳар гуна гуфтугӯҳо нашавад...**; **забони гуфтугӯ** забоне, ки ба воситаи он мубодилаи афкори ҳалқе сурат мегирад, забони муошират, забони муҳовара; **гуфтугӯ доштан** а) музокира кардан, дар гуфтугузор будан; б) гап задан хостан; **гуфтугӯ кардан** гуфтушунид кардан, ба ҳамдигар гап задан; **гуфтугӯ шудан** сухан рафтан, сӯхбат шудан (*аз чизе, дар бораи чизе*); **ба сари гуфтугӯи чизе баргаштан** дар бораи чизе сӯхбатро (гапро) идома додан; **гарми гуфтугӯ шудан** ба гап дода шудан.
- ГУФТУГӯӢ** گفتوگویی *мансуб ба гуфтугӯ; услуби гуфтугӯӣ зби.* яке аз ду услуби асосии забон (*дигаре услуби хаттист*), ки меъёрҳои хоси забони муоширатро дар бар мегирад.
- ГУФТУШУНИД** گفتوشنید ба ҳам гап задани чанд кас, гуфтугӯ, гуфтугузор; сӯхбат, мусоҳиба; **гуфтушунид кардан** сӯхбат кардан, гуфтугӯ намудан, музокира кардан дар бораи чизе.
- ГУФТУШУНУФТ** گفتوشنفت *ниг.* гуфтушунид.
- ГУҲАР** گهر *ниг.* гавҳар; **тавки гуҳар** шаддаи марворид; **гуҳар боридани абр** боридани борони пурфайз; **аз сухан ганчу гуҳар рехтан** хеле ширин ва пурмазмун будани сухани касе.
- ГУҲАРАФШОН** گهرافشان *ниг.* гавҳарафшон.
- ГУҲАРАФШОҶИ** گهرافشانی 1. гуҳаррезӣ, гуҳарпошӣ. 2. *маҷ.* гирия, ашкрезӣ.
- ГУҲАРБАХШ** گهربخش 1. бахшандаи гавҳар, нисоркунандаи гавҳар. 2. *маҷ.* бахшандаи сахӣ, саховатпеша.
- ГУҲАРБЕЗ** گهربیز 1. безандаи гавҳар, барандаи гавҳар. 2. *маҷ.* ашкрез.
- ГУҲАРБОР** گهربار *ниг.* гавҳарбор.
- ГУҲАРДОР** گهردار дорандаи гавҳар, соҳиби гавҳар.
- ГУҲАРЗО** گهرزا *ниг.* гавҳарзод.
- ГУҲАРЗОД** گهرزاد асилзода, покнаҷод, болонасаб.
- ГУҲАРӢ** گهري асли, наҷодӣ, зотӣ.
- ГУҲАРКАШ** گهرکش кашандаи гуҳар, гавҳаргир, ғаввоси гавҳаргир.
- ГАВҲАРНАҶОД** گوهرنژاد *ниг.* гуҳарзод.
- ГУҲАРНАМО(Ӣ)** گهرنامه(ی) гавҳарнамо, монанди марворид.
- ГУҲАРНИСОР** گهرنثار *ниг.* гавҳарбор.
- ГУҲАРПАРВАР** گهرپرور парварандаи гавҳар, бавучудоварандаи гавҳар.
- ГУҲАРПОК** گهرپاک *ниг.* гавҳарнаҷод.
- ГУҲАРПОШ** گهرپاش *ниг.* гавҳарафшон.
- ГУҲАРПӯШ** گهربوش *киноя аз хомӯш, соқит.*
- ГУҲАРРЕЗ** گهرریز *ниг.* гавҳарбор: **абри гуҳаррез.**

ГУҲАРСАНЧ گهرسنج 1. гавҳарсанч, озмоишкунандаи гавҳар, гавҳаршинос. 2. маҷ. суҳансанч, суҳандони санчидагӯӣ, нуктадон.

ГУҲАРФИШОН گهرفشان *ниг.* гавҳарафшон.

ГУҲАРФУРҶШ گهر فروش *ниг.* гавҳарфурӯш.

ГУҲАРХЕЗ گهر خيز *ниг.* гавҳархез.

ГУҶУМ گجم дарахти сершоҳубарги соядиҳанда, ки сада як навъи он аст, норван; **тахтан гуҷум** тахтае, ки аз чӯби гуҷум сохта шудааст; **гуҷуми чинӣ** навъе аз гуҷум, қарағоч.

ГУШН گشن нар, нарина; **ба гушн омадан** нарталаб шудани ҳайвони мода, тақозои насл қардани ҳайвонот; **гушн овардан** *ниг.* **ба гушн омадан**.

ГУШНА گشنه 1. *ниг.* гурусна; **гушна ба шер мезанад** (мақ.); **гушнаву ташна** бе обу нон, бе хӯрок. 2. маҷ. ҳарис, тамаъкор; ҳасис, мумсик, гурусначашм; **чаши гушна** чаши ҳарис, чаши тамаъкор; **гушна бинад, сер мешавад** хеле дилкаш, ниҳоят дилпазир, хеле ҷозибанок.

ГУШНАГАДО گشنه گدا 1. гадои гурусна; бенаво. 2. таҳқ. ҳасис, мумсик.

ГУШНАГӢ گشنه گي *ниг.* гуруснагӣ.

ГУШНАМАСТ گشنه مست таҳқ. он ки ба вучуди камбағалию нодорӣ мастию арбадаҷӯӣ мекунад.

ГУШНАМУРДА گشنه مرده бисёр ҳарису тамаъкор; гурусначашм.

ГУШНАПУРЗӢР گشنه پرزور таҳқ., киноя аз бенавои исёнкор.

ГУШНАЧАШМ گشنه چشم *ниг.* гурусначашм.

ГУШНАЧАШМӢ گشنه چشمي *ниг.* гурусначашмӣ.

ГУШНГИРӢ گشنه گيري чуфтгирӣ, интиҳоб ва гирифтани чуфти муносиб.

ГУШНИДАН گشنه ديدن бо ҳам чуфт шудани ҳайвони нару мода.

ГУШНӢ گشنه чуфтшавии ҳайвони нар бо мода: **гушнӢ шудан**.

ГУШОСБ گشاسب 1. *қит.* хоб. 2. *шакли дигари Гуштосп* (надари Исфандиёри Рӯинтан).

ГУШТО(Ӣ) گشتاي *бихишт, чаннат.*

ГӢ گو *ниг.* гӯӣ.

ГӢГИРД گوگرد 1. моддаи сӯзандаи маъдани зардранг, олтингӯгирд, кибрит. 2. чӯбчаҳои ба сарашон гӯгирдануда, ки дар қуттичаҳо ҷо дода, барои оташ даргирондан ба кор бурда мешаванд: **қуттии гӯгирд; гӯгирд задан** гӯгирд даргирондан.

ГӢГИРДДОР گوگرددار он чи дар таркибаш гӯгирд дорад, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДЗАНИ گوگردزني *исми амал аз гӯгирд задан; даргирондани гӯгирд.*

ГӢГИРДӢ گوگردى 1. *мансуб ба гӯгирд.* 2. гӯгирддор, дорои моддаи гӯгирд.

ГӢГИРДҚУТТИ گوگرد قطي қуттии гӯгирд.

ГӢГИРДЧӢБ گوگردچوب гӯгирд, чӯбчаи гӯгирд.

ГӢӢ I گوياء 1. дорои қобилияти нутқ, гӯянда, суҳангӯ: **гутии гӯӢ; забони гӯӢ** забони суҳанвар; нутқи равшан; **гӯӢ шудан** суҳанвар гаштан, суҳангӯ шудан; доно шудан. 2. маҷ. равшан, возех: **накши гӯӢ, хати гӯӢ.**

ГӢӢ II گوياء мисли ин ки..., монанди ин ки... чунин тасаввур мешавад, ки..., гӯӣӢ; зоҳиран; **гӯӢ ки...** мисли ин ки..., монанди ин ки...

ГӢӢӢ گوياءى гӯяндагӣ, суҳангӯӣ, суҳанварӣ; қувваи нотика.

ГӢӢНДАН گوياءندن *шакли бавоситаи гуфтан;* ба гуфтан водор қардан.

ГӢӢӢ گوياء *ниг.* гӯӢ II.

ГӢӢШ گوياء *нав.* 1. (тарзи) гуфтор. 2. *ниг.* лаҳча.

ГӢӢ گوياء *қалимаи модалӣ аз гуфтан;* тасаввур кунӣ..., пиндорӣ...; монанди ин ки..., мисли ин ки..., гӯӢ; **ту гӯӢ** ту пиндорӣ, тасаввур кунӣ.

гӯӣ/гӢ گو // گو 1. *асоси замони ҳозираи феъли фармоиш аз гуфтан; гӯ! // бигӯ!* гап зан! 2. *ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои*

гӯянда: **азонгӯӣ, бадгӯ, насихатгӯӣ, сухангӯ.**

ГӢӢ گوى 1. кулӯлаи аз ресмон ё чӯб сохташуда, ки бо чавгон бозӣ мекунад, тӯби чавгон; тӯб. 2. ҳар чизи кулӯла; **гӯӣи гиребон** тугмаи гиребон; **гӯӣ бурдан** дар мусобика голиб шудан.

ГӢӢБОЗӢ گوى بازى *ниг.* чавгонбозӣ.

ГӢӢВОР گويوار гӯӣмонанд, монанди гӯӣ, кулӯлашакл, кулӯламонанд.

ГӢӢИШ گويش *ниг.* гӯиш.

ГӢӢ گول *гуфт.* содалахв, нодон; **худро гӯӣ нишон додан** худро содалавҳ вонамуд кардан; **гӯӣ додан** фиреб додан; **гӯӣ хӯрдан** фирефта шудан, фиреб хӯрдан.

ГӢӢЛА گوله *шакли кӯтоҳшудаи* гулӯла.

ГӢӢЛАХ گولخ оташхонаи ҳаммом, гулхани ҳаммом: **гӯлахи ҳаммом**; **гӯӣ аз гӯлаҳ баромадагӣ барин** хеле чиркин, олуда ба гарду дуд; **ба сад гӯлаҳ оташ задагӣ** хеле фиребгар, ниҳоят қаллоб.

ГӢӢЛАХӢ گولخي 1. *мансуб ба* гӯлаҳ. 2. аловмони гӯлахи ҳаммом.

ГӢӢЛГАРД گولگرد он ки беҳудаву бефоида ҳар сӯ мегардад, беҳудагард.

ГӢӢЛГИР گولگير он ки аблаҳу аҳмакро ба иштибоҳ меандозад.

ГӢӢЛГИРӢ گولگيري амали гӯлгир, гӯлгир будан.

ГӢӢЛЗАН گولزن *ниг.* фиребгар.

ГӢӢЛӢ گولي нодонӣ, аҳмақӣ, содалавҳӣ; **худро ба гӯлӣ задан** худро содалавҳ нишон додан, муғамбирӣ кардан.

ГӢӢЛНАМО گولنما ба гӯл монанд.

ГӢӢЛХӢР گولخور *ниг.* фиребхӯранда.

ГӢӢЛХӢРДА گولخورده *ниг.* фиребхӯрда.

ГӢӢПОЛ گوپال *ниг.* кӯпол.

ГӢӢПОН//ГӢӢППОН گويان 1. говбон, чӯпон. 2. *мач.* одами тануманди пурзӯр.

ГӢӢР I گور чое, ки мурдаи одамро дафн

мекунад, дахма, сағона, қабр, марқад, мадфан, турбат; **гӯру қафан** воситаҳои зарурии маросими дафн; **гӯру чӯб *ниг.* гӯру қафан; гӯру чӯб кардан *ниг.* гӯр кардан; гӯру қиёмат** *д.* тарси азоби гӯр ва ҷазои рӯзи қиёмат; **гӯр кардан** а) дафн намудан, ба хок супурдан, гӯронидан (*мурдаро*); б) зери хок (*ё зери чизи хокае*) пинҳон кардан, рӯи чизеро пӯшондан; **гӯр ба сари... *ниг.* гӯр ба чизе;** бало ба паси... **гӯр ба чизе** лаънат ба чизе, марг ба чизе (*таъбири дашном, изҳори норозигӣ ва нафрат аз чизе*); **гӯр қандан ба касе** // **гӯр кофтаи барои касе** васоили ҳалокати касеро омода сохтан, барои марги касе кӯшидан; **гӯр шудан** а) дар зери чизе нопадид шудан, худро дар таги чизе пинҳон кардан: **дар қум гӯр шудан**; б) пур шудани чӯӣ, ҳавз ва *м. инҳ*о бо гилу хок ва *г.*; **гӯру қафан наёбад!** хору зор бимирад!, қафангадо шавад! (*таъбири дашном*); **гӯри кӯхнаро кофтаи** воқеаи гузаштаре ба ёд овардан (*хусуматҷӯёна ё даъвоталабона*); **назири коҳи кӯхнаро бод додан; аз қадом гӯр пайдо шуд?** аз кучо омад?, чи тавр пайдо шуд?; **ба гӯри худ гирифта намебарам** ҳеч ҷо бурданӣ нестам, ҳеч ҷо бурда наметавонам; (**ба**) **ҳеч гӯр намеравад** ҷои рафтаи надорад, ба ҳеч кучо намеравад; **дар гӯраш осуда бихобад** ба поси хотираш зараре нарасад, кас ӯро (*нас аз марг*) ба бадӣ ёд накунад.

ГӢӢР II گور *ниг.* гӯрхар.

ГӢӢРАСП گورسپ ҳайвоне, ки ба монанди гӯр аст, зебр.

ГӢӢРАФГАНИ گورافگني *ниг.* гӯрафқанӣ.

ГӢӢРАФКАН گورافکن 1. афқанандаи гӯр, аз поғалтонанадаи гӯр II. 2. *мач.* зӯр, қавӣ.

ГӢӢРАФКАНИ گورافکني афқандани гӯр, аз поғалтондани гӯр II.

ГӢӢРБОН گوربان посбони гӯр; нигоҳубинқунандаи қабристон.

ГӢӢРГАХ I گورگه 1. чое, ки гӯр бисёр аст. 2. гӯристон, қабристон.

ГӢӢРГАХ II گورگه *кит.* макони гӯрхархо.

ГӢӢРГИЁХ گورگياه *бот.* гиёҳи алафӣ ва поё, ки дар ботлокзорхо рӯида, барои чорво хӯроки хуб аст.

ГӢӢРГИР گورگير сайёди гӯрхар, шикор-

- кунандаи гӢр.
- ГӢРГИРӢ** گورگيري шикори гӢр, сайди гӢрхар.
- ГӢРГОҲ** گورگاه *ниг.* гӢргах.
- ГӢРҒУЛӢ** گورغلی *ниг.* гӢрҒлӢ.
- ГӢРЗО** گورزا кӯдаке, ки баъд аз марги модар ба дунё меояд.
- ГӢРЗОД** گورزاد *ниг.* гӢрзо.
- ГӢРИДА** گوریده ошuftаву парешон, дарҳам рафта, дарҳам гиреххӯрда.
- ГӢРИДАН** گوریدن дарҳам рафтан, гирех хӯрдан, тобида шудан.
- ГӢРИСТОН** گورستان ҷои қабрҳо, қабристон; **гӢристон кардан** киноя аз хароб гардонидан, харобазор кардан ҷоеро.
- ГӢРӢ** گوري *мансуб ба гӢр I.*
- ГӢРКАН** گورکن *ниг.* гӢрков.
- ГӢРКАНӢ** گورکنی *ниг.* гӢрковӢ.
- ГӢРКОВ** گورکاو он ки барои дафн кардани мурдаҳо гӢр меконад, гӢркан.
- ГӢРКОВАК** گورکاوک *зоол.* лошахӯр, ҳайвони мурдахӯр, ки қабри навро меконад.
- ГӢРКОВӢ** گورکاوӣ амали гӢрков, гӢр кофтан, гӢрканӢ.
- ГӢРМОНАНД** گورمانند монанди гӢр; мисли гӢр тангу торик.
- ГӢРОБ** گوراب 1. *ниг.* гӢроба. 2. сароб.
- ГӢРОБА** گورابه *кит.* 1. гунбазе, ки дар сари қабрҳо месозанд. 2. номи даҳмаи падару бобоҳои Рустам.
- ГӢРОГӢР** گورگور босуръат, тунд, тез.
- ГӢРОН(И)ДАН** گورانیدن//گورانندن 1. дафн кардан, ба хок супурдан, гӢр кардан (*мурдаро*). 2. бо чизе пӯшондан, зери хок кардан; бо чизе пур кардан (*чуқуриеро, гореро, шикоферо*).
- ГӢРПУШТА** گورپشته пуштае, ки дар болои гӢр мекунамд.
- ГӢРСУМ** گورسم 1. ҳайвоне, ки сумаш монанди суми гӢрхар аст. 2. *мач.* тездав, даванд.
- ГӢРСӢХТА** گورسخته *таҳқ.* нобакор, лаънатӣ (*дар мавриди изҳори норозигӣ аз касе дар ҳаққи ӯ чун дашином гуфта мешавад*).
- ГӢРХАР** گورخر *зоол.* ҳайвони тоқасум аз хонаводаи аспзотҳо, ки дар қадим шикор карда, гӯшташро меҳӯрдаанд, хари ёбой, кулон.
- ГӢРХОНА** گورخانه қабр, мақбара, сағона; даҳма.
- ГӢРҒЛИСАРО** گورغلیسرا *ниг.* гӢрҒлихон.
- ГӢРҒЛИХОН** گورغلیخوان сарояндаи суруду достонҳои ҳамосии халқии «ГӢрҒлӣ».
- ГӢРҒЛӢ** گورغلی достони ҳамосии халқӣ.
- ГӢРЧАШМ** گورچشم дорои чашмҳои калони монанди чашмҳои гӢр.
- ГӢРШИКАН** گورشکن он ки гӢр мекушояд ва дудӣ мекунад, гӢрков.
- ГӢСОЛА** گوساله 1. бачаи гов, насли то шашмоҳаи гов. 2. *мач.* бачаи нодон, бефаросат; **каллаи гӯсола** *ниг.* калла; **гӯсолаи шуданӣ аз пояш маълум** (*зарб.*) ояндаи одами ҷавон аз рафтор ва саъю кӯшишаш зоҳир мегардад; **гӯсолаи мо пир шуду гов нашуд** (*мақ.*) дар ҳаққи шахси ба синну сол калон, вале ноӯҳдабарову ношуд гуфта мешавад; **гӯсолаҳо гов шаванд, чигарҳо хун шаванд** (*зарб.*) тарбияи бача кори осон нест (*дар мавриди таъкид кардани душвории тарбияи ҷавонон мегӯянд*); **гов ки омад, гӯсола аз ҷояш меҳезад** (*мақ.*) калонсолонро ҳурмат кардан лозим аст.
- ГӢСОЛАБОН** گوساله بان он ки гӯсола мепояд, гӯсолапой.
- ГӢСОЛАБОНӢ** گوساله بانی нигоҳубини гӯсолаҳо, гӯсолапойӣ.
- ГӢСОЛАМИЗОҶ** گوساله مزاج *мач.* камфаҳм, бефаросат.
- ГӢСОЛАПАРАСТ** گوساله پرست говпараст, касе, ки оини гӯсолапарастист.
- ГӢСОЛАПАРАСТӢ** گوساله پرستی говпарастӣ, амали гӯсолапарастӣ.
- ГӢСОЛАЧАШМ** گوساله چشم он ки чашмаш

мисли чашми гӯсола барчаства ва калон аст.

ГӢСПАНД *گوسپند* *ниг.* гӯсфанд.

ГӢСПАНДКУШОН *گوسپندکشان* *кит.* иди кур-бон, иди азҳо.

ГӢСФАНД *گوسفند* ҳайвони алафхӯри хонагии мансуби чуфтсумҳо, ки барои гӯшт, равған, пӯст, пашм ва шир парвариш мекунад; **гӯсфанди бӯрдоқӣ** гӯсфанди фарбеҳ, гӯсфанди парворӣ; **гӯсфанди кароқӯлӣ** гӯсфанди зоти дуруштпашм, ки пӯсти барраи он арзиши зиёд дорад; **гӯсфанди хисорӣ** зоти маҳаллии гӯсфанди калони думбадор; **гӯсфанди чорӣ** гӯсфанди чорсола; **соли гӯсфанд** номи соли ҳаштуми силсилаи солгардонии мӯлчар; **гӯсфанди ба пой худ омада** чизи муфт ва бемехнат ба даст даромада.

ГӢСФАНДБОН *گوسفندان* он ки гӯсфанд бонӣ мекунад, гӯсфандпой, касе, ки ба бонӣ кардан ва чаронидани гӯсфандон машғул аст, рамабон.

ГӢСФАНДБОНӢ *گوسфندبانی* амали гӯсфандбон, рамабонӣ.

ГӢСФАНДВОР *گوسفندوار* 1. мисли гӯсфанд, монанди гӯсфанд. 2. *мач.* ҳалиму гапдари.

ГӢСФАНДДОР *گوسفنددار* *ниг.* гӯсфандпарвар.

ГӢСФАНДДОРӢ *گوسفندداری* *ниг.* гӯсфандпарварӣ.

ГӢСФАНДӢ *گوسفندی* мансуб ба гӯсфанд; **пӯстии гӯсфандӣ** пӯстии аз пӯсти гӯсфанд дӯхташуда.

ГӢСФАНДПАРВАР *گوسفندپرور* парва–ришкунандаи гӯсфанд, коргар ва мутахас–сиси гӯсфандпарварӣ.

ГӢСФАНДПАРВАРӢ *گوسفندپروری* соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши гӯсфандон машғул аст.

ГӢСФАНДТАРОШ *گوسفندتراش* он ки пашми гӯсфандро метарошад.

ГӢСФАНДТАРОШӢ *گوسفندتراشی* тарошидани пашми гӯсфанд, кори тарошидани пашми гӯсфанд; **кайчии гӯсфандтарошӣ**.

ГӢСФАНДХОНА *گوسفندخانه* ҷои нигоҳ доштани гӯсфанд, огили гӯсфанд.

ГӢСФАНДЧАРОНӢ *گوسفندچرانی* чаронидани гӯсфанд, ба чаро бурдани гӯсфанд, ҷӯпонӣ.

ГӢСФАНДЧАЛЛОБ *گوسفندجلاب* касе, ки ба нархи арзон гӯсфанд харида, қимат мефурӯшад.

ГӢСФАНДЧАЛЛОБӢ *گوسفندجلابی* амал ва шуғли гӯсфандчаллоб.

ГӢШ I *گوش* узви шунавоии инсон ва ҳайвон, узви ҳисси сомеа, ки дар сар воқеъ аст; **гӯш кар шудан** кор накардани узви шунавоӣ, шунида натавонистан; **гӯш андохтан** а) сухан шунидан; ба гапи касе диққат додан; б) *ниг.* **гӯш додан**; **гӯш вазнин шудан** суст шудани қувваи шунавоӣ, андак кар шудан; **гӯш додан // гӯш кардан** а) шунидан, истимоъ намудан, гӯш андохтан ба гапи касе; б) гуфта ва фармудаи касеро қабул кардан, ба гапи касе даромадан, аз рӯи гуфтаи касе амал кардан; **гӯш доштан** гапи касеро шунидан, ба сухани касе тавачҷӯх намудан; **гӯш сих кардан** вақти пай бурдани хавфе гӯшҳои худро чун сих рост кардани ҳайвонот (*мас.*, *хар*); бимеро хис карда хушёр истодан; **гӯш сих шудан** *тарзи мафъули* **гӯш сих кардан**; **гӯш тасфидан** сурх ва гарм шудани гӯшҳои касе, ки гӯё аз ғайбат кардани *ӯ* ё зикри номи *ӯ* рӯй меодааст; **гӯш ба даҳони касе дӯхтан** сухани касеро бодикқат шунидан; **гӯш ба тарафе рост кардан** омодаи шунидани сухане шудан; **гӯш ба фармони касе будан** ба шунидани ҳарфи касе тайёр будан; ба иҷрои фармони касе омода будан, мутеъ будан; **гӯш ба кимор будан** бесаброна мунтазири шунидани хабаре будан; **гӯши касеро тофтан** а) танбеҳ додан, гӯшмол додан; б) касеро барои фош кардани сирре ё нагуфтани сухане таъкид кардан; **гӯши касе ҷеғ задан** дар гӯши касе худ аз худ шунида шудани садое; **гӯшу майнаи касеро осуда мондан** касеро бо гапи бисёр гаранг накардан; **гӯшу чашми касе шудан** ба ҷои касе коре ё чизеро назорат карда истодан; **гӯшу хуш ба касе будан** ниҳоят бо диққат шунидани ҳарфи касе; **аз гӯш набаровардан** аз ёд набаровадан, фаромӯш накардан; **аз ин гӯш даромада аз он гӯш баромада рафтан** сухани шунидаро дар ёд нигоҳ надоштан, зуд фаромӯш кардан (*хусусан панду насихатро*); **ба гӯш гирифтан** дар хотир нигоҳ доштан, фаромӯш накардан; **ба гӯш расидан** шунида шудани хабаре, овозае; **ба гӯши касе расондан** *тарзи бавоситаи* **ба гӯш расидан**; шунаводан,

чизеро хабар додан ба касе; **ба гӯши касе гуфтан** гӯшакӣ гап задан ба касе; **ба гӯши касе хондан** а) ба касе хабар додан, касеро огоҳонидан аз чизе; б) ба касе чизеро талқин кардан; **ба гӯши худ бовар накардан** ба шунидани худ эътимод накардан; аз сухани касе ҳайрон шудан; **гап ба гӯш надаромадан** ба гапи касе гӯш наандохтан; ба панду насихати касе эътино накардан; **дар гӯш доштан** фаромӯш накардан, аз ёд набаровардан (*сухане ё пандеро*); **саропо (сар то по) гӯш шудан // хама тан гӯш гардидан** бо диққати тамои шунидан (*сухани касеро*); **девор муш дорад, муш-гӯш (зарб.)** эҳтиёт шуда гап задан лозим аст, ки касе нашунавад.

ГӢШ II **گوش** номи рӯзи чордахуми ҳар моҳи шамсӣ, ки эронӣни қадим онро чашн мегирифтан.

ГӢША **گوشه** 1. кунҷ, зовия; канор, канора, нӯги ҷое ё чизе: **гӯшаи биёбон, гӯшаи хона, гӯшаи холӣ; гӯшаи чашм** а) кунҷ ё қирраи чашм; б) *киноя аз* нигоҳи номаълумона; **гӯшаву канор** ҳама тараф, ҳама ҷо; ҷоҳои дуру наздик. 2. ҷои хилват, ҷои аз назари мардум дур; **гӯша гирифтан** гӯшанишин шудан, хилват гузидан, худро ба канор гирифтан 3. гӯшпӯшонаки телпак, гӯшак; **гӯшаи саломат** ҷои аз бало дури осуда, ҷои амн; **ба гӯшаи нокомӣ афтодан** бекасу танҳо дар яъсу навмедӣ ва маҳрумият зиндагӣ кардан.

ГӢШАГИР **گوشه گير** *ниг.* гӯшанишин.

ГӢШАГИРӢ **گوشه گيري** *ниг.* гӯшанишинӣ.

ГӢШАГӢ **گوشگي** *марбут ба* гӯша, канорӣ.

ГӢШАДОР **گوشه دار** дорои гӯша, соҳиби гӯша, богӯша.

ГӢШАК **گوشک** 1. дастаи ягон зарф ё асбоб барои дошта бардоштан ё ба ҳаракат даровардани онҳо; гӯшаки радио. 2. *мус.* ҷузъи асбоби мусиқии торист, ки дар сари дастаи он воқеъ буда, тор ба он печонида мешавад: **гӯшаки дутор, гӯшаки танбӯр**. 3. қисми олате, ки ба гӯш монда, садоро мешунаванд: **гӯшаки телефон**. 4. гӯшпӯшонаки телпак.

ГӢШАКАШ **گوشه کش** 1. кашандаи зех, зехкаш, камонкаш. 2. *мач.* нишонгир, тирандоз.

ГӢШАКАШӢ **گوشه کشي** 1. зехкашӣ, камонкашӣ. 2. *мач.* нишонгирӣ, тирандозӣ.

ГӢШАҚДОР **گوشکدار** гӯшақдошта, дорои гӯшак: **зарфҳои гӯшақдор, телпаки гӯшақдор**.

ГӢШАҚӢ **گوشکي**: **суханони гӯшақӣ** суханҳои оҳиста ба касе нашунавонида гуфташуда; гапҳои пинҳонӣ гуфташуда; **гӯшақӣ гап задан // гӯшақӣ кардан** оҳиста ба гӯши якдигар сухан гуфтан, ба дигарон нашунавонида гап задан, пичир-пичир кардан.

ГӢШАНИШИН **گوشه نشين** аз одамон дуршуда, узлатгузин, хилватнишин.

ГӢШАНИШИНӢ **گوشه نشيني** дур гаштан аз одамон, кунҷнишинӣ, хилватнишинӣ, канорагирӣ.

ГӢШАПАЙМО **گوشه پيما** *ниг.* зовиясанҷ.

ГӢШБАҚИМОР **گوشه بقمار** интизори шунидани хабаре; боэҳтиёт, хушёр; гӯшбақимор нишастан.

ГӢШБАНД **گوشيند** 1. василае, ки ба гӯш мебаранд, ё бо он гӯшро маҳкам мекунанд, то хунук нахӯрад. 2. он чи ба гӯш меовезанд.

ГӢШБИСТАР **گوش بستر** 1. *кит.* гӯшқалон. 2. номи шахси афсонавие аз Бобул, ки гӯшҳои қалон дошта, як гӯшашро бистар, дигареро кӯрпа карда мехобидааст ва гӯё дар вақти гирифтани Бобул Искандар бо ӯ вохӯрдааст.

ГӢШБУР **گوش بر** *мач.* фиребгар, қаллоб.

ГӢШБУРИДА **گوش بریده** (ҳайвони) гӯшаш буридашуда: **саги гӯшбурида**.

ГӢШБУРӢ **گوش بري** *мач.* амали гӯшбур, фиребгарӣ, қаллобӣ.

ГӢШВАЗНИН **گوشه وزنين** он ки гӯшаш хуб намешунавад, дорои заъфи шунавоӣ; кар.

ГӢШВАЗНИНӢ **گوشه وزنيني** кам шудани ҳисси шунавоӣ, ки дар натиҷаи он дарки нутқ душвор мегардад, карӣ.

ГӢШВОН **گوشه وان** *мач.* ниғаҳдоранда, муҳофиз, посдор, ниғаҳбон.

ГӢШВОНӢ **گوشه واني** *мач.* ниғаҳбонӣ, посдорӣ.

ГӢШВОР *گوشوار* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШВОРА *گوشواره* асбоби зинат, ки ба гӢш меовезанд, ҳалқа, овеза.

ГӢШВОРАК *گوشوارک* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШГАРОН *گوش گران* *ниг.* гӢшвазнин.

ГӢШГАРОНИ *گوش گرانی* *ниг.* гӢшвазнинӣ.

ГӢШГИР *گوش گیر* *маҷ.* озордиҳанда ва азияткунанда.

ГӢШГУЗОР *گوش گذار* ба гӢш расонанда; гӢшрас; гӢшгузор *овардан* гӢшрас овардан, гӢшрас кардан.

ГӢШДАРД *گوش درد* дарди гӢш; бемории гӢш.

ГӢШДАРОЗ *گوش دراز* 1. дорои гӢши дароз. 2. *маҷ.* хар, дарозгӢш.

ГӢШДАРОЯК *گوش درایک* кирми ҳазорпо, гӢшхазак.

ГӢШДИҲАНДА *گوش دهنده* *сифати феъли* *замони ҳозира аз гӢш додан*; он ки мешунавад, шунаванда.

ГӢШДОР *گوش دار* 1. он ки гӢш дорад, дорои гӢш. 2. гӢшдиҳанда, шунаванда, мустамеъ. 3. муҳофиз, посбон.

ГӢШЗАД *گوش زد* ёдоварӣ, гӢшрас, хотирнишон, хотиррасон; тазаккур; гӢшзад *кардан* гӢшрас кардан, хотиррасон намудан, тазаккур додан; огоҳ кардан бо сухан.

ГӢШИДА *گوشیده* *сифати феъли* *замони гузашта аз гӢшидан*; маҳфуз, ҳифзшуда.

ГӢШИДАН *گوشیدن* 1. *кит.* шунидан, гӢш кардан. 2. ҳифз кардан, нигоҳ доштан.

ГӢШИ *گوشی* *ниг.* гӢшак.

ГӢШКАЛОН *گوش کلان* он ки гӢшаш калон аст; *ниг.* гӢшбистар.

ГӢШКАР *گوش کر* кар, ношунаво, гӢшвазнин.

ГӢШКАРКУНАНДА *گوش کر کننده* *сифати феъли* *замони ҳозира аз гӢш кардан*; садои бисёр баланди ба гӢш нофорам.

ГӢШКАШАК *گوش کشک* гӢшро кашида азият додан, гӢшкашӣ.

ГӢШКАШӢ *گوش کشی* гӢш кашидан, гӢшкашак кардан.

ГӢШКАШОН *گوش کشان* *феъли ҳол аз гӢш кашидан* дар ҳоли кашида шудани гӢш.

ГӢШКОВАК *گوش کاوک* 1. чӢбчаи маҳсуси ба нӢгаш пахтапечонида барои тоза кардани гӢш, гӢштозакунак. 2. *тиб.* милачаи филизӣ барои тоза кардани гӢш аз чирк.

ГӢШМОЛ *گوش مال* 1. гӢшро печутоб додан, гӢш молидан. 2. танбеҳ, ҷазо, таъдиб; гӢшмол додан танбеҳ кардан, ҷазо додан.

ГӢШМОЛАК *گوش مالک* *ниг.* гӢштобак.

ГӢШМОЛӢ *گوش مالی* 1. молиш додани гӢш. 2. *маҷ.* ҷазо, танбеҳ.

ГӢШМОНАК *گوش مانک* ба гӢш дошта мешудагӣ, ба гӢш гузошташаванда (*барои шунидан*): гӢшмонаки радио.

ГӢШМОҲӢ *گوش ماهی* 1. пӯшиши сипармонанди як навъ ҷонвари бесутунмӯҳраи обӣ, ғилофи садаф. 2. садаф. 3. *кхн.* пиёлаи майкашӣ.

ГӢШНАВОЗ *گوش نواز* форам ва дилнишин, хушоҳанг: *овози гӢшнавоз, садои гӢшнавоз.*

ГӢШНОШУНИД *گوش ناشنید* *ниг.* гӢшношунда.

ГӢШНОШУНИДА *گوش ناشنیده* ба гӢш нарасида, шуниданашуда; ғайриодӣ, ғайримуқаррарӣ: *кори гӢшношунда.*

ГӢШОВЕЗ *گوش آویز* *ниг.* гӢшвора.

ГӢШОГӢШ *گوشا گوش* гӢш ба даҳон, гӢшакӣ кардан.

ГӢШОНА *گوشانه* 1. *кит.* гӢша, канор. 2. *гуфт.*, *маҷ.* таъна, маломат; гӢшона задан таъна кардан касеро барои коре.

ГӢШОҲАНГ *گوش آهنگ* *ниг.* ҳазорпо.

ГӢШПАЙВАНД *گوش پیوند* форам, хушоҳанг, дилнишин.

ГӢШПАҲН *گوش بهن* дорои гӢшҳои паҳн.

ГӢШПЕЧ I *گوش پیچ* рӯймоле, ки барои муҳофизати гӢш аз сармо ба сар мепечонанд.

ГӢШПЕЧ II *گوش پيچ* кит., ниг. гӢшмол.

ГӢШРАС *گوش رس* ниг. гӢшзад; гӢшрас кардан ба ёди касе овардан; огоҳонидан.

ГӢШРӢЗ *گوش روز* ниг. гӢш II.

ГӢШСИХ *گوش سيخ* гӢшбақимор, омода, омодаи шикор.

ГӢШТ *گوشت* 1. қисми мулоими сурхранги рӯи устухонҳо ва зери пусти инсон, ҳайвонот ва парандагон: гӢшти гов, гӢшти гӯсфанд, гӢшти гӯсола, гӢшт гирифтан, гӢшт фуруҳтан, гӢшт хӯрдан; гӢшти бирён гӢшти дар равшан бирёншуда; гӢшти лаҳм гӢшти беустухони мулоим; гӢшти саҳт гӢшти пайдори саҳт; гӢшти яхнӣ гӢшти пухтаи сардшуда. 2. ҷои мулоими мева ва растаниҳои полизӣ мисли харбуза ва тарбуз; ◊ гӢшт пайдо кардан тани касе гӢшт гирифтан, андаке фарбеҳ шудан; аз гӢшт фурумадан, гӢшти бадани худро бой додан лоғар шудан; курта-курта гӢшт гирифтани ҳолат хурсанд шудан, ба худ болидан; гӢшти хару дандони сағ дар мавриди ба ҳам дарафтодани ду одами бад меғӯянд; монанди гӢшту устухон (ноҳун) ба ҳам хеле наздик ва қарин.

ГӢШТБИРӢН *گوشت بريان* гӢшти дар равшан бирёнкарда, қабоб.

ГӢШТБӢРДА *گوشت برده* ниг. гӢштпора.

ГӢШТДОР *گوشت دار* гӢштдошта, гӢштнок, ниг. гӢштин II.

ГӢШТДОРӢ *گوشت داري* гӢштнокӣ, фарбеҳӣ: гӢштдори бадан.

ГӢШТЕЗ *گوشت تيز* дорои шунавоии қавӣ, гӢшсих.

ГӢШТЕЗӢ *گوشت تيزي* гӢштез будан, қудрати шунавоии хуб доштан.

ГӢШТИГИР *گوشتي گير* ниг. гӢштингир.

ГӢШТИГИРӢ *گوشتي گيري* ниг. гӢштингирӣ.

ГӢШТИН I *گوشتين* ниг. гӢштингирӣ: гӢштин гирифтани.

ГӢШТИН II *گوشتين* 1. гӢштнок, гӢштдор, аз гӢшт пухташуда: хӯроки гӢштин. 2. сергӯшт, фарбеҳ: бадани гӢштин.

ГӢШТИНГИР *گوشتين گير* он ки гӢштин мегирад; варзишгар дар бозии гӢштингирӣ, паҳлавон.

ГӢШТИНГИРӢ *گوشتين گيري* варз. навъи варзиш, ки иборат аз зӯрозмоии ду ҳариф барои ғалтонидани якдигар аст, гӢштӣ: гӢштингирии тарзи миллӣ, гӢштингирии тарзи озод, мусобикаи гӢштингирӣ.

ГӢШТИОДАМХӢР *گوشت آدم خور* 1. хунхӯр, ваҳшӣ. 2. маҷ. одамхӯр.

ГӢШТӢ I *گوشتي* ниг. гӢштин I ва гӢштингирӣ.

ГӢШТӢ II *گوشتي* ниг. гӢштин II.

ГӢШТКӢБ I *گوشت كوب* ниг. гӢшткӯбак.

ГӢШТКӢБӢ II *گوشت کوبي* кӯфтани гӢшт; майда кардани гӢшт.

ГӢШТКӢБАК *گوشت کوبک* кӯбаи ҷубин барои кӯфта мулоим кардани гӢшт пеш аз пухтан.

ГӢШТҚИМА *گوشت قيمه* гӢшти қима, гӢшти кӯфта, қима, ғелак.

ГӢШТҚИМАКУНАК *گوشت قيمه کنک* асбоби махсус барои қима кардани гӢшт: гӢшт-қимакунаки барқӣ, гӢштқимакунаки дастӣ.

ГӢШТНОК *گوشتناک* ниг. гӢштин II.

ГӢШТОБ *گوشتاب* оби гӢшти ҷӯшонидашуда, обгӯшт; оби шӯрбо.

ГӢШТОБА *گوشتابه* ниг. гӢштоб.

ГӢШТОБАК *گوشت تابک* бозии бачаҳо, ки дар он гӯши бачаи бозибохтаро гирифта мекашанд.

ГӢШТОВАР *گوشت اور* маҷ. фарбеҳ, гӢштдор.

ГӢШТОЛУД *گوشت آلود* гӢштӣ: лабҳои гӢштолуд.

ГӢШТПОРА *گوشت پاره* пораи гӢшт, бурдаи гӢшт.

ГӢШТФӢРӢШ *گوشت فروش* он ки гӢшт мефурӯшад, қассоб.

ГӢШТФӢРӢШӢ *گوشت فروشي* 1. қасбу кори гӢштфурӯш, қассобӣ. 2. ҷои фурӯши гӢшт, дӯкони қассобӣ.

ГӢШТХОР *گوشت خوار* 1. ниг. гӢштхӯр. 2.

<p>хайвонҳои дарандае, ки барои бақои насли худ ҷонварони дигарро шикор карда меҳӯранд.</p> <p>ГӢШТХОРӢ گوشتخواری <i>ниг.</i> гӯштхӯр.</p> <p>ГӢШТХӢР گوشتخور гӯштхӯранда, бисёр истеъмолкунандаи гӯшт; он ки гӯшт хӯрданро дӯст медорад.</p> <p>ГӢШТХӢРӢ گوشت خوری <i>исми амал аз гӯшт хӯрдан</i>; бо иштиёқ истеъмол кардани гӯшт.</p> <p>ГӢШФИЛ گوشفیل <i>бот.</i> гиёҳи алафӣ, поё ва ороишвику зинатӣ аз хонаводаи шайпурӣ, ки гули қаҳва ё бунафшранг дорад.</p> <p>ГӢШХАЗАК گوش خزک <i>ниг.</i> гӯшдарояк.</p> <p>ГӢШХАРОШ گوش خراش овозе, ки боиси озори гӯш мешавад, садои нофорам.</p> <p>ГӢШХЕЗ گوش خیز <i>ниг.</i> гӯшхезак.</p>	<p>ГӢШХЕЗАК گوش خیزک <i>зоол.</i> хашароти хурде бо танай гафсу нарм ва пӯсти саҳт, ки дар обу ҳавои намноку гарм зиндагӣ мекунад.</p> <p>ГӢШХОНА گوشخانه <i>биол.</i> мавзеи ҷойгир шудани гӯш, суфраи гӯш.</p> <p>ГӢШХОР گوشخار абзоре, ки ба василаи он гӯшро меҳоранд.</p> <p>ГӢШШӢӢ گوش شویی <i>тиб.</i> шусти тоза кардани гӯш.</p> <p>ГӢШШӢӢ گوش شوی <i>тиб.</i> василае дар тиб, ки ба воситаи он пизишкон даруни гӯшро шустушӯ ва тоза мекунанд.</p> <p>ГӢЯНДА گوینده <i>сифати феълии замони ҳозира аз гуфтан.</i> 1. суханкунанда, сухангӯӣ, гапзананда; нагтоқ. 2. қиссагӯӣ, афсонагӯӣ, нақлкунанда, ривояткунанда, ровӣ. 3. сароянда, хофиз. 4. <i>мач.</i> зане, ки дар азоҳо овоз меандозад, наваҳагар.</p>
--	--

F

F ҳарфи панҷуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи ғайн (غ); дар ҳисоби абҷад ба адади 1000 баробар аст.

ҒАБҒАБ *a.* غبغب гӯшти барҷастаи зери манаҳ, бағбаға.

ҒАБҒАБА *a.* غبغبه *ниг.* ғабғаб.

ҒАБҒАБДОР غبغبدار 1. дорои ғабғаб. 2. *мач.* худписанд, мутаққабир.

ҒАБИН *a.* غبين *кит.* фиребхӯрда дар харидуфурӯш, мағбун.

ҒАБӢ *a.* غبي *кит.* кундзехн, бефаҳм, аҳмақ, нодон.

ҒАБН *a.* غبن *кит.* 1. зарару зиён (*дар харидуфурӯш*). 2. афсӯс, дарег.

ҒАБОВАТ *a.* غباوت *кит.* кундзехнӣ; гӯлӣ, нодонӣ, сафоҳат.

ҒАБОЗА غبازه 1. *ниг.* говрона. 2. навда ё химчаи дароз.

ҒАБРО(Ъ) *a.* غبرا(ء) 1. замин. 2. *кит.* муаннаси ағбар (ғуборолуд, гардолуд).

ҒАБРОӢ غبرائي хокӣ, хокранг, хоколуд.

ҒАБУҚ *a.* غبوق шароби шомгоҳӣ; *муқоб.* сабӯҳ.

ҒАВ//ҒОВ I غاو//غو чӯб ё оҳани дароз, ки барои бастанӣ сари роҳи рафтуомад ё даромадгоҳи ҷое насб карда шудааст, шлагбаум; **ҒАВИ СИМҲОРӢ** ғаве, ки аз симҳор сохта шудааст; **ҒАВ ПАРТОҒТАН** ғав сохтан.

ҒАВ II غو *кит.* овози бисёр баланд, наъра, бонги саҳт.

ҒАВБАНДӢ غوبندي 1. ғав бастан, ғав партофтан. 2. *мач.* монёш шудан, роҳи чизеро бастан; **ҒАВБАНДӢ КАРДАН** сари роҳи чизеро гирифтан.

ҒАВВОС *a.* غواص 1. ғӯтазананда ба зерӣ об (*барои баровардани садаф, марворид ва ғ.*); оббозе, ки дар зерӣ об кореро иҷро мекунад; **ҒАВВОС ФУРОВАРДАН** ба об даровардани ғаввос барои кофтукови чизе. 2. парандае шабеҳи мурғобӣ бо болҳои кӯтоҳ, пари нарм, ангуштони дароз ва думи бисёр кӯтоҳ, ки дар об шино мекунад ва ғӯта мезанад; **МУРҒИ ҒАВВОС.**

ҒАВВОСӢ غواصي ғаввос будан; амали ғаввос; **ҒАВВОСӢ КАРДАН** шуғлу амали ғаввосро иҷро кардан.

ҒАВВОСОҲА غواصانه монанди ғаввос, ғаввосвор.

ҒАВҒО غوغا 1. садоҳои баланди издиҳомӣ мардум; сару садо, ҳаёҳу, фарёду фиғон; ғалоғула, мағал. 2. фитна; мочаро, **ҒАВҒОИ ДУРӢ** сару садои бардурӯғ; **ШӢРУ ҒАВҒО** ошӯбу ҳаяҷон; доду фарёд; **ҒАВҒО БАРДОШТАН** а) доду фарёд кардан, чанҷол кардан; б) балво барпо кардан; **ҒАВҒО КАРДАН** доду фарёд кардан, мағал бардоштан; **ШӢРУ ҒАВҒО БАРДОШТАН** а) доду фарёд кардан; чангу чидол кардан; б) ошӯбу балво барпо кардан; **ШӢРУ ҒАВҒО КАРДАН** *ниг.* **ШӢРУ ҒАВҒО БАРДОШТАН**; **ДАР ШӢРУ ҒАВҒО ШУДАН** доду фарёд бардоштан; чангу чанҷол кардан; **◇ БА САР ҒАВҒОҲО АҒТОДАН (ФИТОДАН)** дучори мочароҳо шудан; мусибатҳоро аз сар гузаронидан.

ҒАВҒОГАР *غوغاگر* ошӯбгар, балвогар, ғавғо-кунанда.

ҒАВҒОСОЛОРӢ *غوغاسالارى* вазъе, ки дар он бо сабабҳои таблиғотӣ дар бораи чизе ғавғо ва сару садои дурӯғин барпо мекунанд, то ҳақиқатро аз аҳли чома пинҳон намоянд.

ҒАВҒОТАЛАБ *غوغاطلب* ошӯбгар, балвогар, ғавғогар.

ҒАВӢ *ا. غوى* *kit.* гумроҳ, навмед.

ҒАВОДӢ *غوادى* *kit.*, *ч.* **ғадият**, абрҳои бомдодӣ.

ҒАВОМИЗ *ا. غوامىز* *kit.* 1. *ч.* **ғомиз**, **ғомиза**. 2. суханҳои печида ва мушқил, нуктаҳои борикӣ пӯшидамаъно.

ҒАВОЯТ *ا. غوايت* *kit.* гумроҳӣ; навмедӣ.

ҒАВР *ا. غور* 1. диққат, тааммул; мулоҳиза, андеша; баррасӣ. 2. *kit.* чуқурӣ, умқ, қаъри ҳар чиз. 3. *маҷ.* умқ ва чуқурии маъноӣ чизе; ҳақиқат ва моҳияти чизе; **ғаври ашқол** моҳият ва ҷӣ будани шаклҳо, суратҳо; **ғавру ғоят** ҳақиқат ва моҳияти ҳар чиз.

ҒАВС I *ا. غوث* *kit.* он ки дасти ёрӣ дароз мекунанд, дастгир, фарёдрас.

ҒАВС II *ا. غوص* *kit.* 1. ғӯта задан дар об, фуру рафтани дар об. 2. *маҷ.* амиқ андеша рондан, ба фикр фуру рафтани, тааммуқ кардан.

ҒАВЧӢБ *ا. غوچوب* ғаве, ки аз ҷӯб сохта шудааст; *муқ.* **ғав.**

ҒАВШОД *ا. غوشاد* *кҲн.* ҷои шабгузаронии чорпоён, ки чор тарафаш ихота карда шудааст; кӯтан.

ҒАД *ا. غد* *kit.* фардо, пагоҳ.

ҒАДАҢГ *ا. غدنگ* *kit.* кундзехн, аҳмак, нодон.

ҒАДВ *ا. غدو* *kit.* субҳ, бомдод.

ҒАДДОР *ا. غدار* 1. ниҳоят ғадркунанда, бевафо, паймоншикан, хиёнаткор. 2. маккор, хилагар: **дузди ғаддор**, **душмани ғаддор**.

ҒАДДОРӢ *ا. غدارى* 1. хиёнаткорӣ, аҳдшиканӣ. 2. маккорӣ, хилагарӣ.

ҒАДДОРОНА *ا. غدارانه* 1. хиёнаткорона, аҳдшиканона. 2. маккорона, хилагарона.

ҒАДИР *ا. غدير* *kit.* толоби оби борону сел; кӯл.

ҒАДОИР *ا. غدائر* *kit.*, *ч.* **ғадир**. 1. обгирҳо 2. мӯҳои бофта, гесувон.

ҒАДР *ا. غدر* *kit.* 1. бевафой, аҳдшиканӣ; хиёнат, чафо. 2. хила, макр, фиреб; **қасди ғадр кардан** нияти хиёнат кардан. 2. хила, тазвир, фиреб, макр.

ҒАДУД *ا. غدود* *биол.* узвҳои ҳайвонот ва одам, ки моддаҳои махсуси ҷудокардашон (*гармонҳо, луоб, арақ ва ғ.*) дар фаъолиятҳои гуногуни физиологӣ ва ҷараёнҳои биохимиявии бадан иштирок мекунанд; ғудда: **ғадуди зери меъда**, **ғадудҳои тарашшӯхи дохилӣ**; **аз гов ғадуд** (*мақ.*) ҳиссаи хеле кам ва ночиз аз чизи калоне, аз бисёр андаке; *муқ.* **аз хирс мӯе.**

ҒАДУДДОР *ا. غدوددار* ғадуддошта, дорои ғадуд; **бофтаҳои ғадуддор** бофтаҳое, ки дорои ғадуданд.

ҒАДУДӢ *ا. غدودى* *мансуб ба* ғадуд.

ҒАДУДЧА *ا. غدودچه* ғадуди хурд, ғуддача.

ҒАЖ *ا. غز* *kit.* гавак кашидан, хазидан бо зӯри дасту зону.

ҒАЖГОВ *ا. غزگاو* *ниг.* **кутос**.

ҒАЖ-ҒАЖ *ا. غزغز* *калимаи тақлиди* овози буридан ё пайваста ба ҳам расидани чизе; садои кушода-пӯшида шудани дари кӯҳна.

ҒАЖД *ا. غزذ* *гуфт.* чирк, ифлосӣ; касиф, олуда.

ҒАЖЖАС *ا. غزس* *ниг.* **ғаж - ғаж**.

ҒАЖИДАН *ا. غزیدن* ғажидан, хазидан, гавак кашидан.

ҒАЗАБ *ا. غضب* хашм, қаҳр, оташинӣ: **аз ғазаб**, **аз шиддати ғазаб**, **аз ғояти ғазаб**; **бо ғазаб** хашмгинона, ғазаболуд; **ғазабӣ халқ** // **қаҳру ғазабӣ халқ** хашму эътирози халқ; **ғазабӣ касеро овардан** *ниг.* **ба ғазаб овардан**; **ғазабӣ касе омадан** *ниг.* **ба ғазаб омадан**; **аз ғазаб дандон хоидан** аз шиддати хашму ғазаб дандонхоро ба ҳам соиш дода садо баровардан, дар ниҳояти хашму ғазаб будан; **аз ғазаб фуромадан** хашмро фуру нишондан, ғазабӣ худро таскин додан; **ба ғазаб овардан** хашмгин кардан, ғазабнок кардан; **ба ғазаб**

омадан // дар ғазаб шудан ғазабнок шудан, хашмгин шудан, қаҳри касе омадан; оташин шудан; ◇ оташи ғазоби касеро паст кардан (фуру нишондан) касеро аз ғазаб фурувардан, хашми касеро бартараф кардан; оташи ғазоби касе паст шудан аз ғазаб фуромадан, бартараф шудани хашми касе; аз ғазоби Худо тарсидан аз бими бозхост андешидан, аз андешаи охират тарсидан; ба ғазоби Худо гирифтор шудан ба кайфар расидан, ба чазои Худо гирифтор шудан.

ҒАЗАБАНГЕЗ غضبانگيز *ниг.* ғазабовар.

ҒАЗАББОР غضببار :нигоҳи ғазаббор нигоҳе, ки аз он асари хашму ғазаб пайдост.

ҒАЗАБНОК غضبناк хашмгин, оташин; нигоҳи ғазабнок нигоҳи хашмолуд; ғазабнок кардан ба хашму ғазаб овардан; ғазабнок шудан ба хашму ғазаб омадан, хашмгин шудан.

ҒАЗАБНОКӢ غضبناكى хашмгинӣ, қаҳролудӣ, оташинӣ.

ҒАЗАБОВАР غضبآور он чи боиси хашмгинӣ мешавад, хашмовар.

ҒАЗАБОЛУД غضبآلود 1. ғазабнок, хашмогин, қаҳролуд. 2. бо ғазаб, хашмгинона, дар ҳолати хашмгинӣ.

ҒАЗАБОМЕЗ غضبآمиз хашмгинона: ғазабомез гап задан.

ҒАЗАВОТ *a.* غزوات *ҷ.* ғазо.

ҒАЗАЛ *a.* غزل 1. *адш.* яке аз навъҳои машҳури шеърест, ки маъмулан аз 5-12 байти дар як вазну қофия омада (*аа, ба, ва, га...*) иборат буда, мавзӯи асосии онро васфи ишқу чавонӣ, васлу ҳичрон *ва г.* ташкил медиҳад. 2. таронаи ошиқона, чома; ғазал гуфтан ғазал навиштан; ғазал хондан // ғазал сурудан таронаи ошиқона хондан; ◇ байту ғазал *гуфт.* гап-гап; қиссаи чизе.

ҒАЗАЛГӢӢ غزل گویی *исми амал аз* ғазал гуфтан; ғазалнависӣ, ғазалсарой.

ҒАЗАЛГӢӢ غزل گوی *гӯяндаи* ғазал, ғазалнавис, ғазалсаро.

ҒАЗАЛИЁТ *a.* غزليات 1. *ҷ.* ғазал. 2. маҷмӯаи ғазалҳои шоир.

ҒАЗАЛНАВИС غزل نويس *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛНАВИСӢ غزل نويسى *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРО غزل سرا *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛСАРОӢ غزل سرايي *ниг.* ғазалгӯӣ.

ҒАЗАЛХОН غزل خوان 1. хонандаи ғазал; сарояндаи ғазал, сурудхон. 2. *ниг.* ғазал-хонон.

ҒАЗАЛХОНӢ غزل خواني *исми амал аз* ғазал хондан; сурудхонӣ, сурудгӯӣ; ғазалхонӣ кардан сурудхонӣ кардан, суруд хондан.

ҒАЗАЛХОНОН غزل خوانان *феъли ҳол аз* ғазал хондан; ғазалхонда равон; сурудгӯён.

ҒАЗАНФАР *a.* غضنفر *кит.* 1. шер, асад. 2. *маҷ.* часур, шучоъ.

ҒАЗБОН *a.* غضبان *кит.* ғазабнок, хашмгин.

ҒАЗВ(А) *a.* غزو(ه) *ниг.* ғазо.

ҒАЗО *a.* غزا *д.* чанг дар роҳи дин, чиҳод.

ҒАЗОЗАТ *a.* غضاضت *кит.* 1. забунӣ, пастӣ, расвой. 2. зарар.

ҒАЗОЛ *a.* غزال *кит., ниг.* ғизол.

ҒАЗОЛА *a.* غزاله *кит.* 1. охубараи мода. 2. *маҷ.* офтоб; ◇ ғазолаи фалак офтоб.

ҒАЗОРАТ *a.* غزارت *кит.* фаровонӣ, бисёрӣ.

ҒАЗОТАЛАБ غزاطلب *д.* толиби ғазо, талабгори ғазо; ғазоқунанда.

ҒАЙБ *a.* غيب 1. нопаддо, нопадид; нопадидӣ, ғойбӣ; дар ғайби касе // дар ғайбаш вақти набудани касе, аз пушти касе. 2. *д.* макон ва олами барои инсон номаълум, ки аз он ҷо ба фариштаҳо ва паямбарон ваҳй ва пайғом меомадааст (*ба ин маънӣ* «олами ғайб» ҳам мегӯянд); аз ғайб *а)* аз олами ғайб; *б)* *маҷ.* аз ҷои номаълум ва асрорангез; *илми ғайб* дониш оид ба ғайбдонӣ; ғайбдонӣ; *хизонаи ғайб* хазинаи ниҳонӣ; ғайб задан ногаҳон аз назар нопадид шудан; номаълум ғойб шудан, нест шуда рафтан.

ҒАЙБА *a.* غيبه *кит., кҳн.* 1. пулакҳои оҳану пӯлод, ки бар чавшан устувор мекарданд. 2. тиркаш; чаъба.

ҒАЙБАТ I *a.* غيبت [*аслаш* ғийбат] айби касеро дар ғайби ӯ гуфтан, бадгӯӣ дар ҳаққи шахси ғойб; *ба тариқи истиора:* деги ғайбат дар ҷӯш буд; ғайбат кардан дар набудани касе

дар ҳаққи ӯ бадгӯй кардан.

ҒАӢБАТ II *а.* *غيبت* ҳозир набудан; ҳузур на-
доштан, ғоиб будан; **дар ғайбати ӯ** дар вақти
набудани ӯ, дар ғайби ӯ.

ҒАӢБАТГАР *غر* *غيبت* *ниг.* ғайбатқунанда.

ҒАӢБАТГОҲ *گاه* *غيبت* 1. макони ғайбат; ғай-
батхона. 2. ҷои ғоиб шудан.

ҒАӢБАТГӢ (Ӣ) *(ي) غيبت گوي* *ниг.* ғайбатқунанда.

ҒАӢБАТГӢӢ *گويي* *غيبت* амали ғайбатгӯ; бадгӯй
кардан дар ғайби касе.

ҒАӢБАТДӢСТ *دوست* *غيبت* он ки ғайбат кар-
данро дӯст медорад, дӯстдори ғайбат.

ҒАӢБАТҚУНАНДА *کننده* *غيبت* *сифати феълии*
замони ҳозира аз ғайбат кардан; он ки дар
набудани касе дар бораи ӯ бадгӯй мекунад,
ғайбатчи.

ҒАӢБАТХОНА *خانه* *غيبت* ҷое, ки мардуми
ғайбатгӯй ҷамъ шуда бошанд.

ҒАӢБАТЧӢ *چي* *غيبت* *ниг.* ғайбатқунанда.

ҒАӢБИН *بين* *غيبت* он ки ғайбро мебинад.

ҒАӢБГӢ (Ӣ) *(ي) غيب گوي* *ниг.* ғайбдон.

ҒАӢБГӢӢ *گويي* *غيبت* *ниг.* ғайбдонӣ.

ҒАӢБДОН *دان* *غيبت* донандаи асрори олами
ғайб; соҳибқаромат; пешгӯиқунанда.

ҒАӢБДОНӢ *داني* *غيبت* дониستاني асрори олами
ғайб; пешгӯй.

ҒАӢБЗАДА *زده* *غيبت* *сифати феълии* *замони гу-*
зашта аз ғайб задан; нопадидшуда, гумшу-
да.

ҒАӢБӢ *بي* *غيبي* 1. *мансуб ба ғайб*; **атои ғайбӣ** чизи
аз ғайб – ҷои номаълум омада. 2. *гуфт.* чизи
барои шахси ғоиб нигоҳ дошташуда: **як**
табақ оши ғайбӣ.

ҒАӢБНАМО (Ӣ) *(ي) غيب نماي* *кит.* он ки асрори
ғайб ба ӯ зоҳир мегардад; **оинаи ғайбнамо**
оинае, ки гӯё тамоми асрори ғайбӣ дар он
намоён аст; *муқ.* **оинаи ҷаҳоннамо.**

ҒАӢЗ I *а.* *غيض* *кит.* 1. бачаи бемаҳал
зоидашуда, афғона. 2. *маҷ.* бебаҳо шудан,
камбаҳо шудан.

ҒАӢЗ II *а.* *غيظ* *кит.* хашм, қаҳр, ғазаб,

оташинӣ.

ҒАӢМ *а.* *غيم* абр, саҳоб; меғ, туман.

ҒАӢН *а.* *غين* *номи ҳарфи бисту дуюми алифбои*
арабиасоси тоҷикӣ (غ), ки дар алифбои
кирилласоси тоҷикӣ муодили ҳарфи F аст;
қимати ададияш дар ҳисоби абҷад 1000 ме-
бошад.

ҒАӢР *а.* *غير* бегона, аҷнабӣ, ноошно; номаҳ-
рам; ағёр, рақиб; **мулки ғайр** мулки бегона;
кишвари дигар; **ғайри...** а) *пешванди инкорӣ*
ба ҷуз, ғайр аз, сивои...; б) *ҷузъи пешини*
баъзе калимаҳои мураккаб, ки ба калима
маънои муҳолиф ва муқобилро медиҳад:
ғайриқаноатбахш, ғайриодӣ, ғайримукар-
рарӣ, ғайриқонунӣ...; в) *пешоянди изҳорӣ ба*
маънои нашуданӣ, нашаванда, нопазир,
нопазируфтани: **ғайри қобили иҷро, ғайри**
қобили нуфуз; ғайри ихтиёри худ бар хило-
фи майлу хоҳиши худ; маҷбуран; ғайри
ҷашмдошти касе баръакси умедвории касе;
дар сурати интизор набудани касе; **рӯзҳои**
ғайри бозор рӯзҳое, ки бозор барпо намеша-
вад, рӯзҳои бебозор; **ғайр аз...** ҷуз, ба ҷуз,
сивои...; **ғайр аз ин** а) ба ҷуз ин, дигар аз ин;
б) ба замми ин, илова бар ин; **аз ғайри...** а)
ғайр аз, ба ҷуз, сивои...; б) бе, бидуни...; **ба**
ғайри... // ба ғайр аз ба ҷуз, ғайр аз, сивои...;
аз ғайри ҷашмдошти касе *ниг.* **ғайри ҷаш-**
мдошти касе.

ҒАӢРА *а.* *غيره* **:ва ғайра** ва монанди инҳо, аз
ҳамин қабил; ва дигарон.

ҒАӢРАТ *а.* *غيرت* 1. *кит.* рашк; ғаюрӣ; ҳамият.
2. саъю кӯшиши бисёр, ҳаракати зиёд;
чуръат, ҷасорат: **ғайрату қобилият, ғайрату**
ҳиммат, қувват ва ғайрат; ба тариқи истио-
ра: деги ғайрати касе аз ҷӯш мондан, миёни
ғайрати худ бастан, хуни ғайрату ҳамияти
касе ба ҷӯш омадан; **бо ғайрат** бо саъю
кӯшиш, ғайратмандона; **бо ғайрати...** бо
саъю кӯшиши..., бо ҷидду ҷаҳди...; бо
ҳаракату чуръати...: **бо ғайрати дучанд (та-**
мом, фавқулода) қор кардан; ғайрат афзудан
(физоидан) саъю кӯшиши зиёд кардан, бисёр
ҳаракату ҷаҳд кардан; **ғайрат кардан**
кӯшишу ҳаракат кардан, ҷидду ҷаҳд наму-
дан; **ғайрат нишон додан** *ниг.* **ғайрат кардан;**
ғайрат овардан *ниг.* **ғайрат кардан; ба ғайрат**
овардан тарзи бавоситаи ба ғайрат омадан;

ҒАӢ

касери ба кӯшишу ҳаракат даровардан, ба коре роғибу ҳавасманд кардан; **ба ғайрат омадан** ба саъю кӯшиш даромадан; боҳаракату бочасорат шудан дар иҷрои коре.

ҒАӢРАТБАХШ *غیرت بخش* он ки рӯҳияи касери баланд бардошта, ба ӯ қувват мебахшад; қувватбахш.

ҒАӢРАТДОР *غیرت دار* *ниг.* ғайратманд.

ҒАӢРАТӢ *غیرتی مانسوب* ба ғайрат; дорои ғайрат, ғайратманд.

ҒАӢРАТКАШ *غیرت کش* *ниг.* ғайратманд.

ҒАӢРАТКАШӢ *غیرت کشی* *ниг.* ғайратмандӣ.

ҒАӢРАТМАНД *غیرت مند* 1. боғайрат, серғайрат, серҳаракат. 2. *кит.* боҳамият, ориятталаб.

ҒАӢРАТМАНДӢ *غیرت مندی* ғайратманд будан, ғайратнокӣ, серҳаракатӣ.

ҒАӢРАТМАНДОНА *غیرت مندانه* бо ғайрати зиёд, бо саъю кӯшиш: **ғайратмандона кор кардан**.

ҒАӢРАТНОК *غیرت ناک* *ниг.* ғайратманд.

ҒАӢРАТНОКӢ *غیرت ناکي* *ниг.* ғайратмандӣ.

ҒАӢРИАДАБӢ *غیري ادبی* 1. берун аз адабиёт: доираҳои ғайридабӣ. 2. лаҳҷавӣ, шевагӣ: калимаҳои ғайридабӣ.

ҒАӢРИАМАЛӢ *غیر عملی* 1. амалинашаванда, дур аз амал, амалан иҷронашаванда, татбиқнашаванда. 2. амалнақунанда, беҳаракат.

ҒАӢРИАНДОЗӢ *غیر اندازی* андоз ситондана-шаванда, аз андоз озод: даромадҳои ғайриандозӣ.

ҒАӢРИАСЛӢ *غیر اصلی* 1. сохта, қалбақӣ. 2. *ниг.* ғайриасосӣ.

ҒАӢРИАСОСӢ *غیر اساسی* асосӣ набуда, фаръӣ, дуҷумдараҷа: образҳои ғайриасосии роман.

ҒАӢРИБЕҲДОШТӢ *غیر بهداشتی* он чи ва он чо, ки дар он беҳдошт ва усулҳои он риоя намешавад.

ҒАӢРИВОКЕӢ *غیر واقعی* ба вуқӯъ наомада, воқеънағашта; аз воқеият дур, ба вуқӯъ наоянда.

ҒАӢРИВОҶИБ *غیر واجب* он чи анҷомаш ҳатмӣ нест, ғайризарур, ғайримухим.

ҒАӢРИДАВЛАТӢ *غیر دولتی* *ниг.* ғайриҳуқуматӣ.

ҒАӢРИДЕМОКРАТӢ *غیر دماکرتی* аз демократия дур, тахти фишор қарордошта: **интиҳоботи ғайридемократӣ**.

ҒАӢРИДИНӢ *غیر دینی* дининабуда, аз дин дур; дунявӣ: адабиёти ғайридинӣ.

ҒАӢРИЗАМИНӢ *غیر زمینی* дар замин набуда, осмонӣ: тамаддуни ғайризаминӣ.

ҒАӢРИЗАРУРӢ *غیر ضروری* зарурӣ набудани иҷрои амале ё коре, зарур набуда, нолозим, нозарур.

ҒАӢРИИЛМӢ *غیر علمی* илминабуда, аз илм дур, асоси илмӣ надошта.

ҒАӢРИИМКОН *غیر امکان* имкониятнадошта, аз имкон берун, номумкин, имконнопазир.

ҒАӢРИИНСОНӢ *غیر انسانی* 1. дур аз рафтори инсонӣ, ба инсон номуносиб. 2. берун аз қувваи инсон.

ҒАӢРИИНТИЗОРӢ *غیر انتظاری* ғайриҷашмдошт; тасодуфӣ, ноҳост.

ҒАӢРИИХТИЁРӢ *غیر اختیاری* аз ихтиёр берун, бар хилофи майлу хоҳиш; маҷбурӣ; **ҳаракати ғайриихтиёрӣ** ҳаракати беихтиёрона, рафтори бешуурона.

ҒАӢРИКАПИТАЛИСТӢ *غیر کپیتلستی* ба сармоядорӣ ҳоснабуда, ғайрисармоядорӣ; берун аз (роҳи) капиталистӣ: **роҳи ғайрикапиталистии тараққиёт**.

ҒАӢРИКАСБӢ *غیر کسبی* ҳаваскор, касбӣ набуда.

ҒАӢРИКОМИЛ *غیر کامل* ноপুরра, ноқис, номукамал.

ҒАӢРИКОРӢ *غیر کاری* берун аз (вақти) кор (-и расмӣ).

ҒАӢРИКОФӢ *غیر کافی* он чи басанда нест, нокифоя.

ҒАӢРИҚАНОАТБАХШ *غیر قناعت بخش* 1. қонеънақунанда; ғайрикофӣ, нокифоя; **кори ғайриқаноатбахш** кори ба талаб ҷавобнадиҳанда; кори бад. 2. баҳое, ки барои ма-

- води таълимиро аз худ накардани мактаби-ён гузошта мешавад ва ифодаи рақами он «2» аст.
- ҒАӢРИҚАТОРӢ** غيرقطارى *мансуб ба қисмҳои ҳарбӣ, ки ба амалиёти ҷангӣ бевосита робита надоранд, берун аз ҳайати қувва (қӯшун)-ҳои амалкунанда: хизмати ғайриқаторӣ.*
- ҒАӢРИҚОНУНӢ** غيرقانونى *хилофи қонун; бидуни риояи қонун, қонунро риоя накарда: кори ғайриқонунӣ, роҳи ғайриқонунӣ, ғайриқонунӣ шуморидан.*
- ҒАӢРИМАДАНИӢ** غيرمدنى *бе маданият, берун аз одоб.*
- ҒАӢРИМАКТАБӢ** غيرمكتبى *берун аз мактаб, ба мактаб дахлнадошта: либоси ғайримактабӣ.*
- ҒАӢРИМАНКУҲА** غيرمنكوحه *кит. (зани) бе ақди никоҳ, ғайриникоҳӣ.*
- ҒАӢРИМАНҚУЛ(А)** غيرمنقول//غيرمنقوله *кит. аз ҷое ба ҷое бурданашаванда, кӯчонида-нашаванда; мол (-у мулк)-и ғайриманқула моле, ки онро аз ҷое ба ҷое бурдан мумкин нест (мисли замин, ҳавлӣ, иморат ва ғ.).*
- ҒАӢРИМАНТИҚӢ** غيرمنطقى *бемантик, хилофи мантик.*
- ҒАӢРИМАСКУН** غيرمسكون *ҷое, ки маҳалли сукунати одамон қарор нагирифтааст; ҷазираи ғайримаскун ҷазирае, ки одамон дар он зисту зиндагонӣ намекунанд, ҷазираи беодам.*
- ҒАӢРИМАСКУНӢ** غيرمسكونى *маҳалле ё ҷое, ки қобили сукунат нест.*
- ҒАӢРИМАСЪУЛ** غيرمسئول *он ки дар иҷрои коре масъулият надорад, ғайрирасмӣ.*
- ҒАӢРИМАТЛУБ** غيرمطلوب *номатлуб, номувофик: кори ғайриматлуб.*
- ҒАӢРИМАҶБУРӢ** غيرمجبورى *на бо роҳи иҷборӣ, ихтиёрӣ.*
- ҒАӢРИМАҶОЗӢ** غيرمجازى *дур аз маҷоз; аслӣ; маънии ғайримажозӣ маънии аслӣ.*
- ҒАӢРИМАШРӢЪ** غيرمشروع *ғайришаръӣ, нораво, макрӯҳ, ҳаром.*
- ҒАӢРИМАЪЗУР** غيرمعدور *коре, ки дар он узру*
- бахона пазируфта намешавад, беузр, номуваҷҷаҳ: сабаби ғайримазур.*
- ҒАӢРИМАЪМУЛ** غيرمعمول *маъмулнагардида, номаъмул, расму одатнашуда; ғайриодӣ.*
- ҒАӢРИМАЪРУФ** غيرمعروف *номаъруф, номашхур.*
- ҒАӢРИМОДДӢ** غيرمادى *фалс. ғаришайъӣ, моддинабуда, ба модда тааллуқнадошта.*
- ҒАӢРИМУҚАРРАРӢ** غيرمقررى *берун аз одат, ғайриодӣ, номуқаррарӣ.*
- ҒАӢРИМУҚИМӢ** غيرمقيمى *ғайримаскунӣ, ҷои истиқомати доимӣ надошта; кӯчманҷӣ.*
- ҒАӢРИМУМКИН** غيرممکن *берун аз имкон, номумкин; нораво, ноҷоиз.*
- ҒАӢРИМУНАЗЗАМ** غيرمنظم *ниг. ғайримунтазам.*
- ҒАӢРИМУНСАРИФ** غيرمنصرف *грам. тасрифнашаванда, ғайритасрифӣ; ниг. ғайритасрифӣ.*
- ҒАӢРИМУНТАЗАМ** غيرمنتظم *номунтазам, номураттаб, номуназзам.*
- ҒАӢРИМУНТАЗИР(А)** غيرمنتظر(ه) *он чи интизор намерафт; тасодуфӣ, ногаҳонӣ.*
- ҒАӢРИМУНТАШИР** غيرمنتشر *нашрнашуда, ҷопнашуда.*
- ҒАӢРИМУСТАҚИЛ** غيرمستقل *номустақил; тобеъ: мамлақати ғайримустақил.*
- ҒАӢРИМУСТАҚИМ** غيرمستقيم *1. норост, қач: роҳи ғайримустақим. 2. маҷ. бавосита: далелҳои ғайримустақим.*
- ҒАӢРИМУТАШАККИЛ** غيرمتمشکل *номута-шаккил, ташкил доданашуда; бетартиб.*
- ҒАӢРИМУҲИМ** غيرمهم *беаҳамият; камаҳамият, камарзиш.*
- ҒАӢРИМУЪТАДИЛ** غيرمعتدل *номӯътадил, дур аз эътидол.*
- ҒАӢРИНАВБАТӢ** غيرنوبتى *берун аз навбат, бе навбат: иҷлосияи ғайринавбатии Маҷлиси Олӣ.*
- ҒАӢРИНИЗОМӢ** غيرنظامى *ба низомӣ мансуб набуда, ғайриҳарбӣ; шаҳрвандӣ: либоси ғайринизомӣ, мудофияи ғайринизомӣ.*

ҒАӢ

ҒАӢРИНОҚИЛ غير ناقل *физ.* қобилияти гузариши чарағни барқро нашошта.

ҒАӢРИНОФИЗ غير نافذ *кит.* 1. таъсир нашошта, беасар, бетаъсир. 2. ғайритабӣ, қалбақӣ, сохта (*мас.*, *ҳуҷҷат*): **ҳуҷҷати ғайринофиз**.

ҒАӢРИОДИЛОНА غير عادلانه ноодилона, беинсофона, бар хилофи адолат.

ҒАӢРИОДӢ غير عادى он чи одӣ нест, ғайримуқаррарӣ; аз одат берун; аз ин пеш маълумнабуда ё диданашуда: **маҳлуқи ғайриодӣ, маҷлиси ғайриодӣ, номҳои ғайриодӣ**.

ҒАӢРИОРГАНИКӢ غير آرگنيكى *мансуб ба табиати бечон, ноорганикӣ; химияи ғайриорганикӣ* илмест, ки унсурҳои химиявӣ ва пайвастаҳои онҳоро меомӯзад; *муқоб.* **химияи органикӣ**.

ҒАӢРИРАСМӢ غير رسمى 1. эътибори расмӣ нашошта: **алоқаи ғайрирасмӣ, гуфтугӯи ғайрирасмӣ, маълумоти ғайрирасмӣ**. 2. аз расмият дур; риёкорона.

ҒАӢРИСАМИМӢ غير صميمى аз самимият дур, аз садоқат дур: **суханҳои ғайрисамимӣ**.

ҒАӢРИСАНИТАРӢ غير سنيترى *ниг.* ғайрибеҳдоштӣ.

ҒАӢРИСАРЕҲ غير صريح *кит.* норавшан, носарех, номаълум, пӯшида (*мас.*, *нутқ*, *сухан*); нохоно (*мас.*, *хат*).

ҒАӢРИСИНФӢ غير صنفى 1. бесинфӣ: **ҷамъияти ғайрисинфӣ**. 2. берун аз синф, хорич аз дарс: **машғулиятҳои ғайрисинфӣ**.

ҒАӢРИСТАНДАРТӢ غير مستندرتى ба стандарт ҷавобнадиҳанда, берун аз стандарт; яққолиба набуда: **таҷҳизоти ғайристандартӣ**.

ҒАӢРИСУНӢ غير صنعى сунъинабуда; табиӣ, аслӣ.

ҒАӢРИТАБӢ غير طبيعي 1. табиинабуда, хуссияти табиинашошта; дур аз ҳолати табиӣ; сохта, сунъӣ: **табассуми ғайритабӣ**. 2. ғайримуқаррарӣ, ғайриодӣ; **қувваҳои ғайритабӣ** қувваҳои берун аз табиат.

ҒАӢРИТАМОСӢ غير تماسى бе васлшавӣ, бидуни пайваст шудан; **алоқаи ғайритамосӣ**.

ҒАӢРИТАСРИФӢ غير تصرفى *грам.* тасрифнашаванда: **шакли ғайритасрифӣи феъл**.

ҒАӢРИТАӢЧИЛӢ غير تعجيلى он чи иҷрояш таъчилӣ нест, бешитоб.

ҒАӢРИТИҶОРАТӢ غير تجارتي берун аз тиҷорат, тиҷоратнашаванда.

ҒАӢРИФАӢОЛ غير فعال фаъолнабуда, бефаъолият; сусткор; кам амалкунанда.

ҒАӢРИХОЛИС غير خالص холиснабуда, омехта; нопок; **вазни ғайрихолис** вазни мол бо зарф (вазни брутто).

ҒАӢРИҲАӢТӢ غير حياتى аз ҳаёт дур, ғайривоқеъ: **ғояи ғайриҳаётӣ**.

ҒАӢРИҲАҚИҚӢ غير حقيقى аз ҳақиқат дур; сохта, қалбақӣ.

ҒАӢРИҲАРБӢ غير حربى *ниг.* ғайринизомӣ.

ҒАӢРИҲИЗБӢ غير حزبى бе ҳизб, ба ягон ҳизб тааллуқнашошта: **созмони ғайриҳизбӣ**.

ҒАӢРИҲИРФАӢ غير حرفه اى ғайрикасбӣ, ҳаваскор.

ҒАӢРИҲУҚУМАТӢ غير حكومتى ба ҳукумат тобеънабуда, озод амалкунанда (*дар доираи қонун*): **муассисаи ғайриҳукуматӣ**.

ҒАӢРИҶАШМДОШТ غير چشمداشت баръакси ҷашмдошт, ғайримунтазира, тасодуфӣ, ногаҳонӣ: **ходисаи ғайриҷашмдошт**.

ҒАӢРИҶИДДӢ غير جددى ночиддӣ, чиддинабуда; ҳазломез: **суханҳои ғайриҷиддӣ**.

ҒАӢРИШАРӢ غير شرعى ба шаръ номувофик, хилофи оину қонуни дини ислом.

ҒАӢРИШАФФОФ غير شفاف 1. шаффофнабуда, ношаффоф, хира, тира, бечило; диданашаванда. 2. *маҷ.* озодона набуда, ғайридемократӣ: **интиҳоботи ғайришаффоф**.

ҒАӢРИШТАТӢ غير شتتى ба штат дохилнагардида, берун аз штат: **қорманди ғайриштатӣ**.

ҒАӢРИЯТ غير يت *фалс.* будани яке аз ду унсур, ки хилофи якдигаранд; *муқоб.* **айният**.

ҒАӢРИ غيرى 1. шакли дигар, дигарӣ. 2. ғайрбудан, бегона будан, аз ҷои дигар будан.

ҒАӢРПАРАСТ غيرپرست *ниг.* бегонапараст.

ҒАӢРПАРАСТӢ غيرپرستی *ниг.* бегонапарастӢ.

ҒАЛАБА *а.* غلبه 1. зафар, нусрат, пирӯзӣ, фатҳ, голибият; дастболоӣ, пешдастии бузург дар коре: **ғалабаи қатъӣ**; **байрақи ғалаба** байраке, ки ба шарафи ғалаба афрошта мешавад; **рӯзи ғалаба** иди расмии мамлакатҳои дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ ба Олмони фашистӣ ғалабанамуда, ки ҳар сол рӯзи 9-уми май ҷашн гирифта мешавад; **ғалаба кардан** // **ғалаба ба даст овардан** зафар кардан, нусрат ёфтан, пирӯз гаштан (*дар ҷанг, мубориза ва ғ.*); голиб гардидан, дастболо шудан, зӯр баромадан (*дар мусобиқа, зӯрозмоӣ ва ғ.*); $\diamond$ **хоб ғалаба кардан** хоб зер кардан, хоб зӯр баромадан. 2. *кит.* мағал, ғавғо, ғирев.

ҒАЛАБАОВАР غلبه آور *пирӯзӣ*овар, нусратовар.

ҒАЛАБАНОПАЗИР غلبه ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.

ҒАЛАӢН *а.* غليان 1. ҷӯшиш, ҷӯш. 2. *мач.* ҷӯшу хурӯш, туғён, талотум; *ба тариқи истиора:* **ғалаӢни хун**, **ғалаӢни ҳиссиёт...**; **аз ғалаӢни...**; а) аз ҷӯшиши...; б) *киноя аз аз* шиддати ..., аз зӯрии...; **ғалаӢн кардан (намудан)** ба хурӯш омадан, туғён кардан (-и оби баҳр, бӯрон...); $\diamond$ **хуни ҷавонӣ дар ғалаӢн омадан** хуни ҷавонии касе ба ҷӯш омадан; шавку рағбати ҷавонӣ ғалаба кардан; **ба ғалаӢни рашк дода шудан** ошуфтаи рашк шудан; ҳисси рашк боло гирифтани.

ҒАЛАӢНОМЕЗ غليان آميز боҳаяҷон, мушавваш, ошуфтаомез.

ҒАЛАҚА *а.* غلقه 1. ҷӯбест, ки ба воситаи он дару дарвоза аз ақиб баста мешавад, лӯкидон, калиддон. 2. *нав.* қуфлаки филизӣ барои баставу кушодани роҳи моеоту газ дар лӯлаҳо.

ҒАЛАҚАДАРО غلقه درا *гуфт.* одами зуд унсгиранда, хушмуомила; дидадаро.

ҒАЛАМУС *а.* غلμος *кит.*, *ниг.* ғалламус.

ҒАЛАТ *а.* غلط 1. хатое, ки нафаҳмида содир шудааст; хато, сахв, иштибоҳ. 2. нодуруст; **ғалати ҷопӣ** хатои ҷопӣ, хатое, ки дар нашр рӯй додааст; **ғалат гирифтани** сахех (дуруст)

кардани хатое, тасхех кардани навишта ё гуфтаи касе; *муқ.* **ғалатгирӣ**; **ғалат гуфтани** хато гуфтани; нодуруст гуфтани; **ғалат ёфтани** хато ёфтани, сахви чизе ё касеро пайдо кардан; **ғалат кардан** хато кардан, иштибоҳ кардан; **ғалат хондан** хато хондан; нодуруст хондан (*матнеро*); **ғалат таъбир кардан** // **ғалат тафсир кардан** нодуруст маънидод кардан; **ғалат фаҳмидан** нодуруст фаҳмидан, дуруст дарк накардан; **ғалат фаҳмондан** *тарзи бавоситаи* **ғалат фаҳмидан**; **ғалат шумурдан** а) дар шумор ба иштибоҳ роҳ додан, хато кардан дар ҳисоб; б) нодуруст ҳисоб кардан, хато доништан (*чизеро*); $\diamond$ **ба роҳи ғалат андохтани** бераҳа кардан, фиреб додан.

ҒАЛАТАНДОЗ غلط انداز 1. дар ҳоли иштибоҳ ё ғалат афкандани касе. 2. чизе ё касе, ки иштибоҳан дар зеҳни шахси дигар падидор мешавад.

ҒАЛАТАНДОЗӢ غلط اندازی иштибоҳ кардан, иштибоҳ.

ҒАЛАТАФШОН غلط افشان *ниг.* ғалатандоз.

ҒАЛАТБИН غلط بين хатобин, хатокор.

ҒАЛАТБИНӢ غلط بينی хатобинӣ, чизи дурустро носахех тасаввур кардан; хатокорӣ, иштибоҳкорӣ.

ҒАЛАТГИР غلط گير 1. *ниг.* мусаххех. 2. *итт.* барномаи компютерӣ, ки ба таври худкор иштибоҳ ва ғалатҳои матнеро меёбад.

ҒАЛАТГИРӢ غلط گيرى *исми амал аз* ғалат гирифтани; тасхехи навиштае; *муқ.* тасхех.

ҒАЛАТӢБ *итт.* غلط ياب ёбандаи ғалат, хатогир.

ҒАЛАТӢ غلطى 1. таачҷубовар, шигифтовар, хайратангез; диққатҷалбкунанда: **ғапи ғалатӣ**, **кори ғалатӣ**, **ходисаи ғалатӣ**. 2. аҷоиб, аҷиб, аҷибу ғариб; **ғалатӣ-ғалатӣ** таачҷубоварона; **зоти ғалатӣ** а) насли аҷоиб; б) *киноя аз* шахси аҷиби ғайриодӣ, турфа одаме; **одами ғалатӣ** шахси рафтору ҳисла-таш хеле хайратовар.

ҒАЛАТКОРӢ غلط كارى иштибоҳкорӣ, хатокорӣ: **ба ғалаткорӣ роҳ додан**.

ҒАЛАТНАВИСӢ غلط نويسى ғалат навиштан,

ҒАЛ

хато навиштан, дар навиштан шитобкорӣ кардан.

ҒАЛАТНОМА غلطنامه рӯйхати ғалатҳо (-и чопӣ, ки маъмулан дар охири китоб оварда мешавад).

ҒАЛАТФАҲМӢ غلطفهمӣ сахв кардан дар фаҳмиш; нодуруст фаҳмидан, нодуруст-фаҳмӣ.

ҒАЛАТФАҲМОНӢ غلطفهمانى ғалат фаҳмондан, нодуруст маънидод кардан чизеро ба касе.

ҒАЛАТХОНӢ غلطخوانى ғалат хондан, нодуруст ва хато хондан.

ҒАЛБАКАН غلبكن *кит.* панчара, ки дар паси дарҳо шинонда мешавад; даре, ки аз навда ва ё най мебофанд ва дар даромадгоҳи боғ мешинонанд.

ҒАЛБЕР غلبير 1. парвезани (элаки) сӯрохояш калон, ки бо он ғалларо бехта тоза мекунанд, ғирбол; **ғалбер кардан** аз ғалбер гузарондан, бо ғалбер бехтан; **ғалбер барин кардан** сӯрох-сӯрох кардан; тамоман фарсуда кардан (*мас., пойафзолро*); **ғалберро аз об бардоштан** натиҷаи кореро дидан; кореро чамъбаст кардан; **аз ғалбер гузарондан** дақиқона тафтиш кардан; бодикқат аз назар гузаронидан; **бо ғалбер об кашидан** кори бефоида кардан; **кафш ғалбер шудан** (**гардидан**) а) бисёр роҳ гаштан; б) чизе ё касеро зиёд чустучӯ кардан; **на дар бел меистаду на дар ғалбер** чизи тамоман номувофиқ; сухани комилан бемантику беасос.

ҒАЛБЕРБОФ غلبيرباف он ки касбаш бофтани ғалбер аст, ғалберсоз.

ҒАЛБЕРБОФӢ غلبيربافى касби (машғулияти) ғалбербоф.

ҒАЛБЕРВОР غلبيروار мисли ғалбер; сӯрох-сӯрох.

ҒАЛҒАЛ غلغل *ниг.* калкал.

ҒАЛЕВОЧ غليواج *ниг.* каргас.

ҒАЛӢН *а.* غليان *ниг.* ғалаён.

ҒАЛИЗ *а.* غليظ 1. ғафс; **абри ғализ** абри ғафси сиёҳ; **дуди ғализ** дуди ниҳоят ғафсу тира; **торикии ғализ** пардаи ғафси торикӣ; **хуни**

ғализ хуни ғилзаташ аз меъёр зиёд, хуни ғафс; **чанги ғализ** чанги ниҳоят тираву вазнин; **қандчойи ғализ** чойи аз ҳад зиёд ширин. 2. *мач.* дурушт, дағал; **овози ғализ** садои дурушту дағал, овози ғафси нофорам; **ғализ кардан** (**намудан**) ғафс кардан; **торикиро ғализтар кардан** торикиро боз ҳам зиёдтар кардан; **бӯи ғализ** бӯи бад, бӯи нофорам; **мазаи ғализ** мазаи нофорам, мазаи ногувор; **хӯроки ғализ** хӯроки бадмаза, ғизои бадтаъм; **забони ғализ** забони услубан носуфта; **иборати ғализ** баёни муғлақ ва душворфаҳм; **ҳаворо ғализ намудан** ҳаворо вазнину бадбӯ кардан.

ҒАЛИЗӢ غليظى ғилзат, ғафсӣ.

ҒАЛИЗУЛҚАЛБ *а.* غليظالقلب *мач.* сангдил, бераҳм.

ҒАЛЛА *а.* غلله ҳосили киштҳои донадор аз қабили гандум, чав, чуворӣ *ва ғ.*; кишти ғалла, зироати ғалладона: **анбори ғалла**, **дарави ғалла**, **зироати ғалла**; **ғаллаву дона** *ниг.* ғалладона; **ғалла бардоштан** ҳосили кишти ғалларо ғундоштан.

ҒАЛЛАБЕЗАК غللهبيزك мошине, ки ғаллаи кӯфташударо бод медихад.

ҒАЛЛАБУМ غللهبوم чое ё минтақае, ки маҳсулоти асосии он ғалла аст.

ҒАЛЛАҒӢ غللهگى аз ғалладона тайёршуда: **маҳсулоти ғаллағӣ**.

ҒАЛЛАҒУНДОР غللهغندار дараванда ва ғундорандаи ғалла: **комбайни ғаллағундор**.

ҒАЛЛАҒУНДОРӢ غللهغندارى чамъоварӣ; мавсими ғундоштани ғалладона.

ҒАЛЛАДАРАВӢ غللهدروى *исми амал аз ғалла даравидан*; даравидани ғалла: **мавсими ғалладаравӣ**.

ҒАЛЛАДОН I غللهدان 1. чои нигоҳ доштани ғалла. 2. қуттии тоқҳои чевон, дохили мизҳо *ва ғ.* 3. қуттии маҳсус ё қуттичаи паси пештахтаи дӯконҳо, ки фурӯшандагон пулро дар он мегузоранд.

ҒАЛЛАДОН II غللهدان *ниг.* ғалладона.

ҒАЛЛАДОНА غللهدانه растаниҳои хӯшадор аз

- қабилӣ гандум, чав *ва г.*; ғалла: **киштҳои ғалладона, чамбоварии ғалладона.**
- ҒАЛЛАДОҲАҚОР** غلله دانه کار *ниг.* ғаллақор.
- ҒАЛЛАЗОР** غلله زار майдони ғалла, киштзори ғалла.
- ҒАЛЛАҚАШОНӢ** غلله کشانی *исми амал аз ғалла қашондан*; қашондани ғалла: **нақлиёти ғаллақашонӣ.**
- ҒАЛЛАҚОР** غلله کار киштқунандаи ғалла, қорандаи ғалла, барзгар, донапош: **деҳқони ғаллақор.**
- ҒАЛЛАҚОРӢ** غلله کاری 1. ғалла кишт қардан; соҳаи кишоварзӣ, ки бо киштқори ғалла машғул аст. 2. қои кишти ғалла: **замини ғаллақорӣ.**
- ҒАЛЛАҚӢБАҚ** غلله کوبک олати дастӣ барои қӯфта, қудо қардани дона аз хӯша, сӯта ва сари ғалладона.
- ҒАЛЛАҚӢБӢ** غلله کوبی 1. қӯфтани ғалла, хирманқӯбӣ. 2. ғаллақӯбанда: **мошини ғаллақӯбӣ.**
- ҒАЛЛАМУС** غلله موس 1. *ниг.* **мигта.** 2. *мач.* шахси тасодуфӣ зараррасон.
- ҒАЛЛАПОЯ** غلله پایه 1. пояҳои пас аз дарав боқимондаи ғалла. 2. замини ғаллааш даравидашуда.
- ҒАЛЛАСУПОРӢ** غلله سپاری *исми амал аз ғалла супоридан.*
- ҒАЛЛАФУРӢШ** غلله فروش он ки гандуму чав ва дигар ғалладона мефурӯшад, фурӯшандаи ғалла.
- ҒАЛЛАФУРӢШӢ** غلله فروشی *исми амал аз ғалла фурӯштан*; фурӯши ғалла.
- ҒАЛЛАХЕЗ** غلله خیز замин, ки ҳосили фаровони ғалла медиҳад.
- ҒАЛЛАХУШҚҚУНАҚ** غلله خشک کنک хонаи мучаҳҳаз бо дастгоҳи маҳсус барои хушқонидани ғалла.
- ҒАЛЛАХУШҚОНАҚ** غلله خشکانک *ниг.* ғалла-хушқунақ.
- ҒАЛЛАҚАЛЛОБ** غلله جلاب он ки ғалларо арзон харида, гарон мефурӯшад, ҳаннот.
- ҒАЛЛАҚАЛЛОБӢ** غلله جلابی он ки машғули арзон харида гарон фурӯштани ғалла аст.
- ҒАЛМАҒАЛ** غلمغل *ниг.* ғалоғула.
- ҒАЛО** ا. غلا *қит.* гаронии нархи ғалла ва дигар чизҳои хӯроқӣ; **қаҳту ғало** қаҳтӣ ва қиматӣ.
- ҒАЛОҒУЛ** ا. غلاغل *ниг.* ғалоғула.
- ҒАЛОҒУЛА** ا. غلاغله бо овози баланд қанҷол қардани як ё қанд қас, мағал, ғавғо; талотӯб; **ғалоғула бардоштан // ғалоғула қардан** ғавғо барпо қардан, мағал бардоштан.
- ҒАЛОҒУЛАНОҚ** غلاغله ناک сершавқун, ғавғодор: **қӯҷаи ғалоғуланок.**
- ҒАЛСАМА** غلسمه аъзои нафаскашии қонварони обӣ (*аз қабилӣ моҳӣ, харчанғҳои обӣ ва г.*).
- ҒАЛСАМАҒӢ** غلسمگی *ниг.* ғалсамадор.
- ҒАЛСАМАДОР** غلسمه دار қонвари обӣ, ки ғалсама дорад.
- ҒАЛТ** غلت ҳаракати аз як паҳлу ба паҳлуи дигар тоб хӯрдан, ғалтиш; **ғалт задан // ғалт хӯрдан** аз як паҳлу ба паҳлуи дигар қарх задан (*дар рӯи замини хона*).
- ҒАЛТАҚ** غلتک 1. қархе, ки ба пой занбар-ғалтақ, сепояи тифлон *ва г.* мешинонанд, ғилдирак. 2. лӯлаи аз ягон маводи саҳт сохтаи ду тарафаш деворадор ва ё зағӯтачае, ки ба он ресмони дарздӯзӣ, тори нейлон ва симҳои гуногунро мепечонанд; зағӯтаи қалони қӯбин барои печондани сими барқ *ва г.* 3. *тех.* оҳани устувнашакли вазнин барои ҳамвор ва шибба қардани роҳҳо.
- ҒАЛТАҚАРОБА** غلتک ارابه аробачае, ки ба рӯи як ғалтақ ё якҷанд ғалтақ шинонда шудааст; *муқ.* занбарғалтақ.
- ҒАЛТАҚДОР** غلتک دار дорои ғалтақ, ғилдиракдор.
- ҒАЛТАҚӢ** غلتکی *ниг.* ғалтақдор.
- ҒАЛТГОҲ** غلتگاه қои ғалт хӯрдан.
- ҒАЛТЗАНОН** غلت زنان *феълӣ ҳол аз ғалт задан*; ғелзанон (*ба рӯи қизе*).

ҒАЛ

ҒАЛТИДА غلتيده *сифати феълии замони гузашта аз ғалтидан; ғалтидаю хеста ниг. ғалтону хезон; ғалтида рафтан* афтида рафтан, сарозер шудан.

ҒАЛТИДАН غلتيدن 1. аз боло ба поин шудан, афтидан, афтодан: аз **дарахт ғалтидан**, аз **асп ғалтидан**, **пушт ба замин ғалтидан**; **ғалтидани девор** фурӯ рафтани девор; **хона ғалтидан** хона афтидан; хона хароб шудан; вайрон шудани хона. 2. аз по мондан, дар бистари беморӣ хобидан, бистарӣ шудан. 3. мағлуб шудан (*дар мусобиқа, гӯштин*). 4. ғелидан, ғелида чорӣ шудан; равон шудан; **ба даст ғалтидан** ба даст афтодан, дастгир шудан; **ба чое ғалтидан** ба чое омадан; гузари касе ба чое афтидан; аз **имтиҳон ғалтидан** аз имтиҳон нагузаштан, ноком шудан дар имтиҳон; **кори касе ба касе ғалтидан** дар ичрои коре ба ёрии касе мӯхтоҷ шудан; ◊ **чоӣ сӯзанпартоӣ набудан**; дар мавриди дар ягон чо хеле бисёр будани одамон гуфта мешавад.

ҒАЛТИШ غلتش *исми амал аз ғалтидан*, афтидан.

ҒАЛТОН غلتان 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз ғалтидан*; ғелон, ғеланда; аз боло ба поин ғалт зада резанда (*мас., об*). 2. чӯлон, дар ҳолати чӯлидагӣ; **ғалтон шудан** а) ғелон шудан, ғелида афтидан; б) ба чизе олуда шудан, оғушта шудан. 3. гирд, мудаввар: **гавҳари ғалтон**, **марвориди ғалтон**; **дурри ғалтон** марвориди суфтаи мудаввар; **ғалтону хезон** афтидаву хеста, бо азоби зиёд, ба зӯр (*роҳравӣ*).

ҒАЛТОН(И)ДАН غلتاندين//غلتياندين *феъли бавосита аз ғалтидан*. 1. афтондан, ба замин фикандан: **дарахтро ғалтондан**, **хонаро ғалтондан**. 2. мағлуб кардан (*дар гӯштин*); **зада ғалтондан** садама расонда аз по даровардан.

ҒАЛЧА غلچه *гуфт*. одами кӯтоҳқади фарбех.

ҒАЛЧ غلج *гиреҳе*, ки ба осонӣ кушода намешавад, кӯргиреҳ.

ҒАМ *а. غم* 1. дилгирифтагии сахт, ки аз алами дарунӣ пайдо мешавад, ғусса, андӯх, хафагӣ, хузн: **ғаму алам**, **ғаму андӯх**, **ғаму кулфат**, **ғаму ғусса**; **бори ғам** вазнинии

андӯх. 2. ташвиш. 3. *маҷ.* фикр, хаёл; **ғам додан** а) андӯхгин кардан; б) ба ташвиш мондан, ташвиш додан; **ғам доштан** а) андӯхгин будан; б) парво доштан, ташвиш доштан; **ғами касеро доштан** дар фикри касе будан, ғами каси дигарро хӯрдан; **дар ғами касе (чизе) будан** а) дар бораи беҳбудии касе дилсӯзона фикр кардан; б) дар ташвиши чизе будан, дар пайи (пайдо кардани) чизе будан; **ғам хӯрдан** андӯхгин шудан, ғамгин гаштан; оқибати чизеро фикр карда хафа (*зик*) шудан; **ғами касеро хӯрдан** дар бораи неқӯахволии касе фикр кардан, ғамхорӣ кардан дар ҳаққи касе; **ғами чизеро хӯрдан** а) дар бораи чизе пешакӣ фикр кардан; б) барои чизе чорабинӣ кардан, чораи чизеро дидан; **дар ғам афтодан** андӯхгин шудан, ғуссадор шудан; **дар ғами касе афтодан** дар фикри касе шудан; ба ғамхорӣ касе банд шудан; **кам не, ғам не гуфт**. андак-мундак не, начандон кам; хеле зиёд; **чӣ ғам дорам** ташвише надорам, ҳеч парвое надорам; **шодам; буз дар ғами чон, қассоб дар ғами чарбу (зарб.)** ҳар кас дар ғами худ, барои ҳар кас манфиати худаш манзур; **шикамхо сер шуд, ғамхо дур шуд (мақ.)** пас аз сер шудан аз таом дар мавриди шукрона гуфта мешавад; **чон хонаи мардум, на ғами обу на ғами хезум (мақ.)** дар бораи касе гуфта мешавад, ки зиёд ба меҳмонӣ меравад.

ҒАМАК غمک *гуфт*. хонаи пасти хурд; чоӣ танги камҳаво; *муқоб.* **барҳаво**.

ҒАМАНГЕЗ غمانگيز *ғамовар*, андӯховар, хузн-овар; аламовар: **воқеаи ғамангез**, **оҳанги ғамангез**, **суруди ғамангез**.

ҒАМАНДЕШ غمانديش *кит.* ғамнок, ғамгин.

ҒАМАНДӮЗ غماندوز *маҷ.* пурандӯх, пурғусса, ғамзада, ғамандӯхта.

ҒАМАНЧОМ غمانجام *кит.* бартараф шудани ғам, ба охир расидани ғаму ғусса, ғамзудо.

ҒАМАФЗО غمافزا *афзояндаи ғам*, ғамфизо.

ҒАМБАРДОР غمباردار *тахаммулкунандаи ғам*, ба ғаму андӯх тоқаткунанда, ғамтобовар.

ҒАМБАРОР غمبار *ниг.* ғамгусор.

ҒАМБЕМОР غمبیمار *ниг.* ғамбода.

ҒАМБОДА غم باده беморие, ки аз бисёр ғаму ғусса хӯрдан пайдо мешавад.

ҒАМБОР غم بار ғамовар, ғамангез.

ҒАМГИН غمگين андӯхгин, ғамнок, ғамдида, маҳзун; **ғамгин кардан (намудан)** андӯхгин кардан, ба ғаму андӯх гирифтор кардан (*касеро*); **ғамгин шудан** андӯхгин гаштан.

ҒАМГИНИӢ غمگينى андӯхгинӣ, ғамнокӣ, хафагӣ, маҳзунӣ.

ҒАМГИНОНА غمگينانه андӯхгинона, маҳзунона: **овози ғамгинона, ҳолати ғамгинона, ғамгинона гуфтан, ғамгинона нигоҳ кардан.**

ҒАМГИРИФТА غم گرفته *ниг.* ғамзада.

ҒАМГУСОР غم گسار ғамбарор, ғамхор, ғамзудо, ғамбаранда; мунис, ҳамдам.

ҒАМГУСОРӢ غم گسارى ғамхорӣ, меҳрубонӣ.

ҒАМГУСОРОНА غم گسارانه ғамхорона, меҳрубона.

ҒАМДИДА غم ديده *ниг.* ғамзада.

ҒАМДОР غم دار *ниг.* ғамзада.

ҒАМЗ *a.* غمز *кит.* 1. *ниг.* ғамза. 2. хабаркашӣ, суҳанчинӣ, ғаммозӣ.

ҒАМЗА *a.* غمزه имову ишорат ба чашму абрӯ; ноз, карашма; **ғамза кардан** бо имову ишораи чашм нозу карашма кардан.

ҒАМЗАГАР غمزه گر ғамзақунанда, нозу карашмақунанда, ғамзазан, ғамзақор.

ҒАМЗАДА غمزده он ки ғаму андӯх ўро афғор кардааст, ғамдида, андӯхдида; **дили ғамзада** дили ғамгин.

ҒАМЗАДАГӢ غمزده گى ғамгинӣ, андӯхгинӣ.

ҒАМЗАДОР غمزده دار боғамза, бо нозу ишва.

ҒАМЗАЗАН غمزده زن *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚУНАНДА غمزده کننده *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗАҚОР غمزده کار *ниг.* ғамзагар.

ҒАМЗУДО(Ӣ) غمزده داى *кит., ниг.* ғамгусор.

ҒАМИДА غميده ғамзада, ғамолуд.

ҒАМИДАДИЛ غميده دل дилношод, дилтанг, малул.

ҒАМИН غمين *ниг.* ғамгин.

ҒАМӢ غمى *ниг.* ғамгин.

ҒАМКАДА غمكده ғамхона, кулбаи эҳзон.

ҒАМКОҲ غم كاه коҳандаи ғам, коҳишдиҳандаи ғам.

ҒАММОЗ *a.* غمّاز 1. ғамзақунанда, ғамзагар. 2. *мач.* суҳанчин, хабаркаш.

ҒАММОЗАК غمّازك 1. қаровулаки шасти моҳигирӣ. 2. аломати шиноқунандаи лангардор барои нишондиҳии чойҳои чуқури дарё.

ҒАММОЗӢ غمّازى 1. ғамзагарӣ; бисёр нозу карашма кардан. 2. суҳанчинӣ, хабаркашӣ.

ҒАМНОК غمناك 1. *ниг.* ғамгин. 2. ғамовар, хузнангез: **ҳикояҳои ғамнок.**

ҒАМНОКӢ غمناكى *ниг.* ғамгинӣ.

ҒАМНОМА غمنامه дафтар ва китобе, ки дар он ғаму андӯх касе зикр шудааст, номаи ғам.

ҒАМОБОД غم آباد 1. чои ғаму андӯх. 2. *мач.* дунё, қаҳон.

ҒАМОВАР غم آور ғамангез, хузновар.

ҒАМОЛУД غم آلود ғамгин, андӯхгин.

ҒАМОЛУДА غم آلوده *ниг.* ғамолуд.

ҒАМОМЕЗ غم آميز ғамомехта бо ғам, ғамолуд.

ҒАМОШОМ غم آشام он ки зиёд ғам меҳӯрад, ғамхӯранда.

ҒАМПАРАСТ غم پرست он ки аз рӯи хусусиятҳои равониву рӯҳӣ ғам хӯрданро дӯст медорад.

ҒАМПАРВАР غم پرور дар ғам парваришёфта, ҳамеша ғамгин.

ҒАМРАСИДА غم رسیده андӯхзада, ғамзада.

ҒАМРӢЗӢ غم روزى он ки дар зиндагӣ фақат ғаму кулфат дидааст.

ҒАМСАРО غم سرا *ниг.* ғамкада.

ҒАМСӢЗ غم سوز он ки ё он чи ғамро нобуд мекунад, ғамзудо, ғамбардор.

ҒАМУС غمس *кит.* дурӯғин, савганди дурӯғин.

ҒАМФАРСО غم فرسا *ниг.* ғамзудо.

ҒАМ

ҒАМФАРСУДА غم فرسوده касе, ки аз ғами зиёд фарсуда шудааст, фарсудаи ғам, ғамзада.

ҒАМФИЗО غم فرا *ниг.* ғамафзо.

ҒАМХОНА غمخانه хонае, ки дар он ғам ҳукмфармоӣ, ғамкада, кулбаи эҳзон.

ҒАМХОР غمخور он ки ғами касеро меҳӯрад, дилсӯз, мушфиқ, меҳрубон: **зани ғамхору меҳрубон, модари ғамхору дилсӯз, мураббияи ғамхору мушфиқ, роҳбари саҳтгиру ғамхор, хоҳари меҳрубону ғамхор, мӯнису ғамхор будан.**

ҒАМХОРА غمخواره *ниг.* ғамхор.

ҒАМХОРАГӢ غمخوارگى ғамхорӣ, дилсӯзӣ, ғамхӯрандагӣ.

ҒАМХОРӢ غمخوارى ғами касеро хӯрдан; дилсӯзӣ, меҳрубонӣ; навозишгарӣ (*ба касе*); **ғамхорӣ кардан** ғами касе ё чизеро хӯрдан; фикр ё коре кардан барои некӯаҳволӣ ва беҳбудии касе; меҳрубонӣ кардан.

ҒАМХОРОНА غمخورانه дилсӯзона, меҳрубона; бо дилсӯзӣ, бо меҳрубонӣ: **муносибати ғамхорона.**

ҒАМХӮР غمخور *ниг.* ғамхор.

ҒАМХӮРӢ غمخورى *ниг.* ғамхорӣ.

ҒАМШАРИК غمشريک шарикӣ ғами касе; дӯсти ғамгусор, ҳамдард.

ҒАН غن *ниг.* ғанг II.

ҒАНАБ غنб хоби андак, хоби сабук; аввали хоб, пинак, ғанав; **ғанаб бурдан** андак ба хоб рафтан, пинак рафтан; **ғанаб кардан** *ниг.* ғанаб бурдан.

ҒАНАВ غنو 1. *асоси замони ҳозира аз ғунудан.* 2. *ниг.* ғанаб.

ҒАНАВИДАН غنويدن *ниг.* ғунудан.

ҒАНАК غنک *лаҳҷ.* ғарами гандум ё чави даравида; **ғанак задан** бандҳои (дарзаҳои) ғалларо ғарам карда чидан.

ҒАНАМ *а.* غنم *кит.* 1. гӯсфанд. 2. гӯсфандон, рамаи гӯсфандон.

ҒАНГ I غنگ *кит.* овози баланд.

ҒАНГ II غنگ *кҳн.* тири чувоз; санги ба тири

чувоз басташуда.

ҒАНГ III غنگ навдаҳои хушкшудаи тут, ки кирмак барғояшро хӯрда дар он пилла та-нидааст.

ҒАНИМ *а.* غنيم душман, ҳасм, рақиб.

ҒАНИМАТ *а.* غنيمت 1. моли дар чанг аз душмани мағлуб гирифташуда; **ғанيمات афтодан** ба даст даромадани моле ба ғанيمات; **ғанيمات гирифтан** ба даст даровардани моле ба ғанيمات; **ба ғанيمات афтодан** моли ғанيماتгирифтаи касе шудан, моли ғанимати касе шудан. 2. *киноя аз ҳар чизи бе меҳнат ва ба осонӣ ба даст даромада.* 3. *маҷ.* ҳар чиз ва фурсати ба кас мусоид, ки дар он дам дастрас буда, вале зуд аз даст рафтаниш мумкин аст: **дам ғанيمات, фурсат ғанيمات, дуои падар ғанيمات аст; ғанيمات доништан** лаҳзаи мувофиқ шумурдан; **фоида бурдан аз чизе ва даме, ки муяссар аст: ғанيمات шумурдан** аз имконият истифода кардан; **лаҳзаи мувофиқро аз даст надодан; фурсатро ғанيمات шумурдан // фурсатро ғанيمات доништан** мавқеъро мусоид шумурдан; аз вақти мусоид истифода бурдан; **ҷони худро ғанيمات шумурдан** ба зинда мондани худ шукр кардан ва аз он истифода намудан; **элак баҳона, дидор ғанيمات (мақ.)** дар мавриди чизеро баҳона карда, ба дидор расидани касе меғӯянд.

ҒАНИМАТӢ غنيمتى *мансуб ба ғанيمات;* **чизи ғанيماتӣ** ҳар чизи ба таври ғанيمات ба даст даромада.

ҒАНӢ *а.* غنى бой, давлатманд, доро, тавонгар, сарватманд; дорои ҳама чиз, бениёз; **синфи ғанӣ** синфи доро, синфи тавонгар; **ғанӣ кардан** бой гардонидан; **ғанӣ шудан** доро гаштан.

ҒАНО *а.* غنا *кит.* давлатмандӣ, боигарӣ, тавонгарӣ; **арбоби ғано** аҳли сарват, давлатмандон.

ҒАНОВАТ *а.* غناوت *нав.* боигарӣ, давлатмандӣ, сарватмандӣ.

ҒАНОИМ *а.* غنائم *кит., ҷ.* ғанيمات 1.

ҒАНҶ غنج *кит.* чувол.

ҒАНҶОЛ غنجال *кит.* 1. меваи норасидаи турш-

- таъм (*ангур, анор, себ ва з*). 2. хаббулмулук (*як навъи меваи турш*).
- ҒАНҶОР** غنجر *кит.* гулгуна ва ғоза, ки занон барои зебой ба рӯй мемоланд.
- ҒАР** غر 1. зани бадахлоқ, зани сабукпо. 2. марди фосиқ, занбоз. 3. *кит.* одами бад, бадкор.
- ҒАРАЗ** ا. غرض 1. матлаб, мурод, мақсад, манзур; **ғараз аз тушбера гӯшт хӯрдан аст** (*зарб.*). 2. қасд, оҳанг, иштиёқ. 3. нияти ниҳони ба ба зиёни касеву ба манфиати худ; **ғарази шахсӣ** а) нафъи худро дар назар доштан; б) кинаварзӣ бо касе; **ғараз доштан** а) қасде доштан; б) суди худу зиёни дигареро чустан; в) кина доштан ба касе. 4. хулоса, алқисса.
- ҒАРАЗВАРЗӢ** غرضورزی доштани қасде ба зиёни дигаре, душманӣ, кинаварзӣ.
- ҒАРАЗГӢӢ** غرضگوی он ки дар бораи касе бад меғӯяд, бадгӯӣ.
- ҒАРАЗДОР** غرضدار он ки ба касе қасди бад дорад, бадқасд; душман.
- ҒАРАЗӢ** غرضی *мансуб ба ғараз*; ғаразолуд.
- ҒАРАЗКОР** غرضكار бо ғарази шахсӣ коркунанда; бадқасд, бадният.
- ҒАРАЗКОРӢ** غرضکاری бо ғараз анҷом додани кор; бадқасдӣ, бадниятӣ.
- ҒАРАЗКОРОНА** غرضكارانه бо нияти бад, бадқасдона; барои манфиати шахсии худ.
- ҒАРАЗНОК** غرضناك 1. ғараздор, бадният, бадқасд; **одами ғаразнок**. 2. бадхоҳона, муғризона.
- ҒАРАЗНОКӢ** غرضناکی ғаразнок будан; бадниятӣ.
- ҒАРАЗОЛУД** غرضآلود ғаразомез, душманона.
- ҒАРАЗОМЕЗ** غرض آمیز *ниг.* ғаразолуд.
- ҒАРАМ** غرم тӯдаи ба як чо чамъовардаи растаниҳо ва чизҳои дигар: **ғарами беда, ғарами гандум, ғарами ҳезум; ғарами пахта** пахтаи дар як чо баланд рехташуда; **ғарам-ғарам** ғарамҳои бисёр; **ғарам қардан** дар як чо чамъ оварда теппа қардан, тӯда қардан (*растаниҳои даравидаро*); болои ҳам ба як чо гузошта тӯб қардани чизҳои гуногун.
- ҒАРАМЗОР** غرمزار 1. майдончае, ки дар он ғаллаи даравидашударо ғарам мекунад. 2. қитъаи он замин, ки дар он чо шоҳаҳо ва наваҳои дарахтонро ғун мекунад.
- ҒАРАНГ** غرنگ *кит.* садои гирия; садое, ки дар вақти гирия қардан дар гулӯ мепечад, садои гирияи гулӯгир; нолаву зорӣ дар ҳолати гирия, гирён.
- ҒАРБ** ا. غرب 1. яке аз чор самти уфук, ки чои фуру нишастани офтоб аст; *муқоб.* **шарқ**. 2. сарзамине, ки дар ғарб воқеъ шудааст (*мас., Аврупо нисбат ба Осиё*), мағрибзамин; **мамлакатҳои Ғарб**.
- ҒАРБӢ** غربی 1. *мансуб ба ғарб*; *муқоб.* **шарқӣ**: **самти ғарбӣ, тарафи ғарбӣ**. 2. сокини мамлақати Ғарб, мағрибӣ; аврупоӣ; **ғарбӣ-шимолӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва шимол: **боди ғарбӣ-шимолӣ; ғарбӣ-ҷанубӣ** самти воқеъ дар байни ғарб ва ҷануб.
- ҒАРБПАРАСТ** غربپرست он ки таҳти таъсири тафаккур, фарҳанг ва тамаддуни кишварҳои ғарбӣ қарор гирифтааст, парастикунандаи Ғарб.
- ҒАРБПАРАСТӢ** غربپرستی парастии Ғарб.
- ҒАРВ** غرو *кит.* най, камиш.
- ҒАРҒАР** ا. غرغر *кит.* гулӯ.
- ҒАРҒАРА I** ا. غرغره 1. гардонидани об дар гулӯ, тоза қардани ҳалқ ва гулӯ. 2. *қалимаи тақлиди овози даҳоншӯӣ*; **ғарғара қардан** ба даҳон об гирифта, чайқонида партофтан (*барои пок шудани гулӯ ва даҳону дандон*).
- ҒАРҒАРА II** ا. غرغره *тех.* асбоби ғалтакмонанди ҷубин ё оҳанин, ки ба вай аргамчин, симтаноб ё занҷир гузаронида чизҳои вазнинро мебардоранд.
- ҒАРИБ** ا. غريب 1. аҷиб, бадеъ, ғалатӣ; чизи нав ва нодир; **аҷибу ғариб** шигифтовар, аҷоиб. 2. мусофир; дурафтода аз ватан, аз хонумон чудо, бе ёру диёр. 3. *маҷ.* бекас; бечора; **шомӣ ғарибон** а) *кит.* аввалин шаби мотам баъди дафн; б) шаби пурғаму андӯҳи хичрон ва танҳои; **ба хона шеру ба майдон ғариб будан** *ниг.* **хонашер (-и майдонғариб)**.

ҒАР

ҒАРИБА *a.* غريبه муаннаси **ғариб**.

ҒАРИБАК غريبيک *шакли тасғир ва навозишии ғариб*.

ҒАРИБГӢР غريب گور он ки дар ғурбат мемирад ва дафн мешавад, мусофирхок.

ҒАРИБДӢСТ غريب دوست он ки ба касони ғарибу бенаво ёрӣ медиҳад, мусофирпарвар, ғарибнавоз.

ҒАРИБДӢСТӢ غريب دوستى мусофирпарварӣ, ғарибпарварӣ.

ҒАРИБЗОДА غريب زاده 1. он ки аз ғариб зода шудааст. 2. *мач.* ҳаромзода.

ҒАРИБИСТОН غريبستان 1. макони ғарибон. 2. *мач.* гӯристон.

ҒАРИБӢ غريبى 1. ғариб будан, зиндагии дур аз ватан, дурӣ аз ватан, мусофири, ғурбат; **дар ғарибӣ** дур аз ватан, дар ғурбат. 2. бекаси, танҳой; **ғарибӣ кашидан** мусофириро аз саргузаронидан; азоби дурӣ аз ватан ва бекасиро дидан; **дар ғарибӣ афтодан** аз ватан дур афтодан. 3. *кит.* **ғарбат**.

ҒАРИБКУШ غريب کش одами бераҳм ва сангдил; *муқоб.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБМАРГ غريب مرگ :**ғарибмарг** шудан дар ғарибӣ чон додан.

ҒАРИБНАВОЗ غريب نواز *ниг.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБНАВОЗӢ غريب نوازي *ниг.* **ғарибдӯстӣ**.

ҒАРИБОНА غريبانه *мансуб ба ғариб*; муносиби ғариб; ба тарзи ғарибон: **нолаи ғарибона**; **шомӣ ғарибона** *ниг.* **ғариб (шомӣ ғарибон)**.

ҒАРИБПАРВАР غريب پرور *ниг.* **ғарибдӯст**.

ҒАРИБПАРВАРӢ غريب پرورى *ниг.* **ғарибдӯстӣ**.

ҒАРИБХОНА غريب خانه хонаи ғарибон, мусофирхона; хонаи хароб ва бечизу чора.

ҒАРИЗ غريز *кит.* хилм, бурдборӣ; сабру тоқат, нармдилӣ, лутфу меҳрубонӣ.

ҒАРИЗА *a.* غريزه 1. сиришт, табиат, табъ. 2. *биол.* истеъдоди фитрӣ; завқи табиӣ, хислати модарзоди ҷонварон.

ҒАРИЗАГАРОӢ غريزه گرايى *нав.* мактаби равоншиносӣ, ки асоси фаъолияти инсонро бар

пояи ғаризӣ марбут медонад.

ҒАРИЗӢ غريزي 1. *мансуб ба ғариза*. 2. табиӣ, зотӣ, ҷибиллӣ; **ҳарорати ғаризӣ** гармии табиӣи бадан.

ҒАРИҚ *a.* غريق 1. ғарқшуда, ғӯтида, фурӯрафта дар об. 2. *мач.* ғӯтаваршуда ба чизе, бандшуда ба чизе; тамоман дар ихотаи чизе монда; **ғариқи ғусса** ғамгин, андӯҳгин; **ғариқи баҳри навмедӣ** тамоман ноумедшуда.

ҒАРИМ *a.* غريم *кит.* 1. қарздор, вомдор, мадюн. 2. қарздода, вомдода.

ҒАРИН غرين *кит.* гуранда (*сифати шер*); **шерӣ ғарин** шерӣ гуранда, шерӣ жиён.

ҒАРӢ غرى ғар будан; бадахлоқӣ, фосиқӣ, фоҳишагӣ; **ҳам ғариву ҳам пешхезӣ** дар мавриде гуфта мешавад, ки шахсе кори баде карда, баъд пешхезӣ мекунад ё худ кори ношоистае карда, аз дигарон даъвогар мешавад.

ҒАРҚ *a.* غرق 1. ғӯтавар шудан дар об, фурӯрафтан ба об; зерӣ об монда нобуд шудан; **ғарқ кардан** дар об ғӯтондан, ба об фурӯравонда нобуд кардан; **ғарқ шудан** ба об ғӯтидан, фурӯрафтан дар об; зерӣ об монда нобуд шудан. 2. *мач.* саросар фарогирифта бо чизе; ғӯтида дар чизе: **ғарқи гул**, **ғарқи нур**, **ғарқи обу арақ**, **ба дурру марворид ғарқ шудан...**; **ғарқи табассум** пур аз табассум, пуртабассум; **ғарқи хун** // **ғарқ дар хун** оғушта ба хун, ба хун олуда; хуншоршуда; **ғарқи хусну ҷамоли** худ шефтаву ғарра ба зебоии худ; **ғарқ пухтан** тамоман пухтан, яксара пухта расидани мева; **ғарқи чизе ё коре будан** а) тамоман фарогирифта будан бо чизе; пур аз чизе будан (*мас., нур, торикӣ...*); б) саргарми чизе будан, саҳт банд будан бо чизе ё коре (*мас., сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман додашуда будан ба коре; **ғарқи чизе кардан** фарогиридан бо чизе; пур аз чизе кардан; **ғарқи чизе ё коре шудан** а) саросар фарогирифта шудан, тамоман пӯшида шудан бо чизе; б) саргарми чизе шудан, саҳт банд шудан бо коре (*мас., мутолиа, сӯҳбат, тамошо, фикру хаёл...*); в) тамоман дода шудан ба коре; **ғарқи дарёи муроқиба будан** *кит.* бо фикру зикри Худо банд шудан; **ғарқи обу арақ шу-**

дан (гаштан) //ба обу арақ ғарқ шудан дар зери обу арақ мондан, сахт арақ кардан; **ҒАРҚИ ХОБ БУДАН** дар хоби сахт будан, сахт дар хоб будан; **ҒАРҚИ ХУН БУДАН** бо хун оғушта будан, қатлу куштор ҳукмфармо будан; **ҒАРҚИ ХУН ШУДАН** оғушта ба хун шудан; кушта шудан; **БА (ДАР) БАҲРИ ЧИЗЕ ҒАРҚ БУДАН** *ниг.* **ҒАРҚИ ЧИЗЕ Ё КОРЕ БУДАН; БА (ДАР) ДАРӢИ ЧИЗЕ (КОРЕ) ҒАРҚ ШУДАН** *ниг.* **ҒАРҚИ ЧИЗЕ Ё КОРЕ ШУДАН** ғарқи тамошо шудан; **БА ХОБ ҒАРҚ КАРДАН** сахт хобонидан, сахт хоби касеро барондан; **БА (ДАР) ЧИЗЕ ҒАРҚ КАРДАН** *ниг.* **ҒАРҚИ ЧИЗЕ КАРДАН; БА (ДАР) ЧИЗЕ ҒАРҚ ШУДАН** *ниг.* **ҒАРҚИ ЧИЗЕ ШУДАН; БА ХУН ҒАРҚ ШУДАН** *ниг.* **ҒАРҚИ ХУН ШУДАН.**

ҒАРҚА *a.* غرقه 1. ғарқшуда, ғарик, ғӯтида. 2. *мач.* ғарра, мағрур; **ҒАРҚА ДАР ХУН ОҒУШТА** ба хун, ғарқи хун; **ҒАРҚА ШУДАН (ГАШТАН)** а) ғӯтидан, фурӯ рафтани дар об; б) *мач.* саргарми чизе шудан, сахт банд шудан бо коре.

ҒАРҚАГОҲ غرقه گاه маҳалли ғарқ шудан.

ҒАРҚОБ غرقاب чои чуқури об, ки касро ғарқ мекунад; гирдоб.

ҒАРҚОБА غرقابه *ниг.* **ҒАРҚОБ**

ҒАРҚПУХТА غرق پخته *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ пухтан;* тамоман пухта, пурра пухта расида: **зардолуи ғарқпукта.**

ҒАРҚШАВАНДА غرق شونده *сифати феълии замони ҳозира аз ғарқ шудан;* он ки дар ҳолати фурӯ рафтани ба об аст.

ҒАРҚШУДА غرق شده *сифати феълии замони гузашта аз ғарқ шудан;* ғӯтида, ғарик, фурӯрафта ба об: **киштии ғарқшуда, ғарқшудагон.**

ҒАРОБА غرابه *кит.* обдон, зарфи обгирӣ, бидон.

ҒАРОБАТ *a.* غرابت *кит.* ачибу ғариб ва бадеъу нодир будан, қолибӣ.

ҒАРОИБ *a.* غرايب 1. ч. ғариб. 2. ачиб, диққатчалбқунанда: **афсонаи ғариб, достони ғариб; ғариби табиат** ҳодисаҳои тааҷҷубовари табиат; **ачибу ғариб** чизҳои тааҷҷубовар, чизҳои ачиб ва нодир: **намоишҳои ачибу ғариб, хобҳои ачибу ғариб,**

саргузаштҳои ачибу ғариб.

ҒАРОИБОТ *a.* غرايبات ч. **ғариб; ачиботу ғарибот//ачибот ва ғарибот** чизҳои ачибу ғариб.

ҒАРОМАТ *a.* غرامت *кит.* 1. он чи пардохтани он лозим бошад, товон; товондихӣ. 2. хасрату надомат, пушаймонӣ.

ҒАРОРА غراره *кит.*, *ниг.* **ҒАРГАРА.**

ҒАРОШ غراش *асоси замони ҳозираи ғарибидан.*

ҒАРОШ غراش *кит.* 1. чароҳате, ки аз хорошидан пайдо мешавад, хорош. 2. *мач.* қаҳру ғазаб, хашм. 3. *мач.* андӯху ғам.

ҒАРОШИДАН غراشيدن *кит.* 1. хорошидан. 2. *мач.* хашмгин ва қаҳролуд шудан.

ҒАРРА *a.* غره густох; мағрур, мутакаббир; фирефтаи молу мансаб ва зӯри худ; **ҒАРРА ШУДАН** фирефта шудан; ба чизи ботил мағрур шудан.

ҒАРРАС//ҒАРРОС غراس//غراس *калимаи тақлиди овози мотори мошин ва г.: ғаррас задан (-и мошин).*

ҒАРРАСУТУН غره ستون *сутуни нақшу нигордор; сутуни ҳашаматнок.*

ҒАРРО *a.* غرا *кит.* 1. сафеду равшан; тобон, дурахшон. 2. олій, барҷаста: **байти ғарро, қасидаи ғарро.**

ҒАРРОС غراس *ниг.* **ҒАРРАС.**

ҒАРС *a.* غرس *кит.* 1. дарахт шинондан, дарахтшинонӣ. 2. дарахти нав шинондашуда, ниҳол.

ҒАРФ *a.* غرف *кит.* паймона, зарфи паймона барои чен кардани гандум, орд ва г.

ҒАРЧ غرچ 1. порчаи чарми реза-реза, ки барои садо баровардан дар тағи пойафзор гузошта медӯзанд. 2. пойафзоре, ки дар вақти роҳгардӣ садои ғарч-ғарч мебарорад: **мӯзаи ғарч, туфлии ғарч.**

ҒАРЧА غرچه *кит.* нодон, бефаҳм, аблаҳ.

ҒАРЧ-ҒАРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овози пойафзор дар вақти роҳгардӣ болои барф ва м.ин.*

ҒАСАӢН *a.* غثيان *кит.*, *тиб.* бехузурии меъда.

ҒАС

- ҒАСАҚ** *a.* غسق *кит.* шом, торикии аввали шаб.
- ҒАСБ** *a.* غضب *чизи каси дигарро бо зӯрӣ* кашида гирифтан; **ғасб кардан (намудан)** бо зӯр чизеро кашида гирифтан.
- ҒАСБАН** *a.* غضباً *ба зӯрӣ (зӯран) гирифтан* чизи касеро.
- ҒАСБӢ** غضبى *мансуб ба ғасб;* чизи зӯран гирифташуда.
- ҒАСӢН** *a.* غثيان *ниг.* ғасаён.
- ҒАССОЛ** *a.* غسال *покшӯй, мурдашӯй.*
- ҒАССОЛҲОНА** غسالخانه *хонае (ҷое), ки барои шустани майит омода месозанд.*
- ҒАСУЛ** *a.* غسل *кит.* шӯянда ва поккунанда, обе, ки ба он шустушӯ мекунанд.
- ҒАФАБАНД** غفهبند *гулӯбанди аз тилло ё нуқра сохташуда, ки занон барои зинат ба гардан меовезанд.*
- ҒАФИР** *a.* غفير *кит.* бисёр, анбӯх.
- ҒАФЛАТ** *a.* غفلت 1. беҳабарӣ, фаромӯшӣ, ғофилӣ; бепарвой. 2. нодонӣ, ҷаҳолат; **дар ғафлат будан** беҳабар будан, ғофил мондан; **дар ғафлат мондан** беҳабар мондан, ғофил мондан; **дар (ба) ғафлат мондан** а) *шакли бавоситаи дар ғафлат мондан;* б) аз беҳабарии касе истифода бурдан, касеро ғофилгир кардан; **◇ хоби ғафлат** ниҳоятӣ беҳабарӣ ва ҷаҳолату нодонӣ; *ба тариқи истиора:* **аз хоби ғафлат бедор кардан, аз хоби ғафлат бедор шудан; дар ғафлат ёфтан** аз беҳабарии касе истифода кардан; ғофилгир кардан; **чашии касеро ғафлат бурдан** хоби касе бурда мондан, касеро ғайричашмдошт хоб бурдан.
- ҒАФЛАТАН** *a.* غفلتاً//غفلتاً *дар ғафлат монда, беҳабарона; ногаҳон, банохост.*
- ҒАФЛАТАНДЕШ** غفلتاندیش 1. ҷохил, ақибмонда. 2. кӯҳнапараст, мутаассиб.
- ҒАФЛАТБУРДА** غفلتبرده *ниг.* ғафлатзада.
- ҒАФЛАТВАРЗ** غفلتورز *ниг.* ғафлатпеша.
- ҒАФЛАТЗАДА** غفلتزده *ғофил, беҳабар, нодон, дар ҷаҳолатмонда.*
- ҒАФЛАТӢ** غفلتى *дар ғафлатмонда, беҳабар;* бепарво, бепарвофалак.
- ҒАФЛАТКОР** غفلتکار *ниг.* ғофил.
- ҒАФЛАТКОРӢ** غفلتکاری *ниг.* ғофилӣ.
- ҒАФЛАТОБОД** غفلتآباد *кит., маҷ.* коинот, олам.
- ҒАФЛАТПАРАСТ** غفلتپرست *ниг.* ғафлатандеш.
- ҒАФЛАТПЕША** غفلتپیشه 1. он ки доим дар ғафлат мемонад, беҳабар, ғофил; нодон. 2. бепарво.
- ҒАФС** غفس 1. ҳар чизи ҷуссааш пурра ва қавӣ, ситабр, кулуфт; фарбех, тановар; **ғафсу ғӯла** фарбеху қадпасти. 2. калон дар қутр; *муқоб.* **борик:** арғамчини ғафс, ғӯлаи ғафс, занчири ғафс, сими ғафс, сутуни ғафс, химчайи ғафс. 3. калон дар заҳомат, заҳим; сермағз, серқабат; *муқоб.* **тунук:** девори ғафс, қоғазӣ ғафс, нони ғафс, чарми ғафс, шишаи ғафси ношикан. 4. зич, ҷафс: **абри ғафс, дуди ғафс, чанги ғафс, қабати ғафси атмосфера; барфи ғафс** барфи зиёди ба рӯи замин борида; **китоби ғафс** китоби дорои варақҳои зиёд; **китоби ҷаҷман** калон; **пардаи ғафс** пардаи аз матои зичбофта. 5. ғализ: **қаймоқи ғафс, шири ғафс.** 6. гулӣ, сермӯй: **абрӯвони ғафс, бурути ғафс.** 7. *маҷ.* дурушт, дағал, хаши; овози бам: **овози ғафс, садои ғафс; гардани ғафс** гардани кулуфт, гардани фарбех; *муқ.* **гарданғафс; лаби ғафс** лаби сергӯшт; *муқ.* **лабғафс (лабдӯл); сояи ғафс** сояе, ки ягон ҷои нургузар надорад, сояи пурра; **хати ғафс** хати бо қалами калон кашидашуда; **ғафс кардан** а) сермағзу серқабат кардан; б) ғализ кардан; **ғафс шудан** а) ситабру фарбех шудан; б) ғализ шудан; **◇ хамёни ғафс** хамёни серпул.
- ҒАФСБАДАН** غفسبدان *фарбехтан, бузургтана, кулӯлатан.*
- ҒАФСӢ** غفسي 1. заҳомат дар қутр ва дар қабат; ғафс будан, пурҷуссагӣ; *муқоб.* **борикӣ ва тунукӣ:** ғафсии арғамчин, ғафсии танани дарахт, ғафсии нон, ғафсии барф, ғафсии қишри замин. 2. зичӣ, ҷафсӣ. 3. ғализӣ, ғилзат: **ғафсии чизҳои обакӣ.**
- ҒАФСОВОЗ** غفسآواز *он ки овозаш ғафс аст; дағаловоз.*

ҒАФСПӢСТ غفس پوست *ниг.* пӢстҒафс.

ҒАФССАДО غفس صدا садояш Ғафс: **асбоби мусикии Ғафссудо.**

ҒАФСТАНА غفس تنه танааш Ғафс, пуррачусса.

ҒАФУР *а.* غفور *кит.* бахшандаи гуноҳ, афвкунанда, омурзанда (*сифати Худо*).

ҒАФФА غفه *кит.* пӢстини бисёр мулоим аз бараи чингиламӢ.

ҒАФФОР *а.* غفار *кит.* он ки аз гуноҳҳо дармегузарад, бисёр афвкунанда, бахшоянда, омурзишкунанда (*сифати Худо*).

ҒАФФОРӢ غفارى бахшояндагӢ, афвкунандагӢ.

ҒАҶАР-ҒАҶАР غجر غجر *калимаи тақлиди* овози дағали соиш хӢрдани ду чизи сахт.

ҒАҶАРРОС غجر آس *ниг.* Ғаҷар-Ғаҷар.

ҒАШ I *а.* غش 1. беҳушӢ; беҳуд шудан аз шиддати хашм, асабоният; **Ғаш кардан** аз хуш рафтан; **Ғаш карда гиристан** сахт ва беист гиристан кӢдак. 2. хиратабӢ, гирифтагии хотир; парешон, хавотир: **дили касе Ғаш будан**; **◇ Ғаши касе омадан** аз суҳан ё кори касе асабонӣ ва хашмгин шудан, ба танг омадан; **Ғаши касеро овардан** тарзи *бавоситаи Ғаши касе омадан*; бо Ғапе ё амале касеро нороҳат кардан, касеро ба танг овардан, касеро тачанг ва бадқаҳр кардан; **ба Ғаши касе расидан** асаби касеро вайрон кардан хоستان; **дили касе Ғаш кардан** нороҳат ва хавотир шудан; **дили касеро Ғаш кардан** касеро нороҳат ва хавотир кардан.

ҒАШ II *а.* غش нопокӢ, олоиш; омезиши чизи паст бо чизи гаронбаҳо; **Ғилу Ғаш** *ниг.* Ғил.

ҒАШ(Ш) غش тазвир, макр, риёкорӢ, хиёнат.

ҒАШАМШАМ غشمشم диловез, бебок.

ҒАШГИР غشگير василаи филизӢ ё чӢбӢ ё монанди инҳо бо сурати амуд барои бо ҳам нигоҳ доштани радифи китобҳо ва пешгирӢ аз афтидани онҳо.

ҒАШҒОВ غش غاو 1. Ғажгов, гови кӢхӢ, қутос. 2. мангулае, ки аз мӢи думи ин гов месохтанд ва дар сари найзаҳо мебардоштанд.

ҒАШДОР I غش دار шахси беҳудшаванда, зиёндор, чунундор, саръзада.

ҒАШДОР II غش دار омехта бо чизе, нопок.

ҒАШӢН *а.* غشيان нороҳатӢ, гирифтагии хотир; **ҒашӢни дил а)** дилбеҳузурӢ, дилбечошавӢ; **б)** беҳуд шудан аз шиддати хашму Ғазаб.

ҒАШӢ *а.* غشى беҳушӢ; **ҒашӢ кардан** беҳуш шудан, аз худ рафтан, дил беҳуд шудан.

ҒАШМ *а.* غشم зулм, ситам.

ҒАШНОК غش ناک *ниг.* Ғашдор I; **гирияи Ғашнок** гирияи сахт ва беист.

ҒАШОВА *а.* غشاه *ниг.* Ғишова.

ҒАШОВАР غش آور дилбечокунанда, нороҳаткунанда; нофорам.

ҒАШУМ *а.* غشوم ситамкор, золим.

ҒАЮР *а.* غيور 1. боғайрат, серғайрат; далер ва шуҷоъ, боҳамият. 2. рашқдор, рашкин, ҳасуд.

ҒАЮРӢ غيورى 1. ғайрат; серғайратӢ; далерӢ, шуҷоат. 2. рашқ, ҳасад.

ҒАЮРОНА غيورانه боғайратона, бо ғайрату кӢшиши зиёд; далерона, шуҷоатмандона.

ҒЕВ غيو садои баланд, бонг; **Ғеву Ғирев** шӢру Ғавфо.

ҒЕЖИДАН غيژيدن *ниг.* Ғечидан.

ҒЕЖОН(И)ДАН غيژاندين//غيژانيدن *ниг.* Ғечон(и)-дан.

Ғел *асоси замони ҳозира аз Ғелидан.*

ҒЕЛ غيل :Ғел задан а) аз паҳлу ба паҳлу гаштан, Ғелидан; б) болои чизе дароз кашида хобидан; ба чизе жӢлида хобидан.

ҒЕЛАК غيلک 1. чизи гирдаи Ғелон: **санги Ғелак.** 2. гӢшти кӢфта кулӢла кардашуда, ки дар уғро ва баъзе таомҳои дигар андохта мепазанд; **хамирро Ғелак кардан** аз хамир лӢндачаҳо сохтан.

ҒЕЛАККАБОБ غيلک کباب кабоб аз гӢшти кӢфта.

ҒЕЛАКШӢРБО غيلک شوربا шӢрбое, ки дар он гӢшти Ғелак андохта мепазанд.

ҒЕЛАНДА غيلنده *сифати феълии замони ҳозира аз Ғелидан*; Ғелон, Ғелзананда.

ҒЕЛ

ҒЕЛҒЕЛАК غيلغليک 1. *гуфт.* гелогел, гелон-гелон. 2. як навъ бозии бачагон, ки гелида-гелида бозӣ мекунад.

ҒЕЛҒЕЛОН غيلغليان *ниг.* гелон-гелон.

ҒЕЛИДА غيلیده *сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; гелида-гелида* дар ҳолати гелидан, гелон: *гелида-гелида поин афтидан; гелидаву чӯлида* гел задаву олуида (ба регу хок); *гелида гирифтан* аз фурсат истифода бурда дароз кашидан, хобидан дар рӯи чизе, гел задан; *гелида омадан* гелон омадан; *гелида рафтан* нохост тоб хӯрдаву чарх зада галтидан.

ҒЕЛИДАН غيليدن 1. аз паҳлу ба паҳлу гирд гаштан, гел задан. 2. тоб хӯрдаву чарх зада галтидан, афтидан. 3. чӯлида хобидан. 4. хобидан, дароз кашидан (*рӯи чизе*), гел задан. 5. *маҷ.* галт зада чорӣ шудан; $\diamond$ **аз табақ гелидан** а) аз худ рафтани, ёзидан; б) аз ҳад гузарондан.

ҒЕЛИШ غيلش *исми феълӣ аз гелидан; гелон афтидан, паиҳам гелида рафтани.*

ҒЕЛОҒЕЛ غيلاغيل дар ҳолати гелидан, гелон-гелон; гелида-гелида.

гелон غيلان *асоси замони ҳозира аз гелондан.*

ҒЕЛОН I غيلان *феъли ҳол ва сифати феълии замони ҳозира аз гелидан; геланда, чарх задараванда: сангҳои гелон; гелон-гелон* а) дар ҳолати гелидан; паиҳам гелида: **гелон-гелон рафтани**; б) *ниг.* **гелгелак** 2.

ҒЕЛОН II غيلان навъе аз буттаи хордор, хори мағелон.

ҒЕЛОН(И)ДАН غيلاندن//غيلانيدن *феъли бавосита аз гелидан.* 1. гелон кардан, аз паҳлу ба паҳлу гардонда бурдан (*ё овардан*). 2. гел занондан; галтондан.

ҒЕЧИДА غيجيده *сифати феълии замони гузашта аз гечидан; гечидида-гечидида, гечон-гечон, лағжида-лағжида; хазида-хазида; гечидида рафтани* якбора лағжидан, ногаҳон лағжидан.

ҒЕЧИДАН غيجيدن 1. *ниг.* **лағжидан**; лағжида афтодан. 2. дар ҳолати нишастагӣ (аз чо барнахоста) бо ёрии дасту по роҳ рафтани (-и

кӯдакон ва одамони шал).

ҒЕЧОН غيجان *асоси замони ҳозира аз гечондан.*

ҒЕЧОН غيجان 1. *феъли ҳол аз гечидан; гечон-гечон* *ниг.* **гечидида-гечидида.** 2. гечонак, лағжонак.

ҒЕЧОНАК غيجانک чое, ки пой намеистад ва гечидида меравад; лағжонак: **барфи гечонак, яхи гечонак.**

ҒЕЧОН(И)ДАН غيجانيدن//غيجانندن *тарзи бавоситаи гечидан; лағжонидан; лағжонда бурдан, аз чо набардошта ба чои дигар бурдани чизе.*

ҒЕША غيشه *бот.* як навъ алафи чандинсолаи ботлоқӣ, ки баргҳои борики дароз дорад, қиёк.

ҒИБТА ا. غبטה *кит.* орзу кардан барои расидан ба чиз ё сифати хуби касе (*бо ҳисси нек*), ҳавас, таманно.

ҒИД-ҒИД غدغ *гуфт.* бо майдагании бисёр шилқинӣ кардан, бисёр гап зада чакидан; хурдагирӣ.

ҒИДӢ-ҒИДӢ غدى غدى *гуфт., ниг.* **ғид-ғид.**

ҒИЁБ ا. غياب *кит., ниг.* **ғоиб.**

ҒИЁС ا. غياث *кит.* 1. фарёдрас. 2. фарёдрасӣ.

ҒИЖАК غيژک *асбоби тордори мусиқӣ, ки бо камонча навохта мешавад.*

ҒИЖ-ҒИЖ غژغژ *қалимаи тақлиди овози расиши камонча ба тори ғиҷжак, соиши чархи ароба, тофтани ресмон дар чархресӣ ва ғ.*

ҒИЖЖАК غيژک *ниг.* **ғиҷжак.**

ҒИЖЖАС//ҒИЖЖОС غژّاس//غژّاس *ниг.* **ғиҷж-ғиҷж:** **ғиҷжас** задан.

ҒИЖИРРОС غژّراس *ниг.* **ғичиррос.**

ҒИЗЗАС غزّاس *қалимаи тақлиди овоз, ки садои ҳаворо бо суръати баланд бурида рафтани чизе ё садои вазиши саҳти бодро ифода мекунад: ғиззаси тир, ғиззаси шамол, ғиззас задан.*

ҒИЗО ا. غذا *чизе, ки хӯрда мешавад ва ба тан қувват медиҳад, хӯрдани, хӯрок, таом, қут; ғизо гирифтани* маводи барои мавҷудияти худ зарурро истифода кардан; **ғизо додан** а)

- хӯрок додан; б) чизи барои парвариши растанӣ заруриро (*аз қабилӣ нурию пору*) ба замини кишт додан; **◇ ҒИЗОИ МАЪНАВӢ** маводи қонёқунандаи эҳтиёчи маънавии одам, чизи зарурии фаъолият ва рушди олами ботинии инсон; **ҒИЗОИ РӢХӢ** *ниг.* **ҒИЗОИ МАЪНАВӢ.**
- ҒИЗОБАХШ** *غذابخش* ғизодиҳанда: **нуриҳон ғизобахш.**
- ҒИЗОБАХШӢ** *غذابخشى* ғизодиҳандагӣ, ғизо бахшидан.
- ҒИЗОГИРӢ** *غذاگيري* ғизо гирифтани; ғизо: **ғизогии растанӣҳо.**
- ҒИЗОДИҲАНДА** *غذادهنده* *сифати феълии замони ҳозира аз ғизо додан*; он чи ғизо медиҳад; ғизобахш; серғизо: **моддаҳои ғизодиҳанда.**
- ҒИЗОДИҲӢ** *غذاهي* *исми амал аз ғизо додан*; бо ғизо таъмин кардан.
- ҒИЗОДОР** *غذادار* он чи барои рушди ҳисм моддаи зарури дорад; серғизо.
- ҒИЗОӢ** *غذائي* *мансуб ба ғизо*; хӯрдани: **ғиёхҳои ғизоӣ.**
- ҒИЗОКАШ** *غذاکش* хусусияти растанӣҳое, ки ғизоро аз замин ба худ ҷазб мекунанд.
- ҒИЗОЛ** *ا. غزال* 1. оҳу; оҳубара. 2. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.
- ҒИЗОЛА** *ا. غزاله* 1. оҳубараи мода. 2. *мач.* офтоб.
- ҒИЗОЛОНА** *غزالانه* монанд ба ғизол, ғизолвор: **ҷашмони ғизолони.**
- ҒИЗОНОК** *غذاناك* *ниг.* **ғизодор.**
- ҒИЗОНОКӢ** *غذاناكي* доро будани ба моддаҳои зарурии ғизоӣ.
- ҒИЗОХӢР** *غذاخور* хӯрандаи ғизо, истемолкунандаи ғизо.
- ҒИЗОХӢРӢ** *غذاخوري* 1. хӯрдани ғизо. 2. макон ва ҷои умумии ғизо хӯрдани, аз қабилӣ таомхонаву ошхона *ва г.*
- ҒИЛ** *غل* :**ғилу ғаш** нопокӣ, олудагӣ; норасоӣ, камбудӣ.
- ҒИЛДИРАК** *غلدرک* *гуфт.* чарх, ғалтак: **ғилдираки ароба, ғилдираки трактор.**
- ҒИЛДИРАКДОР** *غلدرکدار* дорои ғилдирак, ба воситаи ғилдирак ҳаракаткунанда: **аробии ғилдиракдор.**
- ҒИЛДИРАКСОЗ** *غلدرکساز* *гуфт.* устои чарх-соз, ғалтаксоз.
- ҒИЛЗАТ** *ا. غلظت* *ниг.* **ғализӣ.**
- ҒИЛЗАТСАНЧ** *غلظتسنج* *физ.* асбоб барои муайян кардани ғафсии моеъ.
- ҒИЛЛ** *ا. غل* 1. *кит.* кина. 2. *тиб.* парешонхотирӣ, бадҳолӣ.
- ҒИЛМАК** *غلماک* *лаҳҷ.* 1. норасида, хом, нопухта: **зардолуи ғилмак.** 2. ханӯз устухонаш шаҳнашуда; хурдсол: **бачаи ғилмак, ғилмаку шилмак.**
- ҒИЛМОН I** *ا. غلمان* 1. *ҷ.* ғулом. 2. *д.* ҷавон-писари хизматгӯзор дар ҷаннат.
- ҒИЛМОН II** *ا. غلمان* *лаҳҷ.* гӯштбирёни саридастӣ пухташуда.
- ҒИЛОФ** *ا. غلاف* пӯшиши аз чарм дӯхташуда, ё аз чизҳои дигар сохташуда, ки дар онҳо корд, шамшер, айнак, соат ва монанди инҳоро нигоҳ медоранд: **ғилофи айнак, ғилофи соат, ғилофи таппонча, кордро аз ғилоф баровардан, шамшерро аз ғилоф кашидан; муқ. **ниём.****
- ҒИЛОФАК** *ا. غلافک* 1. *шакли тасғири ғилоф.* 2. ғӯзаи лӯбиёву нахӯд, ки ҳосил дар доҳили онҳо ҷо гирифтааст.
- ҒИЛОФБАНД** *ا. غلافبند* миёнбанде, ки ба он ғилофи шамшер ё корд овехта мешавад.
- ҒИЛОФДОР** *ا. غلافدار* чизи дамтез ё чизҳои дигар, ки ғилоф доранд: **корди ғилофдор, ханҷари ғилофдор.**
- ҒИЛОФӢ** *ا. غلافی* :**ғилофӣ кардан** дӯхтани мағзӣ (лаблӯла) ба канори абраву астари кӯрпаву кӯрпача.
- ҒИЛЧ** *ا. غلچ* гиреҳи душворкушо, кӯргиреҳ.
- ҒИНГ//ҒИНГӢ** *ا. غنگي//غنگي* :**ғингӣ гуфта натавонистан** ба гапи (эроди) касе ҷавобе ёфта натавонистан.
- ҒИНГАС//ҒИНГОС** *ا. غنگاس//غنگاس* *ниг.* **ғинг-ғинг; ғингас задан (кардан)** ғинг-ғинг карда овоз баровардани мағас *ва г.*

ҒИН

ҒИНГ-ҒИНГ غنگ غنگ *калимаи тақлиди овоз.*

1. садои пасти баъзе ҳашарот монанди пашша, занбӯр *ва г.*; ғингас (ғингос) кардани ҳашарот. 2. бо садои паст гап задани беморон ва пастовозон; **ғинг-ғинг кардан** бо майдагапӣ касеро безор кардан.

ҒИНО *а.* غنا *кит.* сурудхонӣ, суруд; нағма, оҳанг.

ҒИНОГАР غناگر *сурудхон, сароянда, нағмагар.*

ҒИНОӢ غنايى *кит., мансуб ба ғино; шеъри ғиноӣ* шеъри лирикӣ.

ҒИРБОЛ غربال *ниг.* ғалбер.

ҒИР-ҒИР غرغر *:ғир-ғир гаштан* тез чарх задан, бо суръати зиёд гирд гаштан.

ҒИРҒИРАК غرغرک *бозичае, ки аз як чӯбчаи ба нӯгаш тӯбча овехташуда иборат аст ва дар вақти гирд гардондан ғир-ғир карда овоз мебарорад.*

ҒИРҒИРАКБОЗӢ غرغرک بازی *бозӣ бо ғирғирак.*

ҒИРЕВ غرغو *доду фарёд, гираву зорӣ, фиғон, шӯру ғавғо; ғирев бардоштан* доду фарёд кардан, ғулғула андохтан.

ҒИРЕВИДАН غرغويدن *фарёд кардан, доду фарёд кардан; шӯру ғавғо бардоштан.*

ҒИРЕВОН غرغويان *феъли ҳол аз ғиревидан; фарёдкунон, наъразанон.*

ҒИРИНГ-ҒИРИНГ غرنگ غرنگ *калимаи тақлиди овоз, ки садои пасти мунтазам барояндаи нохушро ифода мекунад; ниқ-ниқ, нолиш: ғиринг-ғиринг кардан.*

ҒИРИНГОС غرنگاس *ниг.* ғиринг-ғиринг.

ҒИРОМ غرام *он ки ҳаромбозӣ мекунад, фиребгар, қаллоб (дар қартабозӣ ва г.).*

ҒИРОМӢ غرامى *ҳаромбозӣ, қаллобӣ, бозии ҳаром кардан.*

ҒИРР *а.* غر *кит.* 1. ҷавони ноозмудакор, бетачриба. 2. фиребхӯранда, фиребхӯрда.

ҒИРОР(А) *а.* غراره *кит.* чувол, қанор, ҳалта, ки аз пашми буз мебофанд.

ҒИРРИ غرى *калимаи тақлиди овози тез чарх*

задани ягон чиз дар ҷои худ.

ҒИРЧ-ҒИРЧ غرچ غرچ *калимаи тақлиди овоз, ки садои соиши дандонхоро ифода мекунад.*

ҒИТО(Ъ) *а.* غطا *кит.* парда, пӯшиш.

ҒИЧ غيچ *:ғич кардани дандонҳо* сахт ба ҳам фушурдани дандонҳо.

ҒИЧИРРОС غچراس *ниг.* ғичиррос.

ҒИЧИМ غچيم 1. фишурда ва пачақу пахшшуда; **ғичим кардан** а) фишурда пачақ кардан, маҷақ кардан (*коғаз ё ягон чизи дигарро*); б) сахт ба ҳам фишурдан ва дар ҳам омехтан (*барои сириштан ва ё оби чизеро гирифтани*); **ғичим шудан тарзи мафъулии ғичим кардан**; а) фишурда шудан, маҷақ шудан; б) сахт ба ҳам фишурда ва омехта шудан. 2. миқдори чизе, ки дар кафи даст фишурданаш мумкин аст; **як ғичим // ғичими...** як қабза. 3. матои рӯяш ноҳамвори мулоим ва ё нақшҳои барҷаста дошта; инчунин либоси аз он матоъ дӯхташуда: **махмали ғичим, рӯймоли ғичим.**

ҒИЧИМШУДА غچيم شده *сифати феълии замони гузашта аз ғичим шудан; фишурдашуда, пахшу пачақшуда: коғазии ғичимшуда, либосии ғичимшуда.*

ҒИЧИН غچين *гуфт.* таъсири бади чизе, ғаш; нафрат; ногуворӣ.

ҒИЧИР-ҒИЧИР غچير غچير *калимаи тақлиди овози ба ҳам расидани чизҳои филизӣ ё чунбидан дар кати симини зангзада ва ё ба дандон задани рег ва г.*

ҒИЧИРРОС غچيراس *калимаи тақлиди овози якбора ба ҳам задани чизҳои филизӣ.*

ҒИЧЧАК غچک *ниг.* ғичак.

ҒИЧЧАКНАВОЗ غچک نواز *он ки ғичак менавозад, ҳунарманди навозандаи ғичак, ғичакӣ.*

ҒИЧЧИ غچي *:ғиччи кушода шудан* *калимаи тақлиди* садои тези кушода шудани дар ё даричае.

ҒИШО(Ъ) *а.* غشا/غشاء *тиб.* парда; пӯсти тунуки баъзе узвҳои дарунии одам ва ҳайвон.

ҒИШША غشه *гуфт.* 1. як навъ алафи бегонаи худрӯй. 2. наждаи дарахти тут.

ҒОБ I غاب 1. кхн. гапи бехуда, сухани бемаънӣ; сафсата. 2. табоҳ, гандида.

ҒОБ II غاب кит. хӯроки шабмонда.

ҒОБА а. غابه кит. беша, чангал; сахро.

ҒОВ غاو ниг. ғав.

ҒОВӢ غاوى кит. гумроҳ.

ҒОВШАНГ غاوشنگ кит. чӯбе, ки бо он гов меронанд, говроначӯб, ниг. халачӯб.

ҒОВШУ غاوشو кит. бодиринге, ки барои тухм нигоҳ медоранд, бодиринги тухмӣ.

ҒОДИР а. غادر кит. ғадркунанда, ғаддор, хоин, хиёнаткор.

ҒОДИЯ а. غاديه кит. 1. абри бомдодӣ. 2. маҷ. сахаргоҳ, субҳ, бомдод.

ҒОЗ I غاز ниг. қоз: **ғози ёбой**, **ғози хонагӣ**; **ғоз барин гардан дароз кардан** а) гарданро ниҳоят дароз кардан; б) маҷ. саҳт ба худ бolidан.

ҒОЗ II غاز нахи борики баъзе растаниҳо, ки аз он ресмон мересанд ва чизҳои дигар низ мебофанд; **ғози пахта** нахи атрофи ҳар як пунбадона; **ғоз-ғоз кардан** тит ва тор-тор карда тайёр кардан (-и пахтаву пашм барои риштан); **ғоз-ғоз шудан** пора-пора шудан, батамом даридан (-и либос); **ғоз додани чизе** кашол шудан, дароз шудани чизе; канда нашуда рехтан (-и мас., қиём); **гапро ғоз додан** гапро кашол додан, сергапӣ кардан; **тити ғоз кардан**, **тити ғози чизеро баровардан** ниг. тит.

ҒОЗА غازه сурхӣе, ки занон барои ороиш ба рӯй мемоланд, гулгуна, сурхоб.

ҒОЗГАРДАН غازگردن гардандароз: **марди ғозгардан**.

ҒОЗИДАН غازيدن 1. ғоз додан (мас., пашмо). 2. кашида гирифтани нахи пахта.

ҒОЗИПЕША غازي پيشه ниг. ғозӣ.

ҒОЗИЯ а. غازيه 1. муаннаси ғозӣ II. 2. ғизоҳалкунанда; **қувваи ғозия** қувваи ғизоро дар бадан ҳалкунанда.

ҒОЗӢ I а. غازي д. сипоҳе, ки дар роҳи дини ислом, бар зидди ғайримусулмонон мечангад, ғазокунанда, чиҳодкунанда.

ғазокунанда, чиҳодкунанда.

ҒОЗӢ II а. غاذي кит. ғизодиханда, ғизобахш; қувватбахш.

ҒОЗСӢХТА غازسوخته 1. нахи ғозаш сӢхта: **риштаи ғозсӢхта**. 2. маҷ. суст, камқувват.

ҒОИБ а. غايب он чи ё он ки аз назар пинҳон аст; **муқоб. ҳозир**; чизе ё одаме, ки дар кучо буданаш маълум нест; **дар ғоибӣ...** дар ғайбӣ..., дар вақти ҳозир набудани...; **ҳозиру ғоиб** ҳозир будан ё набудани шахсони номашон дар рӯйхатбударо тафтиш кардан (мас., **дар вақти дарс**); **ғоиб шудан** а) аз пеши назар ниҳон шудан, нопадид шудан, ба чашм нанамудан; б) гурехта рафтан, ғайб задан; **ғоиб шуда рафтан** тамоман бедарак шудан, ғайб задан; гум шуда рафтан; **аз назар ғоиб шудан** ба чашм нанамудан; нопадид шудан; **оши ғоиб** оше, ки барои ягон шахси ҳозирнабуда аз рӯи эҳтиёт нигоҳ дошта мешавад ва ё ба хонааш фиристода мешавад.

ҒОИББОЗ غائبباز шатранҷбозе, ки бо ҳарифи ғоиб ба воситаи хат ё компютер бозӣ мекунад.

ҒОИБӢ غايبي 1. ғоиб будан, ҳузур надоштан, ҳозир набудан. 2. нопадидӣ, ноаёнӣ.

ҒОИБНАМО غائبنامه нономаён; ноён.

ҒОИБОНА غايبانه 1. нодида, шахсан вонахӯрда. 2. дар набудани касе, дар ғайбӣ касе; **муҳаббати ғоибона** касеро нодида дӯст доштан; муҳаббати пинҳонӣ; **саломӣ ғоибона** саломе, ки ба шахси аз назар дур расонида мешавад. 3. аз кор ҷудо нашуда таҳсил кардан: **ғоибона хондан**; **таҳсили ғоибона** яке аз усулҳои тайёр кардани мутахассисони дорӣ маълумоти олий ва миёнаи махсус, ки таълим аз кор ҷудо нашуда, асосан ба тариқи омӯзиши мустақилона сурат мегирад. 4. таълимгоҳе, ки дар он донишҷӯён аз кор ҷудо нашуда таҳсил мекунанд: **шӯбаи ғоибона**.

ҒОИБҲОН غايبخوان он ки дар таълимгоҳи ғоибона таҳсил мекунад: **донишҷӯи ғоибхон**.

ҒОИЛА а. غايله кит. 1. бадӣ, шар. 2. офат, фалокат; балои ногаҳонӣ.

ҒОӢ

- ҒОӢ** *غائى* *kit.* 1. мансуб ба ҒОЯТ. 2. маҷ. асли ва асосӣ.
- ҒОЛ** *غال* *kit.* 1. ғор, шикофи кӯҳ. 2. оғили гӯсфанд дар кӯҳ ё тал.
- ҒОЛА** *غاله* *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб, ба маънои хурд: бузғола, досғола.*
- ҒОЛИБ** *ا. غالب* 1. ғалабакунанда, чира, музаффар, пирӯз (*дар муборизаву ҷанг*). 2. болодаст, пешрав: **ғолиби мусобика, ғолиби озмун; ғолиб баромадан // ғолиб омадан // ғолиб шудан** а) ғалаба кардан, зафар ёфтан; б) болодаст шудан; муваффақият ба даст овардан; **ғолиб будан** ғалабакунанда будан, он ки бар касе ё чизе ғалаба мекунад. 3. *kit.* бисёр, зиёда, бештар, аксар, ағлаб; гумони беш; **гумони ғолиб** эҳтимоли қавӣ. 4. *таър.* маъмури дарбори амир, ки ба ҳофизону навозандагон ва раққосон сардорӣ мекард.
- ҒОЛИБАН** *ا. غالباً* 1. эҳтимол, шояд. 2. бештар, дар аксари мавридҳо, аксаран, ағлаб.
- ҒОЛИБИЯТ** *ا. غالبيت* 1. ғалаба, фатху нусрат; пирӯзӣ, ғолибӣ, музаффарият. 2. болодастӣ; бартарӣ.
- ҒОЛИБӢ** *غالبى* ғолиб шудан, ғалаба кардан; музаффарият, ғолибият.
- ҒОЛИБОНА** *ا. غالبانه* 1. ғалабаовар, зафаровар, зафарёб: **ҷанги ғолибона**. 2. музаффарона, зафармандона; ҳамчун ғолиб ва музаффар: **бо оҳанги ғолибона, ғолибона баргаштан аз ҷанг.**
- ҒОЛИДАН** *غاليدن* *ниг.* ғелидан.
- ҒОЛИТ** *ا. غالط* *kit.* ғалаткунанда, хатоқунанда, иштибоҳқунанда.
- ҒОЛИЯ** *ا. غاليه* 1. таркиби сиёҳранг, ки аз хушбӯиҳои гуногун, монанди мушк, анбар ва ғ. тайёр карда мешавад ва асосан барои сиёҳ кардани мӯй ба кор мебаранд. 2. *маҷ.* хушбӯй, муаттар.
- ҒОЛИЯБОР** *غاليه بار* хушбӯй, муаттар.
- ҒОЛИЯБӢ** *غاليه بوى* бӯи ғолия дошта; хушбӯй, муаттар.
- ҒОЛИЯГУН** *غاليه گون* *kit.* ғолияранг, сиёҳранг.
- ҒОЛИЯДОН** *غاليه دان* 1. зарфе, ки дар он ғолия
- нигоҳдорӣ мешавад, қуттии ғолия. 2. *маҷ.* даҳон ва ё занҷони маҳбуба.
- ҒОЛИЯЗУЛҒ** *غاليه زلف* *kit.* он ки зулфаш сиёҳу хушбӯй аст, мушкинзулф, зулфи мушкин.
- ҒОЛИЯМӢ** *غاليه موى* он ки мӯяш мисли ғолия сиёҳ ва хушбӯй аст, анбаринмӯй, мӯи муаттар.
- ҒОЛИЯСО(Ӣ)** *غاليه ساي* *kit.* ғолиясоянда, ғолиясоз, хушбӯйсоз.
- ҒОЛИЯФОМ** *غاليه فام* ғолияранг, ба ранги ғолия, сиёҳранг.
- ҒОМИЗ** *ا. غامض* *kit.* дарки маънояш душворфаҳм, мушкилмаъно, мубҳам, печида; *муқоб.* **возеҳ.**
- ҒОН** *غان* *kit.* тӯс, дарахти тӯс.
- ҒОНИМ** *ا. غانم* *kit.* 1. ғаниматгиранда; ғаниматгирифта. 2. ғоратгар.
- ҒОР I** *ا. غار* сӯроҳии табиӣ ё қанда дар кӯҳу талҳо, мағора, қаҳф, мағок.
- ҒОР II** *غار* *бот.* растании ҳамешасабзест, ки барги онро барои хуштаъму хушбӯй кардани таом истифода мекунанд: **барги ғор.**
- ҒОРАТ** *ا. غارت* моли касе ё ҷоеро бо дудӣ ё зӯрӣ аз он худ кардан, тороҷ, яғмо, толон; **ғорат кардан (намудан)** талаву тороҷ кардан, ба яғмо бурдан; **ғорат шудан (гардидан)** тарзи мафъулии **ғорат кардан**; тороҷ карда шудани моли касе ё ҷоё; **ба ғорат рафтан** тороҷ шудан; **◇ ғорати ҷон** ҷонситонӣ, куштан.
- ҒОРАТГАР** *غارت گر* он ки моли мардумро ғорат мекунад, тороҷгар, яғмогар: **дудди ғоратгар.**
- ҒОРАТГАРӢ** *غارت گرى* шугли ғоратгар; ғорат кардан, тороҷгарӣ, яғмогарӣ.
- ҒОРАТГАРОНА** *غارت گرانه* 1. бо ғоратгарӣ, бо роҳи ғорат. 2. бо мақсади ғоратгарӣ, мақсади ғорату тороҷ дошта: **тохтутозҳои ғоратгарона, ҷангҳои ғоратгарона.**
- ҒОРАТДИДА** *غارت ديده* *ниг.* ғоратшуда.
- ҒОРАТЗАДА** *غارت زده* *ниг.* ғоратшуда.
- ҒОРАТЗАДАГӢ** *غارت زدگى* вазъ ва ҳолати

- горатзада, горатшудагӢ.
- ГОРАТӢ** غارتي *мансуб ба горат*. 1. горатгар. 2. рабудашуда, багоратрафта.
- ГОРАТПЕША** غارت پيشه он ки касбу кораш торочу горат аст, горатгар.
- ГОРАТШУДА** غارت شده *сифати феълии замони гузашта аз горат шудан*; он ки чизу чорааш горат шудааст, горатдида, торочшуда.
- ГОРАТШУДАГӢ** غارت شدگي *ниг. горатзадагӢ*.
- ГОРИБ** a. غارب *кит.* гурубкунанда.
- ГОРИҚ** a. غارق *кит.* ғарқшаванда.
- ГОРИСТОН** غارستان *чое*, ки ғорҳои зиёд воқеъ шудаанд, макони ғорҳо.
- ГОРНИШИН** غارنشين 1. инсонҳои аввалине, ки дар ғорҳо зиндагӣ мекарданд: **инсонӣ горнишин**. 2. он ки дар ғор зиндагӣ дорад.
- ГОРНИШИНӢ** غارنشيني *ғорнишин будан*, дар ғор зиндагӣ кардан.
- ГОРШИНОСӢ** غارشناسи *илмест*, ки пайдоиши ғорҳо, обу наботот, ҳайвонот ва боқимондаҳои маданияти моддӣ ва дигар масъалаҳои дохили онҳоро меомӯзад.
- ГОСИБ** a. غاصب он ки молу мулки дигаронро бо зӯрӣ кашида мегирад (ғасб мекунад), бо зулму ситам ситонандаи чизу чораи дигарон.
- ГОСИБӢ** غاصبي *амал ва кори ғосиб*; ситондан бо зӯрӣ; торочгарӣ.
- ГОСИБОНА** غاصبانه *ба монанди ғосиб*; торочгарона, бо зӯрӣ ситондани чизе.
- ГОСИҚ** a. غاسق *тираву торик, говгум*.
- ГОФИЛ** a. غافل 1. он ки ғафлат мекунад, дар ғафлатмонда, беҳабар; **гофил аз он, ки...** беҳабар аз он ки... 2. бепарво, беаҳамият; **гофил мондан** беҳабар мондан, дар ғафлат мондан; **гофил шудан** дар ғафлат мондан.
- ГОФИЛГИР** غافل گير он ки беҳабар ва ногаҳонӣ ба каси дигар ҳамла мекунад; **гофилгир кардан** баногоҳ, ба таври ғайриинтизорӣ ба назди касе омадан; зер карда даромадан.
- ГОФИЛӢ** غافلي 1. ғафлат, беҳабарӣ. 2. бепар-
- вой, бедикқатӣ. 3. нодонӣ, нофаҳмӣ; **худо ба гофилӣ задан** худо ба нодонӣ задан, тағофул кардан.
- ГОФИЛОНА** غافلانه 1. дар ғафлат монда, беҳабарона. 2. бепарвоёна, бедикқатона.
- ГОФИР** a. غافر *кит.* афвкунанда, бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).
- ГОШ** غاش *кит.* он ки дар ошиқӣ ба дараҷаи ифрот расидааст, шефта; **ошиқи гош** ошиқи шайдо.
- ГОШИЯ** a. غاشيه *матои маъмулан гаронбаҳо*, ки рӯи зини аспӣ бузургон мекашиданд, то гарду ғубор ба он нашинад, зинпӯш.
- ГОШИЯБАРДОР** غاشيه بردار *таър.* саис, рикобдор.
- ГОЯ** a. غايه 1. мақсади ниҳой ва асосӣ аз кардани коре; мурод, ормон. 2. *фалс.* шакли ҷаҳонфаҳмӣ ва ҷаҳонбинии инсонҳо; ақида, фикр. 3. *адш.* мақсади асосии ягон асар, ки мундариҷаи онро муайян мекунад; **дар го-яи... ниг. дар гояти...**
- ГОЯВӢ** غايوي *мансуб ба гоя*: мазмуни **гоявӣ**, **ҷихати гоявӣ**, **тарбияи гоявӣ-сиёсӣ**.
- ГОЯДОР** غايه دار *дорои гояи муайян*.
- ГОЯНОКӢ** غايه ناکي *дорои гояи муайян будан*.
- ГОЯТ** a. غايت 1. ниҳоят, интиҳо, охир, поён. 2. хеле, бисёр. 3. андоза, ҳад; **аз гояти...** аз бисёрии...; аз зӯрии...; **дар гояти...** а) дар камоли..., дар ниҳояти...; б) аз ҳад зиёд, хеле; **гояташ ин (аст,) ки...** ниҳояташ ин ки..., хулоса ҳамин ки...; **то (ба) гоят** *кит.* то ба ҳол, то ҳол.
- ГУБАЙРО** a. غبيرا 1. *бот.* мева ва дарахти ғубайро, санчид. 2. *кит.* шаробе, ки аз гандум ё арзан мегирифтанд.
- ГУБОР** a. غبار 1. гард, чанг; хокаи чизе; чангу гарди ба ҳаво печида: **гард (-у ғубор)-и роҳ**, **чангу ғубори ҳаво**; **ғубори гул** гарди шукуфаи растаниҳо; **рӯи чизеро ғубор гирифтанд** дар рӯи чизе пайдо шудани пардаи тунуки чанг. 2. гази (дуди) ғализи баъзе чизҳо, ки нафасгардон аст; **ғубори ангишт** гази хафакунанда, ки аз пурра насӯхтани ангишт пайдо мешавад. 3. бухор, ҳавр. 4. асари чи-

ҒУБ

зе, нақши чизе; **ғубори (узвҳои) бадан** боқимондаи дарде дар бадан; дарду иллоти ба беморӣ табдилёфтаи узвҳои бадан; **ғубори ғам, ғубори кинаву кудурат, гарду ғубори ғам; ғубори дил** ғами дил; ғаму андӯх; **ғубори хотир** малоли хотир; хотирозурдагӣ; **ғубори дилро баровардан тарзи бавоситаи ғубори дил баромадан**; а) ғаму ғуссаро аз дил дур кардан, рафъи хафагию нохушӣ кардан; б) дилро холӣ кардан, хасрат кардан; **ғубори дил баромадан** аз ғаму андӯх фориғ шудан; рафъ гардидани хафагию нохушии касе.

ҒУБОРГИРИФТА غبارگرفته *сифати феълии замони гузашта аз ғубор гирифтан*; он чи рӯи онро гарду ғубор пахш кардааст.

ҒУБОРДОР غباردار *ниг. ғуборнок.*

ҒУБОРЗУДОӢ غبارزدائی пок кардани гарду ғубор аз рӯи ягон чиз.

ҒУБОРӢ غبارى *ниг. ғуборнок.*

ҒУБОРКАШ غبارکش тачҳизотест, ки аз хонаҳо гарду ғубор ва бӯи баду ҳавои захролудро кашида тоза мекунад.

ҒУБОРНОК غبارناک 1. бо ғубор фаро гирифташуда, бо чангу гард пӯшидашуда, боғубор: **гармсели ғуборнок, ҳавои ғуборнок.** 2. чизе, ки ғубор дорад, ғубордор.

ҒУБОРОЛУД(А) غبارآلود(ه) 1. ғуборнок, гард-олуд; пӯшида бо гарду ғубор; пурчангу ғубор. 2. дуди омехта бо газ, ки ғализи нафасгардон аст: **дуди ғуборолуди саксавул.**

ҒУБОРРӢБӢ غبارروبي пок кардани гарду хок ва ғубор аз рӯи чизе, махсусан аз рӯи санги қабру оромгоҳҳо.

ҒУВВАС//ҒУВВОС غوّس//غوّاس *ниг. ғув-ғув;* **ғуввос задан** ғув-ғув кардан; **ғӯш ғуввос задан** ба сабаби беморие пайдо шудани садо дар ғӯш.

ҒУВВАСЗАНӢ غوّسزنى ғуввас задан, ғув-ғув кардан.

ҒУВ-ҒУВ غوغو *калимаи тақлиди овози вазидани бод, кори мотори мошин ва ғ.*

ҒУД-ҒУД غدغد *гуфт.* ҳамчун аломати норозигӣ худ ба худ зери лаб гап задани касе: **ғуд-ғуд кардан.**

ҒУДДА غده порчаи гӯштии сахтест, ки ба иллоте дар байни пӯст ва гӯшт пайдо мешавад, без, ғадуд.

ҒУЖБ غزب *кит.* донаи ангур, донаи аз хӯша кандашудаи ангур.

ҒУЖМ I غزم *кит.* пӯсти донаи ангур.

ҒУЖМ II غزم *кит.* 1. хашм қаҳр. 2. ҳамла.

ҒУЗРУФ ا. غضروف тағояк.

ҒУК غوك *зоол.* қурбоқкаи чӯлӣ (сахроӣ), вазағ.

ҒУКЧАШМ غوكچشم чашмонаш монанди чашми ғук ба пеш дамида.

ҒУЛ//ҒУЛЛ ا. غل занҷиру тавқи оҳанин, ки ба дасту гардани зиндонӣ мезаданд.

ҒУЛБА I غلبه лӯла, ки аз оҳан, чӯб, сафол ва монанди инҳо месозанд ва ба воситаи он об ва моёти дигар гузаронида мешавад, қубур.

ҒУЛБА III//ҒУЛПА غلبه//غلبه *кит.* акка, аккаи ало.

ҒУЛБАЧА غلبچه *тех.* шохачаи қубури асосӣ.

ҒУЛБАШАКЛ غلبهشکل ба монанди ғулба, лӯлашакл.

ҒУЛҒУЛ غلغل 1. овози баланди ҳархела; шӯру ғавғо, ҳамҳама, валвала. 2. чаҳ-чаҳи мурғони чаман, хусусан хониши булбул.

ҒУЛҒУЛА غلغله 1. овозҳои баланди баҳам-печида (монанди садои чандин нақораи дар як ҷо ва дар як вақт навохташуда); бонгу хурӯш, ҳаёҳуй, ғалоғула. 2. шӯру ошӯб; изтироб, талотӯб; **ғулғулаи мавҷҳои баҳр** талотум карда хурӯшидани мавҷҳои баҳр; **ғулғулаи танк** ғурроси танк; **ғулғулаи ханда** гулдурӯси ханда; **ғулғулаи чапак** гулдурӯси чапакзанӣ, мавҷи кафқӯбӣ; **ғулғула андохтан** а) шӯру ғавғо хезондан, ошӯб барпо кардан; б) бо доду фарёд ҷоеро ба ларза даровардан, ҷоеро ба сар бардоштан; в) *мач.* дар ҷое овоза шудан, васеъ паҳн шудан (-и ҳодисае); **ғулғула бардоштан** мағал бардоштан, ғавғо кардан; **ба ғулғула даромадан** шӯру ғавғо сар шудан; талотӯб барпо шудан; **ба дили касе ғулғула андохтан** а) касеро ба ҳаяҷон овардан, ба изтироб овардан; б) касеро ҳавотир кардан; **ба дили касе**

- ҒУЛҒУЛА АФТОДАН** ба изтироб омадан; хавотир шудани касе.
- ҒУЛҒУЛААНГЕЗ** غلغله انگيز *ниг.* Ғулғулаандоз.
- ҒУЛҒУЛААНДОЗ** غلغله انداز ошӯбхезонанда; ба чӯшу хурӯшоваранда: **ҒУЛҒУЛААНДОЗ БУДАН**, **ҒУЛҒУЛААНДОЗ ШУДАН**.
- ҒУЛҒУЛААФКАН** غلغله افكن *ниг.* Ғулғулаандоз.
- ҒУЛҒУЛАДОР** غلغله دار пурхурӯш, Ғулғуланок; баландовоз, баландсадо: **ХАНДАИ ҒУЛҒУЛАДОР**, **ҚАРСАКИ ҒУЛҒУЛАДОР**.
- ҒУЛҒУЛАНОК** غلغله ناک *ниг.* Ғулғуладор.
- ҒУЛҒУЛАФИКАН** غلغله فكن *ниг.* Ғулғулаандоз.
- ҒУЛДУР-ҒУЛДУР** غلدر غلدر *калимаи тақлиди овоз*, ки нофаҳмо гап задани як ё чанд касро ифода мекунад.
- ҒУЛ(Л)Ӣ** غولى анбӯҳӣ, зичӣ, дар як чо ба ҳам зич ва ҷафс воқеъ шудани ниҳолҳо, ба ҳам зич пайвастанӣ буттаҳо; анбӯҳии дарахтон; **ПАТТАЗОРИ ҒУЛӢ** буттазори зичи ба ҳам пачида; **РИШИ ҒУЛӢ** риши сермӯй; **ҒУЛӢ ШУДАН** дар як чо ҷамъ шудан, тӯб шудан.
- ҒУЛОБЧА** غلابچه *лаҳҷ.* обила, қублае, ки аз қор қардан ва роҳ рафтани дар дасту по пайдо мешавад.
- ҒУЛОМ** *а.* غلام 1. *таър.* одами давраи ғуломдорӣ, ки аз ҳуқуқи иҷтимоӣ ва сиёсӣ маҳрум буда, моли соҳиби худ ба шумор мерафт; банда, барда, абд; бандани зарҳариди мардина. 2. *маҷ.* хизматгори мутеъ ва фармонбардор; навқар, чоқар; **ҒУЛОМИ ЗАРҲАРИД** бандани харидашуда; **ҒУЛОМИ ХОНАЗОД** фарзанди ғуломи ҳамон хонавода; **ҒУЛОМИ ХАЛҚАБАРҒӢШ** а) *таър.* он ки ҳамчун нишонани ғуломӣ ба ғӯшаш ҳалқа овезон қарданд; б) *маҷ.* шахси фармонбардор; хизматгори садоқатманд ва итоаткор; **ҒУЛОМ ҚАРДАН** (**ҒАРДОНИДАН**) навқари худ қардонидан; мутеъ ва фармонбардор қардонидан қасеро; **ҒУЛОМ ШУДАН** (**ҒАШТАН**) бандани касе шудан; асири касе қаштан; **ҒУЛОМИ КАСЕ БУДАН** мутеъ ва фармонбардори касе будан; $\diamond$ **ҒУЛОМИ НАФС** мутеи нафси худ; он ки барои манфиати худ аз ҳеҷ қори бад ва ғайриқонунӣ ҳазар намекунад; баднафс; **ҒУЛОМАТ МАН** фармонбардорат ман, қурбонат шавам.
- ҒУЛОМАК** غلامک *шакли таъсир ва навозишии ғулом*; ғуломи хурдсол.
- ҒУЛОМБАЧА** غلامبچه хизматгори ҷавони дарбор.
- ҒУЛОМВОР** غلاموار *ниг.* Ғуломона.
- ҒУЛОМВОРОНА** غلاموارانه *ниг.* Ғуломвор.
- ҒУЛОМҒАРД** غلامگرد *ниг.* Ғуломғардиш.
- ҒУЛОМҒАРДИШ** غلامگردش *таър.* девор ё долони миёнаи ҳавлии дарун ва берун, ки хизматгори ва шахси номаҳрам аз он чо барои ба дарунтар рафтани ҳақ надоштанд.
- ҒУЛОМДОР** غلامدار *қҳн.* он ки ғулом дорад, соҳиби ғулом.
- ҒУЛОМДОРӢ** غلامدارى *қҳн.* 1. ғуломдор будан; ғулом нигоҳ доштан, аз қувваи ғулом истифода қардан. 2. *таър.* соҳти ҷамъияти, ки дар он ғуломон молиқияти хусусии ғуломдорон ҳисоб мешуданд: **ДАВРАИ ҒУЛОМДОРӢ**, **СОХТИ ҒУЛОМДОРӢ**.
- ҒУЛОМЗОДА** غلامزاده *зодаи ғулом*; писари ғулом, насли (авлоди) ғулом.
- ҒУЛОМӢ** غلامى ғулом будан; бандагӣ; бардагӣ; мутеъ будан ба касе; **ҒУЛОМӢ ҚАРДАН** ғуломвор хизмат қардан; **АЗ ҒУЛОМӢ ОЗОД ШУДАН** аз бандагӣ раҳой ёфтани; **БА ҒУЛОМӢ АФТОДАН** ғулом шудан.
- ҒУЛОМОНА** غلامانه 1. монанди ғулом, ғуломвор: **ҒУЛОМОНА МЕҲНАТ ҚАРДАН**, **ҒУЛОМОНА РАФТОР ҚАРДАН**. 2. *мансуб ба ғулом*: **МЕҲНАТИ ҒУЛОМОНА**, **САДОҚАТИ ҒУЛОМОНА**.
- ҒУЛОМТОЗӢ** غلامتازى *таър.* барои ғулом қардан ба ҷойҳои дигар тохтан, асир гирифта ғулом қардан.
- ҒУЛОМФУРӢШ** غلامفروش *таър.* он ки ба хариду фурӯши ғулом машғул буд, наххос; ғуломчаллоб.
- ҒУЛОМФУРӢШӢ** غلامفروشى *таър.* хариду фурӯши ғулом: **БОЗОРИ ҒУЛОМФУРӢШӢ**.
- ҒУЛОМХОНА** غلامخانه *таър.* хонае (ҷо), ки дар он ғуломон зиндагӣ мекарданд.
- ҒУЛОМҶАЛЛОБ** غلامجلاب *ниг.* ғуломфурӯш.
- ҒУЛОМҶАЛЛОБӢ** غلامجلابى *ниг.* ғуломфурӯш.

ҒУЛ

шӢ.

ҒУЛУВ *a. غلو кит.* 1. аз ҳад гузаштан, ифрот дар коре; муболиға. 2. саркашӢ, инод.

ҒУЛУЛ *a. غلول кит.* хиёнат.

ҒУЛҲОНА *غولخانه//غلخانه кит.* девхона; макони девон, девлох.

ҒУМОӢ *غمای бот.* як навъ алафи худрӯй, ки решааш печдарпечи гирехдор буда, ғулӢ мерӯяд.

ҒУМОӢЗОР *غمایزار* замини серғумой, ҷои зиёдрӯидаи ғумой.

ҒУМУМ *a. غموم кит., ҷ. ғам.*

ҒУН *غن* чамъшуда, гирдомада; **ғун кардан** а) чамъ кардан, дар як ҷо тӯб кардан; б) чамъ овардан, дар як ҷо гирд кардан(-и одамон...); в) ғундоштан, ғунучин кардан, чамъоварӢ кардан(-и ҳосили чизе); **ғун шудан тарзи мафъулиш ғун кардан**; чамъ омадан, гирдиҳам омадан; **гирду ғун кардан ниг. гирд**; чизҳои парокандаро чамъ карда, ҷоеро ба тартиб овардан (*мас., хонаро*); умуман ба тартиб даровардан; **пул ғун кардан** пул чамъ кардан, пул ғундоштан (*мас., аз тамошобинон ва ғ.*); б) пул андӯхтан, пул захира кардан; **таҷриба ғун кардан** таҷрибаи зиёд ба даст овардан, таҷриба андӯхтан дар коре.

ҒУНАН *غنن* той, тойча (*астӣ ҷавони то ду-сесола*).

ҒУНГАС//ҒУНГОС *غنگاس//غنگاس ниг.* ғунг-ғунг; ғунгас (ғунгос) задан садои ғунг-ғунг баровардани магас, занбӯр ва ғ.

ҒУНГ-ҒУНГ *غننگ* *калимаи тақлиди овоз*, ки садои пасту якхелаи чизе ё худ ба худ бо овози паст гап задани касеро ифода мекунад.

ҒУНД *غند ниг. ғун.* 1. ҳар чизи гирд ва тӯбмонанд. 2. чамъшуда, фароҳамомада.

ҒУНДА *غنده зоол.* як навъ ҳашароти тортанакмонанди заҳрдори газанда, карокурт; **Ҷабонатро ғунда ғазад таъбири дашном**, ки дар вақти гапи номаъқул задани касе гуфта мешавад.

ғундор *غندار асоси замони ҳозира аз ғундоштан*;

чамъ кардан; **ғундор-ғундор** тез ғундоштан, чамъоварии босуръат.

ҒУНДОРАНДА *غندارنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз ғундоштан*. 2. чамъкунанда, гирдоваранда.

ҒУНДОШТА *غنداشته* *сифати феълии замони гузашта аз ғундоштан*; чамъкарда, андӯхта; **ғундошта гирифтани** чамъ овардан, чида гирифтани; **ғундошта мондан** ба як сӯ гузоштан (*чизеро*); қатъ кардан, бас кардан (*кореро*), хотима додан ба коре; **лабро ғундошта натавонистан** аз табассум бозистода натавонистан, аз ханда худдорӢ карда натавонистан; **худро ғундошта гирифтани** худро ба даст гирифтани; ба худ омадан, ба хуш омадан.

ҒУНДОШТАН *غنداشتن* 1. чамъ кардан, гирд овардан; **бору бунаро ғундоштан** чизу чораро тӯб карда баста мондан (*бо мақсади тайёрӢ ба кӯчидан*); **дастархонро ғундоштан** суффаро чамъ карда бурдан; **маълумот ғундоштан** сарчашмаҳоро ҷустуҷӯ карда маълумот гирд овардан; **ҷогаҳро ғундоштан** бистару болини раҳти хобро чамъ карда бурдан; раҳти хобро ба тартиб андохтан. 2. (даравида, канда ё чида) чамъоварӢ кардан, ғунучин кардан; **ғалла(ро) ғундоштан, пахта(ро) ғундоштан, ҳосил(ро) ғундоштан, мавсими ғундоштани ҳосилот буд**. 3. гирифта ё қабул карда дар як ҷо чамъ кардан, ғун кардан, тӯб кардан (-и чизе); андӯхтан: **пул ғундоштан, ҳаққи узвият ғундоштан, фитри рӯзаро ғундоштан**. 4. *маҷ.* тамом кардан, қатъ кардан кореро; ба як сӯ гузоштан; **дӯконро ғундоштан** хотима додан ба кор дар дӯкон; дӯкандориро бас кардан; **тахтаю тиракро ғундошта** кореро бас кардан, аз коре даст кашидан; **ҳавоси худро ғундоштан** хушу ҳаёли худро ба ҷояш мондан, худро ба даст гирифтани, ҳавоси худро чамъ кардан; **даҳонро ғундоштан** гапро бас кардан, налақидан.

ҒУННА *a. غنه кит.* овозе, ки дар вақти сурудхонӢ аз димоғ мебарояд; оҳанги димоғӢ.

ҒУНОҶИН *غناجين* ғӯсолаи модаи ду солро пуркарда.

ҒУНУВИДА *غنويده ниг.* ғунуда.

ҒУНУДА *غنوده* хобида, ба хоб рафта, дар ҳоли

- хоб.
- ҒУНУДАГӢ** غنودگي вазъ ва ҳолати ғунуда, хобида.
- ҒУНУДАН** غنودن 1. хоб кардан; ғанаб кардан. 2. осудан, орамидан.
- ҒУНУЧИН** غنوچين 1. чамъоварӣ, гирдоварӣ: ғунучини мева, ғунучини пахта, ғунучини ҳосил. 2. ба тартиб андохтан, рӯбучин.
- ҒУНЧА** غنچه гули ҳанӯз кушоданашуда, гули ношукуфта, пунбаки гул: ғунчаи гул, ғунчаи нимшукуфта, ғунчаи ношукуфта; ба таври истиора ва киноя: ғунчаи бахти касе хандидан, ғунчаи меҳре шукуфтан, ғунчаи ум(м)ед ба рӯи касе хандон кардан, эй ғунчаи ишқ, хандае кун; ғунча шудан а) ба ҳам фушурда шудан; ба худ кашида шудан; б) пойҳоро ба зери худ чамъ кардан; ғунча кардан а) гирд кардан (лабҳоро); б) чамъ кардан (пойҳоро).
- ҒУНЧАГӢ** غنچهگي ғунча будан, вазъ ва ҳолати ғунча.
- ҒУНЧАДАҲОН** غنچهدهان нозанине, ки даҳони ӯ монанди гулғунча зебост.
- ҒУНЧАМОНАНД** غنچهمانند монанди ғунча, зебо.
- ҒУНЧАСОН** غنچهسان ниг. ғунчамонанд.
- ҒУНЧАХУСБ** غنچهخسب он ки ҳангоми хоб дасту пойҳои худро чамъ мекунад.
- ҒУНЧ I** غنچ гирд, бо ҳам омада, лӯнда.
- ҒУНЧ II** а. غنچ кит. нозу карашма, ишва.
- ҒУНЧИДАН** غنچيدن ниг. гунчидан; ба дилам намеғунчад ниг. дил; ба куртааш намеғунчид (аз шодӣ) ниг. курта; ба пӯсташ нағунчидан (аз хурсандӣ) ниг. пӯст; нози касе ба касе ғунчидан пеши касе эътибор доштани касе, гапи касе ба касе гузаштан.
- ҒУНҶОИШ** غنچايش ниг. гунҷоиш.
- ҒУНҶОН(И)ДАН** غنچاندين//غنچاندين 1. ниг. гунчон(и)дан. 2. маҷ. рӯи хуш додан; хуш қабул кардан.
- ҒУНШАВАНДА** غنشونده сифати феълии замони ҳозира аз ғун шудан; чамъшаванда, гирдо-янда.
- ҒУНШАВӢ** غنشوي исми амал аз ғун шудан; гирд омадан даври ҳам, чамъомад.
- ҒУНШУДА** غنشده сифати феълии замони гузашта аз ғун шудан; чамъшуда, гирдомада; маълумоти ғуншуда маълумоти чамъшуда.
- ҒУРА//ҒӢРА** غوره ангури норасидаи турш ва дигар меваҳои нопахта.
- ҒУР(Р)А** غره садои баланди боҳайбат, наъраи хавлангез; ғурриш.
- ҒУРАК** غرک гуфт. як навъ парандаи кабутармонанд.
- ҒУР(Р)АНДА** غرنده сифати феълии замони ҳозира аз ғурридан; ғурришкунанда; ғуррасзананда; хурӯшанда; гулдуросзананда: абри ғурранда, боди ғурранда, шери ғурранда (дар ҳолати хашим).
- ҒУР(Р)АС** غرس калимаи тақлиди овози вазидани шамол ё ҳаракати босуръати чизе: ғурраси мошин, ғурраси шамол, ғуррас задан.
- ҒУРБАТ** а. غربت 1. ҷудой аз ватан, дурӣ аз ёру диёр, ғарибӣ, мусофирӣ; ғурбат ихтиёр кардан тарки ватан кардан. 2. он ҷо, ки ватани кас нест, ҷои дур аз хонумон; дар ғурбат дар дурӣ аз ватан, дар мусофирӣ; диёри ғурбат ҷое, ки кас дар он ғарибу мусофир аст; ғарибӣ. 2. гуфт., маҷ. ҷанҷол, хархаша; ғурбат кардан ҷанҷол кардан, мағал бардоштан; сари беғурбати худро ба ғурбат мондан ба коре иқдом карда, худро ба ташвиш андохтан, ба коре ҳамроҳ шуда худро гирифтори дарди сар кардан.
- ҒУРБАТДИДА** غربتديده ниг. ғурбатзада.
- ҒУРБАТЗАДА** غربتزده ғариб, овора, беҳонумон.
- ҒУРБАТСАРО** غربتسرا кит., ниг. ғурбатхона.
- ҒУРБАТХОНА** غربتخانه 1. ҷои ҷанҷолу хархаша. 2. маҷ. олам, ҷаҳон.
- ҒУРВОША** غرواشه кит. гиёҳест, ки аз он лиф месозанд.
- ҒУР-ҒУР** غرغر калимаи тақлиди овоз 1. садои пасти ғурриши ҳайвонҳо (сағ, гург ва ғ.); ғурриш, ғуррос (-и мошинҳои бузургу экскаватор ва ғ.). 2. овози пасти хашмигнонаи касе, ки ҷӣ гуфтаниш маълум нест; ғур-ғур

ҒУР

кардан зери лаб нимғурма чизе гуфтан.

ҒУРҒУРКУНОН غرغرکنان *феъли ҳол аз ғур-ғур кардан*. 1. паст-паст ғуррида (*мас., сағ*). 2. дар ҳолати ғур-ғур кардан, нимғурма худ ба худ чизе гуфтан.

ҒУР(Р)ИДАН غريدان 1. ғурриш кардан, наъра кашидан, хурӯшидан (*аз хаши ва газаб*): **ғурридани шер, ғурридани раъд, ғурридани бод**. 2. *маҷ.* сахт бонг задан, гулӯ даррондан, аррос задан.

ҒУР(Р)ИШ غررش *исми феълӣ аз ғур(р)идан*; хурӯш; овози бадвоҳимаи ҳайвони даранда (*дар вақти хаши му газаб*); ғуррос задан, ғуррида сахт овоз баровардан (-и боду бўрон, раъд, тӯпу ҳавопаймо, мавҷҳои оби дарё).

ҒУРМ I غرم *ниг. гурм*.

ҒУРМ II غرم *гӯсфанди кӯҳӣ; меши кӯҳӣ*.

ҒУРМ III *а. غوم кит.* 1. товон, ғаромат. 2. зиён, зарар.

ҒУРМАҒАС غورمگس *зоол.* як навъ магаси ба занбӯри асал монанд, ки ҳайвонотро сахт мегазад, хармагас, харпашша.

ҒУРМАҶ غرمج *кит., бот.* гиёҳе, ки донаи чун зира хушбӯе дорад.

ҒУРМАҶОБ غرمجاب *кит.* шӯрбое, ки аз ғурмаҷ пухта мешавад.

ҒУРМДОР غرمدار *ниг. гурмдор*.

ҒУРОБ *а. غراب кит.* зоғ; зоғи сиёҳ.

ҒУРОБРАНГ غرابرنگ *сиёҳранг, тира*.

ҒУР(Р)ОН غران 1. *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз ғурридан*. 1. ғурришкунанда, ғурранда, хурӯшанда, овози ҳайбатнок бароваранда. 2. дар ҳолати ғуррандагӣ, хурӯшон.

ҒУР(Р)ОНДАН غراندن *гуфт.* дур партофтан, ҳаво додан, андохтан: **санг ғуррондан ба та-рафи касе, токии худро ба осмон ғуррондан**.

ҒУР(Р)ОС غراس *калимаи тақлиди овоз* 1. садои ифодакунандаи хашму ғазаби баъзе ҳайвонҳо; ғурриш; наъра: **ғурроси ваҳшиёнаи сағҳо, ғурроси гурбаҳои чангара**. 2. овози гулдурӯсии чизе: **ғурроси дастгоҳҳо,**

ғурроси нофорами мошинҳо; ғуррос задан а) ғуррида садо баровардан; наъра задан (-и ҳайвонҳо); б) ғурриш кардан, гулдурӯс кардан.

ҒУР(Р)ОСЗАНОН غراسزانان *феъли ҳол аз ғуррос задан*; дар ҳолати ғуррос задан.

ҒУРР غر *кит. ғурру ғафс* а) захиму ситабр, кулуфт: **арғамчини ғурру ғафс**; б) дурушту баланд: **овози ғурру ғафс**.

ҒУРРА I *а. غره кит.* аввали моҳ; рӯзи аввали моҳ.

ҒУРРА II *а. غره кит.* сафедии пешонаи асп, қашқа.

ҒУРРИДОР غرّيدار он ки дар таги манаҳаш ғурри дорад, чоғардор.

ҒУРРИНОК غرّيناك *ниг. гурридор*.

ҒУРРИПЕШОНА غرّیپيشانه он ки дар пешонааш ғурри дорад, он ки дар пешонааш дамидагии кулӯла дорад.

ҒУРРИ غرّӣ 1. як навъ варами ғуддаӣ, ки дар таги манаҳ пайдо мешавад, чоғар. 2. ҷӯшиши кулӯла ё баромадагӣ дар ягон ҷои бадан.

ҒУРУБ *а. غروب* 1. фуру рафтани офтоб; *муқоб.* тулӯъ. 2. хангоми ғуруби офтоб, ғурубгоҳ; **ғуруби офтоб, баъди ғуруби офтоб, вақти ғуруби офтоб, то ғуруби офтоб; офтоб ғуруб кардан** офтоб нишастан, фуру рафтани офтоб; **♦ ба ғуруб наздик расидани офтоби чизе** наздик шудани заволу инқирози чизе.

ҒУРУБГОҲ غروبگاه ҷои нишастии офтоб.

ҒУРУБИДАН غروبیدن фуру рафтани, нишастани, ғуруб кардан (-и офтоб).

ҒУРУНҒАС غرنگس *ниг. гурунғос*.

ҒУРУНҒ-ҒУРУНҒ غرنگغرنگ *калимаи тақлиди овози зери лаб паст-паст гап задани як кас ё чанд кас; овози оҳиста гапзании чанд кас*.

ҒУРУНҒИДАН غرنگیدن *гуфт.* ғур-ғур кардан, зери лаб чизе гуфтан.

ҒУРУНҒОС//ҒУРУНҒАС غرنگاس//غرنگس *ғур-унг-ғурунғ; ғурунғос задан* оҳиста зери лаб нафаҳмонда чизе гуфтан.

ҒУРУР *a.* غرور 1. мағрурӣ, ҳавобаландӣ, та-каббур, нахват; *ба тариқи истиора:* боди **ғурур**, **чоми ғурур**, **сармаст аз майи ғурур**, **пеши чашми касеро гирифтани пардаи абри ғурур**; **кибру ғурур** такаббуру мағрурӣ; **ғурур доштан** мағрур будан, ҳавобаланд будан. 2. фахр, тафохур, болидан ба худ: **ғурури мардонагӣ**, **ғурури модарӣ**, **нозу ғурур**, **фахру ғурур...**; **ғурури миллӣ** бо миллати худ фахр кардан, ифтихори миллӣ; **ғурури чавонӣ** а) худписандию мағрурии хоси чавонон; б) *киноя* аз саргармии чавонӣ; чӯшу хурӯши чавонӣ; **бо ғурур** а) мағрурона, мутакаббиро-рона, калонгирона; б) ифтихормандона, фахр карда, ба худ болида; **аз рӯи ғурури модарӣ** бо модар будани худ фахр карда; **бо ғурури ғиждувонигӣ** ба ғиждувонӣ (ва умуман аҳли маҳалле) будани худ фахр карда; **ғурури пуч** мағрурии беҳуда; бодигӣ; **ғурури хусн доштан** бо хусни худ болидан, фирефтаи зебоии худ будан.

ҒУРУРНОК غوروناک 1. мағрур, мутакаббир, ҳавобаланд. 2. ифтихорманд, фахрнок.

ҒУРӮША غروشه *гуфт.* донаи шабеҳи мошӯ нахӯд; ҳар чизи лӯндашакл; чизи резай кулӯла; **нурии ғурӯша** нурии дона-дона.

ҒУРӮШОНИДАН غروشانيدين ғурӯша тайёр кардан, лӯндашакл кардан: **ғурӯшонидани хӯроки чорво.**

ҒУРҒА *a.* غرغه 1. *кит.* болохона. 2. *кит.* дарича. 3. дӯкон, дӯконча: **ғурғай рӯзномафурӯшӣ.**

ҒУСЛ *a.* غسل шустушӯи тамоми бадан, оббозӣ; **ғусл кардан** шустушӯӣ кардан, оббозӣ кардан; **ғусли таъмид** маросими динии аҳли насоро, ки дар оби муқаддаси калисо кӯдакон ё калонсолонро барои ба дини худ даровардан шустушӯ мекунанд.

ҒУСЛҒОҲ غسلگاه *ниг.* ғуслхона.

ҒУСЛҲОНА غسلخانه хонаи махсус барои шустушӯӣ кардан; гармоба, ҳаммом.

ҒУСН *a.* غصن *кит.* шохи дарахт, шоҳаи дарахт.

ҒУССА *a.* غصّه андӯҳи гулӯгир, ки зоҳир намекунанд; ғами ниҳонӣ: **аз ғусса**, **ғаму ғусса**; **аз ғуссаи...** аз ғами..., аз алами...; **ғусса хӯрдан** сахт ғам хӯрдан, ғам дидан,

андӯҳгин гаштан; **дар ғусса афтодан** сахт ғамгин шудан; **ғаму ғусса боридан аз афту андоми касе** сахт ғамгин шудани касе; **аз банди ғаму ғусса озод шудан** аз ғаму андӯҳ раҳо ёфтан.

ҒУССААНГЕЗ غصّه‌انگيز *ниг.* ғуссаовар.

ҒУССАДОР غصّه‌دار *ниг.* ғамдор.

ҒУССАМАНД غصّه‌مند андӯҳгин, ғамгин, маҳзун.

ҒУССАМАРГ غصّه‌مرگ :**ғуссамарг кардан** касеро сахт ғам дода, ҳалок кардан; **ғуссамарг шудан (гаштан)** аз ғусса мурдан, аз сахтии андӯҳ ҳалок гаштан.

ҒУССАОВАР غصّه‌آور ғамангез, ҳузновар.

ҒУССАҲОНА غصّه‌خانه *ниг.* ғамхона.

ҒУССАХӮР غصّه‌خور *ниг.* ғамхӯр.

ҒУТ-ҒУТ غت غت *гуфт.*, *ниг.* ғуд-ғуд.

ҒУФ(Ф)А//ҒУФА غف غف *кҲн.* пӯстин.

ҒУФРОН *a.* غفران бахшидани гуноҳ, афви чурм, бахшиш ва омурзиш.

ҒУЧ غوج *гуфт.* дар як чо бисёр ва тӯб-тӯб воқеъшуда, зич, андӯҳ; **ғуч-ғуч** тӯб-тӯб дар ҳар чо.

ҒУЧУМ غجوم 1. хӯшачаи аз хӯшаи калон кандашудаи ангур, шингил. 2. тӯдаи дар як чо чамъшудаи чизе: **як ғучум кирм (мӯрча ва ғ.);** **як ғучум ситора.**

ҒӮЗА غوزه 1. пахтаи чойдорӣ, ки собиқ кишта мешуд. 2. ғилофи тамоман ношукуфтаи пахта, ки пахта аз он чудо карда гирифта на-шудааст; *муқ.* **кӯрак**; **ғӯза кашидан** аз ғӯза чудо карда гирифтани пахта; **обро бину мӯза каш**, **ҳаворо бину ғӯза каш (зарб.).** 3. ғилофи болои баъзе набототи дигар, ки дона дар даруни он мепазад: **ғӯзаи кӯкнор**; **дарди кампир ғӯза (мақ.)** ҳар кас мақсаде дорад.

ҒӮЗАКАШӢ غوزه‌كشي аз ғӯза бо даст чудо карда гирифтани пахта; **ман омадам ба дилхушӣ**, **аз пеш баромад ғӯзакашӣ (зарб.).**

ҒӮЗАКОР غوزه‌كار *кҲн.* он ки ғӯза кишт мекунад.

ҒӢЗ

ҒӢЗАКОРӢ غوزه كاری *кхн.* ғӢза кишт кардан, кишти ғӢза.

ҒӢЗАМОЛ غوزه مال *таър.* андоз аз деҳқони пахтакор.

ҒӢЗАОБИЛА غوزه آبله *обилаи калон-калон.*

ҒӢЗАПОЯ غوزه پايه 1. ниҳоли пахта, беҳи ғӢза. 2. пояҳои ғӢза (пахта), ки ҳосилаш ғундошта шудааст, пунбачӢб: **ғӢзапоя кандан**, **ғӢзапоя ғундоштан**.

ҒӢЗАПОЯҒУНДОРӢ غوزه پايه غنداری *исми амал аз ғӢзапоя ғундоштан*; чамъ карда гирифтани пояҳои ғӢзаи ҳосилаш ғундошташуда.

ҒӢЗАЧАШМ غوزه چشم *гүфт.* он ки чашмонаш аз косахона берун чаҳида бошад.

ҒӢЗАЧИНӢ غوزه چيني *исми амал аз ғӢза чидан*; чида гирифтани ғӢзаҳои пахта барои баъдан кашидани пахтаи онҳо, ғӢза-ғундорӢ.

ҒӢЗАЧАЛЛОБ غوزه جلاب *таър.* он ки ба хариду фурӯши пахта машғул буд, пахтачаллоб.

ҒӢЛ I غول 1. махлуқи қавихайкалу бадвоҳимаи хурофӢ – афсонавӢ, ки гӢё дар кӢху биёбон маскан дорад; дев, иблис. 2. *мач.* марди бузургҷуссаи бадҳайбат; одами девсирату бадқирдор; **ғӢли биёбон(Ӣ)** а) махлуқи афсонавӢи биёбонӢ б) *мач.* одами ваҳшитабиату дуруштандому аблах.

ҒӢЛ II غول *кит.* бошишгоҳи шабонаи чорпоён дар дашту сахро; кӢра; *муқ.* **оғил**.

ҒӢЛ III غول *ниг.* ғӢла 3.

ҒӢЛА I غوله 1. чӢби (кундаҳои) кӢтоҳ-кӢтоҳ буридашудаи дарахт. 2. гудохта ба қолибҳои махсус рехтаи филизот: **ғӢлаи оҳан**, **ғӢлаи пӢлод**, **ғӢлаи чӢян**. 3. *мач.* одами кӢтоҳқади ғафс, шахси пастаки фарбех.

ҒӢЛА II غوله *кит.* қои нигоҳдории ғалла, анбори ғалла.

ҒӢЛАБУР غوله بر *арраи дудастандор*, ки бо он ғӢла мебуранд, арраи ғӢлабурӢ.

ҒӢЛАБУРӢ غوله بری *амали чӢббурӢ, кундабурӢ.*

ҒӢЛАДИНГ غوله دنگ *гүфт.* 1. одами кӢтоҳқади ғафси бадафт. 2. *мач.* аблах, аҳмақ.

ҒӢЛАК I غولک *шакли тасғири ғӢл.*

ҒӢЛАК II غولک 1. душоҳаи чӢбини резинкабаста, ки бачагон бо он сангча меандозанд; *муқ.* **камонғӢлак**. 2. гулӢлачаи гилин, ки онро аз ғӢлак меандозанд: **тири ғӢлак**.

ҒӢЛАКАНДОЗ غولک انداز 1. он ки аз ғӢлак, фалахмон, камон *ва г.* санг меандозад. 2. *чое*, ки ғӢлак (II. 2) меандохтанд.

ҒӢЛАМОНАНД غوله مانند *монанди ғӢла (I,1) ғӢлашакл.*

ҒӢЛАФАРШ غوله فرش *роҳе*, ки дар замини он ғӢлачаҳои сементӢи рост-рост чида шудааст: **роҳи ғӢлафарш**.

ҒӢЛАЧА غولچه *шакли тасғири ғӢла.*

ҒӢЛАЧӢБ غوله چوب *чӢби ғӢла*, қисмати кӢтоҳ буридашудаи танаи дарахт, ғӢлаи чӢб, кунда.

ҒӢЛБАК غولبک *гүфт.*, *ниг.* ғӢла 3.

ҒӢЛИНГ غولينگ *зардолуи хушк.*

ҒӢЛИНГӢОБ غولينگ آب *обе*, ки дар он ғӢлинг чӢшонда бошанд, зардолуоб.

ҒӢЛИНГХОӢ غولينگ خايي 1. *исми амал аз ғӢлинг хоидан*. 2. *мач.* гапро хоидан, ҷавоби дуруст гүфта натавонистан.

ҒӢЛӢ غولي *ниг.* ғӢлӢ; **ғӢлӢ карда киштан** зич ва чафс карда кишт кардан.

ҒӢЛУНГ غولنگ *ниг.* ғӢлинг.

ҒӢЛУНГӢОБ غولنگ آب *ниг.* ғӢлингӢоб.

ҒӢЛОСО غول آسا *ниг.* ғӢлпайкар.

ҒӢЛПАЙКАР غول پيكر *қавихайкал, тануманд.*

ҒӢРА//ҒУРА غوره *ангури хоми турш ва ҳосили норасидаи дарахтони мева*; *муқ.* **сабча**; **сабр кунӢ**, аз ғӢра ҳалво мепазад (*мақ.*); **ғӢра бастан** ғӢра андохтан, ба ғӢра бастан даромадан.

ҒӢРАБАНДӢ غوره بندي *исми амал аз ғӢра бастан*; ғӢра кардан.

ҒӢРАГИЛ غوره گل *каҳгили норасида*, ки бо он пеш аз андова девор ё бомро панҷакаш (гандаандова) мекунанд.

ҒӢРАМАРГ غوره مرگ чавонмарг, чавони фавтида ё халокшуда.

ҒӢРАОБ غوره آب обе, ки аз ғӯраи ангур фишурда мегиранд ва дар офтоб муддате гузошта, тайёр мекунад ва бо хӯрок истеъмол мекунад.

ҒӢРИЁН غوريان таър. сулолаи султонҳои вилояти Ғӯр (дар наздикии шаҳрҳои Ғазна ва Ҳироти Афғонистони ҳозира), ки дар солҳои 1148-1206 ҳукмронӣ кардааст.

ҒӢРӢ غورى мансуб ба минтақаи Ғӯр (дар Афғонистон).

ҒӢТ غوت 1. ниг. фалахмон. 2. ниг. ғӯта.

ҒӢТА غوطه//غوته: ғӯта задан//ғӯта хӯрдан фуру рафтан дар об, сар ба об фуру бурдан; **◇ ба дарёи чизе ғӯта задан // ба (дар) дарёи чизе ғӯта хӯрдан** а) дар ихотаи чизе мондан, саросар фаро гирифта шудан бо чизе; ғарқи чизе шудан; б) ба чизе тамоман дода шудан: **ба дарёи муҳаббат ғӯта задан (хӯрдан); ба чизе (қоре) ғӯта задан // ба (дар) чизе ғӯта хӯрдан** а) ниг. **ба дарёи чизе ғӯта задан...**; дар зери чизе мондан; б) бо чизе саҳт саргарм шудан, ба чизе (қоре) тамоман банд шуда мондан: **ба қорҳои илмӣ ғӯта хӯрдан, ба фикру ҳаёл ғӯта хӯрдан (задан).**

ҒӢТАВАР غوته ور//غوطه ور фуру рафта дар об; фаро гирифташуда бо чизе, ғарик: **ғӯтавар ба фикру андешаҳо.**

ҒӢТАВАРӢ غوته وري//غوطه وري 1. ғӯтавар шудан, ҳолати фуру рави ба чизе, 2. ба қоре тамоман дода шудан.

ҒӢТАХӢРӢ غوطه خوري//غوته خوري исми амал аз ғӯта хӯрдан; ғӯтидан, ба таги об рафтан.

ҒӢТИДА غوتیده сифати феълии замони гузашта аз ғӯтидан; **дар лой ғӯтида-ғӯтида** ҳар замон ба лой дармонда: **ба дарё ғӯтида рафтан** ғарқ шудан дар дарё; **дар лой ғӯтида мондан** дар гилу лой банд шудан, дар лой дармондан.

ҒӢТИДАН غوتيدن 1. дар об фуру рафтан, дар об шудан: **дар об ғӯтидан.** 2. фуру рафтан ба даруни чизе: **ба лой ғӯтидан; ба обу арақ ғӯтидан** а) ғарқи арақ шудан, саҳт арақ қардан; б) *маҷ.* шарманда шудан; **ба ҳоқу қанг ғӯтидан** зери ҳоқу қанг мондан; **◇ ба қарз ғӯтидан** ба таги қарз мондан, бисёр қарздор шудан; **дандони қасе ғӯтидан** ба чизе барои хусули чизе зӯри қасе расидан; барои аз худ қардани чизе худро ҳақдор ҳисоб қардан; **нони қасе ба равған ғӯтидан** қори қасе омад қардан; зиндагии қасе рӯ ба беҳбудӣ ниҳодан.

ҒӢТОН غوتان//غوظان феъли ҳол аз ғӯтидан; дар ҳолати ғӯтидан; **ғӯтон шудан** ғӯта хӯрдан.

ҒӢТОН(И)ДАН غوتانيدن//غوتانيدن//غوتانيدن тарзи бавоситаи ғӯтидан; дар об фуру равондан, ба об андохтан: **ба об ғӯтонида, нонро ба шинӣ ғӯтонида хӯрдан.**

ҒӢШ غوش қит. чӯби саҳти ҳаданг, ки дар соҳтани баъзе намуди силоҳу асбоби мусиқӣ ба қор мерафтааст.

ҒӢША غوشه қит. хӯшаи ангур; сарақҳои чаву гандум, ки дар вақти дарав ба замин афтодааст; **ғӯша-ғӯша** хӯшаҳои зиёд.

Д

Д *ҳарфи шашуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи дол (د); дар ҳисоби абҷад ба адади 4 баробар аст.*

ДАБ د **даб кардан** а) пошна задан ба асп барои давондан; б) ба касе дӯғ задан; таҳдид ба задан кардан (*бо ишораи даст ва ғ.*).

ДАБАНГ دبنگ 1. *ниг.* даванг. 2. он ки рафтору кирдори номӯътадил дорад; аҳмақ, нодон.

ДАБАРА دبره :дӯғу дабара *лаҳҷ.* дӯғу пӯписа.

ДАБАРДҶҶӢ دبردوڤي носуфта, дағал, ноҳинҷор.

ДАБАРОН ا. دبران *нуч.* дурахшонтарин ситора дар сурати фалакии Савр.

ДАББА I а. دبه 1. *тиб.* варами хоя, боди фатқ, чурра. 2. инсон ё ҳайвони гирифтори ин дард; **дабба-дабба роҳ гаштан** байни ду пойро фароҳ карда, мурғобивор роҳ рафтан.

ДАББА II دبه 1. *ғуфт.* ҳар чизи бозоркасад, беравнақ, харидорнадошта. 2. моле, ки харидор онро бо айбе ба фурушанда баргардонда бошад: **моли дабба; дабба кардан** моли харидаро ба фурушандааш баргардондан. 3. *мач.* бадахдӣ, бадқавлӣ, вафо накардан ба аҳд дар муомила.

ДАББА III دبه зарфи дарунхолӣ аз чинси филиз, сафол, пластик ё чарм барои гирифтани моеот, аз қабилӣ равған: **дабба - дӯлча киноя** аз асбоби нодаркори рӯзгор.

ДАББОҒ а. دباغ ошдихандаи пӯст, пироишдихандаи пӯст, чармгар.

ДАББОҒӢ دباغي 1. ош додани пӯст, дибоғат, чармгарӣ. 2. касбу амали даббоғ. 3. чой ва маҳалли ош додани пӯст, корхонаи чармгарӣ.

ДАББОҒХОНА دباغخانه корхонаи ош додани пӯст, чармгарӣ.

ДАБДАБА а. ددبه 1. ҳашамат, карруфар, шукӯх. 2. намоиш додани чоҳу чалоли худ; **дабдаба карда гаштан** савлат карда гаштан, калониғарии худро намоиш додан.

ДАБДАБАДОР ددبهدار *ниг.* дабдабанок.

ДАБДАБАНОК ددبهناک 1. ботантана, мутантан, бошукӯх, пурҳашамат: **зиёфати дабдабанок, тӯйи дабдабанок, қасри дабдабанок.** 2. *мач.* бо пардозу ороиши аз ҳад зиёд; аз ҳад зиёд иборепардозона, тумтароқ (сухан гуфтан).

ДАБДАЛА دبدله *ғуфт.* **дабдала кардан** а) тамоман вайрон кардан, ба дарачае шикастану хароб кардан, ки дигар таъмир нашавад; **дабдалаи касеро баровардан** расвоии касеро баровардан, касеро шарманда кардан; **кори касе дабдала шудан** кори касе ниҳоят бад шудан; расвоии касе баромадан.

ДАБИҚӢ دبيقي як навъ матои абрешими нафис, ки ба Дабиқ ном шаҳри Миср нисбат медиханд.

ДАБИЛА دبيله *тиб.* варами калон, ки асосан беранг буда, маддаи он дар бофтаҳои чуқуртари тағи пӯст чамъ мешавад.

ДАБИР **دبير** 1. нависанда ва тахриркунанда мактубу хуччатҳои давлатӣ, мирзо, муншӣ, котиб. 2. муаллим, мактабдор, омӯзгор. 3. котиби созмони иҷтимоӣ, ҳизбӣ ва ғ.: **дабири кулли Созмони Милали Муттаҳид**.

ДАБИРВОР **ديروار** *ниг.* **дабирона**.

ДАБИРИСТОН **ديريستان** 1. мактаби миёна. 2. *ниг.* **дабирхона**.

ДАБИРИСТОНӢ **ديريستاني** *марбут ба дабиристон*; он ки дар дабиристон таҳсил мекунад ё кор мекунад.

ДАБИРӢ **ديري** амал ва шугли дабир; *марбут ба мансуб ба дабирӣ*: **либоси дабирӣ**.

ДАБИРОНА **ديرانه** бо шева ва сабку услуби дабирон, монанди дабирон.

ДАБИРПЕША **ديرپيشه** он ки шугли дабирӣ дорад, дабир.

ДАБИРХОНА **ديرخانه** идорае, ки дар як созмон вазифаи қабул кардан ё фиристодани номаҳои расмиро ба ўҳда дорад; дафтархона.

ДАБИСТОН **ديستان** мактаби ибтидоӣ, ки маъмулан синфҳои як то чорро дар бар мегирад.

ДАБИСТОНӢ **ديستاني** 1. *марбут ба дабистон*. 2. он ки дар дабистон дарс мегирад; он ки дар дабистон дарс мекунад.

ДАБОҒАТ *a.* **ديباغت** *ниг.* **дибоғат**.

ДАБУР *a.* **ديور** 1. боде, ки аз тарафи ғарб мевазад; *муқоб.* **боди сабо**. 2. *маҷ.* ғарб, мағриб.

ДАБ(Б)УС *a.* **ديوس** *кит.* гурз, чӯбдаст.

дав **دو** *асоси замони ҳозира аз давидан*.

ДАВ **دو** 1. давиш, тохт; **мусобиқаи дав** мусобиқае, ки байни давандаҳо баргузор мешавад; **дави асп.** 2. *маҷ., гуфт.* гап, сухан; **дави касе гузаштан** гапи касе гузаштан.

ДАВАК **دوک** 1. лӯкидон, ғалакаи дар. 2. худ аз худ ғеҷида, ғеҷон (*мас., дар таркиби ҳалқадавак*): **гурбадавак**.

ДАВАНГ **دونگ** фарбеҳи бадафт; бузургҷуссаи бебезб: **одами даванг**, **уштури калони даванг**.

ДАВАНД **دوند** тезрафтор, тезгард, бодпо, бидав: **аспи даванд**.

ДАВАНДА **دونده** 1. *сифати феълӣи замони ҳозира*

аз давидан. 2. тездав, дар давидан чусту чолок. 3. касе, ки давидан дорад.

ДАВАНДАГӢ **دوندگي** *шакли дигари сифати феълӣи замони ҳозира аз давидан*; амали даванда, қобилияти тез давидан доштан; тездави.

ДАВАРОН *a.* **دوران** гардиш, даврзанӣ, чархиш, гирдгардӣ (*мас., ҳаракати чарх*); **даварон кардан** гирд гаштан.

ДАВАРОНӢ **دوراني**: **даваронӣ кардан** давр задан, гирд гаштан.

ДАВВОР *a.* **دوار** *кит.* даврзананда, гирдгарданда, чархзананда; гарданда; $\diamond$ **гунбади даввор** осмон, фалак.

ДАВ-ДАВАК **دودوک** *гуфт.* 1. даводав, давидани бисёр. 2. пешгузарӣ аз якдигар (*дар бозии баҷагон*); **дав-давак кардан** дар давидан мусобиқа кардан; дар роҳи ҳосили мақсад бисёр саъй кардан, давуғеҷ кардан.

ДАВ-ДАВАКБОЗӢ **دودوکبازی** *ниг.* **дав-давак**.

ДАВ-ДАВОН **دودوان** тозон, давида, тохта; бо-суръат, тез.

ДАВИДА **دويده** *сифати феълӣи замони гузашта аз давидан*; тозон, тохта: **давида баромадан**, **давида рафтан**, **давида омадан**; **давида-давида дав-давон**; якзайл тохта; **давида хестан (бар-хостан)** чусту чолокона, зуд аз ҷо хестан.

ДАВИДАН **دويدن** 1. тохтан, тозон рафтани бо-суръат рафтани; **давидани гӯсола то каҳдон (мақ.)**. 2. *маҷ.* давуғеҷ кардан, давутоз кардан, бисёр рафтуой кардан; кӯшиш кардан (*барои ба даст даровардани чизе*): **ба ҳар тараф давидан**. 3. *маҷ.* пайдо шудан, намоён шудан, ҳувайдо гаштан (*хусусан якбора*): **ба рӯи касе сурхӣ давидан**, **ба лаби (ё рӯи) касе табассум давидан**; $\diamond$ **аз дунболи (пайи, қафои) касе давидан** а) касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан; б) дар чустуҷӯи чизе овора шудан, дар кофтукови чизе саргардон шудан; **ба рӯи касе давидан** шарм надошта ба рӯи касе ягон гапи беадабона гуфтан; эҳтироми касеро ба назар нагирифта бо ӯ густохона гап задан; **ба сар давидан** бо майлу рағбат иҷро кардан кореро, ба коре аз дилу қон часпидан; **аз дӯст як ишорат**, **аз мо ба сар давидан (мақ.)**; **ба сари касе давидан** ба касе ҳамла кардан, ба касе ҳучум намудан.

ДАВИДАРАВОН دويدهروان дар ҳолати давидан.

ДАВИШ دوش *исми феълӣ аз давидан*; дав, тохт; **майдони давиш** майдони мусобиқаи давидан.

ДАВЛАТ *a.* دولت 1. молу мулк, бойигарӣ, дорой, сарват: **давлати дунё**, **молу давлат**, **давлатат зиёда шавад** (*таъбири дуои нек*); **давлату ҳашамат** сарват ва ҷоҳу ҷалол, молу мулк; **давлати касе кам нашудан** ба молу мулки касе зарар нарасидан. 2. ташкилоти сиёсии як ҷомеа, ки созмонҳояш умури онро идора менамояд; мамлакате, ки ба чунин ташкилот соҳиб аст: **давлати марказиятёфта** (**мутамакказ**), **давлати мустақил**. 3. *маҷ.* бахт, саодат, иқбол; **давлати пирӣ** хушбахтӣ ва осудаҳолии айёми пирӣ; **давлати бузург будан** бахти ниҳоят баланд будан, толеи баланд будан, боиси хушбахтӣ шудан; **аз давлати... // аз сояи давлати...** ба шарофати...; ба воситаи...; аз ҳисоби...; **аз давлати шолӣ курмак об меҳӯрад** (*маҷ.*); **дар сояи давлати...** а) дар паноҳи...; дар ҳимояи...; б) ба шарофати...; аз пушти...

ДАВЛАТДОРӢ دولتدارӣ идора кардани давлат; ҳукмронӣ.

ДАВЛАТӢР دولتيار бахтёр, хушбахт; соҳибзафар, музаффар.

ДАВЛАТӢРӢ دولتيارى *маҷ.* хушбахтӣ, саодатмандӣ, некбахтӣ.

ДАВЛАТӢ دولتى *мансуб ба давлат*: **вазифаи давлатӣ**, **бонки давлатӣ**, **идораи давлатӣ**; **имтиҳони давлатӣ** имтиҳони хатми мактабҳои миёна ва олии; **мукофоти давлатӣ** ҷоизаи махсус таъсискардаи ҳукумат барои ихтироъ ва кашфиёт, беҳтарин асарҳои адабӣ, илмӣ, санъат ва ғ., ки одатан сола ё муддате як бор дода мешавад; **сирри давлатӣ** сирри амнияти мамлакату ҳукумат, ки фош кардани он ҷиноят аст; **ҳуччати давлатӣ** ҳуччате, ки аз тарафи ҳукумат қабул шудааст; ҳуччати расмӣ.

ДАВЛАТМАНД دولتمند 1. соҳибсарват, доро. 2. бахтиёр, хушбахт, саодатманд.

ДАВЛАТМАНДӢ دولتمندى давлат доштан, сарватманд будан, соҳиби молу мулк будан.

ДАВЛАТПАНОӢ دولتپناه 1. *кит.* бахтовар, саодатбахш; паноҳгоҳи саодат ва хушбахтӣ. 2. *маҷ.* некбахт ва муқтадир.

ДАВЛАТСАРО دولتسرا *ниг.* давлатхона.

ДАВЛАТХОНА دولتخانه *таър.* қароргоҳи амиру ҳоким, арк, боргоҳ; қаср, сарой, пойтахт.

ДАВЛАТХОӢ دولتخواه хоҳони хушбахтии касе, хайрхоҳ, некхоҳ.

ДАВЛАТХОӢӢ دولتخواهى некӯхоҳӣ, хайрхоҳӣ, талаби хушбахтӣ барои касе.

ДАВЛАТХОӢОНА دولتخواهانه аз рӯи хайрхоҳӣ, некхоҳона.

ДАВЛАТШАӢР دولتشهر *таър.* давлати муस्ताқиле, ки дар як шаҳр ва ноҳияҳои атрофи он ташкил мегардид: **давлатшаҳрҳои Юнони бостон**.

ДАВО *a.* دوا 1. он чи беморро бо он муолиҷа мекунад, дору, дармон; **даво кардан** табобат кардан, муолиҷа намудан. 2. *маҷ.* чора, илоҷ; **ба дарде даво шудан** ҳочати касеро баровардан, сабаби бартараф шудани мушкил ё камбудии касе гардидан; **давои қурут оби ҷӯш (гарм)** (*зарб.*).

ДАВОБ(Б) *a.* دواب *кит.*, *ҷ.* **добба**; чаҳорпоён, махсусан чаҳорпоёни саворӣ ва ҷонварон.

ДАВОБАӢШ دوابخش дармонбахш, шифобахш, шифодиханда.

ДАВОБДОР دوابدار *кит.* саис, аспбон.

ДАВОВИН *a.* دواوين *кит.*, *ҷ.* **девон**.

ДАВОГАР دواگر давокунанда, табиб.

ДАВОДАВ دواو давиш, тозиш; беист давидан ба ҳар тараф, давутоз, давуғеч.

ДАВОДАВӢ دواوى *ниг.* даводав.

ДАВОИР *a.* دوائر *кит.*, *ҷ.* **доира I** (доираҳо).

ДАВОӢ دوائى давошаванда; он чи ҳосияти доруй дорад, шифобахш: **гиёҳҳои давоӣ**.

ДАВОКУНАНДА دواکننده табобаткунанда; дорои хусусияти дармонӣ.

ДАВОЛ دوال 1. тасмаи чармин (*барои борбандӣ, миёнбанди узанғуи асп, тасмаи рикоб*). 2. тасмаи ғафси чармин барои нақоразанӣ.

ДАВОЛА دواله *кит.* навъи моддаи хушбӯ.

ДАВОЛБОЗ دوالباز *кит.* 1. он ки даволбозӣ мекунад; тасмабоз. 2. *маҷ.* ҳилагар, маккор.

ДАВОЛБОЗӢ دوال بازی 1. навъи бозии қимор, ки бо тасмаи чармӣ ва ҳалқа анҷом мегирад. 2. маҷ. ҳилагарӣ, маккорӣ.

ДАВОЛӢ دوالӣ 1. тасмабоз, найрангбоз, ҳилагар. 2. *тиб.* навъи беморӣ, ки ба сабаби печу ҳам гардидани рағҳои хунгард, махсусан сурхраг ва сиёхраг рӯй додааст.

ДАВОМ *а.* دوام 1. ҳамеша будан, мондагорӣ, пойдорӣ; бақо, сабот. 2. қисми боқимонда, бақияи чизе, ҳиссаи нотамоми чизе, идома, дунбола: **давоми сухан**, **давоми ҳикоя (қисса)**; **давоми умр** бақои умр, пояндагии умр; **дар давоми...** а) дар зарфи..., дар тӯли..., дар муддати...: **дар давоми ду моҳ**; б) дар рафти..., дар чараёни...; дар аснои...: **дар давоми сухани худ**, **дар давоми сӯхбат...**; **давом додан** идома додан; то ба охир расидани коре аз пайи он будан; **давом доштан** чараён доштан, дар чараён будан, идома доштан, нотамом будан; **давом кардан (намудан)** а) чараён доштан, тӯл кашидан; б) идома додан (*мас., сухани худро*); в) ҳозир шудан, муддате рафтуомадро давом додан; **давом кунон(и)дан** идома додан: **сухани (ҳикояи) худро давом кунон(и)дан**; **ба коре давом кардан (намудан)** а) кореро идома додан; кореро қатъ накардан; дар коре иштирок кардан, ба чое (коре) ҳозир шудан (*мас., ба дарс, ба мактаб, ба кофтукови касе*).

ДАВОМАТ *а.* دوامت 1. иштирок, ҳузур: **давмати талабагон ба дарсҳо**; **давоят кардан** ҳозир шудан, доимо давом додани коре; **давоят кунон(и)дан** идома (давом) додан. 2. муддати кор ва фаъолият (-и даста ё гурӯҳе ба машғулияте).

ДАВОМДЕҲ دوامده *ниг.* давомдиҳанда; идомадиҳанда.

ДАВОМДИҲАНДА دوامدهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз давом додан.*

ДАВОМДОР دوامدار зиёд давомкунанда, кашолёбанда, тӯлонӣ; **гурӯҳи машғулияти давомдор** гурӯҳи талабағони хурдсол, ки дар мактаб баъд аз соатҳои дарс ҳам як муддат машғулияташон давом мекунад.

ДАВОМДОРӢ دوامداری давомдор будан; идома доштан.

ДАВОМИЯТ *а.* دواميت *ниг.* давооят.

ДАВОМКУНАНДА دوامکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз давом кардан*; иштироккунанда.

ДАВОМНОК دوامناк 1. *ниг.* давомдор. 2. дунболадор; қисм-қисм чопшаванда (*дар рӯзнома ва маҷалла*): **ҳикояи давомнок.**

ДАВОМНОКӢ دوامناکی давомнок будан, идома доштан.

ДАВОМОТ *а.* دوامات *ниг.* давооят.

ДАВОМПАЗИР دوامپذير давомёбанда, бардавом.

ДАВОН I دوان *феълӣи ҳол аз давидан*; тозон, тохта, давида, дар ҳолати давидан: **давон омадан**, **давон рафтан**; **давон-давон** босуръат тохта, тез давида; **давон шудан** давидан; давида рафтан; равон, чорӣ.

ДАВОН II دوان ағба, кӯтал.

ДАВОНА دوانه дар ҳоли давидан, давон, давида истода.

ДАВОНАНДА دواننده водоркунанда ба давидан, барои давидан маҷбур кардан.

ДАВОН(И)ДАН دواندن//دوانيدن 1. *тарзи бавоситан давидан*; ба давидан водор кардан, тозондан; **асп давондан** а) асп тозондан, машғули аспдавонӣ шудан; аспро давонда рафтан; б) аспакӣ хучум кардан, савора ҳамла овардан. 2. андудан, ҳалқорӣ кардан (*бо оби тилло, нуқра ва ғ.*): **зарҳал (оби тилло) давондан**. 3. *гуфт.* касали дарунрав кардан. 4. *маҷ.* овораю саргардон кардан (*бо ваъда анҷом додани коре*); **ақл давондан** ақро ба кор андохтан, фикру андеша кардан; **реша давондан** а) реша паҳн кардан; нашғунамо кардан (-и растанӣ); б) мустаҳкам ҷойгир шудан; мавқеи худро мустаҳкам кардан; **чашм давондан** назар афкандан, нигоҳ кардан; тез аз назар гузаронидан; **пӯсти нав давондан** пӯсти нав баровардан, пӯст пайдо шудан (*дар рӯи чароҳат*).

ДАВОНОПАЗИР دواناپذير илоҷнопазир, табобатнашаванда, бедармон, муолиҷанашаванда.

ДАВОПАЗИР دواپذير табобатшаванда, илоҷпазир, муолиҷашуданӣ.

ДАВОСОЗ دواساز *ниг.* дорусоз.

ДАВОСОЗӢ دواسازی *ниг. дорусозӢ.*

ДАВОТ *а.* دوات 1. зарфи хурди дорои ранг, ки қаламро барои навиштан бар он фуру мебаранд; рангдон, сиёҳидон. 2. чаъба ё кутгие, ки дар он қалам ва дигар абзори навиштро мегузоранд; қаламдон.

ДАВОТГАР دواتگر *ниг. давогосоз.*

ДАВОТГАРӢ دواتگری *ниг. давогосозӢ.*

ДАВОТДОР دواتدار *таър.* сиёҳидонбардор, қаламдонбардор, шахси маъмури дарбори шоҳону ҳокимон, ки вазифааш давогос бардошта гаштан буд.

ДАВОТӢ دواتی *марбут ба давогос; давогосдор.*

ДАВОГСОЗ دواتساز *кит.* созандаи давогос, он ки давогос месозад.

ДАВОГСОЗӢ دواتسازی *давогосгарӢ, амал ва кори давогосоз.*

ДАВОТҲОНА دواتخانه *таър.* идораи муншиён, мирзохона.

ДАВОУЛМИСК *а.* دواالمسک *кит., тиб.* дорӯе, ки барои бакуват кардани дил аз чанд даво месохтанд ва қисмати бештари онро мушк ташкил мекард.

ДАВОЧ دواج 1. болопӯш, рӯйчо, чойпӯш. 2. кӯрпа, бистар, чойхоб. 3. қабо, чомаи васеъ, ки тамоми баданро пӯшонад.

ДАВОШАВАНДА دواشونده *табобатшаванда, муолиҷашаванда.*

ДАВР *а.* دور 1. гардиш, чархиш, ҳаракат дар гирди чизе; **даври фалак** гардиши фалак, чархи фалак; замона, рӯзгор. 2. навбат (*дар бозӢ, овоздиҳӢ дар интихобот ва ғ.*); **даври чом** гардиши бонавбати чоми май дар давраи аҳли сӯҳбат. 3. айём, ҳангом; вақт, замон: **даври пеш (қадим), дар ҳар давру замон; даври чавонӢ** айёми чавонӢ, вақти чавонӢ; **даври коре расидан** фаро расидани вақти коре. 4. *маҷ.* вақти ҳукмронӢ, аҳди салтанат; **даври касе омадан** навбати ҳукмронии касе расидан; ҳукми касе раво гардидан. 5. гирд, гирдогирд, атроф, давра, доира: **даври сар, даври хирман, ба даври мизи касе чамъ омадан, даври чизеро печонида гирифтан; давру пеш** гирду атроф, гӯшаву канор; қарибиҳо, наздиқиҳо; **давр задан** а) гирд гаштан, чарх

задан дар атрофи чизе (*мас., киштии кайҳонӢ дар атрофи Замин*); б) аз гирди чизе гузаштан; атрофи чоеро тай карда рафтан (*роҳи ростро монда*); в) *маҷ.* сайру гашт кардан, гардиш кардан (*барои тамошо ва ҳавохӯрӢ*); **давр зада баромадан** а) гирд гаштан, гашта баромадан чоеро (*мас., барои аз назар гузаронидан*); б) паймудан атрофи чоеро; **давр рондан** а) ҳукм рондан, ҳукмронӢ кардан; б) *маҷ.* бо айшу ишрат рӯз гузаронидан, хушвақтӢ кардан, бо карру фар рӯз гузаронидан; **даври гул** фасли шукуфтани гулҳо, мавсими гул; **давр–даври касе (будан)** а) ҳукмрони замон будани касе; б) ҳукми касе раво будан, гапи касе гап будан; **давру даврон** а) замона, рӯзгор; б) айшу ишрат, хушию хуррамӢ, рӯзи хуш.

ДАВРА *а.* دوره 1. чизи мудаввар, гирд, доирашакл: **мизи давра, оинаи давра, ҳавзи давра; чароғи давра** *ниг. даврапилта.* 2. давр, гардиш, навбат. 3. гурӯҳи ҳалқа зада ба як чо гирдомадаи одамон, маърака, чамъомад (*мас., давраи чавонон*). 4. вақту замони муайяни инкишофи чизе ё фаъолияти касе; давр, замон, вақт, айём; ошон: **давраи бачағӢ (кӯдакӢ), давраи имтиҳонот, давраи нави муносибатҳои байналхалқӢ, давраи ислоҳоти замин; давраи ҳисоботӢ** муддати фаъолияти ягон ҳайати интихобӢ, ки дар бораи он ҳисобот дода мешавад. 5. як қисми муддате, ки барои бозие чудо карда шудааст, давр; **аҳли давра** дар давра ҳозирбудагон, чамъомадагон, аҳли маҳфил; **дар давраи дӯстон** дар ихотаи дӯстон, дар байни дӯстон; **давра гирифтан (давра гирифта нишастан)** гирд омадан, ҳалқа зада нишастан, ҳалқавор атрофи чизеро печонидан; **давра кардан** д. маросиме, ки барои муайян кардани синну соли шахси фавтида ва шустани гуноҳи ӯ гузаронида мешавад; **давра шудан** *ниг. давра гирифтан.*

ДАВРАГАРД دورهگرد 1. ба таври доиравӢ чархзананда, чархзананда дар атрофи чизе. 2. *маҷ.* он ки чо муайян ва собити чои кору сукунат надорад; ҳарчоғард.

ДАВРАГАРДӢ دورهگردی *маҷ.* бекору беҳуда гаштан; беҳудагардӢ.

ДАВРАГӢ دورگی *ниг. даврӢ* 4.

ДАВРАИЧАНГӢ دورهچنگی *мансуб ба замони*

- чанг; **ашъори давраичангӣ** шеърҳои дар замони чанг эҷодшуда.
- ДАВРАПИЛТА** دوره پلته :**чароғи даврапилта** чароғи карасинии пилтааш доирашакл.
- ДАВРГАРД** دورگرد гирдгарданда дар атрофи чизе, тавофкунанда.
- ДАВРГИР** دورگیر *кит.* 1. боданӯш, касе, ки дар даври шароб чоми навбатӣ ба ӯ мерасад. 2. *мач.* подшоҳ, ҳукмрон.
- ДАВРЗАНАНДА** دورزننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз давр задан.* 2. гарданда, чархзананда (*дар гирди меҳвари худ*): **кӯраи даврзанандаи заводи семент.**
- ДАВРЗАНИӢ** دورزنی *исми амал аз давр задан;* чархзанӣ, чархиш; дар атрофи чизе ё касе чарх задан.
- ДАВРИЯТ** *а.* دوریت давра ба давра.
- ДАВРӢ** دوری 1. доирашакл, мудаввар, давра. 2. табақи калони ошхӯрӣ. 3. навъи чул, сағрипӯши маркаб. 4. мансуб ба давру замони муайян; ҳар ҳодисаи дар вақту замони муайян такроршаванда. 5. пардаи гулдӯзии арӯсӣ, ки гулҳояш одатан гирд-гирд дӯхта мешавад; **матбуоти даврӣ // адабиёти даврӣ** нашрияҳои, ки дар муддатҳои муайян ба таври мусалсал бароварда мешаванд (*аз қабилӣ рӯзнома, ҳафтанома, мачалла ва ғ.*).
- ДАВРОДАВР** دورادور гирдогирд, атроф: **сайёхати давродаври кураи Замин.**
- ДАВРОН** دوران 1. давр, рӯзгор, даҳр, замона; вақт, ҳангом, айём: **даврони бачагӣ (ҷавонӣ, пирӣ).** 2. замони ҳукмронӣ, аҳди ҳукмронӣ; **нодираи даврон** беназир дар замони худ, мумтоз, беҳамто; **ягонаи даврон** беназир, беҳамто, бемислу монанд; **давру даврон** *ниг.* давр (давру даврон).
- ДАВРОНДИДА** دوران دیده *мач.* дунёдида, ҷаҳондида, ҷаҳонгашта.
- ДАВРСАНЧ** دورسنج *тех.* абзоре барои санчиши шумораи чархиши даврзании дастгоҳи гарданда.
- ДАВРУБАР** دوروبر *ғуфт.* атрофу акноф, гирду гӯша.
- ДАВУҒЕЧ** دووغیچ чунбучӯл (*барои саришта кардани коре*), ташвиш, тараддуд.
- ДАВУТОЗ** دووتاز 1. даводавӣ кардан (*дар талоши чизе*), ташвиш кашидан, тараддуд кардан, заҳмат кашидан, даступо кардан. 2. шафоат (мадад) кардан.
- ДАВҲА** *а.* دوحه 1. дарахти бузург. 2. *киноя аз фарзанд, зода.*
- ДАВЧА** دوچه *ғуфт.* зардолуи хом, ғӯраи зардолу; **давча нашуда ғӯлинг шудан** давраи ҷавониро аз сар нагузаронда пир шудан.
- ДАҒ** دغ *кит.* замини беҳосил, хоки беалаф.
- ДАҒАЛ** *а.* دغل 1. ҳар чизи дурушт, ки ба даст ё ягон узви бадан саҳт мерасад, шахшӯл; ноҳамвор; носуфта: **матои дағал; муомилаи дағал** рафтор ва муносибати густохона бо дигарон; **сухани дағал** сухани дурушт. 2. он ки бо касе дурушт, беодобона муомила мекунад, бадмуомила, дуруштхӯ, саҳтгап; густох. 3. *кит.* маккор, ҳилагар. 4. *кит.* носара, сақат, қалб (*оид ба симу зар*).
- ДАҒАЛБОЗ** دغلباز *кит.* ҳилагар, найрангбоз, ҳаромбоз.
- ДАҒАЛБОЗӢ** دغلبازی *кит.* ҳилагарӣ, найрангбозӣ, ҳаромбозӣ.
- ДАҒАЛБОФТ** دغلبافت бофташ дурушт, аз чихати бофт бадсифат (*оид ба матоъ*).
- ДАҒАЛӢ** دغلی 1. бадмуомилагӣ, дуруштӣ, бемаданиятӣ дар муомила; саҳтгапӣ, густохсуханӣ: **дағали кардан.** 2. шахшӯлӣ, ноҳамворӣ; **бо дағали** дағалона.
- ДАҒАЛКОРӢ** دغل کاری *ниг.* дағалбозӣ.
- ДАҒАЛМИЗОЧ** دغل مزاج *ниг.* дағалтабиат.
- ДАҒАЛМУОМИЛА** دغل معامله *ниг.* дағал
- ДАҒАЛМУОМИЛАГӢ** دغل معاملگی *ниг.* дағали 1.
- ДАҒАЛМУӢ** دغل موی он ки мӯи ғафси дурушт дорад, он чи мӯяш дурушт аст.
- ДАҒАЛОНА** دغلانه ба таври дағал, бо дағали, бо дуруштӣ: **дағалона гап задан, дағалона ҷавоб додан.**
- ДАҒАЛПАШМ** دغل پشم он чи пашми дурушту саҳт дорад; *муқоб.* маҳинпашм.
- ДАҒАЛТАБИАТ** دغل طبیعت одами табияташ дурушт, феълу хӯяш бад, тундмизоч.
- ДАҒАР-БУҒУР** دغر بغر *ғуфт.* ноҳамвор, носуф-

ДАҒ

- та; шахшӯл: **санги дағар-буғур, роҳи дағар-буғур.**
- ДАҒ-ДАҒ** دَغْدَغ *калимаи тақлиди овоз*, ки ҳолати ларзиши саҳти аъзои баданро аз тарс ё сармои шадид ифода мекунад: **дағ-дағ ларзидан.**
- ДАҒДАҒА** *а.* دَغْدَغَه 1. тарс, бим; воҳима; **дағдаға кардан** таҳдид кардан; дӯғу пӯписа кардан. 2. *кит.* майлу хоҳиш, орзу, ҳавас; даъвои коре. 3. лофи зӯрӣ; калонгарӣ, ҳавобаландӣ; **тарки дағдағаи зиндагонӣ кардан** *мач.* вафот кардан, мурдан.
- ДАҒДАҒАДОР** دَغْدَغْدَار 1. *гүфт.* воҳиманок; бадвоҳима. 2. лофзан; ҳавобаланд, худписанд, худсито.
- ДАҒДАҒАК** دَغْدَغَك *бот.* гиёҳе аз чинси нахӯд, ки гулҳои зард дорад, дағдағон.
- ДАҒДАҒОН** دَغْدَغَان *ниг.* **дағдағак.**
- ДАҒЕЧ** دَغِيچ *лаҳҷ.* занони бародарон нисбат ба якдигар, авсун.
- ДАҒО** دَغَا 1. макру фиреб, ҳила. 2. *мач.* одами қачбоз, қаллоб, фиребгар; **дӯғу дағо** таҳдид, дӯғу пӯписа.
- ДАҒОБОЗ** دَغَاباز *фиребгар, ҳилагар, қаллоб.*
- ДАҒОБОЗӢ** دَغَابازِي *амали дағобоз; фиребгарӣ, ҳилагарӣ.*
- ДАҒОПЕША** دَغَابِيشَه *кит., ниг.* **дағобоз.**
- ДАД** دَد *кит.* ҳайвони ваҳшӣ аз даранда ва ғайридаранда (*аз қабилӣ шер, паланг, гург ва ғ.*); *муқоб.* **дом: дому дад.**
- ДАДА I** دَدَد *ниг.* **дадо.**
- ДАДА II** دَدَد *ниг.* **дад.**
- ДАДӢ** دَدِي *дарандагӣ, дад будан.*
- ДАДМАНИШ** دَدْمَنِش *дарандаҳӯӣ, дорои хислати даранда.*
- ДАДМАНИШОНА** دَدْمَنِشَانَه *аз рӯи дарандаҳӯӣ ва ваҳшоният, ваҳшиёна.*
- ДАДО** دَدَا *гүфт.* падар, додо, дада: **гадо бошад, дадо бошад** (*мақ.*).
- ДАЖҒИМ** دَجْغِيم *ниг.* **дижжим.**
- ДАЖҒОЛ** دَجْغَال 1. омехтаи сангмайдаю хиштпораҳои партови сохтмон, ки ҳангоми сементкорӣ истифода мебаранд. 2. боқимон-

даҳои ангиштсанг баъд аз сӯхтани он.

ДАЖҒОЛБЕТОН دَجْغَالْبِيْتَان *бетони сангресадор.*

ДАӢ دِي *нуч.* 1. моҳи даҳуми соли шамсӣ пас аз озар ва пеш аз баҳман (мутобиқ ба моҳи ҳади тақвими бурҷӣ) аст, ки ба 22 декабр - 21 январ рост меояд ва мавсими шиддати сармои зимистон ҳисоб мешавад. 2. рӯзи ҳаштум, понздаҳум ва бисту сеюми ҳар моҳи шамсӣ дар солшумории форсиёни қадим. 3. зимистон.

ДАӢДУ دِيْدُو *сақалту, ҳарзагард; оврагард: ча-вони дайду, боди дайду.*

ДАӢДУГӢ دِيْدُوْگِي *ҳарзагардӣ, ҳарчогардӣ, оврагӣ.*

ДАӢДУЗАН دِيْدُوْزَان *зани дайду, зани ҳарзагард; зани дӯстдорандаи дарбадаргардӣ.*

ДАӢӢН *а.* دِيْتَان *д.* мукофотдиҳанда; ҳазодиҳанда; қаҳркунанда; ҳисобгир (*сифати Худо*).

ДАӢӢР I *а.* دِيْتَار *кит.* 1. аҳли диёр; бошанда, сокин, истиқоматкунанда. 2. ҳар мавҷуди зинда, бавежа инсон, кас, шахс; касе.

ДАӢӢР II *а.* دِيْتَار *кит.* дайрнишин, сокини дайр, роҳиб.

ДАӢМАХ//ДАӢМОӢ دِيْمَاه//دِيْمَه *моҳи дай; зимистон, сармо.*

ДАӢМОӢӢ دِيْمَاهِي *мансуб ба даймоҳ; зимистонӣ; хунук, сард.*

ДАӢН *а.* دِيْن 1. қарзе, ки мӯҳлати адои он муайян аст, қарзи мӯҳлатнок; қарз, вом. 2. *мач.* ҳар вазифае, ки адои он ҳатмист; **дайн шудан** собит шудан, исбот шудан (-и ягон кори нораво.).

ДАӢР *а.* دِيْر *таър.* ҷои иқомат ва ибодати роҳибон, ибодатгоҳи оташпарастон ва насронӣён, савмаа; *ба истиллоҳ* олами инсонист; **дайри муғон** а) ибодатхонаи оташпарастон; оташқада; б) маҷлиси урафо ва авлиё (*дар тасаввуф*); в) *мач.* ҷои майнӯшӣ.

ДАӢРНИШИН دِيْرْنِشِيْن *муқими дайр, дайёр; роҳиб, зоҳид.*

ДАӢӢМ دِيْهِيْم *кит.* тоҷ, афсар; кулоҳи мурассаъ.

ДАӢӢМДОР دِيْهِيْمْدَار *кит.* 1. тоҷдор. 2. *мач.* подшоҳ.

ДАЙЧУР *a.* ديجور *kit.* торикӣ, сиёҳӣ, зулмат; **шаби дайчур** шаби ниҳоят торик.

ДАЙЮС دىوس *ниг.* даюс.

ДАКАДАНГ دكدنگ *гуфт.* 1. калимаи тақлиди овози мунтазам ба ҷое задан ё расидани чизҳо; дак-дак. 2. *маҷ.* боҳашамат, бошукӯҳ, дабдабанок: **иморати дакаданг, гунбази дакаданг.**

ДАКАНГ دكدنگ 1. як навъ турна, ки овози баланди бадвоҳима дорад. 2. ҷангӣ; ҷангара: **мурғи даканг, хурӯси даканг.**

ДАКАР-ДУКУР دكر دكر *ниг.* дукурдукур.

ДАК-ДАК دكدك *калимаи тақлиди* овози ҷарху ғалтаки қатораву ароба ҳангоми гардиш дар ҷоҳои ноҳамвор.

ДАККА دكه зарба, садама, лат; **дакка хӯрдан** а) ба ҳам задани ду чиз, бархӯрдан ба чизе дар вақти ҳаракат; расидан ба ҷое; б) дармондан (дар вақти хондан), забон гирифтан; в) *маҷ.* пешпо хӯрдан; ба ҳолати ногуворе афтодан; **◇ ба осмон (фалак) дакка задан** ба авҷи аъло расидан, ниҳоят баланд шудан (*-и овоз, дуд, ҷангу губор ва ғ.*).

ДАҚ دق садои бархӯрдани ду ҷисм, тақ; **дақ-дақ** садои такрории задани чизе.

ДАҚ(К) I *a.* دق 1. кӯфтан, кӯбидан: **кӯфтани охангар.** 2. *маҷ.* садақаталабӣ, гадоӣ. 3. сарзаниш, маломат. 4. навъи матои нафиси румӣ ва мисрӣ, ки дар гузашта бисёр машхур будааст.

ДАҚ(К) II *дқ* *гуфт.* сӯзон, тафсон, ниҳоят гарм: **офтоби дақ; дақи офтоб** айни шиддати гармои офтоб.

ДАҚӢНУС *ю.* دقيانوس 1. кӯтоҳшудаи номи ҳокими Рум Дақлатиёнус – Дизклетян (284-305), ки ба қатлу озори масеҳиён шӯҳрат ёфта буд. 2. *маҷ.* золим, ситамкор. 3. *маҷ.* кӯҳна, кӯҳнақолои аз қадим монда.

ДАҚӢНУСӢ دقيانوسى 1. ситамкорӣ, золимӣ. 2. кӯҳна, кӯҳнақолои аз давраҳои пешин монда.

ДАҚИҚ *a.* دقيق 1. нозук, борик: **маъниҳои фалсафии дақиқ, фикрҳои дақиқ, мулоҳизаҳои дақиқ.** 2. аниқ, саҳеҳ, дуруст, бехато: **тарозуи дақиқ.** 3. борикбин, нуктасанҷ; дақиқгар, бодикқат: **хонандаи дақиқ, нигоҳи дақиқ, на-**

зари дақиқ, ҷашми дақиқ; илмҳои дақиқ илмҳои, ки асоси риёзӣ доранд.

ДАҚИҚА I *a.* دقيقه 1. воҳиди вақт, ки шастяки соатро ташкил медиҳад ва баробари шаст сония аст. 2. *нӯҷ.* воҳиди паймоиши кунҷи ҳамвор, ки ба шастяки дараҷа, яъне аз шаст як ҳиссаи дараҷа баробар мебошад; **дақиқа ба дақиқа** бо мурури ҳар дақиқа; торафт.

ДАҚИҚА II *a.* دقيقه *kit.* нуктаи борик, сухани пӯшидамаъноӣ нозук.

ДАҚИҚАГАРД دقيقه گرد ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад.

ДАҚИҚАГӢ دقيقگى яклаҳзагӣ, баробари як дақиқа.

ДАҚИҚАДОН دقيقه دان *kit.* борикбин, нозукфаҳм, донишманд.

ДАҚИҚАӢБ دقيقه ياب *kit.* нуктасанҷ, борикбин.

ДАҚИҚАӢБӢ دقيقه يابى *kit.* борикбинӣ, нуктасанҷӣ.

ДАҚИҚАН *a.* دقيقاً ба таври дақиқ, борикбинона.

ДАҚИҚАСАНЧ دقيقه سنج *kit.* борикбин, зирак, доно, нуктасанҷ.

ДАҚИҚАХӢ(Ӣ) (ى) دقيقه خو *kit.* нозуктабъ.

ДАҚИҚАШИНОС دقيقه شناس *kit.* он ки маврид ва тариқи иҷрои корро хуб медонад; нуктасанҷ, нозукфаҳм.

ДАҚИҚАШУМОР دقيقه شمار 1. ақрабаки соат, ки дақиқаро нишон медиҳад. 2. *маҷ.* интизори саҳт будан.

ДАҚИҚАШУМОРӢ دقيقه شمارى *kit.* муштоқона интизорӣ кашидан, интизории муштоқона.

ДАҚИҚБИН دقيق بين борикбин, зирак, доно.

ДАҚИҚӢ دقيقى 1. дақиқ будан, аниқӣ, саҳеҳӣ. 2. дақиқкорӣ, диққаткорӣ, бодикқатӣ.

ДАҚИҚКОР دقيق کار он ки дар иҷрои кор ба ҷузъиёт диққат медиҳад.

ДАҚИҚКОРӢ دقيق كارى дақиқкор будан; диққат ба ҷузъиёти корҳо.

ДАҚИҚКОРОНА دقيق كارانه бо диққат, бо дақиқназарӣ, борикбинона, мӯшикофона.

ДАҚИҚНАЗАР دقيق نظر бодикқат, борикбин.

ДАҚИҚНАЗАРОНА دقیق نظرانه аз рӯи дақиқназарӣ.

ДАҚИҚОНА دقیقانه аз рӯи бодикқатӣ, дақиқбинона, дақиқназарона.

ДАҚҚОҚ *a.* دقاق *kit.* рахтшӯӣ, чомашӯӣ.

ДАҚҚОҚӢ دقاقӣ амал ва шуғли даққоқ, чомашӯӣ, рахтшӯӣ.

ДАҚОИҚ *a.* دقاق *ч.* дақиқа; **дақоик рондан** нозукбаёни кардан.

ДАЛА I دله *kit.* ҳайвони ваҳшии гурбашаклест, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, қоқум.

ДАЛА II دله *ниг.* далла.

ДАЛВ *a.* دلو 1. зарфи чармӣ ё филизӣ, ки бо он аз чоҳ об ё хок мекашанд, дӯл; сатил; *муқ.* дӯлча. 2. *нуч.* номи бурчи ёздаҳум аз дувоздаҳ бурчи фалак. 3. моҳи ёздаҳум дар солшумории ҳичрии шамсӣ, ки вақти аз ин бурҷ гузаштани Офтобро ташкил медиҳад ва он ба 21 январ - 20 феврал рост меояд (*дар форсӣ ин моҳро баҳман меғӯянд*).

ДАЛЕЛ I *a.* دليل 1. ҳуччат барои исботи чизе, бурҳон; асос: **далели мантиқӣ**, **далели равшан**. 2. чизе, ки ба чизе далолат мекунад, нишона, аломат; **далели фанӣ** бурҳоне, ки аз рӯи илму фан асоснок карда шудааст; **далели шайъӣ** ашъӣ ба ҷиноят алоқадор, ки барои исботи ҷиноят кумак мерасонад.

ДАЛЕЛ II *a.* دليل *kit.* раҳнамо, роҳнишондиханда, роҳбалад, роҳнамо.

ДАЛЕЛӢ دليلӣ 1. *марбут ба далел*; ҳуччат будан, далел будан. 2. *мач.* раҳнамоӣ.

ДАЛЕЛНОК دليل ناک он чи далел дорад, бодалел, асоснок.

ДАЛЕР دلير диловар, шуҷоъ, часур, шердил, нотарс; бочуръат; **далер кардан касеро** шердил кардан касеро, қуввати дил додан ба касе; **далер шудан** бебок шудан, чуръат пайдо кардан; **худро далер гирифтан** тарсеро ба худ роҳ надодан; худро ба даст гирифтан.

ДАЛЕРВОР دليروار *мач.* густохона, бетарсу ваҳм.

ДАЛЕРӢ دليرӣ диловарӣ, шуҷоат, часорат; мардонагӣ, нотарсӣ, чуръат: **далерию мардонагӣ нишон додан**; **далерӣ кардан (на-**

мудан) а) шуҷоату мардонагӣ нишон додан; б) чуръат кардан ба коре.

ДАЛЕРОНА دليرانه 1. шуҷоатмандона, часурона, нотарсона: **далерона қадам гузоштан (задан)**, **далерона ҷавоб додан**, **далерона ҷангидан**. 2. хоси далерон, мардона: **дасти далерона**, **рафтори далерона**.

ДАЛҚ *a.* دلق 1. *kit.* хирқа, либоси пашмини дарвешон, либоси қаландарӣ. 2. *kit.* либоси кӯҳна ва жанда.

ДАЛҚПҶШ دلق پوش *kit.* 1. хирқапӯш, он ки ба тан далқ пӯшидааст. 2. *мач.* суфӣ.

ДАЛЛА دله зани даллол; зани макқору хилагаре, ки занони дигарро ба роҳи бад далолат мекунад; миёнарави робитаи мардону занон.

ДАЛЛАГӢ دلگӣ шуғл ва амали далла; **даллагӣ кардан** занонро ба роҳи бад далолат кардан, дар байни занону мардон миёнаравӣ кардан.

ДАЛЛОҚ *a.* دلاک *kit.* 1. ходим дар ҳаммом, кисакаш. 2. устои саргарош.

ДАЛЛОҚӢ دلاکӣ амал ва шуғли даллоқ.

ДАЛЛОЛ *a.* دلال 1. восита дар байни фурушанда ва харидор (*асосан дар бозори мол*). 2. *kit.* роҳнамо.

ДАЛЛОЛА *a.* دلالة 1. зани миёнарав, хостгор. 2. зани макқоре, ки занони дигарро ба роҳи бад меандозад, далла.

ДАЛЛОЛАГӢ دلالة گӣ шуғлу амали даллола.

ДАЛЛОЛӢ دلالی мансуб ба даллол; шуғлу амали даллол, миёнаравӣ дар байни фурушанда ва харидор.

ДАЛЛОЛОНА دلالانه ҳаққи хизмати даллол, ки ҳам харидор ва ҳам фурушанда медиҳанд, ширинкомаи даллолӣ.

ДАЛОИЛ *a.* دلائل *ч.* далел I.

ДАЛОЛ *a.* دلال 1. нозу карашма. 2. *дар тасаввуф* ҳолати беқарорӣ, ки аз шавқи бисёр солиқ ҳарчи дар дил дорад, ифшо мекунад.

ДАЛОЛАТ *a.* دلالت 1. роҳ нишон додан, роҳнамоӣ. 2. нишона, аломат; шаҳодат, гувоҳӣ; **далолат кардан (намудан)** а) роҳнамоӣ кардан, роҳ нишон додан; ташвиқ кардан (ба коре); б) шаҳодат (гувоҳӣ) додан (аз чизе), далел шудан (ба чизе).

ДАЛФИН ю. دلفين *ниг. делфин.*

дам د *асоси замони ҳозира аз дамидан.*

ДАМ I د 1. нафас; **дами касе гаштан (гардидан)** нафаси касе ба дарун афтидан; нафас гирифта натавонистан. 2. ҳаво, бод; пуф; **дами чизеро холӣ кардан** боди чизеро баровардан, ҳавои чизеро сар додан; **дами шикам** боди шикам, варами шикам. 3. фурсати як нафаскашӣ; фурсати андак, лаҳза, он; **дами вопасин (марг)** нафаси охирин, лаҳзаи пеш аз марг; **як дам** андак вақт, лаҳзае. 4. чуръа, култ. 5. тафс, гармӣ. 6. вақт, замон, ҳангом, гоҳ; **аз ҳамон дам** аз ҳамон вақт, аз ҳамон замон, он ҳангом, он гоҳ; **дар ин дам то ин дам; дами пирӣ** айёми пирӣ, даври пирӣ. 7. садо, овоз. 8. дамгаҳ, назд, наздик, канор ё паҳлӯи чизе: **дар дами дар (дарвоза), то дами дар гуселонидан; дар дами...** дар қисми пеши...; дар пеши...; **дами обро гирифтани** пеши обро банд кардан. 9. *мач.* афсун, сеҳр; куфу суф; эму алас: **даму афсун, даму нафас, эму дам (кардан); дам андохтан** д. афсун хондан, куфу суф кардан. 10. *мач.* хомӯш, сокит; ором; хап, чим; **дам истодан** хомӯш истодан; орому беҳаракат истодан, начунбида истодан; **дам нишастан** *ниг.* **дам истодан; дам шудан** ором (хомӯш, чим) шудан; **даме ки...** ҳангоме ки..., вақте ки...; **дар як дам** дар як он, дар як лаҳза; фавран, дарҳол, ҳамин замон; **бо як дам кашидан** ба як хӯрт кашидан, якбора нӯшидан (*мас.*, як пиёла чойро); **дам дамидан** а) бод додан (*-и ангишт*) барои шукуфондан (*дар кӯраи оҳангарӣ*); пуф кардан (*барои даргирондан ё хомӯш кардани оташу чароғ*); б) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан; **дам кардан** а) ҳаво пур кардан, даруни чизеро аз бод пур кардан (пуф кардан); б) варама кардан, бод овардан (*-и шикам*); в) банд кардан, гирифтани пеши роҳи обро; г) болои оши палавро пас аз обкаш кардани биринҷ бо зарфе пӯшида муддате рӯи ҳарорати паст нигоҳ доштан (*барои дар буги худ пухтани он*); д) **дами гарм** хӯроки гарми обакӣ; **дами дарун** а) хомӯш, сокит; хап, чим; б) *гуфт.* дамдузд, хапак; камгап; **дами сард киноя** аз оҳи пурдарди навмедона; **дами субҳ** аввали субҳ, саҳаргоҳ, субҳидам; **дам ба дам** а) ҳар замон; дамодам, пайихам, беист; зуд-зуд, тез-тез; б) торафт, дақиқа ба дақиқа, соат ба соат; **дам гирифтани** истироҳат кардан

дар байни кор, мондагии худро баровардан; танаффус кардан; **дам даркашидан** *ниг.* **дам кашидан; дам додан** а) нафасро гардондан, нафасгириро мушкил кардан, хафақунанда шудан (*-и ҳаво*); б) истироҳат кунондан, танаффус додан, ором гузоштан (*мас.*, *ҳайвонро аз кор, заминро аз кишти наёнай*); в) фиреб додан, фирефтани; **дам задан // дам аз чизе задан** сухан рондан, гап задан (*аз хусуси чизе*); **дам кашидан** фурӯ бурдан, фурӯ додан; ҳарисона нӯшидан; **дам овардани гӯшт** андак бӯи бад пайдо кардани гӯшт (*дар натиҷаи вайрон шудан*); **дам(ро) рост кардан** нафасгириро мӯътадил кардан, мӯътадил нафас гирифтани; андак дам гирифтани; **дам хӯрдан** а) пухта тайёр шудани ош (*баъди дам кардан*); б) мувофиқи табъ шудани чой баъди ба чойник рехта муддате дар назди ё рӯи оташ болояшро пӯшида нигоҳ доштани он; **дам шудани об** (чамъ шуда) бардошта шудани сатҳи об; **дам хот кардан** *лаҳҷ.*, *ниг.* **дам рост кардан; дами беғам задан** лаҳзае аз ғаму ташвиши зиндагӣ осуда будан; хушвақтӣ кардан, вақтчоқӣ намудан; **дами касеро паст кардан** *мач.* шасти касеро гардондан; **дами касе ба дарун афтодан (задан)** ба эроди касе чизе гуфта натавонистан; хомӯш шуда мондан; **дами шамол гаштан** шиддати вазиши бод паст шудан; **чой дам кардан** оби чӯшро болои чойи хушк ба зарфе рехта чой тайёр кардан; **ҳаво дам шудан** хафақунанда шудани ҳаво (*ба сабаби гармии зиёд, навазидани бод ва пайдо шудани губор*); **дам ғанимат донистан** ба қадри вақт расидан, вақтро ғанимат шумурдан.

ДАМ II د анбони чармине, ки оҳангарон ба воситаи он барои шукуфонидани ангишт ба кӯра бод мефиристанд: **дами оҳангарӣ.**

ДАМ III د қисми тези ҳар асбоби буранда: **дами корд (каланд, теғ, шамшер); корди дамаш баргашта** корди кунд; **аз дами теғ (ё шамшер) гузарондан** куштан, нобуд кардан бо теғ ё шамшер; **дами табарро пахта гирифтани** дар баробари хашму ғазаб мулоим будан, бо гардани хам зӯриро таҳаммул кардан.

ДАМ IV a. د *кит.*, *ниг.* **хун.**

ДАМА I دمه лабаи корд, теғ ё шамшер.

ДАМА II دمه *ниг.* **дам II.**

ДАМ

ДАМА III *دمه* шамоли сахт ва хуноки барфомехта, бӯрон.

ДАМАВИМИЗОЧ *دمويمزاج* он ки мизочаш гарм аст, гарммизоч.

ДАМАВӢ *а. دموى* мансуб ба дам IV; хунӣ; мизочи гарм, ки дар он хун дар мизоч баргарӣ дорад.

ДАМАН *دمن* доманаи кӯҳ, кӯҳдоман: **дашту даман, кӯҳу даман.**

ДАМАНДА *دمنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз дамидан.* 2. *ниг. дамон* 2, 3.

ДАМБАЛ *دمبل* *лахҷ.* фарбеҳ; лаванд; **аз дамбали кундрав лоғари даванд беҳтар аст (зарб.).**

ДАМБАЛӢ *دمبلى* *лахҷ.* фарбеҳӣ; лавандӣ.

ДАМБАР-ДАМБУР *دمبردمبر* *калимаи тақлиди* овози беист ва бетартибона задани нақораю доира ё кӯфтани дару дарвоза *ва г.*

ДАМБАСТА *دمبسته* 1. хомӯш, сокит. 2. *мач.* хайрон, саргардон; дармонда.

ДАМБУК *دمبوق* *лахҷ.* фарбеҳи безеб.

ДАМГАР *دمگر* коргаре, ки дамро пахш карда, кӯраи оҳангариро дармегиринад.

ДАМГАҲ *دمگه* 1. назд, наздик, пеш; канор ва паҳлӯи чизе: **дар дамгаҳи дар (дарвоза), дар дамгаҳи заминкан; дамгаҳи кӯча** ҷои саршавии кӯча, сари кӯча. 2. чуқурчае, ки дар сари дилу поёни қабурғаҳо воқеъ аст.

ДАМГИР *دمگير* 1. гирандаи роҳи нафас, душворкунандаи нафаскашӣ; **ҳавои дамгир** ҳавои гарми нафасгиранда. 2. дастмоле, ки бо он болои ошро вақти дам кардан мепӯшонанд: **дамгири дег.**

ДАМГИРИФТА *دمگرفته* *гуфт.* истироҳаткарда; **шаҳси дамгирифта** шаҳси аз дамгирӣ омада, истироҳаткарда.

ДАМГИРӢ *دمگيرى* танаффус дар қору машғулият; истироҳат: **вақти дамгирӣ; рӯзи дамгирӣ** рӯзи фориг аз қору машғулият, рӯзи таътил, рӯзи истироҳат.

ДАМГОҲ *دمگاه* *кит.* 1. ҷои дамидани ҳаво ё ҷои нафаскашӣ. 2. оташгоҳ, кӯра.

ДАМДАМА I *دمدمه* 1. макру фиреб, ҳила. 2. овози ғулғулаи духул ва нақора. 3. овоза, гапу калоча.

калоча.

ДАМДАМА II *دمدمه* *кит.* 1. хашм, ғазаб, қаҳр. 2. изтироб, воҳима.

ДАМДАМАКӢ *دمدمكى* *гуфт.* 1. дам гирифта-дам гирифта, бо навбат. 2. хомӯшона; бе овоза, махфиёна.

ДАМДОР *دمدار* 1. дорой ҳавои дам, гарм; **таххонаи дамдор** таххонаи ҳавояш даму гарм. 2. дорой тавоноии зиёд нигоҳ доштани нафас дар зери об.

ДАМДУЗД *دمدزد* камгап, дами дарун, хапак; одами доное, ки ҳангоми гуфтугӯи қасон рамузгириона хомӯш мешинад, шахси сокит.

ДАМДУЗДӢ *دمدزدى* камгапӣ, хапак будан, хомӯшӣ.

ДАМДУЗДОНА *دمدزدانه* аз рӯи камгапӣ, хомӯшона.

ДАМИДА *دميده* *сифати феълии замони гузаита аз дамидан* I, II.

ДАМИДАГӢ *دميدگى* 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаита аз дамидан* I, II. 2. варам, бод, ғуррӣ. 3. ҳар чизи ба рӯю бадан баромада (*аз қабил* гармича).

ДАМИДАН I *دميدن* 1. вазидан. 2. бод фирисотодан бо нафаси худ (*мас., ба най*), пуф кардан; бод додан бо дами оҳангарӣ. 3. варам кардан. 4. *д.* дам андохтан, афсун хондан, куфу суф кардан.

ДАМИДАН II *دميدن* 1. сабзидан, рӯидан, якбора ва саросар аз замин баромадан (-и сабза, лoла *ва г.*). 2. баланд шудани ҳар чиз аз ҳолати аслиаш: **дамидани об, дамидани хамир, дамидани шир** (*вақти ба ҷӯи омадан*). 3. зада баромадан, дар рӯю бадан пайдо шудан(-и гармбод, мурғак, сурҳакон *ва г.*). 4. баромадан, тулӯъ кардан (-и офтоб); пайдо шудан, намудор гаштан: **дамидани сурҳӣ ба рӯӣ, дамидани мурғак дар бадани касе; сапеда дамидан // субҳ дамидан** сафед шудани рӯз, расидани саҳар; **рӯҳ дамидан** рӯҳ бахшидан, ҷон бахшидан; **ҷон дамидан** а) ҷон бахшидан; қувваи тоза бахшидан; б) ҷон даромадан; аломати ҳаёт зоҳир шудан.

ДАМИШ *دمش* *исми феълий аз дамидан;* 1. вазиш: **дамиши бод.** 2. варам; баланд шудан; **дамиши шикам, дамиши об.**

ДАМКАРДА دم کرده 1. сифати феълии замони гузашта аз дам кардан; дамкарда, чизе, ки дам карда шудааст. 2. чое, ки бар асари харорати баланди ҳаво ва бухори об он чо нафасгирӣ мушқил аст.

ДАМКАРДАГӢ دم کردگی шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи дамкарда.

ДАМКАРДАНИӢ دم کردنی сифати феълии замони оянда аз дам кардан; он чи бо роҳи дам кардан омода мешавад, қобили дам кардан, дампазир.

ДАМКАШ دم کش кит. ҳамсуруд, он ки дар суруд хондан ба хонандаи дигаре ҳамовозӣ мекунад; хофиз, сароянда.

ДАМЛАМА دلممه таоми дампухт, ки аз гӯшти равғандор ва сабзавоту кабудихо тайёр карда шудааст.

ДАМОБА دم آبه оби дар банди чӯй ё дарё чамъомада, ки бо кушодани дами об чӯш зада поён меравад.

ДАМОДАМ دمادم дам ба дам, ҳар замон; пай дар пай, паёпай, беист.

ДАМОЛУДА دم آلوده кит. хунолуд, оғушта ба хун, хунин.

ДАМОМА دمامه кит. 1. нақора, духул. 2. карнайи хурд, нафир.

дамон دمان феъли ҳол ва сифати феъли аз дамидан I, II.

ДАМОН دمان 1. вазон, вазанда: боди дамон. 2. пурчӯшу хурӯш, хурӯшон, пуртуғён: баҳри дамон. 3. маҷ. гуранда, наъразананда, маст: пили дамон.

ДАМОНДАН دماندن тарзи бавоситаи дамидан; сабзондан, рӯендан, баровардан.

ДАМОСАТ ا. دماتت кит. нармхӯй, мулоимтабиатӣ.

ДАМПАЗ دمپز ғизое, ки рӯи оташи паст дар буғи худ пухта мешавад: гӯшти дампаз.

ДАМПУХТ دمپخت ниг. дампаз.

ДАМПУХТА دمپخته ниг. дампаз.

ДАМПУХТАГӢ دمپختگی дампухта будан, дар буғ пухташуда.

ДАМСАРД دم سرد 1. дорои ҳавои сард; сард-

мизоч. 2. маҷ. он ки гуфтору рафтори хунук ва нохушоянд дорад.

ДАМСОЗ دم ساز 1. ҳамдам, мӯнис; рафиқи ҳамроз; рафиқи дамсоз рафиқи шафик, ёри ҷонӣ. 2. мувофиқ, мусоид. 3. кит. он ки дар сурудхонӣ ба дигаре ҳамроҳ мешавад, ҳамовоз, дамкаш.

ДАМСОЗӢ دم سازی 1. ҳамдамӣ, мӯнисӣ; ҳамсӯхбатӣ. 2. мувофиқат, мусоидат. 3. кит. ҳамовозӣ.

ДАМТАБАҚ دمطبق табақ барои дам кардани оши палав.

ДАМТЕЗ دم تيز нӯгтез, буранда.

ДАМХӢР دمخور 1. он ки ба эрод ё пичинги одамон эътироз намекунад. 2. маҷ. ҳамнишин ва ҳамсӯхбат.

ДАМХӢРДА دمخورده сифати феълии замони гузашта аз дам хӯрдан; ҷойи дамхӯрда ҷойе, ки дар натиҷаи муддате гарм нигоҳ доштан (пас аз дам кардан) рангу мазааш баромадааст; замини дамхӯрда замини киштнокарда, замини барои қувват гирифтани як-ду сол нокиштамонда.

ДАМҲОТКАРДА دم هات کرده лаҳҷ., сифати феълии замони гузашта аз дам хот кардан; дамгирифта.

ДАМӢ ا. دمع кит. 1. оби дида, ашк, сиришк. 2. тиб. бемории обравии чашм.

ДАН(Н) ا. دن кит. хуми дарози борик.

ДАНА دنه кит. шодиву нишот; хушҳолӣ.

ДАНГ I دنگ кит. 1. гич, саргашта, гаранг, беҳуш; ҳайрон. 2. аблаҳ, аҳмақ. 3. танбал.

ДАНГ II دنگ садо ва овози таниндор, ки аз бархӯрдани ду чизи сахти оҳанӣ ва ғ. бо ҳамдигар пайдо мешавад.

ДАНГ III دنگ василае барои кӯбидани шолӣ барои чудо кардани биринҷ, абзори шолӣкӯб.

ДАНГАЛ دنگل ниг. калтак.

ДАНГАР-ДАНГАР دنگردنگر калимаи тақлиди овози пайихам бархӯрдани чизҳои филизӣ (аз қабилӣ табаку тағора).

ДАНГ-ДАНГ دنگدنگ калимаи тақлиди овози

пайҳами занги соат, зангӯла.

ДАНГИЛ دنگل *kit.* аҳмақ, аблах, нодон.

ДАНГӢ دنگي *kit.* беҳабарӣ, беҳушӣ; нодонӣ.

ДАНГОНА دنگانه гаштак, ҳарифона, донгона.

ДАНГОСА دنگاسه *лаҳҷ.* танбал, бекору беор, лаванд, коҳил.

ДАНГОСАГӢ دنگاسگي *лаҳҷ.* танбалӣ, лавандӣ, коҳилӣ.

ДАНД I دند *kit.* 1. аҳмақ, аблах, нодон. 2. дузд. 3. чизе, ки даҳани инсонро хушк мекунад ва меафшурад; дандонбар (*аз қабилӣ* хурмои хом, санчид...).

ДАНД II دند *kit.* донаи меваи беданчири чинӣ, ки монанди писта буда, хусусияти дармонӣ дорад.

ДАНДА I دنده *kit.* устухони қабурға.

ДАНДА II دنده 1. дандона. 2. ҳар як аз дувоздаҳ чуфти устухони баланд ва қавсшакли сутунмӯҳраи мӯхрадорон. 3. ҳар як аз дандонаҳои чархзананда дар қисмати муҳаррики мошин, ки ба он суръати муносиб медеҳад.

ДАНДАНА ا. دندنه *kit.* оҳиста ва зерӣ лаб суҳан гуфтан.

ДАНДОН دندان 1. узви устухонӣ дар даҳони инсон ва ҳайвонот, ки вазифаи хойида хӯрдани хӯрок ва газиданро иҷро мекунад: **дандони ашк**, **дандони курсӣ**, **дандони сунъӣ**, **дандони тилло**; дар ноомади қор шиша сандон **шиканад**, **атола дандон** (*зарб.*). 2. *ниг.* **дандона**; **дандони ширӣ** дандони инсон (20 адад), ки дар ҳафтсолагӣ ба тадриҷ меафтад ва ба ҷои он 32 дандони дигар мебарояд; **боби дандон** а) дандонгузар; б) *маҷ.* безӯр, камқувват; ба осонӣ ҷавидашаванда; **дандон задан** а) газидан бо дандон; б) *маҷ.* суҳани нештардор гуфтан; маломат кардан; **дандон хойидан** // **дандон сойидан** дандонҳоро ба ҳам сойидан, дандонҳоро ба ҳам сойиш дода садо баровардан (*аз гояти хашму газаб*); ♦ **дандон доштан** ба касе душманӣ доштан, ғараз доштан ба касе; **дандони касе газ-газ шудан** саҳт хашмгин шудан, ниҳоят ба ғзаб омадан; **дандон гиз кардан** *лаҳҷ.* дандон нишон додан, ғзаб зоҳир намудан; тамасхур кардан; **дандон тез кардан** а) дандон ба газидан омода намудан; кина варзидан; б)

да намудан; кина варзидан; б) тамаъ кардан; **дандон ба дандон мондан** (**ниҳодан**, **гузоштан**) тоб овардан ба саҳтие, сабр кардан, бардошт кардан; **бо дандону ноҳун ҷангидан** то охири имконияту қувва ҷангидан.

ДАНДОНА دندانه 1. қисми қатори дандонмонанди баъзе асбобҳо: **дандонаи арра**, **дандонаи мола**, **дандонаи шона**. 2. қисми болоии дандоншакли деворҳои қалъа ва қаср, кунгура. 3. қисми кунгурашакли баъзе ҳарфҳои алифбои арабӣ.

ДАНДОНАБУРӢ دندانه بري буридани дандонаҳо дар ҷӯб ё филиз ба воситаи абзорҳои устакорӣ ё дастгоҳҳои дандонабурӣ.

ДАНДОНАДОР دندانه دار 1. дорои **дандона** 1; **ҷарҳи дандонадор** *тех.* ҷарҳи дорои дандонаҳои давродавр, ки барои ба гардиш овардани ҷарҳ, тир ё ягон қисми дигари олотии механикӣ хизмат мекунад. 2. кунгурадор: **девори дандонадор**.

ДАНДОНАКАШӢ دندانه كشي :**дандонакашӣ кардан** *ниг.* **дандонамола кардан**.

ДАНДОНАМОЛА دندانه ماله сикмола; **дандонамола кардан** сикмола ронда шикастани кулӯҳҳо ва нарму ҳамвор кардани замини шудгоршуда пеш аз кишт.

ДАНДОНБАР دندان بر 1. дандон кундкунанда (*оид ба* чизҳои турш); данд, зумухт. 2. *маҷ.* қасддор; **дандонбар шудан** қасддор шудан ба касе.

ДАНДОНГИР دندان گير 1. он чи ба дандон меояд. 2. *маҷ.* боарзиш, қимат, гаронбаҳо. 3. газанда (*аз қабилӣ* хар ва сағ).

ДАНДОНГУЗАР دندان گذر ҳар чизи мулоим, ки зӯри дандон ба он мерасад (*барои хоидану газидан*).

ДАНДОНДАРД دندان درد дарди дандон, беморӣҳои дандони инсон.

ДАНДОНДАРОЗ دندان دراز 1. дорои дандонҳои дароз. 2. *kit.*, *маҷ.* ҳарис, чашмгурусна.

ДАНДОНДОР دندان دار дорои дандон, дандондошта.

ДАНДОНЗАД دندان زد чизи дандони касе расида; саркут.

ДАНДОНЗАӢ دندان زني 1. *исми амал аз* дандон

задан. 2. *мач.* якдигарро хоидан, нештар расонидан.

ДАНДОНӢ دندانی 1. *марбут ба дандон.* 2. **овози дандонӢ** овозе, ки бо қарор гирифтани нӯги забон дар пушти дандонҳои пеш пайдо мешавад, монанди «т» ва «д».

ДАНДОНКАН دندان کن *мач.* он ки шуғли ӯ кандани дандони иллатӣ аст: **духтури дандонкан.**

ДАНДОНКОВ(АК) دندان کاو // دندان کاوک *ниг.* **дандонхилол.**

ДАНДОНМОЛА دندان ماله *ниг.* **дандонамола.**

ДАНДОННАМО دندان نما 1. дандонро намоёнкунанда, дандонро нишондиҳанда; **табассуми дандоннамо** тавре табассум кардан, ки дандонҳо намоён шаванд. 2. *мач.* хашмгин.

ДАНДОННОГУЗАР دندان ناگذر 1. саҳт, зӯри дандон намерасидагӣ. 2. *мач.* душворфаҳм; *муқ.* **дандоншикан** 3.

ДАНДОНПИЗИШК دندان پزشکی *нав.* духтури дандон.

ДАНДОНПИЗИШКӢ دندان پزشکی 1. *тиб.* яке аз риштаҳои илми тиб, ки ба таҳқиқ, дармон ва пешгирии бемориҳои дандон машғул аст. 2. *марбут ба корҳое,* ки дандонпизишк анҷом медиҳад. 3. *ҷой ва маҳалли кори дандонпизишк.*

ДАНДОНРЕХТА دندان ریخته он ки дандонҳояш рехта бошад, бедандон.

ДАНДОНСАДАФ دندان صدف *ниг.* **садафдандон.**

ДАНДОНСАФЕД دندان سفید 1. он ки дандонҳои ӯ бисёр сафед аст. 2. *мач.* хандон, хушҳол.

ДАНДОНСОЗ دندان ساز он ки дандони ориятӣ месозад, созандаи дандонҳои сунъӣ: **духтури дандонсоз, техники дандонсоз.**

ДАНДОНСОЗӢ دندان سازی 1. сохтани дандонҳои сунъӣ. 2. шуғлу амали дандонсоз.

ДАНДОНТИЛ(Л)О دندان طلا дорои дандони тил(л)о.

ДАНДОНХИЛОЛ دندان خلال *ҷӯбчаи махсус* барои кофта тоза кардани байни дандонҳо, дандонхилол.

ДАНДОНХӢ دندان خای он чи ё он ки дандон-

хояшро аз ғояти хашм ба ҳам месояд.

ДАНДОНХОЯК دندان خایк чизе, ки дар вақти дандон баровардани кӯдак барои хойидан ба вай медиҳанд.

ДАНДОНШИКАН دندان شکن 1. бисёр саҳт, маҳкам, қок (*дар бораи хӯрок*). 2. *мач.* бисёр сард, хеле хунук (*доир ба об ва нӯшокиҳои дигар*): **оби хунуки дандоншикан; майи дандоншикан** шароби таъсираш зиёд, майи олисифат, бодаи дараҷаи олий. 3. *мач.* душвор, мушқил; душворфаҳм: **муаммои дандоншикан.** 4. бисёр қимат, гарон (*оид ба нарх*).

ДАНДОНШӢ دندان شوئی шустани дандон.

ДАНДОНШӢЯК دندان شویک мисвок барои шустан ва покиза кардани дандонҳо.

ДАНИДАН دندین *кит.* хиромидан, хушҳолона қадам задан, шодона давидан.

ДАНИ ا. دنی *кит.* нокас, фурӯмоя, дун, паст, сифла, разил: **дунёи данӣ, хасми данӣ.**

ДАНОН دنان *кит.* 1. *феъли ҳол аз данидан.* 2. хушҳол шудан.

ДАОВӢ ا. دعاوی *ҷ.* даъво.

дар در *асоси замони ҳозира аз даридан.*

дар- در *пеиванд,* ки бо мақсади ифодаи тобишҳои маъноӣ дар аввали баъзе феълҳо меояд: **даркашидан, даргузаштан, даррабудан ва ғ.**

ДАР I در 1. табақи аз тахта, оҳан ва ғ. сохташуда барои пӯшондани даромадгоҳи хона, ҳавлӣ, хайма, кабинаи автомобил, ҳавопаймо ва ғ.; қисми кушодаю пӯшидашавандаи сандуқ, ҷевон ва ғ.: **дари баромад, дари даромад, дари дутабақа (ё яктабақа).** 2. даргоҳ, хонаи одамони баобрӯ ва эътиборнок; **сағи дари хона** сағи даргоҳ. 3. *нум.* дар шумораи хонаю ҳавлӣ: **як дар хона, даҳ дар хучра...** 4. боб, бобат, хусус; **аз ҳар дар** аз ҳар боб, аз ҳар хусус; **дари ид** рӯзҳои пеш аз ид; арафаи ид; **дар ба дар** аз ин дар ба он дар (гаштан); аз ин хонадон ба он хонадон (гаштан); *муқ.* **дарбадар; дару бом // бому дар киноя** аз манзилҳо, хонаҳо; **дару девор** ҳама ҷои иморат; ҳамаи биноҳо; $\diamond$ **дар бастан ба (бар) рӯи касе** ба касе рӯи хуш надодан; *пеши роҳи касеро гирифтани;* **дари касеро қўфтан** ба хонадони касе омадан (*бо илтимосе ё эҳтиёче*); **хоки дари ҷоеро рўфтан** хизмати ҷоеро иҷро

кардан; дар хизмати ҷое (касе) будан; **дар гӯй**, **девор меғӯяд** одами бефаҳму фаросат аст; **дара (дарро) задам**, **девор кафид** *гуфт*. хангоми ҷавоби номувофиқу бемавқеъ додани касе ё акси кореро кардани касе меғӯянд; **агар бемор дуруст шуданӣ бошад**, **табиб ба дари хона меояд** (*зарб.*) дар мавриди нохост омада мондан ё пайдо шудани шахс ё ягон чизи ба он сахт эҳтиёҷдошта *гуфта* мешавад; **як дари баста**, **сад дари кушода** (*зарб.*) ин ҷо набошад, ҷои дигар; ин кас набошад, каси дигар (*дар мавриди дар ҷое ё аз касе ҳосил нашудани мақсад ва ба ҷой ё шахси дигар умедворӣ доштан гуфта* мешавад).

ДАР II در пешоянд 1. ҷои воқеъ шудани ашъ (*дар даруни ё ҳудуди мавзее*) ва маҳалли ба вуқӯъ пайвастанӣ амалро нишон медиҳад, андар: **дар лаби ҷӯй**, **дар паҳлуи миз**, **дар рӯи миз**. 2. сӯи равона шудани амалро ифода мекунад, ба. 3. замон ва хангоми ба вуқӯъ омадани амалро ифода мекунад: **дар аснои (сӯхбат)**, **дар айёми (ҷавонӣ)**, **дар вақти (зиндагии касе)**, **дар бачагӣ**, **дар пиронсолӣ**, **дар охири моҳ**, **дар рӯзҳои тобистон**; **дар оянда** минбаъд; **дар як дақиқа** а) дар зарфи як дақиқа; б) зуд, ба тезӣ; 4. *дар ҳолате воқеъ будан ё дар вазъияте гузаштани ҳодисаеро ифода мекунад*: **дар хоб...**, **дар азобу роҳат шарикӣ касе будан**. 5. соҳаи фаъолият ва машғулияти шахсро нишон медиҳад. 6. *пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад*: **дар шоҳмотбозӣ ҳамто надошт**. 6. *пеш аз баъзе феълҳо (хусусан масдарҳо) омада, давомнокии амал ё дар айни ҳол воқеъ гаштани амалро нишон медиҳад*: **гулҳо дар шукуфтан аст...** 7. *дар ҳайати як гурӯҳ феълҳои таркибӣ меояд*: **дар воҳима мондан**, **дар ғазаб шудан (омадан)**, **дар ларза андохтан**, **дар ҳайрат гузоштан**, **дар ҳайрат монданд**, **дар ташвиш мондан**: **дар ҳичолат мондан**; **дар бадали...** дар ивази..., ба ивази...; **дар болои...** а) дар хусуси..., дар бораи...; б) дар айни..., дар хангоми..., дар аснои..., дар ҳини...; **дар масофаи...//дар масофати...** ба фосилаи..., ба дурии...; **дар назди...**, **дар пеши...** **дар қарибии...**; **дар пайи...** бо нияти..., дар садади...; **дар сари...** а) дар болои..., болои...; **дар сари кӯҳ**; б) назди..., канори...; **дар сари чашма**; в) дар роҳбарии..., дар роҳбарияти...; **дар сурати...** а) ба шакли...;

хамчун...; б) ба мавриди...; **дар ғояти...** ба дараҷаи баланди...; дар ғояти зебой; **дар қатори...** баробари...; мисли..., монанди...; **дар ҳаққи...** а) дар бораи..., дар хусуси..., оид ба...; б) баҳшида ба...; ба ифтихори...; **дар амал** амалан, ҳақиқатан; **дар воқеъ** ҳақиқатан, воқеан; **дар бар гирифтани** а) дар худ доштан, иборат будан, шомил будан, ҳовии чизе будан; б) фаро гирифтани.

ДАРА I دره водии танги воқеъ дар байни ду кӯҳҳо ё силсилаи кӯҳҳо: **дараи Варзоб**, **дараи Пули Сангин**, **дараи Ниҳон**, **дараи Рашт**.

ДАРА II دره *кит.* шикамбаи чорпоёни хонагӣ.

дарав درو *асоси феъли замони ҳозира аз даравидан.*

ДАРАВ درو бо дос ё мошин буридани алаф, пояи ҷаву гандум *ва г.* аз киштзор ва марғзор: **вақти дарав**, **дарави дуҷоми юнучқа**, **дарав кардан**, **ба дарав даромадан**; **мошини дарав** механизми махсуси даравкунандаи алаф, ҷаву гандум *ва г.*

ДАРАВГАР دروگر он ки бо дос ё мошин алаф ва ғалла медаравад, даравкунанда.

ДАРАВГАРӢ دروگرӣ дарав кардан, даравидан; амали даравгар.

ДАРАВИДАН درويدن аз бех буридани алафу ғалла бо досу мошин аз киштзор, дарав кардан; **аз болои шутур алаф даравидан** *гуфт*. манманӣ кардан, лоф задан дар иҷрои коре (*беҳабар аз душвории он*).

ДАРАК I درك 1. хабар, огоҳӣ; **дарак надоштан** аз чизе беҳабар будан аз чизе. 2. *мач.* нишона, асари чизе; **дарак додан** аз чизе, *касе //дараки чизе ё касеро додан* хабар додан аз ҷои чизе ё касе; **дарак ёфтани** аз чизе, *касе //дараки чизе ё касеро ёфтани* а) аз (дар) кучо будани чизе ё касе огоҳ шудан б) нишонаи чизе ё касеро пайдо кардан; **дарак нашудани** аз *касе, чизе* бедарак шудан, беному нишон шудани касе ё чизе; **аз ҳар дарак** аз ҳар хусус, дар бораи ҳар чиз; **беному дарак шудани** беному нишон шудан; **номаълум ғоиб шудани**, **нест шудани** рафтани; **дарак кардани** чустучӯ кардан, суроғ кардан; пурсидан.

ДАРАК II درك *ниг.* дарча.

ДАРАК III a. درك 1. д. яке аз табақаҳои ҷаҳан-

- нам; поинтарин табакаи чаханнам. 2. *мач*.
чои бисёр нохушоянд.
- ДАРАҚ-ДАРАҚ** درق درق: дарак-дарак ларзидан
гуфт. бо тамоми бадан ларзидан, сахт лар-
зидан (*аз шиддати сармо, вараҷа, ҳаяҷон ва*
ғ.).
- ДАРАҚҚОС** درقاس: даракқос зада ларзидан *ниг*.
дарак-дарак (дарак-дарак ларзидан).
- ДАРАНГ I** درنگ 1. ист, таваккуф; таъхир, дер-
монӣ. 2. сустӣ, охистагӣ; *муқоб*. **шитоб**; **да-**
ранг кардан а) таъхир кардан, дер мондан; б)
сустӣ (коҳилӣ) кардан.
- ДАРАНГ II** درنگ *лаҳҷ.*, *ниг*. дӯғ (дӯғу даранг).
- ДАРАНГАС//ДАРАНГОС** درنگس//درنگاس *ниг*.
даранг-даранг; дарангас-дарангас задан садои
дарангдаранг баровардан.
- ДАРАНГ-ДАРАНГ** درنگ درنگ *калимаи тақлиди*
овози ба ҳам задани чизҳои калони филизӣ;
садои тори соз ва нақора.
- ДАРАНГИДАРАНГ** درنگ درنگ садо ва овози
пайдарпайи даранг.
- ДАРАНГӢ** درنگي 1. *кит*. побарҷо, устувор, бо-
сабот. 2. *мач*. танбалӣ, сусткорӣ.
- ДАРАНГПЕША** درنگ پيشه *кит*. охистакор; *му-*
қоб. **шитобкор**.
- ДАРАНДА** درنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира*
аз даридан; даронанда; **бурандаю даранда** бо-
тадбир, гапдон, кордон (*оид ба зан*). 2. *мач*.
ҳайвони ваҳшии хунхор; **даррандаю чаранда**
ҳайвоноти ваҳшии хунхор ва алафхор.
- ДАРАНДАВОР** درنده وار мисли даранда, даран-
дасон, ваҳшиёна.
- ДАРАНДАГӢ** درندگي кирдору рафтори хоси
даранда, ваҳшигӣ, ваҳшигарӣ, ваҳшоният.
- ДАРАНДОХТАН** درانداختن 1. сохтан, бунёд кар-
дан. 2. ба миён гузоштан, матраҳ кардан; **аз**
по(й) дарандохтан ғалтондан, афтондан, сар-
нагун кардан.
- ДАРАНДУДАН** دراندودن *кит*. молидан, андо-
видан, андова кардан.
- ДАРАФЗУДАН** درافزودن 1. афзудан, афзун шу-
дан, зиёд гаштан. 2. афзун намудан, зиёд
кардан.
- ДАРАФКАНДАН** درافكندن 1. андохтан; рехтан.
2. берун кардан; афшондан; пошидан.
- ДАРАФРӢХТАН** درافروختن барафрӯхтан, афрӯх-
тан.
- ДАРАФТОДАН//ДАРАФТИДАН**
درافتادن//درافتيدن 1. афтидан, ғалтидан; **ба чан-**
голи касе дарафтодан ба дасти касе гирифта
шудан, ба дасти касе афтодан. 2. чангу чидол
кардан бо касе, даст ба гиребон шудан; час-
пидан ба касе, часпу талош кардан: **ба касе**
дарафтодан, бо ҳам дарафтодан.
- ДАРАФШ** درفش *ниг*. **дирафш**.
- ДАРАФШОНДАН** درافشاندن афшондан.
- ДАРАХТ** درخت растани дарозумре, ки дорои
реша, тана, шоҳу барг ва гоҳо мева аст,
шачар: **дарахти мевадор, дарахти бесамар**
(сояафкан), дарахти себ, дарахти тут; долу
дарахт *ниг*. дол; **дарахт дар як чо месабзад**
(мақ.) ҳар як кор сабру таҳаммул ва устуво-
риро талаб мекунад; **то шамол набошад, шо-**
хи дарахт намечунбад (мақ.) ҳеҷ чиз бе сабаб
намешавад, ҳар як кор сабабе дорад.
- ДАРАХТАК** درختک *кит*. дарахти хурд, дарахти
майда.
- ДАРАХТБУР** درخت بر он ки бо буридану аф-
тондани дарахт машғул аст.
- ДАРАХТБУРӢ** درخت بري буридану афтондани
дарахт; амали дарахтбур.
- ДАРАХТДОР** درخت دار дорои дарахт: **чоӣ**
дарахтдор.
- ДАРАХТЗОР** درخت زار чоӣ сердарахт, макони
анбӯҳи дарахтон.
- ДАРАХТИСТОН** درختستان дарахтзор, чоӣ сер-
дарахт.
- ДАРАХТСУНБА** درخت سنبه *кит*. 1. эзорсурхак,
парандае, ки бо нӯлаш танаи дарахтонро
шикоф мекунад. 2. занбӯри сиёҳи калон, ки
чӯби хушкро сӯроҳ мекунад.
- ДАРАХТШИНОӢ** درخت شنائي шинондани
дарахт, ниҳолшиноӣ.
- ДАРАҶА** a. درجه 1. поя, зина; сатҳ, савия:
дараҷаи тараккиёт. 2. мартаба, рутба; ман-
саб, мақом. 3. пояи маҳорати хунарманди
ягон соҳа; пояи илмӣ: **харроти дараҷаи ша-**

шум, челонгари дараҷаи панҷум, ронандаи дараҷаи якум; дараҷаи номзади (доктори) илм. 4. *риёз.* ҳар яке аз сесаду шаст ҳиссаи доира. 5. *ҷугр.* воҳиди миқёси тӯлу арзи кураи Замин. 6. гуруҳ ё мавқеъ, ки барои баъзе соҳаҳо муқаррар шудааст: **дипломи дараҷаи якум, нишони дараҷаи сеюм, дараҷаи таҳсилот (ибтидоӣ, миёна, олий).** 7. ҳар як ҳиссаи тақсмоти асбобҳои андозгирӣ, мисли ҳароратсанҷ, фишорсанҷ *ва ғ.*: **дараҷаи ҳарорат, дараҷаи хунукии ҳаво, дараҷаи фишори хун.** 8. воҳиди ченаки зичии моеот, баландии спирт ва машруботи спиртӣ. 9. мартаба, бор, дафъа, карат; **як дараҷа** а) як бор, як дараҷа; б) ба ҳар ҳол. 10. *грам.* мафҳуми грамматикӣ хоси ҳиссаҳои сифату зарф, ки вобаста ба доштан ё надоштани пасвандҳои –тар ва –тарин *ва ғ.* аз ҳам фарқ мекунанд: **сифати дараҷаи олий, сифати дараҷаи қиёсӣ, сифати дараҷаи олий; ба дараҷае** а) ба ҳадде; чунон. б) як андоза, андаке, каме; **ба дараҷаи...** ба ҳадди..., то ба ҳадди..., то; **ба дараҷаи даркорӣ** ба қадри кофӣ, ба андозаи зарурат; **ба ин дараҷа** ба ин андоза, ин қадар; чунин; **дараҷа ба дараҷа** тадричан, охиства охиста; **ба дараҷаи...** расидан а) ба рутбае расидан; б) ба ҳадде расидан.

ДАРАҶАБАНДӢ *درجه‌بندی нав.* ба дараҷаҳо ҷудо кардан, аз рӯи дараҷа ба гуруҳҳо тақсим кардани чизе: **дараҷа кардан.**

ДАРАҶАДОР *درجه‌دار* соҳиби дараҷа, дорони унвони ҳарбӣ.

ДАРАҶАДОРӢ *درجه‌داری* соҳиби мартаба будан, соҳиби унвон будан.

ДАРӢ *а. درب кит.* дарвоза; дарвозаи шаҳр ва қалъа; дар.

ДАРБАДАР *دربدر* овора, сарсону саргардон; бехонумон; **ятими дарбадар** ятими бехонумон.

ДАРБАДАРГАРДӢ *دربدرگردی* оворагардӣ, сарсонӣ, бехонумонӣ.

ДАРБАДАРӢ *دربدری* оворагӣ, оворагардӣ, сарсонӣ, саргардонӣ; бехонумонӣ.

ДАРБАДЕВОР *دربدیوار* *ниг.* деворбадевор.

ДАРБАНД *دربند* 1. танбаи дару дарвоза; лӯкидон, ғалака. 2. роҳи тангу борики душворгузар дар кӯҳҳо, тангно.

ДАРБАНДОН *دربندان кит.* 1. муҳосира: **дарбандон кардан** муҳосира; кардан. 2. баста, дарбаста, маҳкам. 3. *маҷ.* сарҳад, худуд.

ДАРБАРГИРАНДА *درب‌گیرنده* *сифати феълии замони ҳозира аз дар бар гирифтани фарогиранда.*

ДАРБАСТА *در بسته* 1. *сифати феълии замони гузашта аз дар бастан;* он чи дараҷаи пӯшида (маҳкам) аст; қуфлзада: **сандуқи дарбаста.** 2. дар паси дари баста, аз назари дигарон ниҳон; **дарбаста мондан киноя аз** беодам мондан, бе истиқоматкунанда мондани хоначаю ҷой.

ДАРБАСТАН *دربستن* маҳкам кардан, пӯшидан, бастан: **дида дарбастан.**

ДАРБАЧА *در بچه* дарича, дари хурд.

ДАРБЕӢ *در به* пина, васла, поргӣ, ямок; **дарбеӢ кардан** ба ҷои даридаи либос ё чизи дигар дӯхтан ё часпондани порае, пина дӯхтан; **дарбеӢи ночаспон** чизи номуносиб, ҳар чизи ноҷӯр.

ДАРБЕӢДОР *درب‌دار* *ниг.* дарбеӢнок.

ДАРБЕӢНОК *درب‌داناک* пинадор, ямоқӣ, поргидор.

ДАРБОИСТ *درب‌ایست* *кит.* 1. зарур, лозим, даркор: **дарбоист шудан.** 2. мувофиқ, муносиб, сазовор.

ДАРБОИСТА *درب‌ایسته* *ниг.* дарбоист.

ДАРБОН *دربان* ниғаҳбони дар, дарвозабон, ҳочиб.

ДАРБОНӢ *دربانی* амал ва шуғли дарбон; ҳочибӣ; дарбон будан; **дарбонӣ кардан** дар вазифаи муҳофизи дару дарвозаи ҷое будан; қаровули кардан.

ДАРБОНӢХОНА *دربان‌خانه* ҷое, ки дарбон менишинад.

ДАРБОР *دربار* 1. қасри подшоҳӣ, даргоҳ, боргоҳ. 2. идораи коргузори шоҳу амир, девони салтанат; **вазири дарбор** мутасадди идораи дарбор.

ДАРБОРӢ *درباری* 1. *мансуб ба дарбор:* адабиёти дарборӣ. 2. *таър.* мулозим ва ходими дарбори подшоҳ, аҳли дарбор (*ба ин маъно асосан дар шакли чамъ – дарбориён меояд*).

ДАРБОФТАН درباختن дарҳам танидан, дарҳам пайвастан ва васл кардан.

ДАРБОХТАН درباختن 1. бозӣ кардан, бозидан. 2. бохтан, бой додан. 3. маҷ. сарф кардан, харҷ кардан; умр дарбохтан умр сарф кардан; беҳуда умр гузаронидан.

ДАРВЕЗА درويزه кит., ниг. дарюза.

ДАРВЕЗАГАРӢ درويزه گرى кит. ниг. дарюзагарӣ.

ДАРВЕШ درويش 1. пайрави тасаввуф ва фирқаҳои он. 2. нодор, бенаво; қашшоқ, фақир; тихидаст, фурутан. 3. кҷн. қаландар, сӯфӣ, зоҳид, гӯшанишин: **то шаҳре насӯзад, кабоби дарвеше напазад** (зарб.).

ДАРВЕШДӢСТ درويش دوست ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШӢ درويشى 1. мансуб ба дарвеш. 2. камбағалӣ, фақирӣ, бенавоӣ. 3. қаландарӣ: **либоси дарвешӣ, сӯтаи дарвешӣ, хиркаи дарвешӣ.**

ДАРВЕШНАВОЗ درويش نواز он ки ба фақирон, нодорон ва бенавоён ғамхориву меҳрубонӣ зоҳир мекунад.

ДАРВЕШНАВОЗӢ درويش نوازي меҳрубонӣ ва ғамхорӣ нисбат ба бенавоён.

ДАРВЕШНАМО درويش نما он ки намуди зоҳирии монанди дарвеш дорад, он ки худро дарвеш вонамуд месозад.

ДАРВЕШОНА درويشانه ба монанди дарвеш, мисли дарвеш; фақирона, ҳақирона, камбағалона: **кулбаи дарвешона.**

ДАРВЕШПАРВАР درويش پرور ниг. дарвешнавоз.

ДАРВЕШСИРАТ درويش سيرت бо сират ва сифати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТ درويش صفت дорои ахлоқ ва тинати дарвешӣ, дарвешсифат.

ДАРВЕШСИФАТӢ درويش صفتي дарвешсифат будан.

ДАРВОЗА دروازه 1. дари калони ҳавлӣ, сарой, қалъа, шаҳр ва ғ. (одатан дутабақа). 2. банди тахтагини об дар наҳрҳои калон ва каналҳо, тахтavarғ. 3. варз. ду паҳлӯчӯбу як болочӯби тӯрбаста барои зада даровардани тӯб дар бозиҳои футбол, гандбол ва ғ. 4. маҷ. даромадгоҳ; гузаргоҳ; **овозаю дарвоза** ҳангома, гулгула; шоеа; **овозаю дарвоза кардан**

ҳангома (гулгула) андохтан; машҳур кардан, ба ҳама маълум кардан; **дарвоза ба рӯи касе кушодан** роҳи саодатро ба рӯи касе боз кардан.

ДАРВОЗАБОН دروازه بان 1. посбони дарвоза, каровули дарвоза. 2. варз. бозигаре, ки дар футбол, хоккей ва ғ. дарвозаро муҳофизат мекунад.

ДАРВОЗАБОНӢ دروازه باني варз. кор ва амали дарвозабон, дарвозабон будан.

ДАРВОЗАДОР دروازه دار дорои дарвоза; дарвозабон.

ДАРВОЗАХОНА دروازه خانه долони паси дарвозаи ҳавлиҳои бузург ва қалъаҳо, қисми болаш пӯшидаи паси дарвоза.

ДАРВОЗӢ دروازي 1. мансуб ба Дарвоз. 2. сокини ноҳияи Дарвоз, аҳли Дарвоз.

ДАРВОИСТ دروايست ниг. дарбоист.

ДАРВОИСТАН دروايستن ниг. дарбоистан.

ДАРВОХ درواخ кит. 1. ҳолати беҳбудии баъд аз беморӣ, сиҳат ёфтани, беҳ шудан; тандуруст, сиҳат. 2. маҷ. маҳкам, мазбут; далер, шучоъ.

ДАРГАҲ در گه ниг. даргоҳ.

ДАРГАҲӢ در گهي ниг. даргоҳӣ.

ДАРГАШТА در گشته аз байн рафта, зеру забаршуда, харобшуда.

ДАРГАШТАН در گشتن 1. дигаргун шудан, тағйир ёфтани. 2. ғалтидан, фуру ғалтидан.

ДАРГИР در گير гирифтдор, машғул; **даргир шудани сӯҳбат** гарм шудани сӯҳбат, авҷ гирифтани сӯҳбат; **тарафҳои даргир** тарафҳои муқобили ҳам.

ДАРГИРАНДА در گيرنده сифати феълии замони ҳозира аз **даргирифтани**; оташ гиранда, оташзо; сӯзанда, оташ.

ДАРГИРИФТА در گرفته сифати феълии замони гузашта аз **даргирифтани**.

ДАРГИРИФТАН در گرفتن 1. афрӯхтан, шӯълавар шудан, фурузон шудан (-и оташ, чароғи барқӣ); сӯхтан, аланга гирифтани; **даргирифтани равған** аз шиддати оташи зери дег ба сӯхтан сар кардани равған (дар вақти доғ кардан). 2. маҷ. оташин шудан, шӯрида раф-

ДАР

тан, якбора дар қаҳр шудан. 3. *мач.* мувофик омадан, тасфидан, авҷ гирифтан (-и сӯҳбат).

ДАРГИРӢ *درگیری* 1. *исми амал аз даргирифтан*; гирифтор ва машғул будан. 2. гирифтори. 3. *нав.* задухӯрд, афтударафт. 4. ихтиллофи назар ва мушочара.

ДАРГИРОНДАН *درگراندن* *тарзи бавоситаи даргирифтани*: гулхан даргирондан, чароғ даргирондан, сигор даргирондан; оташ даргирондан оташ афрӯхтан.

ДАРГИРОНИДАН *درگرانیدن* *ниг.* даргирондан.

ДАРГОҲ//ДАРГАҲ *درگاه//درگه* 1. дамғахи дар; остона. 2. *ниг.* дарбор. 3. хонаи одамони бузургу обрӯманд, ҳавлии калон: **хизмати даргоҳи касеро кардан.**

ДАРГОҲӢ *درگاهی* *марбут ба даргоҳ.*

ДАРГОҲНИШИН *درگاه‌نشین* 1. *кит.* остонашин. 2. *мач.* ҳақир, хоксор.

ДАРГУЗАР *درگذر* гузаранда, гузарон; зудгузар: **абри даргузар, борони даргузар.**

ДАРГУЗАРОНИДАН *درگذرانیدن* даргузарондан, гузаронидан.

даргузашт *درگذشت* *асоси замони гузашта аз даргузаштан.*

ДАРГУЗАШТ *درگذشت* марг, вафот, фавт, мурдан.

ДАРГУЗАШТА *درگذشته* *мач.* он ки аз дунё гузаштааст, фавтида, вафоткарда.

ДАРГУЗАШТАН *درگذشتن* 1. *ниг.* гузаштан; аз даъво даргузаштан аз даъво даст кашидан, аз баҳри даъво баромадан. 2. *мач.* аз олам гузаштан, вафот кардан, мурдан.

ДАРГУСЕХТАН *درگسیختن* пора шудан, гу-сехтан.

ДАРҒ *درغ* *ниг.* дарғот.

ДАРҒАЗАБ *درغضب* ғазабнок, хашмгин, қаҳролуд.

ДАРҒОТ *درغات* банди об, банди пеши оби дарё, наҳр ё чӯйҳои калон; дарвозаи обпарто, садди даричадор; **дарғот сохтан** бастании пеши оби дарё.

ДАРҒОТПУЛӢ *درغاتپولی* *таър.* маблағе, ки барои истифодаи оби ба воситаи дарғот

чоришуда пардохт мегардид.

ДАРҒОТСОЗӢ *درغات‌سازی* сохтмон ва бунёди банди об.

ДАРД *درد* 1. хисси нохушии ягон узв, ранҷ, озор, азият: **дарди чонгудоз, дарди чонкоҳ, ба дард даромадан, ба дард тоқат кардан.** 2. беморӣ, касалӣ, мараз: **дарди гулӯ, дарди дандон, дарди чашм; дард дигар, аҷал дигар** (*зарб.*); **дард гирифтани** сар шудани дард (*мас., таваллуд*); **дард кардан** ба дард омадан (-и узве); **дард кашидан** азоб кашидан, гирифтори азият будан (*дар натиҷаи беморие*). 3. *мач.* азоби рӯҳӣ, алам, ғаму ғусса; фикру ёди аламноки касе ё чизе. 4. мушқилот; дармондағӣ, эҳтиёҷ; **дарди бахайр** а) беморие, ки илочу дармон дорад, касали бехатар; б) ҳодиса ё ҳолати ногуворе, ки чора дорад, *муқоб.* **дарди бедаво; дарди бедаво** а) беморие, ки бо даво сиҳат намеёбад, касалии дармоннопазир; б) *киноя аз* ҳодисаи ноилоҷ, ҳолати ногуворе, ки аз он чораи халосӣ нест; **дарди дил** а) бемории дил; б) *мач.* ғаму ғусса, ҳасрат; **дарди сар** а) хисси озори сар аз ягон иллат ё таъсир, судоъ; б) *киноя аз* ташвиш, заҳмат; чиз ё ҳодисае, ки боиси ташвишу саргардонӣ мешавад; **дарди ҳарина** *ниг.* **дарди бедаво; дарди бадро давои бад** (*зарб.*) мукофоти амали бад бадӣ аст; бо бадон бояд рафтори бад кард; *муқ.* **давои қурут – оби чӯш; дарди кампир – ғуза** (*зарб.*) ҳар касе мувофиқи ҳоли худ эҳтиёче дорад; **дард кам, дарди сар кам** (*зарб.*) дар мавриди халос шудан аз ягон кор ё чизи ташвишноқ гуфта мешавад; **дарди дарунӣ** ғаму андӯҳи ботинӣ; **дарди ишқ** савдои ишқ; ғаму ташвиши ошиқӣ; **ба дарди касе даво** (**дармон, марҳам**) шудан ҳоҷати касеро баровардан, эҳтиёҷи касеро бартараф кардан; **ба дарди касе хӯрдани чизе** ба эҳтиёҷи касе даркор шудани чизе; **дарди дил кардан** ҳасрат кардан, ғаму ғуссаи худро изҳор кардан; дил холӣ кардан; рози дил гуфтан; **дарди сар додан касеро** касеро ташвиш додан, бесаранҷом кардан

ДАРДАМ *دردم* дарҳол, даррав; ҳамин дам, ҳамин ҳоло.

ДАРДАМИДА *دردمیده* дамида, пуфкарда, ва-рамкарда.

ДАРДАМИДАН *دردمیدن* *кит.* пуф кардан; дамидан (-и бод), вазидан.

ДАРДАҢГЕЗ دردانگيز ангезандаи дард, дарднок, дорои дард.

ДАРДАРАК دردرک коғазии тунуки борики, ки ба ресмон кашиди барои садо додан ба сари бодбарак таранг мебаранд.

ДАРДАФЗО دردافزا афзункунандаи дарду ғам.

ДАРДБОР دردبار маҷ. бисёр ғамангез ва дарднок, ғамбор.

ДАРДЗАДА دردزده пурдард, ба дарди бисёр гирифторм шуда.

ДАРДКАШ دردکش 1. дардманд, ранҷур. 2. ба дарду беморӣ тобовар.

ДАРДКАШИДА دردکشیده он ки дарду ранҷу азобҳои бисёр дидааст.

ДАРДКАШИӢ دردکشی 1. исми амал аз дард кашидан; дардмандӣ, беморӣ. 2. ранҷури, азобкаши.

ДАРДМАНД دردمند 1. гирифторм дард, бемор, касал; серкасал, иллатӣ. 2. маҷ. ғамгин, андӯхгин, ғамзада, аламнок; **дили дардманд** а) дили иллатнок, қалби бемор; б) маҷ. дили ғамзада, дили пурдарду алам; **дардманди ишқ** гирифторм ишқ, мубталои ишқ, ба савдои ишқ гирифторм шуда.

ДАРДМАНДӢ دردمندی дардманд будан, дард доштан; беморӣ, касалӣ, ранҷури.

ДАРДМАНДОНА دردمندانه 1. ба ҳолати дардманд, дардманднамо. 2. маҷ. маҳзунона, ғамгинона.

ДАРДНОК دردناک 1. ба дард гирифторм, дардолуд, бодард. 2. пурдарду алам, аламнок; **охи дарднок** охи пурсӯзу гудоз.

ДАРДНОКАРДАӢ دردناکردنى озорнопазир, озорро ҳис накунонда.

ДАРДО دردا *нидо* афсӯс!, дарего!, ҳайфо!

ДАРДОВАР دردآور 1. озордиҳанда, азобдиҳанда, касалиовар: **микробҳои дардовар**. 2. аламнок, хузнангез; пурсӯзу гудоз; рикқатовар.

ДАРДОДАН دردان *ниг.* додан; **тан дардодан** таслим шудан.

ДАРДОЛУД دردآلود дарднок, аламнок.

ДАРДОМЕЗ دردآمیز дарднок, омехта бо дард.

ДАРДОР دردار он чи дари даромад ё баромад дорад, дорои дар.

ДАРДОШНО دردآشنا он ки дарду аламро аз сар гузаронидааст, ранҷидида, дардкашида.

ДАРДПАРВАР دردپرور *кит.* афғор, дилафғор; ғамгин, ранҷур.

ДАРДХАНД دردخند *кит.* хандаи зӯрбазӯракии маҳзунона.

ДАРДЧИН دردچين *маҷ.* бартарифкунандаи дард, муноси ғамхор.

ДАРДШИНОС دردشناس *нав.* он ки дарду иллатро ташхис дода метавонад.

ДАРЕВОС دريواص *қҳн.* 1. чорчӯбаи дар (болодарӣ, ду паҳлӯдарӣ ва остона). 2. танба, чӯбе, ки барои бастании дар ба пушти он монанд.

ДАРЕҒ دريغ 1. хайф, афсӯс. 2. афсӯсхӯри, пушаймонӣ, надомат. 3. *нидо* хайфо!, эҳ афсӯс! (*изҳори таассуф ва тараҳҳум*): э (х) **дарег!**, **хай дарег!**, **сад дарег!**; **дарег доштан** хайф шумурда худдорӣ қардан аз додан ё сарф намудани чизе (*чӯзъи феълӣ беиштар дар шакли инқорӣ меояд*); **дарег қардан** *ниг.* **дарег доштан**; **ҷонро дарег надоштан** ҷони худро эҳтиёт нақардан; аз баҳри ҷон гузаштан (*дар роҳи чизе*).

ДАРЕҒҒӢ دريغگويى афсӯсхӯри; ҳасрат.

ДАРЕҒО دريغا *нидо* хайфо!, хай дарег!, эҳ афсӯс!; **во дарего!** во ҳасрато!, э вой!

ДАРЕҒОҒӢ (Ӣ) دريغگوئي *кит.* афсӯсхӯранда, ҳасрату надоматкунанда.

ДАРЕӢ دريا 1. оби қалони равоне, ки маҷрои табиӣ дошта, манбаи асосиаш боришот аст, рӯд, наҳр: **дарёи Варзоб**, **дарёи Вахш**, **дарёи Сир**. 2. *қҳн.* баҳр; **дарёи Хазар** баҳри Каспий; **аз дарё қатра бахшидан** аз бисёре каме додан (*аз гояти мумсиқӣ ва ҳасисӣ*); **ба лаби дарё ташна бурда**, **ташна овардан** ниҳоят пухтаю зирак будан, дар пухтақорӣ беназир будан; **ба дарёи ҳаёл ғарқ шудан** (**ғӯтидан**, **фурӯ рафтан**) // **ғарқи дарёи ҳаёл гардидан** бо ҳаёлу андешаи бисёр банд шудан.

дарёб درياب *асоси замони ҳозира ва сигаи амр* аз дарёфтан; **дарёб қардан** дарёфтан.

ДАРЕӢБАНДА دريابنده дорои тавоноии дарку

фаҳмиш, бохуш, бофаросат.

ДАРӢБАНДАГӢ *дарьябандگی* дорои тавоноии даррӢфтан, бохушӣ, бофаросат будан.

ДАРӢБОД *دریاباد* *кит.* заминҳои канори дарӢ, ки хангоми обхезӣ зери об мемонанд.

ДАРӢБОР *دریاپار* *кит.* 1. канори дарӢ, сохил, лаби дарӢ. 2. бандар, шаҳри канори дарӢ. 3. *мач.* бисӢр боранда.

ДАРӢВАШ *دریاوش* *кит.* дарӢмонанд, ба сони дарӢ, монанди дарӢ.

ДАРӢГАРД *دریاگرد* *ниг.* дарӢнавард.

ДАРӢГАРДӢ *دریاگردی* *ниг.* дарӢнавардӢ.

ДАРӢДАМКАШ *دریادمکش* 1. дар афсонаҳо паҳлавоне, ки дарӢро бо як нафас дам кашида мехушконад. 2. *мач.* бисӢрнӯшандаи шароб, шаробхӯри гузаро; он ки зиӢд нӯшида, дер маст мешавад.

ДАРӢДАРКАШ *دریادارکش* *ниг.* дарӢдамкаш.

ДАРӢДИЛ *دریادل* 1. *киноя аз* ҳимматбаланд, чавонмард, олиҳиммат. 2. *мач.* он ки ҳар гуна ғаму андӯхро ба дили худ роҳ намедихад; он ки аз чизҳои майдаю камарзиш ғамгин намешавад.

ДАРӢДИЛӢ *دریادلی* ҳимматбаландӢ, олиҳимматӢ, чавонмардӢ.

ДАРӢДИЛОНА *دریادلانه* чавонмардона, олиҳимматона.

ДАРӢӢ *دریائی* *мансуб ба* дарӢ; дуздони дарӢӣ дуздони дарӢгард.

ДАРӢКАШ *دریاکش* *кит. ниг.* дарӢдамкаш 2.

ДАРӢНАВАРД *دریانورد* баҳрпаймо, маллоҳ.

ДАРӢНАВАРДӢ *دریانوردی* баҳрпаймоӣ, маллоҳӣ.

дарӢфт *دریافت* *асоси замони гузашта аз* дарӢфтан.

ДАРӢФТ *دریافت* 1. фаҳмиш, фаҳм, дарк, кашф, сарфаҳм рафтан, аз чизе пай бурдан; **назар ба дарӢфти...** аз рӯи фаҳмиши... 2. бозӢфт; гирифтан, пайдо кардан, ба даст даровардани чизе; **дарӢфти маблаге; дарӢфт кардан** *ниг.* дарӢфтан.

ДАРӢФТАН *دریافتن* 1. Ӣфтан, пайдо кардан, ба даст овардан. 2. пай бурдан, дарк кардан,

фаҳмидан чизеро. 3. *мач.* расидан ба чизе: **дарӢфтани базме, сӯхбати касеро дарӢфтан, дарӢфтани савоби коре.** 4. дучор омадан, дидан, рӯ ба рӯ шудан (*бо касе дар ҳолате*).

ДАРӢЧА *دریاچه* дарӢи хурд, рӯди хурд: **дарӢчан шӯхи кӯҳӣ.**

ДАРӢШИНОС *دریاشناس* *нав.* он ки дарӢву баҳрхоро таҳқиқ мекунад, баҳршинос.

ДАРӢШУКӢХ *دریاشکوه* *кит.* босалобат, пуршукӯх.

ДАРЗ *درز* 1. ҷои ба ҳам дӯхтаи қисмҳои либос, ҷоки дӯхташудаи либос ва дигар чизҳо; ҷои пайванди ду чиз. 2. шикӯф, роғ, сӯроҳ; ҷок, тарқиш, кафидагӣ (*дар чизе*); **дарзу дӯз** либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ; **дарз дӯхтан** либос дӯхтан, ҷок дӯхтан. 3. *тиб.* ҷои пайванди устухонҳои косоҳонаи сар ба сурати хати борик.

ДАРЗА *درزه* банди алафу пояҳои ғалладонаи даравкарда, ҳезум, беда *ва ғ.*, даст, қабза: **як дарза беда, дарза бастан.**

ДАРЗАБАНД *درزه‌بند* он ки бо дарза бастан машғул аст, шахсе ки дарза мебандад.

ДАРЗАДАН *درزدن* *ниг.* задан; оташ дарзадан оташ афрӯхтан; сӯзондан, оташ задан.

ДАРЗДӢЗ *درزدوز* *ниг.* дӯзанда.

ДАРЗДӢЗӢ *درزدوزی* 1. *исми амал аз* дарз дӯхтан; либосдӯзӣ, ҷокдӯзӣ, дӯзандагӣ: **мошинаи дарздӯзӣ.** 2. касб ва амали дарздӯз; **дарздӯзини касона** дӯхтани либоси дигарон (*ба музд*); **дарздӯзи қардан** бо дӯзандагӣ машғул шудан, либосдӯзӣ қардан.

ДАРЗИГӢ *درزیگی* *кит.* дӯзандагӣ.

ДАРЗӢ *درزی* *кит.* дӯзанда.

ДАРЗМОЛ *درزمال* абзори дарзмол қардани либос, утӣ: **дарзмол қардан.**

ДАРИДА *دریده* *сифати феъли замони гузашта аз* даридан; порашуда, қандагӣ, ҷокшуда: **кафши дарида, либоси дарида.**

ДАРИДАГӢ *دریدگی* *шакли дигари сифати феъли замони гузашта аз* даридан.

ДАРИДАДАҲАН *دریده‌دهن* *кит.* киноя аз одаме, ки даҳонаш бефаровез аст, бадгап, беандеша гапзананда.

ДАРИДАДАҲОН دریده دهان *ниг.* даҳандарида.

ДАРИДАЛИБОС دریده لباس *ниг.* даридачома.

ДАРИДАН دریدن 1. пора шудан, чок шудан. 2. пора кардан, чок кардан, дарондан: **дарида-ни кафш**, **дарида ни либос**; **то дарида ни пардаҳои гулӯ** то аз овоз мондан, то хирри шудан.

ДАРИДАЧОМА دریده جامه он ки чомаи дарида дар бар дорад; даридалибос, жандапӯш.

ДАРИЗАБОН دری زبان он ки забонаш дарист, форсизабон, тоҷикзабон.

ДАРИХОНА دریخانه *таър.* маросими тантананоки қабул (бо ҷазодиҳҳои намоишкоронаш) дар дарбори амири Бухоро, ки амир дар ин вақт дар пеши остонаи дари саломхонаи арк менишастааст.

ДАРИЧА دریچه 1. *шакли тасғири дар:* **даричаи кафас**. 2. тирезачаи хонаҳои қадимӣ, ки бо табақаҳои тахтагӣ пӯшонидани мешуд ва рӯзона кушода мемонданд, ки вазиғаи тирезаро адо мекард; тирезаи хурд, равзана; **аз дар даромада**, **аз дарича баромадан** // **аз дар омада**, **аз дарича рафтани киноя аз зуд омада рафтани**; пайдо шуда зуд нест шудан.

ДАРИЧАДОР دریچه دار дорои дарича, равзанадор.

ДАРИ I دری *мансуб ба дара;* **кабки дарӣ** навъе аз чинси кабки хушхон.

ДАРИ II دری забони форсию тоҷикии адабӣ, ки аз асрҳои VIII-IX сар карда дар Мовароуннахр ва Хуросон нашъунамо ёфт ва дар давраҳои баъд ба дигар сарзаминҳо паҳн шуда, асос ва намунаи забони адабии тоҷикӣ гардид; беҳтарин намунаҳои ин забон асарҳои адибони асрҳои X-XI, ҳамчун Рӯдакӣ, Дакикӣ, Фирдавсӣ, Балғамӣ, Берунӣ, Ибни Сино ва дигарон ҳисоб шуда, дар давраҳои баъдина устодони каломи бадеъ, монанди Саъдӣ, Ҳофиз, Камол, Ҷомӣ ва дигарон низ забони осори худро забони дарӣ номидаанд ва ба такмил ва ғанӣ гардонидани он кӯшидаанд; имрӯз яке аз ду забони расмии Давлати Ислонии Афғонистон забони дарӣ номида мешавад.

ДАРК a. درك фаҳмиш, дарёфт; **дарки дониш** аз худ кардани дониш; **дарк кардан (намудан)**

дарёфтани, фаҳмидани, сарфаҳм рафтани, доништан.

ДАРКАРДАН در کردن *кит.* даровардан, ҷой гиридан, дохил кардан.

ДАРКАШИДАН در کشیدن 1. якбора нӯшидан, бо як дам нӯшидан, тамоман нӯшидан, дам кашидани: **ҷойники ҷойро даркашидан**. 2. чизеро ба чизе кашидани ё пӯшонидани: **даркашидани пӯст ба доира ё нақора**, **даркашидани тӯр ба элак ва ғ.**; **сар аз итоат даркашидан** аз итоат сар тофтани, нофармонбардорӣ кардани.

ДАРКОР در کار 1. лозим, зарур; **даркору но-даркор** лозиму нолозим, бозарурату безарурат; бомавриду бемаврид. 2. *ҳамчун калимаи модальӣ баъд аз феъл (аорист) омада*, ба он тобиши эҳтимолият ва тахминиро илова мекунад: **ҳозир омадан даркор**.

ДАРКОРӢ در کاری 1. зарурӣ, лозима: **китоби даркорӣ**, **одами даркорӣ**. 2. чизи даркорӣ, чизи зарур ба коре, лавозимот; **ба кадри (дарачаи) даркорӣ** ба кадри кифоя, ба дараҷаи кофӣ.

ДАРКУШО در کشا 1. бозкунандаи дар. 2. *маҷ.* мушқилкушо.

ДАРКУШОДА در کشاده ҷои дараши барои даробаро кушода, ҷои даробарояш бемалолу номаҳдуд, *муқоб.* **дарбаста**.

ДАРКУШОӢ در کشائی 1. боз кардани дари баста. 2. *маҷ.* мушқилкушоӣ, аз байн бурдани саҳтиҳо.

ДАРКӢБӢ در کوبی *исми амал аз дар* **кӯфтани**; кӯфтани дар, тақ-тақи дар.

ДАРКӢШИДАН در کوشیدن кӯшидан, талош кардан, саъй кардан.

ДАРКШАВАНДА در کشونده *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда.

ДАРКШАВАНДАГӢ در کشوندگی *фалс.* қобили дарк, фаҳмидашаванда будани: **даркшавандагии қонунҳои табиат**.

ДАРМАНА درمنه *бот.* навъи гиёҳи хурдӯй, ки аз он барои нест кардани кирми меъдаву рӯда ва табобати домана, безгак *ва ғ.* дору тайёр мекунанд.

ДАРМИЁН در میان он ки восита шуда, аз касе ба касе пул қарз гирифта медиҳад; миёнарав,

ДАР

- миёнҷӣ, восита: **дармиён шудан**.
- ДАРМИЁНИ** *درميانی* миёнаравӣ, воситаҷигӣ, миёнҷигӣ.
- ДАРМОН** *درمان* 1. дору, даво: **дорую дармон**; **дармон ёфтан** шифо ёфтан, сиҳат шудан. 2. *мач.* чора, илоҷ, тадбир. 3. *гуфт.* қувват, мадор, тобу тавон; **дармон (на) доштан** тобу тавон (на)доштан.
- ДАРМОНБАХШ** *درمانبخش* шифобахш.
- ДАРМОНГАР** *درمانگر* 1. он ки ё он чи ки ба бемориҳо дармону даво аст. 2. *мач.* мушкилкушо, бартарафқунандаи душвориҳо ву мушкилиҳо.
- ДАРМОНГАРӢ** *درمانگری* табобат, муолиҷа, амал ва кори дармонгар.
- ДАРМОНГОҲ** *درمانگاه* шифохона, табобатгоҳ.
- ДАРМОНГОҲӢ** *درمانگاهی* *марбут ба дармонгоҳ.*
- ДАРМОНДА** *درمانده* 1. *сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ноилоҷмонда; очиз, нотавон; мӯхтоҷ, бечора фурӯмонда.
- ДАРМОНДАГӢ** *درماندگی* 1. *шакли сифати феълии замони гузашта аз дармондан.* 2. *мач.* ҳолати ба танг афтадагӣ, гирифтори ба ҳоли бад, ноилоҷӣ; очизӣ, нотавонӣ; мӯхтоҷӣ, бечорагӣ.
- ДАРМОНДАН** *درماندن* 1. банд шудан, андармон шудани чизе ба чизе ё дар ҷо; гирифтори шудан: **дармондани мошин дар лой, дармондани моҳӣ дар тӯр.** 2. *мач.* ночор мондан, дар ҳолати ноилоҷӣ мондан. 3. *мач.* дар баёни матлабе ё додани ҷавоби муносибе очиз мондан, музтар шудан; **гап дар гулӯ дармондан**, якбора аз гап бозистодан.
- ДАРМОНӢ** *درمانی* *марбут ба дармон*; табобатӣ.
- ДАРМОННОПАЗИР** *درمانناپذیر* давонопазир, бедаво, бедармон: **дарди дармоннопазир.**
- ДАРМОНОНДАН** *درماناندن* 1. *тарзи бавоситаи дармондан.* 2. очиз кардан (*дар коре*); гирифтори кардан (*ба ҳоли бад*).
- ДАРМОНПАЗИР** *درمانپذیر* давопазир, муолиҷашаванда, шифоёбанда.
- ДАРНАВАРДИДАН** *درنوردیدن* *кит.* 1. печидан, лӯлапеч кардан (*коғазро*); печонда мондан (*палосро*). 2. тай карда гузаштан (*роҳро*). 3. *мач.* ба сар бурдан, ба охир расидан; тамом кардан.
- ДАРНАВАШТАН** *درنواشتن* *ниг.* **дарнавардидан.**
- ДАРНАГИРАНДА** *درنگیرنده* носӯз, насӯзанда.
- ДАРНАМУДАН** *درنمودن* *кит.* зоҳир намудан, намудор кардан, нишон додан.
- ДАРНИГАРИСТАН** *درنگرستان* нигаристан, нигоҳ кардан, бо диққат нигоҳ кардан.
- ДАРНИҲОДАН** *درنهادن* ниҳодан, гузоштан.
- ДАРНИШАСТАН** *درنشستن* нишастан; фурӯ рафтан.
- ДАРНИШОНДАН** *درنشاندن* нишондан, шинондан.
- ДАРНОГИР** *درناگیر* носӯз, насӯзанда.
- ДАРНОГИРӢ** *درناگیری* насӯзандагӣ, носӯзӣ;
- даро** *در* *асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз даромадан;*
- ДАРО(Ӣ)** *در(ی)* *кит.* зангӯлаи шутур, ҷарас, занг.
- ДАРОБАРО** *درا برا* даромадану баромаданҳои зиёд; рафтуо, омадурафт: **даробаро доштан, даробаро кардан.**
- ДАРОВАРДАН** *درآوردن* 1. дохил кардан, дарун кардан, ворид сохтан, *муқоб.* **баровардан; ҷуфт даровардан** ҷуфтро ба замини кишт дохил кардан. 2. *ҳамчун феъли ёридиҳанда дар таркиби ибораҳои мухталиф омада, маъноҳои овардан ва андохтанро медиҳад:* **ба кор даровардан, ба ларза даровардан, ба роҳ даровардан, ба тартиб даровардан; аз по даровардан** афтондан, ғалтондан; **ба итоати худ даровардан** мутеъ кардан, тобеъ қунондан; **сар даровардан** даромадан, дохил шудан (*хусусан бе иҷозат*).
- ДАРОВЕХТА** *درآویخته* *сифати феълии замони гузашта аз даровехтан;* овезоншуда; часпида; доругиркарда.
- ДАРОВЕХТАН** *درآویختن* бо даст часпидан ба касе ё чизе, доругир кардан.
- ДАРОГАНДА** *درآگنده* *сифати феълии замони гузашта аз дарогандан;* пур, анбошта, саршор.
- ДАРОГАНДАН** *درآگندن* *кит.* огандан, чизеро бо

чизе пур кардан, дарокандан.

ДАРОДАРО داردارا *гуфт.* назди даромадгоҳ, қарибии даромадгоҳ: **дародарои деҳа.** 2. саршавӣ, оғоз, аввалҳо (*доир ба фасли сол, моҳ ва ғ.*): **дародарои зимистон.**

ДАРОЗ دراز 1. дорои тӯл ва ё баландии зиёд; тавил, муқоб. **кӯтоҳ:** **куртаи дароз, мӯи дароз, риши дароз, остини дароз.** 2. баланд: **қад(д)и дароз.** 3. қадбаланд, қоматбаланд, навча. 4. тӯлонӣ, давомнок, зиёд (*оид ба вақт*): **умри дароз; умри дароз дидан** солҳои зиёд зинда будан; **умри дароз хостан** ба касе дер зинда мондани касеро орзу кардан. 5. кашада, кашолёфта; маддор: **садоноки дароз, дароз талаффуз кардани овоз, ҳичо ва ғ.** 6. маҷ. тамом, пурра: **зимистони дароз, рӯзи дароз, соли дароз, шаби дароз; роҳи дароз** роҳи дур; **дуру дароз** а) фосилааш зиёд: **роҳи дуру дароз;** б) давомнок, бардавом, тӯлонӣ, кашолёфта, дарозмуддат; **муддати зиёд:** **бемории дуру дароз, дуру дароз сӯхбат кардан, дуру дароз ба як нуқта нигоҳ карда мондан; дароз кардан** а) зиёд кардан (*мӯҳлатро*), тамдид кардан; б) кашол додан, тӯл кашондан (*гапро*); в) гирифта додан, чизеро ба касе додан; **дароз кашидан** а) тӯл кашидан, кашол ёфтан; б) ёзида хобидан; **дароз шудан** а) ба сӯи чизе ёзидан: **дароз шуда, китобро аз рӯи миз гирифтан;** б) давом кардан, кашол ёфтани қорре; в) тӯл кашидан (*ба дарозӣ*), кашада шудан; **дасти ёрӣ дароз кардан** ёрӣ додан, мадад расондан; **нафаси дароз кашидан** нафаси чуқур кашидан, сандуқи синаро пур карда нафас гирифтан; **дарозро монун кӯтоҳро бур** (*зарб.*) дар мавриди ба ҷои гунаҳгор бегуноҳро ҷазо додан, қори нуқсондорро як сӯ монда, бенуқсонро бад гуфтан *ва ғ.* гуфта мешавад.

ДАРОЗАК درازک каме дароз, андаке кашолёфта (*ба тӯл*), дарозшакл.

ДАРОЗБИНИ درازبینи *ниг.* бинидароз.

ДАРОЗБОЛО درازبالا *кит.* қоматбаланд, қаддароз, дарозқад.

ДАРОЗГАПӢ درازگپی *гапу* суханро дароз кардан, дарозгӯӣ.

ДАРОЗГАРДАН درازگردن *ниг.* гардандароз.

ДАРОЗГӢӢ درازگوئی *матлаб* ва мақсадро бо тафсил ва ҷузъиёт баён кардан,

дарозгапӣ.

ДАРОЗГӢӢШ درازگوش 1. дорои гӯши дароз. 2. *маҷ.* хар, маркаб. 3. *маҷ.* харгӯш.

ДАРОЗДАСТ درازدست 1. *ниг.* дастдароз. 2. *маҷ.* бодавлат, пулдор; тавоно, кодир.

ДАРОЗДАСТА درازدسته *ниг.* дастадароз.

ДАРОЗДАСТӢ درازدستی 1. тавоноӣ, қудрат. 2. зулм, тааддӣ (*дар ҳаққи касон*) дастдарозӣ; даст дароз кардан ба мол ё номуси дигарон.

ДАРОЗДОМАН درازدامن дорои домани дароз.

ДАРОЗДУМ درازدم *ниг.* думдароз.

ДАРОЗӢ درازی 1. дароз будан; *муқоб.* **кӯтоҳӣ.** 2. тӯл, қад: **ба дарозии як оршин; ба дарозии роҳ** қад-қадӣ роҳ. 3. тӯлонӣ будан; бардавомӣ, дарозмуддатӣ: **дарозии умр, дарозии шаби хичрон; рӯзҳо ба ниҳоятӣ дарозӣ расида буданд.**

ДАРОЗКАШИДА درازکشیده *сифати феълии замони гузашта аз дароз кашидан;* хобида, дар ҳолати дарозкашида, ҳолати хобида.

ДАРОЗҚАД درازقد дорои қадӣ дароз, қоматбаланд; *муқоб.* **қаддароз.**

ДАРОЗМАВҶ درازموج бо мавҷҳои дароз, дар мавҷҳои электромагнитии дароз коркунанда: **пойгоҳи радиои дарозмавҷ.**

ДАРОЗМИЛ درازمیل аслиҳае, ки милаш дароз аст; *муқоб.* **милкӯтоҳ.**

ДАРОЗМУДДАТ درازمدت 1. дорои замон ва вақти тӯлонӣ; *муқоб.* **кӯтоҳмуддат.** 2. дарозмӯҳлат, тӯлонимуддат; **қарзи дарозмуддат** қарзе, ки мӯҳлати адои он тӯлонӣ аст, қарзи тӯлонимуддат; **созиши дарозмуддат** созиш дар бораи он чи мӯҳлати иҷрояш тӯлонӣ аст.

ДАРОЗМӢӢ(Ӣ) درازموی(ی) он ки мӯи дароз дорад, мӯйдароз.

ДАРОЗМӢӢЛАТ درازمهلت *ниг.* дарозмуддат.

ДАРОЗНАВИС درازنویس 1. он ки матлаб ва мақсади худро бисёр ботафсил ва бо зикри ҷузъиёти беҳуда менависад. 2. *таър.* муншиён ва дабирону ҳисобдороне, ки матлаби ҳисобҳои худро дар қоғазҳои дарози тӯмормонанд менавиштанд, тӯморнавис.

ДАР

ДАРОЗНАВИСӢ درازنویسی 1. навиштани матлабу мақсад бо тафсили чузъиёти зиёдати. 2. *таър.* туморнависӣ, амал ва кори дарознавис.

ДАРОЗНАХ درازنخ он чи дорои нахи дароз аст: **пахтаи дарознах.**

ДАРОЗНО درازنا *ниг.* дарозо.

ДАРОЗНӢЛ درازنول он чи нӯли дароз дорад, нӯлдароз

ДАРОЗО درازا *кит.* дарозӣ; **ба дарозо** кашидан тӯлонӣ шудан, тӯл кашидан.

ДАРОЗОҲАНГ درازآهنگ *кит.* дорои масофа ва тӯли зиёд; дорои замони тӯлонӣ.

ДАРОЗПАНҶА درازپنجه дорои панҷаи дароз, ангуштони дароз дошта: **дастони дарозпанҷа.**

ДАРОЗПО(Ӣ) درازپای *(ӣ)* дорои поҳои дароз, по-дароз: **лаклаки дарозпо.**

ДАРОЗПОЯ درازپایه он чи пояҳои дароз дорад: мизи дарозпоя.

ДАРОЗРИШ درازریش *ниг.* ришдароз.

ДАРОЗРӢ(Ӣ) درازروی *(ӣ)* он ки ё он чи дорои рӯи дароз аст, рӯидароз.

ДАРОЗРӢЯ درازرویه дарозшакл, камбар, вале ба қад дароз: **мизи дарозрӯя, суфай дарозрӯя, хонаи дарозрӯя.**

ДАРОЗУМР درازعمر 1. он ки умри зиёд мебинад. 2. бобақо, давомнок.

ДАРОЗУМРӢ درازعمری дарозии умр, зиёд умр дидан, дорои умри дароз.

ДАРОЗШАКЛ درازشکل дорои шакл ва намуди берунаи дароз.

ДАРОЗШАКЛӢ درازشکلی дарозшакл будан.

ДАРОЗШИР درازشیر муддати зиёд ширдиҳанда (*оид ба чорпои дӯшоӣ*).

ДАРОӢ درای *ниг.* даро(ӣ).

даромад درآمد *асоси замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАД درآمد 1. пул ё чизе, ки ҳамчун маҳсули ягон фаъолият ба даст мебарояд, дахл, воридот, оидот: **даромади асосӣ, даромади иловагӣ, даромади миллӣ, даромади ҳолис; даромад кардан** пул ё чизе ба даст овар-

дан (*дар натиҷаи фаъолият ё адои қоре*). 2. аввал, оғоз: **даромади тобистон.** 3. *гуфт.* даромадгоҳ, ҷои дохилшавӣ ба маҳалле: **даромади шаҳр, даромади деҳа; дари даромад** дари вуруд; дарвоза; **даромад-баромад** даробаро, даромадан ва баромадан; **даромади суҳан** муқаддима, пешгуфтор сарсуҳан; **аз дур даромад карда** аз ҳар ҷо гап зада, аз масъалаҳои дигар сар карда (*баъд ба сари матлаби асосӣ омадан*).

ДАРОМАДА درامده *сифати феълӣи замони гузашта аз даромадан.*

ДАРОМАДАН درآمدن 1. ба дарун омадан, дохил шудан, ворид шудан: **ба хона даромадан, ба шаҳр даромадан, ба деҳа даромадан.** 2. қабул шудан, таъйин шудан (*ба ягон қор*): **ба хизмат даромадан; ба қор даромадан** а) қабул шудан ба қоре, таъйин шудан ба ягон вазифа; б) қор кардан, ба амалиёти худ шурӯъ кардан (-и ягон дастгоҳ): **қорхонаи чинисозӣ ба қор даромад; ба хизбе (созмоне) даромадан** *гуфт.* қабул шудан, узви созмоне шудан. 3. сар кардан, шурӯъ кардан; ба қоре иқдом кардан; **даромади шаб** фаро расидани шаб, шаб шудан; **ба гап даромадан** гап сар кардан; **ба дард даромадан** ба дард сар кардани ягон узв, дард кардан; **ба тухм даромадан** ба тухм кардан шурӯъ кардан (-и мурғ); **ба ҳосил даромадан** ба ҳосил додан шурӯъ кардан, бор овардан (-и дарахт); **ақли касе даромадан** боақлу фаросат шудан, оқилу мефаҳмидагӣ шудани касе; **ба гапи касе даромадан** мувофиқи гуфтаи касе амал кардан; насихати касеро ба эътибор гирифтани; **ба гӯши касе надаромадани чизе** майли шунидани чизеро надоштани касе; **ба қиса даромадан** моли касе шудан, ба дасти касе гузаштани пул; **ба мобайни (миёни) касе даромадан** а) даҳолат кардан ба қорҳои касе; б) восита шудан, миёнҷӣ шудан; **ба никоҳи касе даромадан** ба шавҳар расидан, бо касе издивоҷ кардани зане; **ба роҳ даромадан, қатора ба роҳ даромад; ба синни... даромадан** ба синни... расидан; **ба ҳоби касе даромадан** касеро дар ҳоб дидан, касеро ҳоб дидан; **ба қиёфаи касе даромадан** шаклу шамоили касеро ба худ гирифтани, худро ба намуди касе тағйир додан; **қайқ даромадан ба либоси касе** бесаранҷом шудан, ба изтироб афтодани касе; **пеш даромадан** пеш гузаштан, ба пеш ҷой гирифтани,

сабқат гирифтан.

ДАРОМАДГОҲ *даромдгоҳ* ҷои даромад, вурӯдгоҳ, мадхал: **даромадгоҳи боғ**, **даромадгоҳи театр**; **даромадгоҳи шаҳр** дамғаҳи шаҳр, остонаи шаҳр; **даромадгоҳи қасида** *ади.* қисми аввали қасида; ташбиб.

ДАРОМАДДИҲАНДА *даромддехна* даромаднок, манфиатовар, ғоидадиҳанда.

ДАРОМАДДИҲӢ *даромддехӣ* судоварӣ, манфиатоварӣ, ғоидадиҳӣ.

ДАРОМАДНОК *даромднок* сердаромад, судовар, ғоидаовар.

ДАРОМАДНОКӢ *даромднокӣ* даромаднок будан, судоварӣ, манфиатнокӣ, коре, ки аз он ғоидае ба даст меояд: **даромаднокӣи хоҷағӣ**.

ДАРОМЕХТА *даромехте* омехта, дарҳам омехта.

ДАРОМЕХТАГӢ *даромехтеғӣ* омехтағӣ, омехта будан.

ДАРОМЕХТАН *ниг. даромехтан* *ниг. омехтан*; махлут шудан, махлут кардан.

ДАРОМӢХТАН *даромехтан* *ниг. омӢхтан*; таълим додан.

ДАРОН(И)ДАН *даронидан* 1. *тарзи бевоситаи даридан*; пора кардан, ҷок кардан: **либосро дарондан**, **коғазро дарондан**. 2. *мач.* нобуд кардан; **пардаи касеро дарондан** *киноя аз* сирри касеро ғош карда шарманда намудан.

ДАРОШУФТАН *дарошфтан* ошuftан, ба ғазаб омадан, ба ҳаяҷон омадан.

ДАРОЯНДА *дароянда* *сифати феълии замони ҳозира аз даромадан*; дохилшаванда, воридшаванда.

ДАРПАЗИР *дарпазир* *кит.* пазиранда, қабулқунанда.

ДАРПАРДА *дарпарда* пардаи дар, парда.

ДАРПЕЧИДАН *дарпечидан* *ниг. печидан*; **сар дарпечидан** *аз коре сарпечӣ* кардан, саркашӣ кардан аз коре.

ДАРРА I *дарра* *ниг. дара I*.

ДАРРА II *а. дарра* *тағр.* тасмаи чармии маҳсус, ки бо он гунаҳгоронро мезаданд, тозиёна, қамчин, дурра.

ДАРРАБУДАН *дарбудан* рабудан, кашида гирифтан; чизеро зӯран аз касе гирифта бурдан; ба тороч бурдан; **аз дасти касе чизеро даррабудан** чизеро аз дасти касе кашида гирифтан.

ДАРРАВ *даррав* дарҳол, зуд, филфавр, фавран.

ДАРРАДАСТ *даррадаст* *тағр.* он ки ҷазои бо дарра задани маҳкумшудагонро ба ҷо меовард.

ДАРРАЗАН *дарразан* *ниг. даррадаст*.

ДАРРАЗАНӢ *дарразанӣ* *исми амал аз дарра* задан.

ДАРРАСИДАН *даррасидан* *тарзи бавоситаи феъли даррасидан*; расидан, фаро расидан.

ДАРРАСОНДАН *даррасондан* *тарзи бавоситаи феъли даррасидан*; расондан, бурда расондан.

ДАРРАФТАН *даррафтан* 1. даромадан, дохил шудан. 2. фуру рафтан, ғӯтидан. 3. баромадан, берун шудан. 4. расидан, ғӯшрас шудан.

ДАРРОК *даррок* *кит.* бисёр даркқунанда; зудфаҳм, хушфаҳм, зирак.

ДАРС *а. дарс* 1. машғулияте, ки ҳамчун шакли асосии ташкили кори таълиму тарбияи мактабӣ аз тарафи омӯзгор дар синф бо хонандагон аз рӯи ҷадвали дарсҳо гузаронида мешавад: **дарси аввалин**, **дарси адабиёт**, **дарси забони модарӣ**, **ба дарс ҳозир шудан**. 2. он ки муаллим аз рӯи барнома ва китоби муайян ба шогирдон меомӯзонад, сабақ; қисме аз китоби дарсӣ, ки барои омӯхтан дар як ё чанд машғулият дар назар дошта шудааст; **дарс гирифтан** ба таври хусусӣ сабақ гирифтани аз касе; **дарс додан** // **дарс гуфтан** таълим додан, илму дониш омӯзондан; **дарс хондан** таълим гирифтани, илму дониш омӯхтани; таҳсил кардани; **аз дарс қафо мондан** а) ба машғулият дер омадани; б) *киноя аз* дарсро аз худ карда натавонистани, ғайри қаноатбахш таҳсил кардани. 3. *гуфт.* супориш, вазифае, ки барои хондан ё азёд кардани ба талаба дода мешавад: **дарс (ро) тайёр кардани**, **дарсро аз ёд кардани**. 4. *мач.* қору кирдоре, ки аз он барои оянда хулоса мебароранд, ибрат; **дарси ибрат** намунаи ибрат шаванда; **дарс шудани** сабақ шудани (*барои минбаъд такрор накардани коре*).

ДАРСГОҲ *дарсгоҳ* ҷои дарсхонӣ; мактаб; мадраса.

ДАРСГУЗАРОНӢ *дарсгузаранӣ* *ниг. дарсгуӣ*.

ДАР

ДАРСГӢЙ درس گويي *исми амал аз дарс гуфтан*; муаллимӣ, мударрисӣ: **дарсгӢй кардан**.

ДАРСГӢЙ درس گوي *он ки дарс медиҳад, муаллим, омӯзгор; мударрис (беитар дар мадрасаҳо)*.

ДАРСДИХӢЙ درس دهی *исми амал аз дарс додан*; таълимдихӣ, муаллимӣ, омӯзгорӣ.

ДАРСӢЙ درسي *мансуб ба дарс*: китоби дарсӣ.

ДАРСОАТ در ساعت *ҳозир, ҳамин дам, фавран, зуд*.

ДАРСОЗ در ساز *дуредгаре, ки дару дарвоза месозад*: дуредгари дарсоз, устон дарсоз.

ДАРСОМӢЗ درس آموز 1. омӯзанда, таълимгиранда, талаба. 2. таълимдиханда, муаллим, омӯзгор.

ДАРСОМӢЗӢЙ درس آموزی 1. дарс омӯхтан; таълимгириӣ, таҳсил, хониш. 2. таълимдихӣ, омӯзгорӣ, муаллимӣ, дарсдихӣ.

ДАРСОХТАН در ساختن 1. созиш кардан, мувофиқат кардан, муросо кардан. 2. соз кардан, чӯр кардан, ҳамоханг шудан (*дар мусиқӣ ва сурӯд*).

ДАРСФАХМӢЙ درس فهمی *аз худ кардани дарсҳо, фаҳмида гирифтани мавзӯи дарсҳо*.

ДАРСҲОН درس خوان *мактабхон, хонанда, талаба*.

ДАРСҲОНА درس خانه *бино ё хонаи гузаронидани дарсҳо; мактаб; мадраса*.

ДАРСҲОНӢЙ درس خوانی *исми амал аз дарс хондан; таҳсил, хониш*.

ДАРТОЗ در تاز *тозон, шитобон, бошитоб, зуд*.

ДАРУН درون 1. дохил, андарун; *муқоб. берун: даруни хона, даруни сандук*. 2. *мач. ботин, замир, дил; даруни гӯш сӯроҳии гӯш; даруни сина дар дил; ҳавлии дарун а) қисми дохилии ҳавлӣ; б) кҳн. қисми маҳрамаи ҳавлӣ, ки ба он чо даромадани мардони бегона манъ буд; муқоб. ҳавлии берун; дарун ба дарун яке дар дохили дигаре; дарун-дарун дарунакӣ, ботинан; пинҳонӣ: дарун-дарун сӯхтан, дарун-дарун хандидан, дарун-дарун гиря кардан; аз дарун а) аз дохил (мас., дарро аз дарун бастан); б) киноя аз ботинан, дарунакӣ; аз даруни... а) аз байни..., аз миёни...; б) аз*

катори..., аз доираи...; ба даруни... а) ба дохили..., андаруни...; б) дар байни..., дар миёни..., дар қабати...; дарун рафтан а) фуру рафтан, (ба) таҳ рафтан, чуқур шудан, ба қаър кашидан (мас., чаши); б) гуфт. ба дарди исҳол дучор шудан, дарунрав шудан; ◇ даруни касе сӯхтан дили касе абгор шудан, дар ғаму ғусса сӯхтан; даруни касе хор-хор кардан дили касе реш-реш шудан (дар орзуи чизе); даруни худро хӯрдан азоби рӯҳӣ кашидан, ғам хӯрдан; дамаш дар дарунаш хомӯш, сокит; нафас ба дарун афтодан а) нафас гаштан, дам ба дарун задан; б) якбора хомӯш шудан; тамоман сокит шудан.

ДАРУНА درونه *кит. 1. олати камоншакл; абзори ҳаллоҷӣ, камони наддофӣ. 2. тирукамон, рангинкамон, тироза, қавси кузаҳ. 3. гуфт., ниг. дарунӣ.*

ДАРУНАКӢЙ درونکی *ниг. даруннокӣ; дарунакӣ оҳ кашидан, дарунакӣ хурсанд шудан.*

ДАРУНАФРӢЗ درون افروز *дилафрӯз, фарахбахш.*

ДАРУНАЧ درونچ (*муарраб аз форсии дарунак, даруна*) *бот. гиёҳи чандсолаи дорои баргҳои пахнӣ хордор, ки решаи он дар тиб мавриди истифода аст.*

ДАРУНБАР درون بر *бахши гӯштии мева, ки даври донакро печонидааст.*

ДАРУНБИН درون بین *кит. он ки бештар ба дарун ва ботини инсон таваҷҷӯҳ дорад.*

ДАРУНБИНӢЙ درون بینی *таваҷҷӯҳ доштан ба дарун ва ботини инсон.*

ДАРУНГАРО درون گرا *нав. хусусияти шахсе, ки бештар ба дарун ва ботини хеш гароиш дошта, аз робитаҳои иҷтимоӣ дурӣ мечӯяд; муқоб. бурунгаро.*

ДАРУНГАРОӢЙ درون گرای *нав. дарунгаро будан, ба дарун ва ботини худ гароиш доштан ва аз ҷомеа дурӣ чустан.*

ДАРУНДОР درون دار 1. *мач. дамдузд; камгап. 2. мач. кинадор; бадкина; дилсиёҳ.*

ДАРУНЗО درونزا 1. *вежагии чизе, ки дорои тавоноии зотӣ ва рушду такомули дарунӣ дорад. 2. биол. вежагии ҷонзоде, ки аз даруни бадани худ нашъа гирифта, бе физогирии беруна такомул меёбад.*

ДАРУНӢ درونى 1. мансуб ба дарун; дохилӣ, муқоб. берунӣ. 2. ботинӣ, рӯҳӣ: ҳолати дарунӣ, ҳаяҷони дарунӣ; душмани дарунӣ душмани аз байни худ баромада, душмани дохилӣ; касалиҳои дарунӣ бемориҳои дохили бадан.

ДАРУНҚОВОҚ درون کاواک байнҳоли, миёнсӯрох, миёнтиҳӣ: найчаи дарунқовоқ, дараhti дарунқовоқ.

ДАРУНМАРЗӢ درون مرزى нав. марбут ба дохили кишвар; муқоб. бурунмарзӣ.

ДАРУНМОЯ درون مایه мазмун ва моҳияти аслии асар ё чизи дигар.

ДАРУННИГАРӢ درون نگری ниг. дарунбинӣ.

ДАРУННИГОРӢ درون نگاری тиб., нав. ба воситаи абзори тибӣ ва ғ. муоина кардани узвҳои дохили бадан.

ДАРУННОҚӢ درون ناکی гуфт. ботинан, дар дил, дар замир; дарунноқӣ хандидан, дарунноқӣ хурсанд шудан, дарунноқӣ ғам хӯрдан.

ДАРУНПАРВАР درون پرور 1. маҷ. он ки бештар дарун ва ботини худро парвариш медиҳад. 2. Худованд, ки парваришдиҳандаи ботини инсонҳост.

ДАРУНРАВ درون رو гирифтори бемории исҳол: дарунрав шудан.

ДАРУНРАВӢ درون روی исми амал аз дарун рафтган; бемории исҳол; вайрон шудани фаъолияти меъда.

ДАРУНРОНӢ درون رانى тоза кардани меъда (дар вақти вайрон шудан ё қабзият); доруи дарунронӣ доруи нармқунандаи меъда.

ДАРУНСИЁҲ درون سیاه бадандеш, бадтинат, дилсиёҳ; бадкина.

ДАРУНСОФ درون صاف софдил, росткор.

ДАРУНСӮЗ درون سوز :муҳарриқи дарунсӯз тех. муҳаррике, бо усули дар дохили он сӯзондани сӯзишворӣ кор мекунад.

ДАРУНСӮЗӢ درون سوزى 1. ҳисси сӯзиши дарун; таби дарун. 2. маҷ. ботинан ғаму ғусса хӯрдан; азоби рӯҳӣ.

ДАРУНСӮҲТА درون سوخته кит. дилафгор, ғамзада, дилсӯхта.

ДАРУНТИҲӢ درون تهی ниг. дарунҳоли.

ДАРУНҲОЛӢ درون خالی ниг. дарунқовоқ.

ДАРУНШАҲРӢ درون شهرى дохилишаҳрӣ; муқоб. берунишаҳрӣ.

ДАРУФТОДАН درافتان ниг. дарафтодан.

ДАРФАНҶАҚ در فنجک кит. кобус, сиёҳӣ зер кардан дар хоб, дар хоб дидани ҳодисаҳои мудҳиш.

ДАРФИТОДАН درفتان ниг. дарафтодан.

ДАРФУЗУДАН در فزودن ниг. дарафзудан.

ДАРҲАЗИДАН در خزیدن кит. ҳазидан даромадан ба ҷо; панаҳ шудан, руст шудан.

ДАРҲЕСТАН در خيستن ниг. дархостан II.

ДАРҲИРОМИДАН در خراميدن хиромон даромадан.

ДАРҲОСТ در خواست 1. хоҳиш, талаб, илтимос, дархост кардан // дархост намудан талаб кардан, хоҳиш кардан. 2. нав. хоҳиши хаттӣ бо тақозои чизе, номаи расмӣ бо талаби чизе.

ДАРҲОСТАН I در خواستن ниг. хостан (хоҳиш кардан).

ДАРҲОСТАН II در خواستن кит. хестан, бархестан.

ДАРҲОСТКУНАНДА در خواست کننده он ки дархост ба амал меорад.

ДАРХУР//ДАРХӮР در خور кит. лоиқ, шоиста, сазовор, муносиб.

ДАРХӮРД در خورد ниг. дархур.

ДАРХӮРДАН در خوردن лоиқу муносиб будан, дархур будан.

ДАРҲАМ درهم 1. ба ҳам печида, печутобхӯрда, ба ҳам омехта. 2. ошуфта, парешон. 3. маҷ. чигил, печдарпеч, бесару нӯг; дарҳаму барҳам а) чигил, печдарпеч; бесару нӯг; муғлақ, мубҳам: фикрҳояш дарҳаму барҳам буданд; дарҳам-барҳамӣ а) чигилӣ, бесару-нӯгӣ, печдарпечӣ; муғлақӣ, мубҳамӣ; б) бетартибӣ, ҳарчу марҷ; дарҳам кардан омехтан, махлут кардан; ◇ абрӯ дарҳам кашидан қавоқро овезон кардан; рӯй турш кардан (ҳамчун аломати норизоятӣ, хашиму газаб ва ғ.); китф дарҳам кашидан китфро ба тарзи хос боло кардану афшурдан (ҳамчун алома-

ти ҳайронӣ ё надониستاني чизе).

ДАРҲАМЗАДА درهم زده 1. пурпечутоб, дарҳам-рехта. 2. маҷ. пур аз душвориву мушкилот.

ДАРҲАМӢ درهمی 1. печидагӣ, мураккабӣ, бесомонӣ. 2. маҷ. ғам, андӯх.

ДАРҲАМКАШИДА درهم کشیده :абрувони дарҳамкашида қавоқи овезон, абрувони пурчин: гирифтагии хотир, бедимоғӣ.

ДАРҲАМОМЕЗА درهم آمیزه кит. бо ҳам омехташуда, ба ҳам пайваста.

ДАРҲАМОМЕЗӢ درهم آمیزی омехтани чанд чиз бо ҳамдигар.

ДАРҲАМОМЕХТА درهم آميخته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам омехтан; омехта, бо ҳам печида, мухталит.

ДАРҲАМОМЕХТАГӢ درهم آميختگی шакли дигари сифати феълии замони гузаитаи дарҳамомехта; омехтагӣ, печидагӣ, мухталит будан.

ДАРҲАМПЕЧИДА درهم پیچیده печдарпеч, ба ҳамдигар печидарафта: навадою шоххон дарҳампечидаи дарахтон.

ДАРҲАМРАФТА درهم رفته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам рехтан; дарҳампечида, бо ҳамдигар фурӯрафта.

ДАРҲАМРЕХТА درهم ريخته сифати феълии замони гузаита аз дарҳам рехтан; ошуфта, бетартиб, парешон.

ДАРҲАМШИКАСТА درهم شکسته 1. сифати феълии замони гузаита аз дарҳам шикастан; шикаста, хароб. 2. маҷ. нотавон, зор, залил, шикастаҳол.

ДАРҲАМШИКАСТАГӢ درهم شکستگی шакли дигари сифати феълии замони гузаитаи дарҳамшикаста; шикаста будан, харобу нотавон будан; шикастагӣ, нотавонӣ.

ДАРҲОЛ در حال зуд, бегаъхир, ба тезӣ, даррав, фавран: дарҳол дошта гирифтани, дарҳол фаҳмидан, дарҳол ҷавоб додан.

ДАРЧА درچه дари хурд, дариҷа.

ДАРЧИДАН درچیدن барчидан, ғундоштан; ◇ доман дарчидан аз чизе даст кашидан чизеро тарк кардан.

ДАРЧ ا. درج 1. дохил кардан, ҷойгир кардан. 2. гуфт. чоп, нашр: пас аз дарчи мақола; дарч кардан а) ҷо додан, дохил кардан, ғунҷондан, ҷойгир кардан, сабт кардан, навиштани матлабе дар рӯзнома ё китоб; б) гуфт. чоп кардан, нашр намудан; дарч шудан // дарч ёфтани ҷо дода шудани матлабе дар асар; чоп шудан.

ДАРЧШУДА درج شده 1. сифати феълии замони гузаита аз дарч шудан; ҷой додашуда, даровардашуда, дохилшуда. 2. гуфт. чопшуда, нашршуда.

ДАРШИКАСТАН درشکستن кит. 1. зада шикастан, шикаста аз кор баровардан. 2. вайрон кардан, хароб кардан; нобуд кардан.

ДАРШУДАН در شدن кит. 1. даромадан, дохил шудан, ворид шудан. 2. баромадан; берун омадан.

ДАРИЮЗА دريوزه кит. 1. гадоӣ, садақаталабӣ, соилӣ. 2. гадо, соил.

ДАРИЮЗАГАР گريوزه گر кит. гадо, соил.

ДАСИСА ا. دسيسه макру ҳилаи пинҳонӣ, фиребу найранг; фитна.

ДАСИСАБОЗ دسيسه باز он ки барои ба даст овардани мақсад аз дасисаву найранг истифода мебарад; найрангбоз, фитнагар, маккор, ҳилагар, ҳуққабоз.

ДАСИСАБОЗӢ دسيسه بازی ба кор бурдани дасиса ва ҳилаву найранг барои амалӣ кардани мақсаду ниятҳои хеш; найрангбозӣ, ҳилагарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ, фитнагарӣ.

ДАСИСАКОР دسيسه کار ниг. дасисабоз.

ДАСИСАКОРӢ دسيسه کاری ниг. дасисабозӣ.

ДАСИСАКОРОНА دسيسه کارانه аз рӯи дасисаву фитна, бо ҳилаву найранг.

ДАСТ دست 1. узви бадани инсон аз шона то нӯги ангуштон; каф ва панҷаи даст, яд. 2. маҷ. ҷавр, бедод, тааддӣ: аз дасти замона. 3. сӯй, тараф, ҷониб: дасти рост, дасти чап. 4. дафъа, қарат, бор; навбат (дар қиморбозӣ). 5. нум. маҷмӯи чизҳои якҷинса, ки барои ягон эҳтиёҷ ба кор меравад; як даст либос як сару по либос (аз каллапӯи то пойафзол); ◇ дасти кӯтоҳ кӯтоҳдастӣ, нотавонӣ, очизӣ; ба зери дасти... а) дар тобеияти..., дар итоати...; б)

бо роҳбарии...; **даст афшондан** рад кардан (*бо шиораи даст*); аз баҳри чизе гузаштан, сарфи назар кардан; ба эътибор нагирифтан; **даст бардоштан аз касе** ё чизе ба ҳоли худ мондан касеро ё чизеро, ба касе кордор нашудан; *муқ.* **даст кашидан**; **даст бардоштан ба сари касе** даст боло кардан ба сари касе бо нияти задан; касеро задан; **даст бурдан ба коре** шурӯъ кардан ба коре; машғул шудан ба коре; **даст гирифтан** а) *киноя аз* дастгир кардан, гирифторм кардан; б) ёрӣ расондан, мадад кардан ба касе; **даст дароз кардан (намудан)** а) даст ёзондан, дастро пеш бурдан; даст додан ба касе; б) даст расондан, даст задан (*бо мақсади хӯрдан*); **даст дароз кардан ба касе** зӯрӣ кардан; чабр кардан; таарруз (*таҷовуз*) кардан ба касе; **даст додан ба касе** а) вохӯрдӣ кардан, ба аломати ризоият дасти якдигарро фишурдан; б) бо пайдо шудани имконият ба чизе муяссар шудан; **агар фурсат даст диҳад** агар вақти мусоиди коре пайдо шавад, агар фурсат барои иҷрои коре фароҳам ояд; **даст доштани касе дар коре** а) маҳорат доштан дар коре, аз қору касбе огоҳ будан; б) даҳолат доштани касе дар коре; **даст ёфтан ба касе** ё чизе а) ба даст даровардан касе ё чизеро; б) зафар ёфтан, ғолиб омадан бар касе ё чизе: тасаллут ёфтан; **даст задан** а) даст расондан ба чизе; б) машғул шудан бо коре; аз пайи коре шудан; **даст кашидан** а) тарк кардан, рӯй гардонидан аз чизе, худро боздоштан аз коре; б) касеро ба ҳоли худ мондан, ба касе кордор нашудан; **даст кофтан** а) даст расондан, даст задан; б) кордор шудан, мудохила кардан (*ба қори касе*); **даст мондан** имзо кардан; **даст расидан** вақт доштан, фурсат ёфтан барои иҷрои коре: **ба сар хоридан ҳам даст намерасад**; **дасти бегона ба миён даромадан** даҳолат кардани шахси бегона ба қори касе, ниҳонӣ ҳалал расонидани шахсе ба коре; **дасти ёрӣ додан (дароз кардан)** ба имдоди касе омадан, ёрӣ расондан ба касе; **дасти касе сабук будан** қорҳои мекардагии касе ҳамеша ба хайр анҷомидан; устои касби худ будан, дар касби худ маҳорат доштан; **дасти касе қалб будан** а) одати дуздӣ доштан; б) қаллоб, ҳаромкор будани касе; **дасти тамаъ дароз кардан** тамаъкорӣ кардан, аз рӯи ҳирсу оз муносибат кардан бо касе; **дасту дил шустан** дилхунук шудан аз чизе ё касе, майлу рағбат ё меҳру дилбастагири гум

кардан нисбат ба чизе ё касе; **дасту по гум кардан** чӣ қор карданро надоништа мондан, саросема шудан, инони ихтиёрро аз даст додан, худро гум кардан (*аз гоҷати хиҷолат, шодӣ, ҳаяҷон ва ғ.*); **даст-даст карда...** даст расонда, даст зада, палмосида, ламс карда; **даст ба даст карда...** дастчамъона, якҷоя, ахлона (*ичро кардани коре*); **даст ба гиребон шудан** бо ҳам дарафтодан; чанҷолу муноқиша кардан; **даст ба хок кардан** қазои ҳочат кардан; **аз даст додан** гум кардан, маҳрум шудан аз чизе; **аз даст омадан** аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан; имконият доштан, тавонистан; **аз даст рафтан** аз тасарруфу ихтиёри касе баромадани чизе; маҳрум гардидан аз чизе; **ба даст афтидан (афтодан)** а) ба даст даромадан, ба тасарруфи касе даромадан, дастраси касе шудани чизе; б) дар аснои иҷрои коре ё чинояте дастгир шудан; **ба даст гирифтан** ба тасарруфи худ даровардан; ба итоати худ даровардан; **ба даст даровардан (овардан)** ба тасарруфи худ даровардан, соҳиб шудан; **ба даст даромадан (омадан)** ба тасарруфи касе даромадан, ба ихтиёри касе даромадан; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** мӯҳтоҷи касе шудан (*хусусан дар таъминот*); **ба дасти касе супурдан** ба ихтиёри касе супурдан, ба касе гузоштан чизеро; **дар дасти касе қалон шудан** дар тарбия ва парастории касе ба воя расидан; **худро (ба) даст гирифтан** ба худ тасаллут ёфтан, худдорӣ кардан, худро нигоҳ доштан (*аз хашму газаб, гиря ва ғ.*).

ДАСТА دستة 1. он қисми абзори асбобу анҷом, ки бо даст гирифта мешавад: **дастай дос**, **дастай қаланд**, **дастай қорд**, **дастай қӯза**, **дастай теша**, **дастай чойник**, **дастай қамчин**. 2. бастай гулу райҳон, гулдаста; як қабза хор, шибоғ, химча *ва ғ.* ки якҷоя баста шудааст; дарза барои пилла танидани кирмак; **даста бастан** як миқдор гулро якҷоя карда банд бастан, гулдаста тайёр кардан. 3. миқдори нисбатан зиёди чизҳои якҷинса, ки дар як ҷо меистанд ё якҷоя карда шудаанд; қабза, тӯб: **як даста китоб**, **як даста қоғаз**; **як даста мӯ** як қабза мӯ. 4. маҷмӯи чизҳои якҷинса; *муқ.* **даст** 5. 5. гурӯҳ, тӯда, ҷамоати мардум; қисм: **даста(ҳо)и аскарӣ**, **дастай посбонон**, **дастай сарбозони пиёда**, **дастай созандагону навозандагон**, **дастай мусиқии миллӣ**; **дастай ихтиёриён** гурӯҳе, ки аъзои он барои иҷрои ко-

ре ихтиёран чамъ омадаанд; **дастаи хаваскорон** гуруҳи аъзои маҳфили хаваскорони санъати бадеӣ; **даста-даста** а) бастаҳои зиёд; тӯб-тӯб; б) гуруҳ-гуруҳ; **даста кардан** а) *ниг.* **даста бастан**; б) дар як ҷо чамъ кардан, як қабза кардан; в) ба тартиб ва миқдори муайян печида таҳ кардан (*мас. пулҳои когазиро*).

ДАСТАБАНДӢ *دسته‌بندی* 1. *исми амал аз даста бастан*; ба дастаҳо ҷудо кардан.

ДАСТАБИРИНЧӢ *دسته‌برنجی* 1. ҳар чизи дастааш аз биринҷӣ сохташуда. 2. *мач.* саҳт, дағал; **дашноми дастабиринҷӣ** дашноми хеле дағал ва қабех.

ДАСТАВВАЛ *دست‌اول* пеш аз ҳама, аз ҳама пештар, аввалан.

ДАСТАГУЛ *گل‌دسته* гулдаста, бастаи гул.

ДАСТАДАРОЗ *دسته‌دراز* он чи дастааш дароз аст, дорои дастаи дароз: **бели дастадароз, доси дастадароз**.

ДАСТАК *دستک* 1. *шакли тасғири даст*. 2. даст-гирак: **дастаки гахвора, дастаки дар, дастаки дастгоҳ**. 3. танба барои аз афтодан нигоҳ доштани девору хавоза *ва ғ.* 4. *мач.* далеле, ки ба он така карда, кореро иҷро мекунанд ё онро ба сифати асос ва баҳона нишон медиҳанд: *касери ё чизери дастак кардан (намудан), дастак шудани касе ба чизе*. 5. қисми ақиби пойафзол, ки пошнаи поро мепӯшонад. 6. *таър.* рӯйхати номгӯи андозҳои подшоҳ, ки ба қоғазӣ дароз навишта, онро лӯлашакл печонда мемондаанд. 7. дастпӯш.

ДАСТАКДОР *دستک‌دار* *ниг.* дастадор.

ДАСТАКДӢЗӢ *دستک‌دوزی* дӯхта тайёр кардани дастаки пойафзол.

ДАСТАКЗАН *دستک‌زن* кафзан, он ки каф мезанад, қарсақзан.

ДАСТАКЗАНОН *دستک‌زنان* *феълӣ ҳол аз дастак задан*; дар ҳоли каф задан, дар ҳоли қарсақ задан.

ДАСТАКИФУРӢШ *دستک‌فروش* он ки чизҳои майда-чуйдаро ба қуттӣ ё чизи дигар андохта, роҳравон фурухта мегардад.

ДАСТАКИФУРӢШӢ *دستک‌فروشی* қору касби дастакифуруш, фуруши дастакӣ.

ДАСТАКӢ *دستکى* *гуфт.*, *ниг.* **дастӣ**; **фуруши дастакӣ** ба сари даст гирифта гашта фурухтани чизҳо, дастакифуруши: **қандфуруши дастакӣ, дастакӣ китобфуруши кардан**.

ДАСТАКӢТОҲ *دسته‌کوتاه* он чи дастааш кӯтоҳ аст, дорои дастаи кӯтоҳ: **доси дастакӯтоҳ, корди дастакӯтоҳ**.

ДАСТАНБӢ(Ӣ) *دست‌نبوی* 1. навъи зомучае (ҳандалаке), ки ба андозаи себ буда, фақат барои бӯидан ба кор меравад. 2. ҳар чизи хушбӯӣ, ки барои бӯидан дар даст гирифта мегарданд.

ДАСТАНБӢЯ *دست‌نبویه* *ниг.* **дастанбӯ(ӣ)**.

ДАСТАНДОЗ *دست‌انداز* *кит.*, *мач.* ғорат, тороч.

ДАСТАНДОЗӢ *دست‌اندازی* 1. даст задан, чанг задан ба чизе. 2. *мач.* тааддӣ, таарруз, дастдарозӣ. 3. *кит.*, *мач.* ғоратгарӣ, тороч.

ДАСТАНУҚРА *دسته‌نقره* он чи дастааш аз нуқра аст, дастааш нуқрагин.

ДАСТАРРА *دست‌اره* арраи хурд, ки як кас бо як даст кор мефармояд, арраи дастӣ.

ДАСТАРҲОН *دستر‌خوان* 1. суфра, ки дар рӯи он таом меҳӯранд, моида, дасторхон, хон: **дастархон андохтан, дастархон паҳн кардан (густурдан)**. 2. *мач.* нону кулчаю қанд, қатламаю фатир *ва ғ.*, ки занҳо бо худ ба тӯю меҳмонӣ мебаранд; **сари дастархон** атрофи суфраи зиёфат, гирди суфраи меҳмондорӣ; **дастархон кардан** а) ба назди касе дастархон кушода, хӯрок гузоштан; касери зиёфат кардан; б) тайёр кардани нону қанд *ва ғ.* барои ҳамчун дастовез бурдан ба ҷое; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан, дасткушод будан, боҳиммат будан (*дар меҳмондорӣ*).

ДАСТАРҲОНДОР *دستر‌خوان‌دار* дасткушод, меҳмоннавоз, боҳиммат.

ДАСТАРҲОНДОРӢ *دستر‌خوان‌داری* дасткушодӣ, олиҳимматӣ, меҳмоннавозӣ.

ДАСТАРҲОНЧӢ *دستر‌خوانچی* 1. он ки дар тӯю маърақаҳо мутасаддии нону ошмонӣ ба назди меҳмонон аст, ходим. 2. *таър.* ходими дарбори амирону ҳокимон, ки ба ташкили зиёфатҳо – тарзи оро додани хон, сифати хӯрокҳо *ва ғ.* назорат мекард.

ДАСТАСАДАФ دسته صدف он чи дастааш садаф аст: корди дастасадаф.

ДАСТАСОЗӢ دسته سازى гурӯҳбандӣ, даста ё гурӯҳ ташкил кардан; даста сохтан барои обзорҳои гуногун.

ДАСТАФЗОР دست افزار асбобу олоти дасти косибу хунармандон (аз қабилӣ арра, теша, қайчӣ, поку).

ДАСТАФШОН دست افشان феъли ҳол аз даст афшондан; маҷ. рақсунон, рақсон; дастафшону поқубон дар ҳолати рақс.

ДАСТАФШОР دست افشار кит. мевае, ки бо даст фушурда, обашро мегиранд; ◇ тиллои даст-афшор зари холис.

ДАСТАҶАМӢ دسته جمعى якҷоя, муттафиқан, муттаҳидона, сарҷамъона: амнияти дастаҷамъӣ.

ДАСТАҶАМӢОНА دسته جمعانه сарҷамъона, якҷоя, бо иттифок.

ДАСТБАГИРЕБОН دست بگريبان :дастбагиребон шудан ба ҳам дарафтодан, занозанӣ кардан.

ДАСТБАГИРЕБОНӢ دست بگريباني занозанӣ, аф-тударафт; ҷангу ҷидол; ҷангу ҷидоли дастбагиребонӣ занозанӣ; ҳамдигарро задан.

ДАСТБАДАСТ دست بدست дасти ҳамдигарро гирифтани, кореро якҷоя анҷом додан.

ДАСТБАКОР دست بكار маҷ. кордон, ҷашми корро медонистагӣ, моҳир.

ДАСТБАНД دست بند 1. ниғ. дастпона. 2. порчаи тасмашакли дарози лагандаю бахиязада, ки бо он дастҳои кӯдакро ба гаҳвора мебанданд.

ДАСТБАСТА دست بسته 1. он ки дастҳои баста аст. 2. кит., маҷ. мутеъ, фармонбардор.

ДАСТБАХОК دست بخاک гуфт., маҷ. қазои хоҷат.

ДАСТБОЗӢ دست بازی зӯрозмоӣ бо даст.

ДАСТБОЛО دست بالا голиб, зафарманд, болодаст.

ДАСТБОФТ دست بافت дасти бофташуда; бофти дастгоҳи хонагӣ: матои дастбофт.

ДАСТБУРД دست برد 1. чизи дар қимор ё гарав бурдашуда, бурд; ғанимат. 2. тороч, ғорат,

яғмо. 3. кит. ғалаба, зафар.

ДАСТБӢС دست بوس маҷ. чоплус, тамаллуққор; фармонбардор.

ДАСТБӢСӢ دست بوسي исми амал аз даст бӢсидан; бӢсидани касе дасти дигареро дар вақти мулоқот (барои изҳори эҳтиром ё дӯстдорӣ ва ё чоплусӣ); маросими дастбӢсӣ маросими махсуси бӢсидани дасти касе хангоми мулоқот (барои эҳтиром, итоат ва фармонбарӣ).

ДАСТВОР(А) دست وار(ه) кит. 1. асо, ҷӯбдаст; дастбанд, ёра. 2. ба монанди даст. 3. маҷ. кам, андак.

ДАСТГАРМӢ دست گرمى 1. маҷ. машку тамрини пешакӣ барои омода шудан, омодагӣ гирифтани, тайёр шудан.

ДАСТГАРОӢ دست گرائى маҷ. бо таҷриба таъя кардан, таҷриба, озмудашуда.

ДАСТГАРОӢ دست گراى 1. маҷ. он чи бо даст озмуда шудааст, таҷрибашуда бо даст. 2. мағлуб, мутеъ.

ДАСТГАҶ دست گاهه ниғ. дастгоҳ.

ДАСТГИР I دست گيرى дастгиршуда, ба даст афтода, гирифтанишуда; асир, бандӣ; дастгир кардан (намудан) доштан, ба банд гирифтани, асир кардан, бандӣ кардан; дастгир шудан (гардидан) ба даст афтодан, ба банду қайд гирифтанишуда; асир шудан.

ДАСТГИР II دست گيرى мададгор, ёвар, ёридиҳанда; дастгирӣ касе шудан (ғаштан) касеро дастгирӣ кардан, мададгор шудан.

ДАСТГИР III دست گيرى 1. порчаи аз латта дӯхташуда барои гирумони дег, чойҷӯш ва ғ., дастгирак. 2. ниғ. даста 1.

ДАСТГИРАК دست گير ك 1. даста (хусусан дастан дару ҷевон ва ғ.). 2. ҷӯб ё оҳане, ки барои даст гирифтани дар канори зина ба дарозии он месозанд, панҷараи зина, парда, қаторак.

ДАСТГИРӢ I دست گيرى 1. исми амал аз даст гирифтани. 2. ёрӣ, мадад, кумак, имдод; дастгирӣ кардан (намудан) а) мадад расондани, ёрӣ додани, ба имдоди касе расидани; б) маҷ. маъқул дониста пайравӣ кардан ба коре, ҷонибдорӣ кардан касеро.

ДАСТГИРӢ II دست گيرى дастгирак будани, ҳам-

чун даста вокеъ шудан.

ДАСТГИРШУДА دستگیرشده *сифати феълии замони гузаита аз дастгир шудан*; ба даст афтада, тавқишшуда, ба ҳабс гирифта.

ДАСТГОҲ دستگاه 1. асбобу олат ё мошин барои сохтани чизе ё ба иҷро расонидани коре: **дастгоҳи автоматӣ**, **дастгоҳи бетонрезӣ**, **дастгоҳи бофандагӣ**, **дастгоҳи пармагарӣ**, **дастгоҳи харротӣ**; **дастгоҳи аккосӣ** олати суратгирӣ. 2. нав. идораи иҷроияи марказӣ; мақомоти идоракунандаи марказӣ: **дастгоҳи вазорат**. 3. чоҳу ҷалол; ҳашамат; **дову дастгоҳ** *ниг. дов*.

ДАСТГОҲСОЗ دستگاهساز он ки дастгоҳ месозад, коргари созандаи дастгоҳ.

ДАСТГОҲСОЗӢ دستگاهسازى истеҳсоли дастгоҳ; **саноати дастгоҳсозӣ** соҳаи махсуси созандаи дастгоҳҳои гуногун.

ДАСТДАРОЗ دستدراز 1. он ки дастҳои дароз дорад, дароздаст. 2. *мач.* забардаст, болодаст, тавоно, дастро ба моли дигарон дароз кардан.

ДАСТДАРОЗӢ دستدرازی тааддӣ, таарруз, таҷовуз: **дастдарозӣ кардан**.

ДАСТДИҲӢ دستدهی *исми амал аз даст додан*; ба ҳамдигар даст додан, даст дароз кардан (*барои воҳӯрӣ*).

ДАСТӢБ دستياب зафарёфта, ғолиб, фирӯз; **дастӢб шудан (гардидан)** а) ғолиб омадан, дастболо шудан; б) муваффақ шудан ба коре.

ДАСТӢР دستيار мададгор, ӓридиҳанда; хизматгор; **дастӢри беминнат** ӓрирасони беминнат; **дастӢр шудан** мададгор шудан, ӓридиҳанда шудан; хизматгор шудан.

ДАСТӢРӢ دستياری ӓрӣ, ӓрдам, хизматгорӣ; **бо (ба) дастӢри...** а) ба ӓрдами..., бо кумаки..., бо мадади..., б) ба воситаи..., ба василаи...; **дастӢрӣ кардан** ӓрӣ расондан, мадад кардан, ӓрдам кардан; **дастгирӣ кардан**.

ДАСТЗАД دستزد *кит.* дастрас, имконият.

ДАСТЗАН دستزن *кит.* 1. даст ба ҳам зананда; раққос. 2. *мач.* ходим, пешхизмат: **дастзану позан**.

ДАСТИНА دستينه *кит.* 1. *ниг.* **дастпона**. 2. дасттаи корд ва созҳои мусиқӣ (*аз қабилӣ* рубобу

танбӯр). 3. *кит.* ҳукми мӯҳру имзошуда, фармон.

ДАСТИСОХТ دستىساخت он чи бо даст сохта шудааст; дастаки тайӓршуда, дастсоз.

ДАСТӢ دستى 1. *мансуб ба даст*; он чи бо қуввати дасти одам сурат мегирад ё ба вучуд омадааст; он чи (*аз қабилӣ* асбоб, дастгоҳ ё корхона) бо сарфи меҳнати ҷисмонӣ кор мекунад (*ғайри механикӣ ё автоматӣ*): **асбоби дастӣ**, **кори дастӣ**; **кишти дастӣ** киште, ки на ба воситаи олати механикӣ, балки дастаки анҷом дода шудааст. 2. он чи бо дасти худ, бо диққат ва бо муруоти тамоми ҷузъиёт тайӓр карда шудааст (*беитар оид ба хӯрок*): **майӣ дастӣ**, **оши палави дастӣ**, **сихкабоби дастӣ**. 3. ҳар чизи барои бастан ё гирифта гаштан дар даст сохташуда: **соати дастӣ**, **ҷомадонҷаи дастӣ**; **дастӣ парво кардан** бо дасти худ парвариш кардан (*мас., чорпои хонагиро*).

ДАСТКАФОН دستكفان :**боди тунди дасткафон** шамоли сарду тозае, ки пӯсти дастро мекафонад.

ДАСТКАҶ دستكچ 1. он ки дасти вай қач аст, қачдаст. 2. *мач.* шахси дасташ қалб, харомкор; дузд.

ДАСТКАҶӢ دستكچى дуздӣ, ғоратгарӣ; қаллобӣ.

ДАСТКАШ I دستكش :**дасткаш кардан** а) молиш додан чизеро; б) бо даст кашида гирифтан (-и алафҳои бегона ё чизе аз замини кишт), хишова.

ДАСТКАШ II دستكش дастпӯше, ки ба шаклу андозаи алоҳида нарангушт ва чор ангушти якҷояи даст алоҳида дӯхта ё бофта шудааст, дастак; *муқ.* **дастпӯшак**.

ДАСТКАШИДА دستكشیده *сифати феълии замони гузаита аз даст кашидан*; аз коре ё шугле даст кашида, сарфи назар карда, парҳезкарда.

ДАСТКАШӢ دستكشى даст кашидан аз анҷом додани коре.

ДАСТКИШТ دستكشت бо даст кишташуда.

ДАСТКОЛА دستكاله корди махсуси калону вазнини аксар досшакл, ки барои тоқбури ва буридани навдаи тут (*барои кирмак*) ва г. истифода мешавад, доскалла.

ДАСТКОМ دستکام *кит.* хушбахт, комёб.

ДАСТКОР دستکار *кит.* 1. кори дастӣ. 2. устон хунарманд; мохир, чобукдаст. 3. *мач.* дастёр, мададгор, ёридиҳанда. 4. *кҳн.* чаррох.

ДАСТКОРӢ دستکاری 1. хунармандӣ; коре, ки ба воситаи даст анҷом мегирад. 2. *кҳн.* чарроҳӣ.

ДАСТКУШОД(А) دستکشاده *мач.* касе, ки ҳар чи ёбад, харҷ мекунад, кушодадаст, чавонмард, босаховат.

ДАСТКУШОДӢ دستکشادی *мач.* саховатмандӣ, ҳимматбаландӣ, чавонмардӣ.

ДАСТКӢТОҲ دست کوتاه 1. он ки дастҳояш кӢтоҳ аст. 2. *мач.* очиз, нотапон, кӢтоҳдаст.

ДАСТКӢТОҲӢ دست کوتاهی 1. кӢтоҳ будани даст, дасткӢтоҳ будан. 2. *мач.* очизӣ, нотапонӣ, кӢтоҳдастӣ; **дасткӢтоҳӣ кашидан** мӯҳтоҷ будан, аз чихати моддӣ танқисӣ кашидан.

ДАСТЛОФ دستلاف [аслаи дастфол] савдои аввалин (ки гӯё барори савдо ба он вобаста аст), байъи аввал; аввали ҳар кор; шугун.

ДАСТМОЛ دستمال 1. порча барои пок кардани даст дар вақти пухту паз, дастпоқкуни сари дег; порчаи матоъ барои шустани дег: **дастмоли дегшӯӣ**; **дастмоли коғазӣ** навъи дастмол, ки аз коғаз сохта шуда, танҳо барои як бор истифода мешавад. 2. молиш бо даст, бо фишор кашидани даст дар рӯи чизе; **дастмол кардан а)** пок кардан, тоза кардан (*одатан нас аз шустани табақу чойник ва ғ.*); б) бо даст молиш додан, фишор додан бо даст.

ДАСТМОЛӢ دستمالی бо даст молидани чизе, ламскорӣ, молиш ба воситаи даст.

ДАСТМОЛКАДУ دستمال کدو *бот.* растании полизии тухм ва палакаш кадумонанд, ки ҳосили бодирингшакли дарунаш лифмонанд дорад ва онро хушк карда, ҳамчун дастмоли дегу табақшӯӣ, лифи шустушӯӣ бадан ва ғ. ба кор мебаранд.

ДАСТМОЯ دستمایه 1. пулу моле, ки бо он асоси савдогарӣ ё касбу косибиро мегузоранд; сармояи андаки аввалия. 2. захираи илмӣ ва адабии касе.

ДАСТМУЗД دستمزد музде, ки ба ивази заҳмат ба

касе медиҳанд, музди кор, ҳаққи кор, дастранҷ, учрат: **дастмузд гирифтан**, **дастмузд додан**.

ДАСТМУӢЗА دستموزه *кит.* 1. армуғон, тӯҳфа, дастовез. 2. *мач.* васила, восита.

ДАСТНАВИС دستنویس 1. ҳар чизи бо дасти муаллиф навишташуда. 2. ҳар чизи бо хати дастӣ навишташуда, дастхат; *муқоб.* **чопӣ: китоби дастнавис, аризаи дастнавис; захираи дастнависҳо, шӯъбаи дастнависҳо** китобхона ё шӯъбаи он, ки дар он ҷо китобҳои қаламӣ, яъне ғайричопӣ, нигоҳ дошта мешаванд.

ДАСТНАВИШТ دستنویشت *ниг.* дастнавишта.

ДАСТНАВИШТА دستنویشته он чи бо даст навишта шудааст; навиштаи дастӣ.

ДАСТНАХӢРДА دست نخورده 1. он чи то ҳол мавриди истифода қарор нагирифтааст. 2. *мач.* бикр, дӯшиза, дастнорасида.

ДАСТНИГАР دستنگر мӯҳтоҷ, вобаста, мутеъ аз чихати моддӣ: **дастнигари касе шудан**.

ДАСТНИГАРӢ دستنگری мӯҳтоҷӣ, вобастагии эҳтиёҷмандона ба касе.

ДАСТНИГОР دستنگار бо даст нигошта, дастхат, дастнавис.

ДАСТНИҲОЛ دست نهال 1. ниҳоли бо дасти худ шинонда. 2. *мач.* тарбиядида аз тарафи касе, шогирд.

ДАСТНИШИН دست نشین 1. бо даст тарбияшуда, дастомӯз. 2. *мач.* ҳамнишин.

ДАСТНИШОН دست نشان 1. бо даст нишондашуда. 2. *мач.* гумошта; мутеъ, фармонбардор.

ДАСТНИШОНДА دست نشانده он ки шахси дигар ўро ба коре ё мақоме гумоштааст; **дастнишондаи касе шудан** мутеи касе шудан, фармонбардори касе шудан (*одатан дар натиҷаи бо ҳимояи ў расидан ба мансабе*).

ДАСТНОРАС دست نارس 1. аз қади одам баланд; ниҳоят баланд: **баландии дастнорас, тоқи дастнорас**. 2. он чи расидан ба он имконпазир нест, чизи ба он даст ёфтани мушқил; *муқоб.* **дастрас**.

ДАСТОВАРД دست آورد муваффақият, комёбӣ.

ДАСТОВЕЗ دست آویز 1. он чи меҳмон чун тӯҳфа

ДАС

- ба мизбон меорад, тӯҳфа, ҳада, армуғон. 2. чизе ё касе, ки ба вай истинод (тақя) карда кореро буд мекунад. 3. *мач.* васила, восита; **дастовез кардан** а) ба сифати тӯҳфа бо худ бурдани чизе ба ҷое (*хусусан ба меҳмонӣ, тӯю маърака ва ғ.*); б) баҳона кардан (*чизеро дар исботи дурусти амале*); санад ва далел карор додан (*чизеро*).
- ДАСТОДАСТ** دستادست даст ба даст; (савдои) нақд.
- ДАСТОЗМОӢ** دست‌آزمایی кувваозмоӣ, зӯрозмоӣ, имтиҳон.
- ДАСТОМУӢЗ** دست‌آموز 1. (мурғи) ба даст омӯхташуда, ки дар сурати сар додан боз ба даст омада менишинад; мурғи аҳлӣ. 2. (хайвонҳои) ромшуда.
- ДАСТОН** داستان 1. *ниг.* **достон**. 2. найранг, ҳила, тазвир.
- ДАСТОНГӢ** دستان‌گو *ниг.* **достонгӢ**.
- ДАСТОННАВОЗ** داستان‌نواز *кит.* дастонсаро, нағмасаро; мурғи **дастоннавоз** мурғи хушхон.
- ДАСТОННАВОЗӢ** داستان‌نوازی нағмасароӣ, нағмапардозӣ.
- ДАСТОНСАРО(Ӣ)** داستان‌سرای 1. гӯянда ва нақлқунандаи достон. 2. нағмасаро, хушхон.
- ДАСТОНСОЗ** داستان‌ساز *кит.* 1. навозанда, музикнавоз; хонанда, хофиз. 2. *мач.* фиребгар, афсунгар, ҳилагар.
- ДАСТОР** دستار 1. порчаи матоъ, ки онро ба гирди сар мепечонанд; салла, аммома. 2. дастархон; порчае, ки бо он рӯи таомхоро мепӯшонанд.
- ДАСТОРАК** دستارک *ниг.* **дасторча**.
- ДАСТОРДОР** دستاردار *кит.* мутасадди дастархон, моида; **дастордори хон** мутасадди дастархон ва суфра.
- ДАСТОРДОРӢ** دستاردارى *кит.* амал ва шуғли дастордор.
- ДАСТОРОН** دستاران *кит.* музде, ки пеш аз иҷрои қор ба муздур медиҳанд, харҷӣ; муждагонӣ.
- ДАСТОРҲОН** دستارخوان *ниг.* **дастархон**.
- ДАСТОРЧА** دستارچه *шакли тасғири дастор;* саллача, дастори хурде, ки ба сар

лача, дастори хурде, ки ба сар мепечонанд; дастмоли хурд, рӯймолча, дастмолча.

ДАСТОС دست‌آس осиеҷае, ки бо даст гардонида мешавад, осиеӣ дастӣ; **дастос кардан** орд кардан дар осиеӣ дастӣ.

ДАСТПАЙМОН دست‌پیمان 1. *кит.* пулу моле, ки хангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад; маҳр, қобин, қалин. 2. *кит.* дастовез ва ҳадае, ки домод пеш аз издивоҷ ва арӯсӣ ба хонаи арӯс мефиристонад.

ДАСТПАРВАР دست‌پرور 1. он ки ўро шахси дигар, хизбу созмоне дар ҳимоя ва назорати худ гирифта тарбия кардааст; касе, ки зери дасти шахси дигар парвариш ёфтааст; тарбиятгирфта аз мактабе, парваришёфта. 2. дастӣ парваришёфта; ғайрихудрӯӣ, ғайриёбой; кошта ва шинондашуда; **растаниҳои дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРД دست‌پرورد *ниг.* **дастпарвар**.

ДАСТПАРВАРДА دست‌پرورده *ниг.* **дастпарвар**.

ДАСТПЕЧ دست‌پيچ 1. порча ва матои наворшаклу паҳн барои бастанӣ дасти навоз дар гаҳвора. 2. *варз.* яке аз тарзҳои гӯштингирӣ, ки ҳариф дасти ҳаммасобиқаи худро печонда гирифта, ўро меғалтонад. 3. *кит.* дастовез; восита; баҳона.

ДАСТПОК دست‌پاک 1. *ниг.* **дастпоккун, дастмол**. 2. *мач.* он ки ба мол ва сарвати дигарон таҷовуз намекунад ва дар амонат хиёнат намекунад, покдаст.

ДАСТПОКӢ دست‌پاکى *мач.* покдастӣ, хиёнат накардан дар амонатдорӣ.

ДАСТПОККУН دست‌پاک‌کن порчае, ки бо он дастро баъд аз шустан пок мекунад; сачоқ, дастурӯпоккун.

ДАСТПОНА دست‌پانه асбоби зинати дасти занон, ки ҳалқашакл буда, аз тилло ё нуқра сохта мешавад, дастбанд, дастина.

ДАСТПОЧА دست‌پاچه саросема, ба изтироб афтада; **дастпocha шудан** саросема шудан.

ДАСТПУХТ دست‌پخت таоме, ки хӯранда бо дасти худ пухтааст; таоми дастӣ, таоми хонагӣ.

ДАСТПӢШАК دست‌پوشک чизи аз матоъ ё чарм ба шакл ва андозаи дасти инсон бо ангуштонии алоҳида дӯхта ё бофташуда, ки барои

- нигоҳдорӣ аз сармо ё аз ягон чизи дурушт (ҳангоми кор) ба даст мепошанд; муқ. **даст-каш**.
- ДАСТРАНЧ** دسترنج 1. коре, ки бо даст ичро карда мешавад, меҳнати дастӣ; касбу кор; меҳнат. 2. музди кор, ҳаққи меҳнат, даст-музд.
- ДАСТРАС** دسترس 1. он чи даст ба он бирасад, чизе, ки ба даст даровардан ё аз худ кардани он мумкин ва осон аст; чизи бадастдаромада, чизи муяссар; **дастрас кардан** ба даст овардан, пайдо намудан, дарёфт кардан. 2. ба фосола ё баландии дасти одам, ба андозаи дарозии даст; **дастрас шудан//дастрас гардидан (гаштан)** а) ба даст даромадан, дар ихтиёри касе воқеъ шудани чизе; б) имконпазир шудани хусули чизе, имкони ба даст даровардани чизе мавҷуд будан.
- ДАСТРАСӢ** دسترسی он чи дар имконият ва тавоноии касе қарор дорад, дар ихтиёр доштан, мавриди истифода қарор доштан.
- ДАСТРАСО** دست رسа доро, бадавлат; осудаҳол, ба худ тинч (аз *чиҳати таъминоти моддӣ*); **дастрасо шудан** соҳиби чизу чора шудан, ба худ тинч шудан; имконияти моддӣ пайдо кардан (ба иҷрои коре).
- ДАСТРОМ** دست رام дастомӯз, ромшуда; ғайри чарс; **дастром шудан** ром шудан, ба даст омӯхта шудан.
- ДАСТРӢМОЛ** دسترويمال *ниг.* **дастрӯмол**.
- ДАСТРӢМОЛ** دسترومال рӯмолча барои пок кардани оби бинӣ, ашк ва ғ., рӯмолчаи кисагӣ.
- ДАСТСОЗ** دست ساز 1. он чи бо даст сохта шудааст. 2. *мач.* сохта, пардохта.
- ДАСТСОӢ** دستسای *киноя* аз хор, забун.
- ДАСТСОХТ** دستساخت *ниг.* **дастсоз**.
- ДАСТСӢЗ** دستسوز дастро сӯзонанда, хеле гарм; **нонҳои гарми дастсӯз**.
- ДАСТТАНГӢ** دست تنگی тангдастӣ, мӯхтоҷӣ, камбизоатӣ.
- ДАСТТАНҲО** دست تنها он ки дар иҷрои коре дастёру мададгоре надорад, якка, танҳо.
- ДАСТТАНҲОӢ** دست تنهایی бе дастёру мададгор
- мондани кас; **дасттанҳои кашидан** танҳо монда, ба ёрдами касе мӯхтоҷ шудани кас.
- ДАСТТЕША** دست پيشه тешаи хурди дасткӯтоҳ; муқ. **пойтеша**.
- ДАСТТИХӢ** دست تهی 1. *ниг.* **дастхолоӣ**. 2. *мач.* тихидаст, нодор, фақир, камбағал.
- ДАСТУПАНЧАДОР** دست و پنجه دار *мач.* боҳунар, дорои истеъдоду маҳорат дар иҷрои кор.
- ДАСТУПОБАСТА** دست و پابسته *мач.* гирифтгор, нотавон, беихтиёр, мутеъ.
- ДАСТУПОДОР** دست و پادار *мач.* лоиқ, хушёр, зирак, он ки аз ӯҳдаи иҷрои корҳо ба чолоқӣ мебарояд.
- ДАСТУПОЗАНИ** دست و پازنی 1. дасту пой худро ба ҳар тараф ҳаракат додан ё ҳаво додани кӯдак. 2. *мач.* даводавӣ, талош; кӯшишу чадал.
- ДАСТУР** دستور 1. роҳнамо, нишондод; барномаи амалиёт, дастуруламал; супориш, фармоиш; фармон, амр; **дастур додан** а) роҳ нишон додан барои иҷрои коре, омӯхтан; б) супориш додан, фармудан. 2. маҷмӯаи қонуну қоида ва тавсияҳо оид ба тарзи омӯзиши ягон фанни дарсӣ: **дастури таълимӣ**; **дастури методӣ** маҷмӯаи нишондод ё маслиҳату тавсияҳои методӣ оид ба тарзу усули гузаронидани дарсҳо аз фанне; **дастури забони форсӣ** китоби таълими сарфу наҳви забони форсӣ. 3. *кит.* рухсат, иҷозат. 4. *таър.* вазир, вазири соҳибмаснад.
- ДАСТУРАМАЛ** دستور عمل раҳнамо, нишондод; дастури иҷрои коре, маҷмӯи қоидаҳои кор бо чизе, дастуруламал.
- ДАСТУРДИҲАНДА** دستور دهنده фармоишдиҳанда, супоришгар.
- ДАСТУРДИҲӢ** دستور دهی *исми амал* аз **дастур** додан; нишон додани роҳу равиши коре.
- ДАСТУРЗОДА** دستور زاده *кит.* вазирзода, фарзанди вазир.
- ДАСТУРӢ** دستور *кит.* мансуб ба **дастур**; он чи ҷанбаи дастуру фармон дорад; рухсат, иҷозат.
- ДАСТУРУЛАМАЛ** دستور العمل *ниг.* **дастурамал**.
- ДАСТУРӢШӢ** دستور و شویی шустушӯи дасту

рӯ.

ДАСТУРӢШӢЯК دست وروشويک *ниг.* дастшӯяк.

ДАСТУРӢОН دسترخوان *ниг.* дастархон.

ДАСТФОЛ دستفال *ниг.* дастлоф.

ДАСТФИШОРӢ دست فشاری *исми амал аз даст фишурдан; вохӯрдӣ.*

ДАСТФИШУРӢ دست فشوری *ниг.* дастфишорӣ.

ДАСТФУРӢШ دست فروش *мач.* он ки моли худро бо гардиш дар кӯчаю бозор мефурӯшад ва нуктаи фурӯш надорад; *мук.* дастакифурӯш.

ДАСТФУРӢШӢ دست فروشی *дастфурӯш будан; амал ва шуғли дастфурӯш; мук.* дастакифурӯшӣ.

ДАСТХАТ دست خط 1. *ниг.* дастнавис; ба дастхати... ба хати бо даст навиштаи..., бо калами... 2. нома, рукъа, мактубча; **дастхат гирифтан аз касе** забонхат гирифтан аз касе; **дастхат кардан** нома навиштан; хатча навишта фиристодан.

ДАСТХОЛӢ دست خالی *бо дасти холӣ, бе ягон чиз; бе дастовез.*

ДАСТХУШ دست خوش *он ки шахсе ўро мавриди масхараю ханда қарор медиҳад, бозичаи дастигар; мутеъ, зердаст.*

ДАСТХУШК دست خشک 1. *ниг.* дастхолӣ. 2. *мач.* он ки аз вай ба ҳеҷ кас нафъе намерасад; хасис, бахил.

ДАСТХУШКӢ دست خشکی *хасисӣ, бахилӣ.*

ДАСТХӢРДА دست خورده *дар натиҷаи истифодаи зиёд кӯхнашуда, кӯхна, фарсуда.*

ДАСТЧИН دست چین *:дастчин кардан* а) бо як даст як-як чидани мева аз дарахт ё ҳосили чизе, то ки зараре набинад; б) *мач.* яккачин кардан, сарчин кардан, баргузидан.

ДАСТЧАМБӢ دست جمعی *ниг.* дастачамбӣ, дастачамбона.

ДАСТЧУНБОНӢ دست جنبانی *даст чунбондан, ҳаракат додани даст; болою поин кардани даст барои ишорае.*

ДАСТШИКАСТА دست شکسته *он ки дасти ў шикастааст, каси дасташ шикаста: одами дастшикаста.*

ДАСТШИНОН دست شنان *:дастшинон кардан* як-як бо даст шинондан.

ДАСТШИНОНДА دست شنانده *ниг.* дастнишонда.

ДАСТШӢ//ДАСТШӢЯ دست شو//دست شويە *зарфи махуси филизӣ, ки барои дар ҷои нишаст шустани даст ҳамроҳи офтоба ба назди меҳмон оварда мешавад.*

ДАСТШӢЯК دست شويک 1. зарфи оби ба ҷое шинондашуда барои шустани дасту рӯй. 2. тоси махсус барои шустани дасту рӯй, ки дар болои он мили лӯлаи об шинонда шудааст.

ДАФ دف *мус.* асбоби зарбӣ, ки ба дойраи хурд монанд ва гоҳе ҳар ду рӯ пӯст кашида шуда, зангӯла, ҳалқаи шилшилаҳои филизӣ дорад ва бо ангушту кафи даст менавозанд; дойра.

ДАФГАРДОН دف گردان *кит.* он ки ҳамзамон бо задани даф онро дар маҳфил мегардонду чарх мезад ва маъмулан ба ин васила пул чамъ мекард.

ДАФЗАН دف زن *ниг.* дафнавоз.

ДАФЗАНОН دف زنان *феъли ҳол аз даф задан; дар холи задани даф, дар холи дойразанӣ.*

ДАФИН ا. دفين 1. пинҳонкарда, русткарда. 2. дафнкарда, гӯронда: **дафин кардан.**

ДАФИНА ا. دفينه *пулу ҷавохироти дар зери хок пинҳонкарда, ганҷи ниҳон; ганҷина.*

ДАФӢ دفی *марбут ба даф; навозандаи даф.*

ДАФН ا. دفن *гӯрондан, ба хок супурдан: ма-росими дафн, рӯзи дафн, дафн кардан.*

ДАФНАВОЗ دف نواز *он ки даф менавозад, на-возандаи даф; дафзан; дойразан; дойрадаст.*

ДАФНУК دفنوك *кит.* зинпӯши асп, ғошия.

ДАФТАР I دفتر *абзори шонамонанди бофандагон.*

ДАФТАР II دفتر [муарраб аз юнонӣ] 1. варақҳои қоғази сафедаи сахҳои ва чилдшуда (*барои навиштан*): **дафтари мактабӣ, дафтари хотирот, дафтари қайд(ҳо)** 2. он чи дар он дахлу харҷ ҳисоб ё асомии қасон қайд карда мешавад: **дафтари синф.** 3. китоб; маҷмӯа; асари навишташуда, таълифот: **дафтари ашъор; дафтари бағалӣ** дафтарчаи қисагӣ (*барои қайдҳо*); **дафтари шикаҷот ва пешниҳод** дафтари махсусе, ки дар он харидорону мушта-

риён фикру мулоҳиза ва пешниҳодҳои худро роҷеъ ба тарзи кори мағозаву корхонаҳо ва коргоҳҳои хизматрасонӣ баён менамоянд; **дафтари ҳавли** дафтари махсус дар идораи хонаю ҳавлиҳо барои ба қайд гирифтани истиқоматкунандагон; **дафтари аъмол**. *д.* ҳисоби қору кирдорҳо. 4. ҷое, ки дар он ба корҳои дафтарнависӣ машғул мешаванд; **дафтари кор** утоқи корӣ.

ДАФТАРДОР دفتردار *кҳн.* 1. ҳисобдор, муҳосиб. 2. котиб, коргузор, мирзо.

ДАФТАРДОРӢ دفتردارى шуғл ва амали дафтардор; коргузорӣ, котибӣ, мирзоӣ.

ДАФТАРӢ دفترى *кит.* мансуб ба дафтар; идорӣ; идоранишин.

ДАФТАРХОНА دفترخانه 1. *кҳн.* идорае, ки он ҷо дафтари ҳисобдорӣ нигоҳ дошта мешуд. 2. шӯъбаи коргузори муассисаҳои калон; идора.

ДАФТАРЧА دفترچه 1. *шакли тасғири* дафтар; дафтарчаи хурд (-и одатан қисагӣ барои қайдҳои шахсӣ); **дафтарчаи ёддошт(ҳо), дафтарчаи хотирот, дафтарчаи қисагӣ.** 2. хуччат ба шакли китобча: **дафтарчаи имтиҳон(от), дафтарчаи амонатгузорӣ, дафтарчаи узвият; дафтарчаи меҳнатӣ** хуччатест, ки фаъолияти меҳнати коргарон ва хизматчиён дар он нишон дода мешавад ва барои муқаррар кардани собиқаи корӣ санади асосӣ мебошад.

ДАФФОФ *а.* دفاف *кит.* 1. устои дафсоз. 2. дафнавоз, дойразан, дойрадаст.

ДАФӢ *а.* دفع 1. дур кардан, рад кардан, рондан; рафъ кардан; нест кардан: **дафъи бало, дафъи вабо, дафъи душман, дафъи захм.** 2. боздоштан, гардондан: **дафъи ҳучуми душман; дафъ кардан (намудан)** дур кардан, рондан; рафъ кардан, бартараф намудан; **дафъ шудан** дур шудан; нест шудан; гум шуда рафтан; $\diamond$ **дафъи хумор** шикасти хумор, хуморшиканӣ.

ДАФӢА *а.* دفعه бор, карат, мартаба, маротиба: **дафъаи аввал, дафъаи оянда, чандин дафъа, ҳар дафъа.**

ДАФӢАТАН *а.* دفعتا якбора, дарҳол, фавран: **дафъатан ҷавоб додан.**

ДАФӢНОПАЗИР دفعناپذير 1. дафъ нашуданӣ,

бартарафнашаванда. 2. боздоштанашаванда: **офати дафънопазир.**

ДАФӢУЛВАҚТ *а.* دفع الوقت *кит.* ба таъхир андохтан, кашолдихӣ, имрӯз – фардо кардан, эҳтимол.

ДАХИЛ *а.* دخيل 1. он ки ба кори дигарон дахл дорад; даҳолаткунанда. 2. *мач.* шарик, ҳамроҳ; **ҳарфи дахил** *ади.* ҳарфи ҳамсадое, ки дар мобайни ҳарфҳои калимаи қофияшаванда воқеъ аст.

ДАХЛ *а.* دخل 1. даромад, воридот; *муқоб.* **ҳарч.** 2. алоқа, рабт, муносибат: **дахл доштан** (-и коре ё чизе ба касе).

ДАХЛДОР دخلدار алоқадор, алоқаманд, рабтдошта, марбут, муносибатдошта; **идораи дахлдор, созмони дахлдор, одамони ба илму адабиёт дахлдор; дахлдор будани касе ба коре** а) алоқаманд будани касе ба коре; б) кордору шарик будани касе ба коре.

ДАХМА دخمه *кит.* хонаи зеризаминӣ барои гузоштани ҷасади мурдагон, гӯрхона, сардоба; ҷои тангу торик.

ДАХМАБОН دخمهبان *кит.* ниғаҳбон ва муҳофизи дахма.

ДАХМАБОНӢ دخمهباني *кит.* амал ва кори дахмабон.

ДАХМАГОҲ دخمهگاه *кит.* ҷой ва маҳалле, ки дахма дар он ҷо воқеъ шудааст.

ДАХМАСА دخمهسه *гуфт.* ташвиш; дарди сар, ташвиши зиёдотӣ; *муқ.* **махмаса.**

ДАХОЛАТ *а.* دخالت дахл кардан, мудохила: **дахолати бевосита, даҳолати фаъолона.**

ДАХОЛАТНОПАЗИР دخالتناپذير надоштани имкон ва тавони мудохила.

ДАХОЛАТНОПАЗИРӢ دخالتناپذيري даҳолатнопазир будан.

ДАХШ دخش *кит.* 1. оғози муомила ва кор бо ягон кас, оғози кор. 2. тира, торик.

ДАӲ ده *шумораи миқдорӣ* (10) ададе, ки пас аз нӯҳ ва пеш аз ёздаҳ воқеъ аст; **даӲхо** а) адади номуайяне, ки аз чандин даӲ (то сад) иборат аст; б) *мач.* бисёр зиёд; **даӲ-даӲ** даӲнафарӣ; **аз даӲ як ҳисса** аз даӲ ҳиссаи чизе; **як бар даӲ** даӲ баробар зиёд; $\diamond$ **даӲ ангушт бар даӲон**

ниходан (андохтан) аз рӯи ҳирси пулӯбӣ як-бора ба якчанд кор даст задан.

ДАҲА *دهه* 1. ҳар як баҳши даҳгонаи вақт монанди даҳ рӯзи як моҳ ё тақсими вақт ба даҳрӯзӣ. 2. гурӯҳи даҳгона ё даҳнафарӣ.

ДАҲАН *دهن* *ниг.* даҳон.

ДАҲАНАКӢ *دهنکي* бо даҳон; рӯйнокӣ, парӯ.

ДАҲАНБАСТА *دهن بسته* 1. чизи даҳонаш маҳкам кардашуда (*аз қабилӣ* халтаю чувол). 2. *гуфт.* ба хомӯш шудан маҷбур кардашуда; хомӯш. 3. *гуфт.* рӯзадор, рӯзагирифта; *муқоб.* даҳанбоз, даҳанвоз.

ДАҲАНБИН *دهن بين* *маҷ.* он ки таҳти таъсири сухану ақидаҳои дигарон аст ва фикру ақидаи мустақил надорад.

ДАҲАНБОЗ *دهن باز* *ниг.* даҳаняла.

ДАҲАНВАСЕЪ *دهن وسيع* *ниг.* даҳандарида; чизи даҳонаш калон (*асосан оид ба зарф*).

ДАҲАНДАРИДА *دهن دريده* 1. он ки даҳанаш дарида аст. 2. *маҷ.* лакқӣ, сергап, ҳарзагӯӣ; каси бадгап, носазогӯӣ, шаттоҳ.

ДАҲАНДӢ *دهن دوز* *гуфт., маҷ.* то даҳонаш пур, даҳанбаста; **чуволӣ** даҳандӯз чуволӣ пур (*мас., аз гандум*).

ДАҲАНДӢХТА *دهن دوخته* *ниг.* даҳанбаста.

ДАҲАНЗАДА *دهن زده* *ниг.* даҳонзада.

ДАҲАНКАЛОН *دهن کلان* 1. он чи даҳони калон дорад, калондаҳон. 2. *маҷ.* он ки бо калонгапӣ ва гапдонӣ мардумро ба итоати худ даровардааст, гапкалон; ҳавобаланд.

ДАҲАНКАЛОНӢ *دهن کلانی* ҳавобаландӣ, манманӣ; даҳанкалонӣ кардан гапҳои калон задан; манманӣ кардан.

ДАҲАНМАРД *دهن مرد* *ниг.* даҳанкалон 2.

ДАҲАНСӢ *دهن سوز* *ниг.* даҳонсӯз.

ДАҲАНСӢХТА *دهن سوخته* *маҷ.* таҷрибаи талхро аз сар гузаронида; танбехдида.

ДАҲАНФАРОХ *دهن فراخ* *кит., ниг.* даҳанкалон.

ДАҲАНШИРИНӢ *دهن شیرینی* он чи бо он даҳонро ширин мекунад; даҳанширинӣ кардан ба муносибати хурсандие ширавор хӯрдан.

ДАҲАНЯЛА//ДАҲОНЯЛА *دهان يله//دهن يله* 1. он

ки бо тамошое ё ҳаёле банд шуда монда, хушёрро аз даст медиҳад, он ки аз рӯи содалавҳӣ ё бепарвой сирреро ошкор мекунад. 2. *маҷ.* лакқӣ, сергап.

ДАҲАНЯЛАГӢ *دهن يلگی* даҳаняла будан.

ДАҲОНЯЛАГӢ *دهان يلگی* *ниг.* даҳанялагӣ.

ДАҲБОШӢ *دهباشی* *таър.* саркардаи даҳ сипоҳӣ ё шабгард (*дар аморати Бухоро*).

ДАҲГАЗА *ده گزه* даҳ газ дарозидошта, ба дарозии даҳ газ: **қолини даҳгаза**.

ДАҲДАҲӢ *دهدهمی* :зари даҳдаҳӣ тиллои холис (беғаш, қомилиёр, сара).

ДАҲДИЛ(А) *دهدله* 1. мунофиқ, дурӯя; булҳавас. 2. *киноя* аз далер, диловар, шучоъ.

ДАҲЗАБОН *ده زبان* *маҷ.* пургӯӣ, сергап, серчоғ, лакқӣ.

ДАҲӢ *دهمی* 1. мансуб ба даҳ. 2. асосёфта ба ҳисоби даҳ-даҳ; мартабаи дувуми ададҳо. 3. *гуфт.* пули даҳ сомонӣ; **касри даҳӣ** *ниг.* каср.

ДАҲКАРАТА *ده کрте* даҳ баробар; даҳ бор; **қахрамони даҳкарата** он ки даҳ бор номи қахрамониро соҳиб шудааст; (*мас., дар мусобиқаҳои варзишӣ*).

ДАҲЛЕЗ *دهلیز* 1. хонаи хурде, ки дар он одатан пойғаху обреза воқеъ аст ва ба воситаи он ба хонаи асосӣ медароянд: **хонаи даҳболори даҳлезу мадондор**. 2. роҳрави сарпӯшида, долон.

ДАҲЛЕЗӢ *دهلیزی* :*кит.* сухани даҳлезӣ *киноя* аз сухани беҳуда, гапи беасос.

ДАҲМАНӢ *دهمنی* *гуфт.* он чи гунҷоиши даҳ манро дорад; **деги даҳманӣ** деги калон.

ДАҲМАРДА *دهمرده* *лаҳҷ.* чӯпон, подабон; **чоми даҳмарда** *киноя* аз чоми калон.

ДАҲМАРДАГӢ *دهمرده گوی* *кит.* киноя аз сергап, пургӯӣ.

ДАҲО *ا. دها* ақлу заковат, зиракӣ, доной; қобилияти фавқулодаи эҷодӣ ва заковатмандии шахс дар соҳаи илму адабиёт: **даҳон адабиёт**.

ДАҲОЖ *دهاژ* *кит., ниг.* даҳоз.

ДАҲОЗ *دهاز* *кит.* бонг, фарёд, наъра.

ДАҲОҚИН *a. دهاقين 4. дехқон (муарраби деҳгон).*

ДАҲОН//ДАҲАН *دهان//دهن* 1. узви инсон ва хайвон, ки забон ва дандонҳо дар он чойгир аст. 2. қисми саркушодаи зарф, тӯп, шиша *ва г.*; чои даробарои баъзе чизҳои миёнковок, мадхал: **даҳони ғор**. 3. *гуфт.*, *маҷ.* калима: **як-ду даҳон гап задан; як даҳон... гуфтан гуфт.** як калима... гуфтан; як бор... гуфтан; **дар даҳани...** дар даромадгоҳи..., дар чои саршавии... (*дара, кӯча, ҷӯи об ва г.*); **як даҳон нон** як лукма нон; **як бурда нон**, пораи нон; **аз даҳон монда**, **аз даҳон афтода** кӯҳнашуда, аз истеъмол баромада; **обшуста; даҳон ба даҳон** ба таври даҳонакӣ, ба тариқи шифохӣ; аз даҳан ба даҳан гузашта; **даҳон андохтан**, **даҳон расондан** *ба касе ӯ чизе ниғ.* **даҳон задан; даҳон бастан** худдорӣ кардан аз гуфтани чизе; хомӯш шудан; **даҳони бефаровез доштан** а) лаққӣ (сергап) будан; б) дар сухан беибо будан, шуртакгӯӣ будан; **даҳон задан** *ба касе ӯ чизе а)* талабидан, пурсидан чизеро аз касе; б) ба духтаре талабгор шудан; розигии касеро хоستان (*дар бораи номзад кардани духтаре*); **даҳон кушодан (боз кардан)** гап задан, сухан кардан; гап кушодан дар бораи чизе; **даҳони касеро бастан** касеро аз гуфтани чизе боздоштан, касеро ба хомӯш шудан маҷбур кардан (*бо ягон қор, хусусан бо ришва забонкӯтоҳ кардан*); **даҳони касеро хорондан** ба нафси касе расида, ўро ба гуфтани чизе ӯ ба муноқиша водор кардан; **даҳонро пӯшидан** хомӯш (чим) шудан; **даҳон инч кардан** *гуфт.* табассуми зӯрақӣ кардан, лабханд задан; **даҳони касе маҳкам будан** сир нигоҳ дошта тавонистани касе; **даҳони касе мӯй баровардан** аз бисёр гуфтани чизе хаста шудан, зиёд гап зада дилгир шудан; **даҳони касе об кушодан**, **оби даҳони касе рафтан (рехтан, шоридан)** ҳаваси касе рафтан ба чизе; саҳт муштоқ шудан ба чизе; **даҳон ширин кардан** а) аз чизи ширину бомаза каме хӯрда ҳаловат бурдан; б) касеро бо ваъдаи хуш, бо ришва ӯ бо ягон воситаи дигар розию хурсанд кардан; **шири модар ба даҳон омадан** дар тарбияву таълими касе ӯ иҷрои коре саҳт азоб кашидан; **аз даҳон баровардан** гуфтан; тасодуфан гуфта мондан, лаққида мондан; **аз даҳон баромадан** гуфта шудан, изҳор гардидан; баноҳост гуфта шудани гапе; **аз даҳони касе бӯи шир омадан** *киноя аз* хурд будани касе; **ноболиғ будани касе; ба даҳон гирифт-**

тан чашидан, хӯрдан, нӯшидан; **ба даҳони касе задан** сухани касеро буридан, ба сухангӯии касе ҳалал расондан; касеро аз гап боздоштан (*бо ҷавоби тезу тунд ӯ луқмапартоӣ*); **ба даҳони касе мӯҳри хомӯшӣ задан** хомӯш кардан касеро, лаби касеро бастан; *ниғ.* **даҳони касеро бастан; ба даҳон об гирифтан** хомӯш истодан, лаб накушодан, гап назадан; **дар даҳони касе гап наистодан** сирро нигоҳ дошта натавонистан; **дар (ба) даҳон мондани гапи касе** қатъ шуда мондани сухани касе, бурида нотамом мондани сухани касе; **даҳонро калӯши кӯҳна кардан** адаби касеро додан, ҷазои касеро додан.

ДАҲОНА *دهانه* даромад ва мадхали ҳар чой, чиз *ва г.*, даҳана.

ДАҲОНАКӢ *دهانکي* ба воситаи даҳон, шифохӣ.

ДАҲОНБАНД *دهان بند* василае, ки бо он даҳонро мебанданд, пӯзабанд, фукбанд.

ДАҲОНБАНДӢ *دهان بندی* маҷ. хомӯшӣ, сукут.

ДАҲОНБЕФАРОВЕЗ *دهان بيفراويز* он ки беибо ва бемулоҳиза ҳар гапро меғӯяд, шуртакигӯӣ.

ДАҲОНЗАДА *دهان زده* истифодашуда, ба даҳон расида.

ДАҲОНӢ *دهاني* 1. мансуб ба даҳон. 2. *ниғ.* даҳонакӣ: чанги даҳонӣ.

ДАҲОНКАЛОН *دهان کلان* *ниғ.* даҳанкалон.

ДАҲОНКУШОӢ *دهان کشايي* *исми амал аз* даҳон кушодан; гуфтани сухане; гап задан.

ДАҲОНПИЗИШК *دهان پزشک* *нав.* духтури даҳону дандон.

ДАҲОНПИЗИШКӢ *دهان پزشکي* 1. соҳаи илми тиб, ки ба таҳқиқи дармон ва пешгирии бемориҳои даҳону дандон машғул аст. 2. чойи кори даҳонпизишк.

ДАҲОНСӢЗ *دهان سوز* бисёр доғ ва сӯзандаи даҳон.

ДАҲОНСӢХТА *دهان سوخته* *ниғ.* даҳансӯхта.

ДАҲОНТАНГ *دهان تنگ* маҷ. тангдаҳон, ғунчадаҳон; зебо, хушрӯӣ.

ДАҲОР *دهار* *кит.* ғор; дара; шикофи кӯҳ.

ДАҲПАНЧӢ *ده پنچي* тиллову нукраи қалб ва

носара, тиллову нукрае, ки ними он филизи дигарест.

ДАҲР *a.* دهر 1. дунё, олам, ҷаҳон. 2. рӯзгор, замона, давр. 3. *маҷ.* тақдир, қисмат, қазову қадар.

ДАҲРА *a.* دهره *kit.* навъе аз шамшери дудама; қачқорди ғалладаравӣ, дос.

ДАҲРИГӢ دهريگى даҳрӣ будан; бединӣ.

ДАҲРИЁНА دهرينه чун даҳрӣ, ба монанди даҳрӣ: **фикри даҳриёна.**

ДАҲРӢ دهرى он ки оламро моддӣ мешуморад ва ба офариниши олам бовар намекунад, моддигаро; бедин, мулҳид.

ДАҲРӢЗА دهروزه 1. ба муддати даҳ рӯз: **даҳрӯза ба сафари хидматӣ рафтан.** 2. ҳар коре, ки дар даҳ рӯз иҷро шудааст ё мешавад: **кори даҳрӯза, ҳисоботи даҳрӯза.** 3. ҳар чизе ки аз ба вучуд омадани он даҳ рӯз гузаштааст; **моҳи даҳрӯза** моҳе, ки аз баромадани он даҳ рӯз гузаштааст, моҳе, ки даҳ рӯзро пур кардааст. 4. даҳа: **даҳрӯзаи адабиёт ва санъати халқи тоҷик дар Маскав.**

ДАҲРӢЗАГӢ دهروزگى даҳрӯза будан: **дар (вақти) даҳрӯзагии моҳ.**

ДАҲРӢЯ دهرويه *ҳанд.* даҳсӯя.

ДАҲСОЛА ده ساله 1. даҳ сол дошта(гӣ); синнаш ба даҳ даромада: **бачаи даҳсола; мактаби даҳсола** мактаби миёна, ки муддати таҳсил дар он даҳ сол буд. 2. ба муддати даҳ сол: **меҳнати даҳсола.**

ДАҲСОЛАГӢ دهسالگى даҳсола будан, даҳ сол доштан.

ДАҲТОӢ ده تايى даҳ-даҳ; аз ҳисоби ба ҳар кас даҳто.

ДАҲУМ دهم шумораи тартибӣ аз адади даҳ: **синфи даҳум; ҷароғи даҳум** навъи ҷароғи равшани карасинӣ.

ДАҲЧАНД دهچند даҳ баробар (зиёд): **даҳчанд шудан.**

ДАҲЧОР دهچار аз даҳ чор ҳиссаи чизе; 40 фоизи чизе.

ДАҲШАТ *a.* دهشت 1. ваҳм, воҳима, ваҳшат: тарс, бим: **ба (дар) даҳшат афтодан, ба (дар) даҳшат андохтан, ба дили касе даҳшат афто-**

дан (андохтан); даҳшат хӯрдан ба таҳлука афтодан; **аз даҳшати...** аз тарси...; аз воҳимаи...; аз хавфи... 2. *гуфт.* дӯғу пӯписа, сиёсат; чангу чидол; **даҳшат кардан** дӯғу пӯписа кардан, сиёсат кардан. 3. нидоест, ки барои ифодаи изтироб ва ҳаяҷон аз ягон воқеаи ниҳоят мудҳиш ба кор мебаранд: **ин ҷӣ даҳшат!**

ДАҲШАТАНГЕЗ دهشتانگيز он чи одамро ба воҳима ва тарсу бим меандозад, ҳавлангез, мудҳиш: **манзараи даҳшатангез, овози даҳшатангез.**

ДАҲШАТАНГЕЗӢ دهشتانگيزى ба тарсу воҳима андохтан, ҳавлангезӣ, тарсангезӣ.

ДАҲШАТАНГЕЗОНА دهشتانگيزانه аз рӯи даҳшат ва тарсу ваҳм.

ДАҲШАТАФЗО دهشتافزا он чи тарсу бими касро зиёд мекунад; ҳавлангез.

ДАҲШАТАФЗОӢ دهشتافزايى даҳшат ва тарсу ваҳмро зиёд кардан.

ДАҲШАТАФКАН دهشتافکن *ниг.* даҳшатангез.

ДАҲШАТБОР دهشت بار *ниг.* даҳшатнок.

ДАҲШАТЗАДА دهشتزده ба воҳима афтода, тарсу ваҳм фарогирифта; ба таҳлука афтода.

ДАҲШАТЗАДАГӢ دهشتزدهگى ба ваҳм афтодагӣ; ҳайратзадагӣ; саргаштагӣ, саросемагӣ.

ДАҲШАТЗО دهشت زا ба даҳшат ва тарсу ваҳм андозанда, даҳшатнок.

ДАҲШАТНОК دهشتناک даҳшатангез, воҳима-нок, мудҳиш; пурдаҳшат, бадвоҳима: **воқеаи даҳшатнок, манзараи даҳшатнок, наъраи даҳшатнок.**

ДАҲШАТОВАР دهشت آور *ниг.* даҳшантангез.

ДАҲШАТОЛУДА دهشتآلودе тарснок, бимнок; ба воҳима афтода; тарсида.

ДАҲЯК ده يك 1. аз даҳ як ҳиссаи чизе; *киноя аз* андак чизе, қисми ками чизе. 2. *таър.* хироче, ки аз ҳисоби аз даҳ ҳиссаи ҳосил ба манфиати ҳазинаи подшоҳӣ аз аҳолӣ гирифта мешуд, хирочи ушр. 3. *таър.* ёрдампулии солона, ки дар аморати Бухоро ба муллобачагони пешқадами мадраса ҳамчун мукофоти илмӣ таъйин карда мешуд.

ДАҲЯКГИР دهيك گير *таър.* муллобачае, ки ёр-

дампулии даҳяк мегирифт.

ДАХЯКХӢР ده يک خور *ниг.* даҳякгир.

ДАХЯКЧӢ ده يکچي *таӢр.* маъмура, ки хирочи даҳякро аз аҳоли меғундошт.

ДАЧЛА *а.* دجله 1. дарёи равону сероб; ба монанди дарё. 2. номи дарёе дар Ироқ;

ДАЧҚОЛ *а.* دجال 1. *д.* лақаби шахси каззоби мавҳумӣ, ки тибқи ривоятҳои динӣ дар охирамон харсабор пайдо шуда, мардумро бо фиребу найранг аз паси худ ба дӯзах мебаррад. 2. *мач.* одами каззоб, бисёр дурӯғгӯ, фиребгар.

ДАШНА دشنه навъи корди нӯгтез, ханҷар.

ДАШНОМ دشنام сухани қабех, ҳақорат, фаҳш, носазо, хорӣ: **дашноми кӯчагӣ**, **дашноми қабех**, **дашноми болохонадор**; **дашном додан** носазо гуфтан ба касе, ҳақорат кардан касеро.

ДАШТ دشت замини ҳамвори паҳновар (*асосан нообод*), биёбон, сахро, чӯл: **дашти беоб**, **дашти бирён**, **дашти бепоён**, **дашти лабташна**.

ДАШТБОЗОР دشت بازار бозоре, ки дар дашт барпо мешавад (*чунин бозор одатан муваққатӣ ҳисоб меёбад*).

ДАШТБОН دشتبان посбоникунандаи дашт; посбони киштзор, муҳофизи зироатгоҳ.

ДАШТӢ دشتي 1. *мансуб ба* **дашт**; воқеъ дар дашт: **роҳи даштӣ**, **пайраҳаи даштӣ**. 2. рӯида дар дашт, худрӯй: **лолаи даштӣ**, **гули даштӣ**, **гиёҳи даштӣ**. 3. ёбой; *муқоб.* **хонагӣ**: **мурғи даштӣ**, **парандаи даштӣ**.

ДАШТНАВАРД دشت نورد *ниг.* **даштпаймо**.

ДАШТНИШИН دشت نشين *кит.* сокини дашту биёбон, саҳронишин.

ДАШТПАЙМО دشت پيما *кит.* он ки дашту дамано мепаймояд, биёбонгард, даштнавард.

ДАШТРӢЯ دشت رويه *чоӣ* васеи ҳамвор, даштгоҳ, сахро.

ДАӢБ *а.* داب *кит.* одат, расм; хӯ, ҳислат.

ДАӢВАТ *а.* دعوت 1. чеғ задан, таклиф, хондан ба меҳмонӣ; хабар ба тӯю зиёфат. 2. навбат (дафъа) дар интиҳобот: **вакили даъвати дуоми Мачлиси Олии Тоҷикистон**. 3. *ҳ.* талаби

ҳозир шудан ба хизмати низомӣ: **мавсими даъват**. 4. *д.* дуо; талаб, хоҳиш (*аз Худо*); **даъват кардан** а) чеғ задан, таклиф кардан, хондан ба меҳмонӣ; б) ташвиқ кардан ба коре: **ба мусобиқа даъват кардан**, **ба иттиҳод даъват кардан**; **даъват шудан** а) *тарзи мафъули даъват кардан*; б) сафарбар шудан ба хизмати аскарӣ.

ДАӢВАТГАР دعوت گر он ки касеро барои коре меҳоҳад ва фаро меҳонад, даъваткунанда.

ДАӢВАТГАӢ دعوت گه *кит.* чоӣ даъват, маҳалли фаро хондан.

ДАӢВАТӢ دعوتي даъватшуда, хондашуда.

ДАӢВАТНОМА دعوت نامه мактубчае, ки мундариҷаи онро даъват ба мачлис, шабнишинӣ, тӯӣ ва зиёфат ташкил медиҳад; нома барои ворид шудан ба мачлис, чашн *ва ғ.*; санади даъват ба сафи қувваҳои мусаллаҳ.

ДАӢВАТШАВАНДА دعوت شونده 1. *сифати феъли замони ҳозира аз даъват шудан*. 2. сафарбаршаванда барои адои хизмати ҳарбӣ; **ба синни даъватшаванда(гӣ) расидан** ба синни барои хизмати ҳарбӣ мувофиқ расидани ҷавонмардон.

ДАӢВАТШУДА دعوت شده 1. *сифати феъли замони гузашта аз даъват шудан*; хондашуда, чеғзадашуда; хабаршуда, хабарӣ. 2. сафарбаршуда ба хизмати ҳарбӣ.

ДАӢВӢ *а.* دعوى *ниг.* **даъво**.

ДАӢВО *а.* دعوا 1. ҳуқ. арз ба мақомоти судӣ барои муҳофизати ҳуқуқи поймолшуда ё манфиат; чизе ё ҳаққе, ки ба воситаи додгоҳ (мақомоти судӣ) аз касе талаб мешавад, додхоҳӣ, талаби ҳақ. 2. иддао, талаб, тақозо: **даъвои ҳаққонӣ**. 3. фикру ақидае, ки оид ба ягон масъалаи илмӣ ё адабӣ баён шудааст ва мӯҳтоҷи далелу исбот аст; **даъво доштан** а) даъвогар будан; талабгори чизе будан, хостгор будан ба чизе; б) иддаои донишҷӯи чизе ё тавонистани кореро доштан; **даъво кардан** а) чизеро талаб кардан, даъвогар шудан ба чизе; б) иддаои донишҷӯи чизе ё тавонистани коре: **даъвои валигӣ кардан**, **даъвои шоирӣ кардан**; **аз даъво гузаштан** // аз қулли даъво гузаштан аз талабу иддаои ба касе доштаи худ пурра даст кашидан; **даъвои дӯстӣ кардан** изҳори дӯстӣ кардан дар ҳолате, ки дӯст

- нест; аз даъвои чизе (дар) гузаштан аз баҳри чизе баромадан; ◇ даъвои нони қок иддаои асос надоста, даъвои беасос.
- ДАЪВОГАР** دعاگر 1. ҳуқ. он ки ба воситаи мақомоти судӣ химояи ҳуқуқи худро талаб мекунад; муддаӣ, додхоҳ. 2. талабгор, хостгори чизе; довталаб.
- ДАЪВОГАРӢ** دعاگرӣ даъвогар будан, талабгорӣ, чизеро хостгор шудан.
- ДАЪВОӢ** دعوائى 1. додхоҳӣ, барои мудофияи ҳуқуқ ба маҳкамаву додгоҳ муроҷиат намудан; ҷанҷол, низоъ. 2. иддао, талаби нодуруст, талаби ноҳақ.
- ДАӢОС** ا. ديوت марде, ки нисбат ба покдомани занӣ худ бепарвост, беномус, беорият, қалтабон; разил.
- ДЕБЕТ** лот. ديبيت ҳисобд. ҳисоби даромад ва харчу қарзҳои ягон идора, ки дар тарафи ҷапи сурати ҳисоб навишта мешавад, муқоб. кредит.
- ДЕБИТ** фр. ديبيت тех. миқдори моеъ (аз қабилӣ об, нафт ё газ), ки аз чоҳу кон дар воҳиди муайяни вақт мебарояд.
- ДЕБО** ديба матои нафиси абрешимии ранга, ҳарири ранга.
- ДЕБОРУХ** ديبارخ киноя аз хушрӯй.
- ДЕБОЧА** ديباچه сарсухан, муқаддима, пешгуфтор (-и китоб).
- ДЕБОЧАНАВИС** ديباچه نويس 1. муқаддиманавис. 2. маҷ. асосгузор, сардафтар.
- ДЕБӢОТ** фр. ديبيوت 1. нахустин ҳунарнамоӣ дар сахна; умуман аввалин ҳунарнамоӣ ё озмоиши қувва дар кори эҷодӣ. 2. варз. ибтидои бозӣ.
- ДЕВ** ديو 1. маҳлуқи ҳаёлий ва афсонавӣ (ба монанди албасти, парӣ, шайтон, ғул, ифрит ва ғ.), ки ниҳоят азимчусса, зӯр, бадҳайбат ва думу шохдор тасвир мешавад ва ғӯё ба одам зарар мерасондааст. 2. маҷ. одами зишту бадқирдор.
- ДЕВА** ديوه кит. кирм, кирмак; кирми пиллаи абрешим.
- ДЕВАК** ديوك кит. кирми чӯбхӯр.
- ДЕВАЛВАТСИЯ** лот. ديولوتسيه иқт. расман паст
- кардани арзиши воҳидҳои пулӣ; беқурбшавии пул: девалватсияи васеъ ислоҳоти пулӣ, ки аз бекор қардани пулҳои беқурбшудаи дар муомилотбуда ва иваз қардани онҳо бо пулҳои қурбашон мустаҳкам иборат аст.
- ДЕВАХТАР** ديواختر кит., киноя аз бадбахт, шумтолеъ.
- ДЕВБАНД** ديوبند аз рӯи ақидаи афсонавӣ он ки ғӯё девро мағлуб сохта (ба афсуну азоим ё бо зӯри худ) дар банд медаровардааст, афсунгар; Таҳмураспи девбанд аз рӯи афсона ин лақабро ба Таҳмурасп барои шайтонро марқаби худ сохтанаш дода буданд.
- ДЕВБАНДӢ** ديوبندي девбанд будан, тасхир ва ром қардани деви афсонавӣ бо афсуну азоим.
- ДЕВБАЧА** ديوبچه бачаи дев; деви хурд.
- ДЕВБАШАРА** ديوبشره девсурат, девсимо бадҳайбат, бадафт.
- ДЕВБОД** ديوباد ниг. девбода.
- ДЕВБОДА** ديوباده гирдоб; боди тунду тез; шамоли саҳти ҷанголулуд.
- ДЕВГОҲ** ديوگاه ниг. девлоҳ 1; ◇ ин девгоҳ дунё, олам.
- ДЕВДИЛ** ديودل маҷ. нотарс, диловар, далер, часур.
- ДЕВДИЛӢ** ديودلى маҷ. нотарсӣ, диловарӣ, часурӣ.
- ДЕВДОР** ديودار ниг. девзада; аспӣ девдор аспӣ қавиҷуссаи саркаш ва нофармон; дарахти девдор навъе аз дарахти сарв.
- ДЕВЗАДА** ديوزده чинзада, девонамизоч; ҷиннӣ, девона.
- ДЕВЗИРА** ديوزيره навъи биринҷи олидараҷа.
- ДЕВЗОД** ديوزاد 1. девнаҷод; бадзот. 2. маҷ. қавиҷайқал ва тезрав: аспӣ девзод.
- ДЕВКАДА** ديوكده кит., ниг. девлоҳ 1.
- ДЕВКИРДОР** ديوكردار бадқирдор; бадфеъл; но-бакор.
- ДЕВКОР** ديوكار маҷ. он ки монда шуданро надониста, зиёд ва тез кор мекунад.
- ДЕВКОРӢ** ديوكارى маҷ. тезкорӣ; пуркорӣ.

ДЕВЛОХ دیولاخ 1. макони зисти девҳо, маскани девҳо. 2. *мач.* сахрои нообод; дашти дурдасти ҳавлноқ.

ДЕВМАРД دیومرد *гуфт.* марди бақувват.

ДЕВМАРДУМ دیومرد *кит.* мардуми девсират, бадқирдор, фитнагар.

ДЕВМОНАНД دیومانند 1. ба дев шабоҳатдошта. 2. *мач.* зишту бадқирдор.

ДЕВМОР دیومар *кит.* аждаҳо, махлуки аждаҳомонанди афсонавӣ.

ДЕВОЛ دیوال *гуфт.*, *ниг.* девор.

ДЕВОН دیوان 1. маҷмӯаи ашъори як шоир, ки ба шакли китоб дароварда шудааст: **девони Соиб**, **девони Ҳофиз**, **девони ғазалиёти Ҷомӣ**. 2. *таър.* вазоратхона; **девони қозӣ** маҳкама. 3. идораи давлатӣ, **девони вазирон** ҳайати ҳукумат.

ДЕВОНА دیوانе 1. бемори рӯҳии аз ақлу хуш бегона; чиннӣ, маҷнун; **сағи девона** сағи ҳор. 2. *мач.* шефта, мубтало шайдои касе ё чизе: **ошиқи девона**, **дили девона**; **девонаи шакка** девонаи сахт, девонаи гузаро; **девона кардан** а) шефтаю мубтало кардан касеро; б) асабонӣ кардан; қаҳри касеро овардан; ошуфта кардан; **девона шудан (гуфтан)** а) аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан; б) шефтаи касе ё чизе шудан; **девона ба кори худ хушёр** содадил (девонавазъ) намояд ҳам, манфиату пешрафти кори худро нағз медонад.

ДЕВОНААВЗОЪ دیوانه اوضاع *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАВОР دیوانه وار 1. ба мисли девона, девонасифат. 2. *мач.* ниҳоят бошиддат, аз ҳад зиёд тез (*оид ба вазиши бод, давидани асп, суръати ҷорӣ шудани об ва ғ.*).

ДЕВОНАҒӢ دیوانگی 1. аз ақлу хуш бегона будан (*ба сабаби бемориш рӯҳӣ*); чиннигӣ; **ба фикру хаёли девонагии худ банд шудан**. 2. *мач.* кори девонавор; **коре, ки ба сулҳ дарнаёяд, девонагие дар он бибояд (зарб.)**; **девонагӣ кардан** мисли девонаҳо рафтор кардан; беақлӣ кардан; беандешагӣ кардан; аҳмақӣ кардан; **худро ба девонагӣ задан** худро девона нишон додан, чиннӣ вонамуд кардан.

ДЕВОНАМИЗОҶ دیوانه مزاج *девонасират*, *девонахӯ*, *девонафеъл*, соҳиби хулқу хислати

номӯтадил.

ДЕВОНАМОНАНД دیوانه مانند *ниг.* девонанамо.

ДЕВОНАНАМО دیوانه نما он ки дар гуфтору қирдораи аломати девонагӣ мавҷуд аст, девонасурат, девонаавзоъ.

ДЕВОНАСИФАТ دیوانه صفت *ниг.* девонамонанд.

ДЕВОНАТАБИАТ دیوانه طبیعت *ниг.* девонафеъл.

ДЕВОНАФЕЪЛ دیوانه فعل бадхӯ, бадфеъл; бадчаҳл; телба.

ДЕВОНАФЕЪЛӢ دیوانه فعلی бадхӯӣ, бадфеълӣ, девонафеъл будан.

ДЕВОНАҲОНА دیوانه خانه чое, ки девонаҳоро он чо нигоҳ медоранд.

ДЕВОНБЕГӢ دیوان بیگی *таър.* сардори девон 2; мутасаддии харчу даҳли дарбори амири Бухоро, ки яке аз мансабдорони олирутба ҳисоб меёфт.

ДЕВОНБОН دیوان گ *кит.* коргузор ва мутасаддии девон.

ДЕВОНӢ دیوانی 1. *таър.* мансуб ба девон, корманди девон. 2. як навъи хати душворхони арабиасл.

ДЕВОНСОЛОР دیوان سالار он ки тарафдори саҳти риояи муқаррароти идорӣ аст.

ДЕВОНСОЛОРӢ دیوان سالاری низом ва сохтори идораи давлатӣ, ки дар он талаботи идорӣ хеле сахт ва аз ҳад зиёд риоя мегардад ва ҳатто аз он сӯиистифода мешавад.

ДЕВОНҲОНА دیوان خانه *кит.* чоӣ иҷроӣ корҳои давлатӣ дар боргоҳи подшоҳони асрҳои миёна.

ДЕВОР دیوار 1. иҳотае, ки аз лой, хишт, санг ва ғ. дар гирдогирди чое ё байни чое барои чудо кардани он месозанд; унсурӣ асосии бино барои нигоҳ доштани бом ва муҳофизати бино аз таъсири барфу борон: **девори боғ**, **девори қалъа**, **девори хона**, **девори шаҳр (дар замони қадим)**, **девор задан**, **девор кашидан**, **девор сохтан**, **бо девор иҳота кардан**, **девор кардан**; **девори поҳса** деворе, ки бе сангу хишт танҳо аз лой сохта шудааст; **девори ҷӯбқорӣ** деворе, ки байни устухонбандии ҷӯбии он бо лою хишт ё кулӯх пур карда шудааст. 2. *ниг.* девора; **девори нам-**

каш он ки ҳар сухани гуфташударо дар ҳаққи худ гумон карда меранҷад; зудранҷ; бадгумон; **девори пастак** *гуфт.* хору забун; очиз, нотавон; **сар ба девор задан** нолаву зорӣ кардан; навҳасарой кардан; **сурати девор шудан** шах (карахт) шудан, дар ҳайрат афтодан; моту мабхут шудан; **девор муш дорад**, **муш гӯш дорад** (*зарб.*) вақти гуфтани сирре ниҳоят эҳтиёткор шудан даркор аст (*ҳарчанд ҷойи хилват бошад*).

ДЕВОРА *ديواره* 1. ҳар чизи девормонанд, ки вази фаи ихотаро иҷро мекунад. 2. қисми паҳлӯӣ, канори боло бардошташудаи ҳар чиз: **девораи сатил**, **девораи суфа**, **девораи чоҳ**; **девораи кӯҳ** қисми девормонанди кӯҳ, қисми паҳлуии кӯҳ; танаи кӯҳ.

ДЕВОРАФКАН *ديوارافکن* вайронкуандаи девор; харобкуандаи девор.

ДЕВОРБАДЕВОР *ديواربدیوار* :**ҳамсои деворбадевор** паҳлу ба паҳлу; *гуфт.* ҳамсои ҳо, ки хоҳаҳошон бевосита паҳлуи ҳам қарор доранд; ҳамсои наздик.

ДЕВОРБАЛАНД *ديواربلند* 1. дорои девори баланд, девори баланддошта: **бинои деворбаланд**. 2. *маҷ.* молдор, давлатманд.

ДЕВОРБАНД *ديوار بند* *ниг.* деворбаст.

ДЕВОРБАСТ *ديواربست* ҳо, ки атрофи он бо деворҳо ихота шудааст; $\diamond$ **ганҷи деворбаст** ганҷе, ки дар мағзи девор пинҳон кардаанд.

ДЕВОРБУТТА *ديواربته* буттаҳо, ки ба шакли девор шинонда ва пироста шудаанд, буттадевор.

ДЕВОРГАР *ديوارگر* *ниг.* деворзан.

ДЕВОРГАРӢ *ديوارگری* *ниг.* деворзанӣ.

ДЕВОРДАРМИӢН *ديواردرميان* ду ҳо, ки дар байнашон деворе воқеъ аст, бо девор ҷудошуда: **ҳамсои девордармиӢн** *ниг.* ҳамсои деворбадевор.

ДЕВОРДОР *ديواردار* ҳо, ки атрофаш бо девор ихота шудааст, дорои девор.

ДЕВОРЗАН *ديوارزن* он ки девор месозад (*хусусан деворҳои поҳсағӣ*) гилкор: **устои деворзан**, **мардикори деворзан**.

ДЕВОРЗАНӢ *ديوارزنی* *исми амал аз девор задан*; сохтани девор, касбу кори деворзан.

ДЕВОРӢ *ديواری* *мансуб ба девор*; он чи ба девор меовезанд; **рӯзномаи деворӣ**, **соати деворӣ**.

ДЕВОРКАН *ديوارکن* *кит.* василаи ҷангӣ, ки бо он деворҳо вайрону хароб мекарданд.

ДЕВОРКАШӢ *ديوارکشی* бо девор ихота кардани қисмати аз замин, девор кашидан.

ДЕВОРКӢБ *ديوارکوب* ҳар чизе, ки (*қолинча, гилемча, парда ва ғ.*) ба девор насб мекунад; як навъ ҷароғ, ки дар девор насб карда мешавад.

ДЕВОРНАВИШТА *ديوارنوشته* матолиб ва шиорҳо, ки дар деворҳо менависанд.

ДЕВОРНИГОРА *ديوارنگاره* суратгарӣ ва расомӣ дар деворҳо, суратҳо, ки дар деворҳо мекашанд.

ДЕВОРНИГОРӢ *ديوارنگاری* навиштан ё суратгарӣ кардан дар деворҳо.

ДЕВОРПАСТ *ديوارپست* дорои девори паст: **ҳавли (ҳо)-и деворпаст**.

ДЕВОРХИШТ *ديوارخشت* *кит.* девори хиштин, хиштдевор.

ДЕВОРШИКАН *ديوارشکن* *ниг.* деворкан.

ДЕВПО *ديوپا* *ниг.* девпой.

ДЕВПОӢ *ديوپای* 1. тезрафтор, тундрав (*оид ба асп, одам ва ғ.*). 2. *кит.* тортанак, анкабут.

ДЕВСАВОР *ديوسوار* *кит.* киноя аз чобуксавор, савори тундрав.

ДЕВСИМО *ديوسیما* киноя аз зиштрӯ, бадафт.

ДЕВСИРАТ *ديوسیرت* киноя аз одами бадхӯ, зишттабиат, бадқирдор.

ДЕВСИРИШТ *ديوسرشت* *ниг.* девсират.

ДЕВСИЯР *ديوسییر* 1. *ниг.* девсират. 2. бадафт, зиштрӯ, хунукбашара.

ДЕВСОР *ديوسار* *ниг.* девмонанд.

ДЕВСУРАТ *ديوصورت* киноя аз бадафт, зиштрӯ.

ДЕВТАБӢ *ديوطبع* *ниг.* девсират.

ДЕВТИНАТ *ديوطینت* *ниг.* девсират.

ДЕВХОНА *ديوخانه* 1. макон ва ҷои девон. 2. *маҷ.* ҷои торику воҳимадор.

ДЕВЧА *ديوچه* 1. як навъ кирм, ки дар паш-

минаҳо пайдо мешавад ва онро хӯрда хароб мекунад, куя. 2. золу, шуллуқ.

ДЕВҶАВҲАР ديو جوهر девнажд, девзод; бадкирдор.

ДЕВШАКЛ ديوشکل баднамуд, бадшакл, симонмонанди дев.

ДЕГ ديگ зарфи филизӣ, ки дар он асосан таом мепазанд: **деги мис**; **деги манту**, **деги чӯян**, **деги якманӣ**; **деги буғ** *тех.* дег барои ҳосил кардани буғ ва оби гарм; **дегу табак** а) асбобу анҷоми ошпазхона (*аз қабилӣ* дег, табак, коса, кафлес *ва г.*) зарфҳо, чизу чораи таомпазӣ ва хӯрокхӯрӣ; б) *мач.* корҳои оид ба пухтапаз, таомпазӣ; **дег рехтан** сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ (*мас., аз чӯян*); **деги касе чӯшидан** (*аз паси чизе*) аз ҳисоби чизе ё касе рӯз гузаронидан; **аз деги касе равғанӣ шудани нони касе** аз ҳисоби касе хуш гузаштани рӯзи касе; **ба деги ғазоби касе оби сард рехтан** хашму ғазоби касеро фуру нишондан; **бо касе як будани дегу табақи касе** як будани рӯзгори ду оила, якҷоя зиндагонӣ доштани оилае бо оилаи дигар, ҳамхарҷ будан; **деги ғайбат дар чӯш будан** ғайбат авҷ гирифтани; **он чи дар дег аст, ба кафлес меояд** (*зарб.*) агар дар бисот бошад, ба рӯй мебарояд.

ДЕГАЗАТСИЯ лот. *дегизтсия* ҳ. тоза кардани ҷо аз моддаҳои захрнок, дур кардани моддаҳои захрнок аз яроқи аслиҳа, аз бадан ва сару либос (*бо шустушӯ ва г.*), газзудой.

ДЕГГАРДИШ ديش گريد *ниг.* дегмонак.

ДЕГГИРАК ديش گير *ки* порчаи махсус ё дастпӯш барои гирумони дег.

ДЕГДОН ديش گدان 1. *ниг.* оташдон. 2. *ниг.* дегмонак.

ДЕГӢ ديش گي 1. *мансуб ба* дег. 2. ҳар чизи дар дег пухташуда: **нони дегӢ**, **самбӯсаи дегӢ**.

ДЕГЛЕС ديش گليس 1. он ки дег мелесад. 2. *мач.* чоплус, хушомадгӯ, косалес.

ДЕГЛЕСӢ ديش گليس 1. бо ангуштон лесида пок кардани дег баъд аз гирифтани ғизои он. 2. *мач.* чоплӯсӣ, хушомадгӯӣ, косалесӣ, лаганбардорӣ.

ДЕГМОНАК ديش گمانك чизи мудаввар ё секунчае, ки дегро аз оташдон гирифта болои он мегузоранд (то ки қоим истад) саллаи дег, дегпоя.

ДЕГПОЯ ديش گپايه 1. *ниг.* дегмонак. 2. Айюқ, пурнуртарин ситорае дар бурҷи фалакии Мумсикулинон дар нимкураи шимолии осмон.

ДЕГПҶШАК ديش گپوشك 1. сарпӯши дег. 2. порчае, ки вақти дам карда пухтани чизе аз болои сарпӯши дег мепӯшанд.

ДЕГРЕЗ ديش گريز рехтагаре, ки дег месозад, устои дегсоз.

ДЕГРЕЗӢ ديش گريزي *исми амал аз* дег рехтан; сохтани дег ба тарзи рехтагарӣ, дегсозӣ, касбу кори дегрез: **корхонаи дегрезӣ**, **дегресӣ кардан**.

ДЕГСАЛЛА ديش گسله *ниг.* дегмонак.

ДЕГХОНА ديش گخانه хонае, ки дар он деги буғ шинонда шудааст (*беитар барои аз як марказ бо бухор гарм кардани хонаҳо*).

ДЕГЧА ديش گچه деги хурд.

ДЕГЧҶШ ديش گچوش *ниг.* дам (-и гарм); **дегчӯши харрӯза** дами гарми харрӯза; ғизои харрӯза; **дегчӯш кардан** дами гарм пухтан, таоми одии обдор тайёр кардан.

ДЕГШАКЛ ديش گشکل монанди дег, дегмонанд.

ДЕГШҶ ديش گشو 1. оби чиркине, ки бо он дег шуста шудааст, чарғундӣ, юндӣ. 2. дег шустани, шуста тоза кардани деги чиркин: **дастмоли дегшҶ**.

ДЕГШҶӢ ديش گشوي дастмоли хурди махсус барои шустани дег.

ДЕДУКСИЯ лот. *дедуксия* *мант.* яке аз шаклҳои асосии муҳокимаронӣ ва усули тадқиқот, ки дар натиҷаи муносибати ҳамдигарии фикрҳои пешина хулосаи нав ҳосил мешавад, тарзи фикрронӣ аз кулл ба чузъ; *муқоб.* **индуксия**.

ДЕЗА ديش گدزه *кит.* 1. ранг, лавн, махсусан ранги сиёҳ ё хокистарӣ. 2. хокистарранги моил ба сиёҳӣ (*доир ба* чорпоён). 3. *мач.* аспӣ хокистарранги сиёҳтоб, аспӣ тезрав.

ДЕЗИНФЕКСИЯ лот. *дезинфексия* нест ва безарар кардани микробҳои сирояткунанда ва ҳашароти зараровар бо моддаҳо ва воситаҳои махсуси химиявӣ, уфунатзудой.

ДЕЗӢ ديش گديزي дегчаи сафолӣ ё сангӣ барои шӯр-

бопазӣ.

ДЕИЗМ лот. *деизм* фалс. таълимоти динию фалсафӣ, ки Худоро ҳамчун офаринандаи олам эътироф карда, даҳолати онро дар тараққиёти минбаъдаи табиату ҷамъият инкор мекард.

ДЕКАБР лот. *ديکبر* моҳи дувоздахуми солшумории милодӣ.

ДЕКАБРӢ *ديکبرى* мансуб ба (моҳи) декабр; дар моҳи декабр рӯйдода.

ДЕКАЛИТР лот. *ديکتر* меъёри баркаши моеот баробар ба даҳ литр, 10 л.

ДЕКАН лот. *ديکن* сардори факултет дар мактабҳои олии.

ДЕКАНАТ лот. *ديکنت* идораи маъмурию таълимии факултет, ки декан роҳбари он аст.

ДЕКАТОННА лот. *ديکاتانه* воҳиди ченаки вазн даҳ тонна.

ДЕКЛАМАТСИЯ лот. *ديکلمتسيه* санъ. санъати бурро ва таъсирнок карда хондани асарҳои бадеӣ.

ДЕКРЕТ лот. *ديکريت* қарорҳои муҳими давлатӣ (махсусан дар солҳои аввали Ҳукумати Шӯравӣ), ки эътибори қонунро доранд, маншур.

ДЕЛФИН ю. *ديلفين* ҳайвони ширхори баҳрӣ аз ҷинси ҳайвонҳои наҳангмонанд, далфин, дулфин, ромуз.

ДЕМОГРАФИЯ ю. *ديماگرافيه* соҳаи илм, ки таркиб, миқдор ва камузиёд шудани аҳолиро меомӯзад.

ДЕМОГРАФӢ *ديماگرافي* марбут ба демография; вазъи демографӣ.

ДЕМОКРАТ ю. *ديماکرت* 1. пайрав ва тарафдори демократия. 2. узви ҳизби демократ.

ДЕМОКРАТИЯ ю. *ديماکرتيه* 1. шакли идораи сиёсии ҷамъият, ки ба эътирофи аз он халқ будани ҳокимият (яъне ҳуқуқи иштирок доштани мардум дар идораи давлат ва таъмини ҳуқуқи сиёсӣ ва озодии шаҳрвандони кишвар) асос ёфтааст. 2. усули ташкили фаъолияти дастаҷамъие, ки иштироки фаъолона ва баробарҳуқуқи ҳайати коркунон таъмин карда мешавад.

ДЕМОКРАТӢ *ديماکرتي* мансуб ба демократия; дар асоси демократия сохташуда: **сохти демократӣ, ҷумҳурии демократӣ.**

ДЕМПИНГ англ. *ديپينگ* иқт. фурӯши молҳо бо нархҳои ба таври сунъӣ арзоншуда дар бозори хориҷӣ бо мақсади шикаст додани рақибон ва ба даст овардани бозорҳои хориҷӣ.

ДЕНАТУРАТ лот. *دينتورت* спирти заҳролуд ё спирти ғайринӯшоқӣ, ки дар техника истифода мешавад.

ДЕПАРТАМЕНТ фр. *ديپرتمنت* шӯъбаи вазорат ё идораи олии ягон муассисаи ҳукумати, мудирият; **департаменти давлатӣ** вазорати корҳои хориҷӣ дар баъзе мамлакатҳо.

ДЕПО фр. *ديپа* корхонае, ки дар он вагон ва локомотивҳои роҳи оҳан, троллейбусу трамвай ва мошинҳои оташнишон таъмир мешавад.

ДЕР 1. бо диранг, таъхир, бо таъхир, *муқоб.* зуд: **дер расидани ёрӣ, дер кардан ба кор.** 2. муддати дароз, вақти бисёр, муддати тӯлонӣ: **дер назар кардан ба чизе, дер фикр кардан, шодии ӯ дер давом накард; дертар** а) бевақттар, бо таъхир (*назар ба ҳарвақта*); б) баъдтар, баъди гузаштани андак фурсат; **дер боз** бисёр вақт боз, хеле вақт ин ҷониб, кайҳо боз; **дер гоҳ** хело вақт, вақти зиёд; **аз ҳама дер** аз ҳама ақиб, пас аз ҳама; **дер ё зуд дер аст ё зуд** а) ягон вақт; вақташ ояд; б) дар ҳар сурат; **дер истодан** муддати зиёд қарор гирифтан; бисёр таваққуф кардан дар ҷо; **дер кардан** таъхир кардан дар коре; ақиб мондан; **дер кашидан** муддати зиёд давом кардан, тӯл кашидан: **гуфтугузор бисёр дер кашид, интизорӣ дер накашид, маҷлис дер нахоҳад кашид, хурсандии ӯ дер накашид; дер мондан** а) таъхир кардан, ҳаял кардан; б) муддати зиёд истодан дар ҷо; **дер напoidан** бисёр давом накардан, умри зиёд надидан (-и чизе); **дер омадан** таъхир карда омадан, ақиб монда омадан (*назар ба вақти муқаррарӣ*); **дер шудан**, вақт рафтани; бевақт шудан; гузаштани фурсати муносиби коре; **дер поидан** вақти зиёд пойдор будан, умри дароз дидан; **дере нагузашта** муддате нагузашта, фурсате нагузашта; пас аз андаке; ба зудӣ; **дер-дер** гоҳ-гоҳ, бо гузаштани вақти зиёд: **дер-дер хабар гирифтани; дер ояд, шер ояд** (*зарб.*) бо

- таъхир ичро шавад ҳам, хуб ичро шавад.
- ДЕРАНД** *ديرند* *кит.* 1. дарозмуддат, бардавом.
2. даҳр, дунё; замон, рӯзгор.
- ДЕРБОВАР** *ديرباور* он ки ба ҳар чи дер
эътимоду бовар мекунад, *муқоб.* **зудбовар.**
- ДЕРБОЗ** *ديرباز* кайҳо, ким-кайҳо.
- ДЕРГОҲ** *ديرگاه* дербоз, муддати дароз, замони
тӯлонӣ.
- ДЕРГУДОЗ** *ديرگداز* дер обшаванда, филизе, ки
дер гудохта мешавад.
- ДЕРГУЗАР** *ديرگذر* он чи дер ва ба оҳистагӣ гу-
зарад.
- ДЕРЗӢ** *ديرزي* 1. дер зистан, муддати зиёде вучуд
доштан. 2. он ки муддати дароз зиндагӣ ме-
кунад, дарозумр, саҳтҷон.
- ДЕРИН** *ديرين* қадимӣ, кӯҳна, пешина: **дӯсти**
дерин, **ёри дерин**, **муҳаббати дерин**, **расми де-**
рин, **ғами дерин**, **ба орзӯи дерини худ расидан.**
- ДЕРИНА** *ديرينه* *ниг.* **дерин.**
- ДЕРИНАБУНӢД** *ديرينه بنياد* он чи бунёдаш
қадим аст; **◇ ин деринабунӢд** ҷаҳони қадим,
дунёи куҳан.
- ДЕРИНАГӢ** *ديرينگي* дерина будан, кӯҳнагӣ.
- ДЕРИНАРӢЗ** *ديرينه روز* солхӯрда, пир.
- ДЕРИНАСОЛ** *ديرينه سال* куҳансол, солхӯрда.
- ДЕРИНАСОС** *ديرينه اساس* он чи бунёдаш қадим
аст; **ҷарҳи деринасос** дунёи кӯҳна.
- ДЕРӢ** *ديري* кашолёбӣ, дер мондан.
- ДЕРКАРД** *دير کرد* дер кардан, таъхир, дер анҷом
додани коре, таъвиқ.
- ДЕРМАТОЛОГИЯ** *يوديرماتالاجيه* *тиб.* соҳаи
илми тиб, ки сохти пӯст, бемориҳои он ва
усули муолиҷаи ин бемориҳоро меомӯзад.
- ДЕРМОН** *ديرمان* давомдор; поянда, пойдор,
бобақо.
- ДЕРМОНДА** *ديرمانده* *сифати феълӣи замони гу-*
зафта аз дер мондан; ақибмонда, таъхиркар-
да ба ҷо.
- ДЕРМОНӢ** *ديرمانی* *исми амал аз дер мондан*;
ақибмонӣ, таъхир кардан, бевақт омадан.
- ДЕРМУДДАТ** *ديرمدت* *ниг.* **дарозмуддат.**
- ДЕРМУР** *ديرمر* он ки ба осонӣ ҷон намедихад,
ҷонсаҳт.
- ДЕРОДЕР** *ديرادير* дер, дер ба дер, замони
тӯлонӣ.
- ДЕРОМУӢЗ** *ديرآموز* он ки матлаб ё чизи дигарро
дер аз худ мекунад, дерҳазм.
- ДЕРОРОМ** *ديرآرام* *кит.* сокин, ботамкин, ваз-
нин.
- ДЕРОШНО** *ديرآشنا* ошнои дерина, дӯсти дере-
на.
- ДЕРПАЗ** *ديرپز* мева ва баъзе аз зироатҳо, ки
назар ба навъҳои дигарашон дертар мепаз-
занд.
- ДЕРПАЗАК** *ديرپزک* *ниг.* **дерпаз.**
- ДЕРПО(Ӣ)** *ديرپای* муддати зиёд пойдор мондан,
бодошт; бобаҳо; дарозумр.
- ДЕРРАСИДА** *ديررسیده* деромада, ақибмонда;
дерпухта.
- ДЕРСОЗ** *ديرساز* *кит.* носозгор, номувофиқ.
- ДЕРСОЛ** *ديرسال* бисёрсола; кӯҳна.
- ДЕРСОЛА** *ديرساله* *ниг.* **дерсол.**
- ДЕРСУӢЗ** *ديرسوز* он чи дер ва тӯлонӣ сӯхта гар-
мои бештар медиҳад.
- ДЕРФАҲМ** *ديرفهم* он ки дер чизро дарк ме-
кунад, кундфаҳм.
- ДЕРФАҲМӢ** *ديرفهمی* кундзехнӣ, камзехнӣ, чи-
зеро хеле дер дарк кардан.
- ДЕРХЕЗ** *ديرخيز* он ки хеле дер бедор мешавад;
муқоб. **зудхез.**
- ДЕРХУФТА** *ديرخفته* он ки то дер мехобад, он ки
дар хоби гарон аст.
- ДЕРҲАЗМ** *ديرھضم* дер ҳазмшаванда, он чи дер
таҳлил ва ҳал мешавад.
- ДЕРҶУНБ** *ديرجنب* ба таври оҳиста ҳаракат-
кунанда, сустҳаракат.
- ДЕСАНТ** *فرديسنت* *ҳ.* нерӯҳои ҳарбии махсусе,
ки ба мавқеи ишғолшуда ё ба ақибгоҳи душ-
ман барои бурдани амалиёти ҷангӣ фаро-
варда мешаванд (*аз киштӣ ё ҳавопаймо*);
нерӯҳои ҳавобурд.
- ДЕСАНТӢ** *ديسنتی* *мансуб ба десант*: **кӯшунҳои**
десантӣ, нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕСАНТЧӢ *ديسنٽچي* ҳ. аскарӣ кӯшунҳои десантӣ, сарбози нерӯҳои ҳавобурд.

ДЕТЕКТИВ *англ. дитектив* 1. мутахассис оид ба таҳқиқ ва тафтиши ҷиноятҳо (*асосан корманди ин ё он бюрои инфиродии таҳқиқ*). 2. асари бадеӣ ё филме, ки дар он саргузашти пурмочароӣ ҷосусон, фош кардани сирри онҳо ва ғ. тасвир ёфтааст.

ДЕТСИМЕТР *лот. дитсиметр* ченаки дарозӣ баробар ба даҳяки метр, 10 см.

ДЕФИС *лот. дефис* хатчаи аз тире кӯтоҳест (-), ки ҳамчун аломати аз сатр ба сатр кӯчондан, ба ҳам пайвастанӣ баъзе калимаҳои ҷуфт ва ғ. хизмат мекунад, нимтире.

деҳ *де* асосӣ замони ҳозира аз додан; бидеҳ.

ДЕХ *де* кишлок, қаря, русто; **деҳи боло**, **деҳи поин**, **шӯрои деҳ**; **аҳли деҳ** деҳанишинон, аҳолии деҳа, деҳотиён; **деҳ кучову дарахтон кучо** (*зарб.*) дар мавриди берабт ва бемуносибат будани чизи гуфташуда истеъмол мешавад.

ДЕҲА *дех* *ниг.* **деҳ.**

ДЕҲАГӢ *дехгӣ* мансуб ба деҳа; дар деҳабуда; кишлоқӣ: **хонаи деҳагӣ**.

ДЕҲАНИШИН *деханишин* *ниг.* **деҳанишин.**

ДЕҲИСТОН *деҳистон* кишлоқҷой, деҳаҳо, деҳот.

ДЕҲКАДА *деҳкада* 1. *кит.* хонае, ки дар деҳа воқеъ аст, хонаи деҳагӣ. 2. деҳи хурд; деҳа, кишлоқ.

ДЕҲҚОН *деҳқон* 1. кишоварз, барзгар, киш-туқоркунанда. 2. *таър.* арбоби деҳа, соҳиби деҳа, кадхудо, деҳхудо; заминдори калон.

ДЕҲҚОНБАЧА *деҳқонбача* *ниг.* **деҳқонзода.**

ДЕҲҚОНЗОДА *деҳқонзода* фарзанди деҳқон, деҳқонбача.

ДЕҲҚОНӢ *деҳқони* шугли деҳқон, қору бори деҳқон (1), кишту қор, зироат кишоварзӣ; **қорҳои деҳқонӣ** қорҳои оид ба киштуқор, қорҳои саҳроӣ; машғулияти деҳқон; **деҳқонӣ қардан** бо зироат машғул шудан.

ДЕҲҚОНПИСАР *деҳқонпесар* *ниг.* **деҳқонзода.**

ДЕҲНИШИН *деханишин* он ки дар деҳа зиндагонӣ мекунад, деҳотӣ, кишлоқӣ, рустой.

ДЕҲОТ *деҳот* *ҷ.* **деҳ**, деҳа; кишлоқҷой.

ДЕҲОТӢ *деҳоти* сокини деҳа; истиқоматкунандаи кишлок, кишлоқӣ, рустой, деҳнишин.

ДЕҲХУДО *деҳхудо* *кит.* арбоби деҳа; соҳиби деҳа, кадхудо.

ДЕҲШӢРО *деҳшӯра* *де* мақоми давлатии ҳокимият дар деҳа, шӯрои деҳот.

ДЗЮДО *яп. дзюдод* *варз.* навъи гӯштингирии японӣ (*бо усули озод*).

ДИАБЕТ *ю. дебет* *тиб.* бемориҳое, ки бо ифроти зиёди шоша давом мекунад; **диабети қанд** беморие, ки ба сабаби зиёдии моддаи қанд дар хун пайдо мешавад, бемории қанд.

ДИАГРАММА *ю. деграмме* намудор, чадвал-тасвири графикаест, ки таносуби байни бузургҳои гуногунро (*мас., ягон афзоиш ё кам шуданро*) бо шаклҳои ҳандасӣ аёнанишон медиҳад: **диаграммаи афзоиши истеҳсоли молҳои саноатӣ.**

ДИАЛЕКТИЗМ *ю. деликтезм* *зби.* калима ва ибораҳои хоси лаҳҷаи ягон маҳал, ки дар забони адабӣ истеъмол мешаванд.

ДИАЛЕКТИКА *ю. деликтика* *фалс.* таълимот дар бораи қонунҳои умумии ҳаракат ва тараққиёти табиат, ҷамъият ва тафаккур, назария ва методи маърифати воқеият, *муқоб. метафизика.*

ДИАЛЕКТИКӢ *деликтики* ба диалектика асосёфта, бо татбиқи диалектика сохташуда: **тафаккури диалектикӣ, усули диалектикӣ, фалсафаи диалектикӣ.**

ДИАЛОГ *ю. делаг* *ади.* гуфтугӯ байни ду ё чанд нафар аз иштироккунандагони асари бадеӣ; муколама, муҳовара.

ДИАФРАГМА *ю. дефрэгме* 1. *биол.* пардаи байни ковокии қафаси сина ва шикам. 2. пардаи ҳочиз.

ДИБОҲАТ *а. дебағат* *ниг.* **даббоғӣ** 2.

ДИВИЗИОН *фр. дивизиан* *ҷ.* воҳиди ҳарбӣ дар қисмҳои тӯпандозӣ, савора ва зирехпӯш.

ДИВИЗИЯ *лот. дивизия* *ҷ.* қисми ҳарбие, ки аз чанд полк ё бригада иборат мебошад: **дивизияи тирандозӣ, дивизияи зирехпӯш.**

ДИГАР *دیگر//دیگر* 1. соир, ғайр, дуҷумӣ: даромади дигар, мавзӯи дигар, хонаи дигар, чораи дигар: хушбахтии дигар хушбахтии нав; рӯзи дигар рӯзи дуҷум; рӯзи оянда. 2. бегона, ғайр; бачаҳои дигар соири бачаҳо; бачаҳои боқимонда; мулки дигар мулки бегона, кишвари ғайр; аз меҳнати дигарон аз ранҷ ё кори одамони бегона. 3. ғайр аз ин, ба ҷуз ин; сониян. 4. бори дуҷум, дуҷумбора, муқаррар; баъд аз ин, минбаъд, боз: дигар пинҳон карда натавонистан, дигар худдорӣ карда натавонистан, дигар бас аст фирефта шудан!; аз дигар аз нав, аз сари нав, дубора: хатро аз дигар навишт; бори дигар дафъаи дуҷум, дубора, боз; канори дигар // соҳили дигар канори тарафи муқобил, соҳили рӯ ба рӯ; дигар хел // дигар гуна на ба тавре ки мебоист, ба таври дигар, дигар хел муомила кардан бо касе, дигар хел ҷавоб додан, сухани касеро дигар хел фаҳмидан ва ғ.; аз тарафи дигар аз дигар ҷиҳат, аз тарафи дуҷум: чанд соли дигар боз чанд сол; чанд қадами дигар боз чанд қадам (*мас., пеш рафтани*); дигар будан фарқ доштан; дигар кардан тағйир додан; ҷои худро дигар кардан тағйири макон (кардан); дигар шудан тағйир ёфтани, дучори тағйирот гардидан (*дар бораи тартибу қоидае, муомилаю рафтори касе ва ғ.*); ба кори дигар гузаштан ҷои корро тағйир додан; ин гапи дигар а) ин мавзӯи ҷудогона аст, ин масъалаи алоҳида аст; б) ин айни муддаост; номи худро дигар кардан (мондан) номи худро тағйир додан (*дар мавриди қасам хӯрдан ё ваъдаи қатъӣ додан гуфта мешавад*).

ДИГАРАНДЕШ *دیگراندیش* нав. он ки аз ҷиҳати мафкура аз дигарон фарқ мекунад.

ДИГАРАНДЕШӢ *دیگراندیشی* дигарандеш будан, ақидаи дигар доштан.

ДИГАРБОР *دیگر بار* ниг. дигарбора.

ДИГАРБОРА *دیگر باره* дубора, бори дигар; мучаддадан, боз: дигарбора телефон кардан, дигарбора аз даст додан.

ДИГАРГУН *دیگرگون* таври дигар, ба ранги дигар, тағйирёфта; дигаргун кардан а) тағйир додан; б) аз нав сохтан; ислоҳ даровардан (*мас., табиятро дигаргун кардан*); дигаргун шудан (*гаштан, гардидан*) тағйир ёфтани, рӯ ба тағйирот овардан, дучори таҳаввул гардидан (*оид ба аҳвол, авзоъ, хулқу атвор,*

ваҷоҳат, ранги рӯӣ, симои шахру деҳот ва ғ.).

ДИГАРГУНА *دیگرگونه* 1. ба таври дигар, ба тариқи ҷудогона. 2. тағйир; тағйирёфта; дигаргуна кардан тағйир додан; дигаргуна шудан аз ҳоле ба ҳоле гардидан, тағйир ёфтани.

ДИГАРГУНӢ *دیگرگونى* дигаргун шудан, тағйирот, таҳаввулот: дигаргунӣ дар ҳайати ҳуқумат, дигаргунӣ калон дар ҳаёти мактабҳои ҷумҳурӣ.

ДИГАРГУНСОЗӢ *دیگرگونسازی* тағйирдиҳӣ; бозсозӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДА *دیگرگونشونده* сифати феълӣ замони ҳозира аз дигаргун шудан; тағйирёбандагӣ.

ДИГАРГУНШАВАНДАГӢ *دیگرگونشوندگی* шакли дигари сифати феълӣ замони ҳозира аз дигаргун шудан; дигаргуншаванда будан, тағйирёбандагӣ.

ДИГАРӢ *دیگری* ҳар шахс ё ҳар мавзӯи дигар ғайр аз масъала ё шахси ишорашуда; шахс ё ҷизи навбатӣ, баъдӣ.

ДИГАРСАРО(Ӣ) *دیگر سرا(ی)* кит. ҷаҳони дигар, дунёи охират.

ДИГАРСОН *دیگرسان* ба гунаи дигар, ба шакли дигар, дигаргун.

ДИГАРХЕЛ *دیگر خیل* ниг. дигархела.

ДИГАРХЕЛА *دیگر خيله* навъи дигар, аз ҷинси дигар; дигаргун.

ДИД 1. асоси замони гузаштаи дидан. 2. шакли қўтоҳи масдари дидан.

ДИД 1. назар, нигоҳ; диду боздид ниг. боздид. 2. таҳмин дидан; нуқтаи назар, дидгоҳ; аз рӯи диди... ба диди... ба таҳмини..., ба назари..

ДИДА I *دیده* сифати феълӣ замони гузаштаи дидан: аз дидаю шунида нақл кардан; дидаву доништа а) хуб фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; аз чизе дида гуфт. назар ба чизе; дида баромадан аз назар гузаронидан, муоина кардан; дида мондан а) дида гирифтани; як назар дидан; б) ногаҳон ба ҷашми касе афтодан, ноҳост ба назар намудор шудан; дида натавонистан а) ба ҷашм нанамудан; ба назар намудор нашудан, хеле дур ё ҷуқур будан; б) ҳисси нафрат доштан ба касе, ҷашми

дидан надоштан касеро, бад дидани касеро; в) бо назари нотавонбинӣ ва ҳасад муносибат кардан бо касе.

ДИДА II **ديده** чашм: **дидаи бино**, **дидаи гирён**; **ақл агар кӯр бошад**, аз **дидаи бино чӣ гила!** (*зарб.*); **дидаи бедор** чашми бино; чашми хушёру тезбин; **дидаи рӯз** сапедадам; равшани рӯз; **дидаи хунбор** чашми ашкбор, чашми гирён; **борони дида киноя** аз ашки бисёр; **нури дида** а) равшани чашм; б) *мач.* фарзанди азиз; **оби дида киноя** аз ашк, сиришк; **оби дида кардан** гиристан, гиря кардан, ашк рехтан; **бо (ба) дидаи...** бо назари...; аз рӯи..., аз нуқтаи назари...; **бо дидаи ибрат бин!** ба дидаи инсоф бин!; **аз дида рафта** аз назар дур шуда; аз назар рафта; **дида дӯхтан** а) нигоҳ кардан, назар кардан; б) *мач.* чашм пӯшидан, нигоҳ накардан, қатъи назар намудан; **дида кушодан (во кардан)** нигоҳ кардан, назар андохтан; **дида сафед шудан** бенур шудани чашм (*дар интизорӣ*); **дида ба дидор расидан** муяссар шудани мулоқоти якдигар; **дида дар роҳи касе доштан** касеро интизорӣ кашидан; **қабул ба дида ниҳодан** бо тамоми рағбат қабул кардан; **дар дида чо доштан** хеле азизу боқадр будан; **нури дида, тоҷи сар!** дар мавриди азизу гиромӣ доштани мақдами касе гуфта мешавад; **ҳар қадам монед, болои дида!** дар мавриди пазироии меҳмони азизу мӯхтарам баробари таъбири “хуш омадед, марҳамат” гуфта мешавад; **кӯр чӣ мехоҳад?** – **ду дидаи бино** (*зарб.*) ҳар кас муддао ва матраби худро мехоҳад.

ДИДААФРӢЗ **ديدهافروز** *кит.* равшанибахш, нурфизо.

ДИДАБОЗ **باز ديده** *кит.* 1. чашмкушода. 2. назарбоз, бонозу карашма.

ДИДАБӢСӢ **ديدهبوسى** аз рӯи дӯстдориву меҳрубонӣ бўса ба дидаҳо задан.

ДИДАВАР **ديدهور** *кит.* 1. бинанда, соҳиби чашми бино, басир. 2. *мач.* тезбин, нозукбин; хирадманд, доно.

ДИДАВАРӢ **ديدهورى** *кит.* дидавар будан; соҳибназарӣ; хирадмандӣ.

ДИДАГИРӢН **ديدهگريان** ба чашми гирён, ба чашми ашкбор.

ДИДАГӢ **ديدگى** *шакли дигари сифати феълӣ*

замони гузашта аз дидан.

ДИДАГОҲ **گاه ديده** *кит.* дидгоҳ.

ДИДАДАРО **ديدهدرا** хушмуомила, часпон; чехракушода, кушодарӯй: **дидадаро шав**, ба **дида чо шав** (*зарб.*).

ДИДАДАРОӢ **ديدهدارائى** хушмуомилагӣ, часпонӣ (*дар муомила*); чехракушодӣ, кушодарӯй.

ДИДАДОР **ديدهدار** 1. *ниг.* **дидавар**. 2. *кит.* чосус.

ДИДАДӢЗ **ديدهدوز** бо диққат нигаранда, пайваста нигаранда.

ДИДАКАШ **ديدهكش** *кит.* тиракунанда, хиракунанда.

ДИДАКТИКА *ю.* **ديدكتيكه** соҳаи илми омӯзгорӣ, ки дар бораи назарияи таълиму тарбия, шаклу усулҳои онҳо, ҷудонопазирии ҷараёни таълим аз тарбия *ва г.* баҳс мекунад.

ДИДАКТИКӢ **ديدكتيكى** пандомез, насихатомез; омӯзишӣ, ахлоқӣ; **асарҳои дидактикӣ** асарҳое, ки мавзӯи асосии онҳоро панду насихат ташкил медиҳад.

ДИДАН **ديدن** 1. қобилияти биноӣ доштан, нигоҳ кардан, нигаристан. 2. дучор омадан бо касе ё чизе, вохӯрдан. 3. зиёрат, аёдат, хабаргирӣ аз аҳволи касе; мулоқот, дидорбинӣ: **барои дидани касе рафтан**. 4. дарёфтан, дарк кардан, фаҳмидан, донистан. 5. ҳисоб кардан, шумурдан: **муносиб дидан**, **раво дидан**, **чоиз (на) дидан**. 6. *мач.* аз сар гузаронидан; **азоб дидан** азобро аз сар гузаронидан, азият кашидан. 7. *ҳамчун феълӣ ёридиханда дар таркибҳои феълӣ омада*, маънои мушоҳида кардан, санчидан, озмудан, аз назар гузаронидан, иҷро шудани амалеро *мефаҳмонад*: **варақ зада дидан**, **кофта дидан**, **чашида дидан**. 8. *бо чанд калима ҳамроҳ омада*, таркиби феълӣ манда *месозад*: **зарар дидан**, **чазо дидан**, **чабр дидан**; **ба дидан** ба назар..., ба намуд...; **ба (бо) як дидан** а) бо як бор нигоҳ кардан, ба як назар; б) дар як лаҳза, зуд; **то дидан** то боздид; **бад дидан // ганда дидан** ҳисси нафрат доштан нисбат ба касе; **маслиҳат дидан** раво дидан, чоиз донистан, салоҳ дидан; машварат додан дар бораи коре ба касе; **нағз дидан** дӯст доштан, меҳр доштан нисбат ба касе ё чизе; **рӯз дидан // умр дидан** умр ба сар бурдан, зистан; **тайёри дидан** тайёр шудан, омода шудан; **чора дидан**

чорачӯй кардан, чора чустан; **бо (ба) хам дидан** ҳамроҳ хӯрдан, якҷоя бо касе истеъмоли кардан; шарикӣ тақсим кардан; **рӯи чизеро ё касеро дидан** расидан ба чизе, соҳиб шудан ба чизе; муяссар шудани чизе ба касе (*мас., рӯи фарзандро дидани касе*); **ту дидӣ, ман надидам** дидаву дониста чизеро ё кореро пинҳон кардан; **фикри худро дидан** ғами худро хӯрдан; дар пайи кори худ шудан; **чашии дидан** надоштан нафрат доштан; **дидӣ, ки нашуд, монаш, ки равад** (*зарб.*) кӯшиш кардӣ, ки натиҷа набахшид, ба ҳолаш бигзор (*дар мавриди насиҳатро қабул накардани касе ё ҳосил нашудан аз коре гуфта мешавад*).

ДИДАНАШУДА دیدنه بنهазير, хориқулода: мислаш диданашуда.

ДИДАНБОБ دیدن باب ба дидан арзанда, кири дидан, боби дидан.

ДИДАНИ دیدنی 1. сифати феълии замони оянда аз дидан. 2. шоистаи дидан, дархури дидан, тамошобоб, лоиқи дидан. 3. *мач.* пешомад; тақдир; рӯзи сахт.

ДИДАТАР دیدهتر *кит.* гирён; гириякунанда.

ДИДАХОҲА دیده خانه *кит.* чашмхона.

ДИДАШАВАНДА دیدهشونده сифати феълии замони ҳозира аз **дида шудан**; ба назар намоён, ба чашм менамудагӣ: **масофаи дидашаванда**.

ДИДБОН دیدبان 1. посбоне, ки дар бурчи қалъаву сарҳадҳо, болои киштиҳо ва дар ҷойҳои баланд истода, атрофро наззора мекунад (*барои хабар додан аз ҳаракати душман ё хатарӣ ҳуҷуми он*). 2. *кит.* ҷосус; пӯянда, таъқибкунанда; он ки рафтори касеро таҳти назорати доимӣ мегирад.

ДИДБОНГОҲ دیدبان گاه ҷое, ки аз он дидбонӣ мекунад, бурчи дидбонӣ.

ДИДБОНӢ دیدبانی 1. амали дидбон; ниғаҳбонӣ, посбонӣ, қаровулӣ, назорат. 2. *ҳ.* яке аз восиҷаҳои ҷамъоварии маълумот дар бораи душман, мавқеъ, амалиёти ҷарбӣ ва хусусияти мавзеъ.

ДИДГОҲ دیدگاه 1. масоҳате, ки бо чашм ҳамаи онро дидан мумкин аст, чашмандоз. 2. *ҳ.* ҷои маҳсули таҷҳизонидашуда, ки аз он ҷо амалиёти душман, инчунин ҳаракат ва дигар амалҳои ҷарбиро назорат мекунад. 3. *кит.*

нуктаи назар, ақида, фикр.

ДИДОР دیدار 1. дидан; дидани рӯи касе; мулоқот, вохӯрӣ: **аз дидори касе сер нашудан, ба дидори касе муштоқ будан**; элак баҳона, **дидор ғанимат** (*зарб.*). 2. рӯй, чеҳра; **дидор намудан** рӯй нишон додан; **ба дидори ҳамдигар расидан** баъд аз ҷудой ҳамдигарро дидан.

ДИДОРБИНӢ دیداربینی мулоқот, вохӯрӣ.

ДИДОРӢ دیداری 1. *марбут ба дидор*; қобили дидор, диданӣ. 2. *мач.* хушсимо.

ДИЁНАТ دیانت 1. *кит.* диндорӣ. 2. *мач.* бовичдонӣ, росткорӣ, ҳалолкорӣ.

ДИЁР دیار 1. *кит., ҷ.* дор (хонаҳо). 2. кишвар, мамлакат, сарзамин: **диёри бегона, диёри дурдаст, диёри озод, диёри пурсафо**. 3. *мач.* ватан, меҳан; **аз ёру диёр ҷудо кардан** аз хешу ақрабо ва ватан ҷудо кардан.

ДИЖ دژ *кҳн.* қалъа, ҳисор.

ДИЖАМ دژم *кит.* 1. андӯхгин, ғамгин. 2. хашмгин, ғазабнок. 3. *мач.* парешон, ошуфта.

ДИЖАМРӢ دژمروی *кит.* тирарӯй, чеҳрагирифта, туршрӯй.

ДИЖАН دژن *кҳн.* тундмаза.

ДИЖБОН دژبان *кҳн.* ниғаҳбони қалъа, кутвол.

ДИЖДОР دژدار *кҳн.* сардори қалъа, ҳокими қалъа.

ДИЖОГОҲ دژآگاه *кит.* хашмноқ, бадқаҳр; бадандеш.

ДИЖОЛУД دژآلود *ниг.* диҷогоҳ.

ДИЖОҲАНГ دژآهنگ *кит.* бадандеш, бадқасд; тунду тез.

ДИЖХИМ دژخيم *кит.* 1. бадхӯ, зишттабиат, бадхислат. 2. ҷаллод. 3. *мач.* душман, хасм.

ДИЗЕЛ олм. دیزیل номи ихтироъкори олмонӣ, ки муҳаррики дизелиро ихтироъ кардааст; муҳаррики дарунсӯз, ки бо сӯзишвории дизелӣ кор мекунад.

ДИЗЕЛӢ دیزیلی *мансуб ба дизел*; сӯзишвории дизелӣ навъи сӯзишвории моеъ, ки дар натиҷаи ҷолоиши нафт ҳосил шуда, муҳаррикҳои дизелӣ бо он кор мекунад.

ДИЗЕНТЕРИЯ ю. ديزينتيريه *тиб.* бемории ша-
диди гузарандае, ки исҳоли хунин ва дарди
сахти шикам аз аломатҳои он аст.

ДИККАК دكك *:диккак нишастан гуфт.* сари ду
по нишастан.

ДИКТА лот. ديكتنه 1. бурро ва ягон-ягон
хондани матн барои нависондан ба дигарон
(мас., ба талабагони мактаб), имло. 2. *мач.*
амр, дастур, талқини иродаи худ ба касе;
дикта кардан а) оҳиста ва равшану бурро
хондани матн барои навиштани касе; б)
талқини майлу иродаи худ ба касе, касеро ба
коре водор кардан; ба касе роҳ нишон додан
(зӯран).

ДИКТАНТ лот. ديكتنت намуди кори хаттӣ, ки
аз рӯи диктаи муаллим навишта мешавад (*бо*
мақсади санҷиши ва мустаҳкам кардани дони-
ши талабаҳо дар имло ва китобат).

ДИКТАТОР лот. ديكتتار ҳокиме, ки дар идора
кардани давлат ҳокимияти номаҳдуд дошта,
афқору ақоиди худро ба дигарон бо зӯр
тахмил мекунад, мустабид.

ДИКТАТУРА лот. ديكتتوره ҳокимияти дикта-
тор; сохтор ва тарзи татбиқи ҳокимияти
номаҳдуд; низоми истибдодӣ.

ДИКТОФОН лот. ديكتافان дастгоҳ барои сабт
ва шунавондани овоз.

ДИЛ دل 1. узви марказии низоми гардиши хуни
одам ва ҳайвон, ки ҳаракати хунро идора
мекунад, қалб; **дили бемор** дили касал, дили
дардманд. 2. *мач.* марказ, васат, миён, дарун:
дили мамлакат, **дили кӯҳ**; **дили санг** мағзи
санг, миёни санг; **дили шаб** нимии шаб, нисфи
шаб; бевақтии шаб. 3. *мач.* замир; хотир бо-
тин; **барои (бахри) хушнудии дили..** барои
хурсандии хотири... барои шод кардани
табъи... 4. *мач.* майл, хоҳиш ҳавас; азму иро-
да, ният; **дили касеро фаҳмидан** майлу
хоҳиши касеро доништан; аз нияти касе огоҳ
шудан. 5. *кит., мач.* чуръат; далерӣ, часорат;
дил доштан часорат доштан; **дили афғор** ди-
ли озурда; рӯҳафтодагӣ; **дили беғам** осудахо-
тир, хотирчамъ; **дили кафтар** яке аз навъҳои
беҳтарини ангур; **дили пурдард** дили
пурҳасрат, қалби ғамгин; **дили сангин** дили
бераҳму шафқат, дили саҳт; сангиндилӣ,
бераҳмӣ; **дили сиёҳ** дили одами бадкор, бад-
ният; **дили танг** дили бесабру қарор,
бетоқатӣ; **дили хунин** дили ғамгин, қалби

пурдарду алам; **дили шикаста** дили озурда,
қалби ранҷида; **рози дил** сирри ниҳонӣ; таги
дил; **таги дил // таҳи дил** замир, ботин; асли
мақсад; **дилу бедилон** бе шавқу рағбат, бе
майлу ҳавас, бо дили нохоҳам: **дилу бедилон**
кореро кардан, **дилу бедилон розӣ шудан**, **ди-**
лу бедилон гап задан; **дилу гурда** далерӣ,
часорат, чуръат; **дилу димоғ** ҳавою ҳавас,
майлу рағбат, ҳавсала; **дилаш қалб** ботинаш
вайрон, қачдил; **дар (ба) дил** дар ботин, хаё-
лан; даруннокӣ: **дар дил гуфтан**, **дар дил**
дашном додан, **дар дил хандидан**, **дар дил**
хурсанд шудан, **дар дил хондан**; **аз дилу чон**
бо камоли майлу рағбат, бо шавқу ҳаваси
том; бо тамоми ҳастӣ; аз рӯи сидқу вафо: **аз**
дилу чон кӯшидан, **аз дилу чон табрик кар-**
дан, **аз дилу чон дӯст доштан**; **аз рӯи дил**
бесадокат; бесидқона, мунофиқона; **аз таҳи**
(тахти) дил самимона, сидқан, аз рӯи сидқ; **ба**
дили наҳор ношто накарда, субҳона нахӯрда;
бо дили кашол дил нақанда (*аз чизе*), бо
дилкашолӣ; **бо дили нохоҳам** бе майлу
рағбат: **бо дили нохоҳам баромада рафт**; **бо**
дили пур бо боварии том; дилпурона; **бо дили**
сиёҳ (сип-сиёҳ) ғамгинона, хафа, бо дили
пурдарду алам; **бо (аз) дили соф** софдилона,
беғаразона; **бо дили хуш** хушу хурсандона;
дил андохтан пазмон шудан; кас ё чизи
дӯстдоштаро ба ёд оварда, ғусса хӯрдан аз
набуданаш, интизор ва чашм ба роҳ будан;
дил бардоштан (хӯрокеро) майли хӯрдани чи-
зеро доштан, дил хоштан; **дил бардоштан аз**
коре тарки коре кардан, даст кашидан аз ко-
ре; **дили касеро бардоштан** а) ба касе тасаллӣ
додан, касеро дилдорӣ кардан; б) рӯҳбаланд
кардан касеро; чуръат бахшидан ба касе; **дил**
бастан а) меҳр бастан ба касе; ишқ мондан ба
чизе ё коре; б) хоҳише пайдо карда, розӣ шу-
дан ба коре, майл пайдо кардан ба коре; **дил**
бохтан а) дӯст доштан, ошиқ шудан, дил до-
дан; б) саҳт тарсидан, ҳаросидан; **дили касеро**
бурдан дили касеро тасхир кардан, дили ка-
серо рабудан; **дил додан** меҳр бастан ба касе,
касеро дӯст доштан, ошиқ шудан; **дил кандан**
аз касе ё чизе тарк кардан касе ё чизеро, даст
кашидан, сарфи назар кардан аз чизе; **дил**
кардан майл кардан, саҳт хоштан; **агар дил**
кунӣ, олама гул кунӣ (зарб.); **дил кашидан** а)
майл доштан, хоштан; б) майли хӯрдан кар-
дан, иштиҳо омадан; в) мувофиқи табъ воқеъ
шудани чизе ё касе; **дил мондан аз касе ё чизе**

дилхунук шудан аз касе ё чизе, дилмонда шудан; **дил мондан** ба касе ё чизе майлу рағбат зоҳир кардан, меҳр бастан ба касе ё чизе; **дил рафтан** ба чизе майл пайдо кардан, саҳт хоҳони чизе шудан; **дил сӯхтан** ба касе ё чизе тарахҳум кардан, шафқат кардан ба касе; **дил тапидан** дар изтироб будан; ҳаросон будан; **дил хостан** майлу хоҳиш доштан; матлуб будан, хуш омадан; **дил беҳузур шудан** а) ба ҳолати қай кардан расидан; б) нафрат пайдо шудан ба чизи ногуворе; **дил буғз кардан** зиқ шудан, малул шудан, дилтанг шудан; **дил гувоҳӣ додан** ҳис кардан; ҳисси қабл аз вукӯъ доштан нисбат ба чизе; **дил гум задан** а) тез-тез ва саҳт задани дил, бозӣ кардани дил; б) ниҳоят моил шудан ба чизе, зиёд иштиёқманду хоҳони чизе шудан; **дил кашол будан** моил будан, майлу ҳавас доштан ба чизе, касе, чое; **дил нарм шудан** а) аз хашм фуromaдан; б) бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **дил пур шудан** ба касе бовар кардан, эътимод пайдо кардан ба касе; **дили касе пур шудан** аз ниҳояти ғамгинӣ ба дараҷаи гиря расидан; ба рикқат омадан аз ҳоли бади худ ё каси дигар; **дил танг шудан** зиқ шудан, малул гаштан, дилгир шудан; бетоқат шудан; озурда шудан; **дил таҳ кашидан** ба воҳима афтодан, воҳима зер кардан; саҳт тарсидан; **дил таҳ кашидан** чизеро саҳт хостан; дар орзуо ҳаваси чизе пазмон шудан; **дил торс кафидан** беҳад зиқ шудан, саҳт озурда шудан, ниҳоят асабонӣ шудан, бисёр ба танг омадан; **дил холӣ кардан** а) дарду алами худро ба касе гуфтан, ҳасрат кардан; рози дил гуфтан; б) аз ғаму ғусса фориғ шудан, хафагии худро баровардан; **дили касе ба чизе ё коре шудан** а) розӣ шудан, майлу хоҳиш доштан ба коре, чизе; б) ҳайфи касе наомадан; **дили касеро ба даст овардан** дили касеро ба даст гирифта, дили касеро ёфта, касеро шефтаю мафтунӣ худ кардан; бо коре касеро ба худ моил кардан (*мас., ба воситаи гапи нағз, муомилаи хуб ва ғ.*); **дили касеро гургӯ пора (тала) кардан** ба изтироб афтодан, беқарор шудан, хавотир шудан, бетоқат гардидани касе; **дили касеро ёфта** мавриди писанди касе шудан, ба касе хуш омадан; мавриди таваҷҷӯҳи касе қарор гирифта, касеро ба худ моил кардан; **дили касеро об (обу адо) кардан** азобу азият додан (*рӯҳан*); ғамгин кардан; касеро саҳт мутаассир кардан; **дили**

касеро рабудан, дил аз касе рабудан *ниг. дил бурдан; дили касеро харошидан* касеро ба ҳаяҷон овардан, мутаассир кардан; бесаранҷом кардан; **дили касеро шикастан** а) ранҷонидан, озурда кардан касеро; б) маъюсу ноумед кардан, рӯҳафтода кардан касеро; **дили худро хӯрдан** саҳт ғусса хӯрдан, саҳт дилтанг шудан; **дил ба касе пур будан** ба касе боварӣ доштан, аз касе эмин будан; хотирҷамъ будан; **дил ба марг ниҳодан** ба марг тан додан, ба мурдан розӣ шудан; **аз дил баровардан** а) аз худ фикр карда баровардан, аз ҳаёли худ бофта баровардан; б) фаромӯш кунондан, аз хотири касе дур кардани ягон ногуворӣ, шубҳа *ва ғ.*; **аз дил гузаронидан** фикр кардан, ҳаёл кардан; ба хотир овардан; **ба дил гарон гирифта** саҳт ранҷидан, ниҳоят хафа шудан; **ба дил гирифта** ба чизе аҳамият дода хафа шудан, ранҷидан; мутаассир шудан; **ба дил задан** безор шудан, дилгир шудан аз чизе; ҳисси нафрат пайдо шудан нисбат ба чизе ё касе; **ба дили касе оташ (алав) афтодан** бесаранҷом шудан, беқарор гаштан; ошуфта шудан; **ба дили сӯхтаи касе намақоб задан** ғаму дарди касеро афзун гардондан, азобу машаққати касеро зиёд кардан бо амале; **ба дил роҳ додан** дар бораи чизе фикр кардан; чизеро аз дил гузарондан (*мас., ваҳму ҳарос ё хавфу хатарро ба дил роҳ (на) додан*); **ба дил саҳт расидан** саҳт ранҷидан, озурда шудан, ба дил гарон гирифта; **ба дили касе рафта...** ба хотири касе, барои хушнуд кардани касе; **дил – дили Зайнаб** (*мақ.*), *муқ.* **ихтиёр дар дасти бахтёр** (*зарб.*) ҳар кас соҳибихтиёр аст, ихтиёри ҳар кас дар дасти худа аст; **дили мондаю чони баромада баробар** (*зарб.*) одам ки аз касе ранҷад ё дилхунук шавад, дубора ўро хурсанд кардан ё дилгарм намудан ниҳоят кори мушқил аст; **дили нохоҳам – узри бисёр** (*зарб.*) агар хоҳиш набошад, баҳона ёфт мешавад.

ДИЛАК دلك *шакли тасғири дил; хонакам коза бошад, дилакам тоза бошад* (*зарб.*).

ДИЛАНГЕЗ دلانگيز *дилкаш, матлуб, марғуб; ба ҳаяҷон оварандаи дил, ҳаяҷонбахш.*

ДИЛАФГОР دلافگار *дилозурда, дилреш, ғамзада, ғамгин, маҳзун.*

ДИЛАФГОРӢ دلافگارى *дилреш будан, хаста-*

ДИЛ

- дилӣ, ғамзадагӣ, маҳзунӣ, дилозурдагӣ.
- ДИЛАФРӢЗ** دلافروز 1. фараҳбахш, фараҳафзо, дилкушо: бахори дилафрӯз, боғи дилафрӯз, чашни дилафрӯз; умедвори дилафрӯз умедвори фараҳбахш. 2. дилрабо, мафтункунанда: **нигори дилафрӯз, табассуми дилафрӯз, хусни дилафрӯз**. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа. 4. *бот.* яке аз чинсҳои хуби нок.
- ДИЛАФСУРДА** دل افسرده мурдадил, берӯх, беҳиссу ҳаракат.
- ДИЛАФТОДА** دل افتاده маҳзун, андӯхгин; маъюс; рӯхафтада.
- ДИЛБАЗАН** دل بزن *гуфт.* дилгиркунанда; безоркунанда; **дилбазан шудан** безор шудан; зик шудан.
- ДИЛБАНД** دل بند 1. он ки ё он чи касро ба худ мафтун мекунад, дилрабо, дилкаш, ҷозиб. 2. *мач.* маҳбуб, ҳабиб, дӯстдор; азиз, меҳрубон. 3. *мач.* фарзанд, чигаргӯша.
- ДИЛБАР** دلبر 1. он ки ё он чи бо хусну латофати худ дил мебарад, дилрабо, зебо; нозанин. 2. *мач.* маҳбуба, ёр.
- ДИЛБАРАК** دلبرک *шакли навозишии дилбар.*
- ДИЛБАРДОР** دل بردار 1. тасаллодиханда, тасаллибахш; рӯҳбаландкунанда. 2. *мач.* ғамгусор, ғамбарор.
- ДИЛБАРДОРӢ** دل بردارى *исми амал аз дил бардоштан*; тасалло додан; рӯҳбаланд кардан; дилнавозӣ; **дилбардорӣ кардан (намудан)** тасалли додан; рӯҳбаланд кардан.
- ДИЛБАРӢ** دلبرى 1. дилрабой, дилфиребӣ, мафтунсозӣ. 2. зебӣ, хушрӯӣ, раъноӣ.
- ДИЛБАРОНА** دلبرانه аз рӯи дилбарӣ.
- ДИЛБАСТА** دل بسته *сифати феълии замони гузафта аз дил бастан*; ошиқ, дӯстдор, меҳрбаста; **дилбастагон** хешу табор, ақрабо.
- ДИЛБАСТАГӢ** دل بستگى *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз дил бастан*; меҳру муҳаббат, дӯстдорӣ; **дилбастагӣ доштан** алоқаи маънавий саҳт доштан ба касе; дилкашолӣ доштан.
- ДИЛБЕҲУЗУРӢ** دل بي حضورى ҳолати беҳузур шудани дил.
- ДИЛБЕҲУЗУРКУНАНДА** دل بي حضور کننده дили
- касро беҳузуркунанда, дилбечокунанда, қайовар.
- ДИЛБЕҶОКУНАНДА** دل بي جاکننده *ниг.* дилбеҳузуркунанда; **бӯи дилбечокунанда** бӯи нофорами беҳузуркунандаи дил.
- ДИЛБОЗ** دل باز 1. *кит.* дилбохта. 2. *мач.* дилкушо, васеъ, босафо.
- ДИЛБОЗӢ** دل بازى *кит.* ошиқӣ, ишқ варзидан.
- ДИЛБОХТА** دل باختنه *сифати феълии замони гузафта аз дил бохтан*; ошиқ, шефта, шайдо; **чавони дилбохта.**
- ДИЛБОХТАГӢ** دل باختگى *шакли дигари сифати феълии замони гузафта аз дил бохтан*; саҳт гирифта будан ба ишқи касе ё чизе, ошиқӣ.
- ДИЛБУРДА** دل برده дил дар қайду банди худ гирифта; ёр, маъшуқа.
- ДИЛБУРДАГӢ** دل بردگى дилрафтагӣ, дилдодагӣ, ишқу муҳаббат.
- ДИЛВАСЕӢ** دل وسيع *бепарво, фориғбол, беғам; муқоб.* дилтанг.
- ДИЛГАРМ** دل گرم дилбаста, моил, иштиёқманд; *муқоб.* дилсард.
- ДИЛГАРМӢ** دل گرمى дилбастагӣ, майл, рағбат; хусни таваҷҷӯх.
- ДИЛГАРОН** دل گران ранчидахотир, озурда, малул.
- ДИЛГИР** دل گير 1. ранчида, озурдахотир. 2. зик, дилтанг; ғамгин, маҳзун; **дилгир кардан (намудан)** озурдахотир кардан, малул кардан; ғамгин кардан; **дилгир шудан** а) зик (дилтанг) шудан; б) рӯй гардонидан аз коре ба сабаби маъқул набудани он, безор шудан.
- ДИЛГИРӢ** دل گيرى 1. дилтангӣ, зикӣ, кароҳат, нафрат. 2. озурдагӣ, ранчиш.
- ДИЛГИРКУНАНДА** دل گير کننده *сифати феълии замони ҳозира аз дилгир кардан*; кор ё чизи ба дил зананда, нофорам, ногувор; зиккунанда, хафақунанда; **манзараи дилгиркунанда, бозии дилгиркунанда.**
- ДИЛГИРОНА** دل گيرانه дилгиркунанда: **гапи дилгирона, кори дилгирона, дилгирона будан.**
- ДИЛГУДОЗ** دل گداز дилхарош, ғуссаовар, ҷонсӯз, рикқатовар.

ДИЛГУДОХТА دل گداخته *ниг.* дилгудоз.

ДИЛГУРУСНА دل گرسنه *гуфт.* шикамгурусна.

ДИЛДОДА دلدادе ошиқ, дилбаста, шефтаву шайдо: **чавони дилдода.**

ДИЛДОДАГӢ دلدادگی дилбастагӢ, шайдой, ошиқӣ.

ДИЛДОР دلدار 1. маъшуқа, маҳбуба; ёр. 2. далер, бочурат, диловар.

ДИЛДОРӢ دلدارى 1. тасалло, дилбардорӣ. 2. ғамхорӣ; навозиш; **дилдорӣ кардан** ғамхорӣ кардан; меҳрубонӣ намудан.

ДИЛДУЗД دل دزد дилрабо, дилфиреб.

ДИЛДӢЗ دلدوز *кит.* 1. то ба мағзи дил фуру раванда. 2. *маҷ.* нуфузқунанда, таъсиринок; дилхарош.

ДИЛЕР *англ.* *дилер* ширкат ё шахсе, ки вазифаи миёнарави байни харидору фурушандаро иҷро мекунад; *муқ.* даллол.

ДИЛЕРӢ ديليرى *мансуб ба дилер:* ширкати дилерӣ.

ДИЛӢБ دلباب моилқунанда, шахсе, ки бо ҳар васила (дили) одамонро ба худ моил мекунад.

ДИЛӢБӢ دلبابى дил ёфтан, ба худ моил кардан, хурсанд кардан.

ДИЛЗАИФ دل ضعيف он ки дилаш беқувват аст, заифдил.

ДИЛЗАНИӢ دلزنى 1. задани дил, тапиши дил. 2. *маҷ.* шикаоят аз касе.

ДИЛЗИНДА دلزنده *кит., ниг.* зиндадил; бедордил, чолок, фаъол.

ДИЛКАНДА دل كنده чудошуда, тарки касе ё чизе карда.

ДИЛКАФ دلکف :дилкаф кардан касеро саҳт тарсонда ба дараҷаи марғ расонидан; **дилкаф шудан** а) аз таъсири хабари нохуши ноғахонӣ, воҳима, ғами зиёд *ва г.* яқбора аз қор бозмондани дил; захракаф (гурдакаф) шудан; б) *маҷ.* саҳт тарсидан.

ДИЛКАШ دلکش марғуб, дилрабо, дилпазир, хушоянӣ, дилписанд, дилнишин; ҷаззоб: **чеҳраи дилкаш**, духтари **дилкаш**, боғи **дилкаш**, бӯи хуши **дилкаш**.

ДИЛКАШОЛ دل كشال моил, толиб, иштиёқманд.

ДИЛКАШОЛӢ دل كشالى дилбастагӢ ба чизе; майлу хоҳиши зиёд ба чизе.

ДИЛКУШО دلکشا фараҳбахш, фараҳангез, рӯҳафзо, ҳаловатбахш: **бахори дилкушо**, **боғи дилкушо**.

ДИЛКУШОД دل كشاد он ки дар дил ғараз, кинаю кудурат надорад, софдил; хуштабиат, кушодадил.

ДИЛКУШОӢ دلکشائى фараҳбахшӣ; дилхушӣ, хушнудӣ; **дилкушоӣ кардан** дилхушӣ кардан, хушнудӣ кардан.

ДИЛКӢР دل كور *кит.* 1. маҳрум аз ҳиссиёти қалбӣ, беҳис. 2. *маҷ.* ғофил, бебасират, қачфаҳм.

ДИЛМОНДА دل مانده *сифати феълии замони гузашта аз дил мондан;* дилхунуқшуда, майлу рағбатро нисбат ба чизе ё касе гумкарда: **дилмонда кардан**, **дилмонда шудан**.

ДИЛМОНДАГӢ دل ماندگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил мондан;* дилхунуқӣ, дилмонда будан.

ДИЛМУРДА دل مرده афсурдадил, ба зиндагӣ бешавқу завқ будан; *муқоб.* зиндадил; **дилмурда шудан** дилхунуқ шудан аз зиндагӣ.

ДИЛМУРДАГӢ دل مردگی шавқу завқ надоштан ба ҳаёт, бепарво будан ба лаззати зиндагӣ, афсурдагӣ.

ДИЛНАВОЗ دلنواز 1. навозишқор; дилором; меҳрубон, мушфиқ; **ёри дилнавоз** ёри меҳрубон, ёри дилписанд. 2. фараҳбахш, дилкушо, дилхушқунанда; ҳаловатбахш: **насимии дилнавоз**, **оҳанги дилнавози мусиқӣ**, **овози дилнавози мурғон**, **табассуми ширини дилнавоз**. 3. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛНАВОЗӢ دلنوازی навозишқорӣ; меҳрубонӣ, лутфу марҳамат.

ДИЛНАРМ دلنرم он ки дили нарм дорад, нармдил; меҳрубон, раҳмгин.

ДИЛНАРМӢ دلنرمى меҳрубонӣ, раҳмдилӣ, нармдилӣ.

ДИЛНИГАРОН دل نگران *кит.* мунтазир; умедвор; дилкашол.

ДИЛНИГАРОНӢ دل نگرانى *кит.* умедворӣ, ин-

тизор, чашмдорӣ ба роҳи касе.

ДИЛНИШИН دلنشين дилкаш, марғуб, дилчасп, дилписанд, мақбул: **навои дилнишин**.

ДИЛНИШОН دلنشان *ниг.* дилнишин.

ДИЛНОЗУК دل نازک он ки дилаш аз камтарин сухан ё рафтори бечо меранҷад, ҳассос, зудранҷ, нозукдил.

ДИЛНОЗУКӢ دل نازکي дилнозук будан, зудранҷу ҳассос будан.

ДИЛНОКАШ دل ناکش кареҳманзар, безеб, хунукбашара; *муқоб.* **дилкаш**; **хӯроки дилнокаш** хӯроки бетаъму ногувор.

ДИЛНОХОҲОНА دل ناخواهانه бо дили нохоҳам, ғайри хоҳиш.

ДИЛНОХУШ دل ناخوش нороҳат, ношод; *муқоб.* **дилхуш**.

ДИЛНОХУШӢ دل ناخوشي нороҳатӣ, нохушнудӣ; *муқоб.* **дилхушӣ**.

ДИЛОБКУНАНДА دل آبکننده *гуфт.* ғамгинкунанда, аламовар, хузнангез.

ДИЛОБХӢР دل آبخور дилпуршаванда, боъти-мод; **чои дилобхӯр** чои амн.

ДИЛОВАР دلوار шуҷоъ, далер, часур, баҳодур: **мардуми диловар**.

ДИЛОВАРӢ دلواری далерӣ, шуҷоат, часурӣ: **диловарӣ кардан (намудан), диловарӣ нишон додан**.

ДИЛОВАРОНА دلوارانه монанди диловарон, далерона: **диловарона кор кардан**.

ДИЛОВЕЗ دلوايز марғуб, дилкаш, дилнишин, дилписанд: **ашъори диловез, созу навои диловез**.

ДИЛОВЕЗӢ دلوايزي марғубӣ, дилписандӣ, дилкаш будан.

ДИЛОГОҲ دلگاه 1. он ки аз ғаму асрори дигарон бохабар аст; дилёб, ғамхор. 2. доно, хушёр, донодил.

ДИЛОГОҲӢ دلگاهي хушёрӣ, доно будан, дилогоҳ будан.

ДИЛОЗОР دل آزار он ки ё он чи боиси ранҷиши хотир мешавад, ситамгар, чафокор.

ДИЛОЗОРӢ دل آزاري озордиҳӣ; ситамгарӣ,

бераҳмӣ, чафокорӣ.

ДИЛОЗУРДА دل آزده *сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; озордида, ранҷида, хафашуда, озурдахотир.

ДИЛОЗУРДАГӢ دل آزردگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз дил озурдан*; андӯхгинӣ, дилозурда будан, озурдагии хотир, нороҳатӣ.

ДИЛОМ I دلام *кит., таър.* найзаи хурд, жӯпин (*аз олотӣ чангиш қадима*).

ДИЛОМ II دلام *кит.* ҳила, фиреб.

ДИЛОРО دلارا дилхушкунанда, дилкушо, дилписанд, дилкаш, нишотбахш: **боғи дилоро, мулки дилоро, хусни дилоро**. 2. *маҷ.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛОРОӢ دل آرائي дилписандӣ, дилкашӣ, зебой, дилоро будан.

ДИЛОРОМ دل آرام 1. он ки ба дил оромӣ мебахшад; оромбахш, соҳибчамол: **маҳбубан дилором**. 2. маъшук, маҳбуб; маъшуқа, маҳбуба.

ДИЛОСО دل آسا он ки ва ё он чи ба дил осоиш мебахшад; фараҳбахш, зебо, дилписанд: **боғи дилосо, ҳавои дилосо**.

ДИЛОСОӢ دل آسائي оромбахшӣ; ғамхорӣ; дилбардорӣ.

ДИЛОСУДА دل آسوده осудадил, хотирчамъ, осудаҳол: **дилосуда гаштан, дилосуда нишастан**.

ДИЛОШНО دل آشنا меҳрубон, самимӣ, ҳамдил.

ДИЛОШУФТА دل آشفته ошуфтадил, парешон, шайдо.

ДИЛОШӢБ دل آشوب фаттон, дилрабо; ҳаяҷон-овар: **чашмони шаҳло ва дилошӢб, назми дилошӢб, навою нағмаи дилошӢб**.

ДИЛПАЗИР دل پذير хушоянд, мақбул, дилхоҳ, дилкаш, дилнишин, дилписанд; *форам:* **манзараи дилпазир, хуну таровати дилпазир, рафиқи дилпазир**.

ДИЛПАЗИРӢ دل پذيري дилписандӣ, хушояндӣ, мақбулӣ, дилкашӣ.

ДИЛПИСАНД دل پسند писандида, хушоянд, мақбул, дилхоҳ; хубу зебо: **боғи дилписанд, диёри дилписанд, манзараи дилписанд, суру-**

- ди дилписанд.
- ДИЛПИСАНДӢ** دلپسندی писандидагӢ, хушояндӢ, зебой.
- ДИЛПОК** دلپاک покдил, содиқ ва самимӢ, орӢ аз сифатҳои нописанд.
- ДИЛПОКӢ** دلپاکи киноя аз ҳалолкорӢ, покдоманӢ, покизагӢ, бекинагӢ.
- ДИЛПОРА** دلپاره ғамгин, озурда, ошуфтадил.
- ДИЛПУР** دلپر боваридошта, итминондошта, мутмаин; **дилпур будан** боварӢ доштан, итминон доштан, мутмаин будан; **дилпур шудан** боварӢ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан.
- ДИЛПУРӢ** دلپری боварӢ, итминон, эътимод ба касе ӯ чизе; **бо дилпурӢ** дилпуруна; **дилпурӢ доштан** боварӢ доштан, итминон доштан.
- ДИЛПУРОНА** دلپرانه бо эътимод; хотирчамъона.
- ДИЛПУРСӢ** دلپرسی ахволпурсӢ, хабаргири; тасаллидиҳӢ.
- ДИЛПУРШАВАНДА** دلپرشونده сифати феълӣи замони ҳозира аз **дилпур шудан** (ба касе); боваринок, эътимоднок: **одами дилпуршаванда**.
- ДИЛРАБО** دلرба 1. дилбар, мафтункунанда, дилкаш; зебо, хушрӯ: **бахори дилрабо**, **водни дилрабо**, **манзараи дилрабо**, **чамоли дилрабо**. 2. *мач.* маъшуқаи зебо, нигори нозанин.
- ДИЛРАБОӢНА** دلربايانه аз рӯи дилрабой, нозанинона, дилбарона.
- ДИЛРАБОӢ** دلربائي дилрабо будан, дилбарӢ, фаттонӢ; зебой.
- ДИЛРАБОЯНДА** دلرباينده мафтункунанда, дилфиребанда.
- ДИЛРЕШ** دلریش маҳзун, ғамгин, дилафгор, хастадил; озурда, ранчур (*аз ғами шиқ ӯ нокомӢ*).
- ДИЛСАРД** دلسرد бешавқ, берағбат, бемайл, дилхунукшуда; бепарво ба касе ӯ чизе; **дилсард шудан** аз касе ӯ коре рӯй гардонидан аз касе ӯ коре; маъюсу ноумед шудан.
- ДИЛСАРДӢ** دل سردى *ниг.* дилхунукӢ.
- ДИЛСАРДОНА** دل سردانه бе майлу рағбат, бо дили ноҳоҳам: **дилсардона пешвоз гирифтан**,
- дилсардона кор кардан.**
- ДИЛСАФЕД** دل سفيد дилсоф, некандеш, хушдил; *муқоб.* дилсиёҳ.
- ДИЛСАХТ** دل سخت бераҳму шафқат, сангдил.
- ДИЛСАХТӢ** دل سختي бераҳмӢ, сангдилӢ.
- ДИЛСИЁҲ** دل سياه бадният, бадандеш, баддил; *муқоб.* дилсафед.
- ДИЛСИЁҲӢ** دل سياهي нохушӢ, хафагӢ, ғамгинӢ.
- ДИЛСИТОН** دلستان *ниг.* дилрабо.
- ДИЛСОФ** دل صاف дилсафед, поктинат, поквичдон, беғараз.
- ДИЛСОФӢ** دل صافي дилсафедӢ, поктинатӢ, поквичдонӢ, беғаразӢ.
- ДИЛСОФОНА** دل صافانه *ниг.* софдилона; аз рӯи дилсофӢ.
- ДИЛСӢЗ** دل سوز он ки дилаш ба ҳоли дигарон месӯзад, раҳмдил, ғамхор, меҳрубон, мушфик: **модари дилсӯз**, **ёри дилсӯз**, **дилсӯзи халқ**.
- ДИЛСӢЗӢ** دل سوزي раҳмхӯрӢ, тараҳхум, шафқат, меҳрубонӢ, ғамхорӢ; **дилсӯзӢ кардан** тараҳхум кардан; ғамхорӢ зоҳир кардан.
- ДИЛСӢЗОНА** دل سوزانه 1. ғамхорона, аз рӯи меҳрубонӢ, бо ҳисси тараҳхум: **дилсӯзона маслиҳат додан**, **дилсӯзона маслиҳат кардан**. 2. ба таври қонгудоз, ба таври ҳузновар; таъсирбахш.
- ДИЛСӢҲТА** دل سوخته ғамгин, аламзада; озурдадил, дилшикаста: **модари дилсӯхта**, **ошиқи дилсӯхта**.
- ДИЛТАНГ** دل تنگ 1. зиқ, хафа, ғамгин. 2. он ки аз риоя нашудани тартиб ӯ бад иҷро шудани коре ба танг меояд ва дар ташвиш аст; *муқоб.* дилвасеъ; аз ҳад зиёд дақиқкор; инчик; **дилтанг шудан** а) зиқ шудан, хафа шудан, ғамгин шудан; б) ба танг омадан.
- ДИЛТАНГӢ** دل تنگي дилтанг шудан, зиқӢ, хафагӢ, ғамгинӢ.
- ДИЛФАРОҲ** دل فراخ дилвасеъ; *муқоб.* дилтанг.
- ДИЛФИГОР** دل فگار *ниг.* дилафгор.
- ДИЛФИРЕБ** دل فريب фиребанда, дилрабо; мақбул, хушнамул: **манзараи дилфиреб**, **нигоҳи дилфиреб**, **оҳанги дилфиреб**.

ДИЛФИРЕБӢ دلفريبي мафтункунандагӢ, фаттонӢ, дилрабӢ.

ДИЛФИРЕБОНА دلفريبانه аз рӯи дилфуребӢ, дилрабоӢна.

ДИЛХАРОБ دلخواب дилафгор, дилозурда, маҳзун, дилреш.

ДИЛХАРОБӢ دلخوابي дилозурдагӢ, дилрешӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХАРОШ دلخراش чонкоҳ, чонгудоз, пурсӯзу гудоз, рикқатангез: **нолаи дилхарош, оҳанги дилхарош.**

ДИЛХАСТА دلخسته хастадил, дилафгор, дилреш, ғамгин; ранчидахотир.

ДИЛХАСТАГӢ دلخستگي хастадилӢ, дилрешӢ, ранчидахотирӢ, дилафгорӢ.

ДИЛХИЧИЛ دلخجل он ки аз кору рафтори худ дар хичолат аст, хичолатманд.

ДИЛХИЧИЛӢ دلخجلي хичолатмандӢ; ташвиш; хавотирӢ.

ДИЛХОСТ دلخواست *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОСТА دلخواسته *ниг.* дилхоҳ.

ДИЛХОҲ دلخواه 1. он чи хости дил аст, мувофиқи табъи дил; чизи дилчӯю дилкаш: **арӯси дилхоҳ, дӯсти дилхоҳ, ба таври дилхоҳ, ба кадри дилхоҳ; натиҷаи дилхоҳ** натиҷаи хубу матлуб; **бо дилхоҳи худ** ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ. 2. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

ДИЛХУН دلخون саҳт ғамгин, ниҳоят андӯҳгин; дилхаста, озурдадил: **дилхун будан; дилхун шудан // дилхун гаштан (гардидан)** а) саҳт хафа (зик) шудан; азоб кашидан (*асосан рӯҳан*); б) ғаму ғусса хӯрдан.

ДИЛХУНУК دلخنک *ниг.* дилсард; **дилхунук шудан аз касе ё чизе** нисбат ба касе ё чизе берағбат, беҳавсала ё бепарво шудан; сард шудани меҳри касе ба касе ё чизе, дилсард шудан.

ДИЛХУНУКӢ دلخنکي дилхунук будан; дилхунук шудан; дилмондагӢ, дилсардӢ; нохуши, ки сабаби тарки алоқа шудааст.

ДИЛХУШ دلخوش хурсанд, хушнуд, хушқол, шодмон: **дилхуш кардан, дилхуш шудан.**

ДИЛХУШӢ دلخوشي 1. хурсандӢ, хушнудӢ, вақт-

хушӢ: **дилхуш кардан.** 2. мояи дилхушӢ; он чи кас ба он дилбастагӢ дорад; **бо дилхуш // ба дилхуш** хушнудона, хуш ба хуш, ризомандона.

ДИЛХУШКУНАНДА دلخوشکننده *сифати феъли замони ҳозира аз дилхуш кардан;* фараҳбахш, хурсандибашш, хушнудкунанда.

ДИЛҲАЗИН دلحزين ғамгин, андӯҳгин, дилхичил.

ДИЛЧАСП دلچسپ дилнишин, дилпазир, хушоянд, мақбул, марғуб; форам, дилкаш; қозибадор: **ашъори дилчасп, ташбеҳи дилчасп, услуби дилчасп, суруди дилчасп, садон дилчасп.**

ДИЛЧАСПӢ دلچسپي дилнишинӢ, дилпазирӢ, дилчасп будан.

ДИЛЧОК دلچاک *ниг.* дилафгор.

ДИЛЧАВОН دلچوان пири рӯҳан чавон, барнодил; *муқоб.* дилмурда: **пири дилчавон, мӯйсафеди дилчавон.**

ДИЛЧАЗИР دل جزير *лаҳҷ.* дилафгор, дилхароб.

ДИЛЧАМЪ دلجمع *гуфт.* хотирчамъ, осудахотир: **дилчамъ будан аз чизе.**

ДИЛЧАМЪӢ دلجمعی *гуфт.* осуда будани хотир; тасаллои дил.

ДИЛЧАМЪОНА دلجمعانه *гуфт.* хотирчамъона, осудахотирона.

ДИЛЧӢ(Ӣ) دلجو(ي) 1. дилкаш, дилхоҳ, дилчасп, хубу марғуб: **бахори дилчӯ, оҳанги дилчӯ, савти дилчӯ, ёри дилчӯ.** 2. тасаллобахш, дилбардор.

ДИЛЧӢӢ دلجويانه меҳрубона, навозишкорона.

ДИЛЧӢӢ دلجوئي дилбардорӢ; меҳрубонӢ, навозиш; тасаллодиҳӢ; **дилчӯ кардан (намудан)** дилбардор кардан, тасалло бахшидан; меҳрубонӢ (навозиш) кардан.

ДИЛШИКАН دلشکن *кит.* ғамангез, нохушиовар, номатбӯъ.

ДИЛШИКАСТА دلشکسته дилозурда, маъюс, навмедшуда, рӯҳафтада; ғамгин.

ДИЛШИКАСТАГӢ دلشکستگي дилозурдагӢ, маъюсӢ; ғамгинӢ.

ДИЛШИКОР دل شكار *мач.* дилрабо, дилфиреб, мафтункунанда.

ДИЛШИКОРӢ دلشكارى *мач.* дилрабой, дилфиреби.

ДИЛШОД دلشاد 1. дилхуш, хушҳол, хушнуд, хурсанд, шодмон, хуррам: **дилшод кардан**, **дилшод шудан**. 2. хушнудона, хурсандона, хуррамона.

ДИЛШОДӢ دلشادى хурсандӢ, хушнудӢ: **айёми дилшодӢ**.

ДИЛШОДКУНАНДА دلشادکننده шодиовар, хурсандкунанда.

ДИЛШОДОНА دلشادانه хушнудона, фараҳманнона.

ДИЛШУДА دلشده *мач.* дилбохта, дилдода, ошиқ.

ДИМ دم ҳавое, ки нафаскаширо душвор мекунад, ҳавои нафастангкунанда: **шаби гарм ва дими тобистон**; **дим нишастан** *гуфт.* хомӯш нишастан; *муқ.* **дам нишастан**.

ДИМНА *а.* دمنه *кҳн.* 1. боқимондаи осори қадима, осори зисти мардум; харобаи биноҳои қадим, вайрона. 2. порутӯда, тӯдаи сангин, ахлоттеппа.

ДИМОҒ I *а.* دماغ бинӣ, машом: **ба димоғ гап задан**, **бӯи чизе ба димоғ расидан (задан)**.

ДИМОҒ II *а.* دماغ 1. мағз, мағзи сар. 2. *мач.* кайфият, ҳавсала; хоҳиш, табъ; **димоғи чоқ** *гуфт.* табъи хуш; **дилу димоғ** майлу хоҳиш, ҳавсала. 3. *гуфт.* такаббур, ғурур, каттагӣ; **бо димоғи сӯхта** бо табъи хира, бо дили хафа, ғамгинона; **димоғ кардан** ба касе қахру ғазаб кардан, ба касе хашмгин шудан; **димоғи касе сӯхтан** табъи касе хира шудан, хафа шудан, зик шудан, кайфи касе паридан; **димоғи касе-ро сӯзондан** табъи касе ро хира кардан; **димоғи касе чоқ будан** хурсанд будан, хушвақт будани касе; **аз димоғ баромадан** аз хотирҳо дур шудан, аз ёд баромадан; **аз димоғ баровардан** аз ёд баровардан, фаромӯш кунонидан (*мас.*, машаққатеро); **ба димоғи касе ҳалал расидан** аз ақл бегона шудан, чиннӣ шудан.

ДИМОҒА *а.* دماغه *ҷугр.* қисми ба даруни баҳр ё кӯл даромадарафтаи хушкӣ.

ДИМОҒБАЛАНД دماغبلند ҳавобаланд, мутақаббир, калонгир.

ДИМОҒӢ دماغى 1. *мансуб ба димоғ*. 2. *кит.* фикри, ақли; **хамсадои димоғӢ зби.** овози хамсадое, ки бо иштироки холигии бинӣ ҳосил мешавад (*мас.*, *н*).

ДИМОҒОШУФТА دماغآشفته парешонхотир, девонаавзоъ.

ДИМОҒПАРВАР دماغپرور тарбияткунандаи рӯху равон, таъминкунандаи осоиши рӯх.

ДИМОҒСӢЗ دماغسوز сӯзонандаи димоғ: **дуди димоғсӢз**.

ДИМОҒСӢЗӢ دماغسوزى хафагӣ, зикӣ.

ДИМОҒСӢХТА دماغسوخته хафа, зик, ғамгин, бедимоғ, хиратабъ.

ДИМОҒСӢХТАГӢ دماغسوختگى хафагӣ, ғамгинӣ, бедимоғӣ, кайфпаридан будан.

ДИМОҒЧОҚ دماغچاق хурсанд, шодмон, дилхуш.

ДИМОҒЧОҚӢ دماغچاقى хурсандӢ, шодмонӢ, дилхушӢ: **димоғчоқӣ кардан**.

ДИМОҒ *а.* دمار *кит.* 1. ҳалок, несту нобуд, маҳв. 2. дуд; **ДИМОҒ аз рӯзгори касе баровардан** чазои касе ро додан; ҳалок кардан, куштан.

ДИН *а.* دين 1. эътиқод ба мавҷудияти қувваҳои фавқуттабиаи идоракунандаи олам, кеш, мазҳаб. 2. тариқ, роҳ; ойин, маслак.

ДИНА دينه рӯзи гузашта, дирӯз: **дина бегоҳӣ**, **дина пагоҳӣ**, **дина нисфишабӣ**.

ДИНАКАК//ДИНАЯКАК دينکک//دينکک худи дина; чанд рӯзе пеш аз ин, андаке қабл аз ин.

ДИНАМИКА دينميكه *ю.* соҳаи механика, ки қонуни ҳаракати ҷисмҳоро вобаста ба қувваҳои ба онҳо таъсиркунанда меомӯзад.

ДИНАМИКӢ دينميكى *марбут ба динамика*; пайваста, ба таври мутадовим.

ДИНАМИТ *ю.* دينميت моддаи тарканд.

ДИНАМО *ю.* دينما 1. дастгоҳи табдили нерӯи барқ ба нерӯи механикӣ ё баръакс. 2. *ҷузъи пешини баъзе калмаҳои мураккаб ба маънои* қувва: **динамометр**, **динамомошин**.

ДИНАМОМЕТР *ю.* دينماميتر *тех.* асбоби андо-

- загирии кувваи механикӣ, куввасанҷ.
- ДИНАРӢЗ** روز دینه дирӯз.
- ДИНАШАБ** شب دینه дишаб, шаби гузашта.
- ДИНАЯК** یک دینه *ниг.* динакак.
- ДИНБОВАР** دین‌باور диндор, мӯъмин, мутадайн.
- ДИНБОВАРӢ** دین‌باوری диндорӣ, диёнат.
- ДИНГИЛА** دنگيله :дингила задан *гуфт.* частухез кардан ва лагад андохтани асп ва ё хар бо хар ду пои акиб, чуфтак задан.
- ДИНДОР** دیندار он ки ба дин эътиқод дорад ва ба аҳқому усули он пайравӣ мекунад, мӯъмин, мутадайн.
- ДИНДОРӢ** دینداری диндор будан, эътиқод ба дин, худопарастӣ; тақводорӣ, порсой.
- ДИНДОРОНА** دیندارانه аз рӯи диндорӣ; дорон хусусияти динӣ, мувофиқ ба дин.
- ДИНИЯ** دینی *ниг.* динӣ: заруриёти диния.
- ДИНӢ** دینی *мансуб ба дин:* маросими динӣ.
- ДИНОАТ** ا. دنائت *кит.* пастӣ, нокаси, сифлагӣ, пастфитратӣ.
- ДИНОВАР** دین‌آور *кит.* оварандаи дин, паёмбар.
- ДИНОЗАВР** ю. دنازور *биол.* қонвари хазандаи калонҷуссаи сусмормонанди давраи қадим.
- ДИНОР** ю. دینار 1. воҳиди пули баъзе кишварҳои арабӣ; пули майдаи Эрон, ки ба садяки риёл баробар аст. 2. *таър.* сиккаи тилло ё нукра, ки дар замонҳои гуногун арзиши мухталиф дошт.
- ДИНОРБАХШ** دیناربخش *кит.* 1. бахшандаи динор, атоқунандаи динор, яъне пулу сарват. 2. *мач.* саховатпеша, фароҳдаст.
- ДИНОРБОР** دینار‌بار *кит.* боранда ва нисорқунандаи динор.
- ДИНОРГОН** دینارگان *кит.* ба арзиши динор; гаронбаҳо.
- ДИНОРГУН** دینارگون *кит.* тиллоранг, зардчаранг, ба ранги динор.
- ДИНОРӢ** دیناری *марбут ба динор,* диноргун.
- ДИНОРСАНҶ** دینارسنج диноршумур; зарсанҷ,
- сарроф; заршинос, иёрғир.
- ДИНПАЗИР** دین‌پذیر пазирандаи дин, қабулқунандаи дин.
- ДИНПАРАСТ** دین‌پرست *ниг.* диндор.
- ДИНПАРВАР** دین‌پرور пуштибони дин, ривочдиҳандаи дин.
- ДИНПАРВАРӢ** دین‌پروری пуштибонӣ аз дин, ҳимоя аз дин, ривоч додани дин.
- ДИНФУРӢШ** دین‌فروش он ки аз дини худ рӯгардондааст; хиёнаткарда ба дини хеш.
- ДИНФУРӢШӢ** دین‌فروشی амали динфурӯш.
- ДИПЛОМ** *фр.* دپلام 1. шаҳодатномаи расмӣ дар бораи тамом кардани мактаби олий ё миёнаи маҳсус; ҳуҷҷати расмӣ оид ба додани унвоне ё ягон дараҷаи илмӣ: **ДИПЛОМИ ТАҲСИЛОТИ ОЛИӢ**, **ДИПЛОМИ НОМЗАДИ ИЛМИ ТИБ.** 2. ҳуҷҷати расмӣ (шаҳодатнома) иборат аз се дараҷа, ки ба ғолибони мусобикаҳо, озмунҳо, намоишҳо ва ғ. дар бораи ишғол кардани се ҷои аввал дода мешавад: **ДИПЛОМИ ДАРАҶАИ ЯКУМИ ФЕСТИВАЛ.**
- ДИПЛОМАТИЯ** *фр.* دپلامتیه фаъолият ва усули корбарии ҳукумат тавассути сардори давлат ва идораҳои маҳсуси робитаҳои хоричӣ дар ҷорӣ кардани сиёсати беруна ва байналхалқии давлат, инчунин ҳимояи манфиатҳои вай дар хоричи кишвар.
- ДИПЛОМАТӢ** دپلامتی *мансуб ба дипломатия;* **КОРПУСИ ДИПЛОМАТӢ** ҳайати намояндагии дипломатҳои муқими кишваре.
- ДИПЛОМДОР** دپلامدار дорандаи диплом, соҳиби диплом: **МУТАХАССИСИ ДИПЛОМДОР.**
- ДИПЛОМӢ** دپلامی *мансуб ба диплом;* **КОРИ ДИПЛОМӢ** рисолаи таҳқиқотӣ, ки хатмқунандаи мактаби олий дар мавзӯи марбут ба ихтисоси худ таълиф мекунад.
- ДИПЛОМНАВИС** دپلام‌نویس донишҷӯе, ки рисолаи дипломӣ менависад.
- ДИПЛОМНАВИСӢ** دپلام‌نویسی амал ва кори дипломнавис.
- ДИРА** دیره *кит.* манзил, хона.
- ДИРАМ** ю. درم 1. тангаи нуқрагии қадим, сиккаи нуқра; пули танга; пул; **ЗИ МОӢИ НАШОЯД ДИРАМ ХОСТАН** (*зарб.*). 2. воҳиди пул дар

- Чумхурии Тоҷикистон, ки ба садяки сомонӣ баробар аст. 3. *кҳн.* воҳиди вазн, ки баробари 3,12 г. будааст.
- ДИРАМДОР** *дармдар* *кит.* пулдор; бадавлат.
- ДИРАМДӮСТ** *дармдӯст* пулпараст; хасис, мумсик.
- ДИРАМЗАН** *дарм зан* он ки пул сикка мезанад, саккок.
- ДИРАМРЕЗ** *дармриз* *маҷ.* дасткушод, фароҳдаст, инъомгар, эҳсонкунанда, сахӣ.
- ДИРАМХАРИД** *дармхрид* *кит.* гулом ё канизӣ ба пул харида, зархарид.
- ДИРАФШ I** *дарфш* олати нӯгтези дастадоре, ки бештар мӯзадӯзон барои сӯроҳ кардани чарм ва гузаронидани сӯзан ба кор мебаранд, дарафш.
- ДИРАФШ II** *дарфш* *кит.* парчам, ливо, байрақ; **дирафши ковиёнӣ**, **дирафши сурх**.
- ДИРАФШ III** *дарфш* *кит.* дурахш, дурахшидан, тобандагӣ, дурахшиш.
- ДИРАФШИДАН** *дарфшидн* 1. дурахшидан, барқ задан, тобидан. 2. ларзидан; алвонҷ хӯрдани порчаи матоъ аз бод.
- ДИРАФШОН** *дарфшан* дурахшон, равшан.
- ДИР-ДИР** *дирдир* *калимаи тақлиди* овоз, ки як навъ ларзиши тезу пайиҳами баданро аз сармо, тарс ё беморие ифода мекунад: **дир-дир ларзидан**.
- ДИРЕКТОР** *лот.* *директар* сардори муассиса, идора ё мактаб, мудир, сарвар.
- ДИРЕКТОРӢ** *директары* 1. *мансуб ба директор:* **маоши директорӣ**. 2. вазифа ва амали директор: **директорӣ кардан**.
- ДИРИЖАБЛ** *фр.* *дирижбл* дастгоҳи парвозкунанда, ки дарунаш аз газ пур карда шуда, бо муҳаррик мучаҳҳаз мебошад.
- ДИРИЖЁР** *фр.* *дирижяр* он ки дирижёрӣ мекунад; роҳбари оркестр ё дастаи хор.
- ДИРИЖЁРӢ** *дирижяри* 1. роҳбарӣ кардан ба оркестр, ба дастаи хор, ансамбл *ва ғ.* ҳангоми таҳия ва иҷрои асари мусиқӣ. 2. *мансуб ба дирижёр;* вазифа ва амали дирижёр: **дирижёрӣ кардан**.
- ДИРИНГ-ДИРИНГ** *диринг диринг* *калимаи тақлиди овоз*, ки садои ночӯри асбобҳои мусиқии торино ифода мекунад.
- ДИРОСАТ** *а.* *драсат* *кит.* 1. тадрис; таълим; сабақ додан ва сабақ гирифтани. 2. доноӣ.
- ДИРОЯТ** *а.* *драйт* *кит.* ақлу дониш; зиракӣ.
- ДИРРОС** *дррос* *ниг.* **дир-дир;** **диррос задан** (**кардан**) ларзидан аз хунукӣ, тарс ё беморӣ.
- ДИРӮЗ** *диروز* 1. рӯзи гузашта, дина: **дирӯз бегоҳӣ**, **дирӯз (пагоҳӣ)**. 2. гузаштаи наздик; **дирӯз боз** аз **дирӯз** сар карда, аз **дирӯз** ин ҷониб, аз **дирӯз** то ҳол; **дирӯзи озод** тамоми рӯзи гузашта, як рӯзи дароз.
- ДИРӮЗА** *диروزе* 1. *мансуб ба дирӯз;* рӯзи гузашта рӯйдода: **борони дирӯза**, **мачлиси дирӯза**, **мулоқоти дирӯза**, **ходисаи дирӯза**. 2. *маҷ.* собиқ, пештара: **бандаи дирӯза**, **тифли дирӯза**; **нисбат ба дирӯза** назар ба рӯзи гузашта, дар муқоиса бо рӯзи гузашта.
- ДИРӮЗАКАК** *диروزкк* *гуфт.* худи дирӯз; чанд рӯз пеш аз ин, андаке қабл аз ин.
- ДИРӮЗИНА** *диروزине* *мансуб ба дирӯз;* дирӯз рӯйдода, дирӯз воқеъшуда.
- ДИРӮЗӢ** *дирузи* *ниг.* **дирӯза** 1.
- ДИРҲАМ** *ю.* *дрем* *ниг.* **дирам**.
- ДИРӢ** *а.* *дрع* *кит.* зирех, ҷавшан.
- ДИРӢПӢШ** *дреш* *кит.* зирехпӯш.
- ДИСК** *ю.* *диск* 1. қурси тунук. 2. *варз.* қурси чӯбӣ, ки гирди он бо оҳан печонида шудааст ва ҳамчун асбоби ҳаво додан ба дури ба кор меравад.
- ДИСКОТЕКА** *ю.* *дискотека* 1. клуб ё тарабхонаи ҷавонони мусиқидӯст. 2. маҷмӯи қарта ва наворҳои мусиқӣ.
- ДИСОР** *а.* *دثار* либоси рӯ; чома.
- ДИСПАНСЕР** *фр.* *диспансер* *тиб.* муассисаи махсуси тиббӣ барои табобат ва пешгирии кардани баъзе бемориҳо бо роҳи муоинаи доимӣ: **диспансери бемориҳои пӯст**, **диспансери бемории сил**.
- ДИССЕРТАТСИЯ** *лот.* *диссертация* рисолаи илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи илмӣ таълиф шудааст: **диссертатсияи докторӣ**.

ДИССИМИЛЯТСИЯ *ديسيميليتسيه* лот. 1. тағйироте, ки монандии чизҳоро аз байн мебарад; фарқ пайдо кардан. 2. зби. як навъи тағйир ёфтани овозҳо хангоми нутқ, ки аз ду овози монанд ва ё якхелаи калима яке ба овози дигар бадал мешавад (*мас., анбор – амбор*).

ДИСТИЛЛЯТСИЯ *ديستيليتسيه* лот., ниг. **тактир**.

ДИФЛО а. *دفلو/دفلا* кит., бот. гиёҳи захрдоре, ки барои хайвонот марговар аст, харзаҳра.

ДИФОЪ а. *دفاع* мудофия, ҳимоя: **дифои ватан, дифоъ кардан, рисолаи номзадӣ дифоъ кардан**.

ДИФТОНГ ю. *ديفتانگ* зби. ба ҳам пайваста омадани ду садонок дар як хичо.

ДИФФЕРЕНСИАЛ лот. *ديفيرينсиал* 1. риёз. асоситарин қисми хаттии афзоиши бузургии тағйирёбанда (функсия). 2. тех. механизми автомобил, трактор ва ғ., ки ба воситаи он ду чархи ба як тир пайвасташуда бо суръатҳои гуногун гирд гашта метавонанд.

ДИФФЕРЕНСИАЛӢ *ديفيرينсиали* 1. риёз. мансуб ба **дифференсиал**. 2. вобаста ба шароит фарқкунанда.

ДИФФУЗИЯ лот. *ديفوزيه* физ. ба ҳам омехта шудани молекулаи як модда ба моддаи дигар дар натиҷаи ҳаракат бо таъсири гармӣ.

ДИҲАНДА *دهنده* 1. сифати феълӣ замони ҳозира аз **додан**. 2. супоранда, тақдимкунанда.

ДИҲИШ *دهش* 1. исми феълӣ аз **додан**. 2. кит. бахшиш, ато: **доду диҳиш**.

ДИШАБ *ديشب* шаби гузашта, дина шаб.

ДИШАБА *ديشبه* гуфт. мансуб ба **дишаб**; **дишаб** рӯйдода: **воқеаи дишаба, сӯҳбати дишаба**.

ДИЯТ а. *ديت* кит. хунбаҳо, товони хун.

ДИЯТСИТОН *ديت ستان* диятгир; қасосгир.

ДӢ *دى* кит. дина, дирӯз, рӯзи гузашта.

ДОББА а. *دابه* кит. ҳайвони (чорпои) саворӣ ва боркаш; ҳайвон: **доббаи баҳрӣ**.

ДОВ *داو* 1. навбати гашт дар бозии шоҳмот ва нард; навбати бозӣ дар қимор. 2. зиёд кардани пули ба қимор мондашуда (сарқимор). 3. кит. даъво; иддао; **дову дастгоҳ гуфт.** а)

асбобу анҷом, абзор, асбобу ускуна; б) *мач.* хонаву дар, чизу чора.

ДОВАР *داور* 1. кит. он ки одилона ҳукм мекунад, соҳиби адлу дод. 2. сифати Худо. 3. ҳакам дар бозихои варзишӣ; **хайати доварон** гуруҳи ҳакамон, ки дар мусобикаҳо голибонро муайян мекунанд.

ДОВАРГОҲ *داورگاه* маҳал ва ҷои довариву муҳокима.

ДОВАРӢ *داورى* 1. кит. одилона ҳукм кардан. 2. амалу вазифаи ҳакам. 3. *мач.* душманӣ, хусумат, низоъ.

ДОВТАЛАБ *داوطلب* талабгори гирифтани унвон ва мақома дар мусобикаю озмунҳо; бо майлу иродаи худ анҷоми кореро ба ўҳда гирифта.

ДОВТАЛАБӢ *داوطلبى* талабгорӣ, довталаб будан.

ДОВТАЛАБОНА *داوطلبانه* ҳамчун довталаб, ба сифати талабгор, бо хоҳиш ва иродаи худ.

ДОГМА ю. *داگمه* таълимот ё ақидае, ки бидуни таҳқиқ аз рӯи эътиқоди кӯр-кӯрона барои ҳамаи замон ва шароити таърихӣ ҳамчун ҳақиқати бебаҳсу тағйирнопазир қабул карда мешавад.

ДОГМАТИЗМ ю. *داگمتميزم* тарзи фикр ва муҳокимаронии ғайританқидӣ дар асоси догма.

ДОГМАТИКӢ *داگمتميكى* мансуб ба догматизм: **тафаккури догматикӣ**.

ДОҒ *داغ* 1. саҳт тафсонидашуда, гудохта; сӯзон, хеле гарм: **равғани доғ**. 2. нишона ва лаккае, ки дар ҷое ё чизе мондааст (*мас., нишонаҳои захм ва ҷароҳат дар бадан, лаккаи равған ё чирк дар либос ва ғ.*), асар, нақш; **доғи бадномӣ** асари бадномӣ, нишонаи шармандагӣ. 3. ҷои тамға, ки бо оҳани тафсон ба рони чорпоёни гала зада шудааст; тамғае, ки дар қадим ба даст, пешонӣ ё тахтапушти бандиёну ғуломон зада мешуд. 4. *мач.* ғаму андӯх, аламу ҳасрати саҳт ва азоби қалбӣ, ки аз марги фарзанд ё волидайн, ҳичрону фироқ ё рашки касе пеш меояд: **доғи фарзанд, доғи модар, доғи фироқ, доғи ҳаҷр, доғи ҳичрон; дарду доғ дидан** ҳасрати саҳт кашидан, алами фироқ ё марги каси наздики худро аз сар гузаронидан; **доғи касеро тоза кардан** ғаму ҳасрати фаромӯшшудаи касеро

боз ба хотир овардан. 5. *мач.* бадномӣ, айб; нанг. 6. *тиб.* нишонаҳои гуногунранг дар рӯи пӯсти инсон, ки бо иллоте пайдо мешавад; **ДОҒИ КУНЧИТАК** *ниг.* **КУНЧИТАК**; **ДОҒИ НАҒЗАК** *ниг.* **НАҒЗАК**; **ДОҒИ ОБИЛА** *ниг.* **ОБИЛА**; **ДОҒИ НАҒЗАКДОР** обиларӯй; **ДОҒ КАРДАН** а) лаккадор кардан; чиркин кардан; б) тафсондан, гудохтан (равғанро); **ДОҒ ШУДАН** а) гудохта шудан, тафсонда шудан; б) аз шиддати дард сӯхтан (*маҳсусан аз дарди шиқ ё орзуи висол*); ғусса хӯрдан (*аз ҳасаду рашк*). 7. он чи таваҷҷӯҳ ва диққати ҳамагонро ҷалб намуда, боиси баҳсу мунозираҳои шадид мегардад.

ДОҒГАР داغر он ки ба ҳайвонот ва асирон тамға мезанад, тамғагузоранда, тамғазан.

ДОҒГАХ داغ گه *ниг.* **ДОҒГОХ**.

ДОҒГИРИФТА داغ گرفته доғдор, дорои доғу нишонаҳои гуногун, ки болои чизе пайдо мешавад, лаккадор.

ДОҒГОХ داغ گاه чое, ки ба аспу шутур *ва г.* тамға мезананд.

ДОҒДИДА داغ دیده ғамдида, ғамзада, андӯхгин.

ДОҒДИЛ داغ دل *мач.* дилафгор, дилреш; ғамгин, андӯхгин.

ДОҒДОҒ داغ داغ 1. сӯзон будан, дар ҳоли доғ будан, ҳарорати зиёд доштан. 2. худнамоӣ кардан, чизеро бо ҳавас нишон додан.

ДОҒДОР داغ دار 1. дорои доғ. 2. *мач.* бо ғаму андӯх, он ки ба бадбахтии гирифтोर шудааст.

ДОҒЗАН داغ زن *ниг.* **ДОҒГАР**.

ДОҒӢ داغی 1. доғ будан, дорои гармии зиёд; нишондор, доғдор. 2. *ниг.* **СӢХТАНӢ**.

ДОҒКАРДА داغ کرده 1. дорои нишони доғ. 2. *мач.* гулом, банда.

ДОҒОБ داغ آب хате, ки баландтарин сатҳи обро дар ҷӯю дарё, обгир, кӯлу бандҳои об нишон медиҳад.

ДОҒОҲАН داغ آهن оҳани доғ, оҳане, ки ба василаи он доғ мегузорад.

ДОД داد *асоси замони гузашта аз додан.*

ДОД I داد 1. бахшиш, ато; инъом. 2. адл, инсоф, адолат; **ДОД ГУСТУРДАН** адлу инсоф пойдор кардан, адолат ба кор бурдан; **ДОД ДОДАН**

катъи низоъ кардан; адолат ба кор бурдан, ҳукм ба тарафи ҳақ кардан; **ДОДИ КАСЕРО ДОДАН** шафқат намудан ба касе, адлу инсоф ба кор бурдан нисбат ба касе; **ДОД ЁФТАН** аз адлу инсоф баҳравар шудан; **ДОД КАРДАН** адлу адолат кардан, инсоф кардан; **ДОД ПАРВАРДАН** адл кардан, адолат кардан; **ДОД ХОСТАН** додхоӣ кардан, додрасӣ талаб кардан; инсоф талабидан. 3. ростӣ; ҳақиқат; $\diamond$ **ДОДУ ДИХИШ** бахшиш; саховат, хайру эҳсон; **ДОДУ СИТАД** доду гирифт; **ДОД ГИРИФТАН** *ниг.* **ДОД СИТОНДАН**; **ДОДИ ЧИЗЕ ДОДАН** а) ба чизе аҳамияти маҳсус додан, бисёр машғул шудан бо чизе; дар коре аз ҳад гузаштан, кореро аз ҳад гузарондан; кореро ба ниҳояти дараҷа расондан; б) насиба додан, баҳрабар кардан; **ДОДИ СУХАН (СУХАНВАРӢ)** додан беҳтарин каломи бадеӣ офаридан; **СУХАНВАРӢ** кардан, дар калом ғасоҳату балоғат ба кор бурдан; **ДОД СИТОНДАН** интиқом гирифтани, қасос гирифтани; **ДОДИ СУХАН ЧУСТАН** дар суҳанронӣ маҳорат нишон додан, суҳанварӣ талаб кардан, дар суҳан маҳорат талаб намудан.

ДОД II داد 1. фиғон, нола; шикоят. 2. арзи касеро шунидан; **БА ДОД ОВАРДАН КАСЕРО** ба танг овардан; касеро саҳт азоб додан; **БА ДОД ОМАДАН** аз дасти касе (аз ҷаври касе) ба танг омадан; аз зулму бедодгарии касе ба ҷон сер шудан. 3. *калмаи нидо* вой! фарёд! (*изҳори таассуф*); **ДОДУ ФАРӢД** фиғону нолаи шикоятomez; **ДОД ГУФТАН (ЗАДАН)** фарёд кардан; **БА ДОДИ КАСЕ РАСИДАН** шикояти касеро ба эътибор гирифтани.

ДОДА داده *сифати феълии замони гузашта аз додан:* **ДОДА ШУДАН** ба чизе мафтун шудан; мубтало (гирифтोर) шудан.

ДОДАГӢ دادگی *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз додан:* **ОДАМИ ХАБАР ДОДАГӢ.**

ДОДАН دادن 1. ба ихтиёри касе вогузоштан, супурдан; **БА МАКТАБ ДОДАН**, **БА ДАСТИ КАСЕ ДОДАН** (*чизеро*); бахшидан, ато кардан; **ЗИНДАГӢ ДОДАН**, **ХАӢТ ДОДАН**, **ШИФО ДОДАН**. 2. *мач.* ба шавҳар додан, ба қайди никоҳи касе даровардан (-и духтаре). 3. *мач.* гуфтан: **САЛОМ ДОДАН**, **ДАШНОМ ДОДАН**, **ҲАҚОРАТ ДОДАН**. 4. ниҳодан, гузоштан; соҳиб кардан: **ЛАҚАБ ДОДАН**, **НОМ ДОДАН**, **УНВОҶ ДОДАН**. 5. баровардан: **САДО ДОДАН (-и ДОӢРА)**, **ОВОЗ ДОДАН** а) садо баровардан (*мас., барои худро маълум кардан*

дар торикӣ); б) раъйи худро баён намудан вақти интиҳобот, раъйпурсӣ ё ба овоз мондани масъалае, раъй додан. б. барпо кардан, оростан: **зиёфат додан, тӯй додан**. 7. чун феъли ёридиханда таркибҳои гуногуни феъли месозад: **анҷом додан, бой додан, ваъда додан, сар додан, тан додан, чо додан ва ғ.** 8. ҳамчун феъли ёридиханда дар таркибҳои феълиҳолӣ маънои барои шахси дигар иҷро шудани амалро ифода мекунад: **фаҳмонда додан, хонда додан, захр додан; маъно додан** маъноеро ифода кардан, маъноеро фаҳмондан; **розигӣ додан** изҳори розигӣ кардан; **ҷон додан** а) ҷон нисор кардан, ҷонро фидо кардан; б) ҷон супурдан, мурдан: **бемор дар нисфи шаб ҷон дод**; в) киноя аз ҷон бахшидан, зинда кардан: **каналӣ нав ба заминҳои мурда ҷон дод**.

ДОДАНИ دادنى сифати феълии замони оянда аз додан; додан хостан; он чи бояд дода шавад.

ДОДАР داد 1. писари як падару модар нисбат ба писару духтари дигари онҳо, бародар; бародари хурдӣ, уқо; **додари айни // додари зоида // додари ҳамхун // додари ҳамтан** бародари аз як падару модар рӯида нисбат ба дигаре, бародари модаряк; **додари сабабӣ** додархонд. 2. маҷ. дӯст, ҷӯра, рафиқи наздик (*ода-тан ҳамчун мухотаб дар муроҷиат ба марди бегона ба қор мебаранд*); **додари қиёматӣ** додархонди якумрӣ; дӯсти ниҳоят наздик.

ДОДАРАК دادرک шакли тасғир ва навозиши додар.

ДОДАРАРӢС دادرعروس додари арӯс ё зан нисбат ба хешони домод ё шавҳар.

ДОДАРЗОДА دادرزاده фарзанди бародар, бародарзода.

ДОДАРИ دادرى 1. мансуб ба додар; бародарӣ. 2. маҷ. меҳрубонӣ, самимият.

ДОДАРОНА دادرآنه ба мисли додар, ҳамчун додар, бародарона, бародарвор.

ДОДАРХОНД(А) دادرخوانده//دادرخوانده марде, ки аз тарафи дӯсте ба бародарӣ баргузида шудааст, он ки бародар хонда шудааст, бародархонд.

ДОДАРШӢЙ دادرشوى додари шавҳар нисбат ба зан, бародаршӯй.

ДОДБАХШ دادبخش кит. 1. додгар, оди. 2. сифати Худо.

ти Худо.

ДОДБАХШӢ دادبخشى боадолатӣ, адолатпешагӣ, рафтори одилона.

ДОДБЕГӢ دادبيگى таър. амалдоре, ки ҳаллу ҷайсалаи муроғии мардум ба ӯ воғузур карда мешуд.

ДОДВАР داور кит. додрас, одил.

ДОДГАР دادگر 1. кит. одил, адолатпеша. 2. сифати Худо. 3. қҳн. қозӣ.

ДОДГАРӢ دادگرى 1. мансуб ба додгар; адлу инсоф кардан. 2. одилӣ, адолатпешагӣ.

ДОДГОҲ دادگاه ниг. суд; додгоҳи ҳарбӣ суди ҳарбӣ.

ДОДГОҲӢ دادگاهى мансуб ба додгоҳ; қор ё чизе, ки ба додгоҳ тааллуқ дорад.

ДОДГУСТАР دادگستر одил, адолатпеша, адолатпарвар, додгар.

ДОДГУСТАРӢ دادگستري 1. ниг. додгарӣ. 2. ниг. адлия.

ДОДГӢ دادگو 1. фарёдқунанда, ба ёрӣ даъватқунанда. 2. кит. адолатхоҳ, додҷӯ.

ДОДГӢЙ دادگوئى 1. доду фарёд. 2. адолатҷӯӣ, додхоҳӣ, додҷӯӣ.

ДОДЗАНАНДА دادزننده ниг. додгӯ.

ДОДЗАНӢ دادزنى ниг. додгӯӣ.

ДОДНОМА دادنامه 1. ҳалномаи суд, қарори маҳкама ва додгоҳ. 2. шикоят, шикоятнома. 3. қонуннома.

ДОДО دادا ниг. дадо.

ДОДОР دادر кит. адолатпеша, одил (*сифати Худо*).

ДОДОФАРИД دادآفريد 1. кит. яке аз лаҳнҳои мусиқии қадими эронӣ. 2. маҷ. овози хуш.

ДОДОФАРИН دادآفرين парварандаи адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАНОҲ دادپناه адолатпаноҳ, пуштибони адолат (*сифати Худо*).

ДОДПАРАСТ دادپرست адолатпараст, хоҳони додгустарӣ, пуштибони адолат.

ДОДПАРВАР دادپرور ниг. додвар.

ДОДПАРВАРӢ دادپروری додпарвар будан, адолатпарварӣ, одил будан.

ДОДПОК دادپاک одили комил, он ки адолатро пурра ва комилан риоя мекунад.

ДОДРАС دادرس фарёдрас; дастгири мазлумон, мададгори ҷабрдидагон.

ДОДРАСӢ دادرسی ба фарёди касе расидан, фарёдрасӣ; амали додрас.

ДОДСАРО(Ӣ) دادرسی Кит. додистон, маҳалли иҷрои адолат, ҷои доварӣ.

ДОДСИТОН دادستان *ниг.* прокурор.

ДОДСИТОНӢ دادستانی *ниг.* прокуратура.

ДОДУГИРИФТ دادوگرفت мубодила; муомила; харидуфурӯш, савдо: **додугирифт доштан ба касе, додугирифт кардан.**

ДОДУСИТАД دادوستد *ниг.* додугирифт.

ДОДХОӢ دادخواه 1. адолатхоҳ, адолатталаб; шикояткунанда аз зулм. 2. одил, додрас, фарёдрас. 3. *тажр.* амалдори аморати Бухоро, ки вазифааш ба амир расонидани арзу шикояти додхоҳон ва ба онҳо расонидани ҷавоби амир буд.

ДОДХОӢӢ دادخواهی адолатхоҳӣ, адолатталабӣ, инсофҷӯӣ; шикоят аз зулм; **аризаи додхоҳӣ** аризаи шикоятӣ аз зулму ҷавре; **додхоҳӣ кардан** шикоят кардан барои дафъи зулм.

ДОДЧӢ دادجو *ниг.* додхоҳ 1.

ДОИМ *a.* دائم ҳамеша, мудом, ҳама вақт, ҷовидон.

ДОИМАН *a.* دائماً ба таври доимӣ, ҷовид, ба таври абадӣ.

ДОИМБАӢОР دائم بهار *ниг.* ҳамешабахор.

ДОИМИЯТ *a.* دائمیت ҷовидӣ, пойдорӣ.

ДОИМӢ دائمی 1. ҳамешагӣ; *муқоб.* муваққатӣ: **кори доимӣ, назорати доимӣ, манзили доимӣ.** 2. ивазнашаванда, тағйирнаёбанда; **узви доимӣ** узви тағйирнаёбанда, узви ҳамеша; **намояндаи доимӣ** шахси расмие, ки бо маъмурияти барои муддати тӯлонӣ ба ҷое фиристода мешавад ва муқими он ҷо мегардад. 3. ба таври ҳамешагӣ, доиман; **ба таври (тарики) доимӣ** ба таври ҳамешагӣ; умрбод, абадӣ; **бузургии доимӣ** андозае, ки дар рафти

ягон ҷараёни техникӣ қимати худро собит нигоҳ медорад; *муқоб.* **бузургии тағйирёбанда; ҷараёни барки доимӣ физ.** ҷараёни барки тағйирнаёбанда, ҷараёни барки собит.

ДОИМО دائما ҳамеша, ҳама вақт.

ДОИР *a.* دائر 1. даврзананда, гардон, чархзананда. 2. вобаста, мутааллиқ; оид; **доир ба...** вобаста ба..., мутааллиқ ба...; дар бораи..., оид ба...; **доир кардан** а) ба ҳаракат даровардан, ба кор андохтан; фаъол кардан; б) барпо кардан, шурӯъ ба кор кардан, ба фаъолият оғоз кардан.

ДОИРА I *a.* دائره 1. хати гирде, ки бо паргор кашида мешавад. 2. сатҳе, ки хати гирд онро ихота кардааст. 3. ҳалқа, давра; маҳфил. 4. *мач.* гурӯҳи одамоне, ки манфиат ва касбу корашон як аст: **доираҳои расмӣ, доираҳои тичоратӣ, доираҳои ҳарбӣ, доираҳои ҳолдон.** 5. ҳад, ҳудуд: **дар доираи шаҳр будани корхона, аз доираи вазифа берун будани коре.** 6. *дар ибораҳои истиораӣ ба маънои* дараҷаи фарогирӣ, андозаи дарбаргирии чизе *истеъмол мешавад:* **доираи фаъолият, доираи дониш, доираи фаҳмиш, танг будани доираи фаъолияти касе; доираи адабӣ** муҳити адабӣ; **доираи одоб** ҳадди риояти одоб; **доираи назар** дараҷаи ихотаи дониш, савияи фаҳм, ҷаҳонбинӣ; **аз доирае баромадан** аз қатори... баромадан; аз муҳите хориҷ шудан; **ба доирае даромадан** ба гурӯҳе дохил шудан, ба маҳфиле даромадан.

ДОИРА II *a.* دائره *ниг.* дойра.

ДОИРАВОР دائرهوار *ниг.* дойравор.

ДОИРАГӢ دائره گي *ниг.* дойрагӣ.

ДОИРАЗАН دائره زن навозандаи доира.

ДОИРАКАШ دائره کش *ниг.* дойракаш.

ДОИРАМОНАНД دائره مانند доирашакл.

ДОИРАНАВОЗ دائره نواز *ниг.* дойразан, дойрадаст.

ДОИРАНАВОЗӢ دائره نوازي *ниг.* дойразанӣ, дойрадастӣ.

ДОИРАТУЛМАОРИФ *a.* دائرت المعارف *ниг.* до-нишнома.

ДОИРАШАКЛ دائره شکل гирд, гирда, мудаввар; ҳалқамонанд.

ДОИЯ *a.* داعيه *кит.* 1. хоҳиш, ирода; қасду оҳанг. 2. даъво, иддао. 3. сабаб, боис, мӯчиб.

ДОӢ I *a.* داعى 1. *кит.* дуогӯй, дуокунанда. 2. *кҲн.* он ки дар байни пайравони дину оини дигар таблиғоти динӣ мебарад (*ба нафъи дину мазҳаби худ*), он ки дигаронро ба дину оини худ даъват мекунад. 3. *мач.* камина, банда, ман (*одатан муаллиф барои изҳори хоксориҳои худ менависад*).

ДОӢ II *д.* داى *кит.* 1. *ниг.* доя. 2. тағо, додари модар.

ДОӢРА *a.* دايره асбоби мусикии зарбӣ, ки ба як тарафи чанбари чӯбин пӯсти пашмаш тарошидаро таранг мекашанд ва менавозанд, даф; $\diamond$ **ба дойраи касе бозӣ кардан (раксидан)** аз рӯи нишондоди касе қору рафтор кардан; зери таъсири касе будан.

ДОӢРАБАЗМ *бзм* دايره بزم *ниг.* базм (-и дойрагӣ).

ДОӢРАВОР *дар* دايره وار ба монанди дойра, мисли дойра.

ДОӢРАГӢ *д.* دايرگى *мансуб ба дойра:* базми дойрагӣ.

ДОӢРАДАСТ *д.* دايره دست он ки дойра мезанад, навозандаи дойра.

ДОӢРАДАСТӢ *д.* دايره دستى хунар ва шуғли дойрадаст; навохтани дойра.

ДОӢРАЗАН *д.* دايره زن *ниг.* дойрадаст.

ДОӢРАЗАНӢ *д.* دايره زنى *ниг.* дойрадастӣ.

ДОӢРАКАШ *д.* دايره كش *устое,* ки ба дойра пӯст мекашад.

ДОӢРАНАОАЗ *д.* دايره نواز *ниг.* дойрадаст.

ДОӢРАНАОАЗӢ *д.* دايره نوازي *ниг.* дойрадастӣ.

ДОӢРАХАБАР *д.* دايره خبر 1. он ки ба базму тӯйҳо садои мусикиро шунида, барои тамошои рақсу суруд меравад: **тамошобини дойрахабар**. 2. он ки ба базму тӯй ва г. бе даъват меравад: **меҳмони дойрахабар**.

ДОКА *д.* داكه *навъи матои тунуки нафис,* ки аз нахи пахта бофта мешавад: **дока барин сафед, рӯмоли (қарси) дока**.

ДОКАГӢ *д.* داكگى аз дока дӯхташуда, аз дока тайёр шуда: **дахонбанди докагӣ**.

ДОКАПЕЧ *д.* داكه پيچ бо дока печонида, бо тасмаи

докагӣ печонида: **докапеч кардан**.

ДОКТОР *лот.* داکتار 1. *ниг.* духтур. 2. дараҷаи олии илмӣ, ки ба шахси дифоъкардаи рисолаи докторӣ дода мешавад; он ки соҳиби дараҷаи докторӣ аст: **доктори илми филология, доктори илми таърих**.

ДОКТОРАНТ *лот.* داکتارانت он ки барои тайёр кардани рисолаи докторӣ ба муассисаи илмие вобаста карда шудааст (*ба мӯҳлати муайян*).

ДОКТОРАНТУРА *лот.* داکتارنتوره тартиби муайяни тайёр кардани докторҳои илм дар назди муассисаҳои илмӣ ва таълимӣ.

ДОКТОРӢ *д.* داکتارى *мансуб ба доктор;* **рисолаи докторӣ** асари илмӣ, ки барои гирифтани дараҷаи доктори илм таълиф шудааст.

ДОКӢНУС//ДОҚӢӢНУС *д.* داقيانوس *ниг.* дакӢнус.

ДОКӢНУСӢ *д.* داقيانوسى *ниг.* дакӢнусӣ.

ДОЛ I *д.* دال 1. *ҳарфи даҳуми алифбои арабии тоҷикӣ,* ки дар алифбои кириллии тоҷикӣ муодили «д» аст; **доли абҷад** ҳарфи чоруми калмаи абҷад; **доли мӯҳмала** (*ё ғайри манқута*) доли бенукта – номи ҳарфи د дар алифбои арабии тоҷикӣ, ки агар ба болои он як нукта гузошта шавад, ҳарфи ذ (зол) ҳосил мешавад. 2. *киноя аз* хамидагӣ, қачии қад; **ду дол киноя аз** зулфони хамидаи маъшуқа; **дол шудан** хамидан, хамидақомат шудан.

ДОЛ II *д.* دال :долу дарахт растанӣ, наботот.

ДОЛ III *д.* دال :долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре: **дар айни долу зарби кор**.

ДОЛ(Л) *д.* دال *кит.* далолаткунанда; раҳнамо, ходӣ.

ДОЛАК *д.* دالک *ниг.* дорак.

ДОЛЛАР *англ.* دائر *воҳиди пули Иёлоти Муттаҳидаи Амрико ва баъзе давлатҳои дигар,* ки ба сад сент тақсим мешавад.

ДОЛОН *д.* دالان *роҳрави болопӯшида; гузаргоҳи болопӯшида; даҳлез*.

ДОМ I *д.* دام 1. олате, ки бо он қонваронро сайд мекунад *аз қабилӣ* қапқон, каманд, тӯр ва г.: **доми бедона, дом гузоштан**. 2. банд, қайд; *ба тариқи истиора:* **доми бало, доми ғафлат, доми тазвир, доми фитна; ба дом афтодан ба**

банд афтодан; дастгир шудан; **□ ба (дар) доми касе афтодан** мутеи касе шудан; ба таъсири касе мондан (*аз макру фиреби ӯ дар гафлат монда*); фиреби касеро хӯрдан; **ба доми худ кашидан // ба доми худ даровардан** касеро мутеи худ кардан, ба зери таъсири худ даровардан (*бо фиребу найранг*).

ДОМ II دام :дому дарак *гуфт.* хабар, огоҳӣ; *муқ.* бедому дарак шудан.

ДОМ III دام ҳайвони ваҳшии алафхӯри ғайри даранда (*мисли оҳу, гавази, бузи кӯҳӣ ва ғ.*), чонвари хонагӣ *монанди гов, гӯсфанд, буз, асп ва ғ.*); **дому дад.**

ДОМАН دامن 1. қисми поёнии либос: **домани курта, домани пӯстин, домани чома: офтобро бо доман пӯшида намешавад** (*мақ.*). 2. миқдори чизе, ки дар доман мегунҷад; **доман-доман** хеле зиёд, ниҳоят бисёр. 3. канору хошияи ҳар чиз; қисми охири ҳар чиз, домана: **домани биёбон, домани гулзор, домани дашту сахро; домани кӯҳ ниг. домана; домани осмон // домани уфуқ** чашмраси уфуку осмон, ки ба назари бинанда канори онҳо барин менамояд; **дар домани водӣ** дар қисми охири водӣ, дар баромадгоҳи водӣ; **то домани баҳр** то лаби баҳр, то канори баҳр; **доман паҳн кардан** чой гирифтани фаро гирифтани, воқеъ гаштан; **домани касе ё чизеро раҳо насохтан // домани касе ё чизеро сар надодан** тарки алоқа накардан аз касе; аз баҳри чизе нагузаштан; **чудо нашудан аз касе ё чизе; домани касеро гирифтани а)** аз паси касе рафтани, пайравӣ кардан ба касе; ба касе илтиҷо бурдан; б) даъвогар шудан, муддаӣ будан; касеро гунаҳгор шумурдан; **домани касе тар будан** фосик, фочир будан; бадном будан; **домани касеро бо чормағзи пуч пур кардан** касеро фиреб додан бо ваъдаи хушқу холи ё гапҳои дигар; **домани чизе васеъ(тар) гардидан** вусъат пайдо кардан, инкишоф ёфтани; **домани ҳиммат барзадан** камари ҳиммат бастан, чаҳд кардан, бо кӯшишу ғайрат ба коре сар кардан; **оташи чизеро доман задан** ҳисси чизеро дар касе бедор кардан; касеро ба коре таҳрик кардан; **аз домани касе ё чизе даст кашидан (бардоштан)** тарк кардан, аз баҳри чизе ё касе гузаштани; **ба доман парвардан (парварондан)** бо меҳр парваридани; **чанг ба домани чизе задан** аз пайи чизе шудани; ба коре часпидани; **дасти ману домани ту** (*мақ.*) дар

мавриди ба исрор ёрию мадад ё паноҳ талабидан ё узри гуноҳ хостани аз касе гуфта мешавад.

ДОМАНА I دامنه он чи монанди доман аст, канора, хошия: **доманаи дашт, доманаи беша; доманаи кӯҳ** қисми поёни кӯҳ, ки то замини тахт тӯл мекашад, кӯҳдоман.

ДОМАНА II دامنه *тиб.* бемории гузарандаи арақӣ, ҳасба, тиф.

ДОМАНАДОР دامنه‌دار 1. васеъ, фарох. 2. *маҷ.* думболадор, давомдор; тӯлонӣ: **барномаи доманадор, баҳси доманадор.**

ДОМАНАФШОНӢ دامن‌افشانی *маҷ.* аз коре ё чизе канора гирифтани, канораҷӯӣ.

ДОМАНБАСАР دامن‌بسر *маҷ.* берӯ, бешарм, беҳаё.

ДОМАНГИР دامن‌گیر 1. *маҷ.* монет, боздоранда аз коре, мамониаткунанда дар коре. 2. *маҷ.* даъвогар, муддаӣ аз касе барои чизе: **домангир шудан.** 3. *маҷ.* хурдсол, дар доман парварӣшфта: **тифли домангири ман охир гиребонгир шуд** (*мақ.*).

ДОМАНДАРОЗ دامن‌دراز либосе, ки домини он кашолу дароз аст.

ДОМАНКАШ دامن‌کش раҳсипор, раванда; **доманкаш шудан** роҳ рафтани бо нозу такаббур; равон шудан, раҳсипор шудан, азми сафар намудани.

ДОМАНКАШОН دامن‌کشان *қит.* хиромон, бо нозу карашма: **доманкашон рафтани.**

ДОМАНОЛУДА دامن‌آوده *маҷ.* фосик, бадахлоқ, бадном, тардоман, олудадоман, бадкор, гунаҳкор.

ДОМАНОЛУДАГӢ دامن‌آودگی *маҷ.* фосикӣ, бадахлоқӣ, бадномӣ, бадкорӣ.

ДОМАНРАС دامن‌رس :доманрас шудан бо касе ҳамхоба шудани; дар мубошират будани бо касе.

ДОМАНТАР دامن‌تر *маҷ.* тардоман, фосик, фочир; бадном.

ДОМАНФАРОХ دامن‌فراخ доманаш васеъ, фарохдоман; паҳновар, кушоду васеъ: **водии доманфарох, майдони доманфарох.**

ДОМГОҲ دامگاه 1. чое, ки дар он барои шикор

- ва дастгир кардани чизе ё касе дом мегузоранд. 2. *мач.* дунё, ҷаҳон.
- ДОМИНО** *фр.* دامينا бисту ҳашт адад хиштҷаҳон як тарафи рӯяшон холдор барои як навъ бозии рӯимизӣ.
- ДОМИНОБОЗ** داميناباز он ки бо домино бозӣ мекунад, бозигари домино.
- ДОМИНОБОЗӢ** دامينابازӣ бозӣ кардан бо домино.
- ДОМКРАТ** *олм.* دامکرت *тех.* олати механикӣ, ки ба воситаи он чизҳои вазнинро аз замин як дараҷа боло мебардоранд (*мас., автомобилро бардошта, чархи онро иваз мекунанд ва ғ.*).
- ДОМОД** داماد 1. номзади духтар. 2. марди ҷавони нав хонадоршуда, ҷавонмарди тоза зангирифта. 3. шавҳари духтар нисбат ба хешовандони вай; **домод шудан** а) шавҳар шудан ба духтаре; б) хонадор шудан ба духтаре.
- ДОМОДБАРОРӢ** دامادبرارى маросими бо тантана ба хонаи арӯс бурдани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДБАРОРОН** دامادبران маросими бори аввал аз хона баромадани ҷавонмарди нав хонадоршуда баъд аз чанд рӯзи никоҳ.
- ДОМОДБОБ** دامادباب ба домод шудан сазовор, муносиби домод шудан; он ки вақти зангириш фаро расидааст: **домодбоб шудан**.
- ДОМОДДАРОРОН** داماداران ба хонаи арӯс даровардани домод дар шаби тӯйи никоҳ.
- ДОМОДДОР** داماددار мард ё зане, ки духтарашро ба шавҳар дода, соҳиби домод шудааст, соҳиби домод.
- ДОМОДӢ** دامادى 1. *мансуб* ва *хос* ба **домод**: **либоси домодӣ, ҷомаи домодӣ**. 2. домод шудани касе; домод кардан касеро.
- ДОМОДТАЛАБОН** دامادطلبان маросиме, ки падару модари арӯс пас аз чанд рӯзи тӯйи арӯсӣ домодро ба хонашон ба зиёфат даъват мекунанд ва баъд аз ин маросим домод ба ин хона бемалол рафтуомад карда метавонад.
- ДОМОДТӢРА//ДОМОДҲОҶА** دامادتوره // دامادخواجه *гуфт.*, *шакли навозиш,*

эҳтиром ва *гоҳ* тамасхуромези **домод**, ки одатан ҷангоми муроҷиат ба кор мебаранд.

ДОМОДШАВАНДА دامادشونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **домод шудан**; он ки ба домодӣ номзад шудааст, он ки домод мешавад.

ДОМОН دامان *ниг.* **доман**.

ДОМУЛЛО داملا 1. *таър.* омӯзгори мактабҳои кӯҳна; **домуллои кунҷакӣ** *таър.* муаллими дараҷаи дуоми мадраса, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва баъд ба дарсхона рафта, дар пеши мудариси калон ҳамон дарсро мехонданд; **домуллои дарсхонагӣ** *таър.* дарсгӯй дар мадраса, ки дараҷааш аз мударрис пастртар будааст; **домуллои сархат** *таър.* муаллими ҳусни хат дар мактабҳои кӯҳна. 2. *ниг.* **мулло**. 3. *гуфт.* хитоб ба мардони мӯхтарами пурдон.

ДОМУЛЛОҲАМО داملاهما ранги домулло, ба домулло монанд (*бо намуди зоҳирӣ*).

ДОМУЛЛОТАРОШ داملاتراش он ки худро домулло вонамуд мекунад; он ки худро доно метарошад.

дон دان 1. *асоси замони ҳозира* ва *сигаи амр* аз **донистан**. 2. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб* ба маънои **донанда**: **ҳисобдон, қоидадон, забондон, суҳандон, қадрдон**.

-дон *пасванди исмсоз, ки ба калимаҳо ҳамроҳ шуда, маънои макон* ва зарфиятро *ифода мекунад*: **намақдон, нондон, оташдон, ғалладон** ва ғ.

ДОН دان 1. *шакли қўтоҳшудаи дона*; ҳосили зироати ғалладона ва лӯбиёиҳо, ғалла. 2. ғалладонае, ки асосан хӯроки мурғон ҳисоб мешавад: **дон додан, обу дон додан** ба мурғон; **дон кардан** *ҷудо кардани донаҳои ҷуворимаккаю ҷуворӣ, лӯбиёю мош* ё амсоли ин аз сӯтаю сарак.

ДОНА دانه 1. тухми ғалла, базр; ғалла (исми ҷомеъ); **осиёб болои дона** мегардад (*зарб.*); **ғаллаву дона** ғаллаҳо (*исми ҷомеъ*); **дона бастан** пайдо шудани ҳосили ғалла дар хӯшаю саракҳои ҷаву гандум, ҷуворимакка ва ғ.; **дона бастан** саракҳо, **шира гирифтани донаҳо**. 2. *нум.* воҳиди чизҳои ғалак ва гирд, ки ягон-ягон шуморидани онҳо мумкин аст; адад: **донаи ангур, донаи гавҳар, донаи марворид, до-**

наи чав, дах дона тухм, як дона харбуза, як дона гул. 3. мӯҳраи шоҳмот (хусусан пиёда) ва дигар чизҳо (*ҷӯт, тасбеҳ ва ғ.*). 4. *мач.* қатра, чакра: **дона(ҳо)и ашк, дона(ҳо)и борон, дона(ҳо)и шабнам; дона-дона** а) якто-якто; як-як; б) донабайъ (*дар фуруши*); в) чида-чида, фаҳмо, бурро (сухан гуфтан).

ДОНААФШОН دانه افشان *ниг.* донапош.

ДОНАБАЙЪ دانه بيع аз рӯи адад фурухтани чизе, фуруши дона-дона (-и тухми мурғ, харбуза ва ғ.)

ДОНАБАРКАШ دانه برکش дона-дона (якто-якто) дар тарозу баркашида (*фурухтани чизе*).

ДОНАГӢ دانگي 1. аз ғалла тайёркарда, дондор (*доир ба таом*). 2. дона-дона, донабайъ: **фуруши донагии тухми мурғ.**

ДОНАДОР دانه دار 1. сифати ангуру аноре, ки дар дили меваи он донаки сахте хаст; *муқоб.* **бедона (анори бедона): ангури донадор.** 2. сифати палави хубе, ки биринчи он дона-дона пухта ба ҳам начаспидааст: **палави донадор.**

ДОНАК دانک тухми дарахтони мевадор, мисли бодом, зардолу, хурмо ва шафтолу, ки мағзи онро пӯчоқи сахт пӯшидааст, хаста.

ДОНАКБОЗӢ دانک بازی навъи бозии бачагон, ки дар он донаки зардолу бурду бохт мешавад.

ДОНАКДОР دانک دار сифати мевахое, ки донак доранд.

ДОНАКШӢРАК دانک شورک донаки зардолуи дар намақоб хобонида, дар хокистари тафсон бирёнкарда, ки як навъ хӯриш ҳисоб мешавад.

ДОНАМОНАНД دانه مانند ба шакли дона, донашакл, монанди дона.

ДОНАНДА داننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз донистан.* 2. доно, огоҳ, хабардор; *усто, мутахассис.*

ДОНАПОШ دانه پاش ғаллакор; деҳқон.

ДОНАСӢЗ دانه سوز сӯзандаи дона, ба ҳадар диҳандаи дона, талафдиҳандаи дона.

ДОНАФУРӢШӢ دانه فروشي фуруши дона-дона, донабайъ; чаканафурушӣ; *муқоб.* **яклухт-фурушӣ.**

ДОНАХӢР دانه خور мурғу чонвароне, ки ғалла-дона мехӯранд, донахор.

ДОНАХӢРАК دانه خورک зарф ва ё чизи дигари зарфмонанд, ки дар он ба парандаҳои қафасӣ дон медиҳанд; донкоса; **донахӯрак кардан** ба дон хӯрдан одат кунондан; ром кардан (парандахоро).

ДОНАЧА دانه چاه 1. *шакли тасгири дона;* донаи хурд. 2. гармича.

ДОНАШАКЛ دانه شکل шабеҳи дона, ба дона монанд.

ДОНАШӢРАК دانه شورک *ниг.* донакшӯрак.

ДОНГ دانگ *кит.* 1. ҳисса, сахм. 2. шашяки чизе. 3. воҳиди вазн, ки дар кишвар ва маҳалҳои гуногун мутафовит буд.

ДОНГОНА دانگانه *кит.* 1. пуле, ки дар вақти сайругашт барои хӯрокворӣ чамъ мекунанд. 2. як донг; пули сиёҳ, миқдори ками пул.

ДОНГСАНГ دانگ سنگ *таър.* воҳиди андозагирии вазн ба андозаи як донг.

ДОНИСТА دانسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз донистан.* 2. он чи мавриди огоҳӣ аст; маълум; **дидаю дониста** а) ба хубӣ фаҳмида истода; б) қасдан, амдан; **дониста гап зан** фикр карда гап зан; он чиро, ки дурӯст намедонӣ, нагӯӣ; **дониста монед, ки...** бовар дошта бошед, ки...

ДОНИСТАГӢ دانستگي 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз донистан.* 2. фаҳмиш: **мувофиқи донистагии худ.**

ДОНИСТАКОР دانسته کار таҷрибадида, кордон, пухтакор.

ДОНИСТАН دانستن 1. фаҳмидан, огоҳ шудан; доно шудан, омӯхтан, дарк кардан; огоҳӣ доштан аз коре ё чизе. 2. шинохтан; ташхис додан. 3. пиндоштан, ангоштан, гумон кардан; ҳисобидан, шумурдан; **лозим донистан** зарур ҳисоб кардан; **ба худ муносиб донистан** муносиб дидани коре ба худ, нисбат ба худ сазовор ҳисоб кардани коре; **маъқул донистан** писандидан; **аз ёд донистан** аз бар дониستاني чизе.

ДОНИСТАНӢ دانستني *сифати феълии замони оянда аз донистан;* он чи донистан лозим аст, муносиби донистан.

ДОНИШ *دانش* *исми феълӣ аз доништан*. 1. илм, маърифат, фарҳанг; маҷмӯи огоҳӣ ё иттилоот дар бораи чизе: **илму дониш**, **дониш омӯхтан**; **ҷамъияти паҳнкунандаи донишҳои илмӣ ва сиёсӣ** ҷамъияте, ки ба воситаи тарғибгарон навигариҳои илму сиёсатро ба аҳолии ҷаҳонда медиҳад. 2. маълумот, савод; **соҳиби дониш** донишманд; **ба қадри дониши худ** ба андозаи фаҳмиши худ.

ДОНИШАЛФАНЧ *دانش الفنج* *кит., ниг. дониш-андӯхта*.

ДОНИШАНДӮЗ *دانش اندوز* донишомӯз, фарогирандаи дониш.

ДОНИШАНДӮЗӢ *دانش اندوزى* аз худ кардани дониш, фаро гирифтани дониш, донишомӯзӣ.

ДОНИШАНДӮХТА *دانش اندوخته* *сифати феълӣи замони гузашта аз дониш андӯхтан*; донишманд, бисёр доно.

ДОНИШАФРӮЗ *دانش افروز* *мач.* олим, доно.

ДОНИШВАР *دانش ور* донишманд, олим; оқил, доно.

ДОНИШВАРӢ *دانش وری* илмомӯзӣ; донишманндӣ, доноӣ.

ДОНИШГОҲ *دانشگاه* муассисаи таълимӣ ва илмӣ дар сохтори таҳсилоти олий, ки дар он аз рӯи маҷмӯи илмҳои асосӣ ба таълиму тарбияи мутахассисон ва таҳқиқоти илмӣ машғуланд.

ДОНИШГОҲӢ *دانشگاهی* 1. *мансуб ба донишгоҳ*. 2. он ки барои кор ё таҳсил ба донишгоҳ меравад.

ДОНИШГУСТАР *دانش گستر* паҳнкунанда ва таблиғгари дониш, густаришдиҳандаи илму маърифат.

ДОНИШДӮСТ *دانش دوست* дӯстдорандаи илму маърифат, илмдӯст, донишпарвар.

ДОНИШДӮСТӢ *دانش دوستی* донишпарварӣ, донишпажӯҳӣ, донишпарастӣ.

ДОНИШӢ *دانشی* *марбут ба дониш*; донишманд, хирадманд, оқил; бар асоси дониш.

ДОНИШКАДА *دانشکده* 1. маҳал ва ҷои гирифтани дониш. 2. муассисаи таълимӣ – мактаби олий, ки барои яке аз соҳаҳои илму фан ва

фарҳанг мутахассисони олидарача тайёр мекунад, институт: **донишкадаи санъат**.

ДОНИШҚАРИН *دانش قرین* донишдӯст, донишпараст.

ДОНИШМАНД *دانشمند* 1. соҳиби илму дониш, олим, фозил. 2. доно, оқил, пурдон, хирадманд.

ДОНИШМАНДӢ *دانشمندی* 1. донишманд будан, олимӣ. 2. доноӣ, оқилӣ, пурдонӣ, хирадмандӣ.

ДОНИШМАНДОНА *دانشمندانه* оқилона, хирадмандона.

ДОНИШНОМА *دانشنامه* доиратулмаориф, китобе дар бораи маҷмӯаи донишу илмҳои мухталиф, осор ва аҳволи шоирон, вазъияти сиёсӣву ҷуғрофӣи кишвар *ва ғ.*

ДОНИШОМӮЗ *دانش آموز* 1. муаллим, омӯзгор, хирадомӯз. 2. илмомӯзанда; хонандаи мактаби таҳсилоти умумӣ ва махсус, талаба.

ДОНИШОМӮЗӢ *دانش آموزی* илмомӯзӣ, донишҷӯӣ, фаро гирифтани илму дониш.

ДОНИШОМӮХТА *دانش آموخته* он ки дониш фаро гирифтааст, донишандӯхта, фориғуттаҳсил.

ДОНИШПАЖӮҲ *دانش پژوه* *кит.* 1. толиби илм, доништалаб. 2. пажӯҳандаи илму дониш; муҳаққиқ, корманди илмӣ.

ДОНИШПАЖӮҲӢ *دانش پژوهی* алоқамандӣ ва рағбат доштан ба таҳқиқу пажӯҳиши илмҳои гуногун, илмомӯзӣ.

ДОНИШПАЗИР *دانش پذیر* пазиранда ва хоҳони дониш, донишфарогиранда, аҳли донишу хирад.

ДОНИШПАРАСТ *دانش پرست* илмдӯст, хирадманд.

ДОНИШПАРВАР *دانش پرور* *ниг.* донишпараст.

ДОНИШПАРВАРӢ *دانش پروری* донишдӯстӣ, доништалабӣ.

ДОНИШТАЛАБ *دانش طلب* толиби илму маърифат, кӯшишу ғайраткунанда дар роҳи илмомӯзӣ; илмдӯст, кунҷков.

ДОНИШТАЛАБӢ *دانش طلبی* доништалаб будан, илмдӯстӣ.

ДОНИШФУРӢЗ دانشفروز *ниг.* донишафрӯз.

ДОНИШЧӢИ دانشجوئي 1. марбут ба донишчӯ.
2. донишчӯ будан: солҳои донишчӯи.

ДОНИШЧӢӢ دانشجوی 1. толиби илму маърифат, чӯяндаи илму дониш. 2. он ки дар мактаби олий тахсила илм мекунад.

ДОНКОСА دان کاسه *ниг.* донахӯрак.

ДОНО دانا донанда; пурдон, бисёр донанда; оқил, хирадманд, муқоб. коно; донои кор кордон, пухтакор, аҳли кор; душмани доно бех аз дӯсти нодон (*зарб.*).

ДОНОДИЛ دانادل *кит.* дилогоҳ; соҳибфаросат; хирадманд.

ДОНӢИ دانائي пурдонӣ, оқилӣ, боақлӣ, хирадмандӣ.

ДОНОТАРОШ данاتراش он ки худро доно вонамуд мекунад; он ки даъвои доноӣ дорад.

ДОНОТАРОШӢ данاتراشي худро доно нишон додан, худро доно вонамуд кардан.

ДОНПОШӢ دان پاشي пошидани дон, пошидани гандуму ғалладона.

ДОНХӢР دان خور *ниг.* донахӯр.

ДОНЧА دانچه *кит., кишов.* наск, адас.

дор دار 1. асоси замони ҳозира ва сиаи амр аз доштан; дор-дор шавкуну овози баланди пайхам барои даст гирифтани касе. 2. чузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои соҳибият ва ё доро будан ба аломату хосият: мевадор, кӯдакдор, пулдор, хонадор...

ДОР I دار 1. *кит.* дарахт; танаи дарахт. 2. сутуни баланди ба замин нишондашуда, ки гунаҳқорони ба қатл маҳкумшударо бо таноуб аз гардан овехта мекуштанд; ба дор овехтан (кашидан) қатл кардан ба воситаи дор. 3. иншооти махсус, ки аргамчинҳои ғафсро ба сари чӯбҳои ба замин нишондашуда таранг баста, дорбозҳо ба болои он баромада, ҳунарнамоӣ мекунанд; аз таги дор гурехтагӣ қаллоби гузаро, фиребгари ашаддӣ.

ДОР II ا. دار *кит.* хона, бино; макон (*беиштар ҳамчун чузъи аввали калимаҳои мураккаби арабисохт ба қор бурда мешавад: дорулахлоқ, дорулфунун, дорушифо.*

ДОРАК دارک 1. яке аз чаҳор пистони гов ва г.; сари пистон, долак (*гуфт*). 2. эмизак, пистонак, чоч.

ДОРАМ دارم доро, сарватманд.

ДОРАМӢ دارمي соҳиби молу мулк будан, сарватмандӣ.

ДОРАНДА دارنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз доштан. 2. соҳиб, молик: дорандаи мактуб.

ДОРАНДАГӢ دارندگي дорой, давлатмандӣ.

ДОРАФЗИН دارافزين ҳар чизи аз чӯбу санг сохташуда, ки одам ба он тақя мекунад; тақягоҳ.

ДОРБАСТ داربست шабака ва василаи муваққате, ки аз чӯб ё лӯлаҳои оҳан барои кор дар баландихо месозанд.

ДОРБОЗ دارباز касе, ки дар болои дор бозӣ ва ҳунарнамоӣ мекунад, расанбоз.

ДОРБОЗӢ داربازي 1. ҳунарнамоӣ дар болои дор; дорбозӣ кардан роҳ рафтани ва ҳунарнамоӣ кардан дар болои дор. 2. маҷ. кори пурхатар кардан, қонбозӣ.

ДОРБОМ داربام болоре, ки ба дарозии хона гузошта, аз ду тараф дастақҳо чида, бомро мепошанд, шохпул, шохтир, харӣ.

ДОРБӢИ داربوي *кит.* чӯби уд, ки барои хушбӯӣ месӯзанд.

ДОРКАДУ داركدو *кит.* чӯби баланд, ки болои он кадуе аз нукра ё тилло овозон мекарданд ва тирандозон аз болои асп дар ҳоли тохт ба он тир меандохтанд ва ҳар кас ба ҳадаф мерасид, соҳиби қоиза мегардид.

ДОРО دارا 1. доранда, тавонгар, соҳиб, молик; дорои хату савод соҳиби савод, босавод; дорои чизе будан чизеро фарогиранда будан, ҳовии чизе будан. 2. сарватманд, бодавлат: одами доро, синфи доро.

ДОРОӢ I دارائي давлатмандӣ, тавонгарӣ; боигарӣ, сарват, чизу чора, молу мулк.

ДОРОӢ II دارائي :ангури дорой ангури пешпазаки сафеду сурхчаранги пӯшташ тунук.

ДОРПАРНИЁН دارپرنیان *кит.* чӯби бақам, ки барои сохтани ранг аз он истифода мекарданд.

ДОРУ دارو он чи барои дафъи беморӣ, рафъи чароҳат ва таскини дард истеъмол мекунанд, даво, дармон: **доруи дарди сар**, **доруи обакӣ**, **дору молидан**, **дору хӯрдан**; **доруи беҳушӣ** // **доруи мадхушӣ** моддаи беҳискунандаи бадан; **доруи мушқушак** маргимуш; **доруи дармон кардан** табобат кардан бо доруҳо; **дору задан (пошидан)** моддаҳои химиявӣ пошидан барои нест кардани ҳашароти зараррасон; **Д** **доруи дарди дандон** чизи хеле зарур, айни муддао (*барои рафъи ҳоҷате*); **дору шудан** айни муддао шудани чизе барои коре.

ДОРУБАРД داروبرد *кит.* карру фар, дабдаба, гирудор.

ДОРУВОР دارووار 1. давою дармон, ҳар навъ давоҳо; доруҳо: **сандукҷаи дорувор**. 2. чизҳои хушбӯи тез, ки ба таом меандозанд (*аз қабилӣ каланфур, мурч, зира, дорчин ва ғ.*).

ДОРУВОРӢ دارووارى васоили табобатӣ, дармонӣ.

ДОРУГИР داروگير 1. кашмакш, чангу чанҷол, задухӯрд. 2. *мач.* гирудор; калонгирӣ, худнамой, ҳашамат, дабдаба.

ДОРУГӢ داروگى 1. *мансуб ба дору*. 2. дору (шифобахш) будан, даво шудан; **барои доругӣ хам ёфт нашудан** хеле камёб будан.

ДОРУГУЗАРОНӢ داروگذرانى *тиб.* ба бадан гузаронидани дору барои пешгирӣ ё сабук гузаштани ягон дард.

ДОРУҒА *м.* داروغه 1. *кҳн.* посбони шаҳр; сардори посбонони шаҳр. 2. *таър.* дар замони аморати Бухоро шахсе, ки то тайёр шудан, бардоштани хирман ва ҷудо карда гирифтани ҳаққи амлокдор, подшоҳ ё вақф хирмани иҷорадор ва дигаронро посбонӣ мекард.

ДОРУҒАГӢ داروغگى 1. *кҳн.* *мансуб ба доруға*: **ҳаққи доруғагӣ**. 2. амал ва мансаби доруға.

ДОРУДОН دارودان зарфи дору.

ДОРУДОР دارودار доруолуд, дорудошта.

ДОРУЗАНӢ داروزنى дору кардани ҷое ё чизе.

ДОРУЗЗАРБ *а.* دارالضرب *кҳн.* хонаи сикка задани пул, зарробхона, зарбхона, сиккахона.

ДОРУЗЗИЁФАТ *а.* دارالضيافت *кит.* меҳмонхона, меҳмонсаро, мусофирхона.

ДОРУКАДА داروكده *ниг.* **дорухона**.

ДОРУКӢБАК داروكوبك *тиб.* ҳовани хурд барои кӯфта майда кардани дору, уғурча.

ДОРУҚУТТӢ داروقطى *кит.* қуттӣ ё сандукҷае, ки дар он як миқдор дору асбобҳои тиббии барои ёрии аввалия зарур нигоҳ дошта мешавад: **доруқуттӣ хонагӣ**.

ДОРУЛАМОН *а.* دارالامان *кит.* ҷои беҳавфу ҳатар, макони амният.

ДОРУЛАМОРА(Т) *а.* دارالامارت *кҳн.* қасри аморат; маркази аморат, пойтахт.

ДОРУЛАХЛОҚ *а.* دارالاخلاق муассисаи ислоҳкунандаи ахлоқ (*аз қабилӣ ҳабсхона, хушёрхона ва ғ.*).

ДОРУЛБАВОР *а.* دارالبوار *д.* дӯзах, чаҳаннам; **Д** **ба дорулбавор рафтан** мурдан; **ба дорулбавор фиристодан** куштан, ҳалок гардондан (*дар ҳаққи одами бад*).

ДОРУЛБАЙӢ *а.* دارالبيع *кит.* бозор.

ДОРУЛБАҚО *а.* دارالبقا *кит.*, *мач.* он дунё, абадият.

ДОРУЛИСЛОМ *а.* دارالاسلام *кит.* кишвар ё сарзамини исломӣ; мамлакате, ки бар пояи аҳкоми дини ислом идора мешавад.

ДОРУЛКУТУБ *а.* دارالكتب *кит.* китобхона.

ДОРУЛҚАЗО *а.* دارالقضا *кҳн.* қозихона, хонаи муруфия ва фэйсалдиҳии даъвоҳо аз тарафи қозӣ.

ДОРУЛҚИРОАТ *а.* دارالقراعت *кит.* ҷои китобхонӣ.

ДОРУЛМУАЛЛИМИН *а.* دارالمعلمين *кҳн.* мактаби олии омӯзгорӣ, донишкадаи муаллимӣ.

ДОРУЛМУЛК *а.* دارالملك *ниг.* **дор II**.

ДОРУЛФАНО *а.* دارالفنا *кҳн.* дунёи фонӣ, ин дунё.

ДОРУЛФУНУН *а.* دارالفنون *кит.* донишгоҳ.

ДОРУЛҲИЛОФАТ *а.* دارالخلافه *таър.* маркази хилофат; пойтахти хилофат.

ДОРУПАЗ داروپاز *кит.* дорусоз, созанда ва тайёркунандаи дору.

ДОРУПОШАК داروپاشك *кишов.* асбоб барои пошидани моддаҳои химиявӣ (*хоҳ обакӣ ва*

- хоҳ ордак*) ба растаниҳо.
- ДОРУПОШӢ** *дарوپاشى* *кишов.* 1. пошидани дору ба рӯи растаниҳо барои несту нобуд кардани хашароти зараррасон ва кассалиҳои зироат. 2. дорупошанда, пошдиҳандаи дору: **асбоби дасти дорупошӣ, дастгоҳи дорупошӣ, мошини дорупошӣ.**
- ДОРУСОЗ** *дарوساز* *тиб.* он ки дар доруҳона ба тайёр кардани даво машғул аст, доругар.
- ДОРУСОЗӢ** *дарوسازى* *тиб.* сохтани дору, тайёр кардани даво: **коргоҳи дорусозӣ.**
- ДОРУССАЛТАНА** *ا. دارالسلطنة* *таър.* маркази салтанат; пойтахт.
- ДОРУССУРУР** *ا. دارالسرور* *киноя аз бихишт.*
- ДОРУФУРӢШ** *дарوفروش* *тиб.* фурӯшандаи дору (*одатан дар доруҳона*).
- ДОРУФУРӢШӢ** *дарوفروشى* *тиб.* 1. фурӯхтани дору, фурӯши доруҳо. 2. чой ва маҳалли доруфурӯшӣ.
- ДОРУҲОНА** *дарوخانه* *тиб.* чои таҳия ва фурӯши дору, доруфурӯшӣ.
- ДОРУЧАКОНАК** *داروچکانک* *тиб.* асбоби маҳсус барои башумор чакондани дору, чакрарез, қатрачакон, қатрарез.
- ДОРУШИНОС** *дарوشناس* *тиб., нав.* мутахассиси дорушиносӣ.
- ДОРУШИНОСӢ** *дарوشناسى* *тиб., нав.* соҳаи илми тиб ва биология, ки доруҳо ва таъсири онҳоро ба одаму ҳайвонот меомӯзад, фармакология.
- ДОРУШШИФО** *ا. دارالشفاء* *кит.* табобатхона; беморхона.
- ДОРЧИН** *دارچين* *бот.* растани ҳамешасабз, ки ба вачҳи хуштаъмӣ ва хушбӯиаш баргу гул ва пӯсту меваи онро истифода менамоянд.
- ДОРЧИНӢ** *دارچينى* *ниг.* дорчинранг.
- ДОРЧИНРАНГ** *دارچينرنگ* монанд ба ранги дорчин, хурмоиранг, қаҳваранг.
- ДОС** *داس* *кишов.* олати оҳани бештар ҳилолшакли дамаш тез ва дастааш чӯбӣ аст, ки бо он гандум, чав, алаф ва монанди инҳоро медараванд: **дос ва болға; доси дароз** навъи дос, ки дастаи дароз дорад ва бо он
- рост истода дарав кардан мумкин аст.
- ДОСАК** *داسک* 1. бодхӯрак, абобил. 2. фароштурук, парасту.
- ДОСАРРА** *داساره* *кишов.* абзори дандонадор барои реза кардани беда, аррадос.
- ДОСКАЛЛА** *داس کله* *гуфт., ниг.* доскола.
- ДОСКОЛА** *داسکاله* 1. корди калон ва вазнин, ки бо он навдаҳои тутро барои кирмак мебуранд, инчунин танайи чуворию маккаро реза карда, ба ҳайвонот медиҳанд. 2. навъе аз доси қачқордмонанд барои пиростани дарахтон, дасткола.
- ДОСРАНДА** *داسرنده* асбоби оҳани досшакл, ки аз ду тарафаш дошта, пӯстлохи ғӯлачӯбро метарошанд.
- ДОСТАК** *داستک* *гуфт., ниг.* досак 2.
- ДОСТОН** *داستان* 1. қисса, хикоя, афсона: **достони муҳаббат, достони ҳаёт, достони қаҳрамонӣ.** 2. саргузашт, воқеа; **достон гуфтан** қисса нақл кардан; саргузашт ё воқеаро хикоя кардан. 3. *ади.* яке аз намудҳои асари манзум, ки дар он воқеаи калоне ё қиссае тасвир меёбад: **достони фалсафӣ, достони халқӣ; достон кардан киноя аз овоза** (машҳур) кардан; **достон шудан киноя аз** ба забонҳо афтодан, шӯҳрат ёфтан.
- ДОСТОНГӢ(Ӣ)** *داستان گوئی* гӯяндаи достон, қиссагӯӣ, нақлкунандаи воқеа.
- ДОСТОНГӢӢ** *داستان گوئی* қиссагӯӣ, нақли достон.
- ДОСТОНЗЕБ** *داستان زيب* зеби достон, зебандаи достон.
- ДОСТОНӢ** *داستانى* 1. афсонавӣ, достонзеб. 2. *мансуб ба достон* 3.
- ДОСТОННАВИС** *داستان نويس* он ки достону шеър эҷод мекунад, шоир, достонсаро.
- ДОСТОННАВИСӢ** *داستان نويسى* достоннависӣ, шоирӣ.
- ДОСТОНСАРО(Ӣ)** *داستان سراى* хонанда ё сарояндаи достон; офаринандаи достон.
- ДОСТОНСАРОӢ** *داستان سرائى* хониши достон, сурудани достон; офаридани достон: **достонсароӣ кардан** (намудан).

ДОСТОНСОЗ *داستان ساز* *ниг. достоннавис.*

ДОСТОНСОЗӢ *داستان سازى* *ниг. достоннависӢ.*

ДОСТОНХОН *داستان خوان* *ниг. достонсарой.*

ДОСТОНХОНӢ *داستان خوانى* *ниг. достонсарой.*

ДОТСЕНТ *лот. датсидент* унвони илми муаллими мактаби олий (*мобайни профессор ва муаллими калон*), ки ба номзадҳои илм ва муаллимони мустақилона дарсгӯянда дода мешавад.

ДОТСЕНТӢ *датсидентӣ* амал ва вазифаи дотсент.

ДОУССАЪЛАБ *а. داع الثعلب* *тиб. бемории рӯбоҳ, беморие, ки дар натиҷаи он мӯи кас мерезад.*

ДОФЕЪ *а. دافع* *кит. 1. дафъкунанда, дуркунанда. 2. мудофиакунанда, дифоъкунанда, химоякунанда.*

ДОХИЛ *а. داخل* 1. дарун, муқоб. **хориҷ; дохили...** // **дар дохили** ...даруни..., дар даруни... (*нешоянди изофӣ*). 2. даромада, воридгардида; **дохил кардан** ворид сохтан, даровардан: **ба ариза дохил кардан, ба қатори ... дохил кардан; дохил шудан** а) даромадан, ворид гаштан (*ба хона, деҳа, шаҳр*); б) узви ташкилот ё ҷамъияте шудан; **ба рӯйхат дохил шудан** дар рӯйхат ҷой гирифтан, ба рӯйхат дароварда шудан; **ба савоб дохил шудан** ба савоб шарик (ҳамроҳ) шудан; савоб ёфтан.

ДОХИЛА *а. داخله* 1. муаннаси дохил 2. қисми дарунии чизе; мансуб ва марбут ба дохили кишвар, дохилӣ; муқоб. **хориҷа.**

ДОХИЛӢ *داخلى* 1. мансуб ба дохил; дарунӣ. 2. мансуб ва марбут ба ҳаёт ва фаъолияти дохилии як давлат, ташкилот ё ҷамъият; муқоб. **хориҷӣ; сиёсати дохилӣ, вазорати қорҳон дохилӣ; бозори дохилӣ** бозори дохили мамлакат, бозори миллӣ; **душмани дохилӣ** душман аз байни худ.

ДОХИЛШАВАНДА *داخل شونده* 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз дохил шудан. 2. он ки ба нияти таҳсил ба мактаби олий ё миёнаи маҳсус ҳуҷҷат месупорад.

ДОХИЛШАВӢ *داخل شوى* *исми амал аз дохил шудан; имтиҳони дохилшавӣ* имтиҳони қабил

ДОХИЛШУДА *داخل شده* *сифати феълӣи замони гузашта аз дохил шудан.*

ДОХУЛ *داخل* *кит. нишастгоҳ ва ё суфаи даромадгоҳи дарбори подшоҳон ва амалдорон, ки аз ҷубу санг месохтанд; чилавхона; дарвозахона.*

ДОХУНДА *داخنده* (*иақли тағйирёфтаи додархонда*) *лаҳҷ. 1. фақиру пойбараҳнаи рустой. 2. лақаби қаҳрамони асосии романи «Дохунда»-и С.Айнӣ – Ёдгор.*

ДОХИГӢ *даҳиғӣ* доҳӣ будан, пешвой, сарворӣ.

ДОХИЁНА *даҳияне* 1. доҳивор, мисли доҳӣ. 2. заковатмандона, бо қамоли заковат.

ДОХИЯ I *а. داهيه* *кит. муаннаси доҳӣ.*

ДОХИЯ II *а. داهيه* *кит. мусибат, бадбахтӣ; доҳияи кубро мусибати азим.*

ДОХӢ *а. داهى* 1. фавқулода, зирак, доно; донишманд, нобиға. 2. пешво.

ДОХУЛ *داهل* *кит. хӯса, нишонаи одамшакл барои рамондани парандагон.*

ДОЧ *داج* *кит. 1. торикӣ. 2. торик, тира; шаби доч* шаби тираву торик, шаби зулмонӣ.

ДОШ *دش* *кит. оташдони калон барои пухтани хишт, сафол ва ғ., кӯра, хумдон.*

ДОШАН *دانش* *кит. 1. инъом, ато, бахшиш. 2. музд, подош, учр.*

ДОШӢ *داشى* *кит. марбут ба дош; он чи дар кӯра ё оташдон пухта мешавад.*

ДОШОД *دشاد* *кит., ниг. дошан.*

дошт *داشت* *асоси замони гузашта аз доштан.*

ДОШТ *داشت* тобоварӣ, бардошт; бақувватӣ (-и либос, пойафзол ва ғ.); **дошт додан** а) тоб овардан, поистан, бардошт кардан; б) бодост будан, бобақо будан (*оид ба либос, пойафзол ва ғ.*).

ДОШТА *داشته* 1. сифати феълӣи замони гузашта аз доштан. 2. ҳар чизи (*хусусан чизу чораи хонагиӣ*) кӯҳна, дар истеъмол буда.

ДОШТАН *داشتن* 1. доро (молик, соҳиб) будан ба чизе, дар тасарруфи қасе будани чизе: **хона доштан, чанд писар доштан, чанд сар гӯсфанд доштан, қурб доштан, ёри меҳрубон доштан, адоват доштан, қобилият доштан, қувват доштан, хунар доштан; даромад доштан** даҳл (оидот) доштан; **фоида гирифтан, навъ ба**

даст омадан; **савод доштан** босавод будан, саводнок будан. 2. гирифтан, қапидан: **аз доманам дошт, аз гиребонаш дошт**. 3. сайд кардан, ба даст даровардан: **бедона доштан, моҳӣ доштан**. 4. дастгир намудан, банд кардан. 5. аз ҳаракат боздоштан (аспро, мошинро). 6. нигоҳ доштан, хифз кардан. 7. *гуфт*. ба кор бурдан, истифода бурдан (*мас.*, чизу чораи хона ва асбоби рӯзгорро). 8. *чун феъли ёридиҳанда таркибҳои гуногуни феълӣ месозад*: **бозӣ доштан, гап доштан, нигоҳ доштан, ном доштан, фоида доштан, чашм доштан, ҳад доштан, ҳақ доштан, чой доштан...** 9. *ҳамчун феъли ёридиҳанда бо масдарҳо омада, феъле месозад, ки муродифи замони ҳозира ва гузашта мебошад*: **шукуфтан дорад, сабзидан дошт...**; **масҳара доштан** масҳара пиндоштан, масҳара ҳисобидан; **худро доштан** худдорӣ кардан; **қимат доштан** арзидан, арзиш доштан, баҳо доштан; **баҳо надоштан** бебаҳо будан, гаронбаҳо будан; **ёд доштан...** дар хотир доштан...; **то ҷон доштан** то зинда будан.

ДОШТАНӢ داشتن *сифати феълӣ замони оянда аз доштан*; шоистаи доштан ва ниғадорӣ.

ДОШТДОР داشت *ниг.* доштнок.

ДОШТНОК داشت *нак* бадашт, бодавом, бобақо (*дар бораи либос ва пойафзол*).

ДОШТНОКӢ داشت *накӣ* доштнок будан, бадаштӣ, бақодорӣ.

ДОШҲОНА داش *хане* *кит.* оташдон, хумдон, кӯра.

ДОЯ دايه 1. он ки ҳангоми зоидан ба занон нигоҳубин мекунад, момодоя, қобила. 2. зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад. **модарро дил месӯзад, дояро доман** (*зарб.*).

ДОЯГӢ دايگӣ 1. нигоҳубин ва парасторӣ ба занон дар вақти зоидан, момодоягӣ. 2. амал ва машғулияти зане, ки тифлонро дар оила парасторӣ мекунад; нигоҳубин кардан ба кӯдак; бачабардорӣ кардан.

ДРАМА *ю.* *дрме* асари бадеӣ, ки барои дар сахнаи театр гузоштан навишта мешавад, намоишнома.

ДРАМАВӢ درموى *мансуб ба драма*; **махфили драмавӣ** маҳфили ҳаваскорони театр, ки

драмахоро ба сахна мегузоранд; **театри драмавӣ** театре, ки дар он драма ба сахна гузошта мешавад.

ДРАМАНАВИС درمه *نويس* нависандае, ки навиштани асарҳои драмавӣ соҳаи асосӣ ё яке аз соҳаҳои муҳимми эҷодиёти бадеии ўст, намоишноманавис, драматург.

ДРАМАНАВИСӢ درمه *نويسى* шуғлу амали драманавис; намоишноманависӣ.

ДРАМАТИЗМ *ю.* *درميتيزم* чиддияти ҳаракат ва шиддати вазъият, ки ба драма хос аст.

ДРАМАТУРГ *ю.* *درمترگ* *ниг.* драманавис.

ДРАМАТУРГИЯ *ю.* *درمترگيه* 1. адабиёти драмавӣ; назария дар бораи сохт, принцип ва усулҳои осори драмавӣ. 2. маҷмӯи асарҳои драмавии ягон нависанда: **драматургияи С. Улуғзода**.

ДРАМАТУРГӢ *ю.* *درمترگى* 1. *мансуб ба драматургия*. 2. амал ва шуғли драматург: **махорати драматургӣ, фаъолияти драматургӣ**.

ДРАП *фр.* *дрп* моҳути ғафс, матои ғафси мӯина, ки аз он асосан палто медӯзанд.

ДУ *до шумораи миқдорӣ* адади 2: **ду баробар, ду кас, ҳар ду, ду-се сол, як-ду кило; ду-ду дунафарӣ, дукасӣ; ду ним кардан // ду тақсим кардан** ба ду ҳисса ҷудо кардан (*одатан баробар*); **аз ду сар** дар ҳар сурат, албатта, ҳатман; **ду пули пучак** маблағи ниҳоят кам, пули ночиз; **ду пойро ба як мӯза карда** исрор-корона, бо исрор; **бо ду дасти адаб** бо камоли эҳтиром, иззату ҳурматро ба ҷо оварда; **дили касеро ду ним кардан** *ниг.* **дил; ду чашмро чор кардан** (*дар роҳи касе*) саҳт интизор шудан (*омадани касеро*), чашм ба роҳи касе будан.

ДУАЛИЗМ *лот.* *دواليزم* *фалс.* таълимоте, ки пайравони он модда ва рӯҳро ду ибтидои мустақилу ба якдигар новобаста мешуморанд; *муқоб.* **монизм**.

ДУАЛИСТ *лот.* *دواليست* *фалс.* пайрави дуализм.

ДУАЛИСТӢ *лот.* *دواليستى* *мансуб ба дуализм*.

ДУАНДЕШ *дундиш* дудила, калаванда.

ДУАНДЕШӢ *дундишӣ* дудилагӣ, калавандагӣ.

ДУАРРАГӢ *ду* *дарра* дошта (*оид ба дастгоҳи тахтабурӣ*).

ДУА

ДУАСПА دواسپه 1. ба воситаи ду асп каши-
дашаванда: **аробаи дуаспа, фойтуни дуаспа**. 2.
мач. шитобон, тез, босуръат: **дуаспа рафтан**.

ДУБАЙТА دوبيته *ади., ниг.* **дубайтӣ**.

ДУБАЙТӢ دوبيتي шеъре, ки ба мисли рубой аз
ду байт иборат буда, мисраъҳои аввал, дуюм
ва чоруми он ҳамқофия ҳастанд; тафовут
фақат дар он аст, ки рубой дар вазни махсуси
худ, дубайтӣ дар баҳри ҳазачи мусаддаси
маҳзӯф ё мақсур гуфта мешавад.

ДУБАРА I دوبره 1. дуто бар дошта, дутаҳӣ: **ма-
тои дубара**.

ДУБАРА II دوبره 1. ду бор ҳосилдиҳанда,
дуҳосила. 2. ҳосили дуюм (одатан ҳасак ме-
шавад): **себи дубара**.

ДУБАРГА دوبرگه ниҳоли наврастаи дорои ду
барг ё ду гулбарг.

ДУБАРГӢ دوبرگي дубарга; ҳолати нав рӯидани
ниҳол, ки нахуст ду барги он аз ҳам чудо
мешавад.

ДУБАСТА دوبسته *нав.* дар ду навбат; **дубаста
кор кардан** дар ду навбат (баст) кор кардан.

ДУБАСТӢ دوبيستي *ниг.* **дубаста**.

ДУБАХТА دوبيخته 1. зани ду бор шавҳаркарда.
2. *мач.* дорои имкониятҳои баробари
муваффақият ва шикаст.

ДУБАҲРА دوبره 1. хонаи аз ҷануб ва аз шимол
дардошта, ки ҳам боби зимистон асту ҳам
боби тобистон. 2. аз ду шароити ба ҳам зид
бахрабар; **ҳайвони дубаҳра** *зоол.* ҳайвоне, ки
ҳам дар об зиндагӣ мекунад ва ҳам дар хок
(*мас., қурбоққа*), обҳои хо, хоқубиҳо.

ДУББ *а.* دب *кит.* **хирс**; **Дубби Акбар** Хирси ка-
лон, **Дубби Асгар** Хирси хурд, номҳои ду
гурӯҳи ситораҳо, ки дар гуфтугӯ инчунин
Ҳафтдодарони калон ва **Ҳафтдодарони хурд**
мегӯянд.

ДУБЕЗА دوبيزه ду бор бехташуда (*oid* ба *ord*):
кулчаи ширмоли дубеза.

ДУБЕЛА دوبيله ду бел дошта (*oid* ба *қайиқу
заврақ*); **дубела рондан** (*киштиро*), бо ду бел
рондан (*киштиро*).

ДУБИН دوبين *кит.* олус, аҳвал.

ДУБИНӢ دوبيني 1. дубин будан; олусӣ. 2. *мач.*

таваччӯҳ ба ду чиз ё ду мабдаъ, санавият.

ДУБОЛА دوباله дорои ду бол, дуқанота.

ДУБОЛАҲО دوبالها *зоол.* гурӯҳи ҳашароти дорои
ду бол, яъне як ҷуфт қанот дошта (*аз қабил
пашша, малах, ору*).

ДУБОЛО دوبالا ду чандон, ду баробар, ба ан-
дозаи ду баробар.

ДУБОРА دوباره бори дуюм, дафъаи дигар, ду-
юмбора, дуқарата; **кишти дубора, кори дубо-
ра, умри дубора, дубора барқарор кардан**.

ДУБОРАДӢ دوباره‌دوزي дӯхтани такрорӣ; ду
бор дӯхтани либос барои мустаҳкам шудани
дӯхти он.

ДУБОРАКОРӢ دوباره‌کاري барои иҷрои коре ду
чандон вақт сарф кардан; кореро, ки дар як
бор иҷро кардан мумкин аст, дар дафъаи
дуом ба анҷом расонидан: **дуборакорӣ кар-
дан**.

ДУБОРАПАЗ دوباره‌پز он чи ду бор пухта шавад;
пухтупази такрорӣ.

ДУБОРӢ دوباري ҳар қадам ду бор, думаро-
тибай.

ДУБУРЧА دوبرچه 1. парандае, ки ду ошён дорад
ва дар як ҷо намононад. 2. *мач.* шахсе, ки ба
корҳои мухталиф гироиш дорад.

ДУБУРЧӢ دوبرجي *ниг.* **дубурча**.

ДУВАЛ دول *кит., ҷ.* давлат.

ДУВИСТ دويست *кит.* **шақли қадимаи дусад**.

ДУВОЗДАҲ دوازده шумораи миқдорӣ адади 12.

ДУВОЗДАҲАНГУШТА دوازده انگشته рӯдае, ки
дарозии он ба дувоздаҳ ангушт баробар аст.

ДУВОЗДАҲАНГУШТӢ دوازده‌انگشتي *ниг.* **дувоз-
дахангушта**.

ДУВОЗДАҲБУРЧ دوازده‌برج *нурч.* бурҷҳои дувоз-
дахгона, ки ба онҳо Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Са-
ратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс,
Ҷадӣ, Далв ва Ҳут дохиланд.

ДУВОЗДАҲГИРЕҲ دوازده‌گره номи нақше, ки
дар ҷӯб қанда мешавад.

ДУВОЗДАҲГОНА دوازده‌گانه иборат аз дувоздах
қисмат: **бурҷҳои дувоздахгона**.

ДУВОЗДАҲИМОМА دوازده‌امامه *мансуб* ба маз-

- хаби шиан дувоздахимомӣ.
- ДУВОЗДАҲҚАБАТА** دوازده قبطه *ниг.* дувоздах-ошёна.
- ДУВОЗДАҲҚАТОРА** دوازده قطاره *дорои* дувоздах қатор.
- ДУВОЗДАҲМАҚОМ** دوازده مقام *мус.* маҷмӯаи тарона ва оҳангҳои мусиқии мардуми тоҷику форсизабон, ки аз дувоздах парда иборат аст.
- ДУВОЗДАҲОШЁНА** دوازده آشيانه *дорои* дувоздах ошёна: **бинои дувоздахошёна.**
- ДУВОЗДАҲПАРДА** دوازده پرده *мус., ниг.* дувоздахмақом.
- ДУВОЗДАҲРӮЗА** دوازده روزه 1. аз рӯи дувоздах рӯз; ба мӯҳлати дувоздах рӯз: **сафари дувоздахрӯза.**
- ДУВОЗДАҲСОАТА** دوازده ساعته 1. аз рӯи дувоздах соат. 2. ба мӯҳлати дувоздах соат.
- ДУВОЗДАҲСОАТӢ** دوازده ساعتی *ниг.* дувоздахсоата.
- ДУВОЗДАҲСОЛА** دوازده ساله 1. *дорои* синну соли дувоздах. 2. ба мӯҳлати дувоздах сол: **ҳабси дувоздахсола.**
- ДУВОЗДАҲТИРА** دوازده تيره *дувоздах* тир дошта; **милтиқи дувоздахтира** милтике, ки дувоздах тир дар тирдонаш ҷой мегирад.
- ДУВОЗДАҲУМ** دوازدهم *дорои* шуморӣ ё рутбаи дувоздахум; шумораи тартибӣ аз адади 12.
- ДУВУМ** دوم *шумораи тартибии* ду.
- ДУВУМДАРАҶА** دوم درجه *мансуб ба дарачаи* дуум; ғайри асосӣ, фаръӣ.
- ДУВУМИН** دومين *ниг.* дувум.
- ДУГ** دوگ (*аслаи* дук): **дуги чайра** хори дукмонанди бадани чайра.
- ДУГАЗА** دو گزه *кҳн.* пояи милтиқи пилтағӣ.
- ДУГАЗӢ** دو گزی *ду* газ дарозӣ дошта.
- ДУГБИНӢ** دو گبینی *ниг.* дукбинӣ.
- ДУГЕСӮ** دو گیسو *дузулф.*
- ДУГЕТӢ** دو گیتی *ду* ҷаҳон, *ду* олам, *ду* дунё; *дунёи* ҳастӣ ва *дунёи* фанӣ.
- ДУГОНА** دو گانه 1. аз ҳам фарқкунанда, ноҳам-
- гун, мухталиф; *дорои* ду чинси мухталиф. 2. дуто, ҷуфт; кӯша; **дугона кардан** аз чанд бех растаниҳои дар як ҷо ва ба ҳам зич баромада, *ду* беҳи хубтаринашро гузоштан. 3. *ду* мағзи дар як дона рӯидаи зардолу, бодом, шафтолу *ва ғ.* 4. *маҷ.* *ду* духтар ва ё зани бо ҳам дӯсти наздик: **дугонаи ҷонӣ, дугонаи ҷоноҷон.**
- ДУГОНАБОЗ** دو گانه باز *он* ки дугонаҳои худро бениҳоят дӯст медорад ва ба онҳо бисёр аҳамият медиҳад; *он* ки дугонаҳои зиёд дорад.
- ДУГОНАБОЗӢ** دو گانه بازی 1. бозии духтарчаҳои хурд, ки дар он нақши дугонахоро иҷро мекунанд. 2. бо дугонабозӣ вақтро гузарондан: **дугонабозӣ кардан** (*ба ҳар ду маъно меояд*).
- ДУГОНАГӢ** دو گانگی *дӯстӣ* дар байни занону духтарон: **муносибати дугонагӣ, дугонагӣ доштан ба касе.**
- ДУГОНАПАРАСТ** دو گانه پرست *д.* 1. ноҳамгунӣ, носозгорӣ, ихтилоф. 2. санавӣ, парастикунандаи ду маъбуд.
- ДУГОНАПАРАСТӢ** دو گانه پرستی *ду* маъбудро парастидан, санавият.
- ДУГОНАСӮЗ** دو گانه سوز *тех.* муҳаррике, ки бо *ду* навъ сӯзишворӣ (*бензин ва газ*) кор мекунад.
- ДУГОНИК** دو گانک 1. тавъамон, *ду* ҳамзод. 2. яке аз *ду* бачае, ки ҳамроҳ таваллуд ёфтааст.
- ДУГОНӢ** دو گانی *дутоӣ, ҷуфт.*
- ДУГОҲ** دو گاه *мус.* яке аз мақомҳои мусиқии классикии тоҷикии «Шашмақом».
- ДУГПУШТ** دو گ پشت *ниг.* **чайра.**
- ДУГУМОНА** دو گمانه *гуфт.* аз *ду* эҳтимол яке; **ярадори дугумона** маҷрӯҳе, ки сиҳат шуданаш дар гумон аст.
- ДУГУРӮҲӢ** دو گروهی *дуда*стағӣ, ба *ду* гурӯҳ ҷудо шуда.
- ДУГӮӢ** دو گوئی **:дугӯӣ кардан** *дуй* ҷустан, ба як фикр наистодан, *ду* хел гап задан; *дурӯягӣ* кардан.
- ДУГӮША** دو گوشه *дорои* *ду* гӯшак; *дорои* *ду* даста: **кӯзаи дугӯша.**
- ДУҒДОҒ** دو غداغ *зоол.* мурғи даштии калон-

чуссаи гардандароз аз катори турнашаклҳо.

ДУҒИЛДИРАКА *دوغلدرکه* *гуфт.* дучарха: **аро-баи дуғилдирака.**

ДУД *دود* 1. моддаи тираранги абру бухормонанд, ки аз сӯхтани чизе пайдо шуда, ба ҳаво мебарояд: **дуди борут, дуди паровоз, дуди сиёҳ (сафед, хокистарранг, ғализи бадбӯ), дуду ғубор.** 2. *мач.* оҳ; оҳу нола, фиғон; **дуди дил** оҳу фиғон; сӯзу гудози ботинӣ. 3. *мач.* ба маънои сиёҳӣ, тирагии ғамангез *ва г.* истеъмол мешавад: **дуди алам, дуди оҳ, дуди ситам; дуд додан** сигарет кашидан; **дар дуд хушк кардан** барои хӯрдан тайёр кардан (-и моҳӣ, гӯшт *ва г.*); **дуд кардан** а) дуд баровардан (*ба ин маънӣ ҳамчун таркиби феълии монда ва гузаранда кор фармуда мешавад*); б) сӯзонда дуди чизеро баровардан; даргирондан (*мас., сигарет ё исфандро*); **дуд ба дуд кашидан** пайиҳам, дуд болои дуд кашидан (*чилиму сигаретро*); **дар байни дуду оташ** дар байни тирборон; **дуди касе баромадан** фиғони касе баромадан; сахт ғаму ғусса хӯрдан; **дуд аз димори касе баромадан** (баровардан) димор аз рӯзгори касе баромадан (баровардан); нобуд кардан, азият кашидан, зиндагӣ ба ӯ тира гардидан; **дуд аз чигар баромадан** а) оҳу фиғон кардан, сӯзу гудоз кардан; б) ғаму ғусса хӯрдан; сахт ғамгин шудан; **дуд аз чони касе баровардан** касеро ба ҳалокат расонидан, несту нобуд сохтан; *муқ.* **димор аз чони касе баровардан; дегу дуд кунонидан** хӯрок пазондан, ба хӯрокпазӣ водор сохтан; **дуд ба димоғ задан** а) ниҳоят хафа шудан, бисёр ғамгин шудан; б) сахт оташин шудан, ғазабнок шудан.

ДУДА I *دوده* моддаи сиёҳе, ки дар натиҷаи муддати зиёд дуд кардан дар мӯрӣ, таги дег *ва г.* пайдо мешавад, сиёҳӣ.

ДУДА II *دوده* *ниг.* дудмон.

ДУДАМ *دودم* *ниг.* дудама.

ДУДАМА *دودمه* ҳар ду тарафаш буранда: **корди лудама, теги дудама.**

ДУДАНГЕЗ *دودانگيز* дудзо, барорандаи дуд.

ДУДАНДУД *دوداندود* дудолуд, андуда бо дуд.

ДУДАР *دودر* *киноя аз* дунё, олам.

ДУДАРА *دودره* дорои ду дар, ду дар дошта;

даромадгоҳу баромадгоҳ дошта.

ДУДАСТА *دودسته* 1. бо ду даст: **дудаства вохӯрӣ кардан, дудаства пахта чидан.** 2. ду даста дошта, дорои ду дастгир: **арраи дудаства, кӯзайи дудаства.**

ДУДАФКАН *دودافکن* 1. афканандаи дуд, барорандаи дуд. 2. чодугар, соҳир.

ДУДАФКАНӢ *دودافکنی* *мач.* чодугарӣ, соҳирӣ.

ДУДАХАРД *دوده خورد* *ниг.* **лудахӯрд;** **ин матбахи лудахард** дунё, олам.

ДУДАХӮРД *دوده خورد* аз дуд сиёҳшуда.

ДУДБАРО *دودبرا* роҳи баромадани дуд (*дар оташдон*); дудкаш.

ДУДБАРОӢ *دودبرائی* баромадани дуд, хорич шудани дуд.

ДУДГИРИФТА *دودگرفته* *сифати феълии замони гузашта аз* дуд гирифта; аз дуд сиёҳшуда: **деворҳои дудгирифта.**

ДУДГОҲ *دودگاه* *ниг.* дудкаш.

ДУДФӮЛА *دودغوله* пайдо шудани дуди зиёд бар асари сухтор, кӯрдуд, дуди сиёҳ, пурдуд.

ДУДДИХӢ *دوددهی* *исми амал аз* дуд додан; ба воситаи дуд хушк кардани моҳӣ, гӯшт *ва г.*

ДУДДОДА *دودداده* *сифати феълии замони гузашта аз* дуд додан; дудӣ.

ДУДДОР *دوددار* дорои дуд, омехта бо дуд, ҳамроҳ бо дуд.

ДУДЗАДА *دودزده* *сифати феълии замони гузашта аз* дуд задан; бӯи дуд гирифта, дудхӯрда.

ДУДЗАДАГӢ *دودزدگی* *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи* дудзада; дудзада будан.

ДУДИЛА *دودله* он ки дар иҷро кардан ё накардани коре ба қарори қатъӣ наомадааст; калаванда дар миёни ду фикр, мутараддид.

ДУДИЛАГӢ *دودلگی* қатъӣ набудан дар иҷрои коре, калавандагӣ дар байни ду фикр; шакку тардид; **бе ҳеч дудилагӣ** бо қатъият, ба ягон шубҳа роҳ надода; **дудилагӣ кардан** беқатъиятӣ зоҳир кардан (*дар иҷрои коре*).

ДУДИЛОНА *دودلانه* бечуръатона, ғайриқатъӣ;

- шубҳаангезона.
- ДУДӢ** دودى 1. мансуб ба дуд; пардаи дудӣ парда аз дуд. 2. дуд додашуда: моҳии дудӣ.
- ДУДКАШ** دودکش роҳи махсус барои баромадани дуд, мӯрӣ, дудбаро: дудкаши кӯраи оҳангарон, дудкаши самовор, мӯрии дудкаш.
- ДУДМОН** دودمان *кит.* хонадон, хонавода; авлод, оила; қабила.
- ДУДМОНАНД** دودمانند монанди дуд, ба дуд монанд; шабеҳи дуд: ғубори тунуки дудмонанд.
- ДУДНОК** دودناк дудолуд, бо дуд омехта, дуддор.
- ДУДОЛУД** دودآلود олуда бо дуд, ба дуд омехта; дуд нишастамонда: хонаи сиёҳи дудолуд.
- ДУДОСО** دودآسا ба мисли дуд, дудмонанд.
- ДУДОҲАНГ** دودآهنگ *кит.* 1. зарфи сафолӣ, ки дар он дудаи чароғ ва ғ. барои сохтани сиёҳӣ чамъ карда мешавад. 2. дудкаш, дудбаро, мӯрӣ.
- ДУДПУЛӢ** دودپولى *таър.* андозе, ки дар замони аморат аз ҳар як ҳавлӣ ситонида мешуд.
- ДУДРАНГ** دودرنگ сиёхчатоб, тира, торик, тираранг.
- ДУДСИФАТ** دودصفت *ниг.* дудмонанд.
- ДУДҲОНА** دودخانه 1. ҷое, ки дар он чармгарон пӯстро дуд медиҳанд; ҳонае, ки дар он ҷо моҳию гӯштро дуд медиҳанд, ҳонаи дуддихӣ. 2. ҳонаи пурдуд.
- ДУДҲӮРДА** دودخورده бӯи дуд зада, дудолуда; бемаза.
- ДУЖХИМ** دژخيم *ниг.* дижхим.
- ДУЗАБАР** دوزبر *грам., кит.* танвин.
- ДУЗАБОН** دوزبان *мач.* дурӯя, мунофиқ, риёкор.
- ДУЗАБОНА** دوزبانه 1. донандаи ду забон, ду забонро хуб медонистагӣ, зуллисонайн. 2. ба ду забон таълифгардида: лугати дузабона.
- ДУЗАБОНӢ** دوزباني 1. ба хубӣ донистани ду забон. 2. *мач.* дурӯягӣ, мунофиқӣ.
- ДУЗАНА** دوزنه он ки ду зан дорад, соҳиби ду зан.
- ДУЗАНАГӢ** دوزنگي дузана будан, ду зан дош-
- тан.
- ДУЗАРДА** دوزرده тухми дорои ду зарда: тухми дузарда.
- ДУЗД** دزد он ки моли касеро пинҳонӣ мебарад ё ғорат мекунад, роҳзан; **дузди адабӣ** он ки асари адиберо аз они худ ба қалам медиҳад, асардузд; *чизеро дузд задан* ба тариқи пинҳонӣ тасарруф намудани чизе, чизеро гирифта бурдани дузд; **дузд бошу боинсоф бош** (*мақ.*) дар ҳамаи корҳо адлу инсофро набояд фаромӯш кард; **дуздро қарақчӣ задан** (*мақ.*) чизе, ки бо роҳи ҳаром ба даст омадааст, ҳамин тавр аз даст меравад.
- ДУЗДАНДА** دزدنده *сифати феълӣи замони гузашта аз дуздидан;* дузд, роҳзан.
- ДУЗДАФШОН** دزدافشان *кит.* он ки молҳои дуздиро фурӯхта медиҳад; ҳанноте, ки молҳои дуздиро арзон харида, ба дигарон қимат мефурӯшад.
- ДУЗДАФШОНӢ** دزدافشاني ҳаннотӣ, фурӯхтани моли дуздӣ.
- ДУЗДАФШОР** دزدافشار *кит.* 1. *ниг.* дуздафшон. 2. роздон, шарик ва ёрирасони дузд. 3. дузде, ки аз ғояти ҷаққонӣ моли дузди дигарро мебарад.
- ДУЗДБАШАРА** دزدبشره монанд ба дузд, бо қиёфаи дузд.
- ДУЗДБОЗОР** دزدبازار 1. *мач.* бозоре, ки дар он ҷо дузд зиёд аст. 2. фурӯшгоҳ ё бозоре, ки дар он ҷо нархҳо хеле гарон аст.
- ДУЗДБӮРДА** دزدبرده он чи дузд бурдааст, моли дуздӣ.
- ДУЗДВОР** دزددوار *ниг.* дуздона.
- ДУЗДГОҲ** دزدگاه *ниг.* дуздхона.
- ДУЗДЗАДА** دزدزده *сифати феълӣи замони гузашта аз дузд задан;* касе ё ҷое, ки дузд задааст, ғоратшуда.
- ДУЗДИДА** دزدديده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз дуздидан:* дуздида бурдан, дуздида тавонистан, дуздида рафтан. 2. *мач.* пинҳонӣ, махфиёна, рустӣ: **нигоҳҳои дуздида, дуздида нигоҳ кардан ба сӯи касе.**
- ДУЗДИДАН** دزدديدан пул ва моли касеро пинҳонӣ аз худ кардан, дуздӣ кардан, ба сирқат бур-

дан; касеро аз ғайри ихтиёри ӯ ё падару модараш ва ё парастораш бо худ гирифта бурдан; **дили касеро дуздидан** дили касеро рабудан, касеро ба худ моил кардан.

ДУЗДӢ دزدى 1. ба тариқи пинҳонӣ аз они худ кардани молу мулки дигарон, сирқат; **дуздӣ кардан** дуздидан. 2. амал ва шуғли дузд, дузд будан. 3. ба роҳи дуздидан ба даст омада; бо роҳи ғайриқонунӣ ё макру фиреб ба даст овардашуда; дуздидашуда: **моли дуздӣ, пули дуздӣ; дуздию гургӣ** дуздидан ва хиёнат кардан.

ДУЗДОДУЗДӢ دزدادزدى дуздии бисёр, бисёр рӯй додани ҳодисаи дуздӣ.

ДУЗДОНА دزدانه мисли дузд, ҳамчун дузд; пинҳонӣ, махфиёна.

ДУЗДОНДАН دزداندن тарзи бавоситаи **дуздидан**; ба дузд додан (*беэҳтиётӣ карда ё ба сабаби дуруст ниғаҳбонӣ карда натавонистан*).

ДУЗДПЕША دزدپيشه он ки кору шуғлаш дуздиву роҳзанӣ аст; дузд, роҳзан.

ДУЗДСИФАТ دزدصفت *ниг.* **дуздо**на.

ДУЗДХОНА دزدخانه макони дуздон, маскани дуздон.

ДУЗИСТ دوزيست *биол.* чонваре, ки ҳам дар об ва ҳам дар хушкӣ зиндагӣ дорад; ҳайвони мутааллиқ ба обхокӣ.

ДУЗИСТӢ دوزيستی *мансуб ба дузист*; дорои хусусиятҳои дузистӣ, обхокӣ будан.

ДУЗОНУ دوزانو: **дузону нишастан** ҳар ду зонухоро ба пеш, ба замин зада, пойхоро ба ақиб гузошта нишастан; **дузону шудан** ба сари ҳар ду зону така карда истодан.

ДУИЯТ دوئييت *кит.* аз ду қисм иборат будан; ба ду ҷудо шудан, дуто будан.

ДУӢ دوئى 1. дуто будан. 2. ду чихат доштан, ихтилоф мавҷуд будан. 3. *кит.* дурӯй, мунофикӣ, риё.

ДУК دوک чӯби махсус тарошидашудаи дарозшакли нӯкборик, ки вайро ба чарх гузошта, бо он ресмон мересанд; **дуки чайра** *ниг.* дуг.

ДУКА دوکه *кит.* зиндон, маҳбас.

ДУКАРАТА دوكرته ду баробар зиёд, дучанд; *ниг.* дубора.

ДУКАРАТӢ دوكرتي *ниг.* дуборӣ.

ДУКАСА دوکسه 1. ду кас шуда, ду нафар якҷоя шуда; **бозии дукаса** бозие, ки дар он аз ҳар ду тараф ду нафар баромад мекунанд; **дукаса шуда** ду кас якҷоя шуда (*барои иҷрои коре*). 2. барои дукас ҷой дошта, махсус барои ҷойгир шудани ду нафар: **кати дукаса, хучраи дукаса**.

ДУКАСӢ دوکسى *ниг.* **дукаса**; дунафарӣ: **ба асп дукасӣ савор шудан**.

ДУКАФА دوکفه *гуфт.* ду кафи дастро якҷоя карда: **дукафа об нӯшидан**.

ДУКАФОН دوکفان аз миёна баробар ба ду ҳисса тақсим шуда: **дукафон кардан, дукафон шудан**; ♦ **як себи дукафон** бисёр монанд.

ДУКБИНӢ دوکبینى дорои бинии дарозу нӯгборик.

ДУК-ДУК دوکدوک *калимаи тақлиди* овозе, ки дар натиҷаи пайи ҳам ба ҳам задани чизҳои ҷӯбӣ *ва г.* ҳосил мешавад; **дук-дуки дил** тапиши тез-тези дил.

ДУККА ا. دوگه *кит., ниг.* **дӯкон** 1.

ДУКДОН دوکدان *кит.* чаъбае, ки дар он дукхоро ҷо мекарданд.

ДУКӢ دوکى *мансуб ба дук*; монанди дук, борику маҳрутшакл.

ДУККОН دوکگان *кит., ниг.* **дӯкон** 1

ДУКОРА دوکاره дорои ду корбурд, шахсе, ки ду кор дорад.

ДУКОРДА دوکارده қайчии махсус барои тарошидани пашми бузу гӯсфанд; қайчии калон.

ДУКРЕС دوکريس *кит.* он ки бо дук нах мересад.

ДУКТАРОШ دوکتراش *кит.* устои дуктарош, устое, ки ба тарошидан ва сохтани дук машғул аст.

ДУКТАРОШӢ دوکتراشى *кит.* тарошидан ва сохтани дук.

ДУКУР-ДУКУР دوکردکرد *калимаи тақлидӣ* садои поймонии тойча, бузича, баррача *ва г.* дар вақти давидан.

ДУКӢҲА دوکوهه *ниг.* **дукӯҳона**.

ДУКӢХОНА دو كوهانه дорои ду кӯхон, дукӯхондор: шутури дукӯхона.

ДУКШАКЛ دو كشكل монанди дук, ба сони дук.

ДУҚАБАТА دو قبطه 1. иборат аз ду қабат, рӯи ҳам ё болои ҳам гузошташуда: **дари дуқабата, тирезаи дуқабата; дуқабата паҳн кардан** рӯи ҳам гузошта паҳн кардан. 2. *гуфт.* дуошӯна, дутабақа: **бинои дуқабата.**

ДУҚАБАТӢ دو قبطى *ниг.* дуқабата.

ДУҚАВЛА دو قوله дурӯя, мунофик, ноҳамгун.

ДУҚАНОТА دو قناته 1. ду бол дошта: **ҳавопаймои дуқанота.** 2. *ниг.* дуболаҳо.

ДУҚАТ دو قات :дукат кардан чизеро аз ду нӯги канораш дошта қат (қабат) кардан; **дукат шудан** а) ҳам шуда ба ҳам расидани ду кано-ри ягон чиз; б) ниҳоят ҳам шуда (*мас., барои таъзим ба касе*).

ДУҚАТОРА دو قطاره 1. дар ду қатор; ду радаи паҳлӯи ҳам: **дукатора хишт чидан.** 2. аз ду қатор иборатбуда.

ДУҚУТБА دو ققطبه дорои ду қутб.

ДУЛАБӢ دو لبى *збш.* овозҳое, ки бо истифодаи ду лаб, ба монанди овозҳои «п» ва «б» пайдо мешаванд.

ДУЛДУЛ دو دلدل 1. *кит.* ҳаҷири савории Алӣ – домоди Муҳаммади пайғамбар (с). 2. *маҷ.* ҳаҷир ва маркаби тездав.

ДУЛМУЛ دو دمل *ниг.* дунбул.

ДУЛУНҶА دو لوجه ду лунҷро пур карда, бо луқмаҳои калон даҳонро пур карда: **дулунҷа хӯрок хӯрдан.**

ДУЛФИН يو. دلفين *ниг.* делфин.

ДУМ دم 1. қисми ақибии бадани ҷонварон, дунболаи ҷонварон, дунб: **думи гов, думи гурба, думи каждум, дум ликкондан, дум ҷунбондан (-и сағ).** 2. қисми борик ё тангшудаи охири чизе; қисми охири чизе, дунбол: **думи бодбарақ, думи киштӣ, думи ҳавопаймо.** 3. *маҷ.* пайрави касе дар қорҳои номақбул ва ғайримусбат; **думи касе ё чизе қанда шудан** қатъ шудани рафтуомади касе ё чизе; **думи гурбаат қач гуфтан** баҳоначӯй кардан; **думро хода карда гурехтан** шитобон гурехтан, саросема ва шармандавор фирор кардан; ду-

маш дар (ба) хӯрчин // думи қор дар хӯрчин қори нимқора аст; қори бе сару нӯг, қори мучмал; **то қоре иҷро мешавад, ки думи шу-тур ба замин мерасад** а) қор ниҳоят дер ба анҷом мерасад; б) иҷрои қоре амри муҳол аст.

ДУМАҒЗ دو مغز донаки думағздошта, дорои ду мағз: **бодомии думағз.**

ДУМАҒЗА دو مغزه *ниг.* думағз.

ДУМАӢНИДОР دو معنى دار дорои ду маъно, ду маънодошта; духӯра: **суханҳои думаънидор.**

ДУМАӢНОДОР دو معنادار *ниг.* думаънидор.

ДУМАӢНОӢ دو معنائى ду маъно доштан, ду маънодор будан; духӯра будан.

ДУМБА دو مبه *ниг.* дунба.

ДУМБАДОР دو مبه دار *ниг.* дунбадор.

ДУМБАК دو مبيك *ниг.* дунбак.

ДУМБАЛ دو مبل *тиб.* пучак (*аслаш думмал*).

ДУМБАРДОР دو م بردار хушомадгӯ, лаганбардор, тамаллуққор, чоплюс.

ДУМБАРДОРӢ دو م بردارى хушомадгӯӣ, ҳурмати риёӣ, тамаллуқ: **думбардорӣ кардан.**

ДУМБОЛ دو مبال *ниг.* дунбол.

ДУМБУЛ دو مبل *ниг.* дунбул.

ДУМБУРА دو مبره *ниг.* дунбура.

ДУМБУРАК دو مبرك *ниг.* дунбурак.

ДУМБУР-ДУМБУР دو مبردمبر *қалимаи тақлиди* овози даранг-дурунг (-и нақора), садои рез.

ДУМБУРИДА دو م بريده 1. бедум; думқалта, думкӯтоҳ; **ҳари думбурида.** 2. *маҷ.* ноқис, нозеб.

ДУМҒОЗА دو مغازه *биол.* 1. ҷои ба устухон часпидаи думи ҳайвонот ва парандагон, беҳи дум. 2. қисми охири устухони сугунмуҳраи одам.

ДУМДАРОЗ دو م دراز ҷонвари думаш дароз: **аккаи думдароз, рӯбоҳи думдароз.**

ДУМДОР دو م دار 1. дорои дум, думнок. 2. *маҷ.* дароз, бисёр тӯлкашида (*оид ба қор*): **абрӯвони думдор** абрӯвони охираш борикшударафта; **ситораи думдор** *нуч.* зузанаб.

ДУМЕХВАРА دو م محوره *нав.* дорои ду меҳвар, ду меҳвар дошта: **автомобили думеҳвара.**

ДУМ

ДУМИЛА *دوميله* милтики шикории дорон ду мил.

ДУМКАЛТА *دوم کلته* *ниг.* думкӯтоҳ.

ДУМКҶУТОҲ *دوم کوتاه* думаш кӯтоҳ, калтадум; *муқоб.* думдароз: **гови думкӯтоҳ.**

ДУМЛИККОНӢ *دوم لککونی* *исми амал аз дум лик-* кондан; *ниг.* думчунбонӣ.

ДУММАЛ *دومل* *ниг.* думбал.

ДУМОДУМ *دومادم* 1. пайҳам, пушти сари ҳам, пайваста; ба таври пайваста ва пайҳам. 2. *мач.* дар пайи, аз ақиби, ба дунболи.

ДУМОТОРА *دوماتاره* дорон ду мотор: **хавонаймои думотора.**

ДУМОҲА *دوماهه* 1. мӯҳлати ду мохро пур кардагӣ: **кӯдаки думоҳа.** 2. ба муддати ду моҳ: **кори думоҳа; курси думоҳа** мактабе, ки таҳсил дар он ба муддати ду моҳ пешбинӣ шудааст; **маоши думоҳа** маош барои ду моҳ.

ДУМРАВ *دوم رو* пайрав ва тарафдори ягон кас, гурӯҳ ё ташкилот (*сифати манфӣ*).

ДУМРАВӢ *دومروی* пайравӣ, тарафдорӣ ба касе ё гурӯҳе: **думравӣ кардан.**

ДУМУҲРА *دومهره* 1. ду мӯҳр пахшкарда, ду мӯҳр зада.

ДУМЧА *دومچه* 1. *шакли тасғири дум.* 2. қисми охири чизе; канораи борики чизе. 3. *бот.* чои бо танаи растани пайвандшавии мева, банд: **думчаи ангур (ё мавиз), думчаи харбуза; думча додан** тамом пухтани харбуза ё тарбуз, ки бо андак даст расондан аз палак ҷудо мешавад, банд додан; **думчааш об гирифтан** а) ба пухтан наздик расидан (*оид ба мева*); б) *киноя аз худро андак боқувват ҳис карда, аз худ рафтани;* мавқеи худро андак беҳтар дида, ба фикри саркашӣ афтодани касе.

ДУМЧАДОР *دومچه دار* 1. дорон думча, думчадошта. 2. *мач.* киноядор, дорон маънои дигари иловагӣ: **сухани думчадор.**

ДУМЧАЧИН *دومچه چین*: **думчачин кардан** як-як қанда партофтани думча (*мас., думчаи мавизро*).

ДУМЧУНБОН *دوم جنبان* 1. дар ҳоли чунбондани дум. 2. *гуфт., зоол.* чархресак, сангобдавак.

ДУМЧУНБОНӢ *دوم جنبانی* 1. *исми амал аз дум*

чунбондан; чунбонидани дум. 2. *мач.* хушомадгӯӣ, тамаллук; **думчунбонӣ кардан.**

ДҶМ-ДҶМ *دوم دوم* *қалимаи тақлидӣ* садон нақораи калон.

ДУН *ا. دون* *кит.* 1. паст, зер, поин. 2. сифла, фу-рӯмоя, разил, паст (*сифати манфӣи одам*).

ДУНАЖОДА *دونژاده* *ниг.* дурага.

ДУНАН *دنن* аспӣ чавони ханӯз саворинашуда, той.

ДУНАФАРӢ *دونفاری* 1. дукаса, дукасдукас, ду-ду: **дунафарӣ нишастан дар паси миз.** 2. иборат аз ду кас, ду нафарро фарогиранда: **гурӯҳҳои дунафарӣ.**

ДУНБ *دنب* *ниг.* дум.

ДУНБА *دنبه* 1. думба, узве аз бадани гӯсфанд, ки дар охири танаи ӯ овезон ба чои думи ӯст ва он бештар аз равғани карт иборат мебошад: **равғани дунба.** 2. *мач.* сурини инсон.

ДУНБАГУДОЗ *دنبه گداز* навъи сеҳру ҷоду, ки дар он ҷодугарон ба номи шаҳсе ба дунбаи гӯсфанд сӯзан мезананд ва афсуне бар он ме-хонанд ва ҷароғе ё шамъе зери он равшан мекунанд ва дар гӯри кӯҳнае мегуздоранд, то он шаҳс низ чун дунба обу лоғар шуда, саранҷом бимирад.

ДУНБАДОР *دنبه دار* думбадор, дорон дунба, дунбамонда: **гӯсфанди дунбадор.**

ДУНБАКАЛОН *دنبه کلان* дорон думбаи калон: **гӯсфанди дунбакалон.**

ДУНБОЛ *دنبال* думбол, ақиб, пас; **дунболи...** аз паси...; **аз дунболи ...** а) аз паси..., аз қафои..., аз ақиби...; б) дар пайравии..., дар пайгирии (касе); **дунболи ҳамдигар** паси ҳам; **дунболи касеро гирифтани** а) аз ақиби касе рафтани; ба касе пайравӣ; б) касеро таъқиб кардан, касеро поида гаштани, аз паси касе афтодани; **аз дунболи касе рафтани** а) аз паси касе рафтани; б) ба касе пайравӣ кардан; **ба (аз) дунболи касе афтодани** а) аз паси касе шудани, касеро таъқиб кардан; б) пайравӣ кардан ба кори касе; тақлид кардан ба касе дар коре; **касеро ба дунболи касе гузоштани** касеро барои таъқиби касе вазифадор кардан.

ДУНБОЛА *دنباله* 1. *ниг.* дунбол. 2. охири чизе; қисми охири чизе.

ДУНБОЛАГИР *дунбалагир* аз паси касе раванда, аз ақиби касе афтада (*бо нияти назорат ё таъқиб*); таъқибкунанда.

ДУНБОЛАГИРӢ *дунбалагирӣ* таъқиб, аз паси касе афтадан: *дунбалагирӣ кардан касеро*.

ДУНБОЛАДОР *дунбаладор* дароз, тавил, кашол; думдор: *абруи дунбаладор; фикру андешаи дунбаладор* фикру хаёли беохир, андешаҳои давомдор.

ДУНБОЛАПУР *дунбалапур*: *милтики дунбалапур* кҳн. милтике, ки аз кафояш тир пур карда мешавад.

ДУНБОЛБУРИДА *дунбалабурида* *кит.*, *ниг.* *думбурида*.

ДУНБОЛГИРӢ *дунбалагирӣ* *ниг.* *дунбалагирӣ*.

ДУНБОЛГИР *дунбалагир* *ниг.* *дунбалагир*.

ДУНБОЛЧА *дунбалаҷа* *биол.* устухони резае дар интиҳои сугунмӯҳраи инсон, ки онро бозмондаи дум дар инсон медонанд.

ДУНБУЛ *дунбул* ғаллаи ҳанӯз комилан нопухта (*аслаи думлул*).

ДУНБУЛБИРӢН *дунбалабирӣн* ғалладонаи нимхоми бирёнкардашуда.

ДУНБУРА *дунбура* *мус.* навъи асбоби мусиқӣ, ки тамбӯрмонанди дасткӯтоҳ аст (*дар гуфтугӯ думбура ва думбурак низ мегӯянд*).

ДУНБУРАНАВОЗ *дунбуранавоз* *мус.* он ки дунбура менавозад, навозандаи дунбура.

ДУНБУРАНАВОЗӢ *дунбуранавозӣ* амали думбуранавоз, навохтани дунбура.

ДУНӢ *дунӣ* *a.* *дунӣ* 1. олами мавҷудот; ҷаҳон, гетӣ: *дунӣи кӯҳна, дунӣи қадим*. 2. *мач.* сарват, давлат, мол; аз *дунӣ* *ҷашм пӯшидан* даргузаштан, мурдан; *ба дунӣ* *омадан* таваллуд ёфтан.

ДУНӢБЕЗОР *дунӣбизор* он ки аз молу ҳол ва зиндагии индунӣи мегурезад, хилватнишин.

ДУНӢБЕЗОРӢ *дунӣбизорӣ* бемайли ва танаффури аз зиндагӣ.

ДУНӢБИН *дунӣбин* он ки бештар ба молу сарват ва корҳои ин дунӣ тавачҷӯҳ дорад, дунӣпараст.

ДУНӢВӢ *дунӣвӣ* *ниг.* *дунӣвӣ*.

ДУНӢГАРДӢ *дунӣгардӣ* ҷаҳонгардӣ, сайру саёхати дунӣ.

ДУНӢГИР *дунӣгир* ҷаҳонгир, оламгир, ҷаҳонӣ.

ДУНӢДИДА *дунӣдида* ҷаҳонгашта; гарму сарди зиндагири ҷашида; пурдидаю тачрибакор.

ДУНӢДИДАГӢ *дунӣдидагӣ* тачрибадорӣ ва кордонӣ.

ДУНӢДОР *дунӣдор* *мач.* тавонгар, соҳиби молу давлат.

ДУНӢДУШМАН *дунӣдушман* *кит.*, *мач.* муҳолиф ва гурезони дунӣи моддӣ, парҳезгор, хилватнишин.

ДУНӢДӢСТ *дунӣдӯст* *дунӣдӯст* *дунӣдӯст*, *дунӣдӯст*.

ДУНӢӢ *дунӣӣ* *ниг.* *дунӣвӣ*.

ДУНӢПАРАСТ *дунӣпараст* он ки молу пулро дӯст медорад, молпараст, ба ҳирси моли дунӣ монда.

ДУНӢПАРАСТӢ *дунӣпарастӣ* молпарастӣ, параситидан ва ҳарис будан ба молу лаззати дунӣ.

ДУНӢТАЛАБ *дунӣталаб* хостори лаззати дунӣи моддӣ, толиби дунӣ.

ДУНӢЧӢӢ *дунӣҷӯӣ* он ки аз пайи молу мулк медавад, моландӯз.

ДУНИМ *дуним* ба ду ҳиссаи баробар ҷудошуда, ду нисфшуда, дупора.

ДУНИМА *дунима* *ниг.* *дуним*.

ДУНПАРАСТ *дунпараст* *ниг.* *дунпарвар*.

ДУНПАРВАР *дунпарвар* он ки фурӯмоя ва пастфитратонро ҳимоя мекунад, сифлапарвар: *дунӣи дунпарвар*.

ДУНПАРВАРӢ *дунпарварӣ* *дун* парвариши мардуми паст ва фурӯмоя.

ДУНПОЯ *дунпоя* *дун* дорои мақом ва дараҷаи пасту камаҳамият, беасос.

ДУНУҚТА *дунуқта* *грам.* аломати китобатӣ дар шакли ду нуқтаи болои ҳам гузошта (:), аломати баён.

ДУНҲИММАТ *дунҳиммат* *дун* пастҳиммат, фурӯмоя; хасис.

ДУНҲИММАТӢ *дунҳиммати* *дун* пастҳимматӣ, фурӯмоягӣ; хасисӣ, хасосат.

ДУНЯВӢ دنيوى 1. мансуб ба дунё; ҷаҳонӣ. 2. ба моддӣ будани ҷаҳон эътиқод дошта, ин-ҷаҳонӣ; **давлати дунявӣ** давлате, ки дар асоси қонунҳои умумибашарӣ поягузори шуда аз дин ҷудо аст.

ДУО *a. دعا* *d.* дархост аз Худо, ниёиш; **дуои хайр** аз Худо хостани хайрият ва некии касе; **дуо кардан касеро** хайру баракати касеро аз Худо талаб кардан; **дуои касеро гирифта** ба касе хизмате ё некие карда, мавриди ситоиш ва дӯсталабии вай шудан.

ДУОБА دوآبه ҷои бо ҳам як шудани ду рӯд ё ду шоҳоби ду дарё.

ДУОГАР دعاگر дуогӯй, ситоишгар, ҳамду саноҳон.

ДУОГӢЁН دعاگويان дар холи дуогӯй, хангоми дуо хондан.

ДУОГӢӢ دعاگوئي талаб кардани хайру неки аз Худованд, дуохонӣ.

ДУОГӢӢ دعاگوи дуокунанда; хайрхоҳ, неқхоҳ.

ДУОНАВИС دعانويس он ки ба ивази пулу мол барои дигарон дуову тӯмор менависад, тӯморнавис.

ДУОТАША دوآتشه *kit.* ду маротиба тақтир-шуда: **араки дуоташа**.

ДУОХОН دعاخوان 1. азоимхон, афсунхон; бо дуову афсун табобаткунанда. 2. он ки дар зиёратгоҳҳо ва ғӯристонҳо дуо мехонад; дуогӯй.

ДУОХОНӢ دعاخواني *кор ва амали дуохон*, азоимхонӣ, афсунхонӣ.

ДУОҲАНА دوآهنه *ниг.* дупозагӣ.

ДУОШӢНА دوآشيانه дуқабата, дорои ду табақа: **бинои дуошӢна**.

ДУПАЙКАР دوپيكر *kit., ниг.* чавзо.

ДУПАЛЛА دوپله дорои ду палла; **тарозуи дупалла**.

ДУПО دوپا дорои ду по; **гурги дупо киноя** аз одами дузду ғоратгар.

ДУПОЗАГӢ دوپازگي дупозадор, дорои ду поза: **испори дупозагӣ**.

ДУПОРА دوپاره дунима, духисса, дуқисм, дунимшуда, ду пораи як чиз.

ДУПОЯ دوپايه дупо; бо ду по: **дупоя лагад задан**.

ДУППА-ДУРУСТ دست درپه *гӯфт.* аз ҳар ҷиҳат солим, тандуруст: **одами дуппа-дуруст**.

ДУПУЛА دوپوله *гӯфт.* ба қадри ду пули сиёҳ арзишнадошта, беарзиш; **дупула нафъ нарасидан** ҳеч нафъе нарасидан.

ДУПУШТА دوپشته :**нони дупушта** ноне, ки ду маротиба, яъне аз ду тараф ба танӯр часпонда пухтаанд (*ба иллати нопухта афтидани*), ноне, ки рӯй надорад.

ДУПӢСТА دوپوسته 1. ғафс, гирифта (*оид ба овоз*). 2. *маҷ.* духӯра.

ДУР دور чизе, ки дар фосилаи зиёди замони ё макони воқеъ аст; *муқоб.* **наздик**; **муддати дуру дароз** вақти ниҳоят зиёд, мӯҳлати бисёр тӯлонӣ; **роҳи дуру дароз** роҳи хеле тӯлонӣ, роҳи дурдаст; **хомӯшии дуру дароз** сукути бардавом, хомӯшии кашолёфта; **дур будан** фосилаи зиёд доштан; **дур кардан** ба фосилаи дур фиристондан; рондан; ғойб кардан, **дур дидан** фаромӯш кардан, аз ёд баровардан.

ДУР(Р) *a. در* марворид, гавҳар: **дурри носуфта**, **дурри якдона**, **дурри ягона**, **дурри якто**, **дурри ятим**; **дурр суфта** *a)* сӯроҳ кардани марворид барои ба ришта кашидан; *б)* *киноя* аз сухани балеғи бикр гӯфтан, каломи наву тоза гӯфтан.

ДУРАГА دورگه зоти нави аз ду зоти гуногун ба вучуд овардашуда; **дурага кардан** аз ду зот ба вучуд омадани зоти нав.

ДУРАНГ دورنگ 1. дорои ду ранги гуногун. 2. *kit., маҷ.* дурӯя, мунофик; ноустувор. 3. *варз.* ҳисоби баробар.

ДУРАНГА دورنگه *ниг.* дуранг 1.

ДУРАНГӢ دورنگي 1. дуранг будан, ду ранги гуногун доштани чизе. 2. *kit., маҷ.* дурӯягӣ, мунофиқӣ; ноустуворӣ.

ДУРАНДЕШ دوراندیش он ки ояндаи кореро меандешад, оқибатандеш, мулоҳизакор, охирибин.

ДУРАНДЕШӢ دورانديشي дурандеш будан, дурбинӣ, мулоҳизакорӣ, охирибинӣ.

ДУРАНДЕШОНА دورانديشانه дурбинона, бомулоҳиза, аз рӯи дурандешӣ.

ДУРАНДОЗ دورانداз дурафкан: тӯпи дурандоз.

ДУРАФКАН دورافکن он ки ё он чи чизеро дур мепартояд, дурандоз.

ДУРАФТОДА دورافتاده дар ҷои дур воқеъшуда, дар ҷои дур зиндагикунанда: **дурафтода аз ватан, дӯсти дурафтода.**

ДУРАФТОДАГӢ دورافتادگی *шакли дигари сифати феълӣ дурафтода*; дурафтода будан, дастрас набудан.

ДУРАФШ درفش *ниг. дирафш.*

ДУРАФШОН//ДУРФИШОН درافشان//درفشان гавҳарфишон, марворидпош; $\diamond$ **абри дурафшон** абри борон, абри бороновар.

ДУРАХШ درخش тобиш, фурӯғ, партави чашмбаранда.

ДУРАХШИДАН درخشیدن партав афкандан, барқ задан, тофтан.

ДУРАХШОН درخشان дурахшанда, тобанда, равшан.

ДУРАХШОНӢ درخشانی тобонӣ, фурӯғ, тобиш, дурахш.

ДУРАҲА دوره *ниг. дуруха.*

ДУРБИН دربين 1. он ки чашмаш дурро нағз мебинад; он ки дурро беҳтар аз наздик мебинад. 2. *мач.* одами дурандеш, мулоҳизакор. 3. асбоби шишагӣ, ки дурро наздик ва калон карда нишон медиҳад.

ДУРБИНӢ دوربینӣ дурандешӣ, оқибатандешӣ, мулоҳизакорӣ.

ДУРБИНОНА دوربينانه дурандешона, бо пешбини оянда, ояндаи дурро ба назар гирифта.

ДУРБОШ دورباش *таър.* найзаи душоха, ки шотирон (маъракагирон) ва пешхизматҳо ба даст гирифта, пеш-пешӣ подшоҳ рафта «дур бош!» гӯён роҳ мекушоданд.

ДУРБУРД دوربرد *нав.* дорои тавоноӣ ва имкониятҳои партоб ба фосилаи зиёд: **мушакҳои дурбурд.**

ДУРГАРД دورگرد 1. он ки ё он чи ба фосилаи дур мегардад. 2. *мач.* бегона, ноошно.

ДУРДА درده он чи аз моеот баъд аз ҷӯшондан таҳшин мешавад, лойқаи таҳшиншудаи ша-

роб, сирко ва ғ.

ДУРДАСТ دوردست ҷои дур, ҷои воқеъ дар фосилаи тӯлонӣ, дуродур, дастнорас.

ДУРДИКАШ دردی کش *кит.* боданӯши гузаро, арақхӯри ашаддӣ.

ДУРДИНӢШ دردی نوش *ниг. дурдикаш.*

ДУРДИОМЕЗ دردی آمیز бо дурд омехта, ғайри соф, ғашнок, лойолуд (*сифати май*).

ДУРДИОШОМ دردی آشام *ниг. дурдикаш.*

ДУРДИХОР دردی خوار *ниг. дурдикаш.*

ДУРДОЛУДА دردآلودе *ниг. дурдиомез.*

ДУРДОНА دردانه 1. як дона дурр, дурри якто. 2. *мач.* фарзанди якто, фарзанди азиз, нури дода; $\diamond$ **дурдонаҳои назм** намунаҳои беҳтарини назм, шоҳасарҳои шоирон.

ДУРЕДГАР دریدگر устои ҷӯбтарош, начҷор.

ДУРЕДГАРӢ دریدگری касбу кори дуредгар, начҷорӣ.

ДУРЗАН دورزن ҳ. ба дур расанда, аз масофаи зиёд зарбазананда (*тиру тӯн*): **тӯпи дурзан.**

ДУРЗАНӢ دورزنی тавоноӣ ва имконияти дур задан.

ДУРӢ دوری 1. дур будан аз ҷихати масофа; **дурӣ доштан** дур будан, фосила доштан. 2. ҷудой, маҳҷурӣ; **дурӣ гузидан // дурӣ ҷустан** канора гирифтан, дур шудан.

ДУРМАДАРОЗ دورمدراز дар фосилаи зиёд, тӯлонӣ, дер давом кардан.

ДУРМОНДА دورمانده ҷудо, аз дигарон дурафтода.

ДУРМОНДАГӢ دورماندگی ҷудой, фирок, дур-афтодагӣ.

ДУРНАВИС دورنویس *нав.* ба ҷои дур фирис-танда, факс.

ДУРНАЗАР دورنظر *ниг. дурандеш.*

ДУРНАЗАРӢ دورنظری *ниг. дурандешӣ.*

ДУРНАМО دورنما 1. манзара, чашмандоз; намуд аз дур. 2. лавҳаи рассомӣ ё сурати табиат, ки манзарае аз дур дар он тасвир ёфтааст. 3. *мач.* ояндабинӣ (-и рушду тараққиёт).

ДУРНАМОСОЗ دورنماساز *нав.* он ки нақшаҳои

- ояндаро тартиб медахад.
- ДУРНИГАР** *دورنگر* доштани тавоноии дур нигаристан, оянданигар, дурбин.
- ДУРНИГАРӢ** *دورنگرى* тавоноии дур нигаристан, шинохтан ва дарёфтани рӯйдодҳои оянда, дурбинӣ.
- ДУРНИГОР** *دورنگار* *нав.* ба ҷои дур фирис-танда, факс.
- ДУРНИГОРӢ** *دورنگارى* *нав.* фирис-танда ба ҷои дур, факс кардан.
- ДУРОДУР** *دورادور* хеле ҷои дур; дури дур, фосилаи зиёд.
- ДУРОҲА** *دوراهه* 1. ҷои ба ду роҳ тақсим шудани як роҳ ё ҷои пайвасти шудани ду роҳ. 2. дорои ду роҳ; *истиоратан:* **дар ду роҳаи ҳаёт истодан.**
- ДУРОҲӢ** *دوراهى* ҷое, ки аз он ду роҳ сар мешавад.
- ДУРПАРВОЗ** *دورپرواز* *нав.* парвозкунанда ба масофаи дур, дорои тавоноӣ ва имконияти парвоз ба фосилаи зиёд.
- ДУРРАВ** *دوررو* *нав.* ба масофаи дур раванда; равона ба ҷои дур: **катораи дуррав.**
- ДУРРОА** *ا. درّاعه* *кит.* 1. як навъ либоси чангӣ. 2. либоси рӯпӯши сӯфиёну шайхон.
- ДУРРОҶ** *а. درّاج* парандаи хушнамуде аз чинси кабк, дарроҷ.
- ДУРУД I** *درد* 1. салом, таҳният. 2. сано, ситоиш; **дуруду паём гуфтан** салом гуфтани хабар додан; **дуруду таҳният гуфтан** табрик кардан.
- ДУРУД II** *درد* *кит., ниг.* **дарав;** **кишту дуруд** коштан ва даравидан; зироаткорӣ.
- ДУРУДАН** *دردن* *кит., ниг.* **даравидан.**
- ДУРУДАРОЗ** *دورودراز* хеле дур, вақти зиёд, фосилаи зиёдро гирифтани мутадовим.
- ДУРУКНА** *دورکنه* дорои ду рукн, дорои ду қисмат.
- ДУРУСТ** *درست* 1. тандуруст, хуб, солим, сиҳат; *муқоб.* **бемор.** 2. рост, саҳеҳ; беайб, беғалат; *муқоб.* **ғалат:** **ҳалли дурусти масъала, роҳи дурустро ёфтан.** 3. тамом, комил; *муқоб.* **ноқис;** **дуруст шудан а)** беҳ шудан (*аз беморӣ*); **б)** ислоҳ ёфтан, бенақс гардидан. 4. ҳалолкор, амин: **одами дуруст.**
- ДУРУСТАНДЕШ** *درستانديش* дорои андешаи дуруст, росткор, ростқавл.
- ДУРУСТӢ** *درستى* саҳеҳӣ, ростӣ; ҳалолӣ, дуруст будан.
- ДУРУСТКОР** *درست کار* он ки корҳои худро ба ростии дурустӣ ба ҷо меорад, ҳалолкор.
- ДУРУСТКОРӢ** *درست کاری* дурусткор будан; ҳалолкорӣ, покӣ.
- ДУРУСТНАВИСӢ** *درست نویسی* беғалат ва беҳато навиштан, риояи ойини нигориш ва дастури забон дар навиштан; *муқоб.* **ғалатнависӣ.**
- ДУРУСТПАЙМОН** *درست پیمان* ба ваъдаи худ содиқ, дар паймони худ устувор.
- ДУРУСТРАФТОР** *درست رفتار* дорои рафтори дуруст, дурусткор.
- ДУРУСТШУДАНИ** *درست شدنی* *сифати феълии замони оянда аз дуруст шудан;* ислоҳпазир, қобили таълиму тарбия; қобили таъмиру тармим, созшудани.
- ДУРУШТ** *درشت* 1. ноҳамвор, дағал: **матон дурушт.** 2. дағал, бадрафтор; **орди дурушт** орди ғайри маҳин.
- ДУРУШТБОФ** *درشت باف* бофтание, ки бофтаҳои дурушт ва фосилаҳои бофти он зиёд аст.
- ДУРУШТБОФТ** *درشت بافت* *ниг.* **дуруштбоф.**
- ДУРУШТГӢӢ** *درشت گوئی* суханҳои носазо гуфтан, тунд ва бечо сухан гуфтан.
- ДУРУШТГӢӢ** *درشت گوئی* носазогӢӣ, он ки суханони ношоиста меғӯяд.
- ДУРУШТӢ** *درشتی* дурушт будан; дағалӣ, зиштӣ, бадрафторӣ.
- ДУРУШТМУОМИЛА** *درشت معامله* дағал, бадрафтор, тундмичоз: **одами дуруштмуомила.**
- ДУРУШТМУОМИЛАГӢ** *درشت معاملگی* дуруштмуомила будан, дағалӣ, бадрафторӣ, тундмичозӣ.
- ДУРУШТПАШМ** *درشت پشم* он чи пашми дурушт дорад (*ғайри нарм*): **гӯсфанди дуруштпашм.**

ДУРУШТРУӢ *درشتروئي* бадрӯй, зиштрӯй, бадкавоқӣ.

ДУРУШТРУӢ *درشتروى* бадрӯй, бадкавоқ, зиштрӯ.

ДУРУШТХӢ *درشتخو* бадхулқ, зиштсират, бадрафтор.

ДУРӢ *دورو* 1. он чи ду рӯй дорад; матоъ ё чизи дигар, ки нақшу ранги пушту рӯи он аз ҳам фарқ дорад. 2. мунофиқ, риёкор.

ДУРӢҒ *دروغ* сухани норост ва ноҳақ, кизб; *муқоб.* **рост:** *дурӯғ гуфтан; умри дурӯғ кӯтоҳ аст (мақ.); дурӯғи маҳз* тамоман дурӯғ, ба куллий норост; **ваъдаҳои дурӯғ** ваъдаҳои иҷронашаванда; **гапи дурӯғ** сухани норост ва ноҳақ.

ДУРӢҒАКӢ *دروغى* бардурӯғ, аз рӯи фанду фиреб.

ДУРӢҒБОҒ *دروغ باف* *ниг.* дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒБОҒӢ *دروغ بافى* *ниг.* дурӯғгӯӣ.

ДУРӢҒГӢ(Ӣ) *دروغ گوى* он ки гапи дурӯғ мегӯяд, дурӯғгӯянда, козиб.

ДУРӢҒГӢӢ *دروغ گوئي* амали дуруғгӯ, дурӯғ гуфтан, каззобӣ; бӯхтон задан.

ДУРӢҒЗАН *دروغ زن* *ниг.* дурӯғгӯ(ӣ).

ДУРӢҒИН *دروغين* *ниг.* дурӯғӣ.

ДУРӢҒӢ *دروغى* дурӯғ будан, норостии сухан, дурӯғин.

ДУРӢҒОМЕЗ *دروغ آميز* омехта бо фиребу дурӯғ, фандомез.

ДУРӢҒПАРДОЗ *دروغ پرداز* *ниг.* дурӯғбоф.

ДУРӢҒПАРДОЗӢ *دروغ پردازى* *ниг.* дурӯғбофӣ.

ДУРӢҒПАРОКАНӢ *دروغ پراكنى* *ниг.* дурӯғбофӣ.

ДУРӢЗА *دوروزه* 1. муддати ду рӯз, ду рӯзро фарогиранда ё дар ду рӯз иҷрошаванда. 2. *маҷ.* кӯтоҳ, зудгузар: *дунёи дурӯза, умри дурӯза.*

ДУРӢӢ *دورويى* *ниг.* дурӯяғӣ; **дурӯӣ кардан** мунофиқӣ кардан, риёкорӣ кардан.

ДУРӢЯ *دورويه* *ниг.* дурӯ.

ДУРӢЯГӢ *دورويگى* мунофиқӣ, риёкорӣ.

ДУРФИШОН *درفشان* *ниг.* дурафшон.

ДУРҶ *ا. درج* *кит.* сандуқча барои нигоҳ доштани ҷавохирот ва зару зевар, ҳуққа; **дурҷи акиқ** (ё **гавҳар**) даҳони маъшуқа.

ДУСАД *دوصد* *шумораи миқдорӣ* ду бор сад, дуто садӣ, адади 200.

ДУСАДӢ *دوصدى* дуто садӣ, ду бор садтой.

ДУСАДУМ *دوصدم* *шумораи тартибӣ аз дусад.*

ДУСАМТА *دوسمته* аз ду самт, аз ҳар ду тараф.

ДУСАР *دوسر* дорои ду сар, ду сар дошта; **арраи дусар** арраи дудасти ғӯлабӯр; **деви дусар** деви афсонавие, ки гӯё ду сар доштааст.

ДУСАРА *دوسره* *ниг.* дусар.

ДУСОАТА *دوساعته* муддати ду соат, ду соатро фарогиранда: **сӯҳбати дусоата.**

ДУСОАТИНА *دوساعتينه* *гуфт., ниг.* дусоата: **кори дусоатина.**

ДУСОАТӢ *دوساعتي* *ниг.* дусоата.

ДУСОЛА *دوساله* 1. ду солро пуркарда, ба синни ду расида: **кӯдаки дусола.** 2. муддати ду солро фарогиранда: **руҳсатии дусола.**

ДУСОЛАГӢ *دوسالگى* дусола будан; давраи дусола.

ДУСТ *انگل. دوست* моддаи хокамонанд барои маҳви ҳашароти зараррасон.

ДУСУТУНА *دوستونه* дорои ду сутун, аз ду сутун иборатбуда.

ДУТАБАИЯТӢ *دوتبعيتى* *ниг.* душаҳравандӣ.

ДУТАБАҚА *دوطبقه* **дари дутабақа** дари ду табақа дошта.

ДУТАРАҒА *دوطرفه* аз ду тараф; мутақобил; **алоқаи дутараға** робитаи мутақобил.

ДУТЕҒА *دوتيغه* дорои ду теғ, дудама; саре, ки ду бор тарошида бошанд.

ДУТО *دوتا* 1. ду адад, ду дона. 2. *маҷ.* хам, дуқат, хамида; **қади дуто** қомати хам; **сари касеро дуто кардан** касеро зандор ё шавҳардор кардан, оиладор кардан.

ДУТОӢ *دوتائى* дуто-дуто, ду дона ба ҳар як: **дутоӣ тақсим кардан** *чизеро.*

ДУТОР *دوتار* *мус.* асбоби мусиқӣ, ки шабеҳи думбура, вале дароздаста буда, аз ду тор

- иборат мебошад.
- ДУТОРӢ** *دوتارى* он ки бо дутор менавозад, дуторнавоз.
- ДУТОРНАВОЗ** *دوتارنواز* он ки дутор менавозад, навозандаи дутор.
- ДУТОРНАВОЗӢ** *دوتارنوازي* навохтани дутор, амали дуторнавоз.
- ДУТУХМА** *دوتخمه* биол. дорои ду навъи тухмӣ; дорои ду тухм.
- ДУХЕЗ** *دوخيز* навъе аз ҳаракати чорпоён: **духез задан**.
- ДУХЕЛА** *دوخيله* иборат аз ду навъ; омехтаи ду хел: **биринчи духела**.
- ДУХН** *ا. دخن* кит. арзан.
- ДУХНА** *а. دخنه* кит. доруи хушбӯӣ, ки дар хона дуд медиҳанд, хушбӯӣ.
- ДУХОБА** *دوخوابه* ба ду тараф моилбуда (*oid* ба *пати махмал ё матоъҳои дигари патдор*).
- ДУХОН I** *а. دخان* кит. дуд.
- ДУХОН II** *دوخوان* *гуфт.* хонандаи мактаб, ки аз дарсҳо баҳои «2» (ғайриқаноатбахш) мегирад, талабаи бадхон, талабаи ақибмонда.
- ДУХТ** *دخت* шакли қўтоҳишудаи **духтар** 1.
- ДУХТАР** *دختر* 1. фарзанди модинаи инсон; *муқоб.* **писар**. 2. дӯшиза, бокира.
- ДУХТАРАК** *دخترک* шакли *тасгир* ва навозишии **духтар**; духтарча, духтари хурдсол; духтари наврас.
- ДУХТАРАМАК** *دخترعمک* духтари бародари падар; *дар муошират* мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАММА** *دخترعمه* духтари хоҳари падар; *дар муошират* мурочиат ба духтари ношинос.
- ДУХТАРАНДАР** *دختراندر* духтаре, ки аз шавҳар ё зани дигар аст, духтари ӯгаӣ.
- ДУХТАРБАРОРӢ** *دختربراري* бароварадани духтар, ба шавҳар додани духтар.
- ДУХТАРБАЧА** *دختربچه* *гуфт.* духтарча, духтарак.
- ДУХТАРБИНӢ** *دختربیني* расми дида шинос шудани домод ва хешони ӯ бо арусшаванда.
- ДУХТАРБИНОН** *دختربینان* *ниг.* **духтарбинӣ**.
- ДУХТАРБОЗ** *دخترباز* он ки бо духтарон ишқварзӣ мекунад, занбоз.
- ДУХТАРБОЗӢ** *دختربازي* ишқварзӣ бо духтарон, занбозӣ.
- ДУХТАРДОР** *دختردار* он ки фарзанди духтар дорад.
- ДУХТАРДУЗД** *دختردزد* он ки духтареро гурезонда, ба худ зан кардааст.
- ДУХТАРЗО** *دخترزا* зане, ки фақат духтар мезояд.
- ДУХТАРЗОДА** *دخترزاده* фарзанди духтар (*хоҳ писар бошад ё духтар*).
- ДУХТАРӢ** *دختري* 1. давраи духтар будан. 2. бакорат, дӯшизагӣ. 3. **мансуб ба духтар: набераи духтарӣ**.
- ДУХТАРОНА** *دخترانه* 1. **мансуб ба духтарон**; он чи ба духтарон марбут ва хос аст: **либоси духтарона, шарми духтарона**. 2. монанди духтарон. 3. ба шеваи духтарон, ба тарзи духтарон.
- ДУХТАРХОЛА** *دخترخاله* *гуфт.* духтари хоҳари модар; *дар муошират* мурочиат ба духтари бегона.
- ДУХТАРХОНА** *دخترخانه* 1. *таър.* каниз, канизак. 2. хизматгор. 3. *гуфт.* ҷойи рақсу бозии духтарон дар чашни арусӣ.
- ДУХТАРХОНД** *دخترخواند* фарзанди духтари ягон шахси дигар, ки касе ӯро ба фарзандӣ қабул кардааст.
- ДУХТАРХОНДА** *دخترخوانده* *ниг.* **духтархонд**.
- ДУХТАРЧА** *دخترچه* *ниг.* **духтарак**.
- ДУХТУР** *лот. دختر* *гуфт.* (*аслаи доктор*) он ки дар соҳаи тиб соҳибихтисос буда, муолиҷаи беморон шугли ӯст, табиб, пизишк.
- ДУХТУРӢ** *دختوري* *гуфт.* 1. **мансуб ба духтур**. 2. касбу кори духтур, табибӣ, пизишкӣ.
- ДУХТУРХОНА** *دختورخانه* *гуфт.* шифохона, дармонгоҳ.

ДУХУЛ *a.* دخول дохил шудан, даромадан; муқоб. хуруч.

ДУХӢРА دوخوره думаънидор, дорои ду маънӣ; сухани духӢра сухани думаънидор; сухане, ки дар зимн маънии киноявӣ дорад.

ДУҲАФТАӢ دو هفته‌ای ду ҳафтaro фарo гиранда, чордахрӯза.

ДУҲИЧОӢ دو هجائی вожае, ки аз ду хичо иборат аст.

ДУХУЛ دهل табл, нақора; ◇ духул даридан фош кардан; шармандаву расво кардан.

ДУХУЛДАРИДА دهل دريده киноя аз расвошуда, шармандашуда.

ДУХУЛЗАН دهل زن таблзан, нақорачӣ.

ДУЧАНД دوچند ду баробар, ду бор: дучанд афзудан, дучанд зиёд кардан, дучанд кам кардан.

ДУЧАНДОН دوچندان *ниг.* дучанд.

ДУЧАРҲА دوچرخه 1. дорои ду чарх, ду чарх дошта; арбаи дучарха велосипед.

ДУЧАРҲАСАВОР دوچرخه سوار он ки ба дучарха савор аст, он ки дучарха меронад.

ДУЧАРҲАСАВОРӢ دوچرخه سوارى амали дучархасавор; ба дучарха савор шудан ва рондани он.

ДУЧОР دچار бархӯрди ногаҳонӣ ба касе ё ходисае, банохост вохӯрдан; дучор омадан бо касе вохӯрдан, рӯ ба рӯ шудан бо касе; дучор шудан а) вохӯрдан бо касе; б) киноя аз гирифтор шудан, мубтало шудан (*мас., ба беморие*).

ДУЧОРОМАДА دچار آمده сифати феълии замони гузашта аз дучор омадан; бархӯрда, ба чизе ё касе бархӯрда.

ДУЧИНСА دوچنسه 1. биол. насли аз омезиши ду чинс ба вучуд омада; дурага. 2. ду чизи омехта, ду чизи бо ҳам омезишѐфта, махлут. 3. дорои ду чинс, нармода.

ДУЧИНСӢ دوچنسى биол. гиѐх ё чонваре, ки ҳам андомҳои чинсии нарина ва ҳам модина дошта бошад, нарумод.

ДУЧО *a.* دجا//دجى 1. торикӣ. 2. маҷ. кудурат;

ғамгинӣ.

ДУЧОН دوچان ҳомила, обистан, бордор: дучон шудан.

ДУЧОНИБА دوچانبه дутарафа: зулму истисмори дучониба.

ДУЧОНӢ دوچانى ҳомила будан, ҳомилагӣ: даврани дучонӣ.

ДУЧОЯ دوچايه ду чо дошта; дар ду маҳал чо иқомат дошта: дучоя будан, дучоя шудан.

ДУЧОЯГӢ دوچايگى дар ду чо будан, дучоя будан; истикомати дучоягӣ истикомат кардан дар ду манзил.

ДУШАБАКА دوشبکه дорои ду шабака.

ДУШАКЛА دوشکله дорои ду шакл; харфҳои душакла харфҳои алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ду шакл ё тарзи навишт доранд, яъне дар алоҳидагӣ шакли пурра ва хангоми бо харфҳои дигар пайваст шудан дар шакли но-пурра навишта мешаванд.

ДУШАНБЕ دوشنبه 1. номи рӯзи аввали ҳафта (*дар маънии ҳозира*). 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

ДУШАНБЕГӢ دوشنبگى аҳли Душанбе; сокини шаҳри Душанбе.

ДУШАҲРВАНДӢ دوشهروندی *нав.* дар як вақт шаҳрванд (табаа)-и ду кишвар будан, дутабаиятӣ.

ДУШВОР دشوار мушкил, саъб, коре, ки карданаш саҳт ё масъалае, ки фаҳмиданаш мушкил аст; муқоб. осон: кори душвор, масъалаи душвор; душвор омадан мушкилӣ кардани коре ба касе; гарон омадан.

ДУШВОРБАРО دشواربرا чое, ки баромадан ба он душвор аст.

ДУШВОРГАРД دشوارگرد чой ё маҳалле, ки гаштан дар он чо душвор аст, душворгузар.

ДУШВОРГУДОЗ دشوارگداز филизе, ки гудохтану об кардани он душвор аст.

ДУШВОРГУЗАР دشوارگذر роҳе, ки гузаштан аз он саҳту заҳматовар аст, роҳи саъбулубур.

ДУШВОРӢ دشوارياب он чи ѐфтанаш душвор аст, ноѐб.

ДУШ

ДУШВОРӢ دشواری сахтӣ, мушкилӣ, ишқол; муқоб. осон; бо душворӣ бо азобу машаққат; душворӣ қардан гарон омадан, сахтӣ қардан; мушкил будан.

ДУШВОРПИСАНД دشوارپسند он чи фаҳмидану писандидани он мушкил аст; мушкилписанд.

ДУШВОРТАЛАФФУЗ دشوارتلفظ калимаҳое, ки ба осонӣ талаффуз карда намешаванд.

ДУШВОРФАҲМ دشوارفهم он чи фаҳмиданаш сахт аст, мушкилфаҳм.

ДУШВОРФАҲМӢ دشوارفهمӣ душворфаҳм будан, мушкилфаҳмӣ.

ДУШВОРҲОР دشوارخوار он чи хӯрданаш душвор аст; ногувор, нофорам.

ДУШМАН دشمن ҳасм, адӯ, бадҳоҳ, муҳолиф: душмани ашаддӣ, душмани баттол, душмани беамон, душмани қаттол, душмани маккор; ◇ душмани ҷонӣ ҳасме, ки қасди ҷонро дорад; душманро бо шақар куштан бо муомилаи нарм мағлуб қардани душман.

ДУШМАНАФКАН دشمنافکن мағлубкунандаи душман, ба ҳалокат расонандаи ҳасм.

ДУШМАНАФКАНӢ دشمنافکنӣ душманфисканӣ, мағлуб қардани душман.

ДУШМАНВОР دشمنوار монанди душман, ба шеваи душманона.

ДУШМАНГУДОЗ دشمنگداز ба душман амон надиханда, несту нобудкунандаи ҳасм: душмангудозу дӯстнавоз.

ДУШМАНДОР دشمنдар он ки душман дорад ё ҳар қасро ба худ душман мешуморад; муқоб. дӯстдор.

ДУШМАНӢ دشمنӣ ҳисси адоват, хусумат, бадҳоҳӣ; бадбинӣ; душманӣ афтодан (дар байни ду нафар), душманӣ доштан бо қасе.

ДУШМАНКУШ دشمنکش кушандаи душман, душманафкан.

ДУШМАНКУШӢ دشمنکشӣ куштани душман, маҳви адӯ.

ДУШМАНКӢБӢ دشمنکوبӣ ниг. душманкушӣ.

ДУШМАНОНА دشمنانه аз рӯи хусумат, ба тариқи душманӣ: муносибати душманона, тӯх-

мати душманона; муқоб. дӯстона.

ДУШМАНСӢЗ دشمنسوز маҷ. нобудкунандаи душман.

ДУШМАНТАРОШӢ دشمنتراشی қасеро ба худ душман ангоридан.

ДУШМАНФИКАН دشمنفکن ниг. душманафкан.

ДУШОҲА دوشاخه 1. ҳар чизе, ки ду шох ё ду тараф дорад (хусусан ҷои ба ду тараф тақсимишудаи дарахт). 2. ҷӯби нӯғаш ду шохдошта, ки бо он дастаҳои хор ва монанди инро мебардоранд ё ғун мекунанд.

ДУШОҲДОР دوشاخدار ду шох дошта, дорои ду шох.

ДУШХ(В)ОР دشخوار кит., ниг. душвор.

ДУЮМ دويوم шумораи тартибӣ аз ду; дувум: синфи дуюм, соли дуюм.

ДУЮМБОРА دويومباره бори дуюм, дафъаи дигар, дубора.

ДУЮМИН دويومين ниг. дуюм; он ки ва он чи дуюм аст.

ДӢҒ I دوغ I ҷурғоти равғанаш гирифташуда, мости беравған; ҳеҷ қас намеғӯяд, ки дӢғи ман турш аст (зарб.).

ДӢҒ II دوغ II пӯписа, таҳдид, суханҳои барои тарсонидани қасе гуфтани: дӢғу пӯписа; дӢғ задан бо сухан ба тарс андохтан қасеро; таҳдид қардан.

ДӢҒЗАНИ دوغزنى дӢғ задан; таҳдид қардан.

ДӢҒОБ دوغآب 1. мости шуррут, ки пас аз гуппӣ зада қашидани равғани ҷурғот боқӣ мемонад. 2. нӯшокии аз дӢғу об тайёр қардашуда, чалоб.

ДӢҒОБӢ دوغآبӣ косаи қалон.

дӢз دوز 1. асоси замони ҳозира аз дӢхтан. 2. ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъни дӢзанда: кашфдӢз, либосдӢз, пирохандӢз, куртадӢз.

ДӢЗА دوزه бот. гиёҳе, ки меваи хордори он дар вақти қаридани ғӯсфандон ба пашми онҳо сахт мечаспад.

ДӢЗАНДА دوزنده 1. сифати феълии замони

- ҳозира аз дӯхтан; он ки чизе медӯзад. 2. либосдӯз, дарзӣ, хайёт, чевар.
- ДӢЗАНДАГӢ** دوزندگي касбу кори дӯзанда; либосдӯзӣ, хайётӣ: **устохонаи дӯзандагӣ, корхонаи дӯзандагӣ.**
- ДӢЗАНДАЗАН** دوزنده зане, ки касбу амали ӯ дӯзандагӣ аст.
- ДӢЗАХ** دوزخ *д.* чои гунаҳгорон дар он дунё, ки тибқи ривоятҳои динӣ бисёр сӯзон аст, ҷаҳаннам; *д.* **дӯзахи ҷанг** чои пуроташу даҳшатовари ҷанг; **ба дӯзах афтодан** ба азоби ниҳоят саҳт дучор шудан.
- ДӢЗАХИРӢ** دوزخى رو *кит., маҷ.* дорои чеҳраи зишту сиёҳи монанди аҳли дӯзах ва ҷаҳаннам; *муқоб.* **биҳиштирӯ.**
- ДӢЗАХӢ** دوزخى 1. *мансуб ба дӯзах.* 2. сазовори рафтани ба дӯзах; ҷаҳаннамӣ, *муқоб.* **биҳишти.**
- ДӢЗАХОШОМ** دوزخ آشام *кит., маҷ.* он ки тавон ва тоқати азобу ранҷу балоро дорад, балокаш.
- ДӢЗАХОШОМӢ** دوزخ آشامى *кит., маҷ.* балокашӣ, тавонмандии тоқати ранҷу балоҳо.
- ДӢЗАХСАРО(Ӣ)** دوزخ سراى 1. чой ё хонае, ки монанди ҷаҳаннам пур аз ранҷу азоб аст. 2. *маҷ.* дунё.
- ДӢЗОНДАН** دوزاندى *тарзи бавоситаи дӯхтан.*
- ДӢКОН** دوکان хонача ё ҷое шабеҳи он дар канири кӯчаву хиёбон барои фурӯши молу чиз, мағозаи хурд: **дӯкони бакқоли, дӯкони гулфурӯшӣ, дӯкони доруфурӯшӣ.**
- ДӢКОНБОФӢ** دوکان بافى бофандагӣ.
- ДӢКОНДОР** دوکاندار соҳиби дӯкон; фурӯшандаи мағозаи на чандон калон; савдогари соҳибдӯкон.
- ДӢКОНДОРӢ** دوى دارى касбу кори дӯкандор; соҳибдӯконӣ.
- ДӢКОНХОНА** دوکانخانه 1. хонае, ки дар он дӯкони бофандагӣ гузошта шудааст, коргоҳи бофандагӣ. 2. корхона, устохона: **дӯконхонаи заргар.**
- ДӢКОНЧА** دوکانچه *шакли тасғири дӯкон:* дӯ-
- кони хурд, нуқтаи хурди савдо: **дӯкончаи китобфурӯшӣ, дӯкончаи рӯзномафурӯшӣ.**
- ДӢЛ I** دول 1. *шакли дигари далв.* 2. куттии ҷӯбини мураббаъ ва махрутишакл, ки аз сӯроҳи поёнии он ғалла оҳиста-оҳиста ба сӯроҳи санги осӣ рехта, орд мешавад.
- ДӢЛ II** دول *ниғ.* духул; **дӯлу валвала** шӯру ғавғо, хангомаю мағали одамони бисёр.
- ДӢЛ III** دول жола, яхча: **дӯл боридан, дӯл задан.**
- ДӢЛ IV** دول *кит.* 1. паст, фурӯмоя. 2. ҳез, муханнас.
- ДӢЛӢ** دولى маккорӣ, хилагарӣ; шаттоҳӣ, беҳаёӣ.
- ДӢЛМА** *т.* دولمه *хӯр.* таоми дампухт, ки аз гӯшти кӯфтаи дар барги қарам ё барги тоқ печонда ва ё ба даруни қаламфури булғорӣ андохташуда тайёр карда мешавад.
- ДӢЛО** دولا *кҳн.* кӯзаи об.
- ДӢЛОБ** دولاб 1. чарх ё ғарғараи обкашӣ аз чоҳу ҷӯй, ҷиғир. 2. *маҷ.* серғавғою пурмағал, пурғалоғула; серҳаракату сердаробаро. 3. бетартиб, бесару сомон; чигил: **корро дӯлоб кардан, кор дӯлоб шудан, кори касе дӯлоб будан.**
- ДӢЛОБӢ** دولاى бетартибӣ, бесарусомонӣ, ҳарҷу марҷ.
- ДӢЛОБКОР** دولاب کار он ки корҳои ӯ бесару бун ва бетартиб аст; он ки кори муомилаҳои дурӯстро вайрон мекунад, одами ҷатокқор ва найрангбоз.
- ДӢЛОБКОРӢ** دولاب کارى дӯлобкор будан.
- ДӢЛОНА** دولانه *бот.* дарахте, ки бештар дар кӯҳҳо мерӯяд ва меваи зарду сурхранги туршу ширин дорад.
- ДӢЛЧА** دولچه 1. *кҳн.* зарфи чармине, ки машқобҳо бо вай ба машқ об мерехтанд. 2. зарфи дастадор барои гирифтани об аз сатил ва ғ., обгардон.
- ДӢНГ** دونگ барҷастагӣ, баромадагӣ; **пешонии дӯнг** пешонии барҷаста.
- ДӢНГӢ** دونگى 1. чои нисбат ба атрофаш қадре баромадаи замин, пушта, теппа, тали хурд. 2. дӯнг будан, барҷастагӣ, баромадагӣ: **мӯйҳо-**

- яш ба пеш афтада, дӢнгии пешонаашро номаълум карда буданд.
- ДӢНГПЕШОНӢ** *دوڼگ پيشاني* пешониаш баромадагӢ, чабинаш андак васею барчааста.
- ДӢСИДАН** *دوسيدن* *ниг.* часпидан; пайваст шудани чизе ба чизе.
- ДӢСТ** *دوست* 1. ёр, ошно, некхохи касе, чӢра; *муқоб.* душман: дӢсти азиз, дӢсти дерина, дӢсти меҳрубон, дӢсти наздик, дӢсти самимӢ. 2. дӢстдоранда, дӢстдор, ошиқ, муҳиб; иштиёқманди чизе ё коре (*ба ин маъно бештар ҳамчун ҷузви насими калимаҳои мураккаб меояд: меҳнатдӢст, сулҳдӢст ва ғ.*); **дӢст доштан** а) ба касе бо ҳисси муҳаббат муносибат кардан, ошиқ будан ба касе, нағз дидан касеро; б) иштиёқманди чизе будан, дӢстдори чизе будан, ошиқи чизе будан; **дӢсти нонӢ** он ки бо касе барои нону неъматаш дӢстӢ меварзад; **дӢсти боғараз**; **дӢсти чонӢ**, **дӢсти самимӢ**; **дӢст ба сар нигоҳ мекунад**, **душман ба по** (*зарб.*) **дӢст ақли дӢстро** ба эътибор мегирад, душман сару либосро; **дӢст гирёнда гап мезанаду душман хандона** (*зарб.*) **дӢст талх бошад** ҳам, ҳақиқатро мегӯяду душман рӯбинона суханҳои ширин мегӯяд.
- ДӢСТАНГЕЗ** *دوستانگيز* барангезандаи дӢстиву меҳрубонии дигарон; меҳрубон.
- ДӢСТБОЗ** *دوست باز* он ки дӢстони зиёде дошта, вақти бештари худро бо онҳо мегузаронад, ошнобоз, чӢрабоз.
- ДӢСТБОЗӢ** *دوست بازی* ошнобозӢ, чӢрабозӢ.
- ДӢСТВОР** *دوست وار* *ниг.* дӢстона.
- ДӢСТГОН** *دوستگان* *кит.* маъшуқа, маҳбуба; ёри меҳрубон.
- ДӢСТГОНӢ** *دوستگاني* *кит.* қадаҳи пуршаробе, ки касе дар навбати худ нанӯшида, ба нишоннаи муҳаббату эҳтиром ба дигаре медиҳад; май хӯрдан ба ёди ёру дӢстон.
- ДӢСТДОР** *دوستدار* 1. дӢстдоранда, муҳиб, ошиқ. 2. он ки ба коре ҳавасу иштиёқи зиёд дорад, ишқбоз, муҳлис: **дӢстдори адабиёт**, **дӢстдори мусиқӣ**, **дӢстдорони китоб**.
- ДӢСТДОРӢ** *دوستداري* *исми амал аз* **дӢст доштан**; муҳаббат; меҳрубонӢ; **дӢстдорӣ кардан** (**намудан**) меҳрубонӢ (навозиш) кардан.
- ДӢСТДОРОНА** *دوستدارانه* ба таври дӢстдорӣ, ҳамчун дӢстдор, аз рӯи дӢстдорӣ; **зиндагии дӢстдорона** зиндагоние, ки бо меҳру муҳаббат асос ёфтааст.
- ДӢСТДОШТА** *دوستداشته* *сифати феълии замони гузашта аз* **дӢст доштан**; маҳбуб; писандида, дилхоҳ: **зани дӢстдошта**, **касби дӢстдошта**, **нависандаи дӢстдошта**, **китоби дӢстдошта**.
- ДӢСТДОШТАНӢ** *دوستداشتني* *сифати феълии замони оянда аз* **дӢст доштан**; дилхоҳ, бисёр писандида, шоистаи дӢст доштан, мақбул.
- ДӢСТӢ** *دوستي* муносибати байни одамон, ки ба некхоҳӣ, наздикӣ ва умумияти манфиати тарафҳо асос ёфтааст, рафоқати самимӣ, ошноӣ, чӢрагӣ: **дӢстӢ доштан** *бо касе*.
- ДӢСТКОМ** *دوست کام* *кит.* он ки дӢстонаш аз кор ё хушбахтии ӯ хурсанданд; ёри меҳрубон.
- ДӢСТКОМӢ** *دوست کامي* *кит.* 1. мувофиқи хоҳиши дӢстон ба мақсад расидан; хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. *ниг.* **дӢстгонӢ**.
- ДӢСТНАВОЗ** *دوستنواز* он ки дӢстони худро навозиш мекунад, он ки ба дӢстони худ меҳрубонии зиёд мекунад, дӢстпарвар.
- ДӢСТОНА** *دوستانه* 1. аз рӯи дӢстӢ (гирифта ё карда): **маслиҳати дӢстона**, **муомилаи дӢстона**. 2. ҳамчун дӢст, мисли ёру дӢст: **дӢстона зиндагӣ кардан**, **дӢстона вохӯрдӣ кардан**.
- ДӢСТПАРВАР** *دوست پرور* *ниг.* **дӢстнавоз**.
- ДӢСТРӢ(Ӣ)** *دوستروي(ي)* он ки ҳама ӯро дӢст медорад, ситорагарм, дилкаш.
- ДӢСТРӢӢ** *دوستروي* дӢстрӢ будан; ситорагармӣ, дилкашӣ.
- ДӢСТРӢЯК** *دوسترويک* *шакли тасғир ва навозишии* **дӢстрӢ(ӣ)**.
- дӢХТ** *دوخت* *асоси замони гузашта аз* **дӢхтан**.
- дӢХТ** *دوخت* 1. дӢхтан, либосдӯзӣ: **музди дӢхт**. 2. тарзи буриш ва дӢхтани либос.
- дӢХТАН** *دوختن* ба ҳам васл кардани ду порчаи матоъ *ва ғ.* бо ресмону сӯзан, чокдӯзӣ кардан, дарздӯзӣ кардан: **курта дӢхтан**; **чашм дӢхтан** ба чое ё чизе бодикқат нигаристан.

ДҮХТУДҮЗ دوحت و دوز *ниг.* дӯхтан.

дӯш دوش *асоси* замони ҳозира ва сиаи амр аз дӯшидан.

ДҮШ I دوش *кит.* шаби гузашта, дишаб, динашаб.

ДҮШ II دوش *китф,* шона; тахтапушт.

ДҮШИДАН دوشيدن чӯшидани шир аз нӯги пистони гову гӯсфанд, буз *ва г.* бо роҳи молдан ва фишор додани он.

ДҮШИЗА دوشيزه духтари бакадрасидаи бикр, чавондухтари шавҳарнакарда, бокирадухтар.

ДҮШИЗАГӢ دوشيزگي дӯшиза будан, духтарӣ, бокирагӣ, бакорат.

ДҮШИН//ДҮШИНА دوشين//دوشينه *мансуб ба* дӯш I; шаби гузашта, дишаб.

ДҮШИШ دوشش *исми феъли аз* дӯшидан; ширчӯшӣ.

ДҮШО دوشا *кит.* хайвоне (*гов, гӯсфанд, буз г.*), ки шири онро мечӯшанд, чӯшо.

ДҮШОБ دوشاب шира ва шарбати ангур, шир чӯшонидашудаи хурмо *ва г.*; шиннӣ.

ДҮШОДҮШ دوشادوش *ниг.* дӯш III (*дӯш ба дӯ* дар канори ҳам, ҳамроҳ.

ДҮШОӢ دوشائي ширдиҳанда, ширдеҳ; *го* дӯшой.

ДҮӢМ دويم *ҳол.* воҳиди ченаки дарозӣ, баробари 2,54 см аст.

ДҮРАЛҶОМИНИЙ ديوراليوميني *лот.* хӯл алюминий бо мис, магний ва силитсий, хеле мустаҳкам ва сабук буда, дар сохта ҳавопаймо истифода мешавад.

Е

Е ҳарфи ҳафтуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар мобайн ва охири калимаҳо «э» талаффуз мешавад (мас., мева, шанбе) дар аввал, мобайн ва охири калимаҳо пас аз садонокҳо ояд, ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йэ» талаффуз мешавад: елим, оед, олуе; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ беитар бо алиф (ا) ва ё (ي) ифода мешавад.

ЕВРО *يور* воҳиди пули Иттиҳоди Аврупо.

ЕВРООСИЁИ *اورآسيایى* *ниг.* авросиёи.

ЕВРОПАГӢ *اورپاگى* *ниг.* аврупоӣ.

ЕВРОПАЗОД *اوراپهزاد* *ниг.* аврупозод.

ЕВРОПОӢ *اوراپايى* *ниг.* аврупоӣ.

ЕЛИМ *т.* *ايليم* моддаи часпанда, ки барои ба ҳамдигар часпонидани чизҳо истифода мешавад, сиреш, ширеш; **елими дарахт** моддаи часпандае, ки аз танаи дарахт шорида, саҳт шуда мемонад, шилм, самғ; **елими резинӣ** елим барои часпондани чизҳои резинӣ; **елим кардан** бо елим часпонидан, ширеш кардан.

ЕЛИМДОР *دار* *ايليم* сирешдор, ширешдор; **ранги елимдор** ранге, ки дар таркибаш елим ҳамроҳ карда шудааст.

ЕЛИМКОРӢ *كارى* *ايليم* бо елим часпонидан, елим кардан.

ЕЛИМНОК *ناك* *ايليم* *ниг.* елимдор.

ЕЛИМПАЗ *پز* *ايليم* он ки елим мепазад, тайёркунандаи елим.

ЕЛИМПАЗӢ *پزى* *ايليم* пухтани елим, тайёр кардани елим; амалиёти пухтан ва ба кор омода кардани елим.

ЕЛКА *т.* *لاڅه* *ايلكه* ҷои аз гардан пойин ва аз китф болои бадан; дӯш; **елка карда гаштан** ба касе қаҳр карда гаштан аз касе; пинҳон

шуда гаштан аз касе.

ЕМ *т.* *ييم* хӯроки ғалладонагӣ ва равғанноки ҳайвоноти хонагӣ; **ему алаф** // **ему хошок** хӯроқвории ҳайвонот монанди ҷав, беда, алаф ва ғ.; **аз охури баланд ем хӯрдан** олимақомона зиндагӣ кардан, ҳаёти ашрофона ба сар бурдан.

ЕМВОРӢ *وارى* *ييم* чизҳои ем шуданӣ; хӯроки чорпои хонагӣ.

ЕМХӮР *خور* *ييم* ба ем одаткарда, емхӯршуда (*асп* ва *дигар ҳайвоноти хонагӣ*).

ЕМХӮРАК *خورک* *ييم* **емхӯрак кардан (намудан)** ба ем хӯрдан одат кунондан (*асп* ё *ягон ҳайвони дигари хонагиро*).

ЕМХӮРӢ *خورى* *ييم* хӯрдани ем; **тӯрбаи емхӯрӣ** ҳалтаи махсус, ки дар он ем андохта барои хӯрдан ба сари *асп* ё хар меовезанд.

ЕТАК *تاک* *اي* *گرفت*. аз лаҷоми *асп* ё нӯхтаи хар ё чорпои дигар гирифта аз паси худ бурдан; *муқ.* **ядак**; **аспи етак** аспе, ки барои эҳтиёт аз пас бурда мешавад, аспе, ки савор аз лаҷоми он гирифта аз паси худ мебарад; **дар етак гирифтан** аз паси худ кашида бурдани савора *асп* ё харро; **етак кардан** аз лаҷом ё ресмонаш гирифта аз паси худ бурдан (*асп* ё *харро*).

ЕТАКӢ *تاکى* *مانسуб* ба **етак**; **аспи етакӢ** *ниг.* **етак (аспи етак)**.

ЕФРЕЙТОР *олм.* *ايفريتار* *ҳ.* дар баъзе кишварҳо унвони дуҷоми ҳарбӣ баъд аз аскарӣ каторист, ки ба аскарони беҳтарин дода мешавад; шахсе, ки ин унвонро дорад.

ЕФРЕЙТОРӢ *ايفريتارى* *مانسуб* ба **ефрейтор**: поғони ефрейторӣ.

Ё

Ё ҳарфи ҳаштуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки ҳарфи йотбарсар буда, «йо» талаффуз карда мешавад; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ номи ҳарфи йо (ي) буда, он дар ҳисоби абҷад ба адади «10» баробар аст.

Ё I يا пайвандаки ҷудой маъноҳои ихтиёр, имтиёз ва инчунин тардиди мобайни ду чиз ё зиёда аз онро ифода менамояд; дар ҷумла як бор ё такроран зикр меёбад: ё ки, ё ин ки, ва ё: пиёда ё савора; ё... ва ё... ё ин ки ...; ё... ё ё ин ки..., ва ё ин ки...; ё ин ки... ва ё...; ё ин ки ...; ё он ки... ва ё...; ва ё ин ки... ё, ва ё.

Ё II يا нидо эй!, аё!, ҳой!: ё аллоҳ!, ё бахт!, ё рабб!, ё пирам!, ё ҳасрато!

ё ҳақ тақягоҳи мардуми мусулмон, махсусан дарвешону паҳлавонон хангоми оғози қор, худохофизӣ ва гайра.

ёб яб 1. асоси замони ҳозира аз ёфтан. 2. ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «ёбанда» «ёфтани» ва «ёфташуда»: комёб, дилёб, ноёб.

ЁБ яб кит. ёва, ёвагӯй.

ЁБАНДА ябнде сифати феълии замони ҳозира аз ёфтан; пайдоқунанда, дарёфтқунанда; ҷўянда ёбанда аст (зарб.).

ЁБАНДАГӢ ябндеги ёбанда будан, амали ёбанда; ёфтани.

ЁБИДАН ябидн кит. ёфтан, ёвидан.

ЁБОӢ ябаби 1. даштӣ, саҳроӣ; худрӯй; парваришнаёфта: ангури ёбой, гули ёбой; ёбой шудан ба сари худ мондан, бе парвариш мондан. 2. ваҳшӣ, ғайрихонагӣ, ромнашуда: кафтари ёбой, ҳайвоноти ёбой.

ЁБОН ябан 1. дашт, биёбон, ҷои бедолу дарахт. 2. замини киштуқор, майдони зироат.

ЁБОНӢ ябани мансуб ба ёбон; даштӣ, саҳроӣ, ёвонӣ.

ЁБУ ябу кит. аспӣ боркаш.

ЁБУСАВОР ябусоар савори аспӣ боркаш; асп-савор.

ЁВА яов гапи беҳуда, сухани бемаънӣ, ҳарза; ёва гуфтан сухани беҳуда ва пуч гуфтан.

ЁВАБОФ яовбаф ниг. ёвагӯй.

ЁВАБОФӢ яовбафи ниг. ёвагӯй.

ЁВАГАРД яовгуд кит. беҳудагард, оворагард, ҳарзагард.

ЁВАГАРДӢ яовгуди кит. беҳудагардӣ, оворагардӣ, ҳарзагардӣ.

ЁВАГӢ яовгоби беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққидан.

ЁВАГӢ яовгои беҳудагӯй, ҳарзагӯй, лаққӣ.

ЁВАР явор 1. ёридиханда, мададгор, ёрирасон; ёвари вазир. 2. дўсти мувофиқ (дар ҳама қор, соҳа); ҳамкор: ёру ёвар; ёвар гаштан (шудан) мададгор (ёрирасон) шудан; ёвар гаштан.

ЁВАРӢ явори ёрӣ, мададгорӣ.

ЁВИДАН яовидн гуфт., ниг. ёбидан.

ЁВОН яован гуфт., ниг. ёбон.

ЁВОНӢ яовани гуфт., ниг. ёбонӣ.

ЁҒИГАРӢ яғигри саркашӣ, нофармонӣ; исёнгарӣ: ёғигарӣ қардан.

ЁҒИГӢ яғиги кит. саркашӣ, нофармонӣ, ёғигарӣ: ёғигӣ қардан.

ЁҒИЁНА яғиане аз рӯи ёғигарӣ, бо нофармонӣ, дар ҳоли гарданшаҳӣ ва ёғигарӣ.

ЁҒӢ т.-м. яғи ба ҳукумати қонунӣ исёнқарда, саркаш, исёнгар, нофармон.

ЁҒЛОҒУ *т.-м. ياغلاغو* зарфест филизии дастадор, ки дар он равған доғ карда, ба рӯи баъзе анвои хӯрок, аз чумла, ширбиринҷ, қурӯтоб *ва ғ.* меандозанд, яғлоғу: **ба ёғлоғу равған андохтан.**

ЁД *ياد* 1. хотир, хофиза. 2. ба хотир овардан, ёд кардан. 3. ёдбуд, хотира; ёди касро кардан, ба некӣ ба ёд овардани касе. 4. *мач.* орзу; ҳаёл, ба ёди рӯи (касе); **ёд гирифтан** а) омӯхтан, аз худ кардан, фаро гирифтан, таълим гирифтан; б) дарк кардан, дониста гирифтан; **ёд додан** омӯзондан, омӯхтани коре ба касе, таълим додан; **ёд доштан** дар хотир доштан; **ёд кардан** а) ёдовар шудан, ёдоварӣ кардан, ба хотир овардан; зикр кардан; б) аз бар кардан, ҳифз намудан; в) *мач.* пазмон шудан; **ёди чизе, касеро кардан** а) чизе, касеро ба хотир овардан, аз чизе, касе ёдовар шудан; б) *мач.* чизе, касеро пазмон шудан; в) *мач.* фикри чизе ё касеро кардан; ғами чизе ё касеро хӯрдан; **ёд намудан** *ниг.* **ёд кардан, ёд овардан** ба хотир овардан; **аз ёд баровардан** фаромӯш кардан; **аз ёд баромадан** фаромӯш шудан; **аз ёд бурдан** фаромӯш кардан, аз хотир баровардан; **аз ёд донистан** ёдакӣ донистан, дар ҳифз доштан; **аз ёд кардан** ҳифз намудан, ёдакӣ кардан, ба хофиза супоридан, аз бар кардан; **аз ёд рафтан** фаромӯш шудан; **аз ёд хондан** ёдакӣ гуфтан, аз ҳифз гуфтан; *аз касе ёд кардан* касеро ба хотир овардан; фикри касеро кардан; **ба ёд доштан** а) дар хотир доштан; б) фаромӯш накардан; **ба ёд мондан** *ниг.* **дар ёд мондан; ба ёд овардан** ба хотир овардан; **ба ёди касе овардан** хотиррасон кардан; **ба ёд омадан** ба хотир расидан, ба хотир омадан; **ба ёд расидан** ба хотир омадан; **дар ёд будан** дар хотир маҳфуз будан; **дар ёд доштан** *ниг.* **ба ёд доштан; дар ёд мондан** дар хотир будан, дар ҳифз будан, дар хотир мондан; **ёдат ба хайр!** офарин! (*ибораест, ки ба тариқи лутф ва навозиши гуфта мешавад*); **ёдаш ба хайр!** ибораест, ки дар мавриди ёдбуди касе гуфта мешавад; **савганд (қасам) ёд кардан (намудан)** расман ва бо тантана аҳд кардан ва ваъда додан барои иҷрои коре (*мас., ҳарбиён барои ҳимояи Ватан*).

ЁДАКӢ *يادکي* *гуфт.* аз ёд, аз бар, аз ҳифз, ҳифзан; **ёдакӣ кардан** аз ёд кардан, ҳифз кардан; **ёдакӣ хондан** аз ёд гуфтан, матн ё шеърӣ ҳифзкардари қироат намудан.

ЁДБУД *يادبود* ба хотир овардан, ёдоварӣ; маросиме, ки ба ёди касе баргузор мешавад; **рӯзи ёдбуд** рӯзи бузургдошти касе.

ЁДВОРА *يادواره* чорабинӣ ё маросиме, ки ба ёди касе ё чизе баргузор мешавад.

ЁДГИР *يادگير* он, ки ёд ва хофизаи хуб дорад, он ки ҳама чизро зуд ёд мегирад.

ЁДГИРӢ *يادگيري* *исми амал аз ёд гирифтан.*

ЁДГОР *يادگار* 1. нишонаи аз касе бозмонда, ки сабаби ёдоварии вай мешавад. 2. ҳадяи ёдгорӣ, чизи барои хотира додашуда; **ёдгор гузоштан** нишонае боқӣ гузоштан, хотира гузоштан, асар мондан; **ёдгор мондан** нишона мондан, хотира боқӣ гузоштан; **ёдгор навиштан** хотира боқӣ мондан, асар гузоштан.

ЁДГОРӢ *يادگاري* 1. хотира, ёдоварӣ. 2. тӯҳфа, ҳадя, ки барои хотира дода мешавад; **хайкалли ёдгорӣ** хайкал ба ёд (хотира)-и касе ё воқеае; **ба ёдгорӣ гузоштан** ҳамчун хотира боқӣ мондан; **ба ёдгорӣ додан** ҳамчун хотира тақдим кардан.

ЁДДОШТ *يادداشت* 1. навишта ё қайде барои аз ёд нарафтани матлабе; **дафтарчаи ёддошт** дафтарчае (*одатан кисағӣ*), ки дар он баъзе чизҳоро барои фаромӯш нашуданаш навишта мемонанд; **ёддошт кардан** матлаберо навишта мондан барои ёдоварӣ (*мас., дар дафтарчаи худ*). 2. хотира, ҳар чизи дар хотир нигоҳ дошташуда ё ба хотир монда (*аз саргузашти худ ё дигар воқеаҳои дида*). 3. *ади.* асаре, ки дар он саргузаштҳои ҳуди муаллиф ва ё воқеаҳои, ки ҳуди ӯ шоҳиди онҳо будааст, тасвир ёфтаанд (*дар адабиёти тоҷик асарҳои С.Айнӣ – «Ёддоштҳо», С. Улугзода – «Субҳи ҷавони мо» дар ҳамин жанр эҷод шудаанд*), асари ёддоштӣ.

ЁДДОШТӢ *يادداشتي* *мансуб ба ёддошт; хотиранивисӣ.*

ЁДДОШТНАВИС *يادداشتنويس* он ки хотироти

- худро менависад; нависандае, ки дар жанри ёддошт асар менависад.
- ЁДДОШТНАВИСӢ** یادداشت‌نویسی 1. навиштани ёддошт, хотиранависӣ. 2. *ади.* жанри адабиёт, ки асарҳои аз рӯи хотираву ёддоштҳо ва дар асоси тарҷумаи ҳол ва сафарҳо эҷодшударо дар бар мегирад.
- ЁДДОШТНИГОРӢ** یادداشت‌نگاری *ниг.* ёддошт-нависӣ.
- ЁДКАРД** یادکرد *кит.* ёд, зикр, ном бурдан; хотира.
- ЁДМОН** یادمان он чи барои бузургдошти ёду хотираи касе ё чизе боқӣ мемонад ё карда мешавад.
- ЁДНОМА** یادنامه китоб, маҷмӯа ё мақолае, ки барои бузургдошти ёд ё хотираи касе ё чизе таҳия ва нашр мешавад.
- ЁДОВАР** یادآور :ёдовар шудан ба ёд овардан, тазаккур додан.
- ЁДОВАРД** یادآورد 1. *ниг.* ёдгор. 2. тӯҳфаи хотиравӣ, ёдгорӣ.
- ЁДОВАРӢ** یادآوری 1. ба хотир овардан, тазаккур. 2. хотира, ёдбуд; **ёдоварӣ кардан** а) ба хотир овардан, зикр кардан, қайд намудан; б) ба ёд расонидан.
- ЁДРАС** یادرس :ёдрас кардан ба ёд расонидан, хотиррасон кардан, тазаккур додан.
- ЁДРӮЗ** یادروز рӯзи ёдбуд, рӯзи хотира, рӯзи бузургдошт.
- ЁДСУПОРӢ** یادسپاری ба ёд супурдан; дар хотира ва ҳофиза нигоҳ доштан.
- ЁДШУДА** یادشده номбурда, зикршуда, мазкур, он ки ё он чи ки зикраш рафтааст.
- ЁЗ** یاز 1. *асоси* замони ҳозира аз **ёзидан**. 2. *ҷузъи насини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дарозкунанда (дастёз) ва «кашанда» (дерёз).*
- ЁЗ** یاز *кҳн.* воҳиди ченаки дарозӣ (*аз сарангушти даст то оринҷ*).
- ЁЗАНДА** یازنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз ёзидан*. 2. дарозшаванда, кашишбанда; паҳншаванда.
- ЁЗАНДАСАР** یازنده‌سر *кит.* сарбаланд, сарфароз.
- ЁЗДАҲ** یازده *шумораи миқдорӣ* адади даҳ бо иловаи адади як, 11.
- ЁЗДАҲБОЛОР** یازده‌بالار :хонаи ёздаҳболор хонае, ки шифташ рӯи ёздаҳ болор қарор гирифтааст.
- ЁЗДАҲМОҲА** یازده‌ماه 1. ҳар чизи мансуб ба ёздаҳ моҳ, ёздаҳ моҳро пуркарда, ёздаҳ моҳро аз сар гузаронида: **кӯдаки ёздаҳмоҳа**. 2. ҳар коре, ки дар муддати ёздаҳ моҳ иҷро шудааст ё мешавад: **кори ёздаҳмоҳа**.
- ЁЗДАҲУМ** یازدهم *шумораи тартибӣ аз ёздаҳ*; 11-ум.
- ЁЗИДА** یازیده *сифати феълӣи замони гузашта аз ёзидан*; **ёзида нишастан** бемалол (озод) нишастан, роҳат карда нишастан; **ёзида хобидан** дароз кашида хобидан.
- ЁЗИДАН** یازیدن 1. дароз кашидан, дароз кашида хобидан. 2. дароз шудан, қад кашидан; дароз шуда беҳис афтодан. 3. *маҷ.* роҳат кардан, худро дам додан, хастагиро баровардан, ин тарафу он тараф гашта дам гирифтан; қазои ҳочат кардан. 4. *маҷ.* ба худ болидан, фахр кардан, аз худ рафтан; **биринч барин ёзидан** мисли биринчи пухтаву обгирифта дарозу тановар шудан; фарбех шудан.
- ЁЗИШ** یازش *исми амал аз ёзидан*; қасд, ирода, майл, тамоюл.
- ЁЗОН** یازان 1. *кит.* хоҳон, мутамоил; иродакунанда, қасдкунанда. 2. нумӯёкунанда, рушдкунанда, боланда; дар ҳоли хиромидан, хиромидан, бо нозу карашма рафтан.
- ЁЗОН(И)ДАН** یازانیدن//یازاندن *тарзи бавоситаи ёзидан*; 1. дароз кардан; **даст ёзонидан** ба чизе даст дароз кардан, даст бурдан ба сӯи чизе; **қомат ёзонидан** қад афрохтан, қаддароз шудан. 2. давондан, паҳн кардан: **реша ёзонидан**. 3. *маҷ.* болондан, фахр кунондан, аз худ равондан
- ЁҚУТ I** یاقوت санги қиматбаҳои конӣ, ки ба рангҳои сурх, зард, кабуд ва сафед во-

мехӯрад ва дар оташ нобуд намешавад; **ёқути сурх** навъи сурхранг ва шаффофи ёқут, ки баъд аз алмос беҳтарин санги қиматбаҳо ҳисоб мешавад ва дар заргарӣ мавриди истифода қарор мегирад; **ё гули ёқут** бот. як навъ гул, ки соқаҳои дароз ва гулҳои зебои рангоранг дорад, гладиолус.

ЁҚУТ II **ياقوت** халқи асосии кишвари Ёқутистон, сокини Ёқутистон.

ЁҚУТБОР **ياقوت бар** 1. *кит. маҷ.* резандаи ашки хунин. 2. *кит.* резандаи шароби сурх.

ЁҚУТВОР **ياقوت وار** монанди ёқут, ёқутмонанд; **ё оби ёқутвор** шароби сурх.

ЁҚУТГУН **ياقوت гун** монанди ёқут, шабеҳи ёқут; сурхранг, лаългун.

ЁҚУТИН **ياقوتين** *ниг.* ёқутӣ I: **чоми ёқутӣ.**

ЁҚУТӢ I **ياقوتى** 1. *мансуб ба ёқут.* 2. ёқутмонанд; сурхранг; сурх

ЁҚУТӢ II **ياقوتى** *мансуб ба кишвари Ёқут-* (истон); забони ёқутӣ.

ЁҚУТЛАБ **ياقوت لب** сурхлаб: дилбари ёқутлаб.

ЁҚУТМИҒФАР **ياقوت مغفر** *кит.* дорои кулоҳи чангии сурх.

ЁҚУТМОНАНД **ياقوت مانند** *ниг.* ёқутвор.

ЁҚУТНИГИН **ياقوت نگين** ангуштарини нигинаш аз ёқут.

ЁҚУТРАНГ **ياقوت رنگ** ба ранги ёқути сурх, лаълранг.

ЁҚУТСАНГ **ياقوت سنگ** санги ёқут.

ЁҚУТСОЗ **ياقوت ساز** *кит.* ёқутӣ, аз ёқут сохташуда.

ЁҚУТФОМ **ياقوت فام** *ниг.* ёқутранг.

ЁҚУТЧАШМ **ياقوت چشم** он ки чашми мисли ёқут сурхранг дорад.

ЁЛ I **يال** 1. мӯи гардани баъзе ҳайвонот монанди аспу хар, шер. 2. китф, беҳи китф, ёлу кӯпол тану тӯш, бурзу бозу, андом, ҳайкал.

ЁЛ II **يال** *гӯфт., ниг.* ёла; ёли болои теппа пастхамии теппа.

ЁЛА **يال** нишебӣ, ёна.

ЁЛДАРОЗ **يال دراز** дорои ёли дароз, ҳайвоне, ки ёлаш дароз аст.

ЁЛДОР **يال دار** он чи ёл дорад; ёлдароз.

ЁЛКҶҶТОҶ **يال کوتاه** дорои ёли кӯтоҳ, асп ё харе, ки ёлаш кӯтоҳ аст.

ЁЛПҶҶШ **يال پوش** абзоре, ки болои ёл пӯшида мешавад, чул.

ЁЛСАФЕД **يال سفيد** асп ё хари дорои ёли сафедранг.

ЁЛСИЁХ **يال سياه** асп ё хари дорои ёли сиёҳ.

ЁМ I **يام** хуми калони даҳонфарох: **ёми сафолин,** **ёми мисин.**

ЁМ II *т.* **يام** *кит.* дар давраи муғул истгоҳи пайкҳо, чопорхона. 2. асп чопор. 3. андозе, ки дар ин давра барои чопорхонаҳо ва аспони чопор мегирифтанд.

ЁМҶҶОНА **يام خانه** чопорхона.

ЁМЧӢ **يامچى** *кит.* дар давраи муғул масъули чопорхона ва меҳтари аспони чопорхона.

ЁН **يان** *кит.* хазён, сафсата.

ЁНА **يانه** нишеб, нишебӣ, пастхамӣ: **ёнаи кӯх.**

ёр *асоси замони ҳозира аз ёрастан.*

ЁР **يار** 1. рафиқ, дӯст, чӯра: **ёри озмуда, ёри чонӣ, ёру дӯстон, ёру бародар шудан.** 2. маҳбуба, маъшуқа: **ёр дар хонаву мо гирди чаҳон ме-гардем (мақ.); ёр будан** а) ҳамроҳ будан; б) мувофиқ будан; розӣ (*ҳамфикр, ҳамрағӣ*) будан. 3. *варз.* ҳар як аз бозингарони як даста ё гурӯҳе дар бозии гурӯҳӣ. 4. ҳамдаст, ҳамкор. 5. *ҷузъи пасини баъзе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои «доранда»:* **давлатёр, хушёр;** анҷомдиханда, ёрирасон, ёридиханда: (**дас-тёр, обёр, додёр**). 6. ҳамнишин, мӯнис, ҳамдам.

ЁРА I **ياره** *кит.* дастпона, дастбанд.

ЁРА II **ياره** *кит.* қудрат, қувват, тавоноӣ.

ЁРА III **ياره** *кит.* таркибе аз доруҳо, ки барои ҳал қардани хӯроки сахт ва ҳазмнашуда ё ҳамчун мусҳил истифода мешудааст.

ЁРАК يارک *шакли тасғири ёр*; ёр, ёри зебо, ёри азиз.

ЁРАСТАН يارستن *ниг. ёристан.*

ЁРВАР يارور *кит. ёридиҳанда, ёрирасон, ёвар, мададгор.*

ЁРГИР يارگير 1. *варз.* касе, ки аз байни бозингарон барои дастаи худ бозингар интиҳоб мекунад. 2. *кит., маҷ.* рафиқбоз, фосик, дӯстбоз.

ЁРҒУ يارغو *кит. маҳкама, қозихона.*

ЁРҒУШУДА يارغو شده *кҶн. гирифтори ҷазои ёрғу.*

ЁРДАМ ياردم ёрӣ, ёрмандӣ, кумак, мадад, имдод, ионат, дастгирӣ: **ёрдами давлатӣ**, **ёрдами моддӣ**, **ёрдами пулӣ**, **ёрдам додан**, **ёрдам кардан**, **ёрдам расонидан**.

ЁРДАМДИХӢ ياردمدى *гуфт. исми амал аз ёрдам додан; ёрӣ додан, кумак расондан.*

ЁРДАМПУЛӢ ياردمپولى пули барои кумак додашуда ба касе, ёрмандии пулӣ, кумакпулӣ: **ёрдампулии давлатӣ**.

ЁРДАМЧӢ ياردمچى *гуфт. мададгор, ёрирасон, дастёр; ёвар.*

ЁР-ЁР يار يار суруде, ки дар тӯй вақти ба хонаи домод овардани арӯс мехонанд: **суруди ёр-ёр хондан**, **ёр-ёр гуфтан**.

ЁРИГАР يارگر *яри ёридиҳанда, ёрирасон.*

ЁРИДИҲАНДА يارى دهنده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ёрӣ додан; он ки ёрӣ медиҳад, ёрирасон, ёвар, мададгор; феълҳои ёридиҳанда збш. феълҳое, ки маънои луғавии худро ба андозае гум карда, дар сохтани шаклҳо ва таркибҳои феълӣ иштирок мекунанд (мас., «кардан» дар таркиби феълӣи бор кардан, «шудан» дар сурх шудан, «гирифтани» дар зада гирифтани).*

ЁРИРАС يارى رس *ёрирасон, мададгор.*

ЁРИРАСОН يارى رسان 1. он ки ёрӣ мерасонад, ёридеҳ. 2. мададгори чизи асосӣ, иловагӣ: **ҳочагии ёрирасон**.

ЁРИСТАН//ЁРАСТАН يارستن *кит. тавонис-*

тан, аз ӯҳда баромадан, ёроӣ доштан, қудрат доштан, чуръат доштан.

ЁРИХОҶ يارى خواه *ёриталаб, кумакталаб, имдодхоҳ.*

ЁРӢ يارى ёрмандӣ, мадад, кумак, дастгирӣ; **ёрӣ додан** ёрмандӣ кардан, мадад расондан; **ёрӣ расонидан** мадад кардан, ёрмандӣ намудан; **гардан ёрӣ надодан** *ниг. гардан.*

ЁРКАД ياركد *ҷои сарҷамъии ёрон, маҳфили ёру дӯстон.*

ЁРМАНД يارمند *ёридиҳанда, ёридеҳ, кумакрасон.*

ЁРМАНДӢ يارمندى ёрӣ, мадад, кумак: **ёрмандӣ додан**.

ЁРО I يارا 1. қудрат, тавоноӣ; чуръат, заҳра, ёра: **ёроӣ сухан гуфтан** **надоштан**. 2. имкон, маҷол: **ёроӣ чашм во кардан**, **надоштан**.

ЁРО II يارا эй ёр!

ЁРОӢ يارى تавоноӣ, ёро будан, қудрату тавоноӣ доштан.

ЁРОНА يارانه *ҳамчу ёр, ёрмонанд; дӯстона, рафиқона.*

ЁРПУРСӢ يارپرسى *холпурсӣ, аҳволпурсӣ, холи якдигарро пурсидан.*

ЁРҚӢӢ يارجوى *ҷўяндаи дӯст, пурсандаи дӯст, ҷўеи дӯсту мўнис.*

ЁРҒУРӢШӢ يارغووشى *маҷ. таърифу тамчид ва мадҳи ёр.*

ЁС ياس *бот. гулбуттаи дорои хўшагули муаттар, ки бо ранғҳои сурх, сафед, зард ва бунафш дар аввали баҳор мешукуфад, шакли кўтоҳшудаи ёсуман.*

ЁСА *т.-м. ياسه* *кит.* 1. расм, оин, қонун. 2. орзу, иштиёқ.

ЁСАМИН ياسمين *ниг. ёсуман.*

ЁСАМИНБӢ (Й) ياسمين بوى *кит. хушбӯӣ, муаттар.*

ЁСАМИНРӢ (Й) ياسمين روى *кит. хушрӯӣ, зебо.*

ЁСАМИНСИМО ياسمين سيمما *кит. сафедчеҳра.*

ӢСИН *а.* ياسين *д.* сураи сию шашуми Қуръони Шариф, ки маъмулан бар сари болини бемори вазнин ва ё ба рӯхонияти шахси фавтида хонда мешавад; **ӢСИН ХОНДАН**.

ӢСИНХОНӢ ياسين خوانى *исми амал аз ӢСИН ХОНДАН*.

ӢСО *м.* ياسا 1. *кит.* ҳукм, фармон; қонунномаи подшоҳ; қонун ё муқаррароте, ки Чингиз дар айёми ҳукмронии хеш вазъ карда буд. 2. *таър.* ҷазои қатл (*дар сиёсати истиллогарони мугул*); **ба ӢСО РАСОНИДАН** ба қатл расонидан, қатл кардан.

ӢСОВ ياساو *аслаш ӢСО*.

ӢСУМАН ياسمن *бот.* гулбуттае, ки гули сафеду кабуд ва зарди хушбӯй дорад, суман.

ӢФА يافه *ниг.* ёва.

ӢФАДАРО(Ӣ) يافه دراي *кит.* харзагӯй, ёвасаро, бемаънигӯй, сафсатагӯй.

ӢФАКОРӢ يافه كاري *кит.* беҳудакорӣ, абаскорӣ.

ӢФТ يافت *асоси замони гузашта аз ӢФТАН; ӢФТ ШУДАН* пайдо гаштан, ба даст даромадан, дарёфтан.

ӢФТ يافت **ӢФТУ ТОФТ** ҳама чизе, дар бисот ҳаст, чизу чора, ки ҳаст; **ӢФТ КАРДАН** пайдо намудан; **ӢФТ ШУДАН** пайдо шудан.

ӢФТА يافته *сифати феълии замони гузашта аз ӢФТАН; хосилкарда, пайдокарда, бадаст-оварда; ӢФТАВУ ТОФТА* пулу чизи ба даст даровардашуда; чизу чора.

ӢФТАГӢ يافتگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз ӢФТАН*.

ӢФТАН يافتن 1. пайдо кардан; ба даст овардан, ҳосил кардан, гирифтан: **камол ӢФТАН, тарбия ӢФТАН**. 2. дидан, дучор кардан. 3. *чун феъли Ӣридиҳанда таркибҳои гуногуни феълии месо-зад:* **роҳ ӢФТАН, тасвир ӢФТАН, шиддат ӢФТАН, шифо ӢФТАН; ба дарде даво ӢФТАН** илоҷи чизе-ро пайдо кардан; **имқон ӢФТАН** *ниг.* **имқон; обутоб ӢФТАН** мустаҳкам гаштан, пухта шудан; **табдил ӢФТАН** мубаддал гаштан; **тағйир ӢФТАН** дигар шудан; **тасалли ӢФТАН** ором шудан.

ӢФТАНӢ يافتني *сифати феълии замони оянда аз ӢФТАН; ӢФТАНӢ ШУДАН* ӢФТАН хоستان, пайдо кардан, хоستان.

ӢХТАН ياختن *кит.* 1. берун кашидан, теғро аз ғилоф баровардан. 2. андохтан, задан; **даст ӢХТАН** даст дароз кардан ба сӯи касе, чизе.

ӢХУ ياهو 1. навъи кабутар, ки садои «Ӣху» мебарорад. 2. *кҳн.* калимаест, ки дарвешону қаландарон ба кор мебарданд ва мақсадашон «худованд» гуфтан буд (*аз калимаҳои арабии «ё хува»*)

ӢШ ت. ياش *гуфт.* ҷавон, барно.

ӢШӢ ياشي *гуфт.* ҷавонӣ, барноӣ; айёми шабоб; *муқоб.* **пирӣ**.

ӢЪЧУЧ ياچوج *ибр.* аз рӯи ривояти «Қуръон» ва «Таврот» номи яке аз ду қавме, ки Зулқарнайн (Искандари Зулқарнайн) дар муқобили онҳо садде сохт: **ӢЪЧУЧУ МАЪЧУЧ** яъчучу маъчуч.

Ж

Ж ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи «же» (ژ); дар ҳисоби абҷад монанди ҳарфи «з» адади ҳафтро ифода мекунад.

ЖАВ//ЗАВ ژو//ژو *кит.* баҳр.

ЖАВОГОР//ЖАВОҒОР//ЖАВОГАР

ژواگار//ژоагар//ژоаگر *кит.* 1. номи ҷашни машҳури оташпарастон. 2. номи яке аз рӯҳониёни оташпарастон.

ЖАВРАК ژورک *кит.* парандаест хурди сурх-ранг, онро сурхоб ҳам мегӯянд.

ЖАГОРА ژگار *ниг.* жағола; зағора.

ЖАГӢР//ЖАКӢР ژагор//жагор *кит.* хасис, мумсик.

ЖАҒ-ЖАҒ ژағ *кит.* садои ба ҳам расидани ду чизи саҳт ба монанди дандон, чормағз, бодом ва ғ.

ЖАҒАНД ژағанд *кит.* садои баланд ва ҳавлноки ҳайвони ваҳшӣ, ки ба дом гирифтोर мешавад, зағзанд.

ЖАҒОЛА ژағале *ниг.* нони аз арзан пухташуда, зағора.

ЖАҒОР I ژагар *кит.* 1. доду фарёд, бонги баланд, ғирев. 2. саҳтӣ, шиддат.

ЖАҒОР II ژагар *кит.* як навъ гиёҳе, ки бо он матоъро ранг мекунад, гиёҳи рангдиханда.

ЖАҒОРА I ژағаре *ниг.* нони арзан, зағора.

ЖАҒОРА II ژағаре *кит.* ғоза, сурхӣ, ки ба рӯй мемоланд.

ЖАҒОРА III ژағаре *кит.* нофи ҳайвон, махсусан нофи гов.

ЖАҒОРА IV ژағаре *ниг.* жағор I.

ЖАӢН ژيان *кит.* 1. хашмгин, ғазабнок. 2. даранда: **шерӣ жаӢн**.

ЖАК I ژک *кит.* сухани қаҳру ғазаб, ки зери лаб гуфта мешавад, ғур-ғур, ё овози ғамнок.

ЖАК II ژک *кит.* гирди даҳон, атрофи даҳон.

ЖАКЕТ ژکит *фр.* 1. як навъ камзӯли тугмаҳояш яктарафаи мардона. 2. либоси кӯтоҳи рӯпӯши занона (*одатан камартанг*).

ЖАКИДАН ژکيدان *кит.* бо овози паст (зери лаб) худ ба худ гап задан аз рӯи хашму ғазаб; ғур-ғур қардан; *муқоб.* **ҷаккидан**.

ЖАКОН ژکان *кит.* дар ҳоли жакидан, қаҳру ғазаб қардан, оҳиста ба зери лаб гуфтан, дар ҳоли ғурунғидан.

ЖАКОРА ژکار *кхн.* ситезақор; лаҷуҷ, яқраву гарданшах; кинавар.

ЖАКУР ژکور *кит.* пасту фурумоя, зақур.

ЖАНА ژنه *кит.* 1. неши ҷонварони газанда монанди пашша ва занбӯр. 2. нӯги **сӯзан**

ЖАНГ I ژنگ *кит.* занг, зангор. 2. *шакли кӯтоҳшудаи ожанг*; очинг.

ЖАНГ II ژنگ *шакли кӯтоҳшудаи Аржанг*.

ЖАНГДОН ژنگدان *кит.* занг, зангӯла.

ЖАНД I ژند *ниг.* занд.

ЖАНД II ژند *шакли кӯтоҳшудаи жанда I*; **жанд-жанд** пора-пора, жанда-жанда, ҷанда-ҷанда.

ЖАНДА I ژنده *кит.* 1. либоси кӯҳнаи дарида. 2. *кхн.* либоси дарвешон.

ЖАНДА II ژنده *кит.* бузург, азим.

ЖАНДАГӢ ژندهگӣ *кит.* 1. дар ҳолати жанда будан, вазъ ва ҳолати жанда. 2. навъи матои алоча.

ЖАНДАКАФШ ژندهکفش *кит.* 1. он ки кафшаш кӯҳна ё дарида бошад, кӯҳна-кафш, даридакафш. 2. кафши кӯҳна.

ЖАНДАҚАБО ژندهقبا *kit.*, *ниг.* жанда-пероҳан.

ЖАНДАПЕРОҲАН ژندهپيراهن *kit.* он ки пероҳани дарида ба тан дорад, даридалибос.

ЖАНДАПИЛ ژندهپيل 1. *kit.* фили бузург, фили калони ҳайбатнок. 2. *маҷ.* паҳлавон, диловар.

ЖАНДАПИРОҲАН ژندهپيراهن *ниг.* жандапероҳан.

ЖАНДАПҶШ ژندهپوش 1. либосаш пора-порашуда; либосаш дарида лах-лахшуда. 2. *гуфт.* қаландар, дарвеш.

ЖАНДАПҶШӢ ژندهپوشي жандапҶш будан, вазъ ва ҳолати жандапҶш.

ЖАНДАРМ *фр.* ژندرم мансаби касе, ки дар жан-дармерия кор мекунад.

ЖАНДАРМЕРИЯ *фр.* ژندرميريه номи ташкилоти ҳарбии политсиягӣ дар баъзе давлатҳо, ки сиёсати ҳамон давлатро муҳофизат мекунад.

ЖАНДАШЕР ژندهشير *kit.* шери калонҷуссаи бадҳайбат.

ЖАНР *фр.* ژنр гурӯҳбандӣ ва таснифи дохилии

намудҳои таърихан суратёфтаи адабиёт ва санъат: **жанри ҳамосӣ**, **жанри лирикӣ**, **жанри драма** (*дар адабиёти бадеӣ*), **жанри сураткашӣ** (*дар рассомӣ*).

ЖАНРӢ ژنرى мансуб ба жанр.

ЖАРД ژرد *кхн.* пурхӯрӣ, бисёрхӯрӣ, шикампарастӣ.

ЖАРОҒАН//ЖАРОҒАНГ ژراغن//ژراغن *kit.* регистон, регзор, замини регдор; замини шӯр, шӯразор; замини саҳт, шах; *муқоб.* **зароған**.

ЖАРФ ژرف 1. *kit.* чуқур, амик; бузургу васеъ, паҳн: андешаи жарф. 2. қар, умқ; **жарфи дарё**. 3. *маҷ.* бо диққат, дақиқона: **жарф нигаристан**.

ЖАРФАНДЕШ ژرفاندیش 1. дурандеш, дурбин; оқил, доно. 2. нозукбин.

ЖАРФАНДЕШӢ ژرفاندیشӣ жарфандеш будан, вазъ ва ҳолати жарфандеш, дурандешӣ, дурбинӣ.

ЖАРФБИН ژرفبين *ниг.* жарфандеш.

ЖАРФБИНӢ ژرفبينӣ *ниг.* жарфандешӣ.

ЖАРФӢ ژرفӣ чуқурӣ, умқ; **ба жарфӣ** дидан *kit.* чуқур мулоҳиза кардан, бориқбинӣ кардан, дурандешӣ кардан.

ЖАРФНИГАР ژرفنگر *ниг.* жарфбин.

ЖАРФНИГАРӢ ژرفنگرى *ниг.* жарфбинӣ.

ЖАРФНИГОҲ ژرفنگاه *ниг.* жарфбин.

ЖАРФО ژرفа *ниг.* жарфӣ.

ЖАРФОСАНҶ ژرفاسنج *нав.* асбоб барои муайян кардани умқ.

ЖАФ ژف *kit.* тар, рутубатнок, намнок.

ЖАФИДАН ژفيدن тар шудан, обро ба худ кашидан, мартуб шудан, намнок шудан.

ЖАФК ژفک *kit.* хилде, ки дар канори чашм падида меояд.

ЖАФКӢ ژفكى *kit.* мансуб ба **жафк**; хилмолуд.

ЖАФКОБ ژفکاب *kit.* *ниг.* **жафк**.

ЖАФТ ژفت *kit.* фарбеҳ, калонҷусса.

ЖАХ//ЗАХ زخ//زخ нолаи зор ва хазин; бонг, садои баланд.

ЖАХШ زخش *kit.* 1. барқ, дурахш. 2. рангинкамон, қавси қузах.

ЖЕ ژى номи ҳарфи нӯҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ – *ж* ва номи ҳарфи чордаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (*ж*) навишта мешавад.

ЖЕВА ژيوه *ниг.* **чева**.

ЖЕЛАТИН *фр.* ژيلتين моддаи шаффофи часпаке, ки одатан аз устухон ва пӯсти ҳайвон ҳосил мешавад.

ЖИВА ژيوه *хим., kit.* **чива**.

ЖИДА ژيده *kit.* 1. сифати феълӣи замони гузашта аз **жидан**. 2. халонида, сӯзанзада.

ЖИДАН ژيدن *kit.* шакли қӯтоҳшудаи замони гузашта аз **ожидан**; халонидан.

ЖИЁН ژيان *kit., ниг.* **жаён**.

ЖИЛЕТ *фр.* ژليت камзӯлчаи кӯтоҳи беостину бегиребон.

ЖИНГ ژنگ *kit.* қатраи борон.

ЖИХОР ژخار 1. *kit.* бонг, наъра, фарёд. 2. *маҷ.* саҳтӣ, шиддат.

ЖӢ ژى *kit.* обгир, обдон; кӯл, толоб; ҳавз,

истахр.	ЖОЛАСОН ژالهسان мисли жола, тагаргмонанд.
ЖОВИДАН ژاويدن хоидан, чавидан; нишхор кардан, кавша кардан.	ЖУПИН ژوپين <i>ниг.</i> зӗпин.
ЖОҒАР ژاغر <i>ниг.</i> чоғар.	ЖУРНАЛИСТ ژورналист <i>ниг.</i> рӗзноманигор.
ЖОЖ ژاژ <i>киг.</i> 1. гиӗхи ниҳоят сафеди бемаза, ки шутур онро дар сурати хоидан ҳам фуру бурда наметавонад. 2. <i>мач.</i> гапи беҳуда, сухани ҳарза, ёва; жож хоидан ҳарза гуфтан, ёвагӗй кардан.	ЖУРНАЛИСТИКА ژورналиستيکه <i>ниг.</i> рӗзноманигорӗ.
ЖОЖАК ژاژک <i>киг.</i> лӗбие.	ЖӢБИН ژوبين <i>ниг.</i> зӗпин.
ЖОЖГӢ(Ӣ) (ژاژگو) <i>киг., ниг.</i> жожхо(Ӣ).	ЖӢБИНВОР//ЖӢПИНВОР ژوبين وار//ژوبين وار <i>киг.</i> найзавор.
ЖОЖДАРО(Ӣ) (ژاژدرا) <i>киг., ниг.</i> жожхой.	ЖӢБИНЗАН//ЖӢПИНЗАН ژوبين زن//ژوبين زن найзаян, жӗбинафкан.
ЖОЖИДАН ژاژيدن <i>киг.</i> 1. <i>ниг.</i> жовидан. 2. <i>мач.</i> жож хоидан, ҳарза гуфтан, беҳудагӗй кардан.	ЖӢБИНКАШ//ЖӢПИНКАШ ژوبين کش//ژوبين کش <i>киг.</i> найзабардор, найзадор.
ЖОЖТАБӢ ژاژطبع <i>киг.</i> беҳудагӗй, ёвагӗй; бадтинат.	ЖӢЖ ژوژ <i>киг.</i> 1. чайра. 2. хорпушт.
ЖОЖУК ژاژوک <i>киг.</i> 1. лӗбие. 2. ёва, сухани беҳуда.	ЖӢЛИДА ژوليده <i>сифати феълии замони гузашта аз жӗлидан</i> ; парешон, пароканда; печхӗрда, дархамомехта, чӗлида: мӗйҳои жӗлида .
ЖОЖХО(Ӣ) (ژاژخا) <i>киг.</i> ёвагӗй, он ки беҳуда сухан мегӗяд.	ЖӢЛИДАГӢ ژوليدگي жӗлида будан, парешонӗ, печхӗрдагӗ, вазъ ва ҳолати жӗлида.
ЖОЖХОӢ ژاژخايي <i>киг.</i> ҳарзагӗй, гуфтани суханҳои бемаънӗ ва беҳуда.	ЖӢЛИДАЗУЛФ ژوليده زلف <i>киг.</i> 1. парешонзулф. 2. <i>киноя аз</i> махбуба.
ЖОЛА ژاله қатраҳои борон, ки бар асари сардии ҳаво ба яхча табдил ёфта, аз ҳаво меборад, дӗл, тагарг, чола.	ЖӢЛИДАМӢ(Ӣ) (ژوليده مو) он ки мӗйҳои парешону пароканда аст, чӗлидамӗй.
ЖОЛАБАРФАК ژاله برفک барфи жоламонанд, мисли жола дона-дона, чолабарфак.	ЖӢЛИДАН ژوليدن парешон шудан; дархам омехтан, чӗлидан.
ЖОЛАБОРОН ژاله باران борони жола, борони саҳти жоларез.	ЖӢПИН ژوپين <i>ниг.</i> зӗпин.
ЖОЛАГУН ژاله گون <i>ниг.</i> жоласон.	ЖӢХИДАН ژوهيدن <i>киг.</i> чакидани борон аз шифти хона, қатра-қатра чакидан.
ЖОЛАМОНАНД ژاله همانند <i>ниг.</i> жоласон.	
ЖОЛАРЕЗ ژاله ريز резандаи жола, оварандаи борони жола: абри жоларез .	

3

З ҳарфи даҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои **зол** ز, **зе** ز, **зод** ض ва **зо** (ё **изғӣ**) ۛ ифода меёбад; дар ҳисоби абҷад қимати адабии ҳарфҳои **зол** ба 700, **зе** ба 7, **зод** ба 800 ва **зо** (ё **изғӣ**) ба 900 баробар аст.

З кӯтоҳшудаи пешоянди **аз**, ки асосан пеш аз овозҳои садонок истеъмол мешавад: **з-инн**, **з-он**, **з-ӯ** ва ғ.

ЗАБ/ЗАП زب/زپ ҳиссача аҷиб, ҳайратовар; хуб, хуб ҳам; бисёр, хеле (барои ифодаи ҳайрат ва тааҷҷуб аз кори ниҳоят хуб ё бад).

ЗАБАР زبر 1. боло, фавк, рӯи чизе; муқоб. **зер**; **зеру забар кардан (намудан)** ниг. **зер**; **зеру забар шудан (гардидан)** ниг. **зер**. 2. зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ ('), ки дар болои ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, пас аз он талаффуз шудани овози «а» ва ё дар болои «алиф» гузошта шуда бошад, «а» талаффуз кардани онро нишон мебахад, фатҳа.

ЗАБАРДАСТ زبردست 1. зӯр, зӯрманд, соҳибқидор, тавоно; голиб; муқоб. **зердаст**. 2. мохир, соҳибхунара, устои кори худ.

ЗАБАРДАСТӢ زبردستی 1. зӯрӣ, зӯрмандӣ; иқтидор, тавоноӣ. 2. маҳорат, соҳибхунараӣ; **забардастӣ кардан** голиб баромадан, дастболо шудан.

ЗАБАРПӢШ زبرپوش ниг. **болопӯш**.

ЗАБАРРАВ زبررو болори (чӯби) асосии боми хона, ки болорҳои дигар ба болои он гузошта мешаванд.

ЗАБАРТАНГ زبرتنگ тасмаи паҳни маҳсусест, ки аз рӯи чул ва зини аспу полони хар ва ғ. гузаронида мебаранд, пуштанг; **зертангу забартанг кардан (намудан)** ба воситаи зертангу забартанг чул ва ё зинро устувору маҳкам кардан.

ЗАБАРҶАД а. زبرجد маъд. навъе аз сангҳои қиматбаҳо, ки ранги сабзи моил ба зардӣ дорад.

ЗАБЕҲ а. ذبيح кит. гулбӯрида; қурбоншуда; ҳайвони лоиқи қурбонӣ.

ЗАБ-ЗАРД زبزرده гуфт. ниҳоят зард, зарди баланд; **рӯи заб-зард** рӯи аз касалия ё хастагӣ ниҳоят рангпаридида ва пажмурда.

ЗАБИБ زبيب кит., ниг. **мавиз**.

ЗАБОБ а. ضباب ғубор ва тумани тунуке, ки рӯи заминро фаро мегирад. 2. маҷ. парда, рӯйпӯш.

ЗАБОН زبان 1. узви дохили даҳон, ки барои ба гулӯ фуру додани ғизо, донистани таъм ва инчунин дар инсон барои нутқ хизмат мекунад. 2. маҷмӯи воситаҳои овозӣ ва луғавию дастурӣ, ки натиҷаи кори тафаккурро инъикос намуда, алоқа ва мубодилаи афкори одамнро таъмин мекунад. 3. суҳангӯии (тақаллуми) хоси ҳар миллат ва тоифа, лисон, лаҳҷа. 4. гуфтор, нутқ; таҳрир, баён; **забони адабӣ** забони китобатии умумихалқӣ, ки меъёрҳои муайян дорад; **забони бегона** забони халқи дигар, забони ғайримодарӣ, забони хориҷӣ. 5. маҷ. аскари душман, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман асир гирифта мешавад; **забони бурро** гуфтори фасеҳу ботаъсир; **забони вайрон** баёне, ки берун аз қоидаву қонунҳои муайяни умумӣ аст, забони ғайриадабӣ; **забони давлатӣ** забоне, ки чун қоида мутобиқи қонуни асосии мамлакате ҳамаи қорҳои давлатию маъмурӣ, фарҳангу маориф ва

г. ба он бурда мешавад; **забони модарӣ** забоне, ки инсон аз кӯдакӣ ба модару атрофиёнаш тақлид карда, ёд гирифтааст; **забони ноби тоҷикӣ** забони фасеҳ ва ширини форсии тоҷикӣ; **забони порсии дарӣ** забони тоҷикии адабии аввалҳои асри миёна; **забони тоҷикӣ** забони умумии халқи тоҷик; **забони форсии тоҷикӣ** *ниг.* **забони тоҷикӣ**; **забони хуш** тарзи гуфтори нарм; мулоимсуханӣ; **аз забони касе** аз қавли касе, бевосита аз шахсе; **дар забон** дар гуфтор, дар суҳан; **забон баровардан** а) ба гапзанӣ сар кардан, суҳангӯиро ёд гирифтани кӯдак; б) *маҷ.* чуръати гапзанӣ пайдо намудан; **аҳли забон** соҳибони забон; забондон; **забони ҳол** авзоъ ва кайфияти зоҳирии инсон, ки андешаву ният ва аҳволи ботинии вайро маълум месозад; **забон бастан** аз гап бозистодан, хомӯш шудан; **забони касеро бастан** хомӯш гардонидан, аз гапзанӣ боздоштан касеро; **забон (на)гаштан** ба *чизе* барои гуфтани *чизе* чуръат (на)доштан, изҳор карда (на)тавоништан *чизеро* (ба *сабаби истиҳола ё бо андешае*); **забони касе гирифтани** дуруст гап зада натавоништан; лакнат доштани забони касе; **забон дароз кардан** забондарозӣ кардан; бо густохӣ ва чуръат гап задан; **забони касе дароз шудан** ба гуфтани *чизе* часорат пайдо кардан, дар гап чуръатнок шудан; **забон нигоҳ доштан** аз гуфтани *чизе* худро боз доштан; хомӯш шудан; **забон расонидан** ба *чизе*, *касе* бади *чизе* ё *касеро* гуфтан, эрод гирифтани ба *касе*, *чизе*; **забони касе тез будан** саҳт-гап будан, гапҳои талху тунд задан; **забон хоида мондан** нимгурма гап задан; *чизеро* изҳор карда натавоништа хомӯш мондан; **забон хориш кардан** майли зиёди гапзанӣ доштан; аз изҳори *чизе* худдорӣ карда натавоништан; **забони касеро хорондан** касеро ба гап даровардан, ба гуфтани *чизе* водор кардан; **забони хуш кардан** суҳани хуш гуфтан, бо мулоимат суҳан гуфтан; муомилаи хуб кардан; **забон як кардан** бо ҳам аҳду паймон кардан, қавл додан, шарт бастан бар зидди *касе*; **аз забон афтодан** фаромӯш шудан; **аз забон мондан** қобилияти суҳангӯиро гум кардан (*аз беморӣ ё беҳолӣ*); **аз забон хат додан** забонхат додан, қавле (ӯҳдадорие)-ро бо дастхат таъкид кардан; **ба забон гирифтани** гуфтан, зикр кардан, ном бурдан касеро, *чизеро*; **ба забон овардан** а) баён кардан, гуфтан; б) ба забон гирифтани; ёд кардан, ба хотир овардан; **ба забон омадан** ба гапзанӣ сар кардан, ба гуфтугӯ даромадан; **бар забон рондан** гуфтан, талаффуз намудан (*беиштар суҳани зишт ва носазоро*); **бо нӯги забон гап за-**

дан рӯякӣ суҳан гуфтан, ғайри самимона харф задан; **вирди забон шудан** а) *ниг.* **вирд**; б) азёд шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) шахсони ба ҳам наздику ҳамфикр матлабу мақсади якдигарро ба осонӣ ва дуруст мефаҳманд; **забони сурх сари сабз** **медихад бар бод** (*зарб.*) суҳани беандешаву бемаврид фалокате бар меоварад; **ба (дар) забонатон садқа!** аз забонатон гардам! (*таъбири навозиши барои суҳани хубе*).

ЗАБОНА زبان 1. шӯълаи оташ, чароғ ва г; **забона задан** // **забона кашидан** шӯълавар шудан, фурузон гардида баланд шудан (-и оташ). 2. қаровулаки миёни шохини тарозу, ки агар рост шавад, баробарии ҳар ду палларо нишон медиҳад.

ЗАБОНАДОР زباندار он чи шӯълавар шудааст, оташгирифта.

ЗАБОНАК زبانک 1. қисми миламонанди қуфл, ки калид ба он медарояд; **забонаки занг** овезаи забончамонанди мобайни занг, ки бо ҷунбонидани он занг садо медиҳад; **забонаки калид** қисми дандонадори калид, ки бо он қуфлро баста мекушо-янд. 2. *ниг.* **забонча**.

ЗАБОНБАНД زبانبند афсун, чодуе, ки гӯё барои бастании забони душманон ва бадгӯён ба қор бурда мешуд; **забонбанди хирад** шаробу май ва г., ки ақдро тира созад.

ЗАБОНБАСТА زبان بسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз забон бастан*. 2. *маҷ.* хомӯш, соқит; гунг. 3. *маҷ.* ҳайвон.

ЗАБОНБАСТАГӢ زبان بستگی 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи забонбаста*; вазъ ва ҳолати забонбаста. 2. *маҷ.* роздорӣ, розро пинҳон нигоҳ доштан, хомӯшӣ.

ЗАБОНБОЗ زبان باز 1. суҳанбоз; лофзан; сер гап. 2. *маҷ.* мунофиқ; хушомадгӯӣ, чоплус.

ЗАБОНБОЗӢ زبان بازی тамаллук, хушомадгӯӣ, чоплусӣ; **забонбозӣ кардан** суҳанпардозӣ кардан; чарбзабонӣ кардан барои гузарондани матлаби худ.

ЗАБОНБУРИДА زبان بریده 1. *касе*, ки забо-

нашро буридаанд (*барои он ки хомӯш бошад*); безабон. 2. *мач.* сокит, бесадо, хомӯш.

ЗАБОНВАР زبانور *ниг.* забоновар.

ЗАБОНГИР زبانگیر 1. гирифтани забон, тутила, лакнат; **забонгир шудан** гап зада натавонистан, тутила шуда мондан, забон гирифтани. 2. чосусе, ки аз мачлисҳо ва гуфтугузорҳои аҳолии як давлат гапҳои ба худаш даркориро чида мегирад. 3. чанговаре, ки барои огоҳ шудан аз сирри душман аскари душманро дастгир карда меорад; *муқ.* **забон** 5.

ЗАБОНГИРӢ I زبانگیری I дармондани забон ҳангоми гуфтор, лакнат.

ЗАБОНГИРӢ II زبانگیری II ба даст овардани забон, асир гирифта овардани чанговари душман бо мақсади огоҳӣ аз сирри лашкари душман.

ЗАБОНГИРИФТА زبانگرفته 1. он ки забонаш мегирад. 2. *мач.* сокиту хомӯш.

ЗАБОНДАРОЗ زباندراز 1. даҳанкалон; калонгап. 2. он ки дар масъалае ҳақ будани худро доништа, беибо ва густохона гап мезанад; *муқоб.* **забонкӯтоҳ**.

ЗАБОНДАРОЗӢ زباندرازی сифат ва амали шахси забондароз; даҳанкалонӣ; гапкалонӣ: **забондарозӣ кардан**.

ЗАБОНДОН زباندان 1. он ки қоида ва қонунҳои забонро ба ҳубӣ азхуд кардааст; аҳли забон; фасеҳбаён, хушгуфтор. 2. он ки ба ғайр аз забони модарии худ як ё чанд забони дигарро медонад; **забондон шудан** гапдон шудан.

ЗАБОНДОНӢ زباندانی 1. забондон будан; фасеҳбаёнӣ, хушзабонӣ. 2. дониستاني забонҳои дигар ғайр аз забони модарӣ.

ЗАБОНЗАД زبانزد вирди забон гардида, бисёр паҳну машхур (*оид ба хабаре ё воқеае*); он чи бар сари забонҳо афтадааст.

ЗАБОНЗАДА زبانزده бар сари забонҳо афтада, машхуршуда, овозашуда; $\diamond$ **ифодаҳои забонзада** ифодаҳои аз даҳон монда, ифодаҳои обшуста.

ЗАБОНӢ زبانی 1. *мансуб ба забон*; захираи забонӣ *ниг.* захира. 2. шифоҳӣ, даҳонакӣ; **баҳсу чидали забонӣ** баҳсу мунозираи даҳонакӣ; $\diamond$ **дӯсти забонӣ** дӯсти ғайрисамимӣ, дӯсти бесадоқат.

ЗАБОНКӢТОҲ زبان کوتاه он ки бо айбе ё гуноҳе ба гап задан чурбат надорад; *муқоб.* **забондароз**;

муттаҳам.

ЗАБОНКӢТОҲӢ زبان کوتاهی забонкӯтоҳ будан; муттаҳамӣ.

ЗАБОНОВАР زبان آور суханвар; хушбаён, фасеҳзабон.

ЗАБОНОВАРӢ زبان آوری суханварӣ; хушбаёнӣ, хушгапӣ.

ЗАБОНОМӢЗ زبان آموز 1. он ки ягон забонро бо истифода аз воситаҳои гуногуни таълим меомӯзад. 2. китоб, навори овозӣ ё тасвирӣ, ки ба воситаи онҳо забон меомӯзанд.

ЗАБОНОМӢЗӢ زبان آموزی амал ва чараёни омӯхтани забон, махсусан ягон забони хоричӣ.

ЗАБОНРАСОНӢ زبان رسانی :**забонрасонӣ кардан** эрод гирифтани, айбгирӣ кардан, забон расонидан.

ЗАБОНРОН زبان ران 1. он ки забонаш фасеҳу балеғ бошад, нотик. 2. сергап, лаққӣ. 3. *мач.* қиссагӯӣ, афсонагӯӣ.

ЗАБОНСӢХТА زبان سوخته 1. он ки забонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки гармию сардии рӯзгор чашида; таҷрибаи сахте аз сар гузарида, танбеҳида.

ЗАБОНТЕЗ زبان تیز он ки забони бурро ва тунд дорад, теззабон, тундзабон; ҳозирчавоб.

ЗАБОНФАҲМ زبان فهم донандаи забон, забондон; гапфаҳм, бофаросат.

ЗАБОНФУРӢШ زبان فروش сергап, пургӯӣ.

ЗАБОНХАТ زبان خط санаде, ки касе дар он чизеро ба зимма гирифтааст (*мас., адои қарзеро*).

ЗАБОНХОӢ زبان خائی :**забонхой кардан** возеҳу равшан изҳор накардан (*фикреро*), нимғурма гап задан; аз гуфтани чизе худдорӣ кардан.

ЗАБОНЧА زبانچه 1. *шакли тасгири забон*; забони хурд. 2. *тиб.* узве, ки дар даромади роҳи гулӯ аз боло овезон аст.

ЗАБОНЧАРБ زبان چرب хушзабон, ширинзабон, чарбзабон.

ЗАБОНШИНОС زبان‌شناس мутахассис ва олими илми забон.

ЗАБОНШИНОСӢ زبان‌شناسӣ илм дар бораи қоидаву қонунҳои забон.

ЗАБТ *a.* ضبط 1. ҳифз кардан, нигоҳ доштан; **забту нақл** навишта нигоҳ доштан ва бозгӯӣ кардани чизе. 2. гирифтани, ба даст даровардан, тасарруф; **забт кардан (намудан)** а) ба даст даровардан, соҳиб шудан; истило (тасарруф, ишғол) кардан; б) навиштан, қайд кардан, сабт намудан; **забт шудан** а) ба тасарруф даромадан, гирифта (ишғол) шудан; б) қайд ва сабт ёфтан.

ЗАБТГАРДИДА ضبط‌گرديده *сифати феълии замони гузашта аз забт гардидан*; гасбгардида; бо зӯри гирифташуда, аз худ шуда, кашида гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБТКУНАНДА ضبط‌کننده 1. ишғолгар, тасарруфкунанда. 2. сабткунанда.

ЗАБТШУДА ضبط‌شده *сифати феълии замони гузашта аз забт шудан*; гасбшуда, бо зӯри гирифташуда, тасарруфшуда.

ЗАБУДА زبوده хушконида, кӯфта ва бехтаи кабудихоӣ гуногун (*мас., шибит, пудина, наъно ва ғ.*).

ЗАБУН زبون 1. нотавон, очиз, дармонда, бечора; ҳақир, хору залил; **бахти забун** толеи паст, бахти бад; **ҳоли забун** ҳоли табоҳ, вазъи бад. 2. мағлуб, шикастхӯрда; **забун гаштан (гардидан, шудан)** а) очизу нотавон мондан; хору зор шудан; б) мағлуб шудан, шикаст хӯрдан; **забун кардан (сохтан)** сарпаст ва мутеъ намудан; мағлуб гардонидан; зердасту асир кардан.

ЗАБУНГИР زبون‌گیر он ки зердастонро озор медиҳад, озордиҳандаи нотавонон ва очизон.

ЗАБУНГИРӢ زبون‌گیری касеро очизу нотавон шумурдан, амали забунгир.

ЗАБУНӢ زبونی заифӣ, нотавонӣ, очизӣ, хорӣ; зердастӣ.

ЗАБУНКУШ زبون‌کش кушандаи нотавонон ва бечорагон, очизкуш; қотили бераҳм, чаллод.

ЗАБУР *a.* زبور 1. *д.* китобе, ки онро ба яке аз пайғамбарон – Довуд нисбат медиҳанд. 2. *кит.* китоб, навишта.

ЗАБУРҲОН زبورخان он ки Забур хонад.

ЗАБҲ *a.* ذبح *кит.* сар буридани гов ва гӯсфанд ва

монанди онҳо, бисмил кардан.

ЗАВАБОН *a.* ذوبان обшавӣ, моеъ шудан, гудохта шудан.

ЗАВАНЧ زونج *кит.* рӯдаҳои гӯсфанд ё гов, ки бо гӯшту равшан пур ва қоқ карда нигоҳ медоранд, навъе аз ҳасиб.

ЗАВБ *a.* ذوب *кит.* об кардан, гудохтан; гудо-зиш, об кардани филизот.

ЗАВВОР *a.* زوار *кит.* зиёраткунанда.

ЗАВҚ *a.* ذوق 1. *кит.* чошнӣ. 2. маза, лаззат, ҳаловат; нишоти беҳад, хушҳолии зиёд; ваҷд. 3. табъ, салиқа; **завқи бадеӣ** фаҳмиши нозуқиҳои осори бадеӣ, дигар чизҳо ва лаззатёбӣ аз онҳо; **шавқу завқ** майл ва рағбат; **завқ бахшидан** лаззат бахшидан; фараҳу шодӣ овардани чизе ба касе; **завқ бурдан** лаззат бурдан, лаззатёб шудан; ниҳоят хушҳол шудан; **завқ додан** ҳаловат бахшидан; **завқ кардан** ниҳоят хушҳол шудан; ба шавқ омадан; **завқи касе омадан** ҳаваси касе омадан, ба ваҷд омадан; *♦* **аҳли завқ** онҳое, ки завқи бадеӣ доранд, соҳибзавқон; ашхоси хушсалиқа; **ба завқ // бо завқи том** бо майлу ҳаваси том, бо иштиҳои том, нӯши чон бод (*таъбири хоҳиши нек, ки дар мавриди хӯрок хӯрда истодани касе мегӯянд*).

ЗАВҚАНГЕЗ ذوق‌انگيز лаззатбахш; ба завқ ва нишот оваранда, нишотовар.

ЗАВҚБАХШ ذوق‌بخش завқовар; хурсандибахш.

ЗАВҚЁБ ذوق‌ياب : **завқёб шудан** лаззат бурдан.

ЗАВҚМАНД ذوق‌مند ҳавасманд, иштиёқманд.

ЗАВҚОВАР ذوق‌آور хурсандибахш, хушҳолкунанда; аҷибу ғариб.

ЗАВЛОНА زولانه банди оҳани иборат аз занҷиру ҳалқа, ки бар пой ва гардани чорпоён ё зиндониён мебастанд, ишкел, кишан.

ЗАВОД *p.* زواد *ниг.* корхона.

ЗАВОДА زواده *кит.* тӯшай роҳ, харчи роҳ.

ЗАВОЛ *a.* زوال 1. аз байн рафтан, нест шудан, нобуд гаштан: **қадри неъмат баъд аз**

завол (*мақ.*). 2. шикаст, нуқсон; **заволи шамс** майл кардани офтоб ба ғуруб; ғуруб кардани офтоб; **завол дидан** ба шикасту харобӣ дучор шудан; **завол ёфтан** нест шудан, фано гаштан, барҳам хӯрдан; **завол овардан** шикаст расондан, ба ҳалокат дучор намудан; **завол омадан** шикаст расидан, харобӣ рӯй додан; **ба хуршеди умр завол омадан** ба охир расидани умр.

ЗАВОЛА زواله лӯндаи хамир, ки барои як нон ҷудо карда мешавад; **завола гирифтан** хамирро ба заволаҳо ҷудо кардан, аз хамир завола сохтан.

ЗАВОЛЁФТА زوال يافته фаношуда, нестшуда; харобгардида.

ЗАВОЛНОПАЗИР زوال ناپذير фанонашаванда; ҷо-вид, пойдор.

ЗАВОЛПАЗИР زوال پذير фанопазир, нопойдор.

ЗАВОЛПАЗИРӢ زوال پذيري фанопазирӣ, фаношавандагӣ.

ЗАВОР زوار *кит.* нигоҳубинкунанда ба бемор, парастори беморон ё зиндонӣён.

ЗАВОШ زواش *кит.* номи сайёраи Муштарӣ.

ЗАВРАҚ ا. زورق киштии хурд, қаик.

ЗАВРАҚКАШ زورق کش он ки заврақ мекашад, киштирон, қаикрон, заврақрон.

ЗАВРАҚРОН زورق ران он ки заврақ меронад.

ЗАВРАҚРОНӢ زورق راني 1. рондани заврақ; амали заврақрон. 2. *варз.* навъи варзиш, ки ҳадафи он нишон додани маҳорат дар рондани заврақҳои белкаш, бодбонӣ ё мотордор дар обҳои дарё, кӯл ва баҳр мебошад.

ЗАВЧИГӢ زوچيگي *гуфт.* хостгорӣ.

ЗАВЧӢ زوچي *гуфт.* хостгор.

ЗАВЧ ا. زوج 1. ҷуфт; *муқоб.* тоқ. 2. шавҳар, шӯй.

ЗАВЦА ا. زوجة *муаннаси завч;* зан, ҳамсар; *муқоб.* шӯй.

ЗАВЦАЙН ا. زوجين зану шавҳар.

ЗАВЦИЯТ ا. زوجيت заношӯй, ҳамсарӣ, ҳамхонагӣ.

ЗАВЪ ا. روضه рӯшноӣ, партав, нур, дурахш, ҷило.

ЗАҒАН زغن парандае аз чинси калоғ, вале андаке хурдтар аз он, ғалевоҷ.

ЗАҒИР زغير растани алафие, ки аз донаҳои он

равған мекашанд ва аз нахҳои пояи он матои катон мебофанд; **равғани зағир** равғани аз тухми зағир гирифта.

ЗАҒИРДАРАВӢ زغير دروي дарави зағир.

ЗАҒИРКОР زغير کار он ки зағир мекорад.

ЗАҒИРКӢБӢ زغير کوبي кӯбидани зағир ба мақсади ҷудо кардани коҳу донаи он.

ЗАҒИРПАРВАР زغير پرور *ниг.* зағиркор.

ЗАҒИРПОЯ زغير پايه 1. замини кишти зағир. 2. пояи зағир, ки аз он ресмон метобанд.

ЗАҒОМА زغامه куттии гирдаи ҷӯбин ва дар зераш пӯст кашидашудае, ки дар он ҳар чиз меандозанд ва ба сифати паллаи таразу низ кор мефармоянд.

ЗАҒОМАРӢ زغامه روي рӯяш ба шакли зағома, пахрӯй, гирдӯй.

ЗАҒОР زغار 1. навъе аз таоми сахт, ки аз

орди ҷуворимақка ё арзан мепазанд (*мисли атолаи кочӣ*). 2. замини намнок, шӯра-замин.

ЗАҒОРА I زغاره нон аз орди ҷуворӣ ё арзан.

ЗАҒОРА II زغاره *кит.* 1. ангишти афрӯхта, ангишти сӯхта сурхшуда, ахтар, лахча. 2. сурхие, ки занон барои ороиш ба рӯй меполанд.

ЗАҒОРАМОҲӢ زغاره ماهي навъи моҳии зардранг ва пулакчадори обҳои ширин.

ЗАҒТ ا. ضغط *кит.* фишор; **зағти қалб** фишори дил.

ЗАҒӢТА زغوته 1. ҷӯби миёнсӯрохи лабдори ғалтакмонанд, ки ба вай ресмони ришта-ро мепечонанд; найчаи бофандагӣ. 2. ресмони дар ҷунин ҷӯб печонда.

ЗАДА زده 1. *сифати феълӣ* замони *гузафта* аз **зодан**. 2. *зби.* дар вақти талаффуз бо қувваи овоз ё бо оҳанги талаффуз таъкид карда шудани яке аз ҳичоҳо дар калима ва ё яке аз калимаҳо дар ҷумла; **аломати зада** аломате, ки ба ҳичои заданок ишора мекунад ('); **зада баромадан** бо суръат берун шудан, шитобон хориҷ шудан аз ҷое; **зада гирифтан** зӯран гирифтани, кашида гирифтани; **зада даромадан** бошиддат ва якбора дохил шудан ба ҷое; **зада куштан**

зарба зада ба қатл расондан; то ба дараҷаи мурдан мушту лагадкӯб кардан касеро; **зада шудан** а) зарба хӯрдан; зарар дидан; б) *мач.* нузул ёфттан, ронда шудан аз коре.

ЗАДАГӢ زدگی *шакли дигари сифати феълӣи замони гузашта аз задан; задашуда; об задагӢ барин* хомӯш, ором.

ЗАДАН زدن 1. кӯфтан, чизеро ба чизе сахт расондан; осеб расондан (*бо даст ё чизи дигар*). 2. зарба расонидан; саркӯб кардан. 3. кӯбидан, тақ-тақ кардан (*мас., дарро*). 4. бархӯрдан, расидан; ба ҳам бархӯрдан. 5. тапидан, зарабон (-и дил), ҳаракат кардан. 6. андохтан, худро ба ҷое ворид кардан; **худро ба ҳар тараф задан** ба таҳлука афта ба ҳар сӯ давутоз кардан, бисёр нотинҷ шудан, ба талвоса афтадан. 7. *мач.* хӯрдан, ошомидан. 8. пошидан, рехтан: **намак задан, об задан**. 9. парондан; шикор кардан. 10. дуздидан; ғорат кардан; **дузд задан** дузд рабудан, дуздада бурдан; ба сирқат рафтан; **хонаи касеро задан** хонаи касеро ғорат кардан, чизҳои хонаи касеро дуздада бурдан. 11. буридан, қатъ кардан: **гардан задан, шохани дарахтро задан; сар задан** а) сар буридан, куштан; б) *мач.* оғоз ёфттан, шурӯъ шудан. 12. даргирондан, афрӯхтан; **оташ задан** сӯхтан, сӯзондан. 13. молидан, соидан: **покуро ба санг задан**. 14. шинондан, устувор кардан, насб кардан: **хайма задан, байрақ задан**. 15. пахш кардан; нақш монондан; **мӯҳр задан** мӯҳр пахш кардан, мӯҳр мондан; **сикка задан** тангаи филизӣ баровардан. 16. монанд шудан, мушобеҳ шудан: **ранги чизе ба чизе задан**. 17. бастан: **гирех задан, занҷир задан; қулф задан** қулф кардан, бастан. 18. *киноя аз овехтан*, овезон кардан, часпондан: **сурат ё рӯзномаро ба девор задан**. 19. навохтан, соз задан: **дойра задан, дутор задан, таблақ задан**. 20. *мач.* машғул шудан, саргарм шудан. 21. *мач.* гуфтан; **гап задан // ҳарф задан** сухан кардан, гуфтан; **дам задан** *ниг. дам; дод задан* бо овози баланд гап задан; фарёд кардан; **лоф задан** гапи беҳуда гуфтан; худро таъриф кардан; **таъна задан** сарзаниш кардан, маломат намудан; **хушомад задан** хушомад гуфтан, чоплусӣ кардан; тамаллуқ кардан (*мас., барои дили касеро ба даст даровардан*). 22. гардидан, гаштан; **давр задан** а) гирд гаштан дар атрофи чизе; б) *мач.* гардиш кардан, сайр кардан, чарх задан; **чарх задан** а) давр гаштани (-и сар аз беморӣ); б) сайр кардан, гардиш намудан. 23. *ҳамчун феълӣ ёридиҳанда таркибҳои зиёди феълӣ месозад: барқ за-*

дан, бол задан, бўса задан, ғел задан, мижа задан, неш задан, пар задан, пошна задан, хез задан, чашмак задан, чавлон задан, ҷӯш задан; паҳлу задан а) аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гаштан (*аз беҳобӣ*); б) якпаҳлу дароз кашида роҳат кардан; **фаввора задан** ҷӯшида баромадани об ё нафт (*аз чашма ё аз қон*); **хала задан** сих зада дард кардани шушу паҳлуи одам аз сармохӯрии сахт; **ҷег задан** а) фарёд кардан; б) *мач.* даъват намудан; **зӯр задан** *ниг. зӯр; лаб задан* а) *ниг. лаб*; б) саршор шудан, рехтан; **панҷа задан** *ниг. панҷа; рақам задан* навиштан, иншо кардан; **хунук задан** *касеро ё чизеро* а) аз сармо касал шудан, аз таъсири сармо бемор ё чароҳатнок шудан; б) дар асари сардии шадид нобуд шудани чизе; **ғайб задан** ғойб шудан, нопадид гаштан, гум шудан; **аз роҳ задан** а) аз роҳ баровардан, бераҳа кардан; б) гумроҳ кардан; **ба замин задан // бар хок задан** чизеро беқадр гардонидан, беобрӯ намудан, хор кардан; **касеро ба рӯзнома задан** дар рӯзнома навиштан дар бораи касе; дар рӯзнома танқид кардан касеро; **ба (бо) як нӯл задан** а) касеро ба осонӣ мағлуб кардан (*дар мусобиқае*); б) аз касе тавонотару моҳиртар будан дар коре; **мӯҳри хомӯши бар даҳони касе задан** хомӯш сохтан, ба хомӯши маҷбур кардан касеро; **худро ба мастӣ задан** худро маст вонамуд кардан, маст нишон додан; **худро ба нодонӣ (ё нофаҳмӣ) задан** худро нодон ва нодида вонамуд кардан; худро қасдан нофаҳм нишон додан; **бало зад** офат расид; кор табоҳ шуд; **бало задан** а) ба тариқи дашном хитобан ба касе, ки ўро ба ҳоли худ воғузур мекунанд, гуфта мешавад; б) **бало ба пасаш!** (*дар мавриди тасқини ғаму андӯҳи офате ба касе мегӯянд*).

ЗАДАНИӢ زدنی *сифати феълӣи замони оянда аз задан; сазовор ба задан; гапи заданӣ* гапи лоиқи гуфтан; *касе гап заданӣ* касе сухан гуфтан меҳаҳад; **заданӣ шудан** задан хоستان.

ЗАДАШУДА زده شده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз зада шудан; кӯфташуда; расондашуда; бархӯрда*. 2. аз кор (*ё мансаб*) рондашуда, нузулӯфта.

ЗАДУХӢРД زدوخورد 1. чанг, чангидан, харбу зарб, мухориба. 2. афтударафт, даст ба гиребон шудан; **задухӢрдҳои дохили** чангҳои дохилии мамлакат.

ЗАИФ *a.* ضعیف 1. суст, камзӯр нотавон; *муқоб.* **қавӣ, зӯр**. 2. очиз, дармонда, бечора, мустаъзаф; **нури заиф** нури хира, рӯшноии андак; **садои заиф** садои паст, овози нарм; **заиф шудани ақл** кунд ва паст шудани фаъолияти ақлонӣ. 3. *мач.* зан.

ЗАИФА *a.* ضعیفه 1. *муаннаси заиф*. 2. зан, аврат.

ЗАИФАНДОМ ضعیفاندام лоғарандом, наҳиф.

ЗАИФБАДАН ضعیفبدن *ниг.* **заифандом**.

ЗАИФБУНӢД ضعیفبنیاد сустбунӢд; камзӯру камқувват, лоғар.

ЗАИФДИЛ ضعیفدل *мач.* тарсончак, тарсу, буздил.

ЗАИФДИЛӢ ضعیفدلی *мач.* тарсончакӣ, тарсуй, буздилӣ.

ЗАИФӢ ضعیفی сустӣ, нотавонӣ, ачз.

ЗАИФКОЛБУД ضعیفکالبد *кит.* заифтан, нотавон.

ЗАИФНОЛӢ ضعیفناالی суханҳои тараҳхумхоҳона гуфтан; зориву тавалло кардан, изҳори ачз намудан.

ЗАИФОВОЗ ضعیفآواز он ки овози пасту нарм дорад.

ЗАИФОНА ضعیفانه 1. очизона. 2. *мач.* занона.

ЗАИФТАН ضعیفتن *ниг.* **заифандом**.

ЗАИФҚУССА ضعیفجسته *ниг.* **заифандом**.

ЗАЙБАҚ *a.* زیبق симоб, чева.

ЗАЙҒАМ *a.* ضیغم шер, шери беша, шери даранда.

ЗАЙД *a.* زید *мач.* фалонӣ, фалон кас.

ЗАЙЛ *a.* ذیل 1. *кит.* доман, домани ҳар чиз. 2. дунбола, давоми чизе; поён; **дар зайл** дар поён, дар зер. 3. тарз, тавр, ранг; **ҳамин зайл** ба ҳамин тарик; **як зайл** а) як хел; б) муттасил, пайваста. 4. *кит.* доманаи кӯҳ.

ЗАЙМАРОН *a.* ضیمران райҳони ёбой, як навъ гиёҳи хушбӯӣ, шоҳисфарам.

ЗАЙН *a.* زین *кит.* 1. зинат, зевар, ороиш. 2. *мач.* хубӣ, некӯӣ.

ЗАЙТУН *a.* زيتون дарахти ҳамешасабз (*дар кишварҳои гарм*), ки меваи онро дар намак хо-

бонда меҳӯранд; аз меваи он равған мегиранд, ки дар саноати хӯрокворӣ ва тиб истифода мешавад.

ЗАЙТУНӢ زيتونی ранги сурхи ба зардӣ мовил; **ранги зайтунӣ**.

ЗАЙҒ *a.* ضیف 1. меҳмон. 2. мусофир.

ЗАЙӒАТ I *a.* ضیعت нобуд шудан, барбод шудан.

ЗАЙӒАТ II *a.* ضیعت *кит.* обу замин, мулк, замини зироатӣ.

ЗАҚАР *a.* ذکر *кит.* 1. нар, нарина, мард. 2. олати таносули мард.

ЗАКИТАБӒ *a.* ذکی طبع *ниг.* **зақӣ**.

ЗАҚӢ *a.* ذکی заковатманд, тезфаҳм, хушёр.

ЗАҚО *a.* ذکا теззеҳнӣ, зирақӣ.

ЗАҚОВАТ *a.* ذکاوت тезии фаҳм ва идрок, зирақӣ, хушмандӣ.

ЗАҚОВАТМАНД ذکاوتمند хушзеҳн, зирақ.

ЗАҚОВАТНОК ذکاوتناک *ниг.* **заковатманд**.

ЗАҚОТ *a.* زکات 1. *кит.* покӣ, покизағӣ. 2. *д.* ҳиссаи маълуме, ки ҳар як мусулмон мувофиқи фармудаи шарият аз даромад ва дороии худ бояд ҳар сол ба фақирон ва мӯҳтоҷон бидиҳад.

ЗАҚОТЧӢ زکاتچی *таър.* чамъкунандаи зақот дар аморати Бухоро; шахсе, ки аз роҳгузарон, корвониён *ва ғ.* андоз ва ҳаққи роҳ мегирифт, омили зақот, чамъкунандаи зақот.

ЗАҚАН *a.* ذقн манаҳ, занаҳ, занаҳдон.

ЗАҚҚУМ *a.* زقوم 1. як навъ дарахти заҳршира; мувофиқи ақидаи динӣ, дарахти талхмевае дар дӯзах, ки хӯроки дӯзахиён мешудааст. 2. *мач.* ҳар чизи талху заҳрдор ва кушанда: **заҳру заққум**.

ЗАЛ زل *ниг.* **толор**; хона барои пазироии меҳмонон.

ЗАЛАЛ *a.* زلل 1. лағзиш. 2. хато, ғалат, нуқсон.

ЗАЛИЛ *a.* ذلیل хор, ҳақир, забун.

ЗАЛИЛӢ ذلیلی хорӣ, ҳақирӣ, забунӣ.

ЗАЛИЛОНА ذلیلانه ҳақирона; мутеона.

ЗАЛЛА I *а.* زَلَّة 1. таом ё хӯрданиҳое, ки дар зиёфат ё тӯйҳо ба меҳмон барои бо худ гирифта бурдан медиҳанд. 2. таоми нигоҳдошта, пасмондаи хӯрок, сарқут.

ЗАЛЛА II *а.* زَلَّة ҳашараи малахмонанд, чирчирак.

ЗАЛЛАБАНД زله بند *рӯмоле*, ки дар он заллаи аз ҷое гирифтаи худро мебанданд.

ЗАЛОЗИЛ *а.* زلازل *ҷ.* зилзила.

ЗАЛОЛ *а.* ضلال *кит.* баромадан аз роҳи рост, гумроҳ шудан, гумроҳӣ.

ЗАЛОЛАТ I *а.* ضالّات *хорӣ*, залилӣ, зиллат, забунӣ.

ЗАЛОЛАТ II *а.* ضالّات *кит.* қачравӣ аз роҳи рост, гумроҳӣ.

ЗАМ I *а.* زم *кит.* 1. сардӣ. 2. боди сард.

ЗАМ II *а.* زم *кит.* ҷоғ, фаққ.

ЗАМ(М) I *а.* ضم *пайвастан*и чизе ба чизи дигар, илова; **ба (бар) замми ин...** ба болои ин..., илова бар ин..., ба ғайр аз ин; **зам кардан (намудан)** илова намудан, ҳамроҳ кардан; **зам шудан (гаштан)** ҳамроҳ шудан, илова гаштан; **харад – зам кун, нахарад – кам кун (мақ.).**

ЗАМ(М) II *а.* زم *кит.* 1. нақӯҳиш, маломат. 2. бадгӯӣ, ҳаҷв, мазаммат.

ЗАМАН *а.* زمن *кит.* *шакли дигари замон* (1).

ЗАМБҮРУҒ زمبوروغ *ниг.* занбӯруғ.

ЗАМБҮРУҒБИРЁН زمبوروغ بريان *занбӯруғи дар равған бирёншуда.*

ЗАМБҮРУҒЗОР زمبوروغ زار *ҷои зиёд рӯидани занбӯруғ.*

ЗАМЗАМ I *а.* زمزم *номи ҷоҳест дар Макка (наздики Каъба).*

ЗАМЗАМ II زمزم *фасли Занд (ҷордахуми китоби муқаддаси) зардуштиён.*

ЗАМЗАМА زمزمه *хониш ва суруд бо овози паст; нағма ва суруде, ки зери лаб оҳиста хонда мешавад; замзама кардан (намудан) зери лаб, оҳиста сурудан, тараннум кардан.*

ЗАМИМ *а.* ذميم *нописандида, зишт, бад.*

ЗАМИМА *а.* ضميمه *чизе, ки ба чизе зам карда мешавад, илова; замимаи мактуб.*

ЗАМИН I زمين 1. хок. 2. масоҳате, ки ба қитъаҳо

ҷудо карда, дар он киштукор мекунанд, киштзор, мазраа; **ислоҳоти замин** *ниг.* **ислоҳот; замини вақф** *таър.* заmine, ки аз тарафи касе ба масҷид, мадраса *ва ғ.* бахшида мешуд, ба шарти истифодаи даромади он ба таъмири ин биноҳо ва таъмини талаба, мударрис ва ходимони онҳо; **замини дарёбод** замини беоби соҳилҳои дарё; **замини кишт** киштзор, мазраа; **замини мурда** заmine, ки дар натиҷаи солҳо кишт накардан ғайри қобили зироат шудааст; **замини обӣ** киштзори обёришаванда, ғайри лалмӣ; **замини обҷакорӣ** қитъае, ки дар он сабзавот кишта шудааст; **замини пахта** пахтазор; **замини фарбеҳ** замини ҳосилхез. 3. тағи ҳар чиз: **замини ҳавз, замини хона** *ва ғ.* 4. кураи арз, яке аз сайёраҳои, ки мо, инсонҳо, дар он ҳаёт ба сар мебарем. 5. мамлакат, кишвар; **замину замон** тамоми дунё; ҷаҳон; **ба замин задан** а) ба замин андохтан, ба хок яқсон кардан чизе ё касеро; беҳурмату беқадр кардан касеро; б) мағлуб кардан; **ба замин задани сухани касе** гапи касеро ба эътибор нагирифтани; хоҳиши касеро иҷро накардан; **замин кафид(а), одам баромад** одам ниҳоят бисёр буд, мардум хеле зиёд буд; **замин накафид, ки дароям** бисёр шарм доштам, саҳт хичолат кашидам; **замин саҳту осмон баланд** ҳеч илоҷ нест, ҳеч чора нест; дар ҷое ба доди касе намерасанд; **фарқ аз замин то осмон аст** дар байни ду чиз тафовут ниҳоят калон аст.

ЗАМИН II *а.* زمين *кит.* барҷомонда, он ки ба сабаби беморӣ аз ҷой ҷунбида наметавонад ё бо пой рафта наметавонад.

ЗАМИН III *а.* زمين *кит.* гарав, қавл.

ЗАМИНА زمينه 1. асос; таҳкурсӣ, поя; **дар заминаи...** дар асоси...; **замина тайёр кардан** шароити мусоид ба вучуд овардан барои иҷрои коре. 2. тарҳи нақша; асли матоъ ё лавҳа, ки рӯи он нақшу гулҳои рангоранг кашида мешавад.

ЗАМИНБҮС زمين بوس 1. он ки замини адаб бӯсад, хокро бӯсида таъзим кунад. 2. таъзимкунанда, мутеъ, фармонбардор.

ЗАМИНБҮСӢ زمين بوسى *бӯсидани замини адаб, бӯсидани хок барои таъзим.*

ЗАМИНВАСЛА زمین وصله ба замин васл шудани сими барқ ба мақсади барқрезон

ЗАМИНГИР زمین گیر 1. он ки хоҳиши ба даст овардани заминро дорад. 2. он ки аз ҷояш хеста наметавонад, азпомонда, барҷомонда (ба сабаби тирӣ ё беморӣ).

ЗАМИНДОР زمین دار он ки замини кишти хусусӣ дорад, соҳиби замин; мулкдор.

ЗАМИНДОРӢ زمین داری соҳиби замин будан, заминдор будан.

ЗАМИНДӢЗӢ زمین دوزی навъи зардӢзӣ, ки тамоми рӯи порча бо зар ё абрешим дӢхта мешавад.

ЗАМИНӢ زمینی мансуб ба замин; ҳар чизе, ки дар замин аст; муқоб. осмонӣ.

ЗАМИНКАН زمین کن 1. хонаи зеризаминӣ; иқоматҷои тағизаминӣ (дар майдони ҷанг). 2. коргаре, ки замин меканад: дастаи заминканҳо.

ЗАМИНКАНӢ زمین کنی амали коргари заминкан; кандани замин.

ЗАМИНКОВ زمین کاو ниг. заминкан 2: коргарони заминкови роҳи оҳан.

ЗАМИНКУШО زمین کشа он ки заминҳои ноқорам ва бекорхобидаро қобили кишт мегардонад.

ЗАМИНКУШОӢ زمین کشائی қобили кишт гардонидани заминҳои бекорхобида.

ЗАМИНКӢБ زمین کوب 1. кас ё ҳайвоне, ки ба замин по мекубад. 2. киноя аз асп. 3. чизе, ки бо он замин мекубад.

ЗАМИНЛАРЗА زمین لرزه ниг. зилзила.

ЗАМИНПАЙМО زمین پیمما кит. 1. сафарқунанда, сайёҳ. 2. паймоишгари замин, масоҳатсанҷ, танобҷӣ, танобкаш.

ЗАМИНРОН زمین ران деҳқоне, ки заминро шудгор мекунад.

ЗАМИНРОНӢ زمین رانی замин шудгор кардан.

ЗАМИНСОЗӢ زمین سازی ниг. заминкушоӣ.

ЗАМИНХЕЗ زمین خیز кит. он чи аз замин ҳосил мешавад, ҳосил, маҳсул.

ЗАМИНЧУНБӢ زمین جنبی ниг. зилзила.

ЗАМИР I ضمير a. 1. қалб; даруни дил, ботини инсон. 2. он чи аз дил мегузарад, андеша. 3. сир,

рози ниҳонӣ; замири дил киноя аз рози ниҳонӣ.

ЗАМИР II ضمير کهن., зби. ҷонишин.

ЗАМИСТОН زمینستان ниг. зимистон.

ЗАМӢ زمی шакли кӯтоҳшудани замин I.

ЗАММА a. ضمه зби. аломатест дар алифбои арабии тоҷикӣ (ُ), ки барои ифодаи садоноки «у» дар болои ҳарфҳои ҳамсадо ва ҳарфи алиф гузошта мешавад, пеш.

ЗАМОН a. زمان 1. вақт, ҳангом, айём; давр, аҳд; ба (бо) мурури замон бо гузашти вақт; дар айни замон дар як вақт; бо баробари ин; дар замони дар вақти; дар даври. 2. ҳамоно, ба маҳзи... (ба ин маъно танҳо ҳамоҷи феълҳо меояд: омадан замон, даромадан замон, истодан замон ва г.); ҳамин замон ҳамин асно, ҳозир, ҳамин ҳоло. 3. зби. категорияи дастурии хоси феълҳо, ки муносибати гӯяндаро ба вақти амалу ҳолат ифода мекунад: замони гузашта, замони ҳозира-оянда.

ЗАМОНА زمانه 1. ниг. замон 1. 2. гардиши замон; рӯзгор. 3. маҷ. олам, дунё, ҷаҳон; аз дасти замона аз ҷабри рӯзгор; аз азобу машаққати дунё; гарму сарди замонаро аз сар гузаронидан неку бади рӯзгорро дидан; таҷрибадор шудан.

ЗАМОНАСОЗ زمانه ساز он ки мувофиқи шароит ва тақозои замона (бар хилофи ақидаи худ) рафтор мекунад, касе, ки ба замона созгор шудан меҳаҳад, ибнулвақт.

ЗАМОНАСОЗӢ زمانه سازی мувофиқи шароит ва тақозои замона рафтор кардан, бо замона созгор шудан; дурӯягӣ: замонасозӣ кардан.

ЗАМОНАТ a. زمانت кафилӣ, зоминӣ, кафолат.

ЗАМОНБАНДӢ زمان بندی муайян кардани вақт ва замони муайян барои иҷрои коре, мӯҳлатбандӣ.

ЗАМОНГИРӢ زمان گیری соҳиби замон шудан.

ЗАМОНИЧАНГӢ زمان جنگی мансуб ба замони ҷанг; он чи дар давраи ҷанг ба вуқӯъ омадааст: ҳикояҳои замониҷангӣ.

омадааст: **ХИКОЯҲОИ ЗАМОНИЧАНГӢ**.

ЗАМОНӢ//ЗАМОНАВӢ زمانى//زمانوى *мансуб ба замон*; улуми **замонӢ** илмҳое, ки дар давраи муайян роиҷ ва машҳуранд, илмҳои замонавӣ.

ЗАМОРУҒ زماړوغ *ниг. занбӯруғ*.

ЗАМҲАРИР زمهرير 1. сармои бисёр сахт, шиддати сармо. 2. чои бисёр сард; **сармои замҳарир**.

зан زن 1. *асоси замони ҳозира – оянда аз задан*. 2. *чӯзӣи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зананда*: **шохзан, зарбазан, роҳзан, торзан, муштзан**.

ЗАН زن 1. чинси модинаи инсон, чинси муқобили мард. 2. завҷа, аёл, ҳамсари мард; **зани бева** зани бешавҳар, бевазан; **зани меҳнатӣ** зани меҳнатдӯст, зани серғайрат; **зани муштипар** зани нотавон, очиза, заифа; **зан гирифта** духтареро ба ақди никоҳи худ даровардан, издивоҷ кардан, хонадор шудан; **зан додан касеро** зандор кардан, хонадор намудан касеро; **зан шудан ба касе** ба шавҳар баромадан, бо марде издивоҷ кардан, ба қайди никоҳи марде даромадан.

ЗАНАБ ا. ذنب 1. дум, дунб. 2. тарафи дунболаи галаситораи Аждаҳо (*тарафи дигариш Раъс номида мешавад*).

ЗНАК زنک *шакли тасғири зан*; хитобан нисбат ба занон гуфта мешавад (*дар забони омма*).

ЗНАКА زنک *ниг. занак*.

ЗНАКАБОЗ زنکه باز *ниг. занбоз*.

ЗНАКАБОЗӢ زنکه بازى *ниг. занбозӣ*.

ЗНАКБОЗ زنک باز *ниг. занбоз*.

ЗАНАНДА زننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз задан*; зарбазананда, кӯбанда, латқунанда.

ЗНАХ زنخ манах, зақан, чо́на; **занах задан** бисёр гап задан, лаққидан; лоф задан.

ЗНАХДОН زنخدان *ниг. занах*.

ЗАНБ ا. ذنب *кит. гуноҳ, чурм, айб*.

ЗАНБАҚ ا. ذنب навъе аз савсан, ки гули сафеди хушбӯ дорад.

ЗАНБАМУЗД زننده марде, ки аз номуси зани худ бепарво бошад, дайюс.

ЗАНБАР زنبور сабади байни ду чӯб бофташуда ё тахтаи дар ду чӯб задашуда, ки бо он хоку хишт

ва дигар чизҳоро дукаса мекашонанд.

ЗАНБАРАК//ЗАНБӢРАК زنبورک//زنبورک *кҳн. тӯпи хурде, ки дар замонҳои пеш ба шу-тур бор мекарданд*.

ЗАНБАРҒАЛТАК زنبورگلتيک аробачае, ки дар тарафи пеши он як ғалтак шинонда шу-дасту ду дастаи тарафи дигари онро ба даст гирифта хоку хишт *ва г.* мекашонанд.

ЗАНБАРКАШ زنبورکش он ки дар занбар бор мекашонанд.

ЗАНБАРМИЁН زنبورميان чорпои миёнаш ҳам (*хусусан аспу хар*).

ЗАНБАШАРА زنبورشه занмонанд, бо афту андоми занона.

ЗАНБЕЗОР زنبورزار он ки нисбат ба занҳо нафрат дорад, мутанаффир аз зан.

ЗАНБИЛ زنبيل сабади аз химчаҳо бофтаи дудааста.

ЗАНБИЛБОҒ زنبيلباف касе, ки сабад мебо-фад, сабадбоф.

ЗАНБИЛБОҒӢ زنبيلبافى сабадбофӣ.

ЗАНБОЗ زنبوراز марди айёше, ки аз дунболи занон мегардад, занпараст, зандӯст.

ЗАНБОЗӢ زنبورازى амали марди занбоз.

ЗАНБОРА زنبوراره *ниг. занбоз*.

ЗАНБӢРУҒ زنبوروغ навъе аз растанист, ки фақат аз тана иборат буда, реша, барг ва гул надорад, дар баҳорон дар чойҳои сернам мерӯяд, (*як қисми онҳо хӯрданбоб, қисми дигаришон захр-ноканд*) саморуғ, қорҷ, чағора, чора.

ЗАНБӢР زنبور навъи ҳашароти парандаи хурди нешзан, ки хелҳои гуногун дорад, ору, кабт; **занбӯри асал** занбӯре, ки асал медиҳад; **занбӯри чиззак** занбӯри зардак, занбӯри ғингак (бингак).

ЗАНБӢРАК زنبورک 1. *шакли тасғири занбӯр*; занбӯри хурд. 2. *ниг. занбарак*.

ЗАНБӢРБОН زنبوربان нигоҳубинқунандаи занбӯрҳои асал.

ЗАНБӢРПАРВАРӢ زنبورپرورى парвариши занбӯри асал.

ЗАНБӢРХОНА زنبورخانه 1. хонаи занбӢр, лонаи занбӢр; кандуи оруи асал. 2. маҷ. чои серғавғою мағал.

ЗАНГ I زنگ 1. ғуборе, ки дар рӯи филизоти дар чои нам истода ба вучуд омада, онро оҳиста-оҳиста нобуд мегардонад; **занг задан (бастан)** зангор гирифтани рӯи филизот, мурёна. 2. маҷ. ғубор, кудурат; **занги дил** ғубори дил; ғаму андӯҳ. 3. танай ғафси ток.

ЗАНГ II زنگ 1. олати қуббашакли филизии дарунхолие, ки овезаи дар дарунаш буда вақти чунбондан ба девораҳо расида, садо мебарорад, зангӯла, чарас: **занги дар (дарвоза), занги соат, занги мактаб, занги телефон, соат занги нӯхро зад**. 2. зангӯлачаҳое, ки раққосагон ба дасту пой худ мебандад ва дар вақти даст чунбондан ва по кӯфтан садо медиҳанд; **занги нӯш** садои ба ҳам задани чомҳо дар базми шароб.

ЗАНГБАСТА زنگبسته *сифати феълии замони гузашта аз занг бастан*; зангирифта, зангпайдокарда.

ЗАНГДОР زنگدار зангӯладошта, зангнок; **соати зангдор** а) соате, ки дар ҳар як соат ё ним соат занги он садо медиҳад; б) соати рӯимизие, ки дар вақти матлуб занги он садо дода метавонад.

ЗАНГЗАДА زنگزده *сифати феълии замони гузашта аз занг задан*; зангбаста, зангдоршуда, занг пайдокарда.

ЗАНГЗАН زنگزن :зангзани калисо ба садо дароварандаи ноқусоҳ дар калисо.

ЗАНГИЁНА زنگيانه *кит.* беолоиш, сода.

ЗАНГИЛА زنگله *тиб.* беморие, ки аз норасоии витаминҳо сар зада, одамро беҳол месозад ва ҳатто дандонҳоро мерезонад.

ЗАНГИМИЗОЧ زنگي مزاج *кит.*, *киноя аз одами хурсандухушҳол.*

ЗАНГИР زنگير зангиранда, зандоршаванда, хонадоршаванда.

ЗАНГИРӢ زنگيري зан гирифтани, хонадор шудани.

ЗАНГӢ زنگي одами сиёҳпӯст, ҳабаш.

ЗАНГНОГИР زنگناگير филизе, ки занг пайдо намекунад: **пӯлоди зангногир.**

ЗАНГОР زنگار 1. занги филиз, оина *ва г.* 2. ранге, ки онро аз занги мис тайёр мекунанд. 3. ранги

сабзи баланд. 4. маҷ. гирифтани ба ғаму андӯҳи сахт; **зангор кардан** ба ғаму андӯҳ гирифтани соҳтан.

ЗАНГОРӢ زنگاري ба ранги зангор, сабзранг.

ЗАНГОРБАСТА زنگاربسته 1. *сифати феълии замони гузашта аз зангор бастан*; зангба-ста, зангнокшуда. 2. маҷ. ниҳоят зикшуда, андӯҳнок.

ЗАНГОРРАНГ زنگاررنگ ба ранги зангор, зангорӣ, сабзи баланд.

ЗАНГОРТОБ زنگارتاب зангормонанд, ранги моил ба зангорӣ; сабз.

ЗАНГОРХӢРДА زنگارخورده зангзада, занггирифта.

ЗАНГӢЛА زنگوله занги хурд, чарас (*хусусан зангӯлае, ки ба гардани бузу гӯсфанд ва шутур мебандад*).

ЗАНГӢЛАДОР زنگوله دار 1. дорои зангӯла. 2. чарангосӣ, марғуладор: **овози зангӯладор.**

ЗАНГӢЛАЧА زنگوله چه зангӯлаи хурд.

ЗАНҒАР زنگر дашном ба марде, ки ба сабукпоии занаш беаҳамият аст, дайюс, қалтабон.

ЗАНД زند номи китоби тарҷума ва тафсири Авесто ба забони паҳлавӣ.

ЗАНДОР زندار марде, ки зан дорад, марди оиладор; *муқоб.* **безан; зандор шудан** хонадор шудани, зан гирифтани.

ЗАНДОРӢ زنداري зан доштан, оиладор будани; хонадорӣ.

ЗАНДӢСТ زندوست 1. марде, ки зани худро бисёр дӯст медорад ва эҳтиром мекунад. 2. занбоз, занпараст.

ЗАНДӢСТӢ زندوستي амали марди зандӯст; занпарастӣ.

ЗАНИШ زنش *исми амал аз феъли задан.*

ЗАНИ زني ба сифати зан; ҳамсарӣ, завҷагӣ; **ба зани қабул кардан (гирифтани)** издивоҷ кардани, ба никоҳи худ даровардани; **ба зани додан** ба шавҳар додани.

ЗАНМИЗОЧ زنگ مزاج марде, ки табиат ва феълу атвораш занона аст.

ЗАНМУРДА زانمرده марде, ки занаш мурдааст.

ЗАНН *a.* ظن гумон, пиндошт, хадс; *муқоб.* **яқин**; **занни бад** гумони бад; **занни ғолиб** гумони ба ҳақиқат наздик, эҳтимоли қавӣ.

ЗАНОЗАНИ زانزانی ҳамдигарро задану кӯфтани ду шахс ва ё ду тарафи муҳолиф, даст ба гиребон шудан, ҷангу ҷидол, задухӯрд.

ЗАНОН زان *феълӣ ҳол аз задан*; **зانون-зانون бурдан** зада-зада, кӯфта-кӯфта бурдан.

ЗАНОНА زاننه *мансуб ба зан*; ҳар чизи хос ба занҳо: **кафши занона**, **либоси занона**.

ЗАНОНДАН//ЗАНОНИДАН زانندن//زانيدن *тарзи бавоситаи задан*; касеро барои задани шахсе водор ва маҷбур кардан.

ЗАНОШӢ زانوشوئى зану шавҳар шудан, издивоч.

ЗАНПАРАСТ زانپرست *ниг.* **зандӯст**.

ЗАНПАРАСТӢ زانپرستى *ниг.* **зандӯстӣ**.

ЗАНСЕТАЛОҚ زانسهطلاق он ки занашро се талоқ кардааст (*оҳанги таҳқирӣ дорад*).

ЗАНТАБИАТ زانطبيعت 1. дорои табиати латифу нозуки занона; нозуктабъ. 2. *ниг.* **занмизоч**.

ЗАНТАЛОҚ زانطلاق марде, ки аз рӯи шариат аз занаш ҷудо шудааст ё ҷудошуда ҳисоб меёбад.

ЗАНТАЛОҚӢ زانطلاقى занталоқ кардан, аз зан ҷудо шудан; аз **занталоқӣ қасам хӯрдан** дар сурати шикастани қасам зани худро талоқшуда эълон кардан.

ЗАНЧАБИЛ زانجبيل гиёҳе, ки асосан дар Ҷиндустон мерӯяд ва дар решааш ғуддаҳои тундмазаи хушбӯӣ пайдо мешавад, чун дорувор ба таом ҳамроҳ мекунад ва дар тиб низ ба кор меравад, қаранфул.

ЗАНЧАЛАБ زانجلب *ниг.* **зангар**.

ЗАНЧАЛЛОБ زانجلاب *гуфт.* марде, ки хариду-фуруши занон шуғли ӯ бошад; зуд-зуд зан гирифта, талоқ медиҳад.

ЗАНЧИР زنجير 1. ҳалқаҳои ба ҳам гузарондашудаи филизӣ ба шакли ришта ё таноб, силсила. 2. *таър.* занчири махсусе, ки барои нагурехтани мучримон ва девонагон ба дасту пой ва ба гардану миёни онҳо мебастанд, завлона; **занчири дар** ё **дарвоза** олати филизии махсус барои баста маҳкам кардани дару дарвоза; **занчир бастан**

(**задан**) банд кардан ба воситаи занчир; **занчир кардан** ба занчир бастан дару дарвоза. 3. адад дар саршумории филҳо.

ЗАНЧИРА زنجيره 1. ҳар чизи монанд ба занчир: **занчираи тиллоӣ соат**. 2. нақши занчирмонанд дар гирдогирди тасвир ва каннадакориҳо.

ЗАНЧИРБАНД زنجيربند бо занчир баста; **занчирбанд кардан** бо занчир бастан; занчир задан; бандӣ кардан; **роҳро занчирбанд кардан** пеши роҳро бо занчир бастан, умуман роҳро банд кардан.

ЗАНЧИРВОР زنجيروار монанди занчир, занчир барин.

ЗАНЧИРГОҲ زنجيرگاه *кит.* лангаргоҳ, истгоҳи киштиҳо.

ЗАНЧИРГУСИСТА زنجيرگسسته он ки ва он чи банд ва занчирро кандааст; аз банд раҳошуда: **шерӣ занчиргусиста**.

ЗАНЧИРДОР زنجيردار дорои занчир, занчирдошта.

ЗАНЧИРӢ زنجيرى 1. *мансуб ба занчир*; занчирбандшуда. 2. *маҷ.* девона; бандӣ.

ЗАНЧИРМУӢ زنجيرموى он ки муӣ чингила дорад, муӣ ҳалқа-ҳалқа.

ЗАНЧИРЧА زنجيرچه *шакли тасғири занчир*; занчири хурду борик.

ЗАНЧИРШАКЛ زنجيرشکل занчирмонанд, монанди силсилаи занчир.

ЗАНШАВАНДА زانشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз зан шудан*; духтаре, ки ба занӣ касе номзад шудааст, арӯс.

ЗАП زپ *гуфт.*, *ҳиссаҷа* аҷаб, ҳайратовар, заб: **зап кор кардед**.

ЗАР زر 1. филизи зарди қиматбаҳо, тилло, заҳаб. 2. тиллоӣ маскук; пул; сарват; **зари дағал // зари қалб** тиллоӣ носара, ғайри холис; **зари комилъиёр // зари ноб** тиллоӣ асил, беғаш, холис, аъло; **зари сафед** а) нукра, сим; б) *киноя аз пахта*, тиллоӣ сафед; **зари сурх** тиллоӣ сурхранги аъло; **зари тилло** тиллоӣ нарми аъло; **хати зар** хате, ки бо зарҳал навишта шудааст.

ЗАРАБОН زان ضربان тапиши дил, задани дил.

ЗАРАНГ زرنگ 1. номи дарахти кӯҳии чӯбаш хеле сахт. 2. замини сахтхок. 3. зирак, хушёр, доно.

ЗАРАНГӢ زرنگي 1. мансуб ба заранг; калтаки зарангӣ чӯбдасти сахту маҳкам (*барои ҷазодиҳӣ*), ки аз дарахти заранг бурида тайёр кардаанд. 2. хушёрӣ, зиракӣ.

ЗАРАНДУД زرندود он чи ба рӯи он оби тилло давонда шудааст, зарҳалкоришуда, зарнигор.

ЗАРАНДӮЗ زراندوز 1. он ки тилло ҷамъ орад. 2. он ки молу сарват гирд оварад.

ЗАРАНДӮЗӢ زراندوزي амали зарандӯз.

ЗАРАР *a.* ضرر зиён, хисорат; газанд, осеб; зарар дидан (*кашидан*) зиён бурдан.

ЗАРАРДИДА ضررديده *сифати феъли замони гузашта аз зарар дидан*; он ки осебе ё зиёну хисорате дидааст, озоррасида.

ЗАРАРКУНАНДА ضررکننده *сифати феъли замони ҳозира аз зарар кардан*; зараррасон; зиёнкор.

ЗАРАРНОК ضررناк зараровар, осебрасонанда.

ЗАРАРОВАР ضررآور зиёновар, осебрасон.

ЗАРАРРАСОН ضرررسان *ниг.* зараровар: ҳашароти зараррасон.

ЗАРАРРАСОНӢ ضرررسانی расонидани зарар, ворид кардани зарар.

ЗАРАФШОН زرفشان 1. нисоркунандаи зар, зарпош. 2. номи дарёи машхур дар Осӣи Миёна.

ЗАРБ *a.* ضرب 1. задан, заниш, зарбат, осеб. зарбу лат а) шатта, шаллоқ, калтак; б) *мач.* талхӣ, нокомӣ: зарбу лати ҳаётро бисёр дидааст; зарб хӯрдан лат хӯрдан, осеб дидан, зарар дидан. 2. *мач.* зӯр, қувва; зарби шатта зӯри шатта. 3. садои мавзуну хушоянди созҳои зарбӣ (*аз қабилӣ* доира ва нақора), ки созҳои дигар ба мисли тору танбӯр *ва г.* ба он нағмаҳои худро ҷӯр мекунанд; усули мусикӣ, ки ба тартиби муайян ва пайдарҳам омадани овозҳо асос меёбад. 4. сикка, сикказада, маскука (*оид ба танга, пул*). 5. *риёз.* яке аз чор амали асосии илми ҳисоб, ки аз мукарранан зам кардани як адад бо миқдори воҳидҳои адади дигар иборат мебошад (*мас., 3 зарби 4, яъне адади 3 чор мартаба тақрор карда шавад, аз ҳосили зарби он адади 12 ба даст меояд*); зарб задан // зарб кардан амали зарбро иҷро кардан; $\diamond$ зарби масал эроди масал, масал овардан; аз зарби... аз зӯрии, аз шиддати... ба зарб

сахт, бо шиддат, бо зӯри тамои; долу зарб чӯшу хурӯш, авчи коре, ҳарбу зарб занозанӣ; ҷанг, муҳориба, мубориза; хирс мулло мешавад аз зарби чӯб (*зарб.*).

ЗАРБА *a.* ضربه 1. *ниг.* зарб 1; садама, латма; зарбаи дил задани қалб, тапиши дил; зарбаи ҷонкоҳ зарбаи бисёр сахт. 2. сахт задан, бархӯрди сахт ва ноғаҳонии ҷизе ба ҷизе, тақони якбора ва сахт; зарбаи ҷавобӣ ҳуҷуме, ки дар муқобили ҳамлаи касе карда мешавад; зарбаи қатъӣ ҳамлаи шадид, ҳуҷуми қотеона; бо як зарба ба як зӯр задан; бо як ҳамла: $\bar{y}$ бо як зарба дарро кушода берун рафт; зарба задан задан, кӯфтан; лат додан; зарба хӯрдан а) осеб дидан, лат хӯрдан; б) шикаст хӯрдан; зарба шинондан задан (*бо даст, шаллоқ ва г.*)

ЗАРБАГИР ضربهگیر он чи зарбаро ба худ мегирад.

ЗАРБАДОР ضربهدار 1. *ниг.* зарбдор. 2. бошиддат, босуръат.

ЗАРБАТ *a.* ضربت *ниг.* зарба.

ЗАРБАФТ//ЗАРБАФТА زربفت//زربفته *ниг.* зарбофт.

ЗАРБАХӮРДА ضربهخورده *ниг.* зарбхӯрда.

ЗАРБАХШ زربخش 1. *кит.* он ки зар мебахшад, саховатпеша. 2. *ниг.* зарҳез.

ЗАРББАРДОР ضرببردار *ниг.* зарбагир.

ЗАРБЕД زربيد навъе аз дарахти бед.

ЗАРБДОР ضربدار коргар ё гурӯҳи коргароне, ки корро бо шиддат ва ғайрат пеш бурда, бо сифату маҳсулнокии меҳнат ба дигарон намунаи ибрат мешаванд, пешқадами кор: зарбдори меҳнат, гурӯҳи зарбдор.

ЗАРБДОРОНА ضربدارانه бо ҷидду ҷаҳди тамои, бо зарба кор кардан.

ЗАРБӢ ضربي 1. мансуб ба зарб 3; созҳои зарбӣ асбобҳои мусикӣ, ки ба воситаи задан навохта мешаванд. 2. мансуб ба амали зарб (5) дар илми ҳисоб.

ЗАРБОФТ زربافت матое, ки аз торҳои зарпеч бофта шудааст; зардӯзи кардашуда.

ЗАРБОФТӢ زربافتی *ниг.* зарбофт.

ЗАРБСАНҶ ضرب سنج олати андозагири зарб 3.

ЗАРБУЛМАСАЛ *a.* ضرب المثل сухани хикматноки пандомӯз ва вирди забонгашта, ки дар нутқ ҳамчун мисол оварда мешавад.

ЗАРБҲОНА ضرب خانه ҷое, ки танга сикка мезананд, зарробхона, сиккахона.

ЗАРБҲӮРДА ضرب خورده осебдида, садамадида.

ЗАРВАРАҚ زورق варақаи ҳалли тилло давондашуда.

ЗАРГАР زرگر хунарманде, ки аз зару нуқра асбобу олоту зебу зинат *ва г.* месозад.

ЗАРГАРӢ زرگری 1. касби заргар; хунари истехсоли маснуоти бадеӣ аз филизоту ҷавохирот *ва г.* 2. *мансуб ба заргар.* 3. дӯкон ва растаи заргарон дар бозор.

ЗАРГАРОНА زرگرانه 1. мисли заргар, ба монанди кори заргар. 2. *мач.* хеле резакорона.

ЗАРГУДОЗ زرگداز гудозандаи зару нуқра.

ЗАРГУЗОР زرگذار касе, ки пулро харҷ накарда, нигоҳ медорад, ҳарис.

ЗАРГУЛДОР زرگدار як намуди парандаи гунчишкмонанд, ки баъзе ҷойҳои баданаш зарду сабзранг аст, зарғилдоқ, зардак, гунчишки зардинапар.

ЗАРГУН زرگون ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРГӮШ زرگوش *ниг.* харгӯш.

ЗАРГӮШПАРВАРӢ زرگوشپروى *ниг.* харгӯшпарварӣ.

ЗАРҒИЛДОҚ زرغلداق 1. *кит.* кишт, зироат. 2. *ниг.* заргулдор.

ЗАРД زر рангест монанди ранги зар, заъфарон ё зардии тухми мурғ, лимӯранг; **равғани зард** равғане, ки аз шири гов мегиранд.

ЗАРДА زرده 1. *ниг.* заҳра. 2. қисмати зардранги даруни тухми мурғ. 3. *мач.* дӯғу пӯписа; хашмгинӣ; **заҳраву зарда** чуръат, ҷасорат; **зарда кардан** *гуфт.* хашму ғазаб ё эътирози худро бо пичингу суханҳои дурушт изҳор кардан.

ЗАРДАК زردک 1. ранги ба зардӣ моил, зардча, зардтоб. 2. сабзӣ, беҳӣ. 3. *ниг.* заргулдор.

ЗАРДАҶӮШ زردهجوش эҳсоси сӯзише дар сурхрӯда.

ЗАРДГУН زرگون зардранг, зардфом.

ЗАРДГУНА زرگوننه зардчехра, зардрӯ.

ЗАРДИНА زردينه ба зардӣ моил, зардтоб, зардак.

ЗАРДӢ زردى 1. дорои ранги зард будан; ранги зард. 2. моддаи зардранги даруни тухми мурғ.

ЗАРДОБ زرداب 1. оби зардранги чурғот. 2. чирки зардранг, ки баъд аз пухта расидани реш аз он мебарояд, фасод, рим, мадда; **зардоб шудан** *киноя аз* бисёр ғаму кулфат кашидан.

ЗАРДОЛУ زردآلو 1. дарахти мевадори маъруф аз чинси олу. 2. меваи ширину дондори байзашаклу мудаввар ё дарозрӯяи ин дарахт, ки ҳам тару ҳам хушк карда меҳӯранд, ғӯлинг; навъҳои машҳури зардолу: **аҳрорӣ, бобой, искодарӣ, кафак, қандак, лучак, мирсанҷалӣ, маҳтобӣ, ниёзӣ, обак, пайвандӣ, пешпазак ё ҷавпазак, сафедак, хурмой, ширпайванд** *ва г.*

ЗАРДОЛУАФШОНӢ زردالوافشانى ларзондан ё бо ҷӯб задани шоҳаҳои дарахти зардолу барои ба тағаш резондану чидани меваҳои пухтаи он.

ЗАРДОЛУЗОР زردالوزار ҷое, ки дарахтони зиёди зардолу дорад, боғи дарахтҳои зардолу.

ЗАРДОЛУОБ زردالوآب шарбати аз зардолуи хушк тайёр карда, ғӯлингоб.

ЗАРДОЛУПАЗ//ЗАРДОЛУПАЗӢ

زردالوپاز//زردالوپزӣ мавсими пухтани зардолу, ки ба охири баҳору аввали тобистон рост меояд.

ЗАРДОЛУЧИН زردالوچين он ки маҳсули зардолуро аз дарахт мечинад.

ЗАРДОЛУЧИНӢ زردالوچينى амали зардолучин.

ЗАРДОР زردار пулдор, сарватманд, давлатманд.

ЗАРДПАРМА زردپرمة *ниг.* зардча (2).

ЗАРДПӮСТ زردپوست дорои пӯсти зард: **наҷоди зардпӯст** наҷоди туркиву муғули ва ҷиноӣ.

ЗАРДРӮ زردرو 1. он ки чехрааш зард аст. 2.

мач. кулфатрасида, ғамдида.

ЗАРДРӢ زردروئي паридагии ранг, кулфатрасидагӣ.

ЗАРДТОБ زردتاب зардча, моил ба зардӣ.

ЗАРДУШТ زردشت асосгузори дини зардуштӣ, ки тахминан дар байни асрҳои 7-ум ва 6-уми то мелод зистааст.

ЗАРДУШТИЯ زردشتيه *ниг.* зардуштӣ (кеши зардуштӣ).

ЗАРДУШТӢ زردشتي 1. мансуб ба Зардушт. 2. пайрави дини Зардушт; кешии зардуштӣ мазҳабе, ки Зардушт, пайғамбари бостонӣ дар асри 7-уми пеш аз мелод асос гузоштааст ва то истиллои араб ва паҳн шудани ислом дини расмии халқҳои Эронзамин ҳисоб мешуд, кешии онҳо бо номи оташпарастӣ низ машҳур аст, зардуштия.

ЗАРДӢЗ زردوز хунарманде, ки бо торҳои зарину симин дар матоъҳо нақшу ниғор медӯзад.

ЗАРДӢЗӢ زردوزي 1. пешаи зардӯз; навъе аз хунармандист, ки аҳли он бо торҳои симу зар дар порчаҳо гулу нақшҳои гуногун медӯзанд. 2. бо торҳои зарину нукрагин нақшу ниғор дӯхташуда, зардӯзишуда: **тоқии зардӯзӣ**.

ЗАРДҲОК زردخاک хоки зард, хоки зардча.

ЗАРДЧА زردچه 1. зардтоб, моил ба зардӣ; малларанг: **рангии ҳамаи онҳо зардча метобид**. 2. *тиб.* бемориест, ки дар натиҷаи дарди чигар ва зиёд шудани захра дар хун чашму бадани одамро зардӣ зер мекунад, ярақон, зардпарма, заъфарма.

ЗАРДЧАШМ زردچشم он ки чашмаш зард аст.

ЗАРДЧӢБА//ЗАРЧӢБА زردچوبه//زرچوبه *бот.* гиёҳест аз цинси занҷабилӣҳо, ки дар кишварҳои гарм (*Ҳиндустон, Африқо ва ғ.*) ҳамчун гиёҳи ғизоӣ ва дорувор парвариш карда мешавад ва решаи онро кӯфта, барои хуштаъм кардан ба хӯрок меандозанд.

ЗАРЕА//ЗАРЕАТ *а.* ذريعه *кит.* восита, васила.

ЗАРИБА *а.* ضريبه *кит.* андоз, хироч, бочу хироч.

ЗАРИМ *а.* زرم *кит.* 1. он ки дар ҷое қарор намегирад. 2. *мач.* паст, фурӯмоя.

ЗАРИН زرین 1. аз зар сохташуда; тиллоӣ; зарҳал давондашуда. 2. ба ранги зар, зард.

ЗАРИНКАМАР زرین کمر 1. камарбанди тилло. 2. он

ки камарбанди тиллоӣ ба миён бастааст.

ЗАРИНТОБ زرین تاب моил ба ранги зар, тиллоранг.

ЗАРИР *а.* ضير *кит.* нобино, кӯр.

ЗАРИФ *а.* ظريف 1. зирак, доно; хушёр; дарёбандаи суханҳои хубу нуктаҳои нозук; хуштабъ; шӯхтабъ, базлагӯ, латифагӯ. 2. нозук, латиф, зебо, хушандом.

ЗАРИФӢ ظريفى бозарофат будан, зарофатнокӣ; латофат, назокат.

ЗАРИФОНА ظرفانه бозарофат, болатофат; боназокат, нозуктабӯна.

ЗАРИҲ *а.* ضريح *кит.* қабр, гӯр, даври гӯр.

ЗАРӢ زرى 1. мансуб ба зар (1). 2. порчаи зардӯзӣ.

ЗАРКАФИЛ زركفيل касе, ки дар байни қарздиханда ва қарзгиранда миёнаравӣ мекунад, кафил ва ўҳдадори пардохти он қарз мешавад.

ЗАРКАШ زركش 1. он ки торҳои зар ба порча кашад. 2. навъе аз матои зарин.

ЗАРКАШИДА زركشیده чизи бо зар дӯхташуда, зарбофт.

ЗАРКОР زركار 1. касе, ки бо оби тилло наққошӣ мекунад; устое, ки пешаи ӯ заркӯбию заркашӣ мебошад. 2. *мач.* устои мохир, устои кори худ.

ЗАРКӢБ زركوب 1. он ки пешаи ӯ тиллокори кардан аст, устои заркор. 2. он чи бо зару нукра оро дода шудааст, ҳар чизи заркӯбшуда.

ЗАРҚ *а.* زرق *кит.* дурӯягӣ, риёкорӣ, тазвир.

ЗАРМ *а.* زرم *кит.* ашк, оби дида.

ЗАРМОҲӢ زرمهه نامуди ороишии зардмоҳии тиллоранг, ки дар аквариум ниғох медоранд.

ЗАРНАРД زرنرد тиллоӣ, аз тилло сохташуда.

ЗАРНИГОР زرنگار мунаққаш бо зар, бо зару нукра зинатдода, тиллокоришуда; тиллоӣ.

ЗАРНИСОР زرنشار зарбахш, зарпош, зарафшон.

ЗАРНИХ زرنيخ гӯирди бо маргимуш омех-

та.

ЗАРОБ زراب 1. оби зар, зарҳал, ки дар наққошӣ ба кор баранд. 2. *мач.* шароб, шароби зард.

ЗАРОГИН زراگين зарин, пурзар.

ЗАРОҒАН//ЗАРОҒАНГ زراغن//زراغننگ замини саҳти регнок, замини серсанг.

ЗАРОЛУ زرالو навъи олуи зардранг.

ЗАРОФАТ ظرافت 1. зиракӣ, доноӣ; хуштабъӣ, нуктасанҷӣ. 2. зарифӣ, назокат, латофат; зебой. 3. ҳазлу шӯҳӣ бо лутф ва суҳанони ширин; базла, латифа.

ЗАРОФАТГӢ ظرافت گوى хушсуҳан, нозукбаён.

ЗАРПАЙКАР زرپيکر аз тилло сохташуда, тиллоӣ.

ЗАРПАРАСТ زرپرست дӯстдорандаи тилло ва нуқра; пулпараст.

ЗАРПЕЧАК زرپيچک *ниг.* захрпечак.

ЗАРПОШ زرپاش 1. зарфишон, зарпошанда. 2. *мач.* нурафшон, партавафкан.

ЗАРПОШӢ زرپاشي 1. зар пошидан. 2. *мач.* нурпошӣ, нурафшонӣ.

ЗАРПӢШ زرپوش 1. зарандуд, зарҳал давондашуда. 2. либоси зарбафту зардӯзи пӯшида.

ЗАРР *а.* زر *ниг.* зарра.

ЗАРРА *а.* ذره чизҳои бисёр хурд ва борик, ки вақти даромадани нури офтоб аз раванне ба назар менамоянд, ҳар як ҷузъи ғуборе, ки дар шуои офтоб дида мешавад; хурдтарин ҳиссаи чизе (*ҳамчун атом*); ҳар чизи бисёр хурд; миқдори ниҳоят кам, андак; **заррае** *мач.* ҳеч.

ЗАРРАБИН ذرهبين асбоби маҳсусе, ки чизҳои ниҳоят майда ва ба чашм нономаёнро калон карда нишон медиҳад.

ЗАРРАСОН ذرهسان монанди зарра.

ЗАРРЕЗ زرريز 1. резандаи зар, пошандаи зар. 2. *мач.* босаховат, саҳӣ.

ЗАРРИН زرّين *ниг.* зарин.

ЗАРРОБ *а.* ضربا касе, ки пул сикка мезанад, сикказан.

ЗАРРОБХОНА ضرباخانه ҷои сикка задани пул, сиккахона.

ЗАРРОТ *а.* ذرات *ҷ.* зарра.

ЗАРРОФА *а.* زرافه ҳайвони ширхӯри жовандаи бузургҷусса (*ба монанди шутур*), ки гардандароз аст ва пойҳои пешаш баланд мешавад ва дар баданаш мисли паланг ҳолҳои сиёҳу сафед дорад, шутурговпаланг (*ҷои зистаи асосан саҳроҳои Африқо мебошад*).

ЗАРУД زرود *кит.* биёбон, саҳро.

ЗАРУР ضرور *а.* лозим, даркор, вочиб: **зарур будан, зарур доништан, зарур шумурдан, зарур ҳисоб кардан; кори зарур** кори муҳим, кори карданаши лозим; **зарур афтодан** лозим шудан.

ЗАРУРАТ *а.* ضرورت эҳтиёҷ, лузум, ҳоҷат, ниёз; **аз рӯи зарурат** бинобар эҳтиёҷ.

ЗАРУРӢ ضروري зарур будан; лозима, даркорӣ.

ЗАРФ *а.* ظرف 1. ҷогаҳ барои гузоштани чизҳои гуногун (*аз қабилӣ косаву табақ, шишаву ҷом, сатил ва ғ.*); ованд, ҷогаҳ: **зарфи тунукагӣ, зарфи сафолӣ, зарфи чинӣ.** 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки аломати амал ва ҳолатро аз рӯи миқдору сифат, замон, макон, сабаб, мақсад, тарзи вуқӯъ ва ғ. эзоҳ медиҳад: **зарфи замон, зарфи макон, зарфи мақсад, зарфи сабаб, зарфи тарзи амал.**

ЗАРФИШОН زرفشان *ниг.* зарафшон.

ЗАРФИЯТ ظرفيت қобилияти дар худ ҷойдихӣ, гунҷоиш.

ЗАРФОМ زرفام ба ранги зар: **зулфи зарфом.**

ЗАРФШӢ(Ӣ) ظرفشوي он ки амалаш шустушӯи зарфҳост, косашуй.

ЗАРФШӢӢ ظرفشويي шустушӯи зарфҳо: **зарфшӯӣ кардан.**

ЗАРХАРИД زرخريد *таър.* ба пул харидашуда, ғулом ё канизаки харидашуда; **ҳучраи зархарид** *таър.* ҳучраи кироя, ҳучраи мадрасаҳои Бухоро, ки одамони пулдор харида, ба талабағони беҳучра ба иҷора меоданд.

ЗАРХЕЗ زرخير 1. замин, ки дорои кони тилло аст; коне, ки маъдани тилло дорад. 2. *мач.* замин, ки ҳосили зиёд медиҳад, замини серҳосил; **води зархез** водие, ки

заминҳои он ҳосили бисёр медиҳанд.

ЗАРХОК زرخاک 1. хоки тиллодор. 2. замини серҳосил, зарҳез.

ЗАРҲАЛ زرحل хокаи тиллоранги дар об ҳалкарда, ки барои нақшу ниғор ҳамчун ранг ба кор мебаранд, оби тилло.

ЗАРҲАЛӢ زرحلی *ниг.* зарҳалкорӣ 2.

ЗАРҲАЛКОРӢ زرحلکاری 1. бо зарҳал зеб ва оро додани чизҳо. 2. бо зарҳал ороишдода.

ЗАРҲАЛПЕЧ زرحلپیچ ба коғази тиллоранг печондашуда.

ЗАРЧӢБА زرچوبه *ниг.* зардчӯба.

ЗАРЧӢ زرچو чӯяндаи зар.

ЗАРШИНОС زرشناس он ки зари сараро аз қалб ҷудо карда метавонад; мутахассис оид ба муайян кардани сара ва сақати зару сим, наққод.

ЗАРШӢӢ زرشویی амали заршӯӣ.

ЗАРШӢӢ زرشوی он ки реги дарёҳои зардорро ба таври махсус шушта, зарро ҷудо карда мегирад.

ЗАРӢ I *a.* زرع *кит.* кишт, зироат.

ЗАРӢ II *a.* زرع *кҲн.* воҳиди ченак, ки тақрибан ба 107 см баробар аст.

ЗАРЯД *p.* زريد *физ.* миқдори қувваи барқ дар ягон ҷисм, барқа; **заряд додан.**

ЗАРЯДДОР زريدار *дории* заряд, барқадор; **аккумулятори заряддор.**

ЗАФАР *a.* ظفر 1. ғалаба, фирӯзӣ бар душман дар ҷанг; фатҳ, пирӯзмандӣ. 2. муваффақият, комёбӣ; **зафар ёфтан (кардан)** фатҳ кардан, ғолиб шудан (омадан).

ЗАФАРАНГЕЗ ظفرانگيز *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРБАХШ ظفربخش ғалабаовар, фирӯзивар.

ЗАФАРӢБ ظفرياب зафаркунанда, сохибзафар, ғолиб.

ЗАФАРМАНД ظفرمند пирӯз, ғолиб, музаффар, фотех.

ЗАФАРМАНДОНА ظفرمندانه ғолибона, фотехона, бо зафару нусрат.

ЗАФАРНОМА ظفرنامه номаи нусрату пирӯзӣ.

ЗАФАРОВАР ظفرآور *ниг.* зафарбахш.

ЗАФАРОИН ظفرائين *ниг.* зафарманд.

ЗАФТ زفت ғафс, фарбех, кулуфт; дурушт.

ЗАХИМ *a.* ضميم *кит.* ситабр, ғафс, кулуфт; калон, калонҷусса.

ЗАХИРА *a.* ذخيره 1. чизҳои барои зарурати оянда нигоҳ дошташуда; он чи барои оянда тайёр мекунад, то ки дар вақти эҳтиёҷ пайдо шудан аз он истифода баранд, пасандоз, андӯхта; **захираи дахлнопазир** захирае, ки фақат дар ҳолати бисёр ҷиддӣ (*ҷанг, обҳезӣ, заминларза...*) истифода мешавад; **захира кардан (намудан)** ғун кардани мол ё озуқа барои эҳтиёт; пасандоз кардан. 2. ин ё он миқдори мавҷудаи чизе, ки метавонад мавриди истифода қарор гирад: **захира(ҳо)и ашён хом, захираи тилло, аз захираву имкониятҳо истифода бурдан; захираи забонӣ** маҷмӯи калимаҳои мавриди истифода қарордодаи нависандае ё шахсе; вусъати маълумоти касе аз забон.

ЗАХИРАДОР ذخيرهدار *дории* захира.

ЗАХМ زخم 1. ҷароҳате, ки дар бадан аз зарби олатҳои буранда ва халанда (*аз қабилӣ* тир, шамшер *ва ғ.*) пайдо мешавад: **захми корд, захми тир.** 2. реш, ҷароҳат, ки дар бадан пайдо мешавад ва агар илоҷ накунад, боиси ҳалокати бемор мегардад. 3. пӯсиши талхе, ки дар ҷо-ҷои харбузаҳо пайдо мешавад; **захми корӣ** ҷароҳати саҳт, захми ҳалокатовар; **захми ҷонқоҳ** ҷароҳати мӯҳлик ва марговар; **захм задан** ҷароҳатнок кардан (*бо теғу шамшер ва ғ.*); **захм хӯрдан** захмдор шудан, маҷрӯҳ гаштан; **захми забон** сухани саҳту баде, ки боиси ранчишу дилозурдагии касе мешавад, неши забон; **захми ҷашм** зарару офате, ки гӯё аз ҷашми бад мерасад, ҷашмзахм; **захми ҷашм расидан** зарар расидан аз ҷашми бад, офат расидан ба касе ё чизе (*гӯё ба сабаби ҷашми ҳасад дӯхтани касе*); **захму зиён** бало, офат, зарари калон ва ногаҳонӣ; **захму неш дидан** захру талхӣ ҳаётро ҷашидан; азобу укубати рӯзгорро аз сар гузаронидан.

ЗАХМА زخمه олати хурди филизӣ ё аз устухон сохтае, ки бо он асбобҳои ториро менавонанд, мизроб, нохунак.

ЗАХМБАНД زخم بند мавод барои пӯшонидани рӯи чароҳат ва бастании он (*аз қабилӣ* доқа, пахта ва ғ.).

ЗАХМБАНДӢ زخم بندى тадбири амалии табобатӣ, ки чароҳатро муолиҷа карда, рӯи онро мепӯшонанд ва мебанданд.

ЗАХМГОҲ زخم گاه чое, ки захм хӯрдааст, чои захмшуда.

ЗАХМДОР زخم دار маҷрӯҳ.

ЗАХМДОРШАВӢ زخم دارشوى исми амал аз захмдоршудан; чароҳат бардоштан.

ЗАХМИДА زخمیده захмхӯрда, захмдоршуда, маҷрӯҳгашта.

ЗАХМӢ زخمى захмдор, маҷрӯҳ; **захмӣ** шудан маҷрӯҳ гардидан.

ЗАХМХӮРДА زخم خورده сифати феълии замони гузашта аз захм хӯрдан; захмдоршуда, маҷрӯҳ, ярадор.

ЗАҲОМАТ ا. ضحامت гафсӣ, кулуфтӣ, ситабрӣ.

ЗАҲ زه 1. наме, ки аз замин таровида мебарояд, намӣ, рутубат; **оби зах** ниг. **заҳоб**. 2. намнок, намгирифта, мартуб.

ЗАҲАБ ا. ذهب тилло, зар.

ЗАҲАМОТ ا. زحمات ҷ. захмат.

ЗАҲБУР زهبر ҷӯи махсусе, ки барои шустани шӯрии замин, хушконидаи заминҳои намнок ва ботлоқӣ *ва ғ.* аз атроф ё аз мобайни он заминҳо мекананд, захбарор, заҳқаш. (*дар баъзе лаҳҷаҳо ба ин маънӣ* заҳқан ҳам меояд).

ЗАҲБУРКАНӢ زهبر کنى қандани заҳбурҳо барои қобили зироат гардонидани замин.

ЗАҲДОН زهدان бачадон, нутфагоҳ; **заҳдон** ниҳодан очиз шудан дар ҷанг ва мубоҳиса; иқрор шудан ба сустӣ ва камфаҳмии худ.

ЗАҲДОР زهدار дорои зах, рутубат.

ЗАҲЗАМИН زه زمين замин, ки намнокиаш зиёд аст, замини зах.

ЗАҲИДАН زهيدان таровидан, таровиши об аз ҷойҳои намнок.

ЗАҲИН ا. ذهين кит. хушфаҳм, зирак.

ЗАҲИР I ا. زهير a. 1. кит. ранҷ, азоб, озурдагӣ. 2. озурда, малул. 3. гуфт. зардии ранги рӯи одам

дар натиҷаи беморӣ; **чеҳраи захир** рӯи зард.

ЗАҲИР II ا. ظهير кит. 1. ёридоханда, пуштибон, ҳамроҳ, шарик. 2. он ки дарди тахтапушт дорад.

ЗАҲИРАНДОМ زهيراندام хароб, лоғар.

ЗАҲКАШ زه کش ниг. **захбур**.

ЗАҲКАШИДА زهکشیده намгирифта, рутубат пайдокарда.

ЗАҲМАТ I ا. زحمت 1. ранҷ, машаққат, меҳнат; азият, озор, азоб. 2. ташвиш, дарди сар, тасдеъ; **аҳли заҳмат** заҳматкашон, меҳнаткашон; **насли заҳмат** ранҷбарзодагон, авлоди меҳнаткашон; **заҳмат додан** ташвиш додан, боиси норухатӣ шудан; халал расонидан; **заҳмат кашидан** ранҷ бурдан, машаққат кашидан; норухат шудан; **заҳмати беҳуда кашидан** беҳуда ранҷ бурдан, меҳнати бефоида кардан.

ЗАҲМАТ II ا. زحمت гуфт. бало, зиён, зарар, ки гӯё аз деу чин мерасад; **зиёну заҳмат** балову ранҷ аз қувваҳои мавҳум; **зиёну заҳмат расондан** ниг. **зиён** (**зиёну заҳмат расондан**).

ЗАҲМАТКАШ زحمت کش ранҷбар, меҳнаткаш.

ЗАҲМАТГАЛАБ زحمت طلب коре, ки ба осонӣ иҷро намешавад ва иҷрои он меҳнат талаб мекунад.

ЗАҲНОК زه ناک нам, рутубатдор, мартуб.

ЗАҲОБ زهاب 1. обе, ки аз таги замин баромада, ҷорӣ мешавад. 2. ҷои заҳнок ва ботлоқӣ.

ЗАҲОР//ЗИҲОР زهار поинтари шикам, шармгоҳ.

ЗАҲР I ا. زهر 1. модда ё доруи кушанда, самм; моддаи марговаре, ки дар неши баъзе ҷонварони заҳрдор (*аз қабилӣ* мор, кайдум *ва ғ.*) мавҷуд аст; **заҳри қотил** (**қаттол**) заҳри кушанда, заҳри марговар; **заҳри ҳалоҳил** заҳри тез кушанда; **заҳр додан** заҳр хӯронидан ба касе; **заҳр задан** а) газида заҳри худро рехтан (-и ҳайвони заҳрдор); б) *киноя* аз неши забон задан,

сухани озордиҳанда гуфтан; ◇ **заҳри марг чашондан** заҳр хӯрондан барои куштан; **заҳри марг кардан** чизеро бо роҳи нодуруст ба даст оварда хӯрдан ё аз худ кардан; **заҳри ҳаво шикаст** шиддати сармо фуру нишаст; **заҳр рехтан ба коми касе** орзуи касеро тамоман барбод додан; рӯзгори касеро талх кардан.

ЗАҲР II *a.* زهر гул, шукуфа.

ЗАҲРА زهره 1. моеи талхи сабзтоб, ки дар чигар пайдо мешавад, зарда, талха, сафро. 2. *мач.* шуҷоат, далерӣ, нотарсӣ: **заҳраву зарда** далерӣ, мардонагӣ; ◇ **заҳрааш кафид** саҳт тарсид.

ЗАҲРАДОН زهره‌دان узви халтачашакли ҳайвоноти мӯҳрадор ва одам, ки ба чигар часпида меистад ва дар он заҳра ҷамъ мешавад.

ЗАҲРАДОР زهره‌دار бочуръат, далер.

ЗАҲРАКАФ زهره‌كف талхакаф; **заҳракаф кардан** *мач.* саҳт тарсондан; **заҳракаф шудан** *мач.* саҳт тарсидан.

ЗАҲРБЕЗ زهره‌باز *ниг.* заҳрдор (1).

ЗАҲРБО زهره‌با *мач.* таоме, ки ба он заҳр андохта шудааст.

ЗАҲРДОР زهره‌دار 1. ҳар чизе, ки заҳр дорад, заҳрнок, масмум. 2. *мач.* талх, тунду тез; **гапи заҳрдор** сухани талх, ҳарфи нешдор.

ЗАҲРЗАН زهره‌زن 1. заҳрзананда, нешзананда. 2. заҳрдор; **одами заҳрзан** одами заҳрдор, одами нешзабон.

ЗАҲРКАШ زهره‌كش он чи заҳрро мекашад, аз бадан кашида берун мекунад.

ЗАҲРНОК زهره‌ناк *ниг.* заҳрдор; **табассуми заҳрнок** хандаи ситезаомез, заҳрханда.

ЗАҲРО *a.* زهرا 1. *муаннаси* азҳар; дурахшон, тобон, равшан, сафед. 2. зани сафедруи зебо. 3. лақаби Фотима—яке аз духтарони Муҳаммади пайгамбар (с), ҳамсари ҳазрати Алӣ (р).

ЗАҲРОБ زهره‌اب *ниг.* заҳроба.

ЗАҲРОБА زهره‌ابه оби заҳрдор, оби заҳролуд.

ЗАҲРОГИН زهره‌اگين заҳролуд, заҳрдор.

ЗАҲРОЛУД زهره‌آلود 1. олуда ба заҳр, заҳромехта, масмум, заҳрдор, заҳрнок. 2. *мач.* талх, хеле ногувор; **гапҳои заҳролуд** суханҳои талх, ҳарфҳои нешдор; **хандаи заҳролуд** хандаи мачбурӣ,

заҳрханда; **заҳролуд кардан** а) ба заҳр олуда гардонидан; б) *мач.* талху ногувор гардонидан; **фикри касеро заҳролуд кардан** *мач.* ба майнаи касе фикрҳои хатову нодурусти худро ҷо кардан; фикру ақидаи касеро вайрон кардан.

ЗАҲРОЛУДШАВӢ زهره‌آلودشوي бо заҳр олуда шудан, заҳрдор шудан.

ЗАҲРОМЕЗ زهره‌آمیز *ниг.* заҳролуд 1.

ЗАҲРПЕЧАК زهره‌پيچك алафи бегонаи береша, ки ба растаниҳои дигар печида, шираи онҳоро мемакад ва ба кишт зарар мерасонад.

ЗАҲРХАНД(А) زهره‌خنده хандаи мачбурӣ, ханда аз рӯи ситеза ё хашм; писханд.

ЗАҲР *a.* زجر *кит.* 1. манъ. боздорӣ. 2. сарзаниш; ҷабру ситам, зулм.

ЗАҶҚОҶ *a.* زجاج *кит.* 1. шишасоз, обгинасоз. 2. шишафуруш, обгинафуруш.

ЗАӢМ *a.* زعم гумон, занн; **ба заӢми ман** ба гумони ман, бинобар тасавури ман.

ЗАӢН *a.* ظعن *кит.* аз ҷое ба ҷое сафар кардан; рафтан.

ЗАӢФ *a.* ضعف сустӣ, бекуватӣ; нотавонӣ; **заӢфи дил** сустии дил; **заӢфи пири** бекуватии пиронсолагӣ; **дили касе заӢф кард** касе беҳол шуд, аз хуш рафт:

ЗАӢФАР *a.* زعفران *ниг.* заӢфарон.

ЗАӢФАРМА *a.* زعفران *ниг.* зардча 2.

ЗАӢФАРОН *a.* زعفران гиёҳест, ки гулҳои зарди сурхчатоби хушбӯӣ дорад ва дар тиб ва хӯрокворӣ ба кор меравад; **ранги заӢфарон** ранги зард ва фасурда.

ЗАӢФАРОНӢ زعفران *мансуб ба заӢфарон*; ба ранги заӢфарон.

ЗЕ ز *номи ҳарфи сездеҳуми алифбои арабия-сози тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба адади 7 баробар аст.*

ЗЕБ زيب 1. зинат, ороиш. 2. ҳусн, зебоӣ, соҳибҷамолӣ; **зебу зинат** зебоӣ, ороштагӣ; хушнамоӣ; **зеб додан** зинат додан, ҳусн бахшидан; **зеби чизе будан** ҳусну зебоӣ бахшидан ба чизе, оро додан чизеро.

ЗЕБАНДА زيبنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз зебидан*. 2. барозанда, муносиб, сазовор, лоиқ.

ЗЕБДЕХ زيبدە зебдиханда, ородиханда, зинатдиханда.

ЗЕБИДАН زيبيدن 1. барозидан, хуб ва зебо намудан, ниҳоят муносиби касе воқеъ гардидани чизе (*мас., либос ба тан ва ғ.*). 2. шоистан, шоиста будан, лоиқ будан.

ЗЕБИШ زيبيش *ниг.* зебидан.

ЗЕБО زيبا 1. хушрӯ, сохибчамол, хушгил. 2. зебанда, шоиста, сазовор; **манзараи зебо** манзараи хушнамо, намуди дилпазир; **қиёфаи зебо** андоми ба зеб, қиёфаи дилкаш.

ЗЕБОАНДОМ زيباندام хубсурат, хушқаду қомат, зебопайкар.

ЗЕБОДУХТАР زيبادختر духтари зебо.

ЗЕБОИПАРАСТ زيبايپرست парастандаи зебой.

ЗЕБОИШИНОС زيبايشناس он ки зебоиро мешиносад.

ЗЕБОӢ زيباي 1. хушрӯӣ, хусн, чамол; таносуби аъзои бадан. 2. хушнамуӣ.

ЗЕБОШИНОСӢ زيبايشناسи шинохтани зебой.

ЗЕБОМАНЗАР زيبامنظر ҷое, ки намуди зебои дилкаш дорад, хушманзара.

ЗЕБОПАЙКАР زيباپيكر *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОРӢ زيباروي хушрӯӣ.

ЗЕБОСАНАМ زيباسانم санами зебо, бути нозанин.

ЗЕБОСИМО زيباسيما *ниг.* зебоандом.

ЗЕБОСУРАТ زيباصورت *ниг.* зеботалъат.

ЗЕБОТАЛЪАТ زيباطلعت хушрӯӣ, хушсурат, хушнамуӣ.

ЗЕБОТИНАТ زيباطينت хуштабиат, хушхулқ.

ЗЕБОЧАШМ زيباچشم он ки чашмони зебо дорад.

ЗЕВАР زيور чизи зинатбахшанда, чизи ороишдиханда, он чи ба воситаи он чизеро оро медиҳанд; **зевари сару рӯ** воситаҳои ороиши сару рӯӣ (*аз қабилӣ* гӯшвора, ҳалқа, дастпона ва ғ.).

ЗЕР زير 1. таги ҳар чиз, таҳт, поён; *муқоб.* **боло**; **зери...** поёни..., таги...; **аз зери...** аз таги... 2. қисмати поёнии чизе, поин: **дар зер**, **дар зери варақ**, **дар зери расм**; **ба зери...** а) ба таги...; дар по-

ини...; б) дар дами...; **дар зери...** а) дар таги...; дар поини...; б) дар минтақаи амал ё таъсири...: **дар зери барфу борон**, **дар зери офтоби сӯзон**, **дар зери калтак (шаллоқ)**; **дар зери девор** а) дар таги девор; б) назди девор, наздик ба девор. 3. *ниг.* **касра**; **либоси зер** либоси таг, либоси зерпӯш. 4. *мус.* садои баланду борик, овози нозуку маҳин; *муқоб.* **бам**; **зеру бам** пастию баландии овоз дар мусиқӣ; **зер кардан** а) фишор додан, пахш кардан (*мас., тугмаи зангро*); б) ба таги худ гирифтани, пахш кардан; в) ҳучум карда гирифтани, зӯран ишғол кардан. **зер кардани чизе ҷоеро** дар ҷое зиёд шудани чизе; ҷоеро тамоман фаро гирифтани чизе; **зер карда гирифтани** пахш карда ба даст даровардан; бо зӯрӣ ишғол намудан ҷоеро; **зер карда даромадан** ба ҷое ногаҳон ва нохост даромадан; ҳучум карда даромадан; **зери лаб гуфтан** оҳиста гап задан, бо овози паст ҳарф задан; **зери лаб хандидан** бесадо ва номаълум хандидан; тамасхур кардан; **зери по будан** хору зор ва беқадру безътибор будан; **зери по шудан** поймол шудан; беқадру беарзиш гардидан; **зери хок шудан** дафн гардидан; мурдан; **зери чашм кардан // ба зери чашм гирифтани** таги чашм кардан, дар назар доштан (*бо мақсаде*); **зеру забар кардан (намудан)** тагу рӯӣ кардан, дарҳаму барҳам задан; несту нобуд кардан, аз байн бурдан; **зеру забар шудан (гардидан)** тагу рӯӣ шудан; вайрон шудан, хароб гаштан, барбод рафтан; **зеру рӯ кардан** чаппаю роста кардан, дарҳаму барҳам задан, тагу рӯ кардан; **аз зери забон забон баровардан** моҳирона ва суҳанпардозона гап задан; **аз (бо) зери чашм нигаристан** ноаён нигоҳ кардан, дуздида нигаристан; **ба зери даст гирифтани** ба итоат даровардан, тобеъ кардан; **ба зери мушту лагад гирифтани** бо мушту лагад задан, лагадқӯб кардан; **ба зери обу арақ мондан** ба обу арақ ғӯтидан, саҳт арақ кардан; **ба зери чашм гирифтани** *ниг.* **зери чашм кардан**; **дар зери дасти касе кор кардан** таҳти назорат ва роҳбарии касе кор кардан; дар тобеияти касе кор кардан.

ЗЕРАНДОЗ زيرانداز палосча ё порчае, ки зери қолин, гилем меандозанд.

ЗЕРАФКАН(Д) زیرافکن// زیرافکنند 1. кӯрпа, бистар. 2. мус. номи оҳанге, ки онро «кӯчак» низ мегӯянд.

ЗЕРБАНД زیربند банди фаръӣ; банди доҳили банди асосӣ (*мас., дар китоби қонунҳо*).

ЗЕРБИНО زیربنا 1. асос, поя, замина. 2. *фалс.* базис, поя.

ЗЕРБОБ زیرباب зерфасл, бахш; боби доҳили боби асосӣ.

ЗЕРГОҲ زیرگاه *таър.* курсии поёнтар аз тахти шох; курсӣ, сандалӣ.

ЗЕРГУЗАР زیرگذر *нав.* гузаргоҳи зеризаминӣ.

ЗЕРГУРӢХ زیرگروه гурӯҳи фаръӣ, гурӯҳи хурд дар гурӯҳи асосӣ, гурӯҳча.

ЗЕРДАСТ زیردست фармонбардор, мутеъ, тобеъ; мағлуб; *муқоб.* забардаст 1; **зердаст кардан** мутеъ сохтан, тобеъ намудан; мағлуб кардан; **зердаст шудан** мутеъ гардидан, тобеъ шудан; мағлуб шудан.

ЗЕРДАСТӢ زیردستی фармонбардорӣ, мутеъ, тобеъият.

ЗЕРИБАҒАЛӢ زیربغلی *мансуб ба зери бағал.*

ЗЕРИЗАМИНӢ زیرزمینی воқеъ дар зери замин, тагизаминӣ: **обҳои зеризаминӣ, роҳи оҳани зеризаминӣ; сарватҳои зеризаминӣ** маъданҳои табиӣ, ки дар қишри замин воқеъ мебошанд.

ЗЕРИКӢХӢ زیرکوهи воқеъ дар назди кӯҳ; **боғу сабзазор** зерикӯҳи боғу сабзазор дар доманаи кӯҳҳо.

ЗЕРИЛАБӢ زیرلبӣ **зерилабӣ кардан** *гуфт.* худ ба худ ё бо каси дигар паст-паст гап задан.

ЗЕРИН زیرین 1. *мансуб ба зер;* поёнӣ, он чи дар поин воқеъ аст; **қайди зерин** эроди зайл; **хабар**и **зерин** хабаре, ки дар зер баён мегардад, хабари зайл. 2. таҳ, тағ; **либоси зерин** либоси тағ, зерпӯш.

ЗЕРИОБӢ زیرآبی воқеъ дар зери об, дар тағи об буда; **қиштии зериобӣ** ҳ. қиштии қанגיע, ки ҳам дар рӯи об ва ҳам дар зери обҳои баҳру уқёнус мегардад.

ЗЕРИПӢСТӢ زیرپوستی воқеъ дар тағи пӯст, дар доҳили пӯсти бадан чоғирифта: **варами зерипӯстӣ.**

ЗЕРИСАНГӢ زیرسنگӣ дар тағи санг буда, тагисангӣ.

ЗЕРИЧАШМӢ زیرچشمی : **нигоҳи зеричашмӣ** нигоҳи маҳфиёна, номаълум нигоҳ кардан.

ЗЕРКУНДА زیرکننده кундаи зер, кундаи поёнӣ: **зеркундаи чувоз.**

ЗЕРНИШИН زیرنشین дар поин нишинанда; соқини маҳаллаи воқеъ дар пастхамӣ; **зернишин кардан** тақвият бахшидан, мустаҳкам кардан.

ЗЕРО زیرا *пайвандаки сабаб* аз ин чиҳат, ба ин сабаб, барои ин ки; чунки; **зероки** чунки.

ЗЕРПИРОҲАН زیرپیراهن *ниг.* зерпӯш.

ЗЕРПӢШ زیرپوش либоси тағ, тағпӯш; *муқоб.* болопӯш.

ЗЕРРАВ زیررو *сохт.* болори (рави) асосии пешдолони хона, ки болорҳои дигар болои он гузошта мешаванд.

ЗЕРСУТУН زیرستون санг, кунда ва он чи ки дар зери сутун гузошта, сутунро болои он устувор мекунад.

ЗЕРТАНГ زیرتنگ камарбанди шиками ҳайвони саворӣ, айил; *муқоб.* забартанг.

ЗЕРФУН زیرفون *бот.* дарахтест ба санҷид монанд, вале бесамар ва гули хушбӯи асалбор дорад.

ЗЕРҶОМА زیرجامه тағпероҳан; эзор.

ЗЕӢ I زه 1. шероза, зеҳак, ки дар канор ва ё даври чома, тӯппӣ *ва г.* дӯхта мешавад; мағзии кӯрпа; канора, ҳошия. 2. ресмони камон, чиллаи камон; **камон зеӢ кардан** а) торро ба камон бастан; б) омода кардани камон ба тирандозӣ.

ЗЕӢ II زه *кит.* зоиш, зоидан; **дарди зеӢ** дарди вазъи ҳамл.

ЗЕӢ III زه *кит.* нидо аҳсант!, офарин!

ЗЕӢАК زهک шероза, қияк; **зеӢаки пойчома** тироз ва ороиши навормонанде, ки ба почай эзори занон медӯзанд, қияки эзор.

ЗЕӢАҚДОР زهکدار либос ё матое, ки дар ҳошияаш зеӢ дорад; қияқдор.

ЗЕӢБОРИК زهکباریک дорои зеӢи борик.

ЗЕҲБОФӢ زهبافی шерозабофӢ, чиякбофӢ.

ЗЕҲГИР زهگیر абзори махсусе, ки онро дар лаҳзаи тирандозӢ ҳамчун ангуштпона ба ангушт мепӯшиданд.

ЗЕҲДОН زهدان *ниг.* захдон.

ЗЕҲДОР زهدار зеҳ дӯхташуда, чиякдор, шерозадор.

ЗЕҲК *a.* ضحك *кит.* ханда, хандаи тамасхуромез.

ЗЕҲН *a.* ذهن 1. фаҳм, ҳуш, идрок; зиракӢ. 2. хофиза, ёд; **зеҳни касе кунд будан** кундфаҳм будан, дар омӯхтани илму ҳунар камқобилият будан; **зеҳни касе тез будан** хушзеҳну зирак будан; **зеҳн мондан** диққат кардан, аҳамият додан; **зеҳн монда дидан (нигоҳ кардан)** гуфт. бодиққат дидан, бо таваҷҷӯҳи махсус нигоҳ кардан ба чизе ё касе.

ЗЕҲНАН *a.* ذهنًا аз рӯи зеҳн, аз рӯи идрок.

ЗЕҲНӢ ذهني *мансуб ба зеҳн.*

ЗЕҲНМОНӢ ذهنماني *исми амал аз зеҳн мондан.*

ЗЕҲНТЕЗ ذهن تيز зудфаҳм, зирак.

ЗИ ز *шакли дигари пешоянди аз (одатан дар назм мувофиқи талаби вази кор фармуда мешавад).*

ЗИБР *a.* زبر *кит.* дурушт, дағал.

ЗИБХ *a.* ذبح *кит.* буридани гулӯи ҳайвони ҳалолгӯшт; қурбонӢ.

ЗИФ زيف *кит.* бӯрӢ.

ЗИҒБОФ زيغ باف *кит.* бӯрӢбоф.

ЗИҒОЛ زيغال *кит.* қадах, чом, пиёлаи калон, коса; ◊ **зиғол шигуфонидан** бо майи сурх пур кардани қадах.

ЗИД(Д) *a.* ضد 1. муҳолиф, хилоф, акс; муқобил. 2. душман, адӯ, бадхоҳ; **зиди...** а) муқобили... , алайҳи... б) *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб ба маънои муқобил;* зид(д) *медиҳад:* **зиддиавлатӢ, зиддинӢ, зидифашистӢ, зидичангӢ, мудофиан зидихавой; ба (бар) зиди...** *пешоянди таркибӣ ба муқобили...*; **ба ҳам зид** ду чизи муҳолифи якдигар, носозгор; **зидду нақиз** муқобили ҳамдигар, ба ҳам муҳолиф.

ЗИДИАХЛОҚӢ ضد اخلاقي хилофи ахлоқ буда.

ЗИДИБАШАРӢ ضد بشري ба муқобили инсоният равонашуда.

ЗИДДАВЛАТӢ ضد دولتي ба муқобили давлат ра-

вонашуда, зиди сиёсати давлат буда.

ЗИДДИДЕМОКРАТӢ ضد ديموکرتي муқобили демократия равонашуда.

ЗИДДИДИНӢ ضد ديني ба муқобили дин равонашуда, зиди дин буда.

ЗИДДИИЛМӢ ضد علمي бар зиди илм, дар муқобили илм қарордошта.

ЗИДДИИСЛОМӢ ضد اسلامي ба муқобили дини ислом равонашуда, зиди ислом буда.

ЗИДДИҚОНУНӢ ضد قانوني хилофи қонун буда.

ЗИДДИМАЗҲАБӢ ضد مذهبي хилофи мазҳаб буда.

ЗИДДИМИЛЛӢ ضد ملي хилофи манфиатҳои миллӣ равонашуда.

ЗИДДИХАЛҚӢ ضد خلقي ба муқобили мақсаду мароми халқ равонашуда.

ЗИДДИҲУКУМАТӢ ضد حکومتي ба муқобили ҳукумат равонашуда.

ЗИДДИЧАМБӢИЯТӢ ضد جمعيتي ба муқобили чамбӢият, бар алайҳи ҷомеа равона шуда.

ЗИДДИЧАНГӢ ضد جنگي ба муқобили чанг равонашуда.

ЗИДДИЧОСУСӢ ضد جاسوسي идорае, ки вазифаи он баргараф кардани амалиёти ҷосусии давлатҳои дигар аст.

ЗИДДИЯТ *a.* ضد يت 1. муҳолифат, муқобилат; **зидият нишон додан** муқобилият нишон додан, муқобил баромадан, муҳолифат кардан. 2. *фалс.* яке аз категорияҳои фалсафист, ки мутобиқи он ҳар як ҳодиса ва ашёи олам ҷиҳатҳои ба ҳам зид ва дар айни замон ба ҳам алоқаманд дорад; муқобил будани як фикр, ақида, равия, ҷараён, синф *ва ғ.* ба дигаре, ихтилофот.

ЗИДДИЯТНОҚ ضد يت ناک ихтилофноқ, таъоддошта, ба ҳам зид.

ЗИДУДАН زدودن *ниг.* зудудан.

ЗИЁ *a.* ضياء нур, рӯшноӣ, равшанӣ.

ЗИЁБАХШ ضياء بخش нурдиҳанда, рӯшноибархш.

ЗИЁГУСТАР ضياءگستر рӯшноибаш, нурпош.

ЗИЁД *a.* زياد бисёр, афзун, фаровон, беш; **солҳои зиёд** солҳои бисёр, солҳои дароз; **зиёд кардан** а) афзун кардан, афзудан, бисёр кардан; б) илова кардан, зам кардан; в) дароз кардан, тӯлонӣ намудан.

ЗИЁДА زياده 1. *ниг.* **зиёд.** 2. бештар, зиёдтар, афзунтар, бисёртар. 3. беш аз ин.

ЗИЁДАСАР زيادهسر 1. *маҷ.* он ки қувваи худро аз будаш бештар шумурда, ба коре, ки аз ӯҳдаи он намебарояд, даст мезанад. 2. *маҷ.* мағрур; саркаш.

ЗИЁДАТ *a.* زيادت афзунӣ, бешӣ, бисёрӣ.

ЗИЁДАТАЛАБӢ زيادهطلبى аз ҳад зиёд чиз талаб кардан, хоҳиши чизи зиёдро кардан; **зиёдаталабӣ кардан.**

ЗИЁДАТӢ زيادتى 1. чизи барзиёд, беш аз даркорӣ; нодаркор. 2. бақия, боқимонда, пасмонда; **зиёд-датӣ кардан** боқӣ мондан; **зиёд-датӣ кунондан** тарзи бавоситаи **зиёд-датӣ кардан**; маҷбур кардан ба боқӣ гузоштан; пасандоз кардан; **дарди сари зиёд-датӣ** ташвиши нодаркор, захмати бехуда; **зиёд-датӣ доштан** аз касе нисбат ба касе афзалият (бартарӣ) доштан.

ЗИЁДӢ زيادى 1. афзунӣ, бисёрӣ, фаровонӣ. 2. зиёд-датӣ, барзиёд, иловагӣ.

ЗИЁӢ ضيائى 1. *мансуб ба зиё;* дурахшанда, тобон. 2. корманди соҳаи фаъолияти фикрӣ; шахси огоҳ аз илму фарҳанг, равшанфикр, бомаданияту соҳибмаърифат.

ЗИЁН زيان 1. зарар, хисорат; *муқоб.* **нафъ, суд.** 2. балову осебе, ки гӯё аз чину парӣ ба одамон мерасида бошад; **зиёну захмат расондан** зарару осеб расондан, ташвишу норухатӣ овардан (-и деу чин), чин задан; **зиён кардан** а) зарар дидан, хасорат кашидан; нуқсон дидан; б) таъсири бад расонидани хӯроке ба кори меъда, масмум шудан; **зиён кашидан** зарар кашидан, хисорат дидан; **зиён расонидан (овардан)** зарар расонидан, зарар овардан.

ЗИЁНГИРИФТА زيانگرفته гирифтори бемории саръ, саръӣ.

ЗИЁНДОР زياندار 1. зарарнок, зараровар, хисоратоваранда, музир. 2. чунундор, ғашдор, зиёнзада; гирифтори бемории саръ.

ЗИЁНЗАДА زيانزده *ниг.* **зиёндор** 2.

ЗИЁНКОР زيانكار он ки ба коре ё чизе зарару нуқсон мерасонад, зараррасон.

ЗИЁНКОРӢ زيانكارى зараррасонӣ, вайронкорӣ, осебрасонӣ.

ЗИЁНОВАР زيانآور зараровар, зарарнок.

ЗИЁНПАРВАРӢ زيانپرورى *кит.* зарароварӣ, зарарнокӣ.

ЗИЁНРАСОНӢ زيانرسانى *ниг.* **зиён-оварӣ.**

ЗИЁРАТ *a.* زيارت 1. дидор, мулоқот (*бо бузургон*), шарафёбӣ. 2. рафтани ба ҷоҳои муқаддас ва табаррук, боздиди мазору мақбарае; **зиёрат кардан (намудан)** касе-ро, *ҷоеро* ба дидори касе рафтани; ба дидани касе ё ҷое мушарраф гардидани; **зиёрат қабул!** ба шахси тоза аз сафар омада мегӯянд ва ӯ дар ҷавоб «мурод ҳосил!» мегӯяд; **ҳам зиёрат, ҳам тичорат** (*зарб.*) бо баҳонаи коре ба иҷро овардани кори дигаре.

ЗИЁРАТГОҲ زيارتگاه маҳалли зиёрат, ҷои муқаддас, ки ба диданаш меоянд (*аз қабил* мазор, мақбара ва ғ.).

ЗИЁФАТ *a.* ضيافت меҳмонӣ, меҳмондорӣ, пазироии меҳмонон; **зиёфати барфӣ** зиёфате, ки ба муносибати бой додан дар бозии хати барфӣ хангоми боридани барфи аввал барпо карда мешавад; **зиёфат кардан (додан)** меҳмон кардан; меҳмондорӣ намудан; **зиёфат пои пас ҳам дорад** (*зарб.*).

ЗИЁФАТГОҲ ضيافتگاه ҷои зиёфат.

ЗИЁФАТДИХӢ ضيافتدهى зиёфат додан.

ЗИЁФАТДОР ضيافتدار дорои зиёфат.

ЗИЁФАТХӢ ضيافتخور ба зиёфат даъват шуда, меҳмон; он ки дар зиёфатҳо ғаштанро дӯст медорад.

ЗИҚР *a.* ذكر 1. ёд кардан, ёдоварӣ, баён; **зиқри аҳвол** баёни ҳол, шарҳи аҳвол; **зиқри хайр** ба некӣ ёд кардан; ситоиши корҳои неки касе баъд аз вафот; **фиқру зиқр** фиқру хаёл; тамоми диққат; **зиқр ёфтагӣ // зиқр шудан** баён гардидан, нақл гардидан; навишта шудан, ном бурдан

- шудан; **зикр кардан (намудан)** баён кардан, нақл кардан, ба забон овардан; номбар кардан. 2. *д.* дуо, ки сӯфиҳо бо овози баланд мехонданд, вирд; **зикри Худо** ба забон овардани номи Худо; муноҷот.
- ЗИКРӢФТА** ذکریافته *сифати феълии замони гузашта аз зикр ёфтан*; зикршуда, баёнгардида.
- ЗИКРШУДА** ذکرشده *сифати феълии замони гузашта аз зикр шудан*; баёнгардида, номбаршуда.
- ЗИҚ** *а.* ضیق дилтанг; **зиқ шудан** дилтанг шудан; андӯхгин гаштан; **зиққи нафас тиб.** танг шудани нафас, нафастангӣ.
- ЗИҚӢ** ضیقى дилтангӣ; хафагӣ.
- ЗИЛЗИЛА** *а.* زلزله чунбиш ва ларзиши қишри кураи Замин, ки дар вақти шиддатнок рӯй доданаш боиси харобии биноҳо ва ҳалокати одамон мешавад, заминчунбӣ, заминларза.
- ЗИЛЗИЛАБАРДОР** زلزلهبردار ба зилзила тоб оваранда, он чи ки заминчунбӣ онро вайрон карда наметавонад; **сохтмони зилзилабардор.**
- ЗИЛЗИЛАБАРДОРӢ** زلزلهبردارى ба зилзила тобоварӣ; қобилияти зилзилабардории бино.
- ЗИЛЗИЛАСАНЧ** زلزلهسنج дастгоҳи санчандаи қувва, вусъат ва қайду сабти дигар ҷиҳатҳои зилзила.
- ЗИЛЗИЛАСАНЧӢ** زلزلهسنجى санчидаи қувваи зилзила тавассути асбоби махсус.
- ЗИЛЗИЛАХЕЗ** زلزلهخیز чое, ки бисёр зилзила рух медиҳад; **замини зилзилахез.**
- ЗИЛЛ** *а.* ظل 1. соя. 2. *мач.* паноҳ, ҳимоят; **зилли Худо** сояи Худо (*сифати подшоҳ*).
- ЗИЛЛАТ** *а.* ذلت хорӣ, забунӣ; *муқоб.* **иззат.**
- ЗИЛОЛ** *а.* ظلال *ч.* **зилл.**
- ЗИЛУ** زیلو *кҳн.* қолин, қолинча, гилем, палос.
- ЗИЛЪ** *а.* ضلع *кит.* 1. *тиб.* қабурға, данда; устухони паҳлу. 2. *риёз.* тараф, паҳлуи сегӯша *ва ғ.*
- ЗИМ** زم : **зим ғоиб шудан** *лаҳҷ.* якбора ғоиб шудан, баноҳост нопадид гаштан.
- ЗИМИСТОН** زمستان *фасли чаҳоруми сол, ки мавсими сармоост; муқоб.* **тобистон.**
- ЗИМИСТОНА** زمستانه *ниг.* **зимистонӣ; таътили зимистона** таътили зимистонии мактаббаҷагон.
- ЗИМИСТОНГУЗАРОНӢ** زمستان گذرانی *гузарондани зимистон, паси сар кардани мавсими зимистон.*
- ЗИМИСТОНӢ** زمستانى *мансуб ба фасли зимистон; либоси зимистонӣ* либоси хоси **фасли зимистон.**
- ЗИММА** *а.* ذمه *ӯҳда, ӯҳдадорӣ; ба (дар) зимма гирифта* ӯҳдадор шудан, вазифадор шудан; иҷрои кореро ба ӯҳда гирифта; **ба зиммаи касе гузоштан (мондан)** касеро ӯҳдадор кардан, вазифадор кардан ба иҷрои коре; *д* **аҳли зимма таър.** яҳудиён, насронӣён ва зардуштиён, ки иҷрои шартҳои муайянеро ба ӯҳда гирифта, дар мамлакатҳои исломӣ зиндагонӣ мекарданд ва онҳоро зиммӣ ё зинҳорӣ низ меномиданд.
- ЗИММӢ** ذمى *ниг.* **зимма (аҳли зимма).**
- ЗИМН** *а.* ضمن *андарун, дарун, дохил; байн, миён; дар зимни...* а) дар дохили...; дар байни...; б) дар айни замон бо..., дар баробари...: **дар зимни кори адабӣ; дар зимни гап** дар аснои гап задан, дар мобайни гуфтор; дар омади гап; **дар ин зимн** дар ин миён, дар ин вақт.
- ЗИМНАН** *а.* ضمناً *дар зимни..., дар байни...; дар баробари ин, дар айни замон, дар омади гап: зимнан инро ҳам бояд қайд кард.*
- ЗИМОД** *а.* ضما *он чи ки бо он чароҳатро банданд, он чи, ки бар чароҳат ниҳанд, марҳам.*
- ЗИМОМ** *а.* زمام 1. *лаҷом, инон, миҳор; ба тариқи истиора: зимомии ихтиёр.* 2. *мач.* ихтиёр, ирода.
- ЗИМОМДОР** زمامدار 1. *дастгирандаи лаҷом.* 2. *мач.* ҳоким; он ки идораи коре дар ихтиёри ӯст; мансабдор.
- ЗИМОМДОРӢ** زمامدارى *амал ва шуғли зимомдор, ҳукуматдорӣ, ҳукмфармоӣ.*
- ЗИН** زين *афзоре, ки барои нишастан ба пушти асп (ва ё дигар чорҳои саворӣ) мебанданд; сари зин* болои зин, рӯи зин; **зин кардан (задан)** гузоштан ва бастанӣ

кардан (задан) гузоштан ва бастани зин бар пушти асп.

З-ИН زين *шакли кӯтоҳшудаи зин ва аз ин.*

ЗИНА زينه 1. ҳар як аз пояи нардбон ё роҳрави байни табақаҳои поину болои иморатҳо, палакон, фағона. 2. нардбони хиштин, сангин ё чӯбин ва роҳрав барои баромадан ба болохона ё ба қабатҳои болоии биноҳои серошӯна, зинапоя. 3. *мач.* дараҷа, мартаба; **зинаи тараққиёти иқтисодӣ** поя ва дараҷаи тараққиёти иқтисодӣ; давраи муайяни пешрафти иқтисодиёт.

ЗИНАБОҒ زينبباغ боғе, ки дар нишебию ёнаҳои ба суфаҳо ҷудокардаи кӯҳсор ва талу теппаҳо бунёд карда шудааст.

ЗИНАПОЯ زينهپايه *ниг.* зина (1, 2).

ЗИНАТ *a.* زينت чизҳои ороишӣ, он чи бо он ҷое ё касеро ороиш медиҳанд, зевар, пероя; **зебу зинат** *ниг.* зеб (зебу зинат); **зинат** додан ороиш додан, оростан.

ЗИНАТБАХШ زينتبخش ороишдиҳанда, зебдиҳанда.

ЗИНАТДЕХ زينتده *ниг.* зинатбахш.

ЗИНБАРДОР زينبردار *таър.* ходими саисхонаи аморат, ки аспро зин карда, ба саворӣ омода ме-

ЗИНДА زنده 1. инсон ё ҳайвоне, ки дар бадан ҷон дорад, ҷондори дар ҳаёт буда, барҳаёт; *муқоб.* **мурда**. 2. ҳар он чи амал мекунад, дар воқеъ мавҷуд аст; **вазни зинда** вазни ҳайвон дар ҳолати зинда будан; **забони зинда** забони дар истеъмол буда, забоне, ки миллате, қавме ё қабилае бо он гуфтугӯ мекунад; *муқоб.* **забони матрук**; **зинда ба зинда** дар ҳолати зинда будан: **зинда ба зинда гӯрондан**; **зинда кардан** ҳаёт бахшидан; эҳё кардан; **зинда шудан** ҷон пайдо кардан; эҳё гардидан; $\diamond$ **шоҳиди зинда** шоҳиде, ки воқеаро бо чашмони худ дидааст; **зинда дар гӯр будан** бо азобу машаққат зиндагонӣ кардан; азобу машаққати саҳт кашидан; **зинда бод!** поянда бод!, бигзор ҷовид монад! (*хитоб, ки умри дароз, муваффақият ва равнақи тоза хостанро ба касе ё чизе ифода мекунад*): **зинда бод дӯстӣ!** ...

ЗИНДАГӢ زندگي ҳаёт, умр, ҳастӣ; **асбоби зиндагӣ** васоили даркорӣ барои рӯзгор (*аз қабилӣ хӯрок ва пӯшок*); **пайдоиши зиндагӣ** ба вучуд омадани ҳаёт дар рӯи замин; **роҳи зиндагӣ** роҳи ҳаёт, тар-

зи зиндагӣ; **ташвиши зиндагӣ** қору бори ҳаррӯза; **бо деҳқонӣ зиндагӣ кардан** аз даромади деҳқонӣ хӯроку пӯшоки худро таъмин кардан; $\diamond$ **гарму сарди зиндагиро дидан (чашидан)** а) пастиву баландӣ ва азобу роҳати зиндагиро аз сар гузарондан; б) таҷрибадор шудан.

ЗИНДАГОНӢ زندگاني 1. зиндагӣ, зинда будан, ҳаёт. 2. истиқомат, бошиш; **зиндагонӣ кардан (доштан)** а) зистан, умр ба сар бурдан; б) истиқомат кардан, сукунат доштан.

ЗИНДАДИЛ زندهدل ҳаётдӯст, равшанзамир; хушдил; шӯхтабиат; *муқоб.* **афсурдадил.**

ЗИНДАДИЛӢ زندهدلي ҳаётдӯстӣ, равшанзамирӣ; хушдилӣ.

ЗИНДАДИЛОНА زندهدلانه ҳаётдӯстона, равшанзамирона; хушдилона.

ЗИНДАДОР زندهدار зиндадоранда, зиндакунанда.

ЗИНДАЁД زندهياد *ниг.* шодравон.

ЗИНДАЗОӢ زندهزايي *биол.* тарзи дар батн калон карда таваллуд кардани насл; *муқоб.* **тухмзоӣ.**

ЗИНДАСАҒИР زندهصغير *гуфт., ниг.* **зиндаятим.**

ЗИНДАҶУДО زندهجدا дар зиндагӣ аз ҳамдигар ҷудошуда.

ЗИНДАҶУДОӢ زندهجدايي зиндаҷудо будан, ҳанӯз дар вақти барҳаёт будани шахси наздике аз ӯ ҷудо будан; ҷудоии иҷборӣ.

ЗИНДАЯТИМ زندهيتيم фарзанди инсон, ки падару модар дошта бошад ҳам, бепарастор ва танҳо мондааст.

ЗИНДИҚ *a.* زنديق бедин, аз дин баргашта, мулҳид, даҳрӣ.

ЗИНДОН زندان бандихона, ҳабсхона, маҳбас; **зиндони абадӣ** ҳабси доимӣ, ҳабси якумрӣ.

ЗИНДОНБОН زندانبان посбони ҳабсхона ва маҳбусон.

ЗИНДОНӢ زنداني маҳбус, бандӣ.

ЗИНДОНХОНА زندانخانه *ниг.* **зиндон.**

ЗИНДОНШИКАН زندانشکن *зиндонии гуреза, касе, ки аз зиндон гурехтааст.*

ЗИНДОР زيندار *дорои зин.*

ЗИНО *a.* زنا *хуфтухоби беникоҳи зану мард: зино кардан.*

ЗИНОГАР زناگر *ниг.* **зинокор.**

ЗИНОГАРӢ زناگر *ниг.* **зинокорӢ.**

ЗИНОКОР زناکار *он ки зино мекунад.*

ЗИНОКОРӢ زناکاری *амали зинокор.*

ЗИНПӢШ زينپوش *он чи зинро бо он пӯшанд.*

ЗИНСОЗ زينساز *он ки зин месозад.*

ЗИНСОЗӢ زينسازى *амалу шуғли зинсоз.*

ЗИНХОНА زينخانه *1. хонаи зин, болои зин, рӯи зин. 2. хоначаи махсус дар саисхона барои нигоҳдории зин, ки дар замони амири асирони муваққатро дар он чо нигоҳ медошанд.*

ЗИНХОР زينهار *1. паноҳ, амон: зинхор додан, зинхор хостан; ба зинхори касе омадан амон пурсида омадан ба назди касе. 2. ҳаргиз, асло: зинхор наравед!*

ЗИНХОРДОР زينهاردار *кит.* *амондиханда; он ки аҳду паймон мебандад.*

ЗИРА زيره *1. растании алафии кӯҳӣ. 2. тухми реза ва хушбӯи растании алафӣ, ки дар кӯхистон мерӯяд ва онро ба хӯрок меандозанд ва дар тиб истифода мебаранд.*

ЗИРАБО زيرهبا *хӯр.* *шӯрбои гӯштӣ бо зира.*

ЗИРАГӢ زيرگی : *беқасаби зирагӣ навъи беқасаби майдарахи сабзранг.*

ЗИРАК زيرک *бофаросат, бохуш, хушёрӣ тезфаҳм.*

ЗИРАКӢ زيرکى *хушёрӣ, тезфаҳмӣ, хушзехнӣ.*

ЗИРАКОНА زيرکانه *хушёрона, бо зиракӣ.*

ЗИРАКМАНИШ زيرکمنش *зирактабиат, фаросатнок.*

ЗИРАКТАБИАТ زيرکطبيعت *ниг.* **зиракманиш.**

ЗИРАЧОӢ زيرهچای *чоёе, ки дар он зира андохта шудааст.*

ЗИРБАК زيربک *марҳалае дар пухтани оши палав, ки*

ба болои гӯшту пиёз ва сабзии дар рағани доғ сурх кардашуда об рехта, бо зираву зирк муддате то андохтани биринҷ маҳин мечӯшонанд.

ЗИРБИДАН زيربين *бирён шудан.*

ЗИРБОН(И)ДАН زيربندن//زيربانيدن *бирён кардан; бирён карда пухтан.*

ЗИРВА *a.* ذروه *кит.* *1. қуллаи кӯҳ, сари кӯҳ. 2. баландӣ, чой ва мақоми баланд.*

ЗИРЕБА زيريه *хор ё парахачаи чӯбе, ки ба даст ва ё по мехалад.*

ЗИРЕХ زره *1. таър.* *либоси чангии аз халқаҳои оҳанӣ бофта, ки ҳамчун воситаи худмуҳофизатӣ вақти чанг мепӯшиданд, чавшан. 2. ҳ.* *пӯшиши оҳанини киштӣ, қатора ва мошинҳои чангӣ.*

ЗИРЕХГАР زرهگر *таър.* *чавшансоз, устои созандаи либоси чангӣ.*

ЗИРЕХДОР زرهدار *ниг.* **зирехпӯш.**

ЗИРЕХЗАН زرهزن *ҳ.* *тӯпи зирехшикани махсус, ки тирҳои он зирехи воситаҳои чангиро зада шикоф карда метавонад: тӯпи зирехзан.*

ЗИРЕХПӢШ زرهپوش *1. ҳ.* *он ки зирех пӯшидааст, зирехпӯшида; чавшанпӯш. 2. восита ва нақлиёти чангии зирехпӯшондашуда: мошини зирехпӯш, кишти зирехпӯш, қаторай зирехпӯш.*

ЗИРЕХШИКАН زرهشکن *ниг.* **зирехзан.**

ЗИРИҚ-ЗИРИҚ زريقزريق : *зирик-зирик дард кардан гурфт.* *оҳиста ва гоҳ-гоҳ дард кардан; сим-сим дард кардан (-и дандон, камар ва дигар узвҳои инсон).*

ЗИРИШК زيرشک *ниг.* **зирк.**

ЗИРК زيرک *растание, ки меваи он ба қадри донаи анор буда, сурхранг мешавад, онро дар ош меандозад, анбарборис, зирешк.*

ЗИРНИХ زرينخ *ҷисми маъданиест мураккаб аз гӯгирд ва маргимуш, ки омехтаи онро бо оҳак барои равондани (сутурдани) мӯи бадан кор мефармоянд, зарних.*

ЗИРОАТ *a.* زراعت *киштукор, деҳқонӣ; илми*

зироат илми кишоварзӣ.

ЗИРОАТКОР کار زراعت кишоварз, деҳқон, барзгар, зореъ.

ЗИРОАТКОРӢ کارى زراعت кишоварзӣ, деҳқонӣ; киштукор.

ЗИРОАТӢ زراعتى мансуб ба зироат; ноҳияи зироатӣ ноҳияе, ки аҳолии он асосан бо деҳқонӣ машғул аст.

ЗИРОӢ ذراع *kit.* 1. газ, воҳид, ченак, аз оринҷ то нӯги ангушти миёна (*тахминан 48 см*). 2. андоза кардан, чен кардан.

ЗИРӢХ ا. ذىروح *kit.* он ки рӯҳ дорад, зинда.

ЗИРФУН زيرفون *ниг.* зерфун.

ЗИСТ زيست зиндагӣ, ҳаёт: **зисту зиндагонии мардум**, муҳити **зист**.

ЗИСТАН زيستن 1. зиндагӣ кардан, умр дидан. 2. зиндагонӣ кардан, истиқомат кардан: **онҳо дар хиёбони марказӣ мезистанд**.

ЗИСТКУРА زيست كوره минтақаи кураи замин, ки дар он ҳаёт вучуд дорад, биосфера.

ЗИСТШИНОСӢ زيست شناسى илм дар бораи муҳити зист.

ЗИФОФ ا. زفاف *kit.* фиристодани арӯс ба хонаи домод; шаби арӯсӣ; тӯи никоҳ.

ЗИФТ ا. زفت 1. моддаи сиёҳи ғализ, ки дар сохтмон ва роҳсозӣ кор мефармоянд, қатрон, қир. 2. самғи дарахти санавбар.

ЗИХНА زخنه хасис, мумсик; ҳарис.

ЗИХНАГӢ زخنگى зихна будан, хасисӣ, мумсикӣ.

ЗИХӢ زهى *нидо* офарин!, хушо!, чӣ хуш!: **зиҳӣ саодат!**

ЗИҲОФ ا. زهاف *адш.* афтодани ҳарфе дар рукни шеър.

ЗИЧ زيچ ду ё чанд чизи сахт ба ҳам часпида ва ё бисёр ба ҳам наздик, чафс; **алокаи зич** робитаи наздик; робитаи мустаҳкам; **зич кардан** ниҳоят наздик овардани чизе ба чизи дигар, чафс кардан; **зич нишастан** ба ҳам тамоман наздик ва часпида нишастан; **дарро зич пӯшондан** дарро чунон маҳкам пӯшондан, ки ягон роғе намонад, дарро чафс пӯшондан.

чафс пӯшондан.

ЗИЧИСАНЧ زيچى سنج асбоби андозагири зичии ҷисм.

ЗИЧӢ زيچى чафсӣ; анбӯҳӣ: **зичии аҳоли**.

ЗИЧ زيچ *нуч.* чадвале, ки аз рӯи он ҳаракат ва вазъияти ситора ва сайёраҳо меомӯзанд.

ЗИШТ زشت 1. баднамо, бадафт; *муқоб.* зебо. 2. бад, нописанд, қабех; **кори (амали) зишт**, **рафтори зишт**.

ЗИШТАНДОМ زشت اندام *ниг.* **зиштрӯ**.

ЗИШТӢ زشتى бадӣ, қабоҳат.

ЗИШТКОР زشت كار он ки кори зишт мекунад, бадкор, табоҳкор.

ЗИШТРӢ زشترو баднамо, бадафт, хунук-башара.

ЗИШТТИНАТ زشت تينت бадсират; бадхулқ.

ЗИШТХӢ زشت خو бадхӯ, бадхулқ.

ЗӢ ا. ذى *ниг.* зу.

ЗОБ I زاب *kit.* 1. хосият, сифат. 2. чашм; чашма.

ЗОБ II ا. ضاب *kit.* дарахти талхи заҳрдор, аз қабили ҳанзал ва заққум.

ЗОБГАР زابگر *kit.* зарбае, ки ба даҳани пурбод мезананд, то бод аз он бо садо хорич шавад.

ЗОБГУР زابغر *ниг.* **зобгар**.

ЗОБИТ ا. ضابط *kit.* забткунанда; маҳкам нигоҳдоранда; идорақунанда, ҳоким.

ЗОБИТА ا. ضابطه қоида, қонун, дастур.

ЗОВ I زاو *kit.* дара, шикофии байни кӯҳҳо, гузаргоҳи танг дар кӯҳҳо.

ЗОВ II زاو *kit.* бинокор, меъмор.

ЗОВАР I زاور *kit.*, *нуч.* номи сайёраи Зӯҳра.

ЗОВАР II زاور *kit.*, нерӯ, қувват, қудрат, иқтидор.

ЗОВАР III زاور *kit.* 1. маркаб, шутури боркаш. 2. ходим, хидматгор.

ЗОВИЯ ا. زاويه 1. ҳанд. кунҷ, гӯша. 2. кулба,

- гӯша.
- ЗОВИЯНИШИН** زاويه نشين *ниг* гӯшанишин.
- ЗОВИЯНИШИНӢ** زاويه نشيني *ниг*. гӯшанишинӢ.
- ЗОВИЯСАНЧ** زاويه سنج асбоби паймоиши дараҷаи зовия.
- ЗОҒ** زاغ як навъ парандаи сиёхранги калон, ғуроб; **зоғи ало** навъи зоғи рангаш алобуло, калоғ; **нест зоғе бе доғе** (*зарб.*) ҳеч чиз бе айб намешавад.
- ЗОҒА** زاغه *кит.* 1. чордеворе, ки дар он бештар фақирон ва кӯчманчиён зиндагӣ мекарданд. 2. оғил, ғоре, ки дар он чорпоёнро чо мекарданд.
- ЗОҒНӢЛ** زاغونول олати оҳанини дусара, ки бо он замин мекананд ва санг мешикананд, чок.
- ЗОҒСАР** زاغسر як навъ гунчишк, ки сараш монанди сари зоғ сиёҳ аст.
- ЗОҒСОР** زاغسار *кит.* 1. зоғмонанд. 2. *маҷ.* сабукмағз, камақлу хуш.
- ЗОҒЧА** زاغچه *зоол.* як навъ зоғи сиёҳи хурд.
- ЗОҒЧАШМ** زاغ چشم дорои чашми сабзу обӣ, он ки чашмонаш ба чашмони зоғ монанд аст.
- ЗОҒЧЕҲР** زاغ چهر *кит., маҷ.* дорои чеҳраи зишт, сиёҳрӯ.
- зод** زاد *асоси замони гузашта аз зодан; ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои зода, зоида: одамизод, паризод.*
- ЗОД I** *a.* زاد тӯша, хӯроке, ки дар сафар бо худ мегиранд; **зоди сафар** тӯшаи роҳ.
- ЗОД II** *ضاد* номи ҳарфи ҳаҷедаҳуми алифбои арабии тоҷикӣ, ки дар ҳисоби ҷумалу абҷад ба 800 баробар аст.
- зода** زاده 1. *асоси замони ҳозира аз зодан;* зоидашуда, таваллудёфта; фарзанд, авлод; **зодаи хотир** натиҷаи кори фикрӣ. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои аз касе ё насл таваллудшуда: Боқизода, деҳқонзода; ашрофзода.*
- ЗОДАГОН** زادگان *кит.* шакли кӯтоҳшудаи асилзодагон.
- ЗОДАН** زادن зоидан; таваллуд кардан, фарзанд ба дунё овардан.
- ЗОДБУМ** زادبوم *ниг.* зодгоҳ.
- ЗОДГОҲ** زادگاه ҷои таваллуд, маҳалли таваллуд,
- ватан.
- ЗОДНОМА** زادنامه ҳуқ. ҳуҷҷатест, ки ба кӯдаки навзод дода мешавад ва шахсияти ӯро то гирифтани шиноснома муайян мекунад, шаҳодатномаи таваллуд.
- ЗОДРӢЗ** زادروز рӯзи таваллуд.
- ЗОДСАРВ** زادسرو *киноя аз* одами озод.
- ЗОДСОЛ** زادسال соли таваллуд.
- ЗОДУБУД** زادوبود *кит.* сармоя ва асбобу анҷоми зиндагӣ, бодушуд.
- ЗОЕЪ** *a.* ضايع 1. талаф, нобуд; талафшуда, нобудгардида. 2. беҳуда, бефоида; беқора; **зоеъ гардидан (шудан)** талаф шудан, барбод рафтани; бефоида гузаштан; **вақти касе зоеъ гардидан, меҳнати касе зоеъ шудан.**
- ЗОЁ** زايا 1. дорои тавоноӣ ва имконияти зоидан. 2. *маҷ.* афзуншаванда, густаришбанда.
- ЗОЁНДАН** زاياندن *тарзи бавоситаи зоидан;* таваллуд кунонидан, вақти таваллуд ёри додан.
- ЗОИД** *a.* زائد зиёдшаванда; зиёда, бисёр.
- ЗОИДА** زائده 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз зоидан;* бача таваллудкарда, он зан, ки зоидааст. 2. таваллудшуда, мутаваллид; **бародарони зоида** додарони ҳампадару ҳаммодар; **зоида шудан** таваллуд ёфтани, ба дунё омадан.
- ЗОИДАН** زائدن 1. бача овардан, ваъзи ҳамл кардан; сабук шудан (*нисбат ба зан*). 2. тухм кардан, тухм овардан (*нисбат ба мурғ*); **ханӯз модараш назоидааст** дар мавриди мислу монанд надоштани касе мегӯянд.
- ЗОИҚА** *a.* ذايقه яке аз панҷ ҳисси инсон, ки кас бо он мазаи чизҳоро мефаҳмад, ҳисси чашой.
- ЗОИЛ** *a.* زائل *кит.* нобуд, маҳв, фонӣ; ҳалок; **зоил шудан.**
- ЗОИР** *a.* زائر *кит.* зиёраткунанда, ба дидорбинӣ раванда.
- ЗОИЧА** زائچه *нуч.* 1. он чи ки мунаҷҷимон

баъд аз муайян кардани мавқеи ситораҳо дар бораи вуқӯи ҳодисае пешгӯӣ мекарданд. 2. қадвали нучум, ки мунаҷҷимони қадим дар вақти таваллуди касе барои пешгӯӣ кардани толеи вай тартиб меоданд.

ЗОИШ زائش *ниг.* **зодан.**

ЗОИШГОҲ زائشگاه муассисаи тиббӣ, ки дар он занҳои ҳомила барои табобат, нигоҳдорӣ ва зоида ни қӯдак мераванд, ҷои таваллуд кардан, таваллудхона.

ЗОК/ЗОГ زاک//زاگ ҷисми маъданиест намакмонанд, ки дар суратгирӣ, чармгарӣ, рангрезӣ ва тиб ба кор мебаранд, даҳани фаранг.

ЗОКИР *a.* ذاکر 1. зикркунанда, ёдоваранда. 2. *кит.* ситоишқунанда, зикркунанда (-и Худо).

ЗОКОБ زاکاب зоки бо об омехта, ки дар рангрезӣ ба кор мерафт.

ЗОЛ I ذال *номи ҳарфи нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар ҳисоби абҷад ба 800 баробар аст.*

ЗОЛ II زال 1. пир, мӯйсафед; пири ҳилагар. 2. номи падари Рустам – қаҳрамони афсонавии «Шоҳнома», ки сурхрӯю сафедмӯй зоида шуда буд ва бинобар ин ўро Золи Зар меномиданд.

ЗОЛИМ *a.* ظالم ситамгар, зулқунанда, бедодгар.

ЗОЛИМӢ ظالمى ситам, зулм, бедодгарӣ.

ЗОЛИМОНА ظالمانه ситамғорона, бедодғорона; бераҳмона, ваҳшиёна.

ЗОЛУ زالو *ниг.* зулу.

ЗОМАҲРОН زامهران *кит., тиб.* доруи зидди захр, подзахр.

ЗОМИЁД زامیاد 1. *кит.* номи рӯзи 27-уми моҳи шамсӣ дар солшумории қадимии форсӣ, ки ҳар як рӯзи моҳ номи махсусе доштааст. 2. номи фариштаи муваққали ин рӯз.

ЗОМИН *a.* ضامن замонатдиханда, кафил.

ЗОМУ زامو *кит.* дастанбӯӣ.

ЗОМУЧА زاموچه харбузаи лӯндаи тезпазаки хушбӯӣ, хандалак, толибӣ.

ЗОМҲАРОН زامهران *ниг.* **зомахрон.**

З-ОН زان *шакли қӯтоҳшудаи зи он ва аз он.*

ЗОНИА *a.* زانيه зани зинокор, зани бадахлок,

фоҳиша.

ЗОНӢ *a.* زانى *ниг.* **зинокор.**

ЗОНУ زانو банде, ки устухони сонро бо соқи по мепайвандад ва косаи зонуру ба вуҷуд меорад; **зону задан** а) ба рӯи зону нишастан, сари зону нишастан дар пеши касе барои таъзим ё зорию илтиҷо; б) *маҷ.* таслим шудан ба касе; **зону зада нишастан** сари зону нишастан; **ба зону афтодан** *ниг.* **зону задан.**

ЗОНУБАНД زانوبند чарме, ки савораҳо ба рӯи зону мебастанд.

ЗОНУКАШОН زانوكشان *феъли ҳол аз зону кашидан;* бо сари зону ҳаракатқунон, бо сари зону раванда.

ЗОНУНИШИН زانونشين 1. ба сари зону нишаства. 2. *маҷ.* шикастхӯрда, мағлуб.

ЗООЛОГИЯ *ю.* زالاجيه *ниг.* **ҷонваршиносӣ, ҳайвонотшиносӣ.**

ЗООТЕХНИКА *ю.* زاتخنيکه илм оид ба парвариш ва нигоҳдории чорво ва парандагон барои истехсоли гӯшт, шир, тухм, пашм, пӯст *ва ғ.*

-зор زار *пасванди калимасоз, ки ҷои бисёрӣ ва анбӯҳии чизе ва ё майдони кишти чизеро ифода мекунад:* **алафзор, регзор, гулзор, ғаллазор, пахтазор.**

ЗОР I زار 1. нотавон, заиф; очиз, бечора; хор, забун, беқадру қимат; **ошиқи зор, зиндаву зор, зору мискин, зору низор, хору зор; холи зор** а) аҳволи ниҳоят бад, ҳолати рикқатовар; б) *маҷ.* бадбахтӣ, шӯрбахтӣ. 2. бисёр; баланд, саҳт: **нолаи зор; зор гиристан** бо нолаву фиғон гиристан, бо сӯзу гудоз гирия кардан. 3. саҳт мӯҳтоҷ, эҳтиёҷманд; **зор будан** ба чизе а) ниҳоят мӯҳтоҷ будан ба чизе; б) саҳт муштоқ будан ба чизе; **зор мондан** бекасу бечора дар роҳ мондан; **очаи (модари) зори касеро нишон додан** адаби касеро додан, ба ҷазои сазояш расондан (*дар мавриди таҳдид мегӯянд*); **зор-зор гиристан** бо тамоми овоз ё бо ғаму андӯҳ ва гиреву фиғон нолидану гиристан.

ЗОР//ЗОРР II زار//زار *кит.* зиёновар, зарар-

- расон.
- ЗОРА** زاره *гуфт.* зорӣ, илтиҷо, тавалло: **зора кардан.**
- ЗОРАНДА** زارنده зорикунанда, таваллокунанда.
- ЗОРЕЪ** *а.* زارع *кит.* зироаткунанда, деҳкон.
- ЗОРИБ** *а.* ضارب 1. он ки мезанад, зананда. 2. зарбзананда, сикказананда.
- ЗОРИДАН** زاريدن зорӣ кардан, нолидан.
- ЗОРИКУНОН** زارى كنان *феъли ҳол аз зорӣ кардан;* гириякунон, таваллокунон, дар ҳоли зориву лоба.
- ЗОРИ** زارى 1. нола, фарёду фиғон; **гираву зорӣ** гираву нола; **зорӣ кардан** нолидан, нолиш кардан. 2. илтиҷо, тавалло, тазаррӯъ. 3. хорӣ, бекадрӣ, забунӣ: **хорию зорӣ ё ба зорӣ, ё ба зӯрӣ, ё ба зар** (*мақ.*)
- ЗОРМОНДА** زارمانده *сифати феълии замони гузашта аз зор мондан;* чизи нодаркор, чизи безътибор; бекадру қимат; сабилмонда.
- ЗОРО** زارا *гуфт.* эҳтимол, шояд ки..., мумкин аст, ки...
- ЗОРОН** زاران *феъли ҳол аз зоридан;* зорикунон, дар ҳоли зорӣ кардан.
- ЗОРА** زاره *муаннаси зорр;* ҳайвоноти ваҳшии даранда.
- ЗОТ I** ذات *а.* 1. *кҳн., фалс.* асл, моҳият, ҳастӣ ва ҳақиқати ҳар чиз. 2. асл, насаб (*нисбат ба инсон*); зот надоштан аслу насаб надоштан; бадзот будан, бадасл будан. 3. насл, ҷинс (*нисбат ба ҳайвон*): гӯсфанди зоти ҳисорӣ. 4. шахсият, вучуд: зоти пок, зоти шариф, зоти ҳумоюн; зоту зурриёт *гуфт.* насл, авлод.
- ЗОТ II** ذات *гуфт.* ҳеч, ҳаргиз, асло.
- ЗОТАН** *а.* ذاتاً дар асл, аслан; табиатан, моҳиятан.
- ЗОТИЯ** *а.* ذاتيه асли, табиӣ.
- ЗОТӢ** ذاتي 1. асли, табиӣ, фитрӣ. 2. наслдор, зотдор; дорои зоти хуб: **гови зотӣ, саги зотии ҷӯпонӣ.**
- ЗОТПАРВАРӢ** ذاتپرورى *чорв.* маҷмӯи чорабиниҳои чорводорӣ, ки барои беҳтар кардани сифатҳои ирсии ҳайвонот ва баланд бардоштани хусусиятҳои зотию маҳсулнокии онҳо нигаронида шудааст; **фермаи зотпарварӣ** фермае, ки бо парвариши чорвои зотӣ машғул аст.
- ЗОТУЛБАЙН** *а.* ذاتالبين муносибат ва робитаи байни ду кас ё ду қавм.
- ЗОТУЛБУРУЧ** *а.* ذاتالبروج *нуч.* фалаки ҳаштум, ки бурҷҳои дувоздахгона доштааст.
- ЗОТУЛКАБАД** *а.* ذاتالكبد *тиб.* газаки (варами) чигар.
- ЗОФА** زافه *кит.* 1. гиёҳест заҳрноқ, ки ба сири пиёзи кӯҳӣ монанд аст. 2. хорпушт, хорпуштак.
- ЗОҲИД** *а.* زاهد тарқи дунё карда, порсо, парҳезгор.
- ЗОҲИДӢ** زاهدى парҳезгорӣ, зухд, порсой, диндорӣ.
- ЗОҲИК** *а.* ضاحك *кит.* хандон.
- ЗОҲИР** *а.* ظاهر 1. қисми ба назар намоёни ҳар чиз, рӯи чизе; намуди берунӣ, ҳолати берунӣ. 2. ошқор, возеҳ, равшан, аён, маълум; **ба (дар) зоҳир** зоҳиран, дар намуд, ба намуд; **зоҳиру ботин** намуди берунӣ ва ҳолати дарунӣ; ошқору пинҳон; **зоҳир гаштан а)** намоён (падидор) шудан; **б)** маълум шудан, аён гаштан; **зоҳир кардан (намудан)** нишон додан, намудор кардан; падида овардан; **зоҳир шудан а)** намоён шудан, ҳувайдо гаштан; **б)** падида омадан, рӯй додан, сар задан.
- ЗОҲИРАН** *а.* ظاهراً 1. ба зоҳир, дар зоҳир, ба намуд; *муқоб.* **ботинан; зоҳиран ва ботинан** дар зоҳиру дар ботин. 2. эҳтимол, аз афташ, гӯё.
- ЗОҲИРБИН** ظاهرбин он ки ба чихати берунии чиз ва ҳодисаҳо нигариста, ба ботинаш аҳамият намедихад, сатҳӣ назарандозанда.
- ЗОҲИРБИНӢ** ظاهريني дидан ва эътибор додан фақат ба намуди берунӣ ва ҳолати зоҳирии чизҳо ва одамон.
- ЗОҲИРӢ** ظاهرى берунӣ; *муқоб.* **ботинӣ:** намуди зоҳирӣ.
- ЗОҲИРПАРАСТ** ظاهرپرست *ниг.* зоҳирбин.
- ЗОҲИРПАРАСТӢ** ظاهرپرستى *ниг.* зоҳирбинӣ.
- ЗОЧА** زاجه 1. зане, ки нав кӯдак зоидааст. 2. *ниг.* лӯхтак.

ЗОЧАБОЗӢ زاجه بازى *ниг.* лӯхтакбозӣ.

ЗОЧ زاج *кит.* зани навзоида (*то ҳафт рӯз*).

ЗОЯНДА زاینده *сифати феълии замони ҳозира аз зоидан*; таваллудкунанда, тавлидкунанда.

ЗУӢЗӢ *а.* ذو//ذی 1. *кит.* соҳиб, доранда, дорои чизе. 2. *дар аввали баъзе калимаҳо омада, ба онҳо маънои ба сифате доро буданро медиҳад:* зуфунун, зулфикор, зулхумор, зикимат.

ЗУБДА *а.* زبده 1. *кит.* саршир, қаймоқ. 2. *мач.* қисми бехтарини ягон чиз, баргузидаи чизе, саракарда, яккачин.

ЗУБОБ *а.* ذباب *кит.* пашша, магас.

ЗУБОЛА *а.* ذبالة *кит.* хокрӯба, ахлот, партов.

ЗУВОЛА ذواله *ниг.* завола.

ЗУҶОЛ زغال *ангишт*; **зимистон рафту рӯсияҳӣ ба зуғол монд** (*зарб*) сахтию душвориҳои рӯзгор рафт, вале шармандагии бадкор монд.

ЗУҶОЛСАНГ زغال سنگ *ангиштсанг*.

ЗУҶ زوج *кит.* 1. дарё, нахр, рӯдхона. 2. зардоб.

ЗУД زود 1. тез, тунд, босуръат, бошитоб. 2. даррав, дарҳол, фавран; **зуд-зуд тез-тез**; пайихам, муттасил; беист: **зуд-зуд ба чое рафтан**, **зуд-зуд об хӯрдан...**; **дер ё зуд а)** бевакту барвакт; **б)** ниҳоят; дар ҳар сурат; **зуд хобидан** дарҳол хоб кардан; барвакт хуфтан; **зуд бош!** шитоб кун!

ЗУДАМАЛ زودعمل ба таври фаврӣ амалкунанда; **гурӯҳи зудамал** гурӯҳи фаврӣ.

ЗУДБАДАЛ زودبدل ба зудӣ бадалшаванда.

ЗУДБОВАР زودباور тезбоваркунанда; содалавҳ, содалил.

ЗУДБОВАРӢ زودباوری содадилӣ, содалавҳӣ.

ЗУДГУДОЗ زودگداز ба зудӣ гудохташаванда.

ЗУДГУЗАР زودگذر тезгузаранда; тез ба охир расанда, дар муддати кӯтоҳ хотимаёбанда; **борони зудгузар**.

ЗУДӢ زودی тезӣ, суръат; таъчил, шитоб; **ба зудӣ а)** ба тезӣ, тез; **б)** дарҳол; **ба ин зудӣ** ин қадар барвакт.

ЗУДҚАҲР زودقهر он ки зуд ба ғазаб меояд.

ЗУДНАВИС زودنویس он ки тез менависад (*мас.,*

суратмаҷлисро).

ЗУДНАВИСӢ زودنویسی амал ва шуғли зуднавис.

ЗУДОӢЗИДО زدا *чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънии пок кардан, барҳам задан ё зудудани чизе:* **ғамзудо, зангзудо...**

ЗУДПАЗ زودپز хусусияти хӯроке ё мевае, ки зуд мепазад.

ЗУДПАЗАК زودپزک *гуфт.* ҳосили баъзе дарахтон, сабзичот ва растаниҳое, ки зуд мепазанд.

ЗУДПАРВОЗ زودپرواز он чи тезпар ва зудпар аст, зуд парвозкунанда.

ЗУДРАВ زودرو зуд раванда, бошитоб раванда.

ЗУДРАНЧ زودرنج он ки тез ва бо андак баҳона озурда мешавад ва меранҷад.

ЗУДРАС زودرس тезпазанда, пешпазак (*нисбат ба мева ва зироатҳо*).

ЗУДТАР زودتر *сифати дараҷаи қиёсӣ аз зуд*; тезтар; барвақтар.

ЗУДУДАН زودودн пок кардан, равондани занг ё губор аз рӯи чизе; дур кардани ғам аз дил.

ЗУДФАҲМ زودفهم тезфаҳм, баҳуш.

ЗУДҲЕЗ زودخیز он ки аз хоб зуд мехезад.

ЗУДҲАЗМ زودهمضم ба зудӣ ҳазмшаванда; **хӯроки зудҳазм**.

ЗУДҲАРАКАТ زودحرکت зуд ҳаракаткунанда.

ЗУДШИКАН زودشکن ба зудӣ шикананда.

ЗУЗАНАБ *а.* ذوذنб *нуч.* ситораи думдор.

ЗУККА زوگه *гуфт.* лукмаи бехтарин, хӯроки бехтарин.

ЗУККАХӢР زگه خور *гуфт.* он ки хӯрдани чизҳои бомазаро дӯст медорад, бамазахӯрак, хушхӯрак.

ЗУКОМ زکام *тиб.* касалии димоғ, ки дар натиҷаи илтиҳоби пардаи луобии бинӣ рӯй медиҳад ва обравӣ аз бинӣ ва

- атсазанӣ аз нишонаҳои асосии ин беморист, тимок.
- ЗУКОМШУДА** زکام شده гирифтори зуком.
- ЗУЛБИЁ//ЗУЛИБИЁ** ذولبیا хӯр. ҳалвое, ки аз орд, шакар ва равғани кунҷид ё равғани зард тайёр мекунанд.
- ЗУЛҚАРНАЙН** а. ذوالقرنین 1. дорои ду шоҳ, душоҳа. 2. асот. лақабе, ки ба Искандари Мақдунӣ ва Тахмураспи девбанд нисбат медиҳанд.
- ЗУЛҚАЪДА** а. ذوالقعدة номи моҳи ёздаҳуми соли қамарӣ.
- ЗУЛЛИСОНАЙН** а. ذوالسانين он ки ду забонро ба хубӣ медонад, донандаи ду забон, дузабона.
- ЗУЛМ** а. ظلم ситам, ҷабр, ҷафо; бедодӣ, ситамгарӣ; беадолатӣ; **ҷавру зулм** ҷабру ҷафо, зӯрию ситам; **зулм кардан** ситам кардан, тааддӣ намудан, зӯрварӣ кардан.
- ЗУЛМАТ** а. ظلمت торикӣ, сиёҳӣ.
- ЗУЛМАТКАДА** ظلمت كده 1. хонаи торик. 2. маҷ. ҷои азобу андӯх; *киноя аз* олам.
- ЗУЛМАТСАРО** ظلمت سرا *ниг.* зулматкада.
- ЗУЛМДИДА** ظلم دیده ситамдида, ҷафокаш, ҷабрдида.
- ЗУЛМКЕШ** ظلم كيش золим, ҷафопеша, ситамгар.
- ЗУЛМОБОД** ظلم آباد ҷое, ки дар он зулму ситам ҳукмфармоӣ, макони зулм.
- ЗУЛМОНӢ** ظلمانی торик; бисёр торик.
- ЗУЛМОТ** а. ظلمات ҷ. зулмат.
- ЗУЛМПЕША** ظلم پيشه золим, ситамгар.
- ЗУЛОЛ** а. زلال оби бисёр соф.
- ЗУЛУ//ЗУЛУК** زلو//زلوك кирми сиёҳрангест, ки дар об зиндагӣ мекунад ва агар ба бадани одам часпонанд, аз он ҷо хуни фосидро мемакад, шулук, золу.
- ЗУЛФ** زلف 1. дастаи борики мӯи сар, ки занон ба баногӯш оварда, тоб дода ё қач карда, худро оро медиҳанд, гесӯ: **зулфи дароз**, **зулфи сиёҳ**, **сари зулфи ёр**; **зулфи мушқин** гесӯи сиёҳ ва муаттар. 2. халқаҳои филизий ороиши ҷилави асп.
- ЗУЛФАК** زلفك 1. шакли тасғири **зулф**. 2. *ниг.* зулфин.
- ЗУЛФИҚОР** а. ذوالفقار 1. асот. номи шамшери Алӣ (р), ки Муҳаммад (с) ба ӯ бахшида будааст.
- ЗУЛФИН** زلفين ҳалқаи занҷири дари хона, сандуқ *ва г.*, ки дар вақти бастани онҳо занҷирро ба вай меандозанд; **зулфини дарро андохтан**.
- ЗУЛФОШУФТА** زلف آشفته он ки зулфаш парешон аст.
- ЗУЛФЧАВГОН** زلف چوگان дорои зулфи қачи ҷавгонмонанд, қачзулф.
- ЗУЛҲИҶҶА** а. ذوالحجّة номи моҳи дувоздаҳуми соли қамарӣ.
- ЗУЛҶАЛОЛ** а. ذوالجلال соҳиби ҷоҳу ҷалол; бузургвор.
- ЗУМ** زم садое, ки бачагон ҳангоми давдавакбозӣ нафасашонро нақанда, давом медиҳанд ва бачае, ки бо як «зум» гуфтан аз ҳама дуртар давидааст, ғолиби мусобиқа ҳисоб меёбад; **дар як зум** дар як дам, дар давоми як нафасгирии дароз; **як зум** лаҳзае.
- ЗУМРА** а. زمرة гурӯҳи мардум, тӯда, ҷамоат, даста: **зумраи амалдорон**.
- ЗУМРАД** ю. زمرد *шакли қӯтоҳшудаи зумуррад*.
- ЗУМУРРАД** ю. زمرد навъи санги қиматбаҳои сабзранг, ки аз он нигини ангуштарин, гӯшвора *ва г.* месозанд; **фарши зумуррад** маҷ. сабззор.
- ЗУМУРРАДГУН** زمردگون *ниг.* зумуррадранг.
- ЗУМУРРАДИН//ЗУМУРРАДӢ** زمردين//زمردى 1. *мансуб ба зумуррад*; аз санги зумуррад сохташуда. 2. ба ранги зумуррад, сабзранг: **ранги сабзи зумуррадини алафзор**.
- ЗУМУРРАДӢ** زمردى *ниг.* зумуррадин.
- ЗУМУРРАДРАНГ** زمرد رنگ ба ранги зумуррад, сабзранг, зумуррадгун.
- ЗУМУРРАДФОМ** زمرد فام *ниг.* зумуррадранг.
- ЗУМУХТ** زمخت ҳар чизе, ки лабу даҳонро ҷамъ (бурма) мекунад (*монанди нӯсти анор ва баъзе аз навъҳои хурмо*).
- ЗУННОР** а. زنار *таър.* 1. риштае, ки ғайримусулмонон дар мамлакатҳои

исломӣ бояд аз болои либос ба камар мебастанд. 2. занҷира ё риштае, ки бо он салибро ба гардан меовезанд.

ЗУРВА(Т) *a.* زروه *kit.* 1. баландӣ, авҷ; қисмати болоии ҳар чиз; ҷои баландтарин (*монанди қуллаи кӯҳ*). 2. моли бисёр, сарват.

ЗУРВОНӢ زروانى *мансуб ба марбут ба Зурвон*; худои замони бепоён дар Эрони бостон.

ЗУРРИЁТ *a.* ذريات *ҷ.* зуррият; зоту зурриёт наслу авлод.

ЗУРРИЯТ *a.* ذريت *насл, авлод, фарзанд.*

ЗУРУФ *a.* ظروف *ҷ.* зарф.

ЗУФ زف *бот.* номи як навъ нимбуттаи хушбӯӣ, ки ҳамчун гиёҳи шифой дар тиб ба кор мебарданд.

ЗУФТ زفت *kit.* 1. хасис, мумсик. 2. туршрӯӣ, бадхашм. 3. *ниг.* зумухт.

ЗУФУНУН *a.* ذفونون *донандаи чандин илму фан, соҳибу илму фазилатҳо; пурдон, аллома.*

ЗУҲАЛ *a.* زحل *нуч.* яке аз сайёраҳои калони низоми Офтоб, ки онро ба форсӣ Кайвон мегӯянд ва мунаҷҷимон онро наҳс ҳисоб мекарданд.

ЗУҲУР *a.* ظهور *зоҳир шудан, пайдоиш, падидаӣ, намоён шудан, ошкор шудан; ба зухур омадан зоҳир шудан, пайдо гаштан.*

ЗУҲУРОТ *a.* ظهورات *1. ҷ.* зухур. 2. падида, ҳодиса.

ЗУЧОЧ *a.* زجاج *kit.* шиша, обгина.

ЗУЧОЧИЯ زجاجيه *kit., биол.* зучоҷаи чашм.

ЗУЧОҶӢ زجاجى *kit.* мансуб ба зучоҷ; шишагӣ.

ЗУЧОҶСОЗ زجاجساز *шишасоз, обгинасоз.*

ЗӢБИН زوبين *ниг.* зӢпин.

ЗӢПИН زوپين *kit.* найзаи кӯтоҳи нӯгтез, жӢпин.

ЗӢР زور *1.* қувва, қудрат, тавоноӣ, иқтидор. 2. боқувват, қувватнок, зӢрманд, қавӣ; **зӢр баромадан** ғолиб омадан, ғалаба кардан (*мас., дар гӯштингирӣ*). 3. бузург, забардаст. 4. *мач.* вазнин, душвор, сахт. 5. *мач.* хуб, аъло; **аз зӢри...** аз шиддати...; аз сахтии...; **ба зӢр а)** аз ҷихати қувва, дар қувва, аз бобати қудратнокӣ; б) бо машаққат, бо душворӣ, ба азоб; в) зӢран, мачбуран, бо фишор; г) хоҳам-нахоҳам, дилу бедилон; **бо як зӢр** бо як зӢрзанӣ, бо як кӯшиш; **зӢр задан** чидду чаҳд намудан, кӯшиш кардан; **зӢр**

кардан а) боқувват кардан, тавоно намудан (*касе, чизеро*); б) *kit.* мачбура кардан, зӢрӣ намудан (*барои иҷрои коре*); **зӢр овардан а)** мачбура кардан; фишор овардан; б) душворӣ кардан, зӢрӣ кардани коре ба касе; **зӢр омадан а)** мачбура шудан; ноилоҷ мондан; б) *киноя аз вазнинӣ* кардан, таъсири бад расидан ба узве (*аз бардоштани чизи вазнин, иҷрои ягон кори сахт ва ғ.*); **зӢри касе ба касе расидан** кофӣ будани қуввату қудрати касе барои ғолиб омадан бар касе, касеро мағлуб карда тавонистан; **зӢри касе ба коре расидан а)** аз ўҳдаи иҷрои коре баромадан, барои анҷом додани коре қодир будани касе; б) ноилоҷ ба коре машғул шудан; **зӢри беҳуда миён мешиканад (мақ.)** кӯшиши бемавқеъ зарарнок аст, қувваро ғайриоқилона сарф кардан натиҷаи манфӣ медиҳад.

ЗӢРАКӢ زوركى *мачбуран, зӢран, бо фишору зӢрӣ.*

ЗӢРАН زورا *бо зӢрӣ, иҷборан, мачбуран.*

ЗӢРБАЗӢРАКӢ زوربه زوركى *зӢран, мачбуран; хоҳам-нахоҳам.*

ЗӢРГӢӢ زورگويى *бо зӢру фишор гапи худро гузарондан.*

ЗӢРЗАНИӢ زورزنى *саъю кӯшиш, чидду чаҳд, кӯшишу ғайрат, кӯшиши зиёд.*

ЗӢРИГАРӢ زوريگرى *зӢру фишор, ситамгарӣ.*

ЗӢРӢ زورى *1.* қувват, қудрат, иқтидор, тавоноӣ. 2. иҷбор, мачбура; **ба зӢрӣ** мачбуран, иҷборан, зӢран. 3. сахтӣ, шиддат: **зӢрии дард; зӢрӣ кардани дард** шиддат ёфтани дард. 4. *с.* тарзи бо истифодаи чораҳои мухталифи мачбура, яъне зӢроварӣ ба даст овардан ё нигоҳ доштани ҳукмронии иқтисодӣ ва сиёсӣ; **ба касе зӢрӣ мекардагӣ** ҷуръати бо касе зӢрӣ карданро дошта; ба муқобили касе мебаромадагӣ; **зӢрӣ кардан** ғолиб омадан, ғалаба кардан; **зӢрӣ кардани коре ба касе** барои касе душворӣ кардани коре; аз ўҳдаи иҷрои коре баромада натавониستاني касе; **зӢрӣ кардани хӯроке ба касе** ғизоеро ҳазм карда натавониستاني меъда, ба

- мизочи касе мувофиқ наомадани хӯроке; **зӯрӣ** **надоштан** нияти маҷбур кардан надоштан; касе-ро барои иҷрои коре водор накардан.
- ЗӢРМАНД** زورمند боқувват, қавӣ, тавоно, нерӯ-манд.
- ЗӢРМАНДӢ** زورمندی зӯру бақувват будан; қудрат, тавоноӣ.
- ЗӢРОВАР** زورآور 1. боқувват, қавӣ, тавоно, пурзӯр. 2. золим, зулмпеша, ситамгар.
- ЗӢРОВАРӢ** زورآوری 1. зӯрӣ ба кор бурдан ба касе, фишор овардани касе ба дигаре. 2. паҳлавонӣ, далерӣ, часурӣ.
- ЗӢРОЗМО** زورآزما 1. он ки қувваи ҳудро меозмояд; касе, ки ба ҳар кори саҳту вазнин даст зада, қуввати ҳудро намоиш медиҳад. 2. паҳлавон, гӯштингир.
- ЗӢРОЗМОӢ** زورآزمائی санчиши қудрат, қувваозмоӣ (мас., дар мусобиқаи гӯштингирӣ ва ғ.)
- ЗӢРТАЛАБ** زورطلب коре, ки иҷрои он қувваи зиёд ва кӯшиши бисёр талаб мекунад, кори душвор.
- ЗӢРХОНА** زورخانه макони варзишиё, ки дар он варзишгарон ба варзиши бостони эронӣ машғул мешаванд.
- ЗӢФУНУН** *а.* ذوفنون *ниг.* зүфунун.
- ЗӢҲД** *а.* زهد парҳезгорӣ, безътиной ба ҳавову ҳавас, зоҳидӣ, порсой.
- ЗӢҲДПЕША** زهدپیشه *ниг.* зоҳид.
- ЗӢҲДФУРӢШ** زهدفروش порсои сохта; мунофиқ, риёкор.
- ЗӢҲР** *а.* ظهر нимрӯзӣ, нисфирӯзӣ, миёнаи рӯз, пешин: **пеш аз зӯҳр**, **баъд аз зӯҳр**.
- ЗӢҲРА** *а.* زهره *пуч.* сайёраи ба Замин наздиктарини низоми Офтоб, ки бо номҳои «Ноҳид», «ситораи сахарӣ» ва «ситораи субҳ» машҳур аст; шоирон онро «мутриби фалак» меномиданд ва юнониёни қадим онро «илоҳаи ишқу зебой» мешумориданд.
- ЗӢҲРАҶАБИН** زهره جبين *мач.* хубрӯй, хушрӯ, зебо.
- ЗӢЪМ** *а.* زعم *гуфт.* якраҳа, якрав, гарданшах.
- ЗӢЪМӢ** زعمی *гуфт.* якраҳагӣ, якравӣ, гарданшаҳӣ.

И

И ҳарфи ёздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар баъзе калимаҳо (аз қабилӣ **дирӯз**, **тир**) нисбатан шунаво ва дароз, дар баъзеи дигар (аз қабилӣ **писар**, **дил**) садонокӣ хеле кӯтоҳ аст; дар қисме аз вожаҳо пас аз садонокҳо ҳамчун ҳарфи йотбарсар «йи» хонда мешавад: **оина** (**ойина**), **барои** (**баройи**), **зебой** (**зебойӣ**)» ва ғ.; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфҳои «алиф» (ا) ва айн (ع) ифода мешавад.

ИБДО *a.* ابدأ *kit.* 1. шурӯъ, оғоз, ибтидо. 2. ошкор кардан.

ИБДОЛ *a.* ابدال *kit.* бадал кардан, иваз намудан, табдили чизе бо чизи дигар.

ИБДОӢ *a.* ابداع *kit.* паид овардани чизи нав, ихтироъ кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардан; навоарӣ.

ИБИЛ *a.* ابل *kit.* шутур; шутурон.

ИБҚО *a.* ابقاء *kit.* 1. зинда гузоштан. 2. тараҳҳум кардан.

ИБЛИС *a.* ابليس 1. шайтон, аҳриман, сардори девҳо. 2. *мач.* одами ҳилагар, бадтинат.

ИБЛИСӢ ابليسӣ шайтонӣ, аҳриманӣ.

ИБЛИСОҲА ابليسانه 1. монанди иблис. 2. *мач.* айёрона, ҳилагарона.

ИБЛОҒ *a.* ابلاغ *kit.* хабар додан, расонидани паём ба касе.

ИБН *a.* ابن фарзанди мардина, писар; $\diamond$ **ибни субҳ** офтоб.

ИБНУЛВАҚТ *a.* ابن الوقت *kit.* замонасоз, созишкор, муросоқор.

ИБНУССАБИЛ *a.* ابن السبيل *kit.* роҳгузар, мусофир.

ИБО I *a.* ابا 1. *kit.* худдорӣ, имтиноъ, боздоштани худ аз коре (аз тарсу ваҳм ё андешаву мулоҳизае), тааммул. 2. шарм, изо; **ибо кардан** а) худдорӣ кардан, аз иҷрои коре худро боздоштан; б) шарм доштан.

ИБО II ابا *ниг.* **або.**

ИБОД *a.* عباد *kit.* 1. ч. **абд.** 2. *мач.* бандагон, одамон.

ИБОДАТ *a.* عبادت парастии Худо; ба ҷо овардани фароизи дину шарият.

ИБОДАТГОӢ عبادتگاه *ниг.* **ибодатхона.**

ИБОДАТКУНАНДА عبادتکننده машғули тоату ибодат; намозгузор.

ИБОДАТХОНА عبادتخانه парастиишгоҳ; массҷид, макони ба ҷо овардани ибодат.

ИБОРА *a.* عبارة 1. *ниг.* **иборат**; **ба ибори дигар** *ниг.* **иборат** (**ба иборати дигар**). 2. *зби.* ду ва ё зиёда калимаҳои мустақили бо ҳам алоқаманд: **ибораҳои исмӣ**, **ибораҳои озод**, **ибораҳои рехта**, **ибораҳои устувор**, **ибораҳои феълӣ** ва ғ.

ИБОРАОРО عبارةآرا *ниг.* **иборапардоз 1.**

ИБОРАОРОӢ عبارةآرائي *ниг.* **иборапардозӣ 1.**

ИБОРАПАРДОЗ عبارتپرداز 1. хушғуфтор, ширинбаён. 2. суханбоз, гапфурӯш.

ИБОРАПАРДОЗӢ عبارتپردازي 1. ороиш додани сухан, ҷумлаорой. 2. бо ҷумлаҳои пуртакаллуф навиштан ё гап задан.

ИБОРАТ *a.* عبارت ифода, баён, тарзи баён; чанд ҷумлаи ба ҳам пайваста, ҷумла(ҳо); **иборати дарс** чанд ҷумлаи мавриди таълим ва баҳс дар як дарси мадрасаи кӯхна; **ба иборати ди-**

гар бо ифодаи дигар, ба тарзи баёни дигар; **ибора** аз... мураккаб аз..., ба вучуд омада аз..., ташкилѐфта аз..., шомил аз...; **ибора** будан аз... мураккаб будан аз чизе; дар бар доштан, дар зимни худ доштан (чизеро).

ИБОРАТОРОӢ عبارت آرائی *ниг.* иборанпардозӣ 1.

ИБРАТ *a.* عبرت панд, сабаќе, ки аз мушоҳидаи ахволи нек ѐ бади дигарон гирифта мешавад, киѐс аз чизе барои кардан ѐ накардани он; **дарси ибрат** он чи ки кас аз мушоҳидаи холи дигарон барои худ сармашќ қарор медиҳад; **ибрат гирифтан** сабаќ омӯхтан, панд ба даст овардан; **ибрат шудан** намуна шудан (*дар некӣ ѐ бадӣ*); **бо чашми ибрат дидан** // **бо дидан ибрат нигаристан** бо назари сабаќгирӣ нигоҳ кардан ба чизе; панд омӯхтан аз чизе.

ИБРАТАНГЕЗ عبرت انگيز он чи ки касро ба панду сабаќгирӣ водор мекунад; он чи ки аз он метавон панд гирифт.

ИБРАТБАХШ عبرت بخش он чи ки аз он панд ва сабаќ гирифтани мумкин аст, ибратшаванда, ибратомӯз.

ИБРАТБАХШӢ عبرت بخشی намуна будан, ибратбахш будан.

ИБРАТБИН عبرت بين пандгиранда; **чашми ибратбин** касе, ки ба воќеаҳо бо дидаи сабаќ ва пандгирӣ менигарад.

ИБРАТОМЕЗ عبرت آموز он чи мӯчиби пандгирӣ ва танбеҳ мебошад, пандомез.

ИБРАТОМӢЗ عبرت آموز *ниг.* ибратбахш.

ИБРАТОМӢЗӢ عبرت آموزی пайрави намуна будан, ибратомӯз будан.

ИБРАТХОНА عبرت خانه *мач.* дунѐ, зиндагӣ, ки чо ибратомӯзӣ аст.

ИБРИЗ *a.* ابريز *кит.* тиллои холис.

ИБРИҚ ابريق [*муарраби* **обрез**] зарфи сафолии чумаку дастадор барои обу шароб, кӯзача; офтоба.

ИБРИШИНОСӢ عبری شناسی яҳудишиносӣ.

ИБРӢ *a.* عبری *кит.* яҳудӣ; **забони ибрӢ** забони қадими яҳудӣ.

ИБРО *a.* ابراء *кит.* ба покӣ овардану сафед кардани касе аз гуноҳе; аз баҳри қарзи додаи худ

гузаштани қарздиҳанда; **хати ибро** ҳуччати аз муҳокима ва қарз сафед ва халос шудан.

ИБРОЗ *a.* ابراز *кит.* буруз додан, ошкор сохтан, зоҳир кардан; **иброз кардан** баён кардан, изҳор намудан.

ИБРОМ *a.* ابرام *кит.* исрор, пофишорӣ дар талабе; танг кардан, безор намудан, ба сутӯҳ овардан касеро.

ИБРОНӢ *a.* عبرانی *ниг.* ибрӢ.

ИБСОР *a.* ابصار дидан, мушоҳида кардан, нигоҳ кардан ба чизе.

ИБСОС *a.* ابساس бо касе роз дар миён ниҳодан, бар касе рози хешро ошкор кардан; фош кардан хабареро; ҳол ва андӯҳи худ ба касе гуфтан.

ИБТИФО *a.* ابتغاء талаб, дархост, хоҳиш; чустучӯ, кофтуков; талаб кардан, хоҳиш кардан; чустучӯ кардан.

ИБТИДО *a.* ابتدا аввал, оғоз, шурӯъ; *муқоб.* **интихо**; аввали ҳар қор ва ҳар чиз: **нуктаи ибтидо**, аз ибтидо, дар ибтидо, ибтидо ѐфтан, ибтидо кардан.

ИБТИДОӢ ابتدائی 1. *мансуб ба ибтидо*; нахустин, аввалин, муқаддамотӣ; **дарсҳои ибтидоӣ** дарсҳои муқаддамотӣ дар мадраса; **мактаби ибтидоӣ** муассисаи таълимие, ки ҳамчун зинаи аввали саводомӯзӣ ба талабагон маълумот медиҳад, дабистон. 2. мансуб ба давраи қабл аз таърих; **давраи ибтидоӣ** давраи қадимтарин, яъне қабл аз таърихи сохти ҷамъиятӣ; **ҷамъияти ибтидоӣ** *таър.* зинаи аввали тараққиѐти ҷамъияти инсонӣ, ки пеш аз гуломдорӣ буд.

ИБТИДОӢ *a.* ابتداء *кит.* чизи нав ба вучуд овардан, ихтироъ кардан, навоарӣ.

ИБТИЕӢ *a.* ابتیاع *кит.* хариду фурӯш; харидан, харидорӣ кардан; харид.

ИБТИЗОЛ *a.* ابتذال *кит.* 1. сарфшавӣ, аз бисёр қор фармудан кӯҳна шудан; фарсудагӣ. 2. безътиборӣ, беқадрӣ, хорӣ.

ИБТИКОР *a.* ابتکار *кит.* ба чо овардани қори бесобиқа; шурӯъ намудан ба қоре ѐ чизе, ки пеш аз ин касе ба он даст назадааст, ташаббус, ташаббускорӣ.

ИБТИЛЛО *a.* ابتلا *kit.* 1. мубталой, гирифторӣ; дучор шудан ба бало. 2. озмоиш, имтиҳон.

ИБТИЛЛОӢ *a.* ابتلاع *kit.* фуру бурдан, балъидан; **ибтиллоӓ кардан** фуру бурдан, балъидан.

ИБТИНО *a.* ابتنا *kit.* 1. бино кардан. 2. асос ниҳодан бар чизе, таъя кардан бар чизе.

ИБТИСОМ *a.* ابتسام *kit.* 1. табассум, лабханд. 2. маҷ. шукуфтан.

ИБТИХОЛ *a.* ابتهاال *kit.* зорӣ, илтиҷо, дуову зорӣ; зорӣ кардан.

ИБТИХОӢ *a.* ابتهاج *kit.* шодӣ, хурсандӣ, ма-саррат.

ИБТИШОР *a.* ابتشار *kit.* хурсандӣ, шодмонӣ хушхолӣ; хурсанд ва хушхол шудан.

ИБТО *a.* ابطاء *kit.* таъхир, сустӣ, таъхир кардан, даранг кардан, дар коре сустӣ кардан.

ИБТОЛ *a.* ابطال *kit.* ботил кардан, бекор кардан, маҳв намудан.

ИБХОР *a.* ابخار *kit.* бадбӯӣ гардонидани чизе чизеро.

ИБХОМ I *a.* ايهام 1. *kit.* сухани мубҳам, он чи маънояш сарбаста ва норавшан аст; гапи духӯра. 2. *адш.* кор фармудани калима ва таъбире, ки дар айни замон маънои ба ҳам зид дорад.

ИБХОМ II *a.* ايهام *kit.* нарангушт, ангушти калони даст.

ИБХОР *a.* ابچار 1. шӯр шудани об. 2. дар баҳр нишастан; сафари баҳр кардан.

ИБӢОД *a.* ابعاد дур кардан.

ИВАЗ *a.* عوض *kit.* чизе, ки ба ҷои чизе гузошта ё дода мешавад, бадал; **ба ивази, дар ивази...** ба ҷои... дар бадали...; **иваз кардан** а) мубодила кардан, муовиза намудан; б) дигар кардан, тағйир додан; **иваз шудан (гардидан)** а) бадал шудан, ба ҷои чизе қарор гирифтан; б) дигаргун шудан, тағйир ёфтан.

ИВАЗКУНАНДА *عوض کننده* *сифати феълии за-мони ҳозира аз иваз кардан*; он ки чизе ё касеро иваз мекунад; он ки ё он чи ҷои чизе ё касеро мегирад.

ИВАЗНАШАВАНДА *عوض نشونده* *шакли инкории сифати феълии замони ҳозира аз иваз нашу-дан*; бадалнашаванда.

ИВАЗШАВАНДА *عوض شونده* *сифати феълии замони ҳозира аз иваз шудан*; бадалшаванда.

ИВАӢ *a.* عوج *kit.* хамидагӣ, печидагӣ, қачӣ.

ИВОР *a.* عوار *kit.* айб, нуқсон.

ИГРЕК *a.* اگريک *риъз.* аломати Ҳ, ки одатан ба-роӣ ифодаи бузургии дувуми номаълум ё бу-зургии тағйирёбандаи тобеъ (функсия) исти-фода мешавад.

ИГВО *a.* اغوا *аз роҳ баровардан, гумроҳ кардан; фирефтан; дасиса, фитнаандозӣ: ба иғвои... ба фиреби..., ба ҳилаву дасисаи...; бо роҳи иғво бо фиреб, ба тариқи фитна ва дасисакорӣ; иғво андохтан* фитна ба кор бурдан; таҳрик кардан, шӯронидан; **иғво бардоштан** дасиса барпо намудан, бо фитна ва дасиса қасонро шӯрондан (*бо қасди вайронкорӣ*); **ба иғво паридан** ба дасисае бо-вар кардан, ба фитнаангезии касе дода шу-дан.

ИГВОАНГЕЗ *اغوا انگيز* он чи боиси фитна ва иғво мебошад, фитнаангез.

ИГВОГАР *اغوا گر* он ки бо дасиса ва фитнагарӣ одамонро гумроҳ мекунад, фитнагар.

ИГВОГАРӢ *اغوا گري* фитнагарӣ, фитнаангезӣ, бо фитнаву дасиса аз роҳ задани касе.

ИГВОГАРОНА *اغوا گرانه* бо роҳи иғво, фитнагарона: **кирдорҳои иғвогарона.**

ИГВОПЕША *اغوا پيشه* *ниг.* иғвогар.

ИГЛОҚ *a.* اغلاق *kit.* 1. бастан, пӯшидан (*мас., дарро*). 2. душворӣ, мушкилӣ, дарҳампечи-дагӣ, муғлақӣ.

ИГМОЗ I *a.* اغماز *kit.* тӯҳмат кардан, ғаммозӣ кардан; бадзабонӣ, бадгӯӣ.

ИГМОЗ II *a.* اغماض *чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан, тағофул кардан; бепарвой варзидан.*

ИГМОЗКОРӢ I *اغماز کاری* тӯҳматгарӣ, ғаммозӣ; бадзабонӣ кардан.

ИГМОЗКОРӢ II *اغماض کاری* чашмпӯшӣ кардан, худро ба нодонӣ задан; тағофул ва бепарвой

- зохир кардан.
- ИҶОСАТ** *a.* اغاثت *kit.* ба фарёди касе расидан; фарёдрасӣ.
- ИҶРО** *a.* اغرا *kit.* барангехтан, таҳрик кардан, шӯрондан; таҳрик, барангезиш.
- ИҶРОҚ** *a.* اغراق *kit.* муболиғаи аз ҳад зиёд, аз ҳад гузарондани таърифу тавсиф ё хоҳиши касе.
- ИҶТИМОМ** *a.* اغتمام *kit.* андӯхгин шудан, ғамгин шудан.
- ИҶТИНОМ** *a.* اغتمام *kit.* ғанимат шумурдан, ғанимат доништан.
- ИҶТИРОБ** *a.* اغتراب *kit.* аз диёри худ дур шудан, ғарибу мусофир шудан.
- ИҶТИСОЛ** *a.* اغتسال *kit.* ғусл кардан, шустушӯ кардан, оббозӣ кардан; ғусл; шустушӯ, оббозӣ.
- ИҶТИФОР** *a.* اغتفار *kit.* мағфират, бахшоиш, омурзиш.
- ИҶТИШОШ** *a.* اغتشاش *kit.* мағшуш шудан, ошуфтагӣ; фитна, балво.
- ИҶФОЛ** *a.* اغفال *kit.* ғофил кардан, ба ғафлат андохтан; фиреб додан.
- ИД** *a.* عيد 1. чашн, рӯзи чашн, рӯзи хурсандӣ ва тантана ба муносибати ягон ҳодисаи мубораки таърихӣ ё миллий. 2. *умуман* шодӣ ва хурсандӣ; **иди Истиклол** чашне, ки ба муносибати соҳибхитиёр эълон шудани кишвар гирифта мешавад; **иди Зафар** *ниг.* **иди Ғалаба**; **иди Май** чашни якуми май; **иди Наврӯз** иди миллии соли нави тоҷикон ва дигар халқҳои эронинажод, ки мутобиқи соли шамсӣ дар аввали фарвардин чашн гирифта мешавад; **иди Рамазон** идест, ки мусулмонон ба муносибати тамом шудани рӯзагирии сирӯзаи моҳи рамазон дар рӯзи якуми моҳи шавволи соли ҳиҷрии қамарӣ баргузор мекунанд, иди Сиём, иди Фитр; **иди саиди фитр** *ниг.* **иди Рамазон**; **иди Соли Нав** иди соли нави милодӣ, ки ҳамасола дар оғози соли нави милодӣ – якуми январ баргузор мегардад; **иди Ғалаба** 9-уми май, ки рӯзи ғалаба бар Олмони фашистӣ дар Ҷанги Бузурги Ватанӣ аст; **иди Қурбон** а) рӯзи даҳуми моҳи зилҳиҷдаи ҳиҷрии қамарӣ, ки мувофиқи маросими исломӣ хоҷиён дар Макка ғусфанд ва ё шу-
тур қурбонӣ мекунанд, иди Азҳо; б) иди динии мусулмонон, ки ҳар сол дар ин рӯз қайд мекунанд.
- ИДБОР** *a.* ادبار *kit.* рӯ гардондани бахт, бахт-баргаштагӣ, сиёҳрӯзӣ, бадбахтӣ; *муқоб.* **икбол.**
- ИДГАРДАК** عيدگردک маросиме, ки тибқи он мардумон дар рӯзҳои иди Рамазон ва иди Қурбон ба манзили наздикони хеш баҳри табрику аёдат мераванд ва дуову фотиҳа ме-хонанд.
- ИДГАРДӢ** عيدگردى сайру гашт ба муносибати ид.
- ИДГАХ//ИДГОХ** عيدگاه//عيدگاه *kit.* чои барпо шудани сайру тамошои идона, чои идгузаронӣ, идчой.
- ИДҶОМ** *a.* ادغام *kit.* 1. даровардан, дохил кардани чизе дар чизи дигар. 2. *грам., ниг.* **ассимилятсия.**
- ИДДА** *a.* عده гурӯҳ, даста, ҷамоа; **як идда** як гурӯҳ.
- ИДДАО** *a.* ادّعا [*аслаи идио*]; 1. даъво, талаб, даъвогарӣ. 2. даъвои бартарӣ аз ягон ҷихат, манманӣ, ҳавобаландӣ, фаҳри муддаиёна; **иддао кардан** даъво кардан, муддаӣ будан.
- ИДДАТ** *a.* عدت *d.* муддати муайяне, яъне чор моҳу даҳ рӯз, ки зани талокшуда ё шавҳармурда аз нав шавҳар карда наметавонад.
- ИДДИО** *a.* ادعا *ниг.* **иддао.**
- ИДЕАЛ** *фр.* ايديئال он чи дар ниҳояти камолот ва бартарист; камоли матлуб, олитарин мартабаи орзу, муроду мақсади олии инсон.
- ИДЕАЛИЗАТСИЯ** *фр.* ايديئاليزتسيه аз будаш ва аз моҳияти ҳақиқиаш зиёдтару болотар ба қалам додани чизе; тасвири воқеият бо образҳои аз ҳад зиёд.
- ИДЕАЛИЗМ** *фр.* ايديئاليزم равияе дар фалсафа, ки бар хилофи материализм ғоя, рӯҳ ва шуурро сароғоз ва табиат, модда, ҳастиро дар ҷои дувум, яъне маҳсули рӯҳ медонад.
- ИДЕАЛИСТ** *фр.* ايديئاليست пайрави ақидаи идеализм.
- ИДЕАЛИСТӢ** ايديئاليستى *мансуб ба идеализм*; хос ба идеализм.

ИДЕАЛӢ اديئلى 1. мансуб ба идея; тасаввурӢ, хаёли, он чи дар воқеият вучуд надорад. 2. мувофиқи идеал, комил, оли.

ИДЕОГРАММА ю. ايدياگرمة збш., ниг. ҳузворииш.

ИДЕЯ ю. ايديه ғоя, фикр.

ИДЕЯВӢ ايديوى мансуб ба идея; ғоявӢ.

ИДЕЯНОКӢ ايديهناكى дорои идея (ғоя) будан.

ИДИОМА ю. ايديامه збш. ибораи рехта.

ИДИШ ايديش забони гуфтугӯи яхуди.

ИДИЯ а. عيديه кит. табрикномаи манзуми идона.

ИДӢ عيدي 1. мансуб ба ид; идона. 2. он чиз ё пуле, ки ба муносибати ид ба касе дода мешавад, бахшиш, тӯхфаи идона; **номаи идӢ** табрикнома ба муносибати ид.

ИДМОН а. ادمان кит. ба таври доимӣ машғул шудан бо коре, кореро ҳамеша кардан; машқ, варзиш, тамрин.

ИДОД а. عداد шумор, шумора, адад; **дар идои...** дар шумори..., дар қатори...

ИДОМА//ИДОМАТ а. ادامت//ادامه давом додан, давом куноидан, қатъ ва тарк нашудани дунболаи коре.

ИДОМАДИҲАНДА ادامدهنده сифати феълии замони ҳозира аз **идома** додан, давомдиҳанда.

ИДОНА عيدانه 1. мансуб ба ид; **либоси идона**, **намоиши идона**. 2. чун рӯзи ид; **идона ороиш** додани шаҳр. 3. ниг. идӢ 2.

ИДОРА а. اداره 1. низом додан, назму насақ додан; роҳбарии роҳнамоӣ кардан, саришта намудани кори мамлакате ё муассисае; **идораи мамлакат (давлат)** назму тартиби мамлакат, ҳукуматдорӣ, сариштаи корҳои мамлакат; **усули идора** тарзи ҳукуматдорӣ, қоидаву тартиботи саришта кардани кори мамлакат; тариқи роҳбарӣ; **идора кардан (намудан)** а) ба назму тартиб даровардан, тартиботи ҳукуматдориро анҷом додан; роҳбарӣ кардан ба фаъолияти муассисае; б) саришта кардани амалиёте, назорат ва роҳнамоӣ кардан аз болои кори автомобил ва дигар дастгоҳҳо. 2. чое, ки дар он корҳои давлатӣ ё ҷамъиятӣ анҷом дода мешаванд,

муассиса; умуман номи қисми маъмурию коргузори муассисаю корхонаҳо: **идораи молия**, **идораи рӯзнома**, **идораи соҳтмон**.

ИДОРАВӢ//ИДОРӢ ادارى//اداروى 1. мансуб ба **идора**; вобаста ба идора; **коркунони идорӣ**. 2. идоракунандагӣ, роҳбарӣ; **қобилияти идорӣ** қобилияти саришта кардани коре.

ИДОРАКУНАНДА ادارهکننده сифати феълии замони ҳозира аз **идора кардан**; роҳбар, роҳбарикунанда; сариштакунанда, ба низом андозанда.

ИДОРАҲОНА ادارهخانه биное, ки дар он муассиса ё созмон ва ё қисми маъмурию коргузори онҳо ҷойгир шудааст.

ИДОРАШАВАНДА ادارهشونده сифати феълии замони ҳозира аз **идора шудан**.

ИДОРАШАВАНДАГӢ ادارهشوندگى **шакли дигари сифати феълии замони ҳозираи идора шаванда**; қобили танзиму роҳбарӣ, сариштапазирӣ.

ИДОРӢ ادارى ниг. **идоравӢ**.

ИДРИС а. ادریس d. номи яке аз пайғамбарон аст, ки сарпарастии хунари дӯзандагӣ ва хайёти доништа мешавад.

ИДРОК а. ادراك 1. дарк кардан, дарёфттан, фаҳмидан; фаҳм, хуш, шуур. 2. қобилияти дарк кардан, фарқ куноидан ва фаҳмидани ашё ва ҳодисаҳои олами беруна; **ақлу идрок** хирад ва хуш, ақл ва қувваи дарёфт; **идрок доштан** соҳиби фаҳму фаросат будан; **идрок кардан** дарёфттан, фаҳмидан.

ИДРОКНОРАС ادراكنارس ғайри қобили дарк ва дарёфт.

ИДРОР I а. ادارا кит. бахшиши пайдарпай; маоши моҳона ё солона, вачҳи рӯзгузаронӣ, танҳо, ротиба.

ИДРОР II а. ادارا кит. пешоб, мезак, бавл.

ИДРОРНОМА ادارانامه кит. номае, ки шоҳон ва амирон барои таъйин кардани маош ба касе медоданд.

ИДРОРПУЛӢ ادارپولى нав. ротибаи моҳонаи донишҷӯ, аспирант ё докторант, стипендия.

ИДРОҶ а. ادراج кит. дарҷ, дарҷ кардан.

ИДХОЛ а. ادخال кит. дохил кардан, ба дарун

даровардан.

ИДЧО(Ӣ) (اییدجای) *ниг.* идгоҳ.

ИЕРАРХИЯ айирхیه тартиботи тобеият аз рӯи дараҷаи мансабҳо; силсилаи рутба ва мансабҳо, силсилаи маротиба.

ИЕРОГЛИФ ю. айирагльф яке аз қадимтарин аломатҳои тасвирию рамзии хати Мисри Қадим, Хитой ва ғ.

ИЕРОГЛИФӢ айирагльфи мансуб ба иероглиф.

ИӢБ а. ایاب бозгашт, баргашт, бозгаштан, баргаштан.

ИӢДАТ а. عیادت беморбинӣ рафтани ва ҳолпурсии бемор, хабаргирии бемор (*дар гуфтугӯ аѐдат ҳам мегӯянд*).

ИӢЛАТ а. ایالت 1. *кит.* ҳукмронӣ, фармонравой. 2. як қисми калони кишвар, ки чанд ноҳия ва вилоятро дар бар мегирад.

ИӢЛОТ а. ایالات ҷ. иѐлат: Иѐлоти Муттаҳидан Амрико.

ИӢР а. عیار дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ва нуқра.

ИӢРГИР عیارگیر он ки дараҷаи софӣ ва ҳолисии тилло ӯ нуқраро муайян мекунад.

ИЗ این пай, асар, нақши чизе дар замин ӯ рӯи чизе: **изи по**, **изи чархи ароба**.

ИЗ(З) а. عز иззатмандӣ, азизӣ, арҷмандӣ.

ИЗАД ایزد *ниг.* эзид.

ИЗАДӢ ایزدی *ниг.* эзидӣ.

ИЗАДПАРАСТ ایزدپرست *ниг.* эзидпараст.

ИЗАДШИНОС ایزدشناس *ниг.* эзидшинос.

ИЗАМ/УЗМ а. عظم *кит.* бузургӣ, калонӣ, бузургии кадр, оликадрӣ.

ИЗГИР ایزگیر пайгир.

ИЗГИРӢ ایزگیری пайгирӣ.

ИЗҒИЧ ازغیج *бот.* растани чармпӯсти часпанда, ки печида боло меравад ва дар минтақаҳои ҷануб парвариш меѐбад.

ИЗҒӢ اظغی *номи ҳарфи бистуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «зо» ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 900 баробар аст; дар*

алифбои кириллии тоҷикӣ муодили ҳарфи З мебошад.

ИЗДИВОЧ а. ازدواج зану шӯй шудан, занашӯӣ; ҳонадор шудан; **издивоч кардан** ҳонадор шудан, шавҳар кардан ӯ зан гирифтани.

ИЗДИӢД а. ازدیاد зиѐд шудан, афзоиш.

ИЗДИҲОМ а. ازدحام чамъомади мардуми зиѐде дар як ҷо, зич (анбӯҳ) шуда истодани одамон, анбӯҳӣ.

ИЗЗАТ а. عزت азиз шудан, арҷманд гардидан, сазовори эҳтиром гардидан; ҳурмат, арҷмандӣ, азизӣ: **иззату эҳтиром; ба иззати ...** аз рӯи эҳтиром, барои изҳори ҳурмат: **ҳама ба иззати арӯс аз ҷо хестанд; иззату обрӯ** кадр мартаба, барозандагӣ ва шоистагӣ; **иззат кардан** нисбат ба касе эҳтиром нишон додан, азиз доштан касеро; **иззати худро нигоҳ доштан** кадр манзалати худро нигоҳ доштан, мувофиқи мақому мартабаи худ рафтор кардан; **иззату обрӯӣ кардан** ҳурмату бузургдошти касеро ба ҷо овардан; **иззати нафс** хисси кадр эътибори шахсӣ, бузурворӣ ва азамати маънавӣ, ҳайсиат, шоистагӣ ва барозандагӣ; **ба иззати нафси касе расидан** шахсият ва кадр эътибори касеро ҳалалдор кардан, нисбат ба касе беҳурмати кардан.

ИЗЗАТДОРӢ عزتداری риояи эҳтиром ва бузургдошт, ҳурмат кардан, ба ҷо овардани бузургдошти касе.

ИЗЗАТМАНД عزتمند дорои ҳурмат, сазовори иззату эҳтиром, азиз, арҷманд.

ИЗЗАТМАНДӢ عزتمندی дорои иззат будан, арҷманду гиромӣ будан.

ИЗЗАТПИСАНД عزتپسند *кит.* посдори иззату ҳурмати касе.

ИЗЗАТТАЛАБ عزتطلب он ки хоҳони бузургдошт ва ҳурмат аст; эҳтиромдӯст; бузурги-параст, ҷоҳталаб.

ИЗЗАТТАЛАБӢ عزتطلبی талаб кардани иззату эҳтиром нисбат ба худ.

ИЗЗАТҲОҲ عزتخواه он ки хоҳони ҳурмату эҳтиром аст, иззатталаб.

ИЗЗАТҲОҲӢ عزتخواهی хостани иззату эҳтиром нисбат ба худ, иззатталабӣ.

ИЗЛОЛ I *a.* اذلال хору залил пиндоштан касеро, касеро хор доштан.

ИЗЛОЛ II *a.* ازلال *kit.* лағжонидан.

ИЗЛОЛ III *a.* اضلال *kit.* гумроҳ кардан, аз роҳи дуруст берун бурдан.

ИЗМИҲЛОЛ *a.* اضمحلال *kit.* нест шудан, нобуд шудан; нобудӣ.

ИЗМОН *a.* ازمان *kit.* кӯҳна гаштан, дерина шудан.

ИЗМОР *a.* اضمار 1. дар замир нигоҳ доштан, дар дил пинҳон кардан. 2. пӯшида сухан гуфтан, бо киноя ва маҷоз сухан гуфтан.

ИЗН *a.* اذن иҷозат, рухсат; **изн гирифтан** барои иҷрои коре рухсат пурсидан; **изн додан** рухсат додан.

ИЗО I *a.* ايدا/اذا 1. ранҷ, озор, азият; озордиҳӣ. 2. шарм, хичолат; **аз изо мурдан** зери шарму изои сахт мондан; **изо додан** шарм дорондан, дар хичолат монондан; **изо кашидан** шарм доштан, хичолат кашидан.

ИЗО II *a.* ازا *kit.* муқобил, баробар, рӯ ба рӯ; **ба изои...** ба ивази..., ба бадали...

ИЗОАТ I *a.* اذاعت//اذاعه паҳн кардан, шоеъ гардонидан, ошкор кардан.

ИЗОАТ II *a.* اضاءت//اضائه *kit.* равшан кардан, рӯшноӣ додан; нур, рӯшноӣ.

ИЗОАТ III *a.* اضعاء *kit.* зоеъ гардонидан, нобуд кардан.

ИЗОБАТ *a.* اذابت *kit.* гудозиш, гудохтан, об кардан.

ИЗОДА *a.* عضاده *kit.* паҳлударӣ, бозуи дар.

ИЗОЛАТ *a.* ازاله *kit.* зоилгардонӣ, дафъ кардан, махв кардан; **изолати низоъ** рафъи низоъ.

ИЗОЛЯТОР *фр.* ازاليتار 1. моддаи изолятсиякунанда ё ҷиҳози дигар, ки ҷараёни барқро намегузаронад. 2. хонаи алоҳида дар беморхонаҳо ва маҳбасҳо барои беморони касалиҳои гузаранда, девонагон ва маҳбусон, тақхона.

ИЗОЛЯТСИЯ *фр.* ازاليتسيه 1. чудо кардан; чудо шудан. 2. *тех.* пешгирӣ кардани тамоси мустақими ҷараёни барқ ба воситаи маводи

оқӣ ва таҷҳизоти барқнагузаронанда ва гармибардору намбардор.

ИЗОМ I *a.* عظام *ҷ.* **азм**; устухонҳо.

ИЗОМ II *a.* عظام *ҷ.* **азим**; бузургон.

ИЗОМЕРҲО ايزاميرها *хим.* пайвастагиҳое, ки таркиби химиявӣ ва вазни молекулаҳо ягон буда, аммо сохт ва хусусияти физикӣ ва химиявиашон гуногун аст.

ИЗОН ايزان номи рӯзи сиёми ҳар моҳи шамсӣ.

ИЗОР I ازار 1. *ниг.* эзор. 2. *мач., кит.* парда. 3. либоси тағ, зерчома. 4. шалвор.

ИЗОР II *a.* عذار рухсора, гуна (*беиштар дар шакли узор мустаъмал аст.*)

ИЗОРА ازاره 1. тахта ё фанери тунук, ки байни ягон чорҷӯба гузошта мешавад: **изораи дар.** 2. хати борики ранга, ки одатан (дар девор) байни рангҳои гуногун гузошта мешавад.

ИЗОТЕРМИЯ *ю.* ازاتيرميه *биол., хим.* доимияти ҳарорати ҷисми ҳайвоноти гармхун, ки ба танзими физикиву химиявӣ ҳарорат таъмин мегардад.

ИЗОТЕРМӢ ازاتيرمي *физ.* дорои ҳарорати доимӣ.

ИЗОТОПҲО ايزاتاپها *хим.* атомҳои ҳамон як моддаи химиявӣ, ки ядроҳои ягон дорои миқдори якхелаи протонҳо, вале миқдори гуногуни нейтронҳо мебошанд ва вазни атомашон гуногун аст.

ИЗОФА//ИЗОФАТ *a.* اضافة//اضافت 1. афзудан, зиёд кардан; афзоиш, афзунӣ; **арзиши изофа** *икт.* арзишест, ки истехсолкунанда зиёда аз арзиши қувваи кор ба вучуд меорад ва он манбаи даромади софи сармоядорро ташкил медиҳад; **изофа кардан (намудан)** афзудан, зиёд кардан; илова кардан, зам намудан; **изофа шудан (гардидан)** зиёд шудан, афзунӣ ёфтан; илова шудан, зам гардидан. 2. *зби.* бандаки изофии «и», ки муайяншавандаро бо муайянкунанда мепайвандад: **китоби Аҳмад, хонаи нав.**

ИЗОФАГӢ اضافگي *ниг.* **изофӣ.**

ИЗОФАКОРӢ اضافه كاري *коре,* ки зиёда аз вақти муқаррарӣ бо амри маъмурият иҷро карда мешавад.

ИЗОФАМАОШ اضافہ معاش *нав.* маоши иловагӣ бар ивази иҷрои кори аз нақша зиёд (*дар корхона*).

ИЗОФАНАВИСӢ اضافہ نویسی қасдан зиёд нишон додани натиҷаҳои истеҳсоли ё иҷрои нақшаи кор *ва ғ.*

ИЗОФАПАРДОХТ اضافہ پرداخت *нав.* пардохти иловагӣ; пуле, ки бештар аз меъёри муқаррарӣ дода мешавад.

ИЗОФАТ اضافت *ниг.* **изофа.**

ИЗОФӢ اضافی барзиёд, барилова, иловагӣ, изофагӣ.

ИЗРОР *а.* اضرار 1. зарар ва зиён расонидан, ганд расондан. 2. *маҷ.* ба болои зани аввал зани дуҷум гирифта ва ба ин роҳ ба зани аввал озору зиён расонидан.

ИЗТИРОБ *а.* اضطراب ҳаяҷони саҳт, беқарорӣ, ошуфтагӣ; **бо изтироб** дар ҳолати ҳаяҷон, мушавваш; **изтироб доштан** парешонхотир будан, саросема ва ошуфта будан; **ба (дар) изтироб андохтан** мушавваш қардан, ба ҳаяҷон овардан; **дар изтироб будан** дар ташвиш будан; **ба (дар) изтироб афтодан (омадан)** мушавваш шудан, саросема гардидан; **дар изтироб мондан** ба ташвиш афтодан, ошуфта шудан; **дар изтироб шудан** беқарор ва ошуфта гардидан; **кори изтироб гуфт.** кори таъҷилӣ, кори бошитоб.

ИЗТИРОБАНГЕЗ اضطراب انگیز *ниг.* **изтиробовар.**

ИЗТИРОБНОК اضطراب ناک ҳаяҷоннок, изтиробовар.

ИЗТИРОБОВАР اضطراب آور ҳаяҷонангез, мушаввашкунанда, ба изтироб андозанда.

ИЗТИРОБОМЕЗ اضطراب آمیز ҳаяҷоннок, мушавваш: **садои изтиробомез.**

ИЗТИРОР *а.* اضطرار *кит.* дармондагӣ, ночорӣ, бечорагӣ; тангдастӣ; **ба изтирор** ноилоч, ночор; иҷборан.

ИЗҲОР *а.* اظهار 1. зохир қардан, ошкор қардан. 2. баён, ифода, фаҳмондани чизе; **изҳори ихлос** баёни дӯстӣ ва самимият; **изҳори матлаб** баёни мақсад, ифодаи маром; **изҳор қардан** маълум қардан, ошкор қардан; баён қардан, гуфтан.

ИЗҲОРГАҲ اظهار گه *кит.* ҷои зохиршавӣ, ҷои ошкорсозӣ, ҷои падид омадан.

ИЗҲОРКУНАНДА اظهار کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **изҳор қардан**; ошкоркунанда; баёнкунанда, ифодакунанда.

ИЗҲОРНОМА اظهار نامه *нав.* санаде, ки дар он матлаби мушаххас баён гардидааст: **изҳорномаи гумрукӣ.**

ИЗҲОРНОТ اظهارات *ҷ.* **изҳор**; баёнот, ифодаи маром; баёни фикр (*аз тарафи ягон шахси расмӣ ё кишвар*).

ИЗШИНОС ایزشناس мутахассиси соҳаи пайшиносӣ; *муқ.* **пайшинос.**

ИЗШИНОСӢ ایزشناسی 1. пайшиносӣ, омӯзиши из. 2. ҳуқ. пайшиносӣ, таълимот дар бораи пай (из)-и ҷиноят, ки як қисми ҷиноятшиносӣ ба ҳисоб меравад; *муқ.* **пайшиносӣ.**

ИЗЪОН *а.* اذعان *кит.* итоат; эътироф; **изъон қардан** итоат қардан, гардан фурувардан (*ба амри касе*).

ИЗЪОФ *а.* اضعاف дучанд гардонидан.

ИКЛИЛ *а.* اكليل *кит.* 1. тоҷ, афсар. 2. гулчанбар.

ИКМОЛ *а.* اكمال *кит.* пурра қардан, такмил додан, ба камол расондан; ба камол расидан; такмилдиҳӣ.

ИКОНА *ю.* ايکانه сурати муқаддас дар исавиён, ки вақти ибодат ба он рӯ меоранд, тимсоли муқаддас.

ИКРОМ *а.* اکرام қиромӣ доштан, иззат қардан, мавриди лутфу навозиш қарор додан; ҳурмат, эҳтиром, иззат.

ИКРОҲ *а.* اکراه 1. касеро маҷбуран ба коре водор қардан. 2. карохат, нафрат.

ИКС *лот.* اڪس *риёз.* аломати X, ки маъмулан барои ифодаи бузургии якуми номуайян, ё бузургии мустақили тағйирёбанда (аргумент) истифода мешавад.

ИКСИР *а.* اڪسير *кит.* 1. моддаи афсонавӣ – кимиё, ки ба ақидаи пешиниён гӯё мисро ба тилло ва симобро ба нукра мубаддал мекардааст. 2. *маҷ.* доруи бисёр фоиданок ва камёб.

ИКСИРГАР *اکسیرگر* *kit.* кимиёгар.

ИКТИСОБ *а. اکتساب* *kit.* касб кардан, ба даст даровардани чизе бо кӯшиши худ: **иктисоби илму дониш.**

ИКТИФО *а. اکتفا* кофӣ шумурдан, басанда до-нистан, қонеъ шудан; кофӣ будан; **иктифо намудан (кардан)** қонеъ шудан.

ИКТИШОФ *а. اکتشاف* 1. кашф кардан, пади-овардан. 2. ба даст овардани маълумот дар бораи душман.

ИКТИҲОЛ *а. اکتحال* *kit.* ба чашм сурма кашидан.

ИҚБОЛ *а. اقبال* *рӯ* овардани бахт, давлат ва комёбӣ ба кас; бахт, толеъ; *муқоб.* **идбор; субҳи иқбол тофтан** хушбахтӣ *рӯ* овардан (*ба касе*).

ИҚБОЛБАЛАНД *а. اقبالبلند* он ки бахташ тоф-тааст, толеъбаланд, соҳибқибол.

ИҚБОЛНОК *а. اقبالناک* хушбахт, саодатманд.

ИҚД *а. عقد* шадда, ҳамел, гарданбанд, тавқ, риштаи марворид ва дигар санғҳои қиматбаҳо; **иқди Сурайё** галаситораи Парвин.

ИҚДОМ *а. اقدام* қадам гузоштан дар коре, сар кардани коре, пеш гирифтани кореро; ташаббус; **иқдом кардан** ба коре сар кардан, ба иҷрои коре шурӯъ намудан.

ИҚЛИМ *ю. اقليم* 1. обу ҳаво ва авзои табиат. 2. *kit.* кишвар, мамлакат; **ҳафт иқлим** *kit.* а) *ниг.* ♦ **ҳафт иқлим;** тамоми дунё.

ИҚЛИМГИР *а. اقليمگیر* *kit.* кишваргир, чаҳонгир, чаҳонситон.

ИҚЛИМГИРӢ *а. اقليمگیری* *kit.* кишваргирӣ, чаҳонгирӣ, чаҳонситонӣ.

ИҚЛИМИЁ *а. اقليمیا* хока ва резае, ки баъди гудохтани симу зар дар тағи зарф мемонад.

ИҚЛИМӢ *а. اقليمى* *мансуб ба иқлим* 1.

ИҚЛИМШИНОС *а. اقليمشناس* обуҳавошинос, мутахассиси иқлим.

ИҚЛИМШИНОСӢ *а. اقليمشناسی* илм дар бораи иқлим.

ИҚНОӢ *а. اقتناع* *kit.* қаноат намудан; қонеъ

кардан, қаноат кунонидан.

ИҚОБ *а. عقاب* *kit.* азоб, шиканча, озор; укубат, муҷозот.

ИҚОЛА *а. اقاله* *kit.* барҳам задани байъ ва муомила, молро гардонда пулро пас гирифтани, савдуро вайрон кардан.

ИҚОМАТ *а. اقامت* дар ҷое мондан, манзил доштан, истиқомат кардан; **иқомат доштан** сукунат доштан, сокин (муқимӣ) будан; **иқомат кардан** сокин шудан (дар ҷое), ҷой гирифта муқимӣ шудан, зистан, манзил кардан.

ИҚОМАТГОҲ *а. اقامتگاه* ҷои зист, маскан.

ИҚОМАТКАДА *а. اقامتکده* *ниг.* **иқоматгоҳ.**

ИҚОН *а. ايقان* *kit.* бовар, яқин; яқин кардан, бовар ҳосил намудан.

ИҚОР *а. عقار* *kit.* обу замин, мулк, молу мулк, мулки ғайриманқул.

ИҚРОР *а. اقرار* эътироф кардан, ошкоро тасдиқ кардан дурустӣ ва ростии чизеро; **иқрор кардан (будан)** ба гардан гирифтани, эътироф кардан (*кори кардаи худро*); **иқрор кунондан** ба эътироф водор кардан; **иқрор шудан** эътироф кардан, кори карда ё сухани гуфтаи худро бо қавли худ тасдиқ ва таъкид намудан.

ИҚРОРӢ *а. اقراری*: **ҳати иқрорӣ** коғазе, ки дар он эътирофи шахсии касе навишта ва имзо карда шудааст, эътирофнома.

ИҚРОРШАВӢ *а. اقرارشوی* *исми амал аз иқрор шудан;* эътироф кардан, тасдиқ намудан.

ИҚТИБОС *а. اقتباس* 1. гирифтани, аҳз кардан. 2. гирифта нақл кардани порчае аз нутқ ё навиштаи касе бо ишора ба маъҳаз; гирифтани калимае аз забоне ё мавзӯе аз адабиёте. 3. порчаи дахлдор ба идора ё шахсе аз қарори ҷаласа, фармон ё дастуре (беруннавис); **иқтибос овардан** сухани касеро барои исботи муддао ё тақвияти фикри худ чун далел нақл кардан, аз навиштае истинод овардан.

ИҚТИБОСӢ *а. اقتباسی* *мансуб ба иқтибос;* калима (ё ифодаи) аз дигар забон (шахс) воридшуда: **калимаҳои иқтибосӣ, истиллоҳоти иқтибосӣ.**

ИҚТИДО *а. اقتدا* *kit.* 1. пайравӣ; тақлид. 2. *д.* дар паси имом истода намози ҷамоа ба ҷо овардан: **иқтидо кардан.**

ИҚТИДОР *a.* اقتدار кудрат, тавоной; **иктидори истехсолӣ** қобилияти дар шароити комилан ба кор андохтани корхона ва воҳидҳои дигари истехсолот маҳсулот тавлид кардан, имконияти истехсолӣ; **иктидори ҳарбӣ** кудрати ҷангӣ, қобилият ва тобоварӣ дар ҷанг; **иктидор доштан** соҳиби кудрат будан, дар иҷрои коре ба тавоноии ҳаматарафа соҳиб будан; **ба қабзаи иқтидор даровардан** ба дастии худ гирифтани, ба итоати худ даровардан.

ИҚТИЗО *a.* اقتضا тақозо, хоҳиш, дархост, талаб; **ба иқтизои...** бо талаби...

ИҚТИНО *a.* اقتنا *kit.* фароҳам овардан, ба даст даровардан, захира кардан.

ИҚТИРОБ *a.* اقتراب *kit.* наздик омадан, ба ҳамдигар наздик шудан; наздикӣ.

ИҚТИРОЗ *a.* اقتراض *kit.* қарз гирифтани аз касе, амонат гирифтани чизеро.

ИҚТИРОН *a.* اقتران *kit.* 1. қарин шудан, ёру дӯст гаштан. 2. *нуч.* наздик шудани ситорае ба ситораи дигар.

ИҚТИРОҲ *a.* اقتراح *kit.* хоштан, талаб кардан; тақозо кардан; талаб, тақозо.

ИҚТИРОӢ *a.* اقتراع қуръа партофтани, ба тариқи қуръапартоӣ муайян кардани навбат, ҷой ва ё ҳаққи касе (ҷонибе).

ИҚТИСОД *a.* اقتصاد 1. *ниг.* иқтисодиёт. 2. дар харчу сарфи чизе ҳадди миёнаро нигоҳ доштан, сарфачӯӣ; **иқтисод кардан** сарфачӯӣ кардан, дар харч исрофкорӣ накардан; **иқтисоди сиёсӣ** *икт.* илме, ки қонунҳои иқтисодии идорақунандаи истехсолот ва тақсими неъматҳои моддиро дар пояҳои гуногуни инкишофи ҷамъияти инсонӣ меомӯзад.

ИҚТИСОДДОН اقتصاددان донандаи иқтисод, мутахассиси соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОДИЁТ اقتصاديات 1. маҷмӯи муносибатҳои истехсолӣ, ки ба пояи маълуми тараққи қувваҳои истехсолии ҷамъият мувофиқат доранд. 2. риштаи илм оид ба омӯзиши фаъолияти ин ё он соҳаи хоҷагӣ: **иқтисодиёти савдо**, **иқтисодиёти саноат**, **иқтисодиёти кишоварзӣ**. 3. маҷмӯи шароити хоҷагӣ ва молию пулии муассисае.

ИҚТИСОДИ اقتصادى *мансуб ба иқтисод*; вазъи иқтисодӣ, вазъияти молию пулӣ.

ИҚТИСОДЧӢ اقتصادچى *гуфт.*, *ниг.* иқтисоддон.

ИҚТИСОДШИНОС اقتصادشناس *ниг.* иқтисоддон, олими соҳаи иқтисодиёт.

ИҚТИСОР اقتصار 1. кӯтоҳ кардан, кам кардан. 2. *маҷ.* иқтифо кардан.

ИҚТИФО *a.* اقتفا *kit.* аз қафои касе рафтани, пайравӣ кардани; пайравӣ.

ИҚТИҲОМ *a.* اقتحام *kit.* андеша накардани, кӯр-кӯрона ба кори пурмашаққат пардохтани.

ИҚТОӢ *a.* اقتاع *таър.* китъаи замин, ки аз тарафи давлат ё шахси амир ба моликияти шахсии касе дода мешуд, то даромади онро соҳиб шавад.

ИҚТОӢДОР اقتاعدار касе, ки соҳиби иқтоӢ аст.

ИЛЛАЛ *a.* علل *ҷ.* иллат.

ИЛҒАӢ *t.* ايلغى *ниг.* ирғай.

ИЛҒОР *t.* ايلغار//الغار 1. *kit.* хучум, ҳамла, тохтутоз 2. *кҳн.* дастаи қаровулони ҳарбӣ; **илғор гузоштан** дар ҷое барои посбонӣ тӯдаи аскар нигоҳ доштан.

ИЛЗОМ *a.* الزام *kit.* 1. лозим гардондан. 2. дар мувоҳиса ба ҳарифи худ ғолиб омадан.

ИЛИК *t.* اليك *гуфт.* 1. мағзи устухон. 2. устухони мағздор; **илики касе хушк шудан** заифу нотавон шудан, харобу лоғар шудан.

ИЛҚО *a.* القا ҷо қунондани чизе дар фикри касе, талқини фикре ба касе; **илқо кардан** талқин намудани; фаҳмонидани, расонидани.

ИЛЛАТ I *a.* علت 1. сабаб, боис. 2. айб, нуқсон, камбудӣ; **арзон бе иллат не, гарон бе ҳикмат (зарб.)**. 3. дард, беморӣ; **иллат пайдо кардан** айбнок шудани; дардманд гардидани; **иллат ё дар ош аст, ё дар мош (мақ.)** дар ҷӣ будани айби коре ё чизе маълум нест, сабаби нуқсоне номаълум аст.

ИЛЛАТ II *a.* علت *гуфт.* норозигии таънаомез, хашму пӯписа; **бо иллат хашмгинона**, бо хитобу пӯписа; **миннату иллат** норозигӣ ва пӯписа.

ИЛЛАТГИН علتگين *kit.* нотоб, касалманд.

ИЛЛАТДОР عتدادر *ниг.* иллатнок.

ИЛЛАТӢ عتتى *гүфт.*, *ниг.* иллатнок.

ИЛЛАТНОК عتتناك нуксондор; айбдор; касалманд, дардманд.

ИЛЛАТНОКӢ عتتناكى дорои иллат будан, нуксон доштан, айбнокӢ.

ИЛЛИЙИН//ИЛЛИЙОН *а.* عليين//عليون *д.* арши аълои бихишт.

ИЛЛО *а.* الا ба чуз, ғайр аз, магар, магар ин ки; **ва илло** агар не, вагар на; **илло ту** ғайр аз ту.

ИЛЛЮЗИОНИЗМ *фр.* ايليوزيانيزم 1. *фалс.* таълимоти фалсафӢ, ки тибқи он олами атроф фиреби назар ва фиреби эҳсосот асту бас. 2. намуди хунар дар санъати сирк ва эстрада, ки ба қобилияти назарфиребии «мӯъчизамонанд» асос ёфтааст.

ИЛЛЮЗИОНИСТ *фр.* ايليوزيانيست 1. пайрави таълимоти иллюзионизм. 2. хунарманди сирк, ки санъати иллюзионизмро соҳиб аст.

ИЛЛЮЗИЯ *лот.* ايليوزيه 1. тасавури таҳрифшудаи воқеият. 2. умед ва орзуҳои амалиношуданӢ.

ИЛЛЮМИНАТОР *лот.* ايليومينتار тирезаҳои мудаввар ё мураббаи обногузар дар паҳлуҳои киштӢ ва ҳавопаймо.

ИЛМ *а.* علم маърифат, дониш, маҷмӯи маълумот оид ба ягон соҳа; **илм додан ба касе** савод омӯхтан ба касе, касеро таълим додан; **илм доштан** соҳиби маълумот будан, савод доштан, саводнок будан; **илм омӯхтан** таҳсили илм кардан, дарс хондан; соҳиби илму дониш шудан; **аҳли илм** олимон, донишмандон.

ИЛМДОР علمدار соҳиби дониш, донанда, олим; босавод.

ИЛМДӢСТ علمدوست дӯстдорандаи дониш; хайрхоҳи дониш.

ИЛМДӢСТӢ علمدوستى муҳаббат ба дониш, хайрхоҳӣ нисбат ба дониш.

ИЛМИНАМО علمىنما зоҳиран дорои хусусиятҳои илмӣ: **мақолаи илминамо**.

ИЛМИЯТ *а.* علميت илмӣ будан; ба муқаррароти илмӣ ҷавобгӯӣ будан.

ИЛМӢ علمى *мансуб ба илм*; аз рӯи усулу асосҳои илм иҷрошуда; ба талаботи илм ҷавобдиҳанда: **асари илмӣ**, **мақолаи илмӣ**, **маърузаи илмӣ**, **рисолаи илмӣ**, **роҳбари илмӣ**; **кори илмӣ** а) фаъолият дар соҳаи таҳқиқи илм; б) асари таҳқиқотӣ дар ягон риштаи илм, таълиф(от)и илмӣ; **унвони илмӣ** номи расмие, ки барои расидан ба зинае дар фаъолияти таълимию илмӣ дода мешавад: **унвони илмӣ дотсент**, **унвони илмӣ профессор**; **ходими илмӣ** номи вазифаи корманди муассисаи таълимӣ ва таҳқиқоти илмӣ: **ходими калони илмӣ**, **ходими пешбари илмӣ**, **ходими хурди илмӣ**.

ИЛМНОК علمناк бодониш, соҳибмаълумот, босавод; *муқ.* **илмдор**.

ИЛМОМӢЗӢ علمآموزى фарогирии дониш, аз худ кардани илм; саводомӯзӣ.

ИЛМУЛЯКИН *а.* علماليقين *д.*, *фалс.* донишдони моҳияти коре ё чизе бе шакку тардид.

ИЛМЧӢ علمجو толиби дониш, чӯяндаи донишу маърифат.

ИЛМЧӢӢ علمجوئى талаби дониш, ҷустани донишу маърифат.

ИЛМШИНОСӢ علمشناسى соҳаи таҳқиқот роҷеъ ба илм.

ИЛОВА *а.* علاوه он чи ба чизе зам мешавад, изофа; **ба иловаи ин** ба замми ин; **ба таври илова** изофатан, зиёда аз меъёри муайян; **илова ба (бар) ин (он)** ба замми ин (он), зиёда бар ин (он), изофа бар ин (он); **илова кардан (намудан)** зам кардан, афзудан; хамроҳ кардан; **илова шудан (гаштан, гардидан)** зам шудан.

ИЛОВАГӢ علاوهگى замшуда, афзудашуда, изофагӣ, барзиёд, он чи ба аслию асосӣ зам карда шудааст: **вақти иловагӣ**; **машғулиятҳои иловагӣ**; **даромади иловагӣ** даромад аз манбае, ки касбу кори асосии кас набошад, даромади изофӣ.

ИЛОҲ *а.* الله *д.* Худо.

ИЛОҲИЁТ الهيات илмҳои оид ба аҳкоми дин; фикҳ, худошиносӣ.

ИЛОҲӢ الهى 1. *д.* *мансуб ба илоҳ*; **дини илоҳӣ** дини аз тарафи Худо фиришодашуда. 2.

кошкӣ; Худо кунад, ки..., аз Худо металабам, ки...

ИЛОҲО *اله* *ниг.* **илоҳӣ** 2.

ИЛОҶ *а.* *علاج* 1. даво, дармон; муолиҷа, мудавво. 2. чора, тадбир; **илоҷ ёфта** а) дармон пайдо кардан; б) чора ёфта; **илоҷи кореро дидан** роҳе ёфта, чорае ҷустуҷӯ кардан; **илоҷ кардан** чора андешидан, роҳ ёфта, тадбире дидан; **илоҷ надоштан** чорае надоштан, роҳе барои расидан ба мақсаде надоштан; **илоҷе карда...** роҳе ёфта, ба ҳар тариқ, ки бошад..., тадбире ба кор бурда...; **чи илоҷ?** чӣ чора?, чӣ метавон кард?

ИЛОҶНОПАЗИР *علاج ناپذير* 1. давонашаванда, илоҷ ношуданӣ, сихат наёбанда, бедаво: **дарди илоҷнопазир**. 2. дарде ё мушките, ки чораву тадбире надорад, чоранопазир.

ИЛОҶПАЗИР *علاج پذير* қобили муолиҷа, давошаванда.

ИЛСОҚ *а.* *الصاق* *кит.* часпониш, часпонидан; пайваст кардан: **маҳалли илсоқи расм**.

ИЛТИБОС *а.* *التباس* *кит.* дарҳамомехтагӣ, печдарпечӣ, дарҳамбарҳамӣ.

ИЛТИВО *а.* *التواء* *кит.* ба ҳам печидан; печидагӣ, хамидагӣ.

ИЛТИЁМ *а.* *التيام* *кит.* ба якдигар пайваста шудан, ба ҳам омадан, беҳ шудани захм.

ИЛТИЗОЗ *а.* *التذاز* *кит.* лаззат бурдан, лаззатгирӣ.

ИЛТИЗОМ *а.* *التزام* *кит.* ба худ лозим гардонидани коре, ба зимма гирифта, ўҳдадор шудан; пеш гирифта.

ИЛТИЗОМНОМА *а.* *التزام نامه* нома дар бораи ба зимма гирифтани коре, хати ўҳдадорӣ.

ИЛТИҚО *а.* *التقاء* *кит.* рӯ ба рӯ омадан, вохӯрдан, мулоқот кардан.

ИЛТИҚОМ *а.* *التقام* *кит.* фурӯ бурдан, ҳамчун як лукма якбора фурӯ бурдан, балъидан.

ИЛТИҚОТ *а.* *التقاط* *кит.* ёфта чидан, барчидан.

ИЛТИМОС *а.* *التماس* хоҳиш, истидъо, дархост; махсусан хоҳиши илтиҷоомез; **илтимосу илтиҷо** тазарруъ ва тавалло; **илтимос доштан** хоҳиш изҳор кардан; бо исрору ибром дар-

хостан; **илтимос кардан** хоҳиш кардан, хостан; **илтимоси чизе кардан** аз касе чизе талабидан бо зорию илтиҷо; **ба илтимос даромадан** илтимосу илтиҷо кардан, илтиҷову пурсиш оғоз кардан.

ИЛТИМОСӢ *التماسي* *мансуб ба илтимос;* хоҳишмандона; **хати илтимосӣ** номае, ки дорои хоҳише мебошад, мактубе, ки ҳовии арзу ниёзе аст.

ИЛТИМОСКУНАНДА *التماس كنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **илтимос кардан**.

ИЛТИМОСНОМА *التماس نامه* хате, ки дар он арзу ниёзе ҷо дода шудааст; ариза.

ИЛТИСОҚ *а.* *التصاق* *кит.* ба ҳам часпидан, пайвастанӣ чизе ба чизе, пайвастагӣ.

ИЛТИФОТ *а.* *التفات* 1. *кит.* бо гӯшаи чашм нигаристан; ба касе рӯ овардан. 2. лутф, меҳрубонӣ; таваҷҷӯҳ; эътино; **илтифот кардан** а) меҳрубонӣ кардан, таваҷҷӯҳ зоҳир кардан, эътибор додан; б) лутф намудан.

ИЛТИФОТКОРӢ *التفات كاري* меҳрубонӣ, таваҷҷӯҳнокӣ.

ИЛТИФОТКОРОНА *التفات كارانه* аз рӯи таваҷҷӯҳ ва меҳрубонӣ.

ИЛТИФОТОМЕЗ *التفات آميز* бо таваҷҷӯҳ ва лутф, меҳрубонона: **нигоҳи илтифотомез**.

ИЛТИҲОБ *а.* *التهاب* 1. шӯълавар шудани оташ, афрӯзиш. 2. *тиб.* варам; газак; **илтиҳоби шуш** варамии шуш ба сабаби сармохӯрдагӣ.

ИЛТИҲОҚ *а.* *التحاق* *кит.* пайвастагӣ, ба ҳам расидан, мулҳақ шудан; *муқ.* **илҳоқ**.

ИЛТИҲОМ *а.* *التحام* *кит.* пайвастагӣ, беҳбудии захм; *муқ.* илтиём.

ИЛТИҶО *а.* *التجا* 1. *кит.* паноҳ бурдан, паноҳанда шудан; паноҳ хостан, зинҳор талабидан. 2. илтимос, хоҳиш бо зорию фурӯтанӣ, тазарруъ: **илтимосу илтиҷо**, **бо нигоҳи илтиҷо нигаристан**; **илтиҷо бурдан ба касе** паноҳ хоста рафта ба назди касе, паноҳанда шудан ба касе; **илтиҷо кардан** зорӣ кардан, тавалло намудан.

ИЛТИҶООМЕЗ *التجا آميز* бо оҳанги паноҳталабона; бо зорию илтиҷо; **нигоҳи илтиҷоомез** нигоҳи имдодталабона.

ИЛТИЧОҚ *a.* التجاج 1. *kit.* чӯшу хурӯши дарё ё баҳр, мавҷ задани дарё ё баҳр. 2. *мач.* ситеза кардан, якравӣ кардан.

ИЛФ *a.* الف 1. дӯст, улфат. 2. дӯстӣ, улфат; хӯ, унс гирифтан.

ИЛҲОД *a.* الحاد *kit.* аз дин баргаштан, бединӣ, мулҳидӣ; сарпечӣ кардан аз фармудаҳои динӣ.

ИЛҲОҚ *a.* الحاق *kit.* чизеро ба (охири) чизе пайвастан, ҳамроҳ кардан (шудан); пайванд додан; **илҳоқ шудан** пайвастан; ҳамроҳ карда шудан, мулҳақ шудан.

ИЛҲОМ *a.* الهام дар дил афтодани фикри коре, рағбати иҷрои коре, ки ба дили кас илқо мешавад; талқин ва ангезае, ки боиси гуфтани шеър мешавад; **илҳом бахшидан** боиси пайдоиши фикри коре шудан, фикри иҷрои кореро талқин кардан; шавқи касеро овардан ба коре; **илҳом гирифтан** фикри нав пайдо кардан аз таъсири чизе; рӯҳбаланд шудан аз чизе.

ИЛҲОМБАХШ الهامبخش илқокунандаи фикре, барангезанда ва рӯҳбаландкунанда ба коре.

ИЛҲОМДЕҲ الهامده *ниг.* илҳомбахш.

ИЛҲОН *a.* الحان хониш, сароидан; оҳангу овозҳои хушу дилкаш; **илҳон кардан** сурудан, нағмасароӣ кардан.

ИЛҲОҲ *a.* الحاح *kit.* дархост кардани чизе бо зорию илтичо, тазарруъ.

ИМДОД *a.* امداد ёрӣ додан, мадад расондан; ёрӣ, мадад, кумак; **имдод кардан** ёрӣ расондан; **имдод талабидан** ёрӣ пурсидан, кумак хостан; **ба имдод омадан** ба кумаку мадади касе расидан.

ИМДОДГАР امدادگر мададрасонанда; ҳомӣ, мудофиакунанда.

ИМДОДӢ امدادی *мансуб ба имдод.*

ИМДОДТАЛАБ امدادطلب он ки аз касе ёрӣ металабад; касе ки аз Худо имдод металабад.

ИМДОДТАЛАБӢ امدادطلبӣ ёрӣ пурсидан аз касе; имдод хостан аз Худо.

ИМДОДТАЛАБОНА امدادطلبانه ба тариқ ё оҳанги имдодпурсӣ: **имдодталабона нигоҳ кардан.**

ИМЗО *a.* امضا 1. *kit.* гузаронидан, равон кардан, чори кардан, иҷро кардан, иҷро; **ба имзо расондан** а) иҷро кардан ба амал гузаронидан; б) даст мондан, барои иҷрои коре бо роҳи имзои санади ҳуқуқӣ роз шудан. 2. *kit.* нишон, аломат, ки дар поён ё пушти фармон ё ҳуҷҷате барои иҷро мегузоранд. 3. ном ё номи хонаводагӣ, ки дар поёни мактуб ё ҳуҷҷате бо дасти худ навишта мешавад, дастина; **имзои мустаор** номе, ки муаллиф ба ҷои ному номи хонаводагии воқеии худ дар зер навиштаҳояш мегузорад, имзои ориятӣ, имзои пӯшида; **имзо кардан (мондан)** даст мондан, номи худро ба тасдиқи навиштае дар зер он сабт кардан.

ИМЗОДОР امضادار нома ё мақолае, ки нависанда имзо кардааст, ба он даст монда номи худро навиштааст.

ИМЗОНОМА امضانامه *kit.* санад, ҳуҷҷати бо-имзо.

ИМКОН *a.* امکان қудрат, тавоноӣ ба коре; муяссар будани коре бар касе; **ба қадри имкон** ба андозае, ки иҷро карданаш дастрас мешавад, ба ҳадди имкон; **ба ҳадди имкон // то ҳадди имкон** ба қадре, ки мумкин аст, то ҷое, ки кардан муяссар аст; **имкон додан** иҷрои кореро мумкин гардонидан; осон кардани коре; **имкон доштан** мумкин будан, имконпазир будан; **имкон ёфтан** а) қодир шудан; тавонистан; б) фурсат ва мавқеи муносиб пайдо кардан.

ИМКОНИЯТ *a.* امکانيت имкон, шароити мусоид ба иҷро ё вуқӯи коре; мумкин будани коре; қудрат, тавоноӣ; **имкониат додан** мумкин гардонидан, қобили иҷро гардонидан; мусоидат кардан; **имкониат доштан** дастрас будани шароити мувофиқ ба иҷрои коре; **имкониат ёфтан** шароити мусоид пайдо кардан.

ИМКОННОПАЗИР امکانناپذير он чи вуқӯаш ҳориҷ аз имкон аст, ғайри мумкин.

ИМКОННОПАЗИРӢ امکانناپذيري номумкин будан, қобили иҷро набудан.

ИМКОНПАЗИР امکانپذير мумкин, қобили иҷро, муяссар.

ИМКОНПАЗИРӢ امکانپذيري мумкин будан, қобили иҷро будан.

ИМЛО *a.* املاء 1. *зби.* маҷмӯи қоидаҳо оид ба дуруст навиштани калимаҳо, аз сатр ба сатр кӯчонидани онҳо, истифодаи ҳарфҳои калону хурд, дефис *ва г.* дар навишт: **фарҳанги имло**. 2. *кит.* пур кардан. 3. *кит.* навишта пур кардан; гуфтан ва такрор кардан ба касе, то ки вай нависад; **имло кардан (қунонидан)** гуфтан (дикта кардан) то касе нависад.

ИМЛОӢ املائي *мансуб ба имло; хатон имлоӢ* галати хилофи қоидаҳои имло.

ИММУНИТЕТ *лот.* ايمنونيتيت *ниг.* масуният.

ИМО *a.* ايما ишора, фаҳмондани матлабе бо ҳаракати сар, чашму абрӯ *ва г.*, ба тариқе, ки дигарон нафаҳманд: **бо имову ишора**; **имон бурот** ишора бо чунбонидани мӯйлаб; ишораи андак, ишораи хеле нозук; **имои чашм** ишора бо ҳаракати чашм; ишораи хеле нозук; **имо кардан** ишора кардан, бо ҳаракате матлаберо фаҳмондани шудан.

ИМОД *a.* عماد *кит.* чизе, ки ба он така мекунанд, такагоҳ, сутун.

ИМОКУНАНДА ايماکننده *сифати феълии замони гузашта аз имо кардан*; он ки бо ҳаракати чашм ё ягон узви дигар матлаберо ба касе фаҳмондани аст.

ИМОЛА I *a.* اماله 1. майл додан, моил гардонидани чизе ба сӯе. 2. *зби.* вақти хондан ва навиштани калимаҳо ба «е» табдил додани «о», *мас.*, **китоб-китеб, рикоб-рикеб** *ва г.* (*беитар бо талаби вазни шеър*).

ИМОЛА II اماله *тиб.* 1. ба воситаи олати махсус аз мақбад ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна кардан. 2. олати махсус барои ба рӯдаи рост фиристодани доруи моеъ, ҳукна.

ИМОМ *a.* امام 1. *кит.* пешво, пешрав, роҳбар. 2. *д.* пешво ва асосгузори ҳар як аз мазҳабҳои расмӣ ислом; *умуман* пешвои дин. 3. *д.* пешвои ҷамоаи намозгузори масҷидҳо; касе, ки намозхонҳо ҳангоми намоз ба вай иқтидо карда намоз мегузоранд; **имом шудан** пешгузаштан (-и шахсе дар намози ҷамоат).

ИМОМА *a.* عمامه салла, дастор.

ИМОМАТ *a.* امامت пешвоӣ, роҳбарӣ, имомӣ.

ИМОМАТӢ امامتي 1. вазифа ва амали имом, имомгарӣ, имомӣ. 2. ҳақ ва музде, ки ба

имом дар мавридҳои гуногун барои имомгарӣ дода мешавад.

ИМОМЗОДА امامزاده фарзанди имом (пешвои мазҳабӣ), аз авлоди имом.

ИМОМИЯ *a.* اماميه *д.* номи умумии фирқаҳои шиа, ки аз Алӣ сар карда ба дувоздаҳ имом эътиқоддоранд.

ИМОМХАТИБ امامخطيب сарвари масҷиди ҷомеъ.

ИМОН *a.* ايمان эътиқод, боварӣ ба чизе; **имони комил доштан** *ба чизе* боварии пурра доштан ба чизе; **имон овардан** а) гаравидан, ба касе ё чизе эътиқод пайдо кардан (*беитар дар бораи дин*); б) калимаи шаҳодатро бар забон овардан, расман мусулмониро қабул кардан; **имон рафтани** *д.* ба қуфру кофирӣ пардохта, номусулмон мурда рафтани; **имон фуруҳтан** хиёнат кардан ба дину ақоиди худ.

ИМОНФУРӢШ ايمانفروش он ки барои коре ё чизе аз имону эътиқоди худ даст мекашад; беимон.

ИМОРАТ I *a.* امارت *ниг.* аморат.

ИМОРАТ II عمارت 1. *кит.* таъмир, тармим, дуруст кардан. 2. бино, хона. 3. сохтмон, бинокорӣ; **иморат андохтан** бино сохтан; **иморат кардан** бино сохтан, бунёд намудан, сохтан. 4. ободӣ, ободонӣ.

ИМОРАТБОБ عمارتباب шоистаи иморат; **ҷои иморатбоб, ҷӯби иморатбоб**.

ИМОРАТГАР عمارتگر *ниг.* иморатсоз.

ИМОРАТСОЗ عمارتساز бинокор, банно, хонасоз.

ИМОРАТСОЗӢ عمارتسازي бинокорӣ, сохтмон, хонасозӣ.

ИМОРИӢ عماري *ниг.* аморӣ.

ИМОРОТ عمارات *ҷ.* иморат; биноҳо; ободихо.

ИМПЕРАТИВ *лот.* ايمپرتيو *зби.* сиғаи амриӣ феъл.

ИМПЕРАТОР امپرتار унвони ҳукмронони салтанатҳои хеле бузург, ҳукмрон, подшоҳи бузург, шоханшоҳ.

ИМПЕРАТОРИӢ امپرتاري 1. *мансуб ба император*: ҳукумати императорӣ. 2. империя: императо-

рии шӯравӣ.

ИМПЕРИАЛИЗМ *фр.* амприлизм зинаи капитализм, ки ҳукмронии монополияҳои калон дар тамоми соҳаҳои ҳаёт, муборизаи давлатҳои сармоядорӣ барои соҳиб шудан ба манбаъҳои моли хом ва бозори ҷаҳонии харидуфурӯш *ва ғ.* аз нишонаҳои асосии он мебошанд.

ИМПЕРИАЛИСТ *фр.* амприлисту сармоядори калон ё сиёсатмадори олами сармоядорӣ, ки сиёсати империалистӣ мебарад.

ИМПЕРИАЛИСТӢ *амприлисту мансуб ба империализм: ҷанги империалистӣ.*

ИМПЕРИЯ *лот.* амприе 1. давлати яккасолоӣ, ки дар сари он император меистад. 2. давлати дорои мустамлика. 3. давлате, ки чанд мамлакатро ба худ расман тобеъ кардааст.

ИМПИРОТУР *амприатури ниг.* император.

ИМПИРОТУРӢ *амприатури ниг.* императорӣ.

ИМРОР *а.* амрар *кит.* мурур кунондан, гузаронидан; **имрори вақт** вақт гузаронидан; **имрори маош** зиндагонӣ кардан, умр гузаронидан; рӯзгузаронӣ кардан.

ИМРӮЗ *ин* амруз *ин* рӯз, ҳамин рӯз, рӯзи ҷорӣ, рӯзе, ки давом дорад; ҳоло, ҳозир, кунун; **то ба имрӯз** то ба ҳол, то ин дам, то кунун.

ИМРӮЗА *амрузе он чи ба рӯзи ҷорӣ (ба ҳамин рӯз) тааллуқ дорад, ҳолия; ҳозира, ин замон.*

ИМРӮЗИНА *амрузине гуфт., мансуб ба имрӯз; имрӯзӣ; имрӯза.*

ИМРӮЗӢ *амрузӣ мансуб ба имрӯз.*

ИМРӮЗ-ПАГОҲ *амрузпеге* дар рӯзҳои наздик, ба қарибӣ.

ИМРӮЗҶО *амрузе* дар ин айём, ин замон.

ИМСОК *а.* амсак *кит.* 1. худдорӣ аз хӯрдани таом, худро аз хӯрок боздоштан. 2. мумсикӣ, хасисӣ.

ИМСОЛ *амсал* *ин* сол, ҳамин сол, соли ҷорӣ, соли, ки ҳанӯз давом дорад.

ИМСОЛА *амсале мансуб ба ҳамин соли ҷорӣ.*

ИМТИДОД *а.* амтдад 1. кашида шудан, кашол ёфтан. 2. дарозӣ, тӯл: **имтидоди замон** тӯли

замон; **имтидод ёфтан (пазируфтан)** тӯл кашидан, кашол ёфтан.

ИМТИЁЗ *а.* амтияз 1. бартарӣ (мазият) доштан нисбат ба чизе; бартарӣ, афзалият. 2. иҷозате, ки давлат барои сохтани корхона, истихроҷи маъдани кон ё интишори рӯзнома *ва ғ.* ба шахсе ё муассисае медиҳад.

ИМТИЁЗДОР *амтияздар ниг.* имтиёзнок.

ИМТИЁЗНОК *амтиязнак* имтиёздор, дорои имтиёз.

ИМТИЁЗНОКӢ *амтиязнаки* дорои имтиёз будан.

ИМТИЗОҶ *а.* амтизаҷ *кит.* 1. омехта шудани чизе бо чизи дигар, омезиш, ба ҳам омехта шудан. 2. наздикӣ, ҳамнишинӣ, ҳамсӯҳбатӣ.

ИМТИЛЛО *а.* амтила *кит.* 1. сер шудан, пур шудани шикам, бисёр сер шудан. 2. пурӣ, бисёрӣ, мамлу будан; **имтиллои хилоф** пур аз ихтиллоф.

ИМТИНОН *а.* амтинан *кит.* 1. миннат доштан, миннатдорӣ. 2. лутфу марҳамат, бахшиш.

ИМТИНОӢ *а.* амтинан *кит.* қабул накардан, рад кардан; худдорӣ аз қабули коре: **имтиноӢ кардан, саркашӣ кардан.**

ИМТИСОЛ *а.* амтишал *кит.* итоат кардан, фармон бурдан.

ИМТИҶОН *а.* амтихан озмудан, озмоиш кардан, санҷидан; озмоиш, санҷиш; дар муассисаҳои таълимӣ шакли санҷидани дараҷаи донишро аз худ кардани талаба; **имтиҳон гирифтан** озмуда дидан, санҷидан; **имтиҳон додан** мавриди озмоиш қарор гирифтан; аз санҷиш гузаштан; **имтиҳон кардан** санҷидан, озмудан; таҷриба кардан.

ИМТИҶОНГИРАНДА *амтихан гириде сифати феълӣ замони ҳозира аз имтиҳон гирифтан; санҷанда, озмоянда (дониши касеро): ҳайати имтиҳонгиранда.*

ИМТИҶОНГИРӢ *амтихан гири* санҷиш, озмоиш.

ИМТИҶОНДИҶАНДА *амтихан дегнде сифати феълӣ замони ҳозира аз имтиҳон додан; он ки имтиҳон медиҳад.*

ИМТИҶОНӢ *амтихани мансуб ба имтиҳон, озмоишӣ; барои таҷриба, таҷрибавӣ: варақан имтиҳонӣ.*

ИМТИҲОНОТ *a.* امتحانات *ч.* имтихон: давраи имтихонот.

ИМТИҲОНСУПОРАНДА *امتحان سپارنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз имтихон супоридан; имтихондиҳанда.*

ИМҲОҚ *a.* امحاق *кит.* маҳв кардан, нобуд сохтан.

ИМҲОЛ *a.* امهال *кит.* мӯхлат додан, мӯхлатдихӣ; ба таъхир андохтан.

ИМШАБ *امشب* шаби чорӣ, ин шаб.

ИМШАБА *امشبه* мутааллиқ ба имшаб, он чи хамин шаб рӯ додаст.

ИМЪОН *a.* ايمان *кит.* диққат ва зиракӣ дар коре; **имъони назар** зиракона нигоҳ кардан, дақиқназарӣ, умқи назар.

ИН *این* *ҷонишини ишоратӣ, ки ба кас ё чизи дар наздик буда ишора мекунад; муқоб.* **он** (*ки ба чизи дур ишора мекунад*); **ин бор** хамин дафъа; **ин вақт** дар хамин дам, дар ин байн; **ин гуна** ин тавр, ин навъ; **ин ё он** аз ҳар ду яке, яке аз ду; **ин зайл** *ниг.* **ин тавр**; **ин навъ** *ниг.* **ин гуна**; **ин сон** ба ин тариқ, ба хамин навъ; **ин тавр** чунин; ба ин тариқ; **ину он** ҳар ки, одамони гуногун; **ин қадар** ба ин миқдор, хамин қадар; бисёр зиёд; **ин ҳама** ин қадар, ин андоза; бисёр, баса; **ин чо** маҳалле, ки сухан дар бораи он меравад, хамин чо: **аз ин чо, ба ин чо, то ин чо**; **ин ҷониб** *ишиоӣ* ман; **ё ин ки** ва ё, ё худ; яъне, ба таври дигар; **на ину на он** ҳеҷ як, ҳеҷ қадом; **ин аст, ки...** бинобар ин, ба хамин сабаб; **ин тавр бошад...** дар ин сурат, дар ин ҳол.

ИНАБ *a.* اناب *кит.* ангур, меваи тару тозаи ток.

ИНАБИЯ *a.* انبييه *биол.* номи табақаи севум аз ҳафт табақаи чашм аст, ранги он мухталиф мебошад (*сиёҳ, қаҳвай, обӣ ва ғ.*) ва дар васати он мардумак қарор дорад.

ИНАБӢ I *انبيى* 1. мансуб ба **инаб** (ангур). 2. ангурфурӯш.

ИНАБӢ II *انبيى* *биол.* мансуб ба **инабия**: зовияи **инабӣ**, пардаи **инабӣ**.

ИНАБӢ III *انبيى* як навъи марворид.

ИНАК *اينک* 1. ана, мана; ба ин тариқ. 2. акнун, ҳоло.

ИНБИСОТ *a.* انبساط 1. *кит.* кушода шудан; паҳн шудан. 2. *мач.* кушодарӯй; хушии табъ, хуррамай; шодӣ ва хушӣ.

ИНВАЛИД *лот.* اينوليد *ниг.* маъюб, маълул.

ИНГАЛЯТСИЯ *лот.* اينگليتسيه *тиб.* усули бо дамкашӣ ба бадан чорӣ намудани моеоти бухоршаванда ба мақсади муолича, дамкашӣ, истиншоқ.

ИНДЕКС *лот.* ايندکس 1. рӯйхат, номгӯй, феҳрист. 2. аломати шартии рақамӣ ё ҳарфӣ, ки ба чизе дода шудааст; намоя: **индекси шӯъбаи алоқа, индекси рӯзнома ё маҷалла.**

ИНДИКАТОР *лот.* اينديکتار *физ.* асбоб барои андозагирӣ, сабт ва муайян кардани сифат ва миқдори объекти мушоҳида.

ИНДИРОС *a.* اندراس *кит.* 1. кӯхна шудан, кӯхнагӣ. 2. *мач.* безътибор шудан.

ИНДУКСИЯ *лот.* ايندوکسيه *тарзи фикрронии* мантиқӣ, ки аз рӯи чузъ доир ба кулл хулоса мебарорад.

ИНЕРСИЯ *лот.* انيرسيه 1. *физ.* хусусияти ҳолати оромӣ ё ҳаракати худро нигоҳ дошта тавонистани ҷисмҳо то аз тарафи қувваи берунӣ тағйир дода шудани ин ҳолат: **аз рӯи инерсия ҳаракат кардан.** 2. *мач.* бефаъолиятӣ, беташаббусӣ.

ИНЗИБОТ *a.* انضباط *кит.* назму тартиб, интизом.

ИНЗИВО *a.* انزوا *кит.* гӯшагирӣ, канораҷӯӣ аз мардум; гӯшанишинӣ.

ИНЗИМОМ *a.* انضمام *замима, илова; илова ба ин, ба иловаи..., иловатан.*

ИНЗОЛ *a.* انزال 1. сар додани чизе, фурувардани ягон чиз. 2. *биол.* чудо гардидани тухма, баромадани (хориҷ шудани) нутфа.

ИНЗОР *a.* انزا 1. огоҳӣ; огоҳ кардан. 2. тарсонидан; **инзор кардан** а) огоҳ кардан; б) тарсонидан, бим додан.

ИНКВИЗИТСИЯ *лот.* اينکویزتسيه *таър.* дар асрҳои миёна маҳкамаи истинтоққунанда ва ҷазодиханда дар калисои католикии Аврупо ва Амрико, ки душманони динро саҳт таъқиб ва бераҳмона ҷазо меод.

ИНКИСОР *انکسار* *физ.* интикос; шиканиш: **ин-**

кисори нур.

ИНКИШОФ انكشاف 1. *кит.* кашф шудан, ошкор шудан. 2. *мач.* ба воя расида, паҳн шуда, пеш рафтани ҳар чиз, рушд, пешрафт, тараққӣ; **инкишоф додан** тараққӣ додан, пеш бурдан; **инкишоф ёфтан** тараққӣ кардан, пеш рафтан.

ИНКИШОФЁБАНДА انكشاف يابنده *рӯ* ба инкишоф, *рӯ* ба тараққӣ, густариш ёбанда, рушд ёбанда.

ИНКИШОФЁБӢ انكشاف يابى рушд, пешрафт, тараққӣ.

ИНКОР *а.* انكار қабул накардан, рад кардан, эътироф накардан; *муқоб.* **икрор**; **инкор кардан** рад кардан, эътироф накардан, мункир шудан.

ИНКОРНОПАЗИР انكارناپذير ғайри қобили инкор, раднашаванда: **далели инкорнопазир**.

ИНКУБАТОР *лот.* اينكوباتر дастгоҳе, ки бо роҳи сунъӣ аз тухм чӯча мебарорад, дастгоҳи чӯчабарорӣ.

ИНКУБАТОРӢ اينكوباتارى *мансуб ба инкубатор.*

ИНҚИЁД *а.* انقياد *кит.* итоат кардан, гардан фурувардан, мутеъ шудан, ром шудан; фармонбардорӣ кардан.

ИНҚИЗО *а.* انقضا охир, хотима, анҷом; ба охир расидан; **инқизои мӯҳлат** ба охир расидани мӯҳлат.

ИНҚИЛОБ *а.* انقلاب 1. якбора баргаштан аз ҳоле ба ҳоли дигар, дигаргунии қатъӣ. 2. тағйироти амиқи сифатӣ дар тараққии ягон ҳодисаи табиат ва ҷамъият ё маърифат: **инқилоби илмию техникӣ**, **инқилоби Октябр**; **инқилоби сурх киноя аз инқилоби Октябр**; **инқилоби фикрӣ** дигаргунии кулӣ дар ақида; табаддулоти зехнӣ. 3. *нуч.* мавқеи гардиши Офтоб: **инқилоби тобистонии (зимистонии) Офтоб**.

ИНҚИЛОБИҶОН انقلابيون *кит.*, *ҷ.* **инқилобӣ**.

ИНҚИЛОБӢ انقلابى 1. *мансуб ба инқилоб*: **харақати инқилобӣ**. 2. иштирокдори инқилоб.

ИНҚИЛОБЧӢ انقلابچى иштирокдор ва тарафдори харақати инқилобӣ.

ИНҚИРОЗ *а.* انقراض аз байн рафтан, нобуд шудан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту

дан; **инқирози олам** *д.* тамоман несту нобуд шудани олам пеш аз қиёмат.

ИНҚИСОМ *а.* انقسام *кит.* 1. қисм-қисм шудан, тақсим шудан; ба қисмҳо ҷудо шудан. 2. *мач.* парокандагӣ, парешонӣ.

ИНҚИТОӢ *а.* انقطاع *кит.* 1. қатъ шудан, канда шудан; аз ҳамдигар ҷудо шудани чизе. 2. танхой, ҷудой, дурӣ аз мардум.

ИННИН *а.* عنين марде, ки аз мубошират бо занон очиз аст; номард, он ки хоҳиши зан надорад; хез.

ИНО *а.* انا *кит.* зарф, ованд.

ИНОБАТ *а.* انايت 1. тавба кардан; тавба, пушаймонӣ. 2. ба эътибор гирифтани узр ва тавбаи касе; **ба инобат гирифтан** қабул кардан, ба эътибор гирифтан.

ИНОД *а.* عناد *кит.* саркашӣ, гарданшаҳӣ, якраҳагӣ; ситеза; **инод кардан** якраҳагӣ кардан; ситеза кардан.

ИНОДКОР عنادكار саркаш, якраҳа, исроркунанда (*дар суҳан ва кори худ*); ситезакор.

ИНОДКОРӢ عنادكارى саркашӣ, якраҳагӣ; ситеза.

ИНОДКОРОНА عنادكارانه бо якраҳагӣ; бо ситеза.

ИНОДПЕША عنادپيشه *ниг.* **инодкор**.

ИНОҚ *м.-т.* ايناق//اناق *таър.* яке аз мансабҳои олӣ — рутбаи ёздаҳум аз понздаҳ рутбаи мансабдорон дар аморати Бухоро.

ИНОН *а.* عنان лачом, чилав, афсор; $\diamond$ **инони ихтиёр аз даст рафтан** сабру тоқатро аз даст додан; мувозинати худро аз даст додан; чӣ қор карда истодани худро надониста мондан; **нони ихтиёри худро ба дасти касе додан** ҳалли тақдири худро ба каси дигаре супоридан.

ИНОНГИР عنانگير 1. гирандаи лачоми аспӣ касе. 2. *мач.* касе, ки ба рафтани каси дигар монез мешавад.

ИНОНДОР عناندار савор, савори мохир.

ИНОНКАШ عنانكش 1. касе, ки инони аспро мекашад, чилавдор. 2. *мач.* он ки ихтиёр дар дасти ўст; раҳбар. 3. он ки лачом кашида ас-

- про нигоҳ медорад; **инонкаш кардан** истодан, таваққуф кардан.
- ИНОНПЕЧ** *عنان پيچ* 1. касе, ки инони аспро печонда мегардонад. 2. *мач.* савори моҳир; касе, ки дар хунари саворӣ маҳорат дорад.
- ИНОРАТ** *ا. انارت* *кит.* даргирондан, афрӯхтан, равшан кардан.
- ИНОЯТ** *а.* *عنايت* мададгорӣ, дастгирӣ, ёрӣ; илтифот, меҳрубонӣ.
- ИНС** *а.* *انس* мардум, одамиён.
- ИНСИБОБ** *а.* *انصباب* *кит.* рехта шудани об ва моеоти дигар.
- ИНСИДОД** *а.* *انسداد* *кит.* баста шудан, банд гардидан, гирифтор шудан.
- ИНСИКОБ** *ا.* *انسكاب* рехта шудан, резиши об *ва г.*
- ИНСИРОМ** *а.* *انصرام* *кит.* бурида шудан, қатъ шудан, мунқатеъ шудан.
- ИНСИРОФ** *а.* *انصراف* баргаштан, бозгаштан, мурочиат.
- ИНСӢ** *انسى* мансуб ба инс.
- ИНСОН** *انسان* одам, одамӣ, башар.
- ИНСОНБАДБИНӢ** *انسان بدبينى* бад дидан инсонро, ҳисси бадбинӣ нисбат ба одам(он).
- ИНСОНБАДБИНОНА** *انسان بدبينانه* бо ҳисси бадбинӣ нисбат ба инсон.
- ИНСОНВОР** *انسان وار* ба монанди инсон рафтор кардан, ба сони одам, одамвор муносибат кардан.
- ИНСОНДӢСТ** *انسان دوست* он ки одамро дӯст медорад; он ки ба одамиён аз рӯи хайрхоҳӣ, ғамхорӣ ва мувофиқи шарафу хайсияти онҳо рафтор мекунад, башардӯст.
- ИНСОНДӢСТӢ** *انسان دوستى* инсондӯст будан, башардӯстӣ, одамдӯстӣ.
- ИНСОНДӢСТОҲА** *انسان دوستانه* бо ҳисси меҳру муҳаббат нисбат ба инсон.
- ИНСОНИЯТ** *а.* *انسانيت* 1. башарият, навъи инсон, мардум, одамон. 2. мардумӣ, одамият, одамгарӣ, муносибати лоиқи инсонӣ бар ҳама чиз, хушрафтории ҳоси инсон; **олами инсоният** дунёе, ки инсонҳо дар он зиндагӣ доранд, дунёи маскун бо одамон.
- ИНСОНИЯТДӢСТ** *انسانيت دوست* *ниг.* инсондӯст.
- ИНСОНИЯТПАРВАР** *انسانيت پرور* *ниг.* инсонпарвар.
- ИНСОНӢ** *а.* *انساني* 1. мансуб ба инсон; мардумӣ, одамият; **қарзи инсонӣ**. 2. инсоният, башарият.
- ИНСОННАВОЗ** *انسان نواز* он ки ба инсонҳо аз рӯи меҳрубонӣ ва навозиш рафтор мекунад, инсондӯст.
- ИНСОНПАРВАР** *انسان پرور* он ки башарро дӯст медорад ва ҳурмат мекунад, одамдӯст, халқпарвар.
- ИНСОНШИНОСӢ** *انسان شناسى* таҳқиқи ҳислат ва рӯҳияи инсон, мардумшиносӣ.
- ИНСОФ** *а.* *انصاف* 1. *кит.* нисф кардан, ба ду нимаи баробар тақсим кардан. 2. аз рӯи баробарӣ ва ростӣ муомила кардан; адолат, адлу дод; ростӣ, росткорӣ; **инсофу мурувват** росткорӣ ва одамгарӣ; **аз рӯи инсоф** боинсофона, мувофиқи ҳаққоният ва росткорӣ; **инсоф додан** аз рӯи адолат амал кардан, аз рӯи ҳақиқат ҳукм кардан; **инсоф кардан** аз рӯи ҳаққоният ва адолат рафтор кардан; **ба инсоф омадан** аз рӯи ҳақ ва ростӣ муомила кардан, одилона рафтор кардан.
- ИНСОФҚӢӢ** *انصاف جوي* он ки роҳи адолат ва ҳақиқатро чӯёст.
- ИНСТИТУТ** *лот.* *انستيتوت* 1. номи мактабҳои олий, муассисаҳои илмӣ таҳқиқотӣ ва тақмили ихтисос, донишкада; маркази таҳқиқоти илмӣ – пажӯҳишгоҳ. 2. мақом(от) дар ҷомеа.
- ИНТЕГРАЛ** *лот.* *اينتگرل* *риёз.* бузургие, ки дар натиҷаи амали дифференциатсияи муқобил ҳосил мешавад.
- ИНТЕРМЕДИЯ** *лот.* *اينترمديه* *санъ.* асари хурди одатан ҳаҷвӣ ва ё саҳнаҷаи мусиқӣ.
- ИНТЕРНАТ** *лот.* *اينترنت* 1. иқоматгоҳи умумӣ дар назди мактаб барои хонандагон, хобгоҳ. 2. *ниг.* **мактаб-интернат**.
- ИНТЕРНАТСИОНАЛ** *лот.* *اينترناتسيانل* *ниг.* **байналмилал**.
- ИНТЕРНАТСИОНАЛИЗМ** *лот.* *اينترناتسيانليزم* яке аз усулҳои асосии сиёсӣ ғоявии синфи коргар, ки иттиҳоди синфӣ ва ҳамраҳӣи

байналхалқии меҳнатқашони тамоми мамлакатҳо дар мубориза ба муқобили истеъмори мазмуни онро ташкил медиҳад.

ИНТЕРНАТСИОНАЛИСТ лот. *айнтернтсианлис* тарафдори интернационализм, пайрави интернационализм.

ИНТЕРНАТСИОНАЛӢ *айнтернтсианли* байналхалқӣ, байналмилалӣ.

ИНТЕРНЕТ англ. *интернет* шабакаи ҷаҳонии компютерӣ.

ИНТИБОҚ а. *интибоқ* мувофиқ шудан, баробар шудан, ба якдигар мутобиқ шудан.

ИНТИБОҲ а. *интибо* бедор шудан, огоҳ шудан; огоҳӣ, бедорӣ.

ИНТИВО а. *интиво* бар ҳам печидагӣ, печидан, навардида шудан.

ИНТИЗОМ а. *интизом* 1. низом, тартиб, тартибот, сомон. 2. итҳоати ҳатмии ҳамаи аъзои ҳайат ба муқаррарот ва тартиботи ҷорӣ: **интизоми меҳнат** риояти тартиботу шароити кор; **интизоми ҳарбӣ** риояти қоида ва талаботи ҳарбӣ.

ИНТИЗОМДӢСТ он ки тартиботу қоидаҳоро қомилан риоя мекунад.

ИНТИЗОМӢ *интизомӣ* марбут ба **интизом**; **нерӯҳои интизомӣ** нерӯҳои ниғаҳбони тартибу интизом.

ИНТИЗОМНОҚ *интизомнак* дорои рафтор ва кирдори боодобона, ботартиб, бонизом, боинтизом.

ИНТИЗОМНОҚӢ *интизомнаки* риояи тартибу назм вақти иҷрои кор ё супорише, боинтизомӣ, ботартибӣ.

ИНТИЗОР а. *интизор* 1. чашм ба роҳ будан, чизеро чашм доштан, чашмдошт; нигаронии бесабронаву муштоқона ба омадани касе ё ба вукӯи чизе. 2. он ки чашм ба роҳ аст, чашм ба роҳ, мунтазир; **интизор будан** чашм ба роҳ доштан, мунтазир ва нигарон будан; **интизор бурдан** чашм ба роҳ будан, нигарон будан ба омадани касе ё вукӯи ҳодисае, мунтазир будан; **интизор кардан** мунтазир намудан, нигарон ва умедвор кардан касеро: **интизор шудан** мунтазир шудан, чашм доштан, нигарон будан.

ИНТИЗОРБАРАНДА *интизорбаранда* сифати феълӣ замони ҳозира аз **интизор бурдан**; мунтазир, умедвор.

ИНТИЗОРӢ *интизорӣ* чашм ба роҳ будан, чашмдорӣ, нигаронӣ, мунтазирӣ, умедворӣ; **интизорӣ бурдан** мунтазир будан, чашм ба роҳ будан; **интизорӣ доштан** мунтазир будан, умедвор будан; **интизорӣ кашидан** мунтазир будан, нигарон будан, дар интизорӣ вақт гузаронидан; **дар интизорӣ гузоштан** мунтазир монондан, чашм ба роҳ кардан касеро; **интизорӣ бадтар аз марг аст** (мақ.) азоби чашмбароҳӣ ниҳоят сахт аст.

ИНТИЗОӢ а. *интизо* кашида баровардан, канда баровардан, аз ҷо берун овардан, баркандан; кашида гирифтан.

ИНТИКОС а. *интикос* сарнагун шудан; сарнагунӣ, вожгунӣ.

ИНТИҚОД а. *интиқод* танқид; танқид кардан.

ИНТИҚОДӢ а. *интиқодӣ* танқидӣ: **матни интиқодӣ**.

ИНТИҚОЛ а. *интиқол* аз ҷое ба ҷои дигар бурдан, нақли макон кардан, ҷой иваз кардан, кӯчидан; **интиқоли маблағ** иқт. аз ҷое ба ҷои дигар фиристодани пул.

ИНТИҚОЛДИҲАНДА а. *интиқолдеҳанда* ҳамлқунанда, аз як ҷой ба ҷои дигар баранда, ноқил.

ИНТИҚОЛНОПАЗИР *интиқолнапзир* ғайри қобили ҳамл, ба ҳамлу нақл номувофиқ.

ИНТИҚОЛНОПАЗИРӢ *интиқолнапзирӣ* ғайри қобили ҳамлу нақл будан.

ИНТИҚОЛПАЗИР *интиқолпзир* қобили ҳамлу нақл, ба интиқол мувофиқ.

ИНТИҚОЛПАЗИРӢ *интиқолпзирӣ* қобили ҳамлу нақл будан, ба интиқол мувофиқ будан.

ИНТИҚОМ а. *интиқом* қасд гирифтан аз касе; қасос, кин, ниқор: **фурсати интиқом расид**; **интиқом гирифтан** қасос гирифтан, қасди худро аз касе гирифтан.

ИНТИҚОМГИР *интиқомгир* он ки қасос меситонад, ниқоргиранда.

ИНТИҚОМГИРӢ *интиқомгирӣ* ниқорситонӣ, ниқоргирӣ.

ИНТИҚОМСИТОНӢ انتقامستاني *ниг.* **ниқорғирӢ.**

ИНТИҚОМХОҲ انتقام خواه он ки қасос гирифта
меҳоҳад, интиқомчӯ, ниқорталаб.

ИНТИҚОМХОҲӢ انتقام خواهى *ниг.* интиқомчӯӣ,
ниқорталабӣ.

ИНТИҚОМЧӢ انتقام جو *ниг.* **интиқомхоҳ.**

ИНТИҚОМЧӢӢ انتقام جوئى *ниқорғирӢ,* қасос-
ғирӢ.

ИНТИҚОС *a.* انتقاص *кит.* кам шудан, коста
шудан.

ИНТИҚОШ *a.* انتقاش *кит.* нақш бастан,
ниғошта шудан.

ИНТИМО *a.* انتما *кит.* ба касе нисбат ёфтани
чизе; нисбат, тааллуқ.

ИНТИМОС *a.* انطماس *кит.* нопадид шудан, аз
байн рафтан.

ИНТИОШ *a.* انتعاش *кит.* 1. аз чой бархостан,
баланд шудан. 2. маҷ. аз беморӣ хестан, си-
ҳат шудан. 3. айшу ишрат; нишот, шодмонӣ.

ИНТИСОБ I *a.* انتساب *кит.* нисбат доштан; нис-
бат, хешӣ: **интисоб доштан, интисоб кардан.**

ИНТИСОБ II *a.* انتصاب *кит.* насб шудан, чойғир
шудан, барқарор шудан.

ИНТИСОҚ *a.* انتساق *кит.* ба тартиб даромадан,
низом пайдо кардан.

ИНТИСОР *a.* انتصار *кит.* нусрат ёфтан, пирӯзӣ
ба даст овардан.

ИНТИСОФ *a.* انتصاف *кит.* адлу дод, додгарӣ.

ИНТИСОҲ *a.* انتساح *кит.* 1. нусха бардоштан,
нусхабардорӣ. 2. бекор кардан, маҳв кардан,
нобуд кардан, мансӯх гардондан.

ИНТИСОҲ *a.* انتصاح *кит.* насиҳат қабул кардан,
андарз гирифта.

ИНТИФО *a.* انظفا *кит.* хомӯш шудани оташ ё
чароғ.

ИНТИФОӢ *a.* انتفاع *кит.* нафъ гирифта, фоида
бурдан; нафъ, суд, фоида, ҳосил.

ИНТИХОБ *a.* انتخاب *чудо* карда гирифта,
хоста гирифта, барғузидани чизе ё касе аз
байни чизҳо ва қасос; **интиҳоб кардан (наму-
дан)** хоста гирифта, чида гирифта, барғу-
зидан касеро ба қасос; **интиҳоб шудан**

касеро ба қасос; **интиҳоб шудан** барғузида
шудан, писандида шудан.

ИНТИХОБӢ انتخابى *мансӯб ба интиҳоб;* инти-
ҳобшуда; он ки ба воситаи овоздиҳӣ ба қасос
ғумошта шудааст; **вазифаи интиҳобӣ** манса-
бе, ки иҷроқунандаи он ба тариқи интиҳоб
муайян карда мешавад.

ИНТИХОБКУНАНДА انتخاب کننده *сифати феъ-
лии замонӣ ҳозира аз интиҳоб кардан;* он ки
қасос ё чизеро хоста меғирад.

ИНТИХОБОТ انتخابات 1. *ҷ.* **интиҳоб.** 2. маъ-
ракаи сиёсӣ, ки дар он ба мақомоти олий ва
маҳаллии ҳокимият намояндагон барғузида
мешаванд: **маъракаи интиҳобот, қонуни ин-
тиҳобот.**

ИНТИХОБОТӢ انتخاباتى *мансӯб ба интиҳобот:*
ҳуқуқи интиҳоботӣ, ҳавзаи интиҳоботӣ.

ИНТИҲО *a.* انتها *ба ниҳоят расидан;* поён, ан-
ҷом, охир; *муқоб.* **ибтидо;** **ба интиҳо расидан**
тамом шудан, хотима ёфтан.

ИНТИШОР *a.* انتشار 1. паҳн шудан, пароканда
шудан, шурӯъ ёфтан; **интишор ёфтан** паҳн
шудан; овоза шудан, шоеъ шудан. 2. нашр,
ҷоп.

ИНТИШОРОТ *a.* انتشارا *ҷ.* **интишор;** нашриёт.

ИНФИКОҚ *a.* انفكاك *кит.* аз ҳам ҷудо шудан,
ҷудо шуда дур шудан; ҷудой, озодӣ.

ИНФИОЛ *a.* انفعال шармсори, шармандагӣ, хи-
ҷолат: **инфиол кашидан** шарм доштан, хичил
гаштан.

ИНФИРОД *a.* انفرد *кит.* фард шудан, танҳо
шудан; танҳой.

ИНФИРОДӢ انفردى *мансӯб ба инфирод* (фард,
шаҳси танҳо); **хоҷагии инфиродӣ** хоҷагии
фарди ҷудогона.

ИНФИРОЗ *a.* انفراز *кит.* ба ҳелҳо ҷудо шудан,
навъ ба навъ шудан.

ИНФИСОЛ *a.* انفصال *кит.* аз ҳам гусастан, аз
ҳам ҷудо шудан; ҷудой.

ИНФИСОҲ *a.* انفساح *кит.* 1. кушодагӣ, вусъат.
2. маҷ. хушӣ.

ИНФИТОР *a.* انفطار *кит.* шикофта шудан, тар-
кидан; таркиш.

- ИНФИТОҲ** *a.* انفتاح кушода шудан, боз шудан.
- ИНФИҶОР** *a.* انفجار *kit.* 1. таркидан, таркиш. 2. равон шудан, ҷорӣ шудан, равон гаштан (-и об аз чашма).
- ИНФОЗ** *a.* انفاذ *kit.* иҷро кардан, ба ҷо овардани ҳукму фармон.
- ИНФОҚ** *a.* انفاق *kit.* харҷ кардан, сарф кардан; нафақа додан, маош додан; нафақа, бахшиш.
- ИНФРАСАДО** اينفرهصدا ларзишҳои зудиашон кам, ки инсон ба гӯш онҳоро эҳсос карда наметавонад.
- ИНФРАСОХТОР** اينفرهساختار қисмҳои таркибии сохтори умумии ҳаёти иқтисодӣ ё сиёсӣ, ки хусусияти тобеш ё иловагиро доро буда, умуман фаъолияти мӯътадили низоми иқтисодӣ ё сиёсиро таъмин менамоянд.
- ИНФРАСУРХ** اينفرهسرخ *физ.* шуъҳои инфрасурх, нурпошии инфрасурх нурпошии электромагнитие, ки ба чашм ноаён буда, дарозии мавҷояш тақрибан аз 0,74 мкм то 1-2 мм мебошад.
- ИНФУЗОРИЯ** *лот.* اينفوزاريه *зоол.* синфи бештар инкишофёфтаи ҷонварони содатарини якхучайраи ба чашм ноаён, ки дар обҳои ширину шӯр, дар хоки мартуб (намнок) зиндагӣ мекунанд.
- ИНХИЗОЛ** *a.* انخزال *kit.* бечора, очиз шудан; бечорагӣ, очизӣ.
- ИНХИЛОЪ** *a.* انخلاع барканда шудан, дур шудан, барканор шудан, халъ.
- ИНХИФОЗ** *a.* انخفاض *kit.* ба пастӣ афтодан; нишебӣ, пастӣ.
- ИНҲИДОМ** *a.* انهدام *kit.* вайрон шудан, хароб шудан; вайронӣ, харобӣ.
- ИНҲИДОР** *a.* انحدار *kit.* ба нишеб фуру омадан, сарозер шудан.
- ИНҲИЗОМ** *a.* انهدام *kit.* шикаст хӯрдан, пароканда шудани лашкар, ҳазимат гирифтани.
- ИНҲИЛОЛ** *a.* انحلال 1. ҳал шудан, маҳлул гардидан. 2. аз ҳам ҷудо шудан, пароканда шудан; фосид шудан, нобуд шудан.
- ИНҲИНО** *a.* انحناء 1. қач шудан, ҳам шудан; ҳамӣ, хамидагӣ, дутой; мунҳанӣ. 2. маҷ. пас-тию баландӣ.
- ИНҲИРОФ** *a.* انحراف *kit.* қач рафтани, ба тарафе майл кардани, мунҳариф шудани; қачравӣ, кебиш.
- ИНҲИСОР** *a.* انحصار 1. ихота шудани, ба даруни чизе ғунҷонда шудани, мунҳасир ба чизе шудани. 2. махсус будани коре ба касе ё ба идорае, мунҳасир будани.
- ИНҲИТОТ** *a.* انحطاط *kit.* 1. фуруд омадани, паст шудани; таназзул. 2. маҷ. коста шудани.
- ИНҲИФОЗ** *a.* انحفاظ *kit.* муҳофизат, ниғаҳдорӣ.
- ИНҶУНИН** اينچنين 1. ба ин тариқ, ба ҳамин тарз, ҳамин ҳел. 2. ва, низ, ҳам.
- ИНҶ** اينچ: **бо даҳони (лаби) инҷ гуфт.** лабу даҳонро ба табассуми одатан бемаврид ё писханд моил карда, дандонҳои пеши худро андак намоён кардани.
- ИНҶАҲОНӢ** اينجهاني *мансуб ба ин ҷаҳон; мансуб ба ин дунё.*
- ИНҶИЗОБ** *a.* انجذاب *чазб* шудани, кашида шудани; *чазб.*
- ИНҶИҚ** *t.* اينجيق *гуфт.* сернозунузи зудранҷ, нозуктабиати дилтанг.
- ИНҶИҚӢ** اينجيقى *гуфт.* нозунуз; дилтангӣ.
- ИНҶИЛ** *a.* انجيل *номи китоби муқаддаси исавиён, ки як қисми Библияро ташкил медиҳад.*
- ИНҶИЛО** *a.* انجلا *kit.* равшан шудани, ҷило ёфтани; ошкор шудани, ҳувайдо шудани.
- ИНҶОБИЗАН** اين جايزن *маҷ.* касе, ки худ кор накарда, ба дигарон кор ёд медиҳад; **мардикор як танга, инҷобизан сад танга (зарб.)** одаме, ки худ кор накарда ба дигарон кор ёд медиҳад; нисбат ба роҳбар, усто, ки маоши зиёдтар аз дигарон дорад.
- ИНҶОЗ** *a.* انجاز *kit.* ба ҷо овардани ниёзи касе, раво кардани ҳочат; вафо кардани ба қавлу ваъда.
- ИНҶОӢ** اينچائي *мансуб ба ин ҷо; бошанда дар ин маҳал.*
- ИНҶОҲ** *a.* انجاح *раво шудани ҳочат, ба ҷо омадани ниёз, муваффақ шудани.*

ИНЧУ *m.* اينجو 1. марворид. 2. салтанат, мулки зери дасти подшоҳ.

ИНШИҚОҚ *a.* انشقاق шикофта шудан, таркидан, кафидан.

ИНШИОБ *a.* انشعاب *kit.* ба шӯъбаҳо ҷудо шудан, шоха-шоха шудан.

ИНШИРОҲ *a.* انشراح 1. кушода шудан, кушодагӣ. 2. *мач.* шодӣ ва хурсандӣ.

ИНШО *a.* انشا 1. эҷод кардан, офаридан, сохтан. 2. навиштан. 3. *кҳн.* суханпардозӣ ва навиштани фасеҳу балеғ; навиштаҳои суханпардозонаи девонӣ (*дар замони пеш*); **иншо кардан (намудан)** эҷод кардан, навиштан. 4. навъи кори хаттии мактабӣ, ки талаба дар мавзӯи аз тарафи муаллим додашуда менависад.

ИНШОАЛЛОҲ *a.* انشاءالله *d.* Худо агар хоҳад.

ИНШОД *a.* انشاد *kit.* шеър гуфтан; хондан шеъри касеро.

ИНШОНАВИС انشانويس 1. нависандаи иншо. 2. нависандаи нома ва рукъаҳо бо услуби иборорои суханпардозона, муншӣ.

ИНШОНАВИСӢ انشانويسى 1. иншо навиштан. 2. навиштани муқотиботи расмӣ маҳкамаҳо (*дар замони пеш*).

ИНШООТ *a.* انشاءات сохтмонҳо, биноҳо.

ИНЪИДОМ *a.* انعدام *kit.* нест шудан, нобуд шудан; нестӣ, нобудӣ.

ИНЪИКОС انعكاس акс ёфтан, мунъакис гардидан, намудор шудани шакли чизе дар ҷисми шаффоф, об, оина *ва ғ.*; **инъикос ёфтан** зоҳир шудани акси чизе дар чизи дигар.

ИНЪИКОСКУНАНДА انعكاس كننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз инъикос кардан.* 2. аломат ё асбобе, ки нур ва гармиро инъикос мекунад.

ИНЪИҚОД *a.* انعقاد 1. баста шудан; мунъақид гардидан: **инъиқоди аҳду паймон, инъиқоди қарордод.** 2. *kit.* фароҳам омадан, ҷамъ омадан (-и одамон барои қарор додан ба коре).

ИНЪИТОФ *a.* انعطاف 1. ҳам шудан, дуқат шудан, дуто шудан. 2. баргаштан, бозгаштан.

ИНЪОМ *a.* انعام чизеро ба касе бе бадал бахшидан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан**

дан, бахшиш, ато, ҳадя; **инъом додан** бахшиш додан; муқофот додан, **инъом кардан** бахшидан, пешкаш намудан.

ИНЪОМБАХШӢ انعام بخشي *ниг.* **инъомдихӣ.**

ИНЪОМДИХӢ انعام دهمӣ тӯҳфа додан, муқофот додан; инъом бахшидан ба касе.

ИНЪОМӢ انعامى 1. *мансуб ба инъом;* ба тариқи инъом гирифташуда, тӯҳфашуда. 2. силоҳ, соат ва ғ асбоби дигаре, ки ба касе бо номнавис шудан тӯҳфа гардидааст.

ИОДА(Т) *a.* اعاده//اعادت 1. бозгашт, рӯҷӯъ. 2. бозгуфтан, дубора гуфтан, такроран гуфтан. 3. эҳё шудан, бори дигар зинда шудан.

ИОН *ю.* ايان *физ.* зарраҳои заряднок; атом ё гурӯҳи атомҳо, ки заряди барқӣ доранд.

ИОНА *a.* اعانه *kit.* маблағе, ки ба тариқи ёрию дастгирӣ ба касе дода мешавад: **иона ҷамъ кардан.**

ИОНАТ *a.* اعانت *kit.* ёрӣ кардан, дастгирӣ намудан, ёрмандӣ, кумак.

ИОНИЗАТСИЯ *ю.* ايانزتسيه ҳодисаи ба ионҳо табдил ёфтани ҳаста ва молекулаҳо бо таъсири ҷараёнҳои химиявӣ *ва ғ.*

ИОНОСФЕРА *ю.* اياناسفره қабаати болоии ҳавои атрофи Замин, ки дар он ион ва электронҳо зиёд аст.

ИПОТЕКА *ю.* ايباتيكه *икт.* гавари амволи ғайриманкул бо мақсади гирифтани қарз (*гавари қарздиҳанда дар ихтиёри қарздор боқӣ мемонад*).

ИППОДРОМ *ю.* ايبادرام *ниг.* **аспрес.**

ИРАМ *a.* ارام: **боғи Ирам** *kit.* боғи бошукӯҳи афсонавӣ, ки гӯё Шаддод ном подшоҳ дар Яман бунёд кардааст.

ИРВО *a.* اروا *kit.* обёрӣ кардан, сероб кардан.

ИРҒАЙ *m.* ايرغى *бот.* номи гиёҳ ва меваи он, ки қизил низ номида мешавад.

ИРҒОБ *a.* ارغاب *kit.* рағбати касеро бедор кардан, шавқу ҳаваси касеро ба коре бедор кардан.

ИРД ارد рӯзи биступанҷуми ҳар моҳи шамсӣ, ард.

ИРЗ *a.* عرض *kit.* обрӯ, шараф, номус.

ИРИМ *t.* ايريم *guf.* маросими хурофӣ барои дафъи зиёну зарар: **ириму чирим**.

ИРИМЧӢ ايريمچي 1. он ки маросими хурофӣ анҷом медиҳад. 2. шахсе, ки ба ҳар гуна зиёну зарар аз ғайр бовар дорад.

ИРИС *лот.* اريس *guf.* навъи конфет, ки бӯи гули савсан дорад.

ИРҚ *a.* عرق 1. *kit.* раг. 2. асл, насаб; қавмият, хешутаборӣ.

ИРҚУННИСО *a.* عرق النساء 1. номи раге, ки аз суриин сар шуда, то бучулаки пой мерасад; асаби суриин. 2. *тиб.* дарди раги суриин.

ИРЛАНДӢ ارلندي *мансуб ба Ирландия; забони ирландӣ* забони мардуми Ирландия.

ИРМОН I ايران *kit.* меҳмони ноҳонда, туфайлӣ; меҳмоне, ки беҳабар, ногоҳ омадааст.

ИРМОН II ايران//ارمان он чи ба тариқи қарз ё амонат ба касе дода мешавад; орият.

ИРМОНСАРОӢ (ايرمان سراي) 1. меҳмонхона. 2. сарои ориятӣ; хонае, ки ориятӣ бошад. 3. *мач.* дунё.

ИРО *a.* عرا мӯҳрае, ки дар шоҳмот байни шоҳи худ ва руҳи ҳариф меистад.

ИРОДА *a.* اراده хост, майл, қасд; шавқ ва қасди шиддатнок барои иҷрои коре: **иродаи оҳанин, иродаи устувор, иродаи қавӣ; азму ирода** майлу хоҳиши чиддӣ ва қатъӣ; **ирода кардан** ба иҷрои коре камар бастан, қасд кардан кореро.

ИРОДАТ *a.* ارادت 1. *ниг.* **ирода: омадан бо иродат, рафтани бо иҷозат (мақ.).** 2. ихлос, эътиқод, дилбастагӣ; **дасти иродат бар сина ниҳодан** ихлос ва дилбастагии худро изҳор кардан; **иродат доштан** ихлос доштан ба касе, ба чизе.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت گرائي *фалс.* чараёни фалсафӣ, ки иродаро ба сифати усули олии ҳастӣ арзёбӣ мекунад.

ИРОДАТГАРОӢ ارادت گراي пайрави иродатгарой.

ИРОДАТМАНД ارادت مند он ки ба касе ихлосу

эътиқод дорад, мухлис.

ИРОДАТМАНДӢ ارادت مندي ба касе ихлосу эътиқод доштан, иродатманд будан.

ИРОҚ *a.* عراق 1. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик, дар Байнаннаҳрайн воқеъ аст. 2. *мус.* мақоми шашум аз силсилаи мақомҳои мусиқии классикии тоҷик – «Шашмақом».

ИРОҚИДӢЗӢ عراقى دوزي гулдӢзии хос бо риштаи абрешимӣ.

ИРОҚӢ عراقى 1. *мансуб ба Ироқ; тӯппии ироқӣ* тӯппии хоси абрешимдӯхт; **собуни ироқӣ** собуни дастурӯшӯӣ, собуни мушкин. 2. сокини Ироқ.

ИРРАТСИОНАЛИЗМ *лот.* ايرتسيانليزم *фалс.* равияи фалсафӣ, ки қувваи ақдро дар чараёни маърифат инкор мекунад ё маҳдуд ҳисоб мекунад; *муқоб.* **ратсионализм**.

ИРС *a.* ارث молу мулке, ки баъди мурдани касе ба ворисон боқӣ мемонад, мерос.

ИРСИЯТ *a.* ارثيت меросӣ будан; маҷмӯи хосиятҳои табиӣи организм, ки аз гузаштагон ба бозмондагон ба тариқи мерос мерасад, меросӣ, маврусӣ.

ИРСӢ ارثي меросӣ, ба мерос монда.

ИРСОЛ *a.* ارسال фиристодан, равон кардан.

ИРСОЛКУНАНДА ارسال کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ирсол кардан; фиристанда.*

ИРТИБОТ *a.* ارتباط робита, алоқа: **иртибот доштан.**

ИРТИЁЗ *a.* ارتياض *kit.* 1. риёзат, азобу уқубат кашидан. 2. *мач.* ром шудан.

ИРТИЁШ *a.* ارتياش *kit.* некӯаҳволӣ, хушҳолӣ.

ИРТИЗО ارتضا *kit.* 1. розӣ шудан. 2. хушнуд (хурсанд) шудан.

ИРТИЗОҚ *a.* ارتزاق *kit.* рӯзӣ ёфтани, касби ризку рӯзӣ кардан.

ИРТИЗОӢ *a.* ارتضاع *kit.* хӯрдани шир, макидани шир.

ИРТИКОБ *a.* ارتكاب *kit.* ба коре шурӯъ кардан, машғул шудан, коре ва амалеро пеш гирифтани.

ИРТИҚО *a.* ارتقا *kit.* 1. боло рафтан; боравӣ. 2. *мач.* ба мартабаи баланд расидан.

ИРТИОД *a.* ارتعاد *kit.* аз тарс ларзидан; ларзиш, беоромӣ ва ҳавлу ҳарос.

ИРТИОШ *a.* ارتعاش *kit.* ларзидан: ларзиш, ларза; **иртиоши савт** ларзиши овоз.

ИРТИСОМ *a.* ارتسام *kit.* 1. ба фармон итоат кардан, расму фармон ба ҷо овардан. 2. нақш бастан, нақш гирифтани; аломат, нишон, тамға: **иртисом ёфтан** нақш бастан.

ИРТИФОҚ *a.* ارتفاق *kit.* 1. бар оринҷ така кардан. 2. рафоқат намудан. 3. истифода.

ИРТИФОҲ *a.* ارتفاه рафоҳият, хушӣ.

ИРТИФОӢ *a.* ارتفاع баланд шудан, боло шудан; баландӣ, фароз; рифъат.

ИРТИФОӢШИНОС ارتفاعشناس *кҲн.* ситорашинос, муначчим.

ИРТИҲОЛ *a.* ارتحال 1. *kit.* реҳлат кардан, кӯч бастан, сафар, ба ҷое рафтан; тағйири макон. 2. *мач.* аз олам реҳлат кардан, даргузаштан, вафот кардан, фавтидан, мурдан.

ИРТИҶОИҶОН *a.* ارتجاعيون *ҷ.* **иртиҷой**; тарафдорони иртиҷоъ (2).

ИРТИҶОИЯТ *a.* ارتجاعيت иртиҷоъпарасти.

ИРТИҶОӢ ارتجاعى *мансуб ба иртиҷоъ*; иртиҷоъпараст.

ИРТИҶОЛ *a.* ارتجال *kit.* ба таври бадеха бидуни фикру андеша сухан гуфтан, ҳозирҷавобона гап задан ё шеър гуфтан.

ИРТИҶОӢ *a.* ارتجاع 1. *kit.* баргаштан, бозгаштан, ба ҳоли аввал гаштан. 2. муқобилияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва ғоявӣ кӯҳнапарастон ба муқобили пешрафту тағйироти навоарона.

ИРТИҶОӢПАРАСТ ارتجاعپرست тарафдори иртиҷоъ.

ИРФОН *a.* عرفان 1. дониш, маърифат. 2. ҷараёни динию фалсафии тасаввуф аст, ки ба воситаи кашфу шуҳуд (*бе шитироки ақлу идрок*) ба ҳақиқат расиданро тарғиб мекунад.

ИРФОНӢ عرفانى *мансуб ба ирфон*; тасаввуфӣ; **адабиёти ирфонӣ** адабиёте, ки аз тасаввуф баҳс мекунад ва дар он афкори тасаввуфӣ

баён ёфтааст.

ИРФОӢ *a.* ارفاع баланд кардан; боло рафтан, баланд баромадан.

ИРҲО *a.* ارخا *kit.* суст кардан, сустӣ; нарм гардонидан; фуру ҳиштан; фуруҳиштагӣ; ◊ **ирҳои инон** аз чизе бетааммул гузаштан.

ИРШОД *a.* ارشاد нишон додани роҳи рост, ҳидоят кардан ба роҳи ҳақ; раҳнамоӣ, ҳидоят; **хати иршод** *кҲн.* хуччате, ки шайхони бузург ба шогирдони худ меоданд ва дорандаи ҷунин хат вакили комилҳуқуқи шайхи бузург ба шумор мерафт ва ҳаққи муридгирӣ пайдо мекард.

ИСАВӢ عيسوى *мансуб ба Исо*; ки пайгамбари насронӣ аст; парастигунанда, эътиқодманд ба дини насронӣ: **дини исавӣ**.

ИСБАӢ *a.* اصبع *kit.* 1. ангушт. 2. *кҲн.* ченаки дарозӣ ба микдори 3, 125 см.

ИСБОҶ *a.* اسباغ *kit.* 1. ба касе неъмат беқиёс додан. 2. пурра ва комилан адо кардани коре; **исбоғи вузӯ** вузӯи пурра ба ҷо овардан.

ИСБОТ *a.* اثبات собит кардан, тасбит намудан; далелу бурҳон оварда чизро тасдиқ кундан; **барои исботи...** барои нишон додани дурустӣ ва ҳаққонияти чизе; **исбот ёфтан** собит шудан, муҳаққак гардидан; **исбот кардан** бо хуччат ва далел дурустӣ ва ҳаққонияти фикри худро нишон додан, ба субут расонидан; **ба исбот расидан** бо далелу хуччат собит шудан (-и гапе ё коре), муҳаққак шудан.

ИСБОТКУНАНДА اثباتکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **исбот кардан**; касе, ки бо далелу бурҳон дурустии фикрро исбот мекунад.

ИСБОТНОПАЗИР اثباتناپذير чизе, ки исбот карданаш (шуданаш) номумкин аст.

ИСБОТНОПАЗИРӢ اثباتناپذيرى исботнопазир будан, имкон надоштани исботи фикре ё коре.

ИСБОТПАЗИР اثباتپذير қобили исбот будани фикре; имконияти бо далелу хуччат исбот кардани чизе.

ИСБОТПАЗИРӢ اثباتپذيرى исботпазир будан, мавҷуд будани имконият барои исбот кардани чизе.

ИСБОТШАВАНДА اثباتشونده *сифати феълии замони ҳозира аз исбот шудан.*

ИСӢН *а.* عصيا 1. саркашӣ, сарпечӣ аз итоат. 2. қиём бар муқобили қувва ё мафкураи ҳоқима, балво; шӯриш; **исён кардан** шӯридан, аз итоат гарданкашӣ кардан, бар зидди ҳокимият бархостан.

ИСӢНГАР عصيانگر он ки нофармонбардорӣ мекунад; шӯришқунанда, шӯришгар.

ИСӢНГАРӢ عصيانگرى сарпечӣ аз итоат ва фармонбардорӣ; шӯриш.

ИСӢНГАРОНА عصيانگرانه дар холи сарпечӣ, шӯришгарона.

ИСӢНКОР عصيانكار *ниг.* исёнгар.

ИСӢНКОРӢ عصيانكارى *ниг.* исёнгарӣ.

ИСӢНКОРОНА عصيانكارانه *ниг.* исёнгарона.

ИСКАНА اسكنه олати фӯлодии дуредгарӣ ба-рои кофтан ва сӯроҳ кардани чӯб ва нақш буридан дар он.

ИСКАНАҚАЛАМ اسكنهقلم олати оҳанини исканашакл барои кандани нақшу нигор дар чӯб ва филиз.

ИСКАНАПАЙВАНД اسكنهپيوند *кишов.* яке аз навъҳои пайванд кардани дарахт, ки шоха ё танаи дарахтро шикофта, навдаи пайвандшавандаро дар он мешинонанд.

ИСКАНДАР *ю.-а.* اسکندر 1. сир, саримсоқ. 2. номи яке аз подшоҳони Юнони қадим, Искандари Мақдунӣ, маъруф ба Искандари Зулқарнайн.

ИСКАНЧА اسکنجه *шакли дигари ишканча.*

ИСКАНЧАБИН اسکنجبین *муарраби сиканчабин.*

ИСКУДОР اسکدار *кит.* қосид, чопар. пайк, номарасон.

ИСКӢО *а.* اسقا *кит.* 1. шикастани ташнагӣ; рафъ намудани ташнагӣ. 2. обёрии заминҳо.

ИСКӢОТ *а.* اسقاط 1. партофтан, андохтан, афкандан. 2. *тиб.* бача партофтан, пеш аз ҳафт моҳ бачаи норасид зоидан. 3. *тиб.* ба таври сунъӣ гирифтани ҳамли зан. 4. *мач.* ҳар чизи кӯҳнашуда, бекор ва бефоида; **аспи исқот** аспӣ аз кор монда.

ИСЛИҚ *т.* اسليق *гуфт.* 1. чиркин, олуда, нопок. 2. *мач.* сусти бемадор, беқувват; барҷомонда.

ИСЛИҚӢ اسليقى *гуфт.* 1. чиркинӣ, олудагӣ, нопокӣ. 2. *мач.* бемадорӣ, аз пой афтодагӣ, пӯсту устухон шуда: **чорвои ислиқӣ.**

ИСЛИМӢ اسليمى яке аз навъҳои нақшу нигор дар кандакории чӯбу гач, ки иборат аз гирех ва печу хамҳои занҷирмонанди шабеҳ ба унсурҳои табиат аст.

ИСЛОМ *а.* اسلام яке аз динҳои яккаҳудоии ҷаҳонӣ, ки дар асри VII дар Арабистон пайдо шудааст ва бунёдгузораи Муҳаммади пайғамбар (с) аст; **дини ислом** дини мусулмонӣ; **олами ислом** маҷмӯи ҷой ва мамлакатҳои, ки пайравони дини ислом зиндагӣ мекунанд, маҷмӯи ҷойҳои мусулмоннишин; **ислом овардан** ба дини ислом гаравидан, имон овардан, мусулмон шудан.

ИСЛОМИЯТ *а.* اسلاميت 1. мусулмонӣ. 2. дини ислом, оин ва аҳкоми исломӣ.

ИСЛОМӢ اسلامى *мансуб ба ислом;* мусулмонӣ; **Шарқи исломӣ** мамлакатҳои мусулмоннишини Шарқ.

ИСЛОҲ *а.* اصلاح 1. беҳ (дуруст) кардан; тасҳеҳ, беайбу нақс кардан. 2. *кит.* сулҳу оштӣ, созиш кардан; **ислоҳ кардан (намудан)** дуруст кардан, камбудихоро бартараф намудан; **ислоҳ шудан** а) беҳ (дуруст) шудан; б) созиш кардан; ба ифоқа омадан.

ИСЛОҲКОР اصلاحكار он ки ба миёна даромада, тарафайнро оштӣ ё созиш медиҳад, оштидиҳанда.

ИСЛОҲНАШАВАНДА اصلاحنشونده *ниг.* **ислоҳнопазир.**

ИСЛОҲНОПАЗИР اصلاحناپزير дурустношуданӣ, ғайри қобили ислоҳ.

ИСЛОҲОТ *а.* اصلاحات 1. *ҷ.* **ислоҳ;** тасҳеҳҳо. 2. тағйир додан ва навсозии шароит ва тарзи кори ягон соҳаи ҳаёти ҷамъиятӣ барои беҳбуди он: **ислоҳоти мактаб.**

ИСЛОҲОТПАРВАРӢ اصلاحاتپرورى ҳаракати ислоҳотҳои.

ИСЛОҲОТТАЛАБ اصلاحاتطلب ислоҳотҳои талабгори ислоҳот.

ИСЛОҲОТТАЛАБӢ اصلاحات طلبي талаби ислохот кардан: **ҳаракати ислохотталабӢ**.

ИСЛОҲОТХОҲ اصلاحات خواه тарафдори сиёсати ислохотхоӢ.

ИСЛОҲОТХОҲӢ اصلاحات خواهي яке аз чараёнҳои сиёсисти, ки ба ҷои муборизаи инқилобӣ ислохоти ҷузъиро тарғиб мекунад.

ИСЛОҲПАЗИР اصلاح پذير коре, ки дуруст шуданаш мумкин аст.

ИСЛОҲТАЛАБ اصلاح طلب чизе ӯ коре, ки ба ислох (тасҳеҳ, дуруст) кардан эҳтиёҷ дорад.

ИСЛОҲШАВАНДА اصلاح شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз ислох шудан*; ислохпазир.

ИСМ I اسم *кит.* гуноҳ, айб; хато.

ИСМ II *а.* اسم 1. ном. 2. *збш.* ҳиссаи мустақили нутқ, ки калимаҳои ифодакунандаи номи ашӯву шахс ва ғайраро дар бар мегирад: **исми танҳо**, **исми чамъ**, **исми хос**, **исми чинс**; $\diamond$ **исми аъзам** *д.* дуое, ки хондан ӯ навишта бо худ гирифта гаштани он гӯё касро аз офату балоҳо нигоҳ медорад; **исми шаб** калима ӯ ибораи шартӣ, ки ҳарбиён ӯ пинҳонкорон барои (дар шаб) шиносондани посбонон меғӯянд, номи шаб.

ИСМАН *а.* اسماً ба ном, фақат барои расмияти зоҳирӣ.

ИСМАТ *а.* عصمت 1. покдоманӣ, бегуноҳӣ. 2. иффат, бакорат; **пардаи исмат** пардаи бакорат, пардаи шарм.

ИСМОИЛДАВОН اسماعيل دوان: **исмоилдавон** кардан *ғуфт.* кореро рӯякӣ ва бо ҳила анҷом додан.

ИСМОИЛИЯ *а.* اسماعيليه *д.* фирқаи равияи шиа дар ислом, ки асосгузори он Исмоил ибни Ҷаъфари Содик (асри VIII милодӣ) мебошад.

ИСМОИЛӢ اسماعيلي *д.* пайрави фирқаи исмоилия.

ИСНОД *а.* اسناد 1. нисбат додани чизе ӯ гапе ба касе; таъя кардан ба манбае барои исботи муддао. 2. *ғуфт.* коре, ки боиси хичолат ва бадномии касе шуда метавонад; **иснод овардан** *ғуфт.* боиси бадномӣ ва мазаммати касе гардидан; **иснод расидан** мавриди бадномӣ воқеъ гардидан.

ИСО *а.* عيسى *д.* пайғамбар ва бунёдгузори дини насронӣ, ки тақвими кунунии милодӣ аз тававаллуди ӯ ибтидо мегирад, Исои Масеҳ, Исои Марям, Масеҳо.

ИСОА(Т) *а.* اسائه//اسائت бадӣ кардан; бадӣ, кори бад.

ИСОБА *а.* عصابه рӯймоле, ки ба сар ӯ пешона мебандад, пешонабанд, сарбанд; дастор.

ИСОБАТ *а.* اصابت 1. *кит.* расидан, дуруст расидан, рост омадан: **исобати қуръа ба номи қасе**. 2. ба ҳадаф расидан, ба нишон расидан (-и тир).

ИСОДАМ عيسى دم 1. он ки таъсири нафаси Исои пайғамбарро дорад, ки аз рӯи ривоятҳо, бо як дами нафас Исои Масеҳ гӯё мурдари зинда мекард. 2. *мач.* ҷонбахш, рӯхпарвар (*сифати маъшуқа*).

ИСОРА *а.* ايثار *кит.* аз барои нафъи дигарон аз манфиати худ гузаштан; ато кардан, бахшидан.

ИСПАНД اسپند *бот.* номи гиёҳи худрӯй, ки дуд кардани он касро гӯё аз захми чашми бад хифз мекунад, ҳазориспанд.

ИСПАНДОН اسپندان *бот.* тухми хардал.

ИСПАНДОНА اسپنددانه *бот.* тухми испанд, донаи испанд.

ИСПАНДОРМУЗ//ИСФАНДОРМУЗ

اسپندارمذ//اسفندارمذ 1. номи рӯзи панҷуми ҳармоҳи соли шамсӣ. 2. номи моҳи дувоздахуми соли шамсӣ.

ИСПАНӢ اسپني *мансуб ба Испания*: **забони испанӣ**, **ракси испанӣ**.

ИСПАНОҚ اسپناق *бот.* навъи растании хӯроқӣ.

ИСПАНОҲ اسپناه *ниг.* **испанок**.

ИСПАНОЧ اسپناچ *ниг.* **исфаноч//испанок**.

ИСПАРАГ اسپرگ *бот.* як навъ гиёҳи ёбоист, ки аз он ранги зард тайёр мекунанд.

ИСПАРАК اسپرک *ниг.* **испараг**.

ИСПАРҶАМ اسپرغم *райҳон*, нозбӯ.

ИСПАРЛУС اسپرلوس *кит.* сарой, қасри подшоҳӣ.

ИСПАРМА اسپر مه донача ё доғҳои хурд, ки аз баъзе касалиҳо ба бадан медамад.

ИСПАҲСОЛОР اسپهسالار *кит. шакли дигари сипахсолор.*

ИСПЕД اسپيد *шакли дигари сапед.*

ИСПИЧ اسپچ гили оташбардор, гили ба оташ тобовар.

ИСПОР اسپار 1. асбоби заминронии чӯбӣ, ки ба юғи чуфти гов мебанданд, омор, сипор. 2. зарфе ё ҳавзчае, ки дар он ангурро фишурда шираашро мегиранд, чархушт.

ИСПОҲ اسپاه *кит. шакли дигари сипоҳ.*

ИСПУРЧ اسپرچ *ниг. сипурз.*

ИСРО اسرا *кит. сафари шабона, шабравӣ.*

ИСРОИЛӢ اسرائيلى *мансуб ба Исроил (давлат);* сокини Исроил, яҳудӣ.

ИСРОР اسرار *а.* пофишорӣ, истодагарӣ (дар ақидае ё хоҳише); **исрор кардан (намудан)** пофишорӣ кардан, саҳт истодан (*дар коре ё дар сари матлабе*).

ИСРОРАН اسراراً *а.* бо исрор, бо таъкид, исроркорона.

ИСРОРКОРӢ اسراركارى *а.* пофишорӣ, истодагарӣ.

ИСРОРКОРОНА اسراركارانه *а.* бо исрор, бо таъкид, бо истодагарӣ (*дар гап ё талаби худ*).

ИСРОФ اسراف *а.* зиёда аз ҳочат харч кардан, харчи зиёда аз ҳадду андоза, беҳуда ва барзиёд сарф кардани чизе, зиёдравӣ дар харч; **исроф кардан** бечо ва зиёда сарфу харч кардани чизе; **исроф шудан** беҳуда ва аз ҳад зиёд сарф шудан.

ИСРОФКОР اسرافكار *а.* он ки чизеро бечо ва аз ҳад зиёд сарф мекунад, носарфакор.

ИСРОФКОРӢ اسرافكارى *а.* исрофкор будан; сарфи бечо, беҳудахарчӣ, носарфакорӣ.

ИСРОФКОРОНА اسرافكارانه *а.* бечо ва аз ҳад зиёд сарф кардан.

ист ايست *асоси замони ҳозира аз истодан.*

ИСТ ايست қароргири, таваққуф; **бе ист** наистода, таваққуф накарда; **чои ист** маҳалли исто-

дани чизе, чои таваққуф; **ист кардан** истодан, таваққуф кардан, бозистодан; **аломатҳои ист збш.** вергул ва нуқта, ки чӯзӣ аломатҳои китобатӣ ҳисоб мешаванд; **исту бист** *гуфт.* тамоми ҳастӣ, буду шудаш.

ИСТАБЛ ю.-а. اصطبل//اصطبل *а.* чои бошиши аспон, тавила, аспхона, оғилхона, саисхона; чои бастанӣ чорпоён.

ИСТАБР استبر *кит., шакли дигари ситабр.*

ИСТАБРАК // ИСТАБРАК

استبرك//استبرق *а.* дебо, ҳарир, шохӣ, абрешими ғафс.

ИСТАМ I استم *а.* доштнок, бардавом, дерпо.

ИСТАМ II ايستم *шакли дигари ситам.*

ИСТАМГАР استمگر *ниг. ситамгар.*

ИСТАХР اصطخر//استخر *кит.* ҳавз; обгир, толоб; номи пойтахти Эрони бостонии давраи Ҳахоманишин, Пасаргод, Персеполис.

ИСТГОҲ ايستگاه 1. чои исти (таваққуфи) воситаҳои нақлиёт: **истгоҳи автобус**, **истгоҳи роҳи оҳан**. 2. бошишгоҳ, қароргоҳ.

ИСТЕЗА استيزه *шакли дигари ситеза; зардаву истеза* хашму ғазаб.

ИСТЕҲЗО استهزا 1. масҳара кардан. 2. ришханд кардан; ришханд, тамасхур, лабханди масҳараомез; **истеҳзо кардан** ришханд кардан, писханд задан.

ИСТЕҲЗОКОР استهزاکار *а.* ришхандкунанда, писхандзананда; мазохкунанда.

ИСТЕҲЗОКОРОНА استهزاکارانه *а.* хандомез, писхандомез.

ИСТЕҲЗОМЕЗ استهزآمیز *а.* дорои оҳанги тамасхур, писхандомез.

ИСТЕҲЗОМЕЗОНА استهزآمیزانه *а.* бо истеҳзо, бо ришханд, тамасхуркунон.

ИСТЕҲЗОР استحضار *кит.* 1. ҳузури касеро хостан, ҳозир шудани касеро талаб кардан. 2. ба ёд овардан, хотирнишон кардан; огоҳӣ, иттилоъ.

ИСТЕҲКОМ استحکام 1. маҳкам шудан; мустаҳкамӣ, устуворӣ; **истеҳком додан** устувор ва мустаҳкам кардан; **истеҳком ёфтан**

- мустаҳкам шудан. 2. ҳ. иншооти махсус (аз қабилӣ нуқтаҳои отаишионӣ, калъа, хандақ, бурҷҳои дидбонӣ ва ғ.), ки бо мақсади садди роҳи душман шудан ва мустаҳкам кардани мавқеи худ месозанд: **истеҳкоми мудофиавӣ**.
- ИСТЕҲҚОҚ** *a.* استحقاқ *kit.* лаёқату қобилият, шоистагӣ; ҳақ доштан, соҳиби ҳақ будан.
- ИСТЕҲҚОҚӢ** استحقاқӣ *kit.* сазовор ва соҳиби ҳақ аз рӯи маълумот ва чихатҳои дигар.
- ИСТЕҲСОЛ** *a.* استحصال ҳосил кардан, ба вучуд овардан; амалиёте, ки инсонҳо ба воситаи он ашё ва қувваҳои табиатро ба кор бурда маҳсулоти барои зисту зиндагонӣ ва тараққиёти ҷамъият даркориро тавлид мекунанд: **истеҳсоли фӯлод**, **истеҳсоли ғалла**; **истеҳсол кардан** тавлид кардан, ҳосил намудан, ба даст овардан.
- ИСТЕҲСОЛӢ** استحصالӣ *мансуб ба истеҳсол ва истеҳсолот*: нуносибатҳои истеҳсоли.
- ИСТЕҲСОЛКУНАНДА** استحصالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеҳсол кардан*; тавлидкунанда, ҳосилкунанда, қувваҳои истеҳсолкунанда.
- ИСТЕҲСОЛОТ** *a.* استحصالات 1. ҳ. **истеҳсол**: воситаҳои **истеҳсолот** *икт.* маҷмӯи олот ва меҳнати мавриди зарурати истеҳсоли неъматҳои моддӣ: **раванди истеҳсолот**. 2. *икт.* чараёни истеҳсоли маҳсулот; он соҳаи саноат, ки дар он бевосита амалиёти истеҳсол ба вучуд меояд.
- ИСТЕҲСОН** *a.* استحسان *kit.* писандидан, сӯтудан, мақбул доништан.
- ИСТЕЪБОД** *a.* استبعاد *kit.* банда кардан, ба бандагӣ гирифтан, асир кардан.
- ИСТЕЪДОД** *a.* استعداد 1. тавоноӣ дар коре, қобилият, лаёқат; **истеъдод доштан** соҳиби қобилият будан, лаёқат доштан. 2. соҳиби истеъдод, лаёқатманд.
- ИСТЕЪДОДНОК** استعدادнак боистеъдод, болаёқат.
- ИСТЕЪЛО** *a.* استعلا *kit.* бартарӣ чустан; фазилат.
- ИСТЕЪЛОМ** *a.* استعلام *kit.* пурсидан дар бораи чизе, огоҳӣ хостан аз чизе; пурсиш.
- ИСТЕЪЛОҶ** *a.* استعلاج *kit.* илоҷ хостан, дармон кардан.
- ИСТЕЪМОЛ** *a.* استعمال ба кор бурдан, кор фармудан, истифода кардан; сарф кардан (шудан); **истеъмол кардан** кор фармудан; **аз истеъмол баромадан** ғайри қобили истифода шудан.
- ИСТЕЪМОЛӢ** استعمالӣ мавриди истеъмол, *мансуб ба истеъмол*; ба кор раванда: **арзиши истеъмоли**, **қарзи истеъмоли**.
- ИСТЕЪМОЛКУНАНДА** استعمالкунنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеъмол кардан*; он ки истеъмол мекунад, ё истифода мебарад, бакорбаранда, корфармоянда; сарфкунанда.
- ИСТЕЪМОЛОТ** *a.* استعمالات соҳаи истеъмол ва матлубот.
- ИСТЕЪМОЛШАВАНДА** استعمالشونده *сифати феълӣ замони ҳозира аз истеъмол шудан*; он чи ки истеъмол мешавад; коршоям.
- ИСТЕЪМОР** *a.* استعمار *s.* истиқлолияти сиёсии кишвари ақибмондаеро поймол карда, онро мутеи худ кардани мамлақати пурқудрате бо мақсади истифодаи сарватҳои табиӣ ва қувваҳои арзони инсонии он кишвар (*бо баҳонаи обод кардан ва тараққӣ додан*): **истеъмор кардан**, **истеъмор шудан**.
- ИСТЕЪМОРГАР** استعمارگر *s.* мамлақате, ки кишвари дигареро истеъмор мекунад.
- ИСТЕЪФО** *a.* استعفا аз кор ё хизмат озод карда шудани худро хостан; **аризаи истеъфо додан** аз коре озод карда шудани худро хоста, ба идора ё шахси дар боло истода ариза додан; **ба истеъфо баромадан** кор ё хизматеро бо ихтиёри худ гузоштан; **истеъфо додан** аз кор ё хизмате талаби озодшавӣ кардан.
- ИСТЕЪҶОЛ** *a.* استعجال *kit.* шитоб, таъҷил, шитобкорӣ.
- ИСТИБДОД** *a.* استبداد 1. танҳо ба сари худ кор кардан, майл ва хости дигаронро ба эътибор нагирифта кор кардан; худроӣ, худкомӣ, худсарӣ. 2. тарзи ҳукуматдорие, ки фармонравоён ҳар корро ба сари худ мекунанд ва тобеи қонун нестанд. 3. зулм, бедодгарӣ; **арбоби истибдод** истибдодпешагон, онҳое, ки қору борашон ҷабру зулм ва худсарӣ аст; **ко-**

хи истибдод киноя аз дастгоҳи идораи ҳокимияти мутлақа.

ИСТИБДОЛ *a.* استبدال *kit.* бадал гирифтан, чизеро бар ивази чизе гирифтан; иваз, бадал.

ИСТИБОР *a.* اصطبار *kit.* сабр кардан, тоқат овардан, таҳаммул намудан; сабр, тоқат, таҳаммул.

ИСТИБСОР *a.* استبصار *kit.* басират, доноӣ; **аҳли истибсор** арбоби фаҳму фазилат.

ИСТИБЪОД *a.* استبعاد *kit.* 1. дурӣ чустан, дур шудан; дурӣ. 2. аз эҳтимол дур доништан.

ИСТИВО *a.* استواء баробарӣ, эътидол, баробар шудан; **истивоӣ лайлу наҳор** баробар шудани шабу рӯз; **хати истиво** хате, ки аз маркази Замин гузашта, онро ба нимкураи шимолӣ ва нимкураи ҷанубӣ ҷудо мекунад.

ИСТИҒНО *a.* استغنا 1. *kit.* ба чизе эҳтиёҷ надоштан, бадавлат будан. 2. *мач.* безътиноӣ; нозу такаббур барои нишон додани бениёзӣ-ву безътиёҷии худ ба ягон чиз; **истиғно кардан** нозу такаббур намудан.

ИСТИҒОСА(Т) *a.* استغاثه//استغاثت *kit.* ёрӣ хоستان, додхоҳӣ кардан, имдод чустан.

ИСТИҒРОҚ *a.* استغراق *kit.* 1. ҳамаро фаро гирифтан, ҳамаро дар бар гирифтан. 2. тамоми ба коре машғул шудан; ғарқи коре гардидан

ИСТИҒФОР *a.* استغفار *ḡ.* талаби авф ва омуриш кардан (аз Худо), мағфират хоستان, тавба кардан.

ИСТИДЛОЛ *a.* استدلال *kit.* далел овардан; далел, бурҳон, ҳуҷҷат.

ИСТИДОМАТ *a.* استدامت *kit.* 1. давоми чизеро хоستان; ҳамеша чизеро хоستان. 2. ҳамешагӣ, давомдорӣ, пойдорӣ.

ИСТИДРОҚ *a.* استدراك *kit.* 1. дарк кардан, дарёфттан; барои фаҳмидан кӯшиш кардан. 2. *ади.* санъатест, ки мисраи аввали байти шеър ба назар ҳаҷву мазаммат менамояд, аммо аз мисраи дувум маълум мегардад, ки мадҳу саност.

ИСТИДЪО *a.* استدعا *kit.* илтимос кардан, хоҳиш кардан, дархоштан; дархости шахси хурд аз бузург; илтимос, хоҳиш бо фурутанӣ.

ИСТИЁД *a.* اصطیاد *kit.* сайд кардан, шикор кардан; шикор, сайд.

ИСТИЗҲОР *a.* استظهار 1. ёрӣ ва паноҳ хоستان аз касе, тақя кардан ба ёрии касе; **истизҳор кардан** ёрӣ хоستان, паноҳ бурдан. 2. пуштибонӣ, пушту паноҳ. 3. тасдиқ кардан, таъкид кардан, тасдиқ, таъкид, баён.

ИСТИКБОР *a.* استکبار *kit.* такаббур намудан, бузургманишӣ кардан, калонигарӣ кардан.

ИСТИКМОЛ *a.* استكمال *kit.* комил кардан, такмил намудан.

ИСТИКШОФ استكشاف 1. ҷустуҷӯ, кофтуков, таҳқиқ. 2. кашф.

ИСТИҚБОЛ *a.* استقبال 1. пешвозгирӣ, баромадан ба пешвози касе ё чизе; **ба истиқболи...** а) ба пешвози..., барои пешвоз гирифтани... б) *ади.* ба татаббуи..., дар пайравии...; **ба истиқбол баромадан** пешвоз гирифттан; **истиқбол кардан** пешвоз гирифттан. 2. *kit.* оянда; замони оянда. 3. *kit.* моҳи пурра, моҳи шаби чаҳордаҳ.

ИСТИҚЛОЛ *a.* استقلال мустақилиӣ, соҳибхитиёри; озодӣ ва комилҳуқуқии кишвар дар идораи сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии худ; **ҷашни истиқлол** ҷашне, ки ба муносибати истиқлолият ба даст овардани кишвар таҷлил мегардад.

ИСТИҚЛОЛИЯТ *a.* استقلالیت *ниг.* **истиқлол;** **истиқлолияти миллӣ** соҳибхитиёрии миллӣ.

ИСТИҚОМАТ *a.* استقامت 1. *kit.* истодагӣ, истодагарӣ, побарҷой, сабот. 2. *kit.* рост истодан, рост шудан; ростӣ, дурустӣ. 3. иқомат кардан, манзил кардан, муқим шудан (*дар чое*); **чоӣ истиқомат** чоӣ зист, маҳалли сукунат, манзилгоҳ, маскан; **истиқомат гузидан** чоӣ гирифттан, чоӣгир шуда зистан (*дар чое*); **истиқомат доштан** муқим будан, зистан, дар чое зиндагӣ кардан.

ИСТИҚОМАТГОҲ استقامت گاه маҳалли иқомат, чоӣ зист, манзил.

ИСТИҚОМАТӢ استقامتی 1. *мансуб* ба **истиқомат**. 2. чоӣ муносиби зист ва манзил кардан: **ҳуҷраи истиқоматӣ**. 3. *таър.* дар дарбори амирони манғитии Бухоро амалдори маъзул, ки то ба мансаби нав таъйин шуд.

- данаш, дар сафарҳои амир ӯро ҳамроҳӣ мекард.
- ИСТИҚОМАТЧОӢ** *استقامت جای* *ниг.* **истиқо-матгоҳ.**
- ИСТИҚРО** *а.* *استقرا* *кит.* татаббӯъ, тафаҳхус; пайравӣ кардан.
- ИСТИҚРОБ** *а.* *استقراب* *кит.* кӯшиш кардан ба рои наздикӣ ба касе; тақарруб.
- ИСТИҚРОР** *а.* *استقرار* 1. қарор гирифтани, ором шудани. собит шудани. 2. пойдорӣ, устуворӣ,
- ИСТИЛЛО** *а.* *استيلا* забт, ишғол, тобеъ кардан (*бо зӯрӣ*); **истилло кардан** а) тобеъ ва зери даст гардонидани (*мамлакатеро*); б) пахш кардан; фаро гирифтани.
- ИСТИЛЛОГАР** *استلاگر* забткунанда, ишғолгар, госиб, тобеъкунанда.
- ИСТИЛЛОГАРӢ** *استيلاگری* амали истиллогар, забт кардан, ишғол кардан (*бо зӯрӣ*).
- ИСТИЛЛОГАРОНА** *استيلاگرانه* ба тариқи истилло, ишғолгарона, госибона.
- ИСТИЛЛОҲ** *а.* *اصطلاح* калима ё иборас, ки дар ҳавзаи амалкарди ягон соҳаи илму фан маънои мушаххасро ифода мекунад; (**ба**) **дар истиллоҳи...** ба ифодаи..., аз рӯи гуфти..., ба иборани...
- ИСТИЛЛОҲӢ** *اصطلاحی مانسوب* ба **истиллоҳ:** маънои истиллоҳии калима.
- ИСТИЛЛОҲОТ** *اصطلاحات* 1. *ҷ.* **истиллоҳ.** 2. маҷмӯи истиллоҳҳои хоси ягон соҳаи илму фан: **истиллоҳоти забоншиносӣ, истиллоҳоти фалсафа.**
- ИСТИЛЛОҲШИНОС** *اصطلاح شناس* забоншиносе, ки ба пажӯҳиши истиллоҳот машғул аст.
- ИСТИЛЛОҲШИНОСӢ** *اصطلاح شناسی* соҳаи забоншиносӣ оид ба таҳқиқи омӯзиши истиллоҳ.
- ИСТИМДОД** *а.* *استمداد* *кит.* ёрӣ пурсидани, мадад талабидани; мададталабӣ, кумакхоҳӣ.
- ИСТИМЗОҶ** *а.* *استمزاج* *кит.* мизоҷ пурсидани, сихатии касеро пурсидани; фикру андешаи касеро гирифтани.
- ИСТИМЛОҚ** *а.* *استملاک* *кит.* гирифтани чизе ба моликияти худ, тасарруф кардан.
- ИСТИМНО** *а.* *استمناء* берун кардани манӣ бидуни мучомиат, чалқ задани, кафакӣ кардани; чалқзанӣ.
- ИСТИМОЛАТ** *а.* *استمالت* *кит.* ба сӯи худ моил кунонидани касеро; дилчӯӣ ва навозиш кардани.
- ИСТИМОӢ** *а.* *استماع* шунидани, гӯш кардани.
- ИСТИМРОР** *а.* *استمرار* *кит.* бо як равиш рафтани, якзайл гузаштани чизе, ҳамешагӣ, пайвастагӣ, пайваста дар қор будани чизе; **ба таври истимрор** ҳамеша, доимо; **истимрор додан** давом кунонидани, идома додани; **истимрор доштан** боқӣ будани; **истимрор ёфтани** давом ёфтани, бардавом шудани.
- ИСТИМСОҚ** *а.* *استمساک* *кит.* худдорӣ кардани, худро дар истифодаи (истеъмоли) чизе маҳдуд кардани.
- ИСТИМТОӢ** *а.* *استمتاع* фоида бурдани, баҳра ва манфиат чустан.
- ИСТИНБОТ** *а.* *استنباط* 1. истихроҷ, берун баровардани чизе (*мас., об аз чоҳ*). 2. *маҷ.* ошқор кардани чизе, ки пинҳон бошад; дарёфтани, дарк кардани, ҳулоса баровардани.
- ИСТИНКОР** *а.* *استنکار* 1. инқор кардани, мунқир шудани; қабул накардани. 2. зишт шуморидани, напосандидани.
- ИСТИНКОФ** *а.* *استنکاف* *кит.* 1. нангу ор доштан, ибӯ кардани. 2. худдорӣ кардани; сарпечӣ кардани, имтиноъ кардани; рад кардани; рад, худдорӣ, имтиноъ.
- ИСТИНОД** *а.* *استناد* 1. тақя кардани, пушт ниҳодани ба чизе; **истинод кардан** тақя намудани (додани). 2. санад нишон додани, далел овардани; санад, далел.
- ИСТИНОС** *а.* *استناس* *кит.* унс гирифтани, хӯ гирифтани.
- ИСТИНОҲ** *а.* *استنساخ* *кит.* нусха бардоштан, рӯйнавис кардани.
- ИСТИНТОҚ** *а.* *استنطاق* касеро ба нутқ даровардани, касеро ба сухангӯӣ водор кардани; гап пурсидани; бозпурсӣ; **истинтоқ кардан.**
- ИСТИНФОР** *а.* *استنفار* нафрат кардани; дур шу-

дан, рамидан, рам.

ИСТИНЧО *a.* استنجا худро аз начосат ва палидӣ пок кардан (*баъд аз қазои ҳоҷат*); **санги истинчо** кулӯхе, ки дар халочо истифода мебаранд.

ИСТИНШОҚ *a.* استنشاق 1. об ё ҳаво ба бинии худ кашидан. 2. *д.* об ба бинӣ кашидан дар вақти таҳорат.

ИСТИОЗА(Т) *a.* استعاذة//استعادت *д.* паноҳ бурдан ба Худо аз бадии чизе, талаби паноҳ кардан.

ИСТИОНАТ *a.* استعانت ионат хостан, ёрмандӣ талабидан, мадад пурсидан; **истионат бурдан** ба чизе талаби ёрӣ кардан; тақя кардан ба чизе; **истионат кардан (намудан)** ионат хостан, ёрӣ талабидан.

ИСТИОРА *a.* استعارة 1. *кит.* ба орият хостани чизе, амонат гирифтани чизе. 2. *ади.* кор фармудани калима дар ғайри маънии аслии худаш барои зебой ва пуртаъсир шудани суҳан.

ИСТИОРАВИ استعاروی мансуб ба **истиора**; иборат аз истиора.

ИСТИОРАОМЕЗ бо исторае-Амиз бо киноя ва маҷоз.

ИСТИРДОД *a.* استرداد *кит.* чизи додаро боз хостан; талаби пас додани чизеро кардан.

ИСТИРЗО *a.* استرضا *кит.* ризоят хостан, хушнудӣ хостан; ризоят, хушнудӣ.

ИСТИРОҲАТ *a.* استراحت осудан, орамидан; роҳат кардан; аз кор даст кашида дам гирифтани, дамгирӣ; **рӯзи истироҳат** рӯзи дамгирии ҳафтаина; рӯзи таътили кор; **хонаи истироҳат** а) хонае, ки дар он фориғ аз кор дам мегиранд; б) муассисаи хоси дамгирии умумӣ, осоишгоҳ; **истироҳат додан** имконияти дамгирӣ фароҳам овардан (*ба касе*); **истироҳат кардан** дам гирифтани, осудани; аз кор даст кашида нафаси осуда гирифтани.

ИСТИРОҲАТГОҲ استراحت-گاه 1. ҷои дамгирӣ, ҷои роҳат ва фароғат. 2. *ниг.* **хонаи истироҳат**.

ИСТИСҚО *a.* استسقا *тиб.* чамъ шудани об дар шикам ва дигар аъзои бадан, ки бемор бисёр обталаб мешавад, бемории обхӯра.

ИСТИСҚОӢ استسقائي мубтало ба бемории истисқо.

ИСТИСМОР *a.* استثمار фоида бурдан аз маҳсули меҳнати каси дигар; аз тарафи касоне, ки воситаҳои истеҳсолотро дар даст доранд, аз худ карда шудани маҳсули меҳнати дигарон; **аҳли истисмор** истисморқунандагон, ононе, ки аз меҳнати дигарон фоида мебардоранд; **истисмор кардан** аз дастрасии касе баҳра бурдан, касеро ба нафъи худ ба кор водоштан; **истисмор шудан** аз тарафи касе ба кор водошта шудан, барои нафъи каси дигар иҷборан кор кардан.

ИСТИСМОРГАР استثمارگر *ниг.* истисморқунанда

ИСТИСМОРҚУНАНДА استثمارکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **истисмор кардан**; он ки аз меҳнати дигарон фоида мегирад, истисморгар.

ИСТИСМОРШАВАНДА استثمارشونده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **истисмор шудан**; он ки дигарон аз меҳнаташ истифода мебаранд.

ИСТИСНО *a.* استثنا аз байни чизи зиёде ҷудо карда гирифтани яке, аз маҷмӯи чизҳо чизеро баровардан: **ба таври истисно**, **ба тариқи истисно**, **ба истисноӣ ...**; **бе истисно**// **бидуни истисно** истисно накарда, аз як сар; **истисно кардан** аз ҷумлаи чизҳо якеро баровардан мондан ё ба ҳисоб нагирифтани, мустасно кардан.

ИСТИСНОӢ استثنائي 1. мустасно, истиснокардашуда. 2. хос, фарқнок.

ИСТИТОАТ *a.* استطاعت қувват, қудрат, тавоноӣ; иқтидор доштан.

ИСТИТРОД *a.* استطراد 1. *х.*, *кит.* фирефтани душман бо баҳонаи ақибнишинӣ. 2. *ади.* услуби бадеӣ дар наср, ки нависанда аз матлаб дур шуда, боз ба он бармегардад.

ИСТИФОДА *a.* استفاده фоидагирӣ, фоидабарӣ, баҳраҷӯӣ; **истифода бурдан** а) баҳравар шудан, фоида гирифтани; б) *гуфт.* кор фармудан, ба кор бурдан; **истифода кардан (намудан)** баҳра бурдан, фоидаманд шудан; **аз фурсат истифода бурдан** аз вақти мусоид фоида бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **ба истифода додан** ба кор андохта фоида ги-

- рифтан (*аз корхонаву муассисаҳо, биноҳо ва ғ.*); **қобили истифода будан** сазовори баҳрагирӣ будан; қобили кор будан.
- ИСТИФОДАБАРАНДА** *استفاده‌برنده* сифати феълӣ замони ҳозира аз **истифода бурдан**; он ки аз чизе истифода мебарад, фоидабардоранда.
- ИСТИФОДАБАРӢ** *استفاده‌بری* истифода бурдан, фоидабардорӣ, баҳрабардорӣ.
- ИСТИФОЗА(Т)** *استفاضه/استفاضة* талаби файз кардан, ато хоستان, файз гирифтан.
- ИСТИФРОҒ** *استفراغ* *kit.* аз роҳи гулӯ чизхон хӯрдари берун андохтан, қай кардан.
- ИСТИФСОР** *استفسار* тафсиру эзоҳ талаб кардан, пурсидан, пурсиш.
- ИСТИФҲОМ** *استفهام* фаҳмидан хоستان; пурсидан, савол кардан; пурсиш; **аломати истифҳом** *грам.* аломати савол.
- ИСТИХБОР** *استخبار* *kit.* хабар пурсидан, ахбор гирифтан, ахбор хоستان.
- ИСТИХДОМ** *استخدام* *kit.* талаби хидмат кардан, хидмат чустан.
- ИСТИХЛОС** *استخلاص* *kit.* раҳой чустан, халос кардан; раҳой, халосӣ.
- ИСТИХОРА** *استخاره* *kit.* 1. хоҳиши ба хайр анҷомидани кореро кардан, некӣ хоستان. 2. барои иҷро кардан ё накардани коре фол дидан; фол; **дар кори хайр хочати истихора нест** (*зарб.*).
- ИСТИХРОҶ** *استخراج* хорич кардан, берун баровардан; канда баровардани маъдан аз кон; **истихроҷи маъдан; истихроҷи нафт.**
- ИСТИХФО** *استخفا* *kit.* талаботи пинҳон кардани чизе ё касе; пинҳон кардан, пинҳон шудан.
- ИСТИХФОФ** *استخفاف* 1. *kit.* сабук ё кам шуморидан чизеро, касеро; беқадр ё камқадр доништан. 2. таҳқир кардан, ҳақир шуморидан; ночиз доништан; ҳақорат.
- ИСТИҲОЛА** *استحالة* 1. *kit.* муҳол будан, номумкин будан, имконнопазирӣ. 2. худдорӣ, ибӯ; **истиҳола кардан** худдорӣ кардан, ибӯ намудан.
- ИСТИҲОЛАТ** *استهانت* *ниг.* иҳонат.
- ИСТИҶЛО** *استجلاء* *kit.* муҷалло сохтан, ҷилдор кардан; равшан кардан.
- ИСТИҶЛОБ** *استجلاب* *kit.* ба худ ҷалб кардан, ба сӯи худ кашидан.
- ИСТИҶОЗА** *استجازه* *kit.* иҷозат хоستان, руҳсат талабидан.
- ИСТИШМОМ** *استشمام* *kit.* бӯй бурдан, бӯй хис кардан.
- ИСТИШОРА(Т)** *استشارة/استشارات* машварат хоستان, маслиҳат кардан.
- ИСТИШҲОД** *استشهاد* 1. *kit.* гувоҳӣ хоستان; далел овардан. 2. *адш.* дар шеър овардани исму лақаб худ аз ҷониби шоир.
- ИСТОДА** *استاده/ايستاده* сифати феълӣ замони гузашта аз **истодан**; дар як ҷо монда, беҳаракат; *муқоб.* **равон: оби истода; истода–истода** бисёр истода, пас аз таваққуфи зиёд; бисёр мунтазир шуда.
- ИСТОДАГАРӢ** *گري ايستاده* сабот, пойдорӣ, устуворӣ; муқовимат.
- ИСТОДАГӢ** *ايستادگي* 1. шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта аз **истодан**. 2. *ниг.* **истодагарӣ; истодагӣ кардан** а) истодагарӣ кардан, пойфишорӣ кардан; б) муқовимат нишон додан.
- ИСТОДАН** *ايستادن* 1. ба по будан; *муқоб.* **нишастан**. 2. иқомат доштан, зистан, будан. 3. таваққуф кардан; ист кардан; қарор гирифтан, ором шудан; **як дам истодан // як нафас истодан** андак тавваққуф кардан, каме сабр кардан. 4. барҷо (қоим) будан; воқеъ гаштан. 5. истодагарӣ кардан, устувор будан, пойдор будан: **дар фикри пештараи худ истодан, дар қавл истодан**. 6. *ҳамчун феъли ёридиҳанда ба феълҳои асосӣ ҳамроҳ шуда, давомнокии амалу ҳолатро ифода мекунад:* **то омадани касе кор карда истодан**. 7. *ҳамчун феъли ёридиҳанда шаклҳои замони ҳозираи муайян ва замони гузаштаи дур месозад:* **хонда истодан, хонда истода будан...; муқобил истодан** муқовимат кардан, зиддият нишон додан; **пойдор истодан** собитқадам будан; **♦ як тараф истодан** сарфи назар кардан..., ба як сӯ гузошта мондан...
- ИСТОӢНДАН** *ايستاياندن* *тарзи бавоситаи истодан*; мутаваққиф кардан, аз рафтор

дан; мутавакқиф кардан, аз рафтор боздоштан.

ИСТОР ю. استار *кҳн.* воҳиди вазн, ки бо чоруним мисқол (21 грамм) баробар буд.

ИСТОРА استاره *шакли дигари ситора.*

ИСФАНД I اسفند *ниг. испанд.*

ИСФАНД II اسفند моҳи дувоздахуми соли ҳичрии шамсӣ (мутобиқи **ҳут**) аст, ки ба 21 феврал-21 март рост меояд.

ИСФАНОХ اسفناخ *ниг. испанок.*

ИСФАНОЧ اسفناج *ниг. испанок.*

ИСФАНЧ ю. اسفنج як навъ чонвари баҳрии одии серхуҷайраи беҳаракат, ки баданаш фаххук буда, барои шустишӯ ва дар тиб истифода мегардид, абри мурда; лиф.

ИСҲОБ а. اسحاب *кит.* бисёр гап задан, сергап будан; лаккидан; сергапӣ, пургӯӣ, лакқиғӣ.

ИСҲОЛ а. اسهال *тиб.* шикамравӣ, дарунравӣ: исҳоли хунин.

ИСҲОЛОВАР اسهال آور *доруе, ки қабзи шикамро бартараф месозад, доруи исҳол.*

ИТАЛИЯВӢ ايتاليوي *мансуб ба Италия; забони италиявӣ, соҳти италиявӣ, мардуми италиявӣ.*

ИТҚӢ اظقي *номи ҳарфи нуздаҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки ҳарфи «то» (ط) ҳам меноманд; дар ҳисоби абҷад ба 9 баробар аст.*

ИТЛОҚ а. اطلاق *кит.* 1. раҳӯӣ, озодӣ. 2. истеъмол, истифодаи калимае ба ягон маъно; **итлоқи номе** ба касе номеро ба касе нисбат додани касе.

ИТМИНОН а. اطمنان *боварӣ, дилпурӣ, эътимод; хотирчамъӣ; итминон доштан* боварӣ ҳосил кардан; хотирчамъ будан.

ИТМИНОНБАХШ اطمنانبخش *боварибахш: суҳанҳои итминонбахш.*

ИТМОМ а. اتمام *тамом кардан, ба анҷом расондан, буд кардан; тамом шудан, анҷом ёфтан; охир, анҷом, поён; итмом ёфтан* тамом шудан, ба охир расидан; **ба итмом расидан** тамом шудан, анҷом пазируфтани; **ба итмом расонидан** тамом кардан, ба поён расонидан.

ИТНОБ а. اطباب *кит.* дароз кардани сухан; татвили калом.

ИТОАТ а. اطاعت *фармон бурдан, гардан ниҳодан, тобеъ шудан; фармонбардорӣ; мутеъ; итоат кардан* ба фармони касе сар фурувардан; **аз итоат баровардан** нофармонбардор гардонидан; **ба итоат даровардан** мутеъ гардонидан, фармонбардор кардан; **сар ба чанбари итоат даровардан** киноя аз мутеу фармонбардор шудан.

ИТОАТГАРӢ اطاعت گري *ниг. итоаткорӣ.*

ИТОАТКЕШ اطاعت كيش *итоаткор, фармонбардор.*

ИТОАТКОР اطاعت كار *фармонбардор, итоаткунанда.*

ИТОАТКОРӢ اطاعت كاري *фармонбарӣ, фармонбардорӣ; итоатгарӣ.*

ИТОАТКОРОНА اطاعت كارانه *фармонбардорона, мутеона.*

ИТОБ а. عتاب *маломат, коҳишу сарзаниш, суҳани хашмолуд; қаҳр, ғазаб.*

ИТОБКРОНА عتاب كارانه *маломатомез, бо қаҳру ғазаб.*

ИТОБОМЕЗ عتاب آميز *бо хашму маломат.*

ИТОЛА(Т) а. اطاله//اطالت *дароз кардан, тӯл додан; итолаи калом* дароз кардани сухан; сергапӣ.

ИТТИБОӢ а. اتباع *аз пай рафтан, пайравӣ кардан.*

ИТТИКО а. اتكا *кит.* тақя кардан, эътимод кардан ба чизе: **иттико кардан.**

ИТТИЛЛОИЯ اطلاعيه *хабари иттиллоотӣ, маълумот тавассути расонаҳои хабарӣ.*

ИТТИЛЛООТ اطلاعات *1. ҷ. иттиллоъ. 2. ниг. ахбор.*

ИТТИЛЛООТӢ اطلاعاتي *мансуб ба иттиллоот: маркази иттиллоотӣ.*

ИТТИЛЛОӢ а. اطلاع *хабардор шудан, огоҳ гардидан; хабар, огоҳӣ.*

ИТТИСОЛ а. اتصال *1. муттасил шудан, пайвастагӣ. 2. маҷ. наздикӣ ба ҳамдигар, висол.*

ИТТИСОМ *a.* اتّسام *kit.* доғ задан ва нишон мондан, тамға задан ба ҳайвон ё одам; тамғаву нишон карда шудан; **иттисом ёфтан** а) нишон (тамға) аз чизе пайдо кардан, нақшбанд шудан, нақш бастан; б) *маҷ.* мавсуф шудан ба чизе, ном гирифтан.

ИТТИСОФ *a.* اتّصاف 1. сифат гирифтан, дорон сифате шудан; **иттисоф доштан** машхур будан. 2. сутуда шудан; сифати чизе ё касеро баён кардан; тавсиф.

ИТТИСОЪ *a.* اتّساع *kit.* фарох шудан, васеъ гардидан; васеъ, фарохӣ, кушодӣ; **иттисон меъда тиб.** варами меъда; **иттисон урук тиб.** варами рағҳо; **иттисон ҳадақа** кушодагии чашм беш аз ҳадди табиӣ.

ИТТИФОҚ *a.* اتّفاق 1. бо ҳам як шудан, муттафиқ шудан; иттиҳод, як шудан, муттаҳид шудан (*мас., синфҳо, ҷамъиятҳо, давлатҳо, ҷумҳуриҳо*): **иттифоқи коргару деҳқон**, **иттифоқи ҷавонон ва ғ.**; **бо (ба) иттифоқ** муттафиқона, якдилона, якҷоя; **иттифоқ кардан** як шудан, муттаҳид шудан; **иттифоқ шудан** як шудан, муттаҳид гардидан. 2. созмон, муассиса ё ягон воҳиди ба он монанди дар асосҳои ихтиёрӣ муттаҳидшудаи ҷамъиятӣ: **иттифоқи касаба**, **иттифоқи нависандагон**, **иттифоқи оҳангсозон**, **иттифоқи рассомон**, **иттифоқи рӯзноманигорон ва ғ.**; **иттифоқи камбағалон таър.** ташкилоти оммавии сиёсии деҳқонон дар Осиеи Миёна (1918-1920); **Иттифоқи Советӣ ниг.** Иттиҳоди Шӯравӣ. 3. ходиса, воқеа, пешомад, тасодуф; **иттифоқ афтодан** рӯй додан, тасодуф шудан (*ғайри ҷашмдошт*).

ИТТИФОҚАН *a.* اتّفاقاً тасодуфан, ногоҳ, нохост, аз казо.

ИТТИФОҚӢ اتّفاقي *мансуб ба иттифоқ*; иттифоқшуда, муттафиқшуда; муттаҳид ба як давлат: **ҷумҳуриҳои иттифоқӣ (таър).**

ИТТИФОҚНОМА اتّفاق نامه нома ё ҳуҷҷате, ки аз номи умум баён меёбад.

ИТТИФОҚО اتّفاقا *ниг.* иттифоқан.

ИТТИФОҚЧӢ اتّفاقي 1. яке аз чанд нафаре, ки бо ҳам барои расидан ба мақсаде иттифоқ бастаанд. 2. хар як аз давлатҳои бо ҳам якшуда дар асоси созиш ё аҳду паймон (*дар*

вақти ҷанг).

ИТТИХОЗ *a.* اتّخاز *kit.* аҳз кардан, гирифтан.

ИТТИХОД *a.* اتّحاد як шудан, ягонагӣ, якдилӣ; ҳамдастӣ: **Иттиҳоди Шӯравӣ таър.** Иттиҳоди Ҷумҳуриҳои Шӯравии Сотсиалистӣ; **Иттиҳоди Давлатҳои Мустақил.**

ИТТИХОДИЯ *a.* اتّحاديё ҷамъияте, ки барои химояи манфиатҳои ташкил карда мешавад; **иттиҳодияи истехсолӣ** муассисае, ки якҷанд корхонаи як соҳаи иқтисодиётро муттаҳид намудааст.

ИТТИХОМ *a.* اتّهام *kit.* тӯҳмат задан ба касе; тӯҳмат, бӯҳтон.

ИТФО *a.* اطفا *kit.* фурӯ нишондани оташ, хомӯш кардани оташ.

ИФЛОС *a.* افلاس 1. *kit.* муфлис шудан; қашшоқӣ, нодорӣ. 2. *гуфт.* олуда, нопок, чиркин; **ифлос шудан** олудан, чиркин шудан.

ИФЛОСГАРӢ افلاس گرى ифлоскорӣ, корҳои нопоку зишт; рафтори ношоиста.

ИФЛОСӢ افلاسى чиркинӣ, олудагӣ, палидӣ.

ИФЛОСКОРӢ افلاس كاري роҳ додан ба корҳои зишт, анҷом додани корҳои нопок; ифлосгарӣ.

ИФЛОСКУНАНДА افلاس كننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **ифлос кардан**; ифлосгар; **ифлоскунандаи ҳаво.**

ИФЛОҲ *a.* افلاح *kit.* комёбӣ, муваффақият; осудаҳолӣ, хушбахтӣ.

ИФНО *a.* افنا *kit.* фано кардан, несту нобуд кардан.

ИФО *a.* ايضا 1. иҷро кардани ваъда, вафо кардан ба аҳду паймон. 2. додани ҳаққи касе; **ифои вазифа** ягон вазифаро иҷро кардан; **накшери ифо кардан** накшери иҷро кардан, бозӣ кардан дар накше.

ИФОДА *a.* افاده 1. баён, тарзи баён; **ифодаи маъром** баёни мақсад, тарзи изхори матлаб. 2. иборат, таъбир. 3. аломати нишондиҳандаи ҳолати рӯҳӣ ё ягон ҳиссиёти дигар; **ифода ёфтан** баён шудан; **ифода кардан (намудан)** баён кардан, фаҳмондан.

ИФОДАНОК افادناك *маҷ.* маънидорона, ба таври таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазмун;

ри таъсирбахш, бо ҳиссиёт ва пурмазун; **хониши ифоданок** тарзи хондани матн бо риояи маъно, мазмун ва оҳанги калом.

ИФОЗА(Т) *a.* افاضه//افاضت 1. *kit.* файз расондан, баҳра додан; файзу хайр. 2. *мач.* чорӣ кардан, паҳн кардан, амалӣ кардан, тафвиз кардан.

ИФОҚА *a.* افقه ислоҳ шудан (*аз ягон сифати бад*), рӯ ба беҳбудӣ овардан; **ба ифоқа омадан** дуруст шудан, беҳ шудан, рӯ ба некӣ овардан.

ИФРИТ *a.* عفريت 1. махлуки мавҳуми зишту воҳиманок; дев. 2. *мач.* зишт, баднамо.

ИФРОЗ *a.* افراز *kit.* чудо кардани чизе аз чизҳои дигар: **ифрози зиёди пешоб.**

ИФРОТ *a.* افراط аз ҳад (андоза) гузаштан дар коре; **ифрот кардан (намудан)** аз ҳадди эътидол гузаштан (гузарондан), дар коре зиёдаравӣ кардан.

ИФРОТГАРОӢ افراطگرايى *ниг.* **ифроткорӣ**; экстремизм.

ИФРОТӢ افراطي 1. *мансуб ба ифрот:* **унсурҳои ифротӣ.** 2. он ки дар корҳо зиёдаравӣ мекунад; экстремист.

ИФРОТКОРӢ افراطكارى аз ҳадду меъёр гузаштан дар коре, ифрот кардан.

ИФРОТКОРОНА افراطكارانه ба тариқи ифрот, ифротгарона.

ИФСОД *a.* افساد *kit.* вайронкорӣ, табоҳкорӣ, фасод.

ИФТИЗОҲ *a.* افتضاح *kit.* расво шудан; расвоӣ, беобрӯӣ, шармандагӣ, фазиҳат, фазоҳат.

ИФТИКОР *a.* افتكار фикр кардан, андешидан, андеша намудан.

ИФТИРО *a.* افتراء *kit.* тӯҳмат, бӯҳтон.

ИФТИРОҚ *a.* افتراق чудо шудан, аз ҳамдигар чудо шудан, пароканда шудан; чудой, фирок.

ИФТИТОҲ *a.* افتتاح кушодан, боз кардан; оғоз ёфтан; **санай ифтитоҳ** замони сар шудан; **маросими ифтитоҳ** маросими боз кардан; **ифтитоҳ кардан** кушодан, оғоз намудан.

ИФТИТОҲӢ افتتاحى *марбут ба ифтитоҳ*; **сухани**

ифтитоҳӣ сухани муқаддимавӣ.

ИФТИТОҲОНА افتتاحخانه *таър.* зиёфат, пешкаш ё пули нақд, ки ба муносибати шурӯъ шудани дарс дар аввали таҳсил ба домуллои дарсгӯй дода мешуд.

ИФТИХОР *a.* افتخار 1. болидан, фаҳр кардан; фаҳр, сарафрозӣ, сарбаландӣ. 2. боиси фаҳр; он чи бар он фаҳр карда мешавад; **ифтихор доштан** фаҳр кардан (*бо чизе*); **ифтихор кардан (намудан)** фаҳр кардан, болидан, нозидан, мубоҳот кардан (*ба чизе*).

ИФТИХОРӢ افتخارى фаҳрӣ: **узви ифтихорӣ.**

ИФТИХОРМАНД افتخارمند ба чизе фаҳркунанда; сарафроз.

ИФТИХОРМАНДӢ افتخارمندی фаҳр, мубоҳот.

ИФТИХОРМАНДОНА افتخارمندانه аз рӯи фаҳр ва мубоҳот, бо сарбаландӣ.

ИФТИХОРНОМА افتخارنامه ҳуҷҷати хаттӣ, ки ҳамчун як навъи муқофот барои хизматҳои махсус ба шаҳрвандон, корхонаҳо ва созмонҳо дода мешавад.

ИФТИХОРОМЕЗ افتخارآمیز бо фаҳр, бо мубоҳот.

ИФТОР *a.* افطار *д.* 1. рӯза кушодан, рӯзакушоӣ. 2. хӯроке, ки вақти рӯзакушоӣ меҳӯранд.

ИФТОРӢ افطاري *мансуб ба ифтор:* **дастарҳои ифторӣ.**

ИФФАТ *a.* عفت покӣ, покдоманӣ, порсой, парҳезгорӣ; **домани иффат** ҳамаи он чи ки ба покдоманӣ ва покии ахлоқ дахл дорад.

ИФФАТНОКӢ افتناكي покдоман будан, боиффат будан.

ИФШО *a.* افشا фош кардан (*сирреро*), ошкор сохтан; **ифшо кардан** фош кардан, маълуму аён кардан, роз ё сирреро кушодан.

ИФШОГАР افشاگر фошкунанда, ошкоркунанда.

ИХВОН *a.* اخوان *ҷ.* **ах** (бародарон).

ИХЛОЛ *a.* اخلال халал расондан, зиён расондан.

ИХЛОС *a.* اخلاص иродат ва дӯстии холисона; эътиқод, боварӣ; **бо ихлос** бо иродат; аз рӯи эътиқод ва боварӣ; **ихлос бастан** иродат пайдо кардан, эътиқод доштан; **ихлос гаштан** рӯ

гардондан аз касе, ки як вақтҳо мавриди иродат, эътиқод ва боварӣ будааст, бовари худро нисбат ба касе гум кардан; **ихлос доштан** эътиқод доштан; **ихлос кардан** бовар кардан, эътиқод кардан; ◊ **ихлосу халос** яке аз дастурҳои сӯфиёни нақшбандӣ, ки эътиқод ва бовариро мӯчиби халосӣ ва шифо аз саҳтиву бемориҳо медонистанд.

ИХЛОСМАНД اخلاصمند он ки ба чизе ё касе эътиқод ва боварӣ дорад, муҳлис, иродатманд.

ИХЛОСМАНДӢ اخلاصمندى ихлосманд будан; эътиқод, эътимод, боварӣ.

ИХЛОСМАНДОНА اخلاصمندانه бо эътиқод ва эътимоди зиёд, бо боварӣ.

ИХРОҶ *a.* اخراج хориҷ кардан, баровардан; **ихроҷ кардан** а) хориҷ кардан, берун кардан аз ҷое; б) дур кардан аз вазифае, аз кор хориҷ кардан; ◊ **ихроҷи балад** *kit.* бадарға кардан аз шаҳр.

ИХТИЁР *a.* اختيار 1. баргузидан, интиҳоб кардани чизе аз чизҳо; **ихтиёр кардан** баргузидан, интиҳоб кардан, хоستان (*чизеро*). 2. майл ва ирода дар анҷом додани коре, озодии амал; *муқоб.* **ичбор**. 3. ҳаққи идора ва саришта кардани коре; **ба ихтиёри...** ба майли..., ба хоҳиши...; ба савобдиди...; **ба ихтиёри худ** бо майл ва савобдиди худ; ба сари худ; **дар ихтиёри худ** ба дасти худ, дар тасарруфи худ; **ихтиёр доштан** ҳақ доштан ба иҷрои коре, соҳибихтиёр будан; **ба ихтиёри касе мондан** ҳалли масъаларо ба савобдиди касе ҳавола кардан; **ба ихтиёри худ будан** дар рафтор ва кирдор озод ва муҳтор будан, ба сари худ будан; **ба ихтиёри касе гузаштан** ба тасарруфи касе даромадан, ба тобеияти касе даромадан; **ихтиёр(ро) аз даст додан** лаҷоми идора кардани худро аз даст додан; худро гум кардан; **ихтиёр ба дасти бахтиёр** (*зарб.*) ҳар кас дар кори худ, дар ҳалли тақдираш мустақил ва озод аст.

ИХТИЁРАН اختياراً ба ихтиёри худ, бо майлу хоҳиши худ, довталабона, бидуни маҷбурият.

ИХТИЁРДОРӢ اختياردارى чизи дилхостаро кардан; дар иҷрои амале соҳибихтиёр будан; ҳуқуқи интиҳоби чизе ё амалеро доштан.

ИХТИЁРӢ اختيارى 1. бо хоҳиш ва иродаи худ, бо майли худ, ғайри маҷбури ва зӯри. 2. аскаре, ки бо хоҳиши худ, яъне довталабона ба хизмати ҳарбӣ омадааст (*ба ин маънӣ асосан дар шакли ҷамъ меояд*); **дастаи ихтиёриён** дастаи ҳарбие, ки афроди он бо майлу хоҳиши худ ба хидмат даромадаанд.

ИХТИЁРОНА اختيارانه бо ихтиёр, бо хоҳиши худ.

ИХТИЛЛОЛ *a.* اختلال 1. *kit.* ошуфтагӣ, паршонӣ, дарҳамию барҳамӣ, бетартибӣ, бесарусомонӣ. 2. *маҷ.* ошуфтагии фикр, нуқсонӣ ақл.

ИХТИЛЛОТ *a.* اختلاط 1. *kit.* омезиш, бо ҳам омехта шудан. 2. *kit.* наздикӣ, ҳамнишинӣ, алоқай наздик.

ИХТИЛЛОФ *a.* اختلاف муҳолифат, носозгорӣ, номувофиқатӣ; низоъ, кашмакаш; **ихтиллоф афтодан** муҳолифат ва носозгорӣ пайдо шудан (*дар байни ду тараф*).

ИХТИЛЛОФАНДОЗӢ اختلاف اندازى *ниг.* ихтиллофкорӣ.

ИХТИЛЛОФКОР اختلاف كار чӯдоандоз, низоъкор, дасисакор.

ИХТИЛЛОФКОРӢ اختلاف كارى чӯдоандозӣ, низоъкорӣ, дасисакорӣ.

ИХТИЛЛОФНОК اختلافناك дорои носозгорӣ ва номувофиқатӣ; дорои зиддият.

ИХТИЛЛОҶ اختلاج ҳаракати мушаки ягон узви бадан (*мас., чаши*) бе иродаи шахс; ларзиш, ҷунбиш, паридани ягон узв.

ИХТИНОҚ *a.* اختناق *kit.* гирифтгорӣ ба дарди ҳуноқ; гулӯгирӣ, хафагӣ.

ИХТИОЛОГ *ю.* اختلالاگ *ниг.* моҳишинос.

ИХТИОЛОГИЯ *ю.* اختلالاگيه *ниг.* моҳишиносӣ.

ИХТИРОӢ *a.* اختراع ба вучуд овардан ва ё сохтани чизи то ин дам номаълум, навоарӣ кардан; эҷод кардан; **ихтироъ кардан (намудан)** чизи нав ва бесобиқае офаридан, ибдоъ кардан.

ИХТИРОӢГАР اختراعگر он ки чизеро ихтироъ кардааст, падидоварандаи чизи нав; навоар: **ихтироъгари шоиста.**

ИХТИРОЪКОР اختراعكار *ниг.* ихтироъгар.

ИХТИРОЪКОРӢ اختراعكارى ихтироъ кардан, навоарӢ намудан.

ИХТИРОЪЧӢ اختراعچى *гуфт.* ихтироъгар.

ИХТИСОР *а.* اختصار мухтасар кардан, кӯтоҳ кардан (*ган Ӣ чизи навиштаеро*).

ИХТИСОРА *а.* اختصاره *зби.* 1. калимаи мураккаби ихтисоршуда, ки аз ҳарфҳои аввал Ӣ унсурҳои аввали калимаҳои таркиби ибора сохта шудааст, *мас., АИҶТ* – Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон. 2. шакли ихтисоршудаи калима; **ихтисораҳои шартӣ** *мас., зби.* забоншиносӣ; *ади.* адабиётшиносӣ.

ИХТИСОРОТ *а.* اختصارات 1. *ҷ.* ихтисор. 2. *зби.* калимаҳои мураккаби ба таври ихтисор сохташуда: **рӯйхати ихтисороти шартӣ**.

ИХТИСОРШАВӢ اختصارشوى *риёз.* ихтисоршудан: **ихтисоршавии каср**.

ИХТИСОС *а.* اختصاص 1. *кит.* хос гардонидан ба чизе Ӣ ба касе, махсуси чизе Ӣ касе намудан, вижаи чизе Ӣ касе кардан; хусусият пайдо кардан. 2. касб ва шугле, ки кас дар он дониш, маҳорат ва малака ба даст овардааст, таҳассус, пеша; соҳаи махсуси кор Ӣ илму дониш.

ИХТИСОСМАНД اختصاصمند он ки соҳиби ихтисос аст, ихтисоснок, соҳибихтисос.

ИХТИСОСНОК اختصاصناк *ниг.* ихтисосманд.

ИХТИСОСОМУӢЗӢ اختصاصآموزى омӯхтани касб, таҳассус пайдо кардан дар ягон соҳа.

ИХТИСОСТАЛАБ اختصاص طلب шахсе, ки ҷӯи ихтисос аст, он ки дар талаби ихтисосе мебошад.

ИХТИТОМ *а.* احتتام *кит.* хотима Ӣфттан, хатмшудан, ба поён расидан; хотима, поён, охир; *муқоб.* **ифтитоҳ**.

ИХТИФО *а.* اختفا *кит.* пинҳоншудан, ниҳонгардидан, махфӣшудан.

ИХТОР *а.* اختار *кит.* хотиррасон кардани чизе ба касе, огоҳ кардани касе, огоҳонӣ, огоҳӣ.

ИХФО *а.* اخفا *кит.* махфӣ нигоҳ доштан, пинҳон кардан.

ИХЧАМ ايخچم *гуфт.* 1. чакқон, чолок. 2. кӯтоҳ, мухтасар, мӯчаз.

ИҲОМ ايهام 1. дар шакку шубҳа монондан, ба гумон афкандан. 2. *ади.* яке аз санъатҳои шеърӣ, ки дар он калима Ӣ ибораи ду Ӣ зиёда маъно истифода мешавад ва маънои дури онҳо мақсади аслии шоир аст.

ИҲОНАТ *а.* اهانت *кит.* хору ҳақир кардан, паст задан; тавҳин, таҳқир; **иҳонат расондан** таҳқир кардан, сухани таҳқиромез гуфтан ба касе.

ИҲОТА *а.* احاطه гирифтани гирдогирди чизе, печонда гирифтани даври чизе; он чи атрофаш печонда гирифта шудааст; **дар даруни иҳота** дар ҷои бо девор печондашуда, дар муҳаввата; **иҳота кардан (намудан)** печонда гирифтани атрофи чизеро (ҷоеро); **иҳота шудан** печонда гирифташудан; **аз иҳота баромадан** аз муҳосира халосшудан.

ИҲОТАГИР احاطه گير он ки даври чизеро печонда гирифтааст, касе, ки атрофи чизе Ӣ ҷоеро печонда гирифтааст.

ИҶБОР *а.* اجبار ба зӯр водор кардан ба коре, маҷбур кардан; ҷабру зӯр.

ИҶБОРАН *а.* اجباراً ба таври маҷбурӣ, ғайриихтиёрӣ, маҷбуран, зӯран.

ИҶБОРӢ اجبارى ба таври маҷбурӣ, ғайриихтиёрӣ; маҷбуран, зӯран.

ИҶЛОЛ *а.* اجلال *кит.* бузург доштан, гиромӣ доштан; таҷлил, бузургдошт, эҳтиром.

ИҶЛОС *а.* اجلاس *кит.* нишастан бо ҳам; маҷлис, ҷамъомад, ҷаласа.

ИҶЛОСИЯ اجلاسيه *нав.* мансуб ба **иҷлос**; давраи муайяне, ки дар он муассисае ҷаласаҳои худро ташкил медиҳад; **иҷлосияи навбатии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон**.

ИҶМОЛ *а.* اجمال *кит.* мухтасар (кӯтоҳ) баён кардан, ба таври хулоса (мӯчаз) гуфтан; *муқоб.* **тафсил**.

ИҶМОЛАН *а.* اجمالاً ба таври хулоса, мухтасаран.

ИҶМОЛӢ اجمالى мухтасар, кӯтоҳ баёншуда.

ИҶМОӢ *а.* اجماع *кит.* гирд овардан, ҷамъшудан.

дан; гирд омадан, чамъ омадан.

ИЧОБАТ *a.* اجابت қабул кардан, пазируфтан, чавоб додан, посух додан.

ИЧОЗАТ *a.* اجازت рухсат додан, рухсат, изн; **омадан ба иродат, рафтан ба ичозат** (*мақ.*); **ичозат гирифтани** рухсат хоستان ба ичрои коре ё рафтан ба чое; рухсати касеро ба даст овардан барои ичрои коре; **ичозат додан** рухсат додан, раво доништан; **ичозат хоستان** рухсат пурсидан, изн пурсидан ба кардани коре ё рафтан ба чое; **ичозат шудан** рухсат дода шудан, раво дониста шудани коре.

ИЧОЗАТНОМА اجازتنامه хуччате, ки ба коре ичозат дода шуданро нишон медиҳад; хуччате, ки ба соҳиби он ҳаққи вуруд ба чоеро медиҳад, рухсатнома.

ИЧОРА *a.* اجاره додани чое ё чизе барои истифодаи муваққат ба касе дар бадали музди муайян; киро; **хонаи ичора, хавлии ичора; ичора кардан** ба музд гирифтани хона, мулк ё чизе барои истифодаи муваққат; **ба ичора гирифтани** киро кардан; **ба ичора мондан (додан)** вогузор кардани хона, мол ё чизе ба касе дар бадали маблағе.

ИЧОРАВӢ اجاروی мансуб ба ичора; ба тариқи киро, ичора гирифтани.

ИЧОРАГИР اجارهگیر он ки чизе ё чоеро ба киро мегирад.

ИЧОРАГИРӢ اجارهگیری ба ичора гирифтани чизе ё чое дар бадали маблағе барои истифодаи муваққат.

ИЧОРАДЕХ اجارهده он ки моликиятро ба ичора медиҳад, соҳиби чизи ба ичора додашуда.

ИЧОРАДИХӢ اجارهدهی ба ичора додан чизеро, ба киро додан чизеро.

ИЧОРАДОР اجارهدار он ки мулкеро барои истифода ба киро гирифтааст ва аз ин кор манфиат мебарад.

ИЧОРАКОР اجارهکار он ки заминеро бо шарту шароити маълум ба ичора гирифта, кишукор мекунад.

ИЧОРАМОНӢ اجارهمانی ба киро додани чое ба касе.

ИЧОРАНИШИН اجاره‌نشین он ки чоеро ба киро гирифта, дар он иқомат мекунад.

ИЧОРАПУЛӢ اجاره‌پولی музди киро, маблағи ичораи чое ё чизе.

ИЧОРАХӢР اجاره‌خور касе, ки моликиятро ба ичора дода, аз маблағи он зиндагӣ мекунад.

ИЧРО *a.* اجرا ба чо овардан, ба амал овардан, амалӣ кардан; **ичро кардан (намудан)** а) ба чо овардан, адо кардан (*вазифаеро*), пурра ба чо овардан нақшаро, ба амал овардан; б) ифо кардан, офаридани нақше дар сахна; навоҳтан ё сурудани асари мусиқие; **ичро шудан** ба амал омадан, ба амал оварда шудан.

ИЧРОГАР اجراگر *ниг.* ичрокунанда.

ИЧРОИЯ اجرائیه дар амал чорикунанда, амаликунанда, ичрой; **кумитаи ичроия.**

ИЧРОКУНАНДА اجراکننده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз ичро кардан;* бачооваранда, амаликунанда, дар амал чорикунанда. 2. офарандаи нақше; навозанда, сароянда, мутриб.

ИЧРОШАВАНДА اجراشونده *сифати феълӣ замони ҳозира аз ичро шудан;* он чи қобили ичрост, он чи дар ҳадди имкони амалӣ шудан аст.

ИЧТИБО *a.* اجتبا *кит.* баргузидан, интиҳоб кардан; гирифтани; интиҳоб.

ИЧТИЗОБ *a.* اجتذاب қазб кардан, ба тарафи худ кашидан, ба худ кашидан.

ИЧТИЛЛОБ *a.* اجتلاب кашидан, кашидан аз чое ба чое; кашонидан, кӯчонидан.

ИЧТИМОИЮН *a.* اجتماعيون *кҳн.* онҳое, ки тарафдори сотсиализм буданд, сотсиалистон.

ИЧТИМОИЯТ *a.* اجتماعيت аҳли чамбият; чамбият.

ИЧТИМОӢ اجتماعي 1. *мансуб ба ичтимоеъ.* 2. марбут ба ҳаёти одамон ва муносибати онҳо дар чамбият; чамбиятӣ; **аҳволи ичтимоеъ** мавқеъ ва вазъи шахс дар чома, гурӯҳ ё оила; **баромади ичтимоеъ** мансубият ба ягон синф ё табақа (*аз рӯи таваллуд*); **бимаи ичтимоеъ** суғурта барои таъмин будан дар пиронсолӣ, дар ҳолатҳои рӯй додани корношоямӣ, ҳодисаҳои тасодуфӣ *ва ғ.*

ИҶТИМООНА اجتماعانه кҲн. чамъомад- базму зиёфатҳои талабагони мадрасаҳои Бухоро (бо пули шариқӣ).

ИҶТИМОӢ а. اجتماع 1. гирд омадан, чамъ шудани одамон барои иҷрои коре. 2. гурӯҳи чамъомадагон, дастаи гирдиҳамомадаи одамон. 3. чамъият, ҷомеа.

ИҶТИНО а. اچتنا кит. чидан, мева чидан аз дарахт.

ИҶТИНОБ а. اچتناب кит. худро канор гирифтани, худдорӣ, канорагирӣ, ҳазар кардан аз коре; **иҷтиноб кардан** канорагирӣ кардан, дурӣ кардан аз коре.

ИҶТИҲОД а. اچتهاد кит. 1. кӯшиш кардан, чидду чаҳд кардан; кӯшиш, саъй, чидду чаҳд. 2. дарёфтани, дарк кардани масъалаҳои шаръӣ дар муқоиса бо Куръон, ҳадис ва ривоятҳо; дар бар гирифтани илми фикҳ, мучтаҳид шудан.

ИҶҲОФ а. اچحاف кит. зиёдравӣ кардан, аз ҳадди эътидол гузаштан; ситам кардан, зулм кардан; зулм, зӯрӣ, ситам.

ИШВА а. عشوه рафтори дилрабоёнаи маъшуқа барои ҷазби дили ошиқ, карашма, ноз, ғамза.

ИШВАБОЗ عشوه باز ниг. ишвагар.

ИШВАБОЗӢ عشوه بازى ниг. ишвагарӣ.

ИШВАБОЗОНА عشوه بازانه ниг. ишвагарона.

ИШВАГАР عشوه گر пурноз, ишвақунанда, карашмақунанда.

ИШВАГАРӢ عشوه گرى нозу карашма кардан; дилфиребӣ бо нозу ғамза, ишвакорӣ.

ИШВАГАРОНА عشوه گرانه аз рӯи ноз, бо карашма, нозу карашма ба кор бурда.

ИШВАДЕҲ عشوه ده ниг. ишвагар.

ИШВАКОР عشوه کار ниг. ишвагар.

ИШВАКОРӢ عشوه كارى ниг. ишвагарӣ.

ИШВАКОРОНА عشوه كارانه ниг. ишвагарона.

ИШВАОМЕЗ عشوه آميز бо нозу ғамза, бо карашма.

ИШВАСОЗ عشوه ساز 1. ишвагар. 2. маҷ. дилфиреб, дилрабо.

ИШВАФУРӢШ عشوه فروش ниг. ишвагар.

ИШВАФУРӢШӢ عشوه فروشى ниг. ишвагарӣ.

ИШВАФУРӢШОНА عشوه فروشانه ниг. ишвагарона.

ИШҒОЛ а. اشغال гирифтани, тасарруф кардан; аскар даровардан ба шаҳр ё мамлакате ба қасди тасарруф кардани муваққат ё доимии он, забт кардан: **ишғол кардан**, **ишғол шудан**.

ИШҒОЛГАР اشغال گر тасарруфқунанда, забтқунанда.

ИШҒОЛГАРОНА اشغال گرانه ба таври тасарруф забт кардан.

ИШҒОЛӢ اشغالى ишғолшуда, дар таҳти тасарруф: **минтақаи ишғолӣ**.

ИШҒОЛШУДА اشغال شده сифати феълии замони гузашта аз **ишғол шудан**; тасарруфшуда, забтшуда.

ИШКАМ اشکم шакли дигари **шикам**; **ишкамсерро чӣ парвои ишкамгурусна** (зарб.) сер аз холи гурусна хабар надорад; давлатманд ғами нодоронро намехӯрад.

ИШКАМБА اشکمبه ҳалтаи захираи хӯроки хӯрдашуда дар меъдаи ҳайвоноти алафхӯр, шикамба.

ИШКАМКАЛОН اشکم کلان он ки шиками калон ва ба пеш дамида дорад.

ИШКАНҶА а. اشکنجه 1. шакли дигари **шиканҷа**; азоб додани гунаҳкор бо абзори маҳсус барои водор кардани вай ба иқрори гуноҳ; **умуман** ранҷ, озор; **шиканҷа кардан** азоб додан. 2. асбобест, ки саҳҳофон варақхоро дар байни он гузошта мебуранд ва китоб месозанд, мангана.

ИШКЕЛ اشکیل 1. он чи ба пой аспу хар ва низ ба пову дасти зиндонӣ мебастанд, завлона, банд; **ишкел андохтан** ниг. **ишкел задан**; **ба ишкел бастан** ба пой касе банд задан; **ишкел задан** пой маҳбус ё аспро бо банди маҳсусе бастан, пойбанду дастбанд аз занҷири оханӣ, банди чармӣ ва ғ.; **ишкел кардан** ниг. **ишкел задан**. 2. (имолаи **ишқол**) мушқилӣ, душворӣ.

ИШКЕЛАК اشکیلیک гуфт. пойпечак; **ишкелак андохтан** пойпечак додан (дар **гӯшти**).

ИШКЕЛБАНД اشکیل بند бо ишкел ба ҳам бас-

ташуда: **аспи ишкелбанд**.

ИШКЕЛБОҒӢ اشكيل باغى *таър.* маблағе, ки дар аморати Бухоро вақти аз зиндон озод шудани маҳбус бояд ба зиндонбон пардохта мешуд; **ишкелбоғӣ** додан пардохтани маблағе ба зиндонбон вақти озод шудани бандӣ.

ИШКЕЛДОР اشكيلدار 1. он ки дар пой ишкел дорад. 2. *маҷ.* кори печида, мураккаб ва душвор.

ИШКОШИМӢ اشكاشيمي *мансуб ба Ишқошим:* забони ишқошимӣ.

ИШКОЛ *а.* اشكال *кит.* 1. мушкилӣ, душворӣ, сахтӣ. 2. *ниг.* ишкел 1.

ИШҚ *а.* عشق ҳиссиёти меҳру дилбастагии аз ҳад зиёд ба касе ё чизе, дӯст доштани бо эҳтирос, муҳаббати том; **ишқи инсонӣ** муҳаббати ҳақиқӣ; **ишқи ҳайвонӣ** ишқе, ки ба икнои ҳисси шахвонӣ асос ёфтааст; **ишқ варзидан** ишқбозӣ кардан, саргарм шудан ба ишқ.

ИШҚАНГЕЗ عشق انگيز чизе, ки меҳру муҳаббат ва шефтагиро меангезад, чизе, ки оташи ишқро фурӯзон месозад.

ИШҚАНДАРПЕЧОН عشق اندر پيچان *бот.* гиёҳест, ки соқаи бориқаш ба дарахт ё ба таноб печида боло меравад ва гулҳои карнайшакл дорад, ошиқипечон.

ИШҚБОЗ عشق باز он ки ба чизе ишқ меварзад, он ки ба коре ҳавас ва рағбати зиёд дорад; ошиқпеша.

ИШҚБОЗӢ عشق بازى амали ишқбоз, ишқварзӣ, ошиқпешагӣ.

ИШҚВАРЗӢ عشق ورزى ишқбозӣ кардан, дар ҳавову ҳаваси касе (ё чизе) будан; ишқ варзидан.

ИШҚИЯ عشقيه шеъри ишқӣ, назми саршори муҳаббат.

ИШҚӢ عشقى *мансуб ба ишқ;* пур аз ишқ; ба мавзӯи ишқу муҳаббат бахшидашуда: **қиссаи ишқӣ, ғазали ишқӣ.**

ИШҚОР اشقار *ниг.* ишқор.

ИШҚОРДОР اشقاردار дорои ишқор, омехта бо ишқор.

ИШҚОРӢ اشقارى *мансуб ба ишқор;* дар тар-

кибаш ишқор дошта; вобаста ба ишқор: **маҳлули ишқорӣ.**

ИШҚОРНОКӢ اشقارناكى дараҷаи бо ишқор омехта будан, дараҷаи мавҷудияти ишқор дар таркиби чизе: **ишқорнокии хок.**

ИШҚОРОБ اشقارآب маҳлули тези ишқор, ки дар ҷомашӯӣ ва шустани чизҳои дигар истифода мебаранд.

ИШҚОРРОНӢ اشقارراني аз ишқор тоза кардани чизе, аз таркиби чизе (моддаи) дигаре баровардани ишқор.

ИШҚСАРО عشق سرا *кит.* ҷои ишқбозӣ, хилватгоҳи ошиқон.

ИШОРА//ИШОРАТ *а.* اشاره//اشارت 1. бо ҷунбондани даст, чашм ё абру фаҳмондани матлабе, имо; рамз; **аз дӯст як ишора, аз мо ба сар давидан** (*зарб.*); дӯст ҳар чӣ фармояд, мо ба иҷрои он тайёрем. 2. нишона, аломат, қайд: **ишора кардан, ишора мондан; ангушти ишора** ангушти дуҷуми даст, ангушти шаҳодат, саббоба; **ишорат кардан** имо кардан.

ИШОРАТӢ اشارتى *мансуб ба ишорат;* **ҷонишинҳои ишоратӣ** *грам.* ҷонишинҳои **ин, он, ҳамин, ҳамон** ва ғ., ки ба шахс, ашё ё хусусияте ишора мекунад.

ИШОРАҲАТ اشاره خط хатҳои ишоратӣ (*мас., дар саҳифаҳои китоб*).

ИШОРАЧӢ اشاره چوب чӯбдасти борики барои нишон додани чизе (*мас., мавзее дар харита*).

ИШРАТ *а.* عشرت айш, кайфу сафо; **айшу ишрат** кайфу сафо; **асбоби ишрат** лавозими кайфу сафо.

ИШРАТӢ عشرتى *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТГОҲ//ИШРАТГАҲ عشرتگاه//عشرتنگه ҷои ишрат, ҷои кайфу сафо, ишратхона.

ИШРАТДӢ عشرت دوست *ниг.* ишратпараст.

ИШРАТПАРАСТ عشرت پرست он ки айшу ишратро дӯст медорад, дӯстдори хушгузаронии айём.

ИШРАТПАРАСТӢ عشرت پرستى 1. парастии айшу ишрат, ишратхоҳӣ. 2. *фалс.* таълимоте, ки айшу ишратро мақсади зиндагӣ медонад.

ИШРАТСАРО عشرت سرا *ниг.* ишратхона.

ИШРАТХОНА عشرت خانه *ниг.* ишратгоҳ.

ИШРАТХОҲ عشرت خواه *ниг.* ишратпараст.

ИШРОК *a.* اشراك 1. шарик кардан касеро дар коре. 2. *д.* ба Худо ширк овардан, Худоро шарикдор пиндоштан; ширк.

ИШРОҚ *a.* اشراق *кит.* тобидан, дурахшидан, тобон гаштан; бомдод, сафед шудани рӯз; **намози ишроқ** намози иловагии, ки баъди баромадани офтоб мехонанд.

ИШРОФ *a.* اشراف 1. боло шудан; аз боло ба поён нигаристан. 2. мушарраф кардан, сардор кардан; рутбаи олий, сардорӣ.

ИШТИБОЗ اشتى باز он ки бо ишти (гӯйи оҳанӣ) бозӣ мекунад.

ИШТИБОЗӢ اشتى بازى бозӣ бо ишти; шуғли иштибоз.

ИШТИБОҲ *a.* اشتباه 1. шак, шубҳа. 2. хато, сахв, ғалат; **иштибоҳ кардан** хато кардан; **ба иштибоҳ андохтан** ба хато андохтан, боиси ғалатфаҳмӣ шудан; **аз иштибоҳ баровардан** шақку шубҳаи касеро бартараф кардан. 3. монанд шудани ду чиз ба якдигар; шабоҳат, монандӣ.

ИШТИҒОЛ *a.* اشتغال *кит.* шуғл варзидан, машғул будан; машғули.

ИШТИДОД *a.* اشتداد *кит.* шиддат, тундӣ, сахтӣ.

ИШТИЁК *a.* اشتياق шавку майли зиёд, ниҳояти орзумандӣ: **иштиёки дидани дидор**; **ба иштиёк** бо шавқ, бо майлу хоҳиши тамоғ; **иштиёк доштан** сахт хоҳон ва орзуманд будан.

ИШТИЁКМАНД اشتياقمند хоҳон, моил, талабгори сахт.

ИШТИҚОҚ *a.* اشتقاق 1. *грам.* сохтани калимае аз калимаи дигар, калимасозӣ. 2. *адш.* яке аз санъатҳои бадеии лафзиест, ки шоир ё нависанда якчанд калимаро зикр мекунад, ки аз як реша ба миён омадаанд. 3. *мач.* баромадан, ҳосил шудан.

ИШТИРО *a.* اشترا *кит.* хариду фурӯш, байъу ишро.

ИШТИРОК *a.* اشتراك ширкат кардан, шарикӣ кардан, ҳамкор шудан; шарикӣ, ҳамроҳӣ; **иштирок доштан (кардан)** ширкат кардан, ҳамроҳӣ намудан, дар коре шарик будан.

ИШТИРОҚДОР اشتراكدار касе, ки дар коре ширкат меварзад.

ИШТИРОҚДОРӢ اشتراكدارى ширкат дар коре, ширкат кардан дар коре.

ИШТИРОКИҶОН اشتراكچون *таър.* коммунистон; (*дар истиллоҳи аввали инқилоби Октябр*) коммунистӣ; **фиркаи иштирокиҷон** ҳизби коммунист.

ИШТИРОҚКУНАНДА اشتراك کننده *сифати феълии замони ҳозира аз иштирок кардан*; он ки дар иҷрои коре ширкат мекунад ва ҳамроҳ аст.

ИШТИРОҚЧӢ اشتراكچى *ниг.* иштирокдор.

ИШТИХОНА اشتى خانه *гӯфт.*, *варз.* чуқурҷаҳое, ки аз якдигар ба фосилаи муайян мекананд ва дар вақти иштибозӣ иштии ҳарифро зада ба он медароранд.

ИШТИҲО *a.* اشتها майл ба хӯрок, хоҳон шудани дил ба хӯрокхӯрӣ; **бо иштиҳо** бо майлу рағбат (*нисбат ба гизо*); **иштиҳо омадан** ба тановули таом майл пайдо шудан; **бастани иштиҳо** гум шудани майл ба гизо; **кушодани иштиҳо** пайдо шудани майлу рағбат ба хӯрок, хоҳони таом шудан; **иштиҳоро кӯр кардан** боиси аз байн рафтани майл ба хӯрок шудан; **аз иштиҳо мондан** ба сабаби беморӣ ё боиси дигар майл ба хӯрок надоштан; **ба иштиҳо омадан** баъди беморӣ ва чанде майли хӯрок надоштан ба он майл пайдо шудан; $\diamond$ **иштиҳои қозгир** майли сахт ба хӯрок; **иштиҳояш карнай шуд** сахт иштиҳо пайдо кард.

ИШТИҲОАНГЕЗ اشتهاانگيز иштиҳоовар.

ИШТИҲОКУШО اشتهاکشا он чи боиси пайдоиши майл ба гизо мешавад.

ИШТИҲООВАР اشتهاآور *ниг.* иштиҳоқушо.

ИШТИҲОР *a.* اشتها *кит.* машхур шудан, шӯҳрат ёфтан, маъруф гардидан, овоза пайдо кардан; **иштиҳор доштан** шӯҳратманд будан, маъруф будан.

ИШТӢ اشتى гӯй, сакқоча, ки аз санг ё оҳан баъро бозии маҳсус бачагон месохтанд.

ИШҲОР//ИШҚОР اشخار//اشقار 1. хокистари баъзе гиёҳҳо, ки дар чомашӯй, рангрэй, собунгарӣ *ва г.* ба кор меравад. 2. *хим.* пайвастиҳои аносири химиявии дар об бо хубӣ ҳалшавандаи филизот.

ИЮЛ ايول моҳи ҳафтуми солшумории мелодӣ.

ИЮЛӢ ايولى *мансуб ба* (моҳи) июл.

ИЮН ايون моҳи шашуми солшумории мелодӣ.

ИЮНӢ ايونى *мансуб ба* (моҳи) июн.

Й

Й ҳарфи сздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ, ки дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи «йо» ( ) ифода меёфт.

ЙИГИТ *т.* ئىگيت 1. чавонписар, чавони ба кадрасида; чавони бӯзбала. 2. *таър.* номе, ки ба афроди дастаҳои босмаҷӣ дода мешуд.

ЙИГИТӢ ئىگيتى мансуб ба **йигит**; йигит будан.

ЙИГИТЧА ئىگيتچه *шакли тасғир ва навозиши йигит*; навчавон.

ЙИЛТИР-ЙИЛТИР *т.* ئىلتيرئىلتير тобиши канда-канда ва заифи чизе; дурахши андак ва базӯри чизҳои ҷилодор.

ЙИЛТ-ЙИЛТ *т.* ئىلت ئىلت ба зӯр ва гоҳ-гоҳ намудор шудани нуре.

ЙИЛТИРОС *т.* ئىلتيراس *ниг.* **йилтир-йилтир**; **йилтирос** *зада* канда-канда нур афганда ё ҷило дода.

ЙИРТИШ *т.* ئيرتيش порчаи суф ё чит, ки хангоми дафнии мурда ба одамони сари қабромада ё ба чанозаомада дода мешавад, ертиш.

ЙИРТИШВОРӢ ئيرتيش وار суф ё рӯмолчаи чит, ки дар вақти дафн ё чаноза чун йиртиш ба қор меравад.

ЙО يا номи ҳарфи сиву дуҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар шакли (ى) навишта мешавад.

ЙОГ *санс.* يಾಗ 1. пайрави таълимоти йога. 2. он ки бо машқҳои йога варзиш мекунад.

ЙОГА *санс.* يಾಗه 1. қисми тартибии таълимоти

динию фалсафӣ дар Ҳиндустон, ки ба одам имкон медиҳад, то рӯҳу равони худро идора кунад. 2. силсилаи машқҳои ҷисмоние, ки пайравони таълимоти мазкур ба вучуд овардаанд.

ЙОГУРТ *т.* ياكورت як навъ чурғоти хуштам, ки ба он пораҳои мева илова карда шудааст.

ЙОД *ю.* ياد унсури химиявии сиёҳу бунафшаранг, ки маҳлули спиртии онро дар тиб истифода мебаранд: **йод молидан** маҳлули йодро кашидан ба рӯи ҷароҳат ё ҷои буридаи бадан.

ЙОДМОЛӢ يادمالى исми *амал аз йод молидан*.

ЙОДНОК يادناک ҳар чизи дар тартиби худ йоддошта: **намаки йоднок**.

ЙОТБАРСАР يات برسر *зби.* ҳарфе, ки бо ҳамсадои «й» (номи юнониаш «йот») дар як шакл-яққоя навишта ва хонда мешавад (чун «ё», «ю», «я»).

ЙӮРҒА يورغه тарзи бо қадамҳои майда тез рафтани аспу ҳар; **аспи йӯрға** аспе, ки ба тарзи йӯрға роҳ меравад; б) *мач.* зуд рафтан; бо шитоб рафтан; **йӯрға баровардан** қилику нағма баровардан; фиребу найрангро сар кардан.

ЙӮРМА *т.* يورمه услуби гулдузӣ ва кашида-дӯзии гирех андар гирех (ҳалқа андар ҳалқа).

ЙӮРМАДӮЗ يورمه دوز устои бо услуби йӯрма дӯзанда.

ЙӮРМАДӮЗӢ يورمه دوزى 1. бо услуби йӯрма дӯхтан. 2. ҳунару кори йӯрмадӯз.

К

К ҳарфи дувоздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи коф (ک); дар ҳисоби абҷад ба адади 20 баробар аст.

К *к* шакли кӯтоҳи пайвандаки **ки**, ки одатан якҷоя бо пешвандҳову чонишинҳо дар назм кор фармуда мешавад: **к-аз, к-андар, к-ин, к-он...**

КАБА *к*б *кит.* шох, каду ё шишаи хунгири, куба.

КАБАР *к*бр *кит.*, *ниг.* кавар.

КАБАСТ *к*бст *кит.* 1. растании кадумонанди талх, ҳанзал. 2. *мач.* талх.

КАБЕЛ *ҳол.* *к*бл сими рӯкашдори герметикии барқӣ ва телефонӣ барои хатҳои зеризаминӣ ва зеробӣ ва монанди инҳо; **кабел гузаронидан** кашидани хати кабелии барқу телефон.

КАБЕЛӢ *к*блӣ *мансуб ба кабел.*

КАБЕЛТОВ *ҳолл.* *к*блтав воҳиди паймоиши баҳрӣ, ки баробар ба 185,2 м аст.

КАБЗАФУРҶМОН *к*бзәфурман яке аз нақшҳои кандакорӣ: **сақфи кабзафурҷмон.**

КАБИД *а.* *к*бид *кит.*, *ниг.* чигар.

КАБИНА *фр.* *к*бинә хоначаи нишастии ронанда дар кишти, ҳавопаймо, мошин ва ғ.

КАБИНЕТ *фр.* *к*бинет 1. *ниг.* **утоқ (-и корӣ).** 2. дарсхонаи махсуси фанҳои алоҳида дар мактабҳои таҳсилоти умумӣ.

КАБИР *а.* *к*бир бузург, калон, азим, муаззам; **сағиру кабир** хурду калон: *муқоб.* **сағир.**

КАБИРА *а.* *к*бирә гуноҳи бузург: **гуноҳи кабира.**

КАБИСА *а.* *к*бисә соли пуррае, ки ба 366 рӯз баробар буда, моҳи феввали он 29 рӯз мешавад.

КАБК *к*бк парандае аз оилаи тазарввҳо, каклик; **кабки дарӣ** яке аз чинсҳои кабк, ки дар дараҳо зиндагӣ мекунад ва овози хуб дорад; **кабки ҳилол** кабки ёбӣ.

КАБ-КАБУД *к*б *к*буд 1. ниҳоят кабуд, кабудӣ баланд. 2. сабзу сарзабз; чойи кабудӣ баланд, чойи сабзи баланд; **дарахтони каб-кабуд** дарахтони сарсабз.

КАБКАНЧИР *к*бк *анҷир* *кит.* парандаи кабкмонанд, дурроҷ.

КАБКӢ *к*бкӣ *мансуб ба кабк;* монанди кабк.

КАБКРАФТОР *к*бк *рафт* он ки рафтори хиромон дорад, хушрафтор (*нисбат ба зан*).

КАБКХИРОМ *к*бк *ҳрам* *ниг.* **кабкрафтор.**

КАБКЧҶА *к*бк *ҷоҷе* чӯҷаи кабк.

КАБОБ *к*бб гӯшти бирён кардашуда (*ба сик гузаронида дар отаи ё дар дег дар равгани доғ*), гӯштбирён; **кабоби дегӣ** гӯштбирёни дар дег пухта; **кабоби тоқӣ** гӯшти қимаи ба барғҳои ҷавони тоқ печондашуда, ки алоҳида ё дар оши палав мепазанд; **кабоби танӯрӣ** гӯште, ки дар танӯр мепазанд; **кабоб кардан** а) гӯштбирён кардан; б) *мач.* сӯзондан, ба дарду алам мубтало намудан, саҳт азоб додан; **кабоб будани дил** сӯхтан, ғам хӯрдан, азоб кашидан; **кабоб шудан (ғаштан)** сӯхтан, азоб кашидан (*аз ишқ, аз аламу ғам*); **на сик сӯзад на кабоб** (*зарб.*) на ин зарар бинад, на он.

КАБОБҒЕЛАК *к*бб *ғлак* хӯроқест аз гӯшти

- кӯфтаи лӯлашакл, ки дар равған мепазанд, лӯлакабоб.
- КАБОБӢ** کبابی 1. марбут ва мансуб ба кабоб. 2. он ки кабоб мепазад, кабобпаз. 3. ҷой ва маҳалле, ки дар он ҷо кабоб мепазанд ва мефурӯшанд.
- КАБОБПАЗ** کبابپز он ки касбаш пухтану фурӯхтани кабоб аст, кабобӣ.
- КАБОБПАЗӢ** کبابپزی 1. амали кабобпаз; чаранӣ пухтани кабоб. 2. ҷое, ки кабоб пухта мешавад; кабобпазхона.
- КАБ(Б)ОДА** کباده *кит.* камони машқу тамрин, камоне, ки онро аз чанд ҷой шикоф мекарданд, то нарм ва барои тирандозӣ муносиб шавад.
- КАБУД** کبود 1. ранге, ки ба ранги растании нил монанд аст, нилгун. 2. сабз, ранги сабз (*ба ин маънӣ галати ом аст*); **пиёзи кабуд** пиёзи сабз; **ҷойи кабуд** ҷойи сабз; **кабуд шудан** а) сабз шудан, сабзидани растаниҳо; б) нилгун шудани ҷои зарбхӯрбаи бадан; **каб-кабуд** кабудии кабуд, ниҳоят кабуд.
- КАБУДА** کبوده номи умумии дарахтоне аз хонаводаи бед, ки пӯсти кабуд ё сафед доранд, барғҳои думборику дароз дошта, дар саноати ҷӯбкорӣ ҷӯби онҳо истифода мешавад.
- КАБУДАР** کبودر *зоол.* кирми хурди обӣ, ки моҳӣ онро мехӯрад.
- КАБУДБАР** کبودبر 1. меваи хом. 2. *мач.* одами камтаҷриба, одами хом.
- КАБУДБОЛ** کبودبال парандае, ки болаш кабуд аст, кабудқанот.
- КАБУДГАР** کبودگر рангресе, ки матоъҳо-ро ранги нилобӣ медиҳад.
- КАБУДИЗОР** کبودیزار сабззор.
- КАБУДИКОРӢ** کبودی کاری коштан ва парваронидани сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг кашнич ва м. ин.*).
- КАБУДИФУРӢШ** کبودی فروش он ки ба фурӯхтани кабудӣ (*пиёз, кашнич ва ғ.*) машғул аст.
- КАБУДИФУРӢШӢ** کبودی فروشی амал ва шуғли кабудифурӯш.
- КАБУДӢ** کبودی 1. ранги кабуд ё сабз дошта; нилгунӣ. 2. сабза, алафи навруста; сабзавот (*аз қабилӣ пиёзбарг, кашнич ва ғ.*).
- КАБУДПӢШ** کبودپوش 1. шахси либоси кабуд пӯшида. 2. шахси либоси мотамӣ дарбарқарда; азодор.
- КАБУДПӢШӢ** کبودپوشی пӯшидани либосҳои кабудранг (одиёна) дар азодорӣ.
- КАБУДРАНГ** کبودرنگ осмониранг, нилгун.
- КАБУДТОБ** کبودتاب ба кабудӣ моил, нилобиранг.
- КАБУДЧА** کبودچه *ниг.* кабудтоб.
- КАБУДЧАНБАР** کبودچنبر чанбари кабуд, *киноя аз осмон.*
- КАБУДЧАРАНГ** کبودچهرنگ *ниг.* кабудранг.
- КАБУДЧАТОБ** کبودچهتاب *ниг.* кабудтоб.
- КАБУДЧАШМ** کبودچشم он ки чашмони кабудранг ё моил ба сабз дорад, дорои чашмони кабуд.
- КАБУДЧОМА** کبودجامه *ниг.* кабудпӯш.
- КАБӢТАР** کبودتر парандаи зебои гуногунхел, ки ба одам зуд ром мешавад, кафтар; **кабӯтари ёбой** кафтари ромнашуда; **кабӯтари номабар** кафтари дастомӯзе, ки мактуби ба пояш бастаро ба ҷое, ки лозим аст, мерасонад; **кабӯтари парпо** як чинси кафтар, ки дар पोҳояш пар дорад; **кабӯтар бо кабӯтар, боз бо боз** (*зарб.*) ҳар кас бо ҳамчинси худ унс ва улфат мегирад.
- КАБӢТАРБОЗ** کبودتر باز *ниг.* кафтарбоз.
- КАБӢТАРБОЗӢ** کبودتر بازی парвариши кафтар ва шуғли кабӯтарбоз.
- КАБӢТАРӢ** کبودتری 1. кабӯтар будан; *мансуб ба кабӯтар.* 2. *мач.* номарасон ва қосид будан.
- КАБӢТАРХОНА** کبودترخانه катаки махсуси кабӯтарҳо, ошанӣ кабӯтарон, кафтархона.
- КАВАЛ** کول *кит.* пӯстин аз пӯсти гӯсфанд.
- КАВАР** کور як навъ растании туршмаза ва худрӯст, ки мевааш қобили хӯрдан аст.
- КАВАРАК** کورک *ниг.* кавар.

КАВАРЗОР کورزار чои бисёр рӯидани кавар.

КАВДАН کودن *кит.* 1. аспӣ ёбу (боркаш). 2. *мач.* одами кундфаҳм, ноқисулақл.

КАВИР کوير биёбон, замини беобу алаф; **замини кавир** замини беобу алаф, шӯразор.

КАВКАБ *а.* کوب *кит.* ситора.

КАВКАБА *а.* کوبه 1. гурӯҳи одамон, чамоат; дастаи мушояаткунандаи шоҳону бузургон, аҳли рикоб. 2. *мач.* ҳашамат, шукӯху шавкат, дабдаба.

КАВКАБАДОР کوبهدار *кит.* боҳашамат, мӯх-ташам.

КАВКАБШИНОС کوبشناس ситорашинос, муначҷим.

КАВКАЗӢ کوزى 1. *мансуб ба Кавказ*; аҳли Кавказ, қафқозӣ. 2. *таър.* номи яке аз дастаҳои аскарӣ дар аморати Бухоро, ки либосашон монанди либосҳои мардуми Кавказ дӯхта шуда буд.

КАВН *а.* كون 1. ҳастӣ. 2. дунё, олам; **кавну макон** олами мавҷудот, ҳастӣ; ҷаҳон.

КАВНАӢН *а.* كونين 1. *кит.*, *шакли дугонаи кавн.* 2. *д.* ду ҷаҳон, ду олам, ду дунё; ин дунё ва он дунё (охират).

КАВОКИБ *а.* کواكب *ҷ.* **кавқаб.**

КАВОРА I کواره растани сафедпӯсти сустпояи камбарг, ки бӯи баде дорад ва дар регзорҳо мерӯяд.

КАВОРА II کواره 1. як навъ сабади дудааста барои меваю сабзавот, қачова. 2. лонаи занбӯр, қуттиҳои махсус барои парвариши занбӯри асал, канду.

КАВОРАҶО کوارجا хонаи махсуси гарм, ки дар фасли зимистон дар он кавора (*кандуи занбӯри асал*) нигоҳдорӣ мешавад.

КАВСАН کوسن *ниг.* **кафсан.**

КАВСАР *а.* کوتر 1. фаровон, анбӯх дар бихишт; **ҳавзи кавсар** номи чашмаи бихишт. 2. номи сураи 108-уми Қуръон.

КАВСАРӢ کوترى *кит.* 1. *мансуб ба кавсар.* 2. гуворо, хуш.

КАВША گوشه тарзи хӯрокҳазмкунии гурӯҳе аз ҳайвонот; хӯрокро гашта ба даҳон оварда хоидани чорво; нишхӯр; нӯшхор: **кавша кардан.**

КАД I *а.* கட 1. *кит.* талош, ҷидду ҷаҳд, кӯшиш. 2. ранҷ кашидан дар коре.

КАД II கட 1. хона, манзил. 2. деҳ, деҳа, деҳқада (*ин калима ҳоло дар таркиби калимаҳои кадбону, кадхудо, ё дар шакли кат дар номҳои ҷугрофӣ Панҷакат, Хушикат... вомехӯрад*).

КАД III கட *англ.* - *ит.* (**CAD - Computer Aided Design**) маҷмӯаи барномаҳои компютерӣ, ки барои барномарезӣ ва тарроҳӣ дар риштаҳои мухталифи лоихакашӣ муҳандисӣ истифода мешавад.

КАД(Д) *а.* கட *кит.* талош, саъю кӯшиш; кӯшиш кардан, талош варзидан.

КАДА كده 1. *ниг.* **кад II**. 2. *ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои муракқаб ба маънои* ҷой, маҳал: **бутқада, майқада, донишкада.**

КАДАР I كدر гиёҳи хушбӯи давоӣ, кодӣ.

КАДАР II كدر 1. тирагӣ, хирагӣ, кудурат. 2. ғам, андӯх, ғусса. 3. *мач.* нороҳат, парешон; дилгир.

КАДБОНУ كدبانو 1. соҳибхоназан, бонуи хона. 2. зане, ки маъмури пухтупаз аст, сардори занони ошпаз; пазанда, ошпаз.

КАДБОНУӢ كدبانوى 1. хонадорӣ; анҷом додани корҳои хона. 2. *мач.* сарфакорӣ.

КАДВОДА كدواده бунёд, таҳкурсӣ; асос.

КАДЕВАР كديور *кит.* 1. соҳиби хона, кадхудой. 2. деҳқон; боғбон.

КАДЕВАРӢ كديورى амали кадевар, соҳибӣ, кадхудой.

КАДИР *а.* كدير *кит.* 1. тира, хира. 2. дилгир, ғамангез; нороҳат, парешон.

КАДОМ کدام *ҷонишини саволи* чӣ?, кӣ?, чӣ гуна?, чӣ хел?; *барои пурсиши дар мавриди интиҳоби байни ду ё чанд чиз, шахс ё макон ба кор меравад.* **кадом вақт** а) кай?, чӣ вақт? б) боре, рӯзе; **кадом рӯзе, ки** ҳар рӯзе, ки; ҳар гоҳ, ки; **аз кадом...** шахс ё ҷои номуайяно ифода мекунад, аз кадом ҷое; **кадоме//ким-кадоме** ка-

се, яке, шахсе, кадом яке; **аз кадом тараф** (сӯ) аз чӣ тараф, аз кучо; **ҳеч кадом** ҳеч як; **ба кадом сабаб** ба чӣ сабаб; барои чӣ; **бо кадом рӯй** чӣ хел карда, чӣ тавр шарм надошта; **ҳар кадоми мо** ҳар яки мо, ҳар кас аз мо.

КАДОМИН کدامين *ниг.* кадом; кадом як.

КАДОМӢ کدामी *ниг.* кадом; кадом як.

КАДР I کدر ҳайати коркунони ягон соҳа; коркуни ихтисосноки соҳае; **шӯъбаи кадрҳо** шӯъбае дар муассисаю корхонаҳо, ки хуччатҳои шахсии коркунонро мураттаб ва ниғаҳдорӣ мекунад.

КАДР II کدر расм ё акси ҷудоғонае дар филм; сахнае дар навори кинофилм.

КАДУ کدو 1. навъе аз растаниҳои палакии полизӣ, ки ҳосили он ошқаду ва палавқаду аз намудҳои маъмули хӯрдани он мебошанд. 2. зарф барои нигоҳ доштани об, шир ва дигар моеъҳо, ки аз ҷӯбқаду тайёр карда мешавад; **кадуи хушк** киноя аз каллаи бемағз.

КАДУБИНИ کدوبینی он ки биниаш калони нӯғғафс аст, биникалон.

КАДУБИЧАК کدوبچک *ниг., маҷ.* кадусанбӯса.

КАДУБО کدوبا *ниг.* кадушӯрбо.

КАДУГИН کدوگين бо каду тайёр кардашуда: санбӯсаи кадугин.

КАДУГӢ کدوگی *ниг.* кадугин.

КАДУДОНА کدودانه тухми каду; **кирми кадудона** зоол. навъи кирми дарози бугумбугум дар рӯдаи инсон.

КАДУӢ کدوئی *мансуб ба каду*; шабеҳи каду.

КАДУКОРӢ کدوکاری киштани каду; **аз бекорӣ кадукорӣ** (маҷ.) дар мавриде гуфта мешавад, ки кас аз бекорӣ ба як кори камаҳамият машғул мешавад.

КАДУКӢЗА کدوکوزه зарфи об аз кадуи калони дарунхолӣ, ҷӯбқаду.

КАДУНИМА کدونیمه *кит.* зарфи шароб.

КАДУСАНБӢСА کدوسنبوسه санбӯсаи бо каду пухташуда, санбӯсаи кадугӣ.

КАДУСАР کدوسر тоссар, кал.

КАДУЧА کدوچه 1. кадуи хурд. 2. ҷӯбқадуи хурди сарбурида, ки дар баъзе ҷойҳо ҳамчун паймона барои баркашидани равған ва чизҳои дигари обакӣ истифода мебаранд.

КАДУЧАГӢ کدوچگی аз ҷӯбқадуи хурд сохташуда.

КАДУЧАДОР کدوچهدار *маҷ.* гапи каду-чадор сухани бо киноя ва пичинг гуфташуда, сухани тағдор.

КАДУШАВЛА کدوشوله шавлае ки дар он ба ҷои гӯшт каду меандозанд, шӯрбои кадугӣ.

КАДУШӢРБО کدوشوربا шӯрбои аз каду тайёршуда.

КАДӢХ کدوخ *кит.* ҳаммом, гармоба.

КАДХУДО(Ӣ) کدخدای 1. *таър.* сардори деҳа, арбоб, калонтари деҳа, деҳхудо. 2. марди зандор, хонадор; **кадхудо шудан** зан гирифтани.

КАДХУДОӢ کدخدایی амали кадхудо, соҳибӣ, кадхудоӣ.

КАӢН کيان *ҷ.* **кай II**; унвони подшоҳони Эрони қадим (саромадашон Кайкубод), ки тибқи маълумоти «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ баъди Пешлодиён (*ба ақидае дар ҳудуди асрҳои IX-VIII то м.*) ҳукм рондаанд.

КАӢНӢ کیانی *мансуб ба Каён.*

КАЖ کژ *ниг.* кач.

КАЖДУМ کژدم *ҷонвари нешзани заҳрдор, акраб;* ◇ **каждуми тағи бӯрӣ** душмани хавфноки ба назар нонамоён; шахси фурсатҷӯ барои зараррасонӣ.

КАЖДУМА کژدمه *тиб.* варами ангушти даст; нохунхӯрак (*касалии нохун*).

КАЖДУМАК کژدمک 1. *шакли тағири* **каждум**. 2. наъл, оҳанчае, ки ба пошнаи пойафзорҳо зада мешавад.

КАЖДУМВОР کژدموار мисли **каждум**; **мӯйлаби думи** **каждумвор** мӯйлаби тофтаи монанди думи **каждум** кач.

КАЖДУМГАЗИДА کژدمگزیده он ки ўро **каждум** неш задаст.

КАЖДУМЗАДА کژدمزده *ниг.* **каждумгазида**.

КАЖДУМӢ *کژدمی* *мансуб ба* **каждум**; амали *каждум*; **каждумӢ кардан** *маҷ.* бадхӯй кардан.

КАЖИН *کژين* 1. чомае, ки аз абрешими хом ва пунба медӯхтанд; қазоганд. 2. либоси ҷангӣ.

КАЖНИГАР *کژنگر* *ниг.* **каҷбин**.

КАЖТАРОЗУ *کژترازو* *киноя аз* фиребгар, қаллоб.

КАЗАР *کزر* он ки зеҳнаш кунд аст, камақл.

КАЗАРМА *ит.* *کزرمه* *ниг.* **сарбозхона**.

КАЗАРМАНИШИН *کزرمنشين* он ки дар казарма ҷой гирифтааст, бошандаи казарма.

КАЗЗОБ *а.* *کذاب* дурӯғгӯи гузаро.

КАЗИНО *фр.* *казина* ҷои бозиҳои гуногуни пулакӣ, қиморхона.

КАЗМ *а.* *کظم* паст кардани хашму ғазаб, аз ғазаб фуромадан, фуру нишондани хашм.

КАЗОӢ *کزائي* 1. ғайриҳақиқӣ, сохта. 2. чизи нохушоянд ва номатлуб. 3. *маҷ.* арзанда, лоиқ, сазовор; **ақли казоӢ надоштан** чандон ақл надоштан, камақл.

КАӢ I *کي* *ҷонишини саволӣ* ҷӣ вақт, ҷӣ замон?, кадом вақт?, **то кай II то ба кай** то кадом вақт?, то ҷӣ муддат?, **ман кай медонам!?** ман ҷӣ донам!?

КАӢ II *کي* *таър.* шоханшоҳ, шоҳи бузург (*лақабӣ чанде аз подшоҳони Эрони қадим, ҳамчун Кайқубод, Кайхусрав...*).

КАӢБОНУ *کيوانو* кадбону, зани ҳамакора ва хушёру чаққон, ходимпеша, ошпаз.

КАӢВОН *کيوان* *ниг.* зуҳал.

КАӢВОНӢ I *کيواني* *гӯфт.* кайбону, кадбону, зане, ки дар тӯй ва дигар маросимҳои занонаи маҳаллаву гузар ё деҳа хизмат мекунад, ходим; пазанда, ошпаз; **каӢвонӢ бисёр шуд, дегу табак мурдор шуд** (*зарб.*).

КАӢВОНӢ II *کيواني* 1. *мансуб ба* **каӢвон**. 2. сиёҳтоб.

КАӢВОНМИСОЛ *کيوانمثال* *маҷ.* **баланд**: кӯҳи **каӢвонмисол**.

КАӢК *کيک* *зоол.* ҳашароти шабушмонанди сурхранги чаҳанда, ки хуни баданро мема-

кад; **каӢк афтодан** (**даромадан**) **ба пӯстини** (**қуртаи**) *касе киноя аз* беқарору бесаранҷом шудани касе аз хавфи рӯйдоди воқеаи зарароваре.

КАӢМОК *کيماک* *кит., ниг.* **каӢмок**.

КАӢСАНА *کيسنه* *кит.* ресмоне, ки ҳангоми риштани нах бар дуки бофандагӣ мепечонанд.

КАӢФ *а.* *كيف* лаззат, нашъа; сархушӣ; **каӢфу сафо** лаззату роҳат; мастию табъчоқӣ; айшу ишрат; **каӢф бахшидан** нашъа бахшидан, лаззат додан; **каӢф доштан** лаззатовар будан; қобилияти масткунандагӣ доштан; маст будан, сархуш будан; **каӢф кардан** лаззат бурдан, завқ бурдан; сархуш, маст шудан; **каӢф боло гирифтан** саҳт маст шудан; ба авҷ расидани хурсандию димоғчоқӣ; **каӢф гурехтан**; **каӢф паридан** ҳалалдор шудани ҳолати табъчоқию хурсандии касе; аз тарс ё ягон ҳодисаи ногаҳонӣ хушёр шудан аз мастӣ; **каӢфи касеро парондан** касеро аз мастӣ хушёр кардан; ба айши касе ҳалал расондан; димоғи касеро сӯзондан; **каӢфи касе чоқ шудан** *гӯфт.* масту сархуш шудан, табъи касе чоқ шудан.

КАӢФАН *а.* *كيفاً* сифатан, аз ҷиҳати кайфӣ ва ҷигунагӣ.

КАӢФАР I *کيفر* *кит.* ҷазои кори бад, сазои кори нек, подоши амал, мукофоти амал (*хоҳ нек бошад, хоҳ бад*); сазо, ҷазо; **каӢфар ситондан** интиқом (ниқор) гирифтан.

КАӢФАР II *کيفر* *кит.* зарфе, ки ба он ширу ҷурғот мерезанд; хурмача.

КАӢФАРХОСТ *کيفرخواست* *кит.* даъвонома.

КАӢФАРШИНОС *کيفرشناس* мутахассиси соҳаи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФАРШИНОСӢ *کيفرشناسي* илм дар бораи таҳқиқи далелҳои судӣ.

КАӢФИЯТ *а.* *كيفيت* 1. ҷигунагӣ; ҳолат, вазъият, сифати чизҳо; **каӢфият ва камият** *фалс.* сифат ва миқдор. 2. аҳволи рӯҳия. 3. завқмандӣ, лаззатбахшӣ, лаззат, нашъа; **каӢфияти бадеӣ** завқи бадеӣ.

КАӢФӢ *کيفي* *гӯфт.* хуморӣ, пурхумор; *муқоб.*

камӣ.

КАЙФНОК کيفناک лаззатнок, лаззатбахш, хамроҳ бо кайф.**КАЙФОВАР** كيفآور лаззатбахш, он чи барои инсон ва махлуқот лаззату кайф мебахшад.**КАЙФЧОҚ** كيفچاق *гуфт.* табъчоқ, хурсанд; ширакайф, сархуш.**КАЙФЧОҚӢ** كيفچاقى *гуфт.* кайфчоқ будан, табъчоқӣ, сархушӣ, мастӣ.**КАЙҲА** كيهه *бот.* навъи растании мевадор, малина.**КАЙҲАЗОР** كيهزار чои бисёр рӯидани кайҳа.**КАЙҲО** كيهه барвақт, дер боз; хеле вақт, хеле боз; **кайхо боз** дер боз, хеле боз, муддатхост, ки...**КАЙҲОН** كيهان 1. ҷаҳон, олам, дунё. 2. коинот.**КАЙҲОНӢ** كيهانى *мансуб ба кайҳон.***КАЙҲОННАВАРД** كيهاننورد мутахассисе, ки тайёрии тиббию биологӣ ва техниро гузашта, ба кайҳон парвоз кардааст (космонавт).**КАЙҲОННАВАРДӢ** كيهاننوردى 1. парвоз кардан дар фазои кайҳон бо дастгоҳи парвозкунандаи хос. 2. маҷмӯи соҳаҳои илму техникаи таҳқиқкунандаи коинот ва ҳаводиси кайҳонӣ.**КАЙҲОНШИНОСӢ** كيهانشناسى илм дар бораи шинохти олам, космология.**КАКАО** исп. كاكا 1. *бот.* дарахти ҳамешасабзи хӯдруй, ки дар кишварҳои гармсёр парвариш карда мешавад. 2. гарди (хокаи) баргу донаи дарахти какао, ки барои тайёр намудани шакалод ва қаҳва истифода бурда мешавад. 3. навъи нушокӣ.**КАКАНА** ككنه *ниг.* халилихӯрак.**КАКТУС** ю. ككتوس растании бисёрсолаи ҳордор, гули ханҷарӣ.**КАЛ** كل 1. сари бемӯ; **сарам калу дилам нозук** (*мақ.*). 2. он ки мӯи сараш дар натиҷаи беморие рехтааст, качал; **кал агар табиб будӣ, сари худ даво намудӣ** (*зарб.*); **кали айёр** (**зирак**) қаҳрамони мусбати афсонаҳои халқӣ, китезхуш, хилагар ва зирак аст; **кал кардан** // **калак кардан** шоху баргҳои дарахтро буридан; **кал додари кӯр** (*мақ.*) дар ҳислатҳои бад баробар будани ду нафар.**КАЛАВАНДА** كلونده *сифати феълӣи замони ҳо-зира аз калавидан;* ба ҳар тараф майлкунанда, ноустувор; мутараддид.**КАЛАВИДА** كلويده *сифати феълӣи замони гу-зашта аз калавидан;* калавида-калавида ба ду тараф майлкунон, алвончӯрон.**КАЛАВИДАН** كلويدن дар роҳ гаштан мувозинати худро нигоҳ дошта натавоништан, ба ҳар сӯ майл кардан; ноустувор будан; мутараддид будан; **калавида рафтан** мувозинати худро гум кардан.**КАЛАВИШ** كلوش *исми феълӣ аз калавидан;* катъӣ набудан дар ақидае, дудилагӣ, тардид.**КАЛАК I** كلك *шакли тасвир ва навозишии кал;* хушёр, зирак; номуборақ, шум.**КАЛАК II** كلك *қит.* неши рағзан, нештар.**КАЛАЛ** كلل ороиши аз пар сохташудаи кулоҳ ё афзори асп; туғи каллапӯш, чеға, паре, ки дар маҳфил ё чанг подшоҳон, чанговарон ё ҷавонон болои кулоҳ мечаспонданд.**КАЛАНД** كلند олати чоркунча ё доирашакли дамтези оҳанини дастадор барои кандани замин ва анҷом додани корҳои дигари деҳқонӣ; **каланд задан** бо каланд кор кардан; гардонидани замин бо каланд; **каланд кардан** заминро рӯгардон ва нарм кардан; **каланди дуҷум** бори дуҷум нарм ва рӯйгардон кардани кишти ниҳоли пахта *ва ғ.***КАЛАНДА** كلنده чӯби майдае, ки як сари онро ба дӯли осие баста, сари дигарашро ба болои санги осие мегузоранд ва бо чунбиши он дона аз дӯл кам-кам ба сӯроҳи санги осие мерезад, ликлика, шогирдақ.**КАЛАНДГАРДОН** كلندگردان гардондани замин бо каланд; **каландгардон кардан** рӯйгардон кардани замин.**КАЛАНДГАРДОНӢ** كلندگردانى *исми амал аз каланд гардондан;* рӯгардон кардани замин бо каланд.**КАЛАНДАСТА** كلنددسته дастаи каланд, чӯби

ирғай ё чӯби махсус тарошидашуда, ки каландро ба он мегузаронанд ва аз он дошта кор мекунанд.

КАЛАНДЗАН کلندزن он, ки бо каланд кор мекунад; **каландзан шудан** бо каланд кор кардан, бо кори одии деҳқонӣ машғул шудан.

КАЛАНДЗАӢ کلندزنى каланд задан, кор кардан бо каланд.

КАЛАНДКАШ کلندکش :каландкаш кардан рӯйгардон кардани замин бо каланд.

КАЛАНДКОРӢ کلندكارى *ниг.* каландзанӣ.

КАЛАНДКУӢ کلندكنى *исми амал аз* каланд кардан.

КАЛАНДРАВ کلندرو :ғӯза каландрав, **чуворӣ уштурдав** (*зарб.*) чигитро тавре бояд кишт, ки дар байни беҳҳои вай каланд ба осонӣ гунҷад, аз мобайни чуворипояҳо бошад, шу-тур гузашта тавонад.

КАЛАНДРИШ کلندريش он ки риши паҳни калон дорад.

КАЛАНДЧА کلندچه каланди хурд.

КАЛАФ *а.* کلف доғҳои сиёҳи сурхчатоб дар рӯи одам, доғи кунчидак; доғ.

КАЛБ کلب *кит., ниг. сағ.*

КАЛБОҒ کلباغ боғе, ки дарахти мевадораш кам бошад ё набошад.

КАЛБУЗ کلبز бузи кал, бузи бешох.

КАЛГОВ کلگاو гови бешох, гови кал.

КАЛЗОҒ کلزاغ навъе аз зоғ, ки рангаш сиёҳи хокистартоб мешавад.

КАЛИД کليد 1. олате, ки бо он кулфро мекушоянд ва мебанданд, мифтоҳ; **калиди барк** олати бастан ва кушодани чараёни барк, васлак. 2. *мач.* воситаи кушоиши мушките; **куфлу калид кардан** а) бо кулф бастан дари чизеро; б) *д., мач.* ба воситаи дуою ҷоду бастан (*бахти касеро*).

КАЛИДДОН کليدдан навъи куфли махсуси дандонадори чӯбин барои бастану кушодани дар, лӯкидон, ғалақа.

КАЛИДДОР کليددار *таър.* шахси мансабдори

дарбор, ки нигоҳдорандаи калидҳо буд.

КАЛИЛ *а.* کليل 1. кунд, нотез (*мас., шамшер*). 2. он ки забонаш мегирад, забонгир; гунг.

КАЛИМ *а.* کليم сухангӯ, гӯянда, ҳамсӯҳбат.

КАЛИМА *а.* کلمه воҳиди нутқ, ки як мафхумро ифода мекунад, вожа; сухан, лафз; дар дастури (грамматикаи) забон воҳиди мустақили забон, ки аз як ё якчанд таквожа (морфема) сохта мешавад ва дар занҷири гуфтор нақши маъноӣ ва дастури дорад: **калимаи мураккаб**, **калимаи сода**, **калимаи сохта**, **калимаи тавҳид** (*тасдиқи ягонагии Худо*), **калимаи туйфайлӣ**, **калимаи тақлиди овоз**; **калимаи гувоҳӣ** *таър.* таъбири махсус барои гувоҳӣ додан дар ҳузури қозии шариат; **калимаи шаҳодат** *д.* таъбири махсуси арабӣ, ки гуфтан ва иқрои доштан ба он шартӣ асоси мусулмонӣ аст; **калима гуфтан** *д.* ба забон овардани калимаи шаҳодат, ки зикри он барои мусулмон шудан шарт шуморида мешавад.

КАЛИМАБОЗ کلمه باز он ки бо кинояву маҷоз гап мезанад.

КАЛИМАБОЗӢ کلمه بازى бозӣ додани калимаҳо, суханпардозӣ кардан.

КАЛИМАСОЗ کلمه ساز *збш.* ҷузъе, ки ба калимае илова шуда, ба он маъноӣ нав мебахсад: **пасванди калимасоз**, **унсури калимасоз**.

КАЛИМАСОЗӢ کلمه سازى *збш.* бо илова кардани ҷузъҳо ба пасу пеши калима сохтани калимаи нав.

КАЛИМӢ کليمى *мансуб ба* **Калимуллоҳ** (*лақаби ҳазрати Мӯсо – пайгамбар*); пайрави дини Мӯсо – пайгамбар, яҳудӣ.

КАЛИМОТ کلمات *ҷ.* калима.

КАЛИМУЛЛОҲ *а.* کليم الله 1. он ки бо Худо сухан гуфтааст. 2. лақаби Мӯсо (а).

КАЛИСО *ю.* کليسا *ибодатхонаи исавиён:* **калисон Модархудои Париж**.

КАЛИТАК کليتک *ниг.* қаламча.

КАЛӢ کلى кал будан, тоссарӣ.

КАЛКА *р.* کلكه 1. *збш.* калима ва ибораҳои аз

забони дигар ба забони модарӣ айнан тарҷумашуда (*аз қабилӣ худтанқидкунӣ, яхшикан, роҳи оҳан, ки тарҷумаи таҳтуллафзии калимаҳою иборати русии «само-критика», «ледокол» ва «железная дорога» мебошанд*), чартабардорӣ. 2. коғази тунуки шаффофи хушсифат, ки аз пушти он нақшу нигор дида мешавад ва ба воситаи он аз нақшаҳо нусха мебардоранд.

КАЛ-КАЛ *کل کل* *гӯфт.* беҳудагӯӣ, ҳарзагӯӣ; пургӯӣ, сергапӣ; **кал-кал кардан** а) беҳудагӯӣ кардан; сергапӣ кардан; б) касеро миёнагир карда таънаю маломат ва сарзаниш кардани якчанд кас.

КАЛКУЛЯТОР *лот.* *кalkulator* 1. мутахассиси калкулятсия, нархгузор. 2. *тех.* абзори ҳисоб.

КАЛКУЛЯТСИЯ *лот.* *кalkulatsiya* ҳисоб, аз рӯи ҳисобу китоб муайян кардани нархи мол; ҳисоб кардани миқдори маблағи харчшуда барои моли истехсолшуда, хизматрасонӣ ва ғ.

КАЛЛА *кә* сари одам ва чорпоён, каллаҳонаи сар; **калла-калла** тӯб-тӯб ва паҳлӯи ҳам; **як калла кунчора** як лӯнда кунчораи чувоз; **калла доштан** ақл доштан, муҳокима ронда тавонистан; **калла ба калла задан** а) каллаи якеро ба каллаи дигаре задан; б) *мач.* бо касе даъвои баробарӣ кардан; бо касе сар ба сар шудан; **каллаи гӯсола** *зоол.* тортанаки рангаш ба зардӣ моили сараш ба каллаи гӯсола монанди безахр (*дар бораи ин ҳашираи шугунҳои мардумӣ зиёд аст*); **аз каллаи азон (саҳар)** саҳари барвакт, хеле барвакт; **як каллаю (сару) ду гӯш (мақ.)** дар ҳаққи одами яккаю танҳо гӯфта мешавад; **як каллаю сад хаёл (мақ.)** одам фикру андешаҳои зиёд дорад; **каллаи (сари) кафида зери тоқӣ (зарб.)** инсон то имкон аст, бояд сиррашро нигоҳ дорад; **аз ҳар калла як садо (зарб.)** агар одам зиёд бошад, гап ҳам зиёд мешавад; дар ҷое, ки якчанд кас аст, ҳамфикрӣ кам воқеъ мешавад;

КАЛЛАБУР *кәбур* *гӯфт.* одамкуш.

КАЛЛАВАРАМ *кәворм* *мач.* бефаҳм, бефаросат.

КАЛЛАВАРАМӢ *кәворми* *мач.* бефаҳмӣ, бефара-

росатӣ.

КАЛЛАДОР *кәдар* *гӯфт.* 1. боақлу идрок, пурдон. 2. чизҳои дона-дона, ки донаҳояш калон аст: **сабзии калладор, харбузаи калладор, шалғами калладор.**

КАЛЛАЗАН *кәзан* он ки дар ҷангҳои тан ба тан калла мезанад.

КАЛЛАЗАНӢ *кәзани* каллачанг; низоъ, кашмакаш.

КАЛЛАК *кәк* *бот.* 1. дарахти шоҳаҳояш бурида; **каллак кардан** бурида партофтани шоҳаҳои дарахт. 2. навӣи гандум.

КАЛЛАКАДУ *кәдо* *ниг.* каллаварам.

КАЛЛАКАЛОН *кәклан* он ки каллааш аз эътидол калон аст, саркалон.

КАЛЛАКАН *кәкн* *кит.* он ки шахси ба қатл маҳкумшударо бо роҳи аз тан ҷудо кардани сар қатл мекард; **каллакан кардан** *гӯфт.* нӯги ниҳолҳои наврустаро қанда партофтан.

КАЛЛАКАРАМ *кәкром* *ниг.* карам II.

КАЛЛАКӢБАК *кәкубак* **:каллакӢбак кардан** *гӯфт.* аз чанд тараф касеро бо калла задан.

КАЛЛАҚАНД *кәқанд* қанди сафеди бо қолиби маҳрутишакл рехташуда.

КАЛЛАҚАНДӢ *кәқандӣ* *марбут ба каллақанд,* маҳруташакл ба монанди каллақанд.

КАЛЛАМАНОРА *кәманара* *таър.* манорае, ки золимон ҳангоми қатли ом сарҳои аз тан ҷудокардари болои ҳам чида месохтанд.

КАЛЛАМЕХ *кәмеих* меҳи ҷӯбӣ ё оҳании саркулӯла барои бастани аспҳо.

КАЛЛАМУШ *кәмош* *зоол.* чинси муши калон аз оилаи мушмонандҳо.

КАЛЛАМУШГИРАК *кәмошгирк* дом барои дастгир кардани калламушҳо, мушгираки калон.

КАЛЛАПАЗ *кәпз* он ки каллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯшад.

КАЛЛАПАЗӢ *кәпзи* 1. шуғл ва амали каллапаз. 2. ошхонае, ки дар он каллаву почай гову гӯсфандро пухта мефурӯхтанд.

КАЛЛАПО **كله پا** 1. сарнагун, воруна, сар ба нишеб: **каллапо афтодан**. 2. сарнагун шудан, шикаст хӯрдан.

КАЛЛАПОЧА **كله پاچه** 1. калла ва почай гов ё гӯсфанд. 2. хӯроке, ки аз калла ва поча бо шикамба тайёр карда мешавад; **каллапоча кардан** а) чизеро ба қисмҳо чудо карда партофтан; б) куштан, ҳалок кардан; **каллапоча шудан** саросема шудан.

КАЛЛАПҶШ **كله پوش** пӯшиши сар; тоқӣ, тӯппӣ; **каллапӯши зардӯзӣ** тӯппии бо риштаи заррин гулдӯзишуда; **каллапӯши кундал** тӯппии аз кундал дӯхташуда; **кал-лапӯши тос** тӯппии занонаи дӯхти махсуси доирашакл аз матои чилодори тос.

КАЛЛАПҶШФУРҶШ **كله پوش فروش** он ки тӯппихои гуногун мефурӯшад, токифурӯш.

КАЛЛАПҶШФУРҶШӢ **كله پوش فروشي** 1. амал ва кори каллапӯшфурӯш. 2. чое, ки дар он тоқӣ ва тӯппихои гуногун фурӯхта мешавад.

КАЛЛАХУШК **كله خشك** *гуфт., маҷ.* бемағз, беақл.

КАЛЛАҶАНГ **كله جنگ** ҷанги калла ба калла.

КАЛЛАҶУНБОН **كله جنبان** 1. он ки бо сарҷунбонӣ ишора мекунад. 2. *маҷ.* калоншаванда ва обрӯманди деҳаву гузар. 3. *маҷ.* он ки аз рӯи хушомад ба гапи қасон бо ишораи сар «бале-бале» мегӯяд; хушомадгӯӣ.

КАЛЛАҶУНБОНӢ **كله جنباني** 1. сарҷунбонӣ. 2. *маҷ.* хушомадгӯёна бо ишораи сар тасдиқ кардани сухани қасе.

КАЛЛАШҶРБО **كله شوربا** як навъи шӯрбо аз каллапоча ва шикамбаи гӯсфанду гов.

КАЛМАСҶИД **كل مسجد** масҷиди хурди назарногир.

КАЛМУРҶ **كل مرغ** мурғи мурдахӯр аз чинси каргас, ки сараш мӯй надорад.

КАЛОБА **كلابه** риштаи аз дук ба чарха печонда дастакарда; калоф, тӯбчай ресмон; **ба чарху калобаи қасе нигоҳ карда мондан** мӯхтоҷ будан ба даромади ночизи қасе; **сарӣ калобаи худро гум кардан** чӣ қор қардани худро надонистан (*аз пешомади ногаҳонӣ ё шодӣ*); **сарӣ калобаи кори худро ёфтан** сарриштаи кори

худро пайдо намудан; чӣ қор қардани худро донистан.

КАЛОБАРЕС **كلابه ريس** қорғари ресандаи калоба.

КАЛОБАРЕСӢ **كلابه ريسي** *исми амал аз калоба ресидан.*

КАЛОБАТУН **كلابتن** риштаи хеле борик аз тилло ва нуқра барои зардӯзӣ.

КАЛОБАТУНӢ **كلابتنی** аз калобатун дӯхташуда.

КАЛОВА **كلوه** *ниг.* калоба.

КАЛОҶ **كلاغ** *ниг.* парандае бо минқори нисбатан баланду қавӣ, поҳо ва болҳои нерӯманд, дурпарвоз ва бо пару боли сиёҳ.

КАЛОЖА I **كلازه** *кит., ниг.* аққа.

КАЛОЖА II **كلازه** *кит.* қачқашм, аҳвал, олуc.

КАЛОЛ I **كلال** фарқи сар, тораки сар.

КАЛОЛ II *а.* **كلال** ҳастагӣ, мондагӣ, шалпарӣ.

КАЛОЛАТ **كلالت** 1. *ниг.* қалом II. 2. норавшании нутқ.

КАЛОМ *а.* **كلام** 1. сухан, гап, гуфтор. 2. илме, ки дар он аз эътиқодҳои динӣ баҳс карда мешуд; **қаломӣ маҷид**, **қаломӣ шариф** *д.* Қуръон; **хулласи (хулосаи) қалом** кӯтоҳи гап, мухтасари гап, қисса кӯтоҳ, алқисса.

КАЛОМӢ **كلامي** *кит.* 1. *мансуб ба марбут ба қалом.* 2. доно, донишманди баҳши қалом.

КАЛОМУЛЛОҶ **كلام الله** сухани Худованд, Қуръон.

КАЛОН **كلان** 1. ҳаҷман ва миқдоран бузург, азим: **қалони қалон**, **ҷӯи қалон ...**; **маблағи қалон** пули зиёд; **роҳи қалон** роҳи васеъ (-и одатан мошингард); **қалон-қалон қадам мондан** васеъ-васеъ қадам мондан; тез роҳ рафтани. 2. ба синни балоғат расида, ба воя расида; қалонсол, солхӯрда: **одами қалон**, **писари қалон**; **қалону хурд**, **хурду қалон** бузургу майда, ҳама; ҳар хел, ҳар гуна: **қалону хурд чамъ шуданд**. 3. *гуфт.* сардор, мансабдор (*ба ин маънӣ асосан дар шакли чамъ қалонҳо ба қор бурда мешавад*). 4. аз рӯи вазифа, рутба ва унвон нисбат ба дигарон болотар: **лейте-**

- нанти калон, муаллими калон, муҳандиси калон, ходими калони илмӣ; вазифи калон** амалу мансаби муҳим (масъул); **калон кардан** ба воя расонидан; тарбия кардан; **калон шудан** а) ба воя расидан; б) ба мансаб расидан, сардор шудан; **кори калон!** бисёр олий!, бисёр нағз!, айни муддао! (*дар мавриди таҳсин гуфта мешавад*); **калон кушодани чашм** дар тааччуб афтодан, ҳайрон шуда мондан; **нафсро калон кардан** бисёр тамаъкор шудан.
- КАЛОНВОРОНА** کلانوارانه ба мисли калонҳо, калонҳо барин; бовикор, босавлат.
- КАЛОНГАП** کلان گپ он ки гапро калон мезанад, лофзан, даҳанкалон.
- КАЛОНГАПӢ** کلان گپي лофзанӣ, даҳанкалонӣ; худситой.
- КАЛОНГИР** کلان گیر он ки худаширо калон метарошад, ҳавобаланд, мағрур.
- КАЛОНГИРӢ** کلان گیری мағрурӣ, ҳавобаландӣ.
- КАЛОНГИРОНА** کلان گیرانه мағрурона, ҳавобаландона.
- КАЛОНЗОДА** کلان زاده фарзанди одами олимартаба; ашрофзода.
- КАЛОНИГАРӢ** کلان گری мағрурӣ, худписндӣ, манманӣ; калонигарӣ кардан.
- КАЛОНИ** کلانی 1. вазъ ва ҳолати калон, калон будан; калонсол будан, калонсолӣ. 2. сардорӣ, мансабдорӣ: **калонӣ кардан** а) ғуруру худнамоӣ кардан, худро калон гирифтан, савлату эътибори худро намоиш додан; б) васеъ ё дароз будан (-и либосе ба тани касе).
- КАЛОНКОР** کلان کار хурдсоле, ки чун калонсолон кор мекунад.
- КАЛОНПОӢ** کلان پای 1. он ки пояш калон аст. 2. маҷ. мансабдор; калонзода.
- КАЛОНСАР** کلان سر ниг. каллакалон.
- КАЛОНСОЛ** کلان سال ба сол бузург, солдида, бисёр умридида (*нисбат ба касе*).
- КАЛОНСОЛӢ** کلان سالی калонсол будан, синни зиёд доштан.
- КАЛОНТАР** کلانتر 1. *дараҷаи қиёсии калон*. 2.
- кит.* раиси маҳалла; сардор.
- КАЛОНТАРОШӢ** کلان تراشی ниг. кало-нигарӣ.
- КАЛОНХАРҶ** کلان خرج он ки исрофкорона хароҷот мекунад.
- КАЛОНҲАҶМ** کلان حجم он чи ки ҳаҷмаш калон бошад, бузургҳаҷм.
- КАЛОНҶУССА** کلان جته тануманд, бузургҷусса, кавихайкал, дорои пайкари калон.
- КАЛОНҶУССАГӢ** کلان جتگی танумандӣ, бузургҷуссагӣ.
- КАЛОНШАВАНДА** کلان شونده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз калон шудан*. 2. шахси обрӯманд, мӯътабар; сардор, мансабдор.
- КАЛОНШАВӢ** کلان شوی (вақти) калон шудан, (айёми) ба воя расидан.
- КАЛОПЕСА** کلان پیسه без шудани (сафедии) чашм бо сабаби тарс ё ҳиссиёти дигар.
- КАЛОРИЯ** лот. کلاریه воҳиди миқдори гармӣ.
- КАЛОРИЯНОК** کلاریه ناک дорои миқдори зиёди калория, бокалория.
- КАЛОРИЯНОКӢ** کلاریه ناکي миқдори калорияҳо дар ягон моддаи ғизоӣ, ки мавҷудоти зинда аз истеъмоли он қувват мегирад, ғизонокӣ.
- КАЛОФ(А)** کلان فه *кит.*, ниг. калоба.
- КАЛОФКАШӢ** کلان کشي танобкашӣ, ҷои сохтмонро ба калоф кашида ихота кардан.
- КАЛОФПЕЧ** کلان پیچ чун калова ба худ печида (*мас., мор*).
- КАЛОЧА** کلان چه :**гапу калоча** гапу хабари зиёдатӣ; *муқ.* **гапу гапча; гапу калоча кардан** овоза кардан; мавриди гуфтугузор қарор додан.
- КАЛПАТРА** کلان پتره 1. беҳуда, бемаънӣ. 2. гапи беҳуда, ҳарза, сафсата, ёва. 3. бетартиб, бесару сомон.
- КАЛПЕСА** کلان پیسه ниг. калтакалос.
- КАЛСИЙ** лот. کلسی филизи нарми нукратоб (*унсури химиявӣ*); оҳак.
- КАЛТА** کلانته кӯтоҳ, думкӯтоҳ, думбурида; **калта**

кардан кӯтоҳ кардан, буридан; мухтасар кардан.

КАЛТАДУМ *كلتهدم* думкӯтоҳ, думбурида.

КАЛТАЗАБОН *كلته زبان* он ки забонаш мегирад, тутила.

КАЛТАК *كلتك* чӯбдаст, таёқ; **калтак хӯрдан** бо калтак зада шудан; шаллоқ хӯрдан; **алифро аз калтак фарқ карда натавонистан** (*зарб.*) тамоман бесавод будан; нодони маҳз будан.

КАЛТАКАЛОС *كلته کلاس* *зоол.* навъе аз чонвари хазандаи борику дарозтанаи думдор, калпеса, чалпоса; сусмори хурд.

КАЛТАКБАДАСТ *كلتك بدس* *ниг.* калтакдор.

КАЛТАКБОЗӢ *كلتك بازی* 1. як намуди рақси қадимии тоҷикӣ. 2. бозии бачагона.

КАЛТАКДОР *كلتك دار* он ки калтак ба даст дорад, таёқбадаст.

КАЛТАКИРО *كلته کرا* ба кироя додани чорпоёни саворӣ барои сафар ё боркашӣ ба масофаи кӯтоҳ; **калтакиро кардан** чорпои саворӣ ё боркашро муваққатан ба киро гирифтан.

КАЛТАККОРӢ *كلتك کاری* :калтаккорӣ кардан задан ва чазо додан бо калтаккалтакқӯб.

КАЛТАККӢБ *كلتك كوب* *ниг.* калтаккорӣ.

КАЛТАКХӢРӢ *كلتك خوری* *исми амал аз* калтак хӯрдан; зада шудан бо калтак, шаллоқхӯрӣ.

КАЛТАКЧА *كلتكچه* калтаки хурд.

КАЛТАМИЛ *كلته ميل* милтиқи кӯтоҳмил.

КАЛТАПО(Ӣ) *كلته پاي* он ки пойҳои кӯтоҳ дорад.

КАЛТАПОЯ *كلته پايه* он чи пояҳои кӯтоҳ дорад; мизи калтапоя.

КАЛТАПӢСТИН *كلته پوستين* пӯстини кӯтоҳ.

КАЛТАРИШ *كلته ريش* он ки риши кӯтоҳ дорад.

КАЛТАФАҲМ *كلته فهم* он ки ақли расо надорад, кундфаҳм, кундзехн.

КАЛТАЧА *كلته چه* либоси болопӯши занона аз бахмал ва дигар порчаҳои зарбофт (*нешкушодаи дарозиаш то зону*).

КАЛӢШ *ر. كلوش* пойафзори бепошнаи резинии

занона ё мардона, ки одатан бо маҳсӣ, мӯза ва г. мепӯшанд.

КАЛӢШКӢХНА *كلوش كوهنه* калӯши кӯхнаи дарида; **калӯшкӯхна барин яла шуда мондани даҳан** ҳайрон шуда чӣ гуфтанаширо надони-стани касе.

КАЛХОТ *كلخات* *зоол.* парандаи ваҳшии чанголдор аз оилаи лочин, чӯчабарак.

КАМ *كم* 1. андак; *муқоб.* зиёд, бисёр. 2. ба нудрат, гоҳо, баъзан, гоҳ-гоҳ; кам омадан, кам ёфт шудан; **камаш** на камтар аз...; ақаллан, ҳадди ақалл, ҳеч набошад; **кам-кам** а) андак-андак; як каме, камтар; **кам-кам хӯр, ҳар дам хӯр** (*зарб.*); б) баъзан, гоҳо; ба нудрат; в) рафта-рафта, ба тадрич, оҳиста-оҳиста; **кам дар кам** хеле кам, ниҳоят кам (*миқдоран*); **каму беш** а) як каме, як миқдор; б) то андозае, то ҳадде, қисман; **каму кост** камбудӣ, норасоӣ; **кам баромадан** ба вазн, меъёр ва шумораи асли нарасидан; **кам будан** норасо будан; ба дараҷаи пурра набудан; **кам дида шудан** чандон ба назар намоеён набудан, зиёд вонахӯрдан; **кам додан** пурра надодан (*мас. музди касеро*); **кам задан** а) фурутанӣ кардан, хоксорӣ кардан, худро ҳақир шумурдан; б) *ниг.* кам шумурдан; **кам кардан** костан; **кам мондан** андак боқӣ мондан, зиёд набудан; **кам шудан** (*гаштан*) костан, нуқсон пайдо кардан; **кам шумурдан** назарногирифта нигоҳ кардан, ҳақир шумурдан касеро, ба дараҷаи даркорӣ баҳо ва эътибор надодан; **дах дақиқа кам дувоздаҳ** ба дувоздаҳ даҳ дақиқа намерасад (*оид ба вақту соат*); **ду кам ҳафтад** ба ҳафтад ду намерасад, яъне шасту ҳашт (*одатан дар бораи синну сол мегӯянд*); **кам гирифтан** (*касера*) *ниг.* кам шумурдан; **кам монда буд, ки...**, қариб ки..., қариб буд, ки...; **магар кам буд, ки...** ин ҳама кофӣ набуд магар...

КАМАБР *كم ابر* осмони ҷо-ҷо абрдори бебориш.

КАМАДАД *كم عدد* камшумор, ночиз.

КАМАКАК *كمكك* камтар, каме, андаке.

КАМАҚЛ *كم عقل* кӯтоҳақл, бефаросат, нодон, аблаҳ.

КАМАҚЛӢ *كم عقلي* кӯтоҳақлӣ, кутоҳандешӣ, бефаросатӣ; нодонӣ, аблаҳӣ.

КАМАНД **کمند** 1. арғамчини дарози як нӯғаш халқадавакдор барои гирифтани сайд. 2. *мач.* дом; **дар каманд овардан** ба дом афтондан; ба даст даровардан. 3. *киноя аз* зулфи маҳбуба.

КАМАНДАФКАН **کمندافکن** 1. он ки барои гирифтани сайд ё душман каманд меандозад. 2. *мач.* дилбар, маҳбуба.

КАМАНДИДА **کمنددیده** 1. ба дом афтода. 2. *мач.* озмудшуда, таҷрибадор.

КАМАНДЕША **کماندیشه** кӯтоҳфикр, хом.

КАМАНДЕШАГӢ **کماندیشگی** кӯтоҳ- фикрӣ, хомӣ.

КАМАР **کمر** 1. миён. 2. миёни кӯҳ, тангнои кӯҳ. 3. нишебӣ, нишебии талу теппа, хамгашт. 4. хар чуқурие, ки дар миёни ягон чиз ба вучуд омадааст; **камари рӯд** (чӯи об) чуқурие, ки оби рӯд ё наҳр дар мачрои худ кофтааст; **камар бастан** а) миёнбанд ба миён бастан; б) омода шудан ба иҷрои коре; азм кардан, қасди кореро кардан; **камари ҳиммат ба миён бастан** *киноя аз* саҳт азму ирода кардан ба коре, дар коре эътимом намудан.

КАМАРБАНД **کمر بند** тасмае, ки ба миён мебанданд, миёнбанд, яккабанд; **камарбанди ҳиммат ба миён бастан** *ниг.* **камари ҳиммат ба миён бастан.**

КАМАРБАСТА **کمر بسته** 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз* **камар бастан.** 2. *мач.* омода, тайёр; азмкарда ба иҷрои коре.

КАМАРБОРИК **کمرباریک** миёнборик, нозук-миён (*сифати маҳбуба*).

КАМАРВОР **کمر وار** 1. чун камар гирди (миёни) чизеро печонда гирифтани. 2. чун камари рӯд ё чӯи об; ғор барин.

КАМАРГАҲ **کمر گه** *ниг.* **камаргоҳ.**

КАМАРГОҲ **کمر گاه** 1. чое, ки камар баста мешавад, ҷои бастан миёнбанд. 2. камари кӯҳ, миёни кӯҳ. 3. нишебии талу теппа.

КАМАРЗИШ **کمرارزش** арзонбаҳо; *муқоб.* **гаронбаҳо;** камқадр, камаҳамият.

КАМАРӢ **کمری** *мансуб ба* **камар;** муносиби камар, ҷойгиранда дар гирди камар: **аслиҳаи камарӣ.**

КАМАРЧА **کمرچه** бандҷаҳои кӯтоҳ дар ҷома ва куртаҳои қадима барои ба ҳам бастан ду тарафи (бари) ҷома, яқтақ *ва г.*

КАМАРШИКАН **کمرشکن** *мач.* кори саҳти берун аз тавоноӣ; кор ё масъалаи бисёр душвор; миёншикан.

КАМАҲАМИЯТ **کم اهمیت** он чи аҳамият ва арзиши чандон надорад.

КАМАҲОЛӢ **کم اهالی** худуди ҷуғрофии аҳолии кам; камодам.

КАМБАҒАЛ **کمبغل** нодор, бенаво, фақир, камбизоат; қашшоқ; *муқоб.* **давлатманд;** **камбағалро аз болои уштур сағ мегазад.** (*зарб.*); **иттифоқи камбағалон** *таър.* ташкилоти сиёсии меҳнатқашони деҳот дар давраи ислохоти замин дар Осиёи Миёна (1918-1920).

КАМБАҒАЛБАЧА **کمبغل بچه** фарзанди одами камбағал ва қашшоқ.

КАМБАҒАЛЗОДА **کمبغلزاده** *ниг.* **камба-ғалба-ча.**

КАМБАҒАЛӢ **کمبغلی** бенавоӣ, нодорӣ, фақирӣ, эҳтиҷмандӣ; эҳтиҷ.

КАМБАҒАЛНИШИН **کمبغل نشین** чое, ки камбағалон манзил ва иқоматдоранд; **маҳаллаи камбағалнишин** қисми камбағалнишини шаҳр.

КАМБАҒАЛОНА **کمبغلانه** фақирона, монанди бенавоёну қашшоқон, камбағалона зиндагӣ кардан.

КАМБАҒАЛПАРВАР **کمبغل پرور** дастгир, хайрхоҳ ва ҳомии камбағалон.

КАМБАҒАЛШАВӢ **کمبغل شوی** бечора шудан, бенавоӣ фақир гаштан.

КАМБАР **کمبر** он чи бараш зиёд нест, паҳноияш кам аст; танг, борик; *муқоб.* **сербар;** **роҳи оҳани камбар** роҳи оҳане, ки фосилаи байни релсҳо тангтар аз маъмулист.

КАМБАХТ **کم بخت** бетолё, он ки кораш кам омад мекунад.

КАМБАҲО **کم بها** *ниг.* **камарзиш.**

КАМБИЗОАТ **کم بضاعت** он ки молу асбобе ба қадри кифоя надорад, камбағал.

КАМБИЗОАТИ *камбизоат* будан, камбағалӣ.

КАМБИН *камбин* дорои биноии суст, он ки би-ниши заиф дорад, сустбин.

КАМБИНӢ *камбинӣ* сусту заиф будани биноӣ, сустбинӣ.

КАМБОВАР *камбовар* он ки бовариаш ба одамон кам аст.

КАМБОД *камбод* чое ё чизе, ки боди кам дорад, камшамол.

КАМБОР *камбор* 1. дорои бори андак. 2. дорои ҳосили андак: **дарахти камбор**.

КАМБОРИШ *камбориш* аз маъмул кам борида ни барфу борон, кам будани миқдори боришҳо: **соли камбориш**.

КАМБОРОН *камборон* соли, фасле ё мохе, ки дар он борон кам меборад.

КАМБОРОНӢ *камборонӣ* мансуб ба камборон.

КАМБУД *камбуд* 1. нуқс, нуқсон. 2. *ниг. камомад, камӣ*.

КАМБУДӢ *камбудӣ* нуқсон, норасоӣ.

КАМБУРД *камбурд* дорои бурди кам, дорои ма-софаи кам, абзор ё таҷҳизоти техникие, ки тӯли парвозаш кам аст.

КАМБӢ *камбӣ* он чи ки бӯяш кам аст.

КАМВАЗН *камвазн* қисме, ки вази он сабук аст.

КАМВАЗНӢ *камвазнӣ* мансуб ба камвазн; сабуқӣ.

КАМГАП *камгап* он ки кам гап мезанад, кам-сухан, камгӯӣ; *муқоб. сергап, пургӯӣ*.

КАМГАПӢ *камгапӣ* мансуб ба камгап.

КАМГУНҶОИШ *камгунҷоиш* камҳачм, гунҷо-ишаш кам (*мас., зарф*).

КАМГӢ *камгӣ* *ниг. камгап*.

КАМГӢШТ *камгӯшт* он ки чандон фарбеҳ нест, газгӯшт; лоғар.

КАМГӢШТӢ *камгӯшти* лоғарӣ, газгӯштӣ.

КАМҶАЙРАТ *камҷайрат* 1. он ки кӯшиши бисёр намекунад. 2. суст нашъунамо кардан (*нис-*

бати растаниҳо).

КАМҶАЙРАТӢ *камҷайрати* камкӯшишӣ, сустӣ, камҳавсалагӣ.

КАМҶИЗО *камҷизо* 1. камхӯрок. 2. он чизе ё хӯрокие, ки маводи ғизоияш кам аст.

КАМДАРАХТ *камдарахт* чое, ки дарахти зиёд надорад.

КАМДАРОМАД *камдаромад* кор ё чизе, ки даромад ва фоидааш кам аст, даромадаш андак.

КАМДАСТМОЯ *камдастмоя* он ки сармояи чан-доне надорад.

КАМДАХЛ *камдахл* *ниг. камдаромад*.

КАМДИДОР *камдидор* *ниг. камнамо*.

КАМДИДАКОР *камдидакор* корноозмуда, нопах-такор, камтаҷриба.

КАМДИЛ *камдил* *мач. камчуръат, тарсу*.

КАМДОН *камдон* 1. *ниг. камдониш*. 2. он ки аз воқеаву рӯйдодҳо кам хабардор аст.

КАМДОНИШ *камдонӣ* он ки дониши хуб на-дорад, камдон.

КАМДОНИШӢ *камдонӣ* надоштани дониши хуб, камдонӣ.

КАМДОНӢ *камдонӣ* мансуб ба камдон.

КАМДОШТ *камдошт* доштнокӣаш начан-дон зиёд (*пӯшок*), пастсифат, сифаташ бад (*ма-тоъ*).

КАМЕ *камӣ* андаке, як қадре; камтар.

КАМЕРА *оли. кмера* 1. хоначаи хурди махсус барои коре, ҳучра. 2. қисми дарунии дастгоҳи суратгирӣ, ки ба он пластинка ё плёнка мегузоранд; **камераи киногирӣ** дастгоҳи хоси навор гирифтани филмҳо, дастгоҳи филмбардорӣ. 3. резини чархи мошин, велосипед ё тӯби футбол, ки ба он ҳаво пур карда мешавад.

КАМЕРАВӢ *камравӣ*: **мусикии камеравӣ** асари мусикӣ (*аз қабилӣ* дуэт, трио, соната, романс) барои дастаи хурди навозандагону ҳофизон; **оркестри камеравӣ** дастаи начандон зиёди навозандагон ва ҳофизон, ки дар он иҷроӣ ҳар қисм ба яке аз онҳо супорида мешавад.

КАМЕРТОН *олм.* *кмртан* *мус.* асбоби филизии душоҳашакле, ки ҳангоми чӯр кардани со-зҳои мусиқӣ меъёри баландии садоро муайян мекунад.

КАМӢБ *кмйаб* *ниг.* камчин.

КАМӢБӢ *кмйабӣ* *ниг.* камчинӣ.

КАМӢФТ *кмйافت* *ниг.* камчин.

КАМЗАБОН *км زبان* 1. *ниг.* хомӯш. 2. мутеъ, фармонбардор.

КАМЗАДА *км زده* *кит., маҷ.* аз дин баргашта, аз роҳи дин мунҳарифшуда, гумроҳ.

КАМЗАМИН *км زمين* деҳқоне ё маконе, ки за-мини қорами кам дорад.

КАМЗАМИНӢ *км زمينى* мансуб ба камзамин.

КАМЗАН *км زن* *кит.* 1. он ки дар қимор ҳамеша бой медиҳад, бебурд. 2. *маҷ.* камбахт.

КАМЗАРФ *км ظرف* камзарфият, ҷои камро иш-ғолкунанда, камгунҷоиш, камгиро.

КАМЗАРФИЯТ *км ظرفيت* камгунҷоиш, дорои гунҷоиши кам; *маҷ.* қасе, ки қобилият ва та-воноии шундан ва қабул кардани суханони дигаронро надорад.

КАМЗАРФИЯТӢ *км ظرفيتى* камзарфият будан.

КАМЗАРФӢ *км ظرفى* камзарфиятӣ, камгун-ҷоишӣ.

КАМЗӢЛ *км زول* як навъи либоси (*беиштар мар-донаи*) рӯпӯши гиребондор ва ду бараш туг-мабанд.

КАМЗӢЛЧА *км زولچه* 1. камзӯли беостини кӯтоҳ (*беиштар занона*). 2. дӯз. қисми аз сина болои пирохани занон, ки алоҳида дӯхта мечаспо-нанд, куртача.

КАМЗӢР *км زور* камқувват, заиф, нотавон.

КАМИҚТИДОР *км اقتدار* камқувват, қудраташ кам; иқтидораш паст: **трансформатори ка-миктидор.**

КАМИҚТИДОРӢ *км اقتدارى* камқувватӣ, кам-қудратӣ.

КАМИЛМ *км علم* он ки ба қадри кофӣ дониш надорад, саводаш кам аст.

КАМИЛТИФОТ *км التفات* он ки нисбат ба қасе эътино ё муҳаббат надорад.

КАМИЛТИФОТӢ *км التفاتى* камилтифот будан, бемеҳрӣ.

КАМИН I *кмين* *кит.* 1. кам, андақ. 2. *ниг.* камина.

КАМИН II *а.* *кмين* пинҳонгоҳе, ки дар он ба қасди ҳуҷум ё дастгир кардани душман ё сайд паноҳ шуда мешинанд; **камин гирифта** паноҳ шуда истодан дар интизори дастгир кардани қисе ё қасе; шинақ гирифта.

КАМИНА *кмينه* шахси гӯянда дар мавриди изҳори хоксорӣ нисбат ба худ меғӯяд; банда, ин ҷониб; фурутан, хоксор; **каминаи камта-рин** ниҳояти хоксорӣ нисбат ба худ.

КАМИНГАҲ *кмين گه* *ниг.* камингоҳ.

КАМИНГОҲ *кмين گاه* ҷое, ки камин гирифта менишинанд.

КАМИНВАР *кмين ور* он ки дар камин нишас-тааст, камингир.

КАМИНӢ *кмينى* марбут ба камин.

КАМИСТЕЪДОД *км استعداد* он ки қобилияташ суст аст, маҳорати паст дорад, каммаҳорат, камзақоват.

КАМИСТЕЪМОЛ *км استعمال* он чи чандон ро-ичу мустаъмал нест, доираи истифодааш маҳдуд аст.

КАМИЯТ *а.* *كميت* андозае, ки метавон онро кам ё зиёд кард; андоза; миқдор; шумора; теъдод; *муқ.* **кайфият.**

КАМӢ *كمى* 1. кам будани қисе; *муқоб.* **зиёдӣ**, **бисёрӣ**; **камии об.** 2. камбудӣ, нуқсон; **камӣ доштан** а) нуқсон доштан, норасоӣ доштан; б) эҳтиёҷ доштан; **камӣ қардан** нарасидан, кам будан, басанда ва кофӣ набудан; **камӣ қашидан** камбуд доштан, эҳтиёҷ доштан; **дар ғояти камӣ будан** ниҳоят кам будан, хеле но-дир будан.

КАМҚОР *км کار* он ки қору машғулияташ кам аст; *муқоб.* **серқор**; он ки маҳсули қораш ан-дақ мебошад.

КАМҚОРӢ *км كارى* камқор будан, кам маҳсулӣ; *муқоб.* **серқорӣ.**

КАМҚАДР *кам қадр* қимати паст доштан, обрӯи кам доштан; камбаҳо.

КАМҚУВВАТ *кам қувват* он чи зӯру тавоноиаш зиёд нест; *муқоб.* **пурқувват**.

КАМҚУВВАТӢ *кам қуввати* камзӯри, нотавонӣ, сус-тӣ.

КАММАДАНИЯТ *кам маданият* он ки савияи маданияташ баланд нест.

КАММАЗМУН *кам мазмун* он чи мазмуну мундариҷааш норасо аст ё амиқ нест: **асари каммазмун**, **ҳикояи каммазмун**.

КАММАНФИАТ *кам манфиат* камфоида, камнафъ.

КАММАОШ *кам маош* *ниг.* **каммузд**.

КАММАСРИФ *кам масриф* камсарф, камистеъмол.

КАММАҲОРАТ *кам маҳорат* камхунар, камистеъмод.

КАММАҲСУЛ *кам маҳсул* камҳосил, камфоида, камкор.

КАММАЪРИФАТ *кам маърифат* камдон, камсавод, камдониш.

КАММЕВА *кам мева* мева ё ҳосилаш кам (*олу ва дарахт, фасли сол ва ғ.*).

КАММЕҲР *кам меҳр* дилсард, дилхунук, он ки нисбат ба касе меҳри зиёд надорад.

КАММИҚДОР *кам миқдор* *ниг.* **камшумор**.

КАММОЯ *кам мӯя* дорои сармоия андак, камбаҳо, камарзиш, фурӯмоя.

КАММУЗД *кам музд* кори ҳаққи заҳматаш кам, каммаош.

КАММУӢ *кам муӣ* он ки мӯи сараш чандон зиёд нест; *муқоб.* **сермӯӣ**.

КАМНАЗИР *кам назир* он ки шабеҳ ва монандаш кам дучор мешавад; бемисл.

КАМНАМАК *кам намак* хӯроки намакаш кам, ширнамак.

КАМНАМО *кам нама* он ки ба ҷое кам меояд; он ки кам вомахӯрад: **камнамо будан (шудан)** дар ҷое кам зохир шудан, ба ҷое кам рафтуой

доштан; бедарак шудан.

КАМНАМОӢ *кам намаӣ* камнамо будан.

КАМНАФЪ *кам нафъ* *ниг.* **камфоида**.

КАМНУР *кам нуру* камрӯшани; хира; қувваи бинояш суст (*оид ба* чашм).

КАМОБ *кам об* ҷӯй ё рӯде, ки оби он зиёд нест; мавзее, ки дар он оби равон кам мебошад, маҳалле, ки аз об танқисӣ мекашад. 2. мевае, ки об (шира)-аш кам аст.

КАМОБӢ *кам обӣ* камии об, кам будани об; нарасидани об.

КАМОБШАВӢ *кам обшавӣ* кам шудани об, нарасидан, танқисии об.

КАМОВОЗ *кам овоз* он ки ё он чи овозаш пасту ношунаво аст.

КАМОДАМ *кам дам* ҷое, ки нуфуси он кам аст, *муқоб.* **сернуфус**; ҷое, ки рафтуомади одамон кам аст.

КАМОЗОР *кам озор* он ки ба дигарон озоре нарасонад, раҳмдил.

КАМОЗОРӢ *кам озорӣ* камозор будан.

КАМОЛ I *камал* 1. пуррагӣ, тамомият, мукамал. 2. нашъунамо, рушд; тараққӣ; **аз камоли...** аз ниҳояти..., аз ғояти...; **бо камоли эҳтиром** бо эҳтироми тамом, бо ниҳояти эҳтиром; **камол ёфтан** ба воя расидан; мукамал шудан, комил шудан; **ба камол расидан** ба воя расидан; соҳиби фазлу одоб шудан, комил шудан; **номаи камол** ҳуҷҷати расмӣ дар бораи хатми мактаби миёна, аттестат.

КАМОЛ II *камал* *бот.* растаниҳои хурӯи кӯҳӣ, ки аз шираи пояи он дору тайёр мекунанд.

КАМОЛНОМА *камалнома* *ниг.* **нома(-и камол)**.

КАМОЛОТ *камалот* ҷ. **камол I**.

КАМОМАД *кам дам* миқдоре, ки аз баркаш ё миқдори аслии чиз кам омада бошад (*асосан пул*): **камомад кардан**.

КАМОМАДА *кам мада* он чи дар вақти ҳисоб кам баромадааст.

КАМОН *каман* 1. яроқи қадимаи тирандозӣ, ки

- аз чӯби хаидаи ду нӯгаш бо зеҳ тарангбаста иборат мебошад; **камони абрӯ** хаи абрӯ, токи абрӯ; **камони Рустам** қавси қузаҳ, тирӯ камон. 2. *нуч.* бурчи Қавс.
- КАМОНА** **کمانه** 1. ҳар чизи ба камон монанд. 2. олати камонмонанди дуредгарон, харротон ва наддофон, ки дар касби худ кор мефармо-янд.
- КАМОНАБРӢ** **کمان ابرو** он ки абрӯи хаидаи камоншакли зебо дорад (*сифати маҳбуба*).
- КАМОНАК** **کمانک** 1. камони хурд. 2. *киноя* аз қади хаида.
- КАМОНАНДОЗ** **کمان انداز** *ниг.* **камонвар.**
- КАМОНАНДОЗӢ** **کمان اندازی** *ниг.* **камонварӢ.**
- КАМОНБИНӢ** **کمان بینی** он ки бинии калони кӯхондор дорад.
- КАМОНВАР** **کمان ور** тирандоз аз камон, камондор, камонандоз.
- КАМОНВАРӢ** **کمان وری** тирандозӢ аз камон, камонандозӢ, камонкашӢ.
- КАМОНВОР** **کمان وار** чун камон, ба монанди камон; хаидашакл, кач.
- КАМОНГАР** **کمان گر** *ниг.* **камонсоз.**
- КАМОНГАРӢ** **کمان گری** *ниг.* **камонсозӢ.**
- КАМОНГИР** **کمان گیر** 1. камондори бомахорат, тирандози моҳир. 2. лақаби Ораш ном паҳлавони Эрони қадим, ки мувофиқи афсона тири аз Омӯл партофтааш ба Марв расидааст.
- КАМОНГУРӢХА** **کمان گرويه** *кит.* 1. камоне, ки бо он гулӯлаҳои гили ва ё санг мепартофта-анд. 2. гулӯла ё мӯҳраҳои гилин, ки барои андохтан аз камонгурӯҳа истифода мегардид.
- КАМОНГӢША** **کمان گوشه** 1. гӯшаи камон. 2. гӯшаи камонмонанди чизе.
- КАМОНГӢЛАК** **کمان گولک** 1. *кит.* камони калоне, ки дар ҷангҳои қадим бо он ба тарафи душман санг меандохтанд. 2. *гуфт.* **камон-кашаки резиндори бачагона.**
- КАМОНДОР** **کمان دار** он ки дар даст камон дорад, мусаллаҳ бо камон.
- КАМОНӢ** **کمانی** чун камон, камонвор; камоншакл.
- КАМОНКАШ** **کمان کش** *ниг.* **камонвар.**
- КАМОНКАШӢ** **کمان کشی** *ниг.* **камонварӢ.**
- КАМОНМӢХРА** **کمان مهره** *ниг.* **камонгурӯҳа.**
- КАМОНПОӢ** **کمان پای** *ниг.* **качпой.**
- КАМОНСОЗ** **کمان ساز** *кит.* он ки камон месозад, созандаи камон, устои созандаи камон.
- КАМОНСОЗӢ** **کمان سازی** амал ва кори камонсоз; ҷой ва маҳали камонсозӢ.
- КАМОНХОНА** **کمان خانه** *кит.* ҷои ниғаҳдории камон, ғилофи камон, камонгӯша.
- КАМОНЧА** **کمانچه** 1. *шакли тасғири камон;* камони хурд. 2. олати камоншакл барои навохтани ғижжак, ки ба ду нӯгаш мӯйҳои думи асп таранг қашида шудааст. 3. *мус.* асбоби тории аз ғижжак хурдтар.
- КАМОНЧӢЛА** **کمان جوله** ҷое, ки дар он камон гузоранд, ғилофи камон.
- КАМОНШАКЛ** **کمان شکل** ба монанди камон, ба шакли камон; хаидашакл.
- КАМОС** **کماس** *кит.* кӯзаи гардандарози сафолити шикампаҳн.
- КАМОСА** **کماسه** *ниг.* **камос.**
- КАМПАЛ** **کمپل** матои мӯинаи маҳсус ва ғ., ки ҳамчун ҷойпӯш, кӯрпа ё палос кор фармуда мешавад: **кампали мӯина, кампали ресмонӢ.**
- КАМПАХТА** **کم پخته** он чи пахтаи зиёд надорад: **кӯрпаи кампахта.**
- КАМПАШМ** **کم پشم** он чи пашми андаке дорад: **гӯсфанди кампашм.**
- КАМПИР** **کمپير** пиразан, зани солхӯрда ва фартут: **чолу кампир** пирмарду пиразан.
- КАМПИРГУЛАК** **کمپير گلک** *ниг.* **марвак, мар-марак.**
- КАМПИРОНА** **کمپيرانه** монанди кампир, рафтор ва қору кирдори ба сони солхӯрдагон.
- КАМПУЛ** **کم پول** он ки ба қадри кифоя пул надорад, тангдаст, камбизоат.
- КАМПУЛӢ** **کم پولي** кампул будан, тангдастӢ,

нодорамӣ, камбизоатӣ.

КАМРАВҒАН *кам роغن* он чи равғанаш ба қадри кифоя набошад: **оши камравған**.

КАМРАВУОӢ *кам роуоӢ* чое, ки дар он рафтуомад зиёд нест: **роҳи пиёдагарди камравуоӢ**.

КАМРАҒБАТ *кам рағбат* он ки майлу хоҳиши кам дорад, камшавқ.

КАМРАҒБАТӢ *кам рағбатӣ* майлу хоҳиши кам доштан, камшавқӣ.

КАМРАНГ *кам ранг* он чӣ рангаш бенур аст, он чи рангаш баланд намебошад.

КАМРИШ *кам рӣш* он ки риши кам дорад; *муқоб. серриш*.

КАМСАБРӢ *кам сабрӣ* камтоқатӣ.

КАМСАВОД *кам савод* он ки саводи казоӣ надорад, чаласавод.

КАМСАВОДӢ *кам саводӣ* саводи казоӣ надоштан, чалласавод.

КАМСАМАР *кам самар* камҳосил, камфоида.

КАМСИН(Н) *кам син* *ниг. камсол*.

КАМСИН(Н)УСОЛ *кам син усол* *ниг. камсол*.

КАМСОЛ *кам сол* камсин, хурдсол, дорои синну соли кам.

КАМСОЛӢ *кам солӣ* хурдсол будан, камсинӣ.

КАМСОН *кам сон* *кит. навъи матоъ* ва порчаи абрешими сабзранг.

КАМСУХАН *кам суҳан* *ниг. камгап*.

КАМСУХАНӢ *кам суҳанӣ* *мансуб ба камсухан*.

КАМТАЛАБ *кам талаб* ба чизи андак қонеъ будан, талаби зиёд надоштан.

КАМТАР *кам тар* 1. *дараҷаи қиёсии кам*; каме, андаке: **дар ҳамин чо камтар шинем**. 2. ҳақир, назарногир; душманат **гар пашша бошад, камтар аз филаш мадон** (*зарб*).

КАМТАРАДДУД *кам тардд* 1. *кит. чое*, ки дар он рафтуомад кам аст, ҷои камҳаракат (*мас. кӯча*). 2. он ки дар пайи чизе кам саъй мекунад, камташвиш.

КАМТАРИН *кам тарин* 1. *дараҷаи олии кам*; чизи бисёр кам нисбат ба чизҳои дигар, андактарин. 2. камқадр, камътибор (*дар мавриди изҳори шикасти нафс шахси гӯянда дар ҳаққи худ мегӯянд*); *ниг. камина (-и камтарин)*.

КАМТАҶРИБА *кам таҷриба* он ки таҷрибаи казоӣ надорад.

КАМТАҶРИБАӢ *кам таҷрибаӣ* камтаҷриба будан, дар коре малакаи лозимма надоштани кас.

КАМТАШВИШ *кам ташвиш* он чи ташвишу заҳматаш зиёд нест.

КАМТАЪСИР *кам таъсир* он чи таъсири зиёд надорад.

КАМУБЕШ *кам убеш* каме, андаке, камутум.

КАМУКОСТ *кам кокаст* костагиҳо.

КАМУМР *кам умр* кӯтоҳумр, бебако.

КАМУТУМ *кам тум* *гуфт.* каму беш: **камутум бохабар будан**.

КАМФАРЗАНД *кам фарзанд* он ки фарзанди кам дорад.

КАМФАРОСАТ *кам фаросат* камфаҳм, камақл.

КАМФАҲМ *кам фаҳм* камақл, камшуур, бефаросат.

КАМФОИДА *кам фоида* он чи суди чандоне надорад.

КАМҲАРҶ *кам харҷ* 1. он чи хароҷот ва массрафи зиёд наметалабад. 2. он ки сарфаҷӯёна кор мекунад; **камхарчи болонишин** чизи арзони нағз.

КАМХИРАД *кам хирд* камақл; камтаҷриба, камдониш.

КАМХИРАДӢ *кам хирдӣ* камхирад будан, камдонишӣ, камақлӣ.

КАМХОБ *кам хоб* он ки хобаш зиёд нест, он ки зиёд хоб намекунад.

КАМХОБӢ *кам хобӣ* камхоб будан; бехобӣ; **камхобӣ кашидан** зиёд хобида натавоништан, аз хоб сер нашудан.

КАМХОР *кам хӯар* *кит., ниг. камхӯр*.

КАМХОРА *кам хӯара* *кит., ниг. камхӯрок*.

КАМҲОРАГӢ *кам хуар* *ниг.* камхӯрӣ.

КАМХУН *кам хун* он ки хун дар баданаш аз миқдори муайян кам аст.

КАМХУНӢ *кам хуни* ҳолати беморӣ ба сабаби кам шудани миқдори хун дар бадан, ки дар натиҷаи нарасидани эритроцит ва гемоглобин дар хун ва бо таъсири бемориҳои дигар рӯй медиҳад.

КАМХӮР *кам хур* камхора, он ки гизои кам меҳӯрад, камхӯрок.

КАМХӮРӢ *кам хури* камхӯрокӣ, хӯроки кам хӯрдан, бо хӯроки андак иктифо кардан.

КАМХӮРОК *кам хурак* он ки бо андак хӯрок сер мешавад, камхӯр; *муқоб.* пурхӯр.

КАМХӮРОКӢ *кам хураки* камхӯрӣ, камхорагӣ.

КАМҲАВОС *кам ҳоас* фаромӯшкор.

КАМҲАВОСӢ *кам ҳоаси* камҳавос будан, фаромӯшкорӣ.

КАМҲАВСАЛА *кам ҳовале* он ки ба кор майлу хоҳишаш кам аст; он ки зуд аз кор дилгир мешавад; камрағбат; бетоқат, беқарор, камтаҳаммул, бесабр.

КАМҲАВСАЛАГӢ *кам ҳовалги* камҳавсала будан; майлу хоҳиши кам доштан; бетоқатӣ, беқарорӣ, бесабрӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРАКАТ *кам ҳаракат* 1. он чи кам ҳаракат мекунад, сустҳаракат; *муқоб.* серҳаракат. 2. *мач.* кам кӯшиш кардан; камрағбат, камҳавсала.

КАМҲАРАКАТӢ *кам ҳаракати* 1. кам ҳаракат кардан, сустҳаракатӣ. 2. *мач.* камҳавсалагӣ, камғайратӣ, камрағбатӣ.

КАМҲАРОРАТ *кам ҳаррат* дорои гармо ва дамои кам.

КАМҲИММАТ *кам ҳиммат* ҳиммати кам нишон додан дар иҷрои коре, камирода.

КАМҲИММАТӢ *кам ҳиммати* камҳиммат будан; ба андозаи лозимӣ кӯшиш накардан.

КАМҲИС(С) *кам ҳис* ҳиссиёти кам доштан.

КАМҲОСИЛ *кам ҳасил* он чи ҳосилаш зиёд нест; замини камҳосил, зироати камҳосил.

КАМҲОСИЛӢ *кам ҳасили* ҳосили кам (*оид ба* замини зироат, мева).

КАМҲОФИЗА *кам ҳафза* он ки қувваи ҳофизааш суст аст ва ҳар матолибро дар хотир гирифта наметавонад ё зуд фаромӯш мекунад.

КАМҲУНАР *кам ҳнар* камистеъдод, дорои хунари кам.

КАМЧИЗ *кам чиз* *ниг.* камбизоат.

КАМЧИН *кам чин* ба осонӣ ёфтнашаванда.

КАМЧИНӢ *кам чини* кам ёфт шудани чизе, фаровон ё дастрас набудани чизе, нодир будани чизе.

КАМҶИЛО *кам ҷила* он чи сайқал ва пардозаш кам аст, камдӯрахш.

КАМҶУРЪАТ *кам ҷурат* камчасорат, тарсончак, тарсу.

КАМШАВӢ *кам шувӣ* кам шудани андоза, ҳаҷм ва шумораи чизе: камшавии об.

КАМШИР *кам шир* шири кам дошта (*мас., гов*).

КАМШИРА *кам шире* мевае, ки ширааш ба дараҷаи кофӣ нест.

КАМШУМОР *кам шумар* ададан кам, миқдоран начандон зиёд, каммиқдор, камистеъмол, камистеъдод.

КАМШУМОРӢ *кам шумари* 1. кам будани миқдори чизе, ададан зиёд набудани чизе. 2. кам шумурдан, ба назари эътибор нагирифтани, ҳақир шуморидан касеро.

КАМШУУР *кам шӯур* он ки шууру фаросаташ кофӣ нест, камақл, камидрок.

КАМЪИЁР *кам ӯяр* камарзиш, камбаҳо, бисёр кам (*оид ба филизоти қиматбаҳо*).

КАМЪТИБОР *кам ӯтибар* 1. касе ё чизе, ки ба он эътибор ё аҳамияти кам медиҳанд. 2. он ки ба касе ё чизе кам таваҷҷӯҳ мекунад.

КАМЪТИБОРӢ *кам ӯтибарӣ* 1. камқадрӣ. 2. беаҳамиятӣ.

КАМЪТИҚОД *кам ӯтиқад* 1. он ки эътиқод ё бовариаши нисбати чизе ё касе андак аст. 2. он ки ба дину оин боварии кам дорад.

КАМЪТИНО *кам ӯтна* он ки ба чизе ё касе кам

таваччӯҳ мекунад; камаҳамият нисбат ба чизе ӯ касе.

КАМЭЪТИНОӢ کماعتنائى андак тавач чӯҳ кардан; аҳамияти кам додан, ба касе ӯ чизе.

кан کن 1. *асоси замони ҳозира аз масдари феъли кандан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мурраккаб ба маъноҳои кананда*: **хоркан, чоҳкан, қабркан**, маҳал ва ҷои баровардани чизе: **рахткан, чомакан, кафшкан**, кандашуда: **решакан, сангкан**.

КАНА كنه *зоол.* ҳашарае, ки бо макидани хуни ҳайвонот, парандагон ва шираи растаниҳо зиндагонӣ мекунад, баъзе намуди он барои инсон ҳам хавфнок аст; **кана задан** пур шудани бадан (-и ҳайвон ӯ паранда) аз кана; **кана барин часпидан маҷ.** ба чизе саҳт часпидан; бо коре саҳт андармон шудан.

КАНАБ كنب 1. *бот.* гиёҳи бангдона, ки аз торҳои танаи он ресмон мебофанд ва коғаз месозанд. 2. таноби аз тори канаб бофташуда.

КАНАБӢ كنبى риштаи аз тори канаб бофташуда.

КАНАДОҲА كنه دانه *бот.* растани, ки аз донаҳои он равғани гарчак (карчак) ҳосил мешавад, беданҷир, канакунҷид: **равғани канадона**.

КАНАЗАДА كنه زده *сифати феълии асоси замони гузашта аз кана задан; ниг. кана (каназада).*

КАНАКУНҶИД كنه كنجيد *ниг. канадона.*

КАНАЛ لوت. كنل 1. *оброҳаи сунъӣ барои равои соҳтани об бо мақсади обёрӣ, тавлиди нерӯи барқ, киштигардӣ ва ғ.* 2. *хати робита ва муҳобира*: **каналҳои яқуми телевизиони Душанбе**.

КАНАЛИЗАТСИОНӢ كنليزتسيانى *мансуб ба канализатсия*: **кубурҳои канализатсионӣ**.

КАНАЛИЗАТСИЯ لوت. كنليزتسيه *шабакаи лӯлаҳои зеризаминӣ ва таҷҳизоти дигар барои гузаронидани обҳои ифлоси маҳалҳои маскунӣ*.

КАНАЛКОБӢ كنل كابي *кандани замин барои канал соҳта ҷорӣ кардани об*.

КАНАЛКОВ كنل كاو *он ки барои соҳтани канал*

замирно меканад.

КАНАМОҲАНД كنه مانند *мисли кана, канавор, шабеҳи кана*.

КАНАҲОНА كنه خانه *таър.* яке аз зиндонҳои торику рутубатнок дар аморати Бухоро.

КАНАШТУ(К) كنشتو(ك) *кит., бот.* гиёҳе, ки бо беҳи он чомашӯӣ мекарданд, ушнон.

КАНБУР(А) كنبور(ه) *кит.* ҳила, макр, фиреб.

КАНДА كنده 1. *сифати феълии замони гузашта аз кандан; канда-канда* а) бурида-бурида, қатъ карда-қатъ карда; б) фосилатор: **овози канда-канди ӯ...**; **канда-канда гирифтани** чуди карда гирифтани; **канда партофтани** чизеро аз беҳ баровардан, кашида партофтани; **канда шудани** а) кофта шудани (-и чоҳ, ҷӯй); б) қатъ шудани, бурида шудани, канда шудани риштаи дӯстӣ. 2. *чуқурии дастӣ кофташуда, хандак; канда набудани даст аз кор* ҳама вақт машғули кор будани; **қӯки чашми касе канда шудани** бисёр интизор шудани, саҳт интизорӣ кашидани; **пои мардум канда шудани** рафтуоии мардум кам ӯ қатъ шудани.

КАНДАГӢ كندگى *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз кандан; ◇ кандагию гирифтагӣ гуфт.* тамоман монанд (будани) ба касе ӯ чизе.

КАНДАК كندك *ниг. канда 2.*

КАНДАКОР كندكار *наққоше, ки ҷӯб, санг, оҳан ва дигар чизҳои саҳтро канда ӯ кофта дар онҳо нақш мебарорад, ҳаққок.*

КАНДАКОРӢ كندكارى *наққошӣ дар ҷӯбу санг, гачу устухон ва ғ., ҳаққокӣ; дари кандакорӣ* даре, ки дар он нақшу нигорҳо канда шудааст.

КАНДАН كندن 1. *кофтани, ҳафр кардани, кофта чуқур ӯ ковок кардани; кофта гирифтани (мас. замирно); чоҳ кандани* а) замирно кофта чуқур кардани барои баровардани об; б) *киноя аз қасди бад кардани*. 2. *чуди кардани; чида гирифтани (мас., ҳосили дарахтеро): гул кандани, харбуза кандани, ангур кандани, себ кандани*. 3. *чизи дӯхташударо аз чокаш чуди кардани*. 4. *гусехтани, пора кардани: гов арғамчинро канд.* 5. *кофта ӯ тарошида нақш баровардани дар рӯи санг, оҳан, ҷӯб ва ғ., ҳақ кардани*. 6. *харо-*

шидан, ханҷол кардан; **ангишт қандан** кофта баровардани ангиштсанг аз кон, истихроҷи ангиштсанг; **дандон қандан** аз вора берун овардани дандон, дандон кашидан; **пӯст қандан** а) чудо кардани пӯсти бадани гову гӯсфанди кушташуда; б) бо корд ё чизи дигари дамтез гирифта партофтани пардаи берунии чизе, пок кардани пӯчоқи чизе (*мас., пӣзу картошка, себу шафтолу ва ғ.*); **алоқаро қандан** қатъи робита кардан, алоқаро буридан аз касе; **дил қандан** *ниг. дил*; **ранги қандан** якбора тағйир ёфтани ранги рӯи касе, ранги рӯи касе паридан; **умедро қандан** ноумед шудан, қатъи таваққӯъ кардан; **ҷон қандан** а) дар талвосаи пеш аз марг будан, дар ҳолати назъ будан; б) *мач.* аз ҳад зиёд меҳнат кардан, зиёд кӯшиш кардан (*барои анҷоми коре*); **аз бун қандан** *чизеро* тамоман несту нобуд кардан, решақан намудан; **қӯҳ бо нохун қандан** кори басо душвореро ба ҷо овардан; **ҷох (ҷаҳ) ба сари роҳи қандан** дар сари роҳи қасе офату хатаре ба вучуд овардан; қасди бад кардан; **ҳуш қандан** дар мавриди саҳт ба ҳайрат афтодан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан гуфта мешавад.

КАНДАНИ *кандنی* сифати феълӣи замони оянда аз қандан; **қанданиҳои фойданок** моддаҳои ғайриорганикӣ (*аз қабилӣи сангҳои қиматбаҳо, филизот, нафт, газ*), ки аз қонҷо кофта бароварда мешаванд.

К-АНДАР *кندر* шакли қӯтоҳшудаи **ки андар**.

КАНДИР *кندیر* 1. *бот.* як намуди растании наҳдор, ки бештар дар соҳили дарёҳо ва қанори чашмаҳо мерӯяд. 2. матои дуруште, ки аз ресмони ин растани бӯфта шудааст.

КАНДИРӢ *кندیری* аз ресмони қандир бӯфташуда: **пешгираки қандирӢ**.

КАНДУ *کندو* 1. қуттии аз тахта сохташуда барои парвариши занбӯри асал. 2. зарфи қалони хуммонанд барои нигоҳ доштани ғалладона ва орд.

КАНДУК *کندوک* *лаҳҷ.*, *ниг. канду*.

КАНДУКӢ *کندوکوب* қиноя аз ташвишу беқарорӣ.

КАНДУРА *کندره* суфра, дастархон; суфраи чар-

мӣ.

КАНДУРӢ *کندری* *ниг.* қандура.

КАНЗ *کنز* *кит.* муарраби ганҷ, хазина.

КАНИЗ *کنیز* *қҳн.* зан ё духтари барои хизмат харидашуда (зархарид); хизматгорзан.

КАНИЗАК *کنیزک* шакли тасғири қаниз; хизматгордухтар, ғуломдухтар.

КАНИЗӢ *کنیزی* қаниз шудан; хизматгорӣ (*оид ба зан*); **ба қанизӣ қабул кардан** қиноя аз қасеро ба занӣ гирифтани.

КАНИСА *ا. کنیسه* *кит.* ибодатхонаи насронӣён ва маҳсусан яҳудиён.

КАНИФОЛ *лот. کنیفال* моддаи шишамонанди зарди сурхчатоби зудшиқан, ки аз шилми дарахтони сӯзанбарг мегиранд.

КАНӢ *کنی* *ғуфт.* 1. *пурсишҷонишини* қучо?, ҷӣ шуд?, **қанӣ, бародарат қучост?** 2. ҳиссаҷа (-и ифодақунандаи хоҳишмандӣ ва водор қардан ба қоре), қу.

КАННОС *ا. کتاس* *қҳн.* 1. он ки қасу хошоқи қавлию қӯҷақоро рӯфта меқашонд, рӯбанда, аҳлотқаш. 2. *мач.* қаллод, қотил.

КАНОНҚАН *کناندن* тарзи бевоситаи қандан; қовондан: **қӯӣ қанондан**.

КАНОР *کنار* 1. соҳил, лаби об. 2. паҳлу; ғӯшаи қар қиз; тараф, қониб; сарқади ягон қой; **ғӯшаю қанор** нуктаҳои дури қое, қойҳои дурафтада ва дурдаст; **қанор доштан** интиҳо доштан: **муҳаббати ӯ қанор надохт**; **қанор будан** дур будан, дар ғӯшаи қое будан; **қанор баромадан** а) ба соҳил баромадан; б) ба қоричи қое баромадан; аз доираи қизе (қоре) берун шудан; **худро ба қанор кашидан** дур шудан, дурӣ қузидан. 3. бар, бағал, оғӯш; **қанор қушодан** оғӯш қушодан; **ба қанор бардохтан** ба бағал гирифтани; **ба қанор гирифтани қасеро** ба оғӯш гирифтани; ба истикқоли қасе баромадан.

КАНОРА *کناره* 1. *ниг.* қанор 1,2. 2. бӯфтаи тасмамонанд, ки ба хошияи либосҳо меқӯзанд.

КАНОРАГИР *کناره گیر* 1. он ки аз қанҷолу ғалоғула худро ба як сӯ меқашад. 2. он ки аз қоре даст қашида, ғӯшанишинӣ меқунад;

гӯшанишин.

КАНОРАГИРӢ کناره گیری канора (ихтиёр) кардан, гӯшанишин шудан, гӯшанишинӣ.

КАНОРАДОР کناره دار канора доштани чизе; хошиядор.

КАНОРАНГ کنارنگ 1. ҳаким, валӣ. 2. маъмури сарҳад, марзбон.

КАНОРАҚӢ کناره جوئی *ниг.* канорагирӣ.

КАНОРАҚӢ کناره جوئی *ниг.* канорагир.

КАНОРӢ کناری он чи дар канори (*дар сарҳади*) ягон ҷой воқеъ аст.

КАНСЛЕР олм. کنسلر унвони сарвазир дар баъзе мамлакатҳои Ғарб.

КАНТАТА ит. کنتنه *мус.* суруди умумии пуртантана бо ҳамовозии оркестр.

КАНУР I کنور *кит.* хуми калон барои ниғаҳдории ғалла.

КАНУР II کنور *кит.* фиреб, макр, найранг.

КАНУРИДАН کنوریدن *кит.* фиреб кардан, қаллобӣ кардан.

кап *асоси замони ҳозира аз капидан.*

КАПА كپك 1. навъи ҳосе аз пӯпанак, ки бештар болои нону дигар навъҳои хӯ-рокиҳои ҳаммиро зер мекунад, мағор. 2. беарзиш, паст.

КАПАКЗАДА كپك زده пӯпанакзада, мағоргирифта; **нони капакзада** нони мағоргирифта.

КАПАНАК كپنك *кҳн.* либоси пашмини кӯтоҳи беостини дарвешон ва ҷӯпонон; гупшича.

КАПАНАКПӢШ كپنك پوش он ки либоси намандӣ ба тан дорад.

КАПАР گپر *кит.* каппа, хонаи аз наю қамиш сохташуда.

КАПЕЛЛА лот. كپله 1. ибодатхонаи хурди католикҳо. 2. хори сарояндагон; дастаи муттаҳидаи ҳофизон ва навозандагон дар баъзе кишварҳо.

КАПИДАН كپیدن 1. рабудан, дуздидан. 2. капидан.

КАПИЛЛЯР лот. كپيلير 1. найи сӯроҳтанг. 2. биол. раги бориктарини мағзи бофтаҳои одаму ҳайвонот, мӯйраг.

КАПИЛЛЯРӢ كپيليري *мансуб ба капилляр;* раги капиллярӣ раги бориктарини хунгузар.

КАПИТАЛ фр. كپيتال *ниг.* сармоя.

КАПИТАЛИЗМ фр. كپيتاليز *сохти чамъиятӣ, ки дар он воситаҳои истеҳсолот моликияти сармоядорон аст ва аз ин рӯ меҳнати кироия истисмор карда мешавад; ниг.* сармоядорӣ.

КАПИТАЛИСТ фр. كپيتالست *ниг.* сармоядор.

КАПИТАЛИСТӢ كپيتالستي *ниг.* сармоядорӣ.

КАПИТАН фр. كپيتن 1. яке аз рутбаҳои афсарӣ дар артиш. 2. сардори киштиронон, ноҳудои киштӣ. 3. сардори дастаи варзишгарон: **капитани дастаи яккачини Тоҷикистон**

КАП-КАБУД كپ كبود *гуфт.*, *ниг.* **каб-кабуд.**

КАППА I كپه хаймаи муваққатии аз латта ё бӯрӯ сохташуда дар сари кишт, чайла, коза; **каппаи касе сӯхтан** (**дуд кардан, дар гирифтани**) буду нобуди касе аз даст рафтани, ба бодиди фано рафтани тамоми чизу чораи касе; хонаи касе сӯхтан.

КАППА II كپه як андоза аз чизи кӯфташуда, ки барои ба даҳон партофтани ба каф мегиранд; **каппа кардан** чизи кӯфтаеро ба каф гирифта ба даҳон партофтани.

КАППАДОР كپه دار болопӯшида, соябондор; **аробаи каппадор** аробаи болопӯшида.

КАППА-КАЛОН كپه كلان *гуфт.* хеле калон.

КАППАНОК كپه ناك *ниг.* каппадор.

КАППАПӢШ كپه پوش *ниг.* каппадор.

КАППӢ كپي *кит.* 1. маймун, бӯзина, маймуни сиёҳ. 2. номи як аждаҳои афсонавӣ.

КАППОН كپان 1. тарозуи калони овезаи якпаллаӣ барои баркашидани борҳои вазнини ғалла *ва г.* 2. бозори болопӯшида ё растаи махсус барои фурӯштани навъҳои муайяни ғалладона.

КАПРОН р. كپران навъи нахи сунъӣ ва матои аз он бофташуда.

КАПЧА کپچه *ниг.* кафча.

КАР کر он ки гӯшаш намешунавад, гӯшаш вазнин; **кар шудан** ношунаво шудан (-и гӯш).

КАР(Р) کر зӯр, қувва; **карру фар** ҳашамат; дабдаба.

КАРА کره *ниг.* карра I.

КАРАБИН فر. کرбин *ҳ.* милтиқи кӯтоҳ.

КАРАВОТ كروات навъи кати поядори хобравӣ, ки аз ду тараф така дошта, бо тушак ё кӯрпача мучаҳҳаз аст.

КАРАМ I ا. كرم марҳамат, иноят; саховат, ҳиммат, кушоодастӣ, ҷавонмардӣ; **лутфу карам** меҳрубонӣ ва мурувват.

КАРАМ II كرم *бот.* сабзавоти хӯрокии намуди машҳураш лӯнда, ки аз баргҳои паҳни ба ҳам печида иборат аст ва **каллакарам, гулкарам, баргкарам, карамшалғам...** аз намудҳои он аст.

КАРАМГУСТАР كرم گستر *кит.* бахшоянда, сахӣ, карим.

КАРАМӢ كرمي хӯроки аз карам тайёршуда, карамдор.

КАРАМПЕША كرم پيشه *кит.* саховатманд, бахшанда, бомурувват.

КАРАМХӮРАК كرم خوراك *зоол.* навъи шапалаки зараррасон, ки кирми он баргу решаи карамро хӯрда, боиси аз сабзиш мондани растанӣ мешавад.

КАРАМШАЛҒАМ كرم شلغم *бот., ниг.* карам II; навъи карам, ки пояи ғафс дорад.

КАРАМШӮРБО كرم شوربا шӯрбое, ки ба он барги карам андохтаанд.

КАРАНТИН *ит.* كورنتين 1. чорачӯиҳои маъмури ва тиббию беҳдоштӣ барои пешгирии паҳншавии касалиҳои сироятӣ ва барҳам додани манбаи онҳо. 2. ҷои махсус барои муддати муайян нигоҳ доштани одамон, молҳо ва ҳайвоноте, ки аз ҷоҳои касалии сироятӣ паҳншуда омадаанд (*бо мақсади боварӣ ҳосил кардан ба он, ки онҳо паҳнкунандаи беморӣ нестанд*).

КАРАНҶУ كرن جو хоби даҳшатнок, кобус.

КАРАСИН *р.-англ.* كرسين маҳсуле аз нафт, ки моддаи обакии сӯзишворист.

КАРАСИНДОН كرسين دان зарф барои андохтани карасин, човак, карасин.

КАРАСИНӢ كرسيني бо карасин коркунанда; бо карасин сӯзанда; **ҷароғи карасинӣ** ҷароғе, ки дар пилтааш карасин сӯхта равшани медуҳад.

КАРАСИНЛАМПА كرسين لمپه ҷароғи карасинӣ.

КАРАСТУН كرسون *кҳн.* тарозуи якпалла.

КАРАТ ا. كرت бор, дафъа; *муқ.* **карра(т); ду карат ду-чор** ҳосили зарби ду бар ду чор мешавад.

КАРАТӢ كرتي *мансуб ба карат;* маротиба.

КАРАТЭ *яп.* كرته *варз.* навъи гӯштин, ки ба усули бе силоҳ бо дасту пой муҳофизат кардани худ асос ёфтааст.

КАРАФС كرفس *бот.* гиёҳест аз оилаи чатргулҳо, ки аз он хӯриш тайёр мекунанд ва дар тибби халқ гиёҳи давоӣ ҳисоб меёбад.

КАРАХТ كراخت 1. саҳт; шахшуда. 2. беҳисшавии баъзе аъзои бадан ё тамоми он аз сармо ё ба ягон иллоти дигар, хобрафтагии дасту пой, хадар. 3. *маҷ.* одами камхуши ганганги сусткор.

КАРАХТА كراخته *тиб.* як навъи бемории асаб, ки гирифтори он карахт мешавад.

КАРАХТӢ كراختي ҳолати карахт будан.

КАРАХТКУНАНДА كراخت كننده *сифати феълии замони ҳозира аз карахт кардан;* беҳискунанда, беҳушкунанда.

КАРАХТШАВӢ كراخت شوي *исми амал аз карахт шудан;* беҳисшавӣ.

КАРАХТШУДА كراخت شده *сифати феълии замони гузашта аз карахт шудан;* беҳисшуда, беҳушшуда.

КАРАХШ كراخش 1. пардаи хушке, ки бар рӯи реш ва ҷароҳат вақти ба ҳам омадани он пайдо мешавад. 2. оби часпаке, ки аз шиддати ҳарорати бадан дар даҳони хушкида пайдо мешавад. 3. хокаи сафолмонанди шахшудаи об дар таги зарфҳои обҷӯшонӣю

хӯрокпазӣ; **карахш бастан** а) хушкидани реш ва чароҳат; б) хушкидани даҳон аз шиддати ҳарорат; в) мисли саҳт шудани хокаи таҳшиншудаи об.

КАРАШМА کرشمه нозу ишва; ишора бо чашм ва абрӯ.

КАРАШМАДОР کرشمه‌دار он ки нозу ишва мекунад.

КАРБАСА کربسه зоол. калпесаи захрдор.

КАРБАШ کربش ниг. **карбас(а)**.

КАРБИД ю. کربيد моддаи химиявӣ иборат аз омезиши филиз бо карбон; **чароғи карбид** чароғе, ки бо карбид месӯзад.

КАРБОН лот. کربان унсурҳои химиявӣ, ки чузъи муҳимтарини тамоми моддаҳои органикиро дар табиат медиҳад.

КАРБОС ҳ. کرباس матои сафеди дурушти аз нах дар дӯкони дастӣ бофташуда.

КАРБОСА کرباسه кит. калпеса, калтакалос.

КАРБОСБОФ کرباس‌باف бофанда ё нассоҷе, ки карбос мебофад.

КАРБОСБОФӢ کرباس‌بافی бофтани карбос; амал ва шуғли карбосбоф.

КАРБОСӢ کرباسی аз карбос дӯхташуда.

КАРБИЮРАТОР فر. کربورتر *тех.* абзоре дар муҳаррики дарунсӯз, ки сӯзишвориро ба омехтаи газнок мубаддал карда, ба цилиндр мегузаронад.

КАРВ(А) کرو(ه) кит. (дандони) ковок, (дандони) пӯсида.

КАРВИЁ کرويآ тухми як навъ гиёҳест, ки ба рӯи нон мепошанд, зираи румӣ.

КАРГАС کرگس зоол. чинси парандаи калони чанголдори лошахӯр.

КАРДА كرده *сифати феълӣи замони гузашта аз кардан*; кори карда: **аз карда пушаймон**.

КАРДАКОР كرده‌كار ботачриба; кордон, корчалон.

КАРДАН كردن 1. ба ҷо овардан, анҷом додан (*кореро*). 2. сохтан, бино кардан. 3. *ҳамчун феълӣ ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ ме-*

созад: **кор кардан**, **нигоҳ кардан**, **пайдо кардан**, **саъй кардан**, **тасдиқ кардан**, **тез кардан**, **хизмат кардан**, **чанг кардан** *ва ғ.*; **аз худ кардан** ёд гирифтани, омӯхтан; **аҳд кардан** паймон бастан; **ваъда додан**; **муборакбод кардан** табрик намудан; **парво кардан** а) парвариш (нигоҳубин) кардан; б) фикр кардан, ҳаёл намудан; **сарулибос кардан** сарулибос дар бар кардан, либос пӯшидан; **сер кардан** *касера* аз гизо қонеъ намудан касеро; **сухан кардан** гап задан, сухан рондан; **сухан кардан** **нукра бошад**, **хомӯшӣ тилло** (*зарб.*); *дар мавридиҳои ба маънои* изҳор кардан ё нишон додани чизе *омадани феълҳои таркибии ёридиҳандаи кардан-ро* бо **намудан** ҳамчун муродиф иваз кардан мумкин аст: **изҳор кардан** // **изҳор намудан**, **баён кардан** // **баён намудан**, **марҳамат кардан** // **марҳамат намудан**, **чилва кардан** // **чилва намудан** *ва ғ.*

КАРДАНИ كردنى *сифати феълӣи замони оянда аз кардан*; он чи бояд карда шавад.

КАРДАР کردر кит. дара, кӯху дара.

КАРДИОГРАММА ю. کردیاگرمه тасвири чадвалии кори дил.

КАРДИОГРАФИЯ ю. کردیاگرفیه сабти тапиши дил ба воситаи дастгоҳи кардиографӣ; маҷмӯи усулҳои ба қайд гирифтани набзи дил.

КАРДИОЛОГИЯ ю. کردیالاگیе соҳаи тиб оид ба тадқиқи омӯзиши касалиҳои дил.

КАРДИОЛОГӢ کردیالاگی *мансуб ба кардиология*; **маркази кардиологӣ** маркази муолиҷаи касалиҳои дил.

КАРЕҲ а. کريه зишт, бадандом; нофорам, кароҳатангез.

КАРЕҲМАНЗАР کريه‌منظر зиштрӯй, бадафт, бадкиёфа.

КАРЕҲУЛМАНЗАР کريه‌المنظر ниг. **карехманзар**.

КАРИКАТУРА ит. کريکتوره расме, ки дар он ягон чихати манфии ашхос ё чизи дигар ё рӯйдод бо мақсади ҳаҷв ва ришханд аз будаш зиёд ва мазҳакаомез тасвир шудааст, тасвири музҳик, тасвири ҳаҷвӣ.

КАРИКАТУРӢ کريکتورى ҳаҷвӣ, музҳик.

КАРИМ *а.* **كريم** 1. босаховат; чавонмард, соҳиб-
эхсон. 2. *д.* бахшандаи гуноҳ (*сифати Худо*).

КАРИМА *а.* **كريمه** 1. *кит.* муаннаси **карим**. 2.
духтар.

КАРИМӢ **كريمي** *мансуб ба карим*.

КАРИМОНА **كريمانه** бо нармдилӣ, ҳалимӣ,
шафқат рафтор кардан; нармдилона,
олиҳимматона.

КАРӢ **كري** ношунавоии гӯш; **худро ба карӢ ан-
дохтан (задан)** *киноя аз худро ба нодонӣ за-
дан (дар масъалае)*; дар ҳолати ношунуда
худро вонамуд кардан.

КАРК **كرك** *ниг.* **каркадан**.

КАРКАДАН **كركدن** ҳайвони ширхори
говмешмонанди бузургҷуссаи пурзӯр, ки дар
болои биниаш як шох дорад ва бештар дар
Ҳиндустон ва Африко зиндагӣ мекунад.

КАРКАМ **كركم** *кит.* рангинкамон, тирукамон,
кавси кузах, тироза.

КАРКУНАНДА **كركنده** *сифати замони ҳозира
аз кар кардан*; овоз ё садои баланд (-и
гӯшкаркунанда).

КАРМАНД **كرمند** *кит.*, *кҳн.* шитобкор,
шитобкунанда, саросема.

КАРНАВАЛ *фр.* **كارنول** як навъ чашни умуми-
халқӣ, ки мардум либосҳои музҳик пӯшида,
бо ниқоб дар кӯчаҳо сайр мекунанд; **карна-
вали солинавӣ**.

КАРНАӢ **كرنى** *мус.* асбоби нафасии баландо-
воз, ки аз биринҷӣ сохта шуда, танааш бори-
ки дароз ва қисми даҳанааш махрутишакл
мебошад ва дар маросимҳои тантанавӣ ва
тӯйҳо менавозанд; **карнаӢи радио** асбоб ба-
рои ба садо табдил додани мавҷҳои бо сими
радио фиристодашуда, баландгӯи радио; **д**
карнаӢ навохтан воқеаеро овозаю дарвоза
кардан; **иштиҳо карнаӢ шудан** саҳт гурусна
ва толиби хӯрок будан.

КАРНАӢГУЛ **كرنى گل** *бот.* як навъ гул, ки
рангҳои сурх, аргувонӣ, норинҷӣ ё гулобӣ
дорад.

КАРНАӢНАВОЗ **كرنى نواز** он ки карнаӢ мена-
возад, мутриби навозандаи карнаӢ.

КАРНАӢНАВОЗӢ **كرنى نوازى** амал ва шугли
карнаӢнавоз, карнаӢ навохтан.

КАРНАӢЧА **كرنىچه** карнаӢи хурд.

КАРНАӢЧӢ **كرنىچى** *гӯфт.*, *ниг.* **карнаӢнавоз**; **д**
аз карнаӢчӢ як пуф кори таваккал кардан;
назири шавад обӣ, нашавад лалмӣ.

КАРНАМО **كرنما** монанди кар будани *касе*,
хамчун кар будани *касе*.

КАРНОӢ **كرنائى** *ниг.* **карнаӢ**.

КАРОБОДИН *ю.* **كراپادين** *тиб.*, *ниг.* **қарободин**.

КАРОК **كراك** парандаи думдароз аз қабили
саъва.

КАРОМАТ *а.* **كرامت** 1. каримӣ, карам, саховат,
олиҳимматӣ. 2. *д.* гайбдонӣ; амали фавқул-
одае, ки аз авлиё содир мешавад; *муқ.* **мӯъчи-
за** (*ки аз анбиё содир мешавад*).

КАРОМОТ *а.* **كرامات** *ч.* **қаромат**; **қаромот нишон
додан** *д.* мӯъчизае аз худ нишон додан.

КАРОН **كران** 1. канори чизе, канора. 2. интиҳо,
поён.

КАРОНА **كرانه** *ниг.* **қарон**.

КАРОНАЧӢӢ (**И**) **كرانه جوئى** гӯшанишин, узлат-
нишин.

КАРОНАЧӢӢ **كرانه جوئى** гӯшанишинӣ, хилват-
нишинӣ, узлатнишинӣ.

КАРОҲАТ *а.* **كراهت** дилнокашӣ, нафратангезӣ;
нафрат.

КАРОҲАТАНГЕЗ **كراهت انگيز** нафратангез.

КАРОҲАТБОР **كراهت بار** нафратовар.

КАРОҲАТНОК **كراهت ناك** *ниг.* **қароҳатангез**.

КАРОҲАТОВАР **كراهت آور** *ниг.* **қароҳатангез**.

КАРОҲӢЯТ *а.* **كراهيت** *ниг.* **қароҳат**.

КАРОШИДА **كراشیده** 1. *кит.* *сифати феъли
замони гузафта аз карошидан*;
парешоншуда, парокандашуда.

КАРОШИДАН **كراشيدن** *кит.* ошуфта кардан,
парешон кардан.

КАРРА(Т) *а.* **كرت** // **кӯ** *ниг.* **қарат**.

КАРРА **كوره** мағор, пӯпанак.

КАРРУК *кӯк* риштаи аз пахтаи паст ва дағал тофташуда.

КАРРУКӢ *кӯкӣ мансуб ба каррук:* карбусу қалами дағали каррукӣ.

КАРРУФАР *кӯфр* 1. хашамат, дабдаба. 2. олуфтагӣ, худорой.

КАРСОН *кӯсан* *ниг.* корсон.

КАРТ *кӯт*: рағғани карт рағғани дунбаи обнакардаи бешалха ва гӯшт.

КАРТОГРАФИЯ *фр.* *кӯтагрфие* илми таҳияи харитаҳои чуғрофӣ, илми харитасозӣ.

КАРТОГРАФӢ *кӯтагрфи мансуб ба картография;* аломатҳои картографӣ аломатҳои, ки барои сохтани харитаҳо истифода мебаранд.

КАРТОН *лот.* *кӯтан* коғази ғафси саҳт, коғази муқова.

КАРТОНӢ *кӯтани* аз картон сохташуда: куттии картонӣ.

КАРТОТЕКА *кӯтатке кӯн., ниг.* баргадон; маҷмӯи варақа-карточкаҳои бо тартиби алифбо пайиҳам чидашуда; *картотекаи китобхона* баргадони китобҳо, феҳристи китобҳо дар варақаҳо.

КАРТОШКА *олм.* *кӯташке* 1. растании бехмеваи полизии маъруф. 2. ҳосили ин растани.

КАРТОШКАБИРӢН *кӯташкебирян* хӯроки аз картошкаи дар рағған бирён кардашуда.

КАРТОШКАГУЛ *кӯташкегӯл* навъи гул, ки ба гули картошка монанд аст.

КАРТОШКАҒУНДОРАК *кӯташкеғӯндарак* *кишов.* мошинаи махсуси картошкағӯндорӣ.

КАРТОШКАҒУНДОРИӢ *кӯташкеғӯндари ниг.* картошкагирӣ.

КАРТОШКАКОР *кӯташкекар* *кишов.* деҳқоне, ки бо киштуқори картошка машғул аст.

КАРТОШКАКОРИӢ *кӯташкекари* *кишов.* соҳаи зироат, ки бо киштуқори картошка машғул аст.

КАРТОШКАЧИНӢ *кӯташкеҷини* амалиёти чидаани махсули зироати картошка.

КАРТОШКАШИНОНАК *кӯташкешнаник* *кишов.*

мошинае, ки бо он картошка мешинонанд.

КАРТОШКАШИНОНӢ *кӯташкешнани* амалиёти шинондани картошка.

КАРТРИҶ *англ.* *кӯтриҷ* *ит.* зарфе, ки дар он сиёҳӣ гузошта, даруни принтер ҷойгир мекунад; сиёҳидони принтер.

КАРТСЕР *лот.* *кӯтсер* ҳуҷраи яккаса дар ҳабс-хонаҳо барои ниғаҳдории муваққатии маҳбусони тартиботро риоянакарда ё норизо, тахона.

КАРҲАН *а.* *кӯһа* *кит.* ба икроҳ, маҷбуран, зӯран, бо дили ноҳоҳам: **тавьан ва карҳан** хоҳу ноҳоҳ.

КАРҶ *кӯҷ* порчаи камоншакл буридашудаи харбуза ва тарбуз, қош.

КАС *кас* 1. фард, шахс, одам; нафар: **дах кас омад**. 2. ёр, рафиқ; мададгор; **касу нокас** одами хубу бад; **кас доштан** мададгор доштан; **кас мондан** касеро барои коре ба назди касе фиристодан; **кас монда овардан** касеро касеро ба воситаи касе овардан; **касе нест, ки..;** ягон кас ёфта намешавад, ки...

КАСАБА *кӯсбе* *ҷ.* **кӯсиб;** кӯсибон, пешаварон, аҳли ҳунар; **иттифокҳои касаба** *кӯн.* созмонҳои оммавии коргарону кормандон дар муассисаву корхонаҳо барои ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои онон.

КАСАБАВӢ *кӯсбӯи мансуб ба касаба:* ташкилоти касабавӣ.

КАСАВ *т.* *кӯсо* ҷӯб барои кофтани оташи танӯр, оташко; **касави сари танӯр** *киноя* аз одами игвоандоз.

КАСАК *кӯск* *ниг.* **акка, аккаи думдароз.**

КАСАЛ *а.* *кӯсл* бемор, мариз, нотоб: **касал шудан.**

КАСАЛБИНӢ *кӯслбинӣ* аёдати бемор, ба дидани бемор рафтани, ба аҳволпурсии бемор рафтани.

КАСАЛБОН *кӯслбан* он ки одами касалро ниғаҳбонӣ мекунад.

КАСАЛБОНӢ *кӯслбани* парастории бемор.

КАСАЛИОВАР *кӯсли* *آور* он чи ё он ки баранге-

зандаи беморӣ аст.

КАСАЛӢ كسلى беморӣ, нотобӣ.

КАСАЛМАНД كسلمند дардманд, нотоб.

КАСАЛНАМО كسلنما касалманд, дар назар сихату дар асл касал.

КАСАЛПОӢ كسلپاڼى *ниг.* касалбонӣ.

КАСАЛХОНА كسلخانه беморхона, бемористон.

КАСАНДАР كسندر нокас, ноакл, номард, фу-рӯмоя, паст.

КАСБ *а.* كسب 1. бо кӯшишу меҳнат ба даст овардани чизе, ихтисос, шуғл; **касби илм** до-ниш омӯхтан, илмомӯзӣ. 2. *мач.* пеша, ҳунар, хирфа; **касбу қор** пеша ва шуғл; **касб қарда гирифтан** ба худ пеша қарор додан (*шуглеро*); **касби қамол қардан** илму дониш андӯхтан, комил шудан дар илму дониш ва одобу ахлоқ. 3. намуди асосии шуғл, ки бо ҳуччат (ба таҳсилот) тасдиқ мегардад; ихтисос.

КАСБӢ كسبى *мансуб ба* **касб**. 2. ҳунар, санъат ва умуман ихтисосе, ки одам ба воситаи таҳсил ба даст овардааст, хирфай.

КАСБОМӢЗ كسبآموز он ки дар мактаб ё пеши устод касб меомӯзад.

КАСБОМӢЗӢ كسبآموزى ҳунар ва пешаеро ёд гирифтани, ҳунаромӯзӣ.

КАСДОН كسدان :**касдону касмадон** ошқору ниҳон, аёну пинҳон; махфиёна.

КАСЕ كسى кадоме, ким-касе.

КАСИР I *а.* كثير *қит.* бисёр, зиёд, фаровон.

КАСИР II *а.* كثير *қит.* шикаста, шикасташуда.

КАСИРУЛАВЛОД *а.* كثيرالاولاد серфарзанд.

КАСИРУЛАДАД كثيرالعدد фаровон, бисёр, до-рои шумораи зиёд.

КАСИРУЛМИЛЛАТ *а.* كثيرالملّت *қит.* сермил-лат.

КАСИФ *а.* كيف 1. ғафс; анбӯҳ. 2. чиркин, но-пок, ифлос.

КАСКАДӢР *фр.* كسكديار 1. иҷроқунандаи бар-номае дар сирк, ки одатан ба афтухезҳои хандаовар асос ёфтааст. 2. шахсе, ки дар

филмҳо ҳамчун ивазқунандаи иҷроқунандаи нақше амалиёти мураккаб ва хавфнокро анҷом медиҳад.

КАСМАГАРД كسمگرد :**роҳи касмагард** роҳи партов, роҳи хилват.

КАСМАДОН كسمدان пинҳон, муқоб. **қасдон**.

КАСМАӢБ كسمياب 1. қое, ки қасе онро ёфта наметавонад: **ба ягон қои қасмаӢб руст меку-нам**. 2. қамӢб, қамчин; **қасмаҳару қасмадон** чизи қамчини беқадр.

КАСМАХАР كسمخر моли қасод, ба фуруш на-раванда.

КАСНОГУЗАР كسناگذر қое, ки одам аз он на-мегузарад ё гузашта наметавонад: **биёбони сӯзони қасногузар, қанғали қасногузар**.

КАСНОФАҲМ كسنافهم он чи одам дар дарки он очиз аст, фаҳмиданаш номумкин.

КАСНОШУНИД كسناشنيد садо ё овозе, ки шунида намешавад.

КАСОД *а.* كساد 1. беривочӣ ва беҳаридорӣ қисе, беравнақ, бемуштарӣ. 2. бозоре, ки дар он ба матое харидор қам аст ё ҳеч аст; **моли қасод** моли қасмаҳар; **қасод шудани бозори қисе** пайдо нашудани харидор ба ягон мол.

КАСОДӢ كسادى беравнақӣ, набудани харидор, беривочии бозор.

КАСОДШАВӢ كسادشوى *исми амал аз* **қасод шудан**; беравнақ шудан (-и бозор).

КАСОДШУДА كسادشده *сифати феълии замони гузашта аз* **қасод шудан**; аз равнақу ривоч боз мондан.

КАСОЛАТ *а.* كسالت сусти, беҳолӣ; мондагӣ, хастагӣ; ранҷурӣ, беморӣ, қасалӣ.

КАСОҲА كسانه сарикасӣ; аз они қас; **қитобҳои қасона** қитобҳои аз одамон гирифташуда; **қуфти гови қасона** барзагови ба қироя ги-рифташуда.

КАСОФАТ كسافت 1. чиркинӣ, нопокӣ. 2. *мач.* наҳсӣ, шумӣ; **ба қасофати...** ба айби, бо гу-ноҳи...; **қасофати қасе ба қасе** (*қисе ба қисе*) **қасидан** ба айби (наҳсии) қасе ба ноҳушии гирифтани шудани шахсе.

КАСОФАТБОР *ниг.* **касифатовар.** *ниг.* **касифатовар.**

КАСОФАТӢ *ниг.* **касифатӣ** таҳқир, наҳсӣ, шумӣ, мурдорӣ (*доир ба инсон*).

КАСОФАТОВАР *ниг.* **касифатовар** он чи ё он ки нохушӣ ва бадбахтӣ меоварад; наҳсовар.

КАСР I *а.* **каср** 1. шикаст, зарар, зиён; **касри шаън** шикаст расидан ба шаъну эътибори касе; **касри бучет** *икт.* зиёдии харочот назар ба даромад дар миқёси давлат ё ягон соҳаи хоҷагӣ, дефитсити бучет. 2. *риёз.* адади камтар аз воҳиди пурра; **касри даҳӣ** касре, ки ба ҳисоби даҳтоӣ бароварда мешавад: **даҳяк, саяк; касри одӣ** касре, ки ба ҳисоби гайридаҳтоӣ бароварда мешавад: **аз се як, аз панҷ чор.**

КАСР II *ниг.* **касра**; ба касри алиф бо алифи «и» ё «э» хондашаванда.

КАСРА *збш.* **касра** аломатест дар алифҳои арабиасоси тоҷикӣ, ки ба зерӣ ҳарфи ҳамсадо гузошта шуда, баъд аз он ҳарф талаффуз кардани овози садоноки кӯтоҳи «-и» ва гоҳо «э»-ро нишон медиҳад, зер.

КАСРАТ *ниг.* **касирӣ**; бисёрӣ, зиёдӣ; бисёршавӣ, зиёдшавӣ.

КАСРДОР *ниг.* **касрӣ** 1. шикастдор, зарардошта. 2. *ниг.* **касрӣ.**

КАСРӢ *ниг.* **касрӣ** *риёз.* ададе, ки дар натиҷаи бо бақия тақсим шудани сурати каср ба махраҷ ба вучуд омадааст.

КАСРУФ *бот.* **касруф** гиёҳи бисёрсолаи худрӯест мансуб ба чатргулҳо, ки дар тамоми умри худ як маротиба гулу мева карда, пас тамоман нобуд мешавад.

КАССАТСИЯ *лот.* **касстисия** 1. бекор кардан ё аз нав дида баромадани ҳукми суди поёнӣ аз тарафи суди болоӣ. 2. шикаст аз ҳукми суд.

КАССЕТА *ит.* **касстета** ғилоф барои навори музикӣ, филм ё дастгоҳи суратгирӣ ва ғ.

КАССЕТӢ *ит.* **касстета** мансуб ба **каскета.**

КАСТА *порт.* **касте** табақаи ҷамъиятӣ бо имтиёзҳои махсус; **кастаи бараҳманҳо.**

КАТ *к.* **кат** 1. чорпояи калон барои нишастану хобидан: **кати симин, кати тахтагӣ.** 2. тахт,

тахти подшоҳӣ.

КАТАК *к.* **катк** 1. хонача барои мурғону кабӯтарон; хонаи хурд. 2. хонача-хонача, чорхона: **дафтари катк, чити катк.**

КАТАЛОГ *ю.* **катлаг** *ниг.* **фехрист.**

КАТАР *тиб.* **катр** газаки пардаҳои луобии ягон узви бадан (*бинӣ, гулӯ, меъда ва ғ.*).

КАТЕГОРИЯ *ю.* **катигария** 1. *филс.* маф-ҳумҳои асосие, ки хусусиятҳои умумӣ, муҳим, муносибати ҳодисаҳои воқеӣ ва маърифатро инъикос мекунанд: **категорияҳои вақту фазо, зиддияту сабабият, ҳаракат ва ғ.** 2. *збш.* маҷмӯи мафҳумҳои умумии ба гурӯҳи муайяне хос: **категорияи грамматикӣ, категорияи исм, категорияи шахсу шумора.**

КАТЕР *англ.* **катр** киштии хурди одатан тезгарди бодбонӣ ё моторӣ, қайқ, заврақ.

КАТИБА *а.* **катибә** хати дар девори биноҳо ва рӯи сангҳо барои ёдгори навишта ё қандашуда, сангнабишта; *муқ.* **китоба.**

КАТИБАШИНОС *и.* **катибешнаас** он ки хати қадимӣ (*рӯи девор ва сангҳо*)-ро меҳонад; олими забоншинос.

КАТИБАШИНОСӢ *и.* **катибешнаасӣ** соҳаи илм доир ба шинохт ва таҳқиқи катибаҳо.

КАТИР *кҳн.* **катир** шӯразамин дар саҳро, ки аз дур чун об менамояд; сароб.

КАТӢ *к.* **кати** *гуфт.*, пасоянди ҳамроҳӣ ва восита бо ҳамроҳии...; бо: **ман кати ҳазлбозӣ нақун, роҳи лаби соӣ кати рафтанд; муқ. **қатӣ.****

КАТО *физ.* **катад** электроди манфӣ; *муқоб.* **анод.**

КАТОДӢ *к.* **катадӣ** мансуб ба **катод.**

КАТОЛИК *ю.* **каталик** пайрави мазҳаби католикӣ дар дини исавӣ.

КАТОЛИКӢ *к.* **каталикӣ** мансуб ба **католик.**

КАТОН *ак.* **катан** гиёҳест аз тугмачагулҳо, ки аз танаи он нах ҳосил мекунанд ва рағани тухми онро дар техника истифода мебаранд; матои аз нахи ин гиёҳ ё зағирпоӣ бофташуда.

КАТОНБОФ *к.* **катанбоф** он ки аз ресмони катон чизҳои лозимма мебофад.

КАТОНБОФӢ کتان بافی амали катонбоф.

КАТОНӢ کتانی мансуб ба катон; суфи катон суфи аз ресмони катон ӛ зағирпоя бофташуда.

КАТТАГӢ کتگی суфт. калонигарӢ, бодигӢ.

КАТЧА کتچه кати хурд, каравоти майда.

КАУЧУК انگل. کئوچوک гурӯҳи полимерҳои растанигӢ ва синтезӢ, ки аз он резин месозанд.

каф کف асоси замони ҳозира аз кафидан.

КАФ I ا. کف 1. рӯи даст, тарафи дарунии панҷаи даст: **кафи даст**; **кафи кафш** таги кафш; **кафи по** таги по, таги панҷаи по. 2. як мушт чизе ба андозаи гунҷоиши рӯи як даст: **кафи хокистар** а) як мушт хок; б) *мач.* инсон ӛ чисми инсон. 3. даст; **каф задан** қарсақ задан, чапак задан (*ба аломати таҳсин ӛ тасдиқи фикре*); **ба каф ниҳодан** ба дасти касе додан, супурдан; **аз каф додан** аз даст додан; **аз каф рафтан** аз даст рафтан; **ба каф овардан** ба даст овардан.

КАФ II کف *ниг.* кафк.

КАФАКӢ I کفکی тагҷарми кафш, мӯза ва ғ.

КАФАКӢ II کفکی ба тарзи сунӢи қонев кундани нафси шаҳвонӢ, истимноӢ.

КАФАЛ а. کفل суринаи одам ва ҳайвонот, рон.

КАФАН а. کفن порҷаи матои сафеде, ки мурдаро баъди шустан ба он печонда гӯр мекунанд; **кафан кардан** баъди мурдан шуста ба кафан печондан; **кафан дӯхтан** пеш аз шустани мурда матои сафедро мувофиқи каду басти вай бурида тайёр кардан; **аз мурда кафан рабудан** аз баҳри ғоидае аз ҳеч чиз худдорӢ накардан; **кафан пӯшидан** омода шудан ба коре, ки мумкин аст ба хубӢ анҷом наӛбад.

КАФАНГАДО کفن گدا ниҳоят бенаво, ки баъди мурдан ҳатто маблағи як кафанвориро ҳам надорад; **кафангадо шудан** тамоман мӯхточу нодор шудан.

КАФАНДУЗД کفن دوزد он ки гӯрро кушода кафани мурдаҳоро мебарад; дузди пагназар.

КАФАНДУЗДӢ کفن دوزدی амал ва шуғли кафандузд.

КАФАНДӢЗ کفن دوز он ки барои мурдагон кафан медӯзад.

КАФАНДӢЗӢ کفن دوزی амали кафандӯз, кафан дӯхтан.

КАФАНӢ کفنی матое, ки барои кафан дӯхтан тайёр мекунанд; **гӯрию кафанӢ** матоӛ ва маблағе, ки барои рӯзи мабодо тайёр мекунанд.

КАФАНПЕЧ کفن پيچ :кафанпеч кардан мурдаро дар кафан печондан.

КАФАНПУЛӢ کفن پولی маблағ барои хариди кафан баҳри дафни мурдаи одами хеле мӯхточу нодор.

КАФАНФУРӢШӢ کفن فروشی *кҲи.* матои кафанбобро дар назди худ тайёр нигоҳ дошта, вақти дармондагии касон фурухта ғоида бурдан, ки кори қабех ҳисоб меӛфт.

КАФБАСТА کف بسته *кит., мач.* хасис, мумсик.

КАФБИН کف بين он ки аз рӯи хатҳои кафи дасти шахсе гузаштаву ояндаи ӯро гуфта медиҳад.

КАФБИНӢ کف بينی амали кафбин: хатҳои кафи дасти касеро барои гузаштаву ояндааш гуфтан; хиромантия.

КАФГИР کف گير асбоби паҳни филизии сӯрох-сӯрохи дастадор, ки барои гирифтани асосан кафки ошҳои обакӢ ва умуман барои гардондан ва гирифтани таомҳои ғайриобакӢ аз дег истифода мешавад; **як кафгир** ба миқдори гунҷоиши як кафгир; каме, андаке.

КАФГИРЗАН کف گير زن *мач.* хушомадгӯй, лаганбардор.

КАФГИРЗАНӢ کف گير زنی *мач.* хушомадгӯй, лаганбардорӢ.

КАФЕДРА ю. کف دره 1. минбар, курсӢ. 2. дар мактаби олий воҳиди маъмурии илмию таълимии як ӛ якчанд соҳаи ба ҳам наздики илм; хона ӛ бинои қойгиршавии чунин воҳиди маъмури.

КАФЗАН کفن مач. дузд.

КАФЗАНӢ کفن مач. 1. молиш додан бо даст, муштмолий. 2. *ниг.* кафқубӢ. 3. *мач.* дузд.

КАФИДА کف ده *сифати феъли* замони гузашта

аз **кафидан**; таркида, шикоф пайдокарда; таркиш пайдокарда. 2. *геол.* ҷойҳои таркиш пайдокардаи замин.

КАФИДАГӢ *каفيدگى* *шакли дигари сифати феълии замони гузаштаи кафида*. 1. шикофта, таркида. 2. ҷоҳои таркида, шикоф пайдокарда, таркиш пайдокарда: **кафидагиҳои девор**.

КАФИДАН *каفيدن* таркидан, шикофта шудан, шикоф пайдо кардан, аз ҳам ҷудо шудан; **дил кафидан** хеле дилтанг будан; **ба кафидан расидани дил** дар мавриди рӯй додани хавотирӣ ва тарси бениҳоят зиёд гуфта мешавад; **замин кафида одам баромадан // замин кафида одам рӯидан** одам хеле зиёд аст (буд), издиҳомии зиёд будан; **замин накафид, ки дароям** дар мавриди ифодаи ниҳояти хичолатзадагӣ ва шармандагӣ гуфта мешавад; $\diamond$ **кафидани чашми рӯз** дамидани субҳ, сапедадам;

КАФИЛ *а. كفيل* 1. он ки дар вақти талаб кардан ёфта додани чизе ё касеро ба зимма гирифтааст, кафолатдиҳанда, зомин. 2. он ки иҷрои коре ё вазифаеро ба ҷои касе ба зиммаи худ гирифтааст; **кафил шудан** замонат додан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ҷои касе ба зимма гирифтани; ба гардан гирифтани ҷавобгарӣ барои кирдори касе.

КАФИЛӢ *кафиلى* кафилшавӣ, кафолат, замонат; **кафилии касеро гирифтани** а) ба ивази касе иҷрои кореро ба зимма гирифтани; б) *гуфт.* сарпарастии касеро ба ўҳда гирифтани; **ба кафилӣ гирифтани** зомин шудан; пардохти чизе ё иҷрои кореро ба ивази касе ба зимма гирифтани.

КАФК *кафك* хубобчаҳои сафеде, ки вақти бо обу собун шустани бадан ё матоъ пайдо мешавад; хубобчаҳое, ки вақти ҷӯшидани об, моеъҳо ва ҳаракати тези онҳо бар рӯяшон мебарояд: **кафки даҳон, кафки собун; кафк кардан** пайдо шудани хубобчаҳои сафед аз собун ё дар вақти ҷӯшидани моеъҳо; **кафк паридан** пош хӯрдани кафки чизе ба атроф.

КАФКДОР *кафكدار* кафкдошта, кафккунанда.

КАФКОЗӢ *каفكازى* *ниг. кавказӣ*.

КАФКОЛУД *кафكآلود* омехта бо кафк; кафкдор: **оби кафколуд**.

КАФКӢБӢ *каفكوبى* чапакзанӣ, қарсақзанӣ.

КАФЛЕЗ *каفلز* қошуқи (чумчаи) калони дастадароз, ки бо он ошҳои обакиро аз дег мекашанд; **он чи дар дег аст, ба кафлез мебарояд** (*зарб.*).

КАФЛЕЗА *каفلزه* *зоол.* бачаи курбокқа, ки ба шакли кафлез думдор аст.

КАФЛЕЗАК *каفلزك* *ниг. кафлеза*.

КАФЛЕС *каفليس* *ниг. кафлеза*.

КАФМОЛ *кафمال*: **кафмол кардан** ба ҳам со

идани ду чиз дар каф: **кафмол кардани ҷойҳои**

сахт чиркини либос дар вақти шустани.

КАФН *а. كفن* *кит.* кафан пӯшондан ба мурда, амалиёти ба кафан печондани мурда; **кафн кардан** пӯшондани ҷасад бо кафан; **кафну дафн** пӯшонидани кафан ба мурда ва дафн кардани ў дар гӯр.

КАФОЛАТ *а. كفالت* кафил шудан ба касе; ба зимма гирифтани чизе ба ҷои касе, замонат.

КАФОЛАТДИХАНДА *كفالتدهنده* он ки ба касе ё чизе кафолат медиҳад; бар ўҳда гирандаи коре ё чизе.

КАФОЛАТНОМА *كفالتنامه* хати ка- филшавӣ, замонатнома.

КАФОНДАН *كفاندن* 1. *тарзи бавоситаи кафидан*; тарконидан, шикоф кардан; пора кардан, шикастан (*мас., ҳезумро*). 2. ҷок кардан; $\diamond$ **кафондани маддаи дил** он чи гуфтани аст, ҳамаро кушода гуфтани; дил холӣ кардан; **дили (заҳраи) касеро кафондан** касеро сахт тарсондан.

КАФОНИДАН *каفانیدن* *ниг. кафондан*.

КАФ(Ф)ОРА(Т) *а. كفاره//كفارة* *д.* 1. ҳар амале, ки барои ҷуброни гуноҳе шариатан анҷом медиҳанд (*мас., додани садақа, гирифтани рӯза ва ғ.*); фидя. 2. натиҷаи ҳар амали нораво, ки шахс ба он дучор мегардад; *мач.* ҷуброн; **каффорат додан** садақа додан ё анҷом додани амале барои пок кардани гуноҳ.

КАФСАН *кафسن* *таър.* ҳаққе, ки ба ғайри андозии подшоҳӣ дар сари хирман барои одамони амлокдор ё иҷорадор гирифта мешуд.

КАФТАР *کفتار گوفت.*, *ниг.* **кабӯтар**; **кафтари дубома** а) кабӯтаре, ки дар ду бом лона мегузорад; б) *мач.* он ки ба ду чизи мухталиф дил баста бошад.

КАФТАРБОЗ *کفترباز گوفت.* он ки ба парваришу парвози кабӯтарон шавқу ҳавас дорад, дӯстдори кабӯтарон; кабӯтарбоз.

КАФТАРБОЗӢ *کفتربازي* амали кафтәрбоз; бозӣ бо кабӯтар.

КАФТАРХОНА *کفترخانه* *ниг.* **кабӯтархона.**

КАФТОР *کفتار* *зоол.* ҳайвони ваҳшии лошакхӯрест, ки ба сағ монанд аст ва пӯсти дурушти хол-хол ва баъзе рах-рах дорад.

КАФФА *کفه* *кит.* 1. паллаи тарозу. 2. сатҳи ҳамвор. 3. кафи даст.

КАФЧА *کفچه* белча: **кафчаи ҳалвогарон.**

КАФШ *کفش* 1. пойафзор. 2. навъи попӯши чармии чойдорист, ки бесоқ ва бебанд аст; **кафши булғор** кафше, ки аз чарми хуби хушбӯй дӯхта мешуд; **кафши олак** кафши бепошнаи нӯгтези шиппакмонанд; **кафши сарипой** кафше, ки бе масҳӣ ба пои бараҳна мепӯшанд; **кафши касеро пеш мондан** ишора бар он ки соҳибхона баромада рафтани меҳмонро хоҳон аст; касеро рондан, пеш кардан аз ҷое; **кафшро монда, патакро пӯшидан** шитобкорона, саросемавор (рафтани ба ҷое ё гурехтан аз ҷое).

КАФШБАРДОР *کفش بردار* 1. *таър.* хизматгори хоси аъён ва соҳибмансабони Бухоро, ки дар рикоби онҳо пиёда ба ҳар ҷо мерафтааст. 2. *мач.* хизматгор.

КАФШБАРДОРӢ *کفش برداري* *мач.* хизматгорӣ.

КАФШДӢЗ *کفش دوز* устое, ки кафш медӯзад.

КАФШДӢЗӢ *کفش دوزي* касбу шуғли кафшдӯз.

КАФСЕР *کفشير* гудохта ва ё ба роҳи дигар ба ҳам пайваст кардани филизот, *муқ.* **лаҳим**: **кафшер кардан**; **кафшери гап (сӯхбат)** *киноя* аз воситаи тафсондани сӯхбат (аз қабилӣ чойнӯшӣ).

КАФСЕРГАР *کفشير گر* он ки касбу шуғли ӯ ба тариқи кафшер пайваст кардани филизот ва банд кардани шикоф дар филизот аст, каф-

шеркунанда.

КАФСЕРГАРӢ *کفشير گري* амали кафшергар; ба воситаи кафшер пайваст кардан; кафшеркунӣ.

КАФСЕРКАШ *کفشير کش* олате, ки бо он кафшер ва лаҳимкорӣ мекунанд.

КАФСЕРКОРӢ *کفشير کاري* *ниг.* **кафшергарӣ.**

КАФСЕРКУНӢ *کفشير کني* ба ҳам пайванддихӣ ва бандкунии шикоф ва сӯрохи филизот бо роҳи кафшер ва ё бо навшодир ва қалъагӣ; лаҳимкорӣ.

КАФСҚАН *کفشکن* даҳлез, ҷое, ки кафшро бароварда, сипас дохили хона мешаванд.

КАҲ *که* *муҳаффафи коҳ.*

КАҲГИЛ *کهگيل* *ниг.* **коҳгил.**

КАҲДАРЗА *که درزه* дарзаи коҳ, банди коҳ, ки махсус аз алафзорҳо даравида барои кашондан ва нигоҳ доштан тайёр карда шудааст.

КАҲДОН *کهدان* *ниг.* **коҳдон.**

КАҲДУД *کهدود* *ниг.* **коҳдуд.**

КАҲИЛ *ا.* *کهيل* сурма кашидашуда.

КАҲИР *کهير* *кит., тиб.* крапвиница.

КАҲҚАШОН *کهکشان* *нуч.* маҷмӯи ситораҳои беҳисоб, ки гирди як меҳвари умумӣ давр мезананд; Роҳи Қаҳқашон.

КАҲЛ *ا.* *کهل* марди миёнасол (*байни сӣ ва панҷоҳ*).

КАҲЛА *کهله* резаҳои зар, нуқра, курғошим *ва ғ.*, ки дар натиҷаи соидан ё арра кардан ба вучуд меоянд.

КАҲМАЙДА *کهمیده* *ниг.* **коҳмайда.**

КАҲРАБО *کهربا* самғи ба санг мубаддалшудаи шаффоф ва нимшаффофи асосан зардранг, ки ба чарм суда ба коҳ наздик оранд, онро ба тарафи худ мекашад.

КАҲРАБОӢ *کهربائي* *ниг.* **каҳраборанг.**

КАҲРАБОРАНГ *کهربارنگ* ранги зардча, зардранг.

КАҲРЕЗА *کهريزه* *ниг.* **коҳреза.**

КАҲТОБ *кит.* كهتاب 1. дуде, ки аз оташ додани коҳ ҳосил мешавад. 2. ҷӯшондаи гиёҳӣ барои таскини дард ва варамидагӣ (*дар ҷои дард-манд мебастанд*).

КАҲТӮДА كهتوده тӯдаи коҳ.

КАҲҲОНА كهخانه анбори махсус барои нигоҳ доштани коҳ, хошок ва ғ., каҳдон.

КАЧА كچه *кит.*, *кҲн.* ангуштарини бенигин.

КАЧАБОЗӢ كچهبازى *ниг.* гачабозӣ.

КАЧАЛӢ كچل кал, тоссар, кадусар.

КАЧАЛ II كچل качпо, шахси пояш кач; **качал-качал қадам ниҳодан** ба монанди качпоҳо лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛИДАН كچليدن лангидан, лангида роҳ рафтан.

КАЧАЛПО كچلپا *гуфт.* пояш кач; **качалпо шудан**.

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧ كچ хамдор, хамида; хам, уреб; *муқоб.* **рост:** меҳи кач, роҳи кач, хати кач, кач кардан, кач шудан; зулфи кач зулфи тобдодаи бари рӯ; качу килеб роҳ ё чизи дигари пурпечу хам; қадами кач гузоштан *киноя аз* ба роҳи хато рафтан; **кач-кач нигоҳ кардан** бо назари ғайри хайрхоҳона нигаристан, бад-бад нигоҳ кардан.

КАЧАБРӮ كچابرو 1. он ки қошу абрӯвони хамида дорад. 2. *мач.* хӯшрӯй.

КАЧАК كچك 1. мӯе, ки занон барои ороиш аз пеши гӯш ба рухсора фуруварда нӯгашро кач мебуранд. 2. *кит.* чангчаи филбонон, ки бо вай фил меронанд. 3. чангаки қассобӣ, қуллоб. 4. *гуфт.* зонукулчаи филизӣ барои пайвастанӣ кунҷи лӯлаҳои дудкаш.

КАЧАЛА(К) كچلك // كچله *гуфт.* кач.

КАЧАНДЕШ كچاندیش 1. шахсе, ки дар ҳаққи касе нодуруст фикр мекунад, бадгумон; бад-фикр, хатоандеш. 2. *мач.* душман, хасм.

КАЧБАҲС كچباحت он ки дар баҳс ба дурустии фикри нодурусти худ исрор мекунад; он ки дар баҳсу мунозира моҳияти фикри мусоҳибро муғризона нодуруст маънидод ме-

кунад.

КАЧБАҲСӢ كچباحت қачбаҳс будан, дар баҳс ба фикри нодурусти худ исрор кардан.

КАЧБИН كچبين 1. олус, аҳвал. 2. *мач.* он ки назари нодурусту ғаразнок дорад; бадхоҳ, бадандеш.

КАЧБИНӢ كچبيني 1. он ки бинии кач дорад. 2. *мансуб ба качбин;* нисбат ба касе фикри нодуруст доштан; бадхоҳӣ, бадандешӣ.

КАЧГАРДАН كچگردн он ки гарданаш бештар ба як тараф тоб меҳӯрад. 2. *мач.* гадо, тал-банда.

КАЧДАСТ كچدست 1. он ки дасташ кач аст. 2. *мач.* қалбдаст, дузд.

КАЧДАСТӢ كچدستي 1. кач будани даст. 2. *мач.* харомкорӣ, қалбдастӣ.

КАЧДАҲОН كچدهان он ки даҳонаш кач аст.

КАЧДИЛ كچدل дилсиёҳ, ботинаш вайрон, бад-дил; *муқоб.* софдил.

КАЧДУМ كچدم 1. он чи думаш кач аст. 2. *ниг.* каждум.

КАЧӢ كچى 1. кач будан 2. норостӣ, хамидагӣ; **качи чашм олусӣ;** **качӣ кардан (намудан)** дурӯғ гуфтан; кори нораво анҷом додан.

КАЧКОР كچكار қаллоб; *муқоб.* **росткор.**

КАЧКОРД كچكارد корди хоси хамидашакл барои буридани шоҳаҳои дарахтон.

КАЧКОРӢ كچكاري *мач.* қаллобӣ; **качкорӣ кардан** қаллобӣ кардан.

КАЧКУЛОҲ كچكلاه 1. он ки кулоҳро якшоҳа мепӯшад; олуфта, худпардоз. 2. *мач.* мағрур, мутакаббир.

КАЧКУНҶ(А) كچكنجه :секунҷаи качкунҷа (*ри-ёз.*).

КАЧКӮЛ كچكول *ниг.* кашкӯл.

КАЧМАКАЧ كچمكچ кач андар кач, качу килеб: **качмакачи кӯтал.**

КАЧНИҲОД كچنهاد бадсиришт, бадниҳод, бад-тинат.

КАЧНӮГ كچنوگ он чи охираш кач аст.

КАЧОВА كچاوه сабад ё куттие, ки барои кашондани бор (*асосан мева*) бо як банд аз ду пахлуи асп, хар ё шутур овезон карда мешавад.

КАЧОВАДОР كچاوهدار дорои качова, качова басташуда: **шутурҳои качовадор**.

КАЧОВАШИКАМ كچاوهشکم он ки шикамаш калону овезон аст.

КАЧПАХЛУ كچپهلو: **качпахлу задан гуфт**. ёнбош кардан, ба як пахлу така карда нишастан ё дароз кашидан.

КАЧПО(Ӣ) كچپاوى кас ё чизи пояш кач, качалпо: **хирси качпо**.

КАЧРАВ كچرو 1. он ки бо роҳи рост намеравад, мунҳариф. 2. *мач*. бадрах, бадрафтор.

КАЧРАВӢ كچروى 1. баромадан аз роҳи рост, инхироф. 2. *мач*. бадрафторӣ, бадроҳагӣ.

КАЧРАФТОР كچرفتار *ниг.* **качрав**; **чархи качрафтор** киноя аз фалак, дунё.

КАЧРАФТОРӢ كچرفتارى *ниг.* **качравӣ**.

КАЧТАБЪ كچطبع он ки завқ ва тавоноии дарки зебой ва атроф надорад; кундфаҳм, бефаҳм.

КАЧУКИЛЕБ كچوكليب ноҳамвор, норост.

КАЧУКИЛЕБӢ كچوكليبي ноҳамворӣ.

КАЧФАҲМ كچفهم он ки гапро нодуруст фаҳмида ба он маъноӣ ғалат медиҳад; он ки матлаберо аз рӯи ғараз нодуруст мепиндорад.

КАЧФАҲМӢ كچفهمي качфаҳм будан; ғалат фаҳмидани матлабе, ғалатфаҳмӣ.

КАЧФИКР كچفكر он ки фикри ғалат дорад; дорои фикри нодуруст.

КАЧФИКРӢ كچفكري андешаи нодуруст, фикри нодуруст.

КАЧХАТА كچخطه качрах, рахаш кач, хати кач, хати мунҳанӣ.

КАЧЧАШМ كچچشم 1. олус. 2. *мач*. он ки ба чизу чораи касон бо чашми тамаъ нигоҳ мекунад.

КАЧШОХ كچشاخ ҳайвони шохаш кач.

каш كاش 1. *асоси замони ҳозира* ва *сиган амр аз кашидан*. 2. *ҷузъи пасини бархе аз калимаҳои мураккаб ба маъноҳои баранда, ҳамлқунанда: аробакаш, боркаш, донакаш...*, кашанда, таҳаммулқунанда: **балокаш, захматкаш, меҳнаткаш**, дудқунанда, кашанда: **сигоркаш, носкаш**, тарсимқунанда: **расмкаш, лоиҳакаш, сураткаш, нақшакаш**, истехсолгар, тавлидқунанда, истихроҷқунанда: **равғанкаш**, ҳаракатдиҳанда, пайваस्तқунанда: **лашкаркаш, симкаш, лӯлакаш** ва ғ.

КАШ I كاش оғӯш, бар, сина, бағал.

КАШ II كاش *кит.* зебо, дилрабо; ба хушӣ, ба хурраиӣ.

КАШ III كاش 1. навор ё тасмаи дорои риштаҳои нозуки резинӣ, ки баъд аз кашида шудан ба ҳолати пешина бармегардад: **каши чуроб**. 2. навъе аз порча ва матоъ, ки хусусияти кашандагӣ дошта, дар таркибаш нахҳои чандири дорад.

КАШАК كاشك 1. чӯби дарози ҳамдор, ки аз чангақҳои ду нӯгаш сатили пуроб ё бори дигареро овехта, ба дӯш бардошта мебаранд. 2. *гуфт*. ғалладони чевон.

КАШАМ كاشم *нав.* ба миқдори як бор кашидан, як кашиданӣ (*оид ба нос, тамоку*).

КАШАНДА كاشنده 1. *сифати феълии замони ҳозира* аз **кашидан**. 2. қазб ва ҷалбқунанда; **қувваи кашанда** қувваи ҷозибача. 3. истифодақунанда, истеъмолқунанда (*доир ба нос, тамоку ва ғ.*).

КАШАНДАГӢ كاشندگي қолибӣ, қаззобият, ҷозибача.

КАШАФ كاشف *кит.* сангпушт, локпушт.

КАШБАР كاشبر *кит.* хушқаду қомат, зебо.

КАШБОФӢ كاشبافي *ниг.* **кешбофӣ**.

КАШБОФТ كاشبافت *ниг.* **кешбофт**.

КАШИДА كاشيده 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта* аз **кашидан**. 2. чизе, ки онро баркашида бошанд. 3. дароз, баланд. 4. кори дастии сӯзандӯзӣ ё мошинӣ, ки нақшхоро аввал ба рӯи матоъ кашида, баъд бо нахҳои рангоранг медӯзанд; матои гулдӯзӣ кардашуда; сӯзанӣ; **кашидаву қушода** саҳт, бо зар-

би тамои, бо тамои қувва (шаппотӣ задан ва г.); **кашида гирифтан** бо зӯри рабудан.

КАШИДАДӮЗ كشيدهدوز дӯзандаи кашида, сӯзанидӯз.

КАШИДАДӮЗӢ كشيدهدوزى 1. амали кашидадӯз, гулдӯзӣ. 2. нақшу нигори бо сӯзан ба матоъ дӯхташуда.

КАШИДАН كشيدن 1. ба тарафи худ овардан, ба худ наздик кардан; кашондан. 2. чалб (чазб) кардан, моил сохтан; тарафдори худ кардан. 3. аз чое ба чое овардан ё бурдан, гузарондан, интиқол додан: **хати телеграф кашидан**, **роҳи оҳан кашидан**. 4. аз поён ба боло баровардан (*мас., обро аз чоҳ, нафтро аз кон, лойро бо сатил ба бом*). 5. рехтан, андохтан (*чойро аз чойник ба пиёла, ошро аз дег ба табақ*). 6. берун кардан, баровардан (*мас., шамшер ва кордро аз гилоф*). 7. нақш кардан, наққошӣ кардан (*суратеро ба когаз, нақштеро ба девор*). 8. аз сар гузарондан; тоб овардан: **дард кашидан**, **заҳмат кашидан**. 9. афрохтан, дароз кардан ба боло: **қад кашидан**. 10. кашола кардан. 11. истеъмол кардан: **нос кашидан**, **сигор кашидан**, **чилиим кашидан**, **банг кашидан**. 12. аз тан баровардан: **либосро кашидан**, **кафшро кашидан**. 13. молидан (*сурмаро ба чаим, ўсмаро ба абрӯ*). 14. ҳосил кардан бо роҳи тақтир: **арақ кашидан**, **гулоб кашидан**. 15. *кит.* анҷомидан, расидан (-и кори касе): **кор то чое кашидан**. 16. чабида (макида) гирифтани, ба худ гирифтани: **обро ба худ кашидан**; **арра кашидан** бо арра буридан (*чӯбро*); **бӯ кашидан** бӯ кардан, бӯидан; **зарар кашидан** зиён дидан; **карнай кашидан** карнай навохтан; **лашкар кашидан** бо лашкар ба чое ба қасди ҷанг равона шудан; **наъра кашидан** баланд бонг задан; **саф кашидан** саф бастан, қатор шуда мураттаб истодан; **ташвиш кашидан** худро ба заҳмат мондан; **тор кашидан** таноберо байни ду нуқта кашол карда бастан; **уллос кашидан** нула кашидан; **хат кашидан** а) хат задан, ботил кардан (*навиштаеро*); б) бо хати рост ишора мондан (*ба зери навиштае*); **ба канор кашидан** а) канорачӯӣ кардан, худро ба як сӯ гирифтани; дур шудани; **дар (ба) бар кашидан** оғӯш кардан, ба оғӯш гирифтани, ба канор кашидан; **сар кашидан** а) сар боло кардан, қад кашидан; сабз шуда

(*рӯида*) сарак пайдо кардан; б) *киноя аз сар тофтани аз чизе, сар нафуоровардан ба чизе; абрӯ дарҳам кашидан* чин бар абрӯ афкандан, рӯ турш кардан, қавоқи худро овезон кардан; **ба (риштаи) назм кашидан** ба шакли шеърӣ даровардан; шеър гуфтани; **расвои касеро кашидан** касеро шармандаву беобрӯ кардан.

КАШИШ I ككش 1. *исми феълӣ* аз **кашидан**. 2. чозибани; **қувваи кашии** қувваи чозибани.

КАШИШ II ككيش рӯҳонии насронийн (*исавийн*).

КАШИШДОР ككيشدار кашидашаванда, дарозшаванда, дорони ёзандагӣ; дароз; **овози (садои) кашиишдор** овози (ҳарфи) дар талаффуз дарозтар аз маъмулӣ.

КАШӢ كشي *кит.* хушӣ, хушҳолӣ, тандурустӣ, зебоӣ.

КАШК ككش 1. хӯр. қурут. 2. *ниг.* **кашқоб**; оши кашк. 3. орди ҷав.

КАШКАК ككشك устухони бадани инсон, ки дар пеши зону қарор дорад.

КАШКАЛА ككشله *кит.* навъи пойафзол ва кафш.

КАШ-КАШ ككش кашокаш, кашмакаш; ◊ каш-каши қозихона муруфиаи қозихонагӣ.

КАШКАШАК ككشكш камонғӯлаки бачагона.

КАШ-КАШОН ككشكشان кашолақунон, кашон-кашон.

КАШКИН ككشكين 1. *ниг.* **кашкӣ**. 2. ҷавин; **нони кашкин** нони ҷавин.

КАШКӢ ككشي *мансуб ба кашк*; таҳияшуда аз кашк.

КАШКОБ ككشاب таоми обақӣ, ки аз ярмаи ҷав ё ҷуворӣ пухта, бо ҷурғот ё бо қурутоба меҳӯранд.

КАШКОС ككشكأس *кҳн.* осиебе, ки бо ёрии гову хар ба кор мебаромад.

КАШКӮЛ ككشكول *таър.* 1. норгили дарёӣ ва баҳрӣ. 2. каду ё косаи заврақшакл, ки қаландарон ба китф ё ба оринҷи дасти худ овехта мегаштанд ва чизҳои гадоӣ кардашонро ба он меандохтанд ва он дар қадим аз мевани

кашкӯл сохта мешуд.

КАШКӢЛА کاشکوله *kit.* ғӯзаи пахта.

КАШМАКАШ کشمکش талош ва ҷанҷоли чанд кас бар болои чизе, ё масъалае, кашокаш, муноқиша; **кашмакаш кардан** муноқиша (*бахсу ҷидол*) кардан.

КАШМАКАШӢ کشمکشی *ниг.* кашмакаш.

КАШМИРӢ کشمیری *мансуб ба* вилояти Кашмир; **шоли кашмирӢ** шоли мулоим, ки дар Кашмир бофта мешавад.

КАШНИЗ کشنيز *ниг.* кашнич.

КАШНИЧ کشنچ *гиёҳи* ғизоии хушбӯест, ки хому пухтаи он хӯрда мешавад.

КАШОВАРЗ کشاورز *ниг.* кишоварз.

КАШОВАРЗӢ کشاورزی *ниг.* кишоварзӢ.

КАШОКАШ کاشکاش *ниг.* кашмакаш.

КАШОКАШӢ کاشکاشی *ниг.* кашмакашӢ.

КАШОЛ کшал давомдор, дароз; **кашол додан** дароз кардан, тӯл кашондан; ба таъхир андохтан, ба қафо партофтани иҷрои коре (*одатан қасдан*); **кашол ёфтан** дароз кашидан, хеле вақт давом кардан, ба тӯл анҷомидан; дароз кашида шудан; **кашол кардан** *ниг.* кашол додан; **кашол шудан** тӯл кашидан; **гапро кашол додан** гапро дароз кардан, муддати зиёд гап задан; **бо дили кашол** умедворона, бо умед; **дил кашол будан** моил будан, хеле рағбат доштан (*ба коре, чизе*); **дил кашол шудан** хостан; ба чизе орзуманд шудан.

КАШОЛА کشاله *гуфт.* як навъ одами либосҳояш ҳамеша овезону камтартиб ва худаш сусткору ноӯҳдабаро; **кашола кардан** а) чизеро бо зӯр ба сӯи (*ё аз пайи*) худ кашида бурдан; **ба замин расонда кашида бурдан**; б) кашол додан, тӯл кашондан; **кашола шуда гаштан** аз пайи чизе гаштан (*маҷбуран ё хира шуда*); **кашола шуда рафтан** бе майлу хоҳиши худ рафтан ба сӯе; аз дунболи касе рафтан.

КАШОЛАКОР کشاله کار *ниг.* кашолкор.

КАШОЛАКОРӢ کشاله کاری *ниг.* кашолкорӢ.

КАШОЛАКУНОН کشاله کنان *феъли ҳол аз* кашола кардан; бо зӯрӣ кашида, кашола кар-

ла кардан; бо зӯрӣ кашида, кашола карда.

КАШОЛДИҲӢ کشالدهمی ба қафо андохтан кореро, имрӯзу фардо кардан дар иҷрои коре.

КАШОЛДОР کشالدار давомдор, дунболааш дароз.

КАШОЛӢБӢ کشالیابی *сифати феълии замони гузашта аз* кашол ёфтан; батаъхирмонда.

КАШОЛКОР کشالکار он ки иҷрои кор-хоро ҳамеша ба таъхир меандозад, дар ҳалли масъалаҳо сусткорӣ мекунад.

КАШОЛКОРӢ کشالکاری кашолкор будан, кашол додани иҷрои корҳо ё ҳалли масъалаҳо, сусткорӣ.

КАШОЛПО کشالپا одами сустҳаракату ноӯҳдабаро, лаванд.

КАШОН کشان *феъли ҳол аз* кашидан; кашола карда, кашолакунон; **кашон-кашон** а) кашола карда, кашолакунон, бо зӯр ва маҷбуран (*бурдан*); **кашон-кашон бурдан** кашола карда бурдан; б) кӯчкашонии зиёд.

КАШОНДАН کشاندن *тарзи бавоситаи феъли кашидан*. 1. чизеро бардошта ё ба чорпо ва ё ба ягон нақлиёт бор карда аз ҷое ба ҷое нақл кардан; **об кашондан бо ғалбер киноя аз** кори бенатиҷа ва беҳуда кардан. 2. маҷбур кардан касеро ба кашидани чизе (*мас., нос, папирос ва ғ.*); **бӯ кашондан** ба димоғи касе чизи бӯдореро нигоҳ доштан, то ки вай бӯӣ кунад, бӯёнидан. 3. ғалладонаро аз осиеб гузаронидан орд кардан.

КАШОНИДАН کشانیدن *ниг.* кашондан.

КАШТАЛ کشتل *лаҳҷ.* гиребон, яқа, яха.

КАШФ کشف 1. ошкор кардан, кушодани парда аз болои чизе, иктишоф. 2. чизи то ҳол номаълум ва ниҳонеро ёфтан ва ба асоси илмӣ ба субут расонидани он; **кашфи асрор** кушодани сирҳо, дарёфтани розҳои ниҳонӣ; **кашфи каромат** д. кушодани асрори ғайб ё пешакӣ хабар додан аз ягон ҳодисаи рӯӣ надода, ки шайху авлиё ба худ нисбат меоданд; **кашфи кони нафт** пайдо кардани кони нафт дар натиҷаи ҷустуҷӯи геологӣ.

КАШФИӢТ کشفیات 1. ҷ. кашфӣ//кашфия. 2. *ниг.* кашф 2.

КАШФӢ *کشفی* *кит. мансуб ба кашф.*

КАШША *کشه* сабад ё тӯрбаи махсуси аз хас бофташуда барои ба хар бор карда кашондани ахлоту хокрӯба.

КАШШОФ *ا. کشف* 1. кашфкунанда. 2. пешоҳанг (*истиллоҳи солҳои аввали баъди инқилоб*).

КАЪБ *ا. كعب* 1. *кит.* устухони банди пой ва соқ, бучулаки по. 2. устухон ё чизи ба он монанди шашпахлуи мураббаи аз як то шаш холдошта, ки бо он дар нард бозӣ мекунад. 3. қисми аз берун поёни пиёла, коса, табақ *ва ғ.* 4. *риёз.* решаи сеюм, ададе, ки агар ду бор дар ҳудаш зарб зананд, решаи сеюми он пайдо мешавад, $2 \times 2 \times 2 = 8$ каъби 8 баробари 2 аст.

КАЪБА *ا. كعبه* 1. *д.* хонаи Худо, хонаи чоркунчае дар шаҳри Макка (*Арабистони Саудӣ*), ки мусулмонон вақти намоз ба сӯи он рӯ меоранд (*кибла*) ва дар тӯли зиндагӣ агар қудрат ва тавоноӣ бошанд, як бор онро зиёрат (*ҳач*) кардан аз фарзҳои ислом аст, Байтулҳарам. 2. *кит.* ҷои азиз ва мавриди эҳтирому муҳаббат.

КВАДРАТ *лот. کودرت* 1. *ҳанд.* росткунҷаи баробартараф, мураббаъ. 2. *риёз.* ҳосили зарби як адади ба худ он адад зарбшуда.

КВАДРАТӢ *کودرتی* *мансуб ба квадрат:* муодилаи квадратӣ.

КВАНТ *олм. کونت* *физ.* миқдори аз ҳама хурди ягон кувва.

КВАНТӢ *کونتی* *:мансуб ба квант:* назарияи квантӣ.

КВАРТЕТ *ит. کورت* *мус.* асари мусиқавӣ барои чаҳор овоз ё чаҳор гуна соз.

КВАРТС *олм. کورتس* *маъд.* яке аз маъданҳои кӯҳӣ, ки шаффоф ва нимшаффоф буда, дар саноати оптикӣ ва радиотехникӣ низ аз он истифода мебаранд.

КВАС *р. کوس* нӯшобаи туршмазаи ғайриалкоголӣ, ки бо роҳи туршонидани нон дар об ҳосил мешавад.

КВОРУМ *лот. کوارم* миқдори иштироккунандагони ҷаласа, ки барои қонунӣ шудани он зарур мебошад, ҳадди нисоб.

КВОТА *лот. کواته* ҳисса, саҳм; $\diamond$ **квотаи президенти** имтиёзе, ки аз ҷониби Президент ҷихати дохил шудан дар мактабҳои олии ҷумҳурӣ барои ҷавондухтарону ҷавонписарони водихои дурдаст дода мешавад.

КЕБИДАН *کبيدن* 1. *кит.* аз роҳи рост баромадан, қач рафтан. 2. ибто кардан; ҳусидан, тарсидан.

КЕГЛ *олм. کيگل* калонтарин дараҷаи ҳарфҳо дар матбаа.

КЕК *کيک* *кит.* мардумаки чашм.

КЕКС *англ. ککس* навъи нони кандини мавиздор ё мағздор ва ё бидуни он ки одатан дар шакли нони хиштӣ ё гирда мепазанд.

КЕЛИН *т. کلين* *ғуфт.* арӯс; **келин кардан, келин фурувардан** арӯс кардан, арӯс овардан.

КЕЛИНБИБӢ *کلينبيبي* *ғуфт.* мурочиати эҳтиромона ба арӯс.

КЕЛИНБИЁРОН *کلينبياران* *ниг.* арӯсбиёрон.

КЕЛИНБИНИ *کلينبيني* *ғуфт.* маросими аввалин бор ба дидани арӯс ҷамъ шудани хешовандони домод.

КЕЛИНПОШШО *کلينپاشا* *ғуфт.* мурочиати иззатмандона ба арӯс.

КЕЛИНТАЛ(А)БОН *کلينطلبان* *ниг.* арӯстал(а)-бон.

КЕЛИНФУРОРӢ *کلينفراری* *ғуфт.* тӯйи арӯсӣ, ба хонаи худ овардани арӯс.

КЕЛИНЧАК *کلينچک* *ғуфт.* наварӯс, арӯси нав ба хонаи шавҳар омада.

КЕЛИНШАВАНДА *کلينشونده* *ниг.* арӯсшаванда.

КЕМА *کيمه* *ғуфт.* киштӣ, паром.

КЕМУХТ *کمخت* чарми донадор, ки аз пӯсти сағрии аспу хар месозанд.

КЕМУХТГАР *کمختگر* чармгар.

КЕМУХТӢ *کمختی* *мансуб ба кемухт;* аз кемухт дӯхта ё сохташуда.

КЕНГУРУ *англ. کنگرو* *зоол.* ҳайвони алафхор, ки бачаи навзоди худро дар ҳалтачаи табиие, ки зери шикам дорад, гирифта мегардад ва дар он ҷо аз пистонаш шир медиҳад (*асосан*

- дар Австралия зиндагӣ мекунад).
- КЕНЧА** *т.* *کنجه* *гуфт.* фарзанди охирин дар оилаи як падару модар.
- КЕҲ** *к.* *که* *кит.* хурд, майда, нисбат ба (одам), *муқоб.* *мех.*
- КЕҲИН** *к.* *کهين* хурдтарин, майдатарин; *муқоб.* *мехин.*
- КЕҲТАР** *к.* *کهتر* хурдтар, майдатар; *муқоб.* *мехтар.*
- КЕҲТАРӢ** *к.* *کهتری* 1. хурдӣ, майдагӣ. 2. хизматгор.
- КЕШ I** *к.* *کيش* 1. дин, мазҳаб, оин. 2. расму одат, атвор.
- КЕШ II** *к.* *کيش* тирдон, тиркаш.
- КЕШ III** *к.* *کيش* *варз.* 1. ҳолате дар шатранч, ки дар он шоҳ ба яке аз донаҳои ҳариф таҳдид шавад. 2. дар шатранч ҳангоми кеш додан ба ҳариф гуфта мешавад.
- КЕШ IV** *к.* *کيش* навъе аз порчаи катонӣ.
- КЕШБОФӢ** *к.* *کيشبافی* амали аз кеш тайёр кардани матоъ.
- КЕШБОФТ** *к.* *کيشبافت* аз кеш бофташуда.
- КИ** *к.* *که* 1. *пайвандаки тобеъқунанда, ки ҷумлаҳои пайравро ба сарҷумла мепайвандад. 2. бо пайвандак ва калимаҳои дигар омада, пайвандакҳои таркибӣ месозад: ё ки, вақте ки, зеро ки, гарчанде ки ва ғ.*
- КИБЕРНЕТИКА** *ю.* *کيبرنتيکه* илм дар бораи қонунҳои умумии ҷараёни идорақунӣ ва робита дар системаҳои муташаккил.
- КИБЕРНЕТИКӢ** *к.* *کيبرنتيکی* мансуб ба кибернетика.
- КИБОР** *а.* *کبار* 1. *қ.* *кабир.* 2. аъён, ашроф.
- КИБОРЗОДА** *а.* *کبارزاده* фарзанди хонаводаи аъён, ашрофзода.
- КИБР** *а.* *کبر* калонгирӣ, такаббур, мағрурӣ; *кибру ғурур.*
- КИБРИӢ** *а.* *کبريا* *кит.* 1. азамат, бузургӣ (*сифати Худо*). 2. ғурур, мағрурӣ.
- КИБРИТ** *а.* *کبريت* ғӯгирд; ҷӯбчаи борике, ки дар нӯгаш барои даргирондани ҷароғ ва ғ. олтинғӯгирд дорад.
- КИӢ** *к.* *کيا* *кит.* 1. соҳиб, ҳоким; подшоҳ. 2. паҳлавон, диловар.
- КИӢНО** *к.* *کيانا* яке аз чор унсур, (об, оташ, хок, бод) ки ғӯё олам аз онҳо таркиб ёфтааст; асли ҳар чиз.
- КИӢР** *к.* *کيار* *кит.* лавандӣ, танбалӣ, қоҳилӣ.
- КИӢСАТ** *а.* *کياست* зиракӣ, ҳушёрӣ, басират.
- КИЗБ** *а.* *کذب* *кит.* дурӯғ, фиреб.
- КИЛЕБ** *к.* *کليب* қач, уреб, норост, хам; *қачу килеб* вайрон.
- КИЛИК** *к.* *کليک* *кит.* ангушти хурди по ва даст.
- КИЛК** *к.* *کلک* 1. най, қамиш. 2. найқалам; қалам; *қаламу дафтар* қаламу қоғаз.
- КИЛЛА** *к.* *کله* *кит.* 1. парда, чодире, ки сақф мепӯшанд. 2. сақф, шифт.
- КИЛО I** *к.* *کلا* *қ.* қўза.
- КИЛО II** *фр.* *کيلا* *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб дар таркиби калимаҳои ифодақунандаи ченаку андоза ба маънои ҳазор: киловатт, километр.*
- КИЛО III** *к.* *کيلا* *гуфт.*, *ниг.* *килограмм.*
- КИЛОБАЙТ** *к.* *کيلابايت* *итт.* воҳиди ченаки ҳаҷми иттилоот дар хотираи компютер, ки ба 10²⁴ байт баробар аст.
- КИЛОВАТТ** *к.* *کيلوات* воҳиди ченқунии қувваи ҷараёни барқ, ки ба 1000 ватт баробар аст, воҳиди тавоноӣ, иқтидор (*ифодаи ихтисориаш* кВт).
- КИЛОВАТТ-СОАТ** *к.* *کيلوات ساعت* воҳиди андозаи нерӯ ё қор, ки асосан дар электротехника истифода шуда, бо аломати кВт/С. (1 кВт.) ишора мегардад.
- КИВОЛТ** *ю.* *کيلاولت* воҳиди ченаки шиддати ҷараёни барқ.
- КИЛОГРАММ** *ю.* *کيلاگرم* ченаки вазн, ки ба 100 грамм баробар аст, кило (*ифодаи ихтисориаш* кг).
- КИЛОМЕТР** *к.* *کيلومتر* ченаки дарозӣ, ки баробар ба 1000 метр аст (*ифодаи ихтисориаш* км);

воҳиди дарозӣ.

КИЛОТОННА *килатанә* воҳиди шартии қувваи заряди ҳастай, ки ба нерӯи таркиши 1000 тонна тратил баробар аст.

КИЛЧ *کلچ* *кит.* чин, шикани зулф, хамаи зулф.

КИМ *کیم* *гуфт.* ҳиссаҷае, ки бо пурсиш-ҷонишинҳо ва зарфҳо омада, номуайяниро ифода мекунад: **ким-қадом**, **ким-қучо**, **ким-қай**, **ким-қӣ**, **ким-қӣ**.

КИМИЁ *ю.* *کیمیا* 1. *таър.* илми бардурӯғ дар бораи ба тиллову нуқра мубаддал гардонидани филизҳои одӣ ба воситаи иксирҷавҳари афсонавӣ дар асрҳои миёна, алхимия. 2. *маҷ.* чизи камёб, нодир. 3. *маҷ.* макру ҳила; фикр ва мулоҳизаи нозукбинона. 4. *ниг.* химия.

КИМИЁГАР *کیمیаگر* *таър.* он ки даъвои пучи аз филизҳои одӣ, аз қабилӣ мис ва қалъагӣ, тиллову нуқра сохтан мекард.

КИМИЁГАРӢ *کیمیаگری* 1. шуғли кимиёгар. 2. *маҷ.* кори каммеҳнати пурфоида; фиребгарӣ.

КИМИЁӢ *کیمیائی* 1. *мансуб ба кимиё.* 2. кимиёгар.

КИМОЛ *کیمال* *кит.*, *зоол.* ҷонвари кабудранге, ки аз пӯсти он пӯстин медӯзанд, савсар.

КИМХО(Б) *کیمخاب* навъи матои абрешимии нафиси рангоранг: **камзӯли кимхо**.

КИН *کین* душманӣ ва бугз, ки касе дар дил нигоҳ медорад, адоват, кина; **кину адоват** душманӣ ва нафрату бадҳоҳии дарунӣ; **кину ҳасад** душманӣ ва нотавонбинӣ.

К-ИН *کین* *шакли қӯтоҳшудаи ки ин.*

КИНА *کینه* 1. *ниг.* **кин**; **кина гирифтан** (доштан) дар дили худ нисбат ба касе адоват парваридан. 2. *д.* чашмзаҳм, чашмрасӣ, сук; **кина кардан** аз касе гӯё зарару зиёни чашмзаҳмро бароварданӣ шуда, амали афшону тақон, бо нон силақунӣ ва дуохониро иҷро кардан.

КИНАВАР *کینه‌ور* *ниг.* **кинадор**.

КИНАГАР *کینه‌گر* *ниг.* **кинадор**.

КИНАДОР *کینه‌دار* он ки дар дилаш нисбат ба касе душманию бадҳоҳӣ дорад; бадкина.

КИНАДОРӢ *کینه‌داری* кинадор будан, бадкинагӣ; бугз; душманӣ, адоват.

КИНАКАШ *کینه‌کش* *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАТӢЗ *کینه‌توز* *кит.*, *ниг.* **кинаҷӯ**.

КИНАТӢЗӢ *کینه‌توزی* *ниг.* **кинаҷӯӣ**.

КИНАХОҶ *کینه‌خواه* адоватпарвар, бадҳоҳ.

КИНАХОҶӢ *کینه‌خواهی* дар дил адоват парвардан; ба қасос фурсат чустан.

КИНАЧӢ *کینه‌چی* *д.* он ки гӯё бо дуою амал аз одамони чашми бад расида зарари чашмзаҳмро дур мекунад.

КИНАЧӢ(Ӣ) *کینه‌جوی* *ниг.* **кинахоҳ**.

КИНАЧӢӢ *کینه‌جویی* *ниг.* **кинахоҳӣ**.

КИНГ *کنگ* амради беҳаё, шаттоҳ, амрад.

КИНДОР *کینه‌دار* *ниг.* **кинадор**.

КИНЕМАТОГРАФИСТ *ю.* *کینمتاگرافیست* филм-соз, филмбардор, синамогар.

КИНЕМАТОГРАФИЯ *ю.* *کینمتаگریه* синамогарӣ, соҳаи фарҳанг, ки бо истехсоли кинофилмҳо ва намоиши онҳо машғул аст.

КИНЕСКОП *ю.* *کینسکاپ* абзори лӯлашакли қабулкунандаи навори видео барои аз нав падида овардани тасвир дар оинаи телевизион ва ғ.

КИНЕТИКА *ю.* *کینتیکه* қисми асосии механика, ки ҳаракатро вобаста ба сабабҳои асосии он меомӯзад, яъне динамика ва статикаро дар бар мегирад: **кинетикаи физикӣ**, **кинетикаи химиявӣ**.

КИНЕТИКӢ *کینتیکی* *мансуб ба кинетика:* хусусияти кинетикӣ.

КИНО *ю.* *کینа* *ниг.* **синамо**.

КИНОВАР *کین‌آور* интиқомҷӯ, интиқомгир; чанговар.

КИНОВАРӢ *کیناوری* чангҷӯӣ, интиқомҷӯӣ.

КИНОКОМЕДИЯ *кйнакамиде* *ниг.* **филм** (-и мазҳақавӣ).

КИНОСТУДИЯ *ю.* *کیناستودییه* муассисае, ки филмҳои кино истехсол мекунад.

КИНОТЕАТР *ю.* **кинатياتر** бинои махсус барои ба омма нишон додани кинофилмҳо.

КИНОФЕСТИВАЛ *ю.* **кинафستول** намоиши оммавии филмҳо бо мақсади муайян кардани беҳтарини онҳо, фестивали филмҳо.

КИНОФИЛМ *ю.* **кинафيلم** асари санъати кино, филми бадеӣ; **кинофилми мустанад** филми ҳуҷҷатӣ.

КИНОШИНОС **кинаشناس** мутахассис ва мунаққиди санъати кино.

КИНОШИНОСӢ **кинаشناسى** илм дар бораи санъати кино.

КИНОЯ *а.* **كنايه** 1. *адш.* навъи санъати суҳан аст, ки нависанда ё гуёнда калимаву ибораеро ғайр аз маънои аслиаш ба маънои маҷозии дигари мантиқан ва ташбеҳан бо он наздик қор мефармояд. 2. суҳане, ки дар он мақсади асли пинҳон бошад; рамз, ишора; **киноя задан (қардан)** суҳани кинояомез гуфтани; пичинг задан.

КИНОЯВӢ **كنايه‌وى** **мансуб ба киноя**; маънои киноявӣ маънои бо истифодаи санъати киноя ифодаёфта дар калимаву ибораҳо.

КИНОЯДОР **كنايهدار** *ниг.* кинояомез.

КИНОЯОМЕЗ **كنايه‌آمیز** пичингдор, духӯра.

КИНЧ **کنچ** *қит.* бузургҷусса, қавихайқал; **пилони кинч** филҳои қавичуссаи чангӣ.

КИРДИГОР **کردگار** *д.* офаринанда, офаридгор, холиқ (*сифати Худо*).

КИРДОР **کردار** рафтор; қор, амал; **қирдори ношоиста** қор ва рафтори ношоам; **қору қирдор** қору рафтор.

КИРӢ **کیریا** *ниг.* қирётахта.

КИРӢТАХТА **کیریاتخته** тахтапорчаи оҳанӣ, ки сӯроҳҳои қалону хурди зиёде дорад ва заргарон симҳои тиллову нуқрагини ғафсрехтаро аз даруни он сӯроҳҳо қашида гузаронда, ба шакли симҳои борик мефароранд.

КИРМ **کرم** ҳашароти хазандаи баданаш нарму дарози беустухон, ки дар оби лойқа, дар меваҳо ва гӯшт пайдо мешавад; **қирми лойхӯрак**, **қирми себ**; **қирми пилла** *ниг.* қирмак; **қирми шабтоб** қирми хурде, ки моддаи фос-

фори рӯи баданаш дар торикӣ аз худ рӯшноӣ медиҳад.

КИРМАК **کرمک** қирми шапалаки абрешими тут, ки баъди гирифтани пилла ва абрешим аз он парвариш мекунад, қирми пилла, қирми абрешим; **қирмак барин хӯро** боиштиҳо, пурхӯр (*ишора ба давраи бедоршавӣ ва бисёр барги тут хӯрдани қирми пилла*).

КИРМАКДОР **کرمکدار** *ниг.* қирмакпарвар.

КИРМАКДОРӢ **کرمکداری** *ниг.* қирмакпарварӣ.

КИРМАКПАРВАР **کرمکپرور** он ки машғули парвариши қирмак аст; мутахассиси соҳаи қирмакпарварӣ.

КИРМАКПАРВАРӢ **کرمکپروری** соҳаи кишоварзӣ, ки ба парвариши қирми пилла ихтисос дода шудааст, қирмакдорӣ; шӯғли қирмакпарвар.

КИРМЗАДА **کرمزده** қизе, ки дар он қирм пайдо шудааст, қирмхӯрда: **талқон ва қурутҳои қирмзада**, зардолуи қирмзада.

КИРМҚАРДА **کرم کرده** *ниг.* қирмзада.

КИРМХӢРДА **کرمخورده** он чи ба он қирм даромада нобуд қардааст; **дандони қирмхӯрда** дандони аз дарун пӯсида ва иллат пайдоқарда.

КИРМЧА **کرمچه** қирми хурд.

КИРМШАҚЛ **کرمشکل** ҳамчун қирм, ба қирм монанд.

КИРО *а.* **کرا** 1. иҷорагирии хона, замин, қорпо ё қизи дигар барои муддати маълуме дар бадали маблағе, иҷора. 2. маблағе, ки ба ивази иҷорагирии қизе, қое, қорпое ба соҳиби он пардохта мешавад, пули иҷора; **қиро қардан** (*қое, қизе ё қорпоеро*) ба иҷора гирифтани; **ба қиро гирифтани** (*қизеро*) ба иҷора гирифтани; **ба қиро додан** ба иҷора додан (*қизеро*); **қирои қизе қардан (нақардан)** арзидани (наарзидани), сазовор будани (набудани) ба қизе: **қирои гап задан намекунад** ҳатто ба гап задан ҳам намеарзад.

КИРОӢ **کرائی** 1. қирошуда, ба қиро гирифташуда: **аробаи қироӣ**, **мошини қироӣ**. 2. арзишдор; **қироӣ набудани** намеарзад; қазой набудани, арзанда набудани; **одами қироӣ** одами

ба чизе арзанда, сазовор, лоик.

КИРОКАШ کراکش 1. он ки чорпо ё воситаи нақлиёти худро ба касе ба киро (ичора) ме-диҳад. 2. он ки ба воситаи нақлиёти худ ба ивази маблағе мусофиркашонӣ ё боркашонӣ мекунад.

КИРОКАШӢ کراکشی шуғл ва амали кирокаш, ба киро додани чорпо, ароба, мошин ва ғ.

КИРОКАШХОНА کراکشخانه ҷои исти воситаҳои нақлиёти кироӣ.

КИРОКУНАНДА کراکنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз киро кардан*; он ки чизеро ба киро гирифтанист.

КИРОКУНӢ کراکني киро кардан, ба киро гирифтани.

КИРОМ I a. کرام ҷ. карим.

КИРОМ II کرام *ниг. киромӣ*.

КИРОМӢ کرامی *ниг. гиромӣ*; **киромӣ доштан** азиз доштан, ҳурмат кардан.

КИРОПУЛӢ کراپولي маблағе, ки дар бадали кироӣ чизе пардохта мешавад.

КИРОШУДА کراشده *сифати феълӣ замони гузашта аз киро шудан*; чизе, ки ба киро гирифта шудааст.

КИРОЯ کرایه 1. *ниг. киро*. 2. кирошуда, кироӣ; **аскари кироя** аскаре, ки ба ивази музде адои хизмат мекунад; **коркуни кироя** қувваи кории ба киро гирифташуда; **савории кироя** чорпои ба ичора (киро) гирифташуда.

КИРОЯНИШИН کرایه‌نشین *ниг. ичоранишин*.

КИСА a. کیسه 1. ҷои халтачашакл дӯхташуда дар либос барои гузоштани пул ва чизҳои майдаи сабук, чайб; **кисаи бағалӣ** *ниг. кисабағал*. 2. халтачаи пул, ҳамён. 3. халтачае аз матои дурушт, ки дар ҳаммом бо он баданро молида мешӯянд; **ба кисаи касе рафтан** ба дасти касе афтодани пули касе; **дар киса тугун карда мондан** пасандоз кардан (маблағеро); **даст ба киса задан** даст ба чайб андохта, пул баровардани шудан; **кисаи касеро афшонда гирифтани** тамоми пули дар чайб доштаи касеро гирифтани; **◇ кисаро бо чормағи пуч пур кардан** ба касе ваъдаи хушку

холо додан; **таги киса кам шудан** кам шудани сармоя ё маблағи ғункардаи касе зарар дидан аз муомилае.

КИСАБАҒАЛ کیسه‌بغل *ниг. бағалкиса*.

КИСАБУР کیسه‌بر дузде, ки дар бозор ва дигар ҷойҳои серодам пули мардумро аз кисаи онҳо мерабояд.

КИСАБУРӢ کیسه‌بری дуздидани пули касон аз кисаи онҳо; амали дузди кисабур.

КИСАГӢ کیسگی ба киса гузошташаванда, чайбӣ; ҳар чизи хурд, ки дар киса ғунчиданаш мумкин аст: **дафтарчаи кисагӣ**, **китобчаи кисагӣ**, **соати кисагӣ**.

КИСАДОР کیسه‌دار 1. либосе, ки киса дорад ё чизе, ки шабеҳи кисаро дорад. 2. *кит.* хазинадор; хазиначӣ. 3. *киноя аз одамони пулдор*, бой; он ки дар вақти арзонӣ чизҳоро харид мекунад ва дар вақти камчинию қиматӣ онҳоро мефурӯшад; ханнот, чаллоб.

КИСАКАМАР کیسه‌کمر ҳамён, халтачае, ки одатан шахсони савора аз ду паҳлу ба камар мебандад.

КИСАКАСАЛ کیسه‌کسل *гуфт., маҷ.* он ки дар кисааш пул надорад, қисатиҳӣ, қисаҳоли, бепул.

КИСАКОВӢ کیسه‌کاوی кофтани киса; даст андохтан ба киса барои баровардани пул.

КИСАМОЛ کیسه‌مال он ки дар ҳаммом тани одамнро тоза мекунад; халтакаш, даллок, ходимчӣ.

КИСАТИХӢ کیسه‌تهی *ниг. қисаҳоли*.

КИСАХАРҶӢ کیسه‌خرجی маблағи андаке, ки барои хароҷоти майда бо худ мегиранд.

КИСАХОЛӢ کیسه‌خالی он ки дар киса пуле надорад, бепул, тихикиса.

КИСВАТ a. کسوت *кит.* либос, пӯшок.

КИСВАТГАРӢ کسوت‌گری *кит.* 1. либоспӯшӣ; **кисватгарӣ кардан**. 2. ба либоси дигар даровардан. 3. *киноя аз тарҷума кардан*.

КИСЛОТА کیسلاته *хим.* моддаи (пайвасти) химиявӣ, ки дар таркибаш гидроген дошта, ба ионҳо ҷудо шуда, мазаи туршӣ дорад, те-

- зоб: **кислотаи нитрат**, **кислотаи сулфат**, **кислотаи карбон**.
- КИСРО** كسرى 1. *шакли арабишудаи* Хисрав. 2. лақаби Хисрави Анӯшервон. 3. *таър.* лақаби подшоҳони Сосониён баъд аз Хисрави Анӯшервон.
- КИТМОН** *а.* كتمان махфӣ доштан, пинҳон кардан.
- КИТОБ** *а.* كتاب варақҳои таълифии дастнавис ё чопӣ, ки чилд шуда бошад: **китоби хониш**, **китоби алифбо**; **китоби дарсӣ** китобе, ки дар мактабҳо аз рӯи он дарс мехонанд; **китоби луғат** китобе, ки дар он маҷмӯи калима ва ибораҳои забоне бо шарҳу тафсири ё тарҷумааш гирд оварда шудааст (*бо риояи тартиби алифбо*), фарҳанг, луғатнома; **бозори китоб** растаи китобфурӯшон; **ҳисобу китоб кардан** дахлу харҷро баррасӣ кардан, ба ҳисоб гирифтани; ҳисобро баробар кардан; **як китоб маънӣ доштан** пурмаънӣ будани сухане.
- КИТОБА** *а.* كتابه матне, ки бо хати чалӣ бар девори масҷидҳо, болои дарвозаҳо ва ё санги макбараҳо канда ё навишта шудааст; *муқ.* **катиба II**.
- КИТОБАТ** *а.* كتابت навиштан; нусха-бардорӣ аз рӯи навиштае; **китобат кардан** навиштан; рӯбардор кардан, нусха бардоштан (*аз навиштае*).
- КИТОБАТӢ** كتابتӣ: **аломатҳои китобатӣ** *грам.* маҷмӯи аломатҳо дар забони хатӣ (*аз қабилу нукта, вергул, нуктавергул, аломатҳои суол, хитоб, баён ва ғ.*), ки барои дуруст дарк кардани мазмуни матн ва бе ғалат хондани он хизмат мекунад; **забони китобатӣ** забони бо хат сабтшудаи услубҳои бадеӣ, илмӣ, публицистӣ ва коргузориҳои расмӣ, забони хатӣ.
- КИТОББОРОӢ** كتاببرارى *нашри* китоб.
- КИТОБДОН** كتابدان *гуфт.* китобандозак, киф.
- КИТОБДОР** كتابدار *корманди* китобхона, барои ниғаҳдории китоб.
- КИТОБДОРӢ** كتابدارى 1. *вазифа* ва *шугли* китобдор. 2. *усул* ва *қоидаву тартиботи* нигоҳдории китобҳо дар китобхона.
- КИТОБДӢ** كتابدوست он ки китобро дӯст медорад; *ҷамъкунандаи* китобҳои камёб ва нодир: **ҷамъияти китобдӯстони шаҳр**.
- КИТОБДӢ** كتابدوستى *шугли* китобдӯст, дӯст доштани китоб.
- КИТОБИЁТ** *а.* كتابيات *тасвири* илмӣ чигунагии шаклу мазмуни китобҳо ва тартиб додани феҳристи онҳо; **танқид ва китобиёт** боби махсус дар рӯзномаю маҷаллаҳо, ки ба тавсиф, шиносондан ва нишон додани камбудии китобҳои нав бахшида мешавад.
- КИТОБИӢ** كتابى 1. *мансуб ба* китоб. 2. он чи дар асоси китоб гуфта ё навишта шудааст; **номи китобӣ** номи шахс, ки бо истинод ба китоб (*хусусан динӣ*) гузошта шудааст; **забони китобӣ** *ниг.* **китобатӣ** (**забони китобатӣ**).
- КИТОБМОҲАК** كتابمانك *лавҳи* китобгузорӣ барои ба хондан мувофиқ ҷой гирифтани он, раҳл.
- КИТОБНАВИС** كتابنويس *он ки* китоб таълиф кардааст, нависанда.
- КИТОБНАВИСӢ** كتابنويسى *исми амал аз* китоб **навиштан**; навиштани китоб, иншои китоб.
- КИТОБНОМА** كتابنامه *феҳрист* ва *номгӯи* маводу маъхаз ва сарчашмаҳо, ки дар таҳияи асаре истифода шудааст ва он ё дар поварақ ё дар охири китоб оварда мешавад.
- КИТОБОРОӢ** كتابآرائى *ороиши* китоб, маҷмӯи корҳои чун хушнависӣ, чилдсозӣ, ороиш, суратгирӣ, ки барои зебо кардани китоб истифода мешавад.
- КИТОБПАРАСТ** كتابپرست *он ки* китоб барои вай муқаддас аст, ошиқи китоб.
- КИТОБПАРАСТӢ** كتابپرستى *шугли* китобпараст, муқаддас донистани китоб.
- КИТОБСОЗӢ** كتابسازى 1. *маҷмӯи* корҳои таҳия, чилдсозӣ, ороиш, саҳифабандӣ ва муковабандии асаре. 2. *маҷ.* барои дигарон ҷамъ овардани матн ва таҳияи китоб.
- КИТОБФУРӢ** كتابفروش *фурӯшандаи* китобҳо, он ки ба савдои китоб машғул аст.
- КИТОБФУРӢ** كتابفروشى 1. *шугл* ва *амали* китобфурӯш. 2. *ҷое*, ки дар он китоб фурӯхта

мешавад: **дӯкони китобфурӯшӣ**.

КИТОБХОН کتابخوان 1. мутолиакунандаи китоб, хонандаи китоб; китобдӯст. 2. он ки чун узви расмии китобхонае аз китобҳои он истифода мебарад.

КИТОБХОНА کتابخانه 1. ҷое, ки ҳама гуна китобҳо чамъ ва ниғаҳдорӣ карда мешаванд: **китобхонаи шахсӣ**. 2. муассисае, ки ҳама гуна китобҳо барои истифодаи умум чамъ мекунад ва нигоҳ медорад; **китобхонаи сайёр** китобхонае, ки тавассути нақлиёт аз ҷое ба ҷое интиқол дода мешавад.

КИТОБХОНДА کتابخوانده босавод, таҳсилкарда.

КИТОБХОНӢ کتابخوانی 1. хондани китоб, мутолиа. 2. китоб хонда шунавонидан ба дигарон; **китобхонӣ кардан** чамъ шуда китоб хондан, ки дар қадим ва ҳоло дар деҳоти дурдаст яке аз тарзҳои вақтгузаронии маданӣ буд.

КИТОБЧА کتابچه китоби ҳаҷман хурд, рисола.

КИТОБШИНОС کتابشناس мутахассиси китобшиносӣ.

КИТОБШИНОСӢ کتابشناسی илм дар бораи китоб ҳамчун падидаи фарҳангӣ ва маҳсули истеҳсолот.

КИТФ *a.* کتف сари шонаи бадан, шона, дӯш: **китф дарҳам кашидан** аз коре ҳайрат ва тааҷҷуб кардан; дар масъалае изҳори беҳабарӣ кардан.

КИТФВАСЕЪ کتفوسیع фароҳдӯш, шонапахн.

КИТФТАНГ کتفتنگ либоси китфаш танг.

КИФОЛ *a.* کيفال *кит.* авбош, беҳудагард.

КИФОЛАГӢ کيفالگی авбошӣ, беҳудагардӣ.

КИФОФ *a.* کفاف он қадар даромад ё маош, ки ба хароҷот кифоя мекунад; миқдори хӯроке, ки барои зиндагӣ басӣ мекунад.

КИФОЯ(Т) *a.* کفايه//کفايت басанда, кофӣ; **ба қадри кифоя** ба андозаи қонеъкунанда, басанда; **кифоя будан** басанда будан, кофӣ будан, расидан.

КИФОЯТКУНАНДА کفايتکننده *сифати феълӣ*

замони ҳозира аз кифоят кардан; басанда.

КИФТ کفت *шакли ҷойивазкардаи китф.*

КИҲОНАТ *a.* كهانت *кит.* коҳинӣ, ғайбгӯӣ, пешгӯӣ.

КИЧИРӢ کچيری *хӯр.* оше аз мошу биринҷ, ки мисли шӯла ғафс мешавад.

КИЧҶА کيجه *кормчаҳои паразитӣ, ки дар рӯдаю меъдаи инсон ва ҳайвони ширхор пайдо мешаванд, гичча, кирми меъда (аскарида, глист).*

КИШ I کيش *нидои рондани мурғону парандагони хонагӣ; киш-киш додан касеро ба муқобили касе шӯрондан, тез кардан.*

КИШ II کيش *варз.* дар бозии шатранҷ ҳолате, ки шоҳро яке аз мӯҳраҳои ҳариф таҳдид мекунад.

КИШАН کيشن 1. занҷир ё банди махсусе, ки барои нагурехтани асп ба ду пойи пеши он (*ба воситаи қуфли вазндор*) мебанданд. 2. занҷири махсус, ки ба пою дасту гардани маҳбусон зада қуфл мекунад, завлона, ишкел; **кишан шудан** монеаи боздорандаи чизе шудан.

КИШВАР کشور 1. сарзамин, мамлакат, давлат. 2. воҳиди маъмурию ҳудудӣ.

КИШВАРӢ کشورى *мансуб ба кишвар; саросарӣ.*

КИШВАРКУШО(Ӣ) کشورکشای 1. кашфкунандаи кишвари нав. 2. фотех, ҷаҳонгир; истиллогар.

КИШВАРКУШОӢ کشورکشائی 1. кашфи кишвар, сарзамини нав. 2. фатҳ кардан, мутеъ сохтани кишварҳо.

КИШВАРСИТОН کشورستان *ниг.* **киш-варкушо.**

КИШВАРХУДОӢ کشورخدای *кит.* подшоҳ, соҳиби сарзамин ё кишвар.

КИШВАРШИНОС کشورشناس мутахассиси илми кишваршиносӣ.

КИШВАРШИНОСӢ کشورشناسی *мачмӯи тадқиқот ва донишҳо оид ба табиат, инсон, иқтисод, таърих, урфу одат, анъанаҳои кишвар; осорхонаи кишваршиносӣ* осорхонае, ки дар он мавод ва ашёи оид ба шиносонидани

мамлакате ҷамъ оварда шудааст.

КИШМИШ کشمش навъи ангури майдаи бедонак; мавизи ин ангур: **кишмиши зард**, **кишмиши сиеҳ**.

КИШМИШӢ کشمشی *марбут ба кишмиш*; бо истифода аз кишмиш таҳия шудани чизе.

КИШОВАРЗ کشاورز деҳкон, зореъ, барзгар.

КИШОВАРЗӢ کشاورزی деҳконӣ, зироаткорӣ, барзгарӣ.

кишт کشت *асоси замони гузашта аз киштан*.

КИШТ I کشت 1. коштан, коридан; киштукор, зироат. 2. замини коридашуда, киштзор. 3. он чизи коридашуда, ки аз замин сабзида баромадааст; **кишти барвактӣ** киштукор пеш аз вақти муқаррарӣ; **кишти баҳорӣ** *ниг. баҳорӣ*; **кишти дастӣ** зироати бо қувваи бевоситаи даст, яъне бо побел (*бе иштироки техника*) кишташуда, зироати ғайримошинӣ; **кишти тирамоҳӣ** зироати фасли тирамоҳ; **кишт кардан** а) шинондан, дона пошидан; б) киштукор кардан, замин рондан, чуфт рондан.

КИШТ II کشت *варз.* донаронӣ ба сӯи шоҳи хариф; **кишт хӯрдан** *мач.* дучори таъқиб гардидан (*аз тарафи касе ё ҳукумат*).

КИШТА کشته *сифати феълии замони гузашта аз киштан*; он чи кишта шудааст.

КИШТАЗОР کشتهزار *кит., ниг. киштзор*.

КИШТАН کشتن тухм пошидан, коридан, коштан.

КИШТБОБ کشتباب барои киштукор мувофиқ; замини киштбоб.

КИШТБОЗӢ کشتبازی *варз.* **киштбозии рух** ба воситаи рух «кишт» гуфтан ба шоҳ.

КИШТГАРДОН کشتگردан дар як қитъаи замин бо навбат коштани зироатҳо (*мавсим ба мавсим*).

КИШТГОҲ کشتگاه ҷои кишт, замини коридашаванда ё коридашуда; киштзор.

КИШТЗОР کشتزار замини кишт, майдони кишт, мазраа.

КИШТИБАНДӢ کشتی‌بندی баста нигоҳ доштани киштиҳо дар бандар.

КИШТИБАНДОН کشتی‌بندان ҷое, ки киштиҳо мебанданд, бандар.

КИШТИБОН کشتی‌بان ронандаи киштӣ, киштирон, ноҳудо.

КИШТИГАРД کشتی‌گرد мусоид ба гаштани (рафтуои) киштӣ; **дарёи киштигард** дарёе, ки дар он киштӣ рафтуо карда метавонад.

КИШТИГОҲ کشتی‌گاه *кит.* 1. ҷое, ки киштӣ лангар меандозад, бандар. 2. соҳил, канор.

КИШТИКАШ کشتی‌کش 1. кашандаи киштӣ, киштие, ки амад ва киштиҳои дигарро кашола мекунад. 2. коргаре, ки киштиро бо аргамчин муқобили ҷараён кашида мебарад ё ба соҳили баҳру дарё кашида меорад.

КИШТИКАШӢ کشتی‌کشی кашидани киштӣ; шуғл ва амали киштикаш.

КИШТИНИШИН کشتی‌نشین он ки дар киштӣ сафар мекунад, киштисавор.

КИШТИРОН کشتی‌ران ронандаи киштӣ, маллоҳ.

КИШТИРОНӢ کشتی‌رانی 1. шуғли ронандаи киштӣ, маллоҳӣ. 2. рафтуои киштӣ.

КИШТИСАВОР کشتی‌سوار *ниг. киштинишин*.

КИШТИСОЗ کشتی‌ساز он ки киштӣ месозад, созандаи киштӣ.

КИШТИСОЗӢ کشتی‌سازی сохтани киштиҳо: **саноати киштисозӣ**.

КИШТИШИКАСТАГОН کشتی‌شکستگان *ҷ.* **киштишикаста**; 1. онҳое, ки киштиашон шикаста ё ғарқ шудааст. 2. *мач.* навмедшудагон, маъюсон.

КИШТӢ کشتی воситаи нақлиёте, ки дар рӯи об ҳаракат мекунад, кема, сафина; **киштии бодбонӣ** (**бодӣ**) киштии бодбондор, ки бо қувваи бод ҳаракат мекунад; **киштии бухорӣ** киштие, ки бо қувваи бухор (буғ) ҳаракат мекунад; **киштии зирехпӯш** кемаи ҷангии баданааш бо филизи тирногузар пӯшондашуда; **киштии зеробӣ** киштие, ки зери об мегардад; **киштии нафтқашонӣ** киштии боркаши махсус барои кашондани нафт; **киштии яхшикан** киштии махсус таҷҳизонидашуда барои гузаштан аз обҳои яхбаста; **киштии ҳа-**

вой киноя аз ҳавопаймо.

КИШТУКОР *کشت و کار* деҳқонӣ, қорҳои саҳроӣ; кишт; **киштуқори баҳорӣ** киштуқор дар мавсими баҳор; **киштуқори обӣ** зироате, ки бо воситаҳои сунӣ (ҷӯйборҳо) обёрӣ мешавад.

КӢ *کي* ҷонишини *саволӣ* кадом кас?, ҷӣ касе?, кист?, кихо? **ҳар кӢ** ҷонишини *таъйинӣ* ҳар кас, ки; **кӢ будан** ҷӣ хел одам будан, соҳиби ҷӣ касбу қор будан: **кӢ будани ӯро пурсидам**.

КЛАПАН *лот. کلپن* 1. сарпӯш(ак). 2. *тех.* қисми (детали) мотори мошинҳо, ки ҷараёни газ ё сӯзишвории моёро ҳамчун монеае танзим карда мегузаронад.

КЛАРНЕТ *фр. کلرنه* асбоби мусиқии дамӣ аз навъи сурнай.

КЛАССИК *лот. کلاسیک* арбоби пешқадам, барҷаста ва мақбули ом гардидаи соҳаи илм, адабиёт ва санъат, ки осораш намуна ва сармашки дигарон шудааст, саромад; **шоири классик** шоири баргузидаи эътирофшуда (*бештар нисбат ба шуарои бузурги гузашта қор фармуда мешавад*).

КЛАССИКӢ *کلاسیکی* он чи ба классикон нисбат дорад, он чи классикҳо ба вучуд овардаанд: **адабиёти классикӣ**.

КЛАССИКОНА *کلاسیکانه* 1. ба тарзи устодони барҷаста; классикӣ. 2. *мач.* оӣ, бо санъати баланд.

КЛАССИТСИЗМ *лот. کلاسیتسيزم* ҷараёне дар санъату адабиёти асрҳои 17 – ибтидои асри 19-уми Аврупо, ки дар тақлид ва намунаҳои антиқӣ ва истифодаи мавзӯҳои он асос ёфтааст.

КЛИНИКА *ю. کلینیکه* беморхонае, ки дар он ба ғайр аз табобати муқаррарӣ таҷрибагузаронии донишҷӯён ва қорҳои тадқиқотии илмӣ низ бурда мешавад; *муқ.* **дармонгоҳ**.

КЛИРИНГ *англ. کلیرنگ* *икт.* муомилот бидуни пули нақд (*асосан дар савдои беруни*).

КОБАЛТ *олм. کابلت* *хим.* 1. унсур химиявӣ. 2. номи ранги кабудӣ баланд.

КОБИДАН *کابیدن* *ниг.* **ковидан**.

КОБИН *کابین* пул ё мулки манқул ва ғайри-манқуле, ки дар вақти никоҳ домод пардохтани онро ба арӯс ба зимма мегирад ва дар сурати занро талоқ додани шавҳар ё мурдани шавҳар бояд ба зан дода шавад: *ниг.* **махр**.

КОБИНА *کابنه* *қҳн.* чашм, дида.

КОБРА *کابره* *зоол.* навъе аз мори захрдор, мори айнақдор.

КОБУК *کابوک* *қит.* сабаде, ки ба шифт меовезанд, то ки кабутар дар он лона созад, кафтархона; лона, ошёна.

КОБУС *а. کابوس* хоби дахшатангез, пахш қардани сиёҳӣ дар хоб, қаранҷу.

ков *کاو* 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз кофтан*; **ков-ков** кофтуқов, қустуҷӯ, тафтиш. 2. *ҷузъи пасини баъзе қалимаҳои мураккаб ба маънои қованда*: **оташқов, гӯрқов, қунҷқов**.

КОВАК *کاوک* *ғуфт.* кофтуқов, қустуҷӯ; **қовак қардан** қустуҷӯ қардан; тафтиш қардан.

КОВИДАН *کاویدن* *қит., ниг.* **кофтан**.

КОВИЁН//КОВИЁНӢ *کاوایان//کاوایانی* *мансуб ба Қова*: **дирафши қовиён байрақи Қова**.

КОВИШ *کاویش* қандани қамин дар қустуҷӯи осори атиқа ё қонҳо, қустуҷӯ, тафаххус.

КОВИШГАР *کاویشگر* қустуҷӯқунанда, шахсе, ки қарои ёфтани осори атиқа қар асоси усулҳои илмӣ қовиш мегузаронад.

КОВИШГАРӢ *کاویشگری* амал ва шуғли қовишқар.

КОВ-КОВ *کاوکاو* кофтуқови қойҳои гуногун қарои ёфтани қизе; қустуҷӯ; тафтиш.

КОВОК *کاواک* 1. дарунқоӣ, миёнқиҳӣ; **қормағзи қовок** қормағзи қуч; **одами қовок** *мач.*

қаси беҳунар, қодон. 2. нарм, мулоим; **қамини қовок** қамини нарму мулоим.

КОВОКӢ *کاواکي* 1. қои қоӣ, сӯроҳӣ; **қовоқии қарахт** қолиғӣ дар қанаи қарахт. 2. нармӣ, мулоимӣ.

КОВОНДАН *کاواندن* *тарзи бавоситаи қовидан*; ба қасе фармуда, қовидани қое.

КОҒ I *کاغ* *қит.* 1. қавша, қавша қардан. 2. қонги

калзоғ.

КОҒ II *кағ* *кит.* оташ.

КОҒАЗ *хит.* *кағз* 1. варақи нозуки аз хамираи набототи гуногун ва чӯбу латта сохташудае, ки асосан барои навиштан ва чоп кардан ба рӯи он истифода бурда мешавад, қиртос. 2. мактуб, нома, хат; хуччат; **КОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК** *ниг.* **КИМАТНОК**.

КОҒАЗБАРОР *кағзбарар* корхонае, ки коғаз истеҳсол мекунад: **КОРХОНАИ КОҒАЗБАРОР**.

КОҒАЗБАРОРӢ *кағзбарарӣ мансуб ба коғазбарор*.

КОҒАЗБОЗ *кағзбаз* *маҷ.* 1. дӯлобкор, каш-олкор. 2. расмиятпараст.

КОҒАЗБОЗӢ *кағзбазӣ* *маҷ.* 1. кашолкорӣ дар иҷрои корҳо, ба ҷои кори амалӣ машғул шудан бо хатнависӣ ва ҳаволаи кор ба дигарон. 2. расмиятпарастӣ, бюрократӣ.

КОҒАЗБУР *кағзбир* василае кордмонанд, ки барои буридани коғаз истифода мешавад.

КОҒАЗГИР *кағзگیر* *кҳн.* дари панҷарагӣ, ки бар он ба ҷои шиша коғаз часпонда шудааст.

КОҒАЗИН *кағзин* *ниг.* **КОҒАЗӢ**.

КОҒАЗӢ *кағзӣ* аз коғаз тайёршуда, коғазин.

КОҒАЗПАРОНӢ *кағзпаранӣ* номапаронӣ, коғазбозӣ.

КОҒАЗПЕЧ *кағзпиҷ* 1. чизи ба коғаз печонидашуда. 2. *гуфт.*, *маҷ.* махсус, ҷудоғона.

КОҒАЗПОРА *кағзпаре* порчаҳои алоҳидаи коғаз; коғазкӯҳна.

КОҒАЗХАЛТА *кағзхалте* халтаи коғазӣ барои ба ҷое бурдан ва ё нигоҳ доштани чизе.

КОҒАЗХӮРАК *кағзхӯрак* *зоол.* кирме, ки коғазро хӯрда сӯроҳ мекунад.

КОҒАТӢ//КОҒОТӢ *кағати//кағоти* *гуфт.* чормағз ё бодомии пӯсттунук: **БОДОМИ КОҒАТӢ, ЧОРМАҒЗИ КОҒАТӢ**.

КОД *фр.* *код* маҷмӯи аломатҳо, калимаҳо ё сардоҳои шартӣ, ки дар алоқаи телефонию телеграфӣ, радио ва дар амалиёти дастгоҳҳои компютерӣ кор фармуда мешавад; рамз.

КОДЕКС *лот.* *кадекс* 1. маҷмӯи қонунҳо, ки меъёрҳои ҳуқуқии соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятиро дар бар мегирад: **КОДЕКСИ ШАҲРАВАНДӢ, КОДЕКСИ ЧИНОЯТӢ**. 2. маҷмӯи меъёр, қоида ва ақидаҳо: **КОДЕКСИ АҲЛОҚ**.

КОДОК *кадак* 1. мобайн, фосила: **КОДОКИ НАРДБОН** фосилаи миёни ду пиллаи нардбон. 2. ҳар як ҷой аз чор тарафи сандалӣ.

КОЖ *каж* *ниг.* **КОЧ II**.

КОЗА *казе* хонаи аз наю шохи дарахтон сохта дар сари кишт, каппа, чайла: **ХОНААМ КОЗА БОШАДУ ДИЛАМ ТОЗА** (*зарб.*).

КОЗАР *казар* *ниг.* **КОЗУР**.

КОЗАРӢ *казарӣ* *ниг.* **КОЗУРӢ**.

КОЗИБ *каذب* дурӯғгӯӣ; **СУБҲИ КОЗИБ** бом-доди дурӯғин, рӯшноие, ки пеш аз дамидани субҳ пайдо мешавад; *муқоб.* **СУБҲИ СОДИҚ**.

КОЗИМ *казим* *кит.* фурӯнишондаи хашм, фурӯбарандаи ғазаб; бурдбор.

КОЗУР *казур* шустагар, гозур.

КОЗУРӢ *казурӣ* ба таври махсус шушта, сафед ва суфта гардонидани матоъҳои дастӣ бофташуда; шустагарӣ, либосшӯӣ, гозурӣ.

КОИН *а.* *кайн* он чи вучуд дорад, мавҷуд, махлуқ; **КОИНУ ФОСИД** боқӣ ва фонӣ.

КОИНОТ *каинат* *ҷ.* **КОИН**; ҳамаи мавҷудот ва махлуқот; тамоми олам.

КОК I *как* *кит.* нони рағғани дар танӯр қоқ кардашуда.

КОК II *как* *кит.* сари забон, нӯги забон.

КОК III *как* *кит.* мард.

КОК IV *как* *кит.* мардумаки чашм, гавҳараки чашм.

КОК V *как* *кит.* лоғар, хароб, қокина.

КОКАИН *исп.* *какнин* маводи сахттаъсири муҳаддир.

КОКАИНӢ *какнинӣ* *мансуб ба кокаин*.

КОКО *кака* *кит.* бародари калонӣ.

КОКС *олм.* *какс* навъе аз ангиштсанги дорон гармои баланд, ки барои гудохтани филизот

ба кор меравад.

КОКСШАВАНДА کاکس شونده ба кокс шудан мувофиқ: **ангиштсанги коксшаванда**.

КОКТЕЙЛ *англ.* کاکتیل нӯшокии ширину хушбӯи омехта бо шароб ё шир.

КОКУЛ کاکل 1. дастаи дарози мӯй дар фарқи сари мардон ва ҷавонон: **кокули назрӣ**. 2. гесӯи дароз (-и занон); **кокули ҷуворӣ** *мач.* мӯякҳои гирди сӯтаи ҷуворӣ. 3. ёли асп.

КОКУЛА کاکله пӯчоқи ғӯзаи пахта.

КОКУЛДОР کاکل دار 1. дорои кокул. 2. фатила-мӯй. 3. ёлдор.

КОКУЛПАРЕШОН کاکل پریشان 1. он ки кокул-ҳояш паҳну парешон аст. 2. ҷӯлидамӯй, мӯйҳояш бетартиб.

КОКУТӢ کاکوتی *бот.* навъе аз гиёҳ.

кол کال *асоси замони ҳозира аз қолидан.*

КОЛ I کال *кит.* меваи хом, меваи норасида.

КОЛ II کال *кит.* чой, макон.

КОЛА I کاله *ниг.* қола.

КОЛА II کاله *күн.* зарфи кадугин барои шароб.

КОЛБА *олм.* کالبه *хим.* зарфи шишагии озмоишӣ дар озмоишгоҳ.

КОЛБАД *ю.* کالبد *кит.* 1. қолиб. 2. тан, бадан, ҷасад.

КОЛБУД *ю.* کالبد *ниг.* колбад.

КОЛИВ(A) کالیو(ه) *кит.* 1. саросема, гаранг; беқарор; ҳайрон. 2. нодон, аблах; девонами-зоҷ. 3. кар.

КОЛИДАН کالیدن *кит.* ошуфтан, шӯридан; парешонхотир шудан.

КОЛЛЕГИЯ *лот.* کالگیه мақоми роҳбари-кунанда ва машваратии ягон идора, ҳайати мушовара.

КОЛЛЕКСИОНЕР *фр.* کالکسیونر чамъоваранда ва ниғаҳдорандаи чизҳои аз ҷиҳати илмӣ, таърихӣ *ва г.* қиматнок ё нодир.

КОЛЛЕКСИЯ *лот.* کالکسیه чамъи чизҳои якҷинсае, ки қимат ва аҳамияти илмию таърихӣ доранд: **коллексияи зоологӣ, кол-**

лексияи маъданҳо.

КОЛЛЕКТИВОНӢ کالکتیوانی *таър.* муттаҳид-кунӣ ё муттаҳидшавии хоҷагиҳои яккадаст дар як хоҷагии умумӣ.

КОЛЛЕКТОР *лот.* کالکتار 1. *тех.* қисми муҳарриқи мошин. 2. *сохт.* қубури об ё газпарто. 3. *тех.* роҳрави зеризаминии таги кӯчаҳо барои гузаронидани кабелу қубурҳо.

КОЛЛЕЧ *англ.* کالچ *нав.* таълимгоҳи миёнаи махсуси ягон касбу ихтисос.

КОЛЛОИД *ю.* کالاید *хим.* моддае, ки шӯ-ша намебандад (*мас., крахмал, сафеда, елим ва г.*).

КОЛО کالا 1. асбоби хона, чизу чора. 2. мол, матоъ.

КОЛУМ کالم *күн.* зани шавҳармурда ё аз шавҳар ҷудошуда, бевазан.

КОЛУС کالوس *кит.* аҳмақ, аблах, нодон, беақл.

КОЛУФТА کالفته *кит.* ошуфта, шӯрида, парешонҳол.

КОЛУША کالوشه *кит.* 1. дег. 2. таоме, ки аз нахӯд ва биринҷ мепазанд.

КОЛЧЕДАН *ю.* کالچیدن *маъд.* омехтаи оҳан, мис ва дигар филизот бо гӯгирд *ва г.*, пайвасти сулфурдор.

КОМ I کام сақфи даҳон аз дандони пеши болоӣ то ҳалқ, даруни даҳон; даҳон; **коми касеро** (*бо чизе*) **бардоштан** пас аз таваллуди кӯдак, одатан, бо ангушти асалмолида коми ўро мебардоранд; **ком шудани асп** ба сабаби дервақт нахӯрдани ҷав ва дигар хӯрокиҳои донагӣ дард пайдо кардани коми аспу хар, ки бе чок карда намак пахш кардан дуруст намешавад; **ба коми худ задан** *киноя аз* хӯрдан, аз худ кардан чизеро.

КОМ II کام мақсад, мурод, орзу, майл; **коми дил** муроди дил, орзуи матлуб; **ба коми касе шудан** а) мувофиқи орзую муроди касе шудани коре; б) аз они касе шудани чизе; **ба коми касе гардидани фалак** мувофиқи орзу ва мурод шудани корҳои касе; **ком гирифтани** ба мурод расидан, ба мақсад ноил шудан.

КОМА I کامе мураббо ё ҳалвое, ки бо шираи

ангур мепазанд.

КОМА II کامه 1. мансуб ба **ком I**. 2. ҳамчун ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба калима маънои нав медиҳад: **худкома** он ки ҳамеша манфиати худро дар назар дорад; **ширинкома** пул ё зиёфате, ки баъди харидуфурӯш ба ҳозирон барои ширин кардани ком (дахон) дода мешавад.

КОМА III کامه чуқурча, ҷои кандашуда, нов.

КОМА IV کامه кит. марҷон.

КОМАГӢ کامگي мансуб ба **кома III**.

КОМАДОР کامه دار чуқурчадор, он чи кома дорад.

КОМАКАНӢ کامه کنی исми амал аз **кома** қандан: дастгоҳи **комаканӢ**.

КОМАКОВАК کامه کاوk тех. мошини кома

кан.

КОМАНДИР فر. کامندير ҳ. фармондеҳ.

КОМБАӢН انگل. کامبين мошини мураккабе, ки дар як вақт кори чанд мошинро ба ҷо меорад: **комбайни ғалладарав**, **комбайни ангишткан**.

КОМБАӢНРОН کامبين ران он ки комбайнро идора мекунад, ронандаи комбайн.

КОМБАӢНЧӢ کامبين چي ниг. **комбайнрон**.

КОМБАРДОРӢ کام برداري ниг. **комбахшӢ**.

КОМБАХШ کام بخش он ки орзуи касеро ба ҷо меорад, муродбахш.

КОМБАХШӢ کام بخشى ба ҷо овардани орзу ва хоҳиши касе, муродбахшӢ; саховат.

КОМБИНАТ лот. کامبينت 1. иттиҳодияи корхонаҳое, ки чанд навъи истеҳсолот ё хизматро дар бар мегирад: **комбинати газворбарорӢ**, **комбинати хизмати маишӢ**, **комбинати хонасозӢ**; **комбинати таълимӢ** мактабҳои таълиму тарбиявии гуногундараҷа, ки дар назди муассисае муттаҳид карда шудаанд.

КОМВАР کامور ниг. **комгор**.

КОМГОР کام گار ба мақсаду орзуи худ расида, **комёб**.

КОМГОРӢ کام گاري комгор шудан, расидан ба мақсаду орзуи худ; хушбахтӢ.

КОМДОРӢ کام گاري :комдорӢ қардан лаб аз гуфтор фуру бастан, хомӯшӣ ихтиёр қардан.

КОМЕНДАНТ فر. کامندنت 1. сардори ҳарбие, ки ба интизоми хизмати гарнизонӣ ё ба тартиботи посбонон назорат мекунад: **комендантҳои гарнизони шаҳр**, **комендантҳои қалъа**. 2. маъмури назораткунандаи биноҳои ҷамъиятӣ, нозир: **комендантҳои хобгоҳи донишҷӯён**.

КОМЕНДАНТӢ کامندنتي :вақти **комендантӢ** соатҳои махсусан қайдшуда, ки дар он вақт рафтуомад дар шаҳре мамнӯъ аст (**ҳангоми вазъияти фавқулода ё ҳолати ҳарбӣ эълон қардан**), қуюди шабгардӣ.

КОМЕНДАТУРА олм. کامندتوره идорае, ки дар тахти назорати комендант мебошад, комендантхона.

КОМЁБ کامياب ба муроду мақсад расидан, хушбахт, саодатманд; муваффақ; **комёб шудан** а) ба мурод расидан, муваффақ гардидан; б) *мач.* дуруст шудан, шифо ёфтан.

КОМЁБӢ کاميابي мансуб ба **комёб**; хушбахтӢ, саодатмандӢ.

КОМЁР کاميار хушбахт, бахтёр.

КОМИЛ ا. کامل 1. пурра, тамом; мукаммал; беайбу нуқсон; *муқоб.* **ноқис**. 2. бакамолрасида, баркамол. 3. фозил, донишманд. 4. *ади.* яке аз баҳрҳои арӯз.

КОМИЛАН ا. كاملاً ба таври пурра, тамоман, ба кулӣ.

КОМИЛИХТИСОС کامل اختصاص он ки дар соҳае ихтисоси комил дорад.

КОМИЛРАӢӢ کامل رأي کит. хирадманд, соҳибандеша; боирода.

КОМИЛҲУҚУҚ کامل حقوق дорои ҳуқуқи комил, соҳибихтиёр, босалоҳият.

КОМИЛҲУҚУҚӢ کامل حقوقي соҳиби ҳуқуқи комил будан, соҳибихтиёрӣ.

КОМИЛӢИЁР کامل عيار 1. баландӣиёр, тоза, холис (*мас.*, тилло). 2. *кит.*, *мач.* шахси фозил, донишманд.

КОМИССАР *фр.* камистр 1. шахси роҳбарикунанда ба идорае бо ҳуқуқҳои махсуси маъмурӣ, сиёсӣ *ва г.*: **комиссари ҳарбии ноҳия (шаҳр)**. 2. *таър.* раҳбари сиёсӣ дар қисмҳои ҳарбӣ (дар солҳои 1918-1942); **комиссари халқӣ** (*вазир дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ дар солҳои 1917-1946*).

КОМИССАРИАТ *фр.* камистрит 1. идорае, ки ба он комиссар роҳбарӣ мекунад: **комиссариати ҳарбӣ** мақоми маҳаллии идора кардани қорҳои ҳарбӣ. 2. *таър.* вазорат (*солҳои 1917-1946 дар собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ*).

КОМИССИЯ *лот.* камиссия ҳайати машваратии доимӣ ё муваққат, ки барои иҷрои супорише ташкил карда мешавад: **комиссияи интиҳоботӣ, комиссияи тафтишот; комиссияи қабул** ҳайати махсус барои интиҳоб карда гирифтани донишҷӯёну хонандагони нави мактабҳои олию миёнаи махсус ё барои таҳқиқ кардан ва маъқул донистани қори иҷрошудае.

КОМИТЕТ *фр.* камитет *ниг.* кумита.

КОМИЧРОИЯ *кам* ажرائيه *кӯтоҳишудаи* комитети иҷроия.

КОМӢ *ками* мансуб ба **ком**; **ҳамсадоҳон комӣ зби.** ҳамсадоҳое, ки тавассути коми сахт ё нарм сохта мешаванд.

КОММУНА *фр.* камонне 1. гурӯҳи одамон, ки барои қору зиндагонии якҷоя дар асоси умумӣ будани молу муттаҳид шудаанд. 2. воҳиди маъмурии марзӣ дар баъзе аз кишварҳо; **Коммунаи Париж** ҳукумати инқилобии оммаи қиёмкардаи Париж дар соли 1871.

КОММУНАЛӢ *кам* онли 1. *мансуб ба* **коммуна**. 2. *мансуб ба* **ҳочагии шаҳр; хизмати коммуналӣ** қорҳои марбут ба таъмини заруриёти зиндагонии шаҳрӣ (*аз қабилӣ об, барқ, канализатсия ва г.*); **ҳочагии коммуналӣ** муассисае, ки таъмини заруриёти зиндагии шаҳрӣ ба зиммаи ӯст.

КОММУНИЗМ *фр.* камонизм 1. зинаи тараққиёти чамъиятию иқтисодӣ, ки асоси онро чамъиятӣ будани воситаҳои истехсолот ташкил медиҳад. 2. назарияи марксистӣ-ленинии сохтмон ва инкишофи зинаи мазкур.

КОММУНИСТ *фр.* камонист узви ҳизби коммунист.

КОММУНИСТӢ *кам* онистӣ *мансуб ба* **коммунист**.

КОММУТАТОР *лот.* камуттар *тех.* 1. дастгоҳи васлу ҷудоқунанда, тақсимқунанда ва табдилдиҳанда. 2. дастгоҳи махсус дар марказҳои маҳаллии телефонӣ барои ба ҳам пайвастании ду ё якчанд муштарӣ.

КОМПАС *ҳол.* кампис асбоби махсус барои муайян кардани самтҳои қураи Замин ва меридиани ҷуғрофӣ; *ниг.* **қутбнамо**.

КОМПРЕСС *лот.* камприс 1. фишурда, фишурдашуда. 2. тарбанд; тарбандӣ.

КОМПРЕССОР *лот.* кампрестар *тех.* мошин барои фишор интиқол додани ҳаво, газ, буғ.

КОМПРЕССОРӢ *кам* престарӣ *мансуб ба* **компрессор**.

КОМПРЕССОРҲОНА *кам* престархоне хонае, ки таҷҳизоти компрессорӣ шинонда шудааст.

КОМПЮТЕР *лот.* кампюотр *тех.* мошини электронии ҳисоббарор, роёна.

КОМПЮТЕРӢ *кам* пюотрӣ *мансуб ба* **компютер; компютерӣ** қардан.

КОМРАВО *кам* роуа *ниг.* **комрон**.

КОМРАВОНӢ *кам* роуаӣ *ниг.* **комронӣ**.

КОМРОН *кам* ран ба муроду мақсади худ расида; хушбахт, бахтиёр.

КОМРОНӢ *кам* ранаӣ 1. мувофиқи мурод ва орзу гузаронидани умр; хушбахтӣ, саодатмандӣ. 2. лаззат бурдан, кайф рондан; айёшӣ: **комронӣ** қардан.

КОМСИТОНӢ *кам* ситанаӣ ситонидани ком, комгирӣ.

КОМЧӢ(Ӣ) *кам* жоӣ чӯяндаи айшу ишрат; айёш, маишатпараст.

КОМЧӢӢ *кам* жоӣ айёшӣ, ишратталабӣ; ҳавою ҳавас.

КОН *кан* 1. маконе, ки дар он қанданиҳои фоиданоки табиӣ бисёр аст, маъдан: **кони англишт, кони нуқра**. 2. қорхонаи саноати

- маъдан, ки бо истихроҷи сарватҳои табиӣ машғул аст. 3. *мач.* ҷои зиёди ва фаровонии чизе, манбаъ: **кони бодом, кони мева, кони ғалла.**
- КОНВЕЙЕР** *англ.* *کانوییر* тасмаи яклухти гарданда, ки дар корхонаҳо борҳои дона-дона ва моли истехсолшударо аз ҷое ба ҷое мебаррад.
- КОНВЕНСИЯ** *лот.* *کانونسیه* шартномаи байналхалқӣ оид ба ягон масъалаи махсус, муоҳида.
- КОНВЕРСИЯ** *лот.* *کانورسیه* 1. *иқт.* тағйир ёфтани шарту шароити вомбаргҳои давлатии қаблан баровардашуда (*қам шудани фоизи вомбарг ё тағйири мӯҳлати он*). 2. *зби.* калимасозие, ки бе тағйироти шакли дар натиҷаи гузаштан аз як ҳиссаи нутқ ба дигар ҳиссаи нутқ калимаи нав ба вучуд меояд (*мас., даромад – феъл ва даромад – исм*).
- КОНВЕРТ** *фр.* *کانورت* лифофа барои андохта ба ҷое фиристодани мактуб ё ягон ҳуччати дигар, пакет.
- КОНВОЙ** *фр.* *کانوای* даста ё шахси мусаллаҳ барои муҳофизати касе ё пешгирӣ аз гурези маҳбусону асирон.
- КОНГЛОМЕРАТ** *лот.* *کانگلامرت* *геол.* чинси кӯҳӣ, ки аз омехтаи маъданҳои гуногуни шахшудамонда иборат мебошад.
- КОНГРЕСС** *лот.* *کانگرس* 1. анҷуман ё маҷлиси машваратӣ (*беиштар оид ба масъалаҳои байналхалқӣ*): **Конгресси ҷаҳонии тарафдорони сулҳ.** 2. парламенти қонунбарор дар ИМА ва баъзе давлатҳои Амрикои Лотинӣ.
- КОНДЕНСАТОР** *лот.* *کاندنستار* *физ., тех.,* дастгоҳи махсус барои конденсатсия.
- КОНДЕНСАТСИЯ** *лот.* *کاندنستسیه* 1. ғализшудан, зичшавӣ; ҷамъшавӣ. 2. ба ҳолати моеъ ва кристаллӣ табдил ёфтани газ ё бухор дар натиҷаи хунук ва фишурда шудан.
- КОНДИТСИОНЕР** *лот.* *کاندتسیанر* дастгоҳи махсус барои гарм ё хунук ва мӯътадилу форам гардондани ҳавои хона.
- КОНКАН** *کانکن* он ки дар кандани кон ширкат дорад.
- КОНКУРС** *лот.* *کانکورس* *ниг.* озмун.
- КОНКУРСӢ** *کانکورسی* *мансуб ба конкурс; имтиҳони конкурсӣ* имтиҳоне, ки ба барномаи конкурс дохил аст.
- КОНО** *کانا* *кит.* аблаҳ, нодон, гӯл; *муқоб.* доно.
- КОНОӢ** *کانائی* *кит.* аблаҳӣ, нодонӣ, гӯлӣ; *муқоб.* доноӣ.
- КОНСЕРВАНТ** *фр.* *کانسرونت* 1. хӯроки хушкондашудаи осонпаз. 2. еми серғизои чорво (*мас., ҷав, нарма, қунҷора ва ғ.*). 3. *геол.* маҳсулоти маъдани тоза кардашуда.
- КОНСЕПСИЯ** *лот.* *کانسепсіе* системаи ақоид ва нуқтаи назарҳо оид ба ягон масъала ё ҳодиса (*дар фаҳмиши ва маънидодди онҳо*); фикри асосӣ дар асари илмӣ ё бадеӣ.
- КОНСЕРВ(А)** *фр.* *کانسرو(ه)* хӯроқворие, ки ба таври махсус ҷӯшонда, пухта ё намак карда, дар қуттиҳои ҳавонодаро нигоҳ медоранд.
- КОНСЕРВАГӢ** *کانسروگی* консервшуда; **меваи консервагӣ** меваи консервшуда.
- КОНСЕРВАТИВӢ** *کانسروتیوی* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.
- КОНСЕРВАТИЗМ** *лот.* *کانسروتیزم* *кҳн.* кӯҳнапарастӣ.
- КОНСЕРВАТОР** *лот.* *کانسروتار* *ниг.* кӯҳнапараст.
- КОНСЕРВАТОРИЯ** *ит.* *کانسروتاریه* мактаби олии мусиқӣ.
- КОНСЕРВАТСИЯ** *лот.* *کانسروتسیه* муваққатан хобондани кори корхона, сохтмон *ва ғ.*; **консерватсия қардани мошин** амали қардани тадбирҳои техникӣ барои аз нобудшавӣ нигоҳ доштани мошин ҳангоми муддати зиёд қардани он.
- КОНСЕРВБОРОӢ** *کانسروبراری* истехсоли консерваҳо: **корхонаи консервбарорӣ.**
- КОНСЕРН** *лот.* *کانسرن* иттиҳодияи якҷанд муассисаҳои мустақили молиявӣ ва тичоратӣ.
- КОНСЕРТ** *ит.* *کانسرت* аз рӯи барнома бо суруд мусиқӣ *ва ғ.* дар сахна баромад қардани ҳунарпешаҳо.
- КОНСЕРТӢ** *کانسرتی* *мансуб ба концерт: бар-*

номаи концертӣ.

КОНСИЛИУМ лот. *кансилийум* машварати духтурҳо барои ташхиси ягон касалӣ ва тарзи муолиҷаи он.

КОНСПЕКТ лот. *канспект* баёни мухтасари матне, баёни хулосавӣ, хулоса, ёддошт.

КОНСТИТУТСИОНӢ *канститутсионӣ* мансуб ба конституция: суди конституционӣ; сохти конституционӣ тарзи идораи маршрутавӣ, тарзи идора аз рӯи сарқонун (қонуни асосӣ).

КОНСТИТУТСИЯ лот. *канститутсия* қонуни асосӣ, қонуни асосии давлат, сарқонун.

КОНСТРУКСИЯ лот. *канструксия* сохт, тарҳ, таркиб.

КОНСТРУКТИВИЗМ лот. *канструктивизм* 1. меъ. услуби меъмории асри ХХ. 2. ади. яке аз равияҳои шаклпарастонаи адабиёт ва санъати асри ХХ.

КОНСТРУКТИВӢ *канструктивӣ* мансуб ба конструкция; камбудихои конструктивии бино камбудихои лоиҳаи бино.

КОНСТРУКТОР лот. *канструктор* созандаи ягон дастгоҳ ё мошин, тарроҳ.

КОНСУЛ лот. *кансул* мансабдор – намояндаи доимии дипломатии давлати хориҷӣ дар яке аз шаҳрҳои мамлакате, ки манфиатҳои давлати худ ва қорҳои ба раводид ва истиқомату рафтуомад вобастаи шаҳрвандони давлати худро ҳимоя мекунад.

КОНСУЛГАРӢ *кансулгарӣ* ниг. консулхона.

КОНСУЛӢ *кансулӣ* 1. мансуб ба консул. 2. ниг. консулхона.

КОНСУЛХОНА *кансулхона* идораи консул, консулгарӣ.

КОНСУЛТАТСИЯ лот. *кансултатсия* 1. маслиҳат, машварат (ба мутахассиси ягон соҳа). 2. идораи маслиҳатдиҳӣ. 3. як навъи машғулият дар сохтори мактабҳо, ки барои аз худ кардани фанҳо ба донишомӯзон ёрӣ мерасонад.

КОНТЕЙНЕР *кантейнер* англ. сандуқи бузурги махсус барои тавассути мошин, роҳи оҳан, киштӣ ва ғ. кашондани борҳо.

КОНТЕЙНЕРӢ *кантейнерӣ* мансуб ба контейнер: боркашонии контейнерӣ.

КОНТЕЙНЕРКАШ *кантейнеркаш* мошини махсуси контейнеркашӣ.

КОНТИНЕНТ лот. *кантинент* ниг. қитъа.

КОНТИНЕНТАЛӢ *кантиненталӣ* мансуб ба континент; иқлими континенталӣ обу ҳавои ғайрибаҳрӣ, обу ҳавои хушк дар ҷойҳои аз баҳрдур, ки тобистонаш гарму зимистонаш сардаст.

КОНУН I *канун* кит. 1. оташдон, кӯра, манқал. 2. марказ, макон.

КОНУН II с. *канун* номи ду моҳи зимистон дар солшумории румӣ: қонуни аввал (декабр), қонуни сонӣ (январ).

КОНУН III *канун* кит. асбоби мусиқӣ.

КОНУС лот. *канус* ҳанд., ниг. маҳрут.

КОНУСӢ *канусӣ* ниг. маҳрутӣ.

КОНФЕДЕРАТСИЯ лот. *канфедратсия* 1. номи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ дар баъзе мамлакатҳо. 2. иттифоқи давлатҳои мустақил бо мақсади ҳамроҳанг кардани фаъолияти хориҷӣ ва қорҳои ҳарбӣ.

КОНФЕРЕНСИЯ лот. *канференсия* ниг. конфронс.

КОНФЕТ *канфет* маҳсулоти ширини қаннодӣ, ки бештар лӯнда ё лӯлаи қоғазпеч мешавад: қонфети шоколадӣ

КОНФРОНС *канфранс* маҷлиси машваратӣ, ҷамъомади намояндагони ташкилотҳо, давлатҳо ва олимони барои муҳокимаи масъалаҳои махсус, ҳамоши.

КОНЯК *каняк* навъе аз машрубот.

кор *кар* 1. асоси замони ҳозира аз қоштан, киштан ва қоридан. 2. ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маъноҳои қоранда ва киштқунанда: ғаллақор, пахтақор, риёқор, хилофқор...

КОР *кар* 1. амалиёти табдил ёфтани як шакли энергия ба шакли дигар, амал. 2. он чи ки қасе ба он машғул аст, шуғл, пеша; қори дастӣ а) амале, ки ба воситаи даст ва умуман бо истифодаи қувваи ҷисмонӣ ба ҷо оварда ме-

шавад; б) маҳсуле, ки аз дасти косибу пешаварон мебарояд; *муқоб.* **кори корхонагӣ**. 3. он чи аз касе содир мешавад, рафтор, кирдор: **ин кори ӯ кори хуб нест**. 4. хизмат, ҷои хизмат, вазифа; машғулият. 5. супориш ё масъалае, ки иҷро ва ҳалли он ҳамчун яке аз шаклҳои санчиши дониши мактабиён ба ҳисоб гирифта мешавад: **кори дипломӣ, кори санчишӣ, кори курсӣ; дар сари кор** дар маҳалли иҷроӣ амале; дар асноӣ адои хизмат ва вазифа; **кор доштан** а) машғул будан, ба иҷроӣ амал ё вазифа банд будан; б) *мач.* бо касе муомила доштан; бо муҳимме ба касе рӯ овардан; **кор кардан** а) бо амале машғул шудан, меҳнат кардан; б) *киноя аз* таъсир бахшидан, асар кардан; **кор карда баромадан** а) шудгор кардан, нарм кардан ва ғизо додани замини кишт; тайёр кардани замин барои киштукор; *муқ.* **коркард** 3; б) омӯхта, таҳлилу тадқиқ намуда, кашф кардани назарияе (қонуне); ихтироъ кардан; **кор барор гирифтан** пеш рафтани амале, авҷ гирифтани коре, муваффақият пайдо кардани кори касе; **кор боло гирифтан // кор боло рафтан** *ниг.* **кор барор гирифтан; кор буд шудан** а) ба итмом расидани коре, анҷом пазируфтани амале; б) *киноя аз* рафъ шудани эҳтиёҷи касе; **аз кор баровардан** а) аз вазифа озод кардан; б) *киноя аз* фарсуда кардан, ба ҳолати корношоёмӣ расонидан, монда кардан; **аз кор баромадан** а) аз кор фориғ шудан; б) *киноя аз* фарсуда шудан, маҷолу тавоноии иҷроӣ кореро надоштан; в) *мач.* вайрон шудан, ғайри қобили истифода шудан; **аз кор мондан** а) кор накардан, аз ҳаракат бозистодан (-и муассиса ё мошин); б) *мач.* қобилияти корро гум кардан (*аз заъфи тирӣ ва ғ.*); **аз кор ҳолӣ шудан** сабуқдӯш шудан, маъзул шудан, дур карда шудан аз вазифае; **ба кор даромадан** а) дар ҷое ба хизмат дохил шудан; б) ба ҳаракату фаъолияти истехсолӣ шурӯъ кардан (-и корхонае); **кори калон** бисёр хуб, ниҳоят оӣ; **кори сиёх** меҳнати ҷисмонӣ (дастӣ)-и коргари беихтисос; **кори хайр** амри нек, кори савоб (*мас., издивоҷ, тӯӣ ё ягон маъракаи дигар*); **кору бор // кору кочол** ҳар хел корҳо, машғулиёт; шуғл; **аз афти кор** а) чунон ки аз рафти масъала дида мешавад...; б) шояд, эҳтимол; **кори касе афтодан** (*ба касе*) сару кор доштан бо касе; дар ҳалли масъалае эҳтиёҷманд шудани касе

ба касе; **кор афтодан ба сари касе** ҳодисае пеш омадан, воқеае рӯй додан (*беиштар ногувор*); **кор додан** лозим шудан; эҳтиёҷи касеро баровардани чизе; **кор надоштан** а) мудохила накардан ба кори касе; эътибор надодан, бепарво будан нисбат ба коре; **корро пухтан (пазондан)** масъаларо ҳаллу фасл кардан, дар масъалае бо касе ба қарори муайяне омадан; **кор фармудан** а) ба касе иҷроӣ вазифаеро супурдан, касеро ба иҷроӣ вазифае водоштан; б) чизеро истифода кардан, ба кор бурдан; **кор аз даст рафтан // кор аз кор гузаштан** истифода нашуда мондани фурсати муносиби иҷроӣ амале, мавриди мувофиқи коре бар бод рафтан; **кори касеро (чизеро) тамом кардан** касеро нобуд кардан; чизеро аз байн бурдан; **ба кор андохтан** ба иҷроӣ шуғле водоштан касеро; ба ҳаракат даровардан, амалкунанда намудани чизе; **ба кор бурдан** а) истифода бурдан, кор фармудан; **ба кор омадан** лозим шудан, даркор шудан; ба дарди касе даво шудан; **ба рӯи кор омадан** ба сари ҳокимият омадан, роҳбарии идораеро ба даст гирифтан; **пул кор кардан** меҳнат карда пул ба даст овардан, пул ёфтан; **сару кор доштан** а) машғул будан бо амал ё вазифае; б) муомила доштан бо касе; **чаҳми корро доништан** дар шуғлу амал маҳорат доштан; **коре карда** илоче карда, чорае андешида...; ба ҳар восита. 6. *мач.* вазъият, аҳвол; **кор чаток // кор хӯрчин гуфт.** вазъияти хеле бад, аҳволи бад. 7. *мач.* ҷанг, муҳориба; **кору пайкор** задухӯрд, муҳориба. 8. *мач.* марг, аҷал; **кор шудан** ба ҳоли баду табоҳ афтодан; хеле ранҷу озор дидан; **кор тамом шудан гуфт.** харобу табоҳ шудани аҳволи касе, вазъияти касе бад шудан, марги касе даррасидан; *муқ.* **кори касеро тамом кардан; ягон кор кардан** илоче ёфтан, чорае андешидан; ба навъе роҳи ҳалли масъалаеро пайдо кардан.

КОРА *کاره*: **кора кардан** асар кардан, таъсир бахшидан, коргар афтодан.

КОРАМ *کارم* барои кишт мувофиқ, қобили кишт: **замини корам.**

КОРАМНАШУДА *کارم نشده* киштнашуда; барои кишт мувофиқнашуда.

КОРАМШУДА *کارم شده* киштшуда; барои кишт мувофиқшуда.

КОРАНДА *کارنده* *сифати феълии замони ҳозира аз коридан ва коштан*; он ки кишт мекунад, зореъ, зироаткунанда.

КОРАНДОЗ *کارانداز* *тех.* мурвати (тугмай) ба кор андозанда: **корандози магнитӣ**.

КОРАНДОЗӢ *کاراندازی* *мансуб ба корандоз*.

КОРАФЗО(Ӣ) *کارافزایی* он ки боиси зиёд шудани кор ва ташвиши дигарон мешавад, корзиёдкунанда.

КОРАФТОДА *کارافتاده* *сифати феълии замони гузашта аз кор афтодан*; 1. эҳтиҷданд, ниёзманд. 2. кордида, тачрибадор; **пеши табиб нарав – пеши корафтода рав** (*мақ.*).

КОРБАЙЪ *کاربیع* музде, ки ба микдору ҳаҷми кори иҷрошуда пардохта мешавад: **музди корбайъ**.

КОРБАНД *کاربند* *кит.* ба амал оваранда, ба амал татбиқкунанда; **корбанд шудан** а) ба ҷо овардан, иҷро кардан; б) итоат кардан.

КОРБАРӢ *کاربری* ба роҳ мондани коре, пеш бурдани коре; **қобилияти корбарӣ доштан**.

КОРБАСТ *کاربست* ба кор бурдан, истифода кардан.

КОРБОФ *کارباف* *кҳн.* косиби бофанда; шоҳи-боф.

КОРБОФӢ *کاربافی* *кҳн.* касбу шуғли бофанда, бофандагӣ; шоҳибофӣ; **дӯкони корбофӣ** дастгоҳи бофандагӣ.

КОРБУРД *کاربرد* *ниг.* **корбаст**.

КОРВАРЗ *کارورز* *кит.* коркун, коргар.

КОРВОН *کاروان* 1. қатори чорпоёни боркаш (*шутур, аспу хар*) ва аробаҳо, ки бо он савдогарону мусофирон бо чизу чораашон сафар мекунад, қофила. 2. қатори киштиҳо ё мошинҳои якҷоя ба сӯе ҳаракаткунанда; **корвон-корвон** қофила-қофила; бисёр.

КОРВОНАК *کاروانک* *зоол.* як навъ парандаи ботлоқӣ.

КОРВОНБОШӢ *کاروانباشی* *таър.*, *ниг.* **корвон-солор**.

КОРВОНГАРД *کاروانگرد*: **роҳи корвонгард** *кҳн.* роҳе, ки аз он корвон мегузарад.

КОРВОНГОҲ *کاروانگاه* 1. истгоҳи корвон. 2. *ниг.* **корвонсаро(ӣ)**.

КОРВОНГУЗАР *کاروانگذر* *ниг.* **корвонгард**.

КОРВОНӢ *کاروانی* он ки бо корвон сафар мекунад, яке аз равандагон дар корвон; аҳли корвон.

КОРВОНКАШ *کاروانکش* корвонсолор; **ситораи корвонкаш** ситораи қутб, ки ба корвон роҳ нишон медиҳад.

КОРВОНКУШ *کاروانکش* кушандаи корвону корвониён; **роҳи корвонкуш** роҳи дури пурмашаққати корвон; **сароби корвонкуш** саробе, ки корвониён ба фиреби он афтода раҳгум мезананд; **ситораи корвонкуш** *киноя* аз сайёраи Муштарӣ.

КОРВОНСАРО(Ӣ) *کاروانسرائی* сарои бузурги дорои меҳмонхона дар шаҳрҳо ва сари роҳҳои корвонгард, ки корвону корвониён дар он манзил мегирифтанд.

КОРВОНСОЛОР *کاروانسالار* сардори мусофирону савдогарони бо корвон сафаркунанда, сардори қофила.

КОРВОНҲОНА *کاروانخانه* *ниг.* **корвонсаро(ӣ)**.

КОРГАР *کارگر* 1. шахсе, ки дар корхонае ё коргоҳе бо техника ё бе техника кори ҷисмонӣ карда, ба ивази он музд мегирад, меҳнаткаш, заҳматкаш. 2. *маҷ.* таъсирбахш, муассир; **коргар афтодан** таъсир бахшидан, асар кардан.

КОРГАРДОН *کارگردان* *нав.* он ки дар кори аз рӯи намоишнома офаридани филмҳо роҳбарӣ мекунад; **коргардони филм** роҳбари бадеии филм, режиссёр.

КОРГАРЗАН *کارگزن* зане, ки дар муассисаи истехсолӣ кор мекунад.

КОРГАРЗОДА *کارگزراده* фарзанди коргар, зодаи меҳнаткаш.

КОРГАРӢ *کارگری* *мансуб ба коргар*; амали коргар; **ҳаракати коргарӣ** фаъолияти сиёсӣ ва ҷамъиятии синфи коргар.

КОРГАРНИШИН *کارگرنشین* ҷое, ки коргарон иқоматдоранд: **шаҳраки коргарнишин**.

КОРГАРҶАВОН *کارگرجوان* коргаре, ки ба синну сол ҷавон аст.

ну сол чавон аст.

КОРГАҲ کارگاه *ниг.* коргоҳ.

КОРГОҲ کارگاه 1. ҷои кор, маҳалли кори коргарон (*завод, фабрика, сех, устохона ва ғ.*). 2. дӯкон, дастгоҳи бофандагӣ.

КОРГУЗОР کارگذار 1. он ки мукотиботи расмӣ ва ҳуҷҷатҳои ҷорӣ муассисаеро идора мекунад. 2. он ки корхоро дар идораи давлатӣ ба коркунон тақсим карда медиҳад ва ба иҷрои онҳо назорат мекунад.

КОРГУЗОРӢ کارگذاري 1. танзиму тартибдихӣ ҳуҷҷатҳои ҷорӣ ва мукотиботи расмӣ забони коргузорӣ, услуби забони расмӣ идорӣ. 2. ҷой ва маҳалли анҷоми корҳои ҳуҷҷатнигорӣ.

КОРГУРЕЗ کارگر *он ки бо ҳар баҳона аз кор гардан метобад; танбал.*

КОРГУРЕЗӢ کارگرزي гардан тофтан аз кор бо баҳонае; танбалӣ.

КОРД كرد олати филизии дастадори як ё ду тарафаш тез, ки барои буридан истифода мебаранд; **корди дудама** корде, ки ҳар ду тарафи тегааш тез ва буранда аст; **корди ош** корди калон барои буридани гӯшт, угро *ва ғ.*; **корд ба устухон расидан** киноя аз бисёр ба танг омадан, ҷон ба лаб расидан; **корди касе дар болои равған (думба) будан** киноя аз ғоиданоку сердаромад будани кори касе, ҳама чизи касе фаровон будан; **кордро аввал ба худат зан, дард накунад, ба дигар кас зан (зарб.)** он чи ба худат раво намебинӣ, ба дигаре раво мадор.

КОРДАК كردك *ниг.* кордча.

КОРДБОЗ كردباز *он ки бо корд дар сахна бозӣ мекунад.*

КОРДБОЗӢ كردبازي *мансуб ба кордбоз; амали кордбоз.*

КОРДЗАНИ كردزني бо корд задани якдигар хангоми муноқиша ё даст ба гиребон шудан.

КОРДИДА كاردیده корозмуда, тачрибанок; кордон: **пири кордида.**

КОРДИҲАНДА كاردهنده *он ки дигаронро бо кор таъмин мекунад.*

КОРДКАШ كاردكش шахси бадқирдоре, ки бо корд ба одамон ҳуҷум мекунад.

КОРДКАШӢ كاردكشي корд кашидан; бо корд ба якдигар ҳуҷум кардан; *муқ.* **кордзанӣ: кордкашӣ кардан.**

КОРДОН كردان шахсе, ки тартиби (чашми) корро хуб медонад, аҳли кор; короғоҳ.

КОРДОНИ كرداني кордон будан, донандагии коре, короғоҳӣ.

КОРДОР كردار 1. он ки соҳиби коре ва вазифаест; он ки шугле ва касбе дорад; *муқоб.* **бекор.** 2. дахлдор; **кордор шудан** дахл намудан, даҳолат кардан, мудохила кардан.

КОРДОРӢ كرداري тариқи муносибат ба иҷрои корҳо; тарзи идораи коре.

КОРДСОЗ كردساز *устои кордсоз; он ки корд сохта метавонад.*

КОРДСОЗӢ كردسازي *мансуб ба кордсоз, амали кордсоз.*

КОРДӮСТ كردوست *он ки меҳнат ва кор барои вай хушу дилкаш аст, он ки кор карданро дӯст медорад.*

КОРДӮСТӢ كردوستي меҳру муҳаббат ба қору меҳнат.

КОРДХӮРДА كردخورده аз зарби корд ҷароҳатбардошта, бо корд маҷрӯҳшуда.

КОРДЧА كردچه корди хурд, асосан қатшаванда, корди кисагӣ.

КОРЕЗ كاريز *ҷоҳҳои қатори аз зери замин ба ҳам пайваста, ки оби онҳо рафта-рафта ба рӯи замин баромада равон мешавад.*

КОРЕЗКАН كاريزكن *кҳн.* коргари канандаи корез.

КОРӢБӢ كاريابي *ҷустуҷӯи кор, аз пайи ёфтани кор рафтан.*

КОРЗАДА كارزده *он ки аз зиёд ва бошидат кор кардан дилаш аз кор сард шудааст, он ки аз кори зиёд саҳт монда шудааст: **корзада шудан.***

КОРЗОР كارزار 1. ҷанг, муҳориба. 2. майдони ҷанг.

КОРИДАН کاریدن *ниг.* коштан.

КОРИСТОН کارستان 1. кор ва саргузашти қахрамонҳо; воқеа(ҳо)-и ачибу ғариб; корнома. 2. *кит.* коргоҳ, ҷои кор.

КОРӢ کاری 1. он ки аз дасташ кор меояд, аҳли кор; меҳнатӣ, коркун. 2. *мансуб ба кор*; он чи ба иҷрои коре лозим мешавад; даркорӣ: **либоси корӣ** корҷома; **мизи корӣ** мизе, ки дар сари он нишаста кор мекунад; **дасти корӣ доштан** *киноя аз* кордон будан, ӯҳдабаро будан.

КОРКАРД کارکرد 1. маҳсули кор; ҳаҷми кори иҷрошуда. 2. музди коре, ки коргар ё касиб дар бадали кори худ мегирад. 3. *нав.* кор карда баромадан; такмилу тайёр кардани чизе; **коркарди байни қаторҳои пахта** каланд карда баромадани пахтазор, нарм кардани беҳи пахта; **коркарди механикии ҷӯб** бурида тайёр кардани маснуоти ҷӯбӣ барои истифода.

КОРКУН کارکن *ниг.* коргар.

КОРКУШТА کار کشته *ниг.* корзада.

КОРКҶҶҶҶҶ کار کوفته 1. аз кори зиёд мондашуда ва дардмандшуда. 2. *мач.* таҷрибанок, кордида.

КОРМАНД کارمند коркун, ходим; **Корманди шоистаи Тоҷикистон** унвони фахрие, ки ба коркунони пешқадами соҳаҳо барои хизматҳои шоиста дода мешавад.

КОРМУЗД کارمزد *ниг.* корбайъ.

КОРНАМОӢ کارنامائی нишон додани кори намоён; рафтори қахрамонона ва фидокорона.

КОРНОДИДА کارنادیده бетачриба, навкор.

КОРНОМА کارنامه *кит.* 1. воқеанома, чангнома. 2. хунарнамоӣ; қахрамонӣ; **корнома нишон додан** амали фидокоронае ба ҷо овардан; фидокорона меҳнат кардан.

КОРНОШОЯМ کارناشایم 1. аз кор баромада, қобили истифода набуда. 2. *тех.* вайрон.

КОРНОШОЯМӢ کارناشایمی *мансуб ба* **корношоям**; ба кор наомадан; вайрон будан.

КОРОГОҲ کارآگاه 1. он ки аз ҳақиқати воқеа огоҳ аст. 2. кордон, пуртаҷриба. 3. *кит.*

ҷосус.

КОРОГОҲӢ کارآگاهی корогоҳ будан; воқифӣ аз кор ва хусусияти он.

КОРОЗМО(Ӣ) کارآزمایی таҷрибакунадан; коромӯзанда.

КОРОЗМОӢ کارآزمائی таҷриба, озмоиш дар иҷрои коре: **мӯҳлати корозмоӢ**.

КОРОЗМУДА کارآزموده кордида, таҷрибадида.

КОРОЗМУДАГӢ کارآزمودگی кордида будан, таҷрибадида будан.

КОРОӢ کارائی 1. ба кор омадан, даркор шудан. 2. чизи бақороянда, бақорраванда, даркорӣ.

КОРОМАД کارآمد даркорӣ; қобили истеъмол ва истифода.

КОРОМУӢ کارآموز таҷрибаомӯз, шогирд.

КОРОМУӢӢ کارآموزی *исми амал аз* **коромӯхтан**; омӯхтани тарзи иҷрои кор дар идора ё муассисае, ёд гирифтани кор.

КОРОМУӢХТА کارآمُوخته таҷрибадида, кордон.

КОРОНДАН کاراندن *тарзи бавоситаи* **коридан**; касеро ба кишт водоштан; ба касе фармуда чизе киштан.

КОРОЯМ کارآیم *ниг.* коромад.

КОРПАРДОЗ کارپرداز пухтакор, кордон, корчаллон.

КОРПАРДОЗӢ کارپردازى пухтакорӣ, кордонӣ, корчаллонӣ.

КОРПАРТОӢ کارپرتائی *с.* ба таври оммавӣ аз кор даст кашидани коргарон бо мақсади ба корфармо пеш гузоштани ягон талаб, эътисоб: **корпартой кардан, корпартой эълон кардан.**

КОРПОРАТСИЯ لوت. کارپارتسیه 1. иттиҳодияи гурӯҳҳо, иттифоқи шахсҳои ҳампешаю ҳамтабақа. 2. яке аз шаклҳои ширкати саҳомӣ дар баъзе кишварҳо; *муқ.* **ширкат.**

КОРПУС лот. کارپوس 1. бинои алоҳидае аз маҷмӯи иморатҳои ягон муассисаи саноатӣ, таълимӣ *ва г.* 2. ҳ. иттиҳодия, ки аз чанд дивизия ё бригада ташкил меёбад. 3. *ниг.* **ҳайат**; **корпуси дипломатӣ** ҳайати намояндагони

дипломатии давлатҳои хориҷӣ дар ягон давлати дигар.

КОРРУПСИЯ лот. карпсия ниг. ришваситонӣ.

КОРСОЗ کارساز 1. анҷомдиҳандаи кор, хизматгузор; мададгор; осонкунандаи мушкилиҳо. 2. кит. пуштибон, таҷяғоҳ. 3. маҷ. мушкилкушо (сифати Худо).

КОРСОЗӢ کارسازى 1. корбудкунӣ; мададгорӣ, ёрмандӣ. 2. кит. пуштибонӣ, ҳимоя.

КОРСОН کارسان табақи чӯбини калон; зарфи чӯбин ё филизӣ барои ҳамир.

КОРТАЛАБ کارطلب 1. толиби кор, чӯяндаи кор. 2. кор ё соҳае, ки барои истехсоли чизе, расондани ҳосиле бисёртар кор карданро меҳаҳад (мас., пахтакорӣ нисбат ба галлакорӣ меҳнатталаб аст).

КОРУБОР کاروبار гуфт. корҳо, вазъи корҳо.

КОРУНД ҷ. کاروند навъи маъдани бисёр саҳт, санги саҳт.

КОРФАРМО کارفرما он ки муздурро кор мефармояд; он ки иҷро кардани кореро ба касе месупорад; саркор, соҳибкор.

КОРФАРМОӢ کارفرمائى 1. истеъмом кардан, ба кор бурдани чизе. 2. корфармо будан, амали корфармо; ба касе фармудани коре.

КОРҶОНА کارخانه фабрика, коргоҳ, устохона.

КОРҶОНАДОР کارخانهدار соҳиби корхона, соҳиби устохона ё заводу фабрика.

КОРҶӮРДА کارخوردё бисёр корфармудашуда, кӯҳна, фарсуда.

КОРЧАЛЛОН کارچلان он ки бо ҳар васила корашро пеш мебарад, устокор, кордон, ўҳдабаро, корбудкун ба манфиати худ.

КОРЧАЛЛОНӢ کارچلانى ўҳдабароӣ дар иҷрои корҳо; кордонӣ.

КОРҶОМА کارجامه либосе, ки дар вақти кор меӯшанд, либоси корӣ.

КОРҶУНБОН کارچنبان ташкилкунандаи кор; ташаббускор.

КОРШИКАН کارشکن монеташавандаи кор, ҳалалрасонандаи кор; вайронкор.

КОРШИКАНӢ کارشکنى мамониат кардан ба пешрафти кор, ҳалал расондан ба иҷрои кор ё чорабинӣ, вайронкорӣ.

КОРШИНОС کارشناس мутахассис; кордон, таҳлилгари кор (эксперт).

КОРШИНОСӢ کارشناسى исми амал аз кор шинохтан, кордонӣ, мутахассис будан дар ин ё он соҳа.

КОРШОЯМ کارشایم 1. қобили истифода, бақороянда. 2. тех. дуруст, соз.

КОРШОЯМӢ کارشایمى 1. қобили истифода будан, бақороянда будан. 2. тех. дурустӣ, сози

КОС I کاسى сари рони одамӣ ва ҳайвонот, ки ба тана пайваст мешавад ва косашакл аст.

КОС II کاس نىг. коса.

КОС III کاس کىت., зоол. ҳук.

КОСА کاسه зарфи чуқури даҳанфароҳи аз пиёла калонтар барои таомхӯрӣ: **косаи чинӣ**, **косаи сафолӣ**, **косаи чӯбин**, **косаю табақ**; **косаи сангпушт** устухони сипармонанд, ки сангпушт дар он ҷо гирифтааст; **косаи сар** ниг. **косахона (-и сар)**; **коса кардан** ду ё чор пора карда буридани харбузаю тарбуз барои хӯрдан; ◇ **косаи сабри касе пур (лабрез) шудан** ба ниҳоят расидани сабри тоқати касе, дигар тобу тоқат намондан; **ҳамин ош**, **ҳамин коса** (мақ.) вазъ тағйир наёфтааст, аҳвол мисли пештара аст; **назири боз ҳамон тосу ҳамон ҳаммом**; **дар таги (зери) коса нимкоса** (мақ.) дар коре ниҳон будани сирре; макру фиребе доштан.

КОСАГАР کاسه گر он ки косаю табақ месозад, косасоз, кулол.

КОСАГАРӢ کاسه گرى косагар будан, косасозӣ.

КОСАГУЛ کاسه گل 1. гули садбарги баргҳояш калон-калон. 2. маҷ. соқии нишасти шаробнӯшӣ, соқии базм.

КОСАДУМ کاسه دم гуфт., ниг. санҷоб.

КОСАЛЕС کاسه لیس 1. пурхӯр, ҳарис, гурусначашм. 2. маҷ. хушомадгӯӣ, лаганбардор.

КОСАЛЕСӢ کاسه لیسى 1. пурхӯрӣ, ҳарисӣ, гурусначашмӣ. 2. маҷ. тамаллуқкорӣ, хушомадгӯӣ, лаганбардорӣ.

КОСАМОНАНД *каسهمانند* ба монанди коса, косашакл.

КОСАНАВОЗ *каسهنواز* *kit.* таблзан, нақорачӣ.

КОСАПУШТ *каسهپشت* *kit.*, *ниг.* сангпушт.

КОСАТАРОШ *каسهتراش* он ки аз чӯб косаю табак метарошад, косагар.

КОСАТАРОШӢ *каسهتراشي* *исми амал аз коса тарошидан*; амали косатарош.

КОСАХОНА *каسهخانه*: **косахонаи сангпушт** *ниг.* **косаи сангпушт**; **косахонаи сар** *биол.* устухонбандии сари одам ва баъзе ҳайвоноти дигар, чумҷума; **косахонаи чашм** *биол.* чуқури, ки себаки чашм дар он чо гирифтааст; **аз косахонааш баромадани чашми касе** ҳаросон шудан, саҳт тарсидан.

КОСАШИКАН(АК) *каسهشكن* // *каسهشكنك* *гуфт.* беморие, ки кӯдак бисёр ғаш карда, беҳуш мешавад; саръ.

КОСИБ *а.* *كاسب* он ки бо меҳнати (хунари) дастӣ ба таври инфиродӣ чизе истеҳсол мекунад, хунарманд, пешавар.

КОСИББАЧА *касибچه* косиби чавон; фарзанди косиб.

КОСИБДЕҲҚОН *касибدهقان* деҳқоне, ки дар айни замон бо истеҳсоли ашёи хунари дастӣ машғул мебошад.

КОСИБӢ *касиби* истеҳсоли дастии хонагӣ; хунармандӣ, касб; **корхонаи косибӣ** устохонае, ки дар он хунармандон дастӣ ва бо асбобҳои одӣ маҳсулот истеҳсол мекунад.

КОСИБНИШИН *касибانشين* маҳаллае, ки дар он асосан косибон иқомат доранд.

КОСИД *а.* *كاسد* бехаридор, беривоч, беравнак, касодшуда (*дар бораи бозор ва молу матоъ*).

КОСИНУС *лот.* *كاسينوس* дар тригонометрия синуси кунҷи иловагӣ.

КОСМЕТИКА *ю.* *كاسمتيكه* 1. ба таври сунъӣ беҳтару зебо сохтани намуди берунии сару рӯй ва бадан; солим ва тару тоза нигоҳ доштани сару рӯй ва бадан. 2. маҷмӯи чизҳое, ки ба рӯй ва пӯст молида мешаванд, аз қабили атру ғоза, равғанҳои гуногуни атрӣ ва ғ.

КОСМЕТИКӢ *كاسمتيكي* *мансуб ба косметика.*

КОСМОГОНИЯ *ю.* *كاسمگانيه* *нуч.* қисми астрономия, ки пайдоиш ва инкишофи коинот, ҷирмҳои осмонӣ ва системаи онҳоро меомӯзад.

КОСМОДРОМ *ю.* *كاسمادرام* маҷмӯи иншооту таҷҳизот ва майдончаҳо барои тайёр кардан ва ба кайҳон сар додани киштиҳои парвозкунанда.

КОСМОЛОГИЯ *ю.* *كاسمالاگيه* илм дар бораи соҳт ва таркиби коинот, кайҳоншиносӣ.

КОСМОПОЛИТ *ю.* *كاسمپاليت* пайрави маслаки космополитизм.

КОСМОПОЛИТИЗМ *ю.* *كاسمپاليتيزم* таълимоте, ки тамоми оламро ватан пиндошта, ғояи мудофияи ватан, мустақилияти давлатӣ ва истиклоли миллиро рад менамояд.

КОСНӢ *касани* *бот.* гиёҳи хурӯи талхе, ки дар тиб ба кор меравад, хиндбо.

КОСТ *асоси замони гузашта аз костан*; камӣ, накс; **каму кост** *ниг.* **кам**; **бекаму кост** пурра.

КОСТА *касте* *сифати феълии замони гузашта аз костан*; камшуда, коҳида; нуқсон пайдокарда: **коста будан**, **коста шудан** (**гардидан**); **моҳи** (**маҳи**) **коста** // **коста моҳ** (**маҳ**) *киноя аз моҳи нав*; **бозори чизе коста шудан** а) *ниг.* **касод** (**касод шудани бозори чизе**); б) кам шудани аҳамияту эътибори чизе.

КОСТАН *каستن* 1. кам шудан, коста шудан (-и қисме аз чизе). 2. кам кардан. 3. *маҷ.* лоғар шудан, коҳидан; **зеҳни касе костан** *ниг.* **коҳидан** (**зеҳни касе коҳидан**).

КОСТӢ *касти* камӣ, камбудӣ; нуқсон: **камию костӣ**.

КОТА *ката* *лаҳҷ.* зане, ки маъшуқаи марди бегона аст, маъшуқа; марде, ки бо зани дигаре муошиқа дорад, ошиқ, хушдор; **кота кардан** ба худ ошиқ пайдо кардан (*оид ба зан*).

КОТАБОЗ *катабаз* *лаҳҷ.* занбоз, занакабоз, фосик.

КОТАБОЗӢ *катабазӣ* *лаҳҷ.* занакабозӣ, фосикӣ.

КОТИБ *а.* *كاتب* 1. он ки менависад, китобаткунанда; мирзо, дабир, муншӣ. 2. шахси

масъули коргузории идораю муассисаҳо ва одамони ғайрирасмӣ; **котиби маҷлис** нависандаи суратмаҷлис. 3. соҳибмансабе, ки иҷрои корҳои ташкилию ҷорӣ муассисаҳои илмӣ, идораи нашриёт ва ғ. ба зиммаи ӯст: **котиби илмӣ**, **котиби масъули идораи рӯнома**, **котиби масъули комиссияи қабули донишгоҳ**. 4. роҳбари интихобии ташкилотҳои ҳизбӣ ва иттифоқҳо; **котиби кумитаи ҳизбӣ**, **котиби Иттифоқи нависандагон**.

КОТИБА *a.* **کاتبه** муаннаси **котиб**; котибзан.

КОТИБӢ **کاتبی** амал ва вазифаи котиб; дабирӣ; муншигӣ.

КОТИБОНА **کتابخانه** кҲн. музде, ки дар Бухорои амирӣ дар муруфияҳо барои китобат ситонда мешуд.

КОТИБОТ *a.* **کتابت** шӯъбаи идора ё мақоми махсус, ки роҳбарӣ ба корҳои ташкилӣ ва умуман коргузорию ба ҷо меорад: **котиботи кумитаи марказии ҳизб**.

КОТУРА **کاتوره** *kit.* 1. ошуфтагӣ; ҳайронӣ, саргаштагӣ. 2. саргашта, ҳайрон; ошуфта.

КОТЛЕТ *фр.* **کاتلت** хӯр. гӯшти қимаи дар тоба бирёнкарда.

КОТТЕЧ *англ.* **کاتیج** хонаи асосан душӯнаи истикоматии махсус барои як оила, ки бештар дар беруни шаҳр сохта мешавад.

КОФ I **کاف** номи ҳарфи бисту панҷуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар алифбои ҳозираи тоҷикӣ муодили «к» буда, дар ҳисоби абҷад ба адади бист баробар аст.

КОФ II **کاف** шикоф, сӯроҳ, тарқиш.

КОФАР **کافر**: занбӯри **кофар** занбӯри сурхи калон.

КОФЕИН *ҳол.* **کافیین** моддаи доруии пурзӯркундаи кори асаб, ки дар чой ва қаҳва мавҷуд аст.

КОФИДАН **کافیدن** *kit.* шикофтан, кандан, ковидан.

КОФИР *a.* **کافر** *d.* номусулмон; умуман худношинос, бедин, беимон, бехудо.

КОФИРДИЛ **کافر دل** *kit.* бевафо, сангдил, берахм.

КОФИРӢ **کافری** *d.* мансуб ба **кофир**; бединӣ, худношиносӣ.

КОФИРКЕШ **کافر کیش** *kit., nig.* **кофир**.

КОФИРНЕЪМАТ **کافر نعمت** носипос, ношукр; кӯрнамак.

КОФИРНЕЪМАТӢ **کافر نعمتی** носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ.

КОФИРНИҲОД **کافر نهاد** *kit.* кофиртабиат, кофир.

КОФӢ **کافی** басанда, кифояткунанда; **ба қадри кофӣ** ба қадре, ки ба зиёдтар аз он эҳтиёҷ нест; **кофӣ будан** басанда будан, кифоятбахш будан.

КОФТА **کافته** *сифати феълии замони гузашта аз кофтан*: **кофта баровардан**, **кофта гирифтан**, **кофта ёфтан**; **кофта-кофта** чустуҷукунон, чизеро бисёр ҷуста.

КОФТАН **کافتن** 1. *kit.* шикофтан. 2. кандан, ковидан. 3. чустуҷу кардан, кофтуков кардан; **дандон кофтан** байни дандонхоро аз боқимондаи хӯрокиҳо покиза кардан, мисвок кардан; **даст кофтан** а) даст расондан; б) *мач.* кордор шудан, даҳолат кардан; **таги гапро (корро) кофтан** ба асли (моҳияти) масъала ё суҳане расидани шудан; **чашм кофтан** себаки чашмиро қанда аз косахонааш баровардан.

КОФТАНӢ **کافتنی** *сифати феълии замони оянда аз кофтан*; **кофтанӣ рафтан** ба суроғи касе рафтан, ба чустуҷу рафтан.

КОФТУКОВ **کافت و کاو** ковиш, чустуҷу, тафаҳхус; **кофтукови бостоншиносон** харобахоро қанда осори қадимии таърихи чустуҷу кардани бостоншиносон; ҳафриёти бостоншиносон; **кофтуков гузаронидан** ҷоеро чустуҷу кардан бо мақсади ёфтани чизи пинҳонкардашуда; аз назари тафтиш гузаронидани касе барои ёфтани чизҳои пинҳонкардашуда; **кофтуков кардан** а) чустуҷу кардан; б) пурсуҷу кардан, истинтоқ кардан; **ба кофтуков даромадан** ба чустуҷу сар кардан.

КОФУР *ҳ.* **کافور** маъд. 1. моддаи булӯрини сафедранги бӯйдор, ки дар тиб ва техника ба кор меравад. 2. *мач.* сафед.

КОФУРБОР کافوربار *кит.* киноя аз ҳар чизи бисёр сафед ва хушбӯй; $\diamond$ **абри кофурбор** абри барфовар.

КОФУРБӢ(Ӣ) کافوربو(ی) *кит., маҷ.* муаттар, хушбӯй.

КОФУРӢ کافوری 1. аз кофур сохташуда, мураккаб аз кофур. 2. *маҷ.* сафед; **шамъи кофурӢ** шамъе, ки аз кофур сохта шудааст.

КОХ کاخ қаср, кӯшк; бинои боҳашамат; **кохи истиғод** *маҷ.* дастгоҳи зулму бедодӣ; ҳокимияти мутлақа.

КОҲ کاه резаҳои кӯфтаи пояи хушки гандуму ҷав ва амсоли он ки бештар чун хӯроки чорво ва дар тайёр кардани каҳгил аз он истифода мебаранд; **агар коҳ аз ту нест, коҳдон аз туст** (*зарб.*) дар мавриди хӯрокеро муфт дида пурхӯрӣ кардани шахсе гуфта мешавад; **як пари коҳ** чизи андак, чизи аз чихати миқдор ва вазн ночиз, кам ва сабук; **кохи кӯхнаро бод додан (кардан)** воқеаи гузаштаеро ба миён оварда, бо касе гилагузориву хархаша кардан; **пар(р)и коҳ надоштан** ҳеч чиз надоштан, тамоман бечизу нодор будан.

КОҲВОР کاهوار 1. чун коҳ, мисли коҳ. 2. *маҷ.* хеле ба сабуки ва осонӣ (чизеро аз ҷое ба ҷое андохтан).

КОҲГИЛ کاھگل гили бо коҳ омехта барои андоваи бому девор; лойи коҳдори хушкида.

КОҲДОН کاهدان ҷои махсус барои нигах доштани коҳ, коҳдон, каҳхона: **давидани гӯсола то коҳдон** (*зарб.*).

КОҲДУД کاهدود 1. дуде, ки аз оҳиста-оҳиста сӯхтани коҳу хошок пайдо мешавад ва хеле ғализу гулӯгир аст. 2. *маҷ.* кори хавфнок.

КОҲИДА کاهیده *сифати феълии замони гузашта аз коҳидан*; харобшуда, лоғаршуда: **тани коҳида**.

КОҲИДАН کاهیدن 1. костан, кам шудан. 2. лоғар (хароб) шудан. 3. *маҷ.* азоб кашидан; ранҷидан, озор дидан; **иззати нафси касе коҳидан** шахсияти касе ҳалалдор шудан; обрӯю эътибори худро пастшуда дарёфтани касе; **зехни касе коҳидан** ранҷидан, малоли хотир пайдо кардан; **рӯҳи касе коҳидан** бад шудани ҳолати дарунӣ ва қалбии касе, аф-

сурда шудани рӯҳи касе, хира шудани таъби касе.

КОҲИЛ I *а.* کاهل танбал, сусткор.

КОҲИЛ II *а.* کاهل байни ду шона поёнтар аз ақиби гардан (*беистар оид ба чорпо*).

КОҲИЛИ کاهلی танбалӣ; сустӣ.

КОҲИЛОНА کاهلانه танбалона; бемайлу рағбат.

КОҲИЛТАН کاهلتن лаванд, танбал, фаҳул.

КОҲИЛТАНИ کاهلتنی лавандӣ, танбалӣ, сустӣ.

КОҲИН کاهن 1. марди рӯҳонии мисриён, насронийн ва яҳудийни қадим. 2. *маҷ.* соҳир; ғайбгӯ.

КОҲИШ کاهش маломат, сарзаниш; **коҳиш кардан** маломат намудан, сарзаниш кардан.

КОҲИШОМЕЗ کاهش آمیز маломатомез, бо оҳанги таънаву сарзаниш.

КОҲКАШОН کاه کشان *ниг.* роҳ (**Роҳи Каҳкашон**).

КОҲМАЙДА کاهمیده коҳреза.

КОҲОН(И)ДАН کاهانیدن//کاهانیدن *тарзи бавоситаи феъли коҳидан*; азоб додан, ба азоб мондан; **ҷон коҳонидан** бисёр ранҷу азоб кашидан, худро ба азоб мондан (*барои расидан ба чизе*).

КОҲРАБО کاهربا *ниг.* каҳрабо.

КОҲРАНГ کاهرنگ мисли ранги каҳ, зарди беранг.

КОҲРЕЗА کاهريزه резаҳои коҳ, пояҳои кӯфташудаи гандум, ҷав ва ғ.

КОҲУ کاهو *бот.* як навъ растании хӯр-данбоб.

КОҲХОНА کاهخانه *ниг.* каҳхона.

КОЧ I کاج *кит.* кош, кошки.

КОЧ II کاج *кит.* бунигарданӣ, задан ба қафои сар; шаппотӣ, торсақӣ.

КОЧӢ کاجی атолаи аз ҷувории сафед пухташуда, ки бо равғану ҷурғот мехӯранд; **кочӣ хӯрдан** *маҷ.* торсақӣ хӯрдан, мушт хӯрдан.

КОЧОЛ کاجال асбобу анҷоми хона, коло; **кору**

- кочол** кору бор.
- КОЧОР** کاجار *ниг.* **кочол.**
- КОЧУЛ** کاجول *кит.* чунбонидани сурина дар вақти ракс ва масхарабозӣ.
- КОЧ I** کاج *кит.* дарахти сӯзанбарги ҳамешасабз аз санавбарихо.
- КОЧ II** کاج *олус,* ахвал, качбин, чашмқач.
- КОШ** کاش *шакли кӯтоҳи* **кошки.**
- КОША** کاشه *кит.* яхи тунуки рӯи об.
- КОШИКОР** کاشی کار *устое,* ки ба деворҳо коши мечинад.
- КОШИКОРӢ** کاشی کاری *бо коши оро додашуда;* **кошикорӣ кардан** бо коши зинат додани деворҳо.
- КОШИН** کاشين *ниг.* **коши.**
- КОШИНКОР** کاشين کار *ниг.* **кошикор.**
- КОШИНКОРӢ** کاشين کاری *ниг.* **кошикорӣ.**
- КОШИФ** کاشف *кашфқунанда,* кушоянда.
- КОШӢ** کاشی *хиштҷаҳои тунуки рангоранги ба тариқи кулолӣ тайёркардашуда* барои зина-ти рӯи девори хонаҳо.
- КОШКИ** کاشکه *ҳиссаҷаи шартӣ ва таъкидӣ,* ки хоҳишу орзу ва таассуфро ифода мекунад.
- КОШОНА** کاشانه *1. хонаи ҳақирона, кулба; хонача. 2. лона, ошёна;* **кошонаи ҳусн** хонаи зебу зинаториҳои занҳо.
- КОШТА** کاشته *сифати феълӣ замони гузашта аз* **коштан;** кошташуда, зироатшуда, коридашуда.
- КОШТАН** کاشتن *ниг.* **киштан.**
- КОШТАНӢ** کاشتنی *сифати феълӣ замони оянда аз* **коштан;** хусусияти гиёҳе, ки барои коштан муносиб аст, муносиб ва шоистаи коштан.
- КОЭФФИТСИЕНТ** کایفیتسننت *лот. физ., рӯз.* бузургии доимии маълум, ки одатан барои бузургии дигари тағйирёбанда ё номуайян ҳамчун зарбқунанда истифода мешавад, зариб; **коэффитсиенти амали фоиданок** ададе, ки қисми ба кори фоиданок табдилёфтаи қувваи сарфшударо нишон медиҳад (*ба ҳисо-*
- би фоиз*).
- КРАН I** ҳол. کرن *1. даҳанпӯши лӯлаҳои обу газ ва г. 2. миле, ки аз он об ҷорӣ мешавад, чуммаки лӯлаи об.*
- КРАН II** олм. کرن *таҷҳизоти механикӣ – мошин барои бардоштан ва аз ҷое ба ҷои дигар интиқол додани бор:* **крани борбардор, крани тобхӯранда, крани чорпоя.**
- КРАНДОР** کرن دار *дорои дастгоҳи бор-бардорӣ:* **мошини крандор.**
- КРЕМ** фр. کریم *1. яке аз моддаҳои, ки барои нарму хушбӯ ва хушранг кардан ба дасту рӯй мемоланд; равғани рӯй. 2. равғани пардозӣ пойафзол. 3. дар қаннодӣ маводе иборат аз чилҷӯздадаи равғани маска, рӯиширу қаймоқ, шакалод ва г., ки дар тайёр кардани торт ва дигар маҳсулоти қаннодӣ ба кор мебаранд.*
- КРИМИНАЛИСТИКА** лот. کرمينلستیکه *ниг.* **кайфаршиносӣ.**
- КРОСС** англ. کراس *варз.* пойга дар масофаи ноҳамвори табиӣ.
- КРОССВОРД** англ. کراسوارد *навъе аз бозӣ-чистон, ки хонаҷаҳои мураббаъшакли ҷадвалро бо ҳарфҳо пур карда, калимаи даркориро меёбанд.*
- КУ** کو *1. пурсишҷонишини кани?, дар кучо?. 2. ҳиссаҷаи таъкидӣ охир, ҷӣ.*
- КУБ I** ю. کوب *1. шакли ҳандасии шашрӯя, ки ҳар як тарафаш мураббаи бо ҳам баробар аст. 2. рӯз. ҳосили зарби дубораи ададе ба худӣ он, мукааб. 3. гуфт. метри мукааб:* **як куб тахта.**
- КУБ II** کوب *кит.* қадаҳи поядарози бедаста; чом, пиёла.
- КУБА** کوبه *ниг.* **каба.**
- КУБИТО** کبتا *кит.* шириние, ки бо мағзи бодом, pista ва г. омода мекунанд.
- КУБӢ** کوبی *мансуб ба* **куб I; рӯз. решаи кубӣ.**
- КУБРО** کبرا *муаннаси* **акбар.**
- КУДА** کده *кит.* *1. забонҷаи ҳалқи одам. 2. забонаки лӯкидон.*

КУДУНГ **كدونگ** *кҳн.* кӯбаи чӯбини калон, ки пардозгарон ва шустагарон матоъро бо вай зада пардоз меоданд.

КУДУНГГАР **كدونگر** *кҳн.* пардоздихандаи порчаҳои дастӣ бофташуда.

КУДУНГГАРӢ **كدونگرى** *кҳн.* 1. шуғлу касби кудунгар. 2. ҷои кори кудунгар.

КУДУРАТ *а.* **كدورت** 1. тирагӣ, хирагӣ. 2. *мач.* малол, озор, дилтангӣ, хафагӣ. 3. *мач.* душманӣ, хусумат; **кудуратро аз дил баровардан** хафагӣ ва малолро ба василае аз худ рафъ кардан.

КУЁН **كويان** *кит.* хаймаи яксутона; чодир.

КУЗОЗ *а.* **كزاز** *тиб.* беморие, ки ба сабаби қарахт ва шах шудани мушакҳо пайдо мешавад.

КУКУ I **كوكو** 1. *зоол.* кабутари ёбӯй, фохта. 2. *мач.* мурғ, паранда.

КУКУ II **كوكو** тухмбирёни бо кабудихо пухташуда.

КУ-КУ **كوكو** *калимаи тақлиди* овози паранда, мурғон.

КУКУПАЛАВ **كوكوپلو** мурғпалав.

КУЛАНГ I **كلنگ** *зоол.* турна.

КУЛАНГ II **كلنگ** зоғнӯл, метин.

КУЛАНГ III **كلنگ** дар силоҳи оташфишон ҷои зер карда ба қор андохтани механизми аслиҳа, чангак.

КУЛАНГДИЛ **كلنگدل** *кит.* тарсончак, тарсу, буздил.

КУЛАНГДОН **كلنگدان** ҷои чангаки бакордари механизми силоҳ.

КУЛАНГДОР **كلنگدار** дорои куланг (*oid* ба *силоҳ*).

КУЛАНГӢ **كلنگى** 1. мурғи хонагии почадарози калонҷуссаи турнамонанд. 2. *мач.* почадароз, он ки пойҳояш дароз-дароз аст.

КУЛАҲ **كله** *ниг.* кулоҳ.

КУЛАҲБОРОН(Ӣ) **كله باران//كله بارانى** кулоҳи обногузар, ки дар рӯзҳои боронӣ мепӯшанд.

КУЛАҲДОР **كله دار** *ниг.* кулоҳдор.

КУЛАҲХӮД **كله خود** *ниг.* кулоҳхӯд.

КУЛБА **كلبه** 1. хонаи хурди ҳақирона ва тираву торик, ҳучра. 2. *кит.* дӯкон; **кулбаи эҳзон** ғамхона, ҷои ғаму андӯх.

КУЛИЧА **كليچه** *ниг.* кулча.

КУЛКАН **كلكن** *бот.* навъи дарахт аз ҷинси хаданг.

КУЛЛ *а.* **كل** ҳама, тамоми, маҷмӯъ: **кулли дунё**, **кулли мардум**; **сулҳи кулл** сулҳи умумӣ; **ҳокими кулл** ҳокими мутлақ.

КУЛЛИЁТ *а.* **كلييات** 1. *ҷ.* куллият. 2. маҷмӯаи осори шоир ё нависанда: **куллиёти Айнӣ**.

КУЛЛИЯ *а.* **كلييه** 1. *ниг.* куллият. 2. ҳама, ҳамагӣ; маҷмӯан. 3. *муаннаси* **куллӣ**.

КУЛЛИЯТ *а.* **كلييت** кулл будан, тамомият, тамоми, ҳама.

КУЛЛИЯТАН *а.* **كلييتا** 1. умуман, ба таври умумӣ. 2. пурра, ҳамагӣ.

КУЛЛӢ **كليى** 1. умумӣ. 2. том, пурра, комил; **кулливу ҷузъӣ** а) асосӣ ва ғайриасосӣ (фаръӣ); **ба куллӣ** пурра, комилан.

КУЛЛУК **كلك** дасту пой ба таври махсус ба ҳам басташудаи бандиён (*дар зиндонҳои аморати Бухоро*); **куллук кардан** дасту пойро ба таври махсус ба ҳам бастан (*нисбат ба одам ва ҳайвон*).

КУЛОЛ **كلال** ҳунарманде, ки кӯзаву коса ва дигар зарфҳои сафолӣ месозад, кӯзагар; **лойи (ҳоки) кулол** лойе, ки кулол аз он зарфҳои сафолӣ месозад; **кулол дар мундӣ об мехӯрад** (*зарб.*).

КУЛОЛА **كلاله** 1. мӯи ҷингила, мӯи марғула, печу тобдор, зулф. 2. узви модинаи гули растани *ва г.*

КУЛОЛГАРӢ **كلالگرى** 1. *ниг.* кулолӣ. 2. коргоҳи кулол.

КУЛОЛӢ **كلالى** шуғл ва касбу ҳунари кулол; сохтан ва дар кӯра пухтани зарфҳои сафолӣ.

КУЛОЛҲОНА **كلالخانه** дӯкони кулол, ҷои кулолгарӣ.

КУЛОҲ کلاه 1. он чи аз пӯст, намад *ва г.* дӯхта ба сар мепӯшанд, каллапӯш. 2. телпаки махсуси нӯгбориқи қаландарон. 3. кулоҳи чангӣ, тоскулоҳ, хӯд. 4. *kit.* тоҷи шоҳӣ.

КУЛОҲАК كلاهك *tex.* пӯша, пӯшаи хурд.

КУЛОҲБАРДОРӢ كلاهبردارى *mach.* фиреб додан, макру ҳила, кулоҳгузорӣ.

КУЛОҲГУЗОРӢ كلاهگذارى *mach.* кулоҳбардорӣ, фиреб кардан.

КУЛОҲГӢША كلاه گوشه *kit.* 1. гӯшаи кулоҳ. 2. *mach.* сар.

КУЛОҲДОР كلاهدار 1. кулоҳпӯш, он ки кулоҳ пӯшидааст. 2. *mach.* тоҷдор, подшоҳ.

КУЛОҲДОРӢ كلاهدارى *mach.* тоҷдорӣ, подшоҳӣ.

КУЛОҲДӢЗ كلاهدوز *mach.* дӯзандаи кулоҳ, телпақдӯз.

КУЛОҲДӢЗӢ كلاهدوزى 1. амал ва шуғли кулоҳдӯз. 2. маҳал ва ҷое, ки дар он кулоҳ медӯзанд.

КУЛОҲСОЗ كلاهساز *nig.* кулоҳдӯз.

КУЛОҲСОЗӢ كلاهسازى *nig.* кулоҳдӯзӣ.

КУЛОҲХӢД كلاهخود *kit.* тоскулоҳ, кулоҳи чангӣ.

КУЛТИВАТОР *фр.* كولىوتار олати (мошини) махсус барои нарм кардани хок ва нест кардани алафи байни қаторҳои пахта, картошка *ва г.*

КУЛТИВАТСИЯ *фр.* كولىوتسىيه нарм кардани хоки ҷӯякҳои киштзор ва маҳв кардани алафҳои бегона ба воситаи култиватор.

КУЛӢК كلوك *kit.* беадаб, беодоб; бешарм, шаттоҳ.

КУЛӢЛА كوله 1. гирда, чизи мисли тӯб гирд; *муқ.* гулӯла. 2. лӯнда: кулӯлаи қанд. 2. нумератив, баста: як кулӯла чой; кулӯла-кулӯла лӯнда-лӯнда; кулӯла шудан ба худ печидан, лӯнда шудан.

КУЛӢЛАШАКЛ كولهشاكل шаклаш лӯнда, гирда.

КУЛӢТА كوله 1. лӯнда, мудаввар, гирд: риши кулӯта. 2. навъи каллапӯши занона, ки ода-тан занони калонсол мепӯшанд.

КУЛӢТАПӢШАК كولهپوشك 1. каллапӯши либос (*палто, курта ва г.*). 2. *nig.* кулӯта 2.

КУЛӢТАРИШ كولهتريش он ки риши лӯнда до-рад ё ришашро бо қайчӣ лӯндашакл намуда-аст.

КУЛӢХ كلوخ 1. пораи хушк ва саҳти аз девор ё марзаҳои замин қандашудаи хок. 2. лойи махсуси кулӯла-кулӯла қардашуда, ки барои соҳтани девор мерезанд ва дар офтоб хушк мекунанд; лойи хушқида; лӯндаи гили хушк; кулӯҳи обхӯрда хоки кӯҳнаи кулӯҳдеворҳо, деворҳои поҳса ва пуштаҳо, ки барои пурқувват кардан ба замини киштукор ан-дохта мешавад; $\diamond$ ба лаб кулӯҳ молидан (*ё молида гаштан*) *nig.* лаб.

КУЛӢХАНДОЗ كلوخانداز 1. он ки ба сӯи касе сангу кулӯҳ ҳаво медиҳад. 2. *таър.* сӯроҳҳои махсуси девори қалъа, ки аз он ба сӯи душман санг меандохтанд, сангандоз: кулӯҳхандозро подош санг аст (*зарб.*).

КУЛӢХДОР كلوخدار дорои кулӯҳ: хоки кулӯҳдор.

КУЛӢХКӢБ كلوخكوب путки ҷубин, бомкӯ(б).

КУЛӢХРӢӢ كلوخروى бадафт, хунукба-шара, бадрӯӣ.

КУЛӢХЧИН كلوخچين бо кулӯҳ чидашуда; девори кулӯҳчин деворе, ки бо кулӯҳ (поҳса) бардошта шудааст.

КУЛӢХШУДГОР كلوخشودگار бо трактор ё ҷуфти гов ҷуқур рондани киштзор, ки аз замин кулӯҳҳои калон-калон мехезад; *муқоб.* майдашудгор; кулӯҳшудгор қардан як бор шудгорқардани замин.

КУЛӢЧА كلوچه *таър.* нимтанаи сарбозӣ дар Бухорои амирӣ, ки аз таги шинел мепӯшиданд.

КУЛФАТ *a.* كلفت ранҷ, саҳтӣ, машаққат.

КУЛФАТАНГЕЗ كلفتانگيز 1. пурмашаққат, душвор, меҳнатталаб. 2. ғамангез, пурмусибат, андӯҳовар.

КУЛФАТЗАДА كلفتزده он ки дар зери бори азобу уқубат аст, гирифтори ранҷу машаққат, ғамзада.

КУЛЧА *كلچه* 1. нони гирдаи начандон калони танӯрӣ, ки бештар аз орди гандум бо ширу равған мепазанд: **кулчаи равғанӣ**, **кулчаи ширмол**, **кулчаи қандин (қандӣ)**. 2. *нумератив дар шумори собун ва ашӯи одатан гирда ӯ шабеҳи он*; кулӯла, лӯнда: **кулчаи собун**, **як кулча собуни ирокӣ**; **кулча зада** хобидан кулӯла (лӯнда) шуда хобидан, ҳалқа зада хобидан.

КУЛЧАБИХӢ *كلچهبي* *бот.* навъи себи биҳӣ, ки шаклаш ба кулча монанд аст.

КУЛЧАҚАНД *كلچهقند* *хӯр.* кулчаи махсуси ширине, ки қаннодон тайёр мекунанд.

КУЛЧАМОНАНД *كلچهمانند* гирда, мудаваар: **рӯи гандумии кулчамонанд**.

КУЛЧАПАЗ *كلچهپز* пазандаи кулча.

КУЛЧАРӢ(Ӣ) *كلچهره(ي)* он ки рӯяш мудаваар аст: **зани кулчарӯӣ**.

КУМ *كم* гиёҳи хушбӯе, ки дар лаби чӯйбор ва ҳавзҳо мерӯяд.

КУМАЙТ *ا. كميته* *кит.* аспӣ сурхранги сиёҳтоб, аспӣ сиёҳтӯрук; асп.

КУМАК *т. كمك* ёрӣ, мадад, дастгирӣ; **кумак кардан (расондан)** мадад (ёрӣ) расондан, дастгирӣ кардан.

КУМАКПУЛӢ *كمكپولى* маблағи муайяне, ки барои ёрӣ ба касе дода мешавад, ёрдампулӣ.

КУМАКРАСОН *كمك رسان* он ки ба касе кумак, мадад мерасонад; **кишварҳои кумакрасон** давлатҳои донор, давлатҳое, ки ба таври ихтиёрӣ ба кишварҳои ақибмонда, ҷангзада ва офатзада кумакҳои башардӯстона (моли ё молиявӣ) мерасонанд.

КУМАКҲАЗИНА *كمك هزينه* маблағи ило вағӣ, ки ба тариқи ройгон ба идора ӯ муассиса ҷудо мегардад.

КУМЕЗ *كميز* *кит.* наҷосат, палидӣ.

КУМИТА *фр. комитте* идораи роҳбарикунандаи машваратӣ ба ягон соҳаи фаъолияти давлатӣ: **кумитаи давлатии андози Ҷумҳурии Тоҷикистон**; **кумитаи иҷроия таър.** мақоми интихобии амалкунандаи роҳбарӣ ба фаъолияти шӯроҳои вакилони шаҳриву вилояти

собик Иттиҳоди Шӯравӣ. 2. мақоми интихобии роҳбарикунанда дар ҳизбҳо ва ташкилотҳои сиёсӣ ҷамъиятӣ: **кумитаи марказии ҳизб**, **кумитаи ҳизб** (-и муассиса, шаҳр...).

КУМОЧ *كماج* навъи нони дар лахчаҳои оташ, реги тафсон, дар таги қӯр пухташуда.

КУМОЧ I *كماج* *ниг.* **кумоч**.

КУМОЧ II *كماج* тахтача ӯ ҳалқаи гирди миёнсӯрохи сари сутуни хайма.

кун *كن* *асоси замони ҳозира аз кардан*.

КУН *كون* 1. мақъад, сурина, нишастгоҳ. 2. *гуфт*. таг, қисми поёнии ҳар чизе.

КУНГУР *کنگر* 1. *кит.* гадои яқрав. 2. бум, ҷуғз. 3. *мач.* беҳаё, шаттоҳ.

КУНГУРА I *کنگره* барҷастагиҳои дандонавори сари иморату деворҳо ва канори дигар чизҳо.

КУНГУРА II *лот.* *کنگره* конгресс.

КУНГУРАДОР *дарکنگره دار* *марбут ба кунгура I*.

КУНГУРАКОРӢ *کنگره کارى* бо кунгураҳо оро додашуда (*девор, қаср*).

КУНД *کند* 1. ҳар чизи бурандае, ки дамаш тез набошад, нобурро; *муқоб.* **тез: корди кунд, кунд кардан, кунд шудан**. 2. *мач.* кундзехн, кундфаҳм; **кунчи тез ҷанд**. кунче, ки аз кунчи рост калон аст; *муқоб.* **кунчи кунд; дандонро кунд кардан** ягон чизи турши дандонбар хӯрда дандонро кунд кардан; **зехни касе кунд будан** *ниг.* **зехн**.

КУНДА *کنده* 1. қисми пас аз буридан дар рӯи замин боқимондаи танаи дарахт; **то табар омадан кунда меосоҷад (зарб.)**; **кунда кафондан** хезум шикастан. 2. ғӯлаи ғафси дарахт, ки қассобон дар болои он гӯшт майда мекунанд; **кундаи ҷувоз** ҷӯби ғафси миёншикофта, ки дар даруни вай дар обҷувоз равған мекашиданд. 3. *таър.* ҷӯби чортароши ғафси сӯроҳдоре, ки пой бандиёро ба он сӯроҳ гузаронда банд мекарданд, пойбанди ҷӯбин; **кунда задан** кунда ба пой касе ниҳодан, пойбанди кунда кардан (*зиндониро*).

КУНДАЗОНУ *کنده زانو* *варз.* тарзи зарбазанӣ, ки гӯштигир ҳарифашро пуштнокӣ ба замин

- хобонда, бар болои вай савор шуда, бо зонҳои худ ба сари сини аи мезанад: **кундазону задан**.
- КУНДАКОВ** **کنده کاو** кофта гирифтани кундаи дарахти бурида бо решааш, решаков намунадан: **кундаков кардан**.
- КУНДАКОВӢ** **کنده کاوی** *исми амал аз кунда кофтан*; решақан кардани дарахти буридашуда.
- КУНДАҚЛ** **کند عقل** *ниг. кундзехн*.
- КУНДАҚЛӢ** **کند عقلی** *ниг. кундзехнӢ*.
- КУНДАЛ** **کندل** порчаи зарбофти аъло.
- КУНДАПИХ** **کندہ پیخ** *гуфт., маҷ. танбал, ландахур*.
- КУНДАХОНА** **کندہ خانه** *таър. яке аз зиндонҳо дар арки Бухорои амири*.
- КУНДАЧА** **کندچه** зеркундаи дарахт ё буттаҳо.
- КУНДЗАБОН** **کند زبان** 1. очиз аз гуфтор; тутила, сақав, забонгирифта. 2. *маҷ. он ки забони бурро надорад, дар гуфтор суст, нотавон*.
- КУНДЗАБОНӢ** **کندزبانی** очиз будан дар гуфтор, тутилағӣ, забонгирифтағӣ.
- КУНДЗЕХН** **کندذهن** он ки қувваи гидроқаш заиф аст ва масъалаеро ба тезӣ дарк намекунад, шахси зеҳнаш кунд, кундфаҳм.
- КУНДЗЕХНӢ** **کندذهنی** кундзехн будан, тез набудани қувваи гидроқи шахс, кам будани қобилият дар фаҳмидани масъала.
- КУНДӢ** I **کندی** 1. кунд будан, нобурроӣ, тез набудан; *муқ. тезӣ*. 2. *маҷ. камфаросатӣ, маҳдудақлӣ, кундзехнӢ*.
- КУНДӢ** II **کندی** *кит. далерӣ, паҳлавонӣ; зурозмоӣ*.
- КУНДКУНЧА** **کند کونچه** :**секунҷаи кунд-кунҷа** *риёз. секунҷае, ки яке аз кунҷҳояш кунд аст*.
- КУНДОВАР** **کنداور** *кит.* 1. шучоъ, далер, часур. 2. доно, оқил.
- КУНДОВАРӢ** **کندآوری** *кит.* 1. далерӣ, шучоӣ. 2. доноӣ, оқилӣ.
- КУНДОШ** *т. کنداش* *ниг. палонҷ*.
- КУНДПО** **کندپا** *ниг. кундрав*.
- КУНДРАВ** **کندرو** *кит.* сустрафтор, он ки суст роҳ мегардад; ланг.
- КУНДФАҲМ** **کند فهم** *ниг. кундзехн*.
- КУНДФАҲМӢ** **کند فهمی** *ниг. кундзехнӢ*.
- КУНДУ** **کندو** *кит., ниг. канду*.
- КУНИШ** **کش** *исми феълӣ аз кардан*; кирдор, амал.
- КУНИШТ** **کششت** ибодатхонаи яҳудиён, умуман ибодатгоҳи ғайримусулмонон.
- КУНИЯ(Т)** *а. کنیه//کنیت* *кит., неме, ки дар аввали он ҷузъҳои аб, абу, ибн, ум, бинт ҳамроҳ омада, аксаран вазифаи лақаби эҳтиромиро адо мекунад (Абӯабдуллоҳ, Абулмаолӣ, Ибни Сино, Умми Кулсум, Бинти Салмо)*.
- КУН-МАКУН** **کن مکن** *кит. амру наҳӣ*.
- КУННА** I **کنه** *кит. фатила, пилтаи чароғ*.
- КУННА** II *а. کنه* *кит. соябони иморат, пешайвон*.
- КУНОҒ** **کناغ** *кит.* 1. кирми пилла, кирмак. 2. тор; тори абрешим; тори анкабут.
- КУНОМ** **کنام** *кит.* 1. лонаи ҷонварони ваҳшӣ, мағора ва бошишгоҳи ҳайвоноти даранда. 2. чароғох.
- КУНОНИДАН** **کنانیدن** *тарзи бавоситаи кардан*; кореро ба касе фармуда, ба воситаи вай иҷро кардан: **розӣ кунонидан, қаноат кунонидан**.
- КУНУН** **کنون** *шакли дигари акнун; то кунун то ҳол, то ин вақт*.
- КУНУНӢ** **کنونی** ҳозира, имрӯза: **шароити кунунӣ**.
- КУНҲ** *а. کنه* *кит.* 1. поён, тағ, умқ. 2. асл, моҳият, ҳақиқат, ҷавҳар.
- КУНҶ** **کنج** 1. гӯша, зовия: **кунҷи рост, кунҷи тез**. 2. ҷойҳои аз назар дури шаҳр, ҳавлӣ ё ягон ҷои дигар: **кунҷи шаҳр, кунҷи хона**.
- КУНҶАК** **کنجک** гӯша, бурҷак; ҷои хилват, беодам, назарногир.
- КУНҶАКӢ** **کنجکی** *мансуб ба кунҷ*; он чи дар кунҷ воқеъ шудааст; **домуллои кунҷакӣ** *кҳн*.

омӯзгори расмӣ ё ғайрирасмие, ки шогирдон аввал дарсашонро пеши ӯ хонда тайёр мекарданд ва пас аз он ба пеши мударриси мадраса рафта мехонданд; *гуфт.* мударриси хонагӣ.

КУНЧИД *کنجيد* *бот.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд ва ҳамчунин онро дар нон-воию ҳалвопазӣ истифода мебаранд.

КУНЧИДАК *کنجيدک* доғҳои майдаи сиёҳчаи малларанг, ки дар пӯсти рӯю гардани баъзе касон баҳорон пайдо мешавад: **доғи кунчидак.**

КУНЧИДӢ *کنجيدى* *мансуб ба кунчид;* он чи донаи кунчид дорад; **нони кунчидӢ** ноне, ки ба рӯяш донаҳои кунчид пошида пухта шудааст; **ҳалвои кунчидӢ** ҳалвое, ки бо тухми кунчид пухта шудааст.

КУНЧИТ *کنجيت* *гуфт., ниг. кунчид.*

КУНЧИТАК *کنجيتک* *гуфт., ниг. кунчидак.*

КУНЧӢ *کنجى* *мансуб ба кунч;* тӯби кунчӢ тӯбе, ки дар бозии футбол аз кунчи майдон ба сӯи дарвозаи ҳариф зада мешавад.

КУНЧКОВ *کنجکاو* он ки барои фаҳмидани чизе мароқ дорад ва шилқинона चुстучӯ мекунад; он ки ҳар чизро пурсида доништан мехоҳад (*то ҳадде сифати манфӣ ба шумор меравад*).

КУНЧКОВӢ *کنجکاوى* चुстучӯ ва пурсиш кардан барои доништани сирру асроре; **раги кунчковӢ ба ҳаракат омадан // раги кунчковӢ даст додан** пайдо шудани мароқи зиёд ба доништани чизе; **ҳисси кунчковии касе даст додан** эҳсос кардани шавқи зиёди доништани чизе; зӯрӣ (ғалаба) кардани шавқи зиёди доништани чизе дар касе.

КУНҚОЛА *کنجاله* *гуфт., ниг. кунчора.*

КУНҚОРА *کنجاره* маҳсулоте, ки аз тилфи кунчид ва донаҳои дигари равғандор баъд аз кашида гирифтани равғани онҳо тайёр карда мешавад ва хӯроки чорпоён ҳисоб меёбад.

КУПЕ *фр.* *كوپه* хоначаи алоҳидаи ду ё чоркаса дар вағони мусофирбарӣ.

КУПОН *фр.* *کوپان* 1. чузъи қоғазӣ қиматнок, ки ба ивази пул медиҳанд. 2. *кҳн.* билети театр.

КУРА *а.* *کوره* 1. шакли ҳандасӣ, ки аз давр задани доира дар гирди қутри худ пайдо мешавад. 2. ҳар ҷисми кулӯла (мудаввар, гирда); **кураи арз // кураи Замин** сайёраи Замин; рӯи замин; **кураи ҷуғрофӣ** тасвири харитаи Замин дар рӯи кура (*одатан ҳамчун воситаи аёнӣ дар дарси ҷуғрофия истифода мебаранд*).

КУРАМОНАНД *کورهمانند* монанди кура, шаклаш ба кура монанд.

КУРАНГ *کرنگ* *кит.* аспе, ки рангаш зарди баланд ё ҳиноӣ бошад.

КУРАНД *کردن* *ниг. куранг.*

КУРАТОР *лот.* *کورتار* 1. тарбиятгар, парастор; нозири коре; **куратори гурӯҳ** роҳбари гурӯҳи донишҷӯён дар мактаби олий. 2. донишҷӯи донишгоҳи тиббӣ, ки чараёни касалии беморони бистарии дармонгохиро назорат мекунад.

КУРАШ *کورش* *гуфт., ниг. гӯштин.*

КУРАШАКЛ *کورهشکل* *ниг. курамонанд.*

КУРД *کرد* яке аз халқҳои эронинаҷод, ки асосан дар Эрон, Ироқ, Туркия, Сурия ва дар Қафқозу Осиёи Миёна зиндагӣ мекунанд.

КУРДӢ *کردى* *мансуб ба курд; забони курдӣ.*

КУРЕЗ *کريز* *кит.* пар рехтан, тулак шудани парандагон.

КУРЕЗӢ *کريزى* *кит.* 1. мурғи паррехта, тулаккарда. 2. *мач.* пири фартути хамидақомат.

КУРК I *کرک* мокиёне, ки аз тухм монда моил ба тухм пахш кардан (*барои чӯча баровардан*) шудааст; **мурғи курк.**

КУРК II *کرک* *кит.* 1. пашми нарми бадани ҷонварони пашмдор. 2. *мач.* пари нозуки бадани парандагон. 3. *мач.* мӯйҳои навруста дар рӯи ҷавонон. 4. пашмаки маҳини болои баъзе мевачот.

КУРМАК *کرمک* алафи бегонае, ки донааш аз арзан калонтари сиёхранг аст ва дар шолӣ зор мерӯяд; **аз давлати шолӣ курмак об мехӯрад** (*зарб.*).

КУРМАКЧИНӢ *کرمکچينى* тоза кардани биринҷ аз курмаке, ки ба он омехтааст.

КУРОРТ олм. *کورارت* мавзее, ки дар он муассисаҳои табобатӣ ва пешгирии бемориҳо ба воситаҳои табиӣ (*чаишмаҳои оби шиғобаҳи, обу ҳавои хос, гил ва ғ.*) сохта ва ба роҳ монда шудааст, истироҳатгоҳ, осоишгоҳ.

КУРРА *کره* бачаи хар, асп, шутур *ва ғ.*, ки ҳанӯз ба саворӣ нарасидааст, хутик, той, тойча.

КУРС лот. *کورس* номи баъзе муассисаҳои таълимӣ, ки барои ягон соҳаи маҳдуд мутахассис тайёр мекунад: **курси ронандагӣ, курси якмоҳаи такмили ихтисос**. 2. давраи таҳсили яқсола дар мактабҳои олии ва миёнаи махсус: **курси яқум, курси охирин**. 3. тафсир ва баёни як фан ё давраи муайяни он: **курси мухтасари таърихи Тоҷикистон; курси адибони ҷавон** навъе аз анҷумани аҳли адаб, ки дар он асарҳои адибони ҷавон таҳлил ва муҳокима карда мешаванд.

КУРСАНТ лот. *کورسنت* 1. он ки дар курс (2) машғули таҳсил аст. 2. таълиму тарбиягирандаи омӯзишгоҳи ҳарбӣ.

КУРСИВ лот. *کورسيو* як навъи хат дар матбаа, ки шаклан ба хати дастӣ монанд буда, барои аз матни асосӣ ҷудо кардани порчае ё ягон калимаю ибора онро ба кор мебаранд.

КУРСИНИШИН *کورسي نشين* 1. он ки дар курсӣ нишастааст. 2. *маҷ.* он ки соҳиби маснад ё вазифаву мартаба аст, маснаднишин, соҳибмансаб.

КУРСИЧА *کورسيچه* чорпоия хурд барои нишаст.

КУРСӢ I *کورسي* 1. чорпоия аксаран пуштдор барои нишаст, нишастангоҳ. 2. тахт; маснад; **курсии фалак** *киноя аз осмон*.

КУРСӢ II *کورسي* *мансуб ба курс; кори курсӣ* супориш ба таҳсилкунандагони мактабҳои олии ва миёнаи махсус, ки ҳамчун шакли санҷиши дониш дар хатми курс (2) тайёр мекунад ё менависанд.

КУРТА *کرته* либоси якҷабатаи таҳпӯшӣ, пирокан; **куртаи гулӣ** куртаи гулдори сурхранги занона; **куртаи оҳарӣ** куртаи нав ва ҳанӯз ношуста; $\diamond$ **тани ба курта // тани курта** таги як курта, фақат курта дар тан; **курта-курта гӯшт гирифтани // аз шодӣ ба курта нагунчидан** хеле хурсанд будан, хеле болидан;

фараҳманд шудан (*аз таърифу таҳсини касе ё аз расидан ба орзуе*); **як курта пештар даронидааст** (*нисбат ба касе гуфта мешавад, ки синнаш зиёдтар аст*).

КУРТАВОР *کرتهوار* матои боби куртадӯзӣ; матоъ ба қадри як курта: **як куртавор**.

КУРТАВОРӢ *کرتهواري* *ниг.* куртавор.

КУРТАК *کرتک* *гуфт.*, *маҷ.* задан, зарба, шаллок; иллату миннат; **куртак хӯрдан // калтаку куртак хӯрдан** *киноя аз шаттаву шаллок хӯрдан, таънаву маломат шунидан*.

КУРУЖ *کروژ* *кит.*, *ниг.* **куруз**.

КУРУЗ *کروز* *кит.* шодӣ, нишот, тарабу шодмонӣ.

КУРТКА лот. *کورتنکه* нимтанаи болопӯши мардона.

КУРУМ *کروم* 1. *ҷ.* карм. 2. тоқзор.

КУРУР I *کورور* *кит.* панҷсад ҳазор, ним миллион

КУРУР II *ا. کورور* *кит.* такрор, гузашти ҳар чизе.

КУРӢХ *ا. کروه* ченаки масофа, баробари сеяки фарсанг (*тахминан ду километр*).

КУСТИБОФ *کستي باف* *кит.* зуннорбоф.

КУСТӢ//КУШТӢ *کشتي//کشتي* *таър.* зуннор, ресмоне, ки тарсоён ва бараҳманон бар камар мебастанд; камарбанди махсуси зардуштиён.

КУСУФ *ا. کسوف* *нуч.* гирифтани Офтоб; **кусуфу хусуф** гирифтани Офтобу Моҳтоб.

КУТАК *کتنک* задан (*бо ҷӯб, тозиёна ё даст*).

КУТАЛ I *کتل* аспи зинкардашудаи эҳтиётӣ, ки дар сафарҳо бо худ палтар карда мебаранд, аспӣ ядак.

КУТАЛ II *کتل* *ниг.* кӯтал.

КУТВОЛ *کوتوال* *ниг.* кӯтвол.

КУТУБ *ا. کتب* *ҷ.* китоб; **хатми кутуб** *қҳн.* тамом кардани давраи таҳсил дар мадраса.

КУТУБХОНА *کتبخانه* *кит.*, *ниг.* китобхона.

КУФ I *کف* *кит.*, *ниг.* бум.

КУФ **كف** **куфу суф** дуохонӣ; **куфу суф кардан** дуо хонда дам андохтани азоимхонон; **куфу суф кунондан** дуо (азоим) хонондан.

КУФР **ا. كفر** 1. *д.* аз таълимоти дини ислом дур рафтан, имон надоштан ба дини ислом, кофирӣ, бемазхабӣ, бединӣ. 2. ношукр, носипосӣ, кӯрнамакӣ; **муқ. куфрон.**

КУФРӢ **كفرى** *д.* кофир, беимон, мункири Худо ва дин.

КУФРОН **ا. كفران** носипосӣ, ношукрӣ; **куфрони неъмат** ношукрӣ кардан ба он чи ки дастрас аст, ба қадри неъмат нарасидан; носипосӣ ба лутфу карами касе.

КУФФОР **ا. كفار** *ч.* кофир.

КУҲАН **كهن** 1. *шакли дигари кӯҳна*; қадимӣ, қадим. 2. солхӯрда, пири рӯзгордида. 3. *мач.* кордида, тачрибадор.

КУҲАНБУНӢД **كهن بنياد** қадим, таърихи қадим дошта.

КУҲАНДИЗ **كهنديز** *таър.* қалъаи қадим, арки кӯҳна.

КУҲАНПАЙВАНД **كهن بيوند** хоназод, до-рои аслу насаби қадимӣ.

КУҲАНСОЛ **كهن سال** солхӯрда, умрдида, пир.

КУҲАНСОЛӢ **كهن سالى** куҳансол будан, солхӯрдагӣ, пирӣ.

КУҲАНСОХТ **كهن ساخت** ба тарзу шакли кӯҳна биноёфта.

КУҲУЛАТ **ا. كهولت** 1. *қит.* давраи мошу биринч шудани мӯ, миёнсолӣ. 2. давраи камолоти умр.

КУҲУН **كهن** *шакли дигари куҳан* 2.

КУЧАН **كوچن** гарданбанди мудаввари хару аспӣ корӣ, ки чун болиштак сари шонаи хайвонро аз ягир шудан муҳофизат мекунад.

КУЧОЛА **كچاله** *ниг.* **кучула.**

КУЧУК **т. كچك** *гӯфт.* 1. *ниг.* **саг.** 2. *ниг.* **сагбача.**

КУЧУКБАЧА **كچك بچه** *ниг.* **сагбача.**

КУЧУЛА **كچوله** гиёҳест бисёр талх ва захрнок, ки дар Ҳиндустону Сарандеб мерӯяд, кучола.

КУЧО **كچا** *ҷонишини саволӣ* дар кучо?, дар кадом чо?; ба кадом чо?; **аз кучо?** аз кадом чо?; аз чӣ ҷое?; **ба кучо?** ба кадом чо?, ба чӣ ҷое?; **хар кучо** дар хар чо; **кучо шуд?** ба кадом ҷой рафт?.

КУЧОӢ **كچائى** аз кадом ҷой, аҳли кучо; **кучо ҳастӣ?** аз кучоӣ?

куш **كش** 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз куштан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кушанда:* **одамкуш, говкуш.**

КУШ **كش** куштан, кушиш, қатл; **ҳукми куш** ҳукми суд (маҳкама) дар бораи ба қатл расонидани касе (*ҳамчун ҷазои оӣ*).

КУШАНДА **كشنده** 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз куштан;* он ки касеро куштааст, қотил. 2. *мач.* миёнраве, ки сухани ӯ барои шахси корафтада рад намешавад.

КУШИШ **كشش** *исми феълӣ аз куштан;* куштор, қатл; китол; **аввал пурсиш, баъд кушиш** (*зарб.*).

КУШИШГОҲ **كشش گاه** 1. ҷои махсус барои иҷрои ҳукми куш. 2. *ниг.* **кушишхона.**

КУШИШХОНА **كشش خانه** ҷои куштани чорпо барои гӯшт, мазбах, саллоххона.

КУШКАНЧИР **كشكنجير** *таър., ч.* манҷаник, тӯп.

КУШО **كشا** 1. *сигаи амр аз кушодан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои кушоянда:* **дилкушо, мушкилкушо.**

КУШОД **كشاد** 1. *ниг.* **кушода** 2. 2. *васеъ, фарох, пахновар:* **дили кушод, майдони кушод, остини кушод; кушоду равшан** ҳеч чизро пинҳон накарда, ошкорову возеҳ, бепарда; **мактуби кушод** нома барои дарҷ кардан дар рӯзномаю маҷалла, мактуб ба воситаи матбуот; **маҷлиси кушод** ҷаласае, ки вуруди хоҳишмандон ба он озод аст, ҷаласаи боз, ҷаласаи васеъ ва озод; **рӯи кушод** рӯи хандон ва ифодакунандаи самимияту лутф.

КУШОДА **كشاده** 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз кушодан.* 2. *во, боз, яла, нобаста;* **як дари баста, сад дари кушода** (*зарб.*). 3. *ниг.* **кушод** 2. 4. *соф, беғубор, беабр:* **ҳавои кушода, осмони кушода; кушода шудан** а) *во шу-*

дан, боз шудан; б) фош шудан, ошкор гардидан: **бими кушода шудани сирри касе**; в) рафъ шудани осори андӯҳ ва гирифтагӣ; **кушода шудани гул шукуфтани гул**; **кушода шудани иштиҳо** пайдо шудани майл ба хӯрдан, хоҳони тановули таом шудан; **кушода шудани роҳи нафас** рафъ шудани гирифтагии нафас; **кушода шудани ҳаво** аз абру ғубор пок ва соф шудани ҳаво; **кашидаву кушода** бо зарб ва шиддати тамом (*задан бо кафи даст, тозиёна ва ғ.*); **кушода додан** а) ошкор кардан, фош сохтан, парда бардоштан аз рӯи сирре; б) фаҳмонда додан, шарҳ додан, маънидод кардан, тафсир додан; **кушода партофтан** фош сохтан, ошкор кардан; **кушода шудани бахт** рӯ овардани некӣ ва хушбахтӣ ба касе; **кушода шудани чашм** а) аз чизе бохабар шуда тағйир ёфтани ҷаҳонбинӣ ва шуури касе; б) таваллуд кардан, чашми касе равшан шудан; **кушода шудани чашми рӯз ниг. чашм (чашми рӯз кушода шудан)**; **дастархони кушода доштан** меҳмоннавоз будан; **рӯи кушода дидан аз касе** мавриди меҳрубонии касе қарор гирифтани, илтифот ва меҳрубонӣ дидан аз касе.

КУШОДАГӢЙ *کشادگویی* ошкоро ва беибо сухан гуфтан.

КУШОДАГӢЙ *کشاده گوی* он ки суханро беибо ва ошкор мегӯяд.

КУШОДАДАСТ *کشاده دست* киноя аз соҳиббэхсон, сахӣ, ҷавонмард.

КУШОДАДАСТӢ *کشاده دستی* соҳиббэхсон будан, сахӣ будан, ҷавонмардӣ.

КУШОДАДИЛ *کشاده دل* хурсанд, хуррам, хушҳол.

КУШОДАЗАБОН *کشاده زبان* суханвар, фасеҳзабон; хушгап.

КУШОДАН *کشادن* 1. боз кардан, яла кардан; сарпӯши чизеро бардоштан; *муқоб.* **бастан** ва **пӯшидан**: **гирехро кушодан**, **дарро кушодан**, **кулфро кушодан**, **тугмаро кушодан**. 2. густурдан, паҳн кардан: **дастархонро кушодан**, **суфраро кушодан**. 3. раҳо кардан; чудо кардан, раҳо ёфтани: **арғамчинро кушодан**, **аспро кушодан**. 4. таъсис кардан: **мактаб кушодан**; **болу пар кушодан** а) ба парвоз даромадан; б)

киноя аз ба пешрафти худ имкон пайдо кардан; **гап кушодан** сухан оғоз кардан (*дар бораи чизе*), гап сар кардан; **замин кушодан** замини нокорамро қобили кишт гардонидан; **замири дили хешро кушодан** рози дили худро гуфтан, ҳамаи он чиро, ки дар дил ниҳон аст, гуфта додан; **лаб (дахон) кушодан** сухан сар кардан, гап задан; **мачлисро кушодан** сар шудани мачлисро эълон кардан, ҷаласаро ифтитоҳ кардан; **оташ кушодан** тирпаронӣ сар кардан (*бо аслиҳаҳои оташбор*); **оғӯш кушодан** дастҳоро аз ҳам кушодан (*барои дар бағал гирифтани касе аз рӯи меҳрубонӣ*); **роҳ кушодан** а) роҳи нав сохтан; б) роҳро боз кардан; **рӯза кушодан** ифтор кардан, баъди итмоми муддати рӯзагирӣ ба хӯрокхӯрӣ сар кардан; **чашми касеро кушодан** киноя аз касеро огоҳ ва бохабар кардан, касеро аз ҳолати ғафлат бароварда ба ҳақиқати қор воқиф намудан.

КУШОДАПЕШОНӢ *کشاده پیشانی* *мач.* хушмуомила, хушзабон, пешоникушода.

КУШОДАРӢ(Ӣ) *کشاده روی* 1. бечодар, бефаранҷӣ. 2. *мач.* хандонрӯй, дӯстрӯй, чехрааш кушода.

КУШОДАТАБӢ *کشاده طبع* хушҳол, чехрахандон.

КУШОДАШАВАНДА *کشاده شونده* 1. *сифати феъли* замони ҳозира аз кушода шудан. 2. он чи боз мешавад; он чи мешукуфад. 3. он чи нав ба қор медарояд; таъсисёбанда.

КУШОӢН(И)ДАН *کشایانیدن // کشایانیدن* тарзи бавоситаи кушодан; чизеро ба воситаи касе во кардан, кушодан.

КУШОИШ *کشایش* 1. *исми феъли* аз кушодан. 2. барор, омади қор; рафъ шудани банду баст ва мушкилот дар роҳи пешрафти қоре, осон шудани мушкиле; **кушоиши қор** рӯ ба осонӣ овардани қори душворе, барор ва пешрафти қор; **дуои кушоиш** *д.* дуое, ки барои кушоиши қор меҳонанд ё навишта медиханд.

КУШОКУШӢ *کشاکشی* куштори якдигар; қатлу куштори зиёд.

КУШОН *کشان* *феъли ҳол* аз куштан; дар ҳолати куштан.

КУШОНДАН *کشاندن* тарзи бавоситаи куштан;

ба касе фармуда қатл кунонидан (*касера*).

КУШТА *کشته* 1. сифати феълии замони гузаштаи **куштан**. 2. чондоре, ки сари ўро бурида ё ба тариқи дигар бечон карда бошанд; мурда, майит; **кушта гаштан (шудан)** а) бечон карда шудан, ба қатл расидан; б) хомӯш карда шудан (-и оташ, чароғ); **оҳаки кушта** оҳаки обрасида.

КУШТАН *کشتن* 1. мирондан, маҳв кардан, ба қатл расонидан; бечон кардани чондоре (*мас., гов, гӯсфанд*); **худро ба куштан додан** доништа истода худро ба хатари марг андохтан. 2. хомӯш кардан (*оташиро, чароғро*).

КУШТАНГОҲ *کشتن گاه* чой ва маҳали куштан, қатл кардан.

КУШТАШУДА *کشته شده* сифати феълии замони гузашта аз **кушта шудан**; мактул, сар буридашуда.

КУШТОР *کشتار* кушиш, куштан; бисёр куштан, кушокушӣ.

КУШУДАН *کشودن* *ниг.* кушодан.

КУШХОНА *کش خانه* *лаҳҷ., ниг.* кушишхона.

КУЯ *کويه* шапалаки хурде, ки кирмаки он матоъҳои пашмиро хӯрда нобуд мекунад, девча (*муқ. митта*, ки орду ғалладонаро хӯрда нобуд мекунад); **куя задан** ба воситаи куя хӯрда шудан (-и порчайи пашмӣ ё гилем).

КУЯЗАДА *کويه زده* сифати феълии замони гузашта аз **куя задан**; куяхӯрда.

КУЯХҲҲРДА *کويه خورده* *ниг.* куязада.

КҲ *کو* *ниг.* кӯй.

кӯб *کوب* 1. асоси замони ҳозира аз **кӯбидан** ва **кӯфтан**. 2. ҷузъи насини калимаҳои мураккаб ба маънои кӯбанд ва бо чизе кӯфташуда: **хирманкӯб, шоликӯб, мехкӯб...**

КҲБ *کوب* зарбу лат, зарба: **лату кӯб**.

КҲБА *کوبه* 1. ҳар олати шабеҳи путк ё ҳовандаста барои кӯфта майда кардан, ҳамвор кардан, шибба кардан *ва г.* 2. олати оҳанини болғачамонанд, ки барои бо он кӯфтани дарвоза шинонда мешавад; **кӯбаи кафшдӯзон** болчағайи махсуси кафшдӯзон барои зада ҳамвор кардани чарм.

КҲБАК *کوبک* *ниг.* кӯба.

КҲБАНДА *کوبنده* сифати феълии замони ҳозира аз **кӯбидан** ва **кӯфтан**; он ки чизеро мекӯбад (*мас., дарро*).

КҲБИДА *کوبيده* 1. сифати феълии замони гузашта аз **кӯбидан**. 2. орди ғаллаи бирёншуда.

КҲБИДАН *کوبيدن* 1. *ниг.* кӯфтан. 2. мех ё чизи дигарро зада ба чое фуру равондан.

КҲБИН *کوبين* *кит.* кӯба, болғайи чӯбини чомашӯй.

КҲБИШ *کوبش* *исми феъли аз кӯбидан*; кӯфтан; задан.

КҲБКОРӢ *کوبکاری* *ниг.* бузкашӣ.

КҲДАК *کودک* писар ё духтари хурдсол, тифл, бачаи хурдсол: **кӯдаки навзод, кӯдаки ширмак**.

КҲДАКВОР *کودک وار* мисли бачаи хурдсол, бача барин.

КҲДАКДОР *کودک دار* 1. соҳиби кӯдак; соҳиби фарзанд. 2. *гуфт.* серфарзанд, серкӯдак: **зани кӯдакдор**.

КҲДАКИСТОН *کودکستان* муассисаи тарбияи кӯдакони томақтабӣ.

КҲДАКӢ *کودکي* 1. бачагӣ, хурдсолӣ, туфулият. 2. айёми бачагӣ, вақти хурдсолӣ. 3. *маҷ.* рафтори кӯдакона, кори бачагона; беандешагӣ.

КҲДАКОНА *کودکانه* 1. махсуси кӯдакон: **либоси кӯдакона, хандаи кӯдакона**. 2. *ниг.* кӯдаквор.

КҲЖ *کوژ* *ниг.* кӯз.

КҲЖПУШТ *کوژپشت* *ниг.* кӯзапушт.

КҲЗ *کوز* хамида, пуштхамида, кӯзпушт.

КҲЗА *کوزه* зарфи сафолин ё мисини дастадор ва гоҳо бедаста барои об ва моеоти дигар, сабӯ.

КҲЗАГАР *کوزه گر* кӯзасоз, кулол.

КҲЗАГАРӢ *کوزه گری* 1. касбу шуғли кӯзагар. 2. устохонаи сафолпазӣ.

КҲЗАГУЛ *کوزه گل* *бот.* савсани сафеди обӣ, нилуфари сафед.

КҲЗАЧА *کوزه چه* кӯзайи хурд.

КӢЗ(А)ПУШТ کوز(ه)پشت он ки пушташ хаида аст ё дар пушти шонааш гуррӣ дорад, букрӣ.

КӢӢ کوی 1. махалла, гузар. 2. роҳи даруни шаҳр, кӯча; **кӯйи бад** а) роҳи бад; б) киноя аз кирдорҳои нописанд (аз қабилӣ қиморбозӣ, нашъамандӣ ва ғ.), ки баъд аз одат кардани одам аз онҳо халос шуданаш душвор аст; **сарӣ кӯй** дар сари роҳ; **дар кӯйи бад афтодан** ба роҳи бад даромадан, гирифтӣ шудан ба кирдору хислатҳои нописанд; **бекасу кӯй** бешу табор ва бехонаю чой; **ятими бекасу кӯй**.

КӢК I کوك *kit.* гиёҳест хобовар, коху.

КӢК II کوك *kit., mus.* мувофиқ намудани овозҳо дар мусиқӣ, ҳамоҳангӣ; чӯр.

КӢК III کوك баҳяи калон-калони муваққат, ки дӯзандагон бо даст дар рӯи либосҳо мезананд; дӯхти муваққатӣ; хомдӯз, хомдӯзӣ; **кӯк задан (кардан)** муваққатӣ баҳя зада калон-калон дӯхтани ягон чои либос; **кӯки чашмони касе канда шудан** хеле интизорӣ кашидан, саҳт чашм ба роҳ будани касе.

КӢКНОР کونار *bot.* гиёҳест, ки аз тухми он равған мекашанд, истеъмоли пӯсти ғӯзааш кайфовару хобовар буда, аз шираи танаи он маводи муҳаддир – чакида ва баргу пояшро чӯшонда тарёк ҳосил мекунанд; хашхош; **оби кӯкнор** обе, ки аз тар карда фушурдани пӯсти ғӯзай кӯкнор ҳосил шуда, нашъамандон онро менӯшанд, инчунин дар тибби қадим давои сурфа махсуб мешудааст.

КӢКНОРДОНА کوناردانه тухми донаи хашхош.

КӢКНОРӢ کونارى он ки мӯътод ба хӯрдан, нӯшидан ва каппа кардани кӯкнор аст; нашъаманди кӯкнор.

КӢКНОРҲОНА کونارخانه хонае, ки дар он кӯкнор ё маводи нашъаовари дигарро истеъмол мекунанд, чои истеъмол ва фуруши кӯкнор.

КӢКСУЛТОН کوكسلطان *bot.* яке аз навъҳои олуи пешпазак, ки мевааш калони кулӯла, турштаъм ва рангаш бештар сабзи сурхча аст.

КӢКЧА کوكچه *bot.* навъе аз харбузай ширини

пӯсташ сабзи тӯрдор ва пӯчоқаш саҳт.

КӢЛ *m.* کول чои ба миқдори зиёд гун шуда истодани об, ҳавзи оби табиӣ, толоб; **кӯли обпарто (обгурез)** чои махсуси атрофаш маҳдуд барои чорӣ шуда чамъ омадани обҳои барзиёд, заҳкаш; **кӯл шудан** ба як чо чамъ шуда истодани об.

КӢЛБОР کولبار тӯрбае, ки ба он бореро андохта ба пушт мегиранд, борхалта, халтаи сафарӣ.

КӢЛВОР کولوار *ниг.* кӯлбор.

КӢЛӢ کولي чоҳи захира кардани ғалла дар дохили хучра.

КӢЛМАК کولمک оби начандон зиёд, ки дар чоҳи пасту нишеби роҳу заминҳо аз борон ё оби дигар чамъ мешавад; **кӯлмак шудан** чамъ шуда мондани об дар пастию нишебиҳо.

КӢЛОБ کولاب ҳавзай оби табиӣ, толоб.

КӢЛОБӢ کولابي 1. *мансуб ба Кӯлоб* (шаҳр ва минтақа). 2. аҳл ва сокини Кӯлоб.

КӢЛШИНОС کولشناس он ки ба омӯзишу пажӯҳиши кӯлҳо машғул аст.

КӢЛШИНОСӢ کولشناسي илм дар бораи омӯхтани кӯлҳо, лимнология.

КӢМА کومه *лахҷ.* чизи дар як чо тӯбшуда, тӯда; **кӯмаи барф, кӯмаи харбуза**.

КӢНДАЛАНГ کوندهلنگ ба бари худ воқеъ шудани чизе дар сари роҳи чизи дигар, муқобили дарозии чизе бо бари худ истодани чизи дигар, арзӣ; **кӯндаланг гузоштан // кӯндаланг мондан (суоле ё масъалаеро)** ба таври қатъӣ мондани масъалае; чавоби қатъии «ҳа» ё «не» талабидан ба суоле.

КӢПОЛ کوپال *кҳн.* 1. гурз, гӯпол. 2. *маҷ.* қувват ва тавоноӣ.

КӢПРУК کوپروک *ниг.* пул II.

КӢПРУКСОЗ کوپروکساز *ниг.* пулсоз.

КӢПРУКСОЗӢ کوپروکسازي *ниг.* пулсозӣ.

КӢР کور 1. он ки чашмаш намебинад, нобино, аъмо; **кӯри модарзод** он ки аз модар нобино таваллуд шудааст; **кӯр кардан** а) нобино кардан; б) ба воситаи чизе молида ё тарошида

хатеро нест кардан; хати бутлон кашидан; **кӢр шудан** а) нобино гардидан; б) нохоно шудан (*oid ба хат*). 2. *мач*. нодон, бесавод, аз олам беҳабар; **кӢр шуда** мачбур гардида, ноилоҷ монда, хоҳу нохох; **кӢр шавад!** ҷазояшро бинад!, бало ба пасаш!; **нону намакам кӢр кунад!** дар мавриди маломат ба каси намакношинос ва носипос гуфта мешавад; **кӢр асояшро як бор гум мекунад** (*зарб.*) одам ки як бор фиреб хӢрд, хушӢр мешавад ва кӢшиш мекунад, ки минбаъд фиреб нахӢрад; **кӢр чӢ мехоҳад?** – ду **дидаи (чашии) бино** (*зарб.*) дар мавриде мегӢянд, ки чизе айна муддао, хоҳиши дил бошад.

КӢРА I *كوره* оташдони оҳангарону мисгарон, иншооти махсус барои хиштпазӣ *ва г.*; хумдон: **кӢраи дастӣ**, **кӢраи оҳангарӣ**; **кӢраи ангиштгарон** ҷои махсус барои ҷӢбро сӢзонда тайӢр кардани ангишт; **кӢраи сихкабоб** оташдони махсус барои пухтани сихкабоб – гӢшти ба сих гузаронида; **дар кӢраи мубориза(хо) пухта шудан** *киноя аз обутоб Ӣфтан*, мустаҳкам шудан дар рафти мубориза.

КӢРА II *كوره* як тӢб шоҳӣ, ки ба дувоздах куртаи занона мерасад; **кӢра-кӢра атлас** тӢб-тӢб атлас.

КӢРАГАР *كوره گر* 1. он ки бо оташдони оҳангарию мисгарӣ кор мекунад. 2. он ки чунин оташдонро месозад, устои кӢра.

КӢРАГӢ *كوره گي* *мансуб ба кӢра*; дар кӢра гудохта тайӢршуда.

КӢРАК *كورك* гӢзаи хоми нокушодаи пахта, гӢзаи пунба, ки ханӢз нашукуфтааст; **кӢрак бастан** пайдо шудани гӢзаҳо дар ниҳоли пахта.

КӢРАКБАНДӢ *كورك بندي* пайдо шудани гӢза дар ниҳоли пахта.

КӢРАКҒУНДОР *كورك غندار* *ниг.* кӢракчинак.

КӢРАКҒУНДОРӢ *كورك غنداري* *ниг.* кӢракчинӣ.

КӢРАКДОР *كورك دار*: **ниҳоли кӢракдори пахта** ниҳоли кӢракбастаи пахта.

КӢРАККАНӢ *كورك كني* *исми амал аз кӢрак кандан*; кандан ва ҷамъ кардани кӢракҳо барои минбаъд кашида гирифтани пахташон, кӢракчинӣ, кӢракғундорӣ.

КӢРАККАШАК *كورك كشي* *тех.* мошини махсус, ки пағаҳои кӢракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро кашада мегирад.

КӢРАККАШӢ *كورك كشي* *исми амал аз кӢрак кашидан*; баровардани пахта аз даруни гӢза, ки дар вақташ кушода нашудааст: **кӢраккашӢ кардан**.

КӢРАКЧИНАК *كورك چينك* *тех.* мошини махсусе, ки кӢракҳои боқимондаи ниҳоли пахтаро чида (канда) мегирад.

КӢРАККЧИНӢ *كورك چيني* *исми амал аз кӢрак чидан*; чидани кӢракҳои хом ва нимхоми ниҳоли пахта.

КӢРАХОНА *كوره خانه* ҷои (хонаи) оташдонҳои маъдангудозӣ.

КӢРБАРЗАНГӢ *كوربرزنگي* *фолк.* кампири бадкор дар афсонаҳо, ки некӣ кардан намеҳаҳад.

КӢРБАХТ *كوربخت* *ниг.* бадбахт.

КӢРГИРЕХ *كورگه* гиреҳи болоиҳамбаста, ки кушодани он душвор аст; **кӢргиреҳ кардан** печдарпеч ба ҳам бастанӣ ду нӢғи ресмон, ки кушоданаш хеле душвор мебошад.

КӢРДИЛ *كوردل* качдил, качфаҳм; бадтинат. 2. ҷоҳил, нодон, бефаросат.

КӢРДУД *كوردود* оташе, ки бе шӢъла дуд карда месӢзад; **хона кӢрдуд шудан** пур аз дуд шудани хона (*бинобар дарунсӢз шудани оташии бунхори*).

КӢРӢ *كوري* нобиноӣ, гум шудани қувваи босира; **ба кӢрии касе** бар хилофи майли касе, ба қасди касе.

КӢРКАШ *كوركش* *ниг.* асокаш.

КӢР-КӢРОНА *كوركورانه* бе мулоҳиза, ҷӣ шудани оқибатро наандешида, насанчида: **кӢр-кӢрона бовар кардан** насанчида, бечуну чаро бовар кардан ба касе; **кӢр-кӢрона тақлид кардан** фикр накарда (бе мулоҳиза) тақлид кардан.

КӢРМАХТОБ *كورمهتاب* аз байни абр хира тобидани моҳ, партави хираи моҳ; **шаби кӢрмахтоб** шабе, ки моҳтоб хира метобад.

КӢРМОР *كورمار* *зоол.* яке аз намудҳои мори

- безаҳр, ки дар тибби халқӣ истифода мебаранд.
- КҮРМУШ** *کورموش* *зоол.* як намуди муш, ки зери замин зиндагӣ мекунад ва чашмонаш рӯшноиро намебинанд.
- КҮРНАМАК** *کورنمک* *маҷ.* он ки дар ивази некии касе бадӣ мекунад, ҳақношинос, носипос.
- КҮРНАМАКӢ** *کورنمکی* ҳақношиносӣ, носипосӣ; **кӯрнамакӣ кардан** ба қадри некии касе нарасидан, ҳақношиносӣ кардан.
- КҮРОБ** *کورآب* *кҳн.* 1. ташнае, ки аз об сер нашудааст. 2. сароб.
- КҮРПА** *کورپه* бистари пахтадори лагандашуда барои хобидан, лиҳоф; **кӯрпа шуда хобидан** қабати ғафс шуда хобидани чизе; бисёр будани чизе; **ба кӯрпа нигоҳ карда пой дароз кардан** (*мақ.*) дар иҷрои корҳо имконият ва шароитро ба ҳисоб гирифтани; **барф кӯрпаи замин аст** (*мақ.*) барф барои гарм нигоҳ доштани замини кишт мисли кӯрпа барои инсон зарур аст.
- КҮРПАВОР(Ӣ)** *کورپه‌وار(ی)* микдори матоъ барои дӯхтани як кӯрпа.
- КҮРПАДӢЗ** *کورپه‌دوز* зане, ки хунари кӯрпадӯзӣ дорад, дӯзандаи кӯрпа.
- КҮРПАДӢЗӢ** *کورپه‌دوزی* *исми амал аз кӯрпа дӯхтан*, дӯхтани кӯрпа.
- КҮРПАДӢЗОН** *کورپه‌دوزان* маросими дӯхтани кӯрпаи арӯс пеш аз тӯй; *муқ. пахтарезон.*
- КҮРПАТАК** *کورپتک* *зоол.* як навъ парандаи бешагӣ.
- КҮРПАЧА** *کورپچه* кӯрпаи камбар барои нишастан ё хобидан; **кӯрпачаи якандоз** кӯрпачае, ки дар гирдогирди хонаи нишаст як қабат андохта менишинанд; **кӯрпача барин ҷой киноя аз** андак ҷой; як кӯрпавор ҷой.
- КҮРПАЧАВОР** *کورپچه‌وار* 1. матоъ барои кӯрпача. 2. ба андозаи як кӯрпача; як **кӯрпачавор ҷой** ҷой ба андозаи як кӯрпача; ҷои андак.
- КҮРПАШША** *کورپشه* *зоол.* пашшаи зарди заҳрдор, хомӯшак.
- КҮРПИСТОН** *کورپستان* модагове, ки сӯрохи як ё чанд сараки пистонаш баста буда, аз онҳо шир намеояд.
- КҮРРӢДА** *کورروده* *тиб.* як қисми кирмшакли рӯда.
- КҮРСАВОД** *کورسواد* чаласавод, камсавод
- КҮРСАВОДӢ** *کورسوادى* чаласаводӣ, камсаводӣ.
- КҮРХАРИД** *کورخريد*: **кӯрхарид кардан** моли хубро (босифатро) аз моли бесифат фарқ карда натавониста харидан.
- КҮРХАРИДОР** *کورخريدار* харидоре, ки чизҳои хубро аз бад фарқ карда наметавонад; он ки колои бадсифатро бо нархи гарон мехарад.
- КҮРШАБПАРАК** *کورشبیرک* *зоол.* ҷонварест болдор, ки бинобар заиф будани биноии чашмаш рӯзҳо хобида, шабона парвоз мекунад, хаффош, ватвот, шабпара.
- КӢС I** *کوس I* 1. *кит.* табл, духул, нақораи қалон. 2. зарба, лат, такон, садама.
- КӢС II** *کوس II* уреб, қачӣ ва норасоии қалони ягон чиз (*мас., матоъ*).
- КӢСА** *کوسه* марде, ки ришаш набаромада мондааст ё фақат дар манаҳаш чанд тор мӯй дорад, марди беришу мӯйлаб; **то риш набарорӣ ба кӯса наҳанд** (*мақ.*) худро аз дигарон боло мадон, зеро ояндаатро намедонӣ.
- КӢСАК** *کوسک* *ниг.* кӯрак.
- КӢСАРИШ** *کوسه ريش* марде, ки мӯи ришаш кам аст, камриш.
- КӢСДОР** *کوسدار* 1. як канораш қач ва норасо (*оид ба порча, замин, хона ва ғ.*). 2. *маҷ.* ноқис, камбудидор.
- КӢСТ** *کوست* *кит., ниг.* кӯс I (1).
- КӢТАК** *کوتک* *ниг.* кӯтакароба.
- КӢТАКАРОБА** *کوتک اربه* аробаи чорчарха, аробаи чарххояш хурд.
- КӢТАЛ** *کوتل* 1. баландӣ, тепа. 2. гузаргоҳи кӯҳӣ, ағба; **кӯҳу кӯтал** кӯҳу ағбаҳо, кӯталу баландиҳо.
- КӢТАРА** *کوتره* харидуфурӯши яклухти ягон навъи мол, савдои яклухт; *муқ. чакана;* **кӯтара фурӯхтан**, **кӯтара харидан**, умда-

фурӯхтан, кӯтара харидан, умдафурӯшӣ.

КҮТАРАБАЙЪ *кӯтреبيع* пудрат, кори нархаш яклухт, умумӣ, якҷоя кореро ба субут расонидан.

КҮТАРАГИР *кӯтреگیر* он ки навъи молеро яклухт савдо карда мегирад.

КҮТАРАСАВДО *кӯтреسودا* савдои яклухт, кӯтарафурӯшӣ, умдафурӯшӣ.

КҮТАРАФУРҶШ *кӯтреفروش* он ки молашро яклухту якҷоя мефурӯшад, умдафурӯш, *муқоб.* чаканафурӯш.

КҮТАРАФУРҶШӢ *кӯтреفروشى* харидуфурӯши якҷояи ҳамаи мол; *мансуб ба* савдои яклухт; нархи кӯтарафурӯшӣ.

КҮТАХ *кӯте* *ниг.* кӯтоҳ.

КҮТАХБИН *кӯтебин* *ниг.* кӯтоҳбин.

КҮТАХДАСТ *кӯтедест* *ниг.* кӯтоҳдаст.

КҮТАХДАСТӢ *кӯтедестӣ* *ниг.* кӯтоҳдастӣ.

КҮТАХӢ *кӯтеҳӣ* *ниг.* кӯтоҳӣ.

КҮТВОЛ *ҳ.* *кӯтовал* 1. *қҳн.* қалъабон, диҷбон, маъмури муҳофизати қалъа. 2. *таър.* миршаб, раиси нозирони тартибот дар Бухорои амирӣ.

КҮТОҲ *кӯта* 1. дарозиаш кам, калта; *муқоб.* дароз; дар муддати кӯтоҳ дар муддати на чандон зиёд, дар андак вақт. 2. мухтасар, ғайримуфассал: маълумоти кӯтоҳ, суҳанронии кӯтоҳ; кӯтоҳ-кӯтоҳ а) хеле мухтасар, ниҳоят ихтисоран: *ҷавобҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ додан*; б) бурида-бурида, канда: *кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас кашидан*; *кӯтоҳаш ҳамин ки...*, *қисса кӯтоҳ...*, *хуллас ин ки...*, *хулосаи гап ин ки...*; *ақли кӯтоҳ киноя аз* ақли норасо, ақли дурноандеш; *дасти кӯтоҳ киноя аз* кӯтоҳдастӣ, очизӣ, нотавонӣ; *кӯтоҳ кардан* а) дарозии чизеро кам кардан, калта кардан; б) буридан, қатъ кардан; в) ихтисор кардан; кашол надодан: *кӯтоҳ карда гуфтан*; *кӯтоҳ омадан* ба қади касе ё чизе баробар наомадан; *кӯтоҳ шудан тарзи мафъулиш кӯтоҳ кардан*; *ҷомаи бомаслиҳат кӯтоҳ намеояд* (*зарб.*).

КҮТОҲАК *кӯтаҳк* мухтасаран, ба таври ихтисор.

КҮТОҲАКАК *кӯтаҳкк* хеле кӯтоҳ, хеле мухтасар.

КҮТОҲАҚЛ *кӯтаҳعقل* камақл, бемулоҳиза.

КҮТОҲАҚЛӢ *кӯтаҳعقلӣ* камақлӣ, бемулоҳизагӣ.

КҮТОҲАНГУШТ *кӯтаҳانگشت* он ки ягон ангушташ кӯтоҳ ё бурида аст.

КҮТОҲАНДЕШ *кӯтаҳاندیش* он ки оқибати корро мулоҳиза намекунад, бемулоҳиза, кӯтоҳназар, кӯтоҳбин; *муқоб.* дурандеш.

КҮТОҲАНДЕШӢ *кӯтаҳاندیشӣ* кӯтоҳандеш будан, бемулоҳизагӣ; *кӯтоҳандешӣ кардан* бемулоҳиза кор кардан.

КҮТОҲБАӢНӢ *кӯтаҳبیانی* мухтасарбаӢнӣ, бо сухани кӯтоҳ ифода кардани фикри том, мӯҷазбаӢнӣ.

КҮТОҲБИН *кӯтаҳبین* *ниг.* кӯтоҳандеш.

КҮТОҲБИНӢ *кӯтаҳبینӣ* *ниг.* кӯтоҳандешӣ.

КҮТОҲБИНОНА *кӯтаҳبینانه* бемулоҳиза, ноандешида, кӯтоҳназарона.

КҮТОҲГАРДАН *кӯтаҳگردن* *ниг.* гарданкӯтоҳ.

КҮТОҲДАСТ *кӯтаҳدست* *маҷ.* нотавон, очиз, дасткӯтоҳ; *муқоб.* дароздаст.

КҮТОҲДАСТӢ *кӯтаҳдестӣ* нотавонӣ дар иҷрои коре, очизӣ, дасткӯтоҳӣ.

КҮТОҲДОМАН *кӯтаҳدامن* либосе, ки доманаш кӯтоҳ аст.

КҮТОҲЗАБОН *кӯтаҳزبان* *ниг.* забонкӯтоҳ.

КҮТОҲӢ *кӯтаҳӣ* 1. кӯтоҳ будан, калтагӣ, дарозиаш кам будан. 2. кӯтоҳмуддатӣ, кам будани муддати чизе. 3. *маҷ.* камбудӣ, нуқсон, айби андак. 4. *маҷ.* очизӣ, нотавонӣ; *кӯтоҳӣ кардан* а) дарозиаш кам будан, калтагӣ кардан, расо набудан; б) *маҷ.* камбудӣ кардан-дар коре; в) *маҷ.* очизӣ кашидан дар коре; *даст кӯтоҳӣ кардан* зӯр нарасидан, чуръат карда натавоништан.

КҮТОҲҚАД *кӯтаҳقد* қадпаст, кӯтоҳқомат; *муқоб.* қадбаланд.

КҮТОҲҚОМАТ *кӯтаҳقامت* *ниг.* кӯтоҳқад.

КҮТОҲМАВҶ *кӯтаҳموج* дастгоҳе, ки дар мавҷҳои кӯтоҳи радио кор мекунад.

КӢТОҲМЕТРАЖ کوتاه‌مترژ филме, ки дарозии навораш назар ба филмҳои маъмулӣ камтар аст.

КӢТОҲМИЖГОН کوتاه‌مژگان чашмони миҷа-хояш кӢтоҳ, мӯи милки чашм, ки дароз нест.

КӢТОҲМИЛ کوتاه‌میل силоҳи оташ-фишони милҳояш кӢтоҳ: **туфанги кӢтоҳмил**.

КӢТОҲМУДДАТ کوتاه‌مدت муддаташ кӢтоҳ, мӯхлаташ кӢтоҳ; *муқоб.* **дарозмуддат:** таҳсили кӢтоҳмуддат.

КӢТОҲМӢХЛАТ کوتاه‌مهلت *ниг.* кӢтоҳмуддат.

КӢТОҲНАЗАР کوتاه‌نظر маҳдудфикр, ҷаҳонбинияш танг, кӢтоҳбин; *муқоб.* **дурбин**.

КӢТОҲНАЗАРӢ کوتاه‌نظری маҳдуд будани тафаккур, кӢтоҳбинӣ.

КӢТОҲНАЗАРОНА کوتاه‌نظرانه бо тафаккури маҳдуд, кӢтоҳбинона, амиқ фикр накарда.

КӢТОҲОСТИН کوتاه‌آستين *ниг.* остинкӢтоҳ.

КӢТОҲПАШМ کوتاه‌پشم пашмаш кӢтоҳ: **гӯсфандони кӢтоҳпашм**.

КӢТОҲПОӢ کوتاه‌پای пойҳояш кӢтоҳ.

КӢТОҲПОЯ کوتاه‌پایه пояш кӢтоҳ: **гандуми кӢтоҳпоя**.

КӢТОҲУМР کوتاه‌عمر камумр, умри дароз надошта, он ки ба пирӣ нарасида вафот мекунад.

КӢТОҲУМРӢ کوتاه‌عمری камумрӣ, умри дароз надоштан.

КӢФӢ كوفي 1. мансуб ба **КӢфа** (шаҳр дар Байаннаҳрайн). 2. қадимтарин навъи хати арабӣ: **хати кӢфӣ**.

кӢфт كوفت 1. *асоси замони гузашта* аз **кӢфтан**. 2. хастагӣ аз иҷрои коре, мондагӣ: **кӢфти кор, кӢфти роҳ**.

КӢФТА كوفته *сифати феълӣ замони гузашта* аз **кӢфтан**. 1. кӢбидашуда; реза кардашуда: **хасу хошоки кӢфта**. 2. *хӯр.* навъи кабоб аз гӯшти кима (кӢбида) бирёнкардашуда. 3. *хӯр.* ҳалвоя аз талкони мағзҳо. 4. *мач.* мондашуда, хастагӣ; **кӢфта шудан** а) зада шудан, мавриди зарбу лат қарор гирифтани, калтаккорӣ карда шудан, шаллоқ хӯрдан; б) тақ-тақ шу-

дан, кӢбида (зада) шудан (-и дар); в) майда (реза) ва нарм карда шудан (*мас.*, *гӯшт ё галлаеро*); г) *мач.* монда (хаста) шудан, шалпар шудан.

КӢФТАГӢ كوفتگی *шакли дигари сифати феълӣ замони гузашта* аз **кӢфтан**; шалпарӣ, мондагӣ; **кӢфтагии роҳ** мондашавӣ дар натиҷаи роҳравии зиёд.

КӢФТАКАБОБ كوفته كباب *хӯр.* навъи кабоб аз гӯшти қима.

КӢФТАКОРӢ كوفته كاری *тех.* кӢфта васеъ ё ба шакл даровардан.

КӢФТАН كوفتن 1. задан, зарба расондан, лату кӢб кардан. 2. кӢбидан, майда, реза ва нарм кардан (-и гӯшт, мурч, намак *ва ғ.*) зада ё кӢп карда аз сараку хӯшаҳо ҷудо кардани ҳосили гандум, ҷав, ҷуворӣ *ва ғ.*: **хирман кӢфтан**. 3. *киноя* аз сарзаниш кардан; танбеҳ додан; танқид кардан; **каф кӢфтан** чапак (қарсак) задан, каф задан; **мех кӢбидан** мехро зада ба ҷое даровардан; **мушт кӢфтан** бо мушт задан, мушткӢбӣ кардан; **по(ӣ) кӢфтан** пои худро (ба замин) тап-тап задан; **сари касеро кӢфтан, ба сари касе кӢфтан** а) ба сари касе задан; б) *мач.* касеро саркӢб кардан, танбеҳи касеро додан; **табл кӢфтан** табл навохтан, нақора задан; **хирман кӢфтан** ғалларо кӢп карда аз появу пӯсташ ҷудо кардан; **кори ҳар ҳар нест хирман кӢфтан** (*зарб.*).

КӢФТАНӢ كوفتنی *сифати феълӣ замони оянда* аз **кӢфтан**; **кӢфтани шудан** қасди кӢфтан кардан, нияти задан кардан.

КӢФТАШУДА كوفته‌شده 1. *сифати феълӣ замони гузашта* аз **кӢфта шудан**. 2. *мач.* мондашуда, шалпаршуда.

КӢФТУКӢБ كوفت و كوب хирманкӢб.

КӢФҶОН كوفجان *кит.* қафас, ҷои нигоҳ доштани парандагон.

КӢФШОНА كوفشانه *кит.* бофанда.

КӢХ كوه барҷастагии табиӣ бузургу баланд дар рӯи замин, ки аз сангу хок ба вучуд омадааст, ҷабал; **кӢх-кӢх** ғарам-ғарам; бисёр, аз ҳад зиёд; **кӢҳи оташфишон** *ниг.* **вулқон**; **кӢҳи пахта киноя** аз ғарами калони пахта; **кӢҳро зада талқон кардан** *мач.* кори вазнинеро ба ҷо овардан; анҷом додани коре, ки иҷрояш

ба назар номумкин менамуд; **кӢх ба кӢх на- мерасад, одам ба одам мерасад** (*зарб.*).

КӢХА *کوهه* 1. пушта, теппа, баромадагӢ, дунгӢ, баландӢ. 2. қулла, сари кӢх. 3. *ниг. кӢхон.* 4. *кит. мавчи азими об.*

КӢХАГИРИФТА *کوهه گرفته* роҳи кӢх пешги- рифта, кӢху биёбонгард; *киноя аз девона, маҷнун.*

КӢХБАРО *کوهه برا* ба болои кӢх бароянда; кӢхнавард; **аспи кӢхбаро** аспӣ боқуввати кӢхгард.

КӢХБАРОӢ *کوهه برائي* ба болои кӢх баромадан; кӢхнавардӢ.

КӢХБОН *کوهه بان* нозирӣ равуо дар кӢх, он ки назорати кӢхро ба ӯҳда дорад.

КӢХБОНӢ *کوهه باني* назорат кардани тартибот дар кӢх.

КӢХБУД I *کهيد* 1. кӢхнишин. 2. гӢшанишин. 3. *киноя аз обид, зоҳид, порсо.*

КӢХБУД II *کهيد* *кӢн.* хазинадори подшоҳ; чамъқунандаи андоз.

КӢХВОР *کوهه وار* 1. мисли кӢх, чун кӢх. 2. бу- зургӢ, баланд; **мавчи кӢхвори бахр.**

КӢХГАРД *کوهه گرد* *ниг. кӢхнавард.*

КӢХГАРДӢ *کوهه گردی* *ниг. кӢхнавардӢ.*

КӢХДОМАН *کوهه دامان* домани кӢх, кӢхпоя.

КӢХИСТОН *کوههستان* 1. заминӣ, ки дар он кӢх бисёр аст, ҷои зиёди кӢх, кӢхсор. 2. ноҳияи кӢхий ин ё он кишвар (*мас., Тоҷикистони марказӣ, ки таърихан сарғаҳи Зарафшон, Қаротегини Дарвоз ва Ҳисор ба он дохил ме- шаванд*).

КӢХИСТОНӢ *کوههستاني* 1. он ки дар кӢхсор зиндагӢ мекунад; он ки зодгоҳаш дар кӢхсор воқеъ гардидааст. 2. аҳли кӢхистон

КӢХӢ *کوهه* 1. *мансуб ба кӢх:* чабалӢ. 2. он ҷӣ дар кӢхсор мерӯяд ё зиндагӢ мекунад: **гиёҳи кӢхӢ, лолаи кӢхӢ, бузи кӢхӢ** бузи ёбой, ки дар кӢху даштҳо зиндагӢ мекунад.

КӢХКАН *کوهه کن* 1. коргаре, ки аз кон маъдан мекунад; он ки кӢхро қанда шикоф мекунад. 2. лақаби Фарҳоди афсонавӣ, ки бо хоҷиши маъшуқаш Ширин кӢхро қанда, ҷӯй баро- варда буд.

КӢХКАНӢ *کوهه کنی* қандани кӢх ва истихроҷи

маъданҳо: **техникаи навтарини кӢхқанӣ.**

КӢХЛ *ا. کحل* *кит. сурма.*

КӢХЛДОН *کحلدان* *кит. сурмадон.*

КӢХЛӢ *کحلی* *кит.* 1. *мансуб ба кӢхл.* 2. сурма- ранг, сиёҳтоб.

КӢХНА *کهنه* 1. чизи бисёр умрида; чизи бисёр қор фармудашуда; фарсуда; *муқоб. нав, тоза:* **кӢхна қардан, кӢхна шудан.** 2. қадим, пешина, дерина. 3. қадима, пештара. 4. қухансол, солхӯрда, қордида; **дарди кӢхна** бемории муддати зиёд давомқарда ва бедаво, қасалии музмин; **мӯсалласи кӢхна** мӯсалласи бисёри- стода (бисёрсола); **урфу одатҳои кӢхна** одату русуми аз замони гузашта боқимонда.

КӢХНААҚИДА *کهنه عقیده* *ниг. кӢхнапараст.*

КӢХНАВАРД *کهنورد* варзишгаре, ки бо кӢх- навардӢ машғул аст, кӢхпаймо, кӢхгард.

КӢХНАВАРДӢ *کوهه نوردی* навъи варзиш, ки иштирокдорони он аз рӯи гузаштан аз кӯталу ағбаҳои мушкилгузар, баромадан ба кӢхҳои рост ва қуллаҳои баланд мусобиқа мекунанд, кӢхгардӢ; кӢхбарой.

КӢХНАГӢ *کوههنگی* кӢхна будан.

КӢХНАДАМ *کهنه دم* палави зиёд дамхӯрда: **оши кӢхнадам.**

КӢХНАДУНӢ *کهنه دنیا* *ниг. кӢхначаҳон.*

КӢХНАДУЗ *کهنه دوز* он ки пойафзорҳоро дар- беҳу пина мекунад, порадуз, пинадуз, ямоқгар.

КӢХНАДУЗӢ *کهنه دوزی* амали кӢхнадуз, пора- дузӣ, пинадузӣ.

КӢХНАКАСАЛ *کهنه کسل* он ки бемориаш до- имӣ шудааст ва илоҷи табобат надорад.

КӢХНАКЕШ *کهنه کیش* он ки тибқи расму оини кӢхна зиндагӢ мекунад.

КӢХНАКЕШӢ *کهنه کیشی* парастии расму оини кӢхна.

КӢХНАКОЛА *کهنه کاله* майда-чуйдаи фарсуда; либосҳои фарсудаи кӢхна.

КӢХНАКОР *کهنه کار* қордида, қорозмуда, таҷ- рибанок.

КӢХНАЛИБОС *کوهه لباس* он ки либоси обшуста ва фарсуда пӯшида мегардад.

КҶХНАОБОД كهنه آباد заминҳое, ки солҳои зиёд кишт карда мешаванд.

КҶХНАПАРАСТ كهنه پرست он ки тарафдори расму одат ва ақидаҳои кӯҳна (қадимӣ) аст; он ки ба навигариҳо муқобил аст, муҳофизакор.

КҶХНАПАРАСТӢ كهنه پرستي тарафдорӣ аз расму оини қадима; муқобилат ба ҷорӣ шудани навигариҳо, муҳофизакорӣ.

КҶХНАПАРАСТОНА كوهنه پرستانه мансуб ба кӯҳнапарастӣ; муҳофизакорона: ақидаҳои кӯҳнапарастона.

КҶХНАПОРА كهنه پاره либоси жӯлидаю дариди; ашӯи фарсуда.

КҶХНАФУРҶШ كوهنه فروش он ки ашӯи кӯҳнаву пӯшакҳои нимдоштро хариди мефурӯшад.

КҶХНАФУРҶШӢ كوهنه فروشي фурӯши чизу чораҳои кӯҳна; бозор ё ҷои фурӯши чизҳои кӯҳна.

КҶХНАҶАҶОН كهنه جهان кит. дунёи кӯҳна, дунёи қадим.

КҶХНАШАВӢ كهنه شوي исми амал аз кӯҳна шудан; кӯҳна шудан, фарсуда шудан; корхӯрда шудан.

КҶХНАШУДА كهنه شده сифати феълӣ замони гузашта аз кӯҳна шудан; фарсудаву жанда, аз кор баромада; аз мӯд баромада.

КҶХНИШИН كوهنشين он ки дар кӯҳсор зиндагӣ мекунад; муқ. кӯҳистонӣ.

КҶХОН كوهان барҷастагии пушти шутур; ҷои баромадагии сари шонаи наргов.

КҶХОНДОР كوهاندار он чи кӯҳон дорад, он чи дар пушти худ баромадагӣ дорад.

КҶХПАЙКАР كوه پيكر тануманд, кавихайкал, бузургҷусса.

КҶХПАЙМО كوه پيما ниг. кӯҳнавард.

КҶХПАЙМОӢ كوه پيمائي ниг. кӯҳнавардӣ.

КҶХПИЁЗ كوه پياز пиёзи кӯҳӣ, ки бисёр тунду талх аст, пиёзи ансул.

КҶХПОРА كوه پاره 1. як қисми кӯҳ; қисме, ки аз кӯҳ ҷудо шудааст, харсанг. 2. гуфт. гӯшаи маскунии кӯҳистон.

КҶХПОЯ كوه پايه доманаи кӯҳ; замини доманаи кӯҳ, адир, кӯҳдоман.

КҶХСОР كوهسار ҷое, ки дар он кӯҳ зиёд аст, кӯҳистон.

КҶХТАН كوهتن бузургҷусса, тануманд.

КҶХЧИГАР كوه جگر киноя аз далер, шучоъ, диловар.

КҶХШИНОСӢ كوه شناسي соҳае, ки ба омӯзиши кӯҳҳо машғул аст: пажӯҳишгоҳи кӯҳшиносӣ.

КҶЧ كوچ 1. аз ҷое ба ҷое ва аз сарзамине ба сарзамине дигар равона шудани шахси алоҳида ё гурӯҳе аз мардум, кӯчидан, ҳичрат. 2. асбобу анҷоми хона ва бору бунае, ки дар вақти дигар кардани ҷои истиқомат ҳамроҳи худ мебаранд: кӯч бурдан. 3. гуфт. хонавода, хонадон, тоифа; кӯч-кӯч ниг. кӯчоқӯч; кӯч бастан бору бунаи худро барои нақли макон омода кардан; кӯч кардан бо бору бунаи худ аз ҷое рафтан, нақли макон кардан, кӯчидан.

КҶЧА كوچه 1. роҳи пиёда ва саворгарди дохили шаҳр ва деҳа. 2. маҳалла, гузари истиқомат ё сукунати муайян, ки қад-қади роҳе воқеъ шудааст; ба тариқи истиора: дар кӯҷаи мардонагӣ..., ба кӯҷаи гадоӣ, расвоӣ... даромадан, дар кӯҷаи олуфтагӣ... қалон шудан; кӯҷаи сарбаста а) роҳе, ки пешаш бастааст ва баромадгоҳ надорад, бунбаст; б) киноя аз вазъияти ниҳоят саҳт, ҳолати бисёр душвор; ноилоҷӣ; ба кӯча баромадан а) ба маҳалла (гузар) баромадан; аз хона берун баромадан; б) дар байни одамон зоҳир шудан; ба кӯча партофтан аз хона рондан ва аз ризку рӯзи маҳрум кардан; аз кӯҷаи коре нагузаштан аз коре асло хабар надоштан; аҳли коре набудан; ба сад кӯча даромада баромадан дар хама хусус фикр кардан, фикру хаёли зиёд кардан; дар кӯча мондан а) беҳонаву ҷой шудан; б) бекасу кӯй шудан; бесоҳиб мондан; кӯча ба кӯча гаштан овораву саргардон шудан (дар ҷустуҷӯи чизе); худро ба ҳар кӯча задан дар ҷустуҷӯи чорае ниҳоят саргардон шудан.

КҶЧАБОҒ كوه چه باغ кӯчае, ки аз байни боғот мегузарад; роҳи ду тарафаш сабзу дарахтзор; кӯчабоғи ошиқон боғе, ки дар он дилдодаҳо бо ҳам сӯхбат мекунанд ва рози дил мегӯянд.

КҶЧАБОҒӢ كوه چه باغي 1. мансуб ба кӯчабоғ. 2. мус. яккаҳоние, ки хонанда овозашро аз ҳад зиёд баланд кашол медиҳад.

КҶЧАГАРД كوه چه گرد 1. аз кӯча гузаранда, роҳгузар. 2. он ки дар кӯчаҳо сарсариёна мегардад, сарсарӣ, ҳарзагард, оворагард. 3. маҷ. бериҳагард, фоҳиша.

КҶЧАГАРДӢ كوه چه گردى 1. гардиш дар кӯчаву кӯй. 2. сарсаригардӣ, оворагардӣ, ҳарза-

гардӣ. 3. *мач*. бeрoҳaгaрдӣ, фoҳишaгӣ.

КҮЧАГӢ *کوچگى* *мансуб ба кӯча*; дар кӯча буда: **чароғҳои кӯчагӣ**; **гапи (сухани, алфози) кӯчагӣ** а) сухани беодобона ва кабах; б) ово-заи беасос; **шиноси кӯчагӣ** шиноси дур, шиноси салому алейк.

КҮЧАК *کوچک* хурд, майда.

КҮЧАКДИЛ *کوچک دل* киноя аз хушхулк, хушмуомила.

КҮЧАКДИЛӢ *کوچک دلي* киноя аз хушхулқӣ, хушмуомилагӣ, некрафторӣ.

КҮЧАН *کوچن* абзоли ҳалқашакл, ки ба гардани аспӣ корӣ аз таги хамут мегузоранд.

КҮЧАНВОР *کوچن وار* мисли кӯчан, ҳалқа-шакл.

КҮЧАНДА *کوچنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз кӯчидан*. 2. *мач*. равон, сайёр (*oid ба рег, барф ва ғ.*).

КҮЧАПҮШӢ *کوچه پوشي* либосе, ки вақти ба кӯчабарой, меҳмониравӣ ва ғ. мепӯшанд.

КҮЧАТ *کوچت* растанӣ ё ниҳоле, ки барои шинондан дар ҷои дигар дар шароити махсус сабзонида шудааст, парварда: **кӯчати гул, кӯчати қарам, кӯчати райҳон; кӯчат қардан** растанӣ ё ниҳоли дар шароити махсус парварондашударо ба ҷои дигар шинондан.

КҮЧАТШИНОНӢ *کوچت شناني* растанӣ ва ниҳолҳои парвардашавандаро ба ҷои дигар шинондан.

КҮЧБАНДӢ *کوچ بندي* *исми амал аз кӯч бастан*: кӯч бастан аз ҷое ба ҷои дигар.

КҮЧИДАН *کوچيدن* 1. бо бору буна аз ҷое ба ҷои дигар рафтан (*барои истиқомат, маскан гирифтан*), нақли макон қардан, кӯч қардан; **кӯчидани рег** дар биёбон бо таъсири бод ҷо иваз қардани хомаҳои рег. 2. *гуфт*. канда шудан, аз ҷояш бечо шудани чизе: **кӯчидани дарахт** бо таъсири бод аз реша ҳамроҳи замини он канда шуда афтодани дарахт; **тарма кӯчидан** дар кӯхсор аз ҷояшон канда шуда ба поин фурурави барфҳои чамъшуда.

КҮЧИДАНИ *کوچيدني* *сифати феълии замони оянда аз кӯчидан*; **кӯчидани шудан** дар нияти кӯчидан будан, рафтани шудан бо кӯчи худ (*аз ҷое ба ҷое*).

КҮЧИШ *کوچش* *исми феъли аз кӯчидан*; кӯч, нақли макон, хичрат.

КҮЧӢ *کوچي* *ниг. кӯчманчӣ*.

КҮЧКАШОНӢ *کوچكشاني* кашондани бору буна ва асбоби хона вақти кӯчидан.

КҮЧМАНЧИГӢ *کوچمنچيگي* бодиягардӣ, зиндагонии ғайримуқимӣ.

КҮЧМАНЧӢ *کوچمنچي* бодиягард, он ки дар ҷое муқим нест.

КҮЧОКҮЧ *کوچا کوچ* кӯчидани пай дар пай; тараддуи кӯчидан.

КҮЧОН(И)ДА *کوچانده // کوچانيدنه* *сифати феълии замони гузашта аз кӯчон(и)дан*; **кӯчон(и)да овардан** касеро ба ҷои иқомати дигар овардан.

КҮЧОН(И)ДАН *کوچاندين // کوچاندن* *тарзи бавоситтаи кӯчидан*; 1. касеро аз ҷое ба ҷое нақли макон додан, касеро бо бору бунааш ба ҷое бурдан (*барои истиқомат ё сукунат*). 2. чизеро аз ҷояш бечо қардан ё аз ҷояш ҳезондан. 3. рӯбардор қардан, рӯнавис қардан.

кӯш *كوش* *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз кӯшидан*; кӯшиш кун, саъй кун.

КҮШАНДА *كوشنده* *сифати феълии замони ҳозира аз кӯшидан*; он ки саъю кӯшиш дорад, кӯшо.

КҮШИДАН *كوشيدن* кӯшиш (қидду чаҳд, саъй) қардан, ғайрат намудан.

КҮШИШ *كوشش* саъй, чаҳд, ғайрат; ҳаракат барои иҷрои коре; **кӯшиш қардан (доштан)** барои иҷрои коре қидду чаҳд қардан, саъю чаҳд ба қор бурдан, кӯшиш ба харҷ додан.

КҮШК *كوشك* иморати бошукӯҳ, ки атрофаш боғ ё сабзор бошад; қаср.

КҮШО *كوشا* *кит. кӯшанда, саъйкунанда*.

Қ

Қ ҳарфи понздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи қоф (ق); дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар аст; ин ҳарф маъмулан дар ифодаи калимаҳои баргирифта аз забонҳои арабӣ, туркӣ ва юнонӣ истифода мешавад.

ҚАБ(Б) *а.* قб *кит.* гиребон, гиребони пирохан; **қаб даридан** гиребон даридан, гиребон чок кардан.

ҚАБА قبه *ғуфт.*, *ниг.* қава.

ҚАБАҚ *т.* قبق *кит.* 1. ҳадаф, нишона, нишон. 2. каду. 3. дарахти миёнхोलӣ.

ҚАБАС *а.* قبس шӯъла, пораи оташ; оташпора.

ҚАБАТ *т.* قبت 1. ҳар табақаи чизҳои болои ҳам ҷойгиршуда, табақа, қат: **чор қабат кӯрпача, се қабат чома, як қабат хок; як қабат пӯст (қабати бадан)** пардаи пӯсти бадан. 2. *нум.* даста, комплект: **як қабат куртаву лозимӣ, чор қабат кӯрпаву болишт.** 3. *ғуфт.* табақа, ошёна (-и иморат); **аз қабати...** аз байни..., аз миёни...: **аз қабати абрҳо, аз қабати борони тир, аз қабати туман, аз қабати ангуштон; ба қабати...** а) ба даруни...: **ба қабати абр даромадани офтоб;** б) ба таги..., ба зери...: **ба қабати бистар даромадан, ба қабати замин даромадан; дар қабати...** дар миёни..., дар байни..., андаруни...: **дар қабати кӯрпа, дар қабати китобу қоғазҳо, дар қабати ду нон...; қабат ба қабат // қабат-қабат а)** якчанд қабат, қабатҳои зиёд; қабати ғафс; б) болои ҳам, боло-болои ҳам, яке рӯи дигаре; **қабат ба қабати...** а) тамоми қабатҳои...; ҳамаи қишрҳои...; б) дарун ба даруни...; **◇ қабат-қабат гӯшт гирифта** аз шодию хурсандӣ рӯҳбаланд шудан, аз

ниҳояти шодмонӣ болидан.

ҚАБЕҲ *а.* قبيح 1. зишт, бад, ганда, нописанд (*оид ба чизе*); **алфози қабех,** калимаҳои дашномии кӯчагӣ; **суханҳои қабех, хислати қабех.** 2. палид, разил (*оид ба касе*).

ҚАБЕҲА *а.* قبيحه *муаннаси* қабех.

ҚАБЕҲӢ قبيحي *ниг.* қабоҳат.

ҚАБЕҲОНА قبيحانه разилона, палидона: **ёрии қабехона, толону торочи қабехона.**

ҚАБЕҲУЛВАЧҲ *а.* قبيح الوجه зиштрӯй, бадрӯй, бадафт, баднамо.

ҚАБЗ I *а.* قبض *кит.* гирифтагӣ бо даст (панча); **қабзи хотир** гирифтагии хотир, малоли хотир; **қабзи чон** гирифтани чон, мирондан; **қабзу баст** гирифтани додан, додугирифт; санад, ки ба бадали чизи гирифта мидиҳанд.

ҚАБЗ II *а.* قبض гирифтори, дар банд будан; **қабзи меъда** саҳт шудани меъда; қабзият; **қабзи табиат а)** гирифтагии табъ, хиратабъӣ; б) *ниг.* қабзи меъда.

ҚАБЗА I *а.* قبضه 1. он микдор чиз, ки дар як мушт меғунҷад, чизе, ки дар байни панҷаи даст ҷо мешавад, даста; **як қабза қоғаз, як қабза алаф (гул).** 2. даст, панча; **ба қабзаи касе даромадан** ба дасти касе даромадан, ба тасарруфи касе даромадан; **қабза кардан** дар байни қафи худ гирифтагӣ (ришро, банди дасти касеро *ва г.*); дар мобайни қафу панҷаи даст ҷой додан.

ҚАБЗА II *а.* قبضه *кит.* гирифтагӣ шамшер, теғ, корд, камон *ва г.*; даста, дастгира, мақбаз; **қабзаи шамшер.**

ҚАБЗАГИР قبضه گير *кит.* даста, дастгира.

ҚАБЗИЯТ *a.* قبضيت *kit.* гирифтагии меъда, сахт шудани меъда, инкибоз; **қабзияти ботинӣ** афсурдаҳоли, рӯҳафтадағӣ.

ҚАБЗУЛВУСУЛ *a.* قبض الوصول *kit.* шаҳодатномаи расидани чизе, хати қабул, санади расид, забонхат.

ҚАБИЛ *a.* قبيل гурӯҳ, даста; қисм; чинс, хел, навъ; **аз ин (он, ҳамон) қабил; аз қабилӣ...** аз навъӣ..., аз чинси...; мисли..., монанди...

ҚАБИЛА *a.* قبيله гурӯҳи иҷтимоӣ, ки муносибатҳои хешутаборӣ ва ягонагии забону ҷои истиқомат аз нишонаҳои он аст, қавм, тоифа: **қабилӣ манғит, қабилҳои бодиянишин.**

ҚАБИЛАВӢ قبيلوى *мансуб ба қабилӣ;* хоси қабилӣ: **урфу одати қабилӣ, чомеаи қабилӣ.**

ҚАБЛ *a.* قبل пеш, аввал; *муқоб.* баъд; **қабл аз...** пеш аз..., то...; **илочи воқеа қабл аз вуқӯъ бояд қард (мақ.).**

ҚАБЛАН *a.* قبلاً пештар, пеш аз ин; пеш аз вақт, пешакӣ.

ҚАБЛӢ قبلى пешина; пешакӣ; **омодагии қаблӣ тайёрии пешакӣ.**

ҚАБО *a.* قبا як навъ либоси рӯпӯши дарози пешкушодаи мардона; чома, либос.

ҚАБОИЛ قبائل *ҷ.* қабил.

ҚАБОҚ *t.* قباق 1. каду. 2. ҳадаф, нишон (-и камонкашони савораи қадим), қабақ.

ҚАБОЛА *a.* قبالة 1. хуччате, ки мутобиқи он касе чизеро ба зимма мегирад (*мас., адои қарзро*). 2. санади харидуфурӯши мулк, ҷой, хона; васиқа; **қарзу қабол** додугирифт.

ҚАБОЛАНВИС قبالة نوبس *kit., кхн.* он ки қаболани расмӣ менависад ва онро сабт мекунад.

ҚАБОЛАНВИСӢ قبالة نوبسى *kit.* амал ва шугли қаболанавис.

ҚАБОНАМАД قبانمد яктаки намадӣ, либоси боронӣ, чакман.

ҚАБОПҶСТИН قباپوستين *kit.* либоси яктаки дарози аз пӯст дӯхташуда.

ҚАБОПҶШ قباپوش қабопӯшида, қабо дар тан:

сарви қабопӯш.

ҚАБОҲАТ *a.* قباحт зишти, нозебой, бадӣ; қубҳ, қабехӣ.

ҚАБОҲАТНОК قباحتناك қабех, манфур, нозебо, баднамо.

ҚАБР *a.* قبر гӯр, оромгоҳ, марқад; **қабр қандан** гӯр кофтани; **ба сари қабри касе рафтани** оромгоҳи касеро зиёрат қардани; **◇ ба қабри (гӯри) падари ...** бало ба пасаш, беҳтар аст дигар гапи ӯро нагӯед... (*қалимаи дашином*).

ҚАБРГОҲ قبرگاه маҳалле, ки дар он қабрҳо ҷойгиранд, қабристон.

ҚАБРИСТОН قبرستان ҷои дафни мурдагон, гӯристон; **қабристони шаҳидон** оромгоҳи ҳалокшудагон дар ҷангҳои офатҳои табиӣ.

ҚАБРҚАН قبركن он ки барои марҳум қабр омода месозад, гӯрқов.

ҚАБРҚАНӢ قبركنى шугли махсус, ки аз омода қардани қабр барои мурдагон иборат аст, гӯрқовӣ.

ҚАБУ قابو *лаҳҷ.* қабил; **буз дар девор, гург дар қабу (мақ.).**

ҚАБУЛ *a.* قبول 1. пазируфтани, гирифтани; таҳвилгирӣ, аҳзи чизи супурданӣ: **қабулӣ ариза (дархост...), қабулӣ пахта, қабулӣ пилла, комиссияи қабул; қабулӣ донишҷӯӣ** ба донишҷӯӣ пазируфтани. 2. пазириш, пазириш, руҳсатдихӣ; истиқбол. 3. ба зимма (ӯҳда) гирифтани, ба дӯш гирифтани. 4. мақбул доштани, маъқул доништан, писандидани (-и сухан, насихат, таклиф ва ғ.); **қабулӣ қарор // қарор қабул қардан** овоздихӣ, ба мувофиқа омадани (-и аҳли ҷаласа дар масъалае); **ӯҳдадорӣ қабул қардан** иҷрои нақшаеро ба зимма гирифтани; **қабулӣ салом қабул аз ҷавоб** додани ба салом, алейк гирифтани; **динеро қабул қардан** гаравидани (майл қардан, рӯй овардани, мӯътақид шудани) ба дине; **узри касеро қабул қардан** ба эътибор гирифтани узри касе, касеро маъзур доштани; **ангушти қабул ба(р) дида ниҳодани қабул аз қабул қардан; зиёрат қабул!** сафар муборак!, ба хайр! (*таъбирест, ки ба шахси аз зиёрату сафар баргаишта мегӯянд ва ӯ дар ҷавоб «мурод ҳосил» мегӯяд*).

ҚАБУЛГОҲ قبولگاه устоқи пазириш; хонае, ки

- дар он корафтодагон соати қабулро мунтазир мешаванд: **қабулгоҳи вазир, қабулгоҳи мудир...**; **қабулгоҳи беморон** шӯъбаи қабули беморон дар беморхонаҳо.
- ҚАБУЛДОР** قبولدار: **қабулдор кардан** ба қабули чизе водор кардан; розӣ кунондан касеро ба чизе.
- ҚАБУЛӢБАНДА** قبوليابنده *сифати феълии замони ҳозира аз қабул ёфтан*; қабулшаванда, пазируфташаванда.
- ҚАБУЛКУНАК** قبولکنک *радио*. дастгоҳи қабулкунандаи мавҷҳои радиоӣ.
- ҚАБУЛКУНАНДА** قبولکننده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қабул кардан*. 2. он ки чизеро қабул мекунад.
- ҚАБУЛОН(И)ДАН** قبولاندن/قبولانیدن *тарзи бавоситаи қабулидан*; мавриди пазиروي карор додан; писанд кунонидан.
- ҚАБУЛХОНА** قبولخانه *гуфт*. 1. *ниг. қабулгоҳ*. 2. хонае, ки табиб беморонро қабул мекунад.
- ҚАБУЛШАВАНДА** قبولشونده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қабул шудан*. 2. қобили қабул; он чи пазируфтанист. 3. он ки ба чое пазируфта мешавад.
- ҚАБУРҒА** m. قبورغه *устухони паҳлу, данда (дар одам ва чорпо)*.
- ҚАБУРҒАДОР** قبورغهدار *дорои қабурға, иборат аз қабурға; гӯшти қабурғадор гӯшти якҷоя бо устухони паҳлу*.
- ҚАВ I** قو *пилтаи чакмоқ, латтаи сӯхта барои бо чакмоқ даргирондани оташ; пахтаи сӯхта, ки барои ниғаҳ доштани хун ба ҷои хуншор зер мекунад*.
- ҚАВ II** قو *навъи замбӯруғ, ки чатри он поя надорад ва дар танай дарахтон мерӯяд*.
- ҚАВА** قوه: **қава будан** *гуфт*. дар банд будан, мукайяд (гирифтзор) будан; **қава кардан** касеро дар чое маҳкам кардан; ҳабс кардан; **ду пойро дар як мӯза қава кардан** исрор кардан дар коре.
- ҚАВАД** a. قود *кит.* қасос, никор; **қавад ситондан** никор гирифтан, интиқом гирифтан.
- ҚАВАХОНА** قوهخانه *гуфт*. ҳабсхона, маҳбас.
- ҚАВВОД** a. قواد *кит.* далла; дайюс, қалтабон.
- ҚАВВОДА** a. قواده *муаннаси қаввод*.
- ҚАВВОДАГӢ** قوادگي *даллагӢ, дайюсӣ*.
- ҚАВВОДХОНА** قوادخانه *кит.* даллахона, ҷойгоҳи фоҳишаҳо.
- ҚАВВОЛ** a. قوال *кит.* 1. гапзананда, гӯянда, нотик; забонавар. 2. сароянда, хофиз.
- ҚАВВОЛБАНД** قوالبند *кит.* суханвар, хушгап, нотик.
- ҚАВВОЛӢ** قوالی *амал ва шуғли қаввол, нотикӣ, суханварӣ*.
- ҚАВВОС** a. قواس *кит.* камонсоз, камонгар.
- ҚАВИАЗМ** قویعزم *қавиурода, дорои иродаи маҳкам, матин*.
- ҚАВИАНДОМ** قویاندام *ниг. қавипайкар*.
- ҚАВИБОЗУ** قویبازو 1. он ки бозувони бақувват дорад, қавидаст. 2. *маҷ.* зӯр, пурқувват: **чавони қавибозу**.
- ҚАВИБОЛ** قویبال *дорои болҳои нерӯманд; ниг. қавидил*.
- ҚАВИБУНӢД** قویبنیاد *он ки ва ё он чи появу бунёди пойдору устувор дорад; мустаҳкам, нерӯманд, пурқувват*.
- ҚАВИДАСТ** قویدست 1. он ки дастони нерӯманд дорад. 2. *маҷ.* пурзӯр, боқувват, муктадир; *ниг. қавибозу*.
- ҚАВИДАСТГАҲ** قویدستگاه *ниг. қавидастгоҳ*.
- ҚАВИДАСТГОҲ** قویدستگاه *тавоно, давлатманд, соҳиби ҷоҳу манзалат*.
- ҚАВИДИЛ** قویدل *шучоъ, далер, часур; қавидил кардан (қасеро) часур шердил кардан*.
- ҚАВИӢЛ** قویيال 1. он ки гардани бақувват дорад. 2. *маҷ.* зӯр, тануманд.
- ҚАВИИРОДА** قویاراده *он ки иродаи мустаҳками халалнопазир дорад, қавиазм*.
- ҚАВИМ** a. قويم *кит.* рост, дуруст; устувор, пойдор.
- ҚАВИНИҲОД** قوینهاد *салимтабиат, зӯровар, бақувват*.
- ҚАВИПАЙКАР** قویپیکر *тануманд, тановар, қавичусса; зӯр, бақувват*.

ҚАВИПАНЧА قوی پنجه 1. он ки панҷаҳои саҳт ва бақувват дорад. 2. пурзӯр, боқувват, муқтадир, тавоно.

ҚАВИПОЙ قوی پای 1. дорои пойҳои устувору нерӯманд. 2. маҷ. устувор, мустаҳкам, пойдор, саҳтбунёд.

ҚАВИРӮҲ قوی روح он ки рӯҳи мустаҳкаму иродаи устувор дорад; *ниг.* қавиурода.

ҚАВИТАБӢ قوی طبع 1. дорои табъи баланд. 2. маҷ. шоири боистеъдод.

ҚАВИТАН قوی تن тануманд, дорои ҷисми қавӣ, пурзӯр, нерӯманд,

ҚАВИХАЙКАЛ قوی هيكل тануманд, қавипайкар, тавонгар.

ҚАВИХИММАТ قوی همت *ниг.* ҳимматбаланд.

ҚАВИХОЛ قوی حال 1. давлатманд, ғанӣ. 2. пур-иктидор, зӯр, бақувват.

ҚАВИЧАНГ قوی چنگ *ниг.* қавипанча.

ҚАВИЧАНГОЛ قوی چنگال 1. бо чанголи гирову мустаҳкам. 2. даранда, ваҳшӣ.

ҚАВИЧУССА قوی جثه бузургҷусса, тануманд, азимҷусса.

ҚАВИШАВКАТ قوی شوکت бошукӯҳ, соҳиби ҷалолу дабдаба.

ҚАВИШАӢН قوی شأن азимушшаӢн, боазамат, пуршаӢн.

ҚАВИӢТИҚОД قوی اعتقاد он ки бовариву итминони мустаҳкам дорад; *ниг.* қавиурода.

ҚАВӢ *a.* قوی 1. зӯр, бақувват, тавоно: **бозувони қавӣ**, даст (он)-и қавӣ, **ӯрдуи қавӣ**, **Ӣтиқоди қавӣ**. 2. мустаҳкам, устувор: **азми қавӣ**, **иродаи қавӣ**, **робитаро қавӣ қардан**, **қавӣ шудани азми қасе**. 3. калон, бузург, тануманд; **Ӣҳтимоли қавӣ** гумони бисёр наздик, ба яқин, **Ӣҳтимоли яқин**.

ҚАВЛ *I a.* قول 1. гуфтор, сухан, калом; **аз қавли...** аз гапи..., аз сухани...; **аз рӯи қавли...** // **назар ба қавли...** мувофиқи гапи..., тибқи гуфтаи...; **ба қавли...** бино ба гуфтаи..., ба гуфти..., аз рӯи гапи... тавре ки мегӯя(н)д. 2. фикр, ақида. 3. аҳд, паймон, мисоқ; ваъда; **қавлу қарор** а) аҳду паймон барои иҷрои коре; гуфтугузор; б) аҳд ва

пайдорӣ ба аҳд; **қавл гирифта** (*аз қасе*) паймон гирифта, аҳд гирифта аз қасе; **қавл додан** ваъда додан, иҷрои кореро ба ӯҳда гирифта; **қавл надоштан** дар қавли худ вафодорӣ накардан, ваъдахилоф будан; **аз қавли худ (бар) гаштан** аз рӯи гуфтаи худ амал накардан; аҳди худро шикастан; аз фикру раъйи худ баргаштан; **ба қавли худ вафо қардан** ваъдаи худро ба ҷо овардан; **◇ ба қавле ҷӣ тавре** ки мегӯянд, ба истиллоҳ; **гӯё ки; қавли қасе якто будан** гапи қасе як будан сухан (*ваъда ё аҳд*)-и худро дигар накардан.

ҚАВЛ *II a.* قول *кит.* тарона; тасниф; лаҳне дар мусиқӣ.

ҚАВЛНОМА قول نامه аҳду паймони навишта, санаде, ки фурушандаву харидор роҷеъ ба нарху байъ ба даллол медаханд.

ҚАВЛОНА قولانه *гуфт.* дастхат, забонхат.

ҚАВМ *a.* قوم 1. гурӯҳи мардум, тоифа, қабила, халқ, мардум: **қавми қўчманҷӣ**, **қавми тоҷик**, **қавму қабила**. 2. хешу табор; **қавму хеш** хешу ақрабо. 3. *д., маҷ.* гурӯҳе, ки дар як масҷид ва аз паси як имом намоз мехонанд.

ҚАВМӢ قومی *мансуб ба қавм; низои қавмӢ* низоъ дар байни қавм; низои миллӣ.

ҚАВОИД قواعد *ҷ.* қоида.

ҚАВОҚ *m.* قواق пӯсти гирдогирди чашм, ки миҷаҳо дар лаби он мерӯянд, пилки чашм; **бо қавоқи гирифта** // **бо қавоқи овезон** бо табъи хира, туршрӯёна; **қавоқ андохтан** бо ифодаи чеҳра ошкор сохтани хиратабъӣ ва баён қардани хашму норозигӣ, рӯ турш қардан; **қавоқу димоғ қардан** // **қошу қавоқ қардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **қавоқи қасе овезон будан** табъи қасе хира будан, туршрӯ будан; хашмолуд будан; **қавоқи худро овезон қардан** *ниг.* қавоқ андохтан; **аз қавоқи қасе барфу борон боридан** туршрӯ будан, табъи хира доштан; ғамгину хашмолуд будан.

ҚАВОЛА *a.* قواله *ниг.* қабола; **қарзу қавола қардан** *гуфт.* бо азобу машаққати зиёд қарз ёфта.

ҚАВОМ *a.* قوام *кит.* 1. ростӣ, дурустӣ; устуворӣ, пойдорӣ. 2. адл.

ҚАВОНИН *a.* قوانين *ҷ.* қонун.

ҚАВОРА *a.* قواره 1. шаклу шамоил, киёфа. 2. *kit.* порчае аз матоъ, ки дӯзанда аз чои гардан ва гиребони пирохан гирд мебурад.

ҚАВС *a.* قوس 1. камон; қисме аз доира (*дар ҳандаса*). 2. *грам.* аломати чуфти камоншакли китобат барои махсус ҷудо кардани баъзе маълумот аз матни асосӣ *ва г.* 3. моҳи нӯҳуми солшумории ҳичрии шамсӣ (*аз рӯи тақвими бурҷӣ*), ки он ба 22 ноябр - 21 декабри милодӣ рост меояд ва дар форсӣ ин моҳро «озар» мегӯянд; ◊ **қавси қузах** тирӯ камон, рангинкамон.

ҚАВСАӢН *a.* قوسين 4. *дугонаи қавс* 2.

ҚАВСАР(А) *a.* قوصر//قوصره *kit.* сабади хасин барои кашондани меваи хурмо *ва г.*

ҚАВСӢ قوسى *мансуб ба қавс*; камонмонанд, хамида, дуто; **борони қавсӣ** бороне, ки дар моҳи қавс меборад.

ҚАВСОБ قوساب *обмонии зимистона ба заминҳои шудгоршуда дар баъзе ҷойҳо.*

ҚАВСУННАҲОР *a.* قوسالنهار *нуч.* хати ҳаракати Офтоб аз тулӯъ то ғуруб.

ҚАВУРДОҚ *m.* قورداق *хӯр.* гӯшти дар равғани дунба пухта, ки одатан барои дар зимистон хӯрдан бо равғанаш дар хум нигоҳ медоранд, қайла.

ҚАВУРМА *m.* قورمه *хӯр.* таоме, ки гӯштро бо пиёзу картошка *ва г.* бирён карда, аз болояш каме об рехта мепазанд.

ҚАВУРМАШӢРБО قورمه شوربا *хӯр.* қавурмае, ки обашро зиёд рехта, ба шӯрбо табдил додаанд.

ҚАД(Д) *a.* قد 1. дарозии одам, ҳайвон ё растанӣ ба боло, қомат, боло: **қади баланд**, **қади боло**, **қади дароз**, **қади дилҷӯ**, **қади мавзун**, **қади расо**, **қади раъно**, **қаду боло**, **қаду қомат**, **қади касе** ҳам **гаштан**, **қади худро** ҳам **кардан**; *ба тариқи истиора:* **нахли қад**, **сарви қад**, **қади алиф**, **қади сарв**, **қади шамшод**; **қаду баст**, **қаду қомат** андом; **чусса**, **гавда**; **қад афрохтан** қомат баланд кардан, қад (ро) дароз кардан; **қад ёзондан** а) қадбаланд шудан, дароз шудани қад, қад мондан; б) кадрo баландтар бардоштан; қоматро андак пеш ва боло бурдан; **қад кашидан** а) дароз шудани қад, қадбаланд шудан; б) сабзида

баромадан, нашъунамо кардан; **қад мондан** дароз гардидани қад, қадбаланд шудан; **қад рост кардан** а) қомат рост кардан, рост хестан; б) *киноя аз сохта шудан*, бино ёфтан; в) *мач.* қору бори худро аз нав ба роҳ мондан; нашъунамо кардан. 2. дарозӣ, тӯл; *муқоб.* **бар**; **(аз) қади...** бо лаби..., бо канори..., лаб-лаби (дарё, ҷӯй, наҳр); **бо қади роҳ** ба тӯли роҳ, ба дарозии роҳ; **қад-қади...** а) дар тӯли..., ба дарозии...; б) лаб-лаби..., дар канори..., дар соҳили...; **як қади ...** ба андозаи..., ба кадри баландии...: **(як) қади найза**, **ду қади сафедор**; **қаду бар** дарозию пахноӣ, тӯлу арз; **қад додан** а) қомат афрохтан, қад рост кардан; б) баробари қомат омадан, ба андозаи қад мувофиқ омадан; **бо як вачаб қад** бо ин хурдсолӣ (*ба хурдсолон гуфта мешавад*); **аз қаду бари чизе задан** а) бо ҳар гуна баҳонаю фиреб чизеро ниҳоят кам карда додан; б) аз чизе беинсофона дуздидан; **ба қад расидан** ба камол расидан, ба балоғат расидан; **ба (дар) қади касе шудан** ҳомила шудан, дучон шудани зане; **як қад паридан** аз ҳодисаи ногаҳоние саҳт тарсидан, ноҳост ҳаросида частан; **як қад парондан тарзи бавоситаи як қад паридан**; **аз қади касе гаштан** фидои қаду қомати касе шудан (*дар мавриди истиқбол ё меҳрубонӣ мегӯянд*).

ҚАДАҒАН *m.* قدغن 1. манъ кардани чизе бар касе, мамониат, монёш шудан. 2. таҳрим, эмбарго; **қадаған кардан** таҳрим, манъ кардан, монеа гузоштан.

ҚАДАК I قدك *шакли тасғир ва навозишии қад.*

ҚАДАК II قدك *қарбоси ранга (қабуд).*

ҚАДАМ *a.* قدم 1. пой, андозаи пой аз сарангушт то пошна. 2. фосилаи байни ду пой вақти роҳ рафтан, гом (*ҳамчун воҳиди паймоиш*). 3. қадаммонӣ, роҳгардӣ, роҳравӣ; **бо қадамҳои дилпурона**, **бо қадамҳои калон-калон**, **бо қадамҳои қатъӣ**, **бо қадамҳои оҳиста**, **бо қадамҳои тез-тез**, **бо қадамҳои устувор**. 4. қудум, ташриф, омадан. 5. *мач.* иқдом дар коре; **қадами аввалин** а) гоми нахустин; б) *киноя аз ибтидои коре*, оғози чизе, шавгун; **машқи қадам** тамрини қадаммонии низомӣ ё варзишӣ, машқи роҳгардии ҳоси ҳарбиён ё варзишгарон; **бо қадамҳои ҳарбӣ** ба тарзи қадаммонии низомӣ, бо роҳгардии ҳоси

ҳарбиён; **дар ҳар як қадам** дар фосилаи ҳар як гом; **як-ду қадам дуртар** андаке дуртар, дар фосилаи начандон зиёд; **қадам бардоштан** ба роҳ даромадан, равон шудан; **қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** а) по гузоштан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; б) равон шудан ба сӯе, рафтан; в) омадан ба ҷое; г) даромадан, дохил гаштан, ворид гаштан ба ҷое; ғ) *мач.* шурӯъ намудан, оғоз кардан ба коре; **қадам задан** роҳ гаштан; роҳ рафтани бисёр барои гардиш ё вақтгузаронӣ; **қадам кардан** масофаеро бо қадам андоза кардан; **қадам партофтан** пой мондан, ба роҳ даромадан; роҳ рафтан, роҳ гаштан; **◇ музди қадам** ҳаққе, ки ба табибон, мутрибон *ва м. инҳо* барои омаданашон медиҳанд, поймузд; **як сари қадам** а) сари роҳ, аз ҷое гузашта истода; б) ба фурсати кам, барои андак вақт; **қадам ба қадам** гом ба гом; батадрич, оҳиста-оҳиста; **дар сари ҳар қадам // дар ҳар қадам** дар ҳама ҷо ва ҳамеша; зуд-зуд; **аз қадами...** ба шарофати омадани..., аз юмни кудуми...; **аз пой қадами (неки) касе** аз хушқадामीи касе; **аз пою қадами касе** бинобар расидани пой касе ба ҷое; ба шарофати омадани касе ба ҷое; **қадам бечо мондан** бемулоҳиза рафтор кардан; *муқ.* **пой худро бечо мондан; қадам қач гузоштан (мондан)** ба роҳи бад рафтан, бадахлоқӣ кардан; **қадамро дониста мондан** кореро бамулоҳиза ва хушӯрона иҷро кардан; дар коре эҳтиёт ба харҷ додан; **қадамро шумурда мондан (партофтан)** бо эҳтиёт роҳ гаштан; саросема нашуда, оҳиста роҳ рафтан; **қадам ранча кардан** қабули заҳмат карда омадан (*дар мавриди аз рӯи лутф ва марҳамат ба ҷое омадани шахси мӯҳтараме гуфта мешавад*); **қадами касе аз ҷое канда набудан** рафтуои худро ба ҷое қатъ накардан, алоқаи худро набуридан; *муқ.* **пой худро аз ҷое кандан; қадами касе (ё пою қадами касе) ба ҷое расидан** ба ҷое омадани касе; **қадами худро (ё пою қадами худро) аз ҷое кандан** рафтуои худро ба ҷое қатъ кардан, алоқаи худро буридан; **қадаме ба пеш будан** пешравие ҳисоб шудан, пешрафт будан; **як қадам берун намондан (нарафтан)** пурра мувофиқи нишондоди касе кор кардан, аз гапи касе ҳеч набаромадан; **як (ду) қадам роҳ будан** наздик будани роҳ; **ба остонаи ҷое қадам ниҳодан (гузоштан, мондан)** ба ҷое даромадан, ворид

шудан, дохил шудан; **ба рӯи қадам омадан** таваллуд ёфтан, зоида шудан, ба дунё омадан; **ба соле қадам мондан (ниҳодан, гузоштан)** ба соле даромадан, ... ба синне расидан; **ба ҳаёт қадам гузоштан (мондан, ниҳодан)** бо дунё омадан, таваллуд ёфтан, зоида шудан; **ҳар қадами касеро назорат кардан** рафтори касеро саҳт назорат кардан, ҳар як кори касеро таҳти назорат гирифтан; **қадам расид, бало нарасад** бо омадани касе балоҳо, офатҳо дафъ шаванд (*дуюе, ки дар вақти омадани меҳмоне мегӯянд*); **қадаматон болон дида // ҳар қадаматон нури дида, тоҷи сар** аз ташрифатон бисёр хушнуд ҳастем (*дар мавриди назирӣ ба меҳмон мегӯянд*); **қадами аввал-лӯкка** аз одами навкор камбудӣ рӯй медиҳад; ҳар кор дар аввал нуқсон дорад; **қадами касе муборак будан** ба шарофати омадани касе хайрият шудан ва омад кардани корҳо; **қадами худро озор надодан** ба ҷое дигар наомадан, рафтуои худро қатъ кардан.

ҚАДАМВОР قدموار *қит.* ҷой ва масофаи як қадам, ҷои ба андозаи дарозии як қадам.

ҚАДАМГИР قدمگیر *қит.* ҷое, ки дар он по гузоштан ва роҳ рафтан мумкин аст.

ҚАДАМГОҲ قدمگاه 1. ҷои ниҳодани по, ҷои қадам. 2. маҳалле, ки изи пой одаме (*одатан рӯи санге*) боқӣ мондааст; ҷое, ки аз рӯи эътиқоди хурофӣ гӯё пой пайғамбаре, авлиё ё ягон бузургворе расидааст.

ҚАДАМГУЗОР قدمگذار роҳраванда, ҳаракаткунанда; **қадамгузор шудан** қадам мондан, пой ниҳодан, роҳ рафтан, роҳ гаштан.

ҚАДАМГУЗОРӢ قدمگذارى қадаммонӣ; роҳгардӣ, роҳ гаштан; ворид шудан ба ҷое.

ҚАДАМЗАНӢ قدمزنى *исми амал аз қадам задан*; роҳгардӣ, роҳравӣ (*бо мақсади гардиши ё вақтгузаронӣ*); ба қадамзанӣ даромадан; ҳ. бо низом қадам задан.

ҚАДАМЗАНОН قدمزنان *феъли ҳол аз қадам задан*; дар ҳоли қадам задан, дар ҳоли қадаммонӣ.

ҚАДАММОНӢ قدممانى 1. қадам мондан, пой гузоштан. 2. роҳгардӣ, роҳравӣ. 3. тарзи рафтор, тариқи роҳгардӣ; **қадаммонии касе дигар (хел) шудан** *мач.* тағйир ёфтани

рафтори касе, муомилаи касе дигар хел шудан (*дар мавриди дигар шудани рафтору гуфтори касе гуфта мешавад*).

ҚАДАМНОРАС قدم نارس чое, ки пой одам нарасидааст; чое, ки ба он қадам гузоштан берун аз имкон аст.

ҚАДАМПАРТОӢ قدم پرتائی роҳравӣ, роҳгардӣ, қадамгузорӣ.

ҚАДАМФАРСО قدم فرسا он ки азобу машаққати роҳро бар ўҳда мегирад, шахси боталош ва кўшишкунанда.

ҚАДАМҶОӢ قدم جاي *ниг.* қадамгоҳ.

ҚАДАМШУМОР قدم شمار асбоб барои шумурдани миқдори қадамҳо.

ҚАДАМШУМОРИ//ҚАДАМШУМУРИ قدم شماری/قدم شمري қадамзанӣ, роҳгардӣ; пасу пеш рафта омадан (*мас., дар интизории касе*).

ҚАДАМШУМ قدم شوم *кит.* шумқадам.

ҚАДАР I *а.* قدر миқдор, андоза, дараҷа; **қадаре** як қадар; андак, каме, қадре: **қадаре дам гирифтан, қадаре осуда шудан, қадаре ранчидан, қадаре сўҳбат кардан, забонаш қадаре мегирифт; ин қадар** а) ин миқдор (*андоза, дараҷа*); б) то ин андоза, то ба ин дараҷа; чунин; зиёд, бисёр; **он қадар** а) он миқдор; ба он андоза; чандон (зиёд); б) ба дараҷаи хуб, ба таври бояду шояд; **на он қадар** начандон; **хамин қадар** а) ин миқдор, ин андоза; б) зиёд, бисёр; в) фақат ҳаминро, танҳо инро; **ҳар қадар** а) ҳар андоза, чӣ қадаре ки; чандон ки; б) ҳарчанд, агарчи, бо вучуди он ки; **ҳар қадар ки..., хамин қадар... пайвандаки ҷуфти тобеъкунандаи миқдору дараҷа** ба ин андозае ки, ... ба ҳамон андоза...; **ҳар чи қадар** а) ба чи андозае ки...; б) ҳарчанд ки, агарчи, чандон ки; **чӣ қадар** а) чӣ миқдор?; б) чӣ андоза, ба кадом дараҷа; в) чӣ тавр, бисёр; хеле; **чӣ қадар ки...** ҳар қадар ки..., чӣ миқдоре ки...; **як қадар** а) як миқдор, қадре; б) як андоза, ба андозае; в) камтар, андаке, то андозае.

ҚАДАР II *а.* قدر *кит.* сарнавишт, тақдир, қисмат; **қазову қадар** пешомад ва сарнавишт, тақдир.

ҚАДАРАНДОЗ قدر انداز *таър.* камондоре, ки тираш ба хато намеравад.

ҚАДАРМОЯ قدرمايه *кит.* андак, кам, як миқдор, миқдори каме.

ҚАДАФРОЗӢ قدا فزاي қад афрохтан, қадбаланд шудан, қадкашӣ; сабзиш, нашъунамо.

ҚАДАҲ *а.* قح зарф барои нўшидан, соғар, чом, пиёла, коса; **қадаҳи гул киноя аз** косаи сари гули лола *ва ғ.*; **қадаҳ нўшидан; қадаҳ бардоштан** май нўшидан.

ҚАДАҲБАРДОР قح بردار *ниг.* қадахнўш.

ҚАДАҲГҶӢ قح گوئي *гуфт.* сухангӯӣ вақти қадахбардорӣ ба саломатӣ ё ба шарафи касе.

ҚАДАҲКАШ قح کش *кит.* майхора, шаробнўш.

ҚАДАҲНҶӢ قح نوش майнўш, шаробхўр.

ҚАДАҲНҶӢШӢ قح نوشي *исми амал аз қадах нўшидан.*

ҚАДАҲПАЙМО قح پيما *кит., ниг.* қадахнўш.

ҚАДАҲСОЗ قح ساز *кит.* устое, ки қадах месозад, косагар, кулол.

ҚАДАҲҲОР قح خوار *кит.* майгусор, шаробхор, майнўш.

ҚАДБАЛАНД قد بلند *ниг.* қоматбаланд: марди қоматбаланд, духтари қоматбаланди зебо.

ҚАДД قد *ниг.* қад.

ҚАДДАРОЗ قد دراز *ниг.* қадбаланд.

ҚАДИД *а.* قديد гўшти хушккондашуда, гўшти қоқ; моҳии хушк ва намакин.

ҚАДИМ *а.* قديم 1. дерина, дар айёми хеле пеш гузашта, собик, пешин, бостонӣ; кўҳна, кўҳна; **дўсти қадим** дўсти дерин; **маданияти қадим** фарҳанги дар замонҳои пеш бавучудомада; **тибби қадим** илми тандурустии маълум дар замонҳои гузашта, тибби бостонӣ; *муқоб.* **тибби муосир; халқи қадим** халқи таърихи бостонӣ дошта; **шаҳри қадим** шаҳри таърихи кўҳна дошта; **аз қадим аз замонҳои гузашта; дар қадим** дар вақтҳои пеш, дар айёми гузашта; **қадимон** *кит.* одамони дар замонҳои пеш зиста, пешгузаштагон. 2. *таър.* чараёни иртиҷоии кўҳнапараст, ки ба ҳар як навоарӣ инодкорона ва ҷоҳилона муқобилат нишон медиҳад; *муқоб.* **қадид; забони қадим** забони мустаъмал дар замонҳои гузашта, вале холо

матрук; забони форсии қадим *зби.* нахустин давраи мавҷудияти табақабандишудаи забони форсӣ, ки тақрибан то асрҳои VI-IV пеш аз милодро дар бар мегирад; **таърихи дунёи қадим** *таър.* давраи таърихи дунё, ки шартан то асри VII-VIII милодиро дар бар мегирад; **Юнони қадим** *таър.* давраи бостонии мамлакати Юнон, яъне то асрҳои миёна; **асли қадимаш барин мешавад** айнан монанди пештара мешавад, пурра ба вазъи пештарааш монанд мешавад.

ҚАДИМА *قديمه* муаннаси қадим: одами қадима, шаҳри қадима.

ҚАДИМАН *ا. قديماً* дар давраҳои бостон, аз қадим, дар қадим.

ҚАДИМИСОХТ *قديمى ساخت* ба тарзи меъморӣ замонҳои пеш сохташуда; кӯҳнасохт.

ҚАДИМИӢ *قديمى* 1. қадим будан; дерина будан. 2. бостонӣ, кӯҳна, дерина; пешина, кӯҳан, пештара. 3. қадимиён, пешгузаштагон.

ҚАДИМОНА *قديمانه* ба тарзи қадим, бо расму оини қадимӣ.

ҚАДИМНАСЛ *قديم نسل* 1. дорои аслу авлоди қадима, шачарадор. 2. аз дудаи бостонӣ

ҚАДИМНАСЛӢ *قديم نسلى* намояндаи авлоди қадима будан, аз аслу дудаи бостонӣ будан.

ҚАДИМУЛАЙӢМ *ا. قديم الايام*: аз қадимулайӢм аз замонҳои қадим, аз рӯзгори собиқ.

ҚАДӢ *قدى* 1. мансуб ба қад; нишондиҳандаи тасвири тамоми бадан. 2. баланд, дароз.

ҚАДКАЛТА *قدكلته* *гуфт.*, *ниг.* қадкӯтоҳ.

ҚАДКАШАК *قدكشك* *тиб.* ғадудест дар ҷои ба тана пайванд шудани ронҳои пой.

ҚАДКАШӢ *قدكشى* *исми феълӣ аз қад кашидан*; қад ба боло кашидан, қаддарозӣ.

ҚАДКӢТОӢ *قدكوتاه* он ки қадаш кӯтоҳ аст, пастқомат, қадпаст, қадкалта.

ҚАДНАВЧА *قدنوجه* марди ҷавони қадаш дарози борик.

ҚАДНАМО *قدنما*: оинаи қаднамо оинае, ки қади одамро пурра нишон медиҳад, оинаи бақад.

ҚАДНОРАС *قدنارس* 1. чизе, ки ба он қад (даст) намерасад. 2. ноболиғ, ба синни балоғат

норасида; духтари қаднорас духтари ноболиғ.

ҚАДОҚ I *م. قداق* *таър.* воҳиди ченаки вазн, ки баробар ба 409, 05 г. буд, фунт.

ҚАДОҚ II *م. قداق* 1. бо бандакҳои майдаи оҳанӣ ба ҳам пайвастанӣ зарфҳои шикаста ё кафидаи чинӣ ва шиша: **қадок қардан**. 2. ҷои шикастаи зарфҳо, ки бо бандакҳои мазкур ба ҳам пайваст карда шудааст. 3. *гуфт.* қублаи сахтшудаи дасту по, ки ба сабаби бисёр кори сахт қардан ва роҳ рафтани пайдо мешавад, пина.

ҚАДОҚГАР I *قداق گر* *таър.* коргаре, ки дар қадокхона ҷойро баркашидаву ба коғазҳо печонда барои фуруш тайёр мекард.

ҚАДОҚГАР II *قداق گر* он ки ба васлу таъмир қардани зарфҳои шикаста ё кафида машғул аст.

ҚАДОҚГАРӢ I *قداق گرى* шугли коғазпеч қардану фуруштани ҷой.

ҚАДОҚГАРӢ II *قداق گرى* шугли васлу таъмир қардани зарфҳои чинӣ ва филизӣ.

ҚАДОҚИН *قداقين* зарфи қадокшуда: **ҷойнаку пиёлаи қадокин**.

ҚАДОҚӢ *قداقى* мансуб ба қадок I; санги қадокӣ санги якқадокӣ тарозу.

ҚАДОҚХОНА *قداق خانه* *таър.* коргоҳе, ки ҷой ва тамокуро дар вазнҳои гуногун баркашида, ба коғаз печонда, ба фуруш тайёр мекарданд.

ҚАДОҚЧӢ *قداق چى* *ниг.* қадокгар II.

ҚАДПАСТ *قدپست* он ки ё он чи қадаш баланд нест, кӯтоҳқад; *муқоб.* қадбаланд: **марди қадпаст, ҷавони тануманди қадпаст, дарахти қадпаст**.

ҚАДПАСТӢ *قدپستى* пастии қад, қоматбаланд набудан.

ҚАДР *ا. قدر* 1. андоза, миқдор, андоза ва миқдори ҳар чизе; **қадре** а) миқдоре, андозае, як андоза; андаке, каме; *муқ.* **як қадар: қадре васеътар, қадре дуртар, қадре калонтар, қадре саросема шуда, қадре ба ғазаб омада, қадре қувват гирифтани, қадре хурсанд шудани, қадре хӯрда дидани; б) муддате, чанде: боз**

кадре, кадре андеша кардан, кадре гуфтушунид кардан, кадре кор кардан, кадре нигарон шуда истодан, кадре хобидан; ба кадре ки... а) ба андозае ки..., ба миқдоре ки...; б) то он дараҷае, ки...; то он ҷое ки...; **бо кадре** бо каме, бо андаке, бо як қадар: **бо кадре бетоқатӣ, бо кадре ихтисор; ба кадри...** а) ба андозаи..., ба миқдори...; тахминан: **ба кадри донаҳои арзан, ба кадри гунҷоиши..., ба кадри ҷаҳор ангушт, ба кадри як қадри одам;** б) мувофиқи..., муносиби..., аз рӯи...: **ба кадри дониши худ, ба кадри тавон; ин кадр // он кадр ниг. қадар; ҳар кадр ниг. қадар; ҷӣ кадр ниг. қадар; ба кадри даркорӣ** ба андозае, ки лозим аст, ба миқдори зарурӣ; **ба кадри дилхоҳ** ба андозае, ки дил меҳоҳад, мувофиқи таъби дил; **ба кадри зарурӣ** а) ниг. **ба кадри даркорӣ;** б) зарурӣ, лозимӣ, даркорӣ; **ба кадри имкон** то ҳадде, ки имкон аст; **ба кадри кофӣ** ба он миқдору андозае, ки эҳтиёҷро қонеъ кунад; **ба кадри расамашон** аз рӯи расиданаш ба сари ҳар кас; **ба кадри ҳол** ба андозаи қувват ва тавоноӣ, алоқадри ҳол; мувофиқи имкон. 2. қимат, арзиш; эътибор, қурб; мартаба: **кадру қимат, кадр доштан, кадр қимати худро гум кардан, кадр эътибор доштан, кадр манзалат доштан; кадр кардан нав.** тақдир кардан; сарфароз гардонидан; **кадри қасе (ҷизе) ро доништан // кадри қасе (ҷизе)ро шинохтан ниг. ба кадри қасе ё ҷизе расидан; шаби кадр ниг. лайлатулқадр; ба кадри як сари мӯ** ба кадри бисёр ночиз, каме ҳам, як зарра; **кадри қасе (ҷизе) гузаштан** набудани қасе ё ҷизе маълум шудан (*дар вақти аз даст додани қасе ё ҷизе ва ё дастрас набудани ҷизе афсӯс хӯрда мегӯянд*); **кадри неъмат баъд аз завол (зарб.); одам дар вақти дастрас будани ҷизе кадру қимати онро намедонад ва баъди аз даст рафтани он ба қадраш мерасад, набудани онро ҳис мекунад; оби дари хона кадр надорад (мақ.) ниг. об.**

ҚАДРАС *قدرس* 1. қадрасанда, ба андозаи қадри инсон. 2. *маҷ.* ба қад расида, ба балоғат расида, ба синни булуғ расида, ба камол расида; он ки синнаш ба ҳадди шавҳар кардан ё зан гирифтани расидааст (*беистар дар ҳаққи духтар гуфта мешавад*).

ҚАДРАСИДА *قدرسیده* ниг. қадрас 2.

ҚАДРАСО *قدرسا* ниг. қадрас 2.

ҚАДРБАЛАНД *قدربلند* олиқадр, олимартаба.

ҚАДРДОН *قدردان* 1. он ки қимату арзиши чизро хуб медонад, он ки манзалату эҳтироми одамро медонад, қадршинос. 2. қарин, хеле наздик: **дӯсти қадрдон // ошнои қадрдон** дӯсти қарин, ошнои бисёр наздик; рафиқи хеле наздик.

ҚАДРДОНЗОДА *قدردانزاده* фарзанди дӯсти қарин ва хеле наздик.

ҚАДРДОНӢ *قدردانی* 1. қадрдон будан, расидан ба қадри қор ва хизмати қасе; қадршиносӣ, сипосгузорӣ. 2. дӯстии наздик ва дерина; **қадрдонӣ кардан** қадршиносӣ кардан; сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан.

ҚАДРНОК *قدرناک* боқадр, боарзиш; мӯътабар.

ҚАДРНОШИНОС *قدرناشناس* носипос, ношукр, кӯрнамак; кӯтоҳандеш.

ҚАДРНОШИНОСӢ *قدرناشناسی* носипосӣ, ношукрӣ, кӯрнамакӣ; кӯтоҳандешӣ.

ҚАДРШИНОС *قدرشناس* он ки ба қадри қор, некӣ ва фидокории қас мерасад, миннатгузор; ниг. қадрдон 1.

ҚАДРШИНОСӢ *قدرشناسی* қадршинос будан, расидан ба қадри қор ва фидокории қасе, сипосгузор будан; **қадршиносӣ намудан** кадру манзалати қасеро доништа, иззату эҳтиром кардан; сипосгузорӣ кардан.

ҚАДФАРОЗ *قدفراز* қоматбаланд, баландболо, дорои қадду қомати баланд.

ҚАДҲАМИДА *قدخمیده* он ки қоматаш ба сабаби заъфи пири ё беморие ҳам шуда бошад.

ҚАДҲ *ا. قدح* *қит.* таъна задан, айб кардан; айбҷӯӣ, мазаммат; *муқоб.* мадх; **қадҳу чарх** сарзаниш ва таҳқир.

ҚАЗ (З) *قز* *қит.* абрешими хом.

ҚАЗИБ *قضيب* *қит.* 1. шохи дарахт, шоха, навда. 2. олати таносули мард.

ҚАЗИДОР *قزیدار*: **оши қазидор** оше, ки бо ҳамроҳии гӯшт ба он қазӣ ҳам андохтаанд.

ҚАЗИЯ *ا. قضیه* 1. *қит.* ҳукм, фармон, амр. 2. масъала, матлаб. 3. воқеа, ҳодиса, пешомад.

ҚАЗӢ قزى ҳасибе, ки аз гӯшти асп ба таври махсус тайёр ва хушконида мешавад.

ҚАЗНОҚ *т.* قزناق *ғуфт.* хоначаест дар наздикии бино, ки вазифаи анбори хонаро иҷро мекунад, анборча.

ҚАЗО *а.* قضا 1. *қит.* ҳукм кардан, ҳукми шаръӣ баровардан, қозигӣ кардан; қозӣ. 2. *д.* тақдир, сарнавишт; ҳукми илоҳӣ, фармудаи Худо; **қазову қадар** тақдир, қисмат, сарнавишт; **балову қазо** ҳодисаи ногаҳонӣ ва фалокат. 3. *д.* *мач.* мурдан, фавтидан, даргузаштан; **қазо кардан** вафот кардан. 4. *д.* намоз ё рӯзае, ки дар вақти муқаррариаш иҷро нашуда, баъд ба ҷо оварда мешавад; **намоз қазо шудан** дар вақти муайян хонда нашудани намоз. 2. тасодуф, иттифоқ, ҳодисаи ғайричашмдошт; **аз қазо // қазоро** иттифоқо, тасодуфан, ногаҳонӣ; **қазои осмонӣ** *мач.* сарнавишт; ҳодисаи ногаҳонӣ; **бало; қазои ҳочат** таҳорат шикастан, холӣ кардани шикам; **ризо ба қазо додан // ба қазо ризо шудан** ба тақдир тан додан.

ҚАЗОВАТ *а.* قضاوت 1. доварӣ кардан байни ду ё чанд кас; ҳукм баровардан дар бораи масъалае, ҳукмбарорӣ. 2. ҳукм, қозигӣ, вазифаи қозигӣ; қозигӣ кардан.

ҚАЗОГАНД قزگند чомаи бо пахта ва ё бо абрешими хом пур карда, ки дар замони қадим дар рӯзҳои чанг мепӯшиданд.

ҚАЗОӢ *а.* قضايا *ҷ.* қазия.

ҚАЗОҚ قزاق 1. номи халқе аз қавмҳои туркизабон, ки сокинони асосии Ҷумҳурии Қазоқистон мебошанд. 2. нафаре аз халқи қазоқ.

ҚАЗОҚӢ قزاقى *мансуб ба қазоқ; забони қазоқӣ, намади қазоқӣ.*

ҚАЗОҚНИШИН قزاق نشين ҷое, ки асосан қазоқон маскан гузидаанд, нишемангоҳи қазоқон.

ҚАЗОНДӢХТ قزان دوخت пӯшоку пойафзоре, ки ба тарзи пӯшоку пойафзори тоторҳои қазонӣ дӯхта шудааст.

ҚАЗОҶАРАӢН قضا جريان *қит.* кори иҷрояш ҳатмӣ, воҷибулизъон: **фармони қазоҷараён.**

ҚАЙҚ *т.* قئيق киштии хурд, заврақ; **қайқи**

бодбондор заврақи бо вазиши бод ҳаракаткунанда; **қайқи мотордор** қайқи ба воситаи мотор ҳаракаткунанда; **пойгаи қайқ** мусобика дар қайқронӣ; қайқ рондан ба заврақ савор шуда онро ба таҳрик овардан.

ҚАЙҚРОН قئيقران он ки қайқ меронад, заврақрон.

ҚАЙҚРОНӢ قئيقراني 1. шуғли ронандаи қайқ, заврақронӣ. 2. мусобикаи заврақронӣ.

ҚАЙҚСАВОР قئيق سوار он ки савори қайқ аст (*мусофир ва ронанда*).

ҚАЙҚСАВОРӢ قئيق سوارى шуғли қайқсавор.

ҚАЙШ *т.* قئيش *ғуфт.* 1. чарми хом, ки тасмашакл бурида бо он сартарошҳо теғро тез мекунад, аз он аил ва дигар афзори аспу ароба месозанд. 2. он чи вақти ёзондан, хамидану тоб додан намешиканад ва боз шакли аввалаи худро мегирад, чандир, ёзанда, кашишдор.

ҚАЙШӢ قئيشى қайш будан, чандирӣ, хосияти чандирӣ доштан.

ҚАЙ *а.* قى ба воситаи даҳон аз меъда берун рехтани таоми хӯрдашуда, истифрӯғ; **қай кардан** гардондан, партофтан (*аз даҳон чизи дар меъда бударо*); $\diamond$ **қайи занбӯр** асал, шахд.

ҚАЙД *а.* قيد 1. *қит.* банд ва ресмоне, ки ба дасту пой одам ё ба пой ҳайвон мебанданд; банду баст; ҳабс, зиндон; дом, банд; *ба тариқи истиора:* **қайди ишқ, қайди нангу номус, қайди ғам, қайди ғаму ғусса; қайду банд // банду қайд** банд, дом; **дар қайд кашидан** бандӣ кардан, ба ҳабс гирифтан. 2. шарт, аҳд, паймон; **шарту қайд** шарту шароит, қавлу қарор. 3. дилбастагӣ, ки одамро аз озодӣ нигоҳ медорад чун зану фарзанд, одоби зиндагии иҷтимоӣ *ва м. инҳо;* вобастагӣ, маҷбурият. 4. тазаккур, ёдоварӣ, гӯшзад, ёдрас, зикр; **қайд кардан дарқор аст, ки...; бояд қайд кард, ки...** хотиррасон бояд кард, ки..., ба ёд овардан лозим аст, ки...; тазаккур бояд дод, ки..., **сазовори қайд шумурдан** қобили зикр доништан. 5. ёддошт, навиштаи мухтасар дар бораи чизе; **қайдҳои сафар** ёддоштҳои мухтасар дар бораи сафар; **дафтари қайдҳо** дафтари ёддоштҳо; дафтари фикру мулоҳизаҳо ва эродҳо. 6. сабти ном, ягон маълумот ё гузоштани ягон аломати

хаттӣ рӯбарӯи номи касе ё номгӯи чизе дар рӯйхат *ва з.* бо мақсади ҳисобгирӣ, ба эътибор гирифтани ё қонунӣ кардани амале, ба расмият даровардани ихтирое *ва м. инҳо*: **қайд кардани чиптаи мусофирон, аз қайд гузаштан, ба қайд гирифтани, ба қайд мондани воситаи нақлиёт...**; **қайди никоҳ** ба расмият даровардани ақди занашӯӣ дар идораи салоҳиятдор, ақди никоҳ; **шӯъбаи қайдҳо** а) шӯъбаи ба ҳисоб гирифтани мусофирон (*аз рӯи билеташон*), сабти номи меҳмонон дар меҳмонхонаҳо, шӯъбаи қабули беморон дар дармонгоҳҳо *ва з.*; б) *киноя аз* идораи сабти аҳволи шаҳрвандон; **қайд кардан (намудан)** а) дарҷ кардан, навиштан, рақам кардан, сабт кардан; б) зикр кардан, гуфтан, хотиррасон кардан, ёдовар шудан; в) чорабиние гузарондан (*аз қабили шабнишинӣ, воҳӯрии як андоза хотирмон ва з.*) ба муносибати рӯзи таваллуд, иду чашн ё ягон воқеаи назаррас; **қайд кунондан** а) *тарзи бавоситаи қайд кардан* (1, 2); б) *ниг. никоҳро қайд кардан; қайд шудан тарзи мафъули қайд кардан* (1, 2); **никоҳро қайд кардан** ақди занашӯиро ба расмият даровардан, дар идораи салоҳиятдор ҳуҷҷати ақди никоҳро тартиб додан; **аз қайд баровардан тарзи бевоситаи аз қайд баромадан; аз қайд баромадан** аз ҳисоби истиқоматкунандагони манзиле ё аз ҳисоби комиссариати ҳарбӣ хориҷ шудан; **аз қайди никоҳ гузаштан** *ниг. никоҳро қайд кардан; дар қайди ҳаёт будан киноя аз* зинда будан.

ҚАЙДГИР *قىدگير* асбобе, ки чизеро устувору маҳкам мекунад; часпак.

ҚАЙДКУНАНДА *قىدکننده* сифати феълӣ замони ҳозира аз **қайд кардан**; он ки ба қайд мегирад, сабти ном мекунад.

ҚАЙДШУДА *قىدشده* сифати феълӣ замони гузашта аз **қайд шудан**; касе ё чизе, ки сабти ном шудааст.

ҚАЙЁР *ا. قيار* қирфурӯш, созанда ва фурӯшандаи қир.

ҚАЙИМ *а. قيم* 1. *кит.* ниғаҳдор ва барподоранда. 2. *маҷ.* он ки ҳимоя, ғамхорӣ ва сарпарастии касе ё чизе ба ӯ супурда шудааст, сарпараст, васӣ.

ҚАЙЛА *а. قيله* [*аслаш қала*] гӯшти қима ё маҳин

резакардашуда, ки дар равған пухта ва сабзавоту кабудихои реза ҳамроҳ карда, ба болои оши тайёр мегузоранд; **хеши зан** – **қайла бизан, хеши шӯ** – *дегро бишӯ* (*маҷ.*); **ба ҳар ош қайлаю ба ҳар коса чумча шудан** *ниг. қатик* (**ба ҳар ош қатик шудан**); **маза аз қайла рафтан** *маҷ.* дар вақташ илоҷ накардан, вақти чораҷӯиро гузарондан; **баъд аз табу тез қайла куну рез** (*маҷ.*) *ниг. таб.*

ҚАЙЛАДОН *قىلهدان* зарфе, ки дар он қайла нигоҳ дошта мешавад.

ҚАЙМОҚ *т. قيقاق* 1. қабате, ки дар рӯи шир баъди дӯшида мондан пайдо мешавад, бастаи рӯи шир, саршир; **қаймоқ бастан** дар рӯи шири дӯшида монда пайдо шудани қаймоқ. 2. *маҷ.* қисми нағз, бартар ва олии ҳар чиз; **қаймоқи меҳнат** ҳосили аълои меҳнат; маҳсули қор; **қаймоқи гап** мағзи гап, моҳияти сухан; гапи асосӣ; **қаймоқи сӯхбатро чидан** моҳияти гапро фаҳмида гирифтани, мақсади асосиро дарк кардан; **қаймоқи чизеро хӯрдан** қисми бехтарини чизеро аз худ кардан; нағз ва баргузидаи чизеро гирифтани; **сӯхбат қаймоқ бастан** авҷ гирифтани сӯхбат, гарму тафсон шудани сӯхбат; дилнишину хушоянд шудани гап.

ҚАЙМОҚАК *قىماقك* 1. пардаи тунуки равғани рӯи шир. 2. пардаи тунуки рӯи чизе (*мас., об*); **қаймоқак бастан** (**гирифтани**) **об** тунук ях бастанӣ об, бо пардаи тунуки ях пӯшида шудани рӯи об.

ҚАЙМОҚАКБАСТА *قىماقك بسته* 1. *сифати феълӣ замони гузашта аз* **қаймоқак бастан**. 2. пардаи шири нав қаймоқакбаста, шири ба тозагӣ дар рӯи он қаймоқи тунук пайдошуда. 3. бо пардаи тунуки ях пӯшидашудаи об.

ҚАЙМОҚӢ *قىماقى* *мансуб ба* **қаймоқ**; қаймоқдор, бо қаймоқ омехта; **чойи қаймоқӣ** чойе, ки ба рӯи он қаймоқ андозанд.

ҚАЙМОҚРАНГ *قىماقرنگ* ранги ба қаймоқ монанд, зардчатоб, зардранг.

ҚАЙМОҚЧОӢ *قىماقچاى* *ниг.* **қаймоқӣ** (**чойи қаймоқӣ**).

ҚАЙМУМИЯТ *а. قيموميت* *кит.* қайим будан; ҳомигӣ, сарпарастӣ, ғамхорӣ, нигоҳубин.

ҚАЙОВАР *قىآور* он чи боиси қай мешавад,

чизе, ки истифроғ ба амал меорад; доруи махсусе, ки истифроғ ба вучуд меорад.

ҚАЙРОҒОЧ *т.* قيراغاج *бот.* сада, дарахти гучум.

ҚАЙРОҚ *т.* قيراق 1. санги калон-калони лӯнда, ки бо он кӯчаҳоро фарш мекунад, қайроқсанг. 2. санги маъмулан дарозрӯяи начандон калон, ки бо он корд, теғ, дос *ва м. инҳоро* тез мекунад, санги фасон; **қайроқ кардан (задан)** ба қайроқ молида тез кардани корд, теғ, дос *ва ғ.* 3. санги дарозрӯяи хурду борики раққосони қайроқбоз.

ҚАЙРОҚБОЗ قيراق باز раққосе, ки қайроқбозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚБОЗӢ قيراق بازى навъи рақси классикӣ, ки дар он раққосон қайроқҳоро дар байни дастон ба ҳам зада, ба зарби он бозӣ мекунад.

ҚАЙРОҚӢ قيراقى *мансуб ба қайроқ*; аз қайроқ сохташуда; **маҳсии қайроқӣ** маҳсии соқаш чилодор ва ялаққосӣ.

ҚАЙРОҚСАНГ قيراق سنگ *ниг.* қайроқ.

ҚАЙСА *т.* قيسه зардолуи хушк ва баргаки зардолуи буғдодашудаи хушк.

ҚАЙСАР *лот.* قيصر 1. *таър.* лақаби подшоҳони Рум дар замонҳои пеш. 2. *гуфт.*, *мач.* якрав, якраҳа, саркаш, гарданшах.

ҚАЙСАРӢ قيصرى якравӣ, гарданшаҳӣ, саркашӣ, инодқорӣ; худкомағӣ, худрағӣ.

ҚАЙТОН *а.* قيطان 1. риштаи борику нозуки аз абрешим бофташуда, ки барои кашидани донаҳои тасбеҳ, зеҳи домону гиребон *ва ғ.* 2. хобида, қаткардашуда; **гиребони қайтон** гиребони қаткарда.

ҚАЙЧИЗАДА قيجي زده *сифати феълӣи замона гузашта* аз **қайчӣ задан**; бо қайчӣ буридашуда; кӯтоҳ кардашуда: **риши қайчизада**.

ҚАЙЧӢ *т.* قيجي олати дутегаи ба ҳам пайвасте, ки бо он матоъ, қоғаз, мӯй *ва ғ.* мебуранд, микроз: **қайчии мӯйлабгирӣ**, **қайчии тоқбури**; **қайчӣ кардан // қайчӣ задан** бо қайчӣ буридан.

ҚАЙЮМ *а.* قيوم 1. *кит.* поянда, пойдор,

устувор; абадӣ. 2. *д.* яке аз номҳои Худо. 3. васӣ, парастор; ҳомӣ.

ҚАЙЮМӢ قيومى 1. *мансуб ба қайюм*. 2. вазифа ва кори қайюм. 3. васоят, парасторӣ.

ҚАҚАР-ҚАҚАР ققرققر 1. *калимаи тақлиди овоз*, ки бо он садои хониши кабк ва дигар мурғонро ифода мекунад. 2. тарзи ханда, хандаи завқовар.

ҚАҚА(Р)РОС ققراس *калимаи тақлиди овози хандаи баланд*, қоҳ-қоҳ; **қақаррос зада хандидан** ба овози баланд хандидан.

ҚАҚНУС *ю.* ققنوس *асот.* мурғи хушрангу хушовозе, ки гӯё 1000 сол умр мебинад, дар минқораш 360 сӯроҳ дорад ва дар муқобили бод нишаста, садоҳои аҷибу дилкаше мебарорад, ки боиси чамъ гардидани дигар парандагон мегардад, чуфт надорад ва худро дар охири умраш оташ мезанад ва аз хокистараш тухм ва насли нав пайдо мегардад.

ҚАЛАҚ *а.* قلق *кит.* беқарорӣ, нооромӣ, ташвиш; тарсу ларз, изтироб.

ҚАЛАМ I *а.* قلم 1. афзорест найин, чӯбин ё филизӣ, ки ба воситаи он хат менависанд, хома, килк; **қалами абрӯ** қалами махсус барои ороиши абрӯи занон; **қалами мӯин** *ниг.* мӯй(й)қалам; **қалами нақшакашӣ** қалами филизӣ, ки нӯги дулабаи он ғафсу борик карда мешавад; **қалами ранга** қалами расмкашӣ, ки одатан дар қуттие иборат аз якчанд қалами гуногунранг мебошад; **қалами худкор** навъи қалам, ки дар вақти навиштан рангаш худ аз худ ба нӯги он меояд; **қалами худнавис** қалами худкор. 2. афзори сангтарош, ки бо он сангро ҳамвор ва дар рӯи он хат ва нақшо меканад: **қалами сангтарошӣ**, **қалами ҳаққокӣ**. 3. *мач.* қобилияти навиштан; лаёқати нависандагию шоирӣ; тарзи таълиф, тариқи иншо; **бо қалам** бо қаламкашӣ; бо фаъолияти нависандагию шоирӣ; **қалам доштан** қобилияти таҳрир доштан, қодир ба навиштан будан; **қалам кашидан** а) хат кашидан ба зер ё болои навиштае (*бо мақсади таъкид ё таҳрир*); б) **хати бутлон** **кашидан** ботил кардан, кӯр кардан чизеро; **қалами бурро** (*ё тез*) **доштан** тезу тунд навишта тавонистан, таъсиринок будани навиштаҳои касе; **қалам аз тасвири**

чизе очиз будан барои тасвири чизе сухан наёфтанд; дар баёни хубии чизе очизӣ кардани сухан; **ба даст қалам гирифтанд** а) омодаи хатнависӣ шудан, хат навиштани шудан; б) *киноя аз* нависанда шудан; **аҳли қалам** онҳое, ки бо қалам сару кор доранд, қаламкашон, нависандагону шоирон, рӯзноманигорон; **нештари қалам киноя аз** сухани тезу тунд, забони таъсирнок; **сипохи қалам** *ниг.* **аҳли қалам; қалам рондан киноя аз навиштан; аз қалам афтодан** фаромӯш шудани чизе дар вақти навиштан; фаромӯш шуда ба қайд ё рӯйхат надаромадани чизе; **ба қалам додан** дигар хел карда нишон додан; **ба қалам овардан** ба риштаи таҳрир кашидан, навиштан; **арбоби қалам** *ниг.* **аҳли қалам; рафъи қалам** бартараф кардани ҳукм, бекор кардани муқаллафиятҳо; **қалами оҳанӣ** қаламе, ки нӯғаш аз оҳан аст; **қалами афшон** қаламе, ки барои афшондани ҳали зар ва нуқра аст, қалами тиллокорӣ; **қалами қудрат** қалами ҳукми парвардигор, қалами офариниш; **қалами пар** қаламе, ки аз пари мурғон месохтанд; **қалами шикаста** як навъ хати қадими борик аст, ки Абдулмачиди Дарвешро (*давраи сафавия*) ислоҳгари он медонанд; **қалами настаълиқ** а) навъи хат аст, ки аз хати насх ва таълиқ пайдо шудааст; б) қаламест, ки барои навиштани хати настаълиқ махсус гашта буд, ба монанди **қалами сулс, қалами таълиқ, қалами насх; қалами шингарф** қаламе, ки бо ранги сурхи сурбомехта менависад; **қалами даст** устухони даст, устухони оринҷ; **қалами по** устухони рон, устухони по (*аз бучул то зону*).

ҚАЛАМ II *а.* **қалм** 1. як пораи ба дарозияш буридаи харбуза ва тарбуз, карч, тилим. 2. буридан, пора кардан; **қалам кардан** а) буридан чизеро аз қадаш (*шохи дарахт, ё даст ва ангушти касро*), ду пора кардани чизе бо зарби теғ; б) бўлак-бўлак кардан; карч кардан (*харбуза ё тарбузро*); **қалам-қалам кардан** пора-пора кардан, тикка-тикка кардан; карч кардан.

ҚАЛАМА I **қалме** 1. ҳодачае, ки дар доҳили девори биноҳои чўбкорӣ рост мегузоранд. 2. усули ба муқобили зилзила устувори биносозӣ, ки тибқи он тарҳи асосии бино аз чўб сохта мешавад. 3. *кишов.* баҳше аз соқа,

барг ё решаи як гиёҳ, ки аз он ҷудо карда барои сабзонда ва реша давондан дар шароити мусоиде ниғаҳдорӣ мешавад.

ҚАЛАМА II **қалме** *гуфт.*, *ниг.* **қалам.**

ҚАЛАМАНДОЗ **қалмаندان** қасе, ки дар ҳусни хат саъю кўшиш надорад, қасе, ки сарсарӣ ва бедикқат менависад.

ҚАЛАМБАДАСТ **қалмабдаст** *ниг.* **қаламдаст.**

ҚАЛАМБАНД **қалмабанд** 1. созандаи мўқалам, ки бо он наққошӣ мекунад. 2. он чизе, ки мавриди таҳрир қарор гирифта бошад.

ҚАЛАМВОР **қалмавар** ба монанди қалам, ба кирдори қалам, мисли қалам.

ҚАЛАМГИР **қалмаگیر** ангушт (*ки қаламро ба худ мегурад*); **се қаламгир киноя аз** се ангушти дасти рост – ибҳом, шаҳодат ва васатӣ, ки ҳангоми навиштан қаламро медоранд.

ҚАЛАМДАСТ **қалмадаст** он ки бо қалам кор мекунад (*хаттот, наққош, нависанда*); дабир, котиб, нависанда, муҳаррир.

ҚАЛАМДИДА **қалмадида** навишташуда, навишта.

ҚАЛАМДОД **қалмадод**: **қаламдод кардан** ба қалам додан, чизеро ба сифати чизи дигар нишон додан.

ҚАЛАМДОН **қалмадон** қуттии дарозрӯяи махсусест, ки дар он қалам, қаламтарош ва ғ. нигоҳ медоранд.

ҚАЛАМДОР **қалмадор** *ниг.* **соҳибқалам.**

ҚАЛАМЗАДА **қалмазде** 1. *сифати феълӣи замони гузашта аз қалам задан*; хати бутлон кашида, кўркарда; бо қалам ислоҳкарда: **хати қаламзада**. 2. **матои қаламзада** матое, ки барои зардӯзӣ ва дигар ороишҳои зинатӣ нақши он бо қалам кашида шудааст.

ҚАЛАМЗАН **қалмазан** 1. нависанда. 2. дабир, муҳаррир. 3. нақшкан.

ҚАЛАМЗАНӢ **қалмазани** *исми амал аз қалам задан* 1. таҳрир кардан, ислоҳ кардани навиштаҳо. 2. кандакорӣ, кандани нақшҳо дар филизот.

ҚАЛАМИБОФ **қалмабоф** бофандае, ки қаламӣ мебофад.

ҚАЛАМӢ **қалма** 1. *мансуб ба қалам*; навишторӣ. 2. як навъ алоҷаи одии ресмонӣ, ки нақшҳои

борик дорад; кашида ва борик.

ҚАЛАМКАШ قلم كش 1. касе, ки тарҳи кашида ва дигар гулдӯзихоро бо қалам рӯи пораи матоъ кашида мидихад. 2. он ки бо қаламронӣ машғули дорад (*мас., расом, нависанда, рӯзноганигор...*); $\diamond$ **қаламкаши азал** (*сифати Худо*).

ҚАЛАМКАШӢ قلم كشي *исми амал аз қалам кашидан*; касб ва шуғли қаламкаш.

ҚАЛАМКИРДОР قلم كردار *кит.* ба монанди қалам, мисли қалам, қаламвор.

ҚАЛАМКОР قلم كار газворе, ки дар рӯи он бо афзорҳои чӯбии дастӣ нақшу нигор чоп мекунад.

ҚАЛАМКОРӢ قلم كاري наққошӣ; кандакорӣ рӯи филизот, санг, чӯб *ва ғ.*, ҳаққокӣ.

ҚАЛАМҚАТ قلم قت қаламтезкуни устухонӣ (*барои найқалам*).

ҚАЛАМҚОШ قلم قاش 1. қаламе, ки бонувон барои зебу ороиши абрӯ ба кор мебаранд. 2. абрӯи зебои қаламқошшуда. 3. *мач.* зани зебоабрӯ.

ҚАЛАМРАВ قلمرو кишвар ва мулки тобеъ ба фармони як подшоҳ, минтақаи ҳукмронӣ, мулк, мамлакат.

ҚАЛАМРАФТА قلم رفته тақдиршуда, сарнавишт-таш муайянгашта.

ҚАЛАМРОН قلم ران 1. офаридгор. 2. қазо, тақдир, сарнавишт. 3. *ниг.* қаламзан.

ҚАЛАМРОНӢ قلم راني: қаламронӣ қардан *киноя аз навиштан*.

ҚАЛАМТАРОШ قلم تراش қордчае, ки бо он нӯги қаламро тарошида, тез мекунад.

ҚАЛАМТАРОШАК قلم تراشك *ниг.* қаламтарош.

ҚАЛАМФАРСО قلم فرسا 1. бешнавис, муфас-салнавис. 2. *мач.* он ки беҳуда қалам меронад, беҳуданавис, ҳарзанавис.

ҚАЛАМФАРСОӢ قلم فرساي шуғл ва амали қаламфарсо.

ҚАЛАМФУР قلم فور *ниг.* қаранфул.

ҚАЛАМФУРДОН قلم فوردان зарфи махсус барои нигоҳ доштани қаламфур; зарфи хурде, ки ба

он қаламфури кӯфтаре рехта, ба рӯи дастархон мегузоранд.

ҚАЛАМФУРӢ قلم فوري *мансуб ба қаламфур*; бо қаламфур тайёр кардашуда; **арақи қаламфурӣ** арақе, ки таъми қаламфур дорад.

ҚАЛАМЧА قلمچه *бот.* навдаи буридаи дарахт (*ток, бед, сафедор*) ва растанӣ (*гулҳо*), ки барои шинондан ва парвариш қардан ба кор мебаранд.

ҚАЛАМЧАГӢ قلمچگي навдаи мувофиқ ба шинондан ва парвариш қардан, навдаи хубу мувофиқ барои қаламча.

ҚАЛАМЧАРО قلم چرا хати нозебу норавшан, ки хонданаш душвор аст.

ҚАЛАМЧАШИНОӢ قلمچه شنائي амали шинондани қаламча: **вақти қаламчашиноӢ**.

ҚАЛАМЧАДВАЛ قلم جدول 1. қаламе, ки бо он чадвал кашанд, хомаи чадвалкашӣ. 2. *киноя аз рости дуруст қору рафтор қардан*.

ҚАЛАНДАР قلندر 1. пайрави қаландария. 2. *мач.* касе, ки побанди хӯроку пӯшок ва дар қайди такаллуфот нест; дарвешӣ овозагард; фақир, бенаво; **гӯр сӯзаду деги қаландар чӯшад** (*мақ.*) дар мавриди маннфиати худро аз зарари дигарон болотар донишгани касе гуфта мешавад; **як мавизро чил қаландар хӯрдааст** (*мақ.*) дар мавриди кам будани хӯрданию зиёд будани хӯранда ҳамчун даъват ба қаноат гуфта мешавад.

ҚАЛАНДАРБАЧА قلندربچه 1. фарзанди қаландар. 2. бачае, ки қаландарӣ мекунад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندريه тоифае дар тасаввуф, ки асоси таълимоти онҳоро тарки русуму одоби қорӣ – беқайдӣ дар тоату ибодат, дар пӯшоку хӯрок ва кӯчиёна умр ба сар бурдан ташкил мидихад.

ҚАЛАНДАРӢ قلندري *мансуб ба қаландар*. 1. пайравӣ аз қаландария. 2. *мач.* овозагардӣ, фақирӣ; бепарвой.

ҚАЛАНДАРМАШРАБ قلندرمشرب 1. он ки қаландариро маслаки худ қарор додааст. 2. қаландартабиат, қаландармизоч; озод аз тааллуқ ва такаллуфоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРНАМО قلندرنما зоҳиран монанд ба қаландар.

ҚАЛАНДАРОНА قلندرانه 1. чун қаландарон, мисли қаландарҳо. 2. озод ва бепарво аз тааллуқоти зиндагӣ.

ҚАЛАНДАРХОНА قلندرخانه хонақоҳи қаландарон, ҷои ҷамъомади қаландарон, ки дар он икомат ва маросимҳои худро ба ҷо меоранд.

ҚАЛАНСУВА а. قلنسوه кит. навъе аз кулоҳҳои дароз.

ҚАЛАНФУР قلنפור ниг. қаранфул.

ҚАЛБ I а. قلب 1. узви марказии низоми гардиши хун дар бадани инсон ва ҳайвонот, дил; ба тариқи истиора: **хонаи қалб, шишаи қалб**. 2. маҷ. ботин, замир. 3. маҷ. миёна, васат, марказ: **қалби дара, қалби кӯҳ, қалби кӯҳсорон; қалби лашкар** қувваи асосии лашкар, ки дар миёна ҷой мегирад; **аз самими қалб** аз таҳи дил, аз сидқи дил, бо камоли майл; **аз қалби пок (ё соф) ниг. аз самими қалб; бо қалби шикаста** маъюсона, маҳзунона; **қалби касе аз задан мондан** вафот кардан, аз олам гузаштан; **қалби касе нарм гардидан** бедор шудани ҳисси раҳм дар касе; **қалби касеро об кардан ниг. дил(-и касеро об кардан); қалби касе тапидан** ба изтироб афтодан; ҳаросон шудан; **қалби касеро шикастан ниг. дил; қуввати қалб ёфтан** қавидил шудан, ҷуръат пайдо кардан; **ба қалби якдигар роҳ ёфтан** якдигарро дӯст доштан, ошиқи якдигар шудан; **◇ ба қалби реш-решӣ касе намак пошидан (ё намакпошӣ кардан)** дарду ғами касеро афзун кардан; **муқ. ба болои сӯхта – намақоб; ба қалби сӯзони касе об пошидан** оташи ишқу муҳаббати касеро фуру нишондан; дили касеро аз худ хунук кардан; **муқ. хаври дили касеро паст кардан; дар дили касе ҷо шудан** ба касе ошиқ шудан, касеро саҳт дӯст доштан; **то қалб дар задан будан** то зинда будан, тамоми умр.

ҚАЛБ II а. قلب 1. кит. дигаргун кардан, тағйир додан; вожгун кардан, чаппагардон кардан. 2. қалбақӣ, носара, сохта, тақаллубӣ: **пули қалб, сиккаи қалб**. 3. адш. яке аз санъатҳои лафзӣ, ки дар натиҷаи аз охир, яъне чаппа хондан калимаву таркибе ё тамоман байте пайдо мешавад, **мас., зор – роз, реш – шер; дастӣ касе қалб будан** киноя аз дузд ва қаллоб будан.

ҚАЛБАҚӢ قلبكى носара, сохта, тақаллубӣ; **пули қалбақӣ** пули сохта, пули носара; **ҳучҷати қалбақӣ** ҳучҷати сохта.

ҚАЛБАН а. قلباً 1. дар дил. 2. аз таҳи дил, сидқан. 3. ботинан, рӯҳан, маънаван.

ҚАЛБГОҲ قلبگاه маркази лашкар, миёнаи сипоҳ.

ҚАЛБДАСТ قلبدست қаллоб; одати дуздӣ дошта.

ҚАЛБӢ I قلبى 1. мансуб ба **қалб I**; ботинӣ, рӯҳӣ. 2. маҷ. самимӣ, аз таҳи дил; **муносибати қалбӣ киноя** аз муносибати маҳрамона, робитаи ишқӣ.

ҚАЛБӢ II قلبى кит. қалб будани чизе, носарагӣ.

ҚАЛБКОР قلبكار 1. коре, ки дар он қаллобӣ ва сохтакорӣ шудааст. 2. қаллоб, сохтакор, касе, ки бо қаллобӣ кор пеш мебарад.

ҚАЛБКОРӢ قلبكارى 1. тақаллуб, сохтакорӣ. 2. бо тақаллуб ва сохтакорӣ машғул будан.

ҚАЛӢН قلیان василае барои кашидани тамоку, ки дуди он аз маҳзани об мегузарад ва ба воситаи найи ҷӯбин ба боло кашада мешавад.

ҚАЛИЛ а. قليل андак, кам, каммиқдор; **муқоб. касир**.

ҚАЛИН قلین маблағе, ки вақти никоҳ ба зиммаи мард гузошта мешуд, маблағе, ки тарафи домод ба тарафи арӯс мепардозад, маҳр, қобин: **қалин додан, қалин гирифтан**.

ҚАЛЛОБ а. قلاب 1. он ки чизи носараро ба ҷои сара медиҳад; сохтакор, мутақаллиб. 2. маҷ. фиребгар, нодурусткор; чапдаст.

ҚАЛЛОБӢ قلابى 1. қаллоб будан; сохтакорӣ. 2. маҷ. фиребгарӣ, нодурусткорӣ; чапдастӣ.

ҚАЛЛОБОНА قلابانه сохтақорона; фиребгарона.

ҚАЛЛОҚ т. قلاق ҷӯби қадаш қариб ду метр ва ғафсиаш баробари қаланддаста, ки дар шиннӣ ва шираворпазӣ барои ба ҳам зада пазондани шира кор фармуда мешавад; ҷӯби панҷшоҳамонанди бепанҷа, ки бо вай монанди ҳариса таомҳоро омезиш медиҳанд: **қаллоқ задан**.

ҚАЛЛОҚЗАНИ قلاقزنى *исми амал аз қаллоқ задан*; бо қаллоқ задани чизҳои ҳарисамонанд.

ҚАЛЛОШ *а. قلاش кит.* 1. бенангу номус; айёш, сарсаригард. 2. муфлис, қашшоқ.

ҚАЛМОҚ *т. قلماق* шасти моҳигирӣ, чангак.

ҚАЛМОҚӢ قلماقى *усуле дар гӯштингирӣ.*

ҚАЛОВУЗ *т. قلاوز кит.* пешрави лашкар, роҳнамо, роҳбалад; посбон ва муҳофизии лашкар.

ҚАЛОДА *а. قلاده ниг.* килода.

ҚАЛОҚ I *т. قلاق гуфт.* чирки хушкшудаи бинӣ; чирк; **қалоқ бастан** ниҳоят чиркин шудан.

ҚАЛОҚ II *т. قلاق гуфт.* навъи алафи худрӯе, ки то сабзидани алафи нав нест намешавад.

ҚАЛОҚБАСТА قلاقبسته *сифати феълӣи замони гузашта аз қалоқ бастан*; чиркбаста, ниҳоят чиркин.

ҚАЛПОҚ *т. قلپاق* тоқӣ, тӯппӣ; каллапӯш.

ҚАЛПОҚДӢЗ قلپاقدوز *дӯзандаи қалпоқ, тоқидӯз, тӯппидӯз.*

ҚАЛТАБОН قلتبان *нокас, разил, нобакор; дайюс, далла; беномус.*

ҚАЛТУС *т. قلتوس гуфт.* эҳтимоли оқибати бад дошта, хатарнок; **саволи қалтус** саволи ниҳоят нозук, ки эҳтиёткорона ҷавоб доданро талаб мекунад; **ҳазли қалтус** ҳазлу шӯҳии бисёр нозук, ки боиси ранчиш шуданаш мумкин аст.

ҚАЛЪ *а. قلع кит.* решакан кардан, аз бех кандан, тамоман нест кардан.

ҚАЛЪА *а. قلعه* ҳисор бо деворҳои баланду ғафс ва бурҷҳои мустаҳкам, ки барои муҳофизат аз душман ва муқовимат ба он сохта шудааст, диж: **қалъаи вайрона**, **қалъаи кӯҳна**, **қалъаи қадимӣ**, **қалъаи мустаҳкам**, **қалъаи оҳанин**, **қалъаи пӯлодӣ**, **қалъаи чангӣ**, **қалъа сохтан**, **қалъаро фатҳ кардан**; *ба тариқи истиора:* **қалъаи амниятӣ ватан**, **қалъаи асрор фатҳ кардан**, **қалъаи зулму занчири ситам шикастан**, **қалъаи ситаму зулм кардан**, **дар давру бари қалъаи ум(м)ед пир шудан**, **қалъаи бахт дар надорад**; **қалъаи дарунӣ** қалъаи хурд дар миёни қалъаи калон, арки

шоҳу ҳокимнишин; **қалъаи обӣ** *киноя аз* ҷое, ки атрофи онро об қалъавор печонда гирифтааст.

ҚАЛЪААНДУДӢ قلعهاندودى *қалъагӣ давондан, сафедкорӣ кардан, нукраранг кардан.*

ҚАЛЪАБАНДӢ قلعهبندى *1. қалъасозӣ, истехкомот бунёд кардан: қалъабандӣ кардан. 2. мус. номи оҳанг ва суруде.*

ҚАЛЪАВОР قلعهوار *монанди қалъа, шабеҳи қалъа, ба шакли қалъа.*

ҚАЛЪАГӢ I قلغى *филизи нукраранги вазнин ва нарми ёзанда, қалъӣ (аломати химиявиаш Sn).*

ҚАЛЪАГӢ II قلغى *мансуб ба қалъа; қалъагӣён сарбозон ва дигар аҳолии дар қалъа қароргирифта, қалъанишинон.*

ҚАЛЪАДОР قلعهدار *кит.* он ки ниғаҳбонӣ ва ҳимояи қалъа ба ӯ супурда шудааст, дижбон, кутвол.

ҚАЛЪАКӢБ قلعهكوب *вайронқунандаи қалъа; қалъашикан; тӯби қалъакӯб номи навъе аз тӯбҳои қадимӣ, ки истехкомҳои қалъаро вайрон мекард.*

ҚАЛЪАМОНАНД قلعهمانند *ба қалъа монанд, шабеҳи қалъа.*

ҚАЛЪАРАВ قلعهرو *ба қалъа рафтуойқунанда.*

ҚАЛЪАСОЗ قلعهساز *устое, ки хунари қалъасозӣ дорад.*

ҚАЛЪАСОЗӢ قلعهسازى *бино кардани қалъа, бунёд кардани ҳисор; истехкомсозӣ.*

ҚАЛЪАҲАВЛӢ قلعهحولى *ҳавлию ҷой, ки монанди қалъа бо деворҳои баланд иҳота карда шудааст.*

ҚАЛЪАЧА قلعهچه *қалъаи хурд.*

ҚАЛЪАЧӢ قلعهچى *қҳн. савдогаре, ки пеш аз истиллои Осиёи Миёна бо Русияи подшоҳӣ робитаи тиҷоратӣ дошт.*

ҚАЛЪӢ قلعى *ниг. қалъагӣ I.*

ҚАЛЯ *а. قليه ниг. қайла.*

ҚАМАР قمر *1. моҳ, маҳ; қамари сунъӣ радифи маснӯъ, ҳамроҳи сунъии сайёрае. 2. маҷ. маҳбубаи зебо, дилбари хушрӯй.*

ҚАМАРИН قمرين *ниг.* қамарӣ.

ҚАМАРӢ قمرى *мансуб ба қамар; соли қамарӣ* соли, ки мувофиқи тақвими расмии мусулмонӣ (*солишумори қамарӣ ҳичрӣ*) аз рӯи гардиши моҳ ба даври Замин ба 354 рӯз баробар аст.

ҚАМАРМАНЗАР قمرمنظر *кит.* моҳпайкар, моҳрӯй, хушрӯй.

ҚАМАРСО قمرسا *кит.* қамарсой, моҳсой; **қамарсо шаб** киноя аз мӯй ва зулфи сиёҳи бар рухсора овезони маҳбуба.

ҚАМАРУЛМУҚАННАЪ *а.* قمرالمقنع моҳи Нахшаб, моҳи сунъие, ки бо ёрии оинаву нури моҳ Муқаннаъ гӯё барои даъвои пайгамбарӣ дар Нахшаб (*наздики Бухоро*) сохта будааст.

ҚАМАРЧАБИН قمرچين он ки пешонааш монанди моҳ нурбахш ва зебо аст, маҳчабин

ҚАМИС *а.* قميص *кит.* курта, пероҳан.

ҚАМИШ قميش най, найқамиш.

ҚАМИШӢ قميشى *мансуб ба қамиш; аз қамиш* сохташуда: **қаппаи қамишӣ, козаи қамишӣ.**

ҚАМИШЗОР قميشزار чое, ки қамиш фаровон мерӯяд.

ҚАМИШҚАППА قميشكپه чайлаи аз қамиш сохташуда, қаппаи қамишӣ.

ҚАМЧИН *т.* قمچين олати аз пӯсти ҳайвон (*буз, гӯсфанд*) бофта барои рондани асп, тозиёна: дастаи **қамчин, зарби қамчин, бо қамчин задан; қамчин задан** бо тозиёна задан; **қамчин хӯрдан** бо қамчин зада шудан; **ду-се қамчин фурувардан** ду-се бор бо тозиёна задан; **асп агар оҳу бувад, қамчин дар паҳлу бувад** (*зарб.*); **аз қамчини касе хун чакидан** ниҳоят бераҳму золим будан; **асп агар нағз аст, як қамчин бас аст // ба** (*ё баҳри*) **аспи нағз як қамчин бас аст** (*мақ.*) ба одами бофаҳму бофаросат як ишора кофист; **чанд қамчин нарасидан** каме беақлу бефаҳм будан.

ҚАМЧИНАК قمچينک пои борики риштамонанди баъзе қонварони якхучайра.

ҚАМЧИНБОФ قمچينباف он ки касбу кори вай бофта тайёр кардани қамчин аст.

ҚАМЧИНБОФӢ قمچينبافي шуғли бофтани

тайёр кардани қамчин.

ҚАМЧИНБӢТТА قمچينبته *бот.* навъе аз алафи худрӯи бисёрсола, ки барои бастанӣ хӯшаҳои ангур, бастанӣ банди алаф ва инчунин дар тиб барои равондани санги пешобдон истифода мебаранд.

ҚАМЧИНДАСТА قمچيندسته дастаи аз чӯб ё чизи дигари саҳт сохтаи қамчин.

ҚАМЧИНЗАНИ قمچينزنى *ниг.* қамчинкорӣ.

ҚАМЧИНКОРӢ قمچينكارى бо қамчин зада ҷазо додан; бо тозиёна кӯфтани: **қамчинкорӣ кардан.**

ҚАМЧИНКӢБ قمچينكوب :**қамчинкӯб кардан** бо қамчин задан, бо тозиёна кӯфтани касе ё чизе.

ҚАМЧӢ قمچى *ниг.* қамчин.

ҚАНБИЛ//ҚАНБИЛА قنبيله//قنبيلى гарди меваи қанбил ном дарахти ҳиндӣ, ки дар тибби қадим ба қор мерафт.

ҚАНД *а.* قند 1. моддаи саҳти ширин, ки аз қиёми шираи найшакар ва лаблабуи қанд ҳосил мешавад: **қанди қоғазпеч, қанди сафед, як лӯнда қанд; ширинӣ, ширавор; қанду курс** *ниг.* **курс.** 2. *мақ.* ширинӣ, ҳаловат, лаззат; **бемории қанд** *ниг.* **диабет** (*диабети қанд*); **қанд барин пул кардан** ба пули зиёд фуруҳтан; бо фоидаи хуб ба фуруш расондан; **қанд карда додан** а) андак чашида, баъд ба касе додани чизе, ки гӯё пас аз ин ширину гуворо мешуда бошад; б) чилими нав даргирондаро андак қашида, сердуд карда ба касе додан; **қанд зан // қандата зан** *гуфт.* офарин!, боракалло!, ҳалолат бод!; **қандатро хӯр // қандашро хӯрад** *ниг.* қанд зан.

ҚАНДАК قندک навъе зардолу, ки хурд ва хеле ширин мешавад.

ҚАНДАЛОТ قندلات навъи ширинии дона-дона, ки аз қиёми омехта бо хамиру мағзи бодом, зардолу *ва г.* тайёр мекунанд; **қанду қандалот** *ниг.* қанд.

ҚАНДАЛОТФУРӢШ قندلاتفروش фурӯшандаи қандалот, шираворфурӯш.

ҚАНДАЛОТФУРӢШӢ قندلاتفروشى дӯкон ё растае, ки дар он ширавор мефурӯшанд.

ҚАНДОН قندان зарф барои қанд.

ҚАНДОР قندار қанддошта; ширин; **моддаҳои қанддор** моддаҳои дар таркибашон қанд мавҷудбуда.

ҚАНДИЛ ю. قندیل шамъдон ё чароғдони калони овезон аз сақф, чароғи овезон, чилчароғ.

ҚАНДИЛӢ I قندیلی *мансуб ба қандил; шамъи қандил* шамъе, ки дар қандил мегузоранд.

ҚАНДИЛӢ II قندیلی яке аз усулҳои гӯштин, ки ҳарифон аз китфи якдигар мегиранд.

ҚАНДИН قندین қанддор, қандомехта, ширин; **кулчаи қандин (қандӣ)** нони рағғани ширин.

ҚАНДӢ قندی *ниг. қандин.*

ҚАНДНОКӢ قندناکی дараҷаи мавҷудияти қанд дар ягон модда, ширинӣ: **қанднокӣ лаблабу.**

ҚАНДОБ قندآب оби ширин; шарбат.

ҚАНДПАЗ قندپز он ки бо пухтану тайёр кардани қанд машғул аст, қаннод.

ҚАНДПАЗӢ قندپزی бо пухтану тайёр кардани қанд машғул будан, қаннодӣ.

ҚАНДПОРА قندپاره қанди сафеди шикаста; қандрежа.

ҚАНДРЕЗА قندريزه қанди сафеди майда-майдашуда.

ҚАНДФУРӢШ قندفروش фурӯшандаи қанд.

ҚАНДФУРӢШӢ قندفروشی 1. *исми амал аз қанд фурӯштан*; фурӯши қанд. 2. дӯкон ё растае, ки дар он қандҳои гуногун мефурӯшанд.

ҚАНДХӢ قندخو *кит.* он ки рафтораш дил-писанд аст, хушрафтор, хушхулқ.

ҚАНДЧОӢ قندچای чойи бо қанд, чойи қанд андохташуда, чойи ширин.

ҚАНДШИКАН قندشکن болғачаи махсус барои майда кардани қанди лӯнда; қайҷии қандмайдакунак.

ҚАНДШИКАНАК قندشکنک *ниг. қандшикан.*

ҚАННОД ا. قناد *ниг. қандпаз.*

ҚАННОДӢ قنادی 1. шуғли қандфурӯшӣ; шираворпазӣ; ҳалвогарӣ. 2. чои қанд-фурӯшӣ; **корхонаи қаннодӣ** корхонаи шира-

ворпазӣ; **мағозаи қаннодӣ** мағозаи махсуси қандфурӯшӣ.

ҚАНОАТ а. قناعت хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст, басанда донишани чизи андак; ризомандӣ; **бо қаноат** а) ба чизи андак қонеъ шуда, ба он чи ҳаст, розӣ шуда; б) сарфакорона, сарфачӯёна; в) *мач.* бо боварӣ, бо итминон; **қаноат доштан** а) *ниг. қаноат кардан*; б) *мач.* тоқат доштан, таҳаммул кардан, бардошт намудан; **қаноат кардан (намудан)** а) қонеъ шудан ба миқдори ками чиз, хурсанд ва розӣ будан ба он чи ҳаст; б) басанда ва кофӣ шумурдан чизеро, кифоя доништан кореро, иктифо кардан ба чизе; **қаноат ҳосил кардан (намудан)** а) қонеъ (ризоманд) шудан; б) боварӣ пайдо кардан, итминон ҳосил кардан, мутмаин шудан; **дар курсии қаноат нишастан киноя аз қаноат ҳосил кардан**, қонеъ шудан; боварӣ пайдо кардан; **қаноат қунон(и)дани ҳавас ва шавқи касе** ба амал баровардан ё иҷро кардани шавқи ҳаваси касе; мувофиқ омадани чизе ба шавқи ҳаваси касе.

ҚАНОАТБАХШ قناعتبخش 1. он чи тарафи дахлдорро розӣ карда метавонад, қонеъ-қунонда: **тафсилоти қаноатбахш, қаноатбахш кор кардан, кореро қаноатбахш ҳисоб кардан; чавоби қаноатбахш** чавобе, ки суолдиҳандаро қонеъ ва розӣ қунонида метавонад. 2. пасттарин баҳои мусбат ба дониши мактабиён аст, ки ифодаи рақамии он адади 3 мебошад.

ҚАНОАТБАХШАНДА قناعتبخشنده *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан*; қонеъсозанда.

ҚАНОАТБАХШО قناعتبخشا *сифати феълӣ замони ҳозира аз қаноат бахшидан*; чизе ё касе, ки боиси қаноатмандӣ аст, қонеъқунонда.

ҚАНОАТКОР قناعتكار 1. қонеъшаванда ба он чи ҳаст; розӣ ва мамнун аз он чи дастрас аст. 2. сарфачӯӣ.

ҚАНОАТКОРОНА قناعتكارانه бо қаноат ба чизи андак, бо чизи кам қонеъ ва розӣ шуда; **қаноат қунон(и)дан** а) *тарзи бавоситаи қаноат кардан*; қонеъ кардан, розӣ қунонидан, ризоманд намудан; б) бовар қунонидан, мутмаин сохтан.

ҚАНОАТМАНД قناعتمند қонеъ, розӣ, хушнуд аз он чи ҳаст.

ҚАНОАТМАНДӢ قناعتمندی қаноатманд будан, қонеъ будан, розигӣ ва хушнудӣ аз коре, кофӣ ва басанда доништан коре ё чизеро; **бо қаноатмандӣ** хушнудона.

ҚАНОАТМАНДОНА قناعتمندانه бо қаноатмандӣ, бо розигӣ ва хушнудӣ, ризоятмандона, бо хушнудӣ ва ризоят; **бо камоли қаноатмандӣ** бо ниҳояти хушнудӣ.

ҚАНОАТПЕША قناعتپیشه он ки қаноатро пеша ва шуғли худ қарор диҳад; қонеъ, хурсанд; розӣ ба чизе, ки муяссар гардад.

ҚАНОАТЛАБӢ قناعتطلبӣ талабгори қонеъ гардондани даъвову хоҳиш будан, қаноатхоӣ.

ҚАНОР *m.* قنار халтаи аз чувол калон, ки дар он пахта, коҳ ва дигар чизҳои сабук меандозанд: **қанори пахта**; **қанор кардан** дар қанор чой кардан, ба қанор андохтан; **бе қанор кашондан (-и пахта)** тарзи дар қанорҳо чо накарда якбора аз хирманчо ба мошин бор карда кашондан (-и пахта); **қанор-қанор ваъда додан** ваъдаи зиёд додан.

ҚАНОРА *a.* قناره 1. чӯб ё оҳане, ки ба он мехҳои дароз ва чангақҳо зада шудааст ва қассобҳо дар он гӯштро меовезанд. 2. *kit.* дӯкони қассобӣ.

ҚАНОТ I قنات 1. *ниг.* бол. 2. қисми паҳлуи иморат, ҳавлӣ *ва г.:* **қаноти рости бино**, **қаноти чапи ҳавлӣ**. 3. *ҳ.* тарафи рост ё чапи саф ё мавқеи қисми низомӣ, фланг; **қанот баровардан** а) падида омадани болу пар дар парандагон *ва г.;* б) қобилияти парвоз пайдо кардан; **қанот кушодан** болу пар паҳн карда, омодаи парвоз шудан; парвоз кардан, паридан; (**дар**) **зери қаноти касе** дар паноҳи касе, дар ҳимояи касе; **ба зери қаноти(таги) касе даромадан** а) дастёру мададгори касе шудан; б) дар ҳимояи касе қарор гирифтан, ба касе паноҳанда шудан; **ба зери қанот гирифтан** ба касе пушту паноҳ шудан; ҳомӣ ва парастори касе шудан; **зери қанот кардан** *ниг.* **ба (дар) зери қанот гирифтан**; **қаноти касе шикастан** очизу нотавон шудани касе (*мисли мурғи беболу пар*).

ҚАНОТ II *a.* قنات *ниг.* корез.

ҚАНОТАК قناتک *шакли тасғир ва навозишии қанот*; **қанотак задан** болафшонӣ кардан.

ҚАНОТДОР قناتدار дорои қанот, болдор; **киштии қанотдори зериноби**.

ҚАНТАР قنتر бе ғушҳо ё алаф мондани чорво (*беитар оид ба асп*); **қантар кардан** асп, хар ва дигар чорворо тавре бастан, ки даҳани он ба хӯрок нарасад; **ба қантар истодан** дам гирифта, хунук шуда истодани асп баъд аз давидан ё пойга; **қантар карда гаштан** *ғуфт.*, *мач.* бекор, дам гирифта бо кори муфид машғул нашуда рӯз гузаронидан.

ҚАНТАРА *a.* قنطره пули овеза, ки барои гузоштан аз болои дарё ва наҳрҳои калон месозанд.

ҚАНТАРАК قنطرك қисми болоии бинӣ, ҷои борики устухони бинӣ.

ҚАНТАРӢ قنطرى 1. *мансуб ба қантар*; қантар шуда; **аспи қантарӣ** асп савории дам гирифта. 2. лаҷоми маҳсусе, ки ба асп мезананд, то ба хӯрок хӯрдани он монғеъ шавад; **лаҷоми қантарӣ** лаҷоми маҳсус барои ба қантар бастанӣ асп ва барзагов.

ҚАНТУ *m.* قنطو *ғуфт.* рӯ ба рӯ кардан; **ба қанту** рӯ ба рӯи ҳам; бо ҳам.

ҚАНЧИҒ//ҚАНЧИҚ *m.* قنچيغ//قنچيق 1. сағи мода. 2. дар мавриди дашном нисбат ба зани бадрафтор ғуфта мешавад.

ҚАПИДА قپيده *сифати феълӣи замони гузашта аз қапидан*; дастгиркарда, бадастафта; **қапида гирифтан** дошта гирифтан, ба даст афтондан, даст гирифтан.

ҚАПИДАН قپيدن *ғуфт.* 1. чизеро ба ҷолокӣ дошта гирифтан; бо даст гирифтан, чизеро бо даст доштан; аз дасти касе доштан. 2. *мач.* дастгир кардан; боздошт кардан; **домани касеро қапидан** *ниг.* **домани касеро гирифтан**.

ҚАПОНДАН قپاندن *тарзи бавоситаи қапидан*; чизеро ба дасти касе додан (гузоштан); дастгир кунондан, дошта додан.

ҚАППАК قپک *ғуфт.* 1. *ниг.* қапқон. 2. чангаки либосовезӣ.

ҚАПЧУҚ *m.* قپچوق пулдони асосан чармӣ барои дар кеса ё бағал нигоҳ доштани пул, ҳамён.

ҚАПҚОН *т.* قپقان *ниг.* дом.

ҚАРАБОЙ *т.* قربائى *гуфт.* 1. сирдор, эмал-андуда: табаки қарабой, чойники қарабой. 2. чойники филизи.

ҚАРАВУЛ *т.* قروول 1. *ниг.* қаровул. 2. *нидо* “вой дод!”

ҚАРАВУЛАК *т.* قروولك *ниг.* қаровулак.

ҚАРАВУЛӢ *т.* قروولى *ниг.* қаровулӢ.

ҚАРАВУЛХОНА *т.* قروولخانه *ниг.* қаровулхона.

ҚАРҒА *т.* قرغه *гуфт.* калзоғ, зоғи ало.

ҚАРАҒАЙ *т.* قرغى *ниг.* дарахти коч, санавбар.

ҚАРАҒАЙЗОР *т.* قرغىزار *ниг.* чое, ки дарахти зиёди қарағай рӯидааст.

ҚАРАҒОЧ *т.* قرغاج *гуфт.*, *ниг.* қайрағоч.

ҚАРАҚОТ *т.* قرقات *ниг.* зирк, барбарис.

ҚАРАҚЧӢ *т.* قرقچى *ниг.* роҳзан; дуздур қарақчӢ *ниг.* задааст (*зарб.*) моли дуздӢ ба дузданда насиб намекунад; моли ҳаром ба ҳаром мебарояд.

ҚАРАҚУШ *т.* قرقوش *гуфт.* 1. уқоби сиёҳ. 2. аспи сиёҳи даванд, аспи сиёҳмушкини бодпо.

ҚАРАНФУЛ *х.* قرنفل *ниг.* растании буттагии полизӢ, ки ҳосили он пас аз расида сурх шудан таъми тунду тез дорад; тару хушки онро ба таом меандозанд ва хушконидаашро кӯфта, чун мурч ба рӯи хӯрок мепоянд; қаламфури булғорӣ навъи калон-калон ва таъми тунд надостаи қаламфур, ки ба даруни он гӯшти қима, биринҷ, пиёз ва ғ. андохта, дӯлма мепоянд.

ҚАРЗ *а.* قرض 1. пул ё чизе, ки ба шартӣ дар муддати муайян гардонда додан аз касе гирифта мешавад: қарз гирифта, қарз додан. 2. *мач.* вазифае, ки иҷрои он зарур аст, дайн: қарзи инсонӣ, қарзи фарзандӣ, қарзи шаҳрвандӣ, қарзи худ доништан; қарзи дарозмуддат қарзе, ки муддати пардохташ тӯлонӣ мебошад; қарзи кӯтоҳмуддат қарзе, ки барои дар андак вақт баргардонидан гирифта ё дода мешавад; қарзи ҳасана қарзи бесуд (бефоиз), ки бе ягон тамаъ, бо мақсади мадад ва хайрхоҳӣ дода шудааст; қарзу қабола (қавола) додугирифт; ба қарз ба тариқи қарз: ба қарз гирифта, ба қарз додан; қарз доштан қарздор будан аз касе; қарз

қардан чизе ё маблағеро аз касе ба қарз гирифта; қарз пурсидан қарз хоштан, хоҳиши қарз додани касеро қардан; қарз (-и худро) адо қардан а) маблағи ба қарз гирифташударо пардохта тамома қардан; б) *мач.* вазифа ва ўҳдадорӣ худро ба ҷо овардан; қарзи худро қандан (баробар қардан) қарзи худро пардохта тамома қардан, аз қарз халос шудан; қарзро пардохтан; қарз дар гардан (-и касе) мондан қарзи худро адо нақардан, қарздор мондан; ба қарз гӯтидан маблағи зиёде қарздор будан, бисёр қарз доштан; қарзу қавола қарда *гуфт.* аз ину аз он қарз гирифта; ба зорию илтиҷо аз чанд кас қарз гирифта; бо қарзҳои зиёд; қарзи бандагиро адо қардан мурдан, фавтидан; қарз ба қиёмат намондан қарзи худро адо қарда (пардохта) мурдани касе; баъди мурдани касе пардохта шудани қарзи вай аз тарафи ворисонаш.

ҚАРЗА *т.* قرضه *ниг.* қарз.

ҚАРЗБАРДОР *т.* قرضبردار 1. он ки ба рӯзгузаронӣ тавассути васоили қарзӣ одат қардааст. 2. шахсе, ки қарзи наздиконашро ба зимма мегирад.

ҚАРЗГИР *т.* قرضگیر он ки аз дигаре қарз мегирад, вомгир.

ҚАРЗГИРАНДА *т.* قرضگیرنده *ниг.* сифати феълӣ замони ҳозира аз қарз гирифта; он ки аз касе қарз мегирад, вомгиранда.

ҚАРЗГИРӢ *т.* قرضگیری 1. аз касе ё муассисаи бонкӣ қарз гирифта, вомгирӣ. 2. *зби.* аз забони дигар иқтибос ва ба орият гирифтани вожаҳо.

ҚАРЗДИХАНДА *т.* قرضدهنده *ниг.* сифати феълӣ замони ҳозира аз қарз додан; он ки ба касе қарз медиҳад, вомдиҳанда.

ҚАРЗДИХӢ *т.* قرضدهى *ниг.* исми амал аз қарз додан; ба ихтиёри касе ба қарз гузоштани чизе ё пуле.

ҚАРЗДОР *т.* قرضدار он ки аз касе қарз гирифтааст, вомдор, мадюн: қарздор қардан касеро, қарздор шудан аз касе; қарздор будан аз касе а) аз касе қарз доштан; б) вазифадор будан барои баргардонидани некиҳои касе.

ҚАРЗДОРӢ *т.* قرضدارى қарздор будан, қарз доштан, вом доштан, мақрузӣ, мадюнӣ.

ҚАРЗӢ قرضى мансуб ба қарз.

ҚАРЗМАНД قرضمند *ниг.* қарздор.

ҚАРЗМАНДӢ قرضمندی *ниг.* қарздорӣ.

ҚАРЗТАЛАБ قرضطلب 1. он ки қарз мепурсад, он ки қарз гирифтани мехоҳад. 2. касе, ки қарзи додашро аз қарздор талаб мекунад.

ҚАРЗХОӢ قرضخواه *ниг.* қарзталаб.

ҚАРИБ *а.* قريب 1. наздик; **қариби...** наздик ба...; **аз қариби...** аз наздики..., дар наздики.... 2. наздик ба...; **қариб буд...** наздик буд, ки..., кам монда буд, ки... 3. тақрибан, тахминан: **қариб сад метр роҳ.** 4. *кит.* хеш, хешованд (*ба ин маъно бештар дар шакли чамъ меояд*): **қарибон.** 5. *адш.* яке аз баҳрҳои вази арузи тоҷикӣ.

ҚАРИБӢ قريبي наздикӣ, наздик будан; **қарибии...** *гуфт.* наздикии..., наздик ба... (*ба ин маънӣ шакли дурустаи қариби... аст*): **қариби(хо)и беғохӣ, қариби(хо)и сахар...; ба қарибӣ** *а)* ба наздикӣ, дар ояндаи наздик, дар рӯзҳои наздик; *б)* чанде пеш аз ин, дар гузаштаи наздик; *в)* ба тозагӣ, нав; **дар қарибии...** *а)* дар назди..., наздикии...; дар пеши...; *б)* наздик ба..., андак монда ба...: **дар қариби(хо)и пиронсолӣ; ба ин қарибӣ (қарибиҳо) *ниг.* ба қарибӣ; дар ин қарибӣ // дар он қариби(хо) *а)* ба наздикӣ, дар вақтҳои наздик; *б)* чанде пеш (аз ин); дирӯзакак, ба тозагӣ; *в)* дар наздикӣ, дар он атроф; **то ба ин (хам) ин қариби(хо)** то чанде пеш аз ин, то дирӯзҳо.**

ҚАРИН *а.* قرين 1. наздик; **дӯсти қарин** дӯсти наздик. 2. ҳамнишин, ҳамсӯҳбат, ҳамдаму ҳамнафас. 3. *кит.* мисл, монанд, ҳамто; баробар.

ҚАРИНА *а.* قرينه 1. *муаннаси қарин.* 2. аломат, нишона. 3. назир, монанд, мисл.

ҚАРИНӢ قريني қарин будан, наздикӣ (*дар муносибат бо ҳамдигар*).

ҚАРИҲА *а.* قريحه табъ, табиати одамӣ; истеъдод.

ҚАРИЯ//ҚАРЯ *а.* قريه 1. деҳ, деҳа, қишлоқи нисбатан калон. 2. шаҳрча, шаҳрак.

ҚАРҚ *т.* قرق *гуфт.* 1. пардае иборат аз чирк ва хун, ки дар рӯи чароҳат пайдо мешавад,

қарахш, шух. 2. чирки бадан; **қарқ бастан** *а)* бо шух ва қарахш пӯшида шудани рӯи чароҳат; *б)* ниҳоят чиркин шудан (-и бадан аз шустушӯ накардан).

ҚАРҚБАСТА قرقبسته *сифати феълии замони гузашта аз қарқ бастан.*

ҚАРМАТИЯ *а.* قرمطيه як шоҳаи фирқаи исмоилия дар ислом (асосгузораи Ҳамдони Қармат), ки шӯришҳои пайравони он бар зидди хилофати Аббосӣ (асрҳои IX-X) дар таърих машҳур аст.

ҚАРМАТӢ قرمطي пайрави мазҳаби қарматия.

ҚАРН I *а.* قرن 1. сада, аср, муддате, ки гоҳо 30 сол ва гоҳе 80-100 солро дар бар мегирифтааст. 2. даврон, замон, аҳд.

ҚАРН II *а.* قرن *кит.* шоҳи ҳайвон.

ҚАРОБА *а.* قرابه *кит.* 1 зарфи шишай; зарфи об, обдон. 2. шишаи шароб, суроҳӣ.

ҚАРОБАКАШ قرابهكش *кит.* шаробхӯр.

ҚАРОБАПАРДОЗ قرابهپرداز *ниг.* қаробакаш.

ҚАРОБАТ *а.* قرابت хешӣ, хешию таборӣ; наздикӣ; **қаробат доштан** хеш будан, нисбати хешовандӣ доштан.

ҚАРОБОДИН قرابدين (*шакли муарраби калимаи юнонии pharmokorya*) *кит., маҷ.* маҷмуаи қоидою дастурҳои таҳияи қардани доруҳо.

ҚАРОВУЛ *т.* فراول 1. ниғаҳбон, муҳофиз. 2. шахси мутасаддии дидбонӣ ва посдорӣи ҷое; аскарӣ навбатдор; **қаровули фаҳрӣ** дастаи аскарон, ки ба ифтихори шахсе саф меороянд; **қаровул гузоштан (мондан)** касеро ба посбонӣ гумоштан, касеро ба назорат ва дидбонӣ гузоштан; **қаровул истодан** дар посбонӣ истодан; назорат ва муроқибат қардан, дидбонӣ қардан; **қаровул шудан** вазифаи посбониро иҷро қардан; назорат ва муроқибат намудан (*аз болои касе*); **қаровулро иваз қардан** як посбони навбатдорро ба дигараш бадал қардан.

ҚАРОВУЛАК قراولك 1. чизи мехчамонанд ва амсоли он дар сари милаи аслиҳаи тирандозӣ, ки ба он нигоҳ карда, ба нишон мегиранд. 2. пӯк ё чизи дигари сабуки дар рӯи об шинокунандаи шаст ва тӯри моҳидорӣ, ки аз ҳаракати он моҳигир ба

шаст афтодан ё дар тӯр дармондани моҳиро мефаҳмад, ғаммозақ, шиноварақ.

ҚАРОВУЛБЕГӢ قراولبيگى *таър.* сардори посбонони дарбори амирони Бухоро.

ҚАРОВУЛӢ قراولى посбонӣ, дидбонӣ, назорат; **қаровулӣ қардан** посбонӣ қардан, муроқабат ва назорат қардан.

ҚАРОВУЛҲОНА قراولخانه хонаи посбонон, посбонхона; хоначаи қаровулнишин.

ҚАРОКУРТ قراکرت ғунда, навъе аз ҳашароти заҳрдор.

ҚАРОКӢЛӢ قراکولى *мансуб ба ноҳияи Қарокӯл (дар вилояти Бухоро), ки пӯсти ғӯсфандонаш шӯҳрати ҷаҳонӣ дорад; пӯсти қарокӯлӣ* пӯсти барраи навзоди ғӯсфанди қарокӯлӣ; **телпаки қарокӯлӣ** телпаке, ки аз пӯсти ғӯсфанди қарокӯлӣ дӯхта шудааст.

ҚАРОКӢЛПАРВАРӢ قراکولپرورى соҳаи чорводорӣ, ки бо парвариши ғӯсфандҳои зоти пӯсти қарокӯлидиҳанда машғул аст.

ҚАРОҚАНДӢ قراقدنى яке аз навъҳои харбузаи маҳаллӣ.

ҚАРОМУҒ *т.* قراموغ *бот.* як навъ мағор, пӯпанаки заҳноқи ангалӣ дар растаниҳои ғалладонагӣ.

ҚАРОР *а.* قرار 1. ором; оромиш, осоиш; **қарор надоштан дар ҷое** а) ором набудан, собит набудан, дар ҳоли чунбиш ва ҳаракат будан; б) ором нагирифтани, дер наистодан дар ҷое; **қарор аз касе бурдан** орому осоиши касеро барҳам додан, касеро беқарор қардан; **қарору оромро аз даст додан** орому осоиширо гум қардан, беқарору нороҳат шудан; **мачоли қарор наёфтани** имкони ором гирифтани наёфтани; фурсати таваккуф наёфтани; **орому қарор надоштан** ором набудан, дар чунбишу ҳаракат будан. 2. сабр, тоқат, шикеб; **сабру қарор намондан** сабру тоқатро гум қардан, таҳаммулу бурдбориро аз даст додан. 3. аҳд, қавл, паймон; шарт; **қавлу қарор** *ниг.* қавл. 4. амр ё тасмиме, ки аз тарафи ҳукумат ё мақоми дигар бароварда шудааст; тасмиме, ки дар натиҷаи муҳокима ва музокираи масъалае қабул карда шудааст, қарордод, қатънома: **қарори қатъӣ**, **қарори мачлис**, **қарори ҳукумат**, **қарори ҳайати мушовараи**

вазорат, **қабули қарор**, **қарор баровардан**, **қарор баромадан**; **қарори суд** *ниг.* ҳукм (-и суд). 5. азм, ирода, қасду ният оид ба коре, ки одам дар натиҷаи андешаву мулоҳиза ба он расидааст; **азму қарор** қасду нияти қатъӣ; **аз қарори худ гаштан** аз нияти худ гаштан; **қарор гирифтани** а) истодан, аз ҳаракат мондан, таваккуф қардан; б) оромидан, осудан, орамидан; в) ҷой гирифтани, сокин шудан, сукунат ихтиёр қардан; г) воқеъ шудан; **қарор додан** а) ҷой додан, ҷойгир қардан; б) муқаррар қардан, муайян намудан: **манбаи даромад қарор додан**, **тахаллус қарор додан**, **ҷоеро минбар қарор додан**; в) аҳд қардан; мақсад гузоштан; г) тасмим гирифтани; ба қароре омадан; ғ) ҳисоб қардан, шумурдан, доништан: **сукутро аломати ризо қарор додан**; **қарор ёфтани** а) *ниг.* **қарор гирифтани**; б) муқаррар карда шудан; в) ҳалли худро ёфтани, ҳал шудан; **қарор қардан** а) ором шудан, истодан; б) ором ёфтани, осудан; в) амр баровардан; г) тасмим гирифтани, ба қароре омадан, ба фикри қатъие омадан; азм қардан; ғ) байъ қардан, киро қардан; **қарор шуд**, **ки...** тасмим гирифта шуд, ки..., азм карда шуд, ки...; **ба ин қарор** ба ин тарз; ба таври зайл, ба тариқи зайл; **ба қарори зайл** ба тариқе, ки дар поён зикр хоҳад шуд, ба таври зайл; **бо (ба) як қарор** ба як тартиб; бо як маром, як сон; **қарор намондан** тобу тавон намондан, аз ҳол рафтани; **вазифаи худ қарор додан** дар назди худ вазифа гузоштан; кори худ ҳисобидан; **дили касе қарор гирифтани** дили касе ором гирифтани, хотири касе ҷамъ шудан, хотирҷамъ шудани касе; **дили касе қарор надоштан** беором (беқарор) будан; **маврид (ё маҳалл)-и баҳс қарор додан** баҳс қардан дар бораи чизе; **мавриди истифода (бахрабардорӣ) қарор гирифтани** истифода карда шудан, истифода бурда шудан аз чизе; **тӯъмаи оташ қарор додан** оташ задан ба чизе, сӯзондан чизеро; **ҳақ (ҳақиқат) дар (ба) ҷои худ қарор гирифтани** ҳақиқат барқарор шудан, ба субут расидан ва ғалаба қардани ҳақиқат; **ба худ қарор додан** қасди иҷрои кореро қардан; дар пеши худ вазифа гузоштан; **ба як қарор омадан** тасмим гирифтани; дар бораи чизе ё коре фикр карда, ба хулосае омадан; ба як фикр (-и қатъӣ) омадан.

ҚАРОРБАХШ قراربخش оромидиҳанда, оромбахш, оромкунанда.

ҚАРОРГОҲ قرارگاه чои ист, мақарр; маскан, манзил: **қароргоҳи президент, қароргоҳи марзбонон.**

ҚАРОРДОД قرارداد 1. қавлу қарор (*аҳду паймон*)-и ду ё чанд қас дар бораи коре, паймон, аҳднома; шартнома. 2. *ниг.* **қарор 5.**

ҚАРОРДОӢ قراردادی мансуб ба **қарордод**; аз рӯи қарордод: **хизмати қарордоӢ.**

ҚАРОРӢ قراری 1. он ки аз хизмати касе бо шарту шароити муайяне истифода мебарад; мизоч. 2. муздур, ятим; **қарорин дари касе** он ки барои анчоми хизмати даргоҳе нигоҳ дошта мешавад; хизматгори хонаи касе; **қарорӢ қардан** касеро ба муддате ва музде киро қардан; **қарорӢ шудан** муздур шудан; хизматгор шудан; ҳамчун коргари киро хизмати касеро қардан.

ҚАРОРНАВИС قرارنویس котибе, ки қарори маҷлисро менависад.

ҚАРОСОН قراسان *тиб.* қарахту беҳис ё сиёҳ шуда пӯсидани ягон узв ё қисми бадан дар натиҷаи вайрон шудани гардиши хун, гангрена.

ҚАРОҲОНИЁН قراخانيان *таър.* номи яке аз сулолаҳои турктабор.

ҚАРС I قرس 1. рӯймол, сарандоз, саргирак (*сарбанди занон*). 2. рӯймоли миёнбандии мардон.

ҚАРС II قرس *қалимаи тақлиди овози* ба ҳам задани ду чиз; садои махсуси ба ҳам задани ангуштон ба ҳавои оҳанге, овози шиканшикан.

ҚАРСАК قرسک ба ҳам задани ду қафи даст барои изҳори таҳсин ва табрик, кафкӯбӣ, чапак: **қарсаки ғулгуладор, мавчи пурғуғулаи қарсақҳо; қарсақ задан** кафкӯбӣ қардан, чапак задан; **қарсақ аз ду даст** мебарояд (*мақ.*) бе ёрию ҳамкорӣ ҳеч кор буд намешавад, амалӣ шудани ҳар як кор ба ҳамкорию иттифоқ вобаста аст.

ҚАРСАКЗАӢ قرسک زنی *исми амал аз қарсақ задан*; кафкӯбӣ, чапакзанӣ.

ҚАРСАКӢ قرسکی *ниг.* **қарсақ.**

ҚАРСАС قرسس *ниг.* **қарсос.**

ҚАРСВОР قرسوار матоъ ба қадри як қарс, рӯймол.

ҚАРСӢ قرسی *қалимаи тақлиди овози шикастани шоху танаи дарахт.*

ҚАРС-ҚАРС قرس قرس *қалимаи тақлиди овози муқаррар ба ҳам расидани ду чиз ё шикастани шохи дарахте; қасар-қусур.*

ҚАРСОС قرساس *қалимаи тақлиди овози тирандозӣ, сар додани мушак ва г.*

ҚАРСУҚУРС قرسوقرس *қалимаи тақлиди овози тирпаронии пайҳам аз милтиқу таппонча.*

ҚАРТА I фр. قرته 1. варақаҳои бозӣ бо холҳо ва суратҳои гуногунранг: **қарта қашидан, бо қарта фол дидан.** 2. як қитъаи замини қорам.

ҚАРТА II фр. قرته сафҳаи патефон.

ҚАРТАБОЗ قرته باز он ки бо қарта қимор бозӣ мекунад.

ҚАРТАБОЗӢ قرته بازی қимор бо қарта: **қартабозӣ қардан.**

ҚАРТАМОНАК قرته مانک *ғуфт.* дастгоҳи барқӣ барои шунавонидани қартаҳои патефон.

ҚАРҲА a. قرحه *қит.* захм, реш, чароҳат.

ҚАРЧИҒАӢ t. قرجينى парандаи шикорӣ аз чинси боз, ки аз боз қадре хурдтар, лекин тезпар аст, қирғӣ.

ҚАРЯ قريه *ниг.* **қария.**

ҚАСАБ a. قصب 1. най, қамиш. 2. навъе матои нафис, ки аз катони мулоим ё аз абрешим бофта мешуд, беқасаб.

ҚАСАБА a. قصبه ободие, ки аз чанд деҳ ташкил ёфта бошад; шаҳрча, шаҳри майда.

ҚАСАБПҶШ قصب پوش он ки аз матои нарму нозуки беқасаб либос пӯшидааст; хушлибос.

ҚАСАМ a. قسم савганд: **қасам ба Худо, қасам ба рӯҳи..., қасам ба арвоҳи... қасам ба вичдонам, ба Худо қасам, ба чашмонат қасам, ба чони... қасам, ба қасами худ содиқ мондан...; қасам додан** маҷбур ба қасамхӯрӣ қардан, савганд хӯрондан; *ниг.* **савганд (ёд қардан); қасам хӯрдан** савганд ба забон овардан барои бовар кунонидани касе ба коре; қавли қатъӣ

додан (*ба иҷрои коре*); **қасам шикастан** қасам ёд кардаву (*қасам хӯрда*) ба он вафо накардан.

ҚАСАМЁДКУНӢ قسم ياد كنى *исми амал аз қасам ёд кардан*; маросими савганд ёд кардан (*дар қувваҳои мусаллаҳ ҳангоми қабули вазифи сарварии кишвар ва ғ*); қасам хӯрдан.

ҚАСАМЗАДА قسم زده *сифати феълӣ замони гузашта аз қасам задан*; он ки ба дурӯғ савганд хӯрдааст.

ҚАСАМӢ قسمى *мансуб ба қасам*; машварати суди қасамӣ машварати суде (*дар баъзе давлатҳо*), ки аз тарафи халқ бо овоздиҳии озод интиҳоб шудааст ва барои аз рӯи адлу инсоф ҳукм баровардан ба қонуни асосӣ *ва ғ.* қасам хӯрдааст.

ҚАСАР-ҚАСАР قسرقسر *калимаи тақлиди овози шикастани чӯбу тахта, шохҳои дарахтон ва ғ.*

ҚАСАР-ҚУСУР قسرقسور *калимаи тақлиди садои тирпаронии пай дар пай, занозанӣ ва ғ.*

ҚАСАС *а.* قصص *ҷ.* қисса; **қасасуланбиё** қиссаҳои пайгамбарон.

ҚАСВАТ *а.* قسوت *ниг.* қасоват.

ҚАСД *а.* قصد 1. азм, ният, мақсад. 2. нияти бад, суиқасд; **қасди бад** нияти бад, нияти бадкорӣ дар ҳаққи касе: **қасди бад доштан**, **қасди бад кардан** *ба касе*; **ба қасди...** а) бо мақсади..., бо нияти...; б) ба муқобили..., ба зидди..., алорағми...; **аз ғайри қасд** надониста, нафаҳмида, бе ягон нияти бад; **қасд кардан** а) ният кардан, азм кардан, дар пайи расидан ба мақсаде шудан; б) дар ҳаққи касе нияти бад доштан, бадӣ кардан ба касеро мақсади худ қарор додан; **қасд кардагӣ барин** гӯё қасдан (*ин тавр шуда истода бошад*); **қасд гирифтан** гуфт. интиқом гирифтан, қасос гирифтан; **қасд доштан** *ба касе гуфт.* ғараз доштан; **аз қасди худ гаштан** аз нияти иҷрои коре даст кашидан, сарфи назар кардан аз расидан ба мақсаде; **ба (ё дар) қасди коре афтодан** азми қавӣ кардан барои иҷрои коре; **ба қасди чони касе шудан // дар қасди чони касе будан // қасди чони касеро кардан** азм ва нияти куштани касеро кардан; суиқасд карданӣ шудан.

ҚАСДАН *а.* قسداً аз рӯи қасд, амдан, дидаю

дониста, муғризна.

ҚАСДДОР قسددار он ки бо касе ғараз ва адовате дорад; никорталаб: **қасддор будан**, **қасддор шудан**.

ҚАСИБ *а.* قسيب либоси мулавлану рангоранг.

ҚАСИДА I *а.* قصيده *адш.* яке аз шаклҳои шеър, ки қофиябандиаш монанди ғазал аст, аз понздаҳ байт камтар набуда, бештар дар мадҳи касе ё чизе ё дар мавзӯҳои фалсафӣ ва ахлоқӣ гуфта мешавад: **қасидаи баҳория**, **қасидаи зафар**, **қасидаи мадҳия**, **қасидаи фаҳрия**, **қасидаи ҳазония**, **қасидаи ҳачвия**.

ҚАСИДА II *а.* قصيده *д.* дуохони маҳсуси муллоҳо, ки дар табобати беморони рӯҳӣ истифода мебаранд.

ҚАСИДАГӢ قصيده گوى *шоире, ки қасида сарояд, қасидасаро.*

ҚАСИДАГӢ قصيده گوئي *ниг.* қасидасароӣ.

ҚАСИДАСАРО(Ӣ) قصيده سراي *шоири қасиданавис, нависандаи қасида.*

ҚАСИДАСАРОӢ قصيده سرائي *навиштани қасида, амали шоири қасидасаро(Ӣ).*

ҚАСИДАХОН قصيده خوان 1. он ки ба хондани қасида машғул бошад; қасидасаро. 2. *д.* муллое, ки бо хондани дуоҳои маҳсус бо номи қасида ба табобати беморони рӯҳӣ машғул аст.

ҚАСИДАХОНӢ قصيده خواني *д.* хондани дуоҳои маҳсус аз тарафи мулло барои табобати беморони рӯҳӣ.

ҚАСИМ *а.* قسيم *қит.* 1. тақсимкунанда. 2. шарик дар қисмат; шарик, ҳиссадор, анбоз.

ҚАСИР *а.* قصير *қӯтоҳ; муқоб.* тавил.

ҚАСҚОН *т.* قسقان *чанбар, давра, доира; доираи ғалбер, ордбез: қасқони ғалбер.*

ҚАСОВАТ *а.* قساوت *қит.* саҳтдилӣ, бераҳмӣ; ситамкорӣ, золимӣ.

ҚАСОВАТОМЕЗ قساوت آميز *бо саҳтдилӣ, бо бераҳмӣ, ситамкорона.*

ҚАСОИД *а.* قسايد *ҷ.* қасида.

ҚАСОРАТ *а.* قسارت *қит.* қӯтахӣ; норасоӣ.

ҚАСОС *а.* قصاص *барои кори бади касе айна*

хамон корро дар ҳаққи худи вай кардан, интиқом, ниқор; **қасос гирифтан** (*ё ситондан*) интиқом гирифтан; **оташи қасос афрӯхтан** *киноя аз* ба қасосгирӣ пардохтан, дар пайи интиқомгирӣ шудан.

ҚАСОСГИР *قصاص گير* қасосгиранда, интиқом-гиранда, ниқорчӯ.

ҚАСОСГИРАНДА *قصاص گيرنده* *сифати феълӣи замони ҳозира аз қасос гирифтан*; интиқомчӯӣ, қасдгиранда.

ҚАСОСГИРӢ *قصاص گيرى* *исми амал аз қасос гирифтан*; ниқоргирӣ, интиқомчӯӣ: **василаи қасосгирӣ, яроқи қасосгирӣ, ба қасосгирӣ афтодан.**

ҚАСР I *ا. قصر* *коҳ, сарой; кӯшки подшоҳӣ; бинои олии пурҳашамат: чорабиниҳои: қасри фарҳанг, қасри таърихӣ; ба тариқи истиора: қасри дилқушо, қасри нур, қасри саодат, қасри зулму хароб кардан, қасри ситамро сарнагун кардан, ба қасри илму фан оташ задан, пойдор кардани қасри сулҳу амният.*

ҚАСР II *а. قصر* *кит.* кӯтоҳ кардан; кӯтоҳӣ, норасоӣ.

ҚАСР III *а. قصر* *кит.* ба коре водор кардан, чабр.

ҚАССОБ *а. قصاب* 1. он ки гову гӯсфанд *ва г.* барои гӯшт мекушад, гӯштфурӯш. 2. *маҷ.* бераҳм, ҷаллод; **ба дасти қассоб гирифтор шудан** дар банди одами золиму ҷаллод афтодан; **гунчишкро** (*ё чумчукро*) **кӣ кушад? қассоб!** (*зарб.*) корро бояд кордон кунад, чузъитарин корро ҳам бояд мутахассис ичро кунад.

ҚАССОБАК *قصابک* *зоол.* парандаи хурди ботлоқӣ, лойхӯрак

ҚАССОБӢ *قصابى* 1. қасбу кори қассоб: **қассобӣ кардан**; *мансуб ба қассоб: дӯкони қассобӣ, корди қассобӣ, кундаи қассобӣ.* 2. *чоӣ гӯштфурӯшӣ, дӯкони гӯштфурӯшӣ.*

ҚАССОБВОР *قصاب وار* *мисли қассоб, монанди қассоб.*

ҚАССОБХОНА *قصاب خانه* *чоӣ, ки гову гӯсфанд ва г.* мекушанд, саллоххона, кушишхона.

ҚАССОМ *а. قسام* *кит.* 1. тақсимкунанда,

қисматкунанда, бахшкунанда (*сифати Худо*). 2. бисёр қасамхӯранда.

ҚАССОР *а. قصّار* *кит.* чомашӯӣ, шустагар, гозур.

ҚАССОС *а. قصّاص* *кит.* қиссагӯӣ, қиссахон, афсонагӯӣ.

ҚАТ I *а. قط* 1. қабат, таҳ: **як қат чома.** 2. қач, ҳам; шикаста; **қати курта** чоӣ таҳшуда хобидаи курта; чину ғичими курта; **пули қаташ нашикаста** *ғуфт.* пули қоғазии таҳаш вайроннашуда; *киноя аз* пули қоғазии нав; **қату пат** саҳт печу ҳамдор, ниҳоят қачу килеб: **релсҳои қату патшуда; қат кардан а)** таҳ кардан, ҳам карда ба ҳам расонидани ду тарафи ягон чиз: **қоғазро қат кардан, мактубро қат кардан;** б) ҳам кардан, дуто кардан (*миёро*); в) печондан, барзадан, ҳам карда хобонидан (-и қисми поини курта, почай изор *ва г.*); **қат шудан а)** ҳам шуда ба ҳам расидани ду тарафи ягон чиз; б) ҳамидан, дуто шудан (-и миён); ҳам шудан, қач шудан (-и кӯпрук); **пойхоро қат кардан** зонухоро ҳам кардан, пойро дуқат кардан.

ҚАТ II *а. قط* *буридани чизи саҳте; қалам қат кардан* бо корд бурида баровардани нӯги қалам.

ҚАТАҒАН *т. قتن* *манъ, ниг. қадаған; қатаған кардан* саҳт манъ кардан (*роҳро*); бастан, рафтуомадро манъ кардан (*мас., дар роҳе*).

ҚАТАР-ҚАТАР *قتر قتر* *қалимаи тақлиди овози ба ҳам расида гузаштан ё соиш хӯрдани чизҳои саҳт.*

КАТЕЪ *а. قطع* *кит.* қатъ кардашуда, бурида.

КАТИҚ *т. قتيق* *чурғоти обаш гирифташуда, мости ғафс; мост, чурғот; қатик кардан* ба шир сафедӣ (*моя*) ҳамроҳ карда, мост (*чурғот*) тайёр кардан; **ба ҳар ош қатик шудан** ба ҳар кор ҳамроҳ шудан (*хоҳ дахлдор бошад, хоҳ бедахл*).

КАТИЛ *а. قتيل* *кит.* кушташуда, мактул.

КАТИМ *қатим* *абрешими чӯшдодашудаи сафед.*

КАТИФА *قطيفه* *чомаи хоб; лӯнгӣ, матои пашмин, ки баъд аз ғусл баданро бо он пок мекунад; шабпӯш.*

КАТӢ//КАТӢ *کتى//کتى* *ғуфт.* 1. ҳамроҳ, бо ҳам.

2. *пасв.* аз, ба сабаби...; **саҳар қатӣ** ҳангоми саҳар, саҳаргоҳон; **қатӣ қардан** а) омехтан, махлут қардани чизе бо чизе; б) ҳамроҳ қардан; **қатӣ шудан тарзи мафъули қатӣ қардан**; а) ҳамроҳ шудан; унс гирифтан; б) даҳолат қардан ба коре, ба гапе; **ҷонам қатӣ!** бо ҷону дил! бо майлу хоҳиши том; *муқ.* **ба ҷашм** (*дар мавриди розӣ будан бо хоҳише гуфта мешавад*).

ҚАТЛ *а.* قتل куштан, куштор: **қатлу тороч**, **қатлу ғорат**, **майдони қатл**, **ба қатл маҳкум шудан**, **ба қатл ҳукм қардан**, **ҳукми қатл баровардан**; **қатли ом** куштори яксараи ҳамаи мардум (*марду зан, пиру ҷавон, хурду калон*): **аслиҳаи (яроқи) қатли ом**, **қатли ом қардан (намудан)**; **қатл қардан (намудан)** куштан; **ба қатл расонидан** қатл қардан, куштан.

ҚАТЛАМА *т.* قتلمه навъи нони фатирмонанд, ки ҳамири тунуки равғандори қабат-қабатро дар андак равған мепазанд; чалпаки варакин.

ҚАТЛГОҲ قتلگاه ҷои куштани одамон, кушторҷой; ҷои кушта шудани касе, ҷои иҷрои ҳукми қатл.

ҚАТОР I *а.* قطار 1. хати ба тартиб ҷойгирифтаи чизҳои якхела; гурӯҳи одамон, чорпоён, мошинҳо *ва ғ.*, ки пайи ҳам ё паҳлӯи ҳам бо тартиб истодаанд ё воқеъ гаштаанд, саф, рад, рада, радиф: **қатори вагонҳо**, **қатори дарахтон**, **қатори хавлиҳо**, **қатори пешқадамон**, **қатори шермардон**, **панҷ-шаш қатор одамон**, **дар қатори яқум нишастан** (*мас.*, *дар театр*); **қатор(ҳо)и пахта** хатҳои ниҳоли пахта дар киштзор; **қори байни қаторҳои пахта** қорҳои хишома, каланд қардан ва об додани пахтазор. 2. паҳлу ба паҳлу, паҳлуи ҳам ё паси ҳам ба тартиб (истода): **қатор бистар андохтан**, **қатор гузоштан** (-и аскарон), **қатор истода расм гирифтан**, **қатор нишастан**, **қатор хобидан**, **қатор чидан**, **қатор шинондани дарахтон**, **қатор истодани мошинҳо ...**; **қатори...** а) *ниг.* **дар қатори...**; б) баробари ..., ҳамроҳ бо...; **ба қатори...** // **дар қатори...** а) дар сафи..., дар радифи...; ба ҷумлаи...; **ба қатори калонсолон** (*қоргарони соҳибхитисос, нависандагон*) **даромадан**, **ба қатори...**

гузаштан...; б) дар байни..., дар миёни...; ҳамроҳ бо (*касе ё чизе*); **дар қатори дигарон (халқ)** дар қатори ҳама, баробари дигарон; монанди одамони дигар; **аз ин (ё он) қатор** аз ин ҷумла, аз ин гурӯҳ; **дар ин (ё он) қатор** дар ин ҷумла, дар он миён; **як қатор** а) дар як саф истода; б) чандин, якчанд; баъзе; **як қатор масъалаҳо (чораҳо, муваффақиятҳо)**, **як қатор қорхонаҳо (ноҳияҳо, мамлакатҳо)**; **қатор-қатор** а) якчанд қатор шуда, як қатор аз паси қатори дигар; б) *маҷ.* чандин, якчанд; **қатор-қатор қардан** а) саф кашондан, саф додан; б) пайи ҳам гузоштан, дар як хат ё ҷое чида мондани чизе; **қатор қарда савол додан** пайи ҳам савол додан, саволборон қардан; **қатор шудан** а) саф кашидан, саф оростан; паси сари ҳам ё паҳлӯ ба паҳлӯ бо тартиб истодан, пайи ҳам истодан (*дар навбат*); б) пайи ҳам чида шудан, пайи ҳам гузошта шудан; **ба қатор истодан** ба саф даромада истодан; ба навбат истодан; **як қатор** аз як сар; саросар, беистисно; **аз қатор баромадан** аз ҷамъият дур шудан; *муқ.* **ба қатор баромадан**; **аз қатор рафтан** вафот қардан, мурдан; *муқ.* **аз байн рафтан**; **ба қатори одам (ё мардум) даровардан** тарбия қарда ба воя расондан, ба камол расондан; **ба қатори мардум даромадан** ба воя расидан, ба камол расидан; **дар як қатор гузоштан** баробар ҳисоб қардан.

ҚАТОР II *а.* قطار маҷмӯи вагонҳои, ки ба воситаи паровоз (локомотив) дар рӯи роҳи оҳан ҳаракат мекунад, поезд (*гоҳи қатори роҳи оҳан ҳам ба ин маъно қор фармуда мешавад*): **қатори борқаш**, **қатори мусофирбар**, **қатори тезгард**, **қатори Душанбе-Конибодом**.

ҚАТОРА I *а.* قطاره девораи ҷӯбин дар гирди боғ ва полиз, панҷарадевор, чапарак, чиг, тавора.

ҚАТОРА II *а.* قطاره *ниг.* қатор II.

ҚАТОРАК قطارك 1. *гуфт.*, *ниг.* қатор I. 2. яке аз навъҳои табл ва нақора.

ҚАТОРБАСТ قطاربست 1. пайи ҳам бо якдигар басташуда. 2. галаи дум ба дум басташудаи аспон ё шутурон.

ҚАТОРБЕД قطاربيد дарахтони дар як радиф

шинондашудаи бед.

ҚАТОРВАЗНА قطاروزنه тасмаи чармини дар китф овезон ё дар миён басташаванда, ки барои ҳар як тири милтиқ хоначаҳо дорад, тасма-тирдон.

ҚАТОРӢ قطارى 1. муқаррарӣ, одӣ: **коргари қаторӣ**; **аскари қаторӣ** хизматчиӣ рутбаи аз поён охирини қувваҳои низомӣ. 2. қаторихо, одамони одӣ, омиён.

ҚАТОРКӢХ قطارکوه *чугр.* кӯҳҳои занҷирбанд қаторшуда, силсилакӯҳ: **қаторкӯҳи Зарафшон**, **қаторкӯҳи Хисор**...

ҚАТОРМЕХ قطارمېخ меҳҳои қатор кӯфташуда (*мас.*, *ба девор*).

ҚАТРА *а.* قطره чакра: **қатраи ашк**, **қатраи борон**, **қатраҳои оби чашм**, **қатраи шабнам**, **як қатра**, **ду-се қатра**; **қатрае** а) як чакра; б) *киноя аз* каме, андаке; ҳеч; **қатра-қатра** а) чакра-чакра, як чакра-як чакра; б) *мач.* **кам-кам**, **андак-андак**; **ба миқдори бисёр кам**; **қатра-қатра чамъ гардад в-он гаҳе дарё шавад** (*зарб.*); **то қатраи охирин** то чакраи охирин, ягон қатра намонда; **то тамоман ба охир расидани чизе**; **як қатра** а) як чакра, қатрае; б) *мач.* андаке, каме; **миқдори ночиз**; **қатрае аз дарё** (*ё баҳр*) андаке аз бисёр; **қатрае хун нарехта** бе ягон хунрезӣ; **накушта**; **ду қатра об барин** ду чиз ё шахси ба қуллӣ ба ҳам монанд; **айнан**; **то қатраи хун дар бадан ҳаст** то нафаси охирин, то зинда будан.

ҚАТРАБОРОН قطره باران 1. бороне, ки бо қатраҳои калон меборад. 2. *бот.* номи гиёҳест, ки гулҳои қатори сафеду зард дорад. 3. *мач.* дандонҳои сафеди дона-дона, ки зич ва ҳамвор бари ҳам омадаанд.

ҚАТРАГӢ قطره گي *мансуб ба қатра*; ҳолати қатрагии модда, ҳолати дар шакли қатраҳо воқеъшудаи модда.

ҚАТРАДУЗД قطره دزد *кит.*, *киноя аз* абр.

ҚАТРАЗАН قطره زن 1. *кит.* даванда, бо суръати тез даванда. 2. *киноя аз* ҳарзагард ва тангзарф, ки дар ҷое қарор намегирад. 3. *мач.* пайк, номарасон.

ҚАТРАЗАРФ قطره زارف 1. *кит.* он чи ки зарфи-яташ кам аст, камзарф. 2. *мач.* ҳарзагард, камҳавсала; **холӣ аз ақлу илм.**

ҚАТРАРЕЗ قطره ريز *тиб.* шишаи маҳсуси даҳонтанг барои қатра-қатра гузаронидани доруи обакӣ ба бадани бемор.

ҚАТРАФИШОН قطره فشان :**қатрафишон шудан** *кит.* тез рафтан, шитофтан, давидан.

ҚАТРАЧАКОН قطره چکان *тиб.* милаи шишагии маҳсус барои чакра чаконидан, чакрачакон, чакрарез (пипетка).

ҚАТРАШУМОР قطره شمار *ниг.* қатрачакон.

ҚАТРАШУМУР قطره شمر *ниг.* қатрачакон.

ҚАТРОН *а.* قطران 1. шираи часпак ва равған-монанди сиёҳе, ки аз ҷӯби дарахтони санавбар, ар-ар ва ангишт мегиранд ва дар муолиҷаи касалиҳои пӯст, ба кор меравад; **қатрони нефт қир**; **қатрон қардан** шуста обашро покиза чакондани чизе. 2. *киноя аз* сиёҳӣ, ранги сиёҳ.

ҚАТРОНӢ قطراني 1. *мансуб ба қатрон.* 2. *мач.* сиёҳи сиёҳ, сип-сиёҳ (*мас.*, *мӯй*).

ҚАТРОНКАШӢ قطران كشي ҷое, ки аз ҷӯбҳо қатрон истехсол мешавад: **қорхонаи қатронкашӣ.**

ҚАТРОНМОЛИДА قطران مالیده чизе, ки ба хотири напӯсидан ва аз зиёни ҳашарот эмин доштан қир, қатрон молида мешавад.

ҚАТРОНМОЛӢ قطران مالي молидани қатрони нафт ба қайқу кишти *ва ғ.* барои нагузаронидани об ва муҳофизат аз занг задан: **қоргоҳи қатронмолӣ.**

ҚАТТ *а.* قط *ниг.* қат II.

ҚАТТОЛ *а.* قاتل 1. бисёркушанда, бисёр қатл-қунанда; қотил. 2. *мач.* хунхор, бераҳм; **душмани қаттол** душмани ашаддӣ. 3. марговар, маҳвсозанда: **заҳри қаттол** заҳри ҷо ба ҷо кушанда.

ҚАТШУДА قطشده *сифати феълӣи замони гузашта аз қат шудан*; хамида, қачшуда: **нӯги чоруқи ба боло қатшуда.**

ҚАТӢ *а.* قطع 1. буридан, қандан; **ҷудо қардан.** 2. андозаи муайяни буриши қоғаз (формат); **қатъи алоқа** (**қардан**) алоқаро қандан, тарки робита қардан; **қатъ қардан** (**намудан**) а) буридан, қандан; б) бас қардан, хотима додан (*ба қоре*), аз байн бурдан (*муносибат ё*

муомиларо); **қатъ шудан** (**гардидан, гаштан**) а) бурида шудан, канда шудан; бас шудан (-и гуфтугӯ, сӯхбат...); б) хомӯш шудан (-и овози чизе, садои мусиқӣ...); **корро қатъ кардан** корро бас кардан, аз кор бозистодан; **қатъи назар аз...** сарфи назар аз..., бо вучуди...; **риштаи хаёл(от)и касеро қатъ кардан (намудан)** боиси бурида шудани андешаронии касе шудан, хаёлотии касеро халалдор кардан; **хомӯширо қатъ кардан** хомӯширо халалдор (вайрон) кардан, ба хомӯшӣ хотима додан.

ҚАТЪАН *а. قطعاً ниг. қатъиян.*

ҚАТЪИЯН *а. قطعياً* 1. ба таври қатъӣ, қотеона; тамоман: **қатъиян инкор кардан, қатъиян манъ кардан, қатъиян муқобил баромадан, қатъиян риоя накардан.** 2. ҳеч, асло, ҳаргиз: **қатъиян итоат накардан, қатъиян лаб накушодан.**

ҚАТЪИЯТ *а. قطعیت* 1. қатъӣ будан, яқин будан, ҳатмӣ будан. 2. қотеият, саҳтиродагӣ, устуворию бочуръатона дар азму ирода ё фикру ақидаи худ; **бо қатъият қотеона, бо устуворию матонат.**

ҚАТЪӢ *а. قطعی* яқин, аниқ; ҳатмӣ: **қавли мо қатъист, иҷрои ин қонун қатъист; ба сурати қатъӣ а) ниг. ба таври қатъӣ; б) тамоман, ба куллий; қотеона; ба таври қатъӣ // ба тарзи қатъӣ** ба таври аниқ, яқинан; **ваъдаи қатъӣ** ваъдаи иҷроияш ҳатмӣ, қавли саҳт; **далели қатъӣ** бурхони қотеъ, далели бешаку шубҳа; **чораи қатъӣ** тадбири ҳатмӣ, чораи яқинан амалишаванда; **қарори қатъӣ** тасмими тағйирнопазир; фикри устувор; **чавоби қатъӣ** чавоби аниқ, чавоби дақиқ; **қатъӣ будан а)** ҳатмӣ будан; аниқ муайян будан (-и мӯҳлати иҷрои коре); **б) устувор будан, мустаҳкам будан, саҳт будан (-и азму иродаи касе); азми қатъӣ** майлу хоҳиши саҳт, азми чазм; **боварии қатъӣ** боварии том, эътимоди комил; **зарбаи қатъӣ** зарбаи саҳт ва ҳалокатовар; **оҳанги қатъӣ** оҳанги чиддӣ (*бе ҳазл*); **қадами қатъӣ** қадами устувор; **қатъӣ рад кардан** ба куллий рад кардан, бо қатъият чавоби рад додан; **масъаларо қатъӣ гузоштан (ё қатъӣ карда мондан)** масъаларо қўндаланг ба миён гузоштан.

ҚАТЪНОМА *قطعنامه* қарори ҳаттии ишти-

рокдорони чаласа, анҷуман ё гирдиҳамой, ки оид ба ҳалли масъалае қабул карда шудааст.

ҚАФАС *ю. قفس* 1. хоначаи аз химча ва симу ресмон бофта ва ё аз чӯбу оҳан панҷарашакл сохташуда барои нигоҳ доштани парандагон ва ҳайвонот. 2. *мач.* банд, ҳабс.

ҚАФАСА *قفسه*: **қафасаи сина тиб.** қисми синагии қафасмонанди сутунмӯҳраи одам.

ҚАФАСБОФ *قفسباف* он ки қафас мебофад, қафассоз.

ҚАФАСБОФӢ *قفسبافی* амал ва шугли қафасбоф; чой ва маҳали бофтани қафас.

ҚАФАСӢ *قفسی* *мансуб ба қафас;* дар қафас буда; **мурғи қафасӣ** мурғи дар қафас.

ҚАФАССОЗ *قفسساز* он ки қафас месозад, қафасбоф.

ҚАФИЗ *а. قفيز кит.* паймонаи ғаллабаркашӣ; паймона.

ҚАФҚОЗӢ *قفقازى* *мансуб ба Қафқоз.*

ҚАФО *а. قفا* 1. пушти гардан, паси сар. 2. умуман пушт, пас, ақиб; пай, дунбол; **қафои расм** пушти расм, тарафи холии акс; **қафои саҳна** паси парда (*дар театр*); **қафои теппа** тарафи пушти теппа, паси теппа; **дари қафо** дари воқеъ дар ақиб; дари партов; **аз ҳама қафо** аз ҳама охир; **аз қафо** аз пас, аз дунбол; **аз қафои... а)** аз пушти..., аз ақиб..., аз пай..., аз дунболи...; **б) баъди..., баъд аз..., пас аз...; ба қафо** ба тарафи ақиб, ба пас; ақибнокӣ, пуштнокӣ; **ба қафо афтодан, ба қафо нигаристан, қадаме ба қафо гузоштан; ба қафои... а)** ба пушти (худ), ба паси (худ); **б)** дар паси (сар); ба пушти (сар); **қафо афтодан ниг. қафо мондан (а, б); қафо гаштан а)** ба ақиб гаштан, баргаштан; **б) ақибнишинӣ кардан, ақиб рафтан; қафо мондан а)** аз коре ё чизе ақиб мондан; **б) ба таъхир мондан, дер сар шудан(-и кишт); в)** суст ҳаракат карда вақтро кам нишон додани соат; **қафо партофтан** иҷрои кореро ба таъхир андохтан; кореро кашол додан; қафо РАФтан ба ақиб рафтан, қафо гаштан; **пешу қафо кардан** ба пешу пас гузоштан, пасу пеш бурдан; **худро қафо кашидан** худро ба ақиб гирифтан, ақибнокӣ рафтан; **чоеро қафо гузоштан** чоеро паси сар кардан, аз маҳалле гузаштан;

аз **қафои касе афтодан** касеро таъқиб кардан; аз пайи касе гаштан (*бо ягон қасди бад*); аз **қафои касе гаштан а)** аз паси касе шилқин шуда гаштан (*то расидан ба мақсаде*); б) касеро таъқиб кардан; аз **қафои касе гиристан** (*ё гирия кардан*) дар рафтани (*ё гуселонидани*) касе гирия кардан; аз **қафои чизе давидан** дар хусули чизе такудав кардан; дар чустучӯи чизе сарсон шудан; аз **қафои коре рафтан** аз пайи коре шудан, пушти кори худ рафтан; аз **дарс қафо мондан а)** ба дарс дер кардан, ба машғулият таъхир карда омадан; б) сустӣ кардан дар омӯзиши маводи дарсҳо; ба **қафо гаштан** ба ақиб рӯй гардондан, қафо гаштан, баргаштан; ба **қафо гузоштан** гузашта рафтан аз ҷое, тай намудан; ба **қафо мондан** тай шудан, паси сар шудани ҷое; **дар қафо мондан а) ниг. қафо мондан** (а,б); б) тай шудан, паси сар шудани ҷое.

ҚАФОГАРДӢ قفاگردى *исми амал аз қафо гаштан*; қафо рафтан, ақибгардӢ.

ҚАФОГИР قفاگیر *кит., киноя аз додхоҳ, мазлум, ситамдида; таъқибгардида, маҳдудшуда.*

ҚАФОГОҲ قفاگاه *кит. паси сар, пушти сар.*

ҚАФОКАШ قفاکش *кит. он ки ба пешравӣ мамониат мекунад; он ки корро ба ақиб мекашад.*

ҚАФОМОНДА قفامانده *сифати феълии замони гузашта аз қафо мондан*; 1. ақибмонда, пасмонда (*дар иҷрои коре, дар тайи масофае*): **донишҷӯи қафомонда, талабаи қафомонда**. 2. *мач. дар сатҳи пасти рушд қарордошта, рушду инкишофаш ба талаботи даври замон ҷавобгӯ набуда*: **кишвари қафомонда, мамлақати қафомонда; соҳаи қафомонда** соҳаи хуб инкишофнаёфта; **шаҳси аз ҳаёт қафомонда** одами бо ҳаёти ҷомеа баробар пешнарафта, шаҳси ҷаҳонбиниаш кӯҳна.

ҚАФОМОНӢ قفامانى *исми амал аз қафо мондан*; ақибмонӢ, пас мондан, ақиб мондан (*дар коре аз дигарон*): **аз қафомонӢ баромадан.**

ҚАФОНИШИН قفانشين 1. дар ҷойҳои қатори ақиб нишаста. 2. муқими ақибгоҳ.

ҚАФОНОКӢ قفاناکى 1. пас-пас, ақибнокӣ, паснокӣ; **қафониқӣ рафтан** паснокӣ рафтан. 2. пуштнокӣ, бо пушт: **қафониқӣ афтидан.**

ҚАФОРАВӢ قفاروى *пасравӣ; муқоб. пешравӣ.*

ҚАФОХОРА قفاخواره *кит. он ки бисёр шаттаю шаллоқ мехӯрад, шаттахӯр.*

ҚАФОХОРАГӢ قفاخوارگى *кит. шаттахӯрӣ, шаппотӣ хӯрдан, калтак хӯрдан.*

ҚАФОХӮРДА قفاخورده *кит. шаттахӯрдагӣ, шаллоқхӯрда, калтакхӯрда.*

ҚАҲБА ا. قحبه *кит. 1. пирзан, ачуза. 2. зани сабуқпо, фоҳиша.*

ҚАҲВА ا. قهوه 1. донаҳои (тухми) дарахти тропикие, ки онро дар оташ бирён карда, баъд кӯфта орд карда, истеъмол мекунад. 2. нӯшидание, ки кӯфта ё хокаи қаҳваро дар об ҷӯшонда ё болояш оби ҷӯш рехта, ба он шир ва шакар омехта ва гоҳе бе инҳо мехӯранд; **қаҳваи сиёҳ** нӯшидани қаҳваи бешир.

ҚАҲВАГӢ قهوى *ниг. қаҳвай.*

ҚАҲВАГУН قهوهگون *ниг. қаҳваранг.*

ҚАҲВАДОН قهوهدان *зарф барои қаҳва, қуттии қаҳва.*

ҚАҲВАӢ قهوهاى 1. аз қаҳва тайёркардашуда; қаҳвадор. 2. *ниг. қаҳваранг.*

ҚАҲВАНӮШӢ قهوهنوشى *исми амал аз қаҳва нӯшидан*: **қаҳванӯшӣ кардан.**

ҚАҲВАОРДКУНАК قهوهآردکنک *оси дастӣ барои кӯфта орд кардани донаҳои қаҳва.*

ҚАҲВАРАНГ قهوهرنگ *ба ранги донаи қаҳва, сурхи сиёҳтоб, қаҳвагӣ, қаҳвагун*: **мӯи қаҳваранг, пӯсти қаҳваранг.**

ҚАҲВАРЕЗ قهوهريز *қаҳвачӯш ё зарфе, ки аз он ба пиёла қаҳва резанд.*

ҚАҲВАФУРӮШӢ قهوهفروشى *амали фурӯхтани қаҳва, фурӯхтани қаҳва.*

ҚАҲВАҲОНА قهوهخانه *муассисаи хӯроки умумии аз тарабхона хурдтар, ки дар он қаҳваю ҷой дам карда, газакҳои гуногун тайёр карда, мефурӯшанд.*

ҚАҲВАХӮРӢ قهوهخورى *ниг. қаҳванӯшӣ.*

ҚАҲВАҶӮШ قهوهجوش *ниг. қаҳвачӯшонак.*

ҚАҲВАҶӮШОНАК قهوهجوشانک *зарфи маҳсули филизӣ барои ҷӯшондани қаҳва.*

ҚАҲИСТОН قهستان *ниг.* кӯҳистон.

ҚАҲҚАРО *а.* قهقرا *кит.* пас-пас рафтан, ақибнокӣ (қафонокӣ) рафтан.

ҚАҲ-ҚАҲ قهقه 1. *ниг.* қоҳ-қоҳ; қаҳ-қаҳ_задан бо овози баланд хандидан. 2. *калимаи тақлиди овози* хониши қабк.

ҚАҲҚАҲА *а.* قهقهه 1. ханда бо овози хеле баланд, саҳт хандидан. 2. хониши қабк, садои қабк:

ҚАҲҚОС قهقاس *ниг.* қаҳ-қаҳ.

ҚАҲР *а.* قهر 1. *кит.* ғалаба, ғолибият. 2. хашм, ғазаб; итоб: **қаҳру ғазаб**, **қаҳру чаҳл**, **қаҳру ситеза**. 3. тарки рафтуомад ва гуфтугӯ, ногапӣ бо касе; **аз қаҳр** аз хашм, аз ғазаб; **аз қаҳру ғазаб** аз ғояти хашму ғазаб; **ба қаҳр** *ниг.* **бо қаҳр**; дар болои хашму ғазаб, дар сари хашму ғазаб; **бо қаҳр а)** бо хашму ғазаб, аз рӯи чаҳлу ситеза; б) хашмгинона, ғазаболудона; **дар сари қаҳру ғазаб** дар болои хашму ғазаб, дар ҳолати ғазабноқӣ; **қаҳр қардан а)** хашмгин шудан, ғазабноқ шудан; б) чаҳлу ситеза қардан; шӯридан, ошуфта шудан; эътироз қардан; в) тарки муошират қардан, ногап шудан ба касе; рӯй гардондан аз касе; **қаҳри касеро овардан тарзи бавоситаи қаҳри касе омадан** касеро хашмгин қардан, чаҳли касеро овардан; **қаҳри касе омадан** дар ғазаб шудан, хашмгин шудани касе; **аз касе қаҳр қардан** ранҷидан, хафа шудан; **ба қаҳр омадан** ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; **ба қаҳр овардан тарзи бевоситаи ба қаҳр омадан** ба ғазаб овардан, хашмгин қардан, барангехтани хашми касе; **дар қаҳр будан** хашмгин будан, дар ғазаб будан, ғазабноқ будан; **дар қаҳр шудан (ғаштан)** ба ғазаб омадан, хашмгин шудан; оташин шудан; **қаҳри фалак** қаври замон; **қаҳри касе гирифтган** хашмноқ шудан, дар ғазаб шудан; **қаҳри касе дар нӯги биниаш будан** одами зуд қаҳркунанда, қаҳргин, ба андақ гапу коре бахашмоянда; **оташи қаҳри касе аланга задан** (ё забона гирифтган) шиддат гирифтани хашму ғазаби касе, саҳт ба хашму ғазаб омадани касе; **аз қаҳр фуромадан** хашму ғазаби худро фуру нишондан; таскин ёфтган.

ҚАҲРАМОН I قهرمان 1. диловар, далер, паҳ-

лавон. 2. шахсе, ки бо диловарию мардонагӣ ва фидокорию корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст: **қаҳрамони ватан**, **қаҳрамони меҳнат**, **қаҳрамони халқи тоҷик**, **халқи қаҳрамон**, **чанговари қаҳрамон**, **се қарат қаҳрамон**, **қаҳрамон шудан (ғаштан)**; **шаҳри қаҳрамон** *ниг.* **қаҳрамоншаҳр**; **Қаҳрамони Тоҷикистон** унвони фаҳрӣ ва дараҷаи олии мукофотест, ки барои хизмати барҷаста дар соҳаҳои сиёсату иқтисодиёт, фарҳанг ва инкишофи илму фан аз тарафи ҳукумати ҷумҳурӣ дода мешавад. 3. иштироккунандаи асари бадеӣ; **қаҳрамони афсонавӣ** диловару паҳлавоне, ки дар бораи корнамоию шучоати ӯ афсонаҳо офарида шудаанд; **қаҳрамони лирикӣ** *ади.* шахсе, ки ашъори лирикӣ аз номи ӯ навишта шудааст.

ҚАҲРАМОН II قهرمان *кит.* 1. вакил ё амини дахлу харҷ. 2. масъули қорҳо; ҳазинадор ва ниғаҳдорандаи он чи дар тасарруфи ӯ бошад; қорфармо.

ҚАҲРАМОНВОР قهرمانوار *ниг.* қаҳрамонона.

ҚАҲРАМОНЗАН قهرمانزن бонуи қаҳрамон, зане, ки бо диловарӣ ва фидокорию корнамоии худ шӯҳрат ёфтааст.

ҚАҲРАМОНӢ I قهرمانى 1. диловарӣ, далерӣ, шучоат; паҳлавонӣ; рӯҳу рафтори ба қаҳрамон хос. 2. иҷрои қору фаъолияти аҳамияти ҷамъиятӣ дошта, ки мардонагию шучоати шахсӣ ва фидокориро талаб мекунад: **қаҳрамонӣ қардан**, **қаҳрамонӣ нишон додан**; **қаҳрамони афсонавӣ** қаҳрамонию шучоати ҳайратангези дар васфаш афсонаҳо бавучудомада; **достони қаҳрамонӣ** *ади.* достон (*асосан манзум*) дар бораи қаҳрамонони қангҳо ва қорномаҳои онҳо, ҳамоса.

ҚАҲРАМОНӢ II قهرمانى қору амали қаҳрамон II; фармонравой, қорфармой.

ҚАҲРАМОНМОДАР قهرمانمادر *таър.* унвони фаҳрие, ки дар замони Шӯравӣ ба модари даҳ ва зиёда аз он фарзанд таваллуд қарда ба воя расонда, дода мешуд.

ҚАҲРАМОНОНА قهرمانانه 1. ба монанди қаҳрамон, мисли қаҳрамон, қаҳрамонвор; далерона, баҳодуруна, часуруна, бо часорат ва фидокорӣ: **қаҳрамонона қор қардан**,

- қахрамонона чангидан, қахрамонона ҳалок шудан. 2. мансуб ба қахрамон; фидокорона: кори қахрамонона, муборизаи қахрамонона.
- ҚАХРАМОНТАРОШӢ** قهرمان تراشی худро қахрамон вонамуд кардан, худро қахрамон ба қалам додан.
- ҚАХРАМОНШАХР** قهرمان شهر таър. ин унвон ба шаҳрхое дода мешуд, ки аҳолии онҳо дар солҳои Чанги Бузурги Ватанӣ қахрамонию корнамоии бузург нишон дода буданд.
- ҚАХРАН** а. قهراً кит. аз рӯи қаҳр, бо зӯрӣ, зӯран; қаҳран ва чабран бо зӯрӣ ва ситам, бо фишор ва зӯрӣ.
- ҚАХРАНГЕЗ** قهرانگيز хашмгинона, ғазаболуд: нигоҳи қаҳрангез.
- ҚАХРАТУН** قهرتون аз ҳад зиёд хунук, сардии шадид, тоқатфарсо, саҳт; зимистони қаҳратун, сармои қаҳратун.
- ҚАХРӢ** قهري ногап, чангӣ: қаҳрӣ будан (аз касе), қаҳрӣ шудан (гаштан).
- ҚАХРНОК** قهرناк пурхашм, пурғазаб; муз-тариб, ошuftа.
- ҚАХРОЛУД** قهرالود 1. хашмгин, ғазабнок, ғазаболуд: чашмони қаҳролуд, чехраҳои қаҳролуд, нигоҳи қаҳролуд. 2. аз рӯи хашму итоб, хашмгинона.
- ҚАХРОМЕЗ** قهرآمیز ниг. қаҳролуд.
- ҚАХТ** а. قحط 1. хушксолӣ, беҳосилӣ. 2. камёбӣ, ноёбӣ; қахту ғало кит. хушксолӣ ва қиматӣ, беғаллагӣ; қахт будан камёб будан, ёфтани чизе душвор будан; қахт задан гуфт. тамоман ноёб шудан, ёфтани чизе душвор шудан; муқ. қирон омадан; қахт шудан камёб шудан, ёфт нашудан.
- ҚАХТӢ** قحطى хушксолӣ; гуруснагӣ; қиматӣ, гаронӣ; соли қахтӣ соли хушксолию гуруснагӣ; гузарад соли қахтӣ, монад рӯи сиёҳи хоҳарам (зарб.).
- ҚАХТОБОД** قحط آباد кит. ҷои тангдастӣ, факр ва эҳтиёҷ.
- ҚАХТСОЛ** قحط سال соли хушки бебориш, ки ғалла нарӯида, камёб ва қимат шудааст.
- ҚАХТСОЛӢ** قحط سالى кит. хушксолӣ.
- ҚАХҲОР** а. قهار кит. 1. ғолиб. 2. хашмовар. 3. қаҳргиранда, хашмгиранда (яке аз номҳои Худо).
- ҚАХҲОРӢ** قهارى 1. ғолибият. 2. кинаварзӣ, интиқом.
- ҚАШАВ** т. قشو олати дандонадори шонамонанд, ки бадани аспро бо он тоза мекунанд; қашав кардан бо қашав хориш додан; қашаву чорӯб кардан пӯсти бадани аспро бо қашав хоридан ва бо чорӯб тоза кардан.
- ҚАШАНГ** قشنگ кит. зебо, хушрӯй: духтари қашанг, шаҳри қашанг; қашанг будан зебо будан.
- ҚАШАНГӢ** قشنگى зебой, хушрӯй.
- ҚАШҚА I** قشقه холи сафеди табиӣ аст, ки дар пешонаи асп ва баъзе ҳайвонҳо пайдо мешавад; аспии қашқа аспии дар пешонааш холи сиёҳ дошта.
- ҚАШҚА II** قشقه кӯраки нимшукуфта (нимбоз)-и пахта.
- ҚАШҚАЛДОҚ** т. قشقلداق навъи ҳайвони даранда аз хонаводаи гурбаҳо, аз гурба бузургтар ва аз сағ хурдтар, ки холҳои сиёҳу сафед дорад.
- ҚАШҚАПЕШОНӢ** قشقه پيشانى ниг. пешони-қашқа.
- ҚАШҚАРӢ** قشقرى мансуб ба Қашқар (шаҳрест дар вилояти мухтори Синзьяни Хитой); аҳли Қашқар, сокини Қашқар; рубоби қашқарӣ мус. навъи рубоб, ки дар қисми болоии коса аз ду тарафи дасташ шох дорад.
- ҚАШҚАЧИНӢ** قشقه چيني чида чамъ кардани кӯракҳои нимшукуфтамонда барои дар хирманҷову хонаҳо чудо карда гирифтани пахтаи он.
- ҚАШШОҚ** т. قشاق нодор, бенаво, фақир, камбағал, камбизоат: одами қашшоқ, деҳан қашшоқ, қашшоқ будан, қашшоқ шудан.
- ҚАШШОҚБАЧА** قشاق بچه ниг. қашшоқзода.
- ҚАШШОҚЗОДА** قشاق زاده фарзанди одами қашшоқу камбағал.
- ҚАШШОҚӢ** قشاقى фақирӣ, нодорӣ, бечизӣ, камбағалӣ, камбизоатӣ.

ҚАШШОҚОНА قشاقانه камбағалона, фақирона; ба монанди одамони қашшоқ, мисли камбағалон; **зиндагонии қашшоқона доштан** (*ё кардан*) камбағалона зиндагонӣ кардан.

ҚАЪР ا. 1. тағ, тахт, бун: **қаъри баҳр, қаъри дара, қаъри дарё, қаъри чоҳ, қаъри чарӣ, аз қаъри баҳр нафт** кашидан. 2. умқ, чуқурӣ, жарфо; *ба тариқи истиора: аз қаъри дил баромадан* (-и сухан, оху нола...); *ба қаъри замин даромада рафтан, ба қаъри чашми касе нигоҳ кардан, дар қаъри худ фуру кашидани замин* (*чизеро ё одамонро*); **қаъри асрхо** гузаштаи хеле дур: **аз қаъри асрхо расидан, ба қаъри асрхо расидан.**

ҚИБАЛ а. قبل *кит.* 1. ҷониб, тараф, сӯй. 2. ҷиҳат, сабаб; **аз қибали...** а) аз ҷониби..., аз тарафи...; б) аз ҷиҳати..., аз сабаби...; **з-ин қибал** аз ин ҷиҳат; аз ин бобат.

ҚИБЛА а. قبله 1. тарафе, ки мусулмонон ба он рӯ оварда, намоз меҳонанд: **хонаи Каъба, қиблаи хонақоҳ, хонаи рӯ ба қибла, ба қибла нигоҳ кардан, рӯ ба қибла овардан** (истодан, нишастан). 2. умуман ҷои парастии, парастиишгоҳ; **ҷор тарафат қибла!** ба кучоё, ки хоҳӣ, рафтан гир!

ҚИБЛАГОҲ قبله گاه 1. *кит.* макони парастииш, самти парастииш. 2. *маҷ.* падар (*фарзандон падари худро эҳтиромона қиблагоҳ меноманд*).

ҚИБЛАГОҲӢ قبله گاهي *ниг.* қиблагоҳ.

ҚИБЛАЗАН قبله زن *кит.* 1. даврзананда, гарданда, чархзананда. 2. *киноя* аз ситора.

ҚИБЛАНАМО قبله نما абзоре монанди қутб-намо, ки бо истифода аз он метавон самти қибларо муайян намуд.

ҚИБТ قبط мардуми таҳҷоии Миср, ки масеҳӣ ҳастанд; *муқоб.* **сибт** (*мардумони омада аз авлоди Яъқуб*). Фарзияе вучуд дорад, ки ин калима ва шакли дигари он **копт** (coptes) бо номи Египет (Еgypte) ҳамреша аст.

ҚИБТӢ قبطي *мансуб ба қибт*; намояндаи мардуми қибт: **забони қибтӣ.**

ҚИВОМ а. قوام *кит.* 1. он чи ё он ки сабаби пойдории коре ё чизе бошад; поя, сутун. 2. низом, тартиб.

ҚИДМАТ а. قدمت *кит.* қадимӣ, деринагӣ.

ҚИЁҚ т. قياق алафи ботлоқие, ки барғҳои борики дароз дорад.

ҚИЁМ I а. قيام 1. истодан, рост истодан, рост хестан, ростистӣ. 2. рост шудани офтоб дар болои сар (самтурраъс), ки дар нисфирузи ба амал меояд: **ба қиём омадани** (*ё расидани*) **офтоб, офтоби ба қиём омада** (*ё расида*), **вақти ба қиём омадани офтоб, то ба қиём омадани офтоб.** 3. саркашӣ, нофармонӣ, исён, шӯриш; **шӯру қиём** ошӯб ва исён; **қиём кардан // қиём намудан** бар зидди касе бархестан (ба по хестан), исён бардоштан, шӯриш кардан; **қиёми қиёмат** д. фаро расидани рӯзи қиёмат; **то қиёми қиёмат** то охири дунё. 4. рост истодан дар вақти намоз. 5. *маҷ.* ҳастӣ, вучуд, мавҷудият.

ҚИЁМ II а. قيام 1. об андохта ҷӯшонда ғафс кардани шакар. 2. шираи то ғализӣ ҷӯшондашудаи гиёҳ, бутта, мева *ва м. ин.*; **қиёми парпӣ, қиёми таҳач, қиёми зирк, қиёми шакар, қиёми шираи мева; қиём гирифтани** (**ба қиём овардан**); ҷӯшонда ба ҳолати ғализӣ расондани шакари дар об ҳалшуда ё шираи гиёҳ, бутта *ва м. ин.* мевае.

ҚИЁМАТ а. قيامت 1. *кит.* рост шуда ба по истодан. 2. д. зинда шуда хестан пас аз марг, растохез; **рӯзи қиёмат // фардои қиёмат** аз рӯи ақидаи динӣ рӯзе, ки ҳамаи мурдагон зинда шуда, аз ғӯр меҳезанд ва аз қору кирдорашон ҳисобот медиҳанд, рӯзи ҷазо, явмуддин, рӯзи ҳисоб, рӯзи ҳашр. 3. шӯру ғавғо, ҳангома, ошӯб. 4. *маҷ.* ҳар чизи олай, таачҷубовар; **то қиёмат** а) то дунё ҳаст; б) *маҷ.* доимо, ҳамеша; **қиёмат бархостан** барпо шудани шӯру ошӯби умумӣ бо сабаби коре ё хабаре; барпо шудани шӯру ғавғо; **қиёмат кардан** а) шӯру ошӯби бузург барпо кардан; шӯру ғавғо барпо кардан; б) *маҷ.* бо кори ниҳоят олию аҷибӣ худ шӯру ғавғо барангехтан; мӯъҷиза нишон додан. **аз ғӯру қиёмат гап задан** д. аз азоби он дунё, мурдану зинда шудан ва дигар ҷазоҳои рӯзи қиёмат сухан ба миён овардан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; рӯзи қиёмат фаро расидан; **ба қиёмат намондан** дар вақти зинда будани худ қарзро адо кардан ё қореро иҷро кардан; **ғӯши ману девори қиёмат** (*маҷ.*) дар мавриди

ҳеч гӯш накардан, тамоман аҳамият надодан ё бепарвой зоҳир кардани касе ба коре ё чизе гуфта мешавад.

ҚИЁМАТАНГЕЗ *قيامت‌انگيز* 1. шӯру ғавғо барпоқунанда. 2. *маҷ.* ҳайратангез.

ҚИЁМАТГОҲ *قيامت‌گاه* 1. ҷои барпо шудани растохез. 2. *маҷ.* ҷои барпо шудани шӯру ғавғо, ҷои воқеъ шудани чизи аҷиб.

ҚИЁМАТЗОР *قيامتزار* *ниг.* қиёматгоҳ.

ҚИЁМАТӢ *قيامتى*: бародари қиёматӣ, додари қиёматӣ ба аҳду паймони бародарӣ то қиёмат (то дунё ҳаст) содиқ; *касоро додари қиёматӣ хондан (гирифтани)* бародархонд ҳисоб кардан, касоро ба бародархондӣ қабул кардан.

ҚИЁМАТКАДА *قيامت‌کده* *кит.* 1. ҷои ташвиш ва азоб. 2. *киноя аз* дил.

ҚИЁМАТНИГАҲ *قيامت‌نگه* *ниг.* қиёматнигоҳ.

ҚИЁМАТНИГОҲ *قيامت‌نگاه* *киноя аз* маҳбуб.

ҚИЁМАТПАЙКАР *قيامت‌پيکر* он ки андому пайкари бениҳоят зебо дорад, касе, ки бо пайкари зебои хеш шӯру шарар ангезад.

ҚИЁМАТПЕША *قيامت‌پيشه* он ки дар кори худ қиёмат кунад, касе, ки қору кирдори ҳайратангез содир намояд.

ҚИЁМАТЧИЛВА *قيامت‌جلوه* қиёматпайкар, андоми бениҳоят зебо ва мафтунгар.

ҚИЁМАТХИРОМ *قيامت‌خرام* он ки дар нозу ҳаракат шӯру қиём барпо кунад, хушрафтор, хушхиром, хиромон.

ҚИЁМКУНАНДА I *قيام‌کننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз қиём (I) кардан; исёнгар; шӯришгар.

ҚИЁМКУНАНДА II *قيام‌کننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз қиём (II) кардан; он, ки бо тайёр кардани қиёми шакар ва қиёми шириан гиёҳу бутта ва мева машғул аст.

ҚИЁМКУТӢ *قيام‌قوتى* қутӣ барои нигоҳ доштани зарфҳои дорой қиём II.

ҚИЁС *ا. قياس* 1. андоза гирифтани миёни ду чиз, андозагирӣ, муқоиса. 2. *фалс.* шакли хулосабарорӣ, ки аз ду муқаддима як хулосаи мантиқӣ бароварда мешавад

(силлогизм); қиёс кардан а) ду чизро бо ҳам муқоиса кардан; б) тахмин кардан; дарёфтани.

ҚИЁСАН *ا. قياساً* 1. аз рӯи қиёс, ба таври муқоиса. 2. аз рӯи тахмин, тахминан.

ҚИЁСӢ *قياسى* *мансуб ба қиёс*; аз рӯи қиёс; **вазни қиёсӣ** *ниг.* **вазн (вазни хос).**

ҚИЁФА *ا. قيفه* шакли зоҳирии инсон, шакли шамоил; афт, рӯй, чехра; симо, сурат, намуди берунии чизе.

ҚИЁФАБОЗӢ *قيافه‌بازى* навъе аз санъати ҳунарварӣ, ки ҳунарпеша ба воситаи ҳаракатҳои чашм ва мушакҳои рӯй ҳиссиёту рӯҳияи қаҳрамони асари сахнавиро ифода мекунад.

ҚИЁФАСОЗӢ *قيافه‌سازى* сохтани намуди зоҳирии шахс аз рӯи гуфтаҳои шоҳидон.

ҚИЁФАШИНОС *قيافه‌شناس* *нав.* он ки ботини шахсро ба зоҳири вай нигоҳ карда, дарк ва муайян мекунад, мутахассиси физиономика.

ҚИЁФАШИНОСӢ *قيافه‌شناسى* 1. аз зоҳир (сурат) пай бурдани ботин (сират), ки Букрот (Гипократ) ба чунин қобилият доро будааст; фаросат. 2. муайян ва тавсиф намудани симоҳои (образҳои) асар, чехрашиносии асари бадеӣ. 3. муайян кардани хусусиятҳои чехра, сурат, рӯй. 4. илме, ки далелҳои шабоҳат ва тафовути чехраву андоми ду нафарро (*бо мақсади муайян сохтани валолат, ирсият ва ғ.*) таҳқиқу ошкор месозад, антропология.

ҚИҚИРРОС *ققراس* *гуфт.*, *калимаи тақлиди овози хандаи тамасхуромези начандон баланд*: қиқиррос зада хандидан.

ҚИЛ I *ا. قيل* гап, гуфтор; қилу қол а) гуфтугӯ, гуфтугузор; баҳсу мунозира; кашмакаши лафзӣ; хархаша, чанҷол; б) *маҷ.* тафсил, чузъиёт.

ҚИЛ II *قيل* мӯй, мӯи думи асп; қилро қашидан амали касоро маҳдуд кардан; *муқ.* таноби қасоро қашидан; қилро аз ҳамир чудо кардан *ниг.* мӯй(ро) аз ҳамир чудо кардан.

ҚИЛЛАТ *ا. قلت* *кит.* қамӣ, андак будан; *муқоб.* қасрат, қалил будан.

ҚИЛОДА *ا. قلاده* *кит.* банди гардани ҳайвонот, гулӯбанд, гарданбанд.

ҚИЛТИҚ *m.* قلتیق 1. устухони майдаи моҳӣ, сӯк.
2. сихҳои нозуки сари хӯшаи ҷаву гандум, сӯк.

ҚИЛТИҚДОР دار قلتیق 1. дорои устухони майда: **моҳи қилтиқдор** (сӯқдор). 2. хӯшаҳои гандум ё ҷав, ки дорои сӯк мебошанд, хӯшаҳои сӯқдор.

ҚИЛУҚОЛ قیلوقال гуфтугӯӣ бо овози баланд; баҳсу мунозираи пурхурӯш; **бе қилуқол** а) бегуфтугӯ, бешубҳа; б) бидуни баҳсу мунозира; **бе муҳокима**.

ҚИМА *m.* قیمة 1. гӯшти кӯфта; гӯшти майда буридашуда: **қима кардан**, **қима шудан**; **қима** - **қима кардан** а) пора-пора кардан, хурд-хурд реза кардани чизе; б) *мач*. саҳт зарбу лат кардани касе, саҳт маҷрӯҳ кардани касе. 2. навъи хӯрок, ки аз гӯшти қима ё нарм кӯфташуда тайёр мекунад.

ҚИМААНДОЗӢ قیمةاندازی амали қима кардани гӯшт, аз ҷарх гузаронидани гӯшт.

ҚИМАБОБ قیمةباب гӯште, ки барои қима кардан мувофиқ аст.

ҚИМАҚАБОБ قیمةکیاب навъи кабоб, ки аз гӯшти қима тайёр мекунад.

ҚИМАПАЛАВ قیمةپلو палаве, ки гӯшти он аз қима иборат аст, палави қимадор.

ҚИМАТ *a.* قیمت 1. баҳо, нарх, арзиш: **қимати баланд** (ё муносиб) **додан**; **ба қимати...** ба нархи...; **қимат додан** нарх мондан, баҳо додан, арзиш муайян кардан ба чизе; **қимат доштан** арзиш доштан, арзидан. 2. гарон, пурбаҳо; *муқоб.* **арзон**; аз арзиши худ зиёдтар, аз нархи муқаррарӣ болотар: **қимат будан**, **қимат фуруҳтан**, **қимат харидан**; **гавҳари қимат** гавҳари пурқимат; **қимат кардан** а) баҳои чизеро муқаррар намудан; б) *гуфт.* нархро боло бурдан, ба чизе аз арзишаш зиёдтар нарх мондан; **қимат шудан** гарон шудан, боло рафтан (баланд шудан)-и нарх. 3. арзиш, кадр, қурб; шоистагӣ, барозандагӣ; **қимати бадеӣ** арзиш аз ҷиҳати бадеият; **кадру қимат** эътибору арзиш; **аз ҳама қиматтар** аз ҳама бақадртар, ниҳоят азиз; **қимати чизеро доништан** баҳои ҳақиқии чизеро муайян кардан ва доништан; ба қадри чизе расидан; **қимат афтодан** (ё *галтидан*) гаронтар воқеъ шудан, бо нархи гарон ба

даст даромадани чизе; бо харчи зиёд иҷро шудани коре; **қимати чизеро шикастан** кадру эътибору чизеро паст кардан, чизеро бекадр кардан; **ба кадру қимати чизе расидан** *ниг.* **кадр**; **баробари ҷон қимат доштан** фавқулода гаронкадр будан.

ҚИМАТБАҲО قیمتبها он чи қимати зиёд дорад, пуларзиш, пурбаҳо, гаронбаҳо; *муқоб.* **арзонбаҳо**: **мукофоти қиматбаҳо**, **тӯхфаи қиматбаҳо...**; **гавҳари қиматбаҳо** а) дурри гаронбаҳо; б) *киноя* аз чизи ниҳоят пуларзиш.

ҚИМАТДОР قیمتدار *ниг.* **қиматнок**.

ҚИМАТӢ قیمتى 1. *мансуб ба қимат*. 2. гаронӣ; беҳад зиёд будани нархи чизҳо (*дар хушксолӣ ва ғ.*): **қаҳтӣ ва қиматӣ**.

ҚИМАТНОК قیمتناک 1. он чи дорои арзиш аст, боарзиш. 2. дорои арзиши зиёд, гаронбаҳо; **коғазҳои қиматнок** вомбарг, вексел, саҳм ва дигар варақаҳои баҳодор, ки воситаи додугирифт, харидуфуруш ва манбаи суду даромад мебошанд.

ҚИМАТСАНЧ قیمتسنج муайянкунандаи баҳо, таъйинкунандаи нарх ва арзиши чизе.

ҚИМАТШАВӢ قیمتشوی *исми амал аз қимат шудан*; афзудани нарху наво, зиёд шудани қимати молҳо.

ҚИМИЗ *m.* قمیز як навъ нӯшоқие, ки аз шири байтал (*ва ё шири шутур*) тайёр мекунад.

ҚИМОБ قیمةب گӯфт. танаффури ва кароҳати табиӣ ё сохтаву бардурӯғи касе аз ягон чиз ё кас, ки зикр ёфтани он боиси оташинӣ ё масхараву мазох кардани он кас мешавад; **қимоб будан** (*аз касе, чизе*) танаффури ва кароҳат доштан аз касе, чизе; **қимоб шудан** танаффури пайдо кардан ба касе, чизе, безор шудан аз касе, чизе.

ҚИМОР *a.* قمار 1. бозии ба пул, бозие, ки дар он бурду бохт ба пулу мол асос ёфтааст: **қимор бозидан**, **қимор задан**. 2. *ниг.* **қиморбозӣ**; **гӯш ба қимор** ниҳояти мунтазири ба шунидани чизе.

ҚИМОРБОЗ قمارباز он ки бо бозии қимор машғул аст, он ки ба бозии бурду бохтнок одат кардааст.

ҚИМОРБОЗӢ قماربازی 1. бозие, ки дар он бурду

бохт ба пулу мол ё чизи дигаре асос ёфтааст. 2. *мач.* хар коре, ки эҳтимоли неқ ё бад анҷом ёфтани дорад, кори ниҳоят тавакқали.

ҚИМОРПЕША *قىمارپيشه* *ниг.* қиморбоз.

ҚИМОРҲОНА *قىمارخانه* ҷое, ки дар он қимор мебозанд.

ҚИН *т.* *قين* 1. азоб, шиканҷа; **қин кардан** саҳт азобу шиканҷа додани гунаҳгорон дар вақти пурсиш, то ба гуноҳшон иқро шавад. 2. *гуфт.* душвор, мушкил, саҳт, саъб; пурмашаққат.

ҚИНҒОЛА *т.* *قنغاله* арӯсе, ки ханӯз никоҳ нашуда бошад, духтари номзадшуда.

ҚИНҒОЛАБОЗӢ *قنغاله‌بازى* махфӣ ба мулоқоти арӯс омадани домод.

ҚИНҒОЛБОЗӢ *قنغاله‌بازى* *ниг.* қинғолабозӣ.

ҚИНӢ *قىنى* *гуфт.* душворӣ, мушкилӣ.

ҚИР I *قىر* кушокушӣ, куштори ҳамагонӣ; **қир кардан** куштан, несту нобуд кардан, марғу мири ҳамагонӣ; **қир шудан // қир гаштан** кушта шудан, несту нобуд шудан.

ҚИР II *ю.* *قىر* 1. моддаи сиёхранге, ки вақти полудани нафт таҳнишин шуда мемонад ва он, аз ҷумла, дар мумфарш кардани роҳҳо ба қор меравад, қатрони нафт. 2. *мач.* сиёҳ.

ҚИР III *قىر* кӯҳи пастаки сангрездор; баландӣ, пушта, адир, теппа.

ҚИРАВ *قىرو* шабнамаи яхбасти барфрезамонанд, ки шабона дар ҳавои сард дар рӯи барги дарахтон ва сабзаҳо пайдо мешавад, ҷалид; **қирав бастан // қирав рехтан** пайдо шудани қирав, рӯи гиёҳҳо ва барғхоро пӯшондани қирав.

ҚИРАВБАСТА *قىروسته* *сифати феълии замони гузашта аз қирав бастан*; қиравдор; қиравзада: **шоҳҳои қиравбасти дарахтони қанори роҳ.**

ҚИРАВДОР *قىرودار* қиравдошта, бо қирав пӯшондашуда.

ҚИРАВЗАДА *قىروزده* *сифати феълии замони гузашта аз қирав задан*; бо таъсири қирав аз сабзиш мондан: **барғҳои қиравзада, юнучқани қиравзада.**

ҚИРАВПӢШ *قىروپوش* *ниг.* қиравбаста.

ҚИРАНДУД *قىراندود* бо қир андовашуда, қирмолида, қирнок; **қирандуд кардан** қир молидан бо мақсади муҳофизат аз обуртубат.

ҚИРГУН *قىرگون* сиёҳ чун қир, ба ранги қир.

ҚИРҒИЗ *قىرغيز* 1. номи халқи туркнаҷод, ки аҳолии аслии Ҷумҳурии Қирғизистонро ташкил мекунад. 2. нафаре аз халқи қирғиз.

ҚИРҒИЗӢ *قىرغيزى* *мансуб ба қирғиз*; **забони қирғизӣ, қулоҳи қирғизӣ...**

ҚИРИНДӢ *т.* *قىرىندى* :**қириндӣ сарҳонаи чилим** боқимондаи сӯхтаву нимсӯхтаи тамоқу дар сарҳонаи чилим.

ҚИРКУНАНДА *قىرکننده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қир кардан.* 2. нобудкунанда, сартосар куштаву несткунанда; **ҳавопаймои қиркунанда** ҳ. ҳавопаймое, ки ба ҳавопаймоҳои душман ҳамла бурда, нобуд месозад.

ҚИРМИЗ ҳ. *قرمز* 1. *қит.* як навъи қирмест ба андозаи наҳӯд, ки ранги сурх дошта ва дар беша ё дар дарахти булут ҷойгир аст ва рангсозон аз он ранги сурхи баланд месохтанд. 2. ранги сурхи баланд.

ҚИРМИЗАК *قرمزک* *зоол.* гамбуски арча.

ҚИРМИЗИРАНГ *قرمزىرنگ* як навъ ранги сурхи баланд; сурхранг.

ҚИРМИЗИТОБ *قرمزىتاب* ранге, ки ба қирмизӣ наздик аст; *ниг.* қирмизиранг.

ҚИРМИЗӢ *قىرمىزى* ба ранги қирмиз, арғувонӣ; сурх: **пиёлаи қирмизӣ, ҷойники қирмизӣ.**

ҚИРОАТ *ا. قرائت* 1. хондан, хониш (-и китоб, рӯзнома, шеър ва ғ.): **қитоби қироат, қитоби хониши мактабӣ.** 2. хондани Қуръон; **қироат кардан** а) ба овози баланд (*бо риояти илми таҷвид*) хондани оятҳои Қуръон; б) хондан, мутолиа кардан (*мас., шеърро*).

ҚИРОАТКУНАНДА *قراىت‌کننده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз қироат кардан.* 2. хонандаи оятҳои Қуръон, қорӣ.

ҚИРОАТҲОНА *قراىت‌خانه* ҷое, ки дар он китоб, рӯзнома ва ғ. ба хондан дода мешавад; дар китобхона ва муассисаҳо ҳонаи маҳсус барои

мутолиаи китобҳо.

ҚИРОБ I قيراب *ниг.* қирав.

ҚИРОБ II *a.* قراب қиём, ғилофи шамшер.

ҚИРОН I *a.* قران 1. *кит.* наздик шудан, пай-вастанӣ чизе ба чизе. 2. *нуч.* ба ҳам наздик омадани ду сайёра дар як бурҷ; *муқ.* соҳибкирон; **ҳаччи қирон** *д.* он давраи маросими зиёрати Каъба, ки дар он ҳаҷ ва умра ба ҳам мувофиқат кунад, бо ҳам омадани ҳаҷ ва умра; **қирон кардан** ба якдигар наздик шудан (-и сайёраҳо); **қирон сохтан** ба ҳам овардан, наздик сохтан.

ҚИРОН II قران несту нобуд шудан, маҳв шудан; **қирон овардан ба касе** (чизе) *ниг.* ба тухми кас (чизе) **қирон овардан; қирон омадан ба касе**(чизе) *ниг.* ба тухми касе (чизе) **қирон омадан** нобуд шудан, маҳв гардидан, фано ёфтани касе (чизе); фаро расидани вақти несту нобуд шудани касе (чизе); **ба тухми касе**(чизе) **қирон овардан тарзи бавоситаи ба тухми касе** (чизе) **қирон омадан.**

ҚИРОН III قران воҳиди пули нуқраи Эрон то чорӣ шудани риёли ҳозира, ки аз сиккаҳои нуқрагин иборат буда, дар давраи Қочор ва аввалҳои салтанати Паҳлавӣ гардон буд.

ҚИРОТ *ю.* قراط 1. ченаки вазн, ки тахминан ба 0,2 грамм баробар аст ва асосан дар баркашидани чавоҳирот истифода мешавад. 2. *мач.* миқдори бисёр ками чиз.

ҚИРПӢШ قيرپوش бо қир пӯшонидашуда; **роҳи қирпӯш** роҳи асфалтпӯш, роҳи мумфарш.

ҚИРРА قره раҳ, тарош, паҳлу; **қирраи бел** тарафи паҳлуи бел, паҳлуи бел; **қирраи кӯҳ** тегаи кӯҳ; **бо қирраи чашм нигоҳ кардан** (ё мушоҳида кардан) бо як кунчи чашм (рӯйро натофта ва ноаён) нигоҳ кардан (ё мушоҳида ва ё назорат кардан).

ҚИРРАДОР قره‌دار тегадор; **бинии қиррадор.**

ҚИРРОС قراس *гуфт.* калимаи тақлиди овози тези ба ҳам расидан ё соиш хӯрдани чизҳои филизӣ; ғичиррос.

ҚИРСОС قراس *гуфт.* калимаи тақлиди овозе, ки аз шикастани алаф ва шохчаҳои хушк *ва г.* инҳо ҳосил мешавад; **қирсос зада шикастан.**

ҚИРТОС *a.* قرطاس *кит.* коғаз, саҳифае, ки бар

он менависанд.

ҚИРТОСӢ قرطاسӣ *мансуб ба қиртос; мансуб ба коргузорӣ; маводи қиртосӣ* маводи коргузорӣ.

ҚИСАС *a.* قصص *ч.* қисса.

ҚИСИР *t.* قسير бордорнашуда: **модагови қисир, гӯсфанди қисир; қисир мондан** бордор нашуда мондан, бача накарда мондан (-и гов, гӯсфанд *ва г.*)

ҚИСИРӢ قسيري қисир будан; қисирмонӣ, назоида мондан (-и чорпо).

ҚИСИР-ҚИСИР قسیرقسیر *калимаи тақлиди* овозе, ки аз шикастани чӯб, шоҳи дарахт, танай гиёҳҳои хушк *ва м.* инҳо мебарояд; қисиррос.

ҚИСИРМОНДА قسیرمانده *сифати феълӣи* замони гузашта аз **қисир мондан**; чорвое, ки бордор нашуда мондааст.

ҚИСИРМОНӢ قسیرمانی бордор нашуда мондани чорво.

ҚИСИРРОС قسیرراس *калимаи тақлиди* овози шикастан ё қариб ба шикастан расидани симчӯб, болор, курсӣ *ва г.*: **қисиррос задан.**

ҚИСМ *a.* قسم 1. чузъе аз чизе, поре аз чизе, чузъ, хисса, пора, бахш. 2. чиҳозе, ки чузъи таркибии олоте аз таҷҳизот мебошад; **қисмҳои эҳтиётӣ** аҷзҳои таркибии олати техникӣ барои дар вақти шикастан ё корхӯрда шудани аъзои аслии иваз кардани онҳо. 3. тақсимои идорӣ, ки ба соҳае хос аст, шӯъба: **қисми илмӣ, қисми таълимӣ.** 4. ҳ. воҳиди ҷудоғонаи низомӣ: **қисми беҳдошт, қисми танкӣ; қисми ҳарбӣ** воҳиди ҳарбӣ. 5. чузъе аз асари бузург: **қисми аввали “Ёддоштҳо”-и С. Айнӣ.** 6. навъ, ҳел, гуна; соҳати...: **дар қисми пеши ин майдон, дар қисми шимолии шаҳр...; як қисм қисме, бархе, баъзе; гурӯҳе: як қисми мусофирон, як қисм заминҳои фалонӣ; қисм-қисм чузъ-чузъ, ба қисмҳо ҷудо карда (баркашидан, гузаронидан); қисми бадеӣ** концерт дар охири маҷлисҳои тантанавӣ.

ҚИСМАН *a.* قسماً *як қисм..., як ҳиссае...; то ҳаде, то андозае.*

ҚИСМАТ *a.* قسمت 1. ҳисса, бахш, қисм. 2.

- насиб, баҳра; **қисмати азал(ӣ)** тақдир, сарнавишт.
- ҚИСМАТХӮР** قسمت خور *қит.* 1. рӯзихур, он ки аз ризку рӯзӣ баҳра мегирад. 2. *мач.* бандаи Худо.
- ҚИССА** *а.* قصه 1. ҳикоят, нақл; ривоят; саргузашт; хабар, ҳадис; шарҳи ҳол; **қиссаи ғамангез, қиссаи шабҳои хичрон; қисса гуфтан...**; **қиссаи касе** саргузашти касе, воқеаи бо касе рӯйдода. 2. *қиноя аз* афсона, суҳанҳои бофта; **қисса кӯтоҳ** хулласи калом, алқисса, мухтасаран; **қисса аз қисса** нақли мухтасар аз ҳикояи муфассал, шаммае аз ривояте; **қисса дароз кардан** пурхарфӣ ва гуфтани суҳанони беҳудаду бемавқеъ.
- ҚИССАГӮӢ** قصه گوئی *исми амал аз қисса гуфтан;* машғулияти қиссагӯӣ.
- ҚИССАГӮӢ** *қисса* *қисса* *қисса* он ки ҳикояте, ривояте ё саргузаштеро барои дигарон нақл мекунад, дostonгӯӣ.
- ҚИССАПАРДОЗ** قصه پرداز *ниг.* қиссагӯӣ.
- ҚИССАҲОН** قصه خوان 1. он ки қиссаҳоро аз рӯи китоб ба дигарон меҳонад, гӯяндаи дoston, қос. 2. шугле будааст муравваҷ дар байни аҳли шиа дар давраи сафавиён ва гурӯҳе аз шоирон, ки бо касби қиссаҳонӣ низ машҳур будаанд.
- ҚИССАҲОНӢ** قصه خوانی қисса хондан; машғулияти қиссаҳон.
- ҚИСТ** *а.* قسط *қит.* 1. адлу инсоф, дод. 2. қисса, насиб, бахш, қисме аз чизе; **ба қист фурӯштан** (*ё харидан*) *нав.* тарзи фурӯш (*ё харид*)-и мол ба қарз, ки харидор қимати онро на якбора, балки қисм-қисм мепардозад.
- ҚИСТОС** *ю.* قسطاس *қит.* тарозу, тарозуе, ки хеле дуруст бармекашад, тарозуи ҳассос.
- ҚИТИҚ** *т.* قتيق эҳсосе дар кафи пой, дар зери бағал ва дар баъзе ҷои дигари бадани одам, ки бо расидани сари ангуштони дасти бегона *ва г.* кас беихтиёр ба ханда меояд: **қитиқ доштан; қитиқ кардан** сабукак бо ангуштон тағи бағал ё кафи пой касеро хоронда, ўро беихтиёр ба ханда овардан; **қитиқ ба қиссаи касе расидан** ба касе суҳани қаҳровари ўро гуфтан; ғашӣ касеро овардан, бо суҳане боиси асабонияти касе гардидан.
- ҚИТИҚОВАР** قتيق آور *қоре ё чизе, ки ҳисси қитиқи касеро меоварад.*
- ҚИТОЛ** *а.* قتال *қит.* кушокушӣ дар чанг; чанг, масоф.
- ҚИТӢА** *а.* قطعه 1. поре аз чизе, тикка, поре, порча; порчаи замини қора. 2. *ҷугр.* ҳар яке аз хушкҳои бузурги қураи Замин, (Осиё, Африқо, Аврупо, Амрико, Австралия, Антарктида). 3. *адш.* яке аз намудҳои назм, ки матлаъ надорад ва мисраи дуҷуми ҳамаи байтҳо ҳамқофия омада, дар он аз як мавзӯ суҳан меравад.
- ҚИТӢАВӢ** قطعه وی *мансуб ба қитӢа 2;* хоси яке аз қитӢаҳои олам.
- ҚИФ** *а.* قيف даҳанаи поёнаш борик барои ба зарфҳои даҳонтанг рехтани моеъҳо.
- ҚИФОЛ** *ю.* قيفال *яке аз рағҳои бадани одам, ки дар даст намоён аст.*
- ҚИФШАКЛ** قيف شكل *аз ҷиҳати шакл ба қиф монанд, мисли қиф даҳонвасеу думборик.*
- ҚИШЛОҚ** *т.* قشلاق 1. дех, деҳа, қаря, русто. 2. *таър., кҳн.* ҷои зимистонгузаронӣ; *муқ.* айлоқ.
- ҚИШЛОҚИДУХТАР** قشلاقي دختر *духтари деҳотӣ, духтари зоидашуда ва сокин дар деҳот.*
- ҚИШЛОҚӢ** قشلاقي *мансуб ба қишлоқ;* деҳотӣ, сокини деҳ.
- ҚИШЛОҚҶОӢ** قشلاق جاي *қишлоқ, берун аз шаҳр.*
- ҚИШР** *а.* قشر *пӯст, пӯчоқ; қишри Замин табақаи болоии Замин.*
- ҚОБ** *т.* قاب *ғилофи ашӯи хурд; қоби айнак.*
- ҚОБИЗ** *а.* قابض 1. *қит.* қабзқунанда, гиранда; қабулқунанда. 2. миронанда, берункашандаи чон. 3. *тиб.* доруе, ки дарунравиро нигоҳ медорад, давои зидди исхол; **қобизи рӯх** гирандаи чон, Азроил.
- ҚОБИЛ I** *а.* قابل 1. қобилиятнок, истеъдоднок, мустаид, лаёқатманд; **қобили ҳунаре донистан** касеро ба ҳунаре лоиқ ҳисоб кардан. 2. лоиқ, сазовор, муносиб; **қобили чизе** (*ё қоре*) а) сазовори (лоиқи) қоре ё чизе, арзанда ба қоре ё чизе: **қобили мадҳ, қобили тамошо, қобили тарбия, қобили тасвир...**; б) муносиби

(дархӯри, боби) чизе ё коре, мувофиқ ба коре ё чизе: **замини қобили киштукор**, **хучраи қобили истиқомат**, **қобили нишастан набудан...**; **қобили зикр** арзанда ба зикр кардан; (мавзӯи) боаҳамият; **қобили муқоиса** муқоисашаванда, **қобили хӯрдан** хӯрданибоб; **қобили қабул** муносиб, пазируфтани; **аҳолии қобили меҳнат** мардуми коршоам; **қувваи қобили меҳнат**; **қувваи қобили меҳнат** қувваи (мардум) короянд, қувваи корӣ; **қобил гардидан** (*барои коре*) мувофиқ гардидан, дархӯри коре шудан, коромад (*барои мақсаде*). 3. *гуфт.*, *маҷ.* ҳалиму ботамкин, хушфеълу нарм; гапдаро; **қобилу гапдаро** ҳалиму гапгир; **қобилу ҳалим** нарму хушфеъл, хушахлоқ; **қобил шудан** ҳалиму гапдаро шудан, нарм гаштан.

ҚОБИЛ II а. *قابل* исми фоил аз **қабул кардан**; пазиранда, қабулқунанда.

ҚОБИЛ III *قابيل* *д.* бародари Ҳобил, номи фарзандони Одам ва Ҳавво (*дар Таврот ба шакли Қоин омадааст*).

ҚОБИЛА I а. *قبيله* муаннаси **қобил**.

ҚОБИЛА II а. *قبيله* момодоя, доя, зане, ки бача зоёнад.

ҚОБИЛАК *قابلك* шакли *тасгир* ва *навозишии* **қобил**.

ҚОБИЛИЯТ а. *قابليت* 1. истеъдоди зотӣ, лаёқат, қареҳа: **қобилияти фавқулода**, **қобилияти шоирӣ**. 2. лоикӣ, сазоворӣ, муносиб будан; **қобилияти истиқоматӣ** қобили истиқомат будан, муносиби зиндагонӣ будан; **қобилият доштан а)** лаёқат доштан, соҳиби истеъдоди зотӣ будан; б) лоик будан, сазовор будан, қобил будан; **қобилияти корӣ доштан** кор карда тавонистан, аз ӯҳдаи кор кардан баромадан; **қобилияти меҳнат надоштан** кор карда натавонистан, коршоам набудан.

ҚОБИЛИЯТНОК *قابليت ناک* соҳиби истеъдод, лаёқатманд, лоик.

ҚОБИЛИЯТНОКӢ *قابليت ناکي* қобилиятнок будан, соҳиби лаёқат будан, истеъдод доштан.

ҚОБИЛӢ I *قابلي* 1. қобилият, истеъдоднокӣ, лаёқат. 2. қобил (3) будан, ҳалиму хушфеъл

будан; гапдарой.

ҚОБИЛӢ II *قابلي* :палави **қобилӣ** як навъ оши палав, ки ба болои гушту равған биринҷи ходро андохта чӯшонда мепазанд.

ҚОВҒА т. *قوغه* зарфи чармини обкашӣ, қавға.

ҚОҒОТӢ *قاغاتي* :чормағзи **қоғотӣ** чормағзи тунукпӯст.

ҚОДИР а. *قادر* тавоно, муқтадир, зӯрманд, соҳиби қудрат; **дасти қодир а)** дасти тавоно; б) *маҷ.* иқтидор, қудрат; **устоди қодир** устоди пурхунар; хунарманди бузург; **қодир будан** қудрати ба чо овардани коре доштан, карда тавониستاني кореро; **ба ҳар кор қодир** ҳама кор аз дасташ меояд, аз ӯҳдаи ҳар кор мебарояд.

ҚОДИРАНДОЗ *قادرانداز* *таър.* тирандози мохир, ки камонҳои сахттаринро ҳам кашида метавонист ва тираш беҳато ба нишон мерасид.

ҚОДИРИЯ *قادريه* *д.* номи яке аз тариқаҳои тасаввуф аст, ки ба номи асосгузаш Абдулқодир Гелонӣ гузошта шудааст.

ҚОДИРӢ *قادري* иқтидор, тавоноӣ.

ҚОДИХ а. *قادح* *кит.* 1. фарсудагии дандон. 2. айб, нақс, табоҳӣ. 3. айбқунанда, таъназананда.

ҚОЗ т. *قاز* як навъ мурғи обии ваҳшӣ ва хонагии гардандарози калонтар аз мурғобӣ, ғоз; **қоз чаронидан** кори беҳуда кардан.

ҚОЗГИР *قازگير* қозгиранда, шикорқунандаи қоз; **иштиҳои қозгир** иштиҳои ниҳоят зиёд; **иштиҳо қозгир шудан** хеле гурусна ва толиби хӯрок шудан.

ҚОЗИБОЗӢ *قاضي بازي* *таър.* кашмакаш ва мурофияи қозихонагӣ, ба қозихона даводавӣ кардан бо мурофияе; *муқ.* **судбозӣ**.

ҚОЗИГӢ *قاضي گي* *таър.* вазифа ва кори қозӣ; қозӣ будан; ҳакамӣ; **қозигӣ кардан** қозӣ будан, вазифаи қозиро ба чо овардан.

ҚОЗИЁТ *قاضي ات* *кҳн.* идорае, ки масъалаву баҳсхоро (*дар байни аҳли ислом*) мувофиқи қонунҳои куллии шариат баррасӣ ва ҳал менамояд.

ҚОЗИЗОДА *قاضي زاده* *кҳн.* фарзанди қозӣ, писар

ё духтари қозӣ.

ҚОЗИКАЛОН قاضى كلان *таър.* сардори қозийён; яке аз мансабҳои олии рӯхонӣ дар аморати Бухоро, ки шахси дувум дар идораи умури давлатӣ ба шумор мерафт (*нас аз қушбеғӣ*).

ҚОЗИХОНА قاضى خانه *таър.* маҳкамаи қозӣ, дорулказо, ки муурофияҳо дар он ҷо анҷом меёфтанд; **ба қозихона кашидан** (*касоро*) ба касе даъвогар шуда, ўро барои муурофия ба қозихона бурдан; *муқоб.* **ба суд додан**; **гапро ба қозихона бурдан** аз пайи таҳқиқи гапе шудан, ба тағи гап расидани шудан.

ҚОЗИХОНАГӢ قاضى خانگى *мансуб ба қозихона; никоҳи қозихонагӣ* *кҳн.* маросими никоҳи духтарони гуреза (гурезондашуда), ки дар қозихона ба расмият дароварда мешуд; **хати қозихонагӣ** *кҳн.* хуччате, ки дар қозихона сабт ва қайд шудааст, хате, ки эътибори қонунӣ дошт.

ҚОЗИЮЛҚУЗОТ قاضى القضاة *таър.* унвони қозикалонҳои Бухоро.

ҚОЗИЮЛҚУТ *а.* قاضى القوت *кит.* расонандаи рӯзӣ, парвардигори ризқ (*сифати Худо*).

ҚОЗИЮЛҲОҶОТ *а.* قاضى الحاجات *д.* барорандаи хочат ва ниёзҳо (*сифати Худо*).

ҚОЗӢ I *а.* قاضى 1. *кит.* қазоваткунанда, ҳукмбароранда, довар, ҳакам. 2. *таър.* мансабдори шаръӣ дар аморати Бухоро, ки масъалаҳои баҳсноки ҳуқуқӣ ва ҷиноятҳои содиршударо аз рӯи нишондоди шариат ҳал мекард; фақеҳе, ки муурофиотро дар мавриди ихтиллофу низоъ байни мардум мувофиқи қонуни шариат ҳал мекард; *муқ.* **судя; қозии калон** *ниг.* **қозикалон; қозии ҳақиқӣ** а) қозии аз рӯи ҳақиқат амалкунанда; б) сифати Худо; **қозӣ шудан** а) ба мансаби қозигӣ расидан; б) *гуфт.* ҳакам шудан; **ба тахтаи қозӣ кашидан** *мач.* истинтоқ карда, танбеҳ додан.

ҚОЗӢ II *а.* قاضى *д.* касе, ки намозро бо қазо меҳонад, қазохон, вомгузор.

ҚОИД I *а.* قائد *кит.* 1. асокаш, роҳнамои шахси нобино. 2. *мач.* роҳнамо, роҳбар, пешво; **қоиди тақдир** (*сифати Худо*).

ҚОИД II *а.* قائد *кит.* нишинанда, нишаста; *муқоб.* **қоим.**

ҚОИДА *а.* قاعده 1. бунёд, асос, асл; қонун; дастур: **қоидаҳои арӯз, қоидаҳои грамматика, қоидаҳои имло, қоидаҳои ҳисоб, қоидаву қонун.** 2. расм, оин, тартиботи муқарраршуда; **қоидаҳои тартиботи дохилӣ, қоидаҳои ҳаракати бехатарии нақлиёти пилдагардон дар роҳҳо; аз рӯи қоида // мувофиқи қоида** а) мутобиқи қоида, дар асоси қонун; б) мутобиқи расму оин; тибқи тартибу низоми муқарраршуда; в) чунон ки бояд, чунон ки лозим аст; **қоидаро вайрон кардан** бар хилофи қоидае амал кардан; қонуншиканӣ кардан; **қоидаи бозиро риоя кардан** риоя кардани тартибу низоми бозӣ; **қоида ҳамин ки...** расму одат ҳамин ки..., таомул шудааст, ки...

ҚОИДАДОН قاعده دان *донандаи қоида* 1,2; саҳт риоякунандаи қоидаҳо.

ҚОИДАТАН *а.* قاعدتاً 1. мутобиқи қоида; аслан, асосан. 2. аз рӯи расму таомул; маъмулан.

ҚОИЛ *а.* قائل 1. иқроркунанда ба гуноҳи худ; эътирофкунанда, тандиҳанда; **қоил кардан** бо ҳунар, кор ё дониши худ эътирофи касоро ба даст овардан, водор ба тандиҳӣ кардан; **қоил шудан** ҳунарнамоии касоро эътироф кардан, ба қордории касе тан додан. 2. гӯянда, суҳангӯ.

ҚОИМ *а.* قائم 1. рост, устувор, истода, барпо; **қоим будан** устувор будан, поянда будан; пойдор истодан; барпо шудан; **қиёмат қоим шудан** қиёмат барпо шудан; **қоим ба зот** ба аслу зоти худ пойдор; абадӣ, ҷовид. 2. моланда, даллок (*дар ҳаммом*), масҳгар. 3. *кҳн.* халта (киса, чаъба)-и чармӣ барои нигоҳ доштани мӯҳраҳои шохмот, дастаи шамшер, теғ.

ҚОИМА *а.* قائمه 1. *ниг.* **қоим** 1; **қоғазҳои қоимаи роича** пулҳои қоғазии боқурби дар муомила буда; **нарҳи қоима** қимати устувор. 2. дастаи шамшер. 3. сутун, поя; чароғпоя. 4. пойғаҳи таҳти хоб.

ҚОИММАҚОМ *а.* قائم مقام *ҷонишин, ноиб; ҷойгири касе ё чизе.*

ҚОИФ *а.* قائف қиёфашинос, он ки монандии қиёфаи фарзандро ба падар муқаррар кунад.

ҚОҚ *т.* قاق 1. хушк, хушкшуда: **гӯшти қоқ, нони қоқ, ҷуби қоқ; қоқ кардан** хушк кардан,

хушконида. 2. лоғар, хароб, камгӯшт; қоқина: **дасту пой дарозу қоқ, одами қоқ; қоқ шудан** а) хушк шудан, хушкидан; б) лоғару хароб шудан. 3. *лаҳҷ.* зардолуи хушконидашуда, ғӯлунг; **дашти қоқ** сахрои беобу алаф, биёбон; **замини қоқ** замини сахт; замини бепаршу кӯрпача; **сурфаи қоқ** дастархони бехӯрду хӯрок, суфраи холӣ; **ҷӯи қоқ** ҷӯи беоб; **бо як омочи қоқ** танҳо бо як омоч; **бо як сари қоқ** танҳо; бекасу кӯй ва бечизу чора; **кисаи касе қоқ будан** кисаи касе холӣ будан; пул надоштан; **ҳалки касе қоқ шудан** аз ташнагӣ, асабоният ё ҳаяҷон гулӯи касе хушк шудан.

ҚОҚБАДАН قاقبدان лоғар, хароб; камгӯшт: **марди навҷаи қоқбадан.**

ҚОҚИНА قاقينه лоғар, хароб; камгӯшт, газгӯшт: **зани қоқинаи гандумгун, ҷавони қоқинаи миёнақад; рӯи қоқина** рӯи камгӯшт.

ҚОҚИНААНДОМ قاقينهاندوم лоғарандом, қоқбадан.

ҚОҚИНАРӮ(Ӣ) قاقينهرو/قاقينهروي он ки чехрааш лоғари камгӯшт аст.

ҚОҚӢ قاقى 1. хушкӣ, хушкшудагӣ (*мас., нон*). 2. лоғарӣ, харобӣ, камгӯштӣ.

ҚОҚМА *т.* قاقمه гилеми тунуки абрешимини бепат; **чакмани қоқма** чакмани мардона аз намади тунук.

ҚОҚТӢ *т.* قاقى: **ҳалвои қоқтӣ** як навъ ҳалвост, ки аз орди бирёну қиёми ширини тут мепухтанд.

ҚОҚУ قاقو *бот.* гиёҳи худрӯи зардгул, ки байни мардум ҳамчун гиёҳи физоӣ ва доруй машҳур аст.

ҚОҚУМ *а.* قاقم *зоол.* ҳайвони майдаест монанд ба санҷоб, ки пӯсти сафеди киматбаҳо дорад ва аз он пӯстин медӯзанд.

ҚОҚШУДА قاقشده *сифати феълӣ* замони *гузашта* аз **қоқ шудан**; хушкшуда; ниҳоят хушк.

ҚОЛ *а.* قال *гуфт.* гуфтор, гап; **қилу қол** *ниг.* қил; **қолу мақол** гуфтугӯ, гапи бисёр; ҳаёху.

ҚОЛАБ *а.* قالب 1. тан, пайкар, қолбад; **қолаб тӣхӣ** қардан мурдан, ҷон додан. 2. *ниг.* қолиб.

ҚОЛАБТИҲӢ قالبتهى дарунхолӣ, миёнқовок.

ҚОЛИБ قالب 1. *ниг.* қолаб; **қолаби бечон** тани берӯх, ҷисми бечон. 2. андозаи ягон чиз; бӯтаи оҳангарӣ; ҷӯбе, ки ба шакли пой тарошида, пойафзолро дар он мекашанд ва медӯзанд; олат ва абзоре барои шакл додан ба мавод: **қолиби кафш ё мӯза, қолиби рехтагарӣ, қолиби хишт, қолиб гирифтани, қолиб задан, қолиб тарошидан, аз қолиб баромадан, ба қолиб рехтан.** 3. нақши барқанда ё барҷастаи ягон чиз дар рӯи тахта, филиз *ва ғ.*, ки онро ранг карда, бо чизи дигар пахш мекунад, то нақш ба чизи дигар гузарад: **қолиби читгарӣ** қоғаз ё филизе, ки дар он нақше, ҳарфе ё рақаме бурида шудааст (*барои наққошӣ ё рассомӣ*); қоғазӣ нақшапартоӣ. 4. *маҷ.* шакл, намуд: **қолиби назм, қолиби наср; ба қолиби чизе даровардан** ба шакли чизе даровардан, шакли чизеро додан; **♦ хишт аз қолиб барҳест** вақти иҷрои коре гузашт, фурсат аз даст рафт, қор аз қор гузашт.

ҚОЛИБАК قالبک 1. *шакли тасғири қолиб;* қолиби хурд. 2. қолибе, ки читгарҳо аз рӯи он ба матоъ нақш мепартоянд.

ҚОЛИБГАР قالبگر 1. он ки қолиб омода месозад, қолибсоз. 2. нухабардор (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБГАРӢ قالبگرى *ниг.* қолибсозӣ.

ҚОЛИБГИР قالبگیر он ки қолиби чизеро тайёр мекунад; он ки дар рехтагарӣ қолиби чизҳои сохта шуданиро аз реги сиёҳ дуруст мекунад.

ҚОЛИБГИРӢ قالبگیری *исми феълӣ* аз **қолиб гирифтани**; андоза ва шакли ҷисмеро бо қолибе маълум қардан; қолибгирии дандони маснӯӣ, кафш, қулоҳ *ва ғ.*

ҚОЛИБДОР قالبدار хиштзан, хиштомл, хиштзани сари қабрҳои хиштӣ.

ҚОЛИБЗАДА قالبزده *сифати феълӣ* замони *гузашта* аз **қолиб задан**; ба қолиб дароварда, дар қолиб гузошта: **пойафзори қолибзада.**

ҚОЛИБЗАНИӢ قالبزنى 1. *исми амал* аз **қолиб задан**; ба қолиб даровардани чизе. 2. аз рӯи нуха нақш задан (*дар читгарӣ*).

ҚОЛИБӢ قالبى 1. аз рӯи қолиби муайян сохташуда. 2. *маҷ.* забонзада, чизе, ки аслият

надорад, ғайриасли: **ибораҳои қолибӣ, таъбирҳои қолибӣ.**

ҚОЛИБКАШӢ قالب كشي *исми амал аз қолиб кашидан*; кашидани нақшу шакли ашё барои рехтани он; андоза ва шакли чисмеро бо қолибе муайян кардан.

ҚОЛИБМИСТАР قالب مسطر *нав. хаткаш барои кашидани шаклҳои гуногуни хандасӣ, лекало.*

ҚОЛИБОФ قالى باف *ниг. қолинбоф.*

ҚОЛИБОФӢ قالى بافي *ниг. қолинбофӣ.*

ҚОЛИБРЕЗ قالب ريز *он ки филизи ғудохтаро ба қолибҳо рехта, чизе тайёр мекунад.*

ҚОЛИБРЕЗӢ قالب ريزي 1. *исми амал аз қолиб рехтан*; кору амали қолибрез. 2. коргоҳе, ки барои ба қолибҳо рехта, сохтани чизҳо махсус гардонида шудааст: **коргоҳи қолибрезӣ.**

ҚОЛИБСОЗ قالب ساز *он ки барои сохтани ашёи гуногун қолиб (шакл) тайёр мекунад.*

ҚОЛИБСОЗӢ قالب سازي 1. *исми амал аз қолиб сохтан*; кору касби қолибсоз. 2. коргоҳе, ки барои тайёр кардани қолибҳо махсус гардонида шудааст.

ҚОЛИН *т. қалин* гилеми пашмини патдор: **қолин бофтан, қолин густурдан, қолин паҳн кардан, қолин фарш кардан**: *ба тариқи истиора*: қолини барф, қолини гулҳо, қолини нарми сабзаи навраста, аз сабза қолин бофтан.

ҚОЛИНБОФ قالىن باف *бофандаи қолин, гилембоф.*

ҚОЛИНБОФӢ قالىن بافي 1. *исми амал аз қолин бофтан*; кору касби бофандаи қолин. 2. ҷой ва дастгоҳе, ки дар он қолин мебофанд: **комбинати қолинбофӣ.**

ҚОЛИНПӢШ قالىن پوش 1. маконе, ки қолин густурда шудааст. 2. *мач.* ҷое, ки бо гулу гиёҳу сабза ораста аст.

ҚОЛИНФАРШ قالىن فرش *маконе, ки фаршаш бо гилему қолин ораста шудааст.*

ҚОЛИНФУРӢШ قالىن فروش *он ки қолин ва гилем мефурӯшад.*

ҚОЛИНФУРӢШӢ قالىن فروشي 1. *исми амал аз*

қолиб фурӯхтан; шуғли тичорати қолин, савдои гилем. 2. макони фурӯши қолинҳо: **дӯкони қолинфурӯшӣ.**

ҚОЛИНЧА قالىنچه *қолини хурд.*

ҚОЛИЧА قالىنچه *ниг. қолинча.*

ҚОЛӢ قالى *ниг. қолин.*

ҚОЛУҚИЛ قالوقيل *ниг. килуқол.*

ҚОЛУМАҚОЛ قالومقال *ниг. килуқол.*

ҚОМ I *м. قام* *варз.* дар бозии шоҳмот вазъиятест, ки яке аз ҳарифон ба ҷое гашт карда наметавонад, то шоҳ бехатар бошад, пат.

ҚОМ II *а. قام* *кит.* соҳир, ҷодугар, фолбин, фолгир.

ҚОМАТ *а. قامت* 1. қад, боло; қаду баст, андом. 2. *кит.* андоза, дараҷа, сатҳ, микдор; **қомати мавзун, қомати хамгашта, қаду қомат, қаду қомати расо; қомат афрохтан // қомат бардоштан** а) қад боло кардан; баланд шудан; б) *киноя аз сохта шудан, бино ёфтан*; **қомат кашидан** *ниг. қад кашидан*; **қоматро рост гирифтан** қадро рост кардан, рост шудан; **қомат рост кардан** *ниг. қад рост кардан*; **қомат бастан, қомат задан** *ниг. қомат кардан*; **қомат бастан** тақбир гуфтан; **◊ қомат (ат) занад** *гуфт.* дар мавриди мафтун шудан ба қаду бастии зебои касе меғӯянд.

ҚОМАТБАЛАНД قامت بلند *он ки қадаш дароз аст, қадбаланд, қаддароз, дарозқад, навча.*

ҚОМАТБОЛО قامت بالا *ниг. қадбаланд.*

ҚОМАТРАСО قامت رسا *қадбаланд; хушқаду қомат.*

ҚОМАТПАСТ قامت پست *ниг. қадпаст.*

ҚОМАТХАМ قامت خم *ниг. қоматхамида.*

ҚОМАТХАМИДА قامت خميده *он ки қоматаш хам гаштааст, он ки қомати дуто дорад.*

ҚОМУС *а. قاموس* 1. *кит.* ҷуқуртарин ҷои укёнус. 2. китоби луғат (*беиштар луғатҳои арабӣ*), фарҳанг; луғати донишнома, доира-тулмаориф, донишнома.

ҚОМУСНИГОР قاموس نگار *мураттиби қомус (луғати донишномай), қомуснавис.*

ҚОМУСНИГОРӢ قاموس نگاري *таҳия ва тартиби*

қомус, қомуснависӣ.

ҚОНЕЪ *a.* قانع он ки аз вазъияти худ розӣ аст; он ки чизеро басанда мешуморад; қаноатманд, ризоманд, розӣ, хурсанд; **марди қонеъ** марди қаноатпеша (қаноатқор); **қонеъ қардан** розӣ қардан (*қасеро ба чизе*); **қонеъ қунонидан** // **қонеъ гардон(и)дан** тарзи бавоситаи қонеъ қардан; розӣ қунонидан; чизеро қофӣ шуморидан; **қонеъ шудан** розӣ шудан ба баҳраи худ, басанда ва қофӣ шуморидан (*қизеро*), қаноат ҳосил қардан ба чизе (*мас., ба ҷавобе*); **талаби қасеро қонеъ қардан** бо иҷро қардани талабу хоҳиши қасе ӯро розӣ сохтан.

ҚОНЕЪГАРДОНӢ قانع گردانى исми амал аз қонеъ гардонидан; иҷро қардани талаби қасе.

ҚОНЕЪКУНАНДА قانع کننده сифати феълии замони ҳозира аз қонеъ қардан; қасе ё чизе, ки талаботро ҷавобгӯӣ мебошад.

ҚОНЕЪШАВӢ قانع شوى сифати феълии замони ҳозира аз қонеъ шудан; чизеро басанда ва қофӣ шуморидан.

ҚОНУН I ю. قانون муарраби қалимаи юнони қанон. 1. низом, тартиб; қоида, дастур. 2. ҳуқ. қарори расмӣ мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ, ки ба тартиби муқаррарнамудаи конституция қабул шудааст: **Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи меҳнат, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи маориф...; қонуни асосӣ** конституция, сарқонун; **аз рӯи қонун** дар асоси қонун, мувофиқи қонун; **қонун баровардан** қабул ва интишор қардани қонун (*аз тарафи мақомоти олии ҳокимияти давлатӣ*). 3. нав. робита ва вобастагии мутақобили ҳодисаҳои воқеияти объективӣ; қонуният: **қонуни табиат, қонуни инкишофи ҷамъият, қонуни ҷозибии умумичаҳонӣ**.

ҚОНУН II ю. قانون (муарраби қонун) сози қадимии тории шабеҳи қанг, ки бо мизроб навохта мешавад.

ҚОНУНАН قانوناً аз рӯи қонун, мувофиқи қонуну қоида.

ҚОНУНАСОС قانون اساسى ба қонун асосёфта, дар асоси қонун бунёдгардида.

ҚОНУНБАРОР قانون برار *ниг.* қонунгузор.

ҚОНУНБАРОРӢ قانون برارى *ниг.* қонунгузорӣ.

ҚОНУНГУЗОР قانون گزار он ки қонунро вазъ ва муқаррар мекунад.

ҚОНУНГУЗОРӢ قانون گذارى 1. фаъолияти мақомоти салоҳиятдори давлат оид ба баровардани қонун; вазъ ва муқаррар қардани қонун. 2. маҷмӯи қонунҳои муқарраршуда дар мамлакате: **қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон**.

ҚОНУНДОН قانون دان *ниг.* қонуншинос.

ҚОНУНДОНӢ قانون داني воқиф ва огоҳ будан аз қонун, донишдани қонун ва аз рӯи он амал қардан.

ҚОНУНИЯТ *a.* قانونيت 1. мутобиқат бо қонун, вобастагӣ бо қонунҳои объективӣ: **қонуният таърихӣ**. 2. бо қонунҳо таъмин қарда шудани ҳаёт ва фаъолияти ҷамъиятӣ.

ҚОНУНӢ I قانونى 1. мансуб ба қонун. 2. он чи мувофиқи қонун қарда мешавад; **ҳуқуқи қонунӣ** ҳуқуқи дар қонун муқарраргардида ва нишондодашуда; **ҳуҷҷати қонунӣ** санади аз рӯи қонун тартибёфта; ҳуҷҷати расмӣ; **қонунӣ қардан** ба расмият даровардан.

ҚОНУННАВОЗ قانون نواز *кит.* навозандаи қонун, *ниг.* қонун II.

ҚОНУННОМА قانون نامه дастурамал, низомнома.

ҚОНУНПАРАСТӢ قانون پرستى ба меъёрҳои қонунӣ риоя қардан.

ҚОНУНШИКАНӢ قانون شکنى исми амал аз қонун шикастан; амали хилофи қонун.

ҚОНУНШИНОС قانون شناس ҳуқуқшинос, қонундон; шахсе, ки аз қонун воқиф ва огоҳ аст.

ҚОНУНШИНОСӢ قانون شناسى донишдан ва риоя қардани қонун; воқиф ва огоҳ будан аз қонун

ҚОПЧА قاپچه *лаҳҷ.* халта, линча.

ҚОР I ю. قار қир, мум, зафт, ки бар киштӣ ва г. мемалиданд.

ҚОР II قار 1. сиёҳ. 2. сиёҳиранг, мураккаб.

ҚОР III *m.* قار 1. барф. 2. маҷ. бисёр сафед.

ҚОР(Р)А *a.* قاره *ҷугр.* қитъа, қитъае аз шаш қитъаи ҷаҳон; хушкӣ, континент, бар(р).

ҚОР(Р)АВӢ قاروی мансуб ба қор(р)а; хушк (дар бораи иқлим).

ҚОРИАЗӢД قارىزىاد гуфт. аз Ӣд қардан ба дарки маънӣ, аз бар қардани тӯтивор; **қориазӢд қардан** ба маъниву мазмун сарфаҳм норафта аз Ӣд қардан.

ҚОРӢ قارى 1. кит. мутолиақунанда, хонанда (-и китоб). 2. он ки Қуръонро аз Ӣд қарда, дар маросимҳо қуръонхонӣ мекунад; ҳофизи Қуръон. 3. унвони эҳтиромӣ дар муроҷиат ба нобиноҳо; **қории ҷамоа** кхн. сардори синф дар мадрасаҳо, ки назди як мударрис дарс мехонанд.

ҚОРИГӢ I قارىگى 1. касб ва қори қорӣ. 2. қориёна, ба тарзи хос ба қориён; **қоригии ҷамоа** ниг. қорӣ (-и ҷамоа).

ҚОРИХОНА قارىخانه d. мактабе, ки дар он хонандагон Қуръонро аз аввал то охир Ӣд қарда, унвони қорӣ – ҳофизи қуръонро мегирифтанд.

ҚОРУН I قارون номи як давлатманди пешин, ки дар ҳасий шӯҳрат дошт ва аз рӯи ин амалаш замин ӯро бо тамоми ганҷаш фурӯ бурд.

ҚОРУН II a. قارون биол. гиёҳест хушбӯӣ, ки дар табобат истифода баранд, фариз.

ҚОРУРА a. قاروره 1. зарфи шишагӣ, ованд. 2. шишаи хурди махсус, ки беморон пешобро дар он гирифта, барои таҷзия ба назди табиб Ӣ пизишк мебаранд; **қорура бар санг задан** нохуш қардани айш.

ҚОРУРАДОН قاروره دان кит. қорурашинос, табиб, пизишк.

ҚОРУРӢ قارورى мансуб ба қорура; шишагар, шишафурӯш.

ҚОРЧ قارچ лаҳҷ. занбӯруғ, саморуғ.

ҚОС a. قاص қиссагӯ, достонсаро; воиз.

ҚОСИБ a. قاصب 1. найнавоз; нойзан. 2. пӯсткананда, бурандаи гӯшту рӯда.

ҚОСИД a. قاصد 1. кит. қасдқунанда; он ки қасди ҷони қасе кунад. 2. қасе, ки мактуб Ӣ хабареро аз қасе ба ҷое мебарад, номабар, номарасон; пайғомбар, пайк, чопар, муждарасон: **қосиди бахт, қосиди зафар, қосиди фасли баҳор, қосиди муҳаббат; қосиди баён**

расонандаи сухани қасе ба қасе, ифшоғари қасе каломи шахсе; **қосиди дипломатӣ** с. маннсабдоре, ки вазифаи ӯ иборат аз бурда расонидани почтаи дипломатӣ мебошад.

ҚОСИДӢ قاصدى шуғл ва амали қосиду номарасон.

ҚОСИМ I a. قاسم кит. 1. тақсимқунанда, қисматқунанда, бахшқунанда. 2. яке аз номҳои Худо.

ҚОСИМ II a. قاسم кит. дарҳамшикананда.

ҚОСИР a. قاصر кит. 1. кӯтоҳ, норасо. 2. нотаваҷиб, очиз.

ҚОСИТ a. قاسط кит. қобир, ситамгор, бедодгар, золим.

ҚОТ m. قات ниг. қарақот.

ҚОТЕЪ a. قاطع қатъқунанда, буранда, бурро; **бурҳони қотеъ** далели қатъӣ.

ҚОТИЛ a. قاتل 1. он ки мавҷуди зиндаеро мекушад, қушанда, қатлқунанда. 2. марговар, мӯҳлик: **заҳри қотил**.

ҚОТИЛӢ قاتلى амали қотил, қотил будан: одамқушӣ, ҳалокгарӣ.

ҚОТУРМА m. قاتر مه гуфт. ноне, ки аз хаамири норасида дар деги тафсон мепазанд.

ҚОТИР I a. قاتر кит. он ки нафақаро ба аҳли аёл танг гирад, ҳасис, мумсик.

ҚОТИР II a. قاطر кит. қатра-қатрачаканда (мас., шираи дарахт).

ҚОТИР III a. قاطر кит., зоол. ҳачир, астар.

ҚОФ I a. قاف номи ҳарфи 24-уми алифбои арабиасоси тоҷикӣ аст, ки дар алифбои кирилласос муодили Қ ва дар ҳисоби абҷад ба адади 100 баробар мебошад; **лофу қоф** киноя аз худситоию дурӯғгӯӣ; лофу газоф.

ҚОФ II a. قاف 1. қӯҳи асотирӣ, ки ба қавле панҷсад фарсанг баландӣ дораду қисми зиёди он дар миёни об чойгир аст, нурҳои сахари офтоб дар он сабз ва инъикосашон қабуд метобад, дар баъзе маъҳазҳо чун қӯҳи бузурге тасвир гардидааст, ки гирди дунёро печонидааст. 2. номи сураи панҷоҳумини Қуръон, ки дар Макка нозил гаштаву 45 оят дорад, номи дигари ин сура “Босиқот” аст ба

маънии “нахлҳои баланд”; ◇ **қоф то қоф** сар то сари дунё, тамоми ҷаҳон.

ҚОФИЛА *а.* قافله гурӯҳи одамон, ки пиёда ё савора якҷоя сафар мекунад; корвон.

ҚОФИЛАСОЛОР قافلهسالار сардори қофила, корвонсолор.

ҚОФИЯ *а.* قافيه 1. *кит.* азпайраванда, пасоянда. 2. *адш.* якчанд ҳарф ё ҳичоҳои шабеҳ ва ҳамоҳанг, ки дар охири мисраъҳо пеш аз радиф такрор шуда омада, вазну оҳанги шеърро таъмин мекунад; **қофияи танг** қофияи камёб; **қофия танг будан** очиз шудан дар гуфтор ва кирдор, мушкилӣ пеш омадан; **қофия гуфтан** ба ҳамсӯхбати худ зуд ва бо каломи қофиядор ҷавоб гуфтан; суханбозӣ кардан; **қофия танг омадан** дар муқобили эрод ё эътирозе ҷавоб ёфта натавониста очиз шудан; дар вазъияти тангу душвор мондан.

ҚОФИЯАНДЕШ قافيهانديش он ки қофия месозад, он ки қофия эҷод мекунад.

ҚОФИЯБАНД قافيهبند шоире, ки бештар ба вазну қофияи шеър аҳамият медиҳад ва ба маъно ва ҷавҳари шеър он қадар аҳамият намениҳад.

ҚОФИЯБАНДӢ قافيهبندي 1. ба қофия даровардан. 2. тартиби қофияҳо дар шеър.

ҚОФИЯБОЗ قافيهباز қофиягӯй; базлагӯй, ширинсухан, ҳозирҷавоб.

ҚОФИЯБОЗӢ قافيهبازي ҳозирҷавобӣ, аскиягӯй; бо каломи мавзуну муқарроф фаҳран ҷавоб додан ба сухани дигарон.

ҚОФИЯБОҒ قافيهباغ он ки қофия месозад; он ки на бадохатан, балки ба тарқиқ сунъӣ қофия мегузорад.

ҚОФИЯГӢ (ӣ) قافيهگوئي 1. шоир, қофияпардоз, он ки дар ҷавоб бо қофия сухан эҷод мекунад. 2. ҳозирҷавоб, суханбоз, он ки суханро қофиядор мегӯяд.

ҚОФИЯГӢӢ قافيهگوئي исми амал аз **қофия гуфтан**; ҳозирҷавобӣ; суханбозӣ.

ҚОФИЯДОР قافيهدار сухани мавзун; **қалимаҳои қофиядор** қалимаҳои аз ҷиҳати оҳангу талаффуз ба ҳам шабеҳу баробар, вожаҳои ҳамқофия.

ҚОФИЯПАРДОЗ قافيهپرداز 1. шоир, шеърхон, қофиябанд. 2. рамзгӯ, суханбоз.

ҚОФИЯПАРДОЗӢ قافيهپردازي 1. шеъргӯй; шоирӣ. 2. рамзгӯй, суханбозӣ.

ҚОФИЯСАНЧ قافيهسنج 1. шоир, нозим. 2. мавзунтабъ; мунаққиди шеър.

ҚОФИЯСАНЧӢ قافيهسنجي 1. қофияшиносӣ; шоирӣ. 2. илми шеър, нақди шеър.

ҚОФИЯХОН قافيهخوان он ки шеър мехонад, шеърхон.

ҚОҲИР *а.* قاهر 1. *кит.* қаҳркунанда, хашмгин; бераҳм. 2. *мач.* ғолиб, болодаст.

ҚОҲИРА *а.* قاهره *кит.* 1. *муаннаси* қоҳир; **қувваи қоҳира** киноя аз қувваи тавоно, нерӯи қавӣ. 2. номи пойтахти Ҷумҳурии Мисри Араб.

ҚОҲ-ҚОҲ قاهه *қалимаи тақлиди овози хандаи баланд, қаҳ-қаҳ; қоҳ-қоҳ хандидан // қоҳ-қоҳ зада хандидан* ба овози баланд хандидан.

ҚОҶОҚ *т.* قاجاق 1. ғайриқонунӣ (*махфиёна ва бе супоридани боч*) аз сарҳади давлатӣ гузаронидани мол ва дигар чизҳои қиматнок. 2. молҳо ва дигар чизҳои қиматнок, ки ба тариқи махфӣ аз сарҳад гузаронида шудаанд. 3. чизе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОҶОҚБАР قاجاقبر *ниг.* **қочоқӣ**.

ҚОҶОҚӢ قاجاقي 1. *мансуб ба қочоқ*; ба таври қочоқ; **молҳои қочоқӣ** молҳои ба таври қочоқ воридгардида. 2. *ниг.* **қочоқчӣ**.

ҚОҶОҚЧИГӢ قاجاقچيگي 1. молу маводи тичоратро ниҳонӣ, бидуни пардохти бочу андоз аз гумрук гузаронидан. 2. ворид кардани молу маводе, ки вуруди он ба кишвар ва ё муомилаи он аз тарафи давлат манъ гардидааст.

ҚОҶОҚЧӢ قاجاقچي 1. он ки молеро ба таври қочоқ (*бе додани боч, махфиёна*) ба мамлакате меоварад. 2. он ки молу маводеро аз роҳи ғайр ба кишвар ворид месозад.

ҚОШ *т.* قاش 1. абрӯ. 2. асбоби зинати занон, ки ба пешонӣ мебандад. 3. қисми пеши куббашакли зини асп: **қоши зин**. 4. бурише аз

харбуза, пора, қитъа; *ниг.* **карч**; **қош парондан** бо чунбонидани абрӯвон ишва кардан; бо ҳаракат додани абрӯвон ишоратҳо кардан; **қошу қавоқ кардан** абрӯро чин карда, норозигӣ ва кароҳати худро аз чизе изҳор кардан; **қошу қавоқи худро овезон кардан** *ниг.* **қошу қавоқ кардан**; аз **қошу қавоқи касе барфу борон боридан** ниҳоят туршрӯю хашмгин будан.

ҚОШСИЁҲ قاشسيه он ки абрӯи сиёхранг дорад, абрӯсиёҳ.

ҚОШТИЛЛО قاشطلا асбоби зинати занона аз тилло ва нукра, ки ба пешонӣ мебанданд.

ҚОШУҚ *т.* قاشق олати чӯбӣ ё филизии дастадор барои хӯрдани таом, чумча, кафча.

ҚОШУҚТАРОШ قاشقتراش устое, ки аз чӯб қошуқ месозад.

ҚОШУҚТАРОШӢ قاشقتراشى *исми амал аз қошуқ тарошидан*; касбу кори қошуқтарош.

ҚОШУҚЧА قاشقچه қошуқи хурд барои хӯрдани чой, мураббо *ва г.*

ҚОШЧИНАК قاشچينک абрӯчинак, асбоби пероиши занон.

ҚУ *зоол.* як навъи парандаи калонҷуссаи гардандароз, ки дар зебой машҳур аст, дар ҳаво хуб парвоз ва дар об нағз шино мекунад ва тибиту пари сабуки нарм дорад: **пари қу**, **болишти пари қу**, **кӯли қувон**.

ҚУББА *а.* **қб.** 1. сақфи барҷастаи мудаввар (*аз беруни бино*); гунбаз. 2. ҳар чизи гирдаи сарборик ё нимкурашакли аз филизҳо рехташуда ё аз чӯб харротишуда, ки калонтарашро дар сари гунбазу хайма мегузоранд ва хурдтарашро барои зинат ба дарвозаҳои калон мезананд; **қуббаи асо** дастаи саркулӯлаи асо; **қуббаи чароғи рӯимизӣ** сарпӯши қуббашакли чароғи рӯимизӣ; **қуббаи дуд** дуди ба ҳаво ҳалқавор печида; **қуббаи об киноя аз хубоб**; **қуббаи фалак киноя аз осмон**, арш; **қубба-қубба** а) ончи ки қуббаи бисёр дорад; б) маҷмӯи қуббаҳо, чизе, ки қисмҳои қуббамонанди бисёр дорад.

ҚУББАДОР **қбедар** дорои қубба 2, қуббадошта; **гулмеҳи қуббадор** меҳи калоне, ки сараш қуббашакл аст; **кати қуббадор** кате, ки сари

пояҳои онро қуббашакл сохтаанд ё бар болои сари пояҳои он қубба гузоштаанд; **сӯзани қуббадор** сӯзани калони сараш гирд, ки духтарон барои ороиши мӯи сар истифода мебаранд.

ҚУББАМОНАНД **қбеманнд** он чи ки ба қубба шабоҳат дорад.

ҚУББАРА *а.* **қбیره** *зоол.* парандаи тоҷбасари сиёҳу сафед, худхуд, шонасарак, сӯфитурғай, чаковак.

ҚУББАСӢЗАН **қбесозн** *ниг.* **қуббадор (сӯзани қуббадор)**.

ҚУББАЧА **қбچه** қуббаи хурд (*ниг.* **қубба 2**); тугмачаи болои дар, ки бо зер кардани он занги барқӣ садо медиҳад.

ҚУББАШАКЛ **қбешакл** ҳар чизи шабеҳи қубба 1, монанди гунбаз.

ҚУБЛА I *а.* **қбле** баромадагии хубобмонанд, ки дар натиҷаи сӯхтан ё соида шудан дар пӯсти бадан, хусусан дасту по, пайдо мегардад, обила; **қубла задан** (кардан) соида шуда обила пайдо кардани дасту по; *муқ.* **пина**.

ҚУБЛА II *а.* **қбле** бӯса.

ҚУБЛАЗАДА **қблезде** *сифати феълӣи замони гузашта аз қубла задан*; обиладор, обилакарда.

ҚУБУЛ *а.* **қбл** *қит.* тарафи пеши ҳар чиз, пеш.

ҚУБУР I *а.* **қبور** **ч. **қабр**; **зиёрати аҳли қубур** зиёрати қабристон.**

ҚУБУР II **қبور** лӯлаи сафолӣ, оҳанӣ ё сементӣ барои гузаронидани об, газ *ва г.*; обрави зеризаминӣ, ки аз хишт сохта шудааст: **қубури газ**, **қубури об**, **қубури оҳанӣ**, **қубур гузаронидан**, **қубур хобон(и)дан**.

ҚУБУРГУЗОР **қبورگذار** коргари сохтмон, ки шуғли ӯ гузаронидани қубурҳои об, газ *ва г.* аст.

ҚУБУРГУЗОРӢ **қبورگذارى** хобонидани қубурҳо дар кандаҳои хати об, газ, партов *ва г.*

ҚУБУРСОЗӢ **қبورسازى** истеҳсоли қубур, лӯла-созӣ; **корхонаи қубурсозӣ** корхонаи истеҳсоли қубурҳо.

ҚУБУРХОБОНӢ **қبورخوابانى** кашидани хати

кубурҳои обу газ ва г., хобондани кубурҳо, лӯлакашӣ.

ҚУБХ а. قبح зиштӣ, бадӣ қабоҳат; муқоб. хусн.

ҚУВВА(Т) а. قوه/قوت 1. зӯр, қудрат, нерӯ: қувваи ҷисмонӣ, қувваи бозу, қувваи даст, қувваи худро нишон додан, ба коре қувват расидан. 2. тоб, тавон, тоқат, мадор, маҷол; қувваи коре надоштан маҷол надоштан барои иҷрои коре. 3. маншаи моддии воқеъ гардидани коре ё имкони ҳусули чизе; тавоноӣ, зӯрӣ, иқтидор: қувваи табиат. 4. бузургии ифодакунандаи таъсири механикии як ҷисм ба ҷисми дигар; инчунин дараҷаи шиддати он: қувваи барқ, қувваи бод, қувваи заминҷунбӣ (зилзила), қувваи рӯшноӣ, қувваи тарқиш, қувваи марказгурез, қувваи марказрав; қувваи асп воҳиди дар механика маъруфи иқтидори мошин, муҳаррик ва г. 5. қобилияти ҳар як аз панҷ ҳисси инсон дар дарки олами беруна: қувваи биноӣ (босира), қувваи ҷашӯӣ (зоиқа), қувваи ломиса, қувваи шунавоӣ (сомоа), қувваи бӯёӣ (шомма); қобилият, лаёқат; қувваи мардигарӣ қобилияти алоқаи ҷинсии мард, нерӯи шахвонии мард; қуввати масткунанда қобилияти мастиоварӣ, дараҷаи масткунӣ; қувваи ҷашм қобилияти биноии ҷашм; қувваи ҳофиза қобилияти дар ёд нигоҳ доштан. 6. маҷ. истеъдод, таъб (хусусан дар суханварӣ); қувваи таъб истеъдоднокӣ, истеъдод. 7. ҷамоат, табақаи ҷомеа, гурӯҳи одамон, ки дорои ҳислате ё мутааллиқ ба табақае ҳастанд: қувваҳои демократӣ, қувваҳои инқилобӣ, қувваҳои сулҳхоҳ (сулҳпарвар, сулҳчӯ)...; қувваи коргарӣ қувваи қобили меҳнат; коргарон; қувваи корӣ // қувваи меҳнатӣ ниг. қувваи қобили меҳнат; қувваҳои шӯришгар ҷомеаи шӯришгар, шӯришчиён, исёнгарон; қувваи қобили меҳнат одамони барои кор қардан қобилиятдошта, мардуми қобили кор. 8. маҷ. сипоҳ, лашқар, қӯшун: қувваи пешчангӣ, қувваи эҳтиётӣ, таносуби қувваҳо; қувваи бегона сипоҳи аҷнабӣ; аскарони душман; қувваҳои мусаллаҳ артиш, нерӯҳои мусаллаҳ; қувваи ҷоннок аскарон, сипоҳиён (бе назардошти аслиҳа); қувваи ирода устувории ирода, матонат; қувваи кашииш нерӯи ба худ кашанда, қувваи ҷозиба; қувваи

навозиш таъсири навозиш, эътибори меҳрубонӣ; қувваи ҷозиба а) қувваи кашииш; б) киноя аз ҷаззобӣ, диққатҷалбкунандагӣ; мувофиқи қувва ба қадри тобу тавон, тибқи тавоноӣ; ба қадри қувва мувофиқи қудрату тавоноӣ, алоқадри ҳол; бо қувваи... бо истифода аз...; ба воситаи..., тавассути...: бо қувваи ҳунарпешаҳо, бо қувваи силоҳ..., бо тамоми қувва бо тамоми тавоноӣ, бо истифода аз ҳамаи қувват; қувва гирифтани а) зӯру тавоно гаштан; мустаҳкам шудан; б) ба ҳол омадан қувват пайдо қардан баъди сикҳатёбӣ аз беморӣ; в) шиддат ёфтани, авҷ гирифтани (қувваи бод, гиря...); г) афзудани, зиёд шудани, густариш ёфтани (қувваи таассуби динӣ, таъсиру нуфузи касе...); қувва додан а) нерӯ бахшидани; ба ҳол овардани; б) тақвият додан, пурзӯр қардан, қувватнок қардан; густариш додан; қувват доштан а) соҳиби нерӯ ва иқтидор будани; б) эътибор доштан, таъсир доштан; қувват ёфтани а) ниг. қувват гирифтани; б) тақвият ёфтани (бо дастгирию ҷонибдорӣ); қувваи воҳима тасаввур, тасаввурот; қуввати дил а) қавиқунандаи дил; б) маҷ. мададгори маънавӣ; қувваҳои сияҳқор нерӯҳои бадқирдор; гурӯҳҳои зишту табаҳқор; қуввати дил шудани боиси дилбардорӣ ва тасаллии хотир шудани; дили касе қувват гирифтани осуда шудани, тасалли ёфтани; далер шудани; оташи касеро қувват додан ҳашму ғазабии касеро зиёд қардан; сухан (ё фикр)-и касеро қувват додан ба сухан (гап) ё фикри касе ҳамроҳ шуда, онро тасдиқ ва таъкид қардан, тақвият додан; аз қувват афтидани (мондани, рафтани) беҳолу бемадор гардидани; аз қуввати касе истифода бурдани аз қору меҳнати касе фоида бурдани; ба қувват омадан ба ҳол омадан, қувват гирифтани, қувват пайдо қардан; ба дили касе қувват додан эътимоду боварии касеро зиёд қардан (барои иҷрои коре); чуръатнок қардан; далер қардан; қуввати коре набудани маҷоли иҷрои коре надоштан.

ҚУВВАЛ а. قول ҷ. қоил II; гӯяндагон, сухангӯён.

ҚУВВАОЗМОӢ قوه آزمائي 1. санҷиши зӯр ва қувва, зӯрозмоӣ: қувваозмоӣ қардан. 2. мусобиқа, сабқати варзишӣ.

ҚУВВАСАНЧ قوه سنج абзор санҷиши қувваи

механикӣ ё озмудани зӯри дасту бозу *ва г.*

ҚУВВАСАНҚӢ *قوةسنجى* озмудани зӯру бозу, санҷидани нерӯву қувват байни ду ва ё зиёда ашхос.

ҚУВВАТ *قوت* *ниг.* қувва.

ҚУВВАТБАХШ *قوتبخش* бахшандаи зӯру қувва; кавиқунанда, тақвиятдиҳанда.

ҚУВВАТДИҲАНДА *قوتدهنده* *сифати феълии замони ҳозира* аз қувват додан; қувватбахш; кавиқунанда, тақвиятдиҳанда; **трансформатори қувватдиҳанда** трансформатори табдили чараёни барқ ба шиддати баланд.

ҚУВВАТДИҲӢ *قوتدهى* нерӯ додан, тавоноӣ бахшидан, тақвият додан.

ҚУВВАТДОР *قوتدار* дорои нерӯ, соҳиби тавоноӣ ва қудрат, боқувват.

ҚУВВАТНОК *قوتناк* зӯр, тавоно, боқувват; **қувватнок кардан** қувват афзудан, қавӣ гардонидан; **қувватнок шудан** қувват гирифтани, иқтидор пайдо кардан; зӯр шудан; шиддат ёфтани; **суоли (саволи) қувватнок** саволи душвор (сахт); **эхтимоли қувватнок** эхтимоли қавӣ.

ҚУВВАТНОКӢ *قوتناكى* зӯри, тавоноӣ, дарачаи қувват; қувватнок будан.

ҚУВО *ا. قوا* *ч.* қувва.

ҚУВОРА//ҚАВОРА *ا. قواره* порчаи мудаввар буридашуда; порчаи гирде, ки вақти буридани ҷои гиребони курта мемонанд.

ҚУДАМО *ا. قدما* *кит. ч.* қадим; пешгузаштагон; бузургони гузашта.

ҚУДДУС *ا. قدّوس* *кит. д.* пок аз гуноҳон, бениҳоят пок (*сифат ва яке аз номҳои Худованд*).

ҚУД-ҚУД *قد* *қалимаи тақлиди* овози мурғи хонагӣ, хусусан овози мокиён вақти тухм кардан.

ҚУДО *т.* *قدا* падару модари арӯсу домод (*зану шавҳар*) нисбат ба якдигар; **қудо шудан** духтар дода ё духтар гирифта хешу табор шудан бо ҳамдигар, нисбати хешу таборӣ ва ақрабӣ пайдо кардан.

ҚУДОӢ *قداى* робитаи хешутаборӣ бо оилаи

дигар ба туфайли додан ё гирифтани духтар.

ҚУДОШАВАНДА *قداشونده* *сифати феълии замони ҳозира* аз **қудо шудан**; шахс(он)е, ки нияти қудо шудан дора(н)д.

ҚУДРАТ *ا. قدرت* зӯр, нерӯ, иқтидор, қувва; зӯри, тавоноӣ; **мувофиқи қудрат** мувофиқи қувват, ба қадри тобу тавон; **қудрати коре надоштан** қодир набудан ба коре; маҷоли коре надоштан; **қудрати худро нишон додан** ба ҷӣ қодир будани худро зоҳир кардан, зӯри худро намоиш додан; **қудрати касе расидан (ба коре)** зӯри касе расидан ба коре, қодир будан ба коре.

ҚУДРАТБАХШ *قدرتبخش* он ки ва он чи нерӯ ва тавоноӣ мебахшад, қувват ато мекунад.

ҚУДРАТӢ *قدرتى* *исми амал* аз **қудрат дорои қудрат**, қудратманд: **сохторҳои қудратӣ.**

ҚУДРАТМАНД *قدرتمند* тавоно, қодир, муктадир, соҳибқудрат.

ҚУДРАТМАНДӢ *قدرتمندى* нерӯмандӣ, тавоноӣ, дорои иқтидор будан, соҳибқудрат будан.

ҚУДРАТНОК *قدرتناк* *ниг.* қудратманд.

ҚУДРАТНОКӢ *قدرتناكى* *ниг.* қудратмандӣ.

ҚУДС *ا. قدس* *кит.* 1. *ниг.* қудсият. 2. пок, тоза.

ҚУДСИЯТ *ا. قدسييت* *кит.* покӣ, покизагӣ, аз олоиш ва гуноҳ.

ҚУДСӢ *ا. قدسى* *кит.* 1. *мансуб ба қудс*; покиза; солеҳ, некӯкор. 2. *ниг.* қудсиён фариштаҳо, малоика.

ҚУДУҚ *т.* *قدوق* *ғуфт.* чоҳ; **оби қудуқ** оби чоҳ.

ҚУДУМ *ا. قدوم* омадан, расидан аз ҷое, баргаштан (*аз сафар*); ташриф овардан.

ҚУЗОТ *چ. قضاى* *қозӣ.*

ҚУЛ *т.* *قل* *ғуфт.* ҷузъи пасини қалимаҳои мураккаб ба маънои ғулум, банда (*асосан дар таркиби номҳои мардона*) меояд: **Ҳамроқул, Ҳайдарқул.**

ҚУЛАӢ *т.* *قلى* муносиб, мувофиқ, соз, боб: **вақти қулай, лаҳзаи қулай, аз фурсати қулай истифода бурда, фурсати қулайро интизор будан.**

- ҚУЛАНЧ** ю. قولنج *ниг.* **қулинч.**
- ҚУЛБА** а. قلبه қисми чӯбини омоч; испор.
- ҚУЛЗУМ** а. قلم *кит.* 1. номи қадимии баҳри Сурх. 2. баҳр.
- ҚУЛИНЧ** а. قولنج *тиб.* печиши рӯдаҳо, дарди хала.
- ҚУЛИНЧОН** ҳ. قلنجان *бот.* гиёҳи табобатиест аз оилаи занҷабилҳо, ки ватанаш Ҳиндустону Чин аст, *муарраби ховалинчон.*
- ҚУЛ-ҚУЛ** قلقل *калимаи тақлиди овози* рехтани об аз шиша ва дигар зарфҳои даҳантанг: **қул-қул кардан.**
- ҚУЛЛА** а. قلّه 1. нуқтаи баландтарини кӯҳ, тегаи кӯҳ. 2. *мач.* нуқтаи баланд ва олии чизе: **қуллаи дониш, қуллаи эҷодиёт, ба қуллахои баланди санъат устуворона қадам ниҳодан.**
- ҚУЛЛОБ I** а. قلاب чангаки моҳигирӣ, шаст, қалмоқ.
- ҚУЛЛОБ II** а. قلاب як нафас ба дарун кашидан (*мас., дуди тамоқуро*); **қуллоб кашидан** як дам ба дарун гирифтани дуди тамоқуро.
- ҚУЛОН** т. قلان *зоол.* хари ёбой, гӯрхар.
- ҚУЛОЧ** т. قلاج *фосилаи байни ду нӯги дастони ба ду тараф ёзондашуда, ки ченаки дарозӣ ҳам ҳисоб мешавад; як қулоч а)* ба андозаи дастони ба ду тараф васеъ кушода; б) *киноя аз чизи дарозу муфассал: аз болои касе як қулоч шикоят навиштан; қулоч кардан* чизеро ба воситаи қулоч чен кардан (*мас., либосвориро*); **аспулоч кашидан** қулочхоро ба ду тараф ёзондан (*мас., ҳангоми варзиши*); **қулоч кашида** а) дастро то охир кушода; б) бо тамоми қувват (*чизеро ҳаво додан*); **кашидаву** кушода, саҳт (задан); **қулоч кушодан** дастхоро ба ду тараф ёзондан (*барои воҳӯрдӣ ва ғ.*); **забони касе як қулоч будан** бочуръат будани касе дар гапзанӣ, забондароз будани касе.
- ҚУЛОЧКАШ** قلاج كش *қулочкаш* қарда задан *кашидаву* кушода задан, саҳт задан.
- ҚУЛОЧКАШӢ** قلاج كشي *дастонро ба ду тараф ёзондан (дар вақти шиноварӣ).*
- ҚУЛТ** قلت *миқдори об ё нӯшокии дигар, ки бо як дам нӯшида мешавад, чуръа; як қулт а)* чуръа; б) *мач.* андаке аз май ва шароб; **қулт-қулт а)** чуръа-чуръа; б) **қулт-қулт** қарда.
- ҚУЛУБ** а. قلوب *ч.* **қалб;** $\diamond$ **қасри қулуб** *кит.* дилшикастагӣ, маъюсӣ.
- ҚУЛУН I** т. قلون *тойчаи нав таваллудшуда.*
- ҚУЛУН II** ю. قولون *тиб.* қисмате аз рӯдаи фарох; (*муарраби калимаи юнони қулун (colon) аст*): **қулуни болорӯ, қулуни рост.**
- ҚУЛФ** قلف *шакли гуфтугӯии* қуфл.
- ҚУЛФИНАӢ** قلفنى *тути заминӣ.*
- ҚУЛФСОЗ** قلفساز *ниг.* **қуфлсоз.**
- ҚУМ** قم *рег.*
- ҚУМҒОН** т. قمغان *зарфи асосан чӯянӣ, ки дар он об меҷӯшонанд, чойчӯш.*
- ҚУМЗОР** قمزار *регзор.*
- ҚУМҚУМА** قمقمه *обдони сафарӣ, фляга.*
- ҚУМОНДОН** фр. командан *гуфт.* командир, фармондеҳ; сардори дастаи низомӣ.
- ҚУМОШ** а. قماش *матои латифу нозук, газвори абрешимӣ, шоҳӣ.*
- ҚУМРӢ** а. قمرى *зоол.* парандаи хушовози хурдтар аз кабӯтар, ки дар гардан тавқ дорад.
- ҚУМРОН** т. قمران *сӯхтаи чун ангишти сиёҳу саҳт мондаи хезум, осӯхта.*
- ҚУНҒУЗ** قنغوز *зоол.* гамбуск, саргинғелонак.
- ҚУНҒУЗАК** قنغوزك *шакли тасғири қунғуз;* гамбусак.
- ҚУНҒУРОТ** قنغرات *номи яке аз қабилаҳои туркнажод.*
- ҚУНДИЗ** قندز *шакли тағйирёфта ва кӯтоҳшудаи* қухандиз.
- ҚУНДОҚ** т. قنداق *ҳ.* қисми чӯбини милтиқ, ки дар вақти тирандозӣ онро ба китф тақя мединданд, пошнаи милтиқ: **қундоқи милтиқ.**
- ҚУНДУЗ** قندز 1. *зоол.* чонвари санҷобмонандест аз чинси хояндагон, ки пӯсти сиёҳи қиматбаҳо дорад, бедастар; **қундузи санҷобранг киноя аз осмон, олам ва рӯзгор.** 2. *мач.* шаб, сиёҳӣ, торикӣ.

ҚУНДУЗӢ قندزى *мансуб ба қундуз*; аз пӯсти қундуз (дӯхташуда).

ҚУНУТ I *а. قنوت кит.* 1. фармонбардорӣ. хоксорӣ. 2. хомӯш будан, сукут қардан, аз сухан бозмондан. 3. *д.* дуо, ки дар рақъати сеюми намози витри вочиб баъд аз фотеха бо замми сураи дигар мехонанд.

ҚУНУТ II *а. قنوط кит.* ноумедӣ, маъюсӣ.

ҚУНФУЗ *а. قنفذ кит., зоол.* хорпушт(ак)и баҳрӣ.

ҚУРБ I *а. قرب кит.* 1. ҳамсоғӣ, ҳамчаворӣ; наздикӣ, қаробат. 2. *д.* яке аз мафҳумҳои суфигарӣ, ки қаробат, наздикии бандаро ба Худои таоло тавассути мушоҳида ва мукошифа ифода мекунад; *муқоб. бўъд.*

ҚУРБ II *а. قرب* арзиш, қадру қимат; мартаба, чоҳу мақом; **қурби пул, қурби пул паст будан** (*ё паст фуромадан*), **қурб** (*на*)доштан; **қурбу манзалат** *а)* қадру қимат, арзиш; *б)* қадру мартаба, дараҷаву мақом; **дар қурби...** дар назди...; **то қурби...** наздик ба..., қариб.

ҚУРБАТ *а. قربت кит.* наздикӣ, қаробат.

ҚУРБО قربا *хешӣ, наздикӣ.*

ҚУРБОҚҚА *т. قرباقه зоол.* ғук, вазағ; **қурбоққай обӣ** (*бахрӣ*), **қурбоққай лалмӣ** (*хушкӣ, хокӣ*).

ҚУРБОН I *а. قربان* 1. *д.* он чи ки дар роҳи Худо садақа мекунад (*монанди гӯсфанд, гов, шутур*) ва бо он ба Худованд қаробат мечӯянд. 2. қурбонишуда; талафёфта, талафшуда, ҳалокгардида. 3. *маҷ.* калимаи мурочиати самимона; **қурбони...** фидои..., садқаи..., тасаддуқи...; **иди қурбон** иди динии мусулмонон, ки дар он чорвои фарбеҳ ва солим қурбонӣ карда мешавад (*муқ. иди азхо*); **қурбон додан** фидо кардани касе дар роҳи расидан ба мақсаде, аз даст додан; талафот додан; **қурбон қардан** *а)* дар роҳи худо кушта, садақа кардани гӯсфанд, *буз ва ғ;* *б)* фидо қардан, аз даст додан; ба хотири касе ё коре аз баҳри худ ё касе ва ё чизе гузаштан; *в)* фидои кори баде кардани касе; бедареғ истифода бурдани касе барои расидан ба мақсаде; **қурбон шудан** *а)* фидо шудан, қон нисор қардан; *б)* талаф ёфттан; ҳалок шудан; **қурбони коре гардидан** фидои коре шудан, қон нисор қардан барои коре; **фирефтаи коре** ё чизе шуда, худро зоеъ

қардан; **қурбони тир гардидан** тӯъмаи тир гаштан, бо тир кушта шудан; **сари худро қурбон қардан** қони худро фидо қардан, аз баҳри қони худ гузаштан; *◇* **қурбонат шавам** қонам ба ту фидо, тасаддуқат гардам (дар мавриди таҳқиқу тасдиқ гуфта мешавад).

ҚУРБОН//ҚИРБОН II قربان *камондон, чарме, ки дар тиркаш дӯхта, ҳамоилвор дар гардан андозанд, ба тавре ки тиркаш дар паси дӯш чой гирад ва камонро низ дар он чарма ниғаҳ доранд.*

ҚУРБОНГОҲ قربانگاه 1. чое, ки дар он ҳайвонҳои қурбониро мекушанд, маҳалли қурбонӣ қардан. 2. чое, ки дар он касоне дар роҳи мақсаде кушта шудаанд.

ҚУРБОНӢ قربانى 1. маросим ва амали куштани чорпоён дар иди қурбон. 2. ҳайвоне, ки онро дар иди қурбон мекушанд; **гӯсфанди қурбонӣ**. 3. фидокорӣ, аз қон гузаштан, қоннисорӣ, кушта шудан дар роҳи расидан ба мақсаде; **қурбонӣ додан** *а)* *ниг.* **қурбонӣ қардан**; *б)* талафот додан, кушташуда доштан; **қурбонӣ қардан** чорпо куштан барои садақа.

ҚУР-ҚУР قور قور *калимаи тақлиди овози қурбоққа.*

ҚУРОҚ *т. قراق* чизе, ки аз порчаҳои матоъҳои гуногунранг бо тартиби махсусе дӯхта шудааст: **дастарҳои қуроқ, кӯрпаи қуроқ.**

ҚУРОҚӢ قراقى *мансуб ба қуроқ*; аз қуроқ дӯхташуда.

ҚУРРАТУЛАӢН *а. قرّةالعين кит.* 1. нури чашм. 2. *маҷ.* фарзанд, хешӣ бисёр наздик.

ҚУРС *а. قرص* 1. ҳар чизи гирд ва доирашакл, гирда: **қурси моҳ, қурси офтоб, қурси нон** гирдаи нон; якто нони гирда. 2. як хел қанди гирдаи паҳн; оби дандон, чақ-чақи дандон; **қанду қурс** қандҳои гуногун. 3. доруи хушк, ки ба шакли гирд ва паҳн сохта шудааст.

ҚУРУҚМОЛӢ قروقمالى *таър.* андозе, ки дар собиқ аз қабилаҳои озоди кӯчӣ гирифта мешуд.

ҚУРУН *а. قرون* *ҷ.* қарн I ва II.

ҚУРУТ *т. قروت* чаккаи чурғоти сахте, ки лӯнда-лӯнда карда хушкондаанд, кашк; **давои қурут** – **оби чӯш** (*зарб.*) ислоҳи ҳар чиз

роҳе дорад.

ҚУРУТАК قروتک *шакли тасғири* курут; ҳар чизи шабеҳи курут саҳт; **зардолуи курутак** меваи зардолуе, ки наҷида, дар дарахташ нағз пазонда хушконида шудааст.

ҚУРУТОБ قروت آب навъи хӯроке, ки он асосан аз курути дар оби чӯш ҳал кардашуда ва фатири равғанӣ тайёр мекунанд.

ҚУРЧ قرج сермағз, пурра, сифт, вазндор; *муқоб.* пӯк ва пуч.

ҚУРЪА *a.* قرعه коғазпора, чӯбча, мӯҳра, танга ё ягон чизи дигари шартӣ, ки аз рӯи он насиб ё ҳиссаи касеро муайян мекунанд (*мас., дар бозӣ*); саҳм, насиб; **қуръа кашидан** бо кашидани ягон чизи нишонадори шартӣ аз байни чандтои якхелаи он муайян кардани насибу ҳаққи касе ба чизе ё навбати коре; **қуръа партофтан** бо ҳаво додани танга, мӯҳра, ягон чизи дигари шартӣ ҳал кардани баҳсу талоши байни ду ё чанд кас.

ҚУРЪАЗАН قرعه زن он ки бо қуръа фол мебинад, фолбин, раммол.

ҚУРЪАКАШӢ قرعه كشي муайян кардани ҳаққи навбати касе ё дастае бо роҳи қуръапартоӣ; **қуръакашии дастаҳо** муайян кардани ҳайати дастаҳои гурӯҳҳо (*мас., дар Чоми ҷаҳонӣ оид ба футбол*).

ҚУРЪАПАРТОӢ قرعه پرتائى *исми амал аз қуръа партофтан*; ба воситаи қуръа муайян кардани саҳм ё навбати касе.

ҚУРЪОН قرآن номи китоби муқаддаси мусулмонон, ки тибқи таълимоти дини ислом бар ҳазрати Муҳаммади пайғамбар (с) нозил гардидааст ва дар он аҳкоми дини ислом ва шариати он дарҷ ёфтааст; **хатми Қуръон** *a)* аз сар то охир хондани Қуръон; *б)* барои ёди мурдагон хондани порчае аз Қуръон ва маросиме, ки барои ин барпо карда мешавад; **тиловати Қуръон** қироати Қуръон.

ҚУРЪОНХОН قرآن خوان хонандаи Қуръон, он ки Қуръон мехонад, қорӣ; порсо, обид.

ҚУРЪОНХОНӢ قرآن خوانى маросими хондани Қуръон; машғул будан бо хондани Қуръон.

ҚУСУР *I a.* قصور камбудӣ, нуқсон; айб, гуноҳ;

қусури чизеро баровардан камбудии рӯйдодро ислоҳ кардан, пур кардани ҷои чизи талафшуда, чуброн кардани кор ё фурсати зоеъшуда, талофӣ кардани зараре.

ҚУСУР *II a.* قصور *ҷ.* каср.

ҚУТ *I a.* قوت хӯрданӣ, таом, ғизо (*шакли ҷамъи он ақвот аст*); ризқ, рӯзӣ; *ба тариқи истиора:* **қути рӯх, қути рӯху равон, қути чон; қути лоямут** ҳадди ақалли хӯроке, ки барои зинда мондан кифоят мекунад, хӯроки «бихӯру намур».

ҚУТ *II a.* قوت ранг, ранги рухсор; **қути касе кандан гуфт.** ранги рӯи касе тағйир ёфтани саҳт тарсидан.

ҚУТБ *I a.* قطب 1. *ҷуғр.* ҳар як аз ду нуқтаи меҳвари тасавурии кураи Замин ва мавзеи атрофи ин нуқтаҳо: **қутби шимолӣ, қутби ҷанубӣ**. 2. *ҷуғр.* маҳалли бархӯрди меҳвари олам аст бо кураи самовӣ, ки қутби осмон гӯянд. 3. *физ.* яке аз ду нӯги занҷири қувваҳои барқӣ ё магнитӣ: **қутби манфӣ, қутби мусбат, қутби магнитӣ; ситораи қутб** яке аз муниртарин ситораҳои гурӯҳи Дубби Асғар аст, ки дар наздикии қутби шимолӣ дунё воқеъ аст ва аз рӯи зарурат самтро бо он муайян мекунанд; **қутби ҳайвонӣ** *зоол.* яке аз ду тарафи тухм ки тарафи дигарашро **қутби растанӣ** меноманд.

ҚУТБ *II a.* قطب навъи гиёҳест, ки се хор дорад ва онро хори сепахлӯ низ мегӯянд.

ҚУТБ *III a.* قطب 1. сутунаи оҳани осӣ ва чарх; оҳанест дар санги поёнии осӣ, ки санги болоии осӣ бар он мегардад. 2. шайхи ягона; лақаби он валиест, ки тартиботи маънавии мулку кишвар бар дӯши ӯ гузошта шудааст; *мач.* дурахшонтарин симо (*аз адибон, ҳунармандон, варзишигарон ва м. инҳо*); **қутби замон** машхуртарин, намоёнтарин шахси даврон.

ҚУТБГАРД قطب گرد иштироккунандаи экспедитсияи илмӣ ба қутбҳои кураи Замин.

ҚУТБӢ قطبى *мансуб ба қутб:* воқеъ дар ноҳияи қутб: **фачри қутбӣ, шаби қутбӣ.**

ҚУТБНАМО قطب نما асбоби хурдест ба андозаи соати кисағӣ, ки дар рӯи сафҳаи дараҷабанди он ақрабақ чойгир шудааст ва

як нӯки (кабуди) он ҳамеша ба тарафи шимол ишорат мекунад.

ҚУТКАНДА *قوت كنده* *сифати феълӣи замони гузашта* аз **қут кандан**; рангпарида; тарсон.

ҚУТН *а. قطن* *қит.* навъи пахта, пунба аст, ки ниҳоли он бисёрсола буда, ҳосили он барои табобат низ истифода мегардад.

ҚУТОС *قطاس* 1. чорпои қавичуссаи монанд ба гов, ки пашми дароз дорад ва дар минтақаҳои баландкӯҳ зиндагӣ мекунад, гажгов: **қутоси ваҳшӣ**, **қутоси хонагӣ**. 2. туғи гарданбанди асп, ки аз мӯи думи қутос тайёр карда шудааст.

ҚУТОСПАРВАР *قطاس پرور* он ки бо парвариши қутосҳои хонагӣ машғул аст; мутахассиси қутоспарварӣ.

ҚУТОСПАРВАРӢ *قطاس پروری* соҳаи чорводорӣ, ки барои парвариши қутосҳои хонагӣ барои истеҳсоли ширу гӯшт, пашм *ва г.* махсус гардонида шудааст: **фермаи қутоспарварӣ**.

ҚУТРА *а. قطر* 1. *риёз.* хатти росте, ки аз маркази доира гузашта, доираро ба ду ҳиссаи баробар тақсим мекунад, диаметр: **қутри доира**, **қутри Мох**, **қутри кубур**. 2. ғафсӣ, захира.

ҚУТРИ *قطرى* *мансуб ба қутр*; арзӣ, кӯндаланг.

ҚУТТИЧА *قطى چه* қуттии хурд.

ҚУТТӢ *т. قطى* 1. ҳар чизи аз чӯб, картон, филиз ё маводи пластикӣ сохташудаи чоркунҷа, ки барои ҷо додан ва нигоҳ доштани чизҳо хизмат мекунад, ҷаъба; сандукча: **қуттии гӯгирд**, **қуттии консерва**, **қуттии папирос** (ё **сигарет**), **қуттии шоколад**, **қуттии тир...**; **қуттии интихобот(ӣ)** сандукчаи махсус барои ба дохили он партофтани варақаҳои овоздиҳӣ; **қуттии занбӯри асал** *ниг.* **канду**; **қуттии почта** сандукчаи махсуси дар кӯчаю хиёбонҳо насбгардида, ки мактубҳои лифодадорро ба дохили он мепартоянд (*барои ба воситаи почта расонидани онҳо*). 2. дар кирмакпарварӣ воҳиди ченаки муайяни вазни тухми кирмак, ки барои парвариши кирми абрешим тайёр карда шудааст; **дар қуттии аттор ҳам ёфт нашудан** // аз **қуттии аттор ҳам ёфт нашудан** ниҳоят нодир, ноёб будан; бисёр ачибу ғариб будан.

ҚУУД *а. قعود* *ниг.* нишастан дар намоз, нишаст.

ҚУФЛ/ҚУЛФ *قفل//قلف* 1. олати филизӣ, ки бо он дари хона, сандук, ҷевон *ва г.* маҳкам мекунад. 2. *гуфт.* кулангдони силоҳи оташфишон: **қуфли пулемёт**; **қуфл будан** баста будан, маҳкам будан (бо қулф); **қуфл задан** қулф овехтан, бастан; қулф кардан; **қуфл кардан** маҳкам кардан, бастан бо қулф; **қуфл шинондан**, **қуфл шикастан**, **дарро аз болои касе қуфл кардан**, **дарро аз дарун қуфл кардан...**; **қулфу калид** олатҳои бастану кушодани дарҳо (-и хазина); **қуфл бар дар суфт кардан** дар ба рӯи соилон боз кардан, мушкили касеро ҳал кардан; **қуфл дар роҳ будан** банд будани роҳ, баста будани пеши қоре; **қуфл шудани дарё** банд шудани дарё ба сабаби бисёр гаштани об; **гӯш қуфл задан** гӯш руст шудан; **қуфл задан ба даҳони касе** касеро ба хомӯшӣ маҷбур кардан, даҳони касеро бастан; **қуфли даҳонро кушодан ба гап даромадан**, гап задан; **қулфи дилро кушодан** рози ниҳонии худро ошкор кардан; **қулфи хомӯширо шикастан** хомӯширо вайрон кардан бо гапи худ; ба суҳан даромадан; **қуфли абҷад** қуфле, ки бо рамзхарфҳо кушода мешавад; **қуфли забонбанд** *д.* дуо, ки барои бастани забони касе дар қуфл медаманд.

ҚУФЛАНДОЗ *قفل انداز* бозкунандаи дар; шика-
нандаи қуфл.

ҚУФЛБАНД *قفل بند* дарбанд, касе, ки ниғаҳбони дар аст; дарбон, посбон.

ҚУФЛГАР *قفل گر* *ниг.* қуфлсоз.

ҚУФЛКУШО *قفل کشا* *маҷ.* кушоандаи қулф, бархамзанандаи мушкилиҳо.

ҚУФЛСОЗ *قفل ساز* устод, ки қулф месозад, қуфлгар.

ҚУШБЕГӢ *قوش بيگى* *таър.* мансаби сарвазири амирони Бухоро (*олитарин мансаб*), ки қорҳои маъмурии давлатӣ дар дасти ӯ буд.

ҚУЮД *а. قيود* *қит.* *ҷ.* қайд; қуюди шабгардӣ ҳ. қоидаҳои дар шаб гаштугузор кардан, соати комендантӣ.

ҚҶЗАҚАНДӢ *т. قودقندى* занбӯруғ, қорч, телпаки қозӣ.

ҚҶҚАНДӢ *قوفندى* *мансуб ба ҚҶқанд*; сокини

шаҳри Қўқанд; **аробаи қўқандӣ** як навъ аробаи дорои чархҳои калон.

ҚҮЛТУҚ *т.* قوتوق зери бағал, зери каш; бағал, оғуш.

ҚҮНОҚ *т.* قوناق як навъ ғалладонаи арзанмонанд, ки хӯроки парандагон ҳисоб мешавад.

ҚҮПАЛ *т.* قوپل дағал, ноҳинҷор; номавзун, нотарошида (оид ба одам); **қўпал-қўпал** дағалона, ба дуруштӣ.

ҚҮР I *т.* قور 1. оташи зери хокистар, хокистари сӯзон: **оташи қўр**. 2. асбоби ҷанг, яроқ, силоҳ; $\diamond$ **сӯхбат қўр гирифтани** сӯхбат тафсидан, гуфтугӯ авҷ гирифтани.

ҚҮР II *т.* قور 1. захира. 2. барака, файз; **қўру қўт** захираи озуқа, хӯроқвории захиравӣ.

ҚҮРА *т.* قوره ҷои чор тарафаш ихоташуда барои ниғаҳдории рама, хобок, ҳел.

ҚҮРАЙИЛ قوراييل пуштанги пашмин, зертанги гилемӣ.

ҚҮРБОШӢ *т.* قورباشي *кит.* 1. сардори қўрхона дар аморати Бухоро. 2. унвони сардори дастаи босмачиён.

ҚҮРҒОН قورغان қалъа, ҳисор, диж; истехкомот.

ҚҮРҒОНӢ قورغانى *гуфт.* мансуб ба **Қўрғонтеппа** (шаҳр), қўрғонтеппагӣ.

ҚҮРҒОНЧА قورغانچه қўрғони хурд, қалъача, ҳисорак; истехкоми хурд.

ҚҮРҒОШИМ قورغاشيم *ниг.* сурб.

ҚҮРҒОШИМӢ قورغاشيمي *мансуб ба қўрғошим;* аз қўрғошим сохташуда: **тири қўрғошимӣ**.

ҚҮРҒОШИМРАНГ قورغاشيمرنگ монанд ба ранги қўрғошим, хокистарранги моил ба кабуд; тираранг.

ҚҮРӢ قورى дар қўр (II) пухташуда; **лаблабуи қўрӣ** лаблабуе, ки дар хокистари қўрдор пухта шудааст.

ҚҮРУҚ *т.* قوروق 1. **қўруқ кардан** муҳофиза кардан, посбонӣ кардан. 2. *нав.* мавзее, ки бо мақсади хифзу ниғаҳдорӣ ва парвариши баъзе намудҳои ҳайвоноту набототи дохили он дар он ҷо шикору моҳигирӣ, дарахтбурию алафдаравӣ *ва г.* ба вақти муайян манъ карда

шудааст, қўруқгоҳ; *муқ.* **мамнӯъгоҳ**.

ҚҮРУҚГОҲ قوروق گاه *ниг.* қўруқ 2.

ҚҮРУҚБОН قوروق بان хизматчи қўруқгоҳ; посбони қўруқгоҳ.

ҚҮРУҚШИКАН قوروقشكن он ки тартиботу муқаррароти қўруқгоҳро риоя намекунад, вайронкунандаи тартиботи қўруқгоҳ.

ҚҮРУҚШИКАНӢ قوروقشكني вайрон кардани тартиботу муқаррароти қўруқгоҳ.

ҚҮРХОНА قورخانه *кит.* анбори аслиҳа ва лавозимоти ҷанг, аслиҳахона.

ҚҮРЧӢ قورچي *таър.* яке аз мансабҳои хурд дар аморати Бухоро, ки вазифааш силоҳдорӣ буд; низомие, ки ҳамеша дар назди саркарда буда, фармонҳои вайро ба ҷо меовард.

ҚҮТАН *т.* قوتن бошишгоҳ барои зимистонгузаронии рамаи гӯсфандон (*дар чарогоҳҳои биебонӣ*).

ҚҮТУР *т.* قوتور касалии гузаранда дар ҳайвонот, ки дар пӯсти онҳо доначаҳои маддадор пайдо мешавад; **харбузаи қўтур** як навъ харбузаи зардҷаи пӯшташ саҳти чиндор.

ҚҮЧ *т.* قوچ гӯсфанди нари шохдор, тагал; *муқ.* гуч.

ҚҮЧҚОР *т.* قوچقار *ниг.* қўч.

ҚҮШ I *т.* قوش 1. як ҷуфт барзагови ба омоч басташуда барои заминронӣ; **қўш рондан** замин шудгор кардан. 2. *кҳн.* андозаи замини зироатӣ, ки дар мавсими деҳқонӣ бо як ҷуфти гов кор карда мешуд ва дар хонигариҳои Осиеи Миёна як қўш замин 40-50 таноб (ё 10-12 га)-ро ташкил медод; **қўш гирифтани** ба андозаи қўш замин гирифтани. 3. *лахч.* гурӯҳ, тӯда (*одатан ҳамҷинсҳо*): **онҳо ба қўши мо ҳамроҳ шуданд;** **қўш кардан** *гуфт.* ҳамроҳ кардан, бастан (*барзаговро ба омоч, аспро ба ароба ва г.*); **васл кардан, пайвастан;** **қўш шудан** а) ҳамроҳ шудан, якҷоя шудан; б) аралаш шудан ба коре.

ҚҮШ II قوش қўшхона, манзили муваққат, бошишгоҳ (*дар сафар*); **қўш партофтани** ҷои нишаст дуруст кардан барои гурӯҳи одамон.

ҚҮША قوشه ҷуфт, дуто; *муқ.* **танҳо, якка;** **қўша-қўша** а) ҷуфт-ҷуфт, дутой; б) *маҷ.* бисёр,

- мутааддид.
- ҚҶШАПИР** قوشه پير орзуи хайр аст дар ҳаққи зану шавҳари ҷавон, ки то пири дар як ҷо умр бинанд.
- ҚҶШГИР** قوش گير он ки ба ӯ қўш-қўш замин бахшида мешуд (*ниг.* қўш II, 2).
- ҚҶШДОИРА** قوش دايره дуто доираи якҷоя навохташаванда.
- ҚҶШКАРНАӢ** قوش کرني асбоби мусиқӣ, ки аз ду карнай иборат аст ва онро дар тўю чашнҳо истифода мебаранд.
- ҚҶШКУНАНДА** قوش كنده *сифати феъли* замони ҳозира аз қўш кардан; васлқунанда, пайвастақунанда; қўшқунандаи вагонҳо коргаре, ки вагонҳои қатори роҳи оҳанро ба якдигар пайваст мекунад.
- ҚҶШҚОРАК** قوشقارک ғўла, ғўлачўб; қўш-қоракҳои чана ғўлачўбе, ки дар зери чана(-и русӣ) гузошта мешавад..
- ҚҶШЛАҒАД** قوش لغد *ғуфт.* ҷуфтак задан, бо ду
- по якбора лагад задани асп ва хар, ҷуфтак.
- ҚҶШНАӢ** قوش ني як навъ асбоби мусиқие, ки ба найи дукўша шабоҳат дорад.
- ҚҶШОҚ** *т.* قوشاق *ғуфт.* якчанд ғўсфанди бо арғамчин ба ҳамдигар басташуда; қўшоқ-қўшоқ карда мондан гурўх-гурўх карда баста мондан.
- ҚҶШПУЛӢ** قوش پولى *қҳн.* яке аз андозҳои замин, ки собиқ аз деҳқонон гирифта мешуд.
- ҚҶШУН** *т.* قشون//قوشن лашкар, сипоҳ; артиш: қўшун(ҳо)и баҳрӣ, қўшуни пиёдагард, қўшуни савора.
- ҚҶШХОНА** قوش خانه 1. манзилгоҳи муваққат, бошишгоҳ (*дар сафару саёҳат*). 2. манзилу макон барои меҳмонон; манзиле, ки дар тўйҳо барои меҳмонони аз роҳи дур омада омода месозанд.
- ҚҶШЧӢ** قوش چى ҷуфтон: иттифоқи қўшчиён (*таър*).

Л

Л ҳарфи шонздаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ бо ҳарфи лом (ل) ифода меёбад; ҳарфи лом дар ҳисоби абҷад ба адади 30 баробар аст.

ЛАБ لب 1. канори берунии атрофи даҳони одам ва баъзе ҳайвонҳо, ки дандонҳоро мепӯшонад: **лаби боло**, **лаби поин**, **лаби тунук**, **лаби ғафс**, **лаби гулгун**, **лаби майгун**, **лаби пурҳанда**, **лаби хандон**, **лаби ҷонбахш**, **кунҷи лаб**, **лабро пок кардан**, **лабони касе ба табассум моил шудан**, **аз лабони касе табассум дур нашудан**, **дар лабони касе табассум дамидан (пайдо шудан)**; **лаб(он)-и акиқ** лабҳои сурхи зеборӯён; **лаби лаъли шакар-гуфтор** лаби сурхи ширинсуханон; **лаби шакарбор** лаби маҳбубаи ширинкалом; **лабу лунҷ** а) атрофи лабу даҳон; б) *киноя аз* намууди бади зоҳирии чизе; **бо лаби пурҳанда // бо лабони пуртабассум** бо лаби хандон; хеле хандон; ниҳоят шод; **лаб ҷунбон(и)дан** а) лабро ба ҳаракат даровардан; б) *киноя аз* зери лаб гуфтан, ниҳоят оҳиста гап задан. 2. канор, соҳил: **лаби баҳр**, **лаби дарё**, **лаби кӯл**, **лаби об**, **лаби рӯд**, **лаби ҷашма**; **лаби ҷӯ(ӣ)** а) канори ҷӯ; наздики ҷӯ; б) девораи паҳлуи ҷӯ; **лаби ҳавз** канори ҳавз; нишастгоҳ дар канору атрофи ҳавз: **лаби ҳавзи Ғозиён**, **лаби ҳавзи Девонбегӣ**; **сарви лаби ҷӯ** сарви сарсабзи воқеъ дар канори ҷӯ; **лаб-лаби...** бо канори..., ба тӯли соҳили...; қад-қад...: **лаб-лаби дарё**, **лаб-лаби ҷӯ...**; **лаби ғор** назди даҳани ғор. 3. канораи ҳар чиз; гӯшаи чизе: **лаби айвон**, **лаби бом**, **лаби кат**, **лаби палос**, **лаби су-**

фа; **як лаби рӯймол**; **лаби гилем** як гӯшаи гилем; **лаби доман** канори доман, зеҳи доман; **лаби кунҷора** порчаи кунҷора; **лаби нон** а) канори нон; б) *маҷ.* лукмаи нон, бурдаи он; **лаби тиреза** *гуфт.* зертахтаи тиреза; тоқчаи таги тиреза; **лаб ба лаб карда дӯхтан** ду канори матоеро ба ҳам расонида дӯхтан. 4. канораи болоии пиёла, коса, кӯза, хум *ва ғ.*; **лаби дег** а) канораи гирдогирди даҳони дег; б) *гуфт.* назди дегу дегдон, атрофи дег; **лабу лаҳча** гапдонӣ; чарбзабонӣ, хушгапӣ; **лабу лаҳча кардан** чарбзабонӣ кардан, фасеҳбаёнӣ намудан; **лаб-лаб** лаболаб, лабрес, ниҳоят пур; **лаб ба лаб** лабрес, пурупур: **сатили лаб ба лаб** (*аз об...*): **лаб ба лаб кардан**, **лаб ба лаб шудан**; **зери лаб // дар зери лаб** а) оҳиста, камшунаво; б) худ ба худ (*чизе гуфтани*): **зери лаб замзама кардан**, **зери лаб чизеро ҳисоб кардан...**; (*дар*) **зери лаб хандидан // (дар) зери лаб табассум кардан** а) ноаён ханда кардан, табассум кардан, лабханд задан; б) тамасхур кардан, ришханд кардан, писханд задан; **як лаб нон** а) як бурда нон; б) *киноя аз* хӯроки бисёр кам; **ин лаб – он лаб** *маҷ.* ин тарафу он тараф; атрофу акноф; **бо лаби ташна** ташналаб; **бо лабони хушк** ташнаву гушна; **бо лабу лунҷи овезон** бо қиёфаи норозиёна; димоғсӯхта; **то лаби гӯр** то дами марг; **лаб бастан // лаб фуру бастан** гап назадан, хомӯш шудан; **лаб боз кардан // лаб во кардан** *ниг.* **лаб кушодан**; **лаб бурма кардан** лабро қачу пурчин кардан барои изҳори норизоӣ аз чизе; **лаб ба чизе во кардан** *ниг.* **лаб ба чизе ку-**

шодан; лаб газидан а) лаби поинро ба зери дандон гирифтани ба аломати касеро нигоҳ доштан аз гуфтани чизе; б) хомӯш шудан, гап назадан; в) афсӯс хӯрдан, изҳори пушаймонӣ ва надомат кардан; **лаб кушодан** а) гап сар кардан, сухан оғоз кардан; б) гап задан, гуфтан; **лаб ба гап (сухан) кушодан** ба гап даромадан, сухан оғоз кардан; **лаб ба чизе кушодан** дар бораи чизе ё коре гап сар кардан: **лаб ба дашном кушодан, лаб ба шикаҷот кушодан...**; **лаб задан** лабрез шудан, пуропур шудан; **лаб лесида гаштан** *гуфт.* ташнаву гушна гаштан; **лабхо пушти гӯш рафтан** хандон шудан; бисёр хурсанд шудан; **лаб тар кардан** андак нӯшидан; ташнагиро шикастан; **лабу лунҷ овезон кардан** лабро качу килеб кардан барои изҳори норозигӣ ва димоғсӯхтагӣ; вазъи рӯи худро тағйир дода изҳори норизогӣ кардан аз чизе; **лаб андар лаб будан** бисёр наздик будан; дар дами чизе будан; **лаб ба лаб нарасонда (норасонда) гап задан** тез гап задан, бо шитоб ҳарф задан; **лаб ба ханда нарафтан** майлу хоҳиши хандидан надоштан, ба дил нағунҷидани хандаю шодӣ; **бахти касе лаб задан** тофтани бахти касе; омад кардани кори касе; **аз ҳарф лаб фуру бастан** аз сухан бозистодан, гапро бас кардан; **аз як лаби чизе хӯрдан** қисми каме аз чизеро аз худ кардан; **ба лаби дарё (об) ташна бурда ташна овардан** а) ниҳоят пухтаву зирак будан; б) бисёр фиребгар будан, дар қаллобӣ ниҳоят моҳир будан; **ба лаб доштан** вирди забон будан (-и номи касе); **ба(р) лаб овардан** ба забон овардан, зикр кардан; **ба лаби гӯр бурдан** куштан, ба ҳалокат расондан; **ба лаб кулӯх молидан (молида гаштан)** ягон кори кардаи худро пинҳон намуда хомӯш гаштан; кореро карда худро ба нодонӣ задан; **ба гап (сухан) лаб мондан** гапи касеро қувват додан, гапи касеро таъкид ва таъриф кардан; **дар лаб будан** дар даҳони касе будан, вирди забони касе будани чизе; **об ба лаби чӯ баробар шудан** *ниг.* **об; по бар лаби гӯр будан** дар дами марг будан; охири умри худро ба сар бурдан; **пой касе ба лаби гӯр расидан** наздик омадани марги касе, кам мондани умри касе; **ҷон ба лаб расидан (омадан)** а) ба марг наздик шудан, қариб ба мурдан расидан; б) ба танг омадан, ба ҷон расидан, аз ҷон безор шудан;

як лаби дунё кам нашуд ба дунё осебе нарасид, як гӯшаи дунё кам нашуд.

ЛАБА لَبة 1. канора, ҳошияи чизе; қисми лабмонанди чизе. 2. лапар (-и кулоҳ), офтобгардон. 3. канор ва лаби тези корд ё шамшер.

ЛАБАД *а.* لَبد *кит.* 1. намад. 2. пашми гӯсфанду шутур.

ЛАБАДОР لَبدار канорадор, ҳошиядор.

ЛАБАДӢЗӢ لَبدوزى лабаи матоъ ва порчаҳоро ба дарун таҳ карда дӯхтан.

ЛАБАК لَبيک 1. *шакли тасғир ва навозишии лаб.* 2. нӯги чизе. 3. *мус.* соҳҷои нафасие, ки ба лаб менавозанд: **лабаки най.**

ЛАБАКИДӢЗӢ لَبيکدوزى *исми амал аз лабаки дӯхтан;* шуғли хайёте, ки ба либосҳо канора медӯзад.

ЛАБАКӢ لَبيکى канораи мӯинае, ки ба гиребон, ба бар ё домани либосҳо барои ороиш медӯзанд; гардиши тарафи берунаи телпак: **лабаки дӯхтан.**

ЛАБАН *а.* لَبن *кит.* шир.

ЛАБАНИЁТ لَبنيات ширу маҳсулоти ширӣ (*ҷургот, панир, равған, равғани маска, дӯғ, хома, кашк ва ғ.*)

ЛАБАНИ لَبنى *марбут ба лабан;* ширӣ.

ЛАБАС *а.* لَبت *кит.* тавакқуф, истодан; даранг, диранг.

ЛАББАӢ *а.* لَبي (аслаш **лаббайк**) *нидо дар ҷавоби хитоб ё баъди шундани сухани касе ба маънои «қабул мекунам», «итоат мекунам», «ба хизмат тайёрам» кор фармуда мешавад;* ҳа, хо, бале; **лаббай гуфтан** ҳа гуфтан; итоат кардан.

ЛАББАӢГӢЁН لَبيگويان *феъли ҳол аз лаббай гуфтан;* дар ҳолати лаббай гуфтан.

ЛАББАӢГӢӢ لَبيگوئى фармонбардорӣ, итоат кардан.

ЛАББАӢГӢӢ لَبيگوئى итоаткунанда; мутеъ, фармонбардор.

ЛАББАӢК *а.* لَبيک *ниг.* **лаббай.**

ЛАББАӢКЗАНОН لَبيکزان *ниг.* **лаббайгӯён.**

ЛАББАРГАРДОН لَبَرگَرْدَان 1. дорои лаб ё гиребони баргашта. 2. қисмате ё бахше аз рӯкаши китоб, ки аз чилди китоб зиёд меояд ва дар ду тараф тоб хӯрда, миёни чилд ва баданаи китоб қарор мегирад.

ЛАББАРГАШТА لَبَرگَشْتَه *ниг.* лаббаргардон.

ЛАББАСТА لَببَسْتَه 1. он ки даҳонашро бастааст, дорои даҳони баста. 2. *маҷ.* сокит, хомӯш.

ЛАББОФ لَببَاف чуводдӯз, он ки чодари хайма ва лавозими онро медӯзад.

ЛАББОФӢ لَببَافِي 1. амал ва шугли лаббоф. 2. мавзее, ки дар он чо чувол ва лавозими чодару хайма мебофанд.

ЛАБГАЗ لَبگَز он ки лабҳои худро бо ишорати сукут ё хомӯш ва аз рӯи хашму таассуф мегазад.

ЛАБГАЗӢ لَبگَزِي ҳолат ва вазъи лабгаз; **лаб газидан**.

ЛАБГАРДОН لَبگَرْدَان (*либос ё пойафзори*) канорааш ба берун ё дарун гардонида: **кулоҳи лабгардон**.

ЛАБГИРД لَبگَرْد он ки ё он чи лабҳои гирд дорад.

ЛАБГАФС لَبغَفْس он ки лабҳои ғафси овезон дорад; лабдӯл.

ЛАБДӢЗ لَبدَوَز *маҷ.* бисёр ширин, чуноне ки аз ғояти ширини лабҳоро бо ҳам медӯзад ва мечаспонад.

ЛАБДӢЛ لَبدَوَل *ниг.* лабғафс.

ЛАБЕША//ЛАБОША لَببِشَه//لَباشَه ҳалқаи ресмони чӯбдор, ки ба лаби аспӣ бадфеъл ниҳода тоб медиҳанд, то ки ором шавад; лабтоб.

ЛАБИБ *а.* لَبيب оқил, доно, хирадманд.

ЛАБИДАРӢ لَبدَرِياي *воқеъ* дар соҳили дарё.

ЛАБИҚ *а.* لَبيق *кит.* зирак, ҳушёр; бохабар.

ЛАБИРИНТ *ю.* لَبيرِنْت 1. *таър.* иншооти дорои роҳравҳои печдарпеч дар Юнони қадим ва Миср. 2. вазъияти мураккаб, ки аз он баромадан хеле мушкил аст. 3. *тиб.* қисми дарунии гӯш, ки узви сома ва идорақунандаи мувозинати бадан ба ҳисоб меравад.

ЛАБӢ لَبِي 1. *мансуб ба лаб.* 2. *грам.* овозе, ки бо иштироки лаб ҳосил мешавад: **садонокҳои лаби, ҳамсадоҳои лаби**.

ЛАБКАШОЛ لَبكشَال *гуфт.* даҳоняла; ноӯҳдабаро.

ЛАБКАЧ لَبكچ он ки ё он чи лабҳои қач дорад: **табақи лабқач; □ хандаро кӣ қунад? – лабқач!** (*маҷ.*).

ЛАБЛАБУ لَبلبو як навъи сабзавоти хӯроқӣ, ки беҳмевааш сурх ё сафед мешавад, лабу, чуғундар; **лаблабуи қанд** лаблабуи сафеди боғӣ, ки аз шираи он шакар мегиранд; **лаблабуи қӯрӣ** лаблабуи дар хокистари сӯзон пухта; **лаблабуи сурх** навъи лаблабуи хӯроқӣ, ки беҳмеваи сурх дорад; **◇ лаблабу барин сурх шудан** ниҳоят сурх шудан (*аз шарму хичолат*).

ЛАБЛАБУГИН//ЛАБЛАБУГӢ لَبلبوگين//لَبلبوگي *мансуб ба лаблабу;* аз лаблабу тайёршуда.

ЛАБЛАБУҒУНДОР لَبلبوغندار ғундорандаи лаблабу, чамъовариқунандаи ҳосили кишти лаблабу: **комбайни лаблабуғундор**.

ЛАБЛАБУҒУНДОРӢ لَبلبوغنداري *исми амал аз лаблабу ғундоштан;* кандану чамъ овардани ҳосили лаблабу: **мавсими лаблабуғундорӣ**.

ЛАБЛАБУЗОР لَبلبوزار майдони кишти лаблабу, киштзори лаблабу.

ЛАБЛАБУКОВАК لَبلبوكاوک олати кишоварзӣ барои кандани беҳмеваҳои лаблабу.

ЛАБЛАБУКОР لَبلبوكار киштқунандаи лаблабу, он ки бо киштқори лаблабу машғул аст: **ҳочагии лаблабукор**.

ЛАБЛАБУКОРАК لَبلبوكارک мошин барои киштани лаблабу.

ЛАБЛАБУКОРӢ لَبلبوكاري киштқори лаблабу.

ЛАБЛАБУРАНГ لَبلبورنگ ба ранги лаблабуи сурх, монанди ранги лаблабу.

ЛАБЛАБУФУРӢШ لَبلبوفروش он ки лаблабуи хом ё пухта мефурӯшад.

ЛАБЛАБУФУРӢШӢ لَبلبوفروشي шугли лаблабу-фурӯш; **лаблабуфурӯшӣ қардан** бо хари-дуфурӯши лаблабу машғул будан.

ЛАБЛАБУШӢРБО لبلبوشوربا шӯрбое, ки ба он лаблабуи сурх андохтаанд.

ЛАБЛЕС لبليس *гӯфт.* даҳаняла, гаранг.

ЛАБЛОБ I لبلاب *кит.* гули ошиқипечон, ишқандарпечон; алафи печак.

ЛАБЛОБ II لبلاب *кҲн.* 1. азоимхон, дуохон. 2. афсунгар, чодугар.

ЛАБЛӢЛА لبلوله хошия, зех.

ЛАБЛӢЛАДОР لبلولهدار хошиядор, зехдор: **чомаи лаблӢладор.**

ЛАБОВЕЗОН لبلويزان 1. он ки лаби ӯ ба поин кашол аст. 2. *мач.* даҳаняла, даҳанбоз.

ЛАБОД *а.* لباد *кҲн.* чомаи боронии намадӣ.

ЛАБОЛАБ لبال *пур* аз чизҳои обакӣ, лабрез, молмомол, саршор: **лаболаб кардан, лаболаб шудан, лаболаб пур шудан.**

ЛАБОРАНТ *лот.* لبارنت 1. корманди илмӣ техника дар лаборатория илмӣ – озмоишгоҳӣ, озмоишгар. 2. корманди таълимгоҳ, ки одатан барои машғулиятҳои лабораторӣ асбобу маводи заруриро тайёр мекунад.

ЛАБОРАНТӢ لبارنتى *кор* ва шуғли лаборант.

ЛАБОРАТОРИЯ *лот.* لبارتاريه муассиса ё шӯбае, ки дар он таҷриба ё тадқиқоти илмӣ ва санҷишҳои гуногун гузаронида мешавад; озмоишгоҳ.

ЛАБОРАТОРӢ لبارتارى *мансуб ба лаборатория,* озмоишгоҳӣ; натиҷаи дар лаборатория ба даст овардашуда; **машғулияти лабораторӣ** дарс дар донишгоҳу омӯзишгоҳҳо, ки дар он озмоишҳои илмӣ ва техника мегузаронанд.

ЛАБОЧА لباچه *кҲн.* чомаи пешкушодаи дарози шабеҳи чакман.

ЛАБПАР لبپر *ниг.* лабпарида.

ЛАБПАРИДА لبپريده зарфе, ки ягон чои канораш андак шикастаст: **косаи лабпарида, пиёлаи лабпарида.**

ЛАБПАРИДАГӢ لبپريدگى лабшикастагӣ, чои паридагии бисёр ками лаби зарф ё чизи дигар.

ЛАБРЕЗ لبريز лаболаб, пур, саршор, молмомол;

лабрез шудан лаболаб пур шудан; **лабрез шудани косаи сабри** *касе ниг.* **коса.**

ЛАБС *а.* لبس шубҳа эҷод кардан, ба шубҳа андохтан.

ЛАБСУРХКУНАК لبسرخکنک *гӯфт.* молидани ороишӣ барои сурх кардани ранги лаби занон.

ЛАБСӢЗ لبسوز хеле гарм, сӯзон: **шӯрбои лабсӢз.**

ЛАБСӢХТА لبسوخته *сифати феълии замони ҳо-зира аз лаб сӯхтан.* 1. он ки чизи гарме нӯшида ё хӯрда, лабонаш сӯхтааст. 2. *мач.* он ки аз коре таҷрибаи талхе дорад.

ЛАБТАНГ لبتنگ тангдахон (*сифати маҳбуба*).

ЛАБТАХТ لبتخت лаълие, ки ҳамвор ва белаба аст.

ЛАБТАШНА لبتشنه ташна, хоҳони об, ташналаб; **дашти лабташна** дашти беоб.

ЛАБТОБ لبتاب ҳалқаи тасмагие, ки вақти наъл задан лабу даҳони аспҳои бадфеълро тофта нигоҳ медоранд; лабеша.

ЛАБТУРШ لبترش дорои туршии андак, камтурш.

ЛАБТУРШӢ لبترشى лабтурш будан, камтуршӣ.

ЛАБХАНД لبخند хандае, ки бо ҳаракати андаки лабҳо ба ҳам мерасад, табассум; психанд, тамасхур: **лабханд задан, лабханд кардан.**

ЛАБХАНДА لبخنده *ниг.* лабханд.

ЛАБХАНДАК لبخندک *ниг.* лабханд.

ЛАБХОНӢ لبخوانى 1. аз рӯи ҳаракати лаби хонанда ё гӯянда дарёфтани суханони ӯ. 2. равиши кор бо кару гунгҳо барои фаҳми онҳо.

ЛАБХУШК لبخشک он ки лаби ӯ аз ташнагӣ қоқ шудааст; лабташна.

ЛАБЧАНГ لبچنگ *мус.* сози хурди камоншакли филизӣ, ки дар мобайнаш забонча дорад ва ин созеро одатан занону духтарон миёнаи лабҳо гузошта менавозанд, чангқовуз.

ЛАБЧАРО لبچرا нахӯди бирён, донак ва дигар меваҳои хушк, ки вақти сӯхбат меҳӯранд.

ЛАБЧАСП لبچسپ бомаза, лаззатнок, лазиз.

ЛАБЧАШАК لبچشک андаке аз хӯрок ё нӯшокие, ки барои санҷидани мазаи он ме-чашанд.

ЛАБЧОК لبچاک он ки лаби болояш модарзод чок, яъне дарида аст.

ЛАБШАКАР لبشکر маҷ. 1. ширинзабон, ширинкалом, хушгап. 2. маҳбуба.

ЛАБШИКАСТА لبشکسته *ниг.* лабпарида.

ЛАБШОН لبشان ҷои ба тарафи дарун баромадаи канори ҷӯй ва роши киштзор; **лабшон задан** бо каланд ё бел зада-зада нест кардани ҷои ба тарафи дарун баромадаи канори ҷӯй ё во-ти замин.

ЛАБШӢЙЛАТГА لبشوى لته латгае, ки ба об тар карда, бо он лаби аспро мешӢянд.

ЛАБШӢР لبشور дорои шӢрии андак, шӢрии кам.

ЛАВ I لو *кит.* баландӣ, пушта.

ЛАВ II لو *кҲн.* зардоб, сафрo.

ЛАВ III لو :гардан лав кардан *гуфт.* гардан гач кардан, сар хам кардан.

ЛАВ IV ا. لو *кит.* агар; **ва лав** ва агар.

ЛАВ V لو навъи ширинӣ.

ЛАВАНД لوند 1. танбал; коҳил, сустрафтор; ноӢхдабарo. 2. *кит.* айёш, мард ё зани бад-рафтор.

ЛАВАНДӢ لوندى лаванд будан; танбалӣ, коҳилӣ: **лавандӣ кардан.**

ЛАВАНДОНА لوندانه танбалона; коҳилона.

ЛАВВАС لّوس :лаввас кардан *гуфт.* а) сӢзиш кардан, сӢхтан (*аз шиддати гармо ё сармо*); б) дурахшидан, тофтан: **лахча барин лаввас кардан.**

ЛАВВОӢ ا. لّوح 1. лавҳасоз. 2. лавҳакаш, рассоми лавҳанавис.

ЛАВВОӢӢ لّوحى 1. лавҳасозӣ. 2. санъати ороиши китобҳои қадимӣ.

ЛАВГӢШ لوكوش овезонгӢш: **хари лавгӢш.**

ЛАВЕД//ЛАВИД لويد *кит.* деги калони саркушода, деги бузурги мисин ё сангин.

ЛАВЗ I ا. لوز бодом; **ҳалвои лавз** ҳалвои аз мағзи бодом ё писта бо шакар пухташуда.

ЛАВЗ II لوز часп, сафеда, сафедаи тухми мурғ.

ЛАВЗ III لوز 1. муш. 2. амрад.

ЛАВЗАТАЙН ا. لوزتين 1. ҷ. дугонаи лавз. 2. ду бодомаки гулӢ.

ЛАВЗИНА ا. لوزينه ҳалвои лавз: **лавзина ба гов додан** (*мақ.*).

ЛАВЗӢ لوزى *марбут ба бодом*; ба шакли бодом, монанди бодом, бодомӣ.

ЛАВМ ا. لوم *кит.* маломат, сарзаниш, нақӢҳиш.

ЛАВН ا. لون 1. ранг, гуна. 2. хел, навъ.

ЛАВНА لونه гулгуна, ғоза, сурхӣ, ки занон ба рӢй мемоланд.

ЛАВО ا. لوى *кит.* печиши шикам, дарди шикам.

ЛАВОЕӢ ا. لوايح ҷ. лоиҳа.

ЛАВОЗИМ ا. لوازم ҷ. лозима; корҳо ё чизҳои лозим.

ЛАВОЗИМОТ ا. لوازمات ҷ. лавозим; чизҳои зарурӣ; асбобу анҷом; **лавозимоти хатнависӣ** асбобу анҷоми хатнависӣ (*аз қабилти коғазу қалам ва ғ.*), асбоби таҳрир; **лавозимоти ҳарбӣ (чангӣ)** яроку аслиҳаи барои чанг лозим.

ЛАВОМЕӢ ا. لوامع ҷ. ломеа ва ломеъ.

ЛАВОӢИҚ ا. لواحيق ҷ. лоҳиқа ва лоҳиқ.

ЛАВОШ لواش як навъ нони хеле тунук.

ЛАВОШӢ لواشى ҷоe ё дӢконе, ки дар он нони лавош мефурӢшанд.

ЛАВС ا. لوث олоиш, олудагӣ (*бо ягон чизи нопок*).

ЛАВӢ ا. لوح 1. ҳар чизи сатҳаш паҳни сангӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар рӢи он хат менавиштанд ё нақшу ниғор мекашиданд; **лавҳи мазор** сангнавиштаи сари қабр, санги мазор. 2. ду тахтаи аз ҳам гузаронидашудаи шабеҳ ба курсича, ки бар рӢи он китобро монда мехонанд; **лавҳи нотамонӣ** тахтачаи поядор барои рӢи он гузошта хондани нота. 3. тахтачаи мусаттаҳи мактабҳои қадим, ки ба рӢи он ҳарфҳо навишта, ба шогирдон ме-

омӯзонданд: **лавҳи таълим**. 4. тахтачаи расм-кашии рассомон. 5. саҳифаи аввали бо нақшҳои рангин ороишдодашудаи китобу дастнависҳои қадимӣ; сарлавҳ; **лавҳу чадвал-кашӣ** ороишу зинатдиҳӣ ва кашидани раҳи сатрҳои китобу дастнависҳо (-и қадимӣ). 6. *ниг.* **лавҳа**; **лавҳ кашидан** сурат кашидан, расм кашидан; **лавҳи маҳфуз** *кит.* сарнавишт; **лавҳи хотир** сафҳаи хотир; хотира, ёд; **аз лавҳи хотир рафтан** фаромӯш шудан, аз ёд рафтан, аз ёд баромадан; **ба лавҳи хотир нақш бастан** дар ёд мондан.

ЛАВҲА *а.* لوحه 1. тахтача ё қоғази сахте, ки дар он ном ва вазифаи шахсе, унвони ягон идора, тартиби кори шахсе ё идорае навишта, бар сари дар ё пештоқи бино овехта мешавад, овезаҳои пушти дар, овеза; **лавҳаи эълонҳо** тахтаи паҳну васе, ки дар он эълон, хабарҳои расмӣ *ва г.* навишта мечаспонанд; **лавҳаи дӯкони қаннодӣ**, **лавҳаи мағоза**; **лавҳаи ёдгорӣ** тахтае, ки дар он номе ё маълумотеро навишта, барои дар ёди омма нигоҳ доштан дар ҷои намоёни биное ё ба сари кӯчае мегузоранд; **лавҳаи фаҳрӣ** тахтаи паҳни калоне, ки дар он расм ё номи шахсоне, ки дигарон бо онҳо фаҳр карда метавонанд, часпонда ё навишта шудааст. 2. манзара, намуд, лавҳ. 3. рамз, сурат, мусаввара. 4. *адш.* тасвири хурди бадеии манзарае аз ҳаёт ё ягон ҳислати шахс; **лавҳаи бадеӣ** сахна, порча ё ҷузъиёте аз ягон асари бадеӣ, ки як навъ мустақилият дорад.

ЛАВҲАКАШ لوحه كاش бо нақшу нигор ороишдиҳандаи китобу дастнависҳои қадимӣ, ороишдиҳандаи китобу дастнависҳо.

ЛАВҲАКАШӢ لوحه كاشى ҳунару шуғли лавҳакаш; **устохонаи лавҳакашӣ** ҷои кори устоҳои лавҳакашу лавҳасоз.

ЛАГ I لگ *гуфт.*, *ниг.* **лак I**.

ЛАГ II لگ банд, зиндон, маҳбас.

ЛАГАД لگد 1. лат ё зарбае, ки бо пой ба касе ё чизе зада мешавад; **лагад андохтан** (**парондан**, **партофтан**) бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор; **лагад задан** бо пой зарба задан; ба зери лагад гирифтан; **лагад кардан** *ниг.* **лагад задан**; **лой лагад кардан** лойро бо по зер карда-зер карда тайёр кардан (*мас.*,

барои похсазанӣ); **лагад хӯрдан** бо лагад зада шудан. 2. зарбае, ки дар асари таркиши борут хангоми тирандозӣ аз силоҳҳои оташфишон (*туфанг*, *тӯп ва г.*) пайдо мешавад; **ба гапи касе лагад задан** *мач.* миёни сухани касеро бурида, ба гап даромадан; **лагади харро хар мебардорад** (*мақ.*) дуруштию дағалии одами бадро назирӣ ӯ таҳаммул мекунад.

ЛАГАДАНДОЗ لگدانداز бо як ё ду пой ақиб зарба задани чорпой сумдор.

ЛАГАДАНДОЗӢ لگداندازى *исми амал аз лагад андохтан.*

ЛАГАДЗАН لگدزن асп, хар ё гове, ки бо лагад одамро мезанад, ҳайвоне, ки бо ду пой пушт лагад мезанад.

ЛАГАДЗАНӢ لگدزنى *исми амал аз лагад задан*; лагадзан будан.

ЛАГАДКОРӢ لگدكارى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДКӢБ لگدكوب :лагадкӯб кардан бо лагад задан; поймол кардан.

ЛАГАДКӢБА لگدكوبه зарбаи лагад; зарба.

ЛАГАДКӢБӢ لگدكوبى задан бо пой касе ё чизеро; поймол кардан; **лагадкӯбӣ кардан** бо лагад зада-зада поймол кардан.

ЛАГАДМОЛ لگدمال *ниг.* лагадкӯб; **лагадмол шудан** зери по монда хеле бисёр дучори лату кӯб шудан.

ЛАГАДМОЛӢ لگدمالى *ниг.* лагадкӯбӣ.

ЛАГАДПАРОН لگدپران *ниг.* лагадандоз.

ЛАГАДПАРОНӢ لگدپرانى *ниг.* лагадандозӣ.

ЛАГАДПАРТОӢ لگدپرتايى *исми амал аз лагад партофтан.*

ЛАГАДХАСТА لگدخسته лагадзада, лагадхӯрда, помолшуда.

ЛАГАДХОР لگدخور *кит.*, *ниг.* лагадхӯр.

ЛАГАДХӢР لگدخور 1. *сифати феълии замони гузашта аз лагад хӯрдан.* 2. *мач.* он ки озору шиканча дидааст.

ЛАГАДХӢРАНДА لگدخورنده *сифати феълии замони ҳозира аз лагад хӯрдан.*

ЛАГАН لگن 1. зарфи чуқури филизӣ барои да-

стшӯӣ ё чомашӯӣ, ташт, тос, тағора. 2. *гуфт.* табақи калон, лаъли. 3. *кит.* шамъдон.

ЛАГАНБАРДОР لگن بردار *мач.* хушомадгӯӣ, ко-салес.

ЛАГАНБАРДОРӢ لگن بردارى *мач.* хушомадгӯӣ, тамаллук.

ЛАГАНДА لگنده кӯк (бахя)-и абраву астари ли-боси пахтадор ё кӯрпа; **лаганда кардан** бо кӯкҳои калон-калон дӯхтани абраву астари либоси пахтадор ё кӯрпа.

ЛАГАНЧА لگنچه лагани хурд.

ЛАГЕР олм. لگير 1. бошишгоҳи муваққатии умумии дар ҳавои кушод ё дар хаймаҳо чой-гирифта: **лагери сайёҳон**. 2. номи баъзе муас-сисаҳо барои нигоҳ доштани гурӯҳи калони одамон: **лагери асирони ҳарбӣ**, **лагери ислоҳи меҳнатӣ**; **лагери мактабиён** истироҳатгоҳи тобистонаи мактабиён. 3. гурӯҳбандӣ аз нуқтаи назари маслак ва мароми иҷтимоӣ сӯй: **лагери сотсиализм**, **лагери тарафдори-ни сулҳ**.

ЛАГЛАГ لگ لگ *ниг.* лаклак.

ЛАГОМ لگام *кит., ниг.* лачом.

ЛАГОМГУСЕХТА لگام گسيخته *ниг.* лачомгусехта.

ЛАГОМГУСЕХТАГӢ لگام گسيختگي *кит., ниг.* лачомгусехтагӣ.

ЛАҒАД لعد *гуфт., ниг.* лагад.

ЛАҒВ а. لغو 1. сухани беҳудаду бемаънӣ, ҳарза, сафсата. 2. ботил кардан, бекор кардан; **лағв кардан** бекор кардан, аз эътибор соқит кардан, ботил кардан, мансух кардан, фасх на-мудан.

ЛАҒЖАНДА لغزنده *сифати феълии замони ҳозира аз лағжидан*; лағжон, лағжонак; **нигоҳи лағжанда** нигоҳи хунуки шубҳаангез; нигоҳи ғашовар.

ЛАҒЖАНДАГӢ لغزندگي *тарзи дигари сифати феълии замони ҳозира аз лағжидан*; лағзанда будан, лағзандагӣ.

ЛАҒЖИДА لغزیده *сифати феълии замони гузашта аз лағжидан*; лағжида рафтани сахт лағжидан.

ЛАҒЖИДАН//ЛАҒЗИДАН//ЛАҒЧИДАН

لغزیدن//لغزیدن//لغزیدن 1. молиш хӯрда аз чои худ рафтани, гечидан. 2. *мач.* надониста хато со-дир кардан, аз камтаҷрибагӣ хато кардан.

ЛАҒЖИШ//ЛАҒЗИШ لغزش//لغزش *исми феъли аз лағжидан//лағзидан*; **лағжиш хӯрдан** лағжи-дан, гечидан.

ЛАҒЖОН لغزان *феъли ҳол аз лағжидан*; дар ҳолати лағжидан.

ЛАҒЖОНАК لغزانک сатҳаш ба дараҷае тахту ҳамвор, ки дар рӯи он чизе истода наметаво-над, гечон, гечонак; **лағжонак кардан** лағжанда кардан, гечон кардан.

лағз асоси замони ҳозира аз лағзидан.

ЛАҒЗ لغز лағзиш, лағжидан; хазида ба чаҳиш омода шудани шер, паланг ва ғ.

ЛАҒЗАНДА لغزنده *ниг.* лағжанда.

ЛАҒЗАНДАГӢ لغزندگي *ниг.* лағжандагӣ.

ЛАҒЗИДАН لغزیدن *ниг.* лағжидан.

ЛАҒЗИШ لغزش *ниг.* лағжиш.

ЛАҒЗИШГОҲ لغزش گاه *чои лағзидан.*

ЛАҒЗ-ЛАҒЗОН لغزلغان лағжида-лағжида, гечида-гечида; ноустувор.

ЛАҒЗОН لغزان *феъли ҳол аз лағзидан*; лағжон.

ЛАҒЗОН(И)ДАН لغزانیدن//لغزانیدن *тарзи бавоси-таи лағзидан*; гечонидан.

ЛАҒМОН لغمان хӯр. навъи таом, ки аз хамири тор-тор буридаи дар об пухта ва аз қайлаи гӯшти қима, пиёз, сабзӣ, картошкаю нахӯд тайёр мекунанд.

ЛАҒЧИДАН لغچیدن *ниг.* лағжидан.

ЛАДҒ а. لدغ *кит.* газидани мор; неш задани каждому занбӯр.

ЛАДҒА а. لدغه *кит.* газидангӣ ва неши мору каждум.

ЛАДУННӢ ا. لدوني *кит., д.* он чи аз ғайри та-биату зеҳн ва ғайри саъю кӯшиш аз тарафи Худо ато шудааст, худодод: **илми ландуннӣ**.

ЛАЁҚАТ а. لياقت 1. лоиқ будан, сазоворӣ, шоис-тагӣ, арзандагӣ. 2. қобилиятнокӣ, қобилият,

истеъдод; **лаёқат доштан** а) лоик будан, сазовор будан; б) қобили коре будан, қобилият доштан, тавоной ва қудрати иҷрои коре доштан.

ЛАЁҚАТМАНД لياقت مند *ниг.* лаёқатнок.

ЛАЁҚАТМАНДӢ لياقت مندى лаёқатманд будан, болаёқатӣ.

ЛАЁҚАТНОК لياقت ناک *муқ.* болаёқат, қобил, мустаид; аз ўҳдаи ҳама кор мебаромадагӣ; ўҳдабаро.

ЛАЁҚАТНОКӢ لياقت ناکي *ниг.* лаёқатмандӣ.

ЛАЁЛӢ *а.* ليالى *кит.*, *ҷ.* лайл.

ЛАЁН ليان *кит.* дурахшон, тобон, бофурӯғ; **лаён-лаён** тобон-тобон, дурахшон-дурахшон.

ЛАЗГИНӢ لزگينى *мансуб ба* лазгӣ; забони халқи лазгӣ.

ЛАЗГӢ لزگي номи яке аз халқҳои маскани кишварҳои Доғистон ва Озорбойҷони Қафқоз: халқи лазгӣ, забони лазгӣ, рақси лазгӣ.

ЛАЗЕР *фр.* ليزر *физ.* асбоби оптикӣ барои дар як ҷо ҷамъ карда, ҳосил намудани дастаи пурқуввати шуоъ.

ЛАЗЕРӢ ليزرى *мансуб ба* лазер; ба воситаи лазер ҳосилшуда: **нури лазерӣ**.

ЛАЗЗАТ *а.* لذت ҳиссе, ки аз дарки хушӣ ва гуворой дар одам пайдо мешавад, ҳаловат; дарки мазаи хуш; ширинӣ; **лаззат бурдан** ҳаловат бурдан, маза кардан (*аз хӯрдан ё дидани чизи хушу дилкаш*); **лаззат гирифан** а) *ниг.* **лаззат бурдан**; б) *мач.* аз чизе баҳра бурдан; ҳаловати чизеро дидан; **лаззати дигар доштан** мазаи дигаргун доштан; бомазатар будан; хеле ҳаловатбахш будан; $\diamond$ **лаззати чизеро чашидан** аз чизе баҳра бурдан; хузуру ҳаловати чизеро дидан: **лаззати бўсаҳои аввалинро чашидан**, **лаззати дидор чашидан**, **лаззати ҳаётро чашидан**; **лаззати хӯрду хобро аз даст додан** бароҳат хӯрдаву хобида натавонистан; зиндагӣ барои касе талх шудан.

ЛАЗЗАТАФЗО لذت افزا он чи лаззати чизеро боз ҳам зиёдтар мекунад.

ЛАЗЗАТБАХШ لذت بخش он чи кас аз он лаззат ва

ҳаловат мегирад.

ЛАЗЗАТГИР لذت گير лаззатгиранда, аз маза ва гуворои чизе баҳраваршаванда.

ЛАЗЗАТӢ لذت ياب: **лаззатӢ гардидан** // **лаззатӢ шудан** лаззат бурдан, ҳаловат кардан; баҳраманд шудан.

ЛАЗЗАТӢБӢ لذت يابي лаззат бурдан, ҳаловат бурдан, лаззатӢ гардидан.

ЛАЗЗАТНОК لذت ناک хушмаза, гуворо, хуш-гувор.

ЛАЗЗАТФИЗО لذت فيزا *ниг.* лаззатафзо.

ЛАЗЗАТОВАР لذت آور оварандаи лаззат, чизе, ки мазаи хуб дорад, болаззат.

ЛАЗИЗ *а.* لذيز лаззатнок, болаззат, бомаза, хуштаъм; ширин: **меваҳои лазиз**, **таомҳои лазиз**, **хӯроқи лазиз**.

ЛАЗЪ *а.* لذع *кит.* сӯзиш; озор, озори дил.

ЛАИБ *а.* لعب *кит.*, *ниг.* лаъб.

ЛАИМ *а.* لئيم *кит.* 1. баҳили гузаро; ҳасис, мумсик. 2. нокас, фурӯмоя, пасттинат.

ЛАИМӢ لئيمي 1. баҳили, ҳасисӣ. 2. фурӯмоягӣ, нокасӣ.

ЛАИМОНА لئيمانه баҳилона, ҳасисона.

ЛАИМУТТАБЪ *а.* لئيم الطبع *кит.* ҳасистабият, мумсик.

ЛАИН *а.* لعين 1. лаънаткарда, лаънатӣ, малъун. 2. нокас, бадтинат, палид: **душмани лаин**, **ҳасми лаин**.

ЛАЙИН *а.* لئين нарм, мулоим.

ЛАЙЛ *а.* ليل шаб; **лайлу наҳор** шабу рӯз.

ЛАЙЛАК لکک *ғуфт.*, *ниг.* лаклак.

ЛАЙЛАКӢ لککي *ғуфт.*, *ниг.* лаклакӣ.

ЛАЙЛАТУЛҚАДР *а.* ليلة القدر *д.* шаби қадр, шаби 27-уми моҳи рамазон, ки он шабро бандагон бо дуову ибодат рӯз мекунад.

ЛАЙЛӢ *а.* ليلى 1. *мансуб ба* лайл; шабӣ, шабона. 2. номи маъшуқаи Мачнун дар достони «Лайлӣ ва Мачнун». 3. *киноя аз* маъшуқа, маҳбуба.

ЛАӢЛО لايلا *ниг.* лайлӢ 2.

ЛАӢС а. لايث *кит.* шери дарранда.

ЛАК I لک 1. сад ҳазор; **лак-лак** // **лак андар лак** хеле зиёд, бисёри бисёр; **лаки дар лак** *ниг.* **лак андар лак**; **□** **ҳисоб чав-чав, бахшиш лак-лак** он ки қораш ҳисоби нест, шахси исрофқор.

ЛАК II لک аҳмақ, аблаҳ, нодон; **Лаку Пак** а) номи ду қаҳрамони содалавҳи афсонавӣ; б) *мач.* ду аблаҳи бо ҳам дӯст: **лаку пак**.

ЛАК//ЛОК III لک//لاک 1. либос ё порчаи кӯҳна ва пора-пора. 2. жандапӯш, гандапӯш.

ЛАКАЛАК لکک :**лакалак задан** ба оҳанги рақсу суруд қарсақ задан.

ЛАКАШАМ لکشم *гуфт.* лаванд, ландахур, ноӯҳдабаро.

ЛАКДИРОӢ لکديراي ҳарзагӯй, беҳудагӯй, жоҷхо.

ЛАККА لکк доғи ба рӯи чизе пайдошуда, асаре, ки аз равған, ранг *ва г.* дар либос ё чизҳои дигар мондааст, доғ; **□** **лаккаи абр** пораи абр, абрпора.

ЛАККАГИРӢ لکگيري пок қардани доғ аз либос.

ЛАККАДОР لکگدار доғдор; **лаккадор қардан** а) доғдор қардан; б) *мач.* бадном қардан.

ЛАКЛАК لکک парандаи пой, гардан ва нӯлаш дарозе, ки баҳорон дар ҷойҳои баланд ошёна месозад, лайлак.

ЛАКЛАКБОЗӢ لککبازي як хел бозии бачагон, ки аз қоғаз чизе месозанд ва мисли бодбарак ҳангоми шамол ба ресмон баста мепаронанд.

ЛАКЛАКӢ لککي ба монанди лаклак, лаклакмонанд; **барфи лаклакӢ** барфи қалонқалони нарм.

ЛАКЛАКХОНА لککخانه лонаи лаклак.

ЛАКМУС ҳол. لکمس моддаи кабудӣ рангуборӣ, ки аз растаниҳои баҳрӣ месозанд ва ҳамчун индикатори химиявӣ истифода мебаранд.

ЛАКНАТ//ЛУКНАТ а. لکنت гирифтани забон дар вақти гап задан, тутилагӣ; **лакнат доштан** вақти гапзанӣ забон гирифтани, тутила (алқан) будан.

ЛАКОНА لکانه *кит.* ҳасиб, рӯдаи гӯсфанд, ки бо гӯшту чигари кӯфта пур қарда мепазанд.

ЛАКОТ لکات хаставу бемадор, шалпар (*аз қори зиёд ва г.*): **лакот шудан**.

ЛАКОТӢ لکاتي беҳолию бемадорӣ, шалпарӣ.

ЛАКҲАН ҳ. لکهن *д.* рӯзадории ҳиндуён ва бутпарастон.

ЛАҚ :**лақу дақ** замини хушки беалаф; **лақу лүқхо** кӯҳнақола, лашу луш, чизҳои кӯҳнаю фарсуда, лоқу пар; **лақу луқи рӯзгор** чизҳои зарурии хона, чизу қораи рӯзгор.

ЛАҚАБ а. لکب номи иловагие, ки ба қас аз рӯи сифати неқ ё бад, ё аз рӯи ягон қораш дода мешавад (*муқ.* **тахаллус**, ки ҳуди шахс интиҳоб мекунад); унвон: **лақаб гирифтани, лақаб гузоштани, лақаб додан, лақаб доштани, лақаб мондани, лақаб ниҳодани; лақаб равшантар аз ном аст** (*мақ.*) лақаб чигунагии шахсро беҳтар аз ном ифода мекунад.

ЛАҚАБГУЗОРӢ لکبگذاري *исми амал аз лақаб гузоштани; лақабмонӣ.*

ЛАҚАӢ لکي 1. номи яке аз қабилаҳои туркзабон. 2. намояндаи ин қабила.

ЛАҚАӢӢ لکيي *мансуб ба қабилаи лақай; аспӣ лақайӣ* номи яке аз зотҳои аспӣ борқашу саворӣ, ки дар Тоҷикистон парвариш мешавад.

ЛАҚВА а. لکوه *тиб.* беморие, ки даҳон ё рӯи одам қач мешавад, фалаҷи рӯй.

ЛАҚИТ а. لکيط *кит.* қӯдаки навзоди бесоҳиб, бачаи партов.

ЛАҚҚА لکک *ниг.* **лаққамохӣ.**

ЛАҚҚАМОҲӢ لککمهامي *зоол.* як навъ моҳии қалони мӯйлабдор аз оилаи зағорамохӣ.

ЛАҚҚИГӢ لککيگي пургӯй, сергапӣ, ҳарзагӯй, ёвагӯй.

ЛАҚҚИДА لککيده *сифати феълӣи замони гузашта аз лаққидани; лаққидани мондани* а) беихтиёр сергапӣ қардан, ноогоҳона саргарми сӯҳбат шудан; б) нохост дар қораи чизе гуфта мондани, сирреро беихтиёр ором қардан.

ЛАҚҚИДАН لککيدن бисёр ва беҳуда гап задан, ҳарза гуфтани, беҳудагӯй қардан.

ЛАҚҚӢ لقی сергап, серчоғ, ҳарзагӯ; даҳаняла; **лаққӣ афтидан (афтодан)** а) зуд бовар кардан; б) осон фиреб хӯрдан, фирефта шудан.

ЛАҚҚОН(И)ДАН لقانیدن//لقانندن тарзи бавоситаи **лаққидан**; касеро бисёр гап занондан, ба гап андохтан (*барои шӯхӣ ё гапгирӣ*).

ЛАҚҚОН(И)ДАНИ لقانیدنی//لقانندنی сифати феъли замони оянда аз **лаққон(и)дан**; **лаққон(и)данӣ** шудан касеро ба гап андохтан хостан, бо мақсад ба гап гирифтани касе.

ЛАҚЛАҚ لقاق гуфт. бемаънигӯӣ, ҳарзагӯӣ; сергапӣ.

ЛАҚЛАҚА ا. لق لقه кит. 1. бонги лаклак. 2. овози саҳти боизтироб. 3. ниг. **лақлақ**.

ЛАҚУЛУҚ لوق لوق гуфт., ниг. **лақ (лақу лүқ)**.

ЛАЛЛУ//ЛАЛЛУҚ لالو//لالوق гуфт. фарбеҳи камқувват ва ноӯҳдабаро.

ЛАЛЛУҚОНА لالوقانه гуфт. монанди лаллуқ; лавандона.

ЛАЛМ لالم замини корамаи беоб, замин, ки обёрӣ намешавад.

ЛАЛМИКОР لالمی کار деҳқон ё воҳиди дигари кишоварзӣ, ки дар заминҳои лалмӣ киштукор мекунад.

ЛАЛМИКОРӢ لالمی کاری киштукор дар замини лалмӣ, зироат дар замини обёринашаванда; **майдони лалмикорӣ** киштзори лалмӣ.

ЛАЛМӢ لالمی 1. обёринашаванда; аз барфу борон обхӯранда: **замини лалмӣ**; **лалмӣ киштан** дар замини лалмӣ кишт кардан. 2. ғалла ва дигар маҳсулоти кишоварзӣ, ки дар замини лалмӣ рӯёнида шудааст: **гандуми лалмӣ**, **тарбузи лалмӣ**; **шавад - обӣ**, **нашавад - лалмӣ** (*зарб.*) дар мавриди аз рӯи таваккал иҷро кардани коре, ки суду зиёни он начандон аст, истеъмол мешавад.

ЛАМА I исп. لمة зоол. як навъ ҳайвони ҷуфтсум аз оилаи шутурҳо.

ЛАМА II тибет. لمة роҳиби буддоӣни Тибет ва Муғулистон.

ЛАМАИЗМ тибет. لمة يزم яке аз мазҳабҳои асосии буддой, ки пайравонаш дар Тибет, Муғулистон ва Русия (*буриятҳо, қалмиқҳо ва*

тувагиҳо) зиндагӣ мекунад.

ЛАМАРКИЗМ фр. لمرکيزم назарияи инкишофи эволюсионии табиати зинда, ки табиатшиноси фаронсавӣ Ж.Б. Ламарк (1744-1829) пешниҳод кардааст.

ЛАМ-ЛУМ لامل کالимаи тасвирӣ; **лам-лум карда гаштан** гуфт. бо чизе худро машғул кардан, бо коре худро банд карда гаштан.

ЛАМПА фр. لمپه 1. чароғи навъ ва соҳти гуногун: **лампаи карасинӣ**, **лампаи овеза**, **лампаи даврапилга**, **лампаи хирасӯз**, **шишаи лампа**, **лампа(ро) даргирондан**, **лампаро хомӯш кардан**; **лампаи сиюм (чилум)** чароғи даврапилгаи равшане, ки асосан ба сақф овехта мешавад; **равғани лампа** карасин; **лампа сӯхтан** лампа даргирифтани. 2. *физ.* номи баъзе асбобҳои махсус: **лампаи генераторӣ**, **лампаи электронӣ** (*дар радиотехника*); **□ лампаи лаҳимкорӣ** лампаи бензинӣ барои тафсонидани лаҳимкаш.

ЛАМПАДОР لمپه دار :**радиоприёмники лампадор** радиоприёмники бо лампаҳои электронӣ коркунанда.

ЛАМПОЧКА р. لمپاچکه чароғе, ки бо қувваи барқ дармегирад.

ЛАМС I а. لمس палмосида, даст-даст карда дарк кардан, бо даст эҳсос кардан (*дуруштию гармӣ, сардию гармии чизеро*); **қобили ламс** ламсшавандагӣ, ламспазири; **ламс кардан** а) бо даст эҳсос кардан; б) даст-даст карда дидан чизеро.

ЛАМС II а. لمس гуфт. сушт, ланҷ: **ламсу фаҳӯл** сусту лаванд.

ЛАМТУР لمتر кит. ғафс, фарбех, лаванд.

ЛАМҲА а. لمحہ кит. муддати андак, лаҳза, дам.

ЛАМЪА а. لمة дурахш, равшанӣ, партав.

ЛАМЪАФИШОН لمة فشان партавфишон, равшаниандоз.

ЛАМЯЗАЛ а. لم يزل 1. безавол; ҷовид, абадӣ, безаволӣ. 2. безавол (*сифати Худо*).

ЛАНГ I لنگ одам ё ҳайвоне, ки як пояш айб дошта (*хоҳ модарзод ва хоҳ маъюб шуда*), дуруст роҳ рафта наметавонад, ҷӯлоқ; **хари**

ланг а) хари як пояш маъюб; б) *мач.* суфрафтор, танбал.

ЛАНГ II *نگ گوفт.* иллат; бало, офат; **ланг будан** иллатнок (нуқсондор) будан; **ланг расидан** осеб расидан, офат расидан.

ЛАНГАР *نگر* 1. оҳани вазнини махсуси занчирдор, ки вақти таваққуфи киштиҳо барои устувор истодани онҳо ба об мепартоянд: **лангари киштӣ**; **лангар андохтан // лангар партофтан** а) ба об лангар партофтани киштӣ барои аз ҳаракат боздоштан (*дар бандар*); б) *мач.* дар чое таваққуф кардан; устувору барқарор истодан; **лангар бардоштан** лангар аз об берун овардани киштӣ (*барои бароҳ баромадан*). 2. чизи вазнине, ки барои дар як вазъият нигоҳ доштани дастгоҳе ба кор мебаранд: **лангари дастгоҳи бофандагӣ**; **лангари соат** қисми таркибии соатҳои деворӣ, ки бо чунбидани он чархҳои соат ба ҳаракат меоянд, раққосаки соат. 3. *таър.* чое, ки ҳар рӯз дар он ба факирон оши умумӣ меоданд; **лангар зада** бо тамкин, бо виқор, бо салобат: **лангар зада истодан**, **лангар зада нишастан**.

ЛАНГАРАК *نگرک* *ниг.* лангарча; лангараки соат *ниг.* лангари соат.

ЛАНГАРАНДОЗӢ *نگراندازی* *исми амал аз лангар андохтан*; **чои лангарандозии киштиҳо** *ниг.* лангаргоҳ.

ЛАНГАРГОҲ *نگرگاه* чои лангар андохтан ва истодани киштиҳо; бандар.

ЛАНГАРДОР *نگردار* 1. дорои лангар, болангар; **соати лангардор**. 2. сангин, вазнин.

ЛАНГАРӢ *نگری* *мансуб ба лангар* 3; **табақи лангарӣ** табақи бисёр калон.

ЛАНГАРЧӢӢ *نگرچوب* чӯби дарозе, ки дорбозон вақти дорбозӣ барои нигоҳ доштани мувозинат ба даст мегиранд.

ЛАНГАС *نگس*: **лангас задан** *гуйт.* забона задан (-и оташ).

ЛАНГИДА *نگيده* *сифати феълии замони гузашта ва феъли ҳол аз лангидан*.

ЛАНГИДАН *نگيدن* 1. ба сабаби иллати модарзод ё маъюбу дардманд будани як пой дуруст

роҳ рафта натавоништан, дар рафтор халал пайдо шудан. 2. *мач.* пеш нарафтани коре, дар коре халал ва таваққуф рӯй додан. 3. *мач.* дар коре омил набудан, кореро нағз надоништан: **дар коре лангидан**; **◇ бо (ҳар) ду по лангидан** а) ягон пешравӣ надоштани кор (-и идорае); б) ниҳоят ноӯҳдабаро будани касе; **пой касе дар иҷрои коре налангидан** дар иҷрои коре дудила нашудан, бечуръатӣ накардани касе; **чун шутур аз элак лангидан** кори азимеро анҷом дода, дар иҷрои кори хурде очиз мондан; аз ӯҳдаи ҳалли масъалаи душворе баромада, дар ҳалли масъалаи ноҷизе дармондан.

ЛАНГӢ *نگي* ланг будан; дуруст роҳ гашта натавоништан бинобар иллат доштани пой.

ЛАНГОК *نگاک* *кит.* ранҷонанда, хафақунанда ва нофорам.

ЛАНГОН *نگان* *феъли ҳол аз лангидан*; роҳгардӣ бо пой ланг, лангида (роҳ гаштан); **лангон-лангон** лангида-лангида роҳ рафтан, мисли ланг роҳ гаштан.

ЛАНДАХУР *ندهور* одами қавихайкали пурзӯри танбал.

ЛАНДАХУРӢ *ندهوري* танбалӣ.

ЛАНЧ *نج* 1. суст, беморнамо; лакот. 2. палаве, ки нисбатан зиёд дам хӯрда ё биринҷаш бо сабаби серобӣ мулоим шудааст. 3. *мач.* расво, бемаза, чатоқ; **◇ корро ланч кардан** корро вайрон кардан; корро расво кардан.

ЛАНЧА *نجه* *кит.* рафтори бо нозу ишва, нозхиром.

ЛАНЧИДАН *نجيدن* *кит.* 1. кашида баровардан, баровардан (*аз даруни чизе*). 2. ба ин тарафу он тараф майл карда мурғобивор роҳ гаштан.

ЛАНЧӢ *نجي* 1. сустӣ, бемадорӣ; лакотӣ. 2. офат, бало.

ЛАОЛӢ *ا. لالی* ч. лӯълӯ.

ЛАОМА *ا. لامه* 1. лаимӣ, нокасӣ. 2. хасисӣ.

ЛАПАР I *پير* қисми саҳти пеши кулоҳ, кепка; лабаи кепка.

ЛАПАР II *پير* *мус.* сурудхонии бадеҳамонанди

дукаса.

ЛАП-ЛАП لپ لپ *калимаи тақлиди* садои мавчи об; шалаппас.

ЛАППАС/ЛАППОС لپس/لپاس *гуфт.*, *ниг.* **лаппас** ва **лаппиш** 1; **лаппас задан** дар ҳолати лаппиш будан, лаппидан (-и об ва мавҷҳои дигар).

ЛАППАСЗАНИ لپس زني *мавҷзани*.

ЛАППИДА لپيده *сифати феълии замони гузашта аз лаппидан; лаппида-лаппида* лаппиш хӯрда-лаппиш хӯрда.

ЛАППИДАН لپيدن *чунбидани чизҳои обакӣ; андак талотум доштани об; бо таъсири бод ба чунбиш омадан, амвоҷ хӯрдан (-и парчам ва ғ.).*

ЛАППИШ لپش 1. *исми феъли аз лаппидан; чунбиши чизҳои обакӣ ва эҳтизози матоъҳои тунуку нозук; шалаппас задан; лаппиш хӯрдан* 1. *лапидан, лаппас задан.* 2. *физ.* ҳаракате, ки дараҷаи муайяни такроршавӣ дорад: **лаппиши раққосаки соат, суръати лаппиши механикӣ.**

ЛАППӢ لپي *гуфт.* *нохост, якбора ногаҳон; лаппӣ карда омадан* *нохост омада мондан.*

ЛАППОН(И)ДАН لپاندين//لپانيدن *тарзи бавоситаи феъли лаппидан; чунбонидан, ба чунбиш овардан (-и чизҳои обакӣ ва матоъҳои тунук).*

ЛАППОС لپاس *ниг.* **лаппас.**

ЛАР لر *кит.* 1. *чӯй, ки онро хоҳ сел ва хоҳ одам кандааст.* 2. *бағал, каш.*

ларз لرز *асоси замони ҳозира аз ларзидан.*

ЛАРЗ لرز *ларза, ларзиш; табу ларз* *вараҷа, табларза; тарсу ларз* *аз шиддати тарс ларзидан; бо тарсу ларз* *тарсону ларзон; ларз-ларз* *ларзанда, ларзон; ларз хӯрдан* *ларзидан.*

ЛАРЗА لرزه *чунбиш, таконхӯрии пай дар пай, ларза, раъша; эҳтизоз; ларза афкандан (афгандан) // ларза андохтан* *ниг.* *ба ларза андохтан; ларза афтодан* *ниг.* *ба ларза афтодан; ларза гирифтган* *касери* *ларзидан; вараҷа гирифтган* *касери; замин ба ларза омадан // замин ба ларза шудан* *замин чунбидан, за-*

минчунбӣ шудан; ба (дар) ларза андохтан // ба ларза даровардан // ба ларза овардан а) *ларзонидан, ба чунбиш овардан;* б) *мач.* *чунбонда рӯ ба сустиву вайронӣ овардан; ба ларза афтодан // ба ларза даромадан // ба ларза омадан* *ларзидан, такон хӯрдан, ба раъша афтодан.*

ЛАРЗАНДА لرزنده *сифати феълии замони ҳозира ва феъли ҳол аз ларзидан; ларзон.*

ЛАРЗИДА لرزيده *сифати феълии замони гузашта аз ларзидан; ❑ дили касе ларзида мондан* *ҳаросида мондан, ҳаросон шудан, тарсидан.*

ЛАРЗИДАН لرزيدن 1. *пайдарҳам, тез-тез ва бо фосилаҳои кӯтоҳ-кӯтоҳ чунбидан, такон хӯрдани ягон чиз (ҷои худро дигар накарда); ба раъша афтодан (-и бадан), ларза хӯрдан: дарағ-дарағ (дарақ-дарақ, дир-дир) ларзидани аъзои бадан, пир-пир ларзидани коғаз; замин ларзидан* *замин чунбидан, ба ларза омадани замин.* 2. *мач.* *ҳаросон шуда, ба изтироб афтодан, тарсидан, тарсида ба воҳима афтодан; овози касе ларзидан* *дар овози сухани касе эҳсос шудани ҳаяҷони саҳту изтироб; ❑ дили касе ларзидан* *тарсидан, ҳаросидан, ба воҳима афтодан; ба худ ларзидан* *сахт ларза гирифтани касе, бо шиддат ларзидани тамоми бадани касе; чун барги бед ларзидан // барги бед барин ларзидан* *сахт ларзидан аз ғояти тарсу ваҳм.*

ЛАРЗИШ لرزش 1. *исми феъли аз ларзидан; ларза, такон, чунбиш, раъша: ба ларзиш овардан* *ларзондан; ба ларзиш омадан* *ларзидан.* 2. *чунбиши муттасили ҷисме, лаппиш.*

ЛАРЗ-ЛАРЗОН لرزلرزان *дар ҳолати ларзандагӣ, ларзида-ларзида.*

ЛАРЗОН لرزان *феъли ҳол аз ларзидан; дар ҳолати ларзиш буда, ларзанда: бо дастони ларзон, бо овози ларзон: тарсону ларзон* *дар ҳолати тарсу ларз, бо тарсу ларз; ларзон шудан* *ларзидан, ба ларза афтодан.*

ЛАРЗОНАК لرزانك *андаке ларзанда; пули ларзонак* *кӯпруки ноустувор, пули шалақ.*

ЛАРЗОНАНДА لرزاننده *сифати феъли аз ларзидан; ба ларза дароваранда.*

ЛАРЗОН(И)ДАН لرزاندين//لرزانيدن *тарзи бавоси-*

таи ларзидан; ба ларза овардан, ба ларзиш водор кардан; чунбондан, такон додан; ба эҳтизоз овардан.

ЛАС لاس навъи матои нахии якранг, ки бештар барои астар ба кор меравад.

ЛАСИН لاسين *ниг. ласӣ.*

ЛАСӢ لاسى *мансуб ба лас*; аз лас дӯхташуда.

ЛАСМ *а. شم кит. бўсидан, бўсиш.*

ЛАТ I لت 1. задан бо даст, калтак *ва г.*, зарба, латма. 2. халал, монеа; **зарбу лат** задан, калтакӯбӣ, калтакорӣ, лату кӯб; **лат додан чизеро** а) задан, такон додан; зада тела додан; б) *хӯр.* лат дода омехта ва тайёр кардани ягон чизи шуррут (*барои пухтан*); в) *мач.* халал расондан, монеъ шудан; миёни корро шикастан; **лат додан касеро мач.** гап ё раъйи касеро гардонда ўро хичил кардан; касеро саҳт сарзаниш кардан, афшонда партофтан; **лат задан** *ниг. лат додан чизеро*; б) **лат хӯрдан** а) зарба дидан, ба зарба дучор шудан; б) дар натиҷаи афтодан, беҳаво пой мондан, бори вазнинеро бардоштан *ва г.*, муддате дардманд шудан (-и даст, пой ё миёни одам); в) *мач.* зада шудан, дучори сарзанишу танқид шудан; **миёни кор лат хӯрдан** *киноя аз халал ёфтани коре, ба монеае дучор омадани коре.*

ЛАТ II لت *кит. шашпар, гурз.*

ЛАТ III لت *пора*; **лат-лат** *пора-пора*, порча-порча, тикка-тикка.

ЛАТАНБАР//ЛАТАНБОР لتنبر//لتنبار *кит. 1. пурхӯр, бисёрхӯр, шикампараст. 2. мач. ҳечқора, коҳил. 3. нодон, чоҳил, аҳмак.*

ЛАТАНБОН لتنبان *кит. он ки шикамаш аз пурхӯрӣ монанди анбон шавад, шикамбора, пурхӯр.*

ЛАТАР لتر 1. *қҳн.* воҳиди вазн, ки ба 2,5 кг баробар будааст. 2. *кит.* як навъ қадаҳи шаробхӯрӣ.

ЛАТБАРДОР لت بردار *чонсаҳт, саҳтчон; тобовар.*

ЛАТБАРДОРӢ لت بردارى *чонсаҳтӣ, саҳтчонӣ; тобоварӣ.*

ЛАТВИЯГӢ لتويگى *ниг. латвӣ.*

ЛАТВӢ لتوى *мансуб ба Латвия; латвиягӣ: забони*

латвӣ, миллати латвӣ; аҳли латвӣ латишҳо.

ЛАТИФ *а. لطيف* 1. нозук, зариф; нарм. 2. гуворо, форум, матбӯъ. 3. дилкаш, дилпазир, дилписанд; нозанин, раъно, зебо; **андоми латиф** андоми нозуку зебо, қаду қомаи раъно; **боғи латиф** боғи дилписанду дилқушо; **бӯи латиф** бӯи хушу форум (-и гулу майса); **савти латиф** овози форуму гӯшнавоз; **санъати латиф** санъати нафис, хунари зебо; **табассуми латиф** табассуми аз рӯи меҳру лутф, табассуми ширин; **табъи латиф** табъи нозук; хулқу атвори дилписанд; **таоми латиф** хӯроқи хушмазаву гуворо; **чинси латиф** а) чинси нозук; б) *мач.* ишора ба зан; **хусни латиф** чамоли ҷаззоб, хусни дилфиреб; **шеъри (ашъори) латиф** шеъри пурнафосат, шеъри нағз.

ЛАТИФА *а. لطيفه* 1. яке аз жанрҳои насрии адабиёт аст, ки ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар ва нақлҳои кӯтоҳи дилнишинро дар бар мегирад, базла; аския.

ЛАТИФАГӢ لطيفه گويى *нақл кардани ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар, зарофатгӯӣ, мутоиба; латифагӯӣ кардан* латифа гуфтан, зарофатгӯӣ кардан (*одатан барои вақтгузаронӣ*).

ЛАТИФАГӢ لطيفه گوى *он ки латифа мегӯяд, гӯяндаи ҳикояҷаҳои шӯҳи хандаовар.*

ЛАТИФАНАМО لطيفه نما *монанди латифа, шӯҳиомез, ҳикояҳои латифамонанд.*

ЛАТИФАНДОМ لطيف اندام *андоми латиф дошта, нозукандом.*

ЛАТИФАНДОМӢ لطيف اندامى *латифандом будан, нозукандомӣ.*

ЛАТИФБОЗУ لطيف بازو *дорои бозуи зебо ва нарму нозук.*

ЛАТИФӢ لطيفى *латиф будан; латофат, назокат.*

ЛАТИФМАНЗАР لطيف منظر *хушрӯӣ, зебосурат, хушандом.*

ЛАТИФПАЙВАНД لطيف پيوند *мавзун, нозук.*

ЛАТИФСИРИШТ لطيف سرشت *покниҳод, нозуктабъ.*

ЛАТИФТАБИАТ لطيفه طبيعت *некӯсиришт, хушхулқ.*

ЛАТИФХӢ لطيف خوئى *нармхӯӣ, хушфеълӣ,*

- хушхулкӣ.
- ЛАТИШ** لتيش *ниг.* латвӣ (аҳли латвӣ).
- ЛАТИШӢ** لتيشي *мансуб ба латишҳо; забони латишӣ* *ниг.* латвӣ (забони латвӣ).
- ЛАТМА** *а.* لطمه ба ҳамдигар хӯрдани ду чиз; садама, осеб; зарба; тарсақӣ, шаппотӣ; **латма задан** а) зарба расонидан; б) халал расондан.
- ЛАТОИФ** *а.* لطائف 1. *ҷ.* латифа. 2. *кит.* нозуқиҳо, бориқиҳо. 3. лутфу марҳамат.
- ЛАТОИФУЛҲИЯЛ** *а.* لطائف الحيل *кит.* макру ҳилаҳои нозук.
- ЛАТОФАТ** *а.* لطافت 1. латифӣ, назокат, нозуқӣ, зарифӣ. 2. зебой, раъноӣ: **латофати субҳи баҳорӣ, ҳусну латофати духтар, ҳусну латофати фасли сол.**
- ЛАТРА** لتره *кит., кҲн.* пора-пора, дарида.
- ЛАТТА** لته 1. қисме аз матоъ; як порча матоъ аз либос ё ягон чизи кӯҳна аз кор баромада: **ба латта бастан, бо латта пок кардан; латтаи кӯҳна** *ниг.* латтакӯҳна; **латтаи оҳорӣ** а) порчаи оҳордор, матое, ки барои шах ва ҷилдор шудан ба он оҳор молидаанд ё ба оби оҳордор андохта гирифтаанд; б) *маҷ.* матои нав; **латтаи софӣ** матое, ки бо он чизҳои обакиро аз ҷирку дурд ва *г.* соф мекунанд, порча барои полудани моеот. 2. *маҷ.* одами аз ҳад зиёд мулоимтабиату сустирода; **латтаи касе ба (бар) об афтидан** а) сирри касе фош шудан; б) расову шарманда гардидан.
- ЛАТТАБАНД** لته بند бо латта басташуда; **латтабанд кардан** бо латтае бастан (*мас., даҳони сатилро*).
- ЛАТТАГИН//ЛАТТАГӢ** لته گين//لته گي он чи ба латта марбут ё аз латта дӯхта шудааст.
- ЛАТТАКӢХНА** لته كنه латтаи фарсуда ва нодаркор; либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекора.
- ЛАТТАПАРАСТ** لته پرست зан ё марде, ки ба либоспӯшӣ ва умуман ба сару либос аз ҳад зиёд аҳамият медиҳад.
- ЛАТТАПЕЧ** لته پيچ он чи ба латта печонда шудааст; **латтапеч кардан** бо латта печондан.
- ЛАТТАПОРА** لته پاره порчае аз матои кӯҳнаву нодаркор, латтакӯҳна; лахтак.
- ЛАТТА-ПУТТА** لته پته либос ва дигар чизҳои кӯҳнаи бекора ё камарзиш.
- ЛАТТАХОР** لته خوار *бот.* навӣ алафи бегона, ки одатан дар ғаллазор мерӯяд ва баргу пояи сабзу сафедчатоби нарми хордор ва гули сабадаки бунафшу сурхранг дорад.
- ЛАТХОРА** لته خواره он ки зарбахоро тоқат ва таҳаммул мекунад.
- ЛАТХӢРӢ** لته خوري зарбхӯрӣ, садама дидан.
- ЛАТХӢРДА** لته خورده *сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан; зарбахӯрда, садамаи да.*
- ЛАТХӢРДАГӢ** لته خوردگي *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лат хӯрдан; латхӯрдагиҳои бадан.*
- ЛАФ(Ф)** لاف печониш дар шакли лӯла, лӯлакорӣ; **лаффу нашр** *ади.* дар шеър ё наср дар як қатор омадани чанд калима (*мас., исм*), ки дар паси онҳо калимаҳои муносибашон (*мас., сифатҳо ё феълҳои*) мутаносибан ба ҳамон миқдор оварда мешаванд.
- ЛАФЕТ** لاف *олм.* ҳ. маснади тӯп, аробаи тӯп, пояи тӯп.
- ЛАФЗ** *а.* لفظ 1. гапе, ки аз даҳон мебарояд, сухан, калом, гап. 2. *гуфт.* забон, лаҳча; **лафзи қабех** сухани зишт, гапи ганда; дашном; **лафзи бад доштан** бадгап будан, дуруштсухан будан; **лафз ба лафз** калима ба калима, ҳарф ба ҳарф, таҳтуллафз; **аз лафзи худ гаштан** аз қавли худ гаштан; аҳдшиканӣ кардан.
- ЛАФЗАН** *а.* لفظاً даҳонакӣ, ба таври шифохӣ.
- ЛАФЗБОЗ** لفظ باز *ниг.* суханбоз.
- ЛАФЗБОЗӢ** لفظبازي суханбозӣ, сухан-пардозӣ (*ба маънӣ кам аҳамият дода*); сафсатагӯӣ.
- ЛАФЗӢ** لفظي шифохӣ, даҳонакӣ; **адабиёти лафзӣ** адабиёти даҳонакӣ, фолклор; **санъати лафзӣ** *ади.* яке аз ду санъати бадеӣ, ки зебоии суханро ба мадди аввал мегузорад.
- ЛАФИФ** *а.* لفيف *ниг.* 1. дарҳампечида. 2. *маҷ.* ҳамроҳ, дӯсти холис.
- ЛАФЧ//ЛАФҶ** لفعج//لفج *кит.* 1. лаби ғафси овезон

мисли лаби шутур. 2. гӯштпораи беустухон.

ЛАФЧА//ЛАФҚА لَفْجَه//لَفْجَه *ниг.* лафч.

ЛАФЧАН لَفْجَن *кит.* одами лабгафс.

ЛАФЧ لَفْج *ниг.* лафч.

ЛАФҚА لَفْج *ниг.* лафча.

ЛАХА لَخَه кӯҳна, кафши кӯҳна, ки дар пой намеистад.

ЛАХА-ЛАХА لَخَه لَخَه *гуфт.* кӯҳнаи чигда-чигда, дарида; **кӯрпаи лаха-лаха** кӯрпаи кӯҳнаи даридагӣ.

ЛАХ-ЛАХ لَخ لَخ *шакли кӯтоҳшудаи* **лахт-лахт**; тамоман порашуда ва дарида.

ЛАХЛАХА لَخ لَخ *кит.* хушбӯиҳои омехта (*аз мушку анбар ва ғ.*).

ЛАХТ I لَخت *пора, хисса, қитъа, тикка; лахте* а) поре, қисме, қитъае аз чизе; б) *кит.* нафасе, даме, лаҳзае; **лахти чигар** поре аз чигар; чигарпора; *муқ.* **хуни чигар**; **лахт-лахт** а) поре, тикка-тикка; б) *кит.* кам-кам, андак-андак; **лахти чон киноя** аз шахси ниҳоят азиз; **лахти хун гардидани чигар** чигархун шудан аз дарду алам; гирифтори ғами сахту мусибат шудан.

ЛАХТ II لَخت *кит.* шашпар, гурз, лат; **лахти Рустам** гурзи Рустам.

ЛАХТА لَخت *порчаи хурде аз чизе, тикка, пора; лахтаи хун* хуни баста, хуни хушкшуда; **лахта-лахта** а) порча-порча; б) лӯнда-лӯнда (*oid ба хун*); **лахта кардан** ба порчаҳои хурд мубаддал кардан, тика-тика кардан.

ЛАХТАК لَخت *пораи баъд аз либосбурӣ мондаи матоъ, қуроқ.*

ЛАХТАШАВӢ لَختَه شَو *гафс шудани хун.*

ЛАХЧА لَخْجَه 1. оташпора, ахгар; қисми баъд аз шӯъла зада сӯхтан сурхшудамондаи хезуму ангишт; **лахча барин // лахчаи оташ барин** сурхи ба ранги лахчаи оташ монанд. 2. *мач.* қисми насӯхта сиёхшудамондаи ангишту хезум, чуғ.

ЛАХЧАВОР لَخْجَه وَار *мисли лахча.*

ЛАХЧАК//ЛАХШАК لَخْجَک//لَخشَک *оши хамираш порча-порчаи чоргӯша буридашуда,*

туппа.

ЛАХШ لَخش 1. лағз, лахшидан, лағзидан. 2. *гуфт.* захм.

ЛАХША لَخشَه *гуфт.* захм.

ЛАХШИДА لَخشيدَه *сифати феълии замони гузашта аз* **лахшидан**; рахшида, дурахшида, тобида.

ЛАХШИДАН I لَخشيدَن *ниг.* лағчидан.

ЛАХШИДАН II لَخشيدَن *рахшидан, дурахшидан.*

ЛАХШИШ لَخشيش *ниг.* лағжиш.

ЛАХШОН لَخشَان *навъи ширинӣ.*

ЛАХ لَه *кит.* 1. шароби ангур. 2. бӯй.

ЛАҲА لَه *василаи рӯзгузаронӣ, василаи гузарони зиндагӣ, маҳола.*

ЛАҲАБ *а.* لَهَب *кит.* забонаи оташ, шӯълаи оташ.

ЛАҲАД *а.* لَحد *шикофи таги гӯр, ки мурдари ба он чо мегузоранд; гӯр, қабр; □ аз гаҳвора то лаҳад аз тифлӣ то охири умр; як умр; хоки лаҳадро бахшидан дар мавриди таъкид кардани ниҳояти хасисии касе ба кор мебаранд.*

ЛАҲВ *а.* لَهو *он чи ки кас худро бо он андармон мекунад, мояи саргармӣ ва бозӣ; лаҳву лаъб шӯхию бозӣ.*

ЛАҲЗА *а.* لَظْه 1. фурсати як бор нигоҳ кардан, микдори вақте, ки ба як чашм ба ҳам задан баробар аст, дам, он, сония; ваҳла, ламҳа. 2. вақти воқеъ шудани амале, мавриди рӯй додани воқеа; вақт, замон, гоҳ, асно, хангом; **лаҳза(ҳо)и дидор** фурсати андаки мулоқот ва хотирае аз он; **лаҳза(ҳо)и дарс** чузъҳои дарс, қисмҳои, ки мундариҷаи дарсро ташкил медиҳанд. 3. *нав.* ягон чихати ҳодиса ё шароите: **лаҳза(ҳо)и манфӣ**, **лаҳза(ҳо)и мусбат**; **лаҳзаи аввал** дар ибтидо, сараввал; **ин лаҳза** ин дам, ин вақт, дар ин асно; **ҳамон лаҳза** фавран, дарҳол; **ҳар лаҳза** ҳар дам; ҳама вақт, мудом; **чанд лаҳза** як муддати кӯтоҳ; **ягон лаҳза** як лаҳза ҳам, муддати хеле кам; **як лаҳза** а) як дам, муддати кӯтоҳе; б) *мач.* ҳеч гоҳ; **лаҳза ба лаҳза** а) дам ба дам, ҳар лаҳза, ҳар замон; зуд-зуд, тез-тез; б) сония ба сония, торафт; **аз лаҳзаи нахустин** аз сонияи нахустин; аз ибтидо; **дар лаҳзаи...** дар вақти..., дар асно...

хангоми..., хини....; (дар) лаҳзаи аввал дар нахустин сония; дар ибтидо; пас аз лаҳзае пас аз андак вақт, муддати зиёде нагузашта.

ЛАҲЗАВИ *لحظوی* марбут ба лаҳза, зудгузар.

ЛАҲЗАШУМОРӢ *لحظه شماری* 1. шумурдани лаҳзаҳо. 2. маҷ. бошиддат интизорӣ кашидан, беҳад интизор шудан.

ЛАҲИБ *ا. لهیب* кит. гармии оташ ва ё шӯълаи бедуди он, забонаи оташ.

ЛАҲИМ *а. لهیم* тех. бо танакор (бӯра) тоза карда, қалъагӣ ё хӯлаи обшуда давонда, пайванд кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохҳо дар асбобҳои филизӣ.

ЛАҲИМКАШ *لحم كاش* тех. асбобе, ки дар оташи лампаи лаҳимкорӣ тафсонда бо он лаҳимкорӣ мекунад.

ЛАҲИМКОР *لحم کار* он ки олоту асбобҳои филизиро ба тариқи лаҳим пайваст ё сӯрохгирӣ мекунад.

ЛАҲИМКОРӢ *لحم کاری* амали ба тариқи бо лаҳим пайваст кардани филизот ё маҳкам кардани сӯрохи асбоби филизӣ; касбу кори лаҳимкор.

ЛАҲИМХӮРДА *لحم خورده* лаҳимзада, чӯшхӯрда.

ЛАҲИФ *а. لهيف* намадзин.

ЛАҲМ *а. لحم* гӯшти беустухон; забон гӯшти лаҳм аст (маҷ.).

ЛАҲМӢ *لحمی* гӯштӣ; фарбех, чок.

ЛАҲН *а. لحن* 1. оҳанги гуфтор; овоз. 2. нағма, оҳанг, наво.

ЛАҲНАК *لحنک* овоз ва нағмаи зариф.

ЛАҲФ *а. لحف* дарег, андӯх, таассуф, ҳасрат.

ЛАҲЧА *а. لهجه* 1. тарзи сухан гуфтан ва талаффузи хоси як маҳал. 2. збш. навъи забони гуфтугӯии умумихалқӣ, ки дар худуди муайян муоширату мубодилаи афкори мардум бо он сурат мегирад, шева, диалект; лабу лаҳча карда чарбзабонӣ карда, гапдонӣ карда.

ЛАҲЧАВИ *لهجوي* мансуб ба лаҳча; хоси лаҳча, шевагӣ; унсурҳои лаҳчавӣ калимаю ибора, хусусияти фонетикӣ ва ғайраи хоси ягон

лаҳча, диалектизмҳо.

ЛАҲЧАГӢ *لهجگی* ниг. лаҳчавӣ.

ЛАҲЧАШИНОС *لهجه شناس* збш. мутахассис ва олими забоншинос, ки оид ба лаҳчаву шева тадқиқот мебарад.

ЛАҲЧАШИНОСӢ *لهجه شناسی* збш. илм оид ба омӯхтани лаҳчаҳои забон, диалектология.

ЛАЧАК *لچک* 1. рӯмоли хурди сегӯшае, ки занҳо ба сар ё гардан мебаранд. 2. пардаи овозони зери гардани баъзе парандаҳо: лачаки хурӯс.

ЛАЧ *لچ* кхн. лагаде, ки пушти по мезананд.

ЛАЧ(Ч) *а. لچ* лачочат, ситеза, якравӣ, якраха-гӣ.

ЛАЧАН *لچن* сиёхлой, лойқа.

ЛАЧОМ *لچام* муарраби лагом//лигом; афзоре, ки вақти саворӣ ба сару даҳони асп меандозанд (барои идора кардани рафтори асп), ҷилав, инон: лачоми нӯкрақӯб ё тиллоқӯб, лачоми зулфдор, лачомро кашидан, лачомро сар додан, лачом хоидани асп; лачом задан а) ба сару даҳони асп лачом андохтан; б) маҷ. касеро ба худ мутеъ кардан; ◇ лачоми касеро сар додан мондан касеро дар қору рафтор ба ихтиёри худ вогузоштан, касеро ба сари худ мондан; лачоми худро ба дасти касе додан ихтиёри худро ба дасти касе додан, мувофиқи раъй ва нишондоди дигаре кор кардан; лачоми касеро кашидан мондан касеро дар бораи ягон рафтор ё кирдори ношоямаш огоҳонидан; лачоми суханро ба тарафи дигар тофтан мавзӯи гапро дигар кардан.

ЛАЧОМАК *لچامک* кит. кафидагии кунчи лаби инсон.

ЛАЧОМГУСАСТА *لچام گسسته* ниг. лачомгусехта.

ЛАЧОМГУСЕХТА *لچام گسيخته* 1. сифати феълии замони гузашта аз лачом гусехтан; аспе, ки лачомашро пора кардааст. 2. маҷ. одами бетартибу беинтизом, одами худсар.

ЛАЧОМГУСЕХТАГӢ *لچام گسيختگی* 1. шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз лачом гусехтан; вазъ ва ҳолати лачомгусехта, афсоргусехта будан. 2. маҷ. аз ҳадди худ фаротар по гузоштан, бебандуборӣ.

ЛАЧОМДӮЗ *لچام دوز* он ки қору шуғлаш дӯхтани

лачом аст, сарроҷ.

ЛАЧОМЗАДА لجامزده *сифати феълии замони гузашта аз лачом задан; аспн лачомзада аспн лачомдори омодаи саворӣ.*

ЛАЧОМНОПАЗИР لجامناپذير 1. лачомнашуданӣ (*асп*), саркаш. 2. он ки ё он чи ҳеҷ гуна қонуно қоида ро намепазирад.

ЛАЧОҚ *а.* لجاج 1. ситезакорӣ; якраҳагӣ, инод. 2. аз ҳад гузаронидан дар гуфтан ва қардани қоре, ифрот; **лачоч додан** кашол додан.

ЛАЧОҚАТ *а.* لجاجت напазируфтани сухани дуруст ва мантиқӣ, якроҳагӣ, хирасарӣ.

ЛАЧҚОРА *а.* لچاره *кит.* чангара, арбадаҷӯӣ.

ЛАШ I لاش *кит.* 1. *ниг.* лоша. 2. *мач.* танбал, бегайрат. 3. *гуфт.* суст, беқувват; **лаш қардан** (*ё намудан*) сусту беқувват қардан. 4. часади забҳшуда ва пӯстқардаи ҳайвон.

ЛАШ II لاش :лашу лаш *гуфт.* чизу чораи одатан бекора; майда-ҷуйдаи рӯзгор, лоқу пар.

ЛАШКАР لشكر тамоми қувваҳои мусаллаҳи давлат, сипоҳ, қўшун, артиш: **лашқари душман, лашқари ғоратгар, лашқари инқилоб, лашқари қоргар, лашқари пиёда, лашқари фатҳу зафар, лашқари сулҳ, сардори лашқар, лашқар чамъ қардан, лашқареро шикаст додан, шикаст хўрдани лашқаре; ба таври истиора:** лашқари зимистон рафт, лашқари хоб аз дида гузехтан, бар лашқари ғам ҳуҷум овардан, мулки дилро гирифтани лашқари ғам; лашқари халқӣ сипоҳе, ки дар замони қанг барои мадад расондан ба қувваҳои мусаллаҳ аз ҳисоби одамони аз ўҳдадорӣ ҳарбӣ озод ташкил меёбад; **лашқари чаррор** а) лашқари сершумор, анбўҳи лашқар; б) *мач.* лашқари далер; **лашқар кашидан** бо лашқар ба қасди қанг равона шудан.

ЛАШКАРГОҲ لشكرگاه *чои исти муваққат ё доимии лашқар, урдугоҳ.*

ЛАШКАРӢ لشكرى 1. *мансуб ба лашқар.* 2. ҳар қадом аз аҳли лашқар, ҳарбӣ, сипоҳӣ; сарбоз.

ЛАШКАРКАШ لشكرکش сардори лашқар, сарқарда.

ЛАШКАРКАШӢ لشكرکشي ба қанг бурдани

лашқар, сипаҳсолорӣ; ҳуҷум.

ЛАШКАРШИКАН لشكرشكن шикастдиҳандаи лашқар, марди шучои лашқаршикоф, ки бар қалби лашқари душман ҳамла оварда, ба ў зарбаи ҳалокатовар медиҳад.

ЛАШКАРШИКАНӢ لشكرشكنى амали лашқаршикан; шикастан ва пароканда қардани лашқар.

ЛАШКАРШУКУФ لشكرشكوف *кит.* шучоъ, диловар.

ЛАЪБ *а.* لعب бозӣ; **лаҳву лаъб** *ниг.* лаҳв.

ЛАЪБГАР لعبگر бозингар; фусунгар, найрангбоз.

ЛАЪЛ لعل (*муарраби лол*). 1. *маъд.* яке аз санғҳои қиматбаҳои сурх аз чинси ёқут; **лаъли Бадахшон** яке аз навъҳои аълои лаъл, ки дар қўхистони Бадахшон ёфт мешавад. 2. *мач.* сурх, ба ранги сурх; **лаби лаъл** лаби сурхранг. 3. *мач.* лаби лаългуни маъшуқа: **ба таври истиора:** **лаъли лаб, лаъли сухангӯ, лаъли рўҳафзо, лаъли хандон, лаъли қонбахш, лаъли шақарбор...**; ҳам лаъл ба даст ояду ҳам ёр наранҷад. (*зарб.*); лаъл ба даст омадан комёб шудан, ба мақсад расидан.

ЛАЪЛАК لعلک *кит., тиб.* бемории сўхтанӣ.

ЛАЪЛВАШ لعلوش лаълмонанд, лаълосо.

ЛАЪЛГАР لعلگر бо лаъл ороишдиҳанда.

ЛАЪЛГУН لعلگون чун лаъл, сурх: **шароби лаългун.**

ЛАЪЛГУНА لعلگونه 1. он чи ба лаъл монанд аст, лаълранг, лаълмонанд. 2. *мач.* шоду масрур, фурузон, рўҳбаланд.

ЛАЪЛИЧА لعلچه 1. лаълии хурд. 2. *мус., ниг.* санҷ.

ЛАЪЛӢ I لعلى 1. зарфи паҳни лабадори филизӣ барои овардани зарфҳо ё гузоштани меваҳои хушк ва қанду қурс дар рӯи дастархон ва ё барои бурдани хўроқиҳо ба қое; **лаълино дастархон** киноя аз дастовезе иборат аз қулчаю мева ва қанду қурс. 2. *мус., ниг.* санҷ.

ЛАЪЛӢ II لعلى *кит.* 1. *мансуб ба лаъл.* 2. ба ранги лаъл, лаългун, сурх.

ЛАЪЛҚАНД لعلقند *ширинлаб, сурхлаби*
ширингуфтор (сифати маҳбуба).

ЛАЪЛОШОМ لعلاشام *кит.* 1. майшом, майхӯр.
2. киноя аз хуношом, хунхор.

ЛАЪЛФОМ لعلفام *ниг.* лаългуна 1.

ЛАЪН لعن: таъну лаън таънаву нафрат.

ЛАЪНАТ *а.* لعنت дуои бад; бадгӯӣ, изхори нафрат; **лаънат ба...** таъбири дашном, ки дар мавриди изхори нафрату мазаммати сахт ба касе ё чизе гуфта мешавад; **таънаву лаънат** маломату нафрат; **лаънат кардан // лаънат фиристодан // лаънат хондан** нафрин гуфтан, изхори нафрату дашном кардан.

ЛАЪНАТӢ لعنتى *мансуб ба лаънат;* лаънаткарда, малъун; сазовори лаънат: **адӯи лаънатӣ, рашки лаънатӣ, саги лаънатӣ, чонвари лаънатӣ.**

ЛАЪНАТКАРДА لعنت کرده *ниг.* лаънатӣ.

ЛАЪНАТНОМА لعنتنامه *навиштае, ки дар бо-раи лаин будани касе далолат мекунад, но-маи лаънат.*

ЛЕВЛАНГ ليولنگ *кит.* дӯғи хушкшуда, курут, кашк.

ЛЕГАЛӢ ليگلى *барои фаъолияти ошкоро иҷозат додашуда, қонунӣ шинохташуда, муқоб.*
пинхонӣ: ҳизби легалӣ, легалӣ шудан (гардонидан).

ЛЕГИОН *лот.* ليگان 1. номи қисмҳои махсуси ҳарбӣ ва политсия дар баъзе мамлакатҳо. 2. *таър.* номи қисми ҳарбӣ дар Рими қадим.

ЛЕЗАК ليزك *варз., нав.* чихози варзишӣ, ки ба пой баста, бо вай дар рӯи барф ва ях ҳаракат мекунад; лижа.

ЛЕЗГИН ليزگين *ниг.* лазгӣ 2.

ЛЕЗИДАН ليزيدن *ниг.* лағжидан.

ЛЕЙБОРИСТ لييبارست *англ.* узви ҳизби лейбористӣ.

ЛЕЙБОРИСТӢ لييبارستى *ҳизби коргарист дар Инглистон ва баъзе давлатҳои дигар, ки сиёсати ислоҳоти созишкоронаро пеш мебарад; ҳизби лейбористӣ.*

ЛЕЙКОТСИТ *ю.* لييكاتسيت *биол.* яке аз қисмҳои таркибии хун, ки аз ҳуҷайраҳои сафедтоби

ҳаракатдор иборат мебошад.

ЛЕЙТЕНАНТ *фр.* لئيتننت *ҳ.* унвони афсари хурд дар қувваҳои мусаллаҳ; **лейтенанти калон** дараҷаи сеюми унвони афсарӣ; **лейтенанти хурд** дараҷаи аввали унвони афсарӣ.

ЛЕЙТЕНАНТӢ لئيتننتى *мансуб ба лейтенант.*

ЛЕК ليك *шакли қӯтоҳи лекин.*

ЛЕКИН ليکن *пайвандаки хилофӣ* 1. аммо, вале, лекин. 2. бо вучуди ин; дар баробари ин.

ЛЕКСИКА *ю.* ليكسيكه *збш., ниг.* вожагон.

ЛЕКСИКӢ ليكسيكى *збш.* мансуб ба лексика; вожагонӣ, луғавӣ.

ЛЕКСИКОГРАФИЯ *ю.* ليكسيكاگرافيه *збш., ниг.* фарҳангшиносӣ.

ЛЕКСИКОЛОГИЯ *ю.* ليكسيكالاگيه *збш., ниг.* вожашиносӣ.

ЛЕКСИЯ *лот.* ليكسيه *баёни лафзии ягон мавзӯи таълимӣ ё илмию сиёсӣ; маърӯза; суханронӣ; лексияи оммавӣ* шакли тарғиб ва паҳн кардани донишҳои сиёсӣ ва илмӣ дар муссиҳаҳои фарҳангӣ маърифатӣ; **лексияи таълимӣ** яке аз шаклҳои таълим ва усулҳои тадрис дар мактабҳои олий.

ЛЕКТОР *лот.* ليكتور *ниг.* маърӯзақунанда.

ЛЕЛА(К) ليله//ليلك *гӯфт., ниг.* ангушт.

ЛЕНТА *олм.* لينته 1. матои нафиси паҳни тасмамонанд, ки барои ороиши либос ва мӯи сари занону духтарон ба кор мебаранд. 2. *ниг.* **навор;** ҳар чизи шабеҳи навор: **лентаи оиқ; лентаи сабти овоз.**

ЛЕПТОП *англ.* لپتاپ *навъи компютери сабук, батареядор, ки ба сурати кифи хурд сохта шудааст, ноутбук.*

лес *ليس* 1. *асоси замони ҳозира аз лесидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои лесанда: косалес, табақлес...*

ЛЕСАК *ليسك* *зоол.* тӯқумшулук, ҳалазун: **корми лесак; мӯрчаи лесак мӯрчаи хурд.**

ЛЕСАНДА *ليسنده* *сифати феълии замони ҳозира аз лесидан; он ки ё он чи ки чизеро мелесад.*

ЛЕСИДА *ليسيده* *сифати феълии замони гузашта*

аз лесидан; лесида-лесида дар ҳолати лесидан, лесида истода; лесида рафтан андак расида гузаштан; ◇ хок лесида сифати феълии замони гузашта аз хок лесидан; гурба барин лесида калон кардан касеро аз ҳад зиёд эҳтиёт ва ғамхорӣ карда, ба воя расонидан; хоки мадрасаро лесида баромадан азобу машаққати мадрасаро аз сар гузаронидан, гарди мадрасаро хӯрдан.

ЛЕСИДАН لیسیدن 1. бо забон молидани чизе, бо забон молида пок кардани чизе: ангушт лесидан, лабро лесидан, табақро лесидан. 2. расида гузаштан. 3. маҷ. хӯрдан; хӯрда нобуд кардан; ◇ тағи табақи касеро лесидан бар дари кас хизматгорӣ кардан; хок лесидан гурӯснағи кашидан; ба сахтӣ рӯз гузаронидан; хоки замини сиёҳро лесидан *ниг.* хок лесидан.

ЛЕСОЛЕС لیسالیس зиёд лесидани чизе.

ЛЕСОН(И)ДАН لیسانیدن//لیسانیدن *тарзи бавоситаи феъли лесидан*; ба лесидан водор кардан, маҷбур ба лесидан кардан.

ЛЕТАРГИЯ ю. لیترگیه *тиб.* бемории хоболудӣ; хоби сакта.

ЛЁТЧИК р. لیاتچیк *ниг.* фазонавард.

ЛИБЕРАЛ лот. لیبرال пайрав ё тарафдори либерализм; узви ягон ҳизби либералӣ.

ЛИБЕРАЛИЗМ лот. لیبرالیزم назария ва чараёни сиёсӣ, ки тарафдорони сохти парламентӣ ва озодии номахдуди демократию буржуазиро муттаҳид мекунад.

ЛИБОС а. لباس пӯшок, пӯшиданӣ, танпӯш, он чи ба тан мепӯшанд: либоси арӯсӣ (домодӣ), либоси варзишӣ, либоси занона (бачагона), либоси дарида, либоси мотам, либоси нав, либоси пахтадор, либоси сабук, либоси сиёҳ, либоси низомӣ, либос дӯхтан, либос пӯшидан, либос кашидан, либос шустан, тағйири либос кардан, ба таври истиора: либоси ғам пӯшидан, либоси идона пӯшидан, либоси сабзро ба бар кардани сахро, либоси сиёсӣ пӯшонидан ба гапи касе, дар либоси сухан ифода ёфтани фикре; либоси атлас куртаю лозимии аз матои атлас дӯхташуда; либоси корӣ либосе, ки дар вақти кор мепӯшанд; либоси расмӣ либоси аз чихати дӯхт ва ранг якхела (-и ҳарбиён, кормандони мақомоти қуд-

ратӣ, талабаю донишҷӯёни баъзе таълимгоҳҳо); либоси рӯ либосе, ки аз болои либосҳои дигар мепӯшанд (*аз қабилӣ* чома, палто, боронӣ); либоси тағ он чи дар зери куртаю шалвор, яъне ба рӯи бадан мепӯшанд, тағпӯш; либоси хонагӣ поҷомаву хилъат ва дигар либос, ки хоси дар хона пӯшидан аст; ◇ ба либоси касе кайк даромадан *ниг.* пӯстин (ба пӯстини касе кайк даромадан); одаму либос, хонаву палос (*зарб.*) одамро либос ва хонаро палос зинат дода, назаррабо мегардонад, зеби одам либос бошад, зеби хона палос аст.

ЛИБОСБУР لباسبر устое, ки андоза гирифта, матоъро бурида, барои либосдӯзӣ омода мекунад, бурандаи либос.

ЛИБОСБУРӢ لباسبرى 1. мансуб ба либосбур: коргоҳи либосбурӣ. 2. шуғл ва касби либосбур.

ЛИБОСВОР لباسوار матои муносиби либосдӯзӣ; як либосвор... миқдори матоъ, ки аз он ягон либос (*мас.*, куртаву лозимӣ) дӯхтан мумкин аст.

ЛИБОСВОРӢ لباسواری матоъҳои, ки аз онҳо либос дӯхта мешавад.

ЛИБОСДОР لباسدار чомадор, он ки ба тан либос дорад.

ЛИБОСДӢЗ لباسدوز дӯзанда, хайёт, дарзӣ.

ЛИБОСДӢЗӢ لباسدوزی *исми амал аз либос дӯхтан*; шуғл ва касби либосдӯз; хайётӣ: устохонаи либосдӯзӣ.

ЛИБОСКАШӢ لباسکشی *исми амал аз либос кашидан*; хонаи либоскашӣ хона барои тағйири либоси варзишгарон, шиноварон ва

ЛИБОСКАПАК لباسقپک *гуфт.* қапақ барои либоси шустаро доштан (*то ин ки ба замин наафтад*).

ЛИБОСОВЕЗАК لباسآویزک тахтаи мехзада ё сепояи чангақдори махсус барои овехтани либос ва каллапӯшҳо.

ЛИБОСПӢШӢ لباسپوشی 1. *исми амал аз либос пӯшидан*. 2. тарзи пӯшидани либос, чӣ пӯшидани либос.

ЛИБОСФУРӢШӢ لباسفروشی он чо, ки либос

- мефурӯшанд: мағозаи либосфурӯшӣ.
- ЛИБОСХОНА** لباسخانه хонаи махсус дар биноҳои чамъиятӣ барои нигоҳ доштани либосҳои рӯ, қолибос, чомаҳона.
- ЛИБОСШҶӢ** لباسشویی исми амал аз либос шустан; *ниг.* **чомашӯӣ**.
- ЛИБРЕТТО** *ит.* لبريتا *санъ.* матни асари калони мусиқӣ (*опера, оперетта*), ки сароида мешавад; мазмуни мухтасари опера, балет *ва ғ.*
- ЛИВО** *а.* لواء байрақ, алам, парчам: **дар зери ливои..., ливои дӯстӣ афроштан, ливои зафар афроштан, ливои истиқлол афроштан.**
- ЛИВОТА** *а.* لوطاه бачабозӣ, амрадбозӣ.
- ЛИВОТАГАР** لوطاهگر бачабоз, амрадбоз.
- ЛИГА I** *фр.* ليگه 1. иттифок, иттиҳод; маҷмаъ: **Лигаи Миллатҳо (таъри.), Лигаи давлатҳои араб.** 2. *варз.* чанд дастае, ки дар мавсими бозиҳои варзишӣ дар гурӯҳе муттаҳид карда шудаанд: **лигаи олимпӣ, лигаи якум.**
- ЛИГА II** *ит.* ليگه *мус.* аломати камоншакли нотаӣ, ки пайвастагии нотаҳои нишон медиҳад.
- ЛИГАТУРА** *лот.* ليگتوره *зби.* шакли пайвастаи ду ё зиёда ҳарфҳои дар навишт (*мас., ҳарфҳои дар як ҷо навишташудаи кофу алиф ва ғ. дар хати арабӣ*).
- ЛИҶОЯТ** *а.* لغايت ба шумули..., то худи..., то ҳади...
- ЛИДЕР** *англ.* ليدر 1. сарвар, роҳбар. 2. *варз.* пешсафи мусобиқа.
- ЛИЖА** *р.* ليزه асбоби чӯбӣ ё оҳанине, ки ба таги по баста, бо ёрии ду чӯбдасти дарози асомонанд худро тела дода, дар рӯи барф лағжида роҳ мегарданд, лезак.
- ЛИЖАРОНӢ** ليزه راني *варз.* бо лижа роҳ гаштан дар рӯи барф; *ниг.* **лижатоӣ.**
- ЛИЖАТОЗ** ليزه تاز он ки дар рӯи барф бо лижа медавад.
- ЛИЖАТОЗӢ** ليزه تازی *варз.* навъе аз варзиши зимистонӣ, ки дар он варзишгарон рӯи барф бо лижа лағжида медаванд, лижаронӣ.
- ЛИКӢР** *фр.* ليكار нӯшокии ширину хушбӯӣ, ки аз спирту шираи мевае тайёр мекунанд.
- ЛИККАС** ليگس *ниг.* **лик-лик; ликкас кардан** парида гаштан, ҷаҳида гаштан; **ликкас карда омадан** *мач.* зуду ногаҳон омадан ба ҷое.
- ЛИККОНДАН** ليگاندن чунбондан (*думро*).
- ЛИКЛИК** ليک ليک *гуфт.* чӯбаки ба зери дӯли осие баста, ки ба рӯи санг расида, бо гардиши санг ларзида, боиси муттасил аз дӯл поин рехтани гандум мегардад.
- ЛИК-ЛИК** ليک ليک 1. *калимаи тақлиди овози чунбидани чӯби зери дӯли осие дар вақти гардиши санг.* 2. *калимаи тасвирий тарзи думчунбонии сағ ва ғ.*
- ЛИҚ** ليق *гуфт.* пур; лаболаб, саршор: **лиқ пур будан** ниҳоят пур будан; **лиқ одам будан** ниҳоят пур аз одам будан, воқеъ гаштани одамони хеле зиёд дар ҷое; **чашии касе лиқи об шудан** чашии касе пур аз ашк шудан (*ҳолати пеш аз гиристан*).
- ЛИҚҚА** ليقه *ниг.* **лиққонак.**
- ЛИҚҚИДА** ليقيه *гуфт.* сифати феълии замони ҳозира аз **лиққидан**; чунбондан.
- ЛИҚҚИДАН** ليقيدن *гуфт.* чунбидан (-и ягон чизи шалак).
- ЛИҚҚОНАК** ليقناک чунбонак; шалак; номаҳкам: **дандони лаққонак** дандоне, ки мечунбад.
- ЛИҚҚОНДАН** ليقانندن *гуфт.* тарзи бавоситаи **лиққидан**; чунбондан.
- ЛИҚ-ЛИҚ** ليق ليق *гуфт.* *калимаи тақлиди овози чунбиши моеот;* ◇ **лиқ-лиқ карда гаштан** базӯр гаштан; вазъияти ноустувор доштан.
- ЛИҚО** *а.* لقا рӯй, чеҳра, симо; ◇ **атояшро ба лиқояш бахшидан** барои надидани дидори одами бад аз баҳри фоидае, ки аз ӯ мерасад, гузаштан.
- ЛИМИӢ** *ю.* ليميا *кҳн.* яке аз илмҳои асри-миёнагии риёзӣ, ки бахши шумори ададҳо ба он дахл доштааст.
- ЛИМИТ** *лот.* لميت меъёри муайян, ки дар истифода ё сарфи чизе риояи он ҳатмист.
- ЛИМОНАД** *фр.* ليمان *нӯшобаи* ширине, ки одатан аз оби лимӯ ва шарбати қанд тайёр карда мешавад.

мешавад.

ЛИМӢ ليم 1. меваи туршмазаи хушбӯй, ки дар ҷойҳои зимистонаш гарм мерӯяд. 2. дарахти ин мева.

ЛИМӢГИӢХ ليموگياه навъи дарахт аз хонаводаи лимӯҳо.

ЛИМӢЗОР ليموزار майдони дарахтҳои лимӯ.

ЛИМӢПАРВАР ليموپرور боғбоне, ки бо нигоҳубини дарахтони лимӯ ва ба даст овардани ҳосили он машғул аст; мутахассиси парвариши лимӯ.

ЛИМӢПАРВАРӢ ليموپروري соҳаи кишоварзӣ, ки барои парвариши дарахтони лимӯ ва гирифтани меваи он махсус гардонида шудааст; парвариши дарахти лимӯ.

ЛИМӢРАНГ ليمورنگ ба ранги лимӯ, ранги зарди равшан.

ЛИМӢХОНА ليموخانه ҷои махсуси парвариш ва нигоҳубини лимӯ (хусусан дар кишвари обу ҳавоии барои парвариши лимӯ номусоид).

ЛИНГ لنگ 1. ҳар кадом аз пойҳо аз сарпанча то қадкашак. 2. ҳар кадом аз ду бари чизе ё боре, ки ба ҳам баста, ҳар кадоми онро ба як паҳлуи маркаб бор мекунад: **линги (почаи) хӯрчин**; **линги касеро аз осмон овардан** касеро саҳт танбеҳ додан.

ЛИНГА لنگه *ниг.* халта.

ЛИНГВИСТИКА لنگويستিকে *ниг.* забоншиносӣ.

ЛИНГДАРОЗ لنگدراز он ки пойҳояш дарозанд, қадбаланд.

ЛИНГЗАНИӢ لنگزني задан бо лагад, ҷанг бо лагад (*дар ғӯштингирӣ*), позанӣ.

ЛИНГОФОН لنگوفان *англ.* воситаи техникӣ барои мустақилона омӯхтани нутқи шифоҳӣ дар дарсҳои забон.

ЛИНГЧА لنگچه *ғуфт.* тӯрбаи хурд, халта.

ЛИНЗА ليزنه *оlm.* навъе аз шишаҳои шаффофи булӯрии оптикӣ, ки дар дурбин, дастгоҳи суратгирӣ ва ғ. истифода бурда мешавад.

ЛИНОЛЕУМ لينالئوم *лот.* матои ғафсу

сахти обногузаре, ки барои пӯшондани фарши хона ба кор мебаранд.

ЛИНОТИП ليناتيب *лот.* мошини хуруфчини матбаа, ки матро дар шакли яқлукти филизӣ ба чоп тайёр мекунад.

ЛИНТЕР لينتير *англ.* мошин барои ҷудо кардани тибити (нахи) пахта аз чигит; **пахтаи линтер** пахтаи пастсифат, ки аз боқимондаҳои нахи чигити тозакарда ба даст омадааст.

ЛИП-ЛИП لپلپ *калимаи тасвири* ҳолати ниҳоят суст сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ.; йилт-йилт, милт-милт; **лип-лип кардан** суст, канда-канда нурафшонӣ карда, сӯхтани чароғ, шамъ ва ғ., қариб ба хомӯшшавӣ расидани чароғ; милт-милт кардан.

ЛИРА I ليره *ит.* воҳиди пул дар Италия, Туркия ва баъзе мамлакатҳои дигар.

ЛИРА II ليره *ю.* асбоби тордор дар Юнони қадим, ки тасвири он ҳамчун рамзи мусиқӣ ва санъат қабул шудааст.

ЛИРИЗМ ليريزم *ю.* ҷанбаи лирикӣ; илҳомӣ шоирона, эҳсосоту ҳаяҷони баланд дар асарҳои бадеӣ.

ЛИРИКА ليريکه *ю.* 1. ҷинси бадеӣ, ки дар он эҳсосоту таассурот ва рӯҳияву ҳаяҷони шоир дар шакли назм ифода ёфтааст. 2. асарҳои бадеӣ, ки дар ин навъи назм эҷод шудаанд, асарҳои лирикӣ: **лирикаи ишқӣ**, **лирикаи фалсафӣ**, **лирикаи Ҳофиз**.

ЛИРИКӢ ليريكي *мансуб ба лирика*; ғиноӣ: **асарҳои лирикӣ**.

ЛИСОН لسان *ит.* забон, лафз.

ЛИСОНУЛҒАЙБ لسان الغيب *ит.* 1. забони ғайб, забони асрор. 2. лақаби шоири машҳури форсу тоҷик Ҳофизи Шерозӣ.

ЛИТВАГӢ ليتوگي *мансуб ба Литва* (яке аз кишварҳои Назди Балтика); номи халқи сокини Литва; намояндаи миллати Литва; **забони литвагӣ** забони аҳолии асосии Литва, забони литвонӣ.

ЛИТВОНИӢ ليتواني *ниг.* литвагӣ.

ЛИТОГРАФИЯ ليتاگرافيه *ю.* 1. чопи сангӣ. 2. чопхонаи сангӣ, ки дар он ҷо матн ё сурати ба сиёҳии махсус навишташударо ба санг

сиёҳии махсус навишташударо ба санг гузаронда, аз рӯи он нашр мекунанд.

ЛИТР фр. *литр* воҳиди вази месоот аз рӯи зарфият, ки ба ҳазор сантиметри мукааб баробар аст; ҳамин миқдори ягон ҷисми моеъ

ЛИТСЕЙ ю. *لتسيي* навъи мактаби миёна, ки дар он таълими амиқи баъзе фанҳо ба роҳ монда шудааст.

ЛИТСЕНЗИЯ лот. *тисинзие* 1. иҷозатномае, ки барои воридоту содироти мол аз тарафи мақомоти давлатӣ дода мешавад, парвона. 2. ҳуқуқи истифодабарии бепул ё имтиёзноки ихтироот *ва г.* барои истеҳсоли чизе.

ЛИФ *ليف* 1. пӯсти нарми дарахти хурмо *ва г.*, ки аз он барои шустушӯи бадан ва зарфҳо бо собун истифода мебаранд. 2. чӯткаи нарми аз мӯй сохташуда барои тоза кардани чизе; **лиф задан** чизеро бо лиф тоза кардан. 3. мӯкалами рангмолӣ. 4. навъи хучайраҳои гиёҳии дароз; риштаҳои маснӯии нозуку баланд монанди катон ва хурмо.

ЛИФА *ليفه* *ниг.* **нифа**.

ЛИФДОР *لفدار* тордор, нахдор, дорои лиф: **растаниҳои лифдор**.

ЛИФЗАНӢ *لفزني* амали задани лиф, лиф задан.

ЛИФӢ *ليفى* *мансуб ба лиф* 1.

ЛИФКАДУ *ليفكادو* *ниг.* **лиф**.

ЛИФОФА а. *لفافه* 1. он чи чизе ба он печонда шавад. 2. халтачаи махсуси қоғазӣ, ки мактубро дохили он гузошта, ба ҷое мефиристанд, конверт, пакет.

ЛИФОФАНОК *ليفافه ناک* дорои лифофа (2), лифофадошта: **хати лифофанок**.

ЛИФТ *انگل.* *ليفت* мошини махсус барои ба боло баровардану фурувардани одамон ва борҳо дар биноҳои баланди серошёна, осонсур, осонбар.

ЛИФТБОН *ليفت بان* он ки мутасаддии кори лифт мебошад.

ЛИҲОЗ а. *لحاظ* нигоҳ, назар, мулоҳиза; **аз ин лиҳоз** аз ин нуқтаи назар; **аз ин ҷиҳат**; **аз лиҳози...** аз ҷиҳати...

ЛИҲОЗО а. *لهذا* *кит.* бинобар ин, ба ин сабаб.

ЛИҲОФ а. *لحاف* кӯрпаи болопӯш.

ЛИҲЯ а. *لحيه* риш.

ЛО I а. *لا* *кит.* нест, не; но, бе (*ба ин маънӣ беиштар ҳамчун пешванд бо як қатор калимаҳо меояд: лоилоч, ломакон*).

ЛО//ЛОЙ II *لاي//لا* таҳ, қабат; **ло ба лон...** қабат ба қабати..., мағз андар мағзи...; байни..., мобайни...

ЛОАҚАЛ а. *لاقل* дасткам, ақаллан, ҳеч набошад.

ЛОБА *لا به* 1. зорӣ, тавалло. 2. хушомадгӯӣ бо ачзу фурутанӣ аз роҳи ҳила, чоплусӣ бо чарбзабонӣ. 3. фиреб, ҳила, найранг. 4. шӯхӣ, ҳазл; **лобаҳои фарох** бозӣ ва шӯҳии бисёр.

ЛОБАГАР *لا به گر* 1. он ки хоҳиш ва ачзу зорӣ мекунад, он ки зориву тавалло мекунад. 2. тамаллуқ ва хушомадкунанда.

ЛОБАГАРӢ *لا به گري* 1. хоҳиш ва ачзу зорӣ кардан, зориву тавалло кардан. 2. тамаллуқ ва ширинзабонӣ.

ЛОБАКУНОН *لا به کنان* *феъли ҳол аз лоба кардан*; зориву таваллокунон, хушомадкунон.

ЛОБУД(Д) а. *لا بد* 1. *кит.* ночор, ноилоч, ногузир. 2. албатта, ҳатман.

ЛОБУДДАН *لا بدًا* ба таври ҳатмӣ, ночор.

ЛОБУДДӢ *لا بدّي* зарурӣ, ночорӣ, ҳатмӣ.

ЛОВИДАН *لاويدن* *гуфт.* молидан (-и лой, равған *ва г.*); андова кардан.

ЛОГАРИФМ ю. *لاگريتم* *риёз.* нишондиҳан-даи дараҷаи реша, ки адади муайяне ҳосили зарби онҳост.

ЛОГАРИФМӢ *لاگريتمى* *риёз.*, *мансуб ба логарифм*; **ҷадвали логарифмӣ** ҷадвали ҳисоби логарифмҳо.

ЛОҒ *لاغ* *кит.* ҳазл, шӯхӣ, зарофат, истеҳзо, тамасхур; хуштабӣ, суханони ҳазломез.

ЛОҒАР *لاغر* инсон ё ҳайвони камгӯшт, хароб: қоқина; *муқоб.* **фарбех**; **ҷисми лоғар**, **лоғар шудан**; **лоғар шудани замин** кам шудани ҳосилхезии замини кишт.

ЛОҒАРАНДОМ لاغراندام одами хароб, лоғарбадан, қоқина.

ЛОҒАРАНДОМӢ لاغراندामी лоғарандом будан, камгӯшти.

ЛОҒАРБАДАН لاغربدان *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРЗАМИН لاغرزمين замини беқуввати камҳосил.

ЛОҒАРӢ لاغرى лоғар будан, харобӢ, қоқинагӢ.

ЛОҒАРМИЁН لاغرميان дорои камари борик, камарборик.

ЛОҒАРНИҲОД لاغرنهاд наҳиф, заиф, наҳифчусса.

ЛОҒАРТАН لاغرتن *ниг.* лоғарандом.

ЛОҒАРҚУССА لاغرچته *ниг.* лоғарандом.

ЛОД I لاد *кҳн.* 1. лой, гил. 2. девори похса; лойдевор. 3. як лой (қабат) аз девори похса.

ЛОД II لاد *кит.* матои нозук, порчаи туноми нафис.

ЛОД III لاد *ниг.* лодан.

ЛОДА لاده аҳмак, аблах; содалавҳ, гӯл.

ЛОДАН//ЛОЗАН لادن//لاذن 1. *бот.* як навъ растани бисёрсола аз оилаи чилликулҳо, ки пояи навруста ва барги онро ба таом меандозанд ва ҳамчунин дар тиб ба кор мебаранд. 2. моддаи самғии ин растани, ки дар маросимҳои динӣ дуд мекунад.

ЛОЕҲ *а.* لايج *кит.* ошкор, зоҳир, хувайдо.

ЛОЖА *фр.* لژه чои алоҳидаи чандкаса дар театр.

ЛОЖВАРД لاژورد *ниг.* лочвард.

ЛОЗИМ *а.* لازم 1. зарур, даркор, боистанӣ; **лозим будан** зарур будан, даркор будан; зарурат ба миён омадан (*ба коре ё ба касе*); **лозим дониш** зарур шумурдан; **лозим омадан** зарур шудан, даркор шудан; зарурат ба миён омадан, эҳтиёҷ пайдо шудан; **лозим шудан** даркор шудан; эҳтиёҷ пайдо шудан; **лозим аст, ки...** зарур аст, ки...; **ногузир аст, ки...**; бояд, ки...; **лозим нест** даркор нест; зарурат надорад, эҳтиёҷ нест; **шитоб лозим нест** саросема шудан даркор нест, шитоб набояд кард.

2. зарурӣ, вочиб, муктазӣ; **икдоми лозим амалӣ намоянд** (*ё мабзул фармоянд*) чораи лозима бинанд; **фъели лозим кҳн., грам.** фъели монда.

ЛОЗИМА *а.* لازم 1. *муаннаси* лозим. 2. чизи зарурӣ, чизи даркорӣ; **лозимаи дӯстӣ** он чи, яъне шарту шароите, ки барои дӯстӣ зарур аст; **чора(хо)и лозима** тадбири илочи зарурӣ, чораҳои даркорӣ.

ЛОЗИМИЯТ *а.* لازميت даркорӣ, лозим будан.

ЛОЗИМӢ لازمي 1. даркорӣ, зарурӣ. 2. почома, эзор.

ЛОЗОЛ *а.* لزال 1. безавол, фанонопазир. 2. ҳамеша.

ЛОИДАН لايدان 1. нолидан. 2. ҳарзагӯӣ кардан.

ЛОИҚ *а.* لايق муносиб, сазовор, шоиста: **лоиқи эҳтиром, пешкаши лоиқ, лоиқи мансабе будан, лоиқи ҷазо будан, лоиқи шавҳар шудан, ба коре лоиқ дидан.**

ЛОИЛОҶ *а.* لا علاج ночор, аз рӯи ноилоҷӣ.

ЛОИҲА *а.* لا يحه 1. тарҳу нақшаи ҳаматарафа коркардаи ягон бино ва сохтмон: **лоиҳаи чизеро кашидан.** 2. матни пешакии ягон қарор ё хуччат, ки ба муҳокима гузошта мешавад: **лоиҳаи ислохоти..., лоиҳаи фармон, лоиҳаи қонун.**

ЛОИҲАВӢ لا يحوى *мансуб ба лоиҳа; расондан ба меъёри лоиҳавӣ* расондан ба дараҷае, ки дар лоиҳа ба назар гирифта шудааст.

ЛОИҲАКАШ لا يحه كاش мутахассисе, ки тарҳу лоиҳаи сохтмони бино ва иншоотро мекашад, меъмор.

ЛОИҲАКАШӢ لا يحه كاشي *исми феълӣ аз лоиҳа кашидан: идораи лоиҳакашӣ, институти лоиҳакашӣ.*

ЛОИҲАСОЗ لا يحه ساز *ниг.* лоиҳакаш.

ЛОИҲАСОЗӢ لا يحه سازي *ниг.* лоиҳакашӣ.

ЛОӢ لا يى *ниг.* лойин.

ЛОӢ I لا ي 1. хоки бо об омехтаву шӯрида, ки дар деворзанӣ, андова ва г., ба кор мебаранд; гил; гили нарми таҳи оби ҷӯ, ҳавз ва г., таҳнишин: **лоӣ бӯтана, лойи сақичмонанди**

часпак, лойи шита, лойи шуррут, ба бом лой кашидан, ба лой ғутидан, ба лой девор задан, дар лой банд шудан; лойи муоличавӣ гиле, ки барои табобати баъзе дардҳо истифода мебаранд; замини лой замини обу хокашро ба лой табдилдода; замини намиаш зиёд ва нарм, ки шудгору кишт кардан имконнопазир аст; **оби лой** оби гилолуд, оби ғайри соф: **об лой шудан**; **лой кардан** а) хоку обро омехта, лой тайёр кардан; б) *гуфт.* лойолуд кардан (*мас., либосро*), ба гилу лой расонда, чиркин кардан (*мас., дастро*); в) обро лой кардан, гилолуд кардан; **лой хобондан** тайёр карда, дам додани лой; **роҳ лой шудан** ба лой табдил ёфтани хоки роҳи бефарш (*дар натиҷаи боришот ва ғ.*). 2. *гуфт., маҷ.* пул, пули аз роҳи ғайриқонунӣ ба даст даромада, пули ҳаром: **лойи чизеро гирифтан**; **◇ об(ро) лой кардан** а) дар коре ё ҷое қасдан бесарусомонию бетартибӣ барпо кардан (*барои рӯнӯш кардани ягон сирри худ*); б) дар байни мардум шӯру фитна андохтан; **об(ро) лой карда, моҳӣ доштан** корро қасдан чигилу вайрон карда ё дар байни одамон шӯру фитна андохта, ба мақсади нопоки худ расидан; **обу лой кардан чизеро** чизи дуздиро фурӯхтан; чизеро пинҳонӣ ё ба нархи ғайриқонунӣ фурӯхта, пули онро аз они худ кардан; **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан назирӣ аз борон гурехта, ба новдон дучор шудан; бо як лой ду поҳса задан назирӣ ба як тир ду нишон задан; хари касе аз лой гузаштан** муҳими касе бароварда шудан, рафъ шудани эҳтиёҷи касе, мушкили касе ҳал шудан; **об аз боло лой (аст) // об аз сар лой (аст)** (*мақ.*) қор аз бунёдаш вайрон (*дар мавриди аввал сардорон қонунро вайрон кунанду сипас тобеонашон аз онҳо ибрат гиранд, гуфта мешавад*).

ЛОЙ II لای 1. *ниг.* ло II. 2. *боф.* ҳар қабати ба навор печидани матои бофташуда: **як лой карбос**; **як лой зиёд (будан)** аз таҳмин зиёд (будан); аз гумони касе як дараҷа беҳтар (будан).

ЛОЙБОЗӢ لای بازی аз лой бозичаҳо сохта, банд шудани бачаҳо.

ЛОЙГАР لای گر он ки лой омода мекунад, он ки бо лой сару қор дорад: **устои лойгар.**

ЛОЙГАРӢ لای گری 1. *мансуб ба лойгар*; шугли

лойгар. 2. мавсими боронгарӣ ва лой шудани замин (*тағи но*): **лойгарии баҳор.**

ЛОЙДОН لای دان 1. чуқурии пурлой: **аз лой гурехта, ба лойдон афтодан** (*зарб.*). 2. *ниг.* **лойхона**. 3. *маҷ.* ботлоқи фисқу фасод ва қорҳои зишту ношоҷам.

ЛОЙИН لایین аз лой сохташуда: **суфаи лойин, хонаи лойин.**

ЛОЙКАШ لای کش он ки лойи сохтмонро ба ҷое (*болои бом, болои девор ва ғ.*) кашида мебаррад.

ЛОЙКОРӢ لای کاری амали лой тайёр кардан ва андова кардан дар сохтмон.

ЛОЙҚА لایقه лойи сиёҳи нарму часпак, ки дар тағи ҳавз, ҷӯй ва обҳои таҳшиншуда пайдо мешавад, сиёҳлой, лаҷан.

ЛОЙҚАДОР لایقه دار (оби) дорои лойи сиёҳу часпак.

ЛОЙҚАЗОР لایقه زار *ниг.* лойқадор.

ЛОЙОБ//ЛОЙОБА لای آب//لای آبه 1. оби тирае, ки аз об шудани барфҳо ва селобаҳо ҷорӣ мешавад. 2. лойи суюқ, лойи шуррут.

ЛОЙОЛУД لای آلود 1. омехта бо лой, тира: **оби лойолуд**. 2. он чи ба он лой чараҳса зада ё олуида бошад, олуида ба лой: **дастони лойолуд, либоси лойолуд, мӯзаи лойолуд, лойолуд шудан.**

ЛОЙОМОЧ لای آماچ ҷуфт кардани замин пеш аз қоридани шолӣ дар даруни қӯли оби пали шолӣ.

ЛОЙФИШОН لای فشان лойе, ки аз даҳонаи вулқонҳо бо фишори баланд берун мешавад.

ЛОЙХОБОНӢ لای خابانی *исми феълӣ аз лой хобондан*; тайёр кардани лой барои сохтмон.

ЛОЙХОНА لای خانه ҷое, ки дар он лой мехобонанд.

ЛОЙХӮРАК لای خورک *зоол.* як навъ мурғаки дарозпоя ботлоқӣ; **қирми лойхӯрак** *зоол.* қирми сурхҷаи боронӣ.

ЛОЙШАКАР لای شکر таҳнишини шақари ҷӯшондашуда (*барои қиём*); ширае, ки аз нишоста ҳосил карда мешавад.

ЛОК//ЛАК I لک//ک моеи самғдори дар спирт, скипидар ё равған ҳалқарда, ки барои ҷилодиҳӣ ба ҷӯб, чарм *ва г.* мемоланд: **лок задан**, **лок молидан**; **локи мӯй** лок барои ороиши мӯй.

ЛОК II لک *кхн.* косаи ҷӯбин.

ЛОК III لک *ниг.* лак II.

ЛОК IV *кит., кхн.* сангпушт; *муқ.* локпушт.

ЛОК V لک *х.* лок ранги сурхе, ки дар Ҳиндустон аз шираи баъзе дарахтон ҳосил карда, дар наққошӣ *ва г.* ба кор мебаранд ва аз як қисми дурушти он сурғуч месозанд.

ЛОКАТОР *лот.* لاكتور радио абзоре, ки ҷои ҷисро ба воситаи мавҷҳои садоӣ ё электромагнитӣ муайян мекунад.

ЛОКДОР لک دار *дории лок.*

ЛОКЗАДА لک زده *сифати феълӣи замони гузашта аз лок задан*; локдор: **мӯзаи локзада.**

ЛОКЗАНИ لک زنی *исми феълӣ аз лок задан.*

ЛОКИН لکین *ниг.* лекин.

ЛОКӢ I لکى *мансуб ба лок I*; локзада; аз чарми локзада дӯхташуда; **маҳсии локӢ** маҳсии аз чарми саҳт дӯхташуда.

ЛОКӢ II لکى *лаҳҷ.* миёнбанд, рӯмоли мардона.

ЛОКОМОТИВ *лот.* لاكوماتيو номи умумии машинҳои (аз қабилӣи паровоз, тепловоз, электровоз), ки дар болои релсҳо ҳаракат карда, вагонҳои мекашанд: **депои локомотив.**

ЛОКПУШТ لک پشت *кит.* сангпушт, кашаф.

ЛОКХӢРДА لک خورده *чизи чармине, ки аз лок сер шудааст: пойафзоли локхӢрда.*

ЛОҚ لاق *гуфт.* кӯҳна, фарсуда; **локу пар** чизу чора, майда-чуйдаи рӯзгор, лаку лук.

ЛОҚАӢД لاقيد *а.* он ки ба чизе аҳамият наменидад, бепарво.

ЛОҚАӢДӢ لاقيدى *бепарвоӣ, бетаваҷҷӯхӣ.*

ЛОҚАӢДОНА لاقيدانه *бепарвоёна, бетаваҷҷӯхона.*

ЛОЛ I لال *гунг, лакнатдор*; **лолу мабхут** хомӯшу ҳайрон; **лол шудан** аз забон мондан; **забони**

касе лол шудан (гаштан) аз забон мондан, забони касе гирифтани, гап зада натавоности.

ЛОЛ II لال *ниг.* лаъл 1, 2; ранги сурх.

ЛОЛА لاله *бот.* гули сахроии пиёзакбех, ки барғҳои сурху зард ва дигар рангҳо дошта, тарафи думчааш сиёҳ аст: **лолаи арғувонӣ**, **лолаи аҳмар**, **лолаи хандон**, **лолаи ҳамро**, **лолаи чидан**; **лолаи кӯҳӣ** лолаи ғафсбарги калонкоса; **мавсими лола** вақти шукуфтани гули лола, ки ба аввали баҳор рост меояд.

ЛОЛАВОР لاله وار *мисли лола, ҳамчун лола, лоламонанд.*

ЛОЛАГУН لاله گون *ба ранги лола, лоларанг, сурхранг: рухсораи лологун, чехраи лологун, лологун намудан, лологун тобидан (-и шафак), лологун шудан (гаштан).*

ЛОЛАЗОР لاله زار *ҷое, ки лолаи зиёд рӯидааст; ҷои сергули шукуфта; ба тариқи истиора: лолазори ватан, лолазори умр, баҳори лолазор.*

ЛОЛАКАҲАК لاله کهک *лаҳҷ., ниг.* лолахасак.

ЛОЛАНГ لانگ *таом ва тиккаҳои нон, ки гадоён ва фақирон аз меҳмонӣ ва дастархонҳо ҷамъ мекарданд.*

ЛОЛАОСО لاله آسا *ниг.* лолавор.

ЛОЛАПӢШ لاله پوش *пӯшида бо лолаи шукуфта, ораста бо гули лола: лолопӯш гаштан.*

ЛОЛАРАНГ لاله رنگ *ниг.* лологун: **баҳори лоларанг, рӯи лоларанг, шафаки лоларанг.**

ЛОЛАРУХ لاله رخ 1. он ки рухсораҳои лолоосо сурх дорад: **духтари лоларух.** 2. *мач.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАРУХСОР لاله رخسار *ниг.* лоларӯ.

ЛОЛАРӢ(Ӣ) لاله روى 1. он ки рӯяш монанди лола сурх аст. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, хушрӯ.

ЛОЛАСОН لاله سان *ниг.* лолавор.

ЛОЛАХАСАК لاله خسک *бот.* навъи лолаи зудхазоншаванда, ки барги гулу пояш тунуку борик мешавад, дар ҳар кучо мерӯяд, монанди кӯкнор тухм мебандад.

ЛОЛАЧИНӢ لاله چينى *исми амал аз лола чидан;*

- чидани лола.
- ЛОЛӢ** لالی ваъ ва ҳолати лол, лол будан, гунг будан, гунгӣ.
- ЛОЛМОҢӢ** لالمانی лол мондан, гунг шудан, моту мабхут шудан.
- ЛОЛО I** لا 1. дурахшон, дурахшанда: **лӯълӯи лоло**. 2. *гуфт.* нағз, хуб (*дар забони кӯдакон*); **лоло шудан** а) нав шудан; б) беҳ шудан, хуб шудан.
- ЛОЛО II** لا kit. хизматгор; ғулом; **лолои сиёх** ғуломи ҳабашӣ, ғуломи зангӣ.
- ЛОЛОӢ** لايبی *ниг.* алла; **лолоӢ хондан** алла гуфтан.
- ЛОМ I** لام 1. *номи ҳарфи бисту ҳафтуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ* (2. *киноя аз зулфи қачи духтарон*; **лом (лому мим) нагуфтан** дам назадан, хомӯш будан.
- ЛОМ II** لام *кҳн.* либоси кӯҳнаву дарида, жандаи қаландарону дарвешон.
- ЛОМ III** لام *kit.* 1. худситой; лофу газоф. 2. зебу зинат, зевар.
- ЛОМ IV** لام *kit.* омехтаи ҳазориспанди сӯхта, мушку анбар ва нилу лочувард, ки барои дафъи чашмзаҳм ба пешонӣ ва баногӯши кӯдакон мемолиданд.
- ЛОМА I** لامه *кҳн.* рӯмол ва ғ., ки аз болои салла мебастанд.
- ЛОМА II** لامه *таър.* либоси чангӣ, ки аз халқаҳои оҳанӣ месохтанд, зирехчома.
- ЛОМАЗҲАБ** ا. لامذهب *kit.*, *тахқ.* бедин, беимон.
- ЛОМАЗҲАБӢ** لامذهبی бединӣ, беимонӣ, бемазҳаб будан.
- ЛОМАКОН** لامکان 1. он ки ҷои ист (истиқомат) надорад, бемакон, бечой. 2. *д.* сифати Худо.
- ЛОМАКОНӢ** لامکانی ломакон будан, бемаконӣ, бечойӣ.
- ЛОМАҲОЛ/ЛОМАҲОЛА** ا. لامحال//لامحاله *kit.* ногузир, ночор.
- ЛОМБАРД** *ит.* لامبرد *ниг.* гаравхона.
- ЛОМЕА** ا. لامعه *kit.* нур, ҷило; ламъа.
- ЛОМЕЪ** ا. لامع дурахшанда, дурахшон, тобон: **барқи ломеъ.**
- ЛОМИСА** ا. لامسه яке аз қувваҳои ҳисси панҷгонаи инсон, ки бо ёрии пусти бадан гармию сардӣ ва саҳтию нармии чизҳоро дарк мекунад.
- ЛОМИЯ** ا. لاميه *адш.* ғазал ё қасидае, ки ҳарфи равии он «л» (лом) аст.
- ЛОНА** لانه 1. ҳонаи ҷонварон, ошёнаи парандагон, ошён: **лонаи занбӯр, лонаи уқоб, лонаи хирс, лона гузоштан, лона кардан, лона мондан, лона сохтан**. 2. *маҷ.* ҳона, ҷой; кулба; **лона ёфтан** макон гирифтани, ҷойгир шудан.
- ЛОНАСОЗӢ** لانهسازى *исми амал аз лона сохтан:* **лонасозӣ кардан.**
- ЛОРД** *англ.* لورد унвони олии асилзодагон дар Инглистон, ки меросӣ мебошад; унвони мансабдорони олии давлатӣ дар Инглистон: **палатаи лордҳо.**
- ЛОС** لاس риштаи аз ҳама дурушт ва пастсифати абрешим, ки монанди мӯи думи асп саҳт мешавад.
- ЛОТ** لات номи яке аз ду бути машҳур (Лот ва Манот), ки арабҳо пеш аз ислом мепарастиданд.
- ЛОТЕРЕЯ** *фр.* لاتيريه шакли ихтиёрии маблағчамаъ кардани аз мардум бо роҳи фурӯши билетҳо ва гузаронидани бозии он: **билети лотерея, билети лотереяи касе бурд кардан.**
- ЛОТИНӢ** لاتينى *мансуб ба таърих ва тамаддуни Рими Қадим:* **алифбои лотинӣ, забони лотинӣ.**
- ЛОТИНОНИДАН** لاتينانیدن лотинӣ кардан (-и алифбо, ҳарфҳо ва ғ.)
- ЛОТО** *фр.* لاتа навъи бозӣ бо варақаҳои катакдори дар рӯяшон рақамҳо навишташуда, ки касе кубикҳои рақамдорро аз халта надида гирифта мехонад ва рақамҳои варақаи касе, ки аз ҳама пеш пур шавад, вай бозиро мебурад.
- ЛОУБОЛ** ا. لاابال бебок, бепарво, беибо; беқайду бетакаллуф.
- ЛОУБОЛӢ** لاابالی бебокӣ, бепарвоӣ, беибо будан; бетакаллуфӣ.

ЛОУБОЛОНА لاابالونه бебокона, бепарвоёна, бе-
ибоёна.

ЛОФ لاف 1. сухани беҳуда, гапи беасос; ёвагӯй.
2. худситой, худтаърифӣ, манманӣ. 3. *мач.*
даъвои беасос, иддао: **лофи адолатпарварӣ**
(**ватанпарастӣ, миллатхоҳӣ**) **задан, лоф аз**
шучоат ва қахрамонӣ задан; лофу газоф су-
ханони бардурӯғ, ёвагӯй, харзагӯй; **лоф задан**
худситой кардан, худро бардурӯғ таъриф
кардан, беҳуда изҳори фазлу зӯрмандӣ кар-
дан.

ЛОФАКӢ لافكي он ки гапҳои калон зада,
худситой мекунад, худсито.

ЛОФЗАН لافزن худсито, лофакӣ.

ЛОФЗАНӢ لافزني *исми амал аз лоф* **задан;** худ-
ситой, худро бардурӯғ таъриф кардан.

ЛОФИДАН لافيدن лоф задан, худситой кардан;
калон гап зада, даъвоҳои беасос кардан.

-**лох** لاخ *пасванди каммаҳсул, ки ба исмҳо ҳамроҳ*
шуда, макон ва ҷои фаровонии он чизро нишон
медихад: **санглох, девлох.**

ЛОҲАВЛ(А) *а.* لحوول *д.* қисми аввали дуое, ки
вакати тарс ё афтодан ба вазъияти хавфнок
мехонанд: **лоҳавл(а) хондан.**

ЛОҲАЗ *а.* لاهز суст, беҳол, бемадор, заиф; **лоҳаз**
шудан бемадор шудан.

ЛОҲАЗӢ لاهزي ҳолати сустӣ ва бемадорӣ, аз ҳол
рафтан.

ЛОҲӢ *а.* لاهي *кит.* он ки ба корҳои моддӣ ва
айшу ишрат машғул аст, бозикунанда, лахву
лаибкунанда.

ЛОҲУТ *а.* لاهوت 1. худой; илоҳӣ, улуҳият; *муқоб.*
носут. 2. ҷаҳони ғайримоддӣ, олами ғайб,
ҷаҳони маънӣ.

ЛОҲУТӢ لاهوتي *мансуб ба лоҳут;* олами
маънавӣ.

ЛОЧИН *т.* لاجين шоҳини шикорӣ; шоҳин,
шаҳбоз; *ба тариқи истиора:* **лочини диловари**
ватан (фазонавардони далери Ватан).

ЛОЧИНВОР لاجينوار ба монанди лочин (тез-
парвоз), лочинсифат (баландпарвоз).

ЛОЧИРА لاجيره як навъ нони тунуки аз хаамири

норасида пухта.

ЛОЧОР لاجار *кит.* ночор, ноилоҷ.

ЛОҶАВОБ لاجواب *кит.* бечавоб, бечавобмонда,
бепосух, ҷавобдоданашуда: **суоли лочавоб.**

ЛОҶАРАМ *а.* لاجرم 1. ночор, ноилоҷ, ногузир:
лоҷарам розӣ шудем. 2. бинобар ин.

ЛОЧ(У)ВАРД لاجورد *маъд.* санги кабуди баланд,
ки аз он нигини ангуштарӣ месозанд ва со-
ида хокаи онро дар тайёр кардани ранги ни-
лобӣ ба кор мебаранд; $\diamond$ **гунбази лочувард**
осмон.

ЛОЧ(У)ВАРДӢ لاجوردى кабудранг, нилгун; ба
ранги лочувард: **осмони софи лочувардӣ.**

ЛОҶУРӢА *а.* لاجرعه дам нагирифта якбора
нӯшидани он чизе, ки дар пиёла ҳаст, аз ғай-
ри култ-култ якбора нӯшидан.

ЛОШ لاش *ниг.* лоша.

ЛОША لاشه 1. ҷасади бечони одам ва ҷонварон;
ҷасади ҷонвари худмурда, ҷифа. 2. *мач.* чор-
пой ниҳоят заифу лоғар.

ЛОШАӢ *а.* لاشى ночиз, беарзиш.

ЛОШАК(К) *а.* لاشك бешак, бешубҳа, бегумон;
албатта, яқинан.

ЛОШАРИК *а.* لاشريك бешарик, яккаву ягона
(*сифати Худо*).

ЛОШАХАР لاشهخر хари лоғару нимҷон, ки
базӯр роҳ мегардад.

ЛОШАХОР لاشهخور *ниг.* лошаҳӯр.

ЛОШАХӢР لاشهخور 1. ҷонваре, ки гӯшти ҳай-
воноти мурдари меҳӯрад, мурдахӯр (*аз қаби-*
ли каргас, зоғ ва ғ.). 2. калхот. 3. *таҳқ.*, *мач.*
он ки тамаи чизу чораи одамони мурдари
мекунад.

ЛОШӢ لاشي 1. харбузаи тарак, ки баъди
кандани ҳосили асосӣ дар нӯги палак боқӣ
мондааст. 2. охири чормағзу зардолу барин
меваҳои дастнораси нӯги навдаҳои дарахтон,
ки баъд аз гирифтани ҳосили асосӣ боқӣ
мондаанд ва одатан онҳоро бачагон ҳазонак
гӯён чида мегиранд; хӯшаҳои ангури
боқимонда дар нӯги тоқ баъди чидани ҳоси-
ли асосӣ.

ЛОЯЗОЛ *a.* لايزال *д.*, *ниг.* лоямут.

ЛОЯМУТ *a.* لايموت *д.* лоязол; намиранда, маргнопазир, (*сифати Худо*); $\diamond$ **кути лоямут** хӯроқвории андаке, ки одамро аз мурдан нигоҳ медорад, хӯроқи «бихӯру намир».

ЛОЯНҚАТЕЪ *a.* لاينقطع *кит.* ба қитъаҳо ва пораҳо ҷудонашаванда; бефосила, доимӣ.

ЛОЯНОМ *a.* لاينام *кит.*, *д.* ҳамеша бедор, беҳоб (*сифати Худо*).

ЛОЯФУТ *a.* لايفوت *кит.* он ки фавт намеёбад; он чи намемирад, фанонопазир, абадӣ ва доимӣ.

ЛОЯҶУЗ *a.* لايجوز *кит.* он чи раво нест, нораво, ноҷоиз.

ЛОЯЪҚИЛ *a.* لايعقل беақл, бехирад; **масти лояъқил** масте, ки аз ақл бегона шудааст, масти беҳуш, масти аласт.

ЛОЯЪНӢ *a.* لايعنى *кит.* бемаънӣ, беақл.

ЛУБ(Б) *a.* لب *кит.* 1. мағз, ҳаста; қисми холис ва беҳтарини ҳар чиз. 2. ақл.

ЛУБ-ЛУЧ لب لچ тамоман бараҳна, лучи модарзод: **луб-луч кардан касеро**, **луб-луч шудани касе**; **луб-луч шуда мондани касе киноя аз бе** либоси зарурӣ ё бе чизу чора мондани касе.

ЛУБ-ЛУЧАК لب لچک *гуфт.*, *ниг.* луб-луч.

ЛУБОБ *a.* لباب *кит.* баргузидаи ҳар чиз, холиси ҳар чиз; чизи беомешиш.

ЛУБОД *a.* لباد *кит.* юғ.

ЛУҶАВӢ لئوى *мансуб ба луғат*; **воҳиди луғавӣ** *збш.* калимаи маънидор; *муқ.* **воҳиди фразеологӣ**; **маънои луғавӣ** *збш.* маънои аслии калимаҳо, *муқоб.* **маънои маҷозӣ**; **таркиби луғавӣ** *збш.* калимаҳои мавҷудаи ягон забон, вожагон, лексика; **фонди (захираи) асосии луғавӣ** *збш.* қисми нисбатан устувори калимаҳо, ки асоси забонро ташкил медиҳад (*мас.*, *даст*, *об*, *нон ва г.*, *ки аз онҳо калимаҳои зиёде сохта шудаанд*).

ЛУҶАТ *a.* لغت 1. *кҳн.* забон, лисон. 2. *збш.* калима, вожа; лексика. 3. *збш.* китобе, ки дар он маҷмӯи калимаҳои як забон ҷамъ оварда, шарҳ дода ва ё ба забони дигар тарҷума шудааст, китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг:

луғати дузабона, луғати тафсирий; луғат дидан ба китоби луғат мурочиат кардан; $\diamond$ **луғати зинда киноя аз шахсе**, ки маънои қисмати зиёди калимаҳои забонро аз ёд медонад.

ЛУҶАТДОН لغتدان *донандаи луғат* (2), он ки луғати бисёр медонад; луғатшинос.

ЛУҶАТНАВИС لغت نويس тартибдиҳандаи китоби луғат, фарҳангнавис.

ЛУҶАТНАВИСӢ لغت نویسی шуғл ва амали луғатнавис; таълифи фарҳанг, фарҳангнависӣ.

ЛУҶАТНОМА لغت نامه 1. *кит.* китоби луғат, фарҳангнома, фарҳанг. 2. *нав.* рӯйхати алифбоии калимаҳои забон барои тартиб додани китобҳои луғат: **луғатномаи осори С. Айни**, **луғатномаи фарҳанги забони тоҷикӣ**.

ЛУҶАТСОЗ لغت ساز *ниг.* луғатнавис.

ЛУҶАТСОЗӢ لغت سازی *ниг.* луғатнависӣ.

ЛУҶАТШИНОС لغت شناس *збш.* 1. мутахассиси илм оид ба таркиби луғавии забон (лексиколог). 2. мутахассиси назария ва амалияи фарҳангнависӣ (лексикограф).

ЛУҶАТШИНОСӢ لغت شناسی *збш.* 1. соҳаи забоншиносӣ, ки таркиби луғавии забонро меомӯзад, вожашиносӣ, лексикология. 2. илм дар бораи назария ва амалияи тартиб додани китобҳои луғат, лексикография.

ЛУҶЗ *a.* لغز *адш.* навъи шеър ба чистон монанд, ки дар он хусусияти ягон чиз бо обурани бадеӣ тасвир меёбаду аз худ он ном бурда намешавад.

ЛУҶОТ *a.* لغات *ҷ.* луғат; ҳалли луғот шарҳу эзоҳи маънои калимаҳои душворфаҳми матн.

ЛУЗУМ *a.* لزوم зарурат, даркор будан; **ба қадри лузум** ба қадри даркорӣ.

ЛУЗУМОТ *a.* لزومات *ниг.* лавозимот.

ЛУКНА *a.* لکنه *ниг.* лакнат.

ЛУКУК *a.* لکوک *ҷ.* лак I.

ЛУҚ *a.* لقي :туҳми луқ туҳми вайрон; **луқ шудан** вайрон шудан (-и туҳм).

ЛУҚАТА *a.* لقطه чизи ёфтшудаи соҳибаш номаълум; чизи дар роҳ афтодамонда.

ЛУҚМА *a.* لقمه 1. он миқдор хӯрок, ки як бор ба даҳон мегунҷад, як даҳон чизи хӯрданӣ; бурда, порча: **луқмаи нон**, **як луқма нон**, **луқмае аз гулӯяш намегузашт**; **луқмаи муфт** нони бемехнат ба даст омада; **луқмаи равғанӣ (равғанӣ)** маҷ. фоидаи калон; даромади зиёди муфт. 2. *маҷ.* эрод ё гон мулоҳизаи дигар, ки дар аснои гап задани касе бо мақсади тасҳеҳ ба ӯ гуфта мешавад; **луқма додан** дар вақти суханронии касе ба ӯ халал расонда, аз ҷои нишаст чизеро тасҳеҳ ё танқид кардан ва ё ба хотир расондан; **луқма партофтан** миёни гапи касеро буридан (*бо қасди ба галат андохтани ӯ*); гаппарронӣ кардан.

ЛУҚМАДИХӢ لقمه دهی *исми амал аз луқма додан*; луқмапартоӣ.

ЛУҚМАПАРТОӢ لقمه پرتای *исми амал аз луқма партофтан*; гаппарронӣ.

ЛУНЧ لنج *ду тарафи даҳон аз дарун (ва берун) то ҷои ба устухон начаспидаи он: лунчи дамида (баромада), лунчи овезон; лабу лунч* *ниг. лаб*; *◇ бо лунчи овезон* *ниг. лаб (бо лабу лунчи овезон)*; *лунчи касе овезон будан* қиёфаи норозиёна доштан, димоғсӯхта будан; **лунчи худро овезон кардан** аз чизе норозӣ будани худро ба вазъи рӯи худ зоҳир сохтан, *муқ. лабу лунч овезон кардан*.

ЛУОБ *a.* لعاب *моёи андак ғализ ва часпанда, ки баъзе хучайраҳои организми зинда аз худ ҷудо мекунад; оби даҳон.*

ЛУОБДИХӢ لعاب دهی *исми амал аз луоб додан*; луоб аз худ ҷудо кардан.

ЛУТ I لوت *кит. анвои таоми лазиз; хӯрок; луту пут хӯрданӣ ва нӯшиданӣ.*

ЛУТ II *a.* لوت *кит., д. номи яке аз пайғамбарони банӣ Исроил, ки барои бадкорию бадахлоқии аҳли қавми ӯ Худо шахри онҳоро зеру забар карда ва ба сари боқимондаҳояшон борони сангу оташ рехта буд.*

ЛУТӢ لوطی 1. *мансуб ба Лут II.* 2. *маҷ.* бадахлок, бадқирдор; беқайду ринд; айёшу майхора; бачабоз.

ЛУТФ *a.* لطف 1. *кит.* нармӣ, мулоимат, назокат; **лутфи баён** фасоҳати сухан, нозукбаёнӣ; **лутфи маънӣ** нозукбаёнӣ бо истифодаи кали-

маҳои зебои сермаъно; **лутфи сухан** назокат ва балоғат дар сухан, фасоҳати сухан, фасеҳбаёнӣ. 2. меҳрубонӣ, марҳамат, илтифот: **лутфи модарона**, **лутфу меҳрубонӣ**, **лутфу марҳамат**, **лутфу навозиш**; **аз лутф // аз сари лутф** аз рӯи меҳрубонӣ, лутф карда; **ба лутф** аз рӯи лутфу меҳрубонӣ. 3. карам, эҳсон, бахшиш: **лутфи хуршед**, **борони лутф**, **нони лутф**, **лутфу карам**, **лутфу эҳсон**; **лутф кардан** а) меҳрубонӣ кардан, илтифот нишон додан; б) эҳсон намудан, бахшидан; **лутф намудан // лутф фармудан** меҳрубонӣ кардан, илтифот намудан, марҳамат кардан.

ЛУТФАН *a.* لطفاً аз рӯи лутф, аз рӯи меҳрубонӣ ва илтифот.

ЛУТФОМЕЗ لطف آمیز *меҳрубонона, навозишкорона, аз рӯи марҳамат ва илтифот: муносибати нарму лутфомез, оҳанги лутфомез доштан, суханони лутфомез гуфтан.*

ЛУТХӢР لوت خور *ниг. зуккаҳӯр.*

ЛУХ لوخ//لوخ *ғиёҳи оби наймонанд, ки бо вай харбуза овезанд ва аз он бӯрӯ, сабад ва дигар чизҳо бофанд.*

ЛУХСИДА لوخسيده *сифати феълӣи замони гузашта аз лухсидан; пӯсида, гандида, бӯйгирифта.*

ЛУХСИДАН لوخسيدين *пӯсидан, ганда шудан, бӯй гирифта.*

ЛУХТ لخت *ниг. луч.*

ЛУХТАК لختک *зоча, арӯсак, лӯъбат, бозича (-и духтаракон); театри лӯхтак* як навъи театр, ки дар он ҳунарпешаҳо лӯхтакхоро ба бозӣ медароранд ва бо ҳамдигар гап мезанонанд.

ЛУХТАКБОЗ لختک باز 1. он ки бо лӯхтакҳо бозӣ мекунад. 2. *маҷ.* духтари хурдсол, ба синни балоғат нарасида; **театри лӯхтакбозон** *ниг. лӯхтак (театри лӯхтак).*

ЛУХТАКБОЗӢ لختک بازی 1. бозӣ бо лӯхтакҳо, зочабозӣ, арӯсакбозӣ, лӯъбатбозӣ. 2. *маҷ.* найрангбозӣ; масхарабозӣ.

ЛУХТАКӢ لختکی *марбут ба лӯхтак; филми лӯхтакӣ* филми ҳунарий, ки қаҳрамонҳояш лӯхтаканд.

ЛУХТАКМОНАНД لختک مانند *ба лӯхтак монанд,*

шабеҳи зоча; ◇ **ҲОКИМИЯТИ ЛӢХТАКМОНАНД** ҳокимияте, ки мустақилияти воқеи надошта, аз рӯи нишондоди дигарон ва бар хилофи манфиатҳои халқи худ амал мекунад.

ЛУҲУМАТ *a. لحومت* *kit.* хешӣ, хешигарӣ, хешовандӣ, хешию таборӣ.

ЛУЧ *لوح* 1. бараҳна, урён; *лухт.* 2. *мач.* бечизу нодор; бибизоат, бенаво; **навдаи луч** навдаи бибарг; **пой луч** пой бараҳна, пой бечӯроб; пой бепойафзор; **сари луч** сари бекаллапӯш; сари берӯмол (*oid ба занон*); **луч кардан** а) бараҳна кардан; б) *мач.* дору надори касеро кашида гирифтан; в) бибарг кардан (*дарахтро*); **луч шудан** *тарзи мафъули* **луч кардан**.

ЛУЧАК *لوچک* 1. луч, бараҳна. 2. *мач.* бечизу чора; бенаво, фақир; **шафтолуи лучак** шафтолуи бепат; ◇ **лучаку пӯстканди гап** сухани ошқорову бепарда.

ЛУЧӢ *لوحی* 1. бараҳнагӣ, урёнӣ. 2. *мач.* бечизу нодорӣ; **лучӣ ба хона мешинонаду гушнагӣ** (**ба кӯча**) медавонад. (*зарб.*).

ЛУЧЧАК *لوچچک* *ниг.* **лучак.**

ЛУЧЧА *a. لچه* *kit.* миёнаи дарё, чои чуқуртарини дарё ё баҳр; **луччаи андеша** киноя аз фикри амик, мулоҳизаи чуқур.

ЛУШ *لوش* *ниг.* **лаш II** (**лашу лаш**).

ЛӢБИЁ *لویا* *бот.* ғалладонаи хӯрокӣ аз чинси нахӯд, вале гурдашакл, ки дар ғилофақхо мерасад.

ЛӢБИЁӢ *لویایی* *мансуб ба лӢбиё;* **растаниҳои лӢбиёӣ** растаниҳое, ки донашон монанди лӢбиё ба даруни ғилоф мерасад (*мош, нахӯд, боқило ва ғ.*).

ЛӢБИЁШӢРАК *لویباشورک* *хӯр.* лӢбиёи ҳанӯз тамоман напӯхтаи дар ғилофаш намак зада чӯшондашуда.

ЛӢБ-ЛӢНДА *لوبلونده* тамоман лӢнда, кӯбкулӯла: **сару рӯи лӢб-лӢнда, одами лӢб-лӢнда; лӢб-лӢнда кардан** тамоман кулӯла кардан, шакли гирда додан ба чизе.

ЛӢК *لوك* *kit.* он ки ба ҳар ду зону ва кафҳои даст роҳ меравад; **лӢку ланг** майбу чӯлоқ; **шутури лӢк** шутури борикбадану дарозпоча, ки ноҳамвор роҳ мегардад.

ЛӢКИДОН *لوكيدان* *шакли чойивазнамудаи калиддон.*

ЛӢККА *لوكه* 1. тарзи роҳравии асп ё ҳару шутур, ки як пой пешу як пой ақибаш баробар бардошта шуда, боиси як навъ ноҳамвор роҳ гаштан мегардад, лӢк-лӢк; *муқоб.* **йӯрға; лӢкка давондан // лӢкка занондан** ба тарзи лӢкка тозонидани асп *ва ғ;* **аспи лӢкка** аспе, ки ба тарзи лӢкка роҳ мегардад; аспии реза-чорпо; **қадами аввал – лӢкка** (*зарб.*).

ЛӢККИДА *لوكيده* *сифати феъли* замони *гузафта аз лӢккидан; лӢкказанон.*

ЛӢККИДАН *لوكيدن* тарзе роҳ рафтани, ки дар вақти қадам бардоштан тана ҳам бардошта мешавад.

ЛӢККОС *لوكاس*: **лӢккос задан** лӢккида роҳ гаштан.

ЛӢК-ЛӢК *لوكلوك* роҳгардии лӢккосӣ; чорхеззани.

ЛӢЛ *لول* *kit.* бешарм, беҳаё, густох.

ЛӢЛА *لولة* 1. ҳар чизи дарози устувонашакл (*дарунтур ё дарунхолоӣ*). 2. кубур; **лӢлаи бухорӣ** кубури дудбарои бухорӣ; **лӢлаи об** кубури обгузаронӣ. 3. *ниг.* **лӢлаболишт.** 4. тӯби лӢлашакли матоъ, коғаз *ва ғ.*, лӢлапеч, тӯб: **лӢлаи атлас, сад лӢла тол, як лӢла бинт; лӢла кардан** дар шакли лӢла печондан чизеро

ЛӢЛАБОЛИШТ *لولهبالشت* болишти гирди лӢлашакл.

ЛӢЛАБОЛОР *لولهبالار* хонае, ки болорҳои сақфаш гирд тарошида шудаанд; *муқоб.* **чорта-рошболор.**

ЛӢЛАКАБОБ *لولهكباب* кабоби сикӣ аз гӯшти кӯфта; гӯштбирёни лӢлашакл аз қима.

ЛӢЛАПЕЧ *لولهپچ* ҳар чизи мисли лӢла (1, 2) печондашуда; тӯб: **лӢлапечи коғаз; коғазии лӢлапеч кардашуда** варақи коғазии монанди лӢла (1, 2) печондашуда.

ЛӢЛАШАКЛ *لولهشکل* ҳар чизи устувонашакл ба мисли лӢла, лӢламонанд.

ЛӢЛИБАЧА *لولهبچه* писари лӢлӣ, чӯғибача.

ЛӢЛИВАШ *لوليواش* лӢлимонанд, лӢличеҳра, шӢху густох (*сифати маҳбуба*).

ЛӢЛИГАРИ لولى گرى *ниг.* лӢлигӢ; монанди лӢлиён рафтор кардан.

ЛӢЛИГИ لولىگى 1. мансуб ба лӢлӢ; лӢлиёна. 2. маҷ. бешармӢ, беҳаёӢ; исрор ва безор кардан (*дар талаби чизе*); лӢлигӢ кардан исрори зиёди бемаънӢ ва бешармона.

ЛӢЛИДУХТАР لولى دختر духтар аз қабилаи лӢлӢ, чӢгидухтар.

ЛӢЛИЗАН لولى زن зан аз қабилаи лӢлӢ, чӢгизан.

ЛӢЛӢ لولى 1. қабилае, ки аслан аз Ҳиндустон буда, дар ҳолати кӢчманчӢ ва нимкӢчманчӢ зиндагӢ мекунад, чӢгӢ. 2. чӢгии раққосу сурудхону бозингар. 3. маҷ. зебо, хушрӢй.

ЛӢНГИДОР لولى گى دار ходими ҳаммом, ки бо додугирифти лӢнгиҳо машғул аст.

ЛӢНГИ لولىگى 1. порчае, ки дар ҳаммом шустушӢкунандагон барои панаҳ кардани аз миён поинашон ба миён мебанданд. 2. порчаи матоъ, ки дар вақти сартарошӢ ба гардан мепечонанд.

ЛӢНДА لونده 1. гирд, гирда, курашакл, кулӢла: санги лӢнда, қанди лӢнда, лӢнда будани тарбуз. 2. як порча чизи суроби гирд дошта, кулӢла: як лӢнда қанд, халво; марди лӢндаи фарбеҳ марди миёнақади фарбеҳ; ҳарфҳои лӢнда-лӢнда ҳарфҳои ба қад кӢтоҳу ба бар хеле ғафс; лӢнда кардан печонида кулӢла кардан; лӢнда шуда хобидан кулӢла шуда хобидан, ба худ печида хоб кардан; $\diamond$ лӢнда карда гуфтан хулосаи каломро баён кардан, моҳияти матлаберо гуфтан.

ЛӢНДАСАР لونده سر он ки сараш лӢндашакл аст, каллакулӢла.

ЛӢНДАХӢЧА لونده خوجه *гуфт.* фарбеҳ, лӢнда.

ЛӢНДАЧА لونده چه *шакли тасғир ва навозишии* лӢнда; 1. лӢндаи хурд. 2. маҷ. фарбеҳак, лӢндаяк.

ЛӢНДАШАКЛ لونده شکل шаклан лӢнда, курашакл.

ЛӢНДАЯК لونده يك *ниг.* лӢндача 2.

ЛӢНДАЯКАК لونده يکк хеле лӢндаяк, хеле

фарбеҳак.

ЛӢРА لوره гузаргоҳи сел ё оббурдае, ки дар он чо баъд аз сел гилу лой боқӣ мондааст.

ЛӢС لوس *кит.* тамаллуқ, ширинзабонӢ; мардумро ба забони ширину хуш фирефтан ва бозӢ додан.

ЛӢСОҲА لوسانه *кит.* бо тамаллуку ширинзабонӢ, бо чоплӢсӢ, чоплӢсона.

ЛӢТТИБОЗ لوطى باز найрангбоз, фиребгар.

ЛӢТТИБОЗӢ لوطى بازى найрангбозӢ, фиребгарӢ; лӢттибозӢ кардан ҳилаю найранг ба кор бурдан.

ЛӢТТИ لوطى *ниг.* лӢттибоз.

ЛӢШ I لوش *ниг.* луш ва лаш (-у луш).

ЛӢШ II لوش *кит.* сиёхлоӢ, лойқа, лачан.

ЛӢЪБАТ ا. لعبت 1. бозича, арӢсак, лӢхтак. 2. маҷ. маҳбубаи зебо; маъшуқа.

ЛӢЪБАТАК لعبتک *шакли тасғири* лӢъбат.

ЛӢЪБАТБОЗ لعبت باز 1. лӢхтакбоз, зоча-боз. 2. шӢъбадабоз, найрангбоз (*дар сирк*).

ЛӢЪБАТБОЗӢ لعبت بازى 1. лӢхтакбозӢ, зочабозӢ. 2. шӢъбадабозӢ, найрангбозӢ (*дар сирк*).

ЛӢЪЛӢ لولو *ниг.* лӢълӢъ.

ЛӢЪЛӢЪ ا. لولو марворид, гавҳар: лӢълӢи лоло *ниг.* лоло I, 1; лӢълӢи тар а) марвориди дурахшон; б) маҷ. ашк.

ЛӢЪЛӢЪБАНД لولو بند *кит., киноя аз* лаби маъшуқа, ки дандонхоро мепӢшонад.

ЛӢЪЛӢЪСАНЧ لولو سنج он ки марворидро месанчад, меозмояд.

ЛӢЪМ ا. لوم *ниг.* лаимӢ.

ЛӢОК ҳол. ليوک *тех.* даромадгоҳи сарпӢшдори киштӢ, танк, сафинаи кайҳонӢ ва ғ.

ЛӢОКС I фр. ليوكс сифати мағоза, утоқи меҳмонхона ва ғ., ки хуб таҷҳизонида шудааст ва нек хизмат мерасонад.

ЛӢОКС II лот. ليوكس *физ.* воҳиди байнал-ҳалқии ченаки дараҷаи рӢшноӢ.

М

М ҳарфи ҳабдаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; ҳарфи бисту ҳаитуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ мим (م); дар ҳисоби абҷад ба адади 40 баробар аст.

МА ме ҳиссаҷа ба маънои «гир» меояд: **ма**, **ин китобро хон**.

МА ма пешванди инқори сигаи амр на: **магир**, **махӯр**, **мазан**.

МАО а. مع кит., пешоянд бо, ҳамроҳи..., бо ҳамроҳии...

МАОЗОЛИК(А) а. مع ذالك кит., ниг. **маҳозо**.

МАОК а. معك кит. бо ту, ҳамроҳи ту: **Аллоху маак!** Худо ёрат!

МААЛҚИССА а. مع القصّة кит. алқисса, оқибат, хулоса.

МААТТААССУФ а. مع التأسّف афсӯс, ки..., мутаассифона.

МААҲОЗО а. مع هذا кит. бо вучуди ин, бо ҳамаи ин.

МАБАРАТ а. مبرة кит. кори хайр; инъом, бахшиш, садақа.

МАБДАЪ а. مبدأ 1. ҷои оғоз, ҷои пайдоиш; асл, асос, маншаъ. 2. аввали ҳар чиз ва ҳар кор; оғоз, ибтидо; **мабдаи ҳаракат** нуқтаи оғози ҳаракат.

МАЗУЛ а. مبذول кит. базлкарда, бахшида; **мабул доштан** а) қаноатманд кардан; б) ба харҷ додан (мас., қӯмаки худро).

МАБЛАҒ а. مبلغ 1. миқдори пули нақд, пул; **ба маблағи...** дар бадали... пул, ба қимати...; як миқдор, миқдоре, як қадар; **маблағ гузоштан** ниг. **маблағгузорӣ**; **маблағ ҷудо кардан** тахсис додани миқдори муайяни пул барои коре;

таъйин кардани маблағ (мас., дар бучет барои сохтмон ва ягон кори дигар). 2. кит. дараҷаи камолот, расоӣ, болиғ будан ба чизе.

МАБЛАҒГУЗОР مبلغ گزار он ки барои иҷрои коре маблағ тахсис медиҳад, сармоягузор

МАБЛАҒГУЗОРӢ مبلغ گذاری исми амал аз **маблағ гузоштан**; маблағи даркорӣ ҷудо кардан барои иҷрои коре (сохтмон ва ғ.): **маблағгузорӣ кардан**.

МАБЛАҒГУНДОРӢ مبلغ خنداری исми амал аз **маблағ гуноштан**; чамъ овардани маблағҳо, ки барои коре дар назар гирифта шудааст.

МАБЛАҒҶУДОКУНӢ مبلغ جداکنی исми амал аз **маблағ ҷудо кардан**; тахсис додани маблағи муайяне ба иҷрои коре (мас., ба сохтмон).

МАБНӢ а. مبنی: **мабнӣ бар чизе** биноёфта бар чизе, асосёфта ба чизе, дар асоси чизе.

МАБНО а. مبنا кит. бунёд, асос, поя.

МАБОД مباد ниг. **мабодо**.

МАБОДО مبادا 1. ҳиссаҷа хоҳиш ба нашудани коре, нашавад, ки... 2. **пайвандак** агар, дар сурате ки...: **мабодо ман омада натавонам...**; **рӯзи мабодо** рӯзи сахт.

МАБОЛИҒ а. مبالغ ҷ. **маблағ**.

МАБОР//МУБОР//МУБО مبار//مبار кит. ҳасиб.

МАБОҲИС مباحث ҷ. **мабҳас**.

МАБРАЗ а. مبرز ҷои қазои ҳоҷат, обреза, хочат-хона, халочо, мустароҳ.

МАБРУС а. مبروص тиб. гирифтори бемории барас, пес.

- МАБСУТ** *a.* مبسوط 1. густурда, паҳн кардашуда. 2. *мач.* муфассал.
- МАБҲАС** *a.* مباحث *кит.* 1. ҷои баҳсу мунозира. 2. он чи дар бораи он баҳсу мунозира меку- нанд, мавзӯи мубоҳиса.
- МАБҲУТ** *a.* مبهوت ҳайрон, ҳайратзада, му- таҳаййир; **мату мабҳут шудан** саҳт ба ҳайрат мондан.
- МАБҲУТӢ** مبهوتӣ ҳолати ҳайронӣ, ҳайрат- задагӣ.
- МАВАДДАТ** *a.* مودت *кит.* дӯстӣ, муҳаббат.
- МАВВОҶ** *a.* موج *кит.* бисёр мавҷзананда, пур- мавҷ.
- МАВЗ** *a.* موز *кит., ниг.* банан.
- МАВЗЕЪ** *a.* موضع ҷои гузоштани (нишондани) чизе; ҷой, макон, маҳал; **мавзеъ гирифтани** ҷой гирифтани, дар маҳалле ҷойгир шудани (*мас., дар ҷанг*).
- МАВЗУН** *a.* موزون 1. *кит.* вазн карда, бар- кашада. 2. вазну қофиядор; хушоҳанг; **суха- ни мавзун киноя аз шеър.** 3. мутаносиб, ши- нам: **қади мавзун, қомаи мавзун; ҳаракати мавзун** ҳаракатҳои ҳамоҳанг бо зарб ва усул (-и раққосӣ).
- МАВЗУНӢ** موزونӣ 1. мавзун будани, вазндорӣ. 2. салосат, фасоҳат (*дар калом*). 3. мутаносибӣ; ба зарбу усул мувофиқ будани (-и рақс ва оҳанг).
- МАВЗУНҚАД** موزونقد *ниг.* мавзунқомат.
- МАВЗУНҚОМАТ** موزونقامت он ки қади расо, мутаносиб ва зебо дорад, хушқаду қомаат.
- МАВЗӢ** موضوعى мансуб ба мавзӯ; **нақшаи мавзӯӣ** нақшаи аз рӯи мавзӯҳо тартибёфта (-и таълими фанне дар мактаб).
- МАВЗӢЪ** *a.* موضوع 1. он чи дар бораи он суҳан меравад, матлаби мавриди баҳс: **мавзӯи дарс, аз мавзӯъ дур шудани.** 2. *санъ.* он чи нависанда ё расом дар асараш мавриди тасвир қарор додааст, объекти тасвири бадеӣ.
- МАВИЗ** موز ангири хушконида; **мавизи бедона** хушконидашудаи ангири кишмиш, ки майда ва бедона мешавад; **мавизи обҷӯш** ангуре, ки дар маҳлули ишқор ғӯтонда, баъд хушк кар- да шудааст; **мавизи соягӣ** ангири кишмиши бедона, ки дар соя хушк карда мешавад.
- МАВИЗАК** موزک меваи пухта дар шоҳи дарахт хушкшуда.
- МАВИЗДОР** موزدار ҳар чизи мавиздошта: **кулчаи мавиздор.**
- МАВКИБ** *a.* موكب *кҳн.* 1. гурӯҳи савора ё пиёда, ки дар рикоби подшоҳ мерафтанд, аҳли ри- коб. 2. дастаи савора ё гурӯҳи пиёда.
- МАВКЕЪ** *a.* موقع 1. ҷои воқеъшавӣ, маҳалли вуқӯи чизе; ҷой, макон; **мавкеи ҷуғрофӣ** тӯлу арзи маҳалле дар харитаи кураи Замин; **мавкеъ гирифтани** ҷой гирифтани, мавзеъ ги- рифтани (*мас., ду тарафи ба ҳам зид дар муқобили якдигар*): **дар мавкеи иҷро гузоштани** иҷро кардани, ба ҷо овардани. 2. *мач.* мақом, мартаба: **мавкеъ пайдо кардани.** 3. вақт, ҳангом, фурсат, маврид, лаҳза; **аз мавкеъ исти- фода бурдани** аз фурсат истифода кардани.
- МАВКЕЪШИНОС** موقع شناس он ки ҷой ва вақти муносиби иҷрои кор ё ғуфтани гаперо медо- над, мавридшинос.
- МАВҚИФ** *a.* موقف *кит.* 1. ҷои таваккуф, истгоҳ. 2. ист, вақфа.
- МАВҚУФ** *a.* موقوف аз ҳаракат боздошташуда, таваккуфёфта; ба вақти дигар монондашуда; мавқуф будани вобаста будани, марбут будани; **мавқуф гузоштани** а) монондан, боздоштан (*қореро аз иҷро*); б) ба вақти дигар мондан, ба таъхир андохтан.
- МАВҚУФОТ** *a.* موقوفات 1. *ҷ.* мавқуф. 2. *таър.* молу мулки вақф кардашуда.
- МАВЛАВИЯ** *a.* مولويه *д.* силсилаи тасаввуф, ки Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ Румӣ асосгу- зори он мебошад.
- МАВЛАВӢ** *a.* مولوى 1. мансуб ба Мавлавия. 2. лақабе, ки ба шайхон ва олимони бузург до- да мешуд: **Мавлавии Румӣ.**
- МАВЛИД** *a.* مولد 1. ҷои валодат, ҷои таваллуд, зодгоҳ. 2. замони таваллуд, мавлуд.
- МАВЛО** *a.* مولا//مولى *кҳн.* 1. соҳиб, молик. 2. ғулом; чокар, навар; ғуломи озодкарда.
- МАВЛОЗОДА** مولىزاده фарзанди мавло ва мав- лоно.
- МАВЛОНО** *a.* مولانا лақаби эҳтиромие, ки ба донишмандон ва бузургон дода мешуд: **Мав- лоно Ҷомӣ.**

МАВЛУД *a.* مولود 1. зоида, таваллудёфта; тифли нав таваллудшуда, навзод. 2. таваллуд; таърихи таваллуд, замони валодат; **мавлуди Исо** рӯзи таваллуди Исои пайгамбар. 3. д. яке аз маросими мусулмонон, ки ба рӯзи таваллуди Ҳазрати Расули Акрам (с) бахшида шудааст ва дар ин рӯз муслимин ба тоату ибодат машғул мешаванд.

МАВОД(Д) *a.* مواد 1. *ҷ.* модда; **маводи муҳаддир(а)**//**маводи нашъаовар** моддаҳои кайфовар (*аз қабил*и героин, ҳашиш, афюн...); **маводи сӯхт** *ниг.* сӯзишворӣ. 2. *нав.* маҷмӯи маълумот, маъхазҳо ва баъзе далелу хулосаҳо, ки барои ҳалли масъалае асос шуда метавонад: **мавод ҷамъ кардан**.

МАВОЛИД *a.* موالد *ҷ.* мавлуд; **маволиди салоса** (*ё сегона*) ҷамодот, наботот ва ҳайвонот.

МАВОЛӢ *a.* موالى *ҷ.* мавло.

МАВОНЕЪ *a.* موانع *ҷ.* монеа.

МАВОРИС *a.* موارد *ҷ.* мерос.

МАВОТ *a.* موات *кит.* чизи бечон, мурда.

МАВОЦИБ مواجب 1. *ҷ.* мӯчиб. 2. *кҳн.* маош, музди кор, моҳона. 3. вочибот, чизҳои зарурӣ.

МАВРИД *a.* مورد 1. мавқеъ, ҷой. 2. замон, ҳангом; фурсати муносиб, вақти мувофиқ ва мусоиди коре. 3. *ғуфт.* маросим, маърака (*аз қабил*и тӯй, азо ва г.); **дар ин маврид** дар ин ҳолат, дар ин сурат; **дар мавридаш** дар мавқеи заруриаш; дар фурсати муносиби коре; **мавриди муҳокима қарор додан** муҳокима кардан; **мавриди санчиш қарор гирифт**ан санчида шудан; аз маврид истифода бурдан, фурсатро ғанимат шумурдан; **мавридаш ояд**// **мавридаш шавад** а) вақт ва шароити мусоид шавад; б) *мач.* ҷояш ояд...; гоҳе мешавад, ки ...

МАВРИДНОШИНОС موردناشناس он ки ҷой ва вақти гуфтани гапе, кардани кореро наметоднад.

МАВРУС *a.* موروث *кит.* бамеросмонда, меросӣ; **молу мулки маврус**.

МАВРУСӢ موروثى *мансуб ба маврус*.

МАВСИМ *a.* موسم 1. ҳангоми фаро расидани чизе; вақт ва замони иҷрои коре: **мавсими барфу борон**, **мавсими киштукор**, **мавсими**

театрӣ. 2. фасл, ҳар як аз чаҳор фасли сол.

МАВСИМА موسمه *ҷугр., ниг.* муссон.

МАВСИМӢ موسمى *мансуб ба мавсим*; **бодҳои мавсимӣ** *ниг.* муссон; **коргари мавсимӣ** коргари, ки дар фасли барои коре мувофиқи сол ба кор гирифта шудааст.

МАВСУЛ *a.* موصول *кит.* восилшуда, расида.

МАВСУМ *a.* موسم ном ниҳода, номидашуда; **мавсум ба...**, ба номи...

МАВСУФ *a.* موصوف он ки ё он чи ки дорои сифатест; **вафшуда**, бо ягон сифат зикрёфта.

МАВТ *a.* موت марг, ғавт.

МАВҲИБА//**МАВҲИБАТ** *a.* موهبت//موهبة *кит.* 1. бахшиш, ато, эҳсон. 2. он чи дар хулқу хӯйи инсонӣ ниҳода шудааст.

МАВҲУМ *a.* موهوم 1. он чи дар натиҷаи ваҳму гумони беасос ба вучуд омадааст, тасаввури ботил; хаёли. 2. хурофӣ.

МАВҲУМОТ *a.* موهومات 1. *ҷ.* мавҳум. 2. хурофот.

МАВҲУМОТПАРАСТ موهوماتپرست хурофотпараст.

МАВҲУМОТПАРАСТӢ موهوماتپرستى хурофотпарастӣ.

МАВЧ *a.* موج 1. чунбиш ва лаппиши оби дарё ва баҳр бо таъсири бод ва тӯфон; кӯҳаи об, ки дар баҳр баланд хеста ба соҳил мезанад, уштурак: **мавчи баҳр**, **мавчи зарбатӣ**. 2. *физ.* ҳаракати лаппишдор дар муҳити физикӣ: **мавчи овоз ё садо**, **мавчи кӯтоҳ**, **миёна ва дарозии радио**, **мавчи ҳаво**, **мавҷҳои электромагнитӣ**; **мавч задан** а) лаппидан, ба лаппиш даромадан (*мас., об*); ғалаён кардан; б) ранг ба ранг тофтани. 3. *мач.* ҳар чизе, ки зиёд ва пайи ҳам меомада бошад: **мавчи табрикҳо**.

МАВЧА موجه мавч, як мавч.

МАВЧАК موجک *ғуфт.* :мавчак задан мисли мавч намудан (*рӯшноии ҷароғ, либос ва г.*).

МАВЧАНГЕЗ موجانگيز ангезандаи мавч, ба тӯғён оварандаи мавч (*оид ба шамол*).

МАВЧБОР موجبار мавчзананда.

МАВЧБУР موجبر *ниг.* мавчгардон.

МАВЧВОР موجوار монанди мавч, чун мавч.

- МАВҶГАРДОН** موجگردان мавҷро гардонанда: техникаи мавҷгардон.
- МАВҶГИР** موجگیر қабулкунандаи мавҷ, антенна.
- МАВҶДОР** موجدار он чи сатҳи мавҷмонанд до-рад, намуди ба мавҷ монанддошта.
- МАВҶЗАН** موجزن он чи мавҷ мезанад, он чи дар ҳолати талотум аст, мавҷзананда, дорои мавҷ.
- МАВҶЗАНИӢ** موجزنى мавҷ задан, мавҷзан будан, сарзании мавҷ дар баҳр, мавҷхезӣ.
- МАВҶЗАНОН** موجزنان феъли ҳол аз мавҷ задан; дар пояи мавҷ задан, дар ҳоли мавҷхезӣ; мавҷзан.
- МАВҶИБ** موجب *ниг.* мӯҷиб.
- МАВҶМОНАНД** موجمانند ба мисли мавҷ, шабе-ҳи мавҷ.
- МАВҶНОК** موجناک *ниг.* мавҷдор; хати мавҷнок хати шабеҳи мавҷ чиндошта.
- МАВҶРЕЗ** موجريز ҷои тезчараёни дарё, обшора.
- МАВҶСАВОР** موجسوار 1. *нав., варз.* он ки болои мавҷи баҳр (ё дарё) мавҷсаворӣ мекунад ва дар ин соҳа варзида аст. 2. *мач.* он ки аз ҳаводиси рӯзгор, пешомадҳо ба фоида ва су-ди худ ба таври яксар истифода мекунад.
- МАВҶСАВОРӢ** موجسوارى *варз.* намуди варзиш, ки дар он варзишгар бо истифода аз тахтаи маҳсус болои мавҷи баҳр мувозинати ҳудро нигоҳ дошта, ҳаракатҳои намоишии варзи-широ иҷро мекунад.
- МАВҶСАНҶ** موجسنج *тех.* асбобе, ки қувваи мавҷро муайян мекунад.
- МАВҶУД** *а.* موجود 1. бавучудомада, ҳар чизе, ки ҳаст ва вучуд дорад; *муқоб.* нобуд, маъдум; мавҷуд будан вучуд доштан, пайдо будан. 2. *мач.* маҳлук, офаридашуда; ҷондор. 3. *мач.* омода, тайёр, муҳайё.
- МАВҶУДА** *а.* موجوده муаннаси мавҷуд; вазъияти мавҷуда вазъияти бавучудомада, шароити ҳозира.
- МАВҶУДИЯТ** *а.* موجوديت вучуд доштан, будан, ба вучуд омадан, ҳастӣ.
- МАВҶУДӢ** موجودى 1. будан, вучуд доштан. 2. он чи нақдан мавҷуд аст.
- МАВҶУДОТ** *а.* موجودات 1. ҷ. мавҷуд. 2. маҳлукот, ҷонварон: олами мавҷудот.
- МАВҶХЕЗ** موجخيز 1. ба туғён омадани об. 2. ҷои сар задани мавҷ дар баҳр.
- МАВҶХЕЗӢ** موجخيزى мавҷзанӣ, ба хезиш ома-дани оби дарё, мавҷхез будан.
- МАВҶШИКАН** موجشکن *сохт.* ҳангоми со-ҳилбандӣ деворҳои сангиву бетонӣ, ки дар баробари мавҷҳои селоби дарё сохта меша-ванд.
- МАВӢИД** *а.* موعد *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. замони ваъда, вақти аҳду паймоншуда.
- МАВӢИЗА** *а.* موغظه он чи воиз меғӯяд; панд, насиҳат.
- МАВӢУД** *а.* موعود *кит.* (чизи) ваъдашуда.
- МАГАЗИН** مغزين 1. мағоза, фурӯшгоҳ. 2. *тех.* тирдони туфанг.
- МАГАР** مگر 1. *ҳиссаҷаи саволию инқорӣ* оё, на-ход. 2. *пейшанд, ки ба ҷумла маънои истисно медиҳад;* ҷуз, ғайр аз, илло. 3. шояд, аҷаб не; магарам (ки...) аҷаб не (ки ...), шояд, ки; аз афти қор; магар ки ғайр аз ин ки, ба ҷуз.
- МАГАС** مگس навъе аз ҳашароти хурди болдори зарарнок, пашша; магаси сӯҳбат киноя аз каси нофорами безоркунанда, ки мавриди нафрати аҳли сӯҳбат мебошад.
- МАГАСАФШОН** مگسافشان: магасафшон қардан *мач.* бе қадру қимат қардан, паст задан.
- МАГАСВОР** مگسوار магасмонанд, мисли магас.
- МАГАСӢ** مگسى *мансуб ба магас.*
- МАГАСКУШ** مگسکش он чи барои куштани пашшаву магас ва монанди онҳо истифода мешавад, ба монанди порҷаи пластикӣ ё ре-зинии дастадор ё порҷаи қоғазӣ болояш ши-раи захрдор.
- МАГАСПАРРОН** مگسپران порҷае, ки барои дур қардани пашша ё магас ба он тасмаи чармӣ меовезанд ва ба ҷилави асп ё чорпои дигар мебанданд.
- МАГАСПАРРОНИӢ** مگسپرانی паррондан ва дур қардани магас.
- МАГАСРОН** مگسران *кҳн.* як навъ бодбезаки дастадароз, ки барои дур қардани магас аз пари товус, мӯи думи асп ё буз месохтанд.

МАГАСРОНӢ *مگس رانی* рондан ва дур кардани магас.

МАГИСТР *лот. мگیستر* 1. дараҷаи дуҷум (*баъд аз бакалавр*), ки ба хатмқунандағони магистратураи мактаби олий дода мешавад; 2. он ки соҳиби чунин дараҷа бошад.

МАГИСТРАЛ *лот. мگیسترал* хати асосӣ дар сохтори ягон шабака, шоҳроҳ; **магистрали роҳи оҳан, магистрали роҳи мошин.**

МАГИСТРАЛӢ *مگيسترالی* мансуб ба магистрал.

МАГИСТРАТУРА *лот. мگیسترаторе* шакли таълими асосан дуҷола, ки дорандағони дипломи бакалавр барои боло бардоштани дараҷаи таҳассуси худ дар он таҳсил мекунаманд.

МАГМА *ю. мگمه геол.* моддаҳои гудохтаи қаъри кураи Замин, ки дар вақти оташфишонии вулқонҳо ба рӯи замин мебароянд, тафта.

МАГНЕЗИЯ *ю. мگنیزیه хим.* хокаи сафедранге, ки аз окиси магний иборат аст.

МАГНЕТИЗМ *ю. мگнитизм* маҷмӯи ҳодисаҳои магнитӣ ва ҳосиятҳои магнитии ҷисмҳо; **магнетизми Замин** майдони магнитии кураи Замин ва фазои атрофи он.

МАГНИЙ *лот. мگنی хим.* филизи нарму сабуки нуқраанг, ки вақти сӯхтан нури сафеди тобанда медиҳад.

МАГНИТ *ю. мگнит ниг. оҳанрабо.*

МАГНИТӢ *مگنیتی* ниг. оҳанрабоӣ.

МАГНИТОФОН *ю. мگнитافان* дастгоҳи сабти овоз ва шунавонандаи овози сабтшуда.

МАГНИТСАНЧ *нав. мگнитسنج* асбоб барои чен кардани қувваҳои магнитӣ ва ҳосияти магнитии моддаҳо.

МАГНОЛИЯ *лот. мگنالیه бот.* дарахт ё буттаи ҳамешасабз, ки гули калони сафеди хушбӯӣ дорад.

МАҒ *مغ کит.* 1. амиқ, чуқур, жарф; *муқ. мағок.* 2. рӯдхона, маҷрои дарё; рӯд, дарё.

МАҒАЛ *مغل* 1. *гуфт.* дод, фарёд, хархаша, чанҷол; **мағал бардоштан** ғавғою чанҷол сар кардан. 2. *кит.* хоб, истироҳат.

МАҒАЛҒОҲ *مغل گاه کит.* истироҳатгоҳ, ҷои хобу хез.

МАҒБУН *а. مغبون کит.* фиребхӯрда (*дар хариду фурӯш*).

МАҒЕЛОН *مغیلان бот.* навъи буттахор.

МАҒЗ *مغز* 1. он чи дар даруни донаки баъзе меваҳо (*аз қабил* зардолу, бодом, pista, чормағз) мавҷуд аст ва аз он растанӣ сабзида мебарояд; **фарзанд – дона, набера – мағзи дона** (*зарб.*). 2. қисми меваи баъзе растаниҳои полизӣ *ва г.*, ки аз пӯст то донак ё тухмро ташкил медиҳад: **мағзи тарбуз, мағзи харбуза, мағзи шафтолу.** 3. даруни ҳар чиз: **мағзи девор, мағзи санг; мағзи Замин** қисми марказии кураи Замин. 4. моддаи нарми хокистаранги даруни косаи сар, майна, димоғ; моддаи рағганини даруни устухон, илик; хароммағз; **мағзи сар** майна, димоғ. 5. *маҷ.* ақл, хуш, шуур, идрок; **мағзи гап** ҷони гап, моҳияти сухан, мақсад аз гуфтор; **мағз-мағзи...** қабат ба қабати..., тамоми даруни...; **мағз андар мағз ниг. мағз–мағзи...**

МАҒЗДОР *مغزدار* 1. дорои мағз, бомағз. 2. он чи дарунаш пурмағз (*бодом, чормағз, pista*) аст. 3. *маҷ.* пурмағнӣ, мағнидор.

МАҒЗИДАН *مغزیدن کит.* таъхир кардан, вақтро гузаронидан.

МАҒЗИДОР *مغزی دار* дорои мағзӣ 2.

МАҒЗИДӢ *مغزی دوزی* *исми амал аз мағзӣ* дӯхтан; дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИГУЗОРӢ *مغزی گذاری* амали гузоштан ва дӯхтани мағзӣ.

МАҒЗИН *مغزین* ниг. мағзӣ.

МАҒЗӢ *مغزی* 1. *мансуб ба мағз; ҳалвои мағзӣ* ҳалвое, ки ба он мағзи дона ё pista ҳамроҳ карда шудааст. 2. чизе, ки дар миёни ду чиз монда медӯзанд (*мас., дар дарзҳои мӯза барои ороши ва тобоварӣ*). 3. порҷаи ба таври хос буридаи матоъ, ки бо он канори абраву астари кӯрпаву ҷомаро ба ҳам медӯзанд.

МАҒЗОБА *مغزآبه* 1. обе, ки дар он ҷомашӯӣ карда шудааст, оби собуномехта, собуноба. 2. *маҷ.* чизи фач, бемаза.

МАҒЗПӢШИДА *مغزپوشیده* *маҷ.* камхуш, камидрок, сустфаҳм.

МАҒЗШӢ *مغز شویی* аз лиҳози фаҳму идрок тағйир додани мағзи инсон, водор кардани касе ба фаромӯш кардани афкор ва ақидаҳои

хеш ва эътиқод пайдо кардан ба афкори андешае, ки ба ӯ талқин мешавад.

МАҒЗУБ *a.* مغزوب *кит.* мавриди ғазаб қароргирифта, ба хашму ғазаби касе дучоргардида.

МАҒЛАТА *a.* مغلظه *кит.* сухане ё суоле ва ё ҷавобе, ки касро ба ғалат ва иштибоҳ меандозад; **мағлата додан** ба ғалат андохтан, ба иштибоҳ андохтан.

МАҒЛУБ *a.* مغلوب он ки бар вай ғалаба кардаанд, шикастхӯрда; **мағлуб шудан** а) шикаст хӯрдан; б) бохтан, бой додан (*бозиеро*).

МАҒЛУБА *a.* مغلوبе *кит.* саҳт, шадид; **чанги мағлуба** чанги шадид.

МАҒЛУБИЯТ مغلوبيت мағлуб шудан, шикастхӯрӣ.

МАҒЛУБӢ مغلوبى *ниг.* мағлубият.

МАҒЛУБНАШАВАНДА مغلوب نشونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан*; шикастнопазир.

МАҒЛУБНАШАВАНДАГӢ مغلوب نشوندگى *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб нашудан*; шикастнопазирӣ.

МАҒЛУБНОПАЗИР مغلوب ناپذير *ниг.* мағлубнашаванда.

МАҒЛУБНОПАЗИРӢ مغلوب ناپذيري *ниг.* мағлубнашаванда.

МАҒЛУБШАВАНДА مغلوب شونده *сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан*; шикастхӯрда.

МАҒЛУБШАВАНДАГӢ مغلوب شوندگى *шакли дигари сифати феълии замони ҳозира аз мағлуб шудан*; шикастхӯрандагӣ.

МАҒЛУЛ *a.* مغلول *кит.* ба гардан ғул андохташуда, бо занҷиру тавқи гардан басташуда.

МАҒМУМ *a.* مغموم *кит.* ғамнок, андӯҳгин.

МАҒМУМОНА مغمومانه ғамгинона, андӯҳгинона.

МАҒОЗА *фр.* مغازه *фр.* ҷои фурӯши чизҳо, фурӯшгоҳ, дуқон: **мағозаи озуқа**, **мағозаи китобфурӯшӣ**.

МАҒОЗАДОР مغازه دار соҳиби мағоза, фурӯшанда, дуқондор.

МАҒОК مفاک 1. чуқурии даҳонааш фарох;

чуқурӣ, ҷар: **мағоки чашм** чуқурии чашм, косахонаи чашм. 2. *мач.* гӯр.

МАҒОКӢ مفاكى 1. чуқурӣ, ҷарӣ. 2. умқ, жарфо.

МАҒОР I مغار *кит.* чизи хокистарранги часпаки нохушбӯе, ки дар рӯи нон ва дигар чизҳо аз намӣ ва беҳавой пайдо мешавад, пӯпанак; **мағор бастан (задан)** бо қабати мағор пӯшида шудан (*мас.*, *нон*), пӯпанак задан.

МАҒОР II //МАҒОРА مغاره//مغارا *a.* чуқурии чоҳмонанди табиӣ дар бағали кӯҳҳо, ғор, қаҳф.

МАҒОРАНИШИН مغاره نشين *кит.* касе, ки дар мағора ҷой гирифтааст, ғорнишин.

МАҒОРБАСТА مغار بسته *сифати феълии замони гузашта аз мағор бастан*; пӯпанакбаста, мағорпайдокарда, дар рӯяш пӯпанак пайдошуда: **нони мағорбаста**.

МАҒОС *a.* مغاص *кит.* ҷои ғаввосӣ, ҷои ғутахӯрӣ; ҷои шиноварӣ.

МАҒРИБ *a.* مغرب 1. ҷои ғуруби Офтоб, тарафи фурурави Офтоб, ғарб, бохтар. 2. *таър.* номи умумии мамлакатҳои воқеъ дар Африқои Шимоли.

МАҒРИБЗАМИН مغرب زمين ғарб, кишварҳои Ғарб, минтақаи ғарб.

МАҒРИБӢ مغربي 1. *мансуб ба мағриб*; ғарбӣ. 2. сокини Мағриб, аҳли Мағриб 2.

МАҒРИБПАРАСТ مغرب پرست он ки маданият ва тарзи зиндагии Ғарбро мепарастад; ғарбдӯст.

МАҒРИБРӮЯ مغرب رويه тарафи ғарб.

МАҒРУР *a.* مغرور ғурурноқ, ботакаббур, ҳавобаланд, худписанд, азхудрафта; **мағрур шудан** а) ғарра шудан, фирефта шудан (*ба чизи ботил*); б) аз худ рафтани ҳавобаланд шудан.

МАҒРУРӢ مغروري ғурур, ҳавобаландӣ, худписандӣ, такаббур.

МАҒРУРОНА مغرورانه бо ғуруру такаббур, ҳавобаландона, мутакаббиронона.

МАҒСУЛ *a.* مغسول *кит.* ғулдода, шусташуда.

МАҒФИРАТ *a.* مغفرت *кит.* бахшиши гуноҳи касе; омурзиш, афви гуноҳ; **мағфират кардан** гуноҳи касеро бахшидан, аз гуноҳи касе гу-

заштан.

МАҒФУР *a.* مغفور *kit.* 1. афвкарда, бахшида-шуда. 2. *маҷ.* мархум, вафоткарда.

МАҒШУШ *a.* مغشوش *ғашдор*, омехта, ғайри-холис, носара: **хаёлот**и **мағшуш** фикрҳои ошуфтаю парешон; **хоби мағшуш** дидан хоби парешон дидан.

МАД(Д) I *مَدّ* 1. кашиш. 2. кашиши овоз дар вақти хондан ё гуфтор. 3. *ниг.* **мадда II**; **мад кашидан** а) дарозтар аз маъмулӣ талаффуз кардан, калимаеро кашол дода гуфтан; б) *маҷ.* охи чуқур кашидан, бо ҳасрат нафаси чуқур кашидан; **аз мадди назар дур будан** а) дар пеши чашм набудан, аз дида пинҳон будан; б) дар фикру хотир набудан; **дар мадди назар будан** а) пеши чашм будан; мавриди фикру хаёл қарор гирифтан; б) диққатро ба худ ҷалб кардан, дар маркази диққат воқеъ гаштан.

МАД(Д) II *a.* *مَدّ* лаппиш хӯрда баланд шудани сатҳи оби баҳр бо таъсири қувваи ҷозобаи Моҳу Офтоб; *муқоб.* **чазр**: **мадду чазр**.

МАДАД *a.* *مَدَد* 1. ёрӣ, кумак, имдод. 2. ёри-диханда, мададгор; **мадад расонидан** ёрӣ додан, кумак кардан; **мадад хостан** ёрӣ талабидан.

МАДАДГОР *مَدَدگَار* 1. ёридиханда, ёвар, кумак-расон, 2. фарёдрас, хомӣ; **бахт агар мададгор шавад** бахт агар ёрӣ диҳад; кор агар омад кунад.

МАДАДГОРӢ *مَدَدگَارِي* 1. ёридиҳӣ, кумак-расонӣ. 2. ҳимоят.

МАДАДМАОШ *مَدَدمعاش* маблағе, ки ба зами манбаи даромади асосӣ дастраси коргар мегардад.

МАДАДПУРСӢ *مَدَدپُرسِي* талаби имдод, ёри хостан.

МАДАДРАСОН *مَدَدرسان* мададгор, ёвар, ёри-диханда.

МАДАДРАСОНӢ *مَدَدرسانِي* *исми амал аз мадад расондан*; мададгорӣ, кумакрасонӣ.

МАДАДХОҲ *مَدَدخواه* он ки аз касе ёрӣ ва ҳимоят мепурсад, хоҳандаи мадад.

МАДАДХОҲӢ *مَدَدخواهي* *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ *مَدَدجوِي* *ниг.* мададпурсӣ.

МАДАДЧӢӢ *مَدَدجوِي* *ниг.* мададхоҳ.

МАДАНГ *مَدَنگ* *кҳн.* 1. калиди чӯбин барои кушодани лӯкидон. 2. як хел кулфи чӯбин.

МАДАНИЯТ *a.* *مَدَنِيَت* 1. фарҳанг; тамаддун: **маданияти моддӣ**, **маданияти маънавий**; **маданияти оммавий** *нав.* як навъ маданияти тичоратии ҳозира, ки фаъолияти он ба шавқовар ва хуш гузаронидани фароғати одамон равона шудааст ва ин фаъолият бо чорабиниҳои одатан сода ва силсилавии бо завқи паст таҳияшуда ва ба воситаи намоишҳои телевизионӣ, маҷаллаҳои мусаввар, видео ва аудионаворҳо пахншаванда амалӣ мегардад. 2. савияи тарбияи иҷтимоӣ, илмӣ ва адабӣ; **маданияти нутқ** савияи баланди маҳорат дар гуфтор, риояи қонуну қоидаҳои забон дар изҳори фикр; **хонаи маданият** *кҳн.* муассисаи ҷамъиятӣ, ки дар он ҷо корҳои маданияту равшаннамоӣ, машғулиятҳои илмӣ ва сиёсӣ гузаронида мешавад.

МАДАНИЯТНОК *مَدَنِيَتناک* *ниг.* маданӣ.

МАДАНИЯТНОКӢ *مَدَنِيَتناکِي* дараҷаи баланди савияи маданияти касе.

МАДАНИӢ *a.* *مَدَنِي* 1. *kit.* **мансуб ба мадина** 1; шаҳрӣ, сокини шаҳр. 2. *мансуб ба маданият*: **равобити маданӣ**, **ҳаёти маданӣ**; **мамлақати маданӣ** мамлақати пешрафта, кишвари мутараққӣ. 3. дорои савияи олии дар дониш ва одоби муошират: **одами маданӣ**.

МАДАР *a.* *مَدَر* *kit.* 1. кулӯҳ, гили саҳт. 2. хок; замин.

МАДДА I *مَدَّة* варами фасоднок; **мадда кардан** фасод ҷамъ шудан дар ягон ҷои латҳӯрдаи бадан; **мадда(-и дилро) кафондан** а) шикояти аз касе доштаи худро ба рӯяш гуфтан; б) дарду андӯҳи худро ошкор кардан.

МАДДА II *a.* *مَدَّة* *грам.* аломатест дар алифбои арабӣ ба шакли ~, ки барои дароз талаффуз кардани ҳарфи алиф, яъне **о** хондани он бо-лои ҳарфи мазкур мегузоранд: **أ**.

МАДДОҲ *a.* *مَدَّاح* 1. мадҳкунанда, таърифу ситоишкунанда; **шоири маддоҳ** шоири мадҳгӯй ва мадҳнавис. 2. *кҳн.* он ки дар маърақаҳо воқеа ва ҳодисаҳои таърихию бо обу ранги махсус нақл мекард.

МАДДОҲӢ *a.* *مَدَّاحِي* 1. мадҳгӯй, санохонӣ. 2. *кҳн.* маърақа гирифта қиссагӯй кардани

маддох; касб ва амали маддох.

МАДЕҲА *a.* مديجه ситоишнома; қасидаи мадҳӣ, мадҳия.

МАДИД *a.* مديد 1. тӯлкашида, давомдор; дароз; **муддати мадид** муддати дуру дароз; **умри мадид** **дидан** зиёд умр дидан, дер зистан. 2. номи яке аз баҳрҳои вази арӯз.

МАДИНА مدينه 1. *kit.* шаҳр. 2. номи дигари шаҳри Ясриб дар Арабистони Суудӣ, ки қабри Муҳаммади пайгамбар (с) дар он ҷост, бинобар ин бо изофаи калимаи «мунаввара» зикр мешавад.

МАДҚУҚ *a.* مذكوق *kit.* 1. кӯфта нарм ва маҳин карда. 2. гирифтори касалии диққи нафас, сил, табларза *ва г.*

МАДОЕҲ *a.* مديح *ч.* мадеха.

МАДОИН *a.* مدائن 1. *ч.* мадина 1. 2. номи дигари шаҳри Ктесифон (*ю.*) ва Тайсафун (*a.*) - пойтахти давлати Сосониён, ки харобаҳои он ҳанӯз боқист.

МАДОН مدان хоначае, ки дараш аз дохили даҳлез буда, барои нигоҳдории чизу чораи зиёдати рӯзгор ҳамчун анборча хизмат мекунад.

МАДОР I *a.* مدار 1. ҷои чарх ва давр задани чизе. 2. *нуч.* хати ҳаракати фарзии чирмҳои осмонӣ; хати сайри кавокиб; **мадори чирми осмонӣ** хати ҳаракати фарзии як чирми осмонӣ нисбат ба дигар чирми осмонӣ дар фазои кайҳон: **мадори Замин**, **мадори Моҳ**, **мадори киштии кайҳонӣ**. 3. *чугр.* хати доираи фарзии мувозӣ бо хати истиво дар масофаи 23⁰ 27¹ аз он дар шимол ва дар ҷануб: **мадори Саратон**, **мадори Ҷадӣ**.

МАДОР II مدار *гуфт.* қувват, тобу тавон, маҷол; **мадор хушк шудан** қувват намондан.

МАДОРИС *a.* مدارس *ч.* мадраса.

МАДОРӢ مدارى *мансуб ба мадор I*; воқеъ дар мадори чирми осмоние.

МАДОРО مدارا [*аслаи мудоро*] *ниг.* мудоро.

МАДОХИЛ I *a.* مداخل *ч.* дахл; *муқоб.* махорич; **дафтари мадохил** дафтар барои қайди маблағҳои вориди муассисае.

МАДОХИЛ II *a.* مداخل *ч.* мадхал.

МАДРАК *a.* مدرک *kit.* 1. маҳалли дарк, макони идрок, ҷои дарёфтани. 2. маъхаз; санад, хуччат.

МАДРАСА *a.* مدرسه 1. ҷои дарсхонӣ, мактаб. 2. мактаби олии динии мусулмонон.

МАДРАСАДИДА مدرسه‌ديه дар мадраса таҳсилкарда.

МАДРАСАҲОН مدرسه‌خوان он ки дар мадраса таҳсил мекунад, талабаи мадраса.

МАДФАН *a.* مدفн ҷои дафн кардан; ҷое, ки касе дафн шудааст.

МАДФУН *a.* مدفون дафншуда, зерихокшуда; он чи ва касе, ки онро гӯронидаанд.

МАДФУЪ *a.* مدفوع *kit.* 1. дафъкарда, дуркарда, хоричшуда, рондашуда. 2. он чи ки аз бадани инсон ва ҳайвон бо роҳи рӯда, бо қай ва арақ кардан *ва г.* хорич мешавад; саргин.

МАДҲАЛ *a.* مدخل 1. ҷои дохилшавӣ, роҳи даромад. 2. қисми муқаддимаӣ; оғози чизе (*фан*, *китоб*); даромади сухан; **мадхали забоншиносӣ** илм дар бораи асосҳои назариявии забоншиносӣ.

МАДҲ *a.* مدح ситудан, ситоиш; сано, наът; **мадҳ кардан** ситудан, таъриф кардан.

МАДҲГАР مدح‌گر *ниг.* мадҳгӯӣ).

МАДҲГӢ (Ӣ) مدح‌گويى он ки мадҳу ситоиш мекунад, саногӯӣ, маддох.

МАДҲГӢӢ مدح‌گوئي ситоиш, саногӯӣ, таъриф.

МАДҲИЯ *a.* مدحيه шеъри ситоишӣ, шеъри мутантан дар ситоиш ва таърифи касе.

МАДҲИЯГӢӢ مدحيه‌گوئي *ниг.* мадҳиясарой.

МАДҲИЯГӢӢ مدحيه‌گويى *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯНАВИС مدحيه‌نويس *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯНАВИСӢ مدحيه‌نويسى *ниг.* мадҳиясарой.

МАДҲИЯСАРО مدحيه‌سرا он ки мадҳия месарояд, мадҳиянавис: **шоири мадҳиясаро**.

МАДҲИЯСАРОӢ مدحيه‌سرائى амал ва шугли мадҳиясаро, мадҳиянависӣ.

МАДҲИЯҲОН مدحيه‌خوان *ниг.* мадҳиясаро.

МАДҲИЯҲОНӢ مدحيه‌خوانى *ниг.* мадҳиясарой.

МАДҲНАВИС مدح‌نویس шоире, ки дар таъриф ва ситоиши касон шеър мегӯяд, маддох.

МАДҲНАВИСӢ مدح‌نویسی шуғли мадҳиянавис, маддохӣ.

МАДҲУШ *а.* مدهوش 1. азхушрафта, беҳуш. 2. хайрон, мутаҳайир: **мадхуш кардан** беҳуш кардан, беҳуд кардан; **мадхуш шудан** а) аз хуш рафтан, беҳуш шудан, беҳуд гаштан; б) хайрон шудан, моту мабхут шудан.

МАДҲУШВОР مدهوش‌وار монанди беҳушон; беҳушона.

МАДҲУШӢ مدهوشی ҳолати каси азхушрафта, беҳушӣ.

МАДҲУШКУНАНДА مدهوش‌کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз мадхуш кардан;* беҳушкунанда: **доруи мадхушкунанда**.

МАДҲХОН مدح‌خوان мадхгӯӣ, ситоишгар.

МАДҲХОНӢ مدح‌خوانی *исми амал аз мадх хондан;* мадх кардан, ситоиш кардан.

МАДӢОН *а.* مديون қарздор; **мадӢон будан** а) қарздор будан; б) *маҷ.* аз касе миннатдор будан.

МАӢМИН I ميامن‌ى. **маймун.**

МАӢМИН II ميامن‌ى. **майманат.**

МАЖ مژ : **кажу маж** качу килеб.

МАЖОР فر. مژار *мус.* пардаи мусиқӣ, ки аз сеовозаи шӯх иборат аст.

МАЗА مزه 1. эҳсосе, ки аз чашидан, хӯрдану нӯшидани чизе дар даҳону забони одам пайдо мешавад, таъм. 2. лаззат, ҳаловат; **маза гурехтан** а) ҳоли касе бад шудан, нотоб шудан; б) *маҷ.* аз равнақ афтодан; **мазаро гурезондан** а) *тарзи бавоситаи маза гурехтан;* б) *маҷ.* касеро шармандаю беобрӯ кардан; **маза додан** лаззат бахшидан; **маза кардан аз чизе** лаззат бурдан; **маза надоштан** а) таъми қаноатбахш надоштан, бемаза (фач) будан; б) *маҷ.* таъби дил набудани коре; чандон хуб набудани чизе; **мазаи чизеро дидан (чашидан)** таъми чизеро фаҳмидан, чашидан; **мазаи чизе рафтан** бемаза шудан; **мазаи касе рафтан** бад шудани ҳоли касе; бетоб шудан; **мазаи чизеро чашидан** а) *ниг.* **мазаи чизеро дидан;** б) ба лаззати чизе рафтан; в) *маҷ.* талхию ширинии чизеро аз сар гузаронидан; **маза аз даҳон на-**

рафтан хеле бомаза буд; ниҳоят ширин буд; **саломатӣ маза надоштан** хуб набудани саломатӣ, касалманд будан.

МАЗАДОР مزه‌دار бомаза, хуштаъм.

МАЗАКУНОН مزه‌کنان *феълӣ ҳол аз маза кардан;* дар ҳолати лаззат бурдан.

МАЗАЛЛАТ *а.* مذلت залилӣ, хорию зорӣ, пастӣ: **бори мазаллат кашидан.**

МАЗАММАТ *а.* مذمت накӯҳиш, сарзаниш, маломат: **дар мазаммати..., мазаммат кардан.**

МАЗАММАТОМЕЗ مذمت‌آمیز бо накӯҳиш, бо сарзаниш омехта: **нигоҳи мазамматомез.**

МАЗАНГ مزنگ 1. яке аз қабилаҳои лӯлиён; лӯлӣ, чӯғӣ. 2. *гуфт.* сиёҳчурда, сиёҳпӯст. 3. *маҷ., гуфт.* **шаттоҳ.**

МАЗАННА *а.* مظنه *кит.* 1. ҷои гумонбарӣ, ҷое, ки ба будани чизе гумон меравад. 2. занн, гумон, пиндор.

МАЗАНОК مزه‌ناک 1. бомаза; хуштаъм. 2. *маҷ.* аҷиб, ғалатӣ.

МАЗАРРАТ *а.* مضرت зарар, зиён, газанд, осеб.

МАЗАХӢРАК مزه‌خورک ба мазаи чизе рафта, лаззати чизеро фаҳмида; **мазахӢрак шудан** аз ягон чиз як-ду бор хӯрда ё истифода карда, ба он одат кардан.

МАЗБАЛА *а.* مزبله *кит.* ҷои рехтани хокрӯба ва ифлосиҳо, ҷои рехтани зубола.

МАЗБАӢ *а.* مذبح *кит.* ҷои забҳ, кушишгоҳ.

МАЗБУР *а.* مزبور *кит.* мазкур, фавқуззикр, номбаршуда; навишташуда (*дар боло*).

МАЗБУТ *а.* مضبوط 1. *кит.* забтшуда. 2. қайд ва сабтшуда. 3. *гуфт.* мустаҳкам, устувор; саҳт.

МАЗБӢӢ *а.* مذبوح *кит.* забҳшуда, гулӯ бурида, сар зада кушташуда (*оид ба ҳайвон*).

МАЗБӢӢӢ مذبوحانه ба монанди мазбӢӢ, шабеҳи ҷонвари сарбурида: **ҳаракати мазбӢӢӢ** а) ҳаракати шабеҳи ҷонвари забҳшуда; ҳаракати ҷонканӣ; б) *маҷ.* зӯрзании бефоида, талоши беҳуда.

МАЗИД مزيد *кит.* 1. афзунӣ, зиёдӣ; афзоиш. 2. афзуншуда.

МАЗИДАН مزيدان *кит.* 1. макидан, макида мазаи чизеро дидан. 2. чуръа-чуръа нӯшидан.

- МАЗИҚ/МАЗИҚА** *a. مضيق//مضيقе кит.* 1. чои танг; тангно. 2. *мач.* ҳолати тангӣ, вазъияти душвор.
- МАЗИЯТ** *a. مذيت* афзалият ва бартарӣ (*аз ҷиҳати илм, саховат ва дигар хислатҳои маънавӣ*).
- МАЗКУР** *a. مذکور* зикршуда, гуфташуда (*неи аз ин*), номбаршуда (*дар боло*); **мазкур будан** зикр ёфтан, навишта шудан.
- МАЗЛИМА** *a. مظلّمه* кит. 1. зулму ситам, тааддӣ, ҷавр. 2. шикоят аз беадолатӣ, дод-хоҳӣ.
- МАЗЛУМ** *a. مظلوم* касе, ки дар ҳаққи вай зулм ва тааддӣ шудааст, зулмдида, ситамдида, ҷафокаш.
- МАЗМАЗА I** *a. مزّمه* чашидан, дидани мазаи чизе.
- МАЗМАЗА II** *a. مضمّنه* обгардон кардани даҳон, ғарғара кардани даҳон, даҳонро бо об чайқондан.
- МАЗМУМ I** *a. مذموم* кит. мазамматшуда, мавриди сарзаниш қарор гирифта.
- МАЗМУМ II** *a. مضموم* 1. кит. замшуда, иловашуда. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфе, ки дар болояш ҳаракати замма дорад.
- МАЗМУН** *a. مضمون* 1. он чи аз сухан ё навиштае фаҳмида мешавад, он чи моҳияти чизеро дарбар мегирад; мавзӯи сухан; **мазмун асар** он чи асар дар бар гирифтааст, мундариҷаи асар, мӯҳтавиёти асар; **ба ин мазмун** ба ин маънӣ ва мундариҷа. 2. *гуфт.* аз афташ; гӯё; **мазмун гирифта** рамуз гирифта вазъият ё сирру асрорро фаҳмидан.
- МАЗМУНАН** *a. مضموناً* 1. аз рӯи мазмун; аз ҷиҳати мазмун. 2. ба тарзи хулоса, хулосатан; **нутқи мазмуна** **нақлшуда** *грам.* сухани ягон шахс, ки дар матн аз рӯи мазмун оварда шудааст; *муқоб.* **нутқи айнан нақлшуда**.
- МАЗМУНДОР** *a. مضموندار* дорои мазмун ва маънои чуқур.
- МАЗНУН** *a. مضمون* кит. 1. гумонбурда, гумонбаршуда; тахминкарда. 2. он ки аз ӯ бадгумон шудаанд.
- МАЗОД** *a. مزاد* 1. зоди сафар, тӯша. 2. кӯлвор, анбон, тӯшадон.
- МАЗОЁ** *a. مزایا* ҷ. **мазият**.
- МАЗОҚ I** *a. مذاق* 1. маҳалли қувваи зоиқа, ки кому забон аст, чашидангоҳ. 2. зоиқа, ҳисси фаҳмиши мазаи чизҳо. 3. завқ
- МАЗОҚ II** *a. مذاق* *гуфт.* **аслаи мазох**.
- МАЗОМИН** *a. مضامن* ҷ. **мазмун**.
- МАЗОР** *a. مزار* 1. чои зиёрат, зиёратгоҳ; оромгоҳи одамони бузург (*одатан пешвоёни ислом, ки халқ онро зиёрат мекунад*). 2. гӯр, қабр. 3. *мач.* гӯристон; **санги мазор** санги рӯи қабр
- МАЗОРГУЗАШТА** *a. مزارگذشته* тӯҳфаи аз ягон чо оварда, ки табаррукӣ ҳисоб мешавад (*ба хотири аз роҳи чандин мазорҳои одамони бузург убур шудани*).
- МАЗОРЕЪ** *a. مزارع* ҷ. **мазраа**.
- МАЗОРИСТОН** *a. مزارستان* гӯристон, қабристон.
- МАЗОҲ** *a. مزاح* 1. масҳарадорӣ, масҳара кардан (*касера барои хандаю хушвақтӣ*). 2. ҳазл, шӯҳӣ: **ҳазлу мазох**; **мазоҳ кардан** а) масҳара кардани касе; б) ҳазлу шӯҳӣ кардан бо касе.
- МАЗОҲИБ** *a. مذاهب* ҷ. **мазҳаб**.
- МАЗОҲКОР** *a. مزاحكار* он ки мазох карданро дӯст медорад; ҳазлу шӯҳикунанда, шӯҳ.
- МАЗРАА** *a. مزرعه* *ниг.* **мазраъ**; *ба таври истиора:* **мазрааи умр**.
- МАЗРАЪ** *a. مزرع* чои кишт, замини зироат, майдони кишт, киштзор: **мазраи гандум**, **мазраи пахта**; *ба таври истиора:* **мазраи мурод**, **мазраи ум(м)ед**, дар **мазраи дил тухми вафо коштан**, **донае аз мазраи матлаб наҷидан**.
- МАЗРИБ** *a. مضرب* кит. чои задан, устувор ё насб кардани чизе.
- МАЗРУБ** *a. مضروب* зарбзада, сикказода.
- МАЗРУФ** *a. مظروف* кит. 1. дар зарф буда, он чи дар зарф аст (*аз қабилӣ об, равған ва ғ.*). 2. *мач.* мӯҳтавиёт, мазмун, маънӣ.
- МАЗРӢЪ** *a. مزروع* зироатшуда, кошташуда, кишта.
- МАЗУТ** *p. مزوت* *хим.* маводи моеъ, ки баъди аз нафт баровардани бензин, газолин ва карасин мемонад ва ҳамчун сӯзишвории арзонбаҳо дар дастгоҳҳои гармдиҳанда *ва ғ.*

ба кор меравад, нафти сиёҳ, пасмондаи нафт.

МАЗУТОЛУД مزوت آلود олуда ба мазут; чизи мазут расида чиркиншуда: **куртаи мазутолу**д.

МАЗҲАБ *a.* مذهب 1. *kit.* роҳ, тариқ. 2. дин, ойн, кеш; *ба тариқи истиора:* **мазҳаби заҳмат, мазҳаби ишқ, мазҳаби мурувват, мазҳаби ошиқон; мазҳаб надоштан** бемазҳаб будан, эътиқод ба дин надоштан, ломазҳаб. 3. *д.* шӯба ва шоҳаи ягон дин, тариқат: **мазҳаби Имоми Аъзам.**

МАЗҲАБӢ مذهبي مانسوب *ба мазҳаб:* **низоъ(ҳо)-и мазҳабӣ.**

МАЗҲАБПАРАСТ مذهب پرست он ки мазҳаби интиҳобкардаашро парастида аз дини ҳоким канораҷӯи мекунад, сектант.

МАЗҲАБПАРАСТӢ مذهب پرستی парастии мазҳаби интиҳобкарда ва дурӣ чустан аз дини ҳоким.

МАЗҲАКА *a.* مضحكه 1. он чи бинанда, хонанда ва шунавандаро ба ханда меорад; мавриди ханда. 2. *ади.* асари драмативе, ки мазмуни хандаовар дорад, комедия.

МАЗҲАКАВӢ مضحكوي مانسوب *ба мазҳака:* **асари мазҳакавӣ, филми мазҳакавӣ.**

МАЗҲАКАНАВИС مضحكه نويس нависандаи асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАКАНАВИСӢ مضحكه نويسي навиштани асарҳои мазҳакавӣ.

МАЗҲАР *a.* مظهر ҷои зуҳури чизе, ҷои намоён шудани чизе, ҷилвагоҳ.

МАИБ *a.* معيب 1. айбдошта, айбнок, нуқсондор. 2. *гуфт.* маъюб; **маиб қардан** ба касе ё ҷондоре осебе расонда, ягон узви онро айбнок қардан; **маиб шудан** дар натиҷаи қори зӯрталабе ё осебе иллатноку маъюб гардидан; **айбро кӣ қунад? – маиб!** (*мақ.*) дар мавриди ба касе айб мондани шахсе, ки худ бе-айб нест, гуфта мешавад.

МАИН *a.* معين *kit.* равон, ҷорӣ; **мои маин** оби равон.

МАИШАТ *a.* معيشت 1. зисту зиндагонӣ, рӯзгор; тарзи зиндагонӣ; **асбоби маишат** васоили зиндагонӣ, он чи барои рӯзгузаронӣ лозим аст. 2. он чи ба воситаи он зиндагонӣ мекунад (*аз қабилӣ* хӯрок, пӯшок *ва г.*); маош;

маишати касеро таъмин қардан васоили зиндагонии касеро фароҳам овардан; **таъмини маишат қардан** воситаҳои рӯзгузаронии худро омода қардан (*аз ҳисоби даромади қоре*). 3. *маҷ.* нағз хӯрдану нӯшидани одам; бо роҳату фароғат гузаронидани умр, хушгузаронии умр; **маишат қардан** бо хушгузаронӣ машғул шудан; айшу ишрат қардан.

МАИШАТДӢСТ معيشت دوست *ниг.* **маишатпараст.**

МАИШАТПАРАСТ معيشت پرست он ки хуб хӯрдан ва фароғату осоишро дӯст медорад.

МАИШАТПАРАСТӢ معيشت پرستی маишатпараст будан; дӯстдори хушгузаронӣ ва фароғату осоиш будан.

МАИШӢ معيشي مانسوب *ба маишат* 1,2; ҳамаи он чи барои зиндагонӣ лозим аст; воситаҳои рӯзгузаронӣ; **аҳволи маишӣ, шаронти маишӣ** тарз ва василаҳои рӯзгузаронӣ; **хизмати маишӣ** маҷмӯи қорҳое, ки барои қонё қардани талаботи ҳаёти рӯзмарраи аҳоли ба ҷо оварда мешавад (*ба воситаи муассисаҳои дузандагӣ, пойафзолдӯзӣ, таъмиргоҳҳои гуногун, ҳаммому сартарошхонаҳо ва г.*).

МАИ(Ӣ)ЯТ *a.* معيت *kit.* ҳамроҳӣ, бо ҳамроҳии...; **ба маи(Ӣ)яти касе** ба касе ҳамроҳбуда, ҳамроҳи касе буда.

МАӢ I *ми* шароби ангур, умуман нӯшокии хуморовар; шароб, бода: **маи аргувонӣ, маи сурх, маю паймона, пиёлаи маи, ҷоми маи; маи нӯшидан, маи хӯрдан, маи рехтан, маи гусоридан; маи дастӣ** шароби ангурии хонагӣ; **маи ноб** маи софшуда, шароби беғаш.

МАӢ II *лот.* *ми* моҳи панҷуми солшумории милодӣ.

МАӢГАР *ми* گر *kit.* он ки маю шароб таҳия мекунад.

МАӢГУН *ми* گون *ба* ранги шароби сурх, сурхранг; **лаби маиғун** лаби сурх, лаби маҳбуба.

МАӢГУНӢ *ми* گوني *kit.* моил ба сурхӣ, сурхгун, сурхранг.

МАӢГУСОР *ми* گسار шаробнӯш, майхора.

МАӢГУСОРӢ *ми* گساري шаробнӯшӣ, май-хӯрӣ; **маиғусорӣ қардан.**

МАЙДА I **میده** 1. хурд, кӯчак: **бачаи майда**, **қадахи майда**, **одами майда**, **хонаи майда**; **майдаи нон** резаи нон, нонреза; **борони майда** борони реза, резаборон, борони сим-сим; **хати майда** хати бо ҳарфҳои хурд навишташуда. 2. *мач.* камсармоя; **баққоли майда**, **савдогари майда**, **корхонаи майда**, **хоҷагии майда**; **бахяҳои майда** дарзҳои ба ҳам зич, кӯкҳои фосилашон ба ҳам наздик; **дузди майда** дезде, ки чизҳои камарзиш, майда–чуйдаҳоро медуздад; **қарзи майда** қарзи маблағаш кам, воми андак; **пули майда** пули арзишаш кам (*-и одатан филизӣ*); **ҳашароти майда** ҷонварҳои хурдҷусса (*аз қабилӣ мӯрча, ма-лах, магас...*); **майда–майда** а) хурд–хурд, реза–реза: **майда–майда боридани борон** (*яъне маҳин, сим–сим боридани борон*); б) *гуфт.* кам–кам, андак–андак; *охиста–охиста*: **майда–майда пеш рафтани**; **майда кардан** а) реза кардан, ба ҳиссаҳои хурд ҷудо намудан (*мас., қандро, гӯшти ошро, ҳезумро...*); б) бадал кардани пули калон ба пулҳои арзишашон кам; **мӯйро майда бофтани** мӯйро ба кокулҳои борики зиёд ҷудо карда бофтани духтарон; **гапро майда кардан** дар гуфтугӯ гузаштан ба ҷузъиёташ; гапро кашол додан; **зуволаи касеро майда гирифтани** тангрӯзи халқ кардан; **шӯрбахт офаридани касеро** (аз ҷониби Худованд).

МАЙДА II **میده** *кит.* орди гандуми дубеза ва нони аз он пухта.

МАЙДААВБОШӢ **میده او باشی** *ҳуқ.* авбошии майда, рафтори ношоям дар ҷойҳои ҷамъиятӣ, таҳқир кардану дашном додани одамон *ва г.*, ки тибқи қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешавад.

МАЙДАБАРГ **میده برگ** 1. баргҳояш реза, резабарг (*oid ба дарахт*). 2. дӯхташ барг-барги реза (*oid ба гулдӯзи*).

МАЙДАБОЗ **میده باز** 1. он ки кореро аз майда-чуйдаҳояш шуруъ карда назди дигарон дилбазан мешавад. 2. хасис, мумсик.

МАЙДАБОРОН **میده باران** *ниг.* резаборон.

МАЙДАБОФӢ **میده بافی** *исми амал аз майда бофтани*: **майдабофӢ кардан** (*мӯйро*).

МАЙДАБОФТ **میده بافت** (*мӯи*) ба кокулҳои борику зиёд ҷудо карда бофташуда.

МАЙДАГАП **میده گپ** он ки дар бораи масъалаҳои ҷузъӣ ва ғайримуҳим зиёд гап

мезанад; мичинг.

МАЙДАГАПӢ **میده گپی** майдагап будан; эрод-гирӣ ба чизҳои ҷузъӣ; мичингӣ.

МАЙДАГУЛ **میده گل** дорои гулҳои майда (*oid ба гиёҳҳо*); **чити майдагул** чити гулҳои хурд-хурд дошта.

МАЙДАКОР **میده کار** он ки бо корҳои ҷузъӣ ва ғайримуҳим машғул аст.

МАЙДАКОРӢ **میده کاری** майдакор будан; аҳамият додан ба корҳои ҷузъӣ.

МАЙДАКОСИБ **میده کاسب** хунараманди аз ҷиҳати иқтисодӣ камбизоат; пешвари яккадаст.

МАЙДАКОСИБӢ **میده کاسبی** майдакосиб будан; шуғл ва пешаи майдакосиб.

МАЙДАКУТР **میده قطر** он чи ки қутраш хурд аст; **тӯпи майдакутр** *ҳ.* тӯпи хурдкалибр.

МАЙДАЛАГАНДА **میده لگنده** ҷома ё кӯрпае, ки зич ва майда лаганда шудааст.

МАЙДАМИЛЛАТ **میده ملت** миллате, ки нуфусаш камшумор аст.

МАЙДАНАВИС **میده نویس** 1. он чи бо хати реза навишта шудааст. 2. он ки хаташ реза ва хурд аст.

МАЙДАНАВИСӢ **میده نویسی** навиштани хат бо ҳарфҳои хурд-хурд.

МАЙДАНАҚШ **میده نقش** дорои нақшу нигори хурд-хурд; майда гулкоришуда.

МАЙДАСАВДОГАР **میده سوداگر** савдогари камсармоя.

МАЙДАСОЛОР **میده سالار** *кит.* мубошир ва тартибдихандаи дастархон, дастархончӣ.

МАЙДАСУДХҶҶРӢ **میده سودخوری** маблағи андакро бо суд (бо ғоида) ба касон додан.

МАЙДАФУРҶҶШ **میده فروش** резаворфурӯш; чаканафурӯш; *муқоб.* **яклухтфурӯш**.

МАЙДАФУРҶҶШӢ **میده فروشی** резаворфурӯшӣ, фурӯши майда-чуйда; чаканафурӯшӣ.

МАЙДАХУНАРМАНД **میده هنرمند** *ниг.* **майдакосиб**.

МАЙДАХУНАРМАНДӢ **میده هنرمندی** *ниг.* **майдакосибӣ**.

МАЙДА–ЧАЙДА **میده چیده** *ниг.* **майда–чуйда**.

МАЙДАЧОРВОДОР *میدہ چاروادار* чорводори камсармоя.

МАЙДА–ЧУЙДА *میدہ چیدہ* 1. чизҳои хурди даркори рӯзгор; чизу чора: **майда–чуйдаи рӯзгор**, ҳазору як **майда–чуйда**. 2. *маҷ.* камаҳамият, ғайримуҳим, чузъи **корҳои майда–чуйда**, **камбудихони майда–чуйда**, **нуқсонҳои майда–чуйда**; то **майда–чуйда** то чузъиёт, бо тамоми тафсилот.

МАЙДАЧУЙДАФУРӢШӢ *میدہ چیدہ فروشی* *гуфт.* фурӯши майда–чуйда, резаворфурӯшӣ.

МАЙДАШУДГОР *میدہ شدگار* замини чандин бор рондашудаи нармҳок.

МАЙДАЯК//МАЙДАЯКАК *میدہ یک//میدہ یکک* *шакли тасғири майда:* бачаи **майдаяк**, одами **майдаяк**.

МАЙДЕӢ *می ده* соқӣ.

МАЙДОН *میدان* 1. замини васеъ, ялангӣ, ҷои кушоду фарох барои ҷамъомади одамон, гузаронидани машқ, аспдавонӣ *ва г.*; арса: **майдони машқ**, **майдони рақс**; **майдони кор** арсаи кор. 2. дарахтзори мевадор, боғ. 3. *маҷ.* ҷавлонгоҳ. 4. *маҷ.* ҷанггоҳ, маҳалли корзор; ҷабҳа; ҷанг; **рӯзи майдон** *рӯзи набард*; **майдони кишт** киштзор, масоҳате, ки дар он кишт мешавад, **майдони пахта** киштзори пахта, замини кишти пахта; **майдони тиррас** ҷое, ки бинобар монеа надоштан тир ба ҳадаф мерасад; **майдони ҷанг** ҷои вуқӯи ҷанг, ҷои бо ҳам рӯбарӯ шудани ду тарафи ҷангкунанда; **ба майдон рафтан** ба ҷанг (*ба корзор*, *ба ҷабҳа*) рафтан; **марди майдон** марди ҷангӣ; далер, шуҷоъ; **майдон додан** роҳ додан, имкон додан ба касе ба кардани он чи меҳоҳад; **ба майдон овардан** а) *тарзи бавоситан* ба майдон омадан, ба вучуд овардан; б) ба миён гузоштан, матраҳ кардан (*масъалаеро*); **ба майдон омадан** пайдо шудан, ба вучуд омадан; **як майдон тохтан** як давра тохтан гирди майдон.

МАЙДОНГУРЕЗ *میدان گریز* гурезанда аз ҷанггоҳ; он ки аз набард ва мубориза гурехтааст.

МАЙДОНҒАРИБ *میدان غریب* *ниг.* хонашер (-и майдонғариб).

МАЙДОНДИДА *میدان دیدہ* ботаҷриба, кордида.

МАЙДОНДОР *میدان دار* *кит.* он ки дар майдони

муҳориба, мусобиқа *ва г.* таҷрибадор буда, аз худ шуҷоату мардонагӣ ва истеъдод нишон медиҳад.

МАЙДОНДОРӢ *میدان داری* *кит.* ҷанговарӣ, ҳарбу зарб кардан, мубориза; **майдондорӣ кардан** ба майдони ҷанг ва зӯрозмоӣ даромадан.

МАЙДОНГАӢ *میدان گہ* *ниг.* майдонгоҳ.

МАЙДОНГОӢ *میدان گاہ* ҷои ҳарбу зарбу мусобиқа *ва г.*

МАЙДОНӢ *میدانی* *мансуб ба майдон*; воқеъ дар майдон; **ҷанги майдонӣ** ҷанг дар майдон, ҷанги ошкоро.

МАЙДОНТОЗ *میدان تاز* даванд, кӯбкоритоз, пойғахтоз; **аспони бодпои майдонтоз**.

МАЙДОНЧА *میدان چہ* майдони хурд: **май-дончан варзиш**.

МАЙЗАДА *میزدہ* майпарасти, доимо ва бисёр нӯшандаи май, майхора.

МАЙЗАДАГӢ *میزدگی* майзада будан; доимо ва бисёр машрубот хӯрда ба майхӯрӣ одат кардан, майхорагӣ.

МАЙЗАР *میزر* *кит.* дастор, салла, аммома.

МАЙИЗ *مییز* *гуфт.* мавиз.

МАЙИСТОН *میستان* *ниг.* майкада.

МАЙИТ *ا. میت* ҷасади бечони одам, мурда.

МАЙКАДА *میکدہ* ҷои шаробфурӯшӣ ва шаробнӯшӣ, майхона.

МАЙКАШ *میکش* *ниг.* майнӯш.

МАЙКАШӢ *میکشی* *ниг.* майнӯшӣ.

МАЙЛ *ا. میل* 1. хамиш, андаке ба сӯе ҳам шудан, тамоюл. 2. хоҳиш, рағбат, ҳавас; **ба майли худ** ба ихтиёри худ; аз пеши худ; **бо майли тамом** // **бо камоли майл** бо рағбати тамом, бо шавқу ҳаваси зиёд; **бо майли хотир** а) бо рағбати тамом, бо иштиёқ; б) бо хости худ; бемалол; **майл доштан** а) рағбат доштан; шавқу ҳавас доштан; б) хоҳиши табъ доштан ба чизе, иштиёқи зиёд доштан; **майли касеро доштан** моил будан ба касе; таваҷҷӯҳ доштан ба касе; **майл кардан** а) хамидан, қач шудан ба сӯе; б) хоҳишу рағбат зоҳир намудан; в) моил шудан, таваҷҷӯҳ кардан; **ба майли худ гузоштан** ба ихтиёри худ гузоштан (*кордор*

нашуда) ба ҳоли худ гузоштан.

МАЙЛАШ *ميلش* 1. ихтиёр ба худаш, худаш медонад. 2. хайр, хуб (*дар мавриди изҳори розигӣ ба чизе ё қабул кардани коре гуфта мешавад*). 3. бигузур, боке нест, зарар надорад; хуб, **майлаш** хайр, ҳеч гап не, зарар надорад.

МАЙЛОН *ا. ميلان* 1. *ниг.* **майл** 1; моил шудан; **майлон** додан андак хам кардан чизеро ба сӯе; **майлон кардан** рағбат пайдо намудан; моил шудан. 2. дур шудан аз роҳи асосӣ дар назариёти сиёсӣ: **майлони рост**, **майлони чап**.

МАЙЛОНЧӢ *ميلانچي* *с.* тарафдори ягон майлон.

МАЙМАНА *а. ميمنه* *кит.* 1. тарафи дасти рост, ямин. 2. *таър.* қаноти (ҷаноҳи) рости лашкар, *муқоб.* **майсара**.

МАЙМАНАТ *а. ميمنت* *кит.* саодат, хушбахтӣ; муборакию фархундагӣ.

МАЙМУН I *а. ميمون* *кит.* хучаста, муборак, саодатманд, масъуд.

МАЙМУН II *а. ميمون* 1. бӯзина, ҳамдуна: **маймуни одамшакл**. 2. *мач.* одами камфаросати муқаллид; ◇ **соли маймун** соли нӯҳум дар ҳисоби мӯлҷар (мучал).

МАЙМУНАК *ميمونك* *кит.*, *кҳн.* яке аз қисмҳои тӯп, ки ба воситаи он нишон мегирифтанд, нишонгир.

МАЙМУНБОЗ *ميمونباز* 1. он ки ба тарбияи маймуноҳо машғул буда, ба онҳо бозиҳои гуногун меомӯзад. 2. *мач.* масҳарабоз, найрангбоз.

МАЙМУНБОЗӢ *ميمونبازي* *мач.* ҳилаю найрангбозии ноӯҳдабароёна барои фиреб додани касе: **маймунобозӣ кардан**.

МАЙМУНӢ *ميموني* *марбут ба маймун*; монанди маймун коре кардан, масҳарабозӣ.

МАЙНА I *مينه* мағзи сари одам ва ҷонварони дигар, мия; **майна об кардан** хуб фикр рондан, ҳаматарафа фикр кардан дар бораи чизе; **гӯшу майнаи касеро хӯрдан** бисёр гап зада касеро безор кардан; **дар майнаи худ фикреро пазондан** ҳаматарафа мулоҳиза карда санҷидани фикре.

МАЙНА II *مينه* *зоол.* парандае аз оилаи соҷ, ки

агар таълим диҳанд, чанд калимаи шундаашро тақлидан такрор карда метавонад; **майна барин гап задан** гаперо (маглаберо) гаштаю баргашта такрор кардан.

МАЙНАВОР *مينهوار* *ниг.* **тӯтивор:** **майнавор гап задан** гаперо беист такрор кардан.

МАЙНАГӢ *مينگي* *гуфт.* **мансуб ба майна I;** мағзи сар; **кори майнагӣ** коре, ки вобаста ба фаъолияти мағзи сар аст, меҳнати фикрӣ.

МАЙНАГУДОЗ *مينهگداز* *ниг.* **майнасӯз**.

МАЙНАСӢЗ *مينهسوز* тафсон: **офтоби майнасӯз киноя аз** офтоби моҳи саратон (22 июн – 22 июл), ки мавсими ниҳоят гармии зиёд аст.

МАЙНАЧА *مينچه* 1. майнаи хурд. 2. *биол.* як қисми мағзи сар, ки дар ҳамоҳангсозии ҳаракат, ҳифзи ҳолату вазъи бадан *ва г.* иштирок мекунад, мағзак.

МАЙНӢШ *مينوش* шаробнӯш, шаробхӯр, боданнӯш.

МАЙНӢШӢ *مينوشي* *исми амал аз май нӯшидан;* нӯшидани май, боданнӯшӣ, майхӯрӣ.

МАЙОНЕЗ *фр. мийаниз* *хӯр.* хӯрише (соусе), ки аз рағғани зайтун, зардии тухм, сирко бо омехтаи доруворҳо тайёр карда мешавад.

МАЙОР *лот. мийар* 1. ҳ. унвони аввали афсари калон дар қувваҳои мусаллаҳ ва дигар мақомоти қудратӣ. 2. соҳиби ин унвон: **майори гвардия**.

МАЙПАЙМО *ميپيما* *кит.* он ки май рехта ба навбат ба дигарон медиҳад, соқӣ.

МАЙПАРАСТ *ميپرست* *дӯстори май;* майзада, майнӯш.

МАЙПАРАСТӢ *ميپرستي* *майпараст* будан, майхорагӣ, майзадагӣ.

МАЙСА *ميسه* сабзаи навхез; сабзаи навхези ғалла (*ҷаву гандум ва г.*).

МАЙСАВСАН *ميسوسن* *кит.* шароб ва майе, ки аз гули савсан тайёр мекарданд.

МАЙСАЗОР *ميسهزار* сабзозор, алафзор; ғаллазори сабз.

МАЙСАРА *а. ميسره* 1. тарафи дасти чап, ясор. 2. *таър.* қаноти (ҷаноҳи) чапи лашкар, *муқоб.* **маймана**.

- МАЙСУР** *a.* ميسور *kit.* муяссаршуда, мумкиншуда; ҳар чизи дастрас.
- МАЙФУРӢШ** *مى فروش* фурушандаи шароб, шаробфуруш, бодафуруш.
- МАЙФУРӢШӢ** *مى فروشى* кор ва шугли майфуруш; ҷои фуруши май.
- МАЙХОНА** *مى خانه* ҷои майфуруши ва майнӯши, майкада.
- МАЙХОРА** *مى خوار* бисёр майхӯранда, майзада, шаробнӯш.
- МАЙХОРА** *مى خواره* шаробхӯр; майнӯш; майзада.
- МАЙХОРАГӢ** *مى خوارگى* майхора будан, шаробзадагӣ, майзадагӣ.
- МАЙХӢР** *مى خور* *ниг.* майнӯш.
- МАЙХӢРӢ** *مى خورى* *ниг.* майнӯшӣ.
- мак** *مک* 1. *асоси замони ҳозира ва сигаи амр аз макидан.* 2. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои маканда ва хӯрандаи чизе: ширмак, хунмак.*
- МАКАКА** *лот.* مکه *зоол.* чинси маймуни би-ниборики хурдҷусса (қадаш то 60 см).
- МАКАРОН** *ит.* مکران *хӯр.* навъи угрои хушки истеҳсоли саноатӣ, ки ба шаклҳои гуногун (*лӯлачаҳои борики дароз ва ғ.*) аз хамир тайёр карда шудааст.
- МАКАРОНПАЛАВ** *مکران پلو* *хӯр.* таоми аз макарон ва гӯшту сабзавот дам карда пухта.
- МАКЕТ** *фр.* مکتیت намунаи барои намоиш сохташудаи чизе, модел.
- МАКЕТСОЗ** *مکتیت ساز* созандаи макет.
- МАКИДА** *مکیده* *сифати феълӣи замони гузашта аз макидан; шираи чизеро макида гирифтани* чизеро фишурда шираи онро макида тамома кардан.
- МАКИДА(Т)** *a.* مکیده//مکیت *kit.* бадандешӣ; кайду макр, ҳила, фиреб, найранг.
- МАКИДАН** *مکیدن* 1. бо ду лаб фуру кашидан. 2. ба даҳон гирифта, нахоида, бо забон ва ком молиш дода, ҳал карда фуру бурдан ё кӯшиши фуру бурдан кардан (*мас., наботро*). 3. чаббидан, нашф кардан, обро ба худ кашидан; **хуни касеро макидан, хуни касеро** хӯрдан касеро истисмор кардан.
- МАКИДАНИ** *مکیدنى* қобил ва шоистаи макидан дорухои макиданӣ.
- МАКИН** *a.* مکین *kit.* соҳиби макон, макондор; барқарор.
- МАККА I** *مکه* шаҳр дар Арабистони Суудӣ, ки Каъба дар он воқеъ аст ва зиёратгоҳи мусулмонон мебошад.
- МАККА II** *مکه* *ниг.* **ҷуворимакка.**
- МАККАТУЛЛОҲ** *مكةالله* *ниг.* Макка I.
- МАККАҶУВОРИ** *مکه جوارى* *ниг.* **ҷуворимакка.**
- МАККОР** *a.* مکار макркунанда, ҳилагар, фиребгар: **рӯбоҳи маккор, душмани маккор.**
- МАККОРИ** *مکارى* ҳилагарӣ, фиребгарӣ: **маккорӣ кардан.**
- МАККОРОНА** *مکارانه* аз рӯи макру фиреб; ҳилагарона, фиребгарона, айёрона: **тадбири маккорона, хандаи маккорона, маккорона табассум кардан, маккорона чашмак задан.**
- МАКМАНА** *a.* مکمنه *kit.* ҷои пинҳон шудан; камингоҳ.
- МАКНУН** *a.* مکنون *kit.* пинҳоншуда; ниҳуфта: **дурри макнун** марвориди хушоби гаронбаҳо.
- МАКОН I** *a.* مکان ҷой, маҳал; манзил, бошишгоҳ; маъво; **нақли макон** табдили ҷой; кӯчидан; **табдили макон** тағйири ҷой, ҷои иваз кардан; **макон доштан** манзил доштан, ҳона доштан; **манзил кардан** ҷой гирифтани, истодан, будан; **нақли макон кардан** ҷои истро тағйир додан; кӯчидан; **зарфи макон** *грам.* калимаҳои *мансуб ба зарф*, ки ҷои воқеъ шудани амалро нишон медиҳанд; **макон ва замон** *фалс.* шаклҳои асосии мавҷудияти мода.
- МАКОН II** *مکان* дар ҳоли макидан; макондан.
- МАКОНӢБӢ** *مکانیابی* ҷустуҷӯ ва мушаххас сохтани ҷои муносиб барои иҷрои коре (*сохтмон, наворгирӣ ва ғ.*).
- МАКОН(И)ДАН** *مکانیدن//مکانیدن* *тарзи бавоситтаи макидан; шир хӯрондан (ба бача аз тистон); то бача гирия накунад, модараш намемаконад (зарб.).*
- МАКОННАМО** *مکان نما* *ит.* аломати нишондиҳандаи равшан ё чашмакзан, ки рӯи экран

ни компьютер ҳаракат дода ҷойҳои тахрирталаби матнро пайдо мекунад.

МАКУ *مکو* *kit.*, *ниг.* моку.

МАКОТИБ I *ا. مکاتب* *ҷ.* мактаб.

МАКОТИБ II *а. مکاتیب* *ҷ.* мактуб.

МАКР *а.* *مکر* ҳила, фиреб, тазвир, ғадр: **макру ҳила, макру фиреб ба кор бурдан, ба доми макри касе афтодан.**

МАКРАНДЕШ *مکراندیش* *kit.* бадандеш, ҳилагар, он ки дар фикри ҳила ва фиреб бошад.

МАКРАҲА *а.* *مکرهه* *kit.* чизи нафратовар, чизи нописанд.

МАКРОМЕЗ *مکرآمیز* омехта ба макру ҳила, ҳамроҳ ба ҳилаву фиреб, бо макру фиреб.

МАКРӮҲ *а.* *مکروه* 1. кароҳатовар, нафратовар, нафратангез; нописанд, нораво. 2. нопок.

МАКС *а.* *مکت* *kit.* даранг кардан, истодан; ист, таваққуф: **бидуни макс** беист.

МАКСИМУМ *лот.* *مکسيموم* ҳадди зиёди чизе, дараҷаи баландтарини чизе, ҳадди аксар, бешина; *муқоб.* **минимум.**

МАКСУР *а.* *مکسور* 1. шикасташуда, шикаста. 2. *зби.* дар хати арабӣ ҳарфи ҳаракати касрадошта, ки баъд аз он садоноки «и»-и кӯтоҳ хонда мешавад.

МАКТАБ *а.* *مکتب* 1. муассисаи маориф, ки дар он омӯзгор насли наврасро таълим медиҳад ва тарбия мекунад. 2. биное, ки ин муассиса дар он ҷойгир шудааст, таълимгоҳ, дабистон ва дабиристон: **мактаби ибтидоӣ, мактаби миёна, мактаби олий, мактаби таҳсилоти ҳамагонӣ; мактабро тамом кардан, ба мактаб рафтан, дар мактаб хондан; ба тариқи истиора: мактаби зиндагӣ (ё ҳаёт), мактаби ишқ, мактаби мубориза, мактаби шучоат, мактаби гетӣ; мактаби интернат** мактабе, ки баробари таълиму тарбия хонандагонро бо хобгоҳ ва хӯроку либос низ таъмин мекунад, мактаби шабонарӯзӣ. 3. чараён ва равия дар илм, адабиёт, санъат ва дар афкори ҷамъиятию сиёсӣ, ки бо ягонагии нуқтаи назарҳои асосӣ ва умумияту идомати худ ба ҳам алоқаманд аст.

МАКТАББАЧА *مکتببچه* бачаи мактабхон, та-

лабаи мактаби ибтидоӣ ё миёна.

МАКТАБДОР *مکتبدار* *кҳн.* соҳиби мактаб; домулло (омӯзгор)-и мактаби кӯҳна.

МАКТАБДОРӢ *مکتبدارى* мактабдор будан; кушодани мактаб ва дарсгӯӣ; **мактабдорӣ кардан** мактаб кушодан ва дарсгӯӣ кардан; бо дарсдиҳӣ машғул шудан.

МАКТАБӢ *مکتبى* 1. *мансуб ба мактаб; либоси мактабӣ* либоси расмӣ мактабиён; **синни мактабӣ** аз ҳафтсола боло, даврае, ки бачагон дар мактаб таҳсил мекунад. 2. **мактабиён** мактабхонҳо, талабагони мактаб.

МАКТАБРАВ *مکتبرو*: **мактабрав шудан** ба синни мактабӣ расидан.

МАКТАБРАВӢ *مکتبروى* *исми амал аз (ба) мактаб рафтан.*

МАКТАБХОН *مکتبخوان* он ки дар мактаб меҳонад, талабаи мактаб: **бачаи мактабхон.**

МАКТАБХОНА *مکتبخانه* бинои мактаб; мактаб.

МАКТАБХОНӢ *مکتبخوانى* дар мактаб хондан, таҳсил дар мактаб.

МАКТУБ *а.* *مکتوب* 1. китобатшуда, навишташуда. 2. хат, нома, руқъа: **мактуби сарбаста, мактуби ҷавобӣ, мактуб навиштан; мактуби илтимосӣ** мактубе, ки хоҳишero дар бар гирифтааст, илтимоснома; **мактуби боз (кушода)** номае, ки онро дигарон ҳам хонда метавонанд; хате, ки дар варақаи белифофа навишта шудааст; **мактуби саломатӣ** *ғуфт.* номае, ки ба воситаи он аз чигунагии аҳволи худ хабар дода мешавад; **шӯъбаи мактубҳо** ҷузъе дар идора, ки мутасаддии қабулу ирсолли мактубҳо мебошад.

МАКТУБАН *а.* *مکتوباً* ба таври навишта, катбӣ.

МАКТУБӢ *مکتوبى* *марбут ба мактуб;* мактубан.

МАКТУБНАВИС *مکتوبنويس* 1. он ки номаро навиштааст, нависандаи мактуб. 2. *кҳн.* мирзое, ки ба дигарон мактубу ариза навишта медод.

МАКТУБНАВИСӢ *مکتوبنويسى* амали мактуб навиштан (*ба ҷое, ба касе*).

МАКТУБЧА *مکتوبچه* мактуби хурд, номаи дар қоғазча навишташуда.

МАҚФУФ *a.* مکفوف *kit.* 1. басташуда, печондашуда. 2. кӯр, нобино. 3. *адш.* дар арӯз рухни ҳафтхарфа, ки ҳамсадои охири он партофта шудааст (*мас.*, «мафоилун» шакли «мафоилу»-ро гирифтааст).

МАҚХУЛ *a.* مكحول *kit.* кӯҳлкашида, сурмасо: чашмони мақхул.

МАҚШУФ *a.* مكشوف кашфшуда; кушода, ошкоро.

МАҚАР(Р) *a.* مقرر *kit.* ҷои қароргири, қароргоҳ, ҷойгоҳ, бошишгоҳ; ҷой, макон.

МАҚБАРА مقبره қабр, оромгоҳ, гӯрхона, дахма: мақбарои Исмоили Сомонӣ.

МАҚБУЗ مقبوض *kit.* ба қабза гирифта, ба даст гирифта; ба даст даромада; гирифттор.

МАҚБУЛ *a.* مقبول 1. қабулшуда, пазируфта. 2. писандида, маъқул; **мақбули омма** писандида дар назди ҳама, мавриди писанди ҳамагон (*сифати одам*); **мақбул афтодан (шудан)** мавриди қабул қарор гирифта, маъқул шудан, писандида шудан, хуш омадан.

МАҚДАМ *a.* مقدم 1. аз сафар ё аз ҷое омадан; омадан. 2. ҷои қадамгузорӣ; **мақдами касеро гиромӣ доштан** аз омадани касе хурсанд шуда ўро эҳтиром кардан; **хайра мақдам гуфтан** омадани касеро табрик кардан, «хуш омадед» гуфтан (*ба касе*).

МАҚДУР *a.* مقدر *kit.* мувофиқи қудрат ва тавоноӣ; **ба қадри мақдур** ба қадри ҳол, он чи дар доираи имкон аст.

МАҚЛУБ *a.* مقلوب 1. қалбшуда, чаппа карда. 2. *адш.* калимаҳое, ки дар санъати шеърӣ қалб бо чаппа хондани онҳо ё бо пешу қафо шудани ҳарфҳои онҳо калимаҳои дигар ҳосил мешаванд (*мас.*, гар = раг, ҷодувона = ҷовидона...).

МАҚОДИР *a.* مقادر *kit.*, *ҷ.* миқдор.

МАҚОЛ *a.* مقال 1. гуфтор, суҳан, нутқ. 2. як жанри фолклории бештар иборат аз ифодаю ибораҳои рехтаи мӯҷаз ва барҷастаи вирди забон гардида, ки дар нутқ барои мисол ва далел ба қор мебаранд, масал; **мақоли халқ(ӣ)**, зарбулмасалу мақол; **бо яқрав баҳс кардан мушт ба дарафш задан аст** (*мақ.*).

МАҚОЛА *a.* مقاله асари илмӣ ё публицистии ҳаҷман хурд дар маҷмӯа, маҷалла, рӯзнома:

мақолаи илмӣ, мақолаи танқидӣ; мақола навиштан; мақолаи луғавӣ *ниг.* мода(-и луғавӣ).

МАҚОЛАНАВИС مقاله‌نویس нависандаи мақола, муаллифи мақола.

МАҚОЛАНАВИСӢ مقاله‌نویسی *исми амал аз мақола навиштан.*

МАҚОМ I *a.* مقام 1. ҷои қиём, ҷои истодан, ҷойгоҳ; ҷой, маҳал, мавзеъ. 2. маврид, вақти мувофиқи қоре, фурсати муносиб; **ҳар суҳан ҷоеву ҳар нукта мақоме дорад** (*зарб.*); **мувофиқи мақом** дар мавридаш; дар омади гап. 3. мартаба, рутба, манзалат. 4. вазъи ҳуқуқӣ: **мақоми давлатӣ додан ба ҷизе** ба дараҷаи давлатӣ бардоштан. 5. *нав.* дастгоҳи маъмурӣ, орган; **дар мақоми...** дар мавриди..., дар мавқеи...; **мақом доштан** а) ҷой доштан, ҷойгир шудан; б) мавқеъ доштан, қадру эътибор доштан.

МАҚОМ II مقام 1. *мус.* номи қисмҳои мусиқии классикии тоҷик «Шашмақом», ки ҳар яки он оҳангу тарона ва ғазалҳои зиёдеро дар бар гирифта, аз ду ҷузъи асосии созӣ («Мушқилот») ва овозӣ («Наср») иборат мебошад. 2. оҳанг, соз, наво; **мақоми хузноварро навохтан, мақомҳои форами халқиро навохтан, ба мақоми доира рақс кардан, ба мақоми мусиқӣ қадам партофтан.** 3. *гуфт.* тарз, тарик: **ба сад мақом гап задан.** 4. *гуфт.*, *маҷ.* нозу ишва, карашма; **мақом кардан** нозу ғамза кардан.

МАҚОМОТ *a.* مقامات *ҷ.* мақом; **мақомоти ҳифзи ҳуқуқ** идораҳои масъули ҳифзи ҳуқуқи шаҳрвандон.

МАҚОСИД *a.* مقاصد *ҷ.* мақсад.

МАҚОТЕЪ *a.* مقاطع *ҷ.* мақтаъ.

МАҚРУН *a.* مقرون *kit.* қариншуда, наздикшуда; **мақрун ба ҳақиқат будан** ба ҳақиқат наздик будан.

МАҚСАД *a.* مقصد қасд ва ирода, он чи ки матлуб аст, мурод, матлаб, ҳадаф, мақсуд; **ният: мақсади асосӣ, мақсади ягона, бо мақсади нек (ё бад); мақсад доштан, мақсади хуб (ё нопок) доштан, мақсади аслиро фаромӯш кардан, мақсадро баён кардан, мақсади касеро фаҳмидан, асли мақсадро фаҳмидан, аз мақсад дур шудан, аз мақсади касе пай бурдан, ба назди худ мақсад гузоштан; мақсади**

касе ҳосил шудан *ниг.* ба мақсад (ё муроду мақсад) расидан; мақсад ба даст даромадан мақсади касе амалӣ шудан, ба мақсад расидан; мувофиқи мақсад баромадан тибқи хоҳишу матлаби касе воқеъ шудан; ба мақсад (ё муроду мақсад) расидан мақсади касе иҷро шудан, ба мақсад муваффақ шудан; хоҳишу орзу иҷро шудан; ба сари мақсад омадан ба баёни мақсади асосӣ шурӯъ кардан; дар бо-раи матлаби асосӣ гап задан.

МАҚСАДНОК مقصدناک мақсаддошта, ҳадаф-манд, бомақсад; (кори) бо ягон мақсад кардашуда; қабули мақсадноки донишҷӯён, маблағгузори мақсаднок.

МАҚСАДНОКӢ مقصدناکӣ мақсаднок будан; мақсад доштан; бо мақсади маълуме анҷом додани коре.

МАҚСУД *a.* مقصود чизи қасд кардашуда, чизи хоста ва орзукарда, чизи матлуб, талаб; мурод, мақсад; ба таври истиора: гулҳои мақсуд чидан, дурри мақсуд ба каф (дар)овардан, ба сохили мақсуд расидан.

МАҚСУМ *a.* مقسوم *кит.* 1. тақсимшуда, ба қисмҳо чудо шуда. 2. тақдиршуда, насибкарда, аз азал дар пешонӣ навишташуда.

МАҚСУР *a.* مقصور *кит.* кӯтоҳшуда; қасршуда, кам, мухтасар.

МАҚСУРА I *a.* مقصوره муаннаси мақсур; алифи мақсура *грам.* дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи «й» (ی) и охири баъзе калимаҳо, ки «о» хонда мешавад: кубро (کبری), суғро (صغرى).

МАҚСУРА II *a.* مقصوره *кит.* 1. хонача, ҳучра; хилватхона. 2. хоначаи махсус барои имом дар паҳлуи масҷид.

МАҚТАЛ *a.* مقتل *кит.* 1. ҷои қатл, ҷои куштан, қатлгоҳ. 2. қатл, куштан. 3. маҷ. ҷои нозуки бадан (чун чаккаи пешонӣ, дамғаҳи дил, рағи калони гардан), ки агар зарба расад, инсон ба ҳалокат дучор мешавад.

МАҚТАЪ *a.* مقطع 1. ҷои қатъ кардан, ҷои бури-дани чизе, ҷои тамои шудани чизе; муқоб. матлаъ. 2. *адш.* байти охиринаи ғазал ё қасида.

МАҚТУЛ *a.* مقتول ба қатл расида, кушташуда: мақтул шудан (гардидан) кушта шудан, ҳалок шудан.

МАҚТӢЪ *a.* مقطوع *кит.* қатъшуда, бурида, кандашуда (*мас., ресмон*); қимати мақтӢъ нархи устувор, қимати қатъӣ.

МАҚУЛА *a.* مقوله *кит.* 1. гуфтор, гап, сухан. 2. маҷ. навъ, хел, қисм.

МАҚХУР *a.* مقهور *кит.* 1. мавриди қаҳру ҳашм қароргирифта, дучори қаҳру ғзабшуда. 2. хоршуда, шикасту латхӯрда, мағлуб.

МАҚЪАД *a.* مقعد 1. маҳалли кууд, нишастангоҳ, ҷои нишаст. 2. паси одам, дубур.

МАЛАК *a.* ملک 1. фаришта. 2. маҷ. зани хеле зебо.

МАЛАКА *a.* ملکه кудрат ва тавоноӣ дар иҷрои коре, ки дар натиҷаи машқу тамрин ва аз би-сёр кардани коре дар табиати инсон пайдо мешавад; малака пайдо (ҳосил) кардан дар коре омил шудан дар иҷрои коре; таҷриба ҳосил кардан.

МАЛАКАДОР ملکهدار дорои малака дар иҷрои коре; таҷрибанок.

МАЛАКУЛМАВТ *a.* ملك الموت *д.* фариштаи марг, фариштаи аҷал, фариштае, ки мута-садди гирифтани ҷон аст, Азроил (*a.*).

МАЛАКУТ *a.* ملکوت *д.* олами фариштаҳо; олами боло.

МАЛАКХӢӢ ملکخوئӣ фариштахӢӢ, малакхӢӢ будан.

МАЛАКХӢӢ ملکخوى фариштахӢӢ, дорои одобу рафтори ба фаришта монанд.

МАЛАНГ ملنگ 1. бесару по, хонабардӯш. 2. шахси фориг аз ҳар расму русум ва одату қоида, одами лоқайд. 3. сархуш, шодоб. 4. камхирад, беақлу бетадбир.

МАЛАХ ملخ 1. ҳашароти болдори зараррасон; чун мӯру малах//мӯру малах барин хеле зиёд, бешумор. 2. киноя аз ҳарис (*мисли ҳашароти зараррасон*). 3. гуфт., маҷ. пул, нақдина (*фоидаи гайриқонунӣ аз фурӯши чизе*).

МАЛАХАК ملخک малахи хурд; як бор частӣ малахак, ду бор частӣ малахак, охир ба дастӣ малахак (*мақ.*); малахак рафтан (*задан*)-и чашм гуфт. мисли малах рӯи чизе гардиш кардани нигоҳ, ба чизе чашм давондан.

МАЛБАС *a.* ملبس пӯшок, либос.

МАЛБУС *a.* ملبوس *kit.* 1. пӯшида. 2. либос, пӯшок.

МАЛЕҲ *a.* مليح *kit.* 1. намакин, бонамак. 2. *маҷ.* бомалоҳат, дилкаш; **табассуми малех** (*беиштар дар сифати хубии одам ва сухан*) табассуми хубу дилкаш.

МАЛЕҲБАӢН مليح بيان *ширинсухан, хушгуфтор.*

МАЛЕҲДИДОР مليح ديدار *бомалоҳат, қозибадор, ситорагарм.*

МАЛЗУМ ملزوم *kit.* лозимшуда; чизе, ки барои будани чизи дигар зарур ва ногузир аст, чизи даркорӣ.

МАЛИК ملك *соҳиби мулк, шоҳ, подшоҳ, султон.*

МАЛИКА ملكه *муаннаси малик; подшоҳзан; зани подшоҳ; маликаи хубон киноя аз маҳбубаи ниҳоят соҳибчамол, шоҳи хубон; маликаи хусн нав.* унвоне, ки ба ғолиби озмуни духтарони аз чихати хусну чамол бехтарини шаҳр, кишвар *ва ғ.* дода мешавад, маликаи зебой.

МАЛИКАБОНУ ملكه بانو *ниг. малика.*

МАЛИКЗОДА ملك زاده *фарзанди малик, шоҳзода, писари подшоҳ.*

МАЛИКСИТО(Ӣ) ملك ستاى *kit.* маддоҳ ва ситоишгари подшоҳ.

МАЛИКУЛАРШ ملك العرش *д.* молики аршу курсӣ, Худованд.

МАЛИКУЛКАЛОМ *a.* ملك الكلام *kit.* подшоҳи иқлими сухан (*васфи шоир*).

МАЛИКУШШУАРО *a.* ملك الشعرا *таър.* шоҳи шоирон (*унвони ифтихорие, ки ба сардори шоирони дарбор дода мешуд*).

МАЛЛА ملله *ранги зарди бенур; зарди сурхчатоб: мӯи малла, риши малла, чомаи малла, хирси калони малла.*

МАЛЛАГӢ ملگى *ниг. маллатоб.*

МАЛЛАМУӢ مله موى *он ки ранги мӯяш зарди сурхчатоб аст: духтари малламӯӣ, чавони малламӯӣ.*

МАЛЛАРАНГ مله رنگ *ранги малла дошта: риши малларанг, чомаи малларанг.*

МАЛЛАРИШ مله ريش *риши зардчаранг.*

МАЛЛАТОБ مله تاب *моил ба ранги малла, мо-*

нанд ба ранги малла; зардчаранг.

МАЛЛОК *a.* ملاك *kit.* дорой мулк, заминдор.

МАЛЛОҲ *a.* ملاح 1. киштирон, киштибон. 2. *kit.* оббоз, шиновар, баҳрнавард.

МАЛЛОҲӢ ملاحى *шуғл ва касби маллоҳ.*

МАЛО//МАЛОӢ ملا//ملا *kit.* 1. пурра, пуррагӣ; *муқоб хало//халлоӢ.* 2. *маҷ.* гурӯҳи мардум, анбӯҳи одамон; **бармало** ошкоро; **бармало шудан** ба ҳама маълум шудан, ошкор гардидан.

МАЛОИК//МАЛОИКА ملائكة//ملائكة *ҷ. малак; ◇ агар малоикаҳо омин гуфта бошанд агар тақдир рафта бошад, агар дар сарнавишт бошад.*

МАЛОЛ *a.* ملال *озурдагӣ, озор; андӯҳ, ғам; дилтангӣ, афсурдагии хотир; муқоб. бемалол; малоли хотир* боиси озурдагии хотир; боиси дилтангию зикӣ; **малол омадан (расидан)** боиси озурдагии хотир шудан (*коре ё гане*); боиси ташвишу заҳмат шудан.

МАЛОЛАТ *a.* ملالت *kit.* озурдагӣ; дилтангӣ; безор шудан; **малолат доштан** (*аз чизе*) озурдадил будан аз чизе; безор будан аз чизе.

МАЛОЛАНГЕЗ ملال انگيز *он чи боиси дилтангӣ ва озурдагӣ мешавад.*

МАЛОЛАТБОР ملالت بار *ниг. малоловар.*

МАЛОЛОВАР ملال آور *боиси малоли хотир; дилгиркунанда.*

МАЛОМАТ *a.* ملامت *сарзаниш, нақӯҳиш, қоҳиш, таъна: маломат қардан, таънаву маломат қардан; санги маломат задан* касеро мавриди сарзаниш қарор додан, ба касе таъна задан; **ҳадафи тири таънаю маломат гаштан** мавриди сарзаниши саҳти касе қарор гирифтан, таънаву мазаммат шунидан аз касе; **ба сари касе санги маломат боридан** таънаву сарзаниши зиёд шунидан.

МАЛОМАТГАР ملامت گر *маломаткунанда, сарзанишкунанда, таъназананда.*

МАЛОМАТДИДА ملامت دیده *ранчида, ранчкашида, андӯҳгин.*

МАЛОМАТГӢ ملامت گوى *ниг. маломатгар.*

МАЛОМАТКАШ ملامت كش *ранчдида, таҳаммулкунандаи маломату ранчу азоб.*

МАЛОМАТОМЕЗ ملامت آميز бо сарзаниш, таънаомез: **нигоҳи маломатомез, сухани маломатомез.**

МАЛОҲАТ *a.* ملاح 1. бонамакӣ, намакин будан. 2. *маҷ.* хусни дилкаш, зебой, хубрӯй; ситорагармӣ, қозибадорӣ.

МАЛОҲӢ ملاهي *kit.* 1. *ҷ.* малҳо. 2. *маҷ.* бозихо; дилхушию вақтчоқиҳо; хушгузаронии вақт.

МАЛУЛ *a.* ملول афсурдаҳол, андӯҳгин, дилтанг; хафа, маъюс; **малул шудан** хафа (маъюс) шудан.

МАЛУЛӢ ملولي афсурдаҳолӣ, озурдадилӣ, андӯҳгинӣ, маъюсӣ.

МАЛУЛОНА ملولانه афсурдаҳолона, озурдадилона, маъюсона.

МАЛҲУФ *a.* ملفوف *kit.* печонидашуда, лифофакарда; ба даруни лифофа гузошташуда.

МАЛҲАМ *a.* ملهم *гуфт.* аслаи мархам.

МАЛҲО *a.* ملهي *kit.* асбоби лаҳву бозӣ; асбоби айшу ишрат.

МАЛҲУЗ *a.* ملحوظ *kit.* амиқ мулоҳизашуда; дар назар дошташуда.

МАЛҲУФ *a.* ملهوف *kit.* ситамдида; дилсӯхта, ғамзада.

МАЛҶО *a.* ملجا паноҳгоҳ, ҷои амну паноҳ.

МАЛӢАБА *a.* ملعبه *kit.* 1. дилхушию вақтчоқӣ. 2. бозича, лӯъбат, лӯхтак.

МАЛӢУН *a.* ملعون лаънаткарда, лаънатӣ, лаин, рондашуда.

МАМАР(Р) *a.* ممر *kit.* 1. роҳи убуру мурур, гузаргоҳ. 2. *маҷ.* сабаб, иллат; **аз ин мамар(р)** аз ин хусус, дар ин бора.

МАМДУД *a.* ممدود 1. кашидашуда, мад(д) додашуда, дароз. 2. маддор, мамдуда.

МАМДУДА ممدوده *муаннаси мамдуд; алифи мамдуда грам.* ҳарфи алифи алифбой арабӣ, ки болеяш аломати мадда гузошта шуда, «о» хондани онро нишон медиҳад (~).

МАМДӢХ *a.* ممدوح *kit.* 1. он ки дар ҳаққи ӯ мадҳ навишта шудааст, мадҳшаванда. 2. писандида, нек.

МАМЗУЧ *a.* ممزوج *kit.* имтизочёфта, омехта, махлут.

МАМЛАКАТ *a.* مملکت кишвар, сарзамин; кишвари тобеи як давлат, сарзамини як давлат: **мамлақати бегона, мамлақати ҳамсоя, мамлақати ақибмонда, мамлақати рушдкарда, мамлақати тоҷикон, пиру ҷавони мамлақат, подшоҳи мамлақат, мамлақатро идора кардан.**

МАМЛАКАТДОРӢ مملکتداري идора кардани мамлақат, давлатдорӣ.

МАМЛУ *a.* مملو *kit.* пури лабрез, пури лаболаб, оганда; $\diamond$ **моҳи мамлу** моҳи тамом, моҳи пура, бадр.

МАМЛУК *a.* مملوك 1. ғулом, банда. 2. *таър.* ҷанговарони зархариди ҳокимони Миср дар асрҳои гузашта, ки аз ҷумлаи туркону қафқозиён гирд омада буданд.

МАМНУН *a.* ممنون миннатдор, сипосгузор, муташаккир; хурсанд, хушҳол: **мамнун ва сарфароз, шоду мамнун; мамнун будан, мамнун кардан, мамнун шудан; хеле мамнун(ам)** бисёр сипосгузорам, хеле миннатдорам.

МАМНУНИЯТ *a.* ممنونيت миннатдор будан, сипосгузорӣ, миннатдорӣ; хурсандӣ, шодӣ (*аз неъмат ва некии касе*); **бо мамнуният** миннатдорона, сипосгузорона: хурсандона; ризомандона, қаноатмандона.

МАМНУНОНА ممنونانه бо мамнуният, сипосгузорона; хурсандона: **мамнунона табассум кардан.**

МАМНӢЪ *a.* ممنوع манъшуда: **мамнӯ будан, мамнӯ карда натавоништан; минтақаи мамнӯ** ҷое, ки ба он дохил шудан манъ шудааст; **усулҳои мамнӯ** тарзу усулҳои манъшудаи коре; **мамнӯ аст** манъ карда шудааст.

МАМНӢЪГОҲ ممنوع گاه *нав.* мавзеи маҳсус ба рои парвариш, афзоиш ва муҳофизати анвои растанӣ, зоту чинси ҳайвонот ва парандаҳои нодир, ки дар он шикор кардан ва буридани дарахтон манъ аст.

МАМОЛИК *a.* ممالک *ҷ.* мамлақат: **мамолики рӯи дунё, мамолики ҷаҳон.**

МАМОНИАТ *a.* ممانعت монета, халал; боздорӣ, манъ: **мамониат кардан//мамониат нишон додан** монета шудан; халал расондан.

МАМОНТ *p.* ممانت ҳайвони ширхӯр аз оилаи филҳо, ки дар давраи яхбандӣ ва асри санг

- зиндагӣ кардааст.
- МАМОТ** *a.* مامات марг; муқоб. ҳаёт, ҳаёту мамот зиндагӣ ва марг.
- МАН I** من 1. *грам.* ҷонишини шахсии шахси якуми таиҳо: ману ту, ман ва онҳо. 2. *дар ибораҳои изофӣ* соҳибият *ифода мекунад:* китоби ман, хонаи ман.
- МАН II** من *кҳн.* воҳиди вазн, ки дар ҳама манотиқ як хел набудааст (*мас., дар Бухоро ба 128 кг. дар Самарқанд ба 8 пуд баробар буд*); аз анбори холӣ сад ман шолӣ (*зарб.*).
- МАНА** منه *ҳиссачаи ишоратӣ* инак, ин аст; ана; мана гапу мана кор (*аломати тааҷҷуб*).
- МАНАК** منک *зарфи баркаш (вазн)* барои чизҳои пошхӯранда (*гандум, биринҷ*) ва барои чизҳои моеъ.
- МАНАХ** منه *занах, занахдон, зақан, чона;* **манах бастан** а) манаҳи мурдари боло бардошта бастан, то ки даҳонаш боз намонад; б) *киноя аз мирондан, ба марг расондан;* **манаҳи касе-ро бастан** а) *ниг.* манах бастан; б) *мач.* одами сергапро хомӯш кунондан, аз лакқидан боздоштан; **манах задан** бисёр гап задан, лакқидан, ёва гуфтан; **манах тасфидан** *гуфт.* саргарми гап шудан, бисёр гап задан.
- МАНАХЗАНИ** منه زنى *исми амал аз манах задан;* сергапӣ; лакқигӣ.
- МАНБАӢ** *a.* منبع 1. чашма; сарғаҳи об: **манбаи об** (-и шифобаҳш). 2. ҷои баромади чизе, сарчашма, маншаъ: **манбаи даромад, манбаи дониш, манбаи илҳом, манбаи нур, манбаи асосии беморӣ**. 3. маъҳаз; сарчашмаи ахбор ва маълумот (*барои таҳқиқот*).
- МАНГ I** منگ *кит.* як навъи банг.
- МАНГ II** منگ :хангу манг моту мабхут, гаранг, сахт хайрон.
- МАНГАНА** منگنه *тех.* олати механикӣ барои боқувваи зиёд фишурдани ягон чиз бо мақсади зичу сахт кардан ва тағйир додани шакли он ё васл кардани қисмҳо, ҷудо кардани моеъот ва ғ., *исканча:* манганиаи тойбандии пахта, манганиаи равғанкашӣ.
- МАНГИДАН** منگیدن *кит.* паст ва оҳиста гап задан, пичиррос задан.
- МАНГУЛА** منگله *кит.* гиёҳи даштӣ.
- МАНГО** *бот.* منگا як навъ дарахти ҳамешасабзи кишварҳои гарми Осиё, ки меваи ширину хушбӯ дорад.
- МАНҒИТ** *m.* منغيت *таър.* номи яке аз қабилҳои бодиянишини муғулиасли Осиёи Марказӣ.
- МАНҒИТИЯ** منغيتيه *мансуб ба қабилҳои манғит (амирони охирини Бухоро аз ин қабилҳо буданд).*
- манд** مند *пасванде, ки аз исмҳои ҷинс исмҳои хоси дорои маънои соҳибият месозад;* давлат-манд, хунарманд, арҷманд.
- МАНДАЛ** *ҳ.* مندل *кит.* 1. доирае, ки ҷодугарон бар гирди худ кашида дар миёни он менишастанд ва дуову азоимхонӣ мекарданд. 2. номи созе, ки аз навъи нақора будааст.
- МАНДАТ** *лот.* مندت *шаҳодатнома дар бораи ягон ҳуқуқ ё супориш; ваколатнома.*
- МАНДАТӢ** مندتي *мансуб ба мандат; комиссияи мандатӣ* а) ҳайати тафтишкунандаи ваколатномаҳои намоёндоғони интихобшуда; б) ҳайате, ки дохилшавандағони мактабҳои олии ва миёнаи махсусро баъд аз супоридани имтиҳонҳо ба сафи донишҷӯён қабул мекунад.
- МАНЕКЕН** *фр.* منكين *ҳайкали аз ҷӯб ё пластик сохташудаи одам барои андоза кардан ва нишон додани либосҳо (дар мағозаҳо).*
- МАНЁВР** *фр.* منياور *тағйири ногаҳонии маҳалли будубоши сипоҳ барои ишғоли ҷои муносиб барои ҷанг; ҳила, найранг.*
- МАНЗАЛА/МАНЗАЛАТА** *a.* منزله/منزلت *мақом, мартаба, дараҷа; кадр; пояи баланд (аслаҳи манзила); ба манзалаи ... а) ба дараҷаи..., ба монанди...; б) ба сифати ..., ба ҷои...*
- МАНЗАР** *a.* منظر 1. ҷои назарандозӣ, ҷои нигаристан, назаргоҳ. 2. болохонае, ки аз даричаи он рӯи ҳавлӣ ва табиати атроф хуб намоён аст.
- МАНЗАРА** *a.* منظره 1. он чи ба назар намоён аст, намуд; намой табиат: **манзараи дилрабои кӯҳистон, манзараи табиат**. 2. *санъ.* жанри санъати тасвирӣ, ки асоси тасвири он табиат – кӯҳ, дашт, марғзор, беша ва ғ. мебошад, пейзаж.
- МАНЗАРАВИ** منظره *мансуб ба манзара; суратҳои манзаравӣ* суратҳое, ки манзараи

табиатро тасвир мекунад.

МАНЗАРАНИГОР منظره نگار *рассом* ё шоире, ки тасвири манзараҳои табиат асоси эҷодиёти ӯро ташкил медиҳад.

МАНЗАРГАҲ منظر گه *ниг. манзаргоҳ.*

МАНЗАРГОҲ منظر گاه *кит.* чой ва мақоми хуб барои тамошо.

МАНЗИЛ *а.* منزل 1. чои фуруд омадан, фу-ромадгоҳ, истгоҳ. 2. мусофирхона (работ)-е, ки дар масофаи муайяни роҳҳои корвонгузор бино карда мешуд. 3. *гуфт.* қабр, гӯр; **баъд аз тайи чанд манзил, ду манзилро гузошта, дар ин роҳ моҳ аввалин манзил буд; манзил ба манзил** аз як истгоҳ ба истгоҳи дигар; **манзили сайру тамошо** чои боби сайру тамошо; **манзил гирифтан** а) чо гирифтан, чойгир шудан; б) чои ист қарор додан, маскан гирифтан, маҳалли сукунат ихтиёр кардан; **манзил гузидан** чо гирифтан; **манзил додан** чо додан, чойгир кардан; чои ист додан; **манзил кандан** *гуфт.* қабр (гӯр) кандан (*барои майит*); **манзил кардан** а) аз роҳ боз истодан ва фуруд омадан дар чое; қарор гирифтан, чо гирифтан; б) чои иқомат қарор додан, қароргоҳ ихтиёр кардан; зистан дар чое; **манзили ум(м)ед** чои расидан ба орзу, хонаи умед; **манзили хомӯшон** қабристон.

МАНЗИЛА//МАНЗИЛАТ منزله//منزلت *ниг. манзала//манзалат; ба манзилаи... ниг. манзала.*

МАНЗИЛГАҲ منزل گه *ниг. манзилгоҳ.*

МАНЗИЛГОҲ منزل گاه 1. *ниг. манзил; манзилгоҳи гургону шағолон бошишгоҳ ва макони гургону шағолон. 2. чои истиқомат, маҳалли сукунат, маскан; хона: **сохтмони манзилгоҳ, ҳазор метри мураббаъ манзилгоҳ сохтан, идораи истифодаи манзилгоҳҳо; манзилгоҳи хомӯшон** *ниг. манзил(-и хомӯшон).**

МАНЗИЛӢ منزلی *мансуб ба манзил; шароити манзилӢ* вазъи таъмин будан ба хонаю чой.

МАНЗУМ *а.* منظوم 1. *кит.* ба назму тартиб дароварда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *мач.* ба риштаи назм кашидашуда; сухани мавзун, шеър; *муқоб.* **мансур: асарҳои манзум, дostonи манзум.**

МАНЗУМА *а.* منظومه 1. *муаннаси манзум.* 2. асари бо назм гуфташуда, асари калонтарини назм нисбат ба ғазал, қитъа ва монанди инҳо; **манзумаи «Мо зафар хоҳем**

инҳо; манзумаи «Мо зафар хоҳем кард»-и Лоҳутӣ.

МАНЗУМАНАВИС منظومه نویس он ки манзума менависад: **шоири манзуманавис.**

МАНЗУР منظور 1. дар назар гирифташуда; он чи дар мадди назар аст, чизи мавриди назар. 2. ба чашм намоён, намоён, намудор, пади-дор, ошкор. 3. *мач.* мақбул, писандида, шои-ста. 4. *мач.* мақсуд, матлуб; мақсад, мурод; **ба чӣ манзур?** бо кадом мақсад?; **манзур будан** а) дар мадди назар будан; б) қадру эътибор доштан, ба назари эътибор гирифтан; писанд омадан; **манзур кардан** аз назари касе гузаронидан; ба касе нишон додан; пешниҳод намудан; **манзур накардан** а) ба касе нишон надодан; б) *гуфт.* писанд накардан, ба назар нагирифтан: писанду манзур накардан; **манзур шудан** а) дида шудан, ба назар намудан; б) *мач.* қабул шудан, пазируфта шудан, мавриди писанд қарор гирифтан; **манзури касе гардидан** а) *ниг. манзур шудан;* б) ба касе пешкаш шудан (*барои хондан*); **манзури назар кардан** барои дидан пешкаш кардан, ба намоиш гузоштан.

МАНИСАК منيسك *кҳн.* чомаи занонаи бепахта, ки аз парча, адрас ва дигар матоъҳои қиматбаҳо дӯхта мешавад.

МАНИФЕСТ лот. манифест 1. мурочиатномаи хаттии ҳукумат ба халқ оид ба ягон масъалаи муҳими сиёсӣ. 2. мурочиатномаи ягон ҳизби сиёсӣ ё созмони ҷамъиятӣ, ки дар он барнома ва назариёти асосӣ баён ёфтааст.

МАНИШ منش *кит.* 1. табиат, сиришт. 2. феъл, хӯ, одат. 3. таъби баланд, тинати бузург; бузургӣ.

МАНӢ I منی *биол.* нутфа.

МАНӢ II منی *ниг. манманӣ.*

МАНКУБ *а.* منكوب *кит.* 1. нақбатзада, бадбахт. 2. манфур, лаънатӣ.

МАНКУС *а.* منكوس *кит.* вожгуна, чапашуда, сарнагун, сарозер.

МАНКӢҲА *а.* منكوحه *кит.* зани никоҳӣ, зани ақдбаста, зани қонунӣ.

МАНҚА منقه *гуфт.* он ки димоғӣ гап мезанад, он ки аз роҳи бинӣ ҳарф мезанад.

МАНҚАБАТ *а.* منقبت *кит.* он чи сабаби ситоиши дигарон ва мояи фаҳри одам аст,

- ши дигарон ва мояи фахри одам аст, фазл, хунар.
- МАНҚАЛ** *a.* منقل 1. зарфи дахонфарохи поядор, ки дар он оташ афрӯхта гарм мешаванд; оташдон.
- МАНҚАЛДОН** منقلدان *ниг.* манқал.
- МАНҚУЛ** *a.* منقول 1. нақлшуда, гуфташуда, ривоятшуда; **манқул аст, ки...** дар ривоятҳо омадааст, ки... 2. нақлшаванда, аз ҷое ба ҷое қўчондашаванда, интиқолшаванда; **моли манқул(а)** моле, ки аз ҷое ба ҷое бурданаши мумкин аст (*мас., асбобу анҷоми хона*); **моли ғайриманқул(а)** замин, ҳавлӣ, мулк.
- МАНҚУРТ** *фр.* منقورت *нав.* безътиноикунанда, беҳурмати нишондиҳанда (*нисбат ба расму одати худ*); инкоркунанда(-и таърихи худ); он ки мағзаш хушк шуда бошад.
- МАНҚУРТИЯТ** منقورتيت *ниг.* манқуртӣ.
- МАНҚУРТӢ** منقورتى *мансуб ба манқурт.*
- МАНҚУШ** *a.* منقوش нақшин, нақшдор, мунаққаш: **хонаи манқуш.**
- МАНМАНӢ** منمنى кибр, ғурур, худситоӣ; **манманӣ кардан** худситоӣ кардан, ғуруру тақаббур нишон додан.
- МАННОН** *a.* منان *кит.* бисёр миннатгузоранда, бисёр некикунанда (*сифати Худо*).
- МАННОӢ** مناع *кит.* саҳт манъкунанда; хасис, мумсик.
- МАНОБЕӢ** *a.* منابع *ҷ.* манбаъ.
- МАНОЗИЛ** *a.* منازل *ҷ.* манзил.
- МАНОҚИБ** *a.* مناقب *кит. ҷ.* манқабат; таърифу тавсиф, ситоиш; **китобҳои маноқиб** китобҳои оид ба сифатҳои шайхони бузург; **дар маноқиб...** дар ситоиши...
- МАНОҚИБНАВИС** مناقبنويس нависандаи сифатҳои шайхон ва бузургони тасаввуф.
- МАНОҚИБНОМА** مناقبنامه ситоишнома.
- МАНОЛ** *a.* منال ҷое, ки аз он нафъе, даромаде ба даст мебарояд (*замин, дўкон, осия ва ғ.*); **молу манол** дороии манқул ва ғайриманқул.
- МАНОМ** *a.* منام *кит.* 1. хоб, он чи инсон дар хоб мебинад; хоббинӣ. 2. ҷои хоб, хобгоҳ.
- МАНОМЕТР** *лот.* منامتر *тех. ниг.* фишорсанҷ.
- МАНОР** *a.* منار *бинои баланди сутунмонанди аз сангу хишт сохташуда (дар масҷид ва маъбадҳо), ки роҳи болоравиаш аз дарун аст.*
- МАНОРА** *a.* مناره 1. *ниг.* манор; **манораи марг таър.** манорае, ки гунаҳкорони маҳкум ба қатлро аз болои он ба замин мепартофтанд. 2. *бино ё иншооти маноршакле, ки барои посбонӣ, дидбонӣ ва ё бо мақсадҳои дигар аз гил, хишт, санг ё ҷўб месозанд, бурҷ; ◇ манораи дидбонӣ.*
- МАНОРАДОР** منارهدار *манорадошта, дорои манора; крани манорадор тех.* навъи крани борбардор, ки пояи баланди манорашакл дорад.
- МАНОРӢ** منارى *мансуб ба манор.*
- МАНОРШАКЛ** منارشكل ба шакли манор, ба сони манор.
- МАНОС** *a.* مناص *кит.* 1. гурехтан, фирор кардан, гурез. 2. гурезгоҳ, паноҳгоҳ, ҷои фирор.
- МАНОСИБ** *a.* مناصب *ҷ.* мансаб.
- МАНОТ** *p.* منات *кҳн.* сикка, танга; пул (*шакли таҳрифишудаи «монета»-и русӣ*); ◇ **маноти эътибор** воситаи ба даст овардани обрӯю эътибор.
- МАНОТИҚ** *a.* مناطق *ҷ.* минтақа.
- МАНОФЕӢ** *a.* منافع *ҷ.* манфиат.
- МАНСАБ** *a.* منصب *рутба ва маъмурияти давлатӣ; рутба, мақом, ҷоҳ; шуғли расмӣ: мансаби баланд, мансаби олий; мансаб гирифтани, мансаб доштан, мансаби муносиб додан, лоиқи мансаб будан, аз мансаб истифода бурдан, аз мансаб дур шудан, ба мансаби калон соҳиб шудан, ба мансабе сарфароз шудан; ба мансабе мансуб шудан ба мансабе таъйин шудан; ба мансабе расидан ба гирифтани мансабе ноил шудан.*
- МАНСАБГИРӢ** منصبگيرى *исми амал аз мансаб гирифтани.*
- МАНСАБДОР** منصبدار *соҳибии мансаби (мақоми) расмӣ дар идораи давлатӣ; он ки рутбаву мақом дорад: мансабдори давлатӣ, мансабдори гумрук.*
- МАНСАБДӢСТ** منصبدوست *ниг.* мансабпараст.
- МАНСАБДӢСТӢ** منصبدوستى *ниг.* мансабпарастӣ.

МАНСАБӢ منصبى мансуб ба мансаб; маъзули мансабӣ аз мансаб дур шуда, мансабдори аз кор гирифта.

МАНСАБПАРАСТ منصبپرست он ки барои ҳифзи мансаби худ ё барои ба дараҷаи болотар баромадан мекӯшад; мансабталлош, чоҳталаб.

МАНСАБПАРАСТӢ منصبپرستӣ мансабпараст будан; амали мансабпараст.

МАНСАБТАЛОШ منصبتلاش он ки барои ба мансаб расидан мекӯшад.

МАНСАБТАЛОШӢ منصبتلاشى талош ва чидду ҷаҳд барои расидан ба мансаб ё ниғаҳдории мансаб.

МАНСАБҚҶӢ منصبجوئى шуглу амали мансабқҷӣ.

МАНСАБҚҶӢ منصبجوئى он ки қҷеи мансаб аст, мансабхоҳ, чоҳталаб.

МАНСУБ I a. منسوب нисбатдода, тааллуқдор, вобаста, дахлдор; **мансуб будан** тааллуқ доштан, марбут будан (*ба қасе ё чизе*); **мансубон** хешу акрабо, хешовандон, наздикон.

МАНСУБ II a. منصوب 1. насбшуда, нишонда. 2. таъйин шуда, муайяншуда (*ба вазифае*); **мансуб кардан** таъйин кардан (*қасеро ба мансабе*); **мансуб шудан тарзи мафъули мансуб кардан** таъйин шудан ба ягон мансаб.

МАНСУБА I a. منسوبه кит. муаннаси **мансуб I**.

МАНСУБА II منصوبه кит. 1. тадбири нозук, тадбири нек. 2. бозии моҳиронаи шоҳмот.

МАНСУБИЯТ a. منسوبيت нисбат доштан, муносибат доштан, тааллуқ доштан.

МАНСУР I a. منثور 1. кит. ба ришта кашида-нашуда (*oid ба дурру гавҳар*); пароканда, парешон. 2. ба наср навишташуда, ғайриманзум: **достони мансур**, «Шоҳнома»-и мансур.

МАНСУР II a. منصور нусратёфта, ғолиб, фирӯз.

МАНСУС a. منصوص кит. бо далелу ҳуччатҳои қатъӣ исботшуда; он чи бо таҳқиқу тафтиш бо субут расидааст.

МАНСУХ a. منسوخ нест гардонида, бекор карда, аз эътибор соқит: **мансух кардан** бекор кардан, ботил кардан, аз эътибор соқит кардан;

мансух шудан тарзи мафъули мансух кардан.

МАНСУҶ منسوج кит. 1. бофта, бофташуда. 2. порчаи матоъ, газвор.

МАНТИҚ a. منطق 1. кит. нутқ, сухан; гуфтор. 2. илм дар бораи қонунҳои тафаккур, хулосабарорӣ ва шаклҳои он; **мантиқи диалектиқӣ**, **мантиқи шаклӣ**; **мантиқи сухан** (ё **нутқ**) мурааттабӣ ва муназзамии нутқ, ба таноуби сухан ва фасоҳат ҷавобгӯ будани қалом; **гапи аз мантиқ дур** сухани асоси мантиқӣ надошта, гапи бемантиқ; **аз рӯи мантиқ** мувофиқи мантиқ; мувофиқи қонунҳои тафаккур ва хулосабарории оқилона.

МАНТИҚАН a. منطقاً аз рӯи мантиқ, мувофиқи мантиқ.

МАНТИҚДОР منطقدار (сухани) аз рӯи мантиқ гуфташуда, (сухани) асоси мантиқӣ дошта.

МАНТИҚӢ a. منطقي мансуб ба **мантиқ**; **зиддияти мантиқӣ**, **муҳокимаҳои мантиқӣ**; **далели мантиқӣ** сухани аз рӯи мантиқ ва бо ҳукми ақл гуфташуда.

МАНТИҚУТТАЙР a. منطقالطير 1. сухани (овози) мурғон. 2. номи асари машҳури Шайх Аттор, ки аз нутқ ва гуфтугузори парандагон баҳс мекунад.

МАНТУ منتو хӯр. номи таоми маъруф, ки гӯштро кӯфта, ба хаамири тунук печонда, дар буғ мепазанд.

МАНУТ a. منوط вобаста, марбут, тааллуқёфта ба чизе: **манут ба... будан.**

МАНУФАКТУРА لوت. منوفکتوره кҳн., таър. 1. шакли истеҳсоли сармоядорӣ, ки пеш аз саноати қалон вучуд дошт ва он ба тақсимои меҳнати коргарони кироя ва ҳунари дастӣ дар устоҳонаву коргоҳҳо асос ёфта буд. 2. **ниг. газвор.**

МАНФААТ a. منفعت **ниг. манфиат.**

МАНФАЗ a. منفذ 1. даромадгоҳ, гузаргоҳ. 2. сӯроҳ; дарича. 3. маҷ. даҳони кӯза.

МАНФИАТ a. منفعت [аслаи манфаат] нафъ, фоида, суд: **бе ҳеч манфиати моддӣ ва маънавӣ**, **манфиат бахшидан**, **манфиат бурдан**, **манфиат дидан**, **манфиат доштан**, **манфиат овардан**, **манфиат расондан**, **манфиати давлатро мудоғиға** (ё **муҳофизат**) **кардан**,

- манфиати давлатро аз манфиати шахсӣ баланд доништан, манфиати худро аз манфиати чамъият боло гузоштан, ба манфиати шахсии худ сарф кардан; ба манфиати...//барои манфиати... ба нафъи...; барои беҳбудии...; аз манфиат ҳоли набудан бе фоида набудан.
- МАНФИАТБАХШ** منفعت بخش нафърасонанда, судовар, фоидаовар.
- МАНФИАТДОР** منفعت دار 1. он чи суд ва фоида дорад. 2. он ки аз коре манфиате дар назар дорад: **тараф(ҳо)и манфиатдор, шахси манфиатдор; манфиатдор будан.**
- МАНФИАТНОК** منفعت ناک *ниг.* **манфиатдор.**
- МАНФИАТОВАР** منفعت آور 1. *ниг.* **манфиатрасон.** 2. фоидаовар, даромаднок.
- МАНФИАТПАРАСТ** منفعت پرست он ки дар корҳо манфиати худро дар назар дорад; тамаъкор, муғриз.
- МАНФИАТПАРАСТӢ** منفعت پرستی манфиатпараст будан; ғаразнокӣ, тамаъкорӣ.
- МАНФИАТРАСОН** منفعت رسان он ки дар коре нафъаш мерасад, нафърасонанда.
- МАНФИАТХОҶ** منفعت خواه *ниг.* **манфиатчӯ(ӣ).**
- МАНФИАТЧӢӢ** منفعت جوئی манфиат чустан, аз коре фоида чустан.
- МАНФИАТЧӢӢ(Ӣ)** منفعت جوئی он ки фақат ба нафъи худ ҳал шудани корро меҳаҷад, манфиатдор, муғриз.
- МАНФӢ** منفى он чи рад ва инкори чизеро дар назар дорад, он чи ҳеҷ чиҳати мусбат ва эҷобӣ надорад, салбӣ, инкорӣ; *муқоб.* **мусбат; таъсири манфӣ** таъсири бад; **ҷавоби манфӣ** ҷавоби рад.
- МАНФУР** *a.* منفور мавриди нафрат воқеъшуда, боиси нафрат, мавриди нафрат; нафратовар; лаин: **душмани манфур, одами манфур, марги манфур.**
- МАНҲАЛ** *a.* منهل *кит.* обхӯра ё чашмаи об дар чарогоҳ, ки чорпо ва мардум аз он об менӯшанд.
- МАНҲАЧ** *a.* منهج *кит.* роҳи рост ва кушод, роҳи васеъ.
- МАНҲИЁТ** *a.* منهيات *кит.* 1. *ҷ.* **манҳӣ//манҳи(ӣ)ят.** 2. корҳо ва чизҳои дар шарият манъшуда.
- МАНҲИ(Ӣ)ЯТ** *a.* منهيۀ *ниг.* **манҳӣ.**
- МАНҲӢ** *a.* منهي наҳӣ кардашуда, манъ шуда, боздошта.
- МАНҲУЛ** *a.* منحول *кит.* 1. дурӯғ, бофта. 2. шеъри шахси дигар, ки касе ба худ нисбат додааст, шеъри интиҳолий; асари дузда.
- МАНҲУС** *a.* منحوس 1. ба наҳсӣ монда, наҳс, шум; номуборак. 2. нафратовар, манфур.
- МАНҶАК** منجک *кит.* як навъ найрангбозӣ, ки найрангбозон ба косаи об оҳанпораву сангчаҳо ва монанди инҳоро андохта аз коса берун меҷаҳонанд; найранг.
- МАНҶАЛАК(Ӣ)** منجلق (ى) *гуфт.* зани бадқора, фосик.
- МАНҶАНИҚ** منجنیق *таър.* олати фалохунмонанде, ки дар ҷангҳои қадим барои андохтани сангу гулӯлаҳо ба тарафи душман ба кор мебарданд.
- МАНҶАНИҚАНДОЗ** منجنیق انداز он ки аз манҷаниқ ба тарафи душман санг ва гулӯлаҳои оташ меандохт.
- МАНҶУҚ** *t.* منجوق *кит.* 1. моҳчаи байрақ; нишони тило ё нуқрагин, ки ба нӯги ҷӯби байрақ устувор мекарданд. 2. *маҷ.* байрақ, парчам.
- МАНША** منشه *гуфт.* низоъ, ҷанҷол (бо касе); **маншаву мочаро, манша кардан.**
- МАНШАТАЛАБ** منشه طلب *гуфт.* арбадаҷӯ, пархошҷӯ; ҷанҷолий.
- МАНШАЪ** *a.* منشأ 1. ҷои нашъат, ҷои пайдоиш, мабдаъ. 2. *маҷ.* зодгоҳ, ватан.
- МАНШУР** *a.* منشور 1. нашршуда, интишорёфта, пахншуда ба теъдоди зиёд. 2. *таър.* фармони подшоҳӣ, ярлиғ дар бораи додани мансаб, рутба *ва г.* 3. номаи имтиёз ва бартарӣ, имтиёзнама.
- МАНЪ** *a.* منع боздоштан аз коре ё чизе, пеши роҳи чизеро гирифтани, пешгирӣ, роҳ надодан; **манъ кардан** боздоштан (*аз коре*), монё шудан (*ба коре*).
- МАОБ I** *a.* مأب *кит.* 1. ҷои бозгашт, бозгашт. 2. паноҳгоҳ. 3. *ҷузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маъноҳои дорои...*, шабеҳи... *ва г.:*

чалолатмаоб, фарангимаоб, фазилатмаоб *ва г.*

МАОБ II *a. معاب кит.* айб, камбудӣ, нуксон.

МАОД *a. معاد кит.* 1. ҷои бозгашт; охири ҷои бозгашт. 2. *д., маҷ.* зиндагии баъди марг; охират.

МАОДИН *a. معادن ҷ.* маъдан.

МАОЗ *a. معاذ кит.* паноҳгоҳ, маъман.

МАОЗАЛЛОҲ *a. معاذالله нидо* паноҳ ба Худо!, Худо нигоҳ дорад!

МАОЛ *a. مآل кит.* 1. ҷои рӯҷӯъ, марҷаъ, маҳалли бозгашт. 2. оқибати кор, анҷом ва охири кор; натиҷа.

МАОНИСАРО *معانى سرا кит.* нуктасанҷ, мӯшикоф дар суҳан.

МАОНИ *a. معانى ҷ.* маънӣ//маъно; илми маонӣ илме (фанне) буд, ки дар бораи маъноҳои калима (услубшиносӣ) ва санъатҳои бадеиву тарзи баёни фикр баҳс мекард.

МАОРИФ I *a. معارف 1. ҷ.* маърифат. 2. соҳаест, ки маҷмӯи корҳои оид ба таълиму тарбия ва муассисаҳои таълимию тарбиявиро дар бар мегиранд: **вазорати маориф, идораи маориф, шӯъбаи маориф; маорифи сиёсӣ** маҷмӯи корҳои оид ба фаҳмондани сиёсати давлат ва муассисаҳои марбут ба он.

МАОРИФ II *معاريф кит., ҷ.* маъруф.

МАОРИФДҶУСТ *معارف دوست* дӯстдор ва тарафдори илму дониш ва маърифат.

МАОРИФДҶУСТӢ *معارف دوستى* маорифдӯст будан, дӯстдори маърифат будан.

МАОРИФПАРВАР *معارف پرور 1.* маорифдӯст. 2. пайрави чараёни маорифпарварӣ.

МАОРИФПАРВАРӢ *معارف پروري 1.* маорифпарвар будан, маорифдӯст будан; фаъолияти маорифпарварона. 2. *таър.* чараёни адабию фарҳангӣ ва иҷтимоию сиёсӣест, ки пайравони он дар ҷаҳлу нодонӣ мондани оммаро сабабгори асосии рӯзгори бади халқ ҳисоб мекарданд ва роҳи начотро танҳо дар баланд бардоштани сатҳи таълиму тарбия, ҷорӣ кардани адолат *ва г.* меканданд.

МАОФИ/МУОФ *a. معاف* авфшуда, бахшидашуда, гузашткарда; озод карда; **муоф кардан** озод кардан (*мас., аз пардохти андоз ё ба ҷо овардани хизмати ҳарбӣ*).

МАОШ *a. معاش 1. кит.* зиндагонӣ, рӯзгузаронӣ. 2. он чи ба василаи он кас рӯз мегузаронад; **маоши зиндагӣ** воситаи рӯзгузаронӣ (*аз қабилӣ хӯроку пӯшок*). 3. музди кор, ки бо он рӯз мегузаронанд; моҳиёна, моҳона: **маоши думоҳа, маоши иловагӣ, маоши муаллимӣ; маош гирифтани, маош додан; таъмини маош** а) ба музди кор таъмин намудан; б) фароҳамоварии васоили зиндагонӣ.

МАОШХҶР *معاشخور* он ки барои иҷрои вазифаи худ музди моҳона мегирад: **котиби маошхӯр**.

МАР//МАРР I *a. مر кит.* 1. шумор, ҳисоб; шумора, адад. 2. воҳиди шумор, ки баробари 100 ҳазор аст, лак. 3. аломатест, ки дар вақти шумурдани чизе дар сари ҳар 50 ё 100 мегузошанд.

МАР II *مر* ҳиссаҷаест, ки пеш аз калимаи бо пасоянди **-ро** омада навишта шуда, як навъ маъноӣ таъйин ва таъкидро мефаҳмонад ва гоҳо барои зинати калом истифода мешавад, дар баъзе мавридҳо асосан дар матнҳои классикӣ, дар сурати зикр нашудани «**-ро**» ба ҷои он истифода мегардид: **мар он кас, мар-маро**.

МАРАЗ *a. مرض 1.* беморӣ, ранҷурӣ, касалӣ. 2. *маҷ.* разил, паст, дун.

МАРАЗСҶЗ *مرضسوز* несту нобудкунандаи касалӣ, илочкикунанда, шифобахш, табобаткунанда.

МАРАММАТ *a. مرمت кит.* таъмир, тармим, дуруст кардани бино *ва г.*

МАРАС *a. مرس кит.* ресмон, таноб, расане, ки ба гардани сағ, асп *ва г.* мебандаанд.

МАРАФОНӢ *مرفانى :пойгаи марафонӣ* *варз.* дарозтарин масофаи давидан дар варзиши сабук (42 км 195 м).

МАРАХША *مرخشه кҳн.* шум, наҳс.

МАРБАТ//МАРБИТ *a. مربوط кит.* ҷои бастанӣ чорпоён; оғил, тавила.

МАРБАЪ *a. مربع кит.* ҷои баҳоргузаронӣ; чарогоҳе, ки айёми баҳорро дар он ҷо мегузаронанд.

МАРБИТ *a. مربوط ниг.* марбат.

МАРБУТ *a. مربوط* рабтдор, вобаста; тааллуқ-

- дор, алоқадор; **марбут будан** вобаста будан, алоқаманд будан.
- МАРБУТА** *a.* مربوطه *ниг.* **марбут**; **идораҳои марбута** идораҳои дахлдор.
- МАРВАЗӢ** *مروزی مانسوب ба Марв*; он ки зодгоҳи ӯ шаҳри бостонии Марв аст, сокин ва муқими шаҳри Марв.
- МАРВАК** *مروک* *бот.* гиёҳи бисёрсолаест, ки ҳамчун алафи бегона дар киштзору даштҳо мерӯяд ва низ дар баъзе кишварҳо чун гиёҳи шифобахш ва рағани эфирдиҳанда кишт мегардад, мармарак, кампиргулак.
- МАРВӢ I** *مروی* *ниг.* **марвазӣ**.
- МАРВӢ II** *a.* مروى *кит.* ривоятшуда.
- МАРВОРИД** *ю.* مرواريد 1. моддаи сахту сафеди дурахшон, ки дар даруни садаф (гӯшмоҳӣ)-и баҳрӣ ба вучуд меояд, дурр, гавҳар. 2. *мач.* катраҳои оби дида, ашк; **гули марворид** *бот.* навъ аз гули ороишӣ.
- МАРВОРИДАК** *مرواريدک* 1. гули марворид. 2. тути резаи холдори хеле ширин.
- МАРВОРИДКОРӢ** *مرواريدکاری* асбоби зинатии бо марворидҳо оро дода: **гӯшворан марворидкорӣ // овезан марворидкорӣ**.
- МАРГ** *مرگ* муриш, мавт, фавт, аҷал; **мамот**, **фано**: **марги ногаҳонӣ**, **марги ногузир**, **чанги маргу зиндагонӣ**; аз **чанголи марг раҳой ёфтан**, **чанг бо марги беамон кардан**, **рӯзи маргаш расидааст**; **марги бемаҳал мурдан пеш аз вақти маълум**, **марги барвақт**; **марги муфочо(т)** марги ногаҳонӣ; **фариштаи марг** *ниг.* **малакулмавт**; **дар дами марг будан** наздик ба марг будан, дар дами назъ будан; **марг ба...** нест шавад..., барҳам хӯрад..., бимирад...; **бо марг даст ба гиребон шудан** бо марг мубориша бурдан (*барои зинда мондан*); **чонбозӣ кардан**, **чонро ба хатар андохтан**; **дар дами марг будан** дар ҳолати наздик ба мурдан будан; **дил ба марг ниҳодан** маргро ба назар гирифттан; ба мурдан розӣ шудан; **заҳри маргат шавад** сабаби мурдани ту шавад, сари туро хӯрад (*таъбири даином*); **марги бо дӯстон (ё ёрон) тӯй аст (зарб.)** аз сар гузаронидани ҳар фалокат ва нохушӣ ҳамроҳи дӯстон, бо ҷамоат сахл аст, мурдан бо ёрон ид аст.
- МАРГАНДЕШ** *مرگانديش* он ки ба сабабҳои беморӣ, вазъи равоӣ *ва г.* доимо дар бораи марг фикр мекунад.
- МАРГАНДЕШӢ** *مرگانديشی* маргандеш будан, доимо дар фикри марг будан.
- МАРГАРИН** *фр.* *مرگرين* рағани сунъии ба рағани зард монанд, ки аз омехтаи рағанҳои наботӣ ё ҳайвонӣ тайёр мешавад.
- МАРГБОР** *مرگبار* *ниг.* **марговар**.
- МАРГВОР** *مرگوار* чун марг, мисли марг, ба дараҷаи марг.
- МАРГДОРУ** *مرگدارو* доруи марговар, доруе, ки боиси мурдан мешавад.
- МАРГЗО** *مرگزا* *ниг.* **маргбор**.
- МАРГИМУШ** *مرگموش* моддаи химиявии хокистарранги фӯлодгун аст, ки дар доруҳо ва дар техника ба кор меравад.
- МАРГОБА** *مرگآبه* *мач.* майу шаробу арақ ва ҳар навъ машрубот.
- МАРГОВАР** *مرگآور* 1. он чи бо марг меанҷомад; ҳалокатовар; кушанда: **силоҳи марговар**. 2. *мач.* ба нобудшавӣ боисшаванда, ҳалокатовар, хеле бераҳмона: **зарбаи марговар**, **хучуми марговар**.
- МАРГОМАРГ** *مرگامرگ* маргу мири умумӣ бо иллати қаҳтӣ, гуруснагӣ ё сирояти бемориҳои гуногун, муриш.
- МАРГОМАРГӢ** *مرگامرگی* саросарӣ шудани маргу мир, ҷараёни доимӣ гирифтани муриш.
- МАРГОСО** *مرگآسا* *мач.* ваҳшатноку тарсовар, ҳавлноқ, монанди марг.
- МАРГОФАРИН** *مرگآفرين* *ниг.* **марговар**.
- МАРГПАРАСТӢ** *مرگپرستی* таваҷҷӯҳ ва диққати зиёд додан ба масъалаҳои маргу мир, маргхоҳӣ.
- МАРГҲОНӢ** *مرگخوانی* талабгори марг будан, дар орзуи марг будан.
- МАРҒ** *مرغ* 1. *бот.* як навъ алафи ачирикмонанд; алаф; сабзаи худрӯй. 2. *ниг.* **марғзор**.
- МАРҒАЗАН** *مرغزن* *кит.* гӯристон.
- МАРҒАЗӢ** *مرغزی* *кит.*, *ниг.* **марвазӣ**.
- МАРҒЗОР** *مرغزار* сабззор, ҷаманзор, алафзор: **марғзори сералаф**, **марғзори канори роҳ**.

МАРҒЗОРИ مرغزاري *мансуб ба марғзор.*

МАРҒУБ *a.* مرغوب он чи ба он майлу рағбат зоҳир мешавад, мавриди рағбат, писандида; дилкаш; дилхоҳ; **манзараи марғуб, оҳанги марғуб, марғуб будан; бӯи марғуб** бӯи дилкашу форам, роиҳаи матбӯъ; **дилбари марғуб** дилбари хушрӯй, маҳбубаи зебо.

МАРҒУЗ مرغوز *кит., зоол.* як навъи буз, ки пашми хуб доштааст.

МАРҒУЗИ مرغوزي *кит. марбут ба марғуз;* пӯсти бузи марғуз, ки дар қадим либос тайёр мекарданд.

МАРҒУЗОР مرغزار *ниг. марғзор.*

МАРҒҶЛА مرغوله 1. печутобхӯрда; пурпечутоб, чингила; мӯи ҳалқа-ҳалқа: **кокули марғӯла, мӯи марғӯла.** 2. печутоби овоз дар вақти сурудхонӣ.

МАРҒҶЛАДОР مرغوله‌دار 1. ҳалқа-ҳалқа, чингила: **мӯи марғӯладор.** 2. печутобдор: **овози марғӯладор.**

МАРҒҶЛАМУӢ (Ӣ) مرغوله‌موي *чингиламуӢ.*

МАРД مرد 1. чинси наринаи инсон; *муқоб. зан;* одам, инсон; **мрд бояд, ки ҳаросон нашавад, мушкиле нест, ки осон нашавад (зарб.).** 2. шавҳар, шӯй. 3. *мач.* росткор, ба қавли худ устувор, содик, вафодор; **марди майдон** марди шоистаи майдони корзор; марди шуҷоъ ва ҷасур; **марди мардон** а) марди аз ҳама ҷасур, одами ниҳоят шуҷоъ; б) унвони сардори олуфтаҳои Бухорои кӯҳна. 4. *мач.* шуҷоъ, далер, нотарс; *муқоб. номард;* **мрд будан** далеру собитқадам будан; **мрд(он)-и кор** аҳли кор; коргарон; он ки хубу диловарона кор мекунад; **ҳам зани хона, ҳам марди кӯча** зане ки ҳам вазифаи бонуи хонаро хуб адо мекунад ва ҳам мисли мардон машғули кори расмист.

МАРДАК مردک 1. *шакли тасғири мрд;* мардина. 2. шавҳар (*хитоби зан ба шавҳар*).

МАРДАФКАН مردافکن 1. он чи ё он ки мардро аз по мегалтонад. 2. *мач.* қавӣ, зӯр; паҳлавони пурзӯр; **шароби мардафкан** шароби қувваи масткунандагаш зиёд, бодаи қавӣ.

МАРДБАНДӢ مردبندی *гуфт.* бо сеҳру ҷоду, дуохонӣ ва роҳҳои дигар боздоштани нерӯи

чинсии мрд, то бо ягон зан издивоҷ карда натавонад, бастанӣ пешӣ роҳӣ мрд бо сеҳру ҷоду *ва ғ.*

МАРДВОР مردوار монанди мрд, чун мрд(он), мардона, далерона: **мрдвор амал кардан, мрдвор ҷангидан.**

МАРДГИРОН مردگران *кит.* дар Эрони бостон ҷашне будааст дар панҷ рӯзи охири исфандмоҳ, ки занон метавонистанд ҳар ҷӣ хоҳанд аз мрдон меғирифтанд.

МАРДИГАРИ مردى گري 1. мрдӣ, мрд будан. 2. *ниг. мардонағӣ:* **мардигарӣ нишон додан** марди ҳақиқӣ будани худро нишон додан.

МАРДИКОР مردکار 1. муздур, корғари кирояи рӯзбайъ: **бозори мардикор, мардикор гирифтанд, мардикор киро кардан.** 3. *ниг. мрд (мрд(он)-и кор).*

МАРДИКОРГИР مردکارگیر он ки мардикор киро мекунад.

МАРДИКОРГИРИ مردکارگیری 1. *исми амал аз мардикор гирифтанд.* 2. сафарбарии маҷбурии аҳолии маҳаллии меҳнатии Осиёи Миёна аз тарафи ҳукумати подшоҳии Русия барои корҳои сиёҳ дар ақибгоҳ (*дар солҳои Ҷанги якуми ҷаҳонӣ*).

МАРДИКОРИ مردكاري 1. муздурӣ, кори рӯзбайъ; мардикор будан: **мардикорӣ кардан.** 2. *ниг. мардикорғирӣ.*

МАРДИНА مردينه 1. одами чинси мрд: **хизматғори мардина, меҳмонони мардина.** 2. *мач.* шавҳар, шӯй.

МАРДИСТОН مردستان 1. ҷои мрдон, ҷои пур аз мрдон. 2. *мач.* ҷои мардонағию шуҷоат нишон додан, маҳалли корнамоӣ.

МАРДӢ مردى 1. мрд будан; мардонағӣ, далерӣ, шуҷоат. 2. *мач.* ҷавонмрдӣ, олиҳимматӣ, одамғарӣ; инсофу мурувват. 3. *мач.* росткорӣ, устуворию матонат дар қавли худ. 4. *мач.* қувваи шаҳвонӣ, қувваи боҳ; **мрдӣ кардан** а) мардонағӣ нишон додан, далерӣ кардан; б) устуворию матонат нишон додан, (*дар адои қарз, дар вафо ба аҳди худ...*); **доди мрдӣ додан** беҳтарин намунаи далерию шуҷоат нишон додан, мардонағӣ кардан; **қавли мрдӣ додан** ваъдаи мрдвори вафо ба аҳди худро додан, ваъдаи қатъӣ додан барои иҷрои коре.

МАРДОЗМО(Ӣ) (مردآزمای) он чи барои санҷидан ва озмудани касе ба кор меравад.

МАРДОНА مردانه 1. чун мардон, чунонки ба мардон месазад; часурина, далерона: **мардона рафтор кардан**. 2. мансуб ба мардон, он чи марбут ба мардон аст: **кафши мардона, куртаи мардона, либоси мардона, овози ғафси мардона; ҳаммоми мардона, мардона рафтор кардан**.

МАРДОНАВОР مردانه‌وار 1. чунон ки лоики мардон аст; часурина, бошучоат, далерона: **мардонавор кор кардан**. 2. монанди мардон.

МАРДОНАГӢ مردانگی мардӣ, далерӣ; устуворӣ, пойдорӣ: **шучоат ва мардонагӣ нишон додан**.

МАРДОНАДӢЗ مردانه‌دوز он ки пӯшок, пойяфзол ва ашёи дигари мардона медӯзад.

МАРДОНАПӢШ مردانه‌پوش хусусияти зане, ки либосҳои мардона ё бо равиши мардон либос мепӯшад.

МАРДОНАРАВ مردانه‌رو *мач.* дорои рафтори мардон, чун мард рафтор кардан.

МАРДПИСАНД مردپسند *гуфт.* ба мард писанд афтодан, мавриди қабули мард қарор гирифтани, *муқоб.* занписанд.

МАРДРАНГ مردرنگ монанди мард; шучоъ, далер.

МАРДСИФАТ مردصفت монанди мардон (*oid* ба зан).

МАРДСОЛОР مردسالار низом ва ё соҳте, ки дар давраҳои бостон дорои низоми падаршоҳӣ будааст, падаршоҳӣ.

МАРДСОЛОРӢ مردسالاری шакли сохтори иҷтимоӣ, ки дар он мард дорои қудрат ва тавоноии том будааст, падаршоҳӣ.

МАРДУД *a.* مردود рад шуда, рондашуда; лаънатӣ: **душмани мардуд**.

МАРДУМ *a.* مردم 1. одамон, одами бисёр; халқ; мардуми бегона, мардуми бечора, мардуми одӣ, мардуми олам, мардуми тоҷик, гурӯҳи мардум; маҳбуби мардум гаштан, раъйи мардумро гирифтани, аз байни мардум баромадан, дар байни (ё миёни) мардум овоза шудани; мардуми омма одамони одӣ, мардуми авом; оммаи мардум ҳамаи мардум, аксарияти одамон. 2. бошандагони ҷо, аҳолии

маҳалле: **мардуми дара, мардуми деҳа, мардуми кӯхистон; мардуми маҳаллӣ** аҳолии таҳҷоӣ. 3. одамони бегона, дигарон: **духтари мардум, моли мардум, хонаи мардум; ◇ мардуми чашм** *ниг.* мардумак(-и чашм).

МАРДУМАК مردمک 1. *ниг.* гавҳарак. 2; **мардумаки чашм** гавҳараки чашм.

МАРДУМБЕЗОР مردم‌بیزار он ки аз одамон нафрат дорад; мардумгурез, одамгурез.

МАРДУМБЕЗОРӢ مردم‌بیزاری нафрат доштан нисбат ба одам; **мардумгурезӣ, одамгурезӣ**.

МАРДУМВАШ مردم‌وش мардуммонанд, ба сурати одам.

МАРДУМГАЗО(Ӣ) (مردم‌گزاى) *ниг.* мардумозор.

МАРДУМГИЁҲ مردم‌گياه *ниг.* меҳргиёҳ.

МАРДУМГУРЕЗ مردم‌گریز он ки аз одамон дур мегардад, бо мардум намеомезад, хилватнишин, одамгурез.

МАРДУМГУРЕЗӢ مردم‌گریزی хилватнишинӣ, одамгурезӣ, аз одамон дур гурехтан.

МАРДУМДАР مردم‌در 1. он ки ё он чи одам медарад, дарандаи одамхор. 2. *мач.* ваҳшӣ, хунхор.

МАРДУМДОР مردم‌دار он ки бо мардум рафтори хуб ва равиши хушоянд дорад, меҳрубон, хушрафтор, хушмуомила.

МАРДУМДОРӢ مردم‌داری дорои рафтори хуб бо мардум, бо мардум муомилаи хуб карда тавонистан, мардумдор.

МАРДУМДӢСТ مردم‌دوست он ки нисбат ба одамон некхоҳ аст ва одамонро дӯст медорад, мардумнавоз.

МАРДУМДӢСТӢ مردم‌دوستی мардумдӯст будани, меҳрубон будани ба одамон, мардумнавозӣ.

МАРДУМЗОД مردم‌زاد *ниг.* мардумзода.

МАРДУМЗОДА مردم‌زاده 1. *қит.* зодаи инсон. 2. *мач.* дорои рафтор ва хислатҳои инсонӣ.

МАРДУМӢ مردمی 1. доро будани ба сифатҳои неки инсонӣ; одамгарӣ, инсонӣ; мурувват. 2. *нав.* халқӣ: **вакили мардумӣ**.

МАРДУМКУШ مردم‌کش одамкуш, қотил.

МАРДУМКУШӢ مردم‌کشی одамкушӣ, қотилӣ.

МАРДУМНАВОЗ *مردم نواز* хайру эҳсонкунанда ба одамон; навозишкор, меҳрубон.

МАРДУМНАВОЗӢ *مردم نوازی* *ниг.* мардумдӯстӣ.

МАРДУМНИШИН *مردم نشین* чое, ки дар он одамон хонаву чой карда истиқомат доранд.

МАРДУМОЗОР *مردم آزار* он ки одамонро меранҷонад; ситамгар, золим, бераҳм.

МАРДУМОЗОРИ *مردم آزاری* мардумозор будан; ситамгарӣ, бераҳмӣ, золимӣ.

МАРДУМОМЕЗ *مردم آمیز* он ки ҳар чи зудтар ба мардум меомезад ва бо одамони гуногун хӯ мегирад; дидадаро, ҳамнишин ва бомуошират.

МАРДУМОМЕЗӢ *مردم آمیزی* бо мардум хӯ гирифтани, ҳамнишинӣ, муошират ва муносибати хуб доштан, дидаароӣ.

МАРДУМПИСАНД *مردم پسند* мавриди қабул ва эътибори мардум қарор гирифтани, писанди одамон будан.

МАРДУМСИТОНӢ *مردم ستانی* *кит., маҷ.* мардумдорӣ, таваҷҷӯҳи мардумро ба хушрафторӣ ва меҳрубонӣ ҷалб кардан.

МАРДУМСОЛОР *مردم سالار* *с.* ҳокимияте, ки дар он қудрат ба халқу мардум тааллуқ дорад; ҳокимияти демократӣ: **давлати мардумсолор.**

МАРДУМСОЛОРИ *مردم سالاری* *с.* мардумсолор будан, демократӣ.

МАРДУМСОЛОРОНА *مردم سالارانه* *с.* мансуб ба мардумсолорӣ, аз рӯи равиши мардумсолорӣ.

МАРДУМСОР *مردم سار* *маҷ.* дорои рафтор ва кирдори инсонӣ.

МАРДУМФИРЕБ *مردم فريب* қаллоб, фиребгар.

МАРДУМФИРЕБӢ *مردم فريبی* фиреб додани мардум; қаллобӣ, фиребгарӣ.

МАРДУМҲОР *مردم خوار* 1. он ки ё он чи, ки хӯрокаш гӯшти одам аст, одамхӯр. 2. *маҷ.* хунхор, ваҳшӣ.

МАРДУМХӮР *مردم خور* *ниг.* мардумхор.

МАРДУМХӮРИ *مردم خوری* мардумхӯр будан, одамхӯрӣ.

МАРДУМШИНОС *مردم شناس* *нав.* мутахассис ва олими мардумшиносӣ, этнограф.

МАРДУМШИНОСӢ *مردم شناسی* *нав.* илми ҷомеашиносист, ки таърихи пайдоиши қавмҳо, тарзи зисту зиндагонӣ, урфу одат ва маданияти моддию маънавии онҳоро меомӯзад, этнография.

МАРЗ *مرز* 1. замин; замини киштукори атрофаш вот бардошта. 2. ҳудуди замин; сарҳад. 3. мамлакат, кишвар; **марзу бум** сарзамин, кишвар.

МАРЗА *مرزه* барҷастагӣ, баландии махсус аз хок бардоштаи канори замини кишт, вот, рош; **марза кашидан** атрофи замини киштро бо хок бардошта ҳудуди онро муайян кардан, рош бардоштан.

МАРЗАҒАН *مرزه غن* *кит.* 1. д. дӯзах, чаҳаннам. 2. гӯристон.

МАРЗАКАШ *مرزه کش* он ки гирди замини киштро марза мебардорад.

МАРЗАКАШӢ *مرزه کشی* марза бардоштани гирдогирди замини кишт.

МАРЗАНГӮШ *مرزنگوش* *бот.* навъи райҳон, ки баргҳояш ба гӯши муш монандӣ дорад.

МАРЗАНҚӮШ *مرزنجوش* *ниг.* марзангӯш.

МАРЗБАНДӢ *مرزبندی* 1. тақсимбандӣ ва ҷудо кардани қитъаҳои замин, заминбандӣ. 2. сарҳадбандӣ, муайян кардани ҳадду ҳудуд ва қаламраву доманаи чизе ё қоре.

МАРЗБОН *مرزبان* 1. *таър.* сарпосбони сарҳад, сарҳаддор. 2. сарҳадбон.

МАРЗБОНӢ *مرزبانی* амал ва вазифаи марзбон, сарҳадбонӣ.

МАРЗДОР *مرزدار* *ниг.* марзбон.

МАРЗДОРИ *مرزداري* *ниг.* марзбонӣ.

МАРЗӢ I *مرزی* *мансуб ба* **марз**; сарҳадӣ.

МАРЗӢ II *ا. مرضی* *кит.* мавриди ризояту писанд гардида, мақбул, писандида.

МАРЗНИШИН *مرز نشین* он ки дар шаҳрҳо ва ё деҳаҳои сарҳадӣ сокин шудааст, сарҳаднишин.

МАРЗУБУМ *مرزوبوم* маҳалли асосии иқомат, меҳан, ватан.

МАРЗШИКАН *مرزشکن* он ки сарҳади давлатро бе иҷозат убур мекунад, сарҳадшикан.

МАРЗШИКАНӢ مرزشکني *нав.* аз хати сарҳади давлате бе иҷозат ва пинҳонӣ гузаштан, сарҳадшиканӣ.

МАРИЗ *а.* مريض бемор, касал, бетоб: **мариз шудан, мариз афтодан.**

МАРИЗӢ مريضى беморӣ, касалӣ, бетобӣ.

МАРКА *олм.* مرکه 1. коғазчаи хурди чоркунчаи почта, ки ба рӯи лифофаи мактубҳо часпонида мешавад; коғазчаи ба ин монанди нишондори баъзе идораҳои давлатӣ, ки ҳамчун аломати пардохти музди чизе (*монанди мӯҳрона ва ғ.*) хизмат мекунад; чунин коғазча бо зикри маблағе, ки собиқ чун аломати пардохти ҳаққи узвияти баъзе ташкилотҳо ба китобча ё варақа мечаспониданд. 2. воҳиди пули Ҷумҳурии Олмон (баробари 100 пфенинг) ва давлати Финляндия (баробари 100 пенни) мебошад.

МАРКАБ *а.* مرکب *кит.* 1. ҳайвони саворӣ (*монанди асп, хар, шутур*). 2. хар.

МАРКАБСАВОР مرکب سوار *ниг.* харсавор.

МАРКАБСАВОРӢ مرکب سوارى *ниг.* харсаворӣ.

МАРКАЗ *а.* مرکز 1. нуқтаи миёнаи доира, ки як пой паргор дар он устувор қарор гирифта, пой дигараш мегардад: **маркази доира.** 2. миёнаҷои ҳар чиз, васат, мобайн: **маркази зилзила, маркази коинот, маркази чорраҳа, дар маркази даромадгоҳ.** 3. маҳалле, ки идораҳои мақомоти роҳбарикунанда дар он ҷой гирифтаанд, маркази маъмурӣ: **маркази вилоят, маркази ноҳия; маҷ.** пойтахт. 4. ҷои умда ва асосии воқеъ шудан ва инкишофёфтаи чизе ё соҳае: **маркази илм, маркази саноатӣ; маркази савдо** а) шаҳру ноҳия ва умуман минтақае, ки дар он савдову тиҷорат инкишоф ёфтааст; б) *нав.* мағозаи калон, фурӯшгоҳ. 5. *нав.* номи муассисаҳои махсуси начандон калони таҳқиқотӣ ё корхонаҳои дигар: **маркази тадқиқи обу ҳаво, маркази ҳисоббарӣ; дар маркази диққат будан** (ё **истодан**) мавриди таваҷҷӯҳи хос қарор гирифтани; аҳамияти зиёд додани касе ба касе ё чизе.

МАРКАЗГАРО مرکز گرا *нав.* пайрави марказгарой.

МАРКАЗГАРОӢ مرکز گرايى *нав.* чараёнест, ки пайравони он ақидаҳои мӯътадили сиёсӣ, яъне дар байни марказиятҳоону марказият-

гурезон ё чапгароёну ростгароён мавқеъ гирифтаниро тарафдорӣ мекунанд.

МАРКАЗГУРЕЗ مرکز گریز он чи вақти ҳаракат аз нуқтаи маркази доира ба атроф паҳн мегардад; *муқоб.* **марказрав: қувваи марказгурез.**

МАРКАЗИЯТ *а.* مرکزیت чамъ овардан дар як марказ, тобеъ гардонидан ба як марказ; **марказияти истеҳсолот** марказонидани истеҳсолот; **марказият пайдо кардан//марказият ёфтан** мутамарказ шудан, мутамарказонида шудан, дар як ҷо ё дар дасти як шахс ё як гурӯҳ қарор дода шудан(-и идораи давлат).

МАРКАЗӢ مرکزى 1. **мансуб ба марказ; кумитаи марказии ҳизб** с. ҳайати олии роҳбарикунандаи интиҳобӣ дар байни анҷумани ҳизбҳо: **рӯзномаи марказӣ** рӯзномае, ки мақоми бевоситаи ҳизб ё ҳукумат ҳисоб меёбад ва дар пойтахт ҷой мешавад; **ситоди марказӣ** дастгоҳи роҳбарикунандаи асосие, ки ситодҳои дигарро муттаҳид мекунад; **ҳукумати марказӣ** ҳукумати дар пойтахт ҷойгиршуда; ҳукумате, ки идораи тамоми кишвар дар дасти ӯст. 2. дар миёнаҷои шаҳру ноҳия, вилоят, давлат, қитъа *ва ғ.* воқеъгардида: **кӯчаи марказӣ, шаҳри марказии мамлакат, Осиёи Марказӣ.**

МАРКАЗОНИДАН مرکزانیدن ба як марказ тобеъ ва вобаста намудан.

МАРКАЗОНИДАШУДА مرکزانیده شده *сифати феълӣи замони гузашта аз марказонида шудан;* ба як марказ чамъ (ё тобеъ) кардашуда.

МАРКАЗОНӢ مرکزانى тобеъ гардонидан ба як марказ, ба як марказ вобаста кардан; идора кардан аз як нуқта.

МАРКАЗРАВ مرکزرو он чи вақти ҳаракат ба сӯи нуқтаи марказии доира майл мекунад, марказшироб.

МАРКАЗШИТОБ مرکز شتاب *ниг.* марказрав.

МАРКЕТИНГ انگل. مرکزیتنگ *икт.* 1. тарзи идора ва ташкили истеҳсолот аст, ки ба вучуд овардани навъҳои нави маҳсулот ва фурӯши онҳо, омӯхтани талабот ба молҳо ва хизматрасониҳои ба ин вобаста мақсади асосии он мебошад. 2. *нав.* фанни иқтисодиёт, ки масъалаҳои марбут ба истеҳсол ва фурӯши маҳсулотро меомӯзад, бозорёбӣ,

бозоршиносӣ.

МАРКИЗ *фр. مرکز таър.* унвони дворянҳо (байни граф ва герцог) дар чанде аз кишварҳои Аврупои Ғарбӣ.

МАРКИЗЕТ *фр. مرکزیت* навъи матои латифу тунуки наҳӣ ва абрешимӣ.

МАРКСИЗМ *олм. марксизм* таълимоти диалектикаи Маркс ва Энгелс дар бораи қонунҳои тараққиёти табиат ва ҷамъият, дар бораи инқилоби оммаҳои зулмдида ва истисморшаванда, дар бораи сотсиализм ва коммунизм.

МАРКСИСТ *олм. марксист* пайравии марксизм.

МАРКСИСТӢ *олм. марксист* мансуб ба марксизм: назарияи марксистӣ, хизби марксистӣ.

МАРҚАД *а. марқад* оромгоҳ; гӯрхона, қабр, гӯр.

МАРҚУМ *а. марқум* рақамшуда, навишта; қайдшуда; **марқум аст, ки...** навишта шудааст, ки...

МАРМАЛОД *фр. мармад* хӯр. навъи ширинӣ, ки аз шираи меваҳо, шакар ва нишоста пухта мешавад.

МАРМАР *ю. мармар* санги сахте аз ҷинси сангҳои оҳақӣ, ки нағз сайқал меёбад ва дар меъморӣ ва ҳайкалтарошӣ ба кор меравад: **санги мармар**.

МАРМАРАК *к. маррак* *ниг. маррак*.

МАРМАРИН *к. мармарин* *ниг. мармарин*.

МАРМАРӢ *к. мармар* мансуб ба мармар; аз мармар сохташуда: **тахтасанги мармарӣ**.

МАРМАРМОНАНД *к. мармармонанд* мисли мармар, мармариасл.

МАРМАРТАРОШ *к. мармартарош* он ки санги мармарро ба шаклҳои гуногун метарошад.

МАРМАРТАРОШӢ *к. мармартарошӣ* шуғл ва амали мармартарош.

МАРМАРШАКЛ *к. мармаршакл* *ниг. мармармонанд*.

МАРМИ(Н)ҶОН *к. мармиҷон* *бот. мармиҷан* як навъ меваи буттагии сиёҳи хӯрданӣ.

МАРМУЗ *а. мармуз* рамздор, рамзнок; **суханҳои мармуз** суханҳои рамзнок.

МАРОҒА//МАРОҒАТ *а. мароғ* *кит. мароғ*

ғелиш, ғалтидан; **мароға кардан** ғалтидан, ғелидани ҳайвон ба хок.

МАРОКИЗ *а. марказ* *ч. марказ*.

МАРОҚ *а. мароқ* хоҳиш, майл, рағбат; кашиш ба коре; рағбат ва майл ба доништан ва фаҳмидани чизе: **мароқ доштан**, **мароқ зоҳир кардан** (ба коре, чизе), **бо мароқ**(-и зиёд, бузург) **гӯш кардан** (**нигоҳ кардан**, **тамошо кардан**); **ба мароқ овардан** моил кардан, шавқманд гардонидан; **ба мароқ омадан** майлу рағбат пайдо кардан, роғиб шудан.

МАРОҚАНГЕЗ *а. мароқангез* он чи боиси пайдоиши мароқ мегардад, шавқовар; диққатҷалбкунанда.

МАРОҚНОК *а. мароқнок* *ниг. мароқангез*.

МАРОҚОВАР *а. мароқовар* *ниг. мароқангез*.

МАРОМ *а. маром* 1. мурод, матлаб, мақсад. 2. *гуфт.* рафт, ҷараён; равиш; **ба як маром//бо як маром** як зайл; мураттаб, муназзам, як равиш.

МАРОМНОМА *а. маромнома* рисолае, ки дар он маслак ва мақсади ягон ташкилот баён ёфтааст: ойннома; барнома.

МАРОРАТ *а. маррат* *кит.* 1. талхӣ. 2. *мач.* талхкомӣ; азобу машаққат, сахтӣ.

МАРОСИМ *а. марасим* 1. расмҳо, оинҳо, равишҳо (*дар иҷро ва гузаронидани коре*); маърака: **маросими никоҳ**, **маросими тӯй**, **маросими дафн**, **маросимҳои динӣ**. 2. расму тартиби ботантана: **маросими дастбӯсӣ**, **маросими пурсупос**, **маросими савганд ёд кардан**, **маросими эълони фармон**.

МАРОСИМӢ *а. марасимӣ* мансуб ба маросим; дар маросиме иҷрошаванда: **рақсҳои маросимӣ**, **сурудҳои маросимӣ**.

МАРОТИБ(А) *а. мартаба* *ч. мартаба* 2.

МАРОҲИЛ *а. мароҳил* *ч. марҳала*.

МАРРА *а. марра* 1. як бор, як қарат. 2. ҳисоби охири (тамомшудаи) ягон бозӣ ё мусобиқа, ки дар аввал муқаррар шудааст; нуқтаи қароршуда, ки расидан ба он бурдани бозӣ ё мусобиқа ҳисоб меёбад; **ба марра расидан** дар бозӣ ё мусобиқа ба ҷой ё пояи муқарраршуда расидан.

МАРСИЯ *а. марсиа* *ади.* шеъре, ки ба марг ва

сӯғвори ки касе дар баёни сифатҳои неки ӯ эҷод шудааст: **марсия гуфтан**, **марсия навиштан**, **марсия хондан**.

МАРСИЯГӢӢ مرثيه گویی *ниг.* марсияхонӣ.

МАРСИЯГӢӢ مرثيه گوی *ниг.* марсияхон.

МАРСИЯСАРО(Ӣ) (مرثيه سراي) шоире, ки марсия месарояд, марсиягӢӢ.

МАРСИЯСАРОӢ مرثيه سراي марсияхонӣ, сарояндаи ашъори марсиявӣ.

МАРСИЯХОН مرثيه خوان он ки дар мотами касе навҳагарӣ мекунад; он ки дар марги касе марсия мехонад, қироаткунандаи марсия.

МАРСИЯХОНӢ مرثيه خواني *исми амал аз марсия хондан*; кор ва шугели марсияхон.

МАРСУМ *a.* مرسوم *кит.* 1. расмшуда. одатшуда; **марсум шудан**, одат шудан. 2. *маҷ.* маош, музди кори моҳона ё рӯзина.

МАРТ مرت моҳи сеюми солшумории милодӣ.

МАРТАБА *a.* مرتبه 1. рутба, дараҷа, поя; мақом: **мартаба гирифтан**, **мартаба(-и) баланд** ёфтан, **мартабаи касе баланд шудан**, **соҳиби мартаба шудан**; **ба мартаба расидан** мақому мансаб ба даст овардан. 2. дафъа, бор, қарат, маротиба.

МАРТЕНӢ مرتيني: кӯраи **мартенӣ** кӯраи махсуси пӯлодгудозӣ, ки бо усули истифодаи дубораи гармии ҳосилшуда кор мекунад.

МАРТӢ مرتي *мансуб ба март*.

МАРТУБ *a.* مرطوب *кит.* рутубатнок, нам.

МАРФӢӢ مرتفع *кит.* 1. рифъат додашуда, баланд кардашуда, бардошташуда; баланд, боло. 2. рафъшуда, баргарафшуда, аз миён бардошташуда.

МАРҲАБО مرتجا 1. хуш омадӣ: **марҳабо ба диёри зебо**. 2. *нидо* офарин, зиҳӣ; хеле хуб (*қалимаи таҳсин*).

МАРҲАЛА//МАРҲИЛА *a.* مرحله 1. миқдори муайяни масофаи роҳ, масофае, ки сафаркунанда дар як рӯз тай мекунад. 2. *кит.* чои истироҳат дар аснои роҳ, манзилгоҳ, истгоҳ, қорвонсарой. 3. лаҳза ё давраи маълуми ягон амалиёт; лаҳза, ваҳла: **марҳалаи аввали сохтмон**, **марҳалаи асосии инкишофи настри форсу тоҷик**; **марҳала ба марҳала** давра ба давра.

МАРҲАЛАВӢ//МАРҲИЛАВӢ مرحله *мансуб ба марҳала* 3; давраеро ташкилкунанда, давравӣ.

МАРҲАМ *a.* مرهم доруе, ки ба рӯи захм ва решҳо гузоранд (*барои назорат кашидани риму фасоди он*): **марҳам молидан** (гузоштан, ниҳодан), **марҳам тайёр кардан**; **марҳами ҷон а)** боиси роҳату осоиши ҷон, ороми ҷон; **б)** маҳбуб, азиз (*одатан дар муҷриат ба фарзандон*); **ба дарди касе марҳам шудан** дар айни зарурат ҳоҷати касеро баровардан; айни муддаои касе воқеъ шудани чизе, ба ҷони касе дармон шудан.

МАРҲАМАТ *a.* مرحمت 1. раҳм, тараҳҳум. 2. меҳрубонӣ, лутф, илтифот. 3. *гуфт.* бифармоёд, **марҳамат кунед** (*дар мавриди даъват ба ҷое ё ба қоре гуфта мешавад*); **ба марҳамати...** ба шарофати меҳрубонии..., ба туфайли лутфи...; **марҳамат кардан** лутф кардан, меҳрубонӣ кардан; **тараҳҳум намудан**; **марҳамат карда** лутфан, аз рӯи лутфу меҳрубонӣ; **марҳамат кунед** бифармоёд (*ҳамчун нидаи ифодакунандаи хоҳиши ва таориф гоҳ ба феълҳо ва гоҳ ба онҳо меояд*: **марҳамат кунед**, **гап занед**; **марҳамат кунед**, **ба нон нигоҳ кунед**; **ба хона марҳамат кунед**).

МАРҲИЛА مرحله *ниг.* марҳала.

МАРҲИЛАБАНДӢ مرحله بندی замонбандӣ, гурӯҳбандӣ аз рӯи вақту замон.

МАРҲИЛАДОР مرحله دار 1. дорои марҳила, дорои замонбандии муайян. 2. нигоҳбони роҳ, ки байни ду манзил воқеъ будааст.

МАРҲУМ *a.* مرحوم вафотёфта, мутаваффо, раҳматӣ, шодравон (*аз рӯи эҳтиром ба ҷои номи каси мурда гуфта мешавад*).

МАРҲУМА *a.* مرحومه *муаннаси марҳум*.

МАРҲУН *a.* مرهون *кит.* раҳн кардашуда, ба гарав додашуда, ба гарав монда.

МАРҶАӢ *a.* مرجع *кит.* 1. ҷои рӯҷӯ, ҷои бозгашт. 2. ҷое ё шахсе, ки бо қоре ба ӯ муҷрият мекунад.

МАРҶОН *a.* مرجان 1. ҷонвари баҳрии гиёҳмонанде, ки гала-гала зери харсангҳои зеробӣ пайдо мешавад. 2. моддаи сангшудаи оҳакии сурх, ки аз онҳо ҳосил мешавад ва барои асбоби зинат ва ороиш ба қор мевад: **шаддаи марҷон**; **◇ мурғи марҷон** *ниг.*

мурғ.

МАРҚОНӢ مرجانی мансуб ба марқон; қазираи марқонӣ қазираи аз таҳнишинҳои оҳаки марқонҳо бавучудомада.

МАРҚУМАК مرجومک бот. наск.

МАРҚУЪ а. مرجوع кит. 1. рӯҷӯшуда. 2. бозгардонидашуда.

МАРШ I фр. marche мус. асари музикӣ дорои зарбу вази аниқ, ки ба оҳанги он саф кашида роҳгардӣ мекунад.

МАРШ II фр. marche ҳ. фармон барои ба роҳ дармадани сафи аскарон ё варзишгарон: **марш ба пеш!**

МАРШАЛ фр. marshall ҳ. 1. рутбаи олии болотар аз генерал. 2. шахсе, ки ба ин рутба сазовор гардидааст.

МАРШРУТ фр. маршрут кҳн. хати сайр, сайрхат; хатсайр.

МАСАЛ а. مثل 1. ниг. зарбулмасал; мақол; масал шудан вирди забонҳо гардидани воқеа ё суҳане. 2. ривояту ҳикояи манзум ё мансури мӯҷазӣ маҷозӣ ва рамзнок дар мавзӯҳои ахлоқӣ, тамсил (мас., ҳикояҳои «Қалила ва Димна»).

МАСАЛАН а. مثلاً барои мисол, чунончи (дар мавриди эзоҳи фикри пеш гуфташуда қор фармуда мешавад).

МАСАЛНАВИС مثلنويس нависандаи масал (2); шоир ё нависандае, ки дар жанри масал машхур аст.

МАСАРРАТ а. مسرت сурур, шодӣ, хурсандӣ; **масаррат бахшидан**(-и чизе ба касе) шодком ва хушнуд кардан.

МАСАРРАТБАХШ مسرتبخش шодибашш, фараҳангез: **масарратбахш аст, ки...**

МАСБУҚ а. مسبوق кит. пешакӣ огоҳ шуда, огоҳ, боҳабар, хабардор: **масбуқ кардан.**

МАСДАР а. مصدر 1. ҷои судур, маҳалли берун омадани чизе, манбаъ. 2. грам. шакли номуайяни феъл.

МАСДУД а. مسدود дар пешаш сад кашида, баста; **масдуд кардан** банд кардан, бастан (роҳро).

МАСЕҲ//МАСЕҲО مسيحا/مسيح лақаби Исо, ки

паёмбари дини насронист.

МАСЕҲИЯТ مسيحية 1. масеҳӣ будан, насронӣ будан. 2. дини насронӣ, ки Исои Масеҳ асосгузори он аст.

МАСЕҲӢ مسيحي пайрави дини насронӣ, исавӣ.

МАСЕҲО مسيحا ниг. масеҳ.

МАСЕҲОДАМ مسيحادم ниг. масеҳонафас.

МАСЕҲОНАФАС مسيحانفس он ки нафасаш гӯе мисли нафаси Исои Масеҳ ҷонбахшу зиндакунада аст.

МАСИР а. مسير кит. 1. ҷои сайругашт, сайргоҳ. 2. роҳи рафт, маҷро; хати сайр: **масири ҳаракат.**

МАСКА مسكه равғани қаймоқӣ, равғане, ки аз шир бо ёрии гупӣ ва чархҷӯб мегиранд, равғани зард.

МАСКАВӢ р. مسكوي 1. мансуб ба Маскав (Москва). 2. сокин ва муқими шаҳри Маскав.

МАСКАН а. مسكن маҳалли сукунат, ҷои иқомат, бошишгоҳ, хона: **маскан гирифтан** дар ҷое сокин шудан, иқомат кардан; **маскан доштан** дар ҷое муқим будан; макон доштан.

МАСКАНАТ а. مسكنت кит. мискинӣ, нодорӣ, бечорагӣ, камбағалӣ.

МАСКАРАД фр. مسکرد базме, ки ба он ниқоб пӯшида бо тағйири либос меоянд.

МАСКУК а. مسكوك сикказода.

МАСКУН а. مسكون маскангирифта, сокин дар ҷое, ҷойгирифта; **рубъи маскун** чоряки рӯи Замин, ки маҳалли сукунати одам ва ҳайвонот мебошад; қисми хушкии қураи Замин.

МАСҚУЛ а. مصقول сайқалдода; ҷилодор.

МАСЛАК а. مسلک 1. роҳ, тарик; мазҳаб; **маслаки ишқ** роҳи ишқ; ишқварзӣ. 2. роҳ ва мақсади сиёсӣ иҷтимоӣ; маром, мақсад; гоя, мафкура.

МАСЛАКГУМКАРДА مسلكگمکرده рӯгардо-нида аз марому маслаки худ, хиёнаткарда ба ақидаҳои сиёсӣ иҷтимоӣ худ, муртад.

МАСЛАКФУРӢШ مسلكفروش ниг. **маслакгумкарда.**

МАСЛАХ а. مسلخ ҷои куштан ва пӯст кардани

гову гӯсфанд ва г., саллоххона, кушишхона.

МАСЛИҲАТ *a.* مصلحت 1. он чи барои пешрафту хайру нафъи коре ё касе изҳор карда мешавад, салоҳи кор; гуфтугузори хайрандешона дар атрофи ягон масъала, машварат; **маслиҳат ин аст, ки...** салоҳи кор ин аст, ки...; **маслиҳат нест** салоҳ нест, дуруст нест. 2. фикру мулоҳизаи донандаи коре ё мутахассиси соҳае дар бораи коре ё чизе: **маслиҳати пухта, маслиҳати судманд, маслиҳати хуб, маслиҳати ҷузъӣ; маслиҳати касеро қабул кардан, маслиҳати тиббӣ додан, маслиҳати тӯйро кардан; бо маслиҳати...** а) бо салоҳдиди..., фикру раъйи касеро оид ба коре гирифта; **маслиҳат гирифтан** дар бораи дурустӣ ё нодурустии коре фикру ақидаи касеро пурсидану шунидан; **маслиҳати касеро гирифтан** аз рӯи савобдиди касе кор кардан, маслиҳати касеро қабул кардан; **маслиҳат додан** ба касе а) салоҳу суди касеро нишон додан; роҳи ҳалли масъалаеро нишон додан; роҳи дурусти кореро пешниҳод кардан; б) кореро ба касе тавсия додан; **маслиҳат кардан** дар бораи коре фикри касеро пурсидан, машварат кардан; **маслиҳат пурсидан** фикри касеро дар бораи коре гирифтан, машварат кардан бо касе; **ба маслиҳат даромадан** а) маслиҳат доданро оғоз кардан, ба маслиҳатдихӣ сар кардан; б) ба сухани касе амал кардан, аз рӯи нишондоди касе кор кардан; **оши маслиҳат** маросиме, ки пеш аз тӯй барои маслиҳатпурсӣ барпо мешавад ва меҳмононро бо оши палав зиёфат мекунад, маслиҳатошӣ; **маслиҳатро дар як чо мондан** ба дурустии фикре муттафиқ шудан, ба фикру раъйи якдигар розӣ шудан, маслиҳати кореро пазондан; **ҳар касе маслиҳати хеш нақӯ медонад** (мақ.) ҳар кас салоҳи кори худ ё манфиати худро беҳтар медонад.

МАСЛИҲАТАНДЕШ مصلحتانديش таҷрибанок, доно.

МАСЛИҲАТБИН مصلحتبين он ки маслиҳат медиҳад, мушовир.

МАСЛИҲАТГАР مصلحتگر маслиҳатдиханда, хайрияти кореро нишондиханда.

МАСЛИҲАТГИРӢ مصلحتگیری исми амал аз маслиҳат гирифтани; машварат.

МАСЛИҲАТГУЗОР مصلحتگذار ниг. маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТГӢ(Ӣ) مصلحتگو//مصلحتگوی ниг. маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТДИД مصلحتديد кит. он чи ба назар хайру салоҳ менамояд; салоҳдид, савобдид.

МАСЛИҲАТДИҲАНДА مصلحتدهنده он ки ба касе салоҳи кори ӯро нишон медиҳад, маслиҳатгар, маслиҳатдеҳ.

МАСЛИҲАТӢ مصلحتی 1. мансуб ба маслиҳат. 2. дорои ҳуқуқи иштирок кардан дар муҳокимаҳо (*бидуни ҳаққи раъйдихӣ*): **намоҷанда бо раъйи маслиҳатӢ, овоз (ё раъй)-и маслиҳатӢ доштан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗ مصلحتآمیز 1. фикр ва сухани хайрхоҳона, фикр аз рӯи хайрхоҳӣ: **дурӯғи маслиҳатомез, тақлифи маслиҳатомез.** 2. ба таври маслиҳат, ба тариқи машварат, маслиҳатомезона: **маслиҳатомез гуфтан.**

МАСЛИҲАТОМЕЗОНА مصلحتآمیزانه ба тарзи маслиҳат, ба тариқи машварат, бо маслиҳат, бо машварат.

МАСЛИҲАТОШӢ مصلحتآشي ниг. маслиҳат (оши маслиҳат).

МАСЛИҲАТҲОНА مصلحتخانه ҷой ва маҳалли додани маслиҳат: **маслиҳатхонаи ҳуқуқӣ.**

МАСЛИҲАТҲОҲ مصلحتخواه он ки барои маслиҳат ба касе муроҷиат мекунад; ба машварат мӯҳтоҷ.

МАСЛИҲАТҲОҲӢ مصلحتخواهی исми амал аз маслиҳат хостан.

МАСЛИҲАТЧӢ مصلحتچی ниг. маслиҳатгар.

МАСЛИҲАТШУНАВ مصلحتشنو он ки фикру раъйи касеро ба эътибор мегирад, он ки маслиҳатро қабул мекунад.

МАСЛУБ I *a.* مصلوب кит. дуздада, рабуда.

МАСЛУБ II *a.* مصلوب кит. ба дор овехташуда.

МАСЛУК *a.* مصلوک кит. чоришуда, маъмул; **маслук доштан** чорӣ намудан, маъмул гардонидан.

МАСЛУҚ *a.* مصلوق *гуфт.* аслаи маслуҳ 2.

МАСЛУХ I *a.* مصلوخ 1. ҳайвони сарбурида ва пӯстканда. 2. *гуфт.* чорпои лоғари аз кор баромада: **хари маслуҳ; маъюбу маслуҳ** бе дасту по, иллатдор ва корношоям.

МАСМУМ *a.* مسموم *kit.* самдор, захролуд; захрнок; **масмум шудан** захролуд шудан.

МАСМУӢ *a.* مسموع шунида, ба гӯш расида; **масмуи касе шудан** ба гӯши касе расидан, ба самъи касе расидан.

МАСНАВИХОН مثنوى خوان он ки «Маснави маънавӣ»-и Мавлоно Ҷалолиддини Румиро бо оҳанги хуш мехонад.

МАСНАВӢ مثنوى 1. *адд.* манзумаи нисбатан калонҳачме, ки мисраъҳои ҳар як байти он ҳамқофия аст. 2. асари манзуми шоир ва мутафаккири машҳури тоҷику форс Мавлоно Ҷалолиддини Балхӣ Румӣ (а. XIII), ки номи пурааш «Маснави маънавӣ»-ст.

МАСНАВИХОНӢ مثنوى خوانى 1. амал ва кори маснавихон. 2. чарағи амали маснавихонӣ.

МАСНАД مسند 1. қойгоҳ, нишастангоҳ; тақягоҳ, поя. 2. тахт, авранг. 3. *маҷ.* мансаби калон, мақом, мартаба, рутба: **маснади вазирӣ ё вазорат, маснади раисӣ.**

МАСНАДНИШИН مسندنشين 1. тахтнишин; подшоҳ. 2. соҳиби мансаб ва мақоми олий, мансабдори калон.

МАСНАДНИШИНӢ مسندنشيني тахтнишинӣ, сардорӣ, подшоҳӣ, ҳокимӣ, роҳбарӣ.

МАСНУОТ *a.* مصنوعات 1. *ҷ.* маснӯъ. 2. молҳои саноатӣ, маҳсулоти косибон (хунармандон): **маснуоти биринҷӣ, маснуоти заргарӣ.**

МАСНӢ مصنوعى сунъӣ, сохта: гули маснӯӣ.

МАСНӢ مصنوع сохта, эҷодкарда; эҷод, офарида; **радифи маснӯи Замин** *ниг.* **радиф.**

МАСО(Ъ) *a.* مساء//مساء *kit.* шом, бегоҳӣ: **масову сабоҳ** шом ва субҳ, шому саҳар.

МАСОБА مشابه *kit.* дараҷа, андоза; **ба масобаи...** ба дараҷаи...; **ба монанди...**, монанди...

МАСОИБ *a.* مصائب *ҷ.* мусибат.

МАСОИЛ *a.* مسائل *ҷ.* масъала.

МАСОКИН I *a.* مساكن *ҷ.* маскан.

МАСОКИН II *a.* مساكين *ҷ.* мискин.

МАСОЛЕҲ I *a.* مصالح *ҷ.* маслиҳат.

МАСОЛЕҲ II مصالح маҷмуи чизҳое, ки барои сохтани чизе даркор аст, мавод; **масолеҳи**

бинокорӣ; масолеҳи ош он чи барои пухтани оши палав, аз қабилӣ биринҷ, равған, гӯшт *ва ғ.*, лозим аст.

МАСОЛЕҲСАНҶӢ مصالحسنجى *нав.* санҷиши масолеҳи бинокорӣ ва дигар маснуот дар озмоишгоҳ барои саҳтию мустаҳкамӣ *ва ғ.*

МАСОЛЕҲШИНОСӢ مصالحشناسى *нав.* илм дар бораи масолеҳу маводи ягон соҳаи истеҳсолот ва табиат: **масолеҳшиносии кайҳонӣ.**

МАСОЛИК *a.* مسالك *ҷ.* маслак.

МАСОМ *a.* مسام сӯроҳҳои хеле майдаи пӯсти бадан, ки арақро аз бадан мебарорад.

МАСОНА *a.* مئانه *биол.* пешобдон дар бадани инсон ва ҳайвонот, шошадон, мезадон: **санги масона** моддаҳои сангҷамонанде, ки дар пешобдон пайдо мешаванд ва боиси дардмандӣ мегарданд.

МАСОРИФ مصارف *ҷ.* масриф//масраф.

МАСОФ *a.* مضاف 1. қои сафорой; майдони ҷанг. 2. ҷанг, муҳориба (*шакли танҳояи – масаф(ф)* дар *истеъмол нест*); **масоф кардан** ҷанг кардан.

МАСОФА//МАСОФАТ *a.* مسافه//مسافت фосилаи байни ду қой, дурии роҳ; дурӣ, тӯл: **масофаи мобайни Моҳ ва Замин**, дар **масофаи даҳҳо километр**; **масофа доштан**, **масофа дур набудан**, **масофаро риоя кардан**, **масофаро тай намудан.**

МАСОФАСАНҶ مسافهسنج *асбоб* барои напай-муда муайян кардани фосилаи байни бинанда ва ягон чиз.

МАСОФГОҲ مصافگاه *kit.* майдони ҷанг, набардгоҳ.

МАСОФОЗМУДА مصافآزموده *kit.* ҷангозтуда, ҷанговари ботаҷриба.

МАСОҲА(Т) *a.* مساحه//مساحت 1. мисоҳат, паймоиш, андозагирии замин; андозаи қаду бари замин, миқдори сатҳи ягон қитъаи замин; **масоҳат кардан** чен кардани замин. 2. соҳат, сатҳ; майдон: **масоҳати истиқоматӣ**, дар **масоҳати даҳ гектар.**

МАСОЧИД *a.* مساجد *ҷ.* масҷид.

МАСРАФ//МАСРИФ *a.* مصرف 1. он чи сарфу харҷ мешавад; қои сарфу харҷ кардани чизе;

ба **масраф расондан** чизеро ба ҷои даркори-харҷ кардан. 2. сарф, истифода, ба-**МАС** арӣ; **масраф кардан** сарф кардан, харҷ кардан; истифода бурдани чизе барои коре; **масраф шудан** ба масраф расидан, сарф шудан, харҷ шудан; истифода бурдан.

МАСРУР *a.* مسرور шодмон, шод, хурсанд, хушвақт: **масрур будан, масрур кардан, масрур шудан (гардидан).**

МАСРУРОНА مسرورانه бо шодӣ, бо нишот; хушнудона, хурсандона: **хандаҳои масрурона ба ғӯш расидан, чашмони шахлояш масрурона медурахшиданд.**

МАСРУФ *a.* مصرف *kit.* 1. сарфшуда, харҷшуда; бакоррафта, истифодашуда. 2. *грам.* тасрифӣ, тасрифшаванда.

МАСРУФИЯТ *a.* مصرفيت 1. сарф, истеъмол. 2. масрафсозӣ, харҷ кардан; **сандуки масруфият** сандуки истеъмолот. 3. *гуфт.* банд будан, ба коре андармон будан.

МАСРУЪ *a.* مضرع *тиб.* он ки мубталои бемории саръ аст, саръзада.

МАССОҲ *a.* مسح *kit.* он ки ба андозагирии замин машғул аст, он ки масоҳатеро чен мекунад.

МАСТ مست 1. он ки шароби бисёр нӯшида, аз ҳолати табиӣ баромада, ҳолати беҳудӣ пайдо кардааст; *муқоб.* **хушёр; девона гурез, ки маст омад (зарб.).** 2. *маҷ.* касе, ки ба сабаби доштани молу давлат ё мансаб бисёр мағрур шудааст ва аз худ рафтааст: **масти давлат, масти мансаб.** 3. чорпое, ки аз серӣ болида ва саркаш шудааст: **аспи маст, шутури маст; маст кардан** а) ба ҳолати беҳушӣ овардан(-и машрубот); б) аз худ равондан, мағрур кардан(-и молу мансаб ва ғ.); **маст шудан** а) май нӯшида беҳуш шудан; б) *маҷ.* аз худ рафтан, мағрур шудан; **масти аласт** а) *kit.* масти азали, ҳамеша маст; б) *гуфт.* сахт маст, масти гузаро, масти лояқил; **чашми маст** чашми пурхумор, чашми пурнозу дилфиреб; **масти хоб будан** дар хоби сахт будан.

МАСТАБА *a.* مصطبه *kit.* 1. ҷои аз замин баландтар бардошташуда дар дарун ё беруни хона барои нишаст, суфа. 2. *таър.* оромгоҳ, макбара дар Мисри Қадим. 3. майхона, майкада.

МАСТАК I مستك *шакли тасғир ва навозишии маст;* андак маст, сархуш.

МАСТАК II مستك *гуфт.* кабки мода; *муқоб.* наркабк.

МАСТВОР مستوار чун маст, маст барин.

МАСТИГАРӢ مستيگري аз андоза зиёд ва доимо мастӣ карда гаштани кас.

МАСТӢ مستي 1. ҳолати одами боданӯшида, ҳолати беҳудӣ ва беҳушӣ дар натиҷаи зиёд нӯшидани май, суқр. 2. боданӯшӣ, арақхӯрӣ, майпарастӣ; **мастӣ кардан** боданӯшӣ кардан: бода нӯшида арбада кардан; **мастӣ ба пастӣ мебарад мақ.** оқибати майпарастӣ забунию расвоист.

МАСТКУНАНДА مستکنده *сифати феълии замони ҳозира аз маст кардан;* нашъабашанда, хуморбахшанда: **нӯшокии масткунанда, хавои масткунанда.**

МАСТОБА مستابه *ниг.* мостоба.

МАСТОМАСТ مستامست дар ҳолати мастӣ, мастона.

МАСТОНА مستانه 1. *мансуб ба маст;* хоси мастон аз рӯи мастӣ: **гирия мастона, хандаи мастона, яқравии мастона.** 2. дар ҳолати мастӣ; мастҳо барин, маствор: **мастона наъра кашидан, мастона подарҳаво сухан рондан.**

МАСТУР *a.* مستور 1. пӯшида, дар парда; **рози мастур** рози пӯшида, сирри ниҳонӣ. 2. *маҷ.* покдоман, боиффат.

МАСТУРА *a.* مستوره 1. *муаннаси мастур.* 2. *маҷ.* духтар.

МАСТУРӢ مستوري мастур будан, пӯшида будан; дар парда будан, дар ҳичоб будан(-и зан).

МАСУБАТ *a.* مثبت *kit.* подоши нек, музди некӣ, сазои некӣ.

МАСУН *a.* مصون ниғаҳдоришуда, эмин гардо-нида аз ҳар гуна таарруз ва дастдарозӣ.

МАСУНИЯТ *a.* مصونيت 1. масун будан, дахлнопазирӣ; **хуқуқи масуният** хуқуқи дахлнопазирӣ ва имтиёзҳое, ки ба дипломатҳои хоричӣ, вакилони парламентҳо ва ғ. дода мешавад. 2. *тиб., биол.* қобилияти муқобилият карда тавонистани бадан ба бемориҳои сирояткунанда, микробҳо ва ди-

гар омилҳои касалиовар, иммунитет: **алома-ти (бемории) норасоии муҳассали масуният [СПИД]**.

МАСУНИЯТШИНОСӢ مصونیت‌شناسی илм дар бораи муқобилияти бадан ба бемориҳо ва дигар омилҳои бемориовар.

МАСХ *a.* مسح *kit.* 1. дигаргун кардани рӯй; ба шакли бад даровардани афту андом. 2. *д.* аз рӯи ривоятҳо сездар нафар марду занро Худо барои афъоли бадашон ба шакли ҳайвонот даровардааст (*аз қабилӣ* ғоратгареро ба шакли сузмор, дуздери – ба рӯбоҳ, он ки савганди дурӯғ меҳӯрд – ба фохта *ва г.*).

МАСХАРА *a.* مسخره 1. тамасхур, ришханд, мазох, шӯҳӣ; **масхараи чизе**; **масхара доштан//масхара кардан** мавриди мазох ва ришханд қарор додан касе (ё чизе)-ро, ришханд кардан, мазох кардан; **масхара шудан** мавриди хандахариш ва ришханд гардидан. 2. масхарабоз.

МАСХАРАБОЗ مسخره‌باز он ки бо гап ё бо ягон амали худ дигаронро хушвақт мекунад ва механдонад, ширинкор, мазохқор: **масхарабози сирк**.

МАСХАРАБОЗӢ مسخره‌بازی 1. масхарабоз будан; шуғли масхарабоз; ҳазлу мазох, шӯҳӣ, писхандзанӣ, мазох ба чизе. 2. як соҳаи санъати театрӣ ва сирк, ки хунарпешаҳои он ширинкорию аскиягӯӣ, ҳазлу мазох, тақлидкорию ҳаҷвӣ ва намоишҳо нишон медиҳанд, ширинкорӣ; **масхарабозӣ кардан** а) ҳазлу мазох кардан, шӯҳӣ кардан; б) бо шуғли масхарабоз машғул шудан, ширинкорӣ кардан, саҳнаҳои ҳаҷвӣ намоиш додан.

МАСХАРАГӢ مسخرگی 1. масхара шудан, мавриди хандахариш қарор гирифтани. 2. масхарабозӣ, кори хандахариш, расвой.

МАСХАРАОМЕЗ مسخره‌آمیز хандаомез, тамасхуромез: **хандаи масхараомез, бо оҳанги масхараомез гуфтан**.

МАСХАРАОМЕЗОНА مسخره‌آمیزانه 1. *ниг.* масхараомез. 2. аз рӯи масхара, ришханд зада: **масхараомезона нигоҳ кардан**.

МАСХ *a.* مسح 1. молидани дасти тар ба сару по (*дар вақти таҳорат*). 2. молидан бо даст, молиш, молмоли бадан, дастмол,

молишгарӣ, молишкорӣ (*чун яке аз усули муолиҷа ва пешгирии бемориҳо*).

МАСХҒАР مسحگر он ки мутахассиси молиши бадан аст; молишгар (*дар ҳаммом*).

МАСХИДӢ مسحی‌دوز устое, ки масҳӣ медӯзад.

МАСХИДӢӢ مسحی‌دوزی касбу шуғли масҳидӯз.

МАСХИФУРӢШ مسحی‌فروش фурӯшандаи масҳӣ.

МАСХИФУРӢШӢ مسحی‌فروشی шуғли масҳифурӯшӣ, масҳӣ фурӯштан.

МАСХӢ مسحӣ пойафзори соқдарози тагтунук ва бепошна, ки бо кафш ё калӯш мепӯшанд: **кафшу масҳӣ**.

МАСЧИД *a.* مسجد ҷои намозхонии мусулмонон, ибодатгоҳи мусулмонон: **масҷиди калон, масҷиди одина, масҷиди ҷомеъ, мактаби назди масҷиди гузар**.

МАСЧУД *a.* مسجود *kit.* он ки ба вай сачда мекунад, мавриди парастииш.

МАСЪАЛА *a.* مسئله 1. қазийя ва матлабе, ки омӯхтан ва ҳал карданро талаб мекунад, мавзӯи ҳалталаб, мушкила. 2. мавзӯе, ки мавриди баҳсу музокира аст, мабҳас; матлаб; гап: **масъалаи муҳим, масъалаи мушкил; масъаларо муҳокима кардан, ба умқи масъала расидан, дар болои масъалае баҳсу мунозира кардан**. 3. супориш, вазифае, ки барои ҳал кардан ба талабаю донишҷӯён дода мешавад: **масъалаи ҳисоб, масъалаи риёзиёт, масъалаи душвор, ҳалли масъала, масъаларо ҳал кардан; масъалаи асосӣ** мавзӯи асосии баҳсӣ: **масъалаи миллӣ** маҷмӯи муносибатҳои (*аз қабилӣ* сиёсӣ, иқтисодӣ, ҳуқуқӣ *ва г.*), ки дар байни гурӯҳҳои миллӣ, халқият ва миллатҳои соҳти муайяни ҷамъиятию иқтисодӣ мавҷуд аст; **масъалаи оилавӣ** қору шароити марбут ба оила; **масъалаи рӯзномаи маҷлис (чаласа)** мавзӯи мавриди баҳсу музокираи аҳли чаласа; **дар масъалаи...** оид ба мавзӯи..., **дар мавзӯи...**; **масъала гузоштан // масъала мондан** мавзӯеро барои ҳаллу фасл ба миён ниҳодан; **масъалаеро дар пеши касе мондан, масъаларо қатъӣ мондан; масъала равшан шудан** а) мавзӯи баҳс возеҳ шудан; б) гиреҳҳои мушкилот кушода шудан; **масъалаеро тамом намудан** баҳсро дар бораи чизе ба итмом расонидан; **масъаларо кӯндаланг**

мондан масъаларо қатъӣ мондан, ҳалли қатъии мавзӯи баҳсро талаб кардан; **масъаларо пазондан** а) масъалаеро бо касе ҳал кардан, дар ҳалли масъалае ба як қарор омадан; б) касеро ба чизе розӣ кунондан; **масъаларанги дигар гирифтан** тағйир ёфтани мавзӯ, дигаргун шудани мавзӯи баҳс; **масъаларо як-тарафа кардан** дар коре ба як қарор омадан; баҳсу мунозираро дар мавзӯе хотима додан.

МАСЪАЛАГУЗОРӢ مسئله گزارى *исми амал аз масъала гузоштан*; барои ҷалби тавачҷӯҳи умум ба миён ниҳодани мавзӯи гузориши масъала.

МАСЪАЛАДОР مسئله دار *дорои нукта ё мушкилоти муайян, коре, ки ҳал кардани он баррасӣ меҳаҳад.*

МАСЪАЛАЗО مسئله ز *масъаласоз, эҷодкунандаи мушкилот.*

МАСЪАЛАОМӢЗ مسئله آموز *омӯзанда, таълимдиҳанда.*

МАСЪАЛАСОЗ مسئله ساز *эҷодкунандаи мушкилот, мушкилсоз.*

МАСЪАЛАТАЛОШӢ مسئله تلاشى *кашмакаш кардан дар кор ё қазийе.*

МАСЪУД *а. مسعود саодатманд, хушбахт; соати масъуд соати саъд, соати нек; вақти мусоид; толеи масъуд бахту иқболи нек.*

МАСЪУЛ مسئول *он ки ба иҷрои коре ӯҳдадор аст ва неку бади он аз вай пурсида мешавад, ҷавобгари коре; корманди масъул он ки вазифаи масъулиятноке ба ӯҳда дорад; котиби масъул ниг. котиб; масъули коре будан мутасадди кор будан.*

МАСЪУЛИЯТ *а. مسئوليت ҷавобгарӣ, масъул будан барои коре; аз масъулият гурехтан кореро карда аз ҷавобгарии он гардан тофтан; кори масъулиятнокро ба зимма нагирифтан; ба масъулият кашидан касеро ҷавобгар кардан.*

МАСЪУЛИЯТНОК مسئوليت ناک *ҷавобгарӣ талабкунанда; хеле муҳим ва ҷиддӣ: вазифаи масъулиятнок, кори масъулиятнок, давраи масъулиятнок.*

МАСЪУЛИЯТНОКӢ مسئوليت ناکى *ҳисси масъулият, эҳсоси ҷавобгарии коре, чизе.*

МАСЪУЛИЯТШИНОС مسئوليت شناس *он ки*

масъул будани кореро дарк мекунад; ҷавобгар, масъул,

МАСЪУЛИЯТШИНОСӢ مسئوليت شناسى *масъулияти (ҷавобгарии) худро фаҳмидан, ҳисси масъулият.*

МАТАЛ متل *гуфт. шуг, қисса; афсона; зарбулмасал, мақол; масал; матал гуфтан, матал задан мақолу масал гуфтан, афсона нақл кардан.*

МАТБАА *а. مطبعه ҷои чоп кардани китоб, рӯзнома ва ғ.; чопхона, нашриёт.*

МАТБАХ *а. مطبخ ҷои ошпазӣ, ошпазхона, ҷои таббоҳӣ.*

МАТБАХӢ مطبخى *1. мансуб ба матбах. 2. ошпаз.*

МАТБУОТ *а. مطبوعات 1. маҳсулоти ба табъ расида, чопшуда; нашрияҳое, ки дар вақтҳои муайян чоп мешаванд: матбуоти даврӣ. 2. соҳаи саноати табъу нашр, умури табъу нашр: коркунони матбуоти тоҷик, рӯзи матбуот.*

МАТБӢ I *а. مطبوع табъшуда, нашршуда, ба чоп расида.*

МАТБӢ II *а. مطبوع мувофиқи табъ, форум, дилкаш, дилписанд, хушоянд.*

МАТЕМАТИК *ю. متيمتیک ниг. риёзидон.*

МАТЕМАТИКА *ю. متيمتیکه ниг. риёзиёт.*

МАТЕРИАЛИЗМ *лот. متریاليزم яке аз ду равияҳои асосӣ дар фалсафа аст, ки воқеияти объективиро эътироф намуда, чунин мешуморад, ки олам ва қонуниятҳои он тобеи шууру тафаккур нестанд, балки ба таври объективӣ вучуд доранд, моддигарой; муқоб. идеализм.*

МАТЕРИАЛИСТ *лот. متریالیست пайрави материализм, моддигаро.*

МАТЕРИАЛИСТӢ متریالیستی *мансуб ба материализм: ҷаҳонбинии материалистӣ.*

МАТЕРИЯ *лот. متریه фалс. воқеияти объективӣ, ки хорич ва новобаста аз шуури инсон вучуд дорад; модда, ҳақоло.*

МАТИН *а. متين 1. устувор, маҳкам, собит; қавиירוҷа: қалъаи матин, муборизи матин, матин будан; иродаи матин иродаи сахт, азми қавӣ. 2. пурмаъно, асоснок, балеғ.*

МАТИНИРОДА متين اراده соҳиби азму иродаи сахт, қавиурода, собитқадам.

МАТИНӢ متينى *ниг.* матонат.

МАТИНЧ متينچ *бот.* гиёҳи яқсолаест, ки баъзе намудҳои он чун сабзавот ва барои ороиш парвариш мешавад. (*Amazanthus*).

МАТИР *a.* مطير *кит.* боранда: **абри матир.**

МАТЛАБ *a.* مطلب 1. он чи ё он ки талаб карда мешавад, чизи матлуб мавриди талаб, хоста; мақсад. хоҳиш. 2. масъала, мабҳас: **матлабро гуфтан, матлабро фаҳмидан//ба матлаб сарфаҳм рафтан, матлаб ҳосил шудан//матлаб ба даст даромадан, матлаби худро изҳор ё арз кардан//арзи матлаб кардан; ба тариқи истиора: дурри матлаб ба даст даромадан, мурғи матлаб аз дом растан, ниҳоли матлаби касе самар додан, сайди матлаб аз даст рафтан; матлаби худро ёфтан** ба мақсади худ расидан; чизи дилхоҳи худро ба даст даровардан; **мувофиқи матлаби худ ёфтан** мувофиқи талаб ҳисоб кардан, дилхоҳи худ дарёфтани чизе; **ба матлаб расидан** ба мақсади худ расидан, мақсаду хоҳиши касе иҷро шудан.

МАТЛАӢ *a.* مطلع 1. ҷои тулӯ; баромадгоҳи Офтобу Моҳ ва ситораҳо. 2. тулӯ, баромадани Моҳу Офтоб ва ситораҳо. 3. *ади.* байти аввали ғазал, қасида ва умуман шеър; *муқоб.* мақтаъ.

МАТЛУБ *a.* مطلوب 1. талаб кардашуда, хосташуда, он чи кас мехоҳад, мақсуд. 2. мувофиқи таъб, дилхоҳ; *муқоб.* **номатлуб;** даркорӣ, лозим: **дарси матлуб, одами матлуб, рӯзи матлуб, айни матлуб** ниҳоят мувофиқи таъб, айни муддао; **натичаи матлуб додан** мувофиқи таъб анҷомидани коре; оқибати кор нек шудан. 3. *маҷ.* маҳбуб; маъшук; **толибу матлуб** ошику маъшук.

МАТЛУБОТ *a.* مطلوبات 1. *ҷ.* **матлуб.** 2. чизҳои, ки ба онҳо талаб ва эҳтиёҷмандӣ ҳаст: **чамбияти матлубот** иттиҳодияе, ки барои таъмини эҳтиёҷоти аҳоли ташкил ёфтааст.

МАТЛУБОТЧӢ مطلوباتچي *корманди соҳаи чамбияти матлубот.*

МАТМАӢ *a.* مطمح *кит.* ҷои назарандохта, ҷои чашм дӯхташуда; **матмаҳи назар** чизе, ки ба он бо диққат менигаранд; чизи мавриди

таваҷҷӯҳ.

МАТМАӢ *a.* مطمح *кит.* чизи тамаъ карда, чизи аз рӯи хирсу оз хосташуда; орзу, хоҳиш.

МАТМУРА *a.* مطموره *кит.* 1. таҳхона, барои пинҳон кардан ё нигоҳ доштани озуқа. 2. зиндон.

МАТМУРАНИШИН مطموره نشين *кит.* зиндон-нишин, зиндонӣ, бандӣ, маҳбус.

МАТМУРАНИШОН مطموره نشان он ки дигаронро ба зиндон мешинонад.

МАТН *a.* متن чизи навишташуда, навиштаи аслии китоб, рисола *ва ғ.* (*ба истиснои ҳошия ва шарҳ*): **матни адабӣ, матни маъруза, матни танқидӣ//матни интиқодӣ** матни асаре, ки бо муқоиса, тадқиқ ва ба эътибор гирифтани фарқи дастнавис ва нусхаҳои мавҷуди он асар нашр гардидааст.

МАТНХОНӢ متن خواني *кит.* дар усули таълими мадрасаи кӯҳна хондани маводи аслии китобҳои дарсӣ бе шарҳ ва ҳошияҳои зиёди ба онҳо навишташуда, ки вақти зиёдеро мегирифт.

МАТНШИНОС متن شناس *мутахассис ва таҳқиқгари матн.*

МАТНШИНОСӢ متن شناسي *соҳаи суханшиносӣ, ки бо омӯзиш, таҳқиқ ва ба нашр тайёр кардани матнҳои адабӣ, таъриҳӣ ва илмӣ машғул аст.*

МАТОЛИБ *a.* مطالب *ҷ.* **матлаб.**

МАТОНАТ *a.* متانت *устуворӣ, маҳкамӣ, субот: матонат нишон додан.*

МАТОР *a.* مطار 1. паридан, парвоз кардан. 2. ҷои парвоз, маҳалли парвоз.

МАТОӢ *a.* متاع 1. порча, газвор, кумош: **матои абрешимӣ, матои наҳӣ, матои пашмӣ, матои сурх, як либосворӣ матоъ, матоъ бофтан.** 2. мол, коло, ашёи мавриди харидуфурӯш: **молу матои арзон.**

МАТОӢБОФ متاع باف *газворбоф, парчабоф.*

МАТОӢБОФӢ متاع بافي *исми амал аз матоъ бофтан; газворбофӣ.*

МАТРАӢ *a.* مطرح 1. ҷои андохтан, маҳалли тарху афғандани чизе; **матраҳ кардан** ба миён гузоштани мавзӯе барои баҳсу баррасӣ,

- баён кардани масъалае. 2. *kit.* халтае, ки сайёдон сайди худро дар он мегузоранд.
- МАТРУК** *a.* متروك 1. таркшуда, вогузошта. 2. аз байн рафта, ғайрироич; **забони матрук** *зби.* забони аз истеъмолбаромада ва фақат дар осори хаттӣ боқимонда (*мисли забони лотинӣ*); **матрук шудан** тарк шудан; аз байн рафтан.
- МАТРУКОТ** *a.* متروكات *kit.* молу чизи аз одами мурда боқимонда, моли меросии одами мурда, тарака.
- МАТЪУН** *a.* مطعون *kit.* 1. найзада, бо найза сӯроҳ карда. 2. таънакарда, сарзанишшуда, мавриди таънаву маломат қароргирифта.
- МАУЗЕР** *олм.* متوزр як навъи таппончаи худкор.
- МАУНАТ I** *a.* مؤنت *kit.* 1. воситаҳои таъминот (*аз қабилӣ нафақа, тӯшаи сафар ва ғ.*); мояи зиндагӣ. 2. ранҷ, захмат.
- МАУНАТ II** *a.* معونت *kit.* ёрӣ, кумак, мадад, ионат.
- МАФИЯ** *ит.* مفیه ташкилот ё қувваҳои чинояткори махфӣ, ки бо усули таҳдид ва зӯроварии бераҳмона амал мекунад.
- МАФКУРА** *a.* مفكوره маҷмӯи ғояву ақидаҳо ва ҷаҳонбинӣ; тарзи тафаккур.
- МАФКУРАВИ** مفكوروى *мансуб ба мафкура:* муборизаи мафкурави.
- МАФҚУД** *a.* مفقود гумшуда, нопадидшуда, фақид; аз байн рафта.
- МАФЛУК** *a.* مفلوك фалокатзада, бадбахт, оқиз, дармонда; **пири мафлук** пири барҷомонда.
- МАФЛУҶ** *a.* مفلوج *kit.* фалаҷшуда, шал.
- МАФОСИД** *a.* مفاسد 1. *ҷ.* фасод. 2. сабабҳои фасод ва табоҳӣ.
- МАФОСИЛ** *a.* مفاصل *kit.*, *ҷ.* мафсил; **дарди мафосил** дарди бандҳои устухон.
- МАФОТЕҲ** *a.* مفاتيح *kit.* *ҷ.* мифтоҳ.
- МАФРАШ** *a.* مفرش чизи густурданӣ (*аз қабилӣ палос, қолин, намад ва ғ.*), фарш.
- МАФРУЗ I** *a.* مفروز *kit.* чудокарда; чудо, алоҳида.
- МАФРУЗ II** *a.* مفروض *kit.* 1. фарзкарда; таҳминкарда, тасаввуршуда. 2. вочиб, ҳатмӣ.
- МАФРУЗОТ** *a.* مفروضات 1. *ҷ.* мафруз II. 2. таҳминҳо, фарзияҳо, гумонҳо.
- МАФРУШ** *a.* مفروش *kit.* чизи густурда, паҳн карда; фарш.
- МАФСАДА** *a.* مفسده *kit.* 1. фасодкорӣ, бадӣ, табаҳкорӣ. 2. сабаб ва боиси фасод.
- МАФСИЛ** *a.* مفصل *kit.* 1. фосилаи байни ду чиз; маҳалли аз ҳам чудо шудани ду чиз. 2. банди устухони бадан, пайвандгоҳ.
- МАФТУЛ** *a.* مفتول тобдода, тофта (*монанди фатила*).
- МАФТУН** *a.* مفتون шефта, ошиқ, дилбохта (*ба касе, ба чизе*): **мафтун кардан, мафтун шудан, мафтунӣ касе будан.**
- МАФТУНИ** مفتوني шефтагӣ, дилбохтагӣ.
- МАФТУНКУНАНДА** مفتون كننده *сифати феълии замони ҳозира аз мафтун кардан;* фиребанда, ба худ ҷазбкунанда; дилкаш.
- МАФТӮХ** *a.* مفتوح 1. кушода, боз. 2. фатҳ шуда, тасхиркарда. 3. *зби.* дар алифбои арабии тоҷикӣ ҳарфи ҳаракати фатҳа (забар) дошта, ки баъд аз он садонок «а» ҳонда мешавад; **алифи мафтӮх** чунин ҳарфи алиф, ки «а» ҳонда мешавад.
- МАФҲАР** *a.* مفرح *kit.* 1. мояи ифтихор, боиси ифтихор. 2. фахр, ифтихор.
- МАФҲУМ** *a.* مفهوم 1. он чи қобили фаҳму идрок аст, фаҳмидашуда; фаҳмо; **мафҳум будан** фаҳмо будан. 2. фикри (тасаввури) мантиқан муташаккили умумӣ дар бораи ашё ва ҳодисаҳо; маънои васеъ ва умумӣ: **мафҳуми вичдон, мафҳуми муборизаи синфӣ.**
- МАФЪУЛ** *a.* مفعول 1. (ичро) карда, он чи (ичро) шудааст. 2. *кҳн., грам.* пуркунанда; **исми мафъул** сифати феълие, ки аз феъли гузаранда сохта шудааст (*монанди мактул – қатлшуда*).
- МАҲАВ** محو *тиб.* 1. як навъ бемории гузаранда ва илоҷнопазири пӯст, ҷузум, хӯра. 2. мубталои ин дард.
- МАҲАВИ** محوى *мансуб ба маҳав:* бемории маҳавӣ.
- МАҲАВКОСА** محوكاسه *кҳн.* зарфи одатан ҷӯбине, ки маҳавҳои гадо барои садақа талабидан дар даст мегурифтанд.

МАХАВҲОНА *مخوخانه* *тиб.* табобатгоҳи махсус барои муолиҷа ва иқомати махавҳо, ки ода-тан дар хоричи шаҳр месозанд.

МАХДУМ *а.* *مخدوم* 1. он ки дигарон ба ӯ хизмат мекунанд; хӯҷаин, хоҷа. 2. *кҲи.* унвоне, ки дар гузашта ба писарони муллоҳои калон дода мешуд (*махсум шакли гуфтугӯи ин калима аст*).

МАХЗАН *а.* *مخزن* 1. ҷои нигоҳ доштани чизҳои гаронбаҳо, хазина; хизона, ганҷина: **махзани дастнависҳои қадим**. 2. анбор; мадон; **махзани ақл будан** ниҳоят оқил будан.

МАХЛАС *а.* *مخلص* 1. ҷои халосӣ, роҳи халос. 2. халосӣ, раҳой. 3. *ади.* ҷои гурез аз мақсад (*дар шеър*).

МАХЛУҚ *а.* *مخلوق* 1. халқшуда, офарида (ҷондор): **махлуки аҷиб**. 2. *киноя аз инсон*, одам (*беитар таҳқиромез*); **махлуки безабон** ҷондори ғайринотиқ (*аз қабилӣ ҳайвоноту парандагон*).

МАХЛУТ *а.* *مخلوط* омехта; **махлут кардан** омехтан, аралаш кардан; **забони махлут** забони бо унсурҳои лаҳҷа ва бегона омехта, забони ғайрифасех, забони ғализ.

МАХЛУТӢ *مخلوطي* махлут будан, омехтагӣ; дарҳам – барҳамӣ.

МАХМАЛ *а.* *مخمل* порчаи нафиси наҳӣ ё аб-решимӣ, ки пати нарм дорад, бахмал: **махмали гулдор**, **махмали мавҷдор**, **куртаи махмал**; **махмали духоба** махмале, ки паташ дутарафа хобидааст.

МАХМАЛАК *مخملک* *тиб.* бемории гузаранда дар бачагон, ки аломатҳои табларза, дарди гулӯ ва пайдоиши доначаҳои сурх дар рон, гулӯ ва дигар ҷоҳои бадан аст; баъд аз 6-7 рӯз бадан пӯст партофта беморӣ мегузарад.

МАХМАЛБОФ *مخملباف* он ки махмал мебофад, бофандаи матои махмал.

МАХМАЛБОФӢ *مخملبافي* касб ва шуғли махмалбоф; ҷои махмалбофӣ.

МАХМАЛИН *مخملين* *мансуб ба махмал*; аз махмал дӯхташуда: **гиребони махмалин**.

МАХМАЛӢ *مخملي* *ниг.* махмалин.

МАХМАЛНАМО *مخملنما* монанди махмал, ба сони махмал, он чи дар зоҳир ба махмал мо-

нанд аст.

МАХМАЛПӢШ *مخملپوش* он ки либоси махмалӣ пӯшидааст: **махмалпӯш гаштани замин** сабзпӯш шудани замин.

МАХМАСА *а.* *مخمصه* 1. гуруснагии аз ҳад зиёд, сӯзише, ки аз шиддати гуруснагӣ дар сина ва шикам ҳис карда мешавад. 2. *маҷ.* ғаму ранҷи саҳти бекароркунанда; **дар махмаса афтодан** дучори мушқилот шудан.

МАХМУР *а.* *مخمور* 1. хамрхӯрда, майнӯшида, ниммаст. 2. *маҷ.* хуморолуд, пурхумор; бо нозу ишва, дилфиреб: **ҷашмони махмур**; **масту махмур кардан** сархушу табъхуш кардан.

МАХМУРӢ *مخموري* ҳолати ниммастӣ; ҳолате, ки баъд аз шаробнӯшии зиёд рӯзи дигар рӯ медиҳад.

МАХМУРСОР *مخمورسار* *маҷ.* хуморолуд, сархушу табъхуш, махмур.

МАҲОЗИН *а.* *مخازن* *ҷ.* махзан.

МАҲОРИҶ I *а.* *مخارج* *ҷ.* маҳраҷ.

МАҲОРИҶ II *а.* *مخارج* *ҷ.* харҷ; *муқоб.* мадохил: **маҳоричи ифтор**.

МАҲРАҶ *а.* *مخرج* 1. ҷои баромад, ҷои хориҷ шудан; баромадгоҳ. 2. *зби.* ҷои талаффуз кардани харфҳои алифбо дар кому ҳалқ; кори узвҳои нутқ барои талаффузи овозе; **бо адои маҳраҷ хондан** бо риояи тарзи ҳоси талаффузи харфҳои қироат кардан. 3. *риёз.* адади поёни хат дар касри одӣ, ки ба чанд ҳисса тақсим шудани воҳиди болоиро нишон медиҳад.

МАҲРУБ *а.* *مخروب* харобшуда, вайроншуда; вайрона.

МАҲРУТ *а.* *مخروط* 1. харротешуда, тарошидашуда. 2. *ниг.* конус.

МАҲРУТИШАКЛ *مخروطي شکل* *ниг.* маҳрутшакл.

МАҲРУТӢ *مخروطي* 1. *мансуб ба маҳрут*. 2. ба шакли конус.

МАҲРУТШАКЛ *مخروط شکل* ба маҳрут монанд, шабеҳи конус.

МАҲСУМ *مخسوم* *гуфт.* шакли вайроншудаи маҳдум.

МАҲСУС *а.* *مخصوص* 1. хос, (*ба касе ё чизе*); ихти-

сосдода, мансуб ба як кас ё як чиз: **вагони махсус**, **дафтари махсус**, **курси махсуси такмили ихтисос**, **либоси махсус**, **хонаи махсус**. 2. ғайриодӣ, фарқкунанда: **аломати махсус**, **гӯштини махсус**, **даъвати махсус**, **оҳанги махсус**, **услуги махсус**, **ба забони махсус гап задан**. 3. хоссатан, алалхусус, махсусан; ба таври хос; **махсуси...** хоси..., вижаи...; сирф барои..., маҳз барои...; **махсус барои...** фақат барои..., маҳз барои...; **асбоби махсус** сози чудоғона, асбоби алоҳида; **диққати махсус** таваҷҷӯҳи хос, аҳамияти бештар: **диққати махсус додан**; **мактаби махсус** мактабе, ки аз рӯи нақшаву барномаи хос таълим медиҳад (*мас., маълумоти модарзод ё нобилиғони ҷиноят содиркардари*); **мактаби миёнаи махсус** омӯзишгоҳ ва ҳунаристон, ки ғайр аз маълумоти миёна ба хонандагон дар соҳае ихтисос медиҳад (*мас., ҳунаристони сохтмон, омӯзишгоҳи тиббӣ ва ғ.*); **мактабҳои олии ва миёнаи махсуси ҷумҳурӣ**; **муҳбири махсус** рӯзноманигори расмие, ки аз маҳалҳо хабару мақолаҳо навишта мефиристад; **нашри махсус** хабар ё намоиши ғаврие, ки аз радио ва телевизион берун аз барнома паҳн мешавад; **одамони махсус** ашхоси хосе, ки ба коре алоқа ё огоҳӣ доранд; **роҳи махсус** роҳи чудоғона, роҳи алоҳида; **супориши махсус** вазифаи ғайриодӣ; амри муҳими чудоғона; **табиби махсуси** худ табиби хоси худ; табиби хусусӣ; **эҳтироми махсус** иззату иқдоми хос; хурмати бештар; **махсус будан** хос будан, вижаи касе ё коре будан; мансуб будан.

МАХСУСАН *а.* مخصوصاً хусусан, ба хусус, бавижа, хосатан.

МАХСУСГАРДОНИДА مخصوص گردانیده ба як соҳаи муайян ихтисос шуда ё вобаста шуда: **корхонаи махсусгардонидани**.

МАХСУСГАРДОНӢ مخصوص گردانى ба соҳаи муайяне махсус гардонидан (*мас., истеҳсолро*).

МАХСУСИЯТ مخصوصیت чихати хос, хусусият.

МАХТУМ *а.* مختوم *кит.* 1. мӯҳршуда, сарбаста, кулфзада. 2. хотимаёфта ба поён расида.

МАХУФ *а.* مخوف хавфнок, бимнок, тарсовар, хатарнок: **роҳи махуф**.

МАҲФИЁНА *а.* مخفيانه 1. махфӣ, пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **тафтиши махфиёна**, **таъкиби махфиёна**, **ҳаракати махфиёна**. 2. ба таври

махфӣ, ба таври пинҳону рустӣ, дар хуфя: **махфиёна нигоҳ кардан**, **махфиёна рафтумад кардан**.

МАҲФӢ مخفي 1. пинҳон, пӯшида, руст, ғайри-ошкоро; **ба таври махфӣ** махфиёна, пинҳонӣ, ниҳонӣ, хуфя; **махфӣ доштан** ниҳон доштан, пинҳон кардан; **махфӣ мондан** пинҳон мондан, пӯшида мондан, ошкор нашудан; **махфӣ нигоҳ доштан** пинҳон нигоҳ доштан, ошкор накардан, фош накардан. 2. пинҳонӣ, ниҳонӣ, рустӣ: **намояндаи махфӣ**, **анбори махфӣ**, **кори махфӣ**, **мулоқоти махфӣ**, **политсияи махфӣ**, **ҳуччати махфӣ**, **ҷамъияти махфӣ**; **матбуоти махфӣ** он чи пинҳонӣ чоп ва нашр карда мешавад; **сирри махфӣ** сирру асрори ниҳоят пӯшида; **рози ниҳон**; **супориши махфӣ** супориши пинҳонӣ; **махфӣ мабод**, **ки...** пӯшида мабод, **ки...**, **ногуфта намонад**, **ки...**; **махфӣ нест**, **ки...** пӯшида нест, **ки...**, аз ҳеч кас пинҳон нест, **ки...**, ба ҳама маълум аст, **ки...**; **агар махфӣ набошад** агар сирри пинҳонӣ набошад.

МАҲ مه *муҳаффафи моҳ*; аз (дар) рӯи қасе маҳ дидан касеро одами ғавқулода нек, беҳамто ва ғ. пиндошта, шефтаи ӯ шудан; аз **демона мепурсӣ**, **ки маҳ чанд (аст)** (*мақ.*) дар мавриди аз шахси нодону бесалоҳият ҷавоби оқилона талаб кардан гуфта мешавад.

МАҲАҚ *а.* محك санге, ки тилло ё нуқраро ба он соида, сара ё носара будани он ва ё иёри онҳоро муайян мекунад: **санги маҳақ**; **маҳақ задан** ба воситаи маҳақ муайян кардани сараву носара будани тилову нуқра.

МАҲАЛ(Л) *а.* محل 1. ҷой, макон: **маҳалли зист**, **маҳалли истиқомат**, **маҳалли иҷрои қатл**; мавзеъ ва навоҳии дар атрофи маркази маъмури воқеъшуда; музофот. 2. вақт, ҳангом; **се маҳал хӯрок** се вақт хӯрок (*яъне*, субҳона, хӯроки нисфирузӣ ва шом); **як маҳал** як вақт; ногоҳ. 3. маврид, мавзеъ: **маҳалли баҳс қарор додан**, **маҳалли шубҳа шудан**.

МАҲАЛБОЗ محل باز *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛБОЗӢ محل بازى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲАЛГАРО محل گرا он ки манфиатҳои маҳаллӣ ва гурӯҳи хурди ҳаммаҳалҳои хешро аз манфиатҳои умумӣ бартар медонад ва аз манфиатҳои маҳаллӣ хеш ба ҳар роҳу васила химоят мекунад.

МАҲАЛГАРОӢ محل گرايى бар хилоф ва ба зарари манфиати миллӣ фақат манфиати маҳдуди маҳалли худноҳия, шаҳр ё вилояти худро муқаддам шумурдан ва ҳаммаҳалҳоро дар атрофи худ чамъ карда ба кор гумоштан, маҳалпарастӣ.

МАҲАЛДОН محل دان он ки мавқеъ ва маҳалро хуб медонад, мавқеъшинос.

МАҲАЛЛА *a.* محله қитъае аз шаҳр, ки аз чанд кӯча иборат аст, гузар, кӯй; $\diamond$ аз ҳафтад маҳаллаи касе ё чизе безор шудан тамоман безор шудан аз касе ё чизе; ақлаш ба маҳалла кифоя мекунад хеле боақл аст.

МАҲАЛЛАТӢ محلتى 1. мансуб ба Маҳалла ном гузаре дар шаҳри Самарқанд, ки мардумонашон ба содагӣ ва зарофатгӯӣ ном баровардаанд. 2. маҷ. одами содалавҳ.

МАҲАЛЛИДӢ محلى دوخت дар маҳалли муайян дӯхташуда: кафши маҳаллидӯхт.

МАҲАЛЛӢ محلى 1. мансуб ба маҳал, мансуб ба ягон мавзеи муайян; дар ҳудуди марзу буми муайян амалкунада ё нуфуздошта: лаҳҷаи маҳаллӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, ҳукумати маҳаллӣ; вақти маҳаллӣ вақти хоси минтақаи ҷуғрофӣ ё ягон навоҳии муайян. 2. зоида ё пайдошуда дар маҳалли маълум, таҳҷой, тағҷой; ҷойдорӣ: аҳолии маҳаллӣ, духтарони маҳаллӣ, кадрҳои маҳаллӣ, мардуми маҳаллӣ, тоҷики маҳаллӣ.

МАҲАЛПАРАСТ محل پرست *ниг.* маҳалгаро.

МАҲАЛПАРАСТӢ محل پرستى *ниг.* маҳалгароӣ.

МАҲБАС *a.* محبس ҳабсхона, ҷои нигоҳдории маҳбусон.

МАҲБАСӢ محبسى *ниг.* маҳбус.

МАҲБУБ *a.* محبوب дӯстдошта, муҳаббат баста, он ки касе ӯро дӯст медорад: ватани маҳбуб, модари маҳбуб, фарзанди маҳбуб; маҳбуби халқ шудан, ба дидори маҳбуби худ расидан.

МАҲБУБА *a.* محبوبه муаннаси маҳбуб; зане, ки марде ӯро дӯст медорад, маъшуқа: маҳбубаи нозанин, маҳбубаи соҳибчамол, маҳбубаи ҷон.

МАҲБУБИЯТ *a.* محبوبيت маҳбуб будан, мавриди муҳаббат қарор гирифтан; маҳбубият пайдо кардан маъруфу машҳур шудан (*дар байни мардум*).

МАҲБУС *a.* محبوس ҳабсшуда, ба ҳабс афтада, бандӣ: маҳбуси сиёсӣ; маҳбус будан дар ҳабс будан; бандӣ будан; маҳбус кардан ҳабс кардан; маҳбус шудан ҳабс карда шудан.

МАҲБУСӢ محبوسى маҳбус будан, дар ҳабс будан.

МАҲБУСХОНА محبوس خانه *ниг.* ҳабсхона.

МАҲВ *a.* محو 1. қит. сутурдан, пок кардан, сутурдани нақш ё хате аз коғаз, девор *ва ғ.* 2. несту нобуд кардан: маҳви душман, маҳви лашкар; маҳви бесаводӣ нест кардани бесаводии саросарӣ; мактаби маҳви бесаводӣ гурӯҳхое, ки барои дар муддати кӯтоҳ саводнок кардани аҳоли дар солҳои бистуму сиюми асри гузашта ташкил дода буданд. 3. маҷ. ҳайронии аз ҳад зиёд аз ягон чизи зебо ва таъҷубовар; шефта, мафтун; маҳву мот аз шиддати ҳайрат гарангшуда, саҳт дар ҳайрат монда, моту мабхут: маҳву мот будан, маҳву мот кардан, маҳву мот шудан; маҳв кардан несту нобуд кардан, аз байн бурдан; маҳв шудан нест шудан, аз байн рафтан; маҳви чизе будан ғарқи чизе будан; дода шудан ба коре; маҳви чизе кардан ба чизе шефта кардан, мафтунӣ чизе кардан; маҳви чизе шудан мафтуну шефтаи чизе шудан.

МАҲВАШ مهوش 1. монанд ба моҳ, моҳмонанд, моҳосо. 2. маҷ. хушрӯй, зебо.

МАҲД *a.* مهد 1. гаҳвора. 2. маҷ. ҷои нашъунамои аввалаи чизе: маҳди тамаддун.

МАҲДУД *a.* محدود 1. он чи ҳадду ниҳоят дорад; он чи ба он ҳад таъйин карда бошанд: вақти маҳдуд. 2. маҷ. кам, андак, начандон зиёд; одами маҳдуд шахси доираи назар ва маълумоташ танг; маҳдуд шудан ҳадду ҳудуд гузоштан; қаноат кардан, иктифо кардан.

МАҲДУДА *a.* محدوده 1. муаннаси маҳдуд. 2. он чи атрофаш ихота шудааст.

МАҲДУДИХТИСОС محدود اختصاص соҳаи ихтисосаш танг, ихтисоси ба як самт равоншуда.

МАҲДУДИЯТ *a.* محدوديت 1. ҳад доштан; ҳад гузошта шудан. 2. тангии доираи дониш ва ҷаҳонбинӣ: маҳдудияти ғоявӣ, маҳдудияти синфӣ, маҳдудияти таърихӣ.

МАҲДУДКУНАДА محدود کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз маҳдуд кардан; он чи ки ба чизи дигар ҳад гузошта метавонад.

МАҲДУДКУНӢ محدودکنى 1. чудо сохтани чое бо худуд ва марз аз чоҳои дигар. 2. ба ягон хуқуқ ё рафтор ҳад гузоштан; доираи озодии касеро танг кардан.

МАҲДУДНАЗАРӢ محدودنظري тангназарӣ, кӯтоҳназарӣ, дурандеш набудан.

МАҲЗ а. محض 1. чизи холис, чизе, ки бо чизҳои дигар омехтагӣ надорад. 2. фақат, сирф; **махзи...** фақат барои...; ба хотири..., аз барои...; **махзи саҳо** айни саҳо; асли ҳимматбаландӣ; **махз барои...** фақат барои...; аз барои...; **...и маҳз** тамоман, сирф, ба кулӣ: **дурӯғи маҳз, тӯҳмати маҳз, хатои маҳз; ба маҳзи дидан** дидан ҳамон, дидан замон, ба мучарради дидан.

МАҲЗАР а. محضر кит. 1. ҷои ҳозир шудан, хузургоҳ; даргоҳ. 2. кӯн. чое, ки санад ва хуччатҳои расмӣ навишта мешуд. 3. таър. хуччате, ки дар ҳузури қозӣ тартиб дода шуда, расмият пайдо мекард, хуччати расмӣ; санад; **махзари дафъӣ** хуччате, ки барои раҳди даъво тартиб дода мешуд.

МАҲЗУН а. محزون андӯҳгин, ҳазин, ғамнок; **чашмони маҳзун, чехраи маҳзун; маҳзуну ғамгин будан, маҳзун шудан: садои маҳзун** овози ҳазинона.

МАҲЗУНӢ а. محزونى ғамгинӣ, андӯҳгинона; **нигоҳи маҳзунона, суруди маҳзунона, оҳанги маҳзунона,**

МАҲЗУНОНА محزونانه ҳузнангез, ҳузновар, андӯҳгинӣ.

МАҲЗУР а. محذور кит. 1. чизе, ки аз он ҳазар мекунад ва меҳаросанд. 2. манъ кардашуда, мамнӯъ.

МАҲИЛ а. مهيل кит. ҷои ҳавлангез, ҷои хавфнок.

МАҲИН I مهين 1. нозук; борик, муқоб. **ғафс: риштаи маҳин.** 2. нарм, мулоим, нафис, муқоб. **дағал, дурушт: докаи маҳин, пашми маҳин.** 3. реза, майда; **борони маҳин** борони реза-реза, резаборон; **дандони маҳин** дандони майда; **реги маҳин; дуди маҳин** дуди тунук; **лабони маҳин** лабҳои борики нозук; **овози маҳин** овози пасту форам, садои мулоим; **маҳин кардан (кулӯхро)** кулӯхро майда-майда карда заминро барои кишт тайёр кардан; **маҳин мавҷ задан** оҳиста мавҷ задан.

МАҲИН II مهين кит. моҳмонанд, маҳосо.

МАҲИН III а. مهين кит. хору залил, беқадр.

МАҲИННАХ مهين نخ дорои риштаи нозук; нахи нағз ғоздиҳанда: **пахтаи маҳиннах.**

МАҲИНПАШМ مهين پشم гӯсфанд ва бузе, ки пашми нарму нозук дорад.

МАҲКАМ а. محکم 1. саҳт: **махкам бастан** (миёнро), **махкам гирифтани аз** (банди дастӣ касе), **махкам доштан чизеро, маҳкам зарба додан, маҳкам нигоҳ доштан, маҳкам часпидан ба чизе, муштро ба сари касе маҳкам задан, чашро маҳкам пӯшидан.** 2. устувор, қавӣ: **азми маҳкам, иродаи маҳкам.** 3. баста, пӯшида; **лифофаи маҳкам** лифофаи баста (бознашуда); **матои маҳкам** матои доштнок, порчаи бадошт; **панҷаи маҳкам** панҷаи пуркувват, панҷаи қавӣ; **тахкурсии маҳкам** пойдевори мустаҳкам; **махкам кардан** а) мустаҳкам кардан, пуркувват кардан; б) бастан, пӯшидан; пӯшондан: **дарро маҳкам кардан; в)** касеро дар банд кардан; **дар маҳкам будан** дар (бо галақа ё занҷир) баста будан, дар қулф будан; **махкам шудан тарзи мафъули маҳкам кардан.**

МАҲКАМА а. محکمه кӯн. 1. ҷое, ки ҳукм бароварда мешавад; ҷои ҳукмбарории қозӣ; **ба маҳкама кашидан** барои муҳокимаи даъво (мурофия) ба маҳкама овардан. 2. кит. девон, идораи давлатӣ: **махкамаи қушбегӣ, маҳкамаи ҳоким.**

МАҲКАМАӢ محكمى 1. саҳтӣ; мустаҳкамӣ. 2. устуворӣ, маҳкам будан.

МАҲКАМШАВӢ محکمشوى 1. исми амал аз **махкам шудан.** 2. истехком ёфтани. 3. гуфт. баста шудан.

МАҲКАМИРОДА محکم اراده бо азму иродаи қавӣ, қабирирода, матинирода.

МАҲКАМЭЪТИҚОД محکم اعتقاد эътиқодаш қабию комил, саҳт мӯътақид.

МАҲКУМ а. محكوم 1. он ки дар ҳаққи ӯ ҳукми ҷазо содир шудааст, бо ҳукм айбдоршуда, маҳкуми дор шудан, ба ҳабси абадӣ маҳкум гаштан, ба эъдом (ба ҷазои олий) маҳкум кардан. 2. маҷ. мутеъ, фармонбардор; **махкум кардан** а) ҳукми ҷазо баровардан дар ҳаққи касе; б) маҷ. маъқул нашумурдан, мавриди сарзанишу мазаммат қарор додан; **ба коре**

(чизе) **МАҲКУМ БУДАН** киноя аз ночор будан ба ичрои коре; ногузир будан барои дучор шудан ба чизе.

МАҲКУМИЯТ *a.* محكوميت 1. маҳкум будан ба чазое. 2. *мач.* маҳкумӣ ба ҳалокат, ногузир будани омадани бадбахти ба сар.

МАҲКУМӢ محكومى *ниг.* маҳкумият 1.

МАҲКУМШУДА محكوم شده *сифати феъли* замони гузаита аз **маҳкум шудан**; ҳукми чазо гирифта, гунаҳкоршуда.

МАҲЛ *a.* مهل *кит.* 1. оҳистагӣ, таъхир (*дар коре*). 2. мӯҳлат, муддат, фурсат.

МАҲЛАК *a.* مهلك *ниг.* маҳлака.

МАҲЛАКА *a.* مهلكه 1. чои ҳалокат, чои хавфнок, вартаи ҳалокат. 2. ҳалокат, хатар; **дар маҳлака мондан** ба чои хатарнок афтодан; дар хавфу хатар будан.

МАҲЛИҚО مهلقا моҳсурат, моҳчеҳра, зебову хушрӯй, моҳрӯй.

МАҲЛУЛ *a.* محلول 1. ҳалшуда, обшуда: **маҳлули маргимуш**. 2. *хим.* моее, ки аз омезиш ва ҳал шудани ягон моддаи сахт, обакӣ ё газӣ дар моее пайдо шудааст.

МАҲМАДДОНО محمدانا *гуфт.* он ки худро бисёр доно ҳисоб мекунад, худдонам; донотарош; ҳамадон (*беитар дар сифати қӯдакони нав забонбароварда меояд*).

МАҲМАДДОНОӢ محمدانائى маҳмаддоно будан; донотарошӣ, худдонамӣ; **маҳмаддоноӣ кардан** доноӣ кардан (*-и одатан хурдсолон*).

МАҲМАНЗАР مه منظر моҳсурат, моҳчеҳра, хушрӯй.

МАҲМЕЗ مهميز оҳани маҳсус дар пошнаи мӯзаи саворон барои хала карда тезондани рафтори асп; **маҳмез задан** бо пошнаи маҳмездор аспро зада давондан.

МАҲМИЛ *a.* محمل қачова, сандуқи болокушодае, ки дутои онро ба ду тарафи асп ё шутур баста, дар он нишаста сафар мекарданд, аморӣ, ҳавдач.

МАҲМИЛКАШ محمل كش қачовақаш, шутури кашандаи маҳмил.

МАҲМУД *a.* محمود ҳамдшуда, ситудашуда, ситоишшуда.

МАҲМУЛ *a.* محمول 1. *кит.* ҳамлшуда, бор шуда; бори бардошта. 2. *кит.* гумон шуда, пиндошта. 3. боб, созгор, муносиб; **чоӣ маҳмул** чоӣ муносиб.

МАҲОБАТ *a.* مهابت 1. ҳайбатнокӣ, бузургворӣ, тамкину виқор, салобат. 2. тарс; даҳшатнокӣ.

МАҲОБАТНОК مهابت ناک 1. босалобат, бошукӯху виқор. 2. ҳавлангез, даҳшатнок.

МАҲОЛ *a.* محال (*аслаи муҳол*) ношуданӣ, номумкин, имконнопазир; **амри маҳол**, кори ношуданӣ, кори шуданаш номумкин; хаёли хом; орзуи амалӣ ношуданӣ; **тарки одат – амри маҳол** (*мақ.*).

МАҲОР//МИҲОР مهار чӯби хурде, ки аз ду сӯрохи бинии шутур гузаронида танобро ба он мебанданд; афсор, лаҷом, инон; **маҳор кардан** а) маҳор бастан; б) *мач.* лаҷом задан, тахир кардан.

МАҲОРАТ *a.* مهارت 1. моҳирӣ, устодӣ, устогӣ, ҳунармандӣ; забардастӣ (*дар кор*): **маҳорати баланд**, **маҳорати зиёд**, **маҳорати калон**, **маҳорати тамом ё том**, **маҳорати фавқулода**, **маҳорат нишон додан**, **маҳорат пайдо кардан**. 2. қобилият, лаёқат: **маҳорати ҳунарпешагӣ** ҳунару санъати ҳунарпешагӣ; силсилаи фанҳои марбут ба ихтисоси ҳунарпешаҳо; **маҳорати нависандагӣ** лаёқат ва истеъдоди нависандагӣ; **маҳорати сарояндагӣ** маҳорат ва қобилият дар сурудан; **бо маҳорат** моҳирона, устодона.

МАҲОРАТНОКӢ مهارت ناکي 1. устой; кордонӣ; чобукӣ ва забардастӣ (*дар кор*). 2. қобилиятнокӣ.

МАҲОРИМ *a.* محارم *ч.* маҳрам.

МАҲОСИН *a.* محاسن 1. *ч.* хусн. 2. *мач.* риш.

МАҲОФИЛ *a.* محافل *ч.* маҳфил:

МАҲПАЙКАР مه پيکار *ниг.* моҳпайкар.

МАҲПАРАСТ مه پرست *ниг.* моҳпараст.

МАҲПОРА//МОҲПОРА مه پاره||ماه پاره зебо, хушрӯй.

МАҲР *a.* مهر *д.* мувофиқи қонуни шариати ислом пули нақд ё мола ашъе, ки ҳангоми ақди никоҳ ба зиммаи домод гузошта мешавад, домод ё онро ба падару модари арӯс мепар-

- дозад ё дар сурати мурдан ё занашро талок додани вай ба занаш пардохта мешавад, кобин, қалин.
- МАҲРАМ** *a.* محرم 1. хеши аз ҳама наздики зан аз мардон, ки аз $\bar{u}$ $\bar{r}\bar{u}$ намепошонад; хеши наздики, ки бо вай никоҳ раво нест; **махрами тан** зану шавҳар нисбат ба ҳамдигар. 2. ҳамроз, мӯнис, ҳамдам; дӯсти наздик; **махрами роз** он ки сирру асрори худро ба вай гуфтан мумкин аст, дӯсти роздон, ҳамроз. 3. *таър.* яке аз амалҳои дарбории даврони амирӣ. 4. *ниг.* **махрамбаҷа** ва **махрампеша**.
- МАҲРАМБАЧА** محرم بچه *кҳн.* пешхизмат, шогирдпеша (*дар назди қозӣ ё амалдор*).
- МАҲРАМӢ** محرمى 1. махрам будан; наздик ва худӣ будан. 2. кор ва вазифаи махрам (3,4).
- МАҲРАМОНА** محرمانه 1. ба тарзе, ки одами бегона (номахрам) нашунавад ва набинад: **махрамона гуфтугӯ кардан**. 2. пинҳонӣ, махфӣ: **сӯҳбати махрамона**.
- МАҲРАМПЕША** محرم پيشه *кҳн.* он ки вазифа ва кораш махрамӣ будааст (*дар хизмати дарбор ё маҳкамаи миришаб ва ғ.*); *муқ.* **махрам** (3,4).
- МАҲРАМЯСАВУЛ** محرم يسول *таър.* яке аз мансабҳои дарборӣ дар аморати Бухоро, ки соҳибони ин мансаб аз зердастони удайчӣ – вазири ташрифот ҳисоб мешуданд.
- МАҲРОНА** مهراڻه *d.* *кҳн.* ашё ва пуле, ки ба тариқи маҳр аз тарафи домод дода мешавад; чиҳози арӯс.
- МАҲРУМ** *a.* محروم аз чизе бебаҳраю бенасибмонда, бебаҳра: **аз иштирок дар намоиш маҳрум будан**, **аз мутолиаи китобҳо маҳрум мондан**; **маҳрум кардан** аз ягон чиз бенасиб гардонидан; чизеро надода, рабуда истифодаи онро номумкин сохтан; **аз ҳуқуқ маҳрум кардан** аз озодӣ маҳрум кардан, маҳқум кардан ба ҳабс; **аз ҳуқуқи коре ё чизе маҳрум кардан** ҳуқ. ҳуқуқи ба чизе (*мас., иштирок дар интиҳобот, машғул шудан ба коре ва ғ.*) доштаи касеро аз вай гирифтани; **аз озодӣ маҳрум кардан** ҳуқ. маҳқум ба ҳабс кардан; **аз чизе маҳрум шудан** а) бенасиб мондан аз чизе; б) *мач.* чудо шудан аз чизе, аз даст додан чизеро.
- МАҲРУМИЯТ** *a.* محروميت 1. маҳрумӣ, маҳрум будан. 2. *мач.* тангдастӣ, тангайшӣ; мӯҳтоҷӣ.
- МАҲРУМӢ** محرومى *ниг.* **маҳрумият**.
- МАҲРУС** *a.* محروس *кит.* ҳироятшуда, нигоҳ дошташуда, маҳфуз.
- МАҲРУХ** مهروخ *ниг.* **моҳрух**.
- МАҲРӮ** مهرو *ниг.* **моҳрӯ(ӣ)**.
- МАҲСӢ** محسى *гуфт.* **шақли вайронишудаи масҳӣ; ниг.** **масҳӣ**.
- МАҲСУБ** *a.* محسوب ҳисобшуда, шумурда; **маҳсуб шудан** ба шумори чизе даромадан, ҳисоб карда шудан.
- МАҲСУЛ** *a.* محصول 1. ҳосилшуда, ҳосил; ҳосили кишт; ҳосили кор, он чи ки аз коре (чизе) ба даст меояд: **маҳсули деҳқон**, **маҳсул кам шудан**, **маҳсули фаровон рӯёнидан**. 2. натиҷа, самара; **маҳсули даст** ҳосили кору касб; натиҷаи меҳнат; **маҳсули кор** чизи истеҳсолкарда; ҳосили кор, самараи меҳнат; **маҳсули сафар** натиҷаи мусофират; **маҳсули хаёлот** аз хаёл бофта, маҳсули тафаккур; **маҳсули хунар** самараи касбу кор.
- МАҲСУЛНОКӢ** محصول ناکى қобилияти тайёр карда баровардани миқдори муайяни маҳсулот, сермаҳсул будан; **маҳсулнокии кишоварзӣ** самараи зиёд додани кори кишоварзӣ.
- МАҲСУЛОТ** *a.* محصولات *ч.* **маҳсул**; ҳосили кори корхона ё хоҷагӣ; маҷмӯи чизҳои истеҳсолшаванда; **маҳсулоти корхонаҳои хунармандӣ**, **маҳсулоти озуқавӣ**, **маҳсулоти саноатӣ**, **маҳсулоти чорводорӣ**, **мубодилаи маҳсулот**, **маҳсулот супоридан**.
- МАҲСУЛОТБОРАӢ** محصولات برارى *исми амал* аз маҳсулот баровардан; истеҳсоли саноатии молҳо (маҳсулот).
- МАҲСУЛОТСУПОӢ** محصولات سپارى *исми амал* аз маҳсулот супоридан; маҳсулоти тайёршударо ба ҷойҳои муқарраршуда супоридани (фурӯхтани) хоҷагиҳои деҳқонӣ.
- МАҲСУР** *a.* محصور *кит.* 1. дар ҳисоршуда, ба атрофаш девор кашидашуда. 2. ба ихотаафтада, дар ихотамонда; муҳосирашуда.
- МАҲСУС** *a.* محسوس он чи ҳастии он ҳис карда мешавад, ҳисшаванда, эҳсосшаванда.
- МАҲТАЛЪАТ** مه طلعت *ниг.* **моҳталъат**.

МАҲТОБ مهتاب 1. тобиши моҳ, партави моҳ. 2. Моҳ, Қамар; **шаби маҳтоб** шаби осмонаш

софест, ки моҳ ҳама чоро равшан мекунад, шаби маҳтобӣ, маҳтобшаб: **шаб маҳтоб шудан** шаби маҳтоб шудан, аз партави моҳ равшан шудани шаб; **мо дузд шудему шаб маҳтоб** (мақ.).

МАҲТОБӢ مهتابى 1. мансуб ба маҳтоб; аз партави моҳ равшаншуда: **шаби маҳтобӣ**. 2. дар оташбозӣ як навъ мушак аст, ки дар вақти оташ гирондан шӯълаи сафед медиҳад; **чароғи маҳтобӣ** як навъ чароғ аст, ки равшани бисёр сафед медиҳад. 3. сафедранг, сафедчатоб. 4. як навъ зардолуи тунукпӯсти зарди сафедчатоб аст, ки асосан барои тархӯрӣ истифода меравад: **зардолуи маҳтобӣ**.

МАҲТОБШАБ مهتاب شب шаби маҳтобӣ, шабе, ки маҳтоб бо нурҳои худ ҳама чоро равшан месозад.

МАҲФИЛ a. محفل 1. чамъомад; чамъомади дӯстон; маҷлиси базм. 2. гурӯҳи одамон, ки барои аз рӯи шавқу ҳавас машғул шудан бо касбу ҳунар ё шугла дар вақти холиашон дар як ҷо чамъ омадаанд: **маҳфили адабӣ**, **маҳфили ҳаваскорони санъат**, **маҳфили олимони ҷавон**.

МАҲФИЛОРО محفل آرا *ниг.* маҷлисоро.

МАҲФУЗ a. محفوظ 1. ҳифзшуда, дарёддошта, азбаршуда. 2. нигоҳдошта, эмин (*мас.*, аз *вайронӣ*); **маҳфуз доштан** бегазанд ҳифз кардан, эмин нигоҳ доштан; **маҳфуз мондан** ҳифз карда шудан, нобуд нашуда боқӣ мондан.

МАҲҶАБИН مهجيبин мохрӯй, маҳлиқо, хушрӯй (*сифати занон*).

МАҲҶУБ a. محبوب 1. ҳиҷобдор, дар парда, паси пардабуда; пӯшида. 2. *мач.* шармгин, боҳаё.

МАҲҶУР a. مهجور дар ҳаҷр буда, дурафтода, ҷудомонда (*аз ёру диёр*): **ёри маҳҷур**, **ошики маҳҷур**.

МАҲҶУРӢ مهجورى маҳҷур будан, ҷудой, дурӣ, ҳичрон, фирок.

МАҲШАР a. محشر 1. ҳашроғ, ҷои чамъомади халқ, ҷои чамъомади одами зиёд. 2. д. май-

дони қиёмат; қиёмат, растохез; **рӯзи маҳшар** рӯзи қиёмат, арасот; **маҳшар барпо кардан** шӯру ғавғо андохтан, ҷангу ҷидол кардан.

МАҶАҚ محقق *гуфт.* зеркарда, пахшшуда; пачақ; ғичимшуда; **маҷақ кардан** а) зер (пахш) карда ё зада шакли аслии чизеро аз байн бурдан; б) пахш карда нобуд кардан; **маҷақ шудан** дар натиҷаи зер (пахш) кардан, зада ё фишурда шакли аслии худро гум кардани чизе.

МАҶАЛЛА a. مجله нашрияти даврагӣ, ки одатан моҳе як бор ба шакли китоби маҷмӯа ҷоп мешавад: **маҷаллаи ҳармоҳаи адабӣ**.

МАҶАРГ مچرگ *кит.* кори маҷбурии бемузд.

МАҶАС(С) a. مجلس 1. *кит.* маҳалли ламс, ҷои палмосидан. 2. ҷои набз дар банди даст.

МАҶБУЛ a. مجبول *кит.* ҷибиллигардида, фитрӣ, сириштӣ.

МАҶБУР a. مجبور 1. он ки бо зӯрӣ ба коре во-дошта шудааст, он ки ба ғайри ихтиёр кореро мекунад, водор; ноилоҷ, ночор. 2. *кит.*, *мач.* мутеъ, фармонбардор; **маҷбур кардан** во-доштан; зӯран кореро иҷро кунондан; **маҷбур шудан** ноилоҷ мондан, ночор мондан.

МАҶБУРАН a. مجبوراً маҷбуршуда, ночор, аз рӯи ноилоҷӣ, ба таври маҷбурий; зӯран, иҷборан.

МАҶБУРИЯТ a. مجبوريه 1. маҷбурий, маҷбур шудан. 2. он чи ба ҷо оварданаш ба зимма гирифта ё ба ўҳдаи касе гузошта шудааст; ўҳдадорӣ, вазифадор будан.

МАҶБУРӢ مجبوري 1. *мансуб ба маҷбур*; бо зӯрӣ водоршуда, иҷборӣ, муқоб. **ихтиёрӣ**, **кори маҷбурий**//**меҳнати маҷбурий** коре, ки одам ба иҷрои он водор аст (*мас.*, *бо ҳукми суд*); **маҷбурий кор кардан** бо ҷабру зӯрӣ кор кардан. 2. ҳатмӣ, зарурӣ: **андози маҷбурий**, **хизмати маҷбурии аскарӣ**; **ба таври маҷбурий** маҷбуран, зӯран, иҷборан.

МАҶД a. مجد *кит.* бузургӣ, бузургворӣ, шаъну шавкат.

МАҶЗУБ a. مجذوب *кит.* 1. ҷазбшуда, кашида. 2. шефта, девона, маҷнун. 3. маслаке дар тасаввуф, ки пайравони он риёзату машаққатро воситаи ба ҳақ расидан ҳисоб карда, ба зоҳир девонавор мегаштанд.

МАЧИД *a.* مجيد *kit.* бузург, бошаъну шараф; оликадр, баландмартаба.

МАЧЛИС *a.* مجلس 1. *kit.* маҳалли чаласа, чои чамъомад, чамъомадгоҳи одамон барои машварат, маслиҳат ё сӯҳбат дар бораи коре. 2. чамъ шуда нишастани чанд кас барои баррасию муҳокимаи чизе ё ҳалли масъалае; чамъомади расмӣ аъзои ягон созмон, чаласа: **мачлиси умумии кормандон, мачлиси фаъолони шаҳр, мачлиси ҳисоботию интихоботию иттифокҳои касаба, котибот ва раёсати мачлис, мачлис барпо кардан, мачлис гузарондан, мачлис даъват кардан, мачлисро кушодан ё пӯшидан (пӯшида эълон кардан); мачлиси ботантана ё тантанавӣ** чамъомади бошукӯҳ ба муносибати чашне ё зодрӯзи бузурге *ва г.*; **мачлиси машваратӣ** чамъомади роҳбарону кормандони ягон соҳа барои муҳокимаи масъалае (*музокира дар болои масъалае*); **мачлиси мурофия** чаласаи муҳокимаи судӣ; **аҳли мачлис** одамони дар мачлис ҳозирбуда. 3. мақоми олии қонунбарори кишвар, парламент: **Мачлиси Олӣ, Мачлиси Миллӣ, Мачлиси Намояндагон.** 4. чамъомади хешовандон, ҳаққу ҳамсояхо ва дӯстон барои гузаронидани ягон маросим, маърака: **мачлиси азо, мачлиси никоҳ, мачлиси хостгорӣ; мачлиси ёрон** шабинишнии ёрон, маҳфили дӯстон; **мачлиси зиёфат** меҳмондорӣ ва мачлиси айшу нӯш; **мачлиси подшоҳ** мачлиси қабули подшоҳ, мачлиси пазироии подшоҳ.

МАЧЛИСАФРҶЗ مجلس افروز *ниг.* мачлисоро.

МАЧЛИСБОЗӢ مجلس بازی *бисёр* ва *бе зарурат* мачлис (чаласа) барпо кардан.

МАЧЛИСГОҲ مجلس گاه *гуфт.* чое, ки мачлис (чаласа) гузаронида мешавад.

МАЧЛИСӢ مجلسى 1. *мансуб ба* мачлис; мавриди зарурати мачлис. 2. он ки дар мачлис ҳузур дорад; **мачлисиёни дарбор**

одамони ба мачлиси қабули дарбор ҳозиршуда, аҳли мачлиси қабули дарбор

МАЧЛИСҚИМОБ مجلس قصاب *гуфт.* он ки ба мачлису мачлисибозӣ нафрат дорад, он ки мачлисро бад мебинад.

МАЧЛИСНИШИН مجلس نشين *ширкаткунандаи* мачлис, аҳли мачлис, дар мачлис нишаста.

МАЧЛИСОРО مجلس آرا он ки бо лутфи сухан ё рафтори худ мачлисею маҳфилеро гарм месозад; маҳфилоро, сӯҳбаторо.

МАЧМАА *a.* مجمع *ниг.* мачмаъ.

МАЧМАЪ *a.* مجمع 1. чамъомадгоҳ, чои гирд омадан; чои ғуншавии чизҳо. 2. мачлис; маҳфил; чамъият; **Мачмаи умумӣ** номи яке аз мақомоти асосии Созмони Милали Муттаҳид.

МАЧМҶА *a.* مجموعه 1. гирдоварда; дафтгар ё китобе, ки дар он шеър, қисса ва маводи гуногун чамъ оварда шудааст: **мачмӯаи ашъор, мачмӯаи қонунҳо, мачмӯаи ҳикояҳо.**

МАЧМҶАН *a.* مجموعاً чамъан, ҳамагӣ.

МАЧМҶҶ *a.* مجموع 1. гирдомада, чамъшуда; гирдоварда. 2. чамъ; **мачмӯи...** ҳамаи...; **дар мачмӯ** мачмӯан, чамъан, ҳамагӣ.

МАЧНУН *a.* مجنون 1. девона, чиннӣ. 2. *мач.* ошиқи шайдо. 3. лақаби Қайс – қаҳрамони достони «Лайлӣ ва Мачнун», ошиқи Лайлӣ; **◇ беда мачнун** *ниг.* мачнунбед.

МАЧНУНБЕД مجنون بيد *бот.* навъе аз дарахти зебонамуди бед, ки шоҳаҳояш дарози овезон аст.

МАЧНУНВОР مجنون وار *чун* мачнун, монанди девонаҳо, девонавор.

МАЧОЗ *a.* مجاز 1. *kit.* ғайри ҳақиқат, зидди ҳақиқат. 2. *адш., зби.* калима ва иборае, ки дар ғайри маънии ҳақиқии худ кор фармудашуда ва он маънӣ аз ягон ҷиҳат ба маънии аслии калима монанд аст.

МАЧОЗАН *a.* مجازاً ба тариқи маҷоз, ба маънии ғайриаслӣ кор фармуда.

МАЧОЗӢ مجازى ғайриҳақиқӣ, ғайриаслӣ: **ишқи маҷозӣ; маънии маҷозӣ** маънии ба тариқи маҷоз кор фармудашуда, маънии ғайриаслӣ(-и калима ё ибора).

МАЧОЛ *a.* مجال 1. *kit.* чавлонгоҳ, майдони чавлон. 2. қувват, қудрат, тобу тавон, мадор; **мачол доштан** қудрат доштан, қувват (мадор) доштан. 3. имкон; фурсат; **мачол додан;** имкон додан; фурсат додан ба коре.

МАЧОЛИС *a.* مجالس *ч.* мачлис.

МАЧОМЕЪ *a.* مجامع *ч.* мачмаъ.

МАЧОР مجار номи халқи асосии маскуни Цумхурии Маҷористон (Венгрия).

МАЧОРӢ مجارى мансуб ба маҷор; аз аҳли Маҷористон: **забони маҷорӣ**.

МАЧРО а. مجرا/مجرى 1. ҷои ҷараёни оби дарёву наҳрҳо, ҷараёнгоҳ. 2. самт; роҳи пешрафт: **маҷрои кор**.

МАЧРӢХ а. مجروح 1. ҷароҳатдор, захмдор, решдор, ярадор, захмӣ: **маҷрӯҳи саҳт, сарбози маҷрӯҳ, афтида маҷрӯҳ шудан, зада маҷрӯҳ кардан, сабук маҷрӯҳ шудан, маҷрӯҳи ҳарбӣ** он ки аснои иҷрои хизмати ҳарбӣ маъҷуб шудааст. 2. *маҷ.* дилреш, дилозурда, дилафгор.

МАЧРӢХӢ مجروحى маҷрӯҳ будан, ярадор будан, захмдор будан.

МАЧУС ю. محوس пайрави дини Зардушт; габр, оташпараст.

МАЧУСӢ محوسى 1. *мансуб ба маҷус*; пайрави дини Зардушт будан, оташпарастӣ. 2. *ниг.* **маҷус**.

МАЧХУЛ а. مجهول 1. донистанашуда, ношинохта, номаълум. 2. *риёз.* адади номаълум дар муодила. 3. *грам.* феъле, ки фоили он номаълум аст, феъли тарзи мафъулии бевосита (*мас., дида шуд, хонда шуд*); **вови маҷхул збш.** овози «ӯ» у-и дароз, ки талаффузи он барои арабҳо бегона буд.

МАЧҚОНАН а. مچاناً ба таври ройгон; **маҷқонӣ** муфт, бемузд.

МАЧҚОНӢ مچانى бе пардохти пул, ройгон, муфт, бепул.

МАШАҚҚАТ а. مشقت сахтӣ, душворӣ, ранҷ, азоб; заҳмат: **машаққати тоқатгудоз, машаққати ҷонфарсо, аз машаққат халос шудан, ба машаққатҳо тоб овардан; бо сад (ё ҳазор) машаққат бо сахтию азоби зиёд; бо заҳмати тоқатфарсо (азобу) машаққат кашидан // машаққат дидан** азобу укубатро аз саргузарондан, душвориро паси сар кардан.

МАШАҚҚАТНОК مشقتناк сахт, пурранҷ, азобовар: **кори машаққатнок**.

МАШАҚҚАТОВАР مشقت آور *ниг.* машаққатнок.

МАШВАРАТ а. مشورت гуфтугузор барои гирифтани фикру мулоҳизаи касе ё гурӯҳе дар бораи коре; маслиҳат; **ба машварати...** бо

маслиҳати...; **машварат додан** маслиҳат додан; **машварат кардан** бо касе гуфтугӯ карда фикру мулоҳизаи ӯро гирифтани дар бораи коре;

МАШВАРАТГОҲ مشورت گاه ҷой (хона, толор) барои гузарондани машварат.

МАШВАРАТӢ مشورتى мансуб ба машварат; **маҷлиси машваратӣ** *ниг.* маҷлис.

МАШВАРАТХОНА مشورت خانه хона, ҷой маҳсус барои маслиҳат ва машварат, машваратгоҳ.

МАШВАРАТЧӢ مشورتچى *гуфт.* мушовир; маслиҳатдиҳанда.

МАШҒАЛА а. مشغله 1. машғулият, қору бор. 2. ғалоғула, мағал, шӯру ғавғо, доду фарёд. 3. *гуфт.* ташвиши ҳаррӯзаи зиндагӣ.

МАШҒУЛ а. مشغول саргарми коре ё чизе, он ки бо коре банд аст; андармон, банд; **машғули сӯхбат** саргарми сӯхбат; **ба кори худ машғул** бо кори худ банд, саргарми кори худ; **машғул будан** саргарм (банд, андармон) будан бо коре: **машғули кор будан, машғули ношто будан, машғули бозӣ будан; машғул доштан** саргарм кардан, андармон (банд) кардан; диққати касеро ба қорҳои ғайримухим қалб кардан; **машғул кардан** бо коре саргарм (банд, андармон) кардан; машғул доштан; **машғул шудан** саргарм (банд, андармон) шудан бо коре (*хусусан фориғ аз кори асосӣ*); шугл варзидан, иҷро кардан қореро: **ба қорҳои илмӣ ва адабӣ машғул шудан, ба тамошои чизе машғул шудан; ба ҷой нӯшидан машғул шудан, ба шеърхонию шеърӣ машғул шудан.**

МАШҒУЛИЯТ а. مشغوليت 1. машғули, андармонӣ; банд будан бо коре. 2. қор, шугл. 3. дарс: **машғулияти семинарӣ, машғулияти факултативӣ, машғулият гузаронидан.**

МАШҒУЛӢ مشغولى машғул будан, банд будан; андармонӣ бо коре, саргарми коре будан; **машғули доштан** машғул будан; андармон будан; **машғули кардан (намудан)** машғул шудан.

МАШИБ а. مشيب *кит.* пир шудан, мӯсафед шудан; *пирӣ*; қуҳансолӣ.

МАШИМА а. مشيمه *кит., тиб.* ҳамроҳак, ҳамроҳ (*дар бачадони занон*).

МАШИЯТ *a.* مشيت *кит.* ирода, хост; хости Худо.

МАШИНА *англ.* ماشينه *ниг.* мошина.

МАШӢ *a.* ماشى *кит.* роҳ рафтани, роҳ гаштани, рафтор; **хати машӢ** роҳи пешгирифти, роҳи интихобкарда.

МАШК مشك *пӯсти* яклухт кандаю ошдода дӯхтаи гов ё гӯсфанд барои кашондани об, дӯғ *ва г.:* машки об.

МАШКОБ مشكاب *кҳн.* он ки бо машк об мекашонад, сакқо; **сар қозино пой машкоб** (*мақ.*) дар ҳаққи гурӯҳи одамоне гуфта мешавад, ки аз намояндагони табақаҳои ниҳоят гуногун иборат мебошанд.

МАШКОБӢ مشكابي *кҳн.* касби машкоб, обкашонӣ бо машк.

МАШКУК *a.* مشكوك *кит.* шаковарда, дар гумономада; шубҳанок; **машкук будан** дар гумон будан.

МАШКУФӢ//МАШКУФА مشكوفى//مشكوفه *кит.* ҳалвое, ки аз мағзи бодом ва шакар тайёр мешавад.

МАШҚ *a.* مشق 1. барои ба даст овардани малака ва маҳорат пай дар пай машғул шудан бо коре, тамрин, тайёрии пешакӣ. 2. ҳ. машғулият дар қисми ҳарбӣ; дарси тайёрии ҳарбӣ; **машқ додан** машғулияти тайёрии ҳарбӣ гузаронидан, машқ кунонидан; таълим додан; **машқи ҳарбӣ гузаронидан** гузаронидани амалиёти ҳарбии ба шароити ҷангӣ наздиқи қисму қӯшунҳо (*ҳамчун таълим*). 3. супориш дар китобҳои дарсӣ барои омӯзондан ва мустаҳкам кардани саводу дониши талабагон аз фанне. 4. *мус.* тайёрии пешакӣ дар навохтани созе ё дар сарояндагӣ; оҳанг; **машқи танбӯр** навохтани танбӯр, танбӯрнавозӣ; **машқи тарбияи бадан** маҷмӯи ҳаракатҳои махсуси аъзои бадан барои мустаҳкам кардани саломатӣ ва зиёд кардани қобилияти ҷисмонӣ, варзиши бадан; **машқ кардан** а) такрор ба такрор анҷом додани коре барои ёд гирифтани ва малака ҳосил кардан; б) тайёрии пешакии намоиш ё концерт (*қабл аз ба сахна гузоштан ё ба сахна баромадан*); тамрин кардан; **машқ кунондан** а) *тарзи бавоситаи машқ кардан*; б) *ниг.* **машқ додан**; **шеър машқ кардан** шеърҳои ва шеърнависӣ кардан барои ёд гирифтани.

МАШҚГОҲ مشق گاه *чоӣ* машқ, майдони машқ.

МАШҚДИДА مشق دیده *машққарда*, тамринкарда, тарбияи бадан ёфта: **варзишгари машқдида**.

МАШҚДИҲАНДА مشق دهنده *сифати феълии замони ҳозира аз машқ додан*; мураббӣ (*дар варзиши*).

МАШҚӢ مشقى *мансуб ба машқ*; **коғазӣ машқӣ** коғазӣ махсус барои ҳамчун мусаввада навиштани хат.

МАШҚҚАРДА مشق کرده *сифати феълии замони гузашта аз машқ кардан*.

МАШМАША مشمشه *гуфт.* ҷанҷол, хархаша, ҷангу ҷидол; **машмаша кардан** ҷангу ҷидол кардан, ҷанҷол кардан.

МАШМУМ *a.* مشموم *кит.* он чи бо қувваи шомма ҳис карда мешавад; чизҳои бӯидани; бӯидашаванда.

МАШОИХ *a.* مشايخ *ҷ.* шайх.

МАШОМ *a.* مشام 1. димоғ, бинӣ. 2. ҳисси бӯёӣ, қувваи шомма; **ба машом расидан** бо димоғ ҳис карда шудани бӯе.

МАШОҲИР *a.* مشاهير *ҷ.* машҳур; одамони машҳур.

МАШРАБ *a.* مشرب 1. *кит.* ҷои обхӯрӣ ва обгирӣ; ошомидангоҳ. 2. зарф барои нӯшидани об, шароб *ва г.* 3. *маҷ.* маслак, тариқат (*дар тасаввуф*).

МАШРАБА *a.* مشربه зарфи шишагӣ ё сафолӣ барои нигоҳ доштани моеот ва нӯшобаҳо; суроҳӣ.

МАШРИҚ *a.* مشرق 1. тарафи офтоббаро, самти тулуи Офтоб, шарқ, ховар. 2. *ниг.* **Машриқзамин**; **амири Машриқ** *таър.* лақаби подшоҳони Сомонӣ; $\diamond$ **гоҳ аз Машриқ** **гоҳ аз Мағриб** *гоҳ* ину *гоҳ* он, аз ҳар хусус, берибита, дарҳамбарҳам.

МАШРИҚЗАМИН مشرق زمين *мамлакатҳое, ки дар самти офтоббаро – Шарқ воқеанд.*

МАШРИҚӢ مشرقى 1. *мансуб ба оид ба машриқ.* 2. сокини Машриқзамин.

МАШРУБ *a.* مشروب *об*, шароб ва дигар моеъҳои нӯшидани, нӯшоба, май, шароб.

- МАШРУБОТ** مشروبات *ч.* машруб (беитар нӯшобаҳои алкоғоли).
- МАШРУБОТФУРҶШ** مشروباتفروش *фурӯ-*шандаи машрубот, майфурӯш.
- МАШРУБОТФУРҶШӢ** مشروباتفروشي *фурӯши* машрубот, майфурӯшӣ.
- МАШРУТ** *а.* مشروط шарткарда; чиз ё кори вобаста ба ягон шарт; **машрут бар ин ки...** ба шарте ки..., вобаста бар ин ки...
- МАШРУТА** *а.* مشروطه 1. муаннаси машрут. 2. с. ҳукумати мутлақаи маҳдуд бо қонуни парламентӣ (*пеи аз ҳама, конституция*); **инкилоби машрута** инкилобе, ки дар Эрон (1905–1911) машрутахоҳон бо талаби барпо кардани ҳукумати шоҳие, ки аз рӯи қонунҳои парламент (*пеи аз ҳама, қонуни асосӣ – конституция*) давлатро идора кунад, ба амал оварда буданд.
- МАШРУТАВӢ** مشروطوي مانسوب *ба машрута:* сохти машрутавӣ.
- МАШРУТАТАЛАБ** مشروطهطلب *ниг.* машрутахоҳ.
- МАШРУТАТАЛАБӢ** مشروطهطلبی *ниг.* машрутахоҳӣ.
- МАШРУТАХОҶ** مشروطهخواه тарафдори тарзи идораи машрутавӣ, толиби низоми конституционӣ.
- МАШРУТАХОҶӢ** مشروطهخواهی *сохтани тарзи* идораи машрутавӣ; талаби низоми конституционӣ.
- МАШРУТИЯТ** *а.* مشروطیت сохти машрутавӣ (*низоми конституционӣ*).
- МАШРҶХ** *а.* مشروح шарҳдода, эзоҳшуда; баёнёфта; шарҳ, эзоҳ; баёни муфассал; **машрӯх шудан** шарҳ додан; муфассал баён гаштан.
- МАШРҶБ** *а.* مشروع он чи шариат онро раво ва ҷоиз медонад, мувофиқ ба шариат.
- МАШТУТ** *а.* مشتوت торҳои танида, ки барои бофтан ба зағӯта печонда шудаанд.
- МАШҶАД** *а.* مشهد 1. *кит.* ҷои шаҳид шудан, ҷои кушта шудан. 2. *кит.* қабри одамони шаҳидшуда, қабристонҳои шаҳидон. 3. номи шаҳре дар Хуросони Эрон.
- МАШҶУД** *а.* مشهود *кит.* 1. дидашуда, муоинашуда. 2. ошкор, пайдо.
- шуда. 2. ошкор, пайдо.
- МАШҶУН** *а.* مشحون *кит.* пуркарда; пур, мамлу; **машҷун ба...** пур аз...
- МАШҶУР** *а.* مشهور шӯҳратёфта, номвар, номӣ, маъруф; овозадор, номдор, номбароварда (*ба некӣ ё ба бадӣ*): **ғазали машҷур, дузди машҷур, мақоли машҷур, оҳанги машҷур, шоири машҷури тоҷик, машҷури ҷаҳон шудан/дар ҷаҳон машҷур шудан, ба...** машҷур кардан, **бо номе ё лақабе машҷур шудан.**
- МАШШОИЯ** *а.* مشائيه *фалс.* ҷараёнест дар фалсафаи асрҳои миёна, ки аз назарияҳои Афлотун, Арасту, Киндӣ *ва диг.* сарчашма гирифта, дар ҳис инъикосёбии ашъ асоси назариявии ин ҷараён буд, перипатетизм.
- МАШШОҚ** *а.* مشاق 1. *кит.* бисёр машққунанда; бисёр машқу таълимдида. 2. навозандаи соҳҳои торӣ; навозанда.
- МАШШОҚӢ** مشاقی амал ва шугли машшоқ.
- МАШШОТА** *а.* مشاطه зане, ки мӯи арӯсонро оро медиҳад; ороишгар, шоназан.
- МАШШОӢ** *а.* مشاء *кит.* 1. одами тезрав, тезгард. 2. *фалс.* пайрави машшоия.
- МАШЪАЛ** *а.* مشعل чӯби дар сараш латтаҳои рағнолуд печондашуда, ки афрӯхта торикиро равшан мекунад; ҷароғ: **машъали тобон ё фурӯзон, нури машъал, шӯлаи машъал, машъал афрӯхтан ё даргирондан; истиора-тан:** машъали илму маърифат, машъали озодӣ, машъали раҳшони адолат.
- МАШЪАЛАФРҶЗ** مشعلافروز 1. он ки машъал меафрӯзад; даргиронандаи машъалу қандилҳо (*хусусан дар дарборҳои шоҳу амирон*). 2. *маҷ.* ташаббускор, пешдари дар коре.
- МАШЪАЛАФРҶЗӢ** مشعلافروزی *исми амал аз машъал афурӯхтан;* бо ҷароғҳои ранга оро додани кӯҷаву хиёбон ва биноҳо ба муносибати ягон ҷашн.
- МАШЪАЛБАР** مشعلبر *ниг.* машъалдор.
- МАШЪАЛДОР** مشعلدار он ки машъал дар даст дорад; он ки машъал дар даст пошопеш мееравад.
- МАШЪУМ** *а.* مشعوم номуборак, бадюмн; манҳус: **хабари машъум, ҳасми машъум.**
- МАШЪУФ** *а.* مشعوف *кит.* 1. шефта, мафтун. 2.

- шод, хурсанд: **машъуф ва масрур**.
- МАӢБАД(А)** *а.* (ه) معبد чои ибодат, ибодатхона, ибодатгоҳ.
- МАӢБАР(А)** *а.* (ه) معبر *кит.* чои убур, гузаргоҳ; чои муайяни киштигузари дарё, баҳр *ва ғ.*
- МАӢБУД** *а.* معبود *кит.* қобили парастииш; мӯчиби парастииш (*мас., Худо*).
- МАӢВО** *а.* مأوى//مأوا 1. паноҳгоҳ, маъман. 2. сарпаноҳ; бошишгоҳ, чойгоҳ, макон, чой, хона; *истиоратан:* **маъвои дил, маъвои умед; маъво гирифтан** чой гирифтан.
- МАӢВОГАӢ** مأواگه *ниг.* маъвогоҳ.
- МАӢВОГОӢ** مأواگاه *истиқоматгоҳ, бахшишгоҳ.*
- МАӢДАН** *а.* معدن 1. кон, чои филизот, санг *ва ғ.*, ки канда аз замин мебароранд. 2. моддаи химиявии ғайриорганикӣ, ки дар қишри Замин ба таври табиӣ (*дар шакли пайвастаҳо*) хобидааст, минерал. 3. пайвастаи табиӣ аз конҳо истихроҷшуда, ки дар корхонаҳои саноати маъдангудозӣ ва дигар унсурҳои химиявиро аз он чудо карда мегиранд; канданиҳо(-и фоиданок): **маъдани оҳан, кони маъдан, саноати маъдан**. 4. *мач.* сарчашма, маншаъ.
- МАӢДАНГУДОЗӢ** معدن گدازى амали об кардани (гудохтани) маъдан; корхонаи маъдангудозӣ.
- МАӢДАНДОР** معدن دار он қабати хок, ки маъдан дорад.
- МАӢДАНИЁТ** *а.* معدنيات *ҷ.* **маъдан:** канданиҳо, минералҳо.
- МАӢДАНИӢ** معدنى *мансуб ба маъдан;* маъдандор; **нуриҳои маъданӣ** моддаҳои химиявии серҳосилкунандаи хок, ки дар кишоварзӣ ҳамчун поруи сунъӣ истифода мебаранд; **обҳои маъданӣ** обҳои зеризаминӣ, ки дар таркиби худ ягон моддаи химиявӣ доранд.
- МАӢДАНКАН** معدن کن он ки дар кони маъдан кор мекунад, он ки ба истихроҷи маъдан машғул аст, конкан.
- МАӢДАНКАНИӢ** معدن کنى амалиёти канда баровардани маъданҳо, истихроҷи маъдан.
- МАӢДАНШИНОС** معدن شناس мутахассиси илми маъданшиносӣ.
- МАӢДАНШИНОСИӢ** معدن شناسى *илмест дар бораи маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ*
- раи маъданҳо – пайвастаҳои табиӣ химиявӣ.
- МАӢДУД** *а.* معدود 1. шумурда, ҳисобшуда. 2. ба теъдоди маҳдуд, кам, башумур.
- МАӢДУМ** *а.* معدوم *кит.* эъдомшуда, нестшуда, нобудгашта; **маъдум шудан** несту нобуд шудан.
- МАӢЗАРАТ** *а.* معذرت узрхоҳӣ; **маъзарат хостан** узр пурсидан, пӯзиш хостан.
- МАӢЗАРАТҲОӢИ** معذرت خواهى *исми амал аз маъзарат хостан; узр хостан.*
- МАӢЗУЛ** *а.* معزول азлшуда, барканоршуда (*аз мансаб*), аз кор сабуқдӯшшуда; **маъзул кардан** аз кор гирифтан, аз амалу мансаб дур кардан, сабуқдӯш кардан.
- МАӢЗУР** *а.* معذور 1. узрдошта, узрдор, он ки узри маъқул ва асоснок дорад; **маъзур доштан** узри касеро қабул кардан, узри касеро ба эътибор гирифтан; **узру маъзур гуфтан** бахшоиш хостан, афв пурсидан; **хайру маъзур кардан** хайрухуш кардан (гуфтан), худохофизӣ кардан; видоъ кардан.
- МАӢКУС** معكوس *кит.* баръаксшуда, чаппа шуда; мақлуб, нагунсор, вожгун, сарнагун.
- МАӢҚУЛ** *а.* معقول 1. он чи ба воситаи ақл дарк шудааст; аз рӯи ақл, оқилона. 2. писандидаи ақл; писандида; мақбул, хушоянд; хуб, нек; **гапи маъқул** сухани оқилона; гапи дуруст; **маслиҳати маъқул** маслиҳати дуруст; фикру мулоҳизаи қобили қабул: **маъқул афтодан** писанд омадан, хуш омадан; мавриди қабул воқеъ шудан; **маъқул будан (набудан)** писандида будан; мувофиқи майл ва табъ будан (набудан); **маъқул доништан // маъқул ёфтан** а) писандидан, пазируфтани; б) дуруст доништан, қобили қабул шумурдан; **маъқул кардан** а) дуруст доништан, хуб ҳисоб кардан, дуруст шумурдан; б) розӣ кунонидан, ба гап даровардан; **маъқул кунонидан тарзи бавоситан** маъқул кардан; қабул кунонидан; **маъқул омадан** писанд омадан, хуш омадан, маъқул шудан; **маъқул шудан** писандида шудан; писанд омадан, хуш омадан, мувофиқи табъи касе воқеъ шудан.
- МАӢЛУЛ** *а.* معلول *кит.* иллатдор, касал, бемор, маъюб.
- МАӢЛУМ** *а.* معلوم 1. доништа, шинохта; *муқоб.*

мачхул. 2. аён, ошкор; **гӯсолаи шуданӣ аз по-яш маълум** (*мақ.*); **ба мақсади маълум** бо мақсади муайян; **бо сабабҳои маълум** бо сабабҳои муайян; бо сабабҳои, ки ҳама ме-донанд; **маълум будан ба қасе** хабардор будан, бохабар будан; **маълум қардан** а) хабар додан, иттилоъ додан; б) зоҳир қардан, нишон додан; **маълум шудан (гаштан)** а) ошкор шудан, аён гаштан, равшан шудан (*у натиҷаи чизе, гузаштани вақт ва ғ.*); б) хабар ёфтан, огоҳ шудан; **нуфузи маълум доштан** таъсири муайян доштан, як андоза нуфуз доштан; **маълум аст, ки...** ошкор (аён, равшан) аст, ки..., хувайдост, ки..., **маълум мешавад, ки...**; ба хулосае омадан мумкин аст, ки...; **ин гапи маълум (аст)** ин гапест, ки ҳама медонанд, ин гапи машхур аст.

МАЪЛУМОТ *а. معلومات* **ҷ. маълум.** 1. маҷмӯи он чи ки оид ба чизе доништа шудааст. 2. хабарҳо доир ба чизе ё масъалае, иттилоот: **маълумоти дуруст, маълумоти махфӣ, маълумот гирифтани, маълумот додан, маълумот ғун қардан ё чамъ қардан, маълумотро аниқ қардан; маълумоти расмӣ** он чи расман маълум гардидааст, ахбори расмӣ; **ба маълумот гирифтани** бохабар будан аз масъалае; бо ҳуҷҷате шинос будани худро эълон қардан (*дар коргузорӣ*); **ба маълумоти қасе расондан** ба иттилои қасе расондан, расман хабар додан (*истилоҳи коргузори*).

МАЪЛУМОТДИӢ *маълумотҳои исми амал аз* **маълумот додан; маркази маълумотдиӢ** ҷои дастрас намудани ахбори лозима, маркази иттилоот.

МАЪЛУМОТДОР *маълумотдар* он ки дар бораи масъалае ахбори лозимаро медонад, соҳибхабар.

МАЪЛУМОТНОК *маълумотнак* бохабар, боиттилоъ; маълумотдор.

МАЪЛУМОТНОМА *маълумотнома* китоби дорои иттилооти гуногун дар ягон соҳаи илм, касбу шуғл *ва ғ.*: **маълумотномаи ронанда, маълумотномаи тиб; маълумотномаи телефон** китоби рақамҳои телефонҳои сокинон ва муассисаву идораҳои муайян, роҳнамои телефон.

МАЪМАН *а. مأمن* *кит.* ҷои амн; паноҳгоҳ.

МАЪМУЛ *I а. مأمول* *кит.* чизи умедкарда, чашмдошт; умед, орзу.

мдошт; умед, орзу.

МАЪМУЛ II а. معمول 1. дар амал ҷорӣ, таомулшуда, расму одатшуда; расм, одат. 2. роиҷ, мутадовил, мустаъмал; **луғати маъмул** калимае, ки қор фармуда мешавад; вожаи серистеъмол; **бар хилофи маъмул** бар хилофи он чи таомул шудааст; **маъмул будан** дар амал ҷорӣ будан; роиҷ будан, ривож доштан.

МАЪМУЛӢ *معمولي* **мансуб ба маъмул (II)**; дар амал қор фармудашаванда, расмшуда; одӣ, муқаррарӣ.

МАЪМУН *а. مأمون* *кит.* дар амон буда, эмин аз хавфу хатар.

МАЪМУР I а. مأمور амршуда, фармонгирифта. 2. он ки ба ӯ амр шудааст, то ягон қори давлатиро ба анҷом расонад; қорманди давлатӣ; вазифадоршуда, мутасаддӣ барои иҷрои қоре; амалдор, мансабдор: **маъмури давлатӣ, маъмури гумрук, маъмури меҳмонхона...**; **маъмур шудан (гардидан)** амр гирифтани барои иҷрои ягон қори давлатӣ; вазифадор шудан.

МАЪМУР II а. مأمور таъмиршуда, иморатшуда; обод, ободон: **деҳаи маъмуру обод.**

МАЪМУРИЯТ *а. مأموريت* 1. қорҳое, ки барои иҷро ба ягон маъмури давлатӣ ё ҳукумати супурда шудааст. 2. мақомоти иҷроия; роҳбарият: **маъмурияти қорҳона, маъмурияти мактаб, маъмурияти муассиса.**

МАЪМУРӢ I *مأموري* **мансуб ба оид ба маъмурият:** **бинои маъмури, маркази маъмури, шӯъбаи маъмури; тақсимои маъмури** ба воҳидҳои маъмурии марзӣ ҷудо қардани сарзамине; **қораи маъмури** қора (танбеҳ), ки ба амру фармони маъмурият (*у муассисаву қорҳона ва ғ.*) амалӣ мегардад (*мас., барои вайрон қардани интизоми меҳнатӣ*); **бо роҳи маъмури** бо амру фармони маъмурият, бо қораю тадбирҳои расмӣ.

МАЪМУРӢ II *معموري* ободӣ, ободонӣ.

МАЪНАВИЁТ *а. معنويات* ҳамаи он чи, ки ба олами рӯҳӣ ва ғоявию ахлоқӣ мансуб аст; олами ботинӣ; ҳаёти маънавӣ; арзишҳои маънавӣ.

МАЪНАВӢ *а. معنوي* 1. **марбут ба фаъолияти ақлонӣ.** 2. рӯҳӣ, муқоб. **моддӣ; азоби маънавӣ** азоби ботинӣ. 3. ахлоқӣ: **тарбияи маънавӣ,**

ягонагии маънавию сиёсӣ; симои маънави одобу ахлоқ ва хислати шахс; ҳавасмандгардонии моддӣ ва маънави бо мукофотҳои пулӣ ва унвонҳои фахрӣ тақдир кардан. 4. маънан, мазмунан: тарҷумаи маънавии матн мазмунан тарҷума шудани матн.

МАӢНАН *a.* معنأ 1. аз ҷиҳати маънави. 2. аз ҷиҳати маъно, аз рӯи мазмун.

МАӢНИДОД معنيداد маънии гапе ё масъалаеро кушода додан, шарҳ, тафсир; маънидод кардан шарҳу эзоҳ додан: ғалат ё нодуруст маънидод кардан.

МАӢНИДОР معنيدار 1. дорои маънӣ; дорои мазмун ва мафҳуми муайян. 2. он чи дар зимн матлабе ё таассуротеро фаҳмонда метавонад: нигоҳи маънидор, табассуми маънидор; маънидоркарда *гуфт.* а) маънидорона, рамзнок; б) ифоданок; равон.

МАӢНИДОРОНА معنيدارانه чизеро дар назар дошта, ба чизе ишораткунон: табассуми маънидорона, маънидорона нигоҳ кардан.

МАӢНӢ معني *ниг.* маъно.

МАӢНО//МАӢНӢ *a.* معنا//معنى 1. он чи калима, ишора, аломат ва ғ. онро ифода мекунад, мазмуни калом: маънои калима, маънии барҷаста, маънии чуқур, маънои шеър; маънои луғавӣ маънои аслии калима; маънои маҷозӣ *ниг.* маҷозӣ; исми маънӣ *грам.* номи мафҳумҳое, ки ҷисм надоранд. 2. мақсад, мурад, манзур. 3. моҳият, мазмун; маънии зиндагӣ//маънии ҳаёт мафҳуми ҳаёт; он чи инсон барои он ба дунё омадааст; маънии хоб таъбири хоб; маънӣ доштан мақсад доштан, ҳадаф доштан; ба маънии чизе рафтан ба мазмуни чизе сарфаҳм рафтан; моҳияти чизеро фаҳмидан; аҳли маънӣ суханварон; ба маънӣ моҳиятан; ботинан; дар ин маънӣ дар ин бобат; аз ин ҷиҳат; узру маънӣ *гуфт.* узрхоҳӣ, маъзаратхоҳӣ.

МАӢНОӢ معنائى *мансуб* ба маъно, маънидор.

МАӢНУС *a.* مانوس унсгирифта, хӯкарда; одаткарда.

МАӢРАЗ *a.* معرض ҷои нишон додани чизе; ба маърази тамошо гузоштан нишон додан, намоиш додан (*мас., расмеро*).

МАӢРАКА *a.* معركة 1. *кит.* майдони чанг, майдони корзор; чанг, муҳориба, задухӯрд.

дони корзор; чанг, муҳориба, задухӯрд. 2. чамъомади мардум барои гузаронидани мусобика ё иҷрои якҷояи коре; давраи муташаккилона гузаронидани ягон кор ё вазифаи махсуси иҷтимоӣ ва сиёсӣ: маъракаи киссагӯён, маъракаи алафдаравӣ, маъракаи интиҳобот, маъракаи киштукори баҳорӣ, маъракаи обуна; маъракаи гирифтани дар майдони кушода мардумро ба гирди худ ғун кардан (*чунонки дар гузашта маддоҳону қиссахонон, гӯштингирон ва ғ. маъракагирӣ мекарданд*); гирд омадани одамон. 3. *нав.* маросими тӯй ё азо: маъракаи хурсандӣ, маъракаи оши сол; радди маъракаи шудан аз қатори мардум бароварда шудан; аз касе рӯ гардондани ҷамоат.

МАӢРАКАГИРӢ معركة گيرى *исми амал* аз маъракаи гирифтани дар майдони кушод мардумро ба гирди худ чамъ кардани маддоҳону қиссахонони замони гузашта; тамошобинонро ба атрофи худ чамъ кардани гӯштингирон.

МАӢРАКАЗЕБ معركة زيب маҷлисоро, маҳфилоро.

МАӢРАКАОРО معركة آرا он ки бо сухани ширин ё бо ягон ҳунари худ чамъомадро гарм мекунад, маҷлисоро, маҳфилоро.

МАӢРИФАТ *a.* معرفت 1. дониш, илму дониш; ба тариқи истиора: нури маърифат, ҷароғи маърифат афрӯхтан ё фурузон кардан, аз боғи маърифат гул чидан, аз илму маърифат дур будан, офтоби маърифат дамидан. 2. *фалс.* дарки воқеият ба воситаи ақлу ҳис; шинохти чигунагии олам: назарияи маърифат. 3. маориф; омӯзишу парвариш, таълиму тарбия; муқ. бомаърифатӣ; аҳли маърифат соҳибмаърифатон, одамони аз илму дониш баҳраманд, ашхоси огоҳу доно; ◇ гулҳои боғи маърифат мактабхонон, мактаббачаҳо.

МАӢРИФАТБЕЗОР معرفت بيزار он ки ба илму дониш нафрат дорад, маърифатқимоб, ҷаҳолатпараст.

МАӢРИФАТДӢСТ معرفت دوست *ниг.* маорифдӯст.

МАӢРИФАТӢ معرفتى *мансуб* ба маърифат; барномаи маърифатӣ барнома оид ба паҳн кардани илму дониш дар байни омма ва умуман маърифатнок кардани аҳоли.

МАӢРИФАТНОК معرفت ناک соҳиби илму дониш, огоҳ, донанда, ориф.

МАӢРИФАТНОКӢ معرفت ناکӣ маърифатнок будан, соҳиби илму дониш будан.

МАӢРИФАТПАЗИРӢ معرفت پذیری доништашавандагӣ; **маърифатпазири** олам *фалс.* чиҳати дигари масъалаи асосии фалсафа, ки дар бораи ба воситаи ақлу ҳис қобили дарк будан ё набудани олам баҳс мекунад.

МАӢРИФАТПАРВАР معرفت پرور илмдӯст; тарафдори пешрафти илму маърифат; маорифпарвар, фарҳангпарвар.

МАӢРИФАТПАРВАРӢ معرفت پروری маърифатпарвар будан; маорифпарварӣ, фарҳангпарварӣ.

МАӢРУЗ *a.* معروض арзшуда; **маъруз доштан** арз кардан, баён кардан.

МАӢРУФ *a.* معروف 1. шинохташуда, маълум; *муқоб.* **мачҳул.** 2. машҳур, овозадор, шӯҳратпайдокарда дар байни халқ; **нависандаи маъруф, сарояндаи маъруф; амри маъруф** *d.* даъват барои иҷрои вочиботи шариат; даъват ба некӯкорӣ; панду насиҳати динӣ ва ахлоқӣ; **вови маъруф** *грам.* овози «у»-и нисбатан пурра ва шунаво талаффузёбанда, ки дар хати арабии тоҷикӣ бо ҳарфи «вов» навишта мешавад (*мас., дар калимаи дуд, тут ва г.*); **йои маъруф** *грам.* овози «и», ки дар хати арабии тоҷикӣ қоидатан бо ҳарфи «йо» навишта мешавад (*мас., дар калимаҳои дирӯз, тир ва г.*).

МАӢРӢЗА *a.* معروضе баёноти муфассал дар ҷамъомаде дар бораи мавзӯи муайяне, нутқ (*дар конференция*), суҳанронӣ: **маърӯзаи ҳисоботӣ, маърӯза кардан.**

МАӢРӢЗАКУНАНДА معروضه کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз маърӯза кардан; он ки дар маҷлис, конференция ва г. маърӯза мекунад, суҳангӯӣ, суҳанрон.*

МАӢРӢЗАЧӢ معروضه چӣ *гуфт., ниг.* **маърӯзакунанда.**

МАӢСИЯТ *a.* معصيت *кит.* гуноҳ, ҷурм; гуноҳ кардан.

МАӢСУМ *a.* معصوم бегуноҳ; он ки дар умри худ гуноҳе накардааст: **кӯдаки маъсум, тифли маъсум.**

МАӢСУМА *a.* معصومه *муаннаси* маъсум; зани

бегуноҳ; покдоман.

МАӢСУМӢ معصومی 1. маъсум будан, бегуноҳӣ, беайбӣ. 2. покдоманӣ.

МАӢСУМОҲА معصومانه покдилона, беғаш; **муомилаи тифлонаи маъсумоҲА** муносибати софдилонаи хоси тифлон.

МАӢТАЛ معطل (*аслаи муаттал*) интизор, мунтазир; **маътали касе ё чизе будан** дар интизори касе ё чизе будан, касе ё чизеро мунтазир будан, касеро интизорӣ кашидан, нигарони касе шудан; **маътал кардан** дар интизорӣ нигоҳ доштан, мунтазир кардан; **маътал мондан** бекор мондан; **маътал шудан** а) мунтазир шудан, интизор будан; б) бекор мондан.

МАӢТАЛӢ معطلى маътал будан, интизорӣ, нигаронӣ.

МАӢТУФ *a.* معطوف *кит.* гардонида ба тарафе, нигаронида: **инон маътуф доштан** инон ба тарафе гардондан; ба сӯи дигар баргаштан.

МАӢФУВ *a.* معفو *кит.* афвшуда, баҳшида; **маъфув доштан** афв кардан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МАӢҲАЗ *a.* مأخذ 1. ҷои аҳз, ҷое, ки аз он чизеро мегиранд. 2. сарчашмаи маълумот, манбаъ: **маъҳази асосӣ, маъҳази илмӣ.**

МАӢҲАЗШИНОСӢ مأخذ شناسӣ *нав.* илме, ки усули таҳқиқ ва истифодаи сарчашмаҳоро (*хусусан таърихро*) меомӯзад.

МАӢҲУЗ *a.* مأخوذ *кит.* 1. аҳзшуда, гирифта; ба даст омада. 2. дастгиршуда; гирифтор, бандӣ.

МАӢҲУД *a.* معهود 1. аҳду паймон шуда, бо аҳду паймон муайян ва муқарраршуда. 2. муқаррарӣ, одатӣ, маъмул; **ба дастури маъҳуд** аз рӯи расму қоидаи маълум.

МАӢҶУН *a.* معجون 1. чизи аз чанд модда таркибёфта, омеза, маҳлут. 2. хамираи хӯрданӣ, ки аз чанд доруи омехта бо асал ё бо шакар омода карда мешавад.

МАӢШАР *a.* معشر *кит.* 1. ҷамоат, гурӯҳи одамон. 2. хешовандон.

МАӢШУҚ *a.* معشوق он ки ишқ ва муҳаббати касе дар қалби ӯ ҷой гирифтааст, маҳбуб, дӯстдошта.

МАӢШУҚА *a.* معشوقه *муаннаси* маъшук.

МАЪШУҚАБОЗӢ معشوقه‌بازى ишқварзӣ; зан-бозӣ.

МАЪШУҚӢ معشوقӣ маъшук будан; **робитаи ошиқӣ ва маъшукӣ** муносибати ошиқона.

МАӢЮБ *a.* معيوب 1. он ки ягон нуқсони узвӣ дорад, айбнок (**маиб** ба ин маънӣ *шақли гуфтугӯи ин калима аст*). 2. шахсе, ки дар натиҷаи бемории илочнопазир ё ягон иллати дигар қобилияти кориашро гумкарда доништа шудааст: **маӢюби чанг**.

МАӢЮС *a.* مايبوس ноумедшуда, ноумед; навмед; дилшикаста; **маӢюс шудан** ноумед шудан; рӯҳафтада шудан.

МАӢЮСӢ *a.* مايبوسӣ ноумедӣ, яъс: **аломати маӢюсӣ дар чехраи касе намоён будан; ба маӢюсӣ афтодан** ба яъсу навмедӣ дучор шудан; **дар маӢюсӣ андохтан** дучори яъсу навмедӣ кардан; рӯҳафтада кардан.

МАӢЮСОҲА مايبوسانه дар ҳолати ноумедӣ, навмедона: **маӢюсона ҷавоб додан, маӢюсона нигоҳ кардан, бо оҳанги маӢюсона гуфтан**.

МЕБЕЛ *лот.* ميبيل ашёву асбоби ҷӯбии хона (*аз қабилӣ миз, курсӣ, диван, ҷевон*), асосия.

МЕБЕЛСОЗ ميبيل‌ساز устое, ки мебел месозад, дуредгари созандаи мебел.

МЕБЕЛСОЗӢ ميبيل‌سازӣ сохтани мебел; корхонае, ки дар он мебел месозанд: **корхонаи мебелсозӣ**.

МЕБЕЛФУРӢШӢ ميبيل‌فروشى фурӯши мебел; ҷои фурӯши мебел: **мағозаи мебелфурӯшӣ**.

МЕБОИСТ ميبايست *сигаи шартно ҳоҳишмандӣ аз феъли боистан, ки ҳамчун калимаи модалӣ бо феълҳо маънои заруриатро медиҳад; лозим (зарур) буд, ки...*

МЕВА ميوه 1. ҳосили дарахт, бар, бор, самар: **меваи лазиз, меваи ширин, меваи тар, меваи хушк, меваҳои тирамоҳӣ, мева додан, мева фурӯхтан, мева чидан; оби мева** обе, ки аз фушурдани мева ҳосил мешавад, шираи мева; шарбат, афшура; **обу мева** мураббо ва меваҳои гуногун. 2. *мач.* натиҷа, ҳосили кор, самара; **меваи боғи умр** фарзанд.

МЕВАҒУҲДОРӢ ميوه‌خندارى *ниг.* **мевачинӣ: мавсими мевағуҳдорӣ**.

МЕВАДИҲАНДА ميوه‌دهنده *сифати феълӣ за-*

мони ҳозира аз мева додан; самаровар: дарахти мевадиҳанда, ниҳоли мевадиҳанда.

МЕВАДОР ميوه‌دار дарахте, ки самар дорад, мевадиҳанда: **дарахти мевадор**.

МЕВАЗОР ميوه‌زار боғ ё ҷое, ки дарахти мевадори зиёд дорад.

МЕВАОВАР ميوه‌آور *ниг.* **мевадиҳанда**.

МЕВАПАЗ ميوه‌پز : **мавсими мевапаз** мавсими пухта расидани меваи дарахтон.

МЕВАПАРВАРӢ ميوه‌پرورى соҳаи боғдорӣ, ки бо нигоҳубини дарахтони мева ва гирифтани ҳосили онҳо машғул аст: **хоҷагии мевапарварӣ**.

МЕВАФУРӢШ ميوه‌فروش он ки мева мефурӯшад, фурӯшандаи мева.

МЕВАФУРӢШӢ ميوه‌فروشى 1. *исми амал аз мева фурӯхтан*, ҷой ё бозоре, ки дар он мева мефурӯшанд. 2. касбу кори мевафурӯш: **мевафурӯшӣ кардан**.

МЕВАХУШҚКУНАК ميوه‌خشک‌کنк гармхона ё дастгоҳе, ки дар он мева хушк карда мешавад.

МЕВАХУШҚОНӢ ميوه‌خشک‌کاني амали хушк кардани мева (*дар ҳавои кушод ё дар мевахушқкунак*).

МЕВАЧИНӢ ميوه‌چيني *исми амал аз мева чидан; амали чидани меваҳо аз дарахтон: мевачинӣ кардан*.

МЕВАҶОТ ميوه‌جات *ҷ.* **мева**.

МЕГАВАТТ مگه‌واتт *ю.* як миллион ватт.

МЕГАФОН مگه‌فان *ю.* **тех.** абзор барои баланд кардани овоз (*аз қабилӣ карнаӣ махсуси дастӣ ва ғ.*)

МЕҒ مېغ *кҳн.* 1. абри сиёҳ; абр, саҳоб. 2. тумани ғализ, абр, саҳоб; туман.

МЕҒОЛУД مېغ‌آلود ҳолати осмон ё ҳаво, ки дар онҳо абр ё туман дида мешавад, абролуд; туманолуд.

МЕДАЛ مدل *фр.* 1. нишони мудаввари филизии нақшдоре, ки барои тақдири хизмате ҳамчун мукофоти давлатӣ дода мешавад. 2. нишони махсус, ки барои комёбиҳои барҷаста дар соҳаи илму фан, барои бо баҳои «аъло» таъмом кардани мактаби миёна, барои ғалаба

дар мусобикаҳои варзишӣ *ва г.* дода мешавад: **медали тилло**, **медали нуқра**, **медали хизмати шоиста** (*мукофоти давлатӣ*), **бо ордену медалҳо мукофотонидан**, **мактаби миёнаро бо медали тилло ё нуқра тамои кардан**.

МЕДАЛДОР *مدلدار* бо медал мукофотонидашуда, бо медал сарфароз кардашуда; дар сари сина медал дошта.

МЕДУЗА *ю. مدوزة зоол.* чонвари баҳрии чатрмонанд, ки бозу ва панҷаҳои дарозаш ба-ромада меистад.

МЕЗАК *میزک гуфт., ниг.* пешоб, меза, шоша, гумиз; **мезак кардан** мезидан.

МЕЗАКДОН *میزکدان ниг.* масона.

МЕЗИДАН *میزیدن гуфт., ниг.* шошидан.

МЕЗОЗОЙ *ю. مزای :* **даврани мезозой** *геол.* дар таърихи инкишофи Замин марҳалаи байни давраҳои палеозой ва кайнозой.

МЕЛИОРАТСИЯ *лот. مليارتسيه* маҷмӯи тадбирҳо (*хушконидаи заминҳои сернам, обёрӣ кардан ва г.*) оид ба киштбоб ва ҳосилхез кардани замин.

МЕЛОД//МИЛОД *ميلاد* замони валодат, вақти зода шудан; рӯзи таваллуд; **мелоди Масеҳ** рӯзи таваллуди Исои Масеҳ–пайғамбари аҳли насоро, ки мабдаи солшумории мелодист; **то мелод** пеш аз солшумории мелодӣ: **асри 4-уми то мелод**.

МЕЛОДРАМА *лот. ملادرمه санъ.* асари драмативе, ки дар он воқеаи фоҷиаангез бо ҳиссиёти баланди муболиғанок ва оҳанги пандомез тасвир ёфтааст.

МЕЛОДӢ//МИЛОДӢ *میلادی* 1. *мансуб ба мелод.* 2. солшуморие, ки аз рӯзи мелоди Исои Масеҳ сар мешавад ва дар аксари мамлакатҳои ҷаҳон ҷорист.

МЕМБРАНА *лот. ممبرنه* парда–тунукаи нозуки филизӣ дар гӯшаки телефон *ва г.*, ки аз ларзиши он садо ба вучуд меояд.

МЕНЕЧЕР *англ. منچير нав.* 1. мутахассиси соҳаи идораи истеҳсолот – менеҷмент. 2. *варз.* дар варзиши касбӣ шахсе, ки мусобикаҳои варзишкороиро ташкил медиҳад.

МЕНЕЧМЕНТ *англ. منچمنت нав.* назарияву амалияи идораи истеҳсолот ва фурӯши

маҳсулот (*бо назардошти баланд бардоштани самаранокӣ ва афзоиши фоида*).

МЕНИНГИТ *ю. مننگيت тиб.* илтиҳоби пардаи мағзи сар; сарсом.

МЕНШЕВИЗМ *р. منشويزم таър.* чараёни ислохотҳои майдабуржуазӣ дар ҳизби корғарии сотсиалистӣ–демократии Русия, ки тарафдорони ин чараён ақаллиятро ташкил медоданд, ақаллион.

МЕНШЕВИК *р. منشويک таър.* пайрави меншевиизм; узви ҳизби меншевикон.

МЕНУ *مینو ниг.* **мину.**

МЕОД *میعاد ниг.* миод.

МЕРГАН *مرگن* 1. тирандоз; тирандози моҳир. 2. шикорчӣ, сайёд.

МЕРИДИАН *лот. مریدین ҷуғр.* хати тӯл, хати нисфуннаҳор; **меридиани Замин** хати доиравии тасаввурии кураи Замин, ки аз ҳар ду қутб мегузарад ва меридиани якум (ё сифрӣ) аз болои расадхонаи Гринвич (дар Лондон) гузашта, Заминро ба нимкураҳои шарқӣ ва ғарбӣ тақсим мекунад.

МЕРИНОС *ит. ميريناس* 1. навъе аз зоти гӯсфанди маҳинпашм. 2. як навъи пашм.

МЕРОС *а. ميراث* 1. он чи ба ирс мондааст, молу пуле, ки аз мурда ба ворисонаш мондааст: **мероси аз падар монда**. 2. ёдгориҳои маданӣ, адабӣ, меъморӣ *ва г.*, ки аз гузаштагон ба наслҳои оянда расидаанд: **мероси адабӣ** осори адабии гузаштагон; **мерос гузоштан** мерос мондан; **ба мерос гирифтан // мерос гирифтан** соҳиби мерос шудан.

МЕРОСБАР *ميراثبر нав., ниг.* меросхӯр.

МЕРОСБАРӢ *ميراثبری нав., ниг.* меросхӯрӣ.

МЕРОСГИР *ميراثگیر ниг.* меросхӯр.

МЕРОСГУЗОР *ميراثگذار* он ки аз худ мерос боқӣ мемонад, меросдеҳ.

МЕРОСДЕХ *ميراثده ниг.* меросгузор.

МЕРОСДИҲАНДА *ميراثدهنده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз мерос додан.

МЕРОСӢ *ميراثي* ба мерос монда, ирсӣ, маврус: **замини меросӣ**, **ҳавлии меросӣ**, **чизу чораи меросӣ**.

МЕРОСХӢР *ميراث خور* ворис, ирс- гиранда, он ки мерос ба ӯ мерасад.

МЕРОСХӢРӢ *ميراث خورى* меросхӢр будан; сохиби молу мулки меросӢ будан, меросгири: **хаққи меросхӢри доштан.**

МЕТАЛЛ *лот. металл ниг. филиз.*

МЕТАЛЛОГРАФИЯ *ميتلاگريفه* илме, ки ба омӢхтани сохт ва хосияти физикии филизот ва хӢлаҳо машғул аст, филизшиносӢ.

МЕТАЛЛУРГИЯ *лот. металлургие* соҳаи саноати вазнин оид ба тайёр кардани филизот; илми истеҳсоли саноатии филизот, оҳангудозӢ; **металлургияи ранга, металлургияи сиёх.**

МЕТАЛЛУРГӢ *ميتلورگى* мансуб ба металлургия.

МЕТАН *фр. метан хим. газе,* ки аз омехтаи карбон бо гидроген ҳосил мешавад ва сӢзандаю бебӢй аст, гази ботлоқӢ, гази кам.

МЕТАФИЗИК *ю. метафизик* олими соҳаи метафизика.

МЕТАФИЗИКА *ю. метафизике* 1. таълимоти фалсафӢ дар бораи асосҳои фавқуттабии ҳастӢ, ба таҷрибаи ҳисси дастнорас будани ашӢ ва г. 2. тарзи тафаккури гайридиалектикӣ, ки ҳодисаҳои олами моддиро бидуни алоқамандӢ ва инкишофӢ-бии онҳо баррасӢ мекунад.

МЕТЕОР *ю. метеор* шиҳоб, ситораи паррон.

МЕТЕОРИТ *ю. метеорит* қисми физикии сангӢ Ӣ филизӢ ва Ӣ сангию филизӢ, ки аз фазо ба замин меафтад, пораи ситораи паррон, шиҳобпора.

МЕТЕОРИТӢ *ميتيوريتى* мансуб ба метеорит: **борони метеоритӢ.**

МЕТЕОРОЛОГИЯ *ю. метеорология* илм оид ба ҳодисаҳои фазои атрофи Замин ва пешгӢии обу ҳаво; обуҳавошиносӢ, ҳавошиносӢ.

МЕТИЛ *фр. метил хим. моддае,* ки аз як атоми карбону се атоми гидроген иборат аст; пасмондаи метан.

МЕТИЛӢ *ميتيلى* мансуб ба метил: **спирти метилӢ** спирти аз чӢб (аррамайда) ҳосилшудаи захрнок, ки дар дорусозӢ ва техника истифода мешавад.

МЕТИН *метин* кӢбаи оҳани нӢлғафс, ки бо он

санг мешикананд Ӣ аз кӢх маъдан мекананд; зогӢул.

МЕТОД *ю. метод* усули маърифат ва тадқиқи ҳодисаҳои табиат ва ҳаёти ҷамъиятӢ; маҷмӢи равишҳои тадқиқи назариявӢ ва ба амал татбиқ кардани онҳо, равиш.

МЕТОДИКА *ю. методика* маҷмӢи усулҳои таълими чизе Ӣ иҷрои амали коре; **методикаи таълим** усули таълим, равишу омӢзиш.

МЕТОДИСТ *ю. методист* мутахассиси усули таълими ягон фан, равишомӢз.

МЕТОДӢ *ميتادى* мансуб ба метод; **дастури методӢ** дастур оид ба тарзу усули таълиму тадриси фанне.

МЕТОДОЛОГИЯ *ю. методология* таълимоти умумӢ дар бораи методу равишҳои илмӢ дар паҷӯшиши мавзӢҳои ягон соҳаи илм.

МЕТОДОЛОГӢ *ميتادالاجى* мансуб ба методология, оид ба методология: **семинари методологӢ.**

МЕТР *ю. метр* 1. воҳиди андозагирии дарозӢ, ки ба 100 см баробар аст: **метри мураккаб, метри мураббаъ.** 2. чадвал Ӣ навори ба дарозӢ 100 см, ки барои андоза кардани чизе ба сантиметрҳо тақсим карда шудааст; метрчӢб.

МЕТРАЖ *ю. مترج* 1. дарозӢ ба ҳисоби метр. 2. масоҳати хонаю ҷо ба ҳисоби метри мураббаъ.

МЕТРӢ *مترى* мансуб ба метр.

МЕТРО *фр. метро* як навъи нақлиёти мусофирбарии зеризаминӢ, ки аз вагонҳои ба ҳам васлшуда иборат аст, метрополитен.

МЕТРОПОЛИТЕН *фр. متروپاليتن* роҳи оҳани зеризаминии шаҳрӢ, ки як навъи нақлиёти мусофирбарӢ ҳисоб мешавад.

МЕХ *михай* милаи кӢтоҳи нӢгтези филизӢ Ӣ чӢбие, ки бо он ду порчаи чӢбӢ Ӣ филизиро ба ҳам васл мекунад Ӣ онро ба девор кӢфта, ҳар чиз меовезанд ва Ӣ ба замин кӢфта чорворо ба он мебанданд; **меҳи печдор** винт; **меҳ задан** меҳ кӢфтан ба ҷое (*мас., ба девор*); **меҳ кардан** меҳ зада маҳкам кардан (*чизеро*); **◇ коматаш меҳ барин рост** одами солими боқувват.

МЕХАК *1. мехак 2. доначаҳои хурди хушбӢй,* ки аз гунҷаҳои буттаи меҳча-

гул чамъ карда хушкондаанд ва онро кӯфта ба хӯрок ё шарбатҳо меандозанд.

МЕХАНИЗАТОР *р.* *میخیزتار* 1. мутахассиси соҳаи механизатсия. 2. коргари ихтисосманде, ки мошину олоту механиконидаро идора ва нигоҳубин мекунад: **механизатори хочагии деҳқонӣ**.

МЕХАНИЗАТОРӢ *михизитари* касбу кори механизатор.

МЕХАНИЗАТСИЯ *ю.* *میخیزتسیه* *ниг.* **механиконӣ**.

МЕХАНИЗМ *ю.* *میخیزم* 1. сохти даруни мошин (*олат ё дастгоҳ*): **механизми соат**. 2. *мач.* сохт ё сохторе, ки тартибу қоидаи ягон соҳаи фаъолиятро муайян мекунад: **механизми давлатии идоракунӣ**.

МЕХАНИК *фр.* *میخیک* 1. мутахассиси соҳаи механика. 2. он ки ба кор ва истифодабарии мошинҳо назорат ва роҳбарӣ мекунад.

МЕХАНИКА *ю.* *میخیکه* 1. *физ.* соҳаи физика оид ба қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо дар фазо ва қувваҳои ба амаловарандаи ин ҳаракат: **механикаи назариявӣ**. 2. *тех.* бахши техника, ки бо ҳалли вазифаҳои дар амал татбиқ кардани қонунҳои ҳаракати ҷисмҳо ва қувваҳои муҳассали он машғул аст: **механикаи сохтмон**.

МЕХАНИКӢ *михикӣ мансуб ба механика:* **корхонаи механикӣ, қувваи механикӣ**.

МЕХАНИКОНИДАН *михиканидн* ба кори мошинӣ гузаронидани кори соҳае, бо мошину олоту механикӣ таҷҳизонидан, механикӣ кардан: **механиконидани деҳқонӣ**.

МЕХАНИКОНӢ *михикани* *исми амал аз механиконидан;* механизатсия.

МЕХАНИТСИЗМ *ю.* *میخیزتسیزم* *фалс.* як намуди тарзи метафизикии тафаккур ва дарки олами моддӣ, ки қонуниятҳои мураккаби таракқиётро чун қонунҳои одии механика маънидод мекунад.

МЕХГАРДОН *михگردان* асбоби оҳание, ки пойафзолро ба рӯи он монда мехчаҳояшро қат мекунад; $\diamond$ **мехгардон кардан** *гуфт.* аз ҷое ба ҷои дигар бурда бастанӣ чорвои хонагӣ дар алафзор, ҷоғардон кардан.

МЕХӢ *михи* : хати меҳӣ *таър.* навъи хатест, ки

бо аломатҳои меҳмонанд навишта мешуд ва ёдгориҳои хатии забони форсии бостон бо ин хат китобат шудааст (*мас., Катибаи Бесутун дар наздикии шаҳри Қирмоншоҳи Эрон*).

МЕХКАШАК *михکشک* асбобе, ки бо ёрии он меҳи кӯфтаро кашида мегиранд.

МЕХКӢБ *михکوب* бо меҳ ба ҷое кӯфта маҳкам карда; $\diamond$ **дар ҷои худ меҳкӢб шудан** аз тарс ё ҳайрат дар як ҷо шаҳ шуда мондани касе.

МЕХКӢБӢ *михکوبی* *исми амал аз меҳ кӯфтан* (**меҳ задан**).

МЕХПАРЧ *михپرچ* милаи сусте, ки ҳангоми кӯфтан нӯғаш парчин мешавад.

МЕХПАРЧИН *михپرچین* бо меҳ парчин кардашуда; **меҳпарчин кардан** меҳҳои зиёдро зада маҳкам кардан; меҳу милаҳои кӯтоҳи филизиро кӯфта ба ҳам васл кардан.

МЕХСОЗ *михساز* устое, ки аз филизот ё аз ҷӯб меҳу меҳчаҳо месозад.

МЕХСОЗӢ *михسازی* касбу кори меҳсоз; истехсоли меҳ.

МЕХСУТУН *михستون* *нав.* ҳодае, ки дар ҷойҳои яхбаста ва ботлоқзор рост-рост ба замин мезананд, то ки ҳамчун поя ва таҳкурсии хизмат кунад.

МЕХЧА *михچه* меҳи хурди оҳанӣ ё ҷӯбӣ.

МЕХЧАГУЛ *михچهگل* *бот.* гиёҳе, ки соқа - шоҳаҳои дароз ва дар нӯги шоҳаҳо гулҳои калони рангоранги сурху сафеду бунафш ва г. дорад; гули меҳак.

МЕХЧАКОРӢ *михچهکاری* меҳчаҳои зиёдеро зада маҳкам кардани чизе ба чизи дигар.

МЕХЧАОБАК *михچهآبک* *бот.* як навъи ангур.

МЕХЧӢБ *михچوب* меҳи ҷӯбӣ, меҳи аз ҷӯб тайёршуда.

МЕХ *مه* *кит.* калон, бузург, *муқоб.* **кеҳ;** **кеҳону меҳон** хурдону бузургон.

МЕҲАН *میهن* ватан, зодгоҳ.

МЕҲАНДӢСТ *میهندوست* *ниг.* **ватандӯст**.

МЕҲАНДӢСТӢ *میهندوستی* *ниг.* **ватандӯстӣ**.

МЕҲАНӢ *میهنی* *ниг.* **ватанӣ**.

МЕҲАНПАРАСТ *میهن پرست* *ниг.* ватанпараст.

МЕҲАНПАРАСТӢ *میهن پرستی* *ниг.* ватанпарастӣ.

МЕҲАНФУРӢШ *میهن فروش* *ниг.* ватанфурӯш.

МЕҲАНФУРӢШӢ *میهن فروشی* *ниг.* ватанфурӯшӣ.

МЕҲБАРА *ا. محبره* сиёҳидон, давот.

МЕҲВАР *ا. محور* 1. тире, ки чарх дар атрофи он давр меҳӯрад; **меҳвари чархи ароба**, **меҳвари чархҳои пеши мошин**, **меҳвари чархи ресмонресӣ**. 2. *чугр.* хати рости фаразӣ, ки як сари он ба қутби шимол ва сари дигараш ба қутби ҷануб пайваस्ताаст ва Замин дар гирди он давр мезанад. 3. *маҷ.* марказ, асос; ◊ **меҳвари сӯҳбат** мавзӯи асосии сӯҳбат.

МЕҲВАРӢ *محوری* 1. мансуб ба меҳвар. 2. *маҷ.* марказӣ, асосӣ.

МЕҲЗОР *ا. مهذار* *кит.* беҳудагӯй; ҳарзагӯй.

МЕҲИН *مهين* *кит.* калонтарин, бузургтарин; калон, бузург; **писари меҳин** писари калон (*дар синну сол*).

МЕҲЛАБ *ا. محلب* *кит.* зарфи ширдӯшӣ, ширдӯша, хурма.

МЕҲМОЗ *ا. مهماز* оҳани маҳсуси нӯгтез, ки ба ақиби пошнаи мӯза устувор карда, барои давонидани асп ба кор мебаранд, маҳмез.

МЕҲМОН *مهمان//میهمان* он ки ба хонаи каси дигаре омада аз тарафи соҳиби хона пазиroy мебинад; **тоқати меҳмон надошт**, **хона ба меҳмон гузошт** (*зарб.*); **меҳмони ноҳонда** *ниг.* **ноҳонда**; **меҳмони туфайлӣ** *ниг.* **туфайлӣ**; **меҳмон кардан** касеро ба сифати меҳмон даъват кардан (*ба хонаи худ*), ҳамчун меҳмон пазиroy кардан; **меҳмон шудан** ба сифати меҳмон ба хонаи касе рафтани, ҳамчун меҳмон дар ҷое воқеъ шудан; ◊ **меҳмони нав тифли навзод**.

МЕҲМОНАК *مهمانک* *гуфт.* шакли *тасғир* ва *навозишии* меҳмон.

МЕҲМОНГУРЕЗ *مهمان گریز* он ки меҳмонро хуб қабул намекунад, меҳмонро дар хонааш танҳо мемонад; он ки меҳмонро дӯст намедорад.

МЕҲМОНДОР *مهمان دار* он ки меҳмонро пазиroy ва парасторӣ мекунад; меҳмондӯст.

МЕҲМОНДОРӢ *مهمان داری* 1. пазиroy ва пара-

стории меҳмон, қабули меҳмон; зиёфат ба рои меҳмонон. 2. меҳмоннавозӣ; **меҳмондорӣ кардан** (**намудан**) ба сифати меҳмон даъват карда зиёфат додан; меҳмоннавозӣ кардан.

МЕҲМОНДӢСТ *مهمان دوست* он ки омадани меҳмонро дӯст медорад, меҳмонпарвар; меҳмоннавоз: **мардуми меҳмондӯст**, **мизбони меҳмондӯст**.

МЕҲМОНДӢСТӢ *مهمان دوستی* меҳмондӯст будан; меҳмоннавозӣ.

МЕҲМОНӢ *مهمانی* ба сифати меҳмон омадан ё рафтани меҳмон ба ҷое; меҳмондорӣ, зиёфат: **ба меҳмонӣ бурдан** (**омадан**, **рафтани**), **ба меҳмонӣ даъват кардан** (**хабар кардан**, **хондан**, **ҷеғ задан**).

МЕҲМОНКАДА *مهمان کده* *ниг.* меҳмонхона.

МЕҲМОННАВОЗ *مهمان نواز* меҳмондӯст; он ки меҳмонро нағз пазиroy мекунад: **мардуми меҳмоннавоз**; меҳмоннавоз будан.

МЕҲМОННАВОЗӢ *مهمان نوازی* меҳмоннавоз будан, меҳмондӯстӣ.

МЕҲМОННАВОЗОНА *مهمان نوازانه* аз рӯи меҳмоннавозӣ, меҳмондӯстона: **муомилаи меҳмоннавозона**, **меҳмоннавозона истиқбол кардан** (**пешвоз гирифтани**).

МЕҲМОНПАЗИР *مهمان پذیر* он ки меҳмон пазиroy мекунад, пазирандаи меҳмон, мизбон.

МЕҲМОНСАРО(Ӣ) *مهمان سراي//مهمان سراي* меҳмонхона: **меҳмонсарои ҳукумати** иморати маҳсус барои иқомати меҳмонони ҳукумати.

МЕҲМОНХОНА *مهمان خانه* 1. утоқи маҳсус ба рои пазиroyи меҳмонон; хонаи меҳмоннишини ҳар ҳавлӣ. 2. бинои бисёрхонадор дар шаҳрҳо барои истиқомати мусофирон.

МЕҲНАТ *ا. محنت* 1. азоб, ранҷ, машаққат, заҳмат **меҳнат кашидан** азобу машаққат кашидан, дар азоб будан. 2. фаъолияти мақсаднок ва ба ҷамъият нафъовари инсон, ки ранҷу кӯшиши ақлонӣ ва ҷисмонӣ металабад; кор; **меҳнати вазнин** (**миёншикан**, **пурмашаққат**, **саҳт**, **тоқатфарсо**), **меҳнати даст(а)ҷамъона**, **меҳнати деҳқонӣ**, **меҳнати зарбдорона**, **меҳнати фидокорона** (**бунёдкорона**, **шоён**), **меҳнати озоишта**, **меҳнати саҳро**,

меҳнати ҳалол, иди меҳнат, интизоми меҳнат, тақсимои меҳнат, зоеъ нарафтани меҳнати касе; ба таври истиора: арсаи меҳнат, майдони меҳнат, ниҳоли меҳнати касе меваи роҳат додан; меҳнати дастӣ коре, ки дар истеҳсолот бе ёрии мошин ва техника, яъне бо қувваи бозу ба чо оварда мешавад; меҳнати кироя меҳнате, ки шахси воситаи истеҳсолот на-дошта барои рӯзгузаронӣ ба сармоядор мефурушад; меҳнати фикрӣ//меҳнати ақлонӣ корест (аз қабилӣ корҳои эҷодӣ, илмӣ, муҳандисӣ ва ғ.), ки одам барои иҷрои он қувваи ақлонии худро сарф мекунад; меҳнати ҷисмонӣ корест (аз қабилӣ деҳқонӣ, сохтмон, ҷаммоли ва ғ.), ки асосан бо қувваи бадани одам иҷро карда мешавад, кори ҷисмонӣ; музди меҳнат ҳаққи, ки дар бадали иҷрои кор дода мешавад; рӯзи меҳнат воҳиди кори якрӯза дар муҳосибаи меҳнати деҳқонон; меҳнат кардан кор кардан; аз меҳнати касе фоида бурдан касеро истисмор кардан; ◇ аҳли меҳнат меҳнатқашон, заҳматқашон; меҳнати касе сӯхтан кори анҷомдодаи касе самара надодан (бенатича мондан).

МЕҲНАТГУРЕЗ *محنت گریز* он ки кор кардан намехоҳад, коргурез; танбал, коҳил.

МЕҲНАТГУРЕЗӢ *محنت گریزی* меҳнатгурез будан, коргурезӣ; танбалӣ, коҳилӣ.

МЕҲНАТДӢСТ *محنت دوست* одами меҳнатӣ, он ки аз кор намегурезад, он ки меҳнат карданон хӯрданро вазифаи асосии худ медонад.

МЕҲНАТДӢСТӢ *محنت دوستی* меҳнатдӯст будан, кордӯстӣ.

МЕҲНАТӢ *محنتی* 1. мансуб ба меҳнат; кори асосёфта бар меҳнат: ғалабаи меҳнатӣ, гарбияи меҳнатӣ, фаъолияти меҳнатӣ, шӯҳрати меҳнатӣ; рӯзи меҳнатӣ рӯзи корӣ. 2. меҳнатқаш, меҳнатдӯст: марди меҳнатӣ, одами меҳнатӣ; мардуми меҳнатӣ // ҳалқи меҳнатӣ меҳнатқашон. 3. маҳсули меҳнат; бо меҳнат(-и ҳалол); даромади меҳнатӣ, нони меҳнатӣ; дафтарчаи меҳнатӣ хуҷчатест ба шакли дафтари хурд, ки дар он маълумот оид ба фаъолияти меҳнати коргарону хизматчиён сабт мешавад; муассисаи ислоҳи меҳнатӣ маҳбас ва коргоҳ ё корхонаҳои маҳсус, ки маҳбусон дар он мӯҳлати ҷазои худро бо кор адо мекунад; руҳсатии меҳнатӣ муд-

дати ҳарсолаи аз кор муваққатан озод кардан (*барои истироҳат*) бо ҳифзи ҷой ва музди миёнаи кор.

МЕҲНАТҚАШ *محنت کش* он ки бо меҳнати худ (кори худ) рӯз мегузаронад, меҳнатқунанда; меҳнатдӯст, кордӯст.

МЕҲНАТҚӢФТА *محنت کوفته* хаста аз меҳнати зиёд, корқӯфта.

МЕҲНАТҚАРИН *محنت قرین* меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТОБОД *محنت آباد* 1. ҷои азобу машаққат. 2. ҷои бо қору кӯшиши меҳнатқашон ободгардида.

МЕҲНАТРАСОН *محنت رسان* расонандаи бало, расонидани мусибат, озордиҳанда.

МЕҲНАТРӢЗӢ *محنت روزی* 1. он ки азобу машаққат кашидан дар тақдири ӯст. 2. меҳнатдӯст, меҳнатӣ.

МЕҲНАТСАРО *محنت سرا* 1. ғамхона, ғамқада. 2. маҷ. дунё.

МЕҲНАТТАЛАБ *محنت طلب* коре, ки сарф кардани меҳнати зиёдро талаб мекунад: кори меҳнатталаб.

МЕҲНАТШИНОСӢ *محنت شناسی* як соҳаи илми иқтисод, эргономика.

МЕҲР *مهر* 1. муҳаббат, ишқ, дӯстдорӣ; навозиш, меҳрубонӣ; меҳри модар, меҳри поки Ватан, аз рӯи меҳр, бо меҳр, меҳри беандоза доштан, меҳри касе дар дил будан; ба таври истиора: меҳри касеро аз дил қандан, меҳри касеро ба чизе бедор кардан (*мас., меҳри касберо*), тухми меҳр дар дили касе қоштан. 2. офтоб, хуршед: меҳри мунир, меҳри оламтоб, меҳри Ховар; меҳри дурахшон дамидан офтоби тобон намоён шудан, офтоб баромадан; меҳр бастан нисбат ба касе ё чизе меҳру муҳаббат пайдо кардан; касе ё чизеро дӯст доштан, нағз дидан; меҳр мондан дӯст доштан касеро, дил бастан ба касе; меҳри касе ё чизе ба дил чо шудан ё дар дил ҷой гирифтани меҳр бастан ба касе ё чизе, касе ё чизеро дӯст доштан. 3. моҳи ҳафтуми солшумории шамсӣ пас аз шаҳривар ва пеш аз обон (*мутобиқ ба моҳи «мизон»-и тақвими бурҷӣ*), ки он ба сентябр - октябри милодӣ рост меояд; номи рӯзи шонздаҳуми ҳар моҳи шамсӣ; ◇ меҳр дар чашм // меҳр дар дида бо ёру дӯстон ҳар

- кадар зиёдтар вохӯрдӣ ва рафтуомад кардӣ, ҳамон қадар бештар онҳоро дӯст медорӣ (ба онҳо дил мебандӣ).
- МЕХРАНГЕЗ** *مهراڭيز* он чи ҳисси муҳаббат ва меҳрубонӣ ба вучуд меорад; пурмеҳру муҳаббат: **нигоҳи меҳрангез, ҷашми меҳрангез, суҳанҳои меҳрангез.**
- МЕХРБОР** *مهربار* пур аз меҳрубонӣ: **нигоҳи меҳрбор.**
- МЕХРВАР** *مهرور* *кит.* меҳрубон, мушфику меҳрубон.
- МЕХРВАРЗ** *مهروز* *кит.* ишқварз, ошиқ.
- МЕХРВАРЗӢ** *مهروزى* *кит.* ишқварзӣ, ошиқӣ.
- МЕХРГИЁҲ** *مهريه* 1. гиёҳе, ки решааш монанд ба шакли одамист ва дар тибби Чин истеъмоли зиёд дорад, астаранг. 2. растание, ки аз рӯи ақидаи хурофӣ ҳар кас беҳи онро бо худ дошта бошад, ҳама ба ӯ меҳр мебанданд ва дӯшташ медоранд, мардумгиёҳ.
- МЕХРГОН** *مهركان* 1. яке аз ҷашнҳои бостонист, ки ҳар сол рӯзи шонздаҳуми меҳрмоҳ - рӯзи эътидоли шабу рӯз дар тирамоҳ ҷашн мегирифтанд. 2. тирамоҳ, поиз, хазон, хазонрез, баргрезон.
- МЕХРГОНӢ** *مهركانى* 1. *кит.* мансуб ба меҳргон. 2. *мус.* номи яке аз оҳангҳои мусиқӣ.
- МЕХРГУСИЛ** *مهركسيل* *кит.* 1. шиканандаи хусни офтоб; *киноя аз* хушруй. 2. меҳршикан, тарки муҳаббат қардан, қатъи муҳаббат қардан.
- МЕХРДАВЛАТ** *مهردولت* *кит.* он ки давлаташ монанди офтоб дар дурахшонӣ ва авҷу раванг аст.
- МЕХРӢ I** *مهري* *мансуб ба* меҳр 1; офтобӣ, хуршедӣ.
- МЕХРӢ II** *مهري* *бот.* як навъи гиёҳи даштӣ, ки гули он захрдор аст.
- МЕХРКОР** *مهركار* *кит.* бомуҳаббат, меҳрубон.
- МЕХРМОҲ** *مهريماه* *ниг.* меҳр 3.
- МЕХРНОМА** *مهرينامه* номаи меҳру муҳаббат, номаи садоқат, номаи ишқу вафо.
- МЕХРОБ I** *مهرياب* тоқи даруни масҷид, ки ба тарафи қибла нигоҳ мекунад; ҷои истодани имом дар намози ҷамоа.
- МЕХРОБ II** *مهرياب* номи подшоҳи Кобул, ки падари модари Рустам-қаҳрамони «Шохнома»-и Фирдавсӣ буд.
- МЕХРОМЕЗ** *مهرياميز* аз рӯи меҳрубонӣ; меҳрубонона, пурмеҳру муҳаббат.
- МЕХРОФАРИН** *مهريافرين* дорои меҳру муҳаббати қавӣ, дӯстдоранда.
- МЕХРПАЙВАНД** *مهريپيوند* *нав.* робита ва пайванде, ки дар пояи меҳру муҳаббат бунёд шудааст, дӯстӣ, рафоқат.
- МЕХРПАРВАР** *مهريپارور* 1. парварандаи меҳру муҳаббат; меҳрубон, навозишкор. 2. офтобпарвар.
- МЕХРПАРАСТ** *مهريپرست* *д.* пайрави дини меҳрпарастӣ.
- МЕХРПАРАСТӢ** *مهريپرستى* *д.* яке аз динҳои бостонии халқҳои эронӣ, ки асоси он аз парастии Офтоб ва рушноӣ иборат буд, митроизм.
- МЕХРСОЗ** *مهريساز* *кит.* офарандаи меҳру муҳаббат, дӯсткор.
- МЕХРСОН** *مهريسان* чун офтоб, монанди хуршед.
- МЕХРУБОН** *مهريبان* бомуҳру муҳаббат, пурмуҳаббат, навозишкор, мушфиқ, дӯстдор: **ёри меҳрубон** ёри азиз; **модари меҳрубон, фарзанди меҳрубон; меҳрубон будан** мушфиқ будан, ғамхор будан; хушрафтор будан бо касе; **меҳрубон шудан** (ё **гаштан**) а) дӯстдор гаштан; ошиқ шудан; б) мушфику ғамхор гаштан; лутф қардан.
- МЕХРУБОНӢ** *مهريبانى* меҳру муҳаббат, шафқат, дӯстдорӣ; лутфу марҳамат; **бо меҳрубонӣ** аз рӯи меҳру шафқат, меҳрубонона; **меҳрубонӣ қардан** а) бо меҳру муҳаббат муносибат қардан бо касе; б) илтифот қардан; бахшидан.
- МЕХРУБОНОНА** *مهريبانانه* бо меҳру муҳаббат, бо меҳрубонӣ; пур аз меҳру шафқат; дӯстдорона, навозишкорона: **муносибати меҳрубонона, суҳанҳои меҳрубонона, табасуми меҳрубонона, меҳрубонона нигоҳ қардан.**
- МЕХТАР** *مهريتر* 1. бузурғтар, калонтар, *муқоб.* **кехтар: на ҳар ки ба қомат меҳтар, ба қимат бехтар** (*зарб.*). 2. одами бузурғ, бузурғвор,

олимақом; сардори қавме ё гурӯҳе. 3. кхн. саис, ниғаҳбони аспон.

МЕҲТАРЗОДА مهترزاده *кит.* бузургзода, асилзода.

МЕҲТАРӢ مهترى бузургӢ, сардорӢ, калонӢ.

МЕҲТАРНАЖОД مهترنازاد *кит.* бузургзода, асилнажод, аз нажоди бузургону меҳтарон.

МЕҲТАРОЙИН مهترآين *кит.* бузургтабъ, олитабиат, дорои оини бузургиву олитаборӢ.

МЕҲТАРПАРАСТ مهترپرست бузургпараст, сардорпараст, калонпараст.

МЕҲЧАМА a. محجمه *кит.*, *тиб.* шиша, зарфи ҳаҷҷомӣ, шишаи хунгирӣ.

МЕҲЧАН a. محجن куллоб, шаст, чангак.

МЕШ ميش гӯсфанд, гӯсфанди мода.

МЕШИГАР ميشگر чармгари чарми гӯсфанд.

МЕШИГӢ ميشيگى *ниг.* мешӢ 3.

МЕШӢ ميشى 1. мансуб ба меш; гӯсфандӣ; **чашм(он)и мешӢ** чашми монанд ба чашми гӯсфанд; чашми сиёҳи моил ба сабз. 2. пӯсти даббоғишудаи меш, чарми гӯсфанд, сафён, тимоч. 3. аз чарми меш (гӯсфанд) дӯхташуда ё таҳияшуда, мешигӢ: **суфраи мешӢ**, **шалвори мешӢ**.

МЕШСОР ميشسار *кит.* 1. бо нақши сари гӯсфанд нақшу нигоршуда, ба нақши сари меш ораста. 2. номи яке аз тахтҳои Хусрави Парвиз дар «Шоҳнома».

МЕШЧАШМ ميشچشم он ки чашмони ба чашми гӯсфанд монанд дорад, дорои чашмони мешӢ, бо чашмони гӯсфандӣ.

МЕЪДА a. معده *биол.* узви бадани инсон, ҳайвон ва дигар мавҷудоти зинда, ки хӯрок ба он медарояд ва ҳазм мешавад; **вайрон шудани меъда** ҳазм карда натавонистани меъда, касал шудани меъда; **меъда гирифт кардан** ба қабзият гирифтрон шудани меъда; **меъдаи худро ором додан** ҳисси ба хӯрок доштаи худро қонъ кардан, нафси худро ором кардан.

МЕЪЁР a. معيار 1. тарозуи зарсанҷ; санги маҳак; асбоб ё олати санҷиши чизе. 2. андоза, ченак, паймона. 3. андоза, наҳв, минок; микдор, мизон; **меъёри баҳогузори** талаботе, ки дар асо-

си он баҳо муайян мешавад (*мас.*, *ба дониши талаба*); **аз меъёр зиёд** аз ҳадди муайян зиёд; **аз меъёри...** аз андозаи..., назар ба ҳисоби...; **аз меъёр гузаштан** аз ҳад гузаштани чизе; **ба меъёр даровардан** ба ҳадди муайян овардан; меъёр чорӣ кардан; **◇ меъёри забони адабӣ** намуна, анъана ва маҷмӯи талаботи дар нутқи хаттию шифоҳӣ (*новобаста ба ҷои истиқомат ва мансубият ба табақаҳои ҷамъиятии ҳалқе*) эътирофгардидаи тарзи талаффуз ва мавриди истеъмоли калимаю ибораҳо ва ғ., ки ба ташаккули умумияти забонии миллат замина мегузорад.

МЕЪЁРӢ معيارى мансуб ба меъёр.

МЕЪЗАНА a. مئذنه *кит.* маъзана, манораи азонгӯӣ.

МЕЪЗАР a. مئزر *кит.* либоси болопӯши чодармонанд; чодар.

МЕЪЛОҚ a. معلاق *кит.* чангак, чангаки овеза; чангаки қанораи қассобӣ; *гуфт.* мелок.

МЕЪМОР a. معمار 1. созандаи иморат, устои бинокор. 2. он ки нақшаи иморатро кашида, сохтмони онро назорат мекунад, мутахассиси лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ.

МЕЪМОРӢ معمارى 1. мансуб ба меъмор. 2. кори меъмор, бинокорӣ. 3. санъати лоиҳакашӣ ва иморатсозӣ: **услуги меъморӣ**.

МЕЪРОҶ a. معراج 1. он чи ба воситаи он боло мебароянд; нардбон, зинапоя. 2. болоравӣ, болобарой, уруҷ кардан. 3. рафтани Муҳаммади пайғамбар (с) ба осмон ва мулоқӣ шудани ӯ бо Худованд, ки шаби 27-уми моҳи раҷаб соли қамарӣ воқеъ гардидааст ва мусулмонон ин рӯзро ид мекунанд (*иди раҷаб*).

МЕЪЧАР a. معجر *кит.* рӯпӯш, чашмбанди занон; сарандоз.

МИҶФАР a. مغفر *кхн.*, *кит.* тоскулоҳ, кулоҳи филизии чангӣ, хӯд.

МИДОД a. مداد *кит.* 1. сиёҳии хатнависӣ. 2. қалами одӣ.

МИДҲАТ a. مدحت *кит.* мадҳ, ситоиш.

МИЁН a. ميان 1. миёна, васат; *муқоб.* **канор**; байни ҳар чиз; байн, мобайн: **аз миёни (одамон гузашта)**, **аз миёни (китобҳо)**; **дар миёни мардум** дар байни омма; **аз миён а)** аз байн; б)

мач. аз он вақт (фурсат). 2. камари одам ва ҳайвонот; **миёни борик** камари борик; **миён бастан киноя** аз омода шудан (*ба иҷрои коре*); аз м кардан; **миён дард накардан** а) дардро ҳис накардан; б) *киноя* аз меҳнат накардан барои ба даст даровардани чизе; **миён ҳам хӯрдан** а) ҳамидани миён, дуқат шудани камар; б) даст пеш рафтани ба коре; **дар ин (он) миён** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин байн; **рӯз дар миён** ба фосилаи як рӯз пас, як рӯз гузаронда; **миёни гап (сухан, сӯхбат)-ро буридан** сухани касеро қатъ кардан; ба байни сӯхбати касе даромада худ ба гап сар кардан; **миёни корро шикастан** ба рафти кор монё шудан; ба кор зарба задан; **аз миён бардоштан** а) бартараф кардан (*сарҳад ё монеаро*); б) нест кардан, маҳв кардан (касеро); **аз миён рафтани** а) барҳам хӯрдан, нест шудан; б) мурдан; **ба миён гирифтани** миёнагир кардан; ихота кардан касеро; **ба миён гузоштани** масъала бардоштан, матраҳ кардан, мавриди муҳокима қарор додан; **ба миён овардани** а) *тарзи бавоситаи ба миён омадан*; ба вучуд овардан; б) *ниг. ба миён гузоштани*; **ба миён омадан**; а) бардошта шудан, матраҳ шудан (*-и масъалае*); б) ба вучуд омадан, ба дунё омадан; в) воқеъ шудан, рӯй додан; **ба миёни гап даромадан** сухани касеро қатъ карда, худ ба гап сар кардан; **дар миён набудани** мавҷуд набудан.

МИЁНА **ميانه** 1. байн, мобайн, миён; **дар миёнаи чизе мондан** дар байни ду чиз (*қувва ва г.*) воқеъ шудан; аз ду ё ҳар тараф фаро гирифта шудан. 2. *мач.* алоқа, робита; **миёна(-и ду кас) вайрон шудан** қатъ ё халадор шудани алоқа дар байни ду шахс, бад шудани робита; 3. воқеъ дар байни ду нуқта ё хат, дар дури (тахминан) баробар аз канорҳо ҷойдошта: **дар миёнаи роҳ**; мобайнӣ, дар васат воқеъшуда (*аз рӯи калонию хурдӣ, синну сол ва г.*): **ангушти миёна, зани миёна, писари миёна**. 4. замони аз аввалу охири воҳиди вақт ё ҷараёни коре мусовӣ воқеъгардида: **дар миёнаи зимистон, дар миёнаи моҳи август, дар миёнаи таҳсил; дар миёнаҳои...** дар ҳудуди...; тахминан. 5. дар ҳадди эътидол (*на дарозу на кӯтоҳ, на гарму на сард, на хубу на бад...*): **қади аз миёна баландтар; баҳои миёна** баҳои «3», ки дар санчиши панҷоҳилии дониши талабагон баҳои қаноатбахш ҳисобида мешавад; **мактаби миёна** таълимгоҳ дар со-

хтори маориф, ки саводу маълумоти умумии аз ибтидоӣ боло ва аз олий поин медиҳад; **хати миёна** хати на хубу на бад; **ҳисоби миёна** ҳисобе, ки на ҳадди аксар ва на ақал, балки ҳадди васат ба эътибор гирифта шудааст; **аз миёнаи...** аз байни...; аз даруни..., аз чумлаи...; **дар миёнаи...** а) дар байни..., мобайни...; **дар миёнаи мардум**; б) дар даруни...: **дар миёнаи ин ҳама дуду губор, дар миёнаи лою хоку чанг**; **асрҳои миёна** фосилаи байни асрҳои V-XVII дар таърихи олам, ки ба давраи феодализм рост меояд; **аз миёна** а) аз он вақт; аз миён; дар фосилаи вақт; б) дар ниҳоят; дар натиҷа; **дар миёна** дар натиҷа; **дар ин миёна ниг. миён (дар ин (он) миён)**; **миёнаи кореро буридан** давоми кореро қатъ кардан; ба қатъи коре сабаб шудан; **аз миёна рафтани ниг. миён (аз миён рафтани)**; **ба миёна даромадан** а) ба муомилаю ҷанҷоли ду шахс ҳамроҳ шудан, мудохила кардан (*одатан бо мақсади маслиҳату машварат*); б) воқеъ шудан, миёнҷӣ шудан; **дар миёна будан** мавҷуд будан, вучуд доштан; *муқоб. дар миён набудан.*

МИЁНАБУР **مينهبر** *ниг. миёнбур.*

МИЁНАВАЗН **ميانهوزن** *варз.* дорои вазни на сабуку на гарон: **гӯштингири миёнавазн.**

МИЁНАГИР **ميانهگير**: **миёнагир кардан** касеро дар миён гирифта ба коре мачбур кардан, ба ӯ насиҳат кардан, ӯро сарзаниш кардан...

МИЁНАГӢ **ميانگي** воқеъ дар байн, мобайнӣ.

МИЁНАГӢШТ **ميانهگوشت** одами на фарбеҳу на лоғар.

МИЁНАДАРО **ميانهدرا** *ниг. миёнрав.*

МИЁНАДАҲЛЕЗ **ميانهدهليز** даҳлезии мобайни ду хона.

МИЁНАДЕВОР **ميانهديوار** девори як хона ё ҷои дигарро ба ду қисм ҷудоқунанда, девори воқеъ дар байни ду ҳавлӣ *ва г.*

МИЁНАҚАД **ميانهقد** он ки қоматаш на баланду на паст бошад.

МИЁНАМУДДАТ **ميانهمدت** *нав.* фосилаи замони на каму на зиёд; **барномаи миёнамуддат** барномае, ки аз ҷиҳати фарогирии вақт дар байни барномаи кӯтоҳмуддат ва дарозмуддат воқеъ аст.

- МИӢНАМУӢХЛАТ** *ميانه مهلت* *нав., тиг.* миӢнамуӢдат.
- МИӢНАПАРВОЗ** *ميانه پرواز* *нав.* ба масофаи на дуру на наздик парвозкунанда, парвоз ба фосолаи миӢна: **мушакҳои миӢнапарвоз.**
- МИӢНАРАВ** *ميانه رو* 1. он ки байни ду кас ё ду гурӯҳи бо ҳам носозгор рафтуо карда ба созиши онҳо мекушад, восита, миӢнҷӣ. 2. миӢнҷӣ дар байни харидору фурӯшанда ё дар (алоқаҳои) миӢни мардону занони сабукпо.
- МИӢНАРАВАК** *ميانه روک* *гуфт,* миӢнрав, восита, далла.
- МИӢНАРАВИ** *ميانه روي* миӢнчигарӣ, восита шудан; **миӢнаравӣ кардан** ба миӢна даромадан, восита шудан, миӢнчигарӣ кардан.
- МИӢНАСОЛ** *ميانه سال* *тиг.* миӢнсол.
- МИӢНАУМР** *ميانه عمر* *тиг.* миӢнсол.
- МИӢНАӢОЛ** *ميانه حال* на доро ва на камбағал; он ки ба табакаи байни дорою камбизоат мансуб аст; **бойи миӢнаӢол** бойи на чандон давлатманд; **деҳқони миӢнаӢол** деҳқони яккахоҷагӣ, ки дар заминаш бо қувваи худ, бе кор фармудани муздур кор мекунад ва аз чиҳати бизоат байни деҳқони доро ва деҳқони камбағал меистад.
- МИӢНАӢОЛОНА** *ميانه حالانه* 1. ба монанди миӢнаӢолон, мисли миӢнаӢолон: **миӢнаӢолона зиндагонӣ кардан**; **зиёфати миӢнаӢолона** зиёфати на чандон калон.
- МИӢНАӢО(Ӣ)** *ميانه جاي* нуқтаи мобайнии чизе ё ҷое; мобайн: **миӢначои давра, миӢначои дарё, миӢначои деҳа, миӢначои майдон, миӢначои роҳ, миӢначои хона (ҳавлӣ); дар миӢначои... дар миӢнаи..., дар мобайни..., дар васати...**
- МИӢНБАНД** *ميانه بند* он чи бо он миӢнро мебанданд (*аз қабил* рӯймоли миӢн, камарбанди миӢн).
- МИӢНБАНДӢ** *ميانه بندي* 1. бастан миӢн, камарро бастан бо чизе; **рӯймоли миӢнбандӣ** рӯймол барои ба камар бастан. 2. *таър.* маросими руҳсат додани устои пешавар барои кори мустақилона ба шогирди худ; **зиёфати миӢнбандӣ** зиёфате, ки ба муносибати маросими миӢнбандӣ шогирди хунаредгирифта барпо менамуд.
- МИӢНБАСТ** *ميانه بست* суфае дар миӢнаи хона барои нишаст ё чизмонӣ.
- МИӢНБУР//МИӢНАБУР** *ميانه بر* **миӢнбур кардан** роҳи қачу килебро монда рост рафтани, бо роҳи кӯтоҳтарин рафтани.
- МИӢНГУ** *ميانه غو* *лаҳҷ.* он ки миӢни ӯ дард мекунад; **миӢнгу шудан** дарди миӢн шудан.
- МИӢНДАРД** *ميانه درد* 1. дарди миӢн, бемории камар. 2. гирифтори дарди миӢн, мубтало ба дарди камар.
- МИӢНДАРӢ** *ميانه دري* 1. тахтаи миӢнаи тиреза ё дар. 2. *нашр.* фосола (*ҷойҳои холии мобайни сутуни рӯзнома ва маҷалла*).
- МИӢНДАШТӢ** *ميانه دشتي* мобайни дашт, миӢнаи дашт.
- МИӢНДОРӢ** *ميانه داري* : **миӢндорӣ кардан** *кит.* изҳори тафохур кардан, сарфарозӣ ва мумтозӣ намудан.
- МИӢНКОЛӢ** *ميانه کالي* 1. *мансуб ба* **МиӢнкол** – водии байни Самарқанд ва Бухоро; **биринчи миӢнколӣ** биринче, ки дар заминҳои МиӢнкол мегиранд ва навъи оббардор ҳисоб мешавад. 2. бошандаи МиӢнкол.
- МИӢНСАРОӢ** *ميانه سراي* роҳрави калони болопӯшида аз дарвоза то рӯи ҳавлии биноҳои калон ва саройҳо; даромадгоҳи болопӯшидаи ҳавлиҳои калон.
- МИӢНСОЛ** *ميانه سال* он ки синнаш байни 30 ва 50 аст, он ки на пир асту на ҷавон, қаҳл.
- МИӢНСОЛӢ//МИӢНАСОЛӢ** *ميانه سالي* // *ميانه سالي* 1. миӢнасол будан. 2. дар миӢнаи тобистон мепухтагӣ, меваи на пешпазу на дерпаз: **тарбузу харбузаҳои миӢнсолӣ.**
- МИӢНСӢРОӢ** *ميانه سوراخ* он чи дар мобайн сӯроҳ дорад, миӢншикоф.
- МИӢНТИӢӢ** *ميانه تهی* *тиг.* миӢнхолӣ.
- МИӢНӢОЛӢ** *ميانه خالي* дарунхолӣ, ковок.
- МИӢНЧИГАРӢ** *ميانه جگري* восита шудан байни ду кас барои рафъи ихтилофе, васотат.
- МИӢНӢӢ** *ميانه جي* воситаи байни ду кас, миӢнарав.
- МИӢНӢО(Ӣ)** *ميانه جاي* *тиг.* миӢначо(Ӣ).
- МИӢНӢУДО** *ميانه جدا* ба ду қисм ҷудокарда, аз

- мобайн ба ду қисми баробар чудо шуда; **пули миёнчудо** пуле, ки аз миён ба ду тараф чудо карда шудааст ва дар мавридҳои зарурӣ бардошта мешавад.
- МИЁНШИКАН** میان شکن *мач.* кори сахт, кори камаршикан: **меҳнати миёншикан** меҳнати саҳти тоқатфарсо.
- МИЁНШИКОФ** میان شکاف 1. *ниг.* миёнсӯроҳ. 2. *боф.* алочае, ки байни рахҳояш як раҳи бо-риқи дуранг дорад.
- МИЖА** مژه *мӯи* канори пилки чашм; **мижа задан** беихтиёро на ва зуд-зуд мижаҳоро ба ҳам бастан ва кушодан (*аз тарс, ҳайрат ва ғ.*); **мижа назада** а) чашм напӯшида; нахобида; бедор; б) *киноя аз* чашм нақанда; зеҳн монда, бо диққат: **мижа назада нигоҳ кардан**, **мижа назада чашм дӯхтан**; **мижа ба мижа назадан** хоб накардан; хоб набурдан; бедор будан; ◇ **дар як мижа задан** дар як лаҳза, дар як дам; дарҳол; **мижа таҳ кардан** каме хобидан; **мижа ҳам накардан** а) ҳеч нахобидан, мижа таҳ накардан; б) натарсидан; парво накардан: **мижа ҳам нахӯрдан** а) тарсе ба дил роҳ надодан, натарсидан; б) парво накардан; эътибор на-додан.
- МИЖАЗАНӢ** مژه زنی *исми амал аз мижа задан*; **дар як мижазанӣ** дар як мижа задан; як лаҳза, дарҳол.
- МИЖГОН** مژگان *ҷ.* **мижа** (ба шакли танҳо ҳам кор мефармоянд): **мижгон(ҳо)и дарози чоншикор**, **мижгони сиёҳ**; ба тариқи истиора; **новаки мижгон**, **тири мижгон**, **ханчари мижгон**, **захмии мижгон** шудан.
- МИЖГОНДАРОЗ** مژگان دراز *дорои мижгонҳои дароз (сурати зебоӣ)*, он ки мижгонҳояш дароз-дароз аст (*яке аз сифатҳои зебоӣ*).
- МИЗ** ميز *тахтаи ба чор пояи дароз устувор*, чун як ҷузъи мебел, ки рӯи он чиз мегузоранд, хӯрок меҳӯранд ва хат менависанд: **мизи гирд**, **мизи дарозрӯя**, **мизи қорӣ**, **мизи мудаввар**, **мизи хатнависӣ**, **мизи хӯрокхӯрӣ**, ба сари миз даъват кардан, дар паси миз нишастан, дар сари миз нишастан, сӯҳбат дар гирди мизи мудаввар *киноя аз* сӯҳбат дар вазъияти баробарҳуқуқии комили иштирок-кунандагон.
- МИЗАЛЛА** *а.* مظهله *кит.* соябон, чатр.
- МИЗАЛЛАДОР** مظهله دار *кит.* соябондор, чатр-дор.
- МИЗБОН** ميزبان *соҳиби дастархон*, меҳмондор, *муқоб.* меҳмон.
- МИЗБОНӢ** ميزبانی *дар хизмати меҳмон будан*, меҳмондорӣ.
- МИЗМОР I** مزمارة *кит., мус.* най.
- МИЗМОР II** *а.* مضمار *кит.* майдони аспдавонӣ, ҷои пойга, аспрес.
- МИЗОБ** ميز آب *кит.* обмӯрӣ, қубур, гулба, лӯла.
- МИЗОН** *а.* ميزان 1. тарозу. 2. миқдор, андоза, меъёр; **ба як мизон** ба як андоза; **ба як қарор**, **як зайл**; **аз мизон берун//зи мизон бурун** аз ҳад зиёд, беандоза. 3. *нуч.* номи арабии бурчи ҳафтум аз дувоздаҳ бурчи фалакӣ, моҳи ҳафтуми солшумории ҳичрии шамсӣ, ки дар форсӣ «меҳр» ном дорад ва он ба моҳҳои сентябр-октябр рост меояд.
- МИЗОЧ I** *а.* مزاج 1. сиришт, табиат, ниҳод. 2. ҳолат, аҳвол, вазъи табиӣ бадан. 3. хусусияти ботинии табиӣ одам (*дар тибби қадим мизоч чоргона аст: балғамӣ, дамавий, сафрой ва савдой*): **мизочи гарм ва сард**.
- МИЗОЧ II** *а.* مزاج *гуфт.* он ки аз хизмати ҷое ё касе мунтазам истифода мебарад, муштарӣ; харидор (муштарӣ)-и доимӣ, фармоишгари доимӣ.
- МИЗОЧДОН** مزاج دان *шиносандаи мизочҳо*, до-нандаи табиату мизочи одамон.
- МИЗРОБ** *а.* مضراب *мус.* олати майдаи ҷӯбӣ ё устухонӣ, ки бо он асбобҳои ториро (*аз қабилӣ* рубобу танбӯр) менавозанд, нохунак, захма; **ба мизроб омадан** ҷӯр шудани соз ба оҳанге.
- МИЗРОҚ** *а.* مزراق *найза*, найзаи хурд.
- МИЗЧА** ميزچه *мизи хурд*.
- МИЙЯ** ميه *гуфт.* майна, мағзи сар; **мийя об кардан** *ниг.* майна об кардан.
- МИКНОС** *а.* مکناس *кит.* ҷорӯб.
- МИКОЛОГИЯ** *ю.* ميکالاجيه *бахши илми ботаника ки замбӯруғҳоро меомӯзад*.
- МИКРОАВТОБУС** *ю.* ميکراوتابوس *автобуси хурд*.

МИКРОАНОСИР *میکرا عناصر* 1. хурдтарин унсурҳо дар таркиби махлуқот ва мавҷудот. 2. хурдтарин унсурҳои радиотехникӣ.

МИКРОБ *یو. میکروب* хурдтарин организм, ки фақат бо заррабин дида мешавад мумкин ва сабаби пайдоиши беморӣ ё сирояти он аст.

МИКРОБИОЛОГИЯ *یو. میکروبا ئالاجیه* баҳши биология, ки сохт, инкишоф физиология ва дигар хусусиятҳои микроорганизмҳоро меомӯзанд.

МИКРОБИОЛОГӢ *میکروبا ئالاجی مانсуб ба* **микробиология.**

МИКРОБӢ *میکروبا مانсуб ба* **микроб.**

МИКРОЗАРРА *میکرو ذره* зарраҳои дорои вазни хеле хурд дар механикаи квантӣ.

МИКРОИҚЛИМ *میکرو اقلیم* хусусиятҳои обу ҳавои ба худ хоси маҳалҳои ҷудогона (*дашт, ҷангал, ботлоқзор ва ғ.*).

МИКРОМАВҶ *میکرو موج*: **оташдони микромавҷ** асбоби барқӣ барои тез пухтани хӯрок.

МИКРОМЕТР *یو. میکرو متر* *тех.* асбоби андозагирии дақиқи андозаҳои хаттӣ.

МИКРОН *یو. میکرون* *тех.* воҳиди ҳосилавии дарозист, ки ба миллионяки метр (10^{-6} м.) баробар аст.

МИКРООРГАНИЗМ *یو. میکرو آرگанизم* *биол.* хурдтарин организми ҳайвонӣ ё наботӣ, ки фақат бо заррабин дида мешавад.

МИКРОСКОП *یو. میکرو اسکاپ* *ниг.* заррабин.

МИКРОСКОПӢ *میکرو اسکاپی مانсуб ба* **микроскоп**; он чи фақат бо микроскоп диданаш мумкин аст; хеле майда, ба назар нономоён.

МИКРОФИЛМ *یو. میکرو فیلم* акси хеле хурд гирифташудаи дастнавис, китоб *ва ғ.* дар навори филм.

МИКРОФОН *یو. میکرو فون* асбобе, ки лаппишҳои садоиро ба барқӣ табдил дода ба масофаи дур нақл мекунад; **микрофони озод маҷ.** микрофони дар байни толори маҷлис гузошташуда ё ноогоҳона ба касе пешниҳодшуда, ки он шахс метавонад ба воситаи он озодона изҳори ақида кунад.

МИҚВАД *а. مقود* *кит.* 1. расан, арғамчин, каманд, ки аспу маркабро ба он баста мека-

шанд. 2. чилав, афсор.

МИҚДОР *مقدار* 1. шумор, адад, теъдод. 2. андоза, андозаи муайяни чизе; **миқдоре** як миқдор; **кадре**, андаке; **ба миқдор** миқдоран, аз рӯи миқдор, **ба миқдори...** ба қадри... **ин миқдор** ин қадар; **чи миқдор** чи қадар, то чи андоза; **як миқдор** як қадар, қадре: андаке; **миқдор надоштан** бемикдор будан, зиёду бешумор будан; **аз пайи миқдор давидан** дунболи зиёд кардани миқдор шудан; барои зиёд кардани андозаи чизе кӯшидан.

МИҚДОРАН *а. مقداراً* аз ҷиҳати миқдор, аз рӯи шумор.

МИҚДОРӢ *مقداری مانсуб ба* **миқдор**: **тағйироти миқдорӣ**; **шумораи миқдорӣ** *грам.* шуморае, ки дар вақти шумур миқдори муайяни чизи ҳамчинсро ифода мекунад.

МИҚӢС *а. مقیاس* 1. андоза, ҳаҷм; вусъат. 2. нисбати масофаи нуқтаҳо дар нақша, харита ва ғ. бар масофаи ҳақиқи онҳо (мас., дар харитаи чуғрофӣ чанд маротиба кам карда нишон додани фосилаи аслии маҳалле); дар миқёси... дар сатҳи...: дар миқёси байналхалқӣ, дар миқёси ҷумҳурӣ, шаҳр ва ғ.

МИҚНАА//МИҚНАЪ//МИҚНОӢ *а. مقنعه//مقنعه//مقناع* *кит.* ҷодирӣ занон, сарандоз, саргирак.

МИҚНОТИС *یو. مقناطس* магнит, оҳанрабо.

МИҚНОТИСӢ *مقناطسی مانсуб ба* **миқнотис**, магнитӣ, оҳанрабой.

МИҚНОӢ *مقناع* *ниг.* миқнаа.

МИҚОТ *а. میقات* *кит.* 1. вақти аз рӯи ваъда муайян шуда; вақти кор. 2. ҷои аз рӯи ваъда муайян шуда, ваъдагоҳ. 3. *д.* мувофиқи эътиқоди исроилиён вақт ва ҷои ваъда, ки Худо дар он ҷо бо Мӯсо ваҳй фиристонда аст. 4. *д.* ҷои муайяни эҳромбандии ҳоҷиён дар маросими ҳаҷ.

МИҚРАА *а. مقراه* *кит.* тозиёна, дарра, қамчин.

МИҚРОЗ *а. مقراض* қайчӣ, дуқорда.

МИҚРОЗА *а. مقراضه* *кҳн.* навъе аз пайкони (тири) душоха.

МИҚТАӢ *а. مقطع* *кит.* олати буранда (*ҳамҷун корд, қайчӣ*).

МИЛ I *а. ميل* 1. ҷубчаи нӯғборик барои сурма

кашидан ба чашм, сурмачӯб, милачӯб. 2. сихи филизӣ, сихи лӯлашаки дароз: **мили ароба** меҳваре, ки дар ду тарафаш чарх шинонда шудааст; **мили соат** акрабақҳои соат, ки соат ва дақиқаро нишон медиҳанд. 3. лӯлаи тирбарояндаи олатҳои оташ-фишон: **мили милтик**, **мили таппонча**, **мили туфанг**; ◇ **мил кашидан** (ба чашми касе) таър. мили оҳаниро дар оташ тафсонда, ба чашми кас кашида, ўро нобино кардан; кӯр кардан. 4. *гуфт.* чумаки бастукушои қубурҳои образсонӣ, нӯги лӯлаи оби оташнишонӣ: **мили баки бензин**, **мили об(-и хунук)**.

МИЛ II а. *ميل* воҳиди паймоиши тӯл, ки тақрибан ба чор ҳазор қадам баробар буд: **мили англисӣ** (1609 метр), **мили баҳрӣ** (1852 метр), **мили чуғрофӣ** (1420 метр).

МИЛА I *ميله* 1. сутуни начандон дарозе, ки барои аломати масофаи мил ва дигар воҳидҳои паймоиш дар канори роҳҳо мешинонад. 2. *ниг.* **мил I**, 3.

МИЛА II *ميله* *гуфт.* дастаи мӯйҳои майда бофташудаи сари занону духтарон, мила.

МИЛАЛ а. *ملا* *ч.* **миллат**; **Созмони Милалӣ** **Муттаҳид** *ниг.* **созмон**.

МИЛВОХ а. *ملاوح* *кит.* парандае, ки вақти шикор барои фиреб дода овардани мурғони дигар ба дом баста мемонанд, пойдом.

МИЛДАРОЗ *ميلدراز* *ниг.* **дарозмил**: **тӯпи милдароз**.

МИЛИСА *лот.* *милисе* *гуфт.* милитсия.

МИЛИСАХОНА *مليسه خانه* *гуфт.* идораи милитсия; шӯъбаи милитсия.

МИЛИТАРИЗАТСИЯ *лот.* *милиитаризатсия* *с.* ҳарбӣ кардани тамоми соҳаҳои ҳаёти иқтисодӣ, сиёсӣ ва ҷамъиятии мамлакат ба мақсади тайёри ба ҷангҳои ғоратгарона ва бурдани ҷунин ҷангҳо.

МИЛИТАРИЗМ *фр.* *милиитаризм* сиёсати иртиқоии давлатҳо, ки ба зиёд кардани қувваҳои ҳарбӣ ва тайёри ба ҷанг нигаронида шудааст (*одатан бо мақсади истилогарӣ*).

МИЛИТАРИСТӢ *مليستى* *мансуб ба милитаризм*; ҷангҷӯӣ.

МИЛИТСИОНЕР *лот.* *милистанер* он ки дар идораи милитсия кор мекунад, корманди милитсия.

МИЛИТСИЯ *лот.* *милитсия* 1. муассисаи маъмурӣ барои муҳофизати тартиботи ҷамъиятӣ ва таъмини бехатарии шаҳрвандон ва молу мулки онон: **шӯъбаи милитсия**. 2. умуман шахси мансуб ба ин муассиса.

МИЛК I а. *ملك* *ниг.* **мулк**.

МИЛК II *ملك* канори чизе; решагоҳ ва буни чизе; **милки дандон** гӯшти буни дандонҳо, ки решаи дандонро нигоҳ медорад; **милки нохун** сафедии буни нохун; **милки чашм** канори пилки чашм, ки мижгон он ҷо баромадааст.

МИЛКАК *ملكك* *тиб.* бемории пӯст, ки дар гирди нохуни ангушт пайдо мешавад.

МИЛҚДОР I *ملكدار* *ниг.* **мулқдор**.

МИЛҚДОР II *ملكدار* дорои милқ, канорадор, дорои бун.

МИЛЛАТ а. *ملت* 1. *қҳн.* дин, мазҳаб. 2. *с.* умумияти таърихан ба ҳам омадаи мустаҳками одамон, ки дар заминаи умумияти забон, марзу бум, ҳаёти иқтисодӣ ва сохти равонии онҳо фароҳам омадааст: **баробархуқуқии миллатҳо**, **намояндагони миллатҳои гуногун**.

МИЛЛАТГАРО *ملتگرا* *с.* пайрави мафкура ва сиёсати миллатгарой, миллатҷӣ.

МИЛЛАТГАРОӢ *ملتگرايى* мафкура ва сиёсати иртиқоӣ дар муносибат ба миллатҳои дигар ва имтиёзноку баргар шуморидани миллати худ аз миллатҳои дигар.

МИЛЛАТПАРАСТ *ملتپرست* дӯстдори миллати худ.

МИЛЛАТПАРАСТӢ *ملتپرستى* миллатпараст будан, миллати худро дӯст доштан.

МИЛЛАТЧИГӢ *ملتچىگى* *ниг.* **миллатгарой**.

МИЛЛАТЧӢ *ملتچى* *ниг.* **миллатгаро**.

МИЛЛИАРД *фр.* *милиард* ҳазор миллион, 1 000 000 000.

МИЛЛИАРДЕР *фр.* *милиардир* соҳиби миллиард ва беш аз он пули роиҷи кишвараш; сармоядори калон ва хеле давлатманд.

МИЛЛИГРАММ *лот.* *милиграм* воҳиди ченаки вазн, ки аз ҳазор як ҳиссаи граммо ташкил медиҳад.

МИЛЛИМЕТР *лот.* *милиметр* воҳиди андозагирии дарозӣ, ки ба аз ҳазор як ҳиссаи метр баро-

бар аст.

МИЛЛИМЕТРӢ میلیمتری мансуб ба миллиметр.

МИЛЛИОН фр. миллиан 1. ҳазор бор ҳазор, 1 000 000. 2. адади бисёр зиёд; миллион-миллион миллионҳо; ниҳоят бисёр; хеле зиёд; бешумор: миллион-миллион одам иштирок кард.

МИЛЛИОНЕР фр. миллианер 1. он ки сарваташ ба як миллион мерасад. 2. маҷ. хеле сарватманд.

МИЛЛИШАКЛ ملی شکل он чи шаклан миллӣ бошад; маданияти миллишакл маданияти шаклан миллӣ.

МИЛЛИЯТ а. ملیت 1. мансуб будан ба ягон миллат ва халқ; сифат ва хислатҳои хос ба як миллат. 2. миллат.

МИЛЛӢ ملی мансуб ба миллат; ҳар чизи марбут ба миллат: масъалаи миллӣ, сиёсати миллӣ, гӯштини миллӣ, даромади миллӣ, бонки миллӣ, либоси миллӣ, мактаби миллӣ, рӯҳи миллӣ, тақсмоти ҳудуди миллӣ, ташкили ҳукумати миллӣ, миллӣ қардан//миллӣ қунондан: аз молиқияти хусусӣ ба молиқияти давлатӣ гузаронидани муассисаҳои калони саноатӣ, замин ва умуман ягон соҳаи хоҷагии халқ.

МИЛМИЛАК مملک گۇفت. милт-милтқунанда; чароғаки милмилак чароғаки сиёҳи пилтасӯз.

МИЛОВ میلاو кит., кхн. шогирд.

МИЛОВИЯ میلاویه кит. пуле, ки ба шогирд медоданд, шогирдона, ҳаққи хидмати шогирд.

МИЛОД а. میلاد ниг. мелод.

МИЛОДӢ میلادی ниг. мелодӣ.

МИЛОК а. ملاک кит. 1. қисми асосии чизе, мояи асосии чизе, асли чизе. 2. меъёр, маҳак.

МИЛТАС//МИЛТОС ملتس//ملتاس ниг. милт-милт; милтос задан милт-милт қардан; лип-лип дар гирифтани; ◇ милтас задани чашм саҳт ҳарисона нигоҳ қардани касе ба чизе.

МИЛТИҚ ملتق силоҳи дастии оташфишонӣ бо милаи дароз, туфанг: милтиқи панҷтира, милтиқи пилтағӣ, қундоқи милтиқ, сарнайзаи милтиқ, милтиқро сарозер овехтан, милтиқро ба пеши рӯи худ бардоштан, ба милтиқ тир чой додан, милтиқ дар даст омадан; милтиқи даҳанпур милтиқи қадимае, ки тир аз даҳани

милаш чо қарда мешуд; милтиқи думила милтиқи шикорӣ, ки ду милаи пайваст дорад.

МИЛТИҚАНДОЗӢ ملتق اندازی тарзи тирпарронӣ аз милтиқ, тариқи тирандозӣ аз милтиқ.

МИЛТИҚДОР ملتق دار он ки бо милтиқ ё туфанг мусаллаҳ аст, шахси мусаллаҳ бо милтиқ, туфангдор.

МИЛТИҚНОК ملتق ناک ниг. милтиқдор.

МИЛТИҚПАРРОНӢ ملتق پرانی ниг. милтиқ-андозӣ; тир ҳолӣ қардан аз милтиқ; тирҳолиқунии дутарафа аз милтиқ.

МИЛТИҚСОЗ ملتق ساز устои созандаи милтиқ, туфангсоз.

МИЛТИҚСОЗӢ ملتق سازی қасбу қори милтиқ-соз.

МИЛТИРАС//МИЛТИРОС ملتیراس//ملتیروس ниг. милт-милт; милтирос задан лип-лип қарда сӯхтан, гоҳ-гоҳ пайдо шудани нур ва рӯшноӣ.

МИЛТ-МИЛТ ملت ملت қалимаи тасвирий лип-лип, милт-милт сӯхтан заиф ва қамнур сӯхтан(-и қароғи сиёҳ); милт-милт мижа задан базӯр ва гоҳ-гоҳ миҷаро бастану қушодан.

МИЛТ-МИЛТҚУНОН ملت ملتکنان феъли ҳол аз милт-милт қардан; лип-липқунон.

МИЛЧӢБ میل چوب ниг. мил I, 1.

МИЛҲ а. ملح кит. намақ.

МИМ میم номи ҳарфи бисту ҳаштуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ (م) ки дар хати ҳозира ба ҳарфи «м» ифода қарда мешавад ва дар ҳисоби чумалу абҷад қимати ададиаш ба 40 баробар аст; ◇ лому мим нағуфтан ҳеҷ нағуфтан, эътироз нақардан, хомӯш истодан.

МИМОЗА ю. میمازه бот. навъи растании минтақавӣ ҳора, ки дар шакли гиёҳҳои бисёрсола, бутта ва дарахт воғеҳӯрад ва барги баъзе намудҳои он ба сӯи рӯшноӣ ва гармӣ рӯ меоварад.

МИН а. من кит. пешоянд ба маънои «аз»; дар қалимаҳои мураккаб, ибора ва қумлаҳои арабӣ меояд: минҷумла аз қумла; минбаъд баъд аз ин; минҳайси аз қиҳати...

МИНА *фр.* *mine* *ҳ.* гулӯлаи таркандаи махсус, ки одатан дар зерӣ хок ё об пинҳон карда мешавад ва бо расише метаркад: **минаи зерӣ**, **минаи зидитанкӣ**, **мина гузоштан**, **мина таркидан**.

МИНААНДОЗ *ҳ.* *mine-andaz* 1. тӯп ва аслиҳаи дигар барои партоби минаҳо, миномет; **тӯпи минаандоз**. 2. он ки аз минаандоз нишон мегирад, аскарӣ минаандоз.

МИНААФКАН *ҳ.* *mine-afkan* киштии ҷангӣ барои бо торпедаҳо зада нобуд кардани душман: **киштии минаафкан**.

МИНАГУЗОР *ҳ.* *mine-guzor* аскар ё мутасадди гузоштани минаҳо барои дар мавқеаш нобуд кардани душман ё барои гирифтани пешроҳи ҳучуми он; **киштии минагузор** киштие, ки минаҳои зерӣ мегузорад.

МИНАГУЗОРӢ *исми амал аз мина гузоштан*.

МИНАССА *а.* *minassa* 1. ҷои зуҳур ва намоён шудани ҷизе; **минассаи зуҳур** маҳалли зуҳур, маъраз, мазҳар. 2. тахт ё курсӣ, ки арӯсро орошта, болои он шинонда, ба домод ва дигарон нишон медиҳанд.

МИНАҶӮЯК *ҳ.* *mine-joyak* асбоб барои дарёфтани ва кашф кардани минаҳои зерӣ обу хок гузоштаи душман.

МИНБАР *а.* *minbar* ҷойгоҳи баланд барои суҳанронӣ ё ваъзгӯӣ: **минбари анҷуман**, **минбари ваъз**, **минбари ҷашн**, аз **минбари баланд нутқ кардан**, ба **минбар баромадан**.

МИНБАӢД *а.* *minbad* пас аз ин, баъд аз ин; дар оянда; **минбаъд ҳам** дар оянда ҳам.

МИНБАӢДА *а.* *minbada* баъдина, оянда: он чи дар оянда карда мешавад: **давраҳои минбаъда**, **кори минбаъда**, **тараққиёти минбаъда**.

МИНВОЛ *а.* *minval* тавр, тарз, тарик; **ба ин минвол** // **бад-ин минвол** // **ба ҳамин минвол** ба ин тарз; ба ҳамин қарор.

МИНГБОШӢ *т.* *mingboshi* *таър.* унвони ҳарбию маъмурӣ, ки дар Осиёи Миёна (*дар баъзе хониҳо*) ва дар Эрону Хуросон ба сардори ҳазор савораи ҳарбӣ итлоқ мешуд, мери ҳазор.

МИНЕРАЛ *фр.* *mineral* *ниг.* маъдан.

МИНЕРАЛӢ *минерали мансуб ба минерал; ниг.* маъданӣ.

МИНЕРАЛОГИЯ *фр.* *mineralogie* *ниг.* маъданшиносӣ.

МИНИАТЮРА//МИНӢТУР *ит.* *miniatura* *санъ.* 1. расмҳои нафису марғуби хурдҳаҷм дар дастнависҳо ва китобҳои қадимӣ. 2. асари бадеии хурдҳаҷм; саҳнаҷаҳои мусиқӣ ё рақсӣ: **театри миниатюра**.

МИНИМУМ *лот.* *minimum* 1. маҷмӯи дониш ва фанҳое, ки барои мутахассиси дараҷадори соҳае шудан омӯхтан ва донистани онҳо ҳатмист: **минимумҳои номзадӣ**. 2. миқдори ниҳоят кам, миқдори камтарин, ҳадди ақал(л), камина.

МИНҚАЛО(Ӣ) *ит.* *minqaloy* *т.- м.* фавзи пешоҳанги лашкар.

МИНҚОР *а.* *minqor* нӯли мурғону парандагон; **минқор задан** нӯл задан.

МИНҚОРГОҲ *а.* *minqor-goh* ҷои нӯлзанӣ, ҷои минқор задан.

МИНҚОШ *а.* *minqosh* анбурча; мӯчинак.

МИННАТ *а.* *minnat* 1. *нит.* некӣ, эҳсон, марҳамат. 2. *нит.* шукр, сипос; **миннат кардан** сипосгузорӣ кардан, миннатдорӣ кардан. 3. некӣ ё эҳсонӣ дар ҳаққи касе кардаи худро ба ёди вай овардан ва ба рӯи вай задани кас: **бе музду миннат музд нагирифтаву миннат карда**; **миннат бардоштан//бори миннат(-и касеро)** **кашидан** зиллату хори некии касеро кашидан, барои некии касе худро аз вай қарздор ҳис кардан; **миннат гузоштан (кардан, ниҳодан)** ба касе некии дар ҳаққи касе кардаи худро ба вай ёдовар карда, ба гарданаш бор ниҳодан; **◇ миннат ба ҷонам** бе ҳеч гуна миннатгузорӣ, бо ҷону дил (*дар мавриди ягон некӣ кардан ба касе мегӯянд*).

МИННАТБАРДОР *а.* *minnatbardor* аз касе бо коре муттаҳам шудан, миннати касеро бардоштан.

МИННАТГУЗОРӢ *исми амал аз миннат гузоштан*; ба касе некие карда, баъд ба мавриду бемаврид онро ба ёди вай овардан.

МИННАТДОР *а.* *minnatdor* он ки аз некии ба ҳаққи худаш кардаи касе хурсанд ва сипосгузор

аст; **миннатдор будан (шудан)** аз касе сипосгузор будан аз касе барои некие, ки кардааст; **миннатдор кардан** касеро дар ҳаққи касе некие карда, ӯро мамнун ва сипосгузор намудан.

МИННАТДОРӢ منتداری изҳори хурсандӣ ва сипосгузорӣ аз касе барои некии кардааш, сипосгузорӣ: **бо миннатдории бепоён** (ё зиёд), **бо ҳисси миннатдорӣ; миннатдорӣ изҳор кардан** (ё намудан) // **изҳори миннатдорӣ кардан** хурсанд ва сипосгузор будани худро баён кардан барои некиаш ба касе.

МИННАТДОРОНА منتدارانه бо миннатдорӣ; аз рӯи сипосгузорӣ; миннатдор шуда: **нигоҳҳои миннатдорона, табассуми миннатдорона, бо оҳанги миннатдорона, миннатдорона нигаристан.**

МИННАТПАЗИР منتپذیر *ниг.* миннатдор; **ба ҷон миннатпазир будан** ниҳоят миннатдор будан, бисёр сипосгузор будан (*изҳори сипоси бепоён*).

МИННАТПАЗИРӢ منتپذیری *ниг.* миннатдорӣ.

МИНО I مينا 1. шиша, обгина; шишаи рангин ва нақшин. 2. зарфи шишагӣ; обгина (*барои шароб*). 3. *мач.* кабуд, осмонранг; сабзранг; **гули мино** *ниг.* марворид; **занбури мино** киноя аз осмони кабуд. 4. моддаи шишагӣ ё чинии ҷилдор, ки барои андудану рӯкашии сафолҳо ва зарфҳо истифода мешуд, сир: **мино кардан.**

МИНО II مينا *кит.* манораи баланди чароғдор, ки барои ба киштиҳо нишон додани роҳи бехатар дар соҳили баҳр месохтанд.

МИНОБОН مينابان посбони мино.

МИНОГАР ميناگر он ки ба рӯи чизе сир медавонад, сирдавон.

МИНОГУН ميناگون *мач.* кабуд, осмонранг; сабзранг: **осмони миногун.**

МИНОӢ مينایی 1. *мансуб* ба **мино**; кабуд, осмониранг; **ҷарҳи миноӣ** киноя аз осмони кабуд. 2. миноандуда, сирдор, сирдавонда.

МИНОКОРӢ ميناکاری бо мино андудан, сирдавонӣ, сирдиҳӣ: **минокорӣ кардан.**

МИНОМӢТ ميناميات *ниг.* минаандоз 1.

МИНОМӢТЧӢ مينامياتچي *ниг.* минаандоз 2.

МИНОР *лот.* مینار *мус.* пардаи мусиқӣ, ки аз сеовозаи хурди хузновар иборат аст, *муқоб.* мажор.

МИНОРАНГ مینارنگ осмонранг, кабудтоб; **ҷарҳи миноранг** осмони кабуд.

МИНОФОМ مینافام *ниг.* миноранг.

МИНТАҚА *а.* منطقه 1. камарбанд, миёнбанд. 2. *ҷуг.* як қисми (қитъаи) дар байни ду хати арз воқеи рӯи Замин, ки аз ҷиҳати иқлим фарқ мекунад: **минтақаи ҷанубӣ, минтақаи шимолӣ.**

МИНТАҚАВӢ منطقهوی *мансуб* ба минтақа 2: **вақти минтақавӣ.**

МИНТАҚАТУЛБУРУЧ *а.* منطقةالبروج *нуч.* доираест, ки Замин ҳаракати худро дар он анҷом медиҳад ва он ба 12 қисмат (бурҷ) ҷудо мешавад: Ҳамал, Савр, Ҷавзо, Саратон, Асад, Сунбула, Мизон, Ақраб, Қавс, Ҷадӣ, Далъ, Хут. Муддати гузаштани замин аз яке ин 12 қисмат(бурҷ) ба як моҳи шамсӣ баробар аст ва ҳар моҳи шамсӣ ба номи ҳамон бурҷ номида мешавад.

МИНУ//МЕНУ مينو *кит.* 1. *д.* олами улвӣ; фалак. 2. бихишт, ҷаннат. 3. мучаррад.

МИНФАХ *а.* منفتح *кит.* дами оҳангарӣ.

МИНҲАР//МИНҲОР *а.* منخار//منخر *кит.* сӯроҳи бинӣ.

МИНҲАТ *а.* منحت *кит.* ато, бахшиш.

МИНҲОҶ *а.* منهاج *кит.* роҳи рост ва васеъ, роҳи калон.

МИНЧОҚ//МУНЧОҚ *т.* منچاق *ғуфт.* донаҳои гирда ё ба шакли дигари аз шиша ё сангҳои дигар сохташудае, ки ба ришта кашида барои зинат ба гардан меовезанд.

МИНЧАЛ *а.* منجل *кит.* дос; **минчал задан** даравидан бо дос.

МИНЧУМЛА *а.* من جمله аз чумла, аз он чумла.

МИНШАФА *а.* منشفه *кит.* сачоқ, дасторе, ки рӯи таомро ба он мепӯшонанд.

МИОД//МЕОД *а.* ميعاد *кит.* 1. ҷои ваъда, ваъдагоҳ. 2. вақти ваъда, замони ваъда, мавъид. 3. мулоқот, вохурӣ.

МИОДГОҲ ميعادگاه ваъдагоҳ.

МИОКАРД лот. *миџакард* биол. мушаки дил.

МИОКАРДИТ лот. *миџакардит* тиб. илтиҳоби мушаки дил.

мир *ми* асоси замони ҳозира аз **мурдан**.

МИР а. *ми* [кӯтоҳшудаи **амир**] таър. 1. лақаби сайидҳо. 2. ҳокими ягон вилоят (дар тақсимои маъмурии аморати Бухоро). 3. мансаби маъмурию ҳарбӣ дар хониҳои Бухоро, ки чун қоида сардори дастае таъйин мешуд: **мири асас**, **мири шаб** (ё **миршаб**), **мири шикор**. 4. ҳокими шахр, раиси шахр.

МИРА *мире* кҳн. хоҷа, соҳиб.

МИРВАҲА а. *мироҳе* кит. бодбезак, бодбезан.

МИРҒАЗАБ *миргазаб* таър. он ки ҷазои аз тарафи амир муайяншударо бо ҷӯб задан иҷро мекард ё ҷӯб зада бандихоро ба иқро мачбур мекард.

МИРЗО *мирза* [кӯтоҳшудаи **амирзода**] 1. котиби ягон идора, котиб, муншӣ, дабир. 2. таър. лақаби шохзодагони сайиднасаб, ки дар охири номашон зикр мешуд (*мас.*, Иброҳим-Мирзо). 3. дар гузашта ба аввали номи одамони хатдор ва хушнавис илова мешуд (*мас.*, Мирзо Абдулвоҳиди Мунзим).

МИРЗОБОШӢ *мирзабошӣ* таър. сарвари котибон дар аморати Бухоро; раиси мирзохона, *ниг.* **мирзохона**.

МИРЗОДИКАК *мирзадикк* гуфт. бозичаи бачагона, ки агар хобонед, боз худаи мехе-

МИРЗО(Г)Ӣ *мирзагӣ* // *мирзаӣ* котибӣ; вазифа ва амали мирзо.

МИРЗОХОНА *мирзахона* 1. ҷои кори мирзоҳо. 2. таър. идораи маъмурият дар тартиботи маъмурии аморати Бухоро.

МИРИМУШОН *мирмошан* биол. ҷонвари хазандаест, калонтар аз муши хонагӣ, рангаш хокистарии зардҷатоб, муши хурмо, росу.

МИРИҲАЗОР *мирҳазар* таър. сардори дастаи хазорнафарии сарбозон дар аморати Бухоро.

МИРИШИКОР *миршикар* *ниг.* **миршикор**.

МИРӢ *ми* 1. таър. мансаб ва вазифаи мир. 2. кҳн. воҳиди пули майдаи Осиёи Миёна, ки ба чоряки танга баробар буд; **як мири хам надоштан** киноя аз ҳеч пул надоштан.

МИРКАН а. *миркн* кит. тағораи ҷомашӯӣ, ла-

ган.

МИРОБ *мирав* он ки ба тақсимои об назорат мекунад; он ки мутасаддии обёрии киштзор аст.

МИРОБӢ *миравӣ* вазифа ва амали мироб.

МИРОН(И)ДАН *миранден* // *миранден* *тарзи бавоситаи мурдан*; мурондан, дучори марг гардонидан.

МИРОХУР *мироҳур* 1. таър. маъмур ва мутасаддии аспхона; сардори саисон ва саисхонаҳои давлатӣ (*яке аз мансабҳо дар дарбори амирони Бухоро*). 2. кҳн. саис, асп-бон.

МИРРИХ а. *мирих* нуч. яке аз сайёраҳои манзумаи Офтоб аст, ки дар осмон равшани сурхранг метобад, Баҳром.

МИРРИХНАБАРД *мирихнабрд* кит. ҷангҷӯӣ, ҷанговари далер, разманда.

МИРСАНҶАЛӢ // **МИРСАНҶАРӢ** *мирсанҷалӣ* // *мирсанҷарӣ* бот. навъи зардолуи ширини сершира.

МИРСОД а. *мирсод* кит. 1. ҷои дидбонӣ, дидбонгоҳ. 2. роҳи васеъ, роҳи калон.

МИРСОТ а. *мирсот* кит. лангари киштӣ.

МИРУК *мирук* кит. мӯрча, як навъ аз мӯрча, ки бол дорад, мӯрчаи болдор.

МИРФАҚ а. *мирфақ* оринҷ.

МИРҶАЛ а. *мирҷал* кит. деги калони мисин; дег.

МИРШАБ *миршаб* таър. мансаби ҳарбию маъмури ва соҳиби ин мансаб дар шахру ноҳияҳои Осиёи Миёна, ки риояи тартиботи муқарраркардаи аморат ва хониҳоро назорат мекард, сардори шабгардҳо; сардори полтсия дар аморати Бухоро.

МИРШАБХОНА *миршабхона* таър. ҷои кори миршаб; бошишгоҳи шабгардҳо; маҳкамаи полтсия (*дар тақсимои маъмурии ҳукумати подшоҳии рус дар Туркистон*).

МИРШИКОР *миршикар* таър. 1. бонигари ҷонварон ва парандаҳои шикории амирон ва сарватмандон. 2. саис, аспбон.

МИРШИКОРӢ *миршикарӣ* 1. вазифа ва кори миршикор. 2. аспбонӣ, саисӣ; **миршикорӣ қардан** аспбонӣ қардан.

МИРЪОТ *a.* مرآت оина, ойина.

МИС *مس* унсури химиявист, ки филизи сурхчаранги бисёр сахт буда, дар техника ба кор меравад, аз он зарфҳои гуногун месозанд: **табақи мис**, **кӯзаи мис**; **мис барин тафсидан** монанди филизи мис зуд ва ба осонӣ тафсидан; **миси касеро баровардан** сирри касеро ошкор кардан; **фиребу найранги касеро фош кардан**; **миси кор баромадан** сирри касе ошкор шудан.

МИСБОР *مسبار кит.* 1. *тиб.* мили оҳанӣ, ки ба ҷароҳат меҳаланд, то чи қадар чуқур будани онро фаҳманд; пилтапахта ё порчай матоъ, ки ба даруни ҷароҳат мегузоранд. 2. *нав.* асбоб барои таҳқиқи узвҳои дарунӣ ва тоза кардани меъдаи одам, зонд.

МИСБОҲ *a.* مصباح *кит.* 1. ҷароғ. 2. қадаҳ барои нӯшидани шароби сабӯҳӣ.

МИСВОК *a.* مسواک *чӯбҳои хушбӯи лӯнда-тарошида*, ки онро ба ҷои лифи дандоншӯӣ ба дандонҳо молида дандонро пок мекарданд; лифи дандон, дандоншӯяк.

МИСГАР *مس گر* устое, ки аз мис ашёи гуногуни рӯзгор месозад.

МИСГАРӢ *مس گری* 1. касбу кори мисгар; хунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. 2. растаи мисгарон.

МИСГУДОЗ *مس گداز* он ки мис об мекунад; мисобкунанда.

МИСГУДОЗӢ *مس گدازی* амали мисгудоз; об кардани мис; гудохтани мис.

МИСДОҚ *a.* مصداق *касе ё чизе*, ки далели сидқи кор ва сухани касе бошад, гувоҳ, исбот, далели ростии сухане; **ба мисдоқи...** *гуфт.* ба монанди..., аз қабилӣ..., мисли...

МИСИН *مسین* *ниг.* **мисӣ:** **косаи мисин**, **офтобаи мисин**, **тоси мисин**.

МИСИНА *مسینه* зарфҳо ва асбоби рӯзгори аз мис сохташуда.

МИСИНАКӢБӢ *مسینه کوبی* бо даст ва ба воситаи чизе ба асбоби мисин зада баровардани овози чарангос, ки одатҳои хурофӣ буда, дар вақти гирифтани моҳ анҷом дода мешуд.

МИСӢ *مسی* *мансуб ба мис*; аз мис сохташуда, мисин.

МИСКИН *a.* مسکین 1. фақир, бенаво, бечиз, қашшоқ; **мунъиму мискин** дорою камбағал. 2. тамоман аз тобу тавонмонда, нотавон, очиз; бечора.

МИСКИНӢ *مسکینی* 1. фақирӣ, бенавоӣ, қашшоқӣ. 2. нотавонӣ, очизӣ; бечорагӣ.

МИСКИННАВОЗӢ *مسکین نوازی* лутфу марҳамат ба бечорагон; мададу ёри ба бенавоён.

МИСКИНӢХОНА *مسکین خانه таър.* хонае, ки дар он барои бечорагону бенавоён хӯрок меоварданд.

МИСКУЛОҲ *مس کلاه* *ниг.* **тоскулоҳ.**

МИСҚАБ *a.* مثقب *кит.* парма.

МИСҚАЛ *a.* مصقل *кит.* асбоби сайқалдиҳӣ.

МИСҚОЛ *a.* مثقال 1. *кхн.* воҳиди ченаки вази чизҳои майда, ки асосан ба 4,68 гр. баробар буд; 2. санги тарозу.

МИСҚОЛӢ *مثقالی* 1. *мансуб ба мисқол*; баробари як мисқол. 2. докаи нозуки тунуки аълосифат: **саллаи мисқолӣ.**

МИСЛ *a.* مثل монанд, назир, ҳамто, чун; **мисли пештара** ба монанди собиқ, пештара барин; **ба мисли...** монанди..., назирӣ..., чун; **мислу монанд надоштан//мисл надоштан** беназир будан, ҳамто надоштан; ягона.

МИСМОР *a.* مسمار *кит.* меҳи филизӣ; меҳ; **мисмор кардан** меҳ зада маҳкам кардан.

МИСОҚ *a.* میثاق *кит.* аҳд, паймон.

МИСОЛ *a.* مثال 1. ҳодисаи ҷудогона ё чизе, ки барои эзоҳ ё исботи фикре шаҳодат дода метавонад ё чун намуна оварда мешавад, қиёс. 2. кор ё рафторе, ки барои тақлид ва такрор намуна шуда метавонад: **мисоли ибрат**. 3. монанд, шабех, назир, мисл. 4. *кит.* фармони подшоҳ, маншур, ҳукм; **мисол додан** фармон додан, амр кардан, **ба мисоли** ба монанди..., мисли..., шабеҳи...; **мисол овардан** аз байни як гурӯҳ ё табақаи ҳамчунин ва монанд якеро гирифта, барои исботи муддаои худ нишон додан.

МИСОС *a.* مساس *кит.* молидан, судан бо даст.

МИСОҲАТ *a.* مساحت *кит.* андозагирии замин, заминпаймоӣ, танобкашӣ.

МИСОҲАТГАР *مساحت گر* *кит.* андозагари за-

- мин, ченкунандаи замин, паймояндаи замин.
- МИСР** *a.* مصر 1. *kit.* сарҳади байни ду замин. 2. *кхн.* шаҳр. 3. номи яке аз давлатҳои араб, ки дар Шарқи Наздик воқеъ аст.
- МИСРАНГ** *مسرنگ* монанд ба ранги мис.
- МИСРАӢ** *a.* مصرع 1. *kit.* ҳар табақаи дари дутабақа. 2. *адш.* нисфи як байт, як сатри шеър.
- МИСРӢ** *مصرى* мансуб ба **Миср**; пахтаи мисрӣ навъи пахтаи маҳиннах.
- МИСРОН** *مسران* милаи ғафси оҳанинӣ як нӯғаш паҳн барои зада шикастани чизҳои сахт ва истифода кардан чун фишанг.
- МИССИОНЕР** *фр.* *ميسسيانر* он ки барои ташвиқи дине (*мас., дини исавӣ*) ё даъват ба он дин ба мамлакатҳои бегона (*мас., гайриисавӣ*) фиристода мешавад.
- МИСТАР** *a.* مسطر *kit.* 1. асбоби сатркаиши аз қоғази ғафси сахт ва риштаи абрешим сохташуда, ки риштаи онро бо сиёҳие ранг карда, рӯи саҳифаи навишташудани гузошта дасткаш мекарданд ва дар натиҷа раҳҳои рост рӯи саҳифа нақш мегузошт; хаткаш, чадвал. 2. қоғази раҳ-рахест, ки барои болову поин нарафтани сатр дар вақти навиштан дар зерӣ қоғаз мегузоштанд.
- МИСТИКА** *ميستيكه* эътиқоди динии боварӣ ба мӯъҷизаи илоҳӣ ва қувваи фавқуттабӣ, ирфон.
- МИТИНГ** *англ.* *митинг* *ниг.* гирдиҳамоӣ: митинги серодам, митинг барпо кардан (гаштан), митинг гузаронидан.
- МИТҚОЛ** *a.* مقال *боф.* хомсуф.
- МИТҚОЛӢ** *مقالى* мансуб ба митқол; хомсуф будан: либоси митқолӣ.
- МИТРАД** *a.* مطرد *kit.* найзаи хурди шикорӣ.
- МИТРАҚА** *a.* مطرقة *kit.* болғаи оҳангарону мисгарон, путк, чакуш.
- МИТРОН** *ю.* مطران *kit.* яке аз унвонҳои олии рӯҳониёни насронии шарқию ғарбӣ (*православӣ ва католикӣ*), митрополит.
- МИТРОНА** *مطرانه* *kit.* қулоҳи бошукӯҳи маросимии митрон.
- МИТТА** *مته* кирме, ки дар ғалладона ва орд пайдо шуда, онҳоро нобуд мекунад, ғалламус.
- МИТӢАН** *a.* مطحن *kit.* осиеб, осие.
- МИТӢАРА** *a.* مطهره *kit.* офтоба, обдаста; обдони сафарӣ, зарфи чармини об.
- МИФЗОЛ** *a.* مفضال *kit.* соҳиби фазлу эҳсон; фозил.
- МИФЛОК** *a.* مفلاك *kit.* фалокатзада, мафлук, бадбахт.
- МИФОЛОГИЯ** *ю.* ميفالاجيه *илми* устура, *илм* оид ба асотир, асотиршиносӣ, устурашиносӣ.
- МИФТОӢ** *a.* مفتاح 1. *ниг.* калид. 2. *зби.* навиштае ба хати дигар барои ҳосил кардани маълумоти бештар оид ба калимаҳо: **мифтоҳи калимаҳои «Фарҳанги забони тоҷикӣ» ба хати арабии тоҷикӣ.**
- МИХЛАБ** *a.* مخلب *kit.* чанголи мурғони шикорӣ; панҷаи ҳайвоноти даранда.
- МИХНАҚА** *a.* مخنقه *kit.* тавқ, килода гарданбанд.
- МИХРАҚА** *a.* مخرقه *kit.* олати чӯбин барои кафонидани чизе, фона.
- МИӢАН** *a.* ميهن *ч.* мехнат (азобҳо, ранҷҳо).
- МИӢАФФА** *a.* محفه *kit.* қачоваи одамнишини соябондор; аморӣ, ҳавдаҷ.
- МИЧА** *مجه* *ниг.* мижа.
- МИЧАН(Н)** *a.* مچن *kit.* сипар.
- МИЧАРРА** *a.* مچره *ниг.* қаҳқашон.
- МИЧҒОН** *مچگان* *ниг.* миҷгон.
- МИЧИНГ** *مچينگ* *гуфт.* инчик, майдагап: одами мичинг.
- МИЧМАР** *a.* مچمر зарфе, ки дар он оташ монда, сипанд, уд, мушк ва ҳар хел хушбӯиҳоро дуд мекунанд, бухурдон, удсӯз.
- МИЧМОРОҶ** *مچماروق* *гуфт.* 1. пурчин, чиндор, очингдор, бурма-бурма (*рӯй ва нӯсти бадан*). 2. иллатӣ, ношуд, нимчон: **бузғолаи лоғари мичморук, кампири мичморук.**
- МИШКОТ** *a.* مشكات *kit.* тоқчаи чароғмонӣ; чароғдон, чароғпоя.
- МИШ-МИШ** *مش مش* *гуфт.* 1. пичир-пичир,

зери лаб гап задан, начво. 2. гап-гап, овоза, гапҳои беасос.

МИШЧАБ *a.* مشجب *kit.* тори чӯбини либо-совезӣ.

МИЯВ-МИЯВ *ميو ميو* *калимаи тақлиди* овози гурба, садои гурба.

МО *ما* *ҷонишини шахси якуми ҷамъ*; дар ибораҳои изофӣ соҳибиятро ифода мекунад; баъзан нависанда ё шахси гӯянда барои ифодаи хоксорӣ чун муродифи «ман» ба кор мебарад; $\diamond$ **мову ман** худбинӣ, худписандӣ.

мо- *a.* *ما* *дар аввали калимаҳои сохта ва баъзе таркибҳои арабӣ омада, маънои «чизе ки», «он чи ки»-ро ифода мекунад; мобақӣ* он чи боқӣ мондааст; **моҳазар** он чи ҳозир аст!, **моҳасал** он чи ҳосил шудааст.

МОБАЙН *a.* ما بين 1. байн, миён, байни ду кас ва ё ду чиз. 2. миёна, васат. 3. миёначо, марказ; **дар мобайн** дар миёначо; **аз мобайни...**, **аз миёни...**, **аз байни...**; **дар мобайни ...** а) дар байни..., дар миёнаи..., дар миёначои... б) *киноятан* дар муносибати байни ду кас; $\diamond$ **аз мобайн** аз он вақт, аз он фурсат; **дар ин мобайн** дар ин фосилаи вақт, дар ин фурсат, дар ин миён; **ба мобайн даромадан** *ниг.* **миёна** (*ба миёна даромадан*).

МОБАЙНӢ *مايين* воқеъ дар мобайн, васатӣ.

МОВАРО *a.* ماوراء *kit.* он сӯ, он тараф.

МОВАРОУННАХРӢ *ماوراءالنهرى* *мансуб ба* **Мовароуннаҳр**; зода ва сокини Мовароуннаҳр.

МОВУМАНӢ *ماومنى* *kit.* манманӣ.

МОВУТ *ماوت* *аслаи* **моҳут**.

МОҒ I *ماغ* *ниг.* қашқалдоқ.

МОҒ II *ماغ* *kit.* бухори ғафсу тираи дар рӯи замин паҳншуда, меғ, туман.

МОДА *ماده* чинсе аз инсон, ки фарзанд ба дунё меоварад; чонзоте, ки мезояд ё тухм мегузорад, *муқоб.* **нар**; чинси занона, чинси муаннас.

МОДАБУЗ *مادهبز* бузи мода.

МОДАГОВ *ماده گاو* гови мода, гови ширдеҳ; модагови дӯшой, модагови навзо, модагови нозо.

МОДАГУРГ *ماده گرگ* гурги мода.

МОДАНДАР *ماداندر* *kit.* шакли қўтоҳшудаи модарандар.

МОДАР *مادر* 1. зан нисбат ба фарзанд (он)аш, волида. 2. калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол; ум(м), оча: **модари меҳрубон**, **модари мушфиқ**, **модари серфарзанд**, **модари фарзандони ман**; **модари ўғай** *ниг.* **модарандар**; **модар шудан** фарзанд таваллуд кардан, соҳиби бача шудан; $\diamond$ **модари айём//модари даҳр** замона, рӯзгор; **модари зори касеро** нишон додан ҷазои сазовори касеро додан, очаи зори касеро нишон додан; **модараш ҳоло назоидааст//аз модараш ханӯз нарӯидааст** ханӯз вучуд надорад, ҳоло ба вучуд наомадааст; **ба арвохи падару модар бахшидан** аз баҳри чизе гузаштан, чизеро садақа кардан.

МОДАРАК *مادرک* навдаи ҳосилдеҳи ток ва дигар дарахтони мевадор; *муқоб.* **нарак**.

МОДАРАНДАР *ماداراندر* модари ўғай.

МОДАРАРӢС *مادراعروس* модари зан нисбат ба домод, модарзан, хушдоман; $\diamond$ **модарарӯсат нағз медидааст** вақти ба болои хӯрокхӯрӣ омадани касе гуфта мешавад.

МОДАРБАХАТО *مادربه خطا* *тахқ.* ҳаромзода, ҳаромӣ, валадуззино.

МОДАРБАХАТОӢ *مادربه خطايى* *тахқ.* 1. ҳаромзодагӣ. 2. фиребгарӣ, қаллобӣ.

МОДАРБЕЗОР *مادربيزار* он ки модарашро тарк кардааст, нохалаф, фарзанди ноқобил.

МОДАРБУЗУРГ *مادربزرگ* *kit.* модари модар ё модари падар.

МОДАРВОР *مادروار* монанди модар, чун модар, модарона.

МОДАРЗАН *مادرزن* *ниг.* **модарарӯс**.

МОДАРЗОД *مادرزاد* 1. аз модар таваллудшуда; бо нақсе ё фитрате аз модар таваллуд шудан; **кӯри модарзод** он ки нобино зоида шудааст; **лучи модарзод** тамоман луч, чунон ки аз модар нав зоида шуда бошад. 2. сифат ва ҳосияте, ки табиатан дар шахс зоҳир мегардад, фитрӣ дар ягон ҷиҳат: **истеъдоди модарзод**.

МОДАРЗОДӢ *مادرزادى* *мансуб ба* **модарзод**; **бемории модарзодӣ**.

МОДАРӢ مادري 1. мансуб ба модар; хоси модар: гурури модарӣ, хиссиёти модарӣ. 2. модар будан; муносибати модарона: модарӣ кардан; ◇ забони модарӣ а) забоне, ки инсон аз кӯдакӣ аз модар ва атрофиёнаш ёд мегирад; б) фан-нест, ки дар синфҳои ибтидоӣ барои баровардани саводи забонӣ ба талабагон меомӯзонанд.

МОДАРКАЛОН مادرکلان модари падар ё модари модар, момо, бибӣ.

МОДАРМУРДА مادرمرده *кит.* 1. он ки модараш вафот кардааст. 2. маҷ. бечора, ба азоби сахте гирифтورشуда.

МОДАРОВАРД مادرآورد *кит., ниг.* модарзод.

МОДАРОНА مادرانه модарӣ, муносиби модар, модарвор: меҳри модарона.

МОДАРСАГ مدرسگ *таҳқ.* дар мавриди асабоният барои паст задан ва таҳқир кардани тарафи муқобил гуфта мешавад.

МОДАРСОЛОРӢ مدرسالارى *ниг.* модаршоҳӣ.

МОДАРХОНД(А) مادرخوانده зане, ки ўро фарзандони ғайр ба ҷои модар қабул мекунанд; зане, ки касе ўро ба худ модар хондааст.

МОДАРХУДО مادر خدا *д.* унвони Марям-модари Исои Масеҳ (*дар таълимоти динии исавиён*).

МОДАРШАВҲАР مادرشوهر *ниг.* модаршӯ(ӣ).

МОДАРШАҲР مادرشهر *нав., маҷ.* шаҳрҳои бузурги як минтақа ё кишвар, ки дар атрофи худ шаҳрҳои хурд-хурди дигар доранд.

МОДАРШОҲӢ مادرشاهي *таър.* як шакли ҷамъияти ибтидоӣ, ки дар қабила зан ҳукмронӣ мекард, модарсолорӣ.

МОДАРШӢ(Ӣ) مادرشوي *модари шавҳар нисбат ба арӯс; ◇ хонаро бе модаршӯ ёфтан (дидан)* хилват ёфтан ҷоеро ва худсарӣ кардан.

МОДАСАГ مادهسگ 1. саги мода. 2. таҳқ., маҷ. фоҳиша.

МОДАҲАР مادهخر хари мода, мочахар (*гуфт.*).

МОДАШЕР مادهشیر шери мода, модинаи шер: модашери ғуррон.

МОДДА I a. ماده 1. чизи асосӣ, ки барои пайдоиш ва сохта шудани чизи дигар чун замина хидмат мекунад, материал; муқ. мавод: моддаи захрдор, моддаҳои тарқанда, моддаҳои химиявӣ. 2. физ. чизи дорои вазн,

химиявӣ. 2. физ. чизи дорои вазн, ки фазоеро ишғол мекунад, материя. 3. фалс. ҳаюло.

МОДДА II a. ماده 1. ҳар як аз бандҳои ягон қонун, низомнома, қарордод ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки як нуктаи томо дар бар мегирад ва бо рақамҳо аз ҳам ҷудо карда мешавад, банд; радиф: моддаи панҷуми қонун, моддаи ҳароҷоти баровард. 2. мавзӯ, матлаб, ки як қисми чизеро ташкил медиҳад; моддаи луғавӣ *збш.* ҳар як аз воҳидҳои забонӣ дар фарҳанги тафсири *ва г.*, ки калидвожа, тафсири маъноҳои он ва дигар ҷузъҳои дар бар мегирад; моддаи таърих *ади.* калима ё таркибе, ки аз ҷамъбасти қимати адабии ҳарфҳои арабиасоси он мувофиқи ҳисоби абҷад санаи воқеае ҳосил мешавад.

МОДДИГАРОӢ مادّي گرائي моддигаро будан; ашӯпарастӣ, чизпарастӣ.

МОДДИӢОН a. مادّيون *ниг.* материалист.

МОДДИЯТ a. مادّيت 1. фалс. аз модда (материя) иборат будан(-и олам); моддӣ будан, ибтидои материалии доштан. 2. *кит.* моҳият, асл.

МОДДӢ مادّي 1. мансуб ба модда I. 2. марбут ба чизу ҷораи зарури зиндагӣ, ашӯӣ; аҳволи моддӣ дараҷаи таъминот бо чизу ҷораи зиндагӣ; пойгоҳи моддӣ таъминот бо чизҳои асосии мавриди зарурати анҷоми коре, сохтани чизе *ва г.*; ёрии моддӣ кумак бо чизу ҷораи зарурӣ; ёрии пулӣ; олами моддӣ киноя аз дунёи ҳастӣ муқоб. олами маънӣ (маънавӣ); неъматҳои моддӣ сарватҳои зарурии зиндагӣ; тангии моддӣ нарасидани чизу ҷораи зиндагӣ, тангии иқтисодӣ; аз ҷиҳати моддӣ вобаста ба чизу ҷора; аз ҷиҳати таъминот. 3. *кит.* шайъӣ: далелҳои моддӣ.

МОДЕЛ *фр.* مدل 1. нусха, тасвир, нақша ё намунаи хурди чиз, ки аз рӯи он чизеро бо теъдоди зиёд истеҳсол мекунанд; модели ҳавопаймо. 2. навъ ё намунаи сохти ягон мошин ва асбоби техникӣ; муқ. тамға.

МОДЕЛСОЗ مدل ساز созандаи нусха, тасвир, нақша ё худ намунаи чизе (*барои намоиш, таҳқиқ ё истеҳсол*).

МОДЕЛСОЗӢ مدل سازي сохтан ва омӯхтани намунаҳои ашӯ ва ҳодисаҳои воқеӣ барои намоиш, омӯзиш ва таҳқиқи онҳо.

МОДЕРНИЗМ *фр.* مدرنيزم чараёни эҷодӣ дар

санъат ва адабиёти як-ду асри охир.

МОДЕҲ *a. مادح* *ниг.* маддох.

МОДИЁН *ماديان* чинси модинаи асп, байтал.

МОДИНА *مادينه* чинси мода, мансуб ба чинси мода (хайвон), *муқоб.* нарина.

МОДОМ *a. مادام*: **модом ки...** азбаски..., бинобар он ки..., чун; вақте ки...

МОДУЛ *лот.* *مادول* 1. сохт, меъёр, воҳиди шартӣ барои андозаи қисмҳои боло. 2. *риёзӣ.* бузургии мутлақи ададӣ, маҷмӯӣ.

МОЕЙ *مايعي* ҳолати обакӣ, моеъ будан.

МОЕЪ *a. مايع* ҷисми равон (*монанди об, равшан...*), обакӣ: **ҷисмҳои моеъ.**

МОЗ *ماز* *кит.* чин, шиканча.

МОЗӢ *a. ماضي* *кит.* гузашта, пешина: **феъли мазӣ** *грам.* феъли замони гузашта.

МОЗОД(А) *مازاد(ه)* *кит.* боқимонда, зиёдати чизе.

МОЗУ *مازو* *кҳн.* донаи гирди хордори дарахт, ки дар дибоғати пӯст ва рангрёзӣ ба кор мееравад.

МОИДА *a. مائدة* *кит.* дастархони пур аз нозу неъмат, дастархони пурнеъмат; дастархон, суфра.

МОИЛ *a. مائل//مايل* 1. хамида ба тарафи чизе. 2. майлдор, рағбатдор; шавқдор ба чизе ё касе; **моил будан** майл доштан, роғиб будан. 3. наздик ба чизе; **моил шудан** наздик шудан; рағбат пайдо кардан; таваҷҷӯҳ доштан; **моил кардан** майл кунондан; кашидан, ҷалб кардан.

МОИНДАР *مايندر* *ниг.* модарандар.

МОӢ *مايي* мову манӣ, худбинӣ, кибру ғурур.

МОК *ماک*: **хоку мок** *кит.* а) хоку замин; б) *мач.* дунё.

МОКИЁН *ماكيان* модинаи мурғи хонагӣ ва дигар парандаҳо: **мокиёни курк.**

МОКУ *ماکو* олати бофандагӣ, ки вақти бофтан пудро аз байни тор гузарондан мегирад; **монанди моку рафтуомад кардан** муттасил дар рафтуомад будан.

МОҚАБЛ *a. مقابل* он чи пеш буд, пешина, гу-

зашта, муқаддам.

МОҚУТ *ماقوت* шириние, ки аз нишоста ва қанду равған тайёр мешавад, полуда.

МОЛ *مال* *асоси замони ҳозира аз молидан.*

МОЛ I *مال* молиш; масҳ; **хору мол кардан** молиш додан; сила кардан, навозиш кардан.

МОЛ II *a. مال* 1. дорой, сарват; мулк; **моли ...**, мулки..., аз они... 2. *иқт.* ҳар чизи моддӣ арзишдошта, ки барои қонеъ кардани талаботи инсон, фурӯш ё мубодила истехсол мегардад; маҳсули меҳнат. 3. чизҳои истехсолшуда (*аз қабилӣ* ашъи саноатӣ), ки хариду фурӯш мешавад, колои фурӯхтанӣ: **моли арзон**, **моли сермасриф**, **мағозаи молҳои арзон**, **молу мулк**; **моли бесоҳиб**. **моли манқул** *ниг.* **манқул**; **моли саноат(ӣ)** моли баровардаи саноат *аз қабилӣ* газвор *ва г.* **моли хом** ашъи барои кори саноат зарур; **молу мулк** боигарӣ, сарвати манқул ва ғайриманқул; **молу ҳол** чизу чора, молу мулк; **моли касе шудан** аз они касе шудан, ба ихтиёри касе даромадани чизе; **моли худ кардан** соҳибӣ кардан, аз они худ кардан (*чизи каси дигарро*); 4. чорпои хонагӣ: чорпо; **молҳои сиёҳ** гову барзагов, гову гӯсола; **бозори мол** бозори харидуфурӯши ҳайвоноти хонагӣ; **◇ мол кардан таър.** а) муайян кардани ҳаҷми андоз аз замини кишт; б) *ниг.* **молу гов кардан**; **молу гов кардан** чорводорӣ кардан, ба молдорӣ машғул шудан.

МОЛА I *ماله* 1. *кишов.* тахтаи бедандона ё сикдори аз ҷӯб ё оҳан сохта, ки онро ба чуфт ё трактор баста замини шудгорро ҳамвор мекунад; **мола кардан (задан, кашидан)** бо мола ҳамвор ва нарма кардан (*заминро*). 2. лифи оҳардиҳии бофандагон.

МОЛА II *ماله* пур, молломол, лабрес.

МОЛАКАШӢ *ماله كشي* *исми амал аз мола* **кашидан**; бо мола ҳамвор кардани замини шудгоршуда ва кулӯхҳои онро майда кардан, сихмола кардан..

МОЛАК-МОЛАК *مالک مالک* *исми амал аз* молишдихӣ; **молак-молак кардан** паси ҳам молиш додан.

МОЛАКУНӢ *ماله کني* *исми амал аз мола кардан*; сихмола;

МОЛАНДӢЗ *مال اندوز* он ки хоҳони ҷамъовари

сарвату мол аст, молғундор.

МОЛГИРАНДА مال گيرنده гирандаи мол; кабулқунандаи моли оварда ё фиристода.

МОЛГУЗОР مال گذار *кит.* диҳанда ва пардохтгари бочу хироч.

МОЛГУЗОРӢ مال گذارى *кит.* бочу хирочдиҳӣ, андозсупорӣ.

МОЛҒУНДОРӢ مال غندارى чамъ кардани молу чиз; чамъ кардани сарват.

МОЛДОР مال دار 1. доро, давлатманд; соҳиби молу мулк. 2. соҳиби чорво; чорвопарвар.

МОЛДОРӢ مال دارى 1. сарватдорӣ, давлатмандӣ. 2. соҳиби чорво будан; парвариши чорпо.

МОЛДӢСТ مال دوست молпараст, сарватхоҳ.

МОЛЕКУЛА *лот.* ماليكوله хурдтарин ҳиссаи модда, ки ҳамаи хусусиятҳои асосии химиявии он моддаро дорад.

МОЛЕКУЛАВӢ ماليكولى *мансуб ба молекула:* **вазни молекулавӣ, химияи молекулавӣ.**

МОЛЕКУЛӢ ماليكولى *ниг.* молекулавӣ.

МОЛИБДЕН *ю.* ماليبدن *хим.* навъи филизи сахти нуқрагини дурахшон.

МОЛИДА ماليده *сифати феълӣи замони гузашта аз молидан;* молида-молида якзайл молиш дода.

МОЛИДАН ماليدن 1. чизеро бо даст молиш додан, бо даст судан. 2. молиш додани аъзои бадан бо даст, масҳ. 3. чизеро ба рӯи чизе молондан (*то ки он чиз бар рӯи чизи дигар паҳн гардад*): **марҳам молидан ба чароҳат, сурҳӣ молидан ба лаб, ўсма молидан ба абрӯ; равған молидан** рӯи чизеро пӯшондан бо қабати тунуки равған: **ба рӯи нон равғани маска молидан..** 4. *мач.* гӯшмол ва танбеҳ додан, сарзаниш кардан, чазо додан: **чизеро ба чашм молидан** а) чизеро ба пеши чашм оварда, онро рӯи чашм кашидан; б) чизеро хеле азиз доштан; **ба лаб кулӯх молида гаштан** кореро карда, худро беҳабар вонамуд кардан.

МОЛИДАНИ ماليدنى *сифати феълӣи замони оянда аз молидан;* ҳар чизи қобили молидан ба рӯи чизе.

МОЛИЁТ ماليات 1. *кит.* андоз: хироч, боч. 2. *таър.* навъи андоз аз замини кишт.

МОЛИК *а.* مالک 1. мулкдор, соҳиби мулку замин; доро, давлатманд. 2. соҳиб, хӯчаин; **молики чизе шудан** соҳиби чизе шудан, чизеро ба тасарруфи худ даровардан; **молик будан** соҳиб будан, чизеро дар ихтиёр доштан; **ба аҳамияте молик будан** дорои аҳамияте будан, аҳамият доштан; **молики дӯзах** *д.* фариштае, ки мутобиқи ривоёти динӣ дарбони дӯзах аст.

МОЛИКИЯТ مالکيت молу мулк, ки дар тасарруфи касе, ё идорае бошад; **моликияти давлатӣ** он чи дар тасарруфи давлат аст, молу мулки мутааллиқ ба давлат; **моликияти хусусӣ (шахсӣ)** молу мулки мутааллиқ ба як кас; **моликияти чамъиятӣ** молу мулки хоси чамъият, моликияти умумӣ.

МОЛИКИЯТПАРАСТ مالکيت پرست мулкпараст, аз ҳад зиёд ҳариси молу мулк; чизпараст.

МОЛИКИЯТПАРАСТӢ مالکيت پرستى мулкпарастӣ, аз ҳад зиёд дӯст доштани молу мулк; чизпарастӣ.

МОЛИКӢ مالکى *кит.* 1. соҳибӣ, хӯчаинӣ. 2. *д.* посбонӣ, дарбонӣ дар дӯзах.

МОЛИКОНА مالکانه 1. *ниг.* молиёт. 2. *хӯр.* навъи ҳалво, ки аз орди биринҷ ва мағзи бодом тайёр мекунанд.

МОЛИМАРДУМХӢР مال مردم خور ғосиби моли мардум; ҳаромхӯр, ҳақимардумхӯр.

МОЛИМАРДУМХӢРӢ مال مردم خورى аз худ кардани моли мардум; ҳаромхӯрӣ, ҳақимардумхӯрӣ.

МОЛИХУЛИЁ *ю.* ماليخوليا 1. бемории рӯҳиест, ки боиси ҳаёлоти воҳимаангез мешавад, бемории савдой. 2. *мач.* суханҳои сафсатаи парешон ва дардисаровар.

МОЛИШ مالش *исми феълӣ аз молидан;* бо даст молидан чизеро; соиш; **молиш додан** а) молидан, муштмол кардан. б) *мач.* гӯшмол додан, танбеҳ додан, чазо додан; **молиш хӯрдан** молида шудан, сунбида шудан; таги по шудан.

МОЛИШГАР مالش گر масҳгар; ходими ҳаммом.

МОЛИШДЕХ مالش ده *кит.* 1. гӯшмолдиҳанда, танбеҳқунанда, таъқиб-қунанда, чазодиҳанда. 2. зеру забар ва нобудқунанда.

МОЛИЯ *а.* ماليه маҷмӯаи воситаҳои пулӣ ва

муомилоти давлат; **вазорати молия** вазорате, ки вазифаи ҳисобгирии дахлу харчи давлат, тақсимои воситаҳои пулӣ ва таъминоти пулӣ сохторҳои давлатиро дар зимма дорад; **идора (ё шӯъба)-и молия** идора ё шӯъбае, ки масъули ба роҳ мондани фаъолияти молиявии муассисаҳои давлатӣ, ҳукуматҳои шаҳру ноҳияҳо ба зиммаи он гузошта шудааст.

МОЛИЯВӢ ماليوى *мансуб ба оид ба молия; нақшаи молиявӣ* нақшаи корҳои марбут ба молия.

МОЛИЯТ *а.* ماليت *кит.* 1. дорой, сарват; пул, нақдина. 2. *ниг.* молиёт.

МОЛӢ مالى 1. *мансуб ба мол; истеҳсоли молӣ.* 2. *мансуб ба молия; молиявӣ.*

МОЛОКАЛОМ *а.* مالاكلام *кит.* он чи бо калом ифода намешавад; ғайри қобили тавсиф, баённопазир.

МОЛОМОЛ I مالامال молиши зиёд; соиш, молиш.

МОЛОМОЛ II مالامال пур, пуропур, лаб ба лаб.

МОЛОН مالان дар ҳоли молидан, чараёни молидан.

МОЛОНДАН مالاندن *шакли бавоситаи молидан,* ба даст ё чизи дигар чизеро молидан ё ҳамвор кардан.

МОЛПАРАСТ مالپرست ҳарис ба молу чиз; чизпараст.

МОЛПАРАСТӢ مالپرستى ҳарис будан ба молу чиз; чизпарастӣ.

МОЛПАРВАР مالپرور он ки бо парвариши чорпои хонагӣ машғул аст, нигоҳубинкунандаи чорпо.

МОЛПАРВАРӢ مالپرورى парвариши чорпои хонагӣ, нигоҳубини чорпо.

МОЛФУРӢШ مالفروش он ки мол мефурӯшад, фурӯшандаи чорпои хонагӣ.

МОЛФУРӢШӢ مالفروشى фурӯши чорпо; шуғли молфурӯш.

МОЛҲАРӢ مالخرى хариди чорпо.

МОЛҲОНА مالخانه бино ё хонаи нигоҳубини чорпо, оғил.

МОЛҶАЛЛОБ مالجلاب он ки молро арзон ха-

рида кимат мефурӯшад; чаллоби чорпо; *муқ.* **аспчаллоб, говчаллоб.**

МОЛҶАЛЛОБӢ مالجلابى шуғли молчаллоб; хариду фурӯши мол бо мақсади ба даст овардани фоида.

МОЛШИНОС مالشناس 1. он ки моли сараву носараро мешиносад. 2. мутахассиси соҳаи молшиносӣ.

МОЛШИНОСӢ مالشناسى *иқт.* соҳаи илм оид ба савдо, ки хусусияти молҳои фурӯшӣ, навъи онҳо ва талаботи аҳолиро меомӯзад.

МОМ مام модар, волида; $\diamond$ **моми дахр** дунё; рӯзгор, зиндагӣ.

МОМА مامه *ниг.* **момо.**

МОМАК مامك *шакли тасғир ва навозишии мом.*

МОМИРОН ماميران *кит., бот.* гиёҳи алафӣ, худрӯй, аз хонаводаи хашшош, дорои гулҳои зард буда, хусусияти дармонӣ (*махсусан барои саратон*) дорад.

МОМО ماما 1. модаркалон; модари модаркалон. 2. момодоя, қобила. 3. *калимаи мурочиати эҳтиромона нисбат ба зани калонсол;* $\diamond$ **гули момо** *ниг.* **момогул.**

МОМОГУЛ ماماگل *бот.* навъи гиёҳ, ки гулҳои зангӯламонанди гуногунранг дорад.

МОМОДОЯ مامادايه 1. зане, ки вақти зодани зани ҳомила бачаи ўро мегирад, қобила. 2. парастори тиббӣ, ки ҳангоми таваллуд кардани занҳо ба онҳо ёрии тиббӣ мерасонад.

МОМОДОЯГӢ ماماداىگى қор ва шуғли момодоя.

МОМОӢ مامائى 1. *ниг.* **момодоягӣ.** 2. соҳаи тиб, ки чараёни ҳомиладорӣ ва тарзу усулҳои дурусти таваллудро меомӯзад.

МОМОҶУРҶОТАК ماماجرغاتك як навъ парандаи хурди серҳаракат.

МОМРОЗ مامراز *бот.* як навъи дарахти баланди соядӯст, ки баргҳои байзашакл дорад.

МОН مان *асоси замони ҳозира ва феъли фармоиш аз мондан; ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои мондан:* **алавмон;** созандаи исми масдар: **дудмон, сохтмон;** сифатсоз: **шодмон** *ва ғ.*

МОН مان *кит.* хона, ҷои истиқомат, хонумон, хона ва асбобу анҷоми он.

МОНАВӢ مانوى *кит.* 1. мансуб ба Монӣ (наққоши машҳури а. III, муаллифи китоби «Аржанг», ки даъвои пайгамбарӣ намуда, афкори зардуштӣ, яҳудӣ ва исавиро ба ҳам омехта, ойине ба вучуд овардааст). 2. маҷ. бо маҳорати зиёд эҷодшуда, мохирина иҷрошуда. 3. пайрави оини Монӣ.

МОНАВИКИРДОР مانوى كردار *кит.* мохир, ус-тои суратгари соҳибмаҳорат.

МОНАНД مانند шабех, мисл, ҳамчун: **монанди аввала** пештара барин; **монанди касе** (чизе) а) мисли касе (чизе), шабехи касе (чизе); б) ҳамчун касе (чизе), касе (чизе) барин; **монанд будан** шабоҳат доштан; **монанд кардан** назирӣ касе (чизе) пиндоштан, ташбеҳ кардан чизе ба чизе; **мислу монанд надоштан** беназир будан, шабех надоштан.

МОНАНДӢ مانندى якхела ё ба ҳамдигар наздик будани намуди зоҳирӣ ё сифати ду чиз ё ду кас, шабоҳат, шабехӣ: **монандӣ доштан** монанд будан, шабоҳат доштан.

МОНАРХИЗМ *ю.* مانرخيزم *с.* равияи сиёсӣ, ки якҷаҳокимиятӣ ва ҳокимияти мутлақи шоҳиро шакли ягонаи ҳокимияти давлатӣ мешуморад, яккасолорӣ, шоҳпарастӣ.

МОНАРХИСТ *ю.* مانرخيست *с.* тарафдор ва пайрави монархизм, шоҳпараст.

МОНАРХИЯ *ю.* مانرخيه *с.* шакли ҳукмронист, ки дар он ҳокимият ба дасти як нафар (шоҳ) қарор гирифтааст, ҳокимияти мутлақа (шоҳӣ).

МОНДА مانده 1. *сифати феълии замони гузашта аз мондан I; бақия, боқӣ, боқимонда. 2. хаста, сусту лакот, аз кор ё машғулияте кӯфташуда; **монда кардан** хаста кардан, сусту лакот кардан, кӯфта кардан; **монда шудан** а) сусту лакот шудан, шалпар шудан, кӯфта гардидан (*аз сахтӣ ё аз бисёрӣ кори*); б) ниҳодан, гузошта шудани чизе дар ҷояш; ◇ **феъли монда** *грам.* феъле, ки амали он ба мафъул намегузарад (*яъне мафъул надорад*), феъли лозим, муқоб. **феъли гузаранда; омадан, хобидан...; монда нашавед! //мондаҳо!, хаста набошед!** (*дар вақти кор карда истода-ни касе барои рӯҳбаланд кардан гуфта мешавад*); **аз ин мондаву аз он ронда** (*мақ.*) дар як вақт ба ду қарор расидан хоста, ё аз пайи иҷрои ду коре шуда, ба ҳеҷ яки он муваффақ*

нашудан.

МОНДАГӢ ماندگى 1. *шакли дигари сифати феълии замони гузашта аз мондан; монда. 2. боқимонда, бақия. 3. монда шудан, хастагӣ, шалпарӣ, кӯфтагӣ (*аз сабаби кори машғулияти сахт ва бисёр*); **мондагии худро баровардан** дам гирифтани кӯфтагиро баровардан қувват гирифтани; ◇ **дар (ба) кӯча мондагӣ** бекасу кӯй, бесоҳиб.*

МОНДАГОР ماندگار *нав.* он ки ё он чи муддати тӯлонӣ ё бардавом боқӣ мемонад; бодавом, пойдор, монданӣ, **мондагор шудан** дар ҷое мондан, муқим шудан; **чеҳраи мондагор**.

МОНДАГОРӢ ماندگارى *нав.* ваъз ва ҳолати мондагор, пойдорӣ ва субот.

МОНДАКУНАНДА مانده كنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз монда кардан. 2. хастаку-нанда, сусту шалпаркунанда, касолатовар.*

МОНДАН I ماندن 1. гузоштан, ниҳодан; ҷо кардан. 2. шинондан, насб кардан. 3. таъйин кардан. 4. боқӣ будан, бозмондан. 5. сарфи назар кардан, даст кашидан аз коре. 6. истодан, ист кардан, будан, иқомат кардан. 7. қатъ шудан; бозистодан. 8. вогузоштан, ҳавола кардан, ба ихтиёри касе гузоштан. 9. иҷозат додан, раъй додан, имкони иҷрои кореро додан. 10. *дар таркиби ибораҳои феълиҳолӣ омада маъноҳои тасодуфан иҷро шудани амал, оғоз ва устувор гаштани амалеро ифода мекунад: дида мондан, омада мондан, зада мондан, шуда мондан; ◇ ақиб мондан ниг. ақиб (мондан); бурут мондан* бурутро натарошида дароз кардан, мӯйлаб гузоштан; **гурусна мондан** гурусна шудан, гушна шудан; **дер мондан** таъхир карда омадан, дер кардан; **зинда мондан** а) дар ҳаёт будан, намурдан; б) *кит.* пойдор будан, ҷовид будан; **имзо мондан** имзо гузоштан, имзо кардан; **қадам мондан ниг. қадам(-мондан); нарх мондан** баҳои чизеро таъйин кардан, нарх гузоштан; **ошён мондан** ошён гузоштан; маскан сохтан; **пойдор мондан** поянда будан, ҷовид будан, абадӣ боқӣ мондан; **тифл мондан аз падару модар** дар айёми кӯдакӣ аз падару модар маҳрум шудан; **хомӯш мондан** хомӯш шудан, сукут кардан; **хайрон мондан** хайрон шудан, таачҷуб кардан; **аз кор мондан** а) *ниг.* **кор** (*аз кор мондан*); б) корро қатъ кардан, аз кор даст кашидан; **аз об мондан** бе

об мондан, обёрӣ нашудан; аз ҳосил мондан ҳосилдиҳиро бас кардан, дигар ҳосил надодан; аз шир мондан ширдиҳиро бас кардан, дигар шир надодан(-и модагов); ба зиммаи касе мондан ўҳаддор кардан, вазифадор кардани касе ба коре; дар хичолат мондан хичил шудан, шарм доштан аз кори худ; ◇ мондан гиред хочат ба баён (эзоҳ) нест; гап (дар) ҳамин чо монад гап берун набарояд, гап (*ё сирре*) дар байни мардум паҳн нашавад; аз сарат монад! бало ба паси чизат!, аз худатон гап намемонад худатон мефаҳмед; ба ту кӣ мондааст? туро ба ин кор чӣ кор? (*дар мавриди ба касе раво надидани амале гуфта мешавад*); ба чону ҳолаш намонда бо исрори бисёр, маҷбуран; аз чон безор карда.

МОНДАН II ماندن монанд (шабех) будан, шабоҳат доштан, монанда.

МОНДАӢ ماندني :монданӣ надоштан баробар будан, ҳампояву ҳамвазн будан (*бо касе*).

МОНДАШАВӢ ماندهشوى исми амал аз монда шудан; кӯфта шудан, хаста шудан, шалпар шудан (*аз кори бисёр ё сахт*).

МОНДАШУДА ماندهشده сифати феълӣи замони гузашта аз монда шудан; хасташуда, кӯфташуда, лакоту шалпаршуда.

МОНЕА a. مانعه боздоранда; он чи барои пешрафт халал мерасонад. 2. садди сари роҳ, ғав.

МОНЕӢ مانعي монеъ будан; садди роҳ шудан.

МОНЕЪ a. مانع 1. манъқунанда, боздоранда. 2. монеа, садд, монеъ омадан, ниг. монеъ шудан; монеъ шудан боздоштан, мамониат кардан, садди роҳ шудан.

МОНИДА مانیده kit. боқимонда, боқиғузошта.

МОНИДАН مانیدن kit. 1. ба чо ғузоштан, боқӣ ғузоштан. 2. монанд будан, монистан, мондан II

МОНИЗМ ю. مانيزم фалс. равияи фалсафӣ, ки бар хилофи дуализм асоси дунёро як мабдаъ (модда ё рӯх) мешуморад.

МОНИҚАЛАМ مانى قلم маҷ. наққоши моҳир, расоми соҳибҳунар (*мисли Монӣ*).

МОНИСТ ю. مانيست тарафдори равияи монизм.

МОНИСТАН مانستن ниг. монидан.

МОНИСТӢ مانىستى фалс., мансуб ба монизм,

алоқаманд ба монизм.

МОНИТОР англ. مانيتار *umt.* оина барои тасвир кардани иттилооти матнӣ ва хаттӣ дар компютер, ки ба истифодаи нурҳои электронӣ асос ёфтааст.

МОНӢЯ مانیه *kit.* асбобу анчоми хона.

МОНО مانا монанд, шабех; **моно, ки ...** монанд аст ба он, ки; гӯё, пиндорӣ.

МОНОГРАММА ю. ماناگرمه ҳарфҳои аввали хаттотона ва печдарпеч навишташудаи номи худ ва номи хонаводагии расомон, бахияздӯзон ва м. инҳо дар зерӣ асарҳояшон, тугро.

МОНОЛОГ ю. مانالاگ *adi.* нутқи як қаҳрамони драма, ки тавассути он андешаҳои лирикию фалсафӣ ва нуқтаи назари хешро ба худ ё барои тамошобинон изҳор менамояд, муқоб. диалог.

МОНОНДАН ماناندن тарзи бавоситаи феълӣи мондан; имзо монондан имзо қунондан; **мавқуф монондан** иҷрои кореро ба вақти дигар ғузоштан. 2. нигоҳ доштан, боздоштан, мавқуф ғузоштан.

МОНОПОЛИЗМ ю. ماناپاليزم *ikt.* 1. мавҷудияти инҳисор дар иқтисоди давлат. 2. тамоюли дар дасти иттиҳодияи алоҳида муттаҳид кардани истехсолот ва дигар соҳаҳои иқтисоди давлат, инҳисоргарой.

МОНОПОЛИСТ ماناپاليست *ikt.* соҳиби инҳисор ва мутлақи ягон соҳа, инҳисор кардан, инҳисоргаро, инҳисоргар.

МОНОПОЛИСТӢ ماناپاليسى мансуб ба монополия, инҳисорӣ; сармоядорӣи инҳисорӣ.

МОНОПОЛИЯ ю. ماناپاليه 1. ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулода. 2. иттиҳодияи сармоядорон, ки ба андухти аз ҳад зиёди сармоя қарор гирифта, ба ягон соҳаи иқтисодиёт ҳукмфармой карда, фоидаи калон мерӯёнад; **монополия кардан** ҳуқуқ ва имтиёзи фавқулодаи ягон соҳаро ба даст даровардан, инҳисор кардан.

МОНОТЕИЗМ ю. ماناتئيزم *d.* эътиқод, ки ба тасаввурот дар бораи худои ягона асос ёфтааст; тавҳид, яккахудодӣ, такхудодӣ.

МОНТАЖ фр. مانتز 1. *tex.* ба ҳам васл кардани қисмҳои мошин ва таҷҳизот ва насб кардани онҳо, васлу насб; **монтажи крани борбардор,**

- монтажи турбинаҳои нерӯгоҳ.** 2. *санъ.* аз қисмҳои алоҳида ба тарзи интиҳоб тартиб додани як филми том дар кино, намоиш дар телевизион, гуфтор дар радиошунавонӣ *ва ғ.*: **монтажи филм, монтажи адабии мусикавӣ, монтаж кардан, мутахассиси монтажкунандаи чизе.**
- МОНУГИР** مانوگير 1. бо таваккуф, бо танаффус; гоҳ истода, гоҳ давом карда. 2. бо навбат, яке аз паси дигаре.
- МОНУМЕНТАЛӢ** مانومينتلى :**санъати монументалӣ** як намуди санъат, ки ба он муҷассамаву ҳайкалсозӣ, нақшу ниғори биноҳо *ва м.* инҳо шомил аст.
- МОР** مار зоол. қонвари хазандаи дорои бадани дарозу бидуни пою даст, ки заҳрдору беазаҳр мешавад; заҳрдораш бо нӯги дандонҳояш заҳр мезанад: **мори ало, мори афъӣ, мори гурза, мори кубро, мори обӣ;** ◊ **бо сухани ширин мор аз хонааш мебарояд; соли мор** соли шашум аз солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).
- МОРАТОРИЯ** лот. مارتاريه дароз кардани мӯҳлати пардохтҳо аз қониби ҳукумат бо ягон сабаби фавқулода (*чанг, обхезӣ, zilzila ва ғ.*); ба мӯҳлати номуайян ё муайян боздоштани амали чизе: **мораторияи ҳукми қатл, моратория барои идома надодани истеҳсоли силоҳи ҳастай.**
- МОРАФСО** مارافسا *кит.* он ки бо афсунгарӣ морро ба худ ром мекунад; морбоз.
- МОРАФСОӢ** مارافسايى *кит.* амали морафсо; бо афсунгарӣ ба худ ром кардани мор; морбозӣ.
- МОРБАЧА** ماريچه 1. бачаи мор; мори хурд. 2. *тахқ., маҷ.* бадзот, бадчинс, палид, хабиc; фиребгар, қаллоб; ◊ **аз мор морбача мебарояд** (*мақ.*) дар мавриди одамони бадзоту бадчинс ва қаллобу фиребгар гуфта мешавад.
- МОРБОЗ** مارباز он ки морро афсун карда, бозӣ медоронад.
- МОРБОЗӢ** ماربازى амали морбоз; морро бо сеҳру афсун ром карда бозӣ дорондан.
- МОРВОР** ماروار ба монанди мор, шабеҳи мор, мормонанд: **морвор печутоб хӯрдан.**
- МОРГ** фр. مارگ *ниғ.* сардхона.
- МОРГАЗ** مارگز *кит.* ба дарозии дандони мор.
- МОРГАЗИДА** مارگزيده 1. касе ё қонваре, ки онро мор заҳр зада бошад. 2. *маҷ.* он ки дарду машаққати ҳодисаеро аз сар гузаронида, баъд хушёр шудааст (*яъне бисёр эҳтиёткор шудааст*); **моргазида аз ресмони ало метарсад** (*мақ.*).
- МОРГИЁҲ** مارگياه *ниғ.* морҷӯба.
- МОРГИР** مارگير он ки морро дошта мегирад, гирандаи мор.
- МОРЖ** фин. مارژ зоол. ҳайвони ширхӯри баҳрӣ, ки пашми зарди дурушт, дандонҳои ашқу мӯйлаби дароз дорад.
- МОРЗАБОН** مارزبان *кит., бот.* гиёҳи чандсолаи дорои соқаҳои хурди зеризаминӣ ва барғҳои пахну гулҳои резаи ҳарранга, ки бештар дар ҷойҳои намноки ботлоқӣ мерӯяд.
- МОРЗАДА** مارزده *кит., ниғ.* моргазида.
- МОРИД** а. مارذ саркаш, нофармон, осӣ.
- МОРИДӢ** ماردى сурх, ранги сурх.
- МОРИСПАНД** ماراسپند *кит., ниғ.* рӯзи бистунухуми ҳар моҳи шамсӣ дар Эрони бостон, морисфанд.
- МОРИСФАНД** ماراسفند *ниғ.* мориспанд.
- МОРИСТОН I** مارستان ҷои сермор, ҷои пур аз мор, морхона.
- МОРИСТОН II** مارستان *кит., шакли кӯтоҳишудаи бемористон.*
- МОРМОНАНД** مارمانند *ниғ.* морвор.
- МОРМОҲӢ** مارماهى зоол. як чинси моҳии моршакли дароз.
- МОРПЕЧ** ماريچ 1. пурпечу хам, ин тарафу он тараф печхӯрда: **зинаи морпеч, роҳи морпеч, пайраҳаи морпеч.** 2. номи нақшу ниғоре ба шакли мори бар дарахт печида.
- МОРСАРҲО** مارسرها зоол. чинси хазандаҳо аз оилаи калтакалосҳо, ки сари онҳо ба шакли сари мор аст.
- МОРСОР** مارسار он чи ки сараш ба монанди мор аст ё бар сараш нақши мор дорад.
- МОРФЕМА** ю. مارفيمه *зби.* қисми хурдтарини калимаҳо, ки ба дигар ҳиссаҳо тақсим намешавад; ҷузъи маънодори нутқ, ки ба қисмҳо тақсим намешавад (*чун кор, ман...*).
- МОРФИЙ** ю. مارفيى *тиб.* моддаи бехушкунанда

ва рафъкунандаи дард, ки аз ғӯзаи кӯкнори хом гирифта мешавад.

МОРФОЛОГИЯ *ю. مارفالاگيه* 1. *биол.* дар таркиби номи баъзе илмҳо ба маънои шакл ва сохт меояд рехтшиносӣ: **морфологияи одам, морфологияи растаниҳо, морфо-логияи ҳайвонот.** 2. *зби.* соҳаи грамматика, ки тарзи сохта шудан ва шаклҳои ифодакунандаи маънои калимаҳоро меомӯзад, сарф, илми сарф.

МОРФОЛОГӢ *مارفالاگي مانسوب ба морфология.*

МОРХӢР *مارخور зоол.* бузи кӯҳӣ, пармашох.

МОРЧӢБА *مارچوبه бот.* як навъ гиёҳи хурдӯй, ки дар тибби халқӣ ҳамчун позаҳр истифода мешавад, сарсабил.

мос *ماس кит.* асоси замони ҳозираи **мосидан.**

МОСА *ماسه кит.* сангреза, сангрезаҳои хурди якхела, ки бештар дар сохтмон истифода мешавад, шағол.

МОСАБОДӢ *ماسهبادي кит.* сангрезаҳое, ки дар натиҷаи вазиши бод суфтаву гирд шудаанд.

МОСАСАНГ *ماسهسنگ* сангҳое, ки бар сари ҳам омада ва дар натиҷаи часпидани сангрезаҳо ба вучуд меояд.

МОСАЗОР *ماسهزار* ҷое, ки сангрезаҳои зиёд дорад.

МОСИВО *ا. ماسوا кит.* ғайри он, ба ҷуз он, дигар аз он.

МОСИДАН *ماسيدن кит.* 1. аз ҳолати моеъ ба ҳолати нимамоёъ ё ҳамир овардан. 2. хушк шудан. 3. нафъ доштан, суд доштан. 4. ба самар расидан, анҷом ёфтан. 5. монанд шудан, мувофиқ омадан.

МОСОН *ماسان* дар ҳоли мосондан, дар ҳоли мосидан.

МОСТ *ماست* чурғот, шири бо моя туршонидашуда, ки ҳанӯз обаш нарафтааст.

МОСТОБА//МАСТОБА *ماستآبه//مستآبه хӯр.* оши обдоре, ки аз биринҷ, гӯшти қима, пиёз ва картошка (ё шалғам ва ё сабзӣ) мепазанд ва чурғоту кабудӣ ҳамроҳ карда мехӯранд, биринҷобаи чурғотдор.

МОТ *مات* 1. *варз.* ҷои гурез наёфтани шоҳи шатранҷ, ки аломати аз ҳариф мағлуб шудан аст, бохт дар бозии шоҳмот. 2. *маҷ.* ҳайрон, очиз; **моту маҳбут** ҳолати ҳайрон шуда

хомӯш мондан; саҳт дарҳайратмонда; **моту маҳбут шудан (гаштан)** ҳайрон шуда хомӯш мондан; **мот кардан** а) бурдан, мағлуб кардан, ғалаба кардан дар бозии шоҳмот; б) ҳайрон кардан; **мот шудан** а) аз ҳарифи худ мағлуб шудани шоҳмотбоз; б) *маҷ.* саҳт ҳайрон шудан; $\diamond$ **маҳву мот шудан** шефта шудан, волаву шайдо шудан; ақлу хуши худро ба чизе бохтан.

МОТАМ *ماتم* андӯху ғусса аз марги касе, азодорӣ, сӯгворӣ; **мотам гирифта (доштан)** маросими азоро ба ҷо овардан; гирифтори мусибат будан; **либоси мотам пӯшидан** *киноя* аз азо гирифта.

МОТАМБОР *ماتمبار* *маҷ.* пур аз андӯх, бисёр ғамзада.

МОТАМДОР *ماتمدار* азодор, азогирифта, сӯгдор.

МОТАМДОРӢ *ماتمداري* азодорӣ, азогирӣ; маросими мотам, сӯгдорӣ.

МОТАМЗАДА *ماتمزده* мусибатзада; азогирифта.

МОТАМӢ *ماتمي* *манسوب ба мотам; мусиқии мотамӢ* оҳангҳои хузновар, ки дар маросими азодорӣ менавозанд.

МОТАМКАДА *ماتمكده* *ниг.* **мотамсаро.**

МОТАМСАРО *ماتمسرا* 1. ҷои мотамгирӣ, маҳали азодорӣ. 2. *кин.* хонае, ки дар он ғаму ғусса зиёд аст.

МОТАМХОНА *ماتمخانه* ҷои мотам, мотамсаро; ҳавлии азодор.

МОТОР *лот. ماتار* *тех.* дастгоҳи ҳаракатдиҳанда; муҳаррик: **мотори барқӣ, мотори ҳавопаймо, моторро ба қор даровардан (андохтан).**

МОТОРДОР *ماتاردار* дорои мотор, моттордошта.

МОТОРСОЗӢ *ماتارسازي* барои сохтани мотор маҳсусгардонида, бо сохтани моторҳо машғул шудан: **қорхонаи моторсозӣ.**

МОТОРОЛЛЕР *олм. ماتارالير* як навъи мотот-сикли хурдҷарх, ки рондани он нисбатан осон ва роҳаттар аст.

МОТОТСИКЛ *лот. мататсикил* воситаи нақлиёти муҳаррикдори ду ё сечарха.

МОТОТСИКЛРОН *мататсикилран* он ки мототсикл меронад, ронандаи мототсикл.

МОТОТСИКЛРОНӢ *мататсикилрани* 1. шуғли мототсиклрон, рондани мототсикл. 2. *варз.* машғулияти таълимию машқӣ ва мусобиқа дар рондани мототсикл.

МОТОТСИКЛСАВОР *мататсикилсавор* он ки савори мототсикл аст.

МОТҲОНА *матхане кит.* 1. *варз.* ҷое, ки шоҳ он ҷо мот мешавад. 2. *мач.* бохту шикаст ва аз даст додани тавоноиву эътибор.

МОФАВҚ *а. mafuq кит.* он чи боло истодааст; болотар; бештар, зиёдтар.

МОФАВҚУТТАБИАТ *а. mafuq al-tabi'at кит.* берун аз табиат, метафизика.

МОФОТ *а. mafat кит.* он чи фавт шудааст; он чи аз даст рафтааст, аздастрафта, гумшуда.

МОҲ *мах кит.* 1. қалбақӣ; носара: **зари моҳ**, **пули моҳ**. 2. *мач.* пасттинат, дунҳиммат; сифла.

МОҲ//МАҲ *ма//ме* 1. радифи наздик-тарини Замин, ки даври он мегардад ва аз акси нури Офтоб тобон аст, қамар; **моҳи духафта** а) моҳи чордах, бадр; б) *киноя аз рӯи зебо*, чехраи хушрӯи маҳбуба; **моҳи мунир** моҳи тобон, моҳи равшан; **моҳи нав** а) ҳилол; б) *киноя аз абрӯи камоншакли маҳбуба*; **моҳи нима** моҳи нопурра, *муқоб.* **моҳи тамом**; **моҳи пурра//моҳи тамом** *ниг.* **моҳи чордах**; **моҳи шомхӯрда** моҳи рӯ ба навшавӣ оварда; **гирифти моҳ** *нуч.* ҳодисаест, ки дар вақти байни Офтоб ва Замин воқеъ шудани Моҳи пурра он дар сояи Замин монда, аз назар нопадид мегардад, хусуф, гирифтани Моҳ. 2. *мач.* маҳбубаи зебо, маъшуқаи маҳваш; **моҳи дилафрӯз** *киноя аз дилбар*, маҳбубаи зебо. 3. *кит., мач.* арӯс; **моҳу шоҳ** арӯсу домод. 4. нишони маҳсус ба шакли моҳи нав - ҳилол, ки ба сари гунбази қаср ва дар баъзе парчаму байрақҳо устувор мекунад. 5. воҳиди ҳисоби вақт, ки баробари аз дувоздаҳ як ҳиссаи соли тақвимист; **моҳи сиём** *кит.* моҳи рӯза, моҳи рамазон; **моҳ ба моҳ** ҳар моҳ, мунтазам дар ҳар моҳ; **як моҳи дароз** дар тӯли як моҳи тамом; **моҳ дидани занон** ҳайз дидани занон, одати моҳонаи занон; **моҳи**

беайб шуморидан тамоман бенуксонӣ бекамбудӣ ҳисоб кардан касеро; **дар рӯи касе моҳ дидан** *ниг.* **мах(дар рӯи касе маҳ дидан)**; **рӯи моҳат** рӯи зебоат; **бо моҳ шинӣ**, **моҳ шавӣ**, **бо дег шинӣ**, **сиёҳ шавӣ** (*зарб.*) аз некон некӣ меомӯзӣ, аз бадон-бадӣ.

МОҲАЗАР *а. mahazir кит.* он чи ҳозир аст; таоми андаки бетакаллуф, ки ҳозир ва мавҷуд аст, таоми андаки тайёр.

МОҲАСАЛ *а. mahasal кит.* он чи ҳосил шудааст, маҳсул. 2. натиҷа; хулоса.

МОҲВАШ *маҳваш* *ниг.* маҳваш.

МОҲВОР *маҳвор* 1. ҳар моҳ, моҳ ба моҳ. 2. *ниг.* **моҳнома**.

МОҲВОРА *маҳваре* 1. дастгоҳ ё таҷҳизоте, ки дар мадори замин, моҳ ва ё сайёраи дигар мегардад ва иттилои марбут ба онҳоро ба замин ирсол мекорад. 2. ҳармоҳа, моҳона. 3. муддати як моҳро фарогиранда: **моҳвораи ободонӣ**.

МОҲВОРАӢ *маҳварӣ мансуб ба марбут ба моҳвора* 1; он чи ба воситаи моҳвора ба даст омадааст; **акси моҳвораӢ**, **алоқаи моҳвораӢ**.

МОҲГАРД *маҳгард* моҳпаймо, моҳнавард.

МОҲДАРМИЁН *маҳдармиан* моҳ андар миён, пас аз ҳар моҳ.

МОҲИБИРЁН *маҳбирян хӯр.* моҳии бирён, хӯроке, ки аз моҳии дар равшан бирёншуда иборат аст.

МОҲИГИР *маҳгир* он ки моҳӣ мегирад, сайдкунандаи моҳӣ.

МОҲИГИРӢ *маҳгирӣ* шуғли моҳигир; гирифтани моҳӣ, моҳӣ доштан: **ҷои моҳигирӣ**, **шас-ти моҳигирӣ**, **моҳигирӣ кардан**.

МОҲИДОН *маҳидан кит.* ҷое, ки моҳӣ нигоҳдорӣ ва парвариш мешавад, ҳавз, кӯл.

МОҲИДОР *маҳидар* 1. *ниг.* **моҳигир**. 2. коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИДОРӢ *маҳидарӣ* 1. *ниг.* **моҳигирӣ**. 2. *ниг.* **моҳипарварӣ**; **киштии моҳидорӣ** киштие, ки барои сайди моҳии баҳру кӯлҳои калон сохта шудааст.

МОҲИДУДӢ *маҳидудӣ кит.* моҳие, ки дар дуд пухта шудааст, моҳии дуддода.

МОҲИЁН *маҳиан кит.* чандин моҳ; моҳҳои зиёд.

МОҲИЁНА ماهيانه *кит., ниг.* моҳона.

МОҲИПАЗ ماهيپز он ки моҳӣ мепазад ё бирён мекунад, пазандаи моҳӣ.

МОҲИПАЗӢ ماهيپزي *мансуб ба* моҳипаз; кори моҳипаз, пухтану бирён кардани моҳӣ.

МОҲИПАРВАР ماهيپرور коргари соҳаи моҳипарварӣ.

МОҲИПАРВАРӢ ماهيپروري парвариши моҳӣ, соҳае, ки бо парвариш, зиёд кардан, захира ва бехтар кардани сифати моҳӣ дар обанбору кӯлҳо машғул аст: **ҳавзи моҳипарварӣ**.

МОҲИР *a.* ماهر бомаҳорат, устод: **дар касбу кори худ моҳир; тирандози моҳир; устоди тирандозӣ; мерган, ҳукмандоз; маҳфили дастони моҳир** маҳфили ҳунаромӯзони касбҳои маҳоратталаб (*дар мактабҳо*); **моҳир шудан (гаштан)** маҳорат пайдо кардан (*дар коре*).

МОҲИРӢ ماهري *мансуб ба* **моҳир**; маҳоратнокӣ, чирадастӣ.

МОҲИРОНА ماهرانه бомаҳорат, бо кордонии тамом; бо маҳорат чизеро анҷом додан.

МОҲИФУРӢШ ماهيفروش фурӯшандаи моҳӣ; фурӯшандаи мағозаи моҳифурӯшӣ.

МОҲИФУРӢШӢ ماهيفروشي фурӯши моҳӣ; кору шуғли моҳифурӯш.

МОҲИХОР ماهيخوار *кит.* 1. *ниг.* моҳихӯр. 2. *ниг.* моҳихӯрак.

МОҲИХӢР ماهيخور он ки ё он чи моҳиро мехӯрад: **парандаи моҳихӯр**.

МОҲИХӢРАК ماهيخورك *зоол.* навъе аз парандаи обии моҳихӯр.

МОҲИЧА ماهيچه 1. моҳии хурд. 2. *кит., хӯр.* навъе аз оши хамирӣ (оши угро).

МОҲИШИНОС ماهيشناس мутахассис ва олими соҳаи моҳишиносӣ, ихтиолог.

МОҲИШИНОСӢ ماهيشناسي соҳаи илмии зоология, ки сохт, пайдоиш, тарзи ҳаёт, паҳншавӣ ва дигар масъалаҳои марбут ба моҳиро меомӯзад, ихтиология.

МОҲИШӢРБО ماهيشوربا *хӯр.* шӯрбои аз моҳӣ пухташуда.

МОҲИЯТ *a.* ماهيت 1. асл, ҳақиқат; ҷавҳари чизе: **моҳияти масъала**. 2. ниҳод, табиат.

МОҲИЯТАН *a.* ماهيتاً аз ҷиҳати моҳият; ҳақиқатан, табиатан.

МОҲӢ ماهي ҷонвари обӣ, ки баданаш бо пулакчаҳо пӯшида шудааст ва бо ғалсамаҳо нафас мегирад: **моҳӣ гирифтани; моҳӣ доштан;** **◇ обро лой карда моҳӣ доштан** корро чигил карда, ба манфиати худ истифода бурдан; **соли моҳӣ** соли панҷум аз силсилаи солшумории дувоздаҳгонаи мучал (*бо номи ҳайвонот*).

МОҲЛИҚО//МАҲЛИҚО ماهلقا//مهلقا моҳрӯ, моҳсимо, моҳчеҳра, хушрӯй (*сифати маҳбуба*).

МОҲМАНЗАР ماهمنظر моҳмонанд, моҳрӯ, он чи монанди моҳ манзараи зебое дорад, зебоманзар; **рӯи моҳманзар** рӯи зебо.

МОҲНАВАРД ماهنورد он ки ва он чи дар рӯи моҳ гашта, онро таҳқиқ мекунад; моҳпаймо.

МОҲНАВАРДӢ ماهنوردي гаштан дар Моҳ, паймудани рӯи Моҳ.

МОҲНОМА ماهنامه нашрияе, ки ҳар моҳ як бор чоп мешавад, моҳвора.

МОҲОНА ماهانه 1. музди кори якмоҳа, маоши ба як кас барои як моҳ муқарраршуда, маош: **моҳона гирифтани, моҳона додан**. 2. барои муддати як моҳ муайяншуда ё дар мӯҳлати як моҳ иҷрошуда: **нақшҳои моҳона, ҳисоботи моҳона**.

МОҲОНАГИР ماهانهگير он ки моҳона мегирад; моҳонахӯр.

МОҲОНАГИРӢ ماهانهگيري *исми амал аз* **моҳона гирифтани**; гирифтани моҳона, гирифтани маоши якмоҳа: **рӯзи моҳонагирӣ**.

МОҲОНАХӢР ماهانهخور он ки бо моҳонаи расмӣ рӯз мегузаронад; он ки ғайр аз моҳона дигар даромад надорад: **қорманди моҳонахӯр**.

МОҲОНАХӢРӢ ماهانهخوري *ниг.* моҳонагирӣ.

МОҲОР ماهار *кит.* маҳори шутур, инони шутур.

МОҲПАЙКАР//МАҲПАЙКАР ماهپيكر//مهپيكر маҳпакаду қомат; хеле хушрӯй. зебо.

МОҲПАЙМО ماهپيما *ниг.* моҳнавард.

МОҲПАРАСТ ماهپرست *киноя аз* ошиқ.

МОҲПАРВИН ماه پروين 1. тиб. беморие, ки гирифтори он дар ҳолати хоб (*яъне аз хоб бедор нашуда*) аз ҷояш хеста, бешууроно роҳ мегардад ва корхое мекунад. 2. *ниг.* дармана.

МОҲПОРА//МАҲПОРА ماه پاره//مه پاره 1. поре аз моҳ. 2. *маҷ.* монанди моҳ зебо ва хушрӯй; маҳлиқо.

МОҲРУҲ//МАҲРУҲ ماه رخ//مه رخ *ниг.* мохрӯ(ӣ).

МОҲРУҲСОР ماه رخسار *ниг.* мохрӯ(ӣ).

МОҲРӮ(Ӣ)//МАҲРӮ(Ӣ) ماه رو(ى)//مه رو(ى) моҳсурат, моҳсимо, хушрӯй, зебо, моҳруҳсор (*сифати зан*).

МОҲСАНГ ماه سنگ *маъд.* чинси сангмонанди аз сайёраи Моҳ овардаи кайҳоннавардон.

МОҲСИМО ماه سيمما *ниг.* мохрӯ(ӣ).

МОҲТАЛЪАТ ماه طلعت мохрӯ, моҳсурат, хушрӯ.

МОҲТОБ//МАҲТОБ ماه تاب//مه تاب 1. рӯшноии моҳ, партави моҳ; **шаби моҳтоб** *ниг.* маҳтобшаб. 2. моҳ, қамар:

МОҲТОБӢ//МАҲТОБӢ ماهتابى//مهتابى 1. аз партав ва нури моҳтоб равшан, тобон: **шаби моҳтобӣ**; **моҳтобӣ шудан** равшан шудан, тобон шудан. 2. ширранг, сафедтоб, сафедранг. 3. навъи зардолуи пешпаз, ки мевааш ширранг ё зардҷаи кулӯла буда, асосан барои тархӯрӣ ба кор меравад.

МОҲТОБШАБ//МАҲТОБШАБ

ماهتاب شب//مهتاب شب шаби аз партави нури Моҳ равшан, шаби маҳтобӣ.

МОҲУТ ماهوت матои пашмии паташ суфтаву ҳамвор, мовут (*гуфт.*): **моҳути сурх**, **чакмани моҳут**.

МОҲУТБОФ ماهوت باف он ки ба бофтани моҳут машғул аст.

МОҲУТБОФӢ ماهوت بافى коргоҳе, ки дар он пашмҳои маҳинро молидаву пахш карда моҳут мебофанд.

МОҲУТӢ ماهوتى аз порҷаи моҳут дӯхташуда.

МОҲЧЕҲРА ماهچهره мохрӯ, хушрӯ, зебо.

МОҲЧАБИН ماهجيب *ниг.* маҳчабин.

МОҲЧАМОЛ ماهجمال *ниг.* мохрӯ(ӣ).

МОЧА ماهچه 1. хари мода. 2. *таҳқ.* зани бадкора, бериҳагард.

МОЧАХАР ماهچه خر *гуфт.* модахар, хари мода.

МОҶАРО ا. ماجرا 1. воқеаи азсаргузашта; ходиса, рӯйдод; пешомад. 2. ҷанҷол, хархаша; **маншаю мочаро** ҷанҷоли забонӣ; **мочаро бардоштан//мочаро кардан** ғавғо бардоштан, ҷанҷол кардан. 3. *с.* бо иғво ба мақсад ноил шудан хостан: **мочарои сиёсӣ**.

МОҶАРОТАЛАБ ماجرا طلب *ниг.* **мочароҷӯ(ӣ)**: **мочароталаб шудан**.

МОҶАРОҶӮ(Ӣ) ماجراجوى(ى) 1. ҷанҷол-талаб, хархашахоҳ; ҳангоматалаб. 2. иғвоандоз.

МОҶАРОҶӮЁНА ماجراجويانه 1. ҷанҷол-талабона, ситезакорона. 2. ба тарзи иғво, иғвогарона: **сиёсати мочароҷӯёна**.

МОҶАРОҶӮӢ ماجراجويى 1. ҷанҷолхоҳӣ, хархашаталабӣ. 2. иғвогарӣ.

МОҶИД ا. ماجد *кит.* номдор; бузургвор, гиромӣ.

МОШ ماش *бот.* гиёҳе аз оилаи лӯбиёиҳо ва ғалладонаи он, ки мудаввари пӯстсабзи сафедмағз аст; $\diamond$ **чашии касеро мош барин кушода мондан** касеро сахт танбеҳ дода, хушёр карда мондан; **чашии касе мош барин кушода шудан** танбеҳ дида, хушёр шудани касе; **чашии касе мош барин шудан (гаштан)** аз чизе бохабар шуда дар ҳайрат мондан; **айб дар ош аст ё дар мош?** дар вақти ҳанӯз муайян набудани сабаби бадии чизе гуфта мешавад.

МОША I ماشه *кҳн.* ченаки вазн дар тибб, ки баробари вазни як дона мош аст.

МОША II ماشه 1. анбӯри сарпахни оҳангарон. 2. ҷои пилтагузории милтиқҳои қадимӣ.

МОШАК ماشک *гуфт.* бедонаи модина. 2. *тиб.* варами пилки чашм, нахӯдак. 3. *бот.* боқило.

МОШАРО ماشرا *тиб.* варами хунин.

МОШБО ماشبا *кит., хӯр.* шӯрбои аз мош пухташуда, шӯрбои мошӣ.

МОШИН(А) ماشين(ه) 1. механизме, ки ягон кори муфидро ба ҷо меоварад; дастгоҳе, ки бо қуввае ба ҳаракат даромада, кореро ба ҷо меоварад: **мошин(а)и алафдаравӣ**, **мошин(а)и дарздӯзӣ**, **мошин(а)и чомашӯӣ**. 2. *гуфт.* автомобил, автомашина: **мошин(а)и боркаш**, **мошин(а)и сабукрав**.

МОШИНАДӮЗӢ ماشينه دوزى *гуфт.* либос дӯхтан

дар мошинаи дарздӯзӣ: **мошинадӯзӣ кардан**.

МОШИНАЧӢ ماشينه چى *гӯфт.* дӯзанда, хайёт, дарздӯз.

МОШИНБОЗ ماشين باز он ки бо мошинҳои гуногун ва ороиши онҳо майл дорад.

МОШИНБОЗӢ ماشين بازى 1. амал ва шуғли мошинбоз. 2. бозии кӯдакон бо мошини обзорҳои техникӣ.

МОШИНГАРД ماشين گرد роҳе, ки мошинҳо дар он рафтуо мекунад; **роҳи мошингард**.

МОШИНГУЗАР ماشين گذر мошинрав, мошингард; **роҳи мошингузар**.

МОШИНДАРО ماشين درا ҷое, ки автомашина даробаро карда метавонад: **дарвозаи мошиндаро**, **тангкӯчаи мошиндаро**.

МОШИНДОР ماشين دار дорандаи мошин, соҳиби автомашина.

МОШИНӢ ماشينى ба воситаи мошин, бо мошин: **ҷамъоварии мошини пахта**.

МОШИННАВИС ماشين نويس *кҳн.* 1. дар мошини хатнависи чопшуда: **ду варақи мошиннавис**. 2. он ки дар мошини чоп навиштаҳоро чоп мекунад.

МОШИННАВИСӢ ماشين نويسى *кҳн.* чоп кардан дар мошинкаи хатнависи; кори мошиннавис.

МОШИНОЛОТ ماشين آلات асбобу олати мошин(а).

МОШИНРОН ماشين ران ронандаи автомашина, идоракуандаи мошин.

МОШИНРОНӢ ماشين رانى рондани мошин; кору шуғли ронандаи автомашина.

МОШИНСАВОР ماشين سوار савори автомобил.

МОШИНСАВОРӢ ماشين سواري савори автомашина будан.

МОШИНСОЗ ماشين ساز он ки мошину таҷҳизот месозад.

МОШИНСОЗӢ ماشين سازى саноате, ки мошину таҷҳизот истеҳсол мекунад: **корхонаи мошинсозӣ**.

МОШИНХОНА ماشين خانه *кҳн.* биное, ки дар он мошину дастгоҳҳо шинонда шудаанд; коргоҳи мошинӣ.

МОШӢ I ماشى ба ранги мош монанд, ранги сабзи тира: **гурбаи мошӣ**, **чашмони калони мошӣ**.

МОШӢ II ماشى *мансуб ба мош*, аз мош омодашуда.

МОШӢ III ماشى *кит.* он ки пиёда меравад, пиёдарав, пиёда.

МОШКАДУ ماش كدو *хрв.* шӯрбои аз мошу каду пухташуда.

МОШКИЧИРӢ ماش كچرى *хрв.* шӯлаи аз мош ва биринҷ пухташуда.

МОШОБА ماشابه *хрв.* таоми обдори аз мош ва биринҷу лӯбиё пухташуда.

МОШОБАХӢР ماشابه خور он ки мошобаро дӯст медорад.

МОШОҚ I ماشاق *кит.* хӯша, сараки гандум.

МОШПАЛАВ ماش پلو *хрв.* палаве, ки аз мош тайёр мекунад.

МОШПИЁБА ماش پيابه *ниг.* мошоба.

МОШУБИРИНЧ ماش و برنج 1. *хӯр.* таоми обдоре, ки аз мош ва биринҷ мепазанд. 2. сиёҳу сафеди ба ҳам омехта: **риши мошубиринч**.

МОШУРА//МОШӢРА ماشوره 1. найчаи миёнхолӣ, лӯлача. 2. *боф.* найчае, ки ба даруни моку мегузоранд.

МОЯ a. مایه 1. асли ҳар чиз, асос, бунёд. 2. ҳар чиз, ки барои ба вучуд омадани чизе асос мешавад (*мас.*, хамирмая (хамиртуруш барои хамир, сафедӣ барои мосту чурғот...)). 3. *кит.* сармоя, дастмоя; дорой, сарват. 4. *кит.* асбобу анҷоми коре, дову дастгоҳ. 5. тухмаи одам ва ҳайвони нарина, ки дуто мешавад; **мояи дилхушии худ кардан** воситаи дилхушии худ қарор додан; **мояи ифтихори касе шудан** боиси фаҳри касе қарор гирифтани чизе ё касе.

МОЯВАР مایه وور *кит.* сармоядор, давлатманд.

МОЯДОН مایه دان *биол.* тухмдон, ҷои тухма.

МОЯДОР مایه دار сармоядор, давлатманд, соҳибдавлат, молик, соҳиб.

МОЯК مایک 1. *ниг.* **моя** 5. 2. тухми мурғ, ки зери мокиёни куркшуда мегузоранд.

МОЯКӢБӢ مایه کوبى *тиб.* доругузаронии эҳтиётӣ барои пешгирии баъзе бемориҳо;

обилакӯбӣ.

МОЯНДАР مايندر *ниг.* модарандар.

МОЯҲТОҶ *a.* مايحتاج *кит.* чизҳое, ки инсон доим ба он эҳтиёҷ дорад, эҳтиёҷоти зиндагии рӯзмарра; **ҳадди ақалли мояҳтоҷ** камтарин воситаҳои рӯзгузаронӣ.

МУАББАД مؤبد *кит.* абадӣ ҷовид, ҳамешагӣ; **азоби муаббад.**

МУАББИР *a.* معبر *кит.* таъбиркунанда (*хусусан хобро*); баёнкунанда.

МУАВВАД *a.* معود *кит.* одаткунонида ба чизе, омӯхта.

МУАВВАЗ *a.* معوض *кит.* иваз шуда; иваз, бадал; **муавваз гаштан.**

МУАД(Д) *a.* معد *кит.* омода, муҳайё ва ҳозир; **муад будан** омода будан, тайёр шудан.

МУАДДАБ *a.* مؤدب боадаб, тарбиядида.

МУАДДАБОНА *a.* مؤدبانه боадабона, рафтори аз рӯи одоб.

МУАДДИБ *a.* مؤدب адабдиханда, адабомӯз, мураббӣ, муаллим.

МУАДДИЛ *a.* معدل муътадилкунанда, ба ҳолати эътидол оваранда, росткунанда, қоимкунанда.

МУАДДИЛУННАҲОР *a.* معدل النهار *нуч.* хати доиравӣ, ки агар сайри Офтоб ба он доира тасодуф кунад, шабу рӯз баробар мешавад. 2. *ҷугр.* хати истиво.

МУАЗЗАБ *a.* معذب *кит.* азобкашанда, азоббинанда, дар азоб монда.

МУАЗЗАЗ *a.* معزز *кит.* азиз дошта шуда, эъзозу ҳурматдида, арҷманд.

МУАЗЗАМ *a.* معظم азим ва бузург донишашуда, касе (чизе), ки онро бузург мешуморанд; бузург: **устоди муаззам, мулки муаззам.**

МУАЗЗАМӢ معظمى бузургӣ, арҷмандӣ; азамат.

МУАЗЗИН *a.* مؤذن *d.* ба намоз даъваткунанда, азонгӯӣ, сӯфии масҷид.

МУАЗЗИНӢ مؤذنى *d.* касбу кори муаззин; азонгӯӣ.

МУАЗЗО *a.* معزى//معزى азодор, мотамзада, сӯгвор.

МУАЙИД *a.* مؤيد *кит.* таъйидкунанда, тақвиятдиҳанда; дастгиркунанда.

МУАЙЯН *a.* معين 1. таъйиншуда, муқарраршуда. 2. аниқ, яқин, муқаррар; **вақти муайян** вақти муқарраршуда, вақти таъйиншуда; **микдори муайян** микдори маъхӯд, микдори маълум; **муайян кардан** а) маълум кардан; аниқ кардан; б) таъйин кардан, муқаррар намудан; **муайян шудан** муқаррар шудан, таъйин гаштан; **аҳамияти муайяне доштан** як дараҷа аҳамият доштан; тамоман беаҳамият набудан; **касби муайяне надоштан** касби аниқ надоштан; касбе надоштан.

МУАЙЯНӢ معينى муайян будан; аниқӣ; мушаххасӣ.

МУАЙЯНКУНАНДА معين كنده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз муайян кардан* он ки муайян ва равшан мекунад. 2. *грам.* яке аз аъзои пайрави ҷумла, ки ба саволҳои *чӣ тавр?*, *чӣ гуна?*, *чӣ қадар?*, *аз он кӣ?*... ҷавоб медиҳад: **муайянкунанда ва муайяншаванда, муайянкунандаи изофӣ ва беизофа, муайянкунандаи ададӣ.** 3. *риёзӣ.* як навъ ифодаи риёзӣ, детерминант.

МУАЙЯНШАВАНДА معين شونده 1. *сифати феълӣ замони ҳозира аз муайян шудан.* 2. *грам.* яке аз аъзои ҷумла, ки бо муайянкунанда муайян мешавад.

МУАЙЯНШУДА معين شده *замони гузашта аз муайян шудан; сифати феълӣ таъйиншуда, муқарраршуда: нафақаи муайяншуда.*

МУАККАД *a.* مؤكد *кит.* 1. таъкидшуда, таъкидгардида. 2. мустаҳкам, устувор.

МУАЛЛАҚ *a.* معلق *овезон, овехташуда; муаллақ задан* чаппаю роста шудан, сарпоину поболо шудан; **муаллақ истодан** дар ҳаво овозон истодан; **муаллақ мондан** овозон мондан; **аҷали муаллақ** марги ногаҳонӣ.

МУАЛЛАҚА *a.* معلقه 1. *ниг.* муаллақ. 2. *меъ.* қисми озода дар ҳаво будаи бино, ки як тарафаш дар мағзи девор мустаҳкам карда шудааст.

МУАЛЛАҚЗАН معلقون он ки муаллақ мезанад, муаллақзананда.

МУАЛЛАҚЗАНӢ معلقونى *исми амал аз муаллақ задан; чаҳида ба чобукӣ чаппаю роста шудани варзишгарон ва бозингарони сирк; дар*

вакти парвоз бозикунон чапаю роста шудани парандагон (*мас., кабӯтарон*).

МУАЛЛАҚЗАНОН معلقزانان *феъли ҳол аз муаллақ задан*; дар ҳолати муаллақзанӣ.

МУАЛЛАЛ *а. معلل кит.* он чи сабаб дорад, сабабноқ, иллатноқ; **сухани муаллал ба ғараз** гапи ғаразноқ.

МУАЛЛАМ I *а. معلم кит.* таълимгирифта, омӯхта; **калби муаллам** саги омӯхта, саги дастомӯз.

МУАЛЛАМ II *а. معلم кит.* аломатдор; нақшдор, нақшин; **дебон муаллам** матои ҳарири пурнақшу нигор.

МУАЛЛИМ I *а. معلم* 1. он ки меомӯзонад ва ёд медиҳад, омӯзгор, таълимдиҳанда: **муаллими тачрибадор**, **муаллими фанни забони тоҷикӣ**, **муаллими хизматнишондода таър.** яке аз унвонҳои фаҳрии соҳаи маориф; **муаллими хонагӣ** муаллиме, ки ба талаба дар хона дарс медиҳад ё барои фаннеро беҳтар аз худ кардан ба ӯ ёрӣ мерасонад. 2. мурочиати эҳтиромона нисбат ба шахсе, ки ӯро гӯянда устои худ мешуморад.

МУАЛЛИМ II *а. مؤلم кит.* аламноқ, дардноқ, дардовар.

МУАЛЛИМӢ معلّمӣ шуғл ва касби муаллим; омӯзгорӣ, таълимдиҳӣ; **муаллими кардан** муаллим будан, омӯзгорӣ кардан.

МУАЛЛИМТАӢЁРКУНӢ معلم تياركنى *кҳн.* таълим ва тарбияи муаллимон: **Институти такмили ихтисоси муаллимон**, **курси яксолаи такмили ихтисоси муаллимон**.

МУАЛЛИФ *а. مؤلف* таълифкунанда, нависан даи китоб ва асар: **муаллифи асар**.

МУАЛЛИФӢ مؤلفى 1. *мансуб ба муаллиф*. 2. муаллиф будан: **ҳуқуқи муаллифӣ**.

МУАЛЛО *а. معلل/معلل кит.* 1. олій, баланд, боло: **арши муалло**. 2. азим, бузург, олій.

МУАММАР *а. معمر кит.* касе ё чизе, ки умри дароз дидааст, кӯҳансол, солхӯрда.

МУАММО *а. معمم/معتم* 1. сарбаста ва муғлак, пӯшида, душворфаҳм. 2. масъалаи сарбаста; мушкилот. 3. *ади.* шеър ва сухане, ки ғайр аз маънои зоҳириаш бо рамз ва имо номи касе ё чизе ро ифода мекарда бошад; **муаммои чизе-**

ро кушодан (ҳал кардан) чизи сарбаста ва номаълумро равшан кардан; мушкилиро бартараф кардан.

МУАММОГӢӢ معممًا گویی *гуфтани сухани сарбаста; изҳори муддао кардан бо рамз; муаммо навиштани шоир: муаммогӢӢ кардан.*

МУАММОДОР معمداد *сарбастамаънӣ, рамзноқ, душворфаҳм.*

МУАНБАР *а. معبر кит.* анбарбӯ, хушбӯ, муаттар: **зулфи муанбар**.

МУАННАС *а. مؤنث* 1. мода, муқоб. **музаккар**. 2. *грам.* шакли занонаи калима, чинси занона (*дар баъзе забонҳо*).

МУАРРАБ *а. معرب зби.* калимае, ки аз забони дигар гирифта, ба қоидаи забони арабӣ тобеъ кунонида шудааст, арабишуда (*мас., гавҳар-ҷавҳар, қанда-ҳандақ, ганҷ-қанҷ*).

МУАРРИФ *а. معرف* шиносонанда, шиноскунанда.

МУАРРИФӢ معرفى : **муаррифӣ кардан** шинос кардан, шиносонидан.

МУАРРИФИНОМА معرفي نامه 1. номае, ки барои шиносонидани шахсе ба шахси дигар навишта шудааст. 2. тавсиянома.

МУАРРИХ *а. مؤرخ кит.* таърихшинос; таърихнавис.

МУАРРО *а. معرّا/معرّى кит.* орий аз чизе, ҳолӣ, барӣ, пок: **муарро будан**.

МУАССИР *а. مؤثر* таъсиркунанда, таъсирбахш.

МУАССИРӢ مؤثرى таъсирбахшӣ, таъсирноқӣ.

МУАССИС *а. مؤسس* асосгузор, таъсискунанда; **маҷлиси муассисон** *с.* ҷамъомади интихобӣ, ки ҳуқуқи таъсису ташкил карданро дорад.

МУАССИСА *а. مؤسسه* созмоне, ки дар ягон соҳа фаъолият мекунад, идора: **муассисаи баҷағона**, **муассисаи илмӣ**, **муассисаи табобатӣ (муолиҷавӣ)**, **муассисаи хӯроқи умумӣ**, **муассисаи хайрия** созмоне, ки аз рӯи шафқату некӯкорӣ бо расонидани ёрии моддӣ ба камбизоатону мӯҳтоҷон машғул аст.

МУАССИСАВӢ مؤسسوى *мансуб ба муассиса*, ба муассиса тааллуқдор, тобеи идора.

МУАССИСОТӢ مؤسسواتى *ниг.* муассисавӣ.

МУАСФАР *а. معصفر кит.* бо ранги гули усфур (заъфарон) ранг кардашуда; зардранги ба

- сурхӣ моил, заъфарониранг.
- МУАТТАЛ** *a.* معطل *kit.* 1. аз истеъмоли баромада, нодаркор. 2. маъзул ва бекоршуда; **муаттал кардан** аз кор монондан, бекор кардан; саргардон кардан, маътал.
- МУАТТАР** *a.* معطر *атрнок, атрогин, хушбӯ;* **муаттар кардан** хушбӯ гардонидан; **муаттар шудан** хушбӯ шудан.
- МУАТТАРӢ** معطرى *kit.* хушбӯӣ, нақхат, атрафшонӣ.
- МУАХХАР** *a.* مؤخر *kit.* 1. ба таъхир гузошташуда, ақибафта. 2. қисми ақиби чизе: **муаххари киштӣ**.
- МУБАДДАЛ** *a.* مبدل *табдилёфта, ивазшуда, баргашта (ба чизе); мубаддал гардидан (гаштан) бадал шудан, табдил ёфтган; мубаддал намудан (кардан) табдил додан; мубаддал шудан табдил ёфтган.*
- МУБАДДАЛШАВӢ** مبدلشوى *исми амал аз мубаддал шудан; табдилёбӣ.*
- МУБАЙЯН** *a.* مبین *баён ва равшан кардашуда; ошкор, аён.*
- МУБАЛЛИҒ** *a.* مبلغ *kit.* 1. иблогқунанда, расонандаи амр ё хабар ба касони дигар. 2. таблиғқунандаи чизе, ташвиқу тарғибқунанда.
- МУБАРРАД** *a.* مبرّد *kit.* хунук шуда, сард карда.
- МУБАРРИД** *a.* مبرّد *kit.* 1. хунукқунанда, сардқунанда. 2. доруи сардқунандаи мизоч.
- МУБАРРО** *a.* مبرّو // مبرّا *kit.* барӣ кардашуда, пок кардашуда; пок аз айб (гуноҳ, тӯҳмат ва ғ.).
- МУБАССИР** *a.* مبصر *kit.* назарқунанда, нигоҳқунанда, бинанда; бино, бобасират.
- МУБАТТАР** *a.* مبتّر *1. думбурида. 2. наслбурида, бенасл, бефарзанд.*
- МУБАШШИР** *a.* مبشّر *kit.* башоратдеҳ, муждадеҳ, хушхабаррасон, муждарасон.
- МУБИН** *a.* مبین *kit.* 1. ошкорқунанда, возеху равшанқунанда. 2. ошкоршуда; ошкор, возех; **чабини мубин** пешонии софу кушода.
- МУБОДАРАТ** *a.* مبادرت *kit.* 1. сабқату пешӣ чустан, шитоб ва кӯшиш. 2. иқдом ба коре,
- шурӯъ кардан ба коре: **мубодарат ба коре кардан.**
- МУБОДИЛА** *a.* مبادلّه *табодул, иваз кардан, муовиза; мубодилаи афкор* изҳори фикру ақида байни ду ё чанд кас; **нуктаи мубодилаи арз** ҷои иваз кардани асёр (*нулҳои хориҷӣ*).
- МУБОДИЛАВӢ** مبادلّهوى *бадалшаванда, қобили бадал шудан, муовизавӣ: арзиши мубодилавӣ, қурби мубодилавӣ.*
- МУБОДИЛАҒӢ** مبادلگى *ниг. мубодилавӣ.*
- МУБОЛИҒА** *a.* مبالغه *1. аз ҳад берун таърифу тавсиф кардани чизе, аз ҳад гузаронидан дар таъриф (дар сухан); бидуни муболиға* бе ҳеҷ тавсифи зиёдатӣ, бидуни болобардории зиёд; **муболиға кардан** аз будаи зиёд нишон додан; ба таърифу тавсифи аз ҳад зиёд роҳ додан. 2. *адш.* яке аз воситаҳои тасвири бадеӣ буда, аз ҳадди эътидол гузаронидани мадҳ ё мазамат асоси он мебошад (*таблиғ, игроқ ва гулув аз навъҳои он аст*).
- МУБОЛИҒАВӢ** مبالغهوى *дорои муболиға, берун аз ҳад (дар таъриф ё танқид).*
- МУБОЛИҒАДОР** مبالغهدار *бомуболиға, муболиғаомез.*
- МУБОЛИҒАКОР** مبالغهكار *ба муболиға роҳдиҳанда.*
- МУБОЛИҒАОМЕЗ** مبالغهآمیز *тавсиф ё танқиди аз ҳад зиёд, аз ҳақиқати воқеӣ дур.*
- МУБОРАК** *a.* مبارک *хучаста, фархунда, нек, бахайр; табаррук(ӣ); моҳи муборак* моҳи бахайр, моҳи табаррук; **қадами муборак** қадами бахосият; **муборак бод!**, **муборак шавад!** хитоби табрику таҳният ва шодбош, ки ба шарофати воқеаи неки касе нисбат ба ӯ гуфта мешавад.
- МУБОРАКБОД** مبارکباد *изҳори некхоҳӣ барои касе, шодбошӣ табрику таҳният; муборакбод гуфтан* табрик кардан, «муборак шавад» гуфтан; **муборакбод кардан (намудан)** табрик кардан.
- МУБОРАКБОДӢ** مبارکبادى *1. ниг. муборакбод; табрикғӯӣ. 2. чизи барои табрикғӯӣ додашуда; муборакбодӣ кардан (намудан)* табрик гуфтан.
- МУБОРАКӢ** مبارکى *муборак будан, фархунда будан; хайру баракат.*

- МУБОРАКҚАДАМ** مبارکقدم неккадам, хушқадам, бахосият, фархундапай.
- МУБОРАКНИҲОД** مبارکнеهاد поквичдон, некӯтабиат.
- МУБОРАКНОМА** مبارکنامه 1. номаи табрикӣ, табрикнома. 2. таър., маҷ. фармони подшоҳӣ.
- МУБОРАКПАӢ** مبارکپی кит., ниг. мубо-ракқадам.
- МУБОРАКФОЛ** مبارکفال мусоид, мувофик; некпой; хушбинона.
- МУБОРИЗ** а. مبارز муборизакунанда, чанганда, чанговар.
- МУБОРИЗА** а. مبارزه чанги дутарафа, мухориба; талош барои ҳаққу ҳуқуқ, ғоя, мақсад ва кори худ бо ҳар роҳ: **муборизаи иқтисодӣ**, **муборизаи мафкуравӣ**, **муборизаи синфӣ**; **мубориза бурдан (кардан)** чангидан.
- МУБОРИЗАКУНАНДА** مبارزهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубориза кардан**; мубориз, муборизабаранда.
- МУБОҲ** а. مباح чоиз, раво: **мубоҳ гардонидан** а) раво дониста шудан, чоиз ҳисоб кардан; б) д. ҳалол кардан.
- МУБОҲИСА//МУБОҲАСА** а. مباحثه 1. баҳси чанд кас доир ба ягон масъала, изҳори фикр кардани чанд кас аз рӯи ягон масъала, муҳокимаи оммавӣ дар атрофи ягон мавзӯи баҳсталаб. 2. мунозира, муноқиша (*дар бораи чизе*); **мубоҳисаи илмӣ** баҳси илмӣ, баррасии ягон масъалаи илмӣ; **мубоҳиса кардан** баҳс кардан, мунозира кардан.
- МУБОҲИСАВӢ** مباحثوی мубоҳисанок, баҳснок: **масъалаи мубоҳисавӣ**.
- МУБОҲИСАКУНАНДА** مباحثهکننده сифати феълӣи замони ҳозира аз **мубоҳиса кардан**; баҳскунанда, мунозиракунанда.
- МУБОҲОТ** а. مباحات кит. фахр кардан ё болидан ба чизе.
- МУБОШИР** а. مباشر кит. сардор, саркор, амалдор; назораткунанда ба рафти коре.
- МУБОШИРАТ** а. مباشرت 1. кореро ба нафъи худ анҷом додан, ба сари худ ба коре машғул шудан; иқдом ба коре. 2. муоширати марду зан. 3. занашӯӣ, издивоҷ.
- МУБРАМ** а. مبرم 1. маҳкам, устувор. 2. маҷ. муҳим ва зарур; **зарурати мубрам** ниҳояти зарурат; **казои мубрам** кит. сарнавишти ногузир.
- МУБТАДӢ** а. مبتدى кит. 1. оғозкунанда; ибтидоӣ, аввалин, муқоб. **мунтаҳӣ**. 2. ниг. **мубтадо**.
- МУБТАДО** а. مبتدا грам. фоили ҷумла (*сараъзо*).
- МУБТАКИР** а. مبتکر кит. он ки навоарӣ мекунад, сохибибтикор, ташаббускор.
- МУБТАЛО** а. مبتلا//مبتلى 1. ба дарду ранҷ афтада, гирифтор (*ба балову кулфате*). 2. маҷ. ошиқ; мафтун; **мубтало гаштан (шудан)** а) гирифтор гардидан (*ба дарде*); б) маҷ. ошиқ шудан; **мубтало кардан** гирифтор кардан; ба қайди чизе андохтан, шефта кардан.
- МУБТАНИӢ** а. مبتنى кит. биноёфта, асосёфта бар чизе; вобаста ба чизе: **мубтанӣ бар чизе будан**.
- МУБҲАМ** а. مبهم 1. пӯшида, пинҳон: **чизи мубҳам**. 2. норавшан, номуайян; печида, номафҳум: **сухани мубҳам**, **маънии мубҳам**.
- МУБҲАМӢ** مبهمى норавшанӣ, номуайянӣ, сарбастагӣ.
- МУВАЗЗАФ** а. موظف кит. он ки ба вай вазифае супурда шудааст, вазифадор: **муваззаф кардан**, **муваззаф шудан**.
- МУВАККАЛ** а. موكل кит. он ки ба ӯ коре супорида шудааст, гумошта, вакил; **муваккал кардан** таъйин кардан, вакил кардан.
- МУВАҚҚАТ** а. مؤقت ба муддати муайян ва маҳдуд, ғайридоимӣ: **ба таври муваққат**; ниг. **муваққатан**.
- МУВАҚҚАТАН** а. مؤقتاً 1. ба таври муваққат барои муддати маҳдуд ва муайян, ғайридоимӣ. 2. нопойдор.
- МУВАҚҚАТӢ** مؤقتى нопойдор, барои муддати кӯтоҳ, ғайриҳамешагӣ; муқоб. **доимӣ ва ҳамешагӣ**: **корношоямӣ муваққатӣ**, **шаҳодатномаи муваққатӣ**.
- МУВАЛЛИД** а. مولد кит. 1. таваллудкунанда, зоянда. 2. тавлидкунанда, истехсолкунанда.
- МУВАРРАД** а. مورد кит. 1. гулкарда, шукуфта. 2. маҷ. гулгун; сурх.
- МУВАРРАС** а. مورث кит. чизи ба меросмонда,

- меросӣ, ирсӣ.
- МУВАСВАС** *a.* موسوس 1. васваса кардашуда, дар васваса монда, дучори васваса шуда. 2. ошуфтаҳол, нороҳат ва бадгумон.
- МУВАССАЛ** *a.* موصل *kit.* васл шуда, пайванд шуда.
- МУВАФФАҚ** *a.* موثق тавфиқефта, комёбшуда, ба мурод расида; **муваффақ шудан** ба мақсад расидан; **муваффақ гаштан (шудан)** ноил шудан, комёб шудан, расидан ба мақсад.
- МУВАФФАҚИЯТ** *a.* موثقت 1. комёбӣ, барор; пешрафт, пешравӣ. 2. ғалаба, фирӯзӣ, ғолибият; **бо муваффақият** бо натиҷаҳои нағз; **муваффақият ба даст овардан** комёб гаштан, ба пешравӣ ноил шудан; **муваффақият талабидан (хостан)** барор ва пешравӣ орзу кардан.
- МУВАФФАҚОНА** موثقانه бомуваффақият, бобарор.
- МУВАФФО** *a.* موفا // موفا *kit.* вафо кардашуда, тамоман иҷро ва адо кардашуда; пурра ва комил.
- МУВАҲХИД** *a.* موحد *kit.*, *d.* он ки ба ваҳдати Худо бовар дорад; он ки Худоро якка ва ягона медонад, муътақид ба Худои ягона.
- МУВАШШАҲ** *a.* موشح 1. *kit.* ораста, зинат додашуда; **мувашшаҳ гардонидан** орастан, зинат додан. 2. *adi.* шеъре, ки дар аввали ҳар мисраъ ё байти он чунин ҳарфе оварда мешавад, ки аз ҷамъи он ҳарфҳо номе, иборае ё ҷумлае ҳосил мегардад.
- МУВАҲХИШ** *a.* موهش *kit.* ваҳшатовар, ваҳшатнок.
- МУВАЧҶАҲ** *a.* موجّه *kit.* 1. вачҳнок, далелнок, асоснок: **узри мувачҷаҳ**. 2. писандида, мақбул.
- МУВОЗАА** *a.* مواضعه *kit.* 1. бо ҳамдигар қарор гузоштан (*ба коре*), забон як қардан (*дар коре*): **мувозаа қардан**. 2. қарордод, аҳднома, шартнома.
- МУВОЗИНА//МУВОЗИНАТ** *a.* موازنه//موازنت баробарвазнӣ: ҳамвазнӣ; **мувозинатро нигоҳ доштан** баробарвазн шуда истодан, устувор истодан; **мувозинатро гум қардан** аз баробарвазнӣ баромадан, устувориро гум қардани як тараф.
- МУВОЗӢ** *a.* موازى баробар, ҳампахлу, параллел; **хати мувозӣ ҳанд.** ду хати рост, ки агар давом дода шаванд, аз ҳамдигар ҳамеша дар фосилаи мусовӣ меистанд.
- МУВОСИЛА//МУВОСИЛАТ** مواصلة//مواصلت пайвастагӣ, иттисол, ба ҳам пайвастан (*-и ду кас ё ду чиз*).
- МУВОСО** *a.* مواسات//مواسا мувофиқат, созиш, мадуро, муросо; **мувосо қардан** созиш қардан, муросо қардан; ошғи қардан.
- МУВОСОКОР** مواساكار он ки аз рӯи меҳрубонӣ ё барои салоҳи қор бо касе ё чизе муросо ва созиш мекунад; созиши қор.
- МУВОСОКОРӢ** مواساكارى муросоқор будан, созишқорӣ.
- МУВОСОКОРОНА** مواساكارانه бо роҳи муросо, созишқорона.
- МУВОФИҚ** *a.* موافق 1. созишқунанда, муттафиқ, ҳамраъӣ: **дӯстон ва ёрони мувофиқ**. 2. мутобиқ, созгар **мувофиқи...** а) мутобиқи...; муносиби...; б) аз рӯи..., дар асоси ...; **мувофиқи таъб** ба тарзи дилхоҳ таъби дил; мувофиқи қоида, аз рӯи қоида, мутобиқи қоида; **мавриди мувофиқ** фурсати мусоид, вақти мусоид; **мувофиқ қардан** мутобиқ ва созгор сохтан; **мувофиқ омадан** дуруст омадан, муносиб воқеъ шудан, мутобиқат доштан.
- МУВОФИҚА** *a.* موافقه созиш; ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ: **мувофиқа қардан** изҳори ҳамфикрӣ қардан; ризоият додан ба коре.
- МУВОФИҚАТ** *a.* موافقت 1. созиш, ҳамфикрӣ, ҳамраъӣ. 2. созгорӣ, мутобиқат; **мувофиқат қардан** мувофиқ омадан, созгор воқеъ шудан. 3. *икт.* таносуби арзи мамлакатҳои гуногун ба ҳисоби тилло; $\diamond$ **мувофиқати хун биол.** қобили омезиш будани гурӯҳи хуни як кас ба каси дигар.
- МУВОФИҚАТНОМА** موافقتنامه хуҷчат дар бораи мувофиқати тарафҳо, созишнома.
- МУВОҶЕҲ** *a.* مواجه рӯ ба рӯи ҳам истода; **мувоҷеҳ шудан** рӯ ба рӯ шудан, дучор шудан (*ба мушкилоте*).
- МУҒ** مغ 1. *кҳн.* рӯҳонии оташпараст. 2. оташпараст, зардуштӣ. 3. *мач.* майфурӯш, соҳиби майхона; **пири муғон** роҳбари хароботиён,

сардори майкада; **хароботи муғон** майхона.

МУҒАЙЛОН مغيلان *ниг.* муғелон.

МУҒАМБИР مغمبر 1. хилагар, маккор, айёр. 2. содалавҳнамои ба кори худ хушёр; он ки дар корҳо ноаён манфиати худро ба ҷои аввал мегузорад.

МУҒАМБИРӢ مغمبرى хилагарӣ, айёри; **муғамбирӣ кардан**.

МУҒАМБИРНАМО مغمبرنامа шахси хушманд

ба муғамбир монанд, айёрнамо.

МУҒАМБИРОНА مغمبرانه хилагарона, айёрона, маккорона.

МУҒАННӢ *a.* مغنى сароянда ва навозанда, мутриб ва ҳофиз.

МУҒБАЧА مغبچه 1. шогирд ва хизматгори дукони майфурушӣ. 2. бачаи оташпараст.

МУҒЕЛОН مغيلان *бот.* дарахтест хордор дар биёбонҳо, хори ғелак, мағелон, муғайлон.

МУҒЛАҚ *a.* مغلق 1. *кит.* (дари) баста, нокушода. 2. *маҷ.* норавшан, номафҳум, мубҳам, печидаву душворфаҳм: **сухани муғлақ**, **чавоби муғлақ**.

МУҒЛАҚБАӢН مغلق بيان он ки тарзи ифодаи ӯ мушқилфаҳм аст, душворбаён; печидагӯ.

МУҒЛАҚБАӢНӢ مغلق بيانى муғлақбаён будан; душворбаёнӣ; печидагӯӣ.

МУҒЛАҚГӢ(Ӣ) مغلق گو(ى) душворбаён, печидагӯӣ, муғлақгӯӣ.

МУҒЛАҚГӢӢ مغلق گوئى муғлақгӯӣ будан; душворбаёнӣ, печидагӯӣ.

МУҒЛАҚӢ مغلقى сарбастагӣ, номафҳумӣ, мубҳамӣ, печидагӣ.

МУҒОЛАТА *a.* مغالطه ба ғалат андохтан; бо далели сусту ғалат ба вучуд овардани иштибоҳ.

МУҒОНА مغانه *мансуб ба муғ*; ба монанди муғ.

МУҒРИЗ *a.* مغرض *кит.* он ки кинаву ғараз меварзад, бадҳоҳ.

МУҒРИЗОНА مغرضانه аз рӯи кинаву ғараз; қасдан.

МУҒСАРО مغسرا *кит.* киноя аз майхона.

МУҒТАНАМ *a.* مغتنم ғанимат шумурда:

муғтанам доништан а) ғанимат шуморидан, мусоид доништан; б) ба кадри чизе расидан.

МУҒУЛ مغول//مغول 1. халқе, ки аксарияти аҳолии Муғулистонро ташкил медиҳад. 2. зода ва сокини Муғулистон.

МУҒУЛӢ مغولى//مغولى *мансуб ба муғул*: **забони муғулӣ**.

МУҒУЛЧА مغلچه номи оҳанге аз мақоми якуми «Шашмақом»: **муғулчаи дугоҳ** оҳанге аз мақоми чоруми «дугоҳ»-и «Шашмақом».

МУҒУЛЧОӢ مغلچاي *бот.* як навъ гиёҳи бисёрсола, ки баргаш ба ҷойи ҷой истифода мешавад.

МУҒЧА مغچه *бот.* ҷойи баргбарорӣ ва гулкунии навда ва шохчаи растаниҳо, чавона, пунбак: **муғча баровардан**.

МУҒЧАБАНДӢ مغچه بندي муғча бастан, пунбакдамонӣ.

МУҒЧАДОР مغچه دار растаниҳо, ки муғча доранд; дорои муғча: **дарахтҳои муғчадор**.

МУҒЧАПАЙВАНД مغچه پيوند *бот.* навъи пайванд, ки муғчаи дарахти беҳтарини меваро ба навъи хасаки он пайванд мекунад.

МУД(Д) *a.* مود(د) *кҲн.* зарфи паймонаӣ барои ҷисмҳои пошхӯранда ва моеъ.

МУДАББИР *a.* مدبّر *кит.* 1. соҳибтадбир, бо-тадбир, чорачӯ. 2. идоракунанда, сардор.

МУДАВВАР *a.* مدور доирашакл, гирда, кулӯла; **мизи мудаввар** мизи доирашакл, мизи гирда.

МУДАҚҚИҚ *a.* مدقق тадқиқкунанда; дақиқкор, бориксанҷ.

МУДАРРИС *a.* مدرّس дарсдиҳанда, дарсгӯ; муаллими мадраса.

МУДАРРИСӢ مدرّسى дарсгӯӣ, дарсдиҳӣ; шуғлу амали мударрис.

МУДҒАМ *a.* مدغم 1. *кит.* ба даруни чизе даромада. 2. *збш.* идғомшуда; *ниг.* **идғом**.

МУДБАР//МУДБИР *a.* مدبر *кит.* баргаштабахт, бадбахт, *муқоб.* **муқбил**.

МУДДАИӢНА مدّعي يانه даъвогарона, даъвоунон.

МУДДАӢ مدّعي 1. даъвогар, даъвокунанда; додҳоҳ. 2. иддаокунанда, сифатеро ба худ

- нисбат дода фахркунанда. 3. *кит.*, *мач.* ракиб, хариф.
- МУДДАО** *مدعا* 1. даъво; иддао, талаб, тақозо. 2. хоҳиш; чизи орзукарда; мақсуд; **муддаон табъ** мувофиқи хоҳиши табъ, ба қадри дилхоҳ; **айни муддао** табъи дил, мувофиқи мақсад; чизи дилхоҳ ва матлуб; **арзи муддао кардан** мақсади худро изҳор кардан.
- МУДДАТ** *ا. مدت* вақт ва замони муайян, як қисми вақт ва замон; мӯҳлат; **муддате** як муддат; то вақти муайян; **муддати андак** вақти кам; **муддати дароз (мадид)** вақти бисёр; **дар муддати як сол** дар давоми (фосилаи) як сол; **пеш аз муддат** пеш аз вақти муайян; **як муддат** муддате, андак вақт.
- МУДИР** *ا. مدير* идорақунандаи ягон кор; роҳбари ягон бахши муассиса; роҳбари баъзе муассисаҳо: **мудири қисми таълим**, **мудири боғчаи бачагон**, **мудири шӯъба**.
- МУДИРИЯТ** *ا. مديريت* маъмурият, ҳайати идора; идора.
- МУДИРӢ** *مديري* мудир будан; мансаб ва шуғли мудир.
- МУДОВИМ** *ا. مداوم* 1. *кит.* давомдиханда, идомадиханда. 2. бардавом, пойдор, ҳамешагӣ.
- МУДОВИМАТ** *ا. مداومت* идома додан, давомдихӣ; **мудовимат кардан** давом додан.
- МУДОВО** *ا. مداوا* даво, муолича, табобат; **мудово кардан** даво (илоҷ) кардан.
- МУДОМ I** *ا. مدام* доимо, ҳамешагӣ.
- МУДОМ II** *ا. مدام* *кит.* май, шароб.
- МУДОМУЛУМР** *ا. مدامالعمر* *кит.* ҳамешагӣ, абадӣ, дар тамоми умр.
- МУДОРО** *ا. مدارا* 1. бо нармӣ ва ҳусни хулқ бо касе рафтор кардан, муомилаи нек. 2. созиш, муросо, мадуро: **мудоро кардан**.
- МУДОФЕЪ** *ا. مدافع* химоятгар, муҳофиз, дифоъқунанда.
- МУДОФИА** *ا. مدافعه* дафъ кардани зарар ва хучум; дифоъ, нигоҳбонӣ: **мудофиаи Ватан** химояи Ватан аз хучуми душман; **мудофиаи ғайринизомӣ** маҷмуаи чорабиниҳои, ки барои аз хучуми эҳтимолии душман муҳофизат кардани мамлакат ва дигар ҳодисаҳои фавқулода амалӣ карда мешаванд; **мудофиа кардан** химоя кардан, дафъ кардани хучум.
- МУДОФИАВӢ** *مدافعوى* *мансуб ба мудофиа:* **иншооти мудофиавӣ**, **иктидори мудофиавӣ**, **чангҳои мудофиавӣ**.
- МУДОФИАГАР** *مدافعه گر* химояқунанда, химоятгар, муҳофиз; мудофиакор.
- МУДОФИАГОҲ** *مدافعه گاه* ҷои мудофиа, маҳалли ба мудофиа тайёршуда.
- МУДОФИАКОР** *مدافعه كار* 1. *ниг.* мудофиагар. 2. муҳофизаткор.
- МУДОФИАҚУНАНДА** *مدافعه كننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мудофиа кардан**; химояқунанда, муҳофиз, мудофеъ.
- МУДОХИЛА** *مداخله* дахл кардан ба коре, даҳолат; **мудохила кардан** дахл кардани шахсе ба коре, ки ба ӯ рабт надорад.
- МУДОҲАНА/МУДОҲАНАТ** *ا. مداهنه//مداهنت* *кит.* хушомадгӯӣ, чоплусӣ; мунофиқӣ, риёкорӣ.
- МУДОҲИН** *ا. مداهن* чоплус, хушомадгӯӣ; мунофиқ, дурӯя.
- МУДРАК** *ا. مدرک* *кит.* он чи бо ҳисси ботинӣ дарк шудааст, даркшуда, идрокшуда, мафҳум.
- МУДРАЧ** *ا. مدرج* *кит.* дарч шуда, дохил шуда.
- МУДРИК** *ا. مدرک* *кит.* 1. даркқунанда, дарёбанда, фаҳмқунанда. 2. фарққунанда, имтиёзқунанда.
- МУДҲИШ** *ا. مدهش* даҳшатнок, даҳштангез, пурвоҳима; **воқеаи мудҳиш**.
- МУЖДА** *مژده* хабари хуш, башорат, навид; **мужда (додан, овардан) расондан** хабари хуш овардан.
- МУЖДАБАР** *مژده بر* он ки хабари хуш мебарад, муждарасон.
- МУЖДАВАР** *مژده ور* *кит.*, *ниг.* муждабар.
- МУЖДАГОНИӢ** *مژده گاني* ҳадае, ки ба муждаовар дода мешавад; **муждагонӣ гирифтани** инъоме гирифтани, барои хабари хуш; **муждагонӣ додан** барои хабари хуш ба тариқи ҳада ягон чиз додан.
- МУЖДАДИҲАНДА** *مژده دهندہ* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **мужда додан**; муждаовар.

МУЖДАОВАР *مژده آور* он ки ё он чи муждае меорад, муждарасон, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОН *مژده رسان* он ки мужда мерасонад, муждадиҳанда.

МУЖДАРАСОНӢ *مژده رسانی* мужда расондан, хабари хуш додан.

МУЗАБЗАБ *ا. مذذب کит.* 1. чунбон, ларзанда. 2. маҷ. дудила, калаванда, мутараддид.

МУЗАВВАР *ا. مزور کит.* ботазвир, бардурӯғ; сохта, қалбақӣ.

МУЗАВВАРА *а. مزوره кит.* таоми гарм ва гуворо, ки барои тасаллӣ ва хушҳолӣ ба бемор дода мешавад.

МУЗАВВИР *а. مزور кит.* тазвиркунанда, фиребгар, пардоздиҳандаи гапи дурӯғ; дурӯғгӯ.

МУЗАЙЯБ *а. مزيب* зеб дода.

МУЗАЙЯН *а. مزين* зебу зиннатёфта, орододашуда, ораста; **музайян кардан**, зинат додан, оростан.

МУЗАККАР *а. مذکر* 1. нар, нарина. 2. грам. чинси мардона; шакли мардонаи калима.

МУЗАФФАР *а. مظفر* зафарёфта, фирӯз, зафарманд, ғолиб; **музаффар гаштан** (гардидан, шудан) зафар ёфтан, ғолиб омадан, ғалаба кардан.

МУЗАФФАРИЯТ *а. مظفريت* ғалаба, ғолибият, зафармандӣ, фирӯзӣ, пирӯзӣ.

МУЗАФФАРОНА *مظفرانه* зафармандона, фирӯзмандона, ғолибона, пирӯзмандона.

МУЗАХРАФ *а. مزخرف* дурӯғе, ки рост ба назар менамояд, дурӯғи ростнамо.

МУЗАХҲАБ *а. مذهّب* *кит.* 1. зарандуд, зарҳалдавонда. 2. маҷ. пургароват, тару тоза; пуробу ранг.

МУЗАЪФАР *а. مزعفر* *кит.* 1. заъфарон. 2. заъфарониранг, зард.

МУЗД *مزد* 1. пул ё чизе, ки дар ивази коре ба иҷрокундаи он дода мешавад, ҳаққи меҳнат ва хизмат. 2. подош, мукофот: **ба музди...**, ба ивази..., дар бадали..., **музди кор** а) ҳаққи кор, дастмузд, учрат; б) *иқт.* маблағи пули коргар барои кораш: **музди кори вақтбайъ**; музди меҳнат *ниг.* **музди кор**: музди меҳнати **корбайъ**; музди меҳнати

моҳона маоши моҳона; **музди меҳнат** ҳаққи меҳнат; **музд гирифтан** ҳаққи кор гирифтан.

МУЗДАВИЧ *а. مزدوج кит.* издивочкунанда, ҳамсаргиранда.

МУЗДГИР *مزدگیر* 1. он ки музд мегирад. 2. он ки ба музд кор мекунад, муздур.

МУЗДГИРӢ *مزدگیری* *исми амал аз музд гирифтани*, ҳақгирӣ.

МУЗДДИХӢ *مزددهی* *исми амал аз музд додани*; додани музд: **тартиби нави музددихӣ**.

МУЗДӢ *مزدی* *кит.* 1. мансуб ба музд. 2. муздур.

МУЗДУР *مزدور* он ки кор карда музд мегирад; коргари корбайъ ё рӯзмузд; мардикор.

МУЗЕЙ *лот. موزی* *ниг.* **осорхона**.

МУЗЕЙШИНОСӢ *موزی شناسی* илм дар бораи сохти осорхонаҳо ва тарзи ба роҳ мондани кори онҳо.

МУЗИР(Р) *а. مضیر* *кит.* зараррасон, зараровар; зарарнок, зиёновар.

МУЗЛИМ *а. مظلم* *кит.* дар зулмат монда; торик, тира.

МУЗМАР *а. مضمر* *кит.* 1. дар замир буда, (дар дил) нигоҳ дошта. 2. маҷ. пинҳон, пӯшида, маҳфӣ.

МУЗМАҲИЛ *а. مضمحل* *кит.* 1. маҳвшаванда, несту нобудшаванда. 2. нестшуда, нобудшуда, маҳвгардида; **музмаҳил шудан** нест шудан, нобуд гаштан, маҳв шудан.

МУЗМИН *а. مزمین* *кит.* кӯҳна, дерина; **бемории музмин** бемории дер боз дар бадан чойгиршуда, дарди кӯҳна.

МУЗОАФ *а. مضاعف* *кит.* дучанд, ду баробар; **чуфтакро музоаф кардан** а) думро хода карда гурехтан; б) тез бадар рафтан.

МУЗОБ *مذاب* *кит.* завбардашуда, гудохташуда, об карда.

МУЗОВАЛА *а. مزاوله* варзидани кор ва амале, таҷриба ҳосил кардан дар коре.

МУЗОВАЧАТ *а. مزاجت* *кит.* занашӯй кардан, хонадорӣ кардан.

МУЗОИДА *а. مزایده* *ниг.* музоояда.

МУЗОИҚА//МУЗОЯҚА *а. مضایقه* *кит.* 1. танг гирифтани, фишор, тазйиқ; сахтӣ, душворӣ. 2. дареғдорӣ, чизеро ба касе ҳайф шуморидан.

МУЗОКИРА *a.* مذاكره гуфтугу бо касе оид ба масъалае; мубоҳиса дар атрофи масъала: **музокираи илмӣ** баҳси илмӣ, муҳокимаи илмӣ; **музокира кардан** муҳокима (баҳс) кардан; **ба музокира баромадан** дар муҳокимаи масъалае иштирок карда, фикр гуфтан.

МУЗОКИРАЧӢ *مزاكړه چی* он ки ба музокира мебарояд, иштироккунандаи музокираи масъалае.

МУЗОРЕӢ *a.* مضارع *кит.* 1. монанд, мушобех. 2. *грам.* феъле, ки ба замони ҳозира оянда далолат мекунад. 3. *адш.* яке аз баҳрҳои арӯз, ки аслан ба чор бор такрор ёфтани «мафоилун фоилотун» асос ёфтааст ва ба баҳри ҳазаҷ монанд аст.

МУЗОФ *a.* مضاف *кит.* 1. изофа шуда, иловашуда; ҳамроҳшуда; тобеъ. 2. нисбат додашуда, мансуб; тааллуқдошта, дахлдор. 3. *кҳн., грам.* калимаи муайяншаванда (*мас., дар иборати «олуи Бухоро» «олуи музоф аст*).

МУЗОФОТ *a.* مضافات маҳалҳо ва ноҳияҳои тобеи маркази маъмурӣ; гирду атрофи шаҳри калоне.

МУЗОФОТӢ *مضافاتی* мансуб ба музофот; сокини музофот, аҳли музофот; **калимаи музофотӣ** *зби.* калимае, ки хоси лаҳҷаҳои аксари ноҳияву маҳалҳои як вилоят ё шаҳри калоне ҳисоб меёбад.

МУЗОҲИМ *a.* مزاحم *кит.* заҳматрасонанда, ташвишдиҳанда.

МУЗОҲИМАТ *a.* مزاحمت *кит.* заҳматрасонӣ, ташвишдиҳӣ.

МУЗОЧААТ *مضاجعت* *кит.* ҳамхобагӣ, ҳамбистарӣ.

МУЗОЯДА *a.* مزایده *фурӯши* мол бо усули «кӣ зиёд (медихад?)» савдои «кӣ зиёд».

МУЗОЯДАБАР *مزایده بر* барандаи маъракаи музояда, идоракунандаи музояда.

МУЗТАР *مضطر* 1. *кит.* зараррасида, зарардида. 2. бечора, дармонда, ноилоҷ. 3. *гуфт.* саҳт дар хичолат монда; дар ҳолати бисёр ногувор монанда; **музтар кардан** саҳт дар хичолат монандан; **музтар шудан** а) ноилоҷ гаштан, дар тангӣ мондан; б) саҳт дар хичолат мондан, дар ҳолати ниҳоят ногувор мондан.

МУЗТАРИБ *a.* مضطرب ба изтироб афтода, бекарор, парешон, ошуфта; **музтариб кардан (намудан)** ошуфтаву бекарор кардан; **музтариб шудан** ошуфтаву бекарор шудан.

МУЗТАРИБОНА *مضطربانه* 1. дар ҳолати изтироб; бекаророна. 2. парешонҳолона, ошуфтаҳолона.

МУЗТАРИБҲОЛ *مضطرب حال* парешонҳол, мушаваш, саросема.

МУЗТАРӢ *a.* مضطربى 1. ноилоҷӣ, бечорагӣ, дармондагӣ. 2. хичолатмандии саҳт.

МУЗТАРОНА *مضطرانه* 1. ноилоҷона, дар ҳолати дармондагӣ. 2. саҳт хичолатмандона; дар ҳолати ногувормонда.

МУЗҲИК *a.* مضحك *кит.* хандаовар, хандонанда.

МУЗҶОТ *مزجات* *кит.* камарзиш, ҳечмаярз, ночиз; **бизоати музҷот** а) молу матои кам, чизу чораи ночиз; б) *маҷ.* илми кам, дониши андак.

МУИЗ(З) *a.* معز *кит.* он ки касеро иззату эҳтиром мекунад, гиромидоранда.

МУИЛ *a.* معيل *кит.* он ки аҳли оилааш зиёд аст, аёлманд.

МУИН *a.* معين мададгор, ёридиханда, ионаткунанда.

МУКААБ *a.* مكعب *ҳанд.* шакли дорои шаш сатҳи баробар, куб; **метри мукааб** шакле, ки шаш сатҳи якметрӣ дорад.

МУКААБМЕТР *مكعب متر* метри мукааб, метри кубӣ.

МУКААБШАКЛ *مكعب شكل* шакли мукаабро дошта, дорои шакли мукааб.

МУКАВВАН *a.* مكون *кит.* ба вучуд оварда, ба вучуд омада; **мукавван кардан** ба вучуд овардан.

МУКАДДАР *a.* مكدّر *кит.* 1. кудуратдошта, тира, ғуборолуд. 2. *маҷ.* ғамгин, хафа, маҳзун.

МУКАЛЛАЛ *مكّلل* *кит.* 1. тоҷ ва шакли бар сар ниҳода. 2. ба чизе оросташуда, зебу зинат додашуда (*бо ҷавоҳир, тило ва м. инҳо*).

МУКАЛЛАФ *a.* مكلف *кит.* 1. он ки иҷрои коре ба зимаи ӯ гузошта шудааст; **мукаллаф будан** муваззаф будан, ўҳдадор будан. 2. он ки ба синни балоғат расидааст, ба балоғатрасида.

МУКАЛЛАФИЯТ *a.* مكلفيت *кит.* мукаллаф будан; ўҳдадорӣ.

- МУКАММАЛ** *a.* مَكْمَل 1. комил ва пурра шуда; комил, пурра; **мукаммал кардан** (намудан) пурра гардондан, комил кардан. 2. такмил додашуда, илова ва дуруст шуда.
- МУКАММАЛӢ** مَكْمَلِي мукаммал будан; пуррагӣ, комилӣ.
- МУКАММИЛ** *a.* مَكْمَل *kit.* комил ва пурраку-нанда; ба камол расонанда.
- МУКАРРАР** *a.* مَكْرَر 1. такроршуда, такрор-карда. 2. такрор ба такрор; такроран, дуюм-бора.
- МУКНАТ** *a.* مَكْنَت 1. кудрат, тавоной. 2. *мач.* сарват, боигарӣ.
- МУКОБАРА** مَكَابِرَة *kit.* 1. изҳори кибр нисбат ба дигарон; мағрурӣ; инодкорӣ; ситезӣ. 2. дар вақти мубоҳиса бе далел гапҳои калон зада, изҳори фазл кардан.
- МУКОЛАМА/МУКОЛИМА** *a.* مَكَالِمَة 1. гуфту-гӯ, мусоҳиба; **муколима кардан** гуфту-гӯ кардан, музокира ва мунозира намудан. 2. дар адабиёт ва театр як навъи махсуси нутқи иштироккунандагони асарҳои адабӣ ва намоишномаҳост, ки ғояҳои асосии асарҳо дар гуфту-гӯву мунозираҳои байни қаҳрамонҳо кушода мешавад.
- МУКОС** مَكَّاس *кҳн.* 1. талошу кашмакеш дар болои коре (*хусусан дар вақти савдо*). 2. дастсаҳтӣ дар фуруҳтани чизе, шахсавдой.
- МУКОТИБА** *a.* مَكَاتِبَة мактубнависӣ ба ҳамдигар; **мукотиба доштан** ба ҳамдигар мактубнависӣ кардан, нома навишта нома гирифтан.
- МУКОТИБОТ** *a.* مَكَاتِبَات 1. *ч.* **мукотиба**. 2. *нав.* шӯъбаи қабул ва ирсони мактубҳо дар баъзе идораҳои калон.
- МУКОФОТ** *a.* مَكَاْفَات 1. *кҳн.* подоши амал, сазои амал (*хоҳ нек бошад хоҳ бад*) **мукофоти амал**. 2. он чи барои қору амали нек ва ба ивази хизмати хуб дода мешавад; ҷоиза; **мукофоти давлатӣ** мукофоте, ки аз тарафи ҳукумат дода мешавад; **мукофот гирифтан** сазовори мукофот шудан; **мукофот додан** бо чизе тақдир карда шудан.
- МУКОФОТГИРӢ** مَكَاْفَاتِ گِيرِي *исми амал аз мукофот гирифтан*: маросими мукофотгирӣ.
- МУКОФОТОНИДАН** مَكَاْفَاتَانِيدَن бо мукофот қадр кардан, мукофот додан.
- МУҚАВВАР** *a.* مَقْوَر *kit.* миёнаковок, миёна-холӣ.
- МУҚАВВАС** *a.* مَقْوَس ба шакли камон, қавс-шакл.
- МУҚАВВӢ** *a.* مَقْوِي қувватдиханда, қувватбахш: **ғизои муқаввӣ, доруи муқаввӣ**.
- МУҚАДДАМ** *a.* مَقْدَم 1. пеш, қабл. 2. *kit.* қисми пеши чизе, *муқоб.* **муаххар**. 3. авло, афзал, бартар; **муқаддам шуморидан** бехтар ва авло доништан.
- МУҚАДДАМОТ** *a.* مَقْدَمَات *ч.* **муқаддима**.
- МУҚАДДАР** *a.* مَقْدَر тақдиршуда, қисмат гардонидашуда; насиб, қисмат.
- МУҚАДДАС** *a.* مَقْدَس 1. пок, соф, тоза. 2. азиз, гиромӣ, моҳиятан азиз ва муаззам дониш-шуда; **вазифаи муқаддас, даргоҳи муқаддас, китоби муқаддас, хоки муқаддас**. 3. *д.* пок ва олий донишшуда (*аз назари динӣ*).
- МУҚАДДАСӢ** مَقْدَسِي покӣ, софӣ.
- МУҚАДДАСОТ** *a.* مَقْدَسَات *ч.* **муқаддас: муқаддасоти миллӣ**.
- МУҚАДДИМА** *a.* مَقْدِمَة 1. сарсухан, оғози су-хан, даромади гап ва сӯҳбат. 2. дебочаи китоб, пешгуфтори асар. 3. ибтидои қор, оғози амал.
- МУҚАДДИМАВӢ** مَقْدَمِي مانسуб ба муқаддима; ба тарзи муқаддима; **қисми муқаддимавӣ, су-хани муқаддимавӣ**.
- МУҚАЙЯД** *a.* مَقْيَد *kit.* 1. ба қайд афтода, гирифтдор, побанд. 2. *мач.* вобаста, тааллуқдор; **муқайяд доништан** ба чизе вобаста шумори-дан. 3. ба қайд гирифташуда, қайдшуда.
- МУҚАЛЛИБ** *a.* مَقْلَب *kit.* 1. баргардонанда, дигаргункунанда, тағйирдиханда. 2. вожгункунанда, чаппакунанда.
- МУҚАЛЛИД** *a.* مَقْلَد 1. тақлидкунанда, кӯр-кӯрона пайравикунанда. 2. он ки барои ҳазлу шӯҳӣ монанди гуфтору рафтори касе амал мекунад, тақлидгар.
- МУҚАЛЛИДӢ** مَقْلَدِي муқаллид будан, тақлидкунанда будан; тақлид кардан.
- МУҚАННАЪ** *a.* مَقْنَع *kit.* 1. ниқобдор, ниқоб-пуш. 2. **Ибни Муқаннаъ** лақаби Ҳошим ибни Ҳақим, ки ба шӯриши зидди истилоғарони араб сардорӣ кардааст.

МУҚАРНАС *a.* مقرنس *меъ.* 1. навъи нақши барҷастаи гачӣ, ки барои ороиши току сақфи гунбаз ва сари сутунҳо истифода мебуданд. 2. тоқ ва деворе, ки бо ҳамин услуб аз гач кандакорӣ шудааст.

МУҚАРРАБ *a.* مقرب 1. *кит.* наздикшуда. 2. одами хеле наздики шахси бузурге, надим, ҳамсӯхбат, ҳамнишин.

МУҚАРРАР *a.* مقرر 1. муайяншуда, таъйин кардашуда. 2. ҳатмӣ, ногузир. 3. бешак, ҳатман; **муқаррар кардан** а) қарор додан, ба қароре омадан, тасмим гирифтани дар бораи коре; б) муайян кардан, касеро таъйин намудан ба коре; в) боварӣ ҳосил кардан, ба фикре омадан; **муқаррар шудан** а) муайян гаштан, аниқ шудан; б) таъйин карда шудан; **муқаррар аст, ки...**, маълум аст, ки..., яқин аст, ки...

МУҚАРРАРАН *a.* مقررًا 1. яқинан, ногузир, ҳатман. 2. қоидадан, тавре ки расм шудааст; маъмулан.

МУҚАРРАРӢ *مقررӣ* 1. муайян, таъйиншуда, расмӣ. 2. одӣ, одатшуда, ба умумият даромада, таомулшуда, маъмул: **пурсупоси муқаррарӣ, либоси муқаррарӣ; одати муқаррарӣ** одати ҳарвақтӣ.

МУҚАРРАРОТ *a.* مقررًا 1. *ч.* муқаррар. 2. амру қарорҳои иҷрошоян таъйиншуда ё ба расмият даромада; таъйинот.

МУҚАРРИЗ *مقررّص* *нав.* он ки ба асарҳои илмӣ, адабӣ, намоишу концертҳо ва ғ. баҳои ҳаттӣ медиҳад, тақризнавис; **муқарризи расмӣ** он ки дар ҳимояи рисолаҳои илмӣ бо фикри танқидӣ ӯ эродҳо дар бораи қори илмӣ дифоъкунанда маъруза мекунад, оппоненти расмӣ.

МУҚАРРИЗӢ *مقررّصӣ* : муқарризӣ кардан баҳои ҳаттӣ додан, тақриз навиштан.

МУҚАССИР *a.* مقصر *кит.* 1. дорои ягон кӯтоҳӣ ва айб; пурнуксон. 2. он ки қореро бо каму қост иҷро мекунад, хатокор. 3. гунаҳгор, мучрим; **муқассир будан**.

МУҚАТТАР *a.* مقطر 1. қатра-қатра чакида. 2. *тех.* бо роҳи тақтир софқарда, ба воситаи буғронӣ тасфияшуда: **оби муқаттар**.

МУҚАТТАОТ *a.* مقطّعات қитъаот, қитъаҳо, манзумаҳои сабуқвазну кӯтоҳ.

МУҚАШШАР *a.* مقشّر аз пӯст ҷудокарда, аз пӯст тозашуда: **наҳӯди муқашшар, муқашшар кардан**.

МУҚАШАРКУНАНДА مقشّرکننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз **муқашшар кардан**; аз пӯст ҷудо кардан: **мошинаи муқашшаркунанда**.

МУҚБИЛ *a.* مقبل *кит.* соҳиби иқбол, хушбахт.

МУҚИМ *a.* مقیم 1. бошанда, сокин; **муқими ҷое будан** ҷой гирифтани дар маҳалле, сукунат кардан. 2. истиқоматкунандаи доимӣ, таҳҷой; **муқим шудан** ҷой гирифтани; соқини ҷое шудани ба таври доимӣ, сукунат.

МУҚИМӢ *مقیمى* 1. соқини доимӣ, бошандаи доимӣ. 2. таҳҷой, маҳаллӣ.

МУҚЛ *a.* مقل *кит.* самғи хушбӯй дарахтест аз ҷинси хурмо, ки қобилияти шифой доштааст.

МУҚЛА *a.* مقله *кит.* қосаи чашм бо сафедӣ ва сиёҳиаш.

МУҚОБИЛ *a.* مقابل 1. рӯ ба рӯ. 2. зид, нақиз: **муқобили...** *зби.* аз ҷиҳати маъно зид; акси маъноӣ..., антоними...: **қалимаи «ғарм» муқобили «сард» аст.** 3. муҳолиф, зидбаромада; аз **муқобил** аз рӯ ба рӯ, аз пеш; **ба муқобили...** а) рӯ ба рӯи... рӯёруи...; б) бар зидди...; в) ба ивази..., дар бадали...; **муқобил баромадан** зиддият нишон додан, муҳолифат кардан; **муқобил гузоштан** а) рӯ ба рӯи қасе ё чизе мондани чизе; б) муқоиса кардани чизе бо чизе; **муқобил истодан** зид шудан, муҳолифат кардан; **муқобил шудан** зид шудан; ба **муқобили қасе (чизе) баромадан** изҳори зиддият кардан ба қасе (чизе); муҳолиф будани бо қасе ё коре.

МУҚОБИЛА//МУҚОБАЛА *a.* مقابله 1. рӯ ба рӯ истода бо яқдигар баробарӣ кардан; рӯбарӯшавӣ. 2. муқоиса: **муқобилаи матни ҷопӣ бо асл; муқобила кардан** а) *ниг.* муқобилат кардан; б) муқоиса кардан. 3. *ри-ёз.* қисме аз илми ҷабр, муодила: **ҷабр ва муқобила**.

МУҚОБИЛБАРӢ *مقابلبرای* *исми амал* аз **муқобил баромадан**; муқобилият (зиддият) нишон додан ба қасе (чизе).

МУҚОБИЛГУЗОРӢ *مقابلگذارى* *исми амал* аз **муқобил гузоштан**; 1. чизеро зидди чизе гузоштан. 2. муқоиса кардан.

- МУҚОБИЛИЯТ** *a.* مقابليت *ниг.* муқобилат.
- МУҚОВА** *a.* مقاوه чилди сахти рӯи китоб ё дафтари калон.
- МУҚОВАБАНД** *a.* مقاوه بند он ки ба китоб, дафтарҳои калон *ва г.* муқова мебандад.
- МУҚОВАБАНДӢ** *a.* مقاوه بندي шуғлу пешаи муқовабанд; муқова бастан, муқова кардан.
- МУҚОВАДОР** *a.* مقاوه دار дорои муқова, муқова шуда: **китоби муқовадор, дафтари муқовадор.**
- МУҚОВАСОЗ** *a.* مقاوه ساز *ниг.* муқовабанд.
- МУҚОВАСОЗӢ** *a.* مقاوه سازي *ниг.* муқовабандӢ.
- МУҚОВИМАТ//МУҚОВАМАТ** *a.* مقاومت 1. рӯ ба рӯ истода зиддият нишон додан ба касе (чизе): **муқовимати мусаллаҳона.** 2. истодагарӣ, муқобилӣ. 3. *физ.* қуввае, ки ба ҳиссаи таъсири акс мерасонад: **муқовимати аэродинамикӣ.**
- МУҚОИСА** *a.* مقايسه қиёс кардани ду чиз, андоза кардани ду чиз (*ду кор ё ду кас*) бо мақсади пайдо кардани монандӣ ва фарқи онҳо: **муқоиса кардан (намудан), муқоиса шудан.**
- МУҚОИСАВӢ** *a.* مقاييسوى муқоисашаванда, қиёсшаванда; **грамматикаи муқоисавӣ; дараҷаи муқоисавии сифат; усули муқоисавии таъриҳӣ.**
- МУҚОИСАНАШАВАНДА** *a.* مقاييسه نشونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз муқоиса нашудан; муқоб. муқоисашаванда.*
- МУҚОИСАНОПАЗИР** *a.* مقاييسه ناپزير муқоисанашаванда, аз қиёс берун.
- МУҚОИСАШАВАНДА** *a.* مقاييسه شونده *сифати феълӣи замони ҳозира аз муқоиса шудан; мавриди қиёс қароргирифта.*
- МУҚОРАНА** *a.* مقارنه *кит.* наздикшавӣ ба ҳамдигар; **муқоранаи найирайн** *нуч.* дар як бурҷ воқеъ шудани ду сайёра - Офтоб ва Моҳ.
- МУҚОРИН** *a.* مقارن *кит.* ба ҳам қарин; наздикшуда; наздик; **муқорини...** наздики..., наздик ба...
- МУҚОТАА** *a.* مقاطعه *кит.* 1. бо ҳамдигар қатъи алоқа кардан. 2. иҷорагирӣ, ба иҷора гирифтани; супоридани коре ба касе ба таври пудратӣ.
- МУҚОТАЛА** *a.* مقاتله *кит.* ҷанг, кушокушӣ, ҷитол.
- МУҚРӢ** *a.* مقرى 1. он ки Қуръонро бо овози хуб ҷироат мекунад, қорӣ. 2. таълимдиҳандаи ҷироати Қуръон.
- МУҚТАДИР** *a.* مقتدر қудратманд, қодир, тавоно, пурзӯр.
- МУҚТАДИРӢ** *a.* مقتدرى қудратманд будан, қодирӣ, тавоноӣ, боқудратӣ.
- МУҚТАДО** *a.* مقتدى *кит.* 1. он ки ба ӯ пайравӣ мекунад, аз паси ӯ мераванд. 2. пешво.
- МУҚТАЗӢ** *a.* مقتضى *кит.* 1. иқтизоқунанда, хоҳанда, талабқунанда. 2. мӯҷиб, боис, сабаб.
- МУҚТАЗО** *a.* مقتضا *кит.* 1. хосташуда, лозим шуморидашуда, матлуб. 2. тақозо, талаб; **ба муқтазои...** мувофиқи..., мувофиқ ба...
- МУҚЪАД** *a.* مقعد *кит.* 1. барҷомонда, аз ҳаракат маҳрум (*мас., бемори бистарӣ*).
- МУЛ** *a.* مل *кит.* май, шароб.
- МУЛАВВАН** *a.* ملون рангқарда; рангоранг, гуногунранг, рангин.
- МУЛАВВАС** *a.* ملوث олуда ба чирк; ифлосшуда, палид.
- МУЛАҚҚАБ** *a.* ملقب лақабгирифта, лақабдодашуда; он ки лақаб дорад, лақабдор (*лақабӣ эҳтиромӣю ифтихорӣ ё акси он*); **мулаққаб ба ...**, машҳур ба лақабӣ...; мутахаллис ба...
- МУЛАММАЪ** *a.* ملّع 1. *кит.* дурахшон, тобон. 2. *кит.* рангоранг. 3. *ади.* шеър, ки ба ду забон навишта шудааст (*мас., як мисраъ ё байти он ба дигар забон гуфта шудааст*).
- МУЛАХХАС** *a.* ملخص *кит.* 1. мухтасар шуда, ихтисоршуда. 2. хулоса, мухтасари чизе; шарҳу баёни мухтасари мазмуни мақола ё рисолае.
- МУЛЗАМ** *a.* ملزم мағлубшуда дар мубоҳиса ва мунозира; **мулзам кардан** дар мубоҳиса мағлуб кардан; **мулзам шудан** дар мубоҳиса ё гуфтугӯ мағлуб ва муттаҳам шудан.
- МУЛК** *a.* ملك 1. дороии асосан ғайриманқул (*аз қабилӣи замин, ҳавлӣ, бог, хона*) милк; **мулку асбоб** молу мулк ва чизу чора; **мулки**

- хусусӣ** молу мулки хос ва мансуби ягон кас; **мулки хур** (хуррият); *таър.* заминне, ки соҳиби он бино ба имтиёзе ба давлат хироч наредод; заминне, ки аз ҳосили он андоз гирифта намешуд; **молу мулк** дорои манкул ва ғайриманкул. 2. сарзамин, мамлакат; **мулки бегона** мамлақати хориҷа, кишвари бегона.
- МУЛКАК** ملكك *бот.* донане, аз чинси мош, ки аз наск калонтар аст.
- МУЛКАКГУН** ملكك گون *бот.* гиёҳи яксолаи гуногунранг ва ниҳоят хушбӯй.
- МУЛҚДОР** ملكدار 1. заминдор, молики замин. 2. доро, давлатманд.
- МУЛҚДОРӢ** ملكدارى 1. заминдорӣ; мулк доштан. 2. давлатмандӣ, дороӣ.
- МУЛҚИЯТ** ملكيت *ниг.* молиқият.
- МУЛҚӢ** ملكى 1. мансуб ба мулк. 2. нав. давлатӣ, ҳуқуматӣ.
- МУЛЛО** *а.* ملا 1. д. олими илми шариат. 2. д. ходими дини мусулмонӣ, маҳдум; **муллоҳон расмӣ** ходимони дин, рӯҳониёни иҷроқунандаи вазифае дар масҷиду мадрасаҳо (*аз қабил* имом, хатиб, мударрис). 3. босавод, саводнок; **мулло кардан** босавод гардонидан (*касера*); **мулло шудан** соҳиби хату савод шудан. 4. ҳамчун калимаи эҳтиром ба номи шахсони босаводу соҳибмаърифат ва баъзе ҳешовандони арҷманд... илова карда мешавад: **мулло Бадриддин**, **мулло Ғиёсиддин**...
- МУЛЛОБАЧА** ملاچه *д.* талабаи мадраса, толибилм.
- МУЛЛОБАЧАӢ** ملاچگى давраи дарсхонӣ дар мадраса.
- МУЛЛОБУДБӢТАК** ملابدبوتك *зоол.* номи як парандаи қачминқори тоҷдор.
- МУЛЛОӢ** ملاگى *ниг.* муллоӣ.
- МУЛЛОӢНА** ملايانه 1. мансуб ба мулло; лоиқи мулло. 2. монанди мулло, ба мисли мулло.
- МУЛЛОЗОДА** ملازاده 1. фарзанди мулло. 2. аз оилаи мулло.
- МУЛЛОӢ** ملايى 1. мулло будан, соҳиби вазифаи мулло будан. 2. босаводӣ, саводнокӣ.
- МУЛЛОҲАМО** ملائما мулломонанд, муллоосу-
- рат, муллоҷоп.
- МУЛЛОТАРОШ** ملاتراش даъвои муллоӣ дошта, худро мулло вонамуд карда.
- МУЛЛОЦИРИНГ** ملاچرنگ *гӯфт.* пул, нақдина.
- МУЛОЗИМ** *а.* ملازم *таър.* хизматгузори ҳамеша дар хизмат ҳозир; хизматгор, навкар.
- МУЛОЗИМАТ** *а.* ملازمت 1. ҳамроҳ будан; бо касе пайваста ва вобаста будан. 2. ҳамеша дар хизмати касе будан; хизматгорӣ.
- МУЛОЗИМӢ** ملازمى 1. *ниг.* мулозимат. 2. хизматгорӣ, навкарӣ.
- МУЛОИМ** *а.* ملايم 1. нарм, суст, *муқоб.* саҳт: **нони мулоим**. 2. ҳалим, нармдил, беозор: **одами мулоим**. 3. маҳин, нозук: **овози мулоим**, **бо садои мулоим**. 4. форам, созвор, мувофиқ; боди мулоим; **нишастии мулоими киштии кайҳонӣ** орому оҳиста фурудони киштии кайҳонӣ; **мулоим кардани гардани шах** гапдари кардан, аз гарданшаҳӣ, баровардан; **мулоим шудан** нарм гаштан; паст шудани хашму ғазоби касе; **абрешим барин мулоим шудан** хеле нарм шудан (*дар муомила*).
- МУЛОИМАТ** *а.* ملايمت 1. *кит.* мувофиқат созгорӣ. 2. мулоимӣ, нармӣ; **бо мулоимат** бо нармӣ; оҳиставу оромона.
- МУЛОИМАТӢ** ملايمتى *ниг.* мулоимат 2.
- МУЛОИМБАДАН** ملايم بدن он ки аъзои бадани ӯ нарму латиф аст, нозукбадан, нозукандом.
- МУЛОИМГАП** ملايم گپ он ки оҳиста ва нарм ва дурушти нақарда гап мезанад, нармгуфтор, нармсухан.
- МУЛОИМГАПӢ** ملايم گپى нармгуфторӣ, нармуҳанӣ; хушмуомилагӣ.
- МУЛОИМГУФТОРӢ** ملايم گفتارى *ниг.* мулоимгапӣ.
- МУЛОИМӢ** ملايمي 1. нарми, сустӣ, *муқоб.* саҳтӣ. 2. ҳалимӣ, хушмуомилагӣ.
- МУЛОИМОНА** ملايمانه бо нармӣ, оромона; ҳалимона.
- МУЛОИМПАШМ** ملايم پشم *ниг.* маҳинпашм.
- МУЛОИМСУХАН** ملايم سخن *ниг.* мулоимгап.
- МУЛОИМСУХАНӢ** ملايم سخنى *ниг.* мулоимгапӣ.

- МУЛОИМТАБИАТ** ملايم طبيعت нармтабиат, беор, хушхулқ.
- МУЛОИМТАБЪ** ملايم طبع *ниг.* мулоимтабиат.
- МУЛОИМХУНУК** ملايم خنک *гуфт.* он ки рафтори хушомадгӯнаи дилнокаш дорад; дорои кирдорҳои ноҳинчору ғашовар.
- МУЛОИМХУНУКӢ** ملايم خنكى *мансуб ба мулоимхунук; рафтори мулоимхунук: мулоимхунукӣ кардан.*
- МУЛОИМХУНУКОНА** ملايم خنكانه ба монанди мулоимхунук, ба одами мулоимхунук хос: **рафтори мулоимхунукона, табассуми мулоимхунукона.**
- МУЛОИМШАВӢ** ملايم شوى *исми амал аз мулоим шудан.*
- МУЛОИМШУДА** ملايم شده *сифати фълиш замони гузашта аз мулоим шудан.*
- МУЛОҚӢ** *а.* ملاقى *кит.* мулоқоткунанда, вохӯрикунанда, вохӯранда.
- МУЛОҚОТ** *а.* ملاقات *вохӯрӣ, ҳамдигарро дидан; рӯ ба рӯ шудан (бо касе): мулоқот кардан (намудан) вохӯрӣ кардан, ба дидори ҳамдигар расидан; дучор омада гуфтугӯ кардан.*
- МУЛОҚОТГОҲ** ملاقات گاه *ҷои мулоқот, маҳалли дидорбинӣ, ваъдагоҳ.*
- МУЛОТАФАТ//МУЛОТИФАТ** *а.* ملاطفت *кит.* илтифот, шафқат, навозиш.
- МУЛОҲИЗА** *а.* ملاحظه 1. фикр, андеша; фикр дар бораи чизе; **бо мулоҳиза гап задан** фикр карда гап задан, ҳарҷониба санҷида гап задан; **ба мулоҳиза гирифтан** дар бораи чизе фикр кардан, ба назари эътибор гирифтан. 2. хулосаи фикре, ки дар натиҷаи тааммули ҳаматарафаи кор ё чизе пайдо шудааст. 3. ибто ва андеша; **мулоҳиза доштан аз чизе** ибто ва андеша доштан аз чизе; **мулоҳиза кардан (намудан)** а) дар бораи чизе фикр кардан; б) ба таҳти мушоҳида гирифтан; в) ибто ва рӯихотир кардан аз касе (аз чизе).
- МУЛОҲИЗАКОР** ملاحظه کار боандеша; дурандеш; эҳтиёткор.
- МУЛОҲИЗАКОРӢ** ملاحظه كارى боандешагӣ; дурандешӣ; эҳтиёткорӣ.
- МУЛОҲИЗАКОРОНА** ملاحظه كارانه андеша-
- мандона; дурандешона; эҳтиёткорона.
- МУЛОҲИЗАРОНӢ** ملاحظه رانى фикрронӣ, андешаронӣ.
- МУЛТАБАС** *а.* ملتبس *кит.* 1. пӯшидашуда, пӯшида. 2. шубҳанок; дар маънӣ носаҳеҳ, мубҳам ва норавшан.
- МУЛТАФИТ** *а.* ملتفت *кит.* тавачҷӯхкунанда, аҳамиятдиҳанда; **мултафит шудан** а) аҳамият додан; б) фаҳмидан, боҳабар шудан.
- МУЛТАҶӢ** *а.* ملتجى *кит.* 1. паноҳҷӯянда; паноҳоваранда; **мултаҷӣ шудан** паноҳ ҷустан, паноҳ хостан. 2. илтиҷоқунанда, илтимосқунанда, арзқунанда.
- МУЛТИПЛИКАТСИЯ** لوت. ملتپليكتسيه филмбардорӣ аз рӯи сурат ва бозичаҳо.
- МУЛУ** مولو *кит., мус.* нае, ки аз шоҳи миёнҳоли месохтанд.
- МУЛУК** *а.* ملوك *ҷ.* малик.
- МУЛӮҲ** *а.* ملوه *чизи сохтаи ҳамшакл ва ҳамранги чизи дигар, ки барои фиреби назар гузошта мешавад (ба монанди хӯса).*
- МУЛҲАҚ** *а.* ملحق *кит.* ҳамроҳшуда, пайвастшуда; **мулҳақ шудан** пайвастан, ҳамроҳ шудан.
- МУЛҲАҚОТ** *а.* ملحقات 1. *ҷ.* мулҳақ. 2. *таър.* шаҳрҳое, ки аз душман кашида гирифта ба мамлақати худ дохил кардаанд. 3. илова дар охири китоб, замимаи асарӣ асосӣ.
- МУЛҲАМ I** *а.* ملهم *кит.* илҳомгирифта; он ки дар дилаш фикре пайдо мешавад.
- МУЛҲАМ II** *а.* ملحم *кит.* як навъ матои абрешимини нафис.
- МУЛҲИД** *а.* ملحد *кит.* мункири роҳи ҳақ, бедин, беҳудо; даҳрӣ; аҳли бидъат.
- МУЛҲИДӢ** ملحدى мулҳид будан; бединӣ; беҳудой, даҳригӣ.
- МУЛҲИМ** *а.* ملهم *кит.* илҳомдиҳанда, илҳомбахш.
- МУМ** موم 1. моддаи нарми равшанмонанди аз ҳонаи занбӯри асал ҳосилшуда ва чизи ҳамхосияти он, ки аз растаниҳо ва аз кон гирифта мешавад. 2. *мач.* чизи нарм; **муми сафед** муме, ки аз ҳонаи занбӯри асал ҳосил мешавад; **муми сиёҳ** муме, ки аз кон гирифта

- мешавад; **мум барин мулоим шудан** а) ниҳоят нарм шудан; б) *мач*. ба ифоқа омадан; ◇ **мум газида нишастан** хомӯш мондан, сокит нишастан.
- МУМАВВАҲ** *a.* مموه *кит.* сухани дурӯге, ки барои ба роҳи хато бурдани мардум мебофанд.
- МУМАЙӢЗ** *a.* مميز 1. фарқкунандаи неку бад; санчидакор, эксперт. 2. *кит.* ботамиз, бофаросат, зирак.
- МУМАНДУД** موماندود 1. бо мум пӯшонида, андуда бо мум. 2. муми сафед молидашуда; бо муми сафед пардоз шуда; **коғази мумандуд**, **тахтафарши мумандуд**.
- МУМАҲҲАД** *a.* ممهّد *кит.* 1. паҳн карда, густурдашуда. 2. ба тартиб дароварда, соз кардашуда.
- МУМАҲҲИД** *a.* مههد *кит.* 1. паҳнкунанда, густуранда. 2. мураттабсозанда; барпокунанда.
- МУМДОР** مومدار дорои мум; дар таркибаш мумдошта: **асали мумдор** асале, ки аз мумҳои занбӯрхона соф карда нашудааст.
- МУМЗАДА** مومزده *ниг.* мумандуд.
- МУМИД(Д)** *a.* ممد *кит.* мададкунанда, мададгор, ёридиҳанда.
- МУМИЁ** *a.* موميا моддаи сиёхранги қирмонанди табиӣ, ки дар деворҳои ғорҳои кӯҳ пайдо шуда, дар тиб истифода мешавад; **мумиё кардан** бо дорувории махсус ва бо усули хос хушк кардани ҷасади майит барои дурудароз эмин нигоҳ доштани он.
- МУМИЁӢ** موميایى 1. *ниг.* мӯмиё. 2. ҷасади инсон ва ҳайвонот, ки онро дар қадим ба тарзи махсус бо доруҳои хушкконда нигоҳ медоштанд.
- МУМИН** مومين *ниг.* мумӣ.
- МУМИ** مومى *мансуб ба мум*; аз мум сохташуда: **шамъи мумӣ**.
- МУМКИН** *a.* ممكن 1. имконпазир, қобили иҷро; **мумкин будан** имконпазир будан. 2. ҷоиз; раво; **мумкин нест** ҷоиз ва раво нест, мамнӯъ аст, манъ аст. 3. аз эҳтимол дур нест, ки... аҷаб не, шояд: **мумкин аст**, **ки...**
- МУМКИНУЛВУЧУД** *a.* ممكن الوجود *кит.*, *фалс.* он чи вучуд доштанаши имконпазир аст; имконулавчуд.
- МУМСИК** *a.* ممسك *хасис*, гурусначашм; **харчи мумсик дучанд** (*зарб.*).
- МУМСИКӢ** ممسكى *хасисӣ*, чашмгуруснагӣ.
- МУМТАД(Д)** *a.* ممتد *кит.* давомнок, тӯлонӣ, дароз, тавил.
- МУМТАНЕӢ** *a.* ممتنع *кит.* 1. манъ кардашуда. 2. номумкин, ғайримумкин, муҳол; **сахли мумтанеӢ** *ниг.* сахл.
- МУМТАНЕӢУЛВУЧУД** *a.* ممتنع الوجود *кит.*, *фалс.* он чи ҳастии он муҳол аст.
- МУМТАҲАН I** *a.* ممتحن *кит.* 1. имтиҳон шуда, озмун ва санчидашуда. 2. дучори сахтӣ ва балогардида, аҳволаш бадшуда.
- МУМТАҲАН II** *a.* ممتهن *кит.* хору залил, беқадру қиматшуда.
- МУМТАҲИН** *a.* ممتحن *кит.* имтиҳонкунанда, озмоёнда; **ҳайати мумтаҳин** (ҳайати) имтиҳонгирандагон.
- МУМТОЗ** *a.* ممتاز 1. ҷудо шуда, фарқ карда аз ҷизе ё касе; интиҳоб карда, баргузида. 2. имтиёздошта, баргарӣ ва афзалиятдошта; **мумтоз гаштан** а) афзалият пайдо кардан; б) ном баровардан.
- МУМУЛ** مومول *кҳн.* як навъ бемории чашм.
- МУНАББАТ** *a.* منبب *кит.* нақши барҷастаи гулу растаниҳои ба дару девори хонаҳо аз ғач сохташуда ва дар ҷӯб кандакоришуда.
- МУНАББАТКОР** منبب کار он ки шуғли ӯ сохтани мунаббат мебошад; **устои мунаббаткор**.
- МУНАББАТКОРӢ** منبب کاری шуғли мунаббаткор; ороиш ва нақшу ниғори барҷаста; **хонаи мунаббаткорӣ** хонаи бо нақшҳои барҷаста ороёфта.
- МУНАВВАР** *a.* منور *пурнур*, равшан, нуронӣ; **мунаввар гардидан** (**шудан**) равшан шудан, пурнур гардидан; **мунаввар гардонидан** пурнур сохтан, равшан кардан; **мунаввар кардан** (**сохтан**) равшан кардан, пурнур гардонидан.
- МУНАВВАРӢ** منوری *физ.* зичии сатҳи сели афканишот; сели рушноӣ: **воҳиди мунавварӣ**.
- МУНАҒҒАС** *a.* منغص *кит.* хиратабъ, ғамолуд, андӯхгин; ◇ **айши касеро мунағғас кардан** айши касеро талх кардан, ба шодию тараби касе халал расондан.

МУНАЗЗАМ *a.* منظم ба назму тартиб даромада, дорои назму тартиб, мурааттаб.

МУНАЗЗАХ *a.* منزّه *kit.* покиза кардашуда; пок, покиза: **муназзах аз чизе** пок аз чизе; холи ва барӣ аз чизе (*мас., аз саҳву галат*); **манзили муназзах** манзили пок ва хушу фараҳбахш.

МУНАЗЗИМ *a.* منظم *нав.* ба назму тартиб дароваранда; танзимгар; **муназзими овоз** танзимгари овоз (*дар радио ва телевизион*).

МУНАҚҚАХ *a.* منقح *kit.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. ислоҳшуда; тоза аз айбу нуқс ва суҳанони номарғуб: **шеърест ба ғоят мунаққо ва мунаққох.**

МУНАҚҚАШ *a.* منقش дорои нақшу нигор, наққошишуда, нақшдор: **хонаи мунаққаш.**

МУНАҚҚИД *a.* منقّد он ки танқид мекунад, танқидкунанда, интиқод кунанда: **мунаққиди адабӣ** адабиётшинос, ки ҷиҳатҳои хубу бади асарҳои муосири адабро таҳлил ва ошкор мекунад, мутахассиси соҳаи танқиди адабӣ.

МУНАҚҚО *a.* منقّا//منقى *kit.* 1. пок ва тоза кардашуда. 2. (мағзи) аз донак ва пӯчоқ тоза кардашуда; **мавизи мунаққо** мавизи донакаш баровардашуда, мавизи бедона кардашуда.

МУНАҚЧИМ *a.* منجم 1. ситорашинос, ки аз рӯи вазъияти ситораҳо пешгӯӣ мекунад, донандаи илми нучум, астролог. 2. мутахассиси илми ҳайат, астрономия, ситорашинос.

МУНАҚЧИМӢ منجمى ихтисос ва шуғли мунақчим; мунақчим будан.

МУНДАРИС *a.* مندرِس *kit.* кӯҳна, фарсуда (*оид ба либос*); аз байн рафта.

МУНДАРИЧ *a.* مندرج дарҷшуда, дохилшуда, гунҷонидашуда.

МУНДАРИЧА *a.* مندرجه 1. *kit.* мундарич. 2. мазмуни чизи навишташуда, фарогири матлаби дарҷёфта, мӯхтаво; **мунаввар кардан (сохтан)** равшан кардан, пурнур гардонидан.

МУНДӢ مندى кӯзаи сафолии даҳаншикастаи бедаста; **кулол дар мундӣ об меҳӯрад** (*мақ.*).

МУНЗАВӢ *a.* منزوى *kit.* гӯшанишин, гӯшагир, узлатгир.

МУНЗАЛ *a.* منزل *kit.* нозилшуда, аз боло ба поин фиристодашуда (*аз ҷониби Худо*): **вахӣи**

мунзал паём ва илҳоме, ки Худо ба пайғамбарон мефиристонд.

МУНЗАМ(М) *a.* منضم *kit.* замшуда, пайваस्तшуда, мулҳақ, пайваст.

МУНЗАҲИФ *a.* منزح 1. дуршаванда аз самти маъқул. 2. *адш.* дуршаванда аз вазни саҳеҳ, ғайрисолим, ғайриҷоиз (*дар бораи рукнҳои, ки дар вазн ҳарфе зиёд ва ё кам воқеъ мешавад*).

МУНИР *a.* منير нурпош, равшан, тобон, дурахшон; **бадри мунир** *kit.* а) моҳи пурраи тобон; б) *киноя аз маҳбубаи зебо*; **меҳри мунир** офтоби нурбахш; **моҳи мунир** моҳи тобон.

МУНИС مونس *ниг.* мӯнис.

МУНИТСИПАЛИТЕТ *фр.* منتسيپاليتет мақоми худидораи ҳукумати шаҳр ва ноҳия (*дар баъзе мамлакатҳо*).

МУНИТСИПАЛӢ منتسيپالى مانسوب ба мунитсипалитет.

МУНКАР *a.* منكر 1. инкоршаванда, шинохташаванда. 2. бад, зишт, қабех; номуборак. 3. кори зишт, кори бад: **наҳӣи мункар** манъ фармудан аз кори бад. 4. **д. Мункар ва Накир** – ду фариштае, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда ҳозир омада аз ӯ дар бораи гуноҳу савоби дар дунё кардааш бозпурсӣ мекунад.

МУНКАСИР *a.* منكسر *kit.* 1. шикасташаванда, шикананда; **хати мункасир** *кҳн.* хати шикаста. 2. касрнок.

МУНКАСИФ *a.* منكسف *kit.* 1. дар кусуф монда, гирифта (*дар бораи Офтоб*). 2. маҷ. тира, хира.

МУНКАШИФ *a.* منكشف *kit.* 1. кашфшуда; кушодашуда. 2. *маҷ.* ошкоро, фош; возех, равшан.

МУНКИР *a.* منكر инкоркунанда, эътирофнакунандаи коре ё касе; **мункир шудан** а) иқрои нашудан, эътироф накардан; б) рад кардан, инкор кардан.

МУНКИРШАВӢ منكرشوى *исми амал аз мункир шудан*; инкор, рад.

МУНҚАЗӢ *a.* منقضى гузашта, тамомшуда, ба охир расида; **мунқазӣ шудан (гардидан)** тамом

шудани мӯҳлати чизе.

МУНҚАЛИБ *a.* منقلب *kit.* 1. баргарданда; аз ҳоле ба ҳоле гарданда. 2. вожгуншуда, сарнагуншуда. 3. баръакс, чаппа; **мунқалиб шудан** а) вожгун шудан, чаппа шудан; б) бад шудани вазъият.

МУНҚАРИЗ *a.* منقرض *kit.* ба инқироз расида, ба охир расида, азбайнрафта; **мунқариз шудан** нест шудан, аз байн рафтан.

МУНМУНА *مونمونه* *бот.* як навъи гиёҳи ҳамешасабз, ки баргҳои майда дорад.

МУНОДӢ *a.* منادى 1. нидокунанда. 2. *таър.* он ки матлаберо бо овози баланд эълон карда, ба мардум мерасонад, чорчӣ.

МУНОДО *a.* منادا *kit.* нидошуда, эълоншуда; **мунодо шудан** нидо шудан, эълон кардан, чар задан. 2. *кҳн.* мухотаб.

МУНОЗИРА *a.* مناظره 1. баҳсу чидоли ду ё чанд кас барои исботи нуқтаи назари худ оид ба мавзӯ ё масъалае: **мунозира кардан**, **мунозираву мубоҳиса** баҳс, кашмакаши даҳонӣ. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ба тасвири баҳои як чиз ба чизи дигар (*мас.*, *мунозираи замину осмон*, *шамъу парвона*) асос ёфтааст.

МУНОЗИРАВӢ *مناظروى* мавриди мунозира қароргиранда; баҳсноқ, баҳсталаб.

МУНОЗИРАГАР *گر* *مناظره* он ки баҳсу мунозира мекунад, мунозирақунанда, баҳскунанда.

МУНОҚИЗ *a.* مناقض *kit.* нақизи ҳам, зидди ҳамдигар.

МУНОҚИША *a.* مناقشه низоъ, муҳолифат, ҷанҷол бо ҳамдигар (*дар болои чизе*, *масъалае*): **муноқиша кардан**.

МУНОСИБ *a.* مناسب 1. мувофиқ, лоиқ, созгор; **вақти муносиб** дар мавриди мувофиқ; **фурсати муносиб** фурсати мусоид; **ба худаи муносиб** мувофиқи худ; шоистаи худ. 2. сазовор, шоиста: **чавоби муносиб**; **муносиб будан** маъқул будан; мувофиқи мақсад будан; муносиб шуморидан, лоиқ доништан (*чизеро ба касе*); **муносиб шуморидан** дуруст ҳисоб кардан; ба худ раво доништан;

МУНОСИБАТ *a.* مناسبت 1. нисбат доштан ба якдигар, вобаста будан аз якдигар; алоқа, робита; **муносибатҳо** вобастагиҳо, маҷмӯи робитаҳо: **муносибатҳои истехсолӣ** (*иқт.*), **муносибатҳои ҷамъиятӣ**; **муносибатро бури-**

дан тарки алоқа кардан, робитаро буридан; **муносибат канда шудан** робита бурида шудан, қатъ гардидани алоқа; **муносибат доштан** алоқадор (дахлдор) будан. 2. маврид, фурсат; фурсати мувофиқ. 3. муомила, рафтор (*нисбат ба касе*, *чизе*); **ба муносибате** вобаста ба..., ба сабабе; **ба ин муносибат** аз ин ҷиҳат, бинобар ин.

МУНОСИБАТДОР *مناسبتدار* дахлдор, робитадошта, алоқаманд.

МУНОФИҚ *a.* منافق он ки зоҳираш дигару ботинаш дигар аст, дурӯя.

МУНОФИҚӢ *منافقى* дурӯягӣ: **мунофиқӣ кардан**.

МУНОФИҚОНА *منافقانه* ба тарзи дурӯягӣ, мунофиқвор.

МУНОФИРАТ *a.* منافرت *мус.*, *kit.* номи овоз ва бӯъди нофораму ноҷӯр, диссонанс.

МУНОҶОТ *a.* مناجات 1. *д.* тавалло ва зорӣ кардан ба Худо, розу ниёз. 2. *ади.* яке аз унсурҳои асари бадеӣ дар адабиёти классикӣ, ки аз ситоиши Худо ва наъти пайғамбар (с) иборат аст.

МУНСАЛИК *a.* منسلک *kit.* 1. дар ришта касида. 2. дохилшуда, воридшуда ба маслаку тарикате. 3. *мус.* номи як силсила оҳангу сурудҳои машҳури классикӣ.

МУНСАНИ *a.* منثنى *kit.* хамхӯрда, хамида, қатшуда, дутошуда.

МУНСАРЕҲ *a.* منسرح *kit.* 1. осон равоншаванда. 2. *маҷ.* осон гуфташаванда. 3. *ади.* номи яке аз баҳрҳои арӯз, ки рӯкҳои он «мустафъилун мафъулот» аст.

МУНСИФ *a.* منصف *kit.* боинсоф, бовичдон, боадолат.

МУНСИФОНА *منصفانه* *kit.* боинсофона, бовичдонона, аз рӯи инсофу адолат; беғаразона.

МУНТАБЕЪ *a.* منطبع *kit.* 1. он чи дар рӯи чизи дигар нақш меёбад, нақшбанда; **мунтабеъ шудан** нақш бастан. 2. ба таъби расида, ҷопшуда.

МУНТАЗАМ *a.* منتظم 1. ба таври муназзам, бонизом, ботартиб, мурааттаб: **ҳаракати мунтазами нақлиёт**. 2. якҷайл, ҳамеша давомқунанда, бардавом, доимӣ.

МУНТАЗАМАН *a.* منتظماً *ниг.* мунтазамона.

МУНТАЗАМӢ منتظمي 1. муназзамӢ, бо тартибу низом будан, мурааттабӢ. 2. доимӢ, бардавом будан.

МУНТАЗАМОНА منتظمانه 1. ба таври муназзам, бо тартибона; мурааттабан. 2. доиман, бардавом.

МУНТАЗИР منتظر *нигарон*, чашм ба роҳ; **мунтазир будан** а) интизорӢ кашидан, *нигарон будан*; б) чашм доштан, умед кардан; **мунтазир доштан** интизор кардан; **мунтазир истодан** *нигарон будан*, чашм ба роҳ будан; **мунтазир кардан** дар интизорӢ доштан **мунтазир шудан** *нигарон шудан*, *интизор шудан*; **мунтазир нишастан** дар интизорӢ будан, *нигарон ва чашм дар роҳ будан*.

МУНТАЗИРӢ منتظري мунтазир будан, *нигаронӢ*, *интизорӢ*.

МУНТАМИС *a.* منتمس *кит.* маҳвшуда, нестшуда, аз байн рафта; нопадидшуда: **ситораи мунтамис**.

МУНТАСАБ *a.* منتصب *кит.* 1. насбшуда, шинондашуда. 2. муайяншуда, таъйиншуда (*ба мансабе*).

МУНТАСАХ *a.* منتسخ *кит.* 1. нусхабардорӢ шуда, нусхабардошта. 2. бекоршуда, лағвшуда.

МУНТАСИБ *a.* منتسب 1. нисбатдоранда бо касе. 2. хешу табор.

МУНТАХАБ *a.* منتخب *интихобшуда*, баргузида, хоста гирифташуда: **асарҳои мунтахаб**.

МУНТАХАБОТ *a.* منتخبات 1. ҷ. **мунтахаб**. 2. асарҳои интихобан гирифташудаи ягон шоир ва нависанда ё шоиру нависандагон.

МУНТАҲАЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбат додашуда (*мас., шеъри дигареро*).

МУНТАҲИЛ *a.* منتحل *кит.* ба худ нисбатдиҳанда (*шеъри касеро*).

МУНТАҲӢ *a.* منتهي *кит.* 1. *ниг.* **мунтаҳо**. 2. интиҳоёбанда, ба охир расанда, анҷомёбанда.

МУНТАҲО *a.* منتها/منتهي 1. ба интиҳо расида, ба поён расида; охир, поён, анҷом. 2. ниҳоят, ҳадди охири; аз ҳад зиёд, ахиран; оқибат.

МУНТАҶАБ *a.* منتجب *кит.* баргузида, интихобшуда, мунтахаб.

МУНТАШИР *a.* منتشر 1. нашршуда, интишорёфта, чопшуда. 2. паҳнгардида; **мунташир шудан** паҳн гаштан.

МУНФАК *a.* منفك *кит.* 1. аз ҳамдигар ҷудошуда, аз ҳам дуршуда. 2. дур, ҷудо.

МУНФАИЛ *a.* منفعل *кит.* шармсор, хиҷолатманд, хиҷил: **мунфаил шудан**.

МУНФАРИД *a.* منفرد *кит.* яғона, танҳо; бемисл, беназир.

МУНФАСИЛ *a.* منفصل *кит.* ҷудошуда; фосоладор.

МУНФАСИЛА *a.* منفصله *муаннаси* **мунфасил**; **ҳарфҳои мунфасила** *зби.* ҳафт ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ (ادزرزو), ки байни худ ва аз дигар ҳарфҳои баъд аз худ омада ҷудо навишта мешаванд.

МУНФАСИХ *a.* منفسخ *кит.* фасхшуда, бекор (*оид ба оҳду паймон, қарордод*).

МУНФАЦИР *a.* منفجر *фаворазананда*, пошхӯранда; тарканда, инфичоршаванда.

МУНФАЦИРА *a.* منفجرة *муаннаси* **мунфачир**; **маводи мунфачира** моддаҳои тарканда.

МУНҲАРИТ *a.* منخرط *кит.* 1. тарошидашуда, харроташуда. 2. ба ришта кашидашуда. 3. *маҷ.* ба миёни чизе даромада, ҷойгиршуда.

МУНҲАДИМ *a.* منهدم *вайроншуда*, харобшуда; **мунҳадим шудан** *вайрон шудан*, аз ҳам рехтан(-и бино).

МУНҲАЗИМ *a.* منهزم *кит.* шикастхӯрда, мағлуб (*дар ҷанг*); рӯ ба гурез ниҳода, фирорӣ, гуреза (*аз ҷанг*); **мунҳазим шудан** рӯ ба гурез ниҳодан.

МУНҲАЛ *a.* منحل *кит.* 1. ҳалшуда (*мас., шакар дар об*). 2. файсалаёфта, яктарафашуда (*оид ба масъалае*): **мунҳал шудан** а) ҳал шудан (-и масъалае); аз байн рафтан (-и ҳизбе).

МУНҲАНИӢ *a.* منحنى *кит.* хамида, дутошуда; **хати мунҳаниӢ** хати хамида ва қач; **пири мунҳаниӢ** пири хамидақомат.

МУНҲАРИФ *a.* منحرف *кит.* 1. инҳирофёфта, аз роҳи рост баромада, ба роҳи қач рафта. 2. хамида, қач; **мунҳариф шудани мизоч** а) аз ҳолати эътидол баромадани мизоч; б) *маҷ.*

бемор шудан.

МУНҲАСИР *a.* منحصر *kit.* 1. дар инхисор буда, ихоташуда, маҳдуд. 2. дар инхисорот воқеъгашта; **мунҳасир буд...** иборат буд...; **мунҳасир ба фард** ягона, якто; **китоби мунҳасир ба фард** китоби нодир.

МУНҲАТ(Т) *a.* منحت *kit.* интиҳоёфта, пастфуромада, пастрафта; паст, поин.

МУНЧА *t.* منچه *guf.* хӯрдашуда, кундшуда; **каландчаи мунча**; **қалами мунча** пасмондаи қалам.

МУНЧОҚ *t.* منچاق *ниг.* минчоқ.

МУНЧ I *منج* *бот.* навъи нахӯди даштӣ аз оилаи лӯбиё.

МУНЧ II *منج* *kit.* занбӯри асал.

МУНЧАМИД *a.* منجمد *kit.* басташуда (*мас., хун*); яхбаста (*об ё моеи дигар*); **мунчамид шудан** а) саҳт шудан(-и хун); ях бастан(-и об).

МУНЧАР *a.* منجر *kit.* кашидашуда, расида ба чизе, анҷомида бо коре; **мунчар шудан** анҷомидан, анҷом ёфтан бо коре ё чизе, расидан ба ҷое ё ба ҳолате.

МУНЧИК *منجک* *kit.* занбӯри хурд.

МУНШАОТ *a.* منشآت *kit.* навиштаҷоти адабӣ ва мактубӣ, иншоҳо ва таснифоти муншиён; мактубот.

МУНШИГӢ *a.* منشيگي 1. дабирӣ, касбу кори муншӣ, котибӣ, мирзоӣ. 2. *таър.* вазифаи котиби девони давлатӣ ё вазорат.

МУНШӢ *a.* منشي 1. котиб, дабир, мирзо. 2. *таър.* котиб-коргузори девони давлатӣ ё вазорат.

МУНЪАДИМ *a.* منعدم *kit.* маъдум, несту нобудшаванда.

МУНЪАКИС *a.* منعكس *инъикосёфта, аксёфта:* **мунъакис кардан, мунъакис шудан.**

МУНЪИМ *a.* منعم *kit.* тавонгар, соҳибнеъмат, бой, давлатманд.

МУОВАДАТ *a.* معاودت *kit.* бозгашт; бозгашт кардан баргаштан.

МУОВАНАТ *a.* معاونت *kit.* ба ҳамдигар кумак кардан; ионат, дастгирӣ, мададгорӣ, ёрмандӣ: **муованат кардан** ёри расондан.

МУОВИЗА *a.* معاوضه *чизеро ба чизи дигар иваз*

кардан; ивази чизҳо аз ду тараф, ивази дута-рафа: **муовизаи китоб, муовизаи мол; муовиза кардан** чизеро ба чизе иваз кардан.

МУОВИН *a.* معاون 1. *кҳн.* ёридоханда, ёрирасон. 2. ҷонишин.

МУОД *a.* معاد *kit.* бозгардонида, бозпасдода.

МУОДИЛ *a.* معادل *як чизи ба чизи дигар аз ҳар ҷиҳат баробар, мусовӣ; баробарқимат, баробарвазн, ҳамчанд.*

МУОДИЛА *a.* معادله *риёз.* баробарии риёзӣ бо як ё якчанд бузургии номаълум, ки фақат дар ҳолатҳои муайяни он бузургиҳо мусовӣ мешавад.

МУОИНА *a.* معاينه 1. бо чашми худ дидан, аз назар гузаронидан: **муоина кардан.** 2. *тиб.* баррасӣ кардан ва бодикқат аз назар гузаронидани ҳолати бемор барои муайян намудани дарди ӯ: **муоинаи тиббӣ** баррасӣ ва назорати пизишкӣ барои муайян кардани вазъи тандурустии кормандони баъзе соҳаҳо.

МУОЛИЧ *a.* معالج *kit., ниг.* **муоличакунанда;** табобатӣ, сиҳаткунанда, дармонгар.

МУОЛИЧА *معالجه* *дармон, илоҷ кардан (ба беморӣ), даво кардан, табобат:* **муолича кардан** табобат кардан, сиҳат кардан (*беморро*).

МУОЛИЧАВӢ *معالجه‌وي* *мансуб ба муолича; марбут ба дармон:* **муассисаи муоличавӣ.**

МУОЛИЧАКУНАНДА *معالجه‌کننده* *пизишке, ки ба муолича кардани беморони бахши муайяни беморхона муваззаф аст; табиб:* **пизишки муоличакунанда.**

МУОЛИЧАНАШАВАНДА *معالجه‌نشونده* *ниг.* **муоличанопазир.**

МУОЛИЧАНОПАЗИР *معالجه‌ناپذير* *илоҷнопазир, бедармон, табобатнашаванда, дармоннопазир.*

МУОЛИЧАПАЗИР *معالجه‌پذير* *ниг.* **муоличашаванда.**

МУОЛИЧАХОНА *معالجه‌خانه* *guf.* ҷои муолича, дармонгоҳ, табобатхона: **муоличахонаи дарди чашм.**

МУОЛИЧАШАВАНДА *معالجه‌شونده* *қобили муолича, қобили дармон, дармонпазир.*

МУОМИЛ *a.* معامل *kit.* 1. он ки ба хари-

дуфурӯши мол машғул аст, додугирифткунанда, муомилакунанда, харидуфурӯшкунанда. 2. *кхн.* тоҷир, бозаргон.

МУОМИЛА *a.* معامله 1. *кит.* муносибати дутарафа, муносибати кории байни ҳам. 2. рафтор нисбат ба каси дигар, рафтори касе дар вақти вохӯри (*сӯҳбат ва ғ.*) бо касони дигар. 3. харидуфурӯш, додугирифт, робитаи молӣ ва пулӣ; савдо; **муомиларо қандан** қатъи муносибат қандан; **муомила қандан** муносибат қандан; ба кас гапи хуб ё бад задан.

МУОМИЛАДОР معامله دار он ки бо корҳои тиҷорат, савдо ва молия машғул аст.

МУОМИЛОТ//МУОМАЛОТ *a.* معاملات 1. *ҷ.* **муомила//муомала.** 2. муносибатҳои пулӣ, равобити тиҷоратӣ; **муомилоти пул** гардиши пул; **андоз ва муомилот** андоз ва гардиши пул; андоз ва савдо.

МУОСИР *a.* معاصر 1. ҳамаср, ҳамқарн, ҳамзамон. 2. ҳозира, кунунӣ: **адабиёти муосири тоҷик.**

МУОФ *a.* معاف *кит.* авф шуда, бахшида; **муоф қандан** бахшидан, аз гуноҳи касе гузаштан.

МУОҲИЗА//МУОҲИЗАТ *a.* مؤاخذه//مؤاخذت *кит.* 1. аҳз қандан, гирифтган; мусодира қандан. 2. саҳтгирӣ, ҷазо, танбеҳ: **муоҳиза қандан** а) аҳз қандан, гирифтган; б) ҷазо додан, танбеҳ қандан.

МУОҲИД *a.* معاهد *кит.* аҳдкунанда бо касе, шартномакунанда.

МУОҲИДА *a.* معاهده 1. аҳду паймон бастан бо якдигар, аҳдбандӣ бо ҳам. 2. *с.* иттиҳод ва созиши байни давлатҳо, ҳизбҳо, созмонҳо ва гурӯҳҳо дар роҳи ягон мақсад, созишнома, паймон, блок, пакт: **муоҳида бастан** созишнома бастан, шартнома бастан.

МУОҲИДАБАНДӢ معاهده بندي *исми амал аз муоҳида бастан*; паймон бастан, созишнома ба имзо расондан.

МУОҲИДАНОМА معاهده نامه созишнома, шартнома.

МУОШИҚА *a.* معاشقه *кит.* ишқварзӣ бо ҳам.

МУОШИР *a.* معاشر ҳамдам, ҳамсӯҳбат; ҳамнишин.

МУОШИРАТ *a.* معاشرت зистан бо ҳам; муносибат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори

бат бо ҳам: **одоби муошират** рафтори кас дар ҷамъият ва муносибат бо дигарон.

МУРАББАӢ *a.* مربّع 1. ҳар чизи чорғӯша, чизи қаду бараш баробар. 2. чоркунҷаи баробар-тараф, сатҳи чор тарафаш баробар: **метри мураббаӢ.**

МУРАББИӢ مربیگی *вазифа* ва шӯғли мураббӣ; тарбиятгарӣ.

МУРАББИЯ *a.* مربيه *муаннаси мураббӣ*; зани тарбияткунанда.

МУРАББӢ *a.* مربّی 1. тарбиятдиҳанда, парваришдиҳанда, тарбиятгар. 2. *нав.* омӯзондаи ягон навъи варзиш, машқдиҳанда ва роҳбари гурӯҳи варзишгарон, тренер.

МУРАББО *a.* مربّا *меваи дар шакар пухташуда*: **мураббон бихӣ, мураббон зардолу, мураббон чормағз.**

МУРАББОПАЗӢ مربّا پزی *пухтани мураббо.*

МУРАВВАҚ I *a.* مروّق *кит.* соф қарда, аз дурдулой ҷудо шуда; **шароби мураввақ** бодаи бедурд, шароби соф.

МУРАВВАҚ II مروّق *кит.* (хонаи) равоқдор, гунбаздор.

МУРАВВЕҲ *a.* مروح *кит.* роҳатрасонанда; рӯҳафзо.

МУРАККАБ *a.* مرکّب 1. таркибёфта аз чанд чиз (ё ҷузъ), таркибӣ: **калимаи мураккаб** *грам.* калимае, ки бо риояи қоидаҳои калимасозӣ аз ду ё чанд ҷузъ таркиб ёфтааст: **модаркалон, мардикоргирӣ.** 2. печдарпеч; мушқил: **даврани мураккаб ва пур аз зиддият; мураккаб қандан** а) сертаркиб қандан, таркибашро зиёд қандан; б) душвор ва мушқил қандондан. 3. *кхн.* сиёҳӣ барои хатнависӣ.

МУРАККАБӢ مرکّبى *мураккаб будан; мушқилӣ, душворӣ.*

МУРАККАБНАВИСӢ مرکّب نویسی *зби.* ба ҳам пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабӣ.

МУРАККАБОТ *a.* مرکّبات 1. *ҷ.* **мураккаб.** 2. шаклҳои ҳарфҳои арабӣ, ки дар алифбои арабӣ дар пайвастагӣ бо дигар ҳарфҳои навишта шудаанд; баҳши сармашқ, ки тарзи пайваст қарда навиштани ҳарфҳои арабиро меомӯзонад, *муқоб.* **муфрадат.**

МУРАҚҚАӢ *a.* مرقّع *кит.* 1. аз порчаҳои матоъ-

- хои гуногун бо ҳам дӯхташуда. 2. чомаи аз порчаҳо дӯхташудаи дарвешон, чомаи куроқ.
- МУРАҚҚАЪПҶШ** *مرقّع پوش* *кит.* 1. пӯшандаи чомаи куроқ. 2. *кҳн.* қаландар, дарвеш, сӯфӣ.
- МУРАССАЪ** *а.* *مرصّع* 1. орошашуда бо сангҳои қиматбаҳо, тиловорӣ бо ҷавохирот ороиш додашуда, ҷавохирнишон. 2. *ади.* шеър, ки дар он санъати тарсеъ ба қор бурда шудааст; шеър ё настри фикраҳояш ба ҳам сачъдор.
- МУРАССАЪКОРӢ** *کاری مرصّع* нишондани сангҳои қиматбаҳо ба рӯи ҷизҳои зебу зинатӣ, ҷавохирнишонӣ; нигинқорӣ.
- МУРАТТАБ** *а.* *مرتب* 1. ба тартиб даровардашуда; **ба таври мураттаб** бо назму тартиб, мураттабан. 2. мунтазам, пайваста, пайҳам: **мураттаб қор қардан**; **мураттаб қардан** ба тартиб даровардан; **мураттаб шудан** ба тартиб даромадан.
- МУРАТТАБАН** *а.* *مرتباً* ба таври мураттаб, мунтазаман: **мураттабан қор қардан**.
- МУРАТТИБ** *а.* *مرتب* батартибоваранда; тартибдиханда: **мураттиби маҷмӯаи мақолаҳо**.
- МУРАТТИБӢ** *مرتبى* шугл ва касби мураттиб, тартибдихӣ, ба шаклқарорӣ.
- МУРАФФАҲ** *а.* *مرقه* *кит.* осуда, роҳат, ором.
- МУРАФФАҲУЛҲОЛ** *а.* *مرقه الحال* *кит.* осудаҳол; хушҳол.
- МУРАХҲАМ I** *а.* *مرخم* 1. *кит.* думбурида. 2. *зби.* калимае, ки морфема ё ягон ҷузъи охири он афтода бошад ҳам, маънои шакли пуррашро дода метавонад: **масдари мураххам** (*мас.*, *гузашт аз гузаштан*).
- МУРАХҲАМ II** *а.* *مرخم* *кит.* бо санги руҳом фарш қардашуда, мармарфарш. 2. *маҷ.* орошта.
- МУРАХҲАС** *а.* *مرخص* 1. руҳсатшуда, иҷозатдода. 2. озодшуда; **мурахҳас қардан** а) иҷозат додан, руҳсат додан (*ба рафтани*); б) озод қардан, сар додан.
- МУРАХҲАСӢ** *مرخصى* руҳсатӣ; таътил.
- МУРВАТ** *مروت* *тех.* меҳи печдор, ки онро чапу рост тоб дода ба ҷое медароранд ва мебароранд, то ҷизе баста ё қушода шавад.
- МУРВАТТОБ** *مروت تاب* тобдихандаи мурват, винттоб; **қалиди мурваттоб**.
- МУРВО** *مروا* *кит.* дуои хайр, фоли нек; *муқоб.* мурғво.
- МУРГУ//МУРГУ** *مرگو* *кҳн.* гунҷишк.
- МУРҒ** *مرغ* 1. номи умумии парандаҳо, паранда, тайр: **мурғи даштӣ//мурғи титав** тазарв; **мурғи қу** як навъ парандаи зебои қалони обӣ; **мурғи марҷон** мурғи қалонҷуссаи ҳонагӣ аз ҷинси тазарв, ки дар гулӯ ва беҳи нӯлаш гӯшти тоҷмонанди овезон дорад; **мурғи сакко** мурғи дар об шиноқунандаи қалонҷуссаи минқорбоз, ки дар зери нӯлаш ҳалтаи қалони ҳалқум дорад; **мурғи титав** *ниг.* **мурғи даштӣ**. 2. мурғи ҳонагӣ; мокиён: **мурғи қурқ** мокиёни аз тухмонда ва барои ҷӯҷабарорӣ ба тухм зер қардан моил; **мурғи бепар** а) мурғи парқанда (*барои гӯшт*); б) *киноя аз* нотавон, очиз; *◇* **мурғи Исо** (*ё Исӣ*) *кит.* шабпарак, хаффош; **мурғи сахар** булбул; **мурғи ҳаво** мурғи ғайри қафасӣ, парандаи озод; **мурғи ҳумо** парандаи афсонавие, ки гӯё сояаш ба сари ҳар қас афтад, вай хушбахту қомрон мешудааст; **соли мурғ** соли даҳум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал (*бо номи ҳайвонот*); **мурғи посӯхта барин** ошуфтаву беқарор, саҳт харосон; **мурғи дилро қуштан** бешавқу ҳавсала шудан; **мурғи давлат ба сари қасе нишастан** соҳибистиқлол шудан, хушбахт шудан; **забони мурғонро мурғон медонанд** (*мақ.*) ҳамчинсон матлаби яқдигарро ба осонӣ мефаҳманд; **пой мурғ чандто?** – **якто!** барои тасдиқи риёқоронаи дуруғи қаси дигар ё дар мавриди ваъдаи қатъӣ додан барои нигоҳ доштани сирри қасе гуфта мешавад.
- МУРҒАҚ** *مرغک* 1. *шакли тасғири* мурғ; мурғ ва парандаи хурдҷусса. 2. *гуфт.* доначаҳои бадан, ки мисли доначаҳои пӯсти мурғ бошад; **ба бадан (тан) мурғақ дамидан** тарсидан, безобита шудан.
- МУРҒБИРӢН** *مرغ بريان* *хӯр.* таомест, ки гӯшти мурғро бирён қарда мепазанд.
- МУРҒБОЗ** *مرغ باز* *ниг.* хурӯсбоз.
- МУРҒБОЗӢ** *مرغ بازی* *ниг.* хурӯсбозӣ.
- МУРҒБОН** *مرغ بان* мурғпарвар, бонигари мурғон.
- МУРҒБОНӢ** *مرغ بانی* нигоҳбонӣ ва парвариши мурғ, мурғпарварӣ.
- МУРҒВО** *مرغوا* *кит.* дуои бад, фоли бад; *муқоб.* мурво.

МУРҒКАБОБ مرغ کباب кабоби гӯшти мурғ.

МУРҒОБИВОР مرغابی وار ба мисли мурғобӣ, монанди мурғобӣ: **мурғобивор роҳ рафтан**; **мурғобивор шино кардан**.

МУРҒОБИПАРВАРӢ مرغابی پروری парваришу нигоҳубини мурғобиҳо барои истеҳсоли гӯшт: **фермаи мурғобипарварӣ**.

МУРҒОБӢ مرغابی мурғи хонагии обии аз қоз хурдтар, ки паҳнӯли гарданкӯтоҳи панҷаҳояш пардадор аст.

МУРҒПАРВАР مرغ پرور он ки бо парвариши мурғон машғул аст, мурғбон.

МУРҒПАРВАРӢ مرغ پروری соҳаи чорво-парварӣ, ки вазифаи он парваришу нигоҳубини парандаҳо (*аз қабилӣ мурғ, мурғобӣ, ғоз, мурғи марҷон*) барои истеҳсоли гӯшту тухм мебошад: **фермаи мурғпарварӣ**.

МУРҒФАРӢД مرغ فریاد вақти бонги хурӯс, сахари барвақт.

МУРҒҲОНА مرغ خانه 1. катаки мурғ, оғили мурғон; ҷои нигоҳдорӣ ва парвариши мурғҳо. 2. корхонаи (фермаи) мурғпарварӣ.

МУРҒЧӮҶА مرغ چوچه чӯҷаи мурғ, бачаи мурғ.

МУРҒШӮРБО مرغ شوربا хӯр. таоми обакии аз гӯшти мурғ ва сабзавот пухташуда, шӯрбои мурғ.

МУРДА مرده *сифати феълии замони гузашта аз мурдан*. 1. ҷасади одами фавтида, тани бечон, наъш; *муқоб.* **зинда**. 2. ҷаноза; маросими дафн; **рузи мурда** рӯзи ҷаноза (**дафн**). 3. хомӯшшуда (*oid ба отаи ё чароғ*); $\diamond$ **муши мурда** бадқирдоре, ки худро дар зоҳир бечора нишон медиҳад; **мурда-мурда** бисёр азобу машаққат кашида, бо азоби зиёд; **мурда барин хобидан** саҳт дар хоб будан, масти хоб будан; **мурдаи худро партофтан** (*ба болои касе ё чизе*) барои ба даст овардани чизе (фоидае) хеле шилқин шудан; касеро безор кардан; **мурдаро монда тутхӯрӣ кардан** кори асосиро монда ба корҳои ғайримуҳим машғул шудан; **болои мурда сад чӯб** (*мақ.*) ба болои як мусибат мусибати дигар, ба болои нохушӣ боз нохушии нав.

МУРДАВОР مرده وار 1. мисли мурда, монанди мурда бечон. 2. *ниг.* **мурданивор**.

МУРДАДИЛ مرده دل *ниг.* дилмурда.

МУРДАДИЛӢ مرده دلی *маҷ.* 1. дилмурдагӣ, афсурдадилӣ, камҳавсалагӣ. 2. рӯҳафтадагӣ, ноумедӣ.

МУРДАКАШ مرده کش кашондани ҷасади фавтида.

МУРДАКАШӢ مرده کشی кашонидани мурдаҳо; **мошини мурдакашӣ** мошин барои кашонидани мурда.

МУРДАМОНАНД مرده مانند мисли мурда, беҳаракат.

МУРДАН مردن 1. вафот кардан, фавтидан, қазо кардан; **ба мурдан расидан** ба марг наздик шудан; хеле бемору бемадор шудан. 2. хомӯш шудан (*дар бораи отаи, чароғ*); $\diamond$ **пешӣ поят мурам!** дар мавриди аз касе бо зорӣ ва тавалло чизе ё коре хоستان мегӯянд.

МУРДАНИВОР مرده نیوار ба мурдан наздик; то ҳадди охир: **мурданивор задан**; **мурданивор зӯр задан** (*кор кардан*); **мурданивор тарсидан** саҳт тарсидан; **мурданивор хӯрок хӯрдан** бисёр хӯрдан, пурхӯрӣ кардан.

МУРДАНИӢ مردنی 1. *сифати феълии замони оянда аз мурдан*; фавтидан хоستان. 2. *таҳқ.* *гуфт.* исқит, палид, хасис.

МУРДАОСО مرده آسا ба мисли мурда, шабеҳи мурда, ба сони мурда.

МУРДАРЕГ//МУРДАРИГ مرده ريگ *кҳн.* 1. он чи аз мурда ба ворисонаш мондааст, мерос. 2. чизи бар абас рафта, гумшуда.

МУРДАСӮЗӢ مرده سوزی мурдаро сӯхтан; ҷасади мурдаро дар кӯраи маҳсус сӯзонда хокистар кардан (*дар оини буддоиҳо*).

МУРДАҲОНА مرده خانه 1. ҳонае, ки дар он касе мурдааст. 2. ҳонаи нигоҳ доштани ҷасадҳои мурда, сардхона.

МУРДАХӮР مرده خور *ниг.* лошахӯр.

МУРДАШӮ(Ӣ) مرده شوی он ки мурдаро мешӯяд, покшӯӣ, ғассол.

МУРДАШӮӢ مرده شویی касбу кори мурдашӯ; покшӯӣ, ғассолӣ.

МУРДОБ مرداب толоб, истаҳри оби истода.

МУРДОД مر داد номи моҳи панҷуми соли шамсӣ (*мутабиқи асад*), ки ба 22 июл – 21 август

- рост меояд.
- МУРДОР** مردار 1. часади мурдаи бӯйгирифтаи хайвон; хайвони худмурда. 2. чизи нопок, чизи ифлос. 3. *гуфт.* палид, ҳаромӣ.
- МУРДОРӢ** مردارى 1. чизҳои чиркину ифлос. 2. палидӣ, бадкирдорӣ, ҳаромигарӣ.
- МУРДОРОНА** مردارانه ба мисли мурдор, палидона, нопокона.
- МУРИД** *a.* مرید 1. иродатманд, хоҳон, толиб. 2. *д.* пайравиқунанда, пайрав; он ки байат мекунад (*мас., бо шайх, пир, эшон*); **мурид будан** пайрав будан; **мурид гирифта** ба муридӣ қабул кардан; **мурид шудан** пайрав ва шогирди шайх ё эшон шудан; байат намудан бо шайх, эшон *ва ғ.*
- МУРИДӢ** مریدی *д.* мансуб ба **мурид**; мурид будан.
- МУРИС** *a.* مورث 1. меросгузоранда. 2. сабабшаванда, сабабгор, боис.
- МУРОАТ** *a.* مراعات *шакли дигари мурут.*
- МУРОД** *a.* مراد 1. чизи иродашуда, чизи хосташуда; мақсад; талаб, хоҳиш. 2. хоҳиш, орзу: **муроди касеро баровардан** касеро ба мақсад расондан; **мурод ҳосил шудан** мақсад ба даст омадан, хоҳиш иҷро шудан; **ба мурод расидан** ба матлаби худ ноил шудан, ба мақсади худ расидан.
- МУРОДБАХШ** مرادبخش расонанда ба мақсад, ба матлаб расонанда.
- МУРОДИФ** *a.* مرادف *зби.* ду ё чанд калимаи аз ҷиҳати таркиби овозӣ гуногун, ки як маъно ё маъноҳои ба ҳам наздикро ифода мекунад (*мас., калима ва вожа*).
- МУРОҚИБ** *a.* مراقب *kit.* муроқибатқунанда, ниғаҳбон, мувозиб; назоратқунанда.
- МУРОҚИБАТ//МУРОҚАБАТ** *a.* مراقبت мушоҳида: **муроқабат кардан (намудан)**. 2. бо зикри Худо аз тааллуқоти дунё дур будан; нигоҳ доштани қалб аз бадихо.
- МУРОМУРӢ** مرامری бисёр мурдани одамон аз офате (*мас., вабо, тоун...*), муриш; **муромурии хайвонот** муриши хайвонот.
- МУРООТ** *a.* مراعات 1. риояи яқдигар, поси хотири ҳамдигар нигоҳ доштан. 2. таваҷҷӯҳ, диққат; лутфу марҳамат, хурмат; **мурут** кардан *a)* поси хотир кардан; хурмат кардан; *б)* марҳамат кардан, бо лутф чизеро пешниҳод кардан.
- МУРООТУННАЗИР** *a.* مراعاتالنظير *ади.* аз санъатҳои бадеии маънавӣ, ки дар як ҷо овардани чанд калимаи маънан ба ҳам муносибатдор (*риояи таносуби сухан*)-ро талаб мекунад.
- МУРОСИЛА** *a.* مراسله ба ҳам мактубнависӣ, мукотиба.
- МУРОСИЛОТ** مراسلات 1. *ҷ.* **муросила**. 2. *нав.* мактубҳо, номаҳо.
- МУРОСО** *a.* مراسا *гуфт., ниг.* **мувосо**; **муросо кардан** созиш ва мувофиқат кардан бо касе.
- МУРОСОГАР** مراساگر *ниг.* **муросоқор**.
- МУРОСОКОР** مراساكار созишгар, мувофиқатқунанда бо касе ё бо чизе.
- МУРОСОКОРӢ** مراساكارى созишкорӣ, муросоқор будан.
- МУРОСОКОРОНА** مراساكارانه муносибати созишкорона, бо муросо (амал кардан).
- МУРОФИА//МУРОФАА** *a.* مرافعه муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ дар маҳкамаи судӣ: **мурофиаи судӣ**; **мурофиа барпо кардан** кори судиро муҳокима кардан; дар муҳокимаи даъво ва додхоҳӣ саволу ҷавоб кардан.
- МУРОФИАҲОНА** مرافعهخانه 1. маҳалли мурофиа. 2. *таър.* қозихона, ки дар он ҷо мурофиа барпо мешуд.
- МУРОФИҚАТ** *a.* مراقفت *kit.* 1. ба ҳам рафик шудан, дӯст гаштан. 2. рафоқат, мулотифат.
- МУРОҲИҚ** *a.* مراقه *kit.* писари наздик ба синни балоғат, наврас.
- МУРОЦИАТ** *a.* مراجعت 1. ба касе ё марҷае рӯй овардан барои коре ё бо саволе. 2. *kit.* гашта омадан; бозгашт: **мурочиат кардан (намудан)** рӯй кардан, рӯй овардан ба касе барои коре.
- МУРОЦИАТҚУНАНДА** مراجعتکننده он ки барои коре ба касе рӯй меорад.
- МУРОЦИАТНОМА** مراجعتنامه номае, ки ба воситаи он ба мардум мурочиат мекунад: **мурочиатномаи маҷлис**, **мурочиатнома қабул кардан**.

- МУРСАЛ** *a.* مرسل *kit.* 1. фиристода, расул. 2. пайгамбари сохибкитоб; **мурсал доштан** ирсол кардан, фиристодан.
- МУРСАЛА** *a.* مرسله *kit.* 1. муаннаси **мурсал**. 2. гарданбанди дароз аз санғҳои қиматбаҳо, марворид *ва г.*
- МУРСИЛ** *a.* مرسل *kit.* ирсолдоранда, фиристонда, фиристонанда.
- МУРТАД** *a.* مرتد *д.* аз дин баргашта, аз дин рӯгардонида; **муртад шудан** аз дин баргаштан.
- МУРТАДӢ** مرتدى *мансуб ба муртад*; муртад будан; аз дин баргашта.
- МУРТАЗО** *a.* مرتضى *kit.* 1. розишуда; қаноатмандшуда; хурсандшуда. 2. лақаби домоди Муҳаммади пайгамбар(с) Алӣ ибни Абутолиб (р).
- МУРТАКИБ** *a.* مرتكب *kit.* он ки ба коре сар кардааст; иқдомкунанда ба коре (*бад ӯ нек*); **муртакиби гуноҳ шудан** сабабгори гуноҳ шудан; гуноҳ кардан.
- МУРТАФЕЪ** *a.* مرتفع 1. баланд бардошташуда, баланд. 2. аз миён бардошташаванда, рафъшаванда; **муртафeъ шудан** а) баланд шудан; б) бартараф шудан.
- МУРТАЧЕЪ** *a.* مرتجع 1. *kit.* бозгарданда, бозгашткунанда, иртиҷой. 2. с. тарафдор ва иштироккунандаи чараёни сиёсӣ, ки барои муҳофизат ва мустаҳкам кардани соҳти кӯҳнаи ҷамъияти мубориза мебарад ва душмани ашадии пешрафти ҷомеа мебошад.
- МУРТОЗ** *a.* مرتاض *kit.* риёзаткаш, риёзаткашида; **аҳли муртоз** риёзаткашон; зояидони риёзаткаш.
- МУРУВВАТ** *a.* 1. مروّت . ҷавонмардӣ, ҳимматбаландӣ; лутфу эҳсон. 2. адолат, инсоф; мурувват кардан а) лутфу эҳсон намудан; б) аз рӯи инсоф амал кардан.
- МУРУР** *a.* مرور *гузаитан, гузариш; бо мурури замон бо гузаитани вақт; бо сипарӣ шудани замон; роҳи мурур гузаргоҳ, ҷои гузар; мурур кардан гузаитан.*
- МУРУРГОҲ** مرورگاه *гузаргоҳ, ҷои убур.*
- МУРӮД** مرود *бот.* мевае аз чинси нок, ки аз он хурдтар буда, навъҳои гуногун дорад.
- МУРЧ** مرچ *тухми сиёҳчаранги аз мош калонтар ва тунду хушбӯи як растании чанубӣ аст, ки кӯфта ба таом мепоянд; филфил: ◊ мурч хӯрдан* фиреб хӯрдан; **мурч хӯрондан** фиреб додан.
- МУРЧДОН** مرچدان *зарфи хурди махсусест, ки ба он мурчи кӯфта андохта ба рӯи дастархон мегузоранд.*
- МУРШИД** *a.* مرشيد 1. *д.* роҳнамо, пир, шайх. 2. тарбиятгар ва роҳбари сӯфиён (*дар тасаввуф*).
- МУСАББЕҲ** *a.* مسيح *kit.* тасбеҳгардонанда, зикргӯянда.
- МУСАББИБ** مسيب *kit.* он ки ба коре ӯ чизе сабаб мешавад, сабабгор, боис.
- МУСАВВАДА** *a.* مسوّه *сиёҳнависи асар ӯ умуман таълифот, ки баъдан покнавис карда мешавад; мусаввада кардан* сиёҳнавис кардан.
- МУСАВВАР** *a.* مصور *тасвирдор; бо расму суратҳо ороишeфта; суратдор: маҷаллаи мусаввар, китоби мусаввар.*
- МУСАВВАРА** مصوره 1. *муаннаси мусаввар.* 2. тасвир, сурат, расм.
- МУСАВВИБ** *a.* مصوب *kit.* тасвибкунанда.
- МУСАВВИР** *a.* مصور *рассом, сураткаш.*
- МУСАВВИТ** *a.* مصوت *kit., ниг. садонок.*
- МУСАВӢ** *a.* موسى 1. *д.* мансуб ба Мӯсо (*пайгамбари яҳудиён*); аз он Мӯсо: **асои мусавӣ**. 2. *д.* пайрави дини Мӯсо; яҳудӣ.
- МУСАДДАД** *a.* مسدد *kit.* 1. саддшуда, басташуда, маҳкам, устувор; **садди мусаддад** банди мустаҳкам. 2. маҳкам, қавӣ; рост, дуруст; **раъйи мусаддад** фикри дуруст.
- МУСАДДАС** *a.* مسدس 1. шашгӯша; шашпахлу. 2. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки ҳар як банди он аз шаш мисраъ иборат буда, панҷ мисраи аввал ҳамқофия ва мисраи охиринаи (шашуми) ҳамаи бандҳо бо якдигар ҳамқофия мебошанд.
- МУСАДДИҚ** *a.* مصدق *kit.* тасдиқкунанда, ҳақ ҳисобкунанда.
- МУСАЙҚАЛ** *a.* مصيقل *сайқалдода, сайқалдор; ҷиллодода, соф.*

МУСАЛЛАМ *a.* مسلم 1. *кит.* таслимшуда, тан-
дода, тобеъшуда. 2. *кит.* эмин, сиҳату сало-
мат. 3. яқин, муайян, муқаррар, бешубҳа, бе
чуну чаро; **мусаллам аст, ки...** а) яқин аст,
ки...; б) бе шакку шубҳа, бегумон.

МУСАЛЛАМАН *a.* مسلماً яқинан; бешубҳа,
бешак.

МУСАЛЛАС *a.* مثلث 1. *кит.* секунча, сегӯша. 2.
ҳар чизи мураккаб аз се чиз ё сохташуда аз
чузъ (*мас., хушбӯи сегона, ки аз мушк, уд ва*
анбар ва мисли инҳо иборат аст). 3. навъе аз
шароб, ки баъди соф карда чӯшонидани ши-
раи ангур, сеяки он боқӣ мемондааст **мусал-**
ласи шаръӣ майи ба ин тариқ тайёр карда-
шуда. 4. *ади.* шакли шеърӣ, ки ҳар як банди
он аз ду мисраи ҳамқофия иборат буда, мис-
раи охири сеюми ҳамаи бандҳо ҳамқофия
мебошад.

МУСАЛЛАСОТ *a.* مثلثات *ч.* **мусаллас;** *ҳанд., кҳн.*
тригонометрия.

МУСАЛЛАТ *a.* مسلّط *кит.* ғолибшуда, тасаллу-
тёфта: **мусаллат шудан** касе ё мамлакатеро
ба итоати худ ё ба зери фармонбарии худ да-
ровардан.

МУСАЛЛАХ *a.* مسلّح силоҳдор, аслиҳадор,
ярокдор: **дастаи мусаллах, қувваи мусаллах,**
мусаллах будан ба чизе а) бо силоҳи ҷангӣ
мучаҳҳаз будан; б) бо чизе таъмин будан; ба
чизе соҳиб будан. **мусаллах гардонидан** бо
силоҳи ҷангӣ мучаҳҳаз намудан; **мусаллах**
кардан (намудан) аслиҳадор кардан, ярокнок
намудан; **мусаллах шудан (гаштан)** бо
силоҳи ҷангӣ мучаҳҳаз шудан; ярокнок шу-
дан; аслиҳа гирифтан.

МУСАЛЛАҲОНА مسلّحانه дар ҳолати ас-
лиҳадорӣ: хучуми мусаллаҳона.

МУСАЛЛО *a.* مصلا//مصلى *кит.* д. 1. ҷойнамоз,
саҷҷода. 2. ҷои намозхонии умумӣ,
намозгоҳи умум.

МУСАЛМОН *a.* مسلمان *ниг.* мусулмон.

МУСАЛМОНӢ مسلمانى *ниг.* мусулмонӣ.

МУСАЛСАЛ *a.* مسلسل 1. силсилабанд; бо ҳам
пайваст. 2. пайдарпай, пайваста: **кӯҳҳои му-**
салсал. 3. силоҳи оташфишон, пулемёт.

МУСАММАМ *a.* مصمم *кит.* тасмимёфта, қарори
қатъӣ ёфта; **мусаммам кардан** ба қарори

қатъӣ омадан.

МУСАММАН I *a.* مثنى *кит.* 1. ҳаштгӯша,
ҳашткунча, ҳаштпахлу. 2. *ади.* дар арӯз вази
ни ҳаштрукна, ки ҳар мисраъ аз ҷаҳор рукн
ва ҳар як байти он шеър аз ҳашт рукн иборат
аст; агар ба порчаҳои тараннумӣ тақсим ку-
нанд, ҳар мисраъ дар тӯлу арз як хел хонда
мешавад. 3. *ади.* яке аз шаклҳои шеърӣ, ки
ҳар як банд аз ҳафт мисраи ҳамқофия иборат
буда, мисраи охири (ҳаштуми) ҳама
бандҳо ҳамқофия мебошанд.

МУСАММАН II *a.* مثنى *кит.* фарбеҳшуда,
равғангирифта.

МУСАММАР *a.* مستر *кит.* бо мисмор (мех)
парчин карда.

МУСАММАТ *a.* مسط *кит.* 1. ба ришта каши-
дашуда (*оид ба марворид ва ғ.*). 2. *ади.* шеъри
ишқию фалсафӣ, ки аз бандҳои ҷудогона
иборат буда, мисраъҳои ҳар банд ба ғайр аз
мисраи охири ҳамқофия мебошанд ва мисраи
охири бандҳо қофияи ягона доранд; бандҳо
аз се то даҳ мисраъ шуда метавонанд.

МУСАММО *a.* مستا//مستى *кит.* исм додашуда,
номида, ном ниҳода; **мусаммо ба...** ба но-
ми...

МУСАММОТ *a.* مستات *ниг.* **мусаммо** (*нисбат ба*
ҷинси занона).

МУСАННАФ مصنف *кит.* таснифшуда,
таълифшуда; китоб, асар.

МУСАННИФ *a.* مصنف муаллиф, таълифкунан-
да, таснифгар.

МУСАННИФӢ مصنفى муаллифӣ, соҳиби тас-
ниф будан.

МУСАТТАҲ *a.* مسطح ҳамвору тахтшуда,
пастиву баландиҳояш баробар карда;
ҳамвор: **роҳи мусаттаҳ;** **мусаттаҳ кардан**
ҳамвор кардан.

МУСАФФО *a.* مصفا 1. соф, тоза, бегубор: **оби**
мусаффо. 2. равшан, дурахшон: **осмони му-**
саффо; **мусаффо шудан** соф шудан, тоза гаш-
тан, тасфия ёфтан.

МУСАХҲАР *a.* مسخر тасхиршуда, мағлубшуда,
мутеъшуда, ба тасарруф даромада; фармон-
баршуда; **мусаххар гаштан (шудан)** тобеъ
гаштан, ба итоат даромадан; **мусаххар кар-**
дан ишғол кардан, гирифтан, ба тасарруфи

худ даровардан.

МУСАҲҲАФ *a.* مصحف *kit.* тағйирёфта дар натиҷаи хато навишта шудан ё ғалат хонда шудан, тасхифёфта, тахрифшуда.

МУСАҲҲАҲ *a.* مصحح *kit.* тасхехшуда, ғалатгиришуда: **нусхаи мусахҳаҳи рисола.**

МУСАҲҲЕҲ *a.* مصحح он ки ғалатҳои навиштаеро дуруст мекунад, тасхехкунанда, ғалатгир.

МУСАҲҲЕҲӢ *a.* مصححي шугл ва кори мусахҳех; ғалатгирӣ.

МУСАЧЧАЪ *a.* مسجع *kit.* бо сачъ навишташуда, сачънок, қофиядор: **насри мусаччаъ.**

МУСБАТ *a.* مثبت 1. *kit.* исботшуда, тасдиқшуда. 2. хуб, нек, маъқул, мақбул, муқоб'манфӣ: **ҷавоби мусбат; таъсири мусбат'** таъсири хуб; **натиҷаи мусбат** натиҷаи ғайриманфӣ (хуб); **қахрамони мусбат** қахрамони дорой сифатҳои нек, қахрамони эҷобӣ. 3. *риёз.* бузургие, ки бо аломати + аст ва аз сифр боло қимат дорад: **адади мусбат'** 4. *физ.* навъи ҷараёни барқ, ки ҳиссаҷаҳои моддии онро протон ё позитрон меноманд.

МУСИБАТ *a.* مصيبت 1. азоб, сахтӣ, ранҷ. 2. бадбахтӣ, фалокат; **мусибат дидан (кашидан)** азоб дидан.

МУСИБАТДИДА مصيبت ديده он ки мусибате ба сари ӯ омадааст.

МУСИБАТЗАДА مصيبت زده 1. *ниг.* мусибатдида. 2. он ки ба бадбахтӣ дучор шудааст; бадбахт.

МУСИБАТКАДА مصيبت كده хонае, ки дар он бадбахтӣ рӯй додааст; хонае, ки ба сабаби даргузашти наздикони соҳибонаш мотам дорад, мотамкада.

МУСИБАТНОК مصيبت ناك пурмусибат, пур аз ранҷу андӯх.

МУСИБАТНОМА مصيبت نامه навиштае, ки дар он азобу бадбахтиро баён ёфтааст, баёни ранҷу андӯх.

МУСИҚАВӢ موسيقدهوى *мансуб ба мусиқӣ.*

МУСИҚИДОН موسيقي دان *ниг.* мусиқишинос.

МУСИҚИДОНӢ موسيقي داني *ниг.* мусиқишиносӣ.

МУСИҚИДӢСТ موسيقي دوست дӯстдори санъати мусиқӣ.

МУСИҚИНАВОЗ موسيقي نواز он ки оҳанги мусиқӣ менавозад, мутриб, навозанда.

МУСИҚИНАВОЗӢ موسيقي نوازي оҳанги мусиқӣ навохтан.

МУСИҚИФАҲМ موسيقي فهم он ки қобилияти дарки нозуқиҳои мусиқиро дорад, мусиқидон.

МУСИҚИШИНОС موسيقي شناس мутахассиси санъати мусиқӣ.

МУСИҚИШИНОСӢ موسيقي شناسي яке аз шохаҳои илм оид ба санъат, ки таърих ва назарияи мусиқӣ ва фарҳанги мусиқии халқро меомӯзад.

МУСИҚӢ موسيقي 1. санъати нафисае, ки дар он ҳиссиёт, таассурот ва ғояҳо ба воситаи оҳанг ва садоҳои мавзунӣ муташаккил ифода меёбанд; **асбобҳои мусиқӣ, соҳҳои мусиқӣ** навозандагӣ (*аз қабилӣ* дутор, дойра, рубоб); **мусиқии камеравӣ** асари мусиқии соҳӣ ва овозие, ки барои ҳайати камшумори навозандагону сарояндагон ва барои доираи маҳдуди шунавандагон тасниф шудааст. 2. умуман санъати навозандагӣ ва сурудхонӣ. 3. оҳанг, лаҳн.

МУСИҚОР موسيقار 1. номи мурғи афсонавӣ. 2. номи сози нафасии қадимии мусиқист, ки гӯё тақлидан ба он мурғ офарида шудааст.

МУСИН(Н) *a.* مسن *kit.* куҳансол, солхӯрда; пир.

МУСИР *a.* موسر *kit.* бой, давлатманд.

МУСИР(Р) *a.* مصر *kit.* исроркунанда; он ки дар коре истодагарӣ мекунад, исрофкор.

МУСИЧА موسيچه *зоол.* парандае монанди қумрӣ ва аз чинси фохта; **мусичаи бегуноҳ** шахси содаи беозор.

МУСКАТ *a.* مسكت номи навъҳои ангури мушқбӯ, ки аз шарбати онҳо шароб тайёр мекунанд.

МУСЛА *a.* مثله *кҳн.* буридани гӯшу бинӣ ҳамчун ҷазо барои ибрати дигарон.

МУСЛЕҲ *a.* مصلح *kit.* 1. ба сулҳу салоҳ оранда, ба созиш оранда. 2. нақӯкор, хайрхоҳ.

МУСЛИМ *a.* مسلم мусулмон.

МУСЛИМА *a.* مسلمه *муаннаси* **муслим;** мусул-

- монзан.
- МУСКИР** *a.* مسكر *kit.* масткунанда, кайфу нашъаовар.
- МУСКИТ** *a.* مسكت *kit.* сокиткунанда, хомӯшкунанда: **чавоби мускит** чавоби ба сукут водоркунанда.
- МУСМИР** *a.* مثمر *kit.* 1. мевадиханда, бордиханда, мевадор. 2. самарадиханда, самарбахш; натиҷадиханда, маҳсулноқ.
- МУСНАД** *a.* مسند *kit.* 1. он чи ба он чизеро така кунондаанд; он чи ба он така кардан мумкин аст. 2. он ки ба ӯ паноҳ бурда шавад. 3. *кҲн., грам.* хабари ҷумла.
- МУСО** *a.* موسى *kit.* 1. устура, поку(-и сар-тарошӣ). 2. номи пайғамбари қавми яҳуд.
- МУСОБИҚА** *a.* مسابقه як тарзи фаъолият ва чорабинӣ, ки иштироккунандагони он барои пешӣ гирифтани ва баргарӣ ҷустан аз якдигар кӯшиш мекунад; **мусобиқаи варзишӣ** қувваозмоӣ дар варзиш барои сабақат гирифтани, пеш гузаштани аз ҳамдигар; **мусобиқа бастан** пешакӣ муайян кардани шартҳои шароити мусобиқа бо тарафи мусобиқакунанда; **мусобиқа кардан** дар мусобиқа иштирок кардан; **мусобиқаро бурдан** дар мусобиқа ғолиб омадан.
- МУСОБИҚАКУНАНДА** مسابقه کننده он ки мусобиқа мекунад.
- МУСОВИЯТ** مساويت баробарӣ, айнан баробар будан.
- МУСОВОТ** *a.* مساوات *kit.* мусовӣ будан, баробарӣ.
- МУСОВӢ** مساوى 1. баробар, муодил. 2. *варз.* холҳои баробар гирифтани мусобиқакунандагон, баробархолӣ, бена-тиҷагии бозии варзишӣ; **мусовӣ будан** *риёз.* а) баробар будани ҳисоби масъала ё супорише; б) *варз.* соҳиби холҳои баробар будани мусобиқакунандагон; бе натиҷа (*ғолибу маглуб муайян нашуда*) тамом шудани бозӣ.
- МУСОДИМ** *a.* مصادم *kit.* бархурдукунанда, тасодумкунанда; **мусодим шудан** ба дигаре бархӯрд кардан, садама рӯй додан.
- МУСОДИМА** *a.* مصادمه ба ҳамдигар саҳт бархӯрдан, ба якдигар садама задан.
- МУСОДИРА/МУСОДАРА(Т)** *a.* مصادره//مصادرت молу мулки касеро ба тариқи ҷазо ё ҷарима забт кардани давлат; **мусодира кардан** молу мулки касеро забт кардани давлат; **мусодира гардидан (шудан)** забт ва давлатӣ карда шудани (*молу мулки касе*); **ба мусодира кашидан (расондан)** забт ва давлатӣ кардан.
- МУСОДИРАВИ** مصادروى мансуб ба **мусодира**; мавриди мусодира Қароргиранда.
- МУСОИД** *a.* مساعد 1. мувофиқ, муносиб; созгор. 2. ёрирасон, ёридиханда: **иқлими мусоид**; **фурсати мусоид**, **шароити мусоид**.
- МУСОИДАТ** *a.* مساعدت 1. ёрӣ, ионат. 2. созгорӣ, мувофиқат.
- МУСОЛИМАТ/МУСОЛАМАТ** مسالمت сулҳ-ҷӯӣ; сулҳ, оштӣ.
- МУСОЛИМАТОМЕЗ** مسالمت آميز сулҳҷӯёна, сулҳхоҳона; **ҳамзистии мусолиматоomez** ҳамзистии осоишта, дар сулҳу осоиш зистан.
- МУСОЛИҲА** *a.* مسالحه 1. бо ҳам дар ҳолати сулҳ будан, оштӣ кардан. 2. сулҳ, оштӣ; созиш: **мусолиҳаи миллӣ**.
- МУСОМАРА** *a.* مسامره *kit.* бо ҳам шабгузаронӣ бо сӯҳбат; чамъомади дӯстон барои сӯҳбат.
- МУСОМАҲА/МУСОМИҲА** *a.* مسامحه *kit.* коре ё чизеро саҳл пиндошта ба он аҳамият надодан, кореро осон пиндоштан; саҳлгирӣ, саҳлангорӣ.
- МУСОФАҲА** *a.* مصافحه *kit.* даст дода вохӯрӣ кардан, дасти ҳамдигарро фишурдан вақти мулоқот, дастфишорӣ.
- МУСОФИР** *a.* مسافر 1. аз шаҳре, мамлакате..., раванда ба дигар шаҳре, мамлакате... сафаркунанда. 2. он ки бо қатора, ҳавопаймо ва дигар воситаҳои нақлиёт сафар мекунад; савори воситаи нақлиёт: **мусофир кашондан** бурдану овардани сафаркунандагон, ба ҷое саворонро ба манзил расондан. 3. аз ҷои дигар омада; аз шаҳр ё ҷои дигар кӯчида омада, ғайритаҳҷой, ғариб.
- МУСОФИРАТ** *a.* مسافرت 1. сафар; сайру гашт: **дар тӯли мусофират**. 2. ғарибӣ, ғурбат, дурӣ аз ватан; дар мусофират умр ба сар бурдан дур аз ватан зистан.
- МУСОФИРБАР** مسافربر *ниг.* мусофиркаш.

- МУСОФИРБАРӢ** مسافربرى *ниг.* мусофиркашӣ.
- МУСОФИРГИРӢ** مسافرگيرى гирифтган ва савор кардани мусофирон.
- МУСОФИРӢ** مسافرى *мансуб ба* мусофир; мусофир будан; дар сафари диёри дур будан; ғарибӣ; **хоки мусофирӣ** кишвари бегона; ғарибӣ.
- МУСОФИРКАШ** مسافرکش нақлиёте, ки мусофир мекашонад; **қаторои мусофиркаш.**
- МУСОФИРКАШОНӢ** مسافرکشانى ба воситаи нақлиёт кашондани мусофирон.
- МУСОФИРҲОК** مسافرخاک *гуфт.* он ки дар мусофират фавтидааст.
- МУСОФИРҲОНА** مسافرخانه *кҳн.* чои қарор гирифтани мусофирон, меҳмонхона барои мусофирон; корвонсарой.
- МУСОҲАМАТ** *a.* مساهمت *кит.* сахмдорӣ; шарикӣ, анбозӣ.
- МУСОҲИБ** *a.* صاحب 1. мусоҳибақунанда; ҳамсӯҳбат. 2. ҳамдам, ёр, **мусоҳиб будан** ҳамсӯҳбат будан; **мусоҳиб гаштан (шудан)** ҳамсӯҳбат шудан, сӯҳбат доштан бо касе.
- МУСОҲИБА** *a.* مصاحبه сӯҳбат бо ҳам, ҳамсӯҳбатӣ; **мусоҳиба қардан** сӯҳбат қардан. 2. гуфтугӯ, саволу ҷавоб бо шахсони расмӣ; **мусоҳибаи матбуотӣ** гуфтугӯи шахсони расмӣ бо намояндагони матбуот (*муҳбирон, рӯзноманигорон ва ғ.*).
- МУСОҲИБӢ** *a.* مصاحبي мусоҳиб будан; ҳамсӯҳбатӣ.
- МУСОҲИЛА** *a.* مساهله 1. *кит.* нармӣ, мулоиматӣ, сустӣ. 2. сахлгирӣ; бепарвоӣ, бедикқатӣ, сахлангорӣ: **мусоҳила қардан.**
- МУСОҲИЛАКОР** مساهله كار бепарво нисбат ба қор, бедикқат; сахлангор, сахлгир.
- МУСОҲИЛАКОРӢ** مساهله كاري бепарвоӣ, бедикқатӣ; сахлангорӣ, сахлгирӣ.
- МУСОҲИЛАКОРОНА** مساهله كارانه бепарвоёна, бедикқатона; сахлгирона, сахлангорона.
- МУСОҲИМ** *a.* مساهم *кит.* сахмдор, сахим, ҳиссадор; шарик, анбоз.
- МУСРЕӢ** *a.* مسرع *кит.* 1. шитобқунанда, таъчилқунанда
- . 2. пайки тезрав, қосиди тезрафта.
- МУСРИФ** *a.* مسرف исрофқор, бадхарч.
- МУССОН** *фр.* مسان *чугр.* боди вобаста ба мавсим тағйирёбанда, ки зимистон аз хушкӣ ба баҳр ва тобистон аз баҳр ба хушкӣ мевазад, бодҳои мавсимӣ.
- МУСТ** مست *кит.* гила, шикоят.
- МУСТА I** مسته *кҳн.* як порча гӯшт, ки ба парандаи шикорӣ медиҳанд; тӯма.
- МУСТА II** مسته *кит.* ғам, андӯх.
- МУСТАБИД** *a.* مستبد 1. истибдодқунанда, худраъӣ, худсар. 2. *кҳн.* ҳукмрони золим, ҳокими мутлақ.
- МУСТАБИДӢ** مستبدي истибдод; зулм.
- МУСТАБИДОНА** مستبدانه худсарона, ба истибдод асосёфта; ба зулм асосёфта.
- МУСТАВӢ** *a.* مستوي *кит.* 1. тахт, ҳамвор. 2. *мач.* рости дуруст, мустақим; **хати муставӣ** а) хати хоно; б) *риёз.* хати рост. 3. баробар, мусовӣ.
- МУСТАВЛӢ** *a.* مستولي *кит.* истилоқунанда, истилоғар, забтқунанда.
- МУСТАВФӢ I** *a.* مستوفى *таър.* сардори аҳли девон, ки аз муҳосибон ҳисоб мегирифт; ҳисобдор, сарҳисобдор.
- МУСТАВФӢ II** *a.* مستوفى *кит.* басанда, кофӣ.
- МУСТАҒАЛ** *a.* مستغل *кит.* замини кишти ғалла; замин, ки ҳосили хуби ғалла медиҳад.
- МУСТАҒНӢ** *a.* مستغنى 1. беэҳтиёҷ, бениёз. 2. сарватманд, давлатманд, доро: **мустағнӣ будан.**
- МУСТАҒРИҚ** *a.* مستغرق 1. ғарқшуда, ғӯтаваршуда фурурафта дар об. 2. *мач.* сахт саргарми чизе (қоре) шуда: **мустағриқ шудан.**
- МУСТАДИР** *a.* مستدر *кит.* 1. даврзананда, гарданда. 2. доиравӣ, мудаввар, доирашакл, гирда, гирд.
- МУСТАДОМ** مستدام давомнок, доимӣ, ҳамеша.
- МУСТАЗОД** *a.* مستزاد 1. зиёд қарда, афзун шуда. 2. *ади.* шакли шеърӣ, ки дар поёни ҳар мисраъ як фикра ё ниммисраи ҳамвазн илова мегардад.
- МУСТАЗҲАР** *a.* مستظهر *кит.* он ки аз ӯ ёрӣ

- мехоханд; шахси дилпур, ки аз $\bar{u}$ ёри хоста шудааст.
- МУСТАЗҲИР** *a.* مستظهر *kit.* ёриталабанд аз касе; дилпуршуда, умедвор аз касе, чизе.
- МУСТАИД(Д)** *a.* مستعد 1. боистеъдод, соҳибистеъдод. 2. омода, тайёр, ҳозир (*ба иҷрои коре*).
- МУСТАИН** *a.* مستعين *kit.* ионатхоҳ, ёриталаб.
- МУСТАКБИР** *a.* مستكبر *kit.* мутакаббир, ботакаббур, мағрур.
- МУСТАКБИРӢ** مستكبرى мутакаббирӣ, ботакаббурӣ, мағрурӣ.
- МУСТАҚАР(Р)** *a.* مستقر 1. қароргоҳ, ҷои иқомати доимӣ, маскан. 2. *kit.* марказ, пойтахти мамлакат.
- МУСТАҚБАЛ** *a.* مستقبل *kit.* 1. оянда. 2. *грам.* замони оянда.
- МУСТАҚИЛ** *a.* مستقل 1. соҳибистиқлол, мухтор, соҳибхитӣ, ба сари худ корбаранда: **давлати мустақил**. 2. алоҳида, ҷудоғона; **фикри мустақил** фикри бевоситаи худ; **мустақил (шудан)** истиқлолият ба даст овардан, соҳибхитӣ шудан.
- МУСТАҚИЛАН** *a.* مستقلاً ба таври мустақил, мустақилона.
- МУСТАҚИЛИЯТ** *a.* مستقلية *ниг.* мустақилӣ.
- МУСТАҚИЛИЯТӢ** *a.* مستقلية *ниг.* мустақилӣ.
- МУСТАҚИЛӢ** مستقلӣ мустақил будан, соҳибхитӣ будан; вобаста набудан, озод будан: **мустақилии сиёсӣ**.
- МУСТАҚИЛМАӢНО** مستقلمعنا : **калимаи мустақилмаӢно** *зби.* калимаест, ки новобаста ба мавриди истеъмол маӢнои луғавӣ дорад, калимаи маӢнодор.
- МУСТАҚИЛОНА** مستقلانه ба сари худ, мустақилан, бе вобастагии каси дигар; **кори мустақилона** коре, ки бо қувваи худ, бе ёри ва иштироки каси дигар иҷро мекунад; **зиндагии мустақилона** зиндагии бе ёрии дигарон, зиндагии ба сари худ; **мустақилона кор кардан** бе кумак ва иштироки дигарон (ба сари худ) кор кардан.
- МУСТАҚИЛШАВӢ** مستقلشوى *исми амал аз мустақил шудан*; соҳибхитӣ шудан.
- МУСТАҚИМ** *a.* مستقيم 1. рост; *муқоб.* **кач.** 2. иқоматкунанда, бошанда; **мустақим шудан** *kit.* муқими ҷое шудан, ҷой гирифтан дар маҳалле. 3. дуруст, саҳеҳ; **мустақим будани мизоч** мӯътадил ва солим будани мизоч (табиат). 4. устувор, қоим, побарҷо; **бар аҳду паймони худ мустақим будан** дар аҳду паймони саҳт истодан, ба ваъдаву қавли худ вафо кардан.
- МУСТАҚИМАН** *a.* مستقيماً 1. рост, ба таври рост, бе ҳеч қачукилебӣ. 2. бевосита.
- МУСТАҚИМОНА** مستقيمانе *ниг.* мустақиман.
- МУСТАҚИР(Р)** *a.* مستقر *kit.* 1. *ниг.* **мустақар(р)**. 2. ҷойгиришуда. 3. устувор, мустаҳкам.
- МУСТАЛАҲ//МУСТАЛЕҲ** *a.* مصطلح *kit.* 1. ҳамчун истилоҳ кор фармудашуда. 2. ҳамчун ибораи маҷозӣ ва рехта мавриди истеъмолдошта.
- МУСТАЛАҲОТ//МУСТАЛЕҲОТ** *a.* مصطلحات *kit.* 1. *ҷ.* **мусталаҳ**. 2. *зби.* маҷмӯи ибораҳои рехта ва маҷозӣ; истилоҳот.
- МУСТАМАНД** *a.* مستمند 1. ғамгин, андӯҳгин. 2. мӯҳтоҷ, ҳочатманд, бечора. 3. *маҷ.* ошиқ, гирифтдор.
- МУСТАМАНДӢ** مستمندی 1. ғамгинӣ, андӯҳгинӣ. 2. бечорагӣ, бенавой, мӯҳтоҷӣ.
- МУСТАМИР(Р)** *a.* مستمر *kit.* 1. доимӣ, устувор, пойдор; давомдор, бардавом; **мустамир будан** *бар чизе* давом додан кореро, идома додан чизеро. 2. муқаррарӣ, маъмул, роиҷ.
- МУСТАМЛИКА** *a.* متملكه мулк ва мамлақати зӯран ба итоат даровардашуда, мамлақати тасарруфшуда аз тарафи давлати дигар.
- МУСТАМЛИКАВӢ** متملكوى *мансуб ба мустамлика*; *ниг.* мустамликадорӣ.
- МУСТАМЛИКАДОР** متملكهدار давлате, ки дорои мустамлика аст, давлати соҳибмустамлика.
- МУСТАМЛИКАДОРӢ** متملكهدارى мамлақати дигареро забт ва тобеъ гардонидани мамлақате: **сиёсати мустамликадорӣ** сиёсати давлатҳое, ки барои зӯран ба итоати худ даровардани мамлақати камқуввату сустараққӣ равона карда шудааст.
- МУСТАНАД** *a.* مستند ба санад(ҳо) асосёфта,

асоснок, далелдошта.

МУСТАНИР *a.* مستنير *kit.* 1. нурчӯянда, рӯшноичӯянда; **ситораи мустанир** ситорае, ки худ нур надошта аз ситораҳои дигар нур мегирад (*мисли Моҳ*). 2. равшан, тобон.

МУСТАНШИҚ *a.* مستنشق *kit.* он ки об, ҳаво ё доруеро ба бинӣ мекашад, бӯянда.

МУСТАОН *a.* مستعان 1. он ки аз ӯ ионат металабанд, он ки аз ӯ ёрӣ мепурсанд. 2. ионатрасон, (*сифати Худо*).

МУСТАОР *a.* مستعار 1. ориятӣ, ба орият гирифташуда. 2. ба маънои маҷозӣ истеъмолшуда; **номи мустаор** номи сохтае, ки муаллиф ба ҷои номи худу номи хонаводагӣ ба кор мебарад.

МУСТАРАД *a.* مسترد *kit.* рад карда, пас гардонда; **мустарад кардан** баргардонидан, пас гардонда додан, истирдод кардан.

МУСТАРЕҲ *a.* مسترح роҳаткунанда, осуда, фориғбол.

МУСТАРОҲ *a.* مستراح 1. *kit.* ҷои осоиш ва роҳат. 2. *маҷ.* ҷои қазои ҳочат, ҳочатхона, обрез.

МУСТАСМАР *a.* مستثمر истиморшаванда.

МУСТАСМИР *a.* مستثمر истисморкунанда, аз-худкунандаи самараи меҳнати дигарон.

МУСТАСНО *a.* مستثنى//مستثنا истисношуда; берун аз қоидаи муқаррарӣ.

МУСТАТИЛ *a.* مستطيل 1. *kit.* дароз, тӯлонӣ. 2. *риёз.* шакли чоркунҷаи дарозрӯя.

МУСТАТОБ *a.* مستطاب *kit.* пок, покиза.

МУСТАФО *a.* مصطفى *kit.* 1. соф карда. 2. баргузида. 3. *д.* яке аз номҳои Муҳаммади пайгамбар (с).

МУСТАФОД *a.* مستفاد *kit.* 1. фоида гирифта, истифодашуда. 2. *маҷ.* маълумшуда; мафҳум, маълум: **мустафод гаштан (шудан)** маълум гаштан, мафҳум шудан, фаҳмида шудан.

МУСТАҲАБ(Б) *a.* مستحب *kit.* 1. дӯст дошташуда. 2. некӯ, писандида. 3. *д.* ибодате, ки ба ҷо оварданаши савобият дошта, аммо тарк карданаши гуноҳ набошад.

МУСТАҲИҚ(Қ)//МУСТАҲАҚ(Қ) *a.* مستحق 1. лоиқ, сазовор; **мустаҳиқ шудан** сазовор гаш-

тан. 2. мӯҳтоҷ, эҳтиёҷманд.

МУСТАҲКАМ *a.* مستحکم 1. устувор, қалъаи мустаҳкам, маҳкам. 2. пойдор, қавӣ: **продаи мустаҳкам, мустаҳкам гардонидан** пойдор сохтан; **мустаҳкам кардан (намудан)** устувор гардонидан; пойдор кардан; **мустаҳкам шудан** устувор гаштан; саҳт пойдор шудан.

МУСТАҲКАМӢ مستحکمی устуворӣ, маҳкамӣ; пойдорӣ.

МУСТАҲКАМКУНАНДА مستحکم کننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз мустаҳкам кардан;* тақвият бахшида.

МУСТАҲКАМКУНӢ مستحکم کنی *исми амал аз мустаҳкам кардан;* тақвият бахшидан.

МУСТАҲКАМШАВӢ مستحکم شوی *исми амал аз мустаҳкам шудан;* тақвият ёфтан.

МУСТАҶИР مستجير *kit.* паноҳталаб, паноҳчӯ, зинҳорхоҳ.

МУСТАҶОБ *a.* مستجاب *д.* иҷобатшуда, қабулшуда (*дуо аз тарафи Худо*).

МУСТАШОР *a.* مستشار он ки аз ӯ машварат ва маслиҳат мепурсанд; соҳибмашварат, маслиҳатдиҳанда, мушовир, маслиҳатдеҳ.

МУСТАШРИҚ *a.* مستشرق *kit.*, *ниг.* шарқшинос, ховаршинос.

МУСТАЪМАЛ *a.* مستعمل 1. истеъмолшаванда, ба кор бурдашаванда. 2. истифодашуда, ба кор рафта; кӯҳна, фарсуда: **ашёи мустаъмал.**

МУСТАЪРИБ *a.* مستعرب *kit.* 1. арабгашта; арабишуда. 2. ба арабҳо тақлидкунанда, арабтарош.

МУСТАЪСАЛ *a.* مستأصل *kit.* 1. аз бех кандашуда, решақанда. 2. аз асл дур кардашуда; бадбахт, парешонҳол.

МУСТАЪФӢ *a.* مستعفى 1. *kit.* талаби авфкунанда, бахшишхоҳанда. 2. ба истеъфо баромада (*аз қору вазифа*).

МУСУЛМОН *a.* مسلمان пайрави дини ислом; **мусулмон шудан** ба дини Ислом даромадан, ба дини Ислом эътиқод пайдо кардан.

МУСУЛМОНӢ مسلمانی 1. мусулмон будан; исломият. 2. *мансуб ба Ислом;* амал кардан аз рӯи дини Ислом; **ниқоҳи мусулмонӣ** ниқоҳи шаръӣ.

- МУСУЛМОНОБОД** *مسلمان آباد* мулки бинокардаи мусулмонҳо; ҷои ободи мусулмонӣ.
- МУСҲАФ** *а. مصحف кит.* 1. варақаҳои саҳифабанд кардашуда; китоб. 2. *д.* Қуръон.
- МУСҲИЛ** *а. مهسل тиб.* исҳолавар, дарунрон; доруи мусҳил.
- МУТААДДИД** *а. متعدد кит.* 1. сершумор, серадад, бисёр. 2. мухталиф, гуногун.
- МУТААДДӢ** *а. متعدى* 1. таҷовузкор, ситамгар. 2. *кҲн., грам.* феъли гузаранда.
- МУТААҚҚИД** *а. متعقد кит.* аҳду паймон басташуда бо ҳам, мунбақидшуда.
- МУТААЛЛИҚ** *а. متعلق* 1. тааллуқдор, дахлдор; мансуб, марбут; **мутааллиқ будан** мансуб будани чизе ба касе; моликияти касе будани чизе. 2. хеш, хешу табор.
- МУТААЛЛИҚӢ** *متعلقى* мутааллиқ будан, тааллуқ доштан ба касе ё ба чизе; мансуб будани чизе ба касе.
- МУТААЛЛИҚОТ** *а. متعلقات* 1. *ҷ.* мутааллиқ. 2. чизҳои ба касе ё ба чизе тааллуқдошта.
- МУТААЛЛИМ I** *а. متالم кит.* аламзада; дарднок; андӯҳгин: **мутааллим шудан**.
- МУТААЛЛИМ II** *а. متعلم кит.* таълимгиранда, талаба, донишомӯз.
- МУТААССИБ** *а. متعصب* он ки дилбастаи коре (чизе) буда, онро саҳт ҳимоя мекунад; аз ҳад зиёд саҳт муқайяд ба одатҳои миллӣ ва динӣ, ба таассуби динӣ додашуда.
- МУТААССИБӢ** *متعصبى* мутаассиб будан, таассуб доштан.
- МУТААССИБОНА** *متعصبانه* аз рӯи таассуб; аз рӯи таассуб амалкунанда.
- МУТААССИР** *а. متأثر* 1. таъсир гирифта, дар таҳти чизе қароргирифта. 2. андӯҳгин, хафа; **мутаассир кардан** а) ба таъсири худ гирифтани; б) андӯҳгин кардан, ғамгин кардан; **мутаассир шудан** а) дар таҳти таъсири чизе мондан; б) аз чизе андӯҳгин шудан.
- МУТААССИРШАВӢ** *متأثرشوى* *исми амал аз мутаассир шудан*; таъсирпазирӣ, ба осонӣ таҳти таъсир қарор гирифтани.
- МУТААССИФ** *а. متأسف* афсӯскунанда, таассуфкунанда, дареғхӯранда.
- МУТААССИФАН** *а. متأسفاً* *ниг.* мутаассифона.
- МУТААССИФОНА** *متأسفانه* ҷои афсӯс аст, ки..., мутаассуф, бо таассуф.
- МУТААФФИН** *а. متعفن кит.* бадбӯй, бӯйгирифта, гандида.
- МУТААХХИР** *а. متأخر* дар охир оянда, пасоянда; насли оянда.
- МУТААХХИД** *а. متعهد кит.* он ки иҷрои кореро ба ӯҳда гирифтааст, ӯҳдадор.
- МУТААХХИЛ** *а. متأهل кит.* он ки аҳлу аёл дорад, оиладор, зану фарзанддор.
- МУТААЧЧИБ** *а. متعجب* дар таачҷубмонда, таачҷубкарда, ҳайрон.
- МУТААЧЧИБОНА** *متعجبانه* дар ҳолати таачҷуб, ба тарзи таачҷубовар, бо таачҷуб.
- МУТАБАССИМ** *а. متبسم кит.* табассумкунанда, хандон
- МУТАВАЗЗО** *а. متواضا кит.* ҷои вузӯғирӣ (*дар назди масҷид*); таҳоратхона.
- МУТАВВАКИЛ** *а. متوكل кит.* таваккулкунанда, умедвор, умедбаста (*хусусан ба Худо*).
- МУТАВАҚҚЕЪ** *а. متوقع кит.* таваққӯкунанда, чашмдоранда; умедвор.
- МУТАВАҚҚИФ** *а. متوقف кит.* таваққуфкарда, дар як ҷо истода, дарангкарда.
- МУТАВАЛЛИД** *а. متولد* таваллудёфта, зоидашуда: **мутаваллид шудан** таваллуд ёфтани, зоида шудани.
- МУТАВАЛЛӢ** *а. متولى* *таър.* мутасаддии корҳои хоҷагии масҷиду мадрасаҳо, ки даромади вақфҳои тақсими мекард.
- МУТАВАРРЕЪ** *а. متورع кит.* парҳезгор, порсо.
- МУТАВАССИТ** *а. متوسط* 1. дар васат (миёна) воқеъшуда. 2. миёна, миёнаи ду чиз; *мач.* на хубу на бад.
- МУТАВАТТИН** *а. متوطن* ватангирифта, сокин, муқим; **мутаваттин шудан** ватан ихтиёр кардан; дар ҷое муқим шудани.
- МУТАВАФФО** *а. متوقفا // متوقى кит.* вафотёфта, фавтида, марҳум.
- МУТАВАХХИМ** *а. متوهم кит.* ваҳмирифта, тарсон, ҳаросон.

МУТАВАЧЧЕХ *a.* متوجه 1. таваҷҷӯхунанда, диққаткунанда; рӯварда (*ба чизе*). 2. равоншуда, озим; **мутаваҷҷеҳ шудан** а) диққат додан, аҳамият додан; б) равон шудан, озими ҷое шудан.

МУТАВОЗЕОНА متواضعانه бо тавозӯъ, бо фурутанӣ, хоксорона.

МУТАВОЗЕЪ *a.* متواضع тавозӯъкунанда, хоксор, фурутан.

МУТАВОЗИЯН *a.* متوازيًا баробаран, дар ҳолати баробарӣ, баробарравӣ.

МУТАВОЗӢ *a.* متوازي 1. баробарраванда, баробари якдигар. 2. *риёз.* ду хатти рост, ки агар чӣ қадар дароз набошанд, ба якдигар намерасанд, мувозӣ; **мутавазӣ будан** баробар воқеъ шудан.

МУТАВОЛИЯН *a.* متوالياً *kit.* пайи ҳам, ба тарзи пай дар пай, муттасилан.

МУТАВОЛӢ *a.* متوالى *kit.* паёпай, пайи ҳам, пайдарпай.

МУТАВОРӢ *a.* متوارى *kit.* 1. пинҳоншуда. 2. пинҳоншаванда; он чӣ бо чизе пӯшонда шудааст: **мутаворӣ будан** пинҳон будан.

МУТАВОТИР متواتر *kit.* 1. пайи ҳам оянда. 2. пай дар пай, паси ҳам. 3. паҳншуда, интишорёфта; **мутавотир шудан** пайи ҳам нақл шудани хабаре аз тарафи ровиён.

МУТАҒАЙИР *a.* متغير *kit.* 1. тағйирёбанда, дигаргуншаванда; тағйирёфта, дигаргуншуда. 2. *kit., маҷ.* хафа, андӯҳгин, ғамгин. 3. *kit., маҷ.* хашмгин, асабонӣ; **мутағайир шудан** а) тағйир ёфтани, дигаргун шудан; б) *маҷ.* хашмгин шудан, асабӣ шудан.

МУТАҒАЛЛИБ *a.* متغلب *kit.* ғалабакунанда; бо зӯри ба дастдароваранда; зӯрвар.

МУТАҒОИР *a.* متغاير *kit.* он ки ё он чи бо дигаре ихтилоф дорад; мухталиф.

МУТАДАЙИН *a.* متدين *kit.* диндор, бодиёнат, боимон.

МУТАДОВИЛ متداول *kit.* маъмул, расмшуда; роиҷ, мустаъмал: **ибороти ғайри мутадовил** ибораҳои ғайри истеъмол.

МУТАЗАККИР *a.* متذکر تазаккур- кунанда, ба ёд оваранда, ба хотир расонанда: **мутазаккир шудан** ёдовар шудан, ба хотири касе расон-

дан.

МУТАЗАЛЗИЛ *a.* متزلزل *kit.* чунбанда, ларзон.

МУТАЗОД(Д) *a.* متضاد 1. *kit.* ба ҳам зид, муҳолифи ҳамдигар; зид. 2. *зби.* калимаҳое, ки маънои ба ҳам зид доранд, зидмаъноҳе антонимҳо: калон-хурд; дароз-кӯтоҳ; сафед-сиёҳ.

МУТАКАББИР *a.* متكبر калонгир, мағрур, худбин.

МУТАКАББИРӢ متكبرى калонгирӣ, мағрури; такаббуру гурур доштан.

МУТАКАББИРОНА متكبرانه калон- гирона, мағрурона, бо кибру гурур.

МУТАКАЛЛИМ *a.* متكلم *kit.* 1. такал-лумкунанда, сухангӯянда, гапзананда. 2. су-ханоро, сухандон. 3. *кҳн., грам.* феъли тасри-фии шахси якум (*танҳо ва ҷамъ*).

МУТАКАФФИЛ *a.* متكفل кафилшаванда, ба кафолат гиранда, зомин. 2. ба ўҳда гиранда, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚАДДИМ *a.* متقدم пешгузашта, пешина; насли гузашта, *муқоб.* **мутааххир; таҷрибаи мутаққаддимон** таҷрибаи пешгузаштагон.

МУТАҚҚАЛЛИБ *a.* متقلب *kit.* 1. аз як паҳлӯ ба паҳлӯи дигар баргарданда дар ҷойгоҳ; ди-гаргуншаванда; нопойдор, бесубот. 2. он ки ба нафъи худ ва ба зарари дигар кор меку-над, нодурусткор, фиребгар.

МУТАҚҚАЛЛИД متقلد *kit.* 1. он ки қилода, шамшер *ва г.* ба худ овехтааст. 2. *маҷ.* ба зимма гирандаи коре ё чизе, ўҳдадоршаванда, ўҳдадор.

МУТАҚОБИЛ *a.* متقابل дар муқобили якдигар, рӯ ба рӯи ҳамдигар; **таъсири мутақобил** таъсиргузаронӣ ба ҳамдигар; **чараёни мутақобил** чараёни ба ҳам зид.

МУТАҚОРИБ *a.* متقارب 1. *kit.* наздикшаванда; ба ҳам наздик; наздик ва баробар бо ҳамдигар. 2. *ади.* номи яке аз баҳрҳои нуздаҳгонаи арӯз, ки вазни солими ҳар мис-раи он аз ҷаҳор «фаулун» иборат аст.

МУТАЛАВВИН *a.* متلون *kit.* 1. ранг ба ранг, бо лавнҳои гуногун, гуногунранг. 2. *маҷ.* он ки дар ақидаи худ ноустувор аст, пайваста тағйири ақида мекунад. 3. *ади.* шеъре, ки ба

- ду вазн ё зиёда аз он хонда мешавад.
- МУТАЛЛО** *a.* **مطلا** *kit.* зарандуд, зароби халкарда: **муталло кардан** тилло давондан, зар андудан.
- МУТАЛЛОШӢ** *a.* **متلاشى** *kit.* 1. пароканда, пош-пош, аз ҳам пошидашуда. 2. парешонҳол, мушавваш.
- МУТАМАВВИЛ** **متمول** *kit.* молдор, бой, тавонгар, доро.
- МУТАМАДДИН** *a.* **متمدن** дорои тамаддуни хоси ягон дараҷаи ҷамъиятиву сиёсӣ, маданиятноқ, соҳибмаданият.
- МУТАМАККИН** *a.* **متمکن** *kit.* 1. маконгиранда, ҷойгиранда. 2. сокин, муҳим, истиқоматкунанда. 3. дорои молу мукнат; тавоно, кодир.
- МУТАМАЛЛИҚ** *a.* **متملق** *kit.* тамаллуққор, хушомадгӯӣ, ҷоплус.
- МУТАМАЛЛИҚОНА** **متملقانه** тамаллуққорона, хушомадгӯёна, ҷоплусона.
- МУТАМАННӢ** *a.* **متمنى** *kit.* таманноқунанда, орзуқунанда.
- МУТАМАННО** *a.* **متمنا** *kit.* таманно карда, таманношуда; ҷизи орзушуда; орзу, хоҳиш.
- МУТАМАРКАЗ** *a.* **متمركز** дар як марказ ҷамъшуда; **мутамарказ кардан** мутамарказонидан; дар як ҷо ҷамъ кардан; **мутамарказ шудан** дар атрофи як марказ гирд оварда шудан; ба як марказ тобеъ шудан.
- МУТАМАРКАЗОНИДАН** **متمركزانیدن** дар атрофи як марказ гирд овардан (*мас., муассисаҳоеро*); ба як марказ тобеъ гардонидан.
- МУТАМОДӢ** *a.* **متمادی** *kit.* давомноқ, бардавом, тӯлонӣ, дароз: **солҳои мутамодӣ**.
- МУТАМОИЛ** *a.* **متمایل** *kit.* 1. майлқунанда; моилшуда. 2. он ки ба ҷизе рағбат дорад.
- МУТАНАББЕҲ** *a.* **متنبه** *kit.* 1. бедоршаванда (*аз хоб*); бедор. 2. хабардор; огоҳ, хушёр.
- МУТАНАББӢ** *a.* **متنبی** *kit.* марде, ки иддои пайғамбарӣ мекунад, муддаии нубувват.
- МУТАНАВВЕЪ** *a.* **متنوع** *kit.* навъ ба навъ, дорои навъҳои гуногун; гуногун.
- МУТАНАККИР** *a.* **متنکر** *kit.* он ки барои шинохта намудани қиёфаи зоҳирӣ ва либоси худро дигар кардааст; ношинос.
- МУТАНАФФИР** *a.* **متنفر** нафратқунанда, он ки аз ҷизе нафрат ва карохат дорад; безор.
- МУТАНАФФИС** *a.* **متنفس** *kit.* нафаскашанда, ҷондор, зинда.
- МУТАНОСИБ** *a.* **متناسب** дорои таносуб; соз ва муносиб воқеъшуда, хушоҷанд.
- МУТАНОСИБАН** **متناسباً** аз рӯи таносуб; мувофиқан.
- МУТАНОСИБӢ** **متناسبی** мутаносиб будан; дорои таносуб будан.
- МУТАНОҲӢ** *a.* **متناهی** *kit.* 1. ба ниҳоят расанда, ба охир расанда. 2. он чи поён ва интиҳо дорад; маҳдуд.
- МУТАНТ** *лот.* **موتنت** *биол.* организм, ки дар натиҷаи тағйирёбии ирсӣ ба вучуд омадааст.
- МУТАНТАН** *a.* **مطنطن** ботантана, пуртантана, дабдабанок.
- МУТАОЛ** *a.* **متعال** *д.* оӣ, воло, баланддараҷа (*сифати Худо*).
- МУТАОРИФ** *a.* **متعارف** *kit.* урфу расмшуда, маъмул; мустаъмал.
- МУТАРАДДИД** *a.* **متردد** 1. *kit.* рафтуйқунанда; раванда. 2. он ки дар тасмимгирӣ дар шаку тардид аст, дудила; он ки фикраш қатъӣ нест. 3. тараддудқунанда, тайёрибинанда.
- МУТАРАДДИДӢ** **مترددی** мутараддид будан; дудилагӣ, бесуботӣ.
- МУТАРАДДИДОНА** **مترددانه** бо дудилагӣ, бо тардид.
- МУТАРАҚҚӢ** *a.* **مترقی** 1. афзуншаванда, болораванда. 2. тараққиқунанда; пешқадам, пешрафта: **кишварҳои мутараққӣ**.
- МУТАРАННИМ** *a.* **مترنم** *kit.* тараннумқунанда, замзамақунанда.
- МУТАРАССИД** *a.* **مترصد** *kit.* тарассудқунанда, ҷашмбароҳ, нигарон, мунтазир.
- МУТАРАТТИБ** *a.* **مترتب** *kit.* мураттабқунанда, ба тартиб андозанда; тартибдиҳанда, мураттиб.

- МУТАРАШШЕХ** *a.* مترشح *kit.* тарашшӯх-ёбанда; таровишқунанда; пошидашаванда.
- МУТАРОДИФ** *a.* مترادف 1. *kit.* ҳамрадиф, паси ҳамомада. 2. *ниг.* муродиф (*зби.*).
- МУТАРОКИМ** *a.* متراكم *kit.* ба тарокумонда, болои ҳам чамъшуда, анбӯхшуда.
- МУТАРРО** *a.* مطرا *kit.* бо тароват, тару тоза; мусаффо.
- МУТАРРОГАР** مطراگر *kit.* тароватбахш, тароватдиҳанда, навқунанда; зеби зинатдиҳанда, ороянда.
- МУТАРЧИМ** *a.* مترجم *ниг.* тарҷумон.
- МУТАСАВВИФ** *a.* متصوّف *таър., д.* сӯфӣ, аҳли тасаввуф.
- МУТАСАДДӢ** *a.* متصدّی ба ўҳда гиранда, ба зима гиранда (*кореро*); мутааххид; масъули ягон кор; **мутасаддӣ кардан** а) масъули коре таъйин кардан; б) ўҳдадор гардонидан; **мутасаддӣ шудан (гаштан)** ба коре ба зима гирифтани ичрои кореро, ўҳдадор шудан дар ичрои коре.
- МУТАСАРРИФ** *a.* متصرف ба тасарруф дароварда, молик, соҳиб: **мутасарриф шудан** ба тарассуф даровардан, молик шудан.
- МУТАФАККИР** *a.* متفكّر 1. *kit.* фикркунанда, андешанда. 2. соҳиби фикри дақиқ, соҳиби тафаккури амиқ: **мутафаккири бузург**.
- МУТАФАККИРОНА** متفكرانه *тавре ки ба мутафаккир хос аст; монанди мутафаккир.*
- МУТАФАРРИД** متفرد *kit.* танҳо ва ягона дар сифате ё коре.
- МУТАФАРРИҚ** متفرّق аз ҳам чудошуда, пароканда.
- МУТАҲАЛЛИС** متخلّص таҳаллускарда, лақаб пайдокарда, дорои таҳаллус.
- МУТАҲАССИС** متخصص *ихтисос пайдокардаи соҳа (кор); ҳунари ягон соҳаро азхудкарда, устои ягон соҳа; соҳибтахассус; мутаҳассиси забон забоншинос; мутаҳассиси кишоварзӣ ихтисосманди соҳаи кишоварзӣ.*
- МУТАҲАССИСӢ** متخصصى мутаҳассис будан; соҳибихтисосӣ.
- МУТАҲАВВИР** *a.* متهور *kit.* нотарс, бебок; густох.
- МУТАҲАЙӢИР** *a.* متحیّر хайроншуда, дар хайратмонда, дар тааҷҷубмонда, хайрон, хайратзада.
- МУТАҲАЙӢИРОНА** متحیّرانه бо хайронӣ, дар ҳолати хайронӣ, хайроншуда.
- МУТАҲАҚҚИҚ** *a.* متحقّق *kit.* 1. ба ҳақиқат бароранда; таҳқиққунанда; собитқунанда. 2. рост, дуруст, яқин, бешубҳа.
- МУТАҲАММИЛ** *a.* متحمّل 1. *kit.* ҳамлқунанда, борбардор. 2. *мач.* таҳаммулқунанда, бурдбор, батоқат.
- МУТАҲАРРИК** *a.* متحرّك 1. ҳаракатқунанда, он чи ҳаракат мекунад, дар ҳолати ҳаракат. 2. *мач.* серчунбучӯш, фаёол.
- МУТАҲАРРИКӢ** متحرّكى 1. ҳаракатнокӣ, ҳаракатқунандагӣ, дар ҳаракат будан. 2. *мач.* серҳаракатӣ; ғайратнокӣ.
- МУТАҲАРРИҚ** *a.* متحرّق *kit.* сӯзанда, сӯхташаванда; сӯхта, оташгирифта.
- МУТАҲАССИС** *a.* متخصص *эҳсоснок, ба эҳсос омада.*
- МУТАҲҲАР** *a.* مطهر *kit.* 1. татҳиршуда, покшуда; пок, покиза, тоза. 2. *д.* лақаб Исои пайғамбар.
- МУТАҶАССИС** *a.* متجسس *kit.* 1. таҷассусқунанда, ҷустуҷӯқунанда, кофтуковқунанда. 2. хурдагири айбҷӯй.
- МУТАҶОВИЗ** *a.* متجاوز *kit.* таҷовузқунанда, аз ҳадди худ гузаранда, таҷовузқор; **мутаҷовиз аз...** зиёд аз ҳадди маълум, афзун аз...
- МУТАШАККИЛ** *a.* متشکل 1. ба шакл ва сурати махсус даромада, ташаккулёфта. 2. ба ҳолати ташкилот даромада; боинтизом, батартиб.
- МУТАШАККИЛӢ** متشکلى муташакк-кил будан; низоми муайян ва вазъи ташкилотӣ доштан.
- МУТАШАККИЛОНА** متشکلانه ба тарзи муташаккил, бо тартибу низом; мутаҳҳидона.
- МУТАШАККИР** *a.* متشکر шукргузор, сипосгузор, мамнун.
- МУТАШАННИЧ** *a.* متشنج *kit.* он ки аз шиддати хунукӣ ё ягон сабаби дигар меларзад, ларзанда, ларзон; **вазъияти муташаннич** *киш.* вазъияти пуршиддат, ҳолати ғайримӯътадил.

МУТЕИЯТ *a.* مطيعيت *ниг.* мутеъй.

МУТЕӢ مطيعи мутеъ будан; тобей, тобеият.

МУТЕОНА مطيعانه итоаткорона.

МУТЕЪ *a.* مطيع итоаткунанда, фармонбардор; тобеъ; **мутеъ кардан** (гардонидан) ба итоат даровардан; **мутеъ шудан** (гаштан) ба итоати касе даромадан.

МУТЛАҚ *a.* مطلق 1. *кит.* озодшуда, раҳшуда, озод, бекайд. 2. комил, тамом, том. 3. коми-лан, тамоман, мутлақо; ҳаргиз; **озодии мутлақ** озодии том, озодии бекайду шарт; **ҳақиқати мутлақ** ҳақиқати бебаҳс; **ҳокими мутлақ** ҳокими тамоми идораи давлат.

МУТЛАҚАН *a.* مطلقاً *ниг.* мутлақо.

МУТЛАҚИЯТ مطلقيت усули ҳукмроние, ки давлат танҳо аз тарафи як шахс (*мас., подшоҳ*) идора мешавад, ҳокими мутлақ.

МУТЛАҚО//МУТЛАҚАН مطلقا 1. комилан, тамоман. 2. ҳаргиз, ҳеч.

МУТМАИН *a.* مطمئن *кит.* итминондошта, эмин, хотирчамъ, осудахотир; **мутмаин шудан** эмин шудан, итминон пайдо кардан.

МУТОБЕЪ *a.* متابع *кит.* тобеъшуда; пайрав.

МУТОБИАТ *a.* متابعت *кит.* тобеъшавӣ, тобеият, итоат; фармонбардорӣ.

МУТОБИҚ *a.* مطابق мувофиқ, баробар; **мутобиқ шудан** мувофиқ гаштан.

МУТОБИҚАН *a.* مطابقاً мутобиқан ба... мутобиқи..., мувофиқи..., аз рӯи...

МУТОБИҚАТ *a.* مطابقت мувофиқат, баробарӣ, созгорӣ; **мутобиқати мубтадо бо хабар** *ниг.* мувофиқат.

МУТОИБА *a.* مطايبه 1. шӯҳӣ, зарофат, хушгӯӣ. 2. *ади.* тасвири ҳодисаҳои хандаовари ҳаёт ва қору рафтори ҳазломези шахсони алоҳида дар адабиёти бадеӣ; *муқ.* ҳачв.

МУТОИБАГӢ مطايبه گوئي зарофатгӯӣ, ҳазлгӯӣ.

МУТОЛИА *a.* مطالعه 1. хондани китоб ё навиштае бодикқат барои иттилоъ пайдо кардан; ба маъниаш расида хондани навиштае. 2. омӯзиш, баррасӣ, тадқиқ; **мутолиа кардан**.

МУТОЛИАКУНАНДА مطالعه کننده *сифати феълӣ* замони ҳозира аз мутолиа кардан; он

ки мутолиа мекунад, хонандаи китобе.

МУТОЛИБА//МУТОЛИБАТ *a.* مطالبه//مطالبه *кит.* 1. талаб кардани чизе ё ҳаққи худро аз касе. 2. бозхост, даъво, бозпурсӣ; **мутолиба кардан** (*ба ҳар ду маънӣ*).

МУТОРИКА *a.* متاركة муваққатан қатъ кардани амалиёти ҷангӣ (*мувофиқи созиши тарафҳои мухталиф*); сулҳи муваққат.

МУТОЪ *a.* مطاع *кит.* касе (ё чизе), ки мардум ба вай итоат мекунад, фармонраво.

МУТРИБ *a.* مطرب навозандаи асбоби мусиқӣ ва сароянда, созандаву хонанда; навозанда.

МУТРИБӢ مطربي навозандагӣ ва сарояндагӣ; навозандагӣ.

МУТТАКӢ *a.* متكى *кит.* 1. таъякунанда. 2. *маҷ.* эътимодкунанда ба чизе.

МУТТАКО *a.* متكى//متكا 1. *кит.* чизе, ки бар вай таъя карда мешавад (*мисли болишт*). 2. таъягоҳ, ҳомӣ.

МУТТАҚӢ *a.* متقى *кит.* тақводор, парҳезгор, порсо.

МУТТАЛЕЪ *a.* مطلع *кит.* хабардор, огоҳ; **мутталеъ шудан**.

МУТТАСЕЪ *a.* متسع *кит.* васеъ, фарох, кушод.

МУТТАСИЛ *a.* متصل 1. васлшуда, ба ҳам пайваст, ба ҳам часпида. 2. бефосила, беист, пайваста, доимо.

МУТТАСИЛА *a.* متصله муаннаси муттасил; **ҳарфҳои муттасила** *грам.* 25 ҳарфи алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ки дар навишт ба якдигар мечаспанд ва пеш аз ҳарфҳои мунфасила ба онҳо пайваста мешаванд.

МУТТАСИЛАН *a.* متصلاً *кит.* пайдарпай, паёпай; пайваста, доимо.

МУТТАСИЛӢ *a.* متصلي *кит.* доимӣ; бефосилагӣ; **муттасилии ҳаракат**.

МУТТАФИҚ *a.* متفق 1. ҳамраъӣ, якдилу якзабон; якшуда, иттифоққарда. 2. қарорёфта, тасмимгирифта; **муттафиқ шудан**; а) ҳамраъӣ омадан; б) тасмим гирифтани қарор додан.

МУТТАҲАМ *a.* متهم 1. тӯҳматзада, ба тӯҳмат дучоршуда, он ки дар ҳаққи ӯ гумони бад рафтааст. 2. *гуфт.* разил, нобакор; **муттаҳам кардан** забонкӯтоҳ кардан; бадном ва айбдор

кардан.

МУТТАҲАМИ *متهمی* 1. забонкӯтоҳӣ, бадномӣ. 2. *гуфт.* аз ягон дасисаву найранг рӯ нагардондан; нобакорӣ.

МУТТАҲИД *а.* *متحد* иттиҳодкарда, якшуда; яктану якҷоя; **Созмони Милали Муттаҳид** *с.* созмони байналхалқии давлатҳо, ки бо мақсади дастгирӣ ва мустаҳкам кардани сулҳу амният ва густариши ҳамкориҳои байни давлатҳо таъсис ёфтааст; **муттаҳид кардан** як кардан, ба ҳам пайваст ва якҷоя гардонидан; **муттаҳид шудан** иттиҳод кардан, як шудан; яктану ҳамраъӣ шудан.

МУТТАҲИДА *а.* *متحده* муаннаси муттаҳид; давлатҳои муттаҳида, қувваи муттаҳида.

МУТТАҲИДАН *ниг.* *متحداً* муттаҳидона.

МУТТАҲИДГАРДОНӢ *متحدگردانی* муттаҳид кардан; дар як марказ ҷамъ кардан, якҷоя кардан.

МУТТАҲИДӢ *متحدی* муттаҳид будан; иттиҳод, якраъйию якдилӣ.

МУТТАҲИДКУНАНДА *متحدکننده* *сифати феълӣ* замони ҳозира аз муттаҳид кардан; якҷоякунанда.

МУТТАҲИДОНА *متحدانه* дар ҳолати муттаҳидӣ, ба тарзи муттаҳид, якҷоя.

МУТТАҲИДШАВӢ *متحدشوی* *исми амал* аз муттаҳид шудан; якҷоя шудан: муттаҳидшавии қувваҳо, муттаҳидшавии хочагиҳои хурд.

МУТТАҲИМ *а.* *متهم* *кит.* тӯҳматзананда, ифтироқунанда ба касе; бадгумоншаванда дар ҳаққи касе.

МУТУН *а.* *متون* *ч.* матн.

МУТӢА *а.* *متعه* таър. зангирӣ барои муддати муайян, никоҳи муваққатӣ, сиға (*дар мазҳаби аҳли ташайъуъ*).

МУФАВВАЗ *а.* *مفوض* *кит.* воғузоргардида, тафвизкунанда; супурдашуда, таслим дода.

МУФАРРАҲ *а.* *مفرح* *кит.* фараҳманд, шоду хурсанд.

МУФАРРЕҲ *مفرح* *кит.* фараҳбахш, хурсандибахш; **доруи муфарреҳ** доруи қувватдиҳандаи дилу чигар; **музикии муфарреҳ** музикии шӯху

сабуки фараҳбахш.

МУФАРРЕҲНОМА *نامه مفرح* *кит.* номаи фараҳбахш ва шодиафзо.

МУФАССАЛ *а.* *مفصل* 1. тафсилшуда, шарҳу эзоҳода; пурра ва ботафсил ифодаёфта. 2. ба таври васеъ ва ҳаматарафа, бо тафсил, муфассалан.

МУФАССАЛАН *مفصلاً* ба таври муфассал, пурра.

МУФАССАЛӢ *مفصلي* муфассал будан; дорои тафсилу ҷузъиёт будан.

МУФАТТЕҲ *а.* *مفتّح* фатҳкунанда, кушоянда, бозкунанда.

МУФАТТИШ *а.* *مفتّش* 1. он ки ҳолатҳои ҷиноятро баррасӣ ва таҳқиқ мекунад, тафтишкунанда, истинтоқкунанда. 2. маъмури корҳои тафтиш дар идораҳои тафтишотӣ, тафтишгар.

МУФАТТИШӢ *مفتّشی* вазифа ва амали муфаттиш.

МУФАССИР *а.* *مفسّر* 1. *кит.* тафсиркунанда (*беитар Қуръонро*). 2. он ки дар васоити аҳбор шарҳу тафсири воқеаҳои сиёсату муСОБИҚАҲОИ ВАРЗИШИВУ *ва г.* менависад, шореҳ.

МУФИД *а.* *مفيد* нафъовар, фоидабахш, фоиданок; **кори муфид**, **маслиҳати муфид**.

МУФИЗ *а.* *مفیز* *кит.* файзбахш; ба фаровонӣ оваранда.

МУФЛИҚ *а.* *مفلق* *кит.* ибдоъкунанда, навоар; **шоири муфлиқ** шоире, ки шеърҳои наву нағз эҷод мекунад.

МУФЛИС *а.* *مفلس* 1. камбағал, фақир, бечиз, қашшоқ; он ки як пули сиёҳ ҳам надорад. 2. он ки аз сармоя ва моли худ (*дар тиҷорат*) маҳрум шудааст, варшикаста: **муфлис шудан** (*ба ҳар ду маъно*).

МУФЛИСӢ *مفلسی* камбағалӣ, бечизӣ, фақирӣ, қашшоқӣ.

МУФЛИСКУНАНДА *مفلسکننده* амал, кор ё касе, ки ба мумсиқӣ мерасонад.

МУФЛИСШАВӢ *مفلسشوی* *исми амал* аз муфлис шудан; 1. бенавошавӣ, қашшоқшавӣ. 2.

- шикастхӯрда дар савдо, варшикаста шудан.
- МУФОРИҚ** *a.* مفارق *kit.* чудошаванда, дуршаванда аз ҳамдигар.
- МУФОРИҚАТ** *a.* مفارقت *kit.* чудой, дурӣ, чудо шудан аз ҳам, фирок.
- МУФОХИР** *a.* مفاخر *kit.* фахркунанда, ифти-хоркунанда.
- МУФОХИРАТ** *a.* مفاخرت *kit.* 1. фахр кардан, ифтихор кардан, ба худ болидан; изхори бузургӣ кардан. 2. фахр, нозиш.
- МУФОҶО(Т)** *a.* مفاجات *kit.* ногаҳонӣ; **марги муфочот** марги ногаҳонӣ, нохост мурдан.
- МУФРАД** *a.* مفرد 1. чудогона, ягона, якка, танҳо. 2. *кҳн., грам.* шумораи танҳо, муқоб. **чамъ:** шакли муфрад.
- МУФРАДОТ** *a.* مفردات 1. *ҷ.* муфрад (1). 2. *зби.* шаклҳои дар алоҳидагӣ навиштаи ҳарфҳои алифбои арабӣ; **машки муфрадот** машки хат оид ба танҳо-танҳо ва алоҳида навиштани ҳарфҳои арабӣ. 3. *адш.* маҷмӯи байтҳои, ки ҳамчун шакли шеърии якбайтӣ эҷод шудаанд.
- МУФСИД** *a.* مفسد фосидкунанда, табоҳкор, вайронкор, бадкор.
- МУФСИДӢ** مفسدى фосидӣ, табоҳкорӣ, вайронкорӣ, бадкорӣ.
- МУФТ** مفت 1. бепул, бемузд; ройгон, маҷсонӣ; **даромади муфт** даромаде, ки бе меҳнат ва осон ба даст даромадааст. 2. беҳуда, бефоида; **муфт бохтан** осон ва бе мубориза бой додан (*мас., мусобиқаи варзиширо*); **марги муфт** мурдани беҳуда, марги бекора; **муфт харидан** бо нархи ниҳоят арзон харидан чизеро.
- МУФТАЗЕҲ** مفتضح *kit.* дучори ифтизоҳгардида; расво, бадном, беобрӯ.
- МУФТАҚИР** *a.* مفترق *kit.* мӯхтоҷ, ниёзманд.
- МУФТАРИҚ** *a.* مفترق *kit.* аз ҳам чудошуда, аз ҳам чудо; чудо-чудо, пароканда.
- МУФТАҲАР** *a.* مفتخر ифтихорнок, соҳибфтихор, ба бузургӣ ва ифтихор расида.
- МУФТБАР** مفتبر он кас ки пул ё чизеро мегираду пас намедиҳанд.
- МУФТБАРӢ** مفتبرى амали муфтбар, он чизеро аз касе гирифта дигар пас нагардондан.
- МУФТБОЗ** مفتباز *guf.* муфт аз даст диҳанда, касе, ки ҳар чиро ба осонӣ аз даст медиҳад.
- МУФТИГӢ** مفتيگى *d.* мансаб ва амали муфтӣ.
- МУФТИЁТ** مفتيات мақоми болотарини идораи қорҳои дини ислом дар Тоҷикистон.
- МУФТӢ I** مفتى 1. *мансуб ба муфт,* ройгон, бепул, маҷсонӣ. 2. *маҷ.* бе дарди сар, ба осонӣ, ба роҳатӣ.
- МУФТӢ II** مفتى 1. *d.* рӯҳонии олимансаб, ки дар бораи ин ё он масъала аз рӯи шариат фатво медиҳад, фатводиҳанда; қонуншиноси шариат. 2. мансаби олии динӣ Тоҷикистон: **Муфтии мусулмонони Тоҷикистон.**
- МУФТҲОР//МУФТҲОРА** مفت خوار//مفت خواره *ниг.* муфтхӯр.
- МУФТҲОРӢ** مفت خوارى *ниг.* муфтхӯрӣ.
- МУФТХӮР** مفت خور он ки аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон зиндагӣ мекунад: **унсури муфтхӯр** гурӯҳи одамони аз ҳисоби дигарон зиндагикунанда.
- МУФТХӮРӢ** مفت خورى зиндагӣ аз ҳисоби маҳсули меҳнати дигарон.
- МУФҲИМ** *a.* مفهم *kit.* фаҳмонанда; фаҳмо: **тахқиқи муфҳим** таҳқиқе, ки масъаларо тамоман мафҳум мегардонад.
- МУФҲИШ** *a.* مفحش *kit.* фаҳшгӯянда, носазогӯянда, дашномдиҳанда.
- МУҲАДДАР** *a.* مخدر *kit.* 1. суст ва беҳис кардашуда. 2. дар парда нишонда.
- МУҲАДДАРА** *a.* مخدره *kit.* муаннаси муҳаддар: зани парданишин, мастура; духтари покдоман.
- МУҲАДДАРОТ** *a.* مخدرات *kit.*, *ҷ.* муҳаддара.
- МУҲАДДИР** *a.* مخدر суст ва беҳушкунанда; нашъаовар, кайфовар, масткунанда (*чун банг, кӯкнор, героин, кокаин*).
- МУҲАДДИРА** *a.* مخدره муаннаси муҳаддир; **мавод(д)и муҳаддира** дору ва моддаҳое, ки истеъмоли онҳо боиси беҳиссиву беҳушӣ ва мастӣ мегардад ва истеъмом-кунандагон маъмулан мӯътод шуда мемонанд.
- МУҲАЙӢИЛ** *a.* مخيل *kit.* хаёлкунанда; ба хаёли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

ли беҳуда додашаванда, одами хаёли.

МУХАЙЙИЛА *a.* *مخيله* *кит.* 1. муаннаси мухайил. 2. чои пайдо шудани хаёл ва тасаввур дар димоғ, хаёлхона, қувваи мухайил.

МУХАЙЙИР *a.* *مخير* *кит.* хайркунанда, хайротдиҳанда.

МУХАЙЯЛ *a.* *مخيل* *кит.* хаёл карда; он чи аз хаёли одам гузаштааст.

МУХАЙЯМ *a.* *مخيم* *кит.* 1. чои барпо кардани хаймаҳо, хаймагоҳ. 2. урдугоҳ, лашкаргоҳ.

МУХАЙЯР *a.* *مخير* *кит.* ихтиёрдор, сохиби-ихтиёр, мухтор: **мухайяр кардан**.

МУХАЛЛАД *a.* *مخلد* *кит.* ҳамешабокӣ, човидон; доимӣ, абадӣ.

МУХАЛЛАС I *a.* *مخلص* *кит.* холис карда, софшуда.

МУХАЛЛАС II *a.* *مخلص* *кит.* 1. халосшуда, раҳонида. 2. бароварда, гирифта.

МУХАММАР *a.* *مخمر* *кит.* хамир карда, сирешта; **мавод(д)и мухаммар** хамирмоя ва ғ., он чи барои тайёр кардани оби чав ба кор мебаранд.

МУХАММАС *a.* *مخمس* 1. *кит.* панҷгона. 2. *кит.* панҷгӯша, панҷпахлу. 3. *адш.* шеъре, ки ҳар бандаш аз панҷ мисраъ иборат буда, се мисраи аввал бо ду мисраи охир, ки аз ғазали худи шоир ё одатан аз шоири дигар гирифта мешавад, ҳамвазну ҳамқофия меояд; **мухаммас бастан (кардан)** ба ғазале мухаммас навиштан.

МУХАННАС *a.* *مخنث* *кит.* 1. хунсо, нару мода. 2. хез, номард. 3. *мач.* разил, паст, нокас.

МУХАРРИБ *a.* *مخرب* *кит.* харобкунанда, вайронкунанда.

МУХАФФАФ *a.* *مخفف* *кит.* 1. тахфифшуда, сабукшуда. 2. *зби.* калимае, ки ягон ҳарфи он бо ҳарфи сабуктар иваз карда шудааст (*чун* даҳан аз даҳон) ё ягон чузъи он ихтисор карда шудааст (*чун* шористон аз шахристон).

МУХБИР *a.* *مخبر* 1. *кит.* хабардиҳанда, огоҳкунанда. 2. корманди воситаи ахбор, ки навиштани хабару мақолаҳо шуғли ӯст, хабарнигор: **мухбири рӯзнома**.

МУХБИРӢ *مخبرى* *мансуб ба мухбир*; мухбир будан; касбу амали мухбир, хабарнигорӣ; **мухбирӣ кардан**.

МУХЛИС *a.* *مخلص* 1. ихлосманд, эътиқодманд. 2. дӯстдор, садоқатманд; **мухлиси футбол** ҳаводори бозии футбол, ки муваффақият ва нокомии дастаи дӯстдоштааш ӯро шод ё мутаассир мекунад.

МУХЛИСӢ *مخلصى* *мансуб ба мухлис*; мухлис будан; ихлосмандӣ, ҳаводорӣ.

МУХЛИСОҲА *مخلصانه* аз рӯи мухлисӣ, ихлосмандона, эътиқодмандона.

МУХОБИРА *a.* *مخابره* хабар расонидан ба ҳамдигар; хабар додан ва хабар гирифтани ду тараф; мухобира кардан хабареро ба касе расонидан (*одатан ба воситаи телеграф ё телефон*).

МУХОЗ *a.* *مخاز* дарде, ки хангоми зоидан дар занҳо пайдо мешавад, дарди зоиш, чордард.

МУХОЛИФ *a.* *مخالف* 1. муқобил, зид, *муқоб.* мувофиқ; **боди мухалиф** боде, ки ба муқобили рафти киштӣ мевазад, боди носозгор; **мухалиф будан** зидди ҳам будан. 2. душман, хасм; **мухалиф баромадан** зидди масъалаи пешниҳодшуда баромадан.

МУХОЛИФАТ//МУХОЛАФАТ *a.* *مخالفت* 1. ихтилоф, зиддият. 2. муқобилат; **мухалифат андохтан** низоъ барангехтан, ҷудой андохтан.

МУХОЛИФАТАНДОЗ *مخالفانداز* он ки байни одамон ихтилоф меандозад, низоъбарангез, низоъангез.

МУХОЛИФАТАНДОЗӢ *مخالفاندازي* *исми амал аз мухалифат андохтан*; ихтилофандозӣ, низоъангезӣ дар байни мардум.

МУХОЛИФАТКОР *مخالفتكار* он ки ба коре бо назари манфӣ даҳолат мекунад; халалрасонанда, ихтилофандозанда, мухалифатандоз.

МУХОЛИФАТКОРӢ *مخالفتكاري* *ниг.* мухалифатандозӣ.

МУХОЛИФИН *a.* *مخالفين* *ч.* мухалиф; муқобилон, зидди ҳам баромадагон.

МУХОСАМА//МУХОСИМА *a.* *مخاصمه* душманӣ бо ҳам, хусумат бо ҳам; низоъ, ҷанҷол.

МУХОСИМ *a.* *مخاصم* *кит.* бо ҳамдигар хусу-

- маткунанда, бо ҳамдигар душманӣ варзанда; хасм, душман.
- МУҲОТАБ** *a.* مخاطب **1.** он ки ё он чи суҳан ба вай нигаронида шудааст; он ки ба вай нидо ва хитоб карда шудааст, хитобшаванда. **2.** *грам.* калима ё иборае, ки гуянда ба воситаи он муқоҷат мекунад.
- МУҲОТИБ** *a.* مخاطب *кит.* хитобкунанда, ба касе рӯ оварда, суҳанкунанда.
- МУҲОТИРА//МУҲОТАРА** *a.* مخاطره *кит.* худро ба хатар андохтан, кори хатарнок кардан; хатар, хавф.
- МУҲТАЛ(Л)** *a.* مختل **1.** *кит.* халалдоршуда, дархаму парешон. **2.** вайроншуда, табоҳгардида (*оид ба кор*).
- МУҲТАЛИТ** *a.* مختلط *кит.* **1.** омезишбанда, ихтилоткунанда, омехташаванда; **ширкати мухталит** ширкати омехта; **мухталит шудан** омезиш пайдо кардан, омехтан. **2.** *маҷ.* муошираткунанда; хушмуошират; зудунсгиранда.
- МУҲТАЛИФ** مختلف **1.** гуногун, ҳархела. **2.** ихтилофдошта, хилофи ҳамдигар: **фикрҳои мухталиф.**
- МУҲТАЛИФЗАБОН** مختلف زبان гуногунзабон.
- МУҲТАЛИФӢ** مختلفى **1.** гуногунӣ, ҳархелагӣ. **2.** ихтилоф доштан, хилофи ҳамдигар будан: **мухталифии ақидаҳо.**
- МУҲТАРАӢ** *a.* مخترع *кит.* ихтироъшуда, ба вучуд омада, офарида.
- МУҲТАРЕӢ** *a.* مخترع *кит.* ихтироъкунанда, ба вучуд оваранда, созанда, офаринанда; ихтироъкор.
- МУҲТАС(С)** *a.* مختص *кит.* махсус, хос; он чи хоси касе ё чизе бошад.
- МУҲТАСАР** *a.* مختصر **1.** ихтисоршуда, кӯтоҳшуда, кӯтоҳ, мӯҷаз: тарҷумаи **ҳоли мухтасар**, **ҷавоби мухтасар**, **маълумоти мухтасар**. **2.** *кит.* хурд, майда. **3.** *маҷ.* ночиз, ноаҳамият: **тӯҳфаи мухтасар**. **4.** мухтасаран; хулоса; кӯтоҳ карда гӯем.
- МУҲТАСАРАН** *a.* مختصراً ба тарзи мухтасар, дар шакли кӯтоҳ.
- МУҲТАФӢ** *a.* مختفى *кит.* махфӣ, пинҳон, пӯшида, нуҳуфта: **мухтафӣ шудан** пинҳон шудан, руст шудан; **◇ ҳои мухтафӣ** дар хати арабии тоҷикӣ: ҳарфи ҳои ҳаввази охири калимаҳо, ки **а ё е** хонда мешавад.
- МУҲТӢ** *a.* مخطى *кит.* он ки бо нияти нек ба коре даст зада, саҳван хато мекунад; хатокунанда.
- МУҲТОР** *a.* مختار **1.** соҳибхитёр, ихтиёрдор. **2.** ихтиёркарда, баргузида, писандида; **вакили мухтор** *ниг.* **вакил**; **мухтор шудан** соҳибхитёр шудан; мустақил гардидан.
- МУҲТОРИЯТ** *a.* مختاريت соҳибхитёрӣ дар идораи мамлакат, соҳибистиклолӣ, истиқлолият.
- МУҲАББАТ** *a.* محبت **1.** дӯстдорӣ, ишқ; **изҳори муҳаббат кардан** ошиқиву дӯстдории худро маълум намудан. **2.** меҳр; майл, ихлос.
- МУҲАББАТНОК** محبت ناک пурмеҳр, меҳрубон.
- МУҲАББАТОМЕЗ** محبت آميز мурмеҳр, меҳрубонона.
- МУҲАББАТПАРВАР** محبت پرور дӯстдоранда, бо рағбат дӯстдоранда.
- МУҲАВВАЛ** *a.* محول *кит.* **1.** тағйирдода; дигаргуншуда, тағйири ҳолнамуда. **2.** тахвилшуда, ҳаволашуда; ба зиммаи касе гузошта.
- МУҲАВВАТА** *a.* محوطه *кит.* ҷое, ки атрофи он бо деворе ихота шудааст, ҳаёт, хота.
- МУҲАВВИС** *a.* مهوس *кит.* соҳибҳавас, орзу ва ҳавасдошта ба чизе, ҳавасманд.
- МУҲАДДАБ** *a.* محدب *кит.* барҷастаи гунбадшакл, баромада.
- МУҲАДДИС** *a.* محدث *кит.* **1.** қиссагӯ, достонгӯ, қиссахон. **2.** *д.* донандаи ҳадису ривоятҳо, ҳадисдон.
- МУҲАЙӢ** *a.* مهيا тайёр, омода, ҳозир: **муҳайӢ будан** тайёр ва мавҷуд будан; **муҳайӢ кардан** омода сохтан, тайёр кардан, ҳозир намудан; **муҳайӢ шудан** омода гардидан, тайёр шудан.
- МУҲАҚҚАР** *a.* محقر *кит.* **1.** ҳақир, ночиз, камарзиш. **2.** хурд, майда; кӯтоҳ. **3.** ҳар чизи андак, микдори каме аз чизе.
- МУҲАҚҚИҚ** *a.* محقق *кит.* **1.** таҳқиқгар, пажӯҳишгар, таҳқиқкунанда, тадқиқкунанда, аҳли таҳқиқ, мудаққиқ. **2.** дар тасаввуф шаҳси ба ҳақиқати ашӢ пайбурда, ориф.

МУҲАҚҚИҚОНА محققانه ба тарзи муҳаққикон, ба мисли муҳаққикон.

МУҲАЛЛО *a.* محلى *kit.* ораста, зебу зинатёфта.

МУҲАММАДИ محمدى *kit.* мансуб ба Мухаммади пайгамбар(с); дини Мухаммадӣ дини ислом; ◇ гули муҳаммадӣ як чинси садбарги сурх, ки гулобро асосан аз он тайёр мекунанд.

МУҲАНДАМ *a.* مهندم *kit.* хушандому зебо, аз ҳар чихат хубу базеб сохташуда; **санги муҳандам** санги ҳама паҳлуҳояш нағз тарошида ва суфта.

МУҲАНДИС *a.* مهندس 1. олими илми ҳандаса, ҳандасадон. 2. мутахассиси ягон соҳаи техника, ки дорои таҳсилоти олист.

МУҲАНДИСӢ مهندسى *мансуб ба муҳандис; тахассус ва шуғли муҳандис.*

МУҲАННАД *a.* مهّند *kit.* аз пӯлоди ҳиндӣ сохташуда: **ханчари муҳаннад.**

МУҲАННО *a.* مهّنا *kit.* гуворо, лазиз, хушмаза.

МУҲАРРАМ 1. محرم *kit.* ҳаром кардашуда, ҳаром шумурда; манъшуда. 2. номи моҳи аввал аз соли камарии ҳиҷрӣ (*сабаби ин моҳро чунин номидани арабҳо он аст, ки дар ин моҳ ҷанг кардан мамнӯъ будааст*).

МУҲАРРИК *a.* محرك 1. ба ҳаракат оваранда; ҳаракатдиханда. 2. *тех.* мошине, ки ягон энергияро ба кори механикӣ, яъне ҳаракатдарорӣ *ва ғ.* табдил медиҳад: **муҳаррики автомобил, муҳаррики дарунсӯз, муҳаррики барқӣ, муҳаррики реактивӣ.**

МУҲАРРИҚ *a.* محرق *kit.* 1. сӯзонанда; сӯзанда; **таби муҳарриқ** таби сӯзон. 2. *мач.* ташнагиовар; **доруи муҳарриқ** марҳаме, ки пас аз молидан ба пӯсти бадан саҳт сӯзиш мекунад.

МУҲАРРИР *a.* محرر 1. *кҳн.* нависанда, муаллиф: **муҳаррири ин авроқ, муҳаррири сутур.** 2. он ки навиштаҳои каси дигарро пеш аз чоп месанҷад ва лозим шавад, ислоҳ медарорад: **муҳаррири адабӣ, муҳаррири китоб.** 3. роҳбари нашрия, ки муайян кардани мундариҷаи он дар салоҳияти ӯст: **муҳаррири рӯзнома; муҳаррири техникӣ** ходими идораи рӯзномаю мачалла ё нашриёт, ки масъули

назорат ва ҳалли масъалаҳои техникӣ нашрия (*аз қабилӣ тарзи чоп, саҳифабандӣ*) мебошад.

МУҲАРРИРӢ محررى *вазифа ва фаъолияти муҳаррир; муҳаррир будан: муҳаррирӣ кардан.*

МУҲАРРО *a.* مهرا *пухта нармшуда, ҳил-ҳил пухта.*

МУҲАССАЛ *a.* محصل *kit.* ҳосилшуда, ба даст даровардашуда: **аломати (бемории) норасоии масунияти бадан (СПИД).**

МУҲАССАН محسن *kit.* 1. хушсохт; зинатдода. 2. таҳсиншуда, мавриди таҳсин қароргирифта.

МУҲАССИЛ *a.* محصل *кҳн.* 1. ҳосилкунанда, ба даст оваранда; хонанда, донишҷӯ, таҳсилкунанда. 2. *таър.* омили хироч, маъмури чамъоварандаи хироч.

МУҲАССИЛОНА محصلانه *таър.* андозе буд дар Осиёи Миёна, ки муҳассил ба фоидаи худ аз деҳқонон меситонд.

МУҲАШШО *a.* محشّا//محشى *kit.* ҳошияи навишташуда, ҳошиядор (*оид ба китоб*); ба воқитаи ҳошия шарҳёфта.

МУҲИБ *a.* مهيب *kit.* боҳайбат, ҳавлангез.

МУҲИБ(Б) *a.* محب 1. ҳабиб, дӯстдор. 2. дӯсти меҳрубон, ёри меҳрубон.

МУҲИББОНА محبانه аз рӯи дӯстӣ, меҳрубонона.

МУҲИҚ(Қ) *a.* محق *kit.* 1. ҳақдор, ҳаққонӣ. 2. ростгӯй, ҳақиқатгӯй. 3. рост, ҳақ.

МУҲИЛ I *a.* محيل *kit.* ҳилагар, фиребгар, маккор.

МУҲИЛ II *a.* مهيل *kit.* (чоӣ) ҳавлангез, (макони) хавфнок.

МУҲӢИ *a.* موحى *kit.* эҳёкунанда, зиндакунанда.

МУҲИМ *a.* مهم 1. *kit.* кори аҳамиятнок, амри қобили таваҷҷӯх; аҳамиятнок; пураҳамият: **вазифаи муҳим; кори муҳим.** 2. лозим, зарур, воҷиб; **муҳимми касеро баровардан** эҳтиёҷи касеро ба ҷо овардан; мушкили касеро осон кардан. 3. асосӣ, бисёр, аксар; **қисми**

- муҳимми..** аксари..., бештари..., қисмати асо-
сии...; **муҳиммаш ин, ки...** асосаш ин, ки...
- МУҲИММОТ** *a.* مهمات 1. *ҷ.* муҳим. 2. чизҳои зарур, чизҳои даркорӣ: **муҳиммоти сафар.** 3. маҷмӯи таъминоти ҷангӣ аз қабилӣ тиру туфанг ва дигар таҷхизоти зарурӣ, лавозимоти ҷангӣ.
- МУҲИТ** *a.* محيط 1. ихотақунанда, дарбаргиранда, фарогиранда. 2. атроф, гирду пеш. 3. шароит; **муҳити зист** табиат ва шароите, ки одам дар он зиндагӣ мекунад; 4. *kit.* укёнус; баҳри бузург; **баҳри муҳит** укёнус.
- МУҲИТШИНОСӢ** محيطشناسي *нав.* илмест, ки таъсири мутақобили наботот, ҳайвонот, одам ва муҳити зистро меомӯзад ва таҳқиқ мекунад, экология.
- МУҲОБОТ** *a.* محابات 1. *kit.* муомилаи нағз, муомилаи эҳтиромона. 2. *kit.* тарс, бим, бок. 3. аз ҳад зиёд нишон додан, муболиға; **муҳобот қардан** муболиға қардан; воҳима қарда гап задан.
- МУҲОВАРА** *a.* محاوره 1. гуфтугӯ, сӯҳбат, гуфтугузор. 2. воситаи таълимӣ барои омӯхтани забони хоричӣ, ки одатан аз намунаи сӯҳбатҳо дар мавзӯҳои гуногун иборат мебошад: **муҳовараи англисӣ ба тоҷикӣ.**
- МУҲОЗӢ** *a.* محاذي *kit.* дар рӯбарӯи якдигар будани ду чиз; рӯбарӯ, муқобил.
- МУҲОКИМА** *a.* محاکمه 1. *ниг.* мурофия. 2. фикрронӣ ва баҳсу гуфтушунид оид ба масъалае (*барои ҳукм ё хулосабарорӣ*); фикрронӣ, мулоҳиза, фикру андеша; **муҳокима қардан** мавриди муҳокима қарор додан; **муҳокима шудан** мавриди муҳокима қарор гирифтани.
- МУҲОКИМАРОНӢ** محاکمه راني муҳокима қардан; изхори фикру андеша.
- МУҲОКИМАШУДА** محاکمه شده *сифати феълии замони гузашта аз муҳокима шудан*; мавриди муҳокима ва баҳсу музокира қароргирифта: **масъалаи муҳокимашуда.**
- МУҲОҚ** *a.* محاق *kit.* се шаби охири моҳи қамарӣ, ки моҳ дида намешавад; **дар муҳоқ афтодани моҳ** нопадид шудани маҳтоб дар охири моҳ.
- МУҲОЛАНДЕШ** محال انديش *kit.* орзуманнди мақсади ношуданӣ, хомтамаъ.
- МУҲОРИБ** *a.* محارب *kit.* муҳориба-қунанда, ҳарбқунанда, ҷанговар, разманда.
- МУҲОРИБА** *a.* محاربه бо ҳамдигар ҷангидан; разму пайкор дар майдони ҷанг; ҷанг, набард, ҳарбу зарб.
- МУҲОСИБ** *a.* محاسب ҳисобқунанда, ҳисобдор; қорманди шӯъбаи ҳисобдорӣ.
- МУҲОСИБА** *a.* محاسبه ҳисобгирӣ, ҳисобдорӣ, ҳисобӣ қардан бо касе.
- МУҲОСИБОТ** *a.* محاسبات *ҷ.* муҳосиба; **шӯъбаи муҳосибот** шӯъбаи ҳисобдорӣ (*дар идораву корхонаҳо...*).
- МУҲОСИРА** *a.* محاصره ихота, печонда гирифтани гирди чизе; **ба муҳосира** гирифтани ба ихота гирифтани, **муҳосира қардан**, ихота қардан; **ба муҳосира андохтани** давродаври қалъае (шаҳр ё лашкаре)-ро печонда гирифтани; **ба муҳосира афтодани** аз ҳар сӯ печонда гирифта шудани; **ба (дар) муҳосира мондани** дар ихота мондани.
- МУҲОТ** *a.* محاط *kit.* ихоташуда.
- МУҲОФИЗ** *a.* محافظ ҳифзқунанда, мудофияқунанда, ниғаҳбон; посбони шахсӣ.
- МУҲОФИЗА** *a.* محافظه *ниг.* муҳофизат.
- МУҲОФИЗАКОР** محافظه کار *с.* кӯҳнапараст.
- МУҲОФИЗАКОРӢ** محافظه کاری кӯҳнапарастӣ.
- МУҲОФИЗАТ** *a.* محافظت ҳифозат, ниғаҳбонӣ, мудофия: **муҳофизати ватан**, **муҳофизати ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ**; **муҳофизат қардан (намудан)** ниғаҳбонӣ қардан; ҳимоя қардан.
- МУҲОФИЗАТГАР** محافظتگر *нав., варз.* узви дастаи бозингарони футбол ё хоккей, ки дар муҳофизат бозӣ мекунад.
- МУҲОФИЗАТҚУНАНДА** محافظت کننده *сифати феълии замони гузашта аз муҳофизат қардан*; муҳофиз, ҳифзқунанда, ниғаҳбон; **муҳофизатқунандагони сарҳад.**
- МУҲОФИЗАТЧӢ** محافظتچي *гуфт.* муҳофизатқунанда.
- МУҲОҶИР** *a.* مهاجر 1. шахси аз ҷои муқимиаш ба ҷои дигар кӯчида (*бо оилааш ва дар гурӯҳи*

оилаҳои дигар): мухочир шудан аз ҷои муқимӣ ба дигар ҷо кӯчидан. 2. он ки аз мамлақати худ ба мамлақати дигар кӯчида рафта дар он сокин шудааст, хичраткарда.

МУҲОЧИРАТ *a.* مهاجرت барои истиқомати доимӣ аз ватани худ ба ягон мамлақат кӯчида рафтан, хичрат кардан (*аз мамлақати худ ба мамлақати дигар*).

МУҲОЧИРӢ مهاجرى *ниг.* мухочират; ҳуқуқҳои мухочирӣ ҳуқуқҳои марбут ба мухочирон.

МУЧАЛ موچل *гуфт.* солшуморӣ аз рӯи силсилаи дувоздаҳгона бо номи ҳайвонот, муқ. мӯлҷар.

МУЧӢ مچى *гуфт.* бӯса; муҷӣ кардан бӯсидан.

МУЧААД *a.* معجد *кит.* мӯи чингила, марғула.

МУЧАВВАЗ *a.* مجوّز *кит.* ҷоиз доништа, раводошта; ҷоиз, раво.

МУЧАВВАФ *a.* مجوّف *кит.* миёнтиҳӣ, дарунхолоӣ, ковок (*мисли най*).

МУЧАДДАД *a.* مجدّد таҷдидшуда, нав шуда; навпайдо; нав, тоза.

МУЧАДДАДАН *a.* مجدّدًا аз сари нав, аз нав, дубора.

МУЧАДДАР *a.* مجدّر *кит.* 1. мубталои бемории обила, обилабароварда. 2. ҷутур, обиларӯй.

МУЧАДДИД *a.* مجدّد *кит.* 1. навкунанда, тозақунанда. 2. аз нав барқарорқунанда, аз нав созанда.

МУЧАЗ *a.* موجز кӯтоҳкарда, мухтасар.

МУЧАЗБАӢН موجزبيان кӯтоҳбаён, кӯтоҳсухан.

МУЧАЗБАӢНӢ موجزبيانى кӯтоҳбаёнӣ, мухтасаран изҳори ақида карда тавонистан.

МУЧАЗЗИБ *a.* مجذّب *кит.* ҷазбқунанда, ба худ кашанда.

МУЧАЗЗО *a.* مجزّاً *кит.* ба ҷузъҳо ҷудошуда; таҷзияшуда; аз ҳам ҷудошуда.

МУЧАЛЛАД *a.* مجلد 1. чилдшуда, муқовашуда. 2. китоби чилдшуда, чилд.

МУЧАЛЛО *a.* مجلى//مجلا чилодода, сайқал дода; дурахшон, тобон.

МУЧАРРАБ *a.* مجرّب аз таҷриба гузашта,

санчида, озмуда: **доруи муҷарраб**.

МУЧАРРАД *a.* مجرّد 1. јака, танҳо. 2. марди безан. 3. ғайримоддӣ (*ҳамчун ақл, ҳуш, нафс ва ғ.*); абстракт: **мафҳуми муҷаррад**; ба муҷарради... ба маҳзи... баробари...; **ба муҷарради дидан** дидан ҳамона.

МУЧАРРАДӢ مجردى танҳой; безанӣ.

МУЧАРРАДОҲА مجردانه дар ҳолати муҷаррадӣ; ба танҳой: **зиндагонии муҷаррадона**, **ҳаёти муҷаррадона**, **муҷаррадона умр гузаронидан** (**умр ба сар бурдан**).

МУЧАССАМ مجسم 1. ба сурати ҷисм даромада, намогирифта, шакл пайдокарда, ба сурате таҷассумёфта. 2. *кит.* мусаввар, тасвирушуда: **хусни муҷассам** а) хусни ба шакли ҷисм даромада б) духтари зебо; **муҷассам гардидан** (**шудан**) шакл пайдо кардан; таҷассум ёфтан; **муҷассам кардан** ба сурати ҷисм даровардан (*мас., чизе ё касеро дар тасвир*), таҷассум кардан.

МУЧАССАМА *a.* مجسمه 1. чизи дар як шакл таҷассумшуда; тимсол, рамз. 2. ҳайкал, пайкара; кураи муҷассама кураи ҷуғрофӣ; глобус.

МУЧАССАМАСОЗ مجسمه ساز ҳайкалсоз, ҳайкалтарош, пайкарасоз.

МУЧАССАМАСОЗӢ مجسمه سازى ҳайкалтарошӣ, пайкарасозӣ, ҳайкалсозӣ.

МУЧАССАС *a.* مجصص *кит.* гачгирифта, гачандуда; гачқоришуда.

МУЧАХҲАЗ *a.* مجهز таҷҳизонида, таҷҳизшуда, ҷихозонида; бо ҷихоз (*асбобу анҷом, афзору олат ва ғ.*) таъминшуда.

МУЧИБ *a.* مجيب *кит.* ҷавобдиҳанда, посухгӯянда, ҷавобгӯ, посухгӯ.

МУЧИД(ДОҲА) موجدانه *кит.* ҷаҳдқунон, саъйқунон.

МУЧМАЛ I *a.* مجمل *кит.* 1. иҷмол шуда, мухтасар, кӯтоҳ. 2. сухане, ки маънои он ба шарҳу эзоҳ эҳтиёҷ дорад; сухани хулосашуда. 3. ба таври иҷмол, иҷмолан, мухтасаран, *муқоб.* **муфассалан**.

МУЧМАЛ II *a.* مجمل *гуфт.* номафҳум, номауайян, носаҳех, бесару нӯг; **ҷавоби муҷмал**

- чавоби носаҳеҳ; **гапро мучмал кардан** гапро номафҳум кардан.
- МУЧМАЛӢ** *مجملى* *гүфт.* номафҳумӣ, бесарунӯғӣ, носаҳеҳӣ.
- МУҶОБ** *а. مجاب* *kit.* он ки ба ӯ посух додаанд, чавобшунда.
- МУҶОВИР** *а. مجاور* 1. ҳамсоя, ҳамчавор, наздик, қариб. 2. *д.* муқим ва бошандаи назди ибодатгоҳ ва дигар ҷойҳои муқаддас.
- МУҶОДИЛ** *а. مجادل* *kit.* баҳсу ҷидолкунанда; ситезаву кашмакаш-кунанда.
- МУҶОДИЛА** *а. مجادله* 1. баҳс ва ҷидол бо касе; мубоҳиса дар масъалае ба тавре ки ҳар кас меҳодад фикри худро гузаронад. 2. *kit.* низоъ, кашмакаш, ҷанг.
- МУҶОЗИБА** *а. مجاذبه* *kit.* ҷазба доштан бо якдигар; кашмакаш, низоъ.
- МУҶОЗОТ** *а. مجازات* 1. *kit.* ҷазодиҳӣ; сазои амали бад; подоши некӣ ё бадӣ. 2. *с.* чораву тадбирҳое, ки нисбат ба мамлақати муоҳидаи байналхалқиро вайрон карда чун ҷазо амалӣ карда мешавад.
- МУҶОМИАТ** *а. مجامعت* *kit.* 1. дар як ҷо ҷамъ омадан, фароҳамоии ду ҷиз бо ҳам. 2. ҳамбистарии зану мард.
- МУҶОҲИД** *а. مجاهد* 1. ҷидду ҷаҳдкунанда, кӯшанда; ҷанганда, мубориз. 2. *д.* ҷиходкунанда (*дар роҳи Худо*).
- МУҶОҲИДА** *а. مجاهده* 1. *kit.* ҷидду ҷаҳд, кӯшиш, саъй. 2. ҷанг дар роҳи дин, ҷиход.
- МУҶРИМ** *а. مجرم* гунаҳкор.
- МУҶРӢ** *а. مجرى* *kit.* иҷроқунанда, анҷомдиҳанда; ба марҳилаи иҷро дароварда.
- МУҶРО** *а. مجرا* *kit.* чоришуда; иҷрошуда, амалишуда.
- МУҶТАБО** *а. مجتبا* *kit.* баргузида, интихобшуда.
- МУҶТАМАЪ** *а. مجتمع* 1. *kit.* ҷамъшуда, фароҳамоада. 2. *нав.* муассиса ё иттиҳодияе, ки якҷанд қисмҳоро дар худ муттаҳид кардааст ё якбора якҷанд вазифаро иҷро мекунад.
- МУҶТАС** *а. مجتث* 1. *kit.* аз бех барканд, аз бех қатъшуда. 2. *адш.* яке аз баҳрҳои фаръии
- вазни арӯз.
- МУҶТАҲИД** *а. مجتهد* *kit.* 1. кӯшанда, ҷидду ҷаҳдкунанда. 2. *д.* рӯҳонии баландмартаба – фақеҳи шиён; олиме, ки дар илмҳои динӣ ба дараҷаи иҷтиҳод расидааст.
- МУШ** *موش* *зоол.* ҷонвари хурдҷуссаи ширхӯр аз катори хояндаҳо; **девор муш дорад муш гӯш** (*зарб.*); $\diamond$ **муши мурда** одами бадқирдори дар зоҳир худро оромӣ бечора нишондиҳанда; **соли муш** соли якум аз силсилаи дувоздаҳгонаи солшумории мучал.
- МУШАББАК** *а. مشبك* 1. шабакадор (*монанди тиреза*), панҷарашакл. 2. сӯроҳ-сӯроҳ (*мас., тӯр, галбер*).
- МУШАББАҲ** *а. مشابه* *kit.* ташбеҳ шуда, монанд карда; монандшуда, моно.
- МУШАББАЪ** *а. مشيع* 1. *kit.* пуршуда; пурра, комил. 2. муфассал.
- МУШАВВАШ** *а. مشوش* ба ташвиш афта; пурташвиш, ошуфта, парешон; **хотири мушавваш** хотири парешон; **мушавваш шудан** (**гардидан**) парешон гаштан; **мушавваш кардан** ба ташвиш андохтан; ошуфтаву парешон кардан.
- МУШАВВАШӢ** *مشوشى* пурташвишӣ, ошуфтагӣ, парешонӣ.
- МУШАВВАШОНА** *مشوشانه* музтарибона, ошуфта, парешонхотирона.
- МУШАВВАШҲАӢЛ** *مشوش خيال* *ниг.* мушаввашхотир.
- МУШАВВАШХОТИР** *مشوش خاطر* парешонхотир, ошуфтахотир; бо хотири парешон.
- МУШАВВАШХОТИРӢ** *مشوش خاطرى* парешонхотирӣ, мушаввашӣ.
- МУШАДДАД** *а. مشدد* 1. *kit.* шадидшуда, шиддатёфта. 2. *грам.* ҳарфи ташдиддор (*мас., арра*).
- МУШАК I** *موشك* *тасғири муш*; муши хурд, мушча; **мушаки кӯр** *ниг.* кӯрмуш.
- МУШАК II** *موشك* 1. як ҷизи дарунаш аз борут ё ҷизҳои тарканда пуркардашуда, ки бо оташ додан шӯълаҳои гуногунранг бароварда ба ҳаво мепарад, тарф: **мушак парондан**. 2. тири аз борут пуркардашуда, ки барои равшан

кардани самти муайян ё барои ба масофаи дур расондани хабаре паронда мешавад, ракета. 3. ҳ. тири реактиви тӯпи ҷангӣ. 4. *кайҳ*. дастгоҳи парвозкунандаи кайҳонӣ (*бо муҳарриқи реактивӣ*): **мушаки кайҳонӣ**. 5. *итт*. қисми насбшавандаи компютер, ки дар монитор ишоратгарро ифода мекунад.

МУШАК III *موشک* *анат.* гӯшти пайдори беустухон, ки дар дасту по ва дигар аъзои бадани одамӣ ва ҳайвонот ҳаст ва қобилияти сусту кашидашавӣ дорад: **мушаки рах-рах**, **мушаки суфта**.

МУШАКАНДОЗ *موشک انداز* олати туфангмонанд, ки мушак бо он паронда мешавад.

МУШАКБЕЗӢ *موشک بزی* мушакафшонӣ, муаттар, хушбӯй.

МУШАКБОЗ *موشک باز* он ки мушак (II. 1) месозад ва мепаронад.

МУШАКБОЗӢ *موشک بازی* 1. мушакпаронӣ, тарфбозӣ, оташбозӣ (*дар ҷаинҳо*). 2. касб ва кори мушакбоз.

МУШАКБОРОН *موشک باران* ҳамла бо мушак, ҳучуме, ки бо андохтани мушакҳои зиёд амалӣ мешавад.

МУШАКПАРОНӢ *موشک پرانی* *исми амал аз мушак парондан*; мушакбозӣ, оташбозӣ, тарфбозӣ.

МУШАНГ *موشنگ* *ниг.* мушунг.

МУШАРРАФ *ا. مشرف* ба шарафи чизе расида, сарафрозшуда, ноилгашта; **мушарраф шудан** сазовор гаштан.

МУШАХТА *مشخته* як навъ халвои варақин.

МУШАХХАС *ا. مشخص* 1. ташхис шуда, муайяншуда, муайян; ба таври мушаххас ба таври муайян ва аниқ. 2. фарқкарда; **мушаххас кардан** дақиқан муайян кардан; як-як нишон додан.

МУШАХХАСОТ *ا. مشخصات* 1. ҷ. **мушаххас**. 2. ҷиҳатҳои фарқкунандаи чизе; ҷигунагӣ ва кайфияти чизе.

МУШАЧЧАР *ا. مشجر* *кит.* 1. он чи ба шакли шаҷар (дарахт) аст. 2. дарахтдор, дарахтшинонда: **хиёбони мушаччар**. 3. навъе аз матои абрешимӣ, ки нақшҳои шакли баргу

шоҳаҳои дарахтро дорад.

МУШАЪБИД *ا. مشعبد* *кит.* 1. шӯъбадабоз, найрангбоз. 2. ҳилагар, хуққабоз.

МУШАЪБИДӢ *ا. مشعبدی* шӯъбадабозӣ кардан; найрангбозӣ; корнамоӣ дар найрангбозӣ.

МУШАЪШАЪ *ا. مشعشع* *кит.* шаъшаанок, шуъафкананда; тобон, дурахшон: **чеҳраи мушаъшаъ**.

МУШБУРУТ *موش بروت* дорои мӯйлаби тунуки сих-сих: **марди мушбурут**.

МУШГИР *موشگیر* *кит.* зағани саҳроӣ, галевоҷ (*парандаи зогҷамонанд*).

МУШГИРАК *موشگیرک* дом барои дошта гирифтани муш, мушқапак.

МУШДАНДОН *موش دندان* он ки дандонҳои шабеҳи дандонҳои муш аст, дандонҳои хурду реза, резадандон.

МУШЗАДА *موش زده* он чи муш онро хоида сӯроҳ кардааст.

МУШИР *ا. مشير* *кит.* 1. ишоракунанда, нишондиҳанда. 2. машваратдиҳанда, мушовир, маслиҳатдиҳанда.

МУШЛАК//МУШКЛАК *مشکلک//مشکلک* *кит.* навъе аз гиёҳи дарозу навдағавсе, ки дар лаби об ва ҷойҳои ботлоқӣ мерӯяд ва дорои бӯи хоше мебошад.

МУШК *مشک* 1. моддаи сиёҳранги бисёр хушбӯй, ки аз ҳайвон ва растанӣ ҳосил мешавад ва дар атрсозӣ ва тиб истифода мебаранд; **бӯи мушк пинҳон намонанд**. (*мақол.*); **мушки ноб** мушки холис ва соф; **мушки суда** а) мушки кӯфта; б) *мач*. зулфи сиёҳи парешони маҳбуба; ◊ **қимати мушк шикастан** ниҳоят муаттар будан.

МУШКАК *مشکک* *бот.* гиёҳест дорои соқаи зеризаминии хушбӯй, мушки заминӣ.

МУШКАФШОНӢ *مشک افشانی* афшондан ва паҳн кардани мушк, рад кардани ҳавои муаттари хушбӯй.

МУШКБЕД *مشک بید* *бот.* навъе аз бед, ки гули хушбӯй дорад.

МУШКБЕЗ *مشک بیز* атрфишон, хушбӯй.

МУШКБЕЗӢ *مشک بیزی* мушкафшонӣ, муаттар,

- хушбӯй.
- МУШКБОР** مشکبار мушкрез, хушбӯибахш, атрфишон; **насами мушкбор** боди форами муаттар.
- МУШКБӮ(Ӣ)** مشکبو//مشکبوى мушк дошта, хушбӯй, муаттар.
- МУШКДОНА** مشکدانه мус. яке аз оҳангҳои сегонаи Борбад, ки мутриби машҳури дарбори Хусрави Парвиз буд.
- МУШКДУМ** مشکدم кит., зоол. номи як навъ парандаи сиёҳдуми хушовоз; дорои думи сиёҳранг (асп).
- МУШКИЛ** a. مشکل 1. душвор, вазнин, саҳт: **мушкил будан, мушкил шудан (гардидан)**. 2. душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ; кори саҳт ва душвор; масъалаи душвори ҳалнашуда.
- МУШКИЛБАӢН** مشکلبيان он ки тарзи баӢнаш печ дар печ ва душворфаҳм аст: **нависандаи мушкилбаӢн**.
- МУШКИЛБАӢНИ** مشکلبياني мушкилбаӢн будан; тарзи баӢни душворфаҳм доштан: **мушкилбаӢнии Бедил**.
- МУШКИЛГУЗАР** مشکلگذر гузаштанаш душвор, душворгузар: **пайраҳа (роҳ)-и мушкилгузар**.
- МУШКИЛИФШО** مشکل افشا мушкилкушо, ҳалқунандаи корҳои душвор, кушояндаи масъалаҳои мураккаб.
- МУШКИЛӢ** مشکلي душворӣ, саҳтӣ, вазнинӣ.
- МУШКИЛКУШО** مشکلکشا 1. осонқунандаи корҳои душвор; мусоидатқунанда дар ҳалли масъалаҳо. 2. д. хур. маросими хурди занон, ки дар он барои рафъи мушкилиҳо дар сари дастархон шамъ даргиронда, дуо хонда мешавад.
- МУШКИЛОТ** مشکلات 1. ҷ. **мушкил** 2. 2. мус. номи шӯъбаҳои созии мақомҳои таркибии «Шашмақом».
- МУШКИЛПИСАНД** مشکلپسند он ки ҳар чиз ба вай маъқул шудан намегирад; серталаб, нозуктабъ, инчиқ.
- МУШКИЛПИСАНДӢ** مشکلپسندی мушкилписанд будан; серталабӣ, нозуктабъӣ.
- МУШКИЛТАРБИЯ** مشکل تربيه он ки ба осонӣ тарбия намешавад; душвортарбия: **бачаҳои мушкилтарбия**.
- МУШКИЛТАРОШӢ** مشکل تراشي эҷод кардани монеаву мушкилӣ барои касе, чизе ё коре.
- МУШКИЛФАҲМ** مشکل فهم он чи фаҳмидани маънояш душвор аст, душворфаҳм.
- МУШКИН** 1. مشکين 1. он чи бӯи мушк медиҳад; хушбӯй: **собуни мушкин**. 2. сиёҳ; сиёҳи хушбӯй: **зулфи мушкин**.
- МУШКИНБӮӢ** مشکينبوى бӯи мушк дошта; хушбӯй, хушнақҳат.
- МУШКИНКАМАНД** مشکين كمند кит. дорои мӯи сиёҳи хушбӯй (*сифати маъшуқа*).
- МУШКИНКУЛОЛА** مشکين كلاله кит. дорои кулолаи (кокули) сиёҳи хушбӯи печида (*сифати маъшуқа*).
- МУШКИНМӮӢ** مشکين موى сиёҳмӯӣ, дорои мӯи сиёҳи хушбӯй.
- МУШКИНРАҚАМ** مشکين رقم кит. хушнавис (*сифати қалам*).
- МУШКИНХОЛ** مشکين خال кит. холи сиёҳ (*сифати маъшуқа*).
- МУШКИНШАМОӢЛ** مشکين شمائل кит. мушксифат, хушбӯибахш.
- МУШКИСТОН** مشکستان кит. киноя аз **торикӣ** ва сиёҳӣ.
- МУШКӢ** مشکي ниг. **мушкин**.
- МУШКЛАК** مشکلك ниг. **мушлак**.
- МУШКМОЛӢ** مشک مالي кит. мус. оҳанги бисту чорум аз оҳангҳои сигонаи Борбад.
- МУШКМОНАНД** مشک مانند 1. монанд ба мушк. 2. сиёҳи хушбӯй.
- МУШКМӮӢ** مشک موى дорои мӯи сиёҳи хушбӯй; сиёҳмӯӣ.
- МУШКНАҚҲАТ** مشک نكته кит., ниг. **мушкбӯӣ**.
- МУШКРАНГ** مشک رنگ сиёҳранг, сиёҳ.
- МУШКРЕЗ** مشکريز ниг. **мушкбор**.
- МУШКСО(Ӣ)** مشکساي(ى) мушкмолида, мушкпошида; бӯи мушкдиҳанда, хушбӯй.
- МУШКУШАК** موش كشك :**доруи мушқушак**; ниг.

маргимуш.

МУШКӮ(Ӣ) (مشکوی) *kit.* 1. бутхона; 2. ҳарамсаро; кӯшк, қаср.

МУШКФИШОН مشکفشان *ниг.* мушкбор.

МУШКФУРӮШ مشکفروش *kit.* фурӯшандаи мушк, маҷозан паҳнкунандаи мушқу бӯи хуш.

МУШКХЕЗ مشکخيز *дорои* мушк, анбарафшон.

МУШКШИКАН مشکشکن *kit.* дорои мӯйҳои марғуладори мушкин (*сифати маъшуқа*).

МУШҚАПАК موشچپک *ниг.* мушгирак.

МУШМУЛА مشمله *бот.* як навъ бутта аз оилаи настараниҳо ва меваи он.

МУШОБЕӢ *a.* مشابه шабоҳатдошта; монанд, шабеҳ.

МУШОБЕӢАТ *a.* مشابه ба ҳам монанд, шабоҳат бо ҳамдигар; **мушобеҳат доштан** монанд будан.

МУШОВАРА *a.* مشاور бо ҳам гуфтугузор ва машварат кардан; **хайати мушовара** гурӯҳи таъиншуда ё интихобие, ки ягон мақоми роҳбарикунанда ё амрдиҳанда ё машваратиро ташкил медиҳад; **хайати мушовараи вазорат**.

МУШОВИР *a.* مشاور машваратдиҳанда, маслиҳатдиҳанда, машваратчӣ.

МУШОВИРА *a.* مشاور *ниг.* мушовара.

МУШОИАТ *a.* مشايعة *ниг.* мушоаят.

МУШОИРА *a.* مشاعره шеърғӯӣ ва шеърхонии тарафайн; мусобиқаи шоирон дар шеърдонӣ ва шеърхонӣ.

МУШОКИЛ *a.* مشاكل 1. *kit.* ҳамшакл, мушобеҳ, монанд. 2. *адш.* яке аз баҳрҳои фаръии баҳри арӯз.

МУШОЛ مشال *бот.* як чинси буттаҳои ғучуммева, бушол.

МУШОНА مشانه *мансуб ба* муш; **чашмони мушона**.

МУШОКИРАТ *a.* مشارکت бо ҳам шарик будан, бо ҳам дар коре ширкат доштан (ҳамроҳ будан); шарикӣ.

МУШОӢИД *a.* مشاهد *kit.* мушоҳидакунанда,

бинанда.

МУШОӢИДА *a.* مشاهده бо чашми худ дидан, нигаристан; **мушоҳида кардан (намудан)** бо чашми худ дидан; дида муайян кардан, муоина кардан; **мушоҳида шудан** дида шудан, ба назар расидан.

МУШОӢИДАКОР مشاهدهكار муоинакор, бо диққат аз назар гузаронанда.

МУШОӢИДАКОРӢ مشاهدهکاری мушоҳидакор будан; тезбинӣ.

МУШОӢИДАКУНАНДА 1. مشاهدهکننده *сифати феълӣи замони ҳозира аз* мушоҳида кардан. 2. бинанда, муоинакунанда, аз назар гузаронанда, шоҳид.

МУШОЯАТ *a.* مشايعة 1. ҳамроҳӣ кардан касеро дар сафар, бадрака. 2. гусел (*меҳмонро ё равандаеро ба ҷое*): **мушоаят кардан**.

МУШРИК *a.* مشرک *фалс.* он ки ба шарик доштани Худо (бисёрхудой) эътиқод дорад, пайрави мушрикон.

МУШРИКӢ مشرکی *фалс.* дину мазҳабе, ки ба ақидаи бисёрхудой асос ёфтааст, политеизм.

МУШРИФ *a.* مشرف *kit.* 1. дар баландӣ воқеъшуда: баланд. 2. аз ҷои баланд дидбонкунанда. 3. ҳисобдор; нозири харч. 4. сардори девон (*дар аҳди салҷуқиён*); **мушриф ба марғ** ба мурдан наздик.

МУШТ I مشت 1. панҷаи даст дар ҳолати ғуншуда, кулӯла гаштани ангуштон: **муште, ки пас аз ҷанг ба ёд ояд, бояд ба сари худ зад** (*зарб.*); **муште** андаке, каме, як миқдор; як қабза; **мушт бардоштан** ба задан бо мушт омода шудан; задан; **мушт задан** бо мушт кӯфтан; **мушт фурувардан** бо мушт задан; **мушт хӯрдан** шаллоқ хӯрдан; **ба зери мушту лагад гирифтан** бисёр задан, кӯфтан; **муштро ба як ҷо задан** иттиҳод шуда қор кардан; **мушт – намунаи хирвор** (*мақ.*) намунаи аз чизи бисёр. 2. миқдори чизе, ки дар ҳолати кушода шудани ангуштон ба кафи даст меғунҷад.

МУШТ II *a.* مشط *ҳ.* *kit.* 1. кошоно. 2. устухонҳои пушти кафи даст ва рӯи пой.

МУШТА مشته 1. он чи дар мушт ҷой гирад; якмушта. 2. абзори филизие, ки санноҷон ва

- мӯзадӯзон дар мушт мегиранд ва барои кӯбидани меҳ ва мустаҳкам кардани он истифода мебаранд.
- МУШТАБАҲ** *a.* مشتبه *kit.* шубҳанок, мубҳам.
- МУШТАБЕҲ** *a.* مشتبه *kit.* шабоҳатдор, шабеҳ, монанд.
- МУШТАҒИЛ** *a.* مشتغل *kit.* машғулшаванда (*бо коре*), машғул, андармон (*бо коре*).
- МУШТАК** مشتک *кҲн.* ҳаққи тарозубон, ки аз чизи баркашидааш (*мас., аз маҳсулоти деҳқонӣ*) ҳавуч карда мегирифт: **муштак гирифтан**.
- МУШТАКГИРӢ** مشتک گیری *исми амал аз муштак гирифтан*.
- МУШТАКӢ** مشتکی *kit.* шикояткунанда, шокӣ.
- МУШТАКНАВАРД** مشتک نورد *тех.* наварди тақсимот (муштакдор)-и мошин, ки ин ё он қисматҳои онро ба ҳаракат мебарорад.
- МУШТАҚ** *a.* مشتق 1. *kit.* чизи аз як чизи дигар гирифташуда, аз чизе ҷудо ё ҳосилшуда. 2. *збш.* калимае, ки аз калимаи дигар сохта шудааст; калимае, ки аз як решаи масдари арабӣ гирифта шудааст (*мас., олим, таълим, маълум...* аз масдари илм ва ё доно, нодон, дониш, донанда аз «донистан» муштақанд).
- МУШТАҚОТ** مشتقات *ҷ.* муштак 2.
- МУШТАМИЛ** مشتمل *kit.* фарогиранда, дарбаргиранда, ҳовӣ: **муштамил бар...**
- МУШТАРАК** *a.* مشترک 1. он чи аз онҳо чанд қисм аст, умумӣ, шарикӣ; **муштарак будан** шарикӣ будан; **муштарак кардан** якҷоя кардан. 2. якҷоя, муттаҳид; омехта, махлут: **комиссияи муштарак**.
- МУШТАРАКОНА** مشترکانه ба таври муштарак; амалиёти муштаракона.
- МУШТАРАКУЛМАНОФЕЪ** *a.* مشترک المنافع *нав.* нафъи муштаракдошта; **Иттиҳоди Давлатҳои Муштаракулманофеъ** *с.* иттиҳоди сиёсӣ ва иқтисодии давлатҳо-ҷумҳуриҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравӣ.
- МУШТАРИАХЛОҚ** مشتری اخلاق *kit.* олиқирдор, дорои ахлоқи атвори писандида, хушхулқ.
- МУШТАРИБАХТ** مشتری بخت *kit.* хушбахт, саодатманд.
- МУШТАРИДОР** مشتری دار 1. моле, ки харидорони зиёде дорад, моли хушхарид. 2. *мач.* он ки хостгори зиёде дорад, серхаридор.
- МУШТАРИК** *a.* مشترک *kit.* он ки дар чизе шарик аст, шарик.
- МУШТАРИОРАЗ** مشتری عارض *kit., ниг.* муштарирӯй.
- МУШТАРИРӢ** مشتری روی *хушрӯ, муборакчехра.*
- МУШТАРӢ I** *a.* مشتری 1. *нуч.* номи бузургтарин сайёраи манзумаи Офтоб, ки мунаҷҷимони қадим онро муборак мешуморанд, Бирчис, Хурмуз, Саъди Акбар, Қозии фалак [Юпитер].
- МУШТАРӢ II** *a.* مشتری 1. харидор. 2. талабгор, толиб.
- МУШТАФШОР** مشت افشار *kit.* **зари муштафшор** аз рӯи ривоят зари ба мушт нармшаванда, ки дар ҳазинаи Хисрави Парвиз будааст ва онро ба ҳар шакл, ки меҳостанд, мебароварданд.
- МУШТАҲАР** *a.* مشتهر *kit.* шӯҳратёфта; машҳур, маъруф.
- МУШТАҲО** *a.* مشتھی//مشتها *kit.* орзу ва хоҳишкарда; он чи мавриди орзӯ ва иштиҳо аст.
- МУШТБАРДОРӢ** مشت برداری муштзанӣ.
- МУШТБОРОН** مشت باران: **муштборон кардан** дар зери борони мушт гирифтани, зиёд бо мушт задан.
- МУШТЗАН** مشت زن 1. бо мушт зананда. 2. *кҲн.* гӯштингир. 3. *kit.* қавӣ, пурзӯр. 4. варзишгари бозиҳои муштзанӣ (бокс).
- МУШТЗАНӢ** مشت زنی 1. ҷанги бо мушт; машғулияти муштзан. 2. навъи бозӣ, ки дар он бо муштҳои дастпӯшакдор то ғалаба кардан мезананд, бокс.
- МУШТЗӢР** مشت زور 1. зӯровар, зӯриқунанда. 2. золим, истисморқунанда.
- МУШТЗӢРӢ** مشت زوری 1. зӯроварӣ, зӯрӣ. 2. золимӣ, истисмор.

- МУШТИПАР** *مشت پر* маҷ. заиф, бечора, нота-вон, очиз.
- МУШТКОРӢ** *مشت کاری* муштзанӣ, муштакӯбӣ; **муштакорӣ кардан** муштакӯбӣ кардан, бо мушт задан.
- МУШТКӢБӢ** *مشت کوبی* бо мушт кӯфтан, муштакорӣ, муштзанӣ: **муштакӯбӣ кардан** ҳамдигарро бо мушт задан; занозанӣ кардан.
- МУШТМОЛ** *مشت مال* 1. бо мушт моланда. 2. молишгар (*дар ҳаммом ва дар варзиш*).
- МУШТМОЛӢ** *مشت مالی* кору амали муштмол; **муштмолӣ кардан** бо мушт молидан, бо мушт зер кардан (*хамирро барои тайёр шудан*).
- МУШТОҚ** *مشتاق* 1. иштиёқманд, шавқманд, орзуманд, роғиб. 2. маҷ. ошиқ.
- МУШТОҚӢ** *مشتاقی* иштиёқмандӣ, орзумандӣ.
- МУШТОҚОНА** *مشتاقانه* 1. бо рағбат, бо майли зиёд. 2. иштиёқмандона, дуои муштоқона, паёми муштоқона.
- МУШТРАНДА** *مشت رنده* рандаи хурди дуредгарон, дастранда.
- МУШТЧАНГ** *مشت جنگ* чанг бо мушт, занозанӣ бо мушт.
- МУШУНГ** *مشتنگ* бот. як навъ растанӣ аз оилаи лубийёҳо, ки аз дону орди он таом мепазанд.
- МУШФИҚ** *مشفق* а. бошафқат, шафиқ, меҳрубон; дилсӯз, ғамхор: **модари мушфиқ**.
- МУШФИҚӢ** *مشفقی* а. 1. дилсӯзӣ, меҳрубонӣ, шафиқӣ. 2. таҳаллуси шоири машҳури тоҷик Абдурахмон Мушфиқӣ (1538-1588).
- МУШФИҚОНА** *مشفقانه* меҳрубонона, дилсӯзона: **нигоҳи мушфиқона**.
- МУШХОНА** *موش خانه* 1. сӯроҳи дар зери девору замин шикофта барои худ хона сохтаи мушон. 2. маҷ. ҷои махфӣ ва ноаён: **ба кадом мушхонае ғайб задаст, дар мушхонае ҷой гирфтааст**.
- МУШХОР** *موش خار* 1. хӯрандаи муш, заған; 2. бот. растани паҳнбарги хордори часпанда, эзорчаспак.
- МУШХӢРДА** *موش خورده* ниг. мушзада.
- МУШХАЛАК** *موش هلك* ниг. мушгирак.
- МУЯССАР** *میسر* а. ба осонӣ ба даст дароварда, осон фароҳамомада; дастрасшуда; осон; **муяссар будан** фароҳам будан; **муяссар гардидан (шудан)** ба даст даромадан; имконпазир шудан; ба осонӣ фароҳам омадан (*оид ба коре*).
- МӢ** *مو* ниг. мӯй; **як сари мӢ** ниҳоят кам, заррае; қариб ҳеҷ; **мӢ ба мӢ** як ба як, айнан, нукта ба нукта; муфассалан.
- МӢБАД/МУБАД** *موبد* рӯҳонии зардуштиён; олим ва донишманди оини зардуштӣ; **мӯбади мӯбадон** саррӯҳонии зардуштиён.
- МӢД** *مود* гуфт. 1. расм ва олатҳои дар замони муайян писанди умум гардида (*дар либоспӯшӣ, орошии мӯйсар ва ғ.*), мода: **мӯд шудан, аз мӯд баромадан**. 2. сару либос, асбобу анҷоми маишат *ва ғ.*, ки дар замони муайян байни мардум расм шудааст.
- МӢДШУДА** *مود شده* ба мӯд даромада, ба мӯд мувофиқшуда, расмшуда.
- МӢЁН** *مويان* кит. гирён, мӯякунон, навҳакунон; нолон.
- МӢЖ** *موژ* кит. обгир.
- МӢЗА** *موزه* як навъ пойафзори соқдароз; **обро** дида мӯза каш, хаворо дида ғӯза каш. (*мақ.*); **мӯзаи америкой** (*дар гуфтугӯ америконӣ*) мӯзаи чармаш локдор; **мӯзаи намадӣ** мӯзаи аз намад сохтаи зимистонӣ; **мӯзаи пошнабаланд** мӯзаи пошнаҳояш баландтар аз маъмулӣ; **мӯзаи тағлама** мӯзае, ки ба соқи кӯҳна тағ ва рӯи нав бастаанд; **ду пойро дар як мӯза ҷой кардан (тиккондан)** чизеро бо исрор талаб кардан, ба гуфтаи худ саҳт истодан, якравии бечо кардан.
- МӢЗАДОР** *موزه دار* мӯзадошта (*дар пой*), мӯзапӯшида, мӯзапӯш.
- МӢЗАДӢЗ** *موزه دوز* устои дӯзандаи мӯза; пойафзордӯз.
- МӢЗАДӢЗӢ** *موزه دوزی* касбу кори мӯзадӯз; хунари мӯзадӯзӣ.
- МӢЗАПӢШ** *موزه پوش* он ки мӯза пӯшидааст; он ки мӯза пӯшида мегардад.
- МӢЗАРД** *موزرد* ниг. мӯйзард.
- МӢЗАЧАЛЛОБ** *موزه جلاب* он ки мӯзаро аз дӯзандагон харида мефурӯшад, вофурӯш.

МӢИН موئين 1. мансуб ба мӢй; аз мӢй сохташуда; қалами мӢин мӯқалам. 2. аз мӢй бофташуда, мӢина, пашмина.

МӢИНА موئينه 1. мансуб ба мӢй. 2. пӯсти ҳайвонот, ки аз вай пӯшок дӯхта мешавад. 3. чизи аз мӢй бофташуда, пашмина: **матон мӢина**, рӯймоли мӢина.

МӢИНАВОР موئينهوار маҳсулоти мӢин, пӯсти сайдҳо; **молҳои мӢинавор**.

МӢИНАФУРӢШ موئينهفروش фурӯшандаи пӯшоки аз пӯсти ҳайвонот дӯхташуда.

МӢИНАФУРӢШӢ موئينهفروشي чои фурӯши мӢинаворӣ.

МӢ(Ӣ) I (موى) 1. пашми тор-тори маҳин, ки дар сар, рӯй ва бадан мебарояд: **мӢи мушкин**, **мӢи сиёҳ**; **мӢи ғуллӣ** мӢи ғафс; **мӢи мошу биринч** мӢи сиёҳу сафед омехта; **мӢи чингила** мӢи марғула; **мӢи печу тобхӯрда**; **мӢ(Ӣ) бофтан** торҳои мӢйро ба ҳам пайваста кокулу гесӯ сохтани занону духтарон; **мӢй кандан** а) аз бех канда партофтани мӯ; б) *ниг.* **мӢйкани**. 2. торҳои дум ва ёли асп, хар *ва з.*; қил, ки барои сохтани мӯқалам ва барои баъзе созҳои мусиқӣ ҳамчун тор хизмат мекунад; **мӯе** (**аз...**) миқдори хеле каме (аз чизе), андаке (аз), заррае (аз); **сари мӯе** *ниг.* **мӯ** (**як сари мӯ**); **аз хирс мӯе** аз одами хасис андак чизе ҳам ба даст ояд, ғанимат аст; **ба хотири мӢи сафеди касе** барои эҳтироми синну соли касе; **мӯе аз бадани касе кам накардан** ба касе андаке ҳам бошад, озор ва осеб нарасондан; **мӢйро аз хамир чудо кардан** масъаларо дақиқ тафтиш кардан; ҳақиқати масъалаеро ошкор кардан; **мӢи сар рост хестан** а) саҳт хашмгин ва ғазабнок шудан; б) саҳт тарсидан; **мӢи сар сафед шудан** дар коре бо коре муддати хеле зиёд машғул шудан; батаҷрибаву моҳир шудан дар коре (*аз солҳои зиёд анҷом додани он*); **аз мӢи сар ҳам зиёд будан(-и коре)** аз ҳад зиёд будани коре; **мӢи сари касеро хушк тарошидан** касеро саҳт азоб додан; дар ҳаққи касе ягон бадӣ кардан; **даҳони касе мӢй баровардан** дар мавриде, ки ба касе бисёр меғӯянд ва ё зиёд насиҳат мекунанду бенатича мемонад, гуфта мешавад.

МӢЙ//МӢ II مو//موى *кит.* кафидагии нозуке, ки дар зарфҳои чинӣ пайдо мешавад: **мӢи** (ко-

саи) чинӣ.

МӢЙБАНД موىبند банд ва дигар воситаи ба тартиб даровардани мӢи сари занону духтарон.

МӢЙБОФӢ موىبافى *исми амал аз мӢй бофтан*.

МӢЙГИРӢ موىگيرى *исми амал аз мӢй гирифтани*.
1. гирифтани мӢи сар. 2. бемӯ кардани сару бадан (*одатан ҳангоми табобат*).

МӢЙДАРОЗ موىدراز 1. он ки мӢяш дароз аст, дарозмӯ. 2. *мач. таҳқ.* зан.

МӢЙДОР موىدار он ки (он чи), ки мӢй дорад, мӯдор.

МӢЙЗАРД موىزرد он ки мӢи сару рӯи ӯ зардранг аст; *муқ.* **малламӢй**.

МӢЙКАНИ موىكنى *исми амал аз мӢй кандан*; аз зӯрии алам ва ғаму ғусса бо фарёду фиғон бо таҳдиди кандан ба мӢи худ даст задани занон: **мӢйкани кардан**.

МӢЙКАНОН موىکنان *исми амал аз мӢй кандан*; аз шиддати ғаму андӯҳ мӢйҳоро кандану парешон кардан.

МӢЙКАШОН موىكشان *феъли ҳол аз мӢй кашидан*; дар ҳолати мӢи касеро бо даст кашида, зуран бурдан.

МӢЙҚАЛАМ موىقلم *ниг.* мӯқалам.

МӢЙЛАБ موىلب мӢи расидаи лаби болоии мардон, бурут; **мӢйлаб гирифтани** а) тарошидани мӢйлаб; б) қайчӣ зада ба тартиб даровардани мӢйлаби расида; **мӢйлаб сабз кардан** бурут баровардан; **мӢйлаб тоб додан** а) мӢйлабро тофта шоф кардан; б) *мач.* кибру ғурур зоҳир кардан; **мӢйлаби касеро табар (ҳам) набуридан** а) бисёр мағрур будан, ниҳоят кибру ғурур доштан; б) ҳеч парво ё тарсе надоштан.

МӢЙЛАБГИРӢ موىلبگيرى *исми амал аз мӢйлаб гирифтани*; **қайчии мӢйлабгирӣ** қайчӣ барои бурида ба тартиб даровардани мӢйлаб.

МӢЙЛАБДАРОЗ موىلبدراز марди дорои мӢйлаби дароз, дарозбурут.

МӢЙЛАБДОР موىلبدار шахси мӢйлабмонда, мӢйлабнок, бурутдор; **ришу мӢйлабдор шудан** а) соҳиби ришу мӢйлаб шудан; б) *мач.* ба балоғат расидан, мард шудан.

МӢЙЛАБӢ مویلبی *мансуб ба мӢйлаб*; **ишораи мӢйлабӢ** ишора бо ҷунбондани мӢйлаб.

МӢЙЛАБСАФЕД مویلبسفید марди дорои мӢйлаби сафед, сафедбурут.

МӢЙЛАБСИӒХ مویلبسیاه марди дорои мӢйлаби сиӒх, сиӒхбурут.

МӢЙМИӒН مویمیان *киноя аз борикмиӒн, нозукмиӒн, мӢрчамиӒн (сифати маҳбуба)*.

МӢЙМОНДА مویمانده мӢйсардор.

МӢЙПАРЕШОН مویپریشان он ки мӢи сари ӯ шонанакарда ва бетартиб аст, парешонмӢ, жӢлидамӢ.

МӢЙРАГ مویرگ *биол.* рагҳои бориктарини бадани инсон ва ҳайвон, ки хучайраҳоро бо хун таъмин мекунад.

МӢЙРЕЗӢ مویریزی рехтани мӢи сар; мӢй рехта кам мӢ Ӓ кал шудани сар.

МӢЙРЕХТА مویریخته 1. он ки мӢи сари ӯ рехтааст. 2. пашмрехта.

МӢЙСАР مویسر мӢи сари инсон: **мӢйсар гирифта**, **мӢйсар тарошидан**.

МӢЙСАРГИР مویسرگیر 1. устои сартарош. 2. он ки барои тарошидани мӢи сари худ ба сартарошхона омадааст.

МӢЙСАРГИРӢ مویسرگیری *исми амал аз мӢйсар гирифта*; мӢйсартарошӢ.

МӢЙСАРГИРОН مویسرگیران маросими халқии аввалин бор гирифтани мӢйсари писарбачагон.

МӢЙСАРТАРОШӢ مویسرتراشی бо поку тарошида гирифтани мӢйсар; мӢйсаргириӢ.

МӢЙСАФЕД مویسفید 1. он ки мӢи сару рӢяш сафед шудааст, сафедмӢ. 2. одами пир, куҳансол; **пири бадавлат киноя аз пири саодатманд**.

МӢЙСАФЕДӢ مویسفیدی 1. сафед будани мӢй, сафедмӢй. 2. пири, куҳансолӢ.

МӢЙСИӒХ مویسیاه дорои мӢи сари сиӒх, сиӒхмӢ.

МӢЙЧИНАК مویچینک олате, ки бо вай мӢйҳои зиѐдатиро чида мепартоянд, абрӢчинак, минқош, қошчинак.

МӢКАЛЛА موكله *зоол.* кирми рӯдаи одам.

МӢҚАЛАМ موقلم абзори дасти рангмолону рассомон барои ба рӯи зевар, қоғаз ва ғ. давондани ранг, ширеш..., мӢйқалам.

МӢЛ I مول *гуфт.* бисѐр, фаровон; барзиѐд: **мӢл гап задан**, **мӢл кардани ҳосил**.

МӢЛ II مول *кит.* даранг ва таъхир дар корҳо; **мӢл кардан** даранг кардан, таъхир кардан.

МӢЛА موله баландии лоини манорашакл, ки дар киштзорҳо барои рондани парандаҳо ва дар роҳҳои биѐбонҳо барои назора кардани ояндаву равандагон месохтанд; **мӢла барин рост истодан** бекор рост истодан.

МӢЛИДАН مولىدن *кит.* даранг ва таъхир кардан; бозистодан, сустӣ кардан дар ҳаракат.

МӢЛӢ مولى *гуфт.* бисѐри; фаровонӢ.

МӢЛОМӢЛ مولامول *кит.* таъхир аз пайи таъхир.

МӢЛТОНӢ مولتانى ҳ. чӢғӢ, лӢлӢ.

МӢЛҶАР مولجر 1. вақти муайян: **мӢлҷари хоб расидан**. 2. ҳар як аз 12 соли силсилаи солшуморӣ ба ҳисоби мучал, ки синну соли одамро ба воситаи он муайян кардан мумкин аст; **мӢлҷар кардан (намудан)** а) тахмин кардан; б) ба назар гирифта.

МӢМИӒ موميا *ниг.* мумиӒ.

МӢНИС مونس унсгирифта; дӢст, ҳамдам, ҳамнафас; **мӢнис будан** ѐри дӢсти хеле наздик будан.

МӢР مور *ниг.* мӢрча; $\diamond$ монанди мӢру малах//мӢру малах **барин** чизи бисѐр ва беҳисоб; аз ҳад зиѐд; **аз мӢр камтар** хеле беқадр ва ночиз; **ба хонаи мӢр об сар додан** вайронкорӣ кардан, шӢру ғавғо барҳезондан.

МӢРД مورد *бот.* як навъ дарахтест ҳамешасабз ва баргу гулҳои хушбӯ дорад ва дар дорусозӣ ба кор меравад, дарахти ос.

МӢРИӒНА موريانه *кит.* зангоре, ки оҳану фӢлодро мехӢрад, занги оҳан.

МӢРӢ موری 1. сӢроҳии маҳсули дудкаши хона, дудкаш, дудбаро; **то оташ набошад аз мӢрӢ дуд намебарояд.** (мақ.). 2. *ниг.* **обмӢри**; **мӢрӢ аз боғ калон (аст)** *кин.* харчи чизе аз арзишаш

зиёдтар аст.

МӮРМИЁН مورميان *ниг.* мӯрчамиён.

МӮРСОН مورسان монанди мӯр, шабеҳи мӯрча.

МӮРЧА مورچه [*тасғири* мӯр] навъе аз ҳашараи майда, ки ичтимоъ шуда зиндагӣ мекунад ва навъҳои гуногун дорад; **мӯрчаи аспак** навъе аз мӯрча, ки калону тезрав аст; *касера мӯрча нагазидан* а) ҳоло ташвиши қору зиндагири надидан; б) ҳоло сахтии рӯзгорро аз сар нагузаронида; **мӯрча ҳам аз ӯ озор намеёбад** хеле раҳмдил ва беозор аст.

МӮРЧАГИР مورچه گير *зоол.* ҳашаротест, ки дар рӯи замин қифмонанд чуқурчае (*тоси лагзанда*) сохта, мӯрчаҳои ба ин дом афтадро дошта меҳӯрад.

МӮРЧАЛ مورچل *ниг.* мӯрчол.

МӮРЧАМИЁН مورچه ميان *борикмиён,* химчамиён, камарборик.

МӮРЧАХОНА مورچه خانه хонаи мӯрчаҳо.

МӮРЧАХОР//МӮРЧАХӮР مورچه خوار//مورچه خور *зоол.* ҳайвони бедандони ширхор, ки дорои забони дароз буда, бо он мӯрчаҳоро аз хонашон гирифта меҳӯрад.

МӮРЧОЛ//МӮРЧАЛ مورچال//مورچل *таър.* нақбе, ки барои забт кардани қалъа ё аз он гурехтани дар қалъа будагон канда мешуд.

МӮСАФЕД موسفيد *ниг.* мӯйсафед.

МӮСАФЕДӢ موسفیدی *пирӣ,* пир будан, аз ғояти пирӣ мӯи сафед доштан.

МӮСИЁҲ موسياه *ниг.* мӯйсиёҳ.

МӮХУШККУНАК موخشکنک *асбоби барқӣ* барои хушк кардани мӯи сар ба воситаи чараёни ҳавои гарм [фен].

МӮХӮРАК//МӮХОРАК موخورک//موخارک *гуфт.* беморие, ки мӯйро мерезонад.

МӮҲДАС *а.* محدث *кит.* тоза ҳодисшуда, нав пайдошуда, нав руҳдода; нав.

МӮҲЛАТ *а.* مهلت 1. вақт, муддат. 2. вақти муайян, муддати муайяни ичрои коре; фурсат; **пеш аз мӯҳлат барвақт;** **мӯҳлаташ расад** вақташ расад; **мӯҳлат гирифтани,** барои ичрои коре вақти муайян гирифтани; **мӯҳлат додан** ба чизе вақт таъйин кардан *ба чизе.*

МӮҲЛАТДОР مهلت دار дорои мӯҳлати муайян, вақти муайяни эътибордошта, вақти муайян амалкунанда, *муқоб.* бемӯҳлат.

МӮҲЛИК *а.* مهلك *кит.* ҳалоккунанда, ҳалокатовар, марговар; хатарнок.

МӮҲМАЛ *а.* مهمل 1. чизи беътибор, чизи беҳуда ва беаҳамият. 2. бемаънӣ, беҳуда: **гапҳои мӯҳмал;** **мӯҳмал ҷавоб додан.** 3. одами бекора.

МӮҲМАЛА *а.* مهمله *муаннаси* мӯҳмал; **ҳарфи мӯҳмала** *зби.* ҳарфи бенуқтаи алифбои арабӣ, *муқоб.* манкута: **доли мӯҳмала.**

МӮҲМАЛОТ *а.* مهملات *кит.* суҳанҳои бемаънӣ ва беҳуда.

МӮҲР مهر 1. олати филизӣ ё резинӣ, ки ба рӯяш номи шахс ё идора ва созмон канда шудааст; **мӯҳр задан (кардан, гузоштан);** **мӯҳр пахш кардан.** 2. нақше, ки баъд аз ранг молида задани мӯҳр бар рӯи қоғаз, мум *ва г.* мемонад; **мӯҳри хомӯшӣ ба даҳон задан** хомӯш будан (шудан, кардан); **хату мӯҳр карда додан** тасдиқ кардан ва иҷозат додан (*ба чизе*).

МӮҲРА مهره 1. устухонҳои мусалсали миёни тахтапушт ва гардан: **мӯҳраи гардан,** **мӯҳраи пушт.** 2. донаи марҷон, тасбеҳ *ва г.* 3. донаи нард, шоҳмот *ва г.* 4. навъи садаф ё умуман суфтаву ҳамвор кардани қоғаз баъд аз оҳор додан ва чизҳои дигари паҳн; **мӯҳраи каланд** пушти ҷои дастагузаронии каланд, табар *ва монанди инҳо.*

МӮҲРАБОЗ مهره باز 1. он ки бо мӯҳраҳо қиморбозӣ мекунад. 2. *маҷ.* ҳуққабоз, найрангбоз; фиребгар.

МӮҲРАБОЗӢ مهره بازی 1. қиморбозӣ бо мӯҳраҳо. 2. *маҷ.* ҳуққабозӣ, найрангбозӣ; фиребгарӣ.

МӮҲРАГАР مهره گر *қҳн.,* *ниг.* мӯҳрақаш; пардозгар; кудунгар.

МӮҲРАДОР I مهره دار он ки дорои мӯҳра аст, мӯҳрадошта; **мӯҳрадорон** *биол.* яке аз гурӯҳҳои муташаккилтани ҳайвонот, ки сутунмӯҳра доранд, ҳайвоноти мӯҳрадор.

МӮҲРАДОР II مهره دار бо мӯҳра (4) сайқал ва ҷило додашуда.

МӮҲРАЗАН مهره زن он ки ба мӯҳразанӣ машғул

аст, суфтакунанда.

МӮҲРАЗАНӢ مهرزنى *шугли мӯҳразан, мӯҳра задан, суфта кардани чиз.*

МӮҲРАКАШ مهره كاش *кҳн. он ки рӯи коғаз ва дигар чизҳо мӯҳра кашида сайқал ва чило медиҳад: коғази мӯҳрадор.*

МӮҲРАКАШӢ مهره كاشӣ *касб ва кори мӯҳракаш.*

МӮҲРАҚ *а. محرق кит. оташгирифта, харикирифта; сӯзондашуда, сӯхта.*

МӮҲРАҚАЛАМ مهره قلم *асбоби секирраи пӯлодӣ, ки дар қандакории филизот (хусусан мис, биринҷӣ, тило) истифода мебаранд.*

МӮҲРБАНД مهر بند *устои мӯҳрсоз, мӯҳркан.*

МӮҲРДОН مهردان *қутгӣ ё халтача барои нигоҳдории мӯҳр.*

МӮҲРДОРӢ مهردارى *1. дорои мӯҳр будан, соҳиби мӯҳр будан. 2. нигоҳдории мӯҳр.*

МӮҲРЗАНИӢ مهرزنى *исми амал аз мӯҳр задан; мӯҳр пахш кардан.*

МӮҲРИҚ *а. محرق кит. сӯзонанда, сӯзон; сӯзанда; таби мӯҳриқ таби бисёр баланд.*

МӮҲРКАН مهر كن *устое, ки дар рӯи филиз нақши мӯҳрро меканад.*

МӮҲРКАНИӢ مهركنى *касб ва кори устои мӯҳркан.*

МӮҲРҚОЛАБ مهرقالب *боф. қолаби нақшдор, ки ба воситаи он ба матоъ гул мепартоянд.*

МӮҲРОНА مهراڻه *таър. пуле, ки барои мӯҳр пахш кардани ҳуҷҷат гирифта мешуд.*

МӮҲСИН I *а. محسن кит. эҳсонкунанда, соҳиби хайрот; некӯкор.*

МӮҲСИН II *а. محصن кит. порсо, парҳезгор.*

МӮҲТАВИЁТ *а. محتويات ҷ. мӯхтави: чизҳои фарогирандаи чизе; мундариҷа.*

МӮҲТАВӢ//МӮҲТАВО *а. محتوى//محتوا* *эҳтивоқунанда, фарогиранда, дарбаргиранда; ҳовии..., дорои..., шомили...*

МӮҲТАЗИР *а. محتضر кит. ба ҷонканӣ афтода, дар ҳолати назъ.*

МӮҲТАМАЛ *а. محتمل кит. коре, ки рӯй дода-*

наш аз эҳтимол дур нест, эҳтимолрафта, эҳтимолӣ.

МӮҲТАМИЛ *а. محتمل кит. 1. бардорандаи бор, ҳамлқунанда. 2. таҳаммулқунанда, тоқатқунанда, сабрқунанда.*

МӮҲТАРАМ *а. محترم он ки ўро эҳтиром меку- нанд, соҳиби эҳтиром, боэҳтиром; мӯҳтарам доштан касеро эҳтироми касеро ба ҷо овар- дан; эҳтиром кардан.*

МӮҲТАРАМАН *а. محترماً ниг. мӯҳтарамона.*

МӮҲТАРАМОҶА محترمانه *аз рӯи ҳурмат, бо эҳтиром, эҳтиромона.*

МӮҲТАРИЗ *а. محترض кит. эҳтирозқунанда, парҳезқунанда; худдорикунанда.*

МӮҲТАСИБ *а. محاسب таър. назоратқунандаи иҷрои қонуну қоидаҳои шариати ислом; на- зоратқунандаи тартибу қоидаи бозор, дуру- стии сангу тарозу, нархи наво ва м. ш.х.*

МӮҲТАШАМ *а. محترم 1. соҳибҳашамат, боҳашамат, бошукӯҳ; бинои мӯхташам, қасри мӯхташам. 2. бузург, азим: кӯҳи мӯхташам, қасри мӯхташам.*

МӮҲТАШАМӢ محترمشى *мӯхташам будан; шукӯҳу ҳашамат; бузургӣ, азамат.*

МӮҲТОЛ *а. محتال кит. ҳилагар, маккор.*

МӮҲТОҶ *а. محتاج эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, ни- ёзманд; мӯхтоҷ будан эҳтиёҷ доштан, мӯхтоҷ мондан эҳтиёҷманд гардидан; мӯхтоҷ шудан эҳтиёҷ пайдо кардан; мӯхтоҷи дастӣ касе шу- дан ба чиз ё ёрии касе эҳтиёҷ пайдо кардан.*

МӮҲТОҶӢ محتاجى *эҳтиёҷмандӣ, ҳоҷатмандӣ, эҳтиёҷ; мӯхтоҷӣ кашидан дар эҳтиёҷ шудан (будан).*

МӮҲҶАБ *а. محجب пӯшида, дар ҳичоб; пинҳон.*

МӮҲҶАЗ *а. مهجز кит. дар ҳичоб буда; пӯшида, пинҳон.*

МӮҶИНАК موچينک *ниг. мӯйчинак.*

МӮҶАЗ *а. موجز кӯтоҳ карда, мухтасар.*

МӮҶАЗБАӢНИ موجز بيانى *баӢни кӯтоҳ ва мухтасар дар гуфтор ва таълифот.*

МӮҶИБ *а. موجب сабаб, боис; ба мӯҷибе бо са- бабе; бо баҳонае; ба мӯҷибии... ба асосии...;*

- мувофиқи...
- МУӢШИКОФ** *موشکاف* нуктасанҷ, дақиқкори борикбин; он ки масъалаеро бо ҳамаи но-зукиҳо ва ҷузъиёташ месанҷад.
- МУӢШИКОФӢ** *موشکافی* дақиқӣ ва нуктасанҷӣ дар корҳо, борикбинӣ.
- МУӢШИКОФОНА** *موشکافانه* ба таври дақиқ ва борикбинона, нуктасанҷона.
- МУӢЪЗАМ** *ا. معظم* *кит.* қисми бузург ва асосӣ, қисмати аъзами чизе, бештари чизе.
- МУӢЪЛАМ** *а.* *معلم* 1. аламдор, нишондор, аломатдор. 2. мунаққаш, пурнақшу нигор.
- МУӢЪМИН** *а.* *مؤمن* *д.* боимон, имондор, диндор; **изои мӯъмин ҳаром** *д.* ранҷондани мусулмон ҷоиз нест.
- МУӢЪТАБАР** *а.* *معتبر* 1. бозътибор, соҳиб-этибор. 2. мӯҳтарам, иззатманд, бообрӯ: **одами мӯътабар ва машҳур**. 3. бозътимод, мӯътамад, боваринок: **манбаъҳои мӯътабар; мӯътабар будан** эътибор доштан.
- МУӢЪТАБАРӢ** *معتبری* мӯътабар будан; мӯҳтарамӣ, бозътиборӣ, иззатмандӣ.
- МУӢЪТАД(Д)** *а.* *معتد* *кит.* 1. ба ҳисоб гирифта, шумурдашуда. 2. тахминшуда, гумонкарда.
- МУӢЪТАДИЛ** *معتدل* 1. дар ҳадди эътидол, миёна: **иклими мӯътадил**. 2. мутаносиб, мувофиқ. 3. мӯътадилона; мувофиқи меъёр, ба таври бояду шояд.
- МУӢЪТАДИЛӢ** *معتدلی* мӯътадил будан, дар ҳолати эътидол.
- МУӢЪТАДИЛОНА** *معتدلانه* ба таври мӯътадил, ба таври бояду шояд.
- МУӢЪТАЗИЛ** *а.* *معتزل* *кит.* 1. канорагир, узлатгузин, гӯшанишин. 2. пайрави чараёни мӯътазилия.
- МУӢЪТАЗИЛА** *а.* *معتزله* *ниг.* мӯътазилия.
- МУӢЪТАЗИЛИЯ** *а.* *معتزليه* *ф., д.* чараёнест дар ислом, ки пайравони он ба баъзе аҳкоми дин бо далелҳои ақлӣ ва мантиқӣ муносибат карданро талқин менамуданд.
- МУӢЪТАКИФ** *а.* *معتكف* *кит.* 1. гӯшанишин. 2. *д.* он ки барои ибодат масҷид ё гӯшаеро ихтиёр кардааст.
- МУӢЪТАКИД** *а.* *معتقد* эътиқодманд, эътиқодкарда, боваркарда.
- МУӢЪТАКИДАН** *а.* *معتقداً* *кит.* аз рӯи эътиқод; эътиқодона, бо боварии тамом.
- МУӢЪТАМАД** *а.* *معتمد* эътимоднок, бозътимод, боварнок, дилпуршаванда: **далелҳои мӯътамад**.
- МУӢЪТАРИЗ** *а.* *معترض* *кит.* он ки ба сухан ё кори касе эрод мегирад; эътирозқунанда, муқарриз; мунаққид.
- МУӢЪТАРИФ** *а.* *معترف* *кит.* эътирофқунанда, иқроршаванда, базимагиранда (*мас., ғуноҳи худро*): **мӯътариф шудан**.
- МУӢЪТОД** *а.* *معتاد* 1. одаткарда. 2. расм, одат; **мӯътод шудан** одат шудан.
- МУӢЪЧАМ** *а.* *معجم* 1. *кит.* тартиби алифбои ҳарфҳои арабӣ, ки ихтирои аҳли аҷам аст. 2. *зби.* ҳарфҳои нуктадори алифбои арабӣ, ҳуруфи манкута.
- МУӢЪЧИЗ** *а.* *معجز* *кит.* 1. очизқунанда. 2. кори ҳайратовар, аҷибу ғариб.
- МУӢЪЧИЗА** *а.* *معجزه* 1. *д.* кори аз одат берун, ки эъҷози пайғамбарон аст ва дигарон аз кардани он очизанд; **мӯъчиза шумурдан** кори аз одат берун шумурдан, кори ғайриимкон ҳисоб кардан. 2. кори ҳайратовар, кори аҷиб, кори шигифтовар; **мӯъчиза нишон додан** кори ниҳоят аҷибу шигифт зоҳир кардан.
- МУӢЪЧИЗАВӢ** *معجزوی* *мансуб ба мӯъчиза;* ниҳоят ҳайратангез, фавқулода аҷибу тааҷҷубовар.
- МУӢЪЧИЗАДОР** *معجزه دار* *ниг.* мӯъчизанок.
- МУӢЪЧИЗАКОР** *معجزه کار* соҳибэъҷоз; мӯъчизаофарин.
- МУӢЪЧИЗАКОРӢ** *معجزه کاری* мӯъчизакор будан; мӯъчиза нишон додан.
- МУӢЪЧИЗАКОРОНА** *معجزه کارانه* ба таври ҳайратангез; мӯъчизаосо.
- МУӢЪЧИЗАОВАР** *معجزه آور* мӯъчиза нишондиҳанда; ҳайратовар.
- МУӢЪЧИЗАОСО** *معجزه آسا* мӯъчизамонанд, шабеҳи мӯъчиза; ҳайратовар: **ба таври мӯъчизаосо**.

МУЪЧИЗАОФАРИН معجزه آفرين он ки ё он чи корҳои муъчизавӣ мекунад, кори ҳайратовар нишон медиҳад: **дастони муъчизаофарин**.

МУЪЧИЗАСОЗ معجزه ساز 1. *ниг.* муъчизаофарин.
2. соҳир, чодугар.

МУЪ I مويه қилтиқи хӯшаи ғалла, сӯк.

МУЪ II مويه *кит.* гиря, навҳа, нолаи ҳазин; **муъ кардан** гиря кардан.

МУЪГАР مويه گر *кит.* навҳагар, овозандоз, зани навҳагар (*дар рӯзи мотам*).

МУЪЯК مويک 1. кафидагии зарфҳои чинӣ ва сафол, ки ба муъ монанд шуда ба назар мерасад; **муъяк рафтааст** кафидагӣ пайдо кардааст. 2. сими нозуки механизми соат: **муъяки соат**. 3. решаи нозуки растанӣ; **муъяки чароғи барқӣ** сими ниҳоят борик ва нозуки чароғи барқӣ, ки аз қувваи барқ даргирифта рӯшноӣ медиҳад.

МУЪЯКДОР مويک دار сӯкдор,

МУЪЯСАРО مويسرا *ниг.* муъягар.

Н

Н ҳарфи ҳаждаҳуми алифбои ҳозираи тоҷикӣ; дар алифбои арабиасоси тоҷикӣ ҳарфи нун (ن); дар ҳисоби абҷад ба адади 50 баробар аст.

НА نه 1. ҳиссачаи инкорӣ не; **на... балки...** не, лекин..., **на ин ки...** на фақат..., на танҳо; **на...**, на на ва на он, ҳеч кадом; **не...**, **на...**; **на...**, **на...** **на фақат** на танҳо. 2. пешванд, ки бо феълҳо ҳамроҳ омада, маънии инкор ва нафӣро медиҳад: **ҷавоб надод, суҳан нагуфт** ва ғ.

НААМ I а. نعم ҳа, бале, оре; муқоб. **ло**.

НААМ II а. نعم чорпо (ҳамчун уштур, гову гӯсфанд).

НААРЗАНДА نه‌ارزنده беарзиш, бекадр.

НАБАВӢ а. نبوى мансуб ба **набӣ**; пайғамбарӣ.

НАБАРД نبرد чанг, ҳарб, разм; чангу чидол.

НАБАРДА نبرده *кит.* 1. мутааллиқ ба набард, чангӣ: **қабои набарда**. 2. марди чангӣ, чанговар; далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НАБАРДАҶЗОР نبردافزار *кит.* чангафзор, силоҳи чанг.

НАБАРДАҶАВОН نبرده‌جوان *кит.* паҳлавони ҷавон, ҷавони диловар, чангвари ҷавон.

НАБАРДГОҲ نبردگاه ҷои чанг, майдони чанг.

НАБАРДӢ نبردى 1. *марбут ба набард*; чангӣ. 2. чангчӯӣ, пархошчӯӣ, чанговар.

НАБАРДОЗМО(Ӣ) نبردآزمایى чанговари ботаҷриба, паҳлавони чангозмуда.

НАБАРДОЗМУДА نبردآزموده *ниг.* **набардозмо**.

НАБАСА نبسه *ниг.* **набера**; писарзода, духтарзо-

да, набера.

НАБАХРА نېره *кит.* 1. қалб ва носара (дар бо-раи пул, нуқра ва ғ.); паст, ночиз. 2. маҷ. пинҳон, пӯшида; чапғалат.

НАБЕРА نېره фарзанди фарзанд, фарзандзода, писарзода ё духтарзода.

НАБЕРАДОР نېره‌دار сохибнабера (бобо ё модаркалон).

НАБЕРАҶА نېره‌چه набераи хурдсол.

НАБЗ а. نبض задани (чунбиши) рағи шараёни инсон ва ҳайвон, ки ба тапиши дил вобаста аст; **набзи касеро санчидан (дидан)** ламс кардани маҳалли набзи касе (*мас.*, рағи чунбандаи банди дастро бо ангуштон ё ба воситаи асбоб бо мақсади муайян кардани фишори хуни ӯ); **набз аз задан мондан** аз чунбиш мондани набз; мурдан; **□ набзи сайёра** вазъияти сиёсӣ иқтисодӣ ва фарҳангии ҷаҳон.

НАБЗГИРӢ نبض‌گیری рағи чунбандаи дастро ба даст гирифтани бо мақсади ташҳиси ҳолати бемор.

НАБЗНИГОР نبض‌نگار *ниг.* **набзсанҷ**.

НАБЗСАНҶ نبض‌سنج он ки набзи беморро муоина мекунад.

НАБЗСАНҶӢ نبض‌سنجى *исми амал аз набз санчидан*.

НАБЗШИНОСӢ نبض‌شناسى соҳаи тиб, ки ба муоинаи набзи беморон машғул аст.

НАБИД//НАБИЗ نبيد//نبيذ *кит.* шароби хурмо; шароб, май.

НАБ

НАБИШТА نېشته *ниг.* навишта.

НАБИШТАН نېشتن *ниг.* навиштан.

НАБИ *а.* نې *д.* пайгамбар, расул.

НАБОТ I *а.* نبات *гиёх,* растанӣ.

НАБОТ II *а.* نبات *як навъ ширинии шӯшашакли булӯрмонанд, ки аз чӯшонидан ва сард кардани шакар ҳосил мешавад; қанду набот (дар мавриди дӯстдорӣ ба қӯдак гуфта мешавад).*

НАБОТӢ I نباتي *мансуб ба набот; гиёҳӣ; равғани наботӣ равғани аз ҳосили растаниҳо гирифта.*

НАБОТӢ II نباتي *бо қанди набот ширинкарда; ширин, (мас., чой ё ягон мева).*

НАБОТОТ *а.* نباتات *ч.* набот I; олами наботот дунёи растаниҳо.

НАБОТОТШИНОС نباتاتشناس *он ки набототро меомӯзад, гиёҳшинос.*

НАБОТОТШИНОСӢ نباتاتشناسي *илми омӯхтани наботот, гиёҳшиносӣ.*

НАБОТПАЗ نبات پز *он ки набот мепазад, ҳалвогар.*

НАБОТПАЗӢ نبات پزى *набот пухтан, ҳалвогарӣ.*

НАБОТЧОӢ نبات چاي *чойи наботӣ, чойи набот андохташуда.*

НАБОҲАТ *а.* نهايت *кҳн.* начобат, чавонмардӣ; бузургӣ.

НАБОШАД نباشد *1. шакли инкориш аористи шахси сеюми танҳои феъли будан. 2. агар ин тавр бошад..., дар ин сурат..., дар ин ҳол... 3. пайвандак дар ҳолате ки..., дар сурате ки..., вагарна.*

НАВ نو *1. он чи, пеш аз ин мавҷуд набуд, аввалин бор сохташуда ё таҳияшуда; чадидан ихтироъгардида; тоза, чадид; муқоб. кӯҳна; расму оини нав, ҳаёти нав, ҳодисаи нав; бинои нав иморати тозабунёд, бинои навсохт; либоси нав сарутани тозадӯхт, либоси ханӯз напӯшида; меваи нав аввалин мева аз ҳосили имсола; роҳи нав роҳи ба тозагӣ сохташуда. 2. ба қарибӣ пайдошуда, ба наздикӣ арзи вучуд карда; маҷаллаю рӯзномаҳои нав а) маҷаллаю рӯзномаҳои бори аввал нашршуда; б) нусхаҳои маҷаллаю рӯзномаҳои ба наздикӣ чопшуда, ки ҳоло нахондаанд; одами нав*

*шахси ба қарибӣ ба чое омада, ки дигарон ўро намешиносанд; раиси нав роҳбари ба қарибӣ таъйин ё интиҳобшуда; қору касби нав қору касби ҳоло ноозмуда ва омӯхта нашуда; соли нав соли ба қарибӣ дохилшаванда, соли дар рӯзҳои наздик фарорасида. 3. иловагӣ, дигар, ба ғайри он чи буд: муваффақиятҳои нав, қувваҳои нав, ҳусни нав; либоси нав кардан либоси дигар пӯшидан, либоси иваз кардан. 4. ҳозир ҳамин, ҳоло, ба тозагӣ, андак вақт пеш. 5. маҷ. пешқадам, мутараққӣ; нав-нав тоза ба тоза; нав ба нав тоза ба тоза; такрор ба такрор; аз нав // аз сари нав дигарбора, дубора, гашта.. замини нав *ниг.* навқорам (замини навқорам); мактаби нав мактаби тарзи таълимаш тоза, мактаби усули таълимаш чадид; аз нав дида баромадан дубора аз назар гузаронидан, таҷдиди назар кардан; аз нав сохтан дубора ба вучуд овардан, тамоман дигар кардан; нав карда гирифтган тоза карда гирифтган, дигар кардан, иваз карда гирифтган.*

НАВАД نود *шумораи миқдорӣ адади даҳие, ки пас аз ҳаштод ва пеш аз сад меояд, адади 90.*

НАВАДСОЛА نودساله *навад сол дошта; синнаш ба навад расида.*

НАВАДСОЛАГӢ نودگسالگي *навадсола будан; навад сол доштан.*

НАВАДУМ نودم *шумораи тартибӣ аз навад.*

НАВАДУМИН نودمين *ниг.* навадум; касе ё чизе, ки дар шумораи навадум қарор дорад.

НАВАКАК نوک *1. ба ҳамин наздикӣ, ҳозиракак. 2. шакли навозиши нав.*

НАВАКӢ نوکي *гуфт.* ба наздикӣ, ба тозагӣ.

НАВАНД نوند *кит., ниг.* наванда.

НАВАНД(А) نوند(ه) *кит.* 1. аспӣ тезрав, аспӣ тундрав; асп; наванди чорпар аспӣ тезрафтор, аспӣ тезтак, аспӣ чорхезгиранда. 2. қосид, пайк, номабар. 3. тезфаҳм, зирак. 4. номи кӯҳе дар Эрон, ки оташқадаи маъруфи Озар барзин дар он чо воқеъ будааст.

НАВАНГӢ نونگي *гуфт.* он ки ё он чи ҳозиракак буд; он ки ё он чи ҳамин ҳозир номаш зикр шуд ё мавриди сухан буд.

НАВАРД نورد *1. асоси замони ҳозира аз навардидан.*

2. *чӯзби пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои тайкунанда: сахронавард, дарёнавард, кайхоннавард.*

НАВАРД *نورد* 1. дар дастгоҳи бофандагӣ чӯбест, ки матои бофташуда ба он мепечад. 2. чизи печида; туби матоъ; лӯлапеч, тӯмори мактуб. 3. *кит.* андӯхта, чамъкарда. 4. *кит.* ҳошияе, ки дар нӯги остин ва бару домани либос медӯзанд; **аз ҳар навард** ба ҳар тарик.

НАВАРДДОР *نورددار* дорои навард (1).

НАВАРДИДАН *نوردیدن* *кит.* 1. печидан, печонидан, қат кардан. 2. тай кардан, паймудан, гузаштан; гаштан, гардидан.

НАВАРДӢ *نوردی* *мансуб ба навард; наварддор.*

НАВАРДЧА *نوردچه* *шакли тасғири навард; наварди хурд.*

НАВАРӢС *نوعروس* келини нав, духтари нав шавҳаркарда, наварӯс.

НАВАСА *نوسه* *лаҳҷ., ниг.* набера.

НАВБАР *نوبر* 1. дарахте, ки нав ба мевадихӣ даромадааст. 2. аввалин меваи расидаи дарахт *ва г.* дар мавсим, меваи наврасида; **ниҳоли навбар** а) ниҳоли нав ба мевадихӣ даромада; б) *кин.* чавони нав ба балоғатрасида; духтари кадрас.

НАВБАРӢ *نوبری* 1. айёми нав ба ҳосил даромадани дарахт. 2. овони наврасӣ.

НАВБАРНИХОЛ *نوبرنهل* *ниг.* ниҳоли нав бар.

НАВБАРОМАД *نوبرامد* нав пайдошуда, ба тозагӣ зоҳиршуда, ба тозагӣ баромада.

НАВБАТ I *ا. نوبت* 1. тартиб дар кардани коре; вақту фурсати аз рӯи тартиб фарорасида ба рои иҷрои коре ё додану гирифтани чизе. 2. дафъа, қарат, бор; **дар навбати дигар**. 3. давр, замон. 4. марҳила дар силсилаи коре ё сохтмоне, ки тибқи нақшаи қаблӣ ба иҷро мерасад; **навбат ба навбат** пешу пас, пайи ҳам, аз пайи ҳамдигар; **ба навбат** ботартиб, пешу пас, пайи ҳам; **ба (дар) навбати худ** ба тартиб, аз рӯи тартиб; **дар навбати аввал** пеш аз ҳама, якумин шуда; **навбат гирифтани** барои кардани коре ё гирифтани чизе ба тартиб дар саф истодан; **навбат надодан** фурсат надодан, имконият надодан (ба касе барои коре); **навбат омадан (расидан)** ба касе аз рӯи тартиб раси-

дани вақт ва фурсати иҷрои коре; **ба (дар) навбат истодан** бо тартиб пайи ҳам истодан ба рои коре ё гирифтани чизе; **дар навбати аввал гузоштан** дар ҷои якум мондан, аҳамияти махсус додан; имтиёз додан.

НАВБАТ II *ا. نوبت* *кит.* 1. табли калон, нақора; **навбат задан** табл задан, нақора задан. 2. хаймаи бузург; боргоҳ.

НАВБАТГОҲ *نوبتگاه* посбонгоҳ, қаровулхона.

НАВБАТДОР *نوبتدار* 1. он ки мутобиқи тартибу нақшаи пешакӣ вазифаеро ба ҷо меорад: **навбатдори синф, духтури навбатдор, навбатдор шудан**. 2. посбоне, ки дар навбати худ посдорӣ мекунад.

НАВБАТДОРӢ *نوبتداری* 1. навбатдор будан, кори навбатии худро иҷро кардан. 2. посбонӣ, қаровулӣ: **навбатдорӣ кардан**.

НАВБАТЗАН *نوبتزن* посбони нақоразан, ки дар вақтҳои муайян нақора мезанад, нақоразан, нақорачӣ.

НАВБАТИГОҲ *نوبتگاه* *кит.* хаймаи калони посбонӣ, ки онро боргоҳ ҳам мегӯянд.

НАВБАТӢ *نوبتی* *мансуб ба навбат;* он чи бо тартиби муайян, пайи ҳам карда мешавад: **маҷлиси навбатӣ, руҳсатии навбатӣ; шӯҳии навбатӣ** ҳазлу шӯҳии ҳамешагӣ, ҳарвақтина.

НАВБАТНАВОЗ *نوبت نواز* *ниг.* навбатзан.

НАВБАТПОӢ *نوبت پائی* навбати худро мунтазир шудан.

НАВБАТЧӢ *نوبتچی* *ниг.* навбатдор.

НАВБАҲОР *نوبهار* аввали фасли баҳор; **абри навбаҳор, фасли навбаҳор**.

НАВБАҲОРӢ *نوبهاری* он ҷӣ ба аввали баҳор мансуб аст ё дар аввали баҳор рӯидааст: **гулҳои навбаҳорӣ**.

НАВБАҲРА *نوبهره* ҳосили якуми юнучқа; юнучқаи барра.

НАВБЕХ *نوبیخ* навниҳол, ниҳоли нав шинондашуда.

НАВБОВА *نوباوہ* *кит.* 1. меваи аввал расида, пешпазак, аввалин меваи боғ. 2. *кит.* кӯдак, фарзанд.

НАВБОҒ *نوباغ* боғи нав, боғи навбунёд.

НАВ

- НАВБОЛИФ** نوبالغ нав ба балоғат расида, наврас.
- НАВБОРИДА** نوباریده ба тозагӣ борида, нав аз ҳаво рехта: **барфи навборида**.
- НАВБОФТА** نوبافته ба тозагӣ бофташуда.
- НАВБУНӢД** نوبنياد нав сохташуда, ба тозагӣ биноёфта: **бинои навбунӢд, боғи навбунӢд**.
- НАВБУРУТ** نوبروت он ки нав бурут баровардааст, навхат; навчавон.
- НАВВОБ** *a. نواب تاجر.* 1. ҷонишин, волӣ. 2. лақаби амирон ва шохзодагон (асосан дар Ҳинд).
- НАВГАРОӢ** نوبگرائي нав. пайравӣ аз сабки усулҳои ҷадид, навҷӯӣ, навпардозӣ.
- НАВГАРО** نوبگرا нав. он ки ба сабку услуби ҳозиразамон пайравӣ мекунад, навпардоз.
- НАВГОӢНӢ** نوبگاني нав. 1. меваи нахустини дарахт. 2. чизи нав (тоза), чизи навбаромад.
- НАВГУЛ** نوبگل 1. гули навшукуфта; дарахти соли аввал гулкарда. 2. *мач.* навчавон, хусусан духтари наврас.
- НАВҒОН** نوبغان *kit.* тухми кирмак, кирми пилла.
- НАВДА** نوبده 1. шохчаи навраси дарахт. 2. қаламча.
- НАВДАВЛАТ** نوبدولت он ки нав соҳиби давлату сарват шудааст; он ки ба тозагӣ ба мансабу давлат расидааст.
- НАВДАВЛАТӢ** نوبدولتي навдавлат будан, акнун ба сарвату давлат расидан.
- НАВДАДАВОНӢ** نوبدهدواني навда баровардани дарахт, **айёми навдадавонӣ** айёми шохчабарории дарахтон.
- НАВДАДОР** نوبدهدار дарахти шохчадор.
- НАВДАМ** نوبدم 1. ҷавон, наврас. 2. *мач.* навкор; одами нав ба вазифае таъйиншуда.
- НАВДАМИДА** نوبدميده наврасида; наврӯида; навбаромада: **муйлаби навдамида**.
- НАВДАНДОН** نوبدندان кӯдаки навзоде, ки акнун дандон баровардааст.
- НАВДАНИҲОЛ** نوبدهنهال ниҳоли ҷавон, навниҳол.
- НАВДАРС** نوبدرس нав ба дарсхонӣ саркарда, навомӯз.
- НАВДАРСҲОН** نوبدرسخوان нав ба дарсхонӣ шурӯъкарда; **талабаи навдарсхон**.
- НАВДАЪВАТ** نوبدعوت он ки бори аввал ва ба қарибӣ ба хизмати ҳарбӣ даъват шудааст.
- НАВДОМОД** نوبداماد он ки ба тозагӣ зан гирифтааст, ҷавони навхонадор.
- НАВДӢХТА** نوبدوخته нав дӯхташуда, ба тозагӣ дӯхташуда.
- НАВДӢШ** نوبدوش **шири навдӢш** шири нав дӯшида.
- НАВДӢШИДА** نوبدوشيده *сифати феълӣ ва феълӣ ҳол аз дӯшидан*; навдӯшидашуда (*oid* ба шир).
- НАВӢДГИР** نوبديادگير навкор, ба тозагӣ кореро омӯхта.
- НАВЗАМИН** نوبزمين замини нав киштбоб шуда, замини навкорам.
- НАВЗО** نوبزا навзоида, ба қарибӣ бача таваллудкарда.
- НАВЗОД(А)** نوبزاد(ه) кӯдаки навзоидашуда; нав аз модар таваллудшуда.
- НАВЗОӢ** نوبزاي *ниг.* **навзо**.
- НАВИГАРИДӢСТ** نوببگري دوست дӯстдори навигарӣ; навпараст.
- НАВИГАРӢ** نوببگري 1. нав будан, тозагӣ. 2. чизи нав, чизи тоза ба вуқӯъ пайваста, он чи, ки то ҳол мавҷуд набуд ё зоҳир нашуда буд. 3. *гуфт.* хабари тоза, хабари нав; **навигарихон** рӯз ахбори тоза аз вазъи замони ҳол.
- НАВИГАТСИЯ** نوببگتسيه *лот.* 1. киштиронӣ (*ҳам дар об ва ҳам дар ҳаво*). 2. соҳаи илми киштиронист, ки тарзу усулҳои идораи киштихоро ҳам дар обу ҳам дар ҳаво меомӯзад. 3. давраи муайяне аз фасли сол, ки обу ҳаво ба киштиронӣ ва парвози киштиҳои ҳавоӣ имкон медиҳад.
- НАВИГАТСИОНӢ** نوببگتسياني *мансуб ба навигатсия*; **давраи навигатсионӣ** муддате, ки киштиронӣ имкон дорад.
- НАВИД** نوبيد мужда, хабари хуш; ваъда.
- НАВИН** نوبين нав, тоза; навтарин.
- НАВИС** نوبيس 1. *асоси замони ҳозира аз* навиштан; **навис–навис** бо такрор ва бисёру пайва-

ста навиштан. 2. *чузъи пасини калимаҳои мураккаб ба маънои нависандаи чизе: номанавис, шеърнавис, хикоянавис.*

НАВИСАНДА نویسنده 1. *сифати феълии замони ҳозира аз навиштан*; он ки навиштааст, касе, ки иншо кардааст, нигоранда. 2. он ки машғули фаъолияти адабӣ аст, асарҳои бадеӣ эҷод мекунад; муаллифи асари бадеӣ: **Иттифоқи нависандагони Тоҷикистон, Нависандаи халқии Тоҷикистон.**

НАВИСАНДАГӢ نویسندگی нависанда будан, шуғлу амали нависанда.

НАВИСОНАВИС نویسانویس бисёр навиштан, аз ҳад зиёд ва беҳуда навиштан.

НАВИСОНДАН نویساندن тарзи бавоситаи навиштан.

НАВИШТ نوشت *асоси замони гузаштаи навиштан: тарзи навишти ҳарфҳо.*

НАВИШТА نوشته 1. *феъли ҳол ва сифати феълии замони гузашта аз навиштан.* 2. ҳар чизи навишташуда; китобатшуда; **навишта гирифтан** рӯнавис кардан, рӯбардор кардан.

НАВИШТАН نوشتن 1. фикре, матлаберо рӯи (ба рӯи) қоғаз овардан, нигоштан. 2. таълиф кардан, эҷод кардан, ба вучуд овардани асари адабӣ ё илмӣ. 3. рӯбардор кардан, рӯнавис кардан, китобат намудан.

НАВИШТАНӢ نوشتنی *сифати феълии замони оянда аз навиштан*; он чи навишта мешавад; лоиқи навиштан; муносиби навиштан.

НАВИШТАҶОТ نوشتجات ҷ. **навишта**; чизҳои навишташуда; навиштаҳо; нигоришот.

НАВИШТОР نوشتار навишт; (тарзи) иншо, нигориш.

НАВИШТОРӢ نوشتاری *мансуб ба навиштор*; хаттӣ, китобатӣ, иншойӣ; **забони навишторӣ** забони китобӣ; **муқоб гуфторӣ.**

НАВӢ نوي нав будан; навигарӣ, тозагӣ (*нисбат ба пайдоиши*): **тарафдори навӣ.**

НАВКАНДА نوکنده 1. ба тозагӣ кандашуда, нав кофташуда; **ҷӯи навканда.** 2. ба тозагӣ аз дарахт чида ё аз палак чудо карда: **харбузаи навканда.**

НАВКАР//НӢКАР نوکر 1. мулозим, хизматгор,

чокар. 2. *таър.* аскарӣ як дастаи низомӣ дар аморати Бухоро.

НАВКАРӢ//НӢКАРӢ نوکری 1. хизматгорӣ, чокарӣ, пешхизматӣ. 2. *таър.* хизмат дар дастаи низомии навкарон.

НАВКАРОНА//НӢКАРОНА نوکرانه монанди навкар, шабеҳи хизматгор; чоплусона. 2. *таър.* хизматона ба навкар.

НАВКИСА نوکيسه он ки нав соҳиби пулу мол шудааст, одами нав пулдоршуда.

НАВКОР نوکار касе, ки ба ягон кор нав шурӯъ кардааст ва таҷрибаи корӣ надорад.

НАВКОРАМ نوکارم ба тозагӣ кишт шуда, на-кишт; **замини навкорам** замини нокурами ба тозагӣ обёрӣ ва корамшуда.

НАВКОРӢ نوکاری навкор будан дар коре, камтаҷриба будан.

НАВҚАЛАМ نوқلم *маҷ.* он ки тоза ба нави-сандагӣ шурӯъ кардааст: **адиби навқалам.**

НАВҚИРАВ نوқرو нав; истифоданашуда; **корди навқирав** корди нав тезкарда.

НАВҚИРОН نوقران 1. ба тозагӣ наздикшуда, пайваста ба чизе. 2. *нуч.* ба тозагӣ ба ҳам наздикшуда дар як бурҷ (*oid* ба ситораҳо).

НАВҚОН نوқан хӯшаҳои гандум, ки хангоми дарав ба замин мерезанд.

НАВМ *а. نوم кит.* хоб.

НАВМАШҚ نومشқ он ки ба тозагӣ ба машқе шурӯъ кардааст, навёдгир, навкор.

НАВМЕД نوميد *ниг.* ноумед.

НАВМЕДӢ نوميدى *ниг.* ноумедӣ; **бо навмедӣ** ноумедона, умедро канда; **ба навмедӣ андохтан** маънос кардан, ноумед кардан (*касера*); **ба навмедӣ афтодан** ноумед шудан, маънос гаштан.

НАВМЕДОНА نوميدانه *ниг.* ноумедӣ.

НАВНИҲОЛ نونھال 1. ниҳоли нав, ниҳоли ба тозагӣ шинондашуда; дарахти ҷавон. 2. *маҷ.* навҷавон, наврас. 3. *маҷ.* он, ки ба коре ё шуғле ба тозагӣ шурӯъ кардааст; **навниҳоли боғи санъат** хунарманди ҷавон; **навниҳоли адабиёт** адиби ҷавон.

НАВ

- НАВО I** نوا 1. садо, овоз; нағма, оҳанг; нола. 2. номи мақоми сеюм аз оҳангҳои “Шашмақом”; **созу наво** нағмаву овоз, оҳангу суруд.
- НАВО II** نوا 1. хӯрок, чизҳои хурданӣ, ғизо. 2. воситаҳои зиндагӣ, чизу чораи рӯзгор; **нарху наво** баҳову арзиши чизҳо дар бозор. 3. на-сиб, рӯзӣ. 4. сарват, дорой, боигарӣ.
- НАВО III** نوا *a.* نوا тухми хурмо, донаи хурмо.
- НАВОБАХШ** نوابخش *kit.* рӯзирасон, раззок.
- НАВОБОД** نوباد нав ободшуда, нав бун-ёдшуда, нав ба вучуд овардашуда, навбунёд.
- НАВОВАР** نواور чорикунандаи навигариҳо; он ки дар қору касби худ ягон навигарии муфид медарорад ва ё усулу тарзи нав, фикри тозае пешниҳод мекунад.
- НАВОВАРӢ** نواورى 1. навигарӣ даровардан. 2. навовар будан, фаъолияти навовар.
- НАВОГАР** نواگر мутриб, сароянда, созанда, на-возанда.
- НАВОДИР** *a.* نادر *ч.* **нодир**; чизҳои камёб ва кам дучоршаванда.
- навоз** 1. *асоси замони ҳозира аз навохтан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозанда: оҳангнавоз, дуторнавоз, торнавоз.* 3. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои навозишкунанда: меҳмоннавоз, дил-навоз, рӯхнавоз.*
- НАВОЗ** نواز навозиш, меҳрубонӣ.
- НАВОЗАНДА** نوازنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз навохтан.* 2. мутриб, созанда.
- НАВОЗАНДАГӢ** نوازندگي навохтани асбобҳои мусиқӣ; касби навозандаи олатҳои мусиқӣ, хунари навохтан.
- НАВОЗИШ I** نوازش меҳрубонӣ, шафқат; дилҷӯӣ, навозиши модар, лутфу навозиш; **бо навозиш** навозишқорона, меҳрубона; **навозиш кардан** меҳрубонӣ кардан, дилҷӯӣ кардан, дӯстдорӣ намудан.
- НАВОЗИШ II** نوازش мутрибӣ, сознавозӣ; нағмаву суруд.
- НАВОЗИШГАР** نوازشگر *ниг.* навозишқор.
- НАВОЗИШҚОР** نوازشكار меҳрубон, дилҷӯ, бо-илтифот.
- НАВОЗИШҚОРОНА** نوازشكارانه бо навозиш, бо меҳрубонӣ, меҳрубона, илтифотқорона.
- НАВОЗИШҚОРӢ** نوازشكارى навозиш, дилҷӯӣ, меҳрубонӣ.
- НАВОИН** نواين 1. нав пайдошуда, навбаромад, тозабаромад. 2. *kit.* зебо ва ороста.
- НАВОҚИС** *a.* نواقص *kit.*, *ч.* **нақс.**
- НАВОЛ** *a.* نوال *kit.* 1. ато, бахшиш, ҳада. 2. на-сиб, баҳра.
- НАВОЛА** نواله 1. хӯрок, таом, тӯша; микдори як бор хӯрдани чизе, як микдор хӯроке, ки барои касе чудо карда мешавад. 2. кулӯлаи хамир, (зувола) кулӯлаи ягон чизи хӯрданӣ; луқма. 3. ризқ.
- НАВОЛАБУР** نوالهبر корди хамирбурӣ.
- НАВОМАДА** نواّمده он ки ба чое ба тозагӣ омадааст.
- НАВОМУӢЗ** نواّموز 1. он ки нав ба омӯхтан сар кардааст, навшогирд. 2. он ки дар қору ханӯз таҷриба надорад, навқор.
- НАВОН** نوان *kit.* 1. *сифати феълӣи ва феълӣи ҳоли замони ҳозира аз навидан.* 2. хамида, хамшуда, дуто. 3. *мач.* суст ва заиф; **□ сарви навон** маҳбубаи хушрафтор, ёри хиромон.
- навор** نوار *асоси замони ҳозира аз наворидан;* на-воштан.
- НАВОР** نوار 1. риштаи сербари тасмамонанд аз матоъ, чарм ё чизҳои эластикӣ; канора, зех, шероза, лента. 2. лентай филмгирӣ; **ба навор гирифтан (бардоштан)** а) ба лента сабт кардани овоз ё сурате; б) филмо дар навор сабт кардан, филм бардоштан.
- НАВОРБАРДОР** نواربردار *нав.* дар телевизион ва кино: мутахассисе, ки намоиш ва сахнақоро дар навор сабт мекунад, мутахассиси аксбардор; наворгир, филмбардор.
- НАВОРБАРДОРӢ** نواربردارى *исми амал ба навор бардоштан;* шуғл ва қори наворбардор.
- НАВОРГИР** نوارگير *ниг.* наворбардор.
- НАВОРГИРӢ** نوارگيري *ниг.* наворбардорӣ.
- НАВОРДОР** نواردار дорой навор, навордошта; дастгоҳи навордори суратгирӣ.

НАВОРШАКЛ نوارشکل шакли наворро дошта.

НАВОСА نواسه *ниг.* **набаса.**

НАВОСАНЧ نواسنج *кит.* 1. сароянда, хофиз, овозхон; навозанда. 2. *мач.* касе, ки қадру қимати сухани мавзунро медонад, сухансанч, саррофи сухан, сухандон.

НАВОСОЗ نواساز нағмагон, сурудгон, таронагӯй.

НАВОФАРИН نوافرين касе, ки чизи нав месозад; навофар.

НАВОХОН نواخوان сурудгон, нағмагон; **мурғи навогон** булбул.

НАВОХОНӢ نواخواني сурудгонӣ, нағмагонӣ, нағмасароӣ.

НАВОХТ I نواخت навозиш, меҳрубонӣ, дилчӯй.

НАВОХТ II نواخت оханг, суруд, тарона.

НАВОХТАН I نواختن асбоби мусикиро ба садо даровардан, созандагӣ қардан; **шикам (аз гуруснагӣ) танбӯр навохтан** *киноя аз хеле гурусна будан.*

НАВОХТАН II نواختن навозиш қардан, меҳрубонӣ, дилчӯй қардан, илтифот зоҳир намудан.

НАВОҲИНИШИН نواحى نشين муқими ноҳия, соқини ноҳия.

НАВОҲӢ *a.* نواحى *ч.* ноҳия; **дар ин навоҳӣ** дар ин наздиқиҳо.

НАВПАР ناپار ба тозагӣ пару бол бароварда, нав ба парвоз сар қарда: **чӯчаи навпар.**

НАВПАРАСТ ناپرست толиб ва ишқбози ҳар як чизи нав.

НАВПАРВОЗ ناپرواز нав ба парвоз (паридан) сар қарда: **мурғи навпарвоз.**

НАВПАРДОЗ ناپرداز 1. нав пардоз (рангубор) додашуда: **кафши навпардоз.** 2. тарафдори навӣ, навофар: **шоирӣ навпардоз.**

НАВПУХТ(A) ناپوخته//نوپخت ҳар чизи ба тозагӣ пухташуда, расида: **таоми навпухта, чави на-впухта.**

НАВРАС نارس 1. нав қадқашида, нав ба камол-расида: **чавони наврас; насли наврас** насли чавон, чавонон. 2. навпухта: **меваи наврас.**

НАВРАСИДА نورسيده *ниг.* **наврас.**

НАВРАСТА نورسته наврас, наврасида: наврӯида, наврӯста (оид ба растаниҳо): **алафи наврасида.**

НАВРЕХТА نوربخته ба тозагӣ афтида; чакида: ҳамин ҳоло: **шабнами наврехта.**

НАВРАСӢ نورسي نавҷавонӣ; ҷавонӣ: **айёми наврасӣ** замони (давраи, солҳои) наврас будан.

НАВРИШ نوريش нав ришбароварда, ба тозагӣ ришаш дамида: **чавони навриш.**

НАВРУСТА نورسته наврӯида; **гули навруста** а) гули ба тозагӣ сабзида; гули навшукуфта; б) *киноя аз маҳбуба, маъшуқа.*

НАВРӢЗ نوروز 1. рӯзи аввали соли ҳичрии шамсӣ, ки ба 21 март баробар меояд ва ин рӯз иди соли нав аст; **иди Наврӯз.** 2. умуман ид, ҷашн.

НАВРӢЗГОР نوروزگار нав хонадоршуда, марде, ки нав зан гирифтааст ё зане, ки нав шавҳар қардааст.

НАВРӢЗӢ نوروزي 1. *мансуб ба наврӯз:* **сайри наврӯзӣ.** 2. тӯҳфаи идона ба муносибати ҷашни наврӯз: **иди наврӯзӣ.**

НАВРӢЗМОҲ نوروزماه моҳи наврӯз, фарвардии моҳ.

НАВРӢИДА نورويده *ниг.* **наврӯста.**

НАВСАБЗ نوسبز ба тозагӣ сабзшуда, он чи нав сабз шудааст: **дарахтони навсабз.**

НАВСАБЗИДА نوسبزیده *ниг.* **навсабз: барғҳои навсабзида.**

НАВСАВОД نوسواد нав саводбароварда, акнун саводаш баромада: **бачаи навсавод.**

НАВСОЗӢ نوسازي *исми амал аз нав сохтан;* дигаргунсозӣ: **навсозиҳои инқилобӣ.**

НАВСОХТ نوساخت нав сохташуда, навбунёд: **бинои навсохт.**

НАВТАҲСИЛ نوتحصیل он ки нав ба таҳсил шурӯъ қардааст.

НАВТАШКИЛ نوتشكيل ба тозагӣ шакл гирифта, созмонефта, навбунёд.

НАВТАЪСИС نوتاسيس ба тозагӣ бунёд шуда,

НАВ

асос гузошта.

НАВФИКР نو فکړ шахси соҳиби тафаккури чадид.

НАВХАТ موخت муълабу ришаш акнун дамида: **чавони навхат**.

НАВХАТМ موختм он ки таҳсилро дар мактаб нав ба итмом расонидааст.

НАВХЕЗ نوخيز 1. гиёҳи ба тозагӣ аз замин баромада, наврӯида, навсабз: **сабзаҳои (гиёҳҳои) навхез**. 2. наврас, чавон.

НАВҲОНАДОР نوخانه دار он ки нав зан гирифтааст ё шавҳар кардааст.

НАВҲОСТА نوخواسته *ниг.* **навхез: гулҳои навҳоста**.

НАВҲА *а.* نوحه фиғон, зорӣ, нола, шеван, гиря бо овози баланд дар азову мусибате: **навҳаву фиғон; навҳа кардан** сӯзу гудози худро бо овози баланд ифода кардан; гиристан, гиря кардан.

НАВҲАГАР نوچه گر он ки дар мотам нолаву фиғон мекунад, овозандоз, гирякунанда.

НАВҲАГАРӢ نوچه گرى гиряву зорӣ бо суруди мотам, овозандозӣ.

НАВҲАСАРО نوچه سرا *ниг.* **навҳагар**.

НАВҲАСАРОӢ نوچه سراى навҳа кардан, суруди мотамӣ хондан.

НАВҲАХОНӢ نوچه خوانى *ниг.* **навҳасароӣ**.

НАВЧА نوچه 1. нозукандом, қадбаланд, баландқомат: **одами навча**. 2. *кҳн.* хидматгор, қарорӣ, пешхизмат; шогирди саисхона.

НАВЧАБА نوچه کهن. сел, селоб.

НАВҚАВОН نوچوان тозаҷавон, чавони нав ба балоғат расида.

НАВҚАВОНӢ نوچوانى айёми аввали чавонӣ, наврасӣ.

НАВҚӢ نوچو чӯяндаи навигарӣ, навовар.

НАВҚӢШ نوچوش 1. *ниг.* **навдӯш**. 2. ба тозагӣ ба чӯш омада (*нисбат ба моеъ*).

НАВШИРА نوشيره нав ба шира даромада, тоза ширагирифта (*oid ба меваҳо*).

НАВШОГИРД نوشاگرد шогирди нав, нав шогирдшуда.

НАВШОДИР نوشادر *хим.* моддаи сафеди кристаллӣ, ки дар техникаву тиб истифода мешавад, хлориди аммоний: **чавҳари навшодир**.

НАВШУДА نوشده аз нав сохташуда; дигаргуншуда, тағйирёфта.

НАВШУДГОР نوشدگار ба тозагӣ шудгоршуда: **замини навшудгор**.

НАВШУКУФТА نوشكفته гули ба тозагӣ кушодашуда, шукуфаҳояш нав намоёншуда: **гулҳои навшукфта; □ оташи навшукфта** оташи ҳамин ҳозир даргирифта, оташи ба тозагӣ шӯълаваршуда, нав лахчашуда.

НАВӢ *а.* نوع 1. хел, чинс: **навӣ аъло, навӣҳои нави пахта; навӣ башар** инсоният, одамизод; **ба навӣҳо чудо кардан** чизеро мувофиқи сифаташ ба хелҳо чудо кардан. 2. тавр, тарз, гуна; **як навӣ а)** як хел, навӣе, ким -чи хел; **б)** ба тавре, тавре карда; базур; **в) мас.,** бад нест, мешавад (чавобан ба суоли «аҳволатон чӣ хел аст?»); **ба ҳар навӣ ки бошад...** ба ҳар роҳе, ки бошад; илоҷе ёфта, чорае андешида; **чи навӣ шуда** бо кадом роҳ, чи гуна, бо кадом усул; **як навӣ карда** илоҷе ёфта, бо як роҳе, тавре карда; **ҳар навӣ карда а)** илоҷе ёфта; бо ягон роҳ. **б)** чи хеле ки набошад, бо ҳар роҳ

НАВӢӢ نوعى 1. *мансуб ба навӣ*. 2. *биол.* чинсӣ, зотӣ.

НАВӢСАНЧӢ نوع سنجى *кишов.* тухмисанчӣ.

НАВӢҚОД نويجاد ба тозагӣ эҷодшуда; навбунёд, навсохт.

НАГАН نگان як навӣ таппончаи ҳафттира, ки тирдони чархзананда дорад.

НАГУН نگون сар зеру по боло, сарозер, воҷ-гун.

НАГУНБАХТ نگون بخت баргаштабахт, бадбахт.

НАГУНБАХТӢ نگون بختى нагунбахт будан; шӯрбахтӣ, сияхбахтӣ.

НАГУНСОР نگونسار чаппа, сарнагун, подарҳаво: **нагунсор шудан** сарнагун шудан, аз байн рафтан.

НАГҲАТ نگهت *ниг.* **нақҳат**.

НАГӢ نغز 1. хуб, неқӯ, писандида. 2. бо сифати хуб, бомуваффақият: **амалиёт нағз гузашт**. 3. ба хубӣ, хеле хуб, ба ваҷҳи аҳсан; **нағзаш**

бехтараш, бехтар он аст, ки...: **нағзаш ҳамин ки...**; **нағз дидан** а) ба хубӣ дидан, бо диққат аз назар гузарондан: **хар тарафро нағз дида баромадан**; б) дӯст доштан; **нағз донистан** ба хубӣ донистан, хеле хуб огоҳ будан аз чизе; **нағзу бад шудан** чангу чанҷол кардан бо касе, сурху сафед шудан; **нағз шудан** а) хуб шудан; б) саломат шудан, сиҳат шудан; **нағз кардед** кори хуб кардед; **нағз монед!** сиҳату саломат бошед (*вақти видоъ мегӯянд*); **нағз равед!** роҳи сафед! тинчу осуда рафта расед!; **нағз нашудан** анҷомаш хуб набудан, оқибаташ ташвишовар будан; **нағз не** хуб не, кори нек не, маъқул не, писандида не.

НАҒЗАК نغزک 1. *тиб.* бемории бачагонаи сирояткунанда, ки бар асари он ба бадан обила мебарояд, чечак. 2. доғе, ки дар рӯй баъди обилаи нағзак мондааст; **доғи нағзак** доғи боқимонда аз обилаи нағзак; **нағзак кандан**, **нағзак буридан** барои пешгири аз бемории нағзак заррае аз барангезонандаи ин касалиро ба организм гузаронидан, ки бо дусе дона чечак баровардан бача аз хавф халос мешавад; чечак кандан, обилақубӣ кардан.

НАҒЗАКАК نغزکک 1. *шакли навозишиши нағз.* 2. хушнамул, дилписанд, назаррабо: **ҳавлии нағзакак**; **духтарчаи нағзакак** духтарчаи хушрӯяку зебо. 3. бисёртар, бештар, ба қадри кофӣ, ба дарачаи дарқорӣ.

НАҒЗАКБУРӢ نغزکبری *ниг.* нағзакканӣ.

НАҒЗАКДОР نغزکدار он ки доғи нағзак дорад.

НАҒЗАККАНӢ نغزککنی *исми амал аз нағзак кандан*; нағзакқубӣ.

НАҒЗАКҚҮБӢ نغزککوبی *ниг.* нағзак кандан.

НАҒЗӢ نغزی 1. хубӣ, имтиёз, бартарӣ. 2. некӣ, некӯкорӣ; *муқоб.* **бадӣ**; **нағзӣ кардан** некӣ кардан; фоида ё ёри расондан.

НАҒИЛ نعل *кҳн.* чое, ки дар сахро ва домани кӯх барои паноҳ гирифтани гӯсфандон тавора кашида ё канда шудааст.

НАҒМА نغمه 1. наво, оҳанг, лаҳн; хониш, суруд: **нағмаи дутор**, **нағмаи мурғони чаман**, **гоҳ нағмаю усул**, **гоҳ Худою расул**. 2. *маҷ.* рафтори бад, рафтори нозеб. 3. *маҷ.* хила, найранг; **нағма баровардан** рафтори бад нишон додан, кори ношоиста ва номақбул кардан; □ **ба**

нағмаи касе бозидан бо гуфти касе кор кардан, мувофиқи майли касе амал кардан; дар таҳти таъсири касе будан.

НАҒМАБОЗ نغمه باز *ниг.* нағмагар 3.

НАҒМАБОЗӢ نغمه بازی найрангбозӣ, шӯъбадабозӣ.

НАҒМАГАР نغمه گر 1. навозанда. 2. сароянда. 3. *маҷ.* найрангбоз, шӯъбадабоз.

НАҒМАНАВОЗ نغمه نواز навозанда, мусикинавоз, мутриб.

НАҒМАНАВОЗӢ نغمه نوازی навозандагӣ, мутрибӣ.

НАҒМАПАРДОЗ نغمه پرداز *ниг.* нағмасаро.

НАҒМАПАРДОЗӢ نغمه پردازى *ниг.* нағмасароӣ.

НАҒМАСАРО نغمه سرا нағмахон, сароянда, мутриб.

НАҒМАСАРОӢ نغمه سرائى суруд хондан; **нағмасароӣ кардан** сурудхонӣ кардан.

НАҒМАТИРОЗ نغمه تراز // نغمه طراز нағмапардоз, нағмахон.

НАҒМАХОН نغمه خوان *ниг.* нағмасаро.

НАҒОМ ا. نغام *кит.* 1. зарраҳои чанг, ки дар ҳаво пароканда мешаванд. 2. тира, сиёҳранг. 3. бад, зишт.

НАҒОРА ا. نغاره *ниг.* нақора.

НАҒОРАЗАН نغاره زن *ниг.* нақоразан.

НАҒОРАЗАНӢ نغاره زنى *ниг.* нақоразанӣ.

НАҒОРАЧҮБ نغاره چوب *ниг.* нақорачӯб.

НАДАБ ا. نذب *кит.* 1. чой ва асари захм. 2. гарав, шартбандӣ дар қимор ё дар тирандозӣ.

НАДАМ ا. ندم *кит.* пушаймонӣ, надомат, афсӯс.

НАДВА ا. ندوه гурӯҳ, анҷуман; маҳфил.

НАДДОФ ا. ندف тит ва ғоз-ғозкунандаи пашм, пахта ва ғ. (*барои нарм шудани он*), ҳаллоҷ, пайанда.

НАДДОФӢ ندفى тит кардани пашм, пахта, пайандагӣ (*ҳоло ин амалро мошин анҷом медиҳад*); қору касби наддоф.

НАДДОФХОНА ندف خانه чои наддофӣ, чои пайдан.

НАД

- НАДИД** *a.* ندید *kit.* монанд, ҳамто, назир.
- НАДИМ** *a.* ندیم ҳамнишини шахсони бузург (*аз қабилӣ* амируну шоҳон); ҳамсӯҳбат, ҳамдам.
- НАДИМӢ** ندیمی мусоҳибӣ, муқаррабиву ҳамнишинии амируну шоҳон.
- НАДӢ** *a.* ندی *kit.* тарӣ, намӣ, рутубат; муқоб. хушкӣ.
- НАДОМАТ** *a.* ندامت афсӯс, таассуф, пушаймонӣ; ҳасрату надомат кардан афсӯс хӯрдан, таасуф кардан; пушаймонӣ изҳор намудан.
- НАДОМАТЗАДА** ندامت‌زده пушаймоншуда, афсӯсхӯрда.
- НАӢМ//НИӢМ** نیام ғилоф; ғилофи шамшер.
- НАЖАНД** نژند *кхп.* ғамгин, андӯхгин, афсурда, пажмурда.
- НАЖОД** نژاد 1. насл, авлод. 2. ирк.
- НАЖОДӢ** نژادی мансуб ба нажод; аз чиҳати нажод.
- НАЖОДПАРАСТ** نژادپرست тарафдор ва пайрави равияи нажодпарастӣ; он ки нажоди худро аз дигарон болотар медонад ва нажодҳои дигарро пасти мезанад.
- НАЖОДПАРАСТӢ** نژادپرستی назарияи зиддиилмии иртиҷой, ки ба даъвои нобаробарии башар, ки гӯё ирқи олий аз азал лоиқи ҳукмронӣ бошаду насибаи ирқи пасти итоату заҳмат асос ёфтааст.
- НАЖОДПАРАСТОНА** نژادپرستانе ҳамчун нажодпараст; аз нуқтаи назари нажодпарастӣ; сиёсати нажодпарастона сиёсати давлатие, ки ба назария ва равияи нажодпарастӣ асос ёфтааст.
- НАЖОДШИНОСӢ** نژادشناسӣ як шоҳаи илми мардумшиносӣ (этнография), ки масъалаҳои пайдоиши ирку нажоди халқҳоро меомӯзад.
- Н-АЗ** نز *шакли қўтоҳшудаи на аз.*
- НАЗАР** *a.* نظر 1. нигоҳ, дид; **назар андохтан (афкандан)** нигоҳ кардан; аз назар гузаронидан (чизеро, чоеро); **назараш афтидан** дида мондан (касе, чизеро); **назар давонидан** тез нигоҳ кардан; назар гузарондан; **назар дӯхтан** бо диққат нигоҳ кардан; **назар кардан** нигоҳ кардан; **аз назар нопадид шудан** дида нашудан,

нонамоён гаштан, ғойб гаштан; **аз назар пинҳон шудан** нопадид гаштан. 2. *мач.* чашм, дида; **назар доштан** чашм доштан, чашми умед доштан; **назар ба...** а) нисбат ба..., аз чизе дида...; б) бино бар..., аз рӯи..., мувофиқи...: **назар ба фикри вай, назар ба қавли вай.** 3. *мач.* фикр, мулоҳиза; **нуқтаи назар** фикр ва мулоҳизаи касе дар бораи масъалае; **аз нуқтаи назари...** аз рӯи ақидаи..., ба фикри..., бино бар диди...; **ба назар зоҳиран, гӯё; ба назарам...** ба фикрам, бино ба пиндоштан; **ба назари аввал** дар нигоҳи нахуст; гӯё ки, чунин менамояд, ки... **ба назар намоён** а) шоёни диққат, диққатчалбқунанда; б) *мач.* муътабар, шинохта; **ба назари истехзо** истехзоомез; **бо назари таачҷуб** таачҷубомезона; **дар назари...** ба фикри..., аз рӯи ақидаи... **доираи назар** ҳудуди биниш, ҷаҳонбинӣ; **аз мадди назари...** дар пеши чашми..., ба он нигоҳ накарда; **назараш пасти...** *киноя аз* дунҳиммат, мумсик, хасис; **аз назар гузарондан** а) як-як дида баромадан, санчишкорона нигоҳ кардан; б) *мач.* хондан, мутолиа кардан; **аз назар дур нарафттан** доим дар пеши чашм будан, ба чашм намуда истодан, аз ёд набаромадан. **аз назар ғойб шудан** нопадид гаштан, намоён шудан; **ба назар афтодан** ногоҳ дида шудан, нохост намоён шудан; **ба назар гирифттан** *кин.* ба эътибор гирифттан, эътибор додан, ба ҳисоб гирифттан; **ба назар намудан** намоён шудан, ба чашм расидан; **ба назар нанамудан** *кин.* беаҳамият ҳисоб кардан; мавриди эътибор қарор нагирифттан. **ба назар овардан** ба ёд овардан; **ба назар тофттан** дида шудан, ба чашм намудан, ба чашм афтодан; **ба пеши назар овардан** а) тасаввур кардан; б) намоён кардан, зоҳир сохтан, намоёндан **ба пеши назар омадан** намоён шудан, дида шудан (*дар тасаввур, дар хаёл*); **дар зери назар гирифттан** *киноя аз* дида истодан, назорат кардан; **дар назар доштан** *киноя аз* ба эътибор гирифттан, ба асос гирифттан; **дар (ба) назар чунин намудан** чунин тофттан, гӯё, зоҳиран; **манзури назари касе кардан** ба касе нишон додан.

НАЗАРАН *a.* نظراً назар ба ... нисбат ба...; аз рӯи... , мувофиқи...

НАЗАРБАЛАНД نظربلند 1. ҳавобаланд, худписанд, мағрур. 2. бовиқор, саҳт.

НАЗАРБАЛАНДӢ نظربلندی 1. ҳавобаландӣ,

мағрурӣ, худписандӣ. 2. виқор, ҳиммат, саховат.

НАЗАРБАЛАНДОНА نظر بلندانه 1. ҳаво-баландона, худписандона, мағрурона. 2. ҳимматбаландона, саховатмандона.

НАЗАРБАНД نظر بند маҷ. он ки рафтору кирдораш ба таври пинҳонӣ тафтиш ва назорат мешавад, зери назорат гирифта, таги чашм кардашуда.

НАЗАРБОЗ نظر باز 1. карашмакунанда, ишвагар. 2. маҷ. ошиқи дидори хубрӯён; ишқварзанда.

НАЗАРБОЗӢ نظر بازى 1. назарбоз будан; ишвагарӣ. 2. маҷ. назар кардан ба чеҳраи хубрӯён, чашмчаронӣ; ишқварзӣ.

НАЗАРГАҲ نظر گه *ниг.* назаргоҳ.

НАЗАРГИР نظر گير маҷ. назаррабо, диққат-чалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда; муқоб. назарногир.

НАЗАРГОҲ نظر گاه 1. ҷои назар кардан, ҷои нигоҳ кардан, тамошоғоҳ. 2. мазори пайғамбарон ва мардумони порсо.

НАЗАРДИД نظرديد андоза кардан бо чашм; ба назардид ба тахмин, аз рӯи тахмин.

НАЗАРДӢЗ نظر دوز *ниг.* нигоҳкунанда, бо диққат бинанда.

НАЗАРИЁТ *а.* نظريات *ниг.* назария.

НАЗАРИЯ *а.* نظريه таълимот ва системаи илмии принципҳо ва ақидаҳо, ки таҷрибаи амалиётро ҷамъбаст намуда, қонуниятҳои табиат, ҷамъият ва тафаккурро инъикос менамояд: назария ва амалия.

НАЗАРИЯВӢ نظريه وى *мансуб ба назария;* ба назария асосёфта: хулосаи назариявӣ.

НАЗАРИЯДОН نظريه دان он ки бо назария машғул аст; олиме, ки дар соҳаи ягон илм таълимоту ақидаи худро эҷод кардааст.

НАЗАРӢ نظرى *ниг.* назариявӣ.

НАЗАРКАРДА نظر کرده 1. сифати феълӣи замони гузашта аз назар кардан. 2. ба лутфу марҳамати Худо сазоворшуда, аз илтифоти Худо баҳрабурда.

НАЗАРМАҲДУД نظر محدود он ки доираи дониш ва бинишаш маҳдуд аст, шахси доираи маф-

курааш танг тангназар.

НАЗАРНОГИР نظر ناگير ҳар чиз ё касе, ки бинанда онро ба назари эътибор намегирад, вале дар ҳақиқат муҳим аст; ба назар нонамоён, дур аз эътибор, берун аз доираи диққат; **воқеаи назарногир; одами назарногир** одаме, ки бо ягон рафтору хислаташ диққати касро ба худ ҷалб намекунад; одами одӣ.

НАЗАРНОГИРӢ نظر ناگيري назарногир будан, беэътиборӣ; ҳавобаландӣ, мағрурӣ.

НАЗАРНОГИРОНА نظر ناگيرانه беэътиборона, беаҳамиятона; ҳавобаландона, мағрурона: **назарногирона нигоҳ кардан.**

НАЗАРПАРАСТ نظر پرست *ниг.* назарбоз.

НАЗАРПАСТ نظر پرست маҷ. дунҳиммат, хасис, мумсик, ба чизҳои майда чуйда аҳамият-диханда.

НАЗАРПИСАНД نظر پسند диққатчалбкунанда, эътиборро ба худ кашанда, назаррабо.

НАЗАРПУРСӢ نظر پرسى *ниг.* раъйпурсӣ.

НАЗАРРАБО نظر ربا диққатчалбкунанда, дилкаш, зебо: **манзараи назаррабо.**

НАЗАРРАБОӢ نظر رباى назаррабо будан, дилрабоӣ, дилкашӣ; қозибанокӣ.

НАЗАРРАС نظر رس ба чашм намоён; қобили мулоҳиза: **кори назаррас.**

НАЗАРСАНЧӢ نظر سنجى пурсиши назар ва андешаи гурӯҳе аз мардум дар бораи матлабе ё мавзӯи доғи рӯз; баррасии ин мавзӯёҳо, бо гурӯҳе аз мардум.

НАЗАРТАНГ نظر تنگ *ниг.* тангназар.

НАЗАРТАНГӢ نظر تنگى *ниг.* тангназарӣ.

НАЗАРФИРЕБ نظر فريب чизе, ки берунаш оро-ставу хуб, дарунаш хароб ва бад бошад ва бинанда ба зоҳири он фирефта шавад; зоҳиран дилкашу ҷаззоб.

НАЗАРФИРЕБӢ نظر فريبى назарфиреб будан; қозибӣ, дилрабоӣ дар зоҳир.

НАЗАРХОҲ نظر خواه толиби дидори маъшуқа, он ки орзуи дидор бо дӯсту хабиби худро дорад

НАЗАРХОҲӢ نظر خواهى 1. назар гирифтани, фикру андешаҳои дигаронро гирифтани. 2. маҷ. тала-

би дидори маъшуқа доштан.

НАЗД نزد: **назди**... пеши..., қариби (қасе, чизе); **аз назди**... аз пеши..., аз пахлуи...; **ба назди**... ба пеши..., наздики... **дар назди** а) дар пеши..., дар пахлуи..., дар хузури...; б) дар назари..., барои...

НАЗДИК نزدیک 1. он чи аз ҷиҳати макон, замон ва масофа дур намебошад, қариб; *муқоб.* **дур**. 2. қарин, ҳамдам, муқарраб: **дӯсти наздик**, **одами наздик**; **наздикон** хешу ақрабо, хешовандон. 3. монанд, шабеҳ; **наздики**... ба назди..., ба пеши... **дар ояндаи наздик** ба наздиқӣ, ба қарибӣ, ба зудӣ; **дуру наздик** масофаи гуногун, гирду атроф, ҳама ҷо; **пешу наздик** гирду атроф; дар масофаи начандон дур; **наздик будан** а) қариб будан; б) *мач.* шинос, дӯст, ё ҳамроз будан; **наздик намондан** қариб омадан намондан, иҷозат надодан барои пеши қасе омадан; **наздик намудан** алоқаманд кардан: **ба ҳаёт наздик намудани таълим**; **наздик омадан** а) ба қарибии ҷое, чизе расидан, қариб расидан, пеши чизе омадан; б) фаро расидан; **наздик расидан** қариб омадан мондан (ба ҷое), ба қарибии ҷое омадан мондан; **наздик шудан**; **наздик шудан** а) ба назди чизе омадан, ба қарибии қасе омадан. б) қаробат пайдо кардан, шинос шудан; **аз наздик дидан** аз масофаи кам нигоҳ кардан; бевосита дидан; **аз наздик шинохтан** хуб шинохтан; ошноии бевосита доштан; **ба ҳам наздик кардан** ба ҳам шинос кардан, ба ҳам ошно кардан, қарин гардонидан; **наздик буд**, **ки қариб ки**, кам монда буд, ки.... **наздик монд** кам монд, қариб расидем (*ба ҷое*).

НАЗДИКБИН نزدیک‌بین 1. он ки фақат чизҳои дар наздиқаш бударо мебинад; хирачашм. 2. *мач.* кӯтоҳназар, кӯтоҳандеш, бемулоҳиза, кӯтоҳназар; *муқоб.* **дурбин**.

НАЗДИКБИНӢ نزدیک‌بینی 1. наздикбин будан. 2. *мач.* кӯтоҳназарӣ, кӯтоҳандешӣ.

НАЗДИҚӢ نزدیکى 1. ҷой ва вақти қариби чизе, қарибӣ; *муқоб.* **дурӣ**; **аз наздиқӣ** аз қарибӣ, аз ҷои начандон дур. 2. қаробат, дӯстӣ, ҳамнишинӣ; **ба наздиқӣ**; а) ба назди..., ба пеши... б) ба қарибӣ; дар вақтҳои наздик; **дар ин наздиқӣ** а) дар ин қарибӣ, дар наздиқии ин ҷо. б) дар вақтҳои наздик, ба зудӣ, анқариб; **дар наздиқии**... дар қарибии..., дар ҷои наздик

ба..., дар пеши...

НАЗДИКФИҚР نزدیک‌فکر ҳамфиқр, ҳамақида; **рафиқони наздикфиқр**.

НАЗДИМАҚТАБӢ نزدیک‌مکتبی воқеъ дар пахлуи мактаб; дар тасарруфи мактаб буда; ба мактаб робитадошта.

НАЗДИҲАВЛИГӢ نزدیک‌حوالى воқеъ дар назди ҳавлӣ; дар ихтиёри соҳиби ҳавлӣ буда; **замини наздиҳавлигӣ**.

НАЗДИШАҲРӢ نزدیک‌شهرى дар наздиқии шаҳр воқеъшуда; берун аз шаҳр, вале дар атрофи он воқеъгардида; **қатори наздишаҳрӣ** қаторе, ки дар байни шаҳр ва ноҳияву деҳаҳои он рафтуо мекунад.

НАЗЗОРА نظاره 1. назар афкандан ба чизе, нигоҳ, биниш. 2. нигоҳкунанда, бинанда; **ба як наззора** бо як нигоҳ; **наззора кардан** дидан; тамошо кардан.

НАЗИР ا. نظير мисл, монанд; **назир надоштан** бемисл будан, беназир будан, ҳамто надоштан.

НАЗИРА ا. نظيره 1. *муаннаси* **назир**; чизи монанд. 2. *адш.* шеър, ки дар тақлид ё пайравии мавзӯ ва вазни шеъри ягон шоир навишта шудааст: **назира гуфтан**, **назира навиштан**.

НАЗИРАГӢ نظيره گويى *исми амал аз назира гуфтан*; дар пайравӣ ва ҷавоби шеъре шеъри дигар навиштан (бо ҳамон вазну қофия).

НАЗИРАСАРОӢ نظيره سرائى *ниг.* **назирагӯӣ**.

НАЗИФ ا. نظيف *кит.* покиза, тоза; нозук, зариф.

НАЗЛА ا. نزله *кит.* беморие, ки дар натиҷаи сармоҳӯрӣ пайдо мешавад ва дучори ин касали атса мезанад ва аз биниаш об омада меистад, зуком.

НАЗМ ا. نظم 1. тартиб, низом; интизом. 2. *адш.* каломи мавзун, шеър; *муқоб.* **наср**; **ба назм даровардан** бо шеър навиштан, ба тарзи шеър эҷод кардан; **ба риштаи назм кашидан** манзум сохтан, назм кардан, матлаберо дар шакли назм гуфтан.

НАЗМАН ا. نظماً ба шакли назм, бо шеър; **назман навиштан** бо назм навиштан.

НАЗМӢ نظمى *адш.* **мансуб ба назм**; манзум, шеърӣ; **асарҳои назмӣ**.

НАЗМНАВИС *نظم نويس* бо назм нависанда, шеърнавис, нозим, шоир.

НАЗМШИНОСӢ *نظم شناسي* *адш.* як шоаи адабиётшиносӣ, ки хусусиятҳои назмро меомӯзад.

НАЗО I *نزا* *ниг.* нозо.

НАЗО II *نزا* девори баланде, ки пеши роҳи чизе мекашиданд.

НАЗОИР *ا. نظائر* *кит.* ч. назира.

НАЗОКАТ *ا. نزاکت* 1. нозукӣ, латофат, зебой. 2. рафтори боэҳтиромона дар муомила бо одамон, хушахлоқӣ; **бо камоли назокат** ниҳоят боодобона, хеле боэҳтиромона.

НАЗОКАТОМЕЗ *نزاکت آميز* 1. боназокат; нозукона, зарифона. 2. боадабона.

НАЗОР I *نزار* *кит.* 1. заиф, лоғар, нотавон. 2. беморгуна, дардманд, ранҷур. 3. кам, андак.

НАЗОР II *ا. نضار* тилло, зар, симу зар.

НАЗОРА *ا. نظاره* *ниг.* наззора.

НАЗОРАТ I *ا. نظارت* 1. назар кардан, нигаристан (*аз болои коре ё касе*), муроқибат; ба таҳти назар гирифтган (*коре ё рафтори касеро*); **дар таҳти (зери) назорати касе** дар зери назари касе, зери муроқибати касе; **назорат кардан** зери назар доштан, муроқибат кардан, ниғаҳбонӣ карда истодан. 2. таҳти назар (*мушоҳида, назора*) гирифтани риояи қонун, татбиқи дастур, иҷрои фармон, тартибот *ва ғ.* аз тарафи ягон мақоми нозир (*ҳамчун як шакли тафтиши*): **назорати давлатӣ**, **назорати молиявӣ**, **назорати беҳдоштӣ**, **назорати техникӣ**.

НАЗОРАТ II *ا. نضارت* *кит.* тозагӣ, обдорӣ, тароват.

НАЗОРАТГАР *گر نظارت* *ниг.* назораткунанда.

НАЗОРАТКУНАНДА *نظارت کننده* 1. *сифати феълӣи замони хозира* аз **назорат кардан**. 2. он ки назорат мекунад, назоратчӣ; нозир.

НАЗОРАТЧӢ *نظارتچی* *ниг.* назоратгар.

НАЗОФАТ *ا. نظافت* *кит.* покӣ, тозагӣ, покизагӣ.

НАЗОҲАТ *ا. نزهت* 1. *кит.* парҳезгорӣ; покӣ ва сафват; *муқ.* нузҳат. 2. аз сухани носазо ва фаҳш дур будани ҳачв.

НАЗР *ا. نذر* 1. *кит.* аҳд, паймон. 2. *д.* чизе, ки касе дар роҳи Худо адо кардани онро ният мекунад (*аз қабилӣ садақа, қурбонӣ, намоз ва ғ.*) **назру ниёз** чизҳое, ки чун садақа дода мешаванд; **назр гирифтган** худой, садақа ва қурбонии назриро гирифтган; **назр кардан** ният кардани иҷрои коре дар роҳи Худо, ки ба нияткунанда амри воҷиб аст.

НАЗРДЕХ *ندرده* он ки қурбонӣ ё садақа мекунад.

НАЗРӢ *ندری* *мансуб ба назр*; назркарда: **пули назрӣ**, **чизи назрӣ**.

НАЗЪ *ا. نزع* дами вопасин, дами марг, чонканӣ; **дар назъи чон** дар вақти чонканӣ.

НАИМ *ا. نعيم* неъмат; нозу неъмат, тавонгарӣ.

НАӢ *ني* 1. растаниест, ки танаи борику дарози дарунҳолии банддор дорад ва дар заминҳои заҳ ва сернам мерӯяд; қамиш. 2. *мус.* асбоби мусиқии нафасӣ, ки бештар аз най ё чӯби дарунсӯрох сохта мешавад: **най навохтан**; **наӢи чилим** милаи наӢи чилим, ки ба восити он дуди тамокуро ба дарун мекашанд.

НАӢАНБОН *ني انبان* *кҳн.* як навъ асбоби мусиқӣ, ки аз най ва халтаи чармини сӯрохдор иборат буда, ба наӢи он пуф карда менавозанд, най-анвон.

НАӢБАСТ *ني بدست* *кит.* чайла, каппа, коза.

НАӢДАРАВ *ني درو* *кит.* даравкунандаи най, даравгари най; замон ва мавсими найдарав.

НАӢЗА *نيزه* 1. чӯби дарози саҳт, ки дар нӯғаш пайкони оҳанӣ шинонда мешавад ва яке аз силоҳҳои чангӣ ба шумор меравад; олати найзамонанде, ки варзишқорон дар партофтани он ба масофаи дуртар қувваозмоӣ мекунад: **найза партофтан**. 2. қисми нӯгтези кордмонанде, ки ба нӯги туфанг устувор карда мешавад: **қадӣ найза баланд шудани офтоб** вақти ба гармӣ додан сар кардани офтоб.

НАӢЗААНДОЗ *نيزه انداز* касе, ки найза мепартояд.

НАӢЗААНДОЗӢ *نيزه اندازی* *ниг.* найзапартоӣ.

НАӢЗАБОЗ *نيزه باز* он ки бо найза моҳирона чангида метавонад.

НАӢЗАБОЗӢ *نيزه بازی* найзазанӣ; бо найза чанг кардан.

НАЙ

НАЙЗАБОЛО نيزه بالا *kit.* воҳиди ченак, ки ба андозаи дарозии як найза баробар аст.

НАЙЗАВАР نيزه ور *kit.* найзадор, ҷанговари найзадор, найзаандоз.

НАЙЗАДОР نيزه دار *kit.* найзадаст; мусаллаҳ бо найза.

НАЙЗАЗАНИ نيزه زني *исми амал аз найза задан; ниг. найзабозӣ.*

НАЙЗАПАРТОӢ نيزه پرتائي 1. *исми амал аз найза партофтан.* 2. *варз.* найза партофтан, найза андохтан ба дурӣ.

НАЙЗАҶАНГ نيزه جنگ *kit.* муҳориба ба воситаи найза.

НАЙЗОР نيزار *kit.* ҷои рӯидани най, найистон, қамишзор.

НАЙИН نيين *мансуб ба най* 1; аз най сохташуда; қалами найин найқалам.

НАЙИР ا. نير *kit.* нурпошанда, рӯшноидиҳанда, равшанқунанда.

НАЙИСТОН نيزستان *ниг. найзор.*

НАЙӢ نبي *ниг. найин.*

НАЙҚАЛАМ نيز قلم *калами аз най сохташуда.*

НАЙЛ ا. نيل *kit.* расидан ба мақсад, ноил шудан ба талабе.

НАЙЛАБАК نيز لبك *kit.* найи хурд, ки бо лаб менавозанд.

НАЙМОНАНД نيزه مانند *монанд ба най, лӯлашакл.*

НАЙНАВОЗ نيزه نواز *он ки най менавозад, мутриби навозандаи най.*

НАЙНАВОЗӢ نيزه نوازي *исми амал аз най навозтан;* навозандагӣ дар най хунар ва шуғли найнавоз.

НАЙРАНГ نيزه رنگ 1. сеҳр, афсун, ҷоду; чашмбандӣ. 2. *мач.* ҳила, макр; фиреб, тазвир; **найрангу фиреб** макру ҳила.

НАЙРАНГБОЗ نيزه رنگ باز 1. соҳир, афсунгар, ҷодугар, чашмбанд. 2. фиребгар, маккор, ҳилагар.

НАЙРАНГБОЗӢ نيزه رنگ بازي 1. соҳирӣ, ҷодугарӣ; чашмбандӣ, шуъбадабозӣ. 2. ҳилагарӣ, фиребгарӣ, маккорӣ, ҳуққабозӣ.

НАЙРАНГСӢ نيزه رنگ ساز 1. *ниг. найрангбоз.* 2.

kit., мач. моҳир, усто, одами бомаҳорат.

НАЙРАНҶ نيزه رنج *муарраби найранг.*

НАЙРАНҶӢ نيزه رنج ات 1. *ҷ.* найранг. 2. соҳирӣ, ҷодугарӣ; чашмбандӣ.

НАЙСОР//НЕСОРӢ نيزه سراي *kit.* сипоҳӣ, лашкарӣ.

НАЙСИТОН نيزه نيستان *ниг. найистон.*

НАЙСОН نيزه سون *моҳи ҳафтуми тақвими қадими суриёнӣ, ки тақрибан ба моҳи апрел баробар меояд ва аз рӯи ривоят гӯё аз қатраҳои борони ин моҳ дар даруни садаф марворид пайдо мешудааст; абри найсон* абри моҳи найсон; **борони найсон** борони моҳи найсон; борони баҳор.

НАЙСОНӢ نيزه سوني *мансуб ба найсон.*

НАЙЧА I نيزه چا 1. танаи борики кӯтоҳ буридашудаи най (қамиш) ё чизи ба ин монанди дигар, ки бофандагон пудро ба он печонда дар моку мегузаронанд. 2. *тех.* номи қисмҳои гуногуни найчашакл, гилза.

НАЙЧА II نيزه چا *навдача, ё шохчаи навсабзидаи дарахт, ки барои пайванд кардан бурида мегиранд.*

НАЙЧААНДОЗ نيزه چا اندازه *боф.* коргари найча тайёрқунанда; ба найча ресмон печонанда.

НАЙЧААНДОЗӢ نيزه چا اندازه اي *боф.* найча андохтан, найча печондан.

НАЙЧАМОНАНД نيزه چا مانند *ба найча монанд, мисли найча пайванди найчамонанд.*

НАЙЧАПАЙВАНД نيزه چا پيوند *пайванди найча, ба таври найча пайванд кардан.*

НАЙЧАШИША نيزه چا شيشه *шишачаи устувонаии шабеҳ ба найча, ки дар озмоишгоҳҳои тиббӣ барои хунгириӣ ва нигоҳ доштани хун ба кор мебаранд.*

НАЙЧӢ نيزه چي *ниг. найнавоз.*

НАЙШАКАР نيزه شكار *як навъ най, ки аз он шакар ҳосил карда мешавад.*

НАЙШАКАРЗОР نيزه شكارزار *ҷои анбӯҳи найшакар, ҷои рӯидани найшакар.*

НАКАВ نيزه كاو : **бори нақав** чизе, ки ба он даст расондан мумкин нест, чизе, ки сару кор доштан

- бо он боиси ташвиши барзиёд мешавад.
- НАҚБАТ** *a.* **نکبت** *кит.* бадбахтӣ, мусибат, сахтӣ; машаққат, ранҷ.
- НАҚБАТБОР** **نکبت بار** *кит.* **нақбатовар.**
- НАҚБАТЗАДА** **نکبت زده** ба бадбахтӣ дучоршуда, дучори мусибат гардида.
- НАҚБАТЗАДАГӢ** **نکبت زده گي** ба бадбахтӣ (мусибат) дучор шудан.
- НАҚБАТОВАР** **نکبت آور** бадбахтовар, мусибат-овар; машаққатовар.
- НАҚБО** *a.* **نکبا** *кит.* боди тунду тезе, ки роҳи вазиши худро иваз ва қач қарда миёни ду бод мезазад ва он навъҳои гуногун дорад.
- НАҚИР** *a.* **نکير** 1. инкоркунанда. 2. *д.* номи яке аз ду ғаришта, Мункиру Нақир, ки пас аз марг дар гӯр ба сари мурда омада, аз ӯ гуноҳу савоби дар дунё қардашро бозпурс мекунад.
- НАҚС I //НИКС** *a.* **نکث** шикастани аҳду паймон; барҳам задани муомила ва савдо.
- НАҚС II** *a.* **نکس** нагунсор шудан, вожгун шудан, чаппа шудан.
- НАҚӢ** **نکو** хуб, нағз, нек: **кори нақӢ, рӯзи нақӢ, феъли нақӢ; соле, ки нақӢст, аз баҳораш пайдост (зарб.).**
- НАҚӢАНДЕШ** **نکوانديش** *ниг.* **неқандеш.**
- НАҚӢАХВОЛ** **نکواحوال** *ниг.* **неқахвол.**
- НАҚӢАХВОЛӢ** **نکواحوالی** *ниг.* **неқахволӢ.**
- НАҚӢБАХТ** **نکوبخت** *ниг.* **неқбахт.**
- НАҚӢГӢӢ** **نکوگوي** *кит.* хушқалом, хушғуфтор; он ки дар ҳаққи дигарон бадгӢӢ намекунад.
- НАҚӢЗОТ** **نکوزات** *ниг.* **неқзот.**
- НАҚӢӢ** **نکوئي** некӢ, хубӢ, нағзӢ: **нақӢӢ қардан.**
- НАҚӢКИРДОР** **نکو کردار** *ниг.* **неққирдор.**
- НАҚӢКОР** **نکو کار** қасе, ки некӢ мекунад; шахси дурустқор; *муқоб.* **бадқор.**
- НАҚӢКОРӢ** **نکو کاری** қори нек қардан, қори хайр қардан, некӢ қардан; *муқоб.* **бадқорӢ.**
- НАҚӢНОМ** **نکونام** *ниг.* **неқном.**
- НАҚӢНОМӢ** **نکونامي** *ниг.* **неқномӢ.**
- НАҚӢРОӢ** **نکوراي** *ниг.* **неқроӢ.**
- НАҚӢРӢӢ** **نکوروي** *ниг.* **неқрӢӢ.**
- НАҚӢСИРИШТ** **نکوسرشت** *ниг.* **неқсиришт.**
- НАҚӢСИФАТ** **نکو صفت** *ниг.* **неқсифат.**
- НЕҚӢСИФАТӢ** **نکو صفتي** *ниг.* **неқсифатӢ.**
- НАҚӢТОЛЕӢ** **نکو طالع** *ниг.* **неқтолеӢ.**
- НАҚӢФАРҚОМ** **نکو فرجام** *ниг.* **неқфарқом.**
- НАҚӢХИСЛАТ** **نکو خصلت** *ниг.* **неқухислат.**
- НАҚӢХИСОЛ** **نکو خصال** *ниг.* **неқӢухислат.**
- НАҚӢХОӢ** **نکو خواه** *ниг.* **неқхоӢ.**
- НАҚӢХОӢӢ** **نکو خواهي** хайрхоӢӢ, дӯстӢӢ, неқандешӢӢ.
- НАҚӢӢШИШ** **نکو هوش** сарзаниш, маломат.
- НАҚӢӢХИДАН** **نکو هيدن** таъна қардан, сарзаниш қардан, маломат қардан, мазаммат қардан.
- НАҚӢӢХОЛӢ** **نکو حالي** *ниг.* **неқӢухолӢ.**
- НАҚӢӢАТ** *a.* **نکته** бӯи хуш, хушбӯӣ: **нақӢӢати гул.**
- НАҚӢӢАТОВАР** **نکته آور** хушбӯиовар, оварандаи бӯи хуш: **нақӢӢати нақӢӢатовар.**
- НАҚӢРОТ** *a.* **نقرات** 1. *ҷ.* **нақр.** 2. порчае аз суруд, ки дар байни бандҳо тақрор меёбад.
- НАҚӢ** *a.* **نقب** роҳи аз зери замин қандашуда ба-роӣ гузаштани одаму воситаҳои нақлиётӣ ва гузаронидани об, тунел; **нақӢ қандан** (қофтан) роҳи зеризаминӣ сохтан: **нақӢби Анзоб.**
- НАҚӢБАФКАН** **نقب افکن** *кит.,* *ниг.* **нақӢбан.**
- НАҚӢБАФКАНӢ** **نقب افکنی** *ниг.* **нақӢбинӣ.**
- НАҚӢБАН** **نقب زن** *кит.* **нақӢбан.**
- НАҚӢБАНӢ** **نقب زنی** *ниг.* **нақӢбанӢ.**
- НАҚӢБӢ** **نقبی** *мансуб* ба **нақӢ**; зеризаминӣ.
- НАҚӢБКАН** **نقب کن** он ки нақӢ меканад, он ки роҳи зеризаминӣ месозад.
- НАҚӢБКАНӢ** **نقب کنی** *исми амал* аз **нақӢ қандан**; роҳи зеризаминӣ қардан.
- НАҚД I** *a.* **نقد** 1. пули мавҷуд, пул; **пули нақд** пули мавҷуд. 2. харидуфуруш бо супурдани маблағ вақти гирифтани мол, *муқоб.* **нақсия**; **нақд қарда додан** пул тайёр қарда додан, на-

НАҚ

қдан супоридан; **нақд кардан** (пулро) мухайё ва омода кардан (пулро); **нақд шумурда додан** сари савдо ҳисоб карда додан, хангоми харид пардохтани қимати чизе. 3. тайёр, мавчуда; **шуши нақд беҳ аз дунбаи насия** (зарб.). 4. бечуну чаро, ҳатман, *гуфт.* ба қуллӣ, тамоман. 5. *кит.* сара кардани тиллову танга; $\diamond$ **нақди адабӣ ниг. танқиди адабӣ; ба нақди** чон дода..., чон фидо карда..., ба ивази чон.

НАҚД II *а.* نقد (пул ва тилло)-и холис, сара.

НАҚДА *а.* نقده пули мавчуд, нақд.

НАҚДАН *а.* نقداً бо пули мавчуд, нақд.

НАҚДИНА *а.* نقدينه 1. пули нақд, пули мавчуд. 2. пул, маблағ.

НАҚДОНАҚД نقدانقد нақдан, ба пули нақд.

НАҚДӢ نقدى бо пули нақд; нақдина; **чазои нақдӢ** чазои пулӣ, чарима.

НАҚДШИНОС نقدشناس *кит.* сарроф.

НАҚЗ *а.* نقض шикастан, вайрон кардан (махсусан аҳду паймонро); накс I: **нақзи аҳд.**

НАҚИБ *а.* نقيب *кҳн.* 1. сардори қабила, раиси қавм. 2. *таър.* мансабе буд, ки ба хоҷагон меододанд.

НАҚИБАТ *а.* نقيبت *кҳн.* хирад, зеҳн.

НАҚИЗ *а.* نقيص *кит.* муҳолиф, зид, муқобил.

НАҚИЗА *а.* نقيصه 1. муаннаси **нақиз.** 2. муҳолифат, зиддият; *адш.* асари адабие, ки дар муқобил ё чавоби асаре навишта мешавад. 3. тақлиди ҳаҷвӣ дар сахна.

НАҚИР *а.* نقير *кит.* 1. чоҳак (чуқурча)-е, ки бар пушти тухми хурмоғ. 2. *мач.* чизи хурд, андак, чизи ҷузъӣ.

НАҚИСА نقيصه *кит.* нақс, айб; хӯйи бад.

НАҚҚОРӢ نقارى *кит.* 1. кандакорӣ дар санг ва ҷуб. 2. навозандагӣ дар доираву табл.

НАҚҚОШ *а.* نقاش 1. нақшнигор, нақшунигорқунанда, рассом, мусаввир; **наққош нақши сонӣ беҳтар кашад зи аввал** (зарб.). 2. ҳаққок, кандакор; $\diamond$ **наққоши азал киноя аз Худо.**

НАҚҚОШӢ نقاشى 1. хунар ва амали наққош. 2. нақшнигорӣ, гулқории рӯи чизҳо, расмқашӣ:

санъати наққошӣ.

НАҚҚОШХОНА نقاشخانه 1. *кит.* коргоҳи рангрезӣ. 2. чой ё бинои пурнақшу нигор.

НАҚЛ *а.* نقل 1. аз чое ба чое бурдан, интиқол додан, гузарондан, кӯчондан; **нақл додан** кашондан; **нақли макон** чои худро дигар кардан, кӯчидан. 2. *кҳн.* воситаи аз чои ба чои кӯчидан; воситаи боркашӣ, нақлиёт. 3. ҳикоя кардан, баён кардан, гуфтан; **нақли хатгӣ** баёни китобатии мундариҷаи қиссаву ҳикоя аз рӯи нақли муаллим; **назар ба нақли...** аз рӯи гуфти...; 4. ҳикоя, қисса, достон, ривоят; **нақл ёфтан** а) бурда шудан, кӯчонда шудан, кашонда шудан; б) гуфта шудан, баён гаштан; **нақл кардан** а) аз чое ба чое бурдан, аз чое ба чое кӯчондан; б) ба чои дигар рафтан, нақли макон кардан; в) ҳикоя кардан, гуфта додан, баён намудан; г) *киноя аз* мурдан; **аз дори дунё нақл кардан киноя аз** аз олам гузаштан, мурдан.

НАҚЛАН *а.* نقلًا ба таври нақл; назар ба нақли...

НАҚЛГӢӢ نقلگوى он ки ҳикоя мекунад ноқил.

НАҚЛИЁТ *а.* نقليات боркашонӣ; воситаҳои бор ва одамкашонӣ; соҳаи иқтисод, ки бо кашондани бору мусофир машғул аст: **нақлиёти автомобилӣ (роҳи оҳан, баҳрӣ, ҳавоӣ), рӯзи корқунони нақлиёти роҳи оҳан.**

НАҚЛИЁТӢ نقلياتى мансуб ба нақлиёт.

НАҚЛҚУНАНДА نقلکننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **нақл кардан.** 2. он ки нақл мекунад, ноқил, гӯянда.

НАҚЛӢ نقلى мансуб ба нақл; ривоятӣ; **илмҳои ақлӣ ва нақлӣ** илмҳои фалсафӣ ва илмҳои марбут ба ҳадису ривоятҳо.

НАҚО *а.* نقا *кҳн.* тозагӣ, покӣ, покизагӣ, софию беғуборӣ.

НАҚОРА//НАҒОРА *а.* نقاره//نغاره яке аз соҳҳои зарбии мусиқӣ, ки танай доирашакли дарунҳоли дошта, ба як ё ду тарафи рӯяш пӯст кашида мешавад ва бо ду чубак менавозанд; табл, духул: **нақора навоҳтан (задан);** $\diamond$ **шикам нақора навоҳтан мач.** ниҳоят гурусна будан: **ба нақораи касе бозӣ кардан(рақс кардан)** бо майлу иродаи касе кор кардан; **баъд аз тӯй нақора (мақ)** доир ба кори бемавриде, ки

вақташ гузашта бошад, гуфта мешавад.

НАҚОРАЗАН نقاره زن *ниг.* нақоранавоз.

НАҚОРАЗАНӢ نقاره زني *исми амал аз нақора задан*; табл навохтан.

НАҚОРАНАВОЗ نقاره نواز он ки нақора менавозад, мутриби навозандаи нақора, нақорачӢ.

НАҚОРАНАВОЗӢ نقاره نوازي *исми амал аз нақора навохтан*; хунар ва шуғли нақоранавоз.

НАҚОРАҲОНА نقاره خانه *таър.* чои махсус дар сардари (пештоқи) биноҳои калон (арк, қаср) барои нақоранавозӣ.

НАҚОРАЧӢ نقارچي *ниг.* нақоранавоз; усул бо дасти нақорачӢ (*зарб.*).

НАҚОРАЧӢӢ نقاره چوب *чӢбаки нақоранавозӣ.*

НАҚР *а.* نقر *кит.* 1. кӯбидан, кӯфтан. 2. кҳн. кандакорӣ дар рӯи санг ва чӯб. 3. бо минқор зада сӯроҳ кардани мурғ чизеро. 4. *мус.* бо ангушт ё мизроб навохтани сози мусиқӣ (*аз қабил* дойра, таблак). 5. *мус.* зарб, ритм.

НАҚРАСАҲГ نقرسنگ *санъ.* санги қиматбаҳое, ки дар он хат ё суратҳо канда шудаанд.

НАҚС *а.* نقص *ниг.* нуқсон.

НАҚШ I *а.* نقش 1. пай, из ва асаре, ки аз чизе бар рӯи чизе мемонад: **нақши по**. 2. гулкорӣ, ки ба қоғаз, девор ё ба чизи дигаре кашида мешавад; расм ва сурати касе ё чизе; **нақшу ниғор** гулкорӣ, расму тасвир, ороиши рӯи чизе; **нақши бар об** *мач.* чизи ноустувор, кори бефоида. 3. *нав.* мачмӯи қору кирдор ва ҳислатҳои як шахс, ки аз тарафи хунарпеша дар сахнаи театр ё дар филм таҷассум карда мешавад, рол: **нақши касеро бозидан**. 4. *мус.* суруди тӯйи арӯсист, ки чандкаса мехонанд; **нақши мулло** суруди махсусе, ки дар тӯю чашнҳо чанд нафар ҳамовоз шуда месароянд: **нақши мулло хондан**. 5. *мач.* мақом, мавқеъ, мартаба; **нақш бастан** а) боқӣ мондан, асар боқӣ мондан (*аз чизе*), тасвир ёфтан; б) пайдо шудан, намудор гаштан; **нақш ёфтан** кашида шудан, навишта шудан; **нақш кардан** тасвири чизеро кашидан; **нақши бар об**; **нақши обу гил** *кит., кин.* дунё, олам; **ҳамчун нақши девор** *кин.* кори беҳуда кардан, бо кори бефоида машғул шудан; **нақш бар санг задан** *кит., кин.* пойдор ва устувор кардан. 6. *мач.* толеъ, бахт,

сарнавишт.

НАҚША نقشه 1. тасвири мутобиқи қоидаҳои махсуси хандаса ба рӯи варақи қоғаз кашидаи иморат ва дигар чизҳо; нақш, расм, сурат. 2. тарҳ, лоиҳа. 3. реча, барнома, коре, ки иҷрои он дар мӯҳлати муайян ва бо зикри мақсади мазмун ҳаҷм ва тарзи анҷом пешбинӣ шудааст: **нақшаи ҳафтсола**, **ба нақша гирифтан**; **нақша кашидан** а) сурат, расм ё тасвири чизеро рӯи қоғаз овардан; б) тарҳ ё лоиҳаи чизеро кашидан.

НАҚШАБАРДОР نقشه بردار мутахассиси топография, ки сатҳи заминеро чен карда, ба нақша ё харита мебарорад.

НАҚШАБАРДОРӢ نقشه برداري лоиҳасозӣ, шуғл ба амали нақшабардор; харитакашӣ.

НАҚШАГИРӢ نقشه گيري 1. *исми амали ба нақша гирифтан*. 2. лоиҳасозӣ; харитасозӣ.

НАҚШАКАШ نقشه کش он ки нақша мекашад; расмкаш, сураткаш.

НАҚШАКАШӢ نقشه کشي 1. нақша кашидан, тарҳи чизеро тасвир кардан, лоиҳакашӣ. 2. речаи иҷрои қореро тартиб додан. 3. фаннест дар мактаб, ки усули нақша кашиданро меомӯзонад.

НАҚШАНДОЗ نقش انداز 1. *кит.* суратгир, наққош. 2. он ки дар нусхаҳои каламии сӯзаниҳо нақшу суратҳои гуногунро мекашад.

НАҚШАНДОЗӢ نقش اندازي *кит.* суратгарӣ, суратбардорӣ, наққошӣ.

НАҚШБАНД نقش بند 1. *кит.* наққош, рассом, сураткаш. 2. *таър.* лақаби Баҳоуддини Бухорӣ, ки сарвари силсилаи тасаввуфии нақшбандия буд (*асри XV*); **нақшбанди ачал киноя аз Худо**.

НАҚШБАНДИЯ نقش بنديه *таър.* яке аз қараёнҳои тасаввуфӣ, ки дар асри XV пайдо шуда буд.

НАҚШБАНДӢ نقش بندى 1. *кит.* наққоши, рассомӣ, сураткашӣ. 2. *таър.* мансуб ба нақшбандия.

НАҚШБОЗ نقش باز 1. хунарпеша, ки дар сахна нақши қаҳрамонеро бозӣ мекунад. 2. *мач.* фиребкор.

НАҚШГӢӢ نقش گوئي *ниг.* нақшхонӣ.

НАҚ

НАҚШГӢӢ نقشگوی *ниг.* нақшхон.

НАҚШДОР نقشدار нақшноқ, нақшин, нақшунигорноқ.

НАҚШИН نقشين нақшунигордор, нақшин, нақшдор, тасвирноқ: **коса ва табақҳои нақшин.**

НАҚШКАЛОН نقش کلان дорои нақшу нигорҳои калон-калон: **чомаи нақшкалон.**

НАҚШКАН نقشکن кандақор, ҳаққоқ (дар чӯб); зарроқ (дар филиз).

НАҚШКАНӢ نقش کنی ҳаққоқӣ, кандақорӣ; зарроқӣ.

НАҚШКӢӢ نقش کوب *кит.* қолаби чӯбӣ ё оҳанӣ, ки дорои нақшу нигорҳои гуногун буда, дар муқовабандӣ (гузаштани пайи рӯи қоғаз ё чарм) истифода мегардад.

НАҚШКӢӢӢ نقش کوبی *кит.* кори нақш гузоштан болои чилдҳои қоғазӣ ё чармии китобҳо.

НАҚШҚОЛАБ نقش قالب 1. *ниг.* мӯҳрқолаб. 2. *нашр*, лавҳаи ҳарфҳои чидашуда.

НАҚШМОӢ нақши аслие, ки дар мавзӯҳои гуногуни наққошӣ, суратирӣ *ва г.* истифода мешавад.

НАҚШНИГОР نقش نگار наққош, нақшунигорқунанда.

НАҚШНОҚ نقشناک *ниг.* нақшдор.

НАҚШНОМА نقش نامه *кит.* китоби мусаввар, китоби дорои суратҳо зебо ва ранга.

НАҚШОФАРИН نقش آفرين 1. наққош, суратқаш, суратгар. 2. он ки дар сахна нақшро бо маҳорат иҷро мекунад. 3. *мач.* он ки кореро бо ҳунари хуб анҷом медиҳад.

НАҚШОФАРИНӢ نقش آفرینی амали нақшофарин.

НАҚШХОН نقش خوان он, ки нақш (4) мехонад.

НАҚШХОНӢ نقش خوانی сурудани нақш (4), нақш хондан.

НАЛМ نلم *кит.* зебо, хушрӯӣ.

НАМ I نم 1. тарӣ, рутубат: **нами замин.** 2. рутубатноқ, мартуб, андақ тар: **хонаи нам.** 3. *мач.* оби чашм, ашк; **нам гирифтан** андаке тар шудан, рутубатноқ шудан; **нам кардан** тар кар-

дан; **нам кашидан** тар шудан, тариро ба худ гирифтан, рутубатноқ гаштан; ◊ **нами тоқ** шароб.

НАМ II // НАММ a. نم суханчинӣ, хабарқашӣ.

НАМАД نمد фарше, ки аз пашми ҳайвонот (гусфанд, буз, шутур) ба воситаи молиш тайёр карда мешавад; **намади оҳақӣ** намади пастсифати камдошт; **намади қазоқӣ** навъи намади баландсифати пурдошт.

НАМАДГАР نمدگر *ниг.* намадмол.

НАМАДЗИН نمدزين намадпорае, ки ба пушти асп андохта зинро ба рӯи он мегузоранд, асп-намад.

НАМАДИН نمدين аз намад тайёркарда: **мӯзаи намадин.**

НАМАДӢ نمدی *ниг.* намадин: **қулоҳи намадӣ.**

НАМАДМОЛ نمدمال он ки касбаш тайёр кардани намад аст, намадсоз.

НАМАДМОЛӢ نمدمالي намад тайёр кардан.

НАМАДПӢӢ نمدپوش 1. он ки пӯшоки намадин мепӯшад; пашминапӯш. 2. бо намад пӯшидашуда, бо намад печонидашуда.

НАМАДСОЗ نمدساز *ниг.* намадмол.

НАМАҚ نمک 1. моддаи сафедаи булӯрии шӯртамъ, ки аз оби дарёҳо ва ё аз конҳо бароварда мешавад ва ба хӯроқ меандозанд: **намақи ошӣ, кони намақ, намақ андохтан; намақ задан // намақ кардан** намақ пошидан; намақ андохттан, **намақи чизеро дидан (чашидан)** дараҷаи шӯрии хӯроқеро чашида дидан. 2. *мач.* латофат, малоҳат, зебу зинат; ◊ **обу намақи даст** ҳунармандӣ дар пухтани таомҳо; **намақ хӯрдан a)** гӯшт ва маҳсулоти гӯштиро намақ додан барои ниғаҳдории дарозмуддат ё хуб намақ хурдан; б) аз хони касе нон хӯрдан; беҳуда хобидан, беҳуда дер нигоҳ дошта шудан: **намақ ба чароҳат (реш, алам) пошидан** азоб бар азоб афзудан; зиёд кардани дарду алам; **намақ карда мондан** чизеро истифода накарда гирифта мондан, солҳо нигоҳ доштан чизеро; **намақ наҷашидан** чизе нахӯрдан, гурусна будан; **намақ хӯрда намақдон шикастан** ба ивази некӣ бадӣ кардан, поси хотири хубии касеро нигоҳ надошта бадӣ кардан, кӯрнамақӣ кардан; **намақ хӯрдан аз хонаи ка-**

- се а) таоми касеро хӯрдан; б) *киноя аз* некие дидан аз касе; **ҲАҚҚИ НАМАК ДОШТАН** касеро хӯрондаву тарбия карда ба ивази он аз *ӯ* ба хурмату некие ҳақ доштан, ҳуқуқи миннатгузорӣ доштан; **ҲАҚҚИ НАМАКРО ПОС ДОШТАН** поси хотири некии касеро нигоҳ доштан, хурмати касеро, ки некие карда неъмате додааст, ба ҷо овардан; **НАМАК КҶҶР КАРДАН** поси хотири некии касеро нигоҳ надоштан.
- НАМАКАНДЕШ** *نمک اندیش* он ки поси хотири некии касеро нигоҳ медорад.
- НАМАКДОН** *نمک دان* зарфи намак, зарфи хурде, ки намак андохта ба рӯи дастархон мегузоранд: **намак хӯрда намакдон шикастан.**
- НАМАКДОР** *نمک دار* *ниг.* **намакин.**
- НАМАКЗАДА** *نمک زده* 1. намакдор, бо намак; шӯр; **пӯсти намакзада** пусти намакпошида. 2. *мач.* носипос, кӯрнамак.
- НАМАКЗОР** *نمکزار* 1. шӯразор; шӯразамин. 2. кони намак.
- НАМАКИН** *نمکین* 1. намакдор, бо намак, шӯр. 2. *мач.* латиф, малех, зебо, хуш.
- НАМАКНОШИНОС** *نمک ناشناس* *мач.* носипос, кӯрнамак.
- НАМАКОБ** *نمک آب* намак андохташуда, оби шӯр; **БОЛОИ СҶҶХТА НАМАКОБ** дар вақти ба алам ё азоби касе афзуда шудани алам ё азоби дигар гуфта мешавад.
- НАМАКПОШӢ** *نمک پاشی* намак пошидан; **ба реш(ҷароҳат) намакпошӢ кардан** аламу азоби касеро боз ҳам афзудан.
- НАМАКСАНГ** *نمک سنگ* намаке, ки дар шакли чинси кӯҳӣ аз кон қанда бароварда мешавад.
- НАМАКСО** *نمک سا* 1. шӯр, намакин. 2. *мач.* ғамгиншуда, аламзада, озурда.
- НАМАКСОР** *نمک سار* маъдани намак, замини шӯр, ки дар он намак фаровон аст.
- НАМАКСУД** *نمک سود* хӯрокворие, ки ба он намак зада хушконидаанд, монанди гӯшт, моҳӣ *ва ғ.*
- НАМАКФУРҶШ** *نمک فروش* фурӯшандаи намак.
- НАМАКФУРҶШӢ** *نمک فروشی* намак фурӯхтан; фурӯши намак: **дукони намакфурӯшӢ.**
- НАМАКХОР** *نمک خوار* намакхӯрда, он ки нону намаки касеро хӯрда ё аз касе неқӣ дида, тобеъ ва сипосгузори он шудааст.
- НАМАКХОРА** *نمک خواره* *ниг.* **намакхор.**
- НАМАКХҶҶР** *نمک خور* *ниг.* **намакхор.**
- НАМАКХҶҶРДА** *نمک خورده* *ниг.* **намакхор.**
- НАМАКЧАШ** *نمک چش* 1. чашандаи намаки ғизо. 2. микдори каме аз ҳар чиз.
- НАМАКЧАШАК** *نمک چشک* аввалин бор чашидани мазаи чизе.
- НАМАКШИНОС** *نمک شناس* 1. сипосгузор, ҳақшинос. 2. содиқ, вафодор.
- НАМАКШҶҶӢ** *نمک شوئی* 1. *хим.* тоза кардани намак аз сангу гил. 2. *ниг.* **шӯршӯӣ.**
- НАМАТ** *ا. نمط* тарз, тариқа, равиш, усул.
- НАМГИРИФТА** *نم گرفته* намиро ба худ кашида; намдор.
- НАМДОР** *نم دار* намнок, рутубатнок, мартуб; **реги намдор.**
- НАМЗАМИН** *نم زمین* замини нам, замини намдор.
- НАМИБАРДОР** *نمى بردار* (ба намӣ) ба об тобовар: рутубатро нопазир: **масолеҳи намибардор.**
- НАМИГАРӢ** *نمى گرى* намӣ, намнокӣ; бориш, боронгарӣ.
- НАМИДАН** *نمیدن* *кит.* майл кардан; таваҷҷӯҳ намудан.
- НАМИМ** *ا. نميم* *кит.* суханчин, ғайбатқунанда, бӯхтонгӯӣ.
- НАМИНИГОҶДОРӢ** *نمى نگاهدارى* нигоҳ доштани нами замин: **тадбирҳои наминигоҳдорӣ оид ба замини кишт.**
- НАМИНОГУЗАР** *نمى ناگذر* намию рутубатро нагузаронда.
- НАМИРАНДА** *نمى رنده* ҷовид, ҳамешазинда, адабзинда.
- НАМИСАНҶ** *نمى سنج* асбоб барои муайян кардани намӣ ва рутубати ҳаво ё ягон масолеҳ, рутубатсанҷ..
- НАМӢ** *نمى* тарӣ, рутубат, мартубӣ, намнокӣ:

НАМ

намии хок, намии хаво.

НАМКАШ نمكش чизе, ки намро ба худ мекашад; ◇ **девори намкаш** киноя аз шахсе, ки ҳар гапро ба худ мегирад; шахсе, ки ҳар гапро киноя ба худ доништа меранҷад.

НАММОМ *a.* نام *kit.* суханчин, хабаркаш.

НАМНАГУЗАРОН\НАМНОГУЗАРОН

نامنگذران//نمناگذران чизе ки намиро намегузаронад, ба нам тобовар, тарнашаванда: **матои намногузарон**.

НАМНОК نمناک намдор, рутубатнок; тарӣ: **ҳавои намнок**.

намо نما 1. *асоси замони ҳозира аз намудан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои намоянда, нишондиҳанда ва ба назар намоянда, намуд, қисми зоҳирии чизе: рахнамо, хушнамо, баднамо*.

НАМО نما нумув, рӯиш, афзоиш; *ниг.* **нашъунамо**.

НАМОБАНДӢ نمابندی ороиши намуди зоҳирӣ, зоҳирсозӣ, зебу зинат ва ороиш додани қисми берунии биноҳо *ва г.*

НАМОД نماد 1. *нав.* рамз, символ. 2. *нишонаи навишторӣ ё чопӣ барои баёни мақсади кас аз қабилӣ аломатҳои риёзӣ, мусиқӣ*. 3. *риёз.* шакл ё ҳарфи ҳосе барои ифодаи як мафҳуми риёзӣ.

НАМОДГАРО نمادگرا он ки ба нишонаҳо ва рамзҳо эътиқодманд аст, шаклпараст, символлист.

НАМОДГАРОӢ نمادگرایی чараёне, ки ба намуди зоҳирӣ аҳамият намедихад, шаклпарастӣ, зоҳирпарастӣ, символизм.

НАМОДӢ نمادی *ниг.* **намодин**.

НАМОДИН نمادين *марбут ба намод*; он чи ба унвони намод истифода мешавад.

НАМОЁН نمايان 1. *пайдо, ошкор, падидор, аён, хувайдо*. 2. *назаррас, муҳим: макоми(чоӣ) намоенро ишғол кардан*. 3. *машхур, маъруф; ба назар намоен* чолиби диққат, муҳим, аҳамиятнок; **намоен гаштан (гардидан)** зоҳир шудан, намудор шудан; **намоен кардан** нишон додан, намудан, намудор сохтан; **намоен шудан** намудор гаштан, дида шудан, зоҳир гаш-

тан; ◇ **миси кор намоен шудан** фош шудани сохтакорӣ, ошкор шудани қаллобӣ.

НАМОЁНӢ نماياني 1. *намудор будан, зоҳир ва ошкор будан*. 2. *машхурӣ, шӯҳратнокӣ*.

НАМОЗ نماز 1. *кхн.* сар ҳам кардан барои таъзим; сачда. 2. *д.* дуову ибодати, дар шабонарӯз панҷ бор адошаванда, ки яке аз фарзҳои мусулмонӣ аст: **намоз гузордан, намоз хондан; намози аср** а) *намозе, ки то як соат пеш аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; б) кин.* бегоҳӣ, бегоҳ; **намози бомдод** *намозе, ки субҳ пеш аз баромадани офтоб хонда мешавад; намози пешин* *намозе, ки нисфирӯзӣ хонда мешавад; намози таровех* *намози маҳсусе, ки дар шабҳои рамазон мехонанд; намози хуфтан* *намози панҷум, ки шабона пеш аз хоб хонда мешавад; намози шом* *намозе, ки баъд аз фуру рафтани офтоб хонда мешавад; намози чумба* *намозе, ки ҳафтае як бор рӯзи чумба (бо ҷамоат) хонда мешавад, намози одина*.

НАМОЗГОҲ نمازگاه ҷои намозхонии ҷамоатӣ дар рӯзҳои иди қурбону рамазон, ки барои ғунҷонидани издиҳомӣ зиёд одатан дар шакли масҷид дар беруни шаҳр месохтанд.

НАМОЗГУЗОР نمازگزار *ниг.* **намозхон**.

НАМОЗГУЗОРӢ نمازگزارى *ниг.* **намозхонӣ**.

НАМОЗИШОМКУШО نمازشامگشا **гули намозишомкушо** *бот.* як навъ гул, ки вақти намози шом, яъне баъди нишастани офтоб мешукуфад, намозишомгул.

НАМОЗӢ نمازى пок, ноолуда, тоза.

НАМОЗХОН نمازخوانى 1. *он ки намоз мехонад, намозгузор*. 2. *маҷ.* диндор, порсо.

НАМОЗХОНӢ نمازخوانى *исми амал аз намоз хондан; намозгузорӣ*.

НАМОИШ نمايش 1. *намудан, нишон додани чизе ба тарзи тантананок*. 2. *ба маърази тамошо гузоштан; (ба тамошобин) нишон додани филм, пиеса ва г.: намоиши асарҳои рассомон, намоиши кинофилмҳои таълимӣ*. 3. *с.* баромадан, ба майдону хиёбон ва рохпаймоии оммавӣ барои нишон додани ягонагии сиёсӣ, эътироз, изҳори шодмонӣ *ва г.*, гирдиҳамой, тазохурот; **намоиш додан** а) *нишон додан, бо мақсади хунарнамоӣ чизеро манзури назар*

кардан; б) ба маърази тамошо гузоштан.

НАМОИШГАР *نمايشگر* 1. он ки (чизеро) намоиш медиҳад. 2. он ки дар намоиш (2) иштирок мекунад, иштироккунандаи гирдиҳамоӣ.

НАМОИШГАҲ *نمايشگاه* *ниг.* намоишгоҳ.

НАМОИШГОҲ *نمايشگاه* ҷои намоиш додани чизе: **намоишгоҳи асарҳои рассомон, намоишгоҳи комёбҳои кишоварзӣ, намоишгоҳи молҳои саноатӣ.**

НАМОИШДИҲАНДА *نمايش دهنده* *ниг.* намоишгар.

НАМОИШДИҲӢ *نمايش دهى* *исми амал аз* намоиш додан; нишондиҳӣ: **намоишдиҳии кино.**

НАМОИШӢ *نمايشى* *мансуб ба* намоиш; марбут ба сахнагузорӣ.

НАМОИШКОРӢ *نمايش كاري* барои намуд (намоиш), зоҳирнамоӣ; худнамоӣ.

НАМОИШКОРОНА *نمايش كارانه* 1. ошкоро, рӯирост, дар пеши назари умум. 2. ба тарзи норозигии рӯирост.

НАМОИШНОМА *نمايش نامه* асари барои намоиши сахна навишташуда, пиеса.

НАМОК *نماك* *кит.* 1. равнақ, ривоч. 2. хусн, зебой.

НАМОСОЗ *نما ساز* *сохт.* он ки ба сохтмони бахшҳои берунии бино машғул аст, созандаи намои аслии бино ё иншоот.

НАМОСОЗӢ *نما سازى* *сохт.* ороиш ва зебо гардонидани намуди берунии сохтмони бино ё иморат.

НАМОЯНДА *نماينده* [*сифати феълӣи замони ҳозира аз* **намудан**] 1. он ки аз тарафи касе, созмоне *ва г.* барои бурдани гуфтушунид ё иҷрои коре таъйин шудааст; шахси ваколатдор, вакил: **намояндаи давлат, намояндаи тичоратӣ.** 2. шахси интихобнамудаи аҳоли дар парламент – Маҷлиси Олӣ, депутат. 3. он ки дар шахси худ хислат ва хусусияти ягон халқ, табақаи ҷамъият, гурӯҳи муайяни одамон, касбу кор, машғулият *ва г.* зоҳир менамояд: **намояндаи аҳли меҳнат; намояндаи адабиёт, намояндаи санъат, намояндаи лаҳча.**

НАМОЯНДАГӢ *نمايندگى* 1. намоянда будан, ваколат. 2. ваколатхона; **намояндагии тичо-**

ратӣ дар назди сафорати Тоҷикистон.

НАМРЕЗА *نمريزه* майдаборон, резаборон, борони хеле майда.

НАМУД *نمود* 1. шакл, сурат, ба назарнамоӣ. 2. қиёфа, симо, афту андом; **намуди зоҳирӣ (берунӣ)** манзараи ба назар намоён; **ба (дар) намуд** зоҳиран, аз зоҳир, ба назар; **барои намуд** а) барои намуна, барои намоиш; б) барои зеби зоҳирӣ, барои зебо будан.

НАМУДАН *نمودن* 1. намоён кардан, нишон додан, ба назар намоён кардан. 2. ба назар намоён шудан; ба назар тофтан, намоён шудан, зоҳир гаштан, дида шудан: **...тахминан сисола менамуд; ба назар намудан** ба назар тофтан. 3. *ҳамчун феълӣи ёридиҳанда дар феълҳои таркибии номӣ ба ҷои «кардан» меояд:* **афзун намудан, мафтун намудан, сар намудан, табассум намудан; такрор намудан, сайр намудан.**

НАМУДОР *نمودار* 1. намоён, падидор, зоҳир: **намудор будан; намудор гардидан (гаштан, шудан)** дида шудан, намоён гаштан, намудан; пайдо (зоҳир) шудан. 2. чадвал, нақша.

НАМУН *نمون* *кит.* нишондиҳанда; аломат, нишона.

НАМУНА I *نمونه* 1. миқдори каме аз чизи бисёр, ки барои нишон додани сифати он гирифта шудааст: **мушт намунаи хирвор аст (зарб.).** 2. мисл, монанд. 3. мисоли ибрат, шоистаи пайравӣ; **намуна гаштан(шудан)** мисоли ибрат шудан.

НАМУНА II *نمونه* зишт; беҳуда, бефоида; аз кор афтада, бекор карда.

НАМУНАВӢ *نمونه* шоёни ибрат, ибратшаванда, сазовори пайравӣ: **кори намунавӣ, мактаби намунавӣ.**

НАМУНАВОР *نمونه وار* *ниг.* намунавӣ.

НАМЧ *نمچ* *кит.* нам, тарӣ, тарии андак.

НАМЧИН *نمچين* восилае, ки ба воситаи он нам баргараф карда мешавад, намгир.

НАНГ *ننگ* 1. шарм, айб, ор. 2. шараф, номус, орият. 3. боиси шармандагӣ, расвой.

НАНГИН *ننگين* шармовар, зишт, боиси бадномӣ.

НАНГИНРӢ *ننگين روى* бошарм; бономус, шармин.

НАН

мин.

НАНГОВАР ننگ آور шармовар, боиси бадномӣ.**НАОМА** ا. نعامه *кит.* шутурмурғ.**НАППА-НАВ** نپه نو *гүфт.* тамоман нав, ниҳоят нав.**НАР** نر музаккар, чинси мардина; *муқоб.* мода (*асосан нисбат ба ҳайвонот*).**НАРАНГУШТ** نرانگشت ангушти калони даст ё пой, сарангушт.**НАРБУЗ** نربز бузи нар, такка.**НАРГАСӢ** نرگسي сабзии тор-тор реза карда, ки ба зирбаки палав меандозанд: **наргасӣ кардан**.**НАРГАТ** نرگت реза кардан, пора кардан.**НАРГИС** نرگس 1. номи гиёҳи пиёзбеҳи хурду нозуки баҳорӣ, ки гули хушбӯи сафед ё зарди ба чашми нимпӯш монанд дорад. 2. *мач.* чашм; **наргиси маст (махмур, шахло, чоду)** *киноя аз* чашми хумори маҳбуба.**НАРГИСА** نرگسه 1. *ниг.* **наргис**. 2. гули сунъӣ, ки аз оч ё устухони дигар тарошида ба шифти хона барои зинат чо медиҳанд.**НАРГИСӢ** نرگسي 1. *мансуб ба* **наргис**. 2. наргисмонанд, наргисранг. 3. номи хӯроке, ки тухми мурғро чӯшонда ва аз пӯчоқ тоза карда, дар гӯшти кӯфта печонида мепазанд ва баъд ду пора мекунанд, ки зардию сафедии тухм ба наргис монандӣ пайдо менамояд.**НАРГОВ** نرگاو гови нар, барзагов; чувона.**НАРҒӢЛ** نرغول *гүфт.* одами қавичуссаи дағал.**НАРД** نرد 1. танаи дарахт; навдаи расида, сахт ва устуворшудаи дарахт. 2. бозии шатранҷмонанде, ки бо сӣ мӯҳраи сиёҳу сафед ва ду тос бозӣ карда мешавад.**НАРДА** نرده панҷараи оҳанин ё чӯбин, ки гирди боғча ё хона кашида мешавад, каторак.**НАРДБОЗ** نردباز он ки нард бозӣ мекунад.**НАРДБОЗӢ** نردبازي нард бозӣ кардан.**НАРДБОН** نردبان зинапояе, ки аз чое ба чое бурдан ва гузоштан мумкин аст.**НАРДСУНБУЛ** نردسنبل *бот.* растани бисёрсола, ки аз решаҳои он дору тайёр мекунанд.**НАРДТАХТА** نردتخته тахтаи нардбозӣ.**НАРӢН** نريان аспӣ нар; нарина; *муқоб.* модина.**НАРИМОН** نريمان 1. *кит.* паҳлавон, диловар. 2. яке аз қаҳрамонони ҳамосии қадимии халқҳои эронинаҷод аст, ки дар «Шоҳнома»-и Фирдавсӣ падари Сом – бобои Рустам ба қалам дода шудааст.**НАРИНА** نرينه чинси нар, мансуб ба нар (чи одам бошад ва чи ҳайвон).**НАРКОЗ** نرکاز *тиб.* ба таври сунъӣ беҳиссу қарахт қардани узве ё умуман беҳуш қардани бемор дар вақти амалиёти ҷарроҳӣ.**НАРМ** نرم 1. мулоим; *муқоб.* сахт ва дурушт; маҳин: **хоки нарм, реги нарм; вағони нарм** вағони ҷои хобаш роҳатбахш. 2. оҳиста, ором; бо мулоимат, навозишқорона: **муомилаи нарм, сухани нарм, нарм ҷавоб додан; шамоли нарм** боди форам; **нарм-нармак** оҳиста-оҳиста, паст-паст; бо мулоимат; **нарм гаштан(шудан)** а) мулоим шудан; б) аз хашм фаромадан, ба ифоқа омадан; **нарм қардан** а) мулоим қардонидан (*мас., хокро*); б) *мач.* ба роҳ андохтан, гапдари қардан; ба ҳолати эътидол овардан (*мас., одами қарданшах ва сахтмуомиларо*); **нарм фуromaдан** мулоимақ нишастан, оромона фуруд омадан; $\diamond$ **дили нарм** дили раҳмнок, дили меҳрубон.**НАРМА** نرمه параи гӯш, ки ба он гӯшвора меовезанд: **нармаи гӯш**.**НАРМА** نرمه сабӯси биринҷ, ки вақти кӯфтан аз шолӣ мебарояд.**НАРМАК** نرمک 1. *шакли тасғири* **нарм**; мулоимақ. 2. оҳиста, бо мулоимат, бо оҳистагӣ; **нармак-нармак** а) мулоим-мулоим; б) оҳиста-оҳиста: **нармак-нармак пой ниҳодан**.**НАРМБАДАН(ҲО)** نرم بدن (ها) *зоол.* як навъ ҷонварони бемуҳра, моллюскҳо.**НАРМГАРДАН** نرم گردن *киноя аз* мутеъ ва фармонбардор.**НАРМГУФТОР** نرم گفتار мулоимсухан; хушгап.**НАРМГУФТОРӢ** نرم گفتاري мулоимгапӣ; хушгапӣ.**НАРМГӢӢ** نرم گوي *ниг.* **нармгуфтор**.**НАРМДИЛ** نرم دل одами мулоимтабиат; беозор,

- халим, раҳмдил.
- НАРМДИЛӢ** نرم دلی мулоимтабиатӣ; халимӣ; раҳмдилӣ.
- НАРМДИЛОНА** نرم دلانه халимона, бо мулоимат; раҳмдилона.
- НАРМЗАБОН** نرم زبان *ниг.* нармгуфтор.
- НАРМИДАН** نرمیدن 1. нарм шудан, мулоим гаштан. 2. *мач.* халим шудан; аз чаҳл фуромадан.
- НАРМИН** نرمين нарм, мулоим: **нармин кардан**.
- НАРМИӢ** نرمي 1. мулоимӣ; *муқоб.* **сахтӣ: нармин хоки замин**. 2. ҷои нармии гӯш, нарма. 3. мулоимат, нармгуфторӣ, халимӣ; **бо нармӣ** бо мулоимат, халимона.
- НАРМКУНАК** نرم کنک олати кишоварзон барои қанда мулоим кардани замини беҳи дарахтон *ва ғ.*
- НАРМЛАГОМ** نرم لگام *кит.* 1. аспӣ хушчилав, ки мувофиқи хоҳиши савор ба ҳар тараф ба осонӣ мегардад. 2. *мач.* мутеъ, фармонбардор.
- НАРММУОМИЛА** نرم معاملة мулоимгуфтор, мулоимсухан, халим.
- НАРМНИГОҲ** نرم نگاه он ки нигоҳи халимона ва навозишкорона дорад.
- НАРМОДА** نرم داده *гуфт.* наримода, хунсо.
- НАРМОҲАН** نرم آهن *киноя аз* одами суст, заиф, забун а нотагон.
- НАРМОҲАНӢ** نرم آهنی *киноя аз* сустӣ, заифӣ, забунӣ ва нотагонӣ.
- НАРМПОӢ** نرم پای *кит.* номи як халқи афсонавӣ, ки гӯё дар Мозандарон мезистаанд, рӯдапой.
- НАРМРАВ** نرم رو аспӣ рому ором, аспӣ хушраву хушхиром.
- НАРМСУХАН** نرم سخن *ниг.* нармгуфтор.
- НАРМТАБИАТ** نرم طبيعت нармдил, халим; не-кмуомила, хушмуомила,
- НАРМТАН** نرم تن дорои тани мулоим ва фарбех, мулоимбадан.
- НАРМХОК** نرم خاک дорои хоки мулоим: **дашти паҳновари нармхок**.
- НАРМХӢ** (Ӣ) نرم خوی *ниг.* нармтабиат.
- НАРМШАМШЕР** نرم شمشير *киноя аз* инсонӣ нотагон, заиф ва забун.
- НАРМШОНА** نرم شانه *киноя аз* касе, ки ҳар чиз гӯянд, қабул мекунад; заиф; сустмизоч.
- НАРПАӢ** نرم پاي *биол.* рагу найи ғафси мушакҳо.
- НАРПАРДА** نرم پرده *мус.* тор, ғафси соҳои мусиқӣ.
- НАРРА//НАРА** نرمه 1. олати таносули чинси нар (-и инсон ё чорпо). 2. *кит.* зишт, бадафт. 3. *ҷузъи пешини калимаҳои мураккаб* ба маънии қавӣ, тануманд: **наррашер, наррахар**. 4. *кит.* мавҷи об, кӯҳаи об.
- НАРРАК** نرمك навдаҳои ҳосилнадиҳандаи дарахтони мевадор.
- НАРРАКӢ** نرمكي беҳмеваи дар соқааш ҷӯб барин чизи хӯрдашаванда дошта: **сабзии нарракӣ**.
- НАРРАШЕР** نرم شير шери нари зӯр; $\diamond$ **худо наррашер гирифта** мисли шери нар нотагон нишон додан.
- НАРРОД** نرم راد *а.* нардбоз, касе, ки бозии нардро нағз медонад.
- НАРСАГ** نرم سگ саги нар; *муқоб.* **модасаг**.
- НАРХ** نرم 1. арзиш, баҳо, қимати чизе: **нархи озод, нархи фуруш, нархи харид, нархи чакана, нархи шартномавӣ, нархи яклухт**. 2. *икт.* ифодаи пулии арзиши мол; **нархи бозор** нархи харидуфуруши чизҳо дар бозор; **нархи давлатӣ** нархи аз тарафи давлат муайяншуда; **нархи гарон** баҳои баланд, қимати баланд; **нарху наво** пасту баландии нархҳо, арзониву гаронии хариду-фуруши чизҳо; **бо нархи тамом** бо баҳои баланд; **нарх кардан** баҳо мондан, қиматашро муайян кардан, нарх мондан ба чизе.
- НАРХАР** نرم خر 1. хари тануманди нар; *муқоб.* **мочахар**. 2. *мач.* одами дағали бефаросат.
- НАРХГУЗОР** نرم گذار он ки ба молҳо нарх мегузорад, муайянкунандаи, нарх; қиматгузор: **комиссияи нархгузор**.
- НАРХГУЗОРАНДА** نرم گذارنده *ниг.* **нархгузор**.
- НАРХГУЗОРӢ** نرم گذاری нарх гузоштан ба молҳо, таъйин карданибаҳои чизҳои фурушӣ.
- НАРХМОНӢ** نرم مني *ниг.* **нархгузорӣ**.

НАР

- НАРХНОМА** نرخنامه хуччати нархи мол ва чизҳои дигар; рӯихати нархи молҳо, таърифа.
- НАРХУК** نرخوک ҳуки нар, гуроз.
- НАРШУТУР** نرختور шутури нар.
- НАСАБ** *a.* نسب 1. насл, наҷод. 2. мансубият ба ҳонадон, сулола, силсила (-и авлод); **аслу насаб**, **насабу насл**; **дар насаб** нисбат ба наслу ҳонадон, аз ҷиҳати насаб.
- НАСАБНОМА** نسبنامه навиштае, ки дар он аслу насаб ва аҷдоди касе зикр ёфтааст, шаҷара.
- НАСАБТАРОШӢ** نسبتراشي насаби худро бартар ҳисоб карда бо он фахр доштан, ки аз сифатҳои манфист.
- НАСАБШИНОС** نسبشناس мутахассиси соҳаи омӯзиши насаб, ва шаҷара.
- НАСАБШИНОСӢ** نسبشناسي соҳаи ба омӯзиши насаб ва шаҷара ихтисосёфтаи илми таърих.
- НАСАҚ** *a.* نسق 1. тарз, равиш; тартиб. 2. ҳолат, аҳвол, тартиб. 3. *гуфт.* рафтор, атвор.
- НАСАР** نسر *kit.* 1. соя, соягоҳ; соядор. 2. ҳонае, ки дар сояи кӯҳ аз чӯбу хошок месозанд.
- НАСБ** *a.* نصب 1. ба коре таъйин кардан, ба коре гумоштан; **азлу насб** аз кор бекор кардан ва ба кор гумоштан. 2. нишондан, маҳкам кардани чизе дар ҷое, устувор кардан (*мас. байракро*); **насб кардан** а) ба коре таъйин кардан; б) ба ҷое устувор намудан, шинондан.
- НАСЕҲ** *a.* نصيح панддиханда, насихатгар.
- НАСИБ I** *a.* نصيب 1. он чи гӯе аз азал ба инсон муқаррар шудааст; қисмат, сарнавишт, **нону насиб**, **тақдиру насиб**. 2. баҳра, ҳисса; он чи дастрас ва муяссар гардидааст; **насиб бошад (қунад)** қисмат бошад..., муяссар шавад...; агар даст диҳад...; **насиб гаштан (шудан)** даст додан, муяссар гардидан, дастрас шудан; **насиб кардан** муяссар шудан.
- НАСИБ II** *a.* نصيب 1. *kit.* соҳиби насаб (-и олии); олинаҷод. 2. *адш.* қисми аввали қасида, ки пеш аз мадҳ меояд ва мазмуни ишқӣ дорад.
- НАСИБА** *a.* نصيبه *ниг.* **насиб I.**
- НАСИБАДОР** نصيبهدار *ниг.* **насибахӯр.**
- НАСИБАХӢР** نصيبهخور он ки хӯрдану баҳра бурдан аз чизе дар тақдираш будааст, насибдор.
- НАСИМ** *a.* نسيم боди форами сахаргоҳ, боди нарм: **насим пагоҳӣ (сахарӣ, субҳ), насими сабо.**
- НАСИР** *a.* نصير ёридиханда, мададгор, кӯмаккунанда.
- НАСИҲАТ** *a.* نصيحت панд, андарз; маслиҳати хайрхоҳона (*аз нуқтаи назари гӯянда*); **насиҳат додан (кардан)** панд додан, ба хайри касе суҳанони пандомез гуфтан.
- НАСИҲАТГАР** نصيحتگر насихатгӯӣ, панддиханда, носеҳ.
- НАСИҲАТГАРӢ** نصيحتگري панддихӣ, носеҳӣ.
- НАСИҲАТГӢӢ** نصيحت گوئي *ниг.* **насиҳатгарӣ.**
- НАСИҲАТГӢӢ** نصيحت گوي *ниг.* **насиҳатгар.**
- НАСИҲАТДИҲӢ** نصيحت دهی *ниг.* **насиҳатгарӣ.**
- НАСИҲАТНОПАЗИР** نصيحت ناپذير он ки панд намегирад; саркаш; яқрав.
- НАСИҲАТОМЕЗ** نصيحت آميز бо оҳанги насихат, ба тарзи панду андарз: **насиҳатомез суҳан кардан.**
- НАСИҲАТОМЕЗОНА** نصيحت آميزانه *ниг.* **насиҳатомез.**
- НАСИҲАТШУНАВ** نصيحت شنو он ки панду насихатро гӯш мекунад; мувофиқи панду андарзҳо кор мекунад.
- НАСИЯ//НАСЯ** *a.* نسيه 1. хариду фурӯши мол, ки пули он нақдан дода нашуда пас аз чанде пардохта мешавад; *муқоб.* **нақд (2); насия додан (молеро), насия фурӯхтан, ба насия гирифттан, ба насия харидан.** 2. *маҷ.* алҳол амалинашаванда; $\diamond$ **саломро насия гузоштан** салом надодан; **хайрухушро насия карда рафтан** хайрухуш накарда рафтан.
- НАСИЯФУРӢШӢ** نصيهفروشي *исми амал аз насия* **фӯрухтан**; молеро ба ваъдаи дар оянда додани пули он фурӯхтан; фурӯши насияи амвол (*дар мағоза*).
- НАСИЯЧИН** نصيهچين *кҳн.* гумоштаи савдогар, ки аз одамони ба насия молҳарида қарзашонро рӯенда мегирифт.
- НАСИЯЧИНӢ** نصيهچيني *кҳн.* рӯендани пули чизҳои ба насия фурӯхташуда.

НАСК I نِسك навъи ғалла аз чинси лӯбиё, адас, марчумак.

НАСК II نِسك навъе аз гиёҳи ёбоии хордор, ки онро хорхасак низ мегӯянд.

НАСК III نِسك *ниг.* нуск.

НАСК *а.* نِسق муназзам кардан, ба тартиб даровардан.

НАСЛ *а.* نِسل 1. зуррият (зурриёт), авлод; насаб; **насли башар** авлоди одамизод. 2. *биол.* гурӯҳи афроде, ки бо гузаштагони худ қаробати якхела доранд. 3. *нав.* давраи зиндагонӣ ва фаъолияти гурӯҳи одамони синнашон наздик ба ҳам: **насли нави олимон**, **насли ҷавони ҳозира**; аз **насл ба насл** а) аз падарон ба фарзандон; аз як пушт ба пушти дигар (идома ёфтани коре); б) аз ҳамсинҳои ҳозира ба ҳамсинҳои оянда; **насл гирифтани...** **насл гирифтани** насл рӯёнидан; зот парвариш кардан.

НАСЛАН *а.* نِسلّ аз чиҳати нисбати насл; аз рӯи насаб,

НАСЛГИРӢ نِسل گيرى *исми амал аз насл гирифтани:* наслгирӣ аз ғӯсфандон.

НАСЛДЕХ نِسل ده зоянда, самардиханда.

НАСЛДИХӢ نِسل دهى қобилияти насл оварда тавонистани ҳайвонҳо, ки дар ҷараёни таҳаввулоти онҳо шакл гирифтааст.

НАСЛӢ نِسلى 1. *мансуб ба насл;* нажодӣ. 2. зотӣ.

НАСНОС//НИСНОС نِسناس 1. *х.* махлуқи афсонавӣ ба сурати нисфи одам, ки ғӯё як пою як дасту як чашм дошта, бо ҷастухез роҳ мерафтааст. 2. одами девсират, девмардум, бадҳайбат.

НАСОЕХ *а.* نِصايح ҷ. **насихат.**

НАСОРО نِصارى ҷ. **насронӣ.**

НАСОС *р.* نِساس *тех.* олат барои кашида баровардан ва ба ҷое фиристодани об, чизҳои моеъ, газ, ҳаво ва инчунин барои дам кардани баъзе асбобҳо, тулумба; **насоси об** насоси обкашӣ.

НАСП I *а.* نِشر 1. *кит.* пошидан, рехтан. 2. *ади.* каломии бевазну қофия, сухани ғайри манзум; **наспи бадеӣ** асарҳои бо сухани ғайриманзум навишташудаи адабӣ. 3. *мус.* номи шуъбаи таронавии «Шашмақом».

НАСП II نِسر *кит.* каргас; уқоб; ◇ **Наспи тоир** номи ситораи дигари бурчи Уқоб.

НАСП III *а.* نِصر 1. ёрӣ, мадад. 2. ғалаба, зафар, нусрат.

НАСРИН نِسرين *бот.* як навъ гули сафеди хушбӯи хурд, гули мушқин.

НАСРӢ نِشرى *мансуб ба насп;* бо насп навишташуда: **асари наспӣ**, **порчаи наспӣ.**

НАСРНАВИС نِشرونيس *адибе*, ки бо насп (I, 2) асар менависад, носир.

НАСРНАВИСӢ نِشرونيسى бо насп асар навиштан.

НАСРОНИЯТ نِصرانيت *д.* насронигӣ, дини насронӣ.

НАСРОНӢ نِصراني *д.* пайрави дини Исо, пайрави дини христианин, масеҳӣ.

НАССОХ *а.* نِساخ *кит.* нусхагиранда, нусхабардор.

НАССОҶ *а.* نِساج *кит.* бофанда.

НАССОҶӢ نِساجى *кит.* касб ва кори нассоҷ; бофандагӣ.

НАСТАРАН نِسترن *бот.* гулест хурди сафеду сурхи хушбӯи зебо, ки дар шохаҳо ғучум-ғучум кушода мешавад; раъно, насрин.

НАСТАЪЛИҚ *а.* نِستعلق номи яке аз навъҳои хати арабии тоҷикӣ, ки аз хати насх ва хати таълиқ ба ҳам омадааст.

НАСТӢҶ نِستوه 1. чангҷӯ, шуҷоъ, нотарс. 2. зишт, дағал, бадфеъл.

НАСӢҶ *а.* نِصوح *кит.* носех, насихаткунанда; **тавбаи насӢҶ** *мач.* тавбаи қатъӣ ва ҳақиқӣ, тавбаи ношикастанӣ.

НАСҶ *а.* نِسخ 1. *кит.* бекор кардан чизеро бо чизе, ки беҳтар аз он бошад; ботилкунӣ, бекор намудан, лағв кардан. 2. номи яке аз шаш навъи хати арабии тоҷикӣ, ки онро хатти қуръонӣ низ мегӯянд.

НАСҶ *а.* نِسج бофтан; танидан.

НАТ نِت ҳалқае, ки дар бинӣ меовезанд.

НАТАҚ *а.* نِطق *ғуфт.* овоз, садо; **натақ набаровардан** садо набаровардан, ҳарф назадан.

НАТИҶА *а.* نِتيجه 1. чизе, ки аз чизе пайдо мешавад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул,

НАТ

вад; оқибати ягон кор, хулоса. 2. маҳсул, самара; **дар натиҷа...** дар охири кор, оқибат; **дар натиҷаи...** дар оқибати..., аз сабаби..., аз боиси..., **натиҷа баромадан** самара ба даст даровардан; **натиҷа баровардан** хулоса баровардан; **натиҷаи хуб додан** ҳосил (и нағз) додан, самараи нағз бахшидан, (нек) анҷом ёфтан.

НАТИҶАБАХШ نتجه بخش 1. самарабахш, ғоидабахш. 2. неканҷом, неқфарҷом.

НАТИҶАГИРӢ نتيجه گيري чамъбаст кардан; натиҷа ба даст овардан; **натиҷагирӣ кардан** натиҷа баровардан, ба хулосае омадан.

НАТИҶАНОК نتيجه ناک натиҷадиханда, натиҷабахш, бонатиҷа.

НАТН а. نتن кит. бӯи бад, бӯи ганда.

НАТОИЧ а. نتایج/نتائج ч. натиҷа.

НАТРИЙ лот. ناترى хим. унсури химиявие, ки филизи сафедранги мулоим ва сабуки ишқорист.

НАТТОҚ а. نطق кит. 1. суханвар, суханрони моҳир. 2. гӯянда, ровӣ.

НАТТОҚӢ نطاق 1. суханварӣ. 2. ровигӣ, гӯяндагӣ.

НАТУРАЛИЗМ лот. توريлизм чараёнест дар санъат ва адабиёт, ки бар хилофи реализм воқеиятро барои айнан, бе кушодани мундариҷаи он, нусхабардорӣ кардан кӯшиш мекунад.

НАТУРАЛИСТ лот. توريست 1. ниг. табиатшинос. 2. пайрави натурализм; намояндаи чараёни натуралистӣ дар адабиёт ва санъат.

НАТУРАЛИСТӢ نتواليستي мансуб ба натурализм; ба натурализм тааллуқдор: **равияи натуралистӣ**.

НАТУРАЛӢ توريلى иқт. молӣ, чизӣ, ғайрипулӣ; **хоҷагии натуралӣ** хоҷагие, ки маҳсулоти меҳнатро на барои фурӯш (чун хоҷагии молӣ), балки барои таъминоти эҳтиёҷоти дохилии худ истехсол мекунад.

НАТУРФАЛСАФА توريلسفه фалс. таълимоти фалсафии асримиёнагӣ, ки асосан табиатро ақлан маънидод намуда, онро чун як чизи том тасвир мекард.

НАТЬ а. نطع 1. кит. суфраи чармин; фарши чармин; **натъи замин киноя аз** сатҳи замин,

мин; **натъи замин киноя аз** сатҳи замин, рӯи замин. 2. таър. фарше, ки гунаҳгоронро ба рӯи он нишонда сар мезаданд.

НАТЮРМОРТ фр. نتيومارت санъ. дар санъати тасвирӣ – расми чизҳои бечони маъмул, (аз қабилӣ гулҳои канда, меваҳои чидашуда, зарфҳо ва ғ.).

НАУЗУБИЛЛОҲ а. نعوذبالله паноҳ мебарем бар Худо (ибораест, ки дар вақти эҳтимоли пеш омадани ҳодисаи баде мегӯянд).

НАФАҚА а. نفقه 1. кит. харҷи рӯзгузаронии аҳли оила, хароҷоти ҳаррӯзаи аҳли оила; **дар нафақаи касе будан** дар таъминоти касе будан. 2. маблағе, ки моҳона мунтазам аз тарафи давлат ба кӯҳансолон ва шахсони мутобиқи қонун муддати муайян хизмат карда, ба маъюбоне, ки қобилияти корӣ надоранд ва ғ. дода мешавад: **нафақа гирифтан, нафақа додан, ба нафақа баромадан, нафақаи пиронсолӣ, нафақаи шахсӣ, нафақа барои маъюбон.**

НАФАҚАГИР نفقه گير он ки нафақа мегирад, гирандаи нафақа: **муйсафеди нафақагир.**

НАФАҚАГИРӢ نفقه گيري исми амал аз **нафақа гирифтан**; ба нафақа баромадан.

НАФАҚАХӢР نفقه خور ниг. нафақагир.

НАФАР نفر 1. воҳиди шумориши инсон, воҳиди ҳисоб кардани мардум. 2. нумератив, ки дар шумори инсон кор фармуда мешавад; тан, кас: **чанд нафар коргар, се-чор нафар талаба.** 3. кҳн. хизматгор, мулозим; сарбози чун чокар хизматкунанда. 4. одами одӣ; шахс, фард.

НАФАРӢ نفرى кҳн. фарди катории даста ва гурӯҳҳои ҳарбӣ; каторӣ.

НАФАС а. نفس 1. дами бо роҳи даҳону бинӣ ба дарун кашида ва боз баровардашавандаи инсон ё ҳайвон: **нафас кашидан, нафас баровардан, нафас гирифтан; нафаси вопасин** дами пеш аз марг, дами охирин; **зикки (тангии) нафас тиб.** дарди сина (шуш), ки гирифтори он ба душворӣ нафас мекашад, зикқуннафас; **то охирин нафас** то дами охирин, то ҷон ҳаст; **нафас ба дарун афтидан** а) нафасгирӣ қатъ шудан; б) кин. тамоман хомӯш шудан, чизе нагуфтан; **нафаси касеро гардонидан** ба нафаскашӣ монез шудан; **нафаси касе гаштан**

нафас гирифта натавонистан, нафасгардон шудан; **нафас гирифтан** а) нафас кашидан; б) нафас банд шудан; **нафас сабук кашидан** оромона нафас гирифтан; орому осуда шудан; **нафас нигоҳ доштан** а) нафас нагирифтан; б) *кин.* хомӯш шудан; **нафаси рост гирифтан** озодона, ба оромӣ нафас кашидан; **нафас танг шудан** // **нафас тангӣ кардан** нафас гаштан, дуруст нафас гирифта натавонистан; **озод нафас гирифтан (кашидан)** оромона нафас гирифтан, осуда шудан; **то нафас бокист...** то зинда ҳастам; **нафас як!** дам набарор, хомӯш бош! 2. *маҷ.* лаҳза, сония; **нафасе** лаҳзае, фурсати хеле кам; **дар як нафас** дар як лаҳза, дар як дам, лаҳзатан; **як нафас** як лаҳза. 3. *маҷ.* ҳаво; ◊ **нафаси хунук** сухани бад, гапи нофотрам; **нафаси бад кардан** сухани бад гуфтан; нияти бад кардан.

НАФАСБАНД *нафас بند*: **нафасбанд шудан** нафас гирифта натавонистан, баста шудани роҳи нафасгирӣ.

НАФАСГАРДОН *нафас گردان* нафас гирифта натавонистан, нафасбанд: **нафасгардон шудан**

НАФАСГИРӢ *нафас گیری* *исми амал аз нафас гирифтан*; нафас гирифтан.

НАФАСӢ *нафасی* *мансуб ба нафас*; **созҳои нафасӣ** *мус.* созҳои мусиқӣ, ки дар асари бод дамидан (пуф кардан) ба садо медароянд.

НАФАСКАШӢ *нафас کشی* *ниг.* **нафасгирӣ.**

НАФАСКӢҲО *нафас کوتاه* он ки кӯтоҳ-кӯтоҳ нафас мегирад, он ки ба душворӣ нафас мекашад.

НАФАСТАНГ *нафас تنگ* нафасбанд, нафасгардон; **нафастанг шудан** ба душворӣ нафас гирифтани, нафасбанд гаштан.

НАФАСТАНГӢ *нафас تنگی* тангии нафас, ба душворӣ нафас гирифтани.

НАФИР I *нафیر* фарёд, бонг; нолаву зорӣ; **нафир кашидан** бонг кашидан.

НАФИР II *нафیر* *кҳн.* сурнай, шайпур.

НАФИС *нафیس* латиф, марғуб, нозук, дилписанд: **нақшу нигорҳои нафис.**

НАФИСА *наفیسه* 1. *муаннаси* **нафис**; **санъати нафиса, адабиёти нафиса.** 2. чизи нафиси қимати камёб

НАФИСАКОРӢ *наفیسه کاری* хунармандӣ дар офаридани чизҳои нафис, маҳорат дар эҷоди санъати нафиса.

НАФИСӢ *наفیسى* нафосат, латофат, зебӣ.

НАФИСКОР *наفیس کار* *кит.* нозуккор, хунармаиб, усто, мумтоз.

НАФИСКОРОНА *наفیس کارانه* *кит.* мумтозона, устокорона, устодона, хунармандона.

НАФӢ *наفی* *кит.* 1. рад, инкор. 2. бадарға, рондан аз ҷое ба ҷое; **нафӣ кардан** а) дур кардан; б) нест кардан, маҳв кардан. 3. *зби.* воситаи инкори фикр дар феълҳо (монанди пешвандаҳои **на -**, **но -**, **ма -** ...).

НАФЛ *наفل* *кит.* ибодати ғайривочи, ибодати (намози) мустаҳаб.

НАФОЗ *наفاذ* *кит.* 1. таъсир, нуфуз. 2. иҷро (-и амр), ҷорӣ шудан(-и фармон, ҳукм).

НАФОСАТ *наفاست* нафисӣ, латофат, назокат, дилписандӣ, зебӣ.

НАФОЯ I *наفایه* *кит.* сиёхранг, сиёҳтоб; тира, сиёҳ.

НАФОЯ II // **НУФОЯ** *наفایه* (пули) қалб, носара; паст.

НАФРАТ *наفرت* рамидагии дил аз чизе, карохат доштан, безор будан; **танафур**; **нафрат доштан аз (ба) касе** безор будан аз касе; бад дидан касеро; **нафрат кардан аз касе** бад дидан, ҳисси карохат доштан (*нисбат ба касе*); **бо ҷашми нафрат нигоҳ кардан** назар кардан бо карохат, мавриди нафрат қарор додан (касе ё чизеро).

НАФРАТАНГЕЗ *наفرت انگیز* бедоркунандаи ҳисси нафрат, нафратовар.

НАФРАТБОР *наفرت بار* *ниг.* **нафратангез.**

НАФРАТЗАДА *наفرت زده* мавриди нафрату танаффури ом қарор гирифта, манфур.

НАФРАТОВАР *наفرت آور* *ниг.* **нафратангез.**

НАФРАТОМЕЗ *наفرت آمیز* нафратнок, бонафрат, нафраткунон.

НАФРИДАН *наفریدن* аз ғалабаи нафрат лаънат хондан, дуои бад кардан, нафрин кардан.

НАФРИН *наفرین* дашном; дуои бад; лаънат; **нафрин кардан (хондан)** дашном додан,

НАФ

рин кардан (хондан) дашном додан, лаънат гуфтан.

НАФРИНКАРДА نغرين کرده *ниг.* нафратзада.

НАФС نفس 1. *кит.* чон, рӯх; табиати инсон. 2. *маҷ.* хоҳиши табиӣ инсон ва ҳар чондор ба чизҳои хӯрдани ва лаззатбахш; **нафси бад** // **нафси аммора** хоҳишу тақозои аз ҳад зиёди табиати инсон ба лаззатпарастӣ ва дигар корҳои ношоиста, баднафсӣ; **нафси бад** – **ба-лои чон** (*зарб.*). 3. шахс, худ. 4. шахсият, ҳайсиат; **иззати нафс** эҳтиром ба шахсият; **ба иззати нафси касе расидан** киноя аз шахсияти касеро таҳқир кардан, дар ҳаққи касе беҳурмати кардан; **банди нафс** нафспараст, баднафс; **шикасти нафс** *маҷ.* худро ҳақиру камтар гирифтани, хоксорӣ, фурутанӣ; **нафсро калон кардан** киноя аз чашмгуруснагӣ (ҳарисӣ) кардан, бо каму беш қонеъ нашудани, баднафсӣ кардан; **нафси касе ором гирифтани** *маҷ.* қонеъ шудани талаби нафс (*аз хӯрок ва ғ.*); **нафсро ором додан** қонеъ гардондани тақозои табиати инсон аз чизе, фуру нишондани ҳирс.

НАФСӢ نفسى *ниг.* нафсонӣ.

НАФСКАЛОН نفس كلان 1. *маҷ.* хасис, мумсик. 2. *гуфт.* пурхӯр, шикампарвар.

НАФСОНИЯТ ا. نفسانيت 1. шахсият, ҳайсиат; иззати нафс. 2. худқомӣ, мутеи наф-си худ будани, ягон кор ё гапи касеро ба худ ор шумурда ба вай душманӣ кардани, орият. 3. *маҷ.* хасисӣ, мумсикӣ. 4. шахватпарастӣ, шахвоният.

НАФСОНӢ نفسانى 1. *мансуб ба нафс*; рӯхӣ. 2. хоҳиши нафс, талаби зиёди нафс.

НАФСПАРАСТ نفس پرست 1. ба талаби нафсу ҳирс додашуда; баднафс. 2. худпараст, худқом.

НАФСПАРАСТӢ نفس پرستى 1. нафспараст будани; баднафсӣ. 2. худқомӣ, худпарастӣ.

НАФСПАРВАР نفس پرور ҳавову ҳаваспарвар; шахватпараст.

НАФСУЛАМР ا. نفس الامر *кит.* ҳақиқати қор; қори воқеӣ.

НАФТ نفت *моеи рағани* сӯзанда, ки аз зери замин бароварда мешавад ва баъди ва тасфия

аз он бензин, карасин, мазут ва ғ. ҳосил мекунанд; **нафт кашидан**, **қорхонаи қорқарди нафт**, **полоишгоҳи нафт**.

НАФТАЛИН نفتالين *ю.* моддаи сафеда бӯйдор, ки барои аз қуя муҳофизат кардани ба матоъҳои пашмӣ, гилем ва пӯстин мепоянд.

НАФТАНДОЗ نفت انداز *таър.* он ки дар чангҳои қадим ба сӯи душман нафти оташгирифта меандохт.

НАФТАНДОЗӢ نفت اندازى *таър.* ба сӯи душман нафт андохтани, оташандозӣ.

НАФТДОР نفت دار *дори* нафт; нафтхез.

НАФТӢ نفتى 1. *мансуб ба нафт*; бо нафт қорқунанда. 2. аз нафт истехсолшуда: **маводи нафтӣ**.

НАФТКАШ نفتكش *воситаи нақлиёте*, ки барои қашондани маводи нафтӣ таъйин шудааст: **қишти нафтқаш**.

НАФТКАШӢ نفت كشي *исми амал аз нафт қашидани. 1. нафт қашидани баровардани аз қони он; нафт ҳосил кардани. 2. қашонандаи нафт; ҳамлу нақли нафт.*

НАФТКАШОН نفت كشان *ниг.* нафтқаш.

НАФТРАСОН نفت رسان *бо нафт таъминқунанда*.

НАФТРАСОНӢ نفت رسانی *бо нафт таъмин кардани*: **лӯлаи нафтрасонӣ**.

НАФТХЕЗ نفت خيز *қое*, ки маъдани зиёди нафт дорад, қои сернафт: **минтақаи нафтхез**.

НАФФОЪ ا. نفاع *кит.* нафъбахш, манфиатқунанда; одами бисёр фоидабаранда.

НАФХ ا. نفخ *кит.* 1. дамидани бо даҳон, пуф кардани; вазиши тези ҳаво. 2. бо ҳаво пур кардани; пурбод кардани. 3. *маҷ.* такаббур, ҳавобаландӣ, худбинӣ; **нафхи меъда** дамидагии шикам, шиками пур аз бод.

НАФҲА ا. نفحه *кит.* бӯи хуш, роиҳа.

НАФЪ ا. نفع *фоида*, суд, манфиат; *муқоб.* зарар; **нафъи шахсӣ** фоидаи шахсӣ; **ба нафъи касе** (*чизе*) ба манфиати касе (*чизе*); **нафъ бахшидан** (*додани*) фоида кардани; **нафъ доштан** фоида доштан, манфиатовар будани; **нафъ кардан** фоида кардани; нафъ расондани, фоида расондани.

НАФЪДИҲАНДА نفع دهنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз нафъ додан. 2. *ниг.* нафъовар.

НАФЪОВАР نفع آور фоидаовар, нафърасон, манфиатнок, судбахш.

НАХ نخ 1. тори нозуки норесида; ресмон, ришта: **нахи пахта**, **нахи сунъӣ**. 2. *кит.* қолин, гилем; хусусан қолину гилеми нозуку нақшини абрешимӣ. 3. *кҳн.*, *мач.* сафи лашкар; **нах кашидан** саф кашидан; **нах – нах** тор – тор.

НАХАРТ نخرت : **гӯшти нахарт** гӯшти пахлуи гӯсфанд.

НАХБАНД نخ بند *боф.* коргаре, ки дар дастгоҳи бофандагӣ нахҳои кандашударо васл мекунад.

НАХБАНДӢ نخ بندی *боф.* нахи кандашударо бастан; касбу кори нахбанд.

НАХВАТ *а.* نخوت *кит.* ғурур, такаббур, калонгирӣ.

НАХГИРАК نخ گیرک *боф.* чангакест, ки бо он нахро ҷудо карда мегиранд.

НАХДОР نخ دار нахдошта; лифдор: **растаниҳои нахдор**.

НАХЛ *а.* نخل 1. дарахти хурмо. 2. умуман дарахт, ниҳол; *ба тарзи истиора:* **нахли қомат**, **нахли дӯстӣ**, **нахли умед ва г.**

НАХЛБАНД نخل بند 1. касе ки аз мум ё қоғаз гулу меваву дарахт месозад; гулсоз. 2. *мач.* боғбон.

НАХЛИСТОН نخلستان хурмозор; ҷое, ки нахл зиёд аст.

НАХЛӢ نخلی *мансуб ба нахл*.

НАХОД نخاد *ғуфт.* на ин ки..., магар [*аслаш нахоҳад*].

НАХПЕЧ نخ پیچ он чи бо наху ришта печонда шудааст.

НАХРЕС نخ ریس он ки аз пашм, пахта ва монанди инҳо нах тӣёр мекунанд, нахбоф.

НАХРЕСӢ نخ ریسى аз пахта, пашм ва монанди инҳо ришта бофта.

НАХТОБ نخ تاب *ниг.* нахрес.

НАХТОБӢ نخ تابی *ниг.* нахресӣ.

НАХУСТ نخست аввал; аввало [*аслаш нухуст*]. **бори нахуст** бори аввал, аввалин маротиба.

НАХУСТВАЗИР نخست وزیر *ниг.* сарвазир.

НАХУСТИН نخستین 1. аввалин, якумин: **мулоқоти нахустин**, **фарзанди нахустин**. 2. аввало; аввалан; **нахустин бор** аввалин бор.

НАХУСТНАМОИШ نخست نمایش *санъ.* бори аввал ба тамошо пешниҳод намудани ягон асари сахнавӣ ё филм.

НАХУСТФАРЗАНД نخست فرزند фарзанди якум, фарзанди аввал.

НАХӮД نخود донае аз чинси лӯбиё, вале аз он хурдтару сахттар ва растании он; **нахӯди бирён** *ниг.* **нахӯдбирён**; **шӯрбои нахӯд** нахӯдшӯрбо; $\diamond$ **нахӯди пеши қошуқ** *киноя аз шахси ба ҳар кор мудохилакунанда, пешдасти ҳар кор.*

НАХӮДАК نخودک 1. донаи хурди нахӯд; нахӯддона. 2. *фолк.* бачаи майдак.

НАХӮДБИРӢН نخود بریان *хӯр.* як навъ таомест, ки нахӯди тарро дар оби намакин мепазанд ва баъд хушкида онро дар дег бир-ён мекунанд; нахӯди дар дег тафдода.

НАХӮДДОНА نخوددانه донаи нахӯд.

НАХӮДЗОР نخودزار майдони кишти нахӯд.

НАХӮДӢ نخودی *мансуб ба нахӯд*; **ранги нахӯдӣ** ранги шабеҳи нахӯд зарди равшан; **нахӯдӣ кардан** майда карда реза кардан, майда-майда буридан.

НАХӮДПАЗӢ نخود پزی 1. нахӯд пухтан. 2. ҷое, ки аз нахӯд хӯроке мепазанд ва мефурӯшанд.

НАХӮДРАНГ نخود رنگ *ниг.* нахӯдӣ.

НАХӮДШӮРАК نخود شورک *хӯр.* як навъ таомест, ки нахӯдро дар об ҷӯшонидани мепазанд ва намак зада меҳӯранд.

НАХӮДШӮРБО نخود شوربا *хӯр.* шӯрбое, ки яке аз масолеҳи асосии он нахӯд аст, шӯрбои нахӯдӣ.

НАХХОС *а.* نخاس бардафурӯш, ғуломфурӯш; фурӯшандаи асирон ва ё галаи ғоратӣ

НАХҶАД//НАХҶАД نخجد//نخجد пасмондаи гудозиши филизот; рими оҳан.

НАХ

- НАХЧАЛ//НАХҚАЛ//НАХҚУЛ** *ناخچل//ناخچل* чимдӣ, пучидан.
- НАХЧИР** *ناخچير* *ниг.* **нахчир.**
- НАХЧИРЗАН** *ناخچيرزن* шикорчӣ, сайёд.
- НАХЧИР** *ناخچير* чонвари саҳроӣ, ҳайвони шикорӣ (*аз қабилӣ оху, бузи кӯҳӣ*).
- НАХЧИРВОЛ** *ناخچيروال* *кит.* он ки ҳайвоноти шикориро ба сӯи шикоргоҳ меронад.
- НАХЧИРГОН** *ناخچيرگان* 1. *кит.* шикорчӣ, сайёд. 2. *мус.* яке аз си лаҳни мусиқии Борбад.
- НАХЧИРГОҲ** *ناخچيرگاه* ҷои шикор, шикоргоҳ.
- НАХ** *ناخ* : **нах задан** *گوفت.* паст задан, бад гуфтан.
- НАҲАНГ** *ناهنگ* 1. як навъ ҳайвони баҳрии калон; *кит.* хӯрдан чу наҳанг, кор кардан чун бузи ланг (*мақ.*) соли наҳанг *ниг.* моҳӣ (соли моҳӣ). 2. *кит., маҷ.* мубориз, паҳлавон.
- НАҲБ** *ناهب* *кит.* ғорат, тороч, яғмо; ғаниматгирӣ.
- НАҲВ** *ناحو* *кҳн. ниг.* синтаксис.
- НАҲВА** *ناحوه* *кит.* тарик, равия, равиш.
- НАҲВӢ** *ناحوي* 1. *кҳн.* мансуб ба наҳв; синтаксисӣ; таҳлили синтаксисӣ. 2. донишманд ва мутахассиси илми синтаксис.
- НАҲЗАТ** *ناهنضت* *кит.* ҳаракат, ҷунбиш, юриш; **наҳзат намудан (кардан)** а) ҳаракат кардан; б) қиём кардан барои расидан ба ҳадафҳои сиёсӣ ва иҷтимоӣ.
- НАҲИБ** *ناهيب* *ниг.* **ниҳеб.**
- НАҲИФ** *ناحيف* *кит.* лоғар, хароб; заиф.
- НАҲИФӢ** *ناحيفي* *кит.* лоғарӣ, харобӣ; заифӣ, сустӣ.
- НАҲӢ** *ناهي* *кит.* манъ; манъ кардан, боздоштан (*касоро аз чизе ё коре*): наҳӣ мункар..
- НАҲЛ** *ناحل* *кит.* занбӯри асал, оруи асал.
- НАҲМОР** *ناهمار* *кит.* 1. бешумор, беандоза, бисёр. 2. бузург, азиму таачҷубовар.
- НАҲОР I** *ناهار* 1. рӯз; *муқоб.* лайл; лайлу наҳор шабу рӯз. 2. хӯроки нисфирӯзӣ.
- НАҲОР II** *ناهار* *ниг.* **ноҳор:** дили ноҳор.
- НАҲОРӢ** *ناهارى* чошт, ношто, ноништа, тахтӯл; хӯрок, чизи хӯрданӣ, гизо; **наҳорӣ кардан** хӯрок хӯрдан.
- НАҲОРАН** *ناهاراً* *кит.* рӯзона, дар рӯз.
- НАҲОСАТ** *ناحاست* *ниг.* **наҳсият.**
- НАҲОФАТ** *ناحافت* *кит. ниг.* **наҳифӣ.**
- НАҲР I** *ناحر* *кит.* 1. пеши сина, ҷои гарданбанд. 2. *маҷ.* қурбонӣ, буридани сари ҳайвон.
- НАҲР II** *ناهر* *кит.* ҷӯи калон, дарё, рӯд.
- НАҲРӢ** *ناهرى* *мансуб ба* **наҳр;** рӯдӣ, дарёӣ.
- НАҲС** *ناحس* 1. таъсири бади ситораҳо, ки гӯё боиси бадбахтии мардум мешавад; *муқоб.* саъд; бетолей, бадбахтӣ. 2. бадахтар, манхус, шум, беҳосият; **рӯзи наҳс.**
- НАҲСИЯТ** *ناحسيت* наҳсӣ, шумӣ, беҳосиятӣ.
- НАҲСӢ** *ناحسى* *ниг.* **наҳсият.**
- НАҲҚ** *ناهج* *кит.* тарз, тавр, тарик; **ба наҳче ки** ба тарзе ки.
- НАЧАНДОН** *ناچندان* на он қадар, на ба он дараҷа: **начандон калон.**
- НАЧАК//НАЧАҚ** *ناچک//ناچک* *кҳн.* навъе аз табарзин.
- НАЧАНД** *ناچند* *аслаш* **наҷанд.**
- НАЧДА//НАЧДАТ** *ناچده//ناچدت* *кит.* 1. ҷасорат, шучоат, далерӣ, диловарӣ, мардонагӣ. 2. ёрӣ, кӯмак.
- НАЧАС** *ناچس* мурдорӣ, палидӣ, нопокӣ.
- НАЧВО** *ناچوا* *кит.* пичиррос, пичир-пичир.
- НАЧИБ** *ناچيب* асил, шариф, асилзода, бузургзода; гиromӣ: **одами начиб.**
- НАЧИБӢ** *ناچيبى* асилӣ, шарифӣ, бошарафӣ, шарофат.
- НАЧИБОНА** *ناچيبانه* ҳамчун начибон, ба начибон хос; бузургворона, бошарафона: **кори начибона.**
- НАЧИС** *ناچيس* нопок, палид, мурдор.
- НАЧИСӢ** *ناچيسى* нопокӣ, палидӣ, мурдорӣ.
- НАЧМ** *ناچم* ситора, ахтар.
- НАЧОБАТ** *ناچابت* *кит.* начибӣ, шарифӣ, бузургворӣ.

НАЧОСАТ *a.* نجاست нопокӢ, палидӢ; гандагӢ, саргин.

НАЧОТ *a.* نجات халосӢ, рахой, рахоӢбӢ; **начот додан** халос кардан, рахой доданӢ; **начот ёфтан** халос шудан, рахой ёфтан.

НАЧОТБАХШ نجاتبخش *ниг.* **начотдиханда.**

НАЧОТБАХШӢ نجاتبخشي *ниг.* **начотдихӢ.**

НАЧОТДИХАНДА نجاتدهنده *сифати феълии замони ҳозира аз* **начот додан**; халоскунанда; озодкунанда, озодибахш.

НАЧОТДИХӢ نجاتدهمي *исми амал аз* **начот додан**; халос кардан, рахой додан.

НАЧОТӢБӢ نجاتيابي *исми амал аз* **начот ёфтан**; халос шудан, рахо ёфтан.

НАЧОТӢФТА نجاتيافته *сифати феълии замони гузашта аз* **начот ёфтан**; халосшуда; озодшуда.

НАЧҚОР *a.* نجار дуредгар, чӯбтарош.

НАЧҚОРӢ نجاري дуредгарӢ, чӯбтарошӢ; **санъати начорӢ, начорӢ кардан.**

НАШАСТАН نشست *гуфт., ниг.* **нишастан.**

НАШВ نشو *кит.* сабзиш, рӯиш; **нашв намудан (кардан)** сабзидан, рӯидан.

НАШВУНАМО نشونما *ниг.* **нашъунамо.**

НАШИД\НАШИДА نشيد//نشيده *кит.* 1. шеърхонӢ, сурудхонӢ. 2. суруд, тарона.

НАШ نش *кит.* дарахти коч, санавбар.

НАШ(Ш)А نشه *ниг.* **нашъа.**

НАШ(Ш)АКАШ نشهکش он ки одати нашакашӢ дорад, бангӢ, нашъаманд, тарӢккаш.

НАШ(Ш)АКАШӢ نشهکشي нашъамандӢ, бангӢ, тарӢкӢ.

НАШР I *a.* نشر 1. паҳн кардан, интишор, парокандан. 2. чоп, ба табъ расондан: **нашри китоб, соли аввали нашр; нашри ахбор** шунавонидани хабарҳо аз радио ва телевизион; **нашр кардан** чоп кардан, паҳн кардан; **нашр шудан** чоп шудан, ба табъ расидан, паҳн гардидан.

НАШР II *a.* نشر *д.* зинда шудан ва зинда кардан пас аз марг, эҳӢ.

НАШР III *a.* نشر бӯй, бӯи хуш, хушбӯй.

НАШРИӢТ *a.* نشریات муассисаи нашри китоб, чопкунандаи асарҳо: **нашриӢти давлатӢ, нашриӢти хусусӢ.**

НАШРИЯ *a.* نشرية 1. рӯзнома Ӣ маҷаллае, ки ба таври доимӢ дар вақти муайяншуда чоп мешавад. 2. он чи ба таври умумӢ ба воситаи чоп ба шумораи зиӢд нашр мешавад; чизи нашршуда, (*аз қабил* китоб, маҷалла, рӯзнома).

НАШТАР نشتر *ниг.* **нештар.**

НАШФ نشف *кит.* обро ба худ кашидан, чаб бидани об.

НАШӢ نشأ *кит.* 1. офариниш; нав пайдо шудан. 2. рӯидан; нуму кардан; бузург шудан. 3. чаҳон, олам.

НАШӢА *a.* نشعه 1. кайф ва сархушӢ, ки аз нӯшидан Ӣ кашидани моддаҳои масткунанда пайдо мешавад, наш(ш)а. 2. умуман кайф, ҳаловат: **нашъан дидор; нашъа бурдан** кайф кардан, лаззат бурдан. 3. банг, кӯкнор *ва г.*; **нашъа кашидан** истеъмол кардани банг, тарӢк ва дигар моддаҳои масткунанда.

НАШӢАБАХШ نشعهبخش кайфдиханда, сархушкунанда.

НАШӢАДОР نشعهدار нашъабахш, кайфовар, мастиовар.

НАШӢАКАШ نشعهکش *ниг.* **нашъаманд.**

НАШӢАКАШӢ نشعهکشي *ниг.* **нашъамандӢ.**

НАШӢАМАНД نشعهمند мӯътод ба маводи муҳаддир, нашъакаш, бангӢ.

НАШӢАМАНДӢ نشعهمندی нашъаманд будан, мӯътод будан ба маводи муҳаддир.

НАШӢАХОНА نشعهخانه ҷои нашъакашӢ.

НАШӢАҚАЛЛОБ نشعهجلاب он ки бо харидуфурӯши маводи нашъаовар машғул аст.

НАШӢАҚАЛЛОБӢ نشعهجلابي ҳаннотӢ дар харидуфурӯши маводи нашъаовар.

НАШӢУНАМО نشأونما [*аслаш* **нашвунамо**]; 1. сабзидан, сабзиш; ба воя расидан **нашъунамо ёфтан (кардан)** а) сабзида ба камол расидан. б) тараққӣ кардан.

НАӢЛ *a.* نعل 1. *кит.* кафш, пойафзор. 2. оҳани

НАӢ

камоншакле, ки ба пошнаи пойафзол ва ба суми аспу хар мезананд; $\diamond$ **хам дар наъл задану хам дар мех (мӯза)** камоли дурӯягӣ зоҳир кардан.

НАӢЛБАНД نعل بند *ниг.* наългар.

НАӢЛБАНДӢ نعل بندی *ниг.* наългарӣ.

НАӢЛБАӢО نعل بها *кит.* мол ва заре, ки барои начоти кишвари худ аз тохту тороч ба душман медоданд.

НАӢЛГАР نعلگر оҳангаре, ки касбаш наъл сохтану наъл задан аст.

НАӢЛГАРӢ نعلگری касби наълсозӣ ва наълзанӣ.

НАӢЛДОҒ نعل داغ тамға, мӯҳр, нишона (дар шакли наъл).

НАӢЛДОР نعل دار наълдошта, наълкарда: **аспи наълдор**.

НАӢЛЗАН نعل زن *ниг.* наълбанд.

НАӢЛЗАНӢ نعل زنی *ниг.* наълбандӣ.

НАӢЛНОК نعلناک *ниг.* наълдор.

НАӢЛШАКЛ نعل شکل ба шакли наъл, камоншакл.

НАӢМО *a.* نعما неъмат, некӣ, эҳсон, лутф.

НАӢНО *a.* نعنّا *бот.* як навъ гиёҳи хӯрданӣ аз чинси пудина, ки бӯи хуш дорад, пудинаи боғӣ.

НАӢРА *a.* نعره фарёд, бонги баланд, овози ларзаовар: **наъраи шер; наъра задан(кашидан)** бонг задан.

НАӢТ *a.* نعت *кит.* мадҳ, ситоиш, васф, тавсиф: **дар наъти Худову Расул** пайғамбар.

НАӢШ *a.* نعلش *кит.* 1. часади одами мурда, тани бечон. 2. маҷ. тобут.

НАӢШКАШ نعلش کش *кит.* 1. он ки тобутро мебардорад. 2. нақлиёти тобуткашонӣ.

НЕ *ни* 1. *ҳиссаҷаи инкорӣ* на; *муқоб.* **бале, оре, ха.** 2. нест; *муқоб.* **ҳаст; не гуфтан** инкор кардан, розӣ нашудан; **нею нестон кардан** розӣ нашудан, изҳори норизоӣ кардан; **ачаб не** мумкин аст; **ҷои хайрат нест; як рӯз не, як рӯз** ягон рӯз, имрӯз набошад, фардо.

НЕВ نيو *кит.* далер, шучоъ, диловар, паҳлавон.

НЕВА نيوه *кит.* нола, фарёд, гиря, навҳа.

НЕВБАНД نيو بند *мутеъкунандаи паҳлавонон,* мутеъкунандаи паҳлавони бузург.

НЕВРОЗ *ю.* نيوراز *тиб.* беморие, ки аз вайронии фаъолияти системаи асаб пайдо мешавад.

НЕВРОЛОГИЯ *ю.* نيورالاجيه *ниг.* **асабшиносӣ.**

НЕВРОПАТОЛОГ *ю.* نيوراپتالاج *тиб.* 1. мутахассиси невропатология. 2. духтури касалиҳои асаб.

НЕВРОПАТОЛОГИЯ *ю.* نيوراپتالاجيه *тиб.* илмест дар бораи бемориҳои асаб.

НЕГАТИВ *лот.* نيگتيو навор суратбардорӣ, ки сурати чизе бар вай хилофи ранги равшани худ, сиёҳранг инъикос ёфтааст.

НЕЙЛОН *англ.* نيلان як навъ нахи синтетикӣ ва матои аз он бофташуда.

НЕЙРОН//НЕВРОН *ю.* نيوران//نيوران *тиб.* хучайраҳои асаб бо ҳамаи шоҳаҳоҷаш.

НЕЙТРОН *лот.* نيتران *физ.* зарраи одитарин, ки ба таркиби ядроӣ ҳаста дохил аст ва заряди барқӣ надорад.

НЕЙТРОНӢ نيتراني *мансуб ба нейтрон; бомбаи нейтронӣ.*

НЕК نيك 1. хуб, нағз, хуш, бахайр; *муқоб.* **бад: нияти нек, номи нек, рӯзи нек, қадами нек; неку бад** хубу ганда, хайру шарр; **фоли нек** аломати ҳодисаи хуб ва бахайр, шавгуни нек. 2. одами хуб; **некон** одамони хуб.

НЕКАЗМ نيك عزم он ки ният, майл ва хоҳиши нек дорад, некирода.

НЕКАЙӢМ نيك ايام *ниг.* **некрӯз.**

НЕКАЙӢМӢ نيك ايامي *ниг.* **некрӯзӣ.**

НЕКАНДЕШ نيك انديش *некрӯй, некният,* хайрхоҳ, хайрандеш.

НЕКАНДЕШӢ نيك انديشي *некрӯйӣ, некниятӣ,* хайрхоҳӣ, хайрандешӣ.

НЕКАНҶОМ نيك انجام он ки кор ва зиндагонии вай ба некӣ анҷом меёбад, хушокибат, некокибат, неқфарҷом.

НЕКАНҶОМӢ نيك انجامي *анҷоми хуб, амале, ки оқибати нек дорад, неқфарҷомӣ.*

- НЕКАТВОР** نیک اطوار *ниг.* **некафъол.**
- НЕКАФЪОЛ** نیک افعال дорои феълу атвори хуб, некирдор.
- НЕКАФЪОЛӢ** نیک افعالی некирдорӣ, некатворӣ.
- НЕКАХЛОҚ** نیک اخلاق дорои ахлоқи писандида, хушахлоқ, боодоб, писандидаахлоқ,
- НЕКАХЛОҚӢ** نیک اخلاقی хушахлоқӣ, баодобӣ, писандидаахлоқӣ.
- НЕКАХТАР** نیک اختر толеъбаланд, саодатманд, хушбахт, хуштолеъ.
- НЕКАҲВОЛ** نیک احوال *ниг.* **некӯахвол.**
- НЕКАҲВОЛӢ** نیک احوالی *ниг.* **некӯахволӣ.**
- НЕКАҲД** نیک عهد вафодор, хушқавл.
- НЕКАҲДӢ** نیک عهدӣ вафодорӣ, хушқавлӣ.
- НЕКБАХТ** نیک بخت хушбахт, бахтёр, саодатманд.
- НЕКБАХТӢ** نیک بختӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.
- НЕКБИН** نیک بین 1. *ниг.* **хушбин.** 2. хайрхоҳ, некхоҳ, некандеш.
- НЕКБИНӢ** نیک بینӣ 1. хушбинӣ, ҳаётдустӣ. 2. хайрхоҳӣ, некандешӣ.
- НЕКБИНОНА** نیک بینانه хушбинона, ҳаётдӯстона.
- НЕКДИЛ** نیک دل нектабиат; хайрхоҳ,
- НЕКДИЛӢ** نیک دلی нектабиатӣ; хайрхоҳӣ,
- НЕКДИЛОНА** نیک دلانه хайрхоҳона, меҳрубонона.
- НЕКЗОТ** نیک ذات хушзот, начиб, асилзода; **чавони некзот** чавони начиб, асилзода.
- НЕКИРОДА** نیک اراده он ки иродаи нек дорад; некандеш, хушният.
- НЕКӢ** نیکӣ хубӣ, нағзӣ, хайрхоҳӣ; **некӢ кардан** нағзӣ кардан, ёрӣ додан; **ба некӢ ёд кардан** сифати хубӣ касеро гуфтан, бо хайр зикр кардан (ному кирдори касеро); **чаши некӢ умед кардан** (доштан) дар интизори хайрхоҳӣ будан, хубӣ умед кардан.
- НЕККИРДОР** نیک کردار накӯкор, хайрхоҳ, некаъмоли.
- НЕККИРДОРӢ** نیک کرداری накӯкорӣ, хайрхоҳӣ,
- некаъмоли.
- НЕКҚАДАМ** نیک قدم дорои қадами нек, қадами бахайр ва бахосият, некпай.
- НЕКМАНЗАР** نیک منظر *кит.* 1. зебоманзар, хушнамул. 2. *мач.* зебо, хушрӯй.
- НЕКМАНЗАРӢ** نیک منظرӣ *кит.* зебоман зарӣ, хушнамулӣ. 2. *мач.* зебой, хушрӯй.
- НЕКМАНИШ** نیک منش *ниг.* **некмаҳзар.**
- НЕКМАНИШӢ** نیک منشی *ниг.* **некмаҳзарӣ.**
- НЕКМАРД** نیک مرد марди некӯкор, марди хайрхоҳ.
- НЕКМАҲЗАР** نیک محضر *кит.* хушхӯ, нектабиат, хушхулқ.
- НЕКМАҲЗАРӢ** نیک محضرӣ хушхӯӣ, нектабиатӣ, хушхулқӣ.
- НЕКНАЖОД** نیک نژاد *ниг.* **некзот.**
- НЕКНИҲОД** نیک نهاد *ниг.* **некӯниход.**
- НЕКНИҲОДӢ** نیک نهادӣ *ниг.* **некӯниходӣ.**
- НЕКНОМ** نیک نام касе, ки номаш ба некӣ машхур аст; *муқоб.* **бадном.**
- НЕКНОМӢ** نیک نامӣ соҳиби номи нек будан, бахубӣ ном баровардан.
- НЕКПАЙ** نیک پی *кит.* хушқадам, бахосият.
- НЕКПАЙВАНД** نیک پیوند *кит.* дӯст, рафиқ, шарик.
- НЕКПАЙВАНДӢ** نیک پیوندӣ *кит.* дӯстӣ, рафиқӣ, шарикӣ.
- НЕКПАЙӢ** نیک پیӣ *кит.* хушқадамӣ, бахосиятӣ.
- НЕКРАВ** نیک رو хуб роҳраванда, хушрафтор, хушгард (*сифати асп*).
- НЕКРАФТОР** نیک رفتار боодоб, хушмуомила, хушхулқ, хушрафтор.
- НЕКРОӢ** نیک رای дурустгадбир, некандеш, оқил.
- НЕКРӢ(Ӣ)** نیک روی хушрӯй, зебо.
- НЕКРӢЗ** نیک روز он ки рӯзгораи хуб мегузарад, саодатманд, хушбахт.
- НЕКРӢЗӢ** نیک روزӣ хушбахтӣ, саодатмандӣ.
- НЕКСИГОЛ** نیک سگال *кит.* некандеш, хайрхоҳ; *муқоб* **бадситол.**

НЕК

- НЕКСИГОЛӢ** نیک سگالی *кит.* некандешӢ, хайрхоӢ; *муқоб.* бадсиголӢ.
- НЕКСИРАТ** نیک سیرت дорои хулқу хислати хуб; ботинаш пок, некдил, дилсоф.
- НЕКСИРАТӢ** نیک سیرتی нексират будан; некдилӢ, дилсофӢ.
- НЕКСИРИШТ** نیک سرشت *ниг.* нексират.
- НЕКСИРИШТӢ** نیک سرشتی *ниг.* нексиратӢ.
- НЕКСИФАТ** نیک صفت дорои сифати хуб, хубсифат.
- НЕКСИФАТӢ** نیک صفتی сифати хуб доштан, хубсифатӢ.
- НЕКСОЗ** نیک ساز *ниг.* нексохт.
- НЕКСОХТ** نیک ساخت чизе, ки нағз сохта шудааст, хушсохт.
- НЕКТАБИАТ** نیک طبیعت *ниг.* некниҳод.
- НЕКТАБИАТӢ** نیک طبیعتی *ниг.* некниҳодӢ.
- НЕКТАҚДИР** نیک تقدیر хушбахт, хуштолеъ.
- НЕКТИНАТ** نیک طینت нексират; софдил, покботин.
- НЕКТИНАТӢ** نیک طینتی нексиратӢ; софдилӢ, покботинӢ.
- НЕКТОЛЕЪ** نیک طالع некаhtar, соҳибистиклол, хушбахт,
- НЕКТОЛЕӢ** نیک طالعی некаhtarӢ, соҳибистиклолӢ; хушбахтӢ.
- НЕКӢ** نیک 1. *ниг.* нек (1). 2. зебо, хушрӯй; **рӯи некӢ** рӯи зебо.
- НЕКӢАЙӢМ** نیکوایام *ниг.* некрӯз.
- НЕКӢАМАЛ** نیکو عمل нақӯкор, некрафтор; хайрхоҳ.
- НЕКӢАФӢОЛ** نیکو افعال *ниг.* некафӢол.
- НЕКӢАФӢОЛӢ** نیکو افعالی *ниг.* некафӢолӢ.
- НЕКӢАХЛОҚ** نیکو اخلاق *ниг.* некахлоқ.
- НЕКӢАХЛОҚӢ** نیکو اخلاقی *ниг.* некахлоқӢ.
- НЕКӢАХВОЛ** نیکو احوال осудаҳо.
- НЕКӢАХВОЛӢ** نیکو احوالی осудаҳоӢ, зиндагии тинҷ ва осоишта.
- НЕКӢӢ** نیکوئی некӢ, хубӢ, кори нек, кори хайр.
- НЕКӢКИРДОР** نیکو کردار *ниг.* неккирдор.
- НЕКӢКИРДОРӢ** نیکو کرداری *ниг.* неккирдорӢ.
- НЕКӢКОР** نیکو کار *ниг.* нақӯкор.
- НЕКӢКОРӢ** نیکو کاری *ниг.* неккорӢ.
- НЕКӢНИХОД** نیکو نهاد нексиришт, нексират; наслу авлодаш асил, некниҳод.
- НЕКӢНИХОДӢ** نیکو نهادی нексириштӢ, нексиратӢ.
- НЕКӢНОМ** نیکو نام *ниг.* некном.
- НЕКӢНОМӢ** نیکو نامی *ниг.* некномӢ.
- НЕКӢСИЯР** نیکو سیر *ниг.* нексират.
- НЕКӢСИЯРӢ** نیکو سیری *ниг.* нексиратӢ.
- НЕКӢСУХАН** نیکو سخن хушгуфтор, хушгап.
- НЕКӢСУХАНӢ** نیکو سخنی хушгуфторӢ, хушгапӢ.
- НЕКӢФАРҚОМ** نیکو فرجام *ниг.* нефарқом.
- НЕКӢФАРҚОМӢ** نیکو فرجامی *ниг.* нефарқомӢ.
- НЕКӢХИСЛАТ** نیکو خصلت хубхислат, хушхулқ, хушфеъл.
- НЕКӢХИСЛАТӢ** نیکو خصلتی хубхислатӢ, хушхулқӢ, хушфеълӢ.
- НЕКӢХИСОЛ** نیکو خصال *ниг.* некӢхислат.
- НЕКӢХИСОЛӢ** نیکو خصالی *ниг.* некухислатӢ.
- НЕКӢХИММАТ** نیکو همت кушодадаст, босаховат, олиҳиммат.
- НЕКӢХИММАТӢ** نیکو همتی кушодадастӢ, босаховатӢ, олиҳимматӢ.
- НЕКӢҲОЛ** نیکو حال *ниг.* некӢахвол.
- НЕКФАРҚОМ** نیک فرجام он ки фарқоми кору зиндагонии ӯ хуб аст, кори ӯ ба некӢ анҷом меёбад, хубфарқом.
- НЕКФАРҚОМӢ** نیک فرجامی нек будани оқибати кору зиндагонӣ, нефарқом будан
- НЕКФИТРАТ** نیک فطرت *ниг.* некниҳод.
- НЕКФИТРАТӢ** نیک فطرتی *ниг.* некниҳодӢ.
- НЕКФОЛ** نیک فال бахосият, хушқадам; пешомади некдошта.

НЕКФОЛӢ فالى نيك فالى бахосият будан, хушқадамӣ; пешомади нек доштан.

НЕКХИСЛАТ نيك خصلت *ниг.* некӯхислат.

НЕКХИСЛАТӢ نيك خصلتي *ниг.* некӯхислатӣ.

НЕКХОҲ نيك خواه он ки ба дигарон некӣ мецоҳад, хайрхоҳ, некандеш.

НЕКХОҲӢ نيك خواهي хайрхоҳӣ, меҳрубонӣ.

НЕКХОҲОНА نيك خواهانه хайрхоҳона, хайрандешона.

НЕКХӮӢ نيك خوئي феълу хӯи хуб доштан, некхислатӣ, хушхулқӣ.

НЕКХӮ(Ӣ) نيك خوي(ي) дорои феълу хӯи хуб, некхислат, хушхулқ.

НЕКҲОЛ نيك حال *ниг.* некӯаҳвол.

НЕКҲОЛӢ نيك حالي *ниг.* некӯаҳволӣ.

НЕМИС نيميس номи мардуми аслии Олмон (Германия).

НЕМИСӢ نيميسي *мансуб ба немис;* олмонӣ.

НЕОЛИТ يو. نياليت *геол.* марҳалаи охири давраи санг (*дар пайдоиши ҳаёт дар рӯи замин*).

НЕОН يو. نيان *хим.* гази асил (мусбат), ки ба миқдори кам дар таркиби ҳаво мавҷуд аст ва дар чароғҳои рекламаву асбобҳои равшандиҳандаи барқӣ истифода мешавад.

НЕОНӢ نياني *мансуб ба неон.*

НЕРӮ نيرو *ниг.* нирӯ.

НЕРӮБАХШ نيروبخش қувватбахш, қудратбахш.

НЕРӮГОҲ نيروگاه *нав., тех.* мачмӯи иншоот, таҷҳизот ва дастгоҳҳо барои истехсоли қувваи барқ; **нерӯгоҳи барқӣ**, **нарӯгоҳи барқи хароратӣ**.

НЕРӮМАНД نيرومند *ниг.* нирӯманд.

НЕРӮМАНДӢ نيرومندی *ниг.* нирӯмандӣ.

НЕРӮСАНЧ نيروسنج *тех.* асбоб барои санҷидани қувваи ҷисмонии одам, қуввасанҷ.

НЕРӮСАНЧӢ نيروسنجي *тех.* қуввасанҷӣ.

НЕСТ نيست 1. *шакли қӯтоҳшудаи на аст, ки бандаки феълӣ мебошад;* не (инкор). 2. нобуд, маъдум; *муқоб.* **ҳаст;** ғайримавҷуд. 3. нопадид, нонамоён, ғойб; **нест шуда рафтани** ғайб

задан; **нест бод!** гум шавад!, нопадид гардад! **нест гаштан(шудан)** нобуд шудан, аз байн рафтани; нопадид шудан; **нест кардан** нобуд кардан; барҳам задан; аз байн бурдан; **несту нобуд гардондан** тамоми барҳам задан, ба боди фано додан; аз байн бурдан.

НЕСТАК نيستک *гуфт., шакли тасгири нест;* **ҳастаку нестак** миқдоран хеле кам, ночиз; **ҳастаку нестак шуда мондан.**

НЕСТАНДАРЧАҲОН نيست اندرجهان он чи мислаш дар ҷаҳон ёфт намешавад, бемисл, беназир, ягона, беҳамто.

НЕСТӢ نيستی нобудӣ, адам, номавҷудӣ, фано; *муқоб.* **ҳастӣ, вучуд;** **ба дарачаи нестӣ будан** хеле кам будан, ба миқдори андак будан; **ҳастию нестияш** буду шудаш, он чизе ки дорад.

НЕСТОН نيستان :нею нестон **кардан** не гуфтани, қабул накардани, розӣ нашудани; қабул накардани.

НЕФА نيفه *ниг.* нифа.

НЕФТ نيغت *ниг.* нафт.

НЕҲЗАТ ا. نهضت *ниг.* наҳзат.

НЕШ نيش 1. узви нӯгтези заҳрдори баъзе ҳашароти газанда (каждум, занбӯр ва ғ.). 2. нӯги борику теzi ҳар чиз; **неши харбуза;** **неш задан** а) газидани ва заҳр давондани ҳашараи газанда. б) гапи саҳт ва талх гуфта ранҷондани касеро; в) кафида сар намоён кардани тухмҳо баъд аз кишт. 3. нӯги теzi олатҳо, тегаи чизҳо: **неши каланд, неши хор...** **неш зада баромадан** тухмҳоро кафонда баромадани гиёҳу растаниҳо, рӯидани. 4. талхӣ, заҳр; *муқоб.* **нӯш;** **неш хӯрдан** а) заҳролуд шудани; б) *киноя аз талхком будани, азоб кашидани.* 5. *мач.* озор, ранҷи саҳт; $\diamond$ **неши забон** гапи саҳт ва заҳрдор.

НЕШБОРИК نيشباريك 1. дорои неши борику тез. 2. нӯгборик.

НЕШДАРОЗ نيشدراز 1. дорои неши дароз. 2. нӯгдароз.

НЕШДИДА نيشديده 1. нешзада. 2. *мач.* озорёфта; заҳри забончашида.

НЕШДОР نيشدار нешнок, дорои неш: **пашшани нешдор:** суханҳои нешдор гапи саҳту заҳрдор.

НЕШ

НЕШЗАБОН نیش زبان талхгап, захрзабон, тундмизоҷ (*оид ба одам*).

НЕШЗАН نیش زن нешзананда, захмзананда.

НЕШЗАНИ نیش زنی 1. *исми амал аз неш задан*; неши забон задан, сухани талх гуфтан. 2. сабзиш, сабзидан.

НЕШКУНД نیش کند дорои неши кунд; нӯгаш кунд; *муқоб.* нешгез.

НЕШКҶҶОҶ نیش کوتاه дорои неши кӯтоҳ; нӯгкӯтоҳ; *муқоб.* нешдароз.

НЕШМОНАНД نیش مانند мисли неш, шабеҳи неш борику тез (*мас., нӯги сӯзан, кард*).

НЕШТАК نیش تک *гуфт.* чашиш, чошнӣ, нештак задан чашидан, чошнӣ гирифтан.

НЕШТАР نیشتر олати фӯлодии нӯгборики тез, ки чарроҳон бо вай решҳоро чок карда фасодро мебароранд; *ба тарзи истиора неш-тари танкид, нештари қалам; нештар задан* ба ягон ҷои бадан нештар фуру бурдан, то ки риму фасод хорич шавад.

НЕШТАРБАҚО//НИШТАРБАҶО نیشتر بقا *ништриқа*
نیشتر بقا // *кит.* дастмузди он ки нештар мезанад, дастмузди табиби рагзан.

НЕШТАРЗАН//НИШТАРЗАН نیشتر زن *кит.* 1. он ки нештар мезанад. 2. *мач.* озордиханда, золим, ситамгар

НЕШТЕЗ نیش تیز дорои неши тез, нӯгтез.

НЕСУ I نیشو навъе аз олу, ки онро олуи табарӣ низ мегӯянд.

НЕСУ II نیشو *ниг.* нештар.

НЕСХАНД نیش خند хандае, ки аз рӯи хашм ва асабоният мекунад, захрханд, писханд; тамасхур, истехзо.

НЕСХҶҶРД نیش خورد *ниг.* нишхӯрд.

НЕЪМАТ ا. نعمت 1. чизҳои зарури зиндагӣ ва рӯзгор, ризқу рӯзӣ; **неъматҳои моддӣ ва маънавӣ** сарватҳои моддӣ ва маънавӣ; **нозу неъмат** васоили айшу осудагии зиндагӣ; **хони неъмат** дастархони пур аз нозу неъмат; **куфрони неъмат** носипосӣ ба некии касе; ношукрӣ. 2. бахшоиш, каромат, лутф, эҳсон. 3. осоиш, фароғат, осудаҳоли; **дар неъмат будан** бо ҳамаи молу васоили зиндагӣ таъмин

будан; дар фаровонию осудагӣ зистан.

НЕЪМАТБАХШ نعمت بخش бахшандаи нозу неъмат; саховатманди ризқу рӯзидиханда; **водии неъматбахш** водии фаровонибахш; водии файзбахш.

НЕЪМАТДЕҶ نعمت ده *ниг.* неъматрасон.

НЕЪМАТНИСОҶ نعمت نثار *ниг.* неъматбахш.

НЕЪМАТОБОД نعمت آباد ҷои пурнозу неъмат; макони фаровонию осудагӣ.

НЕЪМАТПАРВАРДА نعمت پرورده 1. он ки аз некии шахсе ё хонадоне дар зиндагонӣ баҳраманд шудааст. 2. он ки дар миёни нозу неъмат парвариш ёфтааст.

НЕЪМАТРАСОҶ نعمت رسان ризқу рӯзидиханда, нозу неъмат оваранда.

НИАМ نعم *ҷ.* неъмат.

НИВЕЛИР фр. нувелир асбоби заминсанҷӣ, ки бо он фарқи баландии нисбии як нуқтаи сатҳи заминро аз нуқтаи дигар муайян мекунад.

НИГАРИДАН نگریدن *ниг.* нигаристан.

НИГАРИСТАН نگرستن 1. нигоҳ кардан, дидан, назар андохтан, назар кардан. 2. диққат додан, таваҷҷӯҳ кардан.

НИГАРИШ نگرش 1. *исми феълӣ аз нигаристан.* 2. нигоҳ, назар; наззора; мушоҳида. 3. мулоҳиза.

НИГАРОҶ نگران 1. *феълӣ ҳол аз нигаристан.* 2. нигоҳкунанда, бинанда. 3. чашм ба роҳ, мунтазир, умедвор: **нигарон шудан; нигарон будан** а) чашм ба роҳ будан, дар интизор будан; б) умедвор будан; в) изтироб, ташвиш..

НИГАРОҶ(И)ДАН نگرانیدن//نگرانیدن 1. *тарзи бавоситаи нигаристан.* 2. равона кардан, гардонидан ба сӯе, моил кунондан ба тарафе.

НИГАРОҶӢ نگرانی 1. мунтазирӣ, интизорӣ. 2. *нав.* изтироб; ташвиш: **изҳори нигаронӣ кардан.**

НИГАҶ نگه *муҳаффафи* нигоҳ.

НИГАҶБОН نگهبان *муҳаффафи* нигоҳбон.

НИГАҶБОНӢ نگهبانی *муҳаффафи* нигоҳбонӣ.

НИГАҶДОР نگهدار *муҳаффафи* нигоҳдор.

НИГАҶДОРӢ نگهداری *муҳаффафи* нигоҳдорӣ.

НИГИЛИЗМ лот. *نگليزم* бе ҳеч асос тамоман инкор кардани маслаку мафкура, меъёр ва принципҳои пешина, нестангорӣ.

НИГИЛИСТӢ *نگليستی* мансуб ба **нигилизм**: ақидаҳои **нигилистӣ**.

НИГИН *نگين* 1. санги қиматбаҳо ё филизе, ки ба чашмаки ангуштарин шинонда мешавад. 2. ангуштарӣ, ангуштарин. 3. ангуштарине, ки дар нигинаш мӯҳри ҳокимият қанда шудааст ва рамзи ҳокимияти подшоҳӣ ҳисоб мешавад; ◇ **зери нигин будан** дар таҳти ҳукми касе будан, тобеи касе будан; **ба зери нигин даровардан** ба итоати худ даровардан, зери даст кардан.

НИГИНА *نگينه* 1. *ниг*. **нигин**. 2. санги пурқимате, ки барои зинат ба чизҳо мешинонанд (*ба дастаи корд, шамшер, ба танбӯр, дутор ва ғ.*).

НИГИНАДОР *دارنگينه* санги қиматбаҳои зинатӣ дошта (*оид ба маснуоти заргарӣ*).

НИГИНАКОРӢ *كارىنگينه* сангҳои қиматбаҳо шинондашуда.

НИГИНДОР *دارنگين* *ниг*. **нигинадор**.

НИГИНКОРӢ *كارىنگين* *ниг*. **нигинакорӣ**.

НИГИНХОНА *خانهنگين* ҷои насби **нигин** дар ангуштарин.

нигор *نگار* 1. *асоси замони ҳозираи нигоштан*. 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маъноҳои нигоранда; рӯзноманигор, номанигор...*, наққош: **чехранигор**, **суратнигор**, **нигошташуда**: **зарнигор**, **гавхарнигор**.

НИГОР *نگار* 1. нақш, гулқорӣ рӯи чизе; **нақшу нигор** *ниг*. **нақш**. 2. *мач*. маҳбуба, маъшуқа.

НИГОРА *نگاره* 1. нақш, тасвир расм. 2. *нав*. чизи ба намоишгузошта дар осорхона ва намоишгоҳ [*экспонат*].

НИГОРАНДА *نگارنده* 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нигоштан*. 2. мусанниф, муаллиф, нависанда. 3. *рассом*, мусаввир, наққош.

НИГОРГАР *نگارگر* наққош, *рассом*.

НИГОРИДА *نگاریده* 1. *навишташуда*. 2. *ороста*, *зеварёфта*. 3. *офарида*, маҳлуқ.

НИГОРИДАН *نگاریدن* нақш кардан, расм кашидан, сурат кашидан; *навиштан*.

НИГОРИН *نگارين* 1. *ороиш додашуда*, *зинатёфта*; *рангин*, *рангомезишуда*. 2. *зебо*, *хушрӯй*; *маҳбуба*, *маъшуқа*.

НИГОРИСТОН *نگارستان* 1. *ҷое*, ки сурату тасвир ва нақшу **нигор** дорад. 2. *намоишгоҳи осори тасвирӣ*, *галереяи расмҳо*.

НИГОРИШ *نگارش* 1. *исми феълӣ аз нигоштан*. 2. *тасниф*, *таълиф*, *навиштан*. 3. *расмкашӣ*, *нақшакашӣ*, *наққошӣ*; *нақшу нигор*; *тасвир*, *ороиш*, *расм*, *сурат*.

НИГОРПАРАСТ *نگارپرست* *кит*. бутпараст, суратпараст.

НИГОРПАРАСТӢ *نگارپرستی* *кит*. бутпарастӣ

НИГОРХОНА *نگارخانه* *ниг*. **нигористон**.

НИГОҲ//НИГАҲ *نگاه//نگه* чашмандозӣ барои дидан, **нигариш**; *дид*, *назар*; **нигоҳи бечо** назари бад; **нигоҳи гарм** *нигариши меҳромез*; **нигоҳи дузда** назари *пинҳонӣ*; **нигоҳи маънидор** *нигоҳе*, ки бо он матлабе ифода меёбад; **нигоҳи пурсиш** *нигоҳи суол-омез*; **нигоҳи ҳайрат** *ҳайратомезона* *нигаристан* ба касе (*чизе*); **нигоҳ доштан** а) ба таҳти назар *гирифтан*, *боздошт кардан*; б) *гирифта мондан*, *андармон кардан*; в) *ҳифз кардан*, *маҳфуз доштан*; г) *боздоштан*, *пеши чизеро гирифтан*, *мутаваққиф сохтан*; **гов (мурғ) нигоҳ доштан** *гов (мурғ) парвариш кардан*, *нигоҳубин намудан*; **худро вазнин нигоҳ доштан** *батамкин будан*; **тартиб нигоҳ доштан** ба тартиб *риоя кардан*; **ятим нигоҳ доштан** *касоро барои хизматгорӣ гирифтан*; **нигоҳ кардан** а) *назар кардан*, *нигаристан*; б) *рӯ ба чизе овардан*, *ру ба ҷониби чизе кардан*; в) *эътибор додан*, *назорат кардан*, *мувоқибат кардан*; г) *муносибат кардан*; **нигоҳ карда истодан** а) *якзайл чашм дӯхтан*, *беист нигаристан*; б) *мунтазир шудан*; **ба дасти касе нигоҳ карда мондан** *дастнигар шудан*, *мӯхтоҷ будан* ба ёрии касе; **нигоҳ накардан** а) *назар наандохтан*; б) *вобаста набудан*, *марбут набудан*; **нигоҳ карда нишастан** *мунтазир шудан*; **бо як чашм нигоҳ кардан** *як хел муносибат кардан*; **нигоҳ карда мондан** *мавқуф ба чизе будан*; **нигоҳ карда...** а) *аз рӯи...*, *вобаста ба...*, *ҳаминро ба назар гирифта...* б) *ба ҷониби...*, *рӯ ба...* **ба ман нигоҳ кун!** ба гапи *ман гӯш дех!* **нигоҳ карда истодан...** *чанд муддат таҳти назар гирифтан*, *мушоҳида кардан*.

НИГ

НИГОҲБОН نگاهبان 1. назораткунанда, посбон, муҳофиз. 2. нигохубинкунанда, парастор.

НИГОҲБОНӢ نگاهبانی 1. муҳофизат, посбонӣ. 2. нигохубин, парасторӣ.

НИГОҲДОР نگاهدار нигоҳдоранда, посбон, муҳофиз.

НИГОҲДОРАНДА نگاهدارنده 1. сифати феълии замони ҳозира аз нигоҳ доштан. 2. ҳифзкунанда: **хӯроки ками аз мурдан нигоҳдоранда**. 3. муҳофиз, посбон, нигоҳдор.

НИГОҲДОРӢ نگاهداری 1. исми амал аз нигоҳ доштан; муҳофизат: **нигоҳдорӣ кардан** а) муҳофизат кардан, ҳимоят кардан; б) боздоштан, даст гирифтан. 2. риоя.

НИГОҲУБИН نگاهبین 1. парасторӣ, парвариш, муроқибат. 2. назорат, посбонӣ.

НИГОШТАН نگاهستن *ниг.* ниғоридан.

НИГУН نگون *ниг.* нагун.

НИДО ندا 1. овоз, садо, бонг, фарёд; **нидо (дар)додан** овоз баровардан. 2. *грам.* ҳиссаи тағйирнаёбандаи нутқ, ки хитобу ҳиссиёт ҳаяҷонро ифода мекунад (*мас., эҳ, оҳ, вой, об-бо*).

НИЁ نیا *кит.* падари падар ё модар, бобо, чад.

НИЁБАТ ا. نيابت *кит.* ноибӣ, чонишинӣ; ваколат.

НИЁГОН//НИЁКОН نياگان//نياکان 1. ч. **ниё**. 2. гузаштагон, аҷдод; **алифбои ниёгон** расмулхати гузаштагон, ки мурод аз он хатти арабии тоҷикӣ; **расми ниёгон** расму оини гузаштагон.

НИЁЗ نياز 1. ҳоҷат, эҳтиёҷ; **ниёз доштан** эҳтиёҷ доштан. 2. майлу хоҳиш; илтимос, дархост; **ба ниёз омадан** майлу хоҳиш зоҳир намудан. 3. *ниг.* назр; (2): **назру ниёз**.

НИЁЗӢ نيازى (*мансуб ба ниёз*) 1. ниёзманд; мӯҳтоҷ. 2. *кит. маҷ.* маҳбуб; дӯст. 3. *кит. маҷ.* азиз, гиромӣ.

НИЁЗМАНД نیازمند эҳтиёҷманд, ҳоҷатманд, мӯҳтоҷ.

НИЁЗМАНДӢ نیازمندی мӯҳтоҷӣ, эҳтиёҷ.

НИЁИШ نيايش *кит.* 1. ситоиш, таъриф, таҳсин. 2. *кҳн.* дуо аз рӯи зорӣ ва илтиҷо.

НИЁКОН نياکان *ниг.* ниёгон.

НИЁМ نيام *ниг.* наём.

НИЖАНД نژند *ниг.* нажанд.

НИЖОД نژاد *ниг.* нажод.

НИЗ نيز *пайвандак* ҳам, инчунин, ҳамчунин.

НИЗОМ ا. نظام 1. тартиб, равиш; услуби ҳос, расму қоидаи махсус: **бо низому тартиб**. 2. *кит.* риштаи марворид *ва ғ.* 3. сохт, сохтор, система; **низоми иҷтимоӣ** сохти ҷамъиятӣ; **низом додан** муназзам сохтан, мураттаб кардан, ба тартиб овардан; **ба низом омадан** мураттаб гаштан; **низоми бонкӣ**.

НИЗОМӢ نظامى 1. ҳарбӣ, ҷангӣ: **киштии низомӣ**, **минтақаи низомӣ**. 2. *мансуб ба* кӯшунҳои расмӣ ва доимӣ; **аскари низомӣ** аскари кӯшунҳои доимӣ. 3. хизматчиҳои ҳарбӣ (дар рутбаҳои гуногун); **либоси низомӣ** пӯшоки ҳоси низомӣ, либоси ҳарбиён; **саломии низомӣ** саломии расмӣи ҳарбӣ.

НИЗОМИМОНАНД نظامىمانند монанд ба низомӣ; **либоси низомимонанд** пӯшоки ба либоси расмӣи ҳарбӣ шабоҳатдошта.

НИЗОМНОМА نظامنامه қоидаҳои навишта барои ба тартиби муайян гузаронидани коре, дастур, асоснома: **низономаи интиҳобот**.

НИЗОР نزار хароб, лоғар; суғ, заиф, назор; **зору низор** ниҳоят очизу бечора.

НИЗОРӢ نزارى харобӣ, лоғарӣ; суғӣ, заифӣ.

НИЗОЪ ا. نزاع ҷангу ҷидол, кашмакаш, муноқиша; ҳусумат, душманӣ (*дар болои ҷизе*); **низоъ андохтан** дар байни қасон ҷангу муноқиша барангехтан; **низоъ бархостан (баромадан)** муноқиша пайдо шудан; **низоъ кардан** кашмакаш кардан, баҳсу муноқиша кардан; **низоъ хестан** ҷангу ҷидол барпо шудан.

НИҲЯТ ا. نيت *ниг.* ният.

НИКЕЛ олм. نیکل *хим.* филизи сафеди нуқра-ранги дергудоз, ки барои ҳосил намудани хӯлаҳои ба гармӣ тобовару зангногир *ва ғ.* истифода мебаранд.

НИКЕЛАНДУД(А) نیکلاندود(ه) никел давондашуда: **никеландуд кардан**.

НИКЕЛӢ نیکلى *мансуб ба* никел; аз никел со-

хташуда.

НИКОТИН *фр.* نکاتين моддаи зарарноки наркотикӣ, ки дар таркиби тамоку мавҷуд аст.

НИКОҲ *а.* نکاح заношӯӣ, издивоч; **ақди никоҳ** маросими бастанӣ аҳду паймони издивоч; **хати никоҳ** ҳуҷҷат дар бораи ақди никоҳ; **никоҳ кардан**, **ақди никоҳ бастан** ақди заношӯӣ бастан; **ба никоҳи касе даровардан** ба касе ба занӣ додан.

НИКОҲӢ نکاحӣ дар издивочи қонунӣ буда, расман заношӯ гардида; **зани никоҳӣ** зани дар ақди никоҳ буда.

НИКОҲНОМА نکاح نامه хати никоҳ.

НИКОҲОНА نکاحانه *д.* маблағе, ки барои хондани хутбаи никоҳ ва ақди никоҳ дода мешавад.

НИКУҲИШ نکوهش *ниг.* нақӯҳиш.

НИҚ نق *ғуфт.*: **ниқ нағуфтан** хомӯш будан, ҳарфе назадан.

НИҚҚӢ نقى :**ниққӣ накардан** *ғуфт.* ҳарфе назадан; тамоман хомӯш истодан.

НИҚОБ *а.* نقاب 1. пардаи рӯйпӯшӣ, рӯбанд; чашмбанд; чодар. 2. он чи барои нашиносондани худ дар бозию базмҳои хурсандӣ ба рӯй мепӯшанд; **ниқоб аз рӯй бардоштан** а) парда аз рӯй гирифтан, рӯй кушодан; б) худро дар симои аслии худ намоёндан; **ниқоб ба рӯй кашидан** а) зери ниқоб шудан; б) худро дигар карда нишон додан; **ниқоб аз рӯи касе бардоштан** сохтакории касеро фош кардан, симои ҳақиқии касеро ошкор намудан.

НИҚОБДОР نقابدار он ки бо ниқоб рӯяшро пӯшондааст, рӯпӯшида; пардапӯш.

НИҚОБӢ نقابى ниқобпӯш, ниқобдор; **зани ниқобӣ** зани рӯйпӯшида.

НИҚОБПҶШ نقابپوش *ниг.* ниқобдор.

НИҚОБПҶШИДА نقابپوشيده *ниг.* ниқобпӯш.

НИҚОБПҶШӢ نقابپوشى 1. ниқоб ба рӯй гирифтани (кашидан). 2. *мач.* пинҳон кардан, пардапӯш кардан.

НИҚОР *а.* نقار интиқом, қасос; **ниқор гирифтани** қасос гирифтани аз касе.

НИҚОРГИР نقارگير касе, ки ниқор мегирад,

ниқоргиранда, қасосгир, интиқомгир.

НИҚОРГИРАНДА نقارگيرنده *ниг.* ниқоргир.

НИҚОРГИРӢ نقارگيرى *исми амал аз ниқор гирифтани; қасосгирӣ, интиқомгирӣ.*

НИҚОРТАЛАБ نقارطلب *с.* тарафдори сиёсати ниқорталабӣ.

НИҚОРТАЛАБӢ نقارطلبى *с.* сиёсати давлатҳои дар ҷанг шикастхӯрда, ки бо баҳонаи қасосгирию интиқомчӯӣ ба ҷанги нав тайёри мебинад.

НИҚОРЧҶ نقارجوى интиқомчӯӣ; ниқорталаб.

НИҚРИС نقريس *тиб.* дарди бандҳои устухони дасту пой, подагра.

НИЛ *ҳ.* نيل 1. *бот.* гиёҳест дар мамлакатҳои гарм, ки аз шираи он ранги нилӣ мегиранд; индиго. 2. ранги кабудӣ баланди сиёҳтоб, ранги лочувардӣ.

НИЛА نيله ҳар чизи кабудранг (*махсусан* чома).

НИЛГУН نيلگون ба монанди ранги нил кабуд; нилобӣ: **осмони нилгун**.

НИЛӢ نيلي ба ранги нил, ранги кабудӣ сиёҳчатоб, нилгун; **гунбади нилӣ** *кин.* осмон.

НИЛК//НАЛК نلك *кит.* олуи хушк.

НИЛОБИРАНГ نيلابرننگ ба ранги нилобӣ, кабудранг.

НИЛОБӢ نيلابى нилӣ, нилгун, кабуд.

НИЛУФАР *ҳ.* نيلوفر *бот.* як навъ растании обии барғҳояш калону гулаш сафед, зард ё кабудранг аст, ки бо баромадани офтоб аз об сар берун меорад ва баробари нишастани офтоб дар об фуру меравад, савсани обӣ.

НИЛУФАРӢ نيلوفرى ба ранги нилуфар, лочувардӣ; кабуд, осмониранг.

НИЛУФОМ نيلوفام кабудранг, осмониранг.

НИМ نيم 1. як қисм аз ду қисми баробари чизе, нисфи ҳар чиз; **нияти нағз ними давлат** (*мақ.*); **ними шаб** нисфи шаб, миёнаи шаб; **ним санг** а) *кҳн.* воҳиди андозаи масофае, ки ба нисфи фарсанг - 4 км. баробар аст; б) *кҳн.* вазни муодили нисфи санг (*воҳиди ченаки вазн*), ки дар ҳар ҷо ҳар хел буд; **ним сол** шаш моҳ. 2. нотаом, нопурра; **ниму нимқора** нопурра,

НИМ

нотамом. 3. *чӯзӣ пешини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нисфи чизе* ё нопурра ва нотамом будани чизе: **нимабрешимӣ, нимпахтагӣ, нимсард, нимгарм.**

НИМА 1. нисфи ҳар чиз; миёни ҳар чиз: **нимаи роҳ, нимаи шаб.** 2. нопурра, нотамом; қисман.

НИМАБРЕШИМӢ *ним абришми* қисман нахи абрешимӣ дошта; матои нимшоҳӣ.

НИМАВТОМАТӢ *ним аутамти* қисман автоматӣ шуда: **мошинаҳои нимавтоматӣ.**

НИМАГӢ *ним ги* ба ду ними баробар, нисфӣ, нимӣ.

НИМАРОҲ *ниме раҳ* ними роҳ, миёни роҳ: **дар нимароҳ мондан.**

НИМАСРӢ *ним асри* иборат аз ним аср; дар худуди ним аср; 50-солагӣ; **чашни нимасрии муассиса.**

НИМАФРОШТА *ним афраште* *нимг.* **нимбардошта.**

НИМАШАБ *ним шаб* *нимг.* **нимшаб.**

НИМАШАБӢ *ним шибӣ* *нимг.* **нимишабӣ.**

НИМБАРАҲНА *ним брехне* қисман бараҳна, нимлӯч.

НИМБАРДОШТА *ним бардаште* нимафрошта, ба андозаи миёна баланд будани чизе; **парчами нимбардошта** парчами то нисф боло шуда.

НИМБЕДОР *ним бидар* он ки ба хоби саҳт нарафтааст; **нимхобу нимбедор** дар ҳолати хобу бедор.

НИМБЕДОРӢ *ним бидарӣ* нимхобу нимбедор будан; ҳолати нимхобию нимбедорӣ.

НИМБЕКОР *ним бикар* касе, ки бо кор пурра таъмин нест.

НИМБЕМОР *ним бимар* он ки ҳоло тамоман сихат наёфтааст. нимсихат.

НИМБИЁБОН *ним бияян* *нимг.* **нимдашт.**

НИМБИРӢН *ним бирян* каме бирёншуда, пурра бирённашуда.

НИМБИСМИЛ *ним бисмил* нимкушта, нимҷон.

НИМБОЗ *ним баз* нимвоз, нимкушода: **чашни нимбоз.**

НИМБУД *ним буд* ба дараҷаи ним будшуда; **кори нимбуд** коре, ки то нисф иҷро шудааст, кори пурра ба анҷом нарасида.

НИМБУР *ним бур* то нисф буридашуда.

НИМБУТТА *ним бете* растаниҳое (*аз қабилӣ терескен, аксари навъҳои дармана*), ки қисми поёнии навдаҳояшон ба *чӯб* табдил меёбанду қисми болоии онҳо алафӣ буда, ҳар сол нобуд мешаванд.

НИМВАЙРОНА *ним вайроне* *нимг.* **нимхароба.**

НИМВАҲШӢ *ним ваҳши* тамоман ваҳшинабуда.

НИМВО *ним ва* *нимг.* **нимбоз.**

НИМГАРДОН *ним грдан* то нисф ё каме гардондашуда, нимрӯя: **нимгардон кардани рӯй.**

НИМГАРМ *ним گرم* на хунуку на гарм, камтар гарм: **оби нимгарм, чойи нимгарм.**

НИМГИРИФТА *ним гирифта* нимхиррӣ, нимхирросӣ: **овози нимгирифта.**

НИМГУРУСНА *ним гурсне* он ки пурра сер нест; **нимсеру нимгурусна** на серу на гурусна.

НИМГУРУСНАГӢ *ним гурсне ги* нимгурусна будан, пурра сер набудан; ҳолати нимсеру нимгурусна.

НИМГУШНА *ним гешне* *нимг.* **нимгурусна.**

НИМГУРМА *ним грм* нофаҳмо, норавшан: **нимгурма талаффуз кардан.**

НИМДАРИДА *ним дриде* каме дарида, қисман порашуда.

НИМДАШТ *ним дашт* саҳрое, ки нима аз он бе обу гиёҳ ва нима сабзу хуррам аст, нимбиёбон.

НИМДОИРА *ним دائره* нисфи доира; нимҳалка: **нимдоира нишастан.**

НИМДОҲАГӢ *ним данги* як донаро ба ду хисса тақсим карда; нимтой, нисфӣ.

НИМДОШТ *ним داشت* чизи муддате дар истифодабуда ё пӯшидашуда: **либоси нимдошт; пой-афзори нимдошт.**

НИМДУНБУЛ *ним днبل* ба пухтан наздикшуда; нимпухта: **гандуми нимдунбул, лӯбиёи нимдунбул; тухми нимдунбул** тухми мурғи нимпухтаву нимҳом.

НИМЗИНДА نیمزنده нимчон: **ним** зиндаву **ним-** мурда.

НИМИРӢЗӢ نیمروزی вақти пешин, нимаи рӯз, зӯҳр.

НИМИСТГОҲ نیماستگاه истгоҳи хурди роҳи охан.

НИМИШАБӢ نیمشبӣ вақти ними шаб.

НИМӢ نیمӣ ниме (нисфе) аз чизе, ки ба таври мусовӣ ба ду тараф мерасад; ба ҳар як кас ба андозаи ним-ним; нисфӣ.

НИМКАТ نیم کت кати хурд; харак.

НИМКАФОН نیم کفان :пистаи **нимкафон** пистаи даҳонаш нимкушода; **нимкафон кардан** калон-калон шикастан (*мас., ҳезумро*).

НИМКОВОК نیم کاوک то нисф миёнтиҳӣ як андоза дарунҳоӣ: **нимковок кардан**, **нимковок мондан**.

НИМКОЛА نیم کاله *гуфт* *ниг.* **нимкора**.

НИМКОРА نیم کاره нотамом, нопурра, чала. **ниму нимкора** чала, нотамом; **нимкора мондан** (**партофтан**) кореро ба итмом нарасонидан, ноқис гузоштан.

НИМКОРАГӢ نیم کاره گӣ нотамомӣ, нопуррагӣ, ба анҷом нарасидагӣ.

НИМКОСА نیم کاسه косача, пиёлаи калон; **дар таги коса нимкоса ҳаст** (*мақ.*) дар мавриди дар коре ниҳон будани сирре, мақсаде ё хилаю найранге гуфта мешавад.

НИМКОФ نیم کاف нимбоз, нимкушода, нимроғ.

НИМКУРА نیم کوره ними кура(и замин): **нимкураи шимолӣ**, **нимкураи чанубӣ**.

НИМКУШО نیم کشا нимбоз, нимкоф, нимроғ: **дари нимкушо**, **тирезаи нимкушо**, **чашмро нимкушо кардан**.

НИМКУШОДА نیم کشاده *ниг.* **нимкушо**.

НИМКУШТА نیم کشته нимбисмил, нимчон; **зада нимкушта кардан** мурданивор задан, ниҳоят саҳт лату кӯб кардан.

НИМКӢР نیم کور он ки қобилияти биноии ӯ ба дараҷаи нисфи зарурӣ аст, чашмони ӯ хира шудааст: **чашмони нимкӢр**.

НИМКӢФТА نیم گفته : **гӯшти нимкӯфта** гӯшти бо

кӯбаи махсус зада андак мулоим карда; **ғаллаи нимкуфта** *ниг.* **ярма**.

НИМЛАНГ نیم لنگ *кит.* асбоби тасмамонанди чармӣ барои дар пушт нигоҳ доштани камон; тасмаи туфанг; камондон.

НИМЛИТРА نیم لتره ҳар зарфе, ки дар ҳаҷми ним литр ғунҷоӣш дорад.

НИМЛУЧ نیم لوج *ниг.* **нимбараҳна**.

НИММАНӢ نیم منی *кҲи.* чорпудӣ: **деги нимманӣ**.

НИММАСТ نیم مست он ки тамоман маст нашу-дааст, ширакайф на масту на хушёр, **ниммасту нимхушёр**.

НИММОҲА نیم ماهه 1. муддати нисфи моҳро дошта, ним моҳро пуркарда. 2. муддати 15 рӯзро фарогиранда; **музди кори ниммоҳа** музде, ки барои кори 15-рӯза пардохта мешавад; **нақшаи ниммоҳа** нақшаи корҳое, ки бояд дар мӯҳлати ним моҳ иҷро карда шаванд.

НИММУРДА نیم مرده нимчон; бемадор, сусту лакот.

НИММУСТАҚИЛ نیم مستقل давлат ва мамлакате, ки истиқлоли комил надорад.

НИММУСТАМЛИКА نیم مستملکه мамлакати нимасохибхитёр, ниммустақил (*дар корҳои маъмурию давлатдорӣ*).

НИММУҲОФИЗ نیم محافظ *ниг.* **ниммуҳофизатчӣ**.

НИММУҲОФИЗАТЧӢ نیم محافظتچی *варз.* яке аз бозингарони футболу хоккей, ки алоқаи байни муҳофизатчиён ва ҳучумкунандагон ба воқеаи ӯ сурат мегирад.

НИМНАМО نیم نما чизе, ки нисфи он ба назар менамояд, нимаиш намоён; **моҳи аз таги абр нимнамо**.

НИМНИГОҲ نیم نگاه назари сатҳӣ, нигоҳи андак; нигоҳ бо қирраи чашм; **нимнигоҳ кардан** бедидқатона назар андохтан, бо қирраи чашм нигоҳ кардан.

НИМНИДО نیم ندا бонг бо садои начандон баланд; хитоби бечуръатона.

НИМНИҚОБ نیم نقاب ниқоби борик, ки фақат қисми болоии рӯйро мепӯшонад.

НИМНИҲОӢ نیم نهائی нимфиналӣ, бозихо ва мусобиқаҳое, ки ба даври пеш аз ниҳой ворид

НИМ

шуда дар онҳо чор даста ё чор нафар боқӣ мондаанд.

НИМНИШАСТ *ним* *نشست* паҳлӯ зада ё така карда нишастан.

НИМНОКИЛ *ним* *ناقل* *физ.* чисмҳое, ки аз чихати дараҷаи чараёни барқро чи тавр гузаронида-нашон дар байни филизот ва диэлектрикҳо ҷой гирифтаанд.

НИМНОКИЛӢ *ним* *ناقلي* *мансуб ба нимнокил;* дорои нимнокил: **асбобҳои нимнокилӢ.**

НИМОСТИН *ним* *آستين* остинаш ним, остинкӯтоҳ; куртаи нимостин.

НИМПАЗ *ним* *پز* нимпухта, нимхом (*oid ба таом*): **нимпаз кардан, нимпаз шудан.**

НИМПАЙКАРА *ним* *پيكره* ҳайкали аз миён болои одам.

НИМПАРДА *ним* *پرده* 1. пардаи матое, ки аз поин қариб то нисфи тирезаро фаро мегирад, пардаи кӯтоҳи тиреза. 2. *мус.* яке аз фосилаи хурдтарини байни оҳангҳои мусиқӣ.

НИМПАХЛУ *ним* *پهلو* ба як бари бадан така карда дароз кашидан.

НИМПАШМИН *ним* *پشمين* порҷаи аз нахи пашмӣ ва пахтагӣ бофташуда.

НИМПУДӢ *ним* *بودى* вазни нисфи пудро дошта (баробар ба 8 кг): **санги нимпудӢ.**

НИМПУР *ним* *پر* то нисф пуркардашуда: **сатили нимпур.**

НИМПУХТ(А) *ним* *گپخته* 1. нимпаз, нимхом. 2. нимдунбул, нимрасида (*oid ба мева*).

НИМПӢСИДА *ним* *پوسيده* пурранапӯсида.

НИМПӢСТИН *ним* *پوستين* пӯстини кӯтоҳи то зону.

НИМПӢШНИМПӢШИДА *ним* *پوش//ним پوشيده* ним пӯшидаву нимкушода: **нимпӯш кардан (чашмо).** 2. то ним панаҳ, қисман пинҳон.

НИМРАВШАН *ним* *روشن* на он қадар равшан, каме равшан.

НИМРАНГ *ним* *رنگ* 1. дорои ранги норав шан, камранг. 2. *бот.* як навъ ангури дерпаз, ки баъди пухтан зарди сафедча ё гулоби мешаванд.

НИМРАС *ним* *رس* норасида, нимпухта, нимпаз: **сарҳои нимраси ҷуворӣ.**

НИМРАСМӢ *ним* *رسمي* бо риояти нопурраи талаботи ҳукумату мансабдорӣ ва расмият: **даъвати нимрасмӣ; либоси нимрасмӣ** либоси ним ба либоси ашхоси расмӣ ҷавобгӯ.

НИМРАҲА *ним* *رهه* *ниг.* **нимроҳа.**

НИМРОҒ *ним* *راغ* нимкушода, нимбоз: **дари нимроғ.**

НИМРОҲА *ним* *راهه* нисфи роҳ, миёни роҳ, нима роҳ.

НИМРУХ *ним* *رخ* *ниг.* **нимрӯ(ӣ).**

НИМРӢ(Ӣ) *ним* *روي* сурат ё тасвире, ки як тарафи рӯи одамро нишон медиҳад, нимрух (профил).

НИМРӢЗ *ним* *روز* 1. нисфи рӯз, нимаи рӯз; нимрӯзӣ, зӯҳр, пешин. 2. *кит.* ҷануб, тарафи ҷануб. 3. номи қадимии вилояти Систон. 4. *мус.* номи як оҳанги қадимӣ.

НИМРӢЗА *ним* *روزه* *мансуб ба нимрӯз* (1); дар муддати нисфи рӯз иҷрошаванда: **нимрӯза кор, нимрӯза роҳ.**

НИМРӢЗИНА *ним* *روزينه* *ниг.* **нимрӯза: кори нимрӯзина.**

НИМРӢЗӢ *ним* *روزي* вақти зӯҳр, пешин.

НИМРӢЯ *ним* *رويه* 1. ними рӯйро намоён карда, бо як паҳлуи рӯй: **нимрӯя истодан.** 2. яктарафа, яқсӯя: **нимрӯя сурх кардан (гасфондан); токиро нимрӯя ниҳодан** токиро қач ба сар ниҳодан.

НИМСАДО *ним* *صدا* *збш.* овозе, ки вобаста ба мавқеи ҳиҷо гоҳе садонок ва гоҳе ҳамсадо мешавад (*мас., j ва w дар забони англисӣ*).

НИМСАРД *ним* *سرد* нимхунуку нимгарм.

НИМСЕР *ним* *سير* на он қадар сер, на гуруснаву на сер; *муқоб.* **нимгурусна.**

НИМСЕРӢ *ним* *سيري* нимсер будан, ҳолати на серу на гурусна будан.

НИМСОАТА *ним* *ساعته* ним соат, (30 дақиқа)-ро фарогиранда, дар ним соат иҷрошаванда: **кори нимсоата, сӯхбати нимсоата.**

НИМСОАТИНА *ним* *ساعتينه* *ниг.* **нимсоата.**

НИМСОЛА *нимсале мансуб ба нимаи сол*, б-моҳа: **нимсолаи дувум** нисфи дуҷоми сол; **мачаллаи нимсола** мачаллае, ки дар ним сол як бор чоп мешавад.

НИМСОЛИНА *нимсалине* мутааллиқ ба муддати нимаи сол; нимсола.

НИМСОЛӢ *нимсали* шашмоҳӣ; дар ним сол як бор.

НИМСОХТ *нимсохт* нима сохташуда; чала ва нотамомаммонда.

НИМСУФТА *нимсифте* он чи ҳанӯз ба тамои суфта нашудааст, комилан ҳамвор нагардидааст.

НИМСӢЗ *нимсӯхта*; нимдаргирифта, (ҷӯби) як тарафаш сӯхта.

НИМСӢХТА *нимсоخته* *ниг.* **нимсӯз**.

НИМТА *нимте* *гуфт*. 1. нимаи чизе, нисфи чизе; **нимтаи нон роҳати чон** (мақ.) **якта-нимта** хеле кам, ягон-ягон; **нони касеро нимта кардан** (мақ.) ба даромади касе халали калон расондан, ба манфиати касе зарар расондан. 2. *маҷ.*, *гуфт*. як шишаи нимлитра (*доир ба арак*).

НИМТАБАҚ *нимтабик* табақи хурд, табакча.

НИМТАБАССУМ *нимтабисм* табассуми малех, табассуми андак: **нимтабассум кардан**.

НИМТАГӢ *нимтеги* *гуфт*. 1. нисфӣ, нимтанимта, ним-ним. 2. *ки.* нимлитрӣ (*оид ба арак*).

НИМТАӢЁР *нимтиар* ҳар чизи нима омодашуда; ба такмил заруратдошта: **маҳсулоти нимтаӢёр**.

НИМТАНА *нимтене* камзӯлча, гуппича; **расми нимтана** расме, ки дар он аз миён болои тани одам акс ёфтааст.

НИМТАХТ *нимтахт* кати хурд; тахти хурди хоб, нимкат.

НИМТАӢЗИМ *нимтаъзим*: **нимтаъзим кардан** коматро каме ҳам кардан (*ба аломати эҳтиром*).

НИМТИХӢ *нимтехи* чизи нисфи он холӣ, то нима пур кардашуда.

НИМТОРИК *нимтарики* ҳолати байни торикию равшанӣ; андак торик.

НИМТОРИКӢ *нимтарики* нимрӯшноию ниссӣ; говгум, вақти шом.

НИМФАРБЕХ *нимфарбе* на он қадар фарбех, нисфи дараҷаи фарбехиро гирифта.

НИМФИНАЛӢ *нимфинли*: **мусобикаи нимфиналӣ** ду воҳӯрии пеш аз охирини 4 даста ё 4 нафар варзишгар, ки ғолиби ҳар як воҳӯрӣ ҳаққи дар бозии финалӣ иштирок карданро ба даст меорад, нимниҳой.

НИМХАМ *нимхам* то нисф ҳам шуда; хамида, қач; **нимхам шуда роҳ рафтани** бо қомати ҳам (қат) роҳ рафтани.

НИМХАНД *нимханд* *ниг.* **нимханда**.

НИМХАНДА *нимханде* табассум, лабханд.

НИМХАРОБ *нимхараб* ҳанӯз тамоиан вайроннашуда; (димнаи) нимвайрона.

НИМХЕЗ *нимхез* аз ҷои нишаст то нимаи қомат хеста, ҳолати байни хестану нишастани: **нимхез шудани**.

НИМХОБ *нимхоб* ҳолати байни хобу бедорӣ; хоби сабук.

НИМХОИДА *нимхоида* пурра хоида нашуда.

НИМХОЛӢ I *нимхали* нисфаш холӣ, то ним пур.

НИМХОЛӢ II *нимхали* *дар бозихои варзишӣ*: нисфи як холи бурд барои ҳар ҳариф.

НИМХОМ *нимхам* 1. нимпухта, нопухта (*оид ба нон, таом*). 2. норасида: **меваи нимхом**.

НИМХУФТА *нимхфте* *ниг.* **нимхоб**.

НИМХУШК *нимхашк* ҳанӯз тамоиан хушкнашуда: **хезуми нимхушк**.

НИМХӢРДА *нимхорде* аз касе пасмонда (*оид ба хӯрок*); саркут.

НИМХАЛҚА *нимхалке* нимдоира.

НИМТАРГ//НИМТАРК *нимтарг//нимтарк* *кҳн.* 1. кулохе, ки дар вақти ҷанг мепӯшиданд, хӯд. 2. навъе аз хайма, хаймаи хурд.

НИМХУШӢР *нимхушар* дар ҳолати як дараҷа хушӢру як андоза маст: **ниммасту нимхушӢр**.

НИМЧА I *нимچه* *кҳн.* воҳиди ченаки вазн, ки тахминан ба 400-500г баробар будааст.

НИМЧА II *нимچه* 1. ҳар чизи кӯтоҳ (*хусусан ли-*

НИМ

бос). 2. *гуфт*. нимкола, чала.

НИМЧАГӢ *нимҷағӣ* ба вазни нимча; ба кадри 400-500 граммӣ: **чоӣи нимчағии коғазпеч, шамъи нимчағӣ**.

НИМЧАМУЛЛО *нимҷамулла* муллои мадраса хатмнакарда; муллои чаласавод.

НИМҶАЗИРА *нимҷазира* *ҷузр*. қитъаи байни об, ки се тарафи онро об фаро гирифта, аз як тараф ба хушкӣ пайваст аст.

НИМҶИДӢ *нимҷидӣ* на тамоман ҷиддӣ; ҳазломез: **суханони нимҷиддӣю нимшӯхӣ**.

НИМҶОМА *нимҷома* нимкамзӯли пахтанок; фу-файка.

НИМҶОН *нимҷон* 1. ба ҳалокат наздикрасида, ниммурда. 2. фартут, беқувват, сусту заиф.

НИМШАБ *нимшаб* 1. нимаи шаб, нисфи шаб. 2. *маҷ*. бевакт, дер (*баъд аз фаро расидани шаб*).

НИМШАФФОФ *нимшаффоф* на он қадар шаффоф, шаффофияташ на ба дараҷаи пурра.

НИМШИКАН *нимшикан* 1. нимшикаста, нимпора. 2. қатқарда, қатшуда, хамшуда; **каллапӯшро нимшикан мондан** каллапӯшро қач (нимрӯя) ба сар мондан.

НИМШИКАСТА *нимшикаста* нимвайрон, нимхароб, пурра нашикаста.

НИМШОӢ *нимшоҳӣ* матое, ки ними нахаш аз шоҳист, нимабрешимӣ.

НИМШУКУФТ *нимшукфт* нисф кушодашуда, нисф бозшуда (*нисбат ба гул*).

НИМШУНАВО *нимшунаво* овози паст: **бо овози нимшунаво**.

НИМШУСТА *нимшуста* ба пуррагӣ нашуста, тоза шустанашуда.

НИМШӢХӢ *нимшӯхӣ* бо андак шӯхӣ; шӯхиомез, нимҳазл: **нимшӯхию нимҷиддӣ**.

НИНАКШАХ *нимнакшах* *гуфт*. гарданшахи бешарм, якрави берӯ.

НИНАКШАӢ *нимнакшаҳӣ* *гуфт*. гарданшаҳӣ, якравӣ; берӯӣ.

НИНИЧА *нимниҷа* *гуфт*. тифли навзод.

НИНӢ *нимни* *ниг*. **ниниҷа**.

НИОБИЙ *лот*. *нибий* *хим*. филизи пӯлодранги сахтгудоз ва устувор, ки дар саноати электротехникӣ, мушаксозӣ ва ғ. истифода мебаранд.

НИРӢ//НЕРУ *ниро* қувва, зӯр, қудрат.

НИРӢМАНД *нироманд* пурқувват, пурзӯр, тавоно.

НИРӢМАНДӢ *ниромандӣ* пурқувватӣ, пурзӯрӣ, тавоноӣ.

НИСБАТ *а*. *нисбат* иртибот ва муносибати байни ду чиз ё ду кас; **нисбати...** муносибати..., робитаи...; алоқаи...; **нисбати хешӣ доштан** ба касе робитаи хеши доштан бо касе; **нисбати шогирдӣ доштан** ба касе шогирд будан ба касе; **нисбат ба...** а) назар ба..., қиёсан бо..., дар муқоиса бо.... б) дар ҳаққи..., дар бораи..., оид ба... (*ба ин маъноҳо ба ҷои «нисбат ба...» кор фармудани нисбати ... аз фасоҳат дур аст*). **нисбат додан** ба касе мансуб доништан, махсус шуморидан ба касе; **нисбат доштан** муносибат доштан, рабт доштан, дар алоқа будан, бо касе, чизе; мансуб будан, ба касе, чизе; **нисбати ду адад риёз**. ҳосили тақсима, ки дар натиҷаи тақсим кардани адади якум ба адади дуюм ба даст меояд; **нисбати таносуб риёз**. номи мавзӯи арифметикӣ; **й-йи нисбат грам**. пасванди й-йи нисбӣ, ки сифати нисбӣ месозад.

НИСБАТАН *а*. *нисбат* нисбат ба чизҳои ҳамрадифи худ, қиёсан.

НИСБӢ *нисби* мансуб ба нисбат; сифати нисбӣ *грам*. сифате, ки бо й-йи нисбат сохта шудааст (*мас*. падарӣ, ҳаққи падарӣ...); **ҷонишини нисбӣ ниғ**. **ҷонишини саволӣ**.

НИСВОН *а*. *нисван* *кит*. занон.

НИСӢН *а*. *нисан* фаромӯшӣ, аз хотир баровардан; **ба тоқи нисӢн гузоштан (ниҳодан)** фаромӯш кардан.

НИСО *а*. *ниса* *кит*. занон, занҳо.

НИСОБ *а*. *нисаб* *кит*. 1. асли ҳар чизе; **ба нисобаш расонидан** то ба дараҷаи аслиаш расонидан. 2. ибтидо, оғози ҳар чиз. 3. *таър*. миқдори пулу моле, ки аз он закот додан лозим будааст.

НИСОР *а*. *нисар* 1. пошиш, резинш (*мас*., *пулро дар ҷаиши арӯсӣ ба сару тағи пои арӯсу домод*). 2. фидо, қурбон; **нисор кардан** а) рехтан, поши-

дан (*мас., чизҳои пурқимат ва тангаро*); б) фидо кардан, қурбон кардан: **чон нисор кардан**.

НИСФ *а.* نصف як ҳисса аз ду ҳиссаи баробари чизе, ним, нима, ними чизе: **нисфи роҳ, нисфи умр; нисфи шаб** нимаи шаб; соати дувоздаҳи шаб, ки шабонарӯз аз он шурӯъ мешавад; **нисф шудан** нима шудан; **аз нисф гузаштан** аз нима зиёд шудан; **рохро нисф кардан** ними рохро тай кардан.

НИСФАКОР *کار نصفه таър.* деҳқоне, ки барои соҳиб шудан ба нисфи ҳосил замини каси дигарро кишт мекард.

НИСФАКОРӢ *کاری نصفه таър.* қору шугли нисфакор; киштукори замини дигаре барои соҳиб шудан ба ними ҳосил.

НИСФИРӮЗӢ *نصف‌روزی* вақти нисфи рӯз, дар нимаи рӯз, зӯҳр, пешин.

НИСФИШАБӢ *نصف‌شبى* вақти нисфи шаб, дар нимаи шаб, нимашабӢ.

НИСФУННАҲОР *ا. نصف‌النهار кит.* миёнаи рӯз, ними рӯз, вақти пешин, зӯҳр; **нисфуннаҳор** *ниг. меридиан.*

НИТОҚ *а.* نطاق *кит.* миёнбанд, камарбанд.

НИТОҚ *а.* نتاج *кит.* 1. насл, зот; зоида; бачаи чорпоён; **нитоқ гирифтан** насл гирифтан. 2. натиҷа, самар, маҳсул.

НИТРАТ *ю.* نيترت *хим.* намаки кислотае, ки аз гази нитроген бо роҳҳои гуногун ҳосил мешавад.

НИТРОГЕН *ю.* نيتراگين гази бeбӯю беранг, ки қисми асосии ҳаворо ташкил медиҳад, азот.

НИФА *а.* نيفه 1. ҷои бандгузаронии эзор. 2. эзорбанд; камарбанди шалвор.

НИФОҚ *а.* نفاق 1. дурӯягӣ, мунофиқӣ. 2. хусумат, душманӣ; **нифоқ андохтан** чудой андохтан; ба якдигар душман кардан.

НИФОС *а.* نفاس 1. хунравии баъди таваллуд дар занон. 2. айёми чиллаи зани таваллудкарда.

НИХТА *نخته гуфт.* халондани халачӯб (*ба хар дар вақти рондан*); **нихта кардан//нихта задан** а) халачӯб халондан (*ба хар*); б) нӯги ангуштро ба паҳлуи касе расонидан, охиста хала

карда мондан (*барои водоштан ба коре*).

НИХЕБ *а.* نهييب *кит.* ҳайбат; тарс, бим.

НИХОД *نهاد* *асоси замони гузашта* аз **ниходан**.

НИХОД *نهاد* 1. табъ, табиат; сиришт; тинат; **дар ниходи...** ботини одамӣ. 2. *мач.* бунёд, асос.

НИХОДАН *نهادن* 1. чизеро ба ҷое мондан, гузоштан. 2. канор гузоштан (*барои захира*); захира кардан; **рӯ ба гурез ниходан** рӯ ба гурез овардан, гурехтан, фирор кардан.

НИХОЗИДАН//НУҲОЗИДАН *نهاديدن кит.* тарсидан, бим бурдан, ваҳмидан.

НИХОӢ *نهای* *мансуб ба* **ниҳоят**; охирӣ, охирин, хотимаӣ; **натиҷаҳои ниҳой** натиҷаҳои охирин.

НИХОЛ I *نھال* 1. дарахти нав шинондашуда, дарахти навраста ва ҷавон; **ниҳол шинондан** дарахти ҷавонро ба ҷое шинондан, ниҳол кучат кардан, ғарс кардан. 2. танай аз замин нав қадкашидаи растанӣ; **ниҳол аз об сер не, бача аз хоб сер не** (*зарб.*)

НИХОЛ II *نھال* *кит.* бистар, рахти хоб, кӯрпаву болиш, болишт.

НИХОЛА I *نھاله* *кит.* 1. дарахти наврӯида, ниҳол. 2. шоҳаи дарахт, ки шикорчиён ба нӯги он латтапораеро баста овезон карда, дар як тарафи дом мегуздоранд, то ки чонварон аз он тарсида ба сӯи дом раванд.

НИХОЛА II *نھاله* *кит.* камин; камингоҳи сайёд ё душман.

НИХОЛАГОҲ//НИХОЛАГАҲ *نھاله‌گاه//نھاله‌گه* *кит.* камингоҳ, махсусан камингоҳи шикорчиён.

НИХОЛЗОР *نھالزار* майдони ниҳолҳо, замини дарахтони ҷавон.

НИХОЛӢ I *نھالی* дарахти навраста барои кӯчат.

НИХОЛӢ II *نھالی* *кит.* бистар, болишт.

НИХОЛПАРВАР *نھال‌پورو* парварандаи ниҳолҳо; боғбони хоҷагии оид ба таҳия ва парвариши ниҳолҳо барои кӯчат.

НИХОЛПАРВАРӢ *نھال‌پوروی* парвариши ниҳол; оид ба таҳия ва нигоҳубини ниҳолҳо барои кӯчат: **хоҷагии ниҳолпарварӣ**.

НИХ

НИҲОЛҲОНА نهالخانه ҷои махсус барои парвариши ниҳолҳо; гармхонаи ниҳолрасонӣ.

НИҲОЛШИНОӢ نهالشانى *исми амал аз ниҳол* шинондан; дарахтшиноӢ, кӯчаткунии ниҳолҳо: **мавсими ниҳолшиноӢ**.

НИҲОН نهان пӯшида, пинҳон, нуҳуфта; **дар ниҳон** ниҳонӣ, пинҳонӣ; **дар ошкоро ва ниҳон** рӯирос ва пинҳонӣ; **рози ниҳон** сирри махфӣ; **ниҳон гаштан(шудан)** пинҳон шудан, аз назар нопадид гаштан; **ниҳон доштан** пӯшида нигоҳ доштан, пинҳон кардан; **ниҳон кардан** пинҳон кардан, махфӣ нигоҳ доштан; **ниҳон мондан** пӯшида мондан, ошкоро ва фош нашудан.

НИҲОНГОҲ نهانگاه ҷои пинҳон шудан, ҷои пинҳон.

НИҲОНӢ نهانى 1. махфӣ, пинҳонӣ, пӯшида; **душмани ниҳонӣ** хасми пӯшидакор. 2. ба таври пинҳонӣ, махфиёна.

НИҲОНҲОНА نهانخانه хилватхона, ҷои хилват, ки дар зери замин барои нигоҳдории хӯрокворӣ ва ҳимоя аз сардиву гармӣ сохта мешавад.

НИҲОЯТ نهايت 1. охир, анҷом, поёни коре ё чизе. 2. оқибат, дар охир, билохира. 3. хеле, бисёр, аз ҳад зиёд, беҳад, беандоза, бағоят; **ниҳоят зарур** хеле ва беҳад зарур; **ба ниҳояти...** ба дараҷаи охири..., **ба ҳадди охири ... дар ниҳояти...** ба дараҷаи олии...

НИШАЛЛО نشلا шириниест, ки бо омезиши қиёми шакар ба кафки беҳ ва сафедаи тухм тайёр карда мешавад.

НИШАЛЛОПАЗ نشلاپز он ки нишалло мепазад.

НИШАЛЛОПАЗӢ نشلاپزى пухтани нишалло; касб ва кори нишаллоҳпаз.

НИШАЛЛОФУРӢШ نشلافروش он ки нишалло мефурӯшад, фурӯшандаи нишалло.

НИШАЛЛОФУРӢШӢ نشلافروشى фурӯхтани нишалло, фурӯши нишалло.

нишаст نشست *асоси замони гузафта аз нишастан*.

НИШАСТ نشست 1. шишт; **ҷои нишаст** ҷой барои нишастан, нишастгоҳ; **хонаи нишаст** хонаи истиқоматӣ; **нишасту бархост** шиштухез, мусоҳибат. 2. маҷлис, ҷамъомад; **нишаст кар-**

дан ҷамъ омадан, маҷлиси базм ё зиёфат оростан. 3. ба замин фуромадан, фурудой: **нишастии мулоими киштии кайҳонӣ, нишастии ҳавопаймо**.

НИШАСТА I نشست 1. *сифати феълӣи замони гузафта аз нишастан*. 2. он ки шишта бошад, нишастагӣ. 2. қароргирифта дар ҷое.

НИШАСТА II نشست *ниг. нишоста*.

НИШАСТАГӢ نشستگى *шакли дигари сифати феълӣи нишастан*.

НИШАСТАН نشست 1. суруни худро ба ҷое гузошта, пойҳоро қат ё дароз карда қарор гирифта, шиштан: **ба курсӣ нишастан, дар атрофи сандалӣ нишастан, дар пеши касе нишастан; дузону нишастан** ҳар ду зонуро ба замин монда нишастан. **зону зада нишастан** бо зону нишастан; **сари ду по нишастан** зонуро қат карда, вале ба замин нарасонда нишастан, диккак нишастан; **чорзону нишастан** пойҳоро қат карда нишастан. 2. фуру рафта, ҷӯкидан; **ба замин нишастан** ба замин яксон шудан; фуру рафта, ҷӯкидан. 3. фуромадан, поин шудан. 4. савор шудан: **ба асп нишастан, ба мошин нишастан, ба ҳавопаймо нишастан**. 5. истиқомат доштан, иқомат кардан, сокин будан. 6. часпидан: **гард нишастан, хок нишастан, чанг нишастан ба чизе**. 7. *ҳамчун феъл* давом доштани амалро *ифода мекунад*; **мочаро карда нишастан**. 8. *ҳамчун феълӣи ёридиҳанда феълҳои таркибии номӣ месозад*: **ором нишастан, бекор нишастан**; **◇ ба тахт нишастан** маросими тахтнишиниро иҷро кардан, чулус кардан; подшоҳиро ибтидо гузоштан; **бо ҳам нишастан** якҷо будан, ҳамроҳ будан; **нишастани офтоб** фуру рафтани офтоб, ғуруби офтоб; **нишастани шамол** мондани шамол, хомӯш шудани бод, қарор гирифтани шамол; **меҳри касе дар дил нишастан** касеро дӯст доштан, ошиқи касе шудан.

НИШАСТАНБОБ نشستباب боби нишастан, муносиб барои нишаст: **ҷои нишастанбоб**.

НИШАСТАНГОҲ//НИШАСТАНГАҲ

نشستن گاه//نشستن گاه 1. ҷои нишастан. 2. толори ҷашн, ҷашнгоҳ; маҷлиси ҷашн. 3. ҷои тахт, пойтахт.

НИШАСТГОҲ نشست گاه 1. истиқоматгоҳ, манзил. 2. ҷои махсуси нишаст (*мас., дар мошин*).

НИШАСТУХЕЗ نشست و خيز шинухез, муошират,
омезиш, ҳамнишинӣ: **нишастухез кардан**.

НИШЕБ نشيب 1. пастӣ, пастии замин; муқоб.
фароз; **нишебу фароз** пастию баландӣ. 2. за-
мини пасти сарозер, чои сарозер, **соҳили**
нишеби дарё.

НИШЕБӢ نشيبى пастӣ; чои сарозер.

НИШЕБОНА نشيبانه дар ҳолати нишеб, сарозер,
рӯ ба поин.

НИШЕМ نشيم *ниг.* **нишеман**.

НИШЕМАН نشيمن *кит.* 1. нишастгоҳ, чои
нишастан; чойгоҳ. 2. истиқоматгоҳ, маҳалли
сукунат. чои истиқомат, маҳалли сукунат. 3.
кит. лона, ошёна.

НИШЕМАНГАХ نشيمنگاه *ниг.* **нишемангоҳ**.

НИШЕМАНГОҲ نشيمنگاه чои нишаст; чои ба
нишастан мувофиқ; нишин. 1. *асоси замони*
ҳозира аз нишастан. 2. *чузъи пасини баъзе*
калимаҳои мураккаб ба маънои нишинанда,
бошанда: **хонанишин**, **шаҳрнишин**.

НИШИНАНДА نشيننده *сифати феълии замони*
ҳозира аз нишастан; он ки нишаста бошад;
нишинандагони меҳмонхона сокинони
меҳмонхона.

НИШОЛЛО نشالا *ниг.* **нишалло**.

НИШОЛЛОПАЗ نشالاپز *ниг.* **нишаллопаз**.

НИШОЛЛОПАЗӢ نشالاپزى *ниг.* **нишаллопазӣ**.

НИШОЛОФУРӮШ نشالافروش *ниг.* **нишалло-**
фурӯш.

НИШОЛЛОФУРӮШӢ نشالافروشى *ниг.* **ни-**
шаллофурӯшӣ.

нишон نشان 1. *асоси замони ҳозира аз нишондан*. 2.
чузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба
маънои нишонанда: **оташнишон**.

НИШОН نشان 1. асар, пай, из; нишона, аломат;
дарак; **нишон додан** а) ишора кардан ба чизе;
чизе ё касеро ба каси дигар намоёндан; намо-
иш додан; б) вонамуд кардан, зоҳир кардан;
в) маълум кардан, муайян сохтан; г) исбот
кардан, собит намудан; тасдиқ кардан; **нишон**
мондан асар мондан, ёдгорӣ боқӣ мондан; **бе-**
ному нишон рафтан беасар рафтан, бедарак
шуда рафтан; **кор нишон додан** хидмате кар-

дан, кореро ба хубӣ адо намудан; хунарнамоӣ
кардан; **худро нишон додан** истеъдод ва
лаёқати худро зоҳир кардан; **Худо нишон**
надихад аз қабилӣ Худо ниғаҳ дорад ҳаргиз
нашавад!; **шоҳид нишон додан** касеро ҳамчун
шоҳид мауаррифӣ кардан, шоҳид овардан. 2.
чизе ки дар машқҳои таълимӣ ва ҳарбӣ ба он
нигоҳ карда тир мепарронанд, ҳар чизе, ки
ҳамчун ҳадафи тирандозон хизмат мекунад,
омоч; **ба нишон гирифтан** а) бо чашм ҳадафро
муайян кардан; б) ҳадаф қарор додан (*барои*
гаразе); **бо як тир чанд(ду) нишонро задан маҷ.**
аз коре якбора ду натиҷа (фоида) ба даст да-
ровардан. 3. тамға, аломати фарқ, нишона. 4.
аломате ба шакли порчаи филизӣ (аз тилло,
нуқра ва ғ.), ки барои кадр кардани хизматҳои
шӯён ба касе аз тарафи ҳукумат дода мешавад
ва ба сари сина овехта мегарданд, орден; ме-
дал; аломате, ки ба ғолибони мусобиқа, ба-
рандаи мукофоте ё соҳибони унвону дараҷае
супурда мешавад; **нишони “Шараф”**; **нишони**
сарисинагӣ.

НИШОНА نشانه 1. асар, дарак, аломат, нишон;
нишона намондан, **ному нишона набудан** асаре
боқӣ намондан. 2. доғ, пай. 3. чизе ки аз касе
ба ёдгор мемонад, ёдгорӣ. 4. *ниг.* **нишон** 2;
нишона задан ба ҳадаф задан (расондан) тир-
ро.

НИШОНАГИР نشانه گير ба нишон гиранда,
ҳадафро муайянкунанда.

НИШОНАГИРӢ نشانه گيرى 1. *ниг.* **нишонгирӣ**. 2.
аломати чизеро ба хотир нигоҳ доштан; ни-
шонаи чизеро тағи чашм кардан.

НИШОНАГУЗОР نشانه گذار он ки аломат
мегузорад.

НИШОНАГУЗОРӢ نشانه گذارى 1. нишона ва
аломат мондан дар чизе. 2. аз худ чизе барои
ёдгор боқӣ гузоштан.

НИШОНАДОР نشانه دار он чи дар худ аломате ё
тамғае дорад; **куртаи доғдор ва нишонадор**.

НИШОНАКАРДА نشانه كرده ишорашуда, аломат
гузошташуда: **чои нишонакарда**.

НИШОНАМОНӢ نشانه منى *ниг.* **нишонагузорӣ**.

НИШОНАНОК نشانه ناک *ниг.* **нишонадор**.

НИШОНАГИРАК نشانه گيرك *ниг.* **нишонгирак**.

НИШ

НИШОНГИР نشانگیر 1. он ки ба нишон мегирад, он ки ҳадафи тирро муайян мекунад. 2. тирандозӣ моҳир, нишонзан; бехато ба ҳадаф зананда, нишонрас.

НИШОНГИРАК نشانگیر қисми ҳадафро муайянкунандани аслиҳаи чангӣ; қаровулак (*дар милтиқ*).

НИШОНГИРӢ نشانگیری нишон гирифтани барои тирандозӣ, ба нишон гирифтани.

НИШОНГОҲ نشانگاه чое, ки тирро ба он нигоҳ карда мепарронанд, чои нишонзанӣ.

НИШОНГУЗОРӢ نشان گذاری *ниг.* нишонагузорӣ.

НИШОНДАН نشان دادن 1. тарзи бавоситаи нишастан; ба нишастан водор кардан, шинондан. 2. чой додан, чойгир кунондан (*дар манзиле*). 3. коштан, шинондан: **НИҲОЛ ШИНОНДАН**. 4. насб кардан, часпондан, устувор намудан: **НИГИН НИШОНДАН ДАР АНГУШТАРӢ, ЧАВОХИРОТ НИШОНДАН ДАР АСБОБҲОИ ЗИНАТӢ**. 5. ҳабс кунонидан; ҳабс кардан, дар маҳбас нигоҳ доштан; **ОТАШ НИШОНДАН** оташро хомӯш кардан; **ФУРӢ НИШОНДАНИ ДАРД** таскин додани дардро.

НИШОНДИҲАНДА نشان دهنده 1. сифати феълӣи замони ҳозира аз **НИШОН ДОДАН**. 2. аломате, ки ба чизе (чое) ишора мекунад (*мас.*, дар роҳ). 3. рақамҳое, ки равиши коре ё дараҷаи иҷроӣ нақшаеро манзур мекунанд; **НИШОНДИҲАНДАҲОИ МЕҲНАТӢ, НИШОНДИҲАНДАИ МУСОБИҚА**.

НИШОНДИҲӢ نشان دهی 1. исми амал аз **НИШОН ДОДАН**. 2. намоиш додан; намоиш; **НИШОНДИҲӢИ ФИЛМ**.

НИШОНДОД نشان داد 1. раҳнамоӣ, ҳидоят; дастур. 2. он чи (*мас.*, рақам ё ҳарфе), ки асбобе нишон медиҳад.

НИШОНДОР نشان دار соҳибнишон, ордендор.

НИШОНЗАН نشان زن тирандозе, ки тирро бехато ба ҳадаф мерасонад; он ки нишона мегирад, ҳадафгир.

НИШОНЗАНӢ نشان زنی ба нишон задан, тирандозӣ ба нишон (*мас.*, дар машқ).

НИШОНИДАН نشانیدن *ниг.* нишондан.

НИШОНӢ نشانی номи кӯча ва шумораи бино ё хонаи иқомати шахсе чун аломати пайдо кар-

дани он ё фиристодани мактуб ва ғ., адрес.

НИШОНКАРДА نشان کرده *ниг.* нишонакарда.

НИШОНРАС نشان رس ба нишон расанда; бехато ба нишон зананда: тирҳояш нишонрас буданд.

НИШОСТА نشاسته оҳор, нишаста.

НИШОТ ا. نشاط хурсандӣ, шодӣ, сурур шодмонӣ; **АЙШУ НИШОТ** дилхушию тараб.

НИШОТОВАР نشاط آور шодиовар, хурсандибахш, тарабангез.

НИШОТОФАР نشاط آفری *ниг.* нишотовар.

НИШТАР نشتر *ниг.* нештар.

НИШХОР//НИШХӢР نشخوار//نشخور кавша; **НИШХӢР КАРДАН** хӯроки хӯрдари аз меъда ба даҳон гардонда чавидани гову гӯсфанд, кавша кардан.

НИШХӢРД نشخورد андаке аз коҳу алаф ва ғ., ки дар охури ҳайвонот боқӣ мондааст, нимхӯрдаи гову гӯспанд ва ғ.

НИҶОШИДАН نيوشیدن *кит.* шунидан, гӯш кардан; гӯш фаро додан гӯш додан..

НИҶОШО//НИҶӢШО نيوشا *кит.* шунаванда, гӯшкунанда; гӯш фародиханда.

НИЯТ//НИҶӢЯТ ا. نیت қасд, майл, азм, мақсад; **БО ИН НИЯТ** бо ин майлу хоҳиш, бо ин мақсад; **БА НИЯТИ...** бо мақсади...; барои...; **НИЯТ ДОШТАН** дар қасди коре будан; **АЗ НИЯТ БАРГАШТАН** аз азм ва қарори худ баргаштан; **БА НИЯТ РАСИДАН** ба мақсаду орзу расидан.

НО I ناهи *пешванде, ки ба калима маънои* рад, инкор ва нафӣ *медиҳад*: **НОРАВШАН, НОТАВОН, НОМАЪЛУМ, НОДУРУСТ, НОПАДИД**.

НО II نا об.

НО III نا 1. *ниг.* **НАӢ**. 2. гулӯ, ҳалқ.

НОАӢН ناعيان норавшан; диданашаванда; номаълум.

НОАНИҚ نائيق *ниг.* номуайян.

НОАНИҚӢ نائيقی *ниг.* номуайянӣ.

НОАСЛ ناصل 1. бадзот, ночинс; бадсифат. 2. нобакор, нокас, бадкирдор.

НОАСЛӢ ناصلي 1. ночинсӣ; бадсифатӣ. 2. ноба-

- корӣ, нокасӣ, бадкирдорӣ.
- НОАҲЛ** ناهل 1. белаёқат, нолоиқ, ноӯҳдабаро. 2. ноиттифоқ, нотифоқ.
- НОАҲЛӢ** ناهلی 1. белаёқатӣ, ноӯҳдабароӣ. 2. ноиттифоқӣ, нотифоқӣ.
- НОАҲЛОНА** ناهلانه 1. белаёқатона, ноӯҳдабароёна. 2. нотифоқона.
- НОБ I** نوب *kit.* соф, тоза, холис, беғаш: **зари ноб**, **майи ноб**.
- НОБ II** نوب *kit.* дандони ашқ.
- НОБАКОР** نوبكار бадкирдор, бадамал; нокас, паст, сифла.
- НОБАКОРӢ** نوبکاری бадкирдорӣ, бадамалӣ; нокасӣ, сифлагӣ.
- НОБАКОРОНА** نوبكارانه бадкирдорона, нокасона, зишт, бад: **ҳаракатҳои нобакорона**.
- НОБАЛАД** نابلد 1. ноошно бо чизе, надонанда. 2. ноогоҳ, ғайривоқиқ. беҳабар, ноогоҳ.
- НОБАЛАДӢ** نابلدی 1. ноошноӣ бо чизе, надонистани чизе. 2. ноогоҳӣ, новоқиқӣ.
- НОБАНАВО** نابنوا *kit.* ҳар чизе, ки зоеъ шудааст ва ба кор намеояд.
- НОБАРОБАР** نابرابر номусовӣ; ночур, номуносиб (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа*); **чанги нобаробар** чанге, ки қувваи тарафайн баробар нест.
- НОБАРОБАРӢ** نابرابری баробар набудан, мусовӣ набудан; гуногунӣ (*аз ҷиҳати миқдор, дараҷа, мақом*).
- НОБАРОБАРҲУҚУҚ** نابرابر حقوق аз ҷиҳати ҳуқуқ ғайримусовӣ.
- НОБАРОБАРҲУҚУҚӢ** نابرابر حقوقی нобаробарӣ дар ҳуқуқ; нобаробарҳуқуқии миллатҳо дар баъзе мамлакатҳо.
- НОБАРОР** نابرار он ки бештарини қораш пеш намеравад ва ё умуман қораш омад намекунад, бемувафакият, ноком.
- НОБАРОРӢ** نابراری барор нагирифтани қор, бемувафакиятӣ, ноомади қор.
- НОБАСОМОН** نابسامان 1. бесару бесомон; бе-назму тартиб: **зиндагии нобасомон**. 2. ошуфтаҳол, носозгор, номувофиқ, ноҳинҷор.
- НОБАСОМОНӢ** نابسامانی 1. бесарусомонӣ, номураттабӣ. 2. ошуфтаҳолӣ, носозгорӣ, ноҳинҷорӣ.
- НОБАСТА** نايسته бастанашуда, махсусан захме, ки докапеч нашудааст.
- НОБАҲАНГОМ** نابهنگام 1. бевақт, бемавқеъ. 2. бемаврид, бечо.
- НОБАҲРА I** ناپهره *kit.* бузург, азим.
- НОБАҲРА II** ناپهره *ниг.* **набахра**.
- НОБАҲРАМАНД** ناپهره مند *kit.* бебахра, бена-сиб.
- НОБАҶО** ناپجا *ниг.* **бечо**.
- НОБИҒА** ا. نايغه соҳиби ҳуш ва истеъдоди фавқулода, одами дорои истеъдоди барҷаста; **нобиғаи замон** одами дар илм ва фазл ягонаи замони худ.
- НОБИНО** نابينا маҳрум аз қобилияти биной, кӯр, аъмо; **нобинои модарзод** аз модар нобино таваллудшуда.
- НОБИНОӢ** نابینایи маҳрум будан аз биной, бечашмӣ, кӯрӣ.
- НОБИСУД/НОБИСУДА** نابسود//نابسوده носуфта (*oid ба сангҳои қиматбаҳо*).
- НОБИХРАД** نابخرد бехирад, беақл, нодон.
- НОБИХРАДӢ** نابخردی бехирадӣ, беақлӣ, нодонӣ.
- НОБОБ** نواب 1. номувофиқ, номуносиб; ноқулай, бад. 2. нофорам, ногувор: **хӯроки нобоб**. 3. *мач.* ночинс, улфатнопазир; номуросо; **одами нобоб** одами номуросо, бадмуомила.
- НОБОБӢ** نوابی нобоб будан; номувофиқӣ, номуносибӣ; **нобобии ҷои истиқомат**.
- НОБОВАР** ناباور боварнақунанда, итминоннадошта, эътимоднадошта; шубҳақунанда (*ба дурустии қоре, сухане, фикре*).
- НОБОВАРӢ** ناباوری бовар нақардан, эътимоднадоштан, итминоннадоштан; шубҳа; **изҳори нобоварӣ қардан** итминоннадоштани худро аз чизе ё касе баён намудан; шубҳа изҳор қардан.
- НОБОВАРОНА** ناباورانه бо нобоварӣ; ба назари шубҳа; **нобоварона нигоҳ қардан** бо шубҳа ни-гаристан.

НОБ

- НОБОИСТ** نابايست *кит.* 1. нобоб, нолоиқ. 2. ғайри лозим; чизе ки ба қор намеояд.
- НОБОЛИҒ** نابالغ ба синни балоғат нарасида, ба ҳадди булуғ нарасида.
- НОБОЛИҒӢ** نابالغى ноболиғ будан; ба балоғат нарасидагӣ; даврони туфулият, айёми бачагӣ.
- НОБУД** نابود номавҷуд, нестшуда; барҳамхӯрда, аз байнрафта; **нобуд гардидан (гаштан)** нест шудан, барҳам хӯрдан, аз байн рафтан; **нобуд кардан** а) талаф кардан; беҳуда сарф кардан; б) *мач.* ҳалок сохтан; **нобуд шудан** а) талаф шудан; беҳуда рафтан, беҳуда сарф шудан, зоеъ шудан; **несту нобуд кардан** нест кардан, барҳам задан, зоеъ кардан; $\diamond$ **буду нобуд** ҳасту нест, тамоми дорои касе.
- НОБУДА** نابوده 1. нобуд, номавҷуд; набуда, ғойб. 2. нодор, камбағал, бенаво, бебизоат.
- НОБУДАГӢ** نابودگى нодорамӣ, камбағалӣ, бенавоӣ, бебизотӣ.
- НОБУДӢ** نابودى 1. нестӣ, фано. 2. нест шудан, талаф шудан, нобуд шудан. 3. нобудагӣ, камбағалӣ, бенавоӣ.
- НОБУДҚОР** نابودكار исрофқор, беҳуда сарфқунанда.
- НОБУДҚОРӢ** نابودكارى исрофқорӣ, беҳуда сарф ва талаф кардан: **нобудқорӣ кардан**.
- НОБУДМАНД** نابودمند *кит.* фақир, бебаргу наво; камбағал.
- НОБУРДБОР** نابردبار бесабр, бетоқат, бетаҳаммул.
- нов** *асоси замони ҳозира аз новидан.*
- НОВ I** نو 1. киштӣ, киштии ҷангӣ. 2. ҷӯби ковок ё кубури тунукагин, ки дар лаби бом гузошта мешавад, то ки оби боронро аз бом ба поён резонад; нова, новадон. 3. маҷрое, ки ба воситаи он об ба осие мерезад.
- НОВ II** نو *кит.* об; нам.
- НОВА** نوه ҷӯби дарози дарунковок дар осиеҳои обӣ, кубури сафолӣ, филизӣ *ва ғ.*, ки дар обрезҳо ва обгузарҳо қор мефармоянд.
- НОВАДОН** نوهدان *ниг.* нов I; аз **борон гурехта ба новадон дучор шудан** аз балое гурехта ба ба-лои бадтар аз он вохӯрдан.
- НОВАДОР** نوهدار дорои нова, нова насб карда: **боми новадор**.
- НОВАК I** نواک *шакли тасғир ва навозишии нов I.*
- НОВАК II** نواک тири камон; тир; **новаки миҷгон** *киноя аз миҷгони зебои маҳбуба.*
- НОВАҚАНДОЗ** نواکانداز тирандозанда аз камон; камонвар.
- НОВАҚАНДОЗӢ** نواکاندازى тирандозӣ аз камон; камонварӣ.
- НОВАҚТ** نواقت бевақт, нобахангом.
- НОВАҚТӢ** نواقت бевақтӣ, нобахангомӣ.
- НОВАМОНАНД** نوهمانند *ниг.* новашакл.
- НОВАРД** ناورд *ниг.* набард.
- НОВАРДҲОҲ** ناوردخواه ҷангҷӯӣ, ҳариси ҷанг, касе, ки ҷанг металабад.
- НОВАЧА** نوهچه новаи хурд.
- НОВАШАКЛ** نوهشکل чизи ба нова монанд, шабеҳи нова, новамонанд.
- НОВДОН** نوادان *ниг.* новадон.
- НОВЕЛЛА** ناولا *ит.* навъи жанри хурди адабии ба ҳикоя монанд.
- НОВЕЛЛАНАВИС** ناولانويس муаллифи новелла; нависандае, ки дар жанри новелла эҷод мекунад.
- НОВЕЛЛАНАВИСӢ** ناولانويسى новелла навиштан, эҷод кардани новелла.
- НОВИДАН** نويدن *кит.* 1. монанди нови сустшудаи бом ба ҷапу рост калавидан; калавида роҳ рафтан. 2. *мач.* хиромидан, ба ноз роҳ рафтан.
- НОВОБАСТА** نوابسته вобастанабуда; ба сари худ, мустақил; **новобаста аз...** қатъи назар аз..., сарфи назар аз...
- НОВОҚИФ** نواقف *кит.* беҳабар, беиттилоъ; ноозмудакор.
- НОВОҶИБ** نواجب *кит.* 1. ғайрилозим, нолозим, нодарқор. 2. *ниг.* мустаҳаб.
- НОГАП** ناگپ :ногап будан ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан; **ногап шудан** бо ҳамдигар гапно-зан шудан, қаҳрӣ шудан.

НОГАПӢ ناگپي ҳамгап набудан, қаҳрӣ будан.

НОГАҲ ناگه *ниг.* ногоҳ.

НОГАҲОН ناگهان баногоҳ, банохост, ғайричашмдошт; якбора, дафъатан: **ногоҳон истода мондан, ногоҳон пайдо шудан.**

НОГАҲОНӢ ناگهاني ғайричашмдошт, ҳодисае, ки банохост ва якбора рӯй додааст; **балон ногоҳонӣ, ҳодисаи ногоҳонӣ; хучуми ногоҳонӣ** ҳамлаи якбораи пинҳонӣ.

НОГИРО ناگيرا чизеро дошта (гирифта) наметавонистагӣ, суст, бемадор.

НОГОҲ ناگاه 1. ноҳост; якбора, дафъатан. 2. бемаврид, нобахангом; **гоҳу ногоҳ** бамавриду бемаврид; **ба ногоҳ** ба як вақти номуайян, ба як вақти ғайричашмдошт.

НОГУВОР ناگوار 1. бадҳазм, ба табъ нофорам; бадмаза: **хӯроки ногувор.** 2. *мач.* нописанд, номувофик, нохушоянд; **вазъияти (ҳолати) ногувор; ногувор дидан** номуносиб доништан, раво надидан; **ногувор хис кардан** ноҳинчор хис кардан; бад хис кардан.

НОГУВОРӢ ناگواري нохушӣ, ҳодисаи нохушоянд ва бад.

НОГУВОРО ناگوارا *ниг.* ногувор.

НОГУДОХТА ناگداخته гудохтанашуда, обнокарда: **равғани ногудохта.**

НОГУЗИР ناگزير ноилоҷ, хатмӣ; ҳодисае, ки рӯй доданаш хатмист: **ногузир будан.**

НОГУЗИРӢ ناگزيري ногузир будан, хатмӣ будан: **ногузирии ғалаба.**

НОГУФТ ناگفت ноҳонда, даъватнашуда, бедаъват; **меҳмони ногуфт** меҳмони ноҳонда; **ногуфт рафтан** бе даъват рафтан.

НОГУФТА ناگفته баённагашта, изҳорнаёфта; гапи нотамом, ба охир нарасида: **ногуфта мондани сухан; ногуфта намонад, ки...** қобили тазаккур аст, ки..., бояд гуфт, ки...

НОГУФТАНӢ ناگفتني 1. чизи гуфтанаши номумкин, гуфтанаши нораво. 2. он чи бояд пинҳон бимонад ва ба дигаре изҳор нашавад.

НОДАРКОР نادرکار зиёдатеъ, бекора, нолозим: **чизҳои нодаркор.**

НОДАРКОРӢ نادرکاري нодаркор будан, зарурат

надостан; зиёдатеъ.

НОДИДА ناپيده 1. надидагӣ, беҳабар; **худро нолида шуморидан (вонамуд кардан)** худро беҳабар ва ғофил нишон додан. 2. *мач.* он ки молу давлат насибаш нашудаасут; чашмгурӯсна, бенаво, бебизоат.

НОДИДАНӢ ناپيدني чизи диданаши мамнӯъ, пинҳон дошташаванда.

НОДИМ ا. نادم *кит.* надоматқунанда; пушаймон, пушаймоншуда.

НОДИР ا. نادر 1. кам дидашаванда, кам дучоршаванда, камчин, камёб: **кони филизҳои нодир; китобҳои нодир** китобҳои камёб. 2. ягона, мумтоз, беназир, беҳамто.

НОДИРА ا. نادره *муаннаси* **нодир; нодираи даврон** дар ҷаҳон ягона, беҳамтои ҷаҳон.

НОДИРАГУФТОР نادره گفتار хушсухан; зарофатгӯӣ, ҳозирҷавоб.

НОДИРАДОН نادره دان *кит.* одами хушёр, оқил, бофаросат, фозил, огоҳ.

НОДИРАКОР نادره دار санъатқори нафискор; хунарманди гулдаст; **хунармандони нодиракор.**

НОДОН نادان 1. ҷохил, бесавод, бедониш. 2. беақл, камақ; **ҷони нодон дар азоб** (*зарб.*).

НОДОНӢ ناداني 1. бедонишӣ, бесаводӣ, бемаърифатеъ; ҷаҳолат. 2. беақлӣ, бефаҳмӣ, гӯлӣ; **нодонӣ кардан** аҳмақӣ кардан, дар коре бо сабаби ноогоҳӣ ғафлат кардан; **худро ба нодонӣ задан (андохтан)** худро аз чизе беҳабар вонамуд кардан, худро беҳабар нишон додан, тағофул кардан.

НОДОР نادر он ки чизе надорад, тихидаст, камбағал, мискин.

НОДОРАМ نادر ام *ниг.* нодор.

НОДОРАМӢ نادر امي *ниг.* нодорӣ.

НОДОРӢ ناداري бенавоӣ, камбағалӣ, қашшоқӣ, бебизоатеъ, тихидастеъ.

НОДУРУСТ نادرست 1. ғалат, хато; *муқоб.* **дуруст.** 2. ноҳақ, нораво.

НОДУРУСТӢ نادرستي хато ва ғалат будан; раво набудан.

НОД

НОДУХТАР *نا دختر* беиффат, нодӯшиза.

НОӢБ *ناياب* ёфтнашаванда, камёб, нодир: **гав-хари ноӢб**, **хазинаи ноӢб**.

НОӢФТ *نايافت* *ниг.* ноӢб.

ноз *ناز* *асаси замони ҳозира аз нозидан.*

НОЗ *ناز* 1. хушаҳволӣ, ҳузуру ҳаловат; **нозу неъмат** хӯрданиҳои хубу болаззат. **бистари ноз** *мач.* бистари боҳузуру ҳаловат; **хоби ноз** хоб дар роҳату осудагӣ. 2. карашма, ишва, таннозӣ; **нозу адо** ишваю карашма; **нозу итоб** карашмаву ишваи хашмомез. 3. истиғно, эркагӣ; **нозу нуз** нею нестон аз рӯи эркагӣ, баҳоначӯӣ; **нози касе гунчидан** гапи касе гузаштан; эътибор доштан; **нози касеро бардоштан** ба эркагии касе тоб овардан; **ноз кардан** а) ишваву карашма кардан; б) эркагӣ кардан, нею нестон кардан аз эркагӣ. 4. фахр, тафохур, ғурур.

НОЗАНДА *نازنده* 1. *сифати феълии замони ҳозира аз нозидан.* 2. нозкунанда. 3. фахркунанда.

НОЗАНИН *نازنين* 1. ноздор, карашмагар, ишвагару танноз. 2. зебо, хушқаду қомат, нозукандом, дилрабо. 3. *мач.* маҳбуба.

НОЗАНИНӢ *نازنيني* зебой, хушқаду қоматӣ, нозукандомӣ, дилрабой.

НОЗАРУР *ناضور* *ниг.* **нодаркор.**

НОЗБАРДОР *نازبردار* он ки нози касеро мебардорад; он ки ба эркагӣ ва инчиқии каси дигар тоқат мекунад.

НОЗБӢ(Ӣ) *نازبو(ي)* 1. *бот.* як навъ гиёҳи дастпарвари хушбӯӣ, аз лабгулҳо, лимӯгиёҳ. 2. райҳон.

НОЗГУЛ *نازگل* *бот.* як навъ растании майдагул аз чинси растаниҳои лӯбиёӣ, ки дар сурати даст расонидан баргҳояш баста мешавад, мимоза.

НОЗДОР *نازدار* нозкунанда, ишвагар.

НОЗЕБ *نازيب* 1. безеб, зишт, зиштрӯӣ, бадшакл. 2. назебанда, номувофиқ (*оид ба* либос); нописанд: **рафтори нозеб.**

НОЗЕБО *نازيبا* *ниг.* **нозеб.**

НОЗЕБОӢ *نازيباي* зиштӣ, зиштрӯӣ, бадшаклӣ.

НОЗИДАН *نازیدن* 1. ноз кардан, карашмаву ишва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

ва кардан. 2. фахр кардан, болидан.

НОЗИЛ *ا نازل* *кит.* 1. фурудоянда, пастфуроянда; **нозил шудан** поин омадан, фуруд омадан. 2. камбаҳо, камарзиш, паст; **ба кимати нозил** ба нархи арзон.

НОЗИМ *ا ناظم* 1. *кит.* он ки чизеро ба ришта мекашад (*мас., марворидро*). 2. ба назму тартибоваранда, тартибдиҳанда; танзимгар. 3. шоир, шеърнавис.

НОЗИР *ا ناظر* 1. назаркунанда, нигоҳкунанда, бинанда; **ҳозир** **нозир** он ки дар ҷое ҳозир буда ва воқеаро дидааст. 2. назораткунанда, назоратчӣ; **бозрас:** **нозири роҳ**, **нозири тартибот**, **нозири шӯъбаи назорати техникӣ**. 3. *кхн.* **вазир**; **шӯрои нозирон** шӯрои **вазирон.**

НОЗИРАКӢ *نازيركي* **зираку хушёр** набудан; кундзехнӣ.

НОЗИРӢ *ناظري* назорат кардан, ниғаҳбонӣ, бозрасӣ.

НОЗИРОТ *ناظرات* *ҷ.* **нозир**; идораи назорат, ва тафтиш; **нозироти андоз** идораи назорат ва тафтиши ҳолати андозсупорию андозгирӣ.

НОЗИШ *نازش* *исми феъли аз нозидан*; фахр, ифтихор.

НОЗКАШ *نازکش* *ниг.* **нозбардор.**

НОЗКУНАНДА *نازکننده* *сифати феълии замони ҳозира аз ноз кардан*; он ки ноз мекунад, ишвакунанда.

НОЗКУНОН *نازکنان* *феъли ҳол аз ноз кардан*; бонозу карашма.

НОЗОДА *نازاده* зоиданашуда, таваллуднашуда; онки ё он чи ҳанӯз назоидааст.

НОЗО(Ӣ) *نازاي* назоянда, ақим (*оид ба* зан ва модаи чорпоён).

НОЗОӢ *نازائي* ноборворӣ, нозо будан.

НОЗОФАРИН *نازآفرين* 1. ба вучуд оварандаи нозу неъмат; оварандаи хушию хуррамӣ. 2. офаридашуда аз ноз; пурнозу карашма. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

НОЗОЯНДА *نازاینده* он ки ё он чи қобилияти таваллуд кардан надорад, надоштани тавоноии зоидан.

НОЗПАРВАР *نازپرور* 1. он ки бо нозу неъмат ва

меҳрубониҳо парвариш ёфтааст. 2. эрка қалоншуда, тарбияи дурустнадида. 3. *мач.* маҳбуба, маъшуқа.

НОЗПАРВАРДА نازپرورده *ниг.* нозпарвар. (1. 2).

НОЗПАРВАРДАӢ نازپرورده گي нозпарварда будан; эркаӢ, инчиқӣ.

НОЗУК نازك 1. латиф, зариф, дилкаш. 2. нафис, тунук; **либоси нозук**, **матои нозук**. 3. борик: маҳин: **дасти нозук**, **тори нозук**. 4. зудранч; ҳассос: **дили нозук**, **хотири нозук**. 5. *мач.* муҳим, чиддӣ; **нозук-нозук** хиромон-хиромон, таннозона; бисёр эҳтиёткорона; **аз ҷои нозуки чизе** (*қасе*) **гирифтан** ҷои муҳим ва ба зарба тобноовар ва зудшиқани чизе, қасеро ёфта тавонистан.

НОЗУКАДО نازك ادا 1. он ки рафтор ва кирдораш дилписанду латиф аст. 2. хушадо; хушовоз.

НОЗУКАДОӢ نازك اداي 1. латофатнокӣ, ҷозибадорӣ. дилрабӣ, 2. хушадоӣ, хушовозӣ.

НОЗУКАК نازك كك *шакли навозиши* **нозук**; хеле нозук.

НОЗУКАНДЕШ نازك انديش борикандеш, нозукхаёл.

НОЗУКАНДЕШӢ نازك انديشي борикандешӣ, нозукхаёлӣ.

НОЗУКАНДОМ نازك اندام он ки аъзою бадани вай латиф ва борик аст; нозукбадан.

НОЗУКАНДОМӢ نازك اندامي латифбаданӣ, нозукбаданӣ.

НОЗУКБАДАН نازك بدن 1. *ниг.* нозукандом. 2. *мач.* маъшуқаи латиф ва зебо; маъшуқа.

НОЗУКБАДАНИӢ نازك بدني *ниг.* нозукандомӣ.

НОЗУКБАӢН نازك بيان соҳиби гуфтори латифу дилкаш, хушбаён.

НОЗУКБИН نازك بين 1. борикбин, дақиқназар. 2. нуктасанч.

НОЗУКБИНӢ نازك بيني 1. борикбинӣ, дақиқназарӣ. 2. нуктасанчӣ, мӯшикофӣ.

НОЗУКДИЛ نازك دل ҳассос, мутаассиршаванда; зудранч.

НОЗУКДИЛӢ نازك دلي ҳассосӣ, мутаассир-

шавандагӣ; зудранчӣ.

НОЗУКӢ نازك 1. назокат, латифӣ, зарифӣ, латофат; нафосат. 2. чихати хос, махсусият, сирру асрори чизе; **нозуқиҳои забон** нуктаҳои борики забон.

НОЗУКМИӢН نازك ميان он ки миёни борики базеб дорад, борикмиён, камарборик, химчамиён.

НОЗУКМИЗОЧ نازك مزاج *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКМИЗОЧӢ نازك مزاجي *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКМУОМИЛА نازك معامله он ки дар муомила ба назокат эътибор медиҳад, хушмуомила, боилтифот.

НОЗУКМУОМИЛАӢ نازك معامله گي риояи назокат дар муомила, хушмуомилагӣ, боилтифотӣ.

НОЗУКОНА نازك انه аз рӯи назокат, бо риояи зарофат, бо лутфу малохат.

НОЗУКПАЙКАР نازك پيكر *ниг.* нозукбадан.

НОЗУКПӢСТ نازك پوست пӯсташ нозук, пӯстунук.

НОЗУКРУХСОРА نازك رخساره *ниг.* нозукрӯй.

НОЗУКРӢӢ نازك روي он ки рӯи дилкашу зебо дорад; хушрӯй.

НОЗУКСАНАМ نازك صنم маҳбубаи нозук, зебо.

НОЗУКСАНЧ نازك سنج 1. он чи дақиқ месанҷад, аниқ муайян мекунад: **тарозуи нозуксанч**. 2. *мач.* нуктасанч, борикбин: **мунаққиди нозуксанч**.

НОЗУКСАНЧӢ نازك سنجي 1. нозуксанч будан, дақиқкорӣ. 2. *мач.* нуктасанчӣ, борикбинӣ.

НОЗУКТАБИАТ نازك طبيعت таъаш нозук, ҳассос; инчик, сернозунуз.

НОЗУКТАБИАТӢ نازك طبيعتي нозуктабиат будан; ҳассосӣ; инчиқӣ, сернозунузӣ.

НОЗУКТАБӢ نازك طبع *ниг.* нозуктабиат.

НОЗУКТАБӢӢ نازك طبعي *ниг.* нозуктабиатӣ.

НОЗУКТИНАТ نازك طينت қасе, ки табиаташ нозук аст, ҳассос; зудранч.

НОЗУКФАҲМ نازك فهم борикхаёл, хушфаҳм; бофаросат, зирак.

НОЗ

НОЗУКФАҲМӢ نازک فهمی борикхаёли, хуш-фаҳмӣ; дақиқназарӣ; зиракӣ.

НОЗУКХАӢЛ نازک خیال нозукандеш, дақиқназар: **шоири нозукхаёл** шоире, ки тахайлоти латифу ширинро тараннум мекунад.

НОЗУНУЗ نازنوز *ниг.* ноз (3).

НОИБ *a.* نائب 1. чонишин, муовин: **ноиб раис** 2. вакил, ваколатдор.

НОИБӢ نائیب ниёбат, чонишинӣ, муовинӣ.

НОИБКОНСУЛ نائیب کانسول *таър.* чонишини консул.

НОИБУЛҲУКУМАТ *a.* نائب الحکومت *таър.* он ки ҳамчун ноиби ҳоким идораи шаҳре ба зиммаи ӯ гузошта шудааст; қоиммақом.

НОИБУССАЛТАНА *a.* نائب السلطنة *таър.* он ки ҳамчун ноиби подшоҳе, ки ба синни қонунӣ нарасидааст, салтанатро идора мекунад.

НОИЖА نايژه *кит.* қубур, лӯлаи об, ғулба.

НОИЗА نايزه *кит.* 1. *ниг.* **ноижа**. 2. *мач.* қатраи оби дида, ашк.

НОИЛ *a.* نائل он ки ба мақсади худ расидааст; **ноил шудан** а) расидан ба муроду мақсади худ; б) муваффақ шудан ба чизе.

НОИЛОҶ ناعلاج 1. ночор, лоилоҷ; мачбур; **ноилоҷ мондан** ночор мондан; мачбур шудан. 2. хоҳу ноҳоҳ, ногузир, аз рӯи зурурат (*қардан қореро*).

НОИЛОҶӢ ناعلاجی 1. ночорӣ, мачбури. 2. зарурат, ногузирӣ.

НОИМ *a.* نائم хобида, хуфта, хобрабуда; *муқ.* навм.

НОИНСОФ نائصف беинсоф; бевичдон.

НОИНСОФӢ نائصافی беинсофӣ, беадолатӣ.

НОИНСОФОНА نائصافانه бо ноинсофӣ, бо беадолатӣ: **ноинсофона рафтор қардан**.

НОИРА *a.* نائره *ниг.* **нойира**.

НОИТТИФОҚ ناتفاق муттафиқнабуда, тифоқнабуда, ноаҳл, яғонагӣ надошта.

НОИТТИФОҚӢ ناتفاقی аҳлу тифоқ набудан, нотифоқӣ, ноаҳлӣ.

НОИТТИФОҚОНА ناتفاقانه бо ҳам иттифоқнакарда, ноаҳлона, нотифоқона; ба таври пароканда.

НОӢ I نای *ниг.* **най**.

НОӢ II نای гулӯ, ҳалқум, ҳалқ.

НОӢАНБОН نای انبان *ниг.* **найанбон**.

НОӢИРА *a.* نائيره *кит.* оташи шӯълавар, оташи барафрӯхта; оташ, нор.

НОӢЧА نايچه 1. *ниг.* **найча I**, 1. 2. қисми лӯлашакли баъзе асбобҳо, ки бо он ҳаво мекашанд ё бод медаманд.

НОК I ناک *кит.* олуда, нопок, нософ (*оид ба мушқу анбар ва ғ.*)

НОК II ناک растанӣ ва меваи он аз чинси мурӯд ва калонтар аз он, амруд, гулобӣ.

НОКАРДАКОР ناکرده он ки ноозмуда ва таҷрибадор нест, корнодида, бетачриба.

НОКАС ناکس он ки одамгарӣ надорад, ноодам, нобакор, разил; **қасу нокас** одамони неку бад, одаму ноодам.

НОКАСӢ ناکسی ноодамӣ, пастӣ, номардӣ, разилӣ.

НОКАУТ انگل. ناکاوت *варз.* вазъияти аз зарби ҳариф ба замин афтодани боксёр, ки даҳ сония нахезад, мағлуб ҳисоб мешавад.

НОКЗОР ناکزار чое, ки дарахти нок зиёд рӯидааст; боғи нок.

НОКИФОЯ(Т) ناکفایه // ناکفایت ба дараҷаи кофӣ набуда, нокофӣ.

НОКИФОЯТӢ ناکفایتی нокифоя (кам) будан, нокофӣ будан.

НОКИШТА ناکشته киштнашуда; нокорам, **нокишт гузоштан (мондан)** кишта нашудан.

НОКОМ ناکام 1. ба муроду мақсад нарасида, номурод. 2. ноумед, маъюс. 3. *нав.* дар мактабҳои олий – як навъ баҳои бад, ки ба донишҷӯи аз санҷиш нагузашта гузошта мешавад; *муқоб.* **комёб**.

НОКОМӢ ناکامی 1. ноком будан, ба муроду мақсади худ нарасидан; номуродӣ. 2. бе-муваффақиятӣ.

НОКОРАМ ناکارم киштнашуда, бекорхобида:

замини ноқорам.

НОКОРДИДА ناکار دیده *ниг.* корнодида.

НОКОСТА ناکاسته костанашуда, камнашуда, пурра; бенуксон; **моҳи ноқоста** а) моҳи шаби чордах, моҳи пурра; б) *кин.* маҳбуба, маъшуқа.

НОКОФӢ ناکافی *ниг.* нокифоя.

НОКУШОДА ناکشاده бознашуда; ношукуфта: кӯраки нокушода, муғҷаи нокушода.

НОҚА *а.* ناقه *кит.* шутури мода, модашутур.

НОҚАВОМ//НОҚИВОМ ناقوام *кит.* ноқоим, нопойдор, ноустувор.

НОҚИД *а.* ناقد *кит.* 1. сарақунандаи пул, он ки пули сараро аз пули носара ҷудо мекунад. 2. *мач.* он ки хубу бади чизеро ҷудо карда метавонад; **ноқиди сухан** сухансанҷ, суханшинос.

НОҚИЛ I *а.* ناقل 1. чизеро аз ҷое ба ҷое баранда, аз ҷое ба ҷое гузаронанда, интиқолқунанда. 2. сими ғафси барқгузаронанда; **ноқилҳои барқӣ** а) *физ.* ҷисмҳои, ки ҷараёни барқро хуб мегузаронанд; б) сими ғафси барқӣ.

НОҚИЛ II *а.* ناقل *кит.* нақлқунанда, ҳикоятқунанда.

НОҚИЛИЯТ *а.* ناقليت *физ.* хусусияти ҷараёни барқро гузарондани ҷисмҳо: **ноқилияти барқӣ**.

НОҚИЛТАСМА ناقل تسمه *нав.* тасмаи даврзананда, ки борҳои гуногунро аз як ҷо ба ҷои дигар мерасонад: **ноқилтасмаи белҷадор**.

НОҚИС *а.* ناقص 1. нотамом, ноқурра. 2. *муқоб.* **қомил**; **қори ноқис** қори ноқурра, қори чала. нуқсондор, камбудидор.

НОҚИСӢ ناقصى 1. нотамомӣ, ноқуррагӣ; нуқсондорӣ, камбудидорӣ. 2. камбудӣ, нуқсон.

НОҚИСУЛАҚЛ *а.* ناقص العقل ақлаш ноқис, ақлқӯтоҳ, камақл; нодон.

НОҚИСУЛАҚЛӢ ناقص العقلى камақлӣ, ақлқӯтоҳӣ; нодонӣ.

НОҚОБИЛ ناقابل белаёқат, беқобилият; ноӯҳдабаро, беҳунар; беистеъдод; **фарзанди ноқобил** фарзанди бефаросат ва ноӯҳдабаро; бачаи гарданшах, гапнодаро.

НОҚОБИЛӢ ناقابلى белаёқатӣ, беқобилиятӣ; ноӯҳдабароӣ, беҳунароӣ; беистеъдодӣ,

НОҚУЛАӢ ناقلى 1. *гуфт.* номувофик, номусоид, номуносиб. 2. ногувор, носоз, ноҳуш; **дар вазъияти ноқулай гузоштан (мондан)** дар ҳолати ногувор гузоштан (мондан).

НОҚУС ناقوس зангӯлаи калони калисо, зангӯлаи ибодатхонаи насронӣён.

нол *асоси замони ҳозира аз нолидан.*

НОЛ I نال 1. *кит.* най, қамиш; найи миёнқовок.

НОЛ II نال *ниг.* сифр.

НОЛА ناله 1. овози баланд аз рӯи дард ё сӯзи дил, оҳу фарёд бо гиряву зорӣ, навҳа, нолиш: **нолаву афғон**, **нолаву зорӣ**, **гиряву нола**, **оҳу нола**; **нола қардан** гиряи саҳт қардан; оҳу фиғон бардоштан; **нола қашидан** бо сӯзи дил фарёду фиғон қардан. 2. овози ғамгинонаи мусиқӣ ва суруд, савту оҳанги ҳазин: **нолаи танбӯр**.

НОЛАГАР ناله گر *ниг.* **ноланда** (2).

НОЛАНДА نالنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нолидан.* 2. он ки менолад; зориқунанда.

НОЛАОМЕЗ ناله آميز навҳаомез, фиғономез, бо нола, бо нолиш, нолишомез.

НОЛАОМЕЗОНА ناله آميزانه навҳагарона, оҳу фиғонқунон.

НОЛАПАРДОЗ ناله پرداز нолақунанда, зориқунанда; фарёду фиғонқунанда.

НОЛИДАН ناليدن 1. гиряву зорӣ қардан, нолиш қардан. 2. шикоят қардан, гила қардан.

НОЛИШ نالish 1. *исми феълӣ аз нолидан*; нолаву зорӣ, оҳу фиғон: **нолиш қардан**. 2. шикоят, изҳори норизоӣ.

НОЛИШГАР نالish گر нолагар, ноланда.

НОЛИШҚУНАНДА نالish كننده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нолиш қардан.* 2. ноланда, зориқунанда.

НОЛИШҚУНОН نالish گان *феълӣи ҳол аз нолиш қардан*; бо нолиш, бо оҳу воҳ; бо овози ҳазин.

НОЛОИҚ نالائق 1. носазовор, ношоиста; номуносиб, номувофик; **қори нолоиқ**, **рафтори нолоиқ**, **сухани нолоиқ**. 2. *мач.* наарзанда, беарзиш: **қони нолоиқ**.

НОЛ

НОЛОИҚӢ نالايقي носазоворӣ, ношоистагӣ, номуносибӣ.

НОЛОН نالان феъли ҳол аз **нолидан**; нолишқунон, бо нолиш, бо оху воҳ; **гирёну нолон** бо оху фиғон, бо доду оҳ.

НОМ نام 1. калимае, ки барои муайян кардани касе ё чизе махсус шудааст, исм; **номи асли** номи ҳақиқӣ (на лақаб ва на тахаллус); **ному насаб** исми худ ва нисбати хонаводагӣ, аслу авлод; **аз номи...** аз тарафи..., аз чониби...: **аз номи тамоми халқи тоҷик**; **ба ном гӯё**, зоҳиран, расман; **ба номи...** а) ба исми..., мавсум ба...; б) ба унвони...; **ном ба ном** шахсан, бо номи ҳар яке, як ба як номбурда; **ном бурдан** а) номи касеро ба забон гирифта; ном гирифта чег задан; б) зикр кардан, гуфта гузаштан; **ном гирифта** а) ном бурдан, номи касеро гуфта, зикр кардан; б) номида шудан, бо ном ё сифате машҳур шудан; **ном гузоштан (мондан)** номидан, исм мондан; **ному нишон мондан** киноя аз асар боқӣ мондан, хотира мондан; **ному нишон набудан** а) асаре ё нишо-нае набудан; б) бедарак шудан. 2. номидашуда, номидашаванда. 3. *мач.* обрӯ, эътибор; **ному нанг** *мач.* ору номус; обрӯю эътибор; **ном баровардан** киноя аз машҳур шудан, номдор шудан.

НОМА نام 1. навиштае, ки ба касе ё чое мефиристонанд, мактуб, хат, руқъа. 2. *кит.* китоб, асар; $\diamond$ **номаи аъмол** д. рӯйхати корҳои неку бади кас тибқи ривоёти динӣ, ки гӯё фариштаҳо ба ҳисоб гирифта, рӯзи қиёмат ба дасти соҳибашон месупоранд; **номаи камол** шаҳодатнома дар бораи тамом кардани мактаби миёна.

НОМАБАР نامهبر барандаи мактуб, хаткашон, қосид, пайк; **кабӯтари (мурғи) номабар** кабӯтари хаткашон.

НОМАБАРӢ نامهبرى номарасонӣ, хаткашонӣ, қосидӣ.

НОМАВЗУН ناموزون 1. номутаносиб. 2. бевазн, вайронвазн: **шеъри номавзун**.

НОМАВЗУНӢ ناموزوني номавзун будан, номутаносибӣ.

НОМАВЧУД ناموجود мавҷуднабуда, вучуд на-дошта; ғайривоқеӣ.

НОМАЗБУТ نامضبوت ноустувор, нопойдор, но-поянда.

НОМАҚБУЛ نامقبول ғайри қобили қабул; номаъқул, писандиданашуда.

НОМАҚБУЛӢ نامقبولي қобили қабул набудан; номаъқулӣ, нописандидагӣ.

НОМАҚДУР نامقدور *кит.* 1. он чи одам ба он қодир нест. 2. номумкин, имканопазир, муҳол.

НОМАНАВИС نامهنويس нависандаи нома, мактубнавис, номанигор.

НОМАНАВИСӢ نامهنويسي мактубнависӣ, номанигорӣ.

НОМАНЗУМӢ نامنظومي ношоиронагӣ, шеърият надошта, ғайришоирона.

НОМАНЗУР نامنظور *кит.* манзурнагашта; дар назар нагирифта, ба эътибор нагирифта.

НОМАНИГОР نامهنگار *ниг.* номанавис.

НОМАНИГОРӢ نامهنگاري *ниг.* номанависӣ.

НОМАОВАР نامهآور *ниг.* номабар.

НОМАРАСОН نامه‌رسان *ниг.* номабар.

НОМАРАСОНӢ نامه‌رساني *ниг.* номабарӣ.

НОМАРБУТ نامربوط дахлнадошта ба чизе ё касе, берабт, бемуносибат.

НОМАРБУТӢ نامربوطي берабтӣ, бемуносибатӣ.

НОМАРҒУБ نامرغوب нофорам, номатбӯъ; номатлуб.

НОМАРҒУБӢ نامرغوبي нофорамӣ, номатбӯӣ; номатлубӣ.

НОМАРД نامرد 1. тарсончак; беғайрат, беҳамият. 2. нокас, нобакор, ноодам, разил.

НОМАРДӢ نامردی 1. тарсончакӣ, буздилӣ; ноустуворӣ дар қавли худ. 2. нокасӣ, ноба-корӣ, ноодамӣ, разилӣ.

НОМАРДОНА نامردانه нобакорона, нокасона, разилона.

НОМАРДУМ نامردم *кит.* нокас, одами паст, ноодам.

НОМАРДУМӢ نامردمي *кит.* нокасӣ, паст-фитратӣ, ноодамӣ.

НОМАРЗӢ نامرزی *kit.* нописандида, ношоиста, номақбул; нофорам, номатбӯъ.

НОМАРӢӢ I نامرئی *kit.* диданашаванда; пинҳон, махфӣ.

НОМАРӢӢ II نامرعی *kit.* риоя накарда, дикқат накарда; ба чо наоварда.

НОМАСДУД نامسدود *kit.* масдуднашуда, бастанашуда; кушода: **сарҳади номасдуд.**

НОМАСИӢХ نامهسیاه бадамал, бадкирдор, табақкор.

НОМАСКУН نامسکون ғайримаскун, маҳалли сукунат қарорнагирифта; беодам: **чазираи номаскун.**

НОМАСӢУЛ نامسؤل ғайримасъул; бемас ӯулият, масъулиятношинос.

НОМАТБӢӢ نامطبوع 1. мувофиқи табънабуда, нофорам. 2. ба табъ нарасида, чопнашуда: **асари номатбӯъ.**

НОМАТЛУБ نامطلوب мувофиқи мақсаднабуда, ғайри дилхоҳ; номақбул.

НОМАФӢУМ نامفهوم нофаҳмо, фаҳмнорас, муғлақ, мубҳам: **калимаи номафҳум.**

НОМАФӢУМӢ نامفهومی нофаҳмой, муғлақӣ, мубҳамӣ.

НОМАӢДУД نامحدود ғайримахдуд, он чи ҳадду канор надорад, беканор.

НОМАӢДУДӢ نامحدودی беканорӣ, васеӣ; беохирӣ, бешуморӣ.

НОМАӢРАМ نامحرم 1. бегона, ғайр; ғайрихудӣ; он ки сазовори маҳрамӣ нест. 2. *кҳн.* он ки ба хонаи занон ва хавлии дарун даромадани ӯ мумкин нест.

НОМАӢРАМӢ نامحرمی номаҳрам будан; бегонагӣ; ғайрихудӣ будан.

НОМАӢСУР نامحصور *kit.* 1. беҳисор, бедевор. 2. *мач.* номаҳдуд, беҳудуд; беҳад, бешумор.

НОМАШӢУР نامشهور машҳурнашуда, шӯҳратнадошта; ғайри маъруф: **шоири номашҳур.**

НОМАШӢУРӢ نامشهوری машҳур набудан, шӯҳрат надоштан.

НОМАӢДУД نامعدود бешумор, беҳисоб; аз ҳад

афзун.

НОМАӢҚУЛ نامعقول 1. он чи мувофиқи ақлу хирад нест, ба ақл рост намеояд. 2. номақбул, ғайри қобили қабул, нописандида.

НОМАӢҚУЛӢ نامعقولي кори нораво ва номақбул, кори нописанд: **номаъқулӣ қардан.**

НОМАӢЛУМ نامعلوم 1. номуайян, ғайри мушаххас. 2. шинохтанашуда; ношинос, **одамони мусаллаҳи номаълум; номаълум қарда** нафаҳмонда, ошкор накарда, зохир насохта, ба таври пинҳонӣ, номаълумак.

НОМАӢЛУМӢ نامعلومی номуайянӣ, номушаххасӣ; норавшанӣ; номафҳумӣ: **номаълумии фикр.**

НОМАӢЛУМАК//НОМАӢЛУМАКАК

نامعلومک//نامعلومک *гуфт.* маълум накарда, нафаҳмонда, пинҳонӣ: **номаълумакак гузаштан аз ҷое.**

НОМАӢМУР نامأمور нообод, хароб, вайрон: **деҳаи номаъмур.**

НОМАӢНУС نامأنوس *kit.* 1. унснагирифта, хӯнакарда, одатнакарда. 2. ноошно, ношинос; **калимаҳои номаънус** калимаҳои ғайриодӣ ва номафҳум; калимаҳои ғайримустаъмал.

НОМАӢРУФ نامعروف номаълум, номуайян, шинохтанашуда, номашҳур.

НОМБАР نامبر: **номбар қардан** ном бурдан, зикр намудан.

НОМБАРДОР نامبردار номдор, машҳур, маъруф.

НОМБАРДОРӢ نامبرداری номбарорӣ, номоварӣ; шӯҳратнокӣ.

НОМБАРОРӢ نامبراری *исми амал аз ном баровардан;* шӯҳрат ёфтган, машҳур гаштан.

НОМБАРШУДА نامبرشده *ниг.* номбурда.

НОМБУРДА نامبرده мазкур, зикршуда.

НОМВАР نامور *ниг.* номовар.

НОМГУЗОРӢ نامگذاری *исми амал аз ном гузоштан;* номмонӣ, ном мондан ба касе ё ба чизе ва ё ҷое: **номгузорӣ шудан.**

НОМГӢӢ نامگوی 1. чизе бо номе қайдшуда; номи сабтшуда. 2. ном, унвон: **дах номгӯӣ мачалла, панҷ номгӯӣ рӯзнома.**

НОМ

НОМДОР نامدار овозадор, машхур, шӯхратнок, маъруф; ба некӣ номбароварда: **устои номдор**, **шоири номдор**.

НОМДОРӢ نامدارӣ овозадорӣ, шӯхратнокӣ, машхурӣ; некномӣ.

НОМДУЗД نامدزد он ки ном ва унвони шахси дигарро аз они худ кардааст.

НОМЕХРУБОН نامهربان бемехр, бемуҳаббат; беилтифот; бешафқат.

НОМЕХРУБОНӢ نامهربانی бемехрӣ; беилтифотӣ; бешафқатӣ.

НОМЕХРУБОНОНА نامهربانانه бо номехрубонӣ; беилтифотона, бешафқатона.

НОМЗАД نامزد 1. он ки кореро ба вай муносиб дидаанд; он ки ўро барои интиҳоб, қабул ва таъйин кардан ба коре, ишғоли вазифае ё дарёфти унвоне дар назар гирифтаанд; **номзад ба узви ҳизб** он ки пеш аз қабул шудан ба узвияти ҳизб давраи санчишро аз сар бояд гузаронад; **номзад ба вакилӣ** шахсе, ки барои интиҳоб шудан ба вакилӣ пешниҳод шудааст. 2. духтаре, ки барои зан шудан ба касе муносиб дида шудааст, арӯшаванда; **номзад кардан** ба арӯсӣ интиҳоб кардан; **номзад шудан** ба арӯсӣ интиҳоб шудан. 3. дараҷаи аввали унвони илмӣ; **номзади илми филология**, **номзади илми таърих**.

НОМЗАДӢ نامزدي 1. мансуб ба **номзад**; номзад будан. 2. номзад пешбарӣ шудан (ба ишғоли вазифа, интиҳобот ва ғ.); **имтиҳони номзадӣ** имтиҳон аз фанҳое, ки барои гирифтани дараҷаи номзади илм муқаррар шудааст; **рисолан номзадӣ** асари илмӣ барои гирифтани дараҷаи номзади илм.

НОМИДА ناميده сифати феълӣ замони гузашта аз **номидан**; **номида шудан** ном гирифтани; номгузорӣ шудан.

НОМИДАН ناميدن зикр кардани чизе ё касе бо номе, ном додан.

НОМИДАШАВАНДА ناميدهشونده сифати феълӣ замони ҳозира аз **номида шудан**; номбаршаванда, он ки ва он чи бо номе зикр мешавад.

НОМИЯ a. ناميه 1. муаннаси **номӣ** II. 2. қувваи рӯяндагӣ, қувваи рӯиш, қобиляти рӯидан ва болидан. 3. маҷ. наботот.

НОМӢ I نامي 1. номдор, овозадор; машхур; **оҳангсози номӣ**, **нависандаи номӣ**. 2. грам. мансуб ба **ном** (хоҳ чинс бошад ва хоҳ хос); **ҳиссаҳои номии нутқ** ҳиссаҳои исм, сифат ва шумора, ки номи ашъ, шахс, аломат, миқдор ва ғ-ро ифода мекунанд; **хабарӣ номӣ** хабаре, ки бо ҳиссаҳои номии нутқ ифода ёфтааст.

НОМӢ II a. نامي нумувкунанда, рӯянда, сабзанда; рустанӣ.

НОММОНӢ نامماني исми амал аз **ном мондан**; номгузорӣ.

НОМНАВИС نامنويس :**номнавис кардан** ба қайд гирифтани ном, ба рӯйхат даровардани ном; **номнавис шудан тарзи мафъулиши номнавис кардан**

НОМНАВИСӢ نامنويسي сабти ном кардан, ба қайд гирифтани ном.

НОМОВАР نامآور номдор, соҳибном, овозадор, шӯхратёфта, машхур.

НОМУАӢЯН نامعين 1. он чи аз ҷиҳати миқдор, ҳаҷм ва манбаъ аниқ ва муаӢян нест, ғайри мушаххас, аниқ муқаррарнашуда: **даромади номуаӢян**. 2. норавшан; ноаниқ: **ҷавоби номуаӢян**.

НОМУАӢЯНӢ نامعيني номуаӢян будан; номушаххасӣ, ноаниқӣ; норавшанӣ.

НОМУБОРАК نامبارك шум, бехосият, бадбахтиовар, манҳус: **қадами нумуборак**.

НОМУБОРАКӢ نامباركي шумӣ, бехосиятӣ, манҳусӣ.

НОМУВАФАҚҚИЯТӢ ناموافقیتی *ниг.* бемуваффақиятӣ.

НОМУВАЧҚАҲ ناموجه *кит.* суҳан ё узри бедалелу беасос; ғайримаъзур: **эътирозоти номуваҷҷаҳ**.

НОМУВОФИҚ ناموافق ғайримувофиқ, носозгор, номуносиб.

НОМУВОФИҚАТӢ ناموافقیتی мувофиқ набудан, мувофиқат надоштан.

НОМУКАММАЛ نامکمل такмилнаёфта, ғайрикомил, нопурра.

НОМУКАММАЛӢ نامکملӣ номукаммал будан, комил набудан; нопуррагӣ.

НОМУКАРРАР نامكرر такорнашаванда;

хамеша нав, доимо тоза.

НОМУКАРРАРӢ نامكرري нотакрорӢ, хамеша нав будан, доимо тоза будан.

НОМУҚАРРАР نامقرر 1. ғайримуқаррар, номуайян. 2. ғайриодӢ, аз одат берун, на ба таври ҳаррӯза ва хамеша.

НОМУҚАРРАРӢ نامقري 1. ғайримуқаррарӢ, номуайянӢ. 2. ғайриодӢ будан.

НОМУМКИН ناممكن ғайриимкон, аз имкон дур, муҳол.

НОМУМКИНӢ ناممكني ғайриимкон будан, аз имкон дур будан, муҳолӢ.

НОМУНОСИБ نامناسب 1. номақбул, нораво. 2. номувофик, носозгор; нозеб.

НОМУНОСИБӢ نامناسبي 1. номақбулӢ, норавоӢ. 2. номувофикӢ, носозгорӢ; нозебӢ.

НОМУНТАЗАМ نامنتظم ғайримунтазам, ному-
раттаб; бенизом, бетартиб.

НОМУНТАЗАМӢ نامنتظمي тартиб ва низом на-
доштан.

НОМУРАТТАБ نامرتب номунтазам, бетартиб;
пароканда, парешон.

НОМУРАТТАБӢ نامرتبي номунтазамӢ, бетар-
тибӢ; парокандагӢ, парешонӢ.

НОМУРОД نامراد ноком, ба муроду мақсад на-
расида; бадбахт.

НОМУРОДӢ نامرادي нокомӢ, маҳрумият.

НОМУРОСО نامراسا унснагиранда; нобоб,
ночинс.

НОМУС ю. ناموس 1. шараф, обрӯ, некномӢ. 2.
исмат, иффат, покӢ, покизагӢ; **ирзу номус**
обрӯ ва шараф. 3. нанг, шарм, ор; **ору номус**
иззату шараф; **номус кардан** ор кардан, шарм
доштан.

НОМУСАЛСАЛ نامسلسل kit. номуттасил, но-
мураттаб, нопаїваста.

НОМУСАТТАҲ نامسطح kit. ноҳамвор, пасту
баланд.

НОМУСОИД نامساعد мусоидатнақунанда,
номувофик, носозгор; ноқулай: **вазъияти но-**

мусоид.

НОМУСОИДӢ نامساعدي мусоидат нақардан,
номувофикӢ, созгор набудан: **номусоидии обу**
ҳаво.

НОМУСТАИД نامستعد kit. истеъдод надошта,
беистеъдод, беқобилият; нолоиқ, носазвор.

НОМУСТАҚИЛ نامستقل мустақилиятнадошта,
ғайрисоҳибхитиёр; ғайримухтор.

НОМУСТАҚИЛӢ نامستقلي мустақилият
надоштан, соҳибхитиёр набудан, мухтор
набудан

НОМУСТАҚИМ نامستقيم kit. 1. қач. 2. маҷ. но-
дуруст, норост.

НОМУСТАҚИМӢ نامستقيمي 1. қачӢ. 2. маҷ.
нодурустӢ, норостӢ.

НОМУСТАЛАБ نامستلب ориятхоҳ; иззатталаб.

НОМУСТАЛАБӢ نامستلبي ориятхоҳӢ; иззат-
талабӢ.

НОМУСТАҲКАМ نامستحکم ноустувор, нопой-
дор суст.

НОМУСТАҲКАМӢ نامستحکمي ноустуворӢ,
нопойдорӢ.

НОМУСУЛМОН نامسلمان ғайримусулмон; ко-
фир (аз рӯи ақидаи дини ислом).

НОМУТАНОСИБ نامتناسب таносубаш вайрон,
номувофик, бетаносуб.

НОМУТАНОСИБӢ نامتناسبي вайронии таносуби
чизе, бетаносубӢ, номувофикӢ.

НОМУТАНОҲӢ نامتناهي беинтиҳо, бениҳоят,
бепоён.

НОМУТАШАККИЛ نامتشكل ғайримуташаккил,
тартибу низоми муайяннадошта, бетартибу
бенизом.

НОМУТАШАККИЛӢ نامتشکلي муташаккил
набудан, шаклу назми муайян надоштан.

НОМУТАШАККИЛОНА نامتشکلانه ба таври
ғайримуташаккил; бетартибонаву бенизомо-
на.

НОМУТТАСИЛ نامتسل ғайримуттасил; ному-
раттаб.

НОМУТТАФИҚОНА نامفقانه ғайримуттафиқона
ба таври нотифоқ; ноаҳлона.

НОМ

НОМУТТАХИД نامتحد ғайримуттаҳид; мутаҳид нагардида.

НОМУТТАХИДӢ نامتحدى ғайримуттаҳидӢ; муттаҳид набудан.

НОМУФАССАЛ نامفصل бидуни тафсил, бо пуррагӢ ифода наёфта; ба таври хуллас.

НОМУӢТАДИЛ نامعتدل ғайримуӢтадил; ному-соид, носозгор: **обу ҳавои номуӢтадил**.

НОМҚУӢ نامجوی 1. номқуӢ будан; шӯхрат-талабӢ. 2. *мач.* диловарӢ.

НОМҚУӢ(Ӣ) نامجوی 1. он ки толиби номи нек аст; шӯхратталаб. 2. *мач.* диловар, шучоъ.

НОН نان 1. хӯроки асосии инсон, ки аз орд ха-мир карда мепазанд: **нони гандум, нони гарм, нони зағора, нони сафед, нони сиёҳ, нони таф-тон, нони фатир, нони хонагӢ, нони хушк, но-ни чавин, нони ширмол; нон буридан, нон пух-тан, нон пора кардан, нон шикастан** а) нонро пора кардан; б) *киноя аз* духтареро ба арӯсӢ номзад кардан. 2. *кит., мач.* хӯрок, ғизо; **нони муфт** ризку рӯзии бе меҳнат ба даст омада; **нони ҳалол** а) ризку рӯзии бо меҳнат ба даст омада; б) ноне, ки ба подабон барои чарон-дани чорпоён медиҳанд; **нону намаки касеро хӯрдан** аз хони неъмате касе баҳраманд шу-дан, аз хони касе ризқ дидан; **нону насиб** қисмат, насиба; **нони касе равғанӢ шудан** а) аз ҷое баҳравар шудани касе; б) ба серию пурӢ расидан (одатан аз даромади муфт); **нони ка-серо нимта кардан** ба ризқи касе шарик шу-дан, ба даромади касе ҳамроҳ шудан; **нонро пешпо задан** ношукрӢ кардан, ба қадри неъмате нарасидан; **нони даҳони касеро ги-рифтан** охирин воситаи зиндагии касеро аз худ кардан, ризку рӯзии касеро даррабудан; **нони чизеро хӯрда тавонистан** қобилияту лаёқати бо коре рӯз гузарониданро доштан, аз паси касбу коре зиндагонӢ карда тавони-стан; **нонро аз даҳони касе зада гирифтан** *ниг.* **нони даҳони касеро гирифтан; нонро ҳалол карда хӯрдан** аз ҳисоби меҳнати софдилона зиндагӢ кардан; **нону насиба бурида шудан** ризку рӯзӢ канда шудан; аз ҷое, вазифае, да-ромад Ӣ фоидае маҳрум гаштан; **нон хӯрда намакдон шикастан** (*мақ.*) кӯрнамакӢ кардан, ҳақношиносӢ кардан; **аз нону оби касе хабар гирифтан** ғамхорӢ кардан дар ҳаққи касе; Ӣри расонидан ба шахси эҳтиёчманд; **аз пушти ко-**

ре (*чизе*) **нон хӯрдан** рӯз гузарондан ба воси-таи коре, таъмину майшат доштан аз шугле.

НОНАВИШТА نانوشته 1. навиштанашуда. 2. он чи ки аз рӯи урфу одат мавҷуд ва ҷорист: **қоидаи нонавишта**.

НОНАМОӢН نانمايان аз назар пинҳон, ноаён, диданашаванда.

НОНБАНДОН نانبندان *гуфт.* аз тарафи зане сохибэҳтиром бо нияти нек бастанӣ аввалин нон ба танӯр дар нонпазӢ барои тӯйҳо.

НОНБУРДА نانبرده бурдаи нон, пораи нон.

НОНБУРӢ نانبرى *исми амал аз* **нон буридан**; нон реза кардан.

НОНВО(Ӣ) نانواي он ки касб ва шугли ӯ нон пухта фуруҳтан аст, пазандаву фурушандаи нон, хаббоз.

НОНВОӢ نانوائى касб ва шугли нонвой, нонпазӢ ва нонфурушӢ.

НОНВОӢХОНА نانوايخانه ҷои пухтан ва фуруҳтани нон; ҷои нонпазӢ.

НОНГАДОӢ نانگدای нон гадоӢ кардан; нонталабӢ; мӯхточӢ ба нон.

НОНДИҲАНДА ناندهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз* **нон додан**. 2. ба нон таъминкунанда, ризқдиҳанда ба касе; хӯронанда.

НОНДОН ناندان сандуқ Ӣ қуттии ниғаҳдории нон; **нон дар нондон, калидаш дар осмон** (*зарб.*).

НОНИШТА نانشته ғизо, ки дар аввали пагоҳ меҳӯранд, ношто, субҳона; **ноништа кардан** нахорӢ хӯрдан.

НОНӢ نانӣ *мансуб ба* **нон**; **нон дӯсти нонӢ** *мач.* он ки барои суди шахсӢ бо касе дӯстӢ мекунад; дӯсти миёнкор; *муқоб.* **дӯсти ҷонӢ**.

НОНКАШОНӢ نانکشانی нон кашондан; **аробаи нонкашонӢ** ароба барои аз ҷое ба ҷое кашон-дани нон.

НОНМАӢДА نانمیده *ниг.* **нонреза**.

НОНПАЗ نانپز он ки нон мепазад; нонвой.

НОНПАЗӢ نانپزی 1. *исми амал аз* **нон пухтан**. 2. ҷое, ки дар он нон мепазанд: **қорхонаи нонпазӢ**.

НОНПАР نان ڤر дастаи ба ҳам бастаи пар ё олати чӯбини мӯхрашакли мехчакӯб, ки нонвоён онро ба рӯи заволаи росткардаи нон мезананд, то ки нон ҳангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.

НОНРЕЗА نان ريزه резаи нон; бурдаҳои майдаи нон.

НОНРОСТКУНӢ نان راستکني заволаи нонро паҳн карда онро барои часпондан ба танӯр омода намудан.

НОНТАЛАБ نان طلب 1. нончӯй, нонхоҳ, чӯяндаи ризку рӯзӣ. 2. гадо.

НОНФУРӢШ نان فروش фурӯшандаи нон.

НОНФУРӢШӢ نان فروشى фурӯши нон; шуғли нонфурӯш: **дӯкони нонфурӯшӣ**.

НОНХАЛТА نان خلته халта барои нигоҳ доштани нон; халтаи нони подабон *ва з*.

НОНХОНА نان خانه ҷое, ки дар тӯй ва меҳмондориҳои калон нонро он ҷо нигоҳ мебаранд.

НОНХОҲ نان خواه хоҳандаи нон; гадо, талбандаи нон.

НОНХӢР نان خور он ки нони дигареро меҳӯрад; узв ё аъзои оила, ки дар таъминоти волид ё волидайн ҳастанд.

НОНХӢРАК I نان خورک *кҳи*. вақти барои хӯрокхӯрӣ дарсро қатъ кардани шогирдон дар мактаб ва коргарон ҳангоми кор.

НОНХӢРАК II نان خورک *зоол*. як навъ ҳашароте, ки дар хонаҳои истиқоматӣ ва биноҳои гарм зиндагонӣ мекунанд.

НОНХӢРИШ نان خورش ҳар чизи сард (*аз қабил*и гӯшти яхнӣ, панир, ширинӣ, чурғоту қаймоқ), ки бо нон меҳӯранд.

НОНХӢРӢ نان خورى нон хӯрдан; хӯрокхӯрӣ, таомхӯрӣ.

НОНЧАСПОНӢ نان چسپانى нон часпондан ба танӯр, нон бастан.

НОНЧӢӢ(Ӣ) نان جوى *ниг.* нонталаб.

НОНШИКАНОН نان شڪنان маъракаи рамзан нон шикастан ва зиёфате орогани духтардорон барои эълони номзадӣ арӯшаванда ба тарафи домод: **ноншиканон кардан**.

НООБОД ناآباد гайримаъмур, номаъмур, ҷои обод карданашуда; *муқоб.* **ободон**.

НООГАҲ ناآگاه *ниг.* **ноогоҳ**.

НООГАҲӢ ناآگاهى *ниг.* **ноогоҳӣ**.

НООГОҲ ناآگاه беҳабар, беиттилоъ воқифнабуда; бетачриба дар коре.

НООГОҲӢ ناآگاهى беҳабарӣ, беиттилоӣ, новоқифӣ.

НООГОҲОНА ناآگاهانه 1. беҳабарона, новоқифона. 2. надониста; ғофилона; ногоҳ.

НООДАМ ناآدم *ниг.* **нокас**.

НООДАМГАРӢ ناآدمگري одамгарӣ надоштан, аз ҳислатҳои одамай дур будан, одамият надоштан.

НООДАМӢ ناآدمى *ниг.* **нокаси**.

НООЗМУД(А) (ه) ناآزمود(ه) 1. озмуданашуда, имтиҳоннакарда: **таҷҳизоти ноозмуда**. 2. бетачриба, тачрибанадида.

НООЗМУДАГӢ ناآزمودگى *ниг.* **ноомузда**.

НООЗМУДАКОР ناآزمودكار бетачриба, тачрибанодида.

НООЗМУДАКОРӢ ناآزمودكاري бетачрибагӣ, тачриба надоштан.

НООМАД ناآمد :**ноомади кор** барор нагирифтани кор, пеш нарафтани кор ё рӯй додани ягон ҳодисаи гайриинтизорӣ, ваъзияти душвор; **дар ноомади кор** вақте ки кор барор намекунад; вақте ки толеъ мадад намекунад.

НООМӢХТА ناآموخته 1. таълимнагирифта, ёднагирифта; машқнадида. 2. омӯхтанашуда, одатнакарда.

НООРОМ ناآرام 1. он ки орому қарор надорад, нороҳат, нотинҷ. 2. пуртуғён, пурталотум: **рӯди ноором; ноором кардан (намудан)** нороҳат кардан, пурташвиш гардонидан; **ноором шудан** беқарор шудан нороҳат гаштан, ба ташвиш афтодан; нотинҷ шудан. 3. беқарор, шӯх; бетоқат: **бачаи ноором**.

НООРОМӢ ناآرامى орому қарор надоштан; беқарорӣ; нотинҷӣ,

НООСУДА ناآسوده ноором, нотинҷ; пурташвиш.

НООСУДАГӢ ناآسودگى нооромӣ, нотинҷӣ;

пурташвишӣ.

НООШНО ناآشنا ношинос, бегона.

НООШНОӢ ناآشناи ношиносӣ, бегонагӣ.

НОПАДИД ناپديد нонамоён, пинҳон, дидана-шаванда, нопаидо; **нопадид гардидан (гаптан, шудан)** ғоиб шудан, нонамоён шудан.

НОПАЗИР ناپذير 1. қабулнашаванда. 2. *чӯзӣ пасини калимаҳои мураккаб ба маънои қабулнақунанда ва ғайри қобили қабул: баҳснопазир, оштинопазир.*

НОПАЙВАСҶ(А) ناپيوسته 1. пайвастанашуда, ба ҳам нобаста; берабт. 2. чудо-чудо, канда-канда, гусаста.

НОПАЙВАСҶАГӢ ناپيوسته گي 1. нопаивандӣ, ба ҳам вобаста нашуда; берабтӣ. 2. чудо-чудо, канда-канда будан, гусастагӣ.

НОПАЙДО ناپيدا диданашаванда, нопадид; но-намоён, ниҳон.

НОПАЙДОКАНОР ناپيداكناور худудаш нонамоён, беканор, беинтиҳо, беохир, бепоён: **осмони нопаддоканор, нопаддоканор будан.**

НОПИДРОМ ناپدram кит. нофорам, нохуш, бад, ғайри маъқул, дилночасп.

НОПИСАНД ناپسند он чи мақбул ва писандида нест, номақбул; **нописанд омадан** бад воқеъ шудан; бад намудан.

НОПИСАНДӢ ناپسندی мавриди писанд қарор нагирифтани; номақбулӣ; назарногирӣ, безътиной.

НОПИСАНДОНА ناپسندانه писанд накарда; безътиноёна, безътиборона; назарногирона.

НОПОЙДОР ناپايدار ноустувор; бедавом, напоянда, бебақо, фонӣ.

НОПОЙДОРӢ ناپايدارى ноустуворӣ, нопояндагӣ, бебақой.

НОПОК ناپاک 1. олуда, мурдор, палид. 2. *мач.* бадкор, бадқирдор, нобакор, нокас: **одами нопок.**

НОПОКДОМАН ناپاکدامن беисмат, беиффат; нопарҳезгор, фосиқ.

НОПОКИЗАКОР ناپاکزه کار кораш нопокиза, кораш пурайбу нуқсон, *муқоб.* ҳалолкор.

НОПОКӢ ناپاکي олудагӣ, чиркинӣ.

НОПУРРА ناپره пурнабуда, пурнашуда; нокомил; ба дараҷаи пурра нарасида; **мактаби миёнаи нопурра, тахсилоти олии нопурра.**

НОПУРСИДА ناپرسیده пурсиданашуда; беичозат, берухсат.

НОПУХТА ناپخته 1. хом; нарасида. 2. *мач.* одами бетачриба, ноозмудакор: **ҷавони нопухта.**

НОР I نار 1. *муҳаффафи анор; гули нор* а) гули анор; б) *мач.* гули сурх. 2. доғи сурхе, ки дар рӯи инсон пайдо мешавад.

НОР II ا. نار оташ.

НОРА ناره забонаи тарозу; санги каппон, санги тарозуи калон.

НОРАВО ناروا ношоиста, ҷоизнабуда.

НОРАВОН ناروان 1. истода, ҷорӣ нашаванда: **оби норавон.** 2. *кит.* ҳар чизе ки мавриди истифодаи бояду шояд надорад (*маҳсусан пул*), нороиҷ.

НОРАВШАН ناروشن 1. бенур, номунаввар, хира. 2. нофаҳмо, номафҳум; ғайри возеҳ: **сухани норавшан, маънии норавшан.**

НОРАВШАНӢ ناروشني 1. камнурӣ, хирагӣ. 2. номафҳумӣ; номуайяни, номаълумӣ.

НОРАНГ x. نارنگ *ниг.* **норанҷ//норинҷ.**

НОРАНҶ//НОРИНҶ نارنج [*муарраби норанҷ*] навъе аз афлесун, ки пӯшташ зарди сурхранг аст.

НОРАНҶӢ//НОРИНҶӢ نارنجي ба ранги норанҷ, зарди сурхчатоб.

НОРАС نارس 1. нарасида, напухта, хом: **меваи норас.** 2. *чӯзӣ пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нарасандагӣ ва намерасидагӣ: ақлнорас, дастнорас.*

НОРАСИДА نارسیده 1. нопухта, хом. 2. ноболиғ, ба воя нарасида. **ҷавони норасида.**

НОРАСО نارسا 1. нокомил, нопурра; *муқоб.* **комил: асари норасо, ақли норасо.** 2. кӯтоҳ, паст: **қади норасо.**

НОРАСОӢ نارساي 1. камбуд, камомад; нопуррагӣ. 2. камбудӣ, ноқисӣ, нуқсон.

НОРБОН ناربان *ниг.* **нардбон.**

НОРВАН نارون *кит.* сада, гучум.

НОРВЕГ نارويگ номи халқе, ки аҳолии асосии Норвегияро ташкил медиҳад: **норвегҳо**.

НОРВЕГӢ نارويگӣ *мансуб ба Норвегия (давлате дар Аврупои Шимолӣ); забони норвегӣ* забони аҳолии Норвегия.

НОРГИЛ نارگيل *бот.* дарахти чормағзи ҳиндӣ, ки ба дарахти хурмо монанд аст; меваи ин дарахт гирду калон буда, пӯчоқи ғафсе дорад ва дар даруни он обе ҳаст, ки мисли шир ва ширин аст, норчил, чавзи ҳиндӣ (кокос).

НОРГУЛ نارگل гули анор.

НОРДБОН نارديبان *ниг.* **нордбон**.

НОРДОН I ناردان *ширини туршмаза; анори нордон, себи нордон.*

НОРДОН II ناردان *кит.* оташдон.

НОРДОНА ناردانه 1. донаи анор. 2. *киноя аз лаби маъшуқа.*

НОРИЗО نارضا *норозӣ, ғайриқонеъ, ноқаноатманд; эътирозманд.*

НОРИЗОГӢ نارضاگي *норозигӣ, розӣ ва қонеъ набудан аз касе ё чизе: норизогӣ қардан, норизогӣ изҳор қардан.*

НОРИЗОӢНА نارضايبانه *бо норозигӣ, дар ҳолати норозӣ будан: норизоӢна нигоҳ қардан.*

НОРИЗОӢ نارضاى *ниг.* **норизогӣ: изҳори норизогӣ қардан.**

НОРИН نارين *хӯр.* як навъ таоми аз гӯшту угро ё туппа пухта.

НОРИНЧ نارنج *ниг.* **норанч.**

НОРИНЧӢ نارنجي *ниг.* **норанчӣ.**

НОРМАТИВ لوت. نارماتييو *меъёри муайяни истехсол, миқдори истифодаи мавод, сарфи маблағ ва ғ., ки мувофиқи он кор бурда мешавад.*

НОРОЗИГӢ ناراضيبگي *ниг.* **норизогӣ.**

НОРОЗИӢНА ناراضيبانه *ниг.* **норизоӢна.**

НОРОЗӢ ناراضى 1. *ниг.* **норизо.** 2. муҳолиф, муқобил; **норозӣ шудан** розӣ ва мувофиқ набудан аз коре.

НОРОМ نارام *ромнашуда, (ба саворӣ) одатна-*

карда; аспӣ норомӣ беором.

НОРОСТ ناراست *ғайри рост, қач.*

НОРОҲАТ ناراحت 1. он чи дар он роҳату осоиш нест; нобоб; заҳмату ташвишвар: **чоӣ нороҳат, либосӣ нороҳат.** 2. нотинч, ноором; **нороҳат қардан** безобита қардан, ташвиш додан; **нороҳат шудан** безобита шудан, нотинч гаштан.

НОРОҲАТӢ ناراحتى 1. безобитагӣ, ташвиш. 2. нотинчӣ, нооромӣ.

НОРПИСТОН نارپستان *дорои пистони мисли анор дамида ва гирд, пистони анормонанд.*

НОРПӢСТ نارپوست *пӯсти анор, пӯчоқи хушки анор.*

НОРӢФТА ناروفته *ҷорӢбназада; рӢбучин накарда: ҳонаи норӢфта.*

НОРЧӢЛ ا. نارجل *муарраби норгил.*

НОС I ناس *тамоқуи кӯфтаи бо оҳак, хокистар ва равғани зағир ва ғ. омехта ва соидашудаи кайфовар, ки ба зери забон гирифта боз мепартоянд; носвор; нос қашидан* нос истеъмол қардан.

НОС II ا. ناس *кит.* одам, инсон; мардум, халқ; **дар афвоҳи нос** дар даҳони халқ, дар гуфтугӯи мардум.

НОСАБУР ناصبور *бесабр, бетоқат.*

НОСАБУРӢ ناصبورى *бесабрӣ, бетоқатӣ.*

НОСАВОБ I ناصواب 1. нодуруст, нохуб. 2. нописандида, номақбул, номаъқул.

НОСАВОБ II ناثواب *амали носавоб* *д.* кори хато, амали зишт, ки Худо намебахшад.

НОСАЗО ناسزا 1. нолоиқ, ношоиста, номуносиб; **рафтори носазо.** 2. гапи бад, сухани зишт, дашном, ҳақорат; **носазо гуфтан** ҳарфи бад гуфтан; ҳақорат қардан;

НОСАЗОГӢ(Ӣ) ناسزاگو(ى) 1. беҳудагӯ, баддаҳон. 2. ҳақоратқунанда, дашномдиханда.

НОСАЗОГӢӢ ناسزاگوئى 1. бадзабонӣ; гапи ношоиста гуфтан. 2. ҳақорат қардан, дашномдихӣ.

НОСАРА ناسره *қалб, сақат; нософ (oid ба пули тиллову нуқра ва худӣ тилло).*

НОС

- НОСАРЕХ** ناصريچ норавшан, ғайри возех, аз сарохат дур; номафҳум.
- НОСАРЕХӢ** ناصريحي норавшанӣ, вазех набудан; номафҳумӣ.
- НОСАХЕХ** ناصحيح нодуруст; ғалат; норавшан, ғайри дақиқ.
- НОСАХЕХӢ** ناصحيحي нодурустӣ; ноаниқӣ.
- НОСДОН** ناسدان зарф барои нос аз қабилӣ носкаду, носшиша.
- НОСЕР** ناسير сернашуда; гурусна.
- НОСЕРАМ** ناسيرم *зифт*. 1. пурхӯр, баднафс. 2. сернашаванда; гурусначашм.
- НОСЕРАМӢ** ناسيرمي 1. пурхӯрӣ, баднафсӣ. 2. гурусначашмӣ.
- НОСЕРӢ** ناسيري 1. сернашуданӣ, сернашавандагӣ; **хӯроки носерӣ** хӯроки сернакунанда; хӯроки андак. 2. гуруснагӣ; нимгуруснагӣ.
- НОСЕРОНА** ناسيرانه баднафсона; гурусначашмона.
- НОСЕХ** ناصيح насихатгар, панддиханда.
- НОСЕХӢ** ناصيحي насихатгарӣ, панддихӣ.
- НОСЕХОНА** ناصيحانه насихатгарона, насихатгӯёна.
- НОСИПОС** ناسپاس ношукр кӯрнамак, ҳақношинос.
- НОСИПОСӢ** ناسپاسي ношукрӣ, кӯрнамакӣ, ҳақношиносӣ.
- НОСИР I** ا. ناسر насрнавис, нависанда.
- НОСИР II** ا. ناصر нусратдиханда, ёридиханда, мададгор.
- НОСИТУДА** ناستوده *ниг.* носутуда.
- НОСИХ I** ا. ناسخ *кхн.* порчаи абрешимини зарбофт ё нуқрабофт.
- НОСИХ II** ا. ناسخ *кит.* 1. лағвкунанда, бекоркунанда (-и ҳукми собиқ), бекоркунандаи ҳуҷҷати пештара. 2. нусхабардор, нависанда, котиб.
- НОСИҲАТ** ناصحت бемор, касал, носолим.
- НОСӢ I** ا. ناسي *кит.* фаромӯшкунанда, фаро-
- мӯшкор; фаромӯшхотир.
- НОСӢ II** ناسي 1. ҳамранги нос, сабзи тира (*оид ба ранг*). 2. мӯътод ба нос, носкаши гузаро.
- НОСКАДУ** ناس كدو носдоне, ки аз чӯбкаду месозанд.
- НОСКАШ** ناس كش он ки нос мекашад, истеъмолкунандаи нос.
- НОСКАШӢ** ناس كشي 1. *исми амал аз нос кашидан*. 2. носкаш будан; одати носкаш.
- НОСОЗ** ناساز 1. номувофик, нобоб, номақбул; хилофи табъ. 2. ноқулай, нороҳат: **худро носоз хис кардан; носоз будан** а) мувофиқ набудан; б) соз набудан, муносибати хуб надоштан (бо касе). 3. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр.
- НОСОЗГОР** ناسازگار 1. номувофик, мувофиқатнакунанда; муҳолиф. 2. ноҳамоҳанг, номавзун, ночӯр; **бахти носозгор** бахти бад; бетолей.
- НОСОЗГОРӢ** ناسازگاري носозгор будан; номувофиқатӣ, муҳолифат, носозӣ.
- НОСОЗГОРОНА** ناسازگارانه носозона, номувофиқона, муҳолифона.
- НОСОЗӢ** ناسازي 1. номувофиқӣ; нобобӣ, бадӣ. 2. бадии муносибат, вайронии муносибат; муҳолифат.
- НОСОЛИМ** ناسالم 1. носихат, бемор, касалманд. 2. номусоид; нохуш, бад: **обу ҳавои носолим, вазъияти носолим**.
- НОСОЛИМӢ** ناسالمي 1. носихатӣ, беморӣ, маризӣ. 2. номусоидӣ; бадӣ: **носолимии вазъият**.
- НОСРАНГ** ناسرنگ *ниг.* носӢ II, 1.
- НОСУР** ا. ناسور// ناصور *кит.* реше, ки ҳамеша аз он фасод меравад, реше равон, захми илочнопазир, захми кӯхна.
- НОСУТ** ا. ناسوت *кит.* 1. *д.* олами моддӣ, дунё, ин ҷаҳон. 2. *маҷ.* инсонӣ, одамӣ; *муқоб.* лоҳут.
- НОСУТУДА/НОСИТУДА** ناستوده *кит.* 1. нописандида, номаъкул: **рафтори носутуда**. 2. бадкор, бадамал.
- НОСУФТА** ناسفته 1. сӯрохнашуда, 2. *маҷ.* беайбу нуқсон; **дурри носуфта** а) дурру гавҳари сайқалнаёфта; б) *кин.* сухани бикр, сухани то-

- за.
- НОСФУРӢШ** ناسفروش он ки нос мефурӯшад, фурӯшандаи нос.
- НОСФУРӢШӢ** ناسفروشي фурӯши нос; шуғли носфурӯш.
- НОСӢЗ** ناسوز насӯзанда; оташбардор: **сандуки носӢз**.
- НОТА I** лот. ناته мус. аломатҳои хаттии махсус, ки ба воситаи онҳо овозҳои мусикиро нишон медиҳанд: **ба нота гирифтани** (гузарондан).
- НОТА II** лот. ناته ниг. **этирознама**.
- НОТАВОН** ناتوان 1. суст, заиф, бекувват, бекудрат; очиз; муқоб. **тавоно**: **пири нотавон**; **тани нотавон** тани дардманд. 2. камбағал, фақир, нодор; муқоб. **тавоногар**.
- НОТАВОНБИН** ناتوانبين ҳасадбаранда, беҳбудии касеро нахоҳанда, муваффақияти касеро дида нотавонанда.
- НОТАВОНБИНИ** ناتوانبيني ҳасадбарӣ, беҳбудии касеро дида нотавонистан.
- НОТАВОНӢ** ناتواني 1. заифӣ, камкувватӣ, бемадорӣ. 2. нодорӣ, камбағалӣ бечорагӣ.
- НОТАВОНӢ** ناتواني ниг. **нотавонӣ**.
- НОТАӢЁР** ناتيار буднашуда, нотамом.
- НОТАМОМ** ناتمام 1. итмомнаёфта, анҷомнаёфта, ба итмом нарасида; ғайри комил. 2. ба охир нарасонда ба поён нарасонда; **нотамом-нотамом** канда-канда, бо фосила; нимғурма; **нотамом мондан** буд нашуда мондан, ба анҷом нарасида мондан.
- НОТАНТЕ** ناتنتي гуфт. он ки ба ҳеч чиз тан дарнамедахад; он ки ба ҳақ тан намедахад; муқоб. **якқавл**.
- НОТАРИАЛӢ** ناتريالي мансуб ба **нотариат**; идораи нотариус; **идораи давлатии нотариалии шаҳр**; **ҳуҷҷати нотариалӣ** ҳуҷҷати дар идораи нотариус сабт ва тасдиқшуда.
- НОТАРИАТ** лот. ناتريات сохтори идораҳои ба расмият дароварандаи ҳуҷҷатҳои ҳуқуқӣ: **нотариати давлатӣ**.
- НОТАРИУС** лот. ناتريوس хизматчиҳои нотариат, ки ҳуҷҷатҳои ҳуқуқиро сабт, тасдиқ ва ба расмият мебарорад.
- НОТАРОШИДА** ناتراشیده 1. (мӯяш) тарошида-нашуда; мӯяшрасида. 2. носуфта, ноҳамвор. 3. маҷ. одами дағал, бадмуомила; беодоб.
- НОТАРС** ناترس 1. натарсанда; часур, далер, бебок. 2. натарсида, наҳаросида; далерона, часуруна.
- НОТАРСӢ** ناترسي далерӣ, шуҷоат, часорат.
- НОТАРСОНА** ناترسانه наҳаросида; часуруна, бебокона.
- НОТИҚ** ا. ناطق 1. гӯянда, суҳангӯӣ, гапзанандаи моҳир; **ҳайвони нотиқ** инсон, ки қобилияти нутқ (гап задан) дорад; 2. нутқкунанда, маърузагар.
- НОТИҚА** ناطقه 1. муаннаси **нотиқ**. 2. қобилияти нутқ, қувваи суҳангӯӣ.
- НОТИҚӢ** ناطقي 1. нотиқ будан; суҳангӯӣ, суҳанронӣ. 2. гапдонӣ, суҳандонӣ.
- НОТИНЧ** ناتنج ноором, ноосоишта; пурташвиш; **нотинч шудан** пурташвиш гаштан.
- НОТИНЧӢ** ناتنجي нооромӣ, беосоиштагӣ; пурташвишӣ.
- НОТИФОҚ** ناتفاق ниг. **ноиттифок**.
- НОТИФОҚӢ** ناتفاقي ниг. **ноиттифокӣ**.
- НОТОБ** ناتاب 1. носихат, бемор, касал: **нотоб шудан**. 2. заиф, бемадор.
- НОТОБӢ** ناتابي носихатӣ, беморӣ, касалӣ.
- НОУМЕД** ناميد 1. умеду орзуяш бар бод рафта, навмед, маъюс; муқоб. **умедвор**; **ноумед гаштан(шудан)** умедро кандан, маъюс шудан; **ноумед кардан** касеро маъюс гардонидан. 2. бечора, ба мурод нарасида, **ба таври навозиш берӯзӣ**.
- НОУМЕДӢ** ناميدي маъюсӣ, аз даст додани умед, бар бод рафтани орзӯ; **ба ноумедӣ афтодан(гирифтани шудан)** маъюс шудан, умедро аз даст додан; **ба ноумедӣ андохтан** маъюс гардонидан, ноумед сохтан.
- НОУМЕДОНА** ناميدانه бо ноумедӣ, навмедона, маъюсона.
- НОУСТУВОР** ناستوار 1. номустаҳкам, суст, бевунёд. 2. бесубот, калаванда: **одами ноустувор**.

НОУ

НОУСТУВОРИ *ناستواری* ноустувор будан, мустаҳкам ва устувор набудан; субот надоштан: **ноустувории вазъият**; **ноустувории ҳаракат**.

НОУСТУВОРОНА *ناستوارانه* бо ноустуворӣ.

НОӮХДАБАРӢНА *ناعهدهبرايانه* белаёқатона, беқобилиятона.

НОӮХДАБАРӢ *ناعهدهبرائي* 1. белаёқатӣ, беқобилиятӣ, корношоямӣ, корнодонӣ. 2. нота-вонӣ, бедаступой.

НОФ *ناف* 1. чуқурчаи миёни шиками одам, ки мунтаҳои рӯда аст ва вақти зоида шудани ба-ча онро мебуранд; **нофаш дар фалон ҷой бурида шудааст** *кин.* дар фалон ҷой зоида шуда-аст; **хуни нофи ман дар ин ҷо рехтааст** *кин.* зодгоҳи ман ин ҷост. 2. *маҷ.* миёни ҳар чиз; **нофи шаб** миёни шаб, нисфи шаб.

НОФА *نافه* 1. нофи оҳуи мушқин. 2. моддае, ки дар халтачаи зери нофи оҳуи мушқин ҷамъ мешавад ва хеле хушбӯӣ аст.

НОФАРМОН *نافرمان* саркаш, итоатнакунанда.

НОФАРМОНБАРДОР *نافرمانبردار* итоатнакунанда, саркаш, осӣ.

НОФАРМОНБАРДОРӢ *نافرمانبرداری* саркашӣ, исёнгарӣ.

НОФАРМОНӢ *نافرمانی* нофармон будан, саркашӣ, итоатнакунандагӣ.

НОФАРРУХ *نافرخ* *кин.* безеб, зиштрӯ.

НОФАРРУХАХТАР *نافرخاختر* *кин.* бадбахт, бетолель, манхус.

НОФАРҶОМ *نافرجام* *кин.* 1. бефоида, беҳуда, коре, ки оқибаташ неқ нест, бадфарҷом. 2. бенатича, **бахти нофарҷом** толеи бад, бахти бад.

НОФАРҶОМӢ *نافرجامی* *кин.* 1. бенатичагӣ, бефоидагӣ, беҳудагӣ. 2. бадфарҷомӣ.

НОФАҲМ *نافهم* *ниг.* бефаҳм.

НОФАҲМИДА *نافهميده* надониста, сарфаҳм на-рафта.

НОФАҲМӢ *نافهمی* нодонӣ, надонистан; огоҳ

набудан, беҳабарӣ; **худо ба нофаҳмӣ андохтан**

(задан) худо нофаҳмида нишон додан; худо беҳабар вонамуд кардан.

НОФАҲМО *نافهما* номафҳум; душворфаҳм.

НОФЕӢ *ا. نافع* фоиданок, манфиатнок, судманд.

НОФИЗ *ا. نافذ* *кин.* 1. нуфузқунанда, фуру-раванда. 2. раво, ҷоришаванда: **амри нофиз**, **ҳукми нофиз**.

НОФИЛА *ا. نافله* *кин.* 1. баҳшиш, атия. 2. *д.* ибодате, ки анҷом додани он воҷиб нест: **на-мози нофила**.

НОФИР *ا. نافر* *кин.* нафратқунанда; раманда, тарсанда.

НОФОРАМ *ا. نافرارم* 1. нохуш, ноҳинҷор. 2. ногу-вор, бемаза, дилнокаш, бадхӯр: **хӯроки нофо-рам**.

НОХАЛАФ *ا. ناخلف* 1. фарзанди ноқобил, фар-занди нолоиқи падар, падарбезор. 2. *тах.* одами нобакор, бадқирдор, бадахлок.

НОХИРАДМАНД *ا. ناخردمند* нодон, беақл.

НОХИРАДМАНДОНА *ا. ناخردمندانه* беақлона; аз рӯи нодонӣ.

НОХОНДА *ا. ناخوانده* 1. таҳсилнодида, бесавод. 2. даъватнашуда, ногуфт, таклифнашуда: **меҳ-мони нохонда**.

НОХОНО *ا. ناخوانا* хонданаш душвор, душворхон, бадхон: **хати нохоно**.

НОХОСТ *ا. ناخواست* 1. ғайримунтазир, ғайри-чашмдошт; баногоҳ, ногаҳон; тасодуфан. 2. маълум накарда, беҳабар; ба таври ногаҳонӣ; **нохост ҳучум кардан** ғафлатан ҳучум овардан.

НОХОТИРҶАМӢ *ا. ناخاطرجمع* 1. хотирошуфта, нотинҷ; мушаввашхотир. 2. хавфнок, пурхатар.

НОХОТИРҶАМӢӢ *ا. ناخاطرجمعی* 1. хотирҷамъ набудан, хотирошуфтагӣ, нотинҷӣ. 2. хавфнокӣ, пурхатарӣ.

НОХОӢ *ا. ناخواه* бар хилофи хоҳиш ва майл; **хоҳу нохоӢ** аз ду сар; бегуфтгӯ; хоҳӣ нахоҳӣ.

НОХОӢАМ *ا. ناخواهم* нахоҳанда; бемайл, беҳоҳиш; **бо дили нохоӢам**; бе хоҳишу майл; **дили нохоӢам-узри бисёр** (*зарб.*) агар одам майлу ҳаваси иҷрои коре надошта бошад, бахонаҳои зиёде меорад.

НОХУБ ناخوب номувофик; бад, зишт.

НОХУДО I ناخدا беҳудо, бедин.

НОХУДО II ناخدا киштибон, киштирон.

НОХУН ناخون моддаи шохӣ, ки нӯги ангуштони дасту пой инсон ва ҷонваронро мепӯшонад; аз нохуни пой то мӯи сар сар то пой бадан; монанди (чун) гӯшту нохун хеле зич ва ногуастани (*мас., муҳаббати инсон ба ватан*); нӯги нохун барин а) заррае андаке; б) ҳеч. нохун гирифтани кӯтоҳ кардани нохунҳои дарозшуда бо нохунгирак ва г.; нохун задан ба воситаи нохун харошидани чизе; нохун расонидан ба чизе (*мас., ба тор барои навохтан*); аз мағзи(зери) нохун чирк кофтани айбҷӯи кардан, камбудии касеро чустан (*қасдан, богаразона*); бо нохуну дандон чангидан то дами охири чангидан; ♦ нохуни обдор панҷаҳои пурхунар (*дар навохтани соҳҳои торӣ*).

НОХУНА ناخونه *кит., тиб.* пардаи гӯштоманди сафедранг, ки дар гӯшаи чашм аз тарафи бинӣ пайдо мешавад ва агар табобат накунад, боиси хира шудани мардумани чашм мегардад.

НОХУНАК ناخونک 1. *ниг. мизроб.* 2. *грам.* аломатест, ки барои фарқ кунонидани матн, ҷумла ё калимаи ба таври иқтибос овардашуда аз ду тарафаш гузошта мешавад; ба нохунак гирифтани.

НОХУНГИРАК ناخونگیرк асбобчаи махсус ки бо он нохун мегиранд.

НОХУНДАРОЗ ناخوندراز он ки ва он чи нохунаш дароз шудааст.

НОХУНОРОӢ ناخونآرائӣ ороиши нохун дар толори ҳусн.

НОХУНПЕРО(Ӣ) ناخونپيراي *кит.* 1. нохунгирак; кайҷии хурди нохунгирӣ. 2. сартарош.

НОХУНХӢРАК ناخونخورк *тиб.* бемории зери нохуни ангушт.

НОХУШ ناخوش 1. ғамгин, ношод. 2. бадҳол, нотоб, бемор: нохуш шудан. 3. бад, нохуб: кори нохуш, бо назари нохуш нигоҳ кардан; хабари нохуш хабари хафагиовар, хабари андӯховар, хабари хуш.

НОХУШӢ ناخوشي 1. хафагӣ, ғамгинӣ. 2. беморӣ,

носихатӣ, нотобӣ.

НОХУШНУД ناخوشنود 1. хафа, ғамгин, маҳзун. 2. норизо, норозӣ; нохушнуд шудан норозӣ шудан, хафа шудан.

НОХУШНУДӢ ناخوشنودي 1. ғамгинӣ, хафагӣ. 2. норозигӣ, норизоӣ.

НОХУШНУДОНА ناخوشنودانه бо нохушнудӣ, маҳзунона; норозиёна.

НОХӢРДАНИӢ ناخوردني 1. шакли инкориши сифати феълии замони оянда аз хӢрдан. 2. ғайри қобили хӢрдан, ба хӢрдан номувофик: алафи нохӢрдани.

НОӢАҚ ناحق норост, нодуруст; бардурӯғ; ғайриодилона; тӢхмати ноӢақ; хуни ноӢақ хуни одами бегуноҳ; ба ноӢақ бе ҳеч айбу гуноҳ, бе ҳеч далел; ба ҳаққу ноӢақ хоҳ ҳақ бошаду хоҳ ноӢақ; бе исботи гуноҳ.

НОӢАҚӢ//НОӢАҚҚӢ ناحقي норостӣ, нодурустӣ; бардурӯғӣ; ғайриодилонагӣ.

НОӢАҚОНА//НОӢАҚҚОНА ناحقانه 1. ба таври ноӢақ, нодуруст; ҷазои ноӢақона ҷазои ноодилона

НОӢАҚШИНОС ناحقشناس *кит.* кӢрнамак, носипос, бевафо.

НОӢАМВОР ناھموار 1. номусаттаҳ, нотахт; пурнишебу фароз, пасту баланд: роҳи ноӢамвор. 2. номавзун; на ба як қарор.

НОӢАМВОРӢ ناھمواري пастиву баландӣ, пурнишебу фароз будан, номусаттаҳӣ: ноӢамвори роҳ.

НОӢАМОЛ ناھمال *кит.* беназир, беҳамто, бемислу монанд.

НОӢАМУЛӢ ناھمولي *кит.* бесабрӣ, бетоқатӣ.

НОӢИБ ا. ناھب гиранда, рабоянда; ғораткунанда, ғоратгар.

НОӢИД ناھد *нуч.* ситораи ЗӢҳра.

НОӢИНҚОР ناھنجار 1. номуносиб; номақбул, зишт. 2. ногувор, номатбӯъ, нофорам: ваъзияти ноӢинқор. 3. нобоб, дурушт: бори ноӢинқор.

НОӢИНҚОРӢ ناھنجاري 1. номувофикӣ, носозгорӣ. 2. ногуворӣ, нофорамӣ.

НОӢИЯ I ا. ناحيه 1. қисме аз як сарзамин, гӯшае

НОҲ

аз мамлакат. 2. мамлакат, кишвар, минтақа. 3. *нав.* воҳиди маъмурию марзӣ дар ҳайати вилоят ё шаҳрҳои калон, район: **ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ, ноҳияҳои шаҳри Душанбе.**

НОҲИЯ II *а.* *ناهيه* *кит.* 1. *муаннаси* ноҳӣ. 2. манъ; манъи қатъӣ.

НОҲИЯБАНДӢ *ناحيهبندي* 1. *нав.* ба ноҳияҳо (3) чудо кардан; **ноҳиябандии вилоят** вилоятро ба ноҳияҳо тақсим кардан. 2. *кишов.* навъҳои ин ё он зироатро ба ин ё он ноҳия махсус гардондан: **ноҳиябандии навъҳои ҷуворимакка.**

НОҲӢ *а.* *ناهي* манъкунанда, наҳйкунанда, боздоранда.

НОҲОР *ناهار* аз бомдод чизе нахӯрда, аз пагоҳирӯзӣ тахтулнакарда; ноништанакарда; гурусна: **дили ноҳор.**

НОҲУШӢР *ناهوشيار* 1. он ки хушёр нест, маст. 2. кундфаҳм; нофаҳм.

НОЧА *ناچه* *ниг.* **нойча;** **ноча андохтан** нойча тайёр кардан, нойча печонда мондан. 2. ҳосили навбастаи растаниҳои палаки аз қабилӣ бодиринг, харбуза, каду *ва г.:* **ноча**

НОЧАСП *ناچسپ* *ниг.* **ночаспон.**

НОЧАСПӢ *ناچسپي* *ниг.* **ночаспонӣ.**

НОЧАСПОН *ناچسپان* 1. номувофик; берабт, бемуносибат; **гапҳои ночаспон** суханони берабт ва бемаврид; **дарбеҳи ночаспон** дарбеҳи номувофик; ямоқи бебез; **табассуми ночаспон** табассуми номувофик ва сохта. 2. ноҳинҷор, кабоб.

НОЧАСПОНӢ *ناچسپاني* 1. берабтӣ; номуносибӣ: **ночаспонии гап.** 2. ношинамӣ, номувофикӣ.

НОЧАХ *ناچخ* *кит.* 1. *ниг.* **табарзин.** 2. найзаи хурд.

НОЧИЗ *ناچيز* 1. бисёр кам, хеле кам, андак: **дармади ночиз, маблағи ночиз.** 2. арзишнадошта, беқадр: **тӯхфаи ночиз.** 3. ҳеч чиз; ҳеч, беаҳамият.

НОЧОР *ناچار* 1. ноилоҷ, маҷбур, лобуд. 2. ногузир, хатман, бечунучаро: **чор-ночор** хоҳ-нохоҳ, ногузир; **ночор гардидан (мондан, шудан)** ноилоҷ шудан, маҷбур шудан.

НОЧОРӢ *ناچاري* 1. ноилоҷӣ, маҷбурӣ; зарурат; аз **ночорӣ** аз беилоҷӣ, аз ноилоҷӣ; **ба ночорӣ**

бо ноилоҷӣ. 2. *мач.* бечорағӣ, тихидастӣ, фақр.

НОЧОҚ *ناچاق* *гуфт.* нохуш, нохурсанд, ношод; **ДИМОҒИ НОЧОҚ.**

НОҶАВОНМАРД *ناجوانمرد* 1. он ки ҷавонмард нест; бадсиришт; бешараф. 2. пастҳиммат, фурумоя, сифла.

НОҶАВОНМАРДӢ *ناجوانمردى* 1. бадсириштӣ; бешарафӣ. 2. пастҳимматӣ, дунҳимматӣ.

НОҶАВОНМАРДОНА *ناجوانمردانه* 1. бешарафона: **амали ноҷавонмардона.** 2. пастҳимматона, дунҳимматона.

НОҶАМӢ *ناجمع* парешон, пароканда; **хотири ноҷамӢ** парешонии хотир.

НОҶИНС *ناچنس* 1. зоташ бад бадзот; бадчинс. 2. *тахк.* нокас, номард; нобоб. 3. унснагиранда; номуросо.

НОҶӢ *а.* *ناجي* *кит.* начотёбанда; начотёфта.

НОҶОИЗ *ناچائز* 1. нораво, ҷоизнабуда. 2. *мач.* нолоик, ношоиста: **корҳои ноҷоиз.**

НОҶОЛИБ *ناچالب* ҷолибнабуда, ҷалбнақунанда; намуди ҷолиб надошта.

НОҶУНБОН *ناچنبان* начунбанда, беҳаракат; **ноҷунбон шуда мондан** беҳаракат (караҳт) шудан, шах шуда мондан.

НОҶӢР *ناچور* 1. мувофиқатнадошта, номутаносиб, ноҳамоҳанг. 2. ноқулай, нохуш: **худро ноҷур хис кардан.**

НОҶӢРӢ *ناچوري* 1. номувофиқатӣ, номутаносибӣ; ноҳамоҳангӣ, 2. ноқулайӣ, нохуш будан.

НОШАФФОФ *ناشفاف* 1. ғайришаффоф, нософ; тира; ғуборолуд. 2. *мач.* ноошкор, пӯшида.

НОШИКАН *ناشکن* нашикананда, намешикастагӣ: **истакани ношикан.**

НОШИКАСТА *ناشکسته* нашикаста, бутун (чизҳои шикастанӣ).

НОШИКЕБ *ناشکيب* бесабр, бетоқат.

НОШИКЕБӢ *ناشکيبی* бесабрӣ, беқарорӣ.

НОШИКЕБО *ناشکيبا* *ниг.* **ношикеб.**

НОШИНОС *ناشناس* 1. ноошно, бегона: **одамони**

- НОШИНОС.** 2. шинохтанашуда; шиносинадошта; омӯхтанашуда: **ЧИЗИ НОШИНОС, НОШИНОС БУДАН** бо чизе.
- НОШИНОСӢ** ناشناسى ношинос будан; шинос набудан, бегона будан; **БА НОШИНОСӢ ЗАДАН** ношинос вонамуд кардан.
- НОШИНОСО** ناشناسا ношинос; шиноснашуда, ошноинадошта бо чизе; ноогоҳ аз чизе.
- НОШИНОСОӢ** ناشناسائى ношиносӢ; ноогоҳӢ.
- НОШИНОХТ** ناشناخت *кит.* ношинос; шинохтанашуда; он ки ҳеҷ кас ӯро намешиносид.
- НОШИР** а. ناسر нашркунанда, пахнкунанда; ба табъ расонанда.
- НОШИТО** ناشتا *ниг.* **НОШТО.**
- НОШИФ** а. ناشف *кит.* ба худ кашанда (*мас., обро*), чаббанда, нашфкунанда.
- НОШӢ** ناشى 1. пайдошаванда (аз чизе), сарзананда. 2. *кит.* бетачриба; навкор, тозагор.
- НОШОД** ناشاد он ки шоду хурсанд нест; андӯхгин, ғамгин, махзун, хафа.
- НОШОИСТА** ناشايسته 1. ношоям, носазовор, нолоиқ. 2. беҳуда, бечо, бад: **ГАПИ НОШОИСТА, ХАРАКАТИ НОШОИСТА.**
- НОШОИСТАГӢ** ناشايسته گى ношоиста будан, нолоиқӢ, носазоворӢ.
- НОШОЯМ** ناشايم ношоиста, носазовор, ғайри шоистаи коре ё чизе, нодуруст, бад, зишт; **КОРИ НОШОЯМ** кори бад, амали зишт; **СУХАНҲОИ НОШОЯМ** алфози қабех.
- НОШПОТӢ** ناشپاتى меваи ширини обдор аз чинси мурӯд ва нок.
- НОШПӢТӢ** ناشپوتى *ниг.* **НОШПОТӢ.**
- НОШТО** ناشتا *ниг.* **НОНИШТА; НОШТО** кардан хӯроки пагоҳӢ хӯрдан, ноништа кардан; **ВАҚТИ НОШТО** хангоми тахтӯли пагоҳӢ.
- НОШУД** ناشد 1. белаёқат, бебарор, ноӯҳдабаро, нотавон, бекора, он ки аз ӯҳдаи коре намебарояд. 2. нимҷон, бекувват.
- НОШУДАӢ** ناشدنى 1. *шакли инкориш сифати феълӣш замони оянда* аз **шудан**. 2. он чи набояд шавад, нашаванда; он чи шуданаш мумкин нест, ғайримумкин.
- НОШУКР** ناشكر носипос, кӯрнамак; ҳақношинос: **БАНДАИ НОШУКР.**
- НОШУКРӢ** ناشكرى кӯрнамакӢ, носипосӢ, ҳақношиносӢ; **НОШУКРӢ** кардан а) носипосӢ кардан, пешпо задан (*неъматеро*); б) қадри чизеро надонистан, ба қадри чизе ё некии касе нарасидан.
- НОШУКУФТА** ناشكفته шукуфтанашуда, бознашуда, вонашуда, **ГУЛИ НОШУКУФТА; ОҲАКИ НОШУКУФТА** оҳаки обнарасида.
- НОШУМОР\НОШУМУР** ناشمر//ناشمار 1. нашумурда, шумор накарда. 2. *ниг.* **БЕШУМОР.**
- НОШУНАВО** ناشنوا нашунаванда, кар.
- НОШУНАВОӢ** ناشنوائى қобилияти шунавоӢ надостан, нашунаванда будан, ношунидан; **ХУДРО БА НОШУНАВОӢ** андохтан худро нашунидан вонамуд кардан.
- НОШУСТА** ناشسته шустанашуда; чиркин, нопок: **ЛИБОСИ НОШУСТА; ◇ ТИФЛИ НОШУСТА** кӯдаки навзод.
- НОЯБР** ю. نايبر номи моҳи ёздаҳуми солшумории милодӢ.
- НОЯБРӢ** نايبرى *мансуб ба ноябр.*
- НУБУВВАТ** а. نبوت *кит.* 1. *ниг.* **РИСОЛАТ.** 2. *маҷ.* эъҷоз, мӯъҷизанамой, мӯъҷиза нишон додан.
- НУБУҒ** а. نبوغ *кит.* заковати баланд, истеъдоди фавқулода, ниҳояти мумтозӣ дар илму адаб.
- НУВВОБ** نواب *ҷ.* **НОИБ.**
- НУГУН** نگون *ниг.* **НАГУН.**
- НУГУНСОР** نگونسار *ниг.* **НАГУНСОР.**
- НУДАМО** а. ندما *ҷ.* **НАДИМ.**
- НУДБА** а. ندبه гиря, нола; гиря кардан, нола кардан; ба мурда навҳа кардан.
- НУДРАТ** а. ندرت камӢ, камёбӢ, кам воқеъ шудан; **БА НУДРАТ** кам, аҳён.
- НУДРАТАН** а. ندرتاً аҳёнан, гоҳ-гоҳ.
- НУЗДАҲ** نزده шумораи миқдорӣ адади 19, яъне даҳ чамъи нӯҳ.
- НУЗДАҲСОЛА** نزدهساله он ки (чи) нуздаҳ сол дорад, нуздаҳ сол дошта; синнаш ба нуздаҳ даромада: **ЧАВОНИ НУЗДАҲСОЛА.**

НУЗДАҲСОЛАГӢ *نرده سالگی* нуздаҳсола будан, нуздаҳ сол доштан.

НУЗДАҲУМ *نوردهم* шумораи тартибӣ аз нуздаҳ.

НУЗДАҲУМИН *نوردهمین* *ниг.* нуздаҳум; касе ё чизе, ки шумораи нуздаҳ қарор дорад.

НУЗЛ *ا. نزل* *кит.* 1. ризқ, рӯзӣ. 2. хӯрданиҳое, ки пеши меҳмон мегузоранд; зиёфат.

НУЗУЛ *а. نزول* *кит.* 1. фурудой. 2. поин омадан, фуромадан; манзил гирифтан (*пас аз сафар*); **нузул кардан** (**намудан, фармудан**) манзил гирифтан, фуромада чой гирифтан.

НУЗҲАТ *а. نزهت* *кит.* 1. покизагӣ; некӯӣ. 2. хушҳолӣ, хурсандӣ.

НУЗҲАТБАХШ *نزهت بخش* фараҳбахш, хурсандивар.

НУЗҲАТГОҲ *نزهتگاه* *кит.* ҷои хушҳаво, ҷои дилкушо.

НУКОТ *а. نکات* *ҷ.* нукта.

НУКТА *نکته* 1. масъалаи нозук. 2. мазмуни дақиқ. 3. сухани пӯшида, каломи рамзнок; **донандаи нуктаҳои борик** донандаи суханҳои пурмазмун ва таъсирбахш, суханвари борикфаҳм, нозукадо. 4. ҷиҳати муҳими ягон масъала; харфи муҳим, гапи зарур.

НУКТАГИР *گیر* *нукте* эродгир, хурдагир, айбҷӯӣ.

НУКТАГИРӢ *گیری* *нукте* эродгирӣ, хӯрдагирӣ, айбҷӯӣ.

НУКТАДОН *نکته دان* борикфаҳм, зирак; он ки хубу бадро нағз фарқ мекунад (*хусусан суханро*); сухандони забардаст.

НУКТАДОНӢ *نکته دانی* борикфаҳмӣ, донистани паҳлуҳои нозуки сухан.

НУКТАКУШО *نکته کشا* нуктасанҷ, борикбин; рамзфаҳм.

НУКТАПАРДОЗ *نکته پرداز* гӯяндаи нуктаҳои латифу дақиқ, нозукбаён, суханвари нозукадор.

НУКТАПАРДОЗӢ *نکته پردازی* нозукбаёнӣ.

НУКТАСАНҶ *سنج* *нукте* дарк ва баёнқунандаи мазмунҳои баланду дақиқ, сухансанҷ, суханвари мумтоз.

НУКТАСАНҶӢ *سنجی* *нукте* дарк ва баёни нуктаҳои борик; санҷидагӯӣ; суханварӣ, фасеҳбаёнӣ.

НУКТАФАҲМ *فهم* *нукте* *ниг.* нуктадон.

НУКТАФАҲМӢ *فهمی* *нукте* *ниг.* нуктадонӣ.

НУКЧА *نو کچه* *ниг.* нӯкча.

НУҚАТ *а. نقت* *ҷ.* нукта.

НУҚЛ *а. نقل* 1. чизе ки пас аз нӯшидани бодову май меҳӯранд, газак, ҳалқосо. 2. беҳтарини чизҳои хӯрдани; хуб ва сараи чизҳо; **нуқлу наво** шириниҳо, меваҳои хушк; **нуқли маҷлис киноя** аз сухане, ки сари забонҳои аҳли маҷлис бошад; мавзӯе, ки вирди забони ҷамъият аст. 3. *гуфт.* ҳама, тамом, тамоман: **заминаш нуқл аз сангу рег иборат аст.**

НУҚЛДОН *نقلدان* зарфе барои нуқл, зарфе барои газак.

НУҚОТ *نقات* *аслаш* **ниқот.**

НУҚРА *نقره* 1. филизи гаронбаҳои сафедранг, сим; **нуқраи холис** нуқраи софи бе омехтагӣ бо маъданҳои дигар. 2. аз нуқра сохташуда, нуқрагин: **пули (тангаи) нуқра; медали нуқра** нишонест, ки дар мактабҳои миёна ба талабагонӣ бо баҳои “хуб” ва “аъло” таҳсилкарда ва имтиҳонҳои хатмро супурда дода мешавад.

НУҚРААНДУД *نقره اندود* бо оби нуқра андудашуда, бо нуқра рӯйбаст кардашуда, симандуд.

НУҚРАБАНД *نقره بند* бо нуқра ороиш додашуда, нуқракоришуда: **носкадуи нуқрабанд.**

НУҚРАВОР *نقره وار* нуқрамонанд, нуқраранг.

НУҚРАВОРӢ *نقره واری* асбобу олоти зебу ороиши нуқрагин.

НУҚРАГИН *نقره گین* аз нуқра сохташуда, симин; бо нуқра ороиш додашуда: **камарбанди нуқрагин, лаълии нуқрагин.**

НУҚРАГӢ *نقره گی* *мансуб* ба **нуқра**; нуқрагин.

НУҚРАГУН *نقره گون* *ниг.* нуқраранг.

НУҚРАДАВОНӢ *نقره دوانی* нуқра давондан ба рӯи чизе, нуқра андудан.

НУҚРАДОР *نقره دار* он чи дар таркибаш нуқра дорад: **санги нуқрадор.**

НУҚРАКОР *نقره کار* заргаре, ки чизҳои нуқрагӣ месозад.

НУҚРАКОРӢ *نقره کاری* 1. бо нуқра зинат додан. 2. бо нуқра зинат додашуда; хотамкорӣ аз нуқра: **зини қошаш нуқракорӣ.**

НУҚРАКӢБ *نقره کوب* ба рӯяш аз нуқра нақшу нигор дошта: **камарбанди нуқракӢб.**

НУҚРАКӢБӢ *نقره کوبی* *ниг.* нуқракорӣ.

НУҚРАМОНАНД *نقره مانند* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАМӢ(Ӣ) *نقره مو(ی)* дорои мӯи нуқрамонанд; духтари нуқрамӯӣ.

НУҚРАОСО *نقره آسا* *ниг.* нуқравор.

НУҚРАПӢШ نقرهپوش пӯшидашуда бо нукра; сафедпӯш; кӯҳи сарбаланди нукрапӯш кӯҳи баланди бо барфҳои нукрагун пӯшидашуда.

НУҚРАРАНГ نقره رنگ ба ранги нукра сафед, нукратоб, симгун.

НУҚРАСОН نقره سان нукрагун, нукрамонанд, нукравор.

НУҚРАТОБ نقره تاب *ниг.* нукраранг.

НУҚРАФОМ نقره فام нукрагун, нукраранг.

НУҚРАҲАЛ نقره حل ҳалли нукра, оби гудохтаи нукра.

НУҚС *а.* نقص [аслаш **нақс**] *ниг.* нуксон.

НУҚСДОР نقص دار *ниг.* нуксондор.

НУҚСОН نقصان 1. *кит.* кам шудан, коста шудан. 2. камбудӣ, норасой, камӣ. 3. айб, иллат: **нуксон доштан, нуксон ёфтан (пайдо кардан);** **ислохи нуксон кардан** камбудихоро бартараф кардан.

НУҚСОНДОР نقصان دار он чи камбудӣ ва норасоие дорад.

НУҚТА *а.* نقطه 1. изи бисёр хурде, ки бо як бор расондани нӯги қалам ё ягон чизи нӯгтез пайдо мешавад; **нуктаи ҳарфҳои арабӣ** аломати холчамонанде, ки дар боло ва зери ҳарфҳои арабӣ гузошта мешавад. 2. *грам.* аломати ист дар китобат (.), ки дар охири ҷумла гузошта мешавад: **нуктаву вергул.** 3. мафҳуми асосӣ дар риёзиёт, ҳандаса ва физика, ки мафҳуми ибтидои чизе, ҷои бурида гузаштани як хат ё чанд хат ва ғайраро ифода мекунад: **нуктаи буриши ду хати рост, нуктаи яхбандӣ, нуктаи ҷӯшиш; нукта гузоштан** а) нукта мондан; б) *киш.* ба охир расонидан, анҷом додан. 4. марказ; **нуктаи доира** маркази доира. 5. ҷои ягон чиз, ҷой, маҳал; **нуктаи баланд** қуллаи авҷ, дараҷаи баландтарини ҷое, чизе; **нуктаи марказӣ** ҷои асосӣ, марказ; **нуктаи савдо** мағоза, дукон ва умуман ҷои хурда фурушиҳо. 6. *мач.* нукта, масъала; **нуктаи телефон** дастгоҳи собити дар ҷое насбшудаи телефон; **нуктаи назар** фикр, мулоҳиза, тарзи биниш; **аз нуктаи назари...** мувофиқи диди..., назар ба мулоҳизаи...; **нукта ба нукта** айнан, бекаму кост.

НУҚТАВЕРГУЛ نقطه ويرگل *грам.* аломати китобатиест, ки дар дохили ҷумла, дар сурати нотаом ва тафсилталаб будани фикр гузошта мешавад.

НУҚТАГУЗОРӢ نقطه گذاري гузоштани нукта (*дар ҳарфҳои арабӣ ва дар охири ҷумлаҳо*).

НУҚТАДОР نقطه دار нуктанок, нуктадошта: **ҳарфи нуктадор** (*дар алифбои араби асоси тоҷикӣ*).

НУҚУД نقود *кит., ҷ.* нақд.

НУЛА نوله садои дарози сағу шағол; уллоси сағ; **нула кашидан** садои дароз баровардани сағ ва шағол.

НУЛАКАШӢ نوله كشي *исми амал аз нула кашидан;* уллоскашии сағу шағол.

НУМӢ//НУМУВ *а.* نمو 1. сабзидан, сабзиш, нашъунамо, болиш. 2. тараққиёт, инкишоф, болоравӣ, рушд: **нумӯ кардан.**

НУН I نون *номи ҳарфи бисту нӯҳуми алифбои арабиасоси тоҷикӣ, ( ), ки дар ҳисоби абҷад баробари адади 50 аст.*

НУН II نون *кутоҳшудаи акнун.*

НУР نور 1. рӯшноӣ, равшанӣ, зиё (-и офтоб, ситора, ҷароғ, оташ ва ғ.). 2. шуоъ: **нурҳои ултрабунафш.** 3. фуруғ, тобиш, дурахшиш (-и ҷашм) *ба тарзи истиора:* **нури дониш, нури илм, нури маърифат; нур аз ҷашм (дида) рафтани** хира шудани ҷашм, заиф ва беқувват шудани биной; **нур бахшидан** а) равшанӣ додан, равшан кардан; б) *киш.* ҳузуру ҳаловат бахшидан; **нур додан** равшанӣ додан, равшан кардан (*мас. ба воситаи қувваи барқ*); **нур пошидан** дурахшидан; **нур фишондан** равшанӣ додан, фурузон кардан; **нур болои нур** нуран ало нур, боз беҳтар; **нури дида (ҷашм)** фарзанди азиз; **нури дида, тоҷи сар** дар мавриди ниҳояти сарфарозӣ ва хурсандӣ аз омадани одами азиз ва мӯхтарам гуфта мешавад.

НУРА نوره омехтаи оҳаку зарних, ки барои поксозии мӯй аз бадан кор фармуда мешавад.

НУРАФКАН نورافكن 1. нурпош, дурахшон; равшанидиҳанда. 2. *нав.* ҷароғи маҳсуси барқӣ, ки нурро ба як дастаи пурқувват ҷамъ карда ба тарафи даркорӣ ва ба дур медиҳад, прожектор.

НУРАФКАНӢ نورافكني 1. нурпошӣ, равшандиҳӣ. 2. *физ.* шуоъдиҳӣ.

НУРАФШОН نورافشان нурпош, нурафкан.

НУРАФШОНӢ نورافشاني нурпошӣ, равшанибахшӣ, нурдиҳӣ.

НУРБАХШ نوربخش нурдиҳанда, равшанкунанда, партавафкан.

НУРБОР نوربار нурафшон, нурпош, бисёр равшан.

НУРБОРОН نورباران пурнур, пурзиё; **нурборон**

НУР

намудан ниҳоят равшан кардан, пурнур кардан.

НУРДИҲАНДА نوردهنده 1. *сифати феълӣи замони ҳозира аз нур додан*; нурбахш. 2. он ки мутасадди равшан кардани сахна ва во-ситаҳои дигари нурдиҳӣ аст, танвиргар.

НУРИАНДОЗӢ نوري اندازى *ниг. нурипошӣ.*

НУРИКАШОНӢ نوري کشاني нурӣ кашондан, нурӣ овардан ба сари замини кишт.

НУРИПОШАК نوري پاشک асбобе, ки ба воситаи он ба замини кишт нурӣ мепошанд.

НУРИПОШӢ نوري پاشي *исми амал аз нурӣ пошидан*; нурӣ андохтан ба киштзор, нури-андозӣ; порупошӣ

НУРӢ نوري моддаи органикӣ ва ғайриорганикӣ, ки қувваи ҳосилхезии заминро зиёд мекунад (*аз қабилӣ* пору, селитра ва моддаҳои дигар); нурӣ андохтан, нурӣ пошидан (*ба замини кишт*); нурӣ маъданӣ (азотӣ, фосфорӣ ва ғ.) моддаи ба хок қувватдиҳандаи химиявӣ.

НУРОНӢ نورانى 1. пурнур, пурзиё, тобон, мунаввар. 2. *мач.* гармрӯ, ситорагарм; мӯйсафеди (пири) нуронӣ; чехраи нуронӣ рӯи рахшон

НУРПОШ نورپاش нурафшон, партавафкан¹ нурбахш; дурахшон, мунаввар.

НУРПОШАНДА نورپاشنده *ниг. нурпош.*

НУРПОШӢ نورپاشي нурафшонӣ, равшанидиҳӣ¹ партавафканӣ.

НУРФИШОН نورفشان *ниг. нурафшон.*

НУРФИШОНӢ نورفشاني *ниг. нурафшонӣ.*

НУС نس *кит.* гирдогирди даҳон; лаб; пӯз, фук.

НУСК//НАСК نسک *кит.* номи ҳар як аз бистуяк баҳши китоби муқаддаси зардуштиён - Авесто.

НУСРАТ ا. نصرت 1. *кит.* ёрӣ, ёрмандӣ, мадад. 2. зафар, ғалаба, пирӯзӣ; нусрат ёфтан ғалаба кардан, зафар ёфтан.

НУСРАТБАХШ نصرت بخش зафарбахш, фатҳовар.

НУСРАТҚАРИН نصرت قرين он ки фатҳу ғалаба ёру ёвари ўст; зафарманд, фирӯзманд.

НУСРАТМАНД نصرتمند зафарманд, ғолиб² фотех.

НУСРАТОВАР نصرت آور *ниг. нусратбахш.*

НУСРАТОИН نصرت آئين *ниг. нусратқарин.*

НУСХА نسخه 1. навиштае, ки аз рӯи китоб ё

матни дигар рӯнавис карда шудааст; аксе, ки аз рӯи тасвир, нақша ё ҳуччате бардошта шудааст, копия; нусхаи асл навиштаи аввал, асли матн. 2. ҳар адад аз чизҳои навишта ва чопшуда: адади нашро ба... нусха расондан. 3. нақшаи чизҳои гулдӯзӣ ва ё гулбуришуда; нусха бардоштан а) рӯйбардор кардан, рӯнавис кардан (*навишта ё нақшаеро*); б) кин. тақлид кардан. 4. нав. дастури хаттии духтур барои тайёр кардани дору ва тарзи истеъмоли он.

НУСХАБАДАЛ نسخه بدل *ади.* матни аз тарафи нусханависе тағйирёфтаи ягон асар: нусхабадалҳои девони шоир.

НУСХАБАРДОР نسخه بردار рӯнавискунанда, нусхагир.

НУСХАБАРДОРӢ نسخه بردارى нусха бардоштан, нусхагирӣ, рӯнавис кардан.

НУСХАГИР نسخه گیر коргари матбаа, ки барои мусахҳаҳои нусхаи асари чопшавандаро тайёр мекунад.

НУСХАГИРӢ نسخه گیری *ниг. нусхабардорӣ.*

НУСХАКАШ نسخه کش он ки барои гулдӯзӣ ва гулпартоӣ нақшаи намуна мекашад.

НУСХАКАШӢ نسخه کشي шуғл ва амали нусхакаш.

НУСХАНАВИС نسخه نویس он ки чизи навиштаро рӯбардор мекунад, нусхабардор.

НУСХАНАВИСӢ نسخه نویسی аз чизи навиштае рӯй бардоштан.

НУТҚ ا. نطق 1. қобилияти сухан гуфтан, ба забон овардани калом, гапзанӣ; узвҳои нутқ узвҳои гуногуни инсон (*аз қабилӣ* забон, ком, ҳалқ, садопардаҳо, забонча ва ғ.), ки бо иштироки онҳо овозҳои нутқ ба вучуд меояд. 2. ҳунари сухангӯӣ; суханронӣ дар назди чамъият; хитоба гуфтан; нутқи бурро ҳунари равшан, фаҳмо ва зебову ифоданок сухан гуфтан. нутқ кардан//нутқ эрод кардан суханронӣ кардан, гап задан дар чамъомаде. 3. *зби.* услуб, тарзи гуфтор; нутқи хаттӣ услуби забони китобӣ, забони навишторӣ; нутқи айнан нақлшуда порчае аз гуфтори шахси дигар, ки нависанда ё гӯянда бе ягон тағйирот, яъне айнан дар иншо ё сухани худ иқтибосан меорад; нутқи мазмунан нақлшуда мазмуни сухани каси дигар, ки гӯянда ё нависанда онро одатан ихти-соран дар калом ё навиштаи худ меорад; ◇ нутқи сахнавӣ фанни махсуе дар шуъбаҳои актёрӣ ва коргардонии мактабҳои олии санъат, ки дар хусуси чигунагии забони асарҳои

- сахнавӣ ва тарзи такаллуми хунарпешагон баҳс мекунад.
- НУТФА** *a.* نطفه оби мард, манӣ.
- НУФУЗ** *a.* نفوذ 1. таъсир гузарондан, асар кардан; таъсир: **нуфузи маънавӣ**. 2. чорӣ шудани ҳукм ва фармон (-и шахсе, давлате; **нуфуз доштан** таъсир доштан; **нуфузи худро афзудан** таъсири худро зиёд кардан; **нуфуз пайдо кардан** таъсиру эътибор пайдо кардан.
- НУФУЗНОК** نفوذناк соҳиби таъсиру эътибор, бонуфуз.
- НУФУЗНОПАЗИР** نفوذناپذير он ки ё он чи ба он таъсир расондан номумкин аст.
- НУФУЗНОПАЗИРӢ** نفوذناپذيرى нуфузнопазир будан.
- НУФУР** نفور *kit.* 1. гурез, рамидан бинобар нафрат аз чизе. 2. танаффури, нафрат.
- НУФУС** نفوس 1. *ч.* нафс. 2. аҳоли, мардум; **афзоиши нуфус** афзудани саршумори аҳоли.
- НУХОЛА** *a.* نخاله *kit.* 1. сабӯс. 2. *маҷ.* ҳар чизи беарзишу бефоида.
- НУХОӢ** *a.* نخاع *kit.* моддаи сафедранг, ки дар даруни аррапушт ҷойгир аст; мағзи ҳаром, ҳароммағз.
- НУҲОС** *a.* نحاس *kit.* мис.
- НУҲУЛ** *a.* نحول *kit.* лоғарӣ, харобӣ.
- НУҲУНБАН//НИҲУНБАН** نهين *ниг.* ниҳанбан; сарпуши деғу табак, танӯр *ва г.*
- НУҲУС** *a.* نهوس *ч.* наҳс.
- НУҲУСАТ** نهوست бадбахтӣ, шумӣ, бетолей, нофарҷомӣ.
- НУҲУФТ** نهفت пинҳон, пӯшида; **нуҳуфт доштан** пинҳон доштан.
- НУҲУФТА** نهفته 1. *сифати феълии замони гузашта аз нуҳуфтан*; пинҳон, пӯшида, махфӣ: **нуҳуфта доштан**. 2. рустшуда, пинҳоншуда.
- НУҲУФТАН** نهفتن 1. пинҳон кардан, нонамоён кардан, рӯпӯш кардан, махфӣ кардан. 2. пинҳон шудан, махфӣ шудан, ниҳон гардидан.
- НУҶАБО** *a.* نجبا *kit.*, *ч.* начиб.
- НУҶУМ** *a.* نجوم 1. *ч.* начм. 2. эътиқоду тасаввуротест дар бораи аз рӯи вазъи ситораҳо пешгӯӣ кардани тақдири инсону дигар пешомадҳо (астрология); **илми нучум** илми ҳайат, ситорашиносӣ, астрономия.
- НУҶУМӢ** نجومى 1. *марбут ба нучум*. 2. му-
- наччим; ситорашинос ахтаршинос; **расадоти нучумӣ** мушоҳидоти ситорашиносӣ.
- НУШРА(Т)** نشره//نشرت *kit.* афсун, дуо, ки ба-рои муолиҷаи девона ё беморе хонда ё ба рӯи қоғаз ва лавҳа навишта мешавад; таъвиз.
- НУШУЗ** *a.* نشوز *kit.* 1. носозгорӣ кардани зан бо шавҳари худ. 2. гарданшаҳӣ, гарданкашӣ, нофармонӣ.
- НУШУР** *a.* نشور *d.* зинда шудани баъд аз мурдан, бархостан аз гӯр; растахез, қиёмат.
- НУШҲОР//НУШҲӢР** نشخوار *kit.* 1. пасмондаи алафи гову гӯсфанд. 2. кафшаи гову гӯсфанд.
- НӢГ//НӢК** نوگ//نوگ 1. сари тези ҳар чиз (*мас.*, *сӯзан*, *қалам ва г.*). 2. сари чизе (*мас.*, *ришта*, *ҷӯб ва г.*); **нӢги забон** а) қисми пеши забон; б) *маҷ.* на аз сидки дил, рӯякӣ, аз рӯи дил; **нуки калоба** а) сари риштаи калоба; б) *маҷ.* сари риштаи коре, роҳи ҳалли коре (масъалае). **нӢг-нӢги даст** а) бо нӢги ангуштони даст; ги-рам-нагирам; б) *киноя аз* дили нохоҳам, берағбат, беҳоҳиш; **нӢг-нӢги пой** хеле оҳиста, бесадо (*оид ба* роҳ рафтани); **аз нӢги...** а) аз сари...; б) *маҷ.* аз ҳисоби...; **бесару нӢг** дарҳамбарҳам, печида, сарпеч; **нӢг додан** сар задан, намоён гаштан, неш задан(-и растанӣ); **нӢги калобаро гум кардан** саросема шудан, ҷӣ кор кардани худро надониста мондан; **нӢги остин шуда натавонистан** баробарӣ карда натавонистан, рақобат карда натавонистан бо чизе; **нӢг ба нӢг расондан (кардан)** чизеро дар рӯзгор то вақти муайян бо машаққат расонидан; **аз нӢги хамир фатир** (*мақ.*) намунаи аввал, намунае аз бисёр, андаке аз чизе.
- НӢГБОРИК** نوگباريك дорои нӢги борик.
- НӢГБУРИДА** نوگبريده аз нӢг кӯтоҳ (калта) кардашуда: буридашуда.
- НӢГДОДА** نوگداده *сифати феълии замони гузашта аз нӢг додан*; сарзада, зоҳиршуда, намоёншуда.
- НӢГДОР** نوگدار дорои нӢг, нӢги тез дошта.
- НӢГИЗАБОНИ** نوگزبانى рӯякӣ, ғайрисамимӣ.
- НӢГИОСТИНИ** نوگآستينى : **кори нӢгиостинӣ** кори ғайриқонунии махфӣ, қаллобию фиребгарии андак.
- НӢГИРӢМОЛӢ** نوگرويمالى чизи ёд кардашуда, ёдакишуда (сатҳӣ, рӯякӣ).
- НӢГКАЧ** نوگكچ дорои нӢги қач, нӢгаш қач, сараш қач.
- НӢГТЕЗ** نوگتيز нӢгаш борик: **кафши бепошнаи нӢгтез, нӢгтез кардан**.

НҮГ

НҮГТОК نوگ تاک бурида ё канда партофтани нӯги шохчай навраси токи ангур.

НҮГЧА نوگچه *ниг.* нӯкча.

НҮК نوک *ниг.* нӯг.

НҮКАР نوکر *ниг.* навкар.

НҮКАРӢ نوکری *ниг.* навкарӣ.

НҮКАРОНА نوکرانه *ниг.* навкарона.

НҮКҒАФС نوک غفس ҳар чизи нӯгаш ғафс.

НҮКЧА نوکچه чӯбчаи нӯгаш пахта печонидашуда, ки равған молида дармегиронанд (*беитар дар мазорҳо*): **нӯкча даргирондан.**

НҮКЧАДАРГИРОНӢ نوکچه درگیرانی *исми амал аз нӯкча даргирондан; даргирондани нӯкча.*

НҮЛ نول 1. минқори мурғон. 2. милаи офтоба ва зарфҳои дигар; **нӯл задан** минқор задан; бо нӯл задан; *♦ касеро дар коре бо (ба) як нӯл задан* аз касе дар коре ниҳоят нешдаст будан; хеле моҳир будан.

НҮЛА نوله *ниг.* нула.

НҮЛБОРИК نولباریک ҳар чизе, ки нӯлаш борик, аст, борикнӯл.

НҮЛДАРОЗ نولدراز чизи нӯлаш дароз, дарознӯл: **чойники нӯлдароз.**

НҮЛДОР نولدور нӯлнок, миладор, милнок.

НҮЛЗАНИ نولزانی *исми амал аз нӯл задан; минқор задан.*

НҮСА نوسه *кит.* рангинкамон, қавси кузаҳ.

НҮФ نوف *кит.*, акси овоз, ки аз кӯҳ бар мегардад акси садо.

НҮФА نوفه *кит.* шӯру ғавго, ғалоғула.

НҮФИДАН نوفیدن *кит.* баромадани акси садо аз кӯҳ; гурридан, ғалоғула кардан, шӯру ғавго намудан.

НҮХТА نوخته абзоре аз чарм ё банд, ки барои нигоҳ доштани асп, ҳар ё чорпои дигар ба сари он андохта мебанданд; гулафсор; **нӯхта задан (андохтан)** а) нӯхта ба сар кардан (ба ҳар); б) *мач.* ба итоат даровардан, ром кардан, мутеъ сохтан; **нӯхтаро кандан** *мач.* аз итоат баромадан.

НҮХТАБАНД نوختهبند банди дарозе, ки ба нӯхта пайванд буда, ба даст дошта ё ба ҷоё баста мешавад.

НУҲ نه *шумораи миқдорӣ* ададе, ки пеш аз даҳ меояд, адади 9; *♦ нӯх гунбад* нӯх табақаи осмон (*аз рӯи ақидаи қадимӣ*); **нӯх фалак** нӯх

табақаи осмон, яъне ҳафт фалак ва фалаки ҳаштум, ки гӯё бурҷҳои осмонӣ он ҷо қарор доранд ва фалаки нӯҳум, ки охири табақаи осмон буда, фалакулафлок низ номида мешавад.

НУХБОЛОР نهبالار хонае, ки нӯҳ болор дорад.

НУХГОНА نهگانه иборат аз нӯҳ адад, нӯҳтой: **рақами нӯҳгона.**

НУХСАД نهصد *шумораи миқдорӣ* нӯҳ бор сад.

НУХСАДСОЛА نهصدساله он чи нӯҳсад сол дорад.

НУХСАДСОЛАГӢ نهصدسالگی нӯҳсадсола будан, нӯҳсад сол доштан.

НУХСАДУМ نهصدم *шумораи тартибӣ аз нӯҳсад.*

НУХСАДУМИН نهصدمين *ниг.* нӯҳсадум; чизе, ки дар шумораи нӯҳсад қарор дорад.

НУХСОЛА نهساله он ки ё он чи нӯҳ сол дорад, нӯҳ сол дошта; синаш ба нӯҳ даромада.

НУХСОЛАГӢ نهسالگی нӯҳ сол дошта.

НУХУМ نهم *шумораи тартибӣ аз нӯҳ.*

НУХУМИН نهمين *ниг.* нӯҳум; он чи ё он ки дар шумораи нӯҳ ё ҷои нӯҳум қарор дорад.

НУХЯК نهیک аз нӯҳ як (ҳисса).

НҮҲ نوح *кит.* д. яке аз пайғамбарони қадим, ки тибқи ривоёти динӣ дар замони ӯ тӯфони азиме рӯй дода, аксари рӯи заминро об зер кардааст ва Нӯҳ бо киштии худ гурӯҳе аз одамон ва ҳайвоноту растаниҳоро наҷот додааст.

нӯш نوش 1. *асоси замони ҳозира аз нӯшидан.* 2. *ҷузъи пасини баъзе калимаҳои мураккаб ба маънои нӯшанда:* **боданӯш, обнӯш.**

НҮШ نوش 1. ширин, гуворо; лаззатбахш. 2. асал; ангубин. 3. чизи нӯшиданӣ; **нӯш кардан** нӯшидан; *♦ айшу нӯш* кайфу сафо, айшу ишрат; **нӯшу неш** а) асал ва заҳр; б) *мач.* меҳрубонӣ ва хашму ғазаб; **нӯши чон кардан** нӯшида ва хӯрда ҳаловат бурдан; **айшу нӯш кардан** кайфу сафо кардан, айшу ишрат кардан; **нӯши чонатон шавад!** гуворо бошад! (*ибораи хоҳиши нек*).

НҮШБОД نوشباد суханронии вақти шаробнӯшӣ (*ба муносибате*).

НҮШГИЁҲ نوشگياه гиёҳе, ки дафъи заҳр мекунад.

НҮШДОРУ نوشدارو доруи зидди заҳр, подзаҳр; доруи шифобахш.

НҮШИДАН نوشیدن ошомидан, нӯш кардан,

хӢрдан чизҳои обакиро (*аз қабилӣ* шир, шароб, обро).

НӢШИДАНБОБ نوشیدن باب ҳар чизи боби нӢшидан, барои ошомидан мувофиқ.

НӢШИДАНИ نوشیدنی *сифати феълии замони оянда аз нӢшидан*; он чи нӢшида мешавад, он чи боби нӢшидан аст, ошомидани.

НӢШИН نوشین ширин, гуворо, хуштаъм, лаззатбахш.

НӢШИНА نوشینه *ниг. нӢшин*.

НӢШИНБОДА نوشین پاده 1. маӣи хушмаза, шароби лазиз. 2. *мус.* яке аз сӣ лаҳни Борбад.

НӢШИНЛАБ نوشین لب ширинлаб (*сифати маҳбуба*).

НӢШКОМ نوش کام шодком, баҳравар.

НӢШЛАБ نوش لب *ниг. нӢшинлаб*.

НӢШОБА نوش آبه 1. маӣ, машрубот. 2. чизи нӢшидани, нӢшоқӣ (*аз қабилӣ* шарбат, оби маъдани).

НӢШОҚӢ نوشاکی чизи нӢшидани, чизи обақӣ, нӢшоба; **оби нӢшоқӣ** оби қобили хӢрдан, оби нӢшиданбоб, оби хӢрдани.

НӢШОН(И)ДАН نوشانیدن *тарзи бавоситаи нӢшидан*; ошомонидан, ба нӢшидан водостан, хӢрондан.

НӢШОНӢШ نوشانوش (маӣ) нӢшидани пай дар пай ва бисёр.

НӢШОНӢШӢ نوشا نوشی нӢшонӢш; бисёр нӢшидан, аз ҳад зиёд нӢшидан (маӣро).

НӢШХӢР I نوش جور *ниг. нушхор // нушхӢр*.

НӢШХӢР II نوش خور зуккахӢр, бомазахӢрак.

НӢЪМОН نوعمان : лолаи нӢъмон лолаи сурх.

ФАРҲАНГИ ТАФСИРИИ ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Иборат аз 2 ҷилд
ҷилди I
А – Н

Пажӯҳишгоҳи забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ, Душанбе, с. 2008, 950 саҳ.

Мухариррон Назарзода С., Сангинов А., Каримов С., М.-Ҳ Султон
Мусахҳехон Мискинов И., Зарафшонӣ С., Назаршоева Ҷ.,
Некбахтшоева С., Усмонова Г., Мирзоева О.

Мухаррири техникӣ Ибодуллоев Ф.
Саҳифабанд ва ороишгар Назарзода Ф., Наимӣ М.
Ҳуруфчинони компютерӣ Назаршоева Ҷ., Ашӯрова Н., Усмонова Г.,
Некбахтшоева С., Мирзоева О., Раҷабова М.,
Шералиева А.

Ба чопаш 30.07.2008 имзо шуд.
Андозаи қоғаз 80x100 1/16. Қоғази офсетии №1.
Ҳуруфи «Times New Roman Tj». Чопи офсетӣ.
Ҳаҷмаш 60 ҷузъи чопӣ.
Адади нашр 5000 нусха.